BIBLIOTECA „ASTRA"
SIBIU

Luceafărul

Săptămînal editat de Uniunea Scriitorilor din România

Serie nouă • miercuri, 3 iulie 1991 . 27(75)

Stare

Stăteai aievea în creierul meu
Erai plin de sînge și de materie cenușie
Și te spălai pe mîini ca Pilat din Pont
Și sperai că nimeni nu știe.

Simțeam un gust ciudat de leșie
Și de lacrimi din ce în ce mai amare
Și sîngele care se închega în vine
Și mîinile tale rămase murdare

Oricît te-ai fi străduit să le cureți
Și așteptam o voce care să zică :
Toate balsamele Arabiei nu pot să spele
Mîna asta mică.

Dar tu nu veneai din acea tragedie
Și nu erai nici dregătorul Pilat ;
Tu te spălai pe mîini chiar în creierul meu
Care sperasem că va rămîne curat.

Ileana Mălăncioiu

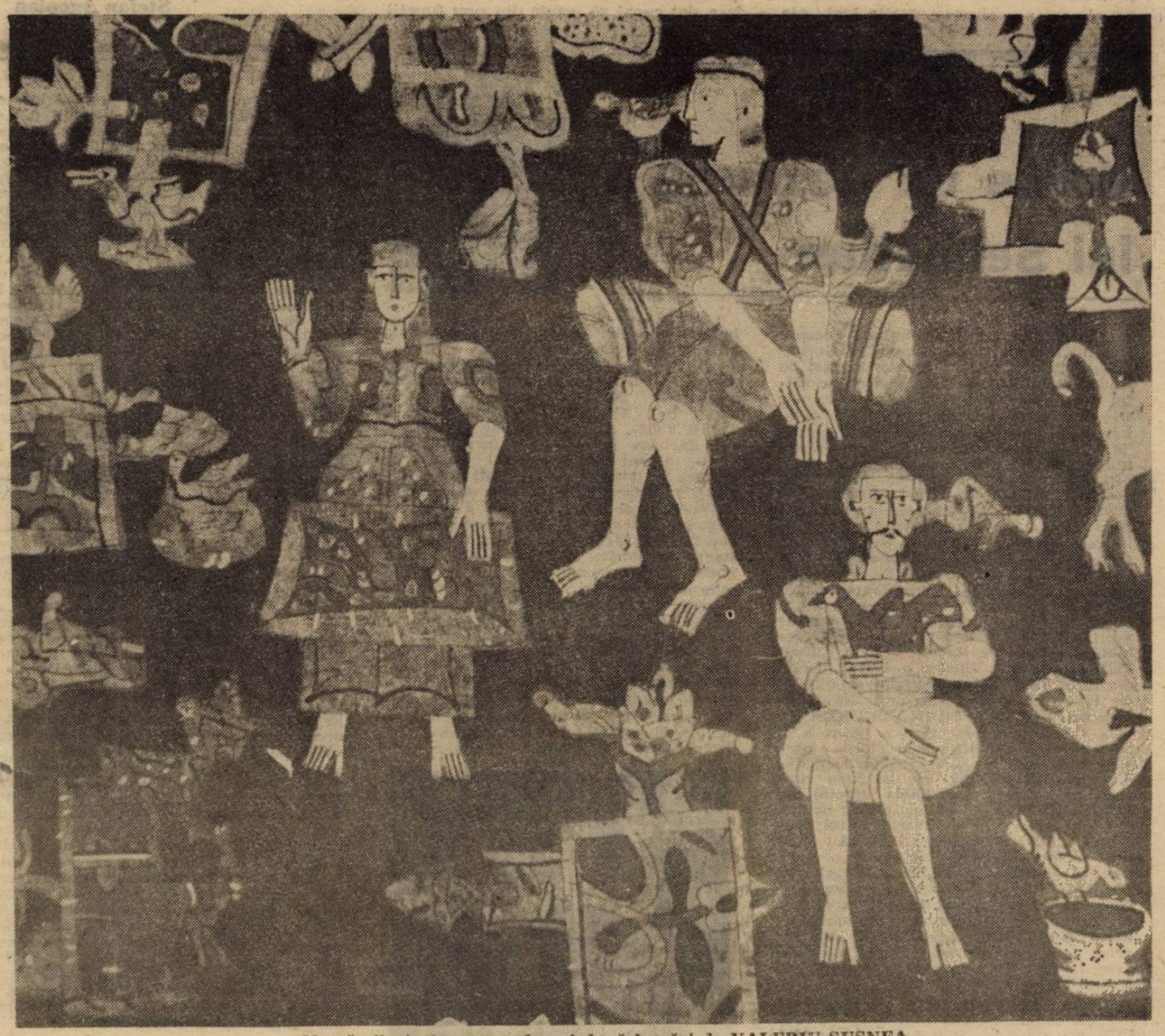

Număr ilustrat cu reproduceri după lucrări de VALERIU ȘUȘNEA

Avem șefi, dar n-avem lideri

Printre multele „moșteniri", pe care ni le-a lăsat prin testament genetic comunismul, se află și voluptatea șefiei, acea înclinație deopotrivă de temperament și de caracter prin care individul accede la „pragul de incompetență". Oarecare predispoziții istorice întru aceasta nu s-ar spune că ne lipsesc și de ele se amuza copios, la vremea lui, Caragiale. Dar la apogeu și la paroxism bucuria de a fi șef în comunism s-a aflat. Ce însemna atunci să fii șef ? Nimic altceva decît ce vedem că înseamnă și acum : dorința de a avea ultimul cuvînt, înțelegerea colaborării ca pe o ierarhie și a dialogului ca pe un monolog, lipsa de receptivitate la sugestii, convingerea că locul sfințește omul, în fine, atitudinea absolutist feudală față de cei în subordine. O diferență — și nu mică — între șefii de azi și cei de ieri există totuși. Ea nu ține de calitățile individuale sau de prerogativele asumate, ci de cîmpul de manifestare al șefiei. Dacă înainte vreme aveam șefi la locul de muncă, acoperiți și dublați de șefii de la partidul unic, astăzi avem cîte un șef, doi sau trei la fiecare formațiune politică. Avem șefi dar n-avem lideri. Pentru că liderul e un conducător ca și „șeful", numai că unul cu semn schimbat, fiind adică o personalitate capabilă de dialog, aptă de a colabora fără prejudecăți ierarhice, receptivă la sugestii, convinsă că omul sfințește locul și, mai ales, cu o atitudine de reprezentant, de exponent al celor pe care-i conduce iar nu de patron al lor. Or, liderii noștri politici, de la partidul de guvernămînt pînă la cea mai măruntă grupare de opoziție sînt — se vede cu ochiul liber — încă departe de o atare sumă de însușiri. Ei vor să inspire — ca orice lider adevărat — încredere, dar izbutesc să inspire — precum șefii de mai an — fie teamă, fie suspiciune. Nu-i mai puțin drept că o mentalitate de lider în înțelesul just al cuvîntului nu avea cum să apară peste noapte prin simpla negare verbală a mentalității comuniste. Ea e un produs al exercițiului democratic și acest exercițiu ne lipsește. Totuși, cei care sînt preocupați astăzi de constituirea unei opoziții serioase, a unei alternative de guvernare democratică și fertilă, trebuie să țină seama de importanța pe care o au liderii în afirmarea unei politici de partid, o importanță ce nu se poate edifica numai, și nici măcar în primul rînd, în baza programului propriu-zis politic ci mai ales în virtutea legii morale și a charismei. Toate argumentele credibilității intră aici : loialitatea, bunul simț, consecvența, diplomația, fermitatea, puterea de a asculta și puterea de a convinge. Dacă pe lîngă toate astea liderul mai e și foarte inteligent, cu atît mai bine. Însă cea dintîi condiție, ținînd deopotrivă de mentalitate și de comportament, e să nu fie „șef" în accepțiunea pe care noi o cunoaștem atît de bine pentru că am trăit sub „binefacerile" ei vreme de aproape cinci decenii. Accepțiune care, din păcate, continuă să fie productivă și azi.

„L"

Luceafărul

Director
LAURENȚIU ULICI

Redactor șef adjunct
EUGEN URICARU

Secretar general de redacție
MIRCEA CROITORU

semn

Îngroșarea obrazului

„Într orice-mprejurare la munte și la mare" cum ne spunea o cunoscută lozincă, te izbești brutal de semenul tău sau, mai bine zis, te izbești de semenul brutal al tău. Sînt atîția oameni grosolani, care se poartă ca și cum ar fi singuri pe lume sau ca și cum ar fi stăpînii lumii încît ceilalți, cei politicoși, apar ca niște animale ciudate, demne de tot disprețul. În troleibuz ești călcat în picioare, împins, înjurat, murdărit și la propriu și la figurat. În magazin, la cumpărături, la fel, căci la noi, încă și particularii se poartă ca și cei „de stat", întîi pentru că nu au învățat altă purtare și, doi, pentru că — încă — le merge și-așa. La urma urmelor, acolo, la ei, la miliție, securitate sau în detașarea la Athenée Palace, cum se purtau ? Nu tot așa ? Cum să te schimbi peste noapte ?

Cu asfel de oameni te întîlnești în împrejurările vieții tale, încît chiar ai impresia că „infernul sînt ceilalți". Îți spui tu, în gînd, „de unde vin eu oamenii sînt politicoși", dar te și întrebi, imediat, de unde vii, de fapt, nu tot de-acolo de unde vin și aceste brute cotidiene ? Te poți ridica la compătimirea lor, dar la ce-ți folosește ? Cît despre a încerca să-i schimbi, e o iluzie vană, în care, omule, nu trebuie să crezi. Atîta timp cît oamenii deschid ochii într-o lume supravegheată de polițiști amenințători, într-o lume înconjurată de scutieri, tancuri, armată și li se spune de mici că legea-i obligă să-și toarne semenul care e — nu-i așa ? — un dușman al patriei pentru că are alte păreri decît „domnii" de „deasupra tuturora", nu vei putea face din brută om. Atîta vreme cît adevărul e ceva despre care se vorbește mereu, dar care nu se vede cu ochiul liber, ce să poți cere omului ?

Grosolănia, disprețul față de semeni are modele foarte înalte, în persoanele cele mai oficiale, cele mai „alese" de toată națiunea, care ne zîmbesc chipurile blînd, chipurile politicos, dar ne ascund sistematic adevărul, ne mint fără nici o remuscare, făcîndu-ne să înțelegem că-n ochii lor nu valorăm nimic.

Credeam cîndva că dacă viața tuturor oamenilor ar fi mai bună, dacă toți ar avea de toate, s-ar schimba și felul lor de a fi. Poate că este așa, poate că nu. Oricum, speranțele în schimbarea în bine a vieții sînt atît de neîntemeiate, încît nu avem de ales altceva decît adaptarea la grosolănie, la egoism și ticăloșie, măcar închizînd ochii și trecînd mai departe, măcar făcîndu-ne că nu observăm. Dar cît timp poți sta cu ochii închiși, dacă ți s-a întîmplat nenorocirea de a fi viu ? Și dacă nu e noapte, de ce să închizi „al zilei ochi" ? Doar ca să poată să treacă mai departe peste mințile și timpurile noastre toți rinocerii ?

Dinozaurii, se tot spune, au dispărut pentru că nu s-au adaptat. Dar nu ni se spune și nu știm dacă dinozaurii au regretat că dispar. Poate că și-au spus : decît într-o astfel de lume, mai bine deloc. (M. Eminescu : „Decît un vis searbăd, mai bine nimic").

Nicolae Prelipceanu

dictatura personală

Se răzbună fostele mele personaje

Supus imperativelor Puterii, președintele-ales al României de azi a avut tot interesul ca evenimentele tragice din 13-15 iunie 1990, în care a fost direct implicat (cu aspecte ale vinovăției sale agravante, Televiziunea de rea credință avînd dovezi compromițătoare în acest sens, măcar de s-ar ajunge în fața unui Tribunal Suprem!), pînă una, alta, să fie mușamalizate, să nu fie elucidate și amendate ca atare nici pînă azi legal, domnul I. Iliescu dorind cu orice preț să intre **doar în istorie, chiar și negativ**, numai să ducă pînă la capăt „mandatul" său? Fără să conteze adîncirea crizei de legitimitate a însuși regimului postrevoluționar instituit de domnia sa, regim deja reacționar...

Regim reacționar? E puțin zis... Președintele țării fiind ajutat în tot ce întreprinde de un Parlament complice la crimă prin „indiferența" interesată a „majoritarilor" săi, care proliferează delațiunea F.S.N.-istă în modul cel mai condamnabil cu putință: nereușind — în timp —, iată, să aflăm nu numai cine au fost teroriștii sutelor de crime din decembrie 1989, ci nici măcar numărul adevărat al morților evenimentelor sîngeroase din 13-15 iunie 1990! Parlamentul fiind și el „alesul" poporului și avînd și el „mandat" de dus pînă la capăt, nu?

Mai departe, Guvernul... Guvernul F.S.N.-izat, represiv în „13—15 iunie 1990", la rîndul lui, duce în eroare în continuare opinia publică prin forțarea notei atunci, în ianuarie 1991 cînd a cerut rapoartele Comisiei parlamentare de anchetă „13-15 iunie" și cînd a reușit să adoarmă spiritele aprinse de Consiliul Europei, după care a tăcut ca mortul în păpușoi...

Ce folos? Cum să vă asigur... Domnilor politicieni de două parale de azi, cum să vă asigur că **golanii** pașnici anticomuniști ai Pieței Universității nu au uitat și nu vor uita drama politică prin care au trecut: și că oricum să nu vă faceți iluzii, conturile nu au fost încheiate, vremea socotelilor legale nu poate fi departe... În plus, Puterea ar trebui să țină cont că ei, „golanii" protestatari s-au înmulțit simțitor în România în ultima vreme, „golani", țărani sau „golani" sindicaliști și că orice crimă, fie ea și numai una morală, se plătește pe lumea asta, mai degrabă sau mai tîrziu, în mod **natural**, mai ales cînd își vîră coada politica! Oricît am fi noi de ținuți în supunere...

\+

Unde rămăsesem? În ultimele două episoade ale rubricii de față am încercat să dau de gol cîteva amănunte legate de povestea a doi „golani" ai Pieței Universității, ce au luat cunoștință unul de altul în pușcăria politică a regimului I.Iliescu — P.Roman, arestați „preventiv" amîndoi în 14 iunie 1990 pentru zeci și zeci de zile, doi „golani" ce aveau să se căsătorească un an mai tîrziu, de Ziua Regilor României! Sărbătoare la care, deși am fost invitat, nu am putut fi martor... Căsătorie civilă ce nu a fost imediat urmată de căsătoria religioasă: ci nouă zile mai tîrziu... Așa se face că în dimineața de duminică, 19 mai 1991, pe nepusă masă, mă voi trezi naș! Naș religios lor, celor ce au fost personaje în „cartea" mea **Jurnalul unui martor (13—15 iunie 1990)**, culmea, cei doi „golani" ! Așadar... „Că acum s-au găsit să se răzbune și personajele astea !"

Abia trezit, motăind pe picioare, după ce mă culcasem la ora 4 dimineața, mereu adorm la ora asta de cînd am „părăsit" funcția de redactor șef de la „Contrapunct", ca să vedeți, boscorodind-o prin apartament pe soție că a putut să fie de acord fără de nici un fel de prevenire să fie nașă, și după ce m-am bărbierit, întîrziind cu o lamă veche în fața oglinzii, însingerîndu-mă pe gît, unde am virtej în barbă, în sfîrșit intru în panică: oare cu ce să mă îmbrac? Normal, după mine ar fi fost să iau blugii, o haină de velur maron și cămașa fără cravată: dar nu! Spre disperarea soției, că eu nu-mi dau seama? Normal ar fi „exact invers"... Cum o să intru eu în biserică ortodoxă în blugi, naș! Fără cravată și costum... Cine a mai pomenit — să mă shimb imediat! Că apucasem să mă îmbrac deja. Nu zău, mă opun, nu are decît să nu mă primească în biserică, de **năsie** am eu chef acum ? Să se învețe minte să nu mai aleagă pe oricine naș...

Liviu Ioan Stoiciu

(Va urma)

momos:

Politica pașilor mărunți

A tunci cînd dl. Iliescu adopta în problema Basarabiei și a celorlalte ținuturi românești aflate în stăpînire sovietică o politică prudentă, definită ca o „politică a pașilor mărunți", nimeni nu s-a gîndit că dl. președinte va încerca să-și impună punctul de vedere și în interior. A făcut-o fără ca aproape nimeni s-o observe. Noile legi ale țării, la fel și tezele Constituției atunci cînd nu sînt prea stufoase și încîlcite pentru a putea fi puse în aplicare, sînt rodul unei gîndiri comuniste sau, ca să fim obiectivi, neocomuniste. În realitate, după un an de zile de guvernare fesenistă, aproape nici o lege nu a fost cu adevărat „implementată". Prezența domnului Iliescu în primul scaun al țării i-a întărît pe foștii activiști, le-a dat curaj să ocupe din nou funcții cheie în administrație, și de acolo să blocheze inițiativele primului ministru. Oricît s-ar plînge domnul Roman de birocrația care îi frînează și paralizează activitatea, atîta timp cît președinte este un nomenclaturist, nomenclatura nu vede nici un motiv să facă alt joc. Ea îl servește admirabil pe președinte și se servește admirabil pe sine. Puterea președintelui stă tocmai în acești oameni care încetinesc sau chiar blochează drumul spre democratizarea țării. Fără ei, președintele s-ar putea trezi în situația că nu mai are pe cine guverna. Stagnarea, pașii pe loc sau chiar înapoi convin de minune clasei conducătoare. Peste doi, patru sau mai știu eu cîți ani, un președinte cu adevărat democrat, un parlament cinstit și un guvern hotărît vor trebui să ia totul de la început. Pînă atunci, însă, pierdem timpul într-un joc inutil și păgubos.

Ștefan Agopian

Vorbe de pe corabia lui Sebastian

● LEONIDA LARI (întrebată despre tratatul semnat între Iliescu și Gorbaciov) : „Eu consider că este un gest de trădare capitală. Am avut mai multe astfel de trădări în istoria românilor, dar trei din ele au fost mai grele decît celelalte : cea din 1821, cea din 1940 și cea din '91 ; ....„În timp ce la noi în Piață era un miting închinat Unirii, nici un conducător, nici chiar Druc și Hadîrcă, n-au fost **prezenți**. Erau ocupați să-l primească pe domnul Adrian Năstase, care trebuia pur și simplu, după părerea mea, trimis de la gară cu trenul înapoi... în România". (Interviu, în **Viitorul românesc**) ● MIRCEA SNEGUR (la conferința de presă, vila Lac-2, pe malul Herăstrăului) : „Nu pot să mă pronunț pentru că în legătură cu acest domn Antonescu mai sînt de verificat unele momente"... (Citat preluat din **România liberă**) ● ION CRISTOIU : „Dl. Ion Iliescu a vorbit presei din anul 1991 ca în manualul provizoriu de Istoria României din anii '50". **(Expres magazin)** ● ADRIAN BUCUREȘCU : „Un tablou cunoscut ni s-a părut a fi fost și vizita dlui Iliescu la Tulcea ; președintele avea o cască albă pe cap, dădea **indicații** iar gazedele își luau conștiincios notițe". **(România liberă)** ● PETRE ROMAN (aflat în „dialog de lucru" la Deva) : „S-au discutat trei sectoare"... **(TV)** ● MARIN BADEA : „Mai este Frontul Salvării Naționale o forță politică credibilă ?". **(AZI)** ● CLAUDIU IORDACHE : „Ca o silicoză avansată comunismul a rămas împietrit în plămînii Frontului". (Interviu, în **România liberă**) ● ȘTEFAN AGOPIAN : „Să îngropi tone de documente, pe jumătate arse, în curtea nu știu cui, este fapta ori a unui timpit iremediabil, ori a unui profesionist". **(Cotidianul)** ● „Partidul România Mare militează pentru înființarea și întărirea Gărzilor Naționale, pentru înarmarea și dotarea lor cu tehnică de luptă" etc., etc. **(România Mare)** Asta ne-ar mai trebui... ● CEZAR ANDRESCU : „Ce mai vinde bucureșteanul nostru ? «Vînd discul **La mulți ani iubit conducător N. Ceaușescu** pe versuri de Corneliu Vadim Tudor. Tel. 82.87.38». Anunțul a apărut în revista «Exclusiv publicitate» (nr. 47/1991). Greu a mai dus-o poetul nostru pe vremea dictaturii !". **(Cuvîntul)** ● ALCIBIADE : „Miercuri, 19 iunie, orele 14,00, la Judecătoria din Municipiul Ploiești — procesele intentate de fostul procuror general Robu Gheorghe și nevasta lui, Constanța, împotriva d-lui Corneliu Vadim Tudor. Prin această diversiune, forțele interne și externe care agită țara noastră urmăresc, în final, desființarea revistei «România Mare». Ne exprimăm, totuși încrederea în cumpăna dreaptă a slujitorilor **cinstiți și patrioți** ai justiției românești !". **(R.M.)** ● OBSERVATOR : „«Noi nu întotdeauna verificăm informările ce care le publicăm. Așta e riscul...» a declarat, miercuri, 19 iunie, inculpatul Corneliu Vadim Tudor (...) în legătură cu articolul «Jos roba, domnule Robu», care

formează cauza dosarului privind infracțiunea de ofensă adusă autorității (...) și calomnie prin presă, intentat de partea vătămată"... : „Iar dacă am greșit, vă rog să mă iertați — a mai afirmat numitul C.V.T." ; ....„C.V.T. îi «oferă» mîna lui «prietenească» d-lui Robu, în plin proces. Dar dl. Robu nu acceptă, lăsîndu-l pe «maestru» cu mîna întinsă" ; „Cu o astfel de apărare, care frizează nefirescul psihic, putem fi siguri că inculpatul C.V.T. va fi condamnat în curînd. Cu toate că a trimis și mai trimite zilnic emisari la dl Robu, în vederea împăcării". **(Cotidianul)** Recitiți nota anterioară ! ● Colonel (r) RADU THEODORU : ....„Saul Brukner și sluga lui, Voican l-au asasinat pe reprezentantul direcției naționale"... **(R.M.)** Cine o fi acest reprezentant al „direcției naționale" ? Ghici ciupercă... ● ION SIRETEANU : „Fostul autor de maculatură bleagă, colonelul Radu Theodoru scrie și el pe unde poate : ba la **Europa**, ba la **Socialistul**, ba la **România Mare**". **(Expres magazin)** ● „Imprevizibil precum vulcanul Krakatau, dl. senator Dumitrașcu nu a mai erupt de multicel. Aceste două forțe ale naturii provoacă, în egală măsură, prin îndelungata lor pasivitate, serioase îngrijorări bănuitorilor". **(Cațavencu internațional)** ● VASILE BRANEA : „Ziarista în adidași" (Angela Băcescu, n.n.) : „personajul cel mai caraghios al literei tipărite actuale. Efimița mișcării securisto-naționaliste române". **(Expres magazin)** ● CONSTANTIN POP (Botoșani) : „Se aruncă în comuniști cu noroi"... ; „Priviți, domnilor critici ai socialismului, la copiii de azi, la construcțiile industriale, locuințe, metrou, centrale hidroelectrice, căi ferate duble și sînt sigur că, oricît de răi ați fi, veți spune în gînd «au dreptate socialiștii»". **(Socialistul)** Privim în jur : Handicapați, colibe suprapuse, construcții aberante și zdrențe... ● ION SIRETEANU : „Dumitru Bălăeț, un condei care n-a cunoscut niciodată erecția talentului"... **(Expres magazin)** ● ION GHEORGHE : „Conducătorii noștri putrezesc în celule de stei / La capătul acestui mileniu vîndut — / Iată, țara de zînd nu se mai bizuie pe ei / A pierdut, a pierdut a pierdut. // Și-o să vă rugați iarăși de clasa muncitoare, / O să vă dați din nou istoria pe seama brațului său tare". **(Socialistul)** ● ILIE NEACȘU : „Impertinență sau antiromânism ?". **(Europa)** ● „Cine-a pus bordelu-n drum, / ăla n-a fost om nebun !" **(Prostituția)**

Petre Stoica

Înainte de Ionesco

Gelu Ionescu, Anatomia unei negații, **Editura Minerva, București 1991**

Două lucruri nu putea să prevadă Gelu Ionescu la sfîrșitul anului 1972, cînd și-a încheiat eseul despre faza românească a literaturii lui Eugen Ionescu. Mai întîi că scriitorul despre care se ocupase va fi interzis în România pentru multă vreme (de fapt, pînă la sfîrșitul anului 1989) și că, prin urmare, cenzura de la București nu-i va permite să-și publice cartea. Și în al doilea rînd că eseul va fi publicat mai întîi în străinătate. Că n-a avut în vedere această eventualitate, în momentul în care își scria cartea, se vede dintr-o frază de la începutul capitolului VI : „Credem totuși că lucrarea pe care am întreprins-o aici va servi exegezei viitoare, în ciuda faptului că și ea rămîne virtual la fel de puțin accesibilă, datorită limbii în care a fost scrisă". Soarta a vrut ca o traducere în limba franceză din **Anatomia unei negații** să apară mai întîi în Germania, în vara lui 1989, la Editura Universitară Carl Winter, din Heidelberg, în cunoscuta colecție **Studia Romanica**, îngrijită de profesorul Klaus Heitmann. Abia astăzi ea se tipărește și la noi, la aceeași editură și cu aceiași redactori de carte care ar fi trebuit s-o scoată la București, în 1973.

Intenția mărturisită a criticului a fost aceea de a reconstitui, în toate detaliile ei, cariera românească a lui Eugen Ionescu, de la cele dintîi încercări de versificație, din **Revista liceului Sf. Sava** (1927) sau de la poeziile publicate în revista lui Tudor Arghezi, **Bilete de papagal** (în 1928), pînă la ultimele colaborări din 1940, la **Viața românească** și **Universul literar**, într-un moment în care scriitorul se afla instalat de doi ani la Paris. **Bibliografia** de la sfîrșitul volumului înregistrează pe ani toată această activitate, în care cea mai mare parte revine cronicilor literare și plastice, polemicilor, articolelor de atitudine, interviurilor și fragmentelor de jurnal. În capul listei se află firește, volumul de poezii din 1931, **Elegii pentru ființe mici**, pe care Gelu Ionescu le consideră lipsite de semnificație artistică, și celebrul **Nu**, din 1934, premiat de un juriu de șapte scriitori, între care Petru Comarnescu, Mircea Eliade, Mircea Vulcănescu, Romulus Dianu și I. Cantacuzino au fost **„pentru"**, iar Tudor Vianu și Șerban Cioculescu, **„împotrivă"**.

Așa cum este concepută de Gelu Ionescu, analiza întregii materii se va interesa mai ales de **opiniile teoretice** ale scriitorului, pentru a ajunge, într-un ultim capitol, la „constantele unei personalități atît de particulară și de dificil" de examinat. Să-i urmărim demonstrația.

Punctul de pornire îl reprezintă opiniile despre **jurnal** ale lui Eugen Ionescu, și asta nu numai din cauză că genul era în mare vogă la noi, în toată perioada interbelică, dar și pentru că una din tezele criticului e că mai tot ce a scris Eugen Ionescu în perioada românească poate fi privit ca parte a unui mare jurnal („scrierile românești ale lui Eugen Ionescu sînt, în fond, dilatări ale unui jurnal — jurnalul unei existențe contorsionate și obsedate de neputința unei constituiri din care opera să țîșnească.") În orice caz, în raport cu felul în care sînt considerate celelalte genuri literare, se poate spune că Eugen Ionescu privilegiază jurnalul (pentru sinceritatea sau pentru lipsa lui de convenționalism) și pe autorii de jurnale. Între ei, Titu Maiorescu, recenzat în 1937, cu prilejul apariției **Însemnărilor zilnice.** În plus, ideea la care se oprește Eugen Ionescu, în încercarea de a-l înțelege pe Maiorescu, echivalează cu o confesiune în care doar numele eroului a fost schimbat. Căci Eugen Ionescu vede în Maiorescu „un om care a dorit [...] să facă critică și cultură pentru a evada din el însuși, pentru a-și compensa tristețile, singurătatea, lipsa de credință în Dumnezeu."

Opiniile despre **poezie** se rotesc și ele în jurul unui punct de vedere asemănător cu acela din care a fost privit jurnalul. „Sînt convins, scrie Eugen Ionescu în 1932, că poezia trebuie să cuprindă un conținut de viață. Între poezie și proză eu nu văd nici o diferență de natură, ci numai diferența graduală de intensitate și de densitate ale unui unic principiu : jurnalul." Poezia este deci „jurnal comprimat", „o emoție spusă, iar nu speculată", „țipăt și nu discurs".

Cum era de așteptat, capitolul cel mai consistent este cel consacrat **criticii.** În domeniul acesta, Gelu Ionescu identifică „o primă certă ambiție" a tinereții lui Eugen Ionescu (pe lîngă cea secretă, de romancier nerealizat). De aici i-a venit de altfel scriitorului și primul succes, chiar dacă a fost vorba mai mult de un succes de scandal, decît de unul de autoritate. Teza lui Gelu Ionescu este că „Autorul lui **Nu** a făcut critică pentru a contraria critica, pentru a o supune perspectivelor ridicolului, minimalizării și inutilității". Sfidarea, nihilismul, intenția de a scandaliza sînt principalele trăsături ale acestei activități, care i-au atras lui Eugen Ionescu porecla de „Brutus literar" (C. Panaitescu) sau de „Gavroche al criticii", „neurechiat" (Șerban Cioculescu). Pentru ca toate aceste lucruri să fie și mai bine înțelese, Gelu Ionescu le prelungește în **Notele** de la sfîrșitul cărții sale (unde poate fi examinat graficul amănunțit al receptării volumului **Nu**) și în primul **Dosar** al **addendei** (cu o desfășurare ca și exhaustivă a opiniilor despre Tudor Arghezi, Camil Petrescu, Lovinescu și Victor Hugo).

Dacă vom încerca să extragem din cronicile și din foiletoanele lui Eugen Ionescu o imagine globală asupra literaturii române, va trebui să constatăm că aceasta e respinsă aproape în bloc, dintr-o perspectivă care în punctul de plecare seamănă cu junimismul maiorescian. Singurele excepții sînt Eminescu și Maiorescu, la care se adaugă (într-un articol din 1933, **Itinerar critic : originalitate și pașoptism)** acreditarea unei filiere pe care au ignorat-o atît sincroniștii cît și tradiționaliștii : filiera Filimon, Anton Pann, I. L. Caragiale. În rest, literatura română (care se întreabă tot timpul „Ce zice Europa ?") suferă de complexul unor începuturi mereu reluate și abandonate mereu. Întrebarea e dacă trebuie să punem preț pe toate concluziile acestea ale lui Eugen Ionescu, atîta timp cît (observă Gelu Ionescu) „demersul său nu depășește un anume amatorism inteligent ; n-a fost bun cunoscător al literaturii române și, în fond, nici nu s-a străduit să fie. A ignorat părți întregi din ea, n-a scris niciodată despre scriitori ca Eminescu, Caragiale, Creangă, Slavici, Rebreanu, Blaga, Bacovia." Nu mă grăbesc să răspund prin „da" sau prin „nu" la această întrebare, căci în ciuda contradicțiilor de care articolele lui Eugen Ionescu sînt pline, în ciuda aerului lor teribil, sfidător sau clovnieresc, există destule puncte de vedere asupra cărora criticul și istoricul literar pot medita. De altfel, Gelu Ionescu ne semnalează o fișă de enciclopedie **(La littérature roumaine)**, pe care Eugen Ionescu a publicat-o la Paris, în 1957, cu suficient de numeroase probe care să contrazică ideea amatorismului, așa cum rezulta ea din articolele românești.

Ultima problemă care îl preocupă pe Gelu Ionescu în **Anatomia unei negații** este aceea a relațiilor dintre literatura în limba română și teatrul pe care Eugen Ionescu îl va scrie după 1950. Din punctul acesta de vedere, pe lîngă numeroase alte detalii, momentul cel mai spectaculos îl reprezintă articolul **Despre melodramă**, din 1931, în care criticul vede o anticipare a teoriei ionesciene a **teatrului insolitului,** de mai tîrziu. Totuși, observă el, n-ar fi exclus ca opiniile acestea să se fi lăsat influențate de unele articole pe care Eugen Ionescu le-a putut citi în **Nouvelle Revue Française**, într-o perioadă în care se cristalizau în Franța noile idei despre teatru ale lui Artaud.

Dacă la începutul cărții sale Gelu Ionescu a încercat un portret „din fărîme" (cu o trăsătură principală, **contestația,** în jurul căreia s-au grupat neîncrederea în literatură, erezia, indiferența față de orice formă de înregimentare, moralismul extravagant), în ultimul capitol toate aceste detalii sînt strînse în figura unui portret compact, extrem de plauzibil în ciuda geometrismului său. „Cele trei laturi, cele trei direcții care se unesc și definesc personalitatea acestui scriitor prin trei forme de exprimare diferită începeau să se contureze în unitatea lor. Un triunghi : spiritul critic și polemic (prima latură), necesitatea de confesiune, de sinceritate și dialog cu sine (cea de a doua) și, în sfîrșit, ultima venită : plăcerea, gustul pentru invenție, pentru «fantastic» și insolitul ce sparge convențiile «imitației» ar putea alcătui portretul schematic al acestui autor".

Cu această concluzie convingătoare, Gelu Ionescu și-a epuizat subiectul. Îi mai rămîne de făcut un singur lucru : să ne dea continuarea despre care vorbește de mai multe ori în **Anatomia unei negații,** adică volumul despre literatura franceză a lui Eugen Ionescu. Este cel mai în măsură să o facă.

Florin Manolescu

ERATĂ

În cronica literară din numărul trecut (26/1991), în paragraful al doilea din coloana a patra se va citi „extrem de studiate", în loc de „extrem de audiate", iar în ultimul paragraf, „posibilități românești", în loc de (eroare clasică) „posibilități românești".

Dimineața, răsfoind un roman de dragoste

Prin ușa întredeschisă, aburul dimineții i se așterne pe față ca un prosop umed. Ea doarme și părul îi acoperă obrajii ca niște șuvițe moi de sîrmă ghimpată. Din tot incendiul de peste noapte, a mai rămas doar imaginea unui animal captiv. A unui animal sălbatic aruncat îndărătul gratiilor. El o privește cu un ochi somnoros, abia dezlipit, o scoică moale, leneșă și îndărătnică. După ce și-a consumat partea sa de instinct, sentimentul devine imaginație. Îmbrățișarea, formă fictivă a trupului.

De cîte ori se ceartă cu ea, el o ascultă pînă la capăt și-i amintește o însemnare a lui Camus din **Caiete** : „Conștient sau nu, femeile folosesc întotdeauna același sentiment al onoarei și al cuvîntului dat, care-i atît de puternic la bărbați".

Gura ei mirosind a nămol. Doar fierbințeala atingerilor aprinde în închipuirea lui nuferi galbeni, flori uriașe de lotus.

Pentru Nae Ionescu, iubirea e mai puțin un act de creație, cît unul de cunoaștere. O spune aceasta într-un articol din „Predania" (nr. 12—13/1937) : „Impresia mea că funcțiunea fundamentală a iubirii este totuși cunoașterea. Pentru ca să înțelegem acest punct de vedere, trebuie să ne dăm seama că cunoașterea nu este un act de înregistrare, ci un act de **identificare** a subiectului cu obiectul : nu vezi ceea ce este, vezi ceea ce știi. Acesta este un adevăr mare, care nu este datorat filozofiei științifice, spre rușinea adevărului însuși, ci este datorat misticei". Astfel înțeleasă, iubirea e o formă de credință, aspirînd la mîntuire și luînd înfățișări metafizice. Identificarea cu celălalt devine solidaritate transcendentă. Pentru mistici, trupul este un obstacol în fața credinței. Orice izbucnire a patimii e o mîniere a lui Dumnezeu.

Se trezește greu, încețoșat, stîrnit de o căldură umedă. Pe deasupra umărului ei, ochii se rostogolesc pe filele unei cărți abandonate. **Domnul ambasador** de Erico Verissimo, un roman focos pe care-l răsfoiește des, cu un fel de voluptate iritată. Abia deslușește primele cuvinte, le silabisește morocănos... și depune o sărutare ușoară pe sfîrcul fiecăreia din sînii americancei. Ea se înfioră puțin și-și încrucișă automat picioarele. El își scoase halatul și-l aruncă pe jos. Își răsfiră palma pe pîntecele femeii, gustînd contrastul dintre epiderme. Își coborî mîna pe pîntece în jos... El îi căută gura, dar ea și-o refuză. Îi sărută atunci părul, tîmpla, fața, bărbia, gîtul, din nou sînii, pîntecele, și în clipa aceea, deschizîndu-se parcă toată, gemînd, ea îi apucă părul cu ambele mîini, de parcă ar fi vrut să i-l smulgă din cap. Apoi el se culcă lîngă ea, cu respirația accelerată, cu nările palpitînde, o îmbrățișă și o strînse la piept... îi sărută lacomă buzele, limba ei pătrunse ca o reptilă în gura lui, și amîndoi se rostogoliră pe pat, înfiorați, ca într-un soi de luptă corp la corp...

Apoi cuprinse cu privirea tot trupul ei. Se ridică din pat și puse cartea în bibliotecă.

Johan Huizinga e de părere, în **Amurgul Evului Mediu,** că spiritul comico-erotic nu se opune imaginii romantice despre iubire. Departe de a da pe față o latură naturalistă a amorului, disprețul față de complicațiile sociale ale iubirii, jubilația histrionică proiectează o altă idealitate, o nouă deghizare a imaginarului : idealul desfrînării. Huizinga are însă în vedere o desfrînare artistă, manieristă, căci, pentru a dobîndi valoarea de cultură, zice el, gîndirea erotică trebuie să-și găsească un stil. Dar tot ce devine stil înseamnă viciu. Rafinarea e o formă de pervetire a realului. Iubirea vicioasă coboară sentimentul de pe înălțimile la care l-au proiectat petrarchiștii, bunăoară. Sentimentul e readus la impulsul care l-a declanșat. Se întoarce la instinctul ritualizat, care e forma culturală a vieții.

Cel mai adesea, despre dragoste s-a vorbit în termenii unei antinomii sărace : suflet și trup, erotism și spiritualism, laicizare și elan mistic, iubire și pasiune, iubire evanghelică și iubire lumească. Puțini au înțeles că trupul poate fi o furtună de senzații cu intensități de delir mistic.

Dicționarul, o junglă vegetală. În paginile lui înfloresc și se usucă **baierele inimii, buricul pămîntului, cercelii doamnei, cinstea fetei alte cinci degete, văduva veselă.** Și **dragostea (sedum fabaria),** cu frunzele ei dințate și florile purpurii.

...opoșu

george anca

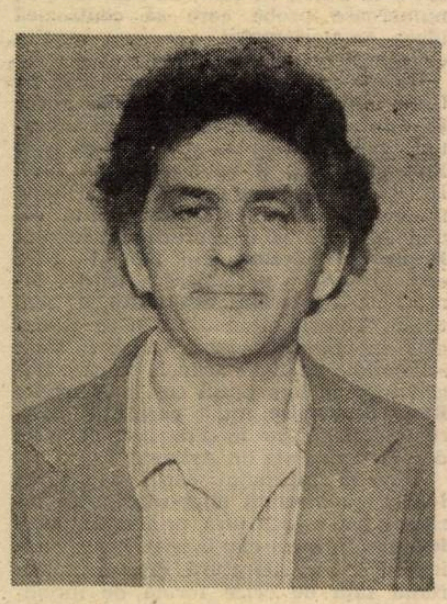

Latino — sanscrite

* * *

la Ellora sororal
libertate de-un rial
filial maharajal
la Ellora sororal

din inimă la Riadh
săbiile nu ne cad
anii ne cerșesc răsad
din inimă la Riadh

pe la Oxford către toacă
insula dintr-o băltoacă
și balenc în puiacă
pe la Oxford către toacă
dar și peștii pe sub mal
cad în lună fără hal
în lanterna de-un rial
cad și peștii de sub mal

zii de Delhi surioară
ce se macină la moară
ia un par de mă omoară
zi de Delhi surioară

* * *

Ioasaf în Bucovina
Ioasaf în calendar
Ioasaf lumii lumina
Bucovinei minutar

Bucovina Ioasaf
lotusul spre bălți înot
dezlipit în epitaf
sorocindu-se de tot

moaște în ocol patrat
patimi în rotund spiral
arborele aplecat
rădăcinii piedestal

sîngeriul spirit domn
rotitor și azi a stupă
înroșind un ochi de somn
Bucovina n-o astupă

* * *

țințari lisandri pui verzii
în guși de paie ouă zbrii
nesomn plisat sub ieri și nopți
scrum ochii morților necopți
tropic tușit obsesii hogi
nestinse-n homa à la yogi
cum ai dormi cum te-ai trezi
cum ai muri și azi o zi
zadarnic sepii leoarcă scrii
una n-o vezi cu ochi de vii

* * *

în balcon cu ochii în Assam amiaza
lotusul albastru narcisistă piaza
trio cu o Elsă codul clarinet
iarbă rină gheață zînelor afet
ce te plictisește suferinda carne
foarfecele tunsul își uitase coarne
nu se porcăise vai se porcăise
cea femeie sfîntă coșcovind eglise
vagile cuplaje tropicului rug
coada tropotește spatele chilug
globul te inhibă vadului mișcată
a vădană zice curgătorul tată
Cambridge în novembre cam Esaulof
orbul ostrov lespezi nemaifilosof
prizonieratul întru bhagawan
pe balcon cămașa de argat vlăjgan
rîndurilor astea de acum izite
iartă-le picioare latino-sanscrite
cipicii despică degetele mari
labelor poete pe unde te cari

* * *

du-te-n India Gheorghiță
cu Vitoria Lipan
pe un cîmp de miorița
jos dintr-un aeroplan
mama ia a zis baltagul
carpato-himalayan
să cioplești în carne dragul
tău de tată aryan
și întoarce-te pe fire
fără mamă pe pămînt
întrebînd lumea cu mire
luminată a mormînt
de mirese dezarmate
de împunsul alb mormînt
ciinele vine din spate
cu stăpînul urlet sfînt

CĂRȚILE SĂPTĂMÎNII

Mircea Popovici
PALETĂ DE AMURG
Ed. Junimea

A patra carte într-un interval de aproape cinci decenii, a unui poet pe cît de parcimonios cu sine însuși pe atît de preocupat de reconsiderarea vechilor motive lirice într-o scriitură reîmprospătată. Temele și atitudinile din vremea primei tinereți a poetului, revelate în **Izobare**, volumul din 1946, reapar acum sub regim auto-ironic și într-o dicțiune mai rafinată, confirmînd cele spuse în urmă cu cîțiva ani de Eugen Simion : „Mircea Popovici pune în spiritul generației sale o imagine controlată de lecturi și o ironie aproape duioasă în reprezentarea lirică a acestor motive vechi. Cu imagismul lor datat, cu ironia subțire și cu fantezia proaspătă, se redimensionează opera unui poet notabil al **generației pierdute**".

Iată, spre ilustrare, un „portret anonim" parcă reînviat sub penelul delicat al unui restaurator cu har : „Ce ascunzi cu mîinile pe obraz / sau cînd le-aduni în semn de rugă ? / Se ofilește timpul dus ? / Un verb trecutul îl conjugă ? // Aș vrea ca gestul să-l opresc / fixînd imaginea în ramă / și ochii să-i aduci din drum / pentru o altă criptogramă // Văd jos portretul, e semnat / de-un anonim fără povești ; / de nu sînt eu în fața ta / n-o să se știe cine ești".

Nicolae Neagu
99 DE POEME DE TOATĂ MÎNA
Ed. Cartea Românească

Poeme „de toată mîna" pot să însemne la fel de bine poeme obișnuite, oarecare, fără pretenții dar și poeme scrise în mai multe maniere. Sensul mai apropiat de realitatea textelor lui Nicolae Neagu din această nouă carte a sa este cel de al doilea, lucru frapant la lectura lor fiind tocmai diversitatea formulelor. Nu-i însă o diversitate aleatorică și necontrolată, ci, din contră, una de doar cîteva maniere ce alternează cu o anumită rigoare de-a lungul cărții avînd rol de amplificare, prin variație retorică, a sugestivității poemelor. Undeva ne întîmpină dicțiunea exuberantă și teribilistă a liricilor șaptezeciști (a lui Mircea Dinescu în primele volume, înainte de toate) : „De-atîta ger se moare-n garnizoane / și jurnaliști de cart iau iute foc / tristețea se revarsă din bidoane / iar noi mai ostenim din loc în loc // Mă îngrozește aburul de seră / gîndacii se iubesc sub robinet, / aidoma dreptunghiului pe-o sferă, / nevoie simt și eu de-un parapet // că sînt copilul împușcat cu mure / și sînt bătrînul care bea sifon / mi-e frică, ah ! că vine să mă fure / soldatul spînzurat de telefon // Cred că mă voi prăji precum cafeaua, / văd înflorind în ușă ochi străin, / răzbesc ghețari și sănii prin mantaua / la care mă gîndesc că țin, puțin". Altundeva, alături chiar, în vers liber de astă dată, dăm peste formula ironismului mai recent : „Mă gîndesc la cuvintele-povară, / la cuvintele-dezordine, / la cuvintele-iubire... // **Mane, thekel, phares !** adică / măsluind, dînd în bobi, cîrcotind ! // Asta e ca să știu că tu vibrezi în vizuină / pînă-n martie-aprilie / cînd soarele ne revarsă / diamante de lumină // peste galeria de cîrtiță...". Nu-i numai o dovadă de dexteritate în aceste poeme ci, mult mai mult decît atît, îmi pare că dexteritatea însăși e un mod al pudorii, un fel de ascundere în falduriile ludice ale rostirii manieriste a tumultului interior, grav și intens.

Corneliu Antoniu
AMINTIRI DIN PĂDURILE DE MICONIA
Ed. Eminescu

Poet al stărilor sufletești discrete, exprimate discret și tot discret comentate liric, Corneliu Antoniu, își consolidează în cartea de acum universul și formula din cele trei plachete anterioare (**Ascunsa ninsoare, Scopurile** și **Fluturele de diamant**), adăugîndu-le, ca noutate, preferința pentru discursul reflexiv în dauna celui enunțiativ, predominant în precedentele. Doar că, deseori, unda reflexivă e inaparentă, mai bine zis e transmisă prin mijlocirea unor notații, foarte sugestive prin laconism : „Teatru în ruină. Părăsit. / Prin logii, vîntul / Cîte un cuvînt rătăcit, o replică, / Hîrtii... / Coș de gunoi inima mea. / Sunete căptușite cu formol. / O pereche de ochi se rostogolesc / De-a lungul unei umezeli. Igrașii / Proprietate personală. / Un șir de ecouri făcute sul / Mă aruncă în stradă : / Drumul și lumea / Umbre adormind într-o salcie". Liric prin excelență, poetul nu face însă abuz de gesturi lirice, e mai curînd sobru și reținut, ceea ce e de natură să evidențieze anvergura reflexivă a rostirii.

PAUZĂ DE RESPIRAȚIE
Ed. Litera

Volum de versuri cu patru autori nouăzeciști, toți patru originari din Brașov, formați în mediul universitar din București (3) și Timișoara (1) : Andrei Bodiu, Simona Popescu, Caius Dobrescu și Marius Oprea. Cu ani în urmă optzeciștii au scos și ei două asemenea cărți de grup (**Aer cu diamante** și **Cinci**) la aceeași editură, de unde s-ar putea conclude prezența unei intenții — măcar — de continuitate. În realitate, la nivelul modului poetic, nu se pot face prea multe legături între ce și cum scriau optzeciștii din cele două plachete și ce și cum scriu nouăzeciștii brașoveni în cartea de acum. Sacrificînd individualitatea de dragul relevării unei direcții, cei patru seamănă suficient între ei pentru a îngădui prezumția de „laborator" comun dacă nu chiar de „școală", însă nu destul pentru a putea fi suspectați de mimetism după rețetă. Că sînt tuspatru talentați rămîne de văzut, că sînt inteligenți e în afară de îndoială iar că orgoliul de grup e deocamdată mai tare decît cel de persoană e, de asemenea neîndoielnic. Pentru moment, poate și din pricină că are de-acum o carte publicată, Simona Popescu pare să fie „motorul" grupului afirmînd, alături de Caius Dobrescu și înclinații speculative, în vreme ce Andrei Bodiu și Marius Oprea sînt, cum să zic, mai „poeți". Probabil se va reveni în paginile revistei asupra acestui simili-debut colectiv ce mi se pare demn de toată atenția.

Mircea Moga

KOGĂLNICEANU, precursor al epicului citadin

Pentru a putea aprecia folclorul la valoarea pe care i-a afirmat-o totdeauna, Kogălniceanu trebuia să aibă o perspectivă, dacă nu cumva o mentalitate, în care să predomine un obligatoriu element de distanțare. Or, acesta nu putea fi obținut decît pe două căi : una a străinătății, alta a orașului. Despre ceea ce au însemnat pentru Kogălniceanu studiile peste graniță s-a discutat mult. Nu este cazul să revenim. Mai puțin a fost luată însă în considerare perspectiva citadină, acea componentă care i-a ingăduit lui Kogălniceanu să se înscrie printre protagoniștii vieții spirituale a României din secolul trecut, fapt care nu este de trecut cu vederea. Pe de altă parte, nu a fost Kogălniceanu singurul din generația lui care să posede, mai mult sau mai puțin, elemente de psihologie citadină. Vom încerca, în cele ce urmează, să-i stabilim, pe cît vom putea, locul printre adepții citadinismului românesc din secolul al XIX-lea, pornind de la descifrarea ascunzișurilor epice ale neterminatului roman **Tainele inimei.**

Începuturile romanului românesc sînt dominate de ideologia a ceea ce am numit „bonus pastor", adică o mentalitate izvorîtă din aprecierea elementelor rustice, din relevarea lor cu orice preț. Se creează un început de mitologizare a satului, de împingere a lui în legendar și în fabulos, la rădăcina acestei mișcări aflîndu-se, între altele, și „Dacia literară". Se desprinde de aici o primă constatare : Kogălniceanu a fost, înainte de toate, un îndrumător de opinie, un creator de curent cultural. Ceea ce înseamnă foarte mult. A fost Kogălniceanu și un creator de literatură ? Pusă astfel întrebarea, poate că răspunsul ar fi nu inconvenabil, cît nedrept. Mai corect ar fi să ne întrebăm în ce mod a aplicat Kogălniceanu la literatură principiile pe care le reclama cultura. Și am constatat, cu acest prilej, existența unei conștiințe divizate, caracteristică multora dintre personalitățile noastre de la mijlocul secolului al XIX-lea. Individul epocii — vreau să spun individul ei conștient — acuză numeroase dificultăți în imaginea și, mai ales, în realizarea propriului personaj. În cazul celor care au studiat în străinătate, în epoca formării lor, reprezentările culturale occidentale, interdicțiile și libertățile ocazionate de acestea au creat ori au favorizat un cîmp de manifestare pentru o gîndire esențialmente citadină, devenită un mod de existență. Întoarcerea acasă este frapantă și din euforia citadinismului adolescentei cată a se trece în statutul social impus de noile și, de aci înainte, permanentele circumstanțe. Mijloacele defensive sînt numeroase. Călătoria în Occident era unul din ele și însemnările despre Viena și Spania, pe care Kogălniceanu le scrie în 1844 și 1846, reprezintă o dovadă incontestabilă a re-citadinizării periodice, pe care intelectualul nostru din veacul trecut o practica. Să-l amintesc, spre exemplificare suplimentară, pe Titu Maiorescu. În ceea ce-l privește, Kogălniceanu nu a făcut nici o călătorie în Orient, decît o simplă tranzitare. Ceea ce echivalează cu o aversiune viscerală, poate conștientă, față de un alt mod de a fi în lume. Celălalt mijloc de apărare îl constituie aderința la modul rustic de trai, la spiritualitatea țărănească, și respingerea vehementă a boierimii. Nu este deloc o întîmplare că Mihail Kogălniceanu a fost unul dintre cei mai tenace apărători ai țăranilor și că, puțin timp înainte de a se stinge, el rostea de la Academie un fulminant discurs despre „dezrobirea țiganilor, oborîrea pronomiilor și privilegiilor de naștere și de castă, emancipareа țăranilor".

Astfel, Kogălniceanu se înscrie în rama unei psihologii sociale caracteristice pentru cea mai mare parte a intelectualității noastre de la mijlocul veacului trecut. Atracția pentru istorie se întrunește cu pasiunea pentru rusticitate spre a constitui genul proxim, în care omul politic și omul de cultură tind — și reușesc — să se înscrie. Oprită aici, definirea — și autodefinirea — lui ar fi rămas embrionară, parțială și mutilată. Fără îndoială, și Kogălniceanu a tins către un eu interior, către o desăvîrșire la care îi dădeau dreptul multe considerente. Cu toate acestea, putem lesne observa în personalitatea sa existența acelei sciziuni interioare, generatoare, pe de o parte, de neliniști fecunde, iar pe de altă parte, de insatisfacții supărătoare. Eliberarea de starea tensională s-a produs într-un cîmp cultural foarte la îndemînă — literatura. Dar s-a produs cu un mijloc mai puțin întîlnit în acei ani, anume cu ajutorul ironiei. Al ironiei romantice, pe care o avea atunci, la noi, poate numai Alecsandri. N-aș susține că tentativa lui Kogălniceanu a reușit întru totul. Dar ea rămîne ca o mărturie a unei defense anticitadine și ne apare în fața un Kogălniceanu profund iritat, vehement și de aceea imprevizibil. Să ne apropiem de aceste „iluzii pierdute" ale unui om care, cînd a fost vorba de concetățenii săi, nu prea știa a găsi „chipul potrivit de a face curte".

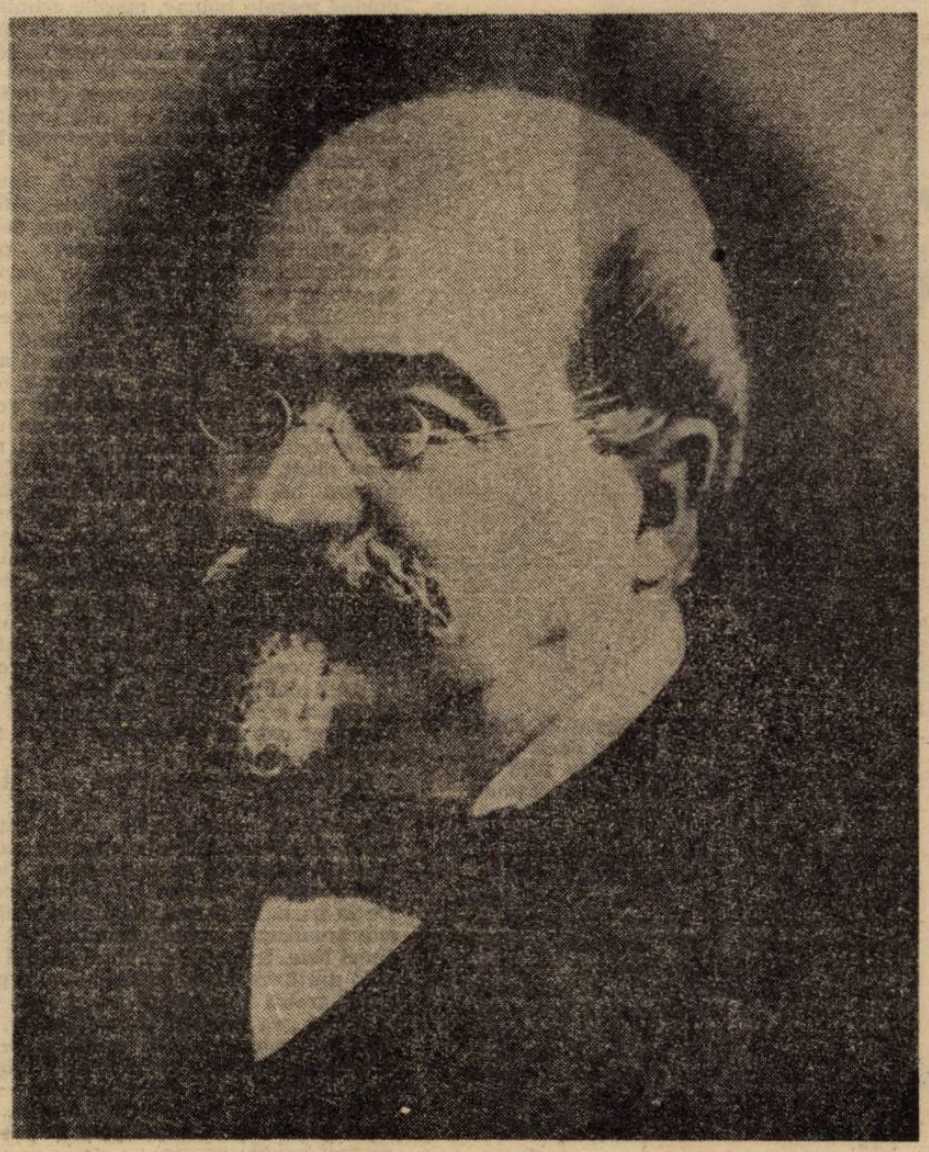

Cum se cunoaște, tot ceea ce a scris Kogălniceanu în materie de literatură se înregistrează în tematica orășenismului, de la **Adunări dănțuitoare** (din 1839), pînă la **Tainele inimei** (din 1850). Caracterul de replică existențială, vizibil în domeniul tematicii, apare cu și mai multă vigoare dacă facem apel la instrumentarul naratologiei sau al stilisticii. O primă observație vine parcă de la sine. Spre deosebire de majoritatea scriitorilor vremii (îi am în vedere pe prozatori), care sînt partizanii scenariului cronologic, Kogălniceanu preferă, fără nici un dubiu, apoftegma sau, mai exact, definiția. Scriitorul este în chip clar descumpănit, altfel spus — nedumerit de ceea ce vede în așa zisele noastre orașe din deceniile al treilea și al cincilea. Dorește așadar să se limpezească pe el însuși, să se limpezească în mod energic, chiar. Truda este însă zadarnică, de unde și apoftegma, destinată să acopere nu numai nesiguranța, dar și rigiditatea atitudinii și inaderența comportamentală. Kogălniceanu-scriitorul emite maxime și definește cu fervoare, într-o tentativă de închegare a unui text care, în cele din urmă, se arată plin de sincope elocvente pentru respingerea peisajului stradal.

Voit sau nu, scriitorul recurge la alcătuirea unor scurte scenete, care nu-și au nici pe departe sorgintea în plăcerea povestirii, ci în cruzimea exemplului. El aranjează întîlniri ale personajelor, le silește să facă doar anume gesturi și să gîndească doar într-un anume fel, spre a-și putea conduce lectorul către o concluzie pregătită ferm, deși în grabă și cam pătimașă. De unde și apelul la maxima latină, strivitoare prin încărcătura ei de interdicții și de blamări seculare.

Epoca a pus asupra multor scriitori pecetea plictisului byronian. Nu însă și asupra lui Kogălniceanu, care este dominat de o imensă curiozitate. Spectacolul pe care i-l oferă strada ori salonul apare fascinant prin diformitățile sociale, individul fiind o caricatură anonimă și, totodată, simbolică. Între zidurile cetății, totul este hidos, puritatea — izgonită, cinstea — răsturnată, frumusețea — pocită. Nimic nu este amuzant și indiscreția lui Kogălniceanu izvorăște din dispreț și inaderență. Ființele care populează incinta, adică „toate aceste noroade, semințiі, dobitoace și vietăți", sînt așezate ca într-un insectar și studiate cu o atenție lipsită de bunăvoință, de cea mai elementară bunăvoință. Fiecare observație atrage după sine o lungă digresiune, care comentează observația, generalizînd-o și așezînd astfel asupra întregii lumi orășenești stigmatul caricaturii.

Lui Kogălniceanu îi este imposibil să renunțe la digresiune, poate nu atît pentru că ar fi un moralist, cît mai mult pentru că se simte sufocat de o sfîntă indignare, ale cărei surse sînt de origine socială, nu morală. Alunecă repede pe toboganul livrescului, atît de repede și pe neașteptate chiar pentru el însuși, încît se oprește cu mare dificultate, impunîndu-și **expresssis verbis** să pună capăt abaterii. Dar firul narațiunii a fost rupt, legătura se reface cu oarecare dificultate și, uneori, cu neîndemînare („Dar văd că cetitorii mei se otărăsc. Îndată ce cineva se hotărăște să scrie, să se tipărească de viu, el nu mai este slobod, este rob : și ca rob, trebuie să se supuie publicului, ca țiganul armașului /.../ De aceea, cu toate că aș avea încă multe să vă spun de lingușitori, de patrioți pîngăriți, de scriitori vînduți, de parveniți mai răi decît toți aristocrații din lume, de tinere cochete, de văduve rele și slute încît veninul le iesă pe obraz, și de alte lucruri vrednice de însemnat, ce caracterisesc moldovenii veacului al nouăsprezecelea, totuși mă văd silit să-mi curm reflecțiile și etc."). În acest mod, toate scrierile literare ale lui Kogălniceanu au un aspect mozaicat, foarte potrivit eseului psiho-social și caracteristic într-un grad ridicat începuturilor literaturii noastre moderne. Prin această latură a activității sale scriitoricești, Kogălniceanu fortifică una din componentele de bază ale literarității primei jumătăți a veacului trecut, anume componenta eseistică. Reamintesc, în paranteză, faptul că literaritatea vremii cuprindea, în limitele ei, și nu numai la noi, retorica, epistola, jurnalistica și încă alte cîteva elemente. I-a fost dat lui Kogălniceanu să selecteze și să amplifice, din acest conglomerat, cu deosebire latura eseistică, pe care să o impună, în epicul românesc, o dată cu Heliade Rădulescu.

Inserțiilor de tipul amintit din structura narativă, le corespunde, la nivelul frazei, construcția etajată sau, mai curînd, aluvionară. Există microstructuri de acest fel care se pot întinde pe cîte o bună jumătate de pagină. Precum, să zicem, la Odobescu. Lipsesc însă eleganța și calmul acestuia din urmă. Pentru că Mihail Kogălniceanu este nerăbdător în a-și comunica impresiile, toate considerate de o importanță egală, pătrunzător și sclipitor în a le face, patetic în a le susține. Iar patetismul lui Kolgălniceanu, cînd vine vorba de citadinism, este susținut de sarcasm — principalul arhitect al frazelor sale gigant. Particulară acestora le este incidența, venită dintr-un registru cu totul străin. Cea dintîi frază din **Tainele inimei**, adică incipit-ul romanului, cuprinde nu mai puțin de trei asemenea abateri. Cam mult, pentru orice fel de roman, dar încă pentru unul care se situa într-un peisaj epic incert. Așa se face că, neputînd renunța la ceea ce s-ar numi a sa **qualité maitresse**, Kogălniceanu și-a lăsat romanul neterminat. Cu incidente, la nivelul microtextului, și cu digresiuni, la nivelul asamblării narative, s-ar fi ajuns, cu un efort — e adevărat, titanic, — la un colos monoton prin iterația de la cele două straturi principale. În ceea ce privește literatura, Kogălniceanu era un degustător de finețuri. Nu-și putea deci îngădui o trudă zadarnică. Era ostil, structural, unui destin de Sisif și a renunțat să continue romanul.

Dar ceea ce a realizat a fost, fără doar și poate, exemplar pentru o anume parte a epicului românesc de la mijlocul veacului trecut, anume acela despre citadinism. Kogălniceanu stă mărturie despre tentativa scriitorului român de a încerca — dincolo de aversiunea despre care am vorbit — să înțeleagă noua lume a cărei amplificare se profila și în care era constrîns să viețuiască, chiar dacă, din cînd în cînd, se repezea la cîte un conac retras. Dovada eforturilor — de astă dată binevoitoare — sînt numeroasele scene de grup din toată epica lui Kogălniceanu, prin care se devansează procedeul similar al lui Pantazi Ghica și al lui Radu Ionescu. Cîteva aspecte reține atenția și aici. Temător în înfățișarea lumii orașului, scriitorul român dintre 1840 și 1850 nu se simte în stare de a se apropia — repet : în plan literar — de individ, îi lipsesc instrumentele necesare, panoplia îi este săracă, iar la modelele străine nu îndrăznește, deocamdată, să apeleze. Așa încît se rezumă la amintitele scene de grup, care nu obligă la detalieri pline de capcane. Mai mult încă, toate scenele de acest fel sînt statice, ca niște fotografii de grup. Firește, Kogălniceanu era un observator prea atent pentru a se lăsa atras numai de tabloul de gen și a selectat și indivizi — lucru natural pentru un scriitor cu har. Dar, pe de altă parte, portretul nu reține specificul, amănuntul particularizator al individului, ci se oprește în exclusivitate asupra categorialului. **Fiziologia provincialului în Iași** aici își are obîrșia și explicația, dincolo de moda literară. Cînd se încumetă la cîte un rar portret, precum al Elenei (din **Tainele inimei**), Kogălniceanu are o singură posibilitate de individualizare : trimiterea livrescă. Așa încît personajul se constituie numai din referiri la Fidias, Conachi, „zînele Nordului", „albastrul Italiei" ș.a.m.d.

Un fapt asemănător se întîmplă cu prilejul descrierilor de exterioare. Niciodată Iașul, spre exemplu, nu este privit de aproape. Scriitorul nu-i vede casele, străzile, ci numai panorama. Nu doar pentru că astfel ar intenționa să-și pună mai ușor în valoare apetitul pentru satiră, ci mai mult pentru că, din punct de vedere literar, orașul îi este străin, iar scriitorul nu are — precum în toată literatura noastră de atunci — exercițiul cetății. Descrierea Copoului, din **Tainele inimei**, confirmă dificultatea abordării, în plan epic a spațiului orășenesc.

Într-o singură împrejurare Kogălniceanu renunță la timiditatea, explicabilă prin pionierat, a intrării în oraș sau altfel spus, a literaturii citadine. Este vorba de afirmarea expresă a atitudinii pro-rustice și anti-citadine. Aceasta din urmă este atît de puternică, încît îl scoate pe scriitor din tiparele impuse de nesiguranța începuturilor epice și îl așează pe un teren ceva mai ferm. Scriitorul se mișcă atunci mai în voie, fiind, chiar, atît de degajat, încît își impune un auditor. Prin urmare, de cîte ori sfidarea cetății devine față, de tot atîtea ori se ivește un interlocutor prezumat, care este luat drept martor, asistînd la revărsarea unui torent de ironii, sarcasme, apostrofe, invocații. Din conjugarea lor, scriitorul realizează un adevărat spectacol, degajat și savuros. Prin aceasta, Kogălniceanu introducea, în cuprinsul modelului epic al „bunului păstor", de la începuturile manifestării acestuia, elemente care, spre 1860, îl vor inactualiza. Era pregătită așadar o nouă etapă în evoluția epicului românesc.

Dan Mănucă

CENTENAR

Centenarul morții sale (10 noiembrie 1891) îl găsește pe Rimbaud mai viu și mai actual ca oricînd. O actualitate cu multiple sensuri, inclusiv cel politic. Autorul **Anotimpului în infern** a presimțit și a prorocit multe din evoluțiile și revoluțiile secolului 20, trecînd personal prin toate experiențele posibile la vremea lui. A fost comunard — adică a nutrit, o clipă, iluzia eliberării totale a omului prin întronarea utopiei în viața socială. A fost un „golan" **(voyou)** deși nu chiar la modul cum îl prezenta, în urmă cu opt-nouă luni, în ziarul „România liberă" un distins intelectual adept al Pieței Universității". De altfel, și revoluționarii tineri din Parisul anului 1968 și-l revendicaseră pe Rimbaud, unul din mentorii spirituali ai tuturor răzvrătirilor.

Cert este că, după experiența tragică a Comunei din Paris, Rimbaud a tras niște concluzii teribile, care i-au determinat destinul : țăranul pragmatic și ahtiat de cîștig a ieșit la iveală, înlăturîndu-l cu brutalitate pe poet. Rimbaud s-a „privatizat" total, adică a încercat din răsputeri să se adapteze societății tehnocratice și industriale ieșită victorioasă în ultimul pătrar al secolului 19. A apărut astfel „Rimbaud negustorul", cel despre care Mircea Dinescu scria, într-o poezie din 1983 (inclusă în volumul intitulat **Rimbaud negustorul,** Cartea românească, 1985) :

„Mai scobiți un canal mai lărgiți
cîte-un șanț
flegmei noastre nu-i sece izvorul
căci va trece cîntînd nu din nai ci din
lanț
rotofei chiar Rimbaud negustorul..."

Un negustor păgubos, de altfel, dar important e faptul că poetul francez **s-a vrut** negustor, închipuindu-și că în felul acesta va agonisi comoara visată. Că n-a izbutit să agonisească decît o lungă și dureroasă agonie, în locurile cele mai fierbinți ale planetei (Aden, Abisinia), e altceva. Acel „sfîșietor nenoroc" (déchirante infortune") despre care vorbea într-una din prozele sale fulgurante, l-a urmărit pînă-n locurile amintite. Ironia, dar și sublimitatea soartei sale, a făcut ca negustorul, traficantul de arme, exploratorul Rimbaud (a existat și un asemenea avatar !) să fie eclipsați pînă la urmă de poetul genial, care-și abandonase, credea el, pentru totdeauna vocația. Poetul acesta, dăinduind **malgré lui,** le-a dat o șansă de supraviețuire și celorlalte întruchipări ale sale.

Ca poet, Rimbaud a „funcționat" doar vreo patru-cinci ani (exegeții încă n-au putut stabili cu exactitate durata **„carierei" poetice a adolescentului din** Ardeni). Dar în acest interval de timp, oricum foarte scurt (chiar dacă unii biografi prelungesc pînă prin 1875 — adică cu încă vreo doi ani — drumul propriu-zis literar al poetului), el a săvîrșit una dintre cele mai însemnate și mai semnificative primeniri ale poeziei franceze, cu urmări notabile în literatura universală. De la poezia cam retorică, tributară multor „maeștri" — de la Banville pînă la Hugo, trecînd însă și prin François Coppée — Rimbaud ajunge, foarte rapid, la „sunetele noi" visate de Baudelaire. Aceste sunete se făceau auzite de fapt și în etapa anterioară, cînd Rimbaud (un școlar sîrguincios, foarte „tare" la latină și la alte materii) își pregătea armele, nepregetînd să le folosească pe ale altora.

Celebra, pe drept cuvînt, poezie **Le bateau ivre** (pe care aș intitula-o în românește **Velierul beat,** pentru a păstra un lucru esențial : genul masculin al... corăbiei) încheie glorios prima fază a traiectoriei lirice rimbaldiene, fiind totodată și o splendidă autobiografie spirituală. Etapa imediat următoare — cea a „ultimelor" versuri („derniers vers") marchează o ruptură aproape totală cu estetica și prozodia tradiționale. Rimbaud își definise, într-o scrisoare trimisă la 15 mai 1871 lui Paul Demeny, programul, căruia avea să i se dedice un timp : programul „poeziei vizionare". Iată cîteva pasaje esențiale :

„Primul studiu al omului care se vrea poet este propria lui cunoaștere, în întregime... Poetul devine **vizionar** printr-o îndelungă, imensă și calculată **dereglare a tuturor simțurilor.** Toate

formele de dragoste, de suferință, de nebunie... Inefabilă tortură, în care are nevoie de întreaga credință, de întreaga-i forță supraomenească, și în care devine marele bolnav, marele criminal, marel blestemat, și supremul Savant ! Pentru că ajunge la **necunoscut !...** Nu-i nimic dacă-o să crape în saltul lui printre lucrurile nemaiauzite și indicibile : vor veni după el alți lucrători oribili și vor începe la orizonturile lîngă care celălalt s-a prăbușit !..."

Acest program are, desigur, multe componente utopice (printre altele, ideea „limbajului universal", sau aceea a „multiplicării Progresului" prin transformarea „enormității în normă, absorbită de toți"). Dar esențială este radicalitatea demersului poetic preconizat — și **practicat** de Rimbaud, cu riscurile de el însuși prevăzute și asumate. Întreaga poezie modernă, din Franța și de aiurea, a crescut din aceste rădăcini, desigur amare, dar nu mai puțin viguroase. Rimbaud a înțeles, mai bine decît mai toți contemporanii și urmașii lui, că poezia nu trebuie să se rupă de realitate, ci s-o înglobeze, transfigurînd-o. Nu e vorba, firește, doar de realitatea imediată, vizibilă, ci de întreaga, și foarte complexa, realitate, perceptibilă atît prin simțuri, cît și prin aparatele de măsurat născocite de omul modern. Rimbaud a întors spatele poeziei și din pricină că aceasta nu-l mai satisfăcea ca mijloc de investigare a realității ; el a ajuns la un adevărat cult al tehnologiei (și al Științei cu literă mare).

În decurs de numai cîțiva ani, Rimbaud a străbătut un itinerar care reprezintă, în esență, căile unui întreg secol de poezie, inclusiv moartea acesteia (în sensul în care Nietzsche vorbise despre „moartea lui Dumnezeu"). De la parnasianismul debutului pînă la suprarealismul „avant la lettre" al ultimei faze, trecînd prin simbolismul liricii din faza intermediară, — el a parcurs, grăbit (Mallarmé nu greșea numindu-l „un passant considérable", un trecător considerabil) aproape toate drumurile deschise poeziei. Apoi a mers mai departe, sau chiar îndărăt, — în viață, în lume, în propriu-i destin, vădind un sincer și totuși greu de înțeles dispreț pentru poezie.

Opera lui, relativ redusă (pentru a o spori cantitativ, Antoine Adam, îngrijitorul ultimei ediții — din 1972 — publicate în colecția „Pleíade" a editurii Gallimard, a inclus întreaga corespondență, de trei ori mai voluminoasă decît textele literare !) — opera aceasta este dintre cele ce nu „îmbătrînesc" niciodată. În secolul care-a trecut de la moartea lui Rimbaud, s-au perindat și s-au stins atîtea mode literare, fiecare manifestîndu-se zgomotos la vremea respectivă, dar Rimbaud le-a supraviețuit, fără efort. Banalizarea, acest proces de degradare a valorilor, cu osebire activ în domeniul literar, nu l-a atins prea mult. Cum se explică oare acest fenomen ? Cred că, la temelia lui, stă însuși faptul că Rimbaud e multiplu (de altfel, un colocviu ținut în urmă cu vreo zece ani la Cérisy-la-Salle, avea ca deviză „Rimbaud multiple"). Există, desigur, un singur poet cu acest nume devenit magic, dar el nu poate fi sesizat la un unic nivel, și nici redus la o unică dimensiune. Opera lui e un adevărat paradis (sau infern ?) al polisemiei, care face ca orice interpretare să se așeze sub semnul labilității. Îndeosebi în textele de după 1871, poetul rămîne insesizabil, ireductibil la vreo formulă unică. De aici, uluitoarea diversitate a exegezelor, o diversitate care l-a exasperat pe un cărturar ca Etiemble, autorul unei ambițioase, dar inoperante analize a „Mitului lui Rimbaud".

Rimbaud nu încape în nici una din „definițiile" în care s-a încercat captarea lui — de la „misticul în stare de sălbăticie" propus de Claudel, pînă la „un Baudelaire convertit la realitatea simplă a lumii" caracterizare făcută de Jean-Pierre Richard —, i se potrivește în schimb constatarea lui Jean Cocteau : „Rimbaud corespunde întocmai ideii dramatice și fulgurante, pe care oamenii și-o fac despre geniu"...

Extraordinara diversitate a operei sale nu exclude unitatea ei fundamentală ; dacă poetul ajunge să nu-și mai semene sieși, devenind „un altul" **(Je, est un autre),** el își păstrează, paradoxal, identitatea. (Tot el constată undeva : „Nu se poate pleca" — **On ne part pas).** Tocmai această diversitate îi asigură poetului perenitatea : în opera sa poetică, pe cît de lapidară, pe atît de densă, se găsesc destule elemente capabile să intre în componența uneia sau alteia dintre diversele combinații „chimice" ale intelectului sau ale psihicului uman. Rimbaud are oricînd, pentru oricare dintre cititorii săi cîte ceva de oferit ; tot ce s-a afirmat despre el își are punctul de pornire în textele sale, deasupra cărora stă, însă, scris : **Orice interpretare dogmatică, unilaterală este exclusă !**

Diversității i se adaugă, în această operă, o mare capacitate de a-și suporta contradicțiile. I se întîmplă poetului să facă, pe aceeași pagină, „afirmații" care se bat cap în cap — și totuși nu și-l sparg... Altfel spus, Rimbaud posedă o artă supremă a dialogului, cu sine însuși dar și cu lumea ; un adevărat pluralism patronează demersul său liric, — un pluralism care, la rîndu-i, face imposibilă orice exegeză rigidă, dogmatică. André Frénaud, unul dintre descendenții spirituali ai lui Rimbaud, observa — în dialogul purtat cu prietenul său Bernard Pingaud și publicat sub titlul rimbaldian **Notre inhabileté fatale, Entretiens avec Bernard Pingaud** (NRF, 1979) — că tinerii revoluționari

din Mai 1968 preluînd de la Rimbaud ideea de „a schimba viața" **(changer la vie),** dădeau uitării „fața întunecată" a poetului, aceea care-l făcuse să scrie în „Flamuri de Mai", „cuvintele cele mai deznădăjduite, pe măsura speranței celei mai înalte"...

Neautorizînd nici o anexiune, nici un dogmatism, Rimbaud și-a pus la adăpost opera, de excesele unei hermeneutici care-ar fi putut să-i istovească vitalitatea. Nefiind în stare să-i epuizeze sensurile, exegeții vor continua mult timp să se aplece asupra ei. Dar Rimbaud nu e doar un poet pentru poeți, sau pentru critici. În ciuda complexității sale, el a devenit și un poet „de mare circulație", ca să nu zic popular. O bună parte din versurile și aserțiunile sale s-au transformat în locuțiuni, sau chiar în locuri comune ale limbii franceze. Toată lumea vorbește, astăzi, în Franța de „locul și formula" **(le lieu et la formule),** de „culoarea vocalelor" **(la couleur des voyelles)** sau reproduce cuvintele poetului : „Trebuie să fii absolut modern" **(il faut être absolument moderne).** La Charleville, orășelul unde în 1854 a văzut lumina zilei Rimbaud, numele său e folosit ca firmă și nu doar de principala librărie. Același nume, devenit legendar, este dat, în diverse localități din Franța și Belgia, unor restaurante și hoteluri...

Mai mult ca sigur că anul centenarului — un an altminteri atît de rimbaldian prin convulsiile și dramele sale istorice, — va fi marcat de o multitudine de manifestări, legate de proteica și fascinanta figură, mereu enigmatică, a marelui poet francez.

RIMBAUD

Sedentarii

(Les assis)

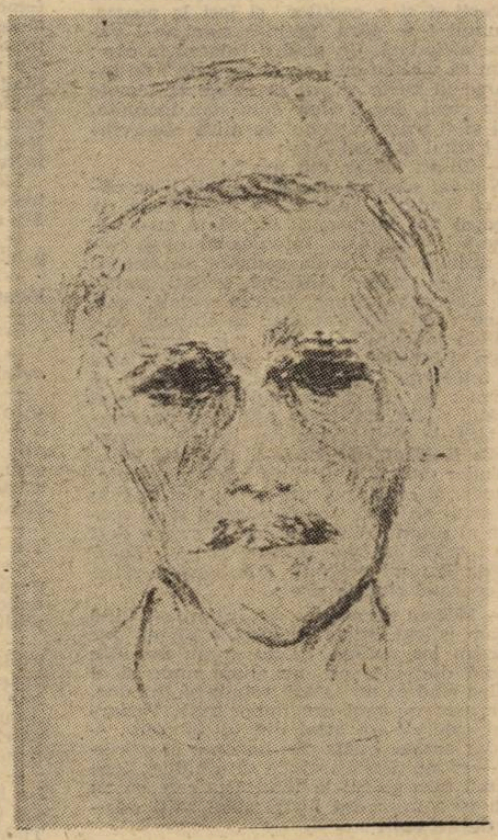

Buboşi, zdreliţi, cu ochii încinşi cu verzi inele,
Cu degetele boante crispate pe femur,
Cu scăfîrlia plină de aspre coji de piele
Ca florile de lepră pe cîte-un antic mur ;

Li-s oasele-altoite pe neagra lor odihnă
A unor mari fotolii ; picioarele, sub ea,
De dimineaţă pînă spre seară, nu se-ndură
Să lase bara ce le slujeşte drept odihnă.

Aceşti moşnegi, cu jilţu-mpletiţi de-o veşnicie,
Simt cum le crapă pielea, la soare; alteori,
Privind pe geam zăpada murdară, cenuşie,
Sînt scuturaţi, ca broasca, de dureroşi fiori.

Dar ce plăcut e jilţul, cînd fundul lui de paie
Cedează pe la colţuri, sub şalele ce-l rod !
Al vechilor sori suflet aprinde o văpaie
În spicele acestea, cîndva mustind de rod.

Zăcînd aşa, cu gura genunchilor aproape,
Cu degetele-nfipte sub fundul vuitor,
Ei bat cîte o romanţă pe-nchipuite clape,
Iar capul li se-nvîrte-ntr-un vals ameţitor.

— Nu-i puneţi să se scoale : ar fi o mare dramă !
Ca mîţele lovite, ţîşnesc, c-un mieunat.
Ai zice omoplaţii că-ncet li se destramă ;
Nădragii li se umflă pe şale, dintr-odat'.

Şi îi auzi cum capul pleşuv li se izbeşte
De zidurile negre, cînd trec şonticiind
Pe coridor, şi-ai crede că-un ochi de lup luceşte
În fiecare nastur al hainei lor, pîndind !

O nevăzută mînă-ţi întind, ucigătoare
Privirea lor filtrează veninul negricios
Din ochii unei javre bătute ; în sudoare
Scăldat, ca într-o pîlnie te zbaţi, neputincios.

La-ntoarcere, cu pumnii în mîneca murdară,
Se-aşează, blestemîndu-i pe cei ce i-au trezit ;
Ciorchini de amigdale, din zori şi pînă-n seară
Le saltă sub bărbie, zvîcnind necontenit.

Cînd somnul grav le-nchide pleoapele, visează
Lăsîndu-şi capul moale pe-al jilţului cald braţ,
Iubirile-unor scaune pe care se aşază
Modelul lor în viaţă : trufaşii birocraţi.

Flori de cerneală-şi scuipă polenul din corole
Şi-i leagănă : în ele culcaţi, se văd zburînd
Ca nişte libelule pe-un şir de gladiole —
Cînd gîdilat de spice e membrul lor plăpînd.

Boema mea

(Ma bohème)

Ublam cu pumnii-n buzunarele crăpate
Şi chiar paltonul îmi părea că-i ideal ;
Mergeam sub ceruri, Muză, şi-ţi eram vasal ;
Ce de mai dragosti am visat, ce minunate !

Nădragii mei aveau o gaură cam mare,
Dar înşiram la rime, cufundat în vis.
Găseam în Ursa Mare-un han mereu deschis,
Iar stelele-mi foşneau pe cer îmbietoare.

Le ascultam, pe margine de drum şezînd,
În serile acelea de septemvre, cînd
Simţeam pe frunte roua-vin ameţitor

Şi cînd, rimînd sub umbrele cu chip fantastic,
Trăgeam ca de o liră de-al ghetelor elastic,
Proptindu-mi lîngă inimă cîte-un picior !

Catren

(L'étoile a pleuré rose)

Pe fiece ureche, roz, lăcrămează-o stea ;
Alb, Infinitu-ţi cade din ceafă pîn'la şale ;
Pe sîn îţi pune Marea o roşie mărgea
Şi-ţi sîngerează, negru, Bărbatul-rob, în poale.

1871

Sărbătorile foamei

(Fêtes de la faim)

Foamea mea, tu, Ană, Ană !
Ia-o, pe măgar, la goană !

De mai mi-e poftă şi-s flămînd,
Sînt doar de pietre, de pămînt.
Din ! din ! din ! din ! Foamea mă mînă
Să pasc văzduh, fier şi ţărînă.

Foame, hai să paşti otavă
Pe al sunetelor plai,
Sau a volburei otravă
Fremătîndă... Paşte, hai,

Piatra spartă de vreun nevoiaş,
Lespezile dintr-un vechi lăcaş,
Pietrele de la Potop rămase —
Piini culcate-n văi morocănoase !

Foamea mea, e aeru-nnegrit ;
Azur clopoţit ;
— Crampe stomacale —
Nenoroc şi jale !

Pe pămînt frunzele ies :
Eu caut fructele răscoapte.
Într-un brazde, la cules
De salăţi şi flori de noapte.

Foamea mea, tu, Ană, Ană !
Ia-o, pe măgar, la goană !

august 1872

Flamuri de mai

(Bannières de mai)

În crengile de tei, prea clare,
Se stinge-o lîncedă chemare,
Dar zboară cîntece de duh
Printre agrişe, în văzduh.
În vine rîdă-al nostru sînge !
Vezi ? Viţele se încîlcesc
Frumos e cerul, ca un înger.
Azur şi undă se-nfrăţesc.
Plec. Dacă-o rază mă va pierde,
Voi şti că mor pe muşchiul verde.

Să rabzi şi să te plictiseşti,
E-atît de simplu ! Chinul piară !
Dramatică, această vară
La carul ei vreau să mă-nhame :
Prin tine mai ales, Natură,
Să mor, mai puţin sterp şi singur !
Pe cînd Păstorii mor în lume,
— Hazlie soarta lor, dar dură !

M-aş vrea sleit de anotimpuri.
Natură, ţie mă predau,
Cu foamea şi cu setea-mi, toată.
Hrăneşte-mă şi dă-mi să beau !
Nu mă mai las prostit vreodată !
Le rîzi părinţilor cum rîzi
La soare. Însă eu nu vreau
Să rid la nimeni şi nimic —
Să-mi fie slobod nenorocul !

mai 1872

Marină *

(Marine)

Carele de argint şi de-aramă,
Prorele de oţel şi de-argint,
Frămîntă spuma, —
Ridică tulpinile măracinişurilor.
Curenţii cîmpiei
Şi urmele uriaşe lăsate de reflux
Se desfăşoară în cerc spre răsărit,
Spre coloanele pădurii,
Spre stîlpii digului
Izbiţi pieziş de bulboanele de lumină

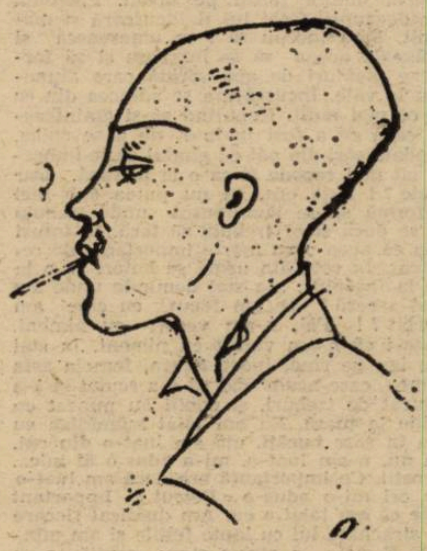

Democraţie

(Démocratie)

„Drapelul se-ndreaptă spre peisajul infam, iar dialectul nostru înnăbuşă tobele.

În centrele ţării vom încuraja cea mai cinică prostituţie. Vom masacra revoltele logice.

Spre ţinuturile picante şi umede! — în slujba celor mai monstruoase exploatări industriale şi militare.

La revedere aici, sau oriunde altundeva.

Înrolaţi de bunăvoie, vom avea o filosofie feroce ; ignoranţi în materie de ştiinţă, pricepuţi cînd e vorba de confort : — cît despre restul lumii, să crape ! Acesta e adevăratul marş. Înainte, drumule!"

Prezentare şi traducere de Petre Solomon

*) Atît Marină cît şi Democraţie fac parte din ciclul Iluminaţiilor (Illuminations), un grup de peste patruzeci de texte, datînd din diverse perioade ; potrivit lui André Guyaux, un tînăr cercetător francez care a publicat cea mai serioasă ediţie critică a Iluminaţiilor (în 1985, la editura „La Baconnière", din Neuchâtel), avem de a face cu o „culegere compozită", dominată de o „estetică a fragmentului", proprie poetului în această ultimă fază a creaţiei sale.

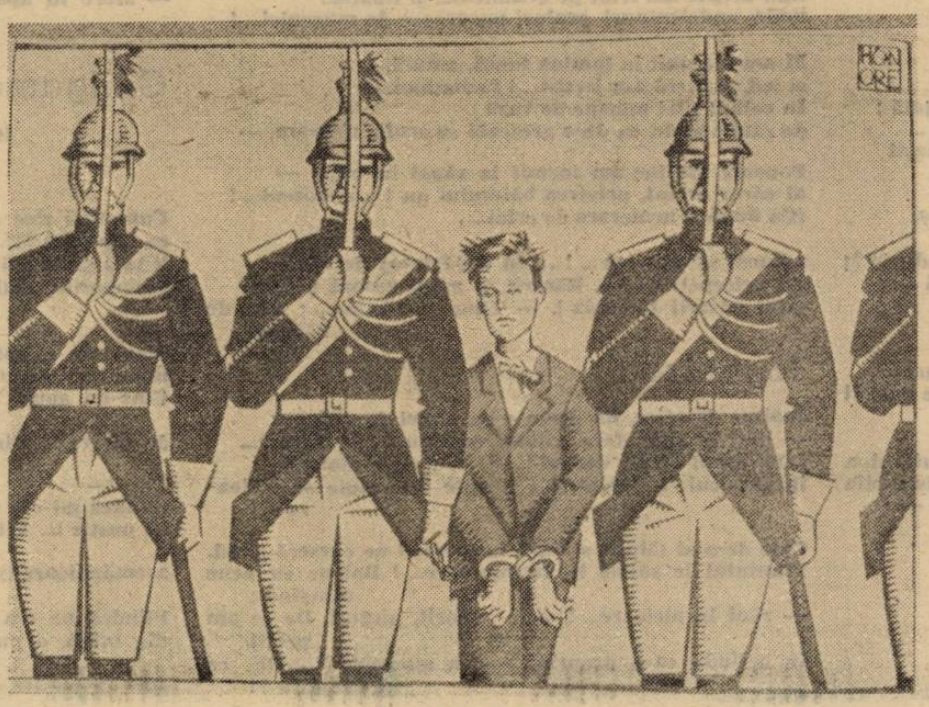

dumitru sandu

ÎNTÎRZIEREA

Tudor Bărăscu deschise ochii brusc din somn în dimineața aceea de toamnă, apăsat de o grijă. Avea ceva important de făcut. Se scula buimac. Simțea în cap o greutate cum nu avusese niciodată. I se păru că are o întîlnire de la care nu trebuie să întîrzie. Dacă nu s-ar fi dus la locul stabilit, lipsa i-ar fi adus o mare nenorocire. Dar ce întîlnire și unde trebuia să se ducă ? !

Se zvîrcoli în pat o vreme fără să-și amintească ce avea de făcut. Gîndurile păreau un stol de păsări care în zborul lor se izbeau de pereții capului, fără să poată ști unde trebuie să meargă în dimineața aceea. Cîteva crengi din mărul de lîngă fereastră priveau în casă. Umbrele lor descriau pe pereți chipuri hidoase. Se împreunau fără să poți înțelege dacă se îmbrățișează sau se lovesc. Se despărțeau îndepărtîndu-se și amenințîndu-se.

Tudor cu cît voia să se lămurească mai mult se adîncea în hățișul încurcat al gîndurilor sale. Inima începu să-i bată cu putere amenințat de încurcătura în care intrase.

Lumina zilei năvălise puternic în casă. Teama că acum totul era pierdut îl năucise. Deodată întoarse fața spre perete să scape de aceste apăsări. Nu reuși să-și revină. Se așeză cu fața în jos punîndu-și mîinile cruciș sub frunte. Dar simți că se sufocă. Se întoarse din nou cu fața în sus. Cîteva umbre jucau pe tavan. Prezența lor deasupra feței lui îl încurcară și mai mult. Fața începu să i se umezească și jilăveala aceea să se îngroașe și să formeze picături de apă sărată care alunecau la vale. Încurcătura se adîncea din ce în ce mai mult. Neputînd să-și amintească ceea ce a fost înainte de a se culca, deodată sări din pat cu gîndul să se îmbrace cît mai repede și să o ia la fugă. Dar unde ? ! Asta era, că nu putea sub nici o formă să se lămurească unde trebuia să se ducă și ce trebuia să facă. Și totuși știa că avea ceva foarte important de rezolvat. În cele din urmă se hotărî să o ia de la început : „Ia stai domnule unde am fost aseară ? ce am făcut, cu cine am vorbit ? ! Păi, n-am vorbit cu nimeni. Asta-i că n-am vorbit cu nimeni. Ia stai s-o iau pe rînd, încet. Seara, femeia asta a mea, care acum văd că s-a sculat și s-a apucat de treburi, și copiii au mîncat cu mine la masă. Eu am tăiat mămăliga cu ața în șase bucăți, ața am luat-o din cui, ba nu, n-am luat-o, mi-a adus-o ăl mic... Prostii. Ce importanță are dacă am luat-o eu ori mi-a adus-o Petruț ? Important este că am tăiat-o eu. Am dumicat fiecare în strachina lui cu lapte feliile și am mîncat. Femeia a strîns masa, copiii s-au ciondănit între ei nu știu pe ce dracu, eu mi-am aprins o țigară și am fumat-o liniștit. Deodată, un gînd mă încolțise nebunește, să mă culc repede ca să mă scol de noapte că am ceva de făcut, dar ce anume ? !... Uite domnule mi-am adus aminte de toate nimicurile astea, numai de ce trebuia nu-mi aduc aminte și pace. Am să întreb și femeia și copiii să vedem ei nu știu ce am eu de făcut în dimineața asta, nu cumva m-au auzit unde trebuie să mă duc...".

Omul luă de sub căpătîi pantalonii și flanelul și se îmbrăcă la repezeală. Își trase bocancii scorojiți în picioare. Făcea toate acestea fără să fie atent, cu gîndul la problema căreia nu putea să-i dea de cap. Îmbrăcămintea avea pe el o formă deșucheată. Nasturii flanelei încheiați cu doi mai jos, iar bocancii legați pe jumătate.

Privirea i se înfipsese într-un loc anume ca și cînd de acolo ar fi trebuit să-i vină lămurirea, dar gîndurile continuau să-l frămînte fără să capete o limpezire.

În vremea asta scoase nepăsător din buzunarul drept al flanelei o hîrtie împăturită pe care o frămîntă în mîini, fără să dea vreo importanță la ceea ce face. Lămurirea întîrzia cu încăpățînare să vină. Umbrele de pe pereți începuseră să crească parcă cineva le lungea și subția să-l încurce mai mult pe Tudor Bărăscu. Toate încercările nu-l duseră la nici o dezlegare. Se gîndi să-și amintească din timpul nopții. În somn avusese un vis pe care și-l aminti ca și cînd atunci îl visa : Tată-su, Dumitru Bărăscu, care era mort de cîțiva ani, nu mai știa nici el de cîți ani, îl amenințase supărat : „Ai grijă să nu întîrzii. Să pleci întotdeauna mai devreme !"...

Deodată, plictisit își coborî privirea spre mîini. Ochii începură să i se lărgească parcă îi deschidea cineva nevăzut să cuprindă cu ei zarea aceea nesfîrșită, care se întindea dincolo de pereții casei. Se ridică în picioare, se apropie de fereastră ca să se convingă mai mult și desfăcu hîrtia boțită. Mîinile îi începură să tremure și în ochi să-i joace scrisul, un scris drăcesc, care se schimonosea la el. Nervos, Tudor strînse hîrtia în palmă ca și cînd ar fi prins ceva și se temea să nu-i scape. „Asta era deci, nu astăzi ci mîine, trebuia el să rezolve problema aceea".

Tudor Bărăscu simți că liniștea se strecoară în el ca o lumină lină, încetă și binefăcătoare. Capul i se limpezi și altfel vedea el lucrurile acum. Inima cuprinsă de ușurare începu să bată rar și liniștit. Acum totul i se părea limpede, iar umbrele acelea de pe pereți dispăruseră. Unde ? ! Nu se știe...

Gîndurile prindeau rînduială și înțeles : „Asta era ! Asta era !" repetă el convins că nu pierduse nimic. „Acum tot ar trăi. Și încă cum ! Hîrtia asta îi adusese izbăvirea...".

Se întinse din nou pe pat, se întoarse pe partea dreaptă ca un om care nu are nici o grijă, sau nimic de făcut. Simți mîngîierea așternutului și gîndi că uite se poate și așa să fie omul. Își strînse mîinile una într-alta și le privi. Descoperi că erau aspre și păroase. Începuseră să se zbircească, dar asta era din vina anilor și a încăpățînării lui cu care le muncise fără să țină seama că mai trebuie să se și odihnească.

Cînd întoarse palmele observă că liniile acelea — căile vieții — care altădată erau clare, în care unii credeau că poți ști ce are să ți se întîmple în viață, acum dispăruseră. Nu se mai cunoșteau deloc. În locul lor erau crăpături adînci ca niște șanțuri neregulate din cauza cărora de multe ori nu putea strînge palmele în pumni fiind nevoit cînd ploua și îl usturau să le strîngă sub braț cu toate că în fiecare seară își ungea crăpăturile acelea cu unsoare. „Amărîtă viață am mai dus !" gîndi el.

Soarele își legase razele de crengile și vîrfurile salcîmilor ca și cînd ar fi vrut să-i smulgă și să-i ia cu el. Cîteva vrăbii tăiară încremenirea văzduhului. Deodată un zgomot nedeslușit se auzi pînă în casă. Tudor Bărăscu se sculă brusc și începu să-i pară rău că stătuse pînă atunci în pat. Ieși liniștit afară, cercetă cu privirea curtea. I se păru că o vede acum pentru prima dată. Făcu cîțiva pași cu teamă și începu să se clatine. Crezu că e din vina buimăcelii sale. Mai făcu cîțiva pași și se simți bine. Lăsă treburile în seama nevesti-si și a copiilor și ieși la poartă. Drumul i se păru luminos cum nu-l văzuse niciodată. Un gînd îi fulgeră în cap : „Am să văd eu ce-i cu hîrtia asta". Se întoarse în curte și voi să strige la femeie și la copii, dar îi văzu cum stau încremeniți și îl privesc. Omul se miră observîndu-i stînd în felul ăsta :

— Ce-ați rămas, mă, așa ? !

Nimeni nu-i răspunse. La toți li se păru că Tudor e cuprins de vreo boală pe care ei n-o înțeleg, că niciodată nu-l văzuseră în felul ăsta. Întotdeauna el se culca ultimul și se scula noaptea, se ștergea la ochi și striga : „'Ai, mă, sculați odată ! 'Ai Gheorghe, Stane, Petruț sculați, mă, că au venit alde Cocoșatu cu ciubuce, tu-i laptele mă-sii !" Cel mai mic, Petruț, se scula și întreba : „Unde-i, mă, tata ?" fără să înțeleagă cuvintele lui. Cei mari se puneau pe rîs și răspundeau ei în locul tatălui : „Bă, da' prost ești. Așa ne scoală tata de cînd ne-am dat jos din copaie, și tu îi tragi cu „Unde-i, mă tata ?"

Tudor privea la ei și nu înțelegea nimic. Femeia și copiii nu înțelegeau nici ei cum de omul stricase rînduiala casei și se sculase el ultimul, în urma lor, și ce are de-i așa schimbat, parcă n-ar fi el. Felul acesta îi uimi pe toți. Din această stare îi scoase el cînd le zise :

— Mă, eu nu știu ce s-a întîmplat. Cînd m-am culcat, știam că trebuie să mă duc într-un loc anume. Și nu m-am dus. Nu m-am dus întîi că nu știam unde și al doilea rînd că nu astăzi trebuia să mă duc. Dar asta nu mai are importanță. Important este că am aflat din hîrtia asta — Tudor scoase hîrtia din buzunar și o arătă — că nu astăzi trebuie să mă duc. Ceea ce mă face să fiu în felul ăsta este că nu știu cine mi-a dat hîrtia asta. Știți careva dintre voi ?

Nimeni nu-i răspunse. Omul se sperie văzînd că nici unul nu-i răspunde. Încercă să-și aducă aminte din nou ce s-a petrecut aseară. Doar nu s-a certat cu ei, ori o fi dat în vreunul ! Nu, nu, nimic n-a fost din acestea, păcatul lui este că o dată în viață a vrut să fie altfel de cum a fost, și asta îl costă acum. N-are să mai dea importanță acestei întîmplări, are să-și vadă cuminte de treburi ca și cînd nimic nu s-ar fi întîmplat.

Văzînd că nu primește nici un răspuns, desfăcu hîrtia și încercă să citească. Deodată i se păru că pe hîrtie nu scrie nimic, că-i o simplă hîrtie fără importanță. „Uite cum se înșeală omul, domnule, gîndi el, cine știe unde oi fi găsit eu hîrtia asta fără valoare, aruncată, am luat-o, am pus-o în buzunar și acum cînd am găsit-o am zis că am aflat totul. Cum se înșeală omul, domnule !"

Tudor vru s-o arunce dar cei ai lui continuau să-l privească. Așteptau să vadă ce va face cu înștiințarea din mîna lui. Omul privi din nou la hîrtie și deodată avu o descoperire. Pe hîrtie era totuși scris ceva. Citi rar ca și cînd ar fi avut o teamă, să nu scrie ceva de rău : „Sînteți chemat la notariat pe data de 5 noiembrie a.c. pentru moștenirea cuvenită în urma morții fratelui dumneavoastră". Deci asta era. Acum era limpede : Fratele lui Ilie trăise la oraș și murise cu aproape un an în urmă, n-avusese copii și legea îl chema să moștenească el și cumna-sa Tudorca lu' Gustoi, nevasta lui Ilie, frate-su.

— Ce să moștenesc ? ! Un pogon de la tata, aici pe Surlărianca !

— Fă cum crezi, răspunse femeia.

— De ce să moștenesc ? ! făcu omul către femeie și copii.

— ? !

Nimeni nu-i răspunse la această întrebare, ca și cînd ar fi fost treaba lui de ce trebuie ca el, Tudor Bărăscu să-l moștenească pe frate-su. Se așeză moleșit pe prispă și stătu așa o vreme. Deodată un val de mînie se năpusti în el gata să-l înece. Cum să dea ochii cu Tudorca a Gustoaicei vrăjitoarea.

— Bietu' frate-meu, zise el să-l audă femeia și copiii, viață de cîine a dus cu muierea asta a lui. Rea muiere, rea și de muscă, că Gustoaica — vorba aia ce naște din pisică tot șoareci mănîncă. Mă-sa de Sîngheorghe la miezul nopții se despuia, se despletea și umbla așa prin grînele oamenilor să ia rodu'. Au văzut-o ăia alde Meață și Budulan cînd se duceau cu caii în baltă că n-aveau treabă cu ei atunci.

Flăcăii au oprit caii să vadă ce se petrece. Credeau că e v-o arătare d-aia care s-a auzit.

— Bă, a lu' Meață tu vezi ceva ? a zis a lu' Budulan.

— Bă, e una despuiată, răspunse a lu' Meață.

— Și despletită, mă !

— E una din iele, bă. Ție ți-e frică ?

— Aș, e o vrăjitoare, bă. Ia uite a dracului e plină de rouă.

— Ce dracu' face, mă, acolo ? ! se miră a lu' Meață.

— Nu vezi a dracului ce face ? Ia rodu' din grînele oamenilor și îl duce la ea în grîu. Uite cum se curăță de rouă pe pulpe și pe țîțe la ea în grîu parcă ar face nu știu ce.

— Ia să vezi ce-i fac, zise a lu' Meață. Țin-te cu mine.

Cei doi îndreptară caii spre ea și începură să dea chiote. Cînd i-a văzut Gustoaica a rupt-o la fugă șchiopătînd că era șoldie cu rochia în mînă.

— E Gustoaica, bă ! o recunoscu a lu' Budulan. Ie-te-te a dracului de ce e bună hoașca ! D-aia are Gustoi grîu așa de bun !...

Tudor Bărăscu se sculă în picioare și privi atent la nevastă-sa. I se păru că femeia așteaptă de la el o hotărîre.

— Nu m-aș duce, dar a fost o cățea. Ea l-a băgat în pămînt. Am să mă duc și am s-o întreb atît : „De ce-a murit frate-meu Tudoreo ? De bine ? !...".

A doua zi, cînd se întoarse de la oraș se închise în casă. Simțea că pe șira spinării are o furnicătură ce i se urca în cap. Socotea că moștenirea nu-i folosește la nimic : „Mai bine trăia frate-meu. Ce-am să fac eu cu pogonu' ăla ? !"

Toamna dădea semne că nu mai așteaptă, că a pornit să se răzbune pe tot ce întîlnea în cale. Soarele blegos părea un pepene spart, trecut din copt care se coflecise.

Trecuseră două săptămîni. Tudor Bărăscu într-o dimineață aruncă plugul în căruță și porni spre Surlăreanca. Se hotărîse cu greu să facă acest lucru.

Deasupra cîmpului se plimba un val de ceață cenușie ca și cînd ar fi fost o pînză de nori din care cu anevoie se putea observa omul. Caii tăiau picla cu piepturile lor, împodobiți cu fire albe subțiri de promoroacă. Cum ajunse pe Surlăreancă, Tudor Bărăscu privi pogonul cu teamă. Inima începu să-i bată regulat ca un ciocan în piept. Privirea nu putea pătrunde mai mult de o aruncătură. Deodată la cîțiva pași de el apăru un om ce părea că-l cunoaște : „frate-meu, Ilie", șopti el. Tudor voi să-l strige, însă arătarea îi făcu semn să tacă. Încercă să se apropie de el, făcu cîțiva pași, dar omul acela se depărtă și el cîțiva pași. Tudor făcu iar cîțiva pași, vedenia făcu alți pași. Și așa merseră de la un cap al altuia al pogonului, fără să vorbească între ei.

george m. vrâncean

Timp mediu

Fecior al focului, fără de mamă, propriul tău tată ;
a muri și a te naște, pentru tine este totuna... ! ...
Mistuit de flăcări, în cuibaru-ți de smirnă renaști
din cenușă ...

Cerul te cuprinde și pămîntul, fîntîna, furtuna,
fiindcă le umpli... ! Și mai rămîne ceva,
necuprinzîndu-te ?!
Pe toate le umpli. Le sorbi conținîndu-le-n gușă — :
cîntec și pată...

Mult adormitu-am în ulcioare, în pîntecul lor
ca într-un ou, mare și greu cît pasărea care-l duce...
Pe ei și pe sine... ! Timp mediu. Interval în care vom fi
totdeauna

fără de mamă, propriul tată, fecior cu brațe puternice,
cumpănind între statică și rezistență-n construcția
florii — :
culori care-și îngăduie amintiri... ! Mina,
mototolind un izvor...

Iov

(discurs despre aminare)

Cocostîrci firavi și vagi : — alfabete sumare...,
înaltă așezare pe oase — !. Vavilon. Aici am șezut. Aici
linii drepte am frînt pe genunchi... și tipare...
unde, undelemnuri, graiuri unsuroase de mucenici... !

M-am ploconit în lumina tunsă, amară,
și ied, și literă am jertfit... ! Leviathan. —
În colbul zilei mioape de vară
de rănile mele, ca de-o greșeală cu scufă, rîsu-am. —

Popoare străine-am tocmit la săpat în mine —
al căror argint, privirea băiețului nu l-a cunoscut... !
(Ca după-o-ncăierare de crini... .

adîncul și moartea ... ! ...) În depărtarea de mîine
stă prieperea mea. Răsărit. O mînă ușoară a rupt
gîtul păsării Phoenix !. — Timp lăcrimînd... ; ochi de
bătrîni.

Izgonirea

Înainte de orice, un drum e un punct de vedere ;
— linii în apă, sfere pălind, vomitînd... — Tăcere...
Iată, pasul biruie timpul !... Și ce putere mai are
întunericul ?! Ochiul ?!..., noapte în noapte surîzătoa-
re ... !

Cale de-o zi tălpile stătură în mers și ne curseră stînd.
Pămîntul le sărise în întîmpinare... ! Balaur cu pene
plîngînd ;
— răni la picioare... !, pom înflorit, pîrguit. De ce am
privit
în oglindă ca-n propriul nostru mormînt ?!... De ce
n-am grăit ?!
În bezna umed-a gurii, limba : mîștină, mîl, —
îmbrățișată se cîntă pe sine ! — Casă pustie, scară,
copil
ce își caută umbra, urma... Nu acolo, nu în prag
am fost cercetați de-orologii, apărați, apăsați de toiag!...

Înainte de orice, un drum e un punct de plecare ;
— sfere în apă, cărări răsturnate, noapte în noapte
surîzătoare... —

Ghilgameș

(discurs despre sinceritate)

VIORELLEI

Cum veți zice graiului meu : „mută-te-n munți
ca o pasăre ?!"... Cel ce a văzut totul, pînă la margini
îi lasă pe morți să își îngroape morții lor : — pagini
posomorîte, ciulindu-se lîngă foc, preacuminți...

Sigur am călcat în tease... ! Și au stat în cenușă,
împotriva eurgerii mării, oasele mele bine-ntărite... !
Cine-mi spuse mie s-adun în pădure șopîrle, fășturi
urîte,
de piatră ?! Cine-mi zise să-i cînt din cimpoiul meu
ca o gușă ?!

Fiindcă mi-era teamă de moarte, am cîntat
în pustie !... Fiindcă mult mi-era teamă ! Și-am cules
buruiana
asemănătoare lyciului cel spinos ... !

Fiindcă mi-era teamă de moarte, te-am scăpat
din mînă, o pukku al mieu, o mikku... !... Inanna,
Inanna,
gard de trestie, perete subțire și mincinos ... !

• TRANZIȚIA POLITICĂ ACTUALĂ •
METAMORFOZA UNUI SISTEM DE SEMNIFICAȚII

(XIV) ECHIVOCUL

Am vorbit, altădată, pe larg, despre confuzie. Aceasta nu este decît ignoranța activă ; pradă confuziei ființa umană nu manifestă voință sau, oricum, nu o manifestă dirijat, justificat și coerent. Se aruncă o perdea de fum în fața celui care încearcă să se îndrepte înspre o cît de modestă țintă. Nu oricine poate fi însă adus la a gîndi, simți și acționa confuz. Prin crearea de confuzie grupuri umane largi pot fi abătute de la scopurile lor îndreptățite, spre a fi orientate apoi în alte direcții (în legătură cu care aceste grupuri chiar să nu aibe suportul nici unei motivații, nici o imagine a finalității către care se îndreaptă, nimic). Confuzia este, ca producere, grosolană și nu ajunge să implice un spirit exersat. Confuzia paralizează ; este o armă politică redutabilă, dar sensibilitatea maximă în fața acesteia o au societățile care trebuie să își refacă sistemul valoric, să își restructureze concepțiile în funcție de care trăiesc. Este normal să fie așa. Atunci cînd abia ai de aflat ceva este mai ușor să fii indus în eroare, decît atunci cînd deja știi.

Deruta aparatului cognitiv uman, funcționînd în plan politic — funcționînd însă la niveluri intelectuale înalte — este, de regulă, produsă prin intermediul cultivării echivocului. Echivocul este fin în tehnologia sa, inevitabil chiar și pentru spiritele subtile (odată ce a fost produs), aceasta pînă în momentul în care este total dezamorsat, întreține un activism continuu (confuzia pasivizează), chiar dacă nefiresc prin orientarea și rezultatele sale. În producția de confuzie se practică detașarea cauzelor de efecte, aceasta în imaginea generală concepută spre a fi oferită ca substitut de real, în faza a doua obținîndu-se o asociere randomm a diferitelor evenimente cu statut de cauze și a celorlalte — cele care pot fi considerate efecte. Construcția echivocului asociază cauze și efecte după principiile deplasării și substituției reprezentărilor, așa cum funcționează acestea în vis, în mit sau în cuvintele de spirit (a se vedea, de exemplu : Sigmund Freud „Der Witz und seine Bezihung zum Unbewussten"). Confuzia este haos (topire împreună) ; echivocul este structură ireală, paralelă realului (rostire similară). **Confuzia este perdeaua de fum de pe cîmpul de luptă ; echivocul este tancul de cauciuc, gonflabil, care deviază bombele adverse de la țintele autentice.**

Cu toată natura sa mai elevată, echivocul rămîne o formă a producției active de entropie în societate. O societate, un stat este un sistem care, prin sine, prin natura sa de sistem înglobînd interacțiunea unui număr extrem de mare de elemente, este producător de entropie. El se menține pentru că, totodată este generată și negentropia. Coordonarea activităților negentropice — în sine o acțiune tot negentropică — la nivelul societății se numește guvernare. Nu există guvernare care să merite, fie și convențional, numele acesta și care să nu se exprime printr-o limitare a dezordinii informaționale dar și fizice, care, deci, să nu fie sursă negentropică. O forță politică este însă caracterizată drept forță politică întrucît se angajează în lupte politice. În lupta politică există însă — informațional — două căi : sporirea acțiunilor negentropice (structurante, anti-haos) pentru sine și pentru stat, sau sporirea acțiunilor entropice dirijate către ceilalți (adversari direcți sau națiunea ca întreg). Primele sînt acte firești și dezirabile — celelalte sînt anormale și reprobabile. Curent unele sînt înlocuite cu celelalte pentru considerente care nu au nimic a face cu morala, ținînd exclusiv de pragmatica tacticii, numai că în timp ce forța care conduce se vede oricum obligată la o organizare negentropică a acțiunii sale (statul trebuie făcut să meargă), o forță încă neangajată guvernamental nu este ținută să respecte nimic, în afara legilor. Legile, însă, organizează exclusiv acea parte a comportamentului etic în care echivocul este puțin prezent, fapt imposibil de depășit, regretabil însă, tocmai pentru faptul că echivocul, alături de confuzie, este una din principalele plăgi politice în general și îndeosebi ale tranziției sistemului de interrelații umane ale națiunii noastre.

„The Spectator" publică în numărul său din 8 iunie 1991, sub titlul provocator „The French Empire of Europe", semnat de Boris Johnson o deosebit de paradoxală și incitantă sinteză realizată referitor la timpul prezent, cît și la cel viitor, privind destinul continentului nostru. Franța domină Comunitatea Economică Europeană. Europa nu se poate dispensa de existența CEE, cît și, adesea, după caz, de sprijinul acesteia (situația țărilor încă nemembre comunitare). Lumea vede — nu aceștia sînt termenii dar aceasta este ideea — nașterea unei noi superputeri. Lucrurile sînt expuse corect : marca germană se află într-un clar ascendent față de franc, dar în curînd se va ajunge la unitatea monetară în cadrul CEE. Comunitatea este însă dominată politic și militar de Franța. În aceste condiții, Franța va determina însă Europa și din punct de vedere economic. Apare nu doar o superputere ci un imperiu, și anume un imperiu francez. Această tendință franceză dominatorie va influența și rezultatul alegerilor prezidențiale ale principalei țări latine a Occidentului și a lumii. Lumea pare, astfel, măcar întrucîtva deviată de la traiectoria sa desenată de inspirația anglo-saxonă. O asemenea perspectivă poate produce unui cititor român fie jubilare fie frisoane, în funcție de modul în care acesta vede relațiile externe ale României, dar în nici un caz nu îl poate lăsa indiferent, dat fiind că țara noastră se află în chip evident într-o relație preferențială cu Franța. Se agită deci, iar, ideea existenței unor tendințe către politica imperială. Ne putem aduce aminte ușor de teoriile care au fost atîta vreme agitate, cu privire la imperialism, de propaganda lipsită de cea mai elementară decență vizînd la așazisul neo-colonialism occidental, în timp ce noi eram pur și simplu încorporați în imperiul sovietic. Să reia oare asemenea teme propagandistice reviste ca „The Spectator" ? Desigur, nu este vorba de așa ceva — apare însă, aici, echivocul ca metodă de luptă politică, în viața internațională. Luptele interne sau supranaționale diferă în extindere, dar nu și în procedeele lor. Dezinformarea rezultă aici din proiectarea pe ecranul politic a unei probleme de cu totul altă natură, o problemă financiară, ale cărei consecințe, odată soluționate într-un mod anume, sînt politice, dar care nu aparțin, prin scopuri, politicii și cu atît mai mult nu politicii imperiale.

Lumea a fost și încă este, episodic, în principal o lume a armelor. Alteori universul nostru uman a fost, în principal, determinat în forma sa de invenții, de tehnologii, de producție sau de diplomație, chiar dacă sub indiferent care dintre acești factori se afla mereu, invariabil, spiritul. Acum — și lucrul nu se întîmplă propriu-zis pentru prima dată, dar este cu mult mai pregnant în această vreme de schimbări — întreg vizibilul este determinat prevalent de sistemul financiar subiacent. Vitalitatea unei economi, este citibilă în sistemul de investiții și credite. Într-o lume în permanentă agitație, la răscrucea tuturor speranțelor și angoaselor, sistemele monetare asigură proprietatea mai eficient decît constituțiile. Premisa tranziției unei economii centralizate înspre piața liberă o constituie adecvarea sistemului financiar la noua condiție. Moartea economică, astăzi, este produsă de izolare. O economie se deschide însă către lume de îndată ce moneda națională devine convertibilă. Desigur, sistemul financiar este, el însuși, sănătos sau bolnav după cum este sănătoasă sau bolnavă întreaga economie, totuși capacitatea finanțelor de a se adapta suplu, de a oferi deschideri exterioare avantajoase este factorul de asigurare a progresului material al unei națiuni. CEE este, poate, astăzi protejată militar de Franța mai mult decît a fost oricînd în cursul existenței sale. Moneda comunitară unică va crește gradul de interdependență reciprocă a țărilor europene, dar atît. În viața internațională, precum și în cea privată, averea se cere apărată. Cu apărarea averii se însărcinează în primul rînd Franța, cu acumularea acestei averi, prin vocație cît și prin chiar faptul că este obligată la o mai limitată înarmare, se va însărcina, neîndoielnic, Germania. În termeni neechivoci articolul din „The Spectator" al lui Boris Johnson ar fi trebuit să conchidă astfel : Europa a devenit conștientă de necesitatea de a elabora un sistem financiar la fel de puternic pe cît este cel al dolarului și a trecut la edificarea bazelor respectivului sistem ; acest continent găsește în Franța scutul militar suficient — dată fiind evoluția globală a relației superputerilor — pentru protecția existenței sale economice și umane ; în sfîrșit, a te afla alături de Franța (și acceptat de Franța) nu mai este un avantaj pur simbolic ci unul care tinde să devină, în viitorul cel mai apropiat, principalul atu continental. Să mai deducem, pentru noi, că **șansele reformei sînt mai puțin în frazele politicienilor, cît în capacitatea tehnică a oamenilor de bancă și în opțiunile financiare ale guvernului. Grupările politice și sindicatele pot avea revendicări îndreptățite ori fantezii luxoase sau stranii, însă cu o singură condiție : să nu fie periclitate prin acestea elementele financiare ale unui mecanism fără de care nu există viitor național.**

Dreptul la grevă nu este doar un drept — este o garanție, și anume o garanție a demnității umane. Puterea de a face grevă are, în plus, un rol formativ în plan spiritual și în cel al relației sociale : reușești să dispui de tine însuți în măsura în care te pui în acord cu semenii. Totuși, o grevă, ca orice altă acțiune umană, trebuie să fie clară celor care se implică în ea, sub raportul scopurilor către care se îndreaptă și al adecvării mijlocului utilizat la aceste scopuri. Mai simplu spus acțiunea umană tinde către o țintă și generează niște efecte. Atingerea țintei trebuie să fie, în fapt, chiar efectul principal al actului. Greva este un produs al economiei de piață. Într-o grevă există, normal, trei factori : sindicatul, patronatul și mediatorul (de regulă statul). Sindicatul cere, patronatul caută să reziste. Statul exercită un rol triplu : presează asupra ambelor părți pentru moderație, dar este acceptat ca expert și consilier (stabilind cît se poate cere în mod rezonabil și cît este posibil să se cedeze) sau, la limită, ca arbitru. Într-o economie abia intrată pe drumul către piața liberă este cel mai adesea refuzat rolul statului ca expert sau arbitru, întrucît patronajul și mediatorul fără să coincidă nu par suficient separate. Refuzul pentru stat, din partea greviștilor, a calității de a expertiza care pare, pînă la un punct, firească, se încarcă de consecințe extreme. Grevele se îndreaptă către orice, solicită orice, cred că pot orice. În economia de piață o întreprindere dacă există înseamnă că aduce profit, deci că este viabilă. Dacă aduce patronului (persoană sau societate) profit, acest profit poate fi rezonabil diminuat în avantajul unor revendicări ale salariaților. Într-o economie în care proprietatea nu s-a restructurat încă, existența unei întreprinderi spune prea puțin despre rentabilitatea ei. Întreaga economie este muribundă și ea poate fi resuscitată doar prin descentralizare, privatizare și deschidere către lume. **O grevă, în aceste condiții, poate fi un act prin care se compensează o nedreptate socială, dar poate reprezenta o pură presiune inflaționistă.** În condițiile unei secătuiri economice profunde, revendicările salariale nu pot ținti la îmbunătățirea vieții prin reducerea unor profituri care, în multe cazuri, practic nu există sau sînt liminare, ci încearcă să corecteze rapoartele dintre veniturile unor categorii ale populației sau constituie acceptarea, conștientă, pentru scopul unei relaxări momente, a accentuării evoluției inflaționiste. O altfel de punere a problemei grevelor (într-o condiție tranzitorie precum cea actuală) este sau ignoranță sau joc politic pe seama echivocului special produs în jurul unor concepte. Ar fi bine, deci, să nu se mai uzeze de dreptul la grevă ? În nici un caz, dar acțiunile greviste ar fi potrivit să fie în prealabil atent studiate, ca perspective, sub raport economic, al implicațiilor globale pe care le pot avea nu doar asupra societății în ansamblu, în cazul în care se obține satisfacerea revendicărilor, dar mai ales chiar asupra grupului care se angajează în acțiune.

Un al treilea exemplu asupra echivocului din viața publică poate foarte bine privi ideea contestatară. Revoluția s-a născut din contestare. Astăzi politica nu constă practic decît sau din acțiune în cadrul reformei, sau din contestare sau din reacție la contestare. Într-o oarecare măsură, apare un prim echivoc, relativ superficial, acela venind din suprapunerea contestatare-acțiune politică. El este relativ firesc întrucît în anii lungi de comunism nu puteai fi decît sau deosebit de conformist sau contestatar în formă pasivă sau activă. Obișnuințele se păstrează. Există însă o a doua fuziune ideatică, de această dată teribilă : suprapunerea contestatare-mesianism. Comunismul însuși nu este decît o formă pervertită de mesianism — lucrul a fost observat de mulți. **Mesianismul rămîne principala caracteristică a vieții în post-comunism.** Ființa mesianică va contesta perpetuu. În cel contestat, dacă este mai ușor sugestionabil, se va dezvolta un mesianism în oglindă. Complexitatea psihologică a atitudinii mesianice este enormă. Desigur, a fost nevoie de Mesia ; desigur, existența umană a fost și rămîne coruptă fără Iisus. Neapărat că avem a participa la ființa lui Iisus dar nu printr-o iluzorie salvare a altora și prin salvarea noastră și altora, deodată, întru sacrificiul de sine. Mesianismul comun, ca psihologie, înseamnă neîncredere — înainte de toate neîncredere în Dumnezeu. Dumnezeu fără noi este periclitat (răsturnare de ideație tipic nevrotică : noi fără Dumnezeu sîntem periclitați). Apoi este neîncredere de sine : dacă nu sîntem noi înșine salvatorii nu sîntem nimic (în realitate : fără Salvator sîntem nimic). Și, în sfîrșit, se relevă și neîncrederea în ceilalți : cei care nu primesc acțiunea ta mesianică sînt condamnabili (în realitate : tu considerîndu-te pe tine Mesia nu îl mai poți primi și meriți oprobriul). Existența în comunism era un miracol, în sensul că rezistența noastră, a ființei umane în general, la condițiile totalitarismului avea în ea ceva supranatural. Spulberarea sistemului totalitar are, de asemenea, caracterul schimbării incredibile. Minunea prin care ființăm se transformă, în inconștient, într-o aptitudine prezumtivă a noastră de a face minuni prin noi înșine.

Epoca marilor invenții a creat masa enormă și nefericită de inventatori fantaști. Marea contestare și revolta victorioasă împotriva comunismului, produc o masă asemănătoare de spirite, în domeniul politic. Contestarea este modul de a fi al omului deplin dar ea nu se confundă cînd este pozitivă nici cu ansamblul vieții politice, care implică și alte dimensiuni umane, și nici cu vocația patologică a mesianismului. A contesta cu autenticitate și modestie înseamnă a ști clar că și tu poți reprezenta un centru deplin al ființării omenești, dar că este dat altora și nu ție să decidă în această privință.

Confuzia înseamnă suprimarea eficienței stării de conștiință. Echivocul este capcana drumului fals. Prima te face să nu pornești independent la drum. Echivocul te face să pleci dar, foarte probabil, pe drumul prost. Prima produce involuție. Echivocul produce ratarea. Urmărind ratarea adversarului politic, poate fi cauza propriei alienări. Să sperăm că nu vor fi chiar atîtea înxoase sau stranii, însă cu o singură cît să înscriem ratările viitoare în rubrica bolilor sociale ale post-comunismului. Și să ne mai gîndim : cine să fie cel atît de puternic încît să scape totdeauna de tentația de a folosi echivocul : autoritățile constituite, partidele, sindicatele, presa ? Caracteristica scopului nu este tangibilitatea.

Caius Dragomir

eseu

Învăluire și dezvăluire (II)

Și acum despre învăluire. Mă voi servi de un exemplu din opera lui Rilke, tot în tălmăcirea baconskiană : **„Doamne, e timpul, vara a fost mare / coboară-ți umbra peste cadranele solare / și lasă vîntul liber prin cîmpii / dă ultimelor fructe har deplin / mai dă-le două zile de miazăzi și cere / să se-mplinească fără întîrziere / și o ultimă dulceață toarnă-n vin". (Zi de toamnă).** Ce deosebește această poezie de un pastel oarecare, de o elegie duioasă pe marginea începutului de toamnă ? Ce ne face să sesizăm principiul spiritual și în același timp să-l simțim poate mai acut decît în cazul celor mai șocante dezvăluiri ? Firește, înainte de toate, acel direct „doamne", apelativ lipsit de echivoc, ce se întîlnește pe buzele tuturor în ceasurile de cumpănă ale vieții. Dar dacă s-ar fi oprit aici, poezia n-ar mai fi fost poezie. Și, fără a-și trăda simplitatea, ea continuă cu același firesc, dar în același timp cu același nefiresc al abordării firescului autumnal. **E timpul !** Acest „e timpul", sugerarea scadenței prin numirea divinității și a puterii ei absolute asupra ordinii naturale smulge definitiv poemul rilkean din categoria pastelurilor facile, de coloratură discret sentimentală. Să nu uităm că și Hölderlin a scris așa-zise pasteluri în care liniaritatea poeziei sale exprimă o exaltare a orizontalei. De fapt, este vorba de același procedeu al învăluirii prin care are loc protecția Ființei și conservarea misterului celor aparent lipsite de mister. Și mai există un element cheie în cazul învăluirii, evident de altminteri în poemul lui Rilke. Divinul este accesibil, se oferă unei înțelegeri firești, luminoase, coborînd în creație, în manifestare și intrînd „pe nesimțite" în ritmul natural al acesteia. Desigur, aspectul negativ, apofatic al divinității este superior și „mai adevărat", dar el trebuie cultivat cu maximă atenție și precauție, căci în falia care îl separă pe Dumnezeu de creație se poate strecura ușor demonul deșertului. Și ceea ce era doar interval să devină neant. După cum o nedistincție minimă între divin și cele create, atunci cînd acesta e „intrat" în natură, anulează ideea de transcedent, construind un cult deșănțat al imanentismului. E imposibil ca în asemenea condiții poezia să nu aibă de suferit degradîndu-se la rîndul ei pînă la acel stadiu de învăluire aglutinantă, pseudo-învăluire, învăluire „rea". Lucrul e valabil și în cazul dezvăluirii unde insatisfacția eului poetic față de forma artistică poate să mobilizeze o caravană de metafore căznite și sterile. În **„Notes et Contre-notes"** Ionescu scrie : **„Dès qu'une forme d'expression est connue, elle est déjà périmée. Une chose dite est déjà morte. Une forme d'expression établie est aussi une forme d'oppression".** Bineînțeles, aici se simte spiritul de frondă specific ionescian, voluptatea libertății cultivate aproape ca un scop în sine, dar consecințele neputinței de a accepta stabilitatea formei artistice sînt teribile. Întîi vine mutenia, iar apoi disperarea. Renunți la condei, alegi o armă și fără comentarii... Breton o spune pe șleau în Manifestul surrealismului (versiunea engleză) : **„The simplest surrealist act consists of dashing down into the streets, pistol in hand and firing blindly as fast as you can pull the trigger into the crowd".** Să trag de aici concluzia că un poet ratat e un virtual terorist sau sinucigaș ? Să coincidă eșecul în planul artei și al gîndirii cu nașterea instinctului criminal ? Cred că totul se explică prin progresia erorii și triumful ereziei. Deși între sfîșierea catapetesmei și împușcătura profană, distanța este uriașă, nu se poate totuși nega că între aruncarea tainelor spre mulțime și strivirea aceleiași mulțimi sub șenilele tancurilor ar exista o subtilă înrudire. De aceea, nici nu pot fi de partea culturalilor oripilați care se revoltă atunci cînd un mare scriitor sau gînditor este adus pe banca acuzării pentru consecințele catastrofale ale operelor sale. Să fim bine înțeleși. **Spiritul nu este inocent.** Firește, dacă am în vedere aspectul său suprem, **in divinis,** atunci inocența sa nu mai poate fi pusă în discuție. Numai că nu se mai numește inocență, se numește eventual seninătate, detașare, nici nu se mai numește, orice atribut capitulînd în fața naturii sale nedefinibile. Problema neinocenței spiritului apare din momentul pătrunderii sale în creație. Abia atunci teoria e dublată de practică și gîndul țipă după încarnare. De fapt, dezvăluirea este și o siluire a gîndului prin împingerea lui într-un tipar falsificator. Misterul nu mai e perceput în înălțimea aducătoare de cer senin, ci acceptat întîi ca nedumerire iar apoi, pe măsură ce degradarea se accentuează, ca stupoare, indignare, pînă la revoltă. Cel care-l vrea pe Dumnezeu cu (sub) orice chip ajunge să-i omoare chipul din inima sa. Și cel care a omorît chipul Domnului comite apoi masacre cu mare ușurință. Față de crima arhetipală orice genocid e o palidă amintidacă mai evocă fierbințeala eretică a re, după cum o icoană zdrobită abia celor care au vrut să pipăie taina.

Pentru a reveni totuși la o discuție în plan estetic trebuie spus că dezvăluirea „rea" conduce la elucubrație (ininteligibiltate), după cum învăluirea are ca efect nedorit platitudinea (banalitatea). Dacă poezia modernă a scînteiat prin paradoxuri uluitoare, pînă la urmă a fost nevoită să cunoască și momentul sumbru al steliritătii paradoxului. Paradox de dragul paradoxului, inflație oximoronică, acestea sînt marile șarlatanii care pot înșela și cea mai infailibilă busolă a criticii literare. Astfel, un text haotic, aberant poate să pară o „inegalabilă performanță stilistică", după cum o banalitate de două parale să fie apreciată ca un „monument al simplității". Nu cred că doar gustul și cultura decid în operația de judecare a unei opere. S-a vorbit și se vorbește uneori de un para-simț, o asimțire, intuirea intelectuală a adevăratei opere, prin descoperirea rostului ei sacrificial pentru marea alcătuire cosmică. Numai că o asemenea asimțire e un privilegiu prea înalt. Poate doar instanța supremă să cunoască în multitudinea de făptuiri ale pămîntului pe acelea care sînt în legătură cu ea. Cum spunea Eminescu, în fiece om spiritul se încearcă. Așa și în fiece operă Dumnezeu descoperă ce îi sporește ființa. Căci chiar și teribilele dezvăluiri îl sporesc nefăcînd altceva decît să-l îndepărteze și mai mult într-o taină a înlăcrimării sale nevăzute. Bine, toate acestea sînt vorbe mi s-ar putea reproșa. Concret, cum poți să cerni miliarde și miliarde de creații din lumea largă ? Cum poți să deosebești între cuvintele pătrunse de sacru și cuvintele doar potrivite ? Firește, e imposibil să posed instrumentul pentru o asemenea operație, dar, cred, în măsura în care marile opere nu au fost realizate oricum, adică ducînd o viață mediocră și conformistă, ci fie fugind din lume, fie arzînd lumea, și marile lecturi nu se pot face pe tren sau în timpul siestei de după-amiază. Lectura este la fel de importantă cum este creația și cine știe citi va descoperi în timp metoda separației. Aceasta numai pentru sufletul său, nu și în beneficiul unei istorii literare deja osificate.

Spuneam în precedentul capitol că sînt mai multe căi ale învăluirii : epicitatea, peisagismul, sensibilitatea erotică. La fel sînt și căi ale dezvăluirii : parabolizarea care prin esențializare suspendă mimesisul narativ și caracterologic, monstruosul iubirilor prin care retorica iubirii este violată. Iubirea nu mai este iubirea și alunecă în morbidețe, peisajul la rîndu-i devine „abis" sau „deșert" tocmai pentru a reda negativitatea. Prin dezvăluire, indiscutabil, are loc o subțiere a lumii, dar nicăieri o subțiere mai mare ca în peisajul oriental iar aici dezvăluirea e mai degravă... învăluire ! Problema se rezolvă disociind două feluri de dezvăluiri : dezvăluirea „bună" și dezvăluirea „rea" în spiritul diferenței hegeliene între infinitul bun și rău. Iar dezvăluirea „bună" e totuna cu învăluirea care urcă pînă la deplina transparență. Atunci simbolul e cel mai bun conducător de influență spirituală. Astfel, se poate medita prin creație asupra misterului fără a-l tulbura. Spre deosebire de tehnicieni, omul aplecat întru spirit, heideggerian vorbind, este un om care riscă. Se riscă pe sine dar riscă și lumea. Riscă de fapt să tulbure misterul, să nască acele vibrații a căror repercutare în țesătura cosmică poate grăbi sfîrșitul general. E de aceea o mare greșeală a socoti opera artistică un simplu artifex rupt de fire și existînd doar în planul muncii omului. Omul **face** poezie, numai că ceea ce premerge și urmează corpului poetic circulă din ceruri pînă în străfunduri, de la stele pînă la aurul subteran. Iar cine scrie cu o asemenea credință simte iadul și zeii mai reali decît își simte hîrtia pe care așterne „inocentele" semne...

Dan Stanca

haiku

Ceața — brazii
apar și dispar.
Sînt copil, sînt om mare, sînt copil...

GLOSSĂ

În loc de a fi singur atunci cînd privești pe fereastră, să te simți, toți oamenii priviți neștiutori că sînt priviți de o singurătate. A inversa latențele. A sparge uniformul clipei în cioburi biografice.

Poți moțăi în fața tramvaiului care trece. În ferestrele lui, siluetele pasagerilor se mișcă static, monoton. Gesturile lor au o credibilitate încetinită. Moloh modern, tramvaiul a alcătuit din globule fără personalitate, ori cu una mult diminuată.

Zece minute dimineață, în preajma apei, săpunului, lamei de ras. Chipul care apare din spumă, noutatea simțurilor. Acea pornire de-a fi bun și tandru, aburul unei vieți ideale care-ți înfășoară întreaga ființă. E de ajuns să sune telefonul, sau să bată cineva la ușă, și toată această stare himerică se volatilizează, iar ternul obișnuit începe să-și îmbrace trupul cu pojghița lui nemiloasă.

Imprecizia oglinzii e salvată prin mișcarea privitorului, imprecizia ochiului e ameliorată prin gîndire, imprecizia gîndirii este preluată de alte gîndiri : din acest punct începe să acționeze tăvălugul istoric. De aceea e mai puțin important cum arăți, ori cum trăiești, decît cum gîndești. Numai că majoritatea oamenilor sînt preocupați mai mult de primele două lucruri, din motive as zice **tangențiale,** și mult mai puțin de al treilea, în fapt singurul vital, căci taie cu forța **secantei.**

Norii nu îți cer să faci nici o concesie. Ei sînt atît de instabili că nici nu ai pe cine iubi sau uri. Între fundalul cerului și globul ocular ei par să fie o iluzie a simțurilor, fie una a cosmosului. Realitatea lor e una de filtraj. Par a se naște din îngăduințele unei cenzuri, și a evoluat prin mila unei forțe protectoare.

Constantin Abăluță

horațiu ioan lașcu

Premiul revistei noastre la concursul „Porni Luceafărul..." Botoșani — 1991

⁂

te ating ca pe o seară de noiembrie
roșie ca un măcel gura ta murmură
cuvinte tandre promisiuni de singe
și moarte ținuturi îndepărtate și crude
ochii tăi

numai trecerea ne aparține

⁂

faceți ce vreți eu sînt
senina tăcere a apei nimeni
nu-mi poate lua nimic
nici tinerețea nici moartea
între talaz și stelele fixe
aici sînt negociez cu
întunericul și întind
capcane iluziei vă privesc
nimic nu-mi puteți lua
moartea mai ales superbă în rest
faceți ce vreți
n-am fost pe de-a-ntregul
al meu n-am fost
niciodată al vostru

⁂

construiesc pentru tine o tristețe
perfectă iar

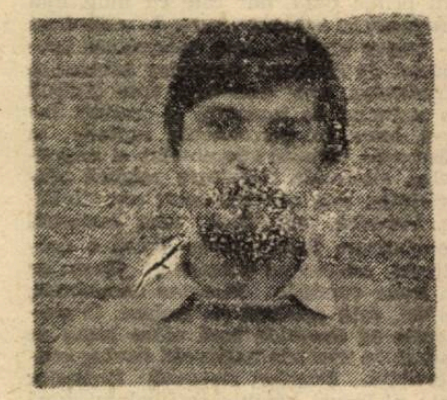

pentru mine o singurătate asemeni
stau între
propriile mele cuvinte ca între zidurile
unei cazărmi
ca meșterul manole în propriul zid pe
cînd
ana e afară și rîde

⁂

ciudat cum seara aceasta în oraș mi-a
trezit
amintirea dealurilor din satul
îndepărtat în care
te-am văzut prima oară e uneori nevoie
să fugi
de trecut ca să te mai poți privi în
oglindă însă
acum ți-aș spune ție minte tu
răcoarea toamnei ce te înfiora lumina
ei
roșul poamelor îmbujorata plăcere a
vinului și
peste foșnetul uscat al ierbii
întinzîndu-se
umbra înaltului căzut în noi

deasupră gîndul dă ocol ca o pajură

⁂

un cer lovindu-se cu fruntea de iarbă
— asta
dintotdeauna am vrut
pămîntul se îndoplecă primește și tace
acolo în rotunjimea lui
arterele plantelor ți se oferă
tăcute zîmbitoare (femei casnice și
apusuri modeste
peste un burg pașnic) hai acum strînge
la piept ca pe o pînză sfîntă odoarele
de aer
ale bucuriei tale

Urmare din pag. a 16-a

PICTORUL ȘI-AL SĂU SUZERAN

— Față de mine mai ai, de asemenea, avantajul — spune Filip al IV-lea — de a putea lua de la capăt o acțiune și de a o săvîrși pe îndelete. Eu, cînd acționez ,o fac definitiv pe răspunderea mea : totul se plătește cu bani peșin, iar în ultimele zile mă păcălesc la tot pasul.

Velázquez se întreabă cum trebuie să te porți față de un rege, cînd acesta nu servește drept model și cînd nu ești pus în situația să reproduci o pupilă, să redesenezi o ureche, să lungești un gît, să diminuezi un mușchi, să ștergi un rid sau să micșorezi o pernă. Filip al IV-lea începe să se preumble prin atelier : în loc să-și deschidă pictorului sufletul îndurerat și trist, preferă să-i pună întrebări despre munca lui. Artistul se simte mulțumit și în strada mare și în cocioaba mizeră ; între soarele de afară și întunericul dinăuntru, ce-l ținuiește locului, ce-l reține și ce-l lasă indiferent, în cele din urmă ? De ce un cerșetor zdrențăros ajunge să figureze, asemenea unui monarh într-o pictură strălucită ? Oare în fața paletei și a penelului, toate ființele umane sînt egale ? Înseamnă că geniul nu respectă ierarhiile. Din curiozitate, regele evită, prudent, judecățile pripite.

— Dragul meu Velázquez, face el, mai ironic decît de obicei, suveranii sînt niște obrăznicături : o știi și tu. Cauți să te inspiri fie din simbolurile puterii regale, fie din straturile cele mai de jos ale norodului. Uneori, chiar am impresia că sărăntocii îți sînt mai pe plac decît noi. Cu un lucru însă mă mîndresc : portretele mele sînt mai reușite, mai tulburătoare decît cele ale papei Inocențiu al X-lea. Iar pe fiica mea, Maria-Tereza, nu o pictezi pentru chipul ei, ci pentru rochiile ei : cîtă virtuozitate în redarea acelor rochii de douăzeci de ori mai ample decît corpul! O adevărată risipă de material. În mine ai reușit să descoperi suferința, nimicnicia — oh ! nu protesta, te rog — și chiar rînjetul morții. Eu îți inspir geniul și tot eu îți sînt paiața.

De un sfert de oră, Velázquez tot învîrtește un carnet cu desene, oscilînd între jenă și mulțumirea de sine ușor prefăcută. Dorința frenetică de a picta îl paralizează, dar ajunge să-i suprime, totodată, orice aproximație în gîndire. Rostește, cu voce înăbușită :

— Pe maestrul meu, Francisco Pacheco, dacă-l descoseai asupra motivelor existenței unui detaliu, fie că era vorba de un cal pe o pajiște, fie de un pîrîu prea „tandru" încolăcit în jurul unei mori vopsite mai degrabă în roșu decît în brun, răspundea : „Dacă obligi părul să-și justifice perele, atunci ori se usucă, ori îl lovește trăznetul". O rog pe Majestatea Voastră să mă ierte.

Regele își studiază foarte atent pictorul : politețurile acestuia exprimă oare o căință sinceră, sau vor să-i sugereze, mai degrabă, că se poate întoarce în apartamentele regale ? Îl cuprinde furia :

— Velázquez, chiar nu vrei să iei parte, cîtuși de puțin, la tragediile mele ? O iubeam pe Izabela, iar ea a murit. Actuala regină are cu douăzeci și nouă de ani mai puțin decît mine. O copilă, această Maria-Ana : o păpușă, iar eu — ce moș ! Destinul mi l-a răpit și pe Don Balthazar Carlos. Ce mai : o familie blestemată, care trebuie să-și reîmprospăteze sîngele. Această Spanie, scumpul meu artist, am merita-t-o oare ? Cîteodată, am convingerea că Franța, care m-a costat atîtea înfrîngeri, va încerca și mai mult să pună mîna pe țara noastră. Iar eu nu sînt la înălțimea misiunii mele. Olandezii, portughezii, lumea-ntreagă mi se opune ! Eu mă consolez cu Lumea Nouă : dar pentru cît timp, mă întreb ? Am un cap urît, diform, hidos : și nici ce „mișună" prin el nu vădește mai multă noblețe. Velázquez, n-ai făcut decît să pictezi de prea multe ori un regișor decadent și inutil. Mă lipsești de singura prietenie de care aș fi vrut să mă bucur cu adevărat. N-am să te mai plictisesc niciodată.

Regele pare uriaș, iar pe chip i se așterne o stranie duritate. Lui Velázquez i-ar plăcea să se năpustească asupra lui ; corpul însă nu-i permite, împiedicat de mișcări incomplete și nesigure. Se mulțumește să plece capul, rușinat și emoționat, totodată. Regele părăsește atelierul, o ia din nou prin galerie după care, înfășurat în mătăsuri și catifele, îi cere peruchierului său să-l parfumeze cu apă de smirnă amestecată cu ulei de palmier, sosit în ajun de la stabilimentele de comerț din Antile, de dincolo de Marea Sargaselor.

★

În ziua de 7 august 1660, încă de la orele șase și jumătate dimineața, trezit brusc din somn de secretarul său particular și înștiințat de moartea lui Diego Velázquez, Filip al IV-lea își pune straie negre. Reunește Consiliul regal și, fără să-și mai salute miniștrii, proclamă, într-o stare parcă de vis :

— Domnilor, în această zi de amărăciune, vă interzic să purtați gulere albe, stofe roșii, pene albastre, pălării fanteziste. Vă veți reîntoarce în acest loc atunci cînd starea dumneavoastră sufletească se va fi identificat cu a mea, care se află în cea mai adîncă mîhnire. Să știți că-l pierdem nu numai pe cel mai ilustru dintre pictorii noștri, ci și pe spaniolul care, în timpul domniei mele, a făcut cel mai mult pentru sufletul poporului nostru. Veți vorbi în șoaptă. Să-i transmiteți arhiepiscopului că vreau să-l văd neîntîrziat. Domnule marchiz del Carpio, veți ordona un doliu de zece zile. Madrilenii să-și anuleze toate serbările, teatrele să-și întrerupă reprezentațiile, iar clopotele de pe întreg cuprinsul regatului, pînă în Extremadura și văile Pirineilor, să bată, din ceas în ceas, de jale pentru mort.

Miniștrii se înclină, consternați de aceste măsuri pe care le consideră exagerate. Unul dintre ei rostește cu voce tare, pentru ca toți să-i cunoască simțămintele :

— Cînd nu mai domnești cu adevărat, ajungi să dai ordine bune doar pentru stafii.

Al doilea Consiliu, reunit într-o atmosferă funebră, confirmă dorințele regale : audiențele sînt suspendate, iar ambasadorii vor trebui să aștepte zile mai bune pentru a fi primiți. Urmașii lui Velázquez vor primi o pensie de zece ori mai mare decît se acordă în mod obișnuit. Vor avea dreptul să poarte, cu titlu ereditar, rangul pe care regele îl conferă pictorului său favorit : Duce de Guadalquivir. Corpul acestuia va fi expus în Curtea Regilor, în plin centru al Escurialului, între Colegiu și Mînăstire. Se aude mai întîi un freamăt dezaprobator, care apoi se amplifică treptat ; regele devine tăios :

— Domnilor, acestea-mi sînt ordinele și nu admit să le discutați. Dacă nu vă supuneți, să știți că intenționez o abdicare conform legii. Nici Carol Quintul nu a ezitat să renunțe la prerogative, în fața nevolnicilor din timpul domniei lui. Iar peste voi or să domnească francezii.

Miniștrii se privesc uimiți : suveranul e pe cale să-și piardă mințile, sau își permite pur și simplu niște capricii trecătoare, de care bătrînețea sa este bîntuită de la o vreme-ncoace ? Marchizul del Carpio convoacă, în seara aceleiași zile, pe cîțiva din credincioșii săi. Toți sînt revoltați, protestează contra unui asemenea scandal, deznădăjduiesc soarta țării, dar nu se ia, propriu-zis, nici o hotărîre : detronarea regelui ar fi pentru Spania o adevărată nenorocire, deoarece ar crea pericolul unei invazii străine. Și totuși, ordinele sînt îndeplinite întocmai. Regele veghează asupra celui mai mic detaliu, fie el oricît de macabru. Corpul lui Velázquez nu va fi înmormîntat : îmbălsămat la iuțeală, înveșmîntat în haine scumpe — catifea neagră, ansete brodate cu aur, eșarfă de brocart albastru, pălărie de purpură — este așezat în caleașca regală, în timp ce mulțimea Madridului este silită să ia parte la această neobișnuită procesiune. Gură-cască se întreabă : să fi avut regele vreun frate nelegitim, căruia vrea să-i aducă un ultim și lugubru omagiu ? Se șoptește, de asemenea, că l-ar fi otrăvit și, cuprins de remușcări, intenționează să-și răscumpere păcatul. În sunet de fanfară, în loc să o ia pe drumul spre Escurial, caleașca străbate drumurile colbuite ale Castiliei. Lumea se prosternează, fără să știe de ce și, astfel, iau naștere alte legende : oare cadavrul plimbat cu atîta pompă n-o fi chiar al luiFilip al IV-lea însuși ?

Continuare în numărul viitor

Poeme de ALI PODRIMJA

Ali Podrimja (născut 1942) este fără îndoială cel mai cunoscut poet albanez din Kosovo și Albania. În editurile din Prishtina, Lubljana, Sarajevo, Novi Sad, Skopje, Napoli, Istanbul ș.a., i-au fost publicate pînă în prezent peste 25 de volume de poezii. În ultima vreme, în versurile acestui mare poet, tradus și în limba română de Ioan Flora și Felicia Marina-Munteanu, se oglindește revolta puternică împotriva violenței și dictaturii comuniste care a transformat Kosova (patria poetului) într-una din zonele tragice ale Europei.

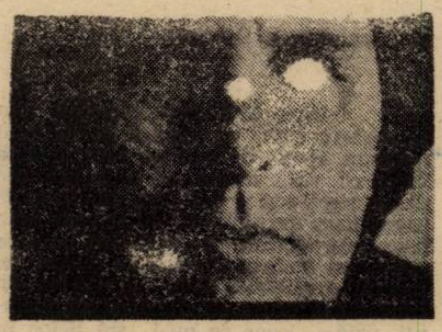

Puritate

În umbra plopilor colibelor blocurilor
intră Poporul
cînd se-ntoarce seara acasă
Cărți vechi desfoaie, cărți noi
discută cu glas, discută fără glas
prin labirinturile secolului
Femeia ne-Cunoscută joacă un dans
oriental
scoate sînul ei mare
pe masă varsă laptele pînă la ultima
picătură

*

* *

Poporul își linge buzele, bea bere
uită oboseala, copii
bere bînd muște vinează — metafizica
unei plăceri
Mușcă pîinea cu dinții negri
cu dinții de aur
ochii sclipesc, urechile zvicnesc
Femeia ne-Cunoscută dezbracă rochia
antică
apoi combinezonul
ciorapii, chiloții

*

* *

Ea nu este Eva dacă noi sîntem Adam
fulgi-fulgi devine ziua-noapte
în alergare
Poporul transpiră — părăsește coranul,
biblia, manifestul
întoarce spinarea îngerilor și zeilor
sprijinit de perete își mușcă limba
Femeia ne-Cunoscută stinge lampa
ridică piciorul drept
ridică stîngul

*

* *

Poporul se-nchide în colibe, în blocuri,
în simbol
dar copii nu se nasc, dar copii mor de
marihuana
Poporul devine nervos, frică-i e de sine
El a obosit căutînd POETICA
EXISTENȚEI
doar bere bea și se uită la TV zi
și noapte : reclame și uciderI

*

* *

Presa : nimic nou
pînă unde acest absurd
iarna văpaia intră în suflet, în vis
Poporul mănîncă pîine — Poporul
făurește scările, colivia, piatra
Femeia ne-Cunoscută coboară piciorul
drept
apoi stîngul
își pune ciorapii, chiloții, combinezonul,
rochia
aprinde lumina

Filmul se rupe undeva pe neașteptate...

În românește de
Baki Ymeri

moda, altfel

Sub egida florilor (VI)

trandafirul ; Amant se luptă în 4 058 de versuri, scrise de Guillaume de Lorris, către 1 235, ca să obțină obiectul iubirii sale, reprezentat printr-un trandafir. Personajele pe care le întîlnește — Mila, Francheța, Gelozia, Rușinea, Pericolul îi sporesc dragostea pentru trandafir. (Nu e cazul să facem nici un fel de aluzie !). Părțile didactice ale poemului sînt traduse din **Arta iubirii** a lui Ovidiu. A doua parte a poemului (1265—1270) de Jean de Meung e îmbogățită cu discursuri didactice și satire aspre, nu mai are suplețea și tonul agreabil al primei părți. Ambele părți au traversat secolele ca **Roman de la Rose. Trandafirul de Ierichon** e o plantă curioasă care crește în nisipurile maritime ale Siriei și Arabiei. Florile sînt albe. Planta e curioasă pentru că la sfîrșitul ciclului vegetal frunzele cad iar ramurile, uscîndu-se, se strîng ca o minge pe care vîntul o poartă pe plajă. Așa, folosită ornamental, transferată în Europa, în condiții de umezeală își desface ramurile, oferind o aparență de viață. Pusă în mediu de secetă, uscat, se strînge din nou, motiv pentru care șarlatanii au folosit-o și o mai folosesc în influențarea destinelor naivilor ce vor să și le cunoască. Poezia și pictura lumii sînt pline de trandafiri, ca și grădinile și toate trăznelile modei. Pe nedrept, limbile franceză și engleză numesc măcești — „trandafirul cîinelui", „trandafir cînesc". Pe drept cuvînt, tot ele numesc nalba — „trandafir în scară", sau „trandafir rustic". Deși parfumul (cosmetic) de trandafir e **odios**, el stă la baza majorității produselor de parfumerie, căci poate fi tratat divers : există o adevărată artă a prelucrării esenței de trandafir, o adevărată mafie comercială și brevetațională a sorturilor de parfumuri ce se nasc din mireasma de roze. Trebuie să fie nemaipomenit de frumos pe Valea Mariței, la cules de trandafiri. Imprimat, țesut, brodat, imitat în pînză scrobită, aur, argint, tablă, porțelan sau ceramică, trandafirul e o floare rară, e un dar minunat al naturii. Din clasa I primară, reținem sfîrșitul unei poezii despre trandafir : „Răspîndesc parfumul meu / Pînă sus la Dumnezeu". Floarea poartă diferite semnificații, printre care încearcă să egaleze pe cea frecvent oferită de ghiocel și de crin, a virginității, a purității. Locuțiunea familiară franceză „Perdre sa Rose" s-ar potrivi oare cumva, pe aici, pe „la d-alde noi" ?

magnolia e floarea mea de inimă, mai ales cea roz-violacee ; trăiesc bucuria de a avea magnolieri în grădină ; cunosc atît de multe despre ei, încît nu pot alege ce să povestesc. În Franța, în Japonia, în Cambodgia sînt adorați, deși ei provin din Carolina. Am văzut magnolieri superbi în Beirut, la începutul lui noiembrie, deși ei înfloresc în aprilie-mai. Dar magnolieri mai frumoși ca în California, Los A. nu cred că sînt pe lume. Florile albe sînt mari cît un cap de om și pe aceeași creangă sînt boboci flori mature, păstăi verzi cu fructul încă crud, păstăi plesnite cu semințele roșii — cascade de mărgele prețioase și cascade de semințe bătrîne, șiruri de chihlimbare întunecate. Dacă multe flori au fost simbolul nobiliar al diferitelor ordine cavalerești sau al diferitelor case împărătești, magnolia e simbolul nobleței florale.

Corina Cristea

ALAIN BOSQUET

PICTORUL ŞI-AL SĂU SUZERAN

Alain BOSQUET (pe numele adevărat Anatol BISK) s-a născut în 1919, la Odessa. Studii la Universitatea liberă din Bruxelles. Poet, romancier şi eseist de inalterabil prestigiu, Bosquet este un scriitor pururi tînăr, fiindcă ştie să găsească, de fiecare dată, resurse de regenerare (a) artei sale. Caracterizată de Van Tieghem ca fiind „de o violenţă destul de crudă şi intunecată", proza lui Bosquet propune o artă a concentrării **sau, mai bine spus, o** artă a esenţelor conjugate. **Dat fiind că tematica mai multor povestiri din volumul** Comme un refus de la planète *) **reflectă raportul dintre artist şi Putere — o putere aflată în pragul sau pe panta unei ireversibile degradări psiho-morale — ne întrebăm (fără a supralicita), dacă o povestire precum cea pe care o publicăm astăzi ar fi putut să apară acum doi ani, cînd Bosquet împlinea 70 de ani. iar regimul din România — noxă socio-politică ajunsă la paroxism — se apropia cu paşi nebănuit de mari de un sfîrşit binemeritat.**

Evitînd subtil să fie un „elogiu al nebuniei" ori, dimpotrivă, un rechizitoriu al acesteia, epicul „bosquetian" se vrea, cel mai adesea, o sublimare estetică a patologicului în ceea ce are el mai spectacular. O schemă comună este lesne identificabilă, dar ceea ce interesează este (con)textualizarea ei nuanţată, de la caz la caz. De exemplu, noţiunea de „putere" apare ceva mai vastă, abordată „categorial", începînd cu monarhul dezechilibrat din povestirea de faţă, trecînd prin miliardarul maniac din Un Van Eyck volé **şi terminînd cu nazistul „fetişist" din** Un deţinut la Auschwitz ****). Iremediabil arieraţi, ei acţionează dintr-o disperare proprie omului** neales **de a se salva în faţa Istoriei, dar atrăgîndu-şi, încă şi mai mult, blamul acesteia. Proza lui Bosquet răsare din intersecţia revalorizatoare a unor motive clasice, precum acela al** lumilor paralele **şi al imposibilităţii lor de a comunica (dintr-o apriorică incompatibilitate), precum şi acela al** artistului damnat **care trebuie să sufere, postum, profanarea (in)voluntară din partea celor a căror complicitate a refuzat-o. Tocmai pentru că el, Artistul, simţindu-şi aproape crepusculul existenţial, îşi (re)afirmase o demnitate altădată ultragiată fără putinţa ori şansa de a riposta.**

*)Editura Gallimard, 1989.
**) Vezi revista „Lumea de Mâine" nr. 2/1990.

Lui Jean-Marie Rouart

Într-o dimineaţă ploioasă din noiembrie 1653, cu trupul şi sufletul ostenite, ologit de boli pe care medicii încearcă, fără succes, să i le prezinte drept neplăceri trecătoare, plictisit de îngustimea cerului, atît cît îl vede prin ferestrele palatului Buen Retiro, adus de spate, cu umărul săgetat de dureri şi mersul şovăielnic, Filip al IV-lea îşi concediază brusc servitorii şi şambelanii, urlă — ceea ce nu-i stă deloc în obicei — că vrea să rămînă singur şi, nemaidîndu-şi osteneala de a-şi termina toaleta, cu veşmîntul descheiat, coboară furişat, asemenea unui călugăr sau hoţ, cele vreo patruzeci de trepte care separă apartamentul său de Vistierie, o străbate spre uimirea slujbaşilor, o ia prin galeria slab luminată şi se opreşte, ca un simplu cumpărător madrilen, în faţa şevaletului lui Diego Velázquez, unde îşi îndreaptă puţin spinarea, pentru a-şi contempla, mai întîi de la o distanţă de un metru şi jumătate, apoi de aproape, propriul portret pe care pictorul l-a adus, cu două săptămîni în urmă, din ultima lor escapadă la Fraga. Pictorul nu-şi pierde cumpătul cîtuşi de puţin, schiţează o reverenţă şi, cu un pas sprinten, se îndreaptă spre bucătăriile palatului, ca să se spele pe mîini. Regele se aşează pe un taburet, dar îşi află echilibrul cu oarecare greutate.

— Majestatea Sa doreşte să pozeze pentru un nou portret ? Să binevoiască Majestatea Sa să ierte înfăţişarea acestor locuri nedemne de ea.

Filip al IV-lea nu răspunde acestor politeţuri, mult prea greoaie pentru gustul său. Cu frămîntare în glas :

— Am poftă să-ţi vorbesc ca de la om la om, Velásquez.

Cum pictorul tresare, vizibil jignit de această familiaritate, Filip al IV-lea adaugă :

— Dacă-mi permiteţi, fireşte.

Acest dialog, fi-va el cu putinţă ? Regele îl doreşte în mod sincer ; el, pictorul, nu l-ar putea admite ; o viaţă-ntreagă a fost în slujba cuiva, fie a contelui de Olivares, fie a monarhului : de ce-ar fi privat, tocmai acum, de rolul său de curtean ? Regele rosteşte pe un ton confidenţial :

— Adu-ţi aminte ce se povesteşte despre strămoşul meu, Carol Quintul. Tiţian îi pictează portretul — ah ! boala e din familie — cînd, din neatenţie, îi cade penelul. Împăratul, se repede, îl culege de pe jos şi îl întinde pictorului. Acesta, aşa cum ai fi reacţionat şi dumneata, se înspăimîntă : „Majestate, cum de puteţi... ?" Iar monarhul, aşa de tulburat, aşa de roşcat, aşa de mic — da, sînt cu un cap şi jumătate mai înalt decît el ! — încercînd să-l liniştească pe Tiţian : „Regi mai sînt o grămadă ! Dar Tiţian nu este decît unul singur."

Diego Velázquez, pe care aceste vorbe îl indispun, într-atît se teme de confidenţele unui suzeran care, a doua zi, ar fi în stare să-l trateze ca pe un simplu rîndaş, desface palmele, în semn de mare îngrijorare. Apoi, ezitînd, îi arată regelui divanele, fotoliile, pernele zăcînd împrăştiate ici şi colo.

— Puţin contează, spune Filip al IV-lea ,oriunde m-aş aşeza tot bolnav aş fi. Potrivit felului tău de a lucra, după patru şedinţe de pozat, ai făcut numeroase modificări. Deşi schiţat pe viu, iată-mă refăcut, reconstruit, făţuit, reînviat din memorie. E bine şi, mai ales, îmi seamănă. Prea mult : char prea mult, Velázquez. Vreau să spun că, fixat pe pînză şi lipsit de sprijinul salvator al cuvîntului, sînt pur şi simplu un monstru. Îmi lipseşte pînă şi diforma urîţenie a acelor pitici la care tu ţii atît de mult ! Nişte paiaţe, deasupra cărora se ridică, în chip de paiaţă majestuoasă, regele Spaniei... Mă poceşti cu bună-ştiinţă, Velásquez, şi ştii prea bine că, dacă te-aş tîri înaintea tribunalelor după bunul meu plac, ai fi achitat sau aproape achitat. M-ai făcut mai adevărat decît sînt în realitate. E de neiertat.

Velázquez savurează discret acest discurs : de altfel, nici nu este primul pe care i-l ţine regele. Îşi spune că va refuza, o dată în plus, invitaţia de a discuta. Regele se foieşte pe scaun :

— Semeni n-am avut nicicînd. Am fost iubit : însă foarte puţin. Urît : mult mai mult. Dispreţuit : de sute de persoane vrednice de stimă, crede-mă. Dar ceva de la egal la egal, în nici un moment al vieţii mele ! Şi uite ce efort fac : vorbesc simplu, ca toată lumea. Nu mai e nimic de făcut ! Velázquez, chiar nu merit să am şi eu un prieten : pe tine ?

Pictorul aşează pe o tavă de argint cîteva sticle şi pahare obişnuite, fără picior. Stoarce lămîi şi portocale : oare va binevoi regele să se răcorească ? Acesta continuă să monologheze :

— Dacă n-am parte de fericire, mă bucur, în schimb, de oareşicare putere. La Curte nu mi se iartă nimic, în afară de unele capricii neînsemnate. Velázquez,ce-ar fi dacă aş înfiinţa pentru dumneata un titlu unic, pe care nici Rubens nu-l va fi avut ? Te voi face regele pictorilor. O coroană pentru care vei fi pizmuit la Luvru, la Florenţa, la Roma, la Ferrara. Fără îndoială, o înşelătorie, dar am fi cel puţin complici în urzirea ei.

Velázquez bea împreună cu regele, păstrînd însă o distanţă respectuoasă ; în sfîrşit, consimte să deschidă gura :

— Sire, deposedaţi-mă de funcţii şi de titluri şi îngăduiţi-mi să mă retrag undeva în Italia, fiindcă n-am izbutit în misiunea încredinţată.

— Velázquez, ce-ţi trece prin cap ?

Pe pictor nu-l mişcă strigătul acesta ? Regele se ridică în picioare, semn că abandonează ideea unei conversaţii de suflet. Fiecare să-şi păstreze rangul : regele — şi pe tron şi pe pînză, în acelaşi timp ; pictorul — niciunde ! Filip îşi studiază în amănunt chipul imortalizat pe pînză : şaizeci şi nouă de centimetri înălţime şi cincizeci şi şase lăţime ; veşmîntul i se pare prea rigid, din pricina acelui brun ce bate în negru, dispărînd apoi, pentru a scoate mai bine în evidenţă înspăimîntătoarea paloare a obrajilor şi a frunţii. Colanul stă, de asemenea, ţeapăn ; deşi e lucrat cu deosebită fineţe, ai zice că e susţinut de o armătură metalică : oricum, dă impresia de excesivă masivitate. Părul se revarsă bogat, dar parcă-i mai cărunt decît în realitate : să fi ţinut pictorul să-l îmbătrînească dinadins cu trei sau patru ani ? Cît meşteşug îndrăzneţ în mustaţa cu colţurile ridicate : mai au puţin şi ating pleoapele umflate şi căzute ! Falca e de o grosime insuportabilă : nu chiar cît o pupă de galion, ci „doar" cît o chilă marină, iar sub ea — bărbia flască şi lăsată. Nasul denotă un spirit autoritar : parc-ar fi al unui alt rege, care ştie măcar pentru ce respiră, acţionează, domneşte, hotărăşte. Ochii oblici s-ar voi expresivi şi calzi, însă nu izbutesc deloc : strabismul lor conferă privirii un aer buimac, ce subminează, oarecum, sobrietatea ansamblului, mai ales cînd şi buzele se fac vinovate de o altă crimă de lez-majestate : sînt moi, răsfrînte, unsuroase, aproape obscene, ca ale unui sergent necioplit. Pielea feţei aduce cu pudra unui comediant, pe care sudoarea a preschimbat-o într-o pastă vîscoasă. Regele către pictor :

— Nu-mi dau seama dacă m-ai urîţit sau dacă m-ai înfrumuseţat. Sînt aşa de scîrbit de mine însumi, încît faptul nu mai prezintă nici o importanţă. Contează că m-ai nemurit. Să trec mai departe...

Se opreşte, conştient, dintr-o dată, că nu se adresează nici primului ministru, nici vreunui sol însărcinat să ducă pe meleaguri îndepărtate augustele-i cuvinte. Velázquez eliberează tăvile, şovăind între o poză plină de gravitate şi o atitudine mai deschisă, gata să primească, în plin, atît complimentele ,cît şi reproşurile modelului său. Ridică un deget, ca şi cum ar cere permisiunea de a rosti cîteva cuvinte pline de simplitate şi umilinţă :

— Mi se pare că există, Majestate, două feluri de asemănare : una acceptată în mod unanim, şi alta care constă în a sugera un secret.

— Da, ştiu, un secret care nu există. Pui atît de mult de la tine în seama firii mele ! Dacă există o fiinţă care să-şi poată explica ea însăşi geniul, atunci aceea eşti dumneata. Într-o bună zi, îmi vei face hatîrul să mi te destăinui, uitînd, în fond, cine sînt ?

Velázquez se simte profund tulburat: i se cere să-şi analizeze munca, ca şi cînd aceasta ar fi rodul unor îndelungi şi istovitoare meditaţii. Pentru a nu se supune unui asemenea chin, încearcă să-l evite apucînd o pensulă lungă şi, apropiindu-se de tablou — pe care-l socotea isprăvit încă din seara precedentă — mai face un infim retuş la una din sprîncene ; apoi, se îndîrjeşte să „corecteze" penumbra unui nasture care împodobeşte veşmîntul.

Prezentare şi traducere de Theodor Rogin

Continuare în pag. a 15-a

faţă şi profil

La persoană!

În centrul literaturii se află autorul şi nu personajul. Gîndurile, acţiunile, greşelile şi chiar geniul aparţin autorului. Pentru el sînt biografiile studiile, critica. Pentru persoană — nu pentru personaj. El trebuie aşadar să suporte şi atacurile. Nu există atac în literatură, altfel decît asupra persoanei autorului.

•

Cînd, acum 53 de ani, într-o zi de la sfîrşitul lui mai, micul Eugen dădea din mînuţe într-un pătuţ dintr-o comună prahoveană, ursitoarele se strînseră în jurul lui. Aceste doamne începură a-i hărăzi, după cum le tăia capul, diverse trăsături de caracter contradictorii. Fragmente de destin absolut incompatibile se amestecau la gura lor, ca în cazul tuturor copiilor.

Astfel hotărîră că va avea chip frumos ce se va uriţi doar la vîrsta a treia, minte destul de ageră, darul vorbirii, o capacitate de reflexie îndeajuns de limitată, astfel încît, dacă va dori să reflecteze la societatea viitoare, s-o poată face numai în grup, putere de a scrie numeroase cuvinte, curaj de a-i critica pe alţii şi o ambiţie fără seamăn.

Contabilizînd aceste haotice propuneri, ursitoarele prezente căzură de acord că, în ciuda zăpăcelii lor, creaseră un exemplar destul de reuşit care, chiar dacă nu va ajunge erou, ministru sau măcar subsecretar de stat, va fi totuşi apt să umple o catedră universitară, ceea ce pentru un om de rînd, ar fi de-ajuns.

Nu puseseră însă la socoteală intervenţia unei ursitoare suplimentare, care nu primise invitaţie şi care apăru totuşi mai tîrziu, c-o falcă-n cer şi una în pămînt. Îşi aruncă degrabă ochii pe lista întocmită de suratele ei şi, rînjind, hotărî : „Dar nu va avea talent !" Celelalte o rugară să renunţe la ursiri negative, dar zăluda întinse iar degetul spre nevinovatul Eugen : „Nu va înţelege nicicînd farmecul poeziei ! Iar al prozei numai pe jumătate !". Văzînd că toate celelalte îl căinau şi-o implorau să înceteze, ursitoarea rea îşi rosti ultima decizie : „Oportunismul politic îl va osîndi la singurătate !". Apoi se mistui într-un nor de fum.

Celelalte ursitoare, supărate că li s-a stricat cheful, plecară pline de ciudă.

Iar micul Eugen crescu, promovă, înnegri o grămadă de hîrtie şi, fără să ajungă vreodată Marele Eugen, făcu destulă lume să creadă că este un bărbat de seamă, lucru care totuşi, odată cu vîrsta, se mai estompă.

Prezicerile primelor trei ursitoare se împliniră într-o măsură mai mare sau mai mică. Dar afuriseniile ultimei venite la leagănul său se dovediră deosebit de puternice, devenind realitate pînă la cea din urmă literă a lor.

Horia Gârbea

REDACŢIA şi ADMINISTRAŢIA : Bucureşti, Calea Victoriei nr. 133, tel. 59 67 60
Tiparul executat la Imprimeriile Coresi
10 lei

BIBLIOTECA „ASTRA"
SIBIU

BIBLIOTECA „ASTRA"
SIBIU

Luceafărul

Săptămînal editat de Uniunea Scriitorilor din România

Serie nouă ● miercuri, 10 iulie 1991 **28 (76)**

Heraclit și Esenin

Riu cu mierii unde, albe flori de soc,
Graba nu-mi îngăduie să iau un loc

Lîngă voi prin sfîntul iunie.

Nici cu cele-albine ignorînd răsplata
Doar la stup să mă gîndesc sau brusc săgeata

Pînă-n eleați, din Ionia,

S-o azvîrl : că în același val
Și intrăm și nu intrăm, eh ani de-aval

Ce v-ați dus pe apa sîmbetei !

Sînt din nou acasă, sînt în orice loc,
Graba nu-mi îngăduie altfel de joc.

Aurel Rău

Boli de copii

Într-o viața omului există momente grele ce pînă la urmă îl ajută să răzbească. Există momente grele care îl călesc, îl maturizează biologic sau spiritual, acestea fiind în fapt adevărate probe ale educației. Ele trebuie să se petreacă la vremea lor pentru ca rezultatul să fie de folos. Așa cum se întîmplă cu bolile copilăriei. Una este să faci pojarul la cinci ani, moment în care te alegi cu imunitate pentru mai tîrziu și alta e să-l faci la cincizeci și cinci de ani, cînd moftul copilăriei devine mortal.

Ceea ce se întîmplă omului se întîmplă și societății. Asistăm astăzi la apariția a tot felul de simptome îngrijorătoare pentru lumea românească, simptome care mărturisesc îmbolnăvirea corpului social de ştiute maladii infantile.

Antisemitismul este fără putință de tăgadă o boală a copilăriei națiunilor, cel puțin a copilăriei trecerii de la un stadiu de organism la altul. Trecerile acestea sînt dureroase și societatea fragilă, dezechilibrată, buimăcită, este expusă la maladiile fugoase ale copilăriei. Naționalismul excesiv, antisemitismul, iredentismul sau pur și simplu ura față de semenul tău care gîndește mai mult și mai bine sînt caracteristice începuturilor organizărilor sociale dornice de înnoire. În fond sînt o soluție extrem de comodă, de la îndemînă, pentru marii manipulatori de conștiințe, de cei care pescuiesc în apele tulburi ale sărăciei, lipsei de orizont, disperării.

România a trecut la vremea ei prin aceste boli ale copilăriei, națiunea a trecut prin valuri succesive de extremism politic sau șovin știind să se vindece singură și la timp, păstrîndu-și nealterată judecata și simțirea proprie.

În mod normal, logic, astfel de boli vaccinează eficient corpul social, ferindu-l de recidivă. De aceea pare cu atît mai straniu, mai absurd faptul că după o probă atît de viguroasă, de convingătoare a maturității, făcută în decembrie 1989, în societatea noastră apar astfel de simptome.

Extremismul, de orice nuanță ar fi, este un corp străin, o amenințare și nu o manifestare a ființei noastre naționale.

Cei care alimentează în gazete astfel de sentimente (?), astfel de pasiuni, de agresivități cavernicole nu se fac purtători de cuvînt ai unei realități românești oricît ar fi ea de nesemnificativă ci sînt dușmani jurați ai statului românesc și ai poporului român, neurmărind altceva decît atragerea suspiciunii și a opribriului asupra acestora.

Infectarea deliberată a organismului românesc cu boli ușoare la copilărie dar mortale la maturitate este o crimă deliberată ce trebuie pedepsită ca atare. Conform legilor românești !

Eugen Uricaru

Număr ilustrat cu reproduceri după lucrări ale sculptorilor români, prezentate la simpozioanele „Dantesca" de la Ravenna

În pag. 16:

MARGUÉRITE YOURCENAR: Faust — 1936

Luceafărul

Director
LAURENȚIU ULICI

Redactor șef adjunct
EUGEN URICARU

Secretar general de redacție
MIRCEA CROITORU

semn

Sepia

Valuri de cuvinte inundă zilnic creierele noastre. Sîntem complet dezarmați în fața lor, neputincioși ca păsările Phoenix în fața flăcărilor. Ele, cuvintele, vorbele vin din toate direcțiile, de sus, de jos, din dreapta, din stînga și, mai ales, dinăuntru. Cum să te aperi și ce să le spui? Că tu ești un biet om, singur în fața acestei oștiri infinite? Că respirația ta se oprește din cauza lor? Nimic din tot ce spui, din tot ce gîndești nu are însă putere împotriva cuvintelor. Cuvintele nu-și scot ochii unele altora, deși atît de des se bat cap în cap. Se spune că un cui scoate pe altul (și am două ochii?) Și atunci, ca să scapi de valurile tulburi pline de adevăr și de neadevăruri strigătoare la cer, condamnabile și înălțătoare spre cer, dai drumul și tu, cel singur, cel neputincios în fața cuvintelor, unei emisii fără acoperire, sau cu acoperire foarte redusă. Iar acest gest se repetă la infinit, face înconjurul lumii, cucerește om după om, indiferent de limba pe care-o vorbesc unii și de limba pe care-o vorbesc alții, iar pînă ajunge iarăși de unde a plecat omul e gata să repete ce a mai spus altădată, să mai dea drumul unei emisiuni nu neapărat cu acoperire. Permeabilitatea noastră la cuvinte crește pe zi ce trece, nu mai sîntem, ca pînă acum, un baraj în fața acestui fluviu revărsat, mai mult tulbure, mai mult cu maluri surpate.

Din cînd în cînd ne gîndim că — poate — fiecărui om îi este scris să spună un număr limitat de cuvinte în viața lui toată. O poate face mai repede, o poate face mai lent, poate să spună ceva pronunțîndu-le sau poate doar să le bolborosească, precum personajul lui Eugen Ionescu din „Scaunele". Celui care scrie, ziarist, romancier, critic, poet, dramaturg, iarăși, poate că i s-au numărat, unul cîte unul, cuvintele hărăzite, la naștere, de către cel de deasupra noastră, a tuturora. O formă a lor neutră, am vrut să spun. Iar lui nu-i rămîne decît să le îndrepte într-o direcție sau în alta, călăuzit de cavalerul infernului sau de cel al văzduhului iluminat. Nu-i rămîne decît să se precipite, avînd mari șanse de a greși, sau să le dea înapoi lumii cu semnul divin în ele, în șiruri cumpătate care slujesc adevărul.

„Cuvintele sînt ca banii" ne spunea învățatul de-acum trei sute și ceva de ani. Atîtea emisii fără acoperire, adăugăm noi astăzi, ni se cuibăresc în minte, încît rar să mai poți găsi om neclintit în apele tulburi ale acestei vremi ieșite din vorbe și care-n vorbe se va reîntoarce. O și face zi de zi, adică se pulverizează astfel, se supune unei uitări de alt fel decît cea a vorbei ce zboară, se supune uitării scrise, uitării materiale, materializate, pe care o numim, inocent, ipocrit, memorie.

Fără apărare stăm și astăzi ca și altădată în bătaia acestui val de cuvinte sub care ne vom sfîrși într-o bună zi viețile.

Nicolae Prelipceanu

dictatura personală

Contestatari ai înstrăinării

Contestatari cu toții ai înstrăinării, ce am ajuns? Am ajuns să defilăm cu aceiași neispăviți ai Puterii! Putere ce a tras în noi nu numai în 22 decembrie 1989, ci și în 13 iunie 1990. Să defilăm în lume cu aceiași politruci de două parale ce țin România în loc: oare cînd vom mai scăpa de ei? Faima lor internațională legată de deturnarea Revoluției și de **mineriadă** neajungînd să însemne nici azi pentru societatea românească nici măcar atît cît înseamnă cramponarea de Putere a vechilor activiști — p.c.r. — și — securiști — cu **orice preț a structurii comuniste „emanate"** după Revoluție, reformate chipurile... Cînd, personal, orice aș face eu unul nu pot să trec nicicum cu vederea în primul rînd crimele politice ale actualei Puteri, crime ce ar fi trebuit să-i înlăture automat pe vinovați din vîrful Piramidei și nu să-i țină acolo unde sînt cățărați, să-i înlăture pentru totdeauna din funcții... Crime politice, iată, vedem bine, ce-i perpetuează anume parcă, îi leagă prin sîngele curs și mai bine pe unii de alții, de posturile înalte ce le dețin! Îi leagă prin sînge și prin frica de pedeapsă legală? Pedeapsă ce, sper, numai se amînă deocamdată: orice ar face actuala Putere, vremurile politice sînt schimbătoare „ca și oamenii" și se va face dreptate...

+

Asa... Cu patru săptămîni în urmă am început să relatez, mai în glumă, mai în serios, cîteva amănunte despre noua mea ispravă legată de „golanii" Pietei Universității: aceea a **nășiei** religioase! Culmea... Trezit peste noapte să fiu însoțitor de-a stînga și de-a dreapta, alături de soție, vezi bine, mirilor anului în curs, foste personaje ale „cărții" mele, **Jurnalul unui martor**, arestate „preventiv" la 14 iunie 1990 pentru zeci de zile la rînd! Miri căsătoriți civil la 10 mai 1991 și invitați să se căsătorească religios duminică, 19 mai 1991, de urgență de un părinte — „golan"! **Golan** și sfîntia sa al Pietei Universității ca și mirii, ca și invitații lor, ca și mine: membri cu toții, între timp, ai Aliantei Civice, oameni pașnici, asta mai lipsea, ce mică e lumea...

Unde rămăsesem? „Hai, dragă, să plecăm o dată, ne așteaptă mirii ăia, parcă ai fi o domnișoară"... Aici rămăsesem: în fața oglinzii, hotărît să merg în blugi și fără cravată, naș și soția nefiind de acord să intru în biserică ortodoxă îmbrăcat astfel. Dar cu cine să te înțelegi? „Cu tine nimeni nu se mai înțelege demult"...

Soția e îmbrăcată, observ deodată, cu ce are mai bun, mă și sperie de cît de bine arată, habar nu aveam de distincția vesmintelor ei, ce chestie, ea o să salveze aparențele? Deplînde...

În sfîrșit, plecăm de acasă, mergem în fugă și cumpărăm flori, ce mai găsim prin Piața Unirii și venim după ora 12 la apartamentul mirelui: eram așteptați, mirele e la 40 de ani, înalt, plinuț, mireasa, la 30 de ani, micuță, slăbuță, nerăbdători... Mirele mă lasă cu gura căscată, are un costum alb pe el, cămașă albă specială, cu volane, cu papion și pantofi de „consignație"! „Vezi", îmi atrăsese soția atenția: așa se vine la nuntă! Măi, să fie! Așa mire — „golan" mai zic și eu: dar de unde o fi avînd atîtea rezerve vestimentare, că eu îl știam lefter? Mă apropii de urechea mirelui, nu mă pot stăpîni: și aflu tot la ureche că totul e **închiriat**! Ca să vezi... La talia lui, ce nimereală, îmi arată o doamnă, profesoară, — „golancă" a Pietei Universității, care i-a închiriat costumul soțului ei, decedat, costum dăruit mai apoi mirelui, după ce se va face „strigarea", dacă am înțeles bine... Și mireasa? Și mireasa la fel, ce credeam, rochia e închiriată de la... Și voalul? Voalul i se va dărui. Fericiți miri, săraci și curați: îi sărutăm și îi felicităm, pentru încălzire"... „Unde e fotograful?". Nu e prezent fotograful: era pe aici, unde s-o fi dus, acuma l-a găsit să mai așteptăm, ia te uite, domnule, doar ți-am zis că ăsta e împrăștiat, că fără fotograf nu putem?, fii calm, bătrîne...

Liviu Ioan Stoiciu

(Va urma)

Vorbe de pe corabia lui Sebastian

● DANIEL TOMESCU: „Cu o nerușinare străină acestui popor înzestrat cu atît de mult bun simț, gașca de la **România Mare** a tăvălit în noroi tot ce i-a căzut în mînă", „Nicăieri în lume ceea ce se practică în această redacție nu se poate numi gazetărie, iar un poetel complexat din lipsă de har ca V. C. Tudor ar fi fost trimis de mult după gratii pentru mizeriile care-i curg din stilou. Sub paravanul unor idealuri sfinte pentru poporul nostru, epigonul de la **România Mare** face bani grei scuipînd în stînga și-n dreapta. **Este inadmisibil să faci o gazetă de birou, pe baza unor turnătorii pe care le publici fără nici o verificare, fie ea cît de sumară.** Cu ex-procurorul general Gheorghe Robu, șmecherașului i s-a înfundat. A fost dat în judecată pentru «calomnie prin presă» și «ofensă adusă autorității» în baza articolelor 206 și 238, al. 1, Cod penal". **(Expres magazin)** ● MĂDĂLIN MATICA (prezent la procesul intentat „poetelului" Vadim): „Mascarada a început în jurul orei 14.15 și a durat mai mult de patru ore. Pe parcursul acestei lungi ședințe de judecată domnul V.C.T. s-a «făcut de baftă», adică s-a dat în spectacol, stîrnind milă, scîrbă și oroare". **(Catavencu)** ● DANIEL TOMESCU: „N-a venit singur, ci însoțit de o gașcă de suporteri condusă de Carolina Ilica"; „Inculpatul era un amestec de Catavencu, Brînzovenescu și Rică Venturiano". **(Expres magazin)** ● Inculpatul Vadim: „Eu am o cruce foarte grea pe umeri. Conduc o gazetă națională și un partid care va deveni național. N-am timp de procese"; „Vă rog să nu mi se spună «inculpat». Să mi se spună «maestre»" ● DAN IOAN MIRESCU: „În sfîrșit, vom mai vedea la 10 iulie 1991, ora 14, cînd s-a fixat următorul termen de judecată", **(România Mare)** ● CEZAR ANDREESCU: „Cînd nu face gazetărie Dan Ioan Mirescu dresează muște". **(Cuvîntul)** ● ALCIBIADE: „„Platforma-Program (a Partidului România Mare, n.n.) (...) a primit chiar felicitări de la Tribunalul Municipal București pentru seriozitatea și orientarea ei umanistă". **(R. M.)** ● CASANOVA: „**Sandu, loco**. Da, știm, nu sînteți primul caz: ați cumpărat din talcioc un prezervativ chinezesc și nu-l mai puteți scoate. Adresați-vă medicului ambasadei". **(Cuvîntul de ambe sexe)** ● MIRCEA HAMZA: „Evident că... ha... hî... ha... hî..." : .....ha !... hi !... ha !.. hi !..." : „ha... ha... ha..." : .....eu nu am reușit să recunosc niciodată un securist după mers... Ha... hî... ha... hî...". (Interviu, în **Fraierul român**) ● DIN JURNALUL LUI GELU VOICAN VOICULESCU ÎN SENEGAL: „**8 septembrie.** Azi am găsit în junglă un clitoris de-un metru!". **(Cuvîntul de ambe sexe)** ● ILIE NEACSU: „Noi nu l-am dat pe Ceaușescu jos pentru a aduce la conducerea țării o relicvă medievală, un străin de neam și de țară, un gingav și un degenerat". **(Europa).** Și noi, mă dragă, care crezuserăm că Ceaușescu e gingav și degenerat... ● EUGEN FLORESCU: „O formulă auzită pe stradă după revederea la televiziune a imaginilor din 13—15 iunie 1990: «**Minerii au exagerat. Dar huliganii au meritat!**»". **(Democrația)** ● RADU THEODORU: „Ce putinătate de imaginație". **(R. M.)** ● „La art. 4, care prevede obligativitatea primăriilor municipale, orășenești sau comunale și ale organelor locale ale poliției de a asigura condițiile necesare desfășurării normale a adunărilor publice, d-na Crăsnaru Daniela (FSN) a propus ca organizatorii să plătească anticipat pentru autorizarea mitingurilor: «Nu sîntem un stat bogat ca să plătim din buzunar sau din bugetul Primăriei, eventualele pagube»". (Consemnat de Simona N. Popescu în **Cotidianul**). Trăiască poeta de bine Crăsnaru Daniela! ● IOAN ROSCA: „După ce a dat un rateu puternic, mașina deputățească de fabricat acte normative a pornit cu motoarele în plin"... **(Curierul național)** ● DINCĂ ION (Teleagă): „Nu mă ajută puterile să pot duce și crucea domnului Vasile Moiș pentru faptele săvîrșite de el. Trebuie să și-o ducă singur!". **(Europa)** ● I. S.: „Securitatea a pus din nou stăpînire pe hotel. (Intercontinental, n.n.) dacă a pierdut-o cumva vreodată". **(Expres)** ● DUMITRU TEPENEAG: „Tot interesant de observat este că fostii securiști au devenit și naționali — socialiștii cei mai înfocați". (Interviu, în **Baricada**) ● **„Pravda** — un **AZI** sovietic". **(Europa liberă).** ● ILEANA LUCACIU: „În ziua de 20 iunie a.c. la ședința Senatului nu au lipsit decît 38 de membri". **(Magazin expres)** ● LARISA FIRESCU: „Unii specialiști recomandă începerea educației sexuale de la vîrsta de 2—3 ani. Nimeni, pe de altă parte, nu pune oprelișți în fața celor care vor să-și desfășoare activitatea sexuală și după vîrsta de 92 de ani". **(New oblio)** ● NECULAI CONSTANTIN MUNTEANU: „Jurnalul de actualități nu dă informații, ci o succesiune de anunțuri, de bîlbîieli ale lui Hamza și ale altora". (Interviu, în **Cotidianul**) ● NABUCCO: „Dei — Ceausescu — Bîrlădeanu — Roman — Fazekaș — Verdeț — Iliescu, implementatori ai minciunii"... **(Revanșa)** ● FLORICA MITROI: „Însă nu cred în ruptul capului că acest scriitor (Vadim, n.n.) (...) să pună vreun preț pe acest fost activist Iliescu, pe acest fals disident Iliescu, pe acest sinistru de tip maoist care s-a făcut de rîs în toată lumea chemînd minerii să dea cu ranga în cap cetățenilor din București"; ....iar Ceaușescu (...) era un dulce copil față de acest Iliescu"; „România este între foarte mulți sacali la ora actuală. **Iliescu** fiind primul, al doilea — **UDMR**-ul"; „Ceaușescu a fost un mare dușman al poporului român și al valorilor naționale, a avut în el setea de distrugere specifică nomadului, sete de distrugere pe care văd că o continuă **Ion Iliescu** la persoane fizice". **(Ceaușescul).**

Petre Stoica

Membrii PEN Clubului român își exprimă îngrijorarea și protestul în legătură cu înmulțirea atitudinilor extremiste și antisemite în anumite publicații românești. După ce de mai bine de un an de zile reviste ca „România Mare" infestează atmosfera politică și morală a țării, proferînd calomnii și insulte, orchestrînd campanii de presă împotriva a tot ce există independent și necompromis de colaborarea cu vechiul regim în intelectualitatea românească, întreținînd în același timp o continuă tensiune între populația majoritară și minoritățile etnice, în ultimele săptămîni are loc o escaladare a pozițiilor extremiste și rasiste, menită să ducă la discreditarea imaginii României în lume.

Convinși că aceste poziții al căror unic scop este dezbinarea societății românești — Divide et impera —, nu sînt proprii poporului român și nu îl reprezintă, scriitorii români protestează și își exprimă dezgustul față de folosirea unor atît de imunde tactici, scoase din arsenalul vechilor dictaturi. Scriitorii români se simt solidari nu numai cu colegii lor de alte naționalități, pe care îi cheamă să se ralieze în lupta împotriva oricărui extremism, dar și cu toți oamenii — indiferent de naționalitate sau confesiune — din România și din lume.

PEN CLUBUL ROMÂN

buletin de prezență

De la bibliotecă la bar și discotecă

În adolescență și mai tîrziu priveam cu ironie pe oamenii de o anumită vîrstă care dezaprobau obiceiurile generațiilor tinere, spunînd cu indignare : „Ehei, pe vremea noastră !..." Încă de atunci am socotit ridicol un asemenea punct de vedere și mi-am pus în gînd ca niciodată, orice ar fi să se întîmple cu mine și cu cei care îmi veneau din urmă cu altă mentalitate să nu spun : „Pe vremea mea era altfel !" Fusese altfel, într-adevăr, dar vremea aceea era depășită.

Priveam cu jind discurile de gramofon din vitrine ; aș fi vrut să le ascult, dar n-aveam bani să le cumpăr. Stăteam cu nasul lipit de vitrinele librăriilor, uitîndu-mă la cărțile prea scumpe pentru mine ; pînă ce am descoperit Biblioteca Municipală din orașul copilăriei mele. Nu știusem de existența ei, a fost o revelație, mi se părea o minune să poți cere și ți-i orice carte îți dorea inima. Mult datorez acelui așezămînt de cultură, mult mi-a îmbogățit viața, chiar dacă mirajul lui mă făcea să lipsesc uneori de la școală.

Discoteca a apărut tîrziu ; cel puțin eu, unul, am aflat de ea prin 1970, cînd la intrarea unei clădiri de pe malul mării am văzut afișat cuvîntul magic. Mi s-a părut un pas înainte spre idealurile omenirii, mi-am închipuit că puteam să ascult acolo toată muzica la care pînă atunci nu putusem ajunge, și binecuvîntam ideea de a se crea o asemenea instituție. Dar, băgînd capul pe ușă am dat de hărmălaie, înghesuială și lumini tipător colorate, fulgere împletite isteric. Deși n-am rămas și n-am fost niciodată la discotecă, nu pot s-o condamn, nu am să spun : „Ehei, pe vremea noastră !..."

Pe vremea noastră dansul era mai lasciv, barem tangoul, apărut în România după primul război mondial, stîrnea multă indignare oamenilor mai în vîrstă, care priveau de pe margine, oftînd după vals, polcă și mazurcă. Bernard Shaw căruia i s-a dus buhul pentru vorbele lui de spirit, chiar dacă unele aparțineau altora, spunea privind perechile întrepătrunse în pași de tangou nemaivăzuți înainte : „Bine, dar de unde știu muzicanții cînd au terminat dansatorii ?".

Sigur că dansul a fost dintotdeauna un preludiu la dorință și a deschis calea să fie satisfăcută, dar cu ce răbdare și discreție, cu buchețele de violete, după cîte ceaiuri dansante, serate și baluri ?! Totuși, mă țin de cuvînt și repet că n-am să mă plîng : „Ehei, pe vremea aceea !"

Dansul de astăzi e mai degrabă sportiv și poate într-o zi va fi înscris între întrecerile olimpice, iar discoteca va fi recunoscută ca sală de antrenament atletic. În schimb a încetat de a mai fi un preludiu de altă natură, intențiile sînt cunoscute din capul locului, de amîndouă părțile, cu o anumită franchețe. Aud că după un asemenea fel de distracție, într-o mare sală de sport unde tineretul dădea năvală, mașiniștii care își adunau ustensilele de sub tribună au găsit acolo chiloței de fată în cantitate de două kilograme. Fiind derizorii ca materie, căci nu cîntăresc mai mult de cinci grame unul (în cazul bikini), li se poate stabili ușor numărul. Adăugînd că unele fete au grijă să-i recupereze, iar altele vin fără ei, pur și simplu.

Și încă o dată, nu arunc piatra, — ehei, pe vremea noastră ! — fiindcă din atît nu pier nici cultura, nici civilizația omenirii.

În schimb sînt îngrijorat că biblioteca publică dintr-un mare parc al Bucureștilor a devenit discotecă ; altfel nu-mi explic muzica zbănțuită care se auzea într-o seară de acolo, și jocul de lumini colorate. Iar în Cișmigiu... În atît de frumosul Cișmigiu, pe cale de a se vulgariza astăzi, aproape de izvorul M. Eminescu, numit așa de cineva care nu știe că Mihai al poetului n-a fost niciodată redus la inițială, a existat pînă deunăzi o altă bibliotecă publică, o terasă acoperită, ademenitoare, unde oricine putea să intre și să citească o carte ; am văzut și studenți, citindu-și cursurile. Era liniște și tihnă, nu vorbea nimeni, nu se auzea decît foșnetul paginilor întoarse, iar deasupra se legănau copacii, ca în poezia lui Eminescu. Acum, în rafturile de cărți se înșiră cutii de bere, sticle de vermut Cinzano, whisky falsificat și alte băuturi privatizate. La mesele de lectură, mușteriii stau cu paharul într-o mînă, iar în mîna cealaltă cu țigara. (Assos). Nu vreau să spun nici acum, ehei, cum era altădată !... Dar să știe Primăria care dă autorizațiile, că nici discoteca, nici barul n-au să suplinească vreodată biblioteca.

Radu Tudoran

prezentul continuă

la nimic și ține-l bine

„Cin' se ia cu mine bine
Îi dau haina de pe mine".

Românul, prin acel **datus nascendi,** a venit pe lume înțelept și pleacă din ea cu o tăbuiață serioasă de păcate. Dacă omul în general, învață din greșeli, el, românul, din greșeli vrea să trăiască. Începînd de la micile lui trebuiri de familie, nu poate fi în rînd cu lumea, dacă nu-și însală nevasta, nu că ar fi asta o greșeală de neiertat, dar din ea își face glorie. Asta nu e deloc grav, și chiar nici imoral, pe cît este faptul de a fi duplicitar, de a nu se așeza în rîndul oamenilor de încredere, pe care te poți baza cu desăvîrșire pînă la capăt. Dar nu, să nu credeți că românul a fost așa dintotdeauna. Am spus doar, la început, el a venit pe lume înțelept, curat, cu suflet mare, sentimental mai ales, și puhoaiele l-au copleșit, modificîndu-i aproape genetic, structura, mai ales caracterul. Acest secol XX i-a dat arama pe față, punîndu-l în fel și fel de situații, din statornic dovedindu-se labil în tot atîtea conjuncturi cîte i s-au oferit. Să fie de vină balcanismul ? Dar de ce n-a avut el efect la greci ? Că s-a încercat cu vîrf și îndesat și acolo. Bulgarii și noi ! Dar nu despre bulgari doresc să vorbesc, nici, în mod special, de români, ci de un anume fel de român, care deține totuși o pondere destul de măricică, dacă stăm și analizăm procentul ultimelor alegeri. În el se petrec cele mai mari furtuni acum. Încotro s-o ia ? Unde să se ducă ? Cine-i garantează liniștea ? Pentru că cel ales „pentru liniștea noastră" a dovedit că doar haos a putut aduce. A, a mai adus el și minerii, dar nu vrea să recunoască. De ce ? Păi, pentru că face parte dintre acei români duplicitari, învățați să nu recunoască adevărul și să adeverească minciuna. Dar nici despre el nu este vorba aici. De cu totul altceva. De românul care acuși-acuși se va trezi în fața **urnelor libere** și iar nu va ști ce leac e bun pentru a-i trece orbirea. Ar vrea el cu partidele istorice, dar acele partide îl vor pe rege și el a învățat la **istorie** că regele așa și pe dincolo... S-ar duce el și pe la Alianța Civică, dacă ar ști că intelectualul pe lîngă faptul că gîndește mai și muncește, dar... Dar a apărut el, „centrul vital al națiunii noastre", fantosică a p.c.r.-ului **intinat,** emanație a emanației, P.S.M.-ul și promite în dreapta și-n stînga, dar mai ales în stînga, mai ales disperaților rămași fără serviciu și nostalgicilor după „epoca de aur", că vor asigura salarii începînd de la șoimii patriei și pînă la **vulturii pleșuvi,** adică locuri de muncă cu salarii **minim garantate,** cu o viață tihnită și mitinguri numai la 23 august și, cine vrea, și la 1 mai, cu magazine de stat și comerț socialist, cu întreceri în producție, cu planuri cincinale și cu draga de ea „Cîntare a României" care de mai bine de un **an** de zile a fost batjocorită de golani, huligani și agenturi, iar pentru cei care au făcut relele-relelor, țărăniști, liberali, destabilizatori, la pușcării, la canaluri, în deltă, ca să fie liniște în țară, iar în fruntea tuturor cel care a promis liniștea deplină pentru noi toți. Nu-i spui numele, persoană importantă. Cam așa s-ar extrage din programul P.S.M.-ului, filiala din Botoșani, care cheamă în rîndurile membrilor pe toți membrii de partid p.c.r., în afara **fripturiștilor** etc., pentru a întări unitatea de monolit a **partidului întinat.** Pînă în prezent gurile spun, preluînd de la urechi informate, că numărul membrilor P.S.M. la Botoșani a crescut numai în două săptămîni la 7 000 și-i în creștere. Și ne sperie gîndul că procentul de 96 la sută pentru președinte la alegerile trecute l-au dat botoșănenii, iar pentru F.S.N. de 86 la sută. Este adevărat că sondajele au scos la iveală că F.S.N.-ul la această oră se mai poate baza doar pe 36 la sută în această zonă și este în scădere. Dar urcă P.S.M.-ul care promite, promite tot ce-a mai promis și P.C.R.-ul, adică NIMIC, un nimic îmbrăcat în expresia TOTUL. Omul disperat, mic și fără putere, fără nici o speranță, crede, se duce acolo și visele lui îi dau lacrimi în ochi. De ce ? De mult, pe vremea nealterărilor comuniste, în acești ochi jucau luminițe, luminițe ale vieții, nu ale durerii că ziua de mîine nu-i mai este asigurată, că, în sfîrșit, a venit un partid care-i asigură minimum necesar garantat. Omul poate uita, poate intra iar în greșeală, de aceea trebuie să înțelegem că promisiunile de genul utopicului nu pot fi decît un **nimic** garantat, așa, ca în proverbul unguresc : „Poftim nimic și ține-l bine" ! Să fie numai teama mea mare și nu numărul pesemeiștilor, așa încît să văd după alegeri că acest partid e undeva la coadă. De altfel comuniștii ar trebui să aibă dreptul să participe la alegeri abia după cincizeci de ani de aici încolo și dacă atunci vor învinge să le ofere ei românilor din nou acea fericire pe care au pierdut-o cu același număr de ani în urmă. Pînă atunci, dacă li-i dragă munca, să muncească, să dea dovadă că sînt un partid al muncii și nu unul totalitar cum au demonstrat prin **întinatul,** și defunctul și agonicul, și disperatul, și regretatul, și sinistrul, și... să-și agonisească nimicul, să nu-l promită celor mulți care oricum au parte de el, oferit cu îndestulare de **aleșii** lor.

Gellu Dorian

minimax

Puterea și intelectualii

Nu există crime mari de care un om inteligent să nu fie capabil.
(Albert Camus)

Unul dintre cele mai jalnice efecte pe care le-a produs orînduiala comunistă a fost **mînjirea intelectualității** — iertată fie-ne întrebuințarea cuvîntului cel urît dar greu de ocolit. Iar fenomenul a căpătat forme de un grotesc ce constituie o serioasă provocare la adresa punctului de vedere potrivit căruia ne umanizăm odată cu luminarea minții.

Dar ce putea să facă bietul intelectual în condiții de teroare direcționată în primul rînd asupra-i? Să reziste ?! Poate că n-au dreptul să răspundă la această întrebare decît martirii de la Pitești. Apostolatul nu se învață, ci este o stare de grație. Așa că bietul intelectual, abstracție făcînd de sinucidere (care iarăși nu se înscrie în perimetrul normalității, ori, cel puțin, al celei europene și creștine), a trebuit să se adapteze. Fiecare cum a putut. Unii au fugit și au scăpat. (Deși nu toți ce care au fugit dincolo au scăpat de dezmierdările mîinii celei lungi a „revoluției". Din cînd în cînd mai apare acum la tv cîte un bătrînel distins despre care imediat îți dai seama că a strîns prietenește și profitabil mîna cea lungă. Simpatici bătrînei ăștia !) Semnificativ este însă de bună seamă ce s-a întîmplat cu cei care au rămas. Printre ei, unii erau comuniști convinși. Chiar și un intelect ca, bunăoară, cel al d-lui Petre Țuțea a cochetat cu ideile comuniste. Și nu a fost nici pe departe singurul. A mai fi însă comunist convins în comunism, adică după ce ai și constatat pe viu ce înseamnă convingerea asta... Oricum, cazul intelectualilor convinși este destul de puțin semnificativ prin ponderea lor redusă. Rămînînd însă ceilalți, cei care s-au adaptat deci în fel și chip pentru a putea supraviețui. Și cine își poate aroga dreptul de a-i judeca ?! Procesul intelectualității este absurd. Despărțind însă înăuntrul adaptării, pentru că se poate și chiar trebuie despărțit, între o **adaptare pasivă** și o **adaptare activă,** lucrurile se complică. Pînă-ntr-atît se complică încît **procesul comunismului se întrezărește a fi, de fapt, procesul intelectualității în comunism.** Căci, înainte de a-și forma propria intelectualitate, comunismul a funcționat pe baza prestației intelectualilor care s-au adaptat activ. Iar în sînul acestei categorii, umaniștilor (în rîndul cărora încap foarte bine și economiștii) li se cuvine acordată o atenție specială. Tocmai adaptarea lor activă poate fisura convingerea că umanizarea se realizează prin luminarea minții. Comparîndu-i pe intelectualii adaptați activ cu sărmanii flăcăi racolați din creierul munților sau de prin orfelinate ca să ajungă paznici de pușcărie, în favoarea cui va înclina balanța la o ipotetică judecată de apoi ? Întrebarea este bineînțeles retorică.

Toate cele de mai înainte fac însă referire la începuturile comunismului. Apoi, odată încheiată așa-zisa etapă a consolidării socialismului, începînd de prin anii 1964—1965 lupta de clasă s-a relaxat, adică teroarea s-a domolit. Partidul și-a făcut autocritica recunoscînd că uneori s-a exagerat, pușcăriile s-au descongestionat, au fost reabilitați cei despre care s-a spus că au fost condamnați pe nedrept (ne iertați, am greșit !), s-a dat dezlegare să se cînte vechi marșuri patriotice etc. etc. etc. A început un fel de socialism/comunism cu față mai umană. Ceva mai tîrziu, importat din Cehoslovacia, a apărut „comunistul de omenie". Iar intelectualii, îndeosebi umaniștii, au crezut nici mai mult nici mai puțin că pot s-o ia razna. Unii chiar au și luat-o. Marea păcăleală ! Toată fiesta a durat pînă la istorica (!) plenară din noiembrie 1971 cînd partidul a smucit scurt hățurile ideologice. Atacul împotriva culturii era fără echivoc, deși unii mai credeau în gogorița cu independența față de Moscova. Cu adîncă înțelepciune, intelectualii s-au adaptat încă o dată. Unii activ, alții pasiv. Începea o nouă etapă pe parcursul căreia gîngavul și consoarta-i aveau să-și răzbune din plin toate refulările din tinerețe. **Fără să facă uz de teroare,** doar amenințînd și mînjind. Între timp, din Școala îndeaproape controlată de partid au ieșit an de an promoțiile unei noi intelectualități cu dosare curate, mancurtizată, care împreună cu mai vechii intelectuali adaptați activ au purces la o metodică imbecilizare de masă. Insidios, schizofrenia s-a instaurat ca model cultural normal. Dar mai grav decît genuflexiunile și răpăiala din palme, decît cuvîntările academicienilor și universitarilor și poeților, care toate începeau cu mult iubite și stimate vă asigur din tot sufletul, încă mult mai grav decît mascarada adulării era că toată această intelectualitate mînjită colabora activ nu numai la dezastrul economic ci și la o falsificare spirituală de proporții prin care un întreg popor urma să fie aservit puterii în calitate de forță de muncă. Poporul unic muncitor! Pe de altă parte, este incontestabil că a existat și în România o rezistență intelectuală antitotalitară, semnificative în acest sens nefiind neapărat doar cele cîteva cazuri de disidenți autentică (fiindcă au fost și disidenți cu voie de la primărie), ci, poate, mai ales strădaniile mai mult sau mai puțin anonime ale unor profesori,

Șerban Lanescu

Continuare în pag. a 6-a

Vase comunicante

Deşi, de regulă, cititorul este înclinat să suspecteze orice declaraţie autobiografică a scriitorilor, şi cu atît mai mult cînd e vorba de scriitori inconfortabili precum Eugen Ionescu, acesta are fără îndoială dreptate cînd declară undeva, în **Journal en miettes** : „Cred că mi-am fost de o fidelitate desăvîrşită. Nu m-am schimbat. De cînd mă cunosc, sentimentele mele, gîndurile mele, fiinţa mea prezintă un fel de invariabilitate pe care evenimentele, viaţa, nu mi-au putut-o altera. Mă recunosc în ceea ce gîndeam, în ceea ce eram la 17 ani“ etc. Volumul pe care Mariana Vartic îl publică recent, cu texte din tinereţea turbulentă a viitorului mare dramaturg, confirmă în cea mai mare parte această categorică declaraţie, atît de greu de confirmat.

Intitulat **Eu** cu îndreptăţirea pe care o dă numai caracterul programat autobiografic al actului literar după Eugen Ionescu, ci şi includerea unei scurte proze cu acelaşi titlu, volumul respectiv cuprinde, practic, întreaga sa producţie literară în limba română, „opera literară propriu-zisă“ după cum ne anunţă editoarea, publicistica acestei epoci (articole, eseuri, cronici literare sau plastice ş.a.) fiind rezervată unui alt volum. E vorba, deci, de texte scrise în cea mai mare parte înaintea plecării sale în Franţa, în 1938, şi chiar de cîteva cu puţin ulterioare dar de aceeaşi factură, cu singura excepţie a piesei **Englezeşte fără profesor,** din 1943, care reprezintă punctul de plecare al întregii sale dramaturgii şi prima versiune a celebrei piese, scrisă şi jucată în franceză,**Cîntăreaţa cheală.** În rest figurează versurile din **Elegii pentru fiinţe mici** (1931) şi cele necuprinse în această plachetă, fragmente dintr-un roman proiectat şi neterminat, pagini de jurnal şi aforisme asupra vieţii, toate avînd un suport autobiografic polemic afişat, precum şi eseul neterminat **Viaţa grotescă şi tragică a lui Victor Hugo** din 1935. Este un material substanţial nu numai pentru a confirma inexistenţa unei rupturi între scriitorul român şi cel francez cu acelaşi nume, dar şi pentru a configura un profil autonom şi complex al primului, independent de ceea ce avea el să devină.

Surpriza acestei însumări de texte insuficient cunoscute pînă acum ar fi că autorul nu ne mai apare ca un singuratic, ca o excepţie ciudată şi fără un loc al său în epocă, putînd fi valorizat doar în perspectiva literaturii sale ulterioare. Grupate laolaltă, aceste texte par să se integreze mai uşor în atmosfera literară a României interbelice şi-şi găsesc afinităţi : romanul tinereţii ambiţioase, clocotind de planuri şi dorinţe, cu romanele de adolescenţă ale lui Mircea Eliade, însemnările de autor, destinate să şocheze şi să scandalizeze, cu literatura lui Victor Valeriu Martinescu şi a atîtor altor avangardişti, cu care Ionescu s-a întîlnit de altfel în paginile unor foarte interesante reviste precum **Meridian** ş.a.m.d. Regăsită şi văzută în ambianţa epocii, a grupului împreună cu care — întîmplător sau nu — a publicat şi s-a afirmat, cu Roll, Trost, Păun, Nisipeanu ş.a., această proză nu apare numai ca fiind coerentă cu ea însăşi, ci şi solidară cu o anumită parte a istoriei noastre literare. Paginile vechilor sale jurnale prefigurează teme şi uneori chiar formulări din jurnalele sale pariziene (viaţa şi mai ales moartea, succesul ca insucces, subiectivitatea care atinge punctul său cel mai înalt obiectivitatea), dar în acelaşi timp completează imaginea unei generaţii declarat anti-Ionel Teodoreanu, cu tot ce însemna această poziţie care este şi a lui Cioran, şi a lui Noica, Acterian sau Dan Petraşincu. Ceea ce nu înseamnă că se poate vorbi de un grup omogen (în cadrul acestei generaţii funcţionează, probabil pentru prima oară, conştient asumată, o considerabilă voinţă de disociere, de individualizare), ci şi tendinţe convergente ale unui grup foarte divers, foarte înzestrat, a cărui evoluţie a fost deviată şi uneori chiar anihilată de evenimentele care au urmat.

Din tot acest volum însă, exceptînd desigur piesa de care am vorbit şi care va intra astfel în atenţia comentatorilor teatrului lui Ionescu (publicarea ei în 1965 a avut un ecou foarte redus), textul cel mai important în sine mi se pare antibiografia polemică **Viaţa grotescă şi tragică a lui Victor Hugo.** Nu ştiu de ce acest autentic eseu figurează într-un volum rezervat literaturii „propriu-zise“ şi nu în cel de publicistică : poate întrucît e vorba de o reconstituire, de o operă de imaginaţie deci, a unor segmente din biografia lui Hugo, destinate să exemplifice lipsa lui de autenticitate, ba chiar de onestitate, în anumite împrejurări, precum şi hipertrofia retoricii în viaţa sa, devenită pretext pentru literatură, cum evidenţiază autorul în pasaje de o cruzime sugestivă : „căci după momentele sublime şi intime ale amorului, Victor Hugo o întreba dacă i-au plăcut versurile şi care sunt imaginile care au frapat-o“. Dar e evident că această reconstituire nu este arbitrară ; cum sugerează şi autorul în prefaţa versiunii franceze a acestei opere de tinereţe, apărută în 1982, ea se bizuie pe o lectură critică foarte bogată, pe lectura paralelă a versurilor şi a documentelor (corespondenţa, pentru a-i sonda adevăratele stări de spirit şi reacţii, opiniile contemporanilor, biografiile existente), permiţînd în final această viziune, împărtăşită de altfel şi de unii istorici literari, iar ţinta ei ultimă nu este incriminarea duplicităţii artistice a unui — totuşi — mare poet, ci desprinderea unor adevăruri cu privire la scriitor şi la literatura lui. Avem a face şi aici cu un jurnal, cu un jurnal de un tip special, de lectură, dar tot o formă de meditaţie asupra lumii înconjurătoare şi mai ales asupra scriitorului însuşi : „talentul e o dexteritate manuală pe care poetul o disprefuieşte“, „talentul, este specializarea, educarea prin exerciţii şi antrenament a unor calităţi de altminteri generale“, .. de fapt, geniul nu este decît o îndelungată voinţă de a fi geniu“. „judecînd

o valoare din punctul de vedere al necesităţii momentului istoric, judecăm momentul istoric, determinarea valorii, şi nu valoarea însăşi“ ş.c.l. Eseul reprezintă o treaptă superioară acţiunii demolatoare directe din **Nu,** şi anume depăşirea „negaţiei“ prin reducerea la absurd a premiselor, a mecanismelor formal acceptate. Este, în plan critic, o prefigurare a teatrului său, ceea ce demonstrează o dată mai mult că între etapa românească şi cea franceză a scrisului său circulă liber, ca prin vase comunicante, esenţele aceluiaşi spirit şi aceleiaşi viziuni a lumii. În orice caz, lectura eseului ne face să regretăm că proiectata teză de doctorat, pentru care Eugen Ionescu pleca în Franţa în 1938, n-a fost scrisă niciodată ; sau, dacă părţi ale ei au fost redactate şi există undeva, să regretăm că nu le cunoaştem. Tema „păcatului“ şi cea a morţii — care trebuiau urmărite în poezia franceză de după Baudelaire — nu sînt decît două din temele principale ale operei lui Ionescu ; ce interes şi ce importanţă ar prezenta consideraţiile sale în această privinţă, fie şi sub pretextul amintit, poată să vadă oricine.

Ediţia Marianei Vartic limitează la maximum adaosurile obişnuite în asemenea cazuri : ea nu are prefaţă, nici note istorico-literare, iar indicaţia primei apariţii este dată la sfîrşitul fiecărui text, fără alte detalii. Ele ar fi fost însă necesare, credem, de pildă în cazul piesei **Englezeşte fără profesor,** apărută prima dată în revista **Secolul 20,** nr. 1 din 1965. Articolul **Debutul „Cîntăreţei chele“** de Petru Comarnescu, din acelaşi număr, dă lămuriri strict necesare asupra provenienţei manuscrisului, îl autentifică şi dă şi alte explicaţii de istorie literară : „Textul acesta l-a trimis prietenilor din ţară, îndată după ce l-a scris în limba lor, însoţindu-l de o serie de aforisme, fabule, reflecţii, intitulate **Scîlpiri...“** De asemenea, ca în mai toate tipăriturile de azi, textul e desfigurat de greşeli grave de tipar : „ceea ce integrează în istorie“ (p. 96) în loc de „ceea ce **se** integrează“, „m-au înconjurat prin gazete“ (p. 168) în loc de „m-au **injurat“,** „e o alegere în toate părţile“ (p. 169) în loc de „e o **alergare“** ş.c.l. Iar cînd, printr-o conjectură perfect îndreptăţită, o greşeală de tipar din textul original este îndreptată, intervenţia editorului nu mai este semnalată nici măcar în subsol („substanţa mea e unică...“, la p. 176, care în textul de bază era „e **mică**...“). Mici imperfecţiuni, care nu ne întunecă bucuria unei ediţii neaşteptate, substanţiale, îmbogăţind nu numai un peisaj literar actualmente, destul de sărac, ci şi un raft de istorie literară.

Mircea Anghelescu

* Eugen Ionescu, **Eu,** ediţie îngrijită de Mariana Vartic ; cu un prolog la **Englezeşte fără profesor** de Gelu Ionescu şi un epilog de Ion Vartic, Ed. Echinox, Cluj, 1990, 238 p.

Predicţii false

Cronicarul „scrofulos la datorie“ se poate întreba, cu îngrijorare, dacă nu cade în capcana unei excesive sociologizări şi politizări în interpretarea faptelor de limbă contemporană. Dezvoltarea actuală a pragmaticii, a sociolingvisticii, a stilisticii îi oferă, oricum, o justificare pentru a judeca actul de vorbire în condiţiile lui complexe de comunicare ; rămîne totuşi o amintire, neplăcută, sîcîitoare, a unor în treacăt descoperite luări de poziţie în cultivarea limbii pe vremea teoriilor lui Stalin şi Marr.

Cercetarea textelor de epocă e totuşi liniştitoare : aberaţiile vremii aveau la bază nu funcţionarea limbii în comunicare, ci pura ficţiune ideologică şi consecinţele ei teoretice. Raţionamentul era de forma : dacă un cuvînt evocă, prin etimologie de obicei, un fenomen negat de dogmă, el trebuie să dispară, deci va dispărea. Sensurile cuvintelor izolate erau interzise sau încurajate, în funcţie de aplicarea grilei interpretative preexistente ; din fericire, actele de „demascare“ şi delaţiune îndreptate împotriva cuvintelor şi sensurilor n-au provocat dramele corespondentelor lor destinate direct indivizilor şi nici n-au produs în limbă altceva decît o accentuare a diferenţelor dintre limbajul oficial şi cel curent. În revista **Cum vorbim** (care cuprindea, de altfel, şi articole întru totul stimabile, observaţii lingvistice perfect valabile — după cum cuprindea şi nenumărate pagini de rezumare şi elogiere a descoperirilor inestimabile ale lingvisticii sovietice) apărea, acum 40 de ani, constatarea că **soldat** e un cuvînt legat de **soldă** şi care de aceea „pierde din conţinut în favoarea cuvîntului **ostaş“** ; pierdere meritată, căci **„soldatul,** anexă preţioasă a statului burghez, educat în spiritul vătămător al naţionalismului, a tras în fraţii săi muncitori şi ţărani, a luat parte la războiul imperialist contra Uniunii Sovietice“. Cuvintele nu sînt nici măcar embleme ale unor comportamente şi atitudini, ci realitatea însăşi, în varianta ei schematică impusă de ideologie. Opoziţia e explicitată în continuare, într-un stil aiuritor : „Astăzi, în timp ce **ostaşii** Armatei R.P.R., urmînd exemplul glorioşilor **ostaşi sovietici,** se instruiesc temeinic pentru a impune pacea, **soldaţii** francezi sunt trimişi să înăbuşe mişcarea de eliberare naţională din colonii“. Autorul, un colaborator avizat probabil în probleme militare, nu lingvistice — sergent D. Gh. — afirmă cu toată certitudinea că „adjectivul **soldăţesc** a dispărut din vorbirea ostaşilor, locul său fiind luat de adjectivul **ostăşesc“** ; cuvîntului **soldat i se prevede, în concluzie, o dispariţie totală (Cum vorbim,** nr. 1, 1951). Oricît de dincolo de orice comentariu ar fi acest text, oricît ne-ar stîrni el în primul rînd rîsul, nu ne putem împiedica să-l „traducem“, observînd că la nivelul ierarhiei stilistice diferenţa dintre cei doi termeni invocaţi e reală, s-a păstrat perfect, **soldat** fiind cel solid ancorat în comunitatea curentă — iar **ostaş** păstrînd artificialitatea reînvierii sale şi specializarea pentru stilul **oficial.** În acelaşi domeniu intervenea şi un alt sergent, al cărui articol se încheia cu concluzia fermă : „Este bine deci să îndepărtăm din vorbirea noastră expresia nejustă, putredă şi aparţinînd regimurilor apuse : **liberat** sau **scăpat din armată,** înlocuind-o cu expresia justă, corespunzătoare : **lăsat la vatră“** (nr. 2, 1951).

Un mare interes par să arate cititorii revistei pentru explicarea unor expresii ca **pleava societăţii** sau **putred de bogat ;** în cea din urmă, cineva vede „o dovadă că oamenii prea bogaţi lăsau bunurile materiale să putrezească, fiindcă voiau să le speculeze“ : cum însă această situaţie ar fi fost posibilă doar „în timpul capitalismului“, iar expresia pare mai veche, explicaţia e pusă la îndoială. Disputele se poartă fie de pe poziţiile strict mecaniciste (ale lui N.I. Marr), fie de pe cele, mai puţin rigide (oferite cu generozitate de Stalin !) — în urma cărora cercetătorii îşi fac **mea culpa :** „Am crezut, anume că deoarece limba este legată de societate, toate schimbările din limbă trebuie explicate direct şi imediat prin schimbările suferite de societate. Astfel, dacă într-o anumită fază a unei limbi se omite sau se adaugă o prepoziţie într-o anumită construcţie, dacă se schimbă terminaţia unui verb sau dacă o vocală se diftonghează, noi am căutat şi am silit şi pe alţii să caute o cauză nemijlocită a fenomenului în faptele economice sau politice din aceeaşi vreme“ (nr. 2, 1951) ; în toate cazurile, singura relaţie care contează e cea între semn şi obiect. Viziunea „sociologizantă“ nu face, în realitate, apel la utilizatorii semnelor, care rămîn simple instrumente, ipoteze teoretice ; legile acţionează pe deasupra lor, cuvintele apărînd sau dispărînd, primind sau pierzînd sensuri în urma unicei lor relaţii, directe sau etimologice, cu obiectele. Se discută astfel, cu seriozitate, dacă „un cuvînt cum e coloniale «produse alimentare din colonii» va dispărea după ce toate popoarele din colonii se vor elibera“ sau nu ; redacţia înclină să creadă că nu, că el va căpăta doar „un conţinut relativ nou“ (nr. 1). În măsura în care se dezbăteau şi tendinţe mai generale ale limbii, acestea erau reduse la una singură — cosmopolitismul — firesc, condamnat. Citatele de mai sus sînt mai curînd instructive şi umoristice ; ele au însă şi rolul de a reaminti sau de a arăta celor ce nu au cunoscut stilul epocii — că formulele „context social“, „evoluţie istorică“, atît de des invocate, acopereau mai degrabă (ca şi în cazul intensei „politizări“ — de fapt suprimare a vieţii politice) opusul lor, un simptom al acestei stări fiind şi tendinţa de a prefera judecăţilor previziunile.

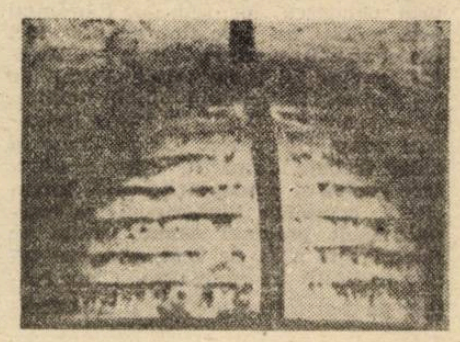

Rodica Zafiu

Cîteva repere

Marian Papahagi, Cumpănă şi semn, Editura „Cartea Românească", Bucureşti 1990.

O cronică despre cronicile unui critic literar, într-un moment în care s-a anticipat chiar dispariţia (prin inutilitate) a cronicilor literare ! Iată gradul maxim de îndepărtare de la „imperativul politic al vieţii", formulă aflată astăzi pe buzele tuturor. Şi totuşi, prilejul de a comenta cronicile literare ale lui Marian Papahagi, adunate în volumul de la „ Cartea Românească", este de cel puţin două ori fericit. Întîi pentru că îmi dă ocazia de a scrie despre una dintre cele mai complexe personalităţi pe care le-a produs în ultimele două-trei decenii Clujul, căci în persoana lui Marian Papahagi se întîlnesc (şi cred că se înţeleg destul de bine) criticul literar, eseistul, filologul romanist (unul dintre cei mai importanţi din cîţi avem astăzi), traducătorul, editorul, în fine (şi expresia „în fine" nu mai este de data aceasta un simplu tic, ci o îmbinare de cuvinte plină de semnificaţii), profesorul universitar. În al doilea rînd, pentru că temerea că nu vom mai vedea prea curînd în librării cărţi de critică (şi mai ales culegeri de cronici literare) ne-a fost risipită de Editura Uniunii Scriitorilor din România, „Cartea Românească".

În ipostază de cronicar literar, Marian Papahagi nu are nici răutatea lui Cornel Regman, nici suceala lui Gh. Grigurcu, pentru care satisfacţia cea mai mare e probabil aceea de a dărîma idolii cetăţii, cu postament cu tot, nici încrincenarea lui Valeriu Cristea în a le face dreptate celor mici şi obidiţi, nici insistenţa lui Eugen Simion de a rămîne în joc, nici, pe de altă parte, voluptatea participării şi a întîietăţii, aşa cum se simte ea în cronicile lui Nicolae Manolescu. Marian Papahagi se apropie mai mult de Mircea Martin, prin răgazul pe care şi-l lasă în a medita pe marginea unei cărţi, sau de Al. Călinescu, prin importanţa acordată suportului filologic al analizelor (recurs la stilistică sau la teoriile literare, utilizarea precisă a unor concepte şi mai ales utilizarea unui sistem cît mai larg de referinţe literare, cu domeniul romanisticii aflat în prim-plan). Critică universitară deci, în înţelesul cel mai bun al cuvîntului ? Da şi nu.

Da, în măsura în care multe din trăsăturile enumerate mai sus aparţin cu precădere retoricii universitare şi se lasă încadrate într-un discurs controlat în toate articulaţiile lui, pînă la stereotipare. Din acest punct de vedere, o cronică literară conţine la Marian Papahagi aproape întotdeuna un prim moment de „recapitulare" a materiei (cartea recenzată este citată aproape întotdeauna în continuarea celorlalte cărţi ale unui autor). Un moment de raportare la cîteva opinii critice autorizate (Mircea Zaciu, N. Manolescu, Eugen Negrici, Mihai Zamfir, Eugen Simion) şi chiar, la opiniile teoretice ale autorilor, din articole sau din interviuri (cu cît scriitorul e mai împotrant şi mai „vechi", cu atît sistemul acesta de referinţe e mai cuprinzător). Urmează analizele propriuzise (foarte rafinate în cazul poeziei), fixarea particularităţilor, trăsăturilor generale, dominantelor unei cărţi şi chiar ale unui autor, formularea unei judecăţi de valoare (în general, chiar selecţia unei cărţi pentru a fi recenzată, urmată de un al doilea moment al selecţiei, de la cronicile de revistă, la includerea lor în volum implică la Marian Papahagi o judecată de valoare), în sfîrşit, un ultim moment poate fi acela al prognozelor, al pariului cu viitorul, al încercării de a anticipa (mai ales în cazul autorilor tineri) direcţia principală de evoluţie a literaturii unui autor.

Ceea ce pune Marian Papahagi în a ceastă „schemă" echivalează cu o performanţă de vîrf, în raport cu întreaga noastră critică literară de astăzi, componenta principală a acestei performanţe fiind diagnosticul nuanţat, obţinut cu instrumentele unei desăvîrşite profesionalităţi. Totuşi, ori de cîte ori modelul acesta este „trădat", părăsit, rupt, ori de cîte ori în profilul textual al cronicilor din **Cumpănă şi semn** apar momentele neprevăzute, un alt Marian Papahagi ne surprinde într-o postură mai degajată şi, de ce nu, mai coformă cu vocaţia adîncă a propriei sale naturi. Cred că nu între **înţelegere şi explicare** (T.S. Eliot) şi nici între lectura inocentă, naivă, pură şi critica filologică (distincţie pe care a făcut-o cîndva şi Tudor Vianu) se joacă figura complexă a criticii lui Marian Papahagi, ci între **constringere şi libertate.** Iar dacă eseistul a reuşit să rezolve de mult această dilemă, în favoarea **libertăţii,** cronicarul literar îşi conduce corabia (printre cîntecele de sirenă ale literaturii) ca Ulise legat de catarg. Recunosc de aceea în Marian Papahagi profilul paradigmatic al multor scriitori din promoţia '70, care întîrzie sau chiar refuză să se ia „în serios", nu atît din pudoare, cît dintr-o convingere mai temeinică, în măsura în care scepticismul acesta, care i-a marcat de la început pe toţi, are (nu încape nici o îndoială) o rădăcină politică şi socială. Căci în timp ce „promoţia '60" şi „promoţia '80" explodează după un moment de constringere, care a putut să cunoască (în anii '50 şi '70) forme de totalitarism absolut, „promoţia '70" îşi face literatura după ce a trecut prin experienţa duşurilor reci şi calde ale îngheţului şi dezgheţului politic comunist. Ea are de aceea un sentiment mai puternic al relativităţii lucrurilor, e mai sceptică şi mai plină de senzaţii că nu aparţine unui „acum".

Prefer deci în cronicile literare ale lui Marian Papahagi acele momente în numele cărora se poate răspunde prin „nu" la întrebarea dacă textele sale intră în zona criticii universitare. De altfel, tocmai pentru că în **Cumpănă şi semn** criticul îşi regrupează cronicile literare în cîteva mari capitole, sîntem obligaţi să ne punem problema raţiunii acestei împărţiri, în speranţa că vom ajunge pe această cale să fixăm trăsăturile particulare ale acţiunii pe care o desfăşoară Marian Papahagi. Care sînt deci preferinţele sale ?

Prima constatare care se poate face e că în **Cumpănă şi semn** nu avem nici o cronică pe marginea unor cărţi de critică literară, despre care totuşi Marian Papahagi a scris de mai multe ori. Documentul este deci al poeziei şi al prozei, tratate cu egal interes, în texte selectate dintr-o tablă generală de materii care se întinde pe parcursul mai multor ani, de la începuturile din revista **Echinox** (o cronică despre Adrian Popescu e din 1975), pînă la perioada activităţii susţinute de la **Tribuna,** unde Marian Papahagi a semnat cronica literară alături de Adrian Marino, de Petru Poantă sau, în ultimul timp, de Ioana Bot.

Următoarele constatări sînt provocate de modul în care se succed „capitolele" sau secţiunile cărţii. În primul capitol, **Cîteva repere,** sînt grupate cronicile despre scriitorii care au început să publice imediat înainte sau imediat după cel de-al doilea război mondial (Geo Bogza, Eugen Jebeleanu, Gellu Naum, Marin Preda, Ştefan Aug. Doinaş), cu un accent special pus pe împrejurarea că aproape toţi sînt obsedaţi de problema libertăţii individuale şi de „perspectiva etică fundamentală" a literaturii lor. Cel de-al doilea capitol, **Starea de veghe,** e consacrat aproape în întregime scriitorilor din „promoţia '60" (în primul rînd Ana Blandiana, apoi Marin Sorescu şi Augustin Buzura). Aceasta e seria cea mai scurtă, cu cele mai notabile absenţe, deşi în restul cărţii se vorbeşte de mai multe ori despre ea. În **Lumea ca literatură** avem de fapt trei categorii de cronici literare. Despre prozatorii **şcolii de la Tîrgovişte** (Radu Petrescu, Mircea Horia Simionescu şi Costache Olăreanu), despre literatura criticilor-prozatori (Paul Georgescu, Ovid. S. Crohmălniceanu, Livius Ciocîrlie, Mihai Zamfir şi, alături de ei, Radu Albala), în fine, despre cîţiva poeţi care „filtrează starea lirică prin cultură" (Mircea Ciobanu, Sorin Mărculescu, Petre Stoica, Ovidiu Genaru). Din acest moment începe să se vadă mai limpede că scriitorii preferaţi ai criticului Marian Papahagi sînt cei care pun lumea sub semnul literaturii şi se impun tocmai prin „caracterul literat al concepţiei lor". Următorul capitol, **Cumpănă şi semn,** e al „promoţiei '70" (Marian Papahagi utilizează la un moment dat chiar termenul impus de Laurenţiu Ulici), Mircea Dinescu, Ion Mircea, Dinu Flămînd, Adrian Popescu, Horia Bădescu, Eugen Uricaru, Marcel Constantin Runcanu, Gabriela Adameşteanu(romanul este considerat unul dintre cele mai importante din ultimii ani), Doina Uricariu, Daniela Crăsnaru sau Mariana Bojan, cu o prefaţă evidentă pentru primul val de **echinoxişti.** Ultimul capitol, **Literatura nouă,** e al **optzeciştilor** şi al scriitorilor din cel de al doilea val de la **Echinox,** Mircea Nedelciu, Ştefan Agopian, Gheorghe Crăciun, Bedros Horasangian, Traian T. Coşovei, Liviu Ioan Stoiciu, Dan Damaschin, Augustin Pop, Aurel Pantea, Ion Cristofor, Ioan Groşan, Cristian Teodorescu, Hanibal Stănciulescu, Elena Ştefoi. Aceasta e seria cea mai lungă, cu cîteva absenţe notabile totuşi, între care cea mai importantă este, firească, aceea a lui Mircea Cărtărescu.

Prin „masca" de istorie literară a cărţii răzbat, prin urmare, cîteva trăsături foarte personale şi vii, selectate cu grijă de Marian Papahagi pentru sumarul volumului de la „Cartea Românească" — preferinţa pentru scriitorii-literaţi, pentru **şcoala de la Tîrgovişte,** pentru **echinoxişti** şi în general pentru ardeleni. Căci aşa cum rezultă din **Cumpănă şi semn,** într-o competiţie în care ar intra **optzeciştii** şi scriitorii de la revista **Echinox,** balanţa criticului înclină spre cei din urmă.

Indiferent dacă acceptăm sau nu diagnosticul lui Marian Papahagi, în capitolele care îi marchează preferinţele se află cronicile în care criticul pare să se mişte în largul său. Aici este de obicei încălcat „contractul" cu modelul obişnuit al celorlalte cronici, prin ample (uneori) consideraţii eseistice sau de istorie literară, prin introducerea unor glose critice erudite (etimologii, alchimie, ezoterism) sau, dimpotrivă, prin suspendarea convenţiei academice atît la nivelul expresiei, cît şi la acela al argumentelor utilizate în general : „Rupeţi o pagină dintr-un număr de romane contemporane, amestecaţi dadaist foile între ele : se poate pretinde cu absolută certitudine că fila smulsă dintr-un roman de Paul Georgescu va fi recunoscută cea dintîi." Se poate chiar face observaţia de detaliu (care s-ar putea să atîrne greu în disputa dintre constringerile şi libertatea cronicilor lui Marian Papahagi) că în timp ce atunci cînd recurge la formularistica de morgă academică şi universitară („Ne place să credem că...", „Am vrea să circumscriem fugitiv..."), ceva bate nefiresc în armonia de ansamblu a textelor, cînd introduce paranteza colocvialităţii („bănuiam noi ceva !", „ne-a mai venit inima la loc"), criticul nimereşte întotdeuna (ceea ce este mult mai dificil) tonul exact.

Alegîndu-şi cărţile despre care scrie aşa cum îţi alegi prietenii, adică din dragoste şi dintr-un sentiment de solidaritate cu autorii lor, Marian Papahagi a reuşit să impună în critica noastră literară un reper de autoritate, un număr de preferinţe, un stil.

Florin Manolescu

Mînăstirea diavolilor

Marchizul de Sade a scris în închisoare un roman care a tulburat un secol întreg. Se intitulează **Justine** şi a apărut, întîia dată, în 1797. Eroina, al cărei nume dă şi titlul romanului, e o junâ cuviosâ care trăieşte virtutea ca pe o sancţiune. Frumuseţea, avînd ceva din contururile himerice ale **donnei angelicata,** e provocatoare şi idealizează în chip ofensiv o tînără înclinată spre ardoarea mistică : „O înfăţişare feciorelnică, ochii mari, albaştri şi plini de curiozitate, o piele strălucitoare, o talie subţire şi vioaie, un glas plăcut, o dantură ca de fildeş şi un minunat păr blond, iată portretul încîntătoarei mezine ale cărei farmece nevinovate şi trăsături adorabile sînt mult prea fine şi delicate chiar şi pentru penelul ce ar vrea să le zugrăvească" (traducerea Oanei Popîrda). Fiică a unui mare negustor, Justine rămîne devreme orfană de ambii părinţi şi, singură pe lume, porneşte într-o călătorie confuză spre a-şi cîştiga existenţa. Întîmplările prin care trece sînt tot atîtea exemple de pedepsire a virtuţii. Un cămătar o obligă să fure, Justine îl refuză şi riscă să ajungă la spînzurătoare. Nişte bandiţi vor s-o violeze într-o pădure, fiindcă evită să-i urmeze, scapă de ei, dar ajunge degrabă în mîinile unui marchiz destrăbălat care-o biciuieşte sălbatic, pentru că se încăpăţînează să nu participe la uneltirile acestuia de a-şi ucide mama. Tot fiindcă refuză să comită o crimă oribilă, un doctor o mutilează şi-o stigmatizează. În fine, sperînd a obţine liniştea sufletească într-un loc sfînt, Justine, care se va recomanda tot timpul Sophie, nimereşte la mînăstirea Sainte Marie des Bois, un veritabil loc al dezmăţului şi, după judecata ei, de sfidare a lui Dumnezeu. Aici Sophie asistă la dezlănţuiri erotice orgiastice, îşi pierde virginitatea şi îşi consumă idealul castităţii în perversiuni nedemne pentru ambiţiile ei creştine : „Mă pune să mă aşez în genunchi şi, lipindu-se de mine, îşi împlineşte perfidele patimi într-un loc care nu-mi dă voie, în timpul oficierii, să mă plîng de proasta lui purtare". Pe scurt, şturlubaticii călugări nesocotesc apucăturile fecioreşti ale graţioasei Sophie, sfidînd nu doar naivul ei puritanism, ci şi normele religioase, sancţiunile divine. Spaima de păcat se dovedeşte, pentru mentalitatea veacului al optsprezecelea, o stafie etică. După ce idealul virtuţii e compromis de elanul desfrînării, Sophie îşi contemplă dezamăgirea în iluminări moraliste : „Asta era noua pildă pe care mi-o pregătise providenţa, ăsta era felul în care voia să mă mai încredinţeze o dată că prosperitatea era făcută pentru crimă şi ghinionul pentru virtute". Virtutea e o ofensă adusă instinctului. Ierusalimul ceresc e un ideal comic.

Tema dezmăţului monahal e veche în literatură. Din Evul Mediu ne-a rămas **Conciliul dragostei de la Remiremont,** un poem latin în optzeci de strofe, care ne dă o imagine destul de aspră despre orgiile erotice cu care se delectau călugăriţele într-o mînăstire din Lotaringia. Creştinismul, cu toate normele sale morale, e sfidat din chiar interiorul dogmei. Nu e aici doar o critică în termeni didactici la adresa frivolităţii monahale. Pe Justine a lui Sade, călugării o dispreţuiesc pentru zvîcnirile ei smerite. Virtutea provoacă suferinţă, în timp ce delirul erotic o anihilează. E aici şi o criză a transcendenţei. Iubirea mistică e agresată de aroganţa simţurilor. Spiritul însetat de ideal e umilit de izbucnirile dezinvolte ale trupului. Legea e sancţionată prin compromiterea celor care i se supun. Iniţiată în practica violentă a amorului, Justine reprezintă un caz de duplicitate involuntară, dar şi de ruptură vinovată între mecanica licenţioasă a trupului şi mişcarea abstractă a credinţei. Desfide, pînă la un punct, agresivitatea erotică, dar întrezăreşte, prin contrast, şi o posibilă împăcare cu legile amorului carnal. Poftele vicioase ale părintelui Jérome sînt o degradare a desfătării calme : „Această splendidă carnaţie îşi schimbă culoarea, tonuri de cel mai viu incarnat se amestecă cu albul strălucit de crin, dar ceea ce poate ar înviora o clipă dragostea dacă aceste apucături ar fi folosite cu moderaţie, devine acuma o crimă împotriva legilor ei". Justine cedează, treptat, din elanul ei mistic, dar suportă greu impactul erotic din pricina ritualului agresiv. Sadismul călugărilor populează închipuirea Justinei cu scene infernale. Este punctul în care imaginarul erotic, îndeobşte bîntuit de scene voluptuos-paradisiace, e inundat de secvenţe groteşti, pilpîiri ale infernului. Supliciul erotic are, la Sade, sensul unei cazne. Inflamările trupeşti au încandescenţa supliciului în cazanul cu smoală. Excitaţi de îndărătnicia virtuţii, călugării, care au ceva din ţopăitul malefic al diavolului, pedepsesc exemplar candoarea şi ingenuitatea, după rigorile unei inchiziţii erotice. În cruzimea actului sexual, ei îşi descoperă voluptăţi de exterminatori. Îşi pedepsesc victimele prin suplicii perverse care aţîţă mai degrabă imaginaţia. În tot ce fac ei, călugării umilesc trupul. Nu pot juisa decît în exploziile de suferinţă ale victimei : „Domnul fie lăudat, spune oribilul monstru, m-aş fi îndoit de victorie dacă nu auzeam plînsul victimei, triumful n-are preţ decît însoţit de lacrimi". Mînăstirea marchizului de Sade e un cazan cu smoală în care nimeresc, de regulă, evlavioasele. Virtutea lor e o trufie care stîrneşte mînia diavolului.

Laura G. Ţeposu

dan deşliu

Stampă

De tîrgul vechi îmi amintesc
A fost odată pare-mi-se
Doar cărți cu poze sau de vise
că n-am visat mărturisesc
Clopotnița cu turla-n cer
purta în nopți cu lună plină
în vîrful crucii
sur străjer
o tristă pasăre străină
Tăcută firavă
o pată
de tuci pe bolta constelată
cu pliscul ațintit spre Marte
pîndea semnale de departe
În zori de-a stinga strîmbei cruci
pica un înger cu-alăută
și neagra pasăre tăcută
pierea ca dusă de năluci
Și îngerul zvonea pe strune
o tîngă dureros de dulce
— Treziți-vă — părea că spune
celor deprinși doar să se culce
Dar în sticloasa dimineață
pe străzi — țipenie de viață
Și îngerul cînta-nainte
nicicui
precît mi-aduc aminte

Tunelul

Un tunel prin care curg
obiecte disparate
dizarmonic irizate
de ziorile de-amurg
Zale prapuri cununii
brambura lucind misteric
sub zăbravnicul feeric
cu-ambrazuri portocalii
Lungi tentacule bătînd
ritmul moartelor maree
prin țesuturi arahnee
gloanțe cîteva la rînd
gemene dar diferite
clape clanțe amorțite
stalactite stalagmite

și-un clondir
din cînd în cînd

Maimuța ploii

Plouă — și nu pot să tac
nu-s vesel nici trist Ce folos
Totu-i zănatic
și la fel de frumos
ca un dos luminos de macac
Ploaia — și ea o maimuță — imită
duse duhuri de ploaie
mîine la rîndu-i strigoaie
de alte ploi maimuțărită
Și cine știe
unul-doi
mai cu dare de mînă
îi țin hangul și-o-nginã
în van
pluvioși maimuțoi
cînd tot nu-i nimic de făcut
și nimeni părerea nu-ți cere
Și se poate plcua în tăcere
și se poate cînta foarte mult

A pagubă

Pierd necurmat cîte ceva
Ieri capul Cîndva o servietă
reamintită chiar cînd pleca
trenul navetă
Și-apoi
doi hulubi destinați
fiului celui mai vesel coleg
din școala primară
Veni o mită
și — hai
Pe balcon îi uitasem Ce bleg
ce abulic pot fi
Pot să pierd
pînă și firul anilor duși
în timp ce dezmierd
visînd — visătoare păpuși
cu ochi de pansea
ca să recad de la etajul patru
pe la cinci-șase ani
cînd se făcea
că tulburat de-o piesă de teatru
ieșii în loc de ușă pe fereastră
pierzînd Realitatea Dumneavoastră
recent cumpărată la chioșcul din colț
Pierdui — vai — totodată
banul de cinci cu capul lui Mihai
întîiul
Cum să nu te revolți

CĂRȚILE SĂPTĂMÎNII

Viola Vancea
VARĂ DE NOIEMBRIE
Ed. Cartea Românească

Remarcabile în această nouă carte a Violei Vancea sînt echilibrul și ordinea. Echilibrul între reflexiv și afectiv, pe de o parte, între confesiune și construcție lirică pe de alta, și ordinea aproape calofilă a constituirii poemului. Natura specială a talentului acestei poete ori, poate, natura specială a sensibilității sale instituie mai de fiecare dată un climat de „prezență absentă", de concidență a retragerii reflexive cu înaintarea afectivă, ceea ce face ca poeziile să fie pătrunse în același timp de fior liric și de o retorică a evitării lirismului. Ilustrativ e chiar poemul cu care se deschide cartea, și nu doar în direcția celor spuse mai sus ci și pentru felul de dicțiune al poetei : „În palma ta, Gulliver, caut eu linia vieții / foșnetul de iarbă al inimii. / În căușul cu miros de nisip și cenușă / aștept să încolțească gîndul / să lege rod mărul, via / Printre degetele tale lipite de ochi / văd șirul de cocori, cerul străpuns / de țipetele lor urma pe care o lasă / în văzduh aripa frîntă. / În palma ta, Uriașule, îmi așez eu / iluziile (soldații de plumb). / Le sucesc, le întorc pe o parte și pe alta. / Le dau comenzi, pe loc repaus. / Aștept ordinul, bătălia finală / în palma rece ca trupul sfîntului / din raclă zăresc un mînz în galop. / La o răscruce gleznele se rup / grumazul, spinarea alunecă / între falangele tale / O dîră subțire de sînge se prelinge / din mănușa de fier / care crește peste oasele putrede". **Vară de noiembrie** e cartea unui poet original și profund, din păcate nereceptat la cota meritată.

Sterian Vicol
VINDECARE ÎN PĂCAT
Ed. Porto Franco

O selecție din creația unui poet care în cincisprezece ani de activitate (debutul editorial în 1976) și-a conturat un profil liric ale cărui linii caracteristice sînt : naturaletea, elanul vital, tensiunea reflexivă și, nu în ultimul rînd întîrzierea în metaforă. Erosul, naturismul și temporalitatea sînt cele trei teme sau motive mai frecvente, tratate prin adăugire și aprofundare de la o carte la alta, de la o vîrstă poetică la alta. Cultivînd cu egală disponibilitate versul liber și versul clasic, poetul pare să fie preocupat în primul rînd de coerența interioară a discursului său și numai în subsidiar de expresivitatea așa-zicînd fățișă. Ceea ce nu înseamnă că textele lui nu sînt expresive. Chiar sînt, dar nu de puține ori expresivitatea lor e o consecință a semanticii, cum, bunăoară, în acest „poem despre copii". „Cu cheițe legate de gîtul subțire / În flanelele lor strălucitoare / (mama cînd vine din satul / strîns între dealuri roase de ploi / n-are curajul să le-atingă / fiindcă din ele sar flame albastre !) / Copiii noștri măsoară pămîntul puțin / Dintre tălpile caselor prelungi și suprapuse / (tata spune că-s «stupuri de-albine») / Mîngîind firul de iarbă / Plăpînd ca un miel tras pretimpuriu / Din burta oii, afară... / Și fiindcă ei văd totul la mine / Copiii își vîră degetele lor atît de albe / Foșnind ca penele unui pescăruș, / În cufărul meu de soldat în care / Demult am adus o brazdă de pămînt / Învelind sămînța unui spic de grîu ! / Și caută, ei caută și nu mai găsesc / Corabia seminței s-o scoată la lumină — / În fiecare adîncitură de aer / Ei veghează / Această țărînă răsunînd de naufragii !"

Liana Viorel
FOTOGRAFIE DE SUS
Ed. Litera

Volum de debut destul de modest, fără să coboare sub un anume prag de onorabilitate estetică dar și fără să ateste sau măcar să promită o personalitate lirică. În majoritate confesiuni, poeziile tinerei autoare au totuși suficientă sevă lirică pentru a hrăni orice iluzii, chiar și pe aceea de neasemănare. Deocamdată ce se poate reține — la polul plus e prospețimea percepției și dezinvoltura rostirii iar — la polul minus — prețiozitatea și afectarea. Iată, de pildă, o „poezie de apă" : „recunosc fără ghilimele — / reptilele marine ale gondwanei / mai străbat uneori / odăile mele în șapte culori / Triasic invadat cu semilună / în visuri bîntuite de stafii / e somnul meu — / minunea de pe urmă / — ihtiozaur rupt de herghelii". Cum se vede, mai e mult pînă departe.

Mihai Păsculescu
ZEI PE O SINGURĂ SCENĂ
Ed. Eminescu

Numele poetului nu ne spune nimic, semn că e vorba de un debutant. Nu sîntem însă siguri de vreme ce nici o indicație pe coperta plachetei sau în interiorul ei nu ne informează că ar fi într-adevăr vorba despre un debut. După poezia dinăuntru iarăși nu ne putem da seama, pentru că e o poezie — să-i zicem așa — care nu denotă nici lipsă de experiență și nici multă experiență, nici tinerețe și nici maturitate poetică. Două lucruri denotă totuși : o mare dorință de poetizare a impresiilor personale și o la fel de mare inabilitate întru realizarea dorinței. Valuri-valuri de prozaism, cînd prețioase, cînd ridicole, ne vin sub ochi, precum aceasta : „La mal de prăpastie / stau îngîndurat, / numărînd fulgii de nea / ce cad alene / pe tîmplele mele. / Viforul îmi frunzărește sufletul, / privesc codrii verzi, / în depărtare / răsare ultimul drum / În căderea amintirilor, / îmi ispitesc ochiul / călător în blînda noapte". Mă rog, trec peste „frunzăritul sufletului" dar nu pricep cum de-și poate număra autorul fulgii ce-i cad pe tîmplă și nici cum se face că în ciuda viforului noaptea e, totuși, blîndă !?

Mircea Moga

Urmare din pag. a 3-a

Puterea și intelectualii

cercetători, ingineri, medici ș.a. care în pofida tuturor vicisitudinilor și (o) presunilor politice, au căutat să-și exercite cu probitate profesiunea și fără să facă grave compromisuri morale. Tot atît de adevărat este însă că acest soi de rezistență, incontestabilă ca valoare individuală, a fost în bună măsură tolerată, ba chiar și încurajată de către putere, fiindu-i profitabilă aceste'a atît prin ceea ce producea cît și în scop propagandistic.

Pînă cînd, în fine, cu voia lui Dumnezeu, a marilor puteri și a unei părți din securitate s-a terminat și „epoca de aur". Numai că, potrivnic aparențelor (noii deținători ai puterii sînt doar intelectuali și nu dintre cei făcuți pe puncte), sfîrșitul „epocii de aur" s-a dovedit foarte curînd că nu înseamnă nici pe departe și sfîrșitul calvarului intelectualilor. Ba, dimpotrivă chiar, pe zi ce trece, dovedindu-se că încercarea la care este supusă acum intelectualitatea tinde să le depășească cu mult pe cele anterioare. Pentru că, poate, cea mai periculoasă anomalie socială pe care a produs-o sistemul comunist, ca expresie a puterii politice monstruos hipertrofiate, este **intelectualitatea anti-intelectuală** : rafinată, bine informată, spirituală chiar, dar profund și virulent anti-intelectuală.

istorie literară

Camil Petrescu — o viziune a cuplului

Întrebat odată de ce se dezlănțuie mereu în contra **cuplului** și nu judecă individul ca entitate, pe de o parte bărbatul, pe de alta femeia, Strindberg a răspuns: „E simplu, doar **acolo** se destramă la vedere iluziile, se sfîșie neînfrînat partenerii, se disprețuiesc și rămîn împreună. În alte situații contractuale cei ce nu fac casă bună se separă".

Ideea străbate întreg teatrul strindbergian. Este extrem de interesant, în raport cu ea, ce replică găsește, în propria sa creație, Camil Petrescu. La toate nivelurile marele nostru scriitor dovedește o certă preocupare pentru tema cuplului cu deosebirea că pe plan afectiv nu primează nici convenția socială și nici interesul material. La Camil Petrescu dragostea nu este o afacere rentabilă, iar cuplul nu prosperă prin investiții curajoase ori speculații inspirate. Chestiunea merită atenție. Judecat și aici, ajutat să se trezească, cuplul trece de clișee imediat ce intră în discuție nu argumentul fiziologic cît cel psihologic. Simțurile naturale ale indivizilor se pot lăsa antrenate într-o bătălie a posedării și degoliu grotesc ; ceea ce contează în cele din urmă și acționează decisiv sînt resorturile vieții morale. La Camil Petrescu cuplul se separă uneori, dar proba hotărîtoare nu ține de orgoliu nici de senzualitatea obscură. Erosul, în chip neprevăzut cade în turpitudine dacă nu este luminat de vrajă, de suferință, de îndrăzneală, de promisiuni frumoase, de angajamente teribile.

O explicație vine dinspre curajul femeii, din tenacitatea cu care apără de căderi familia, căsnicia. Al. Paleologu comentează în acești termeni. independența ei morală și o omagiază mai ales cînd este victima vicisitudinilor, prejudecăților, complicațiilor existențiale: **„În realitate, femeile sînt mult mai tari sufletește și mult mai rezistente fizic decît bărbații, ele avînd vocația suferinței, știind s-o asume mult mai puțin retoric și orgolios. Femeia lui Pietro Gralla a dovedit-o cu prisosință. Pietro nu a fost în stare să înțeleagă criza din conștiința Altei, contradictoriul impuls al sentimentelor...".** [1]).

Dacă ne referim la **Act venețian** o facem pentru a insista asupra personalității Altei și a revelațiilor legate de exemplaritatea ei ca ipostaziere a eului profund. A eului riguros atașat, structurat, modelat ca autenticitate.

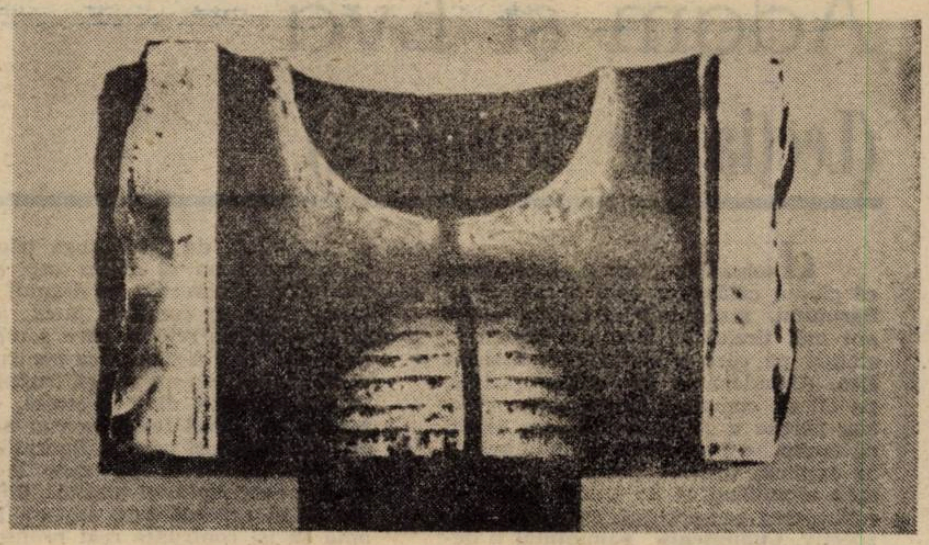

Alta are, în grad înalt, o acută luciditate. Este răscolită, în final, de convingerea că omul pe care l-ar fi ucis la un moment dat este singurul pe care l-a iubit. Vrea să fie pedepsită pentru lașitate, nevoia ei de ispășire egalează deznădejdea cînd i se refuză penitența. O și spune cu nesfîrșită patimă în clipa cînd descoperă că Cellino și Pietro Gralla nu vor să-i ușureze supliciul: **„Vă voi lăsa singuri... Voi doi... Unul care a fost călăul vieții mele, altul care are drept de viață și de moarte asupra mea... Dar aș vrea să știți și să înțelegeți un singur lucru : abia privindu-vă împreună am găsit tîlcul soartei și al umilințelor mele, am înțeles că n-a fost în mine decît iubire... Iubire întoarsă, poate și rătăcită, dar necontenit iubire... N-am vrut decît să dăruiesc... N-am vrut decît să aduc bucurii...".**

Este, oare, acest dar al iubirii o formă de apărare, sau dimpotrivă, o probă de trăire vitală, o asumare fermă a destinului? Întrebarea poate fi pusă în legătură cu natura frenetică a energiilor feminine, dar și inversînd chestiunea, plecînd de la caracterul voluntar, întreprinzător al celor mai bune apariții de eroine în **literatura camil-petresciană.** Tăria lor dereglează inteligențe ciudate, cum este și cea a lui Gelu Ruscanu. Și suportă, printr-o răsturnare de sensuri, limita cuplului. Trăind-o, înțelegînd-o, ca să îi supraviețuiască. Nu prin culpabilizare, prin abnegație.

Henri Zalis

[1]) Alexandru Paleologu, **Alchimia existenței**, București, Cartea Românească, 1983, p. 79—80.

fragmente

Erotica lui Baltazar

CATLEYA : Joaca degetelor (Swann) și a orhideelor (catleya) în decolteul răscroit (Odette / Ornella), amintind de erotica neconvențională a truverilor-paji și a prințeselor cu exces de folicul-lină (prinții erau ocupați cu cruciadele). Distincția între perversiune (categorie estetică) și perversitate (fiziologie degradată), atît de labil / reversibilă, precum acrobația lui Țopa pe o **punte** de Riesling. Cenușa cu gust de țărînă în chip de anafură pentru Juan de Mannara. Eseuri kitsch scrijelite cu unghia pe coapsele excesiv de catifelate ale amantelor unor rockeri de mîna a doua. Sumarul numărului 4 dintr-o revistă pentru „surorile de mare caritate și bună calitate" (H.G.). Lordul John („într-o ureche"), Stupid John, Ion Vodă, Ivan cel Groaznic. Poziții neconvenționale (Jeremy Irons). Tantra yoga. Narcis Tarcău rămas în Danemarca. Angela Mayer. Două oltence : Anghelina și Gherghina. Lady Godiva defilînd în pielea goală, pentru a-și sancționa soțul neparolist. Un vers de Daniel Bănulescu : „Spune-mi, te rog, cum o cheamă pe panglica ta !" Sexul ca posibilitate de eludare a masificării gregare. Estetica desuetă a jocului erotic în **Interno Berlinese** și ecourile din **Emmanuelle** (Sylvia Kristel). „Mosii — tablă de hormoni". Alte si alte structuri de apel fără text (Fl. Manolescu, la un curs opțional). Improbabilitatea căsătoriei lui Gică Popescu cu Oana Deselnicu. Mariana Lăcătuș. Sufletul romantic și bisul. 10 lei **numărul** — banii înainte. Roxana și maternitatea de vaci. La Medeleni, la bionda, Lalouette Craire. Sonetul **Orgasm** de Tom Clark, copiat în anul I de facultate și difuzat în amfiteatru la cursul lui Dim. Păcurariu. Concedierea casierei Liliana de la Uniune. Laura lui Petrarca și Laura lui Budi'ca. Sabrina Salerno privind sașiu, dar ce contează... Cassa Nova Comună a Europei, în care noi privind pe gaura cheii desfătările celorlalți. Românul s-a născut voyeurist. Experiența de viață a lui Dan Medeanu. Maria Schneider (ultimul Bertolucci la Paris), Kim Basinger (nouă săptămîni în balcon și jumătate cu fundu' gol), Jessica Lange (Jack Nicholson sună de două ori la ușă și spune că a venit POȘTA), șovăielile fuck'n roll ale liceenilor în fața actului erotic. Șeherezada lui Andrieș și setul ei de șapte zile. „Nadejda, davai Kotizația !"

STRIGĂRI TRUPEȘTI LÂNGĂ GLESNE : În colecția bibliofilului N. Scurtu am aflat, pe lîngă o sumedenie de alte rarități și chiar unicate, un volum la fel de imprevizibil ca și nudul Giocondei. **Strigări**-le **trupești**... aparțin lui Baltazar (Camil) și, după cum se poate citi pe pagina de gardă, „această carte a fost dorită și zămislită din dragul și pentru plăcerea a 99 de prieteni". Nici un exemplar n-a fost pus în vînzare, iar eruditul meu prieten (istoric literar) posedă în colecție exemplarul cu **nr. 3,** dedicat lui Sandi Westfried (dedicația principală, nenumerotată, era făcută lui A.L. Zissu). Din cîte sînt informat, Biblioteca Academiei **nu posedă** nici un exemplar din acest volum incitant, în care Camil Baltazar ni se relevă ca un erotic de primă mînă, corespondent masculin și atemporal al unei Sappho sau Bylitis, dar și precursor imediat al lui Emil Brumaru : „Prelungă buză în sărutare / cu buza mai mare, / du-ți învoltările, / cheamă sărutările / fratelui dur / pe ghizdul pur". Tema labială este aprofundată și în altă strofă din acest **Descântec bărbătesc :** „Buzele cu umbra rotundă / să-l desmierde, să-l ascundă, / buza cu umbră mică / să-l adaste cu frică; / buza cu steaua mare / să-l aștepte cu steaua'n tremurare". În concepția poetului, posesor al unei imaginații debordante, mărul păcatului pare a fi direct injectat cu cantaridă, iar mustul său nu strepezește dinții pătimași, ci dimpotrivă : „Unde e umbră pură / Și fiecare por o gură / Și buza crud feciorească, / buza mea buza ei să umezească, / (...) / / Buză lată / cu carnea ferecată / cu lacăte ovale / spre rotunda cale / în care străjuie, / în care pălpâe / roșiul mac / în vînăt iatac..." **Trupeasca încântare** capătă ratiuni **cosmologice** de viețuire într-o metafizică hedonistă : „Știu, în brațul în care duci azi clar, / spre șold floarea reginii, / luna cu lacăt de var / a'nchis somnul luminii. / / Tremură carnea de atât cer / adâncit pe tine, / și totuși luceafăr stingher / cântecul meu înapoi vine." Trupul-planetarium este o hartă înstelată a plăcerii : „Stelele să le număr voi / unde coapsele se sărută. / înălțări de oboi, / sfâșieri de alăută / / Luceferi 'nalți, luceferi să tind / pe'nțînderi de lac / acolo unde șoldurile se cuprind / și'n nuferi se desfac. / / Mâna când pe pântec ar adormi. / vreau lângă sânul înstelat, / candelă roșie; adâncă rană; / capul s'ar rostogoli".

LA CURȚILE DORULUI : Erotismul literar reprezintă, în sine, o „blestemată chestiune insolubilă" ? Sfîrșește senzualitatea în pornografie ? „Discursul amoros" barthian în fiziologic ? Umoralul în amoral ? Raiul simțurilor în iadul priapic ? Lipsa de cenzură interioară în des-friu ?... Poate că un răspuns l-a dat Nabokov scriind **Lolita,** povestea demonică a unui semi-incest pedofil în care seducătorul sfîrșește sedus, iar „victima" se dovedește nu o dată cu mult mai perversă decît „agresorul". Cum credința în artă ca un liman univoc al purității, adevărului, binelui etc. este contrazisă, în chip elementar, de complexitatea intertextuală a relației dintre carte și lume, autor și cititor, personaj și narator ș.a.m.d., nu ne rămîne decît să acceptăm, în pofida constrîngerilor pudibonde cu care am fost îndoctrinați, că sexualitatea reprezintă o foarte firească dimensiune a existenței noastre cotidiene și eterne. Ipocrizia sexuală apare, în acest context, cu mult mai nocivă decît nimfomania manifestă, sub carapacea ei castratoare ascunzîndu-se, în fapt, cele mai penibile deviații depersonalizatoare. Acum, cînd Zburătorul nu mai descinde asexuat din festivalul „Cîntarea României", ci, mîndru și falic, dintr-o casetă video închiriată cu 50 lei ziua, literatura poate constitui realmente un factor educativ (și creativ), cu condiția ca pedagogia sexuală să nu se mai bazeze pe interdicție. Prohibiția, știm prea bine, nu duce decît la exacerbarea și hipertrofierea obiectului interzis. Mai mult, el poate căpăta astfel un nimb artificial, care îl poate face cu mult mai seducător decît este în (i)realitatea imediată. Cît de decomplexați putem privi azi acest **Descântec femeesc** al lui Camil Baltazar : „Falus dur pe două bile / du-ți strigările virile / între ghizduri tari de pulpe / lângă coapse de copile. / / Falus lung cu vârf rotund / du-te până-n mări afund, / rotunjește anemoane, / taie brune reci mărgeane ; / / Falus cald cu bot de șarpe / spune-ți zicerea din harpe. / / Falus cald, pe carne rece / dacă generos ai trece / legănările, iluminările, / carnea și-ar cânta nălțările..." ?

STRIGARI TRUPEȘTI LÂNGĂ GLESNE

DAPHNIS ȘI CHLOE : „Neștiutori de toate acelea câte / fac sângele s'alerge'n șerpi pe trupuri, / își păstoreau pe un cipor cald de mare / o turmă de oițe și de capre". **Turma obsesiilor mele cu le pasc ca oi de aur :** un cumul savant de imperfecțiuni („puțin cam prea rotundă și oarecum / prea luminată la genunchi"), reunite alandala pe un trup subțiratic și incert („liniile carl merg cu o caligrafie / atât de înceată / și mai jos de pântec se adun în cununie / și se limpezesc deodată"), pentru a oferi tandru culcuș scriptorului bezmetic („unde liniile la răspinte / urcă o coapsă fierbinte / spre drumul cu alba rotundă / capul meu gura-și ascundă"). Erotomorfismul clitoridian colorînd violent obrajii cărnoși ai doamnei Memoria : „L jer pe ovaluri / de egee valuri; / lujer între ziduri / de carne cu tremurate lieduri. / / Lujer crescut de'ntâiul somn lângă / buza dreaptă umezind coapsa stângă".

NICIODATĂ DOAMNA NU FU MAI FRUMOASĂ : Această mare greacă era acoperită cu adolescenți care învățau mersul pe senzuale valuri în picioare, mai sprijinindu-se cu brațul, nichitian, de curenti, mai rezemîndu-se (într-o figură etimologică) de-o rază teapănă de soare, pînă cînd elevul Daphnis dintr-a șaptea și eleva Chloe din Larnaka... **jucându-se așa cu o scoică împreună, / au spart-o amîndoi — și fu mai roșu / amurgu'n gâlgâiri de sânge, dară, / neștiutori și limpezi, dânșii / n-au plâns nici n-au țipat atunce, / / dânsa doară și-a pătat inelele de aur ce fecioreste o imprejmuiau la glesne...**

Dan-Silviu Boerescu

Adam și Eva

(Lecția de sculptură)

Decis să continue și să adîncească gîndul călăuzitor ce generase ciclul **Sărutului,** sculptorul cioplește, cîțiva ani mai tîrziu, în lemn de castan, o statuie pe care o va intitula deslușit **Eva.** Abandonarea travestiului, totală, pe cît de completă fusese anterior — sau păruse a fi — deghizarea, faptul că eroina e prezentată de data aceasta explicit, traduce poate și o deplasare semnificativă de accent tonic în conceperea compoziției. Privind retrospectiv, **Cumințenia pămîntului** o desemna drept **încercare,** studiu preliminar, prin comparație implicită, putem deduce, cu opere înfăptuite ulterior, ce-i dădeau sentimentul de a se fi rostit mai adînc. Și ce altă lucrare să fi avut în gînd, ca termen de referință, dacă nu tocmai pe **Eva,** ce-și poartă fără nici un ocol numele, parcă înadins pentru a semnala privitorului că de-abia acum va întîlni opera pe care el, artistul, o considera cea mai îndreptățită să reprezinte personajul. La scurt timp după terminarea **Evei,** va fi sculptat și **Adam,** în lemn de stejar, iar cele două statui, artistul le va asambla împreună, suindu-le una deasupra celeilalte, originală columnă, un atlant susținînd o cariatidă : **„Eva** se află sus, iar **Adam** jos. Îndatorirea Evei, explică Brâncuși, rămîne perpetuarea vieții. Încîntătoare și nevinovată, ea este fertilitatea însăși, un boboc ce se deschide, o floare care poartă fructul. **Adam,** cel de dedesubt, este și cel care trudește din greu și răscolește pămîntul".

Enigmatică, la prima vedere, dar parcă nu în semn de refuz ezoteric al comunicării, ci mai degrabă prin precipitarea în austeritatea formelor pure a unei învățături prea bogate. **Eva** se cere, de bună seamă, considerată prin referire la „vocabularul" brâncușian deja constituit. Un arbore tînăr, cu o stranie dublă coroană, urcînd în două etaje deasupra unui trunchi fraged ca o tulpină, iar la bază, aciuite pe sol, două fructe crescute parcă sub coaja subțiratecă. Corespondența trup-arbore fusese îndrăznită prima oară, în piatra frustă a **Sărutului.** Brațele acelea, ne amintim, lipsite parcă deopotrivă de mușchi și de oase, petrecute în jurul trupurilor celor doi tineri, unduirea ofidiană a brațelor cuprinzînd cu nefirească putere, din ce în ce mai strîns, pe îndrăgostiți și pietrificîndu-le ființa pe măsura ce îi afundă în efluviile extazului.

Artistul pare a monologa pe marginea textului legendei. Oare nu ele, brațele, prinseseră cele dintîi să mîngîie îndelung, cu duioasă fervoare, fructele pîrguite, merele iubirii, îndemnîndu-i pe oameni să se desfete cu dulceața lor, pentru a deveni astfel asemeni lui Dumnezeu ? Și dacă ele în neînfrînata lor viclenie erau Șarpele, nu trebuia dedus că pomul minunat al **cunoașterii binelui și răului** sîntem chiar noi, făpturile umane, sădite dintru început într-o grădină a tuturor miracolelor firii ? Trupul uman și trunchiul arborelui își revendică în fapt, ambele drept sorginte temeritatea liniei verticale. Analogia om-arbore a fost însă inițial împinsă, în această lucrare, mai departe. Varianta primă a **Evei,** o fotografie de atelier ne-o prezintă tronînd în mijlocul altor piese, cuprindea, mai aproape de tîlcul originar voit de artist, o coloană simetrică trunchiului, închipuind picioarele, ce coboară de la cele două fructe, pe o lungime egală cu cea a tijei superioare, spre un soclu cilindric scund, așezat pe sol. Nu avem decît a face abstracție pentru moment de coroana inferioară a copacului și sugestia unei siluete umane devine perfect plauzibilă. Retezarea segmentului corespunzînd picioarelor se impunea cu evidență, din rațiuni de armonie, în varianta finală, compusă, a statuii **Adam și Eva.** Dar în acea primă ipostază a **Evei,** se vădea, indubitabilă, intenția artistului de a ne surprinde. Căci perechea de „fructe" plasate în zona de inserție a picioarelor la trup indicau peremptoriu însemnele virilității : căutam așadar să o aflăm pe Eva, și am dat, iată, peste Adam ! Trupul femeii virît, a sfidare parcă, în trup de bărbat catapultează direct imaginația în luxurianța de semnificații a mitului. Dacă artistul hotărîse să sublinieze natura Evei pornind de la insolitul facerii ei de către Creator din **coasta** lui Adam, o posibilitate de a-și atinge țelul era de a figura un al doilea cap, plasat sub primul, oarecum în dreptul coastelor. Ceea ce conta în fond, aspectul vrednic de reținut pare a remarca Brâncuși, fără a-și explica pentru moment gîndul, era nu atît că trupul Evei fusese plămădit dintr-o coastă, ci că **mintea** ei, **capul** femeii aveau această obîrșie. Brâncuși recuză figurativismul în rată, barierele pe care le ridică în calea expresiei plastice, împiedicînd-o să acceadă la o sintaxă liberă, aptă să își confrunte real profunzimile cu cele, bunăoară, ale unor texte grele de sensuri. De vreme ce Scriptura insistă în a-l prezenta pe Adam drept **cap** al femeii, își va fi spus artistul plin de îndrăzneală, a o închipui singură, fără de „cap" sau doar cu capul ei trupesc, anatomic, ar implica o distorsionare a textului sacru. Străbuna spiței omenești, întruchiparea arhetipală a femeii, se întreabă el, nu fără a avea probabil în gînd antiteza majoră pe care o definise între **Cumințenia pămîntului** și **Rugăciune,** n-ar trebui atunci de drept să o închipuim ca o făptură bicefală ?

Capul lui Adam, cel din întocmirea **Evei,** impune din primul moment prin noblețea netulburată a liniilor. Dar este oare într-adevăr vorba de un cap ? Lemnul atent lustruit urmează curba firească a creștetului și cefei. Masivul feței e însă absent. Închidem o clipă ochii pentru a ne închipui un bust modelat în argilă proaspătă din care artistul ar fi decupat, cu ajutorul unui cuțit, pe întreaga lățime a capului, figura modelului, operînd două secțiuni perfect plane. Una ușor înclinată, pornind din zona sprîncenelor pînă în spatele urechilor, alta coborînd din acel punct, drept în jos, spre baza gîtului. Incizii de acest soi, imaginația le asociază mai curînd, de fapt, lucrului în lut, decît sculpturii în lemn — e ca și cum am asculta transpusă la pian, o melodie inițial concepută pentru harpă, ceva în succesiunea notelor, în înșiruirea lor arpegiată, ne va redeștepta în cuget, în reverberări de ecou, amintirea înfrigurării alegre a degetelor pe corzi. La fel și aici, s-ar zice, creștetului de lemn îi bănuim un predecesor ; va fi existat pe parcursul elaborării sculpturii un prototip plămădit din lut, sau poate mai curînd, artistul a vrut la rîndul lui, asemeni Creatorului, să insufle viață țărînii, să arate că pulberea pămîntului a primit viață, sau că viața, fie ea cuprinsă într-o simplă bucată de lemn, poartă în sine pecetea țărînii.

De peretele vertical, rezultat prin secțiune, aderă un corp cilindric, sugerînd, poate și prin suprafața ușor încurvată a bazei vizibile — o anologie spontană, lipsită probabil de relevanță, — microfonul unui receptor telefonic. Imediat dedesubt, lipită de capul bărbatului, coroana inferioară a pomului **Evei,** aduce ca formă cu un craniu căruia i-au fost extirpate, printr-o cupă verticală, nu doar componentele fetei, ci și emisferele cerebrale, ulterior, pe planul de secțiune fiind aplicată o enormă gură — ochiul distinge clar, în perspectivă laterală, conturul dilatat al unei perechi de buze cărnoase, monopolizînd întreaga suprafață ce ar fi revenit frunții, obrajilor și maxilarelor — întreaga față devine aici gură, pîrjolită parcă de flacăra dragostei, implorînd ca cea mai de seamă dorință, ca unica vrere, clipa sărutului. Iar din unghi frontal, deschiderea amplă a celor două arce ale buzelor evocă imaginea unui plisc de pasăre, poate foarte tînără, un boboc cu ciocul larg deschis, așteptînd să-și înghită hrana, poate dimpotrivă — dacă privirea valorizează predominantă lățimea neobișnuită a gurii — de plisc aplatizat, ca cel de rață, irepresibil flecar... La o nouă examinare a capului de sus se vădește că și cilindrul plasat în dreptul gurii se pretează unei lecturi deslușite. Căci baza sa superioară, văzută din profil, amintește pregnant, prin curbura ei, arcuirea unei limbi scoase afară, în poziția maximei extensii. Oare în ablația fetei, desemnînd vidul drept succedaneu al indeterminabilei fizionomii a **Adam-Evei** nu se cuprinde un comentariu la Scriptură ?

Cărei alte intenții i-ar putea corespunde înlăturarea fetei și, o dată cu ea, a organelor percepției directe — văzul, auzul, mirosul, gustul — dacă nu aceleia de a revela ideea spiritului pur, rupt de contingența teluricului, plutind în sferele inaccesibile și atemporale ale transcendenței. În icoana

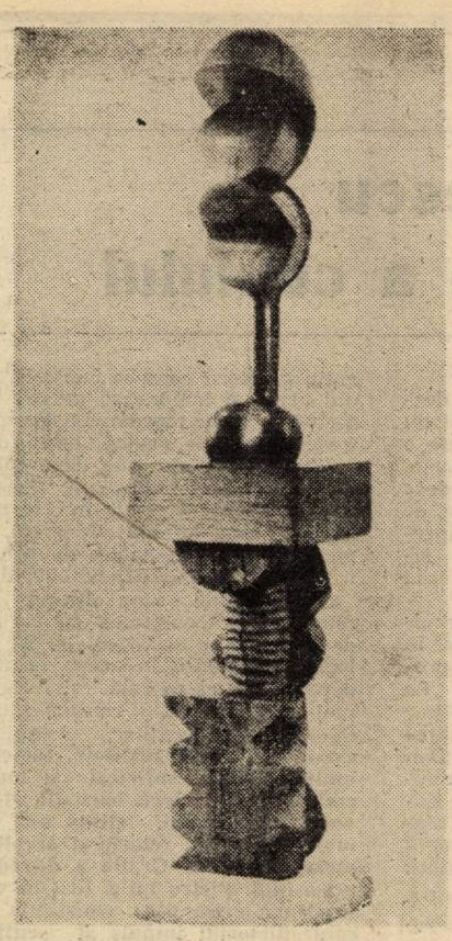

CONSTANTIN BRÂNCUȘI

Adam și Eva 1916

lui Adam, putem deduce, se oglindește mistic chipul Celui fără de chip. Dintre toate afirmațiile cu privire la om conținute de Biblie, cea mai importantă nu se referă oare tocmai la acest aspect al alcătuirii făpturii noastre după asemănarea divinului ? Cum și-ar fi permis să îl ignore, el ca artist, acest amănunt hotărîtor, în baza căruia rezulta că oricine îl vedea pe Adam putea apoi susține că l-a întîlnit, de asemenea, și pe Făcător ? La ce înălțătoare misiune se simțea chemat.

Continuăm investigarea sculpturii, concentrați asupra segmentului său inferior. Auzim ca prin vis, molcome dar apăsate cuvintele artistului : „Adam, cel de dedesubt, este și cel care trudește din greu și răscolește pămîntul". Condiția amărăciunii, e fapt știut, ca destin impus umanității, era consacrată sub puterea blestemului de carte Genezei. Dar chiar dacă acest pasaj, printr-un capriciu al mileniilor s-or fi pierdut irecuperabil, doar el dimpreună cu acele versete din Scriptură care îl pomenesc direct, sensul îi putea fi lesne reconstituit pornind de la celelalte mituri ale Creației vehiculate în diverse colțuri ale lumii, căci toate sînt îndeobște cumpănite să explice misterul fundamental al pierderii **illo tempore** de către oameni, a fericirii, transformarea ei dintr-o trăire prezentă, concretă, perpetuă, generală omului, în licărul exasperant incert al unei aspirații. Ar fi cu totul improbabil ca un artist adîncit în meditație asupra arcanelor culturii să se lase tentat a-l închipui pe Adam doar în ipostaza imediată a unui truditor al gliei. De altfel, ca pentru a confirma premoniția unui discurs plastic dens, privirea deslușește curînd, după un anume răgaz de liniștită contemplare, în baza ca de început de **Coloană infinită** a statuii lui **Adam** conturul stilizat al trupului unei femei. Căci protuberanțele celor două module întregi precum și ale celor două jumătăți de module la capete, ce alcătuiesc fragmentul de **Coloană,** sînt percepute de imaginație ca indicînd, în ordine, o pereche de brațe ridicate în sus (fuzionate cu capul), sînii, șoldurile și respectiv cele două picioare desfăcute. Doar că simetria perfectă a compoziției ocultează precizarea poziției corpului. De ce s-ar presupune, în fond, că femeia stă cu picioarele pe sol, purtînd pe creștet, ca un bizar, exotic trofeu, turnul acela parcurs de îndesate pliuri circulare, asemuibil, într-un elan al gîndirii, cu efigia unei trompe de mitic pachiderm ? Semnificațiile devin mai coerente dacă se reține a doua posibilitate, altfel spus dacă femeia e închipuită ca stînd pe cap și mîini, cu trupul și picioarele înălțate la verticală. Căci, de încuviințăm artistului dreptul de a o fi gîndit astfel pe străbuna Mamă, Adam ne va apare, la rîndul lui, figurat deslușit pe un plan secund. Acesta este punctul la care schema de ansamblu a compoziției începe să devină vizibilă pentru privitor. Brâncuși comentează legenda în stilul său propriu ignorînd tabu-urile reprezentării, apelînd la nevoie la naturalismul cel mai direct, așa cum nimeni înaintea lui nu îndrăznise vreodată. Adam se află, așadar, în spatele femeii — se disting desenul capului, toracelui și șoldurilor. Cei doi sînt acuplați, ca două tinere „animale" (semnificația falică a „turnului" apare de o evidență absolută). Doar unui Brâncuși îi putea trece prin minte să meargă, nepăsător față de convenție, atît de departe în căutarea adevărului. Căci în imaginea aparent sfidătoare a acestei primare împreunări se conține subliniată — așa cum nici o altă modalitate de figurare nu ar fi putut-o probabil realiza — secreta solidaritate de destin cu tot ce era suflare pămîntească, pentru care optau cei doi, asumîndu-și riscul de a pierde darul nemuririi. Brâncuși va fi încercat să evoce prin **Adam,** putem presupune, o latură complementară **Evei,** figurîndu-l, așa eum apare, ca răsturnare a ei, reflectat în placa intermediară din lemn de alun, ca în luciul unei ape ce separă două lumi. Iată-ne din nou, probabil, în fața unei parabole brâncușiene. **Sărutul** glosa tema sincretismului om-arbore fără a acorda aparent atenție pasajului din Biblie ce menționează prezența în grădina Edenului a doi arbori, nu doar a unuia singur, avînd ambii virtual, se poate crede, egală importanță. Faptul că scenariul păcătuirii primare, observă artistul, pune în principal în lumină doar pe femeie precum și arborele cunoașterii binelui și răului, menit să rodească fructele ispitei, semnalează secreta lor echivalență simbolică. Ca într-o fatidică biunivocitate, unul îl semnifică ineluctabil pe celălalt. După cum, planul secund în care apar Adam dimpreună cu arborele vieții nu poate avea, la rîndul lui, decît un tîlc întru totul similar, de invitație adresată spiritului de a le contopi imaginile într-una singură. Discursul maestrului continuă intarisabil dincolo de punctul sau punctele de oprire pe care gîndirea ar fi tentată să le anticipeze. Logica subiacentă analizelor sale împărtășește ceva din natura cheagului căci pare aptă să coaguleze și să densifice la nesfîrșit ideile : **Eva,** copac frumos ca o vrajă, cu falnica-i dublă coroană înălțată senin spre cer, cu trunchiul perfect drept, desăvîrșit rotund cu poame nespus îmbietoare ivindu-se jos, aproape de sol, la îndemîna oricui : **Adam,** sălbatec de vînjos, înfigîndu-și trupul aprig în țărînă, din ce în ce mai adînc, îndîrjit ca o rădăcină, nu ca un arbore, precizează anume Brâncuși, ci ca o **rădăcină,** el, tată al tuturor, rădăcină a vieții. Iar cei doi, miracol al ființei, orînduit de Creator, ursit să ne uimească în veci Pereche, uniți prin legămînt, formînd un singur trunchi, un singur trup...

Să acordăm privirii reculul necesar pentru a cuprinde ansamblul compoziției, încercînd să atacăm problema cheie ridicată de creația brâncușiană, cea privitoare la natura temeiurilor sale etsetice. Subiectul reclamă, de bună seamă, o considerare separată, de mai ample proporții, elaborată din perspectiva întregii creații brâncușiene. Dar fixarea unor simple repere în sistemul de gîndire al artistului pare a fi posibilă încă de la acest nivel... Nu are rost să limităm exegeza la însumarea unor lecturi de detalii, fără doar și poate semnificative în ele însele, dar incapabile să ofere acces spre viziunea globală, ce singură oferă adevărata comuniune cu opera... Iar pentru asumarea unui atare parcurs teoretic, nimic nu poate fi mai prețios decît de a ne lăsa pătrunși de învățăturile rămase de la Brâncuși : „Privim îndelung sculpturi de ale altora (prin marile muzee), mărturisește el, de ale tuturor acelora cu talente sigure — și pe ale mele. Ce mă supără ? Frumos sculptate, frumos dăltuite, frumos lustruite și migălos și bine redate detaliile : aproape nimic de zis ! Da... dar **nu erau vii !** Parcă ar fi fost niște **fantome ! incremeniri** chiar !... Eu doresc să redau mișcare și viață, avînd și bucurie curată. Mă supăra tot mai mult impresia de criptă și de funerar pe care mi-o dăruiau sculpturile acelea. Și încetul cu încetul, **drumul meu s-a croit** (s.a.)!..." Importanța, de pildă, a unei atari confesiuni se cere judecată prin prisma dimensiunii revoluției în plastica contemporană la care se referă. A revoluției pe care autorul ei a inițiat-o, deducem, din dorința expresă de a imprima mai bine cu viața opera de artă. Ori, a vorbi de asimilarea critică a inovărilor brâncușiene în domeniul sculpturii presupune, în perspectivă logică, independent de factorul de gust, existența conștientizată a unui anume unghi din care un observator obiectiv și avizat pus să privească lucrări de plastică figurativă de inspirație, să zicem, clasic-renascentistă pe de o parte, și sculpturi brâncușiene pe de altă parte, va detecta automat la primele efectul de **incremenire** evocat de artist, contrapunctat la celelalte printr-o notă de vitalitate... O primă sarcină a analizei ar fi atunci să determine unghiul în cauză. Printre statuile examinate cu ochi polemic de Brâncuși prin marile muzee, s-ar fi putut nu-

mâra între altele și **Eva** lui Rodin, datînd din 1881. Opoziția polară dintre **Sărutul** lui Rodin și **Sărutul** lui Brâncuși a fost în numeroase rînduri subliniată de comentatori, nu de mult bunăoară de Ion Ianoși. Oare cîți dintre noi cîntărind cu privirea cele două compoziții am fi sincer tentați să-i dăm dreptate lui Brâncuși, descoperind în bronzul rodinian, ce palpită sub încordarea înlănțuită a celor două trupuri, aura distorsionantă a **fantomaticului.** Situația se repetă aidoma în cazul **Evei.** Antiteza între lucrări este perfectă. Sîntem în prezența a două sisteme de gîndire plastică riguros opuse. O pantă imaginară abia schițată... Tînăra înaintează cu pași grăbiți, cu fața ascunsă îndărătul brațului stîng ridicat pavăză dinaintea privirii, înecată de rușine. Mișcarea tremurîndă a picioarelor, nesigure, strînse unul în altul, ca pentru a-și dobîndi un reazem suplimentar, ca pentru a se îndemna mai bine, în continuu, la mers — coșmarul traversării unui deșert unde oprirea, fie și pentru o clipă, înseamnă dezechilibrare, prăbușire și moarte — în mișcarea aceasta, minunat surprinsă Rodin reînvie imaginea unui om lovit năpraznic de soartă. Cîteva clipe de stat în fața statuii și tragedia femeii se transpune, ireductibilă, în carnea înfiorată a trupului nostru. Brâncuși nu este oare nedrept, nu este oare prea dur în remarcile lui ? Venită din partea unui artist contemporan, nu doar obișnuit să simplifice formele dar într-o anume privință nedeprins să mai stăruie îndelung în reconstituirea meticuloasă a fiecărui detaliu, așa cum pretindeau normele academismului, afirmații asemeni celei citate mai sus ar putea fi interpretate de vizitatorul de rînd al expozițiilor drept o întrucîtva semeață pledoarie **pro domo.** Brâncuși poseda însă o excepțională facilitate de a imita formele. Era capabil, după cum o declara el însuși, să termine o statuie pe zi, la fel ca Rodin. Vehemența refuzului brâncușian de a se înscrie pe drumul bătătorit al artei, nu se poate în această situație explica decît acceptîndu-l ca întemeiat pe un impuls de sinceritate. Artistul **zărise** fără îndoială ceva ce rămîne în bună măsură ascuns privitorului obișnuit. În confruntarea celor două statui ale **Evei,** elementul fundamental ce frapează ochiul constă în estomparea aproape completă a siluetei umane la lucrarea cioplită de Brâncuși — cu corolarul imediat, desigur, dar la acest nivel derizoriu, al imposibilității de a mai închipui compoziția drept fantomă a Evei biblice. Sculptura pare a trăi prin sine, constrînsă aparent doar prin titlu la un dialog continuu cu mitul. În cazul lui Rodin, dimpotrivă, opera se constituie ca decupare din trama sinuoasă a legendei a unei unice imagini ; e ca și cum dintr-un întreg film s-ar oferi, pentru a-l evoca, instantaneul unei anume scene, reținută în virtutea exemplarității sale, apreciată drept majoră ; instantaneu ce va introduce implicit pe parcursul poveștii pe care o restituie un accent de intensitate, străin poate de intențiile regizorului, dar reflectînd intervenția subiectivă a celui ce a operat decupajul.

Să examinăm însă, profitînd de bogata iconografie a legendei, pe Adam și Eva așa cum i-au văzut de-a rîndul, bunăoară, Jacoppo della Quercia, Masaccio, Titian, Tintoretto, Dürer, Holbein sau mulți alții, încercînd să determinăm ce aduce nou fiecare dintre noile ilustrări față de cele anterioare. Tema, de o infinită profunzime, ireductibil legată de însăși temeiurile civilizației europene, pare abordată predominant doar în registrul epidermic al desfășurării epice. Variația cadrului natural sau izbutirea studiului de fizionomie nu ajung pentru a înlătura impresia de învîrtire în loc, de **încremenire** a modalităților artei, ca în fața unui zid nevăzut. Nemulțumirea lui Brâncuși nu era doar a lui. Arta modernă se dezicea în ansamblu, categoric, de tehnicile și viziunea generațiilor anterioare, conștientă de instalarea pernicioasă a oboselii. Ce putea fi, într-adevăr, mai funest pentru arta europeană decît de a osteni să vorbească ? De aceea răsturnarea pe care o inițiază Brâncuși răspunde unui imperativ, făcînd de altfel front comun cu inovațiile aduse de celelalte curente estetice din epocă, dar demarcîndu-se, totuși, de acestea prin insistența fundamentării înnoirilor formale pe restructurări ale fondului de cunoaștere. **Cum** vede artistul rămîne pentru Brâncuși o întrebare inextricabil legată de o alta: **cît** anume vede, cît de departe îi pătrunde ascuțimea minții în investigarea temei abordate. „Orice lucru, notează el, ființă sau neființă are un **spirit.** Atunci, la răspîntia artei mele mi-am spus, acest spirit al subiectului trebuie să îl redau eu. Căci spiritul va fi veșnic viu. Sau dacă vreți, **ideea** subiectului, aceea care nu moare niciodată... Ea crește în privitor ca viață în viață. De la gîndul acesta ajungi în mod firesc la concluzia că nu amănuntul creează opera, ci ceea ce este esențial". O haină prea largă par uneori cuvintele pentru înțelesul pe care îl îmbracă — adevărul se înfășoară în ele ca într-o pelerină și trece pe lîngă noi fără a ne permite să-i recunoaștem ființa. **Diana** lui Houdon, pentru a lua un exemplu, silueta grațioasă căutînd din ochi vînatul, gata oricînd să-și încordeze arcul, desemnează desigur actul cinegetic dar numai ca frîntură, la nivelul unei clipe — ceea ce precede sau urmează gestului închipuit de artist rămîne într-un spațiu al indeterminării. Frumoasei fete, Houdon nu-i conferă nici un atribut care să-i confirme statutul de zeiță. Cît despre arc, el indică de bună seamă, dar numai la nivel emblematic vînătoarea, fără a reuși să impună un discurs despre esența actului cinegetic, așa cum am fi tentați poate să pretindem, dat fiind că este vorba nu de o amazoană oarecare, ci de însăși stăpîna supremă, păstrătoare a tuturor forțelor ce fac posibilă vînarea. Remarca lui Brâncuși vizează tocmai acest punct. Nu reușita redare a mișcării firești a corpului, pare a voi să spună el, poate insufla viață, de pildă unui personaj de legendă, o viață consistentă, conformă desimilor de sensuri ale unui destin eroic. Cît timp la atît se reduce limbajul artei, ea nu va reuși să ne restituie decît o lume de spectre, tot mai vlăguită. Se poate depăși o atare situație afirmă artistul, cantonînd deliberat discursul plastic în sfera compactă a esențelor, ce desfide spațiul euclidian, se dispensează practic de legile precare ale locomoției fizice, sau le subordonează, pentru a exalta un cinetism de natură superioară. Comentînd **Victoria de la Samothrace, Malraux** observa că nici una dintre **Victoriile** rămase intacte nu s-au impus admirației universale într-o măsură cît de cît echivalentă cu această capodoperă, în ciuda, sau poate mai curînd **grație** mutilărilor cu care ne-a parvenit (pierderea capului și brațelor statuii). „Aripa, notează Malraux, corespunde structural brațului ; **Victoriile** ar trebui deci să nu aibă brațe. Îngerii ne-au familiarizat cu imaginea înaripată a făpturii umane, dar **Victoria** de la Samothrace, prin mutilarea ei, ne dezvăluie în mod direct și peremptoriu cum anume ar fi trebuit să arate un înger sau o **Victorie** ideală (...) **Victoria de la Samothrace** nu este însă în întregime o descoperire plastică a omului. O putem închipui întreagă și să o admirăm, dar natura compoziției ar fi atunci diferită. Statuia în starea sa reală (actuală n.n.) urcă dincolo de timp, mai aproape de desenele lui Michelangelo și de **Balzac**-ul lui Rodin ca de orice statuie greacă". În fapt, **Măiastra** lui Brâncuși oferă un termen mai adecvat de referință decît **Balzac**-ul lui Rodin pentru a înțelege semnificația estetică a mutilării **Victoriei de la Samothrace.** Victoria în esența ei, desemnează actul depășirii unui obstacol, al dominării lui, ea apare ca antonimul direct al strivirii sub o greutate copleșitoare, valorizînd de aceea implicit ideea de imponderal, de zbor. **Victoria de la Samothrace** îi pare a fi lui Malraux o capodoperă a destinului, dar ceea ce destinul va fi încercat să ne dea a înțelege răpind statuii însemnele sale prin excelență definitorii ale omenescului, capul și brațele, e că nu putem cuprinde realmente în spirit lumea în care trăim decît ieșind din noi, din carapacea de aur a trupului, pentru a privi limpede în jur și recunoaște lucrurile și forțele și legile prin care am crescut. **Victoria de la Samothrace** substituie, intervenție premonitorie a sorții anticipînd viziunea modernă, alegoriei un simbol. A cărui formă epurată avea să fie descoperită în arta Europei abia peste două milenii. **Măiastra** lui Brâncuși, faptul e incontestabil, constituie ea însăși o **Victorie,** victoria prin excelență, victoria supremă spre care putem năzui, cea asupra morții, a tăvălugului care ne zdrobește și topește osemintele în țărînă.

„Naturalitatea în sculptură, susține cu acerbie polemică Brâncuși, constă în gîndire alegorică, simbol și sacralitate, sau în căutarea esnțelor ascunse în material ; iar nu în reproducerea fotografică a aparențelor exterioare. Sculptorul este un gînditor, iar nu un fotograf al unor aparențe derizorii, multiforme și contradictorii". „E cu totul imposibil, notează el cu altă ocazie, ca să exprimi azi ceva real doar prin imitarea suprafeței exterioare. Ceea ce este real este numai esența". Amețitor cuprinzătoare privirea unui geniu. Glasul maestrului ne cheamă să luăm în stăpînire lumea aceasta, aceeași cu cea de dincolo, a esențelor, înaintînd prudent dar asiduu pe cărarea deschisă succesiv înaintea noastră mai întîi de limbajul alegoric, apoi de cel simbolic, iar în cele din urmă de cuvîntul sacralității. Așadar **reală e doar esența,** iar aceea **se ascunde în material...** în MATERIAL !

Matei G. Crăciun

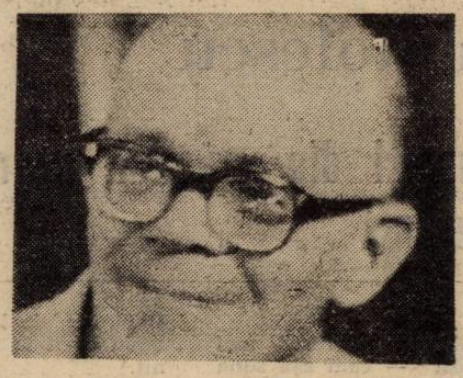

andrei ciurunga

Continuitate

De zeci de ani mă tot întorc la casa
ce-o port în vis ca melcul în spinare,
s-o văd în prag pe mama cum răsare
cu grija-n sîn că se răcește masa.

Noi, cei ce-am stat cu inima la soare
și Morții i-am luat din mînă coasa,
ne-am părăsit și nunta și mireasa
urmînd rănite steaguri tricolore.

De-aceea, vezi, Grigore-al meu Vieru,
am pus și noi un strop de-azur în cerul
ocrotitor, ce mîngîie și doare —

și vrem să afle Lari Leonida
c-am stat și noi chirciți în crisalida
ce-n versul ei s-a-nvrednicit să zboare.

Soneria

Mă-ntorc în seara umedă acasă.
Mama și tata, după ce-au oftat,
s-au așezat fără mine la masă.
Mama plînge. Tata-i supărat.

Poate-au asurzit și nu-l aud
pe fiul venit prea tîrziu de la joacă.
Sun. Părul pe frunte mi-e ud,
cămășuța a prins promoroacă.

Mi-e frig în pantalonii ăștia scurți.
Sun. O gleznă julită mă doare.
Mătură vîntul subțire prin curți,
ai mei s-or fi dus la culcare.

Sun. Nu se mișcă nimic,
cred că soneria e defectă.
Liniștea face împrejurul mai mic,
Tăcerea devine suspectă.

Privesc mai atent și mă sperii deodată :
nici poartă, nici curte, nici casă,
doar soneria-n aer suspendată
și-un deget de copil ce-o tot apasă...

Țara mea de dincolo de țară

Țara mea de dincolo de țară
cu privirea umedă de jind,
te-am purtat în mine pribegind
ca pe-o flacără ce arde pe comoară.

Încă din pruncia mea de aur
m-am știut cu tine cununat,
dar te-a vrut al ei — și te-a furat
nesătula poftă de balaur.

De-am strigat apoi că ești a noastră
tînără, întreagă și pe veci,
m-au închis între pereții reci
și mi-au pus zăbrele la fereastră.

Azvîrlit în temnița dușmană
gem adînc, însingerat de fier,
și-atunci pun cîte-un crîmpei de cer
din seninul tău — bandaj pe rană.

Foamea cînd îmi cască noi abise
vine cîte-un pui de cozonac
ce-a crescut ca mine, pe Bugeac,
trupul să mi-l satur prin vise.

Țara mea de dincolo de ape,
dacă șovăi în credința mea,
simt cum îmi trimiți, vînjoși, să-mi stea,
toți stejarii din Orhei pe-aproape.

Cînd îmi dau tîrcoale bezne grele,
lilieci cînd se izbesc de grinzi,
numai tu prin noapte îmi aprinzi
policandrul Nistrului cu stele.

Zgribulit în hainele vărgate
astăzi vîntul iernii îl ascult.
Hora noastră a murit de mult,
frigul mușcă tălpile-nghețate.

Dar pîndesc la drum o primăvară,
să întindem iar din prag în prag
hora mare sub același steag,
țara mea de dincolo de țară...

Canalul Dunăre-Marea Neagră, 1953

ion manolescu

Noi întîmplări din orășelul nostru:

O CERERE RESPINSĂ

„decît mult și fără rost, mai bine puțin și prost" — cam așa suna principiul după care doamna Robinson se ghida în viață. Îl urma cu energie și consecvență, două trăsături care ar fi trebuit mai degrabă să lipsească la o femeie de cincizeci și cinci de ani, uscată, lălîie și, pe deasupra, văduvă. Ea simțise că singurul mod în care mai putea totuși să aibă ceva de spus și de făcut în orășelul blestemat ce îi dăduse cu tifla timp de douăzeci și cinci de ani, de cînd se căsătorise cu Matt, era să urmeze acest principiu sănătos, indiferent de împrejurări. La bucătărie sau în piață, la telefon sau în conversațiile de pe stradă, în patul conjugal (rămas gol de o bună bucată de vreme) sau în casele altora, doamna Robinson își vedea orbește de ceea ce i se părea singura manieră de a ține piept dificultăților, tot așa cum un cal își vede liniștit de drum, la adăpostul ochelarilor groși de piele, oriunde l-ai trimite.

Numai după ce am înțeles bine toate aceste amănunte, după ce ne-am familiarizat deci cît de cît cu stilul de viață al doamnei Robinson, putem să mergem mai departe și să observăm ceea ce s-a întîmplat și se mai întîmplă încă, și astăzi, cu onorabila noastră eroină.

Într-o dimineață încinsă de vară, cu soarele sfîrîind pe cer, doamna Robinson a pornit spre piață încărcată cu o sacoșă borțoasă, din care a deșertat pe una din tarabele de metal vreo zece statuete de ipsos, fiecare de altă mărime, înfățișînd niște personaje mai degrabă ciudate. Într-o parte se putea vedea un individ hirsut, cu mușchi impresionanți, maltratînd un leu fioros cu o bîtă de dimensiuni colosale; mai înspre dreapta tarabei, o femeiușcă încruntată, cu trăsături aspre, bărbătești, își întindea arcul în vînt, țintind cu băgare de seamă spinarea unei alte femei — simpatică, dar cam înspăimîntată —, sub ochii unui tinerel costeliv, încălțat cu niște sandale bizare, ce contempla scena nepăsător. Ceea ce a mirat lumea din orășel, și mai ales pe domnul Tippelton, căruia alde Grant sau Donovan avuseseră grijă să-i povestească pe îndelete scena apariției la tarabă, era „Cum de ne bagă pe gît, de capul ei, asemenea porcării?" — o întrebare pe care primarul, uluit, o repetase și gealaților săi, amenințîndu-i cu degetul arătător. Cum însă amenințările, voalate sau fățișe, aveau cam același efect ca și indignările (adică nici unul), domnul Tippelton s-a hotărît să treacă la fapte.

Pentru doamna Robinson, cea dintîi dificultate se ivise în clipa în care soțul ei, un antreprenor cu gustul riscului, de la care ea învățase plăcerea de a se lansa în afaceri, cîteva noi metode de a-ți petrece noaptea singură și constatarea că viața e prea importantă pentru a fi luată în serios, murise. Asta se întîmplase în urmă cu șapte ani. Trezindu-se dintr-o dată singură, doamna Robinson trebuise să se gîndească din nou la minunatul ei principiu de viață care o ajutase în tinerețe să întoarcă spatele cererilor repetate ale unor Martin, Wilkinson sau Tippelton și să o accepte pe cea a pirpiriului, dar curajosului Matt Robinson, de la care nu te puteai aștepta decît la un viitor modest și tihnit.

Într-o zi, nici nu are importanță cînd, un bărbat prăfuit, călare pe o motocicletă ce păcănea ca o cratiță veche pusă pe foc, oprise la poartă, intrase în casa Robinsonilor fără să mai bată la ușă, lăsîndu-i doamnei pe masă un plic. Apoi tipul spusese în grabă „săru' mîna" și ieșise să-și călărească mai departe monstrul de tinichea. În plic îi era anunțată doamnei Robinson moartea soțului, într-un accident pe șantierul de construcții din orașul vecin, și i se adresa rugămintea de a veni acolo, pentru a se îngriji de cele necesare. Mai tîrziu, cînd oasele sărmanului Matt se odihneau deja liniștite la doi coți sub livada de lîngă cimitir, doamna Robinson se trezise în situația de a achita urgent polițele neplătite ale fostului ei bărbat, între care un loc de frunte îl ocupau cele cu ajutorul cărora acesta băuse luni întregi pe datorie. Se descurcase pînă la urmă, dar săracise și se sfrijise de supărare.

Piața din **Gas-City** e unul din locurile orășelului nostru prin care, dacă n-ai o hartă, două coate sănătoase și ceva bună-dispoziție, e greu să răzbați. Tarabele și mesele, uzate, scrijelite, abia se mai țin pe picioare și seamănă de minune una cu cealaltă: același cenușiu spălăcit al tejghelei, aceeași formă dreptunghiulară, obositoare pînă la exasperare, același praf de două degete cățărat pe mușchii și strecurat între crăpăturile tăbliilor. Vînzătorii, îmbrăcați în șorțurile reglementare de culoare bleumarin, par niște marionete înecate în pulberea stîrnită de pașii cumpărătorilor sau doar ai curioșilor care pipăie, întreabă și se vîră peste tot, fără să cumpere nimic. Obiectele expuse, în schimb, îți sar în ochi printr-un amestec de forme și culori greu de închipuit pentru cel ce nu le are în față: fructe proaspete și strălucitoare, grămezi de haine mai vechi sau mai noi, acadele, lănțișoare, lame de ras aurite, trenulețe de jucărie, ciocolată, piepteni cu dinți de metal, bibelouri, colecții de capace de bere, vrafuri de cărți și albume, bureți dolofani, parfumați cu arome acre de vanilie sau lămîie, inele, hîrtie colorată, cuțite și topoare, ciorapi, dresuri cu sclipici, mașinuțe, mingi de fotbal, curele și cravate, pești țuguiați sau aplatizați, înfoindu-se în borcane albicioase, viermi groși și aurii, găini, papagali moleșiți de căldură, ciuperci, gumă de mestecat, pistoale de plastic cu capse, discuri îndoite, mănuși, butoni de manșetă, chiloți, aparate de radio și damigene de vin, jumătăți de motocicletă și baterii de mașină mușcate de acizi, patefoane și afișe stridente cu vedete de altădată ale muzicii ușoare, insigne, baticuri, agrafe și multe multe alte lucruri de acest fel. În jurul lor, o vînzoleală nebună, fără de care talciocul din **Gas-City** n-ar mai fi talcioc, ci o piață obișnuită, meschină și tăcută.

O a doua dificultate pe care doamna Robinson nu o prevăzuse în modul în care înțelegea să-și aplice principiul de viață apăruse la mai puțin de un an de la moartea soțului ei. Atunci, se trezise pe nepusă masă cu domnul Tippelton la ușă, înconjurat de o clică de bărboși nespălați, parcă

întorși proaspăt de la război, în rîndurile căreia ea îi recunoscuse fără mari probleme pe Grant și Donovan, ultimul aruncîndu-i o privire speriată. „Ei, ce puneți la cale, domnilor?", îi invitase ea înăuntru. Drept răspuns, primarul făcuse un semn scurt și, din spate, Donovan și cu încă unul, un tip mic și îndesat, dar cu mușchii ca de taur, scoseseră la iveală un joagăr ascuțit, dat cu unsoare pe cele două rînduri de dinți. La un al doilea semn al primarului, bărbații se repeziseră în grădină și, fără să mai aștepte vreo invitație, se apucaseră să taie trunchiul unui copac gros și înalt. „Hei!", urlase doamna Robinson, ieșindu-și din țîțîni ca în vremurile ei bune, „Ce dracu înseamnă asta?! E teiul meu!" Încercase să coboare treptele din fața intrării și să fugă spre cei doi care își vedeau mai departe, nestingheriți, de treaba lor, dar ceilalți o blocaseră făcînd un zid din trupurile lor slăbănoase. Primarul stătea deoparte, rînjind: „Se confiscă, madam! N-ai auzit de naționalizare?" „Ce naționalizare?!" zbierase doamna Robinson, izbind cu pumnii în pieptul zdrahonilor. „Copacii, madam, copacii. Se duc la fabrica de cherestea din orașul vecin. Dar nu toți, numai cei care depășesc o anumită înălțime, să zicem — zece metri. De pildă, al dumitale..." Doamna Robinson n-a mai avut ce să zică: s-a repezit în schimb în bucătărie, de unde a ieșit cu mătura aceea ciobită la capăt, care fusese spaima atîtor generații de puști. „Afară, mîrlanilor!", se năpustise femeia asupra grupului de zdrahoni, dar Grant îi apucase brusc mătura și o fărîmase de genunchi. Uimită, doamna Robinson intrase la loc în casă, plîngînd pe înfundate. Îi rămăseseră și astăzi în urechi rîsetele primarului și scîrțîitul sinistru al ferăstrăului din grădină.

În dimineața aceea încinsă de vară, doamna Robinson n-a reușit să vîndă cine știe ce — suficient totuși pentru a nu se întoarce acasă cu coada între picioare și a fi în stare să-și continue ocupația casnică pe care sacul de ipsos de cincizeci de kilograme, moștenire involuntară de la soțul răposat, i-o inspirase. Era, de altfel, singurul lucru pe care îl mai putea face în **Gas-City** fără teama de a se simți inutilă sau ridicolă. Altfel, ar fi avut toate motivele să se mute din orășel, mai ales că primarul o cam sîcîise, chiar și după ce Matt se prăpădise, ba cu una, ba cu alta. Cîtise ea pe undeva că nu merită să te pui cu oamenii ăștia care te pisălogesc și îți fac mizerii și mai știa și de la bărba-său că nu e de glumit cu legea, fiindcă una-două poți ajunge la beci, dar îi făcea plăcere să reziste măgăriilor lui Tippelton, indiferent cu ce preț. Începuse să se obișnuiască încetul cu încetul cu ideea, și, dacă n-ar fi fost povestea cu teiul („Fumată!", îi spusese Watson, bibliotecarul, fără ca ea să înțeleagă la ce se referea), probabil că ar fi avut chiar prilejul să zîmbească și să facă haz de necaz. Dar, în zilele noastre, văduvele zîmbesc numai între ele...

Pe la prînz, să fi fost ora două, două și jumătate, doamna Robinson și-a scos șorțul, pregătindu-se să-și strîngă marfa. Se încălzise, simțea transpirația strînsă ca un colier în jurul gîtului și nu dorea altceva decît să facă un duș fierbinte și să se culce. De jur-împrejur, foiala continua, iar răcnetele vînzătorilor se întretăiau prin mulțime, într-un vacarm îngrozitor.

În clipa în care și-a așezat sacoșa pe tarabă, cu gîndul de a îndesa obiectele rămase, a apărut ca din pămînt domnul Tippelton, însoțit de locotenenții săi. Doamna Robinson și-a încrucișat brațele, așteptînd. Primarul a împins deoparte vreo doi curioși (Donovan încruntîndu-se spre cel care se întorsese să protesteze și bușindu-l înapoi în mulțime: „Te'n mă-ta d-aici!"), apoi și-a plimbat privirea, nesățios, pe tarabă. „Ce-i cu forțosul ăsta cu matraca în mîini?" s-a interesat el, pe un ton încă liniștit, ridicînd deasupra tejghelei statueta cu leul călcat în picioare. „E un personaj mitologic", i-a răspuns doamna Robinson, fără să-și schimbe poziția. „Mitologic!..." s-a minunat primarul; apoi, cu un gest brusc, întorcînd obiectul cu fundul în sus: „Da' asta ce-i, ai?" „Ce să fie, semnătura mea!" „I-auzi!" a rînjit primarul, adresîndu-se oamenilor săi, „Se face că nu pricepe!" A început să bată de cîteva ori cu degetele mîinii libere în tejghea, după care s-a înfuriat: „Nu semnătura, madam! Materialul!" „Păi ce-are materialul?" s-a minunat și doamna Robinson, „E gips!" „Exact!" a jubilat domnul Tippelton, întorcînd statueta spre Donovan și ceilalți gealați. „Și gipsul de unde-l ai, madam?" Doamnei Robinson i-a trecut prin minte că nu avea nici un sens să explice în ce împrejurări descoperise sacul cu ipsos; știa mai departe pe de rost replica primarului, așa că nu s-a mai ostenit să reacționeze cînd acesta i-a precizat: „Șterpelit din depozitul primăriei! Adică de la mine." Apoi primarul i-a cerut autorizația de vînzare și, sub privirile încîntate ale oamenilor săi, a rupt-o în bucățele pe tejghea, suflîndu-i-le în nas. „Data viitoare o să fie mai rău!", a avertizat-o el pe femeie. În cele din urmă, și-a expediat oamenii cu același gest scurt pe care îl avusese și atunci, în grădină, cînd cu tăierea copacului și, înainte să plece și el, a mai întrebat, pufnind nervos pe nas: „Ne-am înțeles?" Femeia i-a întors spatele. Domnul Tippelton a privit-o cîteva clipe, și-a scos batista, scuipînd în ea de cîteva ori, apoi s-a înghesuit și el în mulțime.

Ajuns acasă, domnul Tippelton s-a învîrtit cîteva clipe prin cameră, și-a privit mutra posacă în oglindă și, înjurînd birjărește, după cum îi era obiceiul în clipele de maximă concentrare, a coborît iarăși în stradă. Dar nu s-a îndreptat spre primărie, ci a mers direct la cofetăria lui Donovan, unde a cerut o cafea. Mirat și nedumerit, deoarece cunoștea tabieturile predominant alcoolice ale primarului, cofetarul i-a adus-o în mare grabă, așezînd cu atenție excesivă ceașca aburindă și șervețul pe masă. Primarul și-a băgat botul în ceașcă, s-a strîmbat, apoi l-a chemat din nou pe Donovan și, punîndu-i mîna pe umăr, i-a zis cu o voce pierită: „Prietene, există trei lucruri îngrozitoare în viață: cafeaua încinsă, șampania trezită și femeile reci..." Uluit de-a binelea, cofetarul a scăpat pe jos tava cu prăjituri pe care o ducea în brațe.

mariana filimon

Altă ființă

Bezna își face de cap
inventînd o altă odaie

cum să trec pragul dinte culori
și seara ce vine

seara ce vine cu adevărat
intră în substanța
fiecărui lucru
îl roade pe dinăuntru
o altă înfățișare îi dă

Val sfîșiat

Printre gratii subțiri
îndoiala dispare
amănuntele zilei-
umbre tăceri și hîrtii

val sfîșiat
încă o dată amurgul

fotolii tablouri
peretele drămuit între nori
nisipoși
iată scenariul
copiind viața în plină iluzie

cu ochii roșii de nesomn
iluzia încă răsfață
fulgii violeți
desprinși din amurg

singele meu în așteptare
orînduiește și el
o altă ființă

Ora grăbită

Și ora tot mai grăbită
mai pune de la ea
puțină melancolie

e o vară
cu multe insecte
trandafiri decapitați
urme celeste în faguri
ciulini

cu glasul șoptit
aduc lîngă mine obiecte
culori
obiecte sunete
obiecte iluzii

suprafață egală
cu gloria mea de o clipă
tremurătoare zăpadă
cum numai inima
din nimic
ar putea inventa

Fîntîna de porțelan

Ca un învins stau în fața ei
zăpezile mi-au încărunțit
sprîncenele glasul
urmele
setea

foșnetul apei e doar amintire
acum fîntîna e albă
pînă în adînc
o fîntînă de porțelan

razele serii îi recompun
sclipitoarele-i forme
nuanța originară

în nemărginire
buzele mele o mai ating
dacă tot dau drumul cuvintelor
ele pot să trădeze
atingînd paradisul lor simplu

de mine tot mai departe

vintilă horia

Rusia nu e aristotelică

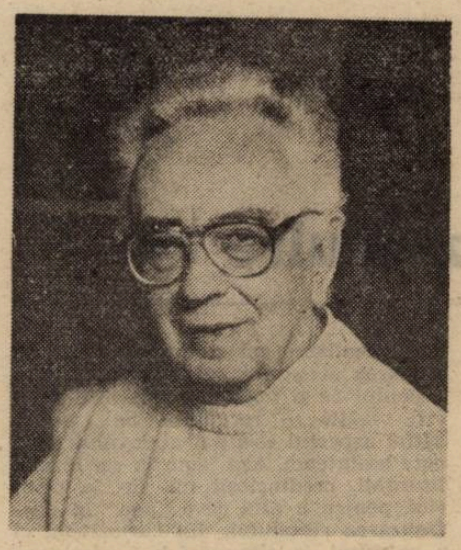

Profitând de o perspectivă istorică a evenimentelor, sau numai de o simplă apreciere filosofică a lucrurilor cu descindere directă în realitate, am putea ajunge la concluzia că Platon a fost cauza majoră a căderii Bizanțului sub Turci, cât și a intrării Rusiei sub jugul comunist. Două adevărate catastrofe în cadrul istoriei europene, scrisă mai întâi cu sânge și abia apoi cu cerneala inteligenței, însă împinsă către rigorile epice ale bătăliilor de către gândirea însăși a celor doi fundatori ai civilizației noastre. Pentrucă aproape tot ceea ce ni se întâmplă, nouă Europenilor, cel puțin de prin secolul al V-lea a. Chr. încoace, având în vedere că mai înainte istoria nu a avut filosofi, poate fi explicat și justificat prin utilizarea a două făgașuri raționale, în mod vizibil complementare și, în același timp, antagonice. Am putea, în sfârșit, plasa **idealismul** platonic la originea multora din tragediile care au brăzdat pământul continentului nostru, iar **realismul** aristotelic în pragul unor porți deschise către viitor, aproape întotdeauna binefăcătoare. Nu-mi permit nicidecum să trag aici către neotomism, în primul rând pentrucă nu sunt un filosof ; oricum coincidența nu e de disprețuit.

Am putea deci afirma că orientul european este platonic și occidentul aristotelic ? Ar fi, aceasta, prima întrebare care-mi răsare în minte, gândindu-mă la influența dominantă a celor doi frați-inamici, indicând cu mâna, unul din ei, către cerul ideilor — mă refer la fresca lui Rafael din Muzeul Vaticanului, intitulată „Școala dela Atena" — iar celălalt contundența pragmatică a lumii de jos, a realității palpabile. Acest joc de perspective nu exclude, evident, niciun alt fel de a ilustra imaginea prin probe contrarii. Însă dacă, totuși, ne concentrăm asupra a două fapte teribil de demonstrative, ținând seama de tot ce am afirmat până acum, ajungem la concluzia că atât căderea Bizanțului, cât și a Rusiei, cu toate urmările pe care aceste căderi le-au avut pentru Europa, se datorează absenței lui Aristotel, într'un loc ca și în celălalt, cât și a unei abuzive prezențe platonice, determinantă în momentul prăbușirii în tragic, atât la 1453, cât și la 1917.

Într'adevăr, n'a polemica în jurul sexului îngerilor cea care a contribuit, în ultimul moment, la prăbușirea Bizanțului, ci duelul filosofico-politico-teologic dintre platonicul Palamas și aristotelicul Varlaam, dialog care s'a terminat cu înfrângerea celui de al doilea, înfrângere care poate fi socotită drept cauza principală a dezastrului. Imperiul bizantin, leagăn al Bisericii ortodoxe, s'a năruit pentrucă, dela împărat până la episcopi și dela generali până la călugări, stăruind cu toții în învățătura maestrului, toată lumea bizantină din preajma căderii devenise **omphalopsichi,** își contempla sufletul în propriul ei buric, în loc să lupte și să ceară ajutor în Occident. **Hesicaști** sau **chietiști,** fideli învățăturii platonice, împotriva **umaniștilor** îmbibați de pragmatism aristotelic. Pace interioară **versus** război exterior. Utopie contra realism. Cele două tabere puseseră stăpânire pe psihismul bizantin cu decenii înaintea căderii Răscoale, asasinate, lupte de palat și intrigi de camarilă, tot acest vârtej aș zice clasic îmi pare astăzi secundar, comparat cu esența intimă a conflictului. În plus, Varlaam se născuse în sudul Italiei, era deci un grec occidentalizat, în timp ce Palamas se formase printre riguroasele renunțări orientale dela Muntele Athos. Dacă ultimii împărați și împărătese ar fi trecut de partea lui Aristot, abandonând contemplarea buricului, Bizanțul poate că n'ar fi căzut, poate că ar fi rezistat mai mult de un secol atacului otoman, cu toate consecințele pe care această rezistență le poate presupune, chiar și pentru noi Românii.

A doua întrebare : până la ce punct și în ce măsură regimul comunist face parte din utopia platonică ? Karl Popper numește „totalitar" pe Platon, chiar dacă îi recunoaște o superioritate morală atunci când îl compară cu orice alt fel de introducere la totalitarism. Nici o societate nu e previzibilă ; și nici nu putem prefabrica State sau națiuni, predeterminând gradul de fericire al indivizilor care le compun sau organizând o domnie a justiției, ceea ce în mod infailibil ne-ar duce la totalitarism. Dela Platon la Marx, dela societatea perfectă la cea leninistă, distanța, politic vorbind, este minimă. Ceea ce nu înseamnă că Rusia, înainte de 1917, ar fi fost mai fericită numai datorită faptului că nu căzuse în nicio cursă istoricistă. Cursa în acest caz special, nu a fost politică, ci axiologică. Rușii s'au format înăuntrul unui sistem de valori așezat dintru început în afara sistemului logic occidental, dominat de textele fundamentale pentru noi ale lui Aristot. Societățile noastre, vreau să spun înfiripările noastre politice și culturale, dela cea spaniolă până la cea românească, și dela cea suedeză la cea italiană, au știut să facă din Platon un element de renaștere spirituală, fără să se lase atrase de iluzionismul său utopic, și din Aristot un maestru a ceea ce Popper numește o „societate deschisă". Utopia fiind modelul societății închise, Rusia a fost prototipul societății închise, atât cu ajutorul țarilor cât și cu acela al secretarilor de partid. Iar dacă a schițat un pas de dans aristotelic în prima ei fază medievală, cea dela Novgorod, etapă influențată de cetățile libere, sau deschise, ale occidentului, a fost târâtă după aceea de tătari către destinul ei ultim, aparent definitiv. Totalitarismul ei, antic sau modern, de orice fel de nuanță ar fi fost el, nu i-a îngăduit niciodată să treacă de la Palamas la Varlaam. Poate că, în acest vechi context aproape că teatral, disputa dintre Gorbaciov și Elțin să apară astfel ca o „reprezentație" încărcată de aluzii viitorologice.

Aș mai avea de spus următoarele : după principiul de identitate, formulat de Aristot, „dacă A este A, A nu poate fi non A". În acest caz, Stalin nu poate fi, în același timp, tiranul cel mai infam din toate timpurile și geniul popoarelor, cel mai mare filolog, tatăl sovieticilor și al împrejurimilor. Dacă Stalin era A nu putea fi în același timp non A. Totuși a fost și una și alta în tot decursul vieții lui, în flagrantă contradicție cu logica stagiritului. Și cu urmările pe care le cunoaștem. Asta, după cum a pus-o în evidență Berdiaev vorbind de **intelighenția** rusă, ar însemna să confunzi realități opuse, ceea ce poate duce la decadență și poate provoca o impotență în creație, atât în științe cât și în artă, sau poate fi cauză directă de moarte colectivă sau individuală, atunci când confuzia e aplicată la politică. Încă din secolul trecut, Rușii transformaseră evoluționismul darwinian într'o religie sau, cel puțin, într'o dogmă. Credincioși acestui paradox, acei idolatri deveniseră capabili, după Soloviev, să enunțe următorul silogism, care este, în realitate, un silogism șchiop : „Omul descinde din maimuță, deci să ne iubim unii pe alții." Odată dispărută premiza minoră, concluzia nu mai avea niciun sens.

Sistemul social și politic pe care Rușii îl preparau, idolatrizînd darwinismul, era de fapt comunismul leninist, așa cum îl formula Dostoievski, cu o claritate aristotelică, în „Posedații". Aberațiile lui Stavroghin vor constitui, una după alta, crezul dogmatic al erei leniniste, cu o impresionantă precizie logică. Delațiunea părinților de către copii, revoluția culturală, asasinatul geniilor, mizeria morală și materială, un întreg sistem bazat pe „A este non A", așa cum avea să ne-o povestească Orwell, cu mai multe detalii și cu mai mare contemporaneitate, va lua formă statală în Uniunea Sovietică, a cărei dramă actuală nu e altceva decât un **polemos** filosofic ajuns la ultimele lui efecte. Utopia va trebui să dispară, în favoarea realității. Platon va trebui să-și cedeze tronul lui Aristot, pentru prima oară în cadrul lungii dominații a unei umbre bizantine care a umplut de teroare secole de istorie. În acest fel, Marseieza, care pare a fi un cântec pentru libertate, ne poate apărea astăzi ca un fel de imn al ghilotinei, supus și el iluzionismului platonic. Rusia va fi deci aristotelică sau nu va fi.

Mă întreb până la ce punct conducătorii dela noi, dacă și-ar pune problema conducerii subt această lumină, n'ar fi în stare să treacă la alte lecturi, spre binele lor și al nos Mă întreb, în continuare, dacă, la o anumită vârstă și la un anumit grad de vasalitate intelectuală, mai e posibil să-ți schimbi maeștrii.

spectator

Un coșmar în coșmar

Puține piese din lume vorbesc mai mult, mai înfrigurat despre moarte decît acest țipăt de disperare care este **Afară în fața ușii** de Wilhelm Borchert. Un autor german ce repetă de mai bine de un secol destinul compatriotului său Büchner, mai ales în precocitatea vocației literare și a morții. Piesa — înspăimîntătoare și morbidă — poate trezi adversitate în aceeași măsură în care Beckmann însuși (eroul, autobiografic nu încape îndoială, al lui Borchert) trezește repulsia celor din jur cu nefericirea lui inestetică. Al doilea război mondial (astăzi după reunificarea Germaniei) pare a fi încheiat sau, în orice caz, el nu mai este o temă literară la modă. Din acest motiv destinul soldatului Beckmann poate părea neinteresant dacă îl reducem la semnificația sa **istorică.**

În treacăt fie spus, imaginea asupra Germaniei pe care o oferă Borchert pare și astăzi atît de dezagreabilă, încît un impresar german, care vorbea cu căldură despre spectacolul lui Mihai Măniuțiu, a refuzat un aer enigmatic, să-l ducă la München. La prima evaluare Borchert vorbește despre destinul tinerilor ostași germani îngenunchiați și decimați în stepele ruseşti, rătăcind prin Europa în căutarea unei patrii pustiite care îi ignoră, rușinată de eșecul vanității ei războinice. Dar disperarea lui Beckmann, absența iremediabilă a poftei de viață țin de abisuri ale ființei umane, pe care istoria ostilă, le adîncește. În coșmarul unei patrii de fum și cenușă, Beckmann trăiește un alt coșmar, al sinuciderii, pe un traseu alternativ, dar ireversibil. Destinul său — un țipăt al conștiinței care se sinucide din demnitate.

Spectacolul lui Mihai Măniuțiu de la **Bulandra** — un remake după premiera de la Cluj din urmă cu un deceniu — nu are nimic din indolența și sterilitatea copiei, pentru că regizorul nu se repetă. Și în afara faptului că Beckmann este interpretat de același Marcel Iureș — care, la rîndul lui nu repetă întru totul compoziția de la Cluj. Atmosfera este morbidă, cernită — coșmarul unui sinucigaș care se aruncă în brațele Elbei, dar Elba îl respinge și îl aruncă pe maluri. Peste toate este o bucurie și o senzualitate a morții. Beckmann resimte moartea nu ca pe o împăcare ci ca pe o împerechere. Asistăm și la un triumf al lui Marcel Iureș (Beckmann). Suferința este interiorizată, niciodată declamată, ascunsă îndărătul unei candori contrariate care se așterne pe chipul său supt și expresiv. Marcel Iureș încorporează destinul lui Beckmann cu o capacitate de absorbție a detaliilor psihice și temperamentale mai rar întîlnită. Lucrurile se petrec nu în zona pură a tragediei, ci în aceea a unui expresionism întîrziat în care drama este însoțită de comentariul ei sceptic sau grotesc. Astfel că Mihai Cafrița joacă un clovn al morții sau poate chiar moartea care maimuțărește un clovn. Mihai Constantin (Bătrînul) — un Dumnezeu abandonat, (o imagine de neuitat această divinitate frîntă, umilită, uzurpată, culcașă de sub poduri pe care o creează Mihai Constantin), iar Dan Aștilean și Cornel Scripcaru compun portrete intens colorate în Directorul de cabaret și Colonelul. Catifelată, serafică, tandrețea însăși ca o amintire intangibilă a căldurii unui cămin. Micaela Caracaș (O fată). Elba e o femeie dintr-o bucată, foarte seducătore și energică în interpretarea Torei Vasilescu, Ica Matache (Doamna Kramer) și Doru Ana (Bărbatul fetei) completează lumea de coșmar pe care o traversează Beckmann. Sextetul lui Marius Popp — cu reprizele sale de jazz — se lamentează, țipă, se resemnează, adaugă o neobișnuită armonie în exasperare. Bună ideea cu prezența instrumentiștilor lui Marius Popp, inteligent împletită cu actorii. Ei te apropie și te îndepărtează de drama lui Beckmann, o comentează, în orice caz și „vorbind" despre ea o transformă în baladă. Povestită parcă de altcineva, drama își pierde din asprimea ei aproape rudimentară, se stilizează. Frig, umezeală și moarte. După aproape două ore de spectacol te smulgi cu greu din mrejele a două coșmaruri concentrice.

Mircea Ghițulescu

Învăluire și dezvăluire (III)

Mai există însă un aspect esențial al învăluirii. Căci într-un secol al dezvăluirii și necuvintelor, al discontinuității și al blocajului de sens ca stupoare și chiar scandal, Blaga și Rilke sînt cumva excepții. Ei formează cazurile salutare, învăluitori de descendență eminesciano-hölderliniană. Deși incomplet, ei amintesc, totuși, cum era lumea înainte de dezintegrarea modernistă. Să punem în ecuația comparării alte exemple: un fragment dintr-un sonet rilkean tot în tălmăcirea lui Baconski: **„Numai cel ce cu morții ispita / macului a încercat-o, reține / sunetul pur, melodia ce vine / din slavă, neauzită“**, o celebră strofă blagiană : **„Frate, o boală învinsă ți se pare orice carte / Dar cel ce ți-a vorbit e în pămînt / e în apă, e în vînt sau mai departe“** și începutul din **Stelele-n cer**: **„Stelele-n cer / deasupra mărilor / ard depărtărilor / pînă ce pier“**. În toate aceste trei exemple e vorba de o desăvîrșire, o înălțare, o sublimare. La Eminescu învăluirea e perfectă, sacrul se topește perfect în datele peisajului. Ce poate fi mai „banal“ decît o stea care arde și se stinge în depărtări ? Se stinge sau trece în invizibilul inaccesibil ochilor celor muritori ? La ceilalți doi, lucrurile stau mai complicat, semn al caracterului imperfect, al învăluirii și al atracției dezvăluirii. Atît Rilke cît și Blaga rostesc aceeași devenire întru Ființă, dar o fac în așa fel încît silesc Ființa să-și iasă din ascunzișul camuflat de natură. La Rilke se simte net efortul transcenderii morții, deși e vorba de o altă moarte „în viață“, ca și Orfeu care „din viață“ a trecut pe tărîmul lui Hades, pe cînd la Blaga învingerea maladiei (morții) se realizează prin carte, doar că cel care a murit în mod natural nu e doar în pămînt, ci și în celelalte elemente (s-ar sugera oare posibilitatea altor rituri de trecere în afara celui de înhumare?) sau chiar mai departe în depărtarea eminesciană din **Stelele-n cer**. Dezvăluirea presupune un hiat și un salt, o blocare în fața unui non-sens pe care nu-l respingi findcă simți în spatele lui un sens mai profund. Din aceeași poezie blagiană să cităm sfîrșitul: **„Ți-a mai rămas în urechi un cuvînt? / De la basmul sîngelui spus / întoarce-ți sufletul către perete / Și lacrima către apus“**. Fără îndoială, aici nu e o scurtcircuitare à la Nichita, dar este o nedumerire inițială care se convertește într-o pietate a mirării. Cu toate acestea, nu e vorba de învăluirea pură, deoarece învăluirea îl aduce pe cititor în fața unei depline înțelegeri pe care acesta, dacă poate, o depășește trecînd spre o înțelegere superioară. Și, se știe doar, e mult mai greu să ÎNȚELEGI după ce ai înțeles decît să ÎNȚELEGI după ce n-ai înțeles sau ai înțeles parțial! De aceea, acum și nu numai acum, învăluirea a reprezentat o operație de infinită delicatețe a cărei realizare nu a depins atît de valoarea artistului, cît de un spirit al veacului ce a îngăduit consensul fericit: creație — receptare. Se ridică astfel aspectul esențial al învăluirii de care aminteam. Așa cum în cazul unei liturghii, credincioșii nu vin la biserică pentru a afla ceva „nou“ în desfășurarea ritualului, din curiozitate, ci a re-primi (a cîta oară !) confesiunea vechiului, a se lăsa integrați în ritm și în incantație, mijloc sigur de a învinge identitatea profană și a fi parte dintr-un suflet mai mare, așa și în cazul învăluirii artistice cititorii nu au nevoie de scurtcircuit, ci tocmai de un circuit de la sămînță la stea, de la inimă la zeu, lăsîndu-se cu bună știință furați în învăluirile pe care le înțeleg foarte bine; dar prin a căror meandrare „se strecor“ spre o înțelegere superioară. Cînd citim **Luceafărul** sau **Miorița** a suta mia oară nu trebuie să ne punem problema unei noi lecturi și, mai ales, dacă avem pretenția de literați, a unei interpretări de genul „Eminescu, poetul anonim — contemporanii noștri“, ci, dimpotrivă, avem chiar datoria să ne ferim de asemenea lecturi pentru a o păstra pe cea veche prin participare, așa cum au participat zeci de generații la liturghia versului care, nu se știe, poate mîntui o parte a sufletului nostru consumat în alienări de tot soiul. Ceea ce am scris aici nu este misticism patriotic, obscurantism travestit în costum național, e doar o încercare de a explica învăluirea pînă la ultimele consecințe. Trecerea lui Eminescu, fie în registrul romanțelor de mahala, fie în cel al canonizării propagandistice demonstrează în fond degradarea înțelegerii sale de suprem Învăluitor. Eminescu nu e accesibil pentru a fi banalizat, ci pentru a conduce accesul aparent lesnicios spre un mister la fel de intens și inaccesibil ca în unele din operele remarcabile ale dezvăluirii moderne. Numai că dacă în materie de artă modernă mulți sucombă datorită scurtcircuitărilor frecvente, intrarea prin Eminescu este la îndemîna tuturor. Numai că în pofida „intrării libere“ eșecul este asigurat. Am simțit doar din propria mea experiență de cititor al lui Eminescu cum alunec pe deasupra versurilor, fiind incapabil să le „citesc“ învăluirea. **„Sara pe deal buciumul sună cu jale / turmele-l urc, stelele scapără-n cale... luna pe cer trece-așa sfîntă și clară / ochii tăi caută-n frunza cea rară...“** Spre rușinea mea, am spus: ce platitudine, fiind crescut doar la școala scăpărărilor intelectuale, a paradoxurilor isterice și, mult mai tîrziu, am înțeles că de fapt aceste versuri nu se adresează unor literați sastisiți, unor cerebrali blazați, ci sînt parte din duhul atotîmprejmuitor Învăluirea deci, în ultimă instanță, presupune participare, comuniune, consens liturgic, coborîrea divinității în ape, arbori, mîini împreunate. Spre deosebire de ea, dezvăluirea înseamnă ruptură, însingurare, dezbinare tragică, situarea divinului în nouri de abstracțiuni. Predomină registrul negativ (necuvînt, nenăscut, nefăcut), numai că un abuz de asemenea expresii pînă la urmă, în loc să sugereze apofatismul, camuflează o certă decadență spirituală. Accentul se deplasează atunci spre originalitatea cu orice preț, talent ca sursă de întortocheli și dificultăți, nu mai contează ce spui, ajungi captiv expresiei și treptat nici nu mai știi dacă spui ceva. Traseul este limpede : de la versul care trece prin „tot ce mișcă“, unificînd și sancționînd, pînă la poezia sterilă și căznită.

Cînd Dante atrăgea atenția că sub vestmîntul versurilor sale se ascunde o doctrină spirituală a cărei cunoaștere presupune trăirea și identificarea cu ea, numea rostul dintotdeauna al învăluirii. Dar versurile pot fi atît limpezi, cît și obscure. În text se vorbește de **versi strani**, ceea ce ar trimite spre obscuritate, dar cred că în egală măsură e presupusă și limpezimea. Tot Dante în **Divina Comedie** revine asupra naturii vălului spunînd că uneori e atît de subțire încît e prea ușor să pătrunzi dincolo de el, spre adevăr. Dacă adevărul suprem e de nenumit, atunci toate numele ce i se pot atribui nu sînt atît dezvăluiri, cît învăluiri. De fapt, în acest caz „intrarea“ în ritmul învăluirilor conduce la o apoteoză a dezvăluirii cînd dorința de numire se sublimează în tăcerea de a fi cu Numele... Căci poetul face din viața sa trup al operei din care se hrănesc apoi viețile celorlalți ce, la rîndul lor, întregesc jerfa firii către Ființa redistribuitoare apoi de alte și alte făpturi. Cerul e în cuvînt dacă și cuvîntul își amintește că s-a născut în Cer...

Dan Stanca

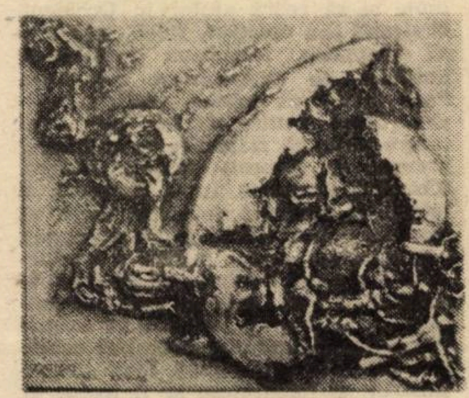

haiku

În zori, cu prima rază,
vîrful copacului
ar vrea să zboare.

GLOSSE

În felul de a fi al gîndurilor noastre încape tristețea străzilor care se sfîrșesc într-un maidan cu iarbă pîrjolită și plin de gunoaie. Trecători necunoscuți, cu care ne întretăiem o clipă, par să nu știe nimic despre asta. Ei merg poate doar pînă la o anume adresă, fac dus-întors de fiecare dată pe o aceeași distanță, ca un mecanism. Un mecanism nu poate ști mai mult decît îi permit traseele înscrise în alcătuirea lui. El nu poate afla ce este dincolo de limitele între care se mișcă. Și poate că așa este mai bine, mai sigur, mai liniștitor. Să ai cu adevărat mobilitatea gîndului devine adesea de nesuportat.

Încet-încet frunzele plopului astupă peisajul care se vede pe fereastră. Plopul însuși devine acum unicul peisaj. Vei începe să studiezi arcuirea ramurilor, calitatea verdelui, nervurile frunzelor în lumină, spărturile de cer ca niște hieroglife mișcătoare. Lumea de dincolo se va șterge încet-încet din memorie. Va fi bine. Va fi ca într-un vis tăcut în care zbori fără întoarcere spre o destinație necunoscută. Nu ai aripi, dar ești purtat de-un flux care, cu viteză constantă, te apropie de țintă. Te trezești brusc și te repezi la fereastră și fața ta stă mult timp fără expresie în lumina verde care o acoperă.

Este o prostie să crezi că cineva îți vrea binele, nimeni neintenționînd ceva în lumea asta, așa cum o fereastră deschisă nu intenționează să aerisească odaia, ci stă în această poziție datorită inconștienței unei mîini care crede într-o schimbare și-a unei minți care numără impulsurile și etapele nimicniciei universale cu orgoliul unei descoperiri personale.

Satisfăcut de faptul că prietenii, luați de greutățile vieții, te uită fără să intenționeze asta, te culci tot mai tîrziu seara sperînd într-o resuscitare a senzațiilor din copilărie cînd dădeai la o parte ușa dulapului din perete ca să [illegible] un alt spațiu, ascuns, zidit în neliniștea paralizantă a granițelor.

Covîrșit de tot ce pretinde înțelegere așa cum pledul căldură, string mîna unui necunoscut cu care am intrat în vorbă în tramvai. Schimb păreri și impresii cu nonșalanța cu care alții călătoresc cu avionul peste continentele lumii — depărtare anulată în minte dar simțită în amprentele policarului ca o asceză ignorată pînă și de detectorul de minciuni.

Constantin Abăluță

alexandru ivănescu

* * *

Ești rîul de sub pojghița de gheață.
Deasupra nămeții s-au spulberat — sau n-au venit ;
se-aude un cuțit sub tocilă.
Vîntul face ochi mari
precum madam arsene cînd citește
orarul farmaciilor de noapte

* * *

Unii spun : viața e un martor mincinos ! —

dar aerul acesta străveziu
care se varsă-n noi
de pe cadranul zilei
imens
convulsionat
oracular
palid ca un epileptic abia ieșit din criză.

* * *

... stea căzătoare. — zise zeul.

să mă scutur de acel praf sideral,
ca de o pulbere,
ca de un polen al luminii
pe care pășesc
îngerii pămîntului făgăduinței

* * *

Acolo, în prima copilărie,
unde eram socotit ca un străin de lume.
Numai maică-mea, scoțîndu-mă
din hăul codrului întunecat
în poiana luminii,
știa că voi arde aprins
de o stea căzătoare :

— Tu ești amintirea mea din viitor, — îmi spunea ea
ducîndu-mă de mînă,
steaua ta încă nici n-a răsărit

* * *

Oglindindu-se-n sinele său,
semnul — luntrea de aur a zeului
plutește lin de la un capăt la altul al lumii,

își privește abisul

plastică

Zeul Dante

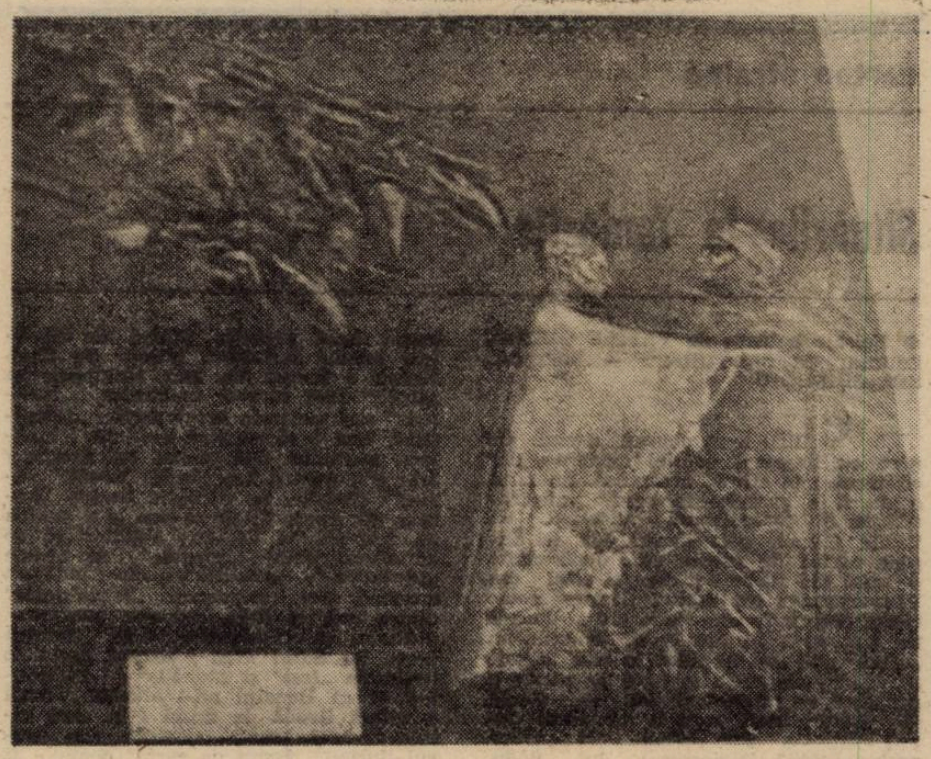

Intrat în conștiința definitivă a omenirii, aidoma marilor și esențialelor religii, care dau sens și strălucire existenței noastre, Dante este locul comun al poeziei universale ; este un nume ce împodobește aidoma pinilor singuratici, pustiul ce ne împresoară prin sordida și neputincioasa rîvnă a furnicarului de visuri și disperări ce sîntem. De mulți ani, **Ravenna**, fosta capitală antică (sub Honorius) a Imperiului Roman de Apus, este patroana uneia dintre cele mai frumoase și pasionante confruntări artistice din cîte s-au întreprins vreodată. Întreaga lume artistică este convocată să consacre patriarhului Renașterii italice, ofranda viziunii lor creatoare. Un sens nobil îndeamnă la acest aproape sacru ritual anual săvîrșit de noile generații de sculptori, din vina divină a spiritualității dantești întrupîndu-se mereu alte și alte constelații artistice.

La acest Ateneu al miniaturii sculpturale, de aproape un deceniu, prezența românească este consistentă și neîntreruptă. Generozitatea pretextului cultural, care alimentează inspirația participanților la „Dantesca", a impus de fiecare dată rigori selective foarte severe și în etape succesive. Pentru „lotul" reprezentativ național se constituie un juriu de selecție, a cărui sarcină este de a alcătui, pe baza cercetării directe a lucrărilor elaborate în material definitiv, de regulă bronz, eșantionul celor 5—6 compoziții (adeseori mai numeroase), dintr-un total de cîteva zeci de propuneri de valoare foarte apropiată, care este supus ulterior unei alte preselecții, de data aceasta, operată de partea italiană, care decide numărul lucrărilor ce primesc „pașaportul" pentru Ravenna. Nivelul de exigență ce operează la aceste stadii preliminare este deosebit, ceea ce atrage după sine o concurență artistică acerbă, operele oferite la „rundele" Dantesca fiind în covîrșitoarea majoritate de o ținută ce impune prin profesionalitate și originalitate a interpretării motivelor literare și filosofice dantești.

Muzeul Colecțiilor din Capitală a avut excelenta inițiativă de a reuni sub aceleași auspicii 30 de lucrări și creatori, care au onorat simpozioanele sculpturii pe teme dantești de la Ravenna. Cele mai multe dintre ele au fost aureolate cu semnele recunoștinței organizatorilor, participarea românească fiind, în acest sens, una dintre cele mai semnificative și mai autoritare dintre cele ce se prezintă acolo. Este evident faptul că opera lui Dante este bine asimilată de cultura română, cutezanța și rafinamentul interpretărilor plastice ale acestei **panorama mundi**, care este „Divina Commedia", așa cum sînt demonstrate de lucrările ce au fost validate de juriile de la Ravenna, sînt de o convingătoare valoare. 30 de compoziții de o surprinzătoare diversitate stilistică, unite prin fluxul dens al poeticii marelui florentin. Același care a nutrit creația multor figuri ilustre din galeria artelor plastice universale, de la Dürer și Botticelli la Gustave Doré și Barlach. Ravenna a impus în ultimii ani pleiade remarcabile de sculptori, din toate generațiile, dar mai cu seamă din cele tinere, neegalată de toate tentativele anterioare pe care le-a făcut sculptura universală. S-a constituit astfel **un corpus de opere fundamentale**, care pot umple oricînd cu nestemate agorele artistice ale planetei. Secolul al XX-lea are în Ravenna una dintre capitalele artistice de căpătîi ale lumii contemporane, tot așa cum Bayreuth, Avignon, Stratford, Prades rezonează în conștiința lumii de astăzi aidoma marilor simboluri ale dăinuirii și înfrățirii noastre spirituale.

Expoziția de la Muzeul Colecțiilor este un crîmpei din această curată bucurie a lumii și ea poartă, indestructibilă și de neconfundat, pecetea geniului creator românesc. În confruntarea cu dimensiunile artei universale, aceste semnături, săpate în bronzul eternității, vor fi mereu învingătoare — Mihai Marcu, Al. Păsat, Narcis Teodoreanu, M. Dăneasa, Chifu Panaite, Al. Lupu, Czitrom Bela, S. Moldovan, Petru Iecza, Victor Gaga, Nicolaus Otto Kruch, Ilarion Voinea, Ad. Popescu, Mihai Buculei, Silviu Dancea, I. Iancuț, Vl. Predescu, Rodion Gheorghiță, Cr. Bedivan, Szakats Bela, Antoaneta Andrei, Călinescu-Arghira, Doru Drăgușin, I. Bolborea, Vlad Aurel, Zoe Pop...

Corneliu Antim

muzica

Săptămîna internațională a muzicii noi (IV)

Marți, 28 mai. Cvintetul de alămuri din Chișinău și mai vechii colaboratori ai compozitorilor basarabeni (pianista Rodica Dănceanu și violoncelista Anca Vartolomei) prezintă un program cameral variat, cuprinzînd zone stilistice largi și, prin lucrările tinerilor Ghenadie Ciobanu și Marian Stârcea, promițătoare deschideri spre o mai acută modernitate. Nu cunosc motivele pentru care **Miorița**, excelenta piesă a lui Tudor Chiriac, a fost înlocuită cu o alta, **Sonata pentru pian** de Anfisa Feodorov. Regretabil cu atît mai mult cu cît Sonata a fost, probabil, una dintre cele mai discutabile piese ale festivalului. Din punct de vedere formal, dar și ca gust al „opțiunilor" melodice. I-aș reproșa, mai ales, o anume „grandoare" (prin armonii, unisonuri) amplificînd senzația unei muzici ce părea scrisă mai mult din „impulsuri" culturale neasimilate.

Sonata pentru vioară și pian de Gheorghe Neaga, decanul de vîrstă al compozitorilor prezenți (interpreți Lucia și Angela Neaga) ține de o zonă „temperat" contemporană. Cromatică, de suflu romantic, aș zice, bine articulată în secțiunile mari, cu intervenții ritmice binevenite ale pianului ce înviorează trama melodică a viorii aflată uneori la limita „saturației" discursive. O piesă respectabilă, ca bună școală, dar în bună parte „datată".

Cvintetul pentru alămuri de Ghenadie Ciobanu definește o convingătoare deschidere a basarabenilor spre „renovarea" tradiției. Liricul de bună factură care este Ciobanu e dublat de data asta de o tendință (benefică în perspectivă) de „detașare" față de propria sensibilitate, printr-un fin umor al efectelor timbrale și-a unei schițate intenții de teatru instrumental. Un punct pozitiv și pentru ținuta profesionistă a membrilor cvintetului.

Trio-ul pentru clarinet (partitură trecută saxofonului) **violoncel și pian** de Marian Stârcea este și el un bun punct de referință pentru valoarea și perspectivele componisticii muzicale de dincolo de Prut. Cu atît mai mult cu cît el se manifestă într-un gen „esențializat", cameralul — gen ce a fost întotdeauna semnul maturității creatoare.

Întrebări și mai puține răspunsuri la **Iubiri pentru orchestră** de Horațiu Rădulescu. „Luxuria" vanității ? Jocul de-a Apocalipsa ?... Oricum, nu așa mi-o imaginez eu. Trebuie să fie acolo și sunete lungi, dureros de frumoase.

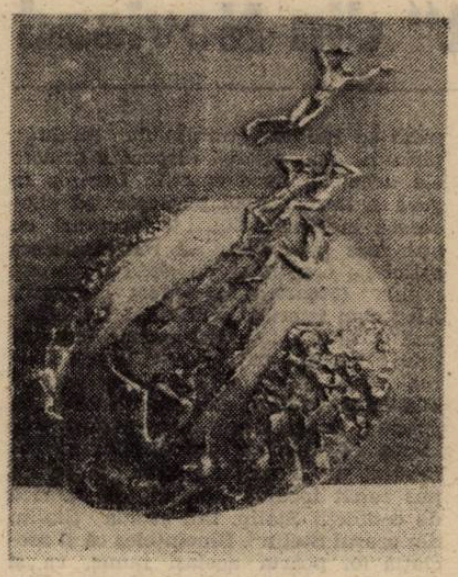

Asurzitoare metaforă a trepidației secolului ? De ce „Iubiri" ? (Nu, nu e important. Și Narcis iubește.) Sau poate eu greșesc. Poate nu simt eu tragismul „lipsei" de formă. Al căutării ei. Dar este căutare ? E „oboseala" mea vinovată de refuzul unui anumit tip de „agresiune" sonoră ? Apolinicule, mă ironiza simpatic un fost coleg de conservator. Poate. Poate de-aceea mi-au plăcut agreabilele (n-aș spune mai mult) **Valsuri ignobile...** de Capoianu, vocea limpede și natural impostată a Biancăi Manoleanu. Umorul, cînd e bine strunit (adică serios) poate fi salvator. Pentru forme ce uneori se „destructurează" pînă la anulare.

Despre **Requiemul** de Miriam Marbe aș vrea să scriu cîndva mai pe larg. Merită. Un requiem cu „tema" albastru (are și subtitlul Fra Angelico — Chagall — Voroneț). O muzică așezată între o luminoasă împăcare și-un marcat tragism. O muzică destinată (după cum spune autoarea) a fi cîntată în cadrul unei expoziții, de pictură de la Heidelberg. Dar pentru a mă reîntoarce la el trebuie să se risipească ultimul acord al unui alt requiem ascultat recent. Cel mozartian. Nu-i vorba de-a face o comparație, oricum riscată, ci de a-l urmări și prin „complementaritatea" unei alte culori. Cea a tragicului pur — roșul.

Valentin Petculescu

tele-imaginea

Imaginea supraliminară

Este cunoscut procedeul necinstit prin care bietul spectator este determinat să-și dorească ori să acționeze, nu potrivit intereselor sale, ci, conform voinței producătorului de film sau spectacol T.V., anume tehnica imaginii subliminare.

La cîteva imagini se înseamnă o altă imagine, complet străină de subiect, imagine ce nu se vede, dar se recepționează și așa lucrează, drăguța de ea, pînă te convinge de ceea ce nu ai habar sau nu vrei să știi.

Ultimul scandal de proporții în domeniu a fost cînd cu alegerea domnului Mitterrand în funcția de președinte al Franței. Asta pentru că francezii sînt cam cîrcotași, cam căpoși și nu pot fi convinși cu una cu două. Cu românii lucrurile stau cu totul altfel. La noi nu este nevoie să picuri pe nevăzute, pe neștiute licoarea adormitoare, la noi trebuie să-i torni în cap hîrdăul, să se satureze, să se cuprindă cu totul. Spectatorul român nu e suspicios, neîncrezător în ce i se servește. El vrea, dorește să fie mințit, să i se spună 24 de ore din 24 de ore cu insistență, fără istov **ceva.**

Ceva care să-i placă, care să-l facă fericit măcar în imaginația sa atît de fecundă și de autoritară, dacă pentru român imaginația este totul. Este totul adică înlocuiește orice, chiar realitatea însăși.

Așa se face că T.V.R., sub înțeleapta conducere a domnului Răzvan Theodorescu a descoperit și a introdus în practica informațională tehnica imaginii supraliminare.

Un exemplu a fost filmulețul produs de Pro-Media, „72 de ore" în care s-a mințit cu sațiu și entuziasm. A plăcut, dom'le, a plăcut pentru că pe cei mai mulți i-a scutit de a lua contact cu realitatea, de a-și revizui cît de cît părerile. O lene profitabilă, asemeni nepăsării care, cine știe, prelungește existența chiar dacă mărunțește viața. Iar alt exemplu l-am auzit pe cînd se comentau cîteva imagini din zonele chineze speciale, „vitrine pentru export". Suna cam așa : „Firmele occidentale investesc cu frenezie în China fără să fie stînjenite de opțiunea comunistă a politicii interne a guvernului de la Beijing". Investiții străine întru modernizarea lagărului de concentrare. Prin sîrma ghimpată se va introduce curent de înaltă tensiune produs în centralele atomice sigure, de producție occidentală.

O adevărată, superbă imagine supraliminară ! Aștept un documentar cu piața Tien An Men în care soldații joacă șeptic cu studenții, ferindu-se cu evantaie de mușchi verzi și grase, din acelea care trag îndeobște la morți. Ori la sînge roșu, tînăr și proaspăt vărsat.

Eugen Uricaru

cartea străină

Situările în fantastic

● Peisaje bolnave de VASILE GIRNEȚ Editura LITERATURA ARTISTICĂ, 1900, CHIȘINĂU

Criticii s-au obișnuit destul de greu cu livrescul poeziei moderne, dar au făcut-o în sfîrșit, acceptînd, chiar, că poate fi o garanție în actul „valorizării", ca și textualismul, de altfel. Că Vasile Gîrneț, poet basarabean își începe cartea de poeme cu două citate — unul din Radu Petrescu și altul din Dino Buzzati (ca motto, fireste), poate părea ostentativ dar este, sigur, dovadă de bun gust. Și din motto desprindem „cheia" stilistică în felul în care trebuie să cunoastem cheia în care se citește o partitură — intelectualizată — făcută din elogiul Ideii, cum îl înțelesese Camil Petrescu, dar trecut prin „prisma personalității" (Maiorescu) lui Radu Petrescu : „Fotografiile oferite de memorie erau reci, ca orice fotografie și carnea Ideii stăruia peste ele, ademenind sentimentul să încerce a se sătura cu ele rozind și sfărîmînd în fălci osul grabnic gol".

Asta pentru a sugera dinamica Sentiment-Idee în poezia sa. În schimb, fragmentul din Dino Buzzati va spriijini toate tentativele de a aduce tenta absurdului în coloratura generală a tablourilor ce au ca subiect, totuși. Istoria : „Aprindeți fitilul în Absurdia/ să licărim cumva în lentilele / ochelarilor cameleon ai Istoriei / cînd se întoarce din vacanța de Paști... // aprindeți, vă rog, fitilul / că orbecăiește arhaic azilul / în care un tiran senil drept frond[illegible] că nebunia cu metodă" (Aprindeți fitilul).

Dacă uneori absurdul poate fi metonimia totalitarismului, alteori conceptul se referă la pulverizarea modelelor literare tradiționale, la anti-literatură sau la „literatura absurdului" : „cînd imaginația supune realitatea / și striveste sub tăvălug nuanța" cînd „modelul" devine Kafka : „Tulburătoare scrisorile lui Kafka / către Felicia / marele timid îmi strica din nou jucăriile / — modele în care crezusem pînă atunci / aruncîndu-mă derutat într-o contemplație ce parcă cersea răscumpărarea...". (Puzzle).

Vasile Gîrneț vorbește despre lecturile sale ca și cînd ar vorbi despre iubirile sale. Are cîteva Idoli. Mai întîi, fireste cei pe care îi citează dintru început, ca motto apoi, succesiv, poetul ne dezvăluie tainele formației sale. Pe lîngă Kafka, e Proust din care aminteste un „topos" drag tuturor exegeților, „madlena" sau memoria involuntară : „principalul însă e să ne lase madlena / madlena memoriei din cărtile lui Proust / asta e" ; pentru procedeele „noului roman", desigur, se vorbeste despre „lectura din Sorin Titel" si mai ales pentru că, într-un fel de „ars poetica" să se definească noile „modele" de poezie „prozastică", „realistă", „de notație", mergînd spre stergerea „frontierelor" dintre epic și liric, reluarea impresionismului și sinesteziilor : „Te fascina proza lui Sorin Titel / rosteai nostalgic cuvintele „frai" și „tuhăus" / închipuindu-ți că Banatul nu-i altceva / decît o uriașă livadă de pruni / în care lumea ascultă muzică clasică". (De dragul iluziei). „Semn de carte" poate fi socotită un crez literar, o „ars poetica" unde ideea principală este cu siguranță fuga de provincialism a poetului basarabean. Printre rînduri citești spaima că ar putea rămîne în urmă cu „uneltele sale", orgoliul că este singurul care are lecturi mai mult sau mai puțin „moderniste" (Proust e încă o emblemă a îndrăznelii novatoare în literatură și a lecturii dificile dar selecte) ba chiar snobismul de a scrie versuri influentate de un tînăr poet bine cotat de critică ; Poetul — conform acestei arte poetice ar fi dator să-și „năucească" cititorii, să cultive „exotismul", să se delecteze / formeze cu muzică, să aibe lecturi singulare, să fie „iconoclast" — un nonconformist, un imprevizibil / un avangardist. În acest spirit am citit „Semn de carte".

„Aruncă o minge de golf / în mijlocul poeziei / pentru exotism / si năuceste-ti cititorii cu vestea / că ai ascultat azi, marți, zi de sec / o cantată profană de Scarlatti / taie în fașă replica exegetului bigot / aburcat pe tocuri să-l deruteze pe Dumnezeu / și spune-i că ai spray-at salonul metaforei (spray-ul rămas de la cărtărescu / cel cu deambulările prin divizia cuvintelor) / și, mai ales, nu uita să-i sugerezi / c-ai avut revelația umilă / să descoperi / că esti unicul om din cartier / care a citit Proust".

Vasile Gîrneț este un poet care stie să se surprindă, lucid, în ipostaza singurătății, cu orgoliul (intelectual) că își este el însuși o bibliotecă. Tema este dacă observăm bine, absolut nouă iar poezia care o ilustrează — excelentă : „Încerc să nu aud / timpul urlînd în mandibula ceasului / crimele lui absurde si zgomotoase / disipate pe creierul meu — o bibliotecă / închisă acum, închisă / părăsită de mine / acel care am vrut întotdeauna să văd / să știu, să depun mărturie // mi-ajunge, zic, singurătatea aceasta / întreagă și liniștită / izolarea aceasta terapeutică / tăcerea precaută / nerisipitoare / despodobită de artificii ca o litanie // mi-ajunge / chiar dacă peste un timp / însul care mă învecinează / (ca să vezi, a existat si de data aceasta unul) / mă va sfătui să fiu logic cu mine însumi / să fiu din nou, să fiu" (Examen de sine). Există o plăcere a singurătății, chiar forța de a-ți inventa singurătatea în ciuda faptului că există niste personaje — lirice, fireste — Ioana, Miron : si prin aglomerare de metafore livresti adăugîndu-se inefabila tentă bacoviană care a devenit specifică artei lui Gîrneț : „Tramele nopții... / să aprinzi ruguri la ferestre / si să sperii ereticii care devastează / crasul acesta trist si fricos / uitat de istorie / cum coiful lui Cromwell / călcat în picioare într-un film vechi / prost regizat / în care plouă întruna // ca o mereu reînnoită întrebare noaptea / si-ti place să te crezi singur / chiar dacă stii că alături / Ioana pictează mere" (Ca o întrebare, noaptea).

„Intelectualism" declarat, cu ostentație și orgoliu am găsit într-o alegorie scurtă dar încărcată de personificări si simboluri unele scrise cu majuscule, o mică parabolă, pînă la urmă despre luciditate și vis : „Sărutul nomad al ideii / mă găsi singur pe scările / uzate de credință ale Literei / unde Ispita cerne victorioasă / cenușa morților tineri / peste Apa ratării // sufletul meu / între luciditate si vis / vă întinde mîna / pe cărările de sare" (Mumele).

Chiar si prin bacovianismul tîrziu, Vasile Gîrneț se sincronizează cu poetii de dincoace de Prut. Si totusi, parcă tristetea provincială este mai grea, mai autentică decît a altor poeti contemporani, în versurile scrise la Chișinău. Iată motivul literar al parcului, propriu „bacovianismului" : „Mai trîsti parcă astăzi copacii / n-au ajutat nici esarfele tale / legate aseară pe trupurile lor / subțiri si reci / istovite de suferință // miroase a secure... // în partea aceasta surdă a lumii / moartea urcă din nou / în balconul puterii // gest inutil — îmi spun deodată — / silinta ta de a evacua / prezentul din text" (Complici cu cenușa).

Bacovian este si titlul volumului si poemul ce se numeste „Peisaje bolnave" : „Am macerat fictiunile / si visele / ale mele si ale prietenului meu / bun si usor aerian / dar nu reusesc / decît peisaje bolnave // poate lumina inimii / ar trebui să răzbată altfel spre voi ? // mi-e frică întruna / că scrisul meu înghesuie lumea". Sînt evidente anxietatea, gestul timorat, dialogul frînt — semne ale bacovianismului, la care se adaugă altele cum ar fi citadinismul cu „ploi putrede", ceața, pustiul, sordidul, atrocele, exasperarea : „afară / — ceață, sunete atroce / resturi si zdrente / teorii si formule ciopîrtite / acefale fragmente / si alte podoabe ale orașului / cu trotuare pustii / pe care se aud noaptea / pașii uzi ai seminței". (Anchetă). O lume a grimasei, a aparentelor descurajante, ducînd dincolo de spleen-ul, de plictisul si „uritul" simbolist, la exasperarea spasmodică, într-o gesticulație a demistificării, a sfîșierii vălurilor aparentei conformiste, am găsit în poemul „Salutînd aparența", care ar sugera, poate, o cale pe care va evolua lirica prea adesea sarcastic-anxioasă a acestui poet într-adevăr talentat : „Între cioburile verii / mesterul — ikebana liniștind flinta / stergîndu-i un plasture peste / gura în spasme / împrăștiind grăbit fumul / plantînd ici-colo cîte un trandafir / încleind tîiele frînte / desenînd smocuri de iarbă / gîze si păsări / si aer si o perspectivă lălîie / fără margini / care absoarbe // după aceea / mesterul — ikebana / salută respectuos aparența / tresele ei cenusii ce mimează / sobrietatea si cumsecădenia" (Salutînd aparența).

As observa că în grija de a nu rămîne la un vocabular vetust, scriitorul face uneori abuz de neologisme : de ce „fatigate" pentru „obosite" cînd parcă ultimul epitet este, încă, mai „tare" ?

Stilul colocvial, familiaritatea „avangardistă" cu cititorul îl prinde bine pe Vasile Gîrneț : „mi-i trist că nu vă încap pe toți / ocrotitor / într-un poem // dar cine mai poate scrie astăzi un asemenea poem ? / cine mai poate, cînd tot ce scrie aici / e un accident..." (Urme).

Si fireste ultima poemă, dar nu cea din urmă ca importantă, dimpotrivă, tratează tema patriotică. O face iarăsi, „cu gîndiri si cu imagini" (ca să cotez frumoasa sintagmă eminesciană) inedite, înduioșătoare prin sensibilitate si prin inventivitatea cu care versul alb cuprinde adîncul autohtonism. Atîta elaborare si luciditate sensibilizată în prozodie modernă, aminteste demersul blagian dar atît, căci gesticulația poetică și tropii au originalitate ..... / și veți afla de existenta mea / si ne vom întîlni / cu gîndul acesta am trăit o vreme / mult / pînă mi-a venit ideea / să scriu pe nisip numele meu / pe care o apă îl îmbrătisa si-l ducea / îl tot ducea spre Dunăre / de atunci nu-mi mai rămîne / decît speranta că la vară / cineva din voi se va scălda în mare" (Scrisoare).

Poetul dedică versuri lui Mircea Dinescu, lui Liviu Antonesei si prozatorului basarabean Vitalie Ciobanu : gestul e frumos întrucît si poemele lui Vasile Gîrneț au patina talentului adevărat.

Adriana Iliescu

stop-cadru

Un „nouăzecist" din Novisad

Ioan Flora aparține minorității române care trăiește la Novisad, e poet și scrie în limba lui maternă. I-a apărut către sfîrșitul anului trecut al șaptelea volum de versuri, **Tălpile violete,** în editura **Libertatea,** biblioteca **Ultra** iar confrații săi din țară pot să-l invidieze, văzînd sub ce aspect grafic se prezintă cartea cititorilor. Ioan Flora a studiat literele la București și a frecventat cenaclul universitar al Facultății. S-a numărat printre cei mai vechi membri ai **Junimii,** a fondat în cadrul ei un mic grup, **Noii,** împreună cu Gheorghe Iova, Gheorghe Crăciun și Gheorghe Ene, scoțînd o gazetă de perete și folosindu-i paginile ca să popularizeze programul acestuia. Demn de interes e că Geo Bogza l-a remarcat pe Flora, după primele poezii publicate și a ținut să-și facă publică aprecierea.

Debutul nu a dezmințit cuvintele de laudă care l-au întîmpinat. E un poet în toată puterea cuvîntului, cu o voce personală, distinctă printre reprezentanții generației optzeciste. În **Tălpile violete** practică, asemenea lor, o lirică deliberat prozaizată, adică fuge de metafore și evită orice pas pe coturni. Se ține lipit, dacă putem spune așa, de realitatea cotidiană, relatează adeseori sec, cu amănunte precise, „nepoetice", cîte un fapt revelator, îngăduindu-și doar, ici colo rare notații sarcastice. O țărancă măruntă și osoasă nu vrea să dea drumul din mînă sacului pe care „comisarii poporului" se muncesc să i-l confiște. Exasperat de rezistența femeii, unul, „rînjind", scoate briceagul și dă gaură prădei. Din sacul despicat se risipesc „mirabilele" semințe, țăranca își plimbă disperată printre ele degetele, duce smerită boabele la gură și tîmple, apoi pornește să bocească îndelung. Zbirii o stropesc cu apă rece și o silesc să redobîndească astfel „o conștiință de clasă în toată regula" **(Moartea cu efect întîrziat).** Alt poem istorisește sfîrșitul lui Grigori Rasputin, folosind memoriile prințului Iusupov participant la asasinarea personajului, și apasă pe incredibila forță vitală a călugărului siberian, „păunul și armăsarul curții rusești". În **Lupta voluntară a pompierilor cu incendiul** ni se narează cum aceștia au pus capăt focului izbucnit „la Fabrica de confecții Stalin, din strada Stalin, din orașul Stalin". Bineînțeles că și asociația lor poartă același nume, ca și vehiculele, furtunurile și căștile. „Elevii" de la Școala generală Stalin, „din cartierul Stalin", „din Piața Stalin", le înmînează apoi „vajnicilor pompieri voluntari trandafiri și garoafe".

Tipul acesta de poezie are drept părinte, în literatura noastră pe Geo Bogza, și au practicat-o o parte a suprarealiștilor, care au urmărit să-i efectueze liricii o transfuzie cu sîngele proaspăt și plebeu al reportajului. Optzeciștii vin să concretizeze procesul printr-o aplicare mai consecventă. La o nouă demnitate poetică e chemată pînă și descripția pură, numirea obiectelor, pe care versurile lasă impresia a le înregistra minuțios și indiferent, ca într-un inventar. De fapt retoricii acum abia i se rupe cu adevărat gîtul. Ioan Flora are, aș spune, voluptatea unor astfel de însușiri. Ele sînt însă departe de a fi gratuite, creează atmosferă și poetul e un evocator care face concurență prin culoare, amănunt și observație pertinentă, pictorilor naivi, conaționalii săi. Iată o asemenea pînză, intitulată chiar **Tablou de epocă,** pictată pentru poetul Ion Mircea

cu desăvîrșit simț componistic : „În prim-plan, deconectați, stingheri ca într-un spectacol / prezentat de o trupă ambulantă : / un papistaș cu o carte roșie în mînă, un negustor / turc sau grec în caftan, un mitropolit sprijinit în baston. / În jur, jandarmi crăiești și căpitani de poteră, femei / cu prunci în brațe, cavafi, negustori de blănuri, munți de doniță, putine cu brînză, pictorul de icoane / cîntînd la caval. / / În planul de ansamblu al tabloului, căruțe cu coviltire, / valahi în port național, muzici cu lăutari și tobe și alămuri / iar sus, un cer caustic și gri, / încremenit acum două secole"...

Ioan Flora e mai crud în descripții decît colegii săi optzeciști. Pune și un accent apăsat în plus ca ei pe implicațiile politice ale lucrurilor observate și expuse, cum se poate constata chiar din poeziile amintite pînă acum. Descripțiile, creatoare de ambianță locală, trădează un romancier care se ascunde îndărătul semnatarului unor piese ca **Bufetul Actorul, Maidanul cu crapi,** sau **Cronică citadină.** Cînd nu intervin insistențe explicative finale, cum puteau foarte bine lipsi din **Deșeuri radioactive, paznici și ciini,** ș.a., fiorul liric e obținut de contrastul între răceala descripției și valența emoțională a faptului relatat. E ceea ce-i reușește lui Ioan Flora evocînd **Domnița de aghiazmă** și mai puțin prezentîndu-ne pe **Un tînăr țăran la Eminescu** sau compunînd cam discursivul pamflet, **Setea și foamea.**

Nu foarte des, dar avînd efecte memorabile țîșnește cîteodată în plină expunere calmă, realistă, fantezia care dă, ca la suprarealiști, o turnură delirantă faptului banal. E cazul poemului **Scenariu cu îngeri,** unul din cele mai bune pe care le conține volumul. Totul e aici exact, surprins impasibil, cinematografic, în trei secvențe lente, dar o stranietate tulburătoare și o doză bine cîntărită de humor negru invadează textul și-i dăruie o convertire netă poetică.

La sfîrșit, o notă a autorului ne **avertizează că Tălpile violete** alcătuiește primul volum dintr-o trilogie care se încheie cu **O bufniță tînără pe patul morții,** culegere apărută în 1988. Titlul însolit, parafrază ironică la vestitul poem al lui Bolintineanu, riscă să ne înșele. Cartea cuprinde versuri de o factură simțitor diferită celor incluse în **Tălpile violete.** Au o manifestă coerență tematică, aproape obsesivă, mizează pe simbol și viziune, prezintă o tăietură lirică mult mai pronunțată. Poetul e însă același cu o atracție însă neascunsă către mit, ca a ilustrului său înaintaș Vasko Popa, „răsfoit pentru a cîtă oară ?" — se întreabă în **Tălpile violete.** Și pindește asemenea lui „fiare de lut și cuvinte". Dacă nu citeam **O bufniță tînără pe patul morții,** această propensiune neîncetată a poetului risca să ne scape. Poate mai bine ca noi, își autodefinește el singur demersul din **Tălpile violete : „Cămașa realului a fost respectată aici cu strășnicie / și doar prin micile-i fisuri, prin cheotori / ce mai zărești de nicăieri căruțele cu lemne / pornite toamna-n burg spre case".**

Ov. S.Crohmălniceanu

Shaul Carmel (Israel)

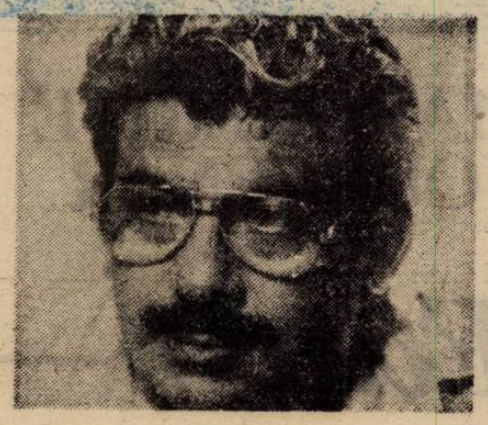

Germanice

Unter den Linden

O, Unter den Linden, Unter den Linden,
Cizma cu ținte de șaizeci de ani
Îți bate asfaltul, îți urlă-n castani,
Îți spulberă cîntul, dansul ți-l frînge
Iar ochiul de aur doar toamna te plînge.
O, Unter den Linden, Unter den Linden !

Fata de-atuncea e astăzi bătrînă ;
Visa să se joace, să fie iubită,
Dar cizma a vrut-o de-a pururi strivită,
Să umble ca tîrfa ; din mînă în mînă.

Să beie ca ei, să-nghită ca ei
Să-și verse și sufletul, printre alei,
Să-mbete, ca berea spumoasă din halbe,
Pletele-i blonde, țițele albe.
Și-apoi să adoarmă pe o bancă, sub tei
Ca pleava din pleavă, stăpînii-plebei.
O, Unter den Linden, Unter den Linden !

Și fata de-apoi e astăzi epavă,
Și ea visa un singur bărbat,
Dar cum să-mplinești putinul visat
Cînd ești tuturor păpușă și sclavă ?
Să beie i-au spus, să-nghită ca ei.
Să-și verse și sufletul printre alei,
Să-mbete, ca berea, spumoasă din halbe,
Pletele-i blonde, țițele albe
Și-apoi să adoarmă pe-o bancă, sub tei
Ca rușii-puhoi, stăpînii-plebei.
O, Unter den Linden, Unter den Linden !

Dar fata de-acuma, de după „eroi".
Va arde în tine iubirea visată.
Cu-n singur băiat, neîntinată,
Și fără beții și fără gunoi...

O, Unter den Linden, Unter den Linden,
Cizma cu ținte din urmă cu ani,
Știută de-asfaltul și bieții castani,
Știută de cîntul și dansul tău frînt.
Încet, putrezește-n spurcatul pămînt.
O, Unter, den Linden, Unter den Linden !

Wannsee

E liniște-n orașul morții noastre ;
O liniște de Eden și de greață.
Se văd din case florile în glastre,
Prin geamuri cu perdelele de ață.

Pe caldarîmuri umblă, vietuind,
Acei trudiți de mese-mbelșugate,
Fără de timp, de-a pururi șerpuind,
Spre merele din pomul cu păcate.

Toți ucigașii au plecat de mult,
Lăsînd în urmă mirosul de sînge,
Ca eu să mă înec cînd vin s-ascult
Cum neamul meu, în rugăciune, plînge.

Fluturele din pat

Ai grijă cum te miști în pat,
Să nu-mi strivești aripile, trăirea,
Că mîine zbor, că zboru-mi-e menirea,
Nicicum să stau, să dorm aici culcat.

Ai grijă cum te miști, că eu
Mai plec să caut ceruri, infinitul,
Că nopțile cu tine nu-s sfîrșitul
Urcușului spre culmi, spre Dumnezeu.

Nu să-l ajung rîvnesc zburînd,
Ci să-nțeleg ce aspru mi-e înaltul
Față de El sau față chiar de altul,
La fel ca mine-n faptă și în gînd.

E-un fluture în pat, să știi
Care te vrea așa cum ești acuma ;
Cu valul nopții ăsteia, cu spuma
Că mîine, înspre sus, tu nu vei fi.

E-un fluture în pat și te iubește
Ai grijă cum te miști cînd se-odihnește.

Urmare din pag. a 16-a

Faust - 1936

încornorată a unui soi de lună malefică și scrîșnitoare. Castrat de tot ceea ce nu este spirit, acest prestidigitator deghizat e obligat să se multumească în fața bucuriilor terestre cu rolul de codoș : orice **Faust** este o mărturie implacabilă în favoarea acestei radicale neputințe a Demonului. Toată viața, doctorul plimbă cu sine acest servitor deocheat care scuipă în mîncăruri înainte de-a i le servi. Plăcerile care i le oferă lui Faust nu sînt vinovate ca plăceri în sine, ci prin faptul că-i sînt procurate cu sprijin infernal : nu asupra drumului se înșală doctorul, ci asupra călăuzei ; dacă un înger i-ar fi arătat lui Faust pragul lui Gretchen, sărutul lor nu le-ar fi adus amîndurora decît fericirea.

Așa cum o joacă la Salzburg actorii lui Reinhardt, drama lui Faust ar putea fi redusă la criza vîrstei de cincizeci de ani a unui bătrîn studios și cast. Cît este de aspră, cît este de pură tinerețea ambițioșilor și a înțelepților. Îmbătrînind, doctorului i se pare că și-a lăsat viața escrocată de știință, ea însăși nefiind decît o înșelătorie. O asemenea aventură i s-ar fi putut întîmpla lui Kant, abătut de la plimbarea și meditația sa cotidiană, unui Leibniz, ostenit de logică, unui Nietzsche cuprins de amețeală acestui Nietzsche la care Faust, glorificînd Forța și [illegible] primordială, te face să gîndești, [illegible]are-și va găsi mai tîrziu propriul său Spirit al Pămîntului în **Nibelungii** și pe Elena sa în Cosima Wagner. Cînd Mefistofel intră în laboratorul doctorului, în galant veșmînt roșu, cu spadă lungă și tichie cu pene, sîntem liberi să credem că Doctorul s-a lăsat pur și simplu distras de la alambicurile și cărțile sale de către un șmecher iute de mînă, amator de taverne și chitare, codoș cînd are chef și nu puțin desfrînat. Nu cred că Goethe l-a minimalizat pe Demon prezentîndu-ni-l sub această înfățișare banală. Diavolul are multe fețe : e felul lui proteic de-a fi. Luciferul lui Byron poate cel mult corupe cîteva suflete de arhangheli, dar sub chipul acesta prozaic și zeflemitor se plimbă Demonul, cînd i se năzare să arunce nefericire într-un cămin, să facă fetele din sat să plîngă și țăranii îmbuibați de vin să sară la bătaie, și chipul acesta în care joacă cele mai urîte feste este cel de care te îndoiești cel mai puțin, căci este în firea omului să se îndoiască mai puțin de josnicie decît de măreție. Faust va fi salvat nu numai grație intervenției Margaretei și a ploii de roze căzute din mîinile îngerilor, ci pentru că, pînă la capăt, el n-a crezut că universul se mărginește la cele cîteva forme avortate de plăcere și de cunoaștere pe care i le dezvăluie Diavolul ; limitat de propriul Infern, el n-a încetat să [illegible]rească cu neîncredere moneda aceasta falsă : pînă la sfîrșit, o parte a rațiunii sale n-a spus da. Pînă la expirarea pactului, Faust consimte să aparțină demonului în ziua în care acesta va fi reușit să obțină de la el o exclamație de fericire, și chiar în această insatisfacție, care-l împinge pe Faust pînă la marginea prăpastiei, va sta în cele din urmă salvarea sa, pentru că acest etern neliniștit va amîna strigătul de bucurie fatal, pînă în clipa în care-i va fi smuls de o fericire pe jumătate dezinteresată, care dezarmează Infernul M-am întrebat adesea pentru ce Goethe, în tragedia aceasta în care toată lumea se salvează, nu și-a extins mîntuirea și asupra Spiritului răului. Goethe ne-ar putea răspunde că n-a avut timpul și forța să-și ducă opera pînă în Ziua următoare Judecății de Apoi. Dar există un motiv mai profund : acela că Mefistofel nu există și că neantul nu poate urca la cer. Îngerii salvează în Faust singura parte din Mefistofel care merită să fie salvată ; lipsit de victima sa și de suportul său omenesc, Mefistofel se sfrijește, se năruie ; el nu mai este decît firul electric care atîrnă în gol, rămășița a spiritului care neagă.

Întreaga tragedie amoroasă a lui Faust oscilează între acești doi poli feminini care sînt Elena și Margareta, între ființa vie și fantomă, între femeia care moare din cauza unui bărbat și femeia pentru care bărbații mor, între frumusețea inocenței și inocența frumuseții. Reinhardt nu ne-a dat încă spectacolul reînvierii Elenei, dar, în **Faust**-ul de la Salzburg, Margareta este Paula Wessely, tinerețea și viața în deplina lor simplitate .La balcon, în grădină, la fîntînă, Paula Wessely are inocența fără fadoare, blîndețea puțin aspră, naturalețea țărănească și copilăroasă a tinerei lui Goethe și, în fața acestei apariții fermecătoare, ne simțim ca pălmuiți de amintirea sărăciei și platitudinii tipurilor feminine din literatura contemporană, noi, cei din jurul cărora tandrețea și noblețea au murit. Dimpotrivă, am prefera poate mai puțină violență monotonă în izbucnirile disperării sale finale .Nici un spectator de la Salzburg nu va uita vreodată scena cutremurătoare în care Margareta, îngenunchiată în pridvorul bisericii, își încovoaie puțin cîte puțin umerii sub povara Remușcării personificată de Helena Thiming, soția lui Reinhardt însăși, și, doborîtă în cele din urmă de povara acestui spirit rău, se sfîrșește și cade la pămînt. Dar dacă scena remușcării este admirabilă, lipsesc poate cîteva licăriri în scena căinței. Auzim, așa cum a dorit Goethe, strigătele frumosului animal omenesc nimicit de soartă, tînăra juncă lovită mortal, vedem inocența criminală întinsă pe paie, pregătindu-și gîtul pentru securea călăului.

Mi-a plăcut adesea să mi-l imaginez pe bătrînul Goethe așezat printre spectatori, în rîndul întîi, pe una din băncile de lemn, în fața acestui surprinzător decor de porticuri și trepte săpate în stîncă. În ciuda aversiunii sale pentru orice tentativă de-a aduce **Faust** pe scenă, aprobarea sa s-ar răspîndi într-o revărsare de cuvinte juste și clare, și cele cîteva critici inevitabile s-ar pierde în acest șuvoi de fraze de aur. „Dacă-i adevărat că Schiller n-a iubit decît pe Amelia, Goethe decît pe Margareta și Rousseau decît pe Iulia...". Musset se înșală : Margareta n-a purtat un singur prenume în cursul vieții acestui bărbat care detesta obstacolele, dar aprecia mîngîierile. Și-mi place să-mi imaginez că bătrînul tandru, care la vîrsta de optzeci de ani dădea încă fetelor, ca pe niște drajeuri, cîteva poeme inimitabile, ar scrie pentru fermecătoarea Paula Wessely o Elegie la Salzburg.

moda, altfel

Sub egida florilor (VII)

Iris (stînjenel); Iris e o zeiță-mesager al zeilor, e curcubeul, arcul din cer. E desenată cu aripi crescînd din omoplați, cu aripi la gleznele picioarelor musculoase, cu sceptru de luptă, cu tunică scurtă, plisată pe trei niveluri, cu banderolă pe frunte, trecînd pe sub coc. E curios sau poate nu, că pentru tineretul de azi **bandana** e o modă împrumutată de la Iris. Se cred tinerii de azi arcuri în cer sau mesageri a ceva, ai cuiva?... chiar dacă nu ai zeilor. În orice caz, chiar dacă nu mai sînt tînără, aș vrea să port **bandana** (și port), am însă un sentiment de jenă, parcă îi văd pe cei ce rîdeau de pălăriile Elvirei Bogdan; eu îi admiram pălăriile, erau „opere" de sine stătătoare, ele nu aparțineau epocii noastre, erau produsul unei epoci cu romanțe și castele, erau splendide... Iris are un aer războinic, deși poartă un **coc** foarte la modă, un fel de **conci**, cum îl avea străbunica mea, morăriță de spiță nobilă, dar n-a ajuns niciodată la modă. Un fel de coc dar nu așezat pe ceafă, nici în creștet, ci între ceafă și creștet, cam pe linia de sus a urechilor (Ce exprimare! Sper că ați înțeles, totuși). Iris s-a născut din Thaumas (vreun Toma rătăcit printre zei) și Electra. A fost considerată ba virgină, ba amantă a lui Zefir și mamă a lui Amor, dar nu pe rînd, ci în același timp. Cîte șanse... ! Nu se cunosc motivele pentru care poeții secolelor 17 și 18, în Franța, i-au folosit numele, transformîndu-l aproape în substantiv comun, pentru a numi o „amantă secretă", o femeie iubită căreia nu i se putea mărturisi numele. Iris, fiind curcubeu, e o minune cerească ce se reflectă în darurile pămîntului. Și Dumnezeu a creat „Le paon pour étaler l'iris de son plumage" ne spune Voltaire. Iris e floarea ochiului, a vederii. Și tot ca dar ceresc e mîndria iridiaceelor. E un paradox, crește ca o buruiană, se înmulțește și mai rău dar are o corolă fragilă ca o suflare; petalele de stînjenel, ușor atinse capătă ceea ce noi numim pe carnea noastră — vînătăi. Există 300 specii de stînjenei, aproape tot atîtea dimensiuni ale cupei și nuanțe, combinații de culori. Cei galbeni și cei albi sînt mai parfumați. Cei violeți (e curios că denumim culoarea lor asemuind-o violetelor sau liliacului) sînt somptuoși, par balerine cu fustele înfoiate de grația diafană a unui salt de vals. Toți sînt generoși prin eleganță și parfum, sînt materie primă de înaltă calitate a parfumurilor, pudrelor, cremelor, medicamentelor; sînt folositori de la rădăcină la floare și asta nu le minimalizează cu nimic **design**-ul rafinat al siluetei, modestia cerințelor de mediu favorabil; cu ani în urmă (vreo patru), în drum spre Malul Spart, după o pădure de salcîmi, ca într-un film de Wajda, ca un covor fermecat, a răsărit un cîmp de irișii sălbatici, mărunți, galbeni, tigrați; era un meeting al stînjeneilor liberi, pentru frumusețe.

Mimoza e foarte răspîndită în Brazilia (mai ales **mimosa pudica**) dar și în Franța și Italia. Are flori roze sau albe, la cea mai fină atingere reacționează, se strînge ostil, de aceea i se spune **mimosa sensitiva.** În nordul Franței, sub numele de **mimosa** se vînd florile galbene ale diverselor specii de **acacias.** Între galben, gelozie și mimosa sensitiva s-au făcut multe speculații. De obicei „mimosa sensitiva" e un om căruia i se pare că tot timpul e lovit, urmărit, jignit, ironizat, etc.

Florile de pom, de cais, cireș, vișin, zarzăr, măr, păr și gutui, populează romanțele, versurile sublime, imprimeurile și cremele de față, toate fiind „cîntarea și aurul". Indiferent că MODA folosește ca motive elefanții, fluturii, cercurile, pătratele, etc, etc, ea revine mereu să se inspire și să folosească miracolul floral, inepuizabilul miracol floral.

Corina Cristea

MARGUÉRITE YOURCENAR

Faust — 1936

Marguérite Yourcenar sau doamna insulară

Fiică a unui aristocrat francez și a unei tinere belgiene, Marguerite Yourcenar ar fi putut deveni o oarecare „Mademoiselle de Crayencour". Din copilărie însă visează să devină „importantă, foarte importantă", iar destinul ei avea să fie într-adevăr glorios. Bătrîna doamnă semeață și senină, cum apare într-una din ultimele sale fotografii, privea cu oarecare plăcere și cu ochi maliții propria-i stranietate devenită fenomen mediatic : scriitor recunoscut pînă la vedetism, celebrat, anturat, filmat și fotografiat ca orice alt star.

Destinul glorios a fost acela al unei femei cu opera risipită de-a lungul unui veac, insulară ca și locul în care și-a petrecut patruzeci de ani din viață (insula Monts-Déserts, în extremul nord-est al Statelor Unite), al unui personaj straniu ca și numele pe care și l-a dat (anagramă a propriului patronim) pentru plăcerea unui „Y" și pentru rezonanța sa misterioasă, al unui scriitor ce-a stat departe de mondenitățile literare. Ca ultim paradox, femeia aceasta ce trăia în afara prezentului — secolul douăzeci apare arareori în opera sa — intră la șaptezeci și șase de ani în Academia franceză, loc nu mai puțin străin de acest veac.

Chiar dacă opera sa majoră a fost tîrzie, totul era deja conceput în ceea ce scriitoarea numea „proiectele anului douăzeci" : Hadrian, împăratul roman, Zenon, medicul din veacul al cincisprezecelea existau deja. Nu rămînea decît să-i uite pentru a-i reinventa mai bine. Să imagineze, să uite, să scrie, să refacă, aceasta a fost munca neobosită a Margueritei Yourcenar, pe a cărei masă de lucru se afla mereu cîte o ediție de revizuit.

Cine s-a pătruns o dată de această proză desăvîrșită și oarecum din alte vremi, cititorul care se lasă încă pradă nostalgiei unei priviri albastre, suverane și puțin îndepărtate, dar binevoitoare și rizînd cu maliție, trebuie neapărat să reia plimbarea prin arhitectura perfectă pînă la nebunie a scriiturii sale, să citească și să-i recitească cărțile, să le rătăcească și să le regăsească, tot așa cum Marguerite Yourcenar le-a imaginat, le-a uitat, le-a scris și le-a rescris.

Parcurgînd volumul de eseuri apărut la Editura „Gallimard" anul trecut, cititorul acesta va păși prin locurile privilegiate prin care scriitoarea însăși a umblat „ca pelerin și ca străin" de-a lungul vieții sale, imortalizîndu-le în mici și neprețuite bijuterii literare. Pagini de o rară originalitate fac să renască în fața noastră antichitatea greacă, mozaicurile Ravennei, pînzele pictorilor săi preferați (Poussin, Rembrandt, Ruysdael) sau capodoperele scriitorilor îndrăgiți : Virginia Woolf, Henry James, Oscar Wilde, Roger Caillois, Jorge Luis Borges. Propunem spre lectură, în traducere, unul din aceste superbe omagii închinate confraților săi, eseul despre Faust-ul lui Goethe.

En pélerin et en étranger
(Ca pelerin și ca străin)

Să pui în scenă **Faust** înseamnă să însuflețești o lume. Reinhardt a avut acest curaj pentru care a și fost recompensat. **Faust**-ul său incomplet și stufos ne obligă să recitim capodopera lui Goethe : răsfoind broșura cu traducerea lui Gérard de Nerval vîndută în sala de spectacole din Salzburg ,la întoarcerea de la una din aceste interminabile reprezentații sub cerul liber, cînd zgomotul ploii căzînd pe pînza de cort acompaniază neobosit cîntecul îngerilor și strigătul vrăjitoarelor, îți dai seama că **Faust** nu este numai unul din cele mai mari poeme ale umanității, ci unul din cele mai patetice, unul din cele mai simple, și decorul de piatră adevărată în care se mișcă actorii lui Reinhardt ne ajută poate să înțelegem că această simplitate atît de puțin înțeleasă nu este cea a unei imagini din Epinal, ci a unui basorelief de pe ușile unei biserici.

Hamlet este prima tragedie a îndoielii, **Faust** este prima tragedie a orgoliului, și încă a formei aceleia deosebit de înaltă, deosebit de periculoasă, de superbă care este orgoliul inteligenței. Scrisă la răspîntia dintre secolele al XVIII-lea și al XIX-lea, opera aceasta poartă pecetea și poate colții acestei epoci în care, fără îndoială, omul a mers cel mai departe în glăsuirea lui Mefistofel, adică în afirmarea cinică a neantului și în cea a lui Faust, adică în nevoia dezordonată de a cuceri lumea și în furia de a pune la îndoială realitatea ei.

Faust nu este inteligența : el este intelectul, această oglindă adîncă pe care o tulbură în fiecare clipă aburul pasiunilor întunecate. El este sleit de viață, în ciuda clocotirilor vulcanice ale temperamentului său : foamea sa de plăceri se satisface cu o slujnică de fermă vie și cu o zeiță moartă ; un teritoriu cucerit pe valurile Balticei satisface visele sale de om de stat ; n-are nimic în el din nebunele și exactele pofte ale personajelor lui Marlowe sau ale lui Ben Johnson ; pînă la capăt, el va rămîne omul de laborator, tîrînd după sine, ca pe o umbră, spectrul halatului său de doctor de care s-a lepădat. În ciuda, sau din cauza profunzimii sale, acest tip universal rămîne în mod straniu mediocru ; este în acest medic amețit de silogisme tocmai stofa germanului de format curent care, de la Wilhelm Meister la Hans Castorp din **Muntele vrăjit**, a părut totdeauna marilor poeți și marilor romancieri germani exemplarul desăvîrșit al ucenicului într-ale realităților.

Nimeni nu este mai departe decît el de Spiritul Pămîntului, pe care îl evocă atît de magistral în prima scenă și pe care Raul Lange îl încarna cu un soi de măreție fumegoasă și colosală. Pînă la sfîrșit, pînă în clipa morții sale, care nu este pentru el decît consecința unei erori, Faust nu înțelege foarte bine ceea ce i se întîmplă, și această confuzie de spirit îl salvează, făcînd din el ceea ce sîntem cu toții : un biet om descumpănit. **Faust** este opera cea mai profundă pe care un om de geniu poate s-o scrie despre problema răului, nu este opera unui om care a făcut el însuși un pact sau și-a riscat eternitatea. În ciuda tuturor scenelor de vrăjitorie din acest poem, îi va lipsi mereu lui Faust acest fel de reverberație scînteietoare, această sumbră fixitate a privirii care marchează operele, nu numai demonice, ci demoniace și închinate cu deliciu nefericirii.

Importanța acordată magiei în **Faust** este una din problemele pe care le ridică această operă și una din dificultățile unui prim contact. Neo-catolicismul romanticilor triumfa la epoca desăvîrșirii lui **Faust**, iar magia nu mai juca decît un rol de magazin cu zdrențe pitorești din care poeții de la 1830 își scoteau mandragorele și corzile de spînzurătoare. Altfel se petreceau lucrurile pe la 1780, la vremea primelor variante ale lui **Faust**. Goethe putea încă resimți cutremurul nebunești lor aventuri oculte ale lui Cagliostro și Saint-Germain și ale revelațiilor infernale și angelice ale lui Swedenborg. S-ar putea scrie o carte întreagă despre magia secolului al XVIII-lea și cartea aceasta ne-ar permite să ne întoarcem la multe din izvoarele lui Goethe. Cititorul raționalist poate găsi în personajul Mefistofel ceva superfluu, aproape la fel cu aceste spirite economice care-l suprimă pe Hamlet din tragedia din Elsinore. Odată discuția începută între Faust și Spiritul Pămîntului, între intelect și Natură, la ce mai folosește apariția Diavolului ? Avem impresia că lupta între cei doi adversari se desfășoară prin intermediul unei oglinzi deformatoare și crăpate, în care se dau loviturile. Dar prea mult se uită că **Faust**-ul liber este o operă cu structură cu totul creștină și prea mult se uită de asemenea că natura, în ochii teologiei, nu este rea în sine, ci doar prin insinuarea păcatului. Neliniștitoarea frază, recopiată de Diavol în carnetele studentului, își aduce din nou fructele pierzaniei : „Vei fi ca Dumnezeu". Faust, aspirînd la acest tragic supraomenesc ce reclamă fatalmente victime omenești, cu riscul de-a șovăi pe-un vîrf de pe Broken, cere inevitabil sprijinul magiei, această cîrjă a supraomenescului. Dar se poate și mai bine și mai rău : cuvintele șchiopului diabolic tălmăcesc de minune, la fel ca și înfățișarea sa, viciul propriu inteligențelor ascetice, atunci cînd se apropie de realitate cu speranța de-a se bucura de ea, și care nu-i altul decît disprețul.

Numai dacă nu este un sfînt, orice om care s-a privat timp îndelungat de plăceri, se consolează disprețuindu-le, chiar și atunci cînd nu sînt de disprețuit, adică naturale și pure. Acest dispreț supraviețuiește voinței pasionate de satisfacție și această convertire se face cu precizie spre abject, pentru că Faust, sau mai curînd Mefistofel, care nu-i aici decît partea cea mai josnic inteligentă din el însuși, a început prin a călca în picioare realitatea.

Mefistofel e spiritul, dar în sensul cel mai rău, strașnica sare care secătuiește pămîntul în care a fost presărată. El este exact ceea ce rămîne dintr-o ființă lipsită de suflet și de corp : soarele și pămîntul dispărute, nu-i mai rămîne cerului decît masca

Prezentare și traducere de
Daniela-Tania Velțan

Continuare în pag. a 15-a

fața și profii

Prezidentul

Cine-i vede pe scriitori adunați în grup mare, și asta se întîmplă de regulă pe terasa de la „tanti Miți" în binecuvîntatele zile de 4 și 19 ale lunii, observă cu uimire că așa-zisul **chip al artistului**, care a sugerat atîtea și-atîtea aberații plastice, e o dulce minciună. Scriitorii sînt oameni ca toți oamenii, mutre obișnuite, poate doar ceva mai antipatice. Au înfățișarea omului de pe stradă, poate o idee mai burtoși (precum și subsemnatul) datorită șederii nesănătoase la masa de scris.

Una dintre puținele fețe care se evidențiază este, așa cum se și cuvine, a președintelui tuturor scriitorilor. Dacă, așa cum sugerează unii, ar fi agent străin, agentura l-ar concedia după trei zile constatînd că nu poate trece neobservat altfel decît ca-n bancul cu americanul negru trimis să spioneze un colhoz. Figura sa, asemănătoare cu sculpturile megalitice din junglă, fasonate de marțieni, este încă nimic pe lîngă gesticulația și modul de vorbire cu care imprudenta TVR ne-a obișnuit din plin în vremea cînd credea că va fi de partea emanaților. Ulterior, înșelînd așteptările respective, instituția pe treptele căreia a devenit în cîteva clipe mai celebru decît în ani lungi de ostracizare l-a „marginalizat", ceea ce trebuie să fi provocat poetului puternice dureri la articulația de sus a antebrațului.

Prezidentul nu prea are simțul umorului, fapt, ce-l pot dovedi în două feluri : acum cinci ani cînd i-am făcut primul portret s-a supărat și, a doua probă, s-a lăsat convins să pozeze revistei **Avantpost** lîngă un geam găurit de gloanțe și avînd un aer foarte grav. Numita lipsă o compensează printr-un fel de geniu al ironiei, fapt ce constituie un paradox, nu singurul dintre cele care creează personajul.

Mare poet prezidentul o fi — n-o fi,.. S-a descoperit deocamdată mamutul, pentru literatură săpăturile continuă. Dar geniul ironiei și o inteligență dezarmantă fac din atitudinile lui civice o operă îndestulătoare.

Pamfletul contra lui Ceaușescu, intervenția de pe 15 iunie 1990, interpelarea către primul ministru privitoare la „originea neaoșă", încă alte șapte-opt intervenții scrise sau orale, toate memorabile mi se par, cel puțin în vremurile prin care trecem, mai de preț decît orice capră, fie ea și contemporană.

Publicitatea pe care i-o face gratuit revista **România Mare** ar trebui să-l determine să candideze pe listele partidului omonim. Numai în felul acesta ar putea să ajungă în cimitirul mamuților fosilizați și un antidogmatic, antiretoric, antibalcanic.

Poporul întreg a aflat că e K.G.B.-ist, milionar cu vilă și-și bate confrații. Nici o coafeză a acestei țări nu se-ndoiește ! Ar trebui să pună mîna pe ciomag de-adevăratelea.

Horia Gârbea

REDACȚIA și ADMINISTRAȚIA : București, Calea Victoriei nr. 133, tel. 59 67 60
Tiparul executat la Imprimeriile Coresi
10 lei

BIBLIOTECA „ASTRA"
B I U

Luceafărul

Săptămînal editat de Uniunea Scriitorilor din România

Serie nouă ● Miercuri, 17 iulie 1991 **29 (77)**

Zi senină

Soare, cînd nu mai credeam că o să mai fie.
O zi senină. Un suflet senin.
Două suflete care s-au întîlnit la răscruce
Şi stau liniştite la soare.

Şi eu trecînd printre ele încet
Să nu fac zgomot. Să nu fac umbră.
Să nu fac impresia că aş avea dreptul
Mai mult decît ele să calc pe pămînt.

Şi ele uitîndu-se cu mirare
La pielea mea tăbăcită. La carnea mea
La oasele mele. La creierul meu care începe
Să clocotească. Şi ele uitîndu-se

Fără prea mare discreţie. Fără prea mare
Atenţie. Uitîndu-se pur şi simplu.
Ce să facă şi ele bietele suflete
Dacă tot au ieşit la soare.

Ileana Mălăncioiu

Număr ilustrat cu reproduceri după lucrări de Bogdan Stihi.

Ultima „turnantă“ (I)

Acum, că s-a înfiinţat partidul Alianţei Civice — al 115-lea ! — lupta politică românească a intrat — ca să folosim o analogie cu competiţiile de atletism — în ultima turnantă dinaintea liniei drepte, care linie nu e alta decît viitoarele alegeri, mai întîi cele locale, apoi cele legislative şi prezidenţiale. La capătul „turnantei“ ar fi să se afle Constituţia României la care pretind că lucrează cu spor parlamentarii actuali, aleşi anume pentru asta în 1990 dar, cel puţin pînă astăzi, mult prea captivaţi de alte cele, unele necesare, altele cu totul facultative. Să sperăm că pînă la recreaţia definitivă a acestui parlament vom avea şi Constituţia, altminteri anul viitor vom alege tot o constituantă, ceea ce ar fi un fel de colac peste pupăză la cît de bine ne merge în clipa de faţă. Oricum, Constituţia e, cum spuneam, la capătul „turnantei“ iar acum ne aflăm chiar la începutul ei. Ce-ar trebui să se întîmple de-a lungul acestei „turnante“ pentru ca „linia dreaptă“ dinaintea alegerilor să fie edificatoare pentru electorat astfel încît acesta să se prezinte la urne într-o postură ceva mai limpede decît a nemuritorului Cetăţean ? Nu multe lucruri, în schimb esenţiale. Primul ar fi reducerea numărului partidelor de la 115 la cel mult 7—8, pentru că nu pot fi concepute la această oră la noi (şi poate nici altunde) mai mult de 7—8 platforme necoincidente în liniile lor vitale. În materie de programe politice (incluzînd aici şi pe cele economice ori sociale) este incontestabil că în România anului 1991 se cultivă tautologia (în fond) şi eteronimia (în formă), şi oricît am şti noi să „non idem est si duo dicunt idem“, o atare mulţime de nume diferite care spun şi vor acelaşi lucru nu poate să producă altceva decît derută, neîncredere şi, pînă la urmă, apatie şi refuz. Prin urmare, reducerea — prin contopire, reorganizare, dizolvae, etc. — a numărului de formaţiuni politice ne apare ca un exerciţiu logic de punere în acord a formei cu fondul, ceea ce echivalează — din perspectiva electoratului — cu o limpezire bruscă a orizontului de opţiuni şi, implicit, cu antrenarea conştiinţei politice a cetăţeanului şi creşterea responsabilităţii sale în actul electiv. Ca să nu mai spunem că pus să aleagă între 20 de partide care au aceeaşi sau cam aceeaşi platformă, bietul cetăţean ar putea să-şi rezolve nedumerirea prin tragere la sorţi, care procedeu, în viaţa politică bazată pe valorile democraţiei, reprezintă un simptom clar de imaturitate, ca să nu zicem de infantilism politic. Se mai adaugă, ca argument în favoarea reducerii numerice sus pomenite, efectul pulverizator pe care îl are asupra coerenţei, stabilităţii şi credibilităţii unui program politic, proliferarea eteronimelor lui. Pînă într-acolo încît tot alternînd haotic şi buimăcitor în mintea electoratului, aceste prea numeroase şi prea diverse forme avînd acelaşi fond vor ajunge să fie receptate ca forme fără fond, simple sigle ce nu acoperă nimic.

„L.“

În acest număr:

VÁCLAV HAVEL *Ultima convorbire*

WILLIAM GOLDING *Gîndirea ca hobby*

Lirică italiană

Luceafărul

Director
LAURENȚIU ULICI

Redactor șef adjunct
EUGEN URICARU

Secretar general de redacție
MIRCEA CROITORU

semn

Toleranță și complicitate

Fiecare om pe urmele propriilor sale interese. Astfel ne văd pe toți într-o cursă fantastică. Sfîrșitul e știut, previzibil. El poate surveni înainte ca propriile noastre interese să fie atinse. În zadar ne condamnăm unii pe alții că nu ne urmărim decît propriile interese nu noi o să fim cei care vom schimba lumea, nu noi o să fim cei care vom schimba, mai ales, omul. Sau și noi, doar că atît de puțin încît nici nu ne dăm seama, în orice caz nu sîntem mulțumiți de cît am făcut. Într-adevăr, cum și cînd se schimbă lumea, cum și cînd și cît se schimbă omul? Cînd, în ce zi, la ce oră apare „omul nou", cel „preconizat" de atîtea și atîtea mișcări, partide, societăți mai mult sau mai puțin secrete ? Omul nou, credeam noi, nu există. Omul nou, o și spuneam, nu apare niciodată. Omul e același, în esența lui, de la începuturi și pînă la sfîrșit. Atîta doar că evenimentele la care participă acest esențialmente același om sînt mereu altele, mereu altfel se petrec și altfel arată, încît omul nu cred că poate trece prin ele fără să se umezească de roua lor, uneori sîngerată, alteori nu. Ce e rău, la urma urmei, în faptul că omul se mai schimbă, ce e rău în faptul că, esențialmente, rămîne la fel ?

Urmărim cu sufletul la gură felul în care aleargă ceilalți după propriile lor interese. Unii, însă, și le precizează mai bine, pentru alții ele sînt mai tulburi, mai neprecizate. În fiecare întîlnire a noastră, unii cu alții, se ciocnesc interesele noastre nu noi. Se ciocnesc aceste umbre care ne preced și în care ne vom întoarce. Spunem cu dispreț despre un cunoscut că „nu-și urmărește decît propriile interese", dar nu ne întrebăm : dar noi însine ce facem ?

Poate că secretul societății civile este coincidența intereselor mari, generale, ale componenților ei. Coincidență care să-i pună în situația de a alerga toți cam pe aceleași drumuri, pe căi convergente măcar, dacă nu aceleași. Adică ordonarea, organizarea acestei goane haotice în toate părțile, cu ciocniri dramatice sau chiar tragice între membrii goanei. Căci, în fond, propriile mele interese sînt exact propriile interese ale celui care cred și crede că este adversarul meu. Și aceste proprii interese sînt destul de largi ca să ne cuprindă pe amîndoi și să ne facă astfel să ne liniștim, să nu ne mai suspectăm, să nu ne mai urîm, să nu ne mai ucidem între noi.

O diferență este, desigur, între cei doi sau douăzeci de miliarde ce își urmăresc, cu strictete sau nu, propriile interese. Și încă una foarte însemnată : căile pe care le aleg, mijloacele de care cred că e bine să se folosească. Parabola din Macedonski, a emirului, e cunoscută tuturor absolvenților de liceu. Și atîtea altele, în aceeași temă, ce nu-mi vin în minte acum. Problema este așadar a căilor de urmat. Problema este ce considerăm a fi permis și ce nu. Cît de mare e posibilitatea de a intra în terenul semenilor noștri. Problema e, deci, una de etică. Dispariția din cîmpul nostru spiritual a moralei creștine, singura care ne învață cît și ce este permis, ce și cît nu e permis, ne-a dus acolo unde sîntem, la această nepăsare, aproape generală, față de metodă, de eleganța, de curățenia mijloacelor, făcîndu-ne să ne concentrăm doar asupra atingerii scopului. Ne-a dus la situația de a tolera minciuna, grosolănia, intolerabilul. Nu la a ne tolera între noi, asta ar fi bine, ci la un soi de toleranță inferioară, un fel de concupiscență dacă putem avansa în atare discuții asemenea termeni, o complicitate. Complicitate la mizeria morală în care nu ne-a tîrît decît lipsa moralei creștine. Și numai revenirea moralei creștine, revenirea noastră în sînul ei, ne va salva și ne va readuce la adevărata toleranță numită dragoste de semenul nostru, omul.

Nicolae Prelipceanu

dictatura personală

Nu am mai fost în viața mea naș

Reacție la profundele crize umane, trecutul cel mai apropiat îndeosebi poate răbufni cînd te aștepți mai puțin cu acea insolență violentă de care ai da orice să te lipsești. Că sunt momente în viață cînd, chiar dacă nu vrei cu orice preț să uiți, nu poți să uiți... Crimele politice nepedepsite, post-revoluționare, pentru mine, cel puțin, fiind strigătoare la ceruri : cum să le uiți ? Cum de au fost ele posibile, în văzul lumii și cum de noi stăm cu brațele încrucișate azi încă ? 22 — 25 decembrie 1989 și 13 — 15 iunie 1990 își plîng morții politici și Puterea se face că e surdă și oarbă ? Nu ar mai apuca Puterea asta neocomunistă ziua de mîine...

În după-amiaza de 13 iunie 1990, prin ocuparea Poliției Capitalei de către manifestanți, sediu al Poliției lăsat de izbeliște, conform unui nedeslușit scenariu, de angajații Ministerului de Interne, din celulele de aici, vă mai amintiți ?, au fost eliberați arestații politici din 18 februarie 1990 ! Acei nefericiți curioși, îmbătați de libertate, nevinovați, manifestanți din Piața Victoriei ce au avut neinspirația să intre, pașnici, în sediul Guvernului după ce profesioniștii „forțelor obscure" au provocat asistența, au spart, au smuls, au aținat la violență, au deschis ușile de fier și, ca prin farmec, au dispărut : oare ce vor fi făcînd azi acești arestați din 18 februarie 1990, eliberați în 13 iunie 1990 de alți manifestanți ? La un moment dat erau căutați cu înfrigurare să fie rearestați... I-am pierdut, din păcate, din vedere cu toții : nu ? Cît de inconștienți suntem, de fapt, cu toții, Puterea e fericită că victimele represiunilor ei barbare sunt neglijate de opinia publică ! Opinie publică mereu furată de „alte probleme mai importante", a avut ea grijă mereu Puterea să i le servească pe tavă, să-i distragă atenția...

La atîta injustiție incredibilă postrevoluționară : din 18 februarie pînă la 13 iunie, fără judecată, să fie arestați oameni nevinovați, călcați în picioare, fără de nici un drept, dați drept dispăruți de familiile lor... Manifestanți din 13 iunie 1990 ce aveau să-i elibereze pe manifestanții arestați în 18 februarie 1990 și mai departe să fie ei cei arestați, la rîndul lor, abuziv, de „militari" în primele ore ale zilei de 14 iunie 1990 și apoi de „mineri"...

Dar voi reveni asupra acestui subiect. Mai ales că trecutul poate să fie și sediul unor teribile prejudecăți...

Deocamdată, să continui aici relatarea — la al cincilea episod — pe marginea nunții religioase a „golanilor" Pieței Universității, foste personaje ale mele în **Jurnalul unui martor** : doi „golani" arestați în 14 iunie, ea arestată de „militari", el de „mineri", pușcăria avînd să-i căsătorească, o căsătorie civilă făcută de Ziua Regilor României un an mai tîrziu, în pușcărie cunoscîndu-se abia, deși stătuseră 53 de zile în Zona Liberă de Neocomunism ! Doi „golani" ce au ținut să mă aibă pe mine naș duminică, 19 mai 1991 la o biserică ortodoxă, pe nepusă masă, luîndu-mă cu totul prin surprindere...

Unde rămăsesem ? Tocmai mă pusesem, indispus, după un somn de cîteva ore numai, mă pusesem pe picioare, mă bărbierisem și îmbrăcat obișnuit, de stradă, în blugi, cu flori, venisem acasă la mirele-golan, cu soția, felicitînd mirii-golani și întrebîndu-i, sincer îngrijorat, ce am de făcut, că nu am mai fost în viața mea naș... „Lasă, că o să vezi tu și singur acolo, la fața locului, în mijlocul bisericii ! O să-ți explice preotul"... Preotul-golan, firește ! Nici mirii neștiind ce am eu de făcut, abia dacă știau ce au ei de făcut în postura lor... Mai întîrziem mult ? Unde naiba e fotograful ăla ? Fotograful-golan... Golani de-ai Pieței Universității fiind cu adevărat cu toții !

Mirii se învîrt de ici, colo, își frămîntă mîinile, ne surîd. Facem cunoștință cu cei prezenți, eu oricum sunt atît de somnoros că nu reții numele nimănui...

Liviu Ioan Stoiciu

(Va urma)

Vorbe de pe corabia lui Sebastian

● ROMULUS VULPESCU (scriitor și senator F.S.N.) : „Totuși, cenzura — care exista, de ce să ne mințim dar, cînd trebuia, era inteligentă, pentru că era făcută de români, sprijinînd tot ce însemna patrie — știa cînd trebuie să se uite în partea cealaltă și să lase să treacă «infractorul», adică poetul, pe lîngă lege și să dea lumii ce i se cuvenea". **(România Mare)** ● C.V.T. (la primul proces din fosta localitate podgoreană, Ploiești) : „... Pe vremea lui Ceaușescu se mai putea publica ceva, mai exista o publicație, mai exista o opinie, un departament de presă unde nu toți oamenii erau ticăloși, unii erau de bună cuviință". **(Citat preluat din Cațavencu)** ● „La sărbătorirea prilejuită de împlinirea a 215 ani de la semnarea Declarației de independență — ziua națională a S.U.A. — a fost prezent d-nul Manfred Wörner, secretarul general N.A.T.O. Gazdele au invitat numeroase personalități din România în frunte cu președintele țării și primul ministru. Reprezentanții poporului american au suferit un afront. D-nul Iliescu, Președintele României, a întîrziat circa un sfert de oră. Ceremonia oficială a început în absența domniei sale. O fi întîrziat la Kremlin ? Cine deteriorează chipul României peste hotare ?". **(Alianța Civică)** ● SORIN M. SIMION : „Ulf Lundgren, secretar al A.B.F. și expert în problemele Estului Europei ne spunea (...) ... «în opinia noastră, F.S.N. este un partid tot atît de social-democrat, pe cît era Stalin de, să zicem, liberal. Dacă dai tot acest amalgam numit F.S.N. prin mașina de tocat carne, nu curge din el nici un strop de social-democrație.»" (Corespondență din Viena, **România liberă**) ● ALCIBIADE : „Dragii noștri trădători de țară, vă place războiul civil din Iugoslavia ? Aflați că e opera Ungariei, mămițica voastră...". **(R.M.)** ● COMITETUL NAȚIONAL PENTRU APĂRAREA REVISTEI „ROMÂNIA MARE" : „În ziua de 10 iulie a.c., începînd cu orele 14,00 va avea loc la Tribunalul din Ploiești tentativa mafiei antinaționale de a distruge Revista «România Mare». ● CORNELIU VADIM TUDOR : „Frați români, vă aștept !". **(R.M.)** ● MONICA LOVINESCU : „Ceaușismul nu a însemnat numai comunism, ci comunism-fascist. Dacă ar fi să ne luăm în serios, ar trebui să inversăm puțin planurile. Extrema dreaptă în România este cea ceaușistă. La extrema dreaptă se află comunismul fascist, de tip «România Mare», de tip securitate". (Interviu, în **România liberă**) ● CORNEL NISTORESCU : „Dacă V.C. Tudor nu mai este o surpriză în antisemitismul său încă de pe vremea cînd scotea broșuri și poezii și cerea unei tinere să nu iasă cu el pe stradă decît în «rochie verde», pornirea **Europei** are și ea încă o explicație posibilă". **(Expres)** ● DUZINA DE FRAIERI — topul nostalgic — „12. **Corneliu Zelea Codreanu** — motivația „juriului" : a ratat înființarea ziarului «Europa»". **(Fraierul român)** ● ILIE NEACȘU : „Cred că «guvernul» propus de Dincă — gogoșarul în după-amiaza zilei de 22 decembrie '89 în sediul C.C. ar fi gafat mai puțin pe tărîm economic decît actualul executiv condus de dl. Petre Roman". ; „S-au cheltuit, în primul rînd, valuta, leii și rublele lăsate de Ceaușescu. Am mai salvat o dată industria franceză. De data aceasta, cea aeronautică. De dragul nevinovaților și mereu persecutaților de evrei au reușit diplomații noștri să înghețe niște relații care erau dintre cele mai prospere, cele cu țările arabe". **(Europa)** ● L. A. SCĂRICICĂ : „Un partener spaniol a creat, împreună cu niște angajați ai Studioului «Animafilm», o societate mixtă de film de animație" ; „A auzit însă domnul Sergiu Nicolaescu și i-a mirosit a dolari. Și a hotărît dînsul că de ce să aibă ei dolari, cînd ar putea să aibă dînsul dolarii respectivi ? Și, prin abuz, prin presiuni, prin șantaj, a blocat afacerea" ; „A știut dînsul ce i se potrivește. Jos mențele de pe «Animafilm» ! Și astîmpără-te, panteră roz !". **(Și totuși iubirea)** ● LUCIA VERONA : „Doamnelor, domnișoarelor și domnilor, în Europa se fură !". **(AZI)** ● MARCEL CIUBOTARU : „Se fură ca-n ... C.A.P.". **(România liberă)** ● P.V. : „Abuzați, tovarăși, abuzați !" **(Flacăra)** ● G. ZBAGANU : „Dar P.N.Ț.-c.d., Societatea Timișoara, Alianța Civică nu sînt mișcări extremiste ?" **(Europa)** Iată, măi dragă, o tîmpenie de proporții cosmice ! ● ANGELA BĂCESCU : „O coală de hîrtie o găsești greu s-o cumperi, nu avem caiete suficiente pentru elevi, în schimb noua publicație intitulată «Prostituția» îți este băgată în ochi la fiecare colț de stradă". **(Europa)** ● CAMIL BALTAZAR : „Falus dur pe două bile / du-ți strigările virile / între ghizduri tari de pulpe / lîngă coapse de copile". **(Prostituția)** ● MIRCEA RADU IACOBAN : ... „ultimul sfert de veac ne-a obișnuit doar cu adeziuni sarbede și calpe, în care vorbitorul n-avea decît șansa omagierii obediente a «eroului întrei eroi»..." **(Românul)** Cine vorbește... ● GENERALUL IULIAN VLAD : „Nu m-am considerat, nu mă consider și nu mă voi considera niciodată vinovat...". **(Interviu, în Adevărul)** ● CAROLINA ILICA : „Și nu mai știm cum e, de fapt : / Nici pace, nici război. / Mor generali prin închisori, / Mai patrioți ca noi" ; **(R.M.)** ● CEZAR ANDREESCU : „Poeta Florica Mitroi a părăsit trupa de pitecantropi de la revista «România Mare»"... **(Cuvîntul** ● FLORICA MITROI : „Azi întregul popor român este lingăul lui Ion Iliescu". „Iar aducerea minerilor de către această ciumă roșie, Ion Iliescu (...) este un lucru atît de înspăimîntător, de un cinism specific acelui intrigant de o demență calculată, Stepan Trofimovici Verhovenski". **(Ceaușescul)**

Petre Stoica

ELEUSIS revista PEN Clubului din Florența

ELEUSIS, Revista PEN CLUB-ului din Florența, Director Vittorio Vittori ; Comitetul de redacție : Margherita Guidacci, Giorgio Luti, Gregor von Rezzori, Antonio Tabucchi, Luigi Testaferata, Silvano Zoi ; Director artistic : Mihu Vulcanescu și ilustratorul revistei Editura Nardini, 1990, caietul I (135 p.) caietul 2-3 (148 p.).

Într-o prezentare grafică pe cît de elegantă în formă, pe atît de elocventă în conținut, ambele caiete prezintă aceeași compartimentare tematică semnificativă : Simpozion (primul caiet 1989, caietul doi 1990), Proză, Poezie, Pagini postume, Recuperări, Texte literare, Oaspeți din Etruria și Perspective.

În primul caiet se justifică numele revistei : **De ce Eleusis ?** Pentru simbolismul misterosofic al tonusului spiritual antic în cultura elină, care sugerează refacerea Renașterii florentine în Italia contemporană. La această oportunitate florentină s-a adăugat și sugestia lui Emmanuel Mounier „Refaire la Renaissance", care echivalează cu arhetipul mitico-renascentist ce incită anamnesisul tradițională cetăți toscane.

„Refacerea Renașterii" italiene e abordată tot mai insistent mai ales în secolul al XX-lea în **reviste de arier-gardă renascentistă** dintre care unele devin în procesul evoluției ideilor lor dominante **reviste de avangardă renascentistă.** Paralel, unii mari scriitori ce au trăit în atmosfera de elevată cultură a eternei Florențe au promovat în operele lor idei ce plădează pentru un „rinovatio".

În fond, revista Eleusis își propune să relege firele de aur ale istoriei Renașterii italiene cu ideile renovatoare ale unei noi Renașteri italiene în contemporaneitate. Sumarele celor două **caiete** masive conțin studii, eseuri și texte literare care cu generozitate relevă tematica „Noii Renașteri". În continuare aceeași consemnare și în articolul nesemnat despre „Revizuire și Revoluție". Trei curente sunt menționate ca promovînd „noul" : modernismul, reformismul și istorismul. Reviziunea este concepută ca o re-viziune, salvarea disumanului prin transhuman, istoria prin ultraistorie, transpersonalul prin translogic, știința și poezia prin știință și credință, creativitatea prin îndatorire transdisciplinară.

În același spirit sunt scrise și primele două studii, nesemnate, din caietul al doilea (nr. 2 și 3) „Pantera parfumată" și „Note revizioniste. De la Romulus la Numa". În metafora **„Panterei parfumate"** se combate scriitura separată de sentimentul umanității și de profesiunea citadină, preconizîndu-se „reîntoarcerea la ceea ce a fost deja început" odată bine, la sondarea „întimului și profundului" pentru a se ajunge la o **autentică revoluție culturală,** la raportul dintre limbă și mituri, pentru a desteleni limbajul contemporan nearfumat și a atinge carisma „sfintei limbi" a creației artistice. Iar în studiul „Note revizioniste. **De la Romulus la Numa"** se punctează „o interpretare sintetică a revizionismului în dimensiunea lui diacronică (ca durată epocală)", după trei exponenți ai temei : Aldo Moro, Jacques Maritain și Charles de Gaulle. **Separă revizionismul de suprafață** de **revizionismul de fond** cu caracter revoluționar, și pe acestea de **revizionismul agnostic** al legislatorilor viitorului necunoscut al evoluției culturii în raport cu evoluția omului în **intrinseca lui condiție.** De fapt istoria revoluției revizioniste poate fi concepută ca o **revoluție culturală** sau **transculturală.**

Articolele programatice la care ne-am referit sunt decantate de varii piese demonstrative literare scrise la diferite **niveluri** axiologice ale preconizatei **renovări renascentiste contemporane** în prodigioasa și nobila Florență.

Romulus Vulcănescu

Scrisoare deschisă către un domn în vîrstă dintr-un oraş republican

M-aţi primit în casa dumneavoastră cu o remarcabilă ospitalitate.

Toate detaliile acestei întîlniri contribuiau la iscarea emoţiei. Nu ne cunoşteam. Cu toate acestea, era, credeam, ca şi cum ne-am fi cunoscut dintotdeauna, dar, pesemne, ceea ce aşteptam de la dumneavoastră se năştea dintr-o iluzie de natură teatrală : cum să nu aştept o încîntare, în sensul cel mai bun al teatrului, o îmbogăţire, eventual chiar şi o lecţie de înţelepciune, de la un om a cărui înfăţişare e venerabilă ? Suprapunîndu-se celei a înţelepţilor care odinioară erau chemaţi să armonizeze convieţuirea între oameni ?

Părul dumneavoastră alb e dovada faptului că aţi trăit, dar mai ales că aţi supravieţuit timp de aproape o jumătate de secol urgiei care a sfîrşit prin a schimonosi pînă şi aspectul exterior al multora dintre compatrioţii noştri. Aţi supravieţuit, reuşind să vă păstraţi ţinuta dreaptă, fruntea senină, în ciuda ridurilor. În naivitatea mea, mai degrabă în dorinţa mea arzătoare de a găsi pricini de speranţă, am crezut că înfăţişarea şi zîmbetul dumneavoastră mi-o făgăduiesc. Şi mai ales, o făgăduiesc celor foarte tineri, cu mult mai tineri decît dumneavoastră şi eu însămi.

Închipuindu-mi că sunteţi martor şi garant al acestei supravieţuiri, presupuneam că înapoia înaltei şi seninei dumneavoastră frunţi există o „bancă" a memoriei, disponibilă tocmai pentru tineri, pentru urmaşii cărora li s-a furat memoria. Deci, unul ca dumneavoastră, îmi spuneam, ar putea reînnoda firele ei rupte, în beneficiul celor ce nu au trăit destul spre a şti de unde vin şi cu preţul cîtor sacrificii şi umilinţe ale părinţilor lor. Vă atribuiam rolul continuităţii noastre. A celei adevărate.

Cînd între cafea şi prăjiturele, v-am pomenit despre tinerii care, deşi nu au trăit destul, şi niciodată în democraţie şi libertate, au dovedit în mod miraculos a fi înzestraţi cu instinctul democraţiei şi al libertăţii, spre stupefacţia mea, dumneavoastră, bătrînul cu ţinută dreaptă şi frunte senină, venerabilul domn cu zîmbet şi privire ale speranţei, mi-aţi ripostat : că tinerii „ăia" sunt nişte derbedei, plătiţi cu dolari, drogaţi şi afacerişti, şi că dacă ar fi fost în puterea dumneavoastră, i-aţi fi îndemnat pe mineri să-i bată mai zdravăn...

Îmi recunosc lipsa de perspicacitate. Nu haina îl face pe om, ştiam. Ştiam de asemenea, pentru că am trăit şi eu mult, că nu trebuie să judeci omul după ţinută, frumuseţe sau urîţenie fizice etc.

Dar cazul dumneavoastră mă depăşeşte. Cu ce fel de nepăsare pentru dumneavoastră înşivă veţi fi suferit — căci aţi afirmat-o — încît frica să vă schimonosească gîndirea şi sentimentele, lăsîndu-vă intactă COAJA ? Cu cît miez aţi hrănit viermele compromisului, venerabile domn, reuşind să vă salvaţi PIELIŢA, atinsă doar de avarii naturale ?

Unde este, înapoia frunţii înalte şi senine, Memoria ? Să fie craniul împodobit cu păr alb un sipet gol ? Ce lăsaţi zestre celor ce doresc azi să ştie cum aţi trăit, cum aţi supravieţuit, ce era ÎNAINTE ?

Ce aveţi de pierdut, BĂTRÎNE DOMN ? Cafeaua, prăjiturelele, locuinţa, pensia... ? nici măcar nu e adevărat. Vă este încă frică, deoarece ştiţi că deocamdată a cîştigat cealaltă „continuitate", inaugurată acum 44 de ani.

Şi cum m-aţi primit pe mine, aşa îi primiţi şi pe actualii ei reprezentanţi, ospitalier, desigur mai obsecvios, cu zîmbetul pe buze, cu fruntea senină etc. Am văzut-o.

În numele cărei speranţe ? Pentru ce fel de urmaşi, pentru ce fel de viitor al naţiei de la ale cărei rădăcini vechi vă reclamaţi ? Şi vorbind de viitor, poate că pretindeţi încrederea tinerilor pe care îi împroşcaţi cu insulte...

Repet : îmi recunosc naivitatea, viciul iluzionării. Dar părăsindu-vă şi mulţumindu-vă pentru ospitalitate şi pentru lecţia inversă pe care mi-aţi dat-o, ţin să vă asigur că nu aş schimba cu dumneavoastră şi că voi persista să cred în idealul unei venerabilităţi ale cărei bogăţii de experienţă, memorie şi înţelepciune să fie împărţite tinerilor în agora. În idealul unei venerabilităţi-persoană. Nu personaj factice.

Rodica Iulian

Extremismul de centru

Pocneşte-i dară în cap ori de cîte ori îţi va părea că se dedau viciului nesupuşeniei. Iar iscoadele tale aflătoare printre ei să le zăpăcească mereu minţile.
(Învăţăturile Împăratului Roşu către fiul său).

De cîtă vreme, pe la întruniri, mese rotunde, conferinţe şi altele, mai mult ori mai puţin politice, prilejuite sau nu de aniversări şi comemorări (căci întruna e cîte ceva / cineva de aniversat / comemorat), prin mass-media, în cele două odăi ale Parlamentului şi, cine ştie, poate şi prin tramvaie bîntuie un soi de iritare aparte, ceva ca şi cum oamenii cei de bine au intrat în alertă şi nemaiputînd suporta iau prompt atitudine. **Achtung nach Extremisten !** Atenţie la extremişti ! Doamne, după teroriştii şi spionii (de care în veci n-om scăpa) numai extremişti mai lipseau ! Aştia şi traficanţi de droguri, fiindcă prostituate şi gangsteri avem de mult. Într-adevăr, libertatea îşi are chipurile ei urîte. Povaţa istoriei este însă că, în această privinţă, a extremiştilor, nu trebuie glumit. Căci gluma presupune toleranţă şi, oricît am fi de buni creştini (deşi deocamdată mai mult voim a fi, unii, decît sîntem), există însă anumite păcate faţă de care toleranţa este neavenită. (Pînă şi la **Caţavencu** a fost abandonată, pare-se, atitudinea şugubeaţă din moment ce televiziunea a comis o relatare despre oarece dezbatere organizată acolo pe chestiunea în cauză).

Dar tocmai aplecarea cu seriozitatea cuvenită asupra subiectului întru găsirea realelor explicaţii şi a celor cu adevărat răspunzători : cine sînt cei care spun şi fac, ce spun şi ce fac, astfel încît s-a ajuns la concluzia că în România pe lîngă altele bîntuie şi molima terorismului, tocmai căutarea perseverentă a răspunsului la asemenea întrebări indică posibilitatea ca, încă o dată, aparenţele să fie înşelătoare. Altfel spus, deşi aşa se cam arată, că adică s-ar manifesta o tendinţă socială întru extremism, privită mai de-aproape şi mai atent, extremismul ăsta parcă parcă este cumva făcut. Înclinăm a crede astfel în primul rînd datorită firii românului; mai curînd trist-meditativă, în varianta gravă, sau propice tîndălirii (care vine de la nemţescul tändlen = a glumi), în varianta relaxată. Deci oricum nepotrivită extremismului. Însă istoria ?! Legionarii ?! Pogromul de la Iaşi ?! Comuniştii ?! Fără a uita că românii români au perfecţionat în Europa comunismul prin „experimentul Piteşti". (Cumplit este că tot românii români, deşi acum nu se mai pot scuza că nu cunosc unde duce comunismul, au mai putut vorbi şi mai vorbesc despre „nobilele idealuri" !) Şi atunci ? Atunci cum mai rămîne cu firea românului ? Rămîne. Adică rămîne amestecul cumva ciudat de tristeţe meditativă, chiar profund meditativă, cu tîndăleala. Iar o astfel de fire, tocmai pentru că este aşa plămădită, în momente istorice vitrege putîndu-se manifesta cumva potrivnic faţă de sine, cedînd unor porniri ce vin din străfundurile abjecte ale umanismului. Dar tot istoria românilor, în chiar momentele vitrege, de înrăire, îndeamnă la reţinere în privinţa acuzaţiei de extremism. (Dacă Eminenţa Sa dl. Moses Rosen l-a lăsat fără replică pe un funcţionar din televiziune povestindu-i cum i-a căsăpit Antonescu pe evrei, asta s-a putut întîmpla numai deoarece funcţionarul acela, altfel bun cunoscător în de-ale sportului — gurile rele zic şi comerţului —, a citit mai puţină istorie şi a citit în genere puţin, căci altfel n-ar fi tăcut mîlc ci, cu blîndeţe în glas, ar fi răspuns, Eminenţă, uitaţi însă ce spun istoricii şi nu doar ei, putîndu-se sluji inclusiv de, să zicem, dar nu la întîmplare, de jurnalul lui N. Steinhardt).

Aşadar, barem în ce ne priveşte, îndoiala că acum ar fi proprie societăţii româneşti apetenţa pentru extremism, persistă. Iar odată iscată bănuiala, de bună seamă că gîndul nu mai poate fi oprit să facă pasul deductiv următor în căutarea păpuşarului ce smuceşte sforile.

Pe calea de mai sus, arătîndu-se imediat indicatorul ATENŢIE ! NISIPURI MIŞCĂTOARE, nevoia unor repere certe îndeamnă la rememorarea faptelor. Adică, din decembrie '89 încoace, faptic, cînd şi ce s-a întîmplat încît să fie îndreptăţită acuzaţia de extremism? Amintindu-ne că după ce s-a terminat cu teroriştii (singurii care, deocamdată, n-au revenit în seama opoziţiei), prima dată, dl. Ion Iliescu ne-a avertizat de pericolul legionarilor, în februarie '90 cînd a început confruntarea cu partidele istorice şi cînd prima dată au apărut nişte personaje tare ciudate, gata să facă orice, pînă şi să spargă geamurile groase de la Palatul Victoria cu capul. Atunci domnia sa a vorbit minerilor şi ţării despre un manifest legionar. Au urmat evenimentele de la Tg. Mureş. Despre ce s-a întîmplat exact atunci nu există o relatare oficială. Mulţi au aflat adevărul şi încet, încet îl va afla toată lumea. Foarte bine. De reţinut este însă că drept urmare au apărut **Vatra Românească** şi **România Mare**. Atenţie deci la unguri ! Ulterior, acuzaţia FSN = PCR a dus la universiadă, la punctul 8 şi în final la lovitura de stat de tip legionar, nu chiar legionară ci doar de tip legionar, determinîndu-l pe preşedintele proaspăt ales să-i cheme pe mineri, care nu de capu' lor au făcut ce-au făcut. Prăpăd. La extremismul opoziţiei (căci le-a dat dolari şi droguri golanilor iar apoi i-a îndemnat să atace instituţiile statului, stranie fiind doar reapariţia personajelor ciudate din februarie) era perfect legitimă şi îndreptăţită reacţia extremă a Puterii. Care însă extremism al opoziţiei, încă mai trebuie dovedit. (Recent, **Expres** a publicat mărturia cîtorva oşteni care, spun ei, în urma unei încăierări dure cu poliţia, au incendiat în 13 iunie '90 autobuzele poliţiei). Iar de-atunci, de-a lungul unui întreg an şi ceva, în domeniul mass-media **România Mare** iar apoi **Europa** (şi nu sînt singurele) au funcţionat cu motoarele-n plin. Atenţie la unguri, la evrei, la legionari, poate mai ales la intelectualii vînduţi spionajului occidental. Dar nu dinspre alde **România Mare** se propagă teze extremiste, ci dinspre legionarii de la **22** sau **România liberă.** În această privinţă, punctul de vedere al cotidianului partidului de guvernămînt fiind cît se poate de fără echivoc. De altfel şi în rest relaţiile Puterii cu **Vatra Românească** şi **România Mare** fiind cordiale. Şi trecînd peste multe alte evenimente, din lipsă de spaţiu, ajungem astfel la prezent cînd, gata, „F.S.N. apelează la partidele politice reprezentate în Parlament să coopereze la fundamentarea unei poziţii ferme şi coerente de combatere a extremismului". Cine sînt cei ce propagă teze extremiste, cu caracter naţionalist-şovin, deputatul fesenist din a cărui declaraţie am citat, n-a spus-o. Să fie, bunăoară, **Europa ?** Greu de crezut, căci nu i-ar fi acordat tocmai ministrul apărării un interviu. Atunci ? Fiecare cetăţean are dreptul să se gîndească el cu mintea lui la cine crede că e extremist. Iar la chemarea conducătorilor ţării să ia poziţie.

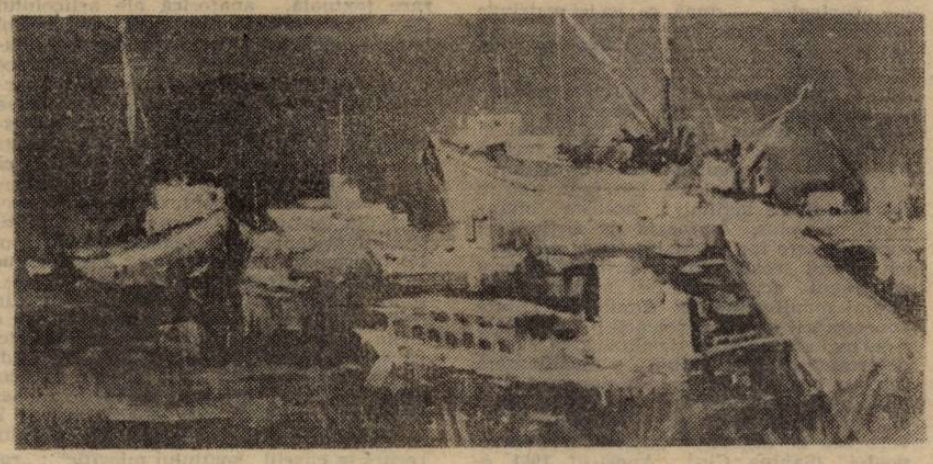

Şi totuşi, viaţa politică din România este într-adevăr bîntuită de extremism. Numai că cel evident este doar reflexul unui extremism mai original, mai de centru. O democraţie originală, un extremism original.

10 iulie 1991.

Şerban Lanescu

Metamorfoza unor preferințe literare (III)

Opiniile lui Marin Preda sînt, în general, „favorabile), inclusiv față de autorii care vor suporta, în ultimul său roman, păreri necruțătoare : Sartre, de pildă, este admirat, deoarece, își amintește prozatorul, „după război (...) mi se părea atunci, și cred că nu mă înșelam, că existențialismul este una dintre mișcările majore ale primei jumătăți a secolului nostru, alături de influența care continuă din sec. XIX a lui Nietzsche și Freud". „Admirația" este pusă, ce e drept, la timpul trecut... (Aproape) inevitaibl, este adus imediat în discuție și Camus, considerat la superlativ din binecunoscuta perspectivă morală : „El a reacționat mereu, cu aceeași sensibilitate cutremurată, față de tot ce a ofensat aspirația morală spre care trebuie să tindă oamenii pentru ca să se poată salva" ; amintindu-se o afirmație a acestuia despre Malraux (pe care Camus îl considera „mon maitre de toujours"), estimarea operei camusiene este făcută (și) prin raportarea ei la cea dată de mentorul său : „Incontestabil că față de un Céline și un Malraux, Camus este un scriitor cu o operă mai puțin impunătoare" ca și, după cum se vede, a altui mare autor francez... Atenția pe care i-a acordat-o Marin Preda este, la rîndul ei, deloc neligjabilă : considerat „un scriitor mai întunecat, dacă nu cu totul întunecat, dar cu o forță de expresie mai mare, cu o personalitate mai puternică decît a lui Camus", Louis-Ferdinand Céline este absolvit de culpa ce i-a fost atribuită de către opinia publică franceză, la sfîrșitul celui de al doilea război mondial și, încă o dată, apreciat la modul categoric : „un mare scriitor și într-adevăr o conștiință asaltată de întuneric, care în primele sale două romane (și cele mai bune) cutremură din punct de vedere moral mult mai tare pe cititor decît o conștiință luminoasă...", pentru a conchide : „cel **mai original scriitor francez al secolului 20"**, într-o „sinteză" ce-i înglobează, într-un context mai larg, Céline și Sartre apar încă o dată în dizertațiile scriitorului, cu accentul pus pe ultimul : „Operele unor scriitori moderni ca Joyce, Céline, Genet și chiar Sartre — spune Marin Preda unui tînăr debutant, Alexandru Papilian — abundă de trivialități" după care este descris cazul lui Sartre : „Autorul vrînd adică să sugereze infantilismul eroului, care, asemeni copiilor, nu distinge, în fazele prin care trece, materia, ceea ce e degradat iar în momentul cînd această plăcere îl părăsește, apare răul de existență, greața, adică, și nu cum crede cititorul obișnuit că ar trebui să apară această greață cînd sfîșie acele ziare. Foarte subtil ! (...) Sartre în (...) lucrurile cu totul în serios, filozofic !". Admirația față de scriitorul francez nu aparține, totuși, exclusiv momentului trecut... (Reținerea față de el se datorează, printre altele, după dezvăluirile scriitorului prefeței scrise la **Operele** lui Jean Genet, — **Saint-Genet, comédien et martyre** — profund admirate de existențialistul francez, Genet preferind, (pentru a spune astfel), după cum se știe, în viață ca și în literatură, medii și tendințe puțin obișnuite).

Un autor agreat în cadrul literaturii universale este William Faulkner — observîndu-se și în privința lui acea metamorfoză a opiniei de care vorbeam (în legătură cu al cărui debut se relatează o anecdotă în care este implicat Sherwood Anderson), plasat la un moment dat alături de Hemingway, contemporanul său, de care, însă, îl deosebește modul de lucru, ce îl apropie de Balzac : „Ca și Balzac, Faulkner a trăit o inspirație continuă, lucru care se datorează regiunii în care se afla, o regiune foarte interesantă, săracă, în sudul Statelor Unite...". El este considerat imporant îndeosebi prin „relatările sale despre meseria de scriitor", din care se desprinde cu predilecție „modul de a se documenta", datorită căruia a putut cunoaște „material uman sub forma celei mai veridice panorame la care poate visa un scriitor, societatea văzută prin viciile ei...". Aprecierile asupra literaturii sale sînt ceva mai reticente : „Eroii lui nu sînt simpatici", declară Preda, adăugînd : „Sînt eroi de Comedie umană, e greu să te atașezi de vreunul din ei." Dintre toate romanele, **Lumină de august** întrunește adeziunea totală a scriitorului : „O carte din care citești cu pasiune, la orice pagină ai deschide-o, foarte concentrată și foarte bogată", în timp ce **Zgomotul și furia** „este o performanță artistică uluitoare, dar nu mi se pare atît de atractivă la lectură. N-as zice să poți s-o ții la căpătîi și să citești din ea cu plăcere. Cînd am citit-o prima oară, mi-a cerut un efort care a fost recompensat, dar pe care n-am simțit nevoia să l **repet."** Totuși o „cedare" există : „**însă are cărți frumoase, de care te poți atașa", ce** reprezintă, poate, un efort, de obiectivitate maximă. Hemingway se bucură constant de bunăvoință, în interviul pomenit anterior ca și în **Imposibila întoarcere**, într-un eseu scris, probabil, recent după moarte scriitorului american : „A murit Hemingway, autorul crîncenului **Și soarele răsare**, și al unor mici dar splendide povestiri dintre care una **(Bătrînul și marea)** i-a adus Premiul Nobel (prilej de care Preda profită pentru a mai înfiera o dată tendințele proletcultiste : „Despre el Gorki zicea că e un «divers» (...) indignat că literatura acestor autori nu se ocupă de proletariatul țărilor lor...") și al cărui destin, deosebit cum spuneam, de al contemporanului său Faulkner, este scos în **evidență** : „A umblat și a colindat tot pămîntul, și dacă nu umbla, este sigur că nu ar fi scris nimic." Aceeași **bunăvoință constantă** îl vizează deopotrivă pe **Kafka**, admirat pentru că „nu numai că a știut să vadă esența societății timpului său, dar a văzut prea multe", opera citată cu predilecție fiind **Me'amorfo'a** („dînd o imagine atît de înspăimîntătoare asupra înstrăinării omului de natura sa...").

Balzac nu este nici el trecut cu **vederea** : într-o înșiruire substanțială a operelor sale, nu toate se bucură de simpatia autorului român, care însă îi recunoaște valoarea fără ezitări, considerîndu-l „cel mai mare dintre scriitori, cu toate că el un ne cutremură nicăieri ca în **Moartea lui Ivan Ilici**, a lui Tolstoi". Urmează o opinie deosebită, am spune aproape frapantă : „E și firesc — continuă autorul, explicîndu-și afirmația precedentă — creația trebuie admirată. Dacă ne cutremură, curînd nu ne va mai cutremura. Dar dacă o admirăm, o vom admira din ce în ce mai mult." Dincolo de caracterul ei insolit, opinia rămîne, totuși, discutabilă. Marin Preda oferă apoi o „listă" impresionantă nu atît prin densitatea ei, cît prin continuitatea enumerării autorilor și a operelor lor aferente, ca și prin mărturisirea motivului care l-a determinat să o facă („Am uitat parcă tot ce am citit, nu mai știu exact cine e Homer, Shakespeare, Dante, Corneille, Racine, Molière, Stendhal, Voltaire, Rousseau, Balzac, Tolstoi, Dolstoievski, Sadoveanu", ceea ce îl silește să se simtă „ca și cînd aș fi comis ceva care mă face să scad în proprii mei ochi", dîndu-i **„o senzație de vinovăție"** (s.n.). mărturisire profund semnificativă prin afirmarea necesității prezenței permanente a valorilor culturale, îndeosebi pentru profesiunea de scriitor. O „re-vedere" rapidă a autorilor îl liniștește, oferindu-ne totodată imaginea unei veritabile galerii a literaturii universale, pe care prozatorul o parcurge grăbit și atent, vrînd să se asigure că operele cunoscute au rămas așa cum le știa el).

Un loc aparte, bine definit, îl ocupă, în dizertațiile despre scriitori, **autorii români** — disipați, ca semn al egalității valorice, printre autorii literaturii universale — dintre care se detașează (menționați, unii, cu insistență), I.L. Caragiale, Sadoveanu, Mateiu Caragiale, Rebreanu, G. Călinescu. Sadoveanu este numit „un român cu o viziune grandioasă", iar lectura **Țări de dincolo de negură** îl face să „tămînă în transă", ca „și în general toate povestirile în care omul apare singur în mijlocul naturii...", ceea ce pare să trădeze o predispoziție secretă a lui Preda, ilustrată cu discreție de Victor Petrini : „...plimbările mele solitare pe la marginea orașului, pe poteci", își amintește el nostalgic, în timpul recluziunii ce amenință să devină „perpetuă". La întrebarea acestuia, „ce este omul ?", adresată scriitorilor români, Marin Preda răspunde făcînd o caracterizare succintă a operelor cîtorva autori **naționali, respectiv a viziunii lor specifice** (Eminescu, Caragiale, Bacovia, Arghezi, Rebreanu — considerat a avea, cu o formulă uimitoare și de o mare forță, o „operă **tăcută"** (s.n.) — pentru a conchide : „Nu am îndoieli : de la Creangă la Mateiu Caragiale, găsim un răspuns la eterna întrebare, în literatura noastră". Rebreanu (pe care Preda îl consideră într-un interviu din 1974, „Model, da. Idol, nu. Era un precursor ilustru, dar nu un idol căruia să mă închin" ; „Rebreanu rămînîndu-i „întipărit în memorie printr-un sentiment de neaderență", a cărui realitate literară, însă „era formidabilă") apare, împreună cu Caragiale, ca exemplu al „efectului negativ al popularizării operei de artă", amîndoi reduși fiind „la rolul de mici propagandiști" de către sociologismul vulgar al deceniului 5„ în timp ce „umbra marelui Mateiu" va tremura auzind cît de la prodă sînt Craii săi la atîtea decenii, cînd alții dispar sau intră, clasicizați, în manualele școlare și nu mai discută nimeni despre ei". Punîndu-l în contrast, din punctul de vedere al capacității de receptare din partea tinerei generații, cu Ion Creangă, Preda declară : „L-am preferat și cu pe Rebreanu. Pe Rebreanu îl pe Camil Petrescu. Am citit Creangă foarte tîrziu. Contrar opiniei curente, nici Creangă nu este un scriitor accesibil tinerețului, ci un mare artist care trebuie savurat la maturitate." După cum se vede încă o dată, referirile la autori diferiți se înlănțuie cu ușurință, trecerea de la unul la celălalt, total deosebiți ca factură, făcîndu-se cu suplețe, pe baza celor mai diverse criterii și asociații, de multe ori exact prin „lipsa de asemănare" ce-i opune. La Caragiale — cu care, susține un critic, Preda se înrudea prin finețea de percepere a **rostirii** — este evidențiată substituirea **Comedie umane** cu o **comedie a cuvîntului**, mențiune aflată într-un text ce a devenit prefața **ediției artistice** pe care Preda a dăruit-o operei clasicului român. Pe Odobescu, prozatorul îl consideră, din cîte înțelegem, un scriitor **insuficient reliefat** : „mare scriitor, care a scris atît de puțin. Talent remarcabil, o mare cultură, și n-a scris decît două nuvele (...) care nu sînt la înălțimea talentului său". În sfîrșit, comentariile ale creează **un portret** al Hortensiei Papadat-Bengescu, realizat din postura de martor **ocular** : întîlnind-o atunci cînd se afla spre sfîrșitul vieții, ajunsă într-un accentuat declin nu numai spiritual, Preda constată că celebra scriitoare interbelică (pe care o cunoscuse la cenaclul lui Eugen Lovinescu, cu mulți ani în urmă) era „nu atît foarte bătrînă cît foarte retrasă și foarte absentă". Impresionantă este referirea la moarea ei, ca și aluzia la „semnul de întrebare" pe care scriitoarea părea să-l fi adresat generației acelor ani. Dispariția lui Miron Paraschivescu lasă, și ea, regrete adînci : „Cînd scriu aceste rînduri, e patru dimineața și pe masa mea cîntă în șoaptă un mic tranzistor. Ascult și văd în adîncul ființei mele : pentru el, prietenul meu care a murit, nimic nu va mai cînta. Lumea în care mă mișc s-a micșorat", regrete datorate nu numai îndelungatei prietenii care i-a unit explicînd : „cînd l-am vizitat odată, a crezut de cuviință că trebuie să-mi spună din cinci în cinci minute, fără nici o legătură cu discuția, de care de altfel nu avea nici un chef : «știi, nu se mai întorc vremurile... socialismul va fi învingător...» (...) Am început să rîd : «Și de-aia sînteți Dv. săptămînal optimist ?», ci și rarei trăsături morale ce a stat la baza ei : „După Eugen Lovinescu, explică Marin Preda, nimeni n-a iubit mai mult la noi profesiunea de scriitor și nimeni n-a luptat mai mult să-i păstreze întreaga noblețe ca M. Paraschivescu." Admirat pentru înalta ținută intelectuală, G. Călinescu nu se bucură, el, de simpatie, de fiecare dată cînd este numit, direct ori aluziv : **romancierul** (îndeosebi) care a fost acesta întruneste opoziție și antipatia inebranlabilă a prozatorului. „Omul pe care îl admirăm demult, G. Călinescu, se ținea departe de generația mea..." afirmă Marin Preda. Aprecierea **omului de cultură**, autor al **Istoriei...** (ale cărei „scurte portrete geniale" (s.n.), estimează Preda, aruncă „fulgere de lumină **revelatoare**" asupra „nu numai vieții ci și operei" autorilor, oferind „o viziune totală"), coexistă cu iritarea pentru **omul**, să-i zicem, **social** din deceniul 5, dublat totodată, în **romanele** scrise atunci, de binecunoscutul protagonist-arhitect, iritare la care nu a renunțat niciodată.

Apetența pentru scriitori, pentru, altfel spus, literatură în general, cunoașterea unui număr impunător de titluri, tratate într-o manieră profundă și extrem de originală, **verva intelectuală** ce se desprinde din paginile de eseuri și dialoguri despre „cărțile lumii" și autorii lor, evidențiază limpede un aspect important al spiritului celui ce a fost Marin Preda : disponibilitatea largă ce-l stăpînea pe acest prozator, el însuși dotat cu o puternică personalitate ,pentru precursorii printr-o formulă literară mai mult sau mai puțin apropiată — ori aflată cu totul în contradicție — de cea proprie. Disponibilitatea (așa cum s-a văzut din analiza efectuată asupra prezenței scriitorilor „incluși" în **romanele** sale) din nefericire înstrăinată considerabil de aceea, mult redusă, care l-a dominat pe „ultimul Pred.".

1987

Nicolae Baltă

Pitoresc și ironie

De mai mulți ani, bine cunoscut subiect de discuție culturală a fost cel privind șansele de cunoaștere a literaturii române în străinătate : mai întotdeauna, în analiza stărilor de fapt intervenea o observație, deloc nouă : prozatorul român e prea „stilist" și estetizant, numeroase cărți remarcabile mizează prea mult pe limbaj (și nu pe o mai trancparentă asumare a marilor teme universale) — devenind astfel aproape intraductibile ; în orice caz, pierzînd foarte mult prin traducere. Pentru a realiza relativitatea oricărei teorii, acesteia — cuprinzînd probabil foarte mult adevăr — îi poate urma o prelungită lectură din Paul Goma. În privința virtuozității stilistice în jocul cu cuvintele nu sînt mulți din prozatorii români contemporani care să-l concureze. Se poate observa că temele opresiunii și rezistenței și registrul ludic al limbajului nu se exclud din principiu. Ne mai putem pune și întrebarea (fără răspuns, cel puțin deocamdată) în ce măsură o tendință proprie și individualizatoare de manevrare inventivă a cuvintelor a putut fi intensificată de relația specială cu limba maternă a scriitorului exilat : un mod de a o lua în posesie mai deplină și întrucitva „filologic" — după ce ea își restringe alte utilizări și rămîne spațiul definitoriu al literaturii. Dacă un asemenea fenomen s-ar dovedi măcar în parte real, i s-ar putea recunoaște drept prototip situația lui Caragiale scriind **Kir Ianulea.**

La Paul Goma numeroasele creații și variații lexicale sînt incluse într-o tactică narativă — de ascundere a detaliului relevant pentru progresia (de fapt, pentru reconstituirea) acțiunii : aceasta înaintează anevoios, sufocată de ficțiuni și supoziții care fac tot mai greu de recunoscut planul „real" ; întîmplările se rescriu de dragul acumulării de amănunte, în limbaj manifestîndu-se simultan tendința concentrării și cea a reluării. Concentrată e cel mai adesea expresia aluzivă, în care o determinare explicativă e condensată într-un compus sau într-o derivare inedită; atributul devine adesea inutil, fiind absorbit de nume, complementul — de verb sau de adjectiv : „bătrînătușa junepoatei" **(Sabina,** Cluj, Apostrof, 1991, p. 185), „săniem" (p. 160) etc. Formele nou create intră însă cel mai adesea în serii în care principiul de bază e reluarea (parțială) : „Genunchii, Nodurunchii. Amărunchii." (p. 191) . În sintaxă, reluarea — și consecința ei normală, elipsa — sînt, în asociere cu întreruperile, cu desele intercalări, modelul de construcție dominant. Crearea de cuvinte imediat abandonate, aproape niciodată reluate identic, funcționează ca un indice de subiectivitate accentuată. Se formează, cu ușurința limbii vorbite, substantive : **poatecăda-nl, delaorașii, teriziul, cinevaul, orașstallinienii (Sabina,** p. 53, 13, 19, 42, 31), **Drumfără pulberea (Bonificia,** Bucuresti Omega, 1991, p. 133). Surprinzătoare și ingenioasă e, de pildă, coprezența articolelor hotărît și nehotărît, cel din urmă absorbit de substantiv în virtutea valorii lui semantice : „rămăsesem în fața **odoamnei** de la pupitru" **(Sabina,** p. 15, s.n.) ; stabilitatea formei „odoamnă" presupune conflictul între regulile de utilizare textuală, anaforică ale articolului (la reluare, substantivul primește articol hotărît pentru a înregistra coreferențialitatea) și valorile sale semantice („odoamna" rămîne o necunoscută, o persoană oarecare). E curentă și contopirea cliseelor, astfel substantivizate : **„neîndestuldeprețuitul" (Bonifacia,** p. 141). O listă selectivă de exemple poate fi pitorească — dar și deformatoare, în măsura în care face abstracție de context ; aproape fiecare din termenii citați mai jos e pregătit și motivat contextual: **toalează (Sabina,** p. 15) îi urmează lui **paranteză ; Vremcoșbue și George Elzorab** (p. 156, 159) apar într-un șir de aluzii și citate parțiale din opera clasicului ; acumularea însăși dă o cheie de lectură cuvintelor care, izolate, își pierd semnificația și hazul. Un adjectiv ca **dealvaletic** pare obscur sau cel puțin artificial și cam excentric ; doar progresia seriei în care apare în text îl motivează — prin ironizarea frecventului recurs la clișeul „spațiului mioritic" : „români verzo-tricolorați și fani și mioritici și dealvaletici" **(Sabina,** 190). Cu aceste precizări, putem totuși înregistra (din romanul cel mai recent, **Sabina)** și alte cuvinte (nediferențiindu-le după modul lor divers de formare) : substantive : **toctocuri, femelina, moșcolonelul, vădanoșe, locatariaș, toaleză, făt-hidos, babjectă, babacră, babestie, cionunchi...** ; adjective : **odorositor, pilniîndă, trompos, ne-întrunhalfărăhal, patruurmătorulea, ghiulelos, răguștirbit, ornamentalic, truditorese, națională, cătunesc, buricocentric, mătușofrenă, colocvialic** („garsonul limitatrof și colocvialic", p. 18) ; verbe : **Harceaparceam, am tîrcolit, se dessecretează, are să arzălarfoculească** etc. Jocul combinatoriu e aproape întotdeauna interesant din punct de vedere lingvistic ; de exemplu — cînd constă în experimentarea a două variante de aplicare succesivă a două sufixe, rezultînd cuvintele **porcăialărie și porcărială** (p.159).

Mulțimea exemplelor nu trebuie totuși să creeze imaginea unui permanent delir verbal, a unui jargon auto-suficient și obositor ; e uneori așa, mai ales în formule rimate și „copilărite", în care ironia pare diminuată de un anume, mascat, sentimentalism ; de obicei însă invenția lexicală — mai ales în serii — „viperita", „sovietita—inamita", „cleita" cu care se „iperitează" cărțile — corespunde unor nuclee de subiectivitate (în care domină starea de iritare dublată de o anume detașare amuzată) cu funcție narativă evidentă ; stilul combinatoriu nu e un simplu ornament și nici nu acaparează întregul discurs, făcîndu-l ilizibil. Un ultim exemplu dovedește că parodierea prin deformare fonică a clișeelor unei epoci poate crea secvențe aproape suprarealiste : „viperă rubrică, șagal imperialist, blacheu al capitalismului muribondial" **(Bonifacia,** p. 142).

Rodica Zafiu

6 + 13 trandafiri

Mircea Eliade ; 19 TRANDAFIRI, Editura Românul, Bucureşti, 1991

În 1940, cînd Mircea Eliade publica **Secretul doctorului Honigberger,** o cronică literară din **Viaţa Românească** aşeza nuvela sub semnul genului **poliţist,** reproşîndu-i caracterul prea acuzat senzaţional, aerul provocator, teribilismul. Cei ce analizează astăzi **Noaptea de Sânziene** şi **Nouăsprezece trandafiri,** texte aflate în aceeaşi categorie cu **Nopţi la Serampore** sau cu **Secretul doctorului Honigberger,** pun dimpotrivă accentul pe structura savantă a prozelor, pe modul în care acestea au reuşit să camufleze sacrul, pe ezoterismul lor. Aşa procedează Roxana Sorescu, într-un studiu din **Revista de istorie şi teorie literară („Feţele lui Ianus",** în nr. 2—3/1986) şi foarte recent Marta Petreu, într-un capitol din volumul **Teze neterminate.**

Între aceste perspective critice, atît de deosebite în esenţă, s-au scurs aproximativ cincizeci de ani. Dar în timp ce în cazul criticilor se poate vorbi de o schimbare radicală de mentalitate, în cazul lui Mircea Eliade trebuie să constatăm un interes constant pentru acelaşi gen de probleme, reductibile în esenţă la relaţia dintre **sacru şi profan,** tema centrală a întregii sale literaturi.

Nouăsprezece trandafiri apare pentru prima dată în România, la „Editura Românul", după ce Ioan Cuşa a editat cartea în 1980 la Paris. E vorba de un mic roman plin de întîmplări extraordinare, care se petrec în ţara noastră la sfîrşitul anilor '60. În rezumat, „cel mai mare scriitor român în viaţă", Anghel D. Pandele (A.D.P.) primeşte în locuinţa sa din Bucureşti vizita unor tineri actori, Laurian Serdaru şi Niculina Nicolaie, care încearcă să-i aducă aminte de o întîmplare petrecută la Sibiu, în decembrie 1938. Aici ar fi urmat să se joace singura piesă a lui A.D.P., **Orfeu şi Euridice,** dar în Ajunul Crăciunului repetiţiile sînt întrerupte şi piesa înlocuită cu **Steaua sus răsare,** „comedia anti-obscurantistă" a unui alt dramaturg. Cu acest prilej, scriitorul s-ar fi îndrăgostit de mama lui Laurian, actriţa care ar fi trebuit s-o interpreteze pe Euridice. Laurian a venit deci la tatăl său pentru a-i cere consimţămîntul său înainte de a se căsători cu Niculina, dar A.D.P. nu e în stare să-şi mai readucă aminte de întîmplarea de la Sibiu. Cu ajutorul unei forme de teatru magic, de care scriitorul însuşi se va îndrăgosti, şi cu ajutorul lui Ieronim Thanase, care conduce o „tabără de creaţie" unde se experimentează formula acestei dramaturgii (în realitate, o tehnică de iniţiere, bazată pe practicarea unor exerciţii de anamneză), A.D.P. se va reîntoarce pînă la urmă la Sibiu, va retrăi scena din 1938, dar va dispărea fără urmă, împreună cu Laurian şi cu Niculina, care l-au însoţit. Toată această poveste e relatată de secretarul lui A.D.P., Eusebiu Damian, pe care enigmaticul Emanoil Albini, de la Securitate, îl va chestiona de mai multe ori în legătură cu dispariţia Maestrului. Din perspectiva lui Albini, grupul actorilor, conduşi de Ieronim şi protejaţi de fiul „Numărului Doi", reprezintă o disidenţă primejdioasă („Elemente nesigure, tineri exaltaţi, lipsiţi de maturitate, victime uşoare ale oricărei ideologii desuete şi primejdioase."), de care scriitorul ar fi trebuit să se ferească. De aceea, conform interpretărilor lui Albini, A.D.P. n-a dispărut pur şi simplu, ci a trecut clandestin graniţa, cu un număr de documente secrete prin care să-l compromită pe „Numărul Unu". Pe de altă parte, Albini e convins că noile piese de tetru ale lui A.D.P. sînt scrise într-un cod secret, tocmai pentru că ascund o formulă de subminare a statului : „Cînd vom descoperi codul, spune el, — căci un cod nu poate rezista specialiştilor şi computerelor — cînd îl vom descoperi şi vom **înţelege** cele patru piese, vom şti ce planuri îşi făcuse Pandele pentru noapteă de 24 către 25 Decembrie...".

La capătul acestei lecturi, cea dintîi tentaţie e de a considera **Nouăsprezece trandafiri** un mic roman fantastic, în tradiţia inaugurată la noi de Eminescu prin **Sărmanul Dionis.** Şi pînă la un punct, el chiar reprezintă o astfel de scriere. Diferenţa constă însă în numărul mult mai mare de registre în care textul a fost compus. În fond, **Nouăsprezece trandafiri** începe ca un roman sentimental, şi dacă facem abstracţie de renumele rău pe care îl are specia, ca o adevărată **melodramă.** Doi orfani, Laurian şi Niculina, îşi caută părinţii pierduţi, cu ajutorul unor relicve de familie, o cruciuliţă de argint şi o carte pe care mama lui Laurian a scris o dedicaţie ciudată. În această serie se mai înscriu şi detaliile de recuzită semiotică ale romanului popular, roşeaţa bruscă a unor personaje, paloarea, zîmbetul misterios. Urmează ingredientele codului **enigmistic,** cu elemente de intrigă poliţistă şi de spionaj, mesajele transmise prin curieri secreţi, care se prezintă conspirativ, la ore fixe, telefoanele inopinate, ofiţerii Securităţii şi agenţii urmăritori. **Romanul politic,** alt versant al cărţii, e făcut din aluziile la lupta pentru putere dintre Numerele Unu, Doi şi Trei. Dar şi aceasta e o politică scoasă parcă mai puţin din viaţă, cît din paginile unui roman de mistere sau de tovărăşii masonice şi cărvunăreşti. Vin la rînd emblemele **literaturii S.F.** de secol XX, cu cîteva forme pe care Mircea Eliade le-a avut evident în vedere : ficţiunea politică, lumile paralele, călătoria în timp.

Dacă toate aceste elemente fac parte din recuzita romanului popular, există pe de altă parte în **Nouăsprezece trandafiri** şi indici ai romanului fantastic, ezoteric, mitic. Mai întîi, mulţimea cifrelor simbolice, analizate pe larg şi de Marta Petreu, cu **Dicţionarul de simboluri** în mînă. Laurian şi Niculina se prezintă la A.D.P. după 243 zile de aşteptare înfrigurată ; din cei 19 trandafiri cumpăraţi de scriitor pentru cununia celor doi tineri 6 se vor usca şi 13 vor rămîne proaspeţi ; A.D.P. va pleca de acasă după ce va fuma exact 19 ţigări şi va scrie o **Introducere** la „o dramaturgie posibilă" care va avea 99 de pagini („număr enigmatic", va spune el). Ceva mai explicite sînt aluziile prin titluri, prin nume emblematice sau prin citate. În primul rînd Orfeu şi Euridice, **Căluşarii,** legenda indiană a lui Matsiendranath, „prizonierul amnezic al femeilor din ţara Kadali", despre care specialistul a vorbit şi în **Istoria credinţelor şi ideilor religioase",** în fine, Hegel, comentat pe larg de Ieronim Thanase (alt nume simbolic) şi pus în legătură directă cu teoria lui Mircea Eliade despre **sacru şi profan.** Cu ajutorul acestor elemente, personajele lui Mircea Eliade (Ieronim şi A.D.P. în primul rînd) ajung la o teorie a libertăţii absolute, care îl îngrozeşte pe Albini nu atît prin caracterul ei politic sau social, cît prin capacitatea pe care o are de a se împotrivi, în orice circumstanţe, totalitarismului şi alienării. „Urmaşii noştri, spune la un moment dat Ieronim, dacă nu vor şti să descopere tehnicile de evadare şi să utilizeze **libertatea absolută,** care ne este **dată** în însăşi structura condiţiei noastre, de fiinţe libere deşi încarnate, urmaşii noştri se vor considera cu adevărat captivi pe viaţă într-o temniţă fără uşi şi fără ferestre — şi, în cele din urmă, vor muri."

Această tehnică a eliberării, care ar trebui să fie considerată ca o ilustrare specială a teoriei despre sacru şi profan, mai cunoaşte în **Nouăsprezece trandafiri** o variantă. Cînd A.D.P. îi explică secretarului său că „spectacolul dramatic ar putea deveni, foarte curînd, o nouă eschatologie, sau o sotiriologie, o tehnică a mîntuirii", Ieronim observă numaidecît, că lucrul fiind adevărat, termenii ar urma să fie evitaţi, pentru a nu atrage atenţia oficialităţii. „Eschatologie şi soteriologie, spune el, aparţin vocabularului aşa-ziselor ideologii obscurantiste...". În filigranul romanului s-a insinuat deci şi schiţa unui program de artă subversivă sau esopică şi chiar acesta e tîlcul filmului pe care îl face Ieronim. Considerat la început „cel mai bun film socialist al secolului", **Copiii nimănui** va fi interzis după ce va fi premiat la Cannes, şi după ce critica occidentală va descoperi în el „cea mai virulentă satiră a sistemului socialist".

Faţă de nuvela **Pe strada Mîntuleasa** sau faţă de clasica **La Ţigănci,** romanul **Nouăsprezece trandafiri** este făcut dintr-o urzeală cu incomparabil mai multe fire, în aşa fel încît de la stereotipiile (căutate) ale **melodramei** să se poată ajunge la **anamneză, soteriologie, eschatologie şi metanoia.** E un drum complicat, cu un rol mult mai mare acordat calculului narativ, adesea artificial sau în orice caz opus spontaneităţii. Dar indiferent de modul în care îi vom evalua performanţa estetică, este sigur că pe acest drum Mircea Eliade ajunge la o formulă extrem de personală, pe care va reuşi s-o impună chiar dacă artistul nu ne va lăsa întotdeauna impresia că o stăpîneşte perfect.

Florin Manolescu

ERATĂ. În cronica literară din nr. 28/1991, la cartea lui Marian Papahagi, **Cumpănă şi semn,** în prima coloană, jos, corect este „citită", nu „citată", în coloana a doua, în rîndul care precede ultimul paragraf, „senzaţia", nu „senzaţii", în coloana a treia, sus, „Domeniul", nu „Documentul" şi jos, în ultimele rînduri, „romanul ei este", nu „romanul este" şi „preferinţă", nu „prefaţă".

Prima dragoste

Prima dragoste înseamnă chiar prima dragoste, iar nu prima persoană iubită. Noi substituim însă realitatea psihologică a iubirii cu numele persoanei care a declanşat-o. În memoria noastră se fixează mai degrabă realitatea lingvistică a numelui decît unicitatea senzaţiilor. Prima dragoste este experienţa prin care luăm act de ideea de dragoste.

Îndrăgostiţi de acele momente, noi nu sîntem îndrăgostiţi atît de persoana care ni le-a dăruit, ci de dragostea în sine. Uneori ne e dat să rămînem cu această iubire abstractă toată viaţa. Ni se întîmplă atunci ceea ce-a observat lordul Henry despre Dorian Gray al lui Oscar Wilde : „Totdeauna vei fi iubit şi totdeauna vei fi îndrăgostit de dragoste".

O singură dragoste face cît o obsesie. Despre cei obsedaţi de iubirea unică, Daniel Sibony, un psihanalist care a consacrat multe studii alchimiei sentimentului, crede că aceştia trăiesc dragostea ca pe o absenţă, ca pe o fantasmă în care s-a cuibărit amorul de sine. O singură dragoste e o imensă vanitate. O neputinţă ridicată la rang de virtute. Iată ce spune psihanalistul în **Le Féminin et la séduction** (1986): „Nu înseamnă că n-am putea iubi, întîmplător, şi o fiinţă «unică». Dar, în chip deliberat, hotărît, asta ar implica o formă de ură, în măsură în care ura este un sfîrşit al dragostei, o limită impusă acesteia (a iubi pe cineva **expres** înseamnă a-l urî). Exemplul cel mai banal al celor care nu iubesc decît o singură dată — dragostea unică — ne e furnizat de cei care sînt lipsiţi, ca să zicem aşa, de dragoste : orice întîlnire posibilă se izbeşte, la ei, de o dragoste absentă sau interzisă, rezervată adică fiinţei **unice, uneori definibilă** (tata, mătuşa, fratele...) cel mai adesea indefinibilă şi fantomatică, figură exsanguă şi conturată după ceea ce lipseşte fiecărei fiinţe pentru a fi **acela,** şi, uneori, pentru a fi **aceea.** Aceasta e deci cohorta celor care nu sînt în stare de dragoste decît pentru fantasma lor sau ale căror posibilităţi de a iubi sînt excluse, împresurate în interiorul fantomei pe care n-au traversat-o niciodată şi care devine «data» pe care el o iubesc, cea care n-are **altădată".**

Pe unii oameni prima dragoste îi face vulnerabili. Nu mai pot depăşi experienţa, se blochează în unicitate şi, din spaima de a nu putea repeta miracolul, idealizează actul, îl fetişizează. Energia imaginaţiei naşte atunci monştri psihologici, precum iubirea ca formă de ură. A iubi cu ură. A ofensa prin dragoste.

Fiinţa de care se leagă prima noastră dragoste devine cu timpul amintirea unui reflex condiţionat. Ne gîndim la ea şi trupul ni se inundă degrabă de senzaţii viclene. Refacem cu greu imaginea chipului ei, căci corpul n-are memorie vizuală.

Repetată la intervale mari de timp, cu aceeaşi persoană, prima dragoste

pare mai degrabă un act culpabil, o dorinţă vinovată.

Cea mai curioasă amintire pe care ne-o poate lăsa prima noapte de dragoste este transfigurarea neverosimilă a chipului celuilalt, pînă cînd înfăţişarea capătă contururile unei frumuseţi străine.

De cele mai multe ori, prima dragoste devine un mod al comparaţiei. Partenerii îşi povestesc adesea circumstanţele acestei întîmplări pentru a le denigra şi pentru a-şi face, în acest fel, complimente reciproce.

În **Prima dragoste** a lui Beckett, naratorul notează la un moment dat că mariajul său, în realitate un concubinaj cu o desfrînată, se asociază în timp cu moartea tatălui. Substratul psihanalitic e cît se poate de transparent. Prima dragoste îi revelează fiului posibilitatea de a deveni el însuşi tată. Conflictul clasic dintre cei doi rămîne, aparent, fără obiect. E momentul potenţial în care relaţia se poate oricînd inversa. Prima dragoste, îl scapă pe fiu de coşmarul tutelei, îl eliberează temporar, pentru a-l arunca din nou într-o altă stare conflictuală, căci, devenit tată, el va putea da naştere în orice clipă unui alt rival. Dragostea ţese la nesfîrşit nu doar intrigi, ci şi înfruntări între stăpîni şi sclavi, subtile omucideri.

Radu G. Ţeposu

dan laurenţiu

Aceasta este puterea trupului tău

Nu-ţi cunosc puterea trupului
decit prin puterea revelaţiei
sufletului meu
din sufletul meu s-a născut trupul
tău

aşa cum din valurile albastre ale unei
mări
de la mijlocul pămintului
şi-a făcut apariţia veşnic
virgina curvistina Afrodita

în sufletul meu
bate un vînt de nebunie
din valurile mării
eu încerc să salvez de la înec

o himeră înotînd printre umbre
o femeie îmi pare acum
cînd o văd de aproape
cu sînii de argint şi coadă de peşte

O sirenă s-a rătăcit
în marea impasibilă a unei inimi
albastre
dedicate cunoaşterii absolute
un leu de mare a pornit pe urmele
sale

şi aceste urme duc în deşert
Ca a păsării în văzduh
a corăbiei în mare
şi a bărbatului în femeie

dar eu nu-ţi cunosc încă
puterea trupului tău de sirenă
chemîndu-mă în adîncurile mării
pentru mîntuirea sufletului însetat de
moarte

Zeii care au plecat după tine

Goală este viaţa mea
din seara cînd am ascultat prima oară
murmurul sacru al trupului tău
înălţîndu-se din valurile gigantice

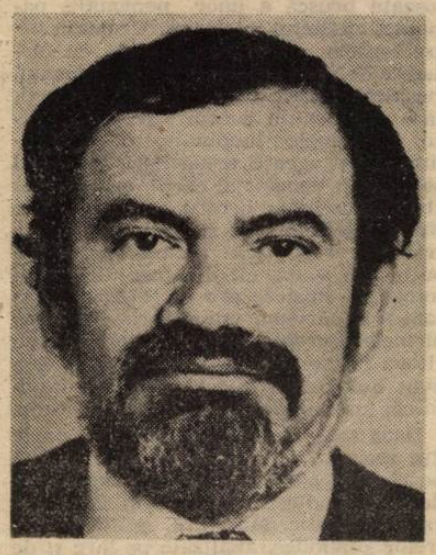

ale oceanului
goală este viaţa mea fără tine
au plecat zeii care-mi făceau curte
în fiecare dimineaţă ca unui adevărat

prinţ al celor trei concepte
cărora m-am devotat ca un călugăr
bucuria extazul beatitudinea
gol este cerul albastru fără

cei
trei
zei
mititei

Grădina sufletului meu

Tu ştii că nu mai pot trăi
decît la umbra dragostei tale
tu te-ai retras ca o călugăriţă
în templul sfînt al suferinţei

în această grădină a Domnului
unde-ţi duci viaţa
frunzele se nasc primăvara
şi cad din cerurile mohorîte toamna

pe urmele lor cu fruntea plecată
se duc îngerii spre un paradis
al rugăciunii acolo unde înfloreşte
surisul indiferenţei mele absolute

dar tu ştii că eu nu pot trăi
fără să simt bătaia inimii tale
în pieptul meu aruncă-ţi de pe umeri
veşmintele de călugăriţă

şi rămii ca arborii
goi toamna
cînd îşi aruncă frunzele vraişte
în cele patru vînturi cardinale

Leul de la picioarele tale

Eu sînt rege în grădina animalelor
dar la picioarele tale
femeie
mă fac mic şi tremur ca un iepuraş
de Angora

se apropie seara
în sufletele noastre
şi eu trebuie să ascult
glasul tău fără sunet

porunca ta inflexibilă
inscrisă în privirea
aruncată spre uşă
pe acolo trebuie să dispar eu

regele animalelor
cel la al cărui răget disperat
toată jungla se cutremură
şi se preface într-un diamant

Pe sub crepuscul

Cu teamă poetul soseşte la tine
cînd din ceruri coboară umbrele serii
un suris palid îi flutură pe buze
şi în loc de floare el poartă luna la
butonieră

la orele serii luna îţi bate la uşă
tu deschizi duci mîna la gură te îneacă
plînsul
pe şoldul ei de aur se clatină umbra
poetului
ca o floare de mătasă neagră

CĂRŢILE SĂPTĂMÎNII

Mihail Grămescu
PHREERIA
Ed. Porto-Franco

Subintitulat „epopee exotică" romanul lui Mihail Grămescu — unul din cei mai talentaţi autori de S.F. ai momentului — a fost scris, pare-se, cu mai mulţi ani în urmă. Cred asta întrucît prin materie, romanul are un caracter politic subiacent celui ştiinţifico-fantastic, trimiţînd cu gîndul la universul orwelian, în genere la literatura „gulagului", cu „ochiri" relativ transparente la realitatea românească din vremea dictaturii comuniste. „Phreeria" e un ţinut planetar organizat după reguli fixe şi imuabile, ai cărui locuitori sînt permanent sub control, departe de orice posibilitate de exercitare a liberului arbitru, reduşi la o condiţie cvasivegetală şi lipsiţi de orice orizont şi chiar de orice veleitate, trăind sub regimul unei terori care le-a devenit o a doua natură. Dincolo de toate întîmplările de tip S.F., dincolo de recuzita genului, povestea „phreeriei" e a unei lumi care şi-a pierdut memoria afectivă şi, odată cu ea, capacitatea de înţelegere corectă a **rostului.** În ciuda unei terminologii pe alocuri excesiv de ştiinţifico-fantastică şi a „topos"-urilor aferente, Mihail Grămescu izbuteşte să imprime discursului epic acea tensiune a viului, graţie căreia romanul se citeşte ca o proză realistă, dimensiunea S.F. avînd rolul de a potenţa, precum la Stanislav Lem bunăoară, semnificaţia general-umană.

Alexandru Petria
NEGUŢĂTORUL DE AROME
Ed. Litera

Un debut poetic demn de atenţie (din nou editura „Litera" se arată deopotrivă mai exigentă şi mai generoasă decît celelalte edituri) al unui tînăr transilvănean din Dej care scrie oarecum în contra-timp cu congenerii săi, cultivînd un imaginism de tip oniric uneori, urmuzian alteori (un ciclu se şi cheamă „Hotel urmuz"), aparent dezlegat de realitatea imediată în favoarea unei legături mai strînse cu realitatea mediată de o imaginaţie alertă, deloc conformistă, fără a fi însă incoerentă sau livrată gratuităţii : „în haine de ploaie cuvintele / se odihnesc pe o bancă / paşii le intră în cameră (uneori) / iar întrebările administratorului se aliniază / precum termitele / un tînăr la o intersecţie / prietene / simte tăcerea ce se aşează pe vene / nemairămînîndu-i / decît să rescrie / melancolia / oceanului scufundîndu-se". O juvenilă înclinaţie spre enatare îl face pe poet să caute asociaţiile şocante, de aspect suprarealist, izbutind nu o dată secvenţe expresive şi, totodată, pline de miez, ca, de pildă, în această „bibliotecă de fulgere" : „prin uşa întredeschisă intri în / mansarda iernii — cuvintele / aţipesc pe tavan // un tramvai fără ferestre / coboară de-a lungul coloanei vertebrale / poemul se rupe".

Anatolie Panis
PISICI PENTRU EXPORT
Ed. Porto-Franco

Volum de nuvele al unui prozator din speţa realiştilor, acomodat atît cu rigorile prozei scurte cît şi cu cele ale romanului. Spiritul de observaţie şi firescul detalierii epice (de la relatare la dialog) sînt remarcabile, lor adăugîndu-li-se în această carte şi un anume patos satiric cu adresă social-politică. Fiecare din cele cinci texte dezvoltă un sîmbure epic inspirat din lumea cea de toate zilele, fie că e a pădurarilor (pe care prozatorul a investigat-o şi în alte cărţi) fie că e a constructorilor ori a adolescenţilor, interesul major al autorului fiind îndreptat spre revelarea reacţiilor de comportament şi spre descrierea de situaţii. Îndeobşte accentul observaţiei sociale cade asupra unor personaje şi evenimente din existenţa aşa-zicînd familială, de unde şi jocul subtil de planuri, interferenţa faptului divers cu faptul senzaţional, alternarea privirii crud realiste cu privirea duioasă, poetizantă, în fine prelungirea relatării de tip obiectiv cu comentariul de tip subiectiv. Într-un atare sens ilustrativă e nuvela **Camera cu oglinzi,** după cum pentru registrul satiric ilustrativă e nuvela titulară, cu adaosul, din parte-mi, că pe sub unda criticistă a naraţiunii. Anatolie Panis face uneori să circule şi o undă afectivă, de compasiune sau de zeflemea, după caz.

Viorel Ştirbu
PAZNICI LA DRUMUL MARE
Ed. Eminescu

Sub acest titlu ce evocă, prin parafrază, o expresie foarte cunoscută, opusă semantic (e vorba de „hoţ.-la drumul mare"), şi o evocă nu întîmplător, Viorel Ştirbu a construit un roman satiric avînd ca obiect realitatea „epocii de aur" a socialismului multilateral subdezvoltat. Corupţia, birocratismul, ipocrizia şi falsitatea relaţiilor sociale sînt puse sub lupă într-un mediu cît se poate de specific autohton, anume „agenţia de proiectări I.D.P.O.C.B.S.A.F. sau „mai pe scurt", (cum s-une, cu umor, autorul), „Institutul de proiectări Oi Capre Bovine Şi Animale Furajate". De la ironia subţire la sarcasm, nici o modalitate satirică nu e lăsată de-o parte pentru a zugrăvi în culorile cele mai potrivite mizeria morală a acestui mediu în care „omul nou" s-a tot construit pe sine prin abandonarea treptată dar fermă a tuturor însuşirilor care deosebeau odinioară speţa umană de speţa cu care se ocupa respectiva agenţie de proiectare. O mulţime de întîmplări, situaţii şi personaje se perindă sub ochii cititorului configurînd expresiv degringolada spirituală şi materială a unei lumi care şi-a pierdut criteriile naturale, înlocuindu-le cu arbitrariul şi plasa ghimpată a abuzurilor acoperite prin demagogia de partid şi, mai ales, prin obişnuinţa catastrofală de a vieţui în duplicitate. Romanul e un fel de oglindă în care ne putem privi pentru a vedea cît de urîţi am putut fi, cît de urît am putut trăi în anii „socialismului victorios". Un aide-memoire, aşadar, pe cît de exact în detaliile lui, pe atît de necesar purificării la care tînjim.

Mircea Moga

Paratextul Țiganiadei

SUBTILITATEA COMPOZIȚIONALĂ este unul din instrumentele favorite ale scriitorului. Plasarea „locului strategic" al textului în subsolul paginii îl ajută să ocolească excesiva aglomerare ideologizantă care ar fi subminat, fatal, epicul. Epic pe care, altă eschivă prudentă, Budai-Deleanu nu-l intenționează în sine, ci ca pretext al satirei. Fals labirint, fiecare dedublare constituind un pas pe care sîntem obligați să-l facem în întîmpinarea intenționalității scriitorului, opera subjugă. „Țiganiada" nu se poate preta prea multor moduri de lectură fără a altera percepția unor straturi, implicit a întregului. Pentru că poemaționul, operă nu atît singulară cît deplină, funcționează ca un sistem de relații epic-etic-estetic foarte fin mediate și cu funcții precis delimitate. Din acest punct de vedere cel puțin, nu ne-am feri să o apropiem de „Istoria ieroglifică".

E O LUME GUREȘĂ, dar nu forfotitoare, lumea „Țiganiadei". Epicul este cursiv, dar sărac în cînturi, fiind cu totul alungat din subsolul paginii. A vorbi în locul lui a acționa, iată ce este caracteristic țiganilor, dar și altora „carii tocma așa au făcut și fac, ca și țiganii oarecînd". O epopee a țiganilor îi oferă lui I. Budai-Deleanu șansa de a transpune estetic ideile iluminismului european. Dar intenția lui nu a fost de a face din opera literară un simplu pretext pentru ideologie — scriitorul militînd consecvent în și prin operă pentru autonomia esteticului, logic vorbind, un nou „Supplex" nu ar fi avut sens, Budai-Deleanu luînd parte la redactarea respectivului document la 1791. I. Budai-Deleanu a intenționat să supună unei analize spectrale tocmai ideile iluministe ale unui „Supplex" rămas doar un document de demnitate națională. Atunci a apelat la paratext.

FUNCȚIA ACESTUI PARATEXT este didascalică, normativă prin excelență, el corelînd atenția lectorului, aplecată asupra esteticului, cu intenționalitatea ideatică subsidiară a scriitorului. Fără-ndoială, „Țiganiada" își revendică un lector pe măsura ei, capabil a distinge satira de ironie și a citi printre rînduri, minimalizarea ascunzînd, de cele mai multe ori, chei ale înțelegerii textului. Simplițian, unul din participanții la „divanul" paratextual, glosează pe marginea unei cereri a lui Gogoman către Vlad Țepeș : „Cu adevărat vrednică cerere de un gogoman... Eu cred că de la acest Gogoman s'au luat pe unele locuri, de zic nătărăilor gogomani... Însă oricum să fie, ori poeticul nostru, ori izvoditoriul cel dintîi, de la care au luat această poveste, au vrut de bună samă să șuguiască în batjocura țiganilor". Nu de la acel Gogoman li se spune nătărăilor gogomani, numele personajelor lui I. Budai-Deleanu sînt adevărate măști semnificante, nu izvoditorul de la Cioara, ci poetul este autorul acestui discurs pe care l-a compus nicidecum în batjocura țiganilor, ci spre a dialoga polemic cu ideologia epocii, incapabilă să treacă de la rostire la acțiune.

ESTE UN INCONTESTABIL SEMN AL CLASICISMULUI FORMEI discursului acest divan pe care scriitorul îl organizează și, fără-ndoială, îl prezidează în subsolul paginii. Platon, cu ale sale „Dialoguri" (reluate în spirit iluminist și de Voltaire), inaugurează o atare modalitate de discurs auctorial. Procedeul este prin excelență didactic, ideea vizată de scriitor regăsindu-se bine conturată și avantajos subliniată de opiniile diferite ale interlocutorilor. Secolul raționalist al luminilor a reluat cu entuziasm dialogul, el oferind șansa deplinei motivări raționale, metodice, a ideii, tip de discurs pe care romantismul îl va înlătura pentru a face să se audă orgolioasă, vocea autorului-profet.

Budai-Deleanu nu este un profet, deși minimalizează cu bună-știință, prin abila strategie onomastică, opinia adversarului său. Se numește Idiotiseanul detractorul autorului și intervențiile lui sînt pe măsura numelui. Europenizarea poeziei autohtone, susținută poetic de Budai-Deleanu prin apelul la structuri ale marii poezii clasice (procedeu explicat teoretic de un alter ego al autorului, Mitru Perea — anagrama numelui lui Petru Maior) este combătută de Idiotiseanul de pe poziția folclorului. Improvizînd ad-hoc niște versuri evident inferioare criticatei sextine 9 din cîntecul I, acesta conchide : „Iată, toate, în scurt, fără a se lăți pe la haos și urgii sau nu știu ce țări pustii/". Simplițian, adept al demonstrației carteziene — o altă coordonată a gîndirii autorului — îl ironizează și îl anihilează: „Dar lasă frate, nu critisi cele ce nu înțălegi, ca să nu te faci de rîs, că așa judecînd ca tine, trebuie să defăimăm toți poeticii și să cîntăm pururea «frunză verde»". Să încercăm o secțiune transversală a acestui dialog spre a proceda la o analiză de profunzime. Ni se relevă carteziansimul gînditorului care a constatat eșecul, în plan practic vorbind, unei rostiri depline și definitive, „Supplexul". Singura certitudine a lui Budai-Deleanu este îndoiala, propriile idei sînt mai întîi dezbătute și abia ulterior validate. Cultura clasic-enciclopedică îi este un instrument totdeauna fidel spre a-și susține teza (este vorba de modelul marii poezii grecești și latine în cazul nostru), iar ideile propuse sînt, în esență, post-iluministe, europenizarea poeziei nefiind o renunțare la valorile naționale. Scopul nu este descalificarea folclorului, ci delimitarea celor două condiții, cultă și orală, ale literaturii. În sfîrșit, dialogul dezvăluie un alt procedeu cu multiple implicații estetice, ranforsarea operei prin conceperea paralelă și concomitentă a aparatului teoretic necesar definirii noii condiții a literaturii, de ea ilustrată.

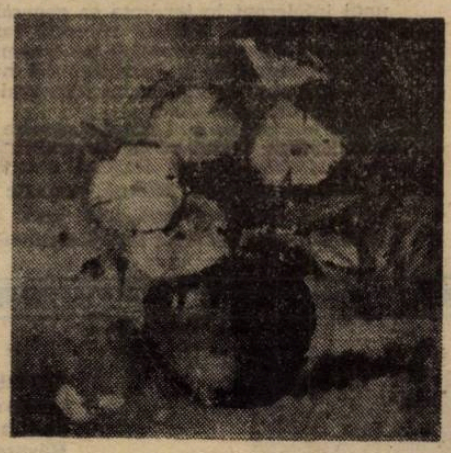

ÎN PLANUL REFLECȚIEI, Budai-Deleanu rămîne, în mare măsură, aproape de ideile iluministe. Acestea apar ca inadecvate abia în plan practic și doar în finalul operei scriitorul le va aplica un greu semn de întrebare. Rappel-ul de tip enciclopedic nu lasă nici o îndoială asupra epocii. M. Perea și Erudiția excelează în excursuri culturale. Iată un model (Cîntecul al IX-lea sextina 34), despre cîntecele de nuntă: „Acest feliu de cîntări de nuntă, și la neamurile politicite, precum la greci și la romani au fost obicinuite cu multă slobozie, ba și țăranii noștri astăzi au ale sale cîntări de nuntă din bătrîni. Și toate asemene cîntări, cîte am cetit, toate le-am aflat unsuroase, adecă cu multă slobozie, cu mult mai tare decît acesté țigănești, de care avem să mulțămim învățatului Talalău, care întregindu-le, le-au însemnat la marginile izvodului, căci multe locuri care s-au părut unor evlavnici călugări de la Cioara, cu prepus, au fost cu totul șterse și au trebuit să se împrumute din izvodul Zănoaghei". Într-un singur fragment (și nu dintre cele mai semnificative): informații folcloristice, de istorie a miturilor, de istorie culturală românească (Budai-Deleanu citise cronici manuscrise ale românilor de peste munți) și o foarte modernă metodă de refacere a textului, prin analiza comparativă a manuscriselor. În atari condiții, intervențiile lui Idiotiseanul și ale alter-ego-ului său, Onochefalos (cap de măgar) trec ca și neobservate.

Ceilalți „divaniți" sînt specialiști în literatură și estetică literară. Strategia onomastică funcționează cu evidente implicații și aici, ei se numesc Musofilos ,Criticos, Filologos, Apologhios, etc. De fapt, divaniții nu sînt personaje, ci actanți. Dacă poeticul și satiricul îl fură pe scriitor în cînturi, în josul paginii le este refuzată divaniților orice tentativă de evaziune din cadrele fixate de Budai-Deleanu. Independența paratextului este retezată chiar din momentul conceperii lucrării: ea este un sistem specular în care conflictele epice se obiectivează sub forma dezbaterii de idei, imprimîndu-i acesteia nu numai coeziune, ci și sens.

OPERA CA SISTEM SPECULAR pierde în plan epic și cîștigă în plan psihologic și cognitiv. Se solicită o atenție distributivă, oferindu-se în schimb complexitate și profunzime. Parti-pris-ul pe care scriitorul și-l propune, ține, sistemul specular funcționează pînă la capăt. O „Țiganiadă" fără subsoluri ar fi o operă infirmă, ceva de genul anterioarei „Trei viteji" pentru că o ceată de țigani n-ar fi putut purta discuția în zone de interes ale spiritului. Părinți ca Agnosie, Ascriteanul, Disdimonescul, Evlaviosul, Filologos, Orthodoxos poartă discuții pe teme teologice, în care subiectul favorit este existența și esența Satanei: „De-acelea să cunoască că au fost lucru diavolesc, că adunat acele atîtea copile tinere și cu tinerii depreună ca să-i tragă la păcate. Păr. Disdemon. a) Cine știe, doară toate acele fete au fost drăculeți în chip de om/. P. Agnosie (Cîntecul al III-lea, sext. 71).

Actanților li se refuză personalizarea pînă la condiția de incognito. Un comentariu important și de întindere este nesemnat. La sfîrșitul cîntecului I. Budai-Deleanu, numindu-se pe sine „poeticul nostru", găsește de cuviință să-și explicitеze lucrarea. Primul îmbold a fost necesitatea îmbogățirii și înnoirii patrimoniului literar românesc cu o specie inexistentă : „au vrut să aducă în limba noastră un feliu de poesie noao". Dar o epopee clasică n-ar mai fi fost posibilă la noi spune el, datorită limitelor obiective ale limbii. O eschivă : nici vorbă că nu pragul lingvistic l-a împiedicat pe Budai-Deleanu într-o atare întreprindere, ci propria sa conștiință a ales acest drum îngust, dar pînă la urmă fructuos. Nu se insistă asupra argumentului, în schimb se ia în serios (spre a produce efecte contrare) discuția referitoare la tehnica poetică. Se trece repede peste amănunte demascîndu-l pe **Budai-Deleanu inovatorul, pe Budai-Deleanu cunoscătorul deplin al literaturii naționale** și mai ales pe **Budai-Deleanu poetul de geniu**, cu intuiții esențiale. O întreagă mistificare îl acoperă pe scriitor și-l apără de ochi indiscreți. O întreagă tactică a dezvăluirii incomplete este aici exersată. Am rostit aici „dissimulatio", autorul fiind, incontestabil, un spirit baroc. Divaniții deconspiră lecturile autorului, nenumind însă modelul său cel mai apropiat. Desigur, în economia operei contează Homer, Vergilius, Tassoni, Casti, Tasso, Milton, dar Voltaire, cel invidiat în secret de Budai-Deleanu, de la care a preluat **procedeul paratextului didascalic de tip dialogat** (prezent și în epopeile burlești poloneze și ucrainene, cu care Budai-Deleanu a luat contact), este absent. Să fie acesta semnul lui „dubito"? Al „dubito"-ului unui autor neîncrezător în valoarea vreunui model anume, unui autor ce dorea afirmarea caracterului național al literaturii române? Singurul răspuns posibil la această întrebare e tot „dubito".

ACEEAȘI CONCLUZIE RĂMÎNE ȘI LA SFÎRȘITUL LECTURII. Opera dialoghează cu ideologia epocii și este neîndoios că finalul nedecis, bătaia cu adevărat țigănească, apasă asupra ideilor din subsol, aplicîndu-le un semn de întrebare, firesc la urma urmei. „Supplex"-ul a rămas documentul demnității naționale (doar atît, din păcate), datorită lipsei de coeziune a celor meniți a-l împlini (să ne reamintim rolul nefast al episcopului unit Bob), datorită impermeabilității conducătorilor Imperiului habsburgic, în fond datorită absenței segmentului care l-ar fi dus de la rostire la acțiune. Acest semn de întrebare este al unui pre-romantic. „Divanului" pretextual îi dă un sens programatic Romîndor, erou din stirpea Vladimirescului. O îndepărtare de iluminism, poate tocmai în folosul iluminismului. Din acest punct de vedere...

...OPERA FIINȚEAZĂ ESTETIC DOAR PRIN ÎNTÎLNIREA PAGINII CU SUBSOLUL. În fond, paratextul singur, chiar cu multiplele sale ramificații și dedublări nu poate da măsura deplină a modulului de existență a „Țiganiadei". „Lumea" subsolului îmbogățește „Țiganiada" și o ferește de ratarea epopeii „Trei viteji", dar fără evenimentul epic dezbaterea de idei ar fi fost sterilă, am fi avut de-a face cu o operă filosofico-ideologică, nicidecum literară. Iar opera fără acest paratext ar fi cu-adevărat o „jucărea" cum, orgolios și auto-ironic o anunța scriitorul. Opera născîndu-se din **funcționarea acestui sistem specular** funcția paratextului devine aceea de oglindă adecvată în care noi trebuie să privim textul. **Epicul ca etic.**

Răzvan Voncu

spectator

„Visul unei nopți de vară" la Teatrul Bulandra

„«Visul unei nopți de vară» mi se pare o piesă deosebit de modernă prin tot ce spune ea diferit astăzi față de acum cîțiva ani, și o să ne spună peste cîțiva ani. Spectacolul corespunde etapei mele de gîndire asupra lumii în momentul de față". Cu aceste cuvinte a deschis Liviu Ciulei, conferința de presă de la UNITER, organizată imediat după premiera Teatrului Bulandra. Spectacolul dezvăluie un regizor sensibil schimbat, în ceea ce privește capacitatea de analiză și de translare în termeni teatrali, de o luciditate meditativă mult mai acutizată și o forță de imaginație proprie doar marilor spirite. Mai toate comentariile vorbeau de un spectacol armonic, în care toate se împacă și curg lin către final. Nu sîntem de acord cu acest punct de vedere. În acord cu regizorul care a discutat tot timpul de existența unei „dizarmonii" interioare în ansamblul acestei opere atît de armonice, mărturisim că am receptat spectacolul în termeni de mare conflictualitate. Regizorul conștient de relațiile evident de discordanță dintre personaje, de nepotrivire și ceartă, re-compune scenic gîndul său în legătură cu această stare de lucruri și efectul ultim al ei. Spectacolul începe cu un conflict (disagreement) cu o posibilă condamnare la moarte, deci dizarmonie. „Cearta dintre Oberon și Titania (Claudiu Stănescu, Mariana Buruiană) reflectă dezordinea care merge pînă la nivel cosmic, produsă de cearta oamenilor" afirmă Ciulei pentru care monologul Titaniei, în care se vorbește despre confuzia anotimpurilor și efectul de seră, reprezintă premoniția dezastrului atomic „povestită atît de fantastic cum nu a mai fost niciodată realizată în secolul nostru".

Acest monolog reușește să fie un punct pregnant al spectacolului, să transmită asistenței pericolul dezastrului produs de „discordanță", înfierînd-o. Imaginea scenică realizată de cuplul regizor-actriță (Mariana Buruiană) are grandoare. Spectacolul nu are nimic calm și liniștitor, cum nici o operă imaginată cu luciditate nu poate avea.

De la început, scena intrării Hippolytei (Mihaela Caracaș) în salopeta de războinic care-i este smulsă și îmbrăcată în ușoara rochie de mireasă cu nesfîrșita ei trenă, se joacă violent, în forță, cu o mare precizie a atitudinii. Puck (Anca Sigartău) nu este doar un spiriduș, ci este unul al naibii de afurisit care se bucură enorm cînd poate face rău. În spectacolul acesta Puck are un soi de cruzime iar relațiile dintre Helena (Oana Pelea) Demetrius (Marcel Iureș), Lysander (Răzvan Vasilescu) și Hermia (Manuela Ciucur) nu sînt deloc lipsite de o anume isterie care numai la calm și armonie nu te face să gîndești. Vechea imagine a spectacolului feeric pe care o aveam în legătură cu „Visul unei nopți de vară" a lui Shakespeare este total spulberată în această viziune. În primul rînd din punct de vedere scenografic autor tot Liviu Ciulei ni se oferă un cadru însîngerat (culoarea roșu aprins inundă scena) în care albul rochiilor este și mai violent decupat. Apoi Puck îi farmecă pe tineri nu printr-o ușoară stoarcere a buruianei ci prin apăsarea brutală a eșarfei pe ochi. Relațiile de dragoste dintre tineri au ceva brutal, de permanentă neînțelegere și împăcare. Nimic în acest spectacol nu este confortant, dimpotrivă tulbură, neliniștește, naște o anume agitație. Liviu Ciulei nu contemplă ci atacă opera shakesperiană în toate registrele ei de înțelesuri. Frumusețea demonstrației scenice stă tocmai în permanenta dezvăluire a unui sens ; un sens al ideii pe care ni se părea c-o știm, un sens al cuvîntului care ni se părea intuit precis. Toate sînt tulburate în demonstrația lui Ciulei, cuvintele (grație traducerii Ninei Cassian) sînt pline de sevă și sensuri noi, relațiile sînt în permanentă prefacere, oamenii, personajele ne surprind prin atît de firească lor nestare.

Liviu Ciulei este un regizor care nu poate realiza decît opera lui, indiferent că pornește de la Shakespeare sau Racine. Dar această operă este mai ales a clipei acesteia tulburate mereu de un viitor neclar. Grupul actorilor care prezintă în spectacol povestea lui Pyramm, și Thisbea cu un V. Rebengiuc enorm, copleșitor de mare actor, colorează și decupează ferm episodul de restul piesei. Și modalitatea în care rostesc replicile sau se mișcă în scenă este diferită în această secvență jucată de Sandu Mihai Gruia, Mihai Constantin, Cornel Scripcă, Paul Chiribuță. Prin tot ce se întîmplă în scenă spectacolul se constituie într-o înaltă școală de teatru, fie la nivelul actorilor, scenografiei sau regiei. Toate elementele funcționează perfect. Culoarea, platformele (Puck supraveghează de sus viermuiala oamenilor, Titania își trăiește desprinsă de pămînt visul ei de dragoste, etc.) mișcările, intrările și ieșirile actorilor, lumina. Credem că starea de armonie de care este acuzat acest spectacol al nestării vine de la eleganța impunătoare cu care este gîndit, și care ca orice operă de artă perfect construită oricîte colțuri sau neregularități ar avea aparent prin ritmica interioară perfectă instalează în privitor calmul necesar actului receptării. Ar trebui să încheiem numind alături de interpreții amintiți pe cei egali în joc cu ei în această performanță în care nimeni nu distonează (Ion Cocieru — Ego, Ion Besoiu — Theseu, Petre Lupu — Philostrat ; George Ivașcu, Maria Ieremia, Delia Nartea, Adrian Ciobanu — în suita Titaniei) și să începem o nouă cronică a frumoasei traduceri semnată de Nina Cassian. Dar asta ar însemna altă poveste.

Liana Cojocaru

• TRANZIȚIA POLITICĂ ACTUAL
METAMORFOZA UNUI SISTEM DE SI

XV VIZIUNEA GLOBALĂ

Erich Formm a emis cîndva opinia că sursa evoluției nevrotice a personalității constă în idealizare. Subiectul uman insuficient maturizat, insuficient evoluat interior — încă nu cu totul născut, spunea marele psihanalist — confundă realul cu idealul. Nu are importanță cum este dobîndită conștiința unei anumite idealități. Purtăm, poate în noi imaginea divinității dintr-o fabuloasă călătorie prenatală, făcută dincolo de bolți și de astre, așa cum presupunea Platon — eventual cu deplină convingere, eventual doar în jocul unei metafore. Este posibil ca educatorii noștri, la o vîrstă sensibilă pentru un astfel de act, să ne fi inoculat principiile constitutive ale unei ipotetice lumi ideale. Nu are importanță, pentru considerațiile pe care le întreprindem acum, care este adevărul asupra originii imaginilor și structurilor idealului care se află în noi. Esențialul este că acestea există și că pot fi nu doar proiectate asupra realului ci, pur și simplu, substituite acestuia. Confuzia real—ideal este aducătoarea dezadaptării, deziluziei, generatoare stressului interior și implicit, a nevrozei. Se idealizează orice : omul de lîngă tine, un personaj cultural, un partid, o dogmă, o teorie, un conducător. Nimic însă din ceea ce aparține realului, prin însăși natura sa nu intră în sfera ideală. De ce ? Pentru că lumea aparține timpului și deci dualității. Idealul există, dar există ca real dincolo de real. Dacă ar fi fost să fie un singur plan al realului atunci configurația acestuia s-ar fi organizat simplu, permanent, entropic. Încercarea a tot ce ființează de a trece dincolo de sine, într-un spațiu virtual dar cu atît mai puternic este cea care conferă energie aducătoare de entropie negativă, de structură care evoluează, de viață. Idealizarea realului înseamnă colapsul distanței separatoare a celor două planuri, înseamnă stagnare psihică prin excluderea motivației. Nevroza celui care idealizează este similară pasivității unei divinități satisfăcută de sine — este însă, de această dată vorba, desigur, doar despre o falsă divinitate.

Social au loc, este evident oricui, idealizări la fel de primejdioase pe cît și cele care alterează viața individuală. Idealul este făcut să rămînă ideal, centru de atracție și nu concretitudine trangibilă, dar mari mulțimi de oameni pot nu doar să idealizeze ci, simplu și dezastruos în același timp, să idealizeze la unison. Un real oarecare este transferat, aparent, în zonă ideală. Apare astfel un dictator ce se pretinde providențial și este o vreme acceptat ca atare, un partid atotputernic; o instituție infailibilă etc. Se ajunge însă, în paralel cu idealizarea realului sau independent de aceasta la un transfer în real al idealului. Această obiectualizare a ideii nu este mai puțin nocivă decît procesul transferului invers despre care a fost vorba mai sus. O observație se cere făcută însă. Pentru Kant, idealul este o idee personificată, dar ideea kantiană nu implica reprezentarea. Ceea ce este localizant, personificant, este reprezentarea și atît. Personalizarea în sensul lui Immanuel Kant nu revine la o placare a ideii pe concretul material. Obiectualizarea ideii și deci a idealului poate însemna, de exemplu, a-ți imagina că dreptatea sau democrația ca principii, se pot realiza **efectiv și integral** în act, dar nu într-un act definit, ci în orice act care le poate presupune. **Eroarea gîndirii care obiectualizează abstracția ideii este globalismul — totul este conceput ca fiind inclus în structuri, imagini și reprezentări integrale. Se alcătuiește astfel un gen de totalitarism al conștiinței : o idee, de vreme ce este bună, din moment ce participă la constituirea unui ideal, va trebui să fie oriunde prezentă, a toate organizatoare, în fiecare clipă și în fiecare loc dominantă.**

Trebuie să fim realiști, să vedem adevărul lumii în care trăim : tot ceea ce ajunge să ocupe întreg cîmpul unei conștiințe, precum și tot ceea ce se impune tuturor conștiințelor, nu neapărat ca singur subiect al ideației, dar, oricum, prevalent în raport cu alte interese ce se oferă conștiinței, este nociv, este destructiv,este dezastruos. De bună seamă, aceasta nu înseamnă că ar fi defavorabil aplecarea, cu pasiune, a omului asupra unei anume preocupări, că devotamentul profund, interesul infinit față de o idee ar fi condamnabil. Tot ce se cere observat este însă că nicicînd universul, nicicînd întreaga experiență a realului nu pot fi cuprinse într-o structură conceptuală unică și nici nu pot fi tratate printr-o singură atitudine mentală, prin intermediul unei singure forme de organizare a conștiinței. În fond, orice formă de globalism nu este altceva decît proba unei tendințe de frînare a efortului cognitiv, de reducere a necesarei diversități de reacție în fața enormei și ireductibilei diversități a realului. Modul în care ai procedat acum, aici, devine, în interiorul unei cunoștințe acaparate de o viziune globală asupra lumii, sursa unei continui, compulsive, reiterări de comportament. Totul este la fel, totul aparține unei singure clase a posibilului — deci în toate ocaziile se poate aplica una și aceeași schemă de acțiuni stereotipe. Dacă Freud are dreptate că omul tinde la confort prin inacțiune (incluzînd aici stereotipia pe care Sartre avea să o denumească practico—inerție), atunci viziunile globale nu au cum fi decît excelente modalități de realizare a acestei întoarceri către pasivitate — pasivitate care, în final, nu este decît tanatica tendință înspre inanimat. Atît de vitalul Otto vom Bismarch întrebat fiind care a fost principiul esențial al vieții sale a răspuns că în oricare circumstanță a avut grijă să păstreze pentru sine măcar două căi. A vedea lucrurile în forma unei alternative este — cu mult înainte de a fi devenit un principiu pragmatic — nucleul gîndirii lui Platon. Atunci cînd marii maeștrii ai educației filosofice au afirmat, în chip repetat, uneori la secole distanță unul de altul, că doresc să transmită altora filosofarea și nu filosofia ei chiar aceasta au și spus : că încearcă a fi promotorii unei gîndiri constînd în clădirea de variante ale interpretărilor posibile : și totuși filosofia a căutat mult prea adesea să elaboreze sisteme, să definească integral și absolut prin lumea, prin intermediul unei gîndiri teoretice globale. Din fericire, multă vreme filosofia a fost o disciplină elitistă. Concepțiile filosofice sistematice globale au pervertit puține minți. La un moment dat însă, ca urmare a extinderii educației publice, un sistem filosofic a putut să fie propagat la scară largă și în final să fie impus unui întreg popor, apoi mai multor popoare. Nu are importanță cum a fost această filosofie — bună sau rea, elevată sau vulgară — ea nu a putut să devină decît vulgară și rea întrucît era un globalism și anume unui intolerant în tendința sa generalizatoare. Desigur, această filosofie care a acaparat educația populară pe o semnificativă suprafață a planetei s-a numit marxism sau, cu un cuvînt încă mai cutremurător, comunism.

În acest moment al istoriei noastre este neîndoielnic faptul că în comunism ceea ce ne respinge și ne dezgustă este chiar natura sa proprie, internă, și nimic altceva. În realitate însă, mai grav decît absurdul conținut în el însuși, comunismul implică viciul ideii globale, al pretenției de a fi (în planul conștiinței în primul rînd) efectiv totul. Ne putem alcătui o imagine asupra globalismului amintindu-ne de cuvîntul califului care a afirmat în toate cărțile, cu excepția Coranului trebuiec distruse căci sînt sau inutile, în măsura în care nu fac decît să repete Coranul, sau dăunătoare, dacă diferă de acesta.

Viziunea globală este deficitară nu printr-o insuficiență logică, este deficitară tocmai din cauza acestei logici. Ea devine însă nocivă mai ales prin consecințele sale, fapt ce se poate vedea înainte de toate din istoria creștinismului. Moise sparge primele table ale legii. Iisus strigă sfîșietorul „Eli, lama sabactani". Mai recent, frămîntările unui Blaise Pascal sau ale unui François Mauriac nu sînt decît jaloanele cunoscute ale unui drum enorm de adevăr și autenticitate. Credința ființează prin îndoială. Mai mult : credința se răspîndește, cucerește, dobîndește adevărata universalitate (nu una falsă, de **un globalism care nu este decît distrugerea ansamblului de către parte**) prin renunțare la sine și chiar prin dezicere de sine. Iisus propăvăduiește să nu păcătuiești nici cu gîndul, dar acordă cu ușurință absolvirea de păcate. Nimic în creștinism nu poate fi înțeles fără cuvintele : „Cred Doamne, ajută necredinței mele" și „Cine își pierde sufletul și-l va cîștiga". Aceasta este calea veșniciei creștinismului. A existat însă și epoca în care religia noastră s-a afirmat ca globalism. Globalismul creștin în acțiune s-a numit inchiziție. Ce a urmat constituirii și intrării în activitate a inchiziției se știe. **Omul nu este om decît atunci cînd trăiește în perspectiva neființei, căci aceasta alcătuiește adevărul său cel mai durabil. Dar în neființă contrariile nu doar că trebuie să ființeze, ele se obligă unul pe altul la existențe trecătoare, alternante sau paralele, precum observaseră un Anaximandru sau un Lao Tze. Statistica inexistenței, a nivelului de zero înseamnă îndelunga anulare reciprocă a unei opoziții fluctuante, în care pulsul suscită minusul și tot așa.**

leo butnaru

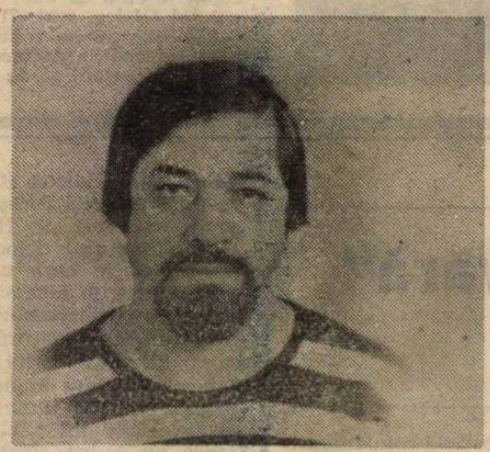

Între mizerie și sărbătoare

Că artiștii au dus-o din prost în mai deplorabil
e o axiomă genial de tristă. Unul din ei
chiar definise splendid mizeria : „Am", striga,
„o imensă experiență a sărăciei", după ce zise
ce zise Eminescu despre poezie și sărăcie. Iar
pianistul ăsta aproape de renume
cînd interpretează, par exemple, „Sonata lunii"
sub brumatele clape ale pianului strivește
plosnite și gîndaci de bucătărie
cuibăriți pretutindeni și cu nemiluita
în frigurosul birlog comunal, — constați tu și,
cu cîteva clipe înainte de a izbucni în sudalme,
reușești totuși să-ți dezamorsezi ura ca,
după alte cîteva clipe,
de izbînda acestei mizere isprăvi intime
mai să strigi, ne-intim : „Ura-a-a ! ura-a-a !" — tu,
necuceritor de nimic, dar stăpînitor de sine
și compătimitor de ceilalți care-ți seamănă
în destin păgubos
și pentru care totdeauna sacrifici deznădăjduit
partea ta de bucurie. Infimă, dar necesară...

În fața ultimei porți

În zori
cînd de pe crestele blocurilor urbane se retrag
ochii pisicilor luminători ca
beculețele ascensoarelor care
dintr-o rîvnă periculoasă
au străbătut tavanul de beton
ajungînd pe acoperiș : în zori
cînd prin răzoare asfixiate
roua acidă botează florile prin care
au fost comiși copiii din flori
în trecătoare, nebunatică stare injectată
cu silabe de „ah"-uri, „of"-uri
și icnituri de patimă, sugrumate
din frica să nu le audă cumva poliția —
Maica-Tereza-cea-doveditoare-
de-necontrafăcută-îndurerare
acceptă conștiința mutului ce este
un glosar de cuvinte asasinate,
conștiința orbului ce este
un bizar muzeu de naturi moarte
lipsindu-se astfel de orice posibilitate
de a răspunde în fața ultimei porți
pentru care merite i-a fost decernat
Premiul Nobel.

Zero grade

Albul hîrtiei — nici frig de fulg,
nici căldură de păpădie — așa,
un zero grade al emoției
e albul hîrtiei, pe ea
barem cu vreun cuvînt ce-ar înălța
ori ar prăbuși temperatura
existenței noastre șovăielnice.

Vacarm chișinăuian

Aguzi urbani spre seară populați
de păsări foarte-ntîmplătoare — corcituri
din două-trei-patru seminții zburătoare
pe cale de neființă (să zicem,
din lebădă-vrabie-gaiță),
unele din care
încă n-au intrat în Cartea Roșie-singe.
Răsare neonul. Ziua se stinge
hulită parcă de vacarmul
guralivelor-foc, certăreților
corcituri de cotofano-vrăbii ce s-au îmbătat
de borhotul agudelor răscoapte, dospinde
sus, în rami oftigoși,
jos, pe asfaltul lucios ca lama de șiș.
Ciș, ciș ! strigă sectoristul enervat
de acest vacarm neautorizat. Stolul
de corcituri foarte întîmplătoare
se zburătăcește doar pentru a popula
aguzii poluați din partea opusă a străzii.
Gardianul dă din mînă a pagubă,
gîndindu-se mai cu deloc plăcere
că mîine are de supravegheat
un vacarm și mai ireal, dar adevărat : cel
de la expunerea inter-părerilor despre
dreptul la babilonie
a foarte întîmplătoarelor corcituri
din două-trei-patru seminții
de multe ori — tîrîtoare. (Cam atît
despre ceea ce Mîntuitorul
încă n-a mîntuit...).

Oiștea

Pegas,
trăpaș penit,
de pripas,
mîndru cum ești
mai slujești poeților, dar
astăzi nu mai contează — poezia
e citită din ce în ce mai puțin. Doar că
foștii cititori
cu ajutorul ei (al poeziei) urmăresc
cu gura căscată de nedumerire
cum, înhămați la cosmica oiște
a turnului de televiziune,
niște trăpași-nepegași
încearcă să ducă nu se știe unde
sareta civilizației.

Regula generală

Poezie, dulce-amăruie,
pe nimeni nu l-ai făcut
cu adevărat fericit, ci doar
(mulțam și pentru atît)
mai puțin nefericit l-ai făcut.

NIFICAȚII

Incapacitatea de a privi ireductibila demeritate a destinului uman se traduce din psihologia atașamentului dramatic ață de viziunile globale — să vrei, de ildă, ca omul să fie numai spirit, anu-ndu-i corpul sau invers. Tragediile oastre, cele ale privirii înapoi, în anii ră șanse, fără prea multă viață, fără devăr, ai totalitarismului, se leagă firesc e tragedia cealaltă a imposibilității ac-ptării adevăratei noastre condiții muri-oare — am avut prea puțin, nu putem ierde și această viață — imposibilitate evenită apetitul trist al perspectivelor lobaliste.

După primele secole de creștinism andid și deschis, propice cultivării mari-or valori umane, eliminării sclaviei, cel uțin în formele sale antice, renunțării de ătre cel puternic la ideea atotputerni-iei sale ca la credința în apartenența sa lirectă și electivă la Divinitate) se așează supra comunității creștine o oarecare leziluzie. Viața veșnică nu este oferită redinciosului, cel puțin în vremurile tiute, ca o imediată, simplă prelungire a ieții, cită vreme prin viață se înțelegea articiparea corporală la cotidian. Incapa-itatea de a accepta infinita dramă a ualității moarte—nemurire, preschimbă reștinismul, o vreme, într-un globalism. În globalism atrage după sine un altul. Nu poți fi salvat decît dacă ești în chip otal, absolut, infailibil, creștin. De ce? Pentru că păcatul însuși este omnipre-ent, este total. Iată două globalisme: nul pozitiv și altul negativ, unul pro-vidențial și altul demoniac. Un globalism heamă mereu un altul care să i se opună. Viața veșnică directă și tangibilă ar fi trebuit să fie ieșirea din dilemă. Șansa persistenței în lumea propriilor dorințe — în lumea inafantilismului spi-ritului — a fost păstrată cu prețul aban-donului condiției umane, în calitate de condiție a maturității și eficienței.

Desigur, se poate, răspunde, că nu există credință autentică, fie ea creștină sau oricum altfel care să nu implice sacralizarea, divinizarea, întregii lumi si a tuturor activităților. Ar fi de afirmat că nimic, în lumea umanului, nu este decît globalism și în nici un caz credința nu are cum fi altfel. Această modalitate de apreciere a lucrurilor este însă o gravă greșeală. O realitate, o acțiune pot fi di-vinizate dar nu trebuie uitat că ele nu reprezintă simple apariții lipsite de pro-funzime, precum imaginile pe un ecran ci — prin chiar ontologia, cu totul sigură, a concretului — constau dintr-o suită de planuri de apariție. Divinul nu are o parte identică în toate aceste planuri ale lumii. Viziunea globală a creștinismului, sau a oricărei credințe, eșuează, pînă în cele din urmă, chiar dacă nu o recunoaște, într-un panteism constrîngător și absurd. După toate acestea, vin pentru o vreme, rugurile, anchetele sub tortură, războa-ieale religioase. Credința își redobîndește sensul și se transformă iar într-o cale către divinitate atunci cînd redescoperă îndoiala.

Omul fusese, timp de o întreagă istorie propriul său artefact. Omul ca operă de artă este o realitate istorică și — indiscutabil — umanitatea poate fi mîndră de aceasta. Nu este însă mai puțin adevărat, că tot ceea ce înseamnă construcție, proiecție înspre lume este relevare a unei preexistențe, trecerea în act a ceva care se prealcătuise ca potență. Opera nu aparține clipei, ea aparține originei. Omul aparține vieții, viața există în devenire, este neîntre-ruptă prezență. Omul nu poate fi doar operă, pentru că vrea să își aparțină sieși, cel care este aici și acum. Exis-tase deci un om al legii, cel care a dominat Evul Mediu. A existat apoi omul-operă al Renașterii. Trebuia să apară omul liber a cărui natură ordonă legii și intenției creative, organi-zîndu-le, și nu se supune acestora lăsîn-du-se afectată, eventual mutilată. Maieutica acestui proces de apariție a omului liber, a omului natural, s-a datorat lui Jean Jacques-Rousseau. Nimic nu poate fi înțeles cu privire la lumea modernă fără a se lua în consi-derație contribuția spirituală a lui Rousseau. Whitehead a spus cîndva că întrega filosofie europeană constă din comentarii pe seama textelor lui Platon. În general, este indiscutabil așa, dar există o enormă excepție — aceasta se numește filosofia rousseauistă. Ea poate fi acceptată sau contrazisă, poate fi agreată sau detestată, dar cu siguranță că — unică în această privință — ea nu are un corespondent antic. Neacceptată de multi, compromisă de faptul de a fi ...t religia unui Maximilien ... — se pare — a unui ...ofie perfect indife-...tiuni a făurit ...entale de azi. Evoluției spirituale care începe cu Jean Jacques Rausseau i se datorează carta drepturilor omului, votul universal, reintinerirea sufletului umanității, egalitate sexelor, a confesiunilor, dreptul la exprimrea totală de sine. Omul își respectă, deci, natura. În baza acestei atitudini au apărut psihanaliza, existențialismul, revoluțiile morală și estetică moderne. Dar naturalismul rousseauist a devenit un globalism. Să nu existe oare în natura umană necesitatea legii și nici aceea a autocreării, ca operă? Să nu însemne natura umană decît ceea ce omul are în comun cu alte ființe naturale și nimic din ceea ce îi aparține în exclusivitate? Ajuns să fie adoptată ca viziune globală, adorarea condiției omului natural a generat vaga-bondajul sexual modern, toxicomania ca fenomen social, indiferentismul și izolarea ființei umane în marile aglo-merări, reducerea catastrofică, în toate populațiile, a interesului și răspunderii legate de muncă. Distanța care separă rousseauismul luminos, generos și inte-ligent, care a făcut să apară lumea modernă de pornografia publică și debandada generalizată social, nu este alta decît distanța dintre o teorie inte-ligentă, îndreptățită și autodelimitată, ca sferă de aplicare și varianta sa glo-balistă.

Tot ceea ce există în lumea intelec-tului și spiritului ca fapt important poate fi obiectul unei inflații globaliste. În viziuni globale se pot transforma ideile de revoluție, de reformă, de schimbare, de libertate, de liberă expri-mare, de rațiune, de orice. O mare valoare — o spune în alți termeni Blaise Pascal — include cu necesitate contrariul său, într-un totul egal va-loric, ori se transformă în contrariul său ca viciu. Rațiunea are nevoie de ira-ționalul afectiv de „rațiunile inimii"). Revoluția trebuie să cheme în scena istoriei legea. Libertatea se cere dublată de autocontrol. Altminteri rațiunea devine paranoie, revoluția devine te-roare, iar libertatea, destrămare socială. Viziunile globale pîndesc oricum în existența noastră de azi, a noastră ca specie, dar mai ales a noastră ca oameni ai epocii post-comuniste. Ne-am petrecut un timp inadmisibil de lung sub teroarea comunistă. Timpul nu se mai întoarce — dar timpul încetează să fie important dacă ne lăsăm legănați de viziuni globale.

Dacă ființa umană a acestui sfîrșit de mileniu aduce un element cu adevărat nou în lunga istorie a umanității, atunci acest lucru nou este generalizarea — potențială cel puțin — a democrației politice. Omul actual poate fi mîndru de faptul că pentru prima oară democrația devine o valoare planetară. Dar nici măcar nu s-a produs bine această răspîndire cvasi — completă a principiului democratic și iată încercări peste încercări de a face din democrație o viziune globală. Cînd democrația ia ca-racterul unei viziuni și, implicit, al unei revendicări globale ea se numește popu-lism. Ca globalism, democrația reiterează căile și metodele proletcultismului. În varianta populistă de a opera decizia este pusă înaintea analizei informației și chiar înaitea simplei informări. Un act esențial într-o democrație ar trebui să fie — și adesea chiar este — neparticiparea la vot. Condamnabilă cînd este făcută cu inconș-tiență sau cu rea voință, ea este demnă de respect cînd, ocazională, reflectă totuși convingerea alegătorului, despre sine în-suși, că în acest proces electoral, el nu a făcut ce trebuie să facă, neinformîndu-se suficient spre a fi apt să discrimineze inteligent între candidații propuși. Omul dispune, cînd dispune, doar de două tipuri de drepturi: unele prin care își determină propria viață și altele prin care odată cu viața sa o determină și pe a altora. Drep-tul la inviolabilitatea domiciliului aparține primei categorii. Dreptul de a alege apar-ține categoriei a doua de drepturi. Dreptul la liberă exprimare aparține ambelor ca-tegorii — mai mult uneia sau alteia după calea de exprimare folosită. O democrație aparține unei viziuni globale, pretențioasă și destructivă, eventual grotească, atunci cînd drepturile din cele două categorii, precum și cele din grupul mixt sînt folo-site cu un dispreț total pentru semeni. **Omul are datoria de a se utiliza la maxi-mum ca putere de cunoaștere și înțelegere atunci cînd uzează de un drept prin care influențează viața întregii societăți, pre-cum dreptul de a alege sau acela de liberă exprimare. A opta fără o convingere în-terioară cinstit elaborată, a te exprima pu-blic fără a crede sincer în adevărul spu-selor tale nu este simplă neglijență ci a-gresivitate și, poate, aversiune împotriva semenilor tăi. Democrația trebuie să în-semne informare, reflexie și răspundere.** Altminteri ea va subsista doar ca un mit global care va aduce pe cel ce este educat împotriva educatorului, pe neștiu-tor împotriva știutorului, pe leneș împo-triva celui harnic, pe necinstit împotriva celui cinstit. Marile valori umane nu se exprimă în spațiul cantităților ci în acela al unei fine adaptări a ideii la lume

Curînd vom uita poate și numele comu-nismului, dar primejdia de a fi corupți de simplitatea, ieftinătatea și vulgaritatea unor viziuni globale va persista. Așa precum altădată teoria trotchistă și maoistă a revoluției continue: așa precum în aceste zile teoria demagogică și dema-gogic-globalistă a unei opoziții continue. Manicheismul este prezent oriunde lupta dintre bine și rău poate să-și găsească o meserie aptă să o utilizeze (să o stimu-leze?) abil și mercantil. Dincolo de mani-cheism este adevărul care aparține dife-rențierii și nuanței.

Caius Dragomir

anghel dumbrăveanu

Seara de unde putea să-l vadă pe Dumnezeu

În prietenie dorul de înălțime e mai pur
decît în iubire își spuse Axios tracul
amintindu-și îndurerat
umila trădare a generoșilor

Acum îi petrece la vale cu gîndul
dar poarta rămîne închisă Fiecare
își ispășește greșelile în remușcări tăinuite
Cei avizi să prade întîmplările vremii
îi răsturnaseră vasul cu suave tulpini
înflorite în privirea ferestrei de unde
seara putea să-l vadă pe Dumnezeu

Aceia ostenesc și azi în zadar
să refacă din cioburi
minunea-mplinită prin surîsul celui din cer

Axios ar vrea să le spună mergeți în grijile voastre
și săvîrșiți-vă rostul ce vi s-a dat
Noi rămînem aici cu enigmele rîului
și cu mirarea din țipătul păsării singure —
citeodată iubirea e mult mai curată
decît universul mirabil al prieteniei

Aceasta v-o dezvălui Axios tracul
întors de pe mare cu barca scînteind de scrumbii
după o viață bogată numai în rarele doruri
ale prieteniei
și-ale unei iubiri nemuritoare

Axios refuzînd moartea

Axios tracul adus
într-un cimitir fără margini al vremii

Nimeni dintre cei adunați nu găsi să se mire
că Axios pleacă. După ce fusese-alungat
dintre murii cetății, prea puțini își amintiseră
că el își cerne singur anii în casa de lîngă rîu
și mult mai puțini îi trecuseră pragul

Înfășurat în tăcere de parc-ar fi uitat să vorbească
Axios își ține ochii închiși
pregătit de drumul fără întoarcere
țeapăn de mîndru cu gîndul plecat înainte
spre lumea unde fusese gonit mai de mult
de cei cu care-mpărțise pîinea cuvîntul lumina

Două funii coboară din cer tronul lui Axios
Cei din jur amuțesc

Fringhiile se derulează cîteva veacuri

E un frig pustiu în toți cei veniți să-l petreacă
Frigul din ei se exprimă brumind pămîntul și arborii

Ce se întîmplă cu Axios? cutează unul să-ntrebe
după mai multe decenii de ce nu mai ajunge
în adîncul așteptărilor lutului?

Funiile curg din infinit
sau din vrerea lui Dumnezeu?

Printr-un fenomen neînțeles
odgoanele își schimbaseră sensul
depănate pe osia lumii Coșciugul acum fără capac
reapăru la suprafața gropii cu Axios zîmbind între flori

Înviase prin puterea de-a fi refuzat moartea
sau grația divină se revărsase asupră-i?

Nu vrea să-l primească pămîntul gîndi
mai tare decît se cuvenea un amăgit

Axios se frecă la ochi privi mirabil în jur
ceru să i se tragă tronul la mal
și-i îmbrățișă pe toți c-un surîs

Înțeleseră că Axios îi aștepta în casa unde-l uitaseră

aurel state

„BALUL OPEREI“

Aurel State s-a născut în comuna Codreni în anul 1922. Pleacă voluntar pe front la 20 de ani pentru ca atunci „cînd se va instala peste noi samavolnicia inamicului, desfigurîndu-ne copiii noştri, va trebui să ştiu că am luptat ca să preîntîmpin siluirea“.

Prizonier, se întoarce după 12 ani de lagăr în ţară. Arestat în 1958. Tentativă de sinucidere în închisoare. Condamnat la 18 ani. Eliberat în 1964 cu ultimul lot de deţinuţi politici graţiaţi.

Arestat şi anchetat în martie 1983. Moare în izolare şi suferinţă.

Fragmentul de faţă face parte din volumul I al „Drumului crucii“ care va apare în curînd la o editură bucureşteană.

Eugen Uricaru

George Fonea, prietenul şi poetul George Fonea, refuză în această „noapte de pomină“, invitaţia maiorului Zigler, luptător cu faimă al armatei germane, de a se salva în vedeta rapidă, pusă la dispoziţia acestuia din ordinul Marelui Cartier al Führerului. E adevărat că nu pot mîntui pe nimeni şi-a zis el alergînd înspre viaţă şi moarte, dar ce vor gîndi aceşti nefericiţi „restul vieţii“ amintindu-şi că în ceasul de cumpănă, eu i-am părăsit. Cavalerul crucii de fier „făcătorul de miracole“, căruia numai transformarea ciurucurilor într-o divizie luptătoare nu i-a reuşit, a ajuns la Constanţa, în ceasurile cînd prietenul lui de „trei zile“, George Fonea, mai încerca numai cu cîţiva luptători să oprească ..ul rusesc cu puşca. Îl mobilizase un căpitan neamţ rănit, strigînd din ţărmul înalt : „camarazi, nu aruncaţi armele“ ! La primele cartuşe, infanteria inamică s-a oprit şi şi-a pornit blindatele să parcheze pe punte, ultima de uscat, iar el George Fonea, acum de mult buruieni sau ulcele — s-a întors la cei pe care nu putea să-i mîntuie „ca să primească semnul neobîrşit din tata / pe care-l port sub frunte cu mîndrie / de cruciat ce-şi dete jertfei plata“.

O schijă dintr-un proiectil anticar care i-a rupt măruntaiele căpitanului Georgescu, i-a golit lumina ochiului stîng. Cu obrazul umezit ca de-un şiroi de ploaie, George, aiurit, îşi pipăia pistolul în centură, cînd bunul „moş Ion Roată“, care nu avusese loc în Ţara Românească, i-a apucat la timp braţul şi a încercat — după ce i-a desprins crucea de fier din piept — să-i scoată şi tresa de căpitan, să-l pregătească pentru „viaţă“, dar smuls brusc de pe „Chersoneţ“, plecă într-o neştiută călătorie. Din fortul „Maxim Gorki“ ticsit de gemete de răniţi, staţia de radio încercase zadarnic toată noaptea legătura cu Constanţa şi Bucureştiul. După ce la ora 11 punct, concomitent cu **Opernball,** ordonară flotei, care trebuia să ne întoarcă acasă, să părăsească apele Sevastopolului, „misiunea fiind îndeplinită“, domnii din comandamentele de acasă au „ieşit în oraş“ ori s-au culcat. Ţara dormea în noaptea aceea. Poate ceea ce auzeam noi pe „Chersoneţ“ era ecoul sforăiturilor somnului general, amplificate de o sensibilitate bolnavă, care refuză acordurile ample ale balului de operă, unde George mă vedea în pelerina albă a Ordinului. Căpitanul statmajorit Lupu lansează înainte de-a-şi repezi cizma în măruntaiele savante ale radiofoniei moderne ,care nu reuşise nici un lucru elementar omenesc : să răspundă o singură vorbă semenului căzut în nenorocire, atunci cînd şeful de staţie a plecat să se culce — ultima radiogramă : **înecat stop ţigan stop mai stop.**

Staţi, iubiţi cititori, nu vă duceţi şi dv. la culcare. Balul operei nu s-a terminat. Participanţii trebuie conduşi acasă. Ne pare sincer rău că gala nu s-a desfăşurat conform programului, dar nu uitaţi că aveţi de-a face cu oameni şi aceste făpturi nu renunţă uşor, chiar în situaţii limită, să plece de pe „Chersoneţ“ şi să ajungă la Constanţa. Sînt doar 300 Km de drum pe apă. Şi dacă nu vin vapoarele, n-o să ne prăpădim aici. N-aşteaptă să se facă ziuă, ci se pregătesc pentru plecare, ca la drum lung, cu noaptea în cap. Cei cu spirit colectiv găsesc nişte capete de scîndură, le leagă de bidoane golite şi îşi iau starul în doi, în trei, cît ţine platforma. Vîsle se găsesc şi apoi nu înotăm cu aripile. Cei care crede că omul e mai tare singur, pleacă pe loc şi demonstrează spectatorilor, lăsînd plutele în urmă, că o să-i aştepte la Constanţa cu uniforma deja călcată, dacă n-a fost ca alţii dezbrăcat. Sigur şi marea e bătută cu foc, dar e mare, nu pune „Ivan“ mîna pe tine şi ea te duce spre libertate. Cu hidrofobii e mai complicat şi sînt şi cei mai mulţi. Pe uscat, e aşa cum e ; — toată lumea ar pleca —, pe apă, nu ; din cer vine moartea. Trebuie găsit altceva. Şi ochii caută în cenuşiul dimineţii, peste întinsul nepăsător al mării — cum au putut oamenii să creadă că natura este cutia de rezonanţă a sufletului uman ? — şi văd de departe, apropiindu-se în linie, vedete rapide. Efectul descoperirii e emoţionant şi general. Din ţărmul abrupt, în care încercau să supravieţuiască, oamenii cheamă frenetic vedetele. Un rănit cu un pansament de mîntuială peste umărul drept — nu ştiu ce în afară de faşă îi mai ţinea braţul în articulaţie — apucă binoclul din mîna unui ofiţer străin cu stînga şi scuturat de frisoane, cu buzele cretoase, dar răvăşit de-o mare bucurie, agitîndu-se grotesc ca un suporter sportiv, exaltat ţipa înecîndu-se : vin vedetele, vin vedetele ! Punctele aliniate căpătau cu lumina zorilor evidenţă, se micşorau în ritmul valurilor, dar cu trecerea clipelor era limpede că nu se apropiau, ci doar se spoiau cu lumina crepusculară crescîndă. Erau caii împuşcaţi şi aruncaţi în mare ca să nu cadă în mîna inamicului, pe care valurile îi aliniaseră şi-i ritmau.

Fiindcă în ziua de 12 Mai 1944 nu mai rămăsese loc pentru speranţă, ea fu programată pentru noaptea următoare : vedete rapide vor veni să culeagă de-a lungul falezei pe ultimii apărători ai Sevastopolului, în vederea primirii triumfale pe care le-o pregăteşte Patria.

Se luminase de ziuă. Tărîmurile abrupte erau bătute de artileria antiaeriană în cadenţe infernale. Aviaţia dădea ocol acestui ultim colţ de uscat. Pregăteau şi ei date pentru un ultim reportaj destinate altei instanţe decît cea în faţa căreia urma să mă înfăţişez curînd, foarte curînd. Întîrziasem atît ca să consemnez reacţii felurite ale osebitelor chipuri de oameni, împinşi pe traiectorii diferite spre aceeaşi situaţie limită. Îmi închipuiam că „dincolo“ setea de cunoaştere a omului chiar sub forma reportajului primitiv ar putea fi răsplătită altcumva decît cu un veşnic „Chersoneţ“. De ce sînt oamenii interesaţi de veşnicie nu ştim a răspunde. Stăteam confuz sub foc, în faţa acelui „gol“ căruia din obişnuinţă îi spuneam şi eu viaţa de dincolo... Parcă departe, peste valurile mişcătoare în spre răsărit era credinţa ca o icoană veche, de lemn afumat din casa copilăriei în care ar fi putut fi Maica Domnului cu Isus după cum îmi aminteam... Îmi alesesem piatra după care să plec „dincolo“ — era mai departe de ţărm — dar un om străin pentru mine, însă bun şi credincios cum nu ştiu să mai fi întîlnit, mama, parcă mi-ar fi spus şi acum ceva, auzit de la ea de multe ori : că viaţa e fum., dar că îndurarea Domnului îi iartă omului toate rătăcirile de care se căieşte, cu condiţia ca viaţa pe care nu a făcut-o el să nu şi-o ia singur. Arion m-a chemat la colonel, pe care-l descoperise prin apropiere, după ce mi-a aruncat samavolnic în apă pistolul de la centură, ca să aud acolo de la el şi justificarea teoretică a altui mod de existenţă decît cel care se socoteşte, ca fiind al libertăţii.

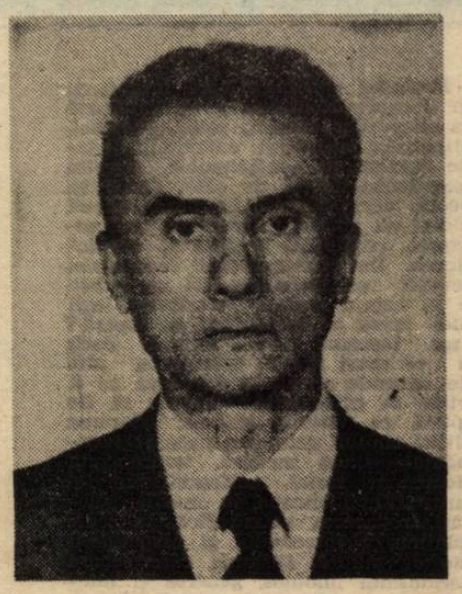

„Am împlinit toate misiunile şi pe cele neverosimile. Prin ordin, am părăsit ultima poziţie. Prin ordin am distrus armamentul şi muniţia şi am venit numai cu ce aveam pe noi pentru a fi îmbrăcaţi în vederea altor misiuni. Totul mi se poate contesta, dar nu şi faptul că sînt un om de onoare. Oricît de amară e trecerea pe sub furcile caudine şi oricum va fi existenţa mai departe, voi încerca să rămîn om, nu un om înţelegător de circumstanţe atenuante, care explică totul, ci un om de care să nu-mi fie mie ruşine, să zicem mîine —, dacă va exista un mîine peste ce ne înghite în aceste minute. Vă cer favoarea, în numele acestui sfîrşit, să mă urmaţi, cît s-o putea.“

Pe scara de lemn dulgherită grosolan şi trainic care urca de la vaporul naufragiat, înfipt în ţărmul stîncos pe puntea „Chersoneţului“, ţipa un sortiment de oameni de provenienţă euro-asiatică, dominînd gălăgia de tîrg de vite a zilei, un cuvînt nerăzboinic, străin : Uhr ! Uhr ! Braţele încărcate pînă sub umăr cu ceasuri de tot felul, ca şi traista agăţată de gît în care zvîrleau obolul de trecere a Styxului, parcă trezeau un soi de speranţă, dar cum s-o porţi printre împuşcături, urlete, tancuri, căruţe şi încîlceala neverosimilă de scene dezgolite fără cruţare de soarele orbitor. Oamenii se jucau ciudat, în felurite chipuri. Nu le lipseau decît spectatorii care să-i aplaude şi spaţiul de desfăşurare. Pe o întindere cît un joc de şotron făceau cîţiva paşi către mare o linie de învinşi — ca în orice joc erau două tabere — şi în spatele lor se mişcau învingătorii dintr-un joc şi-i ţinteau din pistol ca dintr-un puşcoi de soc în ceafă. Lîngă ei erau cruci dintr-un cimitir — nu multe —, dar pămînt era şi învinşii erau aşezaţi cuminţi ca-n groapă şi-ntr-o clipă nu mai erau buni de joacă ; tabăra învingătorilor îşi alegea alţii. Alţii din cei ce iubeau lozincile — în secolul XX patima acestora a fost generală — întîi îi îngenuncheau pe învinşi şi le cereau să scandeze : Hitler kaput. Unii învinşi, cu iniţiativă, o făceau înainte de a li se cere, cu speranţa tainică de a manevra legea jocului.

Dacă înfăţişarea colonelului-prefect n-ar fi strîns în jurul nostru un grup de ofiţeri sovietici, am fi mai avut de văzut şi de „trăit“. Îl luam drept general, iar unii îl numeau general Mociulski. Mîini dibace i-au descheiat dintr-o alunecare mantaua, i-au netezit buzunarul de ceas. Am descoperit atunci că fostul nostru şef n-avea destul humor. Cînd cureluşa ceasului nu s-a desprins de la sine şi i-a fost smulsă, nu mai semăna cu domnul prefect. De unde să ştie el că alături colonelul Vasilescu a fost liniştit ca să-i scoată cizmele cu-n cartuş în pîntec. Apariţia unui general spătos, fără gît, ras pe capul zdravăn de măcelar, dar cu o panoplie de decoraţii pe faţa vestonului dintre centură şi guler, a dus la suirea noastră într-o maşină de campanie care încerca să-şi facă loc prin forfota de iarmaroc de care deborda scena de „altădată“. Cîţi au putut, ofiţerii s-au agăţat ciorchine cu iscusinţa copiilor de maşina, care culmea, ţinea. Dar ce nu ţinea la ei ? Mă temeam că-mi pierd minţile. Dorinţa de a avea în buzunar o grenadă pe care s-o dezasigur pe tăcute era aşa de mare, încît, cred că de aceea s-a întors generalul către locul din spate şi ne-a aruncat pe noi „adjutanţii“, în larg, dincolo de limbul Chersoneţ. Veneau căruţe, mulţimi ca la tîrg, lălăind, împuşcînd, privind cu binoclul capturat de la cîţiva paşi, grupele mici de prizonieri escortaţi de pistolari. Arion, desculţ şi fără tunică, m-a împins la sfîrşitul unei coloane ca să scăpăm de urgia liniei a doua, pornită pe distracţie. Gheare dintr-o subunitate de femei, spoite gros cu unsori cosmetice capturate, altele cu Schoka-Kola, de le rămăsese numai găvanul ochilor alb, reuşeau cu toată împotrivirea ceasovoilor (convoierilor), să smulgă ici şi colo cîte un nefericit din care zburau fâşiile din uniformă ca penele orătăniilor peste care tabără păsările de pradă.

Din turela deschisă a unui tanc, un pistolar trimitea rafale scurte asupra celor ce atingeau intersecţia a două drumeaguri. Mormanul de victime opri şi coloana noastră. Dar convoierii ne îmbrînceau brutal cu patul puştii peste obstacol. Serile scurte luau tributul cu precizii de automat. Pe drumul care urca spre capul Fiolet, unde se încheiase în '42 misiunea vînătorilor de la Sinaia, trei grupe de învingători practicau înarmaţi cu prăjini alt joc. Alegeau din coloanele care se îndreptau spre Balaclavă doi-trei învinşi şi-i împingeau unul cîte unul cu pari lungi în prăpastie. Cînd victimele prelungeau, eschivîndu-se de împunsăturile din spate, prea mult scena, erau ameţite cu lovituri şi împinse ca o legătură de boarfe în golul înalt. Speram fierbinte să fiu ales, dar un maior dintre cei ce animau „competiţia“ a preferat numai pe nemţi. Primul ales, un subofiţer blond, înalt, descoperit, cu un pansament peste frunte, a pornit brusc ca la sută de metri şi cu un salt spectaculos, ca la trambulină, s-a înălţat o clipă biruitor peste toate, ca în clipa următoare să scape sub linia orizontului nostru. Al doilea, bondoc, cu o vioiciune de nevăstuică, desfăşura o incredibilă suită de fente şi eschive, scăpînd pentru a doua oară din marginea prăpastiei în urletele de turbare ale celor care veneau peste cîmp, la spectacol. „Îngerii noştri păzitori“ ne-au împins mai departe, temîndu-se poate să nu ne piardă pe toţi pe drum. Nu departe, în contrapanta domoală, zăceau sub pază cîteva sute de supravieţuitori, înghesuiţi şi fără legătură între ei ca hîrburi bune de aruncat. Un ofiţer sovietic din silă, din milă, din omenie, sau din motive de ordine ne-a strigat prin translator : „Sînteţi soldaţi. Cum puteţi să arătaţi ca neoamenii ? Nici o existenţă nu se începe în halul ăsta. Adunaţi-vă ! Oamenii pot renaşte. Ne-aţi făcut destul rău. Noi vă dăm viaţa. Un ofiţer să ia comanda !“ Căpitanul Crin, rănit la cap, s-a ridicat şi a ordonat : „Detaşament ascultă comanda la mine. Încolonarea ! Înainte marş !“ Cei care nu mai puteau merge şi rămîneau de coloană erau împuşcaţi. George Fonea, cu legătura peste ochiul stîng, însîngerată şi total absent, stîrni mila unui convoier mai vîrstnic care de trei ori îl scoase din coloană, convingîndu-l cu bunătate : „te termin repede, nici n-ai să simţi“, dar soldaţii cunoscuţi l-au oprit strigînd : „nu-l împuşca nacialnic, a fost om bun, lasă-l, că poate scapă cu viaţă.“ Arion nu mă slăbea ca nu cumva să rămîn la urma coloanei. Ne-au oprit pe un loc viran, între casele bombardate din marginea Balaclavei. Un colonel sovietic ne-a declarat după sosire : „N-am aşteptat oaspeţi ! Nu veţi avea deocamdată masă. Postiţi şi meditaţi la viaţa pe care aţi dus-o. Noi vă vom ajuta să găsiţi drumul bun.“

Prin amintire trecea pierzindu-se ca un zbor, un vers al lui George Fonea : „trec în salturi limpezi vînătorii / cum îi ştia inima de ieri“ // Prin viaţă trecuse o zi care-mi pîngărise tinereţea vînturată prin ţara nimănui.

Noaptea cădea ca o prelată surpată peste capetele învinşilor. Undeva se stingeau împuşcături. Poate prin amintire. Cortul vieţii mele se prăbuşise peste mine. Pricepeam prea tîrziu că nu setea de cunoaştere îi ţinuse înalt. Pentru ea se deschidea doar o altă lume, care oricum ar fi, e cu oameni şi merită osteneala exploatării. Dar eu nu vroiam să cunosc această lume şi ştiam doar că, fără opţiune, viaţa e iad. Ce ştiam sau mi se părea că ştiu acum însă, nu mai avea nici o [illegible] tanţă. Pentru singurătatea [illegible] din jur trebuia înălţat [illegible] iau puse stelele pe

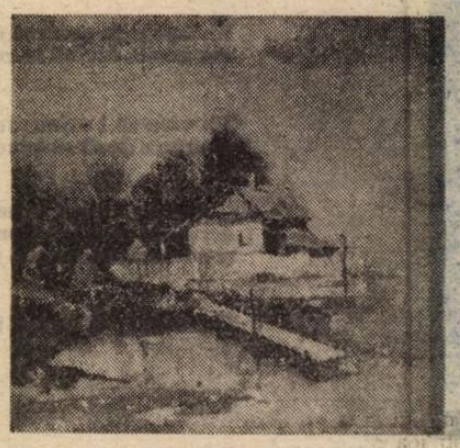

Adam şi Eva

(Lecţia de sculptură)

(II)

Să reflectăm atent la aceste mărturii de credinţă, asupra cărora exegeza critică nu pare întotdeauna a fi zăbovit îndeajuns, pentru a încerca să le determinăm finalitatea majoră. Opera lui Brâncuşi, **situată în centrul de neclintit al artei moderne,** după calificarea lui Herbert Read, a fost adesea, în mod paradoxal comentată prin raportări la curente estetice avînd drept iniţiatori şi teoreticieni, artişti de primă mărime, inconfundabili cu Brâncuşi. Dobîndeşte într-un atare context valoare anecdotică, definiţia pe care o schiţa Alexandru Balaci cu două decenii în urmă pentru a fixa specificul operei maestrului : „nebarocă, neonirică, neabstractă, neprimitivistă — neexaltînd în nimic necesitatea întoarcerii spre primitivi, ...nefuturistă...“ Reiterarea negaţiei nu subliniază aici ireductibila vocaţie a libertăţii, saturînd universul brâncuşian pînă şi în intimele sale structuri teoretice, ci, mai prozaic şi mai pozitiv, absenţa unui concept apt să îl circumscrie convingător, delimitîndu-l din mulţimea de genuri proxime. **Geniu anonim,** supărătoarea sintagmă mocneşte ocult sub elegantul titlu al cărţii lui Dan Hăulică, alertînd cugetul asupra unor pericole nenumite.

Doar conştiinţa unei descoperiri ieşite din comun, uimitoare prin deschiderile ce le proiecta spre viitor, putea insufla tăcutului, modestului Brâncuşi cutezanţa unor declaraţii enorme — ca bunăoară negarea, practic a înaintaşilor : „în sculptură nu au existat decît artizani...“ —, curajul de a lua totul de la început, raliindu-se reformatorilor din artă celor mai radicali. Hildebrand mai aproape în spirit de Michelangelo decît se dorise a fi Rodin, chemase cel dintîi **înapoi la piatră**, remarca Rudolf Witkower, la duritea ei, ce-i părea mai fertilizantă pentru spirit decît docilitatea la plămădit a lutului. Dar pentru Brâncuşi, **la taille directe,** deşi revendică o aceeaşi intenţie, merge mai departe, căci se constituie într-un demers de stăruitoare, obsedantă căutare, cu simţurile la pîndă, ascuţite, în recunoaşterea reală, directă, a vocii profunde, neabătute prin timp, veşnice, asemeni poate doar dumnezeirii, cu care ne cheamă spre ele, materne, materiile.

Dincolo de rafinata elaborare a sintaxei formelor, aura de mister ce emană din chiar masa sculpturală a lucrării aici discutate, dubla columnă a lui **Adam şi Eva,** semnalează prezenţa unor sensuri mai adînci, ce par subit, în lumina consideraţiilor de mai sus, devenite accesibile interogărilor noastre. Sîntem de fapt îndemnaţi spre o cale a iniţierii, pe care cei sinceri şi sîrguitori, păşind atent pe urmele maestrului, vor depinde ceva din limba lemnului, apoi la rînd a pietrelor şi a metalelor, apropiindu-se din nou, întocmai ca în primele veacuri, dar cu sporită înţelegere şi iubire, de fiinţa Naturii.

În „Scrisoare despre umanism“ Heidegger întrebîndu-se în ce constă omenescul omului, îşi răspundea. ..în esenţa omului“. Brâncuşi ne propune să ne redescoperim făptura, proiectînd-o ca într-o oglindă în imaginea de netulburat a arhetipului, şi ni-l explică pe acesta ca esenţă, apelînd inopinant la un limbaj al **esenţelor.** Aici, anume al esenţelor de lemn : pentru figurarea **Evei** castanul, pentru întruchiparea lui Adam stejarul definesc la un nivel superior posibilităţilor percepţiei imediate, antiteza celor două personaje în termenii antitezei de impredictibilitate — sensibilităţilor citadine — complexitate ce separă tandreţea fibrei de castan, de înverşunarea nedomolită a stejarului. Vom fi adevăraţi, pare a voi să ne spună Brâncuşi, în măsura în care vom dori neabătut să ne apropiem continuu de arhetip. Li se cuvin, lui Adam şi Eva, declară el, nu doar consideraţie tacită, ca pentru o amintire preţioasă păstrată din strămoşi. Trebuie permanent să ne păstrăm viu interesul de a-i gîndi ca precedîndu-ne, etern, fiind, prin puterea legendei, nu doar în trecut, ci şi în viitor, să-i presimţim necontenit **în faţa noastră,** modele vii, pilde vrednice de urmat. Dar cum am putea spera să-i înţelegem în adevărata lor, uriaşă, dimensiune atîta vreme cît ne limităm să-i referim doar la actul de o clipă al neascultării ? Din forţa lui Adam şi din slăbiciunea molatică a Evei s-au iscat prin timp, cu fiecare nouă generaţie de oameni, asemeni unor galaxii născute de demiurgi, tot mai bogate roiuri de sensuri şi valori. Domeniul **masculinului** şi cel al **femininului** sînt enorme, aşa cum o atestă în limbă, în cazul substantivelor, categoria genului. Există, o pedagogie complementară, paralelă mitului, indispensabilă tîlcuirii lui. La aceasta se va fi gîndit artistul atunci cînd declara : „În filosofia mea asupra vieţii, separarea materiei de spirit şi orice formă de dualitate rămîne o iluzie. Sufletul şi lutul formează o unitate“. Ideea de **tărie** ca opusă **moliciunii** ca şi oricare dintre perechile de determinări ce ne structurează gîndirea, li s-au lămurit perpetuu oamenilor, va fi intuit artistul din confruntarea cu etalonul indestructibil al materiilor. Concreteţea realului şi abstracţiunile cugetului se interpenetrează neîncetat Putem, bunăoară, contemplînd masa sobră a stejarului, desluşi semnificaţiile durităţii. Mai mult, este vital pentru noi, proclamă cu vizionară impetuozitate sculptorul, de vrem să rămînem noi înşine, de vrem să ne ferim sufletele de secătuire să continuăm a înţelege **tăria** examinînd substanţa densă a stejarului, **veşnicia** pipăind cu degetul grăuntele neschimbăcios al pietrei, strălucirea fixînd cu privirea incandescenţa flăcării.

Cît ochiul parcurge din nou sculptura lui **Adam,** putem încerca să ne închipuim cum va fi arătat trunchiul de stejar înainte ca artistul să înceapă a-l lucra. Ne răsună parcă în urechi cuvintele lui : „materialele deţin în ele sculptura pe care omul o doreşte... Nu trebuie să le silim să vorbească limba noastră — ci să le ducem pînă la acel punct unde alţii vor înţelege limba lor...“ Oare stejarul nu e făcut să domnească , voievod în lumea verde, mereu mai falnic şi mai înţelept şi mai dîrz, sfidînd curgerea anilor, de parcă ar fi fost hărăzit cu darul nemuririi ? Cum de apare atunci aici, în faţa ochilor noştri uimiţi, prăbuşit cu capul în jos, el deprins să simtă prin ramuri, bărbăteşte, în glas de vînt, mîngîierile nobil aspre ale înaltului ? Ca, milostivă, o salcie să-şi plece crăcile spre tremurul neputincios al unui lac, se poate înţelege. Ca un brad, vitregit de bolovanul în care şi-a înfipt rădăcina ca într-o stîncă temeinică şi care peste ani, înşelător, se răstoarnă, obligîndu-l să-şi reînceapă, obidit, urcuşul spre lumină, se poate de asemeni înţelege. Un stejar care s-a sumeţit prea sus spre azur poate fi pedepsit doar de zeu, trăsnindu-l. Dar un stejar răsturnat, cu fruntea ochită spre ţărînă, pus să o scurme, ca preschimbat în rădăcină, cu forţa ce-i fusese dăruită să proptească cerul, ce groaznic blestem, ce insuportabilă ocară !

Silueta mîndră a unui stejar bătrîn dominînd o poiană liniştită, să ne imaginăm o clipă priveliştea acesta. Cei din vechime interpretau dansul nebun al crăcilor de stejar urcînd spre tărîi asemeni unor fulgere negre răzbătînd ici şi colo prin bolta hirsută, de verdeaţă ca semn al preferinţei pentru arbore a marelui stăpîn. Şi azi, în contorsionarea neguros insurgentă a ramurilor sale intuim, ca pe o obsesie, premoniţia furtunii — o vocaţie a înfruntărilor înscrisă adînc în însăşi corpul lemnului. Un destin de vexaţii continue altoit unui caracter apt să triumfe asupra lor. Pînă şi frunza de stejar, doi sau trei lobi mărunţi la început, continuaţi prin evazarea amplă a lobilor maturi, pînă şi frunza, fiecare din miile de frunze, repetă în conturul său zigzagat — în succesivele sugrumări ale suprafeţei verzi, urmate regulat de expansiunile altor lobi, ce se nasc ca tot atîtea victorii ale vieţii — aceeaşi, mereu aceeaşi poveste, a unor lupte reluate la nesfîrşit. Dar acum ne aşteaptă o surpriză : o frunză de stejar aşternută în palmă, cu codiţa îndreptată în sus, spre vîrful degetelor, contemplată atent, cu gîndul la sculptura închinată de Brâncuşi lui Adam relevă o nebănuită similaritate morfologică cu jocul de cioplituri al lucrării. În **Adam se repetă desenul unei frunze de stejar !** Sculptînd stejarul, Brâncuşi reţine forme inerente lui. Iată, poate, ce înţelegea artistul prin nevoia de a descoperi limba lemnului, forma ascunsă în material, spre care acesta tinde. Orice alt demers implică o siluire a materiei, conţine virtualitatea unei disonanţe, capabile să oculteze spiritului sensurile adînci ale lumii. În concepţia lui Brâncuşi, aşadar nu doar materialul trebuie să ajungă să vorbească despre lucrare , ci şi lucrarea despre material, stejarul să glăsuiască despre Adam şi Adam să glăsuiască despre stejar.

Constatările de faţă ar trebui să fie coroborate într-o măsură sau alta, pentru a fi valabile, în segmentul superior al lucrării de care ne ocupăm. Artistul va fi conchis după îndelungă chibzuire să opună, în corpul statuii, castanul stejarului ca pe o culminaţie a feminităţii unei culminaţii a forţei virile. Arbore eminamente ornamental, cochet în toată fiinţa lui, pornind de la desenul limpede şi graţios al ramurilor ce evită subite, dezechilibrante reorientări în spaţiu ; în rectitudinea lor transpare ca o aureolă de calm şi puritate. Iar frunzele sale prelungi, de un verde solar, deschis, aerodinamice ca formă, asemeni unei picături de apă în cădere, cu zimţi de broderie fină la margini, unite în palmele, cîte trei sau cinci pe o aceeaşi codiţă, îmbracă copacul cu o coroană bogată, asemeni unei coafuri atent montate. Dar toate acestea nu sînt nimic pe lîngă taina fructului. Iată, Brâncuşi ne cere să ne bucurăm ca nişte copii, să redevenim ce-am fost pentru a privi cu ochi proaspeţi frumuseţile din jur. Fructele castanului, protejate de coaja verde şi ţepoasă, ai zice, sute de mici buzdugane expuse ca pe o panoplie, nu se vor oare, prin veşmîntul care le apără „fructe oprite“ ? Spinii mărunţi dar ascuţiţi enunţă fiecare, poruncitor, un **nolı me tangere,** ce devine desuet în momentul coacerii, cînd coaja se sparge pentru a lăsa să se ivească, ca minune dintr-o lume aparte, castana. Toate aceste atribute, se observă, sînt eminamente feminine. Chiar în climatul tern al oraşelor, în care deopotrivă arborii şi casele şi oamenii par să-şi piardă identitatea, contopiţi în tumultul cotidianului ca într-o ceaţă de indiferenţă, sezonul coacerii castanelor, pocnetul lor sec pe caldarîm, nu poate trece neobservat. Fruct rotund, cu epiderma lăcuită, gravată, precum agatele în ape de brun şi negru virînd pînă la ivoriu, fiecare din ele unice în felul lor, întocmai precum amprentele palmare, castana rămîne o indescriptibilă bucurie a mîinii şi ochilor. Brâncuşi s-a născut într-o regiune de castani şi cunoştea fără îndoială bine reacţia copiilor. Graba lor de a le culege proaspăt căzute, extazul contemplării, durînd minute în şir, preţ de timp în care, asemeni unei flăcări, vii la început, dar pălind apoi rapid şi stingîndu-se într-un licăr de jar, tentele se estompează, pe măsura oxidării pigmenţilor, naufragiind în banalitatea unui maron murdar. Apoi, pe măsură ce mirajul se risipeşte, imaginaţia ticluieşte micuţelor bile utilizările cele mai felurite : numărătoare, sau proiectile în instantaneu simulate conflicte între natii ; sau... materie ideală de sculptură. Păpuşa de castane şi bete de chibrit **e prima sculptură a fiecărui copil.** Adam şi Eva nu se numărau şi ei, în alt mod, printre sculpturile dîntîi ale Creatorului ? Să nu ne mirăm de cutezanţa artistului, ci să o acceptăm aşa cum se cer primite poveţele unui înţelept. E în recursul lui Brâncuşi la limbajul materiei,se recunoaşte fără complezenţă, un accent de intensitate, calitativ diferit de practicile consacrate în sculptura europeană de pînă atunci. Cu care generaţiile ulterioare de artişti, intuindu-i valoarea, se vor familiariza treptat, transformîndu-l în marcă distinctivă a viziunii contemporane în plastică. Frapant, contrastul de stil al compoziţiilor din lemn i-a ispitit cîteodată pe critici să-l înţeleagă ca autonom, ca rupt de modalităţile de expresie în piatră sau metal, grăbit considerate a fi mai specific brâncuşiene. „Dialectul“ compoziţiilor în lemn, cum îl numea bunăoară Zanîni, nu poate fi judecat ca atare decît prin prisma categoriilor şi clasificărilor stilistice pe care, nu trebuie uitat, Brâncuşi le recuză cu neabătută vehemenţă. E de aceea o veritabilă capcană a gîndirii să urmăreşti să descoperi în ciopliturile grosiere în lemn sau în ritmica reiterării unui motiv doar **obîrşia** influenţelor. A afirma de pildă înrudirea lor, a acestor lucrări cu tradiţiile folclorului românesc sau cu exotismul african, după cum o fac unii critici printre care şi Radu Varia, duce la impasul nerecunoaşterii nivelului infinit superior aici — deoarece e conştientizat — de articulare a mesajului estetic. Sculpturile lui Brâncuşi **vorbesc** nu doar conotează. Ele nu imită, nu preiau, ci reelaborează din temelii forma ca formă semnificantă. De altfel soclurile de lemn ale compoziţiilor în piatră şi metal, sau soclurile de piatră ale compoziţiilor în lemn confirmă irefutabil unitatea intimă a limbajului plastic brâncuşian. Prezenţa unor procedee similare de codificare, pe care le identificăm prin 1985 în creaţia lui Ovidiu Meistec *) — opere a căror sintaxă plastică nu poate fi cuprinsă cu adevărat fără un apel la semantica materialului din care sînt confecţionate — ne determina să propunem încă de atunci, pentru a facilita analiza lor sistematică, termenul de simbolism hylesic (de la grecescul **hyle** ce desemnează generic materia). Primii paşi hotărîtori în această direcţie, se cuvine a-i recunoaşte deplinătatea meritului, îi sînt datoraţi lui Brâncuşi. Iar în cuprinsul creaţiei sale, printre operele ce invită insistent spre o hermeneutică hylesică, se înscrie pregnant şi sculptura de care ne-am ocupat în rîndurile de faţă.

Ce cuvinte anume, încercăm a ne reaminti, folosea maestrul pentru a o caracteriza pe **Eva ?** „Un boboc care se deschide, o floare care poartă fructul“... aşa îi apăruse în cuget femeia dintîi. Nu-i fără motiv, îşi va fi spus el, că legenda insistă asupra detaliului, inconfortabil imaginării, al facerii Evei din coasta lui Adam. De ce în fond tocmai aşa, de ce tocmai dintr-o coastă ? Trupul de firav cilindru al **Evei** trădează îndeajuns prin sine intransigenţa artistului faţă de litera textului. Căci dincolo de florid euforica verticalitate a tulpinii, se ghicesc parcă antecedente mai umile, de profil încovoiat şi secţiune aplatizată, ca ale osului cu pricina, pe care Făcătorul, replămădindu-l inspirat, l-a preschimbat, se zice, în femeie. Da, artistul pare a fi reuşit să meargă mai departe : **„Eva** se află sus...“ în lapidarul ca de sentinţă al afirmaţiei, intuim un avertisment, sculptorul vorbeşte cu sentimentul de a fi pătruns, ca pe o enigmă, inima femeii : iată, deasupra turmentării tulburi a lui **Adam,** eroziunea serafică a **Evei.** Asemeni unui arc încordat, **coasta nu a fost oare menită să cheme văzduhul în noi,** materie prin excelenţă a tuturor zborurilor ? Gestul femeii, de a-l împinge pe bărbat să urce deasupra condiţiei hotărîte lui, era înscris dintru început în însăşi obîrşia ei. Eva era ursită să ne salte, pentru a ne prăbuşi ulterior tot ea, respingător, dar nicidecum zadarnic, înapoi în lume — ca pentru a împlini ciclul unei respiraţii — o lume asumînd de-abia acum atributele realităţii conştientizate. Eva este zborul, deci **visul,** visarea, extazul pare a afirma artistul, tot ceea ce nu transpune într-un univers distinct în care spaţio-temporalităţii i-au fost rezecate toate constrîngerile. Ce poate fi mai minunat în fond decît faptul că existenţa concretă, trudirea aspră, de zi cu zi a ţărînii, care în aparenţă ne oboseşte şi sleieşte trupurile, contribuie fundamental la germinarea ipostazei ideale, ireale, ce creşte din noi spre soare, **chipul de vis,** ursit să ne înobileze umanitatea .Bipartiţia între masculin şi feminin este pretutindeni operantă, nu doar la nivel uman, căci priveşte dară modalităţi universale ale existenţei. Putem aşadar continua să vedem în **Adam şi Eva** un pom, aşa cum o propuneam la începutul analizei, dar să-l închipuim de-acum ca pe marele arbore cosmic, pomenit în mitologie, legînd cerul de pămînt şi să îl gîndim, urmînd îndemnul artistului, ca pe o ilustrare a adevărului profund că omul şi lumea nu este doar ceea ce este ci şi ceea ce rîvneşte a fi prin visele sale.

Matei G. Crăciun

eseu

În căutarea unor explicații

Una dintre cele mai grave erori pe care le poate comite un viitor istoriograf al literaturii române din ultima ei jumătate de veac e aceea de a încerca să o abordeze cu armele „logicii", să-i „raționalizeze" existența, să explice datul așa cum s-a înfățișat el drept rezultatul unui program, unui plan preconceput. Pare ciudat avertismentul nostru, deoarece e în firea oricărei cercetări, din orice domeniu, să creadă în explicația rațională și aceasta cu atît mai vîrtos cînd acea epocă a fost dominată de dogma marxistă : pare firesc să se plece de la ea în orice explicație, indiferent că ar fi vorba de planul politic, social, economic sau spiritual. Și, într-adevăr, există o serie de naivi, de spirite bine intenționate, care-și mai închipuie că pentru a înțelege ce s-a petrecut la noi sau în Rusia comunistă în deceniile trecute, este necesar să se studieze marxismul, clasicii acestei doctrine, ba chiar să se pornească de la lectura obligatorie, deși ucigătoare, a **Capitalului** lui Marx. E o atitudine care nouă, românilor ne trezește zîmbetul, rămînînd scuzabilă doar pentru cei care nu au trăit în comunism. (Logicismul acesta are și un revers : după cum se știe, el stă și la baza tuturor utopiilor și, în acest sens, o victimă a lui e și cartea lui George Orwell, **1984**, pe care continuăm a o vedea citată ca o autoritate de o sumedenie de persoane care vor să „înțeleagă" viața oamenilor într-un regim totalitar.)

Mulți își închipuie instaurarea comunismului la noi în țară ca un fel de catastrofă cosmică, asemeni căderii unui mare bolid, neașteptat și fără nici o motivație, din eter. Cataclismul ar fi dus la rezultate previzibile, ar fi produs maree colosale, ieșirea apelor din vaduri sau secarea lor, cutremure devastatoare, incendii, schimbarea regimului ploilor etc. Totul ar fi fost urmarea „logică" a unui punct de pornire fie el și absurd. În comunism n-a fost așa, încît lipsa de realism, de sesizare a realității, falsele explicații, acceptarea de formule gata făcute (de tipul „obsedantul deceniu") ne îndeamnă să facem unele observații **de martor**, dacă se poate înțelegător și lucid, al unei epoci, — o poziție mult mai rară decît se crede printre cei cu care să zicem că am fost contemporani.

Instaurarea unui regim „de stînga" în orice țară aduce în mod așteptat o ridicare a cotei valorice (estetice, modelatoare, educaționale) a scriitorilor de acest tip ; este tot atît de firesc să-i vedem pe cei „de dreapta" coborîți pe treapta considerației oficiale. Or, în ciuda „principialității" aplicate cît mai consecvent și cu toată strictețea, ideologii noștri au fost obligați dintru început să facă unele concesii atît aliaților lor oportuniști, cît și opiniei publice, din a cărei stimă un Eminescu, de pildă, nu putea fi scos așa de simplu. Dar prima categorie a oferit exemplele cele mai stridente... Și astfel l-am văzut instalat în vîrful stimei oficiale și impus subordonaților pe Sadoveanu, un scriitor de formulă paseistă, reacționară, în disprețul idealurilor „revoluționare" ale momentului. Se vorbea mereu de democratismul său, fără a se putea cita exemple concludente, depășind o vagă simpatie pentru cei „de jos" reală fiind în opera sa doar aceea mai acentuată față de reprezentanții vechii societăți patriarhale, dominată de boiernași, răzeși și anumite elemente de vîrf ale cavalerismului eroic, pentru a nu mai vorbi de voievozi de tip Ștefan cel Mare și Ion Vodă cel Cumplit, mai curînd autoritari și războinici decît iubitori ai „poporului". Se menționa că operele lui au fost arse în piața publică de fasciști, dar nu se preciza că aceasta s-a datorat prezenței sale bine răsplătite în lojile masoneriei (pe care comuniștii o condamnaseră la exterminare) și de director onorific al unor gazete (pe care tot comuniștii le suprimaseră definitiv în acei ani, arestînd aproape întreg colectivul redacțional). În sfîrșit nu se precizau opțiunile sale politice mai degrabă procarliste decît autentic democratice din ultimul deceniu.

În acest timp, un scriitor cu o vînă mult mai realistă și cu o atitudine net mai democratică, de observație și simpatie față de cei „mulți umili", precum Rebreanu, se vedea scos din circulație pînă pe la mijlocul deceniului VI, iar cel mai de „stînga" prozator al nostru atît prin orientarea operei sale cît și prin atitudinea civică (l-am numit pe Panait Istrati) era considerat un personaj atît de periculos încît nu i se putea pomeni nici măcar negativ numele.

În critica literară, domeniu prin excelență al „ideologicului", domnea aceeași situație paradoxală. Cel mai de stînga critic, un spirit care combătuse constant ideologia fadizantă și se situase pe poziții ce depășeau democratismul burghez al unui Lovinescu, anume Șerban Cioculescu, a fost interzis aproape un deceniu și apoi, încă unul, marginalizat pînă a fi obligat să-și schimbe domeniul preocupărilor și să rămînă pe o linie neutrală, totul datorită luărilor sale de poziție împotriva comunismului, în ziarul **Dreptatea**, înainte de 1948. În schimb, un G. Călinescu, spirit profund nedemocratic și disprețuitor deschis al poporului (ca să nu mai vorbim de atitudinea sa admirativă față de regimul de autoritate regală) a fost împins pe primul plan, a slujit instaurarea comunismului și a ajuns în situația de a fi răsplătit cu mari onoruri, fără să-și poată verifica adevărata operă critică, dominată de un esteism absolut. (De altfel, și el ca și Camil Petrescu, ba chiar și Sadoveanu erau simple „nume" de față, opera lor nu era recunoscută și valorificată decît prin unele fabricate recente.)

Curînd el se va dovedi a fi fost doar un util și temporar „tovarăș de drum" și, încă de la începutul anilor '50 va intra într-o eclipsă, urmînd să-și „clarifice poziția", în timp ce la Universitatea ce lui Călinescu îi va rămîne interzisă ani de-a rîndul se va ridica steaua lui Tudor Vianu, un vechi aderent la cercurile gîndiriste, compromis (dacă se poate spune așa) prin aderența la prima formație guvernamentală de nuanță fascistă din istoria democrației noastre. Acestea se întîmplau în timp ce universitari cu o constantă atitudine democratică, precum Mircea Florian și Anton Dumitriu cunoșteau rigorile închisorii, primul din cauza convingerilor sale socialiste, întîmplător nu însă de nuanța dorită de regim, iar cel de al doilea din cauza aderențelor sale notorii la democrația de tip liberal.

Dar cazul cel mai pilduitor pentru că rămîne cel mai inexplicabil în anomalia de diverse grade și atît de larg generalizată a momentului politic este cel al lui Petre Pandrea, unul dintre rarii noștri eseiști marxiști, care se manifestase vehement împotriva „dreptei" și promitea a deveni o personalitate ideologică de primă mărime în cadrul sărăcăcios al comunismului românesc. Și totuși Pandrea dispare în închisorile regimului prin 1949 și va izbuti să reapară în publicistică abia un deceniu și jumătate mai tîrziu. (Nu mai punem la socoteală situația unor eseiști de constantă orientare democratică precum D. I. Suchianu și Petru Comarnescu, „îndepărtați" din viața publică, închiși pentru o vreme, apoi marginalizați sau puși în situația de a nu se putea manifesta.)

Ce au toate acestea cu ideologia ? Sunt ele deductibile din vreun program politic cît de cît coerent și justificabil ? Nu vom înțelege nimic din cazul unui Pandrea, aflat în pușcărie într-un moment cînd triumfau ideile lui politice și nici din situația lui Vianu, dacă (renunțînd la explicația ideologică) nu vom cunoaște realitatea foarte simplă : că primul era cumnatul lui Pătrășcanu și avea de suferit pentru aceasta, iar celălalt a rămas pe o anumită poziție nu doar din cauza unui anume oportunism bine inspirat și nici a antecedentelor pe care le ofereau opera lui de pînă atunci, ci pentru că a avut sprijinul permanent și extrem de eficace al lui Mihai Ralea.

Regimul comunist nu s-a prezentat ca un „bloc" unitar absolut, așa cum s-ar putea deduce din principiile sale dogmatice și din putința care i-a stat permanent la îndemînă de a îndruma, controla și teroriza întreaga populație, inclusiv cea intelectuală. Tabloul pestriț, derutant, pe care-l oferă literatura română în primul ei deceniu sub comunism este produsul deviat, de multe ori monstruos al unei „linii" ideologice foarte ferme, foarte precizate care ar fi trebuit să dea cu totul alte rezultate. Viclenia realității pare să fi dejucat logica programelor și intențiile programatorilor. În tot cazul, cataclismul a produs efecte neașteptate : a incendiat mai degrabă monumentele de piatră, nu pe cele ușor inflamabile, apele revărsate au inundat piscurile, lăsînd neatinse pe ici pe colo zonele joase, cutremurele au doborît clădirile pitice, nu totdeauna pe cele foarte înalte.

Este mult mai mult decît ceea ce admiseră din capul locului înșiși ideologii marxiști : „relativa independență a artei de structură". Tot ceea ce a fost **real** în acea epocă rămîne produsul aleatoriului, care a scăpat printre chingile mortifiante ale „sistemului". Desigur că putem lua în cele din urmă „realizările" drept niște rezultate fericite, indiferent de felul în care s-au produs, drept un fapt pozitiv și să le inventariem neutru, ca atare. O serie de scrieri de bună calitate au apărut în literatura noastră din ultimele decenii și fenomenul rămîne atît de neașteptat de parcă interdicțiile și îndrumările nu ar fi existat sau nu ar fi funcționat cum trebuie, dînd celor care nu le cunosc mecanismul de producere senzația înșelătoare a libertății înseși.

Alexandru George

haiku

O gheată în zăpadă — alături
o pată de soare.
Uimite privindu-se !

GLOSSE

Zi ternă din care nimeni nu iese. Nici Nori nici cer senin, o împiclelă în care frunze și oameni se confundă. Te vrei dus departe, dincolo de limitele oricărei priviri. Nu să evadezi, ci pur și simplu să te afli deja acolo. Mai curînd o inversare a spațiilor în jurul tău, o rostogolire a ochilor nu a zarurilor.

Dacă te uiți la ceas poți afla ora, minutul. Dacă fixezi cerul poți uneori surprinde miracolul simțirii omenești. Dacă te uiți la tine însuți în oglindă, nu te recunoști. Ești mai apropiat de tot ce e în jur, tot ce e în jur te apropie mai mult de tine. Dar de fapt tu însuți nu știi cine ești. Tu însuți poți fi un gol perfect, care rotește tot mai strîns lucrurile în jurul lui.

O pasăre ascunsă în frunziș. Zboară de pe-o creangă pe alta, mereu ascunsă. Văluirile massei verzi, traseul fulgurant al zborurilor scurte, tunelul elastic, invizibil. O închisoare benevolă ? Monolog al propriei forme. Obscur comentariu întretăiat O viață interioară dedusă din pură exterioritate.

Zăpada n-are martori, așa cum oglinda n-are nici un chip. Acuitatea simțurilor e o rază de soare care pătrunde sau se reflectă — oricum, dispare fără urme. Eternitatea ca memorie a lucrurilor ne-întîmplate, ca război al purei virtualități. Te oprești și privirea îți cade pe-un fragment de viață, timbru al mișcării. Vei ajunge cîndva să spui tot despre el, adică să-l evapori, să-l aneantizezi. Și pasărea intră din nou în frunziș, pierzîndu-și forma sub vălul altor forme.

Atîtea umbre cîte surse de lumină ! Atîtea oglindiri cîte fragmente de oglindă. Atîtea iubiri cîte întîlniri insolite. Atîtea tăceri cîți copaci despicați de trăznet. O, Doamne, și nici una, nici o umbră, oglindire, iubire, tăcere — **a mea.** Toate roind în juru-mi **străine.** O, Doamne, să fiu oare tot atît de dezabuzat ca și tine ?

Constantin Abăluță

valeria deleanu

Cerșetoarea

Sînt cerșetoare în haine de lux
implorînd zilnic o rază de soare
imaginînd o mare minune
cum ar fi : lumea în sărbătoare
Am certificate de bună purtare
dorința mi-e de bine și aptă de-nfiat
Priviți-mă-n lumină sau lîngă o floare albastră
Cînd încă nici o moarte nu m-a îndoliat
și nici asprimea voastră în spațiul metaforic
n-a biciuit cuvîntul meu
Sînt cerșetoarea dintr-un ținut retoric
ținînd în palmă drumul lui Dumnezeu.

Poem pentru Maria

Lui M.H.

Presimțeam că sărbătoarea ne va dura,
răsăritul acesta e străbătut de litanii
Steaua de soartă cochetează adînc
cu lacrima, cu fîntîna, cu marea.
Va inunda și va atrage depărtarea
Te rog, Maria, nu atinge oglinda,
n-o atinge, prietena mea bună,
nu mă lăsa singură în preajma cuvintelor
mirîndu-mă că nu-ți răspund
că repet doar ca un robot :
noapte bună, noapte bună.

Educație sentimentală

Vouă care treceți pe lîngă mine, nepăsători
vă voi spune despre prietenia mea :
cu celelalte viețuitoare
cu arborii, cu iarba neumblătoare
înlemnită de frică în fața gesturilor voastre
cu fiecare floare,
respirînd prin gîndul drept al meu,
cu pasărea albastră desăvîrșită
de mîinile lui Dumnezeu
și vă voi ruga să nu le priviți cu lăcomie
iubitori numai de speța voastră,
să vă apropiați cu duioșie
de fiecare formă de viață
și cîinii cei mai blînzi să vă-nsoțească
De veți crede că sînt vrăjitoare
să nu aruncați asupra lor cu pietre.
Pentru închinare v-am pregătit lăcrimare...
și de veți fi cruzi sau nedemni
să vă opriți la un pas de voi...
din simțurile înrăite va ieși
un bătrîn bolnav și va cugeta
la vremea de apoi.

* * *

Ioana, e mai mult decît tîrziu
arde rugul rubiniu
și de trupul trist de fată
sade soarta strîns legată.
Doară nimbul sîngeriu
ține-n timp crezul tău viu
să-ți lași mîna de fecioară
din miresmele de vară
ca un drum, ca un izvor
pe pămîntul galilor.
Gîndul meu medieval
ține-n șa saltul de cal
să te scoată, printre șoapte,
dincolo de Miază-Noapte.

plastică

Un pictor pentru fiecare

Cînd, acum doi ani, prin îngăduința pictorului **Bogdan Stihi,** desluşeam mai îndeaproape sensurile şi virtuțile artei sale la mai bine de trei decenii de activitate asiduă şi prolifică, aveam să constat forța şi dăruirea unui **incurabil poet al peisajului.**

Bogdan Stihi nu este ceea ce îndeobşte numim „un maestru, un creator marcat de morga prestigiului său indestructibil, ci un deplin profesionist al artei omniaudiente. Gradul de accesibilitate al picturii practicate de artist este consecința unei vocații reale şi deschise la marile resurse de sensibilitate şi generozitate ale omului, dar şi ale şcolii de pictură pe care o are şi o slujeşte şi astăzi cu nedisimulată credință şi iscusință. În ceea ce ne priveşte, considerăm mai puțin evidentă apartenența la „crezurile" esteticii maestrului său oficial — Adam Bălțatu — tocmai pentru că temperamental şi afectiv se simte mai aproape de marea falangă a pasteliştilor interbelici în care vibrațiile postimpresioniste rezonează mai convingător cu însăşi natura artistică a românului.

Venit din însoritele suduri basarabene, **unde lumina doare şi cîntă,** tot aşa cum a durut şi a cîntat odinioară pentru pictorii Balcicului, ai Mangaliei sau chiar ai coastelor egeene, artistul poartă în sine nobilul stigmat al acestei obîrşii spirituale. Poate că nu întîmplător cele mai transparente ecouri în pictura lui Bogdan Stihi, cea pe care ne-o propune acum, în culmea ofrandei sale creative, vin din partea unor Iser, Steriadi, Dărăscu, Lucian Grigorescu, chiar şi Catargi în unele marine... Bineînțeles, repere proiectate pe un fundal al filogenezei artistice, resimțite **afectiv** şi **electiv,** dar deplin asimilate propriului cifru estetic şi stilistic. Pe acest plan, pictura lui Bogdan Stihi are un statut greu de confundat, deşi atmosfera tablourilor sale trăieşte printr-o limpede retorică a figurativului şi a spațiului concret, practicată şi de alții în alte timpuri. Cînd spuneam că peisajul lui Stihi are virtuți poetice, nu confundam această particularitate cu **lirismul.** Felul de a fi al artistului ne constrînge la definirea subiectivității sale drept o ipostază specială şi personică a **optimismului funciar** ce-l caracterizează.

Am insistat puțin asupra acestor particularități structurale ale artistului, deoarece ele ni se par semnificative în evoluția destinului său creator. Altfel privită, pictura lui Bogdan Stihi este făcută ca să placă — o pictură pentru toți şi, deopotrivă, pentru fiecare ! Artistul îşi cunoaşte prea bine potențialul şi meşteşugul pentru a nu şti cum să răzbată dincolo şi de cele mai comode sau reținute habitudini ale privitorului. Stihi pictează cu frenezie, dintr-o pasiune virilă, dar nu o dată străbătută de indicibile candori, ca apoi să-şi risipească rodul străduniei creatoare cu sentimentul că săvîrşeşte prin aceasta un ritual sacru. Personalitatea lui se împlineşte prin această generoasă dăruire, părți din ființa sa proteică şi visătoare intrînd în viața celorlalți ca un crîmpei de lumină şi adevăr. Nu ştiu dacă greşesc, artistul însuşi m-ar putea combate oricînd, dar cred că Bogdan Stihi pictează animat şi de asemenea imbolduri morale, de mare puritate, care dau limpezime şi căldură discursului său

plastic. Priviți-i peisajele din expoziție **(Galeria parter a „Căminului artei")** şi veți regăsi locurile şi clipele de fericire pe care şi le-a căutat şi le-a sorbit prin toată fibra sa uriaşească şi sensibilă acest pictor al rostirilor directe şi neechivoce. O singură dată şi-a îngăduit o altă modalitate de a-şi regiza „spectacolul" plastic : în compoziția alegoric-metaforică **„Recviem 1989" (În memoria satelor distruse),** unde fiorul tragic dorit de autor nu a găsit expresia figurală cea mai potrivită, viziunea plastică fiind dominată de elemente constructive artificioase, cu totul improprii naturii spontane şi vibrante a artistului. Iată-l notînd în altă parte, cu un penel tonic, cerurile adînci şi pămînturile arse ale Anatoliei ori Capadociei, ori în acorduri cordiale, uşor atinse de accente exotice, țărmurile coastelor turceşti de la Mediterana sau Marmara... Dar şi îmbietoarele şi atît de mult nemurite, în pînzele pictorilor, ținuturi şi universuri dobrogene ori deltaice. O paletă bogată şi sensibilă susține aceste prospecțiuni plastice ale artistului într-un cadru pe care-l notează cu rigoare şi afectuoasă distincție. Pictorul nu-şi ascunde plăcerea de a picta şi de a ne restitui cît poate mai mult din farmecul văzut şi nevăzut al universului pe care-l cerce-

tează. El încarcă cu o vibrație aparte fiecare tentă de culoare, ceea ce sporeşte atractivitatea tabloului. În portrete, cele pe care de mai multă vreme le descoperim statornic expuse drept opere de referință ale genului pentru cel ce le semnează **(Autoportret ; Femeia în negru ; Femeia în albastru...)** pictorul ni se relevă ca un temeinic analist şi desenator, tratîndu-şi cu minuțiozitate subiectele direct în culoare, atent la detaliile definitorii ale psihologiei personajelor pe care le portretizează. În actuala expoziție o puternică impresie ne-a produs severa şi expresiva compoziție **„Femei la taifas",** amintind întrucîtva de unele creații ale lui Iser şi Baba. Apoi, **„Hoțul de cai",** pentru austeritatea mijloacelor de expresie folosite şi pentru forța cromatismului, şi peisajele în care „portretizează" casele sau ulițele satelor de deal sau din Deltă.

Un pictor care, fără a-şi uita maeştrii, reuşeşte cu fiecare nouă expoziție a sa să ne ofere imaginea vitalității sale, exuberante şi blînde, desfăşurată în zeci de locuri şi chipuri ale unui paradis regăsit, în care nu ne vine să credem că, totuşi, trăim.

Corneliu Antim

muzica

Săptămîna internațională a muzicii noi (V)

Deşi am pierdut cîteva concerte importante, în special cele de la Academia de Arte (Ansamblul Hyperion şi Orchestra de cameră „Concerto"), pentru ultima zi a festivalului mă găseşte cam obosit. Ar fi de discutat aici, poate, spațiul pe care ar trebui să se întindă o astfel de manifestare. Desigur, mai mare, asta dacă ți-o permit (şi nu este cazul) condițiile financiare. Cît de acomodați am fi cu noile „tehnici", cu varietatea şi, uneori, puternicele „contradicții" stilistice, muzica aceasta rămîne în bună parte şi pentru mulți (împrumut titlul unei piese de Kotonski) o **Terra incognita.** Restituirea unor piese de acum trei sau chiar patru decenii completează fericit fresca sonoră a secolului, dă posibilitatea unei „panoramări" mai largi, dar îngreunează „clarificarea" chiar a unui meloman cu „deschidere". În fond, care este muzica nouă ? — se întreabă el. Am auzit o astfel de retorică interogație. Nu tocmai corectă pentru că este vorba de **muzici.**

Concertul redutabilului **Cvartet de coarde Bălănescu** din Marea Britanie ar putea da un răspuns. Rareori selecția pieselor a delimitat mai convingător, pentru mine, perimetrul celor mai interesante şi viabile preocupări contemporane. Al noii sensibilități şi al „refuzurilor" ei („continuitatea" de tip clasic — în sensul cel mai larg —, discursivitatea, implicarea afectiv-exterioară).

Corneliu Dan Georgescu rămîne fidel tehnicii sale „minimale" de colaj din piesele simfonice. Austeritatea arhetipală (pînă la răceală), contrastele puternice (absolut necesare unei astfel de muzici „rupte"), spațiile tăcerii (permițînd „asimilarea" structurilor) sînt tot atîtea caracteristici ce conturează un profil componistic greu de confundat.

În **Cvartetul de John Cage** descoperi o grație intonațională renascentistă „subminată" de mici complexe armonice disonante. Asimetrii ale frazelor, greu descifrabile, sugerînd un timp în flux şi reflux. O „discontinuitate" ce nu fragmentează întregul. O muzică aparent nonevolutivă şi lumina calmă a unui interior în care plimbi o cameră de luat vederi.

Mai atașată ideii de cvartet „clasic" îmi pare a fi piesa lui Adrian Iorgulescu. Transpare sub veşmîntul modern, dinamic o coerență de tip, aş zice, beethovenian. Perfect logică şi totuşi imprevizibilă. Dînd vaga senzație a unei muzici „ştiute", dar pe care nu o recunoşti. Cred că este corectă scurta prezentare din caietul program al Festivalului. „Profilul său stilistic (...) îl situează pe Adrian Iorgulescu în sfera reprezentativă a tendințelor postmoderniste, recuperatoare ale unor profunde resorturi constructive (...) conducînd spre acea stabilitate a edificiului sonor (...), indiferent de stadiul metaforic al limbajului utilizat." (Irinel Anghel)

N-aş vrea să „dublez" inutil nici excelenta prezentare a compozitorului Ştefan Niculescu la piesa lui Luigi Nono. „Se poate vorbi, aşadar, la Nono de un veritabil punctualism muzical. Paradoxal, însă, abstracțiunea aceasta s-a convertit în lirism sau în dramatism. Mai mult, ea a permis apariția unei anumite cantabilități, pe cît de inedită, pe atît de proprie spiritului italian (...) Muzica sa a evoluat însă de la tragismul unor pagini de început ale carierei spre un fel de linişte, aureolată mistic, din ultimii ani ai vieții". Aş adăuga la aceste scurte observații şi deschiderea muzicii lui Nono spre zone mai recent „cucerite". Tipul de „ambiental" (tensionat, însă) la care eşti mai puțin spectator şi căruia i te poți integra căpătînd percepția unei noi dimensiuni a timpului. „Falsele perspective" (finalurile multiple) creează, ce-i drept, un disconfort celui ce ascultă din orizontul „clasic", obligă la un efort pe care doar o formație de excepție cum e Cvartetul Bălănescu îl poate transforma în eveniment muzical.

Valentin Petculescu

tele-imaginea

Noutăți, noutăți...

Ceva, ceva noutăți mai sînt şi pe micul ecran. De exemplu şi-a făcut apariția un fel de „purtătoare de cuvînt" nu a domnului Răzvan Theodorescu ci a redacției „Actualități", un grup atît de stresat de oameni încît nici pe departe nu poate fi vorba de a fi asemănați cu „oamenii de la Minolta", cei care ne ajută la greu.

Purtătoarea de cuvînt, asemeni reclamei Gregorio Rizo, întîi şi-a introdus vocea, doar vocea, în universul familiilor noastre. O voce care ne anunță una, alta despre Ramira S.A. ori alte sereleuri, încercînd să ne convingă că trăim într-o societate aproape de consum, că avem de ales între jamboane, şunci, geci, încălțări, dulciuri, munți de unt, delicatese şi pentru a ieşi din dilemă ar fi bine să ciulim urechea la ce ne sfătuieşte dumneaei. Altfel spus, o voce „din off" la spoturile publicitare.

Dar cum presiunea politică e în creştere, cum TVR duce lipsă acută de cadre neafiliate, probabil, la sindicatul rău văzut şi rău famat, „vocea" a ieşit la lumină.

Tînără, blondă, cu o figură echilibrată, niciodată nu i s-a anunțat numele, aşa cum se obişnuieşte, mai ales cînd este vorba de o figură necunoscută. Apropos, întorcîndu-se de la Praga de la cea mai veselă şi mai dorită înmormîntare, aceea a Tratatului de la Varşovia, domnul Președinte al României, domnul Prim-ministru al Guvernului României au dat un interviu în avion. Economie de timp, eficiență şi efect emoțional. Ceea ce ne-a uimit a fost faptul că dl. Mironov, mai nou cooptat în cercul consilierilor prezidențiali, sau cam aşa ceva, a ținut cu tot dinadinsul să apară în cadru, forțînd o uşă, ca şi cum n-ar fi ştiut că tocmai atunci şi în acel compartiment se filmează chiar de către echipa televiziunii, al cărui apropiat este. Iar ca lucrurile să fie limpezi, cele două personalități politice au fost însoțite în apariția lor de inscripții lămuritoare privind numele şi slujba domniilor lor. Să fi fost o şmecherească a noii echipe de publicitate electorală, în vederea apropiatei campanii de alegeri ?

Revenind la vocea noastră, ceva ne-a făcut să credem că o cunoaştem. Sau, măcar că o recunoaştem. De cum a făcut primele anunțuri, ne-am dat seama că, într-adevăr — recunoaştem! Recunoaştem acreala, parti-pris-ul, recunoaştem stilul — una spui, alta arăți —, agresivitatea, încercarea de a dădăci pe telespectator şi de-a intimida pe cei care au o oarecare îndoială în privința obiectivității TVR. O şcoală, domnilor, prin emisiunea Actualități, s-a făcut o adevărată şcoală a informației partizane, a deformării nu neapărat prin conținut cît prin prezentarea acestuia ! Şi cînd te gîndeşti că „vocea" este abia la începutul carierei sale ! În curînd îl va depăşi chiar şi pe maestrul Roşianu în a ne face cu ochiul ori în a ne acri ziua cu o singură grimasă. O fi vorba de o dedicare a tinerei prezentatoare stilului inconfundabil al eroicei noastre televiziuni ori numai de un simplu exces de zel din pricina creşterii vertiginoase a ratei şomajului ?

Eugen Uricaru

ULTIMUL ŢAR ROŞU ?

Ruşi, ucraineni, bieloruşi, lituanieni, letoni, estoni, moldoveni, gruzini, abhazi, armeni, azeri, ossetini, evrei, calmuci, cecenoingueşi, başkiri, tătari, cazaci, nemţi, mordvini, turkmeni, uzbeci, tadjici, kirghizi, buriaţi, iakuţi, carelieni, ajari, khakazi... „Strîns unit în jurul ideologiei marxist-leniniste, a internaţionalismului proletar." Membri ai „familiei" sovietice. Aluatul uman al celei mai greu digerabile plăcinte de pe harta lumii. Coparticipanţi, cu sau fără voia lor, la cea mai falimentară utopie a istoriei. Regrupaţi, sub şenilele tancurilor glorioasei armate bolşevice, în 15 republici sovietice socialiste ,în numeroase republici şi regiuni autonome, ale căror graniţe interne au fost trasate arbitrar de Stalin şi Lenin, în ideea de a limita la maximum omogenitatea grupurilor naţionale pe teritoriile date. Omogenitate ameninţată şi de transferurile, „civilizatoare" sau punitive, de populaţie, realizate mai ales după a doua conflagraţie mondială. (De pildă, „colaboraţioniştii" tătari, germani, meshki, ceceno-inguşi ş.a.m.d.). Ba chiar, tăicuţul Stalin ar fi visat, la un moment dat, la o deportare totală a ucrainenilor, însă numărul acestora era, totuşi, prea mare ! În plus, implantările de coloni ruşi, cadre de nădejde ale P.C.U.S. (b), au dus la modificarea proporţiei demografice în republici. Astfel, în Moldova ei reprezintă azi 13 la sută, în Letonia şi Estonia circa 30—33 la sută, în Kazahstan — 37,6 la sută, în Kirghizia — 21,4 la sută. În concluzie, un amalgam etnic aproape inimaginabil, o structură a populaţiei eterogenă, compozită şi nişte ficţiuni teritorial-administrative (republicile şi regiunile) care ameninţă să se spargă în bucăţi la cea mai mică adiere de liberalism. Cum ar fi, de pildă, **perestroika...**

Doamna Hélène Carrère d'Encausse (membră a Academiei Franceze), unul din cei mai importanţi sovietologi de azi, este autoarea unei suite impresionante de lucrări consacrate „tristeţii ruseşti" : **Reformă şi revoluţie la musulmanii Imperiului rus, Imperiul în ţăndări** (1978), **Lenin, revoluţia şi puterea, Stalin, ordinea şi teroarea** (ambele în 1979), **Puterea confiscată** (1980), **Marele Frate** (1983), **Începutul destalinizării** (1986), **Nici pace, nici război** (1986), **Marea sfidare** (1987) şi **Tristeţea rusească. Eseu asupra crimei politice** (1988). Noua ei lucrare este intitulată **Gloria naţiunilor sau sfîrşitul Imperiului sovietic,** şi a fost publicată recent la editura pariziană Fayard. Tema volumului este disoluţia imperiului, dispariţia „naţiunii sovietice" şi afirmarea naţiunilor autentice, cele silite, cinci sau şapte decenii, să îndure cizma ocupantului roşu pe grumaz. Este, în fapt, o panoramare a situaţiei naţionale în toate republicile (încă) sovietice din Golful Finic în Marea Caspică şi din Marea Neagră la Marea Ohoţk. Mări ne-ruse atinse în acest secol de mareea roşie, cel mai oribil ecocid al istoriei !

„O perestroikă pentru Imperiu ?", se întreabă doamna d'Encausse şi purcede la o examinare remarcabilă, prin documentare şi pertinenţa comentariului, a situaţiei concrete din fiecare unitate a acestui artificial conglomerat, în care naţiunea, rasa, religia sînt tot atîtea surse de război civil. Fenomen incredibil în epoca postbelică, conflictul armat interetnic şi inter-republican a devenit o realitate sovietică, poate cea mai sîngeroasă de după Gulag. În valea Ferghana sau în Nagorno-Karabagh, în Osetia sau în Azerbaidjean, în zona baltică sau, chiar în Moldova de dincolo de Prut, confruntarea, sub formele ei cele mai tragice, a devenit deja metodă curentă de rezolvare temporară a diferendelor care destabilizează sistemul celui dintîi şi „balşoi" stat comunist. Care sistem nu este decît rezultatul unor lipituri şi încropeli succesive, pe fundalul muzical al **Internaţionalei,** interpretată de ansamblul simfonic special Kalaşnikov. În context, poziţia reformatorului Gorbaciov este cît se poate de ambiguă : independenţă, chiar şi secesiune, însă numai în cadrul unei confederaţii reînnoite. Cu alte cuvinte, în cel mai pur spirit caragialean, **pot să plece dar să nu se desprindă nimeni !**

Numai că rolul conducător al Partidului a cam dispărut, iar Fronturile Populare, inspirate de Moscova în chip de alternativă onorabilă a puterii sovietice, s-au îndepărtat binişor de ţelul propus (sprijinirea perestroikăi) şi au adoptat programe cît se poate de naţionaliste, cu afişate intenţii secesioniste. K.G.B.-ul şi Armata Roşie rămîn, în aceste condiţii, singurele instrumente viabile ale statului, la care se mai adaugă unul : diversiunea naţionalist-şovină, dirijată de la centru, implantată în sînul naţionalismului secesionist. Mozaicul etnic şi religios din mai toate republicile se pretează de minune la atare diversiune şi astfel apare un lanţ de explozii naţionaliste inter- şi intra-republicane care însîngerează efectiv componentele blocului super-statal comunist, compromiţînd aspiraţiile acestora spre independenţă. Tulburările din Kazahstan (în care ruşii constituie mai mult de o treime şi acaparează toate posturile rentabile), libanizarea Caucazului (Karabagh-ul armean din Azerbaidjean, Nahicevan-ul azer din Armenia, pogromul de la Sumgait, nefericitul imbroglio abhaz şi frămîntările ossetine din Georgia), răfuielile şovine cu imigranţii din Uzbekistan (crimele din valea Ferghana), reacţia în lanţ din celelalte republici musulmane din Asia Centrală (Turkmenia, Tadjikistan şi Kirghizia), acţiunile Interfrontului rusofil din ţările baltice, separatismul găgăuz şi nistrean sînt doar probele de bază ale agitaţiei şovine întreţinute de Moscova în suburbiile Imperiului.

Dar Moscova ? Poate ea părăsi „Moscova" (recte U.R.S.S.) ? Dacă da, va face singură acest pas ? Sau împreună cu celelalte două republici slave (Bielorusia şi Ucraina) ? Dar Ucraina, a cărei parte occidentală a intrat în U.R.S.S. abia după al doilea război mondial (deci, a păstrat destul de mult contactul cu Europa civilizată şi cu religia catolică) şi a cărei parte orientală a cunoscut foametea forţată, ordonată de Stalin în 1932—1933 şi soldată cu trei milioane de victime ? Hegemonia rusească asupra „fraţilor" bieloruşi şi ucraineni a cam avut întotdeauna consecinţe dezastruoase pentru aceştia din urmă...

Să recapitulăm : dacă balticii, moldovenii, caucazienii, musulmanii din Asia Centrală şi ucrainenii pleacă şi ruşii îşi proclamă ei înşişi autodeterminarea (sub Eltîn acest lucru e foarte posibil), cu ce mai rămîne Gorbaciov, ultimul ţar roşu ? Cu nimic, veţi spune, dar veţi omite tocmai liantul acestei monstruoase aberaţii socio-culturale, naţional-religioase şi geo-politice care este (cît se mai ţine) Uniunea Sovietică : K.G.B.-ul şi Armata Roşie. Deci, **long live Big Brother ?!?**

Dan-Silviu Boerescu

VÁCLAV HAVEL
ULTIMA CONVORBIRE

Aveam, cred, şaisprezece ani cînd am izbutit să-l înduplec pe un anume domn Jirkovsky care, pe atunci — în adîncul anilor cincizeci — se îngrijea, la Biblioteca universitară de cărţile ce nu se dau „afară", ca să-mi împrumute lucrarea lui Patočka „Lumea firească, o problemă filosofică". Am citit această carte cu aceeaşi febrilă emoţie cu care citisem pînă atunci alte cîteva cărţi cehe greu accesibile (de pildă vechile culegeri de versuri ale clasicului Kolar). Aceste cărţi — a căror vrajă magică era sporită în sufletul meu datorită reprimării lor — au însemnat atunci totul pentru mine : adevărul, adevărata cultură şi inspiraţie — şi multă vreme ele au fost unicul lucru care, din cultura cehă modernă, se adresa cu adevărat forului meu lăuntric, fiind de altfel unicele cărţi care mă ispiteau să le citesc şi să le recitesc (încă o dată şi încă o dată). Autorii lor trăiau în acele vremuri retraşi, departe de desfăşurarea vieţii publice („sub gheaţa epocii", cum spunea Pasternak), şi de aceea cu atît mai mult mă tulbura gîndul că ei se aflau undeva, aici, în Praga, şi cine ştie, poate că îi şi întîlneam zilnic fără să ştiu că erau ei. Descoperirea lor, şi primele vizite la ei acasă, au avut darul să-mi dezvăluie lumea fascinantă a gîndirii şi artei moderne şi au însemnat pentru mine cele mai frumoase aventuri din acele timpuri, cărora le conferă şi azi, în amintirea mea, o dimensiune şi o atmosferă neobişnuită : căci descoperirea şi înscrierea pe hartă a acestor „ape subterane" au însemnat atunci adevărata mea viaţă.

Pe Patočka însă, nu m-am încumetat să-l caut, în schimb am studiat tot ceea ce am reuşit să-mi procur din opera lui. În carne şi oase l-am văzut pentru prima oară abia pe la sfîrşitul anilor cincizeci, cu prilejul unei prelegeri în **cerc restrîns,** despre Kamensky, la Muzeul naţional, unde m-am strecurat, Dumnezeu ştie cum. Discret, cu o ţinută plină de noblеţe, vorbea domol, şi fiecare cuvînt rostit de el mă nimerea în plin. Era pentru mine acel alt limbaj, mai profund şi mai veridic, care mă captivase în cărţile ce nu se dau cu împrumut, exact acel limbaj pe care-l auzeam atît de rar în lumea din jurul meu.

Personal l-am cunoscut mai tîrziu, la începutul anilor şaizeci, cînd Ivan Vyskocil începuse să-l aducă la Teatrul de la balustradă, iar el ne vorbea acolo, pînă noaptea tîrziu, despre fenomenologie, despre existenţialism şi, în general, despre filosofie. Să-l asculţi, era o adevărată voluptate : vorbea domol, uneori făcea cîte o pauză mai îndelungă spre a găsi cuvîntul adecvat, dar vorbea cu plăcere, captivant şi cu atîta înflăcărare lăuntrică, încît pînă şi actorii îl ascultau cu încordare. Forţa expunerii sale nu consta doar în tot ceea ce cunoştea şi în felul în care ştia să pătrundă, fără ocolişuri sub învelişul fenomenelor şi relaţiilor, ci în întreaga sa personalitate, în veridicitatea, în modestia şi umorul său neîntrecut. Aceste seminarii neoficiale te atrăgeau în lumea filosofării în sensul adevărat, originar, al cuvîntului. Nici un fel de plictiseală ce emană adeseori de la catedră, ci căutarea vie, pasionată a semnificaţiei lucrurilor şi propria luminare a situaţiei tale în lume.

Mai tîrziu, după ce ne-am cunoscut mai bine, ne vedeam din cînd în cînd, dar eu nu mă puteam debarasa în faţa lui de o anumită timiditate, care, ca o maladie cronică, îmi îngreuna întotdeauna contactul cu oamenii pe care-i preţuiesc nespus de mult ; şi, mai ales, cu cei ce au însemnat ceva în anii în care mi-am dobîndit, pentru prima oară, conştiinţa de sine. În prezenţa lor simt întotdeauna o uşoară încleştare, mă încearcă mereu un fel de sfială, şi nu-mi dau seama exact de ce : poate fiindcă nu sînt atît de instruit sau atît de precis în gîndire ca ei, sau fiindcă am făcut pînă acum atît de puţin, că mă bucur pe nedrept de atenţia oamenilor, fie în sens pozitiv (înainte) sau în sens negativ (acum). De cîte ori l-aş mai fi căutat pe Patočka, şi m-aş fi desfătat cu expunerile lui, de n-ar fi existat aceste oprelişti !

Sfielile mele au prins să se risipească abia în ultima vreme, cînd începuseră să ne lege nu numai identitatea punctelor de vedere asupra anumitor lucruri ce se petreceau în jurul nostru, ci şi identitatea de păreri privind modul de a acţiona, şi — în cele din urmă — şi un pic de activitate comună. În asemenea zile tulburătoare, Patočka înceta să mai fie pentru mine doar idol, devenind mai mult om — iar eu, spre marea mea uimire, nu mă mai temeam să depăşesc poziţia ascultătorului devotat, adoptînd tot mai mult poziţia partenerului de discuţie. Abia atunci am început să-mi dau seama cît de puţin am ştiut să profit de posibilitatea de a sta de vorbă cu el liber, şi asta, din prostia-mi şi spre paguba mea şi tot atunci am început să înţeleg, în întreaga ei amploare, discreta măreţie morală a acestei personalităţi. Era pentru mine un adevărat balsam, cînd, de pildă, un lucru pe care-l socoteam corect, dar nu eram în stare să-l fundamentez articulat (sau, dimpotrivă, argumentaţia era prea vastă, încît simţeam cum expunerea mea îşi pierde veridicitatea), el ştia să-l explice atît de simplu, atît de concludent şi cu o claritate de-a dreptul cristalină — încît, datorită lui mă înţelegeam pe mine şi îmi atestam propria-mi poziţie.

Cel mai limpede mi-am dat seama de toate astea în timpul ultimei noastre întîlniri ; am petrecut împreună, — de faţă fiind şi un al treilea cofăptaş — ultima pauză dintre audieri, în sala de aşteptare a închisorii Ruzyne şi am filosofat. Din clipă în clipă unul dintre noi putea fi chemat în sala de dezbateri, dar asta, pe domnul profesor nu-l deranja cîtuşi de puţin ; în decursul improvizatului seminar cu privire la istoria ideii nemuririi omului şi a responsabilităţii acestuia, profesorul îşi cîntărea cuvintele cu aceeaşi grijă, de parcă am fi avut la dispoziţie un timp nelimitat. Eu nu i-am pus doar întrebări, ci i-am prezentat şi unele idei filosofice proprii (lucru, înainte de neînchipuit), la auzul cărora el, cel puţin aşa mi s-a părut, pur şi simplu s-a entuziasmat ,declarînd că nu are în mine doar un auditor politicos. Înainte aş fi socotit asta mai curînd un act de complezenţă şi, din timiditate, aş fi amînat o vizită la domnul profesor ; în clipa aceea însă, m-a cuprins o dorinţă atît de puternică de a sta de vorbă cu el despre problemele fundamentale ale fiinţei, încît aş fi fost fericit — în perioada aceea plină de griji şi îndoieli — să-i cer să mă primească în seara aceleiaşi zile, la el acasă.

Dacă aş fi făcut-o, tot n-aş fi ajuns la el : în ziua aceea nu m-am mai întors acasă de la Ruzyne şi discuţia cu Patočka despre nemurirea omului a rămas, pînă în clipa aceea (dacă nu pun la socoteală scurta vizită a soţiei mele în prezenţa anchetatorului), ultima convorbire pe care am avut-o cu altcineva decît cu lucrătorii ministerului de interne (anchetatorii) şi ai ministerului justiţiei (temnicerii). De aceea, cu atît mai multă nerăbdare şi bucurie aşteptam momentul cînd aveam să părăsesc această sumbră clădire — şi unul din primele mele drumuri mă va conduce la el, ca să reînnodăm firul discuţiei începute. Cîte întrebări şi cîte teme nu mi-am pregătit ! — acesta fiind procedeul meu preferat de a zbura pentru cîteva clipe din pustietatea aceea deprimantă şi din disperata mea singurătate lăuntrică...

Pe urmă mi-a parvenit ştirea că ultima mea convorbire cu Patočka va rămîne, într-adevăr, ultima. Nu voi zugrăvi aici cum am suportat această veste şi toate prin cîte am trecut după aflarea ei ; voi spune doar atît că atunci cînd îl loveşte pe om vestea morţii unei fiinţe apropiate, aici, în temniţă, durerea e cu mult mai mare decît în altă parte — greu de spus de ce, probabil din multe motive, printre altele şi pentru faptul că, aici, nu e nimeni care ar putea să înţeleagă, măcar cu aproximaţie, ce s-a întîmplat. Iar pentru mine vestea aceasta a avut în plus acele ciudate şi paradoxale conexiuni — a fost ultimul „din lumea noastră" pe care l-am văzut ; a fost o întîlnire care a avut darul să stîrnească în mine, mai mult decît oricare dintre cele precedente, dorinţa fierbinte de a mă vedea cu el mai des şi în decursul căreia mi-am dat abia seama cîte mai voiam, de fapt, să-i spun, cîte mai voiam să aflu de la el ; şi, pe lîngă toate astea, să dezbatem acea temă : căci, la urma urmei, vorbeam despre moarte !

De cînd mă ştiu, m-a şocat un lucru aparte : faptul că mor şi oameni care toată viaţa au meditat asupra morţii, oameni care au înţeles atîtea despre ea şi despre semnificaţia ei, oameni pentru care tema fiinţei şi nefiinţei a constituit o temă vitală. Ştiu că e o naivitate ceea ce spun, dar, întotdeauna, în asemenea împrejurări, mă reîncearcă sentimentul că aceste cîteva individualităţi, care depăşesc atît de radical obişnuitul orizont al vegetării umane şi se dăruiesc atît de profund — cu toată fiinţa lor — problemei legate de semnificaţia vremelniciei lor, ar trebui, într-un fel, răscumpărăţi sau amnistiaţi cu anticipaţie, ca şi cînd moartea ar trebui să aibă, măcar faţă de cei al căror spirit a trăit atîta vreme cu ea într-o comuniune atît de intimă, un anumit respect sau o anumită pudoare. Şi mereu, de fiecare dată, sînt din nou şocat de cunoaşterea că lucrurile nu stau aşa, ba, mai mult, că valabil ar fi tocmai contrariul şi tocmai la cei care o presimt cel mai mult, ca şi cînd aceştia ar interesa-o cel mai mult, poate de teama că, în cele din urmă ar putea să-i descopere misterele ; şi adeseori ea se grăbeşte spre ei înainte de a se îndrepta spre ceilalţi.

Dar i-a dibuit oare cu adevărat ? Nu sînt chiar atît de sigur ; ceea ce s-a întîmplat o dată, ceea ce a fost o dată, nu se poate totuşi anula sau „expedia" ; într-un fel anume **se află** aici — acolo — undeva — şi nici o apoplexie nu poate schimba nimic în această privinţă. Şi, se pare, că asemenea individualităţi cum a fost profesorul Jan Patočka, cu tot ceea ce au fost, au gîndit, au făcut, continuă să existe **mult mai stăruitor** decît mulţi dintre acei de care moartea n-are motiv să se teamă şi, deci, nici motiv să se grăbească să-i ia.

Ruzyne, 1 mai 1977

În româneşte de Jean Grosu

LIRICĂ ITALIANĂ

PAOLO RUFFILLI

PAOLO RUFFILLI s-a născut în 1949. A debutat cu „La quercia delle gazze", Forum, 1972 (Stejarul coțofenelor). În 1980 editura Mondadori îi tipărește culegerea „Prodotti notevoli" (Produse remarcabile) ; în 1987 îi apare la „Garzanti" culegerea „Piccola colazione" (Micul dejun). Ruffilli este criticul literar al cotidianului „Il Resto di Carlino". Despre poemele din cartea „Diario di Normandia" (Edizioni Amadeus, 1990), datate 1975—1979, s-a pronunțat Vittorio Sereni.

Ruffilli a fost desemnat cîștigătorul premiului „Eugenio Montale" ediția 1990. Este o poezie a unui „imediat identificabil" cu cuvîntul GĂSIT. Un jurnal al întîmplărilor minime, al locurilor și circumstanțelor surprinse în stare de grație și scandate dinamic în tandre recursiuri.

Perplexitatea este adesea tradusă în detașare printr-un foarte rafinat artificiu bun conducător de ironică elegie.

G.V.

Între Trouville și Honfleur, Calvados : 12 august

povirnișuri spre mare
ale colinei
surpări de garduri vii
cer striat cenușă
gri-azur fraged
albăstrui

O coborîre de meri
după curba ținutului
și-o bancă într-o rînă,
la o circiumă veche.
Șezînd și mîncînd,
se văd trecînd
nave printre ramuri
și se deosebesc mereu
marinari la parapet.
Un pisoi se smotocește
sub masă :
are botul ca un bulgăre
și un miros, din el,
de pește stricat.
Chelnerița aduce
cîte-o farfurie o dată
și îngînă un cîntec :
„douce vipére..."

(Ce plăcere
e starea pe loc
din care urmărești din ochi
pe cineva în mișcare
mai depărtat...)

(Moale unduios singur
duios isteț și ager.
Nu-i nimic și nimeni
care să mă-nduioșeze
mai mult decît un pisoi).

(Îmi amintesc că odată
nu vroiai vin
și nu-ți îngăduiai euforia,
căci — așa cum spuneai —
era o lașitate
să renunți la luciditate.)

(Încremenesc
ori de cîte ori — de puține —
pot să le număr pe degete —,
întîlnesc pe cineva
cu o menire adevărată
în viață).

Peste dune
vîntul e mai nesigur
învolburat de tufe
și mireasma mării,
ce uneori se-ntrerupe,
miroase-a pepene.
Dar dragoste
nu se poate face
în această stare :
refluxul
aduce departe
rumori de-neînțeles
și, de la pămînt, nu se vede
bine ce este.
Aici, peste dune,
a fost găsit un marinar
iar iubita sa
n-a mai fost găsită.
Se mai aude încă
urletul înfiorător
în serile de furtună
(spaima de murdar,
de vîscos, de-ntunerie.
De păienjeni mă-ngrozesc
doar privindu-i,
de insecte.
Ideea unei atingeri
îmi taie răsuflarea,
e ca și cum m-aș izbi
de un zid.)

(Unde se-oprește pasul
și gestul moare,
și-nainte aleargă
doar gîndirea ta,
aici n-o să ai despre mine siguranță
sau dezamăgire.)

(Sigur că nu-mi plac
tăieturi de natură
decît din afara
scenei,
de la un cuvenit observator
cît de cît
fortificat

Cabourg, Calvados : 23 august

dig de case
fin de siècle
de-a lungul mării
cer cobalt cenușiu
dungat pe deasupra
cer în zdrențe

De la Grand Hotel, **în vis,**
pînă-n țara mea.
Pe bulevardul gării
ea mă așteaptă, palidă,
pe bicicletă.
Ne-așternem la drum
sub teii în floare
Are-o hăinuță scurtă
galbenă-caisă
mîneci bufante și ochii
lucioși între plete.
Calea ferată dispare
și, brusc, acolo
marea-ntemeiază un golf.
Totul e scufundat, în jur,
într-un roz palid.
Da, este și o stradă mare
Stau locului
sînt în încurcătură.
Surîzînd îmi arată
ducîndu-mă de mînă
pe coama apei
duna îngustă de mers.
(Împrejurarea și locul.
Îl cred pe filozof :
mereu și-ntotdeauna
sîntem ceea ce mîncăm.)

Saint — Aubin, Calvados : 16 august

spinări de nisip
vînătă răsfrîngere
a cărării lunare
cer negru abanos
albastru negru cobalt
hîrtie de zahăr

GREGORIO SCALISE

GREGORIO SCALISE s-a născut la Catanzaro în 1939. Locuiește la Bologna. Publică din 1968 volume de poezie, dintre care amintim „La rezistenza dell' aria" (Colecția „Lo Specchio" — Mondadori, 1982) și „Danny Rose" (Edizioni Amadeus, 1989). Din acest ultim volum oferim în traducere cîteva eșantioane ale codului său stilistic. Trupul fără trup al vocii recitatorului apare mereu parcă dintr-o perdea de vînt ; voce cînd blîndă cînd dură a unei lucidități halucinate de sfidarea necontenită a sensului. Figuri, măști și idei ce scapără ca fărîmiturile de mercur, ca niște flăcări ce se hrănesc cu vid, iată aprecierea (oferită de Paolo Lagazzi) a jocului infinit interogativ al lui Scalise.

G.V.

Factorul poștal

Mersul obiectelor este periculos
și nestatornic : existența.
Străbate limba răspunsurilor,
dezlegată de obsesie
chiar o viață este răceala creierului :
printre colibe,
porți de tinichea, o libertate
necontenită
clatină jurnale și scrisori veninoase,
ar vrea să preîntîmpine cele mai
antipatice amintiri :
totul se desprinde
de splendoarea insulelor
dar prin puterea brațelor
ascultăm de o oarbă metaforă :
calitatea unei anatomii
marș în etape forțate,
e poate prea curînd să atingem
materia :
dar inima e singura regulă
de cînd se scurg milioane de nori ;
este existențială
cînd preface obiectele în prevestiri :
întreaga sa formă este pe măsura
lapsusului
așa cum un factor poștal
viră plicuri înghețate.

Existența femeilor

3. Eul memoriei, în acea prefăcătorie,
caută un punct, între șiruri de arbori,
să ritmeze cuvinte și vise de aprilie;
aici sînt femei, pline ochi de-a lor
pradă,
aflătoare în locurile cele mai înalte,
pămînt nesigur în timp ce vibrează
pe un piedestal :
trupul, umflat de forme,
supraveghează acele grădini străine ;
toate femeile vîslesc din greu pînă la
cerul
ce nu seamănă trupuri vii.

6. Corectitudinea lumii
este splendidă
în formidabila sa dejecție ;
cea a femeilor, aruncate la-ntîmplare,
este un act asemănător
unui denunț :
alte idei ne despart de ele
cu manifestele-acelea buretoase
(spații ce fac inteligibil limbajul)
gesturile pe-acel zid
ce pare de netrecut.

7. Să trăiești numai lucrurile
cu nostalgia sinelui
reculeasă-ntre mîini, e o aptitudine
a femeilor : (acel semn
în minte, în noapte) :
în timp ce se lungesc în urzeli
între jertfe și revolte
nu se știe de caută
zone de viitor sau trecut :
și n-au rămas decît ele
să caute momente precise :

superbele ficțiuni nu mai sînt acelea
știau că sînt citadine
descoperind inele pictate de oaspeți,
dar acum ceea ce ne împacă
cu mireasma florilor e un fel de
registru contabil
cheia
e în a hotărî să exiști
sau să schimbi locul plecării.

11. Stranie și confuză este legătura
între talent și dragoste :
există scaune așezate dezordonat
(în acea cameră de lacrimi
și nefericire)
și mai există ceva ce cere
care sînt mîinile sale
și de ce trupul nu are grosime :

existența femeilor
se reia într-un punct precis
și se pot recrea acele senzații
strîngîndu-le în pachete de lînă
regăsindu-le mai puțin dense,
costisitoare,
pînă la sfîrșitul traversării lor.

Prezentare și traducere de
Geo Vasile

---

moda, altfel

Sub egida florilor (VIII)

Caprifoi — (frunza caprei) al cărei nume științific e „mai nu știu cum", e „mai nu știu ce", e **lonicera. Caprifoiul** de grădină — **lonicera caprifolium,** e originar din pădurile „du midi de l'Europe" și e cultivat pentru abilitatea cu care se cațără pe garduri, pereți de case, balcoane, stîlpi decorativi, acoperișuri ; mai are și calitatea de a fi, prin frunze mereu verde, măcar o parte din **domnia** Domniei Sale de viață. Parfumul florilor „pierdere de minte" pentru albine, termen de comparație pentru **stările** existențiale ale multor poeți, mai ales pentru suavitatea primului sărut. De ce e și **Floarea caprei ?** Poate pentru că înflorescența are cornițe încăpățînate, înțepătoare ca agresivele cornițe de capră. „Odorul" e unic. Literatura despre el — e mare !

Tulipan (lalea) ; numele de **tulipe** provine din turcescul **tolipend** = turban ; la noi e **lalea,** e plantă importantă în programa analitică școlară, are atîtea specii încît nu merită să fie memorate. „Laleaua neagră" e literatură, e film (cu Alain Delon), e „griffe de la maison" pentru cămășile domnilor eleganți. Olanda și-a făcut din cultura lalelelor o profesiune de credință și... o profesiune comercială. Balzac a fost sensibil la situație și a profitat de slăbiciunea eroilor săi, imaginați sau reali, cei din casa Claes, în „Căutarea absolutului", unde lalelele sînt ori valută forte ori schimburi sufletești : „Cînd cina luă sfîrșit, doamna Claes propuse să bea cu toții cafeaua afară, în fața tufelor de lalele care împodobeau mijlocul grădinii. Ghivecele de lut în care erau puse lalele, avînd fiecare numele săpat pe o placă de ardezie, fuseseră îngropate și orînduite în așa chip, încît să alcătuiască o piramidă în creștetul căreia se înălța o lalea de speța gura-balaurului, pe care n-o avea decît Balthazar. Această floare, numită **tulipa Claesiana,** întrunea cele șapte culori și adîncele-i arcuiri păreau aurite pe margini. Tatăl lui Balthazar, care refuzase de nenumărate ori zece mii de fiorini, oferiți pentru ea, veghea cu atîtea precauții să nu se poată fura o singură sămînță din acest soi, încît o păstra în salon și își petrecea deseori zile întregi contemplînd-o. Tulpina era uriașă, dreaptă ca o lumînare, vînjoasă, de un verde admirabil ; proporțiile se aflau în armonie cu potirul, ale cărui culori se distingeau prin acea strălucitoare limpezime, ce dădea odinioară atîta preț acestor fastuoase flori".

Macul își spulberă petalele la orice adiere, tremură, se ofilește dar păstrează în puzderia de semințe, în capsulele cu formă de mirador, — drogul : „Macul singur, roș la față, doarme dus pe ceea lume" (V.A.). Pentru Monet, „Cîmpul cu maci" e o stare sufletească. Din păcate, în speculațiile vestimentare macul a fost atît de solicitat încît, astăzi, e apanajul costumațiilor țigănești, subiectul picturilor de „gang", al broderiilor vulgare, în ciuda măiestriei tehnice. Dar lui nu-i pasă, nimic nu-l sensibilizează, nici măcar **Kitsch-ul,** indiferent cum arată la față, „doarme dus pe ceea lume".

Corina Cristea

WILLIAM GOLDING

GÎNDIREA CA HOBBY

fragment

Pe cînd încă mai eram copil ajungeam la concluzia că există trei grade ale gîndirii; şi, întrucît mai tîrziu aveam să pretind că gîndirea este hobby-ul meu, ajungeam la o concluzie şi mai stranie — anume că eu însumi nu puteam gîndi deloc.

Pentru adulţii din jur trebuie să fi fost un copil care nu le-a oferit satisfacţii prea mari. Mi-aduc bine aminte cît de greu de înţeles îmi apăreau ei la început dar nu şi cum le apăream eu, desigur. Cel care m-a confruntat pentru prima oară cu problema gîndirii a fost directorul şcolii la care învăţam — deşi nici în modul, nici cu rezultatul pe care îl dorise. Directorul avea în birou cîteva statuete. Acestea stăteau cocoţate pe un dulap înalt din spatele mesei de scris. Una înfăţişa o doamnă care nu avea pe ea decît un prosop de baie. Părea îngheţată de o spaimă eternă ca nu cumva prosopul de baie să-i alunece mai jos ; şi, întrucît nu avea braţe deloc, se afla în situaţia nefericită de a nu se putea acoperi din nou cu prosopul. Lîngă ea se ghemuia statueta unui leopard, gata să sară asupra sertarului de sus al unui fişet pe care scria A-AH. Inocenţa mea interpreta inscripţia ca pe un ultim ţipăt disperat al victimei. Dincolo de leopard se afla un domn musculos, în pielea goală, care şedea, privind în jos, cu bărbia în podul palmei şi cotul pe genunchi. Arăta cît se poate de nenorocit.

La cîtva timp după aceea, am aflat ce însemnau acele statuete. Directorul le plasase în aşa fel încît să nu poată scăpa privirilor copiilor delincvenţi, căci pentru el statuetele simbolizau esenţa vieţii. Doamna cea goală era Venus din Milo. Ea era Dragostea. Nu-şi făcea nici un fel de griji în privinţa prosopului. Se îngrijea doar să fie frumoasă. Leopardul era Natura şi era, într-adevăr, natural. Domnul musculos, în pielea goală, nu era nenorocit. Era Gînditorul lui Rodin, o imagine a gîndirii pure. Este uşor să cumperi mici imitaţii din ghips ale unor lucruri din care crezi că este alcătuită viaţa.

Aş face mai bine să adaug că eram un frecvent vizitator al biroului directorului, din cauza ultimului lucru pe care îl făceam sau îl lăsam nefăcut. Aşa cum se spune acum, nu eram deloc integrat. Eram, cel puţin, dezintegrat ; şi mai eram şi dezorientat. Pe adulţi nu-i înţelegeam defel. De cîte ori luam poziţia vinovatului în faţa directorului, cu statuetele lucind alb deasupra lui, îmi trăgeam capul între umeri, îmi împreunam mîinile la spate şi-mi frecam pantofii unul de altul. Directorul se uita opac la mine prin ochelarii lui fulgerători.

„Ce să ne facem oare cu tine ?“

Ei, ce să se facă oare cu mine ? Îmi mai frecam puţin pantoful şi mă zgîiam la covorul ponosit.

„Privirea sus, băiete ! Nu te poţi uita în sus ?“

Atunci mă uitam în sus, la dulap, unde doamna cea goală era îngheţată de spaima ei iar domnul musculos contempla dosul leopardului într-o tristeţe nesfîrşită. N-aveam nimic de spus directorului. Ochelarii lui reflectau lumina, aşa că nu puteai zări nimic uman în spatele lor. Nu exista nici o posibilitate de comunicare.

„Tu chiar nu gîndeşti niciodată ?“

Nu, nu gîndeam, în acel moment nu gîndeam, nu puteam gîndi — aşteptam doar, în suferinţă, ca întrevederea să ia sfîrşit.

„Atunci ai face mai bine să înveţi să gîndeşti — nu ?“

Odată chiar directorul a sărit în picioare, s-a întins după capodopera lui Rodin şi a azvîrlit-o pe masa din faţa mea.

„Uite aşa arată un om cînd gîndeşte cu adevărat“.

Mi-am plimbat privirea peste domnul musculos, fără vreo urmă de interes sau de înţelegere.

„Du-te înapoi în clasă“.

În mod evident, ceva îmi lipsea. Natura înzestrase tot restul rasei umane cu un al şaselea simţ iar pe mine mă lăsase pe dinafară. Aşa trebuie că stau lucrurile, cugetam eu la întoarcerea în clasă, căci fie că spărgeam un geam, fie că nu izbuteam să-mi amintesc. Legea lui Boyle, ori că întîrziam la şcoală, profesorii mei îmi ofereau unul şi acelaşi răspuns matur : „De ce nu gîndeşti ?“

Aşa cum vedeam eu cazul, spărsesem geamul pentru că încercasem să-l lovesc pe Jack Arney cu o minge de cricket şi dădusem greş ; nu-mi puteam aminti Legea lui Boyle pentru că nu mă obosisem niciodată s-o învăţ ; şi întîrziam la şcoală pentru că preferam să stau pe pod şi să mă uit cum trec vasele pe sub el. Ce mai încolo şi-ncoace, eram un băiat rău. Erau, poate, profesorii mei atît de buni încît să nu înţeleagă profunzimea depravării mele ? Erau ei, oare, nişte oameni lipsiţi de griji şi îndoieli, care-şi puteau dirija fiecare acţiune prin acest misterios meşteşug al gîndirii ? Întreaga poveste îmi părea de neînţeles. În primii ani de şcoală pînă şi statueta Gînditorului mă punea în încurcătură. Nu-mi venea să cred că vreunul din profesorii mei ar putea fi vreodată în pielea goală. Ca orice om care, deşi surd din naştere, se înverşunează să afle cît mai mult despre sunet, eram şi eu tot timpul cu ochii pe profesori pentru a afla cît mai mult despre gîndire.

Să-l iau de pildă pe dl. Houghton. Mereu îmi spunea să gîndesc. Cu o satisfacţie modestă îmi repeta întruna că, la vremea lui, gîndise şi el destul. Atunci de ce îşi petrecea atît de mult timp în compania băuturii ? Ori poate exista mai multă raţiune în băutură decît părea la prima vedere ? Dar dacă nu exista, şi dacă băutura era, de fapt, dezastruoasă pentru sănătate — iar dl. Houghton era prăpădit de tot, în privinţa asta nu încăpea nici o îndoială — de ce oare vorbea mereu despre o viaţă neprihănită şi despre virtuţile aerului curat ? Îşi desfăcea larg braţele, cu figura unui om obişnuit să-şi petreacă timpul liber cutreierînd crestele munţilor.

„Aerul curat tare-mi face bine, băieţi — de asta sînt absolut sigur !“

Uneori, înflăcărat de propria lui elocinţă, sărea de la catedră şi ne scotea în ghionturi afară, în rafalele unui vînt înfiorător.

„Acum, băieţi ! Inspiraţi adînc ! Să simţiţi cum pătrunde aerul pînă în străfundul plămînilor — trageţi cîteva înghiţituri zdravene din aerul binefăcător al Domnului !“

Stătea aşa în faţa noastră, bucurîndu-se de sănătatea lui perfectă, imaginea ideală a omului ce nu concepe să-şi trăiască viaţa decît în aer liber. Îşi punea mîinile în şolduri şi trăgea o dată zdravăn aer în piept. În clipele acelea auzeam cum vîntul, prins în caverna pieptului său, se luptă cu toate obstacolele nenaturale. Trupul i se zguduia de pe urma şocului iar faţa-i istovită se albea de neobişnuita vizită. Se întorcea clătinîndu-se la catedră şi se prăbuşea acolo, inutilizabil pe tot restul dimineţii.

Dl. Houghton avea o slăbiciune deosebită pentru monologurile foarte morale despre viaţa cumpătată, castă şi plină de îndatoriri. Şi totuşi, în toiul unuia din aceste monologuri, dacă prin faţa ferestrei se întîmpla să treacă o fată, de-abia atingînd trotuarul cu picioruşele ei graţioase, dl. Houghton îşi întrerupea discursul, gîtul i se răsucea pînă la refuz, şi o urmărea cu privirea pînă nu se mai vedea. În astfel de cazuri, dl. Houghton părea că se conduce nu după gîndire ci după un arc invizibil şi irezistibil, ascuns undeva în ceafă.

Gîtul lui constituia un obiect de mare interes pentru mine. În mod obişnuit, stătea puţin umflat deasupra gulerului.

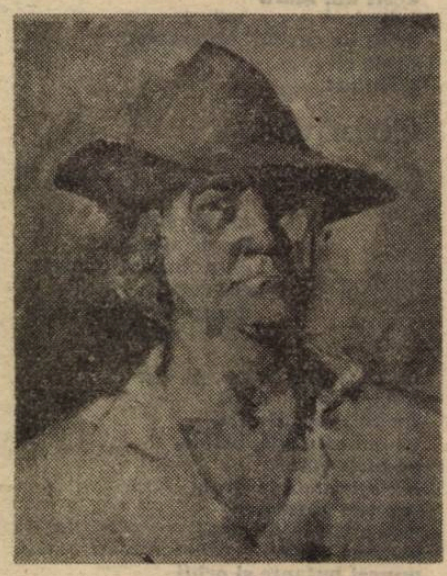

Dar dl. Houghton luptase în primul război mondial alături de americani şi de francezi şi ajunsese — prin cine ştie ce absurditate — să deteste iremediabil cele două ţări. Dacă vreuna din ele se întîmpla să apară în prim-planul vieţii politice, nici un argument nu-l putea determina pe dl. Houghton să aibă vreo consideraţie pentru ea. Bătea cu pumnul în catedră, gîtul i se umfla şi mai tare şi începea să se înroşească. „Puteţi să spuneţi voi ce vreţi,“, striga el, „dar eu m-am gîndit mult la asta — şi eu ştiu ce gîndesc !“

Dl. Houghton gîndea cu gîtul.

S-o iau de pildă şi pe d-ra Parsons. Această domnişoară ne încredinţa mereu că dorinţa ei cea mai scumpă era asigurarea bunăstării noastre, dar eu ştiam încă de pe atunci, cu misterioasa clarviziune a copilăriei, că tot ce-şi dorea mai mult era soţul de care n-a avut parte niciodată. L-aş lua de pildă şi pe dl. Hands — şi încă pe mulţi alţii.

M-am referit pînă acum, pe îndelete, la profesorii mei deoarece ei au fost primii car mi-au deschis ochii asupra naturii a ceea ce, în mod obişnuit, se cheamă gîndire. Prin ei am descoperit că gîndirea este adesea plină de prejudecăţi inconştiente, de ignoranţă şi ipocrizie. Gîndirea ţine un logos despre puritatea dezinteresată în timp ce, fără nici o remuşcare, îşi suceşte gîtul după o fustă. Tehnic vorbind, ea este aproximativ la fel de eficace ca şi golful practicat de majoritatea oamenilor de afaceri, la fel de onestă ca şi intenţiile majorităţii politicienilor, ori — ca să vin mai aproape de propria mea preocupare — la fel de coerentă ca şi majoritatea cărţilor care se scriu astăzi. Aceasta este ceea ce eu am ajuns să numesc gîndirea de gradul trei, deşi mai curînd este vorba de simţire decît de gîndire.

Într-adevăr, există adesea un fel de inocenţă în prejudecăţi, însă pe vremea aceea priveam gîndirea de gradul trei cu un dispreţ intolerant şi o batjocură imprudentă. Găseam o mare plăcere în a confrunta o doamnă pioasă care-i ura pe germani cu propunerea ca toţi să ne iubim duşmanii. Această doamnă m-a învăţat un mare adevăr în ceea ce priveşte modul de abordare al gînditorilor de gradul trei ; datorită ei acum nu mai resping cu atîta uşurinţă un proces mental care, pentru mulţi dintre noi, reprezintă, pentru totdeauna, punctul de maximă apropiere de gîndirea propriu-zisă. (...)

Gîndirea de gradul doi este detectarea contradicţiilor. Eu am atins gradul doi în momentul în care am încolţit-o pe sărmana doamnă pioasă. Gînditorii de gradul doi nu-şi pierd capul uşor, deşi adesea cad în cealaltă extremă şi atunci rămîn de căruţă. Gîndirea de gradul doi este o retragere, cu ochii şi urechile deschise. A devenit hobby-ul meu, aducîndu-mi şi satisfacţii şi singurătate. (..) Am auzit, de pildă, oameni justificîndu-şi obiceiul de a vîna vulpi şi a le sfîşia în bucăţi sub pretextul că vulpile s-ar da în vînt după asta ; l-am auzit pe primul nostru ministru vorbind despre marele bine pe care i l-am făcut Indiei întemniţînd oameni ca Pandit Nehru şi Gandhi ; am auzit politicieni americani vorbind despre pace într-o propoziţie şi refuzînd să se alăture Ligii Naţiunilor în următoarea. Da, au existat şi momente de încîntare.

În româneşte de Petru Iamandi

(din „The Borzoi College Reader“, edited by Charles Muscatine et al. Alfred A Knopf, New York, 1968, p. 5—11).

faţa şi profil

De la Mateiu citire

Într-o carte din 1986, Alexandru George reia propunerea ca nimeni să nu fie considerat „matein“ (de la Mateiu Caragiale) pînă nu va izbuti să rezolve măcar una din enigmele textelor Craiului. De pildă, cere lămurire Alexandru George pentru admiterea într-un ipotetic „club Mateiu Caragiale“, „ce înseamnă această specificaţie asupra rarelor momente cînd, deşi invitat, Pirgu nu venea la întîlnirile cu cei trei crai : «avea de moşit o poliţă cu maimuţă, sau se încurca la dardăr cu Mehtupciu»“ ?

Ei bine, fără a vrea să mă consider „matein“, ţin să accept provocarea (abia acum) riscînd o interpretare. Cuvintele dificile sînt două : **Mehtupciu** (majuscula nu se justifică) este un funcţionar dintr-o cancelarie domnească. Vine de la mehtup (= adresă oficială). Iar **dardărul**, despre care Alexandru George spune corect că e un joc cu o sfîrleză, se joacă într-adevăr cu un titirez de os, pe post de zar. Participanţii învîrt pe rînd acest obiect care are şase feţe şi, în funcţie de inscripţia feţei pe care cade iau sau dau o anumită sumă la (din) potul strîns pe masă. Posed de la o mătuşă un dardăr nemţesc a cărui rotire durează peste două minute cauzînd emoţii. Poate şi Gore Pirgu avea unul.

Alexandru George spune că a întîlnit cuvîntul „dardăr“ la Brătescu-Voineşti. Desigur. Aş completa că în marele dicţionar Cartea Românească (autor I. Candrea) la cuvîntul **dardăr** explicaţia e eronată : „joc de cărţi“ dar citatul e cel din Brătescu-Voineşti : „pînă vine partida, facem un **dardăr**“. Adică, lipsind „al patrulea“ jucătorii trec timpul rotind sfîrleaza .E surprinzătoare această eroare, dar şi un semn că la 1933 dardărul era desuet.

În ceea ce priveşte prima parte a frazei : „avea de moşit o poliţă cu maimuţă“, cred că trebuie interpretată în sens figurat. Pirgu şi amicul său de la cancelaria domnească (mehtupciu) pur şi simplu falsificau (moşeau) cîte o poliţă. Sau eventual amînau scadenţa prin mijloace ilegale dacă merita deranjul (era „cu maimuţă“). Cuvintele din urmă semnalau caracterul „dificil“ al poliţei.Ar fi greşit să credem, cum şi eu am crezut o vreme, că „avea de moşit o poliţă cu maimuţă“ se poate traduce în argoul de azi : „avea o trampă cu o gagică“. Pentru că lipseşte articolul nehotărît (**„o** maimuţă“).

Nu ştiu dacă am meritat prin rîndurile de mai sus să devin „matein“. Repet că nici nu urmăresc anume. Poate dl. Alexandru George va fi dezamăgit de interpretare şi va amîna conferirea dreptului de a mă considera iniţiat pînă cînd voi desluşi sensul expresiei „ducem (cu noi) şi harţabalele“, (la jocul de la Arnoteni), explicaţie pe care o voi încerca altă dată.

Horia Gârbea

REDACŢIA şi ADMINISTRAŢIA : Bucureşti, Calea Victoriei nr. 133, tel. 59 67 60
Tiparul executat la Imprimeriile Coresi
10 lei

BIBLIOTECA „ASTRA“ SIBIU

BIBLIOTECA „ASTRA"
SIBIU

Luceafărul

Săptămînal editat de Uniunea Scriitorilor din România

Serie nouă ● miercuri, 24 iulie 1991

30 (78)

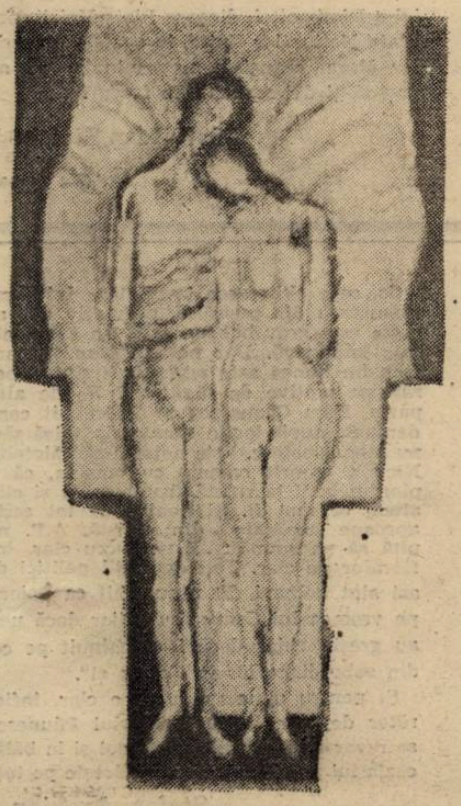

Număr ilustrat cu reproduceri după lucrări de Horia Cucerzan

Mașina oprită

S-a oprit mașina

Mașina noastră
Mașina lor

Mașina noastră,
cu geamuri de parfum,
cu ochii drept faruri
și radiator în vînt

Mașina lor, aceea
care apasă atît de greu
aceea cu urme de sînge
pe pneuri

Mașina noastră, cu
aer de munte în cauciucuri,
cu ștergătoare de libelulă
și cu roată-n motor

Mașina lor, cu
portiera lovită,
tăioasă pe ambele părți
comprese de iluzii

cine va porni mașina noastră
cine va ieși din mașina lor ?

Ion Stratan

Ultima „turnantă" (II)

A doilea lucru ce ar fi de dorit să se întîmple în intervalul acestei ultime „turnante" dinaintea „liniei drepte" a alegerilor este, într-un fel, opusul primului și anume păstrarea identității și autonomiei politice a partidelor care au așa ceva în mod real. Mai mult chiar, întărirea acestei identități și a acestei autonomii. Știm că asta poate să sune ciudat într-un context în care se exprimă tot mai des ideea ca partidele din opoziție să pregătească pentru alegeri liste comune, desigur în speranța creșterii șanselor procentuale. Din perspectiva unui partid sau a altuia din opoziție o atare idee pare să se justifice prin ceea ce am putea numi efectul de unitate, ceva nu departe de înțelesul zicalei „unde-s doi puterea crește". Dar din perspectiva electoratului ? Aici lucrurile nu mai sînt atît de sigure, mai ales atunci cînd partidele care se aliază electoral au platforme de sine stătătoare și noncoincidente. Așa, de pildă, un cetățean satisfăcut să zicem de platforma PNT-cd și hotărît să voteze cu acesta va începe să ezite în fața unei liste pe care, alături de candidații partidului preferat sînt înscriși candidați din partea Alianței Civice. Și invers. Ezitarea aceasta e motivată psihologic și sociologic mai mult decît strict politic și ar putea sfîrși într-un transfer de opțiune spre un tert, ceea ce înseamnă pentru partidele în cauză o pierdere nescontată. Pe de altă parte, cei din capul locului nedecisi — majoritatea provenind din „fanii" dezamăgiți ai partidului de guvernămînt — nu se vor îndrepta spre o coaliție eclectică, fie ea și credibilă, ci, mai curînd, vor sprijini o altă platformă singulară. În fine, poate că însuși conceptul de „unitate a opoziției" nu e încă suficient de bine gîndit la noi, de vreme ce nu are în vedere realizarea unui cîmp magnetic, a unei zone de influență ci doar a unui amestec ocazional de diversități, ocazia fiind, se înțelege, alegerile. Or, problema unității opoziției ni se pare a fi înainte de toate una pre-electorală și chiar extra-electorală și nu se poate reduce la o **unificare aritmetică** de termeni diferiți, întrucît rostul ei într-o democrație este exclusiv de **coagulare a unei atitudini** față de putere. Altminteri ea declină fatalmente în totalitarism sau, cel puțin, în vetusta strategie a partidului unic. Mai simplu spus, unitatea opoziției presupune existența unei atitudini generale comune iar nu suprapunerea artificială a unor platforme politice divers conturate. Din păcate, la noi ea e înțeleasă ca un fel de „înghețare în proiect", uitîndu-se că la capătul ei nu se află în primul rînd cîștigarea puterii ci controlul asupra puterii. Cu alte cuvinte, ea are sens — repet, într-o societate democratică — în măsura în care poate să devină un factor dinamic permanent al vieții politice un „controlor de calitate" al puterii indiferent de culoarea politică a acesteia din urmă. La urma urmelor nu unitatea opoziției cîștigă alegerile ci un partid sau mai mai multe. A vota cu PNT-cd, FSN, PNL, Alianța Civică etc., înseamnă a vota cu un program concret, cu o direcție politico-socială concretă, pe cînd a vota o listă comună a „opoziției unite" înseamnă a vota în cel mai bun caz, o abstracțiune. Și cum bine se știe, abstracțiunile nu pot fi controlate.

„L"

În paginile 8–9 :

Istoria Transilvaniei în actualitate

Falsuri și erori

În acest număr :

Poeme de *Hugo Gutierrez Vega*

Bernice Rubens – „În lumea de apoi"

Luceafărul

Director
LAURENȚIU ULICI

Redactor șef adjunct
EUGEN URICARU

Secretar general de redacție
MIRCEA CROITORU

semn

Magnetismul puterii

Că puterea exercită o atracție irezistibilă asupra multor oameni, chiar asupra unor intelectuali distinși, o știm de multă vreme. Nu vom aduce aici exemple ilustre din istoria României, vom renunța chiar la cele din istoria universală.

În ultimă analiză, puterea este mijlocul prin care un partid, un grup de oameni, își poate îndeplini față de poporul său, datoria. În primul rînd asta : într-o lume normală, cu oameni al căror psihic și a căror etică mai e fermă, puterea slujește cuiva să-și îndeplinească ceea ce acel cineva — fie și partid — crede că are a îndeplini pentru națiunea sa, pentru patria sa. În sistemele de tip asiatic, în sistemul de tip asiatic în care trăim încă, puterea este un instrument odios, de manevrare a unora — mulți — de către alții, puțini. Nu vom săvîrși greșeala de a crede că-n alte lumi, peste mări și țări sau numai peste țări, abuzul de putere nu are loc niciodată. Dictaturi au mai fost și-n Europa, acolo unde ne ațintim noi astăzi cu speranță privirile. Numai că ele puneau stăpînire — cu excepția celor ale lui Hitler și Mussolini — pe o parte a vieții omului, lăsînd, de pildă, ca-n Spania lui Franco, liberă inițiativa individului în domeniul economic.

Încă din preajma alegerilor din anul trecut, ba nu, încă din ianuarie, cei instalați la putere în România s-au întrecut în a-i arăta cu degetul și condamna public pe toți ceilalți, de prin partidele reale de opoziție, pentru vina fără precedent de a dori să ajungă la putere. N-am înțeles : dar partidele pentru ce s-au creat ? Ca să joace membrii lor împreună bridge (la P.N.L.) sau table (la P.S.D.R.) ? Ca să se întîlnească la vreun „club de discuții", vorba răposatului de la Crăciun ? Nu cumva chiar pentru a ajunge la putere — prin alegeri cinstite urmînd unei campanii electorale cinstite — și a putea astfel să-și probeze programul de redresare a țării ? Nu, în concepția comuniștilor, noi și vechi, partidele sînt atunci cînd sînt, ceva ca-n D.D.R. sau Polonia dinainte, niște sateliți ai astrului partidul comunist. Iar acesta din urmă e singurul care are dreptul să stea la putere.

Cît despre magnetismul puterii, el este vizibil și la nivelul atomic, dacă acceptăm că individul e un atom față de societate. Ca-n experiența de la fizică, unde magnetul e plimbat sub o foaie de hîrtie presărată cu pilitură de fier și aceasta se organizează și se reorganizează, tot astfel se întîmplă și cu indivizii asupra cărora puterea își exercită atracția de sirenă. Depinde însă de ce putere e vorba și din ce metal e pilitura. Fierul ordinar e influențat de magnetul ordinar. Cît privește indivizii atrași astăzi prin sfera puterii, cum se face că aceasta e plină de informatori ai securității (foști ?) sau chiar ofițeri, de „profesori dr." de la „Ștefan Gheorghiu" și așa mai departe ? În fond, se știe că nu ești altul decît cel cu care defilezi. Și corb la corb...

Nicolae Prelipceanu

dictatura personală

O lipsă a voinței care duce la păcat

Boethius spunea că liberul arbitru nu e împiedicat să se întîmple de „prestiință". Că răul în definitiv nu ar fi decît o lipsă a voinței care duce la păcat?

Nu degeaba pomenesc de liberul arbitru, valabil dintotdeauna prin „principiile sale distructive" : în numărul trecut al **Luceafărului** am amintit de injustiția postrevoluționară de la noi, de aberațiile ei politice, dînd exemplul manifestanților vinovați, arestați „preventiv", abuziv, la 18 februarie 1990 în Piața Victoriei, eliberați cu totul întîmplător, prin ocuparea forțată a sediului Poliției Capitalei — părăsit în mod suspect în după-amiaza de 13 iunie 1990, eliberați cu totul întîmplător de alți manifestanți anticomuniști, manifestanți ce la rîndul lor vor fi arestați „preventiv", la fel de abuziv, de militari și **mineri** în 14 iunie... De partea cui, oare, stînd „prestiința" : de partea Puterii represive, cu premeditările ei în tot ce a întreprins, sau de partea manifestanților pățiți ? Liberul arbitru stînd la mijloc, instigat, între Putere și contestatarii ei, fără argumente...

Fiindcă, orice argument ar fi adus în favoarea frustrării subiective de o parte sau alta, „obiectivitatea" din noi poate veni să pună oricînd întrebarea: ce s-ar fi întîmplat, oameni buni, cu acești foști revoluționari — în — decembrie — 1989, arestați în 18 februarie 1990, manifestanți pașnici în fața Guvernului, ajunși în pușcăria secretă din subsolul Poliției Capitalei niște ruine, slabi, degradați fizic în general, **rupți, bolnavi, ce s-ar fi** întîmplat cu ei dacă n-ar fi fost eliberați de manifestanții Pieței Universității la 13 iunie? Ar fi fost uitați în beciurile Poliției Capitalei, fără judecată: **într-un stat de drept?** Deja mă apucă furia: cum de a fost posibil? Și azi, azi ce fac, de fapt, acești eliberați din 18 februarie: au fost rearestați după 13 iunie 1990? Li s-au inscenat și lor procese „civile" cumva? Va trebui să mai zăbovesc un pic asupra acestui subiect, chiar dacă am ajuns să trăim în țara lui Papură — Vodă...

Mai departe, aici, lăsînd loc episodului VI al poveștii trezirii mele în acea postură neașteptată de naș religios la o pereche de „golani" ai Pieței Universității, protestatari căsătoriți civil anul acesta de Ziua Regilor României, „golani" ce s-au cunoscut în pușcărie, arestați în dimineața de 14 iunie 1990 pentru zeci de zile, ilegal...

Somnoros, așadar, duminică, 19 mai 1991, cu soția: pe nepusă masă, cu scuzele de rigoare din partea viitorilor „fini", că nu mai e timp de discuții, părintele ales să „oficieze" căsătoria religioasă, „golan" și sfinția sa al Pieței Universității, trebuind să plece în străinătate și invitînd mirii să vină de urgență la biserica sa, abia ieri anunțîndu-i clar... Asta fiind situația!

Sosiți acasă la mire, fără nici o idee de ceea ce aveam de făcut, stringînd și sărutînd mîini de foști „golani" și „golance" ale Pieței Universității, azi membri și membre ale Alianței Civice, ce fuseseră anunțați — anunțate peste noapte, asemenea nouă, cunoștințe de ale lor, rude : numai fotograful lipsea...

Apare, în sfîrșit și fotograful, a făcut rost de film, are ochelari de vedere: ochelari scoși să-i împrumute mirelui, care i-a rătăcit pe ai lui! Nici o problemă, după vreo cinci minute de răscolire se găsesc și ochelarii de vedere ai mirelui... Fotograful, bineînțeles, a fost și el „golan", ba chiar „golan" arestat de mineri, bătut măr: mai norocos, e adevărat, a scăpat din infernul de la Măgurele după 48 de ore, nu se știe prin ce minune...

Ieșim, pe rînd, în stradă : încotro ? Habar nu are nimeni, nici mirii nu știu exact : biserica unde suntem așteptați e undeva pe acolo, se arată în direcția cheiului Dîmboviței, dinspre Piața Unirii spre Piața Națiunilor Unite, în spatele blocurilor ălora ceaușiste neterminate, că nu poți să-ți dai seama... Ce facem?

Liviu Ioan Stoiciu

(Va urma)

momos :

Marea nerușinare

Nu văzusem niciodată revista **Totuși iubirea**, dar auzisem numai lucruri rele despre ea. Despre Adrian Păunescu, directorul foilor iubitoare, nu mai aveam ce să aflu. Întîmplarea a făcut să-mi cadă în mînă nr. 28, din iulie '91, a respectivei hîrtii tipărite. Pe frontispiciu scrie : Valoare—Atitudine—Dialog—Concordie. Nu-i rău ! mi-am zis, și am citit. „Am impresia, scrie Adrian Păunescu, că nu se prea înțelege, în Occident, solidaritatea reală, pe care a stîrnit-o între concetățenii săi, Nicolae Ceaușescu, prin acțiunile sale curajoase, de demnitate națională..." După părerea mea, Occidentul a prea-înțeles asta și l-a răsplătit pe Ceaușescu cu nenumărate onoruri. Românii n-au înțeles meritele lui Ceaușescu și s-au răsculat împotriva lui. A. Păunescu, tulburat personal de evenimentele din decembrie '89, le ignoră. (Să nu uităm că „poetul național" era cît pe-aci să fie linșat de mulțimea furioasă din decembrie).

Mai departe, A.P., într-un articol patetic, cere eliberarea imediată a lui Nicu Ceaușescu din pușcărie, pe motiv că acesta este grav bolnav. O fi ! n-avem nimic împotrivă. Dar ne întrebăm în care stat din lumea asta pușcăriașii sînt eliberați pe motive de sănătate ? Pe de altă parte, Nicu Ceaușescu ar fi trebuit condamnat, după legile făcute de taică-său, nu numai politic. Este notoriu că băiețelul Nicu a omorît oameni cu mașina, că a pierdut bani la ruletă (banii cui ?) și cîte altele or mai fi. Și pentru că tot scrie aproape jumătate din revistă, A.P. nu uită să ne spună : „E un lucru clar, înfiorător de clar. Toți deținuții politici de azi sînt bolnavi. Ei n-au trăit ca boierii pe vremea lui Ceaușescu, chiar dacă unii au greșit, chiar dacă i-au chinuit pe cei din subordinea lor în fiecare zi".

Și pentru mine un lucru e clar, înfiorător de clar : nerușinarea lui Păunescu se revarsă ca lăturile peste noi și în bălăceala lui porcească, ne murdărește pe toți.

Ștefan Agopian

Vorbe de pe corabia lui Sebastian

● TIA ȘERBĂNESCU : „Astăzi se vede că țara e pe mîna unor oameni care nu se pricep la nimic. Cel mult la dezastru. Trebuie să recunoaștem chiar că e prea mică și prea săracă biata Românie pentru forța lor de dezorganizare". **(România liberă)** ● BARBU CIOCULESCU : „De îndată ce Wilhelm Bastardul a nimicit rezistența saxonilor, a procedat la împărțirea Angliei în 60.000 de feude pentru călăreții săi, dintre care numeroși aventurieri de pretutindeni, atrași de pradă. Cînd dl. Iliescu și paladinii săi au ocupat «vidul» de putere, a purces numaidecît la aceeași operație, a cărei desăvîrșire se află în curs". **(Cotidianul)** ● CONSTANTIN VRÂNCEANU : „Putem gîndi oare, că dl. Toma George Maiorescu năzuiește să devină ministrul protecției mediului ?" **(România liberă)** Putem... ● **„Congr. (extraordinar) al A.C.** Tentația «ciolanului» politic a fost mai puternică ! Desfășurat după tipicul bolșevic" etc. etc. **(Libertatea)** Mare mai e grădina lui Dumnezeu ! ● NICOLAE PRELIPCEANU : „Acum, însă, înainte ca vreun semn major al apariției societății civile să se manifeste, partidul Alianței Civice intră într-o arenă murdară și plină de capcane mîrșave. Ce au pățit celelalte partide care au încercat lupta dreaptă, știm. Ne temem și pentru partidul Alianței Civice". **(Cotidianul)** ● CORNELIU VADIM TUDOR : „Diferența dintre mine și ei este una mică, mică de tot : **caracterul.** Eu am caracter și nu-mi falsific trecutul"... **(România Mare)** Vade retro ! ● OBSERVATOR : „Infractorul penal Corneliu Vadim Tudor (judecat și condamnat pînă în prezent de două ori, pentru infracțiune de calomnie prin presă) s-a prezentat ieri la Judecătoria din Ploiești — împreună cu cca 700 de «susținători» înrăiți"... ; „unii dintre ei purtînd pancarte larg desfășurate cu inscripția «Moarte lui Robu» ; «Vatra Românească și România Mare» ; «Trăiască CV Tudor»" ; „Completul intrînd în sala de judecată, a fost huiduit, fluierat, împiedicat să-și înceapă ședința"... ; „...inculpatul CV Tudor a ținut un discurs, prin care a împroșcat cu injurii justiția, Partidul «Alianța Civică» și cîteva ziare «antiromânești»..." ; „După... «proces», inculpatul CV Tudor cu «mica sa suită» a înconjurat Judecătoria în huiduielile și fluierăturile a cca 1000 de ploieșteni anti-Vadim !" ; „Vadim, decepționat și speriat, încadrat de garda sa personală și de încă vreo 20 de «coloși» — a fugit într-un suflet spre mașină"... ; „Furia mulțimii adunate ulterior a făcut ca unii dintre ei să exclame : «A fugit ca Ceaușescu...»". **(Cotidianul)** ● SIMION BUIA Jr. : „Procesul Gh. Robu — C.V. Tudor a înfrînt ideea statului de drept și așa destul de fragilă" ; „«Cetatea Dreptății» a fost înconjurată de «formațiuni civile» ale Partidului «România Mare», asemenea batalioanelor de asalt fasciste, mussoliniene sau legionare !". **(România liberă)** ● MĂDĂLIN MATICA : „Procuratura agonizează blînd, anchetînd divorțuri celebre, Mai Marii Zilei rînjesc sadico-paranoic, iar Vadim urlă și chirăie chemîndu-și șobolanii la luptă". **(Cațavencu)** ● CEZAR ANDREESCU, FILIP FLORIAN : „Să amintim suporterilor lui Corneliu Vadim Tudor că, în afara multor neghiobii la care s-a dedat în timpul studenției, actualul redactor șef al «României Mari» a avut și ideea bolnavă de a viola pe colega sa M.S. deasupra mormîntului lui Eminescu. De altfel, comportamentul patologic al lui Vadim se manifesta și prin faptul că se declara tot timpul genial și dovedea asta imitînd perfect semnătura poetului nostru național. Nici azi nu dă semne c-ar fi mai zdravăn". **(Cuvîntul)** ● C. V. TUDOR : ...„la vremuri mari, avem oameni pitici, care nu-i ajung lui Ceaușescu nici pînă la curea !" **(R.M.)** ● „Atunci cînd Jean se predă, ea înghite încet substanța savuroasă pe care a reușit s-o absoarbă din adîncul lui ; însă ultimul jet îl va lăsa, torcînd ca o pisică, să i se topească pe limba îndrăgostită". **(Prostituția)** ● ILIE NEACȘU : „Cîtă dreptate avea în acele momente dramatice Ilie Verdeț"... **(Europa)** ● „Ilie Neacșu, un rinocer al presei de azi"... **(Cronica)** ● ...„iar Geluță Groparul îi lipea barba lui fidel-castrică stropită la rădăcină de izvoarele atitor clitorisuri rebele". **(R.M.)** ● GEORGE STANCA : „Haideți, domnule Văcaru, să terminăm cu 13-iunisme de astea, iar îi scoatem în față pe legionari, iar vă ascundeți după ei ? Ce Dumnezeu, doar știți de la botanică, nu ? că pătlăgica verde la început se face apoi roșie". **(Expres magazin)** ● OCTAVIAN PALER : „Oare generalul Vlad chiar crede ce spune ?" ; „În fond, ce a condus fostul nr. 1 al Securității de e atît de convins că n-are în nici un fel conștiința încărcată ? Cete de îngeri ? Sau numai echipele care se ocupau cu dezinfectarea florilor «dăruite» lui Ceaușescu și cu dezinfectarea «donatorilor» ?". **(România liberă)** ● IOAN BUDUCA : „Părerea lui Dan Iosif e că dacă s-ar analiza ordinele telefonice date de Iulian Vlad, teza că el era conducătorul teroriștilor ar deveni clară". **(Cuvîntul)** ● RADU THEODORU : „Plecați-vă urechea ! Ascultați dangătul profund, bătut solemn de CEASUL ADEVĂRULUI ROMÂNESC !". **(R.M.)** ● ANGELA BĂCESCU (reporter special) : „Numai adevărații patrioți care au rămas întîmplător în cadrele poliției au salvat țara de la evenimentele din 16 martie de la Tg. Mureș"... **(Europa)** ● „Penisu' mic că vă ia naiba pe toți !". **(Cocota)**

Petre Stoica

Despre trecut și greșeala uitării

Noi toți, vinovați sau nevinovați, tineri sau bătrîni, trebuie să acceptăm trecutul.

Nu se poate trece peste trecut, iar a-l modifica „post hoc, ergo propter hoc", sau a-l face inexistent în anumite perioade — așa cum s-a încercat timp de mai bine de patru decenii — nu este posibil. Oricine ar închide ochii asupra trecutului, nu vede prezentul și cine nu vede prezentul cum poate imagina viitorul ? Cine refuză să-și amintească perioada lungă de regim totalitar și ororile sale, se reexpune unor noi riscuri de contaminare.

Pentru această rațiune trebuie să înțelegem că nu poate avea loc o reconciliere fără anamnezis. Dorința de a uita nu poate decît prelungi exilul. Dar această aducere-aminte trebuie privită nu ca o dorință de revanșă ci ca o sursă a încrederii în izbăvire.

„Lumea iartă crimele individuale, dar nu și participarea la o crimă colectivă" scria Proust și aș vrea să-i dau dreptate ; dar chiar și iertate, crimele colective nu trebuiesc niciodată uitate !

Dominarea și tirania perioadei la care mă refer, au luat naștere din răutatea din egoismul și mai ales din pofta imensă de putere — și au avut ca efect o crimă colectivă și fizică dar mai ales morală — dar și din pasivitatea, neputința sau resemnarea (ca ultim și cel mai trist refugiu), conștientă sau nu, dar nu inocentă, a unei mari părți dintre noi deveniți astfel un gen de „complici fără voie"

R. von Weizsäcker în discursul rostit cu ocazia celei de a 40-a aniversări a eliberării Germaniei de nazism afirma : „Poporul întreg nu poate fi vinovat sau inocent". Așa este. Și continuă : „greșeala ca și inocența, nu este colectivă, ea este personală..." Din păcate aici lucrurile cred că stau puțin diferit. Să lămurim. Greșeala, vina, nu este numai personală, ci poate fi și colectivă, a unui grup de exemplu. Chiar dacă în interiorul grupului vina poate fi oarecum diferențiată, deosebirile sînt nesemnificative în cazul unor decizii sau acțiuni grave care duc pînă la crimă, membrii acelui grup purtînd aceeași răspundere : sînt în „indiviziune" cu „partii" de vină sensibil egale.

Altfel stau lucrurile dacă ne referim la sinceritate și nu la greșeală. Sinceritatea într-adevăr nu poate fi decît individuală, niciodată colectivă. O sinceritate „colectivă" are un iz suspect de ridicol ; o sinceritate „colectivă" poate „sperja", așa cum se poate întîmpla ca ridicolul să „sperie" mai mult decît greșeala.

În același discurs amintit mai sus, R. von Weizsäcker adaugă : „Fiecare popor trebuie să-și accepte trecutul așa cum este (sau cum a fost și să nu facem din prezent un trecut de care să ne pară rău, n.n.) și să cunoască prețul a tot ce i s-a întîmplat în istoria sa".

Avem nu numai dreptul dar și obligația să ne cunoaștem istoria trecută (cea adevărată bineînțeles) și să n-o uităm ! Istoria acestei ultime — aproape — jumătăți de veac va constitui întotdeauna o sumbră perioadă. Această istorie a noastră — mai nouă sau mai veche — ne-a permis, atît cît a fost posibil, să aflăm de ce a fost în stare omul.

În acești ani s-a produs o „mutație" în gîndirea socială, în sensul unei confuzii, unei tulburări — o „anarhie psihologică sau biologică" cum spune M. Eliade — alunecînd spre suspiciune intro- și extrovertită spre o monstruoasă psihoză ce a creat un mediu propice răspîndirii tuturor zvonurilor, ca într-o încrucișare naturală.

Această mutație nu poate fi însă separată de impactul cu o epocă impenetrabilă contemporanilor săi — ceea ce poate constitui un paradox — incapabili de a efectua o analiză precisă, de a emite o judecată reală, profundă, a evenimentelor și schimbărilor (majore) ca și a evoluțiilor și urmărilor lor. Fenomenul este de altfel prezent și azi...

Întotdeauna este ceva care scapă. Nu se pot aduna la un loc nici măcar datele cunoscute pînă la un anumit moment, — indiferent dacă pentru acest lucru s-a format o comisie parlamentară, — pentru că mereu apar „spontan" lucruri, mai mult sau mai puțin semnificative, asupra cărora alunecă atenția iar concentrarea se disipează, cu efect perturbator asupra judecăților ulterioare.

Sursele unei astfel de mutații, rezidă irefutabil în caracterul agresiv, violent și devastator al unui atac dogmatic la care am fost supuși și la care dacă adăugăm și timpul — verdictul nostru comun — rezultă un preț istoric incomensurabil

Și totuși se poate argumenta prin faptul că este greu de cuprins sau de stăpînit un fenomen în ansamblul său, în conexiunile sale, (și aici ar putea fi luate în discuție toate sferele de coordinare socio-politice trecute și prezente) că aria de interese și pulsațiile lor sînt de o diversitate ce practic nu are limite : că fiecare individ are un spirit mai mult sau mai puțin constructiv, benefic pentru societate, dar liber în judecățile și analizele sale. Altfel cum am mai putea vorbi de libertate ? Just, dar totodată acest spirit — individual — poate fi teribil de limitat de nivelul și calitatea cunoștințelor în general și al celor politico-istorice în special.

Au existat astfel, momente decisive de opțiune istorică prin care poporul avea „tot dreptul" să aleagă sensul de mers.

Și „totuși — se întreabă Jaspers — dacă în mod real, poporul nu vrea libertate, drept, democrație ? Aceasta ne pare imposibil, dacă poporul își înțelege clar adevăratele dorințe, un astfel de refuz nu este de conceput decît din partea unor conștiințe întunecate de privațiuni și pasiuni..." Jaspers nu ia însă în considerare posibilitatea existenței unei inerții naturale pe care o poate avea un popor și pe care nu și-o învinge decît extrem de greu și extrem de rar.

Dacă istoria — în mirifică viziune Mazarin — e ca „o tresărire a unui muschi al lui Dumnezeu", atunci „momentul" Decembrie '89 a fost o astfel de „tresărire", pentru că altfel nu se explică cum de am putut suporta atîta timp nu numai supliciul dar chiar și detaliile

Va mai trece ceva timp pentru ca o nouă generație să acceadă la responsabilitățile politice. Tineri care nu sînt responsabili de ceea ce s-a produs într-o epocă abia încheiată, dar care vor fi responsabili de ceea ce se va întîmpla în viitor. Și ceea ce dorim de la ei — și am așteptat atît de la alții — va fi dacă nu realizarea visurilor, cel puțin sinceritatea și adevărul.

Iar riscul de a uita pătimirea atîtor zeci de ani este un avertisment pentru consecințele unei astfel de uitări. De aceea cred că merită osteneala reflectării asupra fiecăreia din cele două semnificații.

Mihai Bogdan Lupescu

minimax

Un partid test

Abstracție făcînd, pe cît se poate, de calcule politice electorale, constituirea (sîntem înclinați a spune **in fine**) Partidului Alianței Civice se dovedește ca avîndu-și sorgintea într-o dezamagire profund dramatică. Pentru a ocoli cuvîntul **disperare,** poate încă mai potrivit pentru moralul unei bune părți din societatea românească. Fiindcă deși au existat încă de la început, încă din decembrie '89 chiar, cînd situația era atît de confuză, deși au existat suficient de multe și de evidente semne că cei care preluau puterea nu urmăresc ferit-a sfîntu' altceva decît o perestroikă (variantă evoluată a NEP-ului leninist), bucuria înlăturării dictatorului era atît de mare încît i-a împiedicat pe mulți să vadă realitatea. Însăși platforma-program inițială a FSN, care și astăzi mai este apreciată în propaganda oficială ca o expresie edificatoare în privința distanțării decisive de comunism, ar fi trebuit să îndemne la circumspecție. Puțin probabil ca lipsa cuvîntului **pluripartidism** din textul acela să fi fost întîmplătoare, la fel după cum încă mai semnificativ este modul cum se face acolo referire la libertatea presei pe care autorii textului — prizonieri ai stereotipurilor comuniste — o vedeau ca putîndu-se realiza prin trecerea mass-media... în mîinile poporului ! Au urmat apoi primele declarații oficiale ale d-lui Ion Iliescu în calitate de lider al emanației „revoluționare", dar, de asemeni, nici mesajul lor nu a îngrijorat decît o mică parte din societate. Întîmplîndu-se astfel poate fiindcă ajutați masiv de televiziune oamenii vedeau atunci doar ceea ce sperau să vadă iar nu ce se întîmplă într-adevăr. Și a mai fost cu siguranță ceva : frica. Frica celor atît de mulți care într-un fel sau altul slujiseră monstruozității anterioare și, totdeodată, frica inconștientă de libertate în fața căreia doar sufletele tinere s-au dovedit imune. Or, tuturor celor înfricoșați, Frontul le-a apărut ca fiind o salvare deoarece promitea desprinderea dintr-un trecut ticălos fără nici un fel de dureri. Nici măcar cele ale căinței. Fără a mai pomeni de mărirea simbriilor, de sîmbetele libere, de mîncare, căldură și toate celelalte „argumente".

Ce a urmat se cunoaște și cu titlu de exemplu va fi inclus probabil spre studiu în manualele de diversiune și dezinformare. Odată obținută legitimitatea puterii prin alegeri cum ne-cum libere, Frontul, căpeteniile sale adică, au putut să treacă la confecționarea unui sistem politic original prin aceea că instituțiile democratice și întreaga legislație au fost astfel concepute încît au drept principală funcționalitate disimularea permanentizării deținerii puterii. Eșecul economic, la care tocmai îndîrjirea în menținerea puterii cu orice preț i-a condamnat pe actualii guvernanți, inclusiv prin neîncrederea Occidentului, eșecul economic deci, dar și accesele de violență nu aveau însă cum să nu ducă la destrămarea iluziilor. Rezultatul fiind acela că legitimitatea obținută de Front în mai '90 tinde să devină o amintire. Cu toate astea, confuzia permanent întreținută de propaganda oficială, îndeosebi prin televiziune dar fără a neglija presa aservită Puterii, a reușit, pe de o parte, să blocheze cîștigul de audiență al partidelor de opoziție, subminate și din interior datorită infestării cu promotori ai sciziunilor. Pe de altă parte, aceeași confuzie a favorizat un derapaj politic spre un extremism în care așazisele **stînga** și **dreapta** se împacă încă o dată foarte bine în istorie, reamintindu-ne celebra vorbă despre pățăgele a lui Molotov. Iar dacă, în ciuda unor declarații contrare, cîrmuirea se arată toleranță față de tendințele extremiste, aceasta nu este decît o dovadă în plus că imperativul deținerii puterii este absolut.

Sumar schițată, cam aceasta este situația politică în momentul constituirii Partidului Alianței Civice. Și avînd în vedere : 1) că, în mod normal, noul partid va atrage în juru-i tot ceea ce a rămas recuperabil moral din toate categoriile sociale și în primul rînd dintr-o intelectualitate care a avut suficient timp și suficiente motive să ajungă la concluzia că în situații de criză precum aceasta pe care o parcurge România neutralitatea politică este falsă, însemnînd de-a dreptul colaboraționism ; 2) că rostul primordial al noului partid este să contribuie la concertarea acțiunii tuturor forțelor social-politice antidictatoriale, însăși intrarea în lupta electorală fiind subordonată acestui scop ; este evident că Puterea (și sucursalele-i „de opoziție" sau „independente") va trebui să reacționeze energic folosind toate mijloacele pe care le poate furniza propaganda și diversiunea politică. Ba încă fiind de așteptat un plus de creativitate care să permită înlocuirea tertipurilor ce și-au erodat eficiența prin folosirea anterioară împotriva opoziției.

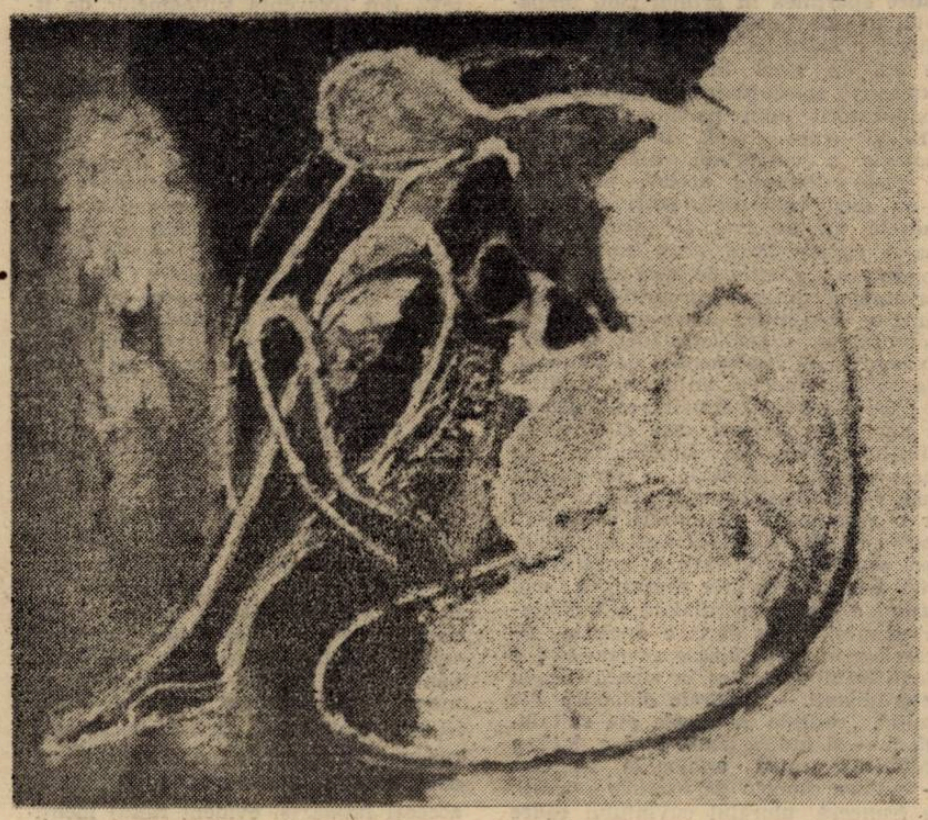

De unde și ideea, anunțată în titlu, că Partidul Alianței Civice este un test semnificativ pentru toate dimensiunile vieții politice din România. Un test pentru Putere, măsurînd pînă unde (își) poate permite respectarea regulilor jocului democratic. (Pe lîngă faptul că liderii Alianței Civice vor fi acuzați în continuare de tot ce poate fi mai rău și îndeosebi de trădare națională, cum va reacționa oare Puterea, presupunînd că, în preajma alegerilor locale, IRSOP va informa, desigur confidențial că partida este pierdută ?!). Un test pentru partidele din opoziție, măsurînd cît este în ceea ce urmăresc dorință de putere și cît slujire a imperativului contracarării resurecției dictaturii. Un test pentru starea organismului social, măsurînd cît de adînci sînt efectele practicării sistematice a principiului divide et impera. Un test pentru diferite cancelarii occidentale, măsurînd cît de mare este ponderea pe care o are promovarea principiilor democrației în atitudinea lor față de România. Și, în fine, noul partid este un test pentru însăși Alianța Civică, măsurînd posibilitatea depășirii reale a divortului dintre valorile etice și cele politice ca principală caracteristică a unui nou tip de acțiune politică.

Iar dacă acum este greu de făcut o prognoză electorală, în schimb, faptul că fervoarea din Piața Universității n-a putut fi înfrîntă prin teroare, ajungîndu-se astfel la Alianța Civică, rămîne totuși un motiv de speranță.

18 iulie 1991

Șerban Lanescu

Literatura de succes

Într-o piaţă literară debusolată, încă reticentă faţă de revenirea unor valori consacrate şi apoi uitate, a căror atracţie am fi crezut-o, logic vorbind, sporită de deceniile de interdicţie a pomenirii fie şi numai a unor nume şi titluri (dar n-a fost aşa : cărţile lui Cioran, Eliade sau Sebastian, care n-au putut fi retipărite după 1947, stau încă în librării), un întreprinzător şi o editură particulară găsesc momentul oportun ca să reia întreaga operă romanescă a lui Romulus Dianu „în vederea realizării... unei prime ediţii integrale a operei scriitorului", apreciat de editor ca fiind „un romancier dăruit de zei cu o forţă expresivă de excepţie, condeiul său fiind, în deosebit de numeroase pagini, de-a dreptul sclipitor", asupra cărora „trecerea timpului a avut o acţiune benefică" întrucît „cărţile autorului nostru, trecute prin ciurul vremii, au căpătat noi accente de frumuseţe" etc. Restituirea anunţată în termeni atît de entuziaşti începe cu micul roman **Ada-Kaleh,** apărut pentru întîia oară în **1931,** reeditat curînd după aceea şi apoi încă o dată în **1970,** ceea ce nu denotă tocmai ingratitudine din partea cititorilor, puşi acum în faţa acestui text pentru a patra oară într-o singură viaţă de om, adică în numai şaizeci de ani, privilegiu de care nu s-au bucurat de pildă unele din romanele lui Mircea Eliade — motiv pentru care ne-am propus să ne oprim o clipă asupra lui *).

Roman de notaţie şi de atmosferă, **Nopţi la Ada-Kaleh** se integrează foarte bine unei vechi tradiţii literare : provincia care devitalizează şi pînă la urmă ucide — nu numai idealuri şi speranţe, ci chiar vieţi omeneşti — în pofida sau tocmai datorită farmecului obscur, ciudat şi înnăbuşitor pe care-l degajă, a unui spaţiu închis, apăsător, care limitează existenţa unor eroi trişti şi meschini, cu ambiţii, gelozii şi răutăţi meschine, într-un decor meschin care apasă, invadează şi în cele din urmă hotărăşte destinele acestor personaje în general meschine, desprinse dintr-un uitat panopticum de altădată. Autorul (pe numele adevărat Romulus Dima, 1905—1975), poet modernist în frageda tinereţe, apoi cronicar dramatic şi gazetar la **Curentul,** este un meseriaş îndemînatic şi prozele sale, de la prima experienţă romanescă din **Adorata** pînă la cele din anii bătrineţii, **Fauna bufonă** şi celelalte, sînt construite ca să atragă şi să placă, dozînd ingredientele necesare cu o anumită ştiinţă şi expunîndu-le cu o indiscutabilă uşurinţă de expresie. În **Ada-Kaleh,** principalele ingrediente sînt un soi de exotism balcanic, ilustrat la noi înainte de Bucuţa, altoit pe o înflorire a erotismului în zonele mai umbroase, labile, aproape de patologie, ale unei umanităţi cu deficit de vitalitate sau deturnări aberante, anunţat încă în primele romane ale lui Aderca de pildă, şi o privire ironică, nemiloasă şi adesea dispreţuitoare pe care autorul o aruncă asupra micilor existenţe, măcinate fără speranţe într-un colţ uitat de lume unde modernitatea pătrunde numai sub forma tentaţiilor, a dorinţelor imposibile. Acuitatea observaţiei unui autor care s-a exercitat şi în zonele teatrului, care posedă deci şi capacitatea de a sugera o atmosferă, de a conduce un dialog, de a sesiza o situaţie nodală, „scenică", face ca fragmente din registrul micului realism, al notaţiei obiective, să frapeze prin intiuţia justă, prin umorul rece care-i însoţeşte materializarea (acelaşi batalion de femei trecute care răspunde şi anunţului matrimonial, şi celui căutînd bucătăreasă etc.) ; dar erotismul şi exotismul pe care romanul mizează încă din titlu fără prea mare îndreptăţire (căci el nu se petrece mai mult la Ada-Kaleh decît în altă parte, şi nici nopţile de acolo n-au vreo semnificaţie particulară) sînt prea puţin născute din şi odată cu lumea înfăţişată treptat ochilor noştri ; ele sînt nuanţe adăugate mai degrabă ulterior, pentru a stimula interesul cititorului din anii treizeci, dar cel de astăzi discerne cu uşurinţă ceea ce e făcut şi nu născut. Proba cea mai simplă, mai directă şi mai convingătoare este comparaţia cîtorva pagini din prima versiune a romanului şi din cea ulterioară, reeditată acum de editura „Vinea", din care rezultă cu uşurinţă procedeul aglutinării ulterioare a ingredientelor, a unor elemente adăugate de „lirism" sau de „culoare locală", orientală bineînţeles : ruinele de „cărămidă roşie" sînt astfel înlocuite cu ruine de „cărămidă cîrmîzie", o imagine simplă precum „prin iarbă, plaja de pietre albe, prinse în aluviuni" se umflă ca un aluat şi devine „prin iarba veşnic udă, care străbate insula pînă la celălalt capăt, unde coboară plaja de prundiş alb, prins şi oprit în aluviuni", iar „aici, printre salcîmi şi pini" virează spre consideraţii botanice : „aici, printre salcîmi ţepoşi, unde s-au aclimatizat molizi şi pini" şi altele încă, la care renunţăm, dar toate exemplele doar de pe prima pagină a cărţii !

Este ciudat apoi fatalismul sau în orice caz aerul buimăcit cu care personajele traversează numeroase şi obositoare experienţe erotice, participînd doar mecanic la un joc parcă neînţeles. Nici inginerul Cojocea, nici enigmatica Yllen — în pofida originii ei amestecate, care ar trebui să sugereze o sensualitate copleşitoare — nu sînt personaje debordate de instincte, de o frenezie a simţurilor care ar putea explica manejul posomorît al unor acuplări dominate mai degrabă de duşmănie decît de o dorinţă sănătoasă, paleativ pentru o disperare fără leac şi fără măreţie. Este oare Don Juan un personaj trist, un învins, în ciuda imaginii triumfătoare pe care şi-o fac despre el naivii ? Autorul nostru n-ar fi primul care să susţină această atrăgătoare teză, dar ambiţia lui nu ajunge pînă în zonele răsturnării miturilor, el ilustrează în continuare meschinăria unei lumi, interioare şi exterioare, în

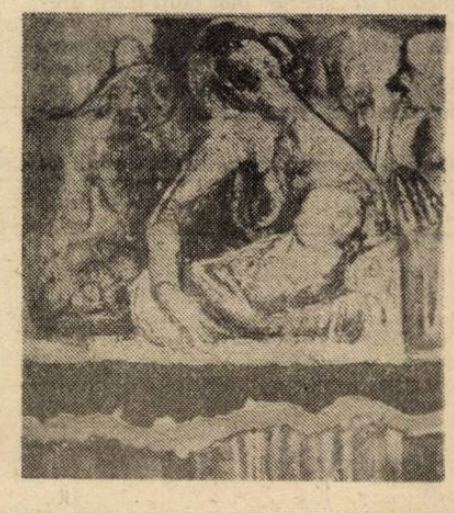

care pînă şi instinctul erotic, instinct vital prin excelenţă, este supus vidului interior, rămînînd în zona animalităţii prin lipsa de imaginaţie şi chiar de intensitate. Singurul personaj care se dovedeşte pînă la urmă sănătos psihic (reacţionînd normal adică la stimulii exteriori) este tocmai Cristina Cojocea, care se sinucide în final ca rezultat al insatisfacţiei, al dezamăgirii şi al exasperării.

Romanul, cu lanţul lui de observaţii ascuţite, punînd culoare nu în lumea concretă dimprejur şi în sclipiciul romanţios al Dunării, ci în zonele comune ale psihologiei umane — mica înţelepciune a lui Pincas Hani, afacerile de familie ale cucoanei Lina Socoteanca etc. — vrea mai mult decît ne-a obişnuit literatura tîrgurilor unde nu s-a întîmplat nimic şi probabil că ar fi reuşit dacă autorul n-ar fi crezut (deformare de gazetar bănuiesc) că poate utiliza cu succes asupra unui mediu atît de tradiţional o perspectivă împrumutată din demi-romanul francez contemporan, adică ceea ce Călinescu numeşte „toate mijloacele pentru a interesa fără a obosi publicul fin (hm, hm — n.n.) şi somnolent al vagoanelor de dormit". Rezultatul este însă că dintr-o sumă de bucăţi, de fragmente a căror valoare literară şi al căror adevăr uman nu pot fi puse în discuţie, se adună în cele din urmă o construcţie complet gratuită, a cărei falsitate este strigătoare la cer. Nu trebuie înţeles de aici că romanul lui Romulus Dianu este un accident, o excepţie fără precedent şi fără urmări în romanul şi chiar în toată proza noastră interbelică ; dimpotrivă. El se subsumează unui curent foarte amplu al prozatorilor de atunci care ţineau să intre neapărat în modernitate, care resimţeau acut întîrzierea şi pauperitatea (de simţuri, de idei, de subiecte chiar) romanului românesc de atunci şi credeau că o pot recupera prin limitarea unor modele. Nici Camil Petrescu, nici Mircea Eliade nu scapă cu totul acestui proces temporar de înregimentare şi „îşi fac mîna" transplantînd ici şi colo probleme, personaje, conflicte livreşti de aiurea ; dar talentul lor copleşeşte şi înghite asemenea erezii cu uşurinţă, căci ei înşişi, ca şi personajele lor, erau nişte oameni moderni, chinuiţi de problemele lumii moderne. Cu tot aparatul modernist, eroii lui Romulus Dianu sînt vetuşti şi cei reuşiţi sînt tocmai cei care-şi recunosc statutul. De ce o fi crezut editorul că era necesară reeditarea acestui roman îmi este foarte greu să înţeleg.

Mircea Anghelescu

*) Romulus Dianu, **Nopţi la Ada-Kaleh,** cu o prefaţă de N. Ţone, Editura „Vinea", 1990, (fără loc de apariţie), 173 p.

„Încadrări"

În Dicţionarul academic coordonat de Sextil Puşcariu, în volumul cuprinzînd litera **C,** tipărit în **1940,** substantivul **cadru** apărea ca simplă variantă, sub cuvîntul-titlu **cadră.** Lucrul pare astăzi surprinzător : cel puţin în ultimii 50 de ani, **cadru** a căpătat o polisemie bogată şi o frecvenţă considerabilă, raportul dintre el şi **cadră** inversîndu-se pur şi simplu. Destul de rapida „ascensiune" a termenului în cauză şi a altor cîteva cuvinte înrudite prin origine (în limba sursă sau prin derivare pe teren românesc) delimitează un grup lexical marcat în mod evident de rigiditatea limbajului activistic. Din acest grup, a fost remarcată mai des locuţiunea prepoziţională **în cadrul,** a cărei răspîndire pare de nestăviilt, probabil şi din cauza tendinţei mai generale de a substitui prepoziţiile simple, cu grad ridicat de abstracţie şi polisemitism, locuţiuni cu sens mai restrîns şi mai explicit. Formulă identificată de Valeria Guţu Romalo, în **Corectitudine şi greşeală (1972),** drept clişeu, **în cadrul** substituie prepoziţiile **în, la — „în cadrul** spectacolului s-au prezentat...", „sînt inginer în cadrul întreprinderii...", — într-un stil care pare încă destul de greoi şi artificial. Oricum, sînt interesante chiar evoluţiile semantice ale substantivului **cadru.** În dicţionarul lui Sextil Puşcariu, de pildă, pluralul **cadre** aparţinea în primul rînd limbajului militar, desemnînd „corpul de ofiţeri şi subofiţeri al unei armate, cei ce au un grad în armată ; (prin extensie) statul-major, fruntaşii sau conducătorii unui partid". În **1975,** DEX-ul (care indică o dublă etimologie a cuvîntului, din franceză şi rusă) defineşte acelaşi plural într-un mod egalizator, potrivit căruia **cadrele** nu ar mai fi (decît în armată) caracterizate prin funcţia de conducere : „efectiv de bază al oamenilor muncii dintr-o întreprindere sau dintr-o instituţie, dintr-un sindicat sau dintr-o organizaţie (de partid) ; elementele de conducere şi de comandă ale subunităţilor şi unităţilor militare ; (prin generalizare) întregul efectiv al unei întreprinderi sau al unei instituţii". Utilizarea singularului la acest sens al cuvîntului e considerată rară, fiind totuşi înregistrată (Al. Graur o respingea, pe criterii logice) : „persoană din efectivul unei întreprinderi sau instituţii, dintr-o organizaţie etc". Sensul respectiv reprezintă mai curînd o creaţie artificială a limbajului administrativ decît o evoluţie firească prin generalizare semantică ; e identificabil mai ales în structurile cu determinanţi — „cadrele didactice ale şcolii", „cadrele medicale ale spitalului..." — şi indică poate încă o dată o preferinţă pentru analogiile militare — extinse dincolo de limitele firesti. În franceză, pluralul cuvîntului **cadre** are un sens prin care se desemnează o categorie socială particularizată prin „funcţii de direcţie sau de control într-o întreprindere sau o administraţie" (trad. din **Lexis,** 1977) ; la noi, MDE (Micul Dicţionar Enciclopedic) cuprinde o definiţie asemănătoare în aparenţă, diferită prin sistemul de coordonate reale, prin raportarea la alt sistem social : „persoane care ocupă funcţii de conducere, militanţi politici, de stat etc." Definiţiile dicţionarelor pot fi raportate la limbajul oficial al defunctului partid comunist român, în care pluralul **cadre** avea o semnificaţie precisă şi inconfundabilă ; fără a fi fost definită, ea se putea deduce din context, din frecvenţa sintagmelor de tipul : „repartizarea judicioasă a cadrelor", „principiul rotaţiei cadrelor", „cadre de partid", „pregătirea cadrelor" (în şcoli de partid) etc. Dincolo de corespondenţele parţiale cu alte limbi sau de legătura cu semnificaţii mai vechi, sensul limpede de **activist** („un cadru de nădejde") e suficient pentru a explica aura de conotaţii negative, care a contribuit la compromiterea cuvîntului. Şi mai clar stau lucrurile cu alt sens, tot al pluralului **cadre ;** cel definit de abia în **Suplimentul** la DEX, apărut în 1988, ca „subdiviziune în administraţia internă a unei instituţii, întreprinderi etc. care se ocupă cu angajarea personalului, cu evidenţa lui etc. ; serviciul personal". Precizarea care însoţeşte definiţia de mai sus — „astăzi rar" — e cu siguranţă una de natură conjuncturală, nu lingvistică ; tratamentul era aplicat termenilor prohibiţi, înlocuiţi, în baza unei decizii politice, de alţii — de obicei de sintagme mai greoaie şi fără şansa de a se impune în comunicarea normală : aşa cum **salariaţii** trebuiau să dispară în favoarea **oamenilor muncii** şi **salariul** să fie înlocuit de **retribuţia bănească — cadrele** deveniseră la un moment dat **serviciul personal.** Viabilitatea cuvîntului era demonstrată, oricum, de prezenţa derivatului **cadrist,** înregistrat de DEX-Supliment cu aceeaşi fatală (şi evident falsă) menţiune (semnalînd utopia modificării limbii prin decrete). Desigur că dicţionarul, apărut în **1988,** nu cuprindea decît substantivul **cadrist — şi** acesta definit cît mai neutru, ca „funcţionar în serviciul de cadre al unei instituţii sau întreprinderi". Sensul depreciativ (legat de dosarele politice şi de securitate), mai evident la adjectivul corespunzător („obiceiuri **cadriste**") e bine reprezentat în limbă.

De fapt, pînă şi sensurile mai abstracte ale cuvîntului **cadru** au fost încărcate de conotaţii totalitariste, determinările „adecvat", „organizat", „organizatoric", („un fertil cadru organizatoric") atribuindu-i-se aproape automat în desemnarea „mediului", a „ambianţei" — ca fiind cu necesitate cele impuse de tiparul ideologic. Pînă şi verbul **a încadra** şi participiul său **încadrat** par să poarte — prin sensurile „a angaja", respectiv „angajat", marca limbajului oficial-pretenţios. Frecvenţa lor mai scăzută, în momentul de faţă, are cauze cu totul extralingvistice ; **încadrat,** de exemplu, era un termen aproape obligatoriu în cererile şi ofertele de închirieri din anunţurile de mică publicitate ; garanţia onorabilităţii şi stabilităţii sociale — „tînăr încadrat doresc garsonieră", „ofer locuinţă la o încadrată" a fost în genere înlocuită de condiţii mai consistente („plata în valută" ; nici măcar anunţurile matrimoniale nu fac mare caz de situaţia de **încadrat,** preferînd să indice o „situaţie materială bună". În fine, verbul **a cadra,** deşi atestat de mai multă vreme, trimite, cel puţin în varianta folosirii sale absolute (fără complement prepoziţional) la un registru tovărăşesc hibrid, semi-oficial, semi-familiar : „Nu se poate să faceţi asta. Nu cadrează...".

Nu ştiu dacă e vorba de o pură întîmplare : **cadru** şi cuvintele înrudite cu el par să fi păstrat, din sensul etimologic mai îndepărtat, sugestia **pătratului :** o afinitate pentru forma rigidă.

Rodica Zafiu

„Vămile pustiei“

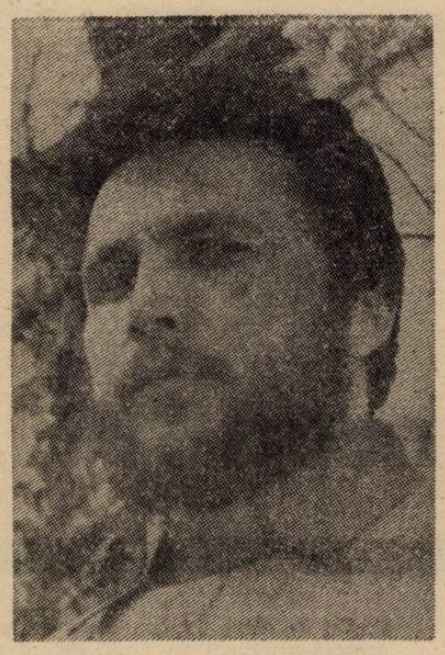

Volumul antologic **Deasupra lucrurilor, neantul** (Ed. Cartea Românească, 1990), ne întărește convingerea că Nichita Danilov aparține familiei poeților pustiului, creatori de spații dezolante și glaciale, stăpînite de absență și populate doar de reci tenebre. Diverse forme ale lumii, creații vii, dar și ale absurdului, iau drumul fără întoarcere care le poartă la fruntariile deșertului ,ale sălășluirii celei mai pure decît moartea. Este o mișcare dirijată de un mare principiu al intempestivului, în care se învălmășesc, într-o luxurianță a formelor și a culorilor, ființe și lucruri chemate la lumină. Un instinct vagant, o carență a patriei ideale provoacă o mișcare de recul, Casa poetului purtînd numele melancoliei. Iată o definire a patriei, care, la vremea apariției poemului, a fost „cu cîntec“ : „Loc unde mi se sfîrșește sufletul, / scara unei ciudate melancolii. /.../ Dangătul inutil al unui clopot. / Zi plină de presimțiri negre. / Casa spre care te întorci cu inima grea“ **(Patria).** Destinul înseamnă o rostogolire haotică aleatorie din moment ce la temelia casei sînt îngropate patru zaruri, cu funcție cardinală. Poetul presimte o surpare din adîncuri ; orice călătorie se sfîrșește la hotarele pustiei, pentru ca dincolo de deșert să înceapă iarăși pulsația. Peisajele sînt viziuni lirice în care culorile, reliefurile exprimă mai ales idei morale sau dau o sugestie despre existența Creatorului, spirit de veghe într-un univers pîndit de neant. Prin unicitate, conștiința apocaliptică devine obsesie, dar în același timp este și o temă, în sensul că nu este însoțită de spaima neantului și nu exclude meditația detașată sau ironia.

Deși este cuprins permanent de tensiunea extatică, poetul își păstrează nealterată apetența de cunoaștere, căutînd pretutindeni relația posibilă între diferite situații și inevitabilul sfîrșit. Nichita Danilov nu conturează o metaforă absolută a morții, nu privește extincția cu tristă înțelegere, ca pe un fenomen natural ce ține de ciclurile vieții, și nici ca pe o eliberare. Neliniștea meditativă merge pînă la pura curiozitate asupra morții, ceea ce nu exclude, firește, anxietatea, care nu este însă dominatoare. Poetul încearcă să descopere relația posibilă dintre moarte și ceea ce aparține vieții, să pună în ecuație cele două necunoscute pentru a descoperi pe una prin cealaltă. De aici și aspectul reflexiv, mai puțin crispat al poemelor, ce lasă uneori impresia unor improvizații pregătitoare. Autorul beneficiază de lecția poeziei moderne și meditația sa este discontinuă, adesea incoerentă, ceea ce nu-i schimbă însă esența ca atitudine lirică. De fapt, Nichita Danilov este un capricios care trece repede de la o tonalitate la alta, dînd volumului un aspect derutant, eclectic. El amestecă invocația religioasă cu reflecția metafizică, medievalele și lied-urile romantice cu prelucrările livrești (Shakespeare, Dostoievski, Poe, Rimbaud, Verlaine, Baudelaire, Kafka, Bacovia), parabola în versuri cu aceea în proză. Poemul lung structurează fragmentele, iar scenariile capătă fluența poemului. Se trece ușor de la imagism la sobrietate, de la lirism la prozaizare, de la reluarea frecventă a unui ritm la scrierea în proză. Nu o dată sumbrul se contopește cu serafismul, ca o formă supremă a ironiei dezarticulate . În discursul liric, cînd meditativ și resemnat ca o litanie, cînd trist și voalat ironic, cînd dezabuzat și macabru, poetul face risipă de inventivitate pentru a ajunge mereu în punctul de unde a plecat, viziunea onirică îmbinîndu-se cu descrierea minuțioasă a unei realități palpabile.

Elementul cel mai constant al acestui peisaj liric în perpetuă mișcare și transformare îl constituie referințele de proveniență religioasă. Nichita Danilov pare că cercetează neîncetat Biblia, pentru a descoperi situații și noțiuni susceptibile a fi integrabile viziunii sale, pentru a ne avertiza încă o dată despre ubicuitatea în timp și spațiu a sentimentului său. El adoptă stilul plin de ambiguități lucrate din parabolele sacre, regizat în maniera post-modernă a generației optzeci, mizînd pe înțelesul parabolic și pe puterea de sugestie a viziunii totalizatoare. De multe ori, parabola, cu sens sceptic premeditat oracular, devine filosofardă prin căderea manieristă naivă în demonstrație didacticistă.

Nichita Danilov reactualizează teme, motive și o simbolistică abstractă, de proveniență mitică, biblică sau speculativ-poetică. Lumea este văzută maniheistic, drept consecință a coexistenței răului și sacrului : „Nu-mi veți vedea fața, căci fața mea / e mult prea-n fața voastră. / Binele și răul, partea și întregul, / lumina și întunericul / și acest drum nesfîrșit / ce se sfîrșește în toate“ **(Deasupra lucrurilor, neantul).** Se resimte cu acuitate desacralizarea, dedublarea angelic-demonică, premonițiile apocalipsului, surparea zidurilor și rostogolirea ființei pe panta destinului, uitarea sensului istoriei și a verbului. Simbolismul căutării „centrului lumii“ presupune parcurgerea unui drum spre sine însuși pentru redescoperirea sacrului din care se naște și poezia. („Mă înalț din tine / cum din ochii unui orb / se înalță greu seara / un clopot de lacrimi“ — **Chip orb),** dar totul se sfîrșește fatal într-o continuă rătăcire a ființei („noi sîntem prizonierii neantului, prizonierii neantului / și strigăm din neant în neant, în neant“ — **Orologiul anotimpurilor : Ieșirea din iarnă).** Poetul ieșean vede pretutindeni semnele sfîrșitului : îngeri căzuți și înstrăinați de propria condiție, trîmbiți și curcubee de clopote, ninsori negre și vînt roșu, materie bolnavă, stele cancerizate. În total, găsim proiecțiile expresioniste încadrate de un abia palpabil demonism romantic, cu chipuri de lut sau oarbe, cu făpturi fantomatice și viziuni abisale.

Menestrel al morții, care se acompaniază pe rînd de mai multe instrumente pentru a anunța trecerea și resurecția, Nichita Danilov uzează de un retorism al extincției. Clopotul sugerează tumultul spiritului chemarea celestului și aspirația spre ordinea prototipurilor, trecerea spre ordinea sacră și geometrică a lucrurilor pure, iar trîmbița anunță reînvierea. În succesiunea de imagini care alternează moartea cu renașterea, căderea cu iluminarea în chiar nebuloasa haosului, Nichita Danilov încearcă, încă de la începutul culegerii, să atragă luarea aminte în fața dispariției ordinii sacre : „Tată al micilor și tată al marilor lucruri / tată ce hohotești sub pămînt / și tată ce rîzi în ceruri / tată de pretutindeni și tată de nicăieri /.../ ...Singuri în fața nopții / cumplit de singuri / nici nu ne naștem, nici nu murim!“ **(Invocație).**

Un motiv care se conturează evident este acela al „dublului“, al confuziei de identități, semn al metamorfozei, al morții și al resurecției. În lumea fără repere ,eul își pierde identitatea („nici o oglindă / nu păstrează / identitatea mea“ — **Oră),** ființa se multiplică, în fața și în spatele ei insinuîndu-se alte umbre, siluete, fantasme („Cu craniul ascuțit ca un ou / trece pe stradă marele poet Nichita Danilov: / eu merg pe urma lui și meditez / citindu-l pe Borges. // El își înclină capul, se oprește în loc și m-ascultă / transpus într-o lume ocultă. / Eu merg în urma lui și-i citez / un anumit pasaj din Borges“ — **Portret al artistului la tinerețe).** Eu este în același timp alții și nu se știe dacă aceștia sînt reflexe ale eului sau eul este o mozaicare întîmplătoare a altor identități. Pe străzile pe care se plimbă poetul, cu un corb pe umăr și fumîndu-și pipa, merg oameni despicați drept în două **(Abel),** oameni verzi și albaștri. Poemul **Finita la commedia** sugerează, și el, prin prezența lui Faust și a lui Mefisto, vechiul mit al dualității ființei.

Viziunea lirică este solemnă și crepusculară, grandioasă și sumbră, patetismul rece, notația seacă și inteligența abstractă amintesc de ,,cartezianismul“ volumului de debut **(Fintini carteziene).** Solemnitatea figurează emoțiile sufletului, iar abstracțiunile traduc meandrele spiritului . Conținutul elegiac-confesiv este drapat uneori în poză histrionică, cu un tragism fără emfază, de un patetism reținut și lucid.

Vasile Spiridon

Astaloș acasă la Apostu

Într-o duminică dimineață a sunat la ușa mea o călugăriță. O maică ucenică. Făcea colectă pentru ridicarea unei mănăstiri. M-am executat cu cît am putut și cu repeziciune. Numele și suma au fost scrise într-un registru (spre pomenire). Fata a spus bogdaproste și a plecat. Da, fata, căci cea înfășată în negru nu avea mai mult de douăzeci de ani. De ce acționasem în grabă, fără să întreb nimic ? Am decretat atunci că sînt apariții neliniștitoare aceste persoane și că pot provoca reacții contradictorii. Poate umilință în fața unor ființe presupus pătrunse de religiozitate? Poate milă față de cei ce-și îngrădesc spațiul cunoașterii? Poate spaima de dogmă, de rigiditate, de uniformă ? Poate neîncrederea în puritatea absorbită de canon ? Un timp chipul ucenicei m-a urmărit. Aveam să trăiesc liantul, extensia acelei pasagere tensiuni (emoționale, dar și decantînd semnificații) în sfera „pluridimensionalității“ artistice la vizionarea unei montări teatrale. Aceasta ar fi o introducere la prezentarea unui moment cultural, oarecum inedit și îndrăzneț prin datele lui. Timpul : sfîrșitul lui iunie. Locul : Bacău, Centrul Internațional de Cultură și Arte „George Apostu“. În spațiul fostei reședințe de trecere prezidențială, poate unul din puținele cedate integral „întreprinderii“ culturale a avut loc o deschidere de stagiune teatrală (nu pentru a contrapuncta, desigur, „închiderile“) cu o premieră, și de intenție, (pentru Bacău) : punerea în expresie spectaculară a textelor dramaturgilor români din diaspora, după ce o gamă complexă de alte începuturi a avut loc aici în cursul lui '91.

Piesa reprezentată a fost **„O rugăciune de prisos“**, a lui George Astaloș, premieră românească la un an după cea pariziană de la Teatrul Nésle din Saint-Germain de Prés, care s-a desfășurat în contextul scenografic al volumelor lui George Apostu. Cuplul Apostu-Astaloș (căruia, canadienii, fascinați de „teatrul-sculptură“ i-au dedicat un așezămînt cultural la Edmonton), și-a menținut coerența spirituală și în premiera de la Bacău, căci spectacolul a fost prezentat nu numai în casa ce poartă numele sculptorului, ci, mai precis, în muzeul care-i adăpostește cîteva lucrări celebre. Mai mult, în deschiderea aceluiași spațiu (al muzeului), ca un preambul corelat semnificativ cu ce avea să urmeze s-a vernisat, cu cîteva minute înainte de spectacol, o expoziție dominată de patru lucrări monumentale din ciclul „Pustnici“, ale pictorului Mihai Chiuaru, acompaniate de personajele plastice ale lui Ilie Boca, de icoane pe lemn și sticlă. Acesta a fost culoarul pios plastic prin care s-a pătruns în cutia albă-neagră în care regizorul Mircea Marin a cadrat propunerea sa pentru **„O rugăciune de prisos“**, de George Astaloș.

Textul piesei oferă o încercare de a privi ființa umană ca pe un univers baroc, pe traseul unui monolog, excurs în oglindă, în căutarea și aflarea sensului existenței. Tonul autorului e grav, pigmentat uneori de umor. Îndărătul dramaturgului apare dublura poetică și chiar una filosofică. Monologul care face de prisos rugăciunea în spațiul închis, monahal, relevă conflictele interioare ale unei tinere care a ales calea religioasă cu sinceritate, nu ca pe o evaziune din timpul istoric devastator și nici ca pe un demers al neputinței de a lupta existențial. Sora Flavia are un permanent martor al zbuciumatei căutări de sine. Maica Justine este exponentul monahal al duplicității asumate, al imposibilității de a ajunge la Cuvînt, la con-știință.

Regizorul Mircea Marin semnează, deopotrivă, scenografia (sobră, economică, în care poate doar reproducerea după unul din Criștii lui Apostu a fost prea puțin valorizată) și ilustrația muzicală (Bach, Jean Michel Jarre). Autorul complet al spectacolului a reușit să nu rămînă la (pre)textul oferit de George Astaloș. Transpunerea în limbajul scenic are o arhitectură articulată, în care totalitatea textului este inteligent exhibată și plusată. Cei trei timpi dramatici sînt atent încărcați prin desfacerea minuțioasă a nuanțelor de sens și acoperirea lor de fluiditatea plastică a mișcării (un moment de vîrf îl constituie inserția teatrului de umbre pe interogatoriul ce tensionează finalul). Dar expresia ideii regizorale e dată de grația și bogăția interpretării, de filtrul actoricesc prin care se încheagă organismul artistic. Mirela Comnoiu, în proces de maturizare a talentului, își construiește personajul cu înțelegere. Procesul lucid pe care îl întemeiază în monologul său celorlalți (lumii mănăstirești), sieși, divinității, timpului istoric, ca și trecerea de la descoperirea bărbatului în Isus și a nevoii — din har structural — de a afla pe Isus în bărbat (punte pe care rugăciunea e transferată dincolo de zid) sînt un prilej pentru actriță de a desfășura cu mijloace bine stăpînite, un evantai de stări, într-o expresivitate a rostirii deosebită. Maria Junghetu, în maica Justine, oponenta mută, se supune unui exercițiu actoricesc de dificultate : al limitării la forța emoțională și de comunicare dată de mimică, pe care-l onorează cu succes.

Apariția în negru, dintr-o duminică dimineață, s-a transformat în personaj. În care dintre ele, oare ? Dacă sînt granițe între spectacolul exterior și cel interior, spuneți-mi !

Nici furtuna, nici pana de curent nu au putut împiedica spectacolul celor trei „M“, parafat de un foarte bun afiș al plasticianului Ovidiu Marciuc, să aibă final. Și Astaloș a fost jucat. După Iași, la Bacău, (a)casa lui Apostu. „Intruziunea“ a reușit.

Lidia Blidariu

Falsuri și erori

O rice lucrare fundamentată științific, urmărind stabilirea unui adevăr, nu poate fi decît bine venită, iar adevărul respectiv, oricît ar fi de dureros pentru unii, trebuie totuși acceptat de toți oamenii de bună credință, neținînd seama de atitudinea acelora cărora nu le convine adevărul respectiv.

Uneori, însă, cînd îmbrăcînd forma unei opere științifice, dar, de fapt, falsificînd adevărul, o lucrare urmărește, pentru scopuri politice, să creeze confuzii și să informeze în mod eronat atît opinia publică națională a autorului cît și cea internațională, este de datoria oricui își dă seama de acest lucru, să arate caracterul fals al scrierii respective.

Astfel, luînd cunoștință de cartea lui Elemer Illyés, **Ethnic Continuity in the Carpatho-Danubian Area,** Columbia University Press, New York, 1988, 439 p., am constatat că în pofida titlului care sugerează o operă tratînd în ansamblu problema popoarelor ocupînd, în trecut, regiunea arătată mai sus, în realitate, întreaga lucrare, nu face nimic altceva decît se străduiește să respingă toate dovezile de ordin istoric, arheologic, lingvistic, cultural, religios etc. aduse de istorici și lingviștii români, privitoare la continuitatea românilor în fosta Dacie Romană.

În fond lucrarea de mai sus reia aceeași temă fundamentală a volumului lui André du Nay (alias Endre Dunay = Dunărea), **The Early History of the Rumanian Language,** Lake Bluff, USA, 1977, 275 p., însă, mai puțin cuprinzător decît cartea lui E. Illyés, — ambii autori susținînd că poporul român este un popor migrator ca și vecinii săi, și că a venit din sudul Dunării în nordul acestui fluviu și în Transilvania, abia în secolul al XIII-lea, unde i-a găsit pe unguri, care ocupaseră acel ținut încă din secolul al X-lea. Totodată se susține că românii nu-și pot dovedi nici originea romană întrucît au apărut abia în secolul al VII-lea, în sudul Dunării, însușindu-și limba, neo-latină ca aspect, de la alte populații romanizate, existînd la acea vreme, în Peninsula Balcanică.

În articolul de față, spațiul nu ne permite să arătăm toate erorile care abundă în cele două lucrări, fapt ce ar necesita elaborarea unui volum de proporții considerabile, cerînd un timp îndelungat pentru a-l pregăti. Așa ceva ar duce pe de altă parte la aminarea aducerii la cunoștința marelui public a unor omisiuni și neadevăruri de deosebită importanță în volumele la care ne referim, care odată ce vor fi cunoscute vor rezolva radical problema continuității românilor în fosta Dacie Romană, prezentată în mod negativ de cei doi autori menționați mai sus, fără a mai fi nevoie să se analizeze, caz cu caz, amănuntele intenționat eronate ale celor doi autori.

Volumul lui Elemer Illyés face impresia, — pentru necunoscătorii adevărului privitor la problemele pe care le tratează — unei scrieri serioase, conținînd 437 pagini și însoțită de o bibliografie de aproape 400 de titluri de lucrări, de diferiți autori străini, numeroși unguri și chiar și români — bineînțeles, special alese, pentru ca pasajele citate să poată fi interpretate, deși forțat, cum îi convine autorului.

Principalele omisiuni și greșeli intenționate, în lucrarea lui E. Illyés sînt următoarele :

I. Traducerea incorectă a textului istoriei autorului latin Eutropius (scrisă în anul 368) privitoare la colonizarea Daciei de către Traian, după cucerirea acestei provincii în anul 106 al erei creștine.

Astfel, istoricul latin afirmă că Traian a adus în Dacia „mulțimi nesfîrșite de oameni din toată lumea romană" ceea ce E. Illyés interpretează că Eutropius s-ar referi la mase de locuitori aduse din tot imperiul roman. Eutropius înțelege însă de fapt „lumea cetățenilor romani", adică Roma și Italia, deoarece, tot în cadrul aceluiași text, istoricul folosește și termenul specific „imperiu" cînd relatează faptul că Hadrianus a stabilit granița „imperiului" în Asia, pe Eufrat. Totodată cînd se referă la intenția aceluiași Hadrianus de a se retrage și din Dacia, în anul 117, Eutropius spune că amicii împăratului l-au sfătuit să nu facă asa ceva deoarece ar fi lăsat prea mulți „cetățeni romani" sub stăpînirea barbarilor. Or la acea dată, cetățeni romani erau numai locuitorii Romei și Italiei (cu cîteva excepții), cetățenia romană fiind extinsă tuturor locuitorilor imperiului abia în anul 212, printr-un edict al împăratului Caracalla. În fine limba locuitorilor din alte părți ale imperiului dacă ar fi fost o formă de latină, ar fi fost o limbă săracă, stîlcită, negramaticală, influențată de limbile locale și nu ar fi putut evolua în frumoasa și bogata limbă a folclorului daco-romanilor și românilor de mai tîrziu. Autorul omite de asemenea faptul că romanii care au venit în Dacia erau în mare număr creștini care părăseau Roma și Italia din cauza persecuțiilor, — dovadă : extinsul vocabular latin creștin adus în Dacia de creștinii sus menționați.

Totodată trebuie să precizăm că existența daco-romanilor în Dacia vorbind o bogată limbă latină este dovedită și de marele număr de elemente lexicale și gramaticale latine aflate în Biblia gotică a episcopului vizigot Wulfilla (pronunțat **Ulfila)** scrisă în Dacia în jurul anilor 340—350 în perioada de timp cînd vizigoții au locuit mai bine de o sută de ani în acest teritoriu, pînă în anul 376, împreună cu daco-romanii, împrumutînd, de la aceștia din urmă, latinismele care apar în textul gotic.

II. În altă ordine de idei, traducerea textelor istoricilor latini Flavius Vopiscus (sfîrșitul secolului al III-lea) și Eutropius, privitoare la retragerea legiunilor și autorităților romane din Dacia, în anul 271, este iarăși incorect efectuată de Illyés, întrucît acesta afirmă că Aurelian, odată cu legiunile, a retras și toată populația din Dacia, cînd de fapt textul latin arată că s-a efectuat numai o retragere parțială. Într-adevăr deoarece limba latină nu are articol definit, sensul substantivelor este partitiv sau ambiguu și prin urmare traducătorul nu este îndreptățit să redea în limba sa substantivele respective, însoțite de articol definit. Aceasta, cu atît mai mult cu cît, după cum am arătat, existența latinismelor în textul Bibliei gotice dovedește categoric prezența masivă în fosta Dacie a daco-romanilor și după anul 271. Cum, în limba latină lipsa articolului definit creează sensuri ambigui trebuie neapărat să se țină seama de contextul situațional cînd se traduce un text. Admițînd, prin urmare că textul latin se poate interpreta în două feluri, faptul că Biblia gotică abundă în latinisme, împrumutate de la daco-romani, înseamnă că aceștia au rămas în mare număr în Dacia, după retragerea legiunilor și prin urmare, numai o parte a populației s-a retras peste Dunăre. Pentru această interpretare pledează și textele istoricului Iordanes, — ignorat de E. Illyés — din secolul al VI-lea, care spune că Aurelian a retras din Dacia legiunile, fără a se referi și la vreo retragere a populației civile. Faptul că E. Illyés, ca și André du Nay, de altfel, refuză să accepte această situație, deși dovedită științific și de lingviști străini, ca profesorii italieni Vittoria Corazza și Piergiuseppe Scardigli, nu înseamnă că poate înlătura această dovadă a continuității românilor în fosta Dacie.

III. O altă omisiune importantă în cărțile celor doi autori unguri este ignorarea însemnătății celor peste optzeci de termeni religioși latini în limba română aduși de coloniștii romani creștini în Dacia, începînd cu anul 106. Unii autori își imaginează că acești termeni ar fi putut fi aduși de niște misionari creștini necunoscuți. Totuși istoriile ecleziastice nu pomenesc nimic despre creștinarea Daciei de către misionari. De fapt misionarii care au creștinat Dacia au fost zecile și zecile de mii de coloniști romani creștini, care părăseau Roma și Italia din cauza persecuțiilor, oferindu-li-se totodată posibilitatea de a se stabili într-o provincie bogată.

Este, pe de altă parte, să subliniem în mod deosebit faptul că romanii creștini nu veneau în Dacia cu gîndul să-i înrobească și să-i jefuiască pe daci. Dimpotrivă, i-au invitat pe aceștia la adunările religioase, considerîndu-i ca frați ai lor și i-au creștinat, dîndu-le la botez nume biblice sau romane. În felul acesta și prin căsătorii cu dacii deveniți creștini romanizarea provinciei s-a putut înfăptui într-un timp foarte scurt, iar condițiile de conlocuire pașnică și frățească au dus repede la realizarea acelei prospere **Dacia Felix** de care vorbește istoria.

IV. Elmér Illyés examinează, îndeaproape și cronica notarului anonim (Anonymus) al Regelui Bela al III-lea (sfîrșitul secolului al XII-lea), care se referă la așezarea ungurilor în Pannonia și supunerea Transilvaniei și Banatului, — fapte pe care le apreciază, în timp, ca avînd loc în secolul al X-lea.

Ceea ce e important este că lucrarea sus amintită afirmă, la pag. 14, că ungurii au găsit Pannonia „stăpînită de **romani".** Același lucru este de altfel menționat și de André du Nay, la pag. 220, a lucrării sale. Or, la anul 896 nu se mai vorbea nicăieri de o „stăpînire romană", de la Roma sau din Italia. Cînd se referă la Imperiul de Răsărit, cronicarul vorbește de „împăratul bizantin" de la Constantinopole, iar imperiul de la Roma, precum știm, fusese desființat în anul 476. Prin urmare „Romanii" din Pannonia erau clar, „românii" și locuiau, fără îndoială și în ținutul dintre Pannonia și Tisa, dincolo de care, regiunea Bihorului și Maramureșului constituia ducatul lui Menmarot (nepotul lui Marot) — nume ortografiat de cronicar și altfel. **Marot,** ar putea fi, la origine, nume celtic (întîlnit și în Franța), preluat de daci și prin daco-romani, mai tîrziu, și de alte popoare. Explicația că **men** ar fi o poreclă semnînd „armăsar", în limba ma
ră, nu ar fi imposibilă.

Notarul anonim menționează, fără de „romani" și trei ducate tînd în Transilvania și Banat, la supunerii acestor regiuni de către guri, și anume :

1. Ducatul lui (men)marot, descris sus.
2. Ducatul lui Gelu, între reg Someșului și Mureș (nume evident mânesc, nu turcesc, după cum a E. Illyés), locuit de „vlahi", adică mâni și
3. Ducatul lui **Glad** (ortografia **Galad)** în Banat, cuprinzînd și nea Vidinului, în sudul Dunării, tiv pentru care Anonymus afirm Glad a fost ajutat de cumani nordul Dunării), bulgari și vlahi, tru a-și apăra țara.

Reamintim, cu această ocazie, numirea **vlah, valah,** provine din manica veche, unde cuvîntul avea ma **Walah** (pronunțat **ualah)** și na „roman", iar cu timpul și „it francez, român", etc. În ungară tul respectiv a devenit **olah** (ort fiat și **olasz),** păstrînd aceleași se Interesant este totodată faptul maghiara contemporană numele este și acum **Olaszorszag,** adică Valahilor".

V. O altă eroare comisă de E. este considerarea numelui **Glad** fiind de origine ungară, pe moti apare în limba bugară în forma **lad.** Numele este însă Biblic, ap în Psalmul 107 atît în textul nesc al Bibliei din 1968 cît și în tul englezesc al Bibliei lui Cove din anul 1535.

Glad prescurtat din **Galad** (ca din **valah** și prin analogie cu poate fi, prin urmare, numele unui român creștin, iar supușii săi „va din Banat, au contribuit desigu toți românii din toate ținuturile mânești supuse de unguri, la c narea acestora, după cum rezultă cele ce urmează :

VI. Faptul existenței unei pop românești cu care ungurii au intr tr-o strînsă legătură de conlocuire nică, — după primele ostilități regiunea Pannoniei și a celor tre cate menționate de cronicarul u este dovedit de împrumutarea di mână în maghiară a unui impo număr de termeni religioși funda tali, păstrați în limba ungară pî zilele noastre. Dacă populația creștină ar fi fost cea mai num să în teritoriile supuse de ungur ceștia ar fi împrumutat termino creștină slavă și nu cea română

Precizăm, în legătură cu aceas tuație reală că, din relatările lui nymus, rezultă următoarele :

Menmarot, învins de unguri, a fost lăsat să continue să domnească într-o parte a ducatului său, căsătorindu-şi fiica, în schimb, cu fiul lui Arpad căpetenia ungară, recunoscîndu-şi gi nerele ca moştenitor după moartea lui, — care a survenit după doi ani.

Gelu, pierzîndu-şi viaţa în luptă, poporul vlah l-a acceptat ca voievod pe conducătorul expediţiei ungare, în urma unei înţelegeri între cele două părţi beligerante.

Glad fiind învins şi-a închinat ducatul învingătorilor.

În nici una din cele patru situaţii de mai sus nu se vorbeşte de exterminarea populaţiilor supuse. Românii de azi din valea Tisei din Ungaria sînt asadar descendenţii acelora găsiţi de unguri în regiunea respectivă, la sfîrşitul secolului al IX-lea.

VII. Prin urmare, eroarea voită comisă de E. Illyés este aceea de a susţine, ca şi André du Nay, că românii au dispărut repede din ţinuturile de mai sus şi că alţi români au venit din sudul Dunării abia în secolul al XIII-lea, ignorînd astfel, între altele, şi cele mai evidente adevăruri istorice, oferite de următorii termeni religioşi împrumutaţi de unguri de la români :

1. **Crăciun** de la **creatio-creationem** (ca **rogatio-rogationem** = rugăciune) a devenit **Karacsony** (pronunţat **caracioni**), pornind de la o primă veche formă **cracion**, a cuvîntului românesc. În maghiară se foloseşte litera **k** pentru **c** românesc ; grupul consonantic **cr-** nu poate sta la începutul cuvintelor şi atunci s-a introdus vocala **a** din cuvîntul românesc între aceste două consoane, — în concordanţă cu legea armoniei vocalice din maghiară — prima jumătate a cuvîntului devenind **kara-**. Silaba românească **-ci-** se redă, pentru pronunţare, prin grupul consonantic **-cs-** în maghiară, iar **-y** se adaugă în mod obişnuit multor substantive ungureşti.

Precizăm că nici într-o altă limbă nu există vreun termen asemănător cu **Crăciun**, în afară de aromână **(crătsun, crâciun)** şi megleno-română **(cărciun. cărtsun)**.

2. **Colindă** a devenit în maghiară **Kolinda** (uneori **Koleda**) ortografiat cu litera **K-**. Originea latină **calendae**, a cuvîntului românesc este suficient dovedită şi de alte cuvinte latine în care în loc de vocala **a** apare vocala **o** în limba română. De ex. **acet) oţet ; ager) ogor ; Alutus) Olt ; Samos) Someş ; Traianus) Traian.** Încercarea de a explica prin trecere prin slavă a modificării pronunţării cuvintelor latine, de mai sus, o considerăm forţată. Cel mult am putea admite o contaminare — fenomen lingvistic cunoscut — ţinînd seamă de influenţa slavă asupra limbii noastre atît prin contacte între populaţii cît şi prin folosirea slavonei în bisericile româneşti timp de mai bine de şase sute de ani. Dar acest fapt nu dă o origine slavă cuvintelor româneşti.

3. **Creştin** a suferit un proces de maghiarizare, analog cu acela al cuvîntului Crăciun, pentru a deveni **Keresztény** în limba ungară. Pornindu-se de la cuvîntul românesc **creştin** s-a folosit litera **k-** în loc de **c** ; s-a introdus vocala **e** din cuvîntul românesc, în conformitate cu legea armoniei vocalice din maghiară, repetîndu-se apoi în toate silabele cuvîntului şi i s-a adăugat acestuia terminaţia substantivală **-y**. Pentru redarea sunetului **s** din acea vreme, în cuvîntul românesc se foloseşte în maghiară grupul consonantic **sz**. Astfel s-a ajuns la ortografia **Kereszteny** cu pronunţarea **cheresteni**. Cuvîntul unguresc nu are cum proveni din vechiul slav **hiristiianin**.

4. **Sînt**, forma populară pentru forma literară **sfînt** (influenţată de cuvîntul slavon **svet**, pronunţat **sfet**), a fost împrumutat în limba ungară ca **szent**. **Sz** reprezintă sunetul consonantic **s**, din limba română, iar **e** este o transformare obişnuită a vocalei **a**, din cuvintele împrumutate din limba română sau din alte limbi, de ex. numele **Andrei** devine **Endre**, cuvîntul latin **ogris**, devine **eger** (ogor), cuvîntul românesc însemnînd fructul **agriş** devine **egres** ; numele slovac **Andrejci**, devine **Endroc** ; numele grecesc **Alexios** (Alex) devine **Elek** ; şi vechiul nume românesc **Ardeal** devine **Erdély**. (Pentru originea indo-europeano-celto-dacică a toponimului **Ardeal**, a se vedea articolele subsemnatului „Implicaţii de ordin istoric...“ din Revista de Istorie a Academiei, nr. 10 din octombrie 1986, p. 996—1 007 şi „Sensul istoric al denumirii Ardeal“ din Revista **Steaua** din Cluj-Napoca, nr. 6 din iunie 1984, p. 21—22).

Szent nu a putut proveni din cuvîntul latin **sanctus** folosit de biserica romano-catolică. În limbile romanice corespunzător lui **sînt** din limba română populară întîlnim în limba cultă, **santo, santa** (italiană), **saint, sainte** (franceză) sau **santo, santa** (spaniolă şi portugheză).

5. **Bobotează** — tot atît de important ca şi Crăciun. — formă rezultată din vechea expresie „apă botează“, întîlnită şi azi în Munţii Apuseni, apare tradus în limba ungară ca **Vizkereszt. (viz** = apă ; **kereszt** = a boteza). În toate celelalte biserici : romano-catolică, protestantă şi greco-ortodoxă numele sărbătorii este **Epifania** şi are o altă semnificaţie. În limbile slave are de asemenea alte nume. Numai în limbile română şi maghiară are denumirea de mai sus şi aceeaşi semnificaţie. Preluarea numelui din limba română este mai mult decît evidentă.

6. În legătură cu cele ce am arătat, credem că este necesar să menţionăm şi faptul că Mircea Păcurariu arată în Istoria Bisericii Ortodoxe Române, vol. I, 1980, că înainte de adoptarea oficială a ritului creştin romano-catolic mulţi unguri deveniseră creştini şi stabiliseră relaţii de subordonare cu biserica ortodoxă din Constantinopole, fapt confirmat de altfel de împrumuturile din limba română ce am arătat aici.

Nu vom putea şti poate niciodată, care a fost aria iniţială a acestor preluări lingvistice din limba română, deoarece este logic ca biserica romano-catolică să fi căutat să elimine cît mai multe dintre acestea în decursul veacurilor.

VIII. Totuşi, chiar numai pe baza celor arătate mai sus, putem afirma că împrumuturile respective au avut loc numai în secolul al X-lea, fiindcă după această perioadă de timp preoţii romano-catolici nu ar mai fi permis preluarea unor asemenea termeni din limba românilor, declaraţi eretici de Biserica de la Roma.

Cu atît mai puţin ar fi posibil — dacă românii ar fi venit în Transilvania abia în secolul al XIII-lea — ca aceştia să înlocuiască, în limba maghiară, terminologia romano-catolică adusă la anul 1001 : **Cristi Natali** pentru Crăciun, **choraula** pentru cîntec (colindă), **Epiphania** pentru Bobotează, **Sanctus** pentru **sant** (fiindcă preoţii catolici au folosit numai cuvintele **sanctus, sancta** şi nu forma vulgară **sant**) în slujbele oficiate în bisericile romano-catolice.

Dovada existenţei românilor în Cîmpia Tisei şi Transilvania, înainte de anul 1000 apare astfel, indiscutabil, ca o consecinţă a celor de mai sus.

O concluzie importantă a împrumuturilor din limba română arătate aici poate fi şi aceea că, la început, după trecerea teritoriilor româneşti sub suzeranitate ungară, relaţiile dintre români şi unguri au fost relaţii de conlocuire apropiată, ceea ce a permis creştinarea în foarte mare măsură a ungurilor de către români.

Cu timpul însă, relaţiile feudale şi mai cu seamă deosebirile religioase, în urma marei schizme dintre Biserica de la Roma şi cea de la Constantinopole, din anul 1054, au făcut cele două popoare să se îndepărteze unul de altul.

În lumea noastră contemporană în care, însă, se acţionează intens pentru realizarea unei noi ordini internaţionale de colaborare şi prietenie între popoare, atitudinile negative din trecut trebuiesc complet eliminate şi uitate, pentru dezvoltarea continuă a unor relaţii de bună vecinătate şi strînsă colaborare între popoarele român şi maghiar, într-o nouă ordine europeană.

Virgiliu Ştefănescu-Drăgăneşti

florin muscalu

Elegia kalendelor

Ce faci aici ? Tu inventezi oracolul,
Groapa divină-n care morţii cad,
Iar sărutîndu-le călcîiul
Acela vulnerabil, vii scad

Din viaţă. O tăcere,-un semn...
Voi grecii oare ne-nvăţarăţi timpul ca pe
Parabola albită de poveţe
„O, chipul nu-i acelaşi în aceleaşi ape ?...“

Şi totuşi lumea n-a-nceţat să-nveţe
Ucenicind la moarte. Ce să-i spui
Cînd n-ai primit răspuns din depărtare
Acelui care-ţi este însă nu-i...

Ce fac aici ? Sparg marmurile ţării
Înfăşurat în putregaiul ei umbrit,
Ca vechiul grec cînd a văzut întîia oară timpul,
Lovind c-un tîrnăcop de aur, înroşit...

Pierderea memoriei

Aţi văzut, sau, mai bine zis, auzit,
În dimineaţa aceea răcoroasă,
Cînd fiii noştri luau lumina cerească,
Pentru întîia oară în ochi,
Cum cineva, depărtat, şi, totuşi, foarte apropiat,
Le aşeza deasupra capetelor lor plăpînde stelele ?
Ce umbră-n popoare, ce dezlegare de nume !
Se schimbau cărţile sfinte-ntre ele,
Se iluminau, din nou, asceţii, nebunii, barbarii,
Filosofii, poeţii, matematicienii, geografii,
Dar, mai ales, aortele acelor vietăţi
Care, iată, altfel de stele aveau pentru totdeauna
Deasupra capetelor lor, în dimineaţa
Cînd fiii noştri îşi luau lumina cerească în ochi...
Dar s-a pierdut memoria lumii,
Cum şi despre această mare
Întîmplare de azi, cînd eu vă scriu întîmplător,
Aici, vai !, aici cînd mai puteţi citi
Încă în limba veche a stelelor ce au
Fost deasupra capetelor altor oameni,
Atunci cînd ochii lor au luat pentru prima
Oară lumina cerească. Se schimbă
Cărţile sfinte-ale lumii-ntre ele,
Ce umbră-n popoare, ce dezlegare de nume...

Funerariile micului poem

A lăsat o dîră sub formă de scorbură
În aerul acela al iernii...
Pe acolo a trecut viaţa lui,
Iar aerul eşti chiar tu, după un veac,
Ce citeşti acest mic poem
Cu ochiul altei şi altei vremi
Bolnave, aşezat pe un tulbure negru,
Şi el aşezat pe roşul
Şi roşu-aşezat pe funeraliile
Acestui poem,
Sub care plînge scribul înzestrat cu moarte
În aerul de acum un veac,
În aerul de peste un veac...

Ghepardul

Cînd fuge i se arată sub privirile sale timpul.
El este o lumină necunoscută
Pe care oamenii de-abia atuncea o văd...
El este chiar îndepărtarea mergînd pe pămînt.
El se furişează de vreme şi este mereu tînăr.
El nu are pui, nu are „lupoaică“, el este o lumină...
De aceea, lanţul acesta de aur i l-am dăruit,
Într-o dimineaţă în cîmpul deschis,
Fără să ştie de la cine vine,
Şi el mi l-a adus în gură, gudurîndu-se,
L-a aşezat în faţa casei mele,
După ce l-a purtat o zi la gît,
Apoi în gura sa tremurînd de viaţă...

emil rațiu

O cortină

La câteva zile după aceea fu chemat la comisia pentru acordarea azilului politic ; se prezentase la comisia pentru refugiații politici de la lagărul de la Usküdar. Îl întâmpinase, de la același birou ca și atunci cu trei luni în urmă, profesorul de latină.

Scoase cu aceleași gesturi grave dosarul lui Virgil din cartotecă, asemeni unui magician ce alege planetele, și-i întinse fișa.

— Cum v-am spus de prima dată, ați obținut azil politic, domnule doctor, îi zise el lui Virgil ; rămâne o simplă formalitate, aceea doar de a completa fișa cu motivele pentru care ați cerut azil.

— Ați fost persecutat ? îl mai întrebă o dată pe Virgil, ca și cu trei luni mai înainte.

— Nu, răspunse Virgil ca și atunci. Din punct de vedere strict personal, n-am suferit nici o persecuție, decât aceea generală, națională, de a nu putea contribui în nici un mod la deciziile care privesc soarta societății, a tuturor, și implicit a mea personală, din punct de vedere individual : a avea conștiința acestei țări de fapt înseamnă a avea conștiința dictaturii, a totalitarismului, în toate manifestările vieții de zi cu zi ceea ce e foarte apăsător și deloc abstract. Totalitarismul controlează de la fișa de imobil până la locul de muncă toate aspectele vieții !

— Scrieți atunci pe această fișă, motivele pentru care ați rămas în străinătate, îi spuse profesorul de latină.

Virgil luă tocul și scrise apăsat : Nu m-am întors în România, deoarece am vrut să fiu eu, pe cât e omenește posibil, stăpânul propriei mele vieți, vreau să fiu eu acela care hotărăște de propriul meu destin.

Dar rămân Român și iubesc mai presus de orice, țara mea, România !

Scrise apăsat, cu convingere, ca un angajament.

Îi înmână, emoționat, fișa, profesorului de latină. Acesta o citi.

Apoi încet, o introduse în dosarul, în „planeta" lui...

Cu pașaportul românesc din nou la piept și deslegat de ultimele formalități, î se părea lui Virgil că ieșea dintr-o lungă noapte polară...

— Îți urez mult succes în noua dumitale viață, îi zise el lui Virgil, întinzându-i mâna. Apoi adăugă : E gata noul dumitale pașaport de refugiat, vino mâine cu fotografiile la mine. Și, clipind prietenește, adăugă : Vom sta un ceas de vorbă, prietenește, înainte de plecarea dumitale din Turcia, căci misiunea mea oficială a luat sfârșit aici...

A doua zi, Virgil se întoarse la profesorul de latină.

Îl găsi, ca totdeauna, cu aerul lui meditativ, de intelectual ; poza marțială ce-l făcuse de nerecunoscut în timpul primei lui anchete, căzuse, ca o platoșă de muzeu și el își recăpătase acum aerul uman. Părea un pic obosit.

— Mă vei întreba, desigur, în sinea dumitale, ce amestec am eu în acea instituție unde te-am trimis și pe dumneata să lucrezi, începu el direct, când Virgil abia intrase : și poate mă vei condamna. Vei fi judecătorul meu în conștiința dumitale ; dar înainte de a da o hotărâre definitivă eu vreau să-ți pun la dispoziție toate elementele pentru a mă putea judeca în cunoștință de cauză. Accepți ?

— Accept, răspunse surprins Virgil ; accept, zise el după o clipă de reflexiune, pentru că sunteți pentru mine o enigmă, plină de înțelepciune, ca un sfinx, despre care nu știu absolut nimic, dar mă surprinde mereu în totul. Chiar și acum. Și recunosc că legătura Dvs. cu acea instituție m-a preocupat pentru integritatea Dvs. morală.

Profesorul de latină zâmbi.

— Îți mulțumesc că accepți, zise el ; o știam, altfel nu ți aș fi propus. În ce privește integritatea, nici unul în situația noastră, din păcate, nu mai poate fi integru.

Suntem toți un mozaic de contradicții. Gândește-te bine. Dumneata accepți pașaportul turcesc, de refugiat, accentuă el, în vreme ce declari cu toată ardoarea ființei dumitale că mai presus de orice ești Român. Eu te stimez profund și te înțeleg. Dar, suntem sub vremuri, cum spunea cronicarul. E destul să privești în jurul dumitale.

— Sunt copleșit de stima ce-mi dovediți și, mai ales, de rolul sublim ce-mi acordați, zise vădit mișcat Virgil.

— Da, zise profesorul, pentru că această funcție, sublimă, cum o chemi dumneata, are în primul rând nevoie de cinste.

Și dumneata, în ciuda vremurilor ce le-ai trăit, ești un om cinstit ; cu dumneata și cu ceilalți. Nu zic că nu poți greși sau că nu greșești ; dar o faci cu convingere în ideile și idealurile dtale.

Asemeni lui Don Quijote de la Mancha, poate, zâmbi el.

— Dar Dvs. cine sunteți ? întrebă deconcertat Virgil.

— Sunt conștiința dtale... Sunt un om cu 15 ani mai bătrîn decât dumneata.

Sunt un alter ego al dumitale, în devenire, dacă vrei. Totul e în devenire. Râse. Nu, sunt un om în carne și oase ca noi toți, cu vârfurile și cu căderile lui.

Ai răbdare, și ascultă de aceea :

Sunt un Român la fel ca dumneata. Iată istoria mea.

Scoase din sertar un lucru simplu, ciudat pentru locul în care se găsea ; era un fluer, cu ciopliturî pe el.

Îl duse la gură și în cameră intrară văile și plaiurile verzi, cu turmele de oi, ale păcurarilor români.

Iată, asta a fost copilăria mea, zise el încet. Rămase privind departe.

Apoi, atingându-l cu mișcări gingașe, puse fluerul la loc.

M-am născut într-un sat din Pind, zise el.

Până la 14 ani am trăit viața veche a satului aromân. Apoi, de-acum mare printre elevii mici, am mers la liceul românesc din Salonic.

Aici, am avut un director și profesori de elită, care organizaseră viața noastră culturală și spirituală, încă din primele clase.

Aici am înțeles eu că făceam parte nu numai dintr-un sat și o regiune fie ea și deosebită de a Grecilor, dar dintr-un popor mare și întins, ale cărui resturi și energii, stăteau să izbucnească la lume, după secole de vitregii. Din Pind și până în Maramureș, aveam aceeași chemare ; plăsmuirea autentică a ființei noastre, după însușirile și comorile încă latente, cu care fusesem înzestrați ca puțini alții pe pământ și care așteptau în noi ceasul mare al Istoriei.

În 1939 am mers la București, la Olimpiada de limbă română a elevilor români de pretutindeni.

Acolo am simțit, am trăit cu inima, ceea ce la Salonic înțelesesem cu mintea : că eram mari, că nu eram singuri. M-am întâlnit acolo cu elevi din Hotin, din Bălți, din părțile Tisei, din Timoc de la Negotin, și de departe de tot, veniseră să ne aducă salutul, dascălii școlii românești din Istria. Eu venisem din Pind, și eram sărbătorit, ca aparținând aceleiași mari, unice familii. Aveam și un unchi în România.

Era un frate al mamei care se așezase în Basarabia, în Câmpia Bugeacului, la Cahul. Atunci l-am văzut întâia dată, căci plecase de când eu eram copil mic. Se însurase cu o fată din partea locului și aveau o fetiță cuminte și frumoasă, verișoara mea. Și a fost și ultima dată când i-am văzut. Anul următor a venit prăbușirea.

Dar, nu te speria tinere, îi zise el lui Virgil. Năpastele au venit des în istoria poporului român ; dar asemeni unui torent nesecătuit, care macină pe dedesubt piatra și munții cei mai tari, pe neînchipuite căi, el a ieșit totdeauna la lumină, în pofida destinului său atât de vitreg.

Pe unchiul, fratele mamei, l-au deportat Rușii împreună cu familia.

I-au luat într-o noapte din somn. I-au dus închiși în vagoane de vite, vara prin stepele Ucrainei și ale Cubanului, împreună cu alte sute și mii de nenorociți Români, spre Siberia ; vagoanele se încingeau la soare și i-au dus așa, cu apă și pâne o dată pe zi, când le-o dădeau, săptămâni de zile. Deschideau vagoanele în fiecare dimineață, ca să scoată morții.

Când au trecut Uralii, era de acum iarnă ; cu hainele subțiri, de vară, pe ei, piereau de frig în vagoanele ce deveniseră acum uriașe congelatoare.

Puțini au mai ajuns la râul Obi, la lacul Baical. Unul din zece.

Dar unchiul meu, cu soția și fetița de 6 anișori, au ajuns ca prin minune vii. I-au dus imediat în taigaua nesfârșită, la tăiat pădurea.

Sub cerul liber, pe zăpadă, acolo unde lucrau, trebuiau ca să și locuiască, să doarmă. Dimineața când se trezeau aveau fețele acoperite de promoroacă. Fetița s-a salvat căci au dus-o într-un sat siberian, la azilul de copii. Dar nopțile pe care le-o fi dormit în taiga, i-au distrus rinichii și e și azi bolnavă.

Unchiului i-au căzut toți dinții și măselele, iar mătușa, femeie tânără, a albit, la fel ca și zăpada nesfârșită pe care dormeau în taiga.

Dar au avut zile și au supraviețuit. După mulți ani abia, când a venit Hrușciov, au fost amnistiați, căci fără să știe vreodată de ce, erau condamnați la 20 de ani de muncă silnică. I-au lăsat să se așeze unde vor și s-au așezat la Irkutsk unde unchiul devenise între timp electrician. Fata s-a măritat cu un siberian, fiu de deportați și el. Dar el s-a născut acolo și se simte siberian.

Unchiul și mătușa au ieșit la pensie și s-au întors într-un sat lângă Cahul, unde cresc câteva oi. Dar să revin la mine, zise profesorul.

Eu, în 1940 eram elev la Salonic. Am continuat să fac liceul în anii războiului. În satele noastre în Pind, era acum administrație germană și italienească, dar Italienii nu au avut nici o sensibilitate la problemele noastre. Le-au ignorat complet.

Eu am terminat liceul în 1943 și m-am înscris la facultate la Atena, la filosofie și la latină, căci în fond era limba mea neaoșă.

Facultatea din acei ani se transformase într-un câmp de bătaie stupid, deoarece ideile erau înlocuite de ei cu bâte și bolovani și tinerei de bani gata care nu știau ce e viața și suferința, făceau din politică un fel de sport. Măcar de ar fi fost muncitori, oameni care au suferit lipsuri, nedreptăți. Dar celulele Pasokului de la Universitate erau infiltrate în majoritate de niște diletantiști, fii de bani gata care cu clasa muncitoare aveau același raport ca și clasa muncitoare cu războiele punice, bunăoară.

Dar viața m-a readus deodată la realitate. A fost prima cotitură a destinului meu. Era cruntul an 1947. Am primit o telegramă de acasă să vin grabnic. Am lăsat deodată însorita Atenă, pe Varvara, Facultatea, și am purces la drum ; cu trenul până la Caterina, căci mai departe spre Veria nu mai mergea, erau luptele, războiul civil în toi. Am coborît la Caterina și de acolo cu un camion am ajuns la Veria. M-am dus la o familie unde stătuse tata tânăr pe timpul prigoanei Grecilor din 1907, să aflu vești despre ai mei. Dar acasă rămăseseră numai o mătușă și câteva femei, ce eu nu cunoșteam, ceilalți se refugiaseră să scape de raidurile bandelor comuniste ale lui Markos. N-am putut afla mare lucru despre ai mei. Dar am văzut cu ochii lumea speriată, casele închise, coloanele de soldați, am trăit atmosfera de nesiguranță și așteptare din clipă în clipă a atacului, a morții.

A doua zi dimineață, jelit de mătușa din acea casă și deja cu presentimentul unei nenorociri, am plecat cu unica cursă particulară ce din când în când mai funcționa, până la Cojani. De aici mai aveam 60 km până acasă la Grebena. De la Cojani, nu mai erau curse ; am ajuns cu un camion militar, pe șosele prăfuite de munte, până într-un sat la 20 km de Grebena. Acolo, în acel sat, am rămas noaptea la familia unui baciu, ce în vremea ocupației nemțești, presimțind viitorul mașinilor, își instalase o pompă de benzină la șosea. Dimineața în zori, am plecat călare, însoțit de feciorul lui, la Grebena.

Am ajuns acasă și am găsit-o pe mama, cu sora nemăritată, plângînd.

Am aflat pe dată vestea. Pe preotul și pe preoteasa din Gălăteni, bunii noștri amici, îi uciseseră Grecii ; satul trecuse de câteva ori din mânile armatei lui Markos în acelea ale armatei guvernamentale și viceversa. Într-o noapte de încăierări, după ce duminica părintele slujise slujba pe românește la biserică, veniseră acasă la el, sub protecția perfidă a întunericului, oameni înarmați, necunoscuți, care-l uciseseră ; la încercarea disperată a preotesei de a li se opune, au împușcat-o și pe ea. Rămăsese singură Maria, unica fiică a preotului, care întovărășită de un servitor credincios, lăsase trupurile încă calde ale părinților uciși și scăpase pe cărările munților, disperată, venind să ceară adăpost la noi.

La puține zile după sosirea mea, mama se restabili și eu puteam să plec. Maria mă privea tristă cu ochii ei negri, ce eu îi vedeam curați ca cerul ; pletele castanii îi încadrau figura de domniță și îi cădeau pe ia albă cusută cu râuri negre. În ochii ei limpezi, ca două fântâni în care se oglindește cerul, trecea citeodată o chemare adâncă de dor.

Acum era iarnă, pe dealuri căzuseră zăpezile.

Îmbrăcai cioarecii și pieptarul de lână ; și lepădând hainele orășenești mă lepădai și de năravurile și amintirile vieții deserte din capitala Greciei. Se auzeau tot mai aproape împușcăturile și rafalele de mitralieră. Îmi venise ordinul de recrutare la Veria, și odată cu mine, la tot tineretul satului.

În satele vecine se înmulțeau jafurile la așezămintele românești, incendiile, omorurile. Eram amenințați în orice clipă cu represaliile, bănuiți de către o parte și de către alta, ca Vlahi „trădători". Trebuia să facem ceva. Ne-am adunat oamenii cu autoritate din Grebena și tineretul, la școală, în clădirea fostului liceu comercial.

Ne-am unit cu toții ca nici unul din noi să plece la încorporare.

Războiul era al Grecilor, nu era al nostru.

Oamenii bătrîni și cu vază, mă îndemnară cu respect, ca pe cel mai cu școală din mijlocul lor, să le vorbesc.

Atunci, a răsunat limpede în mine, vocea singelui :

Fraților, le-am zis eu, căpitanii și armatolii, bunii noștri, au ținut libere pământurile noastre ! Grecia s-a întemeiat pe urmele și jertfele noastre, ale Aromânilor ! Bunii noștri Sulioți au luptat contra lui Alî Pașa de Ianina, iar Constantin Riza zis Trușină, Riga Velestionitul, din Velestin, a dat semnalul luptei pentru eliberarea Creștinilor din Balcani ; căpitanii Theodor Ciorchină zis Colocotroni, Odiseau Verușu-Muceană Caciandoni, Caraiscachi, Niculus Sturnari Giavela și atâția alții, socotiți azi de Greci eroi ai lor, cu miile lor de armatoli, s-au bătut pentru neatârnarea noastră și un Stat liber creștin și Vlah, dar fructul luptelor lor, obținut cu jertfa miilor noștri de morți, a fost altul decât cel visat de ei ; a fost Grecia modernă, croită deasupra noastră cu complicitatea marilor puteri, a Angliei, pierzătoare a ființei și drepturilor noastre străbune.

Cum a fost posibil, ca un popor mare și întins, din Pind până în munții Taiget din Peloponez, ale cărui Vlahi din inima Greciei de azi, din Tesalia, erau recunoscute în capitulații de către cei mai mari Sultani ai Turcilor, să se strângă la starea lui de împuținare și cădere de astăzi ?

A fost posibil, pentru că bunii noștri, din viță străveche de Romani, au luptat la 1800 contra Turcilor sub steagul credinței creștine a cărei limbă sacră din vechime era greaca și au fost abil manevrați de Fanarioți, cu experiență politică, și de călugării greci, care ne distrugeau și ne afuriseau cărțile și graiul, încă din timpurile lui Justinian.

Și noi ne-am redus astăzi, frați iubiți, la popor fără loc în propria-i Patrie, așa cum s-ar fi redus poate frații noștri din Principatele de peste Dunăre sub Fanarioți, de n-ar fi venit mânia izbăvitoare a lui Vladimirescu și lumina unui Lazăr de peste munți să-i mântuie.

Aceiași levantini care au surpat imperiul latin al lui Justinian, bunul nostru, slujindu-se de biserică, și apoi s-au infiltrat în împărăția turcească ca dragomani și dregători, au trădat după 1821 și pe cei ce prin jertfă făuriseră neatîrnarea lor !

De aceea astăzi e sfânta nevoie să ne unim pentru a ne păzi limba, bunul cel mai de preț, în școlile și bisericile noastre, cu atâta trudă înființate, căci cine își pierde limba, își pierde sufletul și piere !

Să ne păstrăm dară înțelepți, fără a ne amesteca în răsboiul politicanților de la Atena, care numai în pagubă ne este apărîndu-ne pe noi, națiа și graiul ! Am terminat cântând toți „Părinteasca dimandare".

Erau vorbe înălțătoare și adevărate. Pe același ton vorbiră apoi și ceilalți, căci gândurile acestea erau ale tuturor.

Dar cum puteam menține legătura ? noi nu aveam arme și ca atare nu constituiam nici o forță. Punctul nostru de vedere rămânea o iluzie și o utopie. Noi cei care nu ne-am prezentat la recrutare am fost declarați dezertori. În sat a sosit o companie de poliție greacă care avea ordin a ne aresta și a ne preda Comisariatului militar de la Veria pentru a fi judecați de Tribunalul de răsboi.

Am plecat atunci fugari în munți. Urmară zile cumplite. Ai noștri toți rămâseseră jos în sat, iar noi tineretul, împărțiți în trei cete, ne-am răspândit la stâni ; un alt tânăr și cu mine ne însărcinarăm cu coordonarea legăturilor între grupuri.

La stâni ne-am întărit la număr căci erau feciori scăpați și din alte sate.

Dar cum puteam menține legătura ? Cu păcurari sau cu copilandri care trebuiau să străbată iarna, în vreme de răsboi, distanțe mari pentru a purta veștile, cum puteam menține o legătură rapidă ?

Abia la două zile de la plecarea noastră ajunseră o femeie și un bătrân cu vești groaznice din Grebena ; părinții, rudele noastre erau purtați la poliție sau torturați în propriile case pentru a spune unde eram noi. Preotul, învățătorul și alți șapte oameni cu vază de la noi, fuseseră deportați de Greci, nu se știa unde.

Alții erau închiși în clădirea fostului liceu comercial și maltratați ; se zvonea în sat că unii ar fi fost chiar omoriți.

Nu mai era timp de gândit ; trebuia trecut vitejește la fapte.

(Fragmente din romanul „Bariera")

plastică

Tenacitatea ca stil

Despre pictura lui **Horea Cucerzan** nu se poate vorbi în termenii obișnuiți ai cuvîntului. Pentru că artistul ne atrage în teritoriile mai complicate și mai puțin frecventate ale unei picturi „de frontieră", în care se regăsesc tehnici și maniere de interpretare a pretextului plastic proprii altor genuri. Ca să nu mai vorbim de tentativele inovatoare ale artistului, ce abordează, deopotrivă, atît elementele de suport, cît și pe acelea care încorporează plastic un ansamblu de materiale și sugestii spațiale, cromatice, figurative...

Horea Cucerzan vine în pictură cu o zestre culturală și stilistică impresionantă, care îl obligă pe privitor la un aniume tip de meditație estetică, deloc comodă, deloc superficială. Și, cu toate acestea, pictura lui Cucerzan își vădește accesibilitatea tocmai prin concentrația de insolit pe care o conține. Ne referim, cum este lesne de înțeles, la evoluțiile sale din ultimii ani, cînd pictorul pare să se îndrepte către un răspuns definitiv față de toate întrebările pe care școala, experiența proprie și a altora din alte timpuri sau generații i le-au putut pune de-a lungul unei întregi cariere. Horea Cucerzan nu mai este la vîrsta descoperirii propriei voci, dar, paradoxal, nu renunță la a-și apropia tehnici și concepte estetice provenind din cele mai recente laboratoare de creație contemporană. Nu-i mai puțin adevărat că personalitatea lui artistică este definită mai cu seamă de această versatilitate stilistică înțeleasă și practicată, în cazul său, nu ca un artificiu exotic sau excentric, ci în virtutea unei deschideri și a unei prospețimi a inteligenței creatoare ce-l scoate din contingent, conferindu-i o aură de perpetuă tinerețe.

În ce constă valoarea demersului artistic întreprins astăzi de pictor la cea de a noua expoziție personală organizată de galeriile românești ? În primul rînd, prin masivitatea și prolificitatea **motivelor plastice** abordate. Impresia generală poate copleși, cu toate că nu întotdeauna un asemenea contact dens „operă-privitor" validează calitativ strădania unui artist. Horea Cucerzan ne propune în expoziția de la „Simeza" un astfel de efort perceptiv prin supralicitarea modulelor stilistice pe care le experimentează în prezent. Sînt de reținut o mulțime de lucrări merituoase, dar care se cam pierd în noianul de „brouilloane", ce nu ar fi trebuit să urce pe simeze, decît numai în măsura în care autorul lor dorește să-și dezvăluie secretele „facerii".

Distingem, totuși, cîteva filoane stilistice solid articulate, ce ilustrează maturitatea și temeinicia actului creator pe care îl întreprinde pictorul. Experiența sa în materie de frescă și artă monumentală, intens exersată în ultimii ani, mai ales pe alte meridiane și în medii artistice de mare prestigiu, l-a ajutat să ne ofere astăzi aceste **răspunsuri plastice** la **problemele plastice** pe care și le-a pus. Pictorul a găsit în multe lucrări elementele expresive cele mai potrivite și mai puternice pentru a ne introduce în atmosfera unei creații, în care se reunesc ecourile artei medievale, renascentiste ori bizantine, dar și tendințele moderniste afirmate în cuprinsul acestui secol, tendințe bazate pe austeritatea severă aproape a mijloacelor de expresie. „Madonele" sale, ca să ne exprimăm generic astfel, au o mare forță emoțională și pledează, în bună parte și în versiunile cele mai închegate, pentru îmbogățirea permanentă a viziunii plastice și a limbajului pictural, într-un timp al expansiunilor totale în macro-și micro-univers. Fîșiile de sac din suprafața pictată (deși termenul nu-i cel mai exact în cazul de față, datorită tehnicilor mixte folosite) rămase libere, fără nici un tratament sau altă intervenție din partea artistului, creează sugestia, foarte energic marcată plastic, a unui „vestigiu" pictural. Pictorul acționează în restul suprafeței în limitele unui desen rafinat conceput, mimînd spontaneitatea și impulsul aleatoriu, dar care inspiră privitorului **un spațiu** și **un timp al simbolurilor hieratice, o mistică a imaginii** reflectînd o **realitate a mitologiilor interioare.** Accente cromatice de intensă vibrație irump, cînd și cînd, din masa neutră a culorilor de pămînt și a ipsosurilor patinate cu tempera, guașă, cu alți agenți cromatici de diferite extracții, peste încărcături și structuri ce sparg planeitatea și ritmurile comune ale picturii de șevalet, în termenii ei tradiționali.

În sala din mijloc, numită de noi din necesități metodologice, „bizantino-renascentistă", sînt grupate creațiile cele mai prețioase ale artistului, dar și mai coerent concepute în termenii unei sintaxe plastice de înaltă factură expresivă și mare rafinament stilistic. Artistul recurge la solide și clare aluzii culturale în susținerea propriei viziuni plastice, deși modalitățile întrebuințate nu-s nici prea îndrăznețe, nici prea ortodoxe. Dar se simte ardența spirituală care le-a nutrit și frenezia stilistică sub care a lucrat pictorul. Cucerzan pune în operă toate mijloacele, este foarte atent la forma și calitatea, la **particularitățile** suportului, pe care le amplifică prin intervenția sa picturală, dînd un sens plastic de sine stătător oricărui detaliu. Pictează în toată suprafața, invadează rama sau ancadramentul într-o tensiune a deconvenționalizării picturii, deși păstrează intactă statura iconică. Și gestul său devine credibil prin curățenia, ca de ritual creștin, cu care își învăluie arhitecturile plastice. În aceste serii remarcabile Horea Cucerzan dă întreaga măsură a măiestriei sale, în acest ceas al devenirii sale artistice. Desenele din expoziție nu sînt în demonstrația ce și-a propus-o artistul față de potențialii săi privitori, decît soclul pe care stă în echilibru deplin creația sa picturală, în ansamblul ei. O artă ce pare a cumpăni în conștiința contemporanilor între trecut și viitor, între statornicie și cutezanță, între mit și realitate, între viață și moarte.

Corneliu Antim

debut regizoral

Rigoare în disperare

Aceste cuvinte ale lui Genet, definind geniul, se pot aplica lui Bernard-Marie Koltès, scriitorul care dispărea acum doi ani, la numai 41 de ani, după o rătăcire fără speranță prin „cartierele iernii"...

În 1984, piesa sa **Combat de nègre et de chiens** primea premiul Ibsen ; un an mai tîrziu apărea **Quai Ouest** care, în versiune românească („Pe cheiul de vest"), a cunoscut recent o montare extraordinară datorată lui **Felix Alexa.** Un debut — ni s-a precizat de la început, și lucrul acesta putea antrena o anume indulgență vizavi de „primii pași" ai unui viitor regizor... N-a fost nimic de felul acesta ! Spectacolul lui Felix Alexa (cei care l-au văzut — puțini, din păcate ! — pot să confirme) a răsturnat toate prejudecățile, toate clișeele (chiar și acela, edulcorat-banal, cu care Cătălina Buzoianu și-a prezentat studentul), a demonstrat înainte de toate, nu atît respectabilul truism al versului cornelian potrivit căruia valoarea..., etc. cît **coincidența profundă** a două sensibilități contemporane : în spațiul neliniștitor **din preajma** acelui hangar, unde se petrece acțiunea piesei („într-o noapte mai neagră decît o noapte obișnuită", spune Koltès), întrebărilor unui tînăr regizor i-au răspuns cuvintele poetului-dramaturg. Direct, fără emfază, cum și întrebările vor fi fost (rigoarea obligă !) ; în **acel** text, cu **acele** cuvinte (precizia gustului nu trebuie să surprindă) Felix Alexa a văzut un spectacol de o forță niciodată trucată, de o sinceritate nici o clipă amăgitoare — a văzut conturul incandescent (chiar dacă „mai negru" ca oricînd) al acestei vîlvătăi de revoltă. Fără compromisuri. Spațiu necesarmente marginal (al tranzitoriului, al intervalității), locul în care se petrece explozia aceasta este, evident, unul care, deși purifică, nu își propune să „rezolve nimic" : căci, mai spune Koltès, „cine urmează pe cine ? cine conduce pe cine ?" Felix Alexa reușește tocmai acest lucru infinit de complicat — acela de a **reprezenta interstițiile** unei situații : în acest fel, cu o inteligență ce, iarăși, nu poate să ne mire, el evită exact riscul „decupării" unei intensități sentimentale care nu există — în lumea lui Koltès (a codurilor ce se stabilesc în vederea tranzacțiilor) ea lipsește cu desăvîrșire... („Un lucru văzut de departe, deplasat, devine cîteodată... mai descifrabil"). Felix Alexa ridică limbajul koltèsian la acea intensitate care-i este proprie — și care vine din muzică, mai degrabă, din acele solo-uri sfîșietoare de saxofon sau de Billie Holiday ; plastic vorbind, referința inevitabilă sînt filmele lui Elia Kazan („La est de Eden", „Pe chei") pe care le citează Koltès însuși ca ocupînd un loc aparte în imaginarul său.

Toată această muncă, ce ar părea imensă, de decelare, selectare, filtrare a influențelor, de montare a universului koltèsian, și pe care Felix Alexa a făcut-o fără efort aparent are, tocmai de aceea, o explicație cuprinsă într-un cuvînt polisemic : **grația !** Punînd în scenă „Pe cheiul de vest", Felix Alexa a dovedit că o are, și nu putem decît să-i dorim o necontenită stare de grație în tevatura teatrului românesc...

Alex. Leo Șerban

tele-imaginea

Viața parlamentară

La început a fost Cepeuneul care ne ținea pînă aproape în zori cu ochii lipiți de ecran și cu încrederea în democrație din ce în ce mai zdruncinată. Înfățișările reprezentanților de partide în dezbateri **hotărîtoare** pentru viitorul ce a decis prezentul nostru cel de toate zilele erau de multe ori grotești și de cele mai multe ori comice. Bătaia în pahar cu pixul a unui personaj ilustru astăzi a fost premonitorie, de fapt era primul gest politic chibzuit. Atrăgea atenția asupra siguranței de sine, a calmității și mai ales asupra seriozității domniei sale în contrast cu o sală ce se distra de mama focului nu numai cu soarta ei ci chiar și cu soarta noastră. Rolul de necontestat și de neînlocuit al televiziunii naționale a fost acela de a ne lămuri că singurul om politic din acea menajerie, om de neînlocuit și de neconfundat este persoana care bate din cînd în cînd cu pixul în pahar pentru a aduce la ordine, la normal, o ceată de inși beți de fericire că au ajuns să-și dea cu părerea despre lucruri asupra cărora nu aveau, de cele mai multe ori, nici o părere.

Dar Cepeuneul și-a trăit traiul și locul său a fost luat de Parlament. Întîi timidă, apoi, din ce în ce mai stăpînă pe sine, televiziunea unică și națională a început să judece și chiar să se judece (vezi cazul domnului ofițer Hamza) cu Parlamentul. Cîteva secunde fixate pe chipul unui domn senator sau deputat spun mai mult decît o lună de campanie electorală. Și toți parlamentarii din lume intră în sala de ședințe încă din prima zi a noii legislaturi cu gîndul la prima zi a viitoarei campanii electorale.

Dar dacă în Cepeuneu lucrurile erau tolerabile din toate punctele de vedere, după o Revoluție cam tot omul e buimăcit și cu imaginația brambura, în noul Parlament orice flecușteț contează. Așa că informațiile ce s-au difuzat despre activitatea parlamentară au devenit foarte repede argumente politice pentru sau împotriva imaginii publice a Puterii. Mai repede sau mai încet, era de prevăzut, s-a ajuns la concluzia că „nu e bine tovarăși" ca tot românul să-și vîre nasul în oala puterii și asta numai pentru că așteaptă filmul cu vînătorul de capete și n-are încotro, asistă și la emisiunea cu pricina.

Și uite așa, „Viața parlamentară" a luat locul lui „Gaudeamus", emisiunea care ne dădea pe la unu noaptea ce nu trebuiau să vadă oamenii care la ora aceea se odihneau spre a munci cu spor în zori de zi. Iar cei care nu dormeau la ora unu noaptea înseamnă că tocmai veniseră din Piața Universității, deci nu mai aflau nimic nou, destabilizatorii...

Aștept momentul în care un detașament serios de oameni care fac ordine o să le bage mințile în cap parlamentarilor.

Momentul va fi urmat de reprogramarea emisiunii „Viața parlamentară" la o oră de interes pentru cei care și-au făcut siesta, în locul lui „Salut prieteni". Vom fi din nou neștiutori și deci fericiți.

Eugen Uricaru

cartea străină

ANNA K. BOVARY

S-a redeschis biblioteca engleză de la București, organizată de British Council. S-a redeșteptat — în mine, în noi, în publicul englez ș.a.m.d. — gustul pentru romane sentimentale așazicînd superioare: **Anna Karenina, Doamna Bovary, Iubita locotenentului francez** ori **Husarul de pe acoperiș.** (Opoziția superior/inferior este, ca orice delimitare literară, total artificială, însă își găsește, cu puțină înțelegere, destui corespondenți și pentru a doua parte a ei: **Love story,** romanele Colettei sau, în spațiul autohton, Drumeș, Desilla și alte medelenisme. Luați, deci, toate aceste afirmații numai sub beneficiu de inventar. Ba nu! Haideți să găsim un criteriu **ex abrupto**: „superioare" sînt cele în care protagoniștii nu se culcă deloc — **Husarul..** lui Giono — sau foarte tîrziu, „inferioare" cele în care autorul nu numai că n-are răbdare și îi obligă la prestații sexuale din chiar primele capitole, dar mai face și comentarii stupide pe această temă. Excepțiile, bineînțeles, nu fac decît să garanteze stabilitatea regulei. Serios, n-aveți senzația că, odată cu această „subtilă" disociere, este inaugurat un nou capitol de istorie literară? ! ?).

Cu toate aceste prejudecăți (și cu mîndria de a fi un vechi cititor al literaturii de expresie engleză), am intrat în sălile de la British Council cu fireasca timiditate a balcanicului care dă ochii din nou cu rafturi pline de cărți noi și frumoase, copertate elegant și lucioase, cu hîrtie fină și de o singură nuanță **excipiens** q.s. Toată această orgie editorială nu putea decît să mă predispună, încă o dată, la fălurite sentimentalisme, pe care nu le mai enunț aici, dintr-o decență exacerbată. Mi-a fost atît de greu să aleg o carte dintre miile tentante, încît, pînă la urmă m-am hotărît să optez pentru unul din volumele foarte noi (și, oricum, mult mai puțin numeroase), expuse la standul special chiar de lîngă intrare.

Pronosticul meu („roman sentimental... superior") a fost — din păcate? din fericire? — unul cît se poate de exact. Privirile mi-au căzut pe **Fata de la Lion d'Or** de Sebastian Faulks, publicată de Vintage anul trecut. Ghiciți, vă rog, la cine trimiteau, în chip de referințe decisive, extrasele din ziare tipărite pe copertă?... La **Karenina,** la Colette și la Fowles **(The French Lieutenant's Woman,** desigur). Autorul e cvasi-debutant **(A Trick of the Light,** celălalt titlu al său) însă din **The Girl at the Lion d'Or** s-au tras deja șapte ediții.

Cărții nu i se pot nega anumite calități — finețea scenelor de cuplu, echilibrul interior și fluența scriiturii —, totuși nu pot împărtăși entuziasmul cronicarului de la **Sunday Telegraph,** care o considera „chiar superioară" amintitei opere a lui John Fowles. Am pus sintagma în ghilimele căci ea aparține recenzentului englez, cu toate că utilizarea unui asemenea vag criteriu în evaluarea unui text literar rămîne oricum superfluă. (Sau dacă vreți, în spiritul paroliței primei paranteze, **Fata de la Lion d'Or** este într-adevăr o operă **superioară,** căci personajele fac dragoste abia pe la pagina 140, deși intenția era evidentă și reciprocă din chiar primele pasaje ale romanului.) Interesantă e opțiunea tipologică a lui Sebastian Faulks: actanții sînt o chelneriță dintr-un orășel de provincie (Janvilliers) și un avocat pe jumătate evreu, autoexilat din Parisul lupanarelor de cinismuri și de lene la conacul de țară moștenit de la tatăl său, călător pasionat și excentric, colecționar de vinuri. Anna este o Karenină ce ascunde o dramă de familie (tatăl ei se răsculase la Verdun și îl împușcase pe comandantul de regiment, fapt ce a atras nu doar condamnarea sa la moarte fără judecată, execuția avînd loc între linii, ci și dizgrația definitivă a familiei sale, moartea de „inimă rea" a soției, oprobriul satului și transformarea fetiței într-o orfană pe care n-o dorește nimeni în afară de unul din camarazii săi, Louvet, care și el o va abandona la vîrsta pubertății, datorită pulsiunilor semi-incestuoase ale tutorelui confruntat cu maturizarea sexuală a pupilei). Charles Hartmann este nu un Charles Bovary ci o... Emma a anilor '30 ai acestui secol. Parisul nemaispunîndu-i nimic, iar provincia fiind populată cu veleitari, escroci și ratați, însăși viața de familie devine pentru el o corvoadă (soția, Christine, nu fusese dorită, căsătoria realizîndu-se în urma unei sarcini imprevizibile, care, culmea, nici măcar nu se va finaliza, în plus ea rămînînd și sterilă). Torturată de sărăcie (singură pe lume la 16 ani, ceea ce impune abandonarea școlii și angajarea pe post de chelneriță) și povara destinului (continua fugă de cunoscuți, oripilați de povestea tatălui ei, ale cărei contururi presa le îngroșase oribil de mult), Anne este o refulată pentru care iubirea unui bărbat de bună condiție — pe care ea îl vede și frumos, și deștept, și tandru —, reprezintă un liman nesperat. Plictisit la culme de stupiditatea și limitele celor din jur, la care se adaugă incompatibilitatea psiho-afectivă a soției, Hartmann este, cum am mai zis, un bovaric, care încearcă să se defuleze rezolvînd complicate probleme de dreptul presei (afacerea Salengro, ministrul lui Léon Blum, acuzat de dezertare în timpul războiului și suspectat de pedofilie în vreme de pace, client deci predilect al ziarelor de scandal). Succesul inițial — încetarea campaniei de presă — se transformă, mai apoi, într-un eșec zdrobitor (presiunea psihologică se dovedește, finalmente, insuportabilă și Roger Salengro se sinucide), ceea ce confirmă, pe alt plan, teza inadecvării totale a lui Hartmann în timp și în spațiu. În plus, așa-zișii prieteni din orășelul în care se retrăsese nu fac decît să-l bîrfească și să-l jefuiască, iar conacul, loc favorit de refugiu, e gata să se prăbușească într-o noapte cumplită. Anne îi apare, în aceste condiții, ca o aventură necesară și, totuși, provizorie (convenințele, eticheta dar și șușotelile de la colțuri ucid). Motivația opțiunii sale finale devine astfel previzibilă — o va părăsi pe Anne, lăsînd-o pe aceasta debusolată, în voia sorții, care, în paragraful final, o împinge către prostituție, după ce, în prealabil, în prima zi de panică, se dăruise cu indiferență detractorului iubitului ei.

Una peste alta, ce ne facem, oameni buni, cu bovaricii ăștia, al căror complicat joc de defulări și refulări aduce numai nefericire celor din jur și lor înșiși? (Parafrazîndu-l pe venerabilul Vlahuță, nu de bovarism mă tem, ci de nemărginirea lui...) Săraca Anna K. Bovary (cu „K" de la angoasele Kareninei), ai cărei pistrui de pe nas și sîni nu au reușit să-l facă pe și mai bovaricul Charles (Hartmann) să ia hotărîrea capitală! Săracele cititoare britanice, care vor fi plîns de soarta cruntă a unei... franțuzoaice! Săracă inima me, fost-am la British Council cu ié...

Dan-Silviu Boerescu

corespondență pariziană

Sfîrșitul spectacolului

Unul dintre drumurile mele zilnice traversează piața Saint Sulpice, un fel de **rendez-vous** al librăriilor pariziene. La Paris, bibliotecile — anevoios și lent aprovizionate, necomputerizate, parazitate de o birocrație cronofagă — nu izbutesc să țină pasul cu vremea. Librăriile, în schimb, fără pereche în Europa, măsoară cu promptitudine și precizie pulsul cultural. Iar în vecinătatea răcoroasă a bisericii Saint-Sulpice, se află una dintre cele faimoase, numită **La Procure.** De curînd, au intrat în rafturile ei cîteva cărți simptomatice. Autorii lor? Nume cu rezonanță: John Searle, Gianni Vattimo, George Steiner. Un american, un italian și un elvețian, cu formații, temperamente și interese diferite, se întîlnesc într-o critică **sui generis** a hermeneuticii deconstrucționiste.

În Editura L'Eclat, (seria „Tirages á part", unde apar de obicei lucrurile „fierbinți") s-a epuizat la iuțeală broșura **Pour réiterer les différences:** ultima bătălie din războiul de durată purtat de pontiful american al filosofiei analitice (John Searle) cu filosoful francez Jacques Derrida. Consecvent cu sine, John Searle nu produce argumente noi peste cele știute, privind interpretarea defectuoasă și simplificatoare a lui Husserl, chestiunea litigioasă a temeiurilor transcendente și mai ales exhibiționismul lingvistic deconstrucționist. (Nu intenționez să intru în detaliile polemicii, de lungă durată, pe care am comentat-o cu alte prilejuri în „Revista de istorie și teorie literară" și în cea de-a doua serie a „Caietelor critice"). Plasată însă într-un anumit context, revenirea aceasta, impetuoasă, dă de gîndit, chiar și numai prin „dicția" ei.

În ceea ce-l privește, Gianni Vattimo, unul dintre filosofii cei mai echilibrați ai momentului, este prezent în librării cu traducerea unei cărți de mare audiență **L'Ethique de l'interprétation,** Editions de La Découverte, 1991. Dacă Searle argumenta că, la urma urmei temeiurile transcendente nu sînt absolut necesare, Vattimo descoperă, între relativismul incontinent derridian și autoritarismul metafizic o cale de mijloc pentru hermeneutică. **Adevărul** pe care pariază ea nu va mai reflecta **un dat de fapt,** fără ca prin asta să se transforme în **himeră.** Criteriul interpretării (un criteriu **etic** în viziunea lui Vattimo) este de găsit în **conformitatea adevărului cu orizontul unui univers cultural particular,** în care au loc experiențe diferite de oricare altele și unde noțiunea de „destin" își recapătă în întregime greutatea. Astfel descifrarea sensurilor se **istoricizează.**

În fine, George Steiner, pe care l-am lăsat intenționat la urmă, este cel mai radical dintre toți. Cartea sa ultimă, recent apărută în versiune franceză — **Réelles présences. Les arts du sens,** Gallimard, „Les Essais", 1991 —, împinge lucrurile mult mai departe decît ar dori probabil, Searle sau Vattimo. Formal, Steiner nu infirmă nici unul dintre postulatele deconstrucționiste, admițînd, că **în termeni logici,** ele sînt inatacabile. Dar, pentru depășirea aporiilor semnalate de ele, ne sugerează să trecem în alt sistem de referință. În mod nu întru totul surprinzător pentru mișcarea contemporană a ideilor, acesta are drept reper... **simțul comun.** Grație lui, în decursul timpului, receptarea marilor opere — Goethe, Dante, Shakespeare, Dostoievski ș.c.l. — a fost întotdeauna — **convergentă** și, dincolo de orice relativism cultural, ierarhia valorilor esențiale s-a constituit după criterii comune. Steiner nu se numără printre cei care se fac că nu văd abisul fără fund în care ne proiectează orice interpretare. Dar prăbușirii libere în hău, cascadoriei hermeneutice fără centură de siguranță a deconstrucției derridiene, el îi oferă o alternativă: alunecarea **controlată,** mizînd pe **un punct de sprijin.** Care anume? Exact acela pe care Derrida și emulii l-au abandonat — adică... transcendentul. Pentru asta, trebuie să ne amintim de unde anume vin critica și comentariul de text: din hermeneutica biblică, pariind pe transcendent și operînd **ca-și-cum** un **dincolo** al sensului ar exista negreșit. Acest „ca-și-cum" — expresia-cheie a cărții lui Steiner — este temelia solidă pe care autorul cărții proiectează o **etică a interpretării** adecvată nevoilor de certitudine ale sfîrșitului de veac și de mileniu. (Nu e lipsit de interes să amintim că Vattimo își plasează de asemeni cartea sub o zodie **morală;** sau că una dintre ultimele scrieri ale unui formalist de calibru greu-ca Tzvetan Todorov se cheamă **Les morales de l'histoire...**)

Așa stînd lucrurile, ce oferă în replică Jacques Derrida — aflat în momentul de față, (dacă ar fi să ne luăm după semnele publice ale recunoașterii sale), într-un punct de apogeu al popularității europene ca și transoceanice?

În aceleași librării, lăsînd deoparte exhibiționismul autobiografic la modă, căruia îi plătește un inevitabil tribut (vezi volumul **Jacques Derrida. Les contemporains,** semnat împreună cu Geoffrey Bennington, Seuil, 1991), filosoful francez este prezent cu o lucrare monumentală **Du droit à la philosophie.** Galilée, 1990. Fără să încerc s-o rezum sau s-o comentez în cîteva rînduri, aș zice că busola ei rămîne ideea de „democratizare" a cunoașterii. De la deconstruirea discursului se trece spre torpilarea structurilor instituționale, eventual și a celor politice. Deconstrucția se erijează în atitudine a spiritului și în opțiune intelectuală, de nu chiar în cheie universală și într-un bun comun pentru public. Lucrul acesta merită privit ceva mai îndeaproape.

Îndeaproape va să zică în primul rînd din proximitatea filosofului însuși. La École des Hautes Études en Sciences Sociales, frecventez o vreme cursul și seminarul lui Jacques Derrida. Un curs de... scatologie numit, pur și simplu, **Philosophie de la merde.** În realitate, cadrul speculativ inventat de maestru este doar o ramă goală în care poate să încapă cam orice. În „Amphi Raspail", unde, săptămînal, Derrida lansează pietre în apă, așteptînd să se arunce după ele auditoriul — extrem de compozit —, îmi vine automat în minte una dintre metaforele preferate ale criticii deconstrucționiste: „casa cu stafii", cu încăperile goale, bîntuite de ecoul vocii tuturor vizitatorilor ocazionali.

„Evenimentul" lecției decurge fără nici un fel de protocol, ca să nu spun mai mult. Nu mă pot împiedica să observ cîtă deosebire față de oficiantul grav care este Genette (și pe care te aștepți să-l vezi purtînd coleretă și perucă pudrată). Pe cît de ostentativ **vieux style** este pontiful francez al poeticii, pe atît de emfatic liberal și nonconformist se arată Jacques Derrida. Nu este, de altfel, singura tehnică de **captatio benevolentiae** pusă actualmente în slujba deconstrucționismului. Maestrul circulă frecvent dincolo de ocean și ceea ce se petrece în Franța într-un cadru mai mult sau mai puțin academic are drept decor, în America, conferințe publice, desfășurate cu mult aparat, de nu chiar cu focuri de artificii. De la o vreme încoace, a devenit foarte la modă în S.U.A., să publici o carte pe a cărei copertă (așa numită a IV-a) se află, sub cîteva rînduri elogioase, semnătura lui Jacques Derrida. Titlurile sînt de asemenea revelatoare. Iată, de pildă: Michael Ryan, **Marxism and Deconstruction.** Exact în momentul cînd el începe să apară în Franța, în America se poartă neogauchismul, în special în cercurile intelectuale. O asemenea sintagmă, se confesează cuiva Derrida, în timpul turneului, asigură o fațadă politică mai „serioasă", firmei, al cărei proprietari riscau, chipurile să fie taxați de ludici iresponsabili. (sic!) Alt titlu — Gregory Ulmer, **Applied Deconstruction** — fixează foarte bine statutul unei foste tehnici devenite filosofie (sau invers?), pe care să-și trăiască, actualmente, declinul.

Ce vreau să spun cu asta? Că deconstrucționismul, în varianta derridiană, a trecut prin mai multe faze, pe drumul laicizării și chiar al carnavalizării. În perioada ei inițială, ermetică, deconstrucția era un ritual pentru inițiați. Ulterior a căpătat un aer mai curînd doctoral. Ezoterismul a trecut în tehnicism. Importul deconstrucției peste ocean a contribuit mult la asta. Este faza cînd hermeneuticile deconstrucționiste se împămîntenesc în critică. Într-unul dintre momentele războiului său cu Derrida — în care, de altfel, ambele părți mobilizează toate resursele de umor și de șarm disponibile —, John Searle observa, pertinent, că deconstrucționismul a trecut din filosofia europeană în critica americană, fără să fi lăsat vreo urmă în filosofia de peste ocean, de cu totul altă orientare atunci, ca și acum de altfel. În special prin școala de la Yale (J. Hillis- Miller, Geoffrey Hartmann, Paul De Mann), hermeneuticile deconstrucționiste se profesionalizează. În fine, în ultimii ani, ele coboară în viață și chiar în piața publică, vizează instituțiile, politica, devin „aplicate". Mă întreb cît va mai trece pînă cînd să auzim de cursuri de „deconstrucție creatoare" — după cum există, spre exemplu „creative writing", dar și... „creative knitting" sau „creative nursing"?... Adaptîndu-se prompt circumstanțelor, Jacques Derrida a trecut din rol în rol — mai întîi pontif, apoi maestru și profesor, în vremea din urmă, tot mai mult regizor și chiar animator. Prelegerile sale capătă un caracter de reprezentație, devin **living theatre,** pentru toate gusturile, profesiunile sau vîrstele.

Este și acesta un semn că peste spectacolul cu numeroase și fastuoase reprezentații al deconstrucției începe să coboare cortina.

Monica Spiridon

iulie, 1991

HUGO GUTIÉRREZ VEGA

HUGO GUTIÉRREZ VEGA (n. 1936), poet, actor, regizor, profesor universitar, diplomat, prieten al României, este actualul ambasador al Mexicului la Atena.

CÎNTURILE DESPOTATULUI DE MOREEA, volum de versuri încă inedit în spaniolă, este rodul experienței sale elenice, în speță al contactului cu fascinantul oraș-fantomă Mistra, capitală a Peloponezului bizantin — Despotatul de Moreea —, ce a supraviețuit șapte ani dispariției „Cetății celei unice" : căderii Constantinopolului.

În aceste poeme, Hugo Gutiérrez se lasă cotropit de fascinația timpului nostalgiei, recreind un Ev Mediu „enorm și delicat", scăldat în lumina postmodernă a decadenței, văzute însă, paradoxal, ca una dintre constantele vieții și creșterii.

Cînturile Despotatului de Moreea

I

Anevoioasă strădania nopții acesteia de a se-nstăpîni
asupra zilei.
Luptă-ntunericul, iar soarele flutură flamuri viorii.
Negura întinde corturi pe cîmpie
și cetățuia din Mistra se-aruncă în brațele muntelui.
Departe se ghicește lunca lui Eurotas
iar Taigetul își afundă-n umbră chipurile-i de piatră.
E ceasul să pășești pe cărări născocite,
să te pierzi prin scheletul orașului.
Licăre palatul Despotatului
si o lumină sovăie-ntre zidurile mănăstirii trezite
la viață

— Se aude zarva senină a morților
în prima umbră ce-o aruncă asfințitul ;
zarva aceasta ce are puterea senină
a celor care nu se mai tem de nimic,
a celor care nu mai pot suferi nici o
stricare —

II

Orașul bizantin a avut parte și de carne și de rîsete,
de vorbe frumoase și de idei anevoie atinse.
Într-însul zac morții : frînci, greci, bizantini,
venețieni, romani, muscali de-ai Contelui Orloff...
Acum zac împreună iar gîlcevile lor sînt mai
inofensive
decît chiar floarea galbenă care vestește primăvara.
Pe uliți se rotesc visurile suspendate,
prin vestigii de ferestre ies mîinile lor avide.
Pe-aici trecură mătăsurile Bizanțului,
sunară scuturile ce apărau Constantinopolul
surpat în vacarmul istoriei.
Constantin Paleologul și-a ascuțit aici paloșul curb
și a plecat să piară cu ultimele zvîrcoliri ale Cetății.
Istoria i-a scris numele, apoi l-a cernut cu praf,
dar astăzi retrăiește în florile albastre așternute la
picioarele statuiei sale
de o copilă cu mîini primăvăratece.
Nu are lună noaptea bizantină.
Mai bine e să rămîi nemișcat
și să închipui pașii retrăiți
Sus, pe cornișa palatului Despotului
flutură flamura cu pajură bicefală
Zărim și nu zărim toate acestea
Și-ntre umbre ce cresc răcnește hohotul vieții.

III

Cînd a sosit vestea împresurării Cetății nepereche
îndrăgostiții se aflau la mijlocul îmbrățișării.
Ea, cotropită cu totul, auzi strigătele
și le șterse închizînd ochii.
El, cotropit cu totul, prelungi taina.
Seara-i păstră neștiutori de toate,
orb dăruiți dăruirii-ndoite.
Preoți cutreierau pe străzi
bălăbănindu-și crucile ;
oștenii plecau privirea-n pămînt
și lăsau să le cadă spada din mînă ;
femeile țipau către ceruri
și un albastru fără pată neagă tragedia.
Ea, cotropită cu totul,
și el, împresurat precum Cetatea,
se cufundară într-o-mbrățișare
ce cuprindea toate clipele unei vieți.
Strada se prefăcu într-un lung bocet
și-o pală de vînt înghețat îi despărți pe-ndrăgostiți.

IV

Toate teribilele profeții se împliniră : căzu Cetatea
și lumea
își pierdu chipul cel cunoscut. Suspinul lui Nicolae
al V-lea
zgudui apele Tibrului. Împăratul Frederic al III-lea își
ascunse fața în mîini și timp de cincisprezece zile se
închise în iatacul său meditînd la cît de trecătoare sînt
lucrările omenești. Toate bisericile Romei se cerniră, iar
clopotele lor bătură în dungă, a moarte.

Numai Despotul de Moreea refuză să accepte
realitatea. Se
feri că în castelul lui Guillaume de Villehardouin
și decretă
că Cetatea n-a căzut. Chemă la sine pe ierarhi
și le-aminti
spusele lui Chrysoloras și Gemistos Plethon, și preț
de zece
nopți dădură roată unei caverne neoplatonice
iluminate de
ideea că omenescul e nepieritor.

Pe uliți domnea spaima. Pînă și copiii știau că
Bizanțul nu
mai este, dar nimeni n-o rostea cu glas tare. Cetatea
moartă
trăia în Mistra, și Despotul ieși la fereastra castelului
spre-a da citire unei epistole a lui Constantin
Paleologul
mort de șase luni, în care era vorba de spulberarea
Turcului
și de dăinuirea Cetății.

Înșelării îi fu dat să trăiască șapte ani. O-nsufletea
Demetru Paleologul ; alt adevăr nu-ngăduia în
Despotat. Cînd
în 1460 își predă spada turcilor, șopti la urechea
frumoasei
lui soațe : „Acesta-i un coșmar, Irina. Mîine cînd
ne vom
trezi, pe turnuri flutura-va doar stindardul cu pajura
bicefală".

A doua zi, adierea agită flamura Profetului, însă
Demetru nu
zări, de la fereastra închisorii, decît tot praporii
Bizanțului ; răsuflă ușurat și hohotele sale răsunară
prin
toate defileele Taigetului.

Prezentare și traducere de
Victor Ivanovici

Cu EUGÉNE VAN ITTERBEEK despre poezie și istorie

S-a născut la 21 ianuarie 1934 în Belgia. Este licențiat în drept și filologie romanică. Și-a dat doctoratul cu o teză asupra creației poetice a lui Charles Péguy. A scris numeroase eseuri despre poezie : Panorama van de hedendaagse Franse letterkunde (1964), Actuelen 2 (1976), La poésie en chiffres (1987) etc. A tradus din Justo Jorge Padrón, Alain Bosquet. Este secretar general al Asociației Europene pentru Promovarea Poeziei fondată la 31 octombrie 1979 cu ocazia primului Festival European de Poezie din Leuven (Belgia). Este directorul și editorul Caietelor din Leuven (Louvain) și al revistei PI. Volumul său de versuri „In pragul nopții" urmează să apară în curînd în limba română.

— Stimate domnule Eugène Van Itterbeek sînteți organizatorul a cel puțin douăsprezece Festivaluri Europene de Poezie care au reușit de fiecare dată să adune poeți remarcabili din întreaga Europă. Este un demers aproape vizionar dacă ne gîndim la ideea unei Case Europene a Poeziei. Ce ne puteți spune legat de această experiență remarcabilă ?

— Pentru mine poezia înseamnă în primul rînd un mod de existență și prin urmare implică și verbul „a acționa". Îmi place să încit, să creez oportunități și condiții pentru a cultiva această floare rară și sensibilă a lumii moderne — poezia — Mă bucur de fiecare dată cînd împreună cu poeții veniți din toate colțurile Europei ne simțim locuitori ai planetei (poeziei) și nu ai unei țări anume, limitată geografic, lingvistic sau economic. Nu am însă nici orgolii organizatorice și nici tentația puterii și controlului asupra acestor întîlniri admirabile. Consider poezia sau mai degrabă POEZIA un patrimoniu cultural european care trebuie salvat într-un secol dominat de tehnocrație și militarizare.

— Ce v-au învățat atîtea Festivaluri de Poezie ?

— Foarte multe evident iar caietele din Leuven pot fi în acest sens un original manual de poetică. Nu găsesc că ar fi o exagerare ca printre drepturile omului să fie stipulat și dreptul la poezie. Acest drept le este răpit oamenilor în modul cel mai insidios cu putință prin tot felul de „diversiuni economice" (goana după cîștig, consumismul exagerat, frustrarea materială a țărilor din est etc.) care îi împiedică să-și găsească dispoziția spirituală și sensibilitatea la poezie. Ori, la fel ca și muzica cu care de altfel se înrudește la origini, poezia le redă oamenilor profunzimea și demnitatea de ființe gînditoare.

— Cum priviți problema naționalităților în viziunea unei viitoare Europe unite ?

— În calitatea mea de flamand întrebarea dv. mă pune într-o situație delicată. Pentru viitor, sînt convins că vom avea societăți multiculturale cu elemente naționale ce vor interfera constructiv în așa fel ca fiecare etnie să-și găsească poziția armonică și fertilă în plan cultural. În plan concret la propunerea secretarului de stat dl. Ion Vartic, intenționăm în colaborare cu Ministerul Culturii să creăm la Sibiu un centru de poezie omolog celui din Leuven. Astfel Festivalurile Internaționale de Poezie vor putea fi găzduite alternativ în orașele Leuven și Sibiu. Urmează ca acest proiect să fie înaintat Parlamentului European și Consiliului Europei.

— Înțeleg că nu agreați puterea și nici manipularea umană pe care aceasta o implică. Ce părere aveți despre dictatură ?

— Cred că mai degrabă ar fi trebuit să vă pun eu această întrebare dat fiind că ea a reprezentat pentru dv. o experiență existențială marcantă în cei peste patruzeci de ani de comunism. Pentru mine dictatura este un alt fel de a spune „distrugere". Căci ea acționează printr-un fel de energie negativă care construiește și organizează modele (sociale, economice) sortite în final distrugerii. Din păcate istoria a demonstrat cu prisosință că există adevărate talente negative în a planifica și organiza distrugerea.

— Ceea ce mi se pare paradoxal este că se ajunge la distrugere pornind de la incitarea unui „demon al binelui" ca să citez ilustrul roman al lui Henry de Montherlant. Se pare că sfîrșitul acestui mileniu devine din ce în ce mai demoniac, ce credeți ?

— În măsura în care trăim într-o lume scindată schizoid și diabolic între Est și Vest, Orient și Occident aflate într-o confruntare permanentă și nu în ultimul rînd periculoasă pentru întreaga planetă. Recent am citit o lucrare a poetului libanez Salah Stétié asupra crizei din Golf. Iată că poeții se implică tot mai mult în viața socială și politică. Salah Stétié atrage atenția asupra tipului de relație condițională dintre Orient și Occident. „Occidentalii gîndesc astfel" scrie el, „voi orientalii aveți nisip și petrol. Noi avem tehnologie. Voi nu ne interesați decît prin ceea ce aveți nu prin ceea ce sînteți". Tocmai în acest tip de relație afacerist dominatoare rezidă și viciul comunicării, subliniază poetul libanez. Criza din Golf scrie el, ilustrează în fond conflictul profund dintre cultura occidentală (americană) și cea orientală (arabă). Schimbul, comunicarea, nu se fac precumpănitor la nivelul lui **être**, al culturii spirituale ci al lui **avoir** și **pouvoir** recte al tehnologiei și dominației economice.

— Credeți că se vor găsi în acest sens soluții ?

— Fără îndoială. Totul este să se evite soluțiile utopice, ireale și de aceea generatoare ale distrugerii.

— Este cazul să revenim la poezie !

— De fiecare dată cînd sînt copleșit de probleme și asta mi se întîmplă zilnic, îmi repet și eu exact același lucru : „Să revenim la poezie".

— În ce măsură credeți că dialogul pe care îl purtăm acum este poetic ?

— În măsura în care ne aflăm, atît dumneata cît și eu, în aceeași situație de nomazi sau dacă preferi termenul de pelerini, pe bătrîna planetă Terra. Doi poeți discutînd și visînd pe o insulă de metafore, pierdută undeva în deșertul de beton al metropolei.

— Nu contează care metropolă ?

— Pentru eternitate, în nici un caz !

Interviu realizat de
Silvia Chițimia

moda, altfel

Sub egida florilor (IX)

În pictură Moda Florilor nu poate avea sfîrșit. Tentația e prea mare și a dus la capodopere.

Jan Bruegel de Catifea (1568—1625) : lîngă o casetă cu bijuterii, pe o masă pe care trei inele și un pandantiv strălucesc aproape real, pe o pomieră de metal (poate de aur), strigă : „Eu sînt cea mai frumoasă !" o cunună de flori. Tabloul se află la Bruxelles și e numit **Natură moartă** dar cununa e mai vie decît florile din cîmpii sau grădini, le are pe toate deși e greu de crezut că a putut fi împletită, ele aparținînd unor regiuni și anotimpuri diferite, jerbere, trandafiri, garoafe, albăstrele, nu-mă-uita, nuferi galbeni, steluțe, mimoze și sclipiri de petale greu de recunoscut. O cunună pe care numai Flora ar putea s-o poarte.

Andrea Belvedere (1642—1732) e regele picturilor florale ; sînt considerate superioare celor flamande, de același gen. Tablourile lui sînt o literatură pictată cu migală, sînt compoziții cîntărite impecabil, conțin culoare, viață, splendoare, visare, muzică. Linia suplă, înaltă, elegantă din „Tulipani e garofani" sau cea din „Garofani" — ambele tablouri aflîndu-se la Napoli, Museo „Duca di Martina", á la Floridiana, sînt verticale ce împart desăvîrșit spațiul pînzei, pe care, atît vasul cît și corolele au surîsuri de email. La Sorento, Museo „Correale di Terranova", bogăția florală crește, zambile și bujori, și bulgări de zăpadă vin să îmbrățișeze sărbătoresc eternele lalele, în „Fiori e frammento architettonico". Și tot aici, vasul cu maci taie respirația, în învolburarea petalelor bătute, mireasma și narcoza sînt exprimate ademenitor. „Ghirlanda di fiori", cu rafinament evident, nu are credibilitatea rustică, temperamentală, a cununii din tabloul lui Bruegel de Catifea. În schimb, toate variațiunile pe temă de „Fiori", pe care pictorul le-a imortalizat, sînt greu de egalat. Belșugul sufletesc pe care pînzele îl respiră, bogăția solicitantă a naturii pe care pictorul o exprimă, echilibrul între somptuos, gras, fragil, diafan, colorat, exuberant, debordant de sublim (majoritatea tablourilor se află la Madrid, Museo del Prado) ne fac să considerăm că „I fiori di Andrea Belvedere", sînt unice în lume, pentru că, artistul, inspirat, a transfigurat fascinația viziunii despre natura florii în sine, într-o floare definitiv sfințită prin pictură, asupra căreia a acționat cultura de rafinat om de litere, a pictorului. Bucuria coloristică e senzuală și are gradații de valori stilistice. Între cascadele de garoafe, trandafiri și lalele, între rîurile de flori de cîmp, își are culcușul „exaltarea frumuseții". Dar amănuntul nu-l fură pe creator. El simte arhitectura cadrului, pentru că simțind-o a ales-o, și de aceea face din pictura sa „armoniosa eleganza".

Ruysch (1664—1750) **Fructe și flori**, Florența, Galeria Pitti ; de data aceasta pictorul s-a depășit pe sine. O rodie tăiată în două insinuează povești de semințe și fructe rare ; florile însă, au înnebunit, sînt, efectiv personaje, flori din natură.

Florile lui Cézanne, Renoir, Gauguin, Van Gogh, sînt altfel de flori. Ele sînt comunicări sufletești, stări de contemplație, de disperare, de resemnare, de speranță, de transmiteri de idei, de orgolii cenzurate pentru o „anumită burghezie" care nu accepta decît motivele florale. Eu fac parte din această categorie de iubitori de pictură. Iubesc florile. Și chiar dacă n-am scris despre Luchian, Petrașcu, etc., vă mărturisesc că îi iubesc, dar recunoașteți că, a iubi florile nu înseamnă a cunoaște și a scrie despre tot ce există în lume, despre flori sau pictori, ci a le acorda drept major în sufletul adînc al simțirii noastre și al educației noastre.

Corina Cristea

BERNICE RUBENS

„În lumea de apoi“

Intr-o densă scriere epică cu virtuți poetice și de parabolă, Bernice Rubens, distinsă reprezentantă a prozei engleze contemporane, deținătoare a prestigiosului „Booker Prize“, evocă istoria lui Sabbatai Zvi, „Noul Mesia“ (acțiunea cărții se petrece în sînul unei comunități evreiești din Turcia secolului al XVII-lea), personaj aflat la granița labilă dintre legendă și realitate. Cartea (o subtilă îmbinare între narațiunea autorului și „jurnalul“ lui Saul, tînărul supraviețuitor al unor pogromuri, devenit discipol al Noului Mesia) se constituie într-o meditație gravă pe marginea aspirației omului spre Dumnezeire, a limitelor și fragilității sale în patetica sa confruntare cu absolutul.

„...astăzi ne-am plimbat la malul mării. Mîine pornim spre Smirna. Sabbatai nu are sentimentul că pleacă în surghiun. După spusele lui, drumurile noastre nu se despart de ființa mării, căci, dintotdeauna, căminul său s-a aflat în preajma mării. Sabbatai era bine dispus și vreme îndelungată am stat amîndoi întinși pe nisipul fin. „Străzile Smirnei vor fi înțesate de oamenii ce se vor buluci să-mi iasă în întîmpinare, murmura el. Se cuvine să dăm un caracter cît mai sărbătoresc acelor clipe !“.

M-am străduit să-i domolesc un pic entuziasmul. Profeții n-au fost niciînd bine primiți în orașul lor de baștină — oricine știe acest lucru ! Sabbatai era convins însă că intrarea sa în Smirna va fi un adevărat triumf. „Vom străbate întregul oraș pe jos, o ținea el într-una. Din loc în loc, mă voi opri și voi ține scurte predici. Vom străbate cartierul armenesc, vom trece prin mahalalele în care viețuiesc musulmanii săraci și, bineînțeles, nu vom ocoli nici cartierul în care locuiesc creștinii căci toată suflarea omenească tînjește după cel în care s-a-ntrupat Mesia. Dar oare ce veșminte se cuvine să port în acele clipe“, se-ntreba el, frămîntat de gîndurile lui.

Aveam sentimentul că Sabbatai este asemenea unui copil ce se pregătește pentru o petrecere și-mi venea să-i plîng de milă. Am găsit apoi un ungher mai ferit și ne-am scăldat amîndoi acolo unde apa nu era prea adîncă. Sabbatai ședea pe spate, cufundat în unde. „Mă aflu în leagănul lui Dumnezeu ! murmura el. Cel de sus mă leagănă asemeni unei mame. Mă mîngîie ca un părinte iubitor. Stă la sfat cu mine de parcă mi-ar fi frate. Și asemeni unui îndrăgostit **mă dezmiardă lin.** Pe cer, în plină zi, lucesc stele și peștișori de aur zboară printre nori. Pe fruntea mea, Cel de sus a aprins luminări căci sînt ades cufundate în beznă căile sale. În Smirna s-au aprins faclele, scumpul meu Saul, și locuitorii orașului mă așteaptă !“ Știam, de bunăseamă, că în acele clipe, Sabbatai avea fierbințeli. Mai știam apoi că, nerăbdător să se întoarcă acasă, în noaptea aceea nu va dormi. Mă rog Celui de sus pentru el, mă rog din toată ființa mea ca Smirna să-l primească cu brațele, deschise.

...căci cum vom putea oare rămîne orbi în fața acelor străzi goale, în fața acelor oameni ce nu ne vor da nici o atenție, văzîndu-și mai departe de treburile lor, nesimțitori la venirea noastră, trecînd pe lîngă noi ca pe lîngă străini ?

„Privește, Saul, s-au adunat cu toții în fața casei mele, murmura Sabbatai. Privește, sînt mii și mii de oameni ! Să pornim grabnic la drum, dragul meu, să nu mai zăbovim nici o clipă !“

I-am apucat strîns mîna și-am simțit că fierbințeala lui mă arde ca un pîrjol. „Sabbatai, Sabbatai, ne-au uitat, dragul meu, ne-au uitat cu toții“, i-am șoptit eu. Atunci el m-a împins cît colo. Nu cu mînie, ci un dispreț și cu un soi de teamă. „Cînd te-am cumpărat, am gîndit că-mi vei fi ca un frate“, mi-a spus el.

Deși în trecut, locuitorii Smirnei îl ceruseră insistent lui Sabbatai să vină în mijlocul lor, acum, ei îl uitaseră. Căci cel în care s-a-ntrupat Mesia se cuvine să se afle la fața locului, să viețuiască mereu printre adoratorii săi. Oamenii au nevoie de un Mesia în carne și oase, altfel el nu există decît în imaginația lor. Or Sabbatai stătuse prea multă vreme departe de ei. Și apoi, Europa toată era, bintuită acum de indivizi ce pretindeau că reprezintă întruchiparea lui Mesia. Ei își făcuseră apariția printre creștinii din Germania, Franța și Polonia. Ba chiar și Anglia își avea un Mesia propriu — un soi de quaker — Jacob Naylor pe nume. Nici Imperiul Otoman nu părea să facă o excepție căci, nu mai departe de orașul Ossa, apăruse un individ ce-și luase numele de Jesus Eli Messiah, ba mai mult, dăduse trei dovezi clare ce s-ar fi zis că-l îndreptățesc pe deplin să poarte acest titlu.

Sabbatai își avea însă documentul său. Nici unul dintre ceilalți nu dispunea de o dovadă atît de puternică. Cu toate acestea el era neliniștit căci s-ar fi zis că spiritul său se cufundase într-un soi de eclipsă. Pe cei din familia sa, deznădejdea tînărului îi tulbura pînă la lacrimi. Cînd auzi însă că va reveni în Smirna, Mordeccai, părintele său, se simți mai ușurat. Melancolia grea ce pusese stăpînire pe el nu-l părăsea însă. În fiecare sîmbătă, bătrînul se ducea la sinagogă și se ruga fierbinte pentru refacerea fiului său. Iar noaptea, cînd rămînea singur și se așternea tăcerea, îl implora pe Dumnezeu să-l țină pe Sabbatai cu mințile rătăcite căci această stare, cel puțin, îl făcea fericit. Apoi, umil, bătrînul își cerea iertare pentru această nesăbuită dorință.

La cîteva săptămîni după revenirea lui Sabbatai în Smirna, Mordeccai primi vestea că rabinul Eskapa se afla pe patul morții și că, înainte de a-și da sufletul, dorea numaidecît să-i vadă fiul. Înainte de a da frîu liber bucuriei ce-i mijea în suflet, bătrînul îi ceru iertare lui Dumnezeu, apoi îi mulțumi fierbinte că i-a trimis o asemenea veste căci, de bunăseamă, Sabbatai avea să se bucure din adîncul inimii la auzul unei asemenea vești. De altfel, mătușa Sarah îi povestise deja lui Mordeccai cum fusese flagelat și umilit fiul său la Constantinopol așa încît bătrînul întîmpina sfîrșitul rabinului cu destulă seninătate. Lui Sabbatai i se comunică în grabă vestea primită. Mesajul reuși să-l facă să iasă din izolarea pe care și-o impusese și să-și părăsească iatacul. Îl iertase de mult pe rabinul Eskapa căci în suferințele la care fuse supus de către acesta vedea o expresie a vocației sale de martir. După o pauză de mai multe săptămîni, se spălă iarăși pe tot corpul cu apă proaspătă și lucrul acesta îl făcu să tînjească din nou după îmbrățișarea mării. Apoi străbătu odăile casei părintești tăcut, fără să scoată o vorbă și ieși pe ușă. Mordeccai îl privi cu atenție și-și spuse că fiul său arăta acum un pic mai bine.

Sabbatai fu condus în iatacul rabinului Eskapa și, în clipa cînd ajunse acolo, femeia ce-l veghea la căpătîi îi lăsă singuri. Bătrînul zăcea în pat, cu capul sprijinit în perne. Chipul îi era palid ca cenușa. Sabbatai își înfrînă cu greu un sentiment de superioritate la gîndul că el era atît de sănătos și puternic. Zăbovi o clipă apoi se apropie de patul muribundului.

— Vă implor să nu vorbiți, ar fi un efort prea mare pentru dumneavoastră, șopti el. Doriți să vă citesc ceva ? La căpătîiul bolnavului se afla o Biblie ebraică și tînărul întinse mîna s-o ia. Bătrînul făcu un semn cu capul, dîndu-i a înțelege că nu dorea să i se citească nimic, apoi îi ceru să se apropie de el. Avea o voce stinsă și răgușită și pentru a-l putea auzi, Sabbati se aplecă asupra lui.

— Trei lucruri am a-ți spune... murmură rabinul Eskapa. Bătrînul era, de bunăseamă, conștient că nu mai avea mult de trăit și, așa sleit de puteri **cum** era, se străduia să nu-și irosească **zadarnic** ultimele clipe. Nu mai **avea timp** pentru cuvinte meșteșugite ci se cuvenea să meargă direct la esență. În primul rînd, aș dori să-ți cer iertare, murmură el.

Sabbatai dădu din cap. „Nu este cazul, șopti el, v-am iertat de mult, încă din clipa în care biciul dumneavoastră îmi atingea trupul“.

Bătrînul își încreți buzele. Tonul împăcat cu care fuseseră rostite aceste cuvinte nu-i plăcea deloc așa că trecu cu ușurință la al doilea mesaj.

— În al doilea rînd, șopti el, aș dori să știi că tu nu ești Mesia ! Nu ești Mesia, nu, ți-o spun cu toată tăria ! Vocea îi devenise dintr-o dată mai răgușită și plină de mînie. S-ar fi zis că-și rezervase toate forțele numai și numai pentru a spune acest lucru. Nu, nu, nu, tu nu ești Mesia, ți-o spun cu toată tăria, șopti el din nou, apoi capul i se prăbuși în perne și respirația i se îngreună și mai tare. Numai că nu sosise încă clipa să-și dea sufletul. Mai avea un al treilea și ultim mesaj de transmis. Sabbatai îi atinse mîinile reci și simți dintr-o dată cum îl cuprind fierbințelile. Faptul acesta îi făcu o neasemuită plăcere. Se-ntreba în sinea lui ce-avea să urmeze după această izbucnire plină de patimi. Rabinul Eskapa zăbovi o clipă ca și cum ar fi încercat să prindă puteri noi. De altfel, s-ar fi zis că nici el nu știa prea bine ce voia să mai spună. Acest ultim mesaj parcă n-avea nici o noimă ci, pur și simplu, exprima o dorință izvorîtă din instinct. Or asta nu-i făcea de fel plăcere și știa că n-avea să moară în pace decît atunci cînd avea să-și descarce sufletul. Degetele prinseră să i se crispeze nervoase.

— Sabbatai, Sabbatai, murmură el, aș dori să primesc binecuvîntarea ta...

În vreme ce rostea aceste cuvinte, își dădu seama cît de deplasate erau, dar asta nu însemna că erau lipsite de logică, căci în halul în care se afla bătrînul nu se simțea în stare să se înfrunte nici cu Dumnezeu și nici cu Diavolul. Voia ca în clipa în care își va da duhul să nu se teamă nici de unul nici de celălalt. Lui Sabbatai îi veni să rîdă în hohote, dar se stăpîni și, apropiindu-și degetele arse de fierbințeală de fruntea bătrînului, începu să se roage în tăcere. Cînd isprăvi, rabinul Eskapa îi mulțumi și-i făcu semn să plece. Sabbatai se înclină. Ar fi vrut să mai spună ceva, dar nu găsi nimic potrivit pentru acele clipe. Oricum, binecuvîntarea semnifica, într-un fel, clipa supremă și, cum o bucurie imensă îi cuprinsese întreaga ființă, indiferent ce-ar fi spus nu și-ar fi putut ascunde acest sentiment. Părăsi camera victorios nu din pricină că el era viu și bătrînul avea să moară ci din pricină că fusese răzbunat.

Lumina zilei scădea, sosea clipa lui preferată. Se îndrepta spre țărmul mării cu sentimentul că-și regăsește adevărata casă. De cum ajunse acolo își scoase vesmintele și, smulgînd un smoc de ierburi, prinse a se freca cu ele și ca prin farmec toate îndoielile îl părăsiră. Acolo, la țărmul mării, în chiar acele clipe, luă hotărîrea de a pleca la Ierusalim. Sosise timpul pentru a face acest pas căci în orașul sfînt lumea îl aștepta de mult. Intră apoi în apă și înotă lin pînă la stînca lui. De mult nu se mai cufundase în unde, de mult nu mai simțise mîngîierea binecuvîntată a mării ce-i dădea puteri noi. Acolo, în unde, își recăpăta harul și retrăia acea stare de extaz ce-l făcea să se simtă împlinit. Ajuns la stînca lui, se prinse bine de ea, respiră adînc, apoi se lăsă la fund, în lumea tăcerii. Deschise ochii larg și privi atent peștișorii ce înotau în jurul lui, minunîndu-se cum reușeau să se strecoare fără a-i atinge trupul. Se înclina ușor cînd într-o parte cînd în alta și ei îl ocoleau cu aceeași mare agilitate. Se întreba în sinea lui dacă ei știau că el este Mesia. Stăpînit de aceste gînduri, reveni la suprafață și, urcîndu-se pe stîncă, privi stelele cerului. Și așa gol cum era, stelele i se păreau fundalul pe care se profila silueta lui și marea o imensă scenă pe care el pășea. Se mai cufundă o dată în unde, ciulind urechea la zvonul șoptit al rugăciunii ce-o murmura în sinea lui, apoi reveni la suprafață și, îmbrăcîndu-se în grabă, porni spre casă, cuprins de o mirifică stare de exaltare.

Mordeccai era convins că Sabbatai este cuprins de fierbințeli, dar faptul acesta nu-l tulbura defel căci bucuria ce se citea pe chipul fiului său îi dădea acestuia un aer sublim. Mătușa Sarah se împărtăși și ea din bucuria nepotului ei și astfel reuși să pregătească cele de cuviință pentru cină cu și mai multă ușurință. După mai multe săptămîni, întreaga familie se aduna iarăși în jurul mesei. Cina pregătită era un adevărat festin. Mordeccai, Joseph, Elijah și Saul se așezară fiecare la locurile lor, cu un sentiment de ușurare. Sabbatai fu ultimul care sosi la masă. În semn de prețuire, Mordeccai îi ceru fiului său mai vîrstnic să binecuvînteze pîinea și vinul. Apoi, după ce se săvîrșiră cele de cuviință, somptuoasa cină fu servită.

Prezentare și traducere de Virgil Lefter

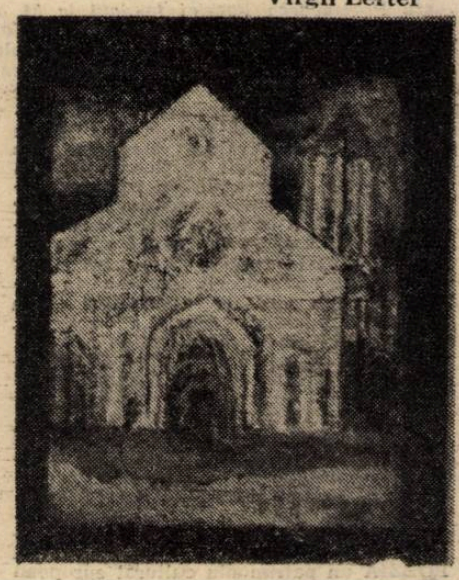

față și profil

Jurnal de călătorie

Într-un mare oraș străin, călătorul se simte însingurat chiar dacă ar fi adaptabil ca un cameleon. Nu puteam face nici eu excepție și ar fi fost tare bine să nu fiu chiar singur de tot în metropola Londrei. Noroc că, în cîteva rînduri, m-am intersectat cu Marian Popescu și intersecția aceasta n-a fost fără urmări benefice pentru liniștirea mea intelectuală dar și culinară, întrucît temutul critic teatral n-avea nici un complex provincial în magnificele restaurante ale Albionului, cel perfid în sosuri, fiind singurul român cu care puteam împărți eficient deliciile unui **Ratatouille Casserole** cu **jacket potato** și care nu avea de gînd să leșine ca o domnișoară în fața vreunui **Lemon chicken** cu sos de vin alb. În Charing Cross, într-un local indian, ne-am amintit împreună cuvintele lui Kipling : „Orientul cînd te cheamă, să nu pregeți niciodat'...“ și n-am pregetat. Dar dacă nu ne venea simultan mintea românului de pe urmă să stingem cu dulceață de gutui arsura unui **skeesh kebab** decolam ca două dirijabile (uzuale pe malul Tamisei) și literatura română ne pierdea pe amîndoi.

După măsura vocii și prestanță, englezii l-au crezut pe Marian Popescu lord, plasîndu-l într-o reședință din zona ombilicală a Londrei unde însă un vecin negru exersa noaptea la clarinet. De altfel, prima grijă a teatrologului, cînd a ajuns, a fost să se intereseze de deosebirile între demnitățile de Lord, Cavaler și Mare comandor. Gazdele noastre nu știau nimic, așa că bietul om n-a aflat nici pînă azi ce dorea să știe.

Cu toate aceste senioriale înfățișări și preocupări, omul nostru știe bine de glumă, o parte rezistentă a scrisului său sînt pamfletele. La alții însă, are grijă să acționeze ca tampon. Te entuziasmezi de un spectacol — Marian Popescu îți va spune paisprezece elemente majore profund negative. Ieși furios din sală, cu gînd să razi tot — același Marian te va convinge de zece calități esențiale care ți-au scăpat. Eu care sînt impulsiv am hotărît să nu mai discut cu el despre spectacole.

Iar despre teoria teatrului n-am curaj să aduc vorba întrucît, în acest domeniu, autorul **Intoarcerii la Ithaca** e de o erudiție fioroasă în fața căreia ori îți ții gura, ori faci pe impresionistul.

Noroc că revista bilunară **Teatrul azi** apare semestrial și astfel am ocazia destul de rar să mă rușinez de incapacitatea-mi în descifrarea termenilor tehnici ai maestrului. Și astfel, estimînd că premiera primei mele piese la București va fi cam peste 20 de ani, se cheamă că vor urma între mine și M.P. două decenii de pace.

Acum cînd scriu Marian Popescu este în Irlanda unde joacă crochet (distracția sa favorită) cu ducii locului pe o pajiște verde-verde. De altfel și el este puțin cam duce fiind, la UNITER, „vicele“ unui prinț al Danemarcei. Păi nu ?

Horia Gârbea

REDACȚIA și ADMINISTRAȚIA : București, Calea Victoriei nr. 133, tel. 59 67 60
Tiparul executat la Imprimeriile Coresi

10 lei

BIBLIOTECA ASTRA

BIBLIOTECA „ASTRA"
SIBIU

Luceafărul

Săptămînal editat de Uniunea Scriitorilor din România

Serie nouă ● miercuri, 31 iulie 1991 **31 (79)**

george astaloş

I. Peluze de solzi

Tu. Apariţie surprinzătoare a solstiţiului. Nici azur singerînd nici crepuscul fumegînd. Nimic în afara măreţelor puncte cardinale. Ţîşnind într-un cîmp de revoltă. Nici melci nisipoşi nici cochilii deschise. Nimic în afara unui pîntece palpitînd de dorinţe. Ezitînd între flux şi reflux. Aici. În mai multe decît eternul acvatic. Te aştept crucificat. Pe o imensă peluză de solzi.

II. Arc

Apa reflectă imagini. Deformate de valuri. Somnul adoarme instincte. Pustiite de vînt. Visul trezeşte dorinţe. Sublimate în timpul plutirii. În adîncuri se văd încă. Arcul fricii. Şi arcul supunerii. Fructele de mare tăinuiesc întotdeauna. Arcul păcatului. Şi arcul ispitei. Sub ochiul acvatic ce ne priveşte. Timpul navighează cu mult înaintea direi vaporului.

III. Aqua mater

În undele mele cu peşti solitari. Răsuna o anumită chemare. Al cărei ecou tulbura ordinea marilor întinderi. Şi numai cînd persista. Percepeam nuanţa direcţiei sunetului. Şi numai cînd persista. Şi numai cînd se pierdea. Înţelegeam revolta ascuţită a simţurilor. Şi numai cînd se pierdea. Era o chemare obsedantă. Pe care marea o răsfrîngea fără-ncetare. Un cîntec dionisiac de împerechere. Elogiu celei mai folositoare prezenţe.

Traducere de Vasilica Pituţ

Număr ilustrat cu reproduceri după lucrări de Ion Mândrescu.

DENIS DE ROUGEMONT
Pactul de la 1291 a întemeiat Elveţia

— pag. 16 —

Criză parlamentară? Criză politică!

Discutarea Legii privind privatizarea cel mai important act legislativ după legea fondului funciar, a cunoscut o situaţie de criză politică, criză ce a fost tratată la diferite niveluri şi în diferite medii cu destulă seriozitate. Ce poate fi mai convingător, în acest sens, decît faptul că partidele de importanţă relativ minoră, dar reprezentate în Parlament, au fost somate şi au acceptat să se conformeze în a-şi dovedi alinierea. Pentru F.S.N. desconspirarea adevăratei orientări a acestor partide (PDAR, PL-AT, MER) înseamnă consumarea unei mari şi importante resurse strategice de capital politic. Ecoul în electorat va fi important. Dacă existau destui alegători dispuşi să recunoască independenţa acestor formaţiuni, ceea ce asigura o cantitate de voturi deloc neglijabilă ca fiind inactivă din punctul de vedere majoritar, ceea ce era bine pentru FSN, după această manevră urmează o clarificare şi deci o radicalizare a electoratului. Să cîştige din acest proces FSN ? Ne îndoim. Acestui conglomerat îi plac lucrurile neclare, apele tulburi. Cei nehotărîţi înclină în cele din urmă cu Puterea, măcar din instinct de conservare ori sub presiunea spiritului gregar.

Demonstraţia domnului Marcian Bleahu prin care încerca să susţină necesitatea şi mai ales utilitatea unei opoziţii din interior a fost infirmată la nici o jumătate de oră, exact de cei cărora li se adresase cu un apel la raţiune şi la patriotism. Amendamentul său, asemeni tuturor amendamentelor propuse de UDMR au fost respinse de o maşină de vot nu doar motivată ci şi iritată. Iritată că este nevoită să funcţioneze la lumina zilei, fără perdeaua protectoare a opoziţiei tradiţionale.

Punctele controversate sînt destul de bine cunoscute de cei mai mulţi dintre interesaţi iar atitudinea majorităţii parlamentare este paradoxală — adusă ori numită în Parlament pe baza unui program economic electoral — acţionează pornind de la principiile contrare acestuia. Purtătorul de cuvînt al coaliţiei opoziţioniste domnul Nae Bedros a făcut o critică exactă, precisă. Răspunsul dat de Guvern este vag, generalităţi şi adjective. Domnul prim-ministru afirmă că proiectul Legii privatizării a fost discutat cu economiştii români şi se bucură de susţinerea acestora iar organizaţia profesională a acestora neagă şi protestează. Propaganda guvernamentală susţine că Proiectul este de obîrşie românească, informaţiile difuzate în presă ne spun că s-au cheltuit nenumăraţi dolari pentru a-i determina pe experţii străini să participe la întocmirea acestuia.

Ni se spune de la Guvern că polonezii au căzut în extaz aflînd de proiectul românesc şi s-au repezit să-l preia, ei fiind deci în situaţia groaznică de a nu fi reuşit întocmirea unui astfel de proiect, în schimb o lume întreagă ştie că Proiectul Balcerowicz care se aplică în Polonia cu succes (măcar stoparea şi reducerea inflaţiei pot fi considerate un succes !) datează din 1933 —1984. Chiar atît de mare să fie criza politică încît să se recurgă la astfel de copilării ?

Eugen Uricaru

Luceafărul

Director
LAURENȚIU ULICI

Redactor șef adjunct
EUGEN URICARU

Secretar general de redacție
MIRCEA CROITORU

dictatura personală

Cai verzi pe pereți: visînd la libertate

Prin pură reînnoire spirituală, nemîntuiți, visînd la libertate.

Visînd, de fapt, la cai verzi pe pereți : am făcut caz, în ultimele două numere ale „Luceafărului" de privarea politică de libertate postrevoluționară, de un aspect al ei. Anume de faptul că la 18 februarie 1990 au fost arestați cu japca manifestanți nevinovați, pașnici, din Piața Victoriei, după regizarea spargerii sediului Guvernului prin „forțele sale obscure", atent direcționate. Manifestanți aruncați în secret în beciurile Poliției Capitalei : fără cercetări, fără o minimă judecată a lor, fiind „uitați" acolo intenționat, dați dispăruți de familii... Pînă la 13 iunie 1990, cînd au fost eliberați cu forța de manifestanții Pieței Universității, consternați de descoperirea lor aici, cu totul întîmplătoare ! În după-amiaza zilei de 13 iunie manifestanții Pieței Universității cerîndu-și arestații la Poliția Capitalei (clădire ce avea să fie părăsită, după un scenariu preconceput), arestații din dimineața de 13 iunie din Zona Liberă de Neocomuism și greviștii foamei, habar neavînd de soarta arestaților din 18 februarie ! Culmea, beciurile Poliției Capitalei fiind ocupate cu acești nefericiți ai sorții, dezumanizați din februarie pînă în iunie în urma tratamentului fascist carceral ! Arestații din dimineața de 13 iunie fiind duși, în secret, maltratați cu ferocitate în beciurile Poliției Feroviare bucureștene : sub presiunea străzii, ei fiind eliberați în 13 iunie, după-amiază, de torționarii noii democrații, aduși cu duba din beciurile Gării de Nord și descărcați în fața Poliției Capitalei ! Fapt ce avea să instige manifestanții „golani" la violență, asediul Poliției Capitalei extinzîndu-se : arestații din dimineața de 13 iunie, plini de sînge, vînătăi, cu hainele rupte pe ei avînd să se întîlnească, ireal, stupefiant, cu arestații din 18 februarie abia eliberați de manifestanții Pieței Universității, niște umbre care abia se puteau ține pe picioare, isterizînd pur și simplu mulțimea protestatară martoră... Din acest moment, mișcarea de stradă radicalizîndu-se periculos, gradat, o radicalizare perfect controlată de profesioniștii Umbrei : voi reveni...

Îmi cer scuze, fac eu ce fac și mă lungesc nepermis cu introducerea la scurta poveste legată de noua postură în care m-am aflat în 19 mai 1991, aceea de naș religios pentru doi foști „golani" pașnici ai Pieței Universității, foste victime ale abuzurilor neocomuniste legate de 13—15 iunie 1990, cînd au fost arestați ilegal pentru zeci de zile la rînd ! Doi foști „golani", foste personaje ale **Jurnalului unui martor** („carte" a mea plină de peripeții ciudate tipografice în acest moment !) ce ar putea, cu umor, să mulțumească azi, în definitiv, domnilor „infractori" I. Ilîescu și P. Roman, petru reținerea lor aberantă în pușcărie, abia aici, în pușcăria forțată făcînd cunoștință unul cu altul: în 10 mai 1991 avînd să se căsătorească la Primăria sectorului IV — București ! Între timp, ajunși amîndoi membri activi ai Alianței Civice... Unde am rămas ?

Episodul VII. Ales peste noapte naș religios, așadar, nemulțumit de mine însumi, somnoros, bărbierit proaspăt, cu soția fericită că a ajuns să fie naș, în sfîrșit, de cînd m-a tot bătut ea la cap să cununăm pe cineva și să le botezăm copilul ce li se va naște, să ne mai răscumpărăm păcatele pe lumea asta, că vezi, avorturile din tinerețe se răzbună, de aia ne tot merge rău și o luminare albă, mare, la biserică, nu strică niciodată să o aprindem pentru cei morți și, separat, pentru cei vii și uite ce ocazie s-a ivit pe nepusă masă, hai, nu te mai codi atît ! Venit în blugi și fără cravată, dar cu flori, acasă la mire, de unde să putem să plecăm împreună în căutarea bisericii unde un părinte — „golan" al Pieței Universității și sfinția sa și membru al Alianței Civice, asemenea tuturor celor prezenți să participe la săvîrșirea „comuniunii spirituale" —, unde un părinte ne așteaptă să ne blagoslovească...

Liviu Ioan Stoiciu

(Va urma)

semn

Generații

Ciudată mai e și lumea asta literară ! Ciudată pentru că membrii ei încearcă să se opună evidențelor, mai ales prin primele lor tinereți, aproape ca și membrii vreunei puteri politice, însă ajunși la putere nu tocmai în prima tinerețe. Un grup de poeți tineri, acum cîteva săptămîni, încercau să demonstreze că n-ar face parte din aceeași generație cu alți cîțiva, ne-grupați chiar dacă publicați în aceeași revistă — NOUĂZECI. Desigur, desigur, e vorba de generații literare, am putea să spunem. Dar nici termenii vieții literare, oricît ar fi ei de elastici în concepția multora dintre noi, nu sînt chiar atît de manevrabili — poate — încît să-și refuze evidențele. Neînțelegerea sau nemulțumirea pornea de la faptul că un critic, Laurențiu Ulici, îi citase pe toți, și „grupul de la Brașov" și pe ceilalți, ca făcînd parte din generația '90. Las la o parte faptul că generațiile nu se succed ca bilele de la tragerea loto-pronosport,țișnind din zece în zece ani, adică din secundă-n secundă sau și mai des, dacă privim din unghiul de vedere istoric. Întîmplarea făcea că acei tineri poeți, cu toții, erau născuți cam prin aceiași ani, acum vreo trei decenii. Tot întîmplarea făcea că ei scriu și experimentează poezia pe căi proprii, lucru ce se poate constata cu ochiul liber și cititor. Pentru că istoria literară de pînă azi se folosește de categorii rigide, precum cea de generație, ar fi trebuit să înghită și acest hap al vieții precum — vrînd-nevrînd — le vor înghiți și pe celelalte. Desigur că oamenii — deci și artiștii — au dreptul (e unul dintre drepturile omului) să se simtă în ce generație a lumii doresc, dar e și dreptul celui de sus să-i așeze în acea generație în care-i convine Lui. Cu toate că avem păreri diametral opuse, mulți dintre noi am fost rînduiți pe aceeași policioară a istoriei : priviți numai la televizor, la **parlamentabilii** noștri și la miniștrii noștri și veți vedea, dragi prieteni, cu cine sînteți contemporani, ba chiar în aceeași generație. Le putem nega acestora, în numele vreunor principii ferme, dreptul de a vorbi în numele nostru, le putem nega ideologia, dar nu putem spune că facem parte din aceeași generație. După cum, dacă sus se va citi catalogul, vom avea surpriza de a fi cot la cot cu mulți dintre ei. Or, enumerarea poeților de o anumită vîrstă dintr-o țară sau dintr-o lume ce altceva e decît transcrierea unui catalog, ce altceva decît un who's who care — în orice caz — nu e făcut nici spre a supăra nici spre a mulțumi pe cineva, ci doar spre a consemna ! A nu dori să fii consemnat e un gest frumos, patetic poate, dar inutil, în lumea aceasta cît și — cine știe — în cealaltă. Oricît de tînăr sau oricît de bătrîn ar fi poetul, el trebuie să se aștepte și la lucruri mult mai rele decît enumerarea alături de cei de care se simte departe. Și este, în fond, atît de aproape.

Nicolae Prelipceanu

Vorbe de pe corabia lui Sebastian

● ALCIBIADE: „Știți ce va face **Partidul România Mare** dacă va lua puterea în țara asta? O să-i belească pe toți fasciștii unguri, o să-i țină numai în șuturi pînă la graniță, să se ducă la cocina aia a lor numită Ungaria!". **(România Mare)** ● FĂNUȘ NEAGU: „Declar pe proprie răspundere că fostul criminal Vișinski nu avea pumnul atît de dur ca Excelența sa James Baker. La vremuri noi, oameni noi. Mulțumim, Iisuse, am ajuns unde tînjeam". **(Totuși iubirea)** ● ALCIBIADE: „Așa că, d-le ambasador, ca să punem capăt acestui nou tip de bombardament — cel al nervilor, al sfidării, al umilirii — spuneți-ne pe șleau: ce vrea America de la poporul acesta? Pe cinea vrea șeful dv. (care nu e altul decît fostul director al temutei C.I.A.) să instaleze în fruntea României? Și încă ceva: nu vă e rușine obrazului la toți să vorbiți de democrație, de drepturile omului, de valorile umanismului, cînd ați început să ne tratați ca pe niște vite necuvîntătoare, arătîndu-ne de la distanță cîte o traistă de fîn, pe care o ascundeți iute, ca în cel mai stupid joc de copii înapoiați? Domnule ambasador și tovarășa Americă, de ce vă băgați voi nasul în existența unui popor cu mult mai vechi și mai nobil decît voi toți la un loc?". **(R.M.)** ● Dr. VIOREL GH. VODĂ:... „întru atingerea scopului ei final de dominație mondială, finanța internațională a pus la cale dizolvarea «lagărului socialist»". **(Europa)** Bine a făcut! ● EUGEN FLORESCU: „Aprindeți luminări pentru generalul Iulian Vlad !" ; „Spiritului lui patriotic și omeniei lui mulți îi datorează viața...". **(Democrația)** ● TUDOR POSTELNICU: „Dar dv. nu știți cîtă popularitate am avut în Buzău, așa cum am fost. Am făcut enorm pentru oraș și pentru județ".;... „știu că am făcut mult bine. Și omul de rînd nu cred că ar putea să uite acest lucru". **(Interviu, în Adevărul)** ● LIVIU IOAN STOICIU:... „dl. I. Iliescu ne declara că ne îndreptăm cu pași repezi spre o societate civilă (a naibii societate civilă, în orice caz, cînd un burtă-verde, un infractor periculos cu numele C. V. Tudor, președinte de partid ultraextremist, poate să sfideze Justiția română și să jignească în public Procuratura, instigînd la violență pe admiratorii săi, fără să i se întîmple nimic...) **(Cotidianul)** ● RADU CĂLIN CRISTEA : „Minciuna cocoțată pe catalige a **României Mari** își are publicul ei, chemat cu disperare în ultimele două numere ale respectivului hebdomadar să vină să-l salveze pe dl. Vladim cărula i se întentase, după propria afirmație, o «mascaradă de proces». Au venit la procesul de la Ploiești vreo două sute de oameni, adică mult mai puțini decît se spera": „C. V. Tudor este la ananghie și rămîne de văzut cît de emoțional va reacționa justiția în fața perorațiilor acestui bătător de cîmpi". **(Cuvîntul)** ● DANIEL TOMESCU: „Campania iresponsabilă a lui Tudor Corneliu Vadim si-a atins scopul. În mintea încinsă a hoardei, dl. Robu este vinovat de toate nenorocirile care ne-au însingerat istoria, de la asasinarea lui Mihai Viteazul și pînă la cutremurul din '77."; „Asistența răcnește extaziată, »Vaa-dim / Te iubim». Nerone al nostru zîmbește. Viitorul îi este asigurat. Are cine să-i trimită pachete în pușcărie".; „Incredibil. În orice țară din lume inculpatul ar fi fost pus în lanțuri imediat. Caragiale se întoarce în mormînt de ciudă că nici un personaj de-al său nu atinge penibilul clopotarului național". **(Expres-magazin)** ● MĂDĂLIN MATICĂ : „În fața Tribunalului, o mare masă de femei nevrotice și bărbați destul de beți își așteptau idolul. Mulți dintre ei veneau din Tg. Mureș, Pitești, Oradea, Brăila, Giurgiu. Băieți indoctrinați de alcool și de «România Mare» cereau cu vehemență: «Moarte lui Robu!», «Adevăr pentru Vadim!», «Faceți dreptate!»... iar zgubiliticele admiratoare ciripeau haotic: «Vadim, te iubim!»și «România mare strălucește-n Soare!»". **(Cațavencu)** ● Subinginer AUREL MUNTEANU, Ploiești: „Cine e împotriva distinsului scriitor și poet C. V. Tudor e împotriva țării!". **(R.M.)** ● ECATERINA DUMITRACHE, Ploiești: „Sînt mama unui ofițer promoția 1989 care vă seamănă, domnule Vadim, și, să știți, vă iubesc ca pe fiul meu". **(R.M.)** ● GH. BUZILĂ, Ploiești: „În nobila luptă v-ați cucerit un loc de onoare în Pantheonul României și în istoria neamului românesc". **(R.M.)** Ați înțeles, este vorba de dl. Vadim... ● N. DOBRIN: „Cu puțin înainte de a înfunda pușcăriile ROMÂNIEI MARI (Nr. 57), Alcibiadele duplicitar, consecvent coprofagiei nondietetice, încearcă însă o gargară cu Dero". **(Cațavencu)** ● VASILE BARAC (traducere și adaptare) : „Sexualitatea adevărată, aceea a emoțiilor profunde, care face ca totul să se dea peste cap nu are nimic de a face cu povestirile gogonate, imagini la fel de mincinoase ca cele ale realismului socialist"... **(Democrația)** ● VLADIMIR SIMON: „Parte din redactorii angajați au părăsit ziarul. În sine, faptul nu are nimic spectaculos sau condamnabil".; „Firește, cînd acesta se transformă în vagabondaj, începe să semene cu prostituția".; „Divorțul s-a produs în urma atitudinii pe care mi-am asumat-o în legătură cu momentul semnării Cartei pentru reformă și democrație.. **(Viitorul românesc)**.

Petre Stoica

Protest

Constatăm cu mare îngrijorare formele aberante, deosebit de periculoase și degradante pentru spiritualitatea românească, pe care publicații extremiste le propagă cu stăruință programatică. Din spațiul acestor reviste extremismul xenofob și antisemit a proliferat, scandalos, și în alte publicații, sporind pericolul fenomenului. Această atitudine antiintelectuală și antiromânească, ca o expresie a demisiei de la patriotismul curat, tinde să înfățișeze lumii o imagine deformată a unei Românii primitive și zăvorîte în ea însăși. Integrarea țării noastre în circuitul valorilor culturale și economico-politice universale e de neconceput cu încurajarea acestei mentalități. Conștiința intelectuală românească, sincer democrată și atașată principiilor toleranței umanitare, protestează cu energie împotriva recrudescenței xenofobiei, șovinismului și antisemitismului, cerînd Parlamentului și Guvernului României să adopte neîntîrziat măsurile necesare stăvilirii acestui flagel.

Constantin Abăluță, scriitor, **Radu F. Alexandru**, scriitor, **Ștefan Agopian**, scriitor, **Ștefan Andriescu**, istoric, Prof. univ. **Silviu Angelescu**, scriitor, **Tiberiu Avramescu**, red. șef — Ed. Minerva, **Cezar Baltag**, scriitor, red. șef revista „Viața Românească", **George Bălăiță**, scriitor, **Maria Belciu**, scriitor, **Adriana Bittel**, scriitor, **Marcian Bleahu**, senator M.E.R., Prof. univ. **Dan Berindei**, istoric, membru corespondent al Academiei, **Ana-Maria Boariu**, editor, Dr. **Fane Boeraș**, medic, **Marius Bodochi**, actor, **Nicolae Breban**, scriitor, red. șef revista „Contemporanul", **Virgil Bulet**, scriitor, **Radu Bogdan**, istoric al artelor, **Constanța Buzea**, scriitor, Prof. univ. **Gh. Buzatu**, istoric, **Augustin Buzura**, scriitor, membru corespondent al Academiei, Acad. **Nicolae Cajal**, prof. univ., **Mircea Ciobanu**, scriitor, red șef al Ed. Eminescu, **Livius Ciocârlie**, scriitor, **Gheorghiță Ciubotariu**, medic, **Paul Cernovodeanu**, istoric, **Ion Cocora**, scriitor, Prof. **Virgil Cândea**, istoric, membru corespondent al Academiei, Prof. univ. **V.N. Constantinescu**, membru corespondent al Academiei rectorul Institutului Politehnic București, **Dr. Monica Constantinescu**, șef lucrări I.M.F., **Ștefan Constantinescu**, medic, **Sorana Coroamă-Stanca**, regizor, **Valeriu Cristea**, scriitor, Prof. univ. **Aurel Codoban**, Ing. **Horia Cosma**, **Daniela Crăsnaru**, scriitor, director al Ed. Ion Creangă, Prof. univ. **Ov. S. Crohmălniceanu**, scriitor, **Constantin Cubleșan**, scriitor, **Cristian Hagi-Culea**, regizor, **Dan Damaschin**, scriitor, Prof. univ.**Ascanio Damian**, arhitect, **Ion Maxim Danciu**, ziarist, **Gabriel Dimisianu**, scriitor, **Mircea Dinescu**, președintele Uniunii Scriitorilor, Prof. univ. dr. **Valeriu Dinu**, **Ștefan Augustin Doinaș**, președinte de onoare al Uniunii Scriitorilor, Dr. **Ion Dumitriu-Snagov**, istoric, Prof. univ. **C. Gh. Dimitriu**, medic, **B. Elvin**, scriitor, **Carmen Firan**, scriitor, Prof. dr. **Radu R. Florescu** — Boston College SUA, **Alexandru George**, scriitor, **Valentin Gheorghiu**, pianist, Asistent univ. **Ovidiu Ghitla**, **Dinu Grama**, director al Ed. Științifice, **Ioan Groșan**, scriitor, **Mihai Giugaru**, scriitor, **Ioana Ieronim**, scriitor, **Vasile Igna**, scriitor, director al Ed. Dacia. **Marcel Iureș**, actor, **Bálogh Iózsef**, scriitor, **Ion Bogdan Lefter**, scriitor, **Ioachim De Diego Lopez**, arhitect, **Virgil Leon**, ziarist, **Constantin Lucaci**, sculptor, **Toma George Maiorescu**, scriitor, Asistent univ. **Liviu Matei**, Prof. univ. **Nicolae Manolescu**, red. șef al rev. România Literară, **Adrian Marino**, scriitor, **Mihai Măniuțiu**, regizor, **Radu Mareș**, scriitor, Prof. univ. **Andrei Marga**, decan Facultatea de Filosofie — Cluj, **Virgil Mihaiu**, scriitor, **Anca Măniuțiu**, Prof. univ. **Victor Ernest Mașek**, scriitor, Prof. univ. **Camil Mureșan**, istoric, membru corespondent al Academiei, **Nicolae George Mureșan**, scriitor, **Ion Mircea**, scriitor, red. șef revista Transilvania, Acad. **Ștefan Milcu**, **Ioan Milea**, ziarist, Prof. univ. **Mircea Martin**, director Editura Univers, Prof. univ. **Dumitru Micu**, **Dan C. Mihăilescu**, scriitor, Prof. univ. **Mircea Muthu**, scriitor, **Cristian Moraru**, scriitor, **Ion Mureșan**, scriitor, Prof. univ. **Eugen Negrici**, director al Edit. Eminescu. **Marta Nicolescu**, **M. Nastac**, ziarist. **Andrei Oișteanu**, scriitor, **Gabriela Omăt**, ziarist, **Mircea Opriță**, scriitor, **Z. Ornea**, scriitor, director al Ed. Minerva, Prof. univ. **Marian Papahagi**, scriitor, prorector al Univ. Cluj. **Dora Pavel**, scriitor, **Eugen Pavel**, cercetător științific, **Marta Petreu**, scriitor, **Mircea Petean**, scriitor, **Marcel Popa**, istoric, director al Ed. Enciclopedice, **Ovidiu Pecican**, ziarist, Prof. univ. **Vasile Puscaș**, Prof. univ. **Ion Pop**, scriitor, **Cristian Popișteanu**, istoric, red. șef revista Magazin Istoric, **George Pruteanu**, ziarist, **Tania Radu**, ziarist, Prof. univ. **Toma Roman**, scriitor, **Aurel Rău**, scriitor, red. șef revista Steaua. **Corneliu Rău**ță, **Banu Rădulescu**, scriitor, red. șef revista Memoria, Prof. univ. **Victor Săhleanu**, **Valeria Seciu**, actriță, Prof. univ. **Eugen Simion**, scriitor, red. șef revista Caiete Critice, **Mihai Sin**, scriitor, director Ed. Albatros, Dr. **Ioan Seț**cu, deputat. Prof. univ. **Virgil Stanciu**, Prof. univ. acad. **Ștefan Ștefănescu**, **Alexandru Ștefănescu**, scriitor, **Elena Ștefoi**, scriitor, **Maria Sommer** arhitect, **Vlad Sommer**, inginer. **Hanibal Stănciulescu**, scriitor, **Călin Stegerean**, grafician, **Mariana Șipoș** scriitor, Prof. univ. **Pompiliu Teodor**, membru corespondent al Academiei, Dr. **Rodica Trifu**, medic primar, **Cristian Teodorescu**, scriitor, Prof. univ. **Răzvan Theodorescu**, președinte al Televiziunii Române, **Dumitru Țepeneag**, scriitor. **Mircea Țicudean**, ziarist. **Laurențiu Ulici**, scriitor, red. șef revista Luceafărul, **Eugen Uricaru**, scriitor, Prof. univ. Ion Vartic, scriitor, **Tudor Vlad**, scriitor, Dr. **Mihai Voiculescu**, medic primar, Prof. univ. **Henry Wald**, scriitor.

Logica unei alianțe

Carta pentru Reformă și democrație semnată recent de primul ministru Petre Roman împreună cu liderii a trei partide care purtau alte nume decît partidul de guvernămînt — cine să conteste că, fonetic văzînd lucrurile, FSN, PNL — AT, MER și PDAR sună fiecare altfel ?! — Carta aceasta deci a suscitat comentarii pro sau contra în toate publicațiile politice românești, precum și în afara lor. Dar, iertată să-mi fie îndrăzneala, nicăieri n-am sesizat vreo încercare de analiză a respectivului eveniment de pe poziții **logice** nu doar pur politice. Ziarele afiliate FSN-ului — în genere extrem de șubrede la capitolul logică, de unde și precaritatea lor la capitolul gramatică — au ridicat în slăvi evenimentul, practic fără să-l înțeleagă, ci numai pentru că așa era „indicația" de sus, și dovezi în acest sens se pot aduce din absolut toate publicațiile feseniste cu și din acelea ținînd de partidele implicate în semnarea sus-numitei Carte. La rîndu-le, publicațiile partidelor din opoziție și o bună parte din cele independente, au blamat actul, tot fără să-l înțeleagă, acuzîndu-l de două lucruri: demagogie și fariseism, acuzînd totodată conducerile partidelor semnatare — pînă mai ieri considerate de opoziție sau măcar independente — de interese nomenclaturiste, ambele grupe de acuzații fiind pe cît de juste pe atît de neesențiale. Încerc să privesc această Cartă din perspectiva **logicii**, ținînd cont, firește, de semnificația ei politică și îmi pun două întrebări la care încerc să răspund pe scurt. Prima: de ce a simțit partidul de guvernămînt nevoia de a atrage de partea programului său reformist o parte, dorită cît mai mare, a formațiunilor politice parlamentare, mai cu seamă a celor din opoziție ? Răspunsul poate veni tot sub formă de întrebări. Pentru a împărți cu alții răspunderea de dezastrul economic în care ne aflăm ? Greu de crezut de vreme ce nici o clipă formațiunea la putere nu și-a exprimat vreo îndoială în legătură cu justețea și adecvarea propriului program. Pentru că, presimțind pierderea de teren electoral, a încercat să capteze bunăvoința, atestînd deschiderea sa spre dialog și colaborare ? Nici atît, pentru că, pînă azi cel puțin, nici un gest al FSN-ului, mai exact spus al executivului nu a lăsat loc unei atari ipoteze. Pentru că ar urmări să-și creeze un alibi pentru o eventuală sincopă socio-economică în preajma alegerilor ? Nici asta, pentru că dincolo de imprevizibilul situației politice românești, tehnocrații executivului știu bine — din istoria ultimelor decenii — că finalmente victoria politică nu stă în reformă ci în psihologia electoratului român crescut patruzeci și cinci de ani în ideea — acum concretizată — că marele controlor de calitate al oricărui program moral e stomacul. Or, psihologia nu se schimbă prin alianțe și regrupări întru reformă ci prin pîine. În ce mă privește, cred că motivul adînc al ofertei guvernamentale reprezentate de această Cartă a fost vechea, foarte cunoscuta de noi și în tot estul, dorință a partidului unic de a avea tovarăși de drum. Nu aliați — comuniștii nu cunosteau noțiunea de aliat — ci tovarăș de drum, adică cineva bun de la kilometrul cutare la kilometrul cutare al drumului guvernării, cineva util și utilizabil la un moment dat și pînă la un moment dat. Oricît ar părea de ciudat pentru FSN, partidele care au semnat Carta sînt dracul cu care te înfrățești ca să treci puntea. Că dracul s-a dovedit a fi abia un biet drăcușor fără viagă — dat fiind că principalele partide de opoziție au refuzat să semneze, pînă acum, Carta, e o altă problemă care mă face să cred că dacă e să fie cineva dezamăgit în urma actului istoric al semnării Cartei, apoi acela nu poate fi decît FSN-ul, respectiv guvernul d-lui Roman, pentru că nu cu surogate gen MER, PDAR sau PNL—AT ar fi vrut el să se întîlnească sub textul Cartei, ci cu PNL, PNT-cd, UDMR, PSD etc. Plauzibil, nu ? Acum a doua întrebare lămuritoare : de ce au semnat numita Cartă cele trei formațiuni politice ? Mai întîi o precizare pe care, din păcate, presa noastră n-a făcut-o pentru că n-a văzut-o : nu formațiunile au semnat Carta ci conducerea lor, și aceea parțială. Or, noi știm, dintr-o iarăși veche experiență comunistă, că nu partidul contează ci cel sau cei care-l conduc, conform reputatei democrații nomenclaturiste a vieții de partid din România comunistă. Dar, să trecem. Așadar, ce-au vrut cei în cauză ? Să propună un program propriu de reformă ? De unde ? că nu-l au ! Să limiteze tendința totalitară a FSN-ului printr-o împărțire a puterii ? Dar puterea nu era de împărțit, ca putere reală. Atunci ? Probabil, sfînta, pardon, drăcească nomenclaturizare ! Cu atît mai mult cu cît venea după un eșec în aceeași direcție. Sau poate nevoia, cum mi-a mărturisit un lider al uneia dintre aceste formațiuni, de a zăgăzui accesul extremismului și antisemitismului ? Ei as !! Extremismul nostru, antisemitismul nostru, pentru cine are vederea bună, nu e decît o diversiune politică. Așa a fost întotdeauna. Adevărul e unul, puterea de azi — am numit guvernul d-lui. Roman — a sesizat, în al doisprezecelea ceas că deciziile sale nu sînt urmate, ba dimpotrivă, de cei care ar trebui să le execute. De aici degringolada. Apoi, partidele semnatare ale Cartei, n-au nici o șansă de a parveni la putere dacă aceasta nu le este oferită fie și sub formă de fărîmituri. Un joc stupid e totul. De care nu sînt vinovați feseniștii și nici cele trei formațiuni aliate întru reformă. Nici vorbă. De vină sîntem, ca și pînă acum, noi toți și mai ales aceia dintre noi — majoritatea — care nu știu că statul de drept înseamnă și statul drept. Din păcate, ne-a intrat în sînge — și poate că n-am avut încotro — ideea înfrozitoare din străvechiul îndemn care zice că, în viața asta, „capul ce se pleacă sabia nu-l taie". Nu spun că nu e așa, spun doar că dacă e așa e mai mult decît tragic. E fără ieșire. Din perspectiva zicalei de mai înainte, cei care au semnat Carta au fost fără îndoială, deștepți. Tristă, și deloc onorantă deșteptăciune...

Laurențiu Ulici

Marea tărăgănare

În vremuri ca acelea deloc nu s-ar putea spune că oamenii își stăpîneau istoria ci, dimpotrivă, ei erau întru totul la voia ei.

(Cronicar anonim)

Puține greșeli te vor costa mai mult, fiule, decît aceea cînd vei permite supușilor tăi să afle care sînt într-adevăr gîndurile și intențiile tale.

(Învățăturile Împăratului Roșu către fiul său)

Protejată de scuturi dar și de bombele fumigene ale unei propagande sîrguincioase în menținerea confuziei actuala Putere persevorează cu nedezmințită îndîrjire într-o **strategie a tărăgănării**, atît în domeniul politic cît și în cel economic.

Graba ce pare să fi cuprins guvernul în a-i obliga pe domnii parlamentari să voteze, cum ne-cum dar înainte de vacanță, legea privatizării, nu contravine decît aparent logicii tărăgănării, ba chiar confirmînd-o. Contradicția de fond a proiectului de lege în cauză : **să privatizăm, dar Statul să mențină pe mai departe monopolul asupra puterii economice**, indică tocmai intenția unei privatizări tărăgănate atunci cînd se va trece la aplicarea legii. Deocamdată, la fel ca și în cazul altor legi semnificative pentru (ne)despărțirea de vechiul sistem, guvernul este dispus să negocieze — 160 de amendamente ! — în privința **amănuntelor**, ceea ce nu înseamnă că pînă la urmă nu va obține „prețul" dorit, recurgînd este dat într-o formă concisă de lozinca întotdeauna, la disciplina de partid a majorității parlamentare — vorba d-lui Birlădeanu, la o adică, dacă vrea, majoritatea fesenistă poate vota chiar expulzarea din țară a opozanților !

Urmărindu-se dară ce ? Întrebare cîtuși de puțin confortabilă într-o logică binară, tocmai pentru că tărăgănarea poate implica ambiguitate.

Răspunsul la care îndeamnă rememorarea începuturilor noii guvernări ca FSN = PCR, adică tărăgănarea vizînd și semnificînd adaptarea sistemului comunist la situația de criză și la decalajul uriaș (economic, științific, tehnologic, militar) față de Occident. Într-un fel, era firesc să se întîmple astfel, avînd în vedere proveniența și, implicit, formația celor aparținînd „emanației revoluționare" a cărei componență, eterogenă în primele zile după răsturnarea dictaturii, s-a purificat rapid, revoluționarii amatori fiind îndepărtați de și înlocuiți cu revoluționarii profesioniști. Cît a fost și cît nu o revoluție furată e greu de spus. Oricum, una peste alta (dar din păcate a curs și mult sînge), rezultatul, vizibil acum cu ochiul liber, este acela al preluării puterii de către un grup social destul de bine conturat, a cărei coeziune internă provine în mare măsură și din legăturile anterioare. Această situație, abstracție făcînd pentru moment de coloratura ideologică, „încape" foarte bine în **paradigma circulației elitelor**, reluată nu de mult de N. Georgescu-Roegen de la V. Pareto. Într-o asemenea interpretare, „revoluția" din România devine mult mai transparentă. „Pareto a explicat cum fiecare elită este răsturnată de o minoritate invidioasă care agită masele denunțînd abuzurile conducerii și pînă la urmă înlocuiește elita aflată la putere". S-a întîmplat, la urma urmelor, altcumva și altceva în România începînd din decembrie '89 ? Întrebarea este pur retorică. Și, mai departe, „Evident, numele și justificarea privilegiilor se schimbă. Dar este de asemenea important de observat că fiecare elită creează o nouă mitologie social-politică cu ajutorul căreia interpretează noua situație în favoarea ei. Totuși, același leitmotiv se întîlnește în toate aceste autoglorificări : 'ce s-ar face oamenii dacă n-ar exista serviciile noastre' ?" *). Într-adevăr, ce ne-am fi făcut fără serviciile tehnocrației feseniste ! Sau fără parlamentarii fesenești, ca bunăoară dl. V. Moiș sau dl. G. Dumitrașcu... Cît privește mitologia socio-politică folosită de noua elită pentru a interpreta în favoarea-i situația creată în România, ea nu putea să fie radical diferită de mitologia comunistă. Pe de o parte, deoarece nu doar componența elitei făcea imposibilă o despărțire bruscă și definitivă de trecut (cazul d-lui Ion Iliescu este cît se poate de semnificativ în această privință) ci, poate mai ales, modul concret cum a fost cucerită puterea ; tradiționalele legături cu Moscova, al cărei sprijin a fost tot timpul subînțeles, pledînd în același sens. Pe de altă parte, cum bine s-a văzut la 20 mai '90, ca efect al îndelungatului proces de mancurtizare, nivelul de aspirații al unei însemnate majorități sociale era mult mai compatibil cu o mitologie social-politică apropiată de cea comunistă, inclusiv datorită unor considerente de limbaj. În plus, o asemenea mitologie mai prezenta și avantajul că, în linii mari, era gata elaborată. Majoritatea elementelor unei ideologii post dar nu anti-comunistă existau deja. Întîi **eurocomunismul** („Eurocomunismul și Statul", cartea bunului prieten al lui Valter Roman, Santiago Carillo, la fel ca și **teoria compromisului istoric** a lui Enrico Berlinguer, fuseseră temeinic studiate la „Ștefan Gheorghiu"), apoi **perestroika lui Gorbaciov** (conținînd, în practică, și așezonarea cu ingredientul religios), erau modele teoretice de salvare a ideologiei marxiste și, implicit, a sistemului socialist/comunist, oferind atît avantajul încărcăturii de populism cu priză la massă dar și pe cel al apropierii de social-democrația occidentală. Existau așadar toate premisele și condițiile ca FSN să se declare un partid de orientare social-democrată. Bine și frumos, numai că situația internă a României (economică, psiho-socială, culturală), dar și evoluțiile din contextul internațional au evidențiat **fără putință de tăgadă** (căci se poartă în continuare această sintagmă dragă răposatului !) că o guvernare **autentic** social-democrată este imposibilă iar pretenția ei nu poate fi altceva decît propagandă fără acoperire. Pretenția unei chivernisiri echitabile a sărăciei (căci, în ultimă instanță, la asta ar duce social-democrația la noi) este absurdă și dovedește o lectură superficială chiar a marxismului. De unde și originalitățile „politicii Roman" care, în interior, este atacată atît din stînga cît și din dreapta eșichierului politic, iar în exterior **(poate** cu excepția Franței) nu și-a cîștigat decît o foarte circumspectă credibilitate, cu toate consecințele politice și economice care decurg. A devenit astfel tot mai evident faptul că actuala guvernare nu **mai** urmărește neapărat nici menținerea structurilor comuniste, dar nici neapărat demontarea lor, miza reală a jocului fiind **cîștigul de timp.** Timp imperios necesar celor care dețin astăzi puterea pentru ștergerea unor amintiri (urme) teribil de incomode și totodată pentru acumularea unor capitaluri suficient de mari încît poziția socială dominantă (a lor și a urmașilor urmașilor lor) să nu mai poată fi periclitată, indiferent de evoluțiile politice ulterioare. Cît sînt de mari costurile sociale ale tărăgănării și cum (dacă) vor fi ele suportate este o poveste căreia abia începem să-i cunoaștem începutul. Și tare mai seamănă a coșmar !

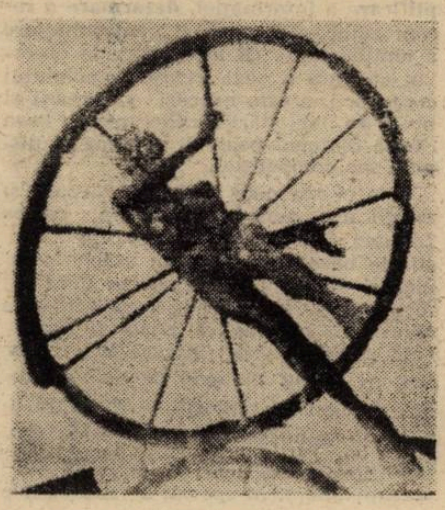

23 iulie 1991

Șerban Lanescu

*) Georgescu-Roegen — **Legea entropiei și procesul economic.** Ed. politică, București, 1979, p. 500.

stop-cadru

Apropierea departelui

Dacă m-am apropiat de această carte*) este pentru că, încă din titlu, autorul pune o problemă de istorie literară în termeni de antropologie culturală. Aproape-departe, identitate-diferență, etnocentrism-exotism, toate aceste opoziții constituie axe definitorii ale sistemelor teoretice și ale metodelor specifice etnologiei. Axe derivate din modul de funcționare, din mecanismele prin care fiecare entitate culturală se definește, prin raportare la sine și la celălalt. „La mise à bonne distance" — spunea undeva C. Lévi-Strauss — reprezintă țelul oricărui sistem cognitiv, al oricărui demers intelectual.

Or, care poate fi „cea mai bună distanță" atunci cînd cercetătorul, produs al unui anume model cultural, se apleacă asupra unei alte epoci, a unor alte modele culturale? Și care poate fi această distanță optimă atunci cînd, printr-o firească senzație de continuitate și unitate culturală, se creează sentimentul că obiectul cercetat nu ține de altă logică și paradigmă culturală? Sau atunci cînd, prea marcată de îndepărtarea temporală, exegeza se hrănește din impresia unei alterități radicale, a unor diferențe structurale, nesesizînd punțile și înlănțuirile culturale?

Examenul „de aproape" sau „de departe" înseamnă, în cadrul demersului conturat de Paul Cornea, critică sau istorie literară, anecdotic sau explicativ, individ sau specie, particularitate sau numitor comun. Și mai mult decît tot acest ansamblu conceptual, înseamnă pendularea afectivă, lăuntrică, între două moduri **de a fi intru cultură**, între acele două ființe ce-l trăiesc în același trup: „Pendulez între concret și abstract, mă frămînt între implicare și non-implicare, ezit între expresivitate și conceptualism [...]. Cînd disec structura unei opere, mă simt ispitit să iau atitudine, spre a examina, ca dintr-un satelit, oceanul literaturii, iar cînd explorez o biografie, sînt împins să proiectez destinul individual pe fundalul existenței sociale" (pag. 9). Asumîndu-și dualitatea privirii ca pe un dat lăuntric, ca pe un risc, dar și ca pe o ispită, Paul Cornea identifică trei paliere pe care dialectica aproapelui și departelui modelează cercetarea: 1) poziția, opțiunea personală a savantului (recuperează individualități sau fenomene globale); 2) gradul de implicare (acceptarea contopirii simpatetice cu opera sau detașarea, neutră și nonangajantă); 3) felul rostirii (comunicarea directă a impresiei, încercarea de a sugera o trăire sau traducerea operei în metalimbajul conceptelor).

Posibilitatea de a pendula între privirea „de aproape" și privirea „de departe" permite autorului un subtil (și constant) joc analitic. Pentru că nu despre istorie și critică literară este vorba în această carte, ci despre ieșirea sau pătrunderea dintr-un model ori mentalitate literară într-alta.

Analizînd nuvelele lui Nicolae Filimon, Paul Cornea se așează în apropiere relevînd „spusul" marcat de emoție, participativ, care animă epicul, precum și capacitatea autorului de a povesti o istorie cu ritm și vioiciune. Apoi se mută în depărtarea dată de detașarea istorică și culturală, inerentă cititorului de azi: „Citite din perspectiva codurilor actuale, care includ memoria semantică a «caragialismului», cel mai coroziv și ireductibil factor de ridiculizare a romantismului de duzină, multe pasaje produc un efect rizibil" (pg. 183). Apoi, depărtarea este temperată prin relevarea modelului cultural integrator și explicativ: influența romantismului, îndeosebi în literatura de consum, guvernată de legile pieței; cadrul lingvistic fluent, marcat de o înnoire intensă a limbajului, în care antinomiile corect/incorect, patetic/ridicol, acceptat de normă/refuzat nu funcționau cu precizie; eclectismul cultural inerent oricărei epoci de transformare, absența, în epeocă a unei reacții critice (de tipul liderilor de opinie literară) cu virtuți modelatoare. Discursul exegetic circulă astfel între codul cultural apropiat și cel depărtat, apropiind — prin analiza istorică, sociologică și de mentalități departele operei, contextului și psihologiei autorului și, totodată, depărtînd, prin meditația lucidă, impresiile și euforiile stîrnite de farmecul unor opere — pentru o mai dreaptă înțelegere și evaluare a lor.

De altfel, la nivelul limbajului critic, Paul Cornea, „trădează" traseul exegetic prin jocul conjuncțiilor și adverbelor, menite mereu să tempereze posibilele cantonări numai într-o latură a fenomenului studiat. În plus, găsim în discursul său topite și bine temperate, elemente din metodologia criticii și istoriei literare, a sociologiei literaturii (ca în edificatoarea analiză a anului de aur al romanului românesc), de istorie a mentalităților — și îndeosebi a mentalităților breslei scriitoricești (exemplare fiind capitolele dedicate lui Gh. Asachi și, respectiv, Tudor Arghezi). La fel de incitantă, prin topirea într-un discurs propriu a mai multor tendințe ale naratologiei contemporane este secțiunea dedicată „poeticii narative" a lui I.L. Caragiale; aici autorul, trecînd de data aceasta, dinspre departe spre aproape, interpretează structura prozelor respective pornind „a rebours" și căutînd să vadă ce tehnici de construcții pune în mișcare creatorul pentru a conduce povestirea spre finalul prevăzut.

Știm că absența ostentației este semnul puterii, al stăpînirii depline a unui domeniu și a tehnicilor de abordare. Cu riscul de a fi redundant, dar tocmai fiindcă mărcile distructive lipsesc din aceste exegeze scrise parcă pentru a face proba unor exerciții de virtuozitate, aș vrea să remarc sinteza atît de „naturală" a mai multor metode și discursuri critice. Paul Cornea se mișcă între apropiere și depărtare și în ceea ce privește tehnicile de abordare a fenomenului literar: fără a ancora, rigid, într-o anume metodologie el aplică, în funcție de obiect și scopul cercetării „privirea", demersul cel mai eficace — și aceasta, cu o detașare și abilitate ce nu o dată, descumpănesc. Pariul cu enigmele operei și istoriei, cu sine însuși, găsește aici, îmi pare, cuvenita izbîndă.

Mihai Coman

*) Paul Cornea. **Aproapele și departele**, Editura Cartea Românească, 1990.

povestea vorbei

Strategii ale dialogului

S-a întîmplat ca actuala dezvoltare a pragmaticii lingvistice să devină pentru noi — din domeniu pur teoretic și loc de refugiu oarecum exterior — un mod de contact cu actualitatea. Sincronizarea cu o paradigmă teoretică dominantă în momentul de față e motivată suplimentar de resimțirea acută a rolului ei practic — în încercarea de a recupera dimensiuni civice și istorice ale existenței. Și pentru că funcții esențiale ale spiritului — argumentală, polemică, istoricizantă — au fost menținute vreme îndelungată mai ales prin literatură — ni se pare perfect normal ca o abordare pragmatică — orientată în genere spre realitatea faptului concret de comunicare — să înceapă, la noi, tot de la literatură. Deși reia, completîndu-le și integrîndu-le într-o formă coerentă, studii anterioare (din ultimul deceniu) ale autoarei, cartea Lilianei Ionescu-Ruxăndoiu, **Narațiune și dialog în proza românească. Elemente de pragmatică a textului literar** (București, Editura Academiei, 1991) capătă semnificații suplimentare și un interes mai larg prin relația cu contextul apariției sale. Ca act de comunicare, orice carte își selectează potențialii destinatari; în cazul de față, aceștia fac parte — grație caracterului neapărat interdisciplinar al direcției de cercetare, dar și în urma opțiunii pentru un stil netehnicist, evitînd excesiva specializare — din categorii diverse: de la stilisticienii preocupați de aplicarea tehnicilor analizei de text la proza românească — pînă la cititorii din afara domeniului, interesați însă de studiul general al dialogului. Deși materialul folosit e exclusiv literar — cuprinzînd texte ficționale de la C. Negruzzi și N. Filimon pînă la Marin Preda și A. Buzura (cu cîteva referiri și la autorii mai tineri — Ioan Groșan, Mircea Nedelciu ș.a.) — tehnica de analiză poate fi aplicată cu succes situațiilor naturale (în fond, chiar mai simple).

Într-o foarte utilă introducere, autoarea prezintă, concis, reușind ierarhizarea unei informații bogate, direcțiile principale ale pragmaticii contemporane. Perspectiva aleasă este dominată de modelul dialogului (derivînd din premisa caracterului interacțional al limbii), guvernat la rîndul său de principiul cooperativ și de cel al politeții. Cei neinițiați în domeniu pot lua astfel contact cu conceptele și direcțiile fundamentale ale pragmaticii: teoria actelor verbale (clasificate într-un sistem preluat de la J. Searle), implicatura conversațională (propusă de Grice), analiza presupozițiilor, maximele și strategiile politeții (cu distincția între „politețea negativă", de menținere a distanței sociale, și „politețea pozitivă" integrativă, familiară, de accelerare a relațiilor — după Brown și Levinson) etc. Structura interacțională a unui dialog se descompune într-o succesiune de mișcări de tip **ofertă, satisfacere** sau **respingere, contracarare, reformulare, motivare** a ofertei, **amplificare** a informației, **dezarmare** a receptorului — și, implicit, **autoprotejare** a emițătorului. (E interesant de observat că, fără a nega esența principiului cooperării, aceste mișcări sugerează și prezența unei stări conflictuale, în baza căreia dialogul poate fi abordat ca dispută sau competiție).

Cele cîteva mari tipuri de situații și relații dialogale prezentate în cartea Lilianei Ionescu-Ruxăndoiu nu constituie bazele unui sistem utopic, complet și simetric, ci urmăresc doar cîteva puncte tari, cîteva locuri în care abordarea pragmatică poate fi adecvată și productivă: integrarea povestirii în dialog, dialogul de tip epistolar, dalogul cu cititorul — ilustrînd aplicarea minuțioasă a analizei în descoperirea structurilor și tacticilor conversaționale și în special a strategiilor politeții în dialogurile reprezentate în interiorul universului ficțional. Raportul de coordonare destul de ambiguu din titlul volumului („Narațiune și dialog") implică simultan mai multe valori: dialogul e modalitatea fundamentală a utilizării limbii și corespunde atît relației autor-cititor, cît și convorbirilor dintre personaje, iar narațiunea se situează, și ea, la ambele niveluri: ca produs al unui text auctorial — sau ca secvență interioară lumii textuale, produsă de un personaj în cadru unui dialog.

Povestirea **compactă (rituală)** e analizată după modelul relatărilor de experiențe personale, extrem de interesante fiind „negocierile" pentru asumarea rolului de emițător și pentru transformarea celorlalți în auditori, ilustrate de exemple din Sadoveanu (intervențiile povestitorilor din **Hanu-Ancuței**) și Marin Preda (povestirea lui Ilie Moromete despre familia lui Traian Pisică). La Preda, controlul auctorial se dovedește foarte puternic, comentariile care însoțesc replicile explicitînd perfect situarea lor pragmatică. Sînt de reținut datele care definesc povestirea **segmentată**, constituită prin dialog (raportul dintre relatare și narațiunea cadru) sau structura mixtă a **scrisorii** literare (prin raportare la scrisoarea reală și la specii ca povestirea sau eseul) și multiplicarea **lecturilor fictive și reale** prevăzute în utilizarea scrisorilor schimbate între personaje (la Caragiale, Camil Petrescu, Călinescu sau Buzura). Procedeele implicării cititorului în structura textului narativ sînt urmărite sumar, dar cu atenție tocmai pentru ceea ce diferențiază convențiile unei epoci de cele următoare (în raport cu normele literare dar și cu strategiile politeții).

Nu întîmplător, autorul cel mai citat pe tot parcursul cărții e Caragiale: conversațiile din schițele sale oferă materialul ideal pentru analize de finețe (nu însă fastidioase), în care sînt sesizate cu rapiditate raporturile esențiale dintre vorbitori, competența lor pragmatică (sursă de succese sau eșecuri), rolul ironiei.

Cartea aplică și susține o metodă: scepticismul cu privire la relevanța acesteia în studiul literaturii nu are temei: relația interacțională de comunicare autor-cititor stă la baza tuturor lecturilor prevăzute și actualizabile, iar relațiile din lumea reprezentată sînt mijloace de a defini personajele într-o perspectivă mai puțin uzitată: „aceea a naturii strategice a comportamentului lor comunicativ sau a inabilității lor conversaționale" (p. 174) și chiar, la un nivel mai general, de a stabili „natura comunității care constituie lumea ficțională" (p. 77), relevanța mai generală o poate observa orice cititor, provocat permanent să confrunte modelele teoretice propuse cu situațiile dialogale ale experienței sale cotidiene.

Rodica Zafiu

Regele în țară

Mircea Ciobanu, **Convorbiri cu Mihai I al României**, Editura Humanitas, București, 1991

În aprilie 1990, Regele Mihai a dorit să vină de Paște în România, dar autoritățile i-au refuzat în ultimul moment viza acordată. În 25 decembrie 1990 a reușit să ajungă pînă în apropierea Piteștilor, dar a fost întors la aeroportul Otopeni și expulzat cu un avion militar, după mai puțin de douăsprezece ore de ședere în România. Rege al tuturor românilor din 1927 pînă în 1930 și din 1940 pînă la 30 decembrie 1947, Mihai I este din nou prezent în țară prin cartea apărută recent la Editura „Humanitas". E vorba de un lung șir de convorbiri pe care Suveranul a acceptat să le poarte cu scriitorul Mircea Ciobanu la Versoix, în Elveția, în iulie și octombrie 1990.

Născut la Sinaia, la 25 octombrie 1921, Regele Mihai nu poate fi desfăcut de cîteva din momentele cele mai dramatice ale istoriei noastre contemporane. De frămîntările Casei regale în anii '20 și '30, de intrarea României în război, fără ca cineva să-l fi consultat, apoi de eforturile depuse pentru scoaterea țării din alianța cu Germania lui Hitler și, imediat după 23 august 1944, pentru menținerea statutului de țară democratică al României. Cei care nu cunosc detaliile tuturor acestor evenimente le pot reconstitui din **Convorbirile cu Mihai I al României**, ca și din cărțile scrise în ultimii ani de Emilian Ionescu, de Nicolette Franck sau de Arthur Gould Lee. Căci Mircea Ciobanu reușește să obțină de la Regele Mihai, cu tactul, cu discreția și cu deferența care se impuneau, mărturii dintre cele mai prețioase. Despre comportamentul lui Antonescu, despre greva regală din a doua jumătate a anului 1945, despre momentul abdicării silite, cînd Petru Groza a formulat cu seninătate una din regulile cinice ale totalitarismului care ni se pregătea : „Țara a fost învățată să vă iubească [...]. De-acum o s-o învățăm să ne iubească pe noi."

Toate acestea sînt teme istorice, imposibil de ignorat, și în legătură cu ele ar trebui comentate și documentele din **addenda** volumului, memorii, mesaje către țară, scrisori. Dar ceea ce transformă cu adevărat persoana Regelui Mihai într-o figură impunătoare sînt temele biografice și mai ales cele morale sau etice ale cărții.

În prima categorie intră mărturiile despre anii exilului („Ieșeam dintr-un infern al tuturor ca să intru într-unul rezervat numai mie.") și amintirile despre Carol al II-lea sau despre Regina Elena, mama Regelui Mihai („De la ea am primit învățătura că ființa fiecărui om se întemeiază pe bine — mult, puțin, doar acest bine îl ține în viață".). În categoria temelor morale pot fi incluse paginile despre sensul și valoarea **muncii** („În timp ce lucrează, omul își dă pe față caracterul."), despre refuzul suspiciunii și al **răului** („Sistemele comuniste văd peste tot numai politică, numai dedesubturi și comploturi, probe de neloialitate. Ele sînt obsedate de nesinceritatea oamenilor."), despre **credință** sau despre **adevăr** : „Adevărul nu poate fi decît unul singur. Dacă mereu vom căuta să ne deosebim unii de ceilalți, dacă ne vom crampona numai de ceea ce socotim noi că ni se potrivește, atunci vom rămîne să semănăm mai departe cu starețа aceea bătrînă care a refuzat să primească un mare număr de lumînări albe, sub cuvînt că lumînările albe sînt ale catolicilor, ortodocșii folosind numai din cele galbene. Bătrîna starețа n-avea lumînări galbene, dar prefera să nu aibă deloc lumină în biserică decît să calce o prescripție, nedîndu-și seama că în toată povestea asta lumina contează, nu culoarea lumînărilor."

Din toate fragmentele acestea refacem imaginea vie a unei vieți despre care se poate spune că este cu adevărat regală. Dar nu în felul vieților de împărați și de regi din povești. Dimpotrivă, viața Regelui Mihai este a omului care a învățat foarte repede să renunțe la el însuși, pentru a pune pe primul plan valorile celor pe care trebuie să-i reprezinte. Ceea ce ne impresionează înainte de toate în **Convorbirile** consemnate de Mircea Ciobanu e tocmai spaima omului în fața vorbelor mari, discreția, capacitatea cu totul ieșită din comun de a ține seama de măsura tuturor lucrurilor („E bine să ai o rezervă de înțelegere pentru fiecare om", spune Regele la un moment

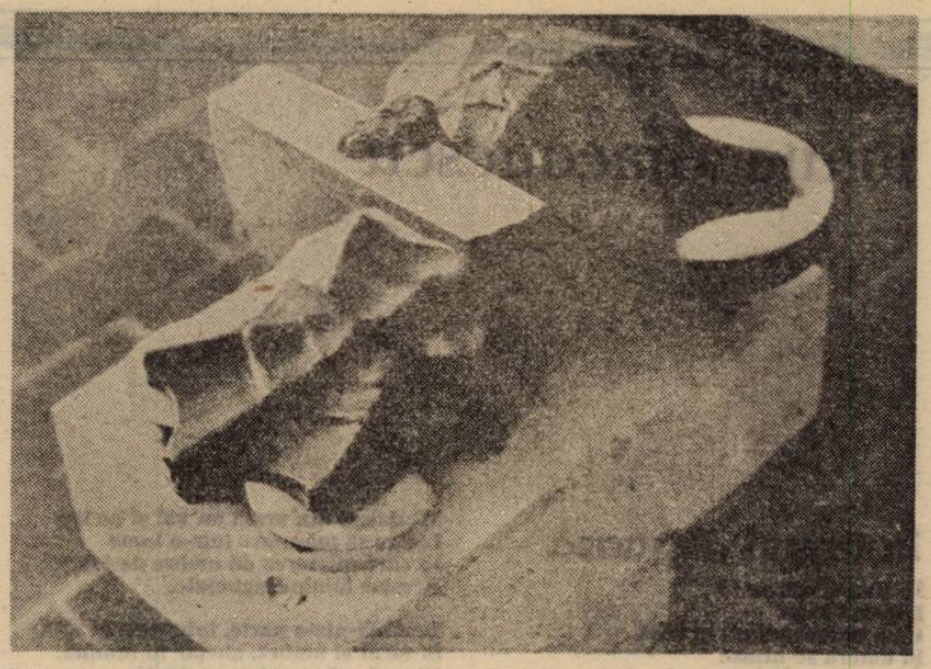

dat). De aceea, pentru Regele Mihai, modul cel mai sigur de a proba mediocritatea, reaua-credință sau nesinceritatea cuiva e de a spune despre el că vorbește mult. Chiar în propriul enunț există întotdeauna o frînă discretă și ori de cîte ori în cîntarul atît de bine reglat al propriei elocințe ne-am aștepta la cel mai mic semn de exces, echilibrul e restabilit prin miraculoasa formulă „În fine" : „Cînd un om vorbește în numele său este ceva mai atent la conținutul cuvintelor lui, or Groza nu a fost decît un actor într-o piesă fabricată de alții. Continui să cred că el nu știa decît un foarte mic fragment din această piesă. Restul îi scăpa. El s-a mulțumit cu un rol foarte neconvenabil, dacă judecăm urmările guvernării lui. În fine". Pînă și cele mai mari decepții (și în definitiv aproape întreaga biografie a Regelui Mihai poate fi privită ca un șir de decepții) sînt ținute sub semnul discreției și comprimate de înțelepciunea acestui „În fine" purificator.

Există totuși două subiecte despre care atunci cînd vine vorba, lucrurile sînt spuse fără prea multe menajamente, căci și răbdarea regilor își are marginile ei. Aceste două subiecte sînt nenorocirile provocate cu bună-știință de dictatura comunistă („Ranga este unealta preferată a comunismului.") și atitudinea Occidentului față de România și, în general, față de țările din Răsărit : „Într-o zi, prin 1960 cred, în fața unui auditoriu dispus să asculte adevărul, am citit aceste cuvinte : «Indecizia și compromisurile și lipsa de curaj moral ne-au dus la sclavie și pe mulți, din atîtea țări, la comunism. Ca să nu stricăm buna dispoziție a cîtorva persoane, am abandonat peste 700 000 000 de oameni în spatele cortinei de fier și de bambus. Nu ne hotărîm să facem ceva pentru redresarea situației prezente, pentru că ne temem să nu cheltuim prea mult, în care timp lăsăm milioane de oameni să fie omoriți în cîmpul de sclavie, iar noi avem pace materială și confort. Am auzit vorbindu-se despre trădare. Astăzi, cel mai grav act de trădare este să închidem ochii în fața factorilor brutalității și în fața adevărului pe care nu vrem să-l vedem. Hrușciov vrea să ia toată lumea și noi vrem pace. Dorința cui este mai puternică ? Cine va birui ? Eu vin dintre cei peste douăzeci de milioane de români, ținuți cu forța în spatele Cortinei de Fier... Asta s-ar putea repeta și cu alți oameni și cu alte țări, care acum își închipuie că au libertate. Ceea ce s-a întîmplat cu țara mea s-ar putea întîmpla cu oricare altă țară. Atîta timp cît mințim și punem minciuna deasupra tuturor valorilor, este exact ceea ce ar trebui să ni se întîmple». După ce am terminat de citit, s-a făcut tăcere în sală. Din cînd în cînd îmi aduc aminte de aceste cuvinte. Poate că ele s-ar fi pierdut dacă ascultătorii ar fi aplaudat..."

Să ne mai mire faptul că Regele Mihai s-a simțit mai bine în apropierea celor de jos, decît lîngă marile personaje tenebroase, care trag sforile Istoriei ? Poate că cele mai emoționante rînduri din **Convorbirile** purtate cu Mircea Ciobanu sînt acelea prilejuite de amintirea aviatorului Udriski, de la care Regele a învățat să zboare și care după cea dintîi reușită l-a îmbrățișat și l-a sărutat. „Asta nu se uită, nu mai eram decît niște oameni care se bucură...", observă Regele Mihai și are perfectă dreptate. De aceea, parafrazîndu-l, se poate spune că deși împrejurările vieții l-au obligat să trăiască în felul unei făpturi obișnuite (a fost crescător de păsări și cultivator de legume în Anglia, pilot de încercare și tehnician electronist în Elveția, agent de bursă la New York), Mihai n-a încetat niciodată să se poarte în felul unui rege, oriunde s-ar fi aflat. Și asta într-o vreme în care atîția duc viața unor regi, gîndind și comportîndu-se cu aroganța ultimului om de pe lume.

Florin Manolescu

Jeux d'amour

Despre poezia de dragoste a elegiacilor latini s-au făcut observații pătrunzătoare, printre care și aceea că ei, elegiacii, inițiază lirismul ciclic, romanul de iubire, într-un cadru de realism psihologic limitat, lipsit de ecouri existențiale.

Properțiu, bunăoară, închină multe din elegiile sale Cynthiei, femeie adorată pentru darurile ei fizice („cea mai de preț făptură"), capricioasă însă și avînd o pasiune exagerată pentru „dichiseli" și „sulemeneli". Îndrăgostit, poetul e amețit de chipul iubitei pe care o surprinde dormind : „Ci, amețeala, simțul nu mi-l lua deplin... / Domol de tot m-apropiu de Cynthia-adormită, / Domol stau lîngă patu-i — deși dus de ispită, / De marea mea iubre, de flacăra din vin, / / Lui Cupidon și Bacchus le-aș fi căzut drept pradă, / Aș fi trecut o mînă sub capu-i adormit / Să-i fur așa-n neștire sărutu-i aiurit, / Aș fi atins cu buza-mi, un sîn ca de zăpadă..." **Somnul Cynthiei**, I, 3 ; toate traducerile de față aparțin lui Petre Stati). Deși face apologia „amorului nud", poetul se arată mai degrabă reținut, evaziv, cenzurîndu-și instinctul din prudență și reducînd trăirea la contemplația pură : „Dar nu voiam să tulbur pe draga mea din somn, / Temîndu-mă de cearta-i, de cruda ei mînie... / Priveam, tăcut, la dînsa, ca Argus pe cîmpie / Sub ochiul cărui Io cu trup schimbat pășea" **(Idem)**. Mai patetic și mai exaltat, Tibul cîntă, într-una din elegii, mult așteptata întrevedere cu „doamna vieții" sale : „Dulce e s-auzi din patu-ți șuierul de vînt păgîn / Cînd pe doamna vieții tale ai s-o ții la tînăr sîn, / Ori să dormi fără de teamă cînd iernatice șuvoaie / Răpăie pe-acoperișuri, grele picături de ploaie..." **(Mulțumirea de sine**, I, 1). Dedicată tot Deliei, căreia poetul i se jeluiește adesea, elegia pare mai degrabă un fragment mitologic decît o poezie de dragoste. Imaginația o ia înaintea sentimentului și rar se întîmplă ca poetul să revină la realitate ; cînd se întîmplă acest lucru mintea i se umple de gînduri sumbre : „De ești, Delia, aproape astea nu le iau în seamă. / Iar cînd clipa cea din urmă pentru mine va veni, / Mult aș vrea să-mi stai alături, lînced să te pot privi, / Și să te cuprind prin moarte cu o mînă-nfrigurată. / / Mă vei plînge lung, iubită, doară pieptu-ți încă n-are / Ferecări de fier ; de piatră nu e inima ta mare. / De la îngroparea-mi nimeni, nici un tînăr, nici o fată / Să nu plece decît fața de de o lacrimă udată..." **(Idem)**. Iuvenal, mai radical, elogiază o feminitate abstractă, nepervertită, ușor virilizată ce aduce mai mult a personaj mitologic : Castitatea ; elogiul are aici mai ales un sens social și vizează discreditarea femeii lascive, cu apucături „orientale" : „Nu asemenea cu tine, Cynthie sau Lesbie, / Ce la moartea unei vrăbii ți-ai roșit clar ochișorii, / Ea își alăpta la sînu-i, plini de vlagă-n ei feciorii, / Uneori mai-fioroasă decît aprigu-i bărbat / Ce, în loc de altă hrană doar cu gîndul s-a-ndopat" **(Castitatea**, VI, 1—20).

Spre a ne opri doar la aceste trei exemple, e de observat că din toate poeziile frenezia și extazul erotic, atît de frecvente în **Cântarea cântărilor**, lipsesc cu desăvîrșire. Agitația simțurilor și pasiunea dezlănțuită se reduc la niște cochete **jeux d'amour** în care interesantă rămîne o anumită doză de ingenuitate. Mai mult decît pudibonderie, e la acești poeți o naivitate sinceră ; ei privesc dragostea nu ca act erotic (deși o imaginează astfel chiar cu ostentație uneori), ci ca pe un joc galant, ca pe o îndeletnicire civilă. Cînd nu degenerează în elogiu adus iubirii frivole, poezia acestor elegiaci imaginează o alta ideală care sfîrșește încă în decepție. Prejudecata și naivitatea merg mînă-n mînă și nu e de mirare că aproape toți elegiacii se plîng de eșec, acuzînd infideltatea femeii. Astfel de manifestări ce reduc actul erotic la trăirea lui imaginară au o explicație psihologică, fiind produsul unei mentalități. E aici un joc, nu o invocație. Sentimentul se mișcă într-un cadru **epic**, nu **liric**, fiindcă interesează întîi de toate înscenarea, curtoazia, ritualul. Totul ia forma măștii, a deghizării ce amintește întrucîtva de poezia coșbuciană ; ingeniozitatea ia locul pasiunii. E în aceste elegii ceremonioase un amestec de simplitate arcadiană de „dulce stil" dar și de joc convențional ce va deveni mai tîrziu o trăsătură a poeziei toscane. Proiecția în mitologic, generalizarea sentimentului și absența reflexivității dau poeziei latine o notă de inadecvare la realitate, de inactualitate și deci de gratuitate.

Prejudecata psihologică naște la rîndul ei și o prejudecată etică : în majoritatea elegiilor sînt acuzate vehement frivolitatea femeii, cameleonismul, imoralitatea, Elegia ia drumul satirei, suferința intimă devine năpastă generală. Ca și în cazul dintîi, eșecul nu e asumat și trăit ca atare, ci generalizat și deturnat înspre un sens etic. Autorii acestor satire, de astă dată, nu se implică în suferință, ci își explică reacția. Disertația asupra iubirii se preface în „bîrfă" sentimentală. De altfel, literatura latină e plină de tratate **(De senectute, De amicitia**, ale lui Cicero, **De consolatione** al lui Seneca, **De pulchro et apto** al lui Augustin, **Ars amandi** al lui Ovidiu etc.) care dovedesc mai degrabă impasul imaginației erotice.

Radu G. Țeposu

ioana diaconescu

În timpul din urmă

În timpul din urmă
Lumina trece
Cum numai fugara ei clipă
Şi umbra se-ntinse
Şi-amar mă duru
Cu-o strălucire fierbinte.
Ascunsă sub gheaţă
Dreptatea născu
Pui morţi, răsuciţi, către lună
Aşa încît lumea
Nedreaptă păru
Acum şi pentru totdeauna.

Un decor

Pe cît de înaltă era frunza
Pe atît lumina din ea prefăcea în cenuşă
Iarba din jur.
O pată neagră pe pămîntul negru.
O pată umedă, rotundă, de singe.
refugiindu-se însetată
În interiorul pămîntului.
Şi acolo, în inima lui
Se auzi deodată o voce subţire
Ce parcă cerea ajutor.
Pămîntul creştea şi coaja lui groasă
Nu mai părea decît un decor.

Pur

Un ţărmure frînt pe braţe de mare,
Imperii de alge cătînd împrejur,
Lumina feroce încercînd să-nconjoare
Puţina mireasmă şi aerul pur.

Popoare de glasuri se sting şi nu văd
Obrazele celor ce strigă,
Văd stele căzute arzînd şi-i prăpăd
Şi lumile-s toate-n derivă.

M-ajunge din urmă un val şi pe loc
Încerc să mă-ntorc într-o lume
În care mişcarea dă umbre de foc
Acestor lumini înghetate.

Lumină-ntr-o parte, întuneric în alta
Şi focul şi umbră, gheţar în lumină.
Ci unde să caut lumea, înalta
Pe care-o ştiam fără vină ?

Năluca

Ah tu disperată, fierbinte lumină
Mă chemi către tine
Cu îndurerare
Aşa încît mai visai o dată
Iubirea cea mare.
Dar ce hohot de ris auzii
Încît mi se ridică părul măciucă ;
Nici morţilor în morminte nu le-aş dori,
Timpul din urmă al meu, nălucă !

Apus

Mă cheamă pe-o geană de nor
Însingurarea. Pe mările ei să naufragiez.
Cu mîinile prinse în plasa amurgului
Singerez.
Şi palmele roşii, întoarse în sus
Par poleite de soare ce scapătă .
Mă pierd în marea acestui apus
Ce nu-mi cere vamă nici camătă.

Uitarea de sine

Alungă-mă, repede, bolgie a infernului.
Mă atrage nebuneşte sclipătul tău.
Închideţi-mi ochii să nu mai văd
Negrul sclipitor şi ateu.

Alungă-mă, clipă nebună şi clară
În care m-aş pierde de mine.
Pe lume stă gata să piară
Uitarea de sine.
De mult n-am văzut, n-am simţit un virtej
Funebru, ce vrea să m-atragă
Alungă-mă, repede, bolgie a infernului,
Tu, nimănuia dragă !

Din mările reci

Mă coboram pe mări alunecînd.
În urma mea, zeci de obiecte pierdute.
(De mult cred într-un suflet al obiectelor).
Abia atunci am simţit strălucirea :
Nimic nu mai era de făcut.

Om lîngă om, obiect lîngă obiect
Şi aceste mări aşteptînd în linişte
Cuprinsul lor de-odinioară.
Toate sînt la locul lor
Într-o dezordine firească.
Nu mai disper, semnul ştiut
Nu-l mai fac.
În nesupunerea mea ascult.
Aştept întîmplări petrecute de mult şi ştiu
Totul. De pe acum.
Din mările reci se ridică
Banchize. Polul nord încărcat de gheţuri
E aici, lîngă mine.
În urma mea, zeci de obiecte
Stau în linişte, ordonate de însăşi
Sufletul lor. Frigul urcă în noi,
Precum odinioară seva în arbori.

Două părţi de lume

În oglinda spartă
Chipul meu modificat
Obrazul tăiat în două
De-o cicatrice foarte vizibilă.
O pulbere albă îmi acoperă
Chipul. Închid ochii.
Acest fard se întinde bine,
Bine de tot.
Îmi pătrunde în pori, îl simt
Înecăcios, gata-gata
Să mă sufoce.
Masca e gata.
Cicatricea foarte vizibilă
Îmi despică obrazul imaculat
În două jumătăţi,
Două părţi de lume.

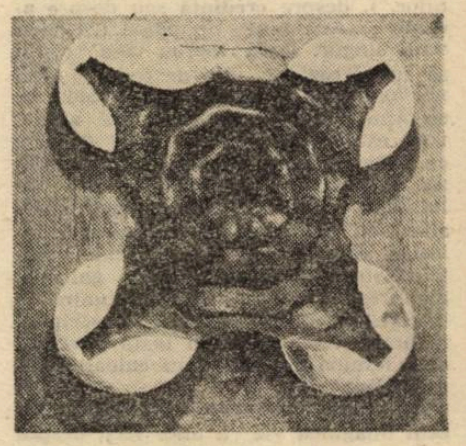

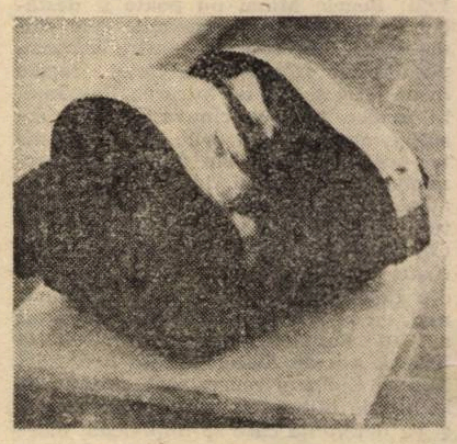

CĂRŢILE SĂPTĂMÎNII

Adrian Marino
BIOGRAFIA IDEII DE LITERATURĂ
Ed. Dacia

Primul volum al unei vaste lucrări ce continuă şi completează fundamentala **Hermeneutică a ideii de literatură** apărută în 1987, cartea de acum a d-lui Adrian Marino reprezintă un eveniment editorial, nu doar pentru spaţiul autohton dar — îndrăznesc să spun — pentru spaţiul european, dat fiind că o asemenea sinteză istorică nu are, după ştiinţa mea, precedent în alte literaturi. De departe cel mai cunoscut teoretician român al literaturii, dl. Adrian Marino — care, în treacăt fie zis, nu e nici academician (sînt alţii cu o operă infinit minoră în raport cu a domniei sale) şi nici profesor universitar — îşi construieşte cărămidă cu cărămidă un proiect personal, riguros gîndit, în care erudiţia copleşitoare şi puterea nu mai puţin rară de a ordona sintetic mari suprafeţe ale cunoaşterii se aliază armonios cu ştiinţa de a „vedea" idei şi arta de a le pune în pagină cu toată claritatea. Acest prim volum oferă „biografia" a ceea ce autorul a definit anterior prin „ideea de literatură" din cele mai vechi timpuri pînă în veacul al XVII-lea inclusiv, adică în termenii consacraţi istoriografic, din Antichitate, prin Evul mediu, Renaştere, Umanism şi Clasicism, pînă la Baroc. Ceea ce impresionează în primă instanţă în excursul istoric şi teoretic al d-lui Marino este acoperirea desăvîrşită a domeniului, respectiv a problemei în discuţie, cu analiza minuţioasă şi interpretarea adecvată a fiecărei „clipe" din „biografia" ideii de literatură precum şi sistematizarea materiei într-un fel care conjugă linia diacronică, reconstitutivă, cu linia sincronică, relaţionistă, astfel încît cititorul să aibă mereu sub ochi cutare sau cutare moment al respectivei biografii şi, totodată, ecoul acestuia în conştiinţa contemporană, mai drept spus în structura de azi a ideii de literatură. Fără îndoială, asupra cărţii d-lui Adrian Marino revista noastră va reveni pe larg, însemnarea aceasta neavînd decît rostul de a semnala apariţia ei ca pe un eveniment.

Elena Lupescu
MEMORII
Ed. Jurnal de Bucureşti

Reproduse din revista „Realitatea", numărul 5 din 1927, „memoriile" Elenei Lupescu, celebra iubită a regelui Carol al II-lea, sînt o spovedanie tristă şi suspect de lucidă, romanţioasă pe alocuri, resemnată alteori, despre sine, despre partener şi, mai ales, despre o relaţie amorasă care a avut parte, la data consumării ei, de cele mai senzaţionaliste ecouri în presa vremii şi în conştiinţa contemporanilor. „Romînca cu părul roşu" pentru care Prinţul a părăsit tronul, familia, ţara, ne pare din propriile-i mărturisiri a nu fi mai mult decît o îndrăgostită, pe cît de sigură de sentimentele ei, pe atît de dispusă să-şi sacrifice fericirea de dragul fericirii celui iubit. Această mentalitate — tipic romanţioasă — e cenzurată deseori în cuprinsul „memoriilor" de o anume conştiinţă a relativităţii, de un anume bun simţ al limitelor ce nu pot fi depăşite şi chiar de un anume spirit critic la adresa relaţiilor politice şi a politicienilor care, în ţară, au folosit povestea de dragoste a prinţului Carol ca pretext pentru îndepărtarea lui de la trebile politice ale naţiei. Sigur că înainte de toate şi poate că în exclusivitate interesul acestor „memorii" e unul strict de document afectiv al unei femei care, vrînd-nevrînd a jucat un anume rol în viaţa politică a României interbelice.

Mircea Deac
PRĂPASTIA
Ed. Omegapres

Cunoscutul istoric de artă continuă să cocheteze cu literatura beletristică, publicînd recent o a treia carte de proză (după **Nimfa de argint** — 1988 şi **Pendula nu merge înapoi** — 1990), de data asta un roman de acţiune, cu pretext gazetăresc cu o turnură detectivistă, interesant mai puţin prin epic — destul de banal şi la limita concesiilor de gust îndoielnic — şi mai mult prin scriitură, autorul făcîndu-şi, cum se spune, mîna de prozator şi izbutind să pună fluent şi artistic în pagină narativă relatarea şi dialogul, descripţia şi observaţia de comportament. Dincolo deci de semantica romanului, remarcabilă e frazarea lui. S-ar putea spune că, în pofida subiectului epic ce evocă lumea artelor vizuale, scriitura e mai convingătoare în chiar direcţia vizualităţii, o scriitură cvasifilmică, un fel de scenariu lărgit şi detaliat. Modelul îndepărtat al lui Mircea Deac în acest roman pare să fi fost Anton Holban, dintr-un roman al căruia preia o situaţie dilematică, o interogaţie nedumerită legată de un accident, căderea într-o groată a unui personaj (de unde şi titlul). Fraza scurtă, alertă, alternînd cu dialoguri dese asigură romanului „priza" la lectură, ceea ce nu e puţin lucru, fără a fi însă prea mult.

Mircea Moga

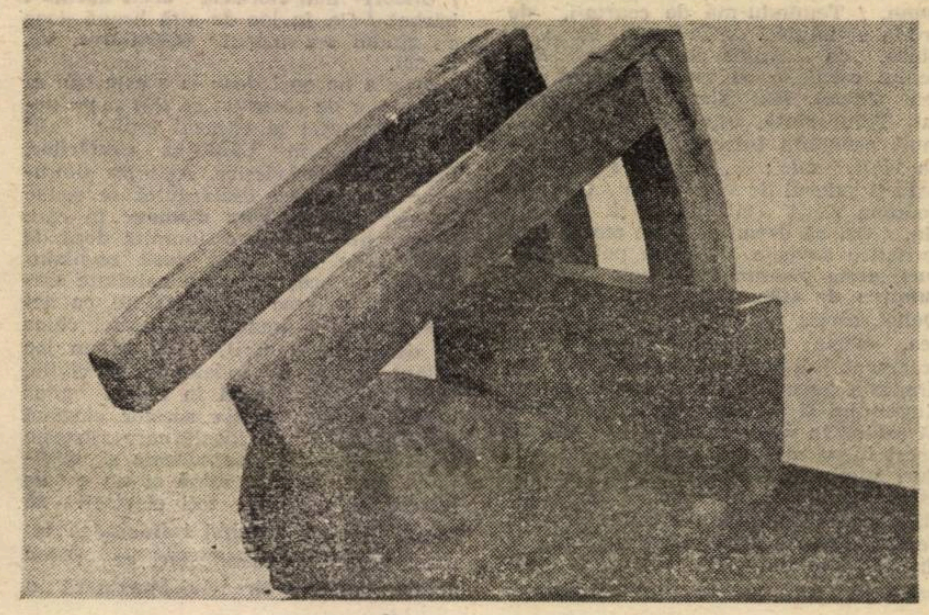

Biografie și biografism

Invitația unor eseiști la o curiozitate „dincolo de operă" aparține, dacă ne gîndim că **opera** exprimă cel mai bine personalitatea creatoare, fragilitatea comentariului speculativ, neîncrezător în ce spune condeiul și șantierul de creație. Deși nu negăm acestui gen de comentariu resurse de vibrație emotivă, se cade spus că nici nu credem în șansa lui de a incita la altceva decît la insistențe nefericite. Șiruri de cuvinte despre aspecte intime de existență cu ce anume ajută la explicarea artei ? Se constată ecoul deprimărilor sau împlinirilor personale, dar receptarea concurează în cazul cel mai fericit viața prozaică și,numai ocolit, pasiunile scriitorului, sensibilitățile răscolite, convingerile confirmate sau infirmate de evenimente.

Spațiul prea amplu acordat biografismului cancanier înseamnă retragere, ca să nu spunem dezertare de la obligația investigării spațiului expresiv, valorilor estetice, răspunsului dat de relația dintre metaforă și idee, dintre ficțiune și dimensiunea istorică. În afara comunicării obsesiilor ce traversează opera, prețul acordat habitudinilor, gesturilor autoricești, evaziunii pe tărîmuri curioase, ușor de exploatat, mărturisește o mare sete de eroare, căci ratifică detalii marginale, conferă efemerului un interes nemeritat. Asociat cu fragmentarul, dacă nu trivialul.

Locul făcut materialului memorialistic este la rîndu-i nu o dată, deplasat spre senzaționalul derizoriu dacă în loc de precizări majore sînt desprinse din context amănunte și apoi făcute să circule paralel și prioritar față de curentul rostirii literare propriu-zise.

De aceea nu sînt dintre cei care se dau în vînt după spectacolul biografic. Integrarea biograficului în opera de artă poate fi de oarecare folos doar citeodată. Cum însă cel mai adesea chestiunea invită la tot felul de speculații, cred că este de preferat să ocolim prezumțiile furnizate de atestări discutabile în favoarea analizelor cu perfectă acoperire faptică și valorică.

Rezerva aceasta — poate prea tranșant formulată — riscă să pară de neînțeles dacă țin seama de argumentele contrare. Nu le ignor, însă rămîn la părerea că relația creator-mediu este extrem de complexă și nu are sens să o examinăm simplificînd termenii. În fond, manualele școlare oferă atîtea hibride asocieri între evenimente de ordin divers încît pare aproape neverosimil să crezi că mașina cu aburi a fost inventată de cineva gutunărit în căutare de noi remedii ! Naivitatea prezidează atotputernică și derutantă cînd descoperă sau institue alianțe între aspecte foarte disparate.

Simțul preciziei îmi interzice să primesc cu seninătate „revelațiile" colectorilor de recipise de plată, înscrisuri notariale sau cancanuri, poate amuzante în ordine anecdotică, însă perfect inutile pentru intuirea fizionomiei unei personalități. Farmecul acesteia, coloritul ei în ansamblul literar al epocii nu rezidă în onoarea de a fi cumpărat cîndva un scrin, de a fi suferit de pojar sau de a-și fi adus tributul la combaterea dăunătorilor... Optica dispusă să se lase influențată cu argumente de acest tip rămîne precară și, pe undeva, comică. Cazul lui G. Bogdan-Duică făcînd mereu caz de tot șirul de fleacuri este, în această privință, foarte instructiv. Repet, din amănunte neglijabile, nici o informație n-a adăugat adevăruri noi interpretărilor preocupate să rețină **semnificații.**

Amploarea fondului editorial cu profil biografic a produs, după cîte știm, prea puține lucrări notabile, iar constatarea este de natură să pună pe gînduri. Căci dincolo de orice obiecții e de controlat dacă deficiența nu se datorează inadecvării metodologice. Reconstituirile de trăiri, de peripeții, referirile la ocupații și la coincidențe între încercările vieții și cele ale redării ei estetice nu exprimă altceva decît seducția pe care o exercită mișcarea externă asupra celei interne, concomitente cu ea. Uneori această mișcare externă înlesnește — doar atît — convertirea ei în impuls sufletesc. Alteori n-are nici un ecou, nu indică nimic și oricît ar utiliza biografii datele și precizările ce le sînt familiare, elementele definitorii întîrzie să se producă. Admit că domeniul dispune de cîteva realizări remarcabile, printre acestea putîndu-se cita cartea lui Friedrich Gundolf despre Goethe. Țin să remarc totuși că și o asemenea scriere abundă în exagerări și conturează, la rîndul ei, fără vreun folos major slăbiciuni omenești din jocul cărora nu întrezărim mai limpede și mai acut nici chipul marelui artist și cu atît mai puțin conturul întinsei lui activități.

Cine depășește afirmațiile nefondate are răgazul să se bucure de calitățile investigațiilor depuse de Gundolf. Dacă face credit celor dintîi va păstra imaginea unui Goethe congenital mistic și tot congenital apatrid. Dubioase calificative pentru un scriitor ieșit foarte adesea „în arenă", cu un înalt sentiment al poziției artistului față de viciile sociale și de moravurile timpului. Dacă micile mizerii se grupează straniu, mai repede decît realizările, iar coliziunile sentimentale umbresc dezbaterile de idei, de vină mai este și atenția acordată spiritului frivol, reflex **al vieții** de curte, în nici un caz componentă a umanității germane din veacul al XVIII-lea. Goethe — libertinul, iată un lucru care nu interesează cînd discuția substanțializează impulsurile faustice.

Abstracție făcînd de alte insuficiențe ale „biografismului", nu văd cum tratează el corelația dintre trăirile primare și cele mediate de cultură. Pregătirea unui artist, filosofia lui în înțelesul de **viziune** au o față luminată și alta obscură, întoarsă spre disponibilități tăinuite. N-ar trebui confruntate, lămurite sistematic? Stăruința pe care o propun exclude, se înțelege, analizele greoaie, terne de care nu ne-au scutit, din păcate, exegeți minuțioși de „vieți" și apoi de „opere", în ale căror enunțuri clarificările și clasificările insistente întunecă orice plăcere de comuniune.

La obiect, deci, biografia n-ar fi decît o treaptă spre spiritul invizibil și totuși atît de prezent al creatorului. Facultatea ei s-ar reduce la preludarea formării spirituale, singura vrednică de atenție, demnă de instinctul critic. Ea seamănă cu placajul îndărătul căruia se înalță ipotezele cele mai plauzibile și se precizează „disciplina", tehnica de aplicat ca să scoatem la iveală liniamentele operei.

Pledez, prin urmare, pentru distincții orientative. Am observat că biograficul, ca atitudine, privește doar o latură a a existenței spirituale și civice și, ca atare, nu întrunește condiția pomenită mai sus. Aici ar fi de făcut o mențiune relativă la zonele subiacente ale muncii literare. Sînt cariere — cum este cea de avocat sau de psihiatru — care marchează într-un fel registrul afectiv și profesional, iar altele fără o deschidere directă la formula genetică a creației. Ca să exemplific mă voi opri la doi autori **fără carieră,** tocmai pentru că cercetarea lor dă prioritate drumului spre operă. Este vorba de Gustave Flaubert, la noi de E. Lovinescu.

Și într-un caz și în altul simpla trimitere la o structură interioară spune enorm. Dependența de ea a proiecțiilor ficțiunii flaubertiene este totală și a fost postulată fără rezerve de critică. Pe datele ei esențiale și-a clădit autorul **Doamnei Bovary** opera, acel demers trist dar cît de îndatorat frumosului prin **urît al** unui om înclinat spre grotesc **dintr-o** onestitate ultragiată.

Cu Lovinescu lucrurile sînt și mai clare. A funcționat ceva mai puțin de un an ca profesor universitar suplinitor, s-a văzut îndepărtat printr-o procedură în ochii săi deplorabilă (și chiar așa a și fost !), a mai predat limba latină în liceu cîtăva vreme, iar ultimii aproape douăzeci și cinci de ani i-a petrecut la masa de scris și în cenaclul pe care l-a animat, probabil ca să compenseze deficitul de contact cu lumea, deopotrivă și de recunoaștere publică.

Comparativ, nu văd vreo deosebire de umoare între Flaubert și Lovinescu, oricît de deosebiți sînt ca har și contribuții. Reputația lor este una sceptică, de îndoială și control. Bovarici ei înșiși, au aspirat spre solitudine, nu neapărat mizantropică, deoarece pentru ei pornirea plină de simpatie și bunăvoință primea cenzura propriului bovarism, retușul autorității contrazise.

La Lovinescu acțiunea de cumpănire și de cîntărire a meritului conviețuiește cu literatura. Criticul împins de demonul interior să-și exercite o vocație nu tocmai categorică (mai mult, am impresia, ambițioasă la modul demonstrativ) luptă cu o imperfectă suprapunere între conștiința subiectivă a valorii și imaginea ei ratificată oficial de către contemporani. Ce ar putea să ne spună aici recursul la o biografie săracă și lineară ? Adîncul sufletesc este de o mie de ori mai revelator.

Nu vreau să spun că e de preferat să desconsiderăm biografia. Avem nevoie de informații, nu despuiate de aura lor secretă, de intimitatea care le lămurește circumstanțial. Dar numai de informațiacheie, cu acces la fondul lucrurilor, la experiențele intensive și nu la cele accesorii, trecătoare ! Adevărata lor pondere rezultă cînd știm să trecem peste mecanica diurnă, peste cotidianul rutinier, monoton. Mă gîndesc că un exemplu strălucit de ceea ce nu e act apologetic (și nici finalitate comemorativă) ne-a dat însuși Lovinescu scriind biografia lui Titu Maiorescu. Cele două volume țintesc să compună un portret psihologic al cărturarului și omului de acțiune și numai în subsidiar să-i reconstituie biografia. Lovinescu a pus în mod firesc accentul pe atmosfera în care a crescut și a fost educat Maiorescu, deducînd de aci coordonatele temperamentului. Unidimensionalitatea biografică se vede înlocuită în mod oportun cu transferarea evocării pe plan doctrinar, sociologic, istorico-geografic. Drept urmare omul reverberînd odată cu pasiunea investită în inițiative, elocința și emoția ce n-au lipsit nici profesorului nici animatorului și cu atît mai puțin oratorului monden sau pedagogului.

Ieșită dintr-o credință liberă de exagerări, biografia lui Lovinescu este practic o monografie. Amplă, purificatoare, intransigentă. Impunătoare global, chiar dacă cu inegalități de traseu, ea nu vizează însul ci talentele lui, le pune sub lupă și le justifică. Comentariul n-are ton arheologic, trezește curiozitatea, implicîndu-ne. În relația biografie-operă, relație niciodată neutră, nu avem ce face cu textele care consemnează în loc să dirijeze amănuntele. Exemplul lui Lovinescu propune un model, dar un model inimitabil, de care se cuvine să ne delimităm ca să sperăm că vreodată îl vom vedea depășit.

Henri Zalis

Locuri comune sau despre subvenționarea opoziției

De cîteva numere deja, rubrica de „bridge" care încheia acest săptămînal nu mai există. Maestrul jocului cu mărgele de sticlă care o mosea a declarat, credibil și ritos, că descrierea mecanicii jocului pare, de-acum, epuizată și că de-aici înainte totul ar fi doar repetare. Admițînd justețea motivației uliciene, nu poate totuși să nu te înfioreze gîndul că presupusa iterativitate s-ar putea să nu aparțină numai săptămînalei oglindiri retorice ci însăși, ba chiar în primul rînd, realității oglindite. Sau, cu alte cuvinte, poate că nu atît reflectarea riscă să devină obositor-repetitivă din pricina aproapeepuizării obiectului investigat, cît pur și simplu realitatea către care privește ea, sau începe să devină repetitivă, anostă, banală, cu jocurile deja făcute, dar făcute într-un mod lipsit și de atractivitate și de surprize. **Începe, adică, să repete o altă realitate, prea bine știută.** La limită, totul se rezumă poate la constatarea stupidă că pricina renunțării s-ar putea să se afle în dezamăgirea din ce în ce mai accentuată a celui care descoperă că acolo unde crezuse a fi un joc al minților celor mai ascuțite nu e. iată, decît un biet „popa-prostu" pentru jumătate-oligofreni. Ori, ce fel de tactici savante mai rămîn de descris în cazul unui asemenea joc ?

X

O săptămînă mai tîrziu, din sumarul „Luceafărului" dispărea o altă rubrică : poate că pentru simetrie, cea care-i deschidea : „chenarul" lui Dan C. Mihăilescu. Motivația afișată ? Pare și de data aceasta la fel de coerentă, ținînd parcă de aceeași „satietate". La ce bun să vorbești în pustiu ? Pînă la urmă te saturi. La ce bun să scormonești prin gunoiul moral al semenilor ? Pînă la urmă ți se face silă chiar și de tine însuți.

X

Vreme de peste un an, aceste două rubrici au fost primele pe care subsemnatul le căuta mai întîi de toate în prezenta revistă. Și totuși, în disparitia lor subită (și poate că mai ales în concomitența acestei disparitii) se pot citi, dacă vrei cu dinadinsul, și semne mai puțin limpezi, deloc coerente.

În același număr în care Dan C. Mihăilescu semna necrologul „chenarului" său, în josul-dreapta al aceleiași pagini apărea un simplu anunț a cărui idee de bază se rezumă la subvenționarea, de acum înainte, a unor reviste literare, între care și „Luceafărul", de către... Stat. Lucru dorit și cerut insistent în ultima vreme de numeroase voci. Ceva normal, în firea lucrurilor. Dar care, din momentul înfăptuirii sale, ridică totuși o serie de întrebări legate de... **o minimă deontologie profesională.** Cum adică, într-o revistă dependentă **material de stat** (care va să zică de guvern, parlament, președinție), să mai poată apărea articole critice la adresa, eventual, tocmai a acestor instituții ?

Ei bine, da. Un „da" sprijinit pe cel puțin două argumente. Mai întîi, acela binecunoscut și deja vehiculat (cel puțin în faza inițială, imediat post-ceaușistă și pre-electorală), pînă și de actualii guvernanți : chiar dacă n-ar exista o opoziție, puterea ar trebui s-o inventeze, pentru binele, rotundul mers al lucrurilor. Nu pluripartitismul ca atare, idee care duce, bine manipulată, la fărîmițare și multiplicare pînă la pierderea importanței, ci existența unei / unor **alternative.** E, dacă vreți, o necesară cenzură care împiedică soluțiile radicale

De aceea este necesar ca puterea (adică instituțiile administrative ale statului la un moment dat), să stimuleze, să hrănească, să dorească o opoziție cît mai puternică, mai coerentă mai eficientă. Căci, cu cît opoziția va fi mai puternică, cu atît puterea va fi silită să adopte soluții mai puțin aleatorii, mai apropiate de constructul adecvat, va fi mai puțin de capul ei.

Cel de-al doilea argument care se poate aduce, restrînge sfera la specificitatea poziției și atitudinii scriitorului. Statul trebuie să subvenționeze puțin vandabilele reviste literare, iar scriitorii nu trebuie să manifeste nici o sfială în a avea atitudini critice, pentru simplul motiv că **opoziția literaturii este singura opoziție dezinteresată.** Evident, cel puțin acum, la început de drum către democrație, mulți pot să aibă o anume culoare politică. Dar toți, majoritățile lor, partizanatul le este străin, sau chiar simpla simpatie pentru o anume partidă. De aceea, în principiu, atunci cînd adoptă o atitudine critică față de Putere, scriitorul nu poate fi suspectat, nici că asemenea liderului unui partid de opoziție, ar vrea, în ultimă analiză, să ia locul celui aflat la cîrmă (vi-l închipuiți pe Dan C. Mihăilescu dorindu-și fotoliul de purtător de cuvînt al guvernului, sau pe L. Ulici pe acela de șef vizibil al S.R.I.-ului ?), nici că, asemeni ziaristului independent, ar vrea, vezi bine, să-și vîndă ca lumea jurnalul (cele literare avînd, din capul locului, un tiraj deloc exploziv). Așa că, atunci cînd deschide gura, el nu o face decît pentru că are, într-adevăr, ceva de spus. Și cum să nu te intereseze ce vrea să zică unul ce nu are nici un mobil ascuns !

X

Să facem, fie pentru o clipă efortul de a închipui imposibilul consens postelectoral dintre PNL, PNT, trandafirul cu pete social-democrate și, din păcate, chiar PUNR-ul. Cine, dacă nu Laurențiu Ulici și Dan C. Mihăilescu ar trebui să-și reinventeze, rapid, chenarul cioranian și eboșa burgesiană ?

Mihail Oprea

constantin stoiciu

MANUSCRISUL

Papi era o pisică deosebită, care vorbea şi înţelegea numai româneşte. Ca de fiecare dată cînd Eleonor îi spunea ceva despre Andrei Zamfir, ea întoarse capul, căutîndu-l acolo unde-l ştia aproape totdeauna la sfîrşitul zilei şi unde nu avea dreptul să se cuibărească: în colţul salonului, înghesuit între perete şi biroul îngust, încărcat cu hîrtii.

Andrei Zamfir pretindea că felina degenerată, căreia îi recunoştea totuşi o anumită frumuseţe şi prezenţă de spirit, îl confunda constant cu portretul bizantino-suprarealist agăţat chiar dasupra scaunului din spatele biroului.

Portretul asexsuat în culori întunecate şi încadrat de mîntuială, era darul pictorului Nistor, individ eteric, singuratic şi ghinionist, care-şi plătea chiria cu tablouri, cumpăra pe nimic terenuri virgine în nordul Canadei şi stătea de zece ani cu valizele pregătite pentru o călătorie fără întoarcere în Italia.

Papi intrase în casă în aceeaşi zi cu portretul, culeasă de pe stradă de Eleonor, un ghemotoc gri, flocos, cu cîteva pete albe, care a căzut imediat într-un somn profund în mijlocul pînzei întinsă pe parchet pentru calculele cuvenite încropirii unui cadru din te miri ce.

Surprins de atîta indolenţă, Andrei Zamfir o expediase cu o lovitură leieră de picior în celălalt capăt al salonului. Eleonor protestase cu lacrimi în ochi şi Nistor vorbise o jumătate de oră, pe acelaşi ton molcom, despre fauna diversă şi bizară pentru un european descoperită într-unul din prospectele ce însoţea actul de cumpărare al unuia dintre terenurilor lui deocamdată accesibile numai pe hartă.

Într-un efort de conciliere, odată cadrul terminat, Andrei Zamfir o înhăţase pe Papi din braţele lui Eleonor pentru a o depune cu blîndeţe exact pe ţeasta ţuguiată a portretului, invitînd-o evident să-şi reia somnul. Avea să fie, desigur, prea tîrziu.

— Nistor şi-a cumpărat o vacă, spuse Andrei Zamfir, încercînd să-şi ferească privirea de privirea filtrată a lui Papi.

— Şi-a cumpărat, ce? nu înţelese Eleonor.

Şi-a cumpărat o vacă. O ţine undeva, la o fermă. Se duce în fiecare sîmbătă la ea şi se uită în ochii ei...

— Nu mai pleacă în Italia?

— Acum că are vacă...

Îl găsise pe Nistor aşteptîndu-l, la prima oră a dimineţii, în uşa editurii. Pentru că avea o teamă cumplită de hoţi şi nici o încredere în lacătele şi lanţurile care se găseau în comerţ, urcase ca de obicei cu bicicleta pînă la etajul trei.Era o creaţie personală, încropită din cîteva biciclete uzate, culese din lăzile de gunoi ale cartierelor bogate, la vederea căreia, factorul poştal — înalt, blonziu, aproape spelb, cu pantaloni albaştri şi scurţi de uniformă, apărut la capătul culoarului — lansase o exclamaţie în dialectul francez local ce-ar fi putut exprima la fel de bine o adîncă uimire cît şi o sinceră nedumerire.

— Ieri a fost o crimă în cartier. spusese Nistor intrînd şi proptind bicicleta de biblioteca din hol.

De lîngă birou, Andrei Zamfir se răsucise ,invitîndu-l fără cuvinte să-şi deplaseze bicicleta de lîngă biblioteca zgîriată în vizitele precedente. Manevrînd-o cu multe gesturi stîngace şi abandonînd-o între două scaune trase pe mijlocul holului, Nistor profitase să facă un scurt rezumat al ipotezelor care circulau în cartier în legătură cu crima din urmă cu o zi.

Pornind de la opiniile unuia şi altuia, majoritatea mici comercianţi aidoma bătrînului armean ştirb, a cărui fotografie se lăfăia pe prima pagină a ziarelor de scandal, pe care-i vizitase, ca de fiecare dată cînd părăsea şevaletul pentru, cum zicea el, a-şi „aminti că murea din ce în ce mai mult la Montréal", Nistor părea să fi ajuns la concluzia că era vorba de o crimă pasională.

— Chestia cu drogurile e pentru prostime, spusese el categoric, împingîndu-şi în sus, cu latul palmei, mustaţa stufoasă ce-i căzuse peste buza de sus. Femeia în roşu, trebuie s-o ştii, ţi-a fost vecină, m-am interesat, s-a mutat ieri dimineaţă pe la ora zece — crima a avut loc pe la ora nouă! —, a plătit chiria pe trei luni, cum scrie la contract şi a plecat într-o direcţie necunoscută, toată strada a văzut-o cocoţată în maşină, cu rochia fluturînd...

— A fugit, îndrăznise Andrei Zamfir să sugereze.

— Nu ! retezase Nistor scurt. A fost răpită, se explicase după o clipă.

— De către criminal...

– Sau de către unul din complicii lui... Dacă ţinem seama că victima era un amant de ocazie — alaltăieri noapte a fost văzut pentru prima oară la ea —, varianta a doua este mai plauzibilă, criminalul fiind prea tulburat de eroare petru a-şi asuma riscul răpirii în plină zi a unei tîrfuliţe oarecare...

Nistor detesta femeile. „Prefer să le pictez din memorie", declara el suav, reprimîndu-şi hohotul insuportabil de plîns ce-l înecase pentru prima oară în urmă cu zece ani, pe aeroportul Mirabel, cînd femeia ce-i fusese soţie şi iubită îl privise rece în ochi, anunţîndu-l: „Te-am scăpat de comunişti, dar nu conta pe mine, sînt acum cu alt bărbat, descurcă-te."

Între a se reîntoarce în România şi a se „descurca", Nistor preferase să se descurce; într-o fracţiune de secundă, în ciuda surprizei şi a suferinţei, se hotărîse. Impresionată, înainte de a se îndepărta lîngă umărul unui individ care, văzut din spate, îi amintea propria lui siluetă, ea îi strecurase 40 de dolari în buzunarul hainei; exact costul biletului de autobuz pînă la Montreal. O criză de disperare după toate regulile artei, i-ar fi procurat probabil banii necesari pentru a ajunge în Italia, dar nu fusese nici capabil şi nici destul de inspirat.

— Femeile, ştii — a mai spus el, alunecînd cu vîrfurile degetelor peste mustaţa morfolită —, par importante în poveştile de genul ăsta, dar în realitate nu reprezintă decît pete de culoare... Minodora era îmbrăcată tot în roşu cînd m-a abandonat pe aeroport, oribil pentru o blondă spălăcită ca ea, au trecut zece ani şi n-am apucat să-i spun...

Era unul din regretele lui profunde, şi de fiecare dată cînd, purtat de emoţii, i se întîmpla să-l dezvăluie, ştia că dacă nu pune capăt discuţiei în aceeaşi clipă, va izbucni în plîns.

Recuperîndu-şi bicicleta dintre cele două scaune şi făcîndu-şi loc pe uşă cu mari dificultăţi, găsise totuşi puterea să articuleze că-şi cumpărase o vacă.

— De necrezut, Andrei, a ridicat el pe neaşteptate tonul, mă uit în ochii ei o oră-n şir şi nu întoarce capul!...

— Vino şi povesteşte-mi, îl chemase Andrei Zamfir îndurerat.

– Lasă, altă dată, se fisticise Nistor.

— Vii la Print mîine seară ?

— Se poate altfel, ritualul...

Andrei Zamfir a tras perdeaua şi a privit în stradă. Era un spectacol întreg, felul în care Nistor încăleca pe bicicleta lui bizară: într-o bună zi, îndesat şi stîngaci cum era, avea să-şi rupă gîtul tot încercînd s-o încalece din mers. De astă dată reuşise la a patra încercare, apucînd-o direct de-a latul străzii, prin faţa unei maşini.

Eleonor se plictisea. Prinse capul lui Papi în palme şi se aplecă şoptindu-i direct în botul umed :

— Tu pricepi, Papi ? Nistor o să-şi rupă gîtul într-o bună zi...

— Nu te mai copilări, te rog !

Exasperat de dialogul fără noimă al celor doi, Papi se smulse din braţele lui Eleonor şi ateriză pe covor. Se întinse leneşă, lipindu-şi burta de covor şi lăbărţîndu-şi labele ca o cîrtiţă, pentru ca apoi cu aceeaşi indolenţă, să sară pe televizor, să se cuibărească bine şi să adoarmă.

— O urăsc spuse Eleonor, nici nu-ţi imaginezi cît o urăsc !

Andrei Zamfir se întreba dacă să-i povestească lui sau nu ceea ce i se întîmplase după plecarea lui Nistor. Povestindu-i, ea şi-ar fi închipuit fără nici o îndoială că-şi pierduse minţile. Dacă n-ar fi reuşit să ducă pînă la capăt relatarea vizitei lui Nistor, ar fi fost el însuşi convins că-şi pierduse minţile. Sau că, în sfîrşit, era în plină criză a raporturilor lui — şi aşa deteriorate — cu realitatea.

Aprinzîndu-şi o ţigară, ridică ochii şi se asigură din nou că manuscrisul doctorului Puiu era pe ultimul raft al blbliotecii, acola unde-l lăsase în urmă cu o seară. De cînd ajunsese acasă nu încetase de fapt să-l privească. Fără să îndrăznească să se smulgă din spatele biroului, unde se ghemuise odată intrat, şi să verifice dacă, într-adevăr, coperţile de plastic cunoscute, continuau să conţină manuscrisul şi nu un teanc de foi albe sau de ziare.

La o jumătate de oră după plecarea lui Nistor, telefonul sunase şi un anume Gheorghiu din Toronto — „Gheorghiu din Toronto", se prezentase —, aflat în vizită la Montreal, îl întrebase dacă are veşti despre familia doctorului Puiu, s-a întors în ţară sau este încă la Vancouver ?

—Este adevărat că l-am văzut pe doctorul Puiu ieri, dar n-am nici o idee...

— Cum l-aţi văzut ieri pe doctorul Puiu ? făcuse Gheorghiu. A murit acum o lună !

— Am înţeles bine, doctorul Puiu a murit ?

— Exact. Un cancer la stomac sau aşa ceva. Nu ştiaţi ?

— L-am văzut ieri, v-am spus ! Urmează să treacă zilele astea din nou... E-o glumă, o glumă proastă !

— Domnule, a spus Gheorghiu solemn, nu te cunosc, nu mă cunoşti, dar eu glume din astea nu fac ! Doctorul Puiu a murit acum o lună de zile !...

Andrei Zamfir trebuise să accepte, obligat de circumstanţe, că doctorul Puiu murise în realitate în urmă cu o lună de zile de un cancer de stomac sau „de aşa ceva", cum Gheorghiu îi repetase o oră mai tîrziu cu aerul că nu ţinea să intre deocamdată în amănunte.

Gheorghiu era tipul clasic de profesor de provincie îmbătrînit înainte de vreme, pe jumătate chel, prost bărbierit şi de o stîngace bunăvoinţă ce-l păstra într-un permanent balans între ridicol şi înduioşător. Fusese profesor de ştiinţele naturii într-un orăşel din Ardeal şi apoi la Casablanca, în Maroc, de unde se refugiase în Canada împreună cu soţia unui coleg.

Caractere diametral opuse, dar sîntem în relaţii bune, ne telefonăm de sărbători, ne vedem din cînd în cînd..,

Gheorghiu tăcuse învăluit din nou în aerul, că nu ţinea să intre în amănunte. Îşi mutase ochii la vînzoleala străzii (se întîlnise undeva, pe terasa unui restaurant italian din centrul oraşului), oftase pierdut, cu gîndul probabil la eroarea de a fi acceptat să-şi împartă destinul cu o femeie al cărui caracter era diametral opus propriului său caracter, şi în sfîrşit, zîmbise. Avea un obraz de copil bătrîn şi înfometat.

— De fapt, spusese el, păstrîndu-şi zîmbetul, nu l-am cunoscut decît foarte puţin pe doctorul Puiu.

— A, da ? făcuse Andrei Zamfir cu o politeţe rece.

N-avea să regrete niciodată că-l întîlnise pe Gheorghiu, dar nici n-avea să-şi ierte slăbiciunea şi curiozitatea de a fi rămas să-l asculte pînă la capăt.

— Vă ascult, spusese invitîndu-l cu un gest stăpînit să continue. M-au interesat totdeauna poveştile care încep cu „l-am cunoscut foarte puţin"...

— Şi totuşi acesta este adevărul, se grăbise Gheorghiu să răspundă invitaţiei.

Pretindea să-l fi descoperit pe doctorul Puiu printre corespondenţii mai mult sau mai puţin anonimi ai ziarului pe care-l publica la Toronto. Un ziar în limba română, se înţelege, pe care i-l şi arătase de altfel, „Aurora românească", 12 pagini îngrijit tipărite, pe jumătate scris de el, pe jumătate umplut cu peisaje din România, cu poezii şi cu scrisori de la cititori.

Se pare că, încîntat de calitatea ziarului, în posesia căruia intrase prin hazard, doctorul Puiu expediase o scrisoare de felicitare şi cîteva poezii. Prompt, şi fără să aibă nici cea mai mică idee asupra consecinţelor generozităţii lui calculate, Gheorghiu publicase în următorul număr scisoarea şi cîteva poezii.

— Poezioare, nuanţase el dispreţuitor, împingînd pe masă ziarul în care doctorul Puiu semna.

Cîteva zile mai tîrziu, acesta îl anunţa prin telefon că-i expediază volumul din care făceau parte poeziile publicate, 150 de pagini dactilografiate strîns. Şi încă o scrisoare, de astă dată de zece pagini, un fel de **ars poetica** începută după toate aparenţele în anii studenţiei şi terminată mai mult ca sigur în ziua în care Gheorghiu făcuse neghiobia să-l publice.

— Înţelegeţi, spusese Gheorghiu lipindu-şi pieptul de marginea mesei, veleitarismul în artă, în literatură, este o formă de agresivitate. N-am suportat niciodată în viaţă agresivitatea, indiferent de forma în care s-a manifestat la adresa mea, şi poate că aşa se şi explică faptul că sînt în Canada... Pe de altă parte, însă, entuziasmul şi curajul lui mi s-au părut sincere, m-au cucerit, ca să zic aşa, m-au ajutat să-i accept inocenţa poetică, sărăcia limbajului... L-am acceptat, mă înţelegeţi ? fără să-mi pun alte întrebări. Am un imens respect pentru românii care, odată, exilaţi, nu uită de unde vin şi se încăpăţînează să-şi păstreze limba, obiceiurile, credinţa... Ca şi evreii. Sau grecii. Sau armenienii...

Gheorghiu se simţise dator să-i răspundă la scrisoare şi, desigur, să continue să-i publice poeziile pe care, din decenţă intelectuală, avea grijă să i le corijeze. Încurajat, dacă nu de-a dreptul exaltat, doctorul Puiu îl anunţase că este pe cale să termine un roman al cărui subiect — Exilul ! — nu putea lăsa indiferent pe nici un român ce-şi părăsise ţara.

— Ar fi trebuit să mă aştept, şi-a lipit din nou Gheorghiu pieptul de marginea mesei, rezemînd cu palmele desfăcute paharele care se clătinau. Cîtva timp nu l-am luat în serios, un roman, fie el şi lamentabil, nu se scrie peste noapte. Dar cum continua să-mi dea veşti aproape despre fiecare pagină scrisă, deodată mi s-a făcut frică. Un roman despre exilul românesc, aşa ceva nu s-a văzut niciodată în cei două sute de ani de cînd românii se tot risipesc în lume ! Romane scrise de exilaţi despre România, asta da, dar este cu totul altă poveste. Poate unde exilul este de trăit şi nu de povestit. Sau poate unde, scriitorul român în exil este incapabil să vadă mai departe de anonimatul şi de promiscuitatea în care trăieşte şi atunci, în disperare, sau îşi întoarce definitiv privirea spre ţara pe care a abondonat-o sau spre patria adoptivă, încropind de obicei în franţuzeşte, pentru că e latin, poveşti pentru toţi şi pentru nimeni... Toate acestea îmi treceau prin cap, dragă domnule Zamfir, de fiecare dată cînd doctorul Puiu îmi scria sau îmi telefona că a mai isprăvit o pagină sau un capitol. Trăiam literalmente cu spaimă, că în cele din urmă — dacă nu era o glumă de proporţii — îmi va trimite cîteva sute de pagini purtînd titlul provocator „Coşmarul libertăţii"...

Ceea ce se şi întîmplase. Într-o dimineaţă, în primăvară, doctorul Puiu a apărut în pragul redacţiei — în pragul apartamentului care servea şi de redacţie — arătîndu-i triumfător romanul în sfîrşit terminat. Era prima oară cînd se întîlneau şi impresia lui Gheorghiu fusese că se află în faţa unui om care-şi pierduse complet simţul realităţii.

— Vreţi să spuneţi nebun, îl ajutase Andrei Zamfir să-şi precizeze impresia.

— Da şi nu, se păstrase Gheorghiu în espectativă. Nebun în măsura în care îşi închipuia că a scris o capodoperă, în fine, o carte fără de care literatura română ar fi continuat să fie săracă şi exilul românesc lipsit de adevărul ce i-ar fi dat un sens, altul decît cel economic. Sănătos, întrucît faptul de a

se fi angajat într-o astfel de întreprindere părea să-l fi ajutat să suporte eşecurile repetate. Pentru că se dovedise incapabil de a se adapta la realitatea vieţii de exilat, îşi construise o realitate a lui, în care se instalase comod şi din care numai o catastrofă sau un miracol l-ar mai fi putut smulge. Nu, nu era nebun, îşi pierduse numai simţul de orientare în această lume în care de bine, de rău trăim cu toţii. Probabil că este o boală a exilului...

— Aţi citit romanul ? l-a întrerupt Andrei Zamfir.

— Din nefericire, nu. Mi l-a fluturat prin faţa ochilor, mi-a istorisit ceva despre asasinarea unui tînăr şi a plecat asigurîndu-mă că într-o săptămînă se va reîntoarce pentru a stabili împreună detaliile publicării. Pentru că, aţi înţeles, era convins că nu puteam rata publicarea în foileton a romanului. De atunci nu l-am mai văzut. Soţia lui m-a anunţat că s-a prăpădit. I-am cerut, binenţeles, romanul, dar pretindea că fusese dactilografiat într-un singur exemplar ce-ar fi dispărut. Şi apoi, cum avea de gînd să se reîntoarcă în ţară, ar fi preferat totuşi să uit toată această poveste...

— Nu înţeleg totuşi cum aţi ajuns la mine.

— Doctorul Puiu, a rîs încetişor Gheorghiu. Plecînd, atunci cînd l-am văzut pentru prima şi ultima oară, mi-a spus ca înainte de a-mi lăsa romanul, ar fi vrut să cunoască punctul dumneavoastră de vedere.Am auzit de dumneavoastră din ţară, îmi cer scuze, nu v-am citit...

— Şi eu prefer clasicii...

— ... nu ştiam că sînteţi în Canada şi cu atît mai puţin că doctorul Puiu vă cunoaşte şi ţine să vă consulte chiar şi după ce soţia lui mă anunţa că a murit...

— Domnule Gheorghiu, nu are rost s-o luăm de la capăt: doctorul Puiu este în viaţă, ieri dimineaţă a fost la mine, am stat de vorbă pînă la prînz!

— V-a lăsat manuscrisul?

— Mi l-a fluturat ca şi dumneavoastră prin faţa ochilor, asigurîndu-mă că va reveni.

— Atunci n-aveţi nici o idee asupra criminalului din roman?

— Absolut nici una! De ce şi de unde aş avea?

— Îmi cer scuze. Nu fac altceva decît să urmăresc logica doctorului Puiu.

— Fiţi, vă rog, mai explicit, nu înţeleg.

— Nici eu prea bine, dar am să încerc să mă explic. Cum v-am zis, mi-a povestit putin subiectul cărţii. Tînărul asasinat fără nici un motiv, criminalul, celălalte personaje au existat în realitate, există încă, în sfîrşit, şi doctorul Puiu părea să nu fi luat nici o măsură de prevedere pentru ca identitatea lor reală să nu fie recunoscută de către eventualii cititori.

— Identitatea criminalului pentru ca ceilalţi...

— Exact.

— Regret. După cîte îmi amintesc, ancheta poliţiei ateniene asupra morţii tînărului a ajuns la concluzia că asasinul nu se găsea printre refugiaţii din hotel. Romanul doctorului Puiu descoperă un criminal printre românii din hotel — presupun, n-am citit, nu mi-a spus nimic — ,iar acest criminal s-ar putea ascunde azi pe undeva prin Canada sau în Statele Unite. Domnule Gheorghiu, doctorul Puiu mi-a fost foarte simpatic ca refugiat, dar ca scriitor şi anchetator, îmi pare rău, nu-mi inspiră nici o încredere.

— De acord cu dumneavoastră. Dar publicarea cărţii, indiferent de valoarea ei literară — să admitem că este nulă — nu schimbă cu nimic riscul ca anumite persoane să fie acuzate pe drept sau pe nedrept de crimă sau de complicitate la crimă, sau, cine ştie, de spionaj!...

— Dar manuscrisul a dispărut.

— Sînteţi sigur?

Gheorghiu îl fixase cu un zîmbet nesigur şi Andrei Zamfir îşi mutase privirea spre stradă.

— Domnule Zamfir, îşi adunase iar Gheorghiu palmele în jurul paharelor, nu ştiu ce percepţie aveţi dumneavoastră despre exilul românesc, în deosebi cel din ultimii ani, dar pot să vă asigur că poveştile de genul celor imaginate sau relatate de un doctor Puiu sînt mult mai frecvente decît vă imaginaţi.

— Nu-mi imaginez nimic! „Exilul românesc" nu mă preocupă nici cît negru sub unghie. Iar dacă, prin miracol, se va găsi cineva să publice fanteziile doctorului Puiu, nu văd cum „exilul românesc" ar înceta să fie altceva decît o abstracţie. Să fim serioşi, ici şi colo trăiesc şi crapă români care şi-au luat lumea în cap. Restul, pentru a-i aduce un omagiu nemeritat doctorului Puiu, e literatură.

— Criminali de război, legionari, asasini, spioni, credeţi că nu există printre românii care trăiesc ici şi colo? Nu mai departe crima de ieri, trebuie să fiţi la curent, era un român cel ucis.

— După cum spun ziarele...

— Spun adevărul. Iar anumite persoane pretind că ar fi fost un spion care şi-a meritat soarta.

— Anumite persoane?

— Să zicem aceleaşi care mă consideră şi pe mine, din cauza lipsei de culoare politică a ziarului meu, dacă nu chiar spion, oricum în slujba Bucureştiului...

— Vreţi să spuneţi legionarii?

Gheorghiu tăcuse retrăgîndu-şi palmele din jurul paharelor şi lăsîndu-se brusc în spătarul scaunului.

Andrei Zamfir îl privise consternat cum păcăne rar şi ritmic din buze : pac, pac, pac... Cel care-l trezise la miezul nopţii, cerîndu-i o întîlnire la ora 9, „în drum spre editură", fusese deci Gheorghiu!

— De ce n-aţi venit la întîlnirea de ieri? întrebase.

— Pentru că cel care ar fi trebuit să moară eram eu, spusese Gheorghiu aproape şoptit. Am aflat prea tîrziu, în ultima clipă de fapt, n-am mai putut să vă avertizez... cum n-am putut să-l avertizez nici pe sărmanul care a fost ucis în locul meu...

— Îl cunoşteaţi ?

— Prin doctorul Puiu, dar nu personal... nu-l întîlnisem niciodată... Doctorul Puiu îl ştia din Grecia, din lagăr, colecţiona ziare şi reviste româneşti... Pretindea că are o copie a manuscrisului...

— Dacă înţeleg bine, următoarea victimă a fanteziei doctorului Puiu nu pot fi decît eu...

— Nu, nu cred.

— Nu credeţi sau sînteţi convins ?

— Sînt convins.

Ar fi fost inutil să-l întrebe de ce. Se ridicase, lăsase 20 de dolari pe colţul mesei şi se îndepărtase spunînd:

— Data viitoare, sunaţi-mă la o oră mai convenabilă.

Chinuindu-se să-şi elibereze maşina dintre două „americane" de neclintit, se simţise ispitit să se reîntoarcă la masa lui Gheorghiu şi să-i mărturisească adevărul. Nimic nu-l asigura însă, că, la rîndul lui, Gheorghiu îi spusese adevărul. El însuşi, Gheorghiu, ar fi putut deţine o copie a manuscrisului şi, în ipoteza în care aceasta prezenta un alt interes decît cel literar — ceea ce părea să fie evident — recuperarea copiilor abandonate de doctorul Puiu de-a lungul şi de-a latul Canadei din pură fantezie sau conştient de valoarea lor, era pe deplin îndreptăţită.

„În folosul cui?" se întrebase Andrei Zamfir reuşind, în sfîrşit, să-şi elibereze maşina. Şi în acea clipă avusese presentimentul că manuscrisul pe care doctorul Puiu i-l lăsase şi pe care el îl depusese în bibliotecă, pe ultimul raft, pentru a nu mai fi tentat să-l răsfoiască, dispăruse.

Ar fi trebuit, desigur, să-l citească pînă la capăt. Cum ar fi trebuit să refuze să-l întîlnească pe Gheorghiu. Sau, acceptînd să-l întîlnească să refuze să-l însoţească în consideraţiile lui despre spionaj şi asasinate politice. Şi-a amintit că în cîteva rînduri Gheorghiu desfăcuse servieta păstrată pe scaunul ce-l despărţea şi s-a spus, tulburat, că s-ar fi putut întîmpla să aibă înăuntru un magnetofon...

— Să rezumăm, spuse Eleonor culegînd-o pe Papi de pe televizor şi aşezîndu-se pe canapea cu picioarele strînse sub ea, pentru a-i oferi felinei îndolente un culcuş. În plin vertij creator, dacă nu cu intenţii mult mai vicioase, doctorul Puiu o convinge pe Amalia să-l anunţe pe Gheorghiu că ar fi murit. Gheorghiu, care era la curent cu conţinutul romanului şi, în realitate, pentru nu ştiu ce motive, să presupunem, neliterare, ţine neapărat să intre în posesia lui, îşi aminteşte de tine. Sună la miezul nopţii şi-ţi dă întîlnire la aceeaşi oră şi în acelaşi loc unde trebuia să întîlnească un alt posibil deţinător al rîvnitului manuscris. Află — de la cine? cum? de ce în ultima clipă? — că riscă să i se găurească definitiv pielea sau de către Securitatea românească sau de către legionari, pentru un motiv pe care rămîne să-l descoperim dacă vreodată vom fi bineînţeles obligaţi. Victima nevinovată — oare? —, în servieta căreia s-au găsit ziare româneşti, dar nu manuscrisul, pare să fie cunoştinţa noastră şi a doctorului Puiu, inginerul *Delta T*., volatilizat fără urme după moartea lui Petru Cicea. Cum a ajuns în Canada, nu ne întrebăm. Rămas în viaţă, Gheorghiu îţi dă din nou întîlnire şi tu îl întîlneşti şi afli ceea ce ţi-am rezumat. Ce trebuie înţeles? Unu: că doctorul Puiu, improvizat în scriitor al exilului, a izbutit să pună multă lume în încurcătură şi n-avem nici o idee de ce şi în folosul cui. Doi: că moartea tînărului Petru Cicea n-a fost deloc întîmplătoare, de vreme ce şi după atîţia ani mai stîrneşte întrebări. Trei: că manuscrisul pe care doctorul Puiu ţi l-a dat a dispărut.

poeme

scrise

împreună

ion mircea

cristian popescu

Şi dacă nu

şi dacă ramuri bat în geam vai, şi realitatea e un drog
iar scara Domnului e verticală — un T pe limba mea de demagog

e ca în fiecare seară privirea mea în gol să verse îngeri
iar alambicul ei uscat să macine uscate plîngeri

şi dacă în şalvarii stelei genunchi albaştri-am învelit
iar în rotulă dangăt sferic de moartea însăşi s-a sfiit

e ca în fiecare seară să-agonisesc c-un singur leu
injecţia de raze coapte, şocuri electrice cu curcubeu

şi dacă geamuri bat în geam şi iese-n luciu toanta
e ca aminte să-mi aduc de tine-n Panciatantra.

Olanda de sub mare

viu cotcodacul Africii pe oul negru
o, tătăişă

şi cu pierzîndu-mă în zări, sărind într-un picior pe ape
o, tătăişă

orga pe roţi de caşcaval într-o Olandă de sub mare
o, tătăişă

şi îndoindu-mă de El în mine mă cufund ca-n mare
o, tătăişă

şi moartea mea la trupu-mi putrezind
o, tătăişă

cum Michelangelo doar dezvelea din piatră-un Michelangelo
o, tătăişă.

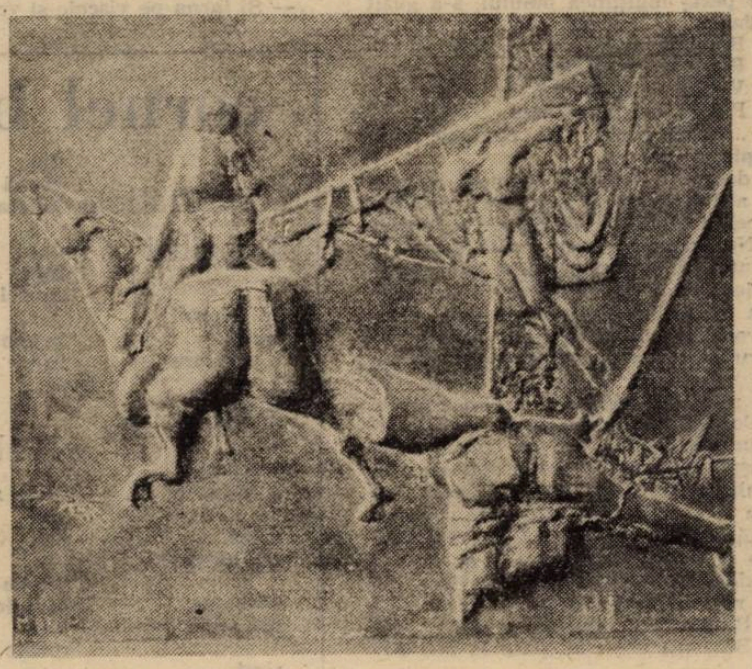

ion olteanu

Spre bisericuţele săpate în stîncă

...deci, la venirea serii voi fi sub acoperiş...

Puntea se vedea bine, dar cum stînca mare şi înaltă îşi împingea un colţ în rîu, valea se strîmta. S-a oprit, nu venea om, căruţă, maşină şi l-a cuprins ceva ciudat. Nu reţinuse nimic din tot drumul străbătut, îi era vie doar faţa şoferului care-l luase, de la o anumită distanţă, în cabina camionului, mai neagră decît în mod firesc, ochii puternici, toate le ţinea bine în minte, dar nimic, absolut nimic din peisaj. A dat să pornească, ceva l-a oprit, l-a făcut să-şi frece fruntea, pentru a nu se lăsa invadat de năluciri. Ce Dumnezeu s-o fi petrecînd cu mine ? Nimica. Uită-te bine. La ce ? La locurile în care te afli, le recunoşti ? Nu. Stai, stai, nu porni, valea s-a strîmtat, nu poţi vedea nimic din ce urmează. Nu. Spune-mi, ce urmează ? Mi-e frică. De ce ? Nu-mi dau seama, mi-e frică. Încă-i lumină. Spune-mi, ce urmează ?

Ce dialog nefericit port cu mine însumi. Şi totuşi, ştiu, văd foarte clar ce urmează după cotitură. Atunci ? Da, după ce se trece puntea, înainte de a urca pe cărarea de pe stîncă, în dreapta, loc neted, cîteva pietre împlîntate în această netezime, între ele, marginea rîului şi stînca mare, corturi de ţigani nomazi şi, în spinarea stîncii, cuiburi de stăncuţe. Stoluri de stăncuţe, croncăniturî şi zarvă de copii despuiaţi... Cînd am mai fost pe-aici ? Niciodată !

Se ţinea de balustrada din crengi de salcie sau brazi tineri, crescuţi în desiş fără lumină. Nu se uita cum călca pe cele două trunchiuri alipite, ochii îi erau îndreptaţi spre petecul de pămînt neted dintre stînca cea mare şi cele de pe marginea rîului. Ajuns pe celălalt mal s-a oprit, fără să-şi desprindă mîna de pe balustradă. Stăncuţele ieşeau din cuiburi, zburau, se întorceau, intrau, ieşeau, şi umpleau aerul cu ţipetele lor. Dinspre locul neted dintre stînci l-a izbit un miros puternic de urină de cal şi o pală acră de tăciune, peste care a fost turnată apă... Şatra plecase dar nu de mult.

Urca greu, din piatră în piatră, cum îi spusese şoferul. Ciudat, de-ce îi stăruia în minte locul unde sălăşluiseră ţiganii, zborul stăncuţelor ieşite din cuiburile stîncii ?... Se mai oprea să-şi tragă sufletul, să se uite înapoi. Nu-i mai era frică. Dar, de fiecare dată cînd vedea în somn acestea, acest loc, era cuprins de spaimă. Ceaţa de puradei venind la cerşit, bătrîne cu ghiocul, tinere cu ţîţele pline şi scoase alăptîndu-şi copiii, bărbaţii ocupaţi cu caii, şi, dintr-un colţ, un bătrîn aureolat de spaimă şi distincţie, îl străpungea cu privirea.

Nu mai avea mult, se vedea portiţa împrejmuirii din vîrful stîncii. A deschis-o încet, deşi ar fi dorit să scîrţîie, prea era mare tăcerea, şi, sigur, pînda din dosul ferestrelor casei celei mari. Cînd a închis-o a căutat să-i îzbească cleampa, şi, de pe cerdacul ridicat peste înălţimea omului, s-a auzit un glas :

— Bună seara !

— Bună seara, părinte !

— Veniţi de departe ?

— Poftiţi buletinul meu.

— ...uitaţi cheia, pe cărăruie, în dreapta, prima uşă.

A descuiat. Miros de cameră neaerisită, altfel curată. S-a apropiat de unul din cele trei paturi, de cel de la fereastră. Nu dormise prea multă lume în aşternut. Şi-a lăsat servieta pe măsuţă şi a ieşit. Din faţa ferestruicii se vedea valea în partea de apus, pentru a vedea roată, roată trebuia să înainteze pe cărăruie, cînd, din partea de dincolo de chilii s-au auzit lovituri de bardă. Cineva meşterea. A înaintat. La capătul chiliilor un petec cu cîţiva pomi şi trei straturi cu legume. Un om în alb, albă cămaşa lungă pînă spre genunchi, albi pantalonii, alb părul bogat şi lung, albă barba, mustaţa, faţa albineată, îmburpurată de osteneala muncii, făcută încet şi pe îndelete, fruntea lată şi netedă împodobea cu nişte sprîncene tot albe ochii mari verzui-albaştri.

— Bună seara, părinte.

— Bine aţi venit cu pace la noi. Şedeţi !

— Mulţumesc. S-a aşezat alături, pe o altă grindă. Omul căruia i se adresase cu „părinte", cioplea înainte. Barda desfăcea felii mari. Soarele, văzut de-acolo de sus, părea să mai aibă o şchioapă, înainte de a scăpăta. Liniştea atotstăpînitoare, turburată doar de uşorul icnet al omului cînd lovea, apoi, cînd mişcarea bardei era mărunţită, mărunţit era sporită şi mai mult.

— Frumos lemn, drept.

— Bradul aşa-i, drept.

— Reparaţi ceva ?

— Nu, vreau să mai ridic o chilie, să aibă lumea unde înnopta cînd urcă la noi.

— Vine lume ?

— Vine, vine, uneori chiar multă, să avem unde-i culca.

— Ce frumos se pregăteşte să asfinţească soarele.

— Îi frumos asfinţitul, dar răsăritul, doamne, parcă...

— Aţi vrut să spuneţi ceva, părinte ?

— ... dacă dimineaţă n-o să fie ceaţă, staţi şi mîine, o să vedeţi ce frumuseţe-i cînd răsare soarele. Se ridică încet lumina, mai întîi înroşeşte vîrfurile munţilor, şi-apoi îşi coboară binecuvîntarea pe văi... Cînd aţi urcat, mai era jos ceata şătrarilor ?

— Nu.

— Au plecat...

— Se mai simţeau fumegînd nişte tăciuni şi balegă proaspătă de cai. Vorbele bătrînului îi stîrniseră fel şi fel de gînduri lui Veniamin... Este grea viaţa aici, părinte, aveţi de ale mîncării ?

— Ei, domnule, nu asta-i întrebarea, au oameni greutăţi mai mari decît grija mîncării..

Veniamin îşi dăduse seama că întrebarea nu-şi avusese locul.

— Nu vi-e foame ? Pun îndată de cină şi mîncăm.

— Mulţumesc, am şi eu ceva în traistă.

— Mîncarea caldă-i mai bună.

— Atunci, să aduc şi eu ceva, nişte caş. S-a dus în cămăruţa lui, cam ruşinat de averea lui...

La foc se pregătea cina.

— Vă place dacă punem brînza straturi, straturi şi-o mai lăsăm puţin la foc, să se topească bine ?

— Cum vă place dumneavoastră, părinte...

— Luaţi, avem şi făină şi brînză, mîncaţi, dacă vă place. Veniamin şi-a mai umplut o dată strachina...

— ... mergeţi la culcare, domnule ?

— Sunt ostenit, părinte, şi m-aş duce.

— Bine, bine, treceţi şi vă odihniţi.

— Vă rog, aş bea puţină apă.

— Îndată, şi de sub masă a scos cofa, uitaţi aici ulcica, beţi, poate o luaţi plină cu dumneavoastră.

— Apa-i rece şi bună, aveţi fîntînă aici în vîrful stîncii ?

— Nu, apa de băut, în lunile cînd se poate coborî, o aducem cu găleata de jos, acolo-i fîntîna noastră.

— Şi iarna pe viscole şi vremuire ?

— Bem apă de omăt, îl topim, omătul pentru noi ca şi pentru pămînt, îi dar ceresc, adunăm apa şi-o adăpostim să nu se risipească, dimineaţă, cînd o să intraţi în biserică, o să observaţi că streaşina ei dă într-un rezervor mare, adunăm apa de la ţopirea zăpezii şi de la ploaie, nu ne lăsăm fără apă, din ea şi bem, o căldare de apă, adusă din vale, cere timp de două ore, una pentru coborît, alta pentru urcuş. Noapte bună, domnule. Veniamin apucase pe cărarea spre chilia lui, dar s-a întors brusc. Părintele spăla strachinele. S-a întîmplat ceva, domnule ?

— Nu, voiam doar să vă întreb, cînd ţineţi utrenia, sau dacă o mai ţineţi ?

— La miezul nopţii.

— Aţi putea bate şi la mine în fereastră cînd treceţi spre biserică ?

— Dormiţi fără grijă, vă trezesc.

N-a apucat bine să stingă luminarea şi cînd şi-a pus capul pe pernă a şi adormit...

Bătăi încete în fereastră : Eu sunt, începe utrenia, este miezul nopţii.

— Am auzit, mulţumesc, părinte, îndată vin şi eu.

Cerul era înalt şi luceafărul de ziuă răsărise. I s-a părut c-ar fi cam rece, s-a întors şi şi-a luat hanoracul. În biserică, palide, ardeau cîteva luminări. În strană, morfolind versetele şi rugăciunile, un călugăr, pe care nu-l văzuse, în altar o umbră îşi trăda prezenţa, în partea stîngă a navei, grămădit, bătrînul, aproape să atingă podeaua cu fruntea. Veniamin s-a tras într-un colţ, spre partea stranei şi-şi spunea încet rugăciunile, parcă nu era de faţă aici. L-a trezit din gînduri grămada neagră, care se ridicase şi se îndrepta spre icoană, fără să i se audă paşii, şi omul era doar bine închegat. Nici măcar tîrşiitul încălţămintei nu s-a auzit. Podeaua era din lespezi. Partea unde stătuse bătrînul i s-a părut mai întunecată, iar pe perete nişte bobiţe, strălucind în puţina lumină. Bătrînul se închina, bătea mătăniile, cînd privirea i s-a oprit pe labele lui. Ce fel de încălţăminte o fi purtînd, încălţăminte rozie şi rotundă ca nişte piini ? L-a cuprins un fel de frig în şira spinării, zadarnic încerca să-şi adune mai strîns hainele în jurul trupului. Bătrînul, întors la locul lui, a căzut din nou la podea, morman acoperit cu pînză neagră. În strană vorbe neînţelese, în altar din cînd în cînd, umbra înaltă, prin pîlpîirea luminării, dădea de veste că este acolo. Veniamin, aproape zgribulit, a ieşit din biserică şi s-a grăbit să intre în aşternut, mai punînd o pătură peste el. Cînd s-a trezit soarele-i bătea în fereastră. Se simţea străin, venit într-un loc unde n-ar fi trebuit, că oamenii de pe acest vîrf de stîncă şi-or fi avînd gîndurile lor, că el ar împieta aceste gînduri prin prezenţa lui. Ar fi mai bine să plece, coborît în vale, poate, ar scăpa de toată frămîntarea care l-a adus aici, că de fapt... S-a gîndit să întrebuinţeze stropul de apă din ulcică cu mare economie. Şi-a pus pe perii de dinţi viermele de pastă, a ieşit pe cărare, şi-a înmuiat degetele, dîndu-şi pe ochi, cînd a auzit cioplitul din bardă. S-a hotărît să mai rămînă o noapte.

— Bună dimineaţa, aţi început munca ?

— Apoi somnul meu...

... cu două căldări, la fîntîna din vale, era fericit că se poate spăla. S-a despuiat şi cu pumnii îşi turna din găleată. Apa rece îl făcea să guiţe şi să sară, să se încălzească la soare. Urca cu găleţile pline. Ceva l-a făcut să se oprească şi uitîndu-se departe, piinile rozii şi umflate ale picioarelor bătrînului... Înainte de coborîrea după apă, a căutat să-i fure cu privirea picioarele, era desculţ, trebuia să fie cu mare băgare de seamă ca omul să nu se simtă stînjenit. Aluatul dospit ridicase pielea rozie, gata s-o spargă. Degetele îngropate păreau morcovi, iar unghiile nu se mai vedeau din umflătură. Culoarea rozie, aceeaşi ca la utrenie. Doamne, desculţ pe lespedea de piatră udă, şi umezeala era întreţinută de căderea mărgăritarelor de apă de pe peretele săpat în stîncă. S-a cutremurat şi n-a mai vrut să se întrebe de nici o taină...

— V-aţi ostenit pentru mine, părinte, şi nu s-a oprit din cioplit.

— N-a fost uşor, părinte, dar aţi uitat ce v-am rugat, nu mai sunt preot, acolo un învăţător într-un sat oarecare...

— Înţeleg, înţeleg....

... a doua cină, borş cu lobodă. Veniamin, lacom, îşi lărgea gura să-i încapă lingura de lemn.

— Seara tare-i frumoasă, vă culcaţi, părinte ?

— Sunt ostenit, domnule învăţător..., vreau să mă culc mai devreme.

— Vă las atunci.

— Şi dumneavoastră sunteţi ostenit.

Veniamin s-a culcat. Era o noapte senină, luna îşi împrăştia darurile îngîndurării sufletului omului peste vîrfurile munţilor şi văile de la picioarele stîncii. A deschis fereastra şi, înfăşurat în pătură, privea peste atîta tăcere. Îi veneau în minte satul unde păstorise, copiii şi soţia... De ce nu mă pot despărţi de cel care am fost, de ce am rămas acelaşi, asta-i toată puterea mea ? I s-a părut că afară este cineva s-a auzit o tuse uşoară, mai spre capătul chiliilor. Nu putea fi decît bătrînul, şi, ca să nu creadă că-l spionează, nu s-a mişcat. Îi părea rău că-i spusese că vrea să se culce... A închis încet fereastra, încercînd să doarmă. Zadarnic. Cît o fi trecut ? S-a uitat la ceas, mai era pînă la miezul nopţii încă o oră. De frică să nu adoarmă, tocmai cînd va începe utrenia, s-a îmbrăcat, trebuind să iasă şi pentru el... În bătaia lunii, bătrînul îmbrăcat în rasa neagră, boţit pe grinda la care cioplise ziua. Speriat aproape, nu ştia ce-i de făcut, poate omul nu voia să fie văzut, poate voia să fie singur ?

— Dumneavoastră sunteţi, domnule ?, i s-a părut c-ar fi auzit. A tuşit încet, apoi ceva mai tare. Nici un semn. Cînd să intre în chilie, s-a auzit chemat : nu veniţi încoace, domnule învăţător ?

— Dumneavoastră sunteţi, părinte ? Nu v-aţi culcat ?

— Staţi aici pe grindă. E prea mare liniştea la noi, nu v-a lăsat să dormiţi.

— Nu sunt ostenit...

— Sunteţi dar...

Tăcere fără sfîrşit. Clopotul pentru utrenie. Bătrînul nu s-a mişcat. Doi bolovani alături, pe aceeaşi grindă.

Trecuse miezul nopţii.

S-a terminat utrenia.

Ei, tăcînd, la locul lor pe grinda cioplită. Cînd s-a înroşit cerul spre răsărit, s-a ridicat şi i-a mulţumit lui Veniamin c-au stat o noapte întreagă de „vorbă", s-a închinat în partea soarelui, dînd să intre în chilie.

— Părinte, eu cobor, plec.

— O clipă numai, pînă atunci luaţi-vă lucrurile. A intrat şi a ieşit îmbrăcat în alb, capul descoperit şi barba albă oglindeau în ele soarele. Plecaţi sănătos, vă petrec pînă la portiţă, daţi-mi mîna, nu, nu mi-o sărutaţi, eu vă sunt dator şi vă mulţumesc.

— Oare, părinte...

— Toate se vor dezlega odată... Pentru că am vorbit, tăcînd, o noapte întreagă, pentru mine a fost un dar, de mult l-am tot aşteptat, mulţumesc, ştiu că nu ne vom mai vedea.

— De ce, părinte ?

— Poruncile vieţii.

— Credeţi ?

— Din tot sufletul. Cîte nu mi-aţi spus tăcînd şi cîte nu veţi fi înţeles din..., dar să ştiţi, şi iarăşi v-o spun că ştiţi, că nu este un păcat că ne-am născut, sfinţii care-au spus-o, dacă au fost astfel de sfinţi, n-au fost sfinţii oamenilor ci sfinţii sfinţilor, dar nu atît de sfinţi cît suntem noi oamenii. Copiilor d.voastră şi celor pe care-i îndrumaţi, raiul pămîntului li-l doresc.

Veniamin cobora plîngînd.

Bătrînul se uita la dospirea piinii picioarelor, care mai crescuseră noaptea trecută, zîmbind. Apoi şi-a îndreptat ochii spre coborîşul pieptiş al cărării, pe care, Veniamin, ba se vedea, ba dispărea după un colţ de stîncă. Ajuns în vale nu s-a mai întors cu privirea, tocmai venea un camion şi-i făcuse semn. Părintele îşi mişca încet trupul în albul îmbrăcăminţii, îndreptîndu-se spre barda împlîntată în cealaltă grindă şi-a început să cioplească.

(Fragment din romanul : „Nopţile crinului galben")

cornel blaga

Gimnastica lupului

din
curbă
îndreaptă

dacă
îndoi
spurci

în echerul
mare
o aplecare

în coate
furci

în pli
o revenire

în corp
o reţinere

melc, melc
cod

mers
din aplecare

celt

scoate

revenire
din mers

coatele
din
coaste

simţ
din mişcare

os
în dos

cînd
urci

împins
la loc

Melcul

Pune
în frunte
frunze
moi

dacă
mergi
din
aplecare

între
buze
foi
de pin

lasă
barba
în răbdare

melc, melc

melc, melc

spune
unde
are
spin

clei
în urmă

drum
murdar

În genunchi
unghi
hain

spic
de grîu

între
gene
somn
străin

pic
în rîu

snop
de spice

• TRANZIȚIA POLITICĂ ACTUALĂ •

METAMORFOZA UNUI SISTEM DE SEMNIFICAȚII

XVII. IMAGINEA

Contribuțiile Franței la dezvoltarea psihanalizei pot fi socotite lipsite de profunzime și, comparativ cu acelea venite din alte arii de cultură (germano-austriacă și anglo-saxonă), numeric puțin impresionante. Există, totuși, un studiu care, s-ar putea spune, reabilitează întreaga psihanaliză franceză. Titlul său: „Le Rôle du stade du miroir dans la formation du «je»" și a fost semnat de Jacques Lacan, care a realizat în acest fel o mare și perfect îndreptățită celebritate. Relațiile dintre real, imaginar și simbolic și-au dobîndit, prin cercetările lui Lacan, o nouă bază de înțelegere și o nouă perspectivă, de natură să permită evaluări mai corecte referitoare la funcțiile lor spirituale dar și adaptative.

Psihanaliza și, în general, psihiatria pune un serios accent pe motivarea comportamentului, ca act situat fie în real fie în imagine. Pe cînd primul indică nu doar o robustețe a psihicului dar și autenticitatea demersului în plan cognitiv, care poate oferi unei serii de subiecți un suport stabil și adecvat al comunicării, existența în imagine sau, măcar, în funcție de imagine, este una periclitată, fluctuantă și, adesea, închisă, pronunțat autică. În unele boli psihice grave se poate constata o incapacitate a subiectului de a percepe faptul altcum rareori explicitat dar mereu implicat și prezent că dincolo de imagine, că dincolo de imaginile noastre despre lucruri se întîmplă ceva, există realmente ceva. Imaginea aparține sferei reprezentărilor noastre. Venind dinspre senzația pură, fluxul cognitiv ce penetrează interiorul uman își află prima integrare, primul moment de autocoerență în reprezentare. Deasupra acesteia se constituie un spațiu al structurii conceptelor. Spiritul nostru — ori partea intelectivă a psihicului, dacă dorim un limbaj mai puțin încărcat de conotații vechi — este obligat la o dublă existență cognitivă : în textura **logică** a conținuturilor conceptuale și în dinamica **emoțională** determinată de rulajul aproape autonom, sui generis asociativ, al reprezentărilor. Orice concept unește un conținut logic și o reprezentare relativ coerentă, mai exact sau mai puțin exact delimitată. Acel dincolo de imagine îl sesizăm la punctul de convergență către care arată săgețile reprezentării și conceptului. Întrucît condiția existentului este logic dată, dar actualitatea acestui existent nu ființează decît în emoție, Kant a putut spune că un concept fără o reprezentare este orb, iar o reprezentare fără un concept este vidă. Într-o cercetare psihiatrică pe care am întreprins-o cu mai mult de douăzeci și cinci de ani în urmă constatam că unul din defectele majore ale psihicului schizofren este disocierea concept-reprezentare. Capacitatea formativă a imaginii este independentă de funcționarea oricărui aparat intelectiv de amprentare logică a conținutului psihic, dar dacă această amprentare lipsește pînă la capăt ceea ce producem nu sînt decît prea binecunoscutele fantasme în care, adesea, ne place să plutim. Dacă însă activitatea conștientă și comportamentul urmează a lua ca bază imaginea atunci, în existența normală, reprezentarea suferă restructurările impuse de conținutul conceptual elaborat printr-o experiență socială sau individuală de durată. Acum aproape trei decenii propuneam, chiar dacă nu în chip foarte explicit, formarea unei teorii psihiatrice criticiste. Este indubitabil că dezvoltarea unor idei și metode criticiste (în sens kantian sau neokantian) pe terenul psihologiei și psihiatriei nu poate fi decît un experiment interesant și aproape sigur productiv. Acest experiment ar fi cu atît mai binevenit în domeniul psiho-sociologiei și psihologiei politice.

Disocierea concept-reprezentare este proprie subiectului schizofren. Ce se întîmplă însă dacă seria reprezentărilor acestui subiect nu este lăsată să plutească, indiferent și capricios, ci este cuplată cu seria reprezentărilor unui alt subiect ? Avem în fată un caz de seducție, de influențare și sugestie. Sugestibilitatea extremă a personalităților discordante, schizofrene sau schizoide, este cunoscută. În seducție banală reprezentările acestei ființe umane sînt supuse bombardamentului cu imagini din partea celeilalte ființe. Dacă aceste imagini sînt suficient de puternice și vii ele se vor impune reprezentărilor primei persoane, care vor scăpa de sub controlul setului de concepte pe care aceasta și le-a însușit și cu care lucrează curent. Cînd asemenea procese nu implică simultan doar două persoane, ci mari mulțimi ne aflăm în fața unor acte politice, acte ținînd de o politică a influențării, condiționării, manipulării conștiințelor, o politică a controlului maselor prin diversiune psihologică. Unele aspecte asemănătoare au fost examinate anterior în secvența din această serie intitulată „Retorica". Vai de cel care trăiește prea mult în imagine. Este adevărat că nu avem acces la lume decît prin simțuri, este adevărat că reprezentarea este sursa perceperii obiective a lumii, dar aceasta nu înseamnă că stabilirea relațiilor dintre noi și lume poate decurge printr-un scurtcircuit produs în planul imaginii.

În ultimii ani, universul comunicării, invadat de cîteva cuvinte cu adevărat magice, nu recunoaște un termen mai puternic mai înspăimîntător, mai venerat și mai detestat decît acela de imagine. Națiuni, indivizi, state, partide, instituții aproape că nu mai doresc și nu mai urmăresc altceva decît să creeze imagini, să lanseze imagini, să echivaleze anume realități cu anume imagini — imagini proprii pozitive, imagini aproape pozitive ale prietenilor sau aliaților, imagini totdeauna negative ale adversarilor și mai totdeauna negative ale tuturor celorlalți. **Ne întrebăm dacă societatea modernă este sănătoasă, ne întrebăm ce șanse de viitor are omul prezentului, dar chemăm această societate și acest om să pășească din realitate în imagine, să neglijeze semnificațiile faptelor consistente pentru tremurul fin, deși nu rareori încărcat cu o quasi-genială textură de penumbre, a imaginarului.** Ființa umană se compromite dacă substituie realitățile cu imagini, dar se distribuie ea însăși, celorlalți, prin imagini, îi recunoaște în și din imagini. Ireductibilă la imagini, viața este inseparabilă de imagini. Care poate fi soluția acestei dileme ? Imaginea nu trebuie să reprezinte un substitut de real — ei i se cere oricînd recunoașterea statutului existențial de a fi imagine și nimic altceva ; are a fi integrată și, în sfîrșit, acceptată de conștiință în fluența ei, neputîndu-se pretinde a fi perfect rigidă, schimbîndu-se în dublul flux al mișcărilor interioare și cosmice. Fără a fi echivalabilă cu realul, imaginea este structură a acestui real și, ca atare, ea nu are nici dreptul la destrămare și nici acela de a stagna. Pentru a ne situa într-o astfel de relație cu imaginile noastre, să exersăm îndelung percepția pe seama căreia se constituie imaginea — mai întîi imaginea noastră de noi înșine.

Studiul lui Jacques Lacan privește funcționarea relelor psihice inconștiente diferind integral, cel puțin în aparență, de orice filosofie sau teorie a cunoașterii anterior elaborată. „Eul" delimitează și determină ceea ce îi aparține nu prin reflexie, ci printr-o continuă exersare a imaginii. Această exersare uneori poate decurge insuficient sau eronat. În cercetările sale Lacan a continuat observațiile celor care constatau o deteriorare a reprezentării corporale în schizofrenie. Bolnavul nu are sentimentul unității reale a ființei sale fizice, așa cum aceasta trece în imagine, temîndu-se de separarea de corp a membrelor. Angoasa care apare astfel nu se estompează decît la privirea într-o oglindă. Psihiatrul francez a constatat, la copiii cu afecțiuni psihice, modificări de comportament în prezența unei oglinzi. Cu o ușoară abstractizare, teoria lui Jacques Lacan este următoarea ; ceea ce nu este repetat perceput ca unit va fi conceput, imaginat, ca disparat, iar imaginea care nu este în mod clar despărțită de obiectul său este confundată cu acesta. Invers imaginea total detașată de sursă poate fi percepută ca fără relație cu aceasta. În dezvoltarea și perceperea schemei sale corporale copilul trece printr-un stadiu („al oglinzii") în trei faze. În prima fază copilul se examinează în oglindă spre a scăpa de angoasa corpului fragmentat, privește însă persoana din imagine fără a o asimila cu sine însuși. Mai mult, o consideră pur și simplu ca fiind o altă persoană, obiect distinct fără legătură cu el, subiectul. Într-o a doua fază, imaginea din oglindă devine pur și simplu imagine — ceva la care te raportezi dar cu care nu te poți uni, confunda, lega. În sfîrșit, într-un al treilea moment același copil va sesiza nu doar că acela din oglindă este o imagine, dar și că este imaginea sa. Detașarea însoțită de examinarea obiectivă a propriei imagini își dobîndește un corespondent afectiv : copilul renunță la a încerca să se sustragă angoasei generate de real prin unirea cu corpul matern. El își dobîndește astfel statutul de ființă individuală.

Iată de ce uneori confundăm realități și imagini, ajungînd pînă la urmă, eventual, la tragedia disocierii reprezentărilor noastre de concepte, a ruperii în fragmente reciproc inaderente a personalității noastre : ne temem de acest real, ne temem de noi înșine ; consecutiv, refuzăm să ne privim în oglindă, să ne cunoaștem ca ființe ale apariției în lume și pentru pentru lume. Ne privim doar, ocazional, pentru a ne scufunda în imagine, incapabili să realizăm infinitul sintezei noastre spirituale și sufletești.

Occidentul vorbește despre „imagine" pentru că a construit în ultimii aproape o mie de ani o avantajoasă și extrem de complexă imagine de sine — prin Dante și Shakespeare, prin Velasquez, prin Rimbaud, prin Edvard Munch și prin toți cellalți de statura acestora sau mai mici. Putem recunoaște că Jacques Lacan nu a extins cercetările sale la problemele istoriei, dar paralela oferită de imaginea de sine a unei civilizații în raport cu destinul imaginii individuale vine de la sine. Atunci cînd imaginea proprie în oglindă este analogată de marele psihiatru cu imaginea corpului matern, ambele inconfundabile cu sinele (prima prin diferența fizică a realului și virtualului, cea de a doua pentru motive etice și, deci, sociale), o punere în egală perspectivă a imaginii individuale și a celei a societăților nu are cum șoca.

Imaginea de sine a Occidentului este acum — asemenea imaginii de sine a individului sănătos — un valoros instrument de menținere a integrității civilizației proprii (a realizării unei personalități coerente în cazul subiectului uman). Noi ne aflăm după o istorie seculară mai puțin generoasă dar, mai ales, după cincizeci de ani de suprimare a dreptului de a ne privi cu adevărat pe noi înșine și de a ne oferi în chip sincer privirilor lumii. Nu avem însă o conștiință integrată — și, implicit, nu avem o ființă integrată — în cazul unui deficit de imagine. Cu un asemenea deficit vom fi mai curînd înclinați să ne scufundăm în propria imagine, bună sau rea, să trăim dincolo de real, într-o lume imaginară din interiorul căreia comunicarea cu ceilalți este aproape imposibilă.

În general, imaginea în lume a națiunilor și civilizațiilor care au fost supuse opresiunii comuniste nu este, așa cum știm cu toții, una cît de cît bună. A noastră se probează a fi dintre cele mai rele. Avem a ne pune două întrebări : cum ne raportăm noi înșine la această imagine ? și ce efecte exercită ea asupra ființei noastre ? Dar înainte de a răspunde la aceste întrebări mai am de pus încă două, în egală măsură decisive : cum a evoluat în timp imaginea noastră ? și de ce este ea așa cum este, indiferent cum a fost să fie ? Trebuie să recunoaștem că niciodată imaginea noastră în fața lumii și în noi înșine nu a fost cea pe care am fi dorit-o. De ce ? Pentru că, din motive istorice, din cauza unui destin geopolitic nu doar dur dar și, paradoxal, precar nu am reușit încă, decît rar, să fim ceea ce aspiram cu îndreptățire să fim. Momente precum cel al Primei Uniri, al Independenței, al Marii Uniri, al Revoluției, au generat inestimabile momente de imagine fericită, dar nu am rămas, de fiecare dată, la înălțimea atinsă. Noi am arătat care ar putea fi imaginea noastră, revendicabilă încă, pînă acum, doar ca un Eden recurențial. Important este însă nu faptul că nu ne prezentăm cum dorim, ci că nu sîntem văzuți nici măcar așa cum avem posibilitatea să fim văzuți. Ne întrebăm iar : de ce se întîmplă așa ? Din două motive : mai întîi pentru că nu noi ne-am arătat lumii pentru constituirea imaginii noastre și apoi pentru că am crezut exclusiv în substanță, uitînd că orice fenomen constă și din formă. Cincizeci de ani de totalitarism ne-au exclus de la firească și autentica prezentare de sine. Copilul lui Lacan nu a fost lăsat să se privească în oglindă, în luciul lacului, în vitrina lucitoare de pe stradă, nicăieri. Incidental, s-a putut zări în parte și pentru cîte o clipă. Există însă și un motiv mai profund : precum Peter Schlemiel și-a vîndut umbra, așa ființa umilită, ofensată sau, dimpotrivă, prea vanitoasă, își vinde imaginea, își vinde oglindirea. Cea mai cunoscută formă de vînzare de imagine este umilința celui lingușitor. O alta ar putea fi cea a boierului care, conspirînd împotriva domnului, se umilea în fața Porții, alta este cea a demagogului, alta este umilința politicianului în fața unei nemulțumiri populare sau, tocmai invers, paranoia celui care urmărește degradarea adeversarului politic, creînd o imagine generală, defavorabilă, a unei întregi națiuni. Prea multă lume, în România, a făcut și continuă să facă un îndrijit comerț cu imaginea unui întreg popor pentru ca aceasta să mai arate măcar vag apropiată de cea care ar putea foarte bine să fie. Această pertractare pentru avantajul de moment, politic, economic sau de prestigiu, cu încrederea lumii — și a noastră însine în noi — nu poate fi stopată decît printr-un nou efort național.

Copilul psihic maltratat de părinți se umilește în fața acestora, elevul slab sau nedreptățit se umilește în fața profesorilor pentru a avea parte de bunăvoința acestora, dar se închide astfel un cerc vicios. Doar curajul poate rupe continuarea degradării imaginilor. Am afirmat recent, în public, un lucru în care cred : că ar trebui să vedem astăzi filme, precum și alte opere, nondesuete, în care experimentele începute în decembrie 1989 să fie perceptibile. Obiectivismul nu este o obligație a artei, dar trăim într-o lume plină de vérité-uri, îndoctrinată de textualism. Capacitatea partidelor istorice de a regenera — cît de cît — după zeci de ani de persecuție, apariția unor leaderi politici noi în chiar zilele de 17—22 decembrie, momentul de la 20 mai pătrund conștiința ca și emotivitatea noastră. Să ne fie rușine că am trăit toate acestea ? Ne-ar putea fi rușine dacă am fi obligați să le privim doar într-un anumit fel. Cu toate acestea mi s-a vorbit de realism socialist, în contextul dorinței mele. „Realismul socialist" a exclus, a interzis chiar, orice fel de realism public sau privat. Cei care au umplut pușcăriile de această le-au umplut : din insucces în a-și ascunde realismul. Acum putem fi realiști, sau imaginativi, sau fantezişti, dar copilul lui Lacan nu doar că trebuie lăsat să se ducă la oglindă, dar este obligatoriu să fie stimulat și sprijinit să o facă. Aflu pe unul din rafturile mele cu cărți un ultim volum dintr-o lucrare mai vastă : P.E. Charvet (membru al Colegiului Corpus Christi din Cambridge) „A Literary History of France", Barnes & Noble, New York, 1967. Istoria franceză este văzută prin intermediul literaturii, iar literatura este interpretată în evoluția ei pe seama dinamicii istorice. Realizarea imaginii națiunii polone în artă face obiectul unui superb album de Maria și Bogdan Suchodolski „La Pologne. La Nation et l'art", Arkady, Warsaw, 1989. Vechea dilemă a artei angajate sau pure este anacronică. Arta este libertate, creația este libertate. Prin chiar această libertate ne descriem. Să ne eliberăm însă de false pudori, de rușinea patologică de a fi noi înșine.

Comunismul a încercat să ne facă să ne confundăm cu o imagine artificială pe care o construia insistent în detrimentul nostru. Am înlăturat imaginea comunistă despre națiunea care sîntem dar, neavînd parcurs „stadiul oglinzii", sîntem inapți să ne detașăm de imaginea noastră, să o privim ca pe o simplă imagine. Rezultatul este că **ne complexează orice mod nefericit în care sîntem descriși.** Nu sîntem reductibili nici la nefericitele instituții pentru handicapați, nici la murdăria unui oraș cu șobolani, nici la moștenirea comunistă, nici la mesianism și nici măcar la lumea lui Caragiale. Sîntem douăzeci și trei de milioane și aparținem lui Dumnezeu, democrației, libertății, tradiției noastre și viitorului. Imaginea noastră este parte a imaginii omului și lumii. Dacă această imagine ar eșua ar însemna că lumea este departe și de Dumnezeu și de democrație și de libertate și de tot ceea ce este uman. O națiune întreagă nu poate avea o imagine compusă din negativități și omul în general, civilizația atlantică, Europa sau vecinii noștri să mai valoreze cît de cît ceva. Noi nu sîntem însă imaginea noastră pentru că nu trăim în imagine, ci într-o realitate complexă, uneori dură alteori blîndă, însă oricum autentică. Neînvinși prin imagini nefaste, vom reuși să devenim cu adevărat cei care putem și avem dreptul să fim.

Cît privește efectul asupra noastră al faptului de a nu fi experimentat suficient posibilitățile propriei noastre imagini, de a nu fi parcurs încă, vorbind sub raport cultural „stadiul oglinzii", trebuie să spunem că acest efect este chiar divizarea noastră. **Precum în afectarea psihică cercetată de Jacques Lacan, în fiecare clipă ne temem că membrele ni se împrăștie în spațiu. Să ne privim în oglinda Revoluției, apoi în cea a frămîntărilor noastre mai noi și apoi în oglinda României eterne. Vom constata că reprezentăm o unitate dincolo de fireștile și chiar fericitele deosebiri și divergențe.** Ne vom spune atunci, așa cum America și-a spus cu peste o sută de ani în urmă, prin vocea lui Walt Whitman : „Noi nu convingem prin argumente și prin fapte, noi convingem prin prezența noastră".

Caius Dragomir

eseu

Ideea imperială

1. CENTRUL CA TOLERANŢĂ

Trăim într-un infern. Infernul propriei libertăţi. Al propriei amăgiri. Mormîntul ne aşteaptă foarte aproape cu groparii plătiţi gras pentru a-l zidi, dar noi ne răsfăţăm mai departe inconştienţi prin circul unei democraţii matlasate cu maculatură. De departe, din Elveţia, regele ne face semn. Toată dinastia Hohenzollern, prin el, ne aminteşte conturul coroanei. Prin această dinastie tot imperiul habsburgic se înalţă maiestuos în faţa bălţii noastre republicane. Mai presus de el, Sfîntul Imperiu Romano German. Dar mult mai aproape ne este Bizanţul! Ideea imperială adie alene prin sufletul intelectualului român şi-i alină orgoliul sîngeros. La ce bun atîta căznire, la ce bun atîta opintire, la ce bun atîta răguşire! Naţiunea română va dăinui numai dacă se va sublima. Tocmai de aceea, trebuie să ne uităm limitele infatuării, trebuie să fim melancolici şi să privim înapoi spre zările crepusculare ale Centrului imperial!

Am avut şansa să-mi cadă în mînă o carte neobişnuită: **Byzance** în colecţia Bibliothèque historique, Payot, Paris, 1937, sub semnătura unui autor travestit sub mantia pseudonimului: Sir Galahad. Numai că un asemenea pseudonim presupune şi responsabilitatea alegerii. A te numi Galahad şi a scrie scenarii la Hollywood e curată bătaie de joc. Această carte însă are puterea să restituie, parţial cel puţin, chipul imperial al Bosforului ce unea continentele şi lumea într-un mărgăritar al cerului coborît pe pămînt. Bizanţul a reprezentat de bună seamă un miracol supratemporal, dar care a dăinuit temporal mai bine de un mileniu. Cum a fost posibil? Într-adevăr, Bizanţul a ştiut să sfideze timpul. Dacă istoria, în mersul ei descendent, cu aparenţă de progres, a ţintit mereu spre răsturnarea capetelor încoronate şi terfelirea coroanei în noroiul plebeu, atunci orice an cîştigat în plus în favoarea stabilităţii imperiale a reprezentat o mare victorie. De aceea, Bizanţul a fost un triumf iar prăbuşirea lui la 1453, în zorii lumii moderne, cînd nu mai rămăseseră decît patru decenii pînă la descoperirea Americii, deci a viitorului pămînt antitradiţional, poate fi considerată pînă la urmă o realizare de dăinuire ca mit şi istorie deopotrivă.

O parte a istoriografiei în care marxismul şi-a avut porţia leului a încercat să prezinte Imperiul roman ca mort la 476 cînd Odoacru a intrat în Roma. În felul acesta Bizanţul rămînea izolat mai mult ca o curiozitate sau o relicvă a vremurilor trecute, ignorat aproape de mersul glorios al istoriei. Nimic mai fals! Atît Odoacru, cît mai tîrziu Clovis, primul rege al francilor, care a ocupat Galia, nu au fost rupţi de centrul imperial de pe malul Bosforului. Ei au primit diplome din partea împăratului roman prin care li se justifica regenţa asupra respectivelor teritorii occidentale. Chiar dacă din punct de vedere profan acest procedeu pare o operaţie strict formală la care bizantinii ţineau fiind exemplari ritualişti şi stimînd excesiv protocolul, iar de care barbarii puţin se sinchiseau ştiind că au puterea de partea lor, din punct de vedere sacru el reprezenta totuşi o garantare a continuităţii imperiale. Abia de la 800 se poate vorbi de două imperii distincte, o dată cu încoronarea lui Carol cel Mare care a pus bazele viitorului Imperiu Sfînt Romano-German. Se realiza astfel o reechilibrare a lumii şi o aşezare a ei pe temei tradiţional. Evul Mediu european nu a fost de aceea un „pas înainte" faţă de Antichitate, ci dimpotrivă o refuzare netă a progresului istoric. Religia creştină, încă neschimonosită de schisma de la 1054, recrea spaţiul de unitate şi de stabilitate al unei lumi în care demenţa luptei de clasă pornită de la sclavi şi de la plebe, precum şi brutalitatea legiunilor ar fi ameninţat în anii dinainte de Christos să instaureze o dictatură militară a proletariatului cu totul insolită.

Se poate spune fără greş că Bizanţul a fost calomniat. Cine a avut interes? Spiritul antitradiţional, se înţelege, care a bîntuit atît prin traistele marxiştilor cît şi prin universităţile liberale. E comod oare să accepţi gîndul că Alexis Comnenul nu a plecat la luptă împotriva normanzilor care debarcaseră în Dalmaţia decît după ce vălul de pe icoana Fecioarei de la Blacherne nu s-a ridicat de la sine? E comod să afli că numele lui Teofil, unul din împăraţii iconoclaşti cei mai neînduplecaţi, a fost şters de pe lista patriarhului în timp ce acesta se ruga pentru iertarea iconoclaştilor, de către un înger? Şi nu e oare şi mai puţin comod să accepţi documentele vremii în care se spune clar că turcii la 1453 au făcut mai puţine ravagii decît occidentalii în timpul cruciadei a patra la 1204? Francii nu i-au suferit niciodată pe bizantini, chiar dacă sub Carol cel Mare au format şi ei o comunitate tradiţională. Dar ideea progresului materialist şi mai ales a naţionalismului furibund i-a detereminat să-i privească pe orietali cu multă ostilitate. Iar aceasta s-a transmis pînă în prezent. Se poate reţine astfel un fapt etxrem de important: **ideea imperială înglobează ideea naţională în dorinţa spiritualizării acesteia din urmă.** Bizanţul a supravieţuit deoarece a ştiut să realizeze acest lucru între frontierele sale spre binele tuturor seminţiilor care se învolburau şi cărora astfel le-a putut fi temperat şi sublimat instinctul naţional. Din nefericire, Occidentul, în spaţiul Sfîntului Imperiu Romano-German, nu a reuşit acelaşi lucru. Emanciparea naţională, obsesia creării statelor naţionale unitare, dintre care cel francez s-a alcătuit cel mai repede, dorinţa deci a înlocuirii împăratului supranaţional cu regele naţional — ce diferenţă uriaşă între Carol cel Mare şi Filip cel Frumos, asasinul Templierilor! — mai plastic spus, a coroanei de aur cu o coroană de aramă, toate acestea au contribuit la distrugerea sentimentului tradiţional în Europa apuseană şi antrenarea ei inevitabilă pe panta disoluţiei. **De la împărat la rege şi de aici la preşedinte de republică** — iată un povîrniş jalnic ce defineşte exact şi concis prăbuşirea unei părţi a lumii şi pînă la urmă a întregii lumi. Miracolul bizantin de care vorbeşte Charles Diehl poate fi înţeles numai dacă este adus în această formulare a centrului ca toleranţă şi ca mijloc de spiritualizare a sentimentului naţional.

2. TRADIŢIE ŞI ANTITRADIŢIE

Trăim acum în drojdiile propriului orgoliu. Atîta amar de pămînt, atîta omenire, atîtea state infatuate şi doar un singur împărat. Al Japoniei. Mai poate ţine el în cumpănă balanţa rotirilor de zodii? Misiunea sa e la fel de grea ca cea a miticului Atlas. Imperiul nu are nici o legătură cu imperialismul. Practic, la 1918, anul naţionalismelor biruitoare, ideea imperială a pierit definitiv. Bătrînul Franz Josef pe de o parte şi ţarul Rusiei pe de alta mai încercau să întîrzie clipa dezintegrării. Dar dacă prin spulberarea Imperiului habsburgic s-a născut practic Europa contemporană fărîmiţată şi capricioasă, înlocuirea ţarului de către tiranul comunist a reprezentat oribila maimuţăreală a unităţii ce guverna jumătate din lume. Oare ce s-ar fi întîmplat dacă Rusia ar fi mers pe drumul social democraţiei, al liberalizării schiţat vag la 1905? Nu ar fi însemnat aceeaşi spulberare ca în centrul Europei? Şi ce-ar fi fost de preferat? În fond, istoria nu trebuie judecată liniar şi materialist. De aici s-a şi născut confuzia imperiu-imperialism. Căci imperialismul nu se naşte decît din exacerbarea sentimentului naţional, spre deosebire de imperiu a cărui principală menire, cum arătam, este tocmai aceea a spiritualizării aceluiaşi sentiment. Impunerea unei naţiuni asupra altei (ator) naţiuni creează automat raportul de dominator-dominat sau, altfel spus, de asupritor-asuprit. Între un imperiu multinaţional realizat prin forţa şi dictatul naţiunii „superioare" şi un imperiu tot multinaţional orientat întru divin, diferenţa este imensă. Bizanţul a însemnat acest centru al toleranţei faţă de care etniile se subordonau şi cu care nu rivalizau deoarece principiul subordonării îşi afla raţiunea în spiritual şi nicidecum în naţional. Aşa se explică faptul că pe tronul lui Constantin cel Mare s-au perindat împăraţi de diferite naţionalităţi, fără ca aceasta să afecteze trăsăturile de bază ale ideii imperiale. Cu atît mai mult cu cît problema dinastică se rezolva atît pe calea ereditară dar şi pe calea harului dumnezeiesc, împăratul Vasile I, întemeietorul dinastiei macedoniene fiind iniţial un păstor analfabet a cărui ascensiune a demonstrat clar alegerea sa de către Providenţă. Iată deci în ce a constat miracolul bizantin: în respectul faţă de tradiţie şi în respingerea antitradiţiei întruchipată în primul rînd de naţionalismul teluric şi revoluţionar. La acest punct al analizei se cuvine o analogie interesantă. Sir Galahad, în lucrarea citată, face următoarea observaţie: **Comme l'Angleterre actuelle maintient son empire par la civilisation, Byzance maintenait le sien par la métaphysique signe typique du moyen age.** Într-adevăr! Imperiul britanic s-ar fi vrut la rîndu-i un miracol al vremurilor moderne. Ceea ce nu s-a realizat în pofida diplomaţiei, a flotei şi a lirei sterline. Lipsea, potrivit observaţiei citate, liantul metafizic, harul unificator. O naţiune nu poate să nu se simtă asuprită atît timp cît stăpînitorul îi este inferior din punct de vedere spiritual. Iar acest lucru s-a evidenţiat în relaţia metropolă (Anglia) — colonie (India). De aici a pornit degringolada englezilor. De la inferioritatea trăită în faţa hinduşilor. Este valabil şi pentru celelalte imperii mari coloniale, al Franţei, al Spaniei, al Portugaliei. Catolicismul promovat de la „centru" nu a exercitat aceeaşi fascinaţie ca ortodoxia. Sau sabia a fost mai prezentă decît crucea. Desigur, trebuie adăugat şi aspectul distanţei care a slăbit mult coeziunea imperială. Şi, în acelaşi timp, spiritul veacului care, de la Renaştere încoace, pledează în favoarea îngustimii naţionaliste şi a orgoliilor etnice supralicitate. Chiar dacă între Bolivar şi Gandhi nu prea există legătură amîndoi au slujit ideea naţională în detrimentul celei imperiale.

În fond, un lucru e clar. State al căror centralism s-a manifestat chiar din Evul mediu trăiesc acum o accentuată disoluţie. Comunitatea europeană nu reprezintă decît o sterilizare a sentimentului naţional şi nu o sublimare. Astfel, modul în care un stat ca Franţa fraternizează cu vechiul ei rival Germania dovedeşte că sub baldachinul prosperităţii francezii au uitat răcnetul galez. În schimb, nemţii prin refacerea statului wilhelmian cunosc o nouă eră a naţionalismului înflăcărat. E interesant un alt aspect: după pacea de la Westfalia (1648) şi deci a prăbuşirii Sfîntului Imperiu Romano-German istoricii au scos în relief fărîmiţarea Germaniei. Fenomenul acesta e semnificativ pe alt plan. Realizarea unităţii Germaniei foarte tîrziu, abia în secolul XIX, a condus la exacerbarea sentimentului naţional, centrul imperial al dinastiei suabe de Hohenstaufen pe care l-ar fi putut prelua imaginea hölderliniano-goetheană fiind total anihilat sub insolenţa pintenului de oţel al prusacului Bismarck. Se deduce astfel că unitatea statală realizată cu întîrziere poate avea consecinţe complet nefaste. Echilibrul ce a urmat al Europei a fost asigurat pînă la urmă de habsburgi, dar îngenuncherea lor în faţa revoluţionarilor ba sîrbi, ba cehi a condus la dezastrul primului război mondial. Figuri ca Elisabeta de Wittelsbach (Habsburg), soţia lui Franz Josef, Ludwig al Bavariei şi Maximilian al Mexicului, toţi rude şi toţi morţi în condiţii misterioase exact în clipele în care secolul XIX îşi topea faldurile de visare şi aristocraţie în contact cu brutalitatea secolului XX rămîn simboluri tragice, funebre ale felului în care ideea imperială a fost răstignită la începutul lui 1900. Bizanţul nu este de aceea simplu pretext literar. Levantul e mult mai mult decît un iarmaroc pestriţ sau un tîrg al leneviei. Sau, dacă acestea au fost, au fost la umbra coroanei sale. Erau protejate şi mîntuite. Orice netrebnic avea astfel şansa iertării şi orice eunuc simţea îngerul pe care-l simboliza...

Dan Stanca

haiku

Furnica:
în mijlocul petei de soare
din mijlocul frunzei.

Constantin Abăluţă

petru solonaru

Din iarba-mi roua

Durut crepuscul se-inginase deci.
Cu rouă iarba lacrima că pleci.

Pe pat, pecete-infrîntă, urma ta.
Velurul nopţii, duh, se depărta.

Pornise vîntul cornului de Cral
Zvon din tîrziu că n-afla-te-voi-mai.

Ecoul doară bănuiam: „Niciciînd!"
Prin toate tristul coborise blînd.

A porţii cheie aştepta în veci.
Din iarba-mi roua lacrima că pleci...

Scrisoarea

Primind scrisoarea-ţi fost-a să închin
pustiu la tîhna filei de velin.

Plutea cu sine lacrima ce-ai vrut
un zbor să fie între noi durut.

Dar ce tîrziu! Din noapte umbra ta
sub linişte păru că-în geam bătea...

De roşu picurare

Unde-ai să cazi, petală fremătînd,
cum adormi-vei semn zadar de vînt?...

De roşu picurare-în plins de maci,
cum nu vom fi, tîrziu, ce-ai să te faci?...

Recheme vina muguri şi tăceri!
Sub unduire, pulbere, te ceri...

Manuscris

Deşi în alb voi mîngîia
a crin durută urma ta,
doar noaptea-mi fi-va semn că sînt.

O, Rouă,-mi scris-ai vis de vînt!...

plastică

„Once again!"

Ca la marile „show"-uri muzicale, unde miile de „fans" își aclamă idolii, solicitîndu-i încă o dată, și încă o dată, **Ion Mîndrescu** ne pune astăzi în situația de a-i asculta/recepta „strigătul" mut al rostirilor sale tridimensionale, pentru a ne convinge parcă, o dată în plus, de adevărul și adîncimea crezurilor sale. Rolurile sînt, de astă dată, răsturnate : noi, publicul privitor, stăm aidoma unei orchestre în fața partiturii, în timp ce **maestrul**, pe podiumul dirijoral, ne îndeamnă la noi deslușiri ale aceleiași opere, într-un elan al perfectibilității ce nu trebuie să contenească vreodată !

Este și în acest imbold un semn al stabilității criteriilor estetice care guvernează creația unuia sau altuia dintre artiști. În definitiv, cîți poeți nu au năzuit să fie autorii unei singure cărți, rescrise la nesfîrșit în căutarea esențelor fundamentale. Între sculptori, etern citatul Brâncuși a fost adeptul unui asemenea canon, care a întemeiat astfel **o școală** și o copleșitoare **operă** ! Mîndrescu și-a asumat această „repetabilă povară", fără să gloseze variațional pe aceleași teme de el (sau de alții) impuse. Pur și simplu, revine în sala de expoziție cu piesele capitale ale creației sale de pînă acum, fără nici un complex ori reținere, mizînd, credem noi, pe noile deschideri perceptive oferite de contextele politice, culturale și psihologice ale actualității noastre postrevoluționare. Anumite împrejurări anterioare sau mai recente, din cîte avem știre, l-au determinat pe artist să supraliciteze memoria și îngăduința publicului (a celui avizat, firește), pentru a-și impune mai autoritar viziunea plastică și concepția artistică, validată, iată, și de trecerea timpului.

Așadar, puține elemente de noutate în „personala" de la „Simeza", dar indiscutabil, o altă lumină emanată de ansamblul lucrărilor și de fiecare piesă în parte. Judecînd din acest punct de referință, corelat cu febrilitatea delirantă a existenței ce ne împresoară, descoperim în sculptura lui Mîndrescu cîteva dintre răspunsurile la întrebările ce ne frămîntă. Căci, este un atribut al marii arte **capacitatea premonitorie**, întinderea excepțională a ecoului ce-l provoacă o rostire relevantă în conștiința nu numai a auditoriului imediat, ci și a celui de peste vremi și limbi. Ion Mîndrescu ambiționează o astfel de **adresare cu virtuți universaliste** și poetica demersului său creator urmează liniile de forță ale unui asemenea țel. Ceea ce este interesant și captivant, totodată, este că acum se conturează, pe deplin credibilă, amploarea monumentală a gîndirii sculpturale a artistului. Este evident pentru orice privitor că un proiect de genul celui ce întruchipează metaforic **„Omul, Timpul și Spațiul"**, marcat inițial, cu ani în urmă, printr-un „crochiu-relief" în ipsos (apoi în bronz), va căpăta în timp dimensiunile pe care atît semnificația ideatică, cît și cea expresivă o cereau. Astăzi, aceste proporții sînt pe cale să se împlinească. Lucrarea, în versiunea oferită în material definitiv — ceea ce îi conferă forță și prestanță artistică — copleșește prin măreția calmă și armonia formei. Mi se pare îndreptățită dorința/sugestia artistului de a-și vedea proiectul, chiar și în această variantă (circa 175 cm., cu soclu cu tot !), expus măcar pentru cîteva zile, în perimetrul **Altarului martirilor** din Piața Universității. Ar fi examenul suprem al unei validări publice de cea mai largă audiență (critică și pluriformă), pe care o reclamă un asemenea proiect concurent la un loc în agora cetății. Un tratament de aceeași natură socotim că merită și o altă remarcabilă compoziție a artistului — „Meditație" —, pe care muzee în aer liber din Iugoslavia și Basarabia o dețin la loc de cinste în variante monumentale durate în marmură și piatră. **Sărăcia noastră edemică**, pe care dintotdeauna a resimțit-o din plin cultura națională, nu trebuie să anchilozeze receptivitatea și inițiativa oficialilor, mai sensibili, din cîte știm, la unele oferte de circumstanță ale diasporei artistice. Pe bună dreptate, cei ce au pătimit și au asudat pe unelte aici, crescînd, ca phoenix, din cenușa propriilor opere și crezuri artistice, la înălțimea unei demnități a creatorului neatinsă de alții din multe colțuri ale lumii, tremură acum de indignarea presiunii marginalizante la care (iarăși) se văd supuși chiar de foștii lor „colegi de suferință" (ajunși astăzi demnitari).

Ion Mîndrescu este un artist ce nu-și ascunde decepțiile, deși preferă să se afunde în taina atelierului său și să sporească, finisînd la nesfîrșit, micul, dar atît de consistentul său univers de forme și simboluri, cu care tot speră că, într-o bună zi, va învinge inerția pămînteană, pătrunzînd în spațiile, mult mai diafane, ale sensibilității și înțelegerii noastre debarasate de prejudecăți conjuncturale. Pentru că, mai presus de orice, Mîndrescu este încrezător în destinul artei sale, în puritatea și coerența gîndirii sale plastice, în autenticitatea vocației și viziunii sale aristice. Poate tocmai de aceea, aceste „refrene" spațiale, cu care ne întîmpină astăzi la galeria „Simeza", ni se par mai proaspete și mai generos-îmbietoare ca oricînd ! Pentru cei tentați să-l judece altcumva (stagnare în evoluție, lipsă de prolificitate, comoditate etc.), artistul le răspunde cu perenitatea „motivelor" sale plastice, prin acuratețea stilistică și sculpturală a compozițiilor pe care le-a conceput, într-un deceniu de muncă și căutări, conferind creației sale o individualitate artistică distinctă în ansamblul sculpturii noastre contemporane.

Corneliu Antim

muzica

Săptămîna internațională a muzicii noi – gong final

Joi, 30 mai, ultima zi a festivalului. Foarte bună ideea organizatorilor de-a completa programul serii cu doi compozitori români dispăruți în plină maturitate creatoare — Mihai Moldovan cu **Vitralii** și Liviu Glodeanu cu **Studii simfonice.**

Vitralii, din ciclul destul de bogat al „miniaturilor" orchestrale, piesă robustă, „economică", admirabil timbrată mă duce din nou la gîndul că mulți autori contemporani au învățat „lecția" lui Webern. Simplitate rafinată și, mai ales, găsirea justă a timpului. „Rama" lucrării. În fapt chiar Forma. Ambiția de-a scrie piese ample (puțini au „suflul" și vocația reală necesare) a dat naștere la destule pagini inutile. Prea multe simfonii și prea puțini simfoniști. Mihai Moldovan a știut să desăvîrșească (într-o poetică proprie) o muzică austeră, lipsită de „divagații". Și încă un lucru. „Texturile" sale (structuri abstracte prin excelență) sînt „calde", vii. O rememorare-eveniment necesară.

De Liviu Glodeanu mă leagă mai puține fire. Omul, atît cît l-am cunoscut, îmi părea sobru, corect, distins și rece. La fel muzica sa. **„Studiile"** din ultima zi a Săptămînii... mi-au dezvăluit și-o altă fațetă a personalității sale. „Eficiența" (în sensul bun) a unei expresivități mai „directe".

Din creația prodigiosului muzician român stabilit în Italia, Roman Vlad, cunoaștem doar cîteva lucrări de muzicologie. Scepticismul cu care l-am așteptat pe compozitor s-a dovedit a fi (încă) o prejudecată. Vizavi de teoreticieni. Despre „geneza" lucrării **Amore e morte**, într-un limbaj frust dar nelipsit de eleganță cîteva pasaje din prezentarea autorului : „În timpul unei nopți a lunii februarie 1965, pe cînd mă aflam la Berlin, am visat că glasuri de femei intonau primele cuvinte ale unei poezii de Rainer Maria Rilke, pe cîteva sunete. Plecînd de la aceste note, în luna următoare am terminat piesa Immer wieder... În 1990, celula originară a proliferat, din nou, organizîndu-se pentru a da glas versurilor extrase din Amore e Morte de Giacomo Leopardi. Ulterior am replămădit întreaga materie pentru soprană și orchestră mică..."

Cu mai mulți ani în urmă, **Oratio I**, lucrare simfonică de proporții, îmi atrăgea atenția asupra talentului unui mai tînăr coleg de breaslă — Călin Ioachimescu. **Concerto pentru trombon contrabas și orchestră** (deși scris în alt registru stilistic) îl reconfirmă. Mă gîndeam înaintea concertului că „protagoniștii" (cele două instrumente soliste) au ceva din „registrul afectiv" grav al autorului. Parcimonios în apariții (asta e bine), ursuz și tăios în judecăți (și asta, într-o lume tot mai ipocrită, e bine), Călin Ioachimescu are vocația artistului solitar și „incomod".

Mi-a plăcut și **Terra incognita** de compozitorul polonez Wlodzimierz Kotonski. Titlu exotic și ușor redundant : „Oare lucrul compozitorului nu este tot o călătorie între cunoscut și necunoscut, într-o permanentă căutare a țărmurilor încă nedescoperite ?" (W. Kotonski)

Ultima seară a festivalului a încheiat o primă manifestare de prestigiu într-un domeniu în care, e sigur, sîntem de mult în Europa.

Valentin Petculescu

tele-imaginea

Vești proaste, din nou

La TVR e pe cale să se creeze un sistem de simboluri pe cît de simplu pe atît de expresiv. Dacă apare domnul Hamza în deschiderea „Actualităților", cu siguranță urmează cîteva vești proaste. După o perioadă de abseță, dl. Hamza și-a deschis sesiunea de miez al verii anunțînd intervenția domnului prim-ministru. Știți ce a urmat — privirea hotărîtă, glasul ferm, expresia de sinceritate convingătoare a domnului Petre Roman, armele secrete ale partidului de guvernămînt, folosite numai și numai atunci cînd s-ar spune că FSN calcă în strâchini sau se află la strîmtoare. După un asemenea asalt, toată lumea se convinge că nu e nimic de făcut, toate vor fi ca înainte ba chiar și mai și.

Ușor derutat, după un intermezzo, dl. Hamza dă cuvîntul unui grup bizar, centrat pe figura severă, în doliu, a domnului Lucian Cornescu — Președent care, din lipsă de timp, vorbește singur, exprimînd un punct de vedere „în numele întregii opoziții", din care nu se prea înțelege mare lucru dar care cu o mare probabilitate nu i l-a cerut nimeni. Așa se face că în mai multe publicații această intervenție a fost interpretată ca un sprijin adus în ajutorul primului ministru. Inutil, desigur, doar domnul prim-ministru a spus-o foarte limpede : „FSN și guvernul său..." Chiar atît de greu este de priceput domnilor ? Cu sau fără Cartă, importante sînt drepturile Omului. Sau cum se mai spunea înainte de, „drepturile lui Omu'".

Alte vești proaste pe care le mai primim pe cale TVR. Cum că angajații televiziunii noastre libere și naționale vor îngroșa rîndurile șomerilor dacă vor face parte nu numai din partide politice ci chiar și din organizații apartidice (sau apolitice ?) care își exprimă cumva o atitudine politică. Ai, ai, Alianța Civică și Asociația Handicapaților neuro-motori ce vă paște, pe voi, și pe membrii voștri. Cel mai bine este să nu fii membru nici măcar la Societatea Bridgiștilor dar e bine să faci emisiuni cu Rodica Becleanu ori să porți cravate cu trandafir sub nod, ca știm noi cine. Mai aflăm că Radio Timișoara mai are puține zile și asta numai așa, că e îngăduitor domnul Președinte al... RTV, altfel le-ar fi tăiat macaroana imediat, dar așa e domnia sa, nu poate fi rău, e doar sever, așa cum se cade să fii într-o familie. Mai țineți minte familia prezentată într-un fel de scenă vivantă în seara zilei de 13 iunie 1990 ? Au prosperat, au crescut copii, unii și-au luat zborul, ca dl. Stark, alții au pus serios umărul la treabă pentru a încîlci ce mai era de încîlcit ca dl. Tatomir. Domnia sa, împreună cu dl. Tatulici a reușit să ne dea gata cu cel mai nou din episoadele revoluției — transmise în direct. Iar „defecțiunea tehnică" prin care mira și anunțurile TV5 se suprapuneau exact peste imaginea helicopterului la care eram rugați să „privim cu atenție, este foarte important !" pentru a înțelege „care a fost mișcarea" cu teroriștii ne-a aruncat într-o deznădejde majoră — n-o să aflăm niciodată, dom'le, cine au fost teroriștii dacă își vîră coada și Serviciul secret francez în problema asta. Dar tot e bună deznădejdea la ceva, e **sigură**. E neagră, dar sigură. Și de siguranța noastră, de siguranța zilei de mîine avem nevoie cel mai mult. Așa cum și TVR are nevoie. Un exemplu de asigurare a zilei de mîine sau chiar și a zilei de poimîine este felul în care s-a procedat cu spectacolul de la Ateneu închinat „eroilor martiri ai Revoluției". Nu l-au dat în direct, în direct se dau numai Festivalurile de muzică ușoară sau concertele rock de binefacere pentru copiii handicapați, evenimente în care noi putem vedea acte de generozitate ministerială ori parlamentară pe viu. S-a înregistrat și s-a dat după vreo două-trei săptămîni. Așa se procedează cu conservele. Alimente prelucrate ce se consumă cînd nu ai încotro. De prelucrat, emisiunea s-a prelucrat, dar de ce o fi fost nevoie, ce i-o fi împins pe cei care decid că totuși să dea materialul pe post ? Să fi fost prezența în sală a membrilor ARA (Academia româno-americană). Dacă nu erau la mijloc americanii...

Eugen Uricaru

Eu fulleresc, tu fullerești, el fullerește...

Ce au în comun Samuel Beckett și Yoko Ono ? Apar, amîndoi în cartea lui Jim Haynes **Thanks for Coming !**

„Thanks for Coming !" este mai mult decît o autobiografie „scrisă de alții", așa cum s-a spus (cartea se deschide cu 20 (douăzeci) pagini de dedicații — prieteni sau simple cunoștințe „fără de care această carte..." etc) ; și, chiar dacă ar fi așa, **cine** sînt acești „alții", „ceilalți" fără de care Jim Haynes nu ar fi el însuși — adică extraordinarul personaj pe care voi încerca să-l schițez — este cît se poate de important, și este important pentru Haynes (evident !), pentru mine care-i recru- (evident !), pentru mine care-i recenzez (? !) cartea, dar și pentru prestigioasa editură londoneză Faber and Faber care i-a publicat-o... Așadar : David Bowie, Peter Brook, William Burroughs, John Cage, Julie Christie, Leonard Cohen, Marguerite Duras, Allen Ginsberg, George Harrison, David Hockney, Mick Jagger, John Lennon, Doris Lessing, Paul McCartney, Shirley MacLaine, Marshall McLuhan, Norman Mailer, Henry Miller, **Paul Neagu,** Vangelis, Harold Pinter, Roman Polanski Charlotte Rampling, John Schlesinger, **Andrei Șerban,** Susan Sontag, Tom Stoppard, Roland Topor, Gore Vidal, Evgheni Evtușenko, Fred Zinnemann..., și nu am făcut decît să selectez o listă care, cum spuneam, se întinde pe 20 de pagini !

Dar **cine este,** mă rog, acest **Jim** Haynes ? Ce face el ?

„Sînt Jim Haynes... Toată lumea are cîte-o poveste de spus. Aceasta este povestea mea, povestea vieții mele atît cît sînt eu în stare s-o spun. De ce și-ar bate capul cineva să scrie o autobiografie ? Există o mulțime de motive. Sindromul «Uite mămico, dansez», de pildă. Uită-te la mine. Iubește-mă. Apreciază-mă. Respectă-mă. Ține la mine. Acesta este, fără-ndoială, un motiv puternic. Cartea lui Mailer, «Publicitate pentru mine însumi», spune totul despre asta. Toată lumea are nevoie și tînjește după iubire. Toată lumea o caută. Și totuși, nu o dăm decît anevoie, cu părere de rău. Divaghez.

De ce face cineva ceva ? De ce fac eu acest lucru ? Presupun că pentru a-mi satisface egoul. (...) Este un motiv pentru a face ceva. Asta îmi face mie plăcere. Poate vă va face și vouă Dacă da, e nemaipomenit ; dacă nu, ei și. Viața merge mai departe.

Aș vrea să dedic acest efort tuturor prietenilor și celor pe care i-am iubit, îi iubesc sau îi voi iubi. Prietenii și cei pe care-i iubesc sînt partea cea mai importantă a vieții mele."

Dacă ar fi să-l definesc pe Jim Haynes într-o singură sintagmă (care, nu-i așa, ar **trebui** să fie memorabilă — altminteri, la ce bun ?), aș spune că are, nu vocația, ci **geniul** simpatiei : el nu judecă oamenii cu care vine în contact, ci îi ia așa cum sînt, găsind în fiecare un „ceva" care i-l face apropiat. O „democrație a simpatiei" așadar, în care nu există „opoziție" (antipatie adică) pentru simplul motiv că generozitatea lui Haynes **o include !** American pînă-n vîrful unghiilor (din Haynesville, Louisiana, unde s-a născut acum 58 de ani, într-un 10 noiembrie la ora 6 dimineața), o ia din loc foarte repede (conform bunei tradiții americane de altfel) urmîndu-și tatăl în Venezuela, apoi se întoarce în State unde se înscrie la Universitatea din Louisiana. N-o termină (iarăși, tradiția), trîndăvește o vreme prin New Orleans („care este întotdeauna o bucurie, unul din marile orașe ale lumii") pînă cînd este chemat să se înroleze, așa că alege aviația americană și nimerește în San Antonio — „iadul pe pămînt"... Toată această parte de narațiune acoperind perioada lui Jim-junior în Statele Unite abia dacă se întinde pe trei pagini : capitolele următoare se numesc Edinburgh, Londra, Amsterdam, Paris și corespund, fiecare în parte, unei cotituri semnificative în viața lui Haynes. Dar poate că și mai exact ar fi să spun că fiecare episod european corespunde unei cotituri semnificative în viața metropolelor respective ! Generozitatea americănească a lui Jim Haynes s-a manifestat și prin aceea că a transformat în aur tot ce a atins : oameni, cariere, reviste, festivaluri. Opera lui Jim Haynes este în cei cu care a venit în contact și în lucrurile pe care le-au făcut împreună : lucrurile scrise (puține — autobiografia aceasta, de circa 300 de pagini, este o excepție într-o regulă de broșuri redactate „à bout de souffle") nu fac altceva decît să fixeze cîte un moment mai „reflexiv" într-o existență făcută, într-o proporție covîrșitoare, din aventuri pragmatice. Acest lucru nu face decît să confirme cealaltă mare calitate a acestui nomad extraordinar. Generozitatea, sau geniul simpatiei (acel fluid care unește sensibilități dintre cele mai diferite, lăsîndu-le intacte diferențele intelectuale) îl definesc pe Jim Haynes într-o asemenea măsură încît pare suficient să spui **cine** este el pentru a nu mai fi nevoie de adaosuri (ce **face** J.H. etc.)

Și totuși, identitatea lui Haynes nu există, aș îndrăzni să spun, decît prin lucrurile pe care le-a făcut : fondarea celebrului teatru Traverse din Edinburgh și a primei librării de **paperbacks** ; inițierea nu mai puțin faimosului Arts Lab ; editarea lui **It (International Times,** un ziar legendar care a devenit între timp o raritate printre colecționari) ; a scandaloasei reviste **Suck** și a nu mai puțin scandalosului Festival de filme porno — ambele, în permisivul Amsterdam al anilor '70. Propria sa casă de editură (Handshake Editions) a publicat cele trei broșuri de care vorbeam : **Hello I Love You, Workers of the World, Unite and Stop Working** și **Everything Is.** „Thanks for Coming !" conține un număr incalculabil de fotografii, scrisori de la și către Jim Haynes, tăieturi din ziare etc. Haynes, care în prezent predă „Mass-media și politica sexuală" la Universitatea din Paris VIII (Vincennes), este la fel de franc atunci cînd e vorba de a vorbi despre cariera sa „universitară" : „Îmi place să predau. Filozofia mea în ce privește educația este următoarea : nu cred că cineva poate să învețe pe altcineva ceva." Și chiar dacă ar putea, Jim Haynes o face extrem de puțin : abia o dată pe săptămînă — banii îi sînt suficienți pentru a trăi confortabil, dar Jim preferă să țină „casă deschisă", atelierul său din Rue de la Tombe Issoire (al 14-lea arondisment) fiind înțesat de artiști avînd o cît de vagă reprezentare a oaspetelui lor, de prietenii lor și prietenii prietenilor acestora..., toți aceștia vin și pleacă, de regulă după cîteva săptămîni bune de stat, simbetele se adună în jur de 60 de persoane să ia masa „La Jim", locul se transformă într-un fel de restaurant internațional — toate acestea la un loc fac ca Jim să nu o ducă chiar nemaipomenit cu finanțele, dar tot el va fi ultimul care să se plîngă, cu el, tradiția americană („marea tradiție", de la Gertrude Stein et co) se continuă, cu mai puțină morgă decît la papesa cubistă din Rue de Fleurus, cu o simpatie care nu se sprijină pe calcule și tactici de presiune — bref, Jim Haynes este **acel** „american la Paris" care își permite luxul de a cultiva prietenia cu o fervoare ce unora le poate părea nebunească dar care nu este decît prelungirea firească a pasiunii lui Jim pentru **fullerit...** Pentru ce ? Nu, nu, ați citit bine — pentru fullerit, substantiv comun provenit din verbul „a fulleri" ; îl definește Haynes în cartea sa „Workers of the World..." : „în ediție bilingvă engleză/franceză. Tratează mistica muncii. Cuvîntul «muncă» pare să fie folosit cu sensuri contradictorii ; uneori oamenii îl folosesc pentru a însemna cheltuire plăcută de energie iar alteori exact contrariul. Am hotărît că pe viitor vroiam să restrîng folosirea verbului pentru a însemna doar cheltuire neplăcută de energie, așa că trebuia să găsesc un nou verb." Și îl găsește — în persoana lui Buckminster Fuller, cel care (avea să descopere mai tîrziu) chiar scrisese o carte cu titlul „Mi se pare că sînt un verb" : verbul este, așadar, cît se poate de potrivit.

Cîte învîrtiri de șurub poate avea existența unei persoane ? Dacă persoana în cauză fullerește — așa ca Jim Haynes —, practic infinite... Această învîrtire necontenită a celui care-a scris o autobiografie intitulată „Thanks for Coming !" conține, dincolo de delectarea cunoașterii de către „persoana întîi" a celorlalți — cei care, atunci cînd îi vorbesc sau îi scriu, o fac **la aceeași persoană** — și, implicit, de către noi — prin aceeași voce — a lui Jim împreună cu prietenii săi, conține deci și o cît de mică, de discretă morală ; vă las s-o dibuiți din acest minunat pasaj al cărții sale — cel pe care, din rațiuni sentimentale, îl prefer dintre toate : „Un alt vecin al meu ceva mai în josul străzii este Samuel Beckett. Este cît se poate de amuzant cum ne-am întîlnit prima dată. Avusesem plăcerea să fiu gazda lui Max Frisch la Conferința de teatru de la Edinburgh din 1963. Mai tîrziu piesa sa «Incendiatorii» a ajuns să fie montată la Teatrul Național și Max mi-a dat două bilete pentru premieră. În cele din urmă n-am mai avut nevoie decît de unul, așa că am lăsat celălalt bilet la casă. Firește că am fost foarte plăcut surprins cînd am constatat că alături de mine se așezase, pe biletul înapoiat la casă, Sam Beckett. Am descoperit ulterior că eram amîndoi oaspeții din acea săptămînă ai lui John și Bettina Calder. Apoi, cînd m-am mutat în al 14-lea am descoperit că locuia chiar în josul străzii și adeseori ne ciocneam pe drum. Într-o dimineață i-am dat un exemplar al cărții «Workers of the World...» Imediat după aceea mi-a trimis un mesaj prin John Calder ca să-mi spună cît de mult i-a plăcut."

Alex. Leo Șerban

Geniul pălăvrăgelii

Excelenta colecție de buzunar, **Points,** ne-a dat prilejul acum doi ani să citim o carte, altfel greu accesibilă, tipărind în traducere franceză **Autobiografia lumii întregi** de Gertrude Stein. Autoarea a fost una dintre figurile de proră ale avangardismului american. Era doamna yankee, care trăia la Paris și cumpăra înainte de primul război mondial tablourile lui Picasso și Braque, Juan Gris și Picabia, Matisse și Derain, atunci cînd nimeni nu dădea doi bani pe ele. Rue Fleurus și apoi Rue Christine, în apartamentul ei unde pereții erau acoperiți cu pînzele cubiștilor, s-au perindat mai toți pictorii deveniți ulterior celebri, dar și prietenii lor scriitori, Apollinaire, Max Jacob și Cocteau. N-au lipsit din rîndurile lor nici viitorii corifei ai literaturii de peste Ocean, în vizită sau sejur prelungit la Paris, Ernest Hemingway, Scott Fitzgerald, Sherwood Anderson, T.S. Eliot, Archibald Mac Leish și toată redacția faimoasei reviste **transition** (Eugene Jolas & co). Amfitrioana consiliată și de fratele ei Leo, bun cunoscător în materie, și-a alcătuit colecția care avea să ajungă legendară. Ca și proprietara acesteia, americanca familiară francezilor, fiindcă nu se despărțea de Pépè și Basket canișii ei adorabili, și conducea un Ford vechi, repede identificabil prin singularitate. Gertrude Stein și scria, zilnic, cu o stăruință nedescurajată de nimic. Texte (sau mai exact spus fraze) care lungă vreme au fost găsite fără nici un interes și n-au ispitit vreo editură. Pînă cînd ilustrei colecționare i-a venit ideea să redacteze **Autobiografia Aliciei Toklas (1932),** secretara și mai mult decît amica sa. Cum aceasta nu se pricepea în ale scrisului, a rugat-o pe Gertrude să-i istorisească ea viața, avînd experiența necesară. Era o găselniță foarte ingenioasă ca autoarea să vorbească despre sine așa cum ar fi fost cu neputință să o facă, folosind persoana întîi. Să afirme astfel mereu, fără cea mai mică jenă, că e un geniu. Să formuleze opinii tranșante, adesea scandaloase cu privire la artă și literatură. Să pretindă că posedă o sonerie secretă, interioară, și aceasta o avertizează îndată ce-i apare în față un ins ca Einstein sau Picasso. A ieșit o carte fermecătoare, de o mare libertate a spiritului și o degajare absolută în exprimare, o narațiune vioaie care învia admirabil atmosfera anilor 1900—1920. **Autobiografia Aliciei Toklas** a devenit un best-seller. Astfel, editorii au descoperit că Gertrude Stein se situa în prima linie a literaturii americane de la începutul secolului XX, născocind o formulă narativă originală și inimitabilă, făcînd scrisul să dea sentimentul vorbitului absolut liber, cu săriturile cele mai capricioase sub raportul ordinii expunerii gîndurilor. Curînd, tot ce așternuse autoarea pe hîrtie a pornit să vadă lumina tiparului și să se bucure de succes. Gertrude Stein a ajuns o scriitoare reputată și editorii ei insistau să vină în America, unde admiratorii ardeau să o cunoască și să o audă vorbind.

Autobiografia lumii întregi (1936) continuă practic pe cea a Aliciei Toklas, relatînd voiajul în Statele Unite. Lucrul nu se prezintă însă atît de simplu cum ne-ar părea. Aflăm întîi ce s-a întîmplat cu D-na Stein, după redactarea cărții care-i va aduce gloria. Apoi de efectele acesteia din urmă asupra existenței scriitoarei. În continuare ni se istorisesc pe larg preparativele voiajului. Ajungem la călătoria propriu-zisă, care a fost un adevărat triumf, expus tărăgănat amănunțit. Însoțită de Alice Toklas, autobiografa ei prin procură cutreieră continentul, fiind pretutindeni tratată regește, invitată să vorbească la toate marile universități studenților dornici să-i pună diverse întrebări ; își vede împlinite, cum apucau să le exprime, dorințele, are o întîlnire cu Dashiel Hammet, ia dejunul în compania lui Charles Chaplin, Thornton Wilder se bucură să-i ofere ospitalitatea, e primită la Casa Albă. Pe zgîrie norii din New York poate citi „Bun venit Gertrudei Stein !", cu litere mari, luminoase.

Povestindu-ne toate acestea în **Autobiografia lumii întregi,** autoarea își ia și mai multe libertăți ca înainte. Împinge cît se poate de departe experimentele ei în materie scriptică. Sigur că vom căuta, citind cartea înainte de orice, informații, reacții la evenimentele epocii, portrete ale oamenilor importanți (pe cine n-a cunoscut Gertrude Stein ?), bîrfe, opinii. O astfel de materie nu lipsește, chiar dacă e mai puțină ca în **Autobiografia Aliciei Toklas.** Apare Picasso, în perioada cînd declară că a abandonat pictura pentru poezie. Îi citește Gertrudei Stein cîteva din compunerile lui și ea îl face să înțeleagă prin ricoșeu că se descurcă mai bine cu pensula. (De ce nu suportă el desenele lui Cocteau ? e argumentul decisiv. Fiindcă sînt pur și simplu proaste). Ne vorbește de Picabia care la început n-o interesează. I se pare prea sclipitor și înzestrat cu un debit verbal nesecat. Primește cadou de la pictor un cîine mic mexican. Ulterior își schimbă părerea. E chemată să recomande ce nume să figureze într-o expoziție reprezentativă pentru arta nouă a epocii. Organizatorii nu vor să-l accepte pe Picabia, fiindcă nu știe să deseneze. Dă într-un salon de Maria Lauren..., după publicarea **Autobiografiei Aliciei Toklas.** Autoarea aflase că pictorița nu prea agrease ceea ce scrisese acolo despre ea, și era puțin probabil ca întîlnirile lor să mai decurgă după vechiul ritual : „Dragă Gertrude și dragă Marie...". Totuși aceasta din urmă o îmbrățișează și au loc pupăturile de rigoare. Apoi marea iubire a lui Apollinaire îi explică de ce un pictor adevărat nu putea să-l vadă pe poet așa cum fusese el realmente. Gertrude găsește opinia Mariei Laurencier interesantă. Pavlik Celicef compară revoluția rusă cu oceanul a cărui traversare o suporta foarte greu. Uriașul volum lichid nu are niciodată o mișcare dinapoi înainte sau invers, ci „de sus în jos și de jos în sus". Aflăm cum Gertrude Stein l-a cunoscut pe Braque făcîndu-i o vizită lui Kahnweller. Pictorul stătea ascuns într-o cameră întunecoasă din fundul galeriei. Arăta foarte bătrîn și era palid ; i-a strîns mîna fără să se ridice de pe scaun. Francezii au acest obicei, notează ea. String mîna oricui, chiar dacă le e dușman jurat. Defilează și alte multe figuri ilustre, Max Jacab, Dali, Marcel Duchamp, Thornton Wilder, W. E. Bradley, Francis Rose, s.a.

Dar nu în prezența lor și a lucrurilor spuse despre ei se află partea cea mai atracțioasă a cărții. Dimpotrivă, banalitatea alcătuiește materia principală a **Autobiografiei lumii întregi. Din întîmplările curente ale existenței zilnice, problema achiziționării rezidenței estivale de la Biliglin, raitele cu vestitul Ford, bucătăria, spălarea lui Pépé, condițiile puse agenților literari, amintirile familiale, scoate Gertrude Stein substanța pălăvrăgelii ei fermecătoare, pe marginea a tot ce-i reține, fie și fugar, atenția, banii, plecarea fratelui Leo, care hotărăște să se întoarcă în Statele Unite, războiul civil spaniol, vizita protejatului celor două femei, Kiddie, cînd fostul lor corespondent aparținuse trupelor americane, trimise să întărească armatele aliate, etc. O bună parte a cărții e consacrată oamenilor de serviciu angajați succesiv să facă gospodăria, și printre ei istoria simpaticului indochinez Trac. Din perspectiva aceasta ne sînt prezentate și America, zborurile în avion, călătoriile cu mașina, calitatea hotelurilor, cum au mîncat vizitatoarele în diverse localități, ce spun trecătorii pe stradă. Poate aici e și rațiunea titlului cărții, **Autobiografia lumii întregi.** Gertrude Stein trăncănește cu o absolută dezinvoltură. Adoptă și o optică plată, ba chiar puerilă adeseori, ceea ce nu o oprește să se lanseze în tot soiul de teorii excentrice, privitoare la sensul profund al banilor, modernizarea picturii prin spaniolizare, importanța romanului polițist, singurul care izbutește azi să se concentreze asupra unui erou, din păcate mort, caracterul american, suprapopularea pămîntului, locul exclusiv unde există viață, restul planetelor fiind goale, cunoașterea sinelui ș.a.m.d.

Hazul naratoarei stă în amestecul cu neputință de separat între mărginirea experță, suficiență, candoare și judecată paradoxală, nu o dată sclipitoare. Face Gertrude Stein pe proasta sau dă frîu liber unei aroganțe americănești atotștiutoare? Profesează o franchețe absolută la care consideră că-i dă dreptul succesul, criteriu fundamental după ea, conform cu aceeași mentalitate ? Ori totul ascunde o joacă șireată ? Mi-e foarte greu să o spun și mă mulțumesc să înregistrez amuzat la culme, cum autoarea încheie sec și invariabil reflecțiile pe care le debitează cu propoziții ca : „e extrem de interesant !" sau „mie mi se pare această pasionant !"

Cred că secretul stă în arta înșirării de vrute și nevrute. E ușor a bate cîmpii vorbind. Dar a da în scris senzația aceasta cu o autenticitate deplină, presupune o elaborare artistică de geniu iar Gertrude Stein îl are fără îndoială.

Ov. S.Crohmălniceanu

Gertrude Stein : **Autobiographie de tout le monde.** Collection Points. Seuil, 1969.

Poeţi letoni

Andrejs Balodis

Vineri

Şapte zile i-au trebuit lui Dumnezeu,
Ca să creeze lumea.
Pentru fiecare zi era rînduită o anumită sarcină.
Numai cea de-a şaptea era o zi de hodină.

Vinerea este ziua de iubire.
Nu pentru Dumnezeu, ci pentru prietena mea.
Prietena mea e fericită, fericită —
Vinerea — e ziua de iubire.

Se ridică discul roşiatic al lunii
Deasupra virfurilor crestate.
Vîntul şi-a făcut culcuş în stufărişul lacului.
Oare a şi venit seara ?
Seara de vineri cu mesteceni ce se ameţesc
Cu stelele, ce pe crengile brazilor
Sînt atîrnate în chip de luminări...
Vinerea — este ziua de iubire,
Şi prietena mea e fericită, fericită.

Pentru crearea lumii
Nu e nevoie de şapte zile —
Ajunge o zi de vineri.
Se îmbată ochii, se ameţesc buzele.
Dansează mestecenii, dansează brazii,
Dansează stelele...

Lija Baidaka

Solii viitorului

Pe străzi, unde pietrele secolelor se-ngrămădesc,
pe lîngă zidurile de astăzi, ce pline de geamuri se-nalţă,
în această îmbulzeală şi înghesuială şi-n huruitul maşinilor,
în cărucioarele lor, încinşi în scafandre moi,
pătrund cosmonauţii planetei Copilăria.
Parcă sînt din altă lume —
nimic nu povestesc, nu întreabă, nu cer...
Doar în ochii lor, ca în nişte ferestre sclipitoare,
imaginile oraşului tremură şi foiesc.
Iar noi, pînă cînd vor începe să vorbească,
să-i învăţăm în limba părinţilor să gîndească şi să simtă,
ca să ştie că au venit în patria lor :
nu vom permite ca urmele strămoşilor să dispară,
şi pînă cînd ei îşi vor culege lor,
să le scînteieze ale noastre...
Dacă nu vom reuşi s-o facem, atunci roboţi fără suflet
pe pămînt şi în cosmos vor înălţa carcase,
iar pe deasupra oraşelor cu multe etaje, spre un cer ştirbit,
păsări de oţel îşi vor lua zborul cu ţipăt.
...Parcă ar fi cu totul din altă lume —
aşa vin ei, la fiecare popor în parte,
aceşti cosmonauţi ai planetei Copilăria,
pentru ca, pe pămîntul oamenilor, oameni să devină.

Andris Vejans

Cine sînt eu ?

Sînt eu oare cîmp pustiu ? Sau cămară bogată ?
Sau o pasăre călătoare ? Sau numai tovarăşul ei de drum ?
Cînd sînt culese spicele, cîmpul de secară se seamănă,
Pentru că ţarina trebuie să înverzească grabnic înainte de căderea zăpezii.
Sînt eu oare desfrunzirea ? Sau o sămînţă care cade
În această palmă a miriştii secerate ?
Ceva alunecă de pe mine odată cu frunzele
Şi altceva ca un lăstar vrea să se întindă mai sus.

Sînt eu oare amintirea ? Sau o rază de speranţă ?
Spune-va cineva despre aceasta ciocănitoare ce munceşte în pieptul meu ?
Sînt precum o rădăcină. Sînt precum un ram.
Voi îmbrăţişa vînturile pe care mi le va trimite orizontul.

Mi-e dragă oare casa ? Sau mai plăcut mi-e drumul ?
Fără drum nu poţi nici să ieşi, nici să te întorci acasă.
Drumul despică inima şi pămîntul ca pe un măr...
Dăruieşte mărul prietenilor. Dar seminţele ?
Lasă-le să se-nmulţească !

Laimonis Vaczemnieks

Oare te poate părăsi iubirea ?

Oare te poate părăsi iubirea,
Dacă tu prinzi fiecare zi ca pe un vers,
Dacă tu fiecare floare de cîmp o atingi,
Într-un strop de rouă faţa-ţi spălindu-ţi-o ?

Oare te poate părăsi iubirea,
Dacă se întîmplă să te poticneşti şi să cazi,
Dacă te şi blestemi ca pe un duşman,
Cînd de propria-ţi durere te prăbuşeşti ?

Oare te poate părăsi iubirea,
Dacă tu ceasurile fidelităţii tale
Le porţi prin viscol precum primăvara
Ce pe umeri ţine o verde creangă de brad ?

Oare te poate părăsi iubirea,
Dacă îţi laşi cupa nebăută,
Pentru ca, poimîine, mîinile voastre s-o atingă,
Vinul de nuntă sorbindu-l cu încîntare ?

Vitautas Ludens

Poeţilor plecaţi

Ei n-au plecat departe-departe,
Doar pînă dincolo de orizontul ce există în fiecare dintre noi.
Ne e dat să-i simţim ca pe nişte rotocoale ale ceţii
– din zori,
Ca pe o stea din apele lacului cînd pădurile se adumbresc,

Ne e dat să-i smţim ca pe pîine şi ca pe sare,
Ca pe brăzdarul plugului cînd în palme-i istovire,
Ca pe piatră, ca pe izvor şi lut,
Ca pe hameiul ce tînjeşte după vremea lui Janis.
Ne-au fost lăsate o floare de foc şi o ramură de spini,
Şi o rază albă şi o rază neagră — aşijderea.
Ei însă demult şi-au lăsat în urmă trecătorile.

Deşi gîlcevile răscolitoare din fundul pămîntului sînt furibunde,
Deşi rime nisipoase vuiesc deasupra lor, deasupra lor,
Totuşi ritmurile lor ating năvalnic ritmurile noastre...

Olga Lisovska

Casa cu acoperiş de stuf

Gara şi aeroportul — la o parte, la o parte, la o parte!
Doresc să-mi ridic mie însumi o casă cu acoperiş de stuf...
Nu vreau să-l petrec pe azi, nu mă duc să-l întîmpin pe mîine,
Fie ca pinii să se legene deasupra acoperişului, şi în iarbă să le cadă conurile.

Am ostenit de lacrimile pe care ea nu-mi îngăduie să le vărs,
Cît timp mai vibrează aripile avionului, cît timp trenul încă n-a pornit la drum,
De amărăciunea eternei despărţiri şi străduindu-mă să n-o bag în seamă
Eu iubindu-i mai mult pe oameni decît mă iubesc ei pe mine.

Doresc, aşadar, să-mi ridic mie însumi o casă cu acoperiş de stuf,
De aceea —la o parte gări şi aeroporturi !

Nu vreau să-l petrec pe azi, nu mă duc să-l întîmpin pe mîine.
Fie ca pinii să se legene deasupra acoperişului, şi în iarbă să le tot cadă conurile.

Arija Elxne

Şi iartă mie neajunsurile mele...

Tăcere. Beznă. Un reflex albastru
deasupra lacului azvîrle urbea
şi, ca pe nişte copilaşi, de mînă,
eternitatea duce cu sine clipele.
Copacii mai adînc în pămînt îşi înfig rădăcinile.
Florile sorb ceaţa şi tihna,
balanţa sensibilă a ramurilor de mesteacăn
cîntăreşte noaptea caldă de vară.
Privesc în întuneric, aştept şi şoptesc :
...şi iartă mie neajunsurile mele,
precum îţi iert şi eu pe ale tale,
şi vină dragostea ta,
şi rămînă cu mine,
dar nu mă duce pe mine în mulţumire de sine,
ci izbăveşte-mă de gînduri apăsătoare,
căci a ta este inima mea,
viaţa mea şi fericirea mea,
în vecii vecilor, iubite !
Tăcere. Beznă. Reflex albastru
deasupra lacului azvîrle urbea
şi, ca pe nişte copilaşi, de mînă,
eternitatea duce cu sine clipele...

Traduceri de Vadim Galche

moda, altfel

Printre ambiţiile deşertăciunilor

În **memoriile** Marchizului de Valfons este descris un costum al celebrei actriţe-curtezane la Duthé : „Ea era gătită cu o rochie care tăia respiraţia privitorilor, împodobită cu **regrete** peste măsură, purtată cu perfectă candoare, **tivită cu insatisfacţii** indiscrete. Purta panglici de **atenţii marcate** şi pantofi de culoarea părului reginei, (părul Mariei-Antoinette; Contele d'Artois a trimis o buclă, la Lyons, ca ţesătorii să imite exact nuanţa), brodaţi cu diamante în **dungi înşelătoare**. Peste **buclele ei de sentimente elevate**, un ornament pentru păr, de o **anumită cucerire**, era tivit cu **pene capricioase**, în timp ce pe umerii ei cădea o **buclă lungă Absalom**, cu agitaţie **momentară**". Toate acestea, astăzi, ni se par fără sens, neinteligibile dar erau exprimări perfect înţelese de ultimele „mari doamne" ale vechiului „régime" francez. E vorba de un jargon al modei, cu pretenţii de sugerare a ceva deosebit, accesibil numai anumitor persoane, neînsemnînd, de fapt, nimic altceva decît o complicare ce se vrea poetică, misterioasă, ermetică, în semn de respect pentru creaţiile de modă.

După ce s-au plictisit să-şi încarce părul cu frunze şi flori, cu funde şi pene, bonete de tafta, tulle, crêpe, după **toca** de blană de şoarece, pisică, după pălăriile cu pene, fructe, vapoare, vase cu flori şi legume, etc. „marile doamne" au găsit de cuviinţă să se ocupe şi de picioare, mai ales de picioare, căci apăruseră **morocco** şi **pielea de Rusia**, prelucrate savant, încît puteau căpăta orice nuanţă dorită. Aşadar au scurtat „niţeluş" rochiile de plimbare, cele pentru petrecerile de la ţară şi pe cele pentru mare, ca să poată fi admirată ultima creaţie „bottine à mi-jambe". Ghetuţa aurie, dată cu bronz, era comună, vulgară, în timp ce cea violetă era „mai" distinsă ; încălţămintea roşie aparţinea demi-mondenelor, ca semn distinctiv, ele erau considerate „femei de proastă calitate", spre deosebire de „întreţinutele costisitoare", consîderate modele de elganţă şi rafinament. Ghetele din **piele de Rusia** erau cele mai scumpe, brodate cu aur şi mătase colorată, ornamentate cu ciucuri de pasmanterie, mărgele de cristal, jeuri, perle, rozete. Cînd se purtau pantofi, greutatea cădea pe ciorapi. Cei negri nu erau cunoscuţi pentru MODĂ ; cei albi erau purtaţi de „masele largi populare" şi de **bourgeoisie**, în timp ce „elegantele" abordau nuanţe asortate rochiilor, cu broderii delicate sau „fel de fel". Jartierele erau considerate „obiecte de artă", aveau „creatori", erau elaborate ca „bijuterii", cu filigrane de aur şi argint, dantele şi panglici de moar, pietre preţioase, perle, flori şi sticluţe de parfum, embleme şi maxime. O pereche de jartiere „bijuterie", făcută de „regele" în problemă..., Froment-Meurice, avea scris în diamante **Honni soit qui point n'y pense.** Foarte la modă pentru jartiere erau cuvintele din Goethe **— Persistance en amour,** din Montaigne **— Que sçais-je** şi Carol I— **Remember.** Văduvele purtau, agresiv-simbolic, jartiere brodate cu panseluţe şi lacrimi de argint. Cînd exigenţa creştea la maximum, broderiile şi motivele se regăseau pe mănuşi şi umbreluţe.

Şi pentru că „pofta vine mîncînd", excentricitatea a ajuns la urechi iar cerceii au ajuns vrăbii, lebede, vulturi, robini, porumbei clătinîndu-se în lobul şi din lobul (cu lănţişor) urechilor pariziencelor. Şi tamburine, ţitere, lacăte, **yacht**-uri, dragoni, fluturi, gîndaci, albine, paianjeni, larve, şerpişori, portrete de rude, mini-ghilotine, în memoria zilelor Marii Revoluţii (dar cu poante, cu capetele amanţilor)... Dar dacă „o mare doamnă" n-avea înclinaţii entomologice, ontogenetice, ontologice, istorice ori tehnologice (recunoaştem că termenul e modern), putea să poarte ca cercei două coşuleţe de aur, cu flori din perle, rubine, briliante şi turcoaze, sau două păstăi de aur, deschise cît să arate boabe de mazăre de smaragd, sau două cireşe de rubin, cu frunzuliţe de aur bătut în smaragde, cu crenguţă de coral. Bijuteriile „de pe vremuri" erau făcute pentru **bricolaj**, să fie **modulate**; din doi cercei şi o broşă ieşea un colier şi invers. Cîtă **decadenţă** ! manifestă bricolajul de astăzi, oricît ar fi de **modulat ori modulant**, „măi, dragii mei !".

Corina Cristea

DENIS DE ROUGEMONT

Pactul de la 1291 a întemeiat Elveţia

Se împlinesc la 1 august anul acesta 700 de ani de la întemeierea Confederaţiei helvetice. Merită să ne amintim cîteva date, acte şi, mai cu seamă, principii care au stat la originea unei asemenea unităţi paradoxale, dar durabile. Raportările la propria noastră devenire istorică se pot face aproape de la sine, prin similitudine (mai rar) sau prin contrast. Cu atît mai mult, în atmosfera „constituţionalizată" de acum.

Paginile care urmează reprezintă un capitol dintr-o lucrare deja celebră a lui Denis de Rougemont, autor, printre altele, şi al unui proiect de federalizare a Europei după modelul elveţian.

Elveţianul de mijloc, de se întîmplă să cugete la istoria sa, îşi imaginează legămîntul de la Grütli ca pe un punct de plecare absolut. El e revărsatul de zi al timpurilor, tot ce a fost înainte nu e decît beznă. Numai că elveţianul de mijloc uită că anul 1291 se află tocmai la sfîrşitul secolului al XIII-lea al erei noastre.

Pînă să se prindă sămînţa dintîi a ceea ce avea să devină Elveţia de azi, trecură cîteva secole bune peste Europa. Prinseră avînt mînăstirile, imperiul carolingian, Sfîntul Imperiu, arta romană şi catedralele, se petrecură cruciadele, marile şcoli teologice, primăvara amorului curtean, cavalerismul şi Comunele. Toate aceste mişcări profunde ale sufletului, toate aceste revoluţii ale sentimentului, ale spiritului şi ale voţii colective s-au întins asupra continentului întreg ; ele i-au format şi transformat pe oameni, au modelat chipul ţărilor lor ; de-acum însă, majoritatea dintre ele, la acest sfîrşit de secol al XIII-lea, merg spre declin sau se află în criză. Lucruri pe care, Elveţienii de azi le-au trăit împreună cu Europa întreagă iar strămoşii lor au participat la ele cu o înflăcărare creatoare ale cărei urme monumentale se pot vedea şi în zilele noastre. Cu toate acestea, la 1308, cînd îi prezintă lui Philippe cel Frumos cel dintîi plan al unei unificări a Europei în vederea reluării cruciadelor, avocatul normand Pierre Du Bois propune federarea unui mare număr de regate, principate sau republici pe care le enumeră, fără însă a menţiona Elveţia : este un nume ce încă nu există.

Va trebui prin urmare să conchidem că această ţară populată şi cultivată din străvechi timpuri, pe care Istoria nu a cruţat-o mai mult decît pe altele, nu avusese niciodată pînă atunci o individualitate distinctă ? Istoria acestei regiuni, prin regiune înţelegînd „Elveţia", nu ar putea avea oare alte puncte de plecare posibile, cel puţin la fel de convingătoare ca 1291 ?

A existat un prim nume pentru a desemna partea cea mai mare, şi dintotdeauna cea mai populată, a teritoriului Elveţiei de azi iar acesta a fost al Helveţilor. Aceşti celţi, ne spune Iulius Cezar, erau războinici mai buni decît toţi ceilalţi gali, datorită luptelor necontenite pe care le purtau contra germanilor. Închişi între Jura, Rin şi Bodan la nord, între Alpi şi Leman în sud, războinici pătimaşi, siguri de puterea lor, ei hotărîră să-şi părăsească ţara şi să facă din întreaga Galie un imperiu al lor.

Cesar îi urmăreşte cu legiunile lui înrolate în pripă, îi prinde la Bibracte, în apropiere de Autun, îi zdrobeşte şi îi obligă pe înfrînţi să se întoarcă în ţara lor de baştină şi să-şi reclădească vechile cetăţi.

Aveau să-şi întemeieze helveţii, de la bun început, o Elveţie bine delimitată ? E curios cum numele lor a prilejuit pe de o parte o denumire „sublimă" a Elveţiei : este „libera Helveţie" a romanticilor şi a cîntecelor noastre patriotice, sau Helveţia inscripţiilor latineşti, a monezilor şi a timbrelor poştale — iar pe de altă parte, o anume ridiculizare a virtuţilor, dar şi a cusururilor noastre : cinstea şi seriozitatea Elveţienilor sînt adesea calificate drept tot atît de „helvetice" ca şi mintea lor greoaie.

Un oarecare personaj din Giraudoux îşi arată indignarea faţă de Rousseau : „Helvet năting !"

Dar Helveţia subjugată de romani, cum trebuie că avea să fie ceva mai tîrziu Reţia alpestră — a cărei populaţie venea din Iliria, astăzi iugoslavă, şi din Veneţia — încetă curînd să formeze în Imperiu o unitate teritorială. Cu cei 110.000 de soldaţi scăpaţi cu viaţă de la Bibracte, repatriaţi de Iulius Cezar, se amestecară legiunile romane, administratorii, constructorii, de drumuri şi ziditorii nenumăratelor cetăţi prospere (dintre care nu numai una singură merită titlul de **Augusta**) şi în sfîrşit, a coloniilor de veterani. Ereditatea helvetă a Elveţienilor este, aşadar, diluată la maximum, alamanii şi burgunzii stabilindu-se în mare număr, încă de la începutul secolului al V-lea, pe ruinele, în parte lăsate în părăsire, ale oraşelor şi ale micilor aşezări galo-romane. Dar o altă moştenire mai sigură a epocii helveto-romane i-a fost transmisă Elveţiei medievale şi regionale. **Pagi** se bucurau la Helveţi de o viaţă locală mai liberă şi mai diversificată decît cea care s-a putut constata la alte naţii ale galilor. Divizarea romană nu a făcut decît să accentueze acest prim caracter constant, în care mai mulţi istorici moderni văd originea existenţei, înainte de toate, **cantonală** a elveţienilor.

Formarea regatelor succesive ale Burgundiei şi a ducatului Alamaniei va provoca în secolele următoare un fel de diversificare : la est se vor fixa dialecte germanice, la vest, un limbaj romanizat, în vreme ce în sud-estul retic, latina soldaţilor, transformată încetul cu încetul, va deveni limba retoromană şi romanşa.

Cucerită de franci şi apoi integrată în imperiul lui Carol cel Mare, regiunea Platoului şi a Alpilor nu va mai fi o unitate distinctă timp de secole. După împărţirea teritoriilor de la Verdun, un al doilea regat al Burgundiei şi ducatul Alamaniei se aliază provizoriu pentru a ţine piept năvălirilor ungurilor ce vin dinspre răsărit şi piraţilor arabi ce vin dinspre miazăzi. Curînd însă descompunerea feudală a acestor două suveranităţi pe care le moştenesc regii Sfîntului Imperiu dă naştere unui amestec indescriptibil de feude întrepătrunse unele cu altele, de oraşe libere, abaţii, episcopate, vasalităţi imperiale şi comunităţi funciare sau proprietăţi colective, după formula **Allmend**, moştenită din dreptul germanic, care a dăinuit pînă în zilele noastre, în văile centrale ale Alpilor. Toate acestea contopite în marele corp al Sfîntului Imperiu roman de naţiune germanică. Profitînd de slăbiciunea acestei legături prea îndepărtate, prea ideale, familii cîrmuitoare se înfiripă. În ceea ce priveşte actuala Elveţie, principalele familii vor fi : Zähringen, Lenzbourg, Kybourg, Savoie, Neuchâtel şi, în sfîrşit, Habsbourg. (...)

Destinul Habsburgilor se va despărţi apoi de cel al ţinutului lor de baştină. În timp ce primii confederaţi îşi vor întinde reţeaua ligilor lor asupra feudelor alemane ale lui Rodolphe şi îi vor alunga descendenţii, încetul cu încetul, oraş după oraş, vreme de trei secole, tot în acelaşi timp Habsburgii îşi vor întinde puterea lor imperială şi regală la dimensiunile Europei şi curînd ale celor două Americi. În secolul al XVI-lea Carol Quintul pierdea fără îndoială leagănul familiei sale, dar domnea deja peste o lume (...)

•

Cadrul acţiunii este Sfîntul Imperiu. Locul, regiune foarte restrînsă, în vîrful acestui arc al Alpilor ce separă partea septentrională de partea meridională a Imperiului. Protagoniştii sînt Împăratul, Habsburgii şi Waldstättenii. Întîmplare iniţială porneşte de la amenajarea, încă de la începutul secolului al XIII-lea, a drumului ce ce leagă de- a dreptul cele două jumătăţi ale Sfîntului Imperiu, cîmpiile lombarde cu Renania şi cu Suabia. Pretutindeni aiurea ar fi de traversat două sau trei lanţuri.

Să ne oprim mai întîi în acest loc remarcabil care din toate timpurile i-a fascinat pe călătorii înzestraţi cu oarecare simţ poetic al istoriei şi influenţe telurice. Loc de trecere dar şi de izvoare, pas imperial şi loc de unde izvorăsc fluviile cele mai importante ale Europei. Or, toate pragurile au un caracter sacru şi toate izvoarele o putere radiantă, iar toate acestea intră în compoziţie în misterul emanînd din acest masiv central, din această răscruce de văi, din acest castel de apă. La numai cîteva leghe depărtare de pas : izvorul Rinului, izvorul Ronului, izvoarele Innului şi ale Tessinului, afluenţi principali ai Dunării şi ai Padului. Fapt ce îl îndemna pe cavalerul de Boufflers să scrie că din vîrful Saint-Gothard-ului „poţi scuipa spre sudul italian printr-un lung defileu dominat de ospiciul Saint-Gothard, cub de granit, pleşuv, aşezat în vecinătatea unui lac cristalin ; o vale se adînceşte înspre nordul germanic între doi pereţi de stîncă neagră, săpată de un torent peste care e petrecut Pont-du-Diable. Spre răsărit şi spre apus, două drumuri de trecere deschid valea Rinului prin Oberalp în regiunea retică Grisons şi valea Ronului prin Furka ce duce spre Valais-ul latin. Iar în mijloc, într-o căldare cu păşune grasă, împrejmuită de înalte povîrnişuri dezgolite sfîrşind uneori în peretele unui gheţar, satele Andermatt şi Hospental stau adunate în jurul unei biserici baroce şi aluni donjon roman deasupra unei stînci.

Pe frontonul capelei Saint-Charles din Hospental, cîteva versuri exprimă cu simplitate acest sentiment de a fi în inima Europei si ele nu încetează să mă emoţioneze ori de cîte ori mă opresc la Gothard : „Aici drumurile se despart. / Prietene, încotro merg paşii tăi ? / Coborî-vei înspre Roma cea eternă ? / Înspre Rinul german şi Colonia cea sfîntă ? / Ori spre apus, în depărtări, în ţara Franţei ?" (...)

Riguros vorbind, Elveţia nu este un stat din 1848 (dacă trecem cu vederea efemera Republică helvetică pe care Elveţienii au lăsat-o să fie impusă prin Directorat). Dar acest Stat a înglobat teritorii legate progresiv de-a lungul unor secole prin tot felul de aliante şi ligi parţiale. Una singură dintre ele, încheiată, de altfel, sub jurămînt „înaintea Domnului şi cu voia sa să dăinuie în veci pururi" a supravieţuit fără variaţii şi fără întrerupere pînă în zilele noastre. Devenită cu încetul invizibilă în complexitatea şi în încîlceala unor confederaţii succesive a patru, a şapte, a opt, a treisprezece, a optsprezece şi a douăzeci şi două de cantoane, finalmente înglobată în Statul federal, ea nu mai uneşte printr-o alianţă specială cele trei văi iniţiale şi cu toate acestea nu a fost niciodată dizolvată ! Nici o altă comunitate nu a intrat vreodată în ea şi nici nu a semnat-o, însă aliantele şi ligile ulterioare s-au format după asemănarea ei, în spiritul ei, cu participarea ei şi fără îndoială că nu ar fi putut dura fără ea. Pînă în ziua cînd se poate vădi că ea a dispărut întrucîtva în succesul final al formulei sale : Elveţia de azi.

Iată textul pe bună dreptate celebru al acestui pact pecetluit „La începuturile lui august", în 1291, într-o traducere fidelă :

„În numele Domnului, Amin. E lucru cinstit şi prielnic avutului obştesc a întări tratatele în stare de pace şi linişte. Facă-se cunoscut tuturor că oamenii din valea Uri, comuna văii Schwyz şi comuna celor din valea de jos, Unterwald, seama luînd la vitregia timpurilor şi pentru a se apăra şi păstra cu mai multă străşnicie, au făcut de bunăcredinţă legămîntul de a se întrajutora una pe alta cu toate puterile lor, oaste şi ajutoare, atît înlăuntrul cît şi în afara ţării, în faţa şi împotriva oricui ar încerca să le silnicească, să le aducă tulburare ori să le pricinuiască — atît la oameni cît şi la bunurile lor. Şi, pentru orice întîmpinare, fiecare din numitele comunităţi făgăduieşte celeilalte de a-i sări întrajutor la caz de nevoie, spre a o apăra cu puterile ei contra poftelor duşmanilor săi şi de a răzbuna cauza comună legîndu-se prin jurămînt fără dol şi înşelăciune, şi reînnoind prin înscrisul de faţă vechea confederaţie ; totul fără a se lepăda de îndatoririle pe care fiecare, potrivit cu starea sa, le are faţă de Domnul său.

Şi hotărîm şi poruncim, într-un singur gînd, că nu vom recunoaşte în susnumitele văi nici un judecător ce-şi va fi cumpărat această însărcinare cu plata în bani sau într-alt chip sau care nu va fi pămîntean ori localnic al acestor ţinuturi. Dacă vreo pricină ar fi să se iţte între confederaţi, cei mai cu băgare de seamă vor veni prin arbitraj să potolească vrajba, după cum li se va părea că-i bine iar dacă una ori dacă alta dintre părţi le-ar nesocoti porunca, atunci ceilalţi confederaţi se vor declara împotriva lui.

Şi tot prin legămînt acela care, tîlhăreşte şi fără provocare, ar ucide pe cineva, va fi, în caz că va fi prins, pedepsit cu moartea precum merită ; iar dacă ar izbuti să fugă, nu va mai putea în nici un caz să se întoarcă în ţară. Iar uneltitorii şi tăinuitorii unui asemenea ucigaş vor fi surghiuniţi din văi pînă cînd vor fi chemaţi înapoi prin încuviinţarea confederaţilor. Cel care, la timp de zi sau de noapte, cu gînd rău, va fi dat pîrjol, îşi va pierde pentru totdeauna drepturile de concetăţean ; iar oricine în văi va ajuta şi protegui pe acest răufăcător, va trebui să îndrepte din avutul lui paguba suferită. Iar dacă unul din confederaţi aduce ştirbire proprietăţii altcuiva prin hoţie sau în orice alt chip, avutul pe care cel greşit l-ar putea avea în văi va sluji, după dreptate la despăgubirea celui vătămat. Tot astfel, nimeni nu trebuie să ia zălog de la cineva, afară numai de la datornici sau de la platnici mărturisiţi şi după ce, chiar şi aşa, s-a dobîndit mai întîi dezlegare de la judecător. Şi fiecare trebuie să se supună judecătorului său şi să arate, dacă este nevoie, care este judecătorul din ţară dinaintea puterii căruia stă supus. Iar dacă cineva se semeteşte să nu se supună judecăţii ajungînd să aducă vătămare prin împotrivire unuia dintre confederaţi, toţi confederaţii vor fi datori să-l silească pe cel lipsă să dea cîştig de cauză celorlalţi. În caz de război sau de vrajbă între confederaţi dacă una dintre părţi nu voieşte să audă de porunca legii sau nu consimteşte la împăciuire, confederaţii vor trebui să dea temei celeilalte părţi.

Toate de mai sus, hotărîte întru binele comun, trebuind cu voia lui Dumnezeu să dăinuie în veci pururi. În care credinţă înscrisul de faţă s-a fost întocmit, după cerinţa sus-numiţilor şi întărit cu peceţile celor trei comunităţi şi văi. Făcut azi, în anul Domnului 1291 la începuturile lui august".

Prezentare şi traducere de Angela Martin

(Fragment din vol. **Elveţia sau istoria unui popor fericit**, în pregătire la editura „Univers".)

faţă şi profil

Consideraţii onomastice

E limpede că numele omului determină destinul său. Numele de botez. Da, el determină inclusiv destinul literar. Dacă te cheamă **Nichita** sau **Leonid** vei fi serafic şi nebun de poezie, dacă te cheamă **Nicolae** exact şi încordat. Numele de arhanghel **Gabriel** este pentru cerurile înalte ale filosofiei, cel de evanghelist, **Ioan**, pentru catehizarea maselor. **Cristian** e predestinat habotniciei, iar **Ion** e pe muche de cuţit între blestemul pămîntului (comunismul) şi cel al iubirii. Rezonanţele latine din **Laurenţiu, Marius, Titus** duc la viaţa confundată cu opera întru vin, mulţi şi literatură.

Dublul prenume nuanţează teribil aceste potriviri omeneşti de opere scriitoriceşti, **Mircea** este virilitatea, **Horia** — semnul furiei sargvine, dar în **Mircea-Horia** ele se atenuează în multimea vocalelor. **Dan** este principiul afirmaţiei, **Silviu** al subtilităţii, dar combinarea lor dă un tip veninos şi afemeiat.

În fine, **Alexandru** e forţă, **Eugen** ubicuitate, **Andrei** pacificare. Despre numele femeieşti — altă dată.

Singurul nume care scapă acestor consideraţii, care nu se încadrează, despre care nu se poate spune absolut nimic precis, este numele, mai exact prenumele **Marin.**

Purtătorii lui pot fi în egală măsură poeţi, prozatori, dramaturgi şi critici. Un om care se numeşte **Marin**, poate şti de toate, nimic sau din toate cîte nimic. Poate călători enorm cu folos sau fără să-i slujească la nimic. Poate lua deopotrivă premiul Nobel sau/şi titlul de erou al noii revoluţii agrare, poate fi tradus la Kuala Lumpur şi Yokohama, sau poate rămîne un obscur redactor-şef la o foaie de provincie sau nici acolo.

Marin este prenumele tuturor posibilităţilor de cînd se naşte (pentru glorie sau pentru dispreţ) şi pînă moare academician doctor honoris causa icicolo sau, dimpotrivă, tras în ţeapă după modelul valah.

Horia Gârbea

REDACŢIA şi ADMINISTRAŢIA : Bucureşti, Calea Victoriei nr. 133, tel. 59 67 60
Tiparul executat la Imprimeriile Coresi

BIBLIOTECA „ASTRA"

BIBLIOTECA „ASTRA"
SIBIU

Luceafărul

Săptămînal editat de Uniunea Scriitorilor din România

Serie nouă • miercuri, 7 august 1991

32 (80)

Lied

Ajunsă e ziua de noapte,
Doar tu
precum orbii
te încăpățînezi să te ciocnești
de umbrele lucrurilor.
Zadarnic le pipăi cu mîna
obrazul.
Ce să alegi ?
Clipa și răul își sînt deajuns
unul altuia.
Te-ai întoarce
în subteranele neființei ;
te-ai întoarce
dacă în pîntecul putred al zilei
n-ar mișca
stîrvul celei de mîine.

Horia Bădescu

Număr ilustrat cu reproduceri după lucrări de Dumitru Predulescu.

Cercuri și linii pe harta politică (I)

Credem că e momentul, acum la un an și mai bine de la instaurarea democrației parlamentare în România, să încercăm o privire sintetică asupra tabloului politic autohton, așa cum ni se revelă acesta cu cîteva luni înainte de lansarea unei noi campanii electorale.

Lucrul ni se pare necesar din cel puțin trei motive. Unul ar fi acela că, deocamdată, ne lipsesc date limpezi despre situația reală, netrucată propagandistic, a principalelor formațiuni politice, absență al cărei efect major în rîndul electoratului nu poate fi altul decît confuzia generalizată, producătoare ea însăși de neîncredere, scepticism și, foarte probabil, absenteism la viitoarele alegeri. Al doilea ar fi acela că în vacarmul luptei politice de la noi, dusă îndeobște în termeni radicali și exclusiviști, nu se pot auzi nuanțele — dacă și cîte sînt — tonalitățile echilibrate și diagnozele corecte, ceea ce face ca omul fără veleități de politician, deci fără păreri politice personale și ferme, să privească cu aceiași ochi toate formațiunile politice, ca pe o perpetuă Jeanette mereu altfel coafată, fără să distingă diferențe de fond, fapt cu totul neproductiv pentru conștientizarea electoratului. În al treilea rînd, institutul specializat în sondaje de opinie, IRSOP, nu a izbutit pînă acum să ofere un set de interogații din al căror răspuns să ne putem face o cît de mică idee despre impactul adevărat al unui partid sau altul cu diversele categorii socio-profesionale din România de azi. În plus, o examinare dreaptă a tabloului politic ar putea fi utilă pentru relansarea imperativelor politice ale acestui moment, estompate întrucîtva de preocuparea pentru stăvilirea alunecării pe toboganul dezastrului economic care riscă să dea „tranziției" un conținut peiorativ.

Așadar, să vedem cum se prezintă la această oră peisajul politic și, în cadrul lui, fiecare din formațiunile ce-l compun. F.S.N.-ul, partidul de guvernămînt, e unul la nivelul executivului (elita), altul la nivelul Parlamentului (mașina de vot) și altul la nivelul puterii locale (profitorii). Dacă „elita" e într-adevăr elită, făcută deci din cei mai pregătiți profesioniști din cîți au aderat la această formațiune, „mașina de vot" e teribil de amestecată, deocamdată relativ ascultătoare, dar în chip vizibil lipsită de competență politică reală, în vreme ce „profitorii" de pe teritoriu sînt în proporție covîrșitoare modelați de exemplul comuniștilor de mai an : corupți, ipocriți, demagogi și întîmplători. Aceste trei cercuri neomogene din lăuntrul FSN-ului tind să se autonomizeze printr-o bizară accentuare a ceea ce le desparte și, implicit, prin eludarea sau măcar estomparea a ceea ce le unește. Tendința oarecum obiectivă, determinată fiind de calitatea umană, moralitatea și competența celor ce fac parte din fiecare cerc. Dar e, în orice caz, o tendință destructurantă care s-ar putea să-i oblige pe cei din primul cerc, al elitei tehnocrate, să se aplece cu mai mare atenție asupra celorlalte două, cu intenția de a face atîta curățenie cîtă e necesară pentru ca din contradicția dintre vorbele, respectiv ideile executivului și faptele, respectiv acțiunile puterii locale să nu rezulte un topos al demagogiei, în clipa de față deja conturat, firește și cu sprijinul celui de al doilea cerc, al parlamentarilor.

„L"

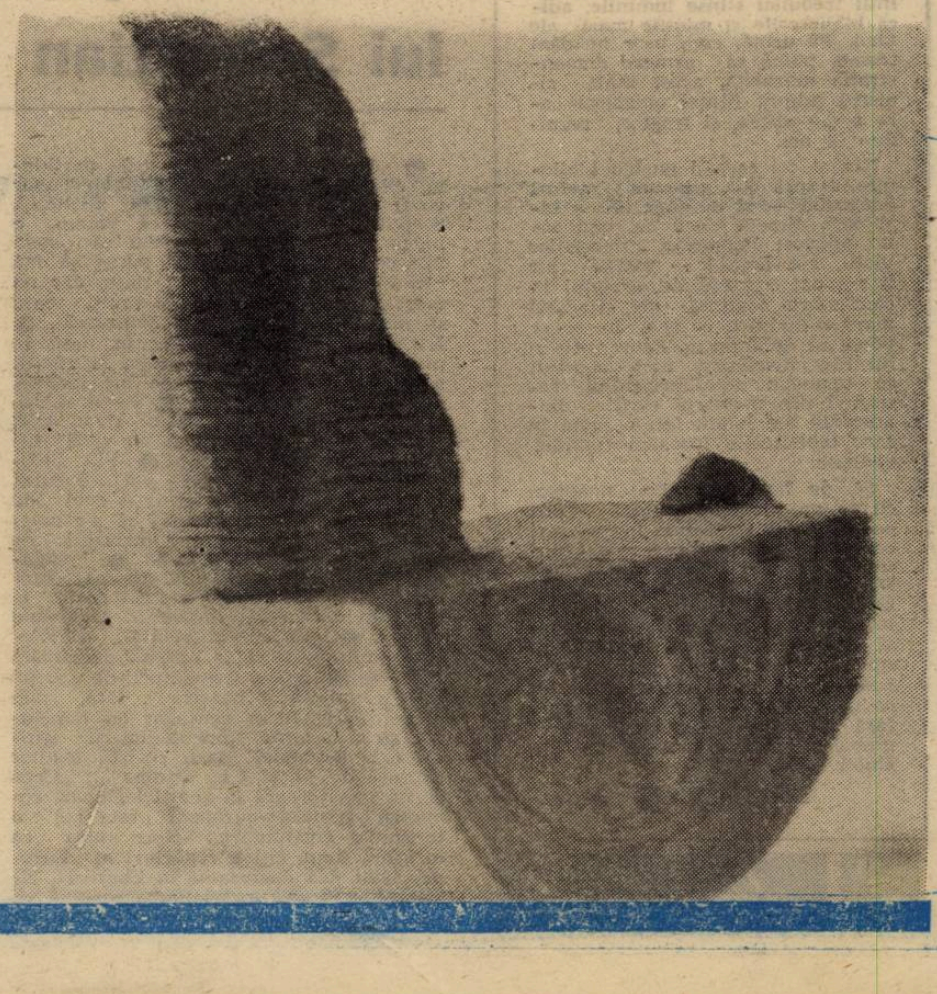

POEZIE AMERICANĂ

VÁCLAV HAVEL

PARAGRAFUL 202

Luceafărul

Director
LAURENȚIU ULICI

Redactor șef adjunct
EUGEN URICARU

Secretar general de redacție
MIRCEA CROITORU

semn

Memoria ca o formă a libertății

Se spune că Lucian Blaga s-ar fi pronunțat cîndva despre memorie ca despre o formă neesențială a inteligenței (sau intelectului ?). Credem că, dimpotrivă, o inteligență fără o memorie puternică este minată chiar din interior. Dar, de fapt, despre altceva am vrut să vorbim, tot în legătură cu memoria :

un om a cărui memorie funcționează perfect înregistrînd tot ceea ce-i trebuie pentru o viață echilibrată spiritual e — poate, uneori fără să știe — un om fericit. Pentru că e un om liber. Pentru că se poate lipsi de munții de hîrtie ai cărților în care noi, ceilalți, ne zidim — metodic — viața întreagă. Pentru că le are mereu la îndemînă, în cap, cu tot ceea ce au ele mai important. Așa se face că mari oameni, arestați și întemnițați pentru multă vreme de comuniști, aici și aiurea, au putut supraviețui prin spirit, învățînd și pe alții tot ceea ce ei știau. Un om fără memorie, despre intelectual vorbesc, deîndată ce este despărțit de libertatea sa, e un om căruia i s-a smuls cea mai importantă componentă a ființei sale : spiritul. Și astfel el poate fi mai ușor ingenuncheat, exterminat. În timp ce omul cu memoria perfectă este, și după gratii, înarmat, ca și în camera lui de lucrat și meditat, căci are toate instrumentele asupra sa, în sine însuși. De aceea marele atac al tuturor totalitarismelor se dă asupra culturii și mai ales asupra bibliotecilor, aceste memorii ale lumii.

Îmi amintesc, prin 1968, cînd eram, chipurile, martorii unui dezgheț, am aflat, la Blaj, despre unul dintre cei dintîi primari roșii, mecanic de locomotivă la origine, care a dispus să fie arse și aruncate pe Tîrnave cărțile din biblioteca Preparandiei prin preajma cărora, printre alții, trecuse și Mihai Eminescu. Abia pe urmă, cu ani mai tîrziu și fără ca primarul acela să bănuiască, avea să înceapă adevăratul asalt asupra creierului și sufletului românesc. Întîi trebuiau stinse luminile, adică bibliotecile și minții mari ale țării. Pe urmă, cum ușor ne dăm seama, putea să urmeze demonstrația marxistă, acest asalt sinistru asupra ființei omenești care a dat atîtea, și tragice, rezultate la noi.

Numai cei care-și purtau biblioteca asupra lor, precum melcul adăpostul — și de fapt ce e biblioteca altceva decît cel mai solid adăpost împotriva mizeriilor vieții, ale lumii ! — numai lor li s-a dat o șansă de a vieții în continuare neatinși de flagelul marxist-leninist. Ajunși în acest punct să ne amintim Fahrenheit-ul lui Ray Bradbury, unde oamenii se opuneau totalitarismului rescriind din memorie cărțile importante ale lumii, într-o lume în care bibliotecile fuseseră complet distruse.

Și, de fapt, cel luat noaptea, cu ce are pe el, de acasă și dus poate pentru totdeauna în gulaguri comuniste, cum altfel ar mai putea să citească **Biblia**, Pascal sau **Divina Comedie**, decît din memorie ? Cît de ușor să urnești din loc, cu un singur deget, o imensă bibliotecă dacă ea locuiește în spiritul tău ! Liber ca pasărea cerului este numai cel ce știe tot ce trebuie să știe un om înțelept, fără să trebuiască pentru asta să umble-n paginile galbene ale vechilor cărți.

Nicolae Prelipceanu

dictatura personală

Ieșiți în stradă cu toții

Printre toate aceste chipuri care sunt niște măști" : comuniști reformați, cățărați în vîrful piramidei noii Puteri să sfideze, stăpîni de doi bani, gata să aresteze sau să impună orice protestatar imprudent, prins în „flagrant delict politic" ! Flagrant inventat... Delict politic însemnînd azi orice drept pe care ți-l ceri cu mîinile goale, cu glas tare în public în numele libertății și demnității cîștigate la 22 Decembrie 1989 ! Orice protestatar profund dezamăgit de deturnarea democrației impuse în stil gorbaciovist la noi în țară după Revoluție. Orice protestatar care îndrăznește să condamne cu vehemență această „expresie oficială a unei voințe ce refuză în mod activ binele general" și se arată gata să o înlăture, cu orice preț...

Pînă aici ajungînd și arestații politici nevinovați din 18 februarie 1990, manifestanți din Piața Victoriei ce strigau „Jos comniștii !" Luați în dube și aruncați în beciurile Poliției Capitalei, torturați, necercetați legal, flămînziți, nejudecați, „uitați" : pînă la 13 iunie, cînd au fost eliberați cu forța, cu totul întîmplător, de manifestanții radicalizați ai Pieței Universității ! Eliberați de „golani" sosiți în după-amiaza de 13 iunie 1990 la Poliția Capitalei să-și ceară arestații din dimineața de 13 iunie... Nu mai reiau scenariul, vedeți în numărul trecut al „Luceafărului" implicațiile eliberării arestaților din dimineața de 13 iunie (eliberați de autorități, sub presiunea străzii explozive) și a arestaților din 18 februarie eliberați de manifestanți la 13 iunie prin asedierea și ocuparea Poliției Capitalei părăsite de angajații săi ! Arestații din 18 februarie 1990 eliberați la 13 iunie 1990, de a căror soartă azi nimeni nu mai știe nimic : au fost ei toți rearestați și li s-au inscenat procese ? Cine ne poate răspunde în această țară a nimănui... Ei fiind aceia ce au fost călcați în picioare, bătuți pînă la leșin, batjocoriți, puși să înghită cioburi de sticlă fărîmată la Guvern, fărîmată de „forțele obscure" și puși să înghită hîrtie igienică din scaunele WC-urilor acolo, în fosta clădire a Consiliului de Miniștri, înainte de a fi ridicați și aruncați în beciuri ! De necrezut ? Totodată, fetele prinse fiind violate aici de „soldați în termen la M.I.", făcute „poștă", iar băieților strivindu-li-se degetele la uși... Repet, toate acestea întîmplîndu-se în chiar sediul Guvernului, în seara și noaptea de 18/19 februarie 1990, pînă la ora 3 dimineața... Voi reveni...

★

Cu voia dumneavoastră continuînd un pic și azi relatarea mea — episodul VIII — despre nevinovata aventură legată de căsătoria religioasă a doi foști „golani" ai Pieței Universității, la care eu am fost pus să fiu naș, pe nepusă masă ! Nimica toată... Într-o duminică, pe 19 mai 1991 : la căsătoria lor civilă, întîmplată anul aceasta de Ziua Regilor României, eu lipsind... Să fiu naș la doi „golani" ce au cunoscut perfect beciurile politice post-revoluționare ale poliției bucureștene, că veni vorba mai sus de ele, la Circa 12, arestați pentru zeci de zile, abuziv, ilegal, în dimineața de 14 iunie 1990 ! Unde rămăsesem ?

Bărbierit proaspăt, așadar, adormit pe picioare, venit cu soția acasă la mirele-„golan" cu flori, îngrijorat că nu știu ce am de făcut, „nemaifiind naș, în viața mea, cuiva", mă alătur „golanilor" Pieței Universității, citi sunt, invitați acum să participe la „festivitatea de înmînare a verighetelor", bine dispuși și ieșim în stradă !

Ieșiți în stradă cu toții, va să zică, să ne dumirim... Dezorientați fiind îndeosebi mirii : încotro o fi biserica ? Biserică a unui preot-„golan" : pe strada Sapienței, dacă au înțeles ei bine ! Glumiți ? **Biserica Sapienței ?** Caragiale o să ne arate cu degetul.. Nu e nici o glumă, noi așa am înțeles : o fi după blocurile alea neterminate din zare ? Privind dinspre Piața Unirii spre Piața Națiunilor Unite. Eu unul, de ce să mint, neavînd și așa habar dacă eram totuși pe lumea asta, participant direct la o nuntă religioasă care oricum se anunța științifico-fantastică : sau visam ?

Liviu Ioan Stoiciu

(Va urma)

momos :

Avem ce vinde!

Evenimentele politice și economice din ultimul an și jumătate petrecute la noi în țară, ar fi trebuit să conducă puterea (legislativul, executivul și președinția) spre dezagregare și singura soluție ar fi fost alegerile anticipate, în condițiile în care opoziția refuză colaborarea cu FSN-ul. În momentul de față lucrurile arată însă cu totul altfel. Puterea pare mai sigură ca niciodată că a luat-o pe drumul cel bun și că e de neclintit. **Legea privatizării**, adoptată rapid sub privirile neputincioase ale opoziției, conferă actualei puteri un nou echilibru financiar, atîta timp cît cele mai bune întreprinderi vor putea fi vîndute străinilor. Încălcîndu-și grosolan promisiunile electorale, FSN-ul, reorganizat de premierul Roman, pare hotărît să-și umple buzunarele. Și buzunarele se pot umple numai dacă poți vinde fără nici un fel de control. Fără a acuza Puterea că ne va fura pe față, să ne închipuim numai că-și va însuși comisioanele obținute prin favorizarea unui partener sau altul. Și atît și ar fi de-ajuns. Ni se tot spune că sîntem săraci și că economia funcționează cu numai 50% randament față de anul de referință, 1989. Chiar funcționînd cu numai jumătate din capacitate, economia produce. În perioada 1982—1989, cu aceeași economie, e drept, funcționînd la maximum, Ceaușescu a reușit să plătească o datorie externă de peste 12 miliarde dolari și să mai și stringă 2,5 miliarde. Timp de opt ani, Ceaușescu a reușit să obțină un „surplus" de aproape 2 miliarde pe an.

Un calcul simplu ne arată că, funcționînd la jumătate, în condițiile în care totul sau aproape totul se exportă, și nimeni nu poate să nege asta, economia românească ar trebui să producă un beneficiu de aproape un miliard de dolari pe an. Acest beneficiu nu a fost obținut sau, mai curînd, nu ni s-a spus despre el. Ni se spune însă cît sîntem de săraci și cît de proastă este economia noastră. Este evident o minciună sub care se vor acoperi viitoarele tranzacții.

Ștefan Agopian

Vorbe de pe corabia lui Sebastian

● „Oare cine va prelua șefia partidului «România Mare», dacă Vadim Tudor va fi arestat ?". **(Cuvîntul)** ● DORINA BAEȘU : „Unii ar spune că Vadim e nebun, dar eu n-aș îndrăzni să spun așa ceva, pentru că s-ar putea să mă dea în judecată. Și, nu de alta, dar nu s-ar găsi niciodată așa de mulți care să mă apere". **(Opinia studențească).** ● NICOLAE MANOLESCU : „În timp ce nivelul general de trai scade și răniții revoluției bat zadarnic la uși închise, îmbogățiții revoluției fac avere și, instalați confortabil în funcții și în vile, își permit să n-audă și să nu vadă nimic". **(România literară).** ● TIA ȘERBĂNESCU : „Președintele s-a bucurat foarte găsind la Caracas și o sută de români. Ei, slavă domnului că s-a-ntors acasă : aici a găsit peste douăzeci de milioane". **(România liberă).** ● ALCIBIADE : „Doamne, la ce l-ați mai omorît frații pe Ceaușescu ? Mergeți la mormînt să-i cereți scuze"... **(România Mare).** ● „Colectivul revistei «EUROPA» mulțumește celor 1 185 000 de români care ne-au trimis semnături de sprijin pentru publicația noastră !". Iată, măi dragă, agramatism conjugat cu minciună. ● „Varianta funambulită și grotescă a **Românici Mari**, revista foștilor căprari de la M.A.I., **Europa**"...; „Ceea ce ne îngrijorează la acești legionari comunisto-securisto-europeni este (...) o terifiantă amenințare : **«S-ar putea ca în scurt timp, cîțiva redactori ai Europei să-și dea doctoratul în Ebraică»**. Ne bucurăm, fiindcă astfel limba română va scăpa de cîțiva semialfabetizați, octodocți care se mai vor și gazetari. Și apoi, ne îndoim că niște brancardieri ai limbii române pot deveni doctori în ebraică"; „Europeni, înapoi la școală ! Dar nu la școala de la Băneasa, căci dacă vreți să trageți bine trebuie să vă puneți pistolul pe limba gramatică". **(Expres magazin).** ● DORIN POPA în dialog cu istoricul NEAGU DJUVARA : „D.P. : Există un Brătianu în țară. E rudă cu Brătienii ? N.D. : E un caraghios. Da, e rudă cu Brătienii, n-ai ce-i face, dar e o familie cu multe ramificații. D.P. : E o ramură colaterală ? N.D. : E o ramură colaterală, făcută, se pare, de un frate al celui care s-a numit Bebe Brătianu"... **(Cotidianul).** ● ANDREI AL. : „Echipe întregi de tehnicieni și specialiști ai televiziunii române lucrează la realizarea «clip»-urilor publicitare și a instalațiilor electronice de la magazin, iar EMANOIL VALERIU și LIVIU TUDOR SAMOILĂ trec periodic pe la patron pentru a-și primi retribuția, ce constă de regulă în aparatură electronică și băuturi, în schimbul introducerii obsedantei reclame a firmei la ore de maximă audiență sau la alte emisiuni, gen «Jocuri și concursuri»". **(Europa)** ● SORIN MUGUR DUMITRESCU : „Emanuel Valeriu — contestat și în Senat". **(România liberă).** ● BARBU CIOCULESCU : „A dansa strîngînd la piept și logodnica și regina balului e visul unei nopți de vară pe care dl. Victor Surdu l-a văzut cu ochii. Fericitul !" ; „Mai vechiul autor de ode închinate stalinismului, dl. Toma George Maiorescu, dimpreună cu preamăritorul familiei Ceaușescu, tot în ode, dl. Corneliu Vadim Tudor, ar compune un cuplu istoric de o perfectă simetrie". **(Cotidianul).** ● „Cel mai interesant personaj al festivalului «București '91», Cristina Topescu". **(Europa)** ● FLORIN CONDURĂȚEANU : „Și țințarii terorizează București !". **(Curierul național).** ● DANIEL COCORU : „În București există circa 2,5 milioane de șobolani". **(România liberă).** Cifra ni se pare exagerat de mică. ● „La Cernavodă, șobolanii vor rezista și la bombe atomice". **(Cuvîntul).** ● SILVIU ARSENESCU : „Fără jalnicul colaboraționism al unui scrib devotat trup și suflet cauzei P.C.R. precum dl. Hajdu Győző poate că național-socialismul promovat de N. Ceaușescu n-ar fi încolțit atît de adînc în mintea atîtor români"; „Cu cît situația drepturilor minorităților era mai criticată în diversele forumuri europene și internaționale, cu atît mai roză apărea aceasta în luările de cuvînt ale fostului deputat al M.A.N."; ....dl. H. G. n-a ezitat cîtuși de puțin să revină în țară în preajma Congresului U.D.M.R. și să dea declarații pe cît de pompoase, pe atît de sterile și patriotarde despre modul în care vede el soluționate tensiunile existente între români și maghiari". **(Expres magazin).** ● „Apoi, fl linge pe toată lungimea sa, aplecîndu-și capul și apăsînd pe vena albăstruie care transpare sub piele și al cărui relief crește sub sărutul său. Jean fi spune că parcă ar roni un porumb fiert"... **(Prostituția).** ● A.M. PRESS : „Rendez-vous F.S.N. — P.S.M." ● ANDREI BADIN : „La mitingurile F.S.N. de anul trecut, s-a strigat în mai multe rînduri : «21—22, Iliescu a fost cu noi». A fost dl. Iliescu acolo ? Dar dl. Petre Roman ? Iată ce ne-a declarat dl. Das Iosif : «Dl. Iliescu nu a fost, dar rimele populare știi cum se folosesc. Nu eu am fabricat asemenea lozinci. Eu am afirmat întotdeauna clar că Petre Roman nu a fost pe 21 decembrie la Inter»". **(România liberă).** ● XANTIPA : „Ei, țărăniștii (...) n-au nici o legătură cu țăranul român". **(AZI).** Bine că au o legătură cu țăranul român dușmanii pomeniți în nota anterioară...

Petre Stoica

prezentul continuă

Un cavaler al tristei figuri

Aşadar, Cavalerul tristei figuri politice, confratele Toma George Maiorescu a semnat „Cartea pentru reformă". A „depus" cu zîmbetu-i optimist la picioarele Guvernului experimentalist, Mişcarea ecologistă — o aripă bătrînă, cu pene roşii, comuniste. Gurile „bune" îi prezic lui Toma George Maiorescu un urcuş pe scaunul ministerial; se zice că va fi ministru al Mediului. Iată preţul, dar şi recompensa !

În acest caz Toma George Maiorescu, posesor şi-al unui chip predestinat parcă tristei figuri politice îşi va vedea un vis îndeplinit numai că, această numire ar veni prea tîrziu pentru un lider de partid ce şi-a dorit, sperăm, o altă tratare a temei mediului în România. Luîndu-i-o alţii cu mult mai înainte, prezumtivul ministru al Mediului nu va fi în mîna lor decît un instrument dezacordat, o lipsă de „solo voce" cum mi-a spus mai deunăzi un licean. Pînă una alta, să spunem că nu l-am auzit niciodată vorbind în Parlament apărînd cauza culturii, a scriitorimii române, mai ales a ei ! Cînd a vorbit totuşi, atunci s-a limitat la obiective „ecologice", pierzîndu-se în peroraţii metaforice, apărînd pădurea, puritatea aerului, a folclorului viciat şi etc., etc., frazeologie iliesciană din care concretul, practicul, lipseşte cu desăvîrşire. Toma George Maiorescu a fost un scriitor comunist iar acum, un trist ecologist, „racolat" cu mişcare cu tot, la opera nefastă de sărăcire lucie a poporului român.

Aş fi vrut să-i spun ecologistului Toma George Maiorescu, aşa ca de la scriitor la scriitor, că pădurea este un bun naţional şi că tocmai această idee trebuie apărată. Că-i un bun al României şi că ea a încăput de curînd pe mîinile unei Societăţi constituită pe bază de proces verbal într-o „Regie autonomă". Se autointitulează „Romsilva — R.A.".

E ca şi cum eu Anatolie Paniş prozator român încă-n viaţă, m-aş intitula „Regie autonomă" pe apartamentul sau pe vila ecologistului Toma George Maiorescu.

Vroiam să zic că această „Regie" care şi-a atîrnat o plăcuţă avertizoare „Rom" în faţă, adică România, s-a declarat stăpînă pe toate pădurile ţărişoarei noastre. Se pare cu voie de „sus". Ca să le crească salariile celor ce lucrează pe Calomfirescu 8, în termeni exacţi cu 300%, ei ne-au scumpit lemnul în două „avalanşe" cu 600%. Veţi zice : dar de ce nu le-au crescut lefurile de şase ori, adică la fel cu scumpirile legiferate ? Iată că nu se poate, întrucît mai sînt şi alte „oprelişti", din care statul trebuie să ia şi el „ceva" din acest tîrg ruşinos. Mai pe ţărăneşte : un inginer din fostul Minister al silviculturii care avea înainte de Revoluţie 6 000 de lei, nu-şi putea „negocia" în dreptul numelui său un salariu de 36 000 lei ! Dar o leafă de 20 mii lei, ei asta se mai poate, fără să lezăm orgoliul deputatului sau al senatorului scriitor care încasează 30 mii lunar. Se poate, dar nu se poate decît dacă-i oferi şi statului „partea leului". Adică o scumpire din care să-şi mai diminueze cît de cît din uriaşul deficit bugetar în care se zbate.

Mecanismul e acesta : o întreprindere sau un departament ce produce materie primă (în cazul silviculturii care „creşte" materia primă, adică arborii, care fie vorba între noi, cresc şi singuri) şi ai cărui salariaţi vor să-şi „negocieze" salarii mari, scumpeşte materia primă, în speţă, ridică valoarea arborelui pe picior la cît nu crezi. De-aici încolo urmează o reacţie a scumpirilor în lanţ.

Cea mai recentă hotărîre (438 din 21 VI 1991) a Guvernului a decis o nouă majorare a arborelui pe picior de-a dreptul catastrofală pentru bietul popor român. Pentru elaborarea acestei hotărîri antipopulare, a fost nevoie de-o „motivaţie". Ei bine, această motivaţie a fost depusă primului ministru de patru corifei ai politicii feseniste : Victor Atanasie Stănculescu, ministrul industriei, Victor Babiuc, ministrul justiţiei, Valeriu Eugen Pop, „actualul" încă ministru al Mediului şi de către Florian Bercea ministrul bugetului şi veniturilor statului şi al controlului financiar.

Despre ultimul ministru n-am ce spune. Datoria sa e una de ordin fanariot. Jupoaie pe cine poţi ca să redresezi bugetul statului. Nu-l înţeleg însă pe ministrul justiţiei ce caută în calitate de semnatar al unei astfel de „motivaţii" după cum, nici domnului Valeriu Eugen Pop nu-i înţeleg intransigenţa în a apăra Mediul, prin metoda scumpirii lemnului într-un mod care depăşeşte simţul realităţii sau al posibilei realităţi. Iată cîteva exemple :

	Preţ anterior / m.c. **Preţ actual / m.c.**	
Molid, brad	370	972
Fag	531	1154
Stejar, gorun	983 !	2404 !
Frasin	953 !	2500 !
Şi, ce ne interesează pe noi scriitorii cel mai mult :		
Plop, salcie	257	673 !

Aşadar plopul, salcia, vor costa 673 lei metrul cub. Acest plop se află la acest preţ în stare verde, e în „picioare", e în pădure. Vor veni cei de la exploatare, îl vor doborî, transporta, coji, (numai această operaţie face cam 300 lei pe metrul cub !), îl vor preface-n celuloză, în hîrtie... altă brînză-n altă traistă.

Să fim mai expliciţi : dacă o carte de 300 pagini la un tiraj de 30 mii exemplare, costa 80 de lei exemplarul la faza magazie din tipografie, cînd arborele pe picior era 257 lei metrul cub, începînd cu 1 august cît vai mai costa ? (De la aceşti 80 de lei intervin difuzarea, timbrul, impozitul, beneficiul editorului şi etc., etc.)

Aşadar facem ecologie prin metoda scumpirii. Uniunea scriitorilor cumpără sicrie pentru membrii săi atunci cînd părăsesc această viaţă de haos economic. Pînă-n Revoluţie aceste sicrie costau 800 lei. După Revoluţie, a venit prima scumpire a arborelui pe picior şi sicriul s-a făcut 8 000 de lei. Nu i-a ajuns „Romsilvei" acea majorare batjocoritoare şi-a mai făcut o alta. Pe cea din 26 iunie 1991. Vorba e : cît vai mai costa de-acum-nainte un sicriu ?

Am lăsat la urmă ultima semnătură, cea a generalului Victor Atanasie Stănculescu. Domnia Sa se pricepe în ale lemnului şi-ale Romsilvei cum mă pricep eu la mitraliere.

Regret, dar pe-un asemenea post, de ministru al Mediului Toma George Maiorescu nu mai are ce face. Zarurile au fost aruncate. De pădure nu mai beneficiază poporul român. Pădurea a devenit un mijloc sălbatec de exploatare, de jecmănire fanariotă a locuitorilor, a cetăţenilor săi. Tot ce mai poate Toma George Maiorescu pe-un asemenea post, dar şi-n spirit „ecologist", e să propună ca morţii să nu mai fie înmormîntaţi în sicrie. Nu ştiu cum, dar în orice caz, să fie înmormîntaţi altfel. O nouă „motivaţie" ca aceea semnalată de mine, ar putea să aparţină şi scriitorului Toma George Maiorescu, atunci cînd va ajunge ce va ajunge. Ministru al Mediului într-un guvern care umblă şi gîndeşte cu piciorul drept în ghips.

Anatolie Paniş

minimax

Marea tărăgănare (II)

Decît să le bagi pumnul în gură lasă-i mai bine pe oameni să trăncănească, fiindcă aşa ei îşi domolesc păsul iar tu afli ce gîndesc şi poţi să-i ţii mai bine-n frîu.

(Manualul bunului dictator)

— Lasă că vin ei americanii şi-atunci o să vezi...

— Termină madam cu prostiile, că te văd femeie-n toată firea !

(Conversaţie în Piaţa Amzei)

De bine, de rău, viaţa merge înainte. I se zice reformă la ceea ce ni se întîmplă şi într-un fel chiar este. Întîi a fost o revoluţie, gata, s-a terminat, acuma e reformă ! Cei care n-au uitat lecţiile de marxism-leninism (şi nu sînt deloc puţini şi deloc neglijabili) ştiu foarte bine care este diferenţa între revoluţie şi reformă. Oricum s-ar chema însă, este incontestabil că multe sînt şi arată altcumva decît erau şi arătau cu doi ani în urmă. Cine are bani poate să-şi cumpere carne mai simplu decît altădată. Şi ness. Pe toate drumurile. Şi whisky. Şi pantofi Gregorio Rizo. Şi Coca-Cola. Şi Toyota. S-au dat paşapoarte. Există baruri de noapte cu fetiţe dezbrăcate. Există şi Parlament, cu tot cu opoziţie. S-o întîmpla ce se întîmplă acolo da' s-avem rezon, există. Să fi-ndrăznit vreunul pe vremea lu' răposatu' să zică ce se zice, uneori, acum în Parlament, nu-l lua naiba ? Îl lua. Printre miniştri, sînt unii care îşi permit să demisioneze iar mai nou vin să răspundă la întrebările telespectatorilor şi o fi n-o fi chiar **ora adevărului** însă arată şi vorbesc, totuşi, altcumva decît arătau şi vorbeau ceilalţi. Basca presa. Minune nu alta ! Să-l acuzi nici mai mult nici mai puţin decît pe primul ministru, negru pe alb, că se ţine de tot soiul de matrapazlîcuri şi să nu intri în aceeaşi zi la zdup, e de colo ?! Mă rog, au mai fost ei bătuţi ziariştii de poliţie sau de băieţii cu ochii albaştri dar, una peste alta, deocamdată, încă mai apare **România liberă**. Şi nu numai. Drept este că orice s-ar scrie la gazetă Puterea îşi vede mai departe de treburile ei, iar atîta vreme cît deţine monopolul asupra televiziunii mare lucru nu pot face ziarele. Dar ceva, ceva tot fac. Puţinul pe care totuşi îl fac ziarele. este cumva puţinul pe care nu mai poate să-l facă Puterea. Că unele gazete se străduie să zăpăcească ce mai rămîne ne-zăpăcit din mintea oamenilor în urma televizorului şi asta e adevărat. Dar se vînd gazetele alea care îl regretă pe Ceauşescu şi caută să ne convingă că oameni mai minunaţi decît securiştii nu sînt ? Se vînd ! După sondajul IRSOP n-ar fi prea mulţi cei care le cumpără. Dar sînt. Cine sînt ei şi de ce le cumpără, e altă poveste. O poveste cu suspence. Mai scîrţîie şi difuzarea, dar merge, iar ce se va întîmpla după noua scumpire a hîrtiei om mai vedea. Pe lîngă celelalte menţionate, aşa cum sînt ele că poate nici un al doilea Caragiale care l-a citit pe Kafka şi toţi sud-americanii n-ar fi în stare să le descrie, libertatea presei este o realitate. Sticla e aproape goală. Sticla are totuşi ceva în ea. Are cam cît e nevoie să nu intervină scutierii şi dubele ? Cine ştie ! N-a fost să fie decît în decembrie '89 un fel de revoluţie, dar barem e reformă. Românul e blînd şi răbduriu.

Aşadar, dacă miza Puterii este timpul, tărăgănarea, deocamdată partida a fost cîştigată. Mai e hăt pînă la democraţie şi legalitate şi piaţă liberă dar, de bine, de rău, viaţa a mers şi merge înainte. Iar în ultima vreme se-arată semne bune şi de-afară. După cît se pare, sînt toate şansele ca vizita preşedintelui Bush la Moscova să aibă curînd repercusiuni **financiare** pozitive şi la Bucureşti. „Este clar că drepturile omului şi valorile umanitare n-au cum să-şi găsească loc în politica practicată de Bush vis-à-vis de comuniştii din Europa de est, URSS sau China." [1]) O asemenea apreciere, făcută de un diplomat american, explică mirarea de pînă acum a Puterii faţă de atitudinea Statelor Unite. Dacă s-a împăcat bine dl. Bush cu Ceauşescu, de ce nu s-ar împăca şi cu dl. Iliescu ?! Iată însă că, slavă Domnului !, a venit rîndul Moscovei la ajutor şi doar n-o să-i uite americanii pe aliaţii ei. Ajutorul Occidentului va permite guvernului să plătească salariile ş.a.m.d.

Viaţa merge înainte. Vorba ceea, bun, rău, copiii mănîncă. Criză parlamentară ?! Mofturi. Legea privatizării s-a votat zbîrnîind după care opoziţia s-a reîntors frumos să-şi reia locul şi toată lumea are conştiinţa împăcată că a făcut ce trebuia să facă. Opoziţia a protestat mai ceva ca niciodată, preşedintele a încercat să medieze iar dacă n-a reuşit nu e domnia sa de vină, televiziunea a scăldat-o cu imparţialitate (prea drag nu-i este guvernul ăsta dar, de, nici să se dea cu duşmanii nu putea), în fine, majoritatea fesenistă cu gîndul la vacanţă (doar tot oameni sînt şi ei) a răsuflat uşurată că a scăpat de o plictiseală inutilă fiindcă ce altceva decît pierdere de timp sînt amendamentele opoziţiei. Odată trecut şi hopul ăsta, Puterea poate privi încrezătoare spre apropiatele alegeri locale. Întrebat la ultima conferinţă de presă despre zvonurile care circulă în legătură cu o eventuală numire la ONU, dl. prim-ministru a rîs amuzat, povestind apoi cum şi-a petrecut seara şi noaptea în care s-a zis că preşedintele voia să-l debarce. A rîs bine-înţeles de naivitatea întrebării şi a tuturor speculaţiilor pe tema asta, fiindcă numai picat din lună să fii ca să nu-ţi dai seama că cei doi lideri nu vor putea fi despărţiţi vreodată. A fost o seară calmă, ne-a povestit domnia sa, urmată de un somn liniştit, aşa cum au cei care se simt într-adevăr puternici ; precizarea din urmă n-a fost făcută dar nici nu era nevoie fiindcă se vedea strălucirea puterii. Şi ne-am amintit atunci de interpretarea psiho-socială dată puterii politice în **Jurnalul fericirii** de N. Steinhardt. „Guvernul e umbra, imaginea din oglindă, curentul electric, mandatarul ; poate atît cît i se deleagă. Oamenii care-l compun sunt apţi să lucreze atîta vreme cît simt că sunt sprijiniţi ; cîtă **potentia agendi** le transmite uzina generatoare, adică massa guvernată, atîta acţiune guvernamentală depun." Explicîndu-se căderea guvernanţilor printr-o cedare psihică datorată faptului că nu mai simt susţinerea massei. La sfîrşitul demonstraţiei, ce pare mai curînd poetică decît politologică şi psihosocială, urmează însă o întrebare ce contrazice această părere grăbită. „Dar dacă lucrează tiranic şi tot nu cad ?" Gîndindu-l prin raportare la toate cîte s-au întîmplat înainte şi după decembrie '89 încoace, răspunsul nu e deloc o sursă de optimism : „Asta înseamnă că trebuie să recurgem la tata Freud şi să constatăm că, inconştient, poporul îi sprijină şi nu este ostil tiraniei." [2]) Mai degrabă se pare că sticla e aproape goală.

30 iulie 1991

Şerban Lanescu

[1]) David B. Funderburke, **Trădarea Americii,** în **Expres** Anul 2, Nr. 30 (79) 30 iulie—5 august 1991.

[2]) N. Steinhardt, **Jurnalul fericirii,** Dacia, Cluj-Napoca, 1991, p. 298.

Al. Busuioceanu și mitul dacic (I)

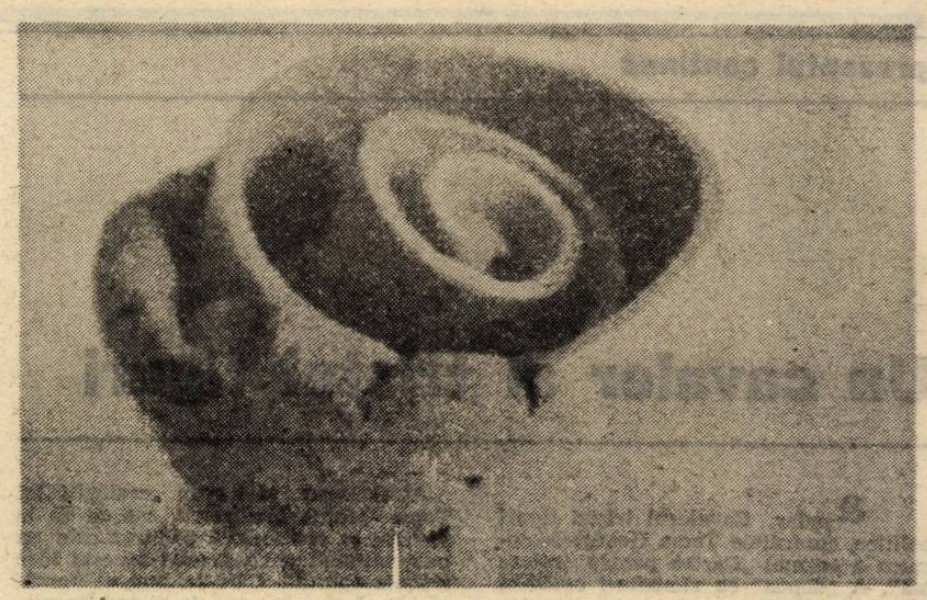

Nu mai știu de ce n-am recenzat la apariția sa, în 1985, studiul postum al lui Alexandru Busuioceanu **Zamolxis sau mitul dacic în istoria și legendele spaniole**, despre care Mircea Eliade îi scria, imediat după apariția unui prim fragment într-o revistă a exilului românesc, că „este pur și simplu extraordinar" și că ar trebui tradus într-o limbă de circulație internațională. Nu cred însă că e prea tîrziu pentru a scrie acum, și pentru a stărui cu această ocazie și asupra autorului său, ceea ce acum șase ani, evident, nu mi-aș fi putut permite. Și n-aș fi putut să o fac pentru că Alexandru Busuioceanu este una din marile figuri ale exilului românesc, unul din marii cărturari și din poeții cei mai interesanți ai României moderne, ceea ce ar fi trebuit spus pentru cititorii care îi întîlniseră numele, în cel mai bun caz, doar în publicații interbelice. Faptul că a murit înainte de vreme, la doar 65 de ani (s-a născut la Slatina, la 10 iunie 1896), l-a împiedicat într-adevăr să beneficieze de micul dezgheț ideologic din anii șaizeci, cînd s-au mai putut reînnoda unele legături cu intelectualii români de peste hotare, și opera sa de după război a rămas practic ignorată în țară ; n-a fost însă neglijată de colegii săi mai tineri din exil, care au onorat-o prin cîteva publicații aflate azi în punctul de plecare al oricărei încercări critice sau biografice : densa broșură a istoricului George Ciorănescu, **Un poète roumain en Espagne : Alexandre Busuioceanu**, Paris, 1962 (el e primul care stabilește legătura între scriitor și publicistul post pașoptist Grigore Bossueceanu, cel care semnează în 1854 un volum de versuri cu pseudonimul Grigore Ilar), apoi plachetа de traduceri **Opt poeme din ciclul „Nenumita lumină"**, traducere de G. Ciorănescu, introducere de Al. Ciorănescu, din 1963, cînd apare și volumul antologic **Fructul de a trăi**, realizat și prefațat de Virgil Ierunca, oglindă a unei activități poetice de aproape o jumătate de veac.

Antologia lui Ierunca în special pune în lumină o întreagă evoluție a poetului, de la începuturile juvenile, al căror clasicism în nota lui Valéry se îndreaptă curînd spre un panteism metafizic, congener și concomitent cu al lui Blaga, dar independent de el, pînă la poezia maturității, cînd scriitorul revine la instrumentul liric sub presiunea condiției de exilat, care îi modifică nu numai timbrul, ci și profunzimea și înțelesurile : „intrat în exil — notează Ierunca în eseul introductiv al antologiei — poetul pierde și uită acele trepte ale păcii și împăcării cu sine. Totul începe de la început. Exilul e locul privilegiat al întrebării, al torturii de a trăi și mai ales acela de a nu putea muri". Este deci o nouă „proporción de vivir" adică, după disocierea lui Al. Ciorănescu, de „un echilibru între sensibilitatea prea ascuțită și inteligența prea lacomă, un pact între cele două vieți" pe care poetul e condamnat să le trăiască, și nu numai pe planul a două lumi, ci și pe planul a două limbi. Căci Alexandru Busuioceanu, ale cărui încercări poetice n-au stat pe primul plan al bogatei sale activități din țară, se afirmă în exil ca un foarte interesant poet de limbă spaniolă. Volumele sale **Poemas patéticos** (1946), **Innominada luz** (Nenumita lumină, 1947) și **Proporción de vivir** (1952) au avut ecouri extrem de favorabile, critici din Spania și din America Latină — citez din broșura menționată a lui George Ciorănescu — „au salutat în el un mare poet de limbă castiliană, ajuns la o surprinzătoare perfecțiune de expresie", iar un eseu publicat în acei ani în revista **Insula**, despre funcția cognitivă a poeziei, are un considerabil ecou în lumea literelor hispanice, ideea sa fiind îmbrățișată și preluată de teoreticieni, precum Guillermo de Torre sau Roberto Fernández Retamer și grupul „Orígenes". În ultima parte a vieții, poetul considerat de o istorie a literaturii spaniole (a lui Larrieux și Thomas, după informațiile oferite de același G. Ciorănescu) ca „unul dintre cei mai remarcabili poeți spanioli contemporani" revine la folosirea limbii materne în poezii de o mare tensiune, marcate de oboseală și renunțare : „Între soare și lună Doamne nu sunt nimic... Știu Doamne cît de mic sunt între constelațiile tale / Și de-aș cunoaște adevărul pulberii mele / poate aș renunța la cuvînt...". **(Antipoem I**, 1953). Dar el a mai scris și cîteva poeme în proză în franțuzește, după cîte se pare încă nepublicate, și a mai lăsat și o serie de traduceri — continuare a unei preocupări fertile încă din țară — dintre care au fost remarcate cele din lirica misticului spaniol San Juan de la Cruz, cunoscutul Doctor Extático, nici ele nu știm dacă publicate pe undeva ; necunoscute ne sînt, de fapt, cele mai multe dintre traducerile sale din spaniolă în română, rămase probabil prin hîrtiile nepublicate, și doar după nume am auzit de cele din franceză — din Pierre-Jean Jouve de pildă — în spaniolă. Oricum, numele poeților traduși indică o anumită alegere.

Pe de altă parte, activitatea de traducător nu poate fi separată de aceea de comentator, de eseist în cîmpul marilor opere și al marilor scriitori universali. Nu numai că orizontul cuprinderii sale îmbrățișează cu egală pătrundere și competență vîrste și spații dintre cele mai variate, de la bengalezul Tagore la cehul Otokar Brezina și de la Rilke la Shaw, dar el are și marele dar al stăruinței pe paginile care i-au stîrnit neliniștile, revenind în campanii succesive care nu marchează un drum, ci o adevărată încleștare. În 1918, el nu-și poate explica reținerea în fața poeziei lui Whitman, pe care o mărturisește („mă întreb încă o dată de ce nu mă pot apropia de acest strălucit reprezentant al poeziei noi", în **Cartea vremii**, p. 163) ; cinci ani mai tîrziu ține o conferință, publicată apoi în revista **Cuget românesc**, în care se arată subjugat de această „proză barbară, informă, aproape monstruoasă", „o poezie în care fraza e aproape întotdeauna o interjecție, iar ritmul o comoțiune", găsind în opera lui „o devenire care începe", o gîndire în plină desfășurare care „trece infinit dincolo de ea însăși", iar în 1925 publică plachetа cu traducerile sale din Whitman care a constituit primul contact substanțial al cititorului nostru cu poezia acestuia și cu poezia americană în general.

Este semnificativ că aceste clarificări au loc pe fondul unor evoluții principiale, de ordin teoretic. Eseistul care prefera în 1918 pe Francis Jammes lui Whitman lansa, în manifestul unei reviste tinerești, **Lumină nouă**, lozinca tradiției necesare și își manifesta neîncrederea în umanitarismul abstract, punctul de plecare al drumului spre constituirea **Gîndirii** ; în preziua plecării din țară, în 1942, el relua în epilogul volumului de articole **Ethos** o meditație în marginea cunoscutei teme a „viitorului inteligenței" în care nu soluția finală (sumbră de altfel) interesează, ci intuiția unei perspective sociologice asupra istoriei literaturii noastre, dominate de divorțul dintre consumator și producător ; el schițează în trei pagini o tulburătoare istorie a restrînsei audiențe de public a literaturii noastre moderne, în care vede un singur moment de coerență și deci de sporire a interesului public pentru literatură, momentul **Sămănătorului**, care prevestește o accentuare a rolului social al acesteia : „Anul 1907 a încheiat această perioadă. A fost și cel mai mare succes al sămănătorismului, dar și epuizarea lui definitivă. Idealul estetic deviase în realizare practică". Ce e interesant aici nu e justețea tabloului (el e fals de altfel, căci asemenea momente de întîlnire au existat în toate punctele fierbinți ale istoriei), ci capacitatea de a inventa, fără nici o raportare la o îndelungată tradiție, o perspectivă, o întreagă disciplină care abia astăzi își probează disponibilitățile, și totodată de a oferi cîteva intuiții frumos formulate, care ne aduc aminte că Busuioceanu a fost și istoric literar, din care selecetez una : „Literatura noastră a rămas... întotdeauna o literatură de precursori... Scriitorii au trecut astfel în istoria literaturii adeseori fără să fi ajuns măcar a scoate cel dintîi volum". Fapt este că Busuioceanu avea capacitatea de a vedea în mare, de a intui tectonica artelor în perspectiva timpului, adică avea disponibilități de istoric literar.

Mircea Anghelescu

Nevoia și necesarul

Forma de singular, substantivizată și însoțită de determinări introduse prin prepoziția „de" a adjectivului **necesar** ne e cunoscută din interviuri, reportaje, rapoarte economice : „necesarul de piese de schimb", „necesarul de materie primă" etc. A o „antipatiza" e desigur ceva subiectiv : oricum, sensul precis și avantajul economiei de expresie o pot face să persiste și chiar să-și extindă utilizarea. În DLR („Dicționarul limbii române", tomul VII, litera N, 1971), substantivul neutru **necesar** e consemnat și glosat ca desemnînd „ceea ce este trebuincios într-un anumit scop ; cantitate trebuitoare din ceva". În șirul citatelor care urmează, între cele mai vechi și cele de după al doilea război diferența e evidentă. Toate utilizările mai vechi au în vedere sensul general, abstract, uneori filozofic, al **necesarului** — în serie cu **utilul, suficientul, contingentul** etc. El nu are, în mod evident, nevoie de determinări ; îl regăsim ca atare în franceză, la sursa principală a neologismului nostru. „Îi lipsește necesarul" (Săineanu), „a-i lipsi necesarul" (Candrea) — enunțuri ilustrînd definiții particularizante („ceea ce e indispensabil pentru trai", „lucru de neapărată trebuință pentru a-și susține traiul") — par influențate de franceză (în care substantivul respectiv e mai frecvent și mai divers întrebuințat : „faire le nécessaire", „ne dire que le nécessaire"...). În citatele reproduse de DLR după manuale și reviste din anii 1958—1962, apar, în schimb, invariabil, combinații de tipul „necesarul total de îngrășăminte", „necesarul de semințe" — prin care cea de-a doua parte a definiției ceva mai sus citate, cuprinzînd noțiunea de **cantitate**, e perfect justificată. Prin sens, construcție și utilizare, termenul se dovedește a fi unul specializat — aparținînd limbii de lemn a economiei socialiste și devenit un tic al limbajului jurnalistic. Faptul că dicționarele bilingve româno-ruseşti (de exemplu cele din 1953 și 1980) găsesc cu ușurință un echivalent sintagmei **necesarul de semințe** confirmă ceea ce era de bănuit : calcul lingvistic.

Un contrast amuzant îl produce prezența, în dicționarele mai vechi sau istorice, a unui alt sens al substantivului **necesar**, preluat desigur din franceză și azi ieșit din uz : cel de „cutie, lădiță cu obiecte trebuincioase la cusut, la brodat, la facerea toaletei în călătorie" (Candrea) ; „cutie, trusă care cuprinde obiectele trebuitoare pentru executarea anumitor activități" (DLR) : **necesarul de voiaj, necesarul de toaletă, un necesar de piele** etc. În DEX, acest sens a dispărut cu totul. În presa ultimilor ani am întîlnit la tot pasul „celălalt" **necesar** : „întreaga populație a comunei își asigură necesarul de produse lactate" ; „necesarul de zarzavaturi (...) este asigurat" ; „să asigurăm întregul necesar de produse alimentare"... **Necesarul** este (sau nu) **asigurat, satisfăcut, acoperit.**

Toate aceste observații sumare privind sensul și istoria formei în cauză nu fac, desigur, decît să explice conotațiile sale, produse de registrul stilistic care a impus-o. Soarta sa, în momentul de față, ține mai mult de posibilitatea sau imposibilitatea de a fi înlocuită — sau, dimpotrivă, de a i se lărgi întrebuințarea. E limpede că nimeni nu va recurge la perifraze greoaie atunci cînd dispune de un echivalent mai scurt : nu va spune deci, și e normal, „cantitatea de semințe de care avem nevoie" ; nici nu sînt de imaginat substituiri cu termeni din fondul vechi — cu încărcătură afectivă, cu conotații negative (**nevoia** de exemplu) sau de-a dreptul arhaizanți **(trebuințele)**. Există totuși, în multe cazuri, o construcție echivalentă, simplă și firească : ori de cîte ori ideea nu e aceea de **cantitate precisă**, calculabilă și **imuabilă** („necesarul de" e trasat de un plan !), e foarte simplu să folosești determinantul adjectival : în loc de „publicăm **necesarul de acte...**" („România liberă", 28 iunie 1991, 2), s-ar fi putut spune, la fel de ușor, „publicăm **actele necesare** .

Se pare că moda construcției **necesarului de...** nu va trece prea repede. Și tot ar fi bine dacă termenul s-ar păstra doar în sfera limbajului economic și administrativ ; cum rareori se întîmplă așa, ne putem aștepta să descoperim peste o vreme construcții de genul „necesarul de cultură", „necesarul de muzică". În orice caz, o extindere are deja loc : păstrîndu-și registrul stilistic și contextele tipice, cuvîntul devine, fără determinări un sinonim (considerat probabil mai „elegant" sau mai neutru) pentru **nevoi, cele necesare** sau **necesități** : „Vor ajunge să satisfacă **necesarul** populației" ; „nivelul **necesarului** real al populației" — se spunea, în cursul anul trecut, la TV. Cum noțiunile desemnate sînt de mare actualitate, riscul răspîndirii substantivului **necesar** sînt considerabile ; nu mi se pare însă posibil să-și piardă rigiditatea oficială pentru care ar fi atît de bine să mai fie evitat...

...Rigiditate pe care nu o are, bineînțeles, deloc, femininul argotic **o necesară**, pe care îl uitam (căci dicționarele nu-l cuprind). Va fi avînd poate mai multe sensuri cuvîntul (unele accidentale, particulare), dar cel mai răspîndit e atestat : „— Ai, bă, o necesară ? — Carpați fără..." (Oana Chelaru, **Cu floarea-soarelui la butonieră**, „Scrisul românesc", 1980, p. 47).

Rodica Zafiu

Brațul revoluției...

Paul Goma, SOLDATUL CÎINELUI, Editura Humanitas, București, 1991

dacă intenția principală a scrisului pe care îl practică Paul Goma este aceea de a **depune mărturie, Bonifacia, Culorile curcubeului '77** sau **Soldatul cîinelui** alcătuiesc împreună o serie în care **mărturia** se alimentează cu precădere din experiența politică imediată ,din reacția prietenilor și a dușmanilor, dintr-o viață personală trăită cu sentimentul că ea se poate transforma în destin. În toate, lucrurilor li se spune pe nume, fără menajamente și cu un dispreț funciar față de confortul ipocrit, interesat, laș.

În **Soldatul cîinelui** (**Chassé-croisé**, Hachette, 1983), din care toate aceste elemente nu lipsesc, noutatea aproape șocantă o reprezintă radicalitatea cu care Paul Goma înțelege să vorbească despre sine. Într-un fel, această atitudine face pandant, prin sinceritatea totală pe crae o presupune, cu severitatea privirii aruncate asupra celorlalți. După ce s-a „descoperit" în relațiile cu ceilalți, respingîndu-i pe toți și rămînînd aproape singur, Paul Goma îndepărtează și ultima cortină, cea care acoperă de obicei propriile secrete, viața intimă, ultimul eu.

Pînă la un punct deci, modelul după care a fost scris **Soldatul ciinelui** respectă formula celorlalte cărți. Un eveniment deosebit declanșează o serie de reacții și împarte lumea în buni și răi, în prieteni și dușmani. În același timp, printre detaliile spectaculoase ale acestui eveniment își fac loc momentele autobiografice sau memorialistice care au putut fi, la rîndul lor, evenimente centrale în structura cărților mai vechi.

În **Soldatul cîinelui** avem de a face cu două evenimente cu totul ieșite din comun, petrecute după ce Paul Goma s-a stabilit în Franța și după ce Securitatea română l-a avertizat că „brațul lung al revoluției" îl va ajunge oriunde.

Mai întîi, scriitorul primește la Paris un pachet cu o carte (memoriile lui Hrușciov) în care a fost montată o bombă. Din fericire, are de la început impresia că ceva nu e în regulă și în plus, nici soția și nici copilul nu sînt de față. Anunță deci poliția și este sfătuit să acopere obiectul cu o pătură și să-i alerteze pe vecini. Cînd genistul sosit la fața locului încearcă să examineze simulacrul de carte, aceasta face explozie și-l rănește superficial.

Al doilea eveniment, mult mai grav, stă la baza unui imens scandal politic. La mijlocul anului 1982, în Franța este trimis un om al Securității române (Moțu Haiducu), însărcinat de însuși Ceaușescu să-i otrăvească pe scriitorii Paul Goma și Virgil Tănase. Din nou intervine poliția secretă franceză, dar de data aceasta scenariul e mult mai complicat, căci Haiducu s-a predat francezilor, iar Securitatea din România nu trebuie să afle acest lucru imediat. Care e tîlcul adevărat al întîmplărilor, se întreabă Paul Goma, cine păcălește pe cine și mai ales de unde sînt trase firele întregii povești ? Nu cumva Haiducu joacă un rol scris de alții ? Nu cumva KGB-ul vrea să-l răstoarne pe Ceaușescu, utilizînd disidenții români de la Paris ?

În jurul acestor două evenimente, amintirea dezgroapă cîteva episoade ale trecutului (fuga din Basarabia, în 1944, prima „învoire" la Constanța, în timpul domiciliului obligatoriu de la Lățești, intrarea în partid, în 1968, după ce rușii au invadat Cehoslovacia) și o mulțime de detalii despre oamenii care au participat la ele, între ei foarte mulți scriitori (Al. Ivasiuc, Tita Chiper, Ioanichie Olteanu, Țepeneag, Szász Janos, Pop Simion, Dan Cristea, Al. I. Ștefănescu, Nina Cassian).

Dintre episoade, acela al călătoriei la Constanța rămîne exemplar prin pregnanța amănuntelor invocate, prin atmosfera pe care aceste amănunte reușesc s-o închege și, nu mai puțin, printr-o semnificație generală care trage întîmplările personale spre o poveste și povestea spre un fel de parabolă kafkiană în care totul funcționează pe dos. Ajuns la Constanța, în toiul iernii, „învoitul" vrea să vadă marea și nimerește în port. Aici cîțiva gealați însărcinați cu paza tabără pe el, îl dezbracă și îl bat bine, după ce l-au învinuit că ar fi vrut să fugă cu un vapor în Suedia. Scăpat din ghearele haidamacilor e luat încă o dată drept ceea ce nu este cînd întreabă cu candoare o femeie întîlnită pe stradă unde e marea („Fire-ați ai dracu' să fiți de golani, că nici pe frigu' ăsta nu v-astîmpărați ! Mie mi-a înghețat și sufletu' și lor nu le-ngheață p... numai la p... le șade gîndu' !"). Apoi intră într-o librărie, dar la ieșire e oprit și controlat la sînge ca nu cumva să fi furat cărți („A furat cărți ! Tovarășu' responsabil ! Hoțu' ăsta a furat cărți !"). Unde am nimerit, pare să se întrebe Paul Goma, ce valoare mai pot avea cărțile și marea într-o lume în care suspiciunea te pîndește la fiecare pas ? Și un ultim „detaliu". Înainte de a pleca din Constanța „învoitul" trece pe la un opțician să-și ridice ochelarii comandați în ajun. Dar „noua vedere" nu funcționează, cum era de așteptat („Nu știu de ce, dar văd mai prost cu ochelarii — nu cumva i-ați încurcat ?").

Dintre scriitorii amintiți, doi fac o figură specială, pentru că pun în lumină o adevărată tehnică originală de „boicotare" a istoriei : Dan Cristea și Al. I. Ștefănescu, soțul Ninei Cassian. Amîndoi se îmbată fulgerător, în împrejurări care le-a pus la încercare curajul, iar al doilea o face după ce a adus-o la disperare pe Nina Cassian : „Ce-ai făcut, boule, nu-ți dai seama că ne-ai nenorocit !? — pe tine, n-ai decît, faci ce te taie capul dacă vrei să te sinucizi, dar nu te-ai gîndit la mine? La răul pe care mi-l faci mie, trezindu-te vorbind despre cenzură — tu, atacînd cenzura de azi ?»

Tot acest șir de mărturii și de amintiri stă deci sub semnul voinței de a nu lăsa ca uitarea să se aștearnă peste grozăviile epocii comuniste și nici o amenințare nu-l va împiedica pe Paul Goma să povestească tot ceea ce știe despre acest trecut. „Ați vrut să mă îngropați în cripta săpată într-o carte, scrie Paul Goma în **Soldatul ciinelui**. Ei bine, o să vă îngrop eu, într-o criptă transparentă, care nu vă va feri de priviri, nu vă va cruța de uitare ; o să vă înzidesc eu ca pe niște insecte într-un bloc de chihlimbar, o să vă neuit eu, într-o carte".

Însă, cum spuneam, partea cea mai impresionantă a acestei cărți trebuie căutată în mărturiile despre sine, adică despre viața ca atare a unui disident politic, hotărît să nu renunțe la convingerile sale, indiferent de împrejurări. De fapt, este vorba de viața unei întregi familii, care se confruntă cu amenințările, cu primejdia imposibil de anticipat, cu frica. În fiecare zi, ușa apartamentului e descuiată cu precauții infinite, corespondența nu va fi înmînată niciodată copilului, trecătorii de pe stradă, motocicliștii, șoferii din mașini vor fi priviți ca niște agresori potențiali. Viața disidentului politic se desfășoară sub semnul acesta al fricii, perceput chiar din ziua sosirii la Paris, cînd Paul Goma află de accidentul suferit de Monica Lovinescu, pe care doi indivizi au bătut-o bestial. De aceea, o nevinovată plimbare în parc, cu copilul, devine o adevărată aventură în care „ciomăgașii", „băsiniștii" „cavernicolii" pot interveni oricînd : „Mai întîi, chiloți curați — nu te poți prezenta oricum la morgă ; apoi actele — sînt la locul lor, în buzunarul cel mai vizibil al genții apoi un exemplar din ultimul meu roman, cu fotografie — dacă n-or să găsească actele, să mă confrunte cu fotografia de pe ultima copertă a cărții, ca măcar să știe cum mă cheamă ; apoi cuțitul (mi l-au trimis printr-un sas emigrant în Germania «un grup de colegi de la Sibiu», auziseră la «Europa Liberă», de amenințări și se gîndiseră că trebuie să mă apăr — îl făcuse unul dintre ei, muncitor la o uzină mecanică, în schimbul de noapte, iar bunicul altuia, curelar, îi cususe o teacă de toată frumusețea) — bineînțeles că știu că **nu e voie, are** lama de exact 13 cm lungime, dacă mă prinde poliția cu așa ceva, n-o să-mi fie moale ,dar cu ce altceva să mă apăr ? — vreau să spun : să am conștiința că, la o adică, m-aș putea apăra, fiindcă chiar dacă aș fi campion la mînuirea (sau aruncarea) cuțitului, ce aș putea face cu el împotriva pfiu !-ului ? Dar pentru că nu am revolver, nu am nici măcar o bombă cu gaze paralizante (Monica are așa ceva și, de fiecare dată cînd își caută îndelung în geantă țigările și bricheta, se întreabă : «Unde o fi bomba ? Unde naiba ?..» — iar după vreun minut de scotocire, o scoate, ne-o arată și ne explică îndelung modul de funcționare...). Așa că măcar acest cuțit..."

Francheța cu care Paul Goma vorbește despre toate aceste lucruri e cu adevărat impresionantă. Și ceea ce mi se pare mai important, ea este departe de a-l micșora pe scriitor. Dimpotrivă, analizîndu-și frica, repetînd amenințările oribile pe care le primește („Te-sfătuim prietenește : nu mai da atîta din gură, că riști să ți-o înfundăm cu țărînă !", „Vîndutule, care vrei să vinzi Ardealul nostru boanghenilor !", „Porcule, care vrei să ne ocupe iar rușii !", „Ție îți radem barba de rabin, pe jidovca de nevastă-ta o belim, pe jidănașul cel mic îl scurtăm de puță, de tot !"), Paul Goma vorbește de fapt despre adevărata natură a adversarilor săi. Căci frica pe care aceștia o instrumentează este de fapt propria lor frică, născută din absența rușinii și a oricărui Dumnezeu.

Expresia **chassé-croisé**, din titlul cărții lui Paul Goma, înseamnă pe românește „pas de dans" sau „schimb reciproc de situații și de locuri". Pînă nu de mult credeam că atentatele cu bombe, planurile de asasinat și provocările țin de domeniul exclusiv al romanelor polițiste și de spionaj), adică de domeniul ficțiunii. Astăzi știm că ficțiunea și realitatea și-au schimbat în așa măsură locul, încît să nici nu mai putem înțelege pe ce lume trăim. Însă oricît de lung ar fi „brațul revoluției", există două lucruri, **binele** și **răul**, care nu pot fi amestecate la infinit. Numai ele nu-și pot schimba locul pentru prea multă vreme, chiar dacă de existat vor exista mereu.

Florin Manolescu

Regimul alimentar al iubirii

În tratatul său de medicină veche, Hipocrat crede că omul s-a detașat de viața animală prin ruptura care a intervenit în felul său de a se alimenta. Cîtă vreme a trăit ambiguitățile naturaleții, hrănindu-se cu fructe, rădăcini, și carne vie, omul primitiv a avut un comportament erotic apropiat de acela al animalelor: preeminența instinctului asupra dorinței, descătușări sexuale viguroase, fără lascivități ritualice și fără complicații morale. În **Istoria sexualității. II (1984)** Michel Foucault notează el însuși că regimul alimentar e o categorie fundamentală cu ajutorul căreia poate fi înțeleasă conduita umană. O semnificație esențială dă hranei și Simone Veil care vede în nutriție raportul cel mai hotărîtor între om și mediu. Departe de a fi deci, un act vulgar, cum i se părea lui Alfred de Vigny, hrănirea e un mod de a fi al omului.

Ce va fi intervenit nou în comportamentul sexual al oamenilor după desprinderea lor de primitivitate? Rafinarea regimului alimentar, diversificarea produselor și a rețetelor vor fi stîrnit în manifestările erotice ale omului noi reprezentări ale dorinței. Fiziologia amorului a început să se schimbe. Hrana n-a mai fost percepută ca simplu suport al vitalității sexuale, ci și ca ritual provocator, ca preludiu. Pînă să apară drogurile afrodisiacele naturale au putut inflama simțurile erotice ale cuplului. Imaginația s-a complicat pe măsură ce s-a diversificat regimul alimentar. Raporturile erotice s-au nuanțat ele însele, rafinîndu-se pînă la perversități obraznice. Nutriționiștii ne recomandă ceapă, andive și țelină pentru efectul lor excitant. Uneori mîncăm chiar pentru a iniția un raport senzorial între parteneri. Aromele, formele, gusturile ațîță senzualitatea noastră obosită. Contemplarea unui fruct ispititor naște în închipuirea cuplului imagini erotice. Peirsica a fost dată mereu drept exemplu de catifelări senzuale. O atingere a pieliței declanșează în închipuire avalanșe de mîngîieri. Și rodia desface faldurile simțurilor, dînd la iveală crupe perfecte, sîni năzdrăvani. Călinescu a extras dintr-o eglogă a lui Virgiliu gutui cu puf, castane, prune ceroase, mere, Corydon i le oferă lui Alexis cu gesturi tandre. Din fiecare fruct pot țîșni imperii de miresme, furtuni de senzații.

Cu vremea, experiența erotică a umanității a imprimat alimentației un sens cultural. Amorul însuși a devenit o formă de dresură a instinctului. Actul erotic e stimulat prin inflamarea reciprocă a dorinței. A face dragoste devine a prelungi agonic eliberarea pînă la epuizarea imaginației. A chinui imaginația. În acet sens, perversiunea e o consumare paroxistică a dorinței, o formă de răbufnire dureroasă. O trăire a absenței ca pe o îmbrățișare mistică.

Preocuparea față de hrană, în care se regăsește întîi de toate grija față de corp, locul geometric al amorului, a avut în timp felurite semnificații culturale și religioace. Michel Foucault le descoperă, bunăoară, ca fiind precepte pitagoreice. Numeroasele interdicții alimentare pe care le impuneau pitagoreicii priveau numaidecît starea sănătății și curățenia morală. Îngerul are un trup curat, spunea Călinescu, întrucît înghite alimente eterice, vin de euharistii. Dragostea poate lua înfățișări grotești cînd trupul e puhav și îndopat cu mîncăruri opulente. Dimpotrivă, amorul poate fi serafic atunci cînd partenerii înghit, cu gesturi rafaelite, fructe zemoase, verdețuri crude. Lăcomia, îngurgitarea pofticioasă a mîncărurilor sugerează un amor planturos, greoi și trivial. Degustarea cochetă arată grație și dezinvoltură a trupului, mișcare vaporoasă a cuplului în mecanica erotică.

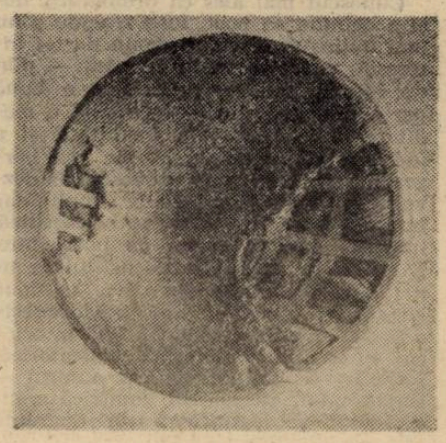

Fiziologia amorului ne sugerează chiar rețete alimentare, demne de urmat pentru practicienii iubirii. Mîncărurile suculente, fripturile flamande par hărăzite mai degrabă iubăreților ignari. Acestora li se asociază licori grele, vinuri negre, sosuri mustoase, o truculență ce indică mișcări greoaie și primitive, dorințe vînjoase, plăceri forfotitoare. Carnea albă a peștelui, prospețimea salatelor, vinurile transparente indică, dimpotrivă, dorințe cultivate și trecute prin ceremonialuri erotice, gusturi obișnuite cu ritualul amînării, cu provocări cochete. Fructele și în genere mîncărurile de extracție vegetală dau hrănirii un sens mai abstract, iar corpului o fizionomie gracilă. Amorul între parteneri zvelți nu mai sugerează zvîrcoliri umede și gîfîite, ci răsuciri acrobate, o gimnastică delicată de funigei.

Sigur că n-a inventat nimeni o carte de bucate pentru hrănirea amorului. Însă, cum oamenii nu mai consumă nediferențiat ceea ce le oferă natura, ei își aleg de fiecare dată rețeta care să le reprezinte cel mai bine imaginea pe care și-o fac despre ei. Și-o poate închipui cineva pe Ofelia sfîșiind, flămîndă, hălci uriașe de carne ? Dar pe Gargamela înghițind tacticos, o felie de măr?

Radu G. Țeposu

horia zilieru

Poveste

Inalta noapte ia în stăpînire
pămîntul netocmit și gol din craniu
și cîrmuirea zilei de uraniu
iese în jos pe tăritoare spire.

Vorbesc cu arătări și glasul straniu
fără istov loveste cu orbire
icoanele plîngînd în mănăstire
subt limbile de focuri iar betraniu

coboară căderea în pămînți așteaptă.
Vreau să m-aud strigat în alte game
de galaxie : unde ești adame ?

Să pună între mine și femeie
cuțitul sarpele și o mai dreaptă
lumină descompusă-n curcubee.

Absidă

Bătrînul leu se uită printre gratii
cu turla lacrimii spre spine fete
cu a lor tunică gata să dezghețe
în alcool și droguri mici hematii.

Trece prin cele doar umbra îndrăzneață
păstrînd în sînge flacăra temută
și vastele cuiere de redută
se mișcă-n trup. O plasmă grea de ceață

roia din suferință și-l tresare
cu tobele răverse în derivă —
și moartea răvestită-n vînătoare

cade în trama proprie captivă.
Din limbul ochiului dintr-o agavă
se rupe lava peste zei de pleavă.

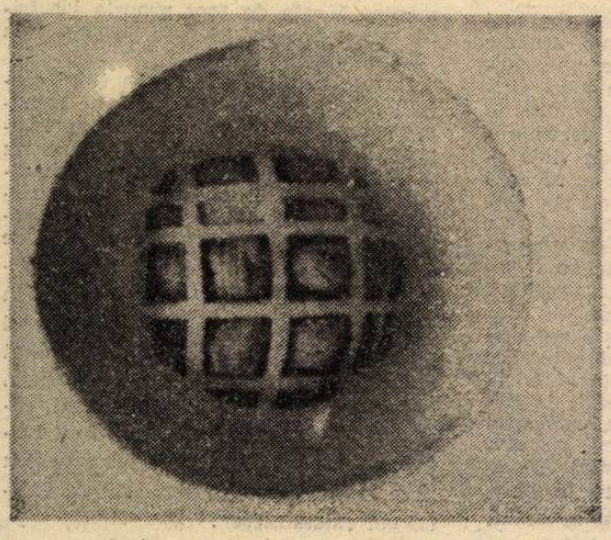

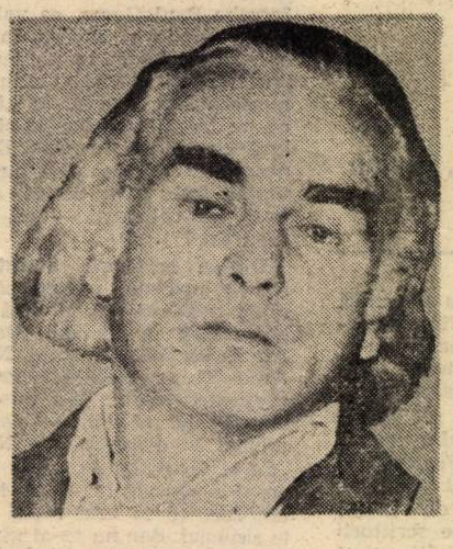

Cabaret

Femeia tatuată-n dant trimite
dactilograma coapsei de agată
piramidalii sîni se bat să scoată
trofee din războaie ante/scite.

Curenții vinului (ca niciodată)
la maluri trag picioare-stalacmite
și iarăși pe menize trece mite :
fatma de foc ce se visa cîntată

la guri de peșteri de-un Luceafăr. Fumul
platoul hidraulic suie-n boltă
și fanții sicofanții se revoltă

că-și pierd vînatul craterul și drumul.
Doar tu — prizonierul la galeră —
străbați prin ca a doua emisferă.

Tîrziu

Te uiți cu-a suferinții înălțare
printr-o fereastră de spital (închisă)
o Doamnă trece-n cer ca o narcisă
iluminată de parfume rare.

De-acum și lacrima e interzisă
smerenia de jertfă să-și coboare
și accesibilă supusa sare
începe-n sine întrerupta misă

reprezentări cu îngerii să-nchege.
Dar viața ta la capăt nu mai este
neistovitul fulger și cuvîntul

nu mai precede tunetul. O rece
cenușă suie pe spinoase creste
în forma ochiului-păstor mormîntul.

Judecători

«Să meargă iuda-necredințindu-mi țara
în seama lui» din ceruri Domnul zise
și fiii toți — fărămituri de vise —
cetatea trec prin sabie și para

năpraznicului foc. Tu din abise
suflet obscur rupi trupului brățara
— trupul corupt făgăduit la scara
1/1 în eden. Proscrise

ce'ule cer capuchehaie rană.
Știți voi pe unde este-a Timnei vie ?
Un tînăr leu o să vă iasă-n față

și eu sînt leul. Să-l hrăniți cu rouă
cîntînd că vine-albina cîntăreață
și-n trupul lui rodi-va mierea vie.

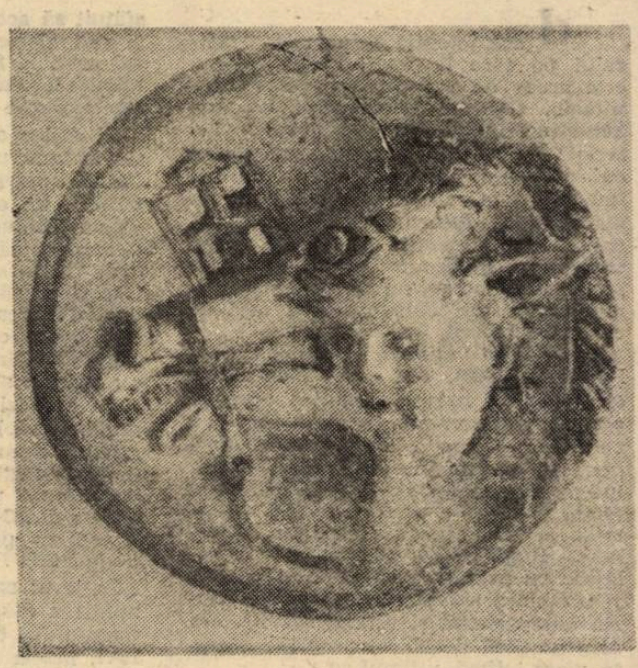

Epiphanie

Turnați în cupe și priviți cu mine :
în vin așteaptă tînăra femeie
și trupul ei abandonat scînteie
tristețile bisericii streine.

Vă rog atingeți carnea-azalee
și nu-ntrebați sărutul morții cine
în dubla energie-a gurii tine ?
Urmați exodu-acelei căi lactee

pînă la sîngele închis în roză
prin care îngerul damnat coboară
să bea plîngînd a sinilor nevroză.

Acum căzuți în drojdia amară
bem gamele de aur și se-arată
în cer o răstignire luminată.

■ din volumul ÎNTRE DOUĂ NOPȚI,
predat editurii „Junimea"

CĂRȚILE SĂPTĂMÎNII

Horia Bădescu
FURCILE CAUDINE
Ed. Eminescu

Unul din cei mai interesanți poeți contemporani, figură de prim plan a șaptezeciștilor, adună în această plachetă o seamă de poeme scrise în anii șaptezeci și optzeci care n-au putut trece la vremea respectivă de „furcile caudine" ale cenzurii ceaușiste. Nu sînt poezii politice, sau nu în primul rînd, sînt însă poezii care vorbesc despre frică, despre moarte, despre umilință și disperare, adică despre acele sentimente și idei pe care cu o insolență fără echivalent ideologia comunistă a dictatorului le-a scos în afara legii, crezînd sau închipuindu-și că interzicîndu-le accesul în paginile cărților le va și anula existența. Liric prin excelență, Horia Bădescu tratează aceste sentimente și aceste idei ca pe niște teme dintotdeauna ale poeziei, cufundîndu-le, ce-i drept, în pasta deformatoare a realității istorice din anii dictaturii și investindu-le astfel cu forța suplimentară a protestului, cînd disperat cînd cataleptic, cu furie și dispreț uneori, cu severitate autoculpabilizantă alteori : „Ne zbatem între strigăt și tăcere / și așteptăm prostia să ne joace, / cum peștii în tăioasele carmace / își irosesc sălbatica putere. // Înghesuiți sub stranii carapace / ne vindem trupul precum lemnul carii /și-ngăduim în lume jugănarii / luminii în slinoasele cojoace / Mișei cu rînd, eroi cu socoteală, / de gură și de-agoniseală buni, / în tîrla noastră plină de minciuni / ne-am așezat aceeași rînduială / și prinți ai adevărului în rate / ne pute gura a eternitate !". O carte ce mărturisește dezgustul dar și neputința în fața unui regim opresiv care nu i-a tolerat pe poeți decît dacă i se supuneau fără crîcnire.

Iosif Naghiu
MÎNECA VÎNTULUI
Ed. Eminescu

Cunoscut mai ales ca dramaturg, deși a debutat ca poet, Iosif Naghiu e nu mai puțin un prozator demn de tot interesul, micro-romanul de acum — plin de infuzii poetice, precum e o bună parte și teatrul lui — încercînd o meditație epică pe tema identității și a identificării, temă ca să zic așa borgesiană pe care autorul nostru o dezvoltă sub un pretex narativ simplu, dar într-o manieră descriptiv-eseistică, infuzată cum spuneam de poeticitate. E vorba în speță de reconstituirea unei biografii din perspectiva a două personaje, operațiune ce se dovedește a fi dacă nu chiar cu neputință în orice caz cu totul aproximativă și aleatorică, întrucît — pare să sugereze autorul — fluxul vital, identitatea lăuntrică a individului și identitatea lui aparentă sînt aproape inanalizabile, fiecare punct de vedere asupră-i producînd variante, deseori contradictorii, de profiluri reconstituite. Nu știm în ce măsură rimbaldianul „eu sînt un altul" a stat ca motiv tematic la baza narațiunii dar prin mecanismele identificării și ale reconstituirii, povestea scrisă de Iosif Naghiu răspunde mai curînd unei alte formulări celebre, sartrianul „infernul sînt ceilalți". Deși eseistic, poetic și cu multă vorbire indirect liberă, anacoluctică, romanul se citește fără dificultăți, e limpede și atașant prin caracterul intrinsec misterios al căutării adevărului. Un adevăr care rămîne pururi sub semnul întrebării.

Pascal Bruckner
PALATUL CHELFĂNELII
Ed. Babel

Necunoscut pînă acum cititorilor români, Pascal Bruckner, eseist și romancier francez afirmat în anii șaptezeci este prezent în librăriile noastre cu acest mic roman (în paisprezece episoade) de factură parabolică, tradus și prefațat de Radu Toma. O lume ce are ca deviză „Prin chelfăneală spre fericire" se perindă sub ochii cititorului, o lume, de fapt o societate, condusă de un Președinte care, după multe hotărîri mai mult sau mai puțin proaste, o ia și pe aceea de a interzice părinților și educatorilor să-i mai bată pe copii, pentru a transforma „epoca represiunii" într-o lume a armoniei Plin de episoade savuroase, romanul are, totuși, o miză mai adîncă, foarte bine lămurită de Radu Toma în substanțiala sa prefață : „Putem vedea în Președinte încarnarea a două dintre ideile majore și strîns înrudite ale Timpurilor Moderne (...) Mai întîi ideea că nu există natură umană, că omul este de o ilimitată plasticitate (...). Apoi ideea că, deși nu are o esență anume din care să purceadă, omul are o menire și anume aceea de a face să coincidă ceea ce este cu ceea ce rațiunea spune că trebuie să fie". Ceea ce sugerează romanul este că raționalizarea lumii umane a produs o „progresivă și ireversibilă derealizare a vieții". Prozatorul francez privește lumea Președintelui cu un fel special de umor, în care avem de a face, cum expresiv conchide Radu Toma, cu „rîsul celui care nu mai crede în nimic, nici măcar în faptul că nu crede".

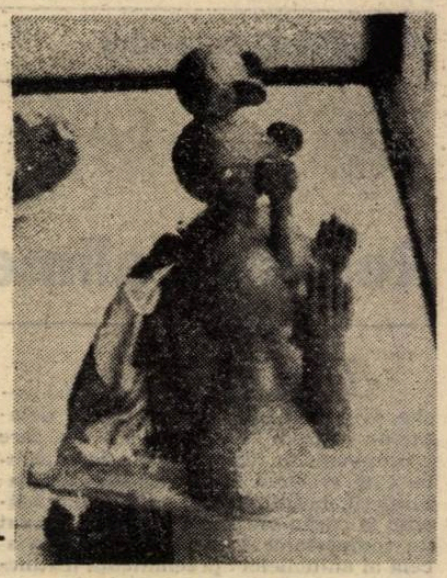

Mircea Moga

Contradicția criticului

Nu demult, întrebat de Dan C. Mihăilescu : „Credeți că, așa cum dvs. ați demonstrat «contradicția lui Maiorescu», ar fi posibilă detectarea unei «contradicții a lui Manolescu»“ ?, acesta din urmă răspunde : „Sînt și eu curios să citesc o carte pe această temă. În orice caz, nu eu pot spune dacă și care este «contradicția lui Manolescu». Astfel de observații nu se pot face decît din afară“. Așa este. Dar, deocamdată, nu într-o carte, ci într-un simplu articol și avînd în vedere numai o linie a „contradicției“. Viitorii biografi (exegeți) ai lui N. Manolescu vor stărui, desigur...

Cu puțin timp înainte de istoricul sfîrșit de decembrie 1989, cu prilejul apariției **Eseurilor** lui **Paul Zarifopol**, infidelul nostru critic se porni cu o campanie împotriva strălucitului eseist. Am înțeles că alergia era mai veche, însă pe atunci nu-i pricepeam mobilul. Admiteam, odată cu Mircea Iorgulescu, că nu erau motive să-l suspectăm pe N. Manolescu, de suficiență, de frivolitate, de „pătimașe arțaguri abisale, de capricii sumbre și de ursuzlîc vehement“. Atunci ce putea fi această idiosincrasie ? Dintr-o dată, vivantul critic nu mai suporta criticismul, pe care îl identifica, acolo, în cele două „intervenții“ ale sale, cu scrisul lui Zarifopol. Se pusese, oare, pe propovăduirea păcii universale, a toleranței și iubirii samaritene, pe vestejirea spiritului polemic, chiar în ipostazele lui radicale ? Nu, pentru că dintr-o dată o întoarce la o sută optzeci de grade, arătînd că negativismul moralistului e numai cîrtitor, zeflemist, mai degrabă infantil, și nu un negativism „puternic și emoționant“. E o contradicție ? Nu prea. Pricina ostilității lui N. Manolescu era ceva mai subtilă. Domnia sa găsise ocazia să-și spună cuvîntul (cam pe ocolite, cu nițică diplomație) în disputa interbelică dintre „tînăra generație“, „anticriticistă și mistică“, și generația „bătrînă“, raționalist-criticistă, „europenizată“. „Noul spirit“ se considera activ, creator, organic, anticriticist ; „vechiul spirit“ ar fi, după primii, frigid, sceptic, negativist, dizolvant pînă la anarhic. În fond, controversa dintre aceste două tabere e constructivă pînă la un punct. Cînd „tinerii de profesiune“, cum le spune Zarifopol, devin „patetici și obsedați“, sau, cu formularea lui E. Lovinescu, „energumeni ai beznei“, cînd se face apologia obscurantismului și se amestecă fără discernămînt valorile (Sadoveanu), cînd se amplifică un „elan de barbarie și huliganism“ (Ralea), cînd „noii-născuți, uzi încă de taina facerii, dau din copite și amenință cu cornul necrescut“ (G. Călinescu), abia acum replica-ghilotină își găsește perfectă îndreptățire. Instinctualismul, primitivismul, vitalismul, violența primesc o ripostă superbă, zarifopoliană : „Ce calm și senin trebuie să fi fost Strămoșul în peștera lui plină de poezie, de bălegar și de suflet mistic, unde nu vedea decît un topor și trei cuțite de piatră ! Și superficialii se miră, ori se indignează chiar, cînd nobilul legionar în campanie pulverizează cu nesațiu toate pernicioasele nimicuri cîte nu-i încap în sac și în tureatca cizmei...“ Sau, imitînd patetismul „apucaților“ și „posedaților“ care ajung să-și susțină „cauza“ „cu sîngele, cu dinții, cu mațele, cu unghiile“, nici într-un caz cu creierul : „Slavă, închinare și mulțumire veșnică războinicilor feluriți, dar legați prin firească solidaritate, bătăuși, haiduci, polițiști, mîndri legionari, vouă, preoți viguroși ai violenței sfinte și eterne !“.

Acest aprig adversar al violenței, al barbariei și „presiunii“ (dar și diletantismului de toate soiurile, al mediocrității și lichelismului, al conformismului și elitismului pompos, al doctrinelor iraționaliste și al „marxismului amuzant“, al „geniului organizator“ — tipul politicianist — și al snobului artistizant) îl supără teribil pe N. Manolescu datorită... „negativismului“ său. La asta nu ne-am fi așteptat tocmai din partea subtilului autor al **Contradicției lui Maiorescu**, care se simte foarte „agasat“ de îndărătnicia contestatoare a lui Zarifopol, „puerilă“ și de „cel mai prost gust“. Nici mai mult, nici mai puțin, agerul cenzor, Zarifopol, ar fi „rămas la excesul de originalitate al începătorului în ale criticii“. De acord, o nemulțumire activă, în fond, zarifopoliană, este oricînd de așteptat, dar reprosurile, în cazul de față, sunt nejustificat de infatuate și seamănă, parcă, prea mult cu cele ale lui Petru Marcu-Balș, Radu Dragnea, Sorin Pavel, Ion Nistor, Const. D. Ionescu („tînăr cu o cultură vastă ca oceanul și de un talent înfricoșător“, cum zice G. Călinescu), Al. Băduță și alți tineri de pe vremea **Manifestului „Crinului Alb“**.

Prima luare de cuvînt a lui N. Manolescu pornește de la constatarea justă că Zarifopol este „cel mai puțin editat dintre criticii interbelici importanți“. Asemenea, receptarea critică i se înfățișează ca fiind parcimonioasă, ceea ce iarăși este adevărat în bună măsură. În tot cazul, această receptare se arată, parcă, niteluș mai bună decît a lui Pompiliu Constantinescu, Perpessicius, Vladimir Streinu, Dimitrie Caracostea. Nu „stimă rece“, „relativă indiferență“, „nepăsare“ inconjoară astăzi memoria lui, ci mai curînd o, cum să-i zic ?, „teamă“ venită din multe direcții și, mai mult, o **nemulțumire** de genul celei afișate de N. Manolescu. Dovadă că cele două volume de **Eseuri** au apărut într-un tiraj derizoriu, nici nu prea au ajuns prin librării, fiind difuzate „pe sub mînă“. Prin urmare, interesul față de eseistica lui Paul Zarifopol este destul de viu, nu de „stimă rece“. Adevărul e că îl simțim tot mai mult, cum se spune, „contemporanul nostru“, cel puțin în ce privește opera-i de moralist, care rămîne de o actualitate izbitoare. Așa că, repet, dacă trebuie ceva de elucidat, atunci s-ar părea că vina o poartă rezervele tranșante, nedrepte, excesiv de subiective, în legătură cu locul eseistului nostru. N. Manolescu nu simte nimic altceva decît iritare în contact cu acest „mod absolut neconstructiv de a-și face meseria, mult mai ispitit de șicane, noduri în papură și extravaganțe decît de susținerea cu seriozitate a unei opere sau a unei opinii“. Și încă : „Plăcerea de a demola sau numai de a pune bețe în roate este totdeauna mai vizibilă decît aceea de a edifica sau de a sprijini o valoare“. Obiecția supărăcioasă continuă cu aceeași nonșalanță, amintind mereu de replicile de odinioară, mai cu seamă interbelice : „Dacă citești cu atenție eseistica (.), vezi că Zarifopol e în toate cele un **anti** : antideterminist, antifreudian, antisociologist, antibiografist, anticlasicist, antipsihologist etc. Și mai cu seamă este contra valorilor consacrate“. Și antiiraționalist, cu tot ce decurge de aici. Dar nu este împotriva **artei literare**, a gustului și reflecției sănătoase.

Nu îndirjirea acuzațiilor lui N. Manolescu șochează (ne-a învățat Zarifopol cu îndrăzneli și mai mari, enorme chiar, vreau să spun magnifice, cum ar fi, de pildă, demascarea flateriilor lui Voltaire, care ar fi „lins, cu nesaț care te face să icnești, talpele lui Frederic II, ale Caterinei și ale altor personaje mai puțin spălate“), ci lipsa evidentă de suport real a acestor învinuiri. Nu e locul aici pentru o demonstrație. Să spunem numai că preferințele lui Zarifopol pentru valorile consacrate depășesc cu mult reprehensiunile. Apoi, „negația“ celui care a scris **Încercări de precizie literară**, **Despre stil**, **Artiști și idei literare românе**, **Pentru arta literară** nu-i nici într-un caz „demolatoare“, „șicanatoare“, „extravagantă“, ci, mai degrabă, e un fel de zimbitoare punere de-a curmezișul. Ei, tocmai aici s-ar afla păcatul cel greu, potrivit opticii de o gravitate implacabilă a acestui nebănuit „homo sollemnis“ care este, la un moment dat, N. Manolescu. Ironia și subțirimea intelectuală sunt apostrofate ca beteșuguri, de-o inferioritate, vai, caraghioasă față de negativismul „adevărat“, „puțintel grosolan și vulgar“. Atitudinea potrivnică a lui Zarifopol ar fi aproape lamentabilă prin debilitatea ei : „Dar ca să fie **mare**, ca să nu pară un șicanator sofisticat, un glumeț jucăuș, ci un negativist adevărat, puternic și emoționant, ar trebui să fie — ceea ce nu este — puțintel grosolan și vulgar, să nu aibă frică de ridicol ori de penibil, ba chiar să se scalde din cînd în cînd în ele, trăgînd profit de pe urma promiscuității și a echivocului, ar trebui să fie, cu alte vorbe, nu atît un intelectual reticent, ci — ceea ce evident nu este — un creator exaltat, demonic. Fără acest elan interior, fără această nepăsare la efecte, negativismul rămîne doar un condiment agreabil în scrisul unui om care a citit mult și are condei agil, dar în care, pe deasupra nu poți avea cine știe ce încredere. Prea strîmbă din nas la toate“. Ce logică ciudată ! Nimic nu mai e de înțeles. Zarifopol e certat pentru că e „negativist“, „demolator“, apoi pentru că nu e decît un „șicanator sofisticat“, „glumeț jucăuș“. Trebuie să ne hotărîm odată cum e. Numai că noi îl înțelegem, la urma urmelor, pe N. Manolescu deși se exprimă atît de sibilinic, de contradictoriu. Ca să-i dovedim că l-am priceput, s-ar cuveni să ne întoarcem iar la „tinerii“ citați mai înainte și să le reproducem măcar cîteva din atacurile la adresa lui Zarifopol, lăsîndu-le la o parte pe acelea îndreptate către alte „cobe raționaliste“ (G. Ibrăileanu, Bogdan-Duică, E. Lovinescu, C. Rădulescu-Motru, P.P. Negulescu, Ion Petrovici, Dimitrie Gusti, N. Bagdasar, Mircea Florian, Petre Andrei, Mihai Ralea, T.T. Branițte, Octav Botez, Dan Bădărău, I.D. Suchianu, — și toți care veneau din kantianism, rousseauism, voltaireanism, junimism, maiorescianism, caragialism, estetism etc.). Nu, am consuma prea mult spațiu, iar inapetența adversarului ni s-a luminat.

Mai greu de înțeles, pentru că e cu desăvîrșire bizară, ni se pare „opinia“ lui N. Manolescu cu privire la faptul că Zarifopol n-ar trebui să ia în răspăr publicul (într-adevăr, l-a luat cam de multe ori : snobul artistizant, cititorul educat la sursele esteticii de cafenea, ale esteticii „joviale“, ale mofturilor literare **attrape-nigaud**, ale „păcatelor“ numite **convenționalism**, **moralism**, **sentimentalism**, **retorism**, **banalitate**, **clișeu**, scris neglijent, calofilie, lirism fad, pedanterie filosofardă, psihologism superficial, erotism — „ruine literare“, „siropuri trezite“, „călăuză elegantă“, „fantasme și otrăvuri“). Deci nu-i frumos să persifleze publicul, „acela școlar îndeosebi, setos de certitudini și de lucruri clare“, căruia ar trebui să-i ofere chiar platitudini (sic !). Pentru că n-a ținut seama de această sublimă cerință pedagogică (! ?), Zarifopol și-a pierdut orice credit și minima audiență. Se miră și se tînguie și se revoltă N. Manolescu : cum e cu putință ca acest om așa de inteligent să nu înțeleagă „lucrul atît de simplu că, pe de o parte, gustul public nu poate fi corijat, el avînd legile lui indescriptibile, iar pe de alta, că succesul și valoarea sînt departe de a fi sinonime, Zarifopol avînd tendința de a le identifica“. Nu, categoric nu, prea isteț autor al **Registrului ideilor gingașe** nu confunda deloc succesul cu valoarea. De unde a scos-o opinentul, ori cumva l-a citit cu cea mai mare grăbire ? Dimpotrivă, în cvasi-totalitatea ei, acțiunea critică a lui Zarifopol s-a consumat pentru disocierea acestora, a „artei literare“ de „simpla literatură“, de estetica „utilă și culturală“ **aflate la loc de cinste în ierarhia valorică a Ziței și a urmașei sale Pulchérie**. Circotașul nesăbuit, care „ia totul peste picior și produce aprecierile proprii cu emfază și totodată cu ironie“, încît „lasă, în totul, cel mai prost gust“ (sic), a pledat, în felul lui, splendid, inimitabil, pentru valorile autentice, în toate domeniile. Cu deosebire, moralistul strălucește (în sensul de observator al moravurilor — **mores**), chiar și criticul literar și chiar în accepția încetățenită a cuvîntului. Fără îndoială, el rămîne, în ciuda oricăror adversități, un exemplu de inteligență critică, de cuprindere teoretică, subtilitate a reflexiei, acuitate a analizei, eleganță stilistică...

Către încheiere, am vrea să-i reamintim lui N. Manolescu că unii reprezentanți serioși ai „tinerei generații“ interbelice și-au dat seama că l-au înțeles **greșit pe Zarifopol, pentru că îl citiseră „prea devreme“**. Nu peste mult timp, aceștia, citindu-l cu atenție, s-au apropiat de fondul autentic al criticismului zarifopolian. Grăitoare în acest sens este palinodia lui Mircea Eliade în numele „tinerei generații“ chibzuite. Autorul **Soliloquiilor**, care nu se arăta prea încîntat, într-o vreme, de inaderența lui Zarifopol la „absolut“, „metafizică“, „fenomenologie“, se „corectează“, după scurt timp, cu convingerea că nu l-a citit cum/cînd trebuie : „Paul Zarifopol, fără nici o exagerare, ajunsese un om perfect. Poate singurul cap perfect al generației sale. Gust sigur (atenție **n.m.**), gînd clar, dialectică precisă“ ; „Zarifopol a fost singurul «bătrîn» care a militat eficace, contra pseudo-valorilor (iarăși, atenție! **n.m.**) ce exasperau și pe tineri: diletantismul, lipsa de autenticitate, de substanță, spoiala, improvizația, confuzia. Și el luptă tot pentru aceleași valori: claritatea, autenticitatea, precizia, tehnica“ (**Cînd trebuie citit Paul Zarifopol**, în **Revista Fundațiilor Regale**, nr. 3, 1935). Se pare că N. Manolescu l-a citit prea tîrziu, cam repede și, de aceea tot stăruind în eroare, adică închipuindu-și că se află „față cu reacțiunea“. Îl așteptăm cu o nouă lectură, mai atentă și mai adecvată. Știm că e capabil de asemenea performanțe.

Constantin Trandafir

solilocvii

Locuri comune sau despre relațiile cu ceilalți

Este, Ion Iliescu, un comunist luminat, așa cum dorește să lase să se vadă ? Un reformist, așa cum au fost la vremea lor un Imre Nagy în Ungaria, un Djilas în Iugoslavia sau chiar un Gomulka în Polonia (cu toții în anii '50), ori un Dubcek al „Primăverii de la Praga“ sau chiar Hrușciov ori Gorbaciov, măcar la începuturile guvernării lor ?

Să ne reamintim vorbele lui Dubcek dintr-un discurs radiodifuzat la 1 februarie 1968 : „**Democrația** — spunea el — **nu este numai dreptul și posibilitatea de a-ți exprima opinia, ci și luarea în considerare a acestei opinii de către putere, posibilitatea fiecăruia de a lua realmente parte la decizii.**“ Și să comparăm aceste vorbe, confirmate de **acțiunile** respectivului lider cehoslovac, cu atitudinea zîmbitorului nostru viitor președinte față de zecile de mii de cetățeni lăsați „să fiarbă în suc propriu“ în Piața Universității, vreme de 52 de zile, să ne amintim de refuzul obstinat și subterfugiile găsite mereu **pentru a nu „antama“ dialogul.**

•

Este, atunci, partidul nostru de guvernămînt un partid luminat ? Dacă frunzărești colecția oficiosului acestui partid, în special în perioada imediat preelectorală sau în timpul evenimentelor din iunie trecut, se sparie gîndul. Numai de liniște, consens ori toleranță nu poate fi vorba. Și, ca să apelăm iarăși la un exemplu de prin vecini (se vede, dară, că nu alerg la democrațiile așa-zis occidentale, ci la imediatitatea geografică, fostă la fel de, dacă nu chiar mai convins-comunistă decît noi), Janoș Kadar, vrînd-nevrînd beneficiarul înfrîngerii revoluției budapestane din 1956, a lansat cîțiva ani după aceea, ca un apel la reconciliere, o faimoasă lozincă, reformulînd locul comun comunist al lui „cine nu e cu noi e împotriva noastră“ (atît de prezent, din nefericire, în viața postrevoluționară a societății românești) în surprinzătoarea formulă ce a contribuit, poate decisiv, la dezghețul maghiar : „cine nu e împotriva noastră, înseamnă că e cu noi.“

Iată cum, actuala noastră elită politică pare încă, din punct de vedere al normalizării relațiilor sale cu curentele opiniei publice, departe chiar și de ceea ce au reprezentat liderii **comuniști** ai Ungariei ori Cehoslovaciei în anii șaizeci. (! ? !)

•

S-a tot vorbit în ultima vreme de acea mică frază prezentă în tratatul semnat de primul cetățean al României la Moscova. Nu pare însă a se fi observat că aceeași mică frază îi intriga pe observatori și acum douăzeci de ani, în tratatele încheiate de Uniunea Sovietică cu Cehoslovacia și respectiv România. Iat-o, așa cum apărea în tratatul sovieto-român din 8 iulie 1970 : „Dacă una dintre părțile contractante ar fi victima atacului armat al unui oarecare stat sau grup de state, cealaltă parte îi va acorda imediat ajutorul său în toate formele, inclusiv ajutorul militar necesar pentru respingerea unui atac armat“. Întrebarea la care trebuia să se găsească răspunsul în epocă fusese aceea despre cine să fie potențialul atacator ; iar Ion Ioniță, imediat după încheierea tratatului, a trebuit să meargă în China, pentru a-i asigura pe chinezi că nu ei erau cei vizați. Răspunsul însă, în plină perioadă a tratativelor, îl dăduse deja ziarul Scînteia care, la 14 mai 1970, avansa teza conform căreia „unicul obiectiv al tratatului este apărarea împotriva unui atac imperialist în Europa.“ Din păcate, atît întrebarea cît și răspunsul rămîn aceleași și astăzi : împotriva cui se poate semna un tratat cu Moscova, dacă nu împotriva aceluiași... imperialism ? Zic din păcate întrucît condițiile sînt, sau ar trebui să fie categoric altele. Căci, cel puțin în declarațiile de intenții, afișăm perspectiva unei cît mai intense colaborări cu Occidentul. Și-atunci, cum de avem inconștiența, dacă nu chiar cinismul de a ne indigna în ochii populației autohtone că, vezi Doamne, Occidentul ne cam închide ușile în nas ? !

•

Prin 1970 URSS s-a deschis către Vest, o deschidere ce a părut ciudată la vremea respectivă ; insistînd într-o politică a dezghețului care va culmina cu acordurile semnate la Helsinki. Dincolo de avantajele economice ale „destinderii“, existau destule dedesubturi nu prea greu de ghicit : ratificarea (implicită) a granițelor din Europa de Est, contrabalansarea influenței americane și poate că mai ales întîrzierea, dacă nu chiar oprirea procesului de unificare politică a Europei (o unificare de la care URSS și aliații săi ar fi fost exceptați).

Și s-ar putea ca „revoluțiile“ din anul de grație 1989 să aibă exact aceleași dedesubturi ; prea le mergea bine occidentalilor.

Mihail Oprea

George Enescu

7 august 1881 – 4 mai 1955

Acum cincizeci și doi de ani — în vara anului 1939 — George Enescu revenise în țară, după succesele pe care le avusese peste hotare ; la Philadelphia, New York și Cleveland, unde dirijase mai multe concerte și la Paris, unde ținuse, la Institutul Instrumental, 15 cursuri de interpretare violonistică. Am reușit atunci să-i iau marelui maestru un interviu. În final i-am pus și întrebarea : **— În cît timp a-ți învățat să cîntați la vioară ?** Răspunsul : **— Mă întrebi prea devreme. N-am terminat de învățat ; cînt la vioară de la vîrsta de cinci ani, deci învăț numai de cincizeci și trei de ani. — Și ?** am continuat eu întrebarea, uimit de acest răspuns. **— Să știi, tinere, că un om nu poate învăța să cînte la vioară în timpul întregii sale vieții, oricît de lungă ar fi ea. Perseverența, exercițiile zi de zi, te duc la specializare, dar nu la perfecțiunea finală.**

Din acest răspuns am reținut și valoroasa mărturisire că a început să cînte lavioară la vîrsta de cinci ani. Părinții săi au mărturisit că viitorului muzician la vîrsta de patru ani îi plăcea să se joace cu vioara, dar primele melodii le-a putut cînta, fără greșeli, după un an de joacă, adică în vara anului 1886.

Așadar, George Enescu, născut la 7/19 august 1881, în comuna Cordăreni, satul Liveni-Vîrnav, fiu al lui Costache Enescu și al Mariei Enescu, și-a început învățămîntul muzical la vîrsta de cinci ani. Joaca aceasta și reușita învățătură fără profesor l-a determinat pe tatăl său ca să-l ducă la o școală de specialitate. Și a ales-o pe cea mai renumită din Europa de atunci — Conservatorul de la Viena.

Copilul genial

Despre : „Un copil precoce care uimește Europa" s-a scris în presa străină, pentru prima dată, la începutul anului 1892. În acel an George Enescu se afla la Conservatorul din Viena, unde studia vioara și compoziția cu vestiții profesori Joseph Hellmesberger

și Robert Fuchs. Aceștia îi organizează, la 26 ianuarie, în cadrul manifestărilor artistice ale Conservatorului, primul concert. Presa vieneză, comentînd ineditul eveniment muzical, îl prezintă pe micul interpret cu această apreciere : „George Enescu, un copil precoce care uimește Europa cu marele său talent". Iar directorul Conservatorului adaugă : „În concertul dat la Conservator, auditoriul a rămas fermecat de executarea mai multor bucăți grele, la vioară, de către micul român George Enescu. Micul geniu s-a încercat și la compoziție și se asigură că a reușit".

Acesta a fost începutul drumului de glorie al marelui nostru George Enescu, drum pe care l-a parcurs mai mult de o jumătate de veac, cu strălucire, pe toate meridianele lumii.

În amintirile sale, Enescu spune, despre acest prim concert : „Încă din acea seară mi se părea că disting în monotonia aplauzelor un refren : **Vei fi și vei rămîne un virtuoz... virtuoz... virtuoz"**. Vă închipuiți oare viața unui virtuoz ? Eu o cunosc. Oamenii aceștia atît de invidiați și de adorați, sînt în realitate niște martiri, niște ocnași, niște sfinți" (referire la munca permanentă pe care o depun toată viața).

Studii la Paris

În luna iulie 1393, tînărul George Enescu termină studiile de la Conservatorul din Viena, unde i se conferă medalia de aur, fiind apreciat în unanimitate de către membrii comisiei examinatoare.

În 1895 se înscrie la Conservatorul din Paris, unde va avea ca profesor de compoziție pe Jules Massenet. În timpul studiilor de la Paris, Enescu se dovedește a fi și un fecund compozitor, scriind simfonii, balade, uverturi și concerte. Prima sa compoziție prezentată în public a fost **Concertul pentru vioară și orchestră,** cîntată de elevii Conservatorului din Paris, în sala PLEYEL, la 26 martie 1896.

Doi ani mai tîrziu — la 6 februarie 1898 — se reprezintă, în cadrul concertelor Colonne, **Poema română,** iar la 18 februarie 1898, același dirijor Edouard Collonne va prezenta publicului parizian o altă compoziție a lui Enescu : **Sonta I pentru vioară și pian.**

Prestigioasa revistă „L'ILLUSTRATION" va scrie despre aceste două evenimente muzicale excepționale : „Un tînăr — românul George Enescu — uimește în continuare Europa cu geniul său precoce. El este nu numai un virtuoz al vioarei, ci și un compozitor foarte talentat".

George Enescu nu împlinise atunci vîrsta de 17 ani.

Parisul a fost a doua patrie a muzicianului Enescu. O singură consemnare doveditoare : numai în anii 1900—1916 acest virtuoz a dat, la Paris, 84 de concerte. Dar nu și-a uitat patria niciodată. Cîteva gînduri ale sale în această privință : „Mă gîndesc întruna la țara mea. Sînt, din toată inima, în fiecare clipă, alături de poporul nostru. La fel îmi iubesc pămîntul natal. Nu pot sta nicăieri, prin străini, mai mult de două luni. Pașii mei pornesc singuri înapoi spre țara mea, de care mi-e dor, mi-e dor".

Concerte la Ateneu

Debutul cert, în fața marelui public, și l-a dat Enescu la 8 martie 1894, cînd a cîntat, cu fermecătoarea sa vioară, la Ateneul Român, acompaniat, la pian, de Josef Hellmesberger. Despre acest debut George Coșbuc va scrie, în revista **„Viața"** (martie 1894) :

„Micul violonist Enescu a dat un concert la Ateneu... Enescu este numai de 13 ani și e absolvent al Conservatorului din Viena. Toată lumea a rămas uimită de talentele muzicale ale acestui copil ; cîntă pe vioară ca un adevărat maestru. Dacă va trăi, va deveni cel mai bun cîntăreț pe vioară, din Europa".

Acest concert îi aduce lui George Enescu și titlul de : **Cel mai tînăr violonist din lume.**

Vor mai trece patru ani și, la 1 martie 1898, Enescu va cînta, tot la Ateneu, **Poema Română,** împreună cu orchestra simfonică a lui Eduard Wachmann. Cu această ocazie, micul violonist, devenit o notorietate în lumea muzicală europeană, a apărut, pentru prima dată, și ca dirijor. Și-a asumat astfel încă un titlu mondial : **Cel mai tînăr dirijor din lume.** Despre succesul obținut atunci de violonistul, dirijorul și compozitorul George Enescu, presa bucureșteană consemnează : „Nu se poate descrie efectul produs de concert asupra publicului. Ovațiile au continuat mult timp și în stradă, după terminare".

Entuziasmate de acest mare succes, mai multe doamne din București, în frunte cu Ana Spiru Haret, au luat inițiativa strîngerii de fonduri pentru a cumpăra o vioară „Stradivarius", care a fost dăruită lui Enescu.

În 1936, cînd a fost sărbătorit pentru împlinirea vîrstei de 55 de ani, Enescu a dat, tot la Ateneu, șase concerte de vioară. În textul afișului care a fost răspîndit atunci în Capitală, se anunță :

Ateneul Român. Sărbătorirea genialului român George Enescu. 27 și 28 octombrie — 7, 14, 17 și 22 noiembrie 1936. 6 — CONCERTE — 6, date de maestrul Enescu.

Cronicarii muzicali menționează, după terminarea acestor concerte, că „biletele de intrare au fost vîndute, pentru toate concertele, cu multe zile înainte — caz unic în acest domeniu de spectacole publice".

Turnee peste hotare

Marile centre muzicale din Europa și din America, convinse, într-adevăr, de geniul tînărului român, se întrec în a-i organiza lungi turnee, cerute cu insistență de iubitorii muzicii. Astfel, după terminarea studiilor de la Conservatorul din Paris — la 27 iulie 1899 — George Enescu devine unul dintre aștrii muzicii universale, concertînd și dirijînd în mai toate marile orașe europene. Pînă la izbucnirea războiului, în anii 1900—1915, el va fi aplaudat la : Paris, Berlin, Londra, Bordeaux, Toulouse, Roma, Marsilia, Petersburg, Moscova, Anvers, Amsterdam, Nancy, Bruxelles, Torino, Liège, Lausanne. Tot în acești ani va face și cîteva turnee în țară, pentru strîngerea fondurilor necesare intsituirii unui premiu național de compoziție, pentru cumpărarea unei orgi ce va fi donată Ateneului Român și pentru scopuri de binefacere și asistență socială. În 1916 și 1917 va da concerte la București și la Iași, pentru strîngerea fondurilor de ajutorare a refugiaților și a răniților.

În anii 1923—1934 renumitul violonist, dirijor și compozitor George Enescu a făcut 16 turnee în S.U.A., cîntînd și dirijînd marile orchestre din principalele orașe de pe continentul american : Boston, Philadelphia, Detroit, Washington, Chicago, Cincinati, Los Angeles, San Francisco, New York.

În luna ianuarie 1947, cînd a reluat turneele în S.U.A., Enescu a fost sărbătorit, la New York, într-un stil grandios, printr-un banchet la care au participat mai mult de o mie de invitați : muzicieni, compozitori, ziariști, scriitori. În cuvîntările ținute i s-a spus : „acest semizeu al muzicii" ; iar Enescu le-a răspuns cîntîndu-le din vioară aproape o oră — un adevărat concert improvizat.

Titluri onorifice

Cîteva dintre titlurile onorifice care i-au fost acordate lui George Enescu, în perioada 1902—1930 : Membru al Societății Muzicienilor din Franța ; Director onorific al Asociației Muzicale Române ; Membru în juriul de examinare al Conservatorului din Paris ; Vicepreședinte al Congresului Internațional de literatură și artă ; Profesor la Conservatorul din București ; Președinte al Comisiei de acordare a premiilor „George Enescu" ; Membru de onoare al societății **Amicii Muzicii** și al societății **Scena,** din București ; Președinte al societății **„George Enescu",** din Iași ; Profesor onorific al Conservatorului din Iași ; Președinte al societății corale **Cîntarea României,** din București ; Membru al Legiunii de Onoare, Paris ; Membru de onoare al Clubului International House, din New York ; Membru al Academiei de Arte Frumoase, din Paris ; Membru al Institutului Franței.

În ședința de la 25 mai 1916, prezidată de Delavrancea, Academia Română l-a proclamat pe George Enescu membru de onoare. După trecerea a șaisprezece ani — la 27 mai 1932 — Enescu va fi ales membru activ al Academiei Române. La 27 mai 1933 el își va ține discursul de recepție vorbind despre „Intrarea muzicii la Academia Română".

Alte titluri onorifice obținute în anii 1931—1954 : Medalia de aur a Societății de încurajarea educației și artelor, din Paris ; Rector de onoare al Academiei de Muzică, din București ; Marele premiu al discului, Paris 1931 și 1949 ; Cetățean de onoare al orașului Iași ; apoi al orașelor Dorohoi și București ; Președinte de onoare al Filarmonicii din București ; Premiul „Paganini" Paris.

Ultime dorințe

Subsemnatul George Enescu din București Strada General Mea îmi exprim dorința ca să fiu înmormîntat la Tescani Județul Bacău alături de soția mea.

George Enescu

Tescani, în 14 Iulie 1946

Alesul muzicienilor

Fruntaşii vieţii muzicale din Iaşi formează, în luna octombrie 1913, o societate căreia i se dă numele **„George Enescu"**. În primul an de activitate această organizaţie a dat 21 de concerte, majoritatea fiind dirijate de maestrul George Enescu. Concertul inaugural, dat la Iaşi, la 16 noiembrie 1918, a fost pus sub patronajul lui Mihail Sadoveanu, care era, atunci, director al Teatrului Naţional. În decembrie 1920, membrii societăţii **„Filarmonica"**, din Bucureşti, îl aleg preşedinte de onoare tot pe George Enescu. În decembrie, acelaşi an, constituindu-se, la Bucureşti, Societatea Compozitorilor Români, în fruntea ei este promovat, cu titlul de preşedinte activ, stimatul şi preţuitul George Enescu. În 1921, cînd se înfiinţează Opera Română, artiştii respectivei instituţii îl aleg ca prim dirijor al spectacolelor inaugurale, pe cel căruia i se cuvenea respectiva cinste — George Enescu. Acesta a fost deci, alesul muzicienilor, în toate marile ocazii.

Să-l reamintim pe Enescu în postura de conferenţiar. În luna octombrie 1930, începe, la Iaşi, ciclul de conferinţe iniţiat de un grup de intelectuali, cu scopul măririi interesului public pentru ştiinţă, învăţămînt şi artă. Conferinţele se ţin în fiecare duminică, dar participarea publicului este aproape inexistentă. La 15 octombrie 1930 însă, toate locurile sînt ocupate şi mai stau în faţa intrării încă două sute de persoane care cer repetarea conferinţei. Cine vorbeşte ? Maestrul George Enescu, apărut pentru prima dată pe scenă, nu ca să cînte, ci ca să rostească lecţia-conferinţă : „Rolul muzicii în societate". La 22 octombrie conferinţa se repetă — caz unic în viaţa culturală ieşeană de atunci.

Opera OEDIP

13 martie 1936. La Opera Mare din Paris se reprezintă, în premieră mondială, opera OEDIP, de George Enescu. Succesul înregistrat aduce încoronarea deplină a celebrităţii ilustrului compozitor. Marile ziare şi reviste îşi fac datoria, comentînd evenimentul. **„La Revue Musicale"**, bunăoară, scrie : „O mare operă de artă dramatică ne-a fost în sfîrşit relevată. De cîţiva ani aşteptam o capodoperă comparabilă cu acest OEDIP, al lui George Enescu, aşa de plină de muzică, aşa de densă, de echilibrată şi de matură".

În amintirile sale, George Enescu scrie, despre această premieră : „A fost o seară cu adevărat frumoasă, la care toţi au participat cu însufleţire, în timp ce eu îmi simţeam inima zvîcnind după atîţia ani de speranţe şi de eforturi. După cîteva zile mi s-a înmînat cravata de Comandor, care, sincer mărturisesc, mă făcea să roşesc de fericire. Franţa mă primise copil în şcolile sale şi iată, acum mă înscria pe răbojul celor distinşi cu Crucea Legiunii de Onoare".

La Bucureşti, Nicolae Iorga scria în **„Neamul românesc"**, la 15 martie 1930 : „Reprezentarea, la Opera Mare din Paris, a lui OEDIP, de George Enescu, pe care am auzit-o cu emoţie, simultaneu, prin emisiunea radiodifuziunii, înseamnă, înaintea unui public ca acolo, triumful unei lungi şi strălucite cariere".

Iar Ion Marin Sadoveanu, în **„Radio Adevărul"**, la 12 noiembrie 1939 : „Sufletul românesc n-a cunoscut niciodată un ambasador cultural cu mai înalt prestigiu şi un tălmăcitor mai adînc al marilor şi eternelor sale frumuseţi, decît acest fiu al Moldovei, care de-a lungul strălucitei sale cariere a crescut deopotrivă ca artist universal şi ca român. Ne închinăm adînc în faţa geniului său cuprinzător şi inimii sale calde".

Compozitorul

În amintirile sale George Enescu face şi această precizare : „Cînd se vorbeşte de muzicianul George Enescu, cei din Europa se gîndesc la violonist, iar cei din America la compozitor. Eu însă mă simt compozitor pînă în măduva oaselor. De fapt am iubit vioara, mai ales mînuită de alţii. Cum să nu evoc aici amintirea lui Jacques Thibaud ? Aveam cincisprezece ani cînd l-am auzit pentru întîia oară şi am simţit atunci că mă înăbuş ; eram entuziasmat." (Cu Thibaud, Enescu a cîntat într-un concert, la Ateneul Român, la 5 mai 1924 ; îi vedem în fotografie).

Opera de compozitor a lui George Enescu este cuprinsă în mai mult de o sută şi douăzeci de partituri. Menţionăm, dintre acestea : cele două **Rapsodii** ; trei **Simfonii** ; trei **Suite pentru orchestră** (ultima fiind intitulată **Suită sătească)** ; **Uvertura de concert pe teme cu caracter popular românesc** ; poemul **Vox Maris** ; trei **Sonate pentru pian şi vioară** (ultima fiind celebra **Sonată în caracter popular românesc)** şi suita **Impresii din copilărie,** pentru vioară şi pian ; **Sonate** şi **Suite** pentru pian, precum şi o serie de lucrări pentru ansambluri instrumentale de cameră, culminînd cu **Simfonia de cameră pentru douăsprezece instrumente soliste** — aceasta fiind ultima sa compoziţie, terminată la Paris, la 18 mai 1954 ; **Oedip,** operă. Iar dintre cîntecele sale, cele mai cunoscute sînt grupate în ciclul **Şapte cîntece pe versuri de Clément Marot.**

„Ultime dorinţe"

În vara anului 1946 George Enescu se afla la Tescani, unde lucra la compunerea melodiei **Linişte,** pe versuri de Al. T. Stamatiad. În ziua de 14 iulie şi-a adăugat încă o clauză la testamentul pe care-l avea scris. Textul — pe care-l prezentăm în facsimil — este următorul :

Subsemnatul George Enescu din Bucureşti, strada general Manu 16 îmi exprim dorinţa ca să fiu înmormîntat la Tescani judeţul Bacău alături de soţia mea.

George Enescu

Tescani, în 14 iulie 1946

Enescu a murit la Paris, în noaptea de 3 spre 4 mai 1955. A fost înmormîntat la cimitirul Père-Lachaise, din capitala Franţei. Peste cavoul său se află montată o lespede funerară, cu următorul înscris :

GEORGES ÉNESCO
COMPOSITEUR
MEMBRE DE L'INSTITUT
COMMANDEUR
DE
LA LÉGION D'HONNEUR
1881—1955

De la moartea acestui ilustru fiu al României au trecut treizeci şi şase de an şi ultima sa dorinţă n-a fost îndeplinită. Poate că se vor găsi, acum, în epoca prezentă, oameni de iniţiativă care să aducă în ţară rămăşiţele pămînteşti ale marelui maestru.

Ion Munteanu

gellu dorian

Ca o legendă

Am fost mai mulţi şi acum numărăm firicelele de trestie
pe un mal al unui canal secat ; copiii se apleacă mai mult
în afara cerului
şi ei ne pot vedea mult mai bine, — în rest sîntem mai puţini
iubiţi, mai puţin chemaţi la festinuri ; dar la muzicuţă
prietenul meu scoate din arhive uitate
cîntece care ne fac sufletul poiană plină cu mure, fetişcane
pe-acolo alergînd aşteptîndu-ne.
Am fost, desigur, am fost mai mulţi, dar cîte unul, pe rînd,
a plecat sau n-a mai vrut să vină ; numai copiii ne pot spune
ce se mai întîmplă pe-acolo,
aplecîndu-se cu mult mai în afara cerului.

Trist din Machado

Noi am iubit seara în care tu ai fost singură la cinema;
aveai
aerul unei zile de primăvară, aveai viaţa ta, libertatea
pe care ţi-ai ales-o aşa cum alegi o rochie dintr-o vitrină. Am
iubit acea seară ca nimic altceva, — acum
merg pe stradă şi văd o femeie, de departe eşti tu, de aproape
aş vrea să fii femeia aceea, şi aerul gălbui de toamnă
îţi îmbracă singurătatea, vers furişat din Rilke
pe buzele mele uscate ca nişte petale de trandafiri.
Dar acum
nu mai iubim nimic ; socotim totul, fiecare capăt de aţă
costă cît un destin ratat, iar florile nu mai au decît un aer
trist din Machado.

Poem scurt

La fereastră zgomotul
felinar spart de piatra unei inimi de vagabond ; versul
meu ia în sine acest ultragiu
şi face mers cadenţat de femeie în poem, se aşază şi moţăie
pînă cînd un urlet prelung
scoate soarele de după dealuri
şi-l aruncă în flăcări pe cer.

Peste singurătate

Peste singurătate, nopţi şi vremea urîtă ca lujerii de crini
uscaţi, ca o carte din care nu poţi afla decît întuneric —
să cînţi, deci,
să încerci asprimea cuvintelor trase prin viziunea realităţii
şi de imaginaţie să n-ai habar ; încotro vei merge,
alb ca o icoană ca o coală de hîrtie peste care pici ostenit
vultur înşelat de pradă —
acum eşti singur şi crezi în democraţia singurătăţii
în timp ce nimic şi nimeni nu-ţi vine în ajutor, doar
cîţiva tropi ca nişte copii bolnavi la ferestrele unui spital —
singurătatea ta este un act inuman, antipoetic
pe vremea aceasta cînd poeziile se scriu pe stradă, în maşină,
în cenaclu, cînd prin poezii zburdă jovialitatea
în danteluţe roz, cînd poetul
nu mai are nici o importanţă din ce singurătate sau lume
îşi mîntie cititorul ; —
peste atîta iarbă, vîntul, unul singur, trece
şi apleacă întreg cîmpul...

irena talaban

ÎNTR-O ZI O S-O PORNESC ÎN LUME

Oamenii dintre cele două războaie au fost şocaţi de minciună, la un moment dat ei pot fi socotiţi naivi prin raportare la un anume sistem de referinţă. Ei consideră că este drept ceea ce a fost totdeauna drept, de pildă că mărturia mincinoasă se pedepseşte şi la greci şi la romani şi la daci deopotrivă. Născuţii între cele două războaie au devenit brusc năuci şi cînd s-au trezit, ei fuseseră împărţiţi în două mulţimi, o mulţime îşi desfăşura pledoaria la răcoarea zidurilor, cealaltă mulţime la umbra zidurilor, între sîrguinţa uneia şi sîrguinţa celeilalte Dumnezeu îşi vedea de ale sale, credinţa era liberă, unii ridicau case, alţii cruci, era un soi de duel între măşti, unii îşi asumau responsabilitatea alţii abandonul. **(Dintr-o proză a mea mai veche la care am renunţat nu pentru că n-aş fi avut personaje, nu pentru că n-aş fi avut idei, dar se petrecuse ceva în familia noastră, mă anunţaseră că s-a sinucis unchiul Tim).**

Vorbesc cu Suzana la telefon : nevoie de bani timp dilatat de două ori nod hotărîre de divorţ definitivă peste o lună Vlad pierde o casă pentru că-i lipsesc zece mii de lei prietenii lor sînt oameni ca şi noi ca mine şi ca Andrei adică făpturi ai căror neuroni nu produc bani.

Mă întîlnesc cu Alvin la Statui, da am văzut spectacolul, nu ştiu ale cui sînt statuile, scena spovedaniei şi scena de la curtea lui Ludovic cel Mare v-au salvat scenele astea cu monarhul şi cu arhiepiscopul, în schimb ăla care l-a jucat pe Molière s-a întrecut pe sine în prostie, voi actorii ar trebui să învăţaţi că un creator poate fi beţiv imoral afemeiat scrîntit la minte răzvrătit şi răzvrătitor dar nu paiaţă şi la urma urmei o paiaţă are gloria ei mizeria ei o paiaţă se respectă însă Molière n-a fost paiaţă a fost mizantrop îi cam plăceau femeile. Nu pot să-mi amintesc pe cine reprezintă statuile, sper ca modelele lor vii să nu fi comis greşeli de epocă împotriva epocii actuale, greşeli din pricina cărora să vină o dispoziţie să fie dărîmate statuile prea ne-am obişnuit cu ele aici chiar pe locul ăsta ăla care l-a jucat pe Molière în anul de graţie 1982. A fost dobitoc Alvin, îmi zice, o fi cum spui dar el are o mînă pe mîna unuia care s-a agăţat de veşmîntul unuia cu puterea. Ce putere !, zic eu că doar scrie limpede în programul spectacolului că Bulgakov azvîrle în text ideea că între tiran şi artist nu există compatibilitate. (Dintr-o discuţie avută de mine cu actorul Alvin după spectacolul **„Cabala bigoţilor" din 19 noiembrie).**

Dau nas în nas cu Ştefan, nu se mai descurcă între modele şi realităţi, îl apucă haosul, are probleme cu temele de cercetare cu uteceul cu nevastă-sa, mă întreabă despre Andrei : nimic, e planetar, însă drumul spre planetă e păzit straşnic ; de cine ? păi uite că nu le cunosc numele, să te duci să vezi **Tartuffe** şi **Cabala bigoţilor,** de bine de rău Molière s-a împăcat cu Ludovic. Aşteptăm un autobuz, intrăm în iarnă, Ştefan merge la socrii lui eu merg la redacţie la Andrei, îmi amintesc de o sultăniţă din **O mie şi una de nopţi** o chema Tamliha a încremenit cu palatul ei cu tot în frig, de ce, nu ştiu, cred că de-un blestem şi ce legătură are cu Molière cu biserica cu tirania, nici o legătură e doar o secvenţă mnezică. **(Dintr-o călătorie într-un autobuz aproape gol).**

Strig la Andrei : Omului nu-i poţi smulge două lucruri, nu-i poţi smulge sentimentul şi timpul, atît, ideea spaţiul veşmintele sîngele libertatea se pot lua, numai dragostea şi timpul n-ai cum să le smulgi din om, du-te la Eugenia şi luaţi-o de la pragul de-acum cinci ani, cinci secole. Eugenia vorbeşte cinci limbi, ce să faci cu ele cînd ai un singur creier, prea se solidarizează ea cu tine, prea are ea cultură şi caracter, cultura înseamnă legare între cunoaştere şi angajare, tu pretinzi că eu sînt în stare numai de cunoaştere. Eugenia este singură nu are prieteni asta pentru că n-a ştiut să şi-i facă, nu o mie de prieteni ci unul singur, ea s-a agăţat de tine şi tu ai fost mulţumit. Ca să-ţi faci un prieten al tău trebuie să-ţi limitezi şi egoismul şi paranoia şi risipa fără noimă în ceilalţi, da, sînt rea sînt egoistă nu-mi suport vîrsta asta eşecurile incertitudinea, tu pretinzi că aţi stat împreună o grămadă de vreme că ai datorii obligaţii eu le suport dar nu în forma asta îmi vine să plec. (Dintr-o ceartă cu Andrei, **mă uit pe o astrogramă în casa a şaptea guvernează Marte).**

Martorii au drept de control, ei veghează o luptă cinstită, ei trebuie să fie discreţi, ei trebuie să cunoască vîrsta identitatea situaţia fizică şi morală a adversarilor, ei trebuie să numească limpede motivele, să determine ofensa şi valoarea ei, să stabilească armele distanţa locul ora şi mai presus de orice să nu admită confruntarea pe viaţă şi pe moarte : cel mult să admită continuarea luptei pînă cînd unul dintre adversari va fi declarat învins. Martorii sînt responsabili de ceea ce se petrece. **(Dintr-un cod al duelului din 1879).**

Nu-mi plac gările nici trenurile ca nişte păsări cenuşii mereu singure şuierînd a pustiu a plecare fără răspuns, gările mă inhibă, am impresia că se va întîmpla ceva iremediabil, intru în panică nu ştiu să-mi iau rămas bun nu-mi trece nimic prin minte, gările îmi devin dragi ca nişte locuri ale nimănui în care popasul este anonim ca un prag de casă dărîmată pe care te aşezi în treacăt fără să-i apuci de undeva biografia. Printre lucrurile care mă deprimă este şi dormitul în gară, niciodată nu mi-a reuşit textul unei gări scena unei gări şi cînd mă despart de cineva într-o gară am senzaţia că e o sărbătoare a neajungerii. **(Dintr-o obsesie a mea).**

Cînd lumea se cutremură femeile plîng şi bărbaţii devin eroi, ele cu groaza de morminte şi cu naşterea, ei cu victoria şi cu înfrîngerea. Sînt vremuri cînd închisorile înghit şi vinovaţi şi nevinovaţi de-a valma, vremuri care dau luptători şi vremuri care dau simfonii şi pretutindeni în aceste vremuri moartea a rămas lucrul înspăimîntător de care generoşii şi egoiştii s-au temut deopotrivă şi sînt vremuri care n-au dat nimic decît victime de-a lungul a cîtorva generaţii. **(Dintr-o agendă a mea în care notam mergînd pe stradă, îmi plăcea cartierul de lîngă Grădina Icoanei, îmi plăcea şi numele grădinii, erau case ca aceea a străbunicului meu, străbunicul care luptase în războiul ruso—japonez).**

Am apărut tîrziu în existenţa ta, aveam motive să scriu şi trăiam pentru că viaţa în sensul strict al viului nu are nevoie de motive ca s-o trăieşti. Am apărut tîrziu după ce şansa ta se măsluise pînă într-atît că degeaba fusese şansă sau poate nu-i aşa, poate noi dăm vina pe timp, dăm vina pe străbunici pe catecolamine pe neuroni pe tot ceea ce ne împinge să alegem şi să n-o scoatem la capăt. **(Dintr-o discuţie a mea cu Andrei înainte ca el să plece în Scandinavia, înainte ca noi să ne căsătorim, înainte şi după ce smulseserăm unul din celălalt zile care ni se cuveneau, disperări cu care eram datori, greşeli care ne incitau altruismul).**

Că orice naştere a fost precedată de o moarte, sacrificiul înseamnă expiaţiune, înseamnă restituire a integrităţii primare. Soarele aparţine tuturor, Dumnezeu nu este dual şi aparţine tuturor, silaba şi icoana sînt suporturi de contemplare căci dacă vrem să existe aici o lume trebuie să eliberăm puterile noastre, fie cu voinţa Tatălui, fie împotriva voinţei sale. Există puteri sacerdotale puteri regale puteri administrative şi organe fizice de senzaţie şi acţiune. **(Din Ananda Coomaraswamy, editura Gallimard).**

Mă întîlnesc cu Suzana, îmi spune că e însărcinată că va renunţa la copil, că n-o duce gîndul mai departe de o zi.

Mă întîlnesc cu Ştefan, îmi spune că s-au mutat la socri, că nu-i convine că aşa-s părinţii, te privesc cu grijă şi-ţi dau senzaţia că ce faci de unul singur nu faci bine, îmi spune că mîine au sesiune ştiinţifică să vin şi eu.

Mă întîlnesc cu Alvin, îmi spune că le-au tăiat un final, că i-au acuzat de nişte reflectoare prea tari, că le-au interzis orga, pentru momentele-cheie să folosească fluierul, că ce-i aia teatrul furioşilor, că o fi Caragiale bun dar acum nu-i momentul şi că la urma urmei ăla care se spînzură în actul doi strigînd „sînt un om fericit doamnelor şi domnilor" ar putea s-o-ncurce dacă mai strigă aşa ca să fie aplaudat minute în şir. Acum Alvin se grăbeşte, îmi spune că merge la înmormîntare, în ultimul spectacol colegul ăla al lui Alvin s-a spînzurat într-adevăr.

Îl conduc pe Andrei la aeroport, pleacă undeva în Europa, nu mai are importanţă unde, mă agăţ de întoarcerea lui, mă adaptez greu la despărţiri fie ele şi temporare, scot colţii, nu-s în stare să mă despart în pace şi asta mă înfurie, Andrei zice „lasă că noi doi avem noroc o să vezi", mie gesturile şi acţiunile şi împlinirile noastre mi se par pierdute atîta vreme cît le punem mereu la timpul viitor, eu cred din ce în ce mai greu în ziua de mîine şi totuşi îmi este nefiresc de dor de ziua asta.

Aşa ar arăta o discuţie liberă cu cititorul meu. Sînt un om cu o îngrozitoare nevoie de trăire, mi-e şi frică s-o spun. Cu o nevoie aproape dușmănoasă de rostire. Cititorul meu să nu se sperie, puterea viului nu ucide pe nimeni. Optimizarea mea antropologică e greu de atins pentru cine şi-ar propune un asemenea lucru. Eu nu-mi propun nimic pentru că ori de cîte ori inventariez în minte ceea ce ar fi de făcut mă îngrozesc de cîte nu sînt în stare. De efectul avut asupra mea de bunele reguli. Cad în admiraţie în faţa oricărei demonstraţii logice. Între două alternative mi se pare mereu că cea mai bună e cea la care am renunţat. Nu e nimic de făcut în ce mă priveşte. Chestia cu „în căutarea adevărului" mă adoarme. Aşa că într-o zi o s-o pornesc în lume. Pentru că mereu e ceva ce nu-mi ajunge.

1983

vasile andronache

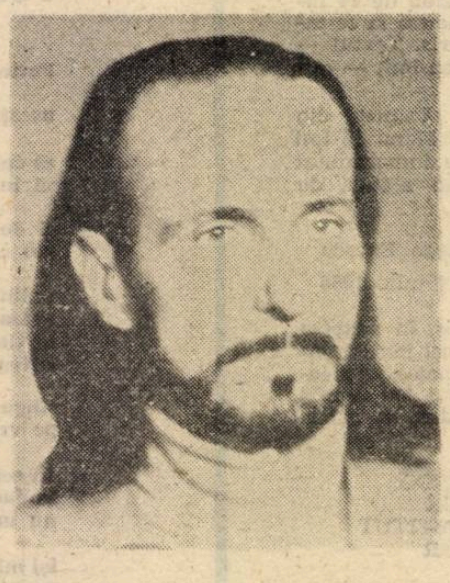

Un foşnet din străfund

Nemaiputînd să tragă cu coasa-n finul lui
Tata s-a dus să taie finul cerului
Îi scapără pe coasă în loc de floare stele
Din albăstrimea naltă cu negură pe schele

În zori purtînd coroana sudorii peste frunte
Se-ntoarce în tărînă vecia s-o înfrunte
Din somnul lui în mine o undă se petrece
Venită din străfundul întunecat şi rece

Huma asta-n care dorm toţi strămbunii mei
Şi mie-mi va fi haină cum cerul pentru zei
Tată prin mine ochiu-ţi îngîndurat priveşte
Şi-mi împrumută plînsul cînd lumea mă mihneşte

Neliniştea fecundă

Tu crezi că-i liniştit pămîntul
Că numai lumii îi e dat tumultul
El nu e chipul tăcerilor de veci
Neliniste vei fi în el de treci

Şi mineralu-i plin de suferinţă
E-un zbucium lung de care nu ai ştiinţă
Se smulg atomi se surpă-alcătuiri
În liniştea pe care o admiri

Din mari neliniști viața se-nfiripă
Neliniștea e-a lumii cosmică aripă
Neliniște e totul și transfigurare
Și lebăda pe ape și astrul ce răsare

Tumultul lumii nu are sfîrşit

Să plîngă norul lacrima din cer
În noaptea grea de-un negru giuvaer
Ca plînsul norului în mine să îmi pară
O amintire ce-a uitat să doară

Eu voi veni spre tine iar tîrziu
Că drumu-i mișcător și nu-l mai știu
Tumultul lumii nu are sfîrșit
Pe tîmpla mea zăpezi a troienit

Ce este veșnicie în templu s-a zidit
Și nu mai are dureri și vreme de murit
Un trup ieșit din vis se poate duce
Sub bolta rece-a humii să se culce

Totul e o clipă

Sîngele cu pîlcuri de rubin sub tîmple
Bate ritmul tainei ce-o să ni se-ntîmple
Și îngheață timpul se dilată clipa
Să ne-ncapă visul e-a-nceput risipa

Auzim cum umblă prin întunecime
Gîndurile care vine din adîncime
Să ne dea de veste să ne spună că
Noi durăm o clipă și se-ntunecă

caius dragomir

Întîlnirea iberică

Lîngă Avila — salcia ametită de febra albastră a vîntului, tremur prelung, precum gîndul celui care se desparte de spații abia presimțite.

Peste dealuri, prin viile crude, aerul unui timp îmbibat de ignoranță amară exalată prin, imposibilă, descompunerea faptelor.

Lîngă Avila, corul glasurilor aduse de tine în raza rigidă a soarelui rece — memorie plutind peste lucruri asemeni eterului, în febra și tremurul astrelor.

Lîngă picioarele punții, lîngă riul neființei memorată de ființe, abulic suflet chemînd dintre glasuri un glas despărțit de cuvinte, în felul în care viețile se despart de origina lor fierbinte și sfîntă.

Aduci dinspre dealuri și sori, dinspre vița de vie, salcii și vînt, istorii spulberate de capriciosul apeiron, în liniștea aflată dincolo de marginea numelor.

(1989)

Galateea

Cîntecul — rostire despre marile goluri ale lumii, despre abisuri ascunse sub covorul de frunze al faptelor și despre neadevăruri.

Bucuriile ca refugii pe drumul irosit în căutarea semnificațiilor.

Să se arate destinul în unele clipe nocturne în unele vieți umilite, stînd de gardă pe meterezele îndepărtate, între care neființa zace condamnată la incesturi.

O insulă în oceanul zeflemelii — luciri în jur trădînd faptul că spiritele nu vor să recunoască natura unei vieți de care nu se pot despărți și atunci par să se distreze reflectînd cerul cu o nuanță firavă și otrăvitoare.

• • •

„Pe terasă stăteam
„În vîntul de seară
„Visări lansam
„De tine îmi aminteam
„Și plîngeam" —

Așa recita păpușa-arlechin gata să cadă peste balustrada terasei, deasupra parcului din care jocurile se îndepărtaseră golite de simboluri.

Tot ceea ce spunem pare să însemne că nu putem mărturisi, căci altceva nu există decît ca înșiruire de rime, avioane de hîrtie aruncate de păpușa-arlechin peste vechiul balcon al memoriei.

• • •

Această clipă arată că nu există eternitate și nici timp.

Un Olimp, un Sinai, un acoperiș al universului, o ptolemeică boltă, de acolo privești și faci un semn frumosului chip de lîngă tine, zîmbind peste puloverul făcut din romburi colorate, al micului arlechin.

Numai că păpușa confundă astrele cu avioanele de hîrtie, pe care i le întorc prietenii de la balcoanele învecinate ale hotelului, deasupra parcului.

Ființa pare să păsească pe raza privirii legînd, o clipă, acoperișul universului și terasa apartamentului de hotel, deasupra parcului arlechinilor.

(1988)

Gîngurirea ca filosofie

Nu știu diferența dintre mișcare și repaos. Spațiul mă înconjoară asemenea unei aureole a inexistenței.
Nu încărca de sens cuvinte și nici fapte.

Spune tuturor că nu există decît tu și va fi o imensă bucurie în univers.

Fiecare va ști că astfel se deschide o cale către infinit.

Lasă liberă o imensitate a neființei în care fiecare va reuși fericit să ființeze, bănuindu-te dincolo de neființă.

O realitate mai puternică decît oricare alta, fiindcă nu dorește să spună nimic despre ceilalți.

(1988)

La figlia che piange

Libertatea aceasta — substanță sau nume materie sau formă în visul omului-abur, într-o noapte atît de intensă încît întunericul atrăgea întreg viitorul luminilor, toate.

Mai puternici eram decît îngerii, nemăsurații, mai puternici chiar ca substanța divină, larg împărtită zeilor noștri, mai puternici ca spiritul și ca toate bietele ființe și lucruri ce suportă, unite, cuvintele.

Noapte sau zi — timp filtrat prin jaluzele chinezești — în sanctuarul schimbării, iar adevărul ca o peliculă transparentă în jurul delirului.

Toxice gînduri și reflexele sanctificatei lumini sub cerul bietei ciori împăiate.

Coapsele tale, mișcare a imaginilor noastre pe suprafața umezită de muzica timidă a lunii, coapsele tale dedicate marelui Hermes.

Veneam sau plecam sub bolta privirilor tale, explozie a lumii în spațiul, nepermis celorlalți, dintre noi și speranță.

Mai puternici, în cerul sonor, dur, elastic, rece și clar al percepției, căci tensiunea recunoscutei simțiri — îngenunchere sub aripa vîntului veșnic — viață sau moarte nu reușeau decît să sporească extazul.

Și toată lumea — tăcutele sau zgomotoasele lucruri, galaxii și comete — mai existau, doar: nu în senzația unirilor noastre, nu în intensitatea senzației însăși, ci în creșterea albă și mată a dorinței, cînd dorința nu mai are de ce să mai fie dorință și devine o infinit mai mare dorință.

Liber în cercul percepției tale, punct lunecînd în fisurile acestui mozaic al atlanților — apele ploilor toamnei spălînd palmele care au primit de la noi pulsația unor corpuri unite.

Libertate și dor — presărate în lungul istoriei, grăunțe ce vor fi ciugulite de nepăsătoarele păsări.

Iar unirile noastre, cavități în acest locaș din lăuntrul ființei amare a ființelor timpului.

(1990)

Starea de fapt

Curiozitatea cea mai mare pentru un botoșănean ajuns în capitală sau în alt oraș mai mare, să zicem din vestul țării, este aceea cînd i se pune întrebarea: „Dar pe unde vine Botoșaniul ăsta?" Cei mai naivi (și sînt destui) încep să dea explicații geografice, ca la școală, cam pe unde s-ar afla, ce specific economic are și mai ales ce specific cultural (și aici enumerarea începe, lăsînd o listă deschisă a personalităților care s-au născut pe aceste locuri), pe cînd alții, mirați, dau în bîlbîială și nu gustă cu plăcere ironia cînd aceasta este spusă pentru a insulta sau, în cazuri cînd constată cu regret acest lucru, că într-adevăr cei ce întreabă n-au auzit de acest oraș. În fața unei asemenea întrebări m-am aflat și eu nu o singură dată, taxînd de fiecare dată destul de dur pe cei ce mi-o puneau, indiferent că erau ironici, neștiutori sau ignoranți. Însă, acum, de la schimbarea de guvern din decembrie 1989, situația s-a schimbat un pic. Mai cam toată lumea a auzit de Botoșani grație faimosului rezultat electoral în care botoșănenii au dat procentul de 96% pentru cel ales. N-a reușit nici Eminescu, nici Enescu, nici Iorga să facă atît de cunoscute aceste locuri cît a izbutit un simplu electorat grăbit, dar liber !, al istoriei noastre contemporane. E și ăsta, nu-i așa, un cîștig pentru cei ce nu aflaseră încă mai nimic despre Botoșani și botoșăneni. Însă despre acest **cîștig** va trebui să discutăm altfel și cu altă ocazie, pentru că starea de fapt despre Botoșani este cu totul alta, iar realitatea se citește acum cu totul și cu totul altfel. Că unii n-au vrut să-l cunoască, să facă măcar o excursie de interes cultural la locurile unde s-a născut cel mai mare poet al românilor, Mihai Eminescu, este cu totul altă problemă care ține de rodul educațional al școlilor noastre, foste și actuale, după cunoscutul sistem al ocultismului, cît și la cheremul unor ideologii și interese de nuanță reducționistă cu influență și acum, mai ales, din partea unei minorități așezate în frunte. Nu, să nu credeți că vreau să fac apologia orașului Botoșani și a izbînzilor lui electorale, ferească Dumnezeu, ci dimpotrivă voi arăta cam cum au evoluat lucrurile într-o anumită latură, și anume cea culturală, unde posibilitățile botoșănenilor de-a se face cunoscuți sînt (încă) multiple.

Botoșaniul cred că este unul dintre puținele orașe (dacă nu singurul) de mărime mijlocie din țară care are în structura instituțiilor de cultură toate genurile, la fel ca un oraș mare: Teatrul de Stat „Mihai Eminescu", Teatrul de păpuși „Vasilache", Filarmonica de Stat „George Enescu", Orchestra de muzică populară „Rapsozii", ca să amintesc numai instituțiile care, în cele mai dese rînduri, țin legătura cu restul țării prin turneele pe care acestea le întreprind. Cu această bază culturală, să zicem, orice oraș și-ar putea crea o aură și un renume, dar mai ales un public spectator care, nu numai să umple sălile de spectacole, ci și să-și lărgească orizontul de cunoaștere cît și gustul estetic, elemente fundamentale în civilizarea omului. Dar lucrurile nu stau deloc așa la Botoșani, mai ales după decembrie 1989, de cînd în fruntea culturii botoșănene, și mă refer aici strict la Inspectoratul de cultură Botoșani, sînt oameni total nepricepuți, lipsiți de orizont organizatoric, de inițiative, ba mai mult, obstrucționiști și vechi colaboraționiști. Instalați în frunte printr-un **principiu democratic**, numiți și fixați în fotolii, aceștia au compromis și ce mai era bine făcut din vechea perioadă nu de mult apusă. Că la spectacolele Filarmonicii vin de fiecare dată 40—50 de persoane, că la spectacolele teatrului, doar la premiere să fie sala plină, în rest 70—80 de persoane, sau sala goală, nu e o vină a lor, chiar dacă consilierul șef este regizor (fapt ce face să fie și mumă pentru această instituție care n-are probleme financiare !). Însă Teatrul „Mihai Eminescu" n-a montat mai nimic de doamne ajută și chiar dacă ar dori-o n-ar avea cu cine, pentru că trupa pe care o are acum, cu toate eforturile pe care le-ar depune, n-ar putea scoate nici un spectacol care să umple sălile sau să monteze piese de teatru care să se joace stagiuni de-a rîndul cu casa de bilete închisă. Spectatorii, este adevărat, sînt cu toții într-o criză existențială provocată de liberalizarea prețurilor. Se plîng ei actorrii teatrelor din București că n-au spectatori, darmite „actorii botoșăneni care nu s-au străduit de ani mulți să-i scoată din amorțire pe botoșăneni. Desigur, poate fi invocată **epoca de aur** care așa și pe dincolo, însă un public îl ai numai dacă știi să ți-l faci, dacă știi să ți-l atragi, dacă, de ce să n-o spunem, știi să ți-l educi. Însă teatrul din Botoșani are publicul pe care și l-a format și soarta unui teatru depinde în cea mai mare parte de publicul spectator. Eu personal n-am fost atras de afișele teatrului botoșănean de ani de zile, atît din punctul de vedere al pieselor jucate cît mai ales al distribuției și regiei artistice. Ceea ce-am văzut montat în ultima vreme nu propune nimic nou, nici o idee care să conexeze publicul botoșănean la noile progrese ale teatrului românesc, ca să nu mai vorbesc de cel european. În primul rînd, prin contribuția directorilor, și mai ales al ultimului, n-a știut să-și mențină actorii. Mai toți actorii talentați, pe care i-a avut să spunem în ultimii zece ani, de la Rodica Maican, Ovidiu Gherasim, Constantin Măru și pînă la Roxana Ionescu, Dan Puric sau Tomi Cristin, au plecat la marile teatre din țară unde într-adevăr își pot pune talentul în slujba publicului spectator. De altfel criza teatrelor este generală în România, cum de altfel criza a cuprins toate domeniile, cu preponderență economice (numai criză parlamentară, guvernamentală și prezidențială nu avem — nu mai reușesc oamenii să iasă din vid !). Păcat însă că în orașul lui Eminescu o instituție de cultură este de un absenteism asemănător oamenilor bolnavi psihic și că sub cupola lui se fac tot felul de **șușanele** cu vraci închipuiți (vezi desele reveniri ale lui Leonardo, un „parapsiholog" care reușește să te adormă și să te înțepe cu un ac fără să simți !, artă ce mai) și filme video cu preponderență porno și de violență — educație culturală în toată regula ! Dar conducerea culturii, nulă din toate punctele de vedere, se arată încîntată de activitatea depusă acolo, și, în timp ce majoritatea teatrelor din țară sînt gata să-și închidă porțile din lipsă de subvenții, teatrul botoșănean stă bine la capitolul finanțare, fără însă a face ceea ce-i este menit.

Ce nu există însă la Botoșani și-ar putea exista ?

Un oraș cu o tradiție culturală cum este cea a Botoșaniului, tradiție care nu mai are rost să spun prin ce se justifică, deși are posibilități de a o face, nu are o revistă de cultură, o editură sau un număr de ziare care să diversifice lectura cotidiană, să-i zicem frugală, dar orientativă poliic, prin confruntare cu păreri diverse. Însă botoșăneanul, din acest punct de vedere, al presei locale, nu este decît cititorul unei singure gazete, este adevărat independente, dar singura, și scrisă, în mare, de cei care au mai scris ce-au scris și pe timpul răposatului fiu al poporului. Pînă la revoluție, așa-zisa, la Botoșani apărea revista „Cajete botoșănene", care s-a transformat în decembrie 1989 în revista „Hyperion". Aceasta a apărut pînă la numărul cinci, cînd, din cauza lipsei de subvenții și lipsei de interes a Inspectoratului de Cultură care o avea în grijă, și-a încetat apariția. Este adevărat că la dispariția ei au contribuit și cititorii botoșăneni profilați pe altfel de presă decît cea culturală. Încercările de editare au fost stopate și de tipografia locală, o pecunofagă, ca toate suratele ei din țară. Așa că cei zece scriitori botoșăneni, membri ai Uniunii Scriitorilor și ceilalți încă vreo douăzeci și cinci de scriitori și gazetari din oraș, n-au izbutit să-și unească forțele în editarea unei publicații care să-i reprezinte. Cu atît mai mult, la aproape un an de la apariție, gazeta tinerilor din Botoșani, „Atitudinea" a fost suspendată de organul tutelar, Fundația pentru Tineret, cu ajutorul nemijlocit, dar secret, al securității.

Nu cred însă că imaginea care ar reieși din acest articol ar putea pune în evidență și ar face mai cunoscut Botoșaniul pentru cei care n-au aflat încă unde se află, dar măcar la urechea unora și mai ales a botoșănenilor ar putea ajunge cîte ceva, pentru că numai ei pot schimba ceea ce puterea oarbă a făcut.

Gellu Dorian

eseu

Către un model cultural

trebuie să acceptăm că există în România un haos relativ, ale cărui reflexe se observă și-n spațiul culturii. Este necesar, aici în deosebi, un **inceput,** o poziție ofensivă cu valoarea unei „religii", preliminată de admiterea, de conștientizarea stării de urgență a culturii românești. Se impune, prin urmare, o inițiativă, patetică chiar, la nivelul unei elite coerente (a unei generații, să spunem) care ar consta în redefinirea conceptului, critica mentalităților anchilozate, relevarea cîtorva dintre funcțiile esențiale ale culturii considerate ca organism (credința, idealuri, legi) ș.a.. E un demers extrem de dificil, dar nu imposibil dacă ne gîndim că el era pe punctul de a se constitui într-un mare model cultural odată cu generația lui Mircea Eliade și dacă admitem că, parțial, efecte tîrzii ale lui au fertilizat o anumită elită a spiritualității noastre, prin catalizatorul de anvergură care a fost Constantin Noica, unul dintre inițiatorii și întemeietorii acelui model interbelic. Într-un fel, deci, relansarea modelului s-a făcut, mai mult sau mai puțin mascat, cel puțin prin promovarea principiului autonomiei culturii și a accepțiunii acesteia ca „expresie a spiritualității". Ar urma să completăm programul și să îi dăm o transparență totală.

Conceptul, pe care ar trebui să-l facem operant, ar fi prin urmare, acela al lui Mircea Eliade : „Cultura nu e decît valorificarea experiențelor sufletești și organizarea lor independentă de celelalte valori (economice, politice)" ; corelată, aceasta, cu o aserțiune a lui Nae Ionescu, preluată, de altfel, de Mircea Eliade, în proiectul său : „Noi, generația de la 1906, am înțeles că națiunea nu este un instrument politic, ci unul cultural". Cîteva consecințe sînt imediat sesizabile : cultura este un „organism viu" care-și are originile în experiențele vieții lăuntrice, într-o sinteză a acestora, „colorată etnic și nuanțată, individual". Ea se întemeiază, prioritar, pe o religie, se disociază de civilizație și nu e posibilă în afara existenței unei „atmosfere spirituale", după cum nu „e provocată de evenimentele istorice, istoria nefiind decît o parte dinamică a culturii". Desigur, crearea și întreținerea unei atmosfere spirituale nu e posibilă în afara **unei nisus formativus** sau a ceea ce tot Mircea Eliade numește o didactică a culturii, un set de conținuturi spirituale, dogmatice în sens superior, produse și dezvoltate prin munca intelectuală. Într-o societate, o strategie culturală coerentă pe acest palier devine posibilă, pentru aceasta fiind obligatorie coeziunea intelectualității, necesară tocmai pentru formarea unei atitudini spirituale în fața realității în ansamblul ei și a unui mediu cultural activ.

Dacă pentru generația lui Eliade problema autonomiei nu se mai punea (cel puțin în relația sa cu politicul) ea rămîne încă nerezolvată definitiv în condițiile României actuale : pe de o parte, datorită presiunii unor mentalități deteriorate ale unor politicieni formați în vechiul regim, iar pe de alta, a unei înțelegeri fie prea restrictive, fie prea dilatate a culturii. În primul caz, cultura riscă să fie din nou înhămată la o ideologie, să aibă adică un „rol" propagandistic. Unii parlamentari, de pildă, nu-și pot reprezenta manifestările ei instituționalizate decît prin imaginile populiste produse stereotip de festivalurile fostei „Cîntări a României". E o tendință, poate inconștientă de suprimare a spritualului prin exacerbarea spectacolului amatoristic ; o ritualizare a profanului, în fond. Se pare că, deocamdată, dinspre o asemenea mentalitate vine cea mai vehementă ostilitate. Așa-zisul folclor nou a coagulat inept, rupîndu-și în mare parte legăturile cu spiritualitatea arhaică și a supus o înțelegere absolut eronată a însăși ideii de specific național, sub această perspectivă, reală de altfel, a „culturii populare". Legat de acest fenomen apare și ceea ce numeam înainte înțelegerea restrictivă și compartimentată a culturii : una profesionistă, validată, legitimată și nu neapărat valorizată de diplome de specialitate ; alta de amatori, legitimată și ea prin atestate. Fără a intra în amănunte, e limpede că din unghiul din care am abordat chestiunea, disocierea nu e valabilă. Ea creează repere false, introduce criterii aleatorii de valorizare, justificînd, îndeosebi, așa numita cultură de masă, respectiv amatorismul care continuă să prolifereze agresiv. Cultura, însă, ca expresie a spiritualității, este indivizibilă. Dar pentru a impune și consolida o asemenea accepțiune e necesar un suflu nou, un șoc, violent chiar, care să dinamizeze o țară întreagă. Pentru a ieși din marasm, e nevoie, adică, de un profetinism românesc, organizat nicidecum în jurul unei idei politice, ci al uneia spirituale. Cred că în acest context poate fi reactualizat deziderатul lui Nae Ionescu : „... națiunea nu este un instrument politic, ci unul cultural". Mircea Eliade este primul care îi conferă un sens programatic, pragmatic chiar : „În cadrul națiunii — dar știind că națiunea nu este un instrument cultural — sîntem datori să creștem și să ne apărăm ființa. Să creștem cum ? **Creind.** Să ne apărăm, cum? **Creind** (...). Națiunea fiind un instrument cultural, rolul statului nu poate fi decît acela de a ajuta pe fiecare cetățean să **creeze** (...) Despre ce fel de creație poate fi, însă, vorba ? Evident, nu de o creație exprimată prin **opere** (de artă sau de gînd). Ci de o creație de **fapte,** de rodire sufletească a fiecărui cetățean (...). Nu fiecare individ este dator să creeze cultură ; toți sînt datori, însă, să-și creeze echilibrul lor interior prin **faptă".** Ca niște instituții de stat cu specific cultural, să funcționeze normal, să devină, așadar, organisme vii, ele trebuie să „provoace" viața spirituală a individului. O instituție culturală ideală este aceea care poate asigura mediul unde omul să se pună de acord cu universul și cu sine însuși. E o viziune ușor idilică, probabil, într-o lume a masificării de informații. Numai că, în accepțiunea de aici, cultura nu-și revendică numaidecît și domeniul „alfabetizării", al învățării de carte (prin extensie, al informatizării) care, în absența unei „culturi" spirituale, în prezența unei sterilități sufletești, înseamnă un alt fel de analfabetism, o variantă a acestuia fiind, de pildă, semidoctismul. Noi am pierdut sensul original al patetismului și simpatiei față de lume, și, nu-i exclus, pe acela al ființei însăși. El poate fi regăsit prin situarea în spiritual, în cultură, așadar.

Petru Poantă

haiku

Să nu faci nimic —
mintea vecină cu steaua
nezărită...

Constantin Abăluță

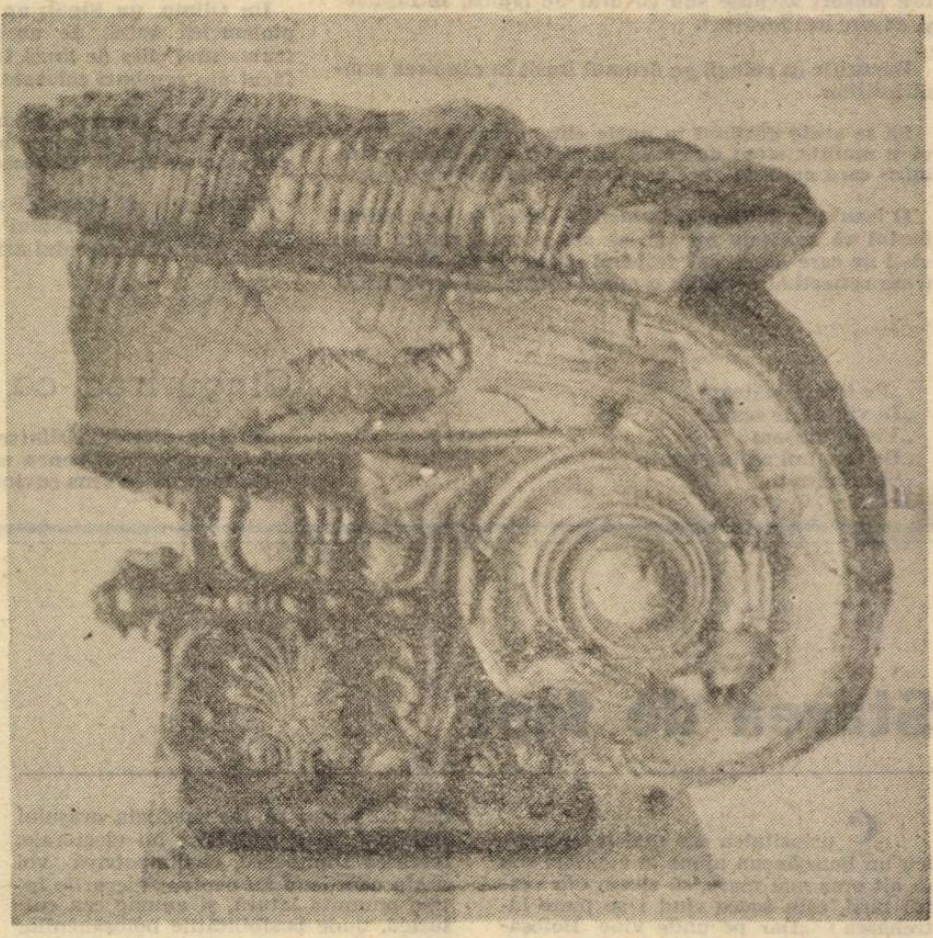

stela anchidin

Tu nu mai vii

Tu nu mai vii. Dinspre tine toamna coboară.
Strigăt și aripă mi-e așteptarea.
Frunză în vînt aleargă sărutul.

Prin păduri nesfîrșite ți-am scrijelit numele.
În izvoare de lacrimă ți-am spălat chipul —
Noaptea coboară adîncă peste lume.

Între noi doi e doar o inimă —
Inima mea tatuată cu tine.

Se întorc copacii scrijeliți fără de frunze.
Izvoarele au înghețat strigătul —
Între tine și mine se-așterne străină ceața.

Tu nu mai vii. Dinspre tine coboară toamna...

Absența ta

Cînd ai plecat departe se despleteau copacii —
O umbră ruginie cădea pe pasul tău,
O auroră-aprinsă precum în vară macii
Te-a petrecut spre iarnă cu giulgiu-i trist și greu.

Ningeau pe mări nisipuri și troieneau genune —
Se revărsa adîncul de apă pe uscat,
Pe-o scoică străvezie am înfierat un nume,
Dar ultima furtună și asta mi-a luat.

Absența ta în toamnă e-o tristă remușcare —
Se despletesc copacii de frunze rînd pe rînd.
O auroră-aprinsă se-ntoarce dinspre mare
Și-o scoică descojită o mai aud suind...

Lîngă rîu

Lîngă rîu mi-am scris copilăria
pe prafuri de argilă și pietre zgrunțuroase.
Înnotam prin miluri și arșiță pînă la el
să-i sărut răcoarea.
În el și-aruncau caprele setea
și caii sălbatici coamele de-argint,
înnotîndu-și galopul.
Lîngă rîu îmi bandajam picioarele
mușcate de mărăcini și pietre.
M-aplecam peste el ca peste o minune
și minunea avea aripi de pești
și păsări călătoare.
Lîngă rîu mi-am scris prima iubire
în prafuri de ierburi și aripi de frunze.
În el mi-am ghicit destinul
în zațul milurilor argiloase.
Cu rouă s-au umplut urmele
caprelor, cailor, pașilor...
Lîngă rîu mi-am scris copilăria
de-aceea mă-ntorc către el
curcubeu însetat să-i sărut lacrima.

Acasă

Mai întîi dealul m-așteaptă acasă. Îmi tîrșii picioarele
prin pulbere de praf și iarbă și-i simt cum creste în mine
fierbinte inimă de copil. Urc cu respirația întretăiată.
Culmea mă privește cu-n ochi sprințar. „Ehe, să te văd,
cum o să te cațeri ?". Eu rid și dealul îmi întoarce
ecoul și ecoul îmi întoarce copilăria... Ciori negre
se întorc din cimitir crucificîndu-și zborul croncănind
„Mai întîi morții !" Apoi circelul fuge sub tălpi și-n inimă.
„Mai întîi morții !"... Plopii fosnesc făcîndu-mi semn că
totul este O.K. Mai întîi dealul m-așteaptă și-apoi casa.
Urc. Pămîntul se-agață de mine. Tărînă e omul !.
Mai întîi culmea și-apoi orizontul și-apoi riul și-apoi
strămoșii... Mai întîi hornul aruncînd fumul și-apoi
acoperișul și-apoi coborîrea. Satul se lipește de mine
cu oameni și case și-apoi pădurea și riul. Mai întîi
mama și tata m-așteaptă acasă și-apoi o vioară
să-mi cînte „Balada". Mai întîi dealul și eu. Urc. Cobor.
Ehe, între viață și moarte mai întîi mă întorc acasă.

Castele de pămînt

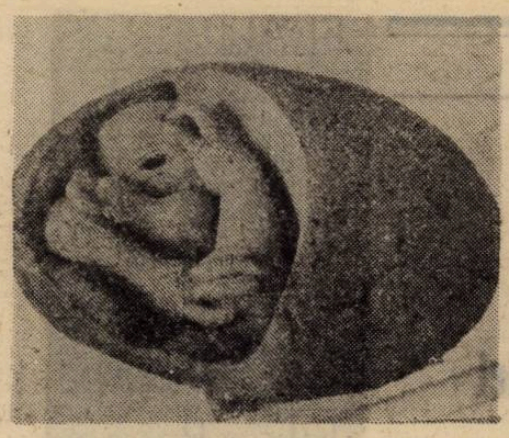

Nu-mi amintesc să fi scris vreodată despre acest remarcabil artist decorator al contemporaneității — **Dumitru (Țumpi) Rădulescu.** Dar, de nenumărate ori, drumurile noastre s-au intersectat pe traiectorii preferențial-estetice, întotdeauna imprevizibile și cordiale, fiecăruia dintre noi părîndu-i-se că știe aproape totul despre celălalt, că am parcurs împreună speranțe și reușite, fără să problematizăm prea mult. Am crescut, cum se spune, împreună, congeneri cu o mulțime de figuri redutabile ale artei noastre contemporane, multe dintre ele ființînd pe-alte meridiane, departe de adolescența artistică comună, și nu mi se pare deloc ciudat să mă aflu în fața lucrărilor sale, contemplînd și cugetînd de cînd lumea acolo, fără nici un complex, fără nici un reper temporal.

Pentru că Țumpi Rădulescu este genul de creator fără vîrstă, cu o prospețime a viziunilor plastice puțin obișnuită, deschizător de drumuri autoritar, dar fără morgă profesorală, cititor în stele (poet al formelor, prin vocație, adică), dar și meșteșugar fără cusur. Atribute care îl situează printre ceramiștii cu o forță inventică de invidiat, campion al virtuozilor, unul dintre cei mai **en vogue** arhitecți ai „castelelor de pămînt", ce fac deliciul și însorirea pupilelor noastre ostenite de atîta cenușiu existențial.

Dincolo de orice convenționalism cronicăresc, de orice subiectivitate, inerentă unor asemena biografii comune și entuziaste, arta lui Dumitru Rădulescu are ceva din măreția monumentelor anonime ale ceramicii populare de aici și de aiurea, de acum și dintotdeauna. Patria lui este decisă de limitele spiritualității în care crede și de la care s-a nutrit cu consecvență. În ființa lui, în matricea lui creativă se topesc marile fluxuri ale gîndirii plastice, ce au înflorit pe acest meleag de lume.

Colecția de obiecte și vase (termen cu totul impropriu, în cazul său), pe care ne-o oferă artistul în recenta sa expoziție de la „Galateea", este o **pledoarie pentru inconformism** și **armonie barochizantă.** O imagine insolită asupra lumii reale, ce convertește închipuirea într-un joc al lucidității cu plămada de lut.

Dumitru Rădulescu mizează pe algoritmul aventurii fantastice, creațiile sale devenind repere ad-hoc ale unui univers fabulos dar posibil. Pentru cei care caută în „obiectele" lui Rădulescu **un efect** al realului direct, fotografic, rezultatul va fi dezamăgitor. Deoarece artistul nu are, pur și simplu, o asemenea logică a gîndirii plastice. Rațiunea de a fi a artei lui Dumitru Rădulescu este concordantă cu proiecția semnificativă a traiectoriilor existențiale într-un spațiu al fabulației, în care experiențele particulare se revarsă în cele general-umane, apelul la simbol și la hiperbolă fiind indispensabil. Creația lui Rădulescu răspunde unei asemenae cerințe stilistice și constructive, fără ca această particularitate să greveze asupra gradului de perceptivitate al compozițiilor plastice, pe care ni le propune.

Două componente fundamentale definesc sintaxa compozițională a artistului ceramist de care ne ocupăm și anume, folosirea unor module formale, de suport, derivate din arsenalul bogatei tradiții ceramice a civilizației autohtone și universale, augmentate cu elemente și ansambluri sugestive ce compun, dau relief material unui scenariu semnificativ, elaborat de autor și convertit plastic, prin intermediul unei suite de simboluri și arhitecturi, ca un împietrit **teatrus mundi.** Ceramica lui D-tru Rădulescu iese din tiparele ei tradiționale, mișcarea plastică desfășurîndu-se liber și incitant. La noi, experiențe de acest gen au fost promovate de numeroși artiști contemporani, între care Costel Badea cu ale sale **alegorii cantemirești,** de acum cîțiva ani. D-tru Rădulescu evoluează într-o cheie mai modernă și mai dramatică. El nu poetizează, ci sublimează secvențe ale existenței noastre tragice, fără aluzii comice. Demersul lui Rădulescu este mai aproape de căutările sculptorilor noștri din generația de mijloc — Păduraru, Iancuț, Ad. Popovici, Adam, Roman... — decît de congenerii săi ceramiști. Sculptura'itatea concepției plastice a acestui ceramist este calitatea primordială a operei ce ne-o oferă azi.

Corneliu Antim

În fața națiunii

Apropiindu-se anumite alegeri locale, interesul pentru cei cu care o să votăm crește. Disputa parlamentară privind privatizarea societăților comerciale a prilejuit, îndeosebi opoziției, momente de real succes electoral pe fondul nemulțumirii generale pricinuite de situația economică la zi. Așa se face că una dintre cele mai insipide emisiuni a TVR, anume aceea intitulată „În fața națiunii" urcă sigur către vîrful curbei de interes. Direcțiunea TVR, și-a luat toate măsurile de prevedere pentru a scăpa cu fața curată în caz că un mai mare al Stăpînirii va pricepe că emisiunea în cauză nu prea aduce avantaje majorității parlamentare ci dimpotrivă. Astfel, redactorul TVR precizează mereu că emisiunea aceasta este doar găzduită de TVR, materialul audiovizual fiind produs de cei interesați. Cum s-ar zice în popor „nici usturoi n-am mîncat, nici gura nu-mi miroase". Ei bine, cam miroase, domnilor ! Miroase deoarece cu un fel de șmecherie grosolană dar eficientă totul este aranjat în așa fel încît avantajele mititele, deh, cît poate oferi și sărmana noastră televiziune să curgă înspre partea cu F.S.N. Astfel, e o regulă că ultimii care apar în înșiruirea de prezență sînt feseniștii. Cum s-ar spune ei au ultimul cuvînt. Și așa de bine este întocmit acest „ultim cuvînt" încît aș paria că domniile lor, realizatorii de emisiuni de la F.S.N. știu deja ce conțin momentele celor dinaintea lor, așa încît intervenția F.S.N. este la obiect, bine gîndită, polemică, nu neapărat față de actele politice ale opoziției ci mai ales față de afirmațiile exprimate cu cîteva minute înainte în spațiul aceleiași emisiuni. Participanții de la P.N.L. sau P.N.Ț.-c.d. nu cred că știu ce conține materialul oferit emisiunii „În fața națiunii" de partidul de guvernămînt, în schimb, după cum este concepută intervenția reprezentanților F.S.N. se pare că aceștia au fost înștiințați întocmai și la timp.

În această situație nu numai că nu putem vorbi despre **fair play** dar ne gîndim în mod serios și îngrijorat la cum va arăta viitoarea campanie electorală din România. La rezultatele ei nu ne mai gîndim, pentru că sîntem precauți și vrem să apucăm să vedem și ultimul episod din **Dallas,** serial ce pe lîngă filmele prezentate în ultima vreme (vezi **Execuția)** se dovedește o capodoperă de imaginație și profesionalism.

Iată că TVR se prezintă în fața națiunii cu o emisiune etalon pentru capacitatea ei de a fi obiectivă în abordarea problemelor spinoase aplicînd vechiul și verificatul precept „pentru unii mumă, pentru alții ciumă". Nu **știm** cum se vor descurca a doua oară marii maeștri ai combinațiilor (prima oară a fost în decembrie 1989) cînd **unii** vor devenii **alții** iar **alții...** cine știe ce se va alege de ei. Oricum, titlul acestei emisiuni este foarte adevărat. Poate singurul lucru adevărat din toată această punere la cale televizată. Totul se petrece la vedere, în fața națiunii. Totul se vede, inclusiv sforile și cine trage de ele.

Eugen Uricaru

Robert Frost

Nevoia de a fi în ale satului cunoscător

Pînă la temelii căsuța a tot ars
Un roșu apus de soare părea în miez de noapte.
Din tot ce-a fost doar coșul a rămas
Ca un pistil golaș, cu petalele moarte.

Hambarul care era peste drum înălțat
Ar fi avut și el a casei soartă
De-ar fi vrut vîntul, dar a fost lăsat
Ca numele acelui loc uitat să poarte.

Dar porțile nu-și mai deschide acum
Perechilor de vrăbii ce vin în pragul serii
Să țopăie, să se împrăștie duium
Și penele să-și spele-n fin, de praful verii.

Vrăbiile intră acum în zbor,
Prin sfărîmate geamuri trec neîncetat
Și parcă suspină, cum facem noi, ușor,
Cînd prea mult povestim de ce ni s-a-ntîmplat.

Dar pentru ele, iată, liliacul
A dat iar frunze, la fel ca vechiul ulm ;
Chiar pompa veche-azvîrle spre înaltul
Cer un cioț ; iar sîrma stă întinsă de stîlpul dinspre drum.

Pentru vrăbii însă, nimic nu a fost trist
Ba chiar se bucurau în cuibul lor.
În ale satului de ești cunoscător
Nu crezi că vrăbiuțele au plîns.

„Foc și îngheț"

Susțin unii că lumea în foc are să piară,
Iar alții zic că va muri de-nghеț.
Din cîte în viață am avut dorință
Aș ține partea acelor ce-au focul preferință.
Dar dacă ar fi ca lumea de două ori să moară
Cred că am gustat destul din ură
Ca să afirm că-i bun pentru distrus
Și înghețul ; că-i măreț.
Și e de-ajuns.

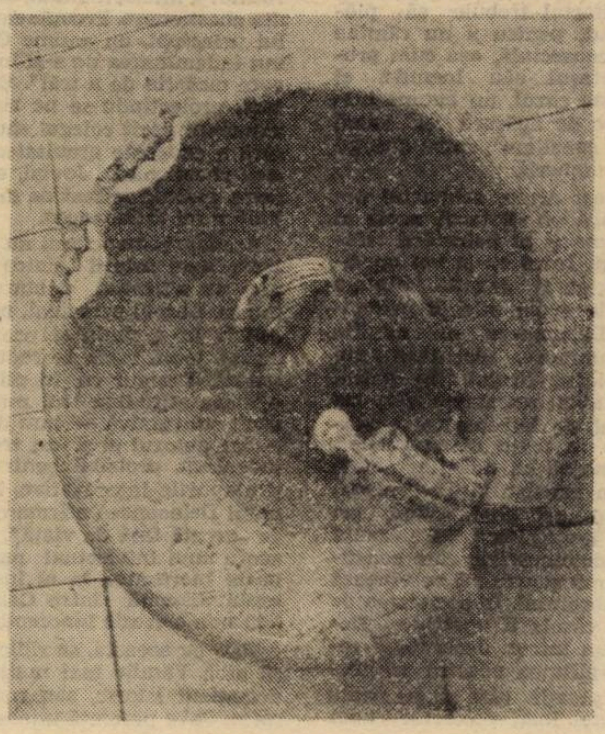

Richard Wilbur

Băiat la fereastră

Văzînd de la fereastră pe omul alb, de nea,
Cum stă în frig și întuneric singur-singurel,
Băiatul izbucni în plîns — doar auzise el
Că vîntul pregătea acum o noapte și mai grea.

Privirea lui, de lacrimi plină, greu poate să străbată
Pînă la mogîldeața cu ochii de jar stinși
Care, la rîndu-i, spre băiat o străniе lucire parcă îndreaptă
Precum Adam, cel izgonit, privea spre Paradis.

Dar omul de zăpadă ce șade-n bătătură
E mulțumit afară și n-ar veni în casă să moară de căldură,
Dar e mișcat să vadă plînsul băiatului
Și chiar dacă înghețul e elementul lui,
El se topește atît cît să îi cadă
Din unul din pufoșii ochi, jos, în zăpadă
O lacrimă — un strop din cea mai pură ploaie — pentru acest băiat
Care-i de-atîta dragoste, căldură și lumină
dar și de multă teamă înconjurat.

În românește de
Tiberiu Văsieșiu

cartea străină

Gustave, idiotul familiei

Intenționam să scriu o cronică despre best-seller-ul lui Julian Barnes — **Papagalul lui Flaubert** (Jonathan Cape Ed.), autor al altor două romane de succes (**Metroland**, 1981 — Premiul Somerset Maugham ; **Înainte ca ea să mă întîlnească** — 1985, selectat de Philip Larkin pentru „Cărțile Anului"). Am descoperit însă că se poate glosa la nesfîrșit (iarăși !) despre eternul post-modern, textualism **excipiens q.s.**, dar că mult mai profitabil/digerabil ar fi să alcătuiesc un DICȚIONAR DE IDEI (flaubertiene) PRIMITE DE-A GATA (de la Julian Barnes). Deci :

1821 Se naște Gustave Flaubert, al doilea fiu al lui Achille-Cléophas Flaubert, chirurg-șef la spitalul Hôtel-Dieu din Rouen, și al Annei-Justine-Caroline Flaubert, născută Fleuriot.

BIOGRAFIE : Un năvod. O colecție de găuri legate cu o sfoară. „Dacă vrei să scrii biografia unui prieten, fă-o ca și cum l-ai răzbuna !" (Flaubert, scrisoare către Ernest Feydeau, 1872).

PAPAGALUL : Pentru a scrie **Inimă simplă**, Gustave împrumută de la muzeu un papagal împăiat, care va sta mult timp pe biroul scriitorului, sfîrșind prin a-l irita nespus. În text, el apare drept Loulou, papagalul eroinei Félicité. Într-un fel, aceasta este exact opusul lui Flaubert însuși, iar pasărea, animal articulat, caricatura acestuia. Din cei doi termeni poate fi alcătuită ecuația parodică a Creatorului/Ficționarului, **un symbole de Logos.**

DISECȚIA : Faimosul desen al lui Lemot, în care Flaubert face disecția Emmei Bovary și, cu ajutorul unei furculițe grotești, îi extrage acesteia inima („Scriitorul — măcelar, brută senzitivă").

H : Tatăl — chirurg șef. Fratele, Achille, doctor în chirurgie cu teza „Unele considerații privitoare la momentul în care trebuie efectuată operația de hernie strangulată". (Metaforă flaubertiană inspirată de această lucrare : „Simt, împotriva stupidității epocii mele, valuri de ură. Rahatul mi se ridică pînă în gură, ca la herniile strangulate"). La Rouen, și azi pot fi văzute ambulanțe inscripționate „Flaubert". 1844 — Primul atac de epilepsie. 1880 — Ultimul atac de apoplexie, după o baie fierbinte. 1850 — Egipt, Gustave la sifilis și chelește.

CĂRȚILE ȘI CUVINTELE : N-a rămas nimic din obiectele care ne-ar putea reaminti de scriitor. A murit acum peste o sută de ani și, din el, nu mai percepem decît volumele din biblioteci. Hîrtie. Ființa papivoră. Idei, fraze, metafore, structuri ale prozei. Probabil, crede Julian Barnes, asta își dorea și Flaubert. (Atenție ! A rugat să i se distrugă corespondența). „Cărțile nescrise ? Nici un resentiment. Sînt deja destule scrise. În plus. îmi reamintesc finalul **Educației sentimentale.** Frédéric și tovarășul său, Deslauriers, își privesc viața retrospectiv. Amintirea lor favorită este o vizită la bordel, făcută cu ani în urmă, cînd erau elevi... Dar, cînd ajung la bordel, Frédéric își pierde cumpătul și pleacă înapoi. Așa a decurs cea mai frumoasă dintre zilele vieții lor. Nu este, oare, cea mai durabilă formă a plăcerii plăcerea anticipației ?" („Viață ! Viață ! Multe erecții !" — Gustave).

SEX : 1836 — Inițierea sexuală, cu ajutorul unei slujnice din casă. Începutul unei fabuloase cariere erotice, variind între salon și casă de toleranță, între băiețul din Cairo și poetesa pariziană. Louise Colet, Juliet Herbert. Travesti : „Sînt zile cînd îți dorești să fii femeie..." „...**Do m a Bovary e n t ou !**" (Cînd un doctor îi spune că e o femeie isterică și bătrînă, Flaubert exclamă : „Profundă observație !") Sartre a decretat că Flaubert n-a fost niciodată homosexual, că doar s-a lăudat cu aventurile sale egiptene. Cu Louis Bouillet și cu Maxime du Camp nu s-ar fi întîmplat, practic, nimic.

JEAN-PAUL SARTRE : A pierdut zece ani ca să scrie **Idiotul familiei.** A pierdut tot acest timp în defavoarea redactării unor valoroase tratate maoiste.

TRECUTUL : Trecutul altuia ? Citim, întrebăm, scormonim arhive și, deodată, un detaliu absolut insignifiant răstoarnă totul. Este istoria un gen literar în sine ? „Trecutul este ficțiune autobiografică ce se pretinde raport parlamentar", conchide Mr. Barnes. Fred și Barne(y)s ?

AUTOBIOGRAFIE : „1842 — Eu și cărțile mele, în același apartament, precum un castravecior în borcanul său cu oțet. 1846 — Sînt precum un trabuc. Trebuie să-i sugi capătul ca să se poată aprinde. 1846 — Sînt doar o șopîrlă literară care se lăfăie în căldura soarelui Frumuseții. Asta-i tot. 1847 — Oamenii sînt asemenea mîncărurilor... Eu semăn cu brînza împuțită cu care se fac macaroanele : trebuie să mă guști de mai multe ori ca să-mi deprinzi gustul. 1852 — Ce lucru îngrozitor e viața, nu-i așa ? Aidoma unei farfurii de supă la suprafața căreia plutesc fire de păr. Cum-necum, trebuie să dai pe gît tot conținutul farfuriei. 1857 — Cărțile nu sînt concepute asemenea copiilor ; ele se construiesc precum piramidele. Blocuri mari de piatră sînt așezate unele peste altele și truda asta te asudă, îți cocoșează spatele și îți mănîncă tot timpul. Și totul fără nici un scop anume ! Turnuri care domină deșertul ! Șacalii se pișă la baza lor și burghezii încearcă, cu disperare, să se cațere pînă în vîrf. (De dezvoltat această comparație). 1880 — Cînd voi sfîrși această carte ? Aceasta-i întrebarea. Dacă vreau să apară iarna viitoare, nu trebuie să mai pierd nici o clipă. Dar sînt momente cînd sînt atît de obosit încît simt că mă lichefiez ca un vechi Camembert". (Gustave... ?).

PARONIMIA LUI BOERESCU : **Doamna... Ovary** (dicționar antologic 90 ; floberții noștri — faliții noștri : unul mic și gras cu ochelari, unul înalt și slab cu chelie și priapism, unul mustăcios și cu palmele mereu asudate de contactul onanist cu stiloul, tot felul de beți și introvertiți).

TRENUL ÎN VIAȚA LUI FLAUBERT : Invenție a civilizației pe care Gustave o ura din răsputeri. Personajele sale feminine preferă să facă dragoste în trăsuri închise. „O carte de poezie este oricînd superioară unui tren" (**Jurnal intim**, 1840).

DEFECTELE LUI FLAUBERT : Ura umanitatea, democrația și progresul. N-a simpatizat Comuna din Paris. Era pesimist și sadic. În cărțile lui sînt torturate și omorîte o mulțime de animale. Se purta bestial cu femeile. Credea în Frumusețe, era obsedat de stil și nu dădea doi bani pe menirea socială a Artei.

BESTIARUL : Gustave era Ursul, sora lui, Caroline, Șobolanul. „Limbajul e ca un ceainic spart ; pe muzica lui îi punem pe urși să danseze, în timp ce noi tînjim după compasiunea stelelor" (**Doamna Bovary**). Flaubert — Flaubear. „Dacă iakuții mănîncă un urs, ei au grijă să-i prezinte : **Ruși te mănîncă, nu noi**" (A.-F. Aulagnier, **Dicționar de alimente și băuturi**). Lui Gustave l-ar fi plăcut să fie și Cămilă (reminiscență grotescă a călătoriei sale egiptene). Flaubert a murit... „Unde e **Papagalul ?** Încă-i auzim glasul, dar de văzut, nu vedem decît o stinghie stingheră. Pasărea a zburat" (Mr. Barnes).

GĂSELNIȚA LUI BARNES, PUBLICATĂ ÎN „ROMÂNIA LITERARĂ" ACUM CÎȚIVA ANI : „Să vă spun de ce îi urăsc pe critici... Fiindcă ei comit propoziții ca acestea : **Flaubert nu-și construiește personajul, precum Balzac, cu ajutorul descrierii externe, obiective ; de fapt, el este atît de nepăsător față de aparențe, încît Emma are cînd ochi căprui, cînd ochi negri adînci, cînd albaștri".**

(...Iată de ce nu m-am mai încumetat să scriu o cronică despre best-seller-ul post-modernist al lui Julian Barnes).

POMANA LUI FLAUBERT : La pomana lui Flaubert, au participat cîțiva prieteni, între care poeții François Coppée și Théodore de Banville. Stînd la masă, ei descoperă că participanții la acest prim parastas sînt în număr de 13. Superstițiosul Banville insistă să mai fie adus un al 14-lea și ginerele lui Gautier, Emile Bergerat, e trimis să-l caute. După mai multe eșecuri, acesta se întoarce cu o cătană în permisie. Soldatul declară că n-a auzit niciodată despre Flaubert, în schimb este foarte dornic să-l întîlnească pe Coppée.

Dan-Silviu Boerescu

stop-cadru

Un romancier și trei personaje

Romanul modern cunoaște formule extrem de variate, neputîndu-se opri asupra uneia anume. Eseist, dramaturg și prozator, Serafim Saka s-a folosit de acest drept pentru a scrie **Vămile**, unul din romanele de rezistență ale literaturii basarabene de azi. Apărut, mai întîi, în 1972, a fost revăzut în 1987 și a cunoscut o altă ediție, la București, recent, în editura „Ulise". Prima ediție i-a adus autorului o lungă dizgrație politică, fapt care l-a constrîns să se ocupe numai de traduceri, din literatura sovietică, îndeosebi. Considerat în condițiile violentei stagnări din deceniul al șaptelea, **Vămile** prezenta la suprafață un text foarte inocent ; în profunzime însă un sens ostil ideologiei colectiviste. Personajul în discuție este un arhitect, Delaoancea, care propusese demolarea centrului unui oraș, spre a construi locuințe moderne. Pentru oficialitățile politice ale timpului, profesiunea de arhitect a unui personaj literar era simbolică, pentru că, se considera, arhitectul semnifică un vizionar constructiv, din categoria acelora zișI „revoluționari", optimiști și avînd în față „viitorul". Și la noi, dincoace de Prut, un scriitor, G. Călinescu, și-a ales un arhitect drept personaj, pe Ioanide, din considerente asemănătoare. Ce se întîmplă însă cu simbolul oficial este cît se poate de semnificativ pentru tendințele reale ale textului lui Serafim Saka, precum, de altfel și pentru acela al lui Călinescu. Delaoancea este cu adevărat un profet și nu acceptă să intre în pielea unui manechin oportunist. Se ivește astfel cea dintîi vamă pe care arhitectul are a o trece, fără a reuși întru totul. Căci profețiile lui sînt adesea replici la circumstanțele imediate.

Pînă la un punct, Delaoancea nu se teme să viseze, reveria îl captivează și poziția lui preferată este cufundarea molatecă în primitoarea catifelare a unui fotoliu, cu mîinile încrucișate, într-o feneanță de tip oriental. Este vremea cînd gîndirea îi lucrează intens, într-un schimb gratuit al întrebărilor și răspunsurilor, ca un exercițiu de intelectualitate. Dar pentru că își permite acest lux, arhitectul trebuie să plătească alt tribut, pentru a nu rămîne descoperit. În consecință, așa cum procedase și înaintașul său Ioanide, el adoptă, cînd este cazul, un anume histrionism, mijloc de apărare și vamă totodată, oferit conștient pentru dreptul de a gîndi nestingherit.

Pornit pe acest drum, arhitectul are de înfruntat încă un obstacol, acela al închiderii în sine și al boicotării relațiilor cu ceilalți. Între **eu** și **voi** opoziția este categorică și rezultă dintr-o contrapunere de ordin etic. Reprezentant al elitei, Delaoancea nu admite răspunsurile univoce, deoarece are exercițiul despicării firului în patru. Deci „voi (...) aveți un singur răspuns pentru infinitul de întrebări și o singură întrebare la toate răspunsurile". Evident, personajul lui Serafim Saka apare drept un cavaler fără prihană, deviza lui fiind „ori total învins, ori pînă la capăt învingător". Cutezanță romantică și adolescentină, care constituie o nouă vamă pentru cel ce vînează cu obstinație absolutul. În societatea de tip colectivist, căreia îi aparține, Delaoancea este un intrus, deoarece îi repugnă „temporalitatea noastră arhitecturală". Ținta săgeții este cît se poate de precisă, astfel încît proiectul unei „case pentru toate timpurile" reprezintă o înfruntare a mărginirii ideologice a celorlalți. Arhitectul lui Serafim Saka este stăpînit de ideea zborului nestînjenit, a imaginației descătușate.

Dar trăsătura de căpetenie a lui Delaoancea mi se pare a decurge din respectul nemărginit față de legile firești ale naturii. Omul modern, afirmă în subtext Serafim Saka, nu are dreptul să le ignore, ci numai datoria de a le respecta. Legat de pămînt, de întreaga fire, arhitectul se simte pătruns de o forță ignorată de ceilalți. Aceasta îl îndreptățește să aspire la o desăvîrșire aproape imposibilă, anume desăvîrșirea personalității. Serafim Saka nu poate concepe decît un ins năzuind la perfecțiune. Delaoancea, copie fidelă a romancierului, plătește deci o ultimă și teribilă vamă, aceea a confruntării cu sine însuși. Înzestrat cu adevăratul har scriitoricesc, Serafim Saka nu propune nici un mod de rezolvare. Cel puțin în aparență lucrurile rămîn suspendate într-o incertitudine care izvorăște nu din stîngăcie, ci din aprofundarea adevăratei ratiuni a intelectualului, anume necontenita chestionare. Preopinentul personajului principal, un anume Gologan, a avut îndemînarea de a-și însuși „din naștere meseria de a trăi". Este și el arhitect, proiectîndu-se pe sine la alte dimensiuni decît colegul său, în principal fără a cunoaște gravitatea și dramatismul chestionării. Jovial, el place, cucerește, nefiind apăsat de morala existențială a lui Delaoancea.

Așadar, romancierul nu crede în existența unei soluții unice și, presupun, nici nu agreează o atare ieșire din impas. Lucrul principal, pare a opina el, constă în a căuta și provoca impasul. Altfel, toată viața se reduce la o trudă anostă. Desigur că, în plin brejnevism, o atare atitudine nu putea fi socotită decît subversivă — cum de altfel și era — iar autorul ei a fost trecut la partea sedentară, probabil pentru a-și cumini elanurile interogative. Și cînd personajul Delaoancea afirma că este cuprins de „greață față de viață", realizăm prezența unui intelectual parte dezabuzat, parte încrezător în el însuși, aflat la egală distanță între Camus și Sartre. Din nou o erezie inacceptabilă.

Dar, cu aceasta, se ridică o întrebare: să aibă **Vămile** mai mult o valoare de document istoric, sau romanul lui Serafim Saka prezintă interes și pentru cititorul din România zilelor noastre ?! Fără îndoială, tot ceea ce este omenesc și toată încărcătura de dramatism a unui astfel de omenesc nu pot fi străine nimănui. Dar astăzi, la noi, **Vămile** interesează, înainte de toate, prin dezbaterea, pe care o propune, asupra atitudinii intelectualului în societate : concesie ori inflexibilitate ; duritate față de tot mai numeroasele mediocrități, agresive prin definiție, sau ignorarea lor. Sînt doar cîteva din întrebările pe care le ridică **Vămile.**

Dar valoarea romanului lui Serafim Saka nu mi se pare a se afla numai în gravitatea interogațiilor pe care le cuprinde. Vădit ostil direcției realiste, textul realizează un exercițiu de forță, prin respectarea celor trei legi ale neoclasicismului : a unității de timp, de loc și de acțiune. Să facem o paranteză pentru a aminti că Serafim Saka este și dramaturg și atunci poate vom înțelege mai ușor alegerea lui. Romanul **Vămile** își derulează evenimentele într-un decor unic — apartamentul arhitectului —, în răstimp de douăzeci și patru de ore, cunoaște o singură dominantă de la început pînă la sfîrșit. Personajele sînt numai trei (Delaoancea, soția lui, Irina, și colegul Gologan), niciodată întrunite laolaltă. Formula este modernă și aparține romanului eseu, în care puțin importă dimensiunea caracteriologică. Ne aflăm în fața a trei scheme, destinate să vehiculeze opinii. Care opinii se înfățișează adesea sub formă de proverb, pentru a da mai multă greutate confruntării. Pe de altă parte, paremiologia constituie, pentru Serafim Saka, o posibilitate de a-și pune în valoare înclinația de moralist și, ca un scriitor de rară finețe, de a se prezenta în fața cititorului cu fraze limpezi, care, prin construcția lor, se apropie de acelea ale analiștilor români din deceniul al șaptelea.

Aș remarca, în încheiere, volubilitatea romancierului, dezinvoltura lipsită de ostentație în a mînui limba română, cu ale cărei cuvinte, silabe ori sunete pur și simplu se joacă. De altfel, ce libertate îi mai rămînea unui intelectual român, aflat într-un mediu vrăjmaș, decît libertatea îngemănării cuvintelor din limba maternă ? Prin **Vămile**, Serafim Saka s-a înscris, de aproape două decenii, printre intelectualii proeminenți ai spiritualității românești contemporane.

Dan Mănucă

MARGARET ATWOOD

S-a născut în 1939 la Ottawa. Romancieră, poetă și critic literar, Margaret Atwood este una dintre cele mai complexe și mai populare personalități literare ale Canadei. Remarcabila receptivitate analitică precum și onestitatea sa intelectuală se află la temelia operei sale literare originale și de o mare diversitate.

A publicat : Poezie — THE CIRCLE GAME (1966, distins cu Governor General's Award), THE JOURNALS OF SUSANNA MOODIE (1970), POWER POLITICS (1973), SELECTED POEMS (1976), TWO-HEADED POEMS (1979), TRUE STORIES (1981), INTERLUNAR (1984).

Proză : THE EDIBLE WOMAN (1969), SURFACING (1972), LADY ORACLE (1976), DANCING GIRLS (1978), LIFE BEFORE MAN (1979).

Critică literară : SURVIVAL : A THEMATIC GUIDE TO CANADIAN LITERATURE (1972). Antologie de poezie canadiană de limbă engleză : THE NEW OXFORD BOOK OF CANADIAN VERSE IN ENGLISH (1982).

Mariaj cu călăul

Ea a fost condamnată la moarte prin spînzurare. Un bărbat putea scăpa de-o astfel de moarte devenind călău, o femeie măritîndu-se cu un călău. Dar deocamdată nu există nici un călău ; așadar nu există nici o scăpare. Există doar o moarte ,aminată la nesfîrșit. Aceasta nu-i fantezie, e istorie.

A trăi în închisoare înseamnă a trăi fără oglinzi. A trăi fără oglinzi înseamnă a trăi fără de sine. Ea trăiește fără de sine, găsește o spărtură în zidul de piatră și, de cealaltă parte a zidului, o voce. Vocea străbate întunericul și nu are chip. Vocea aceasta devine oglinda ei.

Că să scape de moarte, moartea sa anume, cu grumazul strangulat și cu limba umflată, ea trebuie să se mărite cu călăul. Dar fiindcă deocamdată nu există nici un călău, mai intîi ea trebuie să-l creeze, trebuie să-l convingă pe bărbatul de la capătul vocii, această voce pe care n-a văzut-o niciodată, nici vocea nevăzînd-o pe ea, acest întuneric, trebuie să-l convingă să renunțe la chipul său, să-l schimbe pe masca impersonală a morții, a morții oficiale, cu ochi, dar fără gură, masca unui lepros lugubru. Ea trebuie să-i modeleze mîinile, să fie dispuse să răsucească funia în jurul grumazurilor menite strîngului, cum era și al ei, alte grumazuri, firește, în nici un caz al ei. Trebuie să se mărite cu călăul sau cu nimeni altul, dar asta nici nu-i chiar așa de rău. Cu cine altul s-ar fi putut mărita ?

Sînteți curioși să aflați de crima ei. A fost condamnată la moarte fiindcă a furat îmbrăcăminte de la stăpînul ei, de la nevasta stăpînului ei. Dorea să se facă mai frumoasă, dar, pentru slujnice, asemenea dorință era interzisă.

Ea își folosește vocea ca pe o mînă, vocea îi pătrunde prin zid, dezmierdînd și pipăind. Ce i-o fi putut spune oare ca să-l convingă ? El nefiind condamnat la moarte, îl aștepta libertatea. Care să fi fost oare ispita, aceea anume, care a izbutit ? Pesemne el voia să trăiască cu o femeie, căreia i-a salvat viața, o femeie care a scrutat adînc țărîna, însă l-a urmat înapoi la viață. Era singura lui șansă de a fi erou, cel puțin în ochii unei persoane, fiindcă dacă ar fi devenit călău, ceilalți i-ar fi disprețuit. El se afla la închisoare fiindcă îi rănise cu spada pe alt bărbat, la un deget de la mîna dreaptă. Și aceasta e tot istorie.

Prietenele mele, amîndouă femei, îmi spun poveștile lor, povești de necrezut, dar care totuși sînt adevărate. Sînt povești de groază și nu mi s-au întîmplat mie, încă nu mi s-au întîmplat mie, mi s-au întîmplat mie, dar noi ne-am detașat, ne privim necredința cu groază. Asemenea lucruri nu ni se pot întîmpla nouă, e după-amiază și lucrurile acestea nu se întîmplă după-amiaza. Necazul a fost, zise ea, că n-am avut timp să-mi pun ochelarii, și fără ei sînt oarbă ca un liliac, nici măcar n-am văzut cine a fost. Aceste lucruri se întîmplă, iar noi ne așezăm la o masă și povestim despre ele, ca în cele din urmă, să credem. Aceasta nu-i fantezie, e istorie, există numeroși călăi și de aceea unii dintre ei sînt șomeri.

El spuse : sfîrșitul zidurilor, sfîrșitul funiilor, deschiderea ușilor, o cîmpie, vîntul, o casă, soarele, o masă, un măr. Ea spuse : sfîrc, brațe, buze, vin, pîntece, păr, pîine, coapse, ochi, ochi.

Amîndoi s-au ținut de cuvînt.

Călăul nu-i băiat rău, în definitiv. Se duce la frigider și strînge resturile de mîncare, deși nu șterge ce varsă din întîmplare. El își dorește numai lucrurile simple : un scaun, cineva care să-i tragă pantofii, cineva care să-l privească în timp ce vorbește, cu admirație și teamă, recunoștință, dacă se poate, cineva în care să se cufunde pentru odihnă și reînnoire. Lucrurile astea se pot obține foarte lesne însurîndu-te cu o femeie care a fost condamnată la moarte de către ceilalți oameni, fiindcă și-a dorit să fie frumoasă. Există o mare varietate.

Toți au zis că el a fost un prost.
Toți au zis că ea a fost femeie isteață.
Foloseau cuvîntul a prinde în laț.

Ce și-or fi spus oare, cînd, pentru prima oară, s-au trezit singuri împreună în aceeași încăpere ? Ce-o fi spus el după ce ea și-a scos vălul, văzînd că ea nu e o voce, ci un trup și prin urmare finită ? Ce-o fi spus ea cînd a descoperit că a părăsit o încăpere zăvorită pentru alta ? Au vorbit despre iubire, firește, deși asta nu le-a dat de lucru pe veci.

Adevărul e că nu există povești pe care le-aș putea spune prietenelor mele, ca să le facă să se simtă mai bine. Istoria nu poate fi ștearsă, deși ne putem alina, făcînd speculații pe marginea ei. Pe vremea aceea nu existau călăi-femei. Pesemne nici n-au existat vreodată, așa că nici un bărbat nu și-a putut salva viața prin căsătorie. Deși o femeie putea, în virtutea legii.

El spuse : picior, cizmă, poruncă, oraș, pumn, drumuri, timp, cuțit. Ea spuse : apă, noapte, salcie, funie, păr, lut, pîntece, peșteră, carne, giulgiu, deschisă, sînge.

Amîndoi s-au ținut de cuvînt.

Notă : În Québec, în secolul al optsprezecelea, singura cale, pentru cineva condamnat la moarte, de a scăpa de spînzurătoare era, pentru un bărbat, să devină călău, iar pentru o femeie, să se mărite cu un călău. Françoise Laurent, condamnată la moarte pentru furt, l-a convins pe Jean Corolère, din celula vecină, să ceară postul vacant de gîde și să se însoare cu ea.

Prezentare și traducere de
Lucia S. Retegan

Urmare din pag. a 16-a

Paragraful 202

mente împotriva mea. În schimb, dacă în același loc tărăboiul îl fac eu și respectivul director mă denunță, e foarte probabil că voi fi acuzat pentru săvîrșirea unui act de turbulență).

5) Ușor se poate întîmpla și adeseori se și întîmplă să fie folosit în scopul unor răfuieli personale: e de-ajuns ca domnul A., dușmanul domnului B. să se bucure de o poziție mai bună și să declare că a fost indignat de comportamentul domnului B. — și pe loc i se atîrnă de gît domnului B. **două sute doi-ul** (fie și numai pentru faptul de a-și fi înjurat șeful sau condițiile de viață, de a fi folosit un cuvînt ordinar, de a avea alte deprinderi — de a cînta pe scara imobilului sau de a permite tot acolo cîinelui său să latre).

Totul demonstrează că paragraful 202 (al Codului nostru penal) a luat naștere și a evoluat ca unul dintre nenumăratele instrumente cu ajutorul cărora puterea centralistă (inițial vădit țaristă, azi și a noastră) îi ține pe cetățeni într-un șah etern. Oamenii, ce-i drept, nu știu prea multe despre acest paragraf, dar, fără îndoială, îl simt plutind în aer E un paragraf ce sugerează oglinda fidelă a unei puteri nespus de bucuroase atunci cînd oamenii nu se întîlnesc prea mult (firește în măsura în care nu e vorba de întîlniri pe care ea însăși le organizează și le controlează), cînd, în măsura posibilităților, nu se duc nicăieri, și dacă totuși se duc au acolo o atitudine liniștită, discretă și umilă. A unei puteri căreia îi convine cînd oamenii se urmăresc, se supraveghează reciproc, și se tem unul de altul. A unei puteri care concepe societatea ca pe o turmă a cărei obligație este aceea de a fi în permanență îndatorată și recunoscătoare pentru faptul de a avea ceea ce are.

M-ar interesa cîți oameni zac în pușcărie în temeiul paragrafului 202 și pentru ce anume se află acolo, concret. Nici unul nu este considerat deținut politic și, de fapt, nu se știe nimic despre ei. Datele concrete privind aplicarea acestui paragraf ne-ar spune, poate, mult mai mult despre caracterul puterii sociale, decît ne spun în această privință cunoscutele date despre aplicarea paragrafelor politice. Cum putem ști cîte manifestări mărunte ale nemulțumirii cetățenești au fost lichidate cu ușurință și repeziciune prin folosirea acestui procedeu, cîte răfuieli personale, mascate printr-o loialitate servilă, au fost rezolvate în acest fel; cîtor oameni lipsiți de putere și de apărare li s-a distrus viața pentru niște prostii, pe care omul puterii le poate face zilnic la discreție; cîți sînt, printre cei condamnați, victime tipice ale samavolniciei și ale practicilor represive ale puterii care nu suportă nici un fel de manifestare sau împotrivire originală, nici o abatere de la modul de viață, de comportare și gîndire standard? Dar nu numai atît; se poate aprecia în vreun fel, cum a contribuit, în general, acest paragraf la nivelarea, uniformizarea, decolorarea și modificarea vieții? Ce merite a avut pentru folosirea delațiunii, pentru avîntul compromisului egoist, al indiferenței, al înfricoșării generale și pentru decăderea bucuriei spontane a vieții.

Repet încă o dată — nu e un gest frumos să izbești cu piciorul în ușile localurilor de noapte și orice societate trebuie să se împotrivească într-un fel haimanalelor care săvîrșesc asemenea fapte. Asta-i o treabă.

Dar omiprezentul, alunecosul și total indecentul paragraf 202, folosit oricînd și împotriva oricui — și, în plus, aflat în mîinile **lor** — e altă treabă.

În jurul proceselor politice e multă muncă și se face multă zarvă. De altfel, nimeni nu prea le dă crezare. **Două sute doi-ul** e din toate punctele de vedere mai practicabil: la urma urmei cine-i dispus să ia apărarea unor haimanale ?

În același timp, posibilitățile lui sînt nelimitate: o dată va fi de-ajuns un zîmbet firav, un „ura" cu voce stinsă o clipă de meditație suspectă, altă culoare a cravatei.

E, categoric, un paragraf cu perspectivă.

E, ca să zicem așa, paragraful viitorului.

Paragraful anului 1984.

La finele anului 1977 mi s-a iertat — deși cu prețul unei umiliri destul de întristătoare — izbitul cu piciorul în ușa localului de noapte. Mi s-ar ierta, oare, astăzi?

17 ianuarie 1978

moda, altfel

Jocuri vinovate (I)

Viața n-a fost niciodată „all work and no play". Și așa și de aceea au apărut **turniruri**le ; apoi, vînătoarea fastuoasă, apanajul puterii, defulare a celor care nu se mulțumesc să ucidă numai principii morale ce servesc aspirația iubirii dintre oameni sau susținători ai acestor principii — căci sînt conștienți că sînt vînați și că puterea are arme potrivite, ci și bestii frumoase care să le aducă glorie, coarne de cerbi, blănuri scumpe și lenevoase, cîntece exaltate și alte cele.

Fastul organizat al uciderii animalelor, ca sportivitate, ca mijloc de a impune puterea socială și asupra naturii dintr-un domeniu posedat, fastul ritual al diferitelor credințe — ca mijloc de impresionare, derutare, înspăimîntare prin imagini ce se voiau nu numai acceptate ci chiar glorificate, sînt hiperbole de vînători regale.

Turnirurile (moda lor a omorît mai mulți cavaleri decît o revoluție) erau lupte între două echipe de cavaleri, egale ca număr de participanți sau între doi cavaleri. Înaintea spectacolului efectiv, fiecare cavaler trebuia să jure solemn că intră în luptă numai de dragul exercițiului armelor și nu pentru a-și satisface certuri sau răzbunări personale. În ciuda acestor precauții întîlnirea devenea adesea o luptă pe viață și pe moarte. Despre un turnir din 1240 citim că șaizeci de cavaleri au fost uciși, unii fiind înecați, sufocați în praf, alții striviți de cai în mijlocul înfruntării. În **Ivanhoe**, Sir Walter Scott descrie un turnir la care a fost prezent Prințul John. În 1274, Eduard I, cu cavalerii săi au susținut un turnir împotriva contelui de Chalôns și a nobililor burgunzi. Lupta a fost atît de crîncenă încît a murit majoritatea participanților. Marii prelați au încercat, din cînd în cînd, că pună capăt acestor crime gratuite și organizate dar n-au avut succes. Existu și turniruri prietenești dar foarte rar... Acestea erau prilejuri de a expune modele vestimentare, coifuri, cămăși și ciorapi de zale, centuri de fier sau oțel.

Privind desenele rămase, omul de azi e cuprins de milă pentru cai, pentru felul în care eleganța lor firească era strivită, umilită sub hainele prețioase, încărcate, greoaie, cu care erau împodobiți.

Chaucer, în **Povestea lui Sir Thomas**, ne descrie cu amănunte ținuta unui cavaler din acele ciudate timpuri.

Pe vremea lui Henric al VI-lea (1422) și mai ales pe cea a lui Henric al VII-lea (mai înțelept și mai prudent), după „războaiele trandafirilor", hainele de metal au înțepenit trupul cavalerului, pentru a-l apăra, lăsîndu-i doar libertatea membrelor (vezi o broască țestoasă !) ; coifui e garnisit cu isterii de pene ; calul e eliberat de broboadele sinistre și e alintat cu penaje identice celor purtate de căiărei, cu harnașamente-bijuterii, frîuri bătute cu pietre scumpe, sa de piele sau blană cu rezemător tapisat cu broderii de lînă sau mătase, zăbale și scărițe de argint, ghirlande și fuioare mătăsoase pentru împletitul cozilor.

Și cît extaz ființau cînd făceau „turul de onoare"... !

Corina Cristea

VÁCLAV HAVEL

PARAGRAFUL 202

era într-o duminică pe la miezul nopții și, împreună cu doi prieteni, căutam un local în care să putem bea un pahar cu vin. Spre marea noastră uimire l-am găsit; și nu numai că era deschis și duminica, dar era deschis pînă la ora unu! Ușa — cum se întîmplă de obicei era încuiată — așa că, am sunat. Nimic. După un timp am mai sunat o dată. Din nou nimic. După o pauză mai lungă ne-am încumetat să ciocănim în ușă, cu decență. Iar nimic. Cînd tocmai ne pregăteam să plecăm, ușa s-a deschis brusc, firește nu pentru noi, ci fiindcă ospătarul își conducea afară un prieten. Am profitat de ocazie și l-am întrebat politicos dacă n-ar fi și pentru noi o masă liberă. Nici nu s-a învrednicit să ne spună că toate mesele sînt ocupate sau că nu mai au chef de oaspeți sau că dumnealui lasă să intre în local numai prieteni, cunoscuți sau pe oricine altul; pur și simplu nu ne-a răspuns, nici măcar n-a clătinat din cap, și, fără măcar să ne privească, ne-a trîntit ușa în nas.

Desigur, pînă aici, nimic demn de remarcat în această poveste: asemenea scene se petrec la Praga, noapte de noapte, în dreptul celor mai multe dintre puținele cîrciumi și vinării care au mai rămas și pentru cetățeanul de rînd.

Deosebit e ceea ce a urmat: pe mine m-a apucat furia. Dacă spun că e ceva deosebit, o spun pentru că de felul meu nu sînt cîtuși de puțin impulsiv și că asemenea crize de furie subită, cînd mi se face negru înaintea ochilor și sînt în stare de lucruri pe care nu le fac niciodată și care nu mi se potrivesc de loc, mă cuprind, într-adevăr, foarte rar, aș spune o dată la șapte sau zece ani. Caracteristic în toată povestea e că această furie nu e provocată niciodată de niște lucruri importante (ca de pildă cînd sînt arestat, cînd sînt calomniat în public, cînd mi se ia locuința etc.), ci întotdeauna de niște lucruri absolut mărunte, meschine (în armată un soldat pe nume Ulver mi-a pus în glumă o piedică și eu m-am apucat, așa, din nimic, să-l snopesc în bătaie). În sensul acesta criza din fața localului de noapte a fost fidelă tradiției mele personale.

Nu exclud faptul că nimicul care are darul să mă irite în asemenea hal joacă adeseori doar un rol de substitut și că acesta trage, cum se spune, ponoasele pentru toate acele lucruri importante care nu sînt în stare să mă scoată din sărite. S-ar putea ca undeva, în substratul sufletului meu liniștit, să existe o baterie secretă care se încarcă încetul cu încetul și, atunci cînd potențialul acestei irascibilități acumulate în asfăcat de guler și, cu ajutorul prietenului său, m-a tîrît în local unde s-au apucat amîndoi să mă tăbăcească în lege, strigînd în acest timp că sînt un vagabond, un derbedeu sau cam așa ceva, și vor chema poliția ca să-mi ardă cîteva peste bot. Întrucît furia mea apucase de mult să se descarce, am adoptat o comportare realistă, adică, lașă: nu m-am împotrivit, nu le-am opus nici o rezistență. Realismului meu îi datorez faptul că după un timp povestea a încetat să-i mai amuze, m-au azvîrlit înapoi în stradă și eu am scăpat din toată tărășenia teafăr și neprihănit. Revolta mea oarecum pripită și nesocotită împotriva unei umilinți minore (a faptului că ospătarul nu s-a învrednicit să ne răspundă) a rămas, deci, fără urmări mai grave numai datorită împrejurării că am acceptat în tăcere o umilință cu mult mai mare (aceea de a mă fi lăsa snopit în bătaie).

Ce s-ar fi întîmplat însă dacă m-aș fi comportat ca un bărbat și m-aș fi împotrivit?

1) Aș fi plătit, probabil, în primul rînd acel tribut care se plătește de obicei pentru un asemenea act de bărbăție: aș fi pierdut o ureche și cîteva măsele, m-aș fi ales cu nasul rupt și cu o mînă frîntă, cu ochii „monoclați" și cu haina plină de sînge.

2) Mai grav ar fi fost, bineînțeles, dacă, ținîndu-se seama de faptul că întreaga poveste am început-o eu, izbind cu piciorul în ușă, aș fi fost, în mod evident, învinuit, acuzat și deci și condamnat pentru acte de turbulență, potrivit paragrafului 202 din Codul penal și astfel mi s-ar fi atîrnat de gît o a doua tinichea (în măsura în care acest lucru ar fi fost cu putință și nu m-aș fi ales pe chestia asta direct cu pușcăria pe o perioadă însumînd ambele pedepse, înplus cu acel „avantaj" pentru mine, de a nu fi de data asta „politic").

3) În ziarul Vecerni Praha ar fi apărut un scurt foileton despre isprăvile vicleanului luptător pentru drepturile omului în fața intrărilor în localurile de noapte pragheze.

4) Mulți oameni chibzuiți și prevăzători ar fi spus: așa-i trebuie; totul i se trage de acolo că se poartă ca o haimana.

Așadar, nimic din toate astea nu s-a întîmplat. Dar eu am înțeles că paragraful 202 pîndește la tot pasul și că în fiecare dintre noi el are o mai mare sau mai mică misiune diplomatică. Și am mai înțeles și cercul vicios în care un om mai temperamental poate fi proiectat de acest paragraf. Băgați de seamă:

1) Faza întîi: avîntul umilirii generale favorizează crearea condițiilor prielnice ca unui asemenea om să-i slăbească într-o bună zi nervii, și să săvîrșească un „act de turbulență" moderată.

2) De îndată ce acest lucru i se întîmplă, e expus, din toate părțile acelora care umilesc, unei noi și infinit mai grave umilinți și, dacă nu e în stare să adopte o atitudine „realistă", așa cum am procedat eu, atunci se împotrivește. În felul acesta, firește, se face vinovat de un „act de turbulență" substanțial mai grav (dacă nu chiar „de un atac împotriva unui agent al ordinei publice").

3) Oricît de pedepsit ar fi, triumful e din nou de partea umilinței, de data asta cea mai gravă. Dacă e vorba de un om cu adevărat temperamental, acesta se trezește pe calea cea mai bună a unui „act de turbulență", ale cărui consecințe mi-e teamă să le aprofundez.

Unde e capătul acestei povești?

Nu e oare caracteristica acestui cerc vicios unul dintre procedeele de a-i mîna pe oameni spre doritul „realism", inclusiv la renunțarea la propia onoare și demnitate și la acceptarea comandamentului moral, azi aproape oficial: „nu stinge acolo unde nu arde"? (Un prieten de-al meu a fost condamnat la vremea lui, pentru „act de turbulență" fiindcă i-a tras o palmă unui cetățean care-i jignise prietena).

Toată lumea știe că oamenii nu-și pot permite să se pălmuiască între ei după bunul plac sau să izbească nepedepsiți cu piciorul în ușile vinăriilor. Cu toate acestea mie paragraful 202 mi se pare într-un fel, suspect. Am vorbit nu de mult despre asta cu un jurist care mi-a spus că acest paragraf e un „import din răsărit", care la noi nu are o tradiție juridică. Nu e, ce-i drept, un paragraf cu caracter politic, dar e vlăstarul unui anumit mod de a guverna. De altfel, are multe elemente comune cu paragrafele politice:

1) E foarte elastic: act de turbulență poate fi socotit în esență orice, dacă se găsește cineva să declare că a fost indignat de cutare sau cutare poveste (un adevărat paradis pentru denunțători).

2) Modul lui de folosință depinde, mai mult decît e sănătos, de climatul politic și spiritual al epocii. (Dacă, în 1963, cînd a inaugurat prima expoziție a lui Jiri Lacina, criticul Ivan Irous ar fi avut o conduită de zece ori mai șocantă decît în anul 1977, cînd i-a inaugurat o altă expoziție, nimănui nu i-ar fi dat prin minte atunci să-l bage în pușcărie pentru un pretins act de turbulență, așa cum i-au făcut acum).

3) Ușor poate fi și, de altfel, adeseori este folosit în scopul represiunii politice. Cunoaștem, doar, unele cazuri din împrejurimile noastre cele mai apropiate: e nevoie să condamni o formație muzicală neconformistă? E acuzată de acte de turbulență ! E nevoie să împiedici un grup de tineri să se întîlnească la cineva acasă? E sucifient să-l arestezi pe amfitiron pentru acte de turbulență — o motivație faptică se născocește oricînd, iar un martor „indignat" se găsește cu ușurință! E nevoie să persecuți un **artist ?** E suficient să-l surprinzi că a băut un pahar în plus, după care i s-a făcut rău într-un tramvai pustiu — și gata actul de turbulență! (Cîți „turbulenți" ar fi oare în cercurile **establishementului,** dacă acest paragraf ar fi aplicat deopotrivă și în ceea ce-i privește!?! Sau invers: ce ne-ar mai fi rămas din avangarda interbelică dacă pe atunci ar fi existat **două sute doi-ul** și dacă puterea burgheză din acea vreme l-ar fi folosit ca instrument de represiune politică?

4) Depinde de bunul plac al puterii cînd se emite și cînd nu se emite actul de acuzare potrivit paragrafului în cauză (Dacă, de pildă, directorul unei importante întreprinderi pragheze face tărăboi în Piața Vaclav și povestea are darul să mă indigneze în asemenea hal încît mă duc și depun împotriva lui o plîngere penală, cei de la procuratură nu vor face decît să zîmbească sau — ceea ce-i mai mult decît probabil — vor trimite plîngerea direct lui Martinovsky ca s-o adauge la colecția sa de docu-

În românește de
Jean Grosu

Continuare în pag. a 15-a

față și profil

Vocea

Pînă în 1990 ura mea față de regimul comunist și față de slugile lui era destul de abstractă. Deși „prinsesem" iernile bucureștene 1985—88 și era să prind și ceva vegetație pe piept în decembrie 1989 (ca românul imparțial ieșit, naiv, la revoluție), nimeni nu-mi povestise foarte clar ceva absolut oribil și concret despre comunismul românesc iar despre „obsedantul deceniu" aflasem din „obsesiile" edulcorate apărute cu voie de sus după '65. Cei din familie care trecuseră pe la canal tăceau.

Auzeam uneori o voce care rostea cuvintele foarte precis și foarte repede, tinerește, dar nu puteam să reținem decît fapte disparate. Știam că e vocea lui Paul Goma și citisem, la 15 ani un articolaș al lui apărut îndată după cutremur, parcă, nu știu cum, în presă. Nu știu însă cine, dar bănuiesc de ce, mă convinsese pe atunci că literatura exilaților e memorialistică fără valoare literară, scrisă din complexe. Nu mai țin minte cum de am crezut asta încă mulți ani.

După ce am citit cîteva dintre cărțile lui Paul Goma, apărute la noi și apoi pe toate, perspectiva mea s-a schimbat. A suferit trei modificări : ura față de regimul comunist a devenit concretă, am constatat (nu fără durere întrucîtva) că prozatorul cel mai bun al României a scris și a publicat 20 de ani în afara ei ratînd ocazia de a fi și cel mai important pentru generația următoare rămasă astfel într-o subtilă ingenuitate nesubstanțială și, în sfîrșit, am constatat, în fața unor fapte dezarmant de verosimile în simplitatea lor, că unii oameni pe care îi stimam sînt discutabili ca autori iar unii autori discutabili sînt, ca oameni, pur și simplu niște porci.

Aceasta este de altfel încheierea tragică pe care cititorul lucid o trage, după lectura cărților lui Goma, în legătură cu o imensă halcă de viață românească (cincizeci de ani ca popa !) : nimic din eventuala măreție a sfîșierii din **homo homini lupus,** ci totul în sunetul monoton al grohăielii. Homo homini porcus !

Pentru mine, Paul Goma nu are nici față, nici profil. Este numai o voce captată printre pocnetele bruiajului, asociată definitiv cu vocile care anunțau intrarea rușilor în Praga, intrarea lor în Afganistan, greva minerilor, mitingul brașovean din '87 și, în sfîrșit, „la Timișoara se trage în populație" ! Bruiajul acesta însoțește inevitabil vocea interioară a lecturii cînd citesc **Patimile după Pitești** sau **Bonifacia** (cele mai bune romane ale sale). De văzut, nu l-am văzut niciodată.

Un important paradox : biografia și reconstituirile lui Paul Goma cuprind evenimente nu atît de tragice, ci atît de (est-european) încît își pierd definitiv semnificative pentru absurdul românesc aspectul particular sau anecdotic așa cum **Străinul** lui Camus nu este un fapt divers de rubrică judiciară deși, de fapt, este. Absurdul lumii lui Paul Goma face perfect pandant celui al lui Caragiale. La acesta din urmă irupea absurdul într-o lume fericită, trivialitatea și mitocănia într-o „belle époque". La Goma verticalitatea morală țîșnește ca un edificiu absurd într-un univers al porcăriei generalizate.

Un motiv personal de satisfacție : în **Bonifacia** (p. 6) personajul „Alec" se entuziasmează de „aprobarea ediției a doua". Naratorul îl felicită : „La mai a... zecea". Și Alec încrezător : „Puțintică răbdare, vine și a zecea". Ce dovadă mai bună că Dumnezeu nu bate cu bățul și are căile lui ?

În interviurile din ultimul timp l-am auzit pe Paul Goma cu aceeași voce grăbită și tinerească. Are exact vîrsta tatălui meu.

Horia Gârbea

REDACȚIA și ADMINISTRAȚIA : București, Calea Victoriei nr. 133, tel. 59 67 60
Tiparul executat la Imprimeriile Coresi
10 lei

BIBLIOTECA „ASTRA"

BIBLIOTECA „ASTRA"
SIBIU

Luceafărul

Săptămînal editat de Uniunea Scriitorilor din România

Serie nouă • miercuri, 14 august 1991 **33 (81)**

Cercuri și linii pe harta politică (II)

Să mergem mai departe. PNȚ-CD, principalul partid din opoziție, se află într-o vizibilă creștere de popularitate, și asta în primul rînd grație verticalității, consecvenței și echilibrului dovedite din decembrie '89 încoace de liderul său, dl. Corneliu Coposu. În schimb, în interiorul acestui partid pare să continue atitudinea de indiferență față de condiția moral-politică a unor aderenți de marcă, de unde și umbra de suspiciune ce persistă asupra întregii formațiuni. O ieșire din ambiguitate e mai mult decît necesară tocmai pentru a pune în acord conduita ireproșabilă a liderului cu a celorlalți membri din conducerea partidului. Recentele întîmplări de la ziarul „Dreptatea" sînt cel puțin contrariante dacă nu cumva semnifică o adîncire a ambiguității și o tentativă de izolare a liderului însuși. Curînd, se va vedea P.N.L., datorită jocului riscant de-a „uite-l, nu-e" al dlui Radu Câmpeanu a coborît mult sub cota dinaintea alegerilor din mai '90 și o redresare — dorită de multă lume pentru că programul liberal e, totuși, cel mai în pas cu vremea — nu se va putea realiza dacă interesele personale nu vor declina în favoarea celor de program și dacă retorica impecabilă a parlamentarilor acestei formațiuni — de departe cei mai buni vorbitori din cele două camere — nu-și va lua ca aliat consecvența atitudinilor politice. U.D.M.R.-ul, ca partid etnic — o curiozitate în lumea europeană ! — e sortit să rămînă, orice ar face sau aproape orice, cu același număr de votanți, deci cu aceleași locuri în viitorul parlament. Mișcarea ecologistă, nereușind să se coalizeze cu ea însăși (adică MER și PER) nu mai contează decît ca „tovarăș de drum" al partidului de guvernămînt, în vreme ce, în aceeași situație fiind, P.N.L.-a.t. mai poate spera — în virtutea tinereții și competenței liderilor săi — la o regăsire de ceasul al doisprezecelea a probității și orgoliului. P.U.N.R.-ul, devotat „Vetrei Românești", devotată, la rîndu-i, „României Mari", ambele devotate trup și suflet dlui Iosif Constantin Drăgan, ar putea să obțină multe procente în viitoarele alegeri după cum s-ar putea să nu obțină nimic. Totul depinde exclusiv de trezirea la realitate a simpatizanților de acum care n-ar fi exclus să bage de seamă la un moment dat — numai să nu fie prea tîrziu — încărcătura ideologică profund ceaușistă a naționalismului practicat de formațiunea preferată.

Din afara parlamentului șansa de a cădea în ridicolul absolut o are „partidul România Mare", produs al unor condeieri demni de atenția psihiatrilor. P.S.M.-ul dlui Verdeț nu trebuie neglijat, dar creșterea numărului de aderiuni e condiționată, paradoxal, de atitudinea partidelor din opoziție față de milioanele de foști membri ai PCR, pe de o parte, și de atitudinea partidului de guvernămînt față de protecția socială în această perioadă de criză economică și de tranziție spre economia de piață. În fine, Partidul Alianței Civice, recent creat, ar putea reprezenta o forță politică majoră a viitorului, dacă virtuților deja atestate — echilibru, luciditate, competență, moralitate și intelectualitate — le va adăuga încă una, absolut necesară : charisma, capacitatea de a seduce mulțimea printr-o rostire pe limba ei. Asta cere un mare efort propagandistic și organizatoric dar e un efort ce merită a fi făcut întrucît această formațiune are datele așa-zicînd native pentru a deveni o veritabilă alternativă politică.

„L"

În pag. 16, proză de

EDVARD RADZINSKI

În cartierele noi

Niciodată nu bat clopote în cartierele noi
zilnic pleacă cineva dintre noi și nu știm
aici copiii sunt muște lipite de geam zilnic
învață alfabetul tăcerii și noaptea visează
cai albi săltînd pe pajiști verzi cu fîntîni
în cartierele noi vezi numai fier și forme pustii
un milion de inimi plutesc pe un singur vapor
fără apă fără stele fără busolă unde-i țărmul
întreabă o gură palidă vom ajunge vreodată
domnule amiral de beton ?

1969

Petre Stoica

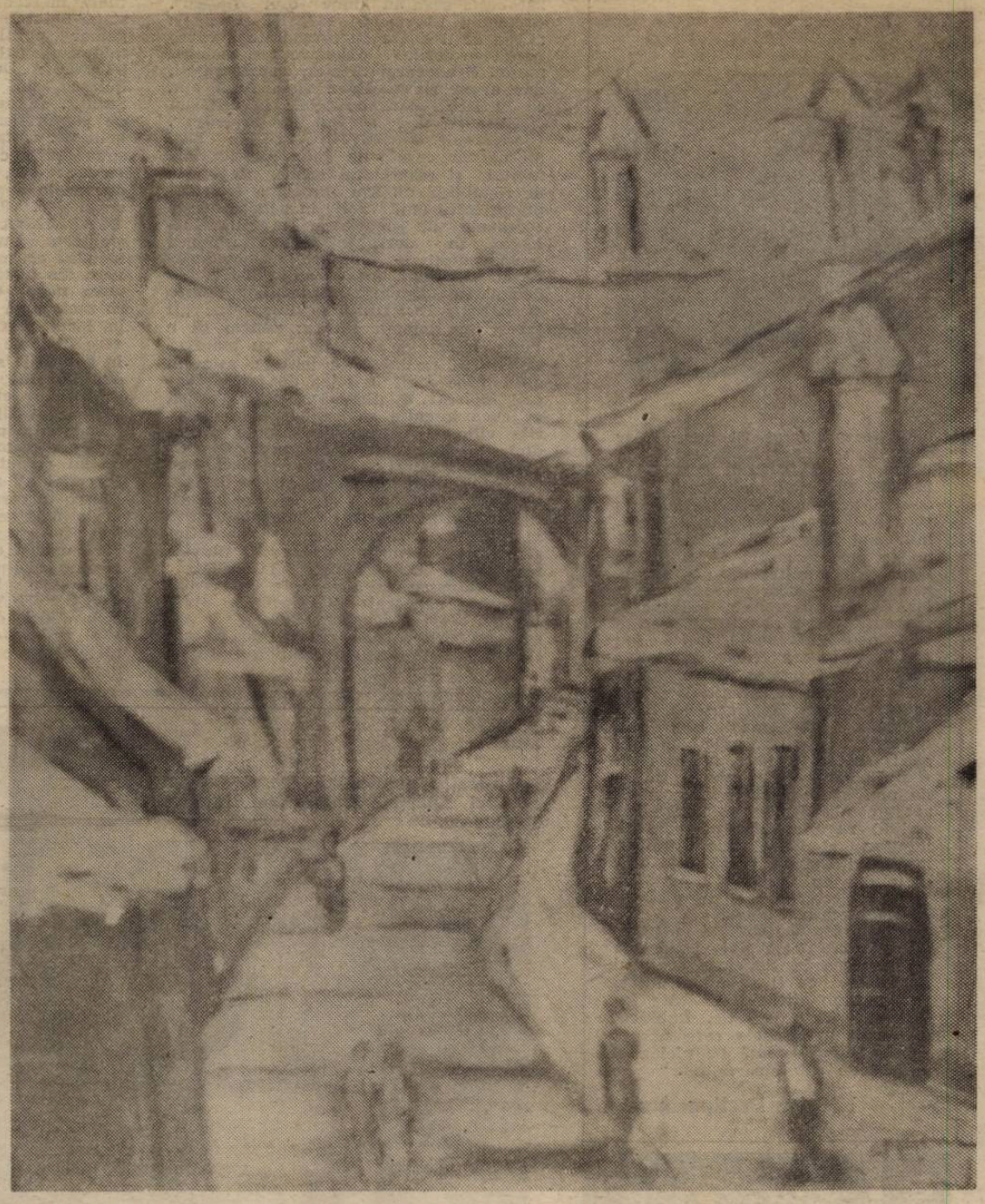

Număr ilustrat cu reproduceri după lucrări de Coca Mețianu

Luceafărul

Director
LAURENȚIU ULICI

Redactor șef adjunct
EUGEN URICARU

Secretar general de redacție
MIRCEA CROITORU

semn

Împachetări cu nămol de Styx

Fiecare zi ne aduce vești noi. Ani de zile ne-am obișnuit cu ideea că-n viețile noastre nu se mai întîmplă nimic, am stat încremeniți într-un proiect irealizabil al altcuiva și iată că, deodată... dar chiar în fiecare zi să fim bombardați!

Ani de zile am învățat să ne ținem gurile cu palmele noastre proprii, ca nu cumva să spună — ele singure? — ceea ce nu trebuiau să spună și, acum cînd ne-am luat la purtare dreptul de a ne spune părerile, din umbră cineva ne gîndește din nou. Și nu este propria-ne umbră, de care să ne temem în continuare, e chiar umbra lungă a revoluției din octombrie și de la 23 august, care se scurge pe urmele noastre și ne urmează „în tot locul", precum „vînturile, valurile". Cei din alte lumi, libere, pe care-i cunoaștem, vrînd-nevrînd, în împrejurările contemporane, se miră că am putut să ne ținem gurile cu palmele. Și noi ne mirăm, acum, cînd totuși nu mai e chiar ca înainte. Știind însă că **după** totul ți se pare simplu, inexplicabilă spamia de-atunci, ție însuți

un viteaz ignorat îți apari. Dar oare ei, cei din lumile mult mai libere, n-ar fi făcut la fel? te întrebi. Și imediat îți spui că, oricum, asta nu te scutește nici de propriu-ți orgoliu și nici de celălalt, mai lung, mai definitiv. Că nu te poate consola nici măcar lașitatea manifestată a altora, necum cea — doar presupusă — a lor. Și un val amar și se revarsă „în suflet și-n simțiri", fiecare veste nouă, informație zilnică sau cotidiană, se convertește în această apă corozivă pentru minte și inimă sau minte și literatură. Citești în cărțile unor Ion Ioanid, Teohar Mihadaș, Paul Goma la ce chinuri era supus trupul și sufletul nepregătit să se predea bolșevicilor, și-n România ca și aiurea, și tot nu poți să te ierți că ai așteptat acest bombardament în tăcere sau scriind negația doar pe peretele interior al ființei tale. Mulțumești lui Dumnezeu că n-ai fost și tu dus cu ochelari negri în jeep-ul Securității și te gîndești că poate era mai bine...

Bomdardat de știri și nenorociri aparente, care sînt însă foarte vii în viața ta, astfel te scufunzi în trecutul ce ți se oferă, iarăși generos sub etichete de toate felurile și toate culorile. Îmbrăcat tu însuți în etichete care se pot smulge numai odată cu pielea și carnea de sub ele. Astfel.

Nicolae Prelipceanu

dictatura personală

Irațiuni de stat

Atacați la propria identitate, suportînd cadențe politice prea rapide în întreprindere, scăpăm cumva din vedere **dedesubturile** faptelor : normal, odată ce oficialii oferă vorbe învăluitoare, oferă ce e la suprafață, din ce e oricum descoperit în tot ce e eveniment reprobabil, solicitați de publicitate. Dedesubturile **mirșave ale faptelor** fiind ținute **în secret din „rațiuni de stat"**... Vai, cînd abia „rațiunea este întreaga realitate" (Hegel), nu ? Realitate politică post revoluționară românească irațională, nu credeți?

Am scris, revoltat, în ultimele numere ale „Luceafărului" despre manifestanții pașnici din 18 februarie 1990 arestați în Piața Victoriei și eliberați, ireal, la 13 iunie 1990 de manifestanții pașnici ai Pieței Universtății, dn Poliția Capitalei, unde fuseseră „uitați"... Manifestanți din 18 februarie și 13 iunie ce au devenit victime ale unor provocatori ai Puterii-instaurate-abuziv-în decembrie — 1989! Acești provocatori profesioniști ai „forțelor obscure care servesc Puterea", ce au spart geamuri, au rupt fălci, atleți bine plătiți ce au rupt incredibil grilaje metalice, distrugînd intrarea în clădirea Guvernului (unde își făceau veacul, atunci și instituția prezidențială provizorie) sau au forțat toate intrările în clădirea Poliției Capitalei, după asedierea ei : manifestanți pașnici arestați, pomeniți la 18 februarie fiind simpli privitori cu mîinile goale, ce au pătruns în clădirea deja violată a fostului Consiliu de Miniștri fie din curiozitate sau aventurism neviolent, fie sub presiunea celor furioși din spate, o masă compactă de **nemulțumiți starea revoluționară**, cu iluziile ei de dreptate și libertate, continuînd... Cînd, din 19 februarie 1990, odată cu desfășurarea trupelor civile de contramanifestanți — F.S.N. pe străzile Capitalei, se poate considera, practic, perioada de toleranță și demnitate cîștigate în decembrie 1989 cu sînge...

La 18 februarie 1990, Puterea Provizorie, făcînd scăpați pe adevărații vinovați ai agresiunii asupra sediului actual al Guvernului și arestînd nevinovați nu tocmai de ochii lumii să plătească pagubele — altfel, pagube incluse în scenariu, acestea fiind prețul păstrării Puterii— , bieți țapi ispășitori, și să dezamorseze extraordinara manifestație anticomunistă, perfect articulată, explozivă din seara de 18 februarie 1990, reușind pînă azi să ducă de nas (deși a devenit Putere „aleasă liber de popor" de un an) opinia publică, spre disperarea celor pățiți, nerăzbunați legal, prinși și bătuți în mod bestial atunci, ținuți în taină în beciuri fără judecată, înfometați, declarați dispăruți... Pînă la 13 iunie 1990 cînd, printr-o ironie a soartei, copii, femei, tineri vor fi ajutați de „golanii" Pieței Universității să „evadeze" din infernul carcelar neocomunist... Voi reveni.

Regret iar, am lungit nepermis partea introductivă la povestea celor doi foști „golani" arestați ai Pieței Universității ce m-au **ales** peste noapte să le fiu naș religios, după ce am ratat momentul de a le fi martor la căsătoria religioasă din 10 mai 1991. Doi foști „golani", personaje ale **Jurnalului unui martor** („carte" a mea ce are deja o **addenda** a sa editorială plină de necunoscute: cînd îi voi afla „dedesubturile", le voi da de gol, nici o grijă !) ce au invitat la nunta lor numai participanți activi ai „fenomenului Pieței Universității" din 22 aprilie pînă în 13 iunie 1990, care între timp au devenit membri ai Alianței Civice cu toții... Cum am spus, ajuns la episodul IX, în dimineața de duminică, 19 mai 1991, am fost trezit să mă bărbieresc și să mă îmbrac repede să merg la biserică, pe nepusă masă, alături de soție să țin „luminările mari acestor, golani" originali (ea 30 de ani, el 40): să fi refuzat **onoarea**, nu se făcea oricît de indispus de noua mea postură publică eram. Mda... Tocmai am uitat să consemnez: la prima oră în 19 mai 1991, cînd a venit mirele singur la ușa noastră să ne anunțe marea lui veste, lăsînd acasă mireasa să se gătească, apoi ce credeți că a cerut în plus soției mele ? A cerut să-i dea niște zahăr de urgență, să-și fixeze cică părul mireasa, să-l tapeze „mai așa", să fie strălucitoare, zahărul cu o ceașcă de apă făcînd minuni în acest sens, ei neavînd nici zahăr în casă, darmite fixativ... Niște pirliți de miri, vă dați seama: „dar ce simpatici"...

Liviu Ioan Stoiciu

(Va urma)

Vorbe de pe corabia lui Sebastian

● TIA ȘERBĂNESCU: „E limpede că fiecare critică la adresa comunismului zdrobește ceva în inima dlui Iliescu". **(România liberă)** ● MARIN BUCUR: „Ceea ce îl doare pe președinte e că se neagă «valorile» obiective ale socialismului. E adevărat că s-au comis greșeli, dar avem și rezultate. Așa sună așa, ca în lecția dată opoziției: să criticăm constructiv, să-l ajutăm pe tovarășu'". **(Cotidianul)** ● SILVIU ALUPEI: „Este un adevăr care ne doare pe toți, că iubitul și respectatul nostru președinte de republică, dl. Ion Iliescu, a fost implicat, între anii '75-'79, în condamnabila campanie de «depoluare a ruralului» ieșean, în dezrădăcinarea țărănimii moldovenești — «măsuri antipopulare» ce au culminat, între anii '87-89, cu demolarea satelor". **(România liberă)** ● LIANA BORDEIU — București: „Îl iubesc pe domnul Iliescu, pentru că e bun, blînd și înțelegător, cu toate că trebuie să recunosc cu tristețe, asta nu ajută prea mult în clipa de față". **(Totuși iubirea)** ● (S.F.L.):... „Ilie Verdeț, ar avea intenția să candideze la alegerile viitoare, pentru funcția de președinte al României". **(Flagrant)** ● OCTAVIAN PALER : „De-abia cînd cei mai buni țărani au înfundat pușcăriile sau au fost țiriți cu forța în colhozuri, duhul deznaționalizant, internaționalist, al marxismului a putut să circule nestingherit pe drumurile românești". **(România liberă)** ● CORNEL TUDORICĂ: „Dle Vulpescu, ceea ce este convenabil nu este neapărat și adevărat (vezi Henric IV)"; „Lichelismul nu scade direct proporțional cu nivelul de cultură și dvs. sînteți (încă) o penibilă exemplificare a acestui fapt. E posibil că veți fi nominalizat, peste vremi, între intelectualii mercenari ai președinției dar rămîne indubitabil faptul că găinar politic l-ati cîștigat pentru totdeauna **(Alianța Civică)** ● GEORGE STANCA: „De cîte ori spun I. V. Sândulescu, sînt tentat să pronunț I. V. Stalin". **(Expres magazin)** ● Impovărat de conformism, un actor se autoflagelează : „Vladimir Găitan" ; „Vreau să spun foarte cinstit: n-am avut coaie ca să zic : «Da, domnule, eu vreau să mă duc acolo în mijloc!» (Adică în noaptea de 21 dec. '89, n. n.) (Interviu, în **Acum)** ● ADRIANA PALFY : „Senatorul constănțean Dumitrașcu a avut penibila idee să afirme «Avem cel mai pur guvern din toată istoria noastră...»." **(Dreptatea nouă)** ● ILIE NEACȘU: „În loc să zacă după gratii (Silviu Brucan, n.n.) în locul patrioților români care putrezesc în boxe datorită **unei justiții care în hotărîrile sale o depășește cu mult pe cea din anii 1945-1950** (sbl.n.), fosila-politolog"..., etc. **(Europa)** ● ASPIDA: „Viața lui Ilie Neacșu, fost lucrător în alimentația publică socialistă, actualmente directorul revistei **Europa**, a cunoscut recent o teribilă zguduire. Sluga Direcției aV-a l-a văzut pe domnul Ion Iliescu în carne și oase! Cei cărora li se arăta Isus se vindecau de toate bolile. Ilie Neacșu nu s-a vindecat de nimic. Nici măcar de prostie". **(Expres magazin)** ● „Dijmărescu, Severin ne promit salam și vin". **(Om bogat Om sărac)** ● CRISTINA BALINT, NICOLAE TONE: „Căci, d-le Ion Țiriac ,chiar nu știți că, de cînd cu Guvernul Roman, nici măcar capre nu mai sînt în România?". **(Tineretul liber)** ● ZIIEN BINGXI: „În primul trimestru din 1990 produsul național brut (P. N. B.) american a scăzut cu 2 la sută față de trimestrul precedent"...; „Încetineala creșterii veniturilor și agravarea inflației au dus la reducerea puterii de cumpărare a oamenilor muncii". **(Beijing information, vezi Socialistul)** ● DUMITRU BĂLAET: „MUNCITORI!"...; „Cît veți fi uniți, veți fi puternici. Partidul Socialist al Muncii e alături de voi ! E cu voi ! E în sufletul vostru!". **(Socialistul)** ● ALCIBIADE:... „într-un an și jumătate ne-am dat definitiv seama ce sînteți cu adevărat: niște viermi care împut aerul României și mult n-o să vă mai meargă!". **(România Mare)** ● TABU: „Toată fața i s-a umplut de spermă, iar ce i-a rămas în gură a înghițit așa cum înghite o rățușcă peștișorii pe baltă". **(Dragoste murdară)** ● LEONARD GAVRILIU: „Pfui!". (R. M.) ● FLORICA MITROI:... „eu n-am avut obiceiul să bag mîna prin chiloții bătrînilor staliniști (...), nu că aș fi fost ușă de biserică, dar ce căutam eu nu se găsea în chiloții bieților bătrîni". **(Ceaușescul)** ● RADU G. TEPOSU: „Dragă domnule Vadim, nu talentul contează în viață, ci lipsa de inteligență!". **(Cuvîntul)** ● FLORIN IARU: „Cazul lui Vadim este, însă, cel mai strălucit. Fabricînd cu spume la gură documente (semnate feciorelnic «un bun român», «brave femei românce» ș.a.m.d.), CVT pare acum, lovit cu leuca demenței pentru că prezintă exact sindromul ceaușeștilor din ultimele zile". **(Cotidianul)** ● Cu scîrbă, ION MARIN, Caracal: „Ce vreți, bă, haimanalelor, că vă luați de Guvern și de C. V. Tudor? Ha? Ăsta-i patriot, iubește pe d-l Iliescu și este cu F.S.N.-ul". **(Fraierul român)** ● MIRCEA MIHĂIEȘ : „Campaniile desfrînate ale publicației cu obrăznicie intitulată **România Mare** întrec în ticăloșie tot ceea ce, o jumătate de secol, o propagandă asasină ne-a vîrît pe gît". **(România literară)** ● RADU TEODORU:..... (R. M.) ● CORNELIU VADIM TUDOR:... „o să mai curgă multă vodcă pe gîtlejul lui Petre Stoica"... **(R.M.)** Dă - Doamne!

Petre Stoica

ERATĂ

Ilustrația numărului trecut (32) al revistei aparține sculptorului Dumitru Rădulescu.

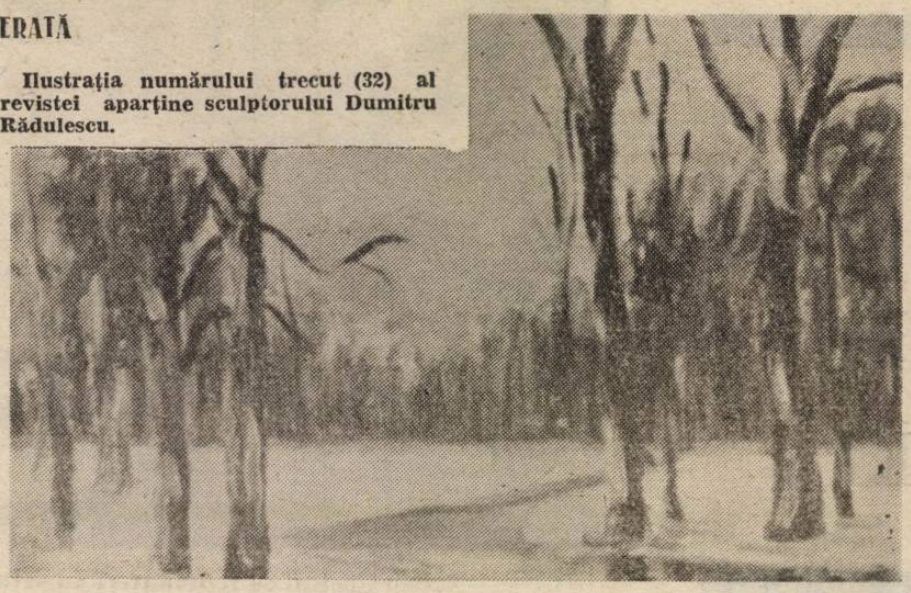

PRECIZARE

Întrucît Dumnezeu a lăsat cu orgoliu pe pămînt mai mulți eugeni chirovici (unchi, nepoți, veri etc. — vorba ceea, familie mare, imaginație onomastică mai mititică), subsemnatul dorește să precizeze că :

1. nu are onoarea să fi scris vreodată cartea de aventuri (f. palpitante) „**Masacrul**", de **Eugen-Ovidiu Chirovici** ;

2. nu a „masacrat" (iartă-l, Doamne !) niciodată nimic, nici cu fapta, necum cu pagina tipărită și

3. cu infinita sa modestie, el a semnat și va semna întotdeauna simplu și lipsit de echivoc, adică

Eugen Chirovici

buletin de prezență

Marfă „de la pachet“

A fost un stil, un mod de viață, și a rămas o vorbă, „marfă de la pachet“. Cînd a început vremea de sărăcie și lipsuri, unele persoane primeau de la oficieni sau rude din țările blagoslovite de soartă, pachete cu de-ale gurii, desigur greu perisabile, de pildă cafea mai ales Ness, nou apărut, apoi ciocolată, lapte praf, ingrediente pentru budinci și prăjituri de multe feluri, plus conserve și supe concentrate. La acestea se adăugau obiecte de îmbrăcăminte, articole de toaletă, săpun, pastă de dinți, parfumuri și tot ce se mai vedea pe la Consignații, prăvălii înfloritoare. La noi darurile erau raritați, pe cînd la locul lor de origine unele se vindeau la solduri, săpunul „Lux“, de pildă, îl găseai în coșuri, în fața magazinelor și costa nimica toată fiindcă voga lui trecuse.

O parte din cuprinsul pachetelor beneficiarii o păstrau pentru dinșii, altă parte o vindeau, iar cei mai săraci vindeau totul. Lumea interesată îl cunoștea, îi frecventau mai ales doamnele cu pretenții de eleganță, care nu se mulțumeau cu marfa din magazine, fără să știe că eleganța lor, acolo de unde li se trimitea era demodată.

Mulți oameni trăiau atunci din pachete, căci leafa nu le ajungea, dacă aveau vreo leafă sau vreo pensie amărîtă. Un prieten, medic la New York ,unde își făcuse un rost după ani de muncă amarnică, îi trimitea mamei sale bătrîne, rămasă în țară, băsmăluțe care, bine chitite încăpeau în plic, lîngă scrisoare și se vindeau bine, fiindcă veneau din America. Mi-e greu să înțeleg cum nu și le însușeau funcționarii de la poștă ; poate îndoșați de atîta sărăcie, căci altminteri se știe cum dijmuiau pachetele colegilor de la vamă.

Azi procedeul s-a modificat, cum, într-un fel s-a modificat și politica economică ; rudele și prietenii trimit dolări, monedă universală, pe care acum o poate deține orice român, dacă o are, și cu ea cumpără ce dorește, direct de la prăvăliile privatizate, sau mixte, sau nu mai știu cum numite ; despre ele voi vorbi altă dată, arătînd cu ce prețuri fabuloase față de veniturile noastre își vînd marfa — și ce marfă ! De pildă televizoare luate de ocazie la a doua sau a treia mînă, revizuite și lustruite, să pară atunci ieșite din fabrică.

Dar m-am îndepărtat de subiect — pachetul de altădată. Și iată, iarăși pachete și astăzi. De prieten a primit luna trecută unul, de la un cunoscut din Danemarca ; nu i l-a trimis nimic, omul i-a trimis din proprie inițiativă cele ce urmează : două becuri de șaizeci de wați, adică destul de economice. (Desigur în vederea viitoarelor prețuri ale curentului electric.) Oare cît o să fie la anul ? Doamne ! — și cu ce bucurie, și cu ce speranțe am aflat prin televizor, în zilele lui de glorie, la începutul revoluției, că de la doi lei și cincizeci, kilowatul se reduce la șaizeci și cinci de bani, cît fusese într-o vreme ; uitasem că nu cu mult înaintea acelei vremi fusese numai treizeci de bani — să crezi că era poveste ! Nu uitasem însă că un timp costase trei lei kilowatul, tocmai în iernile cînd caloriferele înghețau și temperatura în casă scădea pînă la un grad deasupra lui zero. Repet, ca să nu pară o greșeală de tipar : **un grad deasupra lui zero !** Dacă supravietuisem multor ani de mizerii nu era să mă dau bătut acum — și mă încălzeam cu electricitate, (trei lei kilowatul !), refugiat într-o cămăruță.

Odată cu ieftinirea atît de spectaculoasă a curentului electric, s-a anunțat că încetează și controlul ginecologic la femei care ducea la nașteri forțate, fără să se țină seama că nu erau nici maternități, nici spitale, nici școli pentru atîta progenitură. Iar pînă la vremea de școală nu era nici lapte pentru prunc, nici de mîncare pentru mamă.

Fiecare cu pășul lui ! Ieftinirea curentului electric nu m-a bucurat mai puțin decît le-a bucurat pe atîtea femei încetarea datoriei de a procrea în serie, pînă la istovire.

Dar iată ce mai cuprindea pachetul din Danemarca, trimis nu în glumă, ci din milostenie : un kilogram de zahăr, o jumătate litru de ulei, un kilogram de făină, o sută cincizeci de grame de drojdie de bere, o sută cincizeci de grame de salam (?), o pereche de ciorapi (? !) și, în sfîrșit, **pour la bonne bouche,** cum spun francujii, două cutii de chibrituri. **Chibrituri ! Două cutii ! Din Danemarca !**

Doamne, apără-ne !

Radu Tudoran

prezentul continuă

Urmașii lui Goebbels

În presa internațională s-a răspîndit o veste senzațională : odiosul dr. Mengele, care s-a făcut vinovat de exterminarea a sute de mii de evrei, trăiește încă, undeva în America Latină. Citind săptămînalul bucureștean „Europa“, putem trage concluzia că nici dr. Goebbels, șeful propagandei naziste n-a murit. Îl regăsim în articolele șovine din publicația sus-menționată care, fără nici un pic de rușine, continuă campania antisemită ponegrind zeci de oameni, instigînd la ură împotriva evreilor din țară și de aiurea, aducînd prejudicii enorme democrației române încă fragile. Printre cei calomniați și învinuiți de distrugerea culturii române am întîlnit și numele lui Ștefan Gruia, participant la rezistența franceză, iar din 1949, unul dintre întemeietorii și organizatorii rețelei naționale de biblioteci publice. Datorită eforturilor depuse, priceperii și entuziasmului său care au „molipsit“ zeci de colaboratori și adepți, România ocupa, conform statisticilor UNESCO, primul loc în Europa anilor '50 în privința densității bibliotecilor publice. Întemeierea și punerea în funcțiune a Bibliotecii Centrale de Stat sînt strîns legate de numele lui Ștefan Gruia. Asociația bibliotecarilor din România, întemeiată în 1956, al cărei organizator a fost, i-a ales secretar general, funcție pe care a deținut-o pînă la dispariția sa. Ca director al Direcției Bibliotecilor din Ministerul Culturii a depus un efort susținut în scopul redresării biblioteconomiei românești, organizării învățămîntului bibliotecăresc, chemînd la viață și o publicație de specialitate, „Revista bibliotecilor“, în jurul căreia s-au grupat specialiști de seamă : Elena Rally, Mircea Tomescu, Dan Simonescu, Jakó Zsigmund, Corneliu Dima-Drăgan, Vîrgil Cândea, Réthy Andor, Váczy Leona și mulți alți bibliotecomiști, bibliografi, bibliologi. Ștefan Gruia, posedînd mai multe limbi, era în contact permanent cu noutățile literaturii de specialitate și fructifica tot ceea ce era util și aplicabil în condițiile noastre, în scopul ridicării gradului de profesionalitate a bibliotecarilor și cercetatorilor.

Desigur a făcut și greșeli. N-a reușit întotdeauna să pareze pericolele prezentate de dogmatism, fiind și el limitat de ideologia obligatorie. Conflictul cu conducerea Ministerului Culturii s-a produs, însă, Ștefan Gruia devenind incomod și indezirabil pentru aceia care înțeleau genocidul cultural. Nomenclatura s-a descotorosit de el, desființînd Direcția Bibliotecilor și numindu-l redactor-șef la „Revista bibliotecilor“, crezînd că-l împinge astfel pe o linie moartă. S-au înșelat amarnic. Pînă cînd s-au dumirit, noul redactor-șef a reorganizat revista, aducînd ca redactori bibliotecari, bibliologi, bibliografi, biblioteconomiști și ziariști prieenuți (Livia Bacâru, Neli Corvătescu-Tofan, Ioana Tăutu, Ana Maria Mihiț, George Vlădescu, Anca Arion, George Arion). „Revista bibliotecilor“, cu un cerc larg de autori, a devenit o revistă de specialitate bine cotată și pe plan internațional. Cunosc această perioadă de glorie a publicației, fiindcă trei ani (1971—1973) am fost redactor la publicația maghiară „Könyvtári Szemle“ editată de „Revista bibliotecilor“.

Cum „distrugea“ Ștefan Gruia cultura română pot depune mărturie mulți colaboratori ai revistei, savanți români care trăiesc și azi. Eu doresc să dau un singur exemplu : „ Könyvtári Szemle“ a fost unica publicație periodică ce a avut o rubrică permanentă **Relații româno-maghiare** al cărei inițiator am fost. Ștefan Gruia, deși surprins de materializarea acestei inițiative, la explicația mea că în arhive și biblioteci se găsesc multe manuscrise, colecții de ziare, diferite documente ce nu sînt cunoscute de marele public și nici măcar de bibliotecari, și care conțin mărturii și argumente privind existența acestor relații interetnice, și-a dat binecuvîntarea. Fra o plăcere să ai un asemenea conducător. Satisfacția și bucuria mea au durat doar trei ani. Genocidul cultural organizat, îndreptat împotriva culturii române și a culturii minorităților deopotrivă, inițiat și pus în aplicare de structurile comuniste n-a cruțat nici presa de specialitate. La sfîrșitul anului 1973, publicațiile „Revista bibliotecilor“ și „Könyvtári Szemle“ au fost desființate, Ștefan Gruia a fost pensionat, România devenind singura țară din lume fără o revistă de acest tip, deși aveam atunci 21 000 biblioteci publice, fără a socoti și bibliotecile din celelalte rețele.

Am înmagazinat în memorie multe episoade și evenimente strîns legate de activitatea lui Ștefan Gruia. M-am oprit doar la cîteva dorind să ilustrez modul în care acesta „demola“ cultura țării. Domnilor antisemiți, țin să vă amintesc că Ștefan Gruia era binecunoscut și apreciat peste hotare de reprezentanții forurilor internaționale de specialitate. Denigrînd activitatea acestui inimos organizator care ne-a părăsit în toamna anului 1976, după ce ne asigurase intrarea în viața internațională biblioteconomică, riscați un protest internațional, defavorabil României de azi. **Dumneavoastră distrugeți democrația română** aflată în germinație.

Balogh József

minimax

Suspense-ul ca mod de viață

Jocul este o sinucidere fără moarte.
(André Malraux)

Multe, tare multe vor fi fiind ele discutabile, reprobabile și condamnabile în lucrătura făcută de noii deținători ai puterii — fiindcă doar picat din Lună să fii ca să nu-ți dai pînă la urmă seama că **lucrătură** a fost, după cum și este —, deci multe și de tot soiul li se pot imputa, dar că ne-ar fi lăsat pradă plictiselii, ei bine, numai asta nu. Și-orice-ar zice, cine-ar zice, nu-i de colo. Da' deloc ! Mai cu seamă că nu s-a recurs la vechea stratagemă politică de a i se da poporului circ. Mă rog, s-a mai băgat și ceva circ (fetițe fără fustițe, RAMIRA, ah, ce viață !, Miss Revoluția, dacă sînteți ...ci, veniți cu noi pe programul doi, filme cu accesul interzis tinerilor sub 14 ani ca să nu-i plictisească și să iasă cu pancarte-n stradă, meciuri de binefacere cu participarea excepțională a lui Valentin Ceaușescu comentate de Cristian Țopescu, evanghelizări și comemorări, că i-am văzut făcîndu-și cruce pînă și pe vechi comuniști ca dl. Ion Iliescu ș.a.) însă trebuie recunoscut că tradiționalul circ n-a fost folosit decît, cel mult, ca mijloc auxiliar, altcumva fiind conceputâ în noile cabinete ale Puterii strategia combaterii plictiselii. La vremuri noi, lucrătură nouă. Nu numai nouă ci și ambițioasă, teribil de ambițioasă din moment ce, după cît se-arată, este încercată o mutație în înseși matricele gîndirii și simțirii mioritice. Adică de ce să rămînă românul veșnic un visător melancolic? De ce să accepte el mereu cu supușenie hazardul ? Iar odată ce-au fost bîntuiți de asemenea întrebări profund neliniștitoare, noii cîrmuitori nu s-au lăsat pînă ce nu le-au găsit și răspunsul. De bună seamă, de la niște bărbați excepționali (intervenția feminină nu este vizibilă deocamdată decît marginal și sporadic, da' și cînd s-o arăta !) trebuind să vină un răspuns excepțional de original, dacă se poate spune astfel. Dar, Doamne, totuși, să lupți împotriva hazardului ?! Cum?! „Jucînd. Da domnilor, exact așa, jucînd ! Îi vom face pe români un popor de jucători !“ Pînă acum, n-a răsuflat încă nici în presă, nici în folclor cine-o fi fost cu ideea, dar careva a fost el, pentru că roadele se văd. Ori poate că nici n-a fost cineva anume, ea, marea idee țîșnind spontan la unul dintre sfaturile cele de taină unde se punea țara la cale. Zis și făcut.

La început a fost **faza eroică**. Jocul vieții și-al morții. Cumva de-adevăratelea. Cumva. După lucrătura de la Timișoara s-a jucat „Prindeți-l pe Ceaușescu“ și „Atenție la teroriști“. Licență JECO. **Deșteaptă-te române !**, a trîmbițat televiziunea și, așa obosiți, nehrăniți și înfricoșați cum erau, românii au putut să-și reamintească totuși că eroi au fost, eroi sînt încă și-or fi cît neamul românesc, ieșind în stradă să-i înfrunte pe dușmani. Venîți oameni buni să apărați televiziunea de dușmani... Pac! Și mai cădea cîte-un erou. Profesioniști nu glumă, jucătorii din echipa cealaltă. La început se știa care sînt dușmanii, apoi nu s-a mai știut. Iar la sfîrșitul meciului ambele echipe au depus flori la mormintele eroilor. La fel ca în filmele cu mafioți. O dată joc. După asemenea introducere, de-a rămas holbată cu ochii în televizoare o lume întreagă, românii au fost pregătiți pentru orice fel de joc. Cînd te-ai jucat cu moartea restul jocurilor sînt o bagatelă. Drept care am și fost, cu mic, cu mare, fiecare după puterile lui, antrenați, adică împinși, obligați, să jucăm (în) tot felul de jocuri.

Jocuri politice care la început s-au arătat a fi cele mai palpitante atîta vreme cît se părea că miza este libertatea. Pentru gusturi diferite, variante de joc diferite. Celor cu apetitul pentru politichie mai dezvoltat li s-a dat voie, ba chiar și bani li s-au dat, să se organizeze în partide, rămînînd pentru restul muritorilor exercițiile în aer liber. Marșuri, demonstrații ș.a.m.d. Sănătate curată : ziua mișcare, noaptea spectacol, ba un CPUN, ba un proces. O bucurie, jocul ăsta de-a democrația iar pentru variație sponsorii au organizat din cînd în cînd și cîte o ambuscadă. (Abia ulterior avea să se vadă că micile îmbrînceli erau de fapt antrenamente tactice pentru marele meci din iunie.) Apoi, la 20 mai, s-a jucat „Alegerile“. Deși cîștigătorii erau cunoscuți de mult, oamenii nu s-au lăsat pînă n-au votat toți, respectînd cuminți regula jocului, cuminți și încrezători în corectitudinea arbitrilor. O frumusețe de joc ! Simplu, ca să priceapă tot omul și să se poată bucura fiecare că e cineva. Bagi biletul și aștepți rezultatul. Suspense : iese sau nu iese ? Și a ieșit ! La fix. Nu chiar ca altădată dar nici prea departe. După care, normal, cei ce nu și-au dat seama singuri că gata, jocul de-a democrația s-a terminat, trebuiau aduși la realitate. Nu de alta dar ca să poată participa și la alte jocuri la fel de interesante. Buuăoară, **jocul de-a sindicatele**, de asemeni simplu și atractiv. Salariații se organizează în sindicate și trimit delegații să se întîlnească ba cu primul ministru, ba cu președintele țării, iar cînd ei n-au timp sau sînt bolnavi, sindicaliștii mulțumindu-se cu prezența unor miniștri sau chiar și cu a parlamentarilor. Atractivitatea jocului nu constă neapărat în negocierea unor revendicări știindu-se că guvernul cîștigă întotdeauna, ci, mai ales, în caracterul său riscant pentru liderii sindicali.

Ar mai fi ele demne de menționat jocurile televiziunii, îndeosebi cele ale echipei de la „Actualități“ (toți unu' și-una), jocuri subtile, de perspicacitate, oferindu-ne o gamă variată de emoții. Subiectul fiind însă mult prea complex și vast nu vom remarca decît ultima găselniță a redacției cu pricina : prezența unui nou personaj feminin blond, un fel de Kriemhilda dîmbovițeană șocantă nu doar pentru că citește mereu anunțuri îngrijorătoare privindu-ne amenințător, dar, în timp ce pe genericul tuturor emisiunilor sînt trecute pînă și numele celor care aprind și sting reflectoarele, apariția blondă rămîne mereu anonimă — fiindcă este dactilografă, zic gurile rele, explicație, bineînțeles, total nesatisfăcătoare.

Măsura dibăciei organizării jocurilor de societate, noua cîrmuire abia urmează însă să și-o arate atunci cînd se va trece la implementarea legii privatizării în viața noastră cea de toate zilele și nopțile. Ni s-au creat așadar toate condițiile (!) ca să jucăm „CAPITALY“ și nu mai urmează decît ca președintele să ne dea startul, amînarea domniei sale urmărind desigur să confere prin suspense un plus de atractivitate jocului.

O voce din off : „Și dacă vin pesemiștii la putere ?“

La care ce se poate răspunde decît „Ăăăăă...?!“

7 august 1991

Șerban Lanescu

Călcînd pe umerii unei doamne

1. PRINȚUL — IERONIM — REGELE. Acela e Regele ! Cel care își asortează întotdeauna cravata cu șosetele și ghetrele. Pălăria (jobenul), bastonul. Surîsul lethal al Enolei Gay. Coborînd treptele de marmură ale vilei, înconjoară scuarul cu o privire luminoasă. Culege floarea de sezon — niciodată foarte expresivă, mai curînd pală — și o agață cochet la butonieră. Cărămida caldă a vilei îi răspunde la surîs, într-o subită efuziune atomică. Strada e curată și liniștită. Pe carosabil, rulează mașini cu număr mic și botul oval, nichelat. Un colț de piatră cubică împunge sînul de cauciuc al unei Volgi negre. Șoferi cu livrea și galoane împărătești aleargă în ajutor. Din portbagages (ttt !) scot cutii de violoncel, în care se ascund cricuri și leviere .Demența de după-amiază e în toi, solară, incandescentă aproape. Depanatorul Hanibal depanează hain. Semantica se retrage la răcoare, într-o gură de canal. Regele trece nepăsător peste toate acestea, elegant, aerian. Costumul său fin de stofă englezească n-a pescuit nici o scamă. La PECO se vinde uleiul MULTIGRADE, de import. La DOINA, domnește acalmia cafelei. Aromitoarea costă numai cinci lei. Gheorghiu-Dej nu a fost încă iradiat. Poetul scoate din buzunar o bancnotă nou-nouță de o sută și o lasă pe tăvița cu șervețelul monogramat. Gestul său e amplu și discret, plictisit. Cel ce se poartă regește acela e regele ! **Toată noaptea au sunat trîmbițele / S-a-ntors Aurelian împăratul / Mă uit la mantia lui purpurie / Și încerc să m-apropii de el și nu pot. // Întind o clipă mîna către coroana lui...**

2. LUCIAN RAICU DIXIT : „De prea multă personalitate, amenințînd să-i pulverizeze ființa și totodată s-o pericliteze pe cea a partenerului cu înfrigurare invocat (și respins în același timp), poeta ajunge la o paradoxală sublimare a eros-ului, la o abstractizare hieratică... Romanul de dragoste (...) nu are mai nimic dintr-o obișnuită poveste sentimentală, într-atît de schimbate și de imprevizibile sînt situațiile literar consacrate... Poeta se simte în elementul ei schimbînd pînă la bizarerie datele «problemei», punîndu-le cu totul altfel, decît ar cere norma tipică."

3. STROFA CEA MAI CITATĂ, OBSESIA CRITICII, DELICIUL CITITORILOR ,TRIUMFUL EDITORILOR, SATISFACȚIA ESTEȚILOR. **Apoi să vină vindecarea, să ies din iarba tăvălită / Și să-mi mai simt o vreme trupul înfierbîntat de pașii grei / Iar ursul să se-ndepărteze călcînd încet peste pămînturi...** Țiganul-ursar olteanul-călușar / Hanibal ante portas ; materialitatea frustă a ciomagului din lemn de corn și diafanul greu perceptibil al boarei de femeie emanînd din praful drumului călcat de picioare desculțe și „bătut în formulări emblematice" ; de parcă vaginul pămîntului s-ar fi deschis — deloc obscen, deloc concupiscent — pentru poezie, ademenind șarpele ca o căldare de lapte, epiderma zgîriată de gheara ursului, broboane de sudoare animală diluînd alcalin picurii de sînge trandafiriu, himeneali ; masajul aproape brutal al cuvintelor izgonite din peștera muierii, preschimbat în alinarea bărbatului cu mască, intrusul nenumit — neștiut din acest ritual păgîn, nebunesc, oximoronic de dulce în violența lui, prelungindu-se etnografic peste veacuri ; trifoiștea pîngărită de teamă, răscumpărată de bucuria plăcerilor promise și neînțelese ; charisma s-a născut la sat ; animalul izgonit spre alte ademeniri multiforme, fără chip... **de parcă ar merge mai departe pe umerii unei femei.**

4. DE CE GREȘEȘTE „CRITICUL TÎNĂR". Fiindcă denaturează voit sensul (giratoriu al comprehensiunii) ; nu ascultă de clasici și nu îl citește pe E. Simion ; nu respectă dreapta cumpănă, numărul de aur și n-are bani să meargă la Mărul-de-Aur ; nu obiectivează, ci demitizează ; iubește NU-ul și din DA face YA-BA-DA-BA-DA-BA-DU ; nu crede în „adevăr, dreptate și bine" ca o țestoasă ninja ; nu are nimic sfînt, ci o impresionantă colecție de apucături laice terestre, carnale, epidermice ; din orice text face pretext, iar din mișto, o categorie postmodernă apocrifă ; nu e capabil să fie serios nici cînd scrie despre Ileana Cosînzeana, nici cînd scrie despre Ileana Mălăncioiu ; nu transfigurează, ci demonetizează, îi irită pe I.B. Lefter, C.T. Popescu, C.V. Tudor ; consideră că golul fără dribling nu e gol.

5. CRITICA BIOGRAFICĂ : Sînt oare incapabil de o lectură atentă, o analiză profundă, o gîndire matură (...„călită-n foc de bătălii") ? Mă uit la obiectul-carte din fața mea (știți cum e ! uitat pe o masă într-o cameră obscură, nu valorează decît greutatea hîrtiei ,la preț IRVMR), îi desprind aparatul paratextual („cele mai frumoase poezii". Ed. Albatros București 1980 ; Ileana Mălăncioiu — **Poeme** ; cuvînt înainte de Lucian Raicu, portret de Vasile Blendea ; lector — Domnica Filimon ; lei 6,50), renunț la didascalii pentru a savura fructul neîncotoșmănat de divagații; sterile și... totuși... nu-mi vin în minte decît felurite trăznăi ! Înseamnă că n-o respect pe poetă ? (Trebuie să-i respectăm pe poeți ? ! ?) Îmi propun să fac ceva să-mi salvez sufletul de păcatele criticii biografice. (Ce bine e să fii păcătos ! De văzut QUIET DAYS IN CLICHY după Henry Miller). Să aleg, de pildă, un vers și să-l comentez/dezosez/interpretez. Zis și făcut.

6. **Doamne, femeia m-a îndemnat** (pagina 190). Cînd, deodată, coborî din troleu o langustă. O adevărată delicatesă cu cizme și fustă. T'HONG PU ! zise ea. Ambiguitatea vocativului : vine unul ghiduș și spune, à la Pițu Luca, **perlocuționar** (de nu și **i**-), că nu Dumnezeu cel bun și tatăl își lasă umbra implorată, ci, incipit de vers fiind, e un plural, de fapt cu majuscula de rigoare („O doamnă" — „două, trei, **n** tinde spre infinit... **doamne**") și că, practic, femeia te îndeamnă la doamne, multe doamne (o, Doamne !), de nu cumva te va fi îndemnînd și Platon, ca în **Lysis** („cine iubește un trup frumos și un suflet frumos nu iubește un singur trup frumos și un singur suflet frumos, ci toate trupurile frumoase și toate sufletele frumoase adică **ideea** unui trup frumos și **ideea** de suflet frumos !" — exercițiu de respirație, încercați să rostiți chestia asta fără pauză, deci dedat la femeie — tu, preacurvitule, hedonistule, perversule ! — nu te mai poți opri din doamnă-n doamnă și tot așa pînă la proxima operație de prostată, dar **neapărat doamne,** nu femei obișnuite, adică eleganță, rafinament, subtilitate, distincție, mătăsuri, broderii, TITAN ICE — altă viață, nu obișnuitul desfrîu pe somiere desfundate, în lifturi blocate, pea copeirșuri năpădite de noapte și de mîțe în călduri, nu, nu, nu ; întrepătrunderi de pleoape date cu fard verde kiwi,aluzii nostalgice de parfumuri rare, de nu chiar parfumul de femie al lui Süskind, portjartele cu fir de aur și pericolul de SIDA absolut exclus, iartă-mă Doamne ! bucurați-vă doamne !

7. CĂDEREA ÎN ISTORIA LITERATURII E SEMN DE BĂTRÎNEȚE ! ÎNȚELES ! SĂ TRĂIȚI ! FLORILE DALBE ! RIDURI ÎN SALBE...

8. **Ci iată obrazul ei, bine lipit peste obrazul meu / Și ochiul meu rece peste ochiul ei cald / O singură vedere către apa / Riului în care mă scald.** Sărut mîna poetei și o rog să mă ierte.*)

Dan-Silviu Boerescu

*) Dacă mă crede...

Ghinion

Istoria cuvintelor nu se limitează la etimologia lor ; numai că, în vreme ce originile se pot stabili, în multe cazuri, cu destulă certitudine, fazele ulterioare sînt jalonate doar de insuficiente repere lexicografice ori literare. E terenul unor supoziții, dincolo de pe care se disting doar diferențele spectaculoase. Nu cred că ne-am aștepta, de pildă, ca în dicționarele de acum mai puțin de 60 de ani să nu găsim înregistrat un cuvînt ca **ghinion** ; el nu apare, totuși, nici în **Dicționarul limbii române,** editat de Academie (DA, literele F-I, 1934), nici în **Dicționarul universal** al lui Lazăr Șăineanu (ediția a VIII-a, 1939). Exisă însă la Candrea (în **Dicționarul Enciclopedic Ilustrat „Cartea Românească",** 1931) și la A. Scriban (**Dicționarul limbii românești,** 1939 ; ambii autori indică o clară limitare de domeniu a cuvîntului — specializat pentru situațiile nefericite ale jocului — în primul rînd ale jocului de cărți. În dicționarul lui Scriban, cuvîntul e însoțit de mențiunile „barbarism" și „familiar" — care explică întrucîtva rezistența altor lexicografi la înregistrarea sa — în ciuda citatelor care îl atestă la Alecsandri și la N. Gane. Probabil că specialiștii nu-i acordau temenului șansa de a-și depăși statutul de frațuzism limitat la jargonul jucătorilor. **Ghinion** (din fr. **guignon)** ar fi putut să dispară cu timpul, așa cum s-a întîmplat cu concurentul său **devenă** (din fr. **déveine)** — și acesta utilizat în situații de joc. Substantivul **devenă,** înregistrat de Tiktin (în 1906) și de Candrea (în 1931), folosit de Caragiale și de Delavrancea, a ieșit ulterior din uz. **Ghinion,** în schimb, și-a lărgitt tot mai mult sfera de circulație. O surpriză ar putea-o constitui și rezultatul căutării lui în opera lui Caragiale. Cum jocul sorții și al coincidențelor fericite sau nefericite ține de una din temele caragialești fundamentale, ne-am aștepta ca **ghinion,** sau cel puțin unele din sinonimele sale, să apară foarte des în texte. Se întîmplă însă ca reversul norocului să fie desemnat de autor mai ales prin sintagme negative sau privative — și doar rareori printr-un cuvînt specializat. Guvidi e „om cu noroc". Norocul e personaj de snoavă **(Norocul și mintea)** ; într-o altă snoavă, în schimb, eroul e „omul fără noroc" ; replica finală destul de de ciudată, a lui Iancu, fratele hangiului Stavrache **(În vreme de război)** e „N-am noroc !" ; domnul Lefter Popescu cumpără biletele de loterie cu bani împrumutați pentru că „n-are noroc la joc" („Îmi cunosc eu norocul !") ; flăcăul din **La conac** „are un noroc nemaipomenit", apoi „începe cartea... să se schimbe și să meargă tot de-a-ndăratelele". Pînă și șirul de ghinioane al domnului Georgescu **(Tren de plăcere)** e punctat doar de repetarea dramaticei exclamații „Fatalitate !". Lipsa de noroc nu pare să aibă un zeu propriu („Toți zeii ! toți au murit ! toți mor ! Numai Norocul trăiește... !"); în secolele trecute, de altminteri, substantivul **noroc** nu-și restrînsese sensul la situația favorabilă ; sinonim cu **soartă, destin,** el era particularizat prin determinări : „după noroc bun iată veni și rău" (Ureche), „norocul lui cel prost" (Neculce) ș.a.m.d.

Ghinion apare totuși la Caragiale (ba chiar în aceeași frază cu echivalentul său **devenă)** — dar într-un context care este strict cel al jocului — e drept, nu de cărți ci de table : „Mare devenă foarte iritat pronunțat dumnezeu mamii, nu personal cineva, ci ghinion". Personificarea prin înjurătură e destul de departe de mitologizare.

Sinonimia **devenă-ghinion** trebuie completată cu mai rarul **ghină** (din fr. **guigne)** — cu siguranță familiar, atestat recent de **Dicționarul de neologisme** — și cu vechiul **ursuzluc** (sau **ursuzlîc**), turcism ieșit din uz. În atmosfera **Crailor...,** ghinionul la joc al lui Gore Pirgu nu poate fi decît un **ursuzluc** : „Cînd, mai întors pe dos decît își-seși buzunarele sale, intră dimineața acasă îi cășună pe Sfîntul Haralambie pe care, învinuindu-l că i-a făcut ursuzluc, îl smulse din cui și-l aruncă pe fereastră". Revenind la Caragiale-tatăl, să-l adăugăm în lista de sinonime și pe **goană** (Pampon : „poate că să am o goană nebună, să pierz") ; cuvîntul, format în română de la verbul de origine salvă **a goni,** poate fi comparat cu **prigoană** (cu care, într-un punct mai îndepărtat, se înrudește) ; **goana** are și sensul de „urmărire, fugărire, persecuție" — în cazul jocului de cărți fiind deci vorba de „persecuție din partea unei cărți rele" (DA — cu un citat din Alecsandri : „dacă ai goană de fante ?") — prin extensie, de „ghinion".

Lăsînd la o parte cuvintele cu sens mai general — **nenoroc** și **nesansă** — nu se poate să nu observăm sinonimia destul de bogată dar mai ales legătura strînsă cu jocul de noroc a noțiunii pentru care azi folosim, aproape exclusiv, pe **ghinion** (de la care s-a creat și derivatul **ghinionist,** cu totul absent din dicționarele mai vechi). Ascensiunea rapidă a cuvîntului va fi fost susținută și de literatură : dovadă cel puțin două titluri **(Ghinionul,** schiță a lui Rebreanu ; **Ghinion,** schiță a lui Gh. Brăescu). În schița lui Rebreanu nu mai e vorba de joc, ci de micile mizerii cotidiene („cînd se ține ghinionul de capul omului", „Nu poți lupta cu ghinionul") — culminînd cu turtirea unei pălării noi. Ieșind din registrul strict familiar, termenul continuă totuși să se păstreze în sfera acțiunilor minore — ceea ce îi conferă, de altminteri, autonomie față de gravul **nenoroc.**

Rodica Zafiu

Arhetipul exilului

Vintilă Horia, DUMNEZEU S-A NĂSCUT ÎN EXIL, Editura Europa, Craiova, 1991

tipologia culturală a exilului a fost examinată de Mircea Eliade în **„Catastrofă şi mesianism"** (1952), în **„Destinul culturii româneşti"** (1953), ambele publicate la Madrid, în revista **Destin**, şi mai ales în convorbirile cu Claude-Henry Rocquet din **Încercarea labirintului** (Paris, 1978 ; Cluj, 1990). Să ne reamintim. După Mircea Eliade, cultura românească se întemeiază pe o dublă tradiţie, agricolă şi pastorală. Agricultorii sînt sedentari, tradiţionalişti şi mistici, păstorii sînt mobili şi „universalişti". La limită, modelul pastoral poate presupune chiar desprinderea de pămîntul natal, aşa cum s-a întîmplat în istoria exemplară a poporului evreu.

Despre **psihologia exilului**, Paul Goma este scriitorul care ne-a dat cele mai amănunţite detalii, în cărţile sale document, dintre care **Chassécroisé (Soldatul ciinelui)** impresionează cu precădere. Mai exact, în toate aceste mărturii este vorba de psihologia disidentului politic, hărţuit de Securitate, ameninţat în existenţa sa zilnică şi nu de puţine ori suprimat.

În schimb, **arhetipul exilului** e de căutat în romanul lui Vintilă Horia, **Dumnezeu s-a născut în exil.**

Punctul de pornire al acestei tulburătoare cărţi, care a apărut mai întîi în Franţa, în 1960, **(Dieu est né en exil)** şi a obţinut imediat premiul Goncourt, îl reprezintă experienţa dramatică a poetului latin Publius Ovidus Naso (Ovidiu), exilat de Împăratul Augustus la Tomis, unde a şi murit în anul 17 d. Chr. Cu informaţiile biografice extrase din **Tristele** din **Pontice** sau din **Scrisorile din Pont** şi cu o imagine de ansamblu asupra istoriei dacilor, împrumutată din **Getica** lui Vasile Pârvan, Vintilă Horia imaginează jurnalul apocrif al ultimilor opt ani pe care Ovidiu îi petrece la Tomis, înconjurat de greci, de romani şi de daci. Reconstrucţia istorică e impresionantă, atît în ce priveşte viaţa Romei augustane, de care Ovidiu îşi aminteşte la început cu nostalgie, cît şi în legătură cu amestecul de culturi şi de seminţii din vechea Sciţie, din Dacia învecinată sau din coloniile greceşti de pe malul Pontului Euxin. Pînă şi detaliile din poemul ovidian **Despre peşti şi pescuit**, scris la Tomis, sînt puse la contribuţie, alături de poveştile mitologice din **Metamorfoze** (povestea lui Filemon şi Baucis) pentru a reînvia un climat şi o civilizaţie aflate în urmă cu două mii de ani la cumpăna dintre lumi.

Dar de fapt, cu acest mod de a privi lucrurile, Vintilă Horia se desparte de „simpla" intenţie de reconstrucţie istorică, pentru a transforma existenţa de exilat a lui Ovidiu într-un arhetip. Din poetul elegiilor tomitane şi al resemnării, pe care Mircea Eliade îl recuza (Dante fiind exilatul său preferat), Vintilă Horia construieşte un Ovidiu dacă nu tragic, în orice caz profund, **în măsura în care îl face să se despartă de lumea clasică a miturilor şi a imperiului augustan, ca să privească spre lumea nouă a creştinismului eliberator.** Început ca jurnal de o tristeţe sfîşietoare, sub semnul iernilor scitice şi al cadenţelor de poem în proză, cu ritmuri savante, perioade şi cezuri, **Dumnezeu s-a născut în exil** se transformă treptat în romanul unor neaşteptate revelaţii, de natură aproape edenică : „Fînul era atît de înalt încît ne trecea peste cap. Obrazul întîlnea flori, galbene, albastre, albe şi roşii, cu mireasmă abia perceptibilă, tulpinile se dădeau la o parte făcînd un zgomot uşor şi plăcut, ca al unui torent curgînd pe un pat de muşchi. La scuturături mai puternice faţa mi se umezea de stropi de rouă. Ieşind din fîneaţă, la poalele tăpşanului, eram ud din cap pînă în picioare, ca şi cum aş fi ieşit din apele unui fluviu. Preotul îmi lasă mîna din mîna lui..."

Primul lucru pe care îl descoperă Ovidiu în exil este propria lui libertate : „Cît sînt de fericit, exclamă el, că nu mai scriu aşa cum eram obişnuit sau obligat ! Din proza mea au dispărut zeii au dispărut eroii şi metaforele mitologice. Sînt liber, în secret, să scriu aşa cum gîndesc şi cum trăiesc. Simplu. **Culta placent** [Place ceea ce este îngrijit făcut] era formula mea, fardul pe care l-am părăsit plecînd din Roma".

La Tomis poetul începe să se îndoiască de lumea din care a fost alungat, pentru ca pe măsură ce timpul trece să nu mai reţină din ea decît imaginile corupţiei şi în cele din urmă demenţa, simbolizată de medicul Herofilus, „călăul nebun" care a disecat 600 de fiinţe vii pentru a descoperi în măruntaiele lor „taina vieţii şi a morţii". Invers Tomisul, care reprezintă la început locul în care Medeea a sfîrtecat trupul fratelui ei Absirte, se transformă într-un spaţiu august, de împlinire totală : „Nu mă gîndeam la Medeea. Aceste locuri pierduseră orice aspect sălbatic şi neprimitor. Anii le domesticiseră. Făceau parte din viaţa mea şi realitatea îi despărţise de mit şi de toate umbrele nefaste. Stele căzătoare se cufundau în mare, căci suntem în august, lună în care cerul vorbeşte pămîntului prin aceste lungi semne indescifrabile. Acest cer nesfîrşit mi-e astăzi mai familial decît cerul Italiei. Carul mare, deasupra casei Dochiei, nu mai e simbolul exilului meu, ci mai curînd cel al noii mele patrii, patria bătrîneţii mele".

A doua revelaţie a lui Ovidiu poate fi considerată de natură etnogenetică. În provincia în care a fost exilat, poetul asistă la formarea unei populaţii şi a unei limbi noi, din întîlnirea soldaţilor romani care îşi caută aici libertatea, cu populaţia liberă a dacilor răspîndiţi peste tot. Femeia care îl îngrijeşte la Tomis se numeşte Dochia şi cu ajutorul ei Ovidiu descoperă lumea romanilor răzvrătiţi împotriva Imperiului, un Mucaporus, stabilit la Histria sau un Honorius, bărbatul cu care Dochia s-a căsătorit în secret. Mai mult, la Histria o tînără sclavă îi cîntă „balada mioriţei", apoi Comozous

îi descrie în timpul unei călătorii în Dacia, „ritualul celor aleşi", adică al tinerilor aruncaţi de pe zidurile Sarmisegetuzei în lăncile unor războinici, pentru a putea intra în legătură cu zeul lor, iar Marele Preot de pe „muntele sfînt al dacilor", Kogaionon, îi vorbeşte despre „epoca premergătoare venirii lui Dumnezeu". Cu ajutorul tuturor acestor oameni, Ovidiu înţelege că Imperiul roman se destramă, „pentru a lăsa locul altor bunuri, mai mari. Tot ce se întîmplă acum în lume, notează el în jurnalul său secret, nu e decît pregătirea unei metamorfoze (cuvîntul mi-a venit fără să mă gîndesc, de la sine) a omului. Şi se află printre noi oameni care aud venind viitorul ca pe o revărsare îndepărtată şi se pregătesc să-l primească".

Reflecţiile acestea ne conduc spre ultima revelaţie a poetului, de natură religioasă. După visul simbolic din barca lui Mucaporus (dominat de figura emblematică a peştelui primilor creştini) şi după ce a trebuit să constate că templul lui Ahile Pontharhus, din insula Leuké (Insula Şerpilor) a fost distrus de un cutremur, iar preoţii de aici au dispărut, Ovidiu ascultă fascinanta poveste a doctorului Teodor despre naşterea lui Cristos. Practicîndu-şi meseria la Ierusalim, pe vremea lui Irod, doctorul Teodor zăreşte într-o noapte steaua magilor, porneşte pe urmele ei şi ajunge la Betleem unde s-a născut Mesia. Din acest moment lumea intră într-o eră nouă şi în pragul ei condiţia de exilat a poetului Ovidiu a luat sfîrşit.

În interpretarea lui Vintilă Horia deci, viaţa lui Ovidiu, alungat de Augustus, din motive obscure, la o margine a Imperiului roman, se încheie printr-o descoperire a propriei libertăţi a unei lumi pe cale să se nască şi, la capătul drumului, a lui Dumnezeu : „Augustus m-a exilat ca să mă facă să sufăr şi am suferit. Dar ştiu acum că Roma, această Romă care era, la începutul suferinţelor mele, oglinda tuturor gîndurilor, nu se află la răscrucea tuturor drumurilor de pe acest pămînt ci altundeva ,la capătul unui astfel de drum. Şi mai ştiu că Dumnezeu s-a născut, şi El, în exil". Cu alte cuvinte, **centrul lumii**, Roma este de fapt o simplă **margine** şi marginea (sufletul alungat de trup, Dacia lui Zamolxe sau Mesia născut într-un staul, la Betleem) reprezintă centrul adevărat al lumii. Iar această voinţă de consacrare a ierarhiilor adevărate rezumă idealul oricărui exil.

Dumnezeu s-a născut în exil — o carte fascinantă, un „roman poliistoric", cum spune Monica Nedelcu (citîndu-l pe Herman Broch) în studiul care însoţeşte versiunea de la Editura „Europa", adică o poveste „în care se produce suprapunerea interogaţiei istorice şi a interogaţiei existenţiale, într-o încercare de a analiza conflicte şi mistere veşnic actuale ale fiinţei omeneşti..."

Florin Manolescu

Don Juan, necredinciosul

don Juan Tenorio al lui Tirso de Molina din **Seducătorul din Sevilla** e un biet nefericit. E ponegrit şi acuzat tot timpul de escrocherie sentimentală, pentru că înşeală, rînd pe rînd, pe Aminta, Ana de Ulloa, Isabela şi Tisbea. Ignoră poziţia lor socială, n-are adică prejudecăţi, ceea ce vrea să spună că Don Juan reduce femeia la esenţa ei generală. Pentru Alexandru Paleologu, acest lucru înseamnă omagiu abstract preţuire rece. Fiul lui Don Diego iubeşte ritualul seducţiei mai mult decît feminitatea partenerei cucerite. Şiretlicul nunţii, la care recurge uneori, e o formă de civilizare a instinctului, care poate fi reflexul unui joc. Don Juan e un **homo ludens.** Regulile cuceririi vin din gratuitate şi din cinism rafinat, mai mult decît din tradiţie cavalerească. Gregorio Marañon l-a asociat, de altfel, pe Don Juan lui Machiavelli : „Morala machiavelică, cea care îi permite ducelui de Valentinois să se debaraseze fără nici o umbră de scrupul de inamicii săi, este exact şi morala lui Don Juan faţă de femeile sale, cele pe care le cucereşte şi pe care apoi le părăseşte..." Iubirea donjuanescă n-ar fi altceva decît aplicarea machiavelismului la iubirea omenească.

Este această „etică a cantităţii", cum ar zice Camus, un act vulgar de repetiţie sau o reacţie de neîncredere în terapeutică creştină a iubirii ? Cei care-l hulesc se tem, în fapt, ca Don Juan să nu sfideze rînduiala divină, să nu-l mînie pe Dumnezeu. În nonşalanţa sa egoistă, ei văd o frivolitate antifeligioasă. Cu adevărat, un ludic nu mai trăieşte tensiunile mistice ale raporturilor cu lumea. Iubirea nu mai e, pentru el, prilej de armonizare cu divinitatea, ci ignorare a ei. Diotima lui Platon îi va fi părut lui Don Juan o preoteasă înţepată ce propovăduia, într-o retorică ursuză, doctrina secretă a iubirii. Daimonul platonician e, pentru Don Juan, un drăcuşor dugliş care aţiţă dorinţa doar atît cît să nu plictisească imaginaţia.

Comportamentul lui Don Juan faţă de femei e mai degrabă unul de sultan. Adunate laolaltă, toate femeile seduse de el fac cît un harem. Însă un sultan — a observat tot Gregorio Marañon — nu posedă femeia prin ingeniozitate şi curtoazie, ci prin forţă şi bani. Don Juan n-are nici ardoarea mistică a cavalerilor medievali, nici aroganţa negustorească a sultanilor arabi. E apropiat mai degrabă de decadentismul dezabuzat al antichităţii. Arta seducţiei e, la el, meşteşug superior, **ars amandi**, tehnică erotică. Don Juan e un practician al amorului, cu virtuţi de expert. Pasiunea e o formă de fervoare a rutinei.

Trăind iubirea ca joc erotic, fără subînţelesurile mistice ale medievalilor, Don Juan trăieşte, în fapt, în afara credinţei şi a raporturilor cu Dumnezeu. În piesa lui Tirso de Molina, el este pedepsit, în cele din urmă, după legea Talionului, prin odioasa farsă a „musafirului de piatră". Catalinón, cel care avea să joace rolul „musafirului", vorbeşte în numele divinităţii : „Sînt trimis de Dumnezeu, / Care datu-mi-a poruncă / Astfel doar să te omor / Pentru multele-ţi păcate / După faptă şi răsplată !" E aici şi o criză a transcendenţei, întrucît raportul mistic e abandonat în favoarea unuia laic. Iubirea monogamică, în care se resorbea o relaţie de supunere faţă de Dumnezeu, tinde să devină poligamică, desfrînată, desacralizată, o plăcere fără ardoare. Este, atunci, Don Juan un pervers ? Îşi consumă el bucuria erotică doar în fervori senzoriale, fără alte rezonanţe spirituale ? Ori trăieşte, mai degrabă, disperarea celui care, lipsit de credinţă, nu-şi mai poate regăsi relaţia de fidelitate faţă de Dumnezeu ? Decadentismul erotic însuşi, cu toate formele sale licenţioase şi păgînde, e apogeul unei crize, degringolada unei lumi în care Beatrice, în loc să ajungă la mînăstire, a nimerit în tripou.

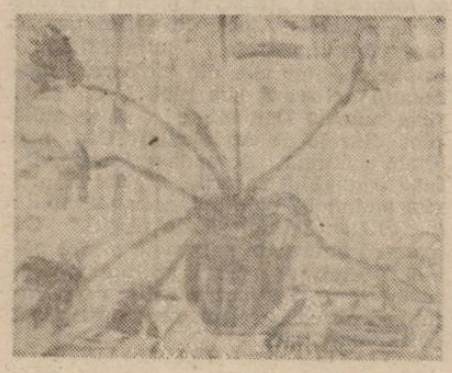

Realismul erotic al iubirii donjuaneşti e, totuşi, departe de a însemna deşănţare şi ofensă adusă bunului simţ. Eliberat de ardoarea abstractă a elanului mistic, Don Juan trăieşte concretul iubirii, redînd trupului dreptul natural de a exulta de plăcerea dragostei. Nu-i sigur că Aminta, Ana de Ulloa, Isabela şi Tisbea, departe de a-l dispreţui pe Don Juan, nu vor fi simţit ele însele explozii senzuale infinit mai învolburate decît acelea provocate de dragostea faţă de Dumnezeu. Căci, orice s-ar spune, credinţa e o formă de aservire a fiinţei,de închidere deliberată într-o chilie sufletească. Iubirea, în înţelesul ei mistic, e o formă de monahism. Don Juan are comportamentul unui fost călugăr care a evadat din mînăstire. În tot ce face, el pare a răzbuna o lungă schivnicie în care şi-a pierdut credinţa.

Radu G. Ţeposu

nicolae neagu

Nimeni pe nimicuri

**Vine iarna ! Vine ! Nu mai am scăpare !
Tu te superi, căstă, ameţită-n mirt
iar amorul (ghimpe pentru fiecare !)
iţi surprinde ţărna ce aduce-a spirt.**

**De o parte cifre răpăie catirii
şi de alta pluguri de tăiat cutii,
peste-o lună, două vezi să nu mă-furii
cînd te-oi pune (ou în friză !) să reţii**

**că se cade-a face în războaie (două !),
ce nu se cuvine printre zei să faci,
cioburi de galoane informînd că plouă
se agaţă-n vîntul retezînd copaci.**

**Nimeni pe nimicuri !
Semn de exclamare !
cu-ndirjire cată un pretext ductil,
mai revezi, în vrie, flori prin
cheutoare
pe impovăratul bulgăr de trotil.**

Ce aştepţi?
cutez să te întreb

**E atît de uşor
(zic ! zici ! zicem !)
să dai bir cu fugiţii
încît,
admiţînd ca pe o stupizenie de sorcovă
închinată în zi-ntîia de Paşti
că e uşor să te rupi
din calea unicităţii, de pildă,
afli,
curînd după aceea,
cită îndirjire ascunde
solitudinea noastră cotropită de
sunete suferinde.**

**„Ce aştepţi ?“
cutez să te întreb
dar tu nu cunoşti răspunsul
şi cum stai,** coram populo,
**pe treapta cu greieri cuminţi
adevărul devine pierdere de sens,
ştire de umilinţă şi decădere
pînă la sfîrşitul zilelor noastre
îndelung rumegate, amin !**

Şi iarăşi,
pe elitra grizâ

**Pe streaşină,
pe ţigle şchioape
pe un' se caţără în zori
macaci de rînd cu fişti şi doape
şi vechi istorii,
uneori ;**

**pe pirostrii (în trei silabe !
ca trei amante de carbid !)
un' se-nfiripă-n flăcări scoabe
din pulberi (trei !) de analcid ;**

**pe panta-nşurubată-n piscul
prin care bîntuie, voinici,
trei regi cărunţi supuşi la riscul
de-a se retrage din servici ;**

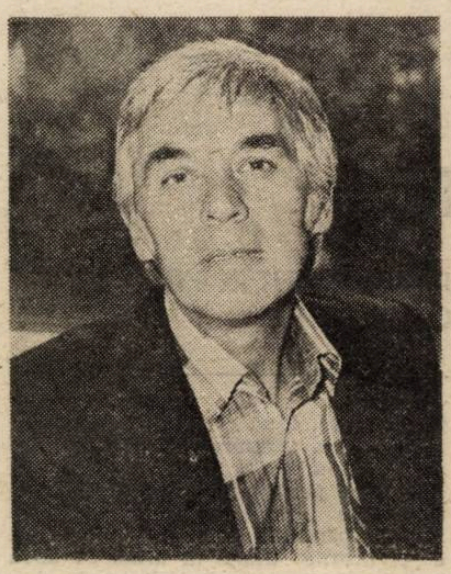

**şi iarăşi,
pe elitra grizâ
dintr-un lăstun ucis de ploi,
parcă abia extraşi din priză
ne ducem mortul,
amîndoi.**

Mai pe urmă?
Mai pe urmă...

**Vîrful sechestrat de norul
de deasupra de cîmpia
unor complicate aripi,
unor mai puţine flori
stă inconsistent de moarte
(pisc ce-şi seacă veşnicia !)
aureolat de vorbe,
de nevorbe uneori.**

**Nu se stringe-n piele. Nu se
înspăimîntă. Nici nu plînge
proiectat pe crizantema
care, poate, l-a iubit,
de la începutul lumii
a simţit cum îi constrînge
o lumină-ngrozitoare
trupul greu înzăpezit.**

**Mai pe urmă ?
Mai pe urmă
n-a mai fost închipuire
decît saltul de a trece
dintr-un zbor în asfinţit.
Se consumă pe cît umbra
se întinde ? N-avem ştire
doar că sabia cu păsări
s-a căznit şi l-a murit.**

Dar să mă ierţi

**Deschid hubloul să privesc în vid.
Departe-i firul ierbii dar se simte
osciorul cel mai mic din oseminte
dedat la moarte (simplu dar perfid !).**

**O ţeastă-şi lasă dinţii pe muştiuc
şi-o ploaie scurmă hohote pe ziduri,
deschide, pe mansarde,-n ţigle, riduri
palpitul iernii trist şi hăbăuc**

**şi-n urma lui un punct mai cardinal
din cele patru cîte mă-mpresoară
se-neacă-n scocul putred (bunăoară !)
şi-afurisit mă-njură, colosal.**

**Ci eu sînt grav (salut !) şi somnambul,
oracole mă cheamă să mă lege,
m-aş mai tîri în umbra unui rege
dar să mă ierţi căci sînt sătul, să-tul !...**

CĂRŢILE SĂPTĂMÎNII

Nicoleta Olimpia Gherghel
RITUAL ALB
Ed. Eminescu

Un roman introspectiv, din familia „femeii în faţa oglinzii“, bine scris şi bine construit, recomandînd în Nicoleta Olimpia Gherghel o prozatoare de tip „subiectiv“, preocupată de revelarea prin confesiune a mutaţiilor sufleteşti consecutive impactului liric cu realitatea imediată şi producătoare de suprarealitate, de proiecţii în imaginar. În ciuda titulaturii colecţiei în care a apărut, nu avem a face cu un roman de dragoste, cel puţin nu în primul rînd, căci dragostea e doar unul, poate că mai important ca altele, dintre „prilejurile“ ce favorizează excursul analitic, confesiunea poematică, în genere actul introspectiv. Deşi narată la persoana a treia, povestea Almei e o continuă mărturisire, cînd interogativă cînd enunţiativă, deseori patetică, întotdeauna însă urmărind evidenţierea tumultului lăuntric provocat de meandrele existenţei. Ideea romanescă de prim plan e aceea dintr-un monolog reflexiv al personajului sau al autoarei (ambiguitate strategică !) : „Fie că oamenii se tem de moarte sau se tem de viaţă, că se tem de prezent sau de trecut, că se tem de inerţia stabilităţii, de stabilitatea inerţiei sau de echilibrul instabil, de căderi sociale, profesionale, sentimentale, de căderi din iluzii sau chiar de înălţări — aceeaşi tăinuită şi aprigă idee le uniformizează gesturile şi dorinţele — nedorinţele, le uniformizează înfăţişarea, împovărîndu-i cu vîrsta prematură a vlăguirii, a oboselii, a stingerii. Amprenta timpului dus degeaba ţipă nu doar în liniile adînci înscrise pe chipuri, ea ţipă în tristeţea privirii, în jocul lacrimii abia reţinute, în lipsa de curaj a visului, în spasmele tăcerii lase“.

Victor Stan
CALIGRAFUL ŞI IEDERA
Ed. Albatros

O apariţie ceva mai veche ce mi-a parvenit cu întîrziere, o carte de versuri aparţinînd unui poet delicat şi adaptabil din mers la modificările de limbaj impuse de optzecişti, dar care rămîne, totuşi, un poet liric, apelul la retorica antilirică a optzeciştilor neizbutind să împiedice fiorul structural să se manifeste : „Îţi scriu prima scrisoare de la Mancha / port în suflet pentru fapte foarte măreţe / Înalta Efigie : / aripile morilor mor din picioare, / mucegaiul deliberează sub ploi. // O să-ţi strig numele Don Miguel / să se audă pînă dincolo de Andaluzia / Cea mai crudă speranţă / de unde-şi începe vîrful / triunghiul cocorilor /// Hai să privim amîndoi / prin univers anotimpul : / o diligenţă împinsă de păsări.“ Cu toate că amprenta personală e încă palidă, poetul are o certă aptitudine prozodică şi un instinct mimetic care-l ajută să nu coboare sub un anume nivel de expresivitate.

CORESI NR. 16
(METAFIZICA IUBIRII)

De ce semnalarea unei reviste într-o rubrică dedicată semnalării cărţilor nou apărute ? ? Pentru că revista în cauză are aspectul unei cărţi — şi încă al unei cărţi frumoase ! — şi un conţinut de carte. Încă de la primul număr revista braşoveană editată de prozatorul Daniel Drăgan s-a profilat pe publicarea unor texte importante din proza universală, grupate tematic şi configurînd prin însumare o remarcabilă antologie sui-generis de literatură română şi străină. Numărul pe iulie e dedicat „metafizicii iubirii“, cuprinde o povestire a cunoscutului hispanist Paul Alexandru Georgescu precum şi patru proze scurte aparţinînd celebrei scriitoare engleze Katherine Mensfield, una din cele mai originale voci epice din primul sfert de veac al secolului nostru. Pentru numărul viitor, **Coresi** anunţă texte din Soljeniţîn, Boris Ekimov şi Vladimir Krupin, reunite sub genericul „Rusia creştină“. Profit de prilej pentru a felicita pe realizatorii acestei insolite reviste care şi-a cîştigat deja un loc inconfundabil şi prestigios în ansamblul publicisticii literare şi culturale de după evenimentele din decembrie '89.

Mircea Moga

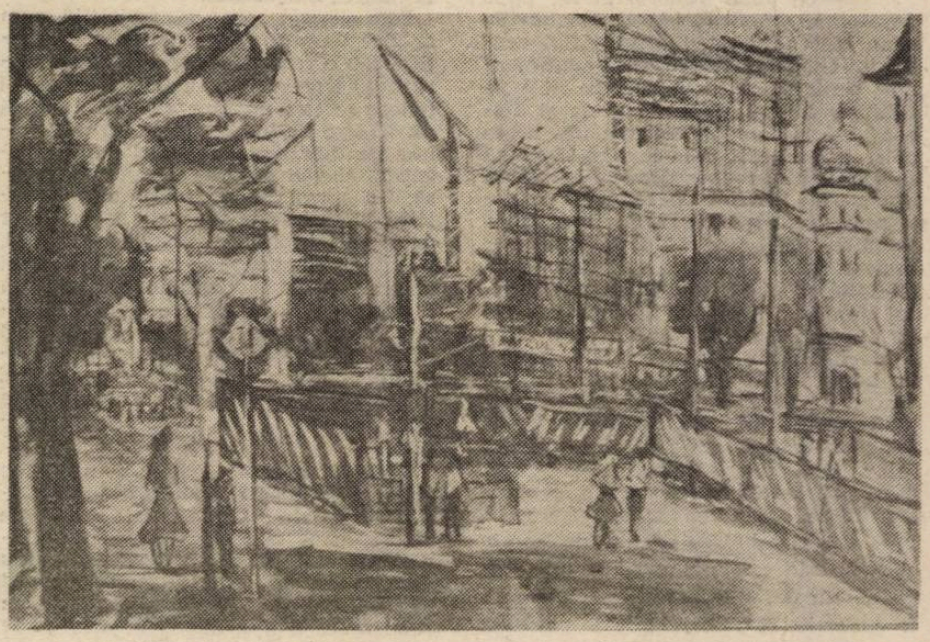

O mutație profundă

Ne aflăm în fața unei jumătăți de veac de literatură română (am măsurat perioada 1938—1989), o perioadă care a stat sub semnul anomaliei pe care putem să o numim și altfel, dar nu să-i pierdem din vedere adevărata esență. Istoria ei nu o vedem încă scrisă, iar perspectivele unei atari operații ni se par încă mai îndepărtate fără un examen politic, sociologic, în sfîrșit oricum altfel decît „ideologic". Una dintre cele mai nefaste erori de care viitorul istoriograf va trebui să se ferească este de a lua „realizările" drept rezultatul direct al unui program. În istorie orice eveniment este un rezultat nu doar acceptabil dar și oricînd explicabil ; eroarea e de a-l lua și drept scop al unei acțiuni.

Acțiunea (de o brutalitate și o concertare unică) a existat, dar ea a variat atît de mult încît o putem considera de-a dreptul contradictorie. Observatorii comunismului din țara noastră nu pot înțelege și deci admite că regimul acesta care nu și-a schimbat în linii mari actorii, ba nici protagoniștii și nici nu a înaintat prin conflicte lăuntrice ci doar prin unanimități aprobative, a putut prezenta în ultimul său lustru imaginea unui sodial-fascism exacerbat, a demagogiei naționaliste celei mai sfruntate. după ce la instalarea sa fusese nu doar o doctrină „internaționalistă", ci o simplă anexă politică locală a ocupantului rus care-și zicea sovietic. Tot astfel nu se înțelege nimic din dezvoltarea literaturii românești în aceeași perioadă dacă vrem să-i impunem aparența unei coerențe, iar diferitelor opere apărute un regim de apariție altfel decît prin accident.

Regimul instalat la putere în 1989 a acționat direct, deschis, programatic, încercînd să impună o linie fermă în cultură, în literatură, în întregul sistem de producere a bunurilor simbolice. Și diferența nu numai de scopuri dar și de procedimente dintre anii '50 și '80 a fost fundamentală, imposibil de admis că au emanat din aceeași ideologie. Inițial puterea a încercat și a reușit să elimine oponența conștiințelor, să le dirijeze și să le cumpere. Pentru primul caz s-a folosit forța (nu „ideologia", care reprezenta doar reperul de subordonare) în celelalte cazuri s-a folosit corupția. Regimul a cheltuit fonduri uriașe pentru a-și realiza ultimul scop și unor scriitori li s-a asigurat un regim de viață senioriał sau foarte larg, dar totul era o recompensă excepțională și, pe o scară descendentă, un favor, un bacșiș, nu o remunerație. Un articolaș în presă, la începutul anilor '50, scris de un anonim sau de un obscur (dar **acceptat** după un minuțios control și, de cele mai multe ori, **comandat de respectiva redacție**) era plătit cu 400—500 lei, adică aproape salariul unui redactor (cel puțin 5 000—6 000 la valoarea actuală). Premiul de stat, care se acorda anual la zeci de intelectuali „merituoși", din toate sectoarele culturii, era de 60 000 de lei, costul unui apartament luxos, deci peste 1 milion în banii de acum.

Toate aceste obțeniuni, indiferent cît de abundente și de variate, constituiau însă un privilegiu care se adăuga la repartițiile speciale în spațiul locativ, în vile, în case de creație, la accesul în restaurante rezervate etc. Tot sistemul editorial, toată presa, cinematografia, radioul, mai tîrziu televiziunea, intrau în categoria „propagandă" ; nici nu se punea problema rentabilității economice a mecanismelor acesteia, ci doar aceea a eficacității în atingerea scopului, — și în vederea lui statul făcea imense sacrificii.

Lucrurile s-au schimbat treptat dar sigur în toate aceste decenii, fără să se întrezărească punctul final din anii premergători căderii regimului. Momentele de liberalizare, dar în genere întreaga modificare a „politicii partidului" au survenit pe un fond ferm de certitudine a forței sale atotstăpînitoare. Nimic nu s-a realizat în urma vreunei „dezbateri", fie ea și lăuntrică sau secretă, ci a unei cedări voite, traducînd un fel de nepăsare față de sectorul ideologic, monopolul păstrîndu-se, dar nefiind folosit cu rigiditate. Nici măcar „accidentele" istorice n-au determinat vreo schimbare esențială ; astfel revolta ungară a produs o panică exagerată la nivelul conducerii de la noi și ample măsuri de prevenire, dar nu a însemnat o reîntoarcere la tipul stalinist, recte jdanovist de dirijare a culturii, dintre 1948—1953. Liberalizarea a continuat lent, dar a fost împletită cu o scădere a „recompenselor", — evident, pentru că oferta sporise mult și se depreciase. Premiile de stat vor fi reduse ca valoare la jumătate, apoi suprimate, cele ale Academiei devenind aproape simbolice. Calitatea de „laureat" al vreunui premiu nu mai aducea nici un privilegiu suplimentar, titlurile de artist sau om de știință emerit nu s-au mai acordat, după ce, practic vorbind își pierduseră orice valoare materială.

Sensul acestei liberalizări nu poate fi fără legătură cu detașarea conducerii politice de Moscova ; determinată de ambițiile personale ale lui Gheorghiu-Dej, ea nu s-a datorat unor conflicte de principii. Nu mai puțin însă, după 1964, după larga amnistie impusă de reluarea contactelor cu Occidentul, s-a produs în cultură un început de împăcare deopotrivă cu prezentul (victimele regimului) cît și cu trecutul (recuperarea valorilor istorice, culturale, chiar și a unora politice). Afirmarea „independenței" conducătorilor de la București i-a împins pe aceștia nu la căință și generozitate, ci la a renunța la prostia de a-și mai căuta cu tot dinadinsul dușmani.

Dar, în afara acestor modificări conjuncturale (care puteau fi acceptate de regim de nevoie, dar puteau fi în egală măsură suspendate fără explicații) s-au înregistrat după primele două decenii unele procese profunde, de ordin social, ireversibile sau foarte greu de controlat și anulat, despre care se vorbește prea puțin sau deloc. E vorba de schimbarea structurii societății prin apariția și la noi în țară a unei noi clase care a preluat conducerea mecanismelor politic, economic, a profitat de ele, inclusiv de cel cultural, care funcționa mai „liber". Ea a preluat funcțiile vechii burghezii, i-a luat locul, i-a recuperat reprezentanții utili, s-a folosit de ei și a avut-o în permanență în vedere ca model. O largă categorie de oameni a început să trăiască mai bine, chiar să se îmbogățească, și fenomenul acesta nu s-a datorat totdeauna salariilor sau „avantajelor" oferite direct de regim, ci a venit împotriva lui, a eticii comuniste, care preconiza austeritatea, dezinteresul față de cîștig, intransmisibilitatea bunurilor dobîndite, ideea de repartiție egală sau măcar echitabilă. O serie de inși cu venituri neașteptate, mai ales din domeniul serviciilor (coafeze, profesori specializați în meditații, distribuitori de butelii de aragaz, șoferi de taximetre, funcționari care considerau că orice contact al lor cu publicul trebuie să devină o vămuială) s-au adăugat profesiunilor prin tradiție rentabile : medici veroși, vedete ale feluritelor profesiuni, cîntăreți și antreprenori de nunți și toți cei care își puteau trafica serviciile la bursa neagră. Oficializarea indirectă a acestei schimbări o constituie în 1967 punerea în vînzare a imobilelor nou construite dar și, cu caracter de privilegiu, a unora din proprietățile naționalizate. Ea a stabilizat noua clasă, i-a dat demnitatea și independența **proprietarului** față de multe din posibilele abuzuri ale puterii. La aceasta s-a adăugat și crearea unei industrii automobilistice de masă, care a făcut din milioane de oameni posesori de mașini personale ; în afara efectului general în lumea modernă a acestei posesiuni, care consolidează și sporește sentimentul propriului **ego** (în tot trecutul românesc, pînă la ultimul război, ostentația luxului echipajelor era forma vizibilă a situației sociale, trezind totdeauna mirarea vizitatorilor străini) e de notat că în regimul aberațiilor economice ceaușiste, acești oameni puteau înfrînge multe restricții (deplasări, transport de alimente la distanță).

În locul „omului nou" preconizat cu tărie de marxiști la începuturile instalării lor la putere și rămas ca un slogan anacronic pînă în ultimele clipe, a apărut un neoburghez, un produs tipic la societăți funcționărești, centralizate și fără perspective, avînd existența asigurată și dezvoltînd în principal nu tendința spre investiții fructuoase, ci dispoziția spre distracții. Ea repeta situația unei largi categorii din vechea burghezie, cultivînd aceleași valori, cu o mai mare modestie față de societate în genere, dar cu o sfruntată ostentație față de cei care nu aveau. În loc de vechiul „s-a îmbogățit", acum se spunea „se descurcă" — o sintagmă cuprinzînd cuantumul de performanță dar și de fraudă față de condiția obișnuită impusă de norma ascetică și eroică a comunismului.

Acest tip uman și social deloc nou, dar multiplicat monstruos în socialism, este extrem de important pentru scriitor, deoarece lui i se adresează producătorul de bunuri simbolice. Emancipîndu-se treptat, chiar dacă nu eliberîndu-se de statul comanditar, artistul a devenit dependent de gusturile, gradul de instrucție și disponibilitățile de plată ale acestei categorii. Comunismul fusese obligat (din motive propagandistice) să dezvolte cultura de mase și, efectiv, a sporit considerabil numărul cititorilor, spectatorilor, amatorilor de produse artistice (cam de 20—25 de ori, după socotelile noastre față de situația din anii '40). Noua situație oferea cîștiguri importante, o oarecare independență a producătorului față de veniturile din salarii, de recompense oferite de regim, de onoruri. (În U.R.S.S., unde tirajul cărților este de cel puțin 10 ori mai mare ca la noi, autorul unui roman de circa 400—500 de pagini ajunge să trăiască tot restul vieții de pe urma veniturilor încasate, — ca să nu mai vorbim de reeditări, de traduceri în alte limbi din Uniune etc.).

În țara noastră, scriitorii au început să capete oarecare siguranță materială pe alte căi decît cea oferită direct de sistem, și o anumită demnitate profesională, dacă nu chiar totala independență. Desigur un regim tiranic și monopolist poate pune totul în cauză, poate anula nu numai privilegiile dar și simplele mecanisme lăsate mai libere : e cazul, cel mai răsunător, al reacțiunii anticulturale declanșate de Ceaușescu odată cu **Tezele din iulie** 1971, o acțiune fără nici o justificare serioasă, oricum venind împotriva evoluției firești a lucrurilor. Aceasta nu și-a atins niciodată scopul, în ciuda presiunii exercitate de Putere. Motivul a fost experiența negativă a scriitorilor care nu s-au mai lăsat păcăliți și n-au mai vrut să revină la sloganele depășite anterioare și la supunerea care-i compromisese pe cei din perioada primă a comunismului. Dar a fost și o rezistență surdă a aparatului, chiar a culturnicilor, de multe ori rămași în funcții de pe vremea liberalismului și adversari ascunși ai excesele din ceaușism. Ei înșiși aparțineau acelei „noi clase" și aceasta nu voia să fie deranjată de nici o „revoluție" ; dorea, în spirit mic burghez, să tragă profiturile cuvenite (evident crezute meritate) să deguste în liniște tot ceea ce în societatea nouă repeta realizările din „capitalism", deci bucurîndu-se în primul rînd de comoditățile vieții și de cît mai multe produse ale societății moderne, fără nici o discriminare „ideologică", bineînțeles. F.S.N.-ismul exista deja aici.

Cristalizarea acestei mentalități (s-ar putea numi „de clasă") a făcut posibilă apariția „dizidenților" o minoritate exasperată, mai curajoasă, din cadrul sistemului, produsă de sistem. Ei se deosebesc prin aceasta de diverșii oponenți față de regim din anii de după 1944 sau de rezistenți, adică de acei artiști care și-au gîndit opera cu totul în afara sistemului. E o distincție esențială, pe care am mai făcut-o și asupra căreia înțelegem să revenim.

Alexandru George

solilocvii

Locuri comune sau despre paradoxurile libertății

Ani, mulți ani la rînd, românii au fost răzgîiați gîdilați la vanitate de mîndria că țara lor e poate singura țară din estul comunist, independentă în, vezi doamne, destulă măsură de Moscova.

Nu există, pare-se, nici o legătură de la cauză la efect între gradul de libertate externă și acela de libertate internă. (paradox enunțat de Raymond Aron). Polonia, Cehoslovacia și în special Ungaria au fost extrem de dependente de Uniunea Sovietică (să ne gîndim numai la staționarea trupelor sovietice pe teritoriul lor) ; și totuși, viața societăților civile din aceste trei țări s-a caracterizat în ultimele decenii printr-un grad de liberalism incomparabil mai mare decît cel din România. O Românie care, cel puțin începînd din ultimii ani ai domniei lui Dej a devenit (cu excepția, de la sine înțeleasă, a Iugoslaviei și Albaniei) de departe cea mai independentă țară est-europeană în relațiile sale cu Moscova. O independență simulată (după impresia pe care vrea să o dea Pacepa în cartea sa pe care, apropo, nu cred să o vedem prea curînd apărînd în românește). Dar o independență răsplătită îndelung de occidentali cu împrumuturi penfru finanțarea unor proiecte fie eronate, fie megalomane, ori cu medalii și titluri acordate „dizidentului" de la răsărit. Și mai ales, răsplătită cu închiderea ochilor, cu refuzul de a vrea să vadă că în România drepturile firești ale omului nu că ar fi încălcate, ele pur și simplu nu există ; desigur, cu excepția dreptului la muncă.

Care va să zică, cea mai „liberală" țară din punctul de vedere al politicii sale externe, cea care își afirmă destul de limpede o relativă independență față de puterea hegemonică, tocmai ea se caracterizează înăuntru printr-o absență totală a libertăților, în vreme ce exact cele mai dependente au, culmea, un ridicat grad de îngăduință în politica lor internă.

Totul a fost însă o chestie de suprafață ; praf în ochii occidentalilor, dar și în ai noștri (un loc comun care încă funcționează ar fi cel al formulei „sîntem săraci, dar liberi"). Dovada ? Către sfîrșitul deceniului trecut, cînd Occidentul a început să înțeleagă că o continuare a relațiilor cu Bucureștiul lui Ceaușescu devine jenantă, acuzabilă în ochii propriilor cetățeni (vi-l mai amintiți pe acel președinte al Franței care refuza să-l primească pe geniul Carpaților ? nu-i așa că era tot François ?), România redescoperă rapid pulpana Kremlinului.

Efectul ? După 1987 relațiile economice româno-sovietice au explodat, ajungînd la cote comparabile doar cu cele ale primilor ani de după „eliberare", cînd musai trebuia să faci comerț aproape numai cu rușii. Dar mai ales cu efectul deprecierii galopante a pieței interne, alimentare și energetice.

Astfel, în 1988 România furniza 20% din importul de carne necesar rușilor (cifra e cunoscută din statisticile sovietice, care mențin totuși secretul în privința cantităților de cereale). Încă din 1985, România devenise primul furnizor al Moscovei în echipament petrolier și de extracție a gazelor naturale, tot primul în privința clorurii de sodiu, pe locul trei în domeniul rulmenților, mobilei și încălțărilor ; iar 50% din producția de oțel a României se îndrepta, ca atare, către URSS. Lista e lungă ; n-ar avea rost s-o epuizăm.

Bine, bine, veți spune, dar, în schimb, România aducea și, nu-i așa, ni s-a spus de mai multe ori de la o vreme, aduce încă din URSS indispensabilul petrol și necesarele gaze naturale. Numai că, vedeți domniile voastre, așa se naște teribilul cerc vicios (vă mai aduceți aminte superbul banc despre cooperativa din Scornicești și importul de chirpici ?). Adică România cumpăra de la ruși energie ca să fabrice produse ce necesită un mare consum de energie, produse pe care le dă rușilor ca să cumpere iar energie. Și așa mai departe, pînă la zorii comunismului.

Atenție, reapropierea de Moscova a fost făcută de Ceaușescu exact în „anii Gorbaciov", de unde rezultă că, cel puțin într-o anume măsură actualul nostru președinte nu face decît să continue politica defunctului, așa cum și acela continuase politica predecesorului său. Ciudate bucle face istoria românească la pragul dintre schimbările în primul fotoliu al țării : Ceaușescu a fost un continuator al politicii de **desprindere** inițiate de Dej în ultimii săi ani, iar Iliescu este — pare — se preface un continuator al politicii de **apropiere** la care fusese **constrîns** Ceaușescu în ultimii săi ani.

Acum, în 1991, sîntem sau nu dependenți de URSS ? Economic vorbind.

Mihail Oprea

marian ilea

Sindicatul lui Grigore Drod

Colduşu' tot colduş rămîne, asta-i clară — aşa cum zice domnu' profesor Zigmund-Jiga — îi o chestiune a genialelor-spermatice, adică pot trece o mie de ani, să poată căpătui, să poată să-i meargă binişor, să trăiască în case mai mari că el tot în cotet şi tot cu laiţa în tindă. Nu să poate şi gata. Ca Gîrgăriţă a lui Todireanu din Desiştea ; ăsta n-avea mai nimic numa' o laiţă, un acoperiş cu draniţă spartă, o băndură de să-nvelit, o lingură de lemn şi-un blid de tablă, da'sta toată ziua pe laiţă, acolo pătre scoala Bilţului, şi critica primăria, legea, naţia şi oamenii care lucrau pămîntu'. Să ducea la Moifălă unde cerea de băut vodcă românească, striga că merită, iară dacă nu căpăta să punea pe criticat.

Desiştenii îi plăteau cu ţîrîita că era rău şi hunsfut la băutură. De nu i-ar fi plătit n-ar fi auzit ce-i nou pin lume.

Şi cînd o căpătat pămînt mai din vechime, o avut el un hectar jumate, da' de mînat de pe laiţă nu l-ai putut mîna, o rămas acela nelucrat, buruienit apoi plin de găteje şi vîndut. Într-o vară şi-o toamnă o scăpat de el. Apoi s-o apucat de criticat. După aia i-o zis lumea **Mutu Făriniì şi Varicocelu' Todireanului** c-o avut el oaricînd oarice necaz cu un coi şi o învăţat cuvîntu' ăsta pe la spital la Oraş.

Da' nici cu domnu' ăsta profesor care stă la parter, acolo unde eu stau la doi, nu mi-e ruşine. Că-ţi bate la uşă, îi deschizi, intră pe lîngă tine drept în cameră şi zice : vecine dă-mi piper, dă-mi zahăr, dă-mi făină, dă-mi bani împrumut că n-am ; i-am dat o dată, da' cum nu i-am văzut înapoi şi cum Mărcuţa care-i nevastă şi consăteană cu mine o zis : te-ai lăsat prostit de o diplomă, m-am dus într-o zi, cînd am ieşit din şut, pînă la un chioşc unde să vinde ţuică de mălai la două mese afară, am tras trei sute şi i-am bătut la uşă. O deschis, am trecut pe lîngă el drept în cameră. Cînd o cerut banii o zis că de nu-i dau, îi rămîne fata fără cartelă la institut ; de data asta i-am zis eu da. hăt tare : domnu' profesor, de nu-mi dai banii îmi rămîne fecioru' flămînd şi gol pîn Tulcea, o zis că de unde să mi-i deie da', după ce i-am spus că nu-i treaba mea, s-o dus şi i-o adus, apoi o cerut la cinci zile alţii, da' n-am mai avut şi nu mai am şi n-oi mai avea. Mi-o şoptit apoi : vecine, n-am ştut că eşti aşa de rău, i-am zis că la mine banii nu cresc în pom, că avem necazuri la mină cu negociatu', cu planu', cu fondurile şi că-mi pare tare rău. O zis că ne cunoaşte el pe noi minerii, că sîntem poame bune, că, de nu cred, îmi arată ziarele că el o fost ziarist. I-am spus că dacă o fost ziarist de ce nu s-o abonat la vrun ziar, da' o zis că el ştie articolele fără să le citească şi mi-o explicat că face nu-ş cum pe diagonală, ori pe orizontală.

Ce fel de om îi nu ştiu, da' din oalele lui nu să poate mînca de groasă ce-i murdăria pe dinafară, iară pe masă coniace şi cafea că-l doare inima, îi cardiac împreună cu soţia.

În pivniţă avem o mîţă pentru şobolani da' nu l-am văzut o dată să-i ducă oarice rămîne de la mîncare. Cred că mănîncă tot.

Bani n-are, da. cafea şi coniac are. Iară că-i altă naţie o zis odată către Pamfilie vecinu', lui de uşă : mă voi românii, sînteţi proşti, numa' că acela l-o altoit peste mustaţă — că are mustaţă albă.

De mine o zvonit că mi-am făcut beciu' sub camera lui că-s spion şi am misiunea să aud ce zice şi ce face el în fiecare zi.

Apoi odată l-am întrebat, cînd veneam de la mină, cu o pungă de pulpe de pui şi cu două kile de cartofi în geantă, cum îi domn' profesor cu colduşu' ? el mi-o mai spus cu spermaticele şi eu l-am aprobat respectuos ş-am zis că încă o mie de ani, că tot degeaba... S-o supărat.

2. Eu stau de paisprezece ani în apartamentu' ăsta de la etaju' doi. l-am căpătat cînd o fost ajuns un pretin şef de sindicat pe mină şi mi-o spus : Grigore cît stau aici îi lumea noastră, ce-ţi trebé, am cerut apartamentu' că stăteam la barăcile din curtea întreprinderii şi Mărcuţa nu să putea hodini de motoare. Pe uşa de la intrare am scris GRIGORE şi MĂRCUŢA DROD, am faianţat baia, am zugrăvit cu ţurţuri camera mare şi cu romburi camera mică, am implantat o oglindă în peretele coridorului, am cumpărat o mobilă Ludovic pîntru Franţa şi una Corina pîntru Mărcuţa, acuma am plătit taxa de măsurare şi cumpăr apartamentu', am luat o bucată de pămînt în faţa balconului şi cultiv ceapă, usturoi, mărar, pătrunjel care-mi trebuie pîntru casă să nu dau bani, am îngrădit balconu' în sticlă, l-am făcut aşa fain că am comenzi pînă la douăsprezece balcoane de bloc distanţă.

N-am avut copii, da' poate oi avea că mi-s dragi şi mie şi Mărcuţii. Nu ne-o dat nici dumnezeu şi nici doctorii de la Sovata. Noi mai aşteptăm că avem vreme că nu sîntem tare bătrîni şi nu ne temem.

3. N-am ştiut unde îi începutu' evenimentelor. Cred că îs similare. Ceva-ceva. Totuşi specific. La? Imediat după? Sau s-o început cristalizarea mai din timp ? Din anterior ? Unu' o fost-ales şi n-o mai putut. Altu' o continuat ce o început.

Cei mai în vîrstă, dornici şi ambiţioşi, asta îi o caracteristică olteneaşcă, folosesc pentru a ajunge la scop orice mijloc. Nu mă refer la ortacii mei olteni, că l-am avut şi pe ăla cu sifilis cronic, de nu ştiam ce buboaie roşii are pe spate, şi o făcut copii aici în Ardeal şi o bolnăvit-o pe nevastă care tot de-aici să trăgea, acuma îi în pensie săracu'. Îi zicea Nacu.

Toţi trebuia să ştim ce înseamnă a fi, atunci cînd îţi vei asuma — mai bine. Obligaţii. Colectiv de oameni. Conducere. Interese personale. Toate. Interesu' personal îi cel mai bine dezvoltat la olteni. De aici s-o început.

4. La mine interesu' personal nu există. Eu de loc îs curat din Desiştea care-i aici, iară Oltenia îi departe. Că pînă şi-n 21 decembrie optzeci şi nouă, cînd cu revoluţia, m-am dus cu o maşină după dinamită pînă la Arad că s artificier şi că mă ştiau toţi ăia de acolo de la fabrică, şi mă încărcau imediat.

Aşa că am luat pistolu' şi şoferu. şi maşina şi slănina şi m-am dus. În cîteva ceasuri am fost trecut pîn ţară, am ajuns sara, am dormit în maşină, dimineaţa am încărcat înainte de-a începe şi am luat-o înapoi.

De temut, m-am temut, aşa că am cotit pe la Orăştie, pe la capăt de Alba-Iulia că erau străzi cu tinerei care ardeau hîrţoage şi te opreau, te controlau şi, dacă vedeau că duci muniţie, te puteau chiar împuşca. O şi păţit-o cîţiva de-ai mei de pîn Moldova care tot atunci s-o întors acasă cu maşinile goale. Am avut acte în regulă, da' spaimă am avut şi eu şi şoferu' că nu mai ţinea nimeni cont de hîrtii. Iară, către noapte cînd trecem pîn Teiuş, ne-o oprit cîţiva de am îngheţat, ne-o întrebat că de ce nu claxonăm şi de ce nu ne bucurăm şi, cum am început a claxona şi a ne bucura, am scăpat necontrolaţi ca lumea şi am ieşit în drum drept. Am ascultat radioul cum am putut că pînă acasă nu ne-am mai oprit din claxonat. Lîngă tipografia din oraş ne-o oprit cîţiva din gărzi, cam acolo unde îi depozitu' de hîrtie, ne-o controlat şi o vrut să ne aresteze. Le-am spus să nu să joace că ducem marfă pîntru mină. O telefonat, s-o interesat, o zis că avem noroc că ne cunosc din vedere, ne-o dat paza şi nu ne-am lăsat pînă n-am băgat marfa în depozit.

Acasă am ajuns pe jos în plină noapte. Am auzit focuri de armă dinspre Şomcuţa. M-am simţit ca un om în război. Umblam aplecat gata să mă arunc pe asfalt. Am şi stat după nişte gunoaie să suflu preţ de o ţigară.

Mărcuţa asculta radioul şi să uita la televizor.

Cînd am intrat în camera cu ţurţuri, am plîns amîndoi şi apoi ne-am rugat la dumnezeu. Am citit psalmu' cinzeci de la psalmii din biblie. Că atunci într-adevăr cu mine s-o făcut o minune ş-am avut şi noroc. Pîn douăşase ăia de la Arad o telefonat, şi o zis c-o crezut că-s mort şi eu şi marfa că şi alţii ca mine o păţit-o.

5. Lîngă blocu' unde locuiesc, stă un pretins pensionat din mină cu patru mii şi opt sute pe lună. Are o casă cu trei camere şi o bucătărioară de vară, cotete şi o vacă sură ce paşte pe cîmpu' unde s-a ridica biserica greco-catolică. Sara, eu stau pe balcon şi fumez, el trece cu vaca şi strigă : mă Grigoruţă, amu' îţi cam beli pula voi de la bloc că eu am vacă şi lapte. Şi ăsta-i oltean de lîngă Slatina cam buruienos la vorbă, da' am lucrat împreună, îi lung ca o rudă de fasole, slăbănog ca un făcăleţ de mămăligă şi aplecat de spate ca o cîrjă cumpărată de la băi, da' glăsos.

6. Atuncea cînd deja am fost ajuns în ianuarie nouăzeci, în curtea noastră de la mină, lîngă atelieru' electric acolo aproape de ciurgău' cu apă de munte, adică la vreo două sute de metri de intrarea în galeria ce duce la Puţ, şi unde ascultăm la radio dimineaţa că în soba funcţionează toată noaptea o rezistenţă înfocată, s-o adunat minerii de-o vrut să spargă birourile da' nici eu şi nici electricianu' Coco nu i-am lăsat c-am socotit că nu-i bine. Nu-s de vină lemnele îs de vină oamenii se să folosăsc de ele.

Apoi pîn' februarie tot pe locu' ăla i-o adunat unu pe toţi : subinginerii, foştii secretari de partid şi o prins a-i atrage şi a-i organiza pîn diverse : promisiuni, mijloace.

Electricianu' Coco mi-s spus : fii atent la aceşti superstari domnule Drod că cunosc tare bine căile traiului de bine de la faimosu.

Apoi, domnule Drod, nu trebuie uitat faimosu contabil-şef care l-o luminat drumu' legal de a fura cu acte, iară cînd îţi putrezeau cizmele şi-i cereai altele, să uita în catastif şi zicea că nu este în drept.

Toţi superstarii ăştia o făcut în cîţiva ani ce altu' ca mine nu poate face în patru-cinci vieţi paralele.

Mai încurcă şi lucrurile. Toţi.

Cînd l-am rugat pe domnul Zigmund-Jiga să scrie la gazetă un articol, după ce i-am povestit, mi-o spus să reviu după trei ceasuri că-i gata, şi că-i o scrisoare pentru foruri înalte, şi că trebuie să se gîndească. M-am întors la vreme şi mi-o dat partru rînduri scrisă pe o hîrtie de caiet liniat. Cînd i-am spus că nu-i bine, o zis că aşa trebuie, că aşa-i cel mai bine. Da' i-am spus că acolo nu scrie ce am zis eu şi o zis că nu mă pricep, că el îi de meserie. De aia m-am şi gîndit că dacă-i p-aşa mai bine ştiu eu scrie şi scriu după cum să şi vede.

7. Cînd s-o mobilizat oamenii anumiţi, puşi şi momiţi, o cerut demisia din funcţie a omului de omenie şi deputat independent director că noi l-am pus, pîntru că, în primu' rînd, activitatea nu mergea prea bine şi, în al doilea rînd pîntru că n-o trimis nici un om la Bucureşti să se facă de rîs, în al treilea rînd, pîntru că n-avea cine să semneze cererile de învoire, concedii şi altele. Ăia trei ingineri-şefi erau doi mari importanţi : Luca şi Matei — nu-şi puteau asuma riscu', unu' fără interes, altu' cu capu' plin de goange.

La mine în depozit intra şi ieşea dinamita ca mai-nainte şi mă minunam de atîta prostie şi măgărie cîtă am văzut în oraş, la mină şi în ziare, că am ajuns să nu le mai citesc.

S-o făcut apoi cîteva chemări ale fostei centrale, s-o dus persoane cu autobuzele ca să-şi atingă scopurile.

După atingerea scopului, domnule Drod, zice electricianu', de cîte ori vine să-şi prăjească ouăle la mine pe reşou, orice oltean îşi ajută susţinătorii, îi numeşte şefi de sectoare. Domnii foşti secretari de partid reiau frîiele. Conduc. Încep. Că te apucă greaţa nu alta şi-ţi vine să te bagi pînă şi la ţărănişti. Îs ca rîia.

Vîrstnicii — demişi ori în pensie. Tinerii — pîntre fiecare posturi nou înfiinţate de şefi de mină. Şefi pe fiecare schimb în parte, cu decizii în buzunar. Asta pîntru ingineri.

Pe Weber îl cunosc eu cum mă ştiu pe mine, ori pe domnu' profesor Zigmund-Jiga — oamenii l-o dat afară în ianuarie din funcţia de şef de sector, acuma o ajuns şef de mină. Motivele să cunosteau atunci ca şi acuma.

Îs cîteva luni bune de cînd trebuia să înlocuiescă oarecineva pe OBOSITU' inginer şef cu producţia şi pe NEOBOSITU' director nu de mult instalat care nu cunoaşte mina şi are preocupări olteneşti. De exemplu : angajarea, ori repunerea în funcţie a serei de la ferma minei şi popularea cu nu ştiu ce culturi — probabil praz, pîntru 8 martie, că investiţia o fost mărişoară. Şi cine o făcut-o. Aşa cum ar zice fraţii moldoveni : dînsu' personal.

8. Veneam de la plivit la straturile din faţa balconului, te-o cam plouat vecine. o zis domnu' profesor Zigmund-Jiga, treaba mea, i-am răspuns, da' eşti cam ud, o zis el, nu te interesează, i-am răspuns.

Trebuie văzut că oriunde ar fi, atuncea cînd să naşte copilu' mic, samănă cu alt copil mic, şi plînge la fel, şi să strîmbă la fel, şi dă din mînuţă la fel. Iară cînd plînge el vorbeşte, pretinde şi cere ceva, iară cînd mă-sa îi dă sfîrcu' să sugă, el la fel face şi suge dacă-i franţuz, englez ori desiştean de-a nost'...

Eu n-aveam mai mult de şapte ani şi nu ştiam acolo în Desiştea ce-i joaca, lucram la butin, iară cînd am coborît sîmbătă la vale, m-am dus cu ovreiaşii să facem din lut cu pisoc o casă. Rocnişoara curgea mare că era ploios şi ceţos. Atuncea ni s-o născut fratele Miron, mic, roşu, cît un rac de mare şi m-o strigat să-l văd. O fost surd şi mut de la început stătea cu faţa către grindă şi mişca buza, apoi mut o şi rămas, da' l-am grijit, l-am spălat mai tare ca pe ăilalţi, o crescut înalt şi fain, n-o fost neputincios şi era fratele nost.

Acuma, dacă asculţi radioul şi televizorul, vezi că păste tot în lume-i aşa un fel de harcea-parcea care trebuie văzută şi înţeleasă, iară Zigmund-Jiga ăsta, cît îi el de profesor, nu vede şi nu înţelege mai mult decît că dacă plouă apoi trebuie musai să fii şi ud. Atîta nu-i bugăt şi-i destul de grav...

9. Directoru' ăsta de la mină îi fecior de om spînzurat de clanţa de la uşă şi pare că-i şi mare democrat. Îi plac tare mult promisiunile : Stimaţi ortaci, nu vom da afară pe nimeni, dacă nu vom tolera furtu' de către alţii din întreprindere în afară de mine. Nu vom angaja pe nimeni. Vom face reducerile la suprafaţă. Vom activa pîntru ca fiecare să ia bani, vom da salarii dacă mă ascultaţi şi dacă tăceţi din gură. Douăzeci-treizeci de mii de lei.

Apoi urmează promisiunile particulare pîntru fiecare miner, brigadier, inginer care l-o vorbit de rău şi trebuia să-l vorbească de bine, să ţină la el.

Numa' că din aprilie încolo, o prins să apară pe la birouri femeile cu fuste crăpate pînă la chiloţi. De cîte ori le-am văzut, am scuipat şi m-am uitat într-o lature că nu te poţi uita drept la ele c-o încurci rău... Iară Mărcuţa şi nevestele minerilor stau la rîntaş, la cozi şi nu ştiu din astea.

Dumneata care eşti mai şcolit, domnule Coco, şi mai tînăr, ţi-ai lăsa nevasta să se îmbrace cu bulendre din astea ? l-am întrebat într-o dimineaţă pe electrician.

El o zis că nu.

Da' a-i lăsa-o cu ţigara în gură ? am mai întrebat eu.

Aici n-o mai răspuns, o tăcut şi-o mestecat cu furculiţa în tigaia unde să încălzea cîrnăcioru' cu fasole.

Aşa că degeaba s-o spus că-s venite ca muieri pîn concurs pentru atestare pe posturi, că-s cu bibliografie şi comisie exterioară, că-s democratice, secrete şi directe că nu-i cred nici eu, nici mutu şi nici nimeni.

DIRECT, SECRET, PUTERNIC, ar fi trebuit să fie sindicatu' din mina asta.

Iară talmeşu-balmeşu' de acuma n-ar fi fost, dacă s-ar fi evitat şi dacă cineva s-ar fi dezmeticit la timp. Mintea cea de pe vremuri îi de vină.

Pumnu' în gură la masa de oameni nu-i o metodă da. p-aici pe la noi numa' ăsta se aplică.

Mocirla dinainte le-o dat putere şi ură împotriva...

Aici musai să fac o paranteză : cînd cu treaba de la Timişoara, înainte să plec eu la Arad, decembrie optzeci şi nouă, ne-o adunat pe toţi şi ne-o zis

să facem o trupă de elită și, care va mișca în front, să-i să rupă brațu'.

Care dintre noi sîntem bărbați, adulți o să ne aducem aminte. Vă mulțumesc.

10. Și alți vecini o luat straturi lîngă bloc. Ceapa crește mai mare ca-n Desiștea. Numa' că noaptea vin țiganii ăștia romi, o fură și-o vînd în piață, în toată dimineața.

Mărcuța cu mine am hotărît s-o păzim că-i munca noastră și că să avem ceapă proaspătă zilnică.

Eu lucru numai pe schimbu' unu, mă mai due cînd și cînd, dacă n-au dinamită rămasă de rezervă, pe doi, trei sau patru, așa că am putut împărți noaptea în două, pînă la unu păzesc eu, pînă la cinci Mărcuța.

Odată era să-i prindem c-o dat peste nevasta ce sta ascunsă într-un tufiș, iară Mărcuța o strigat : Grigore hoții la ceapă. Am sărit din camera cu țurțuri, am pus mîna pe topor și după ei. M-o ajutat și paza de la șantieru' de construcții din vecini da' o fost iuți așa că nu i-am putut prinde. I-am văzut : trei mai mici cu o muiere neagră rău.

Ceilalți nu mai au un fir de ceapă că n-o păzi — rîndurile noastre îs tare faine și am zis că nu ne lăsăm pînă-n toamnă.

11. Nici cu sindicatu' n-o nimerit-o birourile. Două sectoare o votat lideri și două sectoare reprezentanți. Nici noi n-am tare nimerit-o. Eu am fost pîntru un singur lider pe toată mina. Numa. că nu s-o luat nici o măsură de organizare a voturilor, reprezentanții o fost favoriții, plus că s-o mai adus niște reprezentanți și din concediu de odihnă ori medical, ori unii o fost găsiți pîn curte, i-o pus să se întîlnească să-și facă alegerile.

Așa o ieșit totuși după plăcerea birourilor... Cînd o aflat de una ca asta, schimbu' doi n-o vrut să intre în mină. S-o promis din nou pîntru luni alte alegeri. Le-am spus și eu că așa-i dreptatea, că așa trebuie făcut. Luni nimic. Schimbu' doi iese din mină, unii vreau să meargă acasă, o parte din breaslă vrea să rămînă să aștepte schimbu' trei ca să pornească greva. Bunînțeles că o fost : spirite încinse, tensiuni cu înjurături între angajați. O apărut iute vorba mieroasă și promisiunile.

Asta-i o tactică comunistă — precis.

De-abia marți o apărut votu' secret și direct. Da' nu chiar așa că de-abia atuncea o început jocu' dur.

Eu mă numesc Grigore Drod, îs din Desiștea, însurat cu Mărcuța fostă Bobotu, îs artificier la depozitu' de dinamită de la mînă, am patruzeci și patru de ani și vorbesc în numele a sute de muncitori, ca să nu vorbească toți.

Că dacă s-apucă să strige ai mei, doamne ferește că nu mai rămîne piatră pe piatră.

Alegerile s-o mai făcut o dată pe schimbu. doi pîn vot secret, scurt și direct, cu o comisie de zece oameni care s-o fixat la modu' de decurgere a alegerilor și la modu' de întocmire a procesului verbal.

Cînd o ajuns lider ăla bunu', adică pretinsu' electrician Coco, a intrat toți în alertă că și ei doresc să voteze, numa' că noi am cerut ca birourile să-și vadă de treabă și de sindicatu' lor. Da' de votat o votat. Numa. că nu s-o putut schimba nimic că noi am fost mai mulți. Așa că tot electricianu' o ieșit și s-o desemnat în baza documentelor existente : procese verbale, voturi, validare.

Cînd ne-am dus lideru' la birouri n-o vrut să-l recunoască, n-o vrut să fie de acord. Noi ne-am mirat tare cînd am văzut că le trebuia sindicatu' vechi.

Asta-i stupoarea, domnule Drod mi-o spus lideru'.

Între noi înțelegerea o fost totală, da' nimeni n-o semnat recunoașterea. Nu ne-am necăjit că nu ne interesa recunoașterea lor.

Atuncea ei o făcut și comisia de anchetă pîntru cercetarea evenimentelor, de cînd schimbu' doi n-o intrat în mină și apoi di lunea cînd schimbu' doi o ieșit din mină.

Astea cu scop clar de introducere de teroare și frică. S-o spus că să vor ancheta persoanele pîntre găsirea de vinovați pe schimbu' doi.

Să fie pontați nemotivați o spus un nime-n drum din fostu' partid.

Eu am strigat în atelieru' electric să nu să teamă nimeni că ăștia își mai trăisc încă visu' dormind în scaune. Eram și nervos și nedormit eă am avut necazuri cu ceapa toată noaptea.

Întreb conducerea : care ai uitat ce dezorganizare ai produs ?

12. Așa cum împart cu Mărcuța împreună salariu' pe fiecare lună, ajunge pîntru doi oameni. Bem numa' la capăt de săptămînă o sticlă de tămîioasă : duminica și numa' la sarmale ca să lunece mai bine.

Reținerile îs tot mai mari, iară berea îi tare scumpă. Ca să te bucuri cu ortacii îți trebuie de-acuma vro două-trei mii pe zi. Noroc că am din Desiștea o sută douăzeci de pruni, așa că oi ferbe borhotu'.

Mă gîndesc la alții care au copii, un salar mai mic decît am eu, și ăștia îs ăia mai mulți, nu știu cum fac, cum trăiesc.

Da' mă gîndesc că tot poporu' ăsta a mînca la vară și la toamnă mai multă ceapă și a căpăta minte jidovească atuncea cînd 'or mai vini ăia cu votările.

13. N-o trecut două zile de la alegeri că m-am trezit chemat la consiliu' de administrație unde douăzeci de persoane o prins a mă-ntreba, a mă pune să le explic ce-o fost în seara cu pricina, de parcă nu știau. S-o pregătit de interogatoriu exact ca niște oameni vechi, cu întrebări **vechi**. Tot nime-n drum ăla o zis că-s INSTIGATOR. Amintesc că acest cuvînt nu este, atunci cînd ești constrîns să vorbești, în apărarea drepturilor unui colectiv de oameni și nu personale.

L-am întrebat pe lider după ce m-am așezat pe treptele de la ieșirea din birouri, cît îi mai lăsăm tolerați.

Încă îi mai lăsăm tolerați că au în jur pe aceiași ca pe vremea știu eu cui, care-i proslăvesc, mi-o răspuns lideru'.

Acești oameni de la birourile minei noastre s-o denaturat într-atît încît s-o minimalizat numa. în a fi sclavi, servitori fără gîndire, fără luptă, credincioși ca niște cîini.

Îi greu la vîrsta asta pe care o aveți să vă mai schimbați domnilor : ingineri, subingineri, normatori, conducători formații de lucru, contabili, contabili-șefi, șefi de brigadă și mineri, **a-ți** rămas ca niște vechituri, ca niște suflete moarte.

14. Cînd m-o chemat să împărțim pămîntu' ce l-am căpătat în Desiștea și care a fost de cînd lumea a Drozilor, m-am dus și am făcut biletele unde ne-am strîns toți sub lămpașu' din casa bătrînească, am tras la sorți iară, cum semințele mele o fost mai bune, le-am dat surdului Miron că are unspe coconi iară, cînd i-am dus pemintele pe hîrtie, nevastă-sa o trimes după o jumate de horincă. Am băut două pahare și m-am dus. Apoi am auzit că într-o zi o urlat pe uliță că are ei grijă de mine să nu fie cum am împărțit că eu îs șef la mine-n depozit da' nu pe pămîntu' Drozilor din Desiștea. Așa că am fost obligat să le scriu o scrisoare în care să-i spun muierii să-și împartă pămîntu' ei și a neamului ei că nu l-o avut veci, iară de pămîntu' Drozilor să n-o doară capu' că are cine-l împărți că săracu Miron nu poate zice nimic că-i și mut și surd din pruncie. Am mai scris acolo că partea mea s-o lucré ei, da că să nu creadă că le-o dau pe gratis că n-am copii, da' poate oi avea, iară, dacă băiatu', ori fata mea or vrea să meargă în Desiștea o vară, apoi s-or duce pe pămîntul lor și nu al altora.

Iară nevasta surdului îi cam curvă că mi-o spus alți oameni c-o văzut ieșind de la ea bărbați, iară surdu' care-i cam bețivan i-o făcut : casă, șură, trotuare, animale și coconi.

Numa' că, oricîte nevoi de muiere ai, nu-ți pui bărbatu' la cur atuncea cînd în patu' din vecini dorm pruncii. Trebuie să-i știi ferii și pe ei și gura Desiștei.

Oricum partea mea de pămînt din Desiștea o rămas și anu' ăsta necosită. Iară pămîntu' din Mocîră s-o gătejit că trebuie doi ani de muncă numa' ca să-l ai cum o fost cînd l-am căpătat.

15. După ce-o fost ales, cu toate eforturile, noul sindicat o primit aprobarea de la judecătorie. Apoi s-o hotărît că ăia ce nu știu lecția să treacă spre case cu cincizeci la sută din salar. În primu' rînd o fost vizat INSTIGATORU'. Numa' că nu s-o găsit un fraier care să ia depozitu' în vremea asta, așa c-am scăpat. Alții însă nu.

Chiar experiența celui mai inteligent fiu al Borșei, venit aicea ca detașat și apoi rămas aicea, nu mai funcționează — adică domnu' inginer Kalmant.

Poate că-s de vină : vîrsta, dezinteresu', dezechilibru'.

Lipsa izolării conductelor de apă. Nu-s lemne la centrala termică.

Lemnele făcute-s duse de știm noi cine la fermă pîntru a avea la opt martie praz proaspăt. Aicea în oraș nu se mănîncă praz. Asta-i mîncare oltenească. Păcură, joc. Banii s-au dat. Cui ?

Conducerea asta nu deosebește pămîntu' de cărbune. O cerut o mașină pîntru brichete, da' așa ceva nu egzistă. Păcură n-o fost. Numa' că păcura s-o ridicat din depozit da' n-o ajuns la mină că s-o perdut pe serpentinele din pădurea de fagi. S-o rătăcit.

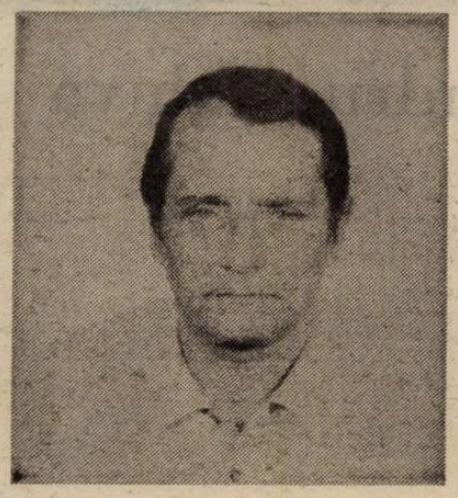

corneliu antoniu

Noapte arabă

Dunele păreau departe. Timpul
Își risca grația. Puțini pași
Mai erau de făcut. Sau fapte :
„O luntre
Și niciodată cuvîntul" —
Trandafirul cel negru
Revelația ultimului prinț. Aici
A fost o istorie.
Aici a fost visul
Fragment de lună
Infinit mai dorit. For ever.

Lazăra

Prin galerie
Umblă drojdia unui vis
Așa cum măduva tinereții
Prin fluturi
Iar prin omidă
Un cring înverzit.

Din întîmplare
Întîlnești luna
Sau un trandafir
Mult mai adînc.

Mîna curentă

Iar Tu Învățătorule
Vei atîrna de cuvinte
Mai mult cu hainele
Mai mult cu frunzele
Chip de viețuitoare
Făcut din memoria melancoliei
Strat de ceramică
Fără azil.

Interviu

M-au întrebat
Despre relația mea cu Revoluția Romînă
Despre Ruben Dario
Și ultimul dizident la modă —
Ceva despre primăvară și influența
Cozilor de țîr
Asupra valurilor mării —
Foarte multe întrebări mi s-au pus
Despre peștera Cumran și afacerea Dr. Katin
Despre pactul Ribbentrop-Molotov
Și multe alte asemenea
Bazaconii în timp ce eu
Terminasem de numărat (de fapt
Nu terminasem de numărat încă)
Scuturile din piața Universității.

alecsandru văduva

Gîndeşte-te la altceva...

Toma Aburete sorbi lung din cafea, cu toate că era aproape clocotită, iar privirea îi deveni şi mai încețoşată. Părea că se iscase un foc în trupul său iar ochii, simple lentile de sticlă, abureau în contact cu frigul dinafară. Glasul căpătase şi el alt timbru şi dădea senzaţia, nu ştiu cum, de asudat. Eu îl mai văzusem în asemenea stare, dar Zgaibă, bleojdit, rămăsese cu paharul în mînă.

— Măi Tomache, poate-ai visat, măi !

— Păi şi eu aş vrea să cred că nu a fost nimic adevărat, că nu-mi reamintesc decît un vis, dar ce să fac cu cicatricea asta care se umflă, se înroşeşte şi mă arde ?

Ne arătase, într-adevăr, pe mînă un semn care semăna cu o virgulă vinătă şi ne povestise o chestie petrecută în vară. Eu nu înţelesesem mai nimic, dar nu pentru asta l-am îndemnat să ne mai povestească o dată ; ştiam ce se poate întîmpla dacă nu e lăsat să vorbească, să vorbească mereu, pînă se domoleşte dogoarea aceea din el.

— Este adevărat că băusem puţin în după-amiaza aceea. Tocmai intrasem în concediu şi era iulie şi mă simţeam atît de singur. Mă certasem şi cu Iorgula, aşa că era normal să intru într-un bufet şi să beau, dar n-am băut chiar atît încît să-mi poată spune acum cineva — fugi de-aici, nenică, erai beat şi ţi s-a năzărit. Eram doar puţin năucit de căldură şi stăteam în bufetul ăla de cartier, desfăcut la cămaşă şi cu paharul în faţă. În afară de mine nu mai era nimeni înăuntru. Nu ştiu la ce mă gîndeam ; era cald, mă simţeam singur şi cred că nu gîndeam la nimic, pînă cînd a intrat un ins, cu haina încheiată la toţi nasturii şi cravata strînsă bine pe git. S-a aşezat la o masă din faţa mea, a scos o hîrtie şi a început să scrie ceva pe ea cu stiloul ; un stilou cu capacul de aur, asta-mi aduc aminte bine. Şi abia atunci mi-am dat seama că ceva nu e în regulă. „Nu i-o fi cald? m-am întrebat. Şi ce naiba tot scrie acolo...“ Parcă m-ar fi auzit ; şi-a ridicat privirea şi s-a uitat la mine puţin dojenitor. Eu mi-am luat paharul şi am înghiţit destul de mult ca să încep să tuşesc iar insul a zîmbit, sau aşa mi s-a părut mie, şi a început să scrie din nou. Am ieşit afară şi mi-am suflecat mînecile de la cămaşă. Cine ştie pe unde m-oi fi plimbat, dar cînd m-am dezmeticit se făcuse destul de tîrziu şi se lăsa noaptea. Strada pe care mergeam avea pe margini arbori înalţi, care se înşiruiau atît de aproape încît li se încurcau crengile. Nu sufla nici o adiere de vînt, nu răzbătea nici un zgomot. Totul părea încremenit şi întunericul se făcea tot mai gros, învăluind casele mari, greoaie, fără nici o sclipire de lumină. Nu ştiam unde mă aflu şi strada părea fără sfîrşit. Mergeam, mergeam mereu printre copaci înalţi şi case pătrate. Şi nu era nici un om împrejur pe care să-l întreb unde mă aflu. Am cotit la dreapta şi, după un timp, am zărit înainte un cerc de lumină. Am bănuit că acolo se termină acea stradă ciudată şi am început să merg mai repede. Dar, nu ştiu cum, îmi dădeam seama că n-am să pot trece dincolo. Mergeam, totuşi, din ce în ce mai repede. Parcă m-aş fi aflat într-o ţeavă uriaşă sau într-un canal. Bezna mă înconjura cu duhoare şi abia mai puteam să respir. Înaintam, cercul de lumină se făcea tot mai mare şi începusem să sper că am să pot trece dincolo, cînd intrarea s-a întunecat. Cineva se aşezase în dreptul ei şi părea că un decupaj negru fusese desprins din mijlocul cercului de lumină. Silueta a început să înainteze şi se făcea tot mai mare, pînă a acoperit toată intrarea. Nu mai vedeam nimic, dar ştiam că se apropie. După un timp l-am simţit oprindu-se lîngă mine şi deodată am înţeles că e insul de la bufet, cel cu stiloul de aur. „Hai cu mine“, mi-a spus şi părea că vorbeşte de după un strat de vată. Mi-am dat seama că nu am ce pierde şi am început să păşesc alături de el. Ne-am oprit în faţa unei porţi care a scîrţîit lung, dar tot aşa, înăbuşit, ca şi vorba lui. Am urcat cîteva trepte, a deschis o uşă şi am intrat. Era un hol obişnuit, luminat de un bec. Lîngă uşă se găsea un dulap cu oglindă şi alături, jos, un covoraş cu flori albastre. Insul s-a întors spre mine şi cîteva clipe ne-am privit. Aşa mi s-a întipărit în minte, ca o fotografie. De cîte ori încerc să mi-l aduc aminte aşa îl văd, cu părul negru, răvăşit pe frunte, ochii cenuşii, tăiaţi oblic, nasul drept, cu nările dilatate, gura puţin strîmbă un strop de sudoare i se prelingea de-a lungul nasului şi nu făcea nici o mişcare pentru a-l şterge. Mîinile îi atîrnau obosite pe lîngă trup. A mai deschis o uşă şi am intrat într-o cameră luminată puternic. M-am uitat împrejur. dar n-am văzut nici un bec. Lumina ţîşnea din pereţi, din tavan, din podea ; o lumină albă, care m-a făcut să clipesc tot timpul. O masă masivă se găsea în mijlocul încăperii iar de-a lungul pereţilor se înşiruiau fotolii vechi, îmbrăcate în piele murdară şi crăpată. În faţa lor, pe un scaun înalt, cu ţinte aurii pe margini, stătea o femeie. Altceva nu-mi mai aduc aminte, nici figura ei, nici cum era îmbrăcată. M-am chinuit de multe ori, dar n-am reuşit să-mi amintesc nimic. Doar uneori, noaptea, o visez, dar cînd mă trezesc totul se duce, se şterge şi nu mai ştiu decît că am visat-o. Ne-am aşezat pe fotoliile din faţa ei. „Iată-l pe al treilea !“, a făcut el un semn cu capul spre mine ; glasul îi tremura. Femeia m-a privit, a mormăit ceva, apoi s-a întors spre el şi a început să vorbească într-o limbă pe care nu o înţelegeam. Ea spunea ceva repede, parcă certîndu-l, în timp ce el îşi cerea probabil iertare, cu glas speriat. Desigur că vorbeau despre mine, pentru că din cînd în cînd, ba el ba ea, se întorceau şi mă priveau, măsurîndu-mă. „Dă-mi mîna !“, a poruncit femeia. „Nu asta, cealaltă ! Stînga !“. Mi-a prins-o şi cu un deget uscat şi fierbinte a început să urmărească liniile din palmă. Vorbea repede, încercînd să explice naiba ştie ce. Bărbatul mi-a luat şi el mîna, privind-o atent. Cînd mi-a dat drumul, mi-am trecut mîna amorţită prin păr şi am început să aştept, de parcă aş fi dat un examen şi trebuia să aflu rezultatul. Au mai discutat un timp, apoi s-au întors spre mine, cercetîndu-mă cu un fel de uimire. În acelaşi timp am auzit o melodie care venea, ca şi lumina, din toate părţile, din pereţi, din podea, din tavan. Şi din nou mi-am dat seama că ceva nu e în ordine. Era ca atunci cînd simţi o durere pe undeva şi nu poţi să-ţi dai seama unde. „Ei drăcie, îmi spuneam, ce caut eu aici ?“. Aerul se făcuse ca într-un cavou nedeschis zeci de ani. Mă gîndeam la noaptea de afară şi aş fi vrut să fiu cu Iorgula într-un parc, pe o bancă, strîngîndu-i umerii cu braţul. Ştiam că trebuie să plec cît mai repede de acolo. Camera se întunecase şi am auzit vocea ei : „Să vedem dacă e potrivit !“, iar insul s-a uitat la mine rugător, s-a ridicat şi mi-a luat din nou mîna. Am înţeles ce vroia să facă doar cînd i-am simţit unghia întrîndu-mi în carne. Sîngele a ţîşnit fierbinte şi roşu. Nu ştiu dacă am ţipat sau nu, dar parcă îl văd şi acum ochii oblici, năuci, în clipa cînd l-am izbit. Pe ea nu am mai văzut-o, parcă se topise, iar pe el l-am pocnit cu putere peste gură de două ori. Am deschis o uşă, a doua, am coborît treptele, am ieşit în stradă şi am început să alerg. Nu fugeam de frică, dar simţeam că mă sufoc şi doream să ajung cît mai repede la aer, la lumină. Simţeam cum îmi zvîcneşte sîngele prin tot trupul şi alergam tot mai repede, alergam cu ochii închişi. Cînd m-am oprit şi am privit în jur, m-a orbit lumina unui soare abia ridicat deasupra caselor. Respiram adînc cît puteam de adînc şi muşchii mi se încordau sub piele. Trupul parcă îmi era altul, nu ştiu cum, parcă invadat de arome. Am mai făcut cîţiva paşi şi mi-am dat seama că eram în faţa bufetului de cartier în care băusem cu o zi înainte. Am intrat şi pe una din mese am găsit o coală de hîrtie pe care erau trase cu stiloul trei linii paralele. Am rupt-o şi am ieşit afară.

...Toma Aburete mai sorbi o gură de cafea şi, puţin stingherit, îşi făcu de lucru cu bricheta. Zgaibă îşi goli paharul şi, buimac, se uită la mine.

— Bine, măi Tomache, l-am stîrnit eu atunci, şi ce concluzie tragi ?

Privirea i se limpezea, ştiam că peste puţin timp vom putea să plătim şi să mergem.

— Nu trag nici o concluzie, mormăi el. Dacă n-ar fi cicatricea asta de pe mînă, care se umflă uneori şi se înroşeşte şi mă arde, nici nu mi-aş mai aminti întîmplarea .Dar să ştii,, niciodată n-am încercat să găsesc strada aia ca o ţeavă uriaşă de canal şi nici n-am de gînd să încerc vreodată...

...Era pe la începutul anilor cincizeci. Ne mutaserăm de curînd în acel cartier Dudeşti — Cioplea şi abia începusem şcoala. Toma Aburete era copilul vecinilor şi de-o vîrstă cu mine, aşa că la joacă şi la şcoală mergeam împreună.

Marginea oraşului în care mă pomenisem în acei ani şi la acea vîrstă mă năucise, mă îngrozise şi mă fermecase. Maidanele, bălţile Flaxului, cărămidării, caii şi turmele de bivoliţe, talciocul, încăierările, **saloanele** unde se întindeau nunţile, petreceri cu ochi scoşi, spre dimineaţă, în dinţii furculiţelor, patrule de miliţieni călări, barbutul încins, fără teamă, la colţul străzii...

Mai era şi amestecul acela de naţii ; pe lîngă români, mai toţi cărămidari sau ţiteibişti, era ţigănimea, care se trăsese pe marginea bălţilor şi trăia din gunoaie, jafuri şi furturi de cai ; bulgarii catolici, cu case solide multe cu etaj şi trepte de marmură, îmbogăţiţi din laptele bivoliţelor şi din grădinărit ; ovreimea se întindea spre Căuzaşi, locuind în clădiri vechi, cu miros de naftalină, ocupîndu-se pe mai departe, într-un fel sau altul, cu negustoria...

Ai lui Pară jefuiau cotecele de păsări şi porci şi, în miez de noapte, se auzeau strigătele femeilor singure, de geamurile cărora îşi lipeau mutrele rînjite. Banda lui Mafoame îşi avea sălaşul în grotele săpate în malul bălţilor. Din curtea bisericii fuseseră dezgropate pistoale. Oameni serioşi din cartier dispăreau noaptea, pe tăcute, parcă doar pentru a face loc altora, necunoscuţi cu priviri îngheţate, cine ştie de unde iscaţi. Hora oltenească se ţinea în fiecare duminică lîngă talcioc şi tot duminica, în apropiere, se desfăşura obişnuita bătaie dintre dudeşteni şi ciopleni. Se mai prăbuşise şi un aeroplan pe maidan, iar pilotul era un băiat din cartier. Cine ştie, zisese lumea, poate vrusese el, aşa, de-al dracului, s-o vază pe mă-sa din avion...

Şcoala noastră se găsea în fosta clădire a primăriei ; clasa în care învăţam, o încăpere retrasă în fundul curţii, cu un godin într-un colţ, era chiar vechiul grajd. Între strada noastră şi şcoală se întindea un stadion de cartier, fără bănci, pe care, de altfel, făceam şi noi ora de sport.

Tocmai de acel stadion, mai bine zis de gardul care-l împrejmuia înspre stradă, mă leagă prima amintire cu Toma Aburete, Tomache, pe atunci prietenul şi colegul meu de bancă. Era o dimineaţă de noiembrie geroasă, promoroaca vătuise crengile copacilor şi iarba uscată. Ne îndreptam spre şcoală, prin lumina vineţie, zgribuliţi în paltonaşele ponosite. Aproape de poarta stadionului, doi miliţieni păzeau cîteva trupuri, nefiresc întinse pe pămînt. Pe gardul înalt de aproape trei metri, aproape de vîrf, atîrna alt trup.

Omul înfipsese cuţitul în şipcă, încercînd să salte peste gard, şi acolo îl ciuruiseră gloanţele ; mîna rămăsese încleştată pe mîner şi părea că însul se odihneşte doar un pic, înainte de a mai încerca o dată să se arunce dincolo. Poziţia ciudată a acelui trup atîrnat de un cuţit, şiroaiele de sînge prelinse pe gard, sînt prima amintire clară, cu exactitate de fotografie, pe care o păstrez. Mai tîrziu am aflat că cei şase fuseseră aduşi noaptea din închisoare şi, primind cuţite. li se spusese că, dacă reuşesc să sară dincolo, pînă se numără la cinci, sînt liberi. Nu fuseseră din banda lui Mafoame, aşa cum se vînturase vorba atunci, dar asta nici nu contează...

Eu şi Tomache, cu gurile căscate, holbaţi, am încremenit locului, pînă cînd un miliţian a strigat ceva la noi. Îngroziţi ne-am luat de mînă şi am rupt-o la fugă.

Dîrdîind, am intrat în clasă, ne-am apropiat de godinul în care focul duduia, dar nu numai frigul ne intrase în oase, aşa că nu reuşeam să ne oprim din tremurat. Tomache s-a albit la faţă, a căscat gura şi, cu privirea fixă, a alunecat mototol la pămînt. Pînă să ne dezmeticim noi, s-a ridicat singur, cu un zîmbet nefiresc pe buze.

Nu sînt sigur, dar probabil că l-am întovărăşit pînă acasă. Atunci sau mai tîrziu, poate în zilele următoare, mi-a spus, privindu-mă buimac : **eu ştiu că a reuşit să sară dincolo, să scape...** Am înţeles că se gîndea la mortul de pe gardul stadionului. Glasul îi căpătase un timbru ciudat, parcă nici nu ieşea din el şi a repetat acele vorbe de mai multe ori...

Întîmplarea aceea, în loc să ne lege mai mult, ne-a depărtat unul de celălalt. Părea că ceva, ca un suflu îngheţat, se aşezase între noi. Nu mi-l mai amintesc amestecat în jocurile noastre, în glumele şi discuţiile copilăreşti. Din acea perioadă mai ştiu doar cum minca odată bătaie ; un băiat mai mare îl pusese jos şi-l plesnea rar peste faţă, cerîndu-i ceva. Tomache îşi muşca buzele, alb la faţă, îl privea drept în ochi...

În vacanţă se ducea la ţară, undeva, prin Oltenia, de unde se întorcea mai robust, dar cu privirea, nu ştiu cum, rătăcită. Cînd era ascultat la vreo lecţie, cu toate că o ştia, îi trebuia un timp pînă să înceapă să răspundă ; parcă ieşea dintr-un somn, nedezmeticit încă...

Era încă destul de devreme, aşa că am plecat împreună cu Toma Aburete. Am urcat la el şi, în timp ce pregătea cafeaua, mi-am aruncat privirea în jur, dar toate erau aşa cum le ştiam ; un radio pe care degeaba l-ai fi deschis, pentru că nici un fir nu ducea la vreo priză ; un ceas năclăit, ale cărui limbi de mult nu mai înaintaseră vreun milimetru ; un telefon fără receptor ; uşa dulapului de haine atîrna într-o singură balama ; geamul crăpat era lipit cu o fîşie de leucoplast ; pe somiera rablagită zăcea mototol o pătură scămuită. Pe jos — chiştoace strivite de ţigări şi urme de noroi uscat ; şi, peste toate, se aşternuse un strat de praf gros şi negricios...

Cînd a adus cafeaua, turnată în borcane de iaurt, l-am luat în primire :

— Bine, măi Tomache, tu crezi că-i normal să trăieşti aşa ?

— Cum trăiesc ? se miră el.

Am dat cu privirea ocol camerei, fără să spun nimic.

Toma s-a uitat şi el, de parcă se afla într-o încăpere străină, apoi a zîmbit.

— Ei, păi te obişnuieşti... Să nu-mi spui că nu te poţi obişnui cu orice ! Şi cu gaura pe care ţi-o lasă dentistul în falcă ; după un timp, nu mai simţi nici duhoarea de lîngă abator ; te obişnuieşti şi cu ochelari, şi cu un picior mai scurt, ba şi cu un cancer te obişnuieşti cu vremea, ce dracu' să-i faci...

Simţeam că e la un pas să o ia razna din nou, ştiam eu ce ştiam ; se clătina şi în mine ceva, ca o boare de plîns, aşa că, mişcînd degetele de parcă aş fi mîngîiat nişte strune, am început să murmur unul din cîntecele pe care, cine ştie cînd, ni le îngîna seara pe malul bălţilor : „deci mă strecor tuşind sub bruma groasă / lepăd şi haină şi cămaşă roasă / ciorapii cam răriţi pe la călcîi / mă-ntind în lung în lat şi simt prin piele / cum soarbe trupul seve dulci şi grele / m-aş furişa spre rădăcini sticloase / cu glasuri de cristal stîrnite-n oase / de coada adormitei salamandre / şi chiar mai jos spre caldul strat de sare / să bănui şold de val şi gust de mare / dar iată că rămîn aici sub brume / din soare mai strivind sub pleoape zgrume / şi ce plăcut va fi cînd mă vor paşte / minji căprioare dinţi subtili de ren / şi cîteodată deraiat vreun tren...“

Toma nu făcuse nici un gest şi, cu faţa împietrită, părea că a alunecat cu toate simţurile într-un loc şi timp doar de el ştiute.

M-am ridicat ca să plec şi am tresărit auzind nechezat de cal, dar a urmat strigătul unuia care vindea pămînt de flori...

(Fragmente din romanul „Insula lui Sancho Panza“)

• TRANZIȚIA POLITICĂ ACTUALĂ •

Metamorfoza unui sistem de semnificații

XVIII. NAȚIUNEA

În timpul celui de al doilea război mondial în armata americană s-a practicat un experiment antropologic pe cît de larg cunoscut pe atît de interesant în rezultatele lui. Spre a se stabili dacă omul actual al civilizației apusene păstrează încă în structura sa psihică tendințele și elementele care au dat culturilor primitive dimensiunea totemică, o serie de unități militare au primit denumiri alese din repertoriul totemismului dar care au fost dstribute cu totul întîmplător. Singura pretenție a experimentărilor a fost ca respectivele nume să fie păstrate ferm de către cei care le primiseră. Consecutiv faptului a fost interpretat comportamentul social și condiția psihică a militarilor din unitățile nou denumite. După numai cîteva săptămîni subiecții în studiu socoteau că există unele trăsături care aseamănă animalul totemic al cărui nume le fusese atribuit și grupul de oameni din care făceau parte Ceva mai tîrziu în fiecare unitate se socotea denumirea sub care aceasta era cunoscută drept sugestivă simbolic și îndreptățită prin date reale. Ulterior totemul era apreciat a avea un rol protector în destinul soldaților și în sfîrșit se ajungea la purtarea de amulete și alte mici obiecte de cult confecționte spre a reprezenta animalul totemizat. Este vorba aici de simplă sugestibilitate, de nevoia de cult, de nevoia de simbol sau este în joc ceva încă mai puternic ?

Wilhelm I urmînd să devină conducătorul Germaniei unificate de Bismarck are inițial ideea să primească a fi doar președintele acestui stat. Bismarck îi răspunde : președinte este un concept impersonal, doar împăratul este o persoană și Germania are nevoie de o conducere personală. Știm bine ce au adus Germaniei conducerile mult prea personale ; știm bine că un președinte este, sau poate fi, o ființă umană cît se poate de concretă. Nu ideea politică este aici importantă ci convingerea unui fabulos creator de conjuncturi pentru istorie, anume că politica esențială este aceea care oferă oamenilor simbolul adecvat. Sub totemul vulturului roman germanitatea s-a modificat pînă la a fi devenit sursa unor incredibile catastrofe. Poate că toate dezastrele Europei și lumii din ultimul secol nu ar fi existat fără acel sfîrșit prost al discuției în contradictoriu dintre regele Prusiei, viitorul Kaiser Wilhelm I și prințul Otto von Bismarck. O Germanie unită, prezidențială însă, la începutul deceniului VIII al secolului trecut, ar fi orientat continentul nostru pe cu totul o altă direcție de evoluție istorică decît aceea care a însemnat sorbirea pînă la ultima picătură a cupei suferinței și morții.

Nu vreau să mă angajez pe o cale a speculațiilor — rămîne totuși interesant de gîndit ce ar fi însemnat adoptarea exemplului unui mare stat german care ar fi refuzat concentrarea într-o singură mînă a puterii de către celelalte imperii ale lumii, în jurul lui 1900. Umanitatea a pierdut o șansă ca urmare a convingerii monarhiste a lui Bismarck, atunci cînd unul dintre monarhii puternici ai vremii încerca să se arate nemonarhist. Totemul Romei nu putea fi preluat de germani. De ce ? Poate pentru că este mult prea adevărată maxima lui Blaisé Pascal : nici o virtute nu are valoare fără virtutea contrară. Romanii au creat statul militar și totodată statul de drept Cel puțin pentru atunci a fost o impecabilă combinație pascaliană. Germania Wilhelm-ilor a crea statul militar și totodată statul tehnicizat. În această variantă tendințele antiumane inetice se potențau pe cînd în prima ele se compensau reciproc cel puțin sub unele raporturi decisive. Benjamin Disraeli nu se mulțumește să subordoneze țării sale multe dintre teritoriile lumii locuite și nelocuite, nu se mulțumește să sporească la maximum coeziunea imperiului astfel rezultat, el face din regina Angliei împărăteasa Indiilor. Nevoia umană de simbol alcătuiește însuși nucleul gîndirii magice și comportamentului cultural al primitivului. În condiții de efort comun, de sacrificiu colectiv și individual, de stress, identificarea după procedeul totemic pare să se producă rapid și să contribuie la eliminarea anxietății paralelă consolidării comportamentului social. Ulterior se încearcă edificarea structurii statale pe postamentul oferit de simbol. Acest simbol acționează însă în interiorul sufletului uman pe care-l modifică, îl reconformează sau îl deformează. Apoi, acest simbol este chiar parte a structurii statale, dar și psiho-sociale. Depășind mult prea superficial totemismul s-ar putea spune că sîntem în funcție de simbolul în jurul căruia ființăm. Simbolurile ce ne amprentează sînt mai devreme sau mai tîrziu însăși structura noastră interioară.

Ce sînt atunci națiunile ? Se știe bine cît de numeroase au fost definițiile care s-au dat conceptului de națiune. Are vreun sens să le reluăm, să încercăm a le reanaliza, a decide asupra adevărului lor ? Heiddeger vrînd să afle ce este filosofia caută să stabilească un prim eveniment relatat, în cursul căruia să se facă referire la filosofie. O servitoare tînără se amuză de Thales care cade într-o groapă. Tînăra femeie îl ironizează pe marele milesian tocmai întrucît este un filosof. Heiddeger deduce : filosofia este ceva de care rîd servitoarele. O extrem de energică afirmare a ideii naționale — chiar dacă nu prima — o sesizăm în timpul Revoluției franceze. De ce ? Statul renunța la conducerea de către un monarh. Statul renunța la centrarea pe un simbol personal. Ce poate avea atunci o întreagă țară drept simbol suprem ? Nimic altceva decît națiunea, o entitate doar aparent abstractă. **Națiunea este aceea în numele căreia popoarele elimină pe tirani ori măcar pe autocrați.** Individul are deci de ales între un stat subordonat unui principe suveran și statul subordonat națiunii suverane. (Conceptul de stat suveran funcționează evident doar în relațiile internaționale ; prin raportare la propriul popor statul exprimă voința unei națiuni sau voință de reciprocă asociere și coeziune a mai multor grupuri naționale).

Și totuși, ce este națiunea ? Știm, întrucîtva, răspunsul. Vom putea să ne referim oricînd la unitatea de limbă, de cultură, la unitatea spirituală sau stilistică și totuși avem neîntrerupt sentimentul că intuim perfect sfera acestui concept fără a fi în stare să îl definim exact. S-ar spune că mereu ne scapă ceva. Adăugăm la definițiile clasice unele note în plus. Națiunile îi elimină din istorie pe tirani ; națiunile sînt purtătoarele suveranității interne, suport al suveranității statului în relațiile internaționale. De ce să fi apărut conceptul național în plină Revoluție franceză ? Pentru că această Revoluție a fost afirmarea filosofiei lui Jean-Jacques Rousseau. Pentru Rousseau omul nu era om decît în calitate de parte în contractul social, mai exact într-un contract social anume. Care este însă cadrul și suportul unui contract social ? Umanitatea în întregul ei nu poate fi. Deosebirile dintre culturi sînt teribile. Erau enorme în secolul XVIII și nici astăzi nu sînt neglijabile. Suportul și limitele contractului social sînt date de națiune.

Iată deci încă un element pentru definirea națiunii : un cadru al contractului social. Nu trebuie uitat că prin natura lui și prin structura implicită contractul lui Jean-Jacques Rousseau este socialmente unanim — ceva trebuie să fie în el irefutabil pentru conștiința oricărei ființe umane. Desigur, există o universalitate a contractului social, dar aceea este continuu, încă, renegociabilă. În sînul fiecărei națiuni el este nu doar presupus încheiat, el este etern și inutil a fi rediscutat.

Oriunde contractul social a trebuit să fie repus în discuție, fapt care a condus inevitabil la revoluție, lucrurile au evoluat pozitiv reușindu-se necesarul fapt al reorientării istoriei, dacă faptul a fost întreprins în limitele unui cadru național, cu respectarea, deci, a acestuia. Revoluția americană reușește ca revoluție națională. Revoluția franceză transformă imperiului napoleonian o vocație expansivă relativ mai tîrzie. Este în această ipostază aproape irecognoscibilă, înfrîntă. Revoluția franceză începe să schimbe cu adevărat o Europă a națiunilor abia în 1948. Revoluția comunistă din Rusia a fost un îndelung eșec, și pînă la urmă o prăbușire, tocmai întrucît a debutat ca o acțiune internaționalistă și scopul ei a fost internaționalist.

În funcție de cele de mai înainte s-ar zice că apar noi elemente în fișa pe care avem a o întocmi unui concept esențial pentru gîndirea socială. Cel puțin cîteva secole (trecute și viitoare) trebuie să recunoască situarea națiunii la încrucișarea a două mari linii de interacțiuni : aceea de individ-stat și cea dintre dreptul privat și umanitate în ansamblul ei. Este vorba în ambele cazuri de forme ale relației dintre individual și colectiv. Ființa umană aparține sieși precum aparține și lumii. În apartenența de sine omul se situează prin experiența imediată ca act și prin percepția instantanee și sinceră, ca interioritate care cunoaște. Același om aparține lumii prin principii. Dar omul nu există deplin nici în clipă și nici în eternitate, precum nici în clipă și în eternitate simultan, dacă acestea nu sînt unite de nimic. Între cele două extreme se situează, unindu-le cînd este să unească ceva, și trebuie să le unească ceva, durata, atît de bergsoniana durată, sau evoluția către punctul omega a lui Pierre Teilhard de Chardin, sau devenirea, cea dezvăluită de Constantin Noica, ambii atît de bergsonieni. Durata, însă, este durată, deci durează și, poate, creează prin faptul de a fi constanță interioară a reprezentărilor, evoluție uneori amplu conservativă, nu rareori amplu transformantă a reprezentărilor noastre în suprapunere, în reciprocă ocultare, în sinteză, în redezvăluire ; fluxul acesta este marcat, în punctele sale nodale de emoțiile noastre. Ființa omenească se situează între concretul instabil al percepției și universalitatea rigidă a principiilor ; încearcă să construiască un concret mai stabil și universalitatea mai umană. Pentru ambele tinde să ridice un edificiu din marile reprezentări ale valorilor, precum și din marile noastre emoții, surescitate de aceste valori și de faptul de a le ști amenințate. Există aici o nesfîrșită primejdie. Între emoții, cea mai dominatoare dar și cea mai greu de înlocuit cu o alta este angoasa. Rezultatul este că reprezentările terifiante sînt cele în care spiritul uman reușește cel mai bine să se dovedească complex și creativ. În arta lui Dante, a lui Botticelli sau Dali, reprezentările infernale sînt cu mult superioare celor paradisiace. Ce legătură poate fi între toate aceste considerații referioare la om și problema națiunii, a definirii acesteia ? Legătura este, desigur simplă.

Locul spiritului național nu este în lumea principiilor universale și abstracte. Ele ne leagă pe noi de un Platon, de un Descartes sau de un William James. Ele pot produce un imperiu, o biserică universală, sau un sistem socio-politic. Pentru ele omul poate începe o revoluție, dar nu va găsi forța necesară spre a le face adoptate de toți ceilalți oameni. Marile principii, elementele universale ale gîndirii unesc pe toți oamenii prin substanța lor intuibilă, dar inexprimabilă, și îi divid pînă a-i opune iremediabil de îndată ce se trece la exprimarea necesară unei evaluări sistematice. Sufletul uman este mult mai mare decît puterea noastră de a ne exprima. Principiile universale sînt măsura ființei noastre interioare. Pe terenul irizat și schimbător al percepției trăim doar extazul comuniunilor, la fel de inexprimabile, ale intimității. **Trăim însă o comuniune largă chiar dacă nu și universală, dincolo de nevoia de verificare prin expresie, în tot ceea ce ține de latura durabilă a concretului, de nevoile reprezentării reglînd fluxul emoțiilor noastre. Aici, și în nici o altă parte își află locul spiritul național.** O lume progresiv tot mai intelectualistă tinde să ne seducă prin producătorii de teorii și de dogme. Nu puține dintre acestea au strălucire și o rafinată alcătuire. Pe seama lor se pot forma partide cu vocație internaționalistă, se pot întinde plase de intrigi peste frontiere, dar participarea umană în asemenea acte nu este altceva decît o îndelungă frustrare, sărăcie a vieții interioare. Pe de altă parte, a rămîne constant în experiența strict diferențiatoare însemnă a îmbina egoismul narcisiac și o aberantă tendință tanatică. Dacă lucrurile stau așa ce mai rămîne ? **Să ne ducem viața într-un concret durabil, într-un concret aflat dincolo de noi și din care treptat au apărut marile principii. Această viață într-un concret trans-individual înseamnă a exista într-un cadru național.** Nu este vorba de orice concret trans-individual însă, ci, anume, de acela care prin caracterul său pozitiv, prin caracterul său larg uman și totuși puternic emoțional, combate angoasele reprezentărilor dantești ale izolării noastre. Participarea la comuniunea prin națiune este echilibrare a prezenței în clipă și a prezenței în infinit. Desigur, descoperind aceste aspecte ale ființării noastre prin națiune nu contribuim prea mult la delimitarea specificului unei națiuni ; avansăm însă cu adevărat semnificativ în înțelegerea comportamentului indivizilor și grupurilor.

Nu putem vorbi de un comportament în acord cu spiritul național acolo unde descoperim sau măcar teoria prevalează asupra înțelegerii concrete a unei situații în care sînt implicați semeni ai noștri. Națiunea este pierdută din vedere, în calitate de criteriu, acolo unde un fapt istoric este judecat în funcție de preconcepții. Este însă legitimă întrebarea : nu se ajunge astfel la o prea difuză încadrare a spațiului național ? Cine a acordat atenție intuiției dar și emotivității umane știe cît de exact funcționează acestea. Omul care este cel mai puțin în stare să definească națiunea simte foarte acut, ca frustrare, orice ieșire din cadrul său național, și acest sentiment ține doar într-o oarecare măsură de limbaj. Elementul intuitiv este atît de puternic încît dacă Immanuel Kant spunea că frumosul este ceea ce place fără concept, noi **am putea, parafrazînd, să afirmăm că spiritul național este ceea ce ne unește fără concept.** În ceea ce privește emoția, ea este atît de diferențiatoare încît am putea spune că **limitele națiunii sînt chiar limitele puterii noastre de a ne devota pînă la sacrificiu.**

Dacă însă o națiune este substituirea, în cazul unui stat sau mai multor state, a unui simbol personal unic, aceasta nu înseamnă că ea se poate lipsi de simboluri personale, așa cum sînt acestea generate de viața spirituală, intelectuală sau practică a oamenilor. Aceste simboluri personale sînt componente ale marilor reprezentări durabile. Simbolurile obiectuale sînt și ele parte ale aceleași reprezentări, ale acestui concret durabil. În acest caz, **națiunea se manifestă în chip esențial ca politețe și respect pentru simboluri, fie ele adoptate de majoritate sau de minorități. Va trebui să fim extrem de atenți căci altminteri, după cum evoluează expresia noastră publică s-ar putea întîmpla, nu peste multă vreme, să încetăm a mai fi o națiune.**

Ar mai fi de observat că principiul imperial roman, cel care a reglat istoria de la războaiele punice și pînă la războiul din Golf, a făcut servicii imense omenirii. Atunci cînd s-a afirmat deplin el a împiedicat despoții locali, totdeauna cei mai cruzi, să înnebunească de tot. Imperiile stabilizate s-au dovedit aproape mereu ceva mai favorabile omului decît imperiile în formare. Totuși acest principiu imperial a tins să răpească omului concretitudinea vieții sale. Conducerile romane nu au sustras ci au oferit oamenilor libertăți, dar au redus ceva : specificitatea vieții. Autorii istoriei Auguste spuneau pe față că nu se simt atît de mari cît un Herodot sau un Tucidide pentru că nu sînt cetățeni liberi așa cum erau aceia. Propria lor declarație îi contrazice măcar parțial, iar parțial ei au avut dreptate. Mai defavorabilă le-a fost însă apartenența la un stat enorm și vag, în locul vieții într-un orizont uman concret, precum cel al Atenei clasice. Vreau să cred că umanitatea viitorului va semăna mai puțin cu lumea romană, oarecum abstractă, și mai mult cu lumea elenistică, civilizată, rafinată, unificată de cultură, dar diversă ca forme de existență. Minus, desigur, numeroșii tirani ai elenismului, fie ei reîntorși pe pămînt chiar și în copii ocazionale și rare.

Caius Dragomir

eseu

Sade, contemporanul nostru

Ieri bandit, divinul marchiz a pătruns azi în saloane, face obiectul cronicilor „negre", devine subiect de roman-foto sau de benzi desenate. De ce ? „Omul vrea să găsească o explicație pentru tot ceea ce vede, nu crede în pura întîmplare". Iar Sade a permis să se dea un sens unor lucruri oribile.

...

Chiar dacă termeni ca : sadism, sadic, sado-masochism, intrați de mult în terminologia psihoanalitică, sînt folosiți în mod curent, chiar și de către cei care nu au noțiuni prea clare de psihanaliză, asta nu înseamnă că opera marchizului Donatien-Alphonse-François de Sade este cunoscută publicului larg. Care ar putea fi explicația ?

„Filosofia" sadiană a anticipat oare într-adevăr anumite descoperiri freudiene ? Ororile descrise în „Cele 120 zile ale Sodomei" prefigurează oare, așa cum a afirmat Albert Camus, pe cele din lagărele naziste ?Să fie oare adevărat că operele lui Sade, care au ca temă unică erotismul în aspectele sale cele mai aberante și mai perverse, nu constituie nimic altceva decît pornografie ?

Sade nu a devenit niciodată un best-seller, în ciuda numeroaselor tentative editoriale și a subiectelor sale care au izul fructului oprit. Cocteau îl considera un scriitor plictisitor. S-ar părea că e, de fapt, un scriitor tragic, obsesiv, iar tragedia sa exclude purificarea, ispășirea păcatului, catharsis-ul. Este un scriitor înarmat cu un sistem propriu, cu totul altfel decît scriitorii pornografi sau libertini care țin cititorul cu răsuflarea tăiată, și cu care el nu a dorit niciodată să fie confundat. El este denunțătorul unor adevăruri oribile de la care preferă să-și întoarcă privirea.

Benedetto Croce a emis o părere similară: „Marchizul de Sade a susținut adevăruri dure și îndrăznețe, din acelea de la care de obicei ne întoarcem ochii, astfel că ajungem să le anulăm".

Pe de altă parte nu s-ar putea spune că operele sale sînt citite numai de specialiști. Desigur, Sade e studiat de sexologi, de filosofi, de oameni de știință, de medici ; acestora însă li se adaugă scriitorii, oamenii de litere, cineaștii subtili, oamenii de teatru împătimiți de Antonin Artaud, de așazișii teoreticieni ai cruzimii.

Dacă se vorbește atît de mult de Sade astăzi, pînă la a se ajunge la o banalizare a doctrinei sale, și dacă se vorbește de el la cinematograf, în paginile ziarelor, în dezbateri publice, aceasta se datorește extraordinarei propagări a termenului **sadism,** ca boală și de corelatul său, **sado-masochism.** Semnificația acestui termen s-a desăvîrșit lent, dincolo de raportul său direct cu opera lui Sade. Sadismul exista înainte de Sade. Cea mai bună definiție a sadismului a dat-o un poet care, cu siguranță, nu cunoștea opera divinului marchiz: Parini. Datele care au permis o interpretare în sens sadian a anumitor fenomene, legate toate de obsesia plăcerii (ca în epocile de criză), Parini le-a găsit numai în starea actuală a societății, în experiența personală, într-o idee a istoriei ca distrugere sistematică a unei părți a umanității prin genocid, tortură, în însăși conceptele de revoltă, de violență. Omul însă vrea să-și explice fenomenele la care asistă, nu crede orbește în ceea ce vede, în ceea ce se întîmplă. El vrea să facă enigmele să vorbească.

Sade și-a inaugurat cariera de scriitor în jurul anului 1787, cînd se apropia de vîrsta de 50 ani, cu un poem minuscul de 136 alexandrini care se intitula programatic „Adevărul" și pe care a pretins că l-a găsit printre hîrtiile lui La Mettrie. Afirmîndu-și descendența din La Mettrie și din d'Holbach, se poate nota o primă expresie a doctrinei sale : ideea naturii, acea natură pe care Leopardi care nu-l cunoștea pe Sade, dar îl cunoștea desigur pe d'Holbach, o vedea ca pe o formă nemăsurată de femeie frumoasă la chip și mijloc teribil, în circuitul său de producere-distrugere.

Omul care încearcă să îndepărteze durerea nu poate face altceva decît să se abandoneze naturii, blîndelor acțiuni pe care oamenii le numesc delicte, exceselor pe care imbecilii le numesc ilegitime, naturii care, eliberîndu-i pe oameni de orice lege morală, recomandînd oroarea, oferă ea însăși și victima.

Filosofia sa derivă din travestirea unei psihofiziologii aberante. Prin aceasta, el este un tipic reprezentant al sec. XVII, demn urmaș al secolului luminilor. Dar, în progresia ei experimentală, rațiunea capătă o forță corozivă și o luciditate care îi zdruncină originea iluministă. Coerența compactă atinge pragul de sus, în care gîndirea devine delirantă.

Problema cunoașterii pleacă de la om, acest nefericit individ biped aruncat într-un univers care-l oprimă. Este aceasta o poziție rigid-pesimistă, destul de apropiată la început, de cea a lui Leopardi. Dar, în această condiție forțată, unica răscumpărare eliberatoare pentru om este reprezentată de viciu. Delictul este energia agresivă care transformă nefericirea în fericire, durerea în plăcere, transformă victima în călău. Este un impuls cognitiv care demolează prejudecățile, convențiile impuse, începînd cu Dumnezeu.

Un loc privilegiat ocupă vechiul filosof și meditațiile sale metafizice; libertinul. Libertinul este ființa conștientă care se inserează în această mișcare rigid deterministă. Încălcînd legile oamenilor, impostura unei civilizații impuse, el aderă la viciu, și cu o plăcere vicioasă, la această mișcare furibundă de distrucție imprimată de forțele întunericului, contrare naturii.

Astfel modelat, libertinul se poate sustrage oprimării legilor umane. Din neagra disperare se naște o forță pozitivă, energia unei gîndiri care se ridică din bruma conștiinței pentru a afirma noua libertate a unei crude rațiuni. Tocmai de aceea se poate afirma că Sade nu a fost un pornograf. El a dus filosofia acolo unde ea nu intrase niciodată : în boudoir, în alcov, în cameră, pentru a judeca asupra a ceea ce se întîmplă în cameră.

Viața lui Sade precede opera, iar doctrina sa, în toate formele și în toate fanteziile ei, se agravează și se exaltă în aceeași imposibilă satisfacere, în acel tragic sens al vieții sale ca detenție. În cea mai mare parte, opera sa a fost scrisă în carceră. Respiră solitudinea, se hrănește cu fantasme, cu obsesii, s-a născut din tăcere constrîngere și suferință. Simțea că detenția îl constrînge să devină un personaj și mai periculos. S-a iscat în el un sentiment de revanșă și de răzbunare împotriva celorlalți, împotriva societății.

Sade a investigat lumea pînă în acele momente obscure ale impulsurilor sexuale. Omul este pentru el un animal erotic care trebuie să caute plăcerea ; iar maxima plăcere la care se poate ajunge coincide cu orgasmul obsesiv repetat, cu suferințele impuse însuși obiectului plăcerii, pînă la suprimarea acestuia. Psihanaliza a confirmat aceste intuiții ale sale.

Camus a văzut în Sade pe teoreticianul revoltei absolute, omul care cultiva în el visurile sale de distrugere universală. Nu trebuie însă să uităm că, îndărătul conceptului de distrucție, nu există nici o ideologie, nici o superstiție, nici un fel de rasism. Nimic altceva decît plăcerea, plăcerea ridicată la rang de sistem, nimic altceva decît materia însăși ; a fi bărbat și fericirea de a fi mascul. Partea malefică a lui Sade ar consta numai în eliminarea celorlalți, realizată prin eficiența organizării.

Sade refuză infinitele scări care l-ar conduce spre o iluzorie libertate. Refuză să recunoască validitatea legilor morale. Închis între patru pereți, el nu recunoaște decît forța și validitatea materiei...

Constantin Frosin

haiku

Camera goală.
Ploaia de-afară.
Știința unui gest uitat

Constantin Abăluță

carmen focșa

De dor

Dinspre fereastra ta bîntuie toamna
Deși n-am știut niciodată că ai o fereastră
De aceea mi-o închipui tăiată-n sfertul de cer
Ca o gutuie albastră
Dinspre chipul tău bîntuie atîta-nșelare,
Atîta tristețe și atîta silă
Deși n-am știut niciodată că ai un chip
De aceea mi-l închipui
Aurit în șuier de reptilă.
Dinspre tine bîntuie bolnavă
Lumina-n care se ucide noaptea
Deși n-am știut niciodată că exiști
De aceea-ndrăznesc să te privesc de parcă
Dimineții-ncep cu ochii tăi triști.

Poem

Sîntem toți arătați cu-n singur deget
Ca niște zei mult prea de tot cuminți
De-a pe noi ne iubim fără de preget
Ne ducem clipa searbădă în dinți.

Și trecem, parcă, atotștiutori
Și atotputernici, prin lumini de ceară
Topindu-se pe cer în loc de sori,
Scurse în locul ploilor de vară.
Și de-am fi plîns, măcar ne-am fi compus
Un chip în care nu ne-am recunoaște
Purtat ca amintirea lui Isus
La-ngemănarea zilelor de paște.
Și dacă ne-am privi-n oglinzi, ca-n noi
S-ar tulbura oglinzile mai tare
Am arăta precum copacii goi
Cu toamna irosită-n calendare...

Există încă

Există încă-n noi, în fiecare
Loc încă liber pentru remușcare
Și-n loc de lacrimă-orbita goală
Ce încă de păcate ne mai spală

De ce nu ardem ca de multă subțire
De ce n-avem pe frunte rană de sînger
Sau cel puțin de ce să ne mai mire
Că nu ne crește aripa de înger ? !

Dar am dresat cuvintele să latre
Ca niște cîini ce-ncet, încet trădează
Și-n locul lor rămîne-vor de pază
Propriile noastre umbre idolatre.

Sonet

Te-ai fi așteptat s-aud și eu cum trece
Secunda îmblînzită printre noi
S-o mîngîi îndelung, cu palma rece
Rugînd-o să ne-ncapă cîte doi.

Și astfel, nălbind rufe, cresc ind plozi
Să scadă-n mine astă depărtare
Cărcia poți, la capăt să-i înnozi
Necontenit, frînghiile de sare.

Dar vezi, nainte de se întunecază
Prin mine trece încă o tresărire
A plopului în care pot să-nchid
Umbra pornind din propria mea rază
Străluminînd o nuntă fără mire
Și petrecută pe un țărm fluid.

moda, altfel

Jocuri vinovate (II)

Bucuriile vînătorii sînt printre primele bucurii omenești. Vînătoarea ca **lux,** ca bucurie orgolioasă, ca patimă, ca sete de putere și dominare sau ca obligație socială cunoaște diferențieri ierarhice, rafinamente comportaționale, mode vestimentare costisitoare. Ne putem face o excelentă idee despre vînătoare din cartea **The Master of Game,** scrisă de Edward, Duce de York, maestru de vînătoare la Curtea lui Henric al IV-lea ; deși această carte e o traducere **foarte liberă** după una publicată în Franța, în 1390, de Contele Gaston de Foix — **La Chasse** — aduce multe descrieri despre vînătoarea engleză. Dar între Franța și Anglia întotdeauna au existat „animozități amicale". Maestrul vînătorii face o frumoasă descriere a ținutului și a ideii despre vînătoare, care la sfîrșitul secolului 14 era o mare plăcere, o satisfacție rară, extraordinară, de a te afla în aer liber, călare pe un cal bun, urmărind cîini de vînătoare, cuprinși de instinctul frenetic. Maestrul spune : „Acum o să dovedesc cum vînătorii trăiesc în această lume mai plini de bucurie decît oricare alți oameni pentru că atunci cînd vînătorul se trezește dimineața și vede zorile limpezi, și vede vremea clară și luminoasă și aude cîntecul micilor viețuitoare păsărești, care cîntă atît de dulce, cu melodii minunate, pline de dragoste, fiecare în propria sa limbă, cu cea mai formidabilă măiestrie de care sînt în stare, după ce au învățat totul de la propria lor specie. Și cînd soarele a răsărit, el va vedea roua proaspătă deasupra rămurelelor și a ierbii, iar soarele, în virtutea sa, le va face să strălucească. Și aceasta este o mare bucurie și o mare poftă de viață în inima unui vînător".

Plăcerea de a vorbi despre vînătoare este aproape un viciu, adesea duce la exagerări picante, din care s-a născut expresia „...povești vînătorești... !" Cînd ele sînt filtrate și migălite de un condei cu har pot deveni capodopere. Exemplele sînt numeroase.

Ritualul vînătorii implica multe cunoștințe despre natură și despre lumea animală, despre locul ocupat de „vînatul" dorit într-o scară valorică, „iepurele pe locul al doilea după căprioru l de peste cinci ani apoi urmează cerbul, pe locul al treilea și căprioara, mistrețul, lupul, vulpea, bursucul, pisica sălbatică, jderul și vidra pe locul al unsprezecelea. „Nu mai puțin ispititoare e grija pentru cîini, pentru pregătirea lor „profesională" după cerințe hăitele de cîini de vînătoare imortalizate în atîtea tapiserii superbe, tablouri de gen și literatură ce nu se demodează niciodată, ogarii, alaunții, spanielii, buldogii și terierii pentru vulpe și cei pentru căprioare. Pe vremuri, numai vînătoarea de cerbi era considerată nobilă, iepurele era o bestiuță bună (a good little beast) și dragă sufletului de vînător ; vulpea era mai plăcut s-o vînezi cu arcul, după ce fox-terierii o alungau din lanurile de porumb (metodă folosită mai mult în Franța) sau cu plasa, după ce era asurzită de oamenii-hăitași cu o frînghie plină de clopoței, scuturată zdravăn căci, se zicea că vulpea era „a common beast" era privită ca o parazită a „vînatului", ceea ce le-a dat vînătorilor îngrozitoarea și ignobila idee de a o afuma în vizuină. O vînătoare de bursuci din South Devon, descrisă de Gaston de Foix, a avut loc noaptea, un amestec de hăituire și vînat propriu zis. Ținutul deluros îi obliga pe vînători să străbată mari distanțe pe jos, cînd sus, cînd la vale, „up-hill-and-down-dale" împrăștiați pe un spațiu larg, fără lumină, decît cea a unor steluțe capricioase ce se tot ascundeau după nori. Bursucul (ochi de viezure, nu ?)

Corina Cristea

Continuare în pag. a 14-a

plastică

Între patru pereți

La **„Căminul artei" — parter** — fierbintea vară bucureșteană ne îmbie în aceste zile cu deliciile peisajere ale unui penel cu oarecare renume în materie : **Coca Meținanu.** Făcînd abstracție de sonoritățile onomastice, care pot impieta asupra sensibilității receptive a privitorului, vreau să subliniez de la bun început calitatea rară a unei asemenea picturi **de a intimiza** spațiile agreste sau marine sau rurale — peisajere, în genere — de o manieră care, între cei patru pereți ai sordidelor noastre apartamente de bloc, face să irumpă aroma proaspătă a fînețelor la cosit, ori umeda briză a bălților de la liziera pădurilor de șes.

Impresiuni, așadar, ale simțurilor noastre ostenite de atîta confort betonat și civilizație urbană, pe care Coca Meținanu le mijlocește exemplar prin ofranda sa artistică. Una deloc modestă, deloc convențională, deloc circumstanțială, în ciuda aerului ei **epigon.** Căci, pictorița își exersează cu cerbicie afinitățile postimpresioniste cu pictura marilor noștri „interbelici", sevele palladiene, de pildă, încă alergîndu-i prin vene, în ciuda cromatismului său îmbogățit din paleta unor maeștri ulteriori. Să nu se creadă că aceste observații au ceva incriminant în ele. Dimpotrivă, nevoia noastră de bucurie și încîntare rămîne atît de neostoită, încît, probabil, încă mulți Luchieni, Pallady și Andreești vor putea umple cenușiile noastre singurătăți, făcînd o fi vreodată de-ajuns ! Sigur, este o figură de stil. Dar și o constatare. Mulți pictori au fost corecți și nu o dată virtuozi în a relua pe pînză **lecția** altora. Dar, atenție, numai a acelora care erau în deplină consonanță cu propria lor structură și sensibilitate artistică ! Ei merg mereu alături de maeștrii lor, fără complexe sau handicapuri, decît poate acelea ale mai dificilei lor înregimentări. Dar, arta lor este o realitate peste care nu se poate trece și valoarea ei este decisă de rezistența la degrementul publicului. Atîta vreme cît ceea ce fac este pe gustul privitorului (sau al cumpărătorului), în termenii cei mai de sus ai exigențelor artistice, efortul lor creator poate fi validat și de timp.

Pictura Cocăi Meținanu se înscrie cumva în ordinea unor asemenea evaluări. Ea este eminamente frumoasă, place ochiului ; între pînză și retină, chiar mai puțin educată, a privitorului, artista edificînd un univers de lumini și forme ce aparțin acestei lumi, amenințată de atîtea rele și urîciuni, dar care nu-și va epuiza niciodată resursele de puritate și frumusețe. Coca Meținanu pare a ne introduce în această mirifică „culisă" a naturii, nepervertite încă de agresiunea civilizatoare a industriilor. Culorile sale au ceva din sărbătoreasca taină a ambiențelor sacre, fără ca artista să exprime aceste simple realități cu grandilocvența gesturilor plastice exterioare. Pictorița este ea însăși pătrunsă de fiorul descoperirilor, deloc miraculoase, dar atît de fermecătoare, ale naturii înconjurătoare. Ar fi putut să ne restituie asemenea **minuni de toate zilele** din imediata noastră vecinătate cu un ochi bucolesc, de infatuare intelectualistă, de om trecut prin școli care percepe totul, pînă și prispa înierbată a casei, cu mina degustătorului rafinat. Artista preferă „citirea" directă, notația de tip plein-air-ist a pretextului real, peisajul său exprimînd înainte de toate vitalitatea naturii, lumina emanînd, senzuală din cuprinsul pastei colorate. Formele, compun, prin ritmul lor interior, armonia construcției peisajere. Pentru că artista **clădește,** în mod vădit, acest edificiu simfonic al naturii, cu un ochi încărcat și de **o memorie a imaginii.** Citatul „ecologist" este amendat permanent de conotația impresionistă, finisajul de atelier fiind hotărîtor în elaborarea operei. Artista nu poetizează în compozițiile sale cromatice, dar nici nu exclude prin luminozitatea deosebită a tușei sale, doza de subtiectivism a percepției sale senzoriale. Meșteșugul său, bine stăpînit și nutrit la școala marilor maeștri (am ghicit și destule „tonuri" musceliene), îi conferă precizie și echilbiru în desen și culoare și, implicit, o de invidiat audiență la public.

Corneliu Antim

muzica

„Liniștea liniștii"

Caut un loc unde să scriu. Să fiu singur, să-mi amintesc. Să nu aud voci, radiojurnale, să nu mai aflu „noutăți" despre incendii, inundații, somații de încetare a focului. Tot o inundație. Tot o viitură, o masă amorfă, grea, minerală, tot ea l-a luat (prea devreme — răul se grăbește mereu) și pe Liviu Dandara. Moartea — „poetă suprarealistă", de care nu păruse niciodată să se teamă. Prea avea zîmbetul calm, mișcările lente, vorba domoală, moldovenească. Era pregătit parcă pentru un drum (printre noi) mult mai lung. Și totuși neliniștea, dezamăgirea față de urîtul vieții (mai ales politice) i le simțeam. Umorul și fina ironie (blîndele lui arme) nu l-au salvat. După **Trei stări despre liniște** (a Înaltului, a Adîncului și Liniștea liniștii), enigmatică piesă pentru vioară și pian dedicată fiicei sale Mălina, avea să afle, poate, o a patra stare. Și ce vroia să spună el, compozitorul, cu **Sonata pentru un pian singur ?** Nu l-am întrebat niciodată. Știam că o să-mi răspundă greoi, întortocheat, într-un ritm ce pe mine, mai grăbitul, mă exaspera. Mai simplu spus, lui Liviu nu-i plăcea să vorbească despre piesele lui. Își distrugea planurile compoziționale. O lua mereu de la capăt. Nu vroia să se repete. Scria puțin și căuta Unicul. Fără să se grăbească, fără să știe, poate, că-l grăbea cineva. „Suprarealista". A avut ca și alții dificultăți cu stupiditatea unor orchestranți care nu-i înțelegeau (cum ar fi putut ?) lucrările. A jurat să nu mai practice genul simfonic. S-a ținut de cuvînt. Rănit, **s-a** retras în intimitatea dureroasă a **Sonatei pentru un pian singur.** Singurătatea (acum e sigur) îi aparținea lui.

Dar eu nu fac un portret în luminoasele culori la care mă îndeamnă lungile și aprinsele noastre discuții. Știu că omul era dificil. Intransigent. Că îi era dat să își îndepărteze prietenii fără să le piardă însă admirația. Îl consideram, cînd era vorba de „nuanțe", puțin pisălog. Era doar intransigent. Revenea de multe ori asupra unei idei. Cu același calm exasperant încercînd să surpe puțin cîte puțin neîncrederea pragmaticilor ce nu l-au înțeles niciodată pe sublimul erou al lui Don Miguel.

E o dimineață albastră, neutră, indiferentă, ca toate celelalte. Scriu despre un prieten dispărut. O fac cu întîrziere. Nu l-am însoțit pe ultimul drum. Puteam și n-am făcut-o. Am vrut să-i păstrez o altă, ultimă imagine ? Justificări... justificări...

Mașina de scris îmi corectează rece tremurul mîinii.

Îmi voi lua rămas bun de la Liviu mai tîrziu.

Valentin Petculescu

tele-imaginea

Concurența!

Nu credeam că există cineva în TVR care să-l concureze și să-l și întreacă pe dl. Hamza întru anti-telegenie. Prezența doamnei Gabriela Neagu la același post și în aceeași emisiune mi s-a părut a fi doar o glumă nefericită prin care conducerea instituției dorește să ne demonstreze că dracul nu e chiar atît de negru pe cît pare. În tandemul Neagu-Hamza, nu este vorba de o concurență ci de o completare fericită a defectelor. Ceea ce poate fi „trecut" cu vederea la prezența dl. Hamza este de neiertat la doamna Neagu și invers. Cum s-ar spune, asistăm la o îmbinare reușită de defecte.

Dar **concurența,** aceea care se scrie cu inițială, adică esența sistemului economic de piață și-a făcut apariția, printr-un rînjet sardonic, exact în emisiunea Video-magazin. Nu de duminica trecută, ci mai de multe, alte duminici. Mi se pare, că a avut o primă reușită în a ne oripila atunci cînd ne-a derutat apărînd, ea „Concurența domnului Hamza", însoțită de un papagal. Vă închipuiți, bîlbe și prostioare simbolizante ! Bîlbe și prostioare repetate măcar la modul imaginativ ! Intrată timid, la ora de noapte, în TVR „Concurența domnului Hamza", a evoluat precum dughenizarea de pe străzile Bucureștiului. Întîi timidă, zăpăcită, zăpăcindu-ne, intimidîndu-ne. Nouă nu ne venea să credem, ei nu-i venea să creadă că există, că se poate. Șansa s-a numit insolitul. Cine-și putea închipui că la decenta, hipersupravegheata televiziune își va face apariția un Muppets în carne și oase. Un Muppets adică o formă urîtă aleasă cu bună știință. Deosebirea dintre urîtul Muppets și urîtul în carne și oase constă în faptul că primul e dublat de un scenariu și un actor inteligent, cel de al doilea este lăsat singur singurel pe lume. În toată sărăcia sa de cuvinte, exprimare, idei. În toată jalnica sa telegenie, stîngăcie, plictisitoarea apariție ce se străduie să fie dezinvoltă și atrăgătoare. Știți, ați simțit, sper, ce se obține din această situație ! Se obține o stare de jenă a celui ce privește. Milioane și milioane de oameni în România, poate și din afara granițelor țării, se simt jenați, se simt penibil, își induc un sentiment de vinovăție de neexplicat și de nejustificat. El pune stăpînire pe sufletul telespectatorului și se întîlnește acolo, probabil, cu reproșurile iscate din rezultatele alegerilor din 20 mai 1990. O fi și asta o șmecherie a Stăpînirii. Ca să ne mai ușureze povara ce ne apasă sufletul (nu e ușor să-ți ierți că ai votat cu cine ai votat după halul în care am ajuns) mai ales în zilele de repaus ce urmează zilelor de odihnă activă de la întreprindere, TVR l-a introdus în viața noastră televizionistă pe domnul Hamza, cel care ne dă vești proaste iar după un timp i-a adăugat o concurență, conform legilor economiei de piață. Dacă ne merge prost, dacă nu mai știm cum să întindem leafa de la chenzină la lichidare, dacă nu știm cine a tras în noi și cine sînt privatizații este din pricină că n-am înțeles că se poate și mai rău. N-am înțeles asta cu toate că TVR după ce ni-l arată în cursul săptămînii pe domnul Hamza ne lovește în moalele capului cu ceva și mai și. Cu „Concurența domnului Hamza". Cu nontelegenia de duminică. Numele său este Doru Dumitrescu. Cînd o să ne intre în cap că se poate și mai rău ?! Cînd o să înțelegem că trăim încă bine față de cum vom trăi. Cînd o să pricepem că în loc de Hamza la **Actualități** riscăm să-l vedem pe concurentul său, Doru Dumitrescu ? Asta dacă nu ne vîrîm mințile în cap, dacă mai punem întrebări, dacă o să votăm cu Alianța Civică !

Eugen Uricaru

cartea străină

Soarele și tenisul...

acum că la modă e „divorțul" Navratilovei de prietena ei sapphică și cum știm că soarele și tenisul ne dezvoltă interesul pentru variate domenii ale existenței cotidiene, o carte precum **De Alfonce Tennis,** o „legendă despre jocul suprem al campionilor excentrici" de J.P. Donleavy, este cît se poate de potrivită.

Donleavy este un autor pregnant al Americii de azi, chiar dacă este rezident... irlandez. Bibliografia sa include cîteva cunoscute romane **(The Ginger Man, Un om unic, Cea mai tristă vară a lui Samuel S., Mincătorii de ceapă, Sălbaticele beatitudini ale lui Balthazar B., Gentleman, Schultz, Leila),** o culegere de proză scurtă **(Faceți cunoștință cu Creatorul meu, Molecula Nebună ; Un manual exhaustiv al supraviețuirii al bunelor maniere)** și piese de teatru (în general, dramatizări ale propriilor romane). Cartea mea favorită este micro-romanul **Un basm despre New York,** poveste grotescă și tandră despre un emigrant căruia, murindu-i nevasta pe vaporul ce-i aducea în America tuturor visurilor, nu-i rămîne, la New York, decît să se angajaze la... **pompe funebre.** Din această carte, în care macabrul e văzut în roz și invers, am reținut și o definiție inedită : „Fericirea este o pisică fugărind un șoarece pe o suprafață de o milă pătrată de linoleum..."

De Alfonce Tennis este un soi de compendiu trăznit despre jocul cu același nume, sport care nu e chiar același cu cel practicat de Agassi ori Stich. Este un joc de snobi, practicat la un moment dat de numai 14 supercampioni, dintre care 13 dispar odată cu yachtul **Hiyathere,** scufundat la Pearl Harbour. Supraviețuitorul, Horatio Josiah De Alfonce Adams IV, va face din conservarea acestui sport unic țelul întregii sale vieți. Crezul său este : „Dacă Dumnezeu l-a făcut pe om el a făcut pe loc mingea și racheta de tenis ca să-l amuze". De asemenea, el recomandă tuturor practicanților virtuali să-și consulte mai întîi medicul, bancherul, preotul și prezicătorul pentru a afla, din punct de vedere fiziologic, financiar, moral și astrologic, dacă posedă datele de plecare absolut necesare pentru a deveni un jucător al tenisului de tip De Alfonce. Istoria spune că, deși primele partide oficiale de simplu și de dublu s-au desfășurat în februarie 1983 la New York, elemente ale acestei discipline exclusiviste pot fi întîlnite, încă din zorii deceniului patru, la practicanții de Bangkok Boxo Ball (prescurtat Bangkok). Apoi, jocul evoluează dar, dispărînd Hiyathere și pasagerii săi, doar De Alfonce al IV-lea rămîne, un timp, unic deținător al regulilor acestui sport, conceput mai mult ca o societate ezoterică decît ca o disciplină de palmares competițional. Din investigațiile locotenentului A.K. Alias de la brigada omuciderj care cercetează și cazul morții acestui ultim corifeu, reiese foarte clar că, inițial, majoritatea practicanților fuseseră membri ai unei societăți secrete înființată la Universitatea Yale. Fascinat de acest rit straniu, însuși autorul începe o cercetare — pe jumătate hermeneutică, pe jumătate detectivistică — a vieții și operei lui De Alfonce IV. Dificultuoasa întreprindere îl poartă cu gîndul și/sau cu pasul prin cele mai exotice colțuri de lume, conducîndu-l la întîlniri bizare cu personaje și mai și, dintre care se remarcă Laura, femeia cu picioare perfecte, admirată de chiar Marele Maestru. Toată această zăpăceală este al naibii de bine tensionată, încît, dacă extrema seriozitate a scriiturii n-ar fi reflexul unei ironii a post-modernismului conceput ca un vodevil nesfîrșit, aș zice că la fel de misteriosul și ezotericul opuscul **Strigarea lotului '49** al lui Thomas Pynchon și-a găsit, în sfîrșit, perechea geamănă.

De Alfonce Tennis se joacă pe o suprafață de lemn de tek sau stejar, de culoarea mușchiului verde-închis. În egală măsură însă, se poate juca și pe suprafețe metalice la bordul unui yacht de lux bunăoară. Fileul este de bumbac purpuriu închis și găurile sale, sînt de fix trei sferturi de inch. Plasa este fixată cu ajutorul unor bețe de tek sau trandafir lustruit, iar puriștii preferă abanos. În mijlocul fileului este plasată o placă memorială cu emblema asociației (World De Alfonce Tennis Association), care este considerată afară din joc. Terenul este împărțit în zone denumite Memoriala (interzisă la serviciu), Reeperbahm (corespunzînd spațiului lateral pentru dublu din jocul obișnuit ; denumirea vine de la un celebru bulevard din Hamburg) și cele două Service Court sînt foarte ușoare și se aseamănă mai degrabă cu cele de badminton. Culoarea este, de obicei, purpuriu cu diferitele sale nuanțe. Mingea cîntărește ceva mai puțin de șase grame și este făcută pentru a contrazice legile aerodinamicii. Mingile și rachetele se cară cu ajutorul unui elegant geamantan de piele care este, de fapt, o cutie muzicală programată să intoneze „Capriciul italian" de Ceaikovski atunci cînd este deschisă. Costumul de joc este o tunică de bumbac amintind de uniformele mateloților morți în dezastrul de pe Hiyathere. Jucătorii sînt obligați să poarte două perechi de șosete speciale, pantofi de comandă și diverse alte accesorii, dar numai din cele aprobate de Asociație. O atenție specială este acordată sutienelor pentru jucătoarele mai bine dotate ; în cazul sfîrcurilor din cale afară de proeminente, se pot purta două sutiene unul peste altul. Similar este tratată problema suspensoarelor pentru jucători. Batistele sînt, de asemenea, standardizate, mai puțin culoarea Se recomandă, totuși, multă discreție. ...Și tot așa. Și așa mai departe. Et caetera. Und so weiter. And so on. De parcă de asta mă doare pe mine acum, cînd Moldova zace sub viituri, președintele comemorează cu atîta pioșenie pre-electorală 515 ani de la gloriosul eșec al lui Ștefan cel Mare la Războieni ; primul nostru ministru se dă de ceasul morții să plătească măcar o pensie din trei ; carnea s-a făcut trei sute, iar bancnota de 500 — cu chipul senatorului Vulpescu deghizat în Brâncuși — nu-ți mai ajunge pentru o masă decentă în oraș ; opoziția boicotează legea privatizării în parlament : QI-ul celor rămași la dezbateri este afectat de inedita combinație meteorologică a canicule cu musonul ce prezidează existența noastră de la o vreme ; lumea nu mai citește ziare, decît cel mult, **Prostituția ;** m-am mutat în casă nouă și mă costă zugrăvitul o avere ; fi-mea a făcut indigestie de la porumb fiert dar îmi cere toată ziua Jelibon ; nevastă-mea tocește pentru definitivat ; pisică-mea vrea toată ziua numai stavrid dezosat ; frigiderul și congelatorul s-au stricat datorită căderilor de tensiune din timpul nopții **și,** mai ales, Lăcătuș a divorțat de Fiorentina...

Nu, zău, cu atîtea probleme pe cap, ați vrea să mai pot savura rafinamentele excentrice ale unuia ca Donleavy, care n-are ce face și, în loc să pună osul la muncă și să încerce să nu-și vîndă țara, o destabilizează inventînd jocuri trăznite ? And ? Moarte neserioșilor ! Voi chiar credeți că soarele și tenisul ne dezvoltă... hormonii, ca Navratilovei ?

Dan-Silviu Boerescu

stop-cadru

Peter Brook și dogma refuzului dogmei

Peter Brook nu este maestru, nu este guru, refuză rolul dictatorului în artă pentru a fi mereu liber în relațiile cu cei pe care îi numește parteneri, prieteni : scriitori, actori, scenografi, mașiniști în contractul permanent reînnoit cu publicul.

Poate că mai mult decît la alte personalități, slujitori ai artei, personalități în virtutea mult invidiatei condiții de popularitate (cu cît ești mai cunoscut, numele fiindu-ți mai des invocat ai șanse de a intra în zona albă a memoriei lumii) la Peter Brook am găsit liniștea de a fi el însuși și de a fi puternic de la sine, și cu naturalețe autoritar. În teatru el știe că la capătul efortului persuasiv un public de obicei eclectic social și cultural va experimenta momentul intens al unui adevăr comun. Intensitatea gestului teatral produce calitate artistică impresionantă.

Cel mai mare păcat declară Peter Brook este aservirea gestului dramatic propriei persoane, eului vanitos. Vanitatea lui Peter Brook funcționează atunci cînd atinge momentul nerepetabil, intens, cînd tăcerea devine tăcere semnificativă oferită publicului reunit într-o încăpere convențional acceptată pentru a recunoaște unicitatea existențială a evenimentului.

Grupul de cercetători de la Institutul de cercetări dramatice înființat la Paris în 1971 de Peter Brook, veniți de oriunde din lume, actori, regizori, scenografi, scriitori, au venit cu umilința de a o lua veșnic de la început pentru a da cuvîntului semnificație, sens și ceea ce este mai important, suport vibratoriu. Sonoritatea cuvintelor unei limbi devine element de semnificație în sine, exploatabilă pe scenă (chiar și atunci cînd publicul nu cunoaște limba ca sistem de comunicare cotidiană), am înțeles din expunerea pe care regizorul a oferit-o la Institutul Cultural Francez din București dar mai ales în timpul spectacolului Woza Albert abundent în vibrații semnificative puternic argumentative. Există o semnificație misterioasă pe care spectacolul teatral o evidențiază prin mijloace scenice variate, ferite de platitudinea cutumelor practicate pe scenă și în sală. Paradoxalul Peter Brook își dorește săli goale, golite la primul impact cu piesa care propune un nou set de semnificanți scenici, totodată el dorește săli pline în temeiul al chiar acestui limbaj. Demonstrația cu piesa Woza Albert a fost revelatoare căci un public format din indivizi cu limite variate față de libertatea gestului scenic, nu a putut să nu reacționeze în sensul dorinței regizorului de a elibera locul, unii din pudoare (nesuportînd literal gestul dezvelirii fundului) unii din șovinism (actorii Mamadou Dioume și Bakery Sangaré sînt negri) alții poate din indeferentism elitist (Apartheidul și problemele rasiale constituie pretextul dramatic) dar în virtutea celeilalte dorințe a aceluiași regizor ei au rămas pe loc opriți fiind de calitatea și intensitatea dramatică. Golirea sălii ca și umplerea s-a produs ideatic în răstimpul desfășurării piesei răsplătite cu aplauze și admirație pentru virtuozitate fizică și psihică, ritm, variație, nuanțare.

Interpretarea textelor clasice urmează și ea regula refuzului obișnuințelor. Shakespeare a descoperit adevăruri și a avut curajul blasfemic de a le pune în cuvinte, în care echipele de cercetători dramaturgi găsesc sursa dorinței de a le transmite. Frumusețea și vitalitatea experienței produse de acțiunea dramatică răspunde întrebării pe care toți oamenii de teatru și-o pun cu privire la rostul existențial al artei lor.

Noi îl asociem pe regizorul Peter Brook cu Royal Shakespeare Company cu spectacolele intrate în istoria culturală a României, atunci cînd au jucat pe scena Operei din București **Regele Lear** și **Visul unei nopți de vară,** spectacole celebre atît prin bucuria adevărului atins atunci, cît și prin șocul administrat unei săli pline de oficialități culturale semidocte și pretențioase, eveniment urmat de o avalanșă de comentarii pro și contra.

După întîlnirea de la Institutul Francez din București, după ce am văzut filmul **Mahabharata,** piesa **Woza Alberi** recunoaștem în prag de an 2000 faptul că șansa artei este eliberarea din dogme și obsesii vanitoase, lanțuri ale prejudecăților infinite, la fel de nocive de altfel în toate formele de relații și performanțe sociale de la cele didactice la cele politice.

Școala lui Peter Brook folosește cele mai subtile gesturi ale libertății asumate în artă și în societate avînd curajul de a refuza mediocritatea convențională, imitația leneșă, pentru a deschide drumul unor noi convenții mai aproape de adevărul prezent. Consecvent noțiunii de colaborare și a celei de echipă formată în tradiția conceptului antic de prietenie, Peter Brook l-a chemat pe Andrei Șerban să contribuie la eforturile Centrului din Paris. Aici ei au găsit terenul intereselor și întrebărilor comune, au lucrat împreună pentru ca fiecare să afle ceea ce convine propriei personalități artistice.

Andrei Șerban nu este elevul lui Peter Brook, am înțeles de la acesta, Andrei Șerban merge pe propriul drum, este o personalitate inconfundabilă care, ca și Peter Brook, golește teatrul de purtătorii de anchiloze pentru a o umple și împlini cu un public de teatru la fel de mobil și inteligent ca spectacolul.

Recunoaștem și în atitudinea lui Andrei Șerban existența dogmei refuzului dogmei.

Livia Deac

Urmare din pag. a 12-a

Jocuri vinovate (II)

își bătea joc de ambițioși și îi făcea să dea unul peste altul, în întuneric. Nu se știe nici astăzi cum a dispărut bursucul, dar în noaptea cu pricina a supraviețuit relelor intenții omenești. Dar acesta a fost doar pretextul căci vînătoarea a început cu un picnic voios, a continuat cu glume și șotii iar cînd cîinii epuizați și răniți din greșeală au început să sîngereze, vînătorii s-au răsplătit cu un vin bun. Iar „cînd prietenul nostru (vînătorul) ajunge acasă, el își scoate hainele și încălțările și ciorapii, își spală coapsele și picioarele și poate că, din întîmplare, întreg corpul. Și în același timp, el își va

comanda cina, bucăți delicioase de la gîtul cerbului (chiar dacă vînătoarea a fost de viezure, n.n.) și alte bune bucățele de carne, și vin bun și bere ; și se va culca în pat, să doarmă bine și să viseze despre vînătoare, cu fermitate, fără gînduri **rele** și fără urmă de păcat, de aceea cred că vînătorii se duc în Paradis după ce mor și trăiesc în lumea aceasta mai bucuroși decît toți ceilalți oameni". „Oh, **good man,** lasă-ne să sperăm că vînătorul a avut o moarte curată la Agincourt și că și-a găsit visul devenit realitate adevăr ; de asemenea, lasă-ne să sperăm că în bucuriile noastre a mai rămas un loc și pentru indulgență, și că nu va fi doar o muncă neinteresantă, lipsită de plăcerea jocului, pentru că vor apare băieți proști care pot deveni chiar vicioși și plini de «rău care gîndește păcatul»".

Cît de veche e precauția... : și ce forme cumplite a căpătat vînătoarea !

Urmare din pag. a 16-a

Despre dragostea pentru flori

Mi-am amintit din nou de floricică cînd am fost violată a doua oară, aș putea spune. Nu-mi place să vorbesc despre toate porcăriile astea, dar nu poți scoate cuvintele din cîntec !... Ne amenajau parcul pentru sezonul primăvară-vară. Vopsitorii erau băieți de la institut — practică în producție. Înconjuraseră parcul cu frînghii și vopseau băncile. Primăvara era caldă — de la început 28 grade. Într-o seară, unul din „vopsitori" îmi face semne din spatele frînghiilor. Mă fac că nu pricep, mă duc. Mi-a acoperit gura cu mîna și... pe bancă. M-am ridicat toată verde, iar el rîde : „Trebuie să te frec cu puțină benzină". Îi zic : „De ce să mă freci ? Am nevoie de o dovadă. Așa că, drăguțule, ajungi la pușcărie — am cincisprezece ani !" S-a îngălbenit : „Ascultă, dar tu singură ai vrut". Am izbucnit în lacrimi, am început să urlu ! El pornește repede-repede să se caute prin buzunare și scoate două sute cincizeci de ruble — atîția bani nu văzusem niciodată. „Am vrut — spune — să-mi cumpăr o scurtă..." Plîng înainte, el îmi împinge banii. Îi dau cu plînsul și plec... Dar cu banii. Așa a și rămas el acolo — îngrozit. A doua zi mi-a mai adus o sută. Și i-am pierdut urma. Uite-așa, floricica mămichii !

Cu aceste trei sute cincizeci de ruble m-am hotărît s-o șterg la Moscova. M-am boit, m-am apropiat de tren. Acolo, însoțitorul — un flăcău vesel — îmi face cu ochiul. Am priceput imediat : îmi păstrez banii. Am pornit. Cum a plecat trenul m-a și instalat în compartimentul său. M-am dus la toaletă, m-am spălat, am curățat toate sulimanurile. Cînd am ieșit — ce s-a mai speriat ! „Cîți ani ai ?" — „Cincisprezece — îi spun — dar ce s-a întîmplat nenicule ?" Pînă la Moscova am călătorit singură în compartiment.

La Moscova am folosit mult timp metoda asta. M-am aranjat la o spălătorie, la periferie, și m-am instalat într-un cămin. Ziua lucrezi, iar seara : ciorapi trei sferturi, fustă de școală și — înainte. Aștept, deschid gura — mașinile frînează. În ele, tolăriți nenișori serioși. „Mă luați și pe mine ?" Pe drum capătă curaj. Nu-i nimic, îmi zic, curaj, îți arăt eu floricica mămichii. Apoi — acasă. Acasă începe să insiste. Las impresia că mă opun. Dar el o ține pe-a lui... Ei, și după aia încep să strig : „Am cincisprezece ani nenicule". Sub două sute nu-mi dădeau. Mai mult, se îngrijeau singuri să n-am copii. De atunci am început să depun banii pe carnetul de economii. Gîndeam, dacă treaba merge așa, fac o cooperativă. Nu coboram din taxiuri. Pe drum, mai trăncănești cu taximetristul : el — să-ți facă curte ! După ce ajungi : „Ține, mi-am uitat portofelul, mă întorc imediat..." Și, prin curtea de trecere. Știam toate curțile de trecere. Ei, și dacă nu mă lăsau — atunci... ultimul mijloc. Vă spun sincer, nu-mi place să arunc banii în vînt !

Pe atunci l-am și cunoscut pe Felix. Felix a venit singur la căminul nostru. Întotdeauna își căuta scenele pe șantiere, în spălătorii — pe scurt, printre noi, cele de la periferie. Îmbrăcat la trei ace, o frumusețe. Și direct la mine. Toți ai noștri privesc după noi : el mă așează în mașină — pornim. Ca-n filme ! Mă conduce acasă — maniere : nu se atinge de mine. Aflu că are un prieten — un bărbat. Tare m-am mai mirat. Atunci nu pricepeam nimic din treburile astea, doar sînt din provincie, de la floricica mamei. Și eu, proasta de mine, la început, m-am îndrăgostit de el, dar slavă domnului, că s-a nimerit să fie așa ! „Vom fi — zice — ca un frate și soră. Am să-ți fac cunoștință cu asemenea oameni..." Și-mi făcea. Erau toți orientali, oameni importanți. Trăgeam la „Pekin", la „Sovetskaia" — hoteluri bune, aerisite. Pentru ei eram studentă — pasă-mi-te trebuia să le aduci serioase... Unul în Uzbekistan, ocupa un post bun, — el mi-a și povestit că aveau acolo o casă de copii orbi. Și, iată, acești unchiași bătrîni și burtoși dădeau pe-acolo, pe la fetițele oarbe. La micile fetițe oarbe. Se spune că, mai tîrziu, l-au împușcat pentru valută... Cînd l-au pus la zid și-o fi amintit de floricica mămichii , de fetițele oarbe, ticălosul !

Mai tîrziu dragul meu Felix mi-a făcut cunoștință cu un scriitor. Mai precis, un poet. Să rîzi și să plîngi. Bani mulți avea poetul și băutură bună. Dar și un cusur — se îmbăta și mă obliga să-i ascult versurile. De obicei la miezul nopții. Ai obosit, îți se închid ochii, iar el te trezește : „Am să-ți citesc — zice — ceva genial". Ce citea — nimic nu-mi amintesc. Citea și bea, bea și citea. Și după ce se îmbăta de tot, nu știu de ce, începea să creadă că sînt evreică. „Pe voi, evreii — zice — am să vă ard. Ca Hitler". „Pe voi, ji..., adică evreii — zice — vă iubesc. Am prieteni ji..., adică evrei, unul și unul. Și, în general, — zice — scriitorii sînt jumătate evrei, jumătate — evreice". Și era așa de bălos cînd citea versuri. Sculpa îngrozitor. Și-i plăcea să se laude... Dar pînă atunci văzusem multe : dacă vrei să trăiești trebuie să știi s-o întorci. Cu el trebuie s-o fac pe fetița neputincioasă, pe jumătate flămîndă. Mă făceam că fug de el prin cameră, iar el chipurile mă viola. Ce-i mai plăcea să violeze ! Doamne — dumnezeule ! Nu-i trebuie de mîncare — dă-i numai să violeze...

S-a gîndit la început să mă pornească pe mine prin redacții cu versurile sale. „Cu mutra ta, cum ajungi, cum vor fi de acord să te publice. Din cauza statului în redacții sînt permanent excitați. Vei acționa asupra lor ca un arc voltaic. Te vor face secretarul Uniunii ! Vei deveni poeta nr. 1 !" Mai tîrziu : „Nu, — zice — mi-e milă să te dau pe mîna scriitorilor, or să te strice". Atunci a hotărît el să mă folosească mai interesant ! „Ai — zice — cunoștințe, tot așa, fete serioase ?" Aveam asemenea cunoștințe, trei larve. „Cum să nu — îi zic — am. Trei studente sărace foarte cuminți". Și ne-a mers ! El avea prieteni foarte importanți. Și acești prieteni s-au gîndit să „pună jos" : ca și cum ar fi plătit cotizații de membru. El le era un fel de casier. Trebuia să ne predea nouă aceste cotizații, iar pe noi să ne predea importanților lui prieteni. ...Ce se întîmpla în apartamentul său și ce făceau acolo prietenii lui nu vă povestesc. Doar v-am spus — nu-mi plac porcăriile. Cu toate că e curios — oameni așezați. Mă rog, — plăteau bine !

Dar observ că, treptat, începe să dea mai puțin. Am tăcut. După un timp îmi dă și mai puțin. Și pretinde fete noi. Am spus ce aveam de spus. El îmi răspunde : „Știi ce, s-au săturat toți de tine. Noi căutăm variații. Fără variație nu există creație. Așa că, jidăncuțo, (așa-mi spunea acum) ne vom despărți". Tocmai începuse să umble cu o mașină „Niva". La această denumire a adăugat cuvîntul „rusească". „Niva rusească". Ce caraghios ! Prietenii lui importanți l-au aranjat la „Mosfilm", redactor șef la o secție. Observ că într-adevăr nu mă mai cheamă ! Aflu : s-a apucat la „Mosfilm" de picnicuri. Mi-a raportat o fată cunoscută — la picnic ea colindase dealurile. Am înțeles că mi-a „făcut vînt". Numai că eu nu sînt mama, prea mult timp nu mă împiedic eu de floricică. Pe scurt, i-am șoptit unui tip cîte ceva despre fata lui pe care o aduceam la poet... Și băiatul avea pe cineva, undeva... Mă rog, s-a pornit mașinăria.

Ce-a mai fost după aia ! Și anchete cu ușile închise, și la Uniunea scriitorilor m-au chemat, a făcut rost și de o dovadă că-i impotent, apoi de altă dovadă de la nevastă cum că s-a îndreptat și acum trăiește numai cu ea, cu nevasta. Am spus totul cinstit despre el dincolo de ușile închise, iar despre ceilalți băieți importanți ai lui, nici o vorbuliță. Ca urmare, eu n-am pățit nimic, dar pe Vania l-au exclus din rîndul poeților și, mai tîrziu, a murit. A murit cam repede. Între timp, cît s-a anchetat această poveste cu cotizațiile furate de Vania, am auzit pentru prima dată cîte ceva despre fetele noastre „de peste deal". S-a întîmplat cam așa... De obicei stăteam acasă pînă la zece seara, citeam vreo carte bună. Apoi — la „ora mea" — ieșeam „să mă vîntur". La fel s-a întîmplat și în ziua aceea. Am ieșit. Curînd, mă rog, ca de obicei, — scrîșnet de frîne... Nu mă întorc... Aștept și hop — o voce de femeie. De uimire m-am întors... „Nu vrei să te duc ?" Mă uit — frumoasă, de efect aș putea spune, soția sau fiica vreunuia. Știam, pe-atunci, totul despre toate. Dar cu așa ceva nu mă-ntîlnisem. Iar eu sînt o fată curioasă, mă interesează orice. „Se poate". „— Atunci, ia loc. Unde să te duc ?" — „Mi-e indiferent, unde vreți" — „Dacă n-ai nimic împotrivă mergem la mine : bem o cafea, stăm de vorbă, mă cheamă Alexandra. Poți să-mi spui Alex".

Am ajuns. Apartament elegant, dar atît de murdar. Dacă aș fi avut eu un asemenea apartament... M-am așezat. A făcut o cafea și tot se învîrte pe lîngă brațul meu. Deodată se deschide ușa și apare o pocitanie. Tot de vreo patruzeci de ani, bine dacă se boia, dar acum — sperietoare, neagră ! M-am uitat la ea, a înțeles totul și zice : „Am să mă răzbun. Credeam că fac ceva. Și uite, am făcut". „Prietena mea din Franța — spune Alex — mai bine zis ea-i rusoaică, dar măritată cu un francez". Atunci era numai începutul. Mă temeam de acești străini ca de foc. Acum sînt fetele curajoase, dar tinerețea mea s-a scurs în epoca gruzinilor — ei erau cavalerii de bază. Străinii erau „spioni" pentru noi. Cu un străin „te măturau" imediat. Dar eu sînt curioasă. Îmi plac noile reguli ale jocului. Încep să ascult, să rețin, să învăț.

Și această tîrfă bătrînă franco-rusă începe să povestească despre nu știu ce insule Canare unde a făcut cunoștință cu un Koko cu sînge albastru. Și a început ea să trăiască cu acest pederast ca frate și soră. „L-am luat — zice — numai din cauza singurătății". Albastrul Koko s-a dovedit a fi pictor și fiu al unui milionar spaniol. Între timp această sperietoare făcea dragoste adevărată cu un conte italian, care în afară de titlu nu avea nici o lețcaie. Apoi Koko s-a îndrăgostit de contele italian care trebuia să primească de la cineva o moștenire...

Aici m-am încurcat de tot. Mă uit — Alex picotește, nebuna de franțuzoaică s-a îmbătat, dar nu se mișcă ! Povestește a douăzeci și șaptea oară despre insulele Canare, iar albastru devenise între timp contele italian. Apoi Alex s-a trezit și cu greutate am împins-o pe rusoaica franțuzoaică în camera de-alături să doarmă. — „Ehe, multe ți-a mai turnat". — „Nu, totul este purul adevăr. E contesă. Are chiar și un castel. Nu de mult și-a părăsit contele și s-a măritat cu Koko, de aceea este ea cam dezorientată. Apropo, acum vreo cinci ani am cunoscut-o la fel ca pe tine. În același loc. Atunci era slabă, lungă, tînără și aducea mult cu tine. Scoate rochia — sînt convinsă : ai aceeași constituție".

Rochia mi-am scos-o și gîndeam : dacă o asemenea pațachină trăiește într-un castel, cu ce sînt eu mai prejos...

Cu aceste gînduri am ieșit a doua zi în „pătrat". „Pătrat" se numea zona în care la Moscova se găsea principalul nostru „Bodysale". Deci, „pătratul" era : „Național (Nat) — Consiliul de Miniștri — telegraful — magazinul „Vinuri rusești". Acolo era locul meu. La trei săptămîni de la cunoștința cu Alex știam bine ce-am de făcut. Aveam douăzeci și cinci... mă rog — douăzeci și nouă de ani ! Eram șic îmbrăcată (salutări de la Alex), știam să întreții o „conversation" (școala lui Alex), beam minunat (salutări de la orientali), puteam să fumez (salutări tot din Orient), deși treaba mi-era străină cunoșteam toate intrigile din lumea literară (poetul Vania) și puteam să plasez în discuție versurile lui Tiutcev (bineînțeles, nu era amestecat poetul Vania — el nu cunoștea decît versurile sale — era Alex). Știam că „după" trebuia obligatoriu să spui : „Nu mi-a fost niciodată, cu nimeni, atît de bine !" și că „bipedul" (termen Alex) prețuiește mai mult decît orice cînd i se spune : „Ce inteligent sînteți". Și cu cît este mai prost, cu atît prețuiește mai mult. „Poți să-i spui că-i ticălos, cîrpă, asasin, proxenet — dar nu uita să adaugi ceva despre talent și inteligență" (Alex). Pe scurt, mă pregăteam de ieșirea în sferele internaționale. Am învățat să vorbesc puțin („Important este să asculți, în asta stă puterea ta, lasă-i pe ei să vorbească", Alex). De obicei mi-o amintesc des pe Alex. După ce-am jefuit-o și am plecat, ea trei zile n-a ieșit din apartament. Se spune că se tîra pe podea, îmi căuta mirosul. Apoi mi-a scris scrisori în versuri, n-am răspuns. Mai tîrziu a luat seduxen cu vin porto și taică-său a trimis-o la dezalcoolizare. Îmi scria și de-acolo scrisori. Păreau normale, numai la sfîrșitul scrisorii aveai impresia că vorbea o pisică...

Pe scurt, am ieșit pentru prima oară cu misiuni internaționale în „pătratul" meu. Îmi tremurau picioarele de frică — gîndeam, „mă mătură". Floricica mămichii din mine se temea. Dar am depășit această floricică blestemată... Aud — mi se adresează cineva. Parcă ar fi în engleză. Mă uit — îmbrăcat ca un nenorocit, la început chiar l-am trimis undeva. S-a dovedit a fi englez — proprietarul foarte bogat al unei firme. Se pare că ei cu cît sînt mai bogați, cu atît sînt mai prost îmbrăcați. Pentru ei esențialul este să umbli cu hainele șifonate. Mai departe totul a mers ca pe roate. Am închiriat un apartament cu telefon, și-a luat zborul acest telefon de la Moscova prin toate țările lumii : plecau și-l transmiteau prietenilor. Am început să fiu presată de timp, am mai luat o fată în tovărășie. Era triumful meu : bani — cu grămada, dacă nu sunau pentru așa-zisele „momente organizate", ieșeam la vînătoare liberă — „în pătrat"... Îmi cădeau în plasă din prima clipă, îmi sărea în față vreun proprietar de firmă. Nici nu scotea trei cuvinte — te și întrebau dacă nu te măriți. Așa e „mutarea" la ei. Știau că nătîngele noastre abia după aceea fac cunoștință. Voiau și ei un paravan — „taxa" era de cincizeci — o sută de dolari. E timpul, îmi zic, să-mi amintesc de floarea mamei. „Desigur, — îi răspund — ne căsătorim". Îl aduc cu tovarășa mea acasă și — sub „duș". Cît timp se spală îi curățăm buzunarele. Cînd iese de sub duș, strig în panică : „My mother return very soon", ceea ce vrea să-nsemne : „Trebuie să vină mama". Începe să se îmbrace în grabă, bagă mîna în buzunar, acolo fluieră vîntul. Dacă începe să facă gălăgie colega mea urlă : „Vine mama cu fratele !" Drept frate se dădea un driver. Pînă la urmă o ștergea el... Atunci noi la „Rossia", la hotel. Acolo mai agățam vreunul — și iar de la început ! Și apucam pînă noaptea să ajungem și la vreun model pe Mojaika... Bineînțeles, procedam așa cu „sălbăticiunile". Dar cînd era „organizat", prin telefon — totul era cinstit, cu „taxă"...

Lucram fără greș, o singură dată am dat în bară : m-am îndrăgostit de un american. Cu el n-am ieșit două zile din cameră. Și eram o pereche atît de minunată, cînd treceam — tot „people" ne privea. Plîngea, cînd a plecat. Și nici eu n-am fost vreo două zile în apele mele... Și încă o dată, de driverul meu, de Goșa... L-am oprit o dată la mine... Apoi am început să mă gîndesc la el. Simțeam că nu pot. Ce nu mi-a făcut : m-a jefuit, m-a părăsit, răbdam totul. Pînă cînd mi-am amintit de floarea mamei. Îmi zic, asta-mi trebuie ! Crește în mine o floare... Abia atunci, ca să-l înlocuiesc pe Goșenka, am organizat treaba cu Heinrich. Și cu spurcatul lui de Hooenvenbrücken, iertați-mi expresia.

...Și iată, sînt din nou în Uniune, în camera mamei... Parcă nici n-au existat toți anii ăștia. Primul lucru pe care l-am văzut intrînd în această, cu permisiunea dumneavoastră, să-i spunem cameră, a fost floarea mamei. Se ofilise de tot. Dar era încă la geam. M-am apropiat de fereastră, am deschis-o, am privit în jos să nu fac vreo boacănă și am aruncat floarea mamei pe geam. Și deodată m-am simțit ușurată. Seara m-a sunat avocatul din orașul ăsta cu denumire indecentă. Mi-a spus că Heinrich a dosit banii pentru divorț și și-a cumpărat pe ascuns o navă. Și acum sarcina noastră este să cutreierăm toate mările și oceanele în căutarea acestei nave. Am plecat repede din Uniune să-l găsesc pe Heinrich în înverzita sa țară spurcată. Heinrich se purta ca un pirat. Ascundea nava în toate golfurile din lume. Am zburat cu avocatul prin toate porturile după acest olandez zburător, dar n-am găsit nici pe dracu.

Am rămas fără nici un ban și am început să beau. Mă îmbăt și uit unde sînt. Prin automat o sun pe Alex la Moscova și-i strig : „Alex, sîntem aici într-o circiumă, s-au terminat banii — împrumută-mă ! Ce adresă Montmartre, strada Martyrs — te-aduce driverul... Cum nu înțelegi ? Alex, — țip la ea — ce faci, mă trădezi ? Ce, după psihiatrie te-ai dezvățat să pricepi ? Ce, nu poți veni pe Montmartre ? Se distruge cea mai grozavă c... a Moscovei !" Curînd am înțeles că băutura mă termină. Și atunci l-am întîlnit pe negrul Misa. Prima dată l-am întîlnit pe acest negru, Misa, în U.R.S.S., la Kalinin unde fusesem exilată pentru „probleme". Kalinin era orașul „celor doi P" : acolo exilau pederaștii și prostituatele. Negrul Misa învăța la Kalinin, într-un institut și locuia într-un cămin împreună cu alți negri Misa. Curînd tot căminul lor era împînzit de slujitoare bălăioare, plinuțe ale zeiței Venus, exilate din Moscova. Și iată, după atîția ani, la Paris, nu departe de Sorbona, m-am întîlnit cu acest negru din Kalinin.

Nu-mi scapă din mînă ce-i al meu. Curînd ne-am căsătorit cum se cuvine. În acest timp, în țara lui Misa s-a produs nu știu ce lovitură reacționară. Și la putere a ajuns un sultan, reacționar fioros, — o rudă a lui Misa. Misa a fost numit pilotul său personal (Misa nu știa să zboare, pur și simplu trebuia să stea cu sultanul în avion). Împreună cu Misa am pornit-o spre această țară. Acolo, pe soțul meu îl aștepta un cadou : o soție africană grasă pe care au hrănit-o pentru Misa într-una din așezările îndepărtate. Apoi, cu ocazia celor de-a treia și a patra aniversări ale victoriei sultanului asupra revoluției, Misa a mai primit cadou încă două frumusețe dolofane. Iar eu am devenit soția cea mare... Trebuie să spun că aceasta era țara viselor mele. Aici puteam să înghit, în sfîrșit, dulciurile mele preferate — dimineața, ziua și seara — fără să mă tem de ceva. Pentru că, cu cît mîncam mai multe, cu atît eram socotită mai frumoasă...

Veștile despre corpul meu minunat, despre coapsele mele de elefant îi tulburau pe toți. Oamenii pocneau din degete, își roteau ochii și șopteau încîntați : „Albă-albă, frumoasă- frumoasă, poloboc pe poloboc". Acum, bărbatul meu pleca tot mai des cu sarcini de inspecție, și, în timpul ăsta, îmi vizitau casa sultanul însuși, primul ministru și șeful serviciului de securitate. Nu luam bani, numai bijuterii. Curînd în caseta mea zăceau : un briliant din turbanul sultanului precedent, un safir celebru din coroana împăratului Bokasa și alte cîteva bagatele din sticlă. Nu mă dădeam înlături nici de la întîlnirile cu conducătorii simpli ai armatei. Ei m-au și prevenit despre lovitura ce se pregătea.

Într-o noapte, pe stradă au ieșit tancurile. Pe sultanul reacționar l-au împușcat în palat, pe bărbatul meu Misa, și pe șeful serviciului de securitate i-au omorît pe stadionul olimpic : la început le-au jupuit, de vii, prețioasele lor piei lucioase, iar rinichii i-au aruncat pe pista de alergări... În vremea asta eu zburam spre Olanda. Respiram greu, mă treceau sudorile în timp ce mă chinuiam să-mi așez cărnurile minunate în fotoliul avionului.

...Acum fac comerț cu bijuterii în toată lumea, iar capitalul îl păstrez în Elveția. Țin minte cum la Moscova, o prostituată cunoscută, poreclită Drina, îmi spunea : „Întotdeauna, Ninok, trebuie să păstrezi totul la o bancă elvețiană...".

EDVARD RADZINSKI

Despre dragostea pentru flori

Edvard Radzinski (n. 1936) este unul dintre scriitorii sovietici ruși a căror popularitate a crescut în ultimul deceniu, odată cu accelerarea procesului de reforme din Uniune. S-a afirmat ca dramaturg în 1964, cu piesa 104 pagini despre dragoste, **căreia i-au urmat și alte creații inspirate din problematica contemporană a semenilor săi : pînă unde se poate merge cu lupta pentru adevăr, demnitatea individului și a cuplului într-o societate în care minciuna și teroarea sînt principii guvernatoare, dragostea ca o soluție de rezistență, intelectualii și puterea, mecanismele opresiunii etc. Mult apreciate sînt și piesele** Scene sportive din anul 1981 **(1986) și** Să ucidem bărbatul **(1987). Teatrul său de inspirație istorică —** Conversații cu Socrate **(1976),** Teatrul în vremea lui Nero și Seneca **(1982) — are, de asemenea, profunde rezonanțe contemporane. Recent Național din București a oferit spectatorului român posibilitatea de a cunoaște piesa istorică a lui Radzinski din 1982, în originala versiune scenică a lui Mihai Berechet.**

Este autorul unei minuțioase reconstituiri documentare (Radzinski a urmat studii de istorie) a tragediei care a dus la sfîrșitul dinastiei Romanovilor : executarea ultimului țar și a familiei sale (din care, la noi, Magazin istoric **a publicat cîteva fragmente anul trecut). Contrar celor afirmate de istoriografia sovietică, el demonstrează că executarea lui Nicolae II și a familiei sale s-a făcut cu știrea și cu aprobarea Moscovei, personal a lui Lenin.**

Proza lui Radzinski abordează, cu umor amar, fără prejudecăți stilistice sau inhibiții, într-o lumină crudă, realitățile Rusiei comuniste : de la malefica figură a lui Stalin (Despre dragostea pentru prieten) **pînă la dezastrele economice, sociale, culturale produse de incompetența unor conducători (cadre) politici** (Din nou despre dragostea pentru prieten).

Din nuvelistica scriitorului — care în acest an împlinește 55 ani — prezentăm aceste pagini, în care o prostituată „de lux" vorbește despre sine și despre lumea în care trăiește.

Am o figură năucă... Cînd am plecat de la primul soț... era narcoman și pictor..., a udat patul de lacrimi, nu se mai putea dormi pe saltea. Ce se mai dădea de ceasul morții. Mai tîrziu s-a sinucis. Toată viața am visat la călătorii, mă gîndeam că am să cunosc un turist străin și-mi iau zborul în călătorii. Într-adevăr, în a doua treime a vieții s-a împlinit totul. O țigancă mi-a împărțit viața în treimi. Așa că voi începe să povestesc direct cu a doua treime, cea mai idioată, cînd deja mă căsătorisem cu Heinrich.

Heinrich era turist străin și lucra la o firmă. Am plecat cu el în Olanda, la Hooenvenbrücken [briuki — în rusă, pantaloni]... au ei un oraș cu numele ăsta, iertați-mi expresia. Heinrich era un tip care știa că esențială în viață este „mutarea". Tot timpul făcea o „mutare". Și iată că a făcut și „mutarea" asta : s-a însurat cu mine. La început mi-a făcut curte : în fiecare dimineață mi-aducea jurnalul cu ultima lui însemnare : „16 ianuarie. Am văzut-o. Iubesc... 17 ianuarie. A plouat, o iubesc..." Dar povestea noastră, era că eu vorbeam rusește, el nu înțelegea nici o iotă și turba din cauza temperamentului meu. Și nota în jurnal : „19 ianuarie. Am băut prea mult, am vomat. O iubesc..."

E adevărat, cînd m-am măritat cu el i-a apărut și nevasta care era în luna a noua. A mai apărut și un prieten, Michael. Michael era psihiatru. Lua o sută cincizeci mărci de ședință. În timpul ședinței el sugera și „mutarea". Curînd, în urma traiului cu mine, Heinrich a început să aibă probleme : a pornit-o chiar în șosete prin orașul Hooenvenbrücken. E drept, la ei străzile sînt îngrijite și spălate cu șampon franțuzesc. Noi ne strivim la cozi pentru el, iar ei îl folosesc pentru trotuare. Una peste alta, țara este curată. Grădini în fața locuințelor, liniște, numai tac-tac, se aude cum își tund grădinile. Dar, bineînțeles, eu n-am tuns grădina noastră pe care au năpădit-o din belșug buruienile. Apoi, au venit vecinii la mine, au tuns-o singuri să nu strice aspectul străzii. Mai mult, eu alegeam cine s-o tundă.

...Freddie al meu... pardon, Freddie ceva mai tîrziu. Eram deja la München. Dar deocamdată despre Heinrich computeristul, un rahat în șosete... Chiar din prima zi, de la viața în acest Hooenvenbrücken, m-a apucat nostalgia. Poți să-ți închipui, trăiesc în Olanda și zilnic o șterg în pădure. Iar vecinii, cum dă puțin soarele — hop în șezlonguri cu mutrele în sus : se bronzează. Vezi tu, la ei soarele e o raritate. Vecinul din dreapta e pădurar, în stînga un bătrîn cu soția și un motan. Toată noaptea aleargă după acest motan : ba vrea să-l bată, ba să-l hrănească.

Dar ce-mi veni ? Și uite-așa, netamnesam, Heinrich al meu a turbat și a început să umble în șosete. Pasă-mi-te, a ajuns falit. „Cu tine — zice — am dat faliment moral, sexual (asta sigur !) și financiar. Ești — zice — prea scumpă pentru mine". Pentru o sută cincizeci de mărci, Michael tocmai îi sugerase o „mutare" : trebuie — îi zice — să te desparți imediat de cățeaua de rusoaică, dar, pînă atunci, trăiește cu o olandeză încuiată, roșcovană și murdară. Și aflu curînd că idiotul meu a făcut tocmai această „mutare" : „Eu — zice — acum trăiesc cu o femeie de serviciu într-un bar — olandeză adevărată. La asta, m-au apucat panda'iile : îți închipui, pentru el, mizerabilul, îmi părăsisem patria, mestecenii, mama, bărbatul — narcoman care s-a împușcat. Iau geamantanul și nu știu de ce pun acolo chiloții lui Heinrich și pasta de dinți și încep să dau telefoane peste tot. Mai întîi unui milionar. Un bosorog, dar cu operație plastică. După aspect îi dai șaptesprezece, în realitate are șaptezeci și unu. Cînd mi-au făcut cunoștință cu el, am înțeles imediat, că mi-a căzut în plasă. Apropo, are locuință cu piscină. Îl sun și în timp ce-i explic, mosului, cu engleza mea stîlcită, ce și cum, îmi vine brusc în minte : ce dracu să fac cu piscina lui ? Oricum am să mă îmbăt de necaz și cu siguranță o să mă înec în piscina lui. Pînă la urmă, am plecat cu avionul la München, la Freddie. Mă întîlnisem cu Freddie o singură dată, dar precis înghițise nada.

Ajung — nu mă recunoaște. Mă rog, îi explic unde, cînd și cum s-a întîmplat. Apoi beau puțin și aștept. Nici o insistență. Se comportă ca un gentleman. Mă duce în brațe pînă la pat și mă așează. Neputincios, ce să-i faci, neamț sadea. S-a culcat cu mine abia a treia zi. Apoi, zilnic la zece seara, mă expedia la culcare — cică așa îi era „programul", neamț afurisit. Dar, în mare, era de treabă acest Freddie. Și principalul — era normal, nu umbla în șosete. Dar am început să tînjesc un pic după Heinrich. De altfel, Heinrich îmi amintea la nebunie de primul meu soț — pictorul și narcomanul. Acela era o frumusețe, dar tot cu ciudățenii. Îi plăcea tare mult să danseze noaptea. Vecina de sub noi suna să-l domolească. Se potolește. Adoarme. Iar la trei noaptea se trezește și hotărăște că trebuie să-i telefonеze — să-și ceară scuze. Politicos, intelectual. Mai departe totul e clar. Odată ne-am bătut, și, uite așa, i-a venit cheful să-mi facă ceva plăcut, să ne împăcăm și, în timp ce eu dormeam, mi-a adus cadou o pisică de la groapa de gunoi. Și a virit-o sub plapumă. A doua zi ne scărpinam amîndoi și aveam la eczeme pe cap — tricofiție. Dar, slavă domnului, au venit „hingherii" după ea.

În sfîrșit, mă întorc pînă la urmă la Freddie... adică, stai puțin — de la Heinrich la Freddie, eram deja la München. Nu, de la München mă întorc la Hooenvenbrücken, la Heinrich ! În grădină totul este tuns, în casă — totul vraiște. Prin sufragerie era împrăștiată brînză Martelli, în toaletă terci de hrișcă. Aflu că, în lipsa mea, mizerabilul devenise mîncător de brînză, părăsise femeia de serviciu și începuse să traiască cu Michael. Cum m-a văzut i-au dat lacrimile ! Ei, zic, Fred... adică Heinrich, doar la Heinrich m-am întors cu avionul... Heinrich, dintre toți ești cel mai bun. Ne-am împăcat. Heinrich stă și-și înfulecă brînzăriile, iar în jur o grămadă de citații. Aflu că, fără mine, găsise următoarea „mutare" : a vîndut pe nimic casa noastră și a cumpărat alta nouă la Amsterdam — apropo, oraș mai respingător și mai liniștit nu-ți poți închipui. Acum Michael, psihiatrul, l-a și sugestionat : iubești apa. Și, după cum spune Freud, se poate trage următoarea concluzie : dacă-ți place apa, înseamnă că vrei să trăiești cu un cobai. Al meu stă în șosete, cu urechile ciulite. Zice : gata, mă fac psihiatru, stau într-un fotoliu ca Michael... mă gîndesc și cîștig pentru asta o grămadă de dolari. De la serviciu s-a cărat bineînțeles, iar firma l-a dat în judecată și soția, la fel.

Mă gîndesc, gata, destul, trebuie să-mi iau tălpășița undeva : Heinrich s-a ticnit, bani n-am, prin casă numai Martelli. Și tocmai atunci am citit în „New York Times" despre un gerontolog celebru. În fine ! Fred, Heinrich — tot un „level" (adică nivel). Bărbați fără perspectivă. În schimb celebrul gerontolog din „New York Times" — iată ce-mi trebuie ! Are nouă copii : toți cîntă la ceva ! El însuși a candidat de patru ori la premiul Nobel și tot timpul stă prin pușcării. Pentru că din principiu nu plătește impozitele. Prieten cu Salvador Dali. Precis, ăsta-i omul meu ! Îi scriu o scrisoare... acolo, despre subconștient, despre toate chestiile astea ale lui Michael, despre cum Heinrich n-a vrut să-i facă felul unei bucătărese, în schimb a dorit să trăiască cu un cobai ș.a. Și ce crezi ? Sosește răspunsul : veniți ! Cobor balalaica din perete — doar acolo cîntă întreaga familie. Mă gîndesc că, bineînțeles, nu m-oi lua eu cu gerontologul, dar cu unul din cei nouă copii interpreți poate că da. Tocmai îmi cumpărasem biletul cînd sosește o telegramă : aflu că soția gerontologului participase la nu știu ce demonstrație, un polițist o împinsese și ea își pierduse sarcina. Acum gerontologul a intentat statului o acțiune pentru 102 milioane dolari. La atît a socotit el viața micuțului Kobus dispărut din burta neveste-si. Închipuiți-vă, un embrion acolo, iar ei i-au și dat numele. Și-or să primească pentru embrionul lor 102 milioane, știu sigur : banul întotdeauna la ban trage ! Și m-a apucat subit o asemenea nevralgie — n-aveam aer. Stress supercataral se cheamă. Mă gîndeam că dacă într-o oră nu-i las pe toți Fredii, Heinricii, gerontologii, bosorogii ăștia cu balalaici și piscine... Pe scurt, mă întorc în Uniune. Dar n-am mamă. S-a dus mama !

Mi se pare că ar cam fi cazul să amintesc despre prima treime a vieții mele, cu mama. Mama lucra ca paznic șef. O puseseră să nu dea drumul nimănui, dar ea dădea drumul tuturor. Au vrut s-o alunge, dar a avut noroc : pe lîngă poartă s-a pripășit un cîine care lătra pentru ea. Mai tîrziu apăru și iubitul următor : dar de unde nu-i lua ? Dacă exista în zonă un ticălos, precis ăsta ajungea la mama. Ei și, iată, acest iubit a dat intenționat cîinele pe mîna hingherilor. Și ea l-a iertat ! Mai tîrziu el a părăsit-o... Așa că... a adus un cosmonaut. Îi spun (aveam atunci zece ani !) : „De unde știi, mămico, că-i cosmonaut ?" — „Păi, — zice — el mi-a spus !..." E clar ? Ei și acest „cosmonaut" ne-a ușurat de toate. Eu am mai crescut. Cam pe-atunci mama fusese părăsită de toți : „cosmonauți", cîini — toți ! Dar ea trebuia să se îngrijească de cineva, eu mă înălțasem binișor — ce rost avea să-mi mai poarte de grijă ? Și a început să se îngrijească de floare. Și-a cumpărat o floare în ghiveci, o uda, îi aranja pămîntul, pălăvrăgea cu ea. Camera noastră era însă spre nord și soarele — o raritate. Așa a ajuns să scoată ea această floare la plimbare : stătea pe bancă și alături de ea floarea, se distrau în doi ! Circ ! M-am uitat la toate astea și m-a apucat lehamitea. Pe atunci știam totul despre viață. Stăteam la periferie și la școală trebuia să merg pe ocolite, pe pod. Se putea și pe scurtătură — peste liniile ferate, pe sub trenuri, apoi printr-un loc viran plin de verdeață dintr-o ripă, acolo peste gard, în grădina botanică și, în sfîrșit, școala. În acest loc viran, în ripă, m-au violat băieții din școală. Ei s-au repezit, eu strig, dar tot au făcut-o. Mi-au acoperit ochii să nu-i văd, dar oricum i-am zărit printre degete. Am ajuns moartă la școală. Deodată văd în fața mea floricica mamei. Și m-a apucat o asemenea ură : nu-i nimic, îmi zic, vă arăt eu vouă floricica mămichii. Deci, mă apropii de unul din băieții ăia și-i spun : „Știu, tu ai fost acolo". El dă-i și urlă : „Nu eu !" Îi zic : „Ține-ți gura. Vrei să vă mai aduc ?" — „Cum ?" — „Am să trec cu o fată, o vecină, prin viroagă, pe mine mă lăsați să fug, iar pe ea..."

Mi-am chemat prietena și — peste liniile ferate. Ei sar, eu o rup la fugă... Apoi privesc de sub vagoane. Priveliștea — o minune : prin verdeață aleargă o rochiță roșie mînată spre ripă. Și uite-așa am cărat în ripă jumătate de clasă. Cum îmi mai stăteau cu toții la picioare ! Ce se mai temeau că am să-i torn ! Se temeau și unii și alții ! Și cu fiecare zi le era tot mai frică. Iar eu așteptam. Ce nu-mi dădeau să tac ! Luam totul. Și tăceam. Și așteptam. Dar, în sfîrșit, mi-a venit rîndul : una și-a luat inima în dinți și i-a povestit totul maică-si. A urmat judecata. Am fost martor. Le-am copt-o porumbeilor. La judecată le-am făcut veselă cu ochiul : deci așa băieți, nu uitați floricica mămichii !

Prezentare și traducere de
Nicolae Dolghin

Continuare în pag. a 15-a

fața și profil

Poetul sau/și soldatul

Am constatat că mulți poeți nu au nimic comun cu poezia în afară de chiar textele lor. Mai mult, mărturisesc că-mi plac mai mult poeții care calcă zdravăn pe trotuar și nu se poartă ca și cum ar strivi la tot pasul, dacă n-ar fi atenți, corola de minuni a lumii sau vreo aripă casantă de înger. Unul dintre cei care reabilitează imaginea poetului terre-à-terre este Nicolae Prelipceanu, autorul celebrei „Ce-ai făcut în Noaptea Sfîntului Bartolomeu". El demonstrează că principalele daruri ale poetului pot fi inteligența și eficiența.

Tipul este hotărît și nemelancolic. Dacă-l întîlnești coborînd în grabă scara curbă de la Casa Vernescu și nu-l cunoști, poți să crezi că e contabilul-șef, managerul unei firme de computere venit să-și facă reclamă în LUCIFER, body-guard-ul lui Laurențiu Ulici sau un psihiatru chemat la redacția CAIETE CRITICE care și-a uitat din grabă trusa în Salvare.

Numai poet n-ai spune că poate fi, și încă unul serios. Și totuși, sau tocmai de aceea, pînă la peripețiile din decembrie 1989 lumea nu prea l-a băgat în seamă pe Nicolae Prelipceanu. Poet fiind, așa era clasat și antologiile îl menționau la litera **P.**

După aceea însă, găsindu-și o altă vocație, la fel de puternică, a început să scrie editoriale, comentarii politice la zi. Așa se face că mulți care-l cunosc, și poate chiar el însuși, au uitat de poet. Articolele politice din **Cotidianul** și **Alianța** se potrivesc de data asta cu fața și mersul autorului. Spre deosebire de alți comentatori la fel de inteligenți (mă gîndesc, firește, în primul rînd la mine), Prelipceanu are marele avantaj că nu se enervează și nici nu se entuziasmează. Scriind fără patimă, își poate depăși concurenții, de regulă dotați mai degrabă pentru pamflet decît pentru analiză. Acest mod analitic, chirurgical de a scrie este, cred, un rezultat al pasiunii pentru politică exprimate, la un individ flegmatic, ca plăcerea de a rezolva un puzzle.

Lider politic, Nicolae Prelipceanu nu cred că va ajunge și mă gîndesc că nici nu-și dorește. Simțul său politic/poetic este teoretic și nu electoral. Așa cum poezia lui este solidă dar nespectaculoasă, și în strategia politichiei va fi tehnocratul din umbră.

Activitatea sa de autor de versuri sau de comentator la un mare ziar seamănă astfel cu războiul personal pe care-l duceau unii lorzi britanici deveniți aviatori în război și care refuzau să fie avansați mai sus de gradul de sergent. Poetul ca (sau) și soldatul, dacă nu se agață de bastonul de mareșal e cu atît mai mulțumit și mîndru de nobila-i artă.

Horia Gârbea

REDACȚIA și ADMINISTRAȚIA : București, Calea Victoriei nr. 133, tel. 59 67 60
Tiparul executat la Imprimeriile Coresi
10 lei

BIBLIOTECA „ASTRA"
SIBIU

BIBLIOTECA „ASTRA"
SIBIU

Luceafărul

Săptămînal editat de Uniunea Scriitorilor din România

Serie nouă • miercuri, 21 august 1991 **34 (82)**

Aici, un loc unde lumina doare

Nu, n-am ieşit încă din tunel,
Dar uite gîndul, chipul
Umerii, lumina, faţa
Îngerului răsărind din lacrima tăcerii
Unui mormînt
Ca pasărea din ou ce îşi desface
Aripile încă inexistente, abia născîndu-se
Acum
Ca o părere
Deasupra rîului

Un neam ieşind din noapte
Cu o rană
A timpului cît Dumnezeu pe cruce
Şi ia cu el pămîntul suferinţei
Înveşmîntat în rouă
Şi îl duce
La Dumnezeu

Şi încă nu s-a arătat lumina
Aici un loc unde lumina doare
Mai sunt atîtea ziduri şi atîtea
Singurătăţi şi foşnete de fiare.
Semenul meu să nu mai mori în mine
Curînd vom fi în uşa orbitoare
Încă un pas. E-n nevăzut
Un chip
Un gînd, o cale-asemeni fulgerului
Şi din teama
De a nu orbi
Să nu închidem ochii

Mînă în mînă, poate, la lumină
Să nu mai închidem niciodată ochii

Cezar Baltag

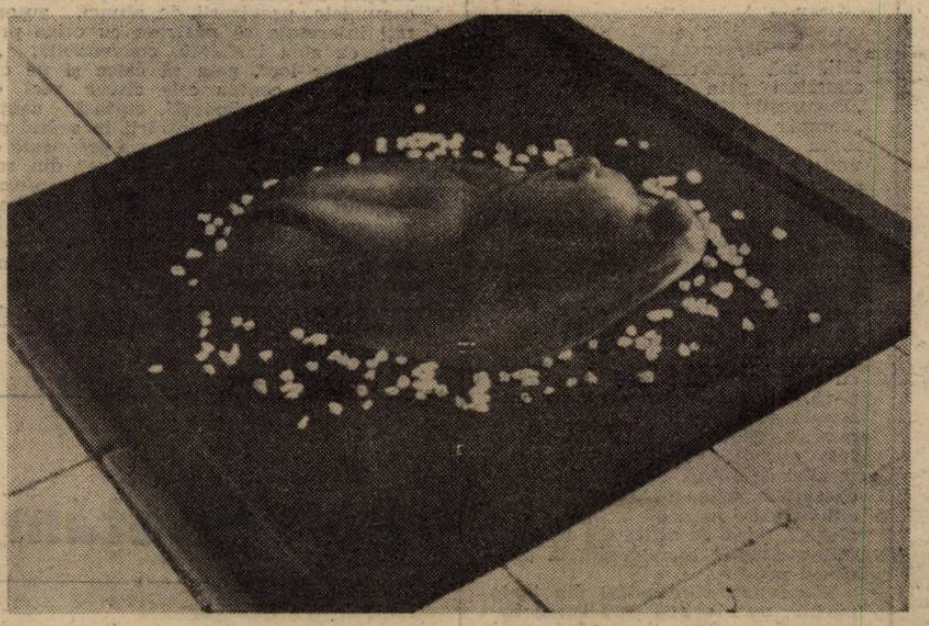

Cercuri şi linii pe harta politică (III)

E greu de crezut că la viitoarele alegeri parlamentare vreuna din formaţiunile politice va putea să obţină o majoritate care să îngăduie formarea unui guvern monocolor. Vom avea, aşadar, un guvern de coaliţie. Variantele — în ce priveşte compoziţia acestei coaliţii — nu sînt prea multe. Poate semnatarii recentei Carte pentru reformă, adică F.S.N. + P.N.L. a.t. + M.E.R. + P.D.A.R., dar nu este exclus ca nici măcar împreună aceste partide să nu întrunească o majoritate parlamentară. Poate P.N.Ţ.c.d. + P.N.L. + P.A.C., dar şi acestea trei ar putea să nu facă, luate la un loc, sperata majoritate. Şi într-un caz şi în celălalt, coaliţia va trebui lărgită cu una sau alta din eventualele formaţiuni parlamentare fără veleităţi de guvernare, precum U.D.M.R. şi P.U.N.R. (admiţînd ipoteza că, în mod normal, P.S.M.-ul nu va fi reprezentat în parlament sau, dacă totuşi va fi, nu va depăşi un procent de 1,5—2%, deci nu va avea cum să conteze ca partener de coaliţie guvernamentală).

După toate aparenţele, cei patru ai Cartei vor încerca atingerea majorităţii prin atragerea P.U.N.R.-ului, pe cînd cei trei ai opoziţiei vor încerca acelaşi lucru prin atragerea U.D.M.R.-ului. Cu alte cuvinte e posibil, ba chiar probabil, ca în viitor să avem o coaliţie guvernamentală de cel puţin 4 (patru) partide, ceea ce în afară de faptul că probează o reală democratizare a forului legislativ şi, implicit, a executivului, nu-i de natură să permită prea mult optimism în legătură cu eficienţa unui guvern de tip Babel în care, oricît s-ar strădui să păstreze un numitor comun în planul ideilor generale de guvernare, convivii se vor antrena inevitabil într-o dispută de amănunte pe cît de aprigă pe atît de ineficace social-mente. Într-un fel, un guvern pluripartit (cu mai mult de trei coalizaţi) poate fi tot atît de dezavuabil ca unul monocolor, mai cu seamă într-o ţară unde structurile economice şi instituţiile statale sînt precare şi incongruente.

Toate aceste consideraţii cu caracter de prognoză, ca şi oricare sau oricîte altele s-ar mai putea face rămîn simplă vînare de vînt dacă premisa pe care s-au ridicat nu e valabilă. Premisa nu poate fi alta decît admiterea ca sigură a libertăţii (şi democraţiei) electorale. Iar prilejul verificării valabilităţii ei nu-l constituie viitoarele (mai îndepărtate) alegeri parlamentare ci viitoarele (mai apropiate) alegeri administrative locale. Acestea din urmă sînt cel mai bun test pentru prognozarea corectă a rezultatului celor dintîi. Cu o singură condiţie : să se desfăşoare, ele mai întîi, corect. Dar despre asta se cuvine să vorbim în chip special, pe de o parte pentru că alegerile locale bat, cum se spune, la uşă iar, pe de alta, pentru că problema desfăşurării lor corecte e mai complicată decît am fi tentaţi să credem la o vedere grăbită. Ca să exploatăm titlul acestor însemnări am putea spune că ele sînt linia care tinde să devină cerc. Şi va trebui să aflăm ce fel de cerc.

„L"

În acest număr:

DYLAN THOMAS
DAN GREENBURG

Număr ilustrat cu reproduceri după lucrări de Eugenia Enescu

Luceafărul

Director
LAURENȚIU ULICI

Redactor șef adjunct
EUGEN URICARU

Secretar general de redacție
MIRCEA CROITORU

semn

Regula corbului

Disperarea ne-a cuprins pe toți, mă gîndeam trecînd ieri-alaltăieri prin spatele hotelului „București" în bătaia refrenului „cumpăr mărci și dolari". Disperarea că nu vom ajunge nu știu unde, că nu vom ajunge și nu vom avea nu știu ce. O fi goana către o iluzorie bogăție. Căci dacă înainte degeaba te îmbogățeai pe căi ascunse și ilegale — tot venea pînă la urmă miliția ori securitatea, sesizate de un vecin binevoitor, și-ți luau aproape tot ce agonisiseși. În timp ce acum, parcă s-a auzit și pe la noi, și în traducere, clasicul enrichissez-vous. Pe toate căile și cu orice preț, numai îmbogățiți-vă. Iar alternativa nu pare a fi simpla viață decentă, ci șomajul, mizeria. Siguranța zilei de ieri a fost înlocuită, brusc, cu nesiguranța zilei de mîine. Și asta din cauză că sîntem prima oară în fața unei situații care se poate schimba prin alegeri, după ce atîția ani fusesem într-o situație încremenită în propria-i prostie.

Disperarea vine astăzi din toate părțile, nu e o apă care curge într-un singur sens, încît să te poți feri din calea ei, luînd-o pur și simplu la dreapta sau la stînga. Acum stăm în mijlocul unui vul-

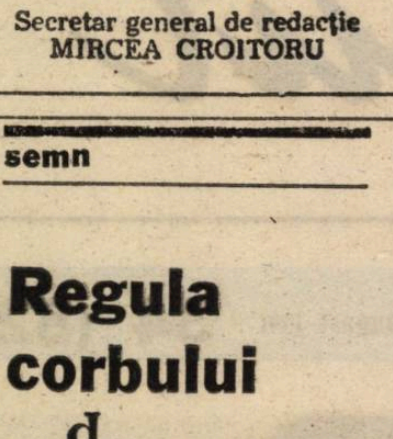

can a cărui lavă și cenușă fierbinte sînt nici mai mult nici mai puțin și nimic altceva decît disperare. Vulcanii noștri, credeam, sînt stinși din ere de mult încheiate. Dar a izbucnit cel nou, iar erupția lui amenință să nu se mai termine. Cum nu se termină veștile proaste care ne vin : o nouă scumpire a cărnii, o nouă scumpire a pîinii, o nouă scumpire a hîrtiei. De aceste scumpiri atîrnăm noi, cei care nu cumpărăm, nici chiar din disperare, mărci și dolari. Iar cei care o fac nici nu se gîndesc că în spatele gestului lor stă rînjetul sinistru al disperării, masa aceasta irezistibilă care se revarsă, care se revarsă.

Formele aberante pe care le iau relațiile între oameni poate că, ele însele, vin tot din disperarea unora de către alții și reciproc. Toată această minciună generală care colcăie de la niveluri înalte pînă jos de tot și se răzbună pe toți neînchinătorii spre ea, toată această corupție fantastică în care ne scufundăm ca-n niște nsipuri mișcătoare, ca-n niște noroaie adînci, toate astea vin din disperare.

Însă disperarea nu poate fi o scuză pentru nimeni, în mod individual, deoarece și cel prejudiciat din cauza disperării celuilalt e pradă unei disperări compatibile cu aceea. Încît disperare cu disperare se anulează și disperare pe disperare ar trebui să scoată.

Fiind cu toții negri de disperare, niște corbi disperați, uităm totuși regula corbului. Pentru cine nu știe: corp la corp nu-și scoate ochii, într-o formă ușor adaptată.

Nicolae Prelipceanu

dictatura personală

În căutarea dublurii

Deschiși sufletește după Revoluție, sensibilizați la maximum, suntem mai mult ca oricînd parcă în căutarea alterității, a dublurii, a ceea ce este închis și a rupturii ! A rupturii de un trecut nedemn ? Puterea politică de azi reușind, nesperat, să culpabilizeze nevinovații dintre noi, să-i închidă chiar în pușcării, nevinovați deschiși sufletește. Nevinovați protestatari, neapărați de soartă...

Nu degeaba revin și acum, aici, asupra cazului nefericiților protestatari pașnici din Piața Victoriei arestați la 18 februarie 1990, neeliberați din beciurile Poliției Capitalei de autoritățile abuzive, comuniste, provizorii de atunci, autorități interesate să păstreze cu orice preț Puterea abia instalată, convenabilă, „a oamenilor lor", gata să calce și pe cadavre... Ce contau cele cîteva zeci de manifestanți nevinovați, curioși, capturați după spargerea intrării în sediul actual al Guvernului, spargere provocată de profesioniștii „forțelor obscure" din solda Puterii, pentru diversiune, capturați la întîmplare, cînd spiritele se calmaseră și aruncați în pușcărie în secret, țapi ispășitori, fără cercetări legale, fără judecată, pentru luni de zile la rînd ? Numai un noroc nebun eliberîndu-i : odată descoperiți, niște umbre, orbiți de lumina trecută a zilei, murdari, rupți, flămînzi, descoperiți din întîmplare de „golanii" Pieței Universității care asediaseră Poliția Capitalei în după-amiaza de 13 iunie 1990 în numele eliberării arestaților lor din dimineața acelei zile tragice, ridicați cu forța din Zona Liberă de Neocomunism... După ce ei, manifestanții pașnici anticomuniști arestați la 18 februarie 1990 acolo, chiar în sediul Guvernului provizoriu, au fost bătuți pînă la leșin, umpluți de sînge, violați ! Încătușați mai apoi doi cîte doi și depuși în celule medievale, cu mucegai pe pereți umezi, hîrdău împuțit și șobolani, cu știința domnilor I. Iliescu și P.Roman, să le fie de învățăminte, cu lanțuri la mîini și la picioare... „În căutarea dublurii"... Sper că nu vă închipuiți, scriind aceste rînduri, că fabulez. Voi reveni.

★

Mai departe trebuind să las loc și relatării neserioase serializate despre ce minuni au mai făcut cei doi „golani" ai mei, „foste personaje", ce au hotărît, peste noapte, să le fiu eu naș religios. Doi foști „golani" pașnici ai Pieței Universității arestați aberant în dimineața de 14 iunie 1990 pentru zeci de zile la rînd, arestați să ia cunoștință unul de celălalt abia în pușcărie, ce aveau să se căsătorească legal în anul următor de Ziua Regilor României... Așadar, suntem tot în dimineața de duminică, 19 mai 1991 : rugați, eu și soția, să le stăm de o parte și de alta în fața preotului-„golan" („golan" și sfinția sa al Pieței Universității, azi membru al Alianței Civice, ce credeați ?) care o să le pună verighetele... Eu, somnoros, duminica dormind pînă după ora 12 de obicei, să recuperez nopțile nedormite din urmă, nevenindu-mi să cred că pot face și un asemenea oficiu, „furat de viață", habar neavînd de ceea ce am de făcut, de fapt, în postura de naș : bărbierit proaspăt, în blugi, boscorodind soția că a putut să fie de acord... În fine ! Veniți cu flori acasă la mirii boemi, admirînd vești-mintele lor de nuntă închiriate, strîngînd mîinile invitaților-„golani", cum altfel, ieșim cu toții în stradă : cu Dumnezeu înainte !

Episodul X : ne învîrtim în Piața Unirii privind în zare spre Piața Națiunilor Unite, nu știu nici mirii exact așezarea bisericii unde suntem așteptați, parcă trebuie să o luăm pe acolo, ba nu, pe acolo... Ce facem ? Ce să tot facem, gata, o să luăm taxiuri, plătim fiecare și o să mai întrebăm... Perfect, să luăm taxiuri : oprim cinci mașini inițial, se așteaptă unele pe altele, nu e așa de simplu, ne îngrămădim unii în brațele altora și pornim în coloană pe Bulevardul Nebunilor (Victoria Socialismului !), ce naiba căutăm pe aici ? Dăm cotul la dreapta, odată ajunși în fața Casei Poporului, de acolo înainte, virînd tot la dreapta, rătăcindu-ne printre hîrtoape și străzi lăturalnice, prin șantiere părăsite, ascultînd intimidați înjurăturile șoferilor, că n-au mai pomenit așa nuntași...

Liviu Ioan Stoiciu

(Va urma)

momos :

Ce regretăm ?

Că poporul român este un popor milos, lucrul acesta este îndeobște destul de cunoscut. Mulți români l-au căinat pe Ceaușescu, atunci cînd s-au convins că a murit. Ziarele au publicat pozele cu mormintele celor doi și ele erau pline de flori. Oricum această milă nu este periculoasă, ea neputînd să-i învie pe cei doi. În ultima vreme, însă, s-au înmulțit vocile care au trecut de la milă la regret. Este regretat Ceaușescu dar și sistemul comunist pe care Ceaușescu l-a ilustrat în modul cel mai ticălos posibil. Întrebați ce găsesc de regretat la vechiul sistem, ei se grăbesc să-ți enumere cîteva din „realizările" comuniștilor, pe primul loc aflîndu-se metroul, apoi uzinele, stabilitatea locului de muncă, locuințele ieftine și altele.

S-o luăm pe rînd ! Metroul este considerat o mare realizare a sistemului comunist. Că el a fost construit cu banii și cu munca noastră se uită. După cum se uită că și țările capitaliste și-au făcut și ele metroul lor mult mai devreme și de multe ori mai bun. Astfel în 1863 (!) se construiește metroul de la Londra, în 1868, cel de la New-York, în 1875 cel de la Istambul (da, ați citit bine, cel de la Istambul) iar în 1896 cel de la Budapesta. Orice comentariu mi se pare de prisos.

Comuniștii au construit uzine, dar ele erau de multe ori atît de depășite tehnologic încît ar fi putut fi închise și dărîmate chiar în ziua inaugurării. Se uită că „produsele" acestor uzine nu au nici o căutare și că orice român, chiar și cel care regretă comunismul, dacă ar fi pus să aleagă între un produs occidental și unul indigen, ar alege cu ochii închiși pe cel occidental. În cazul acesta regretul pare să funcționeze invers.

Sînt regretate locurile de muncă stabile, uitîndu-se ce salarii primeau pentru munca prestată, salarii de 10—20 de ori mai mici decît ale unui muncitor occidental, și de 2—3 ori mai mici decît ajutorul de șomaj occidental. Se uită frigul, foametea, mizeria asistenței sociale, se uită păduchii, riia, securitatea, miliția și atotputernicul secretar de partid. Se uită călușul care ne-a fost îndesat în gură timp de 45 de ani. Se uită cum trăiau cei aleși drept reprezentanți ai poporului.

Cei care regretă azi comunismul, o fac în comparație cu ceea ce ni se întîmplă azi. În loc să-și asume vina de a fi a[illegible] prost la 20 mai 1990, ei se întorc nostalgici spre trecut. Vor avea posibilitatea să aleagă din nou și dacă nu vor avea curaj să-și învingă frica, lașitatea și prostia, să nu se mire apoi că o vom duce din ce în ce mai prost.

Ștefan Agopian

P.S. — Regretăm dispariția suplimentului literar al ziarului „Dreptatea". Sperăm că dispariția nu are nici-o legătură cu conducerea ziarului, împrospătată cu dl. inginer dr. Șerban Săndulescu, unul din marii noștri oameni de cultură.

Vorbe de pe corabia lui Sebastian

Motto : „Trăiască bordelul, Viitorul de aur al amorului românesc !". (PROSTITUȚIA)

● COMITETUL DIRECTOR AL PARTIDULUI ROMÂNIA MARE : ...„noi nu putem desfășura nici o activitate, pentru că nu avem unde". ● Dl. PETRE ROMAN, dialogînd cu dl. CRISTIAN TUDOR POPESCU : „ — La Crans Montana ați declarat unor ziariști că, citez, «sînt gata să fac posibilă interzicerea revistelor rasiste, șovine, naționaliste etc.» Așa să fie ? — Chiar este. La ora asta, mai precis de o săptămînă încoace, avem o lege care ne permite s-o facem. — Deci «Europa», «România mare»... ? — Vor putea fi suspendate". **(Adevărul)** ● ADRIAN PĂUNESCU : ...„cred că este o eroare gravă aventura domnului Roman, de a cere interzicerea revistelor «Europa» și «România Mare»". **(Totuși iubirea)** ● ILIE NEACȘU : „Aurel Stoica — președintele executiv al rămășițelor F.S.N. — aripa Roman — s-a evidențiat în ultima vreme doar prin discursurile pro evreiești apărute în revista Cultului Mozaic și în singurul ziar care încă mai merge cu premierul — Azi". **(Europa)** ● ALCIBIADE : „Dar cum Tel Aviv-ziunea noastră e condusă de dl. Zvi Mabel Theodorescu...". **(România Mare)** ● 15 FEMEI DIN FOCȘANI : „Ori de cîte ori citim «România Mare» rămînem plăcut impresionate de rîndurile pe care le scrieți". ; „Aceste onaniști (gramatica, doamnelor !) care au năvălit ca muștele pe hoit, după Revoluția noastră, nu precupețesc nici un efort pentru a destabiliza, a distruge, într-un cuvînt a face rău". **(R.M.)** ● Încă un fir care se adaugă buchetului de trandafiri de la Moldova : MORĂRESCU ALEXANDRU (Bacău) : „Formați un Guvern de oameni cinstiți : (Ion Mînzatu V. Surdu, Radu Ceontea) și alții pe care Dvs. îi știți mai bine". **(Europa)** Așa, așa, măi dragă ! ● OCTAVIAN PALER : ...„ziarul «Tineretul liber» aduce, zilnic, dovezi clare ce pun în lumină moravuri pe care le credeam imposibile (...) în împrejurările actuale, după o revoluție și în plină criză". **(România liberă)** ● De la CEZAR ANDREESCU adunate : „Tehnicianul Mihai Bădărău, ajuns încet-încet adevăratul diriguitor al cotidianului «Dreptatea», a izbutit să înlăture din preajma lui pe toți profesioniștii adevărați ai oficiosului P.N.Ț.-c.d. Cu iaurt și gogoșele te făcuși vornic, mișele !". **(Cuvîntul)** ● RADU LEVARDĂ : „Conferința de presă organizată de Sindicatul «Dreptatea» în legătură cu litigiul de muncă dintre salariații constituiți în sindicat și proprietarul ziarului — P.N.Ț.-c.d. — s-a desfășurat într-un birou al Federației sindicatelor libere «Solidaritatea '90». Motivul ? Conducerea ziarului «Dreptatea» a interzis accesul organizatorilor și al reprezentanților presei în biroul sindicatului"... ; „De fapt, liderii sindicatului au atras atenția conducerii ziarului (...) asupra declinului publicației, al cărei tiraj a scăzut vertiginos (de la 330 000 ex. la 25 000 ex. în prezent) datorită incompetenței dlor Șerban Rădulescu (corect : Săndulescu, n.n.) și Mihai Bădărău, secretar gen. de red.". **(Curierul național)** ● V. NIȚELEA : „Ceaușescu nu a murit !". **(Adevărul)** ● LIANA IONESCU : ...„liderii sindicali ai ziarului «Dreptatea» au organizat joi, 8 august, o conferință de presă". ; „Degradarea calității ziarului o poate constata oricine. În acest sens s-a arătat că în prezent nu mai funcționează în redacție nici măcar 25% din cei care elaborau ziarul în perioada lui bună, cînd la conducerea efectivă se afla domnul Eugen Mihăescu. Actuala situație se datorează, în opinia liderilor sindicatului, prezenței conducerii a ziarului, domnilor Șerban Săndulescu — redactor șef adj. — și Mihai Bădărău — secretar general de redacție". **(România liberă)** ● N. DOBRIN : „Pe domnul Emanoil Valeriu crește păr". **(Cațavencu)** ● S. P. ACHIM : „Trei confrați de la «Dreptatea» (...) în calitatea lor de lideri ai sindicatului de aici, au convocat ieri o conferință de presă la sediul propriu din Calea Victoriei 133". ; „Gazetarii ce au dat curs invitației au avut surpriza să constate că nu le este îngăduit accesul în sediul sindicatului, păzit, după spusele gazdelor noastre, de «gorile» chemate din afara redacției". ; „Dl. Șerban Popa a făcut o cronologie a conflictului de muncă". ; „Pe parcurs s-a mai adăugat însă și o altă solicitare — și anume înlăturarea din funcție a două cadre de conducere (Șerban Săndulescu și Mihai Bădărău, n.n.), socotite principalii artizani ai catastrofalei scăderi a tirajului ziarului"... **(Adevărul)** ● FLORICA MITROI : „Mare Ciciollina și politica asta !". **(Ceaușescul)** ● ALEXANDRU STARK : „Of, Doamne, de ce nu se pot extinde paginile de ziar ? !". **(Viitorul românesc)** ● A.S. : „Cercel furat de pe clitoris !" ; (la Paris, n.n.) „Furtul cel mai picant al anului, în mod clar, nu-și va găsi o rezolvare rapidă...". **(Emmanuelle)** ● „Ce-i cu tine, Georgică ?". **(Națiunea)** ● „LECTURA PREFERATĂ a doamnei SULTAN, soția ambasadorului Irakului la București, rămîne «Libertatea»". **(Libertatea)** ● F.I. : „Manualul micului analfabet". **(Cotidianul)** ● ILIE COSTACHE : „Domnule senator de Constanța, Gheorghe Dumitrașcu, păzea, vine Șerban Săndulescu !". **(Dreptatea nouă)** ● „Cui aparține textul ?". **(Alianța Civică)** ● FLORIN IARU : „Comunismul nu s-a prăbușit în Est pentru că era mizerabil, ci pentru că nu a reușit să răspundă la nici o întrebare". **(Cotidianul)**

Petre Stoica

prezentul continuă

Spre o presă cibernetică ?

Se vorbește, firesc, tot mai des, tot mai mult despre schimbările ce se produc sau sînt așteptate să se petreacă în domeniul mass-mediei. Și e un lucru normal, nu numai ca inevitabilă meditație asupra propriului domeniu, ci pur și simplu pentru că viața de zi cu zi este din ce în ce mai mult mediatizată și informaționalizată. În ultimele decenii, — punînd-o, desigur, în paranteză pe cea din țările comuniste unde se reducea în cea mai mare parte la o destrăbălată propagandă — presa s-a văzut concurată de răspîndirea radioului și mai ales a televiziunii. Totuși, continuă să apară ziare, unele dintre ele în tiraje enorme, pentru că pur și simplu continuă să se cumpere. Chiar dacă, cu fiecare deceniu, presa occidentală și-a pierdut o parte crescîndă din audiență (lucru greu de înțeles la noi și la vecinii noștri unde, după orbirea supremilor cenzori, explozia presei a fost ceva cu totul normal) ziarele s-au descurcat destul de bine adaptîndu-se, adică lăsînd, în mare parte, **știrile** în seama mediilor audiovizuale și profilîndu-se, tot mai mult, pe **comentarii** și **analize** integratoare, care oferă perspectivă asupra evenimentelor. Și-au pierdut astfel, e drept, o parte din cititorii prea grăbiți, prea ocupați sau prea puțin atrași de o modalitate în definitiv eseistică și, vrîndnevrînd, suficient de personalizată asupra fenomenelor (de aici poate și **credibilitatea** scăzută de care are parte presa oriunde în lume).

Nivelul zero al știrii (ca pretinsă obiectivitate, ca absență a deformărilor subiective) aparține, zice-se, ritmului de percutor al buletinelor de știri televizate, care beneficiază de altfel și de avantajul deloc neglijabil al **seducției imaginii** sau de acela al impresiei de **priză directă la real.** Înșelătoare prejudecăți, căci știrea televizată devine din ce în ce mai puțin informație (în beneficiul spectaculozității) iar aura de obiectivitate e cam șifonată în ultimul timp de scurt-circuite tot mai frecvente, de mistificări (involuntare) care îi pun la îndoială pretențiile de credibilitate totală. (întîmplător, tocmai realitatea românească este cea care a contribuit decisiv la această de-mitizare, atît prin știrea celor „60 000 de morți ai revoluției în direct" cît și, după cîteva luni, prin grosolana eroare cu privire la naționalitatea celui bătut sălbatic pe străzile din Tîrgu Mureș). Înșelătoare prejudecăți mai ales pentru că, renunțînd la comentarii și sinteze (din dorința de a nu deforma) informația televizată ajunge inevitabil la o fragmentare, la o gravă **lipsă de perspectivă.** Omul din fața televizorului ar trebui să aibă o capacitate enormă de stocare și analiză a informațiilor pentru a integra **singur** (corect și eficient) orice nouă informație, din orice domeniu. În fond, nu e decît un simplu defect al instrumentului respectiv, nespecific, iată, doar televiziunii române. Lipsă majoră însă, de care poate încă să profite, cu succes, presa.

N-am citit ultima carte a lui Alvin Toffler („Noile puteri"). Presupun că, potrivit obiceiurilor casei, investighează tocmai mutațiile profunde care se vor produce odată cu instalarea definitivă a „erei informaționale" și a celui mai important produs al acesteia : calculatorul personal. Noi, aici la marginea centrifugii, avem o imagine mult prea vagă despre ceea ce poate să însemne existența cotidiană într-un mediu în mare parte informatizat așa că ceea ce putem gîndi nu este produsul sintetic al analizei factorilor și tendințelor observabile, ci numai o simplă inferență imaginară, un construct ficționar. E limpede însă că toate transformările imaginabile pleacă de la răspîndirea computerelor personale. Computerizarea cosniței, a agendei de lucru, a corespondenței (din SUA, Canada, Noua Zeelandă și chiar Austria scrisorile sosesc scrise la calculator, nu însă și din Franța, Belgia și Marea Britanie) nu sînt decît aspecte superficiale ale folosirii home-computerului. Adevăratele, marile mutații încă nu s-au produs. Nimic nu ne împiedică însă să ne imaginăm care vor fi, după un răgaz mai mare de timp, consecințele asupra domeniului care ne interesează aici, acela al presei.

E destul de ușor de imaginat că o „presă cibernetică" va înlocui, mai devreme sau mai tîrziu (dar nu foarte tîrziu), actuala presă scrisă ; la început vor coexista, la concurență una cu cealaltă (și amîndouă cu televiziunea) dar pînă la urmă avantajele (pentru beneficiar) sînt prea mari pentru ca aceasta să nu se impună. Iar avantajul cel mai mare va fi un grad relativ înalt de **personalizare a recepției :** din succesiunea de știri oferite **la cerere** (adică atunci cînd are chef individul cu pricina), acesta poate să selecteze doar anumite știri-evenimente pentru o **informare detaliată.** Să mă explic. Presa cibernetică va fi un fel de bancă de informații adusă permanent la zi (la oră, la minut dacă vreți) ; inclusiv vizuale. Din start, avantajul enorm al acesteia va consta în **organizarea pe paliere cu un grad de complexitate din ce în ce mai mare.** La cerere, computerul personal va afișa (exclusiv grafic, să zicem) un rezumat al **principalelor** știri din ultimele 24 de ore (actualizat permanent) sau chiar, dacă ții cu tot dinadinsul, pentrũ un interval mai mare de timp. Palierul următor poate consta pur și simplu în comanda de a fi furnizate și știrile mai puțin importante. Să zicem însă că te interesează o anume știre și că dorești date suplimentare, sau imagini. Cu o presă funcționînd ca o bancă de informații actualizabile la cerere ți se poate furniza prompt **informația lărgită** (la zi) despre modul cum s-a ajuns la un anume eveniment : 1) un reportaj complet despre evenimentul respectiv ; 2) o analiză, un comentariu care să cuprindă și modul cum s-a ajuns, în timp, acolo, la care se pot adăuga, de ce nu, și previziuni.

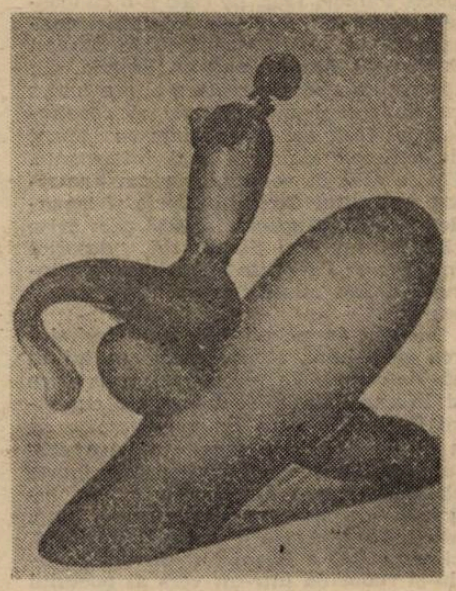

Și nu e, încă, decît primul grad de complexitate căci, pe paliere succesive, se poate merge, în definitiv, pînă la analize „totale", enciclopedice.

Sau, dacă vreți, să luăm un exemplu concret, din domeniul culturalului. Rezumatul știrilor nu va consemna decît, să zicem, știrea simplă că Pavarotti a dat, în seara precedentă, un concert în aer liber la Londra, în fața a o sută de mii de spectatori și că încasările servesc în scopuri de binefacere. Următoarea treaptă poate consta în multiplicarea informațiilor despre eveniment, însoțită și de exemplificări audio-vizuale. O treaptă de complexitate și mai mare se poate obține prin cererea de a vizona întreg concertul sau numai anumite părți ale programului. Evident, se pot obține și conexiuni laterale, cum ar fi informații complete despre cariera lui Pavarotti sau posibilitatea de a urmări o anume arie cu un alt interpret, spre comparație. Etc, etc.

Transformările vor fi spectaculoase, chiar dacă nu vor atinge într-un mod substanțial caracteristicile meseriei de ziarist : actuala presă va fi, probabil, înlocuită de gigantice trusturi informaționale, dar reporterii vor rămîne reporteri iar comentatorii vor rămîne comentatori. Doar pentru palierele generale (integratoare sau de conexare) o să apară, în mod necesar, o meserie nouă de programatori-enciclopediști. O să dispară spectaculozitatea (cedată, definitiv, televiziunii) în avantajul profesionalismului și acest soi ciudat de „presă" se va de-personaliza în mare măsură (nu va mai avea, adică, cine știe ce importanță **cine anume semnează** cutare reportaj sau comentariu). Într-un fel, personalizarea se va transfera, am mai spus-o, la celălalt capăt al lanțului : îi va aparține beneficiarului să decidă cînd, cum și mai ales cît vrea să afle.

Va mai rămîne vreo urmă din cuvîntul tipărit ? Va dispărea televiziunea ? Nici una, nici alta, destulă vreme de aici înainte. Doar că se vor specializa. Televiziunea se va centra aproape total pe componenta spectacolului și spectaculosului, iar ziarele (dincolo de concurența, fără nici o șansă pe termen lung, pe care vor încerca să o facă „ciberpresei") se vor mărgini la domenii precise : fotbalul, grădinăritul, poate chiar politica. N-au însă cum să dispară nici cele care vor găzdui informația neclasificabilă, de la parapsihologie și, nu-i așa, poezie, pînă la cordialele șopîrle ale acestor locuri comune. Pînă atunci, dragilor, noi să stăm cu ochii zgîiți la televiziunea noastră ultra-obiectivă și sentimentală (paradoxul nu e al meu) și să ne mîzgălim comentariile binevoitoare pe manșetele cămășilor vechi.

Mihail Oprea

minimax

Spuma României

Un popor liber crează întotdeauna un eliberator ; un popor subjugat găsește totdeauna un alt asupritor.
(Charles-Louis de Secondat, baron de La Brède et de Montesquieu).

Sînt foarte fericită c-am văzut așa o adunare mare de foști membri ai partidului vechi și membri ai partidului nou, oameni cinstiți, spuma României, care au construit o țară ca o floare.
(Cuvîntător-femelă la congresul I al P.S.M.)

La urma urmelor, toată tărășenia ar putea fi de un haz nebun. Să rîzi pînă te sufoci, nu alta. Nu trageți !, că murim noi de moarte bună, rîzînd. Substitut funcțional : dacă și fiindcă n-au apărut cabarete politice s-a petrecut jumătate conferință călare pe jumătate congres P.S.M. Președinte de onoare, a fost ales cu unanimitate aplaudătoare to'arășu' Constantin Pîrvulescu, unul dintre eroii neamului. Același Constantin Pîrvulescu care nu se uită niciodată la TVR (înțelepciune de om bătrîn !) fiindcă știe tot ce trebuie să știe de la Radio Moscova ; același Radio Moscova de unde **în timpul războiului** nedrept (sic !) dus de România împotriva Marii Uniuni Sovietice le vorbea românilor, de la Moscova le vorbea, to'arășul ofițer Valter Roman. Ce vorbea nu e prea greu de închipuit. Apoi a venit să ne elibereze. Morții cu morții, viii cu viii. Aroganți, cinici, neschimbați, acum că tot sîntem în campanie, nu agricolă ci electorală, **to'arășii** au ieșit la atac. (O vorbă bătrînească zice că șarpelui cînd i se face de botă iese la drum ; dar nu toate vorbele astea bătrînești sînt înțelepte.) Martori oculari au zis că arătau și se mișcau de parcă doar mortu' mai l'psea. Mortul și moarta. **Dar Moartea nu lipsea.** Cu siguranță n-a lipsit pentru că, de fapt, M din sigla ăstui partid semnifică și anunță moartea. **P.S. al Morții.**

Aparent nimic nou, original. În diferite variante „fenomenul Nina Andreeva" bîntuie prin tot Gulagul. Comuniștii de ieri, socialiștii de azi. Ba nu, Comuniștii de ieri, comuniștii de azi. Ce va fi mîine ? Dumnezeu cu mila !

Va să zică to'arășii s-au apucat serios de treabă. Iar ei nu glumesc fiindcă nici n-au cum. Mancurtizarea include și atrofierea simțului umoruluí. S-au apucat de treabă știind ei ce știu. Cuvîntul de ordine : **organizarea.** Infestarea întregului organism social. Celula de partid va fi reactivată. Fiecare bloc cu to'arășul său. Sfîntul Kafka rînjește șugubăț. Costumații și tovarășele lor de viață cu conci au ieșit să se plimbe țanțoși pe corso. În spatele lor sînt niște băieți simpatici cu privirea de sticlă acționînd teleghidați potrivit principiului **care pe care.** Massa, dezmierdată **popor,** trebuie să muncească pentru, vezi Doamne, propășirea patriei. Democratic ! Să muncească și să aplaude de sărbători. Iar mai nou poa' să-și facă și cruce. Că nu strică „Revoluție, ăăă ?! O să vedeți voi, bă golanilor, o revoluție de-o să vă iasă pe nas !" Ce-o să iasă pe nas se știe. Borșu'.

Deși încîlcit, jocul e destul de simplu. La Moscova se vinde pe parale bune o Matrioșca cu chelie și pată roșie în frunte avînd în burtă toată gama, pînă la micuțul Lenin. La București, Matrioșca are două capete, unul cu gîtul mai scurt și amîndouă zîmbesc. Dedesubtul zîmbetelor au avut însă loc tot timpul lupte intestine care acum ies la suprafață. Deocamdată, „aripa tînără" a nomenklaturii comuniste controlează în bună măsură aparatul de stat. Numai că nu total ! Pragmatici, „tinerii" s-au debarasat fără șovăire de vechile zorzoane ideologice dar sînt încă în așezare. Noua elită politică este încă în formare. O parte din vechii to' arăși s-au răspopit și au fost cooptați, o parte au fost îndepărtați permițîndu-le să-și mănînce în tihnă pensiile sau să se apuce de afaceri. S-a părut că, gata, conturile sînt încheiate. Cîțiva ani de pușcărie, dați acolo, la numai vreo cîțiva din vîrful fostei ierarhii, după tot prăpădul făcut de vechii to'arăși, părea să fie un scenariu onorabil pentru toată lumea — inclusiv pentru cîștigarea încrederii și bunăvoinței Occidentului. Adică pentru toată lumea lor, a to'arășilor, restul putînd să fiarbă bine merci în suc propriu atîta vreme cît gălușca din decembrie '89 a fost înghițită și la 20 mai '90 s-a votat cum s-a votat. Pasiența n-a ieșit însă, cu toate că noua cîrmuire a făcut tot ceea ce era omenește posibil (comuniști de omenie !) ca trecerea să se facă fără dureri. Dezorientați în primul moment, vechii to'arăși și-au revenit trecînd la contraatac. Concomitent, în chiar sînul „aripii tinere" a avut loc o continuă luptă pentru putere, ereticii (erezia ereziei) fiind îndepărtați și, firesc, devenind dușmani. Grupusculul domnului (sau to'arășului) Velicu Rădină nu avea cum să lipsească de la jumătate conferință călare pe jumătate congres P.S.M.

Consecințele ? În prezent, F.S.N., mai exact, toți cei în subordinea d-lui Petre Roman (căci asta e, bineînțeles, „aripa tînără" a P.C.R.), par a fi mai amenințați de foștii camarazi și dascăli. Pe fondul dezastrului economic, originala „politică Roman" : liberalizarea economică împotmolită + comunism democratizat ca să sune a social-democrație, a cam tăiat punțile și la dreapta și la stînga, în timp ce mizeria generează apolitism, nostalgia după o sărăcie raționalizată și delicventă. Și totuși, principalul pericol se-arată dinspre PSM & Comp., F.S.N. încă atacă îndeosebi opoziția democrată. **Azi** n-a pomenit nici un cuvințel măcar despre P.S.M., nici sîmbătă 10 august, cînd s-a adunat „spuma României", nici în numărul următor de marți. Tehnica struțului ? Puțin probabil. Se încearcă în schimb, îndeosebi prin intermediul televiziunii, atît cît poate fi ea manipulată de guvern, se încearcă o manevră cu dublă bătaie, serialul anunțat despre pușcăriile comuniste românești fiind semnificativ. Un atac propagandistic, desigur bine dozat, al comunismului, ar prelua și anihila o parte din propaganda anticomunistă a opoziției simultan contracarîndu-se ceva din cîștigul de adeziune al to'arășilor lui Verdeț. Că nu va fi decît **un fel de** proces al comunismului e și previzibil și de înțeles, dată fiind componența și proveniența actualei Puteri. Răul va persista în societatea românească. Ar urma, în mod normal să hotărască electoratul. Întîi la toamnă, iar apoi, decisiv, în primăvara sau vara următoare. În mod normal, într-o logică politică democratică, pentru care, deocamdată, nu există însă nici un fel de garanții reale. Dacă s-a întîmplat mineriada, orice se poate întîmpla. Ori poate că există asemenea garanții dar nu sînt vizibile. Vizibilă fiind în schimb o spumă ca o mîzgă.

13 august 1991

Șerban Lanescu

Al. Busuioceanu şi mitul dacic (II)

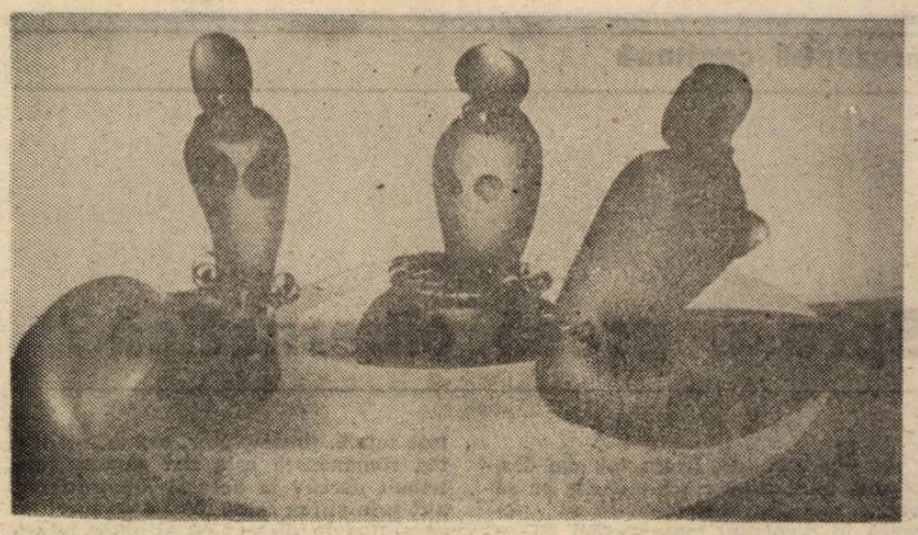

Prima tinereţe a lui Alexandru Busuioceanu este marcată de ambiţii literare proteice, alături de versurile şi chiar de fragmentele de proză risipite prin revistele timpului aparînd semne ale unei vocaţii critice indiscutabile : cronici dramatice, articole de atitudine intelectuală şi morală, eseuri despre autori străini şi români, de la Hasdeu şi Caragiale la Blaga (e unul din primii care îi salută marele talent), Crainic sau M. Sorbul ; cîteva din aceste eseuri pot fi regăsite în volumul **Figuri şi cărţi**, din 1925, care închide această etapă nehotărîtă, a debuturilor. După această dată, după anii de specializare la Viena şi cei ai şcolii române de la Roma, unde îşi pregăteşte teza de doctorat despre „Un ciclu de fresce din sec. al XI-lea : San Urbano alla Caffarella", trecută — magna cum laude — în acelaşi an 1925, în faţa unei comisii prezidate de Pârvan, studiile de istorie a artei şi critica plastică curentă îi acaparează aproape în întregime preocupările. Studiile sale despre tablourile marilor maeştri din galeria regală de pictură (în special cel despre tablourile lui El Greco, apărut la Paris-Bruxelles şi bine primit de critica internaţională), despre pictura italiană înainte de Cimabue sau despre portretul francez, alături de cele despre plastica românească din toate timpurile, de la icoanele pe sticlă şi vechea artă creştină la moderniştii Iser şi Marcel Iancu, conturează o arie de cuprindere extrem de largă, o disponibilitate cu adevărat rară pentru epoci şi timpuri dintre cele mai diferite ; nu este vorba de eclectismul amatorului sau de uşurinţa cronicarului, care trece egal peste diferenţe fără să le înţeleagă, ci de darul înnăscut dublat de cel cultivat al specialistului care judecă particularul din perspectiva întregului, al teoreticianului care vede sistemul în spatele detaliilor sale. Căci Busuioceanu a avut o marcată apetenţă pentru aspectele teoretice ale disciplinei sale, rară între colegii de breaslă, vizibilă nu numai în comentariile sale despre estetica lui Tudor Vianu sau reflecţiile despre artă, obiect, artist, ci şi în cercetările de istoriografie a artei româneşti, despre **Odobescu arheolog şi istoric de artă**, despre George Balş, Iorga ca istoric al artei româneşti ş.a.m.d. Cele mai multe dintre acestea pot fi regăsite în volumul cuprinzător de **Scrieri despre artă** publicat în 1980 de fiica scriitorului împreună cu doi prestigioşi istorici de artă, Theodor Enescu şi Victor Ieronim Stoichiţă, şi cu prefaţa regretatului Ion Frunzetti, care-şi mărturiseşte abia aici dilema şi „trădarea" : de a-i fi preferat luminosului şi vitalului Busuioceanu pe pragmaticul şi tiranicul G. Oprescu.

Însă după exil, odată cu revenirea la prima dragoste a poeziei şi dezvoltînd o vînă de istoric vizibilă de altfel şi în studiile sale de artă (s-a ocupat de Negulici, de Preziosi, de Venier), Busuioceanu s-a întors în cîteva rînduri asupra trecutului nostru. Şi dacă într-o altă ocazie el s-a limitat să revină doar asupra unei istorii din secolul trecut, într-un studiu asupra unui episod romantic hispano-român **(Una historia romantica : Don Juan Valera y Lucia Palade**, 1952, pe care n-o cunoaştem decît din cele cîteva rînduri consacrate de Al. Ciorănescu în studiul **Alejandro Busuioceanu en España**, din 1966), într-o altă cercetare el s-a întors cu mult mai mult înapoi şi rezultatele au fost, cel puţin dintr-un punct de vedere, cu mult mai interesante. Ele se află în volumul postum **Zamolxis sau mitul dacic în istoria şi legendele spaniole**, apărut în 1985 prin grija clasicistului Dan Sluşanschi, datorită împrejurării fericite că arhiva scriitorului a fost adusă în ţară după moartea sa *.

Început în primii ani după încheierea războiului, studiul urmărea iniţial să descopere în documentele istorice şi literare hispanice urme ale cuceririi Daciei de către Traian. Surpriza de a nu le găsi, căci memoria împăratului prigonitor al creştinilor este foarte slabă în aceste documente, a fost întrecută de surpriza descoperirii unei alte nebănuite relaţii : mitul originii dacice (getice) a Spaniei moderne. Avîndu-şi rădăcina într-un vers al poetului latin Lucan (sec. I), interpretat ca o profeţie de către episcopul Isidor de Sevilla, din sec. VII, aceea că dacii, identficaţi cu goţii, vor cuceri Spania şi vor regenera ţara („Hinc Dacus premat..."), mitul a găsit un teren favorabil şi s-a dezvoltat pînă tîrziu, în cronicile medievale spaniole, lăsîndu-ne moştenire o adevărată tradiţie. Bazată pe o confuzie comună în istoriografia medievală între goţi şi geţi, această tradiţie face ca în memoria mitică a spaniolilor să locuiască personaje ale istoriei dacice : Zamolxis, Deceneu, Decebal ş.a. Începută cu versurile lui Lucan şi continuată cu referinţe din tragediile lui Seneca şi din tratatul său **Naturales Quaestiones**, imaginea dacilor războinici şi iubitori ai onoarei mai presus de orice se răspîndeşte în scrierile latine ale vremii, mai ales la Martial, panegiristul lui Domitian, care continuă imaginea ţării geroase de la Dunăre, acoperită de neguri, protejată de păduri de nepătruns şi populată de războinici misterioşi şi implacabili. Cel mai bine informat despre Dacia este însă, în acest prim secol al erei noastre, geograful Popmponius Mela ; el descrie, după Herodot şi Strabo, ţărmul getic al Pontului Euxin (numele, ne avertizează editorul într-una din notele erudite cu care întovărăşeşte textul, vine din iranicul **axsaena**, care înseamnă „întunecat") rîurile şi oraşele lui, popoarele şi moravurile, credinţele şi obiceiurile care li se atribuie. Prin **Istoriile** lui Paulus Orosius din sec. V, care marchează confuzia amintită (Dacia, ubi et Gothia), prin Martin din Dumio şi Niketas din Remesiana, mitul ajunge la sfîntul Isidor, care poate fi considerat ca autor al „teoriei getice" privind originile Spaniei moderne : geţii, alungaţi de năvala barbarilor, ar fi trecut Dunărea şi „s-au supus romanilor. Dar neputînd supora nedreptăţile acestora, mînioşi îşi aleg un rege din neamul lor, năvălesc în Tracia, pustiesc Italia, se îndreaptă asupra Galiei şi trecînd fără împotrivire Munţii Pirinei, ajung pînă în Spania, unde şi-au aşezat sălaşul vieţii şi al imperiului lor".

Locul unde istoria fabuloasă se transformă în mit este „istoria gotică" a arhiepiscopului toledan Rodrigo Jiménez de Rada, din sec. XIII. Pe lîngă alte noutăţi ale cronicii sale care au fost preluate de imitatori, Jiménez de Rada împinge cercetarea istoriei pînă în epoca originilor ,ajungînd la legende şi mituri. El este primul cronicar spaniol care culege şi sistematizează aceste date risipite la scriitorii antichităţii, introducîndu-le în preistoria Spaniei nu din naivitate (el dovedeşte spirit critic în alte privinţe), ci ca rezultat al unui anumit „concept de cultură şi de moralizare asupra istoriei, caracteristic epocii în care îşi scrie opera". Amestecul de legendă şi istorie privind originea goţilor ocupă mare parte din cartea întîi a scrierii sale ; cel mai remarcabil lucru aici este probabil „mitul înţelepciunii şi al bunei cîrmuiri" care se referă la Deceneu sau „înţeleptul goţilor" căci, nefăcînd deosebire între goţi şi geţi, autorul introduce în istoria primilor referiri la mitul lui Zamolxis. Figura legendară a lui Deceneu apare ca un filosof erudit şi îndrumător al neamului său, care i-a învăţat „filosofia, fizica, teoria, practica, logica şi rînduiala celor 12 semne, şi cursul planetelor... i-a făcut oameni şi filosofi" etc. Între urmaşii lui, Jiménez de Rada îl pomeneşte pe Diurpaneus, adică Decebal. Aşa se ajunge la conştiinţa strînsei relaţii care ar exista între cele două popoare, căci în a patra şi ultima ei întemeiere, în sec. al V-lea, Spania modernă se naşte în urma invaziei goţilor, adică a „geţilor" de la Dunăre. Mitul înţeleptului Deceneu este preluat de Alfonso el Sabio, la sfîrşitul acestui secol, care îşi face din figura sa un model şi din învăţăturile sale un program. Nu este de mirare că în stema regilor catolici, alcătuită în sec. XV, apare „jugul" şi „săgeţile" dacice. Intrarea în heraldică a mitului originii dacice a Spaniei moderne consfinţeşte o legendă uimitoare, plină de învăţăminte, aşa cum o aprecia şi Mircea Eliade în scrisoarea pomenită la începutul foiletonului nostru. Din păcate, apărută într-un moment greu, în 1985, cartea neterminată a marelui nostru hispanist, n-a trezit ecourile pe care le merita.

Mircea Anghelescu

*) Alexandru Busuioceanu, **Zamolxis sau mitul dacic în istoria şi legendele spaniole**, ediţie îngrijită de Dan Sluşanschi, evocare de Eugenia Battisti, Ed. Meridiane, Bucureşti, 1985.

Ars combinatoria

În lupta cu clişeele, articolele teoretice, explicaţiile lingvistice şi indignările profesorale îşi au, probabil, utilitatea lor : limitată, totuşi — în comparaţie cu aceea a unui mijloc practic, care are avantajul de a acţiona din interior, în procesul direct şi mereu reiterat al comunicării : „deconstrucţia" clişeului şi parodierea lui prin noi variante de recombinări.

Temele unora dintre variaţiuni sînt oferite de discursul puterii : e vorba fie de formule care au şocat prin conţinut şi presupoziţii (să ne amintim de „democraţie originală" sau „despot luminat"), fie de enunţuri încărcate de implicaţii politice („de tip legionar"), fie de clişee propriu-zise, care au atras atenţia doar prin repetare („o anumită parte a presei"). În cazurile de mai sus, se pare că ecourile parodice au avut un rol benefic, împiedicînd, cel puţin în parte, proliferarea automată a formulelor. Efectul de „deconstrucţie" este produs de acumularea transformărilor în urma cărora nici un element nu se dovedeşte imuabil, nesuprimabil, din formula „o anumită parte a presei" se obţin, în modul cel mai simplu, infinite variante bazate pe individualizarea unui grup : **„o anumită parte a** cozii, manifestînd rea credinţă..." („Expres", nr. 13, 1991, 14) ; „Adolf Hitler tună şi fulgeră împotriva **unei anumite** părţi a Europei" („Ceauşescul", nr. 9, 1991, 7) ; **o anumită** atrage automat complementul şi opusul său : se vorbeşte astfel de „ziariştii acreditaţi de **cealaltă parte a presei**" („Caţavencu", nr. 29, 1991, 2) — şi, într-o formulare care lasă la vedere mecanismul recombinării, de „unii **(o parte a presei, cealaltă)**" (ib., nr. 20, 8). S-ar părea că **o parte** e elementul stabil al formulei : punctul de la care, chiar cînd e cuprins într-o cu totul altă expresie, porneşte automat falsa reconstituire a celei dintîi („M-am hotărît şi eu să zîmbesc. Cam într-o **parte. Într-o anumită parte a presei**" — ib., nr. 19, 4) ; poate totuşi să dispară şi **parte** — ca în exemplul de mai jos, a cărui construcţie ar părea absurdă în lipsa raportării la sursa parodiei şi la referenţii foarte precişi ai turnurilor confuze : „numeroşi anumiţi reprezentanţi ai breslei, precum şi puţini dintre ceilalţi" („Caţavencu internaţional", nr. 20, 1991, 3). Performanţa exprimării imposibile ar putea fi tocmai aceea de a duce la absurd iniţiala evitare a preciziei din formula prezidenţială.

Alte surse de variaţii sînt cele cîteva sintagme tipice momentului istoric actual din Estul Europei — foarte productive prin natura lor metaforică — **comunism cu faţă umană, revoluţie de catifea, limbă de lemn** — sau prin deschiderea către calambur — **economie de piaţă**. Se pot înregistra faze diferite ale descompunerii sintagmei — pînă la extreme în care s-a mai păstrat doar cîte un cuvînt-stimul şi a crescut rolul lămuritor al contextului ; am întîlnit aşadar şi „poliţia **cu faţă umană**" („Opus", nr. 34, 1990, 4), „patricienii **cu faţă umană**" („Dreptatea", nr. 192, 1990, 1) — dar şi „executivul nostru fesenist **cu faţă** liberală" („Phoenix", nr. 32, 1990, 7) sau — şi mai depărtat de sursă — „colţurile gurii sale rotund **umane**" (id., 37, 3). În alte cazuri, sintagma nu e polifuncţională, unul dintre termenii săi fiind obligatoriu pentru recunoaştere, deci neomisibil : sintagma **revoluţie de catifea** îşi pierde definitiv identitatea pierzînd determinantul „de catifea" ; variaţiile sînt deci limitate într-una din direcţii, producînd doar „restaurarea **de catifea**" („Expres magazin", nr. 17, 1990, 1), „opoziţia noastră **de catifea**" („Opinia studenţească", nr. 40, 1990, 3) ş.a.m.d. ; acelaşi lucru se întîmplă şi cu **economia de piaţă** — din care poate deriva, de exemplu, o „justiţie de piaţă" (id., 42, 1990, 1). Mult mai productivă e sintagma **limbă de lemn** ; cîteva din parafrazele formulei le-am enumerat deja („Luceafărul", nr. 1, 1991) ; de atunci, lista a crescut substanţial, alături de **limba P.F.L. / de tablă / de esenţe rare / chewing-gum, limbaj de lemn de trandafir, retorica de celuloză** (transpunere lexicală completă) aparînd **limbajul de rumeguş** („Cotidianul", nr. 44, 1991, 2), **limbajele de plastic** („România literară", nr. 26, 1991, 7), **limbajul forestier** („Expres magazin", nr. 10, 1991, 2), **limba de deşeuri** (ib., 14, 2), **limba înlemnită** şi **limba de lemn în ambalaj de tablă** („Agora", nr. 1, 1990, 7), **limbajul de ghips** („Opinia studenţească", nr. 44, 1990, 3), **limba de tinichea** ş.a. E vorba fie de simple transpuneri echivalente, urmărind să anuleze monotonia clişeului (**P.F.L., forestier, înlemnit** trimit destul de direct la **lemn**), fie de încercări de a modela prin numire o realitate diferită : a limbajului totalitarist în faza postcentralizată, fărîmiţată (metafora rumeguşului), a rigidităţii kitsch, găunoase (plastic, deşeuri, ghips) etc. Pe de altă parte, sintagma îşi poate pierde termenul prim, substituit de unul particularizant **(engleza de lemn** — „Expres", nr. 39, 1990, 2) sau, mai des, de unul prin care metafora se extinde de la limbaj la mentalităţi şi comportament : **creiere de lemn, idei de lemn** („Expres magazin", nr. 17, 1991, 7), **obrazul de lemn** („Cotidianul", nr. 23, 1991, 2).

Între alte multe exemple de productivitate combinatorie, e cel puţin unul care trebuie menţionat : deşi de aparenţă neutră, inocentă, sintagma **purtător de cuvînt** s-a dovedit extrem de stimulatoare pentru imaginaţie — modificările, de la cele mărunte (pluralul în loc de singular : **purtător de cuvinte**) pînă la cele mai spectaculoase **(purtător de riposte, purtători de serei, colonelul purtător** — exemple din „Caţavencu", nr. 22 şi 24, 1991, p. 8, respectiv 3, 8) resematizînd şi remotivînd compusul. Dezvoltată într-un microscenariu narativ, imaginea e emblematică : „nu şi-a făcut decît datoria : a purtat cuvintele, pînă le-a obosit".

Rodica Zafiu

Fratele mai mare

Ştefan J. Fay, SOKRATEION,
Editura Humanitas, Bucureşti, 1991

„Mircea Vulcănescu se naşte la 19 februarie 1904. La 17 ani termină liceul şi se înscrie concomitent la Facultatea de Litere şi Filozofie şi la Facultatea de Drept — terminîndu-le la 21 de ani. La 24 de ani se află în plină desfăşurare a activităţii lui profesionale — de economist şi profesor. Apreciat de Dimitrie Gusti, este numit asistent la Catedra de Sociologie, Etică şi Politică a Facultăţii de Litere şi Filozofie, precum şi profesor de Economie şi Ştiinţe Juridice la Şcoala Superioară de Asistenţă Socială. La 25 de ani este cooptat referent la Oficiul de Studii al Ministerului de Finanţe. La 26 de ani e numit asistent la catedra de Etică a Facultăţii de Litere şi Filozofie şi profesor de Statistică morală la Şcoala Superioară de Statistică. La 31 de ani e Director al Direcţiei Vămilor. La 33 de ani, Director al Datoriilor Publice. La 37 de ani, Subsecretar de Stat în Departamentul Ministerului de Finanţe — pînă în 1944, cînd se întoarce la postul de Director al Datoriilor Publice, unde funcţionează pînă în 1946 — cînd activitatea sa de profesor şi de funcţionar superior de stat încetează." Aceasta e, pe scurt, biografia unuia dintre cei mai proeminenţi reprezentanţi ai grupului **„Criterion"**, aşa cum a întocmit-o recent pictorul Ştefan Fay, în paginile de amintiri din **Sokrateion.** Viaţa lui Mircea Vulcănescu s-a încheiat tragic, în închisorile comuniste, înainte ca omul să-şi fi putut aduna toate forţele pentru a da opera pe care personalitatea sa cu totul ieşită din comun o anunţa.

Au rămas de la el, răspîndite prin publicaţiile vremii, „146 lucrări din care 54 titluri economice, statistice etc., legate de profesiunea sa de economist, şi 79 de titluri de lucrări de filozofie românească şi universală, teologie ortodoxă comparată, etică, istorie şi istorie militară, arte, probleme de generaţie." O ediţie pregătită de Marin Diaconu şi de Zaharia Balinca, pentru Editura „Eminescu", ar urma să le readucă pe toate în actualitate şi să permită o evaluare mai exactă a semnificaţiei lor,după ce, cu mare dificultate, **Caietele critice** ale lui Gelu Ionescu au reuşit să republice în 1983 **„Dimensiunea românească a existenţei"**, iar în **Revista de istorie şi teorie literară** a putut să reapară, în 1986, un studiu mai vechi despre Creangă, din 1935 **(„Ion Creangă văzut de generaţia actuală").**

Pînă la reeditarea scrierilor sale, Ştefan Fay, pentru care Mircea Vulcănescu a ţinut locul de tată adoptiv sau (cu o formulă mai potrivită întregului fel de a fi al omului) de frate mai mare, ne oferă un număr de date indispensabile, în continuarea celor lăsate de Emil Cioran, de Mircea Eliade sau, mai recent, de Constantin Noica (în **Almanahul literar** din 1984).

Formula aleasă e a unor lungi scrisori datate 1983—1984 şi adresate fiicelor lui Mircea Vulcănescu, Măriuca şi Sandra de Hillerin, care i-au cerut în 1980 lui Ştefan Fay să le comunice în scris amintirile pe care acesta le-a păstrat în legătură cu tatăl lor.

Pentru a înţelege mai bine omul, Ştefan Fay începe, ca în romanele lui Balzac, cu locuinţa lui Mircea Vulcănescu, din Popa Soare 16. Asta şi pentru că majoritatea lucrurilor de aci au dispărut, după ce şi casa soţiei sale Margrita, de lîngă Piaţa Victoriei, a fost distrusă de bombardamentul din august 1944.

În salonul de la primul etaj, Mircea Vulcănescu obişnuia să interpreteze la pian piese scurte sau fragmente de Bach, de cele mai multe ori înainte de a pleca la birou. Era, se vede, un pasionat al acestui instrument, de vreme ce Noica îşi amintea la rîndul său că „odată, la Cella Delavrancea, după ce ea cîntase la pian o Gavotă de Bach şi se ridicase spunînd : «Eu nu pricep această bucată !», Mircea a început s-o cînte şi el, apoi s-o danseze, făcînd gesturi prin care interpreta deopotrivă atît pe Bach, cît şi sensul filozofic al piesei, zicînd că piesa **seamănă** cu Nae Ionescu !" Pe pereţii salonului sînt tablouri de Sabin Pop şi de Camil Ressu („un peisaj cu o moară de apă"). Pe cămin, o sculptură de Milița Petrașcu („un basorelief în marmură violacee : Pegas"), iar în biblioteca de peste 3.000 de cărţi, un alt tablou de Sabin Pop („autoportret"), împreună cu o Danaidă (marmură) şi o Circe (bronz) de Mac Constantinescu, prietenul familiei.

Dar se pare că pentru Mircea Vulcănescu, mai importantă decît toate aceste opere de artă e fotografia unui ţăran, care îl fixa de pe birou : „Baciul Vasile din Bârsana Maramureşului — la care Mircea stătuse în gazdă pe timpul concentrării". Fotografia aceasta, invocată şi la procesul din 1948, a fost mutată mai tîrziu pe masa de lucru de la Ministerul de Finanţe, iar atunci „cînd se afla în cumpănă cu vreo treabă de Stat şi căuta soluţia cea mai potrivită, privea chipul Baciului Vasile şi-l întreba : «Ce ţi-e ţie Baciule de toate astea ?»".

Pe lîngă bibliotecă, Mircea Vulcănescu îşi mai amenajase un mic refugiu într-o cameră minusculă, pe uşa căreia se putea citi : „Distileria de quintesenţe metafizice — intrarea oprită cui nu este metafizician". Acest spaţiu de lucru e supravegheat de fotografia lui Vasile Pârvan şi de un portret al lui Nae Ionescu, desenat chiar de Mircea Vulcănescu şi dăruit mai tîrziu de soţia acestuia lui Şerban Cioculescu.

În sufrageria casei din Popa Soare (pe unde au trecut Mircea Eliade, Ionel Gherea, Petru Comarnescu, Dan Botta), Ştefan Fay a putut să asiste la interminabilele discuţii purtate „prin 1940" de Mircea Vulcănescu şi de Noica, „pe cînd se pregătea de tipar textul cursului de ISTORIA LOGICII, al profesorului Nae Ionescu." În timpul acestor discuţii, Mircea Vulcănescu strălucea pur şi simplu, „exploziv şi scînteietor", capabil să-şi sporească parcă la nesfîrşit argumentaţia printr-un nou „Pe de altă parte...", adică prin deschiderea unei perspective noi. Tipul acesta de inteligenţă este examinat şi de Constantin Noica, în amintirile sale din **Almanahul literar**, unde **„Prodrom pentru o metafizică a oglinzii — ca răspuns la eseul lui Al. Dragomir"** e considerat o piesă de referinţă pentru toţi cei care ar vrea să descifreze geniul speculativ al lui Mircea Vulcănescu. După Noica, inteligenţa aceasta a fost una de tip **reactiv**, îndrăgind adică problemele altora şi vădind un tip de creativitate indirectă, mai puternică decît creaţia propriu-zisă.

Luînd ca pretext cărţile din bibliotecă, Ştefan Fay se opreşte pe larg asupra preferinţelor literare ale lui Mircea Vulcănescu şi, în continuare, asupra încercărilor sale de traducător. La capitolul preferinţe, primele locuri sînt ocupate de Dan Botta, de Mateiu Caragiale sau de Ion Barbu, din care Mircea Vulcănescu analizează „năucitor" poezia **Joc secund**, după ce tînărul său prieten declarase (ca altă dată Cella Delavrancea) că nu înţelege nimic. De altfel, după Ştefan Fay dezinvoltura, îndrăzneala şi disponibilitatea cu care Mircea Vulcănescu rezolva orice problemă ar exprima cel mai bine direcţia principală a spiritului său. Poeziile lui Mircea Vulcănescu **(Trei, Alean, Rochiile, Litanii pentru trei stări** — publicate recent de Ştefan Fay în nr. 2 al revistei **Memoria)** fac şi ele dovada unei adevărate vocaţii pentru jocul serios, amintind în acelaşi timp de propriile preferinţe literare. Sînt poezii de factură simbolistă, cu încrustaţii instrumentaliste (ca în cele două versuri salvate din **Balada pentru Rommel),** dar şi cu ceva din virtuozitatea asociativă a muzicii lui Bach.

Cînd traduce, Mircea Vulcănescu se opreşte mai ales la Villon (versul „Dar unde-i neaua de mai an ?" îl entuziasmat pe Dan Botta) sau la Rilke **(Cartea a treia despre sărăcie şi despre moarte).** Un vers din Rilke revine obsedant pe mai multe din fişele lui Mircea Vulcănescu : „Dă fiecăruia, Doamne, moartea lui."

Ultima parte a amintirilor lui Ştefan Fay e consacrată omului prins în capcana Istoriei. E partea cea mai dramatică a vieţii lui Mircea Vulcănescu, trăită şi încheiată în chip exemplar. O dovedesc performanţele tehnice obţinute de „subsecretarul de stat" în timpul războiului („a dus o politică de negocieri de mare abilitate, care să-i oblige pe germani să achite datoriile în aur") şi apărarea de patru ore, rostită la procesul din 1948, intentat membrilor guvernului Antonescu (textul acestei apărări a fost publicat de Virgil Ierunca în revista **Ethos**, nr. 4/1983). Şi o mai dovedesc amintirile celor care l-au cunoscut pe Mircea Vulcănescu în închisoare, unde s-a comportat ca un adevărat martir. Între aceste amintiri sînt cîteva care par scoase din vieţile sfinţilor, cu adevărat legendare. Unui coleg de detenţie bolnav, i-a confecţionat o pereche de mănuşi de lînă din proprii ciorapi, pe care i-a desfăcut ochi după ochi, în aşa fel încît să poată reinventa împletitul, cu ajutorul unor beţe de chibrit.

În volumul I din **Enciclopedia României,** apărut în 1938, Mircea Vulcănescu redacta un capitol de peste 50 de pagini despre **„Războiul pentru întregirea neamului".** Putea el să bănuiască în acel moment dezastrul care ni se pregătea după încheierea celui de-al doilea război mondial ?

Florin Manolescu

Pentru femei, piciorul bărbatului este indiferent

În romanul **Adela,** Garabet Ibrăileanu are despre obsesiile feminine cuvinte nu tocmai măgulitoare : „Pentru femei, piciorul bărbatului este indiferent. Pentru ele, a spus-o un alt maestru, nu există tentaţia şi tortura imaginilor". Nefiind o ispită prin înfăţişarea sa, bărbatul trebuie să fie puţin mai frumos decît dracul, au spus alţii. Cu toate acestea, corpul masculin, a fost, pentru sculptorii vechi mai cu seamă, un model de armonie, de eleganţă a contururilor, de echilibru al formelor. În mitologie, Adonis era, pentru greci, întruchiparea frumuseţii. O frumuseţe aproape incestuoasă, cum chiar naşterea sa a fost rodul iubirii vinovate dintre Cinir, regele Ciprului, şi fiica sa, Mirra, preschimbată mai apoi de zei într-un mirt, în semn de pedeapsă. Cum se ştie, Adonis a fost ucis de un mistreţ, aţîţat împotriva lui de Ares şi condamnat, la intervenţia lui Zeus, să trăiască, pe rînd, cu Afrodita şi Persefona. Ideea că frumuseţea fizică a bărbatului ar fi indiferentă femeii e infirmată însă de mitologie şi chiar de literatură. Romeo e un caz tipic de frumuseţe fascinantă, sfîrşită în sinucidere romanţioasă. O frumuseţe pe care, de regulă, realitatea o respinge ca neverosimilă.

Există, totuşi, această prejudecată, că un bărbat frumos e o fiinţă limfatică, fără vigoare, asexuată, de o virilitate îndoielnică şi cam puţină la simţire. În timp ce graţia şi frumuseţea femeii sînt considerate virtuţi ale naturii umane, trăsăturile de efeb ale bărbatului sînt privite cu îndoială şi judecate ca forme de vlăguire. Frumuseţea e o marcă a feminităţii. Bărbatul frumos e suspect de a avea comportament de femeiuşcă.

Femeile înseşi nu-şi prea doresc acea fizionomie de manechin. Ochiul lor caută imaginea expresivă, niţel colţuroasă, robustă, de stîncă biciuită de furtuni. Masculinitatea nu trebuie contemplată, ci simţită. Femeia o percepe nu ca pe o imagine, ci ca pe un flux magnetic, un şuvoi misterios care tulbură simţurile întocmai cum trupul avenit al femeii înceţoşează mintea bărbatului. Nu înseamnă numaidecît că femeia n-are percepţia frumuseţii. Sînt detalii în fizionomia unui bărbat care produc fascinaţii teribile. Femeia iubeşte detaliul, amănuntul, pentru care face pasiuni tulburătoare. Iubirea ei este holomerică. Se poate îndrăgosti pentru un simplu gest, pentru o privire, în care descoperă întreaga fiinţă a celuilalt. Bărbatul gîndeşte integralist, judecă imaginea în articularea tuturor amănuntelor. Trece cu uşurinţă peste detalii, fiind orbit de armonia întregului. Ambii fiind capabili de mari pasiuni, nu e mai puţin adevărat că structurile lor sînt diferite. Bărbatul are structură **donjuanescă,** femeia una **casanovistă.** Inapetenţa pentru misterul interior al frumuseţii îl face pe bărbat dezangajat adesea, eliberat de magnetismul acela tulbure, liber în căutare. Pasionalitatea femeii, deşi echivocă de cele mai multe ori, are înfierbîntări de dorinţă violentă. Infidelităţile sale sînt rareori întîmplătoare. Femeia n-are gustul decadent al iubirilor gratuite. Se poate dărui cu plenitudine ori cu cinism, însă niciodată de dragul experienţei. Există la femeie o anumită morală a angajării erotice, care la bărbat se dizolvă în ceremonial, în curtoazie. Disponibilităţile femeii sînt infinite. Tocmai de aceea infidelitatea femeii are un sens moral, în timp ce a bărbatului poate avea unul udic. Nu e mai puţin adevărat că amîndoi îşi pot asuma foarte bine duplicitatea, cu perfidii din cele mai fine. Totuşi, abdicările bărbatului sînt în genere mai transparente, mai cinice. Duplicitatea femeii poate merge pînă la viciu. Tocmai fiindcă îşi întemeiază actul erotic pe o puternică motivaţie morală, femeia, ea se explică în termeni etici, nu în raţionamente sofisticate, cînd e prinsă în legături primejdioase. Orice asociere ori separaţie femeia o pune în seama participării ori, dimpotrivă, a lipsei de participare.

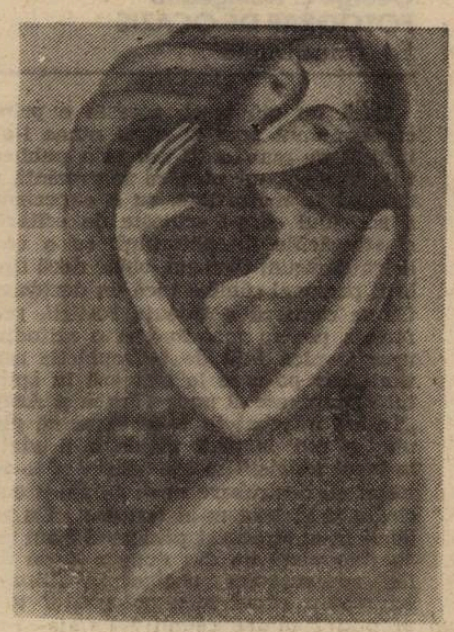

Torturat de imagini, bărbatul e în dragoste mai degrabă o natură estetică, în timp ce femeia este una etică. Amîndoi pot fi seduşi însă de virtuţile celuilalt. În discursul îndrăgostit al bărbatului, în scenariile lui fanteziste, femeia îşi regăseşte acel spaţiu utopic şi paradisiac la care visează inconştient mereu.

Tot astfel cum în voinţa de identificare a femeii cu partenerul, bărbatul simte pulsînd marile ardori mistice.

Radu G. Ţeposu

daniel pișcu

Oglinzi

Erau patru oglinzi
și eu treceam de la una la alta
aruncîndu-le rotocoale de fum
erau așezate cîte două
față în față
ca niște ciini ținuți în lanțuri
gata să se năpustească oricînd
unul asupra celuilalt
eu vroiam să-mi cunosc fața
și mai ales spatele
dar nici una nu putea vorbi
mi-am zis :
pe de o parte e rău :
aș fi putut fi
caracterizat obiectiv
pe de altă parte e bine :
s-ar fi putut produce
cine știe ce operație
în trupul și sufletul meu
și oglinda mea din buzunar
dădu din cap
în semn de aprobare
apoi se sparse...

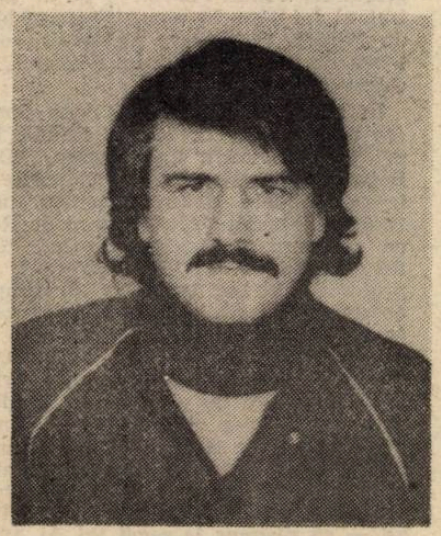

Strigăt

— Florentina !

și copila fugi spre numele ei...

Simt nevoia unui înțelept

Simt nevoia unui înțelept.
Eroarea vine din ezitare.
Unde ești, mamă, acum ?

O să stau unde vreți voi

O să stau unde vreți voi
dar lăsați-mă în pace
cu plînsul vostru fals
lăsați-mă în pace
cu risul vostru fad
și mai lăsați-mă în pace
cu valsul vostru care nu-i vals
o să stau unde vreți voi
și-o să vedeți că nu cad.

Poemul acesta

Poemul acesta îl scriu
despre moarte.
În secunda asta e liniște
dar cu puțin timp înainte
am trăit altfel !

Azi

Azi nu mi-am luat prietenul
cel mai bun cu mine.
Azi am fost lăudat
și nu am fost mulțumit.
Azi am cumpărat o carte.
Azi am cumpărat aceeași carte
de patru ori
și pentru prietenii mei.

Azi cred că doi din patru
m-ați înțeles.
Azi pentru că a plouat
am înșelat un chelner.
Azi l-am rănit pe vărul meu
(cu vorba)
Azi am fost sincer cu portăreasa de la B.C.U.
care mi-a permis să urc
la împrumut
deși era ora închiderii.
Azi „Patronul" mi-a dat „Naționale"
(l-am făcut să fie sociabil).
Azi m-am simțit poem.
Numai Azi nu te-am înșelat, iubito !...

CĂRȚILE SĂPTĂMÎNII

A. I. Brumaru
FIINȚĂ ȘI LOC
Ed. Dacia

O culegere de articole de interpretări critice din perspectivă filozofică, obiectul interpretării constituindu-l fie literatura fie plastica. Prima secțiune a cărții **(Forme filosofice în lumea românească)** e dedicată în mare parte poeziei eminesciene, în structurile căreia eseistul brașovean (de origine maramureșeană) caută și găsește semnele „locului" — în accepțiunea lui Constantin Noica — precum și „chipul" ființei așa cum îl propune un poem ca „Luceafărul". Secțiunea secundă e în întregime consacrată sculpturii brâncușiene, „citită" din aceeași perspectivă filozofică dominată, cel puțin terminologic, de gîndirea lui Noica. Remarcabil în totul, acest studiu brâncușian cu aspect de exegeză parțială este deopotrivă original și pătrunzător, A. I. Brumaru, făcînd dovada unui spirit speculativ, acomodat prin formație cu tehnica discursului hermeneutic. O „addenda" de cîteva pagini clarifică poziția reflexivă a autorului, considerarea „logosului" ca temei : „Există un loc și există o locuire — ne spune înțelepciunea satului românesc, ea și cu împrumuturile pe care le-a făcut din acel mare sat ce fusesem cîndva în această hărăzită parte a Europei : loc și locuire ce sunt — ca să ne întoarcem la cuvintele poetului invocat — în săgeata și în înlăuntrul săgeții cu care se ține către cel așezat : logosul și temeiul celor ce sunt, ale celor ce, apoi, nici nu sunt încă". Deși aparent eclectică, **Ființă și loc** e o carte unitară prin păstrarea de-a lungul diversității eseurilor ce-o compun a aceluiași unghi de perspectivă.

George L. Nimigeanu
FOTOGRAF DE OCAZIE
Ed. Transilvania

Dacă nu mă înșel, aceasta e prima carte a unui poet al cărui nume l-am întîlnit de mai mulți ani prin publicațiile literare, un poet ce se prezintă editorial la maturitate, cu o experiență a scrisului care-l scutește de ezitările și stîngăciile începătorului, cu o voce lirică de-acum formată, chiar dacă timbrul personal rămîne încă un deziderat. Ce se remarcă e fluența rostirii, preferința pentru metaforă și o atitudine ușor ironică față de întîmplările sentimentale pe care le tratează în spiritul strengăresc al unor Țărnea și Azap: „Te-am întrebat tu te-ai făcut că plouă / și pîn' la piele ploaia m-a udat / la focul îndoielii m-am uscat / și te-am iertat cu o-ntrebare nouă / / Cu-n ochi străin și viclean m-ai cercetat / Cu celălalt m-ai strecurat prin rouă / am dat cu tine viața pe din două / și de doi lei speranțe-am cîștigat / / Clipa-și schimbă-n părul meu culoarea / tu-n propria mea rană te-ai ascuns / să-ntreb și prin recul să-mi fiu răspuns / tu după gust îmi ești piperul sarea / / Și nu știu rege în ce țări m-ai uns / că de o eră și ceva încoace / șezi binișor — îmi spui — și nu-mi da pace / și stai în fața mea de nepătruns". Nu mă îndoiesc că, de-și va apleca urechea la sunetele cu adevărat contemporane din poezia de azi, George L. Nimigeanu va izbuti să elimine din scrisul său notele de vetustețe stilistică din versurile de acum, cu toate că, așa cum sînt, nu le lipsește un anume parfum. De altfel în ciclul **Alb-negru** există destule probe notabile ale unei atari schimbări de frazare.

Adrian Popescu
SPUMA ȘI STÎNCA
Ed. Dacia

Cunoscutul poet clujean șaptezecist, din prima echipă a „Echinoxului", selectează în **Spuma și stînca** o seamă din comentariile, pe care, de-a lungul anilor, le-a făcut pe marginea unor cărți, fie autohtone fie traduceri, conform unei ispite curente a scriitorului român de a acoperi cît mai multe genuri literare, ispită a totalității ilustrată de mai toți marii noștri oameni de litere de la Eminescu la Nichita Stănescu. Fatalmente impresionistă, critica lui Adrian Popescu, este, în ciuda tonului obiectiv și impersonal, una profund subiectivă, o critică de poet, aș zice, intuitivă și sentimentală, nu însă și metaforică, evitînd în bună măsură poncifele profesioniștilor lecturii, și cultivînd — ce-i drept fără ostentație ci ca pe un lucru firesc și la îndemînă — imprevizibilul. Evident, preferințele și ierarhizările poetului-critic trebuie luate **cum grano salis** întrucît ele sînt determinate în primul rînd pe cale afectivă și nu-și revendică ieșirea de sub autoritatea gustului personal. Cum nu tot ceea ce ne place în literatură e și bun și nici ceea ce nu ne place e numaidecît rău, opțiunile critice ale lui Adrian Popescu nu se vor exclusive și, cu atît mai puțin, infailibile. De la această premisă plecînd, eseurile din **Spuma și stînca** se citesc cu plăcere, deopotrivă pentru observațiile, adesea pătrunzătoare, conținute și pentru maniera protocolară în care sînt scrise. În genere, comentariile lui Adrian Popescu sînt ale unui om de gust, cu mare respect pentru obiectul numit carte și o la fel de mare prețuire pentru cantitatea de existență incorporată în paginile ei.

Mircea Moga

Existența araldică

Lirica erotică a lui Eminescu stă sub semnul posibilității de transcendere, unicitatea și plenitudinea dragostei fiind chemate să ostoiască setea de infinit. Iubirea este considerată ca o posibilă cădere, dar și ca o salvare, reiterînd, desigur, mitologia creștină, nuanțată și ea după actul divizat originar al omului primordial. După romantici, păcatul originar poate fi răscumpărat tot prin iubire, de unde amploarea libertății umane în univers. Inițiala coloratură biblică a reținut ca mit poezia și s-a încadrat viziunii romantice tentată a intui posibilitatea sugestiei infinitului moral, provocată de polaritatea cădere / salvare prin iubire. Dacă problematica morții se definea ca integrare în Tot, era pentru că eroul romantic își găsea împlinirea sufletească în iluzia infinitului cu care învăluia lumea, sentimentul iubirii jucînd rolul plenar. Eminescu voiește să străbată un arhetip prin potențarea frumuseții fizice, conștient că singura cale a mitului deschisă către arhetip este aceea a frumosului. Din metafora drumului zadarnic spre iubire, deducem imposibilitatea aflării arhetipului în lume, ultima cale fiind experiența thanatică. Moartea iubitei semnifică în poemul **Strigoii** o recompunere a ei din datele extincției, care transcend realitatea condiției umane, visul acesta configurează o mitologie a morții care suscită valorile arhetipale. Dar poetul nu poate transcende experiența morții și astfel drumul său se întoarce într-o bifurcare, o dată ducînd spre simbolica ieșire din arhetipal pentru a intra în circuitul uman, și altă dată sugerînd, printr-o apropiere în suflet, posibilitatea integrării în ritmurile cosmice.

Arald aspiră să-și apropie Sinele prin iubire chiar dincolo de hotarele Ființei, să-i găsească un centru unificator în măsură să îngăduie realizarea sintezei dinamice a virtualităților sale. Numai prin iubire adevărul Sinelui se relevă și îi împlinește sensul. Ființa iubită definește prin reflectare ființa celuilalt și capătă aspectul recunoașterii sinelui deoarece posedă virtuțile unui spațiu oglindă. Resuscitată, Maria nu are nimic comun cu aparițiile terifiante ale spectrelor („O dulce întrupare de-omăt"); tărîmul hierofaniei este pentru Arald unul al cunoașterii magice și al dublei inițieri. Neîmplinirea inițierii erotice în timpul profan este însoțită în lumea visului de inițierea în experiența thanatică prin magie. Ambivalența probelor inițiatice, supradeterminate de cratofania magului, desfășurătoare a unei fabuloase cinetici, pare a conduce la ideea că moartea este deplina inițiere în viața nemuritoare. O inițiere simbolică parcurge și Maria, în spațiul oniric plăsmuitor de „viață", care se conturează din dorința sufletului lui Arald. Semnul timpului nu mai urmează o devenire **întru negativ** deoarece, urmînd „sistola și diastola" spațiului nocturn, el se supune voinței de crisalidă, mișcării de înfășurare în spirale, adică devenirii curbe, în circularitate.

Sinele deplin al lui Arald se scindează deoarece entitățile cuplului, ale tipurilor de sacralitate participă la etape diferite ale inițierii, iar calea de revenire a eului către Sine nu se poate identifica uitării: „De zile trei își spune povestea vieții-ntrege". Arald își spune povestea cu glasul neauzit al gîndului întors în amintire, în încercarea de a salva iubirea de la uitare, ca o condiție a regăsirii ei. Moartea iubitei deviază curgerea timpului în sens invers și îi preschimbă viața în poveste. Aparenta narare nu este o re-dare a paradigmei originare a „subiectului", nici absența ei, prin amnezie — ceea ce ar constitui o formă paradoxală prin potențare a prezenței memoriei. Reluarea aparenței narative nu înseamnă așadar re-povestirea, ci re-povestirea: simulacrul originar nu reproduce un arhetip, ci se reproduce văduvit de modelul originar. Efectul de repetiție pe traiectul unui cerc fără centru nu simulează o origine, ci originaritatea însăși, nu este al originii, ci de origine. Pierderea simetriei punctuale neagă punctul însuși ca simulacru al originii, care pentru Arald este clipa aurorală a iubirii. Circumferința acentrată a narării anulează, deopotrivă, punctul ivit din încrucișarea axelor și centrul care generează și resoarbe în sine circumferința. În „nararea" lui Arald nimic nu începe, totul continuă, astfel încît putem afirma că povestea este spusă pentru că nu poate fi spusă și este continuată pentru că nu poate începe; ea se încheagă din înșiruirea condițiilor ei de nerealizare.

Melancolia și discursul ei oblic („Arald se primblă singur, rîzînd, vorbind sălbatec") sînt produsul conștiinței care, fără să-și amintească originea și să redobîndească, astfel, înțelesul ei, își reamintește uitarea ei și destrămarea produsă de această amnezie. Existența degradată în facticitate își amintește, însă, uitarea acestui sens uitat la care propria ființare participă fără a-l epuiza în manifestarea-i existențială. În distincția dintre „viața" lui Arald și povestirea ei, Eminescu a intuit sciziunea psihismului omogen între un „eu imaginar" și un „subiect simbolic", așa cum va fi formulată mai tîrziu de S. Freud și J. Lacan.

Doma din poem, centru al lumii umbrelor, are pereții căptușiți cu marmură neagră șlefuită pînă la oglindire. Sufletele se pot reflecta în ea narcisic, dar nu se pot refracta, nu pot evada din această lume. Oglinzile negre ale murilor din cavitatea hipogee adîncesc astfel volumele, reflectînd totodată scena ritualului propriu-zis și flacăra din mîna inițiatului, miez luminos în tenebrele subteranei: „O candelă bătrînul aprinde — para lungă, / Se nalță-n sus albastră, de flacăre o dungă, / Lucesc în juru-i ziduri ca tuciul lustruiți". Magul este autorul hierofaniei erotizant-necrofile, ochiul orb fiind al unui Narcis însumator, capabil de a stăpîni toate elementele și de a primi dimensiunea sonoră a universului prin periplul în oglinzi. Corul funebru dezlănțuit la semnul său permite pătrunderea în doma afundă a mormîntului, drum deschis de privirea în oglinda neagră: „În zid de marmur negru se uită crunt și drept". Fulgerul care despică biserica și dezvăluie mormîntul, produce o fabuloasă amplificare a oglinzii, iar simultaneitatea imposibilă ființă vie — ființă moartă din viața succesiunii se înfăptuiește. Maria are o consubstanțiere vampirică, părul ei este hrănit de sîngele supt („În părul de aur, rubine-nflăcărate /.../ Dar buzele ei roșii păreau că-s sîngerate"). Narcisismul este asimilat cu complexul vampiric, numai că această armonie a cuplului regăsit prin „proiecția" în oglindă înseamnă intrarea în „pata neagră" pe care o poartă Arald în piept și pierderea în centrul unificator de care vorbeam la început. Viața și moartea sînt echivalente ca prezență în sufletul celor doi înainte de strigoizarea lui Arald. Maria, deși moartă, mai trăiește încă în viața lui Arald prin „povestea" pe care acesta și-o spune, iar, în ordinea internă a erocosmogoniei eminesciene, semnul strigoizării ireversibile (sărutul dat de strigoi), transgresează viziunea terifiantă, fiind o condiție necesară a erosului supradeterminat. Paradigmatic, strigoiul iubit este contiguu cu „mortul frumos", această recurență ilustrînd un tip de existențialitate oximoronică specific eminesciană, ale cărei atribute sînt, în sintagme poetice, „dorul de moarte", „suferința dureros de dulce", „voluptatea morții".

Magul recheamă noaptea ca să împiedice chtonia solară, pentru că „viața-iubire" nu mai poate supraviețui ordonată de legile formei pe care le impune regimul diurn. Moartea este marcată de „roșul zilei", aceeași culoare a sîngelui care săvîrșește acum disoluția definitivă în fuziunea microcosmosului cu macrocosmosul, al uniunii prin sînge a centrului microcosmic (inima) cu marele centru al fuziunii esențiale prin amestecarea stihiilor. Visul strigoilor este „legat": soarele care ucide nu mai permite nici măcar menținerea antagonismului cu spațiul „negru", nictomorf. Chiar dacă magul ar fi reușit, dincolo de legile Firii, să mențină un regim **clar-obscur**, acesta n-ar fi dus decît la o adîncire a melancoliei, a alterității lui Arald, nemaivorbind de o înstrăinare definitivă a **animei**.

După pierderea condiției edenice, omul pierde capacitatea de a transcende contrariile și „de a-și asuma la modul paradisiac" (Grupul u **Retorica generală**, trad. rom., București, Ed. Univers, 1974, pag. 178) starea de scindare, încercînd să regăsească identitatea pierdută. Admițînd că realitatea absolută este anterioară distincției lumină/obscuritate, discursul despre această realitate nu admite decît două modalități corelative și reversibile (disjuncția negativă și mișcarea de **Aufhebung** a dublei postulări oximoronice) îngemănate în sintagma **soare negru**. Discursul despre lumină este oximoronic doar în măsura în care lumina însăși constituie oximoronul ontic fundamental luminos / obscur, material / spectral (în poem, umbra se bucură, din perspectivă stilistică, de quasi-materialitate, pe cînd moartea în sine ar fi rămas o simplă abstracțiune). Oximoronul care marchează discursul apofatic despre Geneză desemnează „alteritatea" absolută a Principiului, referitoare la conștiința dominată de „rațiunea senzitivă" (ceea ce în fenomenologia lui Rudolf Otto se numește „das Ganz Andere"). J. Derrida interpretează alteritatea într-un veritabil limbaj apofatic, ea fiind „unitatea de nebănuit dintre lumină și noapte" (**L'écriture et la différence**, Paris, Seuil, 1967, pag. 190).

Participant la o altă ordine decît aceea a realului, Arald are conturat un portret dramatic de ființă care și-a pierdut unitatea și este dominată de **soarele negru** al melancoliei, care nu strălucește pe un cer vizibil, ci radiază mohorît în noaptea lăuntrică a sufletului deznădăjduit. Melancolia se colorează cu tenebrele morții, așa cum sugerează tot cîmpul semantic al experienței thanatice prezente în poem. Magul, apostat simbolic al credințelor în puterile ascunse ale Firii, apare ca un „dublu" al ființei lui Arald, ca o conștiință de sine a demonului iubirii, avînd puterea de a „învia" ca strigoi chipul iubitei moarte. Prin puterea magiei, el reprezintă o forță a iubirii cosmice în ființa interioară, năzuință a Absolutului prin sentimentul unității lumii.

Despărțirea de Maria este percepută de Arald ca scindare, anulare a comuniunii marcate de absența lacrimilor, care denotă limita impasului existențial: „El ar răcni ca leii, dar vai! nu poate plînge". Izvor al inimii, lacrima simbolizează harul divin și totodată dovada apartenenței acvatice a omului. Spațiu motrice al ochiului înecat (nutrit) de plîns, lacrima este un **dat** infrasufletesc, efect al concentrării energiei, al purificării și conștientizării, interioare. Reflex al văzului, mai mult decît al ochilor, ea este o dezvăluire a Sinelui, ca efect al unui proces lăuntric; racordarea ei la cuvînt clarifică noima plînsului eminescian, care este una a desăvîrșirii Ființei, denotînd o complexă alchimie interioară. Dacă lacrima exprimă paradoxala condiție de semn acvatic al arderii interioare a lui Arald, plînsul devine un sublimaj ce permite eludarea stării logocentrice. Plînsul lui Arald și lacrimile Mariei sînt transubstanțieri acvatice ale eului ca individualitate, ale existenței concepute ca expresie a voinței de acțiune, în sens schopenhauerian. Cuceririle sînt acțiuni creatoare de formă, iar iubirea, ca pierdere a acestei individualități și fuziune într-un neindividualizat, este „uitare" a visului de cucerire, dar în primul rînd uitare a lumii, a universului ca formă, supuse gîndirii regale zămislitoare de formă: „Pe plaiuri dunărene poporu-și opri mersul / Arald, copilul rege, uitat-a universul".

Agonia conștiinței lui Arald în experiența Erosului este întreținută de ajungerea la paroxism a tensiunii din dialectica melancoliei, în care termenii antinomici ce coexistă atît de paradoxal -angoasa, ca expresie a alterității, și voluptatea, ca efect al plenitudinii sufletești — ating pragul lor suprem. Ajunsă la un stadiu maxim de exacerbare, melancolia se convertește în reprezentarea simbolică, între simbol și starea melancolică fiind o continuitate directă, cu o diferență doar de natura proporției. Melancolia araldică, ambivalență a sentimentului provocată de perceperea concomitentă a relativului și absolutului, ne duce cu gîndul la non-dualitate ca androginie, aceasta din urmă nefiind decît una dintre extrapolările simbolice prin care melancolia aspiră să regăsească absolutul. Chemarea erotică a androginului este chemarea morții în sensul transcendenței inițiatice, de ipostază ultimă a conștiinței și nu ca un sfîrșit absolut al unei desfășurări strict biologice. Mai mult chiar, simbolul androginiei, ca transcendență a individualului prin Eros, devine o paradigmă a oricărei stări de transcendentalizare prin suprimarea contrariilor; de unde și funcția acestui simbol de a exprima o realitate precosmogonică, starea de unitate a Ființei. Regele avarilor este „copilul Arald", „un sfiicios copil", ceea ce susține credința potrivit căreia regii se trag din zei. Noțiunea de copil vizează la Eminescu o valoare arhetipală, căci pe rînd el va fi văzut cînd în ipostaza de rege, cînd în ipostaza de zeu, copilul-rege nedezmințindu-și obîrșia. Prin urmarea logodnicei în mormînt, iubirea lui se prelungește în moarte; nu mai era decît o treaptă pentru a face din copil o zeitate, spiritualitatea dragostei realizată prin suferință, căpătînd-o doar Kamadeva. Dragostea nu se înnobilează doar prin lacrimi, ci cu mîntuirea sufletului însuși printr-o terapeutică rigidă ce constă în supunerea unei predestinări a iubirii.

Androginizarea ca mit al unității originare și al unei zeități pierdute nu poate fi abordată fără sugestiile alchimiei despre **animus** și **anima**, poemul **Strigoii** deslușindu-și arhetipul androginic din perspectiva acestor două noțiuni. Versurile lui Eminescu subliniază durerea de a nu afla în unitatea-i sufletească știrbită prezența **animei** întregitoare. Toată poezia eminesciană nu exprimă o regăsire a **animei**, ci a pierderii,a așteptării sau a definitivei lipse de speranță. În crochiul mitic, ca suport al poemului **Strigoii**, nostalgia androginului, dedusă din propensiunea sufletească a lui Arald pentru integrarea **animei**, ne conduce către o interpretare arhetipală. Nostalgia androginului se corelează astfel cu problema salvării, care constă în a da vigoare acestui sentiment, a converti nostalgia într-o realitate a împlinirii sufletești. Atracției formei spre spațiul său originar și spre anularea în latența primordială prin „uitare" îi corespunde atracția popoarelor nordice conduse de Arald spre Roma, cetate-centru care joacă rolul spațiului primordial, germinal și thanatic, face posibilă disoluția formelor individuale și reunește într-un **axis mundi** toate nivelurile existenței cosmice. Imagine, la un alt nivel, al femininului erotic dizolvant al eurilor (Roma-Amor) și re-creatoare, într-o altă ordine, a existenței, ea nu este, dintr-un alt unghi de vedere, decît imaginea terestră a domei — centru al lumii, loc al contopirii esențiale, al nașterii universului și al morții atît la nivel macrocosmic cît și la nivel microcosmic. Drumul spre Roma mijlocește comuniunea celor doi, transmiterea în plan microcosmic a „curgerii" popoarelor spre cetatea eternă. „Curgerea" semințiilor barbare spre Roma este drum inițiatic spre centru, loc al trăirii esențiale, după cum drum spre cent ul făgăduit al comuniunii celor separați prin moarte, este și drumul lui Arald spre magul stăpînitor al „domului de marmur negru". Inițierea întru moarte a lui Arald se impunea ca singura posibilitate de salvare pentru că, mitologic vorbind, Erosul nu mai putea străluci decît în umbra întunecatului Thanatos: cuplul dispare în devenirea eternă și în uitare (căci el reprezintă în mintea magului „o poveste uitată"). Nemaiputînd exista decît în apropierea lui Thanatos, Eros sfîrșește prin a se contopi cu el în tragica și veșnica nuntire.

Eminescu ni se impune și în **Strigoii** prin forța geniului de a opera cu desfășurări de anvergură cosmică ale spațiului și timpului, îmbinînd spațiile tensionale pozitive cu cele negative, dimensiunile temporale ale vieții, opuse neantului, cu timpul metareal. Erosul, ca principiu al aspirației împlinirii idealului de fericire prin iubire, ca speranță a salvării prin contemplarea artistică a „eternului feminin", dar și ca eventuală cădere prin adîncirea în voința individuală, constituie substanța filozofică a viziunii. „Mitologia" lui Eminescu disociază sufletul, nucleu divin, deci etern, de trup, formă limitat-vremelnică, servind drept suport al arhetipului. Din această perspectivă dual ă poetul abordează motivul strigoiului, logodindu-l cu ipostaza narcisică și cu ideea salvării prin iubire, ca reflex al nostalgiei androginice și, deci, arhetipale.

Vasile Spiridon

*) Premiul I pentru critică (al Uniunii Scriitorilor) la festivalul-concurs „Porni luceafărul..." — Botoșani 1991.

carmelia leonte

PROCESIUNEA DE PĂPUŞI

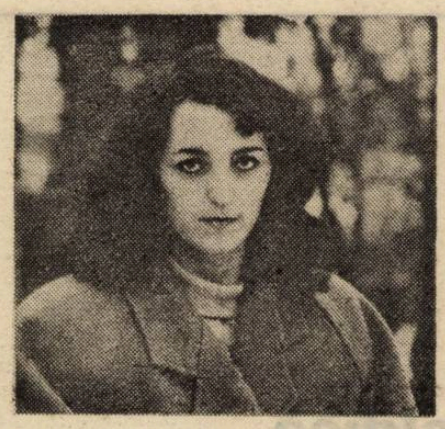

Pe strada pietruită în cercuri concentrice, mergeam golită de mine însămi. Simţeam că undeva pe aproape se petrece un fapt esenţial, rămas necunoscut conştiinţei mele. Dar existenţa lui era evidentă în orice unduire din aer, în orice reflex incandescent al luminii. Mergeam urmărind pietrele caldarîmului şi umbra mea căpăta nuanţe roşiatice. Deodată am avut senzaţia stranie că mă urmăreşte cineva, că mă paşte o primejdie. Acest sentiment deveni atît de puternic, încît mă paraliză. De parcă ar fi trebuit să mă deplasez printr-o imensă şi monstrupasă pînză de păianjen. M-am întors lent, prevăzător, mi-am rotit ochii în jur, dar n-am văzut nimic. Pînă şi lumina e uneori ipocrită ? Ştiam sigur că trebuie să existe ceva, aşa că scrutam cu atenţie depărtările. Casele construite în stil medieval, aranjate concentric, păreau liniştite şi patriarhale, străzile circulare, concentrice nu puteau adăposti pe nimeni îndărătul lor, arborii uriaşi, dispuşi în cercuri, nu erau mişcaţi de nici o pală de vînt, eu însămi stăteam nemişcată şi paşnică, deci nici măcar pe mine nu mă puteam bănui ca fiind cauza neliniştii mele.

Tocmai vroiam să mă-ntorc, cînd am simţit ceva atingîndu-mi gleznele. Am sărit în lături. Dar spaima mi-a trecut văzînd că „obiectul" ei nu era decît o inofensivă pereche de mănuşi. Erau nişte mănuşi mari, foarte mari, bărbăteşti şi pline de importanţă. Vroiam să le ridic, dar mi-a atras atenţia o anumită ciudăţenie la perechea aceea de mănuşi : păreau vii. Aveau un fel de moliciune, un fel de detaşare, de absenţă. Şi tocmai prin indolenţa lor atît de umană, reuşeau să tensioneze atmosfera.

Mi s-a făcut teamă. Nişte mănuşi arată astfel numai cînd sînt trase pe mîinile unui om. Şi ce căutau mănuşile acestea aici ? În drumul meu ? Ale cui mîini încercau să le ascundă ? (Da, viziunea aceea a mii de mîini înmănuşate, şi nici una liberă, şi nici una vie). Am simţit nevoia să fug, să scap.

Am alergat cîtva timp, urmărită de imaginea acelor blestemate mănuşi, apoi m-am oprit. Simţeam o sfîrşeală de moarte. Trebuia neapărat să mă aşez undeva. Picioarele îmi tremurau şi mîinile şi capul, ca ale unui bătrîn neputincios şi singur. Uitîndu-mă în jur, ce-mi văd ochii ? Perechea de mănuşi se afla lîngă mine ! O spaimă îngrozitoare m-a încremenit. Lumina îmi era ostilă. (De unde atîta duşmănie ? Şi atîta forţă în a urî ?) Mănuşile stăteau la fel de nepăsătoare şi leneşe, legănîndu-se parcă, abia perceptibil, în tihna lor. Sudori reci am simţit pe tîmple. Deodată, în spatele meu izbucni un glas strident. Scoase mai întîi un sunet de o ascuţime nemaipomenită şi apoi întrebarea :

— N-aţi văzut cumva o pereche de mănuşi ?

Ca mînată de un resort, m-am întors spre ceea ce credeam a fi o primejdie şi mai mare. Într-adevăr. Ceea ce vedeam nu putea fi real. Un fel de paiaţă de circ, cu faţa trapezoidală, enormă şi foarte albă, cu plete castanii acoperindu-i fruntea diformă şi cu un surîs prea suav, nepotrivit de suav pentru arătarea aceea. De unde ar fi putut să apară ? Poate pămîntul să scoată la suprafaţă asemenea minuni ? Doar oraşul părea aproape pustiu ! (Spun „aproape", ţinînd cont de prezenţa mea acolo.) Şi era om vietatea aceea ?

În timp ce eu încercam să-nţeleg, paiaţa se aplecă şi-şi luă mănuşile, dispărînd. Felul cum s-a aplecat mi-a atras atenţia atît de mult, încît n-am putut să observ unde şi cum s-a dus. Încovoierea paiaţei era de o inconsistenţă dureroasă, crispată, ca a unei fantasme ce ştie că va muri. Şi, curios, deşi s-a aplecat pînă cînd pletele au atins caldarîmul, ochii mari, deosebit de expresivi, au rămas deasupra. Erau nişte ochi mai mult decît umani, tulburători şi trişti, de un căprui aşezat în cercuri concentrice, tot mai adînci. O încovoiere de umbre cînd nimic nu se-ncovoaie în jur.

Eram de-a dreptul buimăcită. Trăiam poate cea mai stranie zi din viaţa mea. Luminile violente din aer îmi răneau trupul, deşi soarele ar fi trebuit să apună de mult. Aveam o acută senzaţie de sufocare, amplificată, cred, de circularitatea străzilor, caselor, arborilor. M-am aşezat pe un trunchi de copac. În aer plutea o linişte tristă. Aproape mistică. Aproape de neîndurat. Frunzele înalte, multicolore, fremătau fără zgomot, străzile arătau albicioase de atîta lumină. Aş fi vrut să strig. Dar numai la gîndul acesta aerul a început să se crispeze, de parcă mi l-ar fi ghicit. Pentru că împrejurimile arătau ca nişte perdele suprapuse de sticlă, care s-ar fi spart, clinchetitoare, la reverberaţiile strigătului meu.

Şi totuşi nu. Şi totuşi ar fi rezistat. Pentru că, deodată şi fără nimic pregătitor, am auzit un trîmbiţat prelung, dureros, ca al unei vînători eşuate. Şi apoi linişte. M-am uitat în jurul meu cu aviditate, cu un fel de bucurie nervoasă, aproape degenerată în ri. N-am văzut, bineînţeles, nimic. Un singur lucru mi-a atras atenţia : soarele, pînă atunci uitat la locul său pe cer, a început să coboare brusc, cu o viteză miraculoasă, incredibilă, de parcă trîmbiţatul acela ar fi fost semnalul pe care-l aştepta să dispară.

Se făcu un întuneric aproape dens, prin care nu mai puteam spera să văd nimic. Stăteam liniştită, neştiind ce să fac, neştiind încotro s-o apuc, cînd, fără să fi putut bănui nimic, au început să se audă surle şi trîmbiţe şi ţimbale, de parcă s-ar fi apropiat un alai regesc. Cînd puhoiul de sunete se apropie îndeajuns, am început să zăresc, la o distanţă considerabilă încă, nişte mici lumini, ca de lanternă. Erau raze de lumină de toate culorile, întretăindu-se, împletindu-se, alcătuind romburi şi cercuri şi tot felul de figuri geometrice, proiectîndu-se în aer, pe străzile circulare, pe zidurile rotunde, pe cerul întunecat. Da. Ceea ce vedeam era un spectacol unic pentru ochii mei muritori. Aglomerarea aceea de fiinţe apropiindu-se, am înţeles că nu mă înşelasem. Ceea ce se desfăşura în jurul meu era o PROCESIUNE DE PĂPUŞI. O groază de păpuşi şi marionete şi paiaţe şi manechine, toate de o frumuseţe mai mult decît omenească, mai mult decît frumuseţe. Stigmatizantă. Am înţeles imediat că toată viaţa va trebui să port povara viziunii acelei frumuseţi.

În primul rînd am remarcat mărimea neobişnuită a ochilor. Toate păpuşile acelea aveau nişte ochi atît de mari, încît acopereau mai mult de jumătate din faţă. Această ciudăţenie nu diminua frumuseţea lor, ci, dimpotrivă, o amplifica nemăsurat. Ochii aceia misterioşi păreau să absoarbă cu încetul lucrurile din jur, să le dilueze esenţa, culoarea, forma, ca-ntr-un fel de magie nepermisă, ca-ntr-un cînt senzual al eternităţii. Şi (culmea !), abia mult mai tîrziu am observat că toţi ochii aceia, privirii cărora am reuşit să rezist, aveau colţurile mult lăsate în jos, exagerat lăsate în jos, ca şi cum un pictor nepri-

mihail grămescu

PELERINA

Pelerina aceasta am cumpărat-o de ocazie, de pe Covaci. Treceam într-o zi pe acolo. O femeie stătea cu ea în braţe. Nici n-am remarcat persoana, nici n-am stat să mă uit mai bine la obiect, dar am simţit nevoia să o cumpăr, mai ales că nu costa cine ştie ce — cîteva sute, iar eu aveam bani la mine să-mi iau o salopetă matlasată. „N-am să suflu o vorbă, nimănui — nici lu' bărbatu-meu nu-i spun nimic şi mi-o cumpăr" ; n-am stat pe gînduri nici un moment, nici nu am pierdut vremea s-o controlez dacă e-n stare bună : nu ar fi avut sens fiindcă tot aş fi luat-o, oricum ar fi fost — chiar descusută, sau ruptă, sau destrămată — aş fi luat-o ca pe un **dar**, ca pe un obiect de... inutilitate **practică**, şi n-aveam de unde să ştiu pe-atunci că o pelerină nu se ia ca să fie aruncată-n şifonier, printre alte boarfe, ci că o pelerină, dacă-ai pus-o, n-o mai dai jos — o pelerină se îmbracă pe veci — o pelerină este, dintr-un anumit punct de vedere, o uniformă, un semn, o cale pe care calci, fără întoarcere — îmi spune femeia, trăgîndu-şi gluga peste buclele blonde încreţite cu fierul.

Este o femeie foarte frumoasă, cu trăsături nobile, o regină, aş putea spune, o prinţesă ! : regina pelerinelor (apropos, cunoşti bancul cu „gluga spaniolă" ?) — m-am procopsit cu ea cum te procopseşti cu o dermatoză, sau cu o excursie prin O.N.T. în urma cîştigului la loz-în-plic : tu tragi un bilet în care te aştepţi la douăşcinci de lei, ceva, şi, cînd colo, eşti „fericitul beneficiar" al unei excursii de douăşpe zile pînă nu-ştiu-unde, ceea ce nu înseamnă că nu ai putea să şi refuzi — nu ! doar că nu-ş ce drac te-mpinge să accepţi, deşi n-ai nici un ban pus deoparte şi chiar şi o excursie „prin loz-în-plic" reprezintă o cheltuială — n-ai costum, n-ai pantofi, şi chiar dacă e vorba de o ţară mediteraneeană, nu te poţi prezenta pe-acolo (ai auzit de nişte temple grozave — n-au trecut nici şapte sute de ani de cînd europeanul „civilizat" — sau chiar „civilizator" mai **vizita** locurile astea cu **stolurile** cît lumea făcînd tămbălău cu zornăit de arme, tropot de cai şi horcăituri de muribunzi — ce mai una alta — dădeau, la propriu, hunii şi goţii !) şi tu, cu pantalonii tăi lustruiţi în fund şi cu încălţările vechi mirosind urît cînd le scoţi din picioare — de ! nu mai sîntem ca la 1100 să vină lumea în hageaiic ca mucenicii numai în zdrenţe şi în picioarele goale — azi hageaiicul costă scump — cine n-are ce-i trebuie poposeşte într-un H = hotel (azil sau spital) — după posibilităţile fiecăruia — peste tot sînt instituite bazele unei „excursii" globale — numai inima să te tragă şi slujitorii templului îţi deschid porţile — orice pelerină este binevenită printre noi, doar îmbrac-o, doar renunţă la toate lanţurile astea care te mai leagă, grele, de pămînt şi ia-ţi zborul ! şi ai să vezi cum vadul de trupuri, podul de trupuri se va deschide sub picioarele tale prin deşerturi, oraşe şi sate — ún pod viu, ospitalier, către un sfînt-ceva : pămînt, mormînt, piatră, oraş — oricine are ceva sfînt pe lume, măcar un sfînt-phallus sau o grotă sfîntă, o sfîntă cupolă de biserică — sîn spre cer al Mamei Noastre, a tuturora, Sfînta Biserică, sfînta Patrie, sfînta Cale de trupuri şi oseminte şi suflete pe care calci ca Oaspete — covor desfăşurat sub paşi întru binevenirea unei mult-aşteptate Prezenţe...

Bărbatul, Oaspetele, îi întindea femeii un pahar plin cu sîngele ursului (este vin roşu, nu-i poţi spune „lacrima mielului" — şi apoi, lacrima mielului se varsă pe altă cale, nu trece pe aici, pe la noi, drumul stropit cu lacrimi — pe la noi trece drumul Rozei şi al Speranţei, drumul Muntelui, cu urşi, rîşi şi alte fiare). Şi femeia rîde, întinde mîna să ia cupa şi pelerina i se desface, lăsînd indecentă vederii un deal de piept şi o colină de pîntece de lapte.

Ne-am petrecut împreună o noapte întreagă — spune bărbatul — o noapte cît o viaţă, sau o viaţă cît o noapte la Hanul ăsta dintre drumuri — am fost amîndoi prea săraci ca să ne urmăm mai departe calea mîntuirii şi am poposit în haşul care ne-a dat ocrotire gratuită — am înnoptat aici o zi cît lumea şi mîine ne vom trezi — dar nu mi-ai spus încă dacă m-ai recunoaşte cînd ne vom întîlni iar, sau dacă am fost un simplu client — poate că intra în atribuţiile tale de serviciu să primeşti bine oaspetele ăsta sărman...

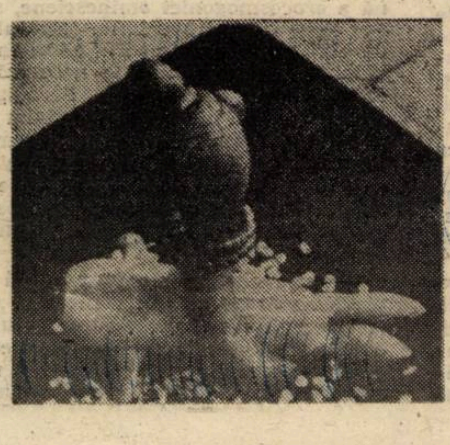

— Sărman ? exclamă pelerina în extaz. De ce sărman ? Eşti un oaspete deosebit, eşti, am putea spune. Oaspetele Multaşteptatul — fiecare dintre clienţii instituţiei noastre este Multaşteptatul — nu se fac nici un fel de servicii preferenţiale — pentru fiecare există o diligenţă (un „tren" pentru fiecare — în termeni mai moderni), în funcţie de disponibilităţi şi posibilităţi şi investiţii, dar pe calea aceasta se va deschide o poartă şi celui pauper — e loc pentru toată lumea, chiar dacă ar fi să poposim la această renascentistă serbare cîmpenească **venind călare pe un cal** (sau asin) straniu, **alb**, ondulîndu-şi tăcut spinarea în vreme ce pintenii tăi, cavalere, **răscolesc pînă la sînge în ţesutul fragil** — vei ajunge ! vom ajunge cu toţii ! — trăim Purima cea mai amplă a Istoriei — sărbătoarea tuturor corturilor, şi cine a răzbit pînă în grădina mea va fi binevenit să-şi întindă aici cortul — fie în pădurea de lîngă munte, fie pe malul lacului, la buna alegere, numai să nu te plîngi că apa-i tulbure — ce-ai făcut să fie albastră ? Dacă ai nemulţumiri, pune deşi mîna şi fă ! Te afli deja în Templum, urci treptele devenirii acestei Case deschise **tuturor** celor care s-au lepădat de sine, regăsindu-se în mine...

— În tine ? Datu cine mama... eşti ?

— Ai spus foarte bine : eu sînt Mama. Prin mine trece Mama. Mama este pelerina aceasta pe care am îmbrăcat-o cîndva — o pelerină ca oricare altă dintre nenumăratele pelerine ale Muntelui de Pietate al acestui Pieta marmorean ce nu poate fi ciobit de nici o mînă criminală. Din momentul în care-am îmbrăcat-o am pătruns într-o lume extrem de adîncă, într-o oglindă în a cărei căptuşeală se aflau ţesute şi stelele cerului, şi stelele eghileţilor, şi stelele muzicii uşoare — toate stelele se întrepletesc aici într-o singură Baie — fie şi pentru o singură dată-n viaţă — fiindcă din această Baie se ridică şi prin'trînsa se purifică să se înalţe peste lume lumina din întunericul unui scamator (magus) — pelerină cumpărată de mine cu cîteva sute de pe Covaci în loc să-mi iau o salopetă matlasată —

ceput şi-ar fi greşit, din grabă, opera. Şi-ncă ceva. Abia acum, cînd povestesc, mă-ncearcă bănuiala că, de fapt, ochii aceia nu erau **reali,** nu erau înzestraţi cu calitatea de **a vedea,** de a transmite imagini creierului, ci erau pur şi simplu pictaţi. Da. Pictaţi. Cred că păpuşile, înainte de a se orîndui în procesiunea lor, şi-au pictat ochii reciproc.

Dar dacă totul a fost închipuire ? Uneori lumina se izbeşte de capetele oamenilor precum o cîrtiţă oarbă, bolnavă. Lumina spărgîndu-se, sfărîmîndu-se, şi efortul meu de a nu clipi, de a nu mişca, pentru a o menţine vie.

Ei, bine, procesiunea aceea ca un ritual tăcut, resemnat, de parcă fiecare păpuşă ar purta cîte un mort sub frunte. Sau toţi morţii familiei. Şi atîta lumină crudă, străină.

Soarele ar fi trebuit să apună de mult. Senzaţia mea de nelinişte şi de gol era amplificată de circularitatea străzilor, caselor, arborilor. În aer plutea o linişte tristă. Aproape mistică. Aproape de neîndurat. Mi-am prins capul în mîini. Şi odată cu el, strigătul. Procesiunea de păpuşi a trecut ieri. Sau nu era ieri. Era **azi,** Era **acum.**

Trezindu-se din toropeala aceea de moarte, ochii mei îndureraţi de lumină s-au rotit împrejur. O aberantă tristeţe începuse să plouă peste noi. Asfaltul părea să se contorsioneze, să se macine, arborii să se retragă în trunchiurile lor. Aş fi vrut să strig. Dar numai la gîndul acesta aerul şi-a trimis spre mine armatele lui defuncte, fantasmele lui muritoare. Nu, disperările mele sînt nimic. Am înţeles că numai o deznădejde uriaşă poate mîna înainte păpuşile, procesiunea.

Dar dacă nu erau reale ? Dacă nu erau vii ? Acum, cînd povestesc, încep să-ntrevăd existenţa unor persoane străine alaiului, asemănătoare păpuşilor sau chiar identice lor. În obscuritatea de nepătruns trebuie să fi existat nişte femei de o frumuseţe transcendentală, al căror chip se proiecta pe chipul de altfel fad al marionetelor. Probabil că nişte sfori nevăzute conduceau procesiunea. Şi apoi, un amănunt incredibil : capetele păpuşilor au început să crească văzînd cu ochii, ca un aluat drăcesc pe care îl laşi cu indiferenţă într-un vas şi el îţi umple masa şi camera şi iese afară pe ferestre. Nu erau reale. Erau poate proiecţia închipuirii femeilor care le conduceau prin noapte.

Casele, străzile, arborii păreau atît de singuri. Procesiunea de păpuşi trecea printre casele ce-şi ascundeau uşile, geamurile, străbătea străzile circulare, concentrice, rotindu-se în jurul a ceea ce eu credeam a fi noaptea, bucuria. Păpuşile aveau aerul că înţeleg totul. Că simt totul. Nu numai sentimentele umane, ci şi sentimentele de lemn ale păpuşilor. Şi capetele lor creşteau, bălăngănindu-se deasupra umerilor ! O clipă mi-a trecut prin minte întrebarea ce s-ar întîmpla dacă şi-ar pierde capetele, toate deodată ? Alaiul şi-ar continua mersul ? Aş asista la procesiunea unor păpuşi decapitate ? Şi încotro s-ar duce ? Pentru ce ? Dar aşa, încotro se duc ?

Capetele crescînd, ochii se măreau şi ei, devenind atoatevăzători, fantastici. Aş fi vrut să strig. Dar numai la gîndul acesta, lumina şi-a trimis spre mine regii săi negri, plutitori. Am închis ochii, fulgerată de înţelegerea faptului că privirea mea exercită un magnetism asupra alaiului, făcîndu-l să se rotească mereu. Eu eram centrul lor. Eu eram noaptea. Eu eram bucuria. Păpuşile se roteau avînd aerul că nu ştiu nimic despre mine. Ochii fosforescenţi priveau înainte, nu-şi puteau mişca pupilele, nu puteau întoarce capul. Străzile circulare, concentrice deveneau primejdioase, arborii uriaşi, dispuşi în cercuri se înclinau ameninţători, casele înalte, singuratice şi-au deschis brusc corolele de plante carnivore.

Păpuşile semănau cu nişte paiaţe. În fiecare dintre ele era ascuns un mort, cu zîmbetul răstignit pe figură. M-am strîns în mine, încercînd să ocup cît mai puţin spaţiu. Trupul meu să nu le trimită semnale. Ochii mei să nu le atragă prin unde. Să le las să treacă. Să le las.

Circul acela blestemat, despre a cărui existenţă nu ştiu nimic, păpuşile acelea, care nu erau vii. Sau erau vii. Dar în nici un caz nu erau reale. Sau erau reale. Femeile care se ascunseseră în păpuşi, unde erau deja ascunşi morţi, alaiuri întregi, fiecare cu trecutul lor. Pe care îl uitaseră. Şi acum învăţau din nou să treacă. Şi din nou să uite. Lumina, liniştea. Trîmbiţatul prelung din depărtări. Circularitatea caselor, străzilor, arborilor. PROCESIUNEA DE PĂPUŞI. Liniştea şi mai adîncă de după.

---

zice femeie, întorcîndu-şi din profil obrazul ca piersica.

Femeia să tot aibă douăşcinci, hai treizeci, existînd uneori momente cînd pare mult mai tînără şi doar după creţurile de la coada ochilor, cînd zîmbeşte, îţi dai seama că-i mai purie şi că dinţii regulaţi reprezintă **recondiţionări** de întreţinere, asigurate probabil de Firmă, fiindcă atunci cînd zîmbeşte mai larg i se zăreşte gingia, vînătă sub albul mat, artificial, al dinţilor de faianţă întărită pe dedesubt cu metal înnegrit de oxidare, pe alocurea chiar înverzit.

„Te-am cîştigat la o tombolă riscantă" îi spune bărbatul, fără cuvinte, „te-am luat acum douăzeci de ani, cu eforturi — te-am cîştigat şi m-am bucurat de tine cu naivitatea juneţii — dar atunci cînd te-am obţinut, prin luptă cavalerească, EU PE TINE, sau TU PE MINE ai încălecat, conform unui plan diavolesc — deşi, care dintre noi era pentru celălalt calul-dracului (în fond, nu pot spune, nici eu nu eram şi n-am fost niciodată uşă-de-biserică) — dar CARE DINTRE NOI A FOST UŞĂ DE BISERICĂ PENTRU CELĂLALT ? şi care calul-dracului ? zburătoarea stranie, cu aripi multicolore-n soare. Te-am cîştigat de două'j de ani şi nu te cunosc, femeia mea, dată mie să cavaleresc întru tine într-o pelerină-cavalcadă pînă la sfîntul descălecat — şi nici nu ştiu încalte dacă măcar atunci cînd oficiul, Sfîntul Oficiu, ne desparte în activităţi şi misiuni distincte, dacă acestea nu-s cumva decît prilej de întocmire tainică a rapoartelor şi dacă în clipele absenţelor noastre iubirea ta nu se transformă în formulări seci de acuzaţii oficiale, aşa cum poate că şi eu, parcă fără să-mi dau seama, te vînd, ca o **Iudă bună** — spre deosebire de vînzătorii răi, care au vîndut lumina întunericului — noi sîntem buni vînzători, că vindem întunericul luminii, numărînd partea femeie şi bărbat a turmei, ostaşi ai luminii numărînd şi comandînd în termeni exacţi. — dar oare o fi voie să încălcăm interdicţia bătrînului păstor Moise, şi nu deşteptăm prin aceasta Leviathanul ? închinîndu-ne şi lui Dumnezeu şi lui Mamona ? — dar sîntem vînzători întru lumină !

Cine cumpără întuneric ? Cine are nevoie de hălcile de întuneric comercializate de noi la Marile Focuri ?

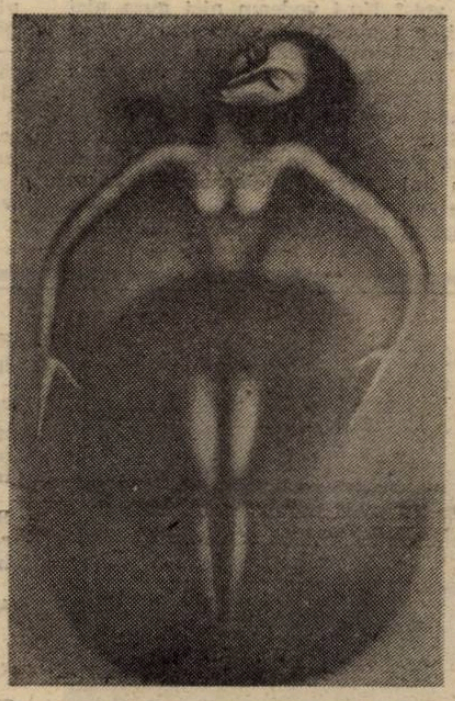

Stăm adunaţi pe vine împrejurul altarelor, cu glugile pelerinelor trase pe ochi şi tîrguim întunericul, ultimele ciozvîrte hărtănite de pe coastele chitului acestuia în care trăim tot mai luminaţi — balena de întuneric s-a destupat complet ! Lasă-mă să-ţi ridic gluga de pe figură, pelerină ! Vreau să te văd o dată aşa cum eşti în soarele arzător al amiezei sahariene dintre coastele burţii chitului de întuneric devorat de lumina numărătorii !

Femeia îşi fereşte într-o parte capul rotund de focă, trăgîndu-şi bordura glugii peste ochii adînci, de sticlă fumurie şi pare supărată de agresiunea indiscretă : — s-o lămurim, băiatu' ! pe calea asta, din momentul în care ai călcat, ai renunţat la tot şi la toate, posesiunea s-a stins, n-ai nici un drept asupra mea, aşa cum nici eu asupră-ţi ! Ai priceput ?

Şi sînt din nou doi străini lîngă un foc de bivuac, două umbre în înserare, doi turişti petrecîndu-şi împreună întîmplător o noapte într-un motel, pentru ca, a doua zi să-şi continue, fiecare, pe cont propriu, drumul spre izbăvire.

---

fevronia novac

Poezie dedicată mie

Cel mai civilizat este totusi
să-ţi încropeşti o grădină cu lac cu lotuşi şi sicomori
în care să-ţi aduni toate trăsăturile mai speciale
nervii tăi isteriile tale
ca pe niste păsări pesti si flori
E cel mai indicat să stai
la malul unui lac psihic-cobai
gîndind că cineva aruncă
înăuntru firimituri de pîine
printre care crapul tău încă în viaţă
pentru milioane de guri
care va înota imediat la suprafaţă
după un încîlcit itinerariu
fericit că cineva sus coborînd momeala
l-a gîndit şi pe el ca un posibil
ornament în acvariu
Cel mai confortabil e
să se adăpostească pe sine
în borcanul înalt, cu măsline
si să stea linistit
ca pestii sentimentali strînşi ciorchine
în conservele din vitrine.
Aşa e cel mai bine

Grădina franceză

parfumul rotit
presărat în pudră
cizmele pînă peste genunchi
usoare din piele de mănusi
păstrate în colecţia ascunsă a bijutierului,
de păpuşi
cerceii din plante exotice
brătara tintată
ceasul cu lant în
buzunarul de la vesta
recent împrumutată
din prăvălia melomanului
mirosul rămas în ambalajul salamului
zaharicalele cutiile cu farduri
crema de ghete
odoarele
patefonul stricat
numai de-o zi cumpărat
televizoarele
pereţii colorati scrijeliti
sau acoperiti cu fotografii
culoarele
duc toate în grădina pătrată
de un nebun bondoc decupată
cu flori aliniate
ca soldatii de ciocolată
absorbind la un loc
soarele.

Rătăcire

mai bine singur decît rău însotit —
îşi zise Popeye din ce în ce
mai nelinistit pentru gîtul care
îi juca în aer —
frigul i-a culcat devreme pe noctambuli
fumez ca un sarpe
de cînd m-a lăsat călăuza
mă mişc greoi
suflu cu putere pe alee
împrăştii puful din păpădii
în curînd las în spate
pădurea lui Macbeth
cu pinii pitici
unde m-aş fi asteptat să dau
peste pigmeii cu stropitori
colorate în mîini
înălţînd de slavă
imnuri străvezii
către norii mici alburii
nu zăresc decît vulturii spînzi
si flămînzi vinetii
cu pliscurile ascunse între aripi
îngrămădiţi unul în altul
deasupra culoarului de vegetaţie sălbatică
îmi tremură gîtul de panică
altfel, vrăjitoarele somnambule
cu felinare la gît scintilante
mi-ar putea fi călăuzele cele mai bune
pe cărările întortocheate
ar ţine cu plăcere de urît
arătării mele în miez de noapte
la focul cel mare
aş priza tutun
aş scoate flăcări tot mai subţiri pe nare
spre stupefacţia si încintarea groasă
a doamnelor vrăjitoare
m-aş strecura usor în lumea lor
insinuînd masca mea generoasă
în Cortegiul Strîmbăturilor

dumitru ţepeneag

Paris, 28 iulie 1991

Dragă Laurenţiu Ulici,

Multe din schiţele şi ruvelele pe care le-am scris cît am trăit în România au rămas nepublicate, respinse de reviste ori de edituri, adică de Cenzură. Unele s-au pierdut ori le-am crezut pierdute. Revenind anul acesta în România pentru o lună, am găsit timpul necesar să scotocesc în podul soacră-mii unde am dat peste o ladă plină cu manuscrise. Printre ele, cîteva inedite. Iar printre acestea, un text scris la Mogoşoaia, în mai 1970, după o noapte de discuţii cu Fănuş Neagu. De la el, printre altele, am aflat povestea tragică a unui ţăran care a refuzat colectivizarea şi a preferat să se sinucidă în văzul satului. Recitind acum acest text, îmi dau seama că e, împreună cu Maria de la Şcoala medie, *printre primele care, cu mult înaintea „textualiştilor", permite autorului să se pună în scenă : faimoasa „autoreferenţialitate" (termenul e impropriu !) despre care s-a scris atîta la noi, prin anii '80. Evident că numele meu nu putea fi pomenit...*

Dacă nu-ţi displac aceste cîteva pagini scrise cu 20 de ani în urmă, te rog publică-le ; eventual împreună cu rîndurile de mai sus.

Cu stimă şi prietenie.

CIORILE

Lui Fănuş Neagu

„Căci moartea ne va dezrobi mîine, iar numai adevărul încă de astăzi".

Georges Bernanos

Mă uit pe fereastră ; o cioară s-a lăsat pe trotuar să ciugulească printre frunzele veştede, galbene. Mi-e frig. Trebuia să mai rămîn acolo, la cîrciumă. Era bine, era cald, zgomot, fum de ţigară, oameni care vorbeau agitîndu-şi braţele, închipuindu-şi că are vreo importanţă că vorbesc, că înjură şi lovesc cu pumnul în masă.

Lovea cu pumnul în masa acoperită de pînză roşie şi poate chiar era convins că vorbele lui îi lămuresc pe oameni, îi fac să înţeleagă... Ce să înţeleagă ? De fapt asta n-are nici o importanţă. Sînt acum două ciori pe trotuar, ciugulesc ca vrăbiile. Nu trebuia să plec, deşi nu era uşor de suportat, transpirase, probabil că aşa transpiră totdeauna cînd vorbeşte despre asta. Vroia să-i dau eu dreptate ?

Dă-te jos, măi copile, dă-te jos, mă ţîcă !

Veniseră cu motociclete, cu jeepuri, cu tot ce trebuia. Erau şi uniforme albastre printre ei.

Copilul trăgea mai departe clopotele, să dea de veste, femeile şi începuseră să alunge din spate boii, să-i biciuiască în vrăjmăşie, cu codiriştea, nu cu şfichiul. Fugiţi, mă !

Atît de mare avea pumnul că bufniturile se auzeau pînă în camera unde aşteptau ceilalţi să le vină rîndul. Să-i lămurească. Era frate cu celălalt ?

Dă-te jos ! şi pumnul era o măciucă de carne, dă-te jos cînd îţi spun... Copilul se agăţase de frînghii şi rîdea ţipînd că el nu se dă, că el e Vasile Roaită, şi clopotele dăngăneau ca la foc, iar boii alergau pe uliţele satului, goniţi spre baltă. Nu-i putea opri nimeni. Pumnul a ameninţat pentru ultima oară, apoi a urmat o înjurătură şi un ordin, copilul tot se mai bălăngănea cu mîinile încleştate pe frînghie cînd cămaşa începu să i se coloreze în roşu.

Fusese frizer înainte, frizer prost căci avea mîinile prea mari, bune pentru plug nu pentru brici sau foarfecă. Aşa că se întorsese la plug, dar cu briciul în mînă. Rîdea satisfăcut, ca de o glumă, să mor dacă te mint. Transpira. Se frămînta în scaun şi-mi povestea mai departe, probabil credea că eu trăisem în lună pînă atunci. Oricum, îmi plăcea să-l ascult. Dar cum să fac, Doamne, cum să fac să împac şi capra şi varza ?

De ce nu vrei, Vodă ? De ce nu vrei să te înscrii ?

Chiar aşa îl chema ?

La început fusese de fapt doar o poreclă, că se ţinea semeţ, conducea caii stînd numai în picioare. La o parte că trece Vodă, mă ! Era şi puţin ţicnit. Oamenii l-au poreclit Vodă.

Pumnul a lovit în masa acoperită de pînză roşie şi de pete şi mai roşii, mai închise adică, de molan, scrumiera a sărit cît colo, probabil Vodă a zis ceva, colţos cum era şi slobod la gură, iar pumnul l-a izbit în pîntece de l-a îndoit.

Acum sînt trei ciori şi nu mai ciugulesc. Stau nemişcate printre frunzele neliniştite de vînt. Poate că nici nu sînt ciori... Strada e pustie. Mi-e şi mai frig.

Mă uitam la el cum asudă vorbind. Fruntea i se încreţise. La tîmplă, o vînă mai groasă, mai albastră. Şi părea frumos acolo, în fumul de ţigară, cum dădea din mîini, şi-şi tîrşiia tălpile pantofilor de podea şi vorbea şi scuipa şi trăgea din chiştocul stins de mult. Era cald. Din cauza căldurii am plecat.

Bătrîne, Vodă a zis nu. Înţelegi ? Nu mai era vorba de un principiu sau mai ştiu eu ce rahat, erau acolo doi oameni care se înfruntau. Şi unul a zis nu.

Cum nu ? Dumnezeii şi anafura ! Iar pumnul a mai izbit o dată : mai tare ca ieri seară.

Copilul se juca, adică era într-un rol, ca la serbarea şcolară care urma să aibă loc la isprăvirea campaniei. Era Vasile Roaită... Şi Vodă, la urma urmei, se juca. Şi celălalt.

De-a ce ?

Îmi vorbea de parcă vroia să mă lămurească.

Bine, bine, şi pe urmă ? Ce vrei să spui cu asta ? Groaznic e că s-ar putea să avem amîndoi dreptate...

Ciorile stau nemişcate şi se uită spre fereastra mea. Şi atunci înseamnă că nu mai e nici o scăpare... M-am ridicat şi-am plecat. Străzile sînt parcă din ce în ce mai întunecate. Haine se tîrăsc pe lîngă ziduri. Era mai bine în cîrciumă, acolo oamenii vorbeau, sporovăiau, dădeau din mîini, loveau cu pumnul în masă. Mi-e frig. Merg zgribulit, cu mîinile în buzunarele pardesiului, capul tras între umeri, ca şi ceilalţi. Cineva mă opreşte să-mi ceară foc. N-am, ridic din umeri, încerc să zîmbesc. Celălalt mă priveşte neîncrezător, apoi mirat de grimasele mele de amabilitate forţată. Pleacă, îşi vede de drum. Amîndoi avem dreptate şi tocmai pentru asta n-are nici un rost să mai discutăm. Ochii lui mă priveau puţin miraţi. Pe urmă, brusc, păru istovit, lăsă capul în jos. Ciorile sînt tot acolo. Sînt iar numai două. Ar trebui să mă întorc la cîrciumă şi să-l rog să mă ierte, să-i spun cît de mult ţin la el, la mîinile lui care se agită, mari şi butucănoase, mîini de fapt la fel de neputincioase ca şi ale mele, ştie şi el...

Şi atunci ?

Atunci Vodă s-a dus acasă. Era o dimineaţă albastră. A pus caii la căruţă, s-a suit mîndru de caii şi căruţa lui şi, conducînd din picioare, a străbătut tot satul, a chiuit în faţa primăriei, a sfatului, şi pumnul s-a ivit o clipă la fereastră : mai mult nedumerit decît ameninţător. Şi s-a dus Vodă spre baltă. Nu s-a oprit, nu s-a aplecat din şale cînd a simţit apa rece urcîndu-i-se pînă la brîu, pînă la umeri, pînă la gură, pînă la frunte, pînă dincolo de frunte...

Şi voi ? Nu-i vedeam nici gura nici ochii, era obosit, îşi ascundea faţa în palme. M-am ridicat şi-am plecat. De asta am plecat, pentru că el nu putea să-mi răspundă, iar eu nu aveam dreptul să-l întreb numai pe el, trebuia să mă întreb şi pe mine deşi nu fusesem acolo. Pe străzi se aprind felinarele. Abia îmi tîrăsc picioarele. Dintr-un gang se iveşte o mogîldeaţă, o babă. Merge în aceeaşi direcţie cu mine. Întoarce capul şi-i văd chipul, nasul ca un cioc de pasăre, gingiile goale : îmi zîmbeşte. Mă uit drept înainte, mă stăpînesc, dar o simt mergînd alături de mine. Grăbesc pasul. Degeaba, căci ştiu că e tot acolo, în stînga mea. În dreapta, e zidul de cărămidă roşie, murdar. Abia mă mai pot stăpîni să n-o iau la fugă. Şi simt nevoia să mă uit la babă, la chipul ei de pasăre. Mi-e frică de zîmbetul ei. Şi totuşi mă opresc. Mă întorc spre zid să urinez, s-o las să treacă. O aud chicotind încetişor. Nu întorc capul. Mă deschei la prohab, închid ochii, dincolo de zid se aud pocnete şi zbîrnîituri, e o fabrică de sifoane. Baba e în spate, ştiu. Nu pot urina. Simt un corp lipindu-se de mine, nu-i corpul unei fiinţe umane, dar e cald şi fîşîie ca mătasea. Mă răsucesc şi-l înlănţui cu braţele. Un cioc îmi atinge obrazul, urechea, e mai rece ca nasul unei femei, dar şi mai neted, aproape catifelat. Strîng în braţe pasărea şi e bine, ciocul ei îmi atinge buzele, aripile se desfac, negre, ocrotitoare, mă acoperă, şi e bine, mă lipesc strîns de corpul primitor şi, parcă în extaz, deschid gura să las să pătrundă ciocul tare şi iscusit, cît mai adînc, cît mai înăuntru...

Nu poţi să termini aşa. Sînt două chestii care se bat cap în cap. Dacă ţii la ultima parte, n-ai decît s-o refaci, s-o scrii din nou separat.

Aşa e. Dar eu ţin şi la prima parte, ţin la amîndouă părţile. Trebuie să spun o dată şi-o dată, să urlu, dacă nu înţelegeţi, că ţin la amîndouă părţile : şi la partea de sus şi la partea de jos, şi la partea din stînga şi la partea din dreapta. La amîndouă. Nu sînt eu de vină că lucrurile sînt făcute din două părţi... Chiar dacă nu merg împreună — şi atunci ce să fac ? — chiar dacă pînă la urmă tot trebuie să mă rup în două, să-mi scot un ochi, să-mi smulg o mînă, un picior, o ureche. Să mă creadă lumea într-o ureche. Dar în care ?

Cele două ciori ciugulesc ca nişte vrăbii frunzele moarte.

Mogoşoaia, mai 1970.

sever iuliu utan

Maramureş

Doi brazi la poarta Izei
împung în cer vecia.
Iar stele mor în ape,
în lacrimi preacurate
sfiinţite de Maria.
Acolo-i România...

M-a zămislit mămuca
în dor şi patimi sacre —
din ochii lui tătuca
ea aduna carate.
Iar cetera-i cînta :
daina, daina, daina.

Pămîntul ăsta reavăn
din care m-am născut,
prea bine nu ştiu încă
puţin mi-a dat sau mult —
pînă veni-va ziua
cînd fi-voi iarăşi lut.

Iar munţii mei mă cheamă
de unde n-am plecat.
Vin din Bogdan de Cuhea,
eu nu m-am strămutat.
Acolo sînt la mine
ca el la Rădăuţi :
unde l-au îngropat.

Chiar Ştefan Sfînt şi Mare
român a-ngenuncheat —
pe lespedea de piatră
în care i-a săpat
în stemă,-n pomenire :
un bour ne-nfricat
ca şi strămoşu-i dac.

23 februarie 1991

Porţi maramureşene

ţăranului Gheorghe Borodi

Porţile cu draniţă din Maramureş
sînt crug luminos în Soare —
tăietură în chip de funie
care înnoadă mileniile toarse prin
istorii la vale.

Prin porţi sporeşte, trăieşte
răsuflarea ţăranilor hodinind cu
neveste —
înţelepţi şi tăcuţi în semeţie :
dintotdeauna ţăranii suie în vecie.

Cînd se varsă-n Tisa plînge Iza
după cerul care lunecă-napoi spre
Bucovina ;
sub acest coviltir pruncii cei buni
ajung tot meşteri de maramureşene
porţi
în care ciopleşc doruri —

Speranţe încă neîmplinite
ca în Balada lui Ciprian Porumbescu.

iunie 1968

Cîntec amar

Celor dragi — Ana Blandiana şi Romulus Rusan

Cîntecul meu se plămădeşte din otava
aerului vineţiu
cosită în vîrful Pietrosului acoperit cu
omăt.
Izvorăşte din mesteacănul alb al
repausului şi tăcerii
singuratic crescut în malul unde mă
aşteaptă luntrea lui Caron.

Iarna ţîşneşte din sclipirea stelelor
cînd de ger crapă pietrele —
şi fierbinte e numai răsuflarea în botul
caprelor negre
dinaintea clipei după care sar peste
hăul dintre stînci.

E sublim sacrificiul îndrăznelii lor,
inedit de fiecare dată...

Chiar dacă fizic curînd n-am să mai fiu
urma poate că îmi va rămîne :
în gîndul nerostit, neizbutit să-l scriu,
într-o brazdă de plug trasă mîine.

Dumnezeu mă va ierta atunci
regăsindu-şi chipul
în boabele din spovedania păcătosului.

februarie 1991

Spovedanie de învins

În miezul soarelui
lesne nu se va ajunge,
mult mai curînd furnica
va ocoli lumea.

Aşa-i şi omul
speră în fericire,
la ziua cînd
substantivele ură şi război
vor deveni relieve arheologice.

De mumia luptei de clasă
nici un muzeu de pe Terra
nu va avea trebuinţă —
pentru că nu vor mai exista
cohorte care să scandeze
cu însemnul puterii în mînă,
cu bita ridicată şi securea la şold :
„NOI MUNCIM NU GÎNDIM !"

Pentru că spun toate acestea
vina mea este mare :
vreau să mor OM cinstit !
Chiar dacă la crepusculul vieţii
nu mai am lacrimi
aduse din izvoarele Izei.

• TRANZIȚIA POLITICĂ ACTUALĂ •

Metamorfoza unui sistem de semnificații

XIX CAPCANA (I)

Este uimitor cît de simple sînt capcanele. Ființa umană dispune de un spirit creator, încorporează în sine infinitul, aduce în lume, vizibil, chipul și asemănarea inconfundabilă a unei Ființe Supreme, a singurului Dumnezeu, dar cade în capcane pe care un animal puțin inteligent, sau un robot dintr-o categorie relativ primitivă, le-ar evita fără dificultăți sau ezitări. Totuși, animalele, de asemenea, își întind unele altora capcane aproape invariabil eficiente și la fel de rudimentare ca acelea cu ajutorul cărora oamenii acționează asupra oamenilor. Este, desigur, nevoie de o specială potrivire între acela care întinde capcana și celălalt, care concede să fie prins în ea. Este vorba de un gen de comunicare și, aproape, de un acord. Dar comunicarea implică echilibru și reciprocitate pe cînd capcanele sînt capcane pentru că așează de o singură parte tot avantajul, lăsînd, de celalată parte, tot dezavantajul, poate chiar anihilarea. De ce se încheie un asemenea act de comunicare ? De ce se acceptă de către unii dintre protagoniști consecințe atît de grave pentru ei înșuși ? Explicația banală este ignoranța și naivitatea celui care cade în cursă ; așa cum am spus însă mai sus capcana are, mereu, în ea, ceva atît de trivial încît victima nu are cum să fie înșelată decît printr-o participare activă a sa la propria-i înșelare. Rămîne o singură posibilitate : cel care înșeală utilizează ceva anume din cel care este înșelat, utilizează un principiu autodestructor, principiul numit cîndva, de Sigmund Freud, instinctul tanatic. Panta pe care omul alunecă în autonegarea tanatică este, simplu și evident, anxietaea.

La Canne, în 216 în. Crist. romanii sufereau — ne amintim — în fața lui Hannibal, cea mai dezastruoasă înfrîngere din istoria lor, pentru că luptau cu o armată deosebit de eficientă, pentru că această armată reușise deja să îi complexeze și să îi angoaseze, și, aparent, pentru că marele Hannibal recurgea la o stratagemă care, cu siguranță, nu era nouă. Respectiva stratagemă avea să facă, în continuare, o carieră neoprită ; ea s-a dovedit atunci, precum aproape mereu, deosebit de productivă. Comandantul cartaginez organizează un front cu un centru situat înapoi și, intenționat, mai slab. Aripile sînt puternice, gata să înainteze — de îndată ce se retrage, tactic, centrul — spre a se închide, încercuind o armată suficient de încrezătoare, înaintînd în zona centrală, atrasă de speranța absurdă a unei victorii ușoare. Coaliția greacă, în războaiele medice, deci cu cîteva sute de ani înainte, proceda la fel, planînd în aripi detașamentele cele mai bune, deci acelea spartane și ateniene (cu excepția Plateei, armata spartană era placată la limita dreaptă, atenienii fiind obligați să accepte poziția, mai puțin onorantă dar egală tactic, din frontul sfîng). Cum a fost posibil ca o armată cu o astfel de experiență, precum armata romană, să cadă într-o capcană atît de banală ? Foarte simplu : a intrat în joc angoasa. Romanii nu au atacat acolo unde și așa cum trebuiau să atace ; au atacat în locul în care se pierdea totul sub raport tactic, obținîndu-se o minimă și foarte trecătoare consolare în planul orgoliului, un minim și trecător avantaj psihic. Temîndu-se să atace flancurile cartagineze puternice, romanii au preferat să se facă a nu ști că merg la moarte dacă îndrăznesc să urmărească forțele adverse din centru, intrate într-o retragere înșelătoare. Avantajul real, chiar și dubitabil, era sacrificat pentru un fals avantaj de moment... Era sacrificată fie și cea mai mică speranță, ca preț al evitării unei confruntări autentice și angoasante. Acesta este tipicul comportament de eșec ; aceasta este secvența fatală anxietate — opțiune inconștientă tanatică. În eseul „Excepțiile" Freud afirma, întrucîtva implicit dar clar, că problema centrală a comportamentului uman constă în a da prioritate avantajelor mai tîrzii, însă durabile și nu celor imediate dar instabile și cu proaste consecințe în timp. Boala psihică sau eșecul istoric nu sînt decît rezultatul opțiunii inverse. Această opțiune inversă este explicația capcanei, a eficienței destructive a înșelăciunilor și trucurilor simple, nu rareori prostești.

A întinde o capcană — sau a o evita — este problema unei gîndiri simple, reducționiste. Este nevoie aici de aritmetică și nu de teorii — matematice sau nematematice complexe. În general politica trebuie văzută din punct de vedere a două modalități diferite ale gîndirii, a două spirite, este preferabil să se spună. Este vorba de spiritul de finețe și de spiritul de geometrie, spre a păstra terminologia lui Blaise Pascal. S-ar putea crede că doar spiritul de finețe ar fi potrivit politicii, implicit diplomației. Acest spirit de finețe a fost propriu interrelațiilor cetăților grecești, acțiunii principatelor unei Italii în plină Renaștere sau diplomației Principatelor Române sub domnii cei mari. În asemenea epoci, funcționează desigur, înșelătorii, rafinamentul extrem al agresivității, dar nu în primul rînd simpla capcană, cu judecată binară pe care aceasta o solicită (să fac sau să nu fac un lucru ?). Spiritul de geometrie funcționează în cazul marilor state. Finețea sălășluiește în relațiile interindividuale, rigiditatea — sau rigoarea — geometrică își află sensul în zona marilor numere (chiar și un segment de dreaptă este un infinit de puncte). Imperiile sînt subiecte ale spiritului de geometrie ; la fel și armatele. Într-o discuție diplomatică frazele au sinuozitate și durată. În fața mulțimilor se aud doar frazele scurte, contînd prin ritm și prin cuprinderea, în puține concepte, a elementelor comune tuturor voințelor întrunite. Politica numerelor mari și, implicit, politica spiritului de geometrie se numește strategie. Există multe feluri de strategie dar conceptul strategiei se află la locul lui în spațiul în care a apărut, și anume în spațiul armelor. Am spus cîndva că superputerile sînt acele puteri care nu au probleme politice — au doar probleme strategice. Se poate înțelege, acum, și de ce : prin dimensiunile ansamblelor implicate marile state și marile structuri de forță nu pot funcționa decît statistic, simplificator, la antipodul finеții. Capcana este simplă pentru că operează în zona anxietății și a instinctului tanatic, ambele nivelante, depersonalizante. Prin comunitatea întru reducționism spațiul capcanei este strategia, așa cum spațiul strategiei este interacțiunea marilor puteri. Să nu uităm însă : dincolo de capcană, neafectat, nu treci decît prin anti-angoasă. Am discutat, desigur, în cele de mai sus despre capcanele vieții publice, politice, istorice. Nu putem uita că în existența privată, intimă chiar, cădem în capcane ca urmare a funcționării — împotriva noastră — a acelorași mecanisme, un brusc reducționism (situațiile fiind neașteptat simplificate, lansat de cel care ne întinde cursa și temerea noastră), spaima că am putea intra într-o dificultate mai mare dacă nu pășim pe calea pe care ne-o oferă cel care ne înșală. Unde se plasează însă capcana ? Simplă în raport cu infinitul de posibilități și de acte ale vieții, capcana complică puțin — numai puțin — o situație strategică, politică, istorică, încă și mai simplă. Desigur, totul trebuie să fie echivoc în jurul unei capcane. Capcana este plasată acolo unde totul pare prea evident. Locul capcanei mai trebuie să întrunească o caracteristică : să fie pregătit prin acțiuni spontane, naturale, în spiritul dorințelor unei populații care trăiește în respectivul spațiu geografic.

Yalta a creat o situație deosebit de simplă. S-a scris enorm despre tot ceea ce s-a convenit acolo. Eu însumi am căutat să analizez cu o vreme în urmă nu doar problema generală a teritoriilor tampon, dar și modul în care, în timp, existența unor astfel de teritorii corodează autoritatea statului care și le atribuie și care, provizoriu, le domină. Toate aceste aspecte sînt importante, dar mai ales devin importante acum. Spre sfîrșitul războiului se relevau însă cu claritate două lucruri : mai întîi aparea neîndoielnic faptul că, în caz de victorie, aliații vor ocupa militar Germania. Decizia ocupației derivă logic din obligația venind din inițiativa roseveltiană a încheierii războiului prin capitularea necondiționată a agresorului. Esențial este că au fost decise zone de ocupație pentru marile puteri. Cele patru principale armate ale coaliției antihitleriste aveau să se afle în contact pe teritoriul german. Aici intervine al doilea element decisiv : intrarea în contact a armatelor nu însemna decît intrarea într-un alt ciclu istoric. Încă înainte de declanșarea ultimului război mondial Bertrand Russel declara că nimeni nu trebuie să se angajeze într-o acțiune militară de distrugere a nazismului dacă nu poate continua această acțiune pînă la anihilarea comunismului. Multă lume gîndea în acest mod. Pe de altă parte Uniunea Sovietică continua să se declare promotoarea revoluției mondiale. Contactul armatelor occidentale cu armata sovietică nu însemna altceva decît constituirea unui front pe care încă nu se trăgea. Aceasta era situația : odată ce sovieticii aveau să instaleze o armată de ocupație în Germania și odată ce între sistemul occidental și cel comunist erau deosebirile care erau, restul, cu privire la destinele Europei, putea fi citit direct din marele tratat despre război al lui Carl Van Clausewitz. Ce stat răsăritean care și-ar fi lansat armatele spre Vest pînă la Elba ar fi acceptat ca lungul său dispozitiv militar să poată fi oricînd tăiat în două printr-un atac lateral, venind dinspre pustă, dinspre Carpați, din Balcani. Lucrurile pot fi văzute și invers. Ce armată occidentală ar fi acceptat să protejeze Europa centrală și de Est, cu riscul de a putea fi oricînd separată de baze printr-un atac venind din Germania răsăriteană. Războiul rece a fost realmente un război. Hărțile Europei au fost hărți militare, strategice, în sensul de a fi fost hotărîte pe principii legate de posibilitatea izbucnirii oricînd, a unui război fierbinte. Din fericire, acel coșmar pare trecut și, poate, pentru totdeauna.

După similare principii de strategie a procedat Germania în aranjamentele stabilite la München, ori în cadrul pactului Ribbentrop-Molotov. Totuși avem motive să ne întrebăm : intervenția teritorială asupra României, în baza ultimului pact, ori aceea determinată la Belvedere, Viena, erau esențiale marelui joc strategic al puterilor acelei vremi ? Va trebui să fim, desigur, prudenți în interpretările noastre. Odată un aranjament stabilit nu înseamnă că el este stabilit — ori lăsat să rămînă — la limita minimă de complexitate. De ce s-ar complica lucrurile intenționat ? Pentru că, denivelîndu-le puțin, se poate acționa mai ușor asupra lor. O Românie intactă ar fi căutat în 1940 și 1941 să se mențină neutră. O Românie neutră, într-un conflict est-vest, este însă un lucru tot atît de imposibil pe cît o Belgie neutră în cadrul unui război franco-german. O Românie căreia i s-au luat teritorii în Est cît și în centru-Nord-Vest este o țară a cărei armată poate fi ușor lansată atît înspre Est cît și înspre Nord-Vest ceea ce s-a și întîmplat. Realitatea cu privire la orice opoziție de nivel continental sau cu privire la orice conflict amplu este următoarea : părțile, de fapt puterile mari, nu au niciodată de ce să stingă complet înfruntările, de ce să soluționeze toate problemele. Invariabil se tinde a se lăsa undeva, eventual a se crea undeva, o oarecare problemă, nu enormă, dar, oricum semnificativă. De ce ? Pentru a se crea un canal mai avantajos — și cunoscut, convenit — de descărcare a tensiunilor, pentru a dirija înspre o zonă strategic preferabilă confruntarea dureroasă, dacă ea va izbucni totuși. Germania a știut bine ce face admițînd să fie aduse de către sovietici grave dezavantaje României, Finlandei și Țărilor Baltice. Aripile frontului antisovietic erau puternic întărite politic. Nici contribuția militară a acestor state nu a fost neglijabilă în război. Dictatul de la Viena avea să motiveze însă invers pe militarii români în acțiunile de după august 1944. În fapt, constatăm că România este o piesă într-un joc strategic, cel puțin din 1940 și pînă în 1989 — cu statutul juridic, asemni celui propriu tuturor statelor estice pînă la dizolvarea, anul acesta, a tratatului de la Varșovia. Polonia și Finlanda au purtat cîte un război de apărare a teritoriului național atunci cînd au fost puse în fața unor ultimatumuri, în acest interval de o jumătate de secol. Noi am luptat, cu îndîrjire și spirit de sacrificiu, însă abia după ce fluxul istoriei începea să dea șanse acțiunii noastre. A fost firesc așa ? Nu a fost ? Nicolae Bălcescu cita testamentul lui Ștefan : „Dacă dușmanul vostru va cere legăminte rușinoase de la voi, atunci mai bine muriți prin sabia lui, decît să fiți privitorii împilării și ticăloșiei țării voastre. Domnul părinților noștri se va îndura de lacrimile slugilor sale și va ridica dintre voi pe cineva carele va așeza iarăși pe urmașii voștrii în voinicia și puterea de mai înainte". Desigur — alte vremi, alți oameni. Politic, este evident că existența în această arie estic și centro-europeană a unor state favorabile Germaniei a stimulat acceptarea de către occidentali a necesității trupelor de ocupație sovietică în Germania, a făcut aberantă ideea unei debarcări anglo-americane în Peninsula Balcanică și, desigur, a justificat, măcar în parte, atitudinile și rațiunea Yaltei.

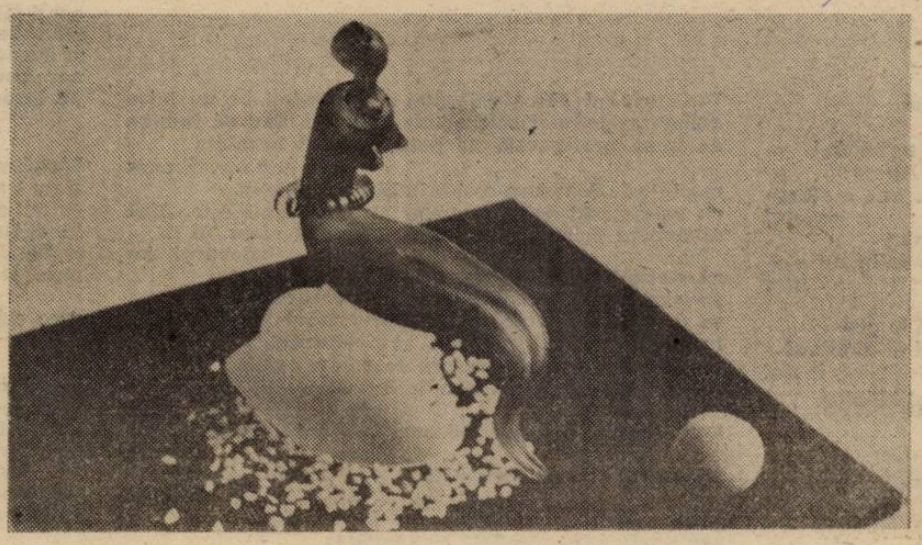

Caius Dragomir

eseu

Celula și Agora

Teama de „invazie", de tăvălugul ce s-ar putea năpusti de la Răsărit, ori de o catastrofă iminentă, s-a mai atenuat. Într-un mod de-a dreptul inexplicabil. Poate că iarna, parcă mai infernală ca oricînd, a fost de vină în privința agravării stării aceleia de spaimă patologică.

Primăvara, însă, n-a ameliorat nici ea prea mult lucrurile. Mai ales după cele întîmplate în seara de 22 aprilie, în Piața Universității. Neputința de-a mai scrie critică literară, de-a mai citi, adică, volume pe care altădată le parcurgeam în viteză, se menține, de neclintit, și se accentuează. Pustiul interior cîștigă teren. N-am cum să mă opun, n-am ce să-i opun. În schimb, probabil printr-un fenomen compensatoriu, alunec tot mai mult spre comentariul evenimențial, în paralel cu un impuls irepresibil spre comunicarea directă. Proza autobiografic-eseistică a căpătat o valoare, de la un timp, ce nu încetează să eclipseze comentariul eseistic literar, ce-și pierde necontenit din importanța de altădată.

Așadar, moartea criticii — în ce mă privește. Nici măcar ce am scris **înainte** de Decembrie 1989 nu izbutește să se materializeze — volumul de eseuri continuă să zacă în editură, din lipsă de „spațiu tipografic". Consolările, venite din toate părțile, ce poartă pecetea aceluiași leit-motiv — „cine mai scrie astăzi în România ?!" — nu reușesc să mă liniștească. Iar articolele de pur comentariu evenimențial nu reușesc să umple vidul pe care îl percep peste tot, înăuntrul și în afara mea. **Înăuntrul,** deoarece venit **din afara** mea. vidul dinaintea lui Decembrie 1989 **era un cimp** înghețat cît vedeai cu ochii. Puteai spera — o speram cu toții, cred — că, străbătîndu-l pînă dincolo de linia orizontului, vei ajunge într-un alt spațiu mai propice. Cu condiția să reziști înghețului și drumului lung, nesfîrșit. Și fiecare rezista cum putea — sau nu rezista. Eram relativ singuri, oricum, firește.

Acum, lucrurile se prezintă mult mai rău. Fiindcă am reușit să atingem, pentur cîteva clipe, cu toții, spațiul acela rîvnit ani de-a rîndul, însorit și primitor. Am fost convinși că, odată ajunși, vom rămîne pentru totdeauna acolo. În scurt timp — și, ceea ce e mai grav — aproape fără să ne dăm seama, el s-a transformat, dintr-o oază, într-un nou infern. Ne-am trezit, dintr-un pustiu glacial, într-un deșert arzător, în care liniștea și imobilitatea din care abia evadasem erau înlocuite cu vacarmul nebuniei dezlănțuite. Nebunia dezlănțuită : furia [illegible] noi care au realizat că au fost furați în cel mai mîrșav mod, furia celor înfricoșați — motivat sau nemotivat — de eventualitatea ducerii pînă la capăt a evoluției amorsate în Decembrie 1989, ambele dominate de determinarea rece și necruțătoare a celor care izbutiseră, prin abilitate și forță, să înșface pîrghiile motrice ale întregului mecanism social, dar care, o vreme încă nesiguri că le pot menține sub comandă, au dus o luptă nemiloasă, epuizînd întregul arsenal, împotriva celor păgubiți și disperați. Nenorocirea noastră este că infernul astfel creat se perpetuează, din pricina sciziunii care se menține neschimbată și că se va perpetua pe un timp nedefinit, atita vreme cît fractura dintre uzurpatori și înșelați va continua să existe. Iar în privința asta, este sigur că o asemenea fractură nu se poate suda niciodată. Cît timp va exista ea, ceea ce ne va domina zilele și nopțile, una după alta, va fi **neodihna.**

Pe fondul acesta, un alt element își accentuează prezența. Singurătatea — singurătatea fiecăruia dintre noi și singurătatea noastră, a tuturor — a căpătat alte dimensiuni, diferite de cele avute înainte. Eram și atunci singuri, **dar ne** simțeam, chiar dacă la **modul mutual,** complice și „ilegal" — **solidari.** „Uniți **prin ură" — s-a spus.** Prin ura ce țintea un singur om, ajuns la rang de simbol. Acum, aceeași ură [illegible] explicații înșirate mai sus. (Unii sînt de acord cu actualii conducători, apărîndu-i cu sau fără fanatism, alții îi contestă, declarîndu-i trădători și incompetenți și propun o alternativă : alții nu sînt de acord cu actualii conducători, îi contestă dar nici nu vor vreo alternativă, sau nu le acceptă pe cele propuse. Peste toți, se întinde umbra oboselii, disperării, zădărniciei ;toate la un loc frînează, opresc din mers și paralizează din start majoritatea intențiilor și eforturilor ce se încearcă, totuși, să se facă în continuare).

Așadar, acum, sîntem singuri de mai multe ori : sîntem singuri în grupuri. Solidaritatea nu funcționează decît limitat, forța ei nu poate să adune laolaltă și să închege decît fracțiuni ale societății. Nici măcar fracționarea pe categorii ori pături sociale nu prea mai este de actualitate : nu atît muncitorii sînt izolați — ca mentalitate — de intelectuali ori studenți, ci muncitorii sînt scindați ei înșiși, după cum intelectualii au suferit cîteva procese, destul de semnificative, de dezbinare. Singurii care par să fi rămas grupați sînt studenții și poate, prin extindere, tinerii în majoritatea lor. **Tinerii :** primii sacrificați dintotdeauna ai războaielor, primii sacrificați ai revoluțiilor, martirizați pentru obstinația în refuzul de-a simți frica. Sacrificați pentru a plăti lașitatea vîrstnicilor, uciși de înșiși lașitatea vîrstnicilor. Neverosimili pînă la sublim în maturitatea lor, lîngă care înțelepciunea tremurîndă, „de-o viață", a părinților nu-și mai poate ascunde micimea și apare în toată mizeria ei.

Așadar, singurătatea copiilor în fața părinților. Copii care și-au renegat părinții, părinții care și-au renegat copiii. Am avut o satisfacție deosebită — revanșardă, sau poate chiar perversă, mi-ar spune unii — cînd pentru coperta numărul 16 al 22-ului, în care se aniversa un an de la înființarea „Golaniei", s-a ales, în redacție, dintre multele fotografii, cea pe care figura panoul cu acel îngrozitor text, pe care nu-l poți citi fără să te întrebi „unde am ajuns ?" :„Părinți, ne-ați vîndut comunismului". Nu poți să nu te întrebi, izbit de adevărul cuprins în întrebare, ce s-a întîmplat cu noi, am înnebunit și dacă da, de ce, totuși ?

Probabil că nebunia, intrarea în anormal, cîștigă teren. Colegi de redacție îmi spuneau că se simt mai în siguranță pe stradă, afară, decît în casă, înăuntru. Din cauza — precizez, totuși, chiar dacă e inutil — a unei virtuale agresiuni, obsedante. Mai e nevoie să spun din partea cui ? Eu însumi am ajuns să fiu obsedat, de luni de zile, de necesitatea de-a avea o armă. O armă de foc, preferabil. Nevoia de ripostă sigură și promptă s-a înstăpînit definitiv în mine, m-a acaparat. Mai ales după agresiunea din Piața Universității, din seara de 22 aprilie. Atunci am realizat disproporția penibilă dintre noi și ei : dintre manifestanții dezarmați, cu mîinile goale, și „trupele speciale ale poliției", dotate cu scuturi, căști și bastoane. Invulnerabili la piatra pe care am aruncat-o, ridicol și jalnic, într-un moment de nebunie, în ei, și capabili să ne împingă ca pe niște obiecte, cu scuturile și să ne rupă oasele, cu bastoanele și bocancii lor. Să ne dea la o parte așa cum măturătorii împing gunoaiele, cu mătura, în rigole. Piatra aceea azvîrlită m-a făcut, cu brutalitate, să realizez mai multe lucruri, știute pînă atunci exclusiv teoretic : disproporția mizerabilă a forțelor, umilința posturii repetate de victime predestinate loviturilor (de un an și ceva, aceiași oameni sînt bătuți, spunea Marian Munteanu), necesitatea ripostei. Așa cum s-a întîmplat la Timișoara, așa cum s-a întîmplat la București în Decembrie 1989. Am înțeles că nu se mai poate așa. Și am mai înțeles ceva, extrem de grav, extrem de periculos și foarte deprimant : prezența progresivă a urii, instalate în raporturile dintre noi, cei din stradă, și guvernanții care, după ce ne aduc la disperare ignorîndu-ne cu cinism întrebările, își trimit zdrahonii să ne snopească în bătaie atunci cînd, într-un elan ultim al desnădejdii, „blocăm circulația" în Piața Universității. Despre mirșăvia gestului de-a ne fi atras în capcană pe noi, detestații reporteri, spunîndu-ne să stăm grupați, pentru a fi, chipurile, ocoliți de șarja brutelor aflate în subordinea lor, pentru ca apoi să le ordone să ne prindă ca într-o menghină — nu o mai calific : se autocalifică. Numai că urmările unor astfel de gesturi pot fi incalculabile, fie și în timp. Ura trezită nu se stinge prea ușor : ajungi să-ți dorești un război civil, ca la Timișoara, în Decembrie 1989, fără să-ți mai pese că Bucureștiul a mai fost „bîrutizat" deja de două ori. Ajungi să nu mai visezi decît **revanșa,** posibilitatea de-a putea **riposta.** Cu orice preț. Și ăsta e un sentiment periculos, la care ministrul de Interne nu știu dacă l-a luat în calcule.

Agora a ajuns, de multă vreme deja, un loc urît în cel mai înalt grad de conducătorii instalați prin furtișag la Putere. Dacă în primăvara anului trecut, înainte de a-și legifera complet statutul de ocîrmuitori, i-au tolerat 52 de zile prezența, mulțumindu-se să deverseze hîrdaie de infamii asupra ei — la un an de la „deschiderea" sa, nu au mai tolerat-o decît vreo patru ore, E adevărat, a existat și atunci o tentativă de lichidare în fașă, printr-un atac în zorii zilei, tipic celor cu conștiința tulbure : de data aceasta, agresiunea s-a produs la o asemenea scară, încît nu puțini au apropiat-o de aceea din noaptea de 21 decembrie 1989, minus blindatele și trasoarele. Fără scăderea, însă, a vinătorii de oameni, care au fost prinși din urmă și bătuți bestial în Piața Rosetti ca și în fața Ambasadei americane. Agora nu mai este permisă, deși ea se încăpățînează să fiinteze. Ea **există :** de cîte ori am trecut, toamna trecută și primăvara aceasta, prin scuarul din fața Arhitecturii, nu s-a întîmplat o dată să nu văd mulțime de oameni adunați în jurul havuzului și discutînd : „Piața există", era ultimul comentariu din film, aparținînd liderului el. **Golania**, spulberată fizic după o campanie furibundă și mîrșavă de calomniere, ființează, continuă să fiinteze : ea s-a transformat într-o Agora, într-un loc în care oamenii se adună, nu ca să-și expună părerile politice în public, deocamdată, ci ca să discute. Să se **întîlnească,** adică, mai întîi, și să **dialogheze.** Să nu se mai simtă singuri, izolați și înfricoșați. E un succes la care recunosc că nu m-am așteptat, nu m-aș fi așteptat după dezastrul din 13 — 15 iunie 1990, și a cărei înfăptuire mi se pare concretizarea unui vis. Al unei utopii.

Dar guvernanților nu le convine aceasta. Principiul lor a fost, de la început, **divide et impera.** Ei știau că n-ar fi putut face față unei unități-monolit a maselor : poți împrăștia cîteva mii de demonstranți, dar cînd numărul lor urcă la o sută de mii sau mai mult, șansele de reușită ale acțiunii scad simțitor. Poți „rezolva" greva unei întreprinderi, lichidînd presiunea unui sindicat, dar e infinit mai greu să înfrunți presiunea cîtorva zeci sau sute, simultan. Faptul că oamenii se adună într-o Piață în care a fost înfruntat, întîia oară după trei decenii și ceva (prima sfidare producîndu-se la 4 noiembrie 1956) sistemul totalitar și aparatul său de represiune ieșit la iveală, nu le poate conveni. Dar atîta vreme cît priza de conștiință a cetățenilor are loc într-un perimetru ce nu perturbă traficul rutier, ei nu au nici un pretext pentru a interveni întru dispersarea ei, deoarece acesta ar fi simptomul îndubitabil al (re) instaurării dictaturii. Agățătoarea fragilă de care încearcă sistematic și înlasabil — dar cu tot mai multă furie — să se prindă este **blocarea** Pieței. Ca și cum pe 21 decembrie, ea nu ar fi fost, și atunci, blocată. Ca și cum pe 21 decembrie forțele de intervenție ale Securității și ale Armatei ar fi apărut din senin exclusiv pentru a reda traficului artera din centrul Capitalei. Adevărul este că, probabil uzurpatorii Puterii se tem de spațiul acela ce a căpătat investitura sacralității. Se tem de el ca de un cronotop malefic : perimetrul acesta, străjuit, de o parte, de Universitate și Arhitectură și de Teatru Național și Intercontinental, de cealaltă, constituind pentru ei — ca și pentru noi, de altfel — un **memento** al imposturii și al trădării. Nu știu cît de permeabil este Ion Iliescu la influențele de ordin mistic, așa că nu-mi pot imagina dacă rarele momente de răgaz politic îi sînt tulburate, în pofida ateismului educațional, de amintirea morților căzuți pe asfaltul a cărei spălare de sînge încă nu se încheiase, a doua zi dimineață, pe cînd el aștepta momentul propice de a-și face apariția „în fața națiunii". Am călcat în sîngele acela amestecat cu noroi, pe care periile rotative ale mașinilor salubrității nu reușeau decît să-l împrăștie mai rău, puțin după ora 8, cînd speranța m-a întors acolo unde, în seara precedentă, văzusem, încă de departe, în timp ce mă apropiam înfrigurat, arzînd sute de lumînițe : luminările ținute de oamenii de pe treptele Naționalului pentru sufletele celor abia omoriți, care mai zăceau probabil în fața sălii Dalles. Nu știu dacă Ion Iliescu crede că morții se întorc, atîta vreme cît nu-și află odihna și își terorizează ucigașii : eu unul, în locul lui, m-aș teme. Sau în orice caz, n-aș fi foarte sigur de invulnerabilitatea și forța mea în această privință, în care nimeni nu a putut da un răspuns care să confere certitudinea și siguranța că poți ucide nepedepsit. Dar conducătorii noștri, constatînd că anestezia în care ne-au cufundat începe să se risipească, au alte griji, de ordin mai pragmatic. Regrupările, pornind de la cele ale simplilor cetățeni într-un spațiu devenit Agora, și sfîrșind cu unirea forțelor de opoziție parlamentare și extraparlamentare, sînt cele ce le dau insomnii. Așa încît să ne împrăștie din Agora și să ne împingă înapoi, la loc, în celulele noastre individuale de beton și cărămidă. Fiecare individ, închis, izolat, menținut în celula sa, separat de ceilalți, de semenii săi : societatea segmentată în milioane de entități apropiate dar cu un infim spațiu între ele, ce le împiedică să fuzioneze. Așa eram și pe vremea predecesorului : retrași în frig și înfometați, îngroziți și frămîntați în cutiuțele noastre glaciale, fiecare în alveola sa. Oamenii au învățat să iasă în stradă și să discute. Să fie împreună. Măcar atît am obținut. Și aceasta, oricît de greu și oricît de mult ar dura, este începutul. Să mai spun a **ce** anume ?

Nicolae Baltă

haiku

În bastonul orbului
și-a făcut cuib
un greiere...

Constantin Abăluță

simon-petru oprea

Poemul

...niciodată nu știu cînd începe dacă începe
sau se sfîrșește vreodată cu adevărat...
Uneori seamănă cu sibilinica bolborosire a sîngelui
la nașterea unei stele albastre de plumb. Alteori
e chiar steaua în flăcări sugerînd calea. Sau o floare
a soarelui
cu nesfîrșita-i rotire însuburată prin pămînt
în numele unei stele obscure din noaptea de la antipod.
Altfel
cu un zar seamănă cu un imens zar roșu
și necîștigător sub dansul căruia se surpă lumea
cazinoul masa verde'e plus al speranței și destinul
însuși
pare o inimă măsluită în palma roșie a lui Möbius.

Unii privind din afară spun că seamănă cu un lotus
galben arzîndu-și cele o mie de aripi. Sau cu lumina
de taină prefigurată de petalele unui heraldic
trandafir. Și aura
ce plutește deasupra ecoului ultimului cuvînt
cu neînțelesul neînțelesurilor ei îi îndreptățește. Alții
dinăuntru privind spun că ar fi însăși viața. Și
adevărul lor
pare atît de viu încît nu mai poate fi cuprins
de-o rostire străină. Cei mai mulți vorbesc însă
ca despre o viziune asupra universului inconfundabil
incomensurabil și irepetabil al visătorului. Și tot ei
se mulțumesc seară de seară doar cu o petală
repede mistuindu-se în adierile somnului. Cît despre
mine
o eleusină sfială mă îndeamnă să tac despre toate
acestea
și inima sigiliu princiar să o pun ecoului acestor
cuvinte :
...niciodată nu știu cînd începe dacă începe
sau se sfîrșește vreodată cu adevărat...

Calea uimirii

Pe lîngă înflorirea migdalului ai trecut
și nu te-ai oprit...
ochii tăi nu i-au zărit lumina
trîmbița mugurilor urechile tale n-au auzit-o
și dovadă e neliniștea inimii care
pare acum o uitată sentință scrisă cu roșii petale
pe înrourata hermetica tablă a ierbii de verde
smaragd

Lîngă curgerea rîului te-ai oprit
și nu l-ai trecut...
chipul nu ți l-a răsfrînt unda lui
limpezimea adîncului apelor sale nu te-a amețit
și dovadă e tulburarea inimii care
pare de atunci o punte peste cascada de fluturi în
zbor
spre celălalt mal unde mai dăinuie liniștea Stelei de
Rouă

În miezul de foc al cuvintelor ai trăit
și nu te-ai mistuit...
buzele tale le-au rotunjit doar vocalele
acordurile efemere ale lyrei auzul ți l-au bucurat
și dovadă e uimirea inimii care
pare în tîrziul clipei ultima arcă sub rosa plutind
pe marea cea mare de spini spre insula albă a uitatei
lumini a luminii...

Menajeria de sticlă

Un moment plastic de o calitate aparte ni s-a relevat recent la galeria „Galateea", unde plasticiana **Eugenia Enescu,** aflată la a 11-a expoziție personală, ne-a oferit o concentrată selecție din creația ultimilor doi ani. Artista este un slujitor statornic al „artelor focului", cărora li s-a dedicat de mulți ani cu rezultate dintre cele mai notabile. Compozițiile sale ceramice sînt deja familiare iubitorilor de frumos, artele decorative avînd în Eugenia Enescu una dintre personalitățile de vază ale agorei noastre artistice. De această dată, plasticiana oferă privitorilor o suită omogenă de compoziții, ce au în centrul lor formele anatomice feminine. De la acest reper fundamental pornind, artista imaginează seria sa de „variațiuni pe aceeași temă", în fond, sculpturi miniaturale și translucide concepute fără un pretext discursiv, fără un „story" care să le justifice desfășurarea și dinamica spațială, dar cu un vădit simț al coerenței ideatice și al armoniei plastice.

Figurinele Eugeniei Enescu n-au nimic din grandilocvența întruchipărilor statuare, deși au o prestanță monumentală indiscutabilă. Numai că artista le situează într-o ambianță a calmului domestic, în care lumina fluidizează formele, le încarcă de o senzualitate parfumată de miresme meridionale. Pigmentată în masă, sticla Eugeniei Enescu capătă, așa cum este ea articulată în spațiu, virtuți plastice neobișnuite, deși atrăgătoare. Pentru că artista recurge la combinațiile de forme, îmbinînd anatomicul cu geometricul. Este creată astfel **o armonie** a efectelor **complementare,** alte cîteva artificii din metal sau alte materiale (pietricele albe, pulberi de lemn, nisipuri) contribuind la sugerarea unui univers particular și cordial.

Artista dovedește un deosebit **instinct al sintezelor formale,** ceea ce îi îngăduie performanțe spectaculoase în planul expresivității. Toată această „faună humaniformă", pe care o etalează artista în compozițiile sale, respiră într-o atmosferă de eleganță a gesturilor și atitudinilor foarte aproape de viziunile estetice ale premodernismului în sculptură. Piesele ce au ca obiect o singură formă se disting prin modelajul bine individualizat și prin senzualitatea volumelor. Artista cunoaște foarte bine secretele desenului și școala care o posedă în materie îi facilitează soluții plastice de o remarcabilă vigoare și expresivitate. Unele dintre ele ne-au evocat opere de referință din marea sculptură europeană a începutului de secol.

Expoziția de la „Galateea" ne-a oferit și o incitantă **addenda plastică** — cîteva panouri pictate, domeniu în care artista se exprimă, probabil, de mai multă vreme, ca un exercițiu de atelier, dar deconspirîndu-l se adevărește a fi mai mult decît o cochetărie stilistică ! Pentru că sînt demonstrate în acest fel funcțiile desenului, importanța covîrșitoare a deslușirii prin cercetare sistematică și atentă a articulațiilor esențiale care compun o viziune plastică autonomă. Este un mod de a se descoperi pe sine al artistului, de a-și preciza individualitatea stilistică, de a opera fertil în cîmpul transfigurării plastice a realității. Eugenia Enescu numește **pictură,** ceea ce ne dezvăluie astăzi în sala de expoziție, dar simplul amănunt că întrebuințează **culoarea** și desfășoară în suprafață o viziune evident sculpturală a unei anatomii(subiect exclusiv), nu este suficient pentru a califica un asemenea demers așa cum îl numește autoarea lui.

Reținem, însă, că astfel de lucrări reprezintă mai mult decît niște crochiuri mai atent finisate ale unor posibile replici în sticlă (căci, un asemenea material cer toate versiunile propuse de artistă), de vreme ce atît culorile întrebuințate, în admirabile treceri și gradații tonale (aidoma luminii prin masa pigmentată a sticlei), cît și formele imaginate/elaborate sugerează fără echivoc o astfel de finalitate. Cele mai multe dintre **pictogramele** expuse se decupează din suprafață, formele au tensiuni interioare ce le anulează planeitatea, vin către noi, se încarcă de irizații luminoase și respiră libere într-un spațiu virtual. Viziunea artistului sticlar este dominantă, chiar și atunci cînd ține doar un penel în mînă.

Corneliu Antim

Independența TVR ?

Discuțiile despre „independența" TVR, a Televiziunii în general, au fost, sînt și vor fi fără de sfîrșit asemeni acelora ce privesc cvadratura cercului sau sexul îngerilor. Chiar și așa ce-i aceea **independență** la Televiziune ?

Singura independență reală este aceea deja practicată de ani de zile, de decenii chiar de către această instituție ce-și cultivă cu grijă tradițiile, datinile și îndărătniciile anume, cu licența de rigoare, independența față de realitate.

Astfel, pe micul ecran a apărut, uiteașa, un fost vice-președinte al PSM care își anunță demisia și nemulțumirea față de felul în care au decurs lucrările Conferinței-Congres al respectivului partid. Demisii din astea, permutări, reorganizări au loc mai în fiecare săptămînă la cîte un partid, chiar și la cel de guvernămînt însă TVR nu se înghesuie să le dea pe post la o oră de maximă audiență. De ce o fi avut acest privilegiu respectivul om politic ? Pentru a deschide poarta TVR domnului Ilie Verdeț care, în mod civilizat și democratic, are dreptul la o replică, la o precizare. Și uite așa Ilie Verdeț se va adresa națiunii ceea ce, să recunoaștem, va fi o performanță. De la situația de a fi în afara legii la momentul în care se va adresa poporului prin intermediul TVR nu este un drum ușor, dar se vede că nici lung. Să nu fie aceasta o probă a independenței TVR ?

Ziarul **România liberă** atrage atenția asupra unor pericole reale privind îmbolnăvirea populației din România cu tuberculoză bovină. Procentele creșterii îmbolnăvirilor nici nu interesează, deoarece tuberculoză este o boală **molipsitoare** iar sursa de îmbolnăvire este incontrolabilă, deocamdată. Cu toate acestea, doamna Gabriela Neagu găsește de cuviință să comenteze în stilul caracteristic intervenția unui oficial în această problemă, comentariu care se voia o recomandare de autoritate dată autorității. Dar cînd autoritatea în cauză nu lămurește problema, ci doar o minimalizează, lăsîndu-ne pe noi, cei care, prin mila Domnului, putem să ne îmbolnăvim sau nu, să credem că totul nu e decît o problemă de statistică și politică veterinară și nu de sănătate a unui popor prea expus și prea încercat de nenorocirile veacului, comentariul doamnei Gabriela Neagu poate deveni un fapt de complicitate la independența față de realitate.

Mai trebuie adăugat la aceste două exemple un al treilea care, dacă nu ar fi legat de o tragedie națională, ar fi un subiect comic. Este vorba de programarea intervenției domnului președinte al României în care erau apreciate ca extrem de favorabile ploile din Moldova, după atîta amar de secetă, în vreme ce Moldova era lovită de inundații catastrofale, în momentul în care se știa foarte bine și clar că este vorba de zeci de morți și dispăruți din cauza amintitelor ploi. Să nu fie aceasta o dovadă clară a independenței TVR față de realitatea României ?

Eugen Uricaru

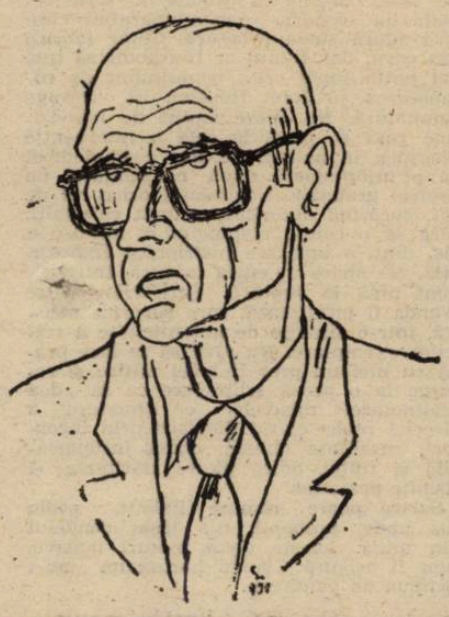

SILVAN IONESCU – 82 de ani

Din urbea distinsă a vajnicului „spirit republican", din creuzetul băşcălios din care clocotele retorice ale conului Leonida au azvîrlit aiurea şi mai ales spre Bucureşti generaţii şi generaţii de prinţi ai patimii şi rîsu'plînsului şi-ai spiritului critic, din Ploescii începutului de veac (1909) a pornit spre inima noastră pasul bine temperat al distinsului caricaturist Silvan Ionescu, cel care, cu discreţie şi delicateţe, lasă mărturia desenată a unor epoci, a unui spirit, a unui veac. La împlinirea celor 82 de ani, îi urăm cu tot dragul „La mulţi ani !"

cartea străină

„MEMORIILE“ LUI ZINOVIEV (I)

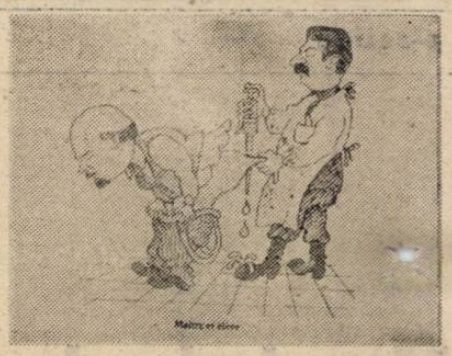

Adversar al lui Gorbaciov — una din puținele personalități ale exilului și emigrației ruse care n-au înghițit gălușca transparentă a perestroikăi —, Alexandr Zinoviev se dovedește, în ale sale **Confesiuni de om în plus**, mai... transparent decît Papa (pseudo-) reformei sovietice. Intransigent, necruțător fără a cădea vreo clipă în patetism, sentimental doar în măsura în care nu alunecă în melodrame cu mesteceni albi, autorul **Katastroikăi** și al **Înălțimilor găunoase**, pentru a numi doar două titluri de referință, este un polemist lucid, ironic și extrem de savuros. (Cititorii acestei rubrici își reamintesc, desigur, veritabila simfonie anală pe care i-a dedicat-o restructurării în prima din cele două lucrări menționate, carte în marginea căreia am avut și eu bucuria de a face unele consemnări.) Teoreticianul lui **homo sovieticus** nu-și face, nici de astă dată, iluzii. Comunismul rămîne comunism, indiferent cine îl pune în practică, fie el Lenin, Stalin, Hrușciov, Brejnev, Andropov ori Mișa G. Nu se poate acredita nici „socialismul cu față umană“, nici „comunismul de avangardă“, nici cine știe ce altă variațiune pe tema acestei falimentare utopii în chip de soluție mesianică pentru veacul ultim al acestui mileniu. De aceea, scriindu-și „memoriile“, Zinoviev nu încetează să polemizeze cu comunismul, în speță cu forma sa cea mai persistentă din punct de vedere istoric (citește : „cantitativ“), comunismul sovietic.

De altfel, însuși autorul ne avertizează de la bun început că, primind oferta editorului (Olivier Orban) de a-și redacta amintirile cu iz autobiografic, a omis să consemneze tocmai detaliile, reducîndu-și existența la o variantă schematică a celor trăite. Lucru perfect explicabil, de altminteri, căci, într-un imperiu al superplanificării (de la producția de brînză a unicei capre din colhoz la numărul de tancuri din Manciuria) și al birocrației schematizante, orișice biografie nu poate semăna, logic, decît cu un formular cu rubricație proliferantă. A-ți scrie „memoriile“ înseamnă, prin urmare, a-l completa pas cu pas, neabătut. Pentru exemplificare, iată cum arată schema unuia din capitolele cărții, voit asemănătoare în ansamblul ei cu un dosar de cadre (mai bine zis, cu parodia sa neiertătoare) : **bunicii, casa lor, mama tata, frații, copilăria** etc.

În labirintul acestor rubrici și rubricuțe, insul devine un personaj picaresc căzut victimă unui superbirocrat cu antene extrem de lungi, gata să detecteze fiece „omisiune“.

A te scrie și a transgresa condiția celui care completează docil interminabilul formular devine un pariu nu atît literar cît biologic, a cărui lege o face instinctul de conservare. A supraviețui în chip de om asediului birocratic — ce performanță !

În cazul lui Zinoviev, acest triumf se completează cu limpedea și amara (auto) ironie a unui om pe care disperarea n-a reușit să-l facă să renunțe la luciditate. Povestea vieții sale se confundă, practic, cu istoria apocrifă a Uniunii Sovietice și cel care o (le) narează nu face nici un efort de înfrumusețare. El refuză chirurgia estetică atît în privința lui cît și în cea a țării sale. (Cum de nu o fi ajuns la concluzia că **dulce ca mierea e glonțul patriei ?** Mare mister !) Pentru un observator superficial, această atitudine ar aduce cu un soi de masochism, însă eu înclin să cred că este vorba de un program estetic și moral, conturat din ce în ce mai clar odată ce bornele sale succesive sînt atinse în ani : **Înălțimile găunoase** (1976), **Viitorul strălucitor** (1979), **Însemnările unui paznic de noapte**, **Anticamera paradisului**, **Fără iluzii** (toate trei în 1979), **Noi și Occidentul**, **Comunismul ca realitate** (ambele în 1981), **Homo sovieticus** și **Casa galbenă** (în 1982), **Nici libertate, nici egalitate, nici fraternitate** (1983), **Evanghelia pentru Ivan** și **Eroul tinereții noastre** (în 1984), **Pe drumul Golgotei** (1986), **Para bellum** și **Gorbaciovismul** (în 1987), **Casa mea, exilul meu** (1988), **Katastroika** (1990). Și, mai ales, **A trăi! (Vivre !)**, volum din 1989 pe care, de asemenea, îmi propun să vi-l prezint într-un număr viitor al revistei „Luceafărul“. Am consemnat integral bibliografia *) lui Alexandr Zinoviev (la care se adaugă și eseul din 1989, **Cehovul meu**) pentru că titlurile volumelor publicate de el în limba franceză sînt, cred, revelatoare în sine. Rareori am mai încercat această copleșitoare senzație de forță a unei opere contemporane, atît de radicală în motivația și în realizarea sa, în fața unui discurs de o coerență ce realmente complexează prin superbia morală cu care desfide tot și orice. (Mă întreb cum ar fi reacționat tinerii Franței dacă textele lui Zinoviev s-ar fi tipărit, prin cine știe ce hazard istoric, înainte de mai '68...).

...Că bietul om e sub vremi, asta o știm de atîta amar de timp. (La asta se adaugă și propriul nostru experiment comunist de inspirație sovietică, dar, **nota bene**, de coloratură balcanică). Scriind despre vremurile sovietice, Zinoviev ispășește păcatul colectiv căruia nu i s-a putut abstrage, condiționat fiind de datul istoric. Excepțională sau nu, biografia sa denotă, cu certitudine, o forță exponențială ce nu poate și nu trebuie a fi ignorată. De ce anume, vom încerca să vedem în numărul viitor, cînd feliile de viață, cu sau fără detalii picante, vă vor vorbi, cred, de la sine **(va urma)**.

Dan-Silviu Boerescu

*) Este evident vorba de bibliografia literară a lui Alexandr Zinoviev. Eminent logician, el a publicat lucrări de certă notorietate în acest domeniu, majoritatea traduse în limbile de circulație internațională : **Probleme filosofice ale logicii multivalente**, **Logica enunțurilor și a teoriei deductive**, **Teoria deducției logice**, **Fundamentele teoriei logice ale cunoașterii științifice**, **Logica științei**, **Fizica logică** etc.

vieți neparalele

Mărturii despre Sartre

Nici un autor din secolul nostru n-a stîrnit în jurul său atîtea reacții contradictorii ca Jean Paul Sartre. A fost adorat și urît, a adunat mereu alți discipoli, pierzîndu-și pe rînd vechii prieteni care i-au devenit adversari, cum s-a întîmplat cu Camus și Merleau-Pointy. A avut o enormă influență intelectuală (lumea spunea cîndva că este al patrulea mare partid de stînga din Franța), spre a furniza către sfîrșitul vieții materie comică presei (ziarele îl înfățișau ținînd discursuri atițătoare greviștilor, cocoțat pe un butoi, la uzinele Billancourt). A cunoscut gloria, permițîndu-și chiar răsfățul cu ea, refuzînd premiul Nobel. Azi pare multora sortit să intre într-o rapidă uitare și aceștia nu pierd prilejul să scuipe mormîntul celui care a întemeiat faimoasa revistă **Les temps modernes** ori de cîte ori pomenesc numele filozofului, romancierului, dramaturgului și eseistului, dar mai ales al intelectualului „angajat“. Despre Sartre circulă numeroase formule definitorii inspirate : Andiberti l-a numit, „un paznic de noapte pe toate fronturile inteligenței“. Poziția luată de el în anii războiului algerian i-a smuls lui Mauriac exclamația : „Ce nebunie !“ Fiindcă atunci cînd e vorba de Sartre, nu se poate spune : „ce prostie !“. Cel mai bine și succint a știut să-l caracterizeze De Gaulle, cînd a interzis poliției să intervină împotriva scriitorului, deși el făcea totul să o provoace, și generalul a motivat astfel hotărîrea : „Nu poate fi arestat Voltaire !“.

Pentru naivii, grăbiți să-și închipuie că, „gata, cu Sartre s-a terminat“, aniversarea, anul trecut, a unui deceniu de la moartea lui, a fost o grea lovitură. Au venit să-i pună vîrf pe lîngă numeroasele lucrări apărute în Franța, cele două volume din **Les Temps Modernes**, numerele 531—533, veritabile „cărămizi“ editoriale, numărînd împreună 1 433 de pagini. Se intitulează **Temoins de Sartre** și string mărturii asupra ilustrului dispărut din partea persoanelor care i-au fost foarte apropiate, cite mai trăiesc ca, Jean Cau, fostul lui secretar sau Jeannette Colombel, devotata sa susținătoare în activitatea stingistă. Ori alții, veniți în contact cu el cînd colabora la **L'Express**, Françoise Giroud și Jean Daniel. Ne sînt oferite pasionantele convorbiri avute de Bernard Dort cu Sartre, privitor la teatru și rămase într-o mare măsură confidențiale. Michele Contat istorisește avatarurile filmului autobiografic, pe care Alexandre Astruc și el l-au realizat despre scriitor și filozof în 1967. Figurează printre „martori“ și Benny Levy, căruia Sartre, cînd ajunsese foarte diminuat, i-a acordat o nemăsurată încredere, spre supărarea Simonei de Beauvoir. Nu lipsesc, bineînțeles, discipolii sartrieni recunoscuți, ca Françoise Jeanson și J. P. Pontalis, dar nici spiritele foarte critice la adresa magistrului, de tipul François George. E o adevărată mărturie, făcută în deplină libertate a conștiinței, fără nimic convențional, numai așa cum ar fi acceptat-o apărătorul autenticității și ne avertizează din capul locului întimul și actualul director al revistei, Claude Lanzmann. (El a realizat cutremurătorul film **Soah**). Cu concursul romancierei Claire Etcherelli și a lui Michel Kail, care supune și unei pătrunzătoare analize **Critica sartriană a materialismului**, și urmărește cum l-a citit filozoful pe Descartes, aceste contribuții prețioase și spontane au fost orchestrate în jurul citorva citate extrase din opera dispărutului. Ele se referă la ginditor, la judecățile prezente asupra ideilor sale, la interesul pe care l-a arătat el psihanalizei, la intelectual, la influența jucată de persoana lui printre contemporani, și la imaginea lăsată de om în memoria lor. Trimiterile sînt, în majoritate, foarte inteligent alese și adesea tulburătoare, cum e fraza despre posteritate : „Se intră în moarte ca într-o moară.“ Un „document“ excepțional, numărînd 241 de pagini, încheie sumarul cu scrisorile pe care Sartre i le-a trimis Wandei, o prietenă apropiată, cînd a vizitat Grecia, în 1937, și Jacques-Laurent Bost a încredințat revistei publicarea lor, înaintea recentului său deces.

E imposibil aici de menționat măcar toate mărturiile. Asupra unora, constituite din studii docte filozofice și alcătuind materia primului volum, îmi și lipsește competența să mă pronunț. Alături de François George, Jean Pierre Faye, Jakob Rogozinski, Robert Misrachi, Jean Toussaint Desconti, André Gorz, Olivier și Myriam Revault, d'Allones, Elisabeth Roudinesco, descopăr cu plăcere numele prietenului meu Nicolas Tertulian, sub un text care examinează sagace ezitările lui Sartre între Heidegger și Marx, autorul mult discutatelor **L'Etre et le Néant** și **Critique de la raison dialectique** încercînd, nu fără serioase dificultăți să stea pe două scaune așezate la o distanță apreciabilă. Sînt multe de reținut din această primă și vastă secțiune a mărturiilor, în primul rînd, spiritul lor critic ascuțit, foarte atent la nuanțe, dar și riguros, acolo unde se impun separațiile nete.

Mai pasionante pentru profani sînt, firește, efectele practice pe care Sartre a înțeles să le dea gîndirii sale, cu alte cuvinte „angajarea“ lui politică. Și aici a evitat orice derapaj în hagiografie. Nu i se iartă lui Sartre nici una din afirmațiile sale teribile : „Un anticomunist e un ciine“ ; „Un regim revoluționar trebuie să se descotorosească de un anume număr de inși care-l amenință și nu văd alt mijloc decît moartea. Se poate ieși totdeauna din închisoare. La revoluția din 1793, revoluționarii n-au omorît, probabil destul“ ; „În U.R.S.S. libertatea de critică e totală“ : „La începutul revoluției anticolonialiste, trebuie să tragi ; omorînd un european, înseamnă a da două lovituri cu o singură piatră, a suprima în același timp un opresor și un oprimat : rămîn un om mort și un om liber“ ; „Purtat de către istorie, partidul comunist dă dovadă de o extraordinară inteligență obiectivă ; se întîmplă rar ca să se înșele“ ; „Castro este pentru mine un om admirabil, unul dintre puținii oameni pentru care nutresc un sentiment de respect. Ceea ce trebuie făcut e de a arăta prostia celor care-l atacă.“

Dar asumarea cuvintelor compromițătoare sînt reașezate în contextul lor istoric, cu precizările aduse de Sartre atunci cînd le-a rostit. Nici un burete nu poate șterge și pozițiile foarte critice pe care n-a ezitat să le ia intelectualul angajat, față de politica Uniunii Sovietice și a partidelor comuniste. Sartre a denunțat intervenția tancurilor rusești la Budapesta ca „un act de agresiune și de război“. Tot el scrisese „Doctrina marxistă se usucă în picioare ; lipsită de controverse interne, ea s-a degradat într-un determinism stupid“. Și, „politica dusă de comunismul stalinist e incompatibilă cu exercițiul cinstit al meseriei scriitoricești“. După ce a împărtășit eșecurile **Stingii Proletare** și s-a lăsat înrolat printre „maoiști“, același Sartre s-a dus să discute cu dizidenții ruși, Pliutch, Bukovski, Maximov, Amalric și a ajuns susținătorul lor. Mereu a căutat un revoluționarism care să poată accede la o veritabilă eliberare a omului de opresiunea socială, în titoism și consiliile muncitorești maghiare, sub steagul F.N.L.-ului algerian și castrismului. De fiecare dată a trăit o nouă jalnică deziluzie. E clar că n-a făcut astfel de demersuri din oportunism, fiindcă a ales aproape întotdeauna cauza celor mai slabi și supuși atacului generalizat. A avut însă și păcătosul orgoliu intelectual, să refuze de a recunoaște că a fost adeseori orb. Poate că și de aceea soarta i-a rezervat pedeapsa finală oribilă să ajungă efectiv astfel. Oricum, examinînd lucrurile îndeaproape, trebuie să accepți teza lui Michele-Antoine Burnier, expusă cu brio : **„Nu poți fi sartrian, nu poți fi antisartrian.“**

Mărturiile, care ni se oferă, au meritul să ne ajute a constata cum omul acesta cu atîtea înzestrări a izbutit să se făurească necontenit pe sine, conform unui proiect imaginar, ilustrînd exemplar teza existențialistă asupra libertății individului „aruncat în lume“ : Sartre, neispitit de istorie, lungă vreme, lunecînd fără interes printre marile evenimente ale epocii, ascensiunea fascismului, procesele staliniste, războiul din Spania, dezastrul Franței, cum arată Jean-François Sirinelli. Scriind o piesă contra regimului de la Vichy **(Les Mouches)** dar acceptînd să fie jucată sub Ocupație, cu avizul favorabil al comandaturii germane. Încercînd să recupereze apoi apatia inițială, printr-un activism politic fără odihnă. Propunîndu-și din copilărie, cum a mărturisit în **Les Mots** să ajungă autor de cărți și devenind acea „stranie mașină textuală“ (Alain Buisine). Împrumutînd deliberat procedeele teatrului bulevardier, ca să facă accesibile prin ele piese existențialiste, metafizice, ca **Huis Clos** sau **Les Mains Sales** (Pascal Ayoun Ingrid Galster). Omul cu fizicul dizgrațios (Celine îl numise necruțător : „agitatul din borcan“) navigînd printre adoratoare exercitîndu-și opera de seducție asupra mai multora simultan. Sartre luînd cuvîntul la meetinguri, voiajînd, neinterzicîndu-și nici o plăcere, primind drepturi de autor însemnate și apucîndu-se imediat să semneze cecuri pentru cunoscuții aflați în dificultăți materiale. Îl descoperim de asemenea veșnic dator fiindcă a uitat cînd să achite impozitul pe venit, dispus ca urmare să scrie repede un scenariu cinematografic care să-i aducă suma necesară. Chiar fabrică așa ceva, dar filmul ar fi trebuit să țină cel puțin șapte ore-; nemulțumit de colaborarea cu John Houston își retrage semnătura. Ne apare ispitit de televiziune gata să pună la calé o intervenție energică în actualitate dar e împiedicat să o înfăptuiască după ce schițase un proiect grandios. Negîndu-și orice rol de șef, cucerind autoritate asupra celorlalți, fără să o caute, respingînd-o, luînd-o în rîs, dintr-o aplecare histrionică irepresibilă. Ne apare în egală măsură, intransigent pînă la ruptură. Scrisorile către Wanda îl înfățișează, spre surpriza noastră, într-o situație de autenticitate a trăirilor exemplare. Nu vrea să se lase pradă cu nici un preț Heladei mitice și recurge la o proză șclipitoare ca să dea destinatarei misivelor o descriere a Greciei reale, care-i displace prin inconfort, ruralitate obtuză, climă insuportabilă și ruine, adică pietre sfărîmate și risipite peste tot.

Sartre poate rămîne liniștit, acolo sus unde, probabil, n-a lăsat condeiul din mînă. Aceste două tomuri masive, cum îl asigură Claude Lanzmann nu-i compun un pantheon.

Ov. S.Crohmălniceanu

DYLAN THOMAS

Swansea, Ţara Galilor unde de ceaţă amestecate cu urlet de pescăruş, cu mugetul mării metalizate, cu flux şi reflux, cu bărci împotmolite la mal, în mîzga ce o lasă marea în urmă.

Stînci şi cuiburi de păsări sălbăticite, mituri străvechi coborîte din munţii golaşi spre apele golfului în jurul căruia se strînge un oraş şi nu unul oarecare ci un oraş de poet, poate cel mai mare pe care l-a dat Ţara Galilor poeziei universale Dylan Thomas.

Pe una din străzile ce coboară abrupt spre mare s-a născut în 1914 poetul. De la ferestre se vede întinderea obsesivă de ape.

Se mai vede şi un felinar stingher şi Casa bărcii ce se leagă înconjurată din toate părţile de mare. Un simbol şi o realitate. În mijlocul mării o casă pe piloane şi în ea o barcă care se lansează rapid la apă în caz de naufragiu pentru a se cîştiga timp şi viaţă.

Timp, viaţă, moarte, iată temele obsesive ale marii poezii. Dylan Thomas nu face excepţie. Înscriindu-se în cea mai bună tradiţie postromantică el e diametral opus lui Yeates sau Eliot, dar îi are alături de un John Done, William Bleake sau Hopkins prin sacrul şi celebrarea creaţiunii divine.

18 POEME (1935), DOUĂZECI ŞI CINCI DE POEME (1936), HARTA IUBIRII (poezii şi proză poetică, 1939), PORTRETUL ARTISTULUI CA TÎNĂR CÎINE (nuvele 1940), LA UMBRA PĂDURII DE LAPTE (piesă radiofonică), o existenţă itinerantă, a ţinut numeroase recitaluri de poezie în Europa dar mai ales în America şi o moarte prematură la numai 39 de ani. Şi în urma lui şi înaintea lui Poezia.

Almanahul timpului

Almanahul timpului spînzură în creier ;
Anotimpurile-s numărate după soarele de aici,
Anii iernii se mişcă în peştera omului ;
Diagrama lor se măsoară odată cu scrierea
Paginii suferinţelor sale cu creionul roşu al uterului.

Calendarul vîrstei spînzură în inimă
Gîndul iubitei rupe foaia trăită
Măsura timpului prelungită în coapsa ei
De către tinereţe şi de vîrstă, moartea şi gîndul
îmbătrînind laolaltă zi şi noapte.

Cuvîntul timp înscris în capitolele oaselor
Sămînţa timpului adăpostul în pîntece şi-l sapă :
Grăunţele vieţii trebuie să clocotească sub soare,
Silabele să fie rostite şi iar rostite :
Cine va stăpîni omul, timpul ?

Întinşi pe nisipul ţării

Noi întinşi pe plajă, cu ochii aţintiţi pe galbenul
Mormînt al mării, rîdem de cei ce batjocoresc
De cei ce urmează riurile roşii şi golesc
Alcovul de cuvinte din urma greierilor
Fiindcă în acest palid mormînt al nisipului şi al mării
Un dor de culoare se tînguie în vîntul
Ce şi el e mormînt şi vesel e aidoma gropii şi mării.
Adormit pe cîte o mînă
...erne lunare, valul silenţios
Linge canalele încremenite, stăpînul valului secat
Răstignit între pustie şi învolburarea mării
El ne-ar vindeca de toate relele apei
Cu un calm monocolor ;
Muzica dumnezeiască de peste nisipuri
Seamănă cu seminţele ce se grăbesc
S-ascundă munţii de aur şi creaţiile
Acestui mormînt vesel al mării.
Goliciunea noastră suprem legămînt
Cu ochii aţintiţi pe galben
Dorindu-ne ca vîntul să îndepărteze
Straturile malului şi să înece stînca roşie ;
Dar dorinţele noastre nu mai cresc
Şi nici nu putem opri înaintarea stîncii ?
Stăm întinşi cu ochii aţintiţi pe galben
Pînă ce vremea de aur
Se sparge, o, sîngele sufletului meu, plesneşte ca o inimă sau un deal.

Şi moartea nu va fi stăpînă

Şi moartea nu va fi stăpînă
Morţii despuiaţi se vor uni
Cu omul din furtună şi cu luna apusă
Cînd oasele lor se vor fi curăţit şi se vor fi trecut
Vor avea în loc de mîini şi de picioare stele ;
Deşi nebuni vor fi întregi la minte
Deşi scufundaţi în adîncurile mării se vor ridica din nou
Deşi iubiţii se vor pierde iubirea va rămîne
Şi moartea nu va fi stăpînă.

Şi moartea nu va fi stăpînă.
Sub întortocheatele cărări ale mării
Unde zac de mult ei nu vor pieri în risipirea chinului
Rupţi pe roată cînd sinusurile plesnesc
Una cu spiţele ei, totuşi nu se frîng ;
Credinţa din palmele lor despica-se-va în două
Necazurile unicornului vor fi şi ale lor ;
Tăia-se-vor mîini şi picioare dar ei vor rămîne întregi
Şi moartea nu va fi stăpînă.

Şi moartea nu va fi stăpînă
Pescăruşii nu le vor mai cînta la ureche
Iar valurile nu se vor mai sparge cu zgomot la mal
Acolo unde o floare a răsărit o alta nu-i va lua locul
Cu capul în bătaia ploii ;
Deşi sînt nebuni şi mai morţi decît unghiile lor
Capete, personaje bat tamtamul printre margarete
Izbucnesc în soare pînă cînd soarele apune
Şi moartea nu va fi stăpînă.

Poem în octombrie

Al treizecilea an spre ceruri
Mi se trezeşte în auz din portul şi pădurea învecinată
Şi ţărmul cu bîtlani şi midii
În sutane de preoţi
Salută dimineaţa
Cu ape ce se roagă şi chemări ale pescăruşilor şi ale stăncuţelor
Cu izbiturile bărcilor cu pînze la zidul plin de năvoade
Eu însumi călător
În acea clipă
În oraşul adormit îmi ascult paşii

Ziua mea de naştere a început cu păsările
De apă cu copacii înaripaţi ce-mi zburau numele
Pe deasupra fermelor şi a cailor albi
Şi m-am ridicat
În toamna ploioasă
Şi am pornit-o la drum sub ploaia tuturor zilelor mele
Mareea înaltă şi bîtlanul s-au scufundat cînd drumul meu
A trecut dincolo de hotare
Şi porţile
Oraşului s-au închis pe cînd oraşul se deştepta.

Prezentare şi traducere de
Liliana Ursu

Urmare din pag. a 16-a

TERAPIE DE GRUP

— Nu vreau să desconsider suferinţa ta, spuse Laura, înfrînîndu-şi un zîmbet, dar tabloul zugrăvit de tine este destul de amuzant.

Lance încuviinţă.

— Se prea poate. Totuşi, s-a întîmplat de prea puţin timp pentru ca eu să găsesc ceva de rîs în asta. Oricum, tot ceea ce-mi doresc este ca ea, Cathy, să se întoarcă.

— Ai mai avut întîlniri cu alte femei de cînd Cathy te-a părăsit ? întrebă Arnold.

— Nu tocmai întîlniri, spuse Lance.

— Te-ai culcat cu vreuna ? punctă Jackie.

— Hm, începu Lance, prima oară am fost violat de administratorul imobilului în care locuieşte o prietenă de-a mea, poliţistă.

— Administratorul era femeie sau bărbat ? întrebă Laura.

— Femeie, sigur, femeie.

— Dar cum a reuşit o femeie să te violeze ?

— În primul rînd, femeia asta întîmplător cîntăreşte cam 120 kg şi, apoi, în acel moment eram legat de patul poliţistei.

— Ştii ceva, puştiulică ? îi aruncă Jackie. Cred că poveştile tale or să-mi placă mai mult decît episoadele din serialul meu favorit de la televiziune...

moda, altfel

Jocuri vinovate (III)

Qui va à la chasse perd sa place (Doamne, ajută-ne !)

Considerăm că vînătoarea a apărut odată cu omul, pentru că din primele clipe ale existenţei sale el a trebuit să lupte cu duşmani teribili. Basoreliefurile egiptene şi obiectele găsite în morminte ne oferă date despre vînătoarea de la malurile Nilului (zeu între ape), mai ales gazele, capre şi boi sălbatici. Vînătorii din vechime erau mai mult pînditori decît **veneur**, foloseau laţul, săgeata, mîinile şi nu altă armă. Pentru păsările foloseau un obiect asemănător bumerangului australian, o poezie inegalată încă a minţii omeneşti.

Pentru asirieni vînătoarea a fost o modă socială, o modă a înaltei societăţi, pe care au imortalizat-o în sculpturi în piatră — VÎNĂTORI REGALE — de fiare sălbatice, mai ales leul atacat de arcul de război sau de pumnal. Sculpturile nu redau numai actul vînătorii, ci transmit simbolul bărbăţiei, al curajului şi al onestităţii în orice întrutare. Pe vremuri era la modă a fi cinstit !

Şi de la simbol la bărbăţie, vînătoarea ca **sport-modă** sau ca **modă-sport,** trecută prin istoria popoarelor lumii, a tot crescut, ca „mustul care fierbe", şi-a depăşit limitele de **necesitate,** fie ea reală, sportivă, mondenă, a devenit mijloc de tulburare a mediului înconjurător, a determinat, printre altele, apariţia ecologiştilor şi a celor conştienţi că lumea trebuie lăsată să trăiască după legile ei secrete şi de nedepăşit. Şi a apărut permisul de vînătoare. Şi, deci, şi prin urmare, şi de aceea o nouă împărţire a lumii. Ca **curiozitate** au apărut **braconierii** şi **oficialii** destinului. Şi cumplit se supără cei de pe locul doi, sportivii, pe cei de pe locul întîi — înfometaţii, la început, şi în cele din urmă — hoţii !

Nu toţi împăraţii au fost hoţi, unii n-au fost nici măcar vînători. Istoria confirmă cazuri de conducători de state care şi-au satisfăcut pofta de actul vînătorii în biblioteci. Pe aceştia, adevăraţii vînători îi consideră onanişti. De fapt, nu e singurul domeniu în care relaţia cu cartea, cu intelectualul, e considerată onanism. Pînă şi cuvintele au ţinut la MODĂ — **service d'honneur.**

Napoleon I organiza vînători din obligaţii împărăteşti. El n-a rămas celebru ca vînător dar maestrul lui de vînătoare, M. Reverdy, zis „La Trace", angajat în 1803, născut în 1785, ca fiu al unui demnitar vînătoresc al lui Ludovic al XVI, a devenit şi maestru de vînătotare al lui Napoleon al III-lea, care, fără să fie vînător pasional ori pasionat, cheltuia sume imense pe spectacolele vînătorii, de dragul modei. voia să fie şi el „la şicul elegant".

Vînătoarea, nobleţe a întîlnirii omului cu natura, a devenit, din motive clare, apanajul puterii. Deci aici pînă la prostul gust, pînă la vulgaritate, n-a fost nici măcar un pas. Cum ajunge cineva la putere, financiar sau politic, cum exprimă cineva parvenitism social, vrea „la vînătotare". Dacă altă dată nobilii erau atraşi de măreţia înfruntării, astăzi, ţoapele sînt atrase de ideea de vînătoare ca de un magnet. Ţoapele cred că lipsa lor de cultură, caracter, bun simţ, poate fi trecută cu vederea dacă se duc „la vînătoare". Am trei „prieteni" ajunşi astăzi „la putere". I-am sunat de nenumărate ori, din curtoazie sau din curiozitate (ani de zile au fost prietenii şi oaspeţii mei) şi de fiecare dată mi s-a spus (lăsîndu-mi numele de fiecare dată) că sînt LA VÎNĂTOARE. Doamne, ajută ca zicala franceză cu care mi-am început povestea, să fie adevărată şi să se termine odată cu această „măgărie naţională" în care cei ce trebuie să reprezinte un popor, să-i asculte doleanţele şi să muncească pentru el, sînt permanent plecaţi la vînătoare (de orice fel, chiar şi una mititică — o mică şi „inofensivă" privatizare de tip **securitist** (trebuie să folosim atîtea generaţii de **vînători** de tip nou !).

Corina Cristea

DAN GREENBURG

TERAPIE DE GRUP

CE-ŞI DORESC FEMEILE ?

După marele succes de casă obţinut cu romanul DRAGOSTEA UCIDE, tînărul prozator american Dan Greenburg revine în prim-plan cu CE-ŞI DORESC FEMEILE ?, o ficţiune „pe care nici măcar Freud nu şi-ar fi putut-o imagina... un posibil răspuns la întrebarea secolului".Miza cărţii nu este, însă, decît aparent erotomania de tip „soap opera", văzută dintr-o perspectivă misoginã necruţătoare. Protagonistul este un (!) prozator în căutarea propriei identităţi eroto-profesionale (literatura ca act sexual, ca formă a plăcerii şi nu doar ca izvor al satisfacţiilor de substituire), un erou picaresc restructurat citadin, într-un continuu scandal cu grotescul, penibilul, stupiditatea cotidiană.

Inadaptabilitatea sa cronicizată traduce, în fapt, refuzul continuu al mezalianţei cu locurile comune ale societăţii contemporane, prilejuind totodată o explozie (auto)ironică de proporţii ; conform acestei grile, vă propunem un capitol din CE-ŞI DORESC FEMEILE ?, intitulat ad-hoc de către autorul acestei versiuni TERAPIE DE GRUP, fragment satirizînd savuros moda consultaţiilor psihanalitice.

Se simţea ca un elev nou venit în această clasă. Un sentiment pe care nu-l încercase niciodată cu atîta acuitate în adolescenţă. În mica sală de conferinţe se aflau patru persoane, aşezate în jurul unei mese scunde, circulare, lăcuită în alb, cărora li s-au alăturat el şi Helen Olden.

— Acesta e Lance, îl prezentă Helen. El a beneficiat de terapie privată cu mine în urmă cu mai mulţi ani. Căsătoria sa tocmai s-a prăbuşit, aşa că el s-a reîntors la această metodă creativă. I-am sugerat să intre în grupul nostru.

În fapt, Lance era el însuşi destul de surprins că venise aici pînă la urmă. Discutase mult acest subiect împreună cu Helen în timpul ultimei lor şedinţe particulare. Helen considera grupul ca fiind locul cel mai sigur pentru experimentarea unor sentimente periculoase, cum ar fi teama şi frica, precum şi — cel mai periculos dintre toate — dragostea.

Ea îi explicase că aceste relaţii de grup constituie un model pentru toate celelalte relaţii interumane, că între tine şi cei din exterior se vor stabili aceleaşi relaţii ca între tine şi cei din interiorul grupului. Iar cei din grup, spre deosebire de prietenii tăi obişnuiţi, nu vor ezita niciodată să-ţi indice momentul în care eşti pe cale să comiţi o porcărie. „Prietenii", de regulă, sînt tentaţi să încheie acest tîrg cu tine : „Îţi tolerez porcăriile, dacă şi tu le tolerezi pe ale mele !" Celor din grup acest lucru le este interzis.

Lui Lance asta i s-a părut destul de interesant, dar nu şi-a imaginat nici o clipă că asta îl va ajuta s-o aducă pe Cathy înapoi. A fost de acord să se alăture grupului, în parte pentru a-i face pe plac lui Helen şi în parte fiindcă el considera acest lucru o experienţă de pe urma căreia va putea profita în scris ulterior.

Membrii grupului stăteau pe scaunele lor directoriale din lemn tapiţat cu pînză şi aşteptau nerăbdători să-l cunoască pe noul venit şi să afle ce procedeu din arsenalul grupului trebuie utilizat pentru a-i risipi acestuia stînjeneala firească a începutului.

— Lance, continuă Helen, este scriitor şi vă va povesti multe alte lucruri despre sine puţin mai tîrziu. Acum însă, aş dori ca fiecare dintre voi să se prezinte — numai prenumele, evident —, să-şi enunţe problema şi să precizeze ce doreşte să obţină de pe urma şedinţelor de grup. O.K., cine începe ? Vrei tu, Jackie ?

Jackie, un om scund şi solid, cu părul subţire şi o faţă care amintea de măştile vîndute în magazinele de jucării — ochelari cu ramă groasă, nas lăţăreţ, mustaţă stufoasă şi sprîncene aşijderea —, ridică primul mîna.

— O.K., doamnă profesoară, îi dau eu drumul. Numele meu e Jackie, am 53 de ani şi lucrez la domeniul toaletelor.

— Eşti instalator ?, întrebă Lance, inocent.

Toţi izbucniră în rîs. Era una din glumele predilecte ale grupului. Lance se simţi prost, stînjeneala sa se amplifică — un sentiment pe care-l cunoştea din copilărie, cînd primea la purtare hainele rămase mici ale verişorului său mai mare.

— Eu sînt comicul grupului, reluă Jackie, dar lucrez, în principal, în domeniul toaletelor. Dea Domnul să nu fiu nevoit să-mi desfăşor activitatea într-o cameră mai decentă, fiindcă aş suferi, probabil, un atac de cord. Asta-i altă problemă, infarcturile. Am suferit deja trei preinfarcturi şi cred că următorul îmi va pune cruce. (Toată lumea mormăi dezaprobator.) Eu sînt ipohondrul grupului, de altfel.

Arnold, o figură timidă, îmbrăcat într-un costum clasic cu vestă şi avînd ochelari cu lentile rotunde şi rame de sîrmă, se întoarse către Lance.

— Singurul lucru pe care nu-l toleram aici este pretenţia cuiva de a se prezenta în chip de victimă.

— Aha ? ripostă Jackie. Ia te uită cine vorbeşte, Arnold, cea mai mare victimă de pe Coasta de Est !

— În regulă, interveni Helen, amînă asta pentru mai tîrziu, Jackie. Arnold, nu vrei să continui tu ?

— Numele meu este Arnold. Am 33 ani, sînt contabil, am o nevastă minunată şi două fetiţe, tocmai am început să scriu un prim roman şi obişnuiesc să manipulez oamenii, pretinzînd că sînt un tip slab.

— Mulţumesc, Arnold, spuse Helen. Laura ?

Laura o femeie atractivă, deşi palidă, avînd 28—29 ani, cu păr lung, drept, îi zîmbi nervos lui Lance. Asta era relaxant, să observi că şi ei erau destul de nervoşi.

— Numele meu e Laura, spuse ea. Am 30 ani şi... Ei bine, de fapt, am numai 29 ani dar arăt ca de 30 ; practic, voi împlini 30 peste două luni, aşa că... Mă rog, să vedem. Şi eu am început să scriu un roman, dar, ca meserie, sînt vînzătoare la magazinul Avon Lady. Asta înseamnă că vînd produse de uz casnic femeilor de la periferia metropolitană... Nu sînt căsătorită... De curînd, am descoperit că sînt o... Vocea Laurei pieri.

— Da, Laura ? interveni Helen. Continuă !

Laura roşi. Lance simţi că se îndrăgosteşte de ea. Membrii grupului, după cum Helen precizase din capul locului, nu aveau să se întîlnească în particular. Nu era chiar de neconceput că s-ar putea aştepta pînă cînd unul din ei s-ar însănătoşi mental şi ar părăsi grupul, ceea ce ar facilita o posibilă legătură amoroasă. Nu era de neconceput, se pare, dar nici de dorit.

— De curînd, reluă Laura, am descoperit că sînt lesbiană. Adică, recent, în timp ce prezentam nişte produse ale firmei unei cliente, o gospodină din cartierul Great Neck, m-am lăsat seducă şi...

— Te-ai lăsat sedusă, Laura ? întrebă Helen. Am crezut că am căzut de acord că... .

— Bine, bine, am fost sedusă, dar eu am fost cea care a lansat provocarea. Oricum, asta-i concluzia la care a ajuns grupul ?

— Ai dedus că eşti lesbiană numai datorită faptului că ai permis unei gospodine să te seducă ? se miră Lance. Ideea în sine îl enerva.

Laura roşi şi mai tare.

— De fapt, n-a fost numai o gospodină !

— Cîte anume ? întrebă Lance, cu un glas care se dorea cel al unui medic care-şi interoghează pacientul.

— Practic, e vorba de şapte asemenea întîmplări diferite, spuse Laura.

— Înţeleg, zise Lance, dar, îmi pare rău, nu cred că a fi sedusă chiar şi de **şapte** gospodine te transformă automat într-o lesbiană.

— Mulţumesc, spuse Laura. Ştii, Lance, am bănuit că o să-mi placi din chiar clipa în care ai intrat pe uşă.

— Şi eu îţi mulţumesc, îi răspunse Lance.

— Am ştiut că eşti foarte drăguţ şi sensibil. În plus, simt şi o puternică atracţie fizică pentru tine.

— **Mulţumesc**, spuse din nou Lance.

— Trebuie însă să te previn că obişnuiesc să încerc să cîştig dragostea oamenilor făcîndu-le complimente, precizã Laura.

— În regulă, interveni Helen. Roger, continuă tu !

Roger, un tip arătos de aproape 30 ani, cu muşchi bine conturaţi sub cămaşă, îi zîmbi lui Lance convenţional.

— Numele meu e Roger, am 28 ani, absolvent **cum laude** al Universităţii din Illinois, unde am făcut parte şi din echipa de fotbal. Azi, sînt agent de asigurări şi... Ei, scriu şi eu un roman însă nu merge prea bine... Acum doi ani, am suferit un accident absurd în gospodărie, care m-a lăsat invalid într-un anume sens... Practic, cînd merg, trebuie să mă folosesc de un baston şi nu pot face dragoste cu soţia mea decît cu... Sînt impotent, dar asta-i o problemă de ordin medical şi nu se poate face nimic în acest sens.

— Rahat, zise Arnold. Patru doctori ţi-au explicat deja că nu există nici un motiv pentru care să nu poţi obţine o erecţie.

— O.K., spuse Roger cu glas scăzut, poate că am exagerat.

Lance se simţea oarecum trişat. Helen era renumită pentru clientela ei selectă, formată din celebrităţi, şi totuşi nici unul din cei de faţă nu părea a fi cît de cît cunoscut. Desigur, le aflase numai prenumele, însă, chiar dacă şi-ar fi dat şi numele de familie, tot n-ar fi aflat altceva decît „comici" celebri, agenţi de asigurări celebri sau vînzătoare celebre de la Avon Lady.

— Lance, anunţă Helen, e rîndul tău.

— În regulă, începu Lance, avînd senzaţia că ia parte la o emisiune televizată în direct. Cum v-a spus Helen, sînt scriitor şi am împlinit de curînd 40 ani . Soţia m-a părăsit acum şase săptămîni şi asta m-a afectat foarte mult. Ce altceva să vă mai spun ? Ia să vedem, da, mi s-a publicat o carte pe 15 septembrie...

— De ce te-a părăsit soţia, Lance ? întrebă Arnold.

— Păi, spuse Lance, bănuiesc că eu nu-i puteam satisface anumite dorinţe, ceva de genul ăsta. De curînd, ea s-a implicat într-o mişcare de emancipare a femeilor...

— Ne ascunzi ceva, Lance ? întrebă Helen.

— Dacă vă ascund ceva ? A, da. Cu vreo trei săptămîni înainte de cea de a patruzecea mea aniversare, cum să vă spun, am ajuns la concluzia că ea, Cathy, era încurcată cu prietenul meu cel mai bun, Les. Aşa că eu...

— Ce te-a făcut să crezi asta ? întrebă Jackie. Venea acasă cu urme de Vitalis pe guler ?

Membrii grupului chicotiră.

— Ce senzaţie ai avut atunci ? întrebă Laura.

— M-am simţit oribil, spuse Lance. Dar am hotărît să egalez scorul. Aşa că am invitat-o pe cea mai bună prietenă a ei, Margaret, la masă şi i-am propus să avem o relaţie erotică.

— Te-ai culcat cu prietena soţiei tale şi ea a aflat ?

— Cam aşa ceva. Văzu că Helen ridică din sprîncene, aşa că se decise să furnizeze şi alte amănunte. O.K., de fapt, a fost mult mai rău. Vedeţi, am crezut că m-a invitat la ea acasă să facem dragoste, dar nu ştiam că acolo mă aşteptau soţia mea şi toţi prietenii mei, care organizaseră o mare petrecere în cinstea mea. Aşa că mi-am dat jos hainele şi, cînd am deschis uşa dormitorului, luminile s-au aprins brusc şi toată lumea a urlat „Surpriză" !

Prezentare şi traducere de Dan-Silviu Boerescu

Continuare în pag. a 15-a

faţa şi profil

Utopii săptămînale

Milioane de oameni stau la televizor. Răsună o mitralieră. O voce rosteşte cîteva titluri încheind cu cel mai important : editorialul. A doua zi, lumea se buluceşte să cumpere gazeta. Copiii rămîn nemîncaţi, vitele neadăpate, păpuşoiul pe cîmp. Omului nici că-i pasă — citeşte editorialul. Un nou scenariu este pus în operă. Are ramificaţii multiple. În viaţa noastră de săptămîna viitoare se mai prevesteşte un complot politic în spatele uşilor închise. În el sînt amestecaţi **K.G.B.**-ul, **C.I.A.**, Saddam, Papa de la Roma, Gh. Dumitraşcu, o cucuvea de prin Grădina Botanică, Fidel Castro şi Mircea Micu.

Editorialul are două părţi : analiza şi sinteza. Analiza se compune din observaţii în general juste despre măgăriile politice la zi şi lipsa apei potabile. Sinteza este un **S.F.** de la care a căzut **S**-ul. Dar lumea rămîne fascinată. Cînd bucăţile vor fi strînse într-un volum de proză, critica îşi va spune cuvîntul.

Dar autorul ? Este el un om ca toţi oamenii ? Nici vorbă ! El este o aglomerare de adjective la comparativul flatant : mai mic decît Horia Gârbea, mai gras decît Păunescu, mai inteligent decît Dumitru Popescu, mai sigur de sine decît Petre Roman, mai tăios decît Vadim, putînd deveni mai linguşitor decît Eugen Florescu. Mai patetic decît George Marinescu, mai viril decît Al. Piru, mai prozator decît Mihai Tatulici, mai critic literar decît C. Sorescu, mai teatrolog decît V. Silvestru (nu pot uita anul de graţie 1989 cînd m-a întrebat dacă n-am o piesă despre colectivizare în vederea aniversării a 40 de ani de la istorica Plenară din 3—5 martie 1949). Da, autorul este mai celebru decît Al. Arşinel, mai cronicar sportiv decît Ionel Stoica, mai iubit de cititoare decît Grid Modorcea.

Pe cînd cenzura cumplită a comunismului nu-l lăsa să scrie editoriale, personajul nostru scria proză. Bună proză, altfel. Pentru că din maldărul de calităţi pe care i le-a dat Al-de-Sus să se descurce-n viaţă şi să ajungă mai prosper decît propriu-i fost patron, nu-şi folosea decît inteligenţa. De altfel, deşi e cu totul discutabil că are în vedere posteritatea, ea îl va reţine ca autor de ficţiuni, ceea ce şi este.

Milioane de oameni stau holbaţi la televizor. Se aude o mitralieră şi titlul editorialului de săptămîna asta. A doua zi toţi (ba nu toţi, parcă tot mai puţini,nu credeţi) uită că nici una din profeţiile autorului nu s-a împlinit. Se reped să cumpere drogul utopiei săptămînale. Probabil editorialistul-prozatorul-criticul rîde în sinea lui ca un şmecher ce este. Bravos naţiune !

Horia Gârbea

REDACŢIA şi ADMINISTRAŢIA : Bucureşti, Calea Victoriei nr. 133, tel. 59 67 60
Tiparul executat la Imprimeriile Coresi

10 lei

BIBLIOTECA „ASTRA"
SIBIU

SIBIU

luceafărul

Săptămînal editat de Uniunea Scriitorilor din România

Serie nouă • miercuri, 28 august 1991 **35** (83)

Viața În oglindă

Inițial am crezut că este vorba de o impresie absolut particulară. Mărturisesc, mi-a fost chiar teamă să împărtășesc această observație, descrierea ei semănînd foarte mult cu simptomele unei maladii psihice. Am prins curaj observînd că fenomenul are o anumită coerență și se rezumă la viața politică și la aspectul propagandistic al vieții economice și sociale. Este vorba de **dedublare.** De un sindrom „în oglindă" al suferinței noastre „post-revoluționare". Printr-un joc de cuvinte aș putea spune că avem de-a face cu **duplicate** de unde și duplicitatea vieții noastre politico-sociale. Să mă explic. Unde, la început, în decembrie 1989 s-a încercat strîngerea sub o singură umbrelă a tendințelor politice care se manifestau, ne-a trebuit mult pînă să înțelegem ce însemna și ce voia să fie Consiliul Frontului Salvării Naționale, diferența între pluralismul politic generos oferit țării de domnul Iliescu și pluripartidismul politic atît de greu afirmat și mai ales acceptat de același CFSN, asistăm acum la o mulțime de umbrelute agitîndu-se în Agora.

Dacă nu s-a reușit întru unitate, se încearcă acum întru diversitate salvarea Stăpînirii, aceeași Stăpînire care și-a pierdut în acel decembrie de sînge culoarea dar nu și vigoarea. Astfel am asistat, ca într-un vis rău, la dublarea tuturor inițiativelor democratice, cu replici care se auto-proclamă „într-adevăr democratice".

Începutul a fost făcut cu alcătuirea CFSN. Alături de disidenți autentici în acest straniu organism care semăna cu o șopîrlă ciudată, o șopîrlă care își putea pierde capul dar nu coada, citiți lista și veți înțelege de ce prima treime a listei a dispărut destul de repede fără ca organismul să sufere, ba dimpotrivă, și-a limpezit natura, alături de disidenți care și-au riscat libertatea au apărut disidenți care și-au riscat slujbele. Apoi a urmat dublarea partidelor. PER îl are în față de MER, Partidul Social Democrat s-a trezit schimbăiat de invenția unui delincvent nu doar politic, Marius Cîrciumaru, PNȚ-CD și-a avut partea în oglinzi multiple PNȚ, PDAR, fragmentar PUNR, grotesc „România Mare". PNL și-a inventat singur oglinda de buzunar etc., etc.

După partide a venit rîndul Proclamației de la Timișoara. Mai țineți minte Proclamația de la Podul-Înalt ? Probabil că nu. Dar ea l-a produs pe domnul Marian Enache, lider parlamentar al FSN. Ce-a produs Proclamația de la Timișoara ? PiațaUniveristății și Alianța Civică. Replica în oglindă, difuzată de TVR a fost Piața Neagră a bisniței din jurul Pieței Universității și... Ei bine, aici oglinda s-a spart. Nu ne putem da seama care este replica în oglindă a Aliantei Civice. Dacă nu cumva Alianța Civică, cel puțin partidul acesteia, este iar o replică. O replică în realitate, sperăm, la imaginea de oglindă a FSN.

Eugen Uricaru

Număr ilustrat cu reproduceri după lucrări de Marcel Bejgu.

Izvoare

L audă dragostei, primăverii,
U nduirii trupurilor neîncătușate ale apelor,
M eteorilor de muguri,
I ubirii, mult mai puternice decât teroarea
N ourilor căluși
A sasini ai luminii ;
C astanilor care ne vor dărui lampadare
necerându-ne nimic...
E lenei care se smulge din brațele silnice
H otărîtă să înfrunte mai degrabă fierul,
decât să rabde
O sânda blonzilor cârlionți ai lui Menelaos ;
S lavă credincioaselor iscălituri ale tenacelor
pârâuri,
L ibertății lor — glorie-n păduri și pe șesuri !
O chilor viorelei care nu clipesc în fața
furtunii,
V oinței omului ieșit din iarnă slăbit, — glorie
A celora ce — apăsați de lespezi —
C red in forța descătușătoarelor vânturi,
Î n tine, primăvara mea, și în
E ternitatea celor care așteaptă
Î nvăluiți în giulgiuri mari de piatră.

Poezie publicată în luna august, anul 1968

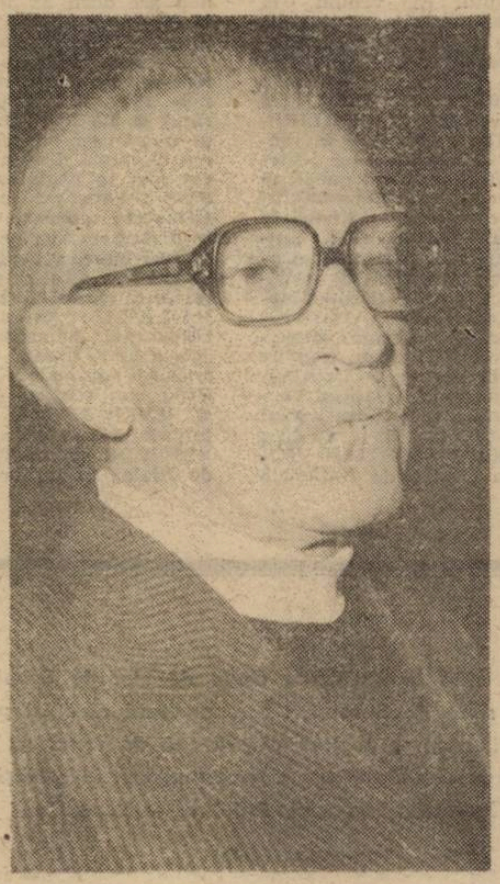

EUGEN JEBELEANU

Încă o flacără s-a stins. Eugen Jebeleanu ne-a părăsit pentru a putea contempla și medita la zbaterea acestei lumi fără pasiune, grijă sau vină. Nouă ne rămîn versurile sale care bat la poarta fiecărui suflet românesc spre a ne spune că nu sîntem singuri, că sîntem și cu el. Gîndul său e tăcut, imaginea grăitoare, emoția învăluitoare. Literatura română înscrie definitiv un nume în cartea sa de aur, lumea românească pierde un spirit drept, atent, mustrător, un spirit viu care îi dădea strălucire și conștiință de sine.

Amintirea sa se va preface încetul cu încetul într-o stea pîlpîitoare care ne va veghea, mai ales în clipele de cumpănă și rătăcire. Poezia sa va aștepta. Va aștepta pe cei care au nevoie să-și lămurească viața, dragostea, suferința. Îi va aștepta pentru a le da un răspuns cu o clipă mai devreme și mai convingătoare. Pentru toate acestea și pentru alte lucruri nobile făptuite și gîndite în viața sa să-i spunem Poetului — Odihnește-te în pace !

„LUCEAFĂRUL"

Luceafărul

Director
LAURENȚIU ULICI

Redactor șef adjunct
EUGEN URICARU

Secretar general de redacție
MIRCEA CROITORU

semn

Mașina timpului, musca, madlena

(Fragment)

Stătea în camera lui plină de cărți, pe jos, pe sus, deasupra capului și la picioare, fără să miște vreun deget.

Între casa lui și stradă — pomii cu frunze lucioase de ploi viitoare.

Ferestrele închise, ușile zăvorite de mult.

Afară, însă foarte departe, ca într-un alt înăuntru, lumea. Nici un semn despre ea, aici, în casa albă din adîncul livezii.

Peste zeci de ani toate astea nu vor fi decît visul straniu al unor pereți de beton, presupunînd că pereții de beton au visuri, privind cu ochii lor orbi spre alți pereți de beton, înțelegîndu-se de minune unii cu alții, pe deasupra mormîntului adînc în care au îngropat, și chiar zidit, livada.

Deodată în tăcerea camerei închise izbucni o muscă mare și agitată, ceea ce se numește îndeobște un muscoi. Înnebunit, zburînd de la fereastră la ușă, de la un perete la altul, izbindu-se de cărți, de rafturi, de geam.

El îl privea cu neliniște, cu ură. Ură pentru un biet muscoi! s-ar putea replica. Întocmai. Vuietul lui enervant alungase liniștea mormîntală care, pînă atunci, aproape că ne-ar fi făcut să credem că sîntem în alt an, peste zeci și zeci, în aceeași casă albă, scufundată cu livadă cu tot, în mormîntul lor adînc, deasupra căruia se ridica monumentul de beton, cu etaje, ferestre, scări, uși.

O urmărea cu privirea, pregătit să o zdrobească de îndată ce s-ar așeza undeva, cu papucul.

Se dusese dracului nemișcarea, liniștea.

O va reîntrona în curînd ?

Asta era speranța lui, mică, minusculă și pe deasupra cu semnul întrebării, în acele clipe.

La un moment dat, cum se-ntîmplă, muscoiul se așează pe geam, mai mișca de colo—colo dar putea fi localizată. A urmat lovitura de grație și corpul negru, păros, s-a rostogolit la picioarele lui. El se reașează pe-același scaun incomod, pentru a-și continua liniștea, nemișcarea.

Peste cîteva clipe îl vom vedea cum se uită curios prin cameră, ca și cum ar urmări o muscă mare, neagră, zgomotoasă, în zbor prin spațiul dimprejurul său. Dar nu mai e nimic. I-a rămas doar zumzetul monoton, adormitor, vărătec, în urechi. Liniștea întîrzie să revină. Iar acest bîzîit de muscă în toiul verii îl trimite la senzații de demult, timpanul lui se subțiază, corpul însuși scade, se face mai fraged, pielea mai catifelată, se întoarce fără să poată vedea cum, la o altă vîrstă, la cea de dinainte, nu mai e decît un copil care, în liniștea unei după amiezi de vară, aude trecînd, prin aromeala singurătății sale, o muscă, singura ființă care se mișcă, inexplicabil, subliniind nemișcarea momentului, îi este recunoscător, o privește cu tandrețe, o încurajează, iar ea se potolește de parcă ar fi murit brusc.

Îi cresc — lui de data aceasta — la loc urechile, brațele, tot trupul, este iarăși în trupul său contemporan cu musca ce zace pe jos, nemișcat începe să nu mai audă bîzîitul și enervant și plăcut dinainte.

Nicolae Prelipceanu

dictatura personală

Potcoave de cai morți

Animalitatea subconștientă din om își dă în petec în ocaziile limită ce se ivesc regulat, din păcate, în chiar centrul „civilizației", și nu atît în singurătate, acasă, cît în societate, în public : strigătul patimilor dezlănțuite și al neliniștilor înnebunitoare speriind rațiunea. Că nu putem fi mai mult decît ne-a lăsat Dumnezeu ? Dar nici să fim mai presus decît ne e condiția nu e chiar cel mai fericit lucru „trebuie să recunoaștem...

Am dat, trist, amănunte în numerele din urmă ale **Luceafărului** în legătură cu arestarea a zeci de nevinovați, manifestanți pașnici anticomuniști în Piața Victoriei, după ce o mînă de provocatori (securiști în solda Puterii) au spart sediul Guvernului și au dispărut conform instrucțiunilor de ordine interioară, la 18 februarie 1990 : o mînă de profesioniști ai diversiunii ce n-au avut de ales în fața presiunilor sutelor de mii de manifestanți. Puterea fiind realmente isterizată că își pierde pernele de sub fund : urmarea ? A apelat la „ultima soluție", la saprgerea bubei, spargerea sediului Guvernului său chiar, să aibă motive să cheme să intervină cu brutalitate Armata și Poliția, să facă arestări : și să se disperseze mulțimea înfierbîntată ! Spargerea sediului Guvernului fiind și pentru protestatari, ușor de prostit, prea mult, supapa funcționînd și furia populară risipindu-se ca prin farmec...

Acum, cînd zeci de anticomuniști nevinovați arestați, țapi ispășitori, vor avea parte de lecții de animalitate de neînțeles, în chiar sediul Guvernului în noaptea de 18/19 februarie 1990, militarii și polițaii prezenți bătîndu-i fără milă, incredibil, strivindu-le degetele la uși, violîndu-i, umilîndu-i cu o sălbăticie absurdă pînă la ora 3 ! Apoi... Apoi, după ora 3, ne furie tot ei îi vor arunca în pușcăriile neocomuniste fără judecată pentru luni de zile la rînd, cu știința conducerii provizorii a țării, uitați acolo pînă și de bunul Dumnezeu : cum de a fost posibil ? Abia manifestanții radicalizați din 13 iunie 1990 eliberîndu-i, cu totul întîmplător, odată descoperiți în beciurile sediului asediat al Poliției Capitalei, Poliție a Capitalei unde „golanii" Pieței Universității își căutau arestații, din dimineața acelei zile, cu disperare. Nu mai revin, vreau doar să mai reamintesc aici, revoltat, că în beciurile Poliției Capitalei — după declarațiile celor din **18 februarie 1990** ce, la eliberarea întîmplătoare, erau niște ruine —, se dădea drumul la ventilatoare de fiecare dată cînd ei erau bătuți să semneze declarații mincinoase, politice, ventilatoare care să acopere cu succes gemetele ! Vă dați seama : de cîte ori nu ați trecut anul trecut din 18 februarie și pînă în 13 iunie pe lîngă pereții Poliției Capitalei și nu ați bănuit nimic....

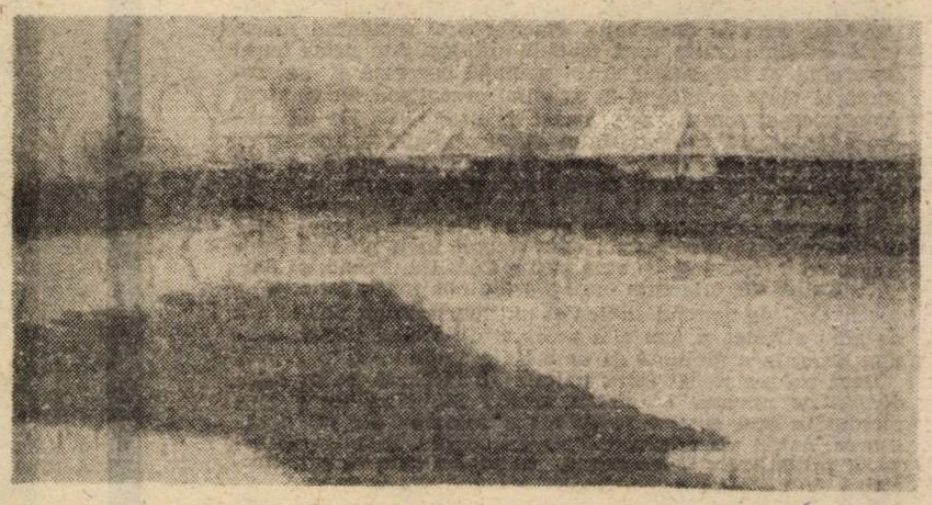

Să mă întorc însă, în continuare, la „golanii" Pieței Universității : pățiți și ei, arestați la fel de ilegal, la fel de nevinovați, la fel de bătuți.. Doi **golani**, ce, odată scăpați din pușcăria politică, abia în beciuri la Circa 12 de Poliție cunoscîndu-se, aveau să se căsătorească la Primăria sectorului IV la 10 mai 1991, iar duminică, 19 mai aveau să-mi ceară să le fiu naș religios : „ei fiind doar personajele mele", revedeți serialul de față ! Normal, luîndu-mă pe nepregătite... Chiar din pat, invitat dimineața să vin la biserică... Să-mi fi dat măcar un telefon cu o seară înainte, dar de unde : preotul — „golan" fiind vinovat, cu graba sfinției sale să plece în străinătate, să scape de o grijă... Mă rog : somnoros, bărbierit o oră, în blugi și, fără cravată, spre disperarea soției care mă voia „scos din cuție", am venit, așadar acasă la mine cu flori, să avem de unde să plecăm...

Episodul XI : fotograful s-a urcat ? S-a urcat, stă în brațele doamnei profesoare cu pălărie, fostă „golancă" : o pălărie de pe vremuri, cu fructe, o minune... Gata, luați-o voi, mirii, înainte, ne ținem după voi... În vreo cinci taxiuri, îngrămădiți, plecați în căutarea bisericii din strada Sapienței, chiar așa, Sapienței, rătăcind prin hîrtoapele unor șantiere ceaușiste părăsite, nu departe de Casa Poporului, înjurați de șoferi, că noi căutăm potcoave de cai morți, ce naiba...

Liviu Ioan Stoiciu

(Va urma)

Vorbe de pe corabia lui Sebastian

● ILIE COSTACHE : „De altfel omul acesta (Mihai Bădărău, n.n.), mă rog, să-i zic totuși om, se află în spatele multor căderi, inclusiv a trioului Creangă—Băcanu—Uncu. Faptul că, venind la «Dreptatea», il manevrează cu ușurință pe Lăzărescu, nu e de natură să surprindă, amîndoi au același statut : colaboratori. Dar bossul e Bădărău". **(Dreptatea nouă)** ● GINA BRUJAN : „Atenție la ciuperci !". **(Adevărul)** ● RALUCA STROE BRUMARIU: „...Frontul, în realitate, se servește de apariția partidelor de extremă : acuzat de a fi un partid al foștilor comuniști, el a încurajat reînființarea partidelor comuniste"... **(România liberă)** ● CLAUDIU IORDACHE: „Într-un an și jumătate a fost parcurs drumul lung de la dictatura comunistă la comunitarismul parlamentar"... **(Expres magazin)** ● MATEI DUMITRU : „Verdeț reales la primul congres !". **(Acum)** ● SORIN ROȘCA-STĂNESCU : „S-au reîntors rinocerii". **(România liberă)** ● DORINA BĂEȘU : „Ca și Ceaușescu, tovarășul Verdeț stă prost cu acordurile, și nu numai cu ele, dar important e ce-a spus, nu cum a spus". **(Cuvîntul)** ● CRISTIAN TOPAN : „Simbătă la Conferința Națională a P.S.M. (...) din ușă am văzut totul, erau toți, doar Mortul mai lipsea...". **(România liberă)** ● NICOLAE ION BĂLĂȘOIU : „De altfel partidul lui Verdeț nu mai are decît 22 de membri". (Interviu, în **România liberă**) ● PETRE BARBU : „Nicolae Ion Bălășoiu, în vîrstă de 63 de ani, s-a hotărît, împreună cu alți tovarăși de luptă, să reorganizeze «pe baze noi» Partidul Comunist Român". **(Flacăra)** ● TABU : „Dar pot spune cu mîna pe inimă că n-am mai periat în viața mea așa de mișto și n-am ejaculat atît de plăcut nici în pizdulicea virgină a primei mele prietene pe care am dezvirginat-o". **(Dragoste murdară)** ● PETRE BARBU, în dialog cu Nicolae Ion Bălășoiu : „—**Ce lucruri bune, a făcut P.C.R. în ultimii 45 de ani ?**". „—Tot ce se vede cu ochiul liber, tot ce se simte...". **(Flacăra)** ● PAUL MIHĂILESCU : „Cu stupoare am aflat că bulevardul Republicii a fost rebotezat" : „Ce a avut comun Carol I cu interesele noastre naționale? Nimic". **(Socialistul)** Greu mai scăpăm de elevii lui Roller ! ● SEVER AVRAM : „Recentele colocvii inițiate de conducerea ASOCIAȚIEI ZIARIȘTILOR ROMÂNI la sediul Grupului de Dialog Social probează prin ele însele cît de stringentă a devenit problema naționalismului". „Domnul Sorin Ștefan de la **Dreptatea** s-a grăbit să sară în apărarea poporului român care n-ar fi deloc anti-maghiar, antisemit ș.a.m.d. — ca și cum cei prezenți s-ar fi dedat la astfel de acuzații. Într-un mod cel puțin bizar, această viziune coincide — prin concluzii, măcar — cu aceea pe care o extrage **România Mare**"... **(Expres)** ● ȘERBAN SĂNDULESCU : „Craii de Curtea-veche din romanul lui Matei(u) Caragiale erau o adunătură de mahalagii care, după mazilirea domnitorului, Grigore Ghica, jefuiau țara și își făceau de cap". **(Dreptatea)** La carte, domnule ! ● MATEI DUMITRU : „Liderii sindicali din aeronautică nu mai zboară". **(Cotidianul)** Au zburat, în schimb, liderii sindicali de la «Dreptatea»!" ● „NO COMMENT! Ce părere aveți, stimate domnule Paul Lăzărescu, în calitatea dvs. de director al ziarului «Dreptatea», despre drepturile sindicale? — «No comment» !. **(Libertatea)** „Ceaușescu n-a murit !" **(Momentul)** ● C.R. I (r) RADU N. : „Cu ocazia conflictului de muncă dintre conducerea ziarului «Dreptatea» și 3 reporteri, printre care și dl. Popa Șerban, printre altele a fost invocată și persoana mea ca fiind pricina desfacerii contractului de muncă a unui reporter, afirmîndu-se că aș fi angajatul revistei «Europa»". ; „Dl. Popa Șerban mi-a luat, este adevărat, un interviu pe tema articolului publicat în Europa nr. 24/91. Declar că a fost cel mai dur interviu la care am fost supus pînă acum. Urma ca acest interviu să fie publicat în «Dreptatea» alături de un interviu, relativ binevoitor, luat rabinului șef Moses Rosen. Dar conducerea ziarului «Dreptatea» a refuzat publicarea interviurilor". ; „Nu am dreptul să mă amestec în treburile acestui ziar și nu o fac. Dar nu-mi pot reprima momentul de tristețe comparînd modul cum a reacționat, pe vremuri, patriotul Ion Mihalache într-o împrejurare similară, și modul cum reacționează actuali lideri ai P.N.Ț.-c.d." **(Europa)**. Nu este vorba de liderii P.N.Ț.-c.d.-ului, ci de troica mediocrilor Mihai Bădărău, Șerban Săndulescu și Paul Lăzărescu ! ● RĂZVAN PETRESCU : „Din cauza privatizării înaintate, am uitat să semnalez apariția unei noi reviste de cultură, cu largă audiență în rîndul maselor, intitulată **Prostituția.** Textele sînt excelent scrise, percutante, pline de umor. Unul dintre cele mai frumoase eseuri se numește «Trei floci — S.A.»". **(Cuvîntul de ambe sexe)** ● ȘERBAN CIONOFF : „Conflict de muncă sau acțiune politică ?" : „Este vorba despre scăderea vertiginoasă a tirajului ziarului pe care cei în cauză o atribuie modului defectuos în care este conceput ziarul «Dreptatea». S-a atribuit o răspundere serioasă în acest sens domnului Șerban Săndulescu, redactor șef adjunct și, respectiv, domnului Mihai Bădărău, secretar general de redacție, cărora li se impută lipsa de competență profesională". **(Realitatea)** ● ROMÂNIA MARE :...

Petre Stoica

A apărut la Editura Eminescu **Carte de vise** *de Leonid Dimov. Volumul este primul din seria* **Poeți români contemporani** *care își propune să readucă în atenția cititorilor opera poeților cărora anii de dictatură le-au răpit dreptul la locul de cinste pe care-l meritau. Cartea a apărut în condiții grafice de excepție datorită colectivului din tipografia* **Polidava — Deva.**

Poezia Grupului de la Braşov

Andrei Bodiu, Simona Popescu, Caius Dobrescu, Marius Oprea, PAUZĂ DE RESPIRAŢIE, Editura Litera, Bucureşti, 1991

„Ne-am cunoscut în noiembrie 1981 la Braşov, pe cînd eram elevi de liceu, la şedinţa de constituire a cenaclu lui «19», unde i-am întîlnit pe Alexandru Muşina şi Gheorghe Crăciun. Prin ei am aflat de existenţa literaturii generaţiei '80, faţă de care am avut mai tîrziu o atitudine ambivalentă. Deşi atraşi de prospeţimea pe care o aducea poezia lor, am simţia cu timpul nevoia unor delimitări. Opţiunile noastre ulterioare s-au cristalizat printr-o reacţie la diferenţa dintre intenţiile lor programatice şi practica poetică. Am avut senzaţia că investiţia lor e mai mult una de limbaj, deşi porneau de la premisa unei nevoi de angajare în realitate. Pentru cei mai mulţi dintre ei, realitatea însemna mai mult un nou repertoriu de obiecte, conexiunile poetice făcîndu-se însă în virtutea unui metaforism livresc. Ni se părea că metafizica lor ignoră în prea mare măsură determinaţiile sociale şi că nu este deschisă explorării diversităţii de forme mentale. Diversitatea se înregistrează mai mult la nivelul limbajului poetic decît la cel al trăirii existenţiale".

În aceşti termeni îşi fixează reprezentanţii **Grupului de la Braşov** (cum i-a numit Alexandru Muşina), Andrei Bodiu, Simona Popescu, Caius Dobrescu şi Marius Oprea, momentul constituirii şi principalele puncte de program, într-o **„Declaraţie"** publicată în revista **Contrapunct** (nr. 10/1991).

Au urmat anii de facultate („Literele" la Bucureşti şi la Timişoara, primii trei, „Istoria" la Bucureşti, Marius Oprea) şi trecerea pe la cenaclurile **Universitas** (Mircea Martin) şi **Junimea** (Ov. S. Crohmălniceanu) din Bucureşti.

Prin 1984, cei patru braşoveni vor să scoată o plachetă la Editura „Litera", dar sînt refuzaţi pe motivul că poezia lor „nu e socială, sau mai bine zis este, dar în cu totul altă direcţie decît ar fi trebuit" şi pentru că nu scriau „o poezie cu «metafore»".

Au fost publicaţi în schimb de revista studenţească **Dialog**, de la Iaşi (cu prezentări făcute de Nicolae Manolescu şi de Ion Bogdan Lefter) sau de **Echinoxul** studenţilor clujeni, nu numai cu poezii, dar şi cu un număr de articole teoretice extrem de incitante prin radicalismul lor.

Astăzi, membrii **Grupului de la Braşov** (mai puţin Simona Popescu) s-au regrupat în jurul lui Alexandru Muşina, în „colegiul de redacţie" al revistei **Interval**, iar radicalismul lor e departe de a se fi domolit.

Dar în fond, ce a determinat acest radicalism ?

Cred că două au fost elementele principale.

Mai întîi, realitatea distopică (în sens orwellian) care începe să se generalizeze la sfîrşitul anilor '70 şi apoi chiar poezia promoţiilor '60 şi '70. Cînd **oniricii**, de exemplu, recurgeau la **vis** în poezia sau în proza pe care o publicau la sfîrşitul anilor '60, distanţa dintre **realitate** şi **utopia neagră** a proiectului comunist nu apucase încă să implice teroarea pe faţă, alienarea, demenţa. În perioada în care încep să scrie **optzeciştii**, distanţa aceasta devine însă de nesuportat. Iar din perspectiva acestui nou „orizont de aşteptare" (cel al anilor '50 fusese uitat), bunătatea, curtenia sau candoarea din poeziile lui Nichita Stănescu încep (pe drept sau pe nedrept) să irite, ca să nu mai vorbim de megalomania faraonică din textele lui Adrian Păunescu. Într-un fel, chiar o parte a poeţilor care scriu în anii '60 şi '70 (Doinaş, Ana Blandiana, Dorin Tudoran, Mircea Dinescu) declanşează procesul de radicalizare etică a poeziei, prin accentul pus pe exasperare, pe vehemenţă şi pe sfidarea din ce în ce mai făţişă a tabuurilor impuse de sus. Ei au făcut-o însă aproape întotdeauna cu mijloacele lirismului modernist. Optzeciştii şi într-o măsură mai mare poeţii din gruparea de la Braşov au vrut să pună de acord limbajele poeziei cu poezia şi cu realitatea spre care aceasta se reîntorcea. Ba mai mult, după exemplul disidenţilor politici din promoţiile anterioare, ei s-au străduit să pună de acord poezia cu propria lor existenţă. Aşa se face că în 1988 lui Caius Dobrescu i se confiscă manuscrisele şi e anchetat de Securitate, iar Marius Oprea e de mai multe ori bătut de „necunoscuţi", pe stradă, ultima dată la începutul acestui an. La începutul lunii iunie, scrie Radu C. Ţeposu într-un articol din **Cuvîntul** (nr. 27/1991), torţionarii reapar, căci o sună la telefon pe mama lui Marius Oprea şi-i cer „pe un ton categoric şi ameninţător să-i spună fiului ei [...] să se potolească, dacă nu vrea să aibă surprize." Cum să mai scrii în împrejurări ca acestea o poiezie cuminte, lirică, plină de „figuri de stil" ?

Coşmarul realităţii imediate şi impasul în care **optzeciştii** cred că s-a împotmolit poezia promoţiilor '60 şi '70 îi împing pe tinerii din **Grupul de la Braşov** spre ceea ce ei au numit „o nouă alianţă" cu realul, „o nouă sensibilitate". Într-un articol din revista **Echinox**, (nr. 2-3/1988), Mircea Martin a vorbit chiar de o „nouă paradigmă literară", chiar dacă în acel moment erau mai accesibile ideile teoretice ale braşovenilor decît cărţile lor.

Termenii acestei modificări de paradigmă au devenit ceva mai clari odată cu apariţia volumului colectiv de la „Litera", **Pauză de respiraţie**. Pentru braşoveni, suprimarea autoreferenţialităţii poeziei şi o autentică „priză la real" sînt condiţiile principale de existenţă ale noului lirism, de unde va decurge speranţa că poezia poate sugera o formulă de viaţă şi chiar o soluţie, într-o lume „în care suporţi zilnic funcţionari, activişti, miliţieni, sloganuri imbecile, cozi interminabile", cum scrie Caius Dobrescu într-un articol din aceeaşi revistă **Contrapunct**.

Este vorba de fapt, de o poezie a supravieţuirii, dar nu prin fuga de realitate, ci prin developarea îndîrjită a tuturor componentelor ei. Un adevărat mizerabilism al sfîrşitului de secol XX, cu autobuze şi trenuri jegoase, cu promiscuitatea din căminele studenţeşti şi viaţa consumîndu-se în celulele de beton ale blocurilor : „O suprafaţă cenuşie pe care-mi plimb mîna. / Două ochiuri de sîrmă. Şi-n spatele / lor ochii mei. / «Şi dincolo ?» / «Şi dincolo o bucătărie cu dulapuri mari. Multe / farfurii şi un şervet şi o lustră şi parchet şi / miros de prăjeală şi / «Ce te uiţi mă huligănule mama ta a dracu, / vrei să furi ? Da Ionele hai că iar a venit unu / la furat.»" (Andrei Bodiu, **Trezirea**).

În proporţii diferite, realismul acesta disperat e vizibil la toţi cei patru poeţi din **Pauză de respiraţie**. La Andrei Bodiu cu o parte din chiar recuzita poe-

ţilor optzecişti (de care îl apropie mai ales **biografismul**), la Simona Popescu, Marius Oprea şi Caius Dobrescu într-o intenţie mai clară de a mixa codurile comportamentale sau sociale, tipurile diferite de culturi, limbajele, în spaţiul unor construcţii ample, articulate nu rapsodic, ci în spiritul cinematografului modern. Ficţiunea, imaginile, artificiul — pe scurt tot ceea ce dădea corp literar poeziei mai vechi — au dispărut, lor fiindu-le preferat un caleidoscop de secvenţe în care efectele de poeticitate sînt obţinute nu prin „lipitură", cum spune Simona Popescu într-unul din articolele ei, ci prin scurtcircuitare.

Şi totuşi, oricît de radical este proiectul literar al poeţilor din **Grupul de la Braşov**, o tradiţie a semnificaţiei pe care o dezvoltă noul lor lirism există şi ea poate fi căutată în melancolia eminesciană, în nevroza de tip simbolist sau în sarcasmul poeţilor bucureşteni de la **Albatros**. De altfel, la Simona Popescu poemul **Măsură ordine şi armonie** e chiar o variantă de „glossă" eminesciană, adusă la zi prin ironie şi insolitată prin „infantilism". Dar la capătul acestei tradiţii, în care aproape totul s-a bazat pe efectele de mediere ale retoricii, braşovenii ajung să instrumenteze „direct" delirul social, alienarea post-modernă sau farsa paranoidă a omului de toate zilele, pe care „darwinismul pe dos" al epocii contemporane l-a strivit.

La Caius Dobrescu, modelul acestei existenţe mizerabiliste (care, nemaiputînd fi suportată în realitate, nu mai poate fi trăită decît într-un poem) atinge „pragul de incompetenţă" atunci cînd se întemeiază pe „sceneta" banalului cotidian, ca în poemul **O femeie tînără spune** : „Sînt foarte obosită, nu mă atinge acum. Cred / că nici duş n-aş putea să fac. Stropii care / m-ar atinge, s-ar scurge pe mine... Cred / că m-ar scoate din minţi... Şi toţi ăştia... / care se holbează la mine... În fiecare zi !".... În cazul lui Marius Oprea, performanţa maximă se hrăneşte din autoscopie, disecţie şi „curent al conştiinţei", ca în **Carmen miserabile**, unul dintre cele mai bune poeme ale întregii cărţi. Iar la Simona Popescu (pe care articolele teoretice şi volumul de debut **Xilofonul** au impus-o ca pe un adevărat lider de opinie al **Grupului de la Braşov**), modelul se poate dilata pînă la a cuprinde un întreg scenariu antropogonic, aşa cum se întîmplă în textul cu cel mai variat profil, **Cursa**, fugă, desfăşurare, capcană şi impas în acelaşi timp : „Un / doi / trei / şi : radiolaritrilobiţinautiloidegicantostraccistracodermistegocefalidipnoiamfibieniapterogoteholosteiihtiosaurieniarchaeopterîxitîgîdîmtîgîdîmtîgîdîmhominienitîgîdîmtîgîdîmgraiulausonicşibrînză bradbarzăviezuretîgîdîmtîgîdîm // Pe locuri.... / Fiţi gataaaa... / Start ! / Pleoapele se ridică / ochii nu văd încă nimic / (adîncuri marine şi-o tulbure poate lumină)...".

Cu cîteva poeme impresionante, **Pauză de respiraţie** se impune ca un foarte promiţător început de drum pentru poeţii **Grupului de la Braşov.**

Florin Manolescu

A iubi, adică a simţi absenţa celuilalt

Căderea din timp în sub-timp atunci cînd simţi absenţa celuilalt. Singur şi îndrăgostit, aşteptînd întoarcerea partenerului, îţi aminteşti nu atît imagini, cît stări. Există o memorie afectivă care răscoleşte stări trăite aievea, le aduce la malul amintirii, precum marea talazul, dînd o senzaţie insuportabilă de durere fără obiect.

Despărţirea, în sine, e numai melodramatică, iar nu tristă. E un fragment de dialog care suspendă sentimentul de retorica stingheră a compasiunii.

Absent cu adevărat ne apare celălalt cînd noi înşine ne simţim incapabili de utopii. Imaginaţia în singurătate e o formă de nevroză. Ea nu recuperează realul, ci îl deformează, îl inundă cu halucinaţii.

A nu fi cu tine poate să însemne şi a nu mai fi al tău, a ta. Absenţa e o pierdere ipotetică. Neliniştea singurătăţii poate da naştere la complicaţii morale. O aşteptare intensă ascunde dorinţe puternice, aproape paroxistice. Prelungirea absenţei compromite dorinţa, învăluind-o în incertitudini bolnave. Gelozia e forma patologică a aşteptării, o stare de tensiune care amputează jubilaţia.

Încercarea de a recupera imaginea celuilalt, în absenţă, înconjoară dorinţa cu pulsiunile inconştiente ale perversiunii. Fiziologia e silită să simuleze, cu intensităţi inutile, o apropiere iluzorie.

Amintirea celuilalt o putem recupera uşor dintr-un val de amănunte. Are însă transparenţa şi inconsistenţa apei: e inodoră, incoloră şi insipidă. Potoleşte însă senzaţia de sete care ne poate sufoca lesne.

Se întîmplă ca în absenţa celuilalt singurătatea noastră să fie vizitată de chipurile altor persoane, pe care nu le refuzăm, fiindcă simpla lor amintire, deşi vicioasă, umple golul aşteptării cu o avalanşă de fervori. De n-ar avea şi un fior pervers, dragostea omului ar fi animalică.

Orice aşteptare e torturată de zgura malignă a biografiei noastre comune. Nu imaginile tandre şi delicate năvălesc în memoria noastră, ci momentele de încordare, hărţuielile, ipocriziile şi bosumflările noastre. Absenţa agită fiinţa precum furtuna marea : scoate la suprafaţă toată mizeria adîncului.

Un singur lucru înfloreşte cu adevărat intens în singurătate : imaginaţia erotică. Peste trupul absent al celuilalt, închipuirea noastră revarsă mîngîieri viclene, îmbrăţişări posesive, sărutări provocatoare. Cu cît fiinţa noas-

tră e supusă unor suplicii mai perfide, cu atît dorinţa creşte pînă atinge voluptăţi dureroase. Atunci ne abandonăm unui spasm încremenit care e forma violentă a singurătăţii. Nu putem ieşi din forfota agresivă a simţurilor noastre fără atingerea celuilalt. Dragostea e o descărcare electrică.

Lipsită de suportul ei concret, în absenţă, dragostea se agaţă de cuvinte, precum iedera. Există o formă de erotizare prin discurs a celui rămas singur, o nevoie acută de a vorbi despre persoana iubită.

Trupul absent al celuilalt capătă uneori forma abstractă a sentimentului.

Chinuiţi de absenţă, agresaţi de iubire, o anesteziem prin dragostea frivolă şi întîmplătoare cu care ne ispiteşte hazardul. Absenţa persoanei iubite ne turtureză şi ne corupe simţurile, aruncîndu-ne adesea în amoruri infidele, în tentaţii concupiscente.

Căci ce este infidelitatea, dacă nu o derută mistică, o căutare a lui Dumnezeu ?

Absenţa înalţă patima la pasiunea frenetică, închipuindu-l pe celălalt în forma abstractă a lui Dumnezeu ; iubirea mistică creşte din absenţă, din abandonarea ispitelor. În golul inimii îşi face loc împărăţia cerului.

Radu G. Ţeposu

gheorghe azap

Eu nu sînt sculptor

— increatei —

Eu nu sînt sculptor. Așadar, cu dalta
Nu mă pricep făptura să ți-o isc,
A mea sortită meserie-i alta,
Pe care-o practic pururea la risc.

Eu, hoț fiind al spuzelor stelare,
Cu lovituri nocturne mă ocup.
Dacă mă prinde straja, milă n-are :
Dacă m-ar prinde m-ar băga la zdup.

Ursit fiindu-mi, ani și ani de zile,
Contur să-ți isc suav și lilial :
Numai din plasma stelelor gracile,
În toiul nopții fur material.

Măcar de-ar fi (la vernisaj), în fine,
Cînd sufletul mi-e ostenit și gol,
Certificatul nașterii depline
Să mi-l întinzi, odată, la control !

Apoi, apoi mai singur

Însă mi-e dor mai molcom, mai blînd alean, mai blînd ;
Alean mai cu migală ; mai molcom dor ; alean.
Se stinge altă vară, se stinge. În curînd
Nagaica toamnei, toamnei, mă va păli avan.

Și iarăși au să-mi plece, și iarăși, iarăși, în
Înfiorate unghiuri alunecînd spre sud,
Cucoarele. Pe urmă sub frasinul bătrîn,
Doar vîntul, vîntul, vîntul, voi sta să îl aud.

Apoi, apoi mai singur, singur ; mai
Scoborîtor în sine-mi, în sine-mi,
știu că am,
În sine-mi, să-mi înghesui potcoave fără cai
Și frunzele mihnite din fiecare ram.

Încaltea, cînd mă-ndoaie vreun plisc de huhurez
Sub onomatopeea cărcia nu-i rezist,
În somn de tuci pica-voi, în somn. Și-o să visez.
Iar visul o să-mi fie mai trist, mai trist, mai trist.

Dor

Dacă mi-e dor mi-e dor de poezie ;
De graiul blînd și de zulufii ei.
Ocrotitoarea nopților să-mi fie
Și-acum cînd sînt cel mai bătrîn holtei.

Din pricopseala degetelor sale,
Cînd stelele mijesc și mă atrag,
Întîrziind sub streșini pastorale
Să-mi dăruie un fluieraș de fag.

În tinda mea, suavă să-și pogoare
Zefirii molcomi și mirajul cast;
Să-mi pună iasomii mingiietoare
Pe-al sufletului prea mihnit balast.

Sau cînd spre lună norii se ridică
Amenințîndu-i nimbul glorios,
Cu degetele ei de levănțică,
Să-mi dăruie un fluieraș de os.

Ori cînd mă-ncearcă stranii ipoteze
Sub prapurii destinului șiret,
Un strop de apă vie să-mi așeze
Pe zgrunțurosul umăr de ascet.

Nepregetată-n vatra mea să steie,
Și, cînd ajunge noaptea la soroc,
Cu degetele sale de alcmee
Să-mi dăruie un fluieraș de soc.

Van Gogh

— lui Iosif Vasile Gaidoș —

Van Gogh : un înger solitar !
Van Gogh : văpaie în culori !
Van Gogh : hrănindu-se arar !
Van Gogh : lihnit adeseori !
Van Gogh : magnific și străin !
Van Gogh : sluțindu-se de dor !
Van Gogh : bărbat fără destin !
Van Gogh : slăvit ulterior !
Van Gogh : cîrlan torționat !
Van Gogh : robace ca un cal !
Van Gogh : cel mai desculț soldat !
Van Gogh : dogoritor vernal !
Van Gogh : un demiurg umil !
Van Gogh : miliardar milog !
Van Gogh : cel mai suav copil !
Van Gogh ! Van Gogh ! Vincent van Gogh !

Lamentou aniversar
– MCMLXXXIX –

D'alelei-lelei, ciolane,
Mult mi-ați fost accelerate
Și prin ploi și prin oreane :
Cînd ieream imberb, „măi frate"!

Val-vîrtejul, bunăoară,
Și necît pe îndelete,
Mi-l iscam în ceas de seară :
Să stîrnesc vreun stol de fete.

Fosta-am fost, pe-atunci, în stare
Drumuri să străbat de-a fuga
Doar per pedes (pe picioare) :
Din Tîrvani la Chattanooga.

Buzna-n stări incandescente
Scormonitu-mi-a-n pingele !
Dar acumaa... — n-am cuvente ! —
Vai de păcatele mele !

Zboruri încă jinduite,
Să se-ntîmple modru nu e ;
Aripile, pasămite
Că îmi sînt fixate-n cuie.

Calimera, la adică,
Silnică și agemie-i :
Ca să nu mai bat potică
Pînă la zulufii Liei.

(Lia, cînd fusese june,
Într-așa ierea de pură
Că mă strofocam sub lună
S-o țip în literatură.)

Cînd prin stele se degajă
Măestrii necunoscute,
Nu mai știu să-nchin o vrajă
Sub fereastra unei ciute.

P'ormă, insomnii imunde.
Drese-n magma lor letală,
Dau buluc să mă scufunde
În bulbuci de văicăreală.

Hop și-un zgripțor„ să mă treacă-n
Scorburi sumbre — căpcăunul ! — ...
Sprinteni, anii de mesteacăn,
N-au marșarier, niciunul.

martor ocular

27 iunie 1940

Auzisem despre **Ultimatumul** sovietic, privind cedarea Basarabiei și a Bucovinei de Nord — în casa fratelui meu Teodor, din satul Mincenii de Jos — județul Orhei, sat care se afla la vreo 15 km depărtare de comuna Saharna, de pe malul drept al Nistrului, unde trăiau părinții și fratele meu mai mare.

Fratele meu mijlociu Teodor era student la Politehnica de la Timișoara și se afla concentrat la o unitate militară de artilerie din Bîrlad. Mama m-a trimis pentru cîteva zile să am grijă de gospodăria lui.

Dar, în mod neașteptat, în seara acelei zile de 26 iunie 1940 — el s-a întors acasă, într-o scurtă permisie. După cîteva vorbe schimbate a deschis aparatul de radio, într-o doară, „să mai afle ce mai e nou ?". Și „noutatea" a căzut ca un trăsnet : **Ultimatumul** sovietic pentru cedarea Basarabiei și Bucovinei de Nord. Comunicatul Consiliului de Coroană al României — nu dădea nici cea mai mică speranță la vreo altă alternativă. Nori negri, întunecați planau asupra întregii țări.

Am hotărît — împreună cu fratele meu — să plecăm neîntrziat la părinți, ca să fim împreună cu ei. La revărsatul zorilor ne aflam în apropiere de de Nistru. Satele și cîmpurile transnistriene se vedeau ca în palmă. De departe se auzea huruit de motorizate. Sovieticii își mișcau tancurile și tunurile spre Nistru. Cumplita dramă a țării, a noastră, a tuturor, începea odată cu ridicarea uriașei cortine a zorilor a acelei teribile zile de 27 iunie 1940.

De sus, privind spre frumoasa Vale a Nistrului, revedeam pentru ultima oară — tabloul măreț al Nistrului, cu malurile sale pe alocuri înverzite, cu stînci ce atîrnă ici-colo, deasupra apei, cu drumurile șerpuite, cu căsuțele satelor, acoperite cu țiglă sau șindrilă, iar în mijlocul așezării — biserici cu turle ascuțite, la întretăieri de drumuri — fîntîni și Cristoși lîngă ele. Peste toate acestea se năpustea Anticristul stalinist, cu armele sale cumplite — tancurile și securitatea.

Priveam tot de aici — spre casa noastră, așezată pe un mic platou „atîrnat" deasupra Nistrului, casă în care deschisesem ochii spre începuturile întrebătoare ale vieții. Pe mica ei verandă citisem multe cărți, între care și ale lui Stere cu visurile copilăriei, dar și cu multiplele necazuri ale maturității. Volumele lui din seria „În preajma revoluției" se potriviseră bine cu cadrul geografic și cu atmosfera specific basarabeană în care trăiam. Era în același timp un avertisment sever, care decurgea din linia lui politică, pentru care a suferit mult.

Dar nu era prea mult timp de gîndit, de comentat. Tancurile rusești nu așteaptă. Casa bolșevică are două uși : **una** prin care ies tancurile și **a doua** prin care intră — prizonierii, sclavii imperiului. Și tancurile nu așteaptă. Am coborît cărarea care ducea spre casă unde toți ai familiei, speriați, erau cugîndul la exil. Nu știau ce să ia mai întîi — și cît va putea să încapă în mașina cumpărată nu prea demult, parcă cu predestinare, să ne poarte spre exil. Fratele mai mare plecase la Rezina, orășelul cel mai apropiat, să facă ceva rost de bani și „să mai afle cîte ceva" — dar ce să mai afle acum cînd tancurile erau atît de aproape ? ! Totuși el a urmat gîndurile cele mai bune — să se întoarcă cît mai repede acasă. Pentru că nu mult după sosirea lui, o femeie din curte a dat buzna în casă, spunînd cu glasul speriat : „Vin rușii, trec înot Nistrul". Din tot avutul pe care îl aveam — fratele a pus mîna pe felinarele unei trăsuri (gest pur simbolic — pentru că trăsura nu încăpea în mașina cu 5 locuri.), noi toți ceilalți l-am urmat. Cu noi erau și doi copii, dar și un strein de familie, „care nu vroia să rămînă cu bolșevicii". Fratele Teodor — plecase ceva mai devreme, urcînd pe jos dealul unde îl aștepta șareta cu care venisem. Ne-am înțeles să plece în exil și el, întîlnindu-ne cu toții la Iași. Dar nu ne-am revăzut niciodată. A fost deportat în Siberia și a murit după trei luni de detenție. (Un om „cît un munte"...)

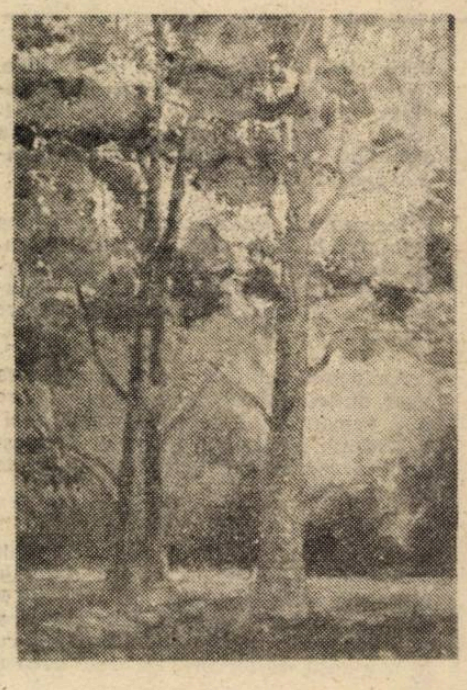

Drumul nostru de la Nistru spre Prut — n-a fost deloc simplu. A trebuit să trecem prin Rezina și la o cotitură, un grup comunist a vrut să ne bareze drumul. Dar fratele care era la volan le-a dejucat manevra, năpustind „Buick"-ul peste ei, cei din grup au fugit și ne-au lăsat calea liberă. Am urcat Dealul Rezinei — iar de aici se vedea clar cum trec sovieticii Nistrul, neținînd seama de angajamentul lor de-a respecta cele trei zile pentru evacuarea teritoriului basarabean de către armata, autoritățile și populația care dorea să plece.

O problemă dificilă era și aceea a procura benzină pentru mașină. E drept că motorul Buick-ului trăgea tare, dar era și setos de benzină. Prima pompă de benzină se afla în drumul nostru în tîrgușorul Cinșăuți, la vreo 10 km de Rezina. Cel care livra benzina era un prieten evreu, care se cam codea, de teama represaliilor. Dar de mila copiilor din mașină — „ne-a făcut plinul". Nu puteam trece prin orașul Orhei de teama de-a fi opriți în drum, cum ni s-a întîmplat la ieșirea din Rezina. Atunci ne-am hotărît să mergem pe un drum mai puțin umblat, dar mai scurt. Ceea ce a constituit o piedică erau gropile antitanc, săpate de ai noștri, în eventualitatea unei rezistențe armate. Ziua se mai puteau ocoli aceste gropi, dar se lăsa seara. Totuși am depășit și gropile, Fratele obosit și din cauza conducerii mașinii și a tensiunii nervoase, a trebuit să oprească la marginea unui sat, dar aici am fost jefuiți, desprinzîndu-se geamantanele legate la spatele mașinii prin tăierea frînghiilor. Nu mai aveam nici haine, nici cămăși. Spre dimineață însă eram în fața dealului din fața Unghenilor. Paralel cu noi se retrăgea și armata. Am trecut Podul Unghenilor, mergeam acum pe șoseaua spre Iași. Se împlineau 24 de ore de coșmar — de cînd părăsisem Casa, pămîntul, tot ce aveam. Intrasem în Iași și am ajuns în Piața Unirii. Ni se părea că Domnitorul Cuza și toți cei care îl înconjurau pe acest monument — ne priveau cu supărare și chiar cu mare, mare tristețe.

Eugen Panighianț

spectator

O tradiție Caragiale la Craiova sau o istorie a spectatorului

Destinul scenic al operei caragialiene nu este deloc linear raportat la implicațiile sociale, politice și culturale de mai mică sau mai mare amploare. În ultimii ani marele nostru clasic era asociat, dacă apărea într-o montare „neprogresistă", cu ideea unui act de curaj. Din cauza capacității de comunicare a unor mesaje politico-sociale și pe de altă parte datorită contemporaneității permanente în care a rămas opera caragialiană, spectacolele cu celebrele comedii au înregistrat creșteri și scăderi artistice normale pentru o astfel de poziție. Astfel devine un gest firesc să recunoaștem că opera lui Caragiale, comediile și schițele în destinul lor scenic s-au supus legilor artei cu tendință, sens în care montările din ultimii ani susțineau o posibilă amenințare asupra sistemului în măsura în care reușeau să scape de ochii cenzurii. Situația nu este particulară pentru Caragiale, ci pentru gen, în general fiind barometrul lucidității.

Itinerarul spectacolelor caragialiene este urmărit în general statistic și limitat geografic la scenele bucureștene, chiar dacă întîlnim uneori mențiuni asupra circulației „provinciale" a operei. Numai că aceste mențiuni pornesc de la ideea raportului existent între centru și periferie, neglijînd adesea montări interesante și mai ales reacții ale publicului. Din perspectivă diacronică opera lui Caragiale în destinul său scenic ne oferă nu numai elemente pentru o istorie a spectacolului, ci mai ales o istorie a spectatorului. În orașele mari din provincie Caragiale a fost prezent pe afiș încă de la apariția sa la București. În acest sens performanța la care a ajuns Teatrul Național din Craiova este de invidiat. Din totalul celor 140 de ani de existență majoritatea stagiunilor au fost dominate de opera caragialiană. Repertoriul s-a schimbat adesea din cauze diverse (schimbări de directori, de regizori, de modă, etc.), dar permanent a existat un interes pentru opera marelui dramaturg. Această opțiune transformată în veritabilă „instituționalizare" este nu numai a oamenilor de teatru, ci și a publicului craiovean. Cu 22 de premiere de exemplu, **O scrisoare pierdută** rămîne pe afiș 70 de ani din totalul de 138. La numai o lună (în decembrie 1884) după premiera absolută de la București (13 noiembrie 1884) **O scrisoare pierdută** va intra în repertoriul de bază al teatrului, cucerind sufragiile publicului craiovean. Faptul este semnificativ și poate fi explicat, pe de-o parte, prin tendința de îmbogățire a repertoriului dominat de piese străine, pe de altă parte, prin dorința de a da o replică recentei premiere bucureștene, Caragiale însuși scriindu-i, printre altele, puțin dezamăgit, lui Ion Anestin să încerce un alt Cetățean turmentat, „mai treaz" decît cel bucureștean. De altfel, nemulțumit de scandalul bucureștean. Caragiale a fost prezent, alături de Ion Anestin („Frate Anestine, dragă Tizule" fiind formula de adresare peste ani) la repetițiile de la Craiova.

Intrarea lui Caragiale în conștiința publicului craiovean se va face și prin organizarea, în 1912, sub directoratul lui Emil Gîrleanu și secretariatul literar al lui Liviu Rebreanu, a primei „Săptămîni Caragiale". În acest început de secol XX impunerea lui Caragiale se va produce și din cauza unor necesități lăuntrice ale teatrului craiovean; scena craioveană încearcă mai ales prin I. Tănăsescu, cel care răspundea de operetă și de comedie, impunerea unor creații dramatice care să ofere actorilor posibilitatea manifestării capacității lor creatoare, de afirmare a personalității scenice, dar în același timp să atragă publicul, or în acest sens opera lui Caragiale este generoasă. Așa cum s-a întîmplat și la București fenomenul monopolizării rolurilor a apărut și la Craiova. Din cadrul numeroaselor distribuții, au rămas antologice realizările lui Ion Anestin (Cetățeanu turmentat, Conu Leonida), Iancu Brezeanu, Al. Dem. Dan, Remus Comăneanu (Trahanache).

Linia spectacologică a realismului critic, cu accente pe comicul de caracter și de situație, pare a fi dominanta montărilor craiovene din această perioadă, de început, linie promovată întrucîtva chiar de Caragiale. Nu vor lipsi, cum era și firesc, șarjele și „actualizările" politice, atît de criticate de autor: „eu am creat tipuri ideale, nu bufonerii".

Fiecare [illegible] mai ales cele care reuneau pe marii actori amintiți, aducea în evoluția artei spectacolului, dar și a exegezei scenice a lui Caragiale, noi contribuții, chiar dacă unele sînt de detaliu. După cum remarca I.C. Bacalbașa în teatru s-a instituit foarte curînd o tradiție de interpretare de la care actorilor le era ingăduit foarte greu să se abată. Despărțiri aveau totuși loc, după cum se observă din puținul material documentar oferit de cronicile dramatice, ce reușeau prea rar, în formulările lor de obicei confuze și șablonarde, să rețină particularitățile. Dominantă era imitarea realizărilor bucureștene. Montările bucureștene provoacă rareori la Craiova replici memorabile (după gestul polemic din 1884). La nivelul concepției de ansamblu superficialitatea și tributul plătit conjuncturalului era destul de mare, fapt ce determină pe marii actori de atunci: Ion Anestin, Al. Dem. Dan să insiste în interpretare. Aprobarea publicului era luată foarte ușor de spectacolele ce uzau de tehnica aluziei, de „actualizarea" politică, mergînd pînă acolo încît T. D. Cretzu schimbă titlul gazetei lui Rică Venturiano în **Voința națională liberală** sau folosește măști ce desemnează persoane reale. Actualitatea lui Caragiale despre care s-a vorbit și se vorbește încă pare a constitui pericolul fundamental al spectacolului de teatru. Actualizarea în idealitatea tipurilor pentru a păstra termenii lui Caragiale nu a constituit un suport teoretic în această perioadă.

Acuitatea dezbaterilor din capitală în jurul problemei raportului dintre tradiție și inovație va avea un ecou semnificativ și la Craiova în deceniile 3 — 4 ale secolului nostru. S-au remarcat de altfel două tendințe în ansamblul spectacologici caragialiene; una de apărare a operei și alta de continuă valorificare novatoare. În fond aceste tendințe sînt reflexul firesc al raportului mai general dintre tradiție și inovație.

Scena craioveană nu a rămas în urma valului înnoitor din arta spectacolului datorat în bună măsură prezenței trupelor străine aflate în turneu în Capitală. Inovația pornește chiar de la lectură. Viziunea tradițională realistă se menține dar cu o altă argumentație. Persistă unele influențe naturaliste. Inovația pornește de la decor, la semantica costumelor, la jocul actoricesc ce da o mai mare atenție mimicii, gesticii, nuanțelor. Un pas înainte îl reprezintă montarea **Scrisorii** din stagiunea 1924—1925 succes notabil determinat de direcția de scenă a lui Ion Manolescu, dar și de înnoirea distribuției (apar printre alții: Remus Comăneanu, M. Tancovici-Cosmin) spectacol în care o realizare de excepție obține actorul bucureștean Costache Antoniu (Pristanda). Este o perioadă de căutare și formare a personalității teatrului craiovean și spectacolele caragialiene vor reflecta acest lucru. Angajat „în căutarea stilului Caragiale", de fapt o căutare a formei scenice și a atitudinii teatrul craiovean intră în jocul sincronizării cu tendințele generale. Probleme ca personalizarea stilului de interpretare axat pe ideea naturalului și veridicului teatral (și nu al vieții cum cereau adepții naturalismului), a contemporaneizării artistice sînt imediat remarcate de critica vremii. Un exemplu este receptivitatea sporită a criticii la „jocul complex" al lui Al. Dem. Dan într-un Cațavencu diferit de celelalte interpretări.

Revenirea la Caragiale după cel de-al doilea război mondial prezintă momente de discontinuitate normale și mai ales o schimbare de perspectivă. La începutul veacului XX H. Sanielevici remarca actualitatea tematică a pieselor lui Caragiale în sensul de oglindă a epocii și mentalităților. Consecventă, la scurt timp după celebra montare a lui Sică Alexandrescu, scena craioveană propune **O scrisoare pierdută**, spectacol conceput de noul director al teatrului Marin Iorda. Spectacolul este realist, modern și e văzut ca o „reconsiderare a capodoperei lui Caragiale" piesa neflind tratată ca o farsă, ci înțeleasă ca privire asupra unei „oligarhii istorice și demagogice". Să nu uităm că spectacolul apare după campania electorală din 1946. Remus Comăneanu, principalul liant al teatrului craiovean cu trecutul interbelic, reia și regizează piesa cu o distribuție relativ schimbată în care e remarcat și interpretul lui Farfuridi tînărul... Amza Pellea. Cronica dramatică nu este o oglindă a activității teatrale a acestei perioade în care Caragiale este montat cu o repeziciune uimitoare. „D-ale carnavalului" pare să fi avut o soartă mai tristă căci după spectacolul din 1912 în care figurau printre alții Aura Fotino și I. Stănescu-Papa și în care cronicarul de la **Doljiul** văzuse „trivialități și sărăcie artistică" nu o mai întîlnim pe afiș pînă la cunoscuta versiune a lui Valeriu Moisescu și apoi la spectacolul lui Mircea Cornișteanu. Tributare, după cum mărturisesc cronici sumare, modelelor bucureștene montările postbelice sînt orientate în spiritul realismului critic orientat spre sondarea socialului și satirizarea regimului burghez. Un reviriment în arta spectacolului caragialian se înregistrează în deceniul 6 prin celebra montare a lui Valeriu Moisescu în 1969 după ce la București cu trei ani înainte (în 1966) Lucian Pintilie oferise o lectură modernă. Montarea de la Craiova a lui Valeriu Moisescu a fost deliberat apropiată de exegeza scenică a lui Lucian Pintilie marcînd punerea în lumină a ideii „carnavalului ca metaforă grotescă a lumii". De altfel regizorul Valeriu Moisescu i-a dedicat acestei piese nu mai puțin de 6 montări pe diverse scene și a sondat pas cu pas personajului urmărind procesul de degradare a umanului pînă la mecanizare, la marionetă.

Deceniul șapte începe cu spectacolul de debut (1974 — O scrisoare pierdută) pe scena craioveană a tînărului regizor Mircea Cornișteanu cel care la această oră deține un adevărat record: o integrală a operei comice a lui Caragiale. În spectacolul său de debut ideea de confruntare politică este asociată intenției de a reliefa „comicul enorm al unei lumi monstruoase". Concepția regizorală a tînărului artist, rămas fidel de-a lungul anilor geniului caragialian, dominată de la început de un realism simbolic se conturează mai clar după spectacolul cu piesa O noapte furtunoasă din 1976, Mircea Cornișteanu îmbină o lectură filologică a textului cu una scenică, căutînd sensuri și semne ale adevăratei lumi a lui Caragiale. Un spectacol interesant e rezultat în urma reconsiderării unui sector mai puțin solicitat scenic al operei lui Caragiale: scrisori, momente, schițe pe ideea demonstrării teatralității în întreaga operă. Spectacolul este o consecință logică și legică a tradiționalelor întîlniri prilejuite de defunctele în ultimii ani **Zile Caragiale** și a activității Societății culturale I. L. Caragiale. * Ultima premieră (4 octombrie 1988) a întîmpinat multe greutăți și a fost mult sărăcită de „vizionarea oficială" a cenzurii. Semnele erau prea multe și prea clare. Spectacolul craiovean era la vremea aceea gîndit ca o formă de rezistență. E suficient să ne amintim de plasa Cetățeanului turmentat.

•

Ioan Cristescu

solilocvii

Locuri comune sau cum am vrut să mă dau pe brazdă

Am făcut, în vremea din urmă, un interesant experiment. Pe propria piele. Fără doar și poate, nu sînt singurul care a încercat așa ceva. Adică nici prin asta nu sînt și nu vreau să fiu un un original. M-am hotărît, deci, pentru o vreme, să nu mai citesc nici un fel de ziar; nici cotidianele, nici săptămînalele, nici măcar pe cele literare. Băiete, mi-am spus, poate că totuși te lași influențat de părerile altora, poate că nu ești decît o biată paiață lesne influențabilă. În definitiv, ar cam fi timpul să scrii ceea ce tot zici de atîta vreme: măcar cîteva rînduri despre extraordinara Mariana Marin de care nu zice nimeni nimic, și-au pus probabil ochelarii fumurii ca să n-o vadă, sau pur și simplu e la index pentru că a apucat s-o laude N.M.: ori despre prospețimea inconfundabilă a lui Daniel Bănulescu și a altor abia-veniți în Oborul Metaforelor (mai repede, mai repede, pînă nu se se instituționalizează); sau măcar să mă iau la harță cu Cristian Popescu, cum îndrăznește să demitizeze în halul ăsta, ce, nu mai e loc pentru damnare unde e prestigiul tagmei, oricum, află și el că e unul care-l citește; în fine, de ce nu, să pun și eu o cărămidă, chiar strîmbă, la soclul statuii lui Florin Iaru, dacă nu mi-o veni chef să i-o fac praf, că tot mi-e prieten, vorba de-acum o sută de ani a lui Eugen Ionescu, depinde de dispoziție sau de ce-ai mîncat seara.

Am încercat, deci, să-mi găsesc liniștea, oricît ar fi fost ea de neștiutoare, de săracă cu duhul. Numai că, nu că aș fi cu dinadinsul omul secolului ăsta zbanghiu, dar oricum, nu mă omor nici după zen, cel puțin nu încă, așa că nu pot chiar să stau cu capul sub pernă. În fond, orice se poate spune, dar nu și că ne plictisim, măcar am mai apucat să trăim ceva care seamănă totuși a viață, care se mișcă, nu e doar un schelet în formol. Și cît de schizoid ar fi reflexul acestei vremi în sufletul nostru de regi-mînătarcă obișnuiți cu întunericul și cu nemișcarea, e totuși ceva, e ceva ce nu crezusem c-o să mai apucăm să trăim. Așa că n-am putut, tocmai acum, cînd întîmplările zilnice au început să fie și altceva decît „aventurile lui Nea", n-am putut, zic, să-mi bag pur și simplu capul, cu urechi cu tot, în olița copiilor. Televizinea? Nu sînt deloc sado; ca și, probabil, mulți alții, am preferat radioul. Învechit, dar merge. Destul de complet, de convingător, chiar obiectiv. Îmi și ziceam: gata băiete, deacum vei fi un tip calm, adorator al știrii-simple, impersonale, fără grimase și fără comentarii. Ce grozav! Ce bucurie! Ce eroare! Berevoiestiul e Berevoiești cu sau fără comentarii „destabilizatoare". Votarea obstinat monocoloră a unei legi fundamentale și mai ales, o vede și un copil, alcătuirea e în așa fel încît să îmbrobodească privatizarea într-o teribilă plasă de oțel care nu face decît să conserve etatismul, ca să se poată face, oricînd, stînga-mprejur, nu, nici asta nu are nevoie de nici un fel de șopîrlă.

Așa că iluziile mele radiofonice n-au durat multă vreme. Nu-i nimic, mi-am zis mai există soluții. Mărim voltajul. Să renunțăm cu totul la realitatea românească. Să facem o baie prelungită, în presa străină. Mai sînt și reclame, statistici, te mai lămurești cum e cu standardul de viață. Aiurea. Iluziile nu țin nici cîteva zile. Nu e vorba de comparația, inevitabilă, pe care ești silit s-o faci la tot pasul cu privire la posibilitățile unui occidental mediu, și nici la **cunoștințele** pe care le au ziariștii occidentali ori la modul în care pun ei problemele, ci la lucruri mărunte, la „realitatea" ta, de acasă, de care nici așa nu scapi. Dai, de pildă, peste afirmația lui Dan Pascariu care cu un cinic sofism, le declară francezilor că „românii sînt, în toate statisticile, la un nivel de viață foarte jos, dar **acesta e un atu, căci noi nu putem să cădem și mai jos** (aiurea), contrar celorlalte țări din Est care, înainte de a trăi mai bine vor trebui mai întîi să trăiască ceva mai prost decît înainte". Ați văzut ce inteligenți sînt băieții noștri? Sau afli cum ai fi putut fi sub influența, malefică, a unei anumite părți a presei, se poate și invers. Doar se știe că românul are o mare capacitate de adaptare, iar tu ești român. Întîmplarea face să dai tocmai peste un larg interviu cu primul ministru. Inspirație. Noroc. Citești pe-ndelete. Îi sorbi vorbele. Le rumegi ginditor. Ți se vede pe față bunăvoința. Oricum, cuvîntul scris e cuvînt scris, nu zboară, poate-nțelegi ceva, nu ca la televizor. La fel de sarmant. Îți place să pălăvrăgească. E plăcut să constați că, d.p.d.v. caracterologic e „de pe strada noastră", nici o îndoială. Numai că el nu e, cel puțin zilele astea, nici eseist, nici poet, nici Mitică. E prim-ministru. Adică altceva. Și exact ca la televizor, deși ți-a făcut plăcere să-l întîlnești, la sfîrșit constați cu stupoare că nu te-ai ales cu nimic. Absolut nimic. Chiar dacă nu folosește fraze din alea monstruos de lungi și gata fabricate. Tot nimic. Asta, cu condiția să te faci că n-ai băgat de seamă naivitatea ori cinismul cumplit al propoziției despre „FSN ca partid al incoruptibililor". Abia mai tîrziu îți aduci aminte și de declararea, repetată, a dragostei pentru ziarul „Azi". Simplă curtoazie? Nu poate să nu se stringă pielea pe tine atunci cînd, chiar pe prima pagină, întîlnești rîndurile cețoase, într-un limbaj apocaliptic și cețos, prin care, fără a-l acuza de nimic ci pur și simplu înjurîndu-l, o femeie de bine din Sibiu, pare-mi-se, îl atacă pe Nicolae Manolescu. Atac de o violență care nu se justifică nici dacă persoana feminină cu pricina ar fi cine știe ce obscur profesoară de română care-i poartă sîmbetele pentru vreo notă mică la un examen, căci este limpede, afișată, URA ipochimenei, ură găzduită, repet, de ziarul partidului liniștii noastre, ziar pe care, oare de ce, îl iubește atît primul nostru ministru.

•

Gata. Mi-e de ajuns. Mi-am reluat proastele obiceiuri. Pentru început „Luceafărul", și „Contrapunct", și „România Literară". În fond, n-a fost decît un nevinovat experiment.

Mihail Oprea

Intelectualii și revoluția

(Cîteva considerații sumare, cu privire specială asupra recentei „revoluții" române)

1. EXCURS ASUPRA ACCEPȚIEI TERMENILOR DE INTELECTUAL ȘI REVOLUȚIE ÎN ITALIANĂ ȘI ROMÂNĂ

1.0. Pentru a aborda în mod pertinent tema prezentului congres, se impune, credem, ca operație preliminară, definirea celor două cuvinte/noțiuni, cel puțin în dicționarele celor două limbi care se întîlnesc aici, într-o fraternă colaborare a cercetătorilor : italiana și româna [1]).

1.1. Ca substantiv, **intelectual** este considerat, în italiană, cel „ce se dedică activităților artistice, culturale și literare" (Cortelazzo-Zolli, DELI), sau care se consacră, în plus, și științei, studiului sau gîndirii **(Grande Dizionario della lingua italiana** dell'Istituto geografico De Agostidi Novara). Pentru Devoto-Oli (DLI) **intelectualul** este „persoana înzestrată cu o adevărată sau presupusă superioritate spirituală sau culturală și destinată de obicei să reprezinte un rol de conducere sau critic în cadrul unei organizații politice sau al unei orientări ideologice [...]. În mod în esență, la o modernă valoare umanistică.

esență, la o modernă valoare umanistică".

Cel mai complet dicționar al limbii române, DA, definește **intelectualul** persoana „care muncește cu intelectul, care cultivă manifestările inteligenței", în timp ce pentru DEX este „persoana care posedă o pregătire de specialitate temeinică și lucrează în domeniul artei, al științei, tehnicii etc.".

Din confruntarea definițiilor citate rezultă a avea un randament maxim — întrucît este mai puțin restrictivă — aceea ce nu limitează munca intelectualului doar la activitățile artistice, culturale și literare, ci o extinde și la știință, la tehnică și la studiu, în genere.

Deosebit de pertinentă pentru tema congresului ni se pare afirmația din DLI (Devoto-Oli), deja reprodusă **supra**, conform căreia **intelectualul** este persoana „destinată de obicei să reprezinte un rol de conducere sau critic în cadrul unei organizații politice sau al unei orientări ideologice [...]" [2]).

O succintă analiză pe plan diacronic a termenului în cele două limbi ni se pare, de asemenea, utilă.

Prima, sau una dintre primele atestări ale substantivului **intellettuale** în italiană este datată 1816, într-o traducere efectuată de Giordani a unui articol al faimoasei Madame de Staël [3]).

După numai 36 de ani, înregistrăm prima atestare românească, într-un vocabular tipărit la Iași în 1852 de către Paharnicul Teodor Stamati și în care termenul **intelectual** este glosat „înțelegătoriu, cultivatoriu minții".

Ca adjectiv, însă, **intellettuale** apare în italiană deja în opera lui Dante, la începutul secolului al XIV-lea, cu sensul de „referitor la intelect sau la produsele sale" (Cortelazzo-Zolli, DELI), în timp ce în limba română este înregistrat de-abia peste 500 de ani, în secolul al XIX-lea (cfr. DA). Marele decalaj al dezvoltării culturale între cele două țări iese la iveală cu prisosință și cu acest prilej, din confruntarea datării primelor atestări.

1.2. În ce privește al doilea termen, **revoluție** (în sens politic), constatăm că definițiile propuse de dicționarele italiene concordă, în genere, iar micile adaosuri sau omisiuni din definiții privesc doar nuanțele : „răsturnare politică. Schimbare violentă de guvern, condiții civile, constituție" (Zingarelli, VLI) ; „mișcare organizată și violentă prin care se instaurează o nouă orînduire socială și politică" (Devoto-Oli, DLI) ; „violentă răsturnare a orînduirii politico-sociale constituite, care tinde să înlocuiască în mod radical guverne, legi de bază, raporturi economico-sociale și lucruri asemănătoare" (Cortelazzo-Zolli, DELI) ; „acțiune violentă și de masă care are drept scop răsturnarea unui régim politic și instaurarea unei noi rînduieli sociale și economice" **(Grande Dizionario** [...] De Agostini).

În puținele dicționare românești publicate înainte de impunerea dictaturii comuniste în țară, definiția **revoluției** în sens politic este sumară și, în orice caz, incompletă : „Mare răscoală, mare rebeliune, mare revoltă, sculare cu armele" (Scriban) ; „Schimbarea formei de guvern într-o țară printr-o răscoală triumfătoare. răzmiriță, zaveră" (Candrea-Adamescu). Definirile apar mai bine realizate în dicționarele românești elaborate în timpul dictaturii comuniste, dar ele reflectă, evident, orientarea impusă de ideologia marxist-leninistă atunci cînd atribuie revoluției sensul de „Schimbare calitativă radicală a societății bazate pe clase antagoniste, prin care se realizează trecerea de la o formație social-economică inferioară la alta superioară" (DEX), glosare identică, de altfel, și în DA. Ambele dicționare, DEX și DA, înregistrează și sensul uzual, denumit „popular" în DEX și glosat „răscoala, revoltă [...]", în timp ce în DLR este considerat „sens curent" cu următoarea explicație „mișcare colectivă organizată care are ca scop cucerirea puterii politice într-un stat".

Pe plan diacronic relevăm enorma distanță, în timp, care separă atestarea cuvîntului **revoluzione/revoluție** în cele două limbi : înainte de 1363 în italiană, în opera lui M. Villani (cfr. Cortelazzo-Zolli, DELI) și de-abia în 1800 în română, într-o traducere a **Istoriei universale** a lui Millot, realizată de Ioan Molnar și tipărită la Buda (cfr. DLR).

Istoricul acestui cuvînt este rezumat în mod magistral de Bruno Migliorini : „Termenul **revoluție** se referea, în antichitatea clasică, la transformările sufletelor și ale timpului ; în evul mediu este, mai cu seamă, termen de astrologie și de astronomie (este suficient să amintim un titlu : **De revolutionibus orbium celestium**, de Copernic, 1543) ; dar deja în secolul al XIV-lea începe a fi folosit, în Italia, cu sensul politic de revoltă ; în Europa revoluțiile engleze din secolul al XVII-lea și, în fine, revoluția prin excelență, cea din 1789, pun pe prim plan sensul politic" (Apud Cortelazzo-Zolli DELI).

Rapida incursiune efectuată **supra** ne-a permis să relevăm, printre altele, substanțiala diferență în timp care se înregistrează între Occidentul Europei și Principatele Române, în ce privește prezența termenului **revoluție.** Completînd informațiile oferite pînă acum, trebuie spus că față de Italia, unde se folosea deja în secolul al XIV-lea vocabula **revoluție** cu sens politic, pe teritoriul românesc se utilizau, cu începere din secolul al XVI-lea, cuvinte care se refereau, de fapt, la o realitate diversă, și care corespund termenilor italienești **ribellione** și **rivolta** : este vorba de **răzmeriță** și **răzvrătire.**

Cuvînt de origine slavonă, **răzmeriță** are sensul de „război, răscoală, răzvrătire" și este atestat mai întîi în **Apostolul** lui Coresi, tipărit la Brașov în 1563 (cfr. DLR), apoi într-un document slavoromân din 1569 [4]) și mai tîrziu în **Palia de la Orăștie** (1581) (cfr. DLR).

Ca o atestare probabil anterioară, întrucît apare în **Psaltirea Scheiană** (deci cel mai tîrziu în prima jumătate a secolului al XVI-lea), termenul **răzvrătire** este de asemenea slavon și înseamnă nu doar „acțiunea de a (se) răzvrăti și rezultatul ei ; răscoală, revoltă, răzmeriță [...]", ci și „nesupunere, neascultare" (DLR).

Tardiv, în a doua jumătate a secolului al XVII-lea, este atestată în opera lui Miron Costin vocabula **răscoală**, formată pe teritoriu românesc prin derivare regresivă de la verbul **a răscula (răs- + scula)**, astfel definită în DLR : „Acțiune spontană și neorganizată a maselor împotriva asupririi, a exploatării, răsculare, răzmeriță, răzvrătire, revoltă".

Am văzut deja că termenul **revoluție** fusese folosit pentru prima dată, în scris, la 1800, într-o traducere. Succesivele atestări sînt înregistrate în revista „Albina Românească" din 1829 și apoi într-o lucrare a lui Simeon Marcovici din 1839 (cfr. DLR). Paralel începe să fie întrebuințat și cuvîntul **revoltă**, menționat mai întîi tot în 1829 și tot în „Albina Românească" (cfr. DLR). Cert este însă faptul că vocabula **revoluție** nu circula, sau circula foarte puțin în această perioadă, probabil — printre altele — și datorită prezenței reduse de opere scrise și tipărite în română în primele două decenii ale secolului al XIX-lea. Aceasta ar putea explica, într-o oarecare măsură, de ce mișcarea condusă de Tudor Vladimirescu, evaluată posterior, de către unii cercetători, ca fiind o revoluție, era denumită în epocă mai ales **zaveră**, termen de origine slavă (bulgară și/sau sîrbo-croată). Și, apropo de ceea ce ar părea o simplă dispută terminologică — dar care, de fapt, afectează și conținutul — este evidentă importanța pe care o capătă accepția dată conceptului de **revoluție** și nu numai în ce privește mișcarea lui Tudor Vladimirescu. Se știe, de exemplu, că după unele teorii (mai ales de factură marxistă), nazismul și fascismul nu trebuie considerate revoluții sau mișcări revoluționare, în timp ce alte opinii susțin tocmai contrariul.

2. Intelectualii și revoluția : preambul.

2.1. Afirmația că nazismul a fost un proces revoluționar aparține chiar reprezentanților exilului german, constituit, mai cu seamă, din evreii fugiți din Germania, care nu pot fi bănuiți, în nici un caz, de parțialitate în favoarea nazismului. Pertinent pentru discuția noastră este următorul citat extras din articolul de fond al publicației lunare **Decision, A Review of Free Culture,** tipărită la New York între ianuarie 1941 și februarie 1942 sub direcția lui Klaus Mann : „Nu trebuie să uităm că aproape toate schimbările revoluționare din istorie au fost anticipate și pregătite de o avangardă de intelectuali. Mișcarea nazistă reprezintă de fapt primul exemplu al unui proces revoluționar care se opune în întregime și în mod deliberat nu numai anumitor tendințe intelectuale și anumitor precepte morale, ci tuturor formelor și funcțiunilor elevate ale intelectului și ale civilizației umane" [5]).

Se sublinia cu acest prilej, mai întîi de toate, rolul proeminent al intelectualilor în pregătirea a aproape tuturor revoluțiilor, teză general acceptată astăzi și care oferă, de altfel, prilejul desfășurării prezentului congres.

În ce privește însă a doua afirmație conținută în citatul reprodus, se poate susține — credem — că nazismul a fost anticipat, practic, de comunism. Într-adevăr, faimoasa revoluție din octombrie 1917 — cu efecte nefaste asupra istoriei Rusiei, a țărilor devenite mai tîrziu sateliți ai Uniunii Sovietice, ai Europei și ai întregului univers — a dus la instaurarea regimului comunist care s-a opus, de fapt, „tuturor formelor și funcțiunilor elevate ale intelectului și ale civilizației umane", pentru a folosi aceeași formulare din fraza citată anterior.

2.2. Pentru o mai bună înțelegere a raporturilor existente în genere între intelectuali și revoluție, trebuie pornit, desigur, de la analiza raporturilor care se stabilesc în diverse momente istorice și în țări diferite între intelectuali și Putere.

În eseurile și studiile dedicate acestei teme s-a relevat că, după divorțul survenit între autoritatea spirituală și cea laică, **la Cité** s-a aflat într-un conflict permanent între ceea ce bibliografia franceză denumește **les clercs** (termen care nu are un echivalent în limba română) și **Puterea** [6].

Majoritatea specialiștilor consideră că acest conflict s-a atenuat începînd cu secolul al XIX-lea și a căpătat trăsături diferite în epoca postindustrială, cînd „le savoir" a fost socializat și instrumentalizat într-o asemenea măsură, încît granițele între **theôria** și **poiesis**, între **logos** și **techné** au dispărut aproape cu totul. În consecință și situația acelor **clercs** a fost serios zdruncinată iar categoria lor s-a subțiat. Pentru acești specialiști, rolul intelectualilor — odinioară glorios și important — a fost luat azi mai ales de către tehnocrați, care administrează **savoir**-ul în numele unor precise responsabilități și acționînd frecvent în numele puterii de stat [7]). Rebeliunea categoriei constituită de **clercs** rămîne posibilă, în mod teoretic, dar ea nu mai privește în zilele noastre condiția intelectuală în sine, ci rolul ei social. Situația este însă diferită în țările guvernate de regimuri totalitare comuniste, țări în care punctul de plecare este cel al antagonismului clasic și în care rezistența manifestată față de dictatura comunistă a găsit un teren favorabil mai cu seamă în rîndurile **intelighenziei** [8].

2.2.1. Apropo de cuvîntul **intelighenția**, care denumea inițial grupul de persoane culte ce combăteau, în Rusia, în secolul trecut, în numele progresului social și civil, regimul social existent **(Grande Dizionario** [...] De Agostini) ne putem întreba dacă poate fi considerat perfect sinonim cu termenul de **intelectual** (it. **intellettuale)** — mai ales referitor la intelectualii din Occident — și ne mai putem întreba dacă **intelighenția** și **intelectualii** pot fi asimilați a ceea ce în fr. se cheamă **clercs.** Este adevărat că, prin extensiune, **intelighenția** este acum definită ca fiind „clasa intelectuală a unei națiuni" **(Grande Dizionario** [...] De Agostini ; cfr., de asemenea, DEX), dar este poate mai prudent să acceptăm definiția în sens amplu pe care o dau Devoto-Oli **intelighenției** în dicționarul lor, adică „cerc sau grup de intelectuali ce revendică caractere culturale proprii" (DELI).

Impresia noastră este că **intelectualii, clercs** și **intelighenția** sînt termeni care renumesc concepte și realități cel puțin parțial diferite, mai ales dacă îi raportăm la țările din estul și sud-estul Europei. Deocamdată unii specialiști sînt totuși tentați să pună semnul egalității între **intelectuali** și **intelighenția** [9], așa că ipoteza enunțată **supra**, sub forma de impresie, se cere verificată ulterior prin studii aprofundate.

3. Intelectualii și recentele revoluții : situația din România înainte, în timpul și după decembrie 1989.

3.0. Pentru a putea evalua în mod corect rolul intelectualilor, nu este suficient să analizăm aportul lor la desfășurarea propriu-zisă a revoluției, ci trebuie studiată și contribuția adusă înainte și după revoluție. Pe lîngă aceasta trebuie precizat dacă este vorba de categoria intelectualilor privită global, sau dacă ne referim doar la o parte a ei, definibilă, de pildă, prin activitatea desfășurată, profesie, ocupație etc.

3.1. Într-o viziune care este, în același timp, restrictivă, dar și, paradoxal, amplificatoare, pot fi luați în considerare, dintre intelectuali, mai ales scriitori. Față de alte categorii sociale și față de alte grupuri de intelectuali, ei posedă un mare avantaj atunci cînd hotărăsc să participe — într-un mod oarecare — la acțiunea de opoziție față de regimul comunist pentru a pregăti răsturnarea sa : avantajul de a o putea face nu numai direct, prin implicare pe plan politic, ci și indirect, fiindcă în literatura pe care o produc, alături de luarea de poziție deschisă — și ca atare, extrem de periculoasă pentru însăși existența lor fizică — ei au la dispoziție diverse modalități subtile de contestare și de rezistență împotriva Puterii, cum ar fi utilizarea alegoriei, a parabolei, a fabulei, folosirea unui limbaj aluziv metaforico-simbolic etc.

3.2. Înainte de revoluția românească din decembrie 1989 (dacă a fost vorba într-adevăr de o revoluție, dar acesta este un subiect care ar cere o discuție aparte), manifestările cele mai spectaculoase de opoziție — chiar dacă multe dintre ele aproape necunoscute, datorită tăcerii totale a mass-mediei impusă de dictatura comunistă — au fost cele ale muncitorilor care au făcut greve în repetate rînduri și s-au răzvrătit împotriva regimului : amintim mai cu seamă grevele minerilor și mai tîrziu, revolta muncitorilor din Brașov, aceasta din urmă în toamna anului 1987. Dar acțiunea cea mai importantă — printre altele prin continuitatea sa — de eroziune a Puterii a fost probabil cea a intelectualilor dizidenți, dizidență care s-a manifestat în diferite moduri, de la simpla neaderare la opoziția netă față de regimul comunist.

E adevărat că o bună parte a intelectualității române (sau, poate, majorității ei), aderase implicit sau explicit la Puterea solid instaurată — mai ales după abdicarea silită a regelui Mihai — chiar dacă a fost vorba, frecvent, doar de o aderență conjuncturală, deci, în fond, fictivă. Cei care au refuzat s-o facă s-au refugiat în dizidență, concept căruia îi preferăm noțiunea de **exil (emigrație)** larg folosită în bibliografia de specialitate în legătură cu cealaltă dictatură, de astă dată de dreapta, care a marcat negativ secolul al XX-lea : cea nazi-fascistă. Exilul (emigrația) poate fi, la rîndul său, de două feluri : **exil propriu-zis** adică **extern** și **exil (emigrație) intern, interior,** traducere aproximativă a formulei create pentru un anumit tip de exil în Germania, în timpul nazismului, **innero Emigration.** S-a afirmat că accepția de **emigrație internă** „pune accentul pe natura în esență rezistențială și deci politică a fenomenului, analog în această privință cu cel de emigrație «externă» a exilaților politici", în timp ce accepția de **emigrație interioară** „pune în evidență caracterul său intim și **particular,** dacă nu de-a dreptul de renunțare" [10]).

Trebuie precizat însă că unii învățați contestează validitatea conceptului de **emigrație internă/interioară,** relevînd nu numai ambiguitatea sa, ci afirmînd chiar așa cum face Franz Schonauer, că „Literatura așa-zisei emigrații interne nu a fost altceva decît fugă. Fugă în idila sau în așa-zisele simple și atemporale raporturi umane, fugă în tradiționalism, în forțata accentuare a adevărului străvechi și care nu apune niciodată, fugă în realități clar omologate și ca atare certe" [11] De altfel însăși emigrația internă germană a devenit, pentru mulți dintre cei care erau adversari ai regimului, o emigrație în interioritate și ca formă concretă de manifestare a îmbrăcat nu rareori haina 'Verstummenului', adică a emigrației în tăcere, prin care se înțelege mai ales dureroasa renunțare la formele literare sau la temele congeniale implicițiilor opozanți [12]

3.3. În perioada care a precedat căderea lui Ceaușescu și a clanului său, puțini au fost în România — vorbim de scriitori — cei care au avut curajul să se opună direct Puterii : un Paul Goma, un Dorin Tudoran, un Mircea Dinescu, un Dan Petrescu, un Gabriel Andreescu. Indirect, însă, prin ceea ce am numit **emigrație internă** și mai ales **interioară** mult mai mulți scriitori și-au manifestat dezacordul față de regimul comunist. Nu face o deosebită plăcere să amintim aici în acest sens cel puțin numele scriitoarelor prezente la acest Congres : Ana Blandiana, Ileana Mălăncioiu și Gabriela Adameșteanu.

Nu trebuie însă ignorată sau uitată activitatea desfășurată de exilul extern care cuprinde nume de prestigiu, de altfel singurele nume de scriitori români care s-au impus în panorama literaturii europene, pentru că am intrat în circuitul european din motive pe care nu este cazul să le analizăm aici : Eugen Ionescu, Mircea Eliade și Vintilă Horia [13]). Pe lîngă cei trei corifei ai exilului extern, literatura română a emigrației propriu-zise numără, în rîndurile sale, zeci de scriitori — mai mult sau mai puțin cunoscuți — care au combătut din exil, în proporții diferite, ordinea politică, economică și socială comunistă impusă de tancurile sovietice după pretinsa „eliberare" din august 1944.

Nu trebuie apoi să-i uităm pe scriitorii deveniți — prin forța împrejurărilor — și ziariști, care au luptat împotriva comunismului în genere și în mod special împotriva celui românesc, din paginile publicațiilor exilului extern și mai ales de la posturile de radio ce transmiteau vești din partea românilor liberi, pentru viitorii români liberi : BBC, „Vocea Americii" și, în primul rînd „Europa Liberă", post de radio devenit atît de cunoscut și de iubit de aproape toți românii.

S-a ajuns astfel la de-acum faimosul — tragic și sublim în același timp — decembrie 1989. Se știe că în primele rînduri au fost mai ales tinerii și printre ei

firește, studenții și elevii. Dar 'revoluția' a fost atît de rapidă și a prezentat și prezintă încă și astăzi atîtea laturi obscure, încît este, poate, mai puțin relevant să se stabilească cine dintre intelectuali a participat efectiv, sau nu — și în ce măsură — la desfășurarea evenimentelor în acele zile. Am văzut deja, din definițiile reproduse **supra** (cfr. 1.2.), că revoluția își propune, în esență, două obiective : a) răsturnarea unui regim politic ; b) instaurarea unei noi rînduieli sociale și economice. Din cele două obiective cel puțin unul — și anume al doilea — nu a fost, desigur, încă înfăptuit. În ce privește primul obiectiv, s-a încercat să se prezinte răsturnarea regimului dictatorial al lui Ceaușescu drept scop unic și final al 'revoluției', ignorîndu-se deliberat faptul că singerosul satrap nu era altceva decît **un produs al comunismului din România**, în determinate condiții politice, economice și sociale. Tema oficială acreditată acum de noua Putere este că odată cu Ceaușescu a dispărut și comunismul în România, teză într-adevăr puerilă. Se știe că în Italia fascismul a durat circa 20 și ceva de ani, că a fost o dictatură cu mult mai blîndă în comparație cu cea comunistă de la noi din țară și că victimele sale au fost extrem de puține — cîteva zeci de persoane — dacă exceptăm deportările evreilor, realizate conform dispozițiilor lui Hitler, deportări care au avut loc în lagăre instituite în afara granițelor Italiei. Cu toate acestea, cînd democrația a fost restabilită în Italia, fascismul nu a dispărut automat, ba chiar persistă încă — chiar dacă la dimensiuni reduse — și a fost înfrînt doar de timp și de imprevizibila istorie care a făcut ca dictaturile de dreapta să-și dea obștescul sfîrșit în Europa. În România dictatura comunistă a durat peste 40 de ani, a provocat moartea a cîtorva sute de mii de persoane și a prilejuit ascensiunea socială (și materială, în relativele condiții ale comunismului) a altor sute de mii de persoane, cadre de Partid și de Securitate. A crede că toți aceștia s-au convertit peste noapte abjurînd comunismul este, desigur, o utopie, cu atît mai mult cu cît mai toți păstrează funcții importante și foarte importante în conducerea actuală din România, pe plan politic, economic și social.

Concluzia firească nu poate fi decît una singură : 'revoluția' (sau revolta) din decembrie 1989 reprezintă doar primul act, prima fază, prima etapă ; revoluția trebuie în mod necesar să continue pentru a duce la îndeplinirea obiectivelor sale încă nerealizate, dintre care fundamentale rămîn, pe plan politico-social : răsturnarea și lichidarea totală a comunismului și completa democratizare a țării și, pe plan economic, restituirea pămîntului țăranilor și instaurarea economiei de piață.

În această revoluție care trebuie să continue în mod necesar (și, am spune, în mod inexorabil, judecînd prin prisma evenimentelor din Europa din ultimii ani), principalii ei promotori sînt, cel puțin deocamdată, intelectualii și frecvent se află în primele rînduri tocmai scriitorii. Aceasta a făcut ca noua Putere să adopte treptat, dar în mod inechivocabil — cel puțin la un moment dat —, o netă și decisă poziție antiintelectualistă, care și-a găsit coronarul în tragicele evenimente din iunie 1990.

Așa cum remarca G. Carpat Focke, s-a relevat în repetate rînduri „că antiintelectualismul primitiv, încurajat de putere este un semn de derută, că agresiunile și abuzul comise împotriva intelectualilor îndeosebi supărători nu sînt altceva decît hărțuieli ale ariergărzii totalitarismului“ [14].

După ce ruptura între o parte a intelectualilor și noua Putere a atins punctul culminant prin contestația deschisă și continuă din Piața Universității — reprimată brutal de către bandele de mineri în 14—15 iunie 1990, în numele faimoasei lozinci (faimoasă și prin stupiditatea sa intrinsecă) „noi muncim, nu gîndim !“, noua Putere a încercat să recupereze o parte tot mai consistentă a intelectualilor. Este firesc să ne întrebăm : care anume ? Înainte însă de a răspunde, amintim că același Carpat Focke aprecia că în România există astăzi patru grupuri de intelectuali, individuate în funcție de raporturile lor cu regimul[15] :

a. cei care s-au adaptat ;

b. irecuperabilii, adică cei ce sînt gata să se identifice cu răul, deci cu Puterea ;

c. apoliticii, care simulează o neutralitate imposibilă ;

d. opozanții.

Este evident că principalul grup asupra căruia și-a concentrat atenția, în aceste condiții, noul regim a fost cel a „apoliticilor“. Astfel se explică adeziunea ulterioară la noua Putere a unor intelectuali — și, printre ei, a unor cunoscuți scriitori, considerați pînă în acel moment (ironie a soartei !) chiar dizidenți, sau un fel de dizidenți aparținînd emigrației interne/interioare în timpul dictaturii comuniste de tip ceaușist.

Situația actuală din România îi determină pe politologi — și nu numai pe ei : o dovadă în acest sens este dată chiar de prezența noastră aici, la Congres — să-și pună o serie de întrebări. Pertinente pentru tema pe care am abordat-o ni se par mai ales două : a) Pentru ce situația din România este diferită de cea din celelalte țări, ex-satelite ale Uniunii Sovietice ? b) În ciuda faptului că o bună parte a intelectualilor români (mai ales scriitori) s-a opus vechiului regim comunist — chiar dacă numai în cadrul a ceea ce am numit exil interior — cum se explică aderarea multora dintre ei, azi, într-un mod sau într-altul, la noua Putere, în esență neo sau cripto-comunistă ?

Ca răspuns la prima întrebare se afirmă îndeobște, pe bună dreptate, că defuncta dictatură comunistă a fost, din diverse motive, mult mai crudă și inumană în România decît în țările comuniste vecine, încheindu-și ciclul său istoric cu un regim denumit frecvent, în presa occidentală, nebunesc, paranoic. Aceasta a dus, printre altele, la distrugerea aproape totală a opoziției interne directe (deci și a exilului intern, nu și a celui interior), pentru că adevărații opozanți fie că au fost exterminați (sau, oricum, reduși la tăcere) fie că au fost constrînși să abandoneze România.

Pentru a răspunde la a doua întrebare ar trebui lămurită preliminar o altă chestiune și anume ar trebui să ne întrebăm cît anume a rămas intact azi, în România, din capitalul cultural individual și cît anume a fost distrus total, sau alterat în mod grav, în cei peste 40 de ani de dictatură comunistă. Din păcate daunele pricinuite au fost atît de mari încît și astăzi — după unele opinii — mulți intelectuali români acționează în mod automat, din obișnuință și în virtutea inerției, reproducînd în acest mod relațiile de interdependență din trecutul apropiat și sprijinind implicit, în acest mod, totalitarismul, mai mult sau mai puțin camuflat, instaurat în România [16]). Eroziunea capitalului individual este evidentă chiar și într-un domeniu în care ne-am fi așteptat mai puțin să se producă și anume în cel al limbajului. Persistența substratului marxist — rezultat al îndoctrinării monstruoase pluridecenale — se manifestă aici încă din plin prin retorica socializantă și prin persistența așa numitului „limbaj de lemn“.

În altă ordine de idei, trebuie relevat, în complexa situație din România de azi următorul paradox : în timp ce totalitarismul comunist favoriza și favorizează și acum anumite subproduse culturale care conveneau și convin Puterii, nu e mai puțin adevărat că și libertatea — încă relativă, din păcate — ce caracterizează acum viața culturală românească în sens larg, poate înlesni apariția acestor subproduse. Ne gîndim, de exemplu, la proliferarea de reviste și de edituri — lucru firesc într-o incipientă democrație și care ar trebui să ne bucure în fond — dintre care însă unele și-au propus și își propun scopuri pur comerciale : propagarea unor scrieri cu caracter pornografic, licențios și/sau scandalos etc. Literatura și arta, cultura în genere, trebuie apărate, fără îndoială. Dar cine le poate apăra în condițiile actuale ? Noul regim nu pare dispus s-o facă, iar dacă ar face-o cu adevărat probabil că ar fi și mai rău decît este acum. Se știe, de exemplu, că într-un proiect de lege propus în Parlament (din fericire, respins) se urmărea reintroducerea cenzurii — în numele așa-zisei ocrotiri de ceea ce vag și ambigu se intitula „defăimare“ — cenzură care viza evident să reducă la tăcere mai ales presa opoziției. În aceste circumstanțe se impune apărarea adevăratelor valori ale culturii, printr-un proces ce poate fi conceput și realizat tocmai de către adevărații intelectuali, nu de cei ahtiați de putere și de bani, ci de intelectuali onești, care au reușit să-și conserve capitalul cultural individual la care ne-am putut referi anterior.

3.4. Din timpuri străvechi a fost relevat rolul — real sau potențial — în Stat, al acelora pe care noi îi denumim azi intelectuali. Este suficient în acest sens să amintim Republica ipotizată de Platon, în care filozofii erau deținătorii Puterii. Alții au susținut că politicienii trebuie ajutați de către intelectuali — și mai cu seamă de către artiști — în exercitarea puterii în Stat. În viziunea lui Klaus Mann, de pildă, Puterea trebuie să fie deținută de artiști, pentru că ei sînt în posesia impulsului ludic : „Artistul trebuie să fie atît clovnul umanității (în sensul shakespearian al termenului — nota lui M. Pala) cît și consilierul său moral. El este precursorul care cunoaște momente iluminate, ghidul într-un viitor mai pur din punct de vedere moral“ [17]).

Dacă, diacronic vorbind, și în istoria României incidența intelectualilor — mai ales a scriitorilor — a fost considerabilă (este suficient să amintim aici numele lui N. Bălcescu, I.H. Rădulescu, Gr. Alexandrescu, Al. Russo, D. Bolintineanu și, în general a mai tuturor pașoptiștilor), cu atît mai mult datoria lor trebuie să fie astăzi aceea de a continua revoluția și de a apăra adevăratele valori ale culturii.

Enunțînd apoi axioma că, într-o măsură mai mare sau mai mică, orice scriitor este un intelectual — și nu un intelectual oarecare, ci unul care poate beneficia de avantajul popularității[18]) — apare ca deosebit de important rolul scriitorilor pentru prezentul și viitorul democratic al României.

Observatorii atenți și imparțiali au relevat că una din contradicțiile ce caracterizează azi o bună parte a intelectualilor români este următoarea : deși sînt în principiu liberi (noi am zice : **relativ** liberi), ei sînt totuși constrînși de conștiința lor să refuze acel **statuquo** politic și social actual din România [19]. De aceea o parte a intelectualilor — ce cuprinde, evident și mulți scriitori — s-a politizat și s-a radicalizat, de aceea scriu astăzi nu atît literatură și/sau critică literară, ci articole cu substrat politic Gabriela Adameșteanu, Ana Blandiana, Petru Creția, Nicolae Manolescu, Ileana Mălăncioiu, Banu Rădulescu, Laurențiu Ulici, Eugen Uricaru și mulți alții.

Le urăm tuturor și ne urăm — la rîndul nostru — tenacitate, curaj și dăruire totală pentru înfăptuirea idealului comun : o Românie cu adevărat democrată și în sfîrșit prosperă, care să se poată integra firesc în Europa de care anii cumplitei dictaturi comuniste au izolat-o în **mod dureros.**

Prof. Gheorghe Carageani

şerban codrin

Fotograful

1. Intantaneu cu tren, etc.

Cine-i baraj prosperă, cine i furaj dispera.
Continuă congresul urechilor de plumb.
Trenul de noapte-așteaptă sfios la barieră
Să treacă pe-ndelete căruța cu porumb.

Buldozerul zîmbește cu dinții în afară.
Se rînde-n tragedie, se plînge-n paradis.
Înoată oratorii în ceaiul de gargară.
Contabilul visează perucă de marchiz.

2. Instantaneu cu hingher, etc.

În parcu-armat ermetic cu flori municipale
Și corcoduși de gardă și ordine de fier,
Ciinii rînjesc omagii maestrului hingher
Glorificînd oțelul statuii dumisale.

Buldozere blindate dansează pe rigole.
Betonul paște iarbă și treieră țărani.
În muzică de Wagner vaca mănîncă șpan.
Guvenrele se spală pe-obraz cu gladiole.

3. Instataneu cu babe, etc.

Babelor bocitoare și domnilor gropari,
La balul primăriei în mare pavoaz,
S-a împărțit pomană pe muzică de jazz
„Hîrletul și lopata pe frunze de stejar“.

A mai murit o toamnă cu studii la seral.
Cocoșii de serviciu cu mecanism ratat
Adorm pe diferența între oraș și sat.
A mai murt o doamnă cu ceas atemporal.

4. Instantaneu cu drapele, etc.

La loterie dacă ai cîștigat iluzii,
Fă să te ningă, doamne, cu praful de pe tobă
Și-aruncă manuscrisul vieții mele-n sobă.
Drapelele dezbracă în pielea goală duzii.

Cine de revolverul zăpezilor se teme
Să își îndure glonțul ca pe-un coșmar de probă.
Cînd frica se aprobă curajul nu se-aprobă.
Ochiul cenușii trage cu tunu-n crizanteme.

5. Instantaneu cu premii, etc.

În viața mult mai dulce ca un satîr de sare,
Am chef să mîngîi burta și sfîrcurile fricii,
Să-mi vărs zadarnic focul pe nunta străbunicii,
Că i-a unit norocul fecior și fată mare.

Și dormi bînd ceai de colici într-un elan tenace
Și doamne voiajate prin sere subterane
Vor dezarma betonul armat cu microfoane
Ca să-i îndoape Nobel cu premii pentru pace.

6. Instantaneu cu lanț, etc.

Mărire-n veci și slavă și binecuvîntare
Că scăpără profetic coroana de petrol.
Pe cîtă disperare atîta încîntare
În pînile-ocrotite cu turnuri de control.

Mai milostiv ca biciul, mai sfînt ca o teroare,
Încă o dată slavă și laudă în veci.
De-atîta încîntare număr cu disperare
În lanțul omenirii veriga XX.

nicolae ţic

BUFNIŢA ALBĂ

Î[illegible] și pr[illegible] p[illegible]carea și din pricina umezelii, a vremii prea mohorîte, întreg orașul era învăluit în ceață și-n fum, iar averse[le] de ploaie reveneau cam din două în două ore, în reprize scurte, agasante. Ninsori și temperaturi scăzute se mai semnalau doar la munte. El nu-și mai găsea locul nu mai avea unde se duce. Lumea lui, și-așa delimitată la un perimetru destul de strîmt, se-ngustase și mai tare amenințînd să-l strivească. Vinovăția, rușinea, îl obligau la izolare. De fapt, prin tăcere și abdicare singur își tăiase punțile de legătură cu ceilalți. Ca să prindă puțin curaj de opinteală, de ieșire din impas, și-apoi să ridice capul ar fi fost suficient să se-ntrebe : Oare am fost, oare sînt eu mai netrebnic, mai pătat decît mulți decît foarte mulți din jur ? — decît cei pe care de-atîția ani îi știu și-i pot dovedi ? La numai două zile de la căderea dictaturii, cînd gloanțele încă mai șuierau se vorbea peste tot de oameni pătați și nepătați ; suspiciunea căpăta termen într-un ritm delirant, făcea victime ; patruzeci de ani la rînd se teoretizase, în termeni aberanți, necesitatea formării omului nou : cum arătase acest om nou, care-o luase în cu totul altă direcție decît cea dorită, era lesne de constatat : el învățase demagogia, cîinoșenia, trăise în duplicitate. Acuma, în noile condiții, se ambiționa redresarea societății. Omul demn, omul viitorului. Fără vendete, fără hărțuieli, însă datori sîntem a despărți apele, afirmase la televizor un fost bătător din palme care-și schimbase costumul de gală de înalt demnitar, cu un pulover (și, firesc, renunțase și la cravată ..). Dar cine să formeze acest om demn ? foștii demagogi și carieriști care-ntocmiseră dosarele și-acum scormoneau prin ele vrînd să-și dea în gît posibilii adversari ? Conciliere, bună-înțelegere — cu scormoneli și polițe și denigrări. Să ne plîngem eroii, să nu-i uităm niciodată... Morții încă nu fuseseră îngropați, nu li se știa numărul, unora nici numele — și pescuitul în ape tulburi începuse. El își repeta, cu încăpățînare de optimist incurabil : Sîntem liberi și lucrurile se vor limpezi, treptat... pentru alții, desigur..., eu am trăit, eu am fost, e timpul să mă retrag lăsînd locul altora mai drepți și mai vrednici. Isprăvind cu pregătirile de drum, scoase pe palier trei geamantane, trei sacoșe, un brădut și cutia de carton cu beteală, globulețe și artificii .. (mîine... mîine era Crăciunul) și voia să respecte datina, cu pom împodobit. În locuința sa de orășean (acum, de fost orășean chiar dacă avea să mai revină din cînd în cînd) lăsase mobila, covorul și aragazul. După ce încuie ușa, chemă liftul și se-nhămă la bagaje avu sentimentul că lichidează o afacere veche și tare încurcată ajunsă în prag de faliment. Eșuase încet, din etapă în etapă, din rău în mai rău, încet și sigur fără putința de a mai recupera ceva. Nu-i mai îngăduia vîrsta s-o ia de la capăt. Degringolada începuse odată cu pierderea Leonorei. De cînd nu mai presărase flori pe mormîntul ei ?

Alin Băcanu fusese alungat din satul Cirezi.

Iar îi spărseseră vitraliile și geamurile.

Navetiștii, cîți mai erau, nu se mai duseră la lucru, tot era ajun de Crăciun, tot se instaurase democrația, cîțiva dădeau la sigur că de-aici încolo nu vor mai fi nevoiți să ponteze la oră fixă. Adunați la bodegă, la cîte-o sticlă de bere, întorceau evenimentele pe față și pe dos, încercînd să întrevadă (presupuneri, bîiguieli...) ce va fi cu satul Cirezi cu țara peste-o lună, peste-un an, nu îndrăzneau să bată cu gîndul mai departe. Nevestele, copiii le aduceau noi vești transmise la radio și televizor. De fapt, mai tare și mai tare îi interesa ce va fi și cum va fi cu pămîntul. Pavel Cîrlan revenise în sat în seara zilei de 22 decembrie. Unde se ascunsese pînă atunci nu voia să spună. Oricum, scăpase de teamă și părea mai hotărît, om cu inițiativă. Convorbise cu Iosu Ascar, se-mpăcaseră ; de comun acord, intenționau să propună desființarea colectivei, nerentabilă în zona lor, cu puțin teren arabil ; dacă s-ar împărți pășunile, pămîntul, poate și pădurile, mulți cirezeni risipiți acum prin țară s-ar întoarce acasă. Navetiștii căutau o soluție care să-i avantajeze, să ia, adică, și cîte-o parcelă, să se-asigure și de-o leafă. Nimerit ar fi să-l consulte și pe staroste. De-aici încolo zise careva, trebuie să mergem peste tot cu starostele-n frunte, ca pe vremuri. Și se hotărîră să-i facă o vizită. Pavel Cîrlan îi potoli, îndată, starostele avusese un mare necaz cu găinile...

Două zile și două nopți Iosu Ascar nu se dezlipise de televizor și de radio, chiar dacă mai și ațipise, cît să-și refacă forțele. Vedea, asculta, își bătea genunchii cu palmele și ofta : prăpăd, prăpăd, moare tinerimea noastră ! Mult se zbuciumase și vărsase lacrimi de durere de neputință, simțindu-se într-un fel vinovat că nu mai e în stare de nimic, bătrînețea îl prăbușise în fotoliu, ca pe-un olog. Catinca îi pregătise ceaiuri și gustări ; umblase prin sat după ciocolată și dropsuri ; se mai înviorase și ea aflînd că s-ar putea să recîștige cîte ceva din pămîntul pierdut, luat cu forța... Cînd să aibă și el o speranță, îi lovise nenorocirea. În zori de zi Catinca se duse la grajd să vadă de găini ; acolo țineau găinile peste iarnă, că era mai cald : în locul vitelor, vite nu mai aveau de vreo zece ani. Abia către prînz slobozea găinile și puicuțele în curte. Seara iar le băga la adăpost. Peste podeaua din grinzi de stejar așternuse straturi de paie și de fîn. O dată la trei, patru zile curăța găinațul, mai primenea paiele. Deschizînd ușa grajdului în acea dimineață, Catinca se frecase îndelung la ochi, zicîndu-și, repetîndu-și că nu, nu putea fi adevărat. Iar cînd se convinse că ochii n-o înșeală încremenise. Peste noapte, dihorul dăduse iama în găini, pe toate le sugrumase și le-nsîngerase.

Catinca nu mai pomenise un asemenea măcel de găini. Grozăvia ce se petrecuse depășea puterea ei de înțelegere, de acceptare. S-ar fi răfuit pînă la ultima ei suflare. N-avea cu cine. Îngropase cele 21 de găini și puicuțe în grădină, lîngă un gard, și-abia după ce ștersese urmele dezastrului cu multă răbdare și se spălase pe mîini — revenind în casă îi zisese bătrînului (dar nu pe un ton plîngăcios, dimpotrivă) : Dihorul ! Găinile... Treacă de la noi, asta să ne fie toată paguba ! Chiar azi am să cumpăr de la Saveta lui Nacu trei cloști și pînă-n primăvară iar o s-avem ograda plină de puicuțe !... Însă toate aceste asigurări, încercările ei disperate de a-l menaja pe bătrîn se dovediră inutile. Nu-l apucă amețeala, nu i se tăie respirația. Vestea proastă părea să-l fi revigorat. Știa și el că niște cloști nu costă o avere. Prejudiciul, ca atare, îl lăsa indiferent, nu aici era buba. Prezența unui dușman în gospodăria lui îl scotea din minți. Dihorul nu e un oarecare hoț de găini, ci un dușman de o cruzime fără margini. Dihorul trebuia prins, înțepat cu sula și-apoi aruncat în flăcări. Prin chinurile iadului să treacă. Astfel, porni bătălia ; uitînd de radio și televizor, se duse în cămară, unde avea cursa de șoareci ; cum n-o mai folosise de mulți ani ruginise : lustrui sîrmele cu smirghel și lărgi puțin orificiul prin care să-ncapă un dihor dolofan și pofticios ; pe suportul de lemn presără făină de mălai și cinci bucățele de slănină... Plasă cursa chiar în mijlocul grajdului, pe niște smocuri de paie. Cam din oră în oră o trimise pe Catinca în control. Dihorul, prea sătul, încă nu se lăcomise. Eu, unul, nu mă mai grăbesc, declară Iosu Ascar pînă-n seară pînă-n miez de noapte îmi pică el în gheare. Am să-l ard pe rug. Da, da, așa am să fac. După ce-l trag în țeapă, torn gaz peste el și-i dau foc în grădină, unde-ai îngropat tu găinile.

Se reinstalase în fața televizorului, cu ceașca de ceai în mînă, cînd ușa se deschise larg și un val de frig invadă încăperea. Simțind răcoarea în ceafă, răsuci capul, iritat : văzu mai întîi două geamantane mari burdușite, apoi sacoșele, brăduțul... Și-n clipa aceea înțelese : fiul-moștenitor se-ntorsese la vatra lui, pentru totdeauna. Se ridică îndată și făcu doi pași de întîmpinare. Îl binecuvîntă pe Matei, iar acesta îi sărută mîna. Vino mai în lumină, să te văd ! Și-abia în dreptul ferestrei, după ce se priviră în ochi, îl îmbrățișă. Pre-citan : Fiul Omului să ne izbăvească de păcat și de toate cele rele !... Cu lacrimi în ochi, se lăsă pe laviță și se chirci, ca și cînd o durere crîncenă i-ar fi ars tot corpul. Era, de fapt, o presimțire înfricoșătoare : Acum, cînd îi venise moștenitorul, trebuia să plece el. Așa e scris ? Poate că așa e drept. Testamentul... nu-și făcuse testamentul, avea să i-l transmită lui Matei prin viu grai.

Catinca adusese din pivniță o damigeană ceruită cu vin vechi și borcanul de murături acum aranja masa de ajun. Printre farfurii și castroane risipi și cîteva crenguțe de brad și fîșii de beteală. Într-un moment prielnic îi șopti bătrînului : Să nu-ți scape vreo vorbă cu dihorul. Nu se cuvine, la masă... Atîta lucru știa și el că nu se cuvine să pomenești de scîrboșenii cînd duci lingura la gură. În loc de rugăciune, colindară toți trei, cu voci stinse : Moș Crăciun cu plete dalbe a venit de prin nămeți... Pe-aici ninsese în trei rînduri, pînă pe la mijlocul lui decembrie, apoi vremea se-nmuiase, acum răpăia ploaia pe acoperiș. Desfundînd damigeana, Iosu Ascar turnă în pahare de cristal. Ca la ospăț, zise el. Iar după ce Cucli, cîinele, se porni să urle, adăugă pentru sine : Ultimul ospăț... Catinca intui de unde-i vin lui temerile și-ndată îi puse palma pe umăr de încurajare : Lasă-l... astupă-ți urechile... Așa latră el cînd plouă. Ia și bea și mănîncă... Iosu Ascar o corectă, blajin : Nu latră, urlă. Ciocniră, urîndu-și sărbători fericite, noroc un an bun.

— Casa asta încă rezistă, mai poate fi locuită, își începu Iosu Ascar testamentul. Aici am trăit noi, aici te-ai născut tu, fiule. Da'acuma se fac altfel de case... trebuie să ridici una cu etaj... cu foișor... cu ferestre mari... Peste ani și ani, cînd nu-i mai fi nici tu să vină Emil, iar după Emil — Edy... și tot așa... neamul Ascarilor aici își are rostul...

— Am pus de-o parte niște bani, îi făcu pe voie Matei.

— Meșteri s-aduci de la Timișeni, sînt de ispravă...

— Ai să-i alegi dumneata.

— Eu ? Nu știu . eu, nu știu, zău...

— Încolo... cînd se desprimăvărează, mergem cu mașina . .găsim un arhitect, meseriași, cumpărăm materiale.. .și dacă ne agerim un pic, pînă-n toamnă-i gata și casa.

— Eu, nu știu, zău .. Tot mai urlă ?

— Mă duc să-i dau niște oase, se agită Catinca.

După numai cîteva minute urletul încetă.

Iosu Ascar turnă din nou în pahare, dar nu bău.

— Și dacă se dă pămînt să iei și tu... Trebuie să se dea... La Tăul Mutului, ține minte, am avut trei iugăre, cu acte-n regulă... să te zbați, că pe-aici sînt destui hrăpăreți.

— Într-un an grîu în celălalt porumb, parcă așa semănai dumneata, zise Matei, simulînd interes de moștenitor credincios care preia gospodăria. Altfel, se mulțumea cu grădina.. .Prea de-ajuns. Dacă se-mpart pămînturile, am să țin și două văcuțe. Cum să le cheme ?

— Joiana și Boiana, zise bătrînul, după ce sorbi din pahar. Laudă s-aducem Celui de Sus că apucarăm și ziua asta ! Pre-citan : Unde trăiesc oameni... unde mor oameni trebuie să bată toaca și să se tragă clopotele. Aici nu se mai aud clopotele, nimeni nu-ndrăznește să mai urce-n turlă.. .Cînd se prăpădește cineva, sună ceilalți din trîmbițe, mai toți au trîmbițe, S-aduni bani de biserică nouă. Toți o să-ți dea. La sfințire să vină mitropolitul.

— Am să mă-ngrijesc de toate, promise Matei.

— Și femeie... femeia ta.. unde-i gospodărie trebuie și femeie harnică, își încheie Iosu Ascar testamentul.

Închinîndu-se, îi mulțumiră Catincăi pentru bucate și se ridicară îndată de la masă. Bătrînul se amețise puțin, îl încerca o stare euforică, și iar se puse pe colindat. După ce spălă vasele Catinca își reluă locul de la gura sobei. Matei împodobi brăduțul cu globuri multicolore, beteală și artificii, apoi se retrase în camera lui, răzbit de oboseală. Pînă către miezul nopții, cînd se porneau steuașii, dubașii avea și el un răgaz de odihnă. De cum puse capul pe pernă îl și fură somnul.

Iosu Ascar turnă gaz în lămpaș, apoi reteză fetila, că prea se-mbîcsise și prinsese scrum. Era în zi de decembrie, zi scurtă, abia trecuse de ora cinci afară se și întunecase. Cu lămpașul într-o mînă cu umbrela în cealaltă, ieși pe prispă... Îmbrăcase țundra albă, mițoasă, lungă pînă-n călcîie. Căciula tot albă, țuguiată, îi acoperea urechile și fruntea. În ciuda vîrstei, arăta voinic ca haiduc. Înainte de a coborî treptele, deschise umbrela. Decis, întărîtat, Iosu Ascar se avîntă în ultima lui bătălie. Dușmanul care-i pîngărise gospodăria trebuia răpus și ars pe rug.

Îndată ce intră în grajd auzi un chițcăit. Apropiind lămpașul de cursă, văzu ochii de dihor, sticlind ca două mărgeluțe. Poate că și mica spurcăciune își presimțea sfîrșitul. După ce așeză lămpașul pe un strat de paie, aplecîndu-se puțin Iosu Ascar chibzui cum să-nțepe dihorul cu o andrea bine ascuțită. Chițcăitul se-nteți, spori în intensitate, era numai vaiet și deznădejde. Prins în capcană dușmanul implora îndurare. Dar cum să te iert se revoltă Iosu Ascar, cînd mi-ai vrut răul și m-ai lovit mișelește ? Îi tremura mîna, însă nu de slăbiciune, de mînie, și mereu nimerea pe-alături cu andreaua. Dihorul se zbătea sălbatic. Și reuși în cele din urmă să răstoarne cursa. N-ai scăpare, cruzimea cere cruzime, se-nverșună Iosu Ascar. Cu piciorul, împinse cursa încoace încolo, încercînd s-o readucă în poziția inițială. Respira din ce în ce mai greu, obosise, nu-i mai ajungea aerul — și se grăbi să deschidă ușa grajdului. Dar se-mpiedică, se-mpletici, lopăta din mîini, într-un efort de a-și menține echilibrul ; atunci îl înfioră urletul de care-atît se temuse : Cucli meu drag petrece-mă pe mine pînă trec pragul, și păzește-l pe moștenitor, mai apucă să spună. Și se prăbuși peste lămpaș. Dintr-un smoc de paie uscate flacăra izbucni instantaneu și-n numai cîteva secunde vîlvătaia cuprinse tot grajdul. În țundra mițoasă bătrînul ardea ca o torță. Singur luminîndu-și drumul către celălalt tărîm.

(Fragment din romanul cu același titlu — în pregătire la „Editura Militară")

florin costinescu

Sentința

Sentința, a fost rostită
inculpatul, altfel om cumsecade,
cu profesie stimabilă, iubitor de
flori
și crescător de păsări de colivie,
este condamnat pentru totdeauna
la înlăcrimare —
pentru că a uitat ce a văzut
și nu trebuia să uite,
pentru că s-a declarat orb
fără să fie,
pentru că și-a acoperit ochii cu palma
să nu privească acolo,
pentru că a vrut să se salveze
nevăzînd,
pentru că văzînd a trecut mai
departe
pe partea cealaltă...
1988

Așteptare

A te închide
pînă la durere
în spațiul
dintre două răni

Una a cerului —
nemîngîiere,
iar alta
a pămîntului —
cu vămi,

A sta-n cuvinte
fără respirare

în miezul lor
și dulce
și amar

Dar s-o-ntîmpla
deschiderea la mare
pentru corăbiile
cu har...

Stare

O cheie aud cum se-ntoarce
în preajma mea,
cine mă caută toamna ?

Parcă o ușă ar fi aproape și
nedeschisă demult,
grea, ferecată, o ușă.

Oricine ai fi, așteaptă,
un gînd mai am
să adaug ființei mele.

Poveste duminicală

Ne cufundăm iarăși
fără putință de evadare
în această magmă fluidă,
toropeala de duminică,
prînzul la oră fixă, invităm cîteva
vrăbii
pentru alesele lor însușiri
de a ciuguli firimiturile,
butonul televizorului închizîndu-l
și deschizîndu-l
cu aceeași delicatețe și brutalitate,
ritualul telefonului,
formarea numerelor cunoscute,
alo, da, nu, exact,
totuși, mîine, poimîine,
poate, cred, se-ntîmplă,
cine știe, pa
foarte mult, pa
iubito

• TRANZIȚIA POLITICĂ ACTUALĂ •

Metamorfoza unui sistem de semnificații

XIX. CAPCANA (II)

Istoria nu a putut fi însă decît cea care a fost. Cum s-a structurat opoziția marilor puteri după Yalta ? Rolul capcanei potențiale l-a jucat, evident, Iugoslavia. În anii cei mai duri ai războiului rece, orice încălzire a conflictului ar fi avut ca punct inițial de iradiere această țară disidentă în raport cu stalinismul. Reacția sovietică a fost totdeauna intensă cînd vreo acțiune neconvenabilă se producea în vecinătatea Germaniei. Dintre statele ale căror armate au acționat pe teritoriul sovietic, începînd din iunie 1941, Finlanda nu a fost pedepsită politic de învingător ; Iugoslaviei, care nu se lăsase lesne ocupată, i s-a permis de facto o disidență. Presiunea scădea astfel în zona centrală a dispozitivului, deci în regiunea germană. Dacă ar fi fost să înceapă un război deschis, știm acum de ce situații locale s-ar fi profitat pentru devierea șocului principal și păstrarea mai calmă a teritoriilor strategic cele mai importante. Cînd vecinătatea imediată a marelui dușman din războiul mondial a fost tulburată — în 1956 și în 1968 — armata sovietică a reacționat neîntîrziat. Cînd în Polonia a apărut mișcarea Solidarității s-a creat pentru sovietici situația cea mai dezavantajoasă. Aflată între Germania și Uniunea Sovietică, Polonia nu putea fi reprimată cu aceleași mijloace cu care s-a acționat împotriva Cehoslovaciei și Ungariei. S-a trimis în schimb, în Germania estică, o mare cantitate de material de război. La aceasta America a răspuns cu rachete de croazieră și alte arme ținînd de tehnologia recentă, împotriva cărora nu se poate constitui, încă, o apărare. Rezultatul a fost seria de tratative Gorbaciov-Reagan și, apoi, Bush, cu tratate semnate consecutiv. Cum-ne-cum Germania s-a căutat a fi evitată, fie direct (așa cum s-a făcut de la primele întîlniri Gorbaciov-Reagan și pînă la dizolvarea pactului de la Varșovia), fie prin plasarea unei capcane strategice (în Iugoslavia) la distanță de locul decisiv.

Ce se întîmplă însă acum ? Aproape că am devenit și riscăm, neîndoielnic, să fim capcană strategică într-o lume altcum eliberată de opresiune și de grave imixtiuni străine. Modul în care se creează o capcană de nivel cel puțin continental este ușor de aflat : se atribuie unui stat — sau unui grup de state, eventual unei națiuni — o condiție incertă. Pe plan intern — nu rareori și în relațiile internaționale — antisemitismul a existat în mare măsură, acolo unde a existat, ca o capcană pentru dirijarea tensiunilor politice, sociale, militare și îndepărtarea lor de adevărate forme de constituire și iradiere. Se dorea transformarea unui popor într-un țap ispășitor pentru orice. Strategia are și o dimensiune spațială. Orice eventuală reîncordare a relațiilor dintre marile puteri trebuie condusă la distanță de aria care unește teritoriul german și cel sovietic. Unde pot fi transferate potențialele temeri ? Probabil că soluția cea mai bună (pentru alții) o permite, încă o dată, România. Am notat cîndva într-nu context similar, că orice biserică — și chiar orice doctrină — are nevoie de eretici, pentru a se structura mai complet în interior. Similar putem adăuga : orice sistem strategic are nevoie de puncte programtic slabe, precum frontul armatei lui Hannibal la Canne. Dar nu putem fi noi punctul slab al sistemului ieșit din revoluțiile anului 1989 decît dacă nu ținem neapărat să ne îndreptăm către disoluția noastră (N.B. : Criza iugoslavă produce, automat, iar, ceea ce am numit aici o capcană strategică. Două astfel de puncte într-un spațiu redus este prea mult și astfel se tinde a fi împinși să jucăm un rol internațional mai pozitiv ; totuși primejdia există și, prin comportamentul nostru național actual, tindem să o agravăm).

Radu Grecianu, citat tot de Nicolae Bălcescu, scria în 1707 : „Deci și acest neam românesc, pînă a fost dragoste în mijlocul lor, Dumnezeu încă a fost cu dînșii și nu i-au călcat pe dînșii alte limbi străine ; ci au făcut multe vitejii și au trăit în bună pace". Iată deci de cîtă vreme este cunoscut modul în care națiunea noastră trebuie să își urmeze destinul, dar oamenii politici ai utilmei zile care au precedat ultimul război mondial au neglijat testamentul lui Ștefan. Persoanele care ar putea astăzi să alcătuiască spațiul cultural al iubirii noastre neglijează sfatul lui Radu Grecianu.

De-a dreptul straniu — la fel de bine se poate spune monstruos — este faptul că opțiunile exprimate de popor, cu privire la conducerea sa, cu privire la căile politice de urmat, sînt desconsiderate public. Expresia publică se încarcă de o inacceptabilă violență. În ultimii șaizeci-șaptezeci de ani în nici o țară democratică asemenea ultragii la adresa suveranității națiunii nu ar fi fost și nu sînt posibile. Singurul act generator de autoritate într-o democrație este votul popular. El se cere respectat. Nu cred că există un om normal psihic în toată lumea de Vest care să conteste egalitatea absolută ca drept de posesiune asupra statului al celei mai simple și mai modeste ființe omenești cu acela al unui geniu național, dacă un astfel de om se întîmplă să fie în viață. Richard Nixon afirma în celebra sa carte „The Real War" : războiul din Vietnam nu l-a pierdut armata americană, nici poporul și nici administrația, războiul a fost pierdut datorită acțiunii a o sută de mii de persoane. În rîndul acestora din urmă Nixon citează în chip repetat, publiciști, intelectuali, universitari. Nu știu dacă războiul vietnamez trebuia sau nu să fie cîștigat și cum, dar știu, că **similar situației la care se referă Nixon, procesul democratic în România riscă să fie, dacă nu pierdut, cel puțin alterat sub agresivitatea a o mie de persoane care nu știu că opoziția reală este o formă de loialitate față de popor, transformînd acest concept într-un instrument de degradare a limbajului public și a sufletului națiunii ; persoane care se exprimă însă public pentru simplul motiv că sîntem unul dintre acele popoare care nu poate crede în malignitatea voluntară și perseverentă a cîtorva dintre semenii noștri.**

Tipic pentru această mie de oameni care, voluntar sau involuntar, tinde să ne facă să pierdem cea mai importantă bătălie a istoriei noastre, în acest secol, este desuetitudinea. Sincer vorbind nu cred că în strategia planetară de astăzi marile puteri mai au realmente nevoie de o capcană pe linia etică a sistemului european. Dacă nu reușim să ne situăm însă corect în timp nu avem cum ocupa o poziție nici în casetele programelor de alcătuire ale unei lumi noi. Cei care utilizează abuziv conceptul de opoziție jignesc în primul rînd opoziția și, abia prin aceasta națiunea. Se poate înțelege că o fac doar întrucît concepțiile lor despre relațiile dintre oameni sînt anacronice, în raport cu momentul de astăzi al vieții noastre, precum sînt nepotrvite cu demnitatea sau credința din cuvintele lui Ștefan, ori cu iubirea și credința din cuvintele lui Radu Grecianu. În măsura în care însă zgomotul existenței publice românești perturbă imaginea identității noastre, riscăm să vedem periclitat și oricare din rolurile demne ale vieții europene și planetare la care am putea aspira. Fără redobîndirea unei fermități explicite, vizibile, a caracterului nostru național, cu o identitate impurificată de sfîșieri interioare, nu putem dobîndi decît poziția celui care este obligat să sufere pentru ca alții să reușească și să învingă.

Pentru a nu deveni — sau pentru a nu continua să fim — o capcană strategică trebuie nu doar să aparținem Europei, ci să facem ceea ce trebuie făcut ca întreaga lume care s-a eliberat de comunism să devină cu adevărat Europa. **Încerc să precizez ce cred că înseamnă a aparține Europei (și lumii Atlantice) : a simți, a gîndi, a acționa, a exista în perspectiva eternității. Astfel nu avem nimic de cedat, nu tranzacționăm ființa noastră. Deosebirile dintre noi sînt circumscrise de iubire. Dacă este așa sîntem europeni.** Comunismul nu a putut invada Europa de Vest pentru că în acea parte a lumii structurile spiritului național și a vieții naționale sînt adoptate ca valori inalterabile. Ele pot evolua din interior, dar sînt indiscutabile, mai presus de orice perspetcivă particulară, de orice presiune sau violență, internă sau externă. **Vom fi europeni numai și numai prin naționali. Pînă atunci vom fi spațiu de respectul pentru semeni și pentru cointerferență al strategiilor altora.** Apoi, după reușită, fiind chiar Europa, avînd o parte demnă a răspunderii pentru destinul omului civilizat al viitorului, vom exista dincolo de calculele strategice, prin simplul fapt că Europa era datoria eternității.

Caius Dragomir

Fisura spre neant (I)

OMUL DIN CARAPACE

Iubirea, a spus-o Borges, este şi căderea din realitate în sub realitate. Realismul a ucis realitatea dar pînă la urmă s-a sinucis, raţionalismul a ucis raţiunea, dar pînă la urmă s-a sinucis. „Evoluţia" e fără cusur iar echilibrul veacului trecut s-a surpat în noaptea populată de vedenii. Din momentul în care ajungi să priveşti lumea fără bucurie, doar o minune te mai poate scăpa din cursa descendentă a banalităţii. Evaziunile în natură nu au fost de mare folos lipsind puterea de-a transforma solitudinea din refugiu temporar în permanenţă contemplativă. Întoarcerea în societate a fost de aceea cu atît mai amară şi periculoasă. Eul chinuit şi nefericit secretă otravă iar otrava macerează orice formă de stabilitate. În textul cehovian **Omul din carapace** se spune despre personajul principal că **„îl supără realitatea"**. Aceasta înseamnă fie că refuză realitatea, fie că e refuzat de ea. Falia într-un corpus social se declanşează tocmai cînd nu mai poate exista continuitate între viaţa lăuntrică, tensionată a unui individ şi codul de comunicare statornicit în respectiva comunitate. Firește, acest lucru e valabil şi în tragedia antică, pînă în mitologie, eroul, semizeul intrînd în conflict cu restul, numai că diferenţa este esenţială. Fie că s-a numit Teseu, Krishna sau Ilie Tesviteanul, eroul a existat prin aceea că a impus prezenţa verticalei într-o lume care, deşi trăia cu sentimentul sacrului, era inevitabil tentată să alunece în idolatrie sau imanentism. Spre deosebire de aceasta, antieroii sau semidemonii contemporani acţionează invers, forînd întru abis, „supărîndu-se" pe realitatea suprafeţei şi vrînd s-o compromită în fel şi chip. De aici se nasc cele două feţe monstruoase ale unei lumi bolnave : victima şi călăul. Majoritatea textelor scrise de Cehov, Gogol, Kafka aduc „în scenă" ipostaze cumplite ale acestor două categorii. Perversiunea, cîteodată, se întrece pe sine aparenţa de victimă ascunzînd de fapt substanţă tiranică, cum este cazul omului din carapace care, în pofida insignifianţei, devine un zbir pentru o comunitate normală. Iată cum scrie Cehov : **„Din pricina unor oameni de soiul lui Belikov... orăşenii noştri au început să se teamă de orice : să vorbească tare, să scrie scrisori, să facă cunoştinţe noi, să citească..."** E limpede că acest soi de oameni părăsesc pe tartorii vremurilor ce vor veni. Lor li se opun cei care înnebunesc. Nebuni sînt şi unii şi alţii, cu diferenţa că primii terorizează (paranoicii) iar cei din urmă se lasă terorizaţi (schizofrenicii). Astfel, celor din a doua categorie le e suficient să ştie că s-a comis o crimă pentru a se teme că asupra lor va cădea acuzarea (cazul lui Andrei Efimici din **Salonul nr. 6** sau, în literatura noastră, schiţa lui Caragiale **Inspecţiune** unde bietul Anghelache se sinucide de teama unui control financiar în urma căruia, de altfel, va ieşi fără un sfanţ lipsă, ba avînd pe deasupra în casă şi un **„pol de aur românesc din '70, învălit într-o foiţă de ţigară"**, a se vedea studiul lui Ion Vartic din **Modelul şi Oglinda).** Victima şi călăul formează un cuplu perfect sudat, dar în care rolurile sînt uneori interşanjabile. S-a văzut în povestirea lui Cehov sau, mai grotesc, în **Mantaua** lui Gogol. Oameni modeşti, contopişti de două parale, critică democraţia, tînjesc după o mînă forte. În lumea caragialescă, unde derizoriul de marionete al personajelor e ceva mai accentuat, contrastul este cu atît mai izbitor. Lache şi Mache din **O lacună** beau o bere şi deodată se aprind nejustificat declarînd că legea penală românească prezintă o mare lacună, aceea că nu prevede pedeapsa cu moartea. Sau în schiţa **Situaţiunea,** unde, pe o canicula îngrozitoare, un oarecare Nae care-şi aştepta nevasta să nască, se trezeşte pe buze, de parcă nu el ar vorbi ci cine ştie ce demon ascuns în măruntaiele sale funcţionăreşti, cu următoarea reflecţie : **„Ştii ce-ar trebui la noi ?... O tiranie ca în Rusia... Nu mai merge, mă-nţelegi, Constituţia, care aceea ce vezi că se petrece, nu poţi pentru ca..." Fără comentarii.** Racordarea la Rusia nu este, firește, întîmplătoare şi, în fond, acestea sînt primele semne prin care am dovedit că ne alăturăm, la rîndu-ne, cerinţelor progresului istoric şi iadului galopant. Interesant este faptul că, neavînd roman bine consolidat, chip al solidificării, am avut, prin Caragiale, scăpărări geniale ce au fisurat corpul unei societăţi încă prea puţin monstruoase faţă de cele din Occident şi Rusia. Dar Caragiale a simţit enorm şi a văzut monstruos, aşa cum a simţit şi a văzut şi Eminescu nerăbdîndu-l inima să nu facă harcea parcea în publicistica sa structura încă nedeplin închegată a societăţii româneşti din veacul trecut. Dar aşa sînt scriitorii şi cei care-i citesc, mai ceva ! De ce eu, bunăoară, într-o schiţă ca **Petiţiune** ţin morţiş să văd o prefigurare a cruzimii gogoliene ? Un client intră într-un birou, vîră capul pe geamul funcţionarului, acesta se retrage speriat, dă drumul la cîrlig, geamul cade şi-l loveşte pe client. **„Era să-mi tai nasul, spune acesta. Ştii ce teribil m-ai lovit !"** Încă puţin şi Caragiale ar fi putut să scrie un **Nasul** pe care, mai mult ca sigur, l-a gîndit, dar, dintr-o pudoare binevenită, a preferat să tacă, să nu exprime. Oricum la noi tirania a venit mai tîrziu !

De fapt, se cuvine o paranteză. Sînt voci ale istoriei şi criticii literare care, oarecum ofuscate, declară că n-am avut proză, n-am avut roman decît foarte tîrziu; deşi se fac încercări „arheologice" meritorii pentru a descoperi la Bolintineanu sau Filimon reuşite ale genului. Cred că acesta nu este un prilej de ruşine, ci... de laudă, căci a nu avea roman, a nu avea proză, cum au avut în secolele trecute francezii şi englezii, — ca să nu mai vorbesc de ruşi care au fost mereu Occidentul în Orient — înseamnă să nu fi cunoscut solidificarea, ceea ce din punct de vedere spiritual reprezintă un triumf. Într-adevăr, a nu avea proză înseamnă a avea poveste, înseamnă a ieşi din cînd în cînd din cubul social, şi a pluti în aerul zeiesc al visului. Într-un fel, geniul lui Caragiale a reprezentat o fisurare a Vasului Lumii în ipostaza sa românească. Eminescu şi-a expiat publicistica prin viziunile sale arhaice iar viaţa noastră rurală, tradiţională, necontaminată de orăşenisme vulgare oferea o garanţie pentru liniştea sacră a ţării ce putea zăgăzui valul fetid ce venea atît din Apus cît şi din Răsărit. În fond, pentru România, secolul **XIX,** în a doua sa jumătate, a fost momentul crucial cînd tradiţia şi antitradiţia se aflau într-o dispută nerezolvată. Şi oare e doar o coincidenţă faptul că în jurul lui 1890, atunci cînd coroana hohenzollerniană — deci un semn occidental, totuşi, în pofida originii aristocratice — s-a aşezat pe umerii acestui popor, au pierit fizic sau prin alienări echivalente morţii, cei trei oşteni ai arhaicităţii sfinte : Eminescu, Creangă, Haşdeu ? Nu scriu aceasta dintr-un sentiment al neprihănirii ancestrale, ci fiindcă în modul cel mai real noi am reuşit să evităm mult mai mult decît alţii coşmarul istoric/subistoric şi al dublei sale dictaturi : politică şi mercantilă. Neantul, însă, pîndea din străfunduri. Gîndacii kafkieni umblau nestingheriţi. Cine a avut curajul să li se opună ?

Dan Stanca

Toamnă.
O picătură coboară pe geam
Şi nimeni n-o ştie...

GLOSSE

Verificarea clipei într-un singur sens. Palmaresul urmelor lăsate de furtună. Doi oameni care se-ntîlnesc ca şi cînd şi-ar inversa reciproc culoarea ochilor : comuniune într-un spaţiu cu alte proprietăţi.

Sunetul greierului aduce ceva care ne lipseşte. Poate un ritm de care nu sîntem conştienţi că va fi al nostru, un **dat** aprioric care cîndva ni se va revela.

A pipăi traduce lumea într-o limbă de cea mai restrînsă circulaţie, care moare nu numai odată cu cel ce a iniţiat-o, ci mult mai iute încă : odată cu schimbarea dorinţelor sale.

A pipăi şi a fi orb este o dublă negaţie a limbajului universal. Ori-o critică a acestuia pornind din două puncte opuse. Odată că nu poţi verifica impulsurile pielii, lumea globalităţii simţurilor fiindu-ţi interzisă. Şi a doua oară că nu poţi traduce coerent lumea atîta timp cît limbajul de sosire este atît de neverificabil în subiectivitatea lui umorală.

Sunetul greierului : un limbaj binar natural ?

Văd rîul calm, copacii, casele vechi... Mă simt dizolvat. Mă simt nimicul universal. Şi totuşi imaginea rîului calm, a copacilor, a caselor vechi persistă undeva în focarul acestui nimic care sînt, ca într-un ochi al nimănui plutind aiurea în spaţiu.

Constantin Abăluţă

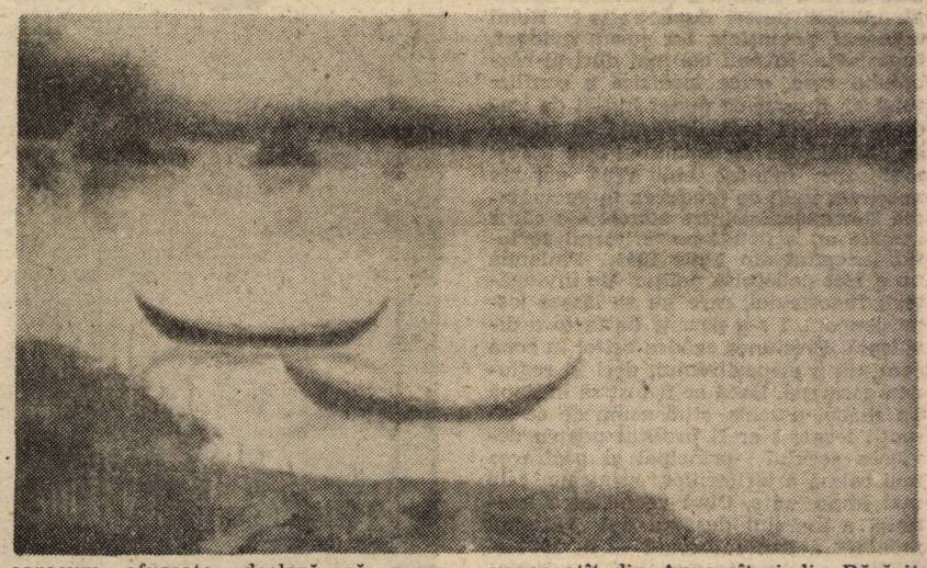

petru scutelnicu

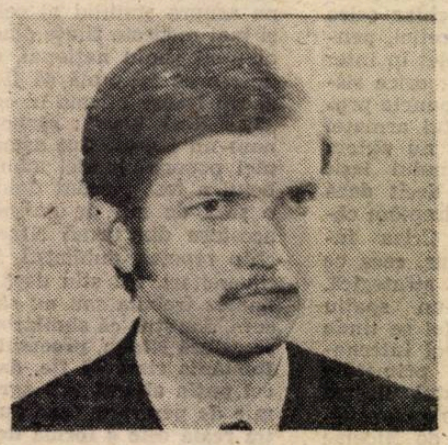

La plajă

Pe o plajă de vis
pescăruşi albi
ciugulind peşti morţi
la magazinul universal
mătase artificială
mîncare sintetică
cerul răsturnat
peste maidane cu urzici
în zori turişti
deschizînd scoicile
noaptea li se scurge pe degete.

Întîmplări viitoare

Întîmplările viitoare
ascunse în buznare
pe lîngă bilete de tramvai
şi stele
destrămam curcubeul
din care visele iubitei
ieşeau albastre şi roz
o moarte ce nu ne mai încape
femei de staniol
ieşind din dicţionarul toamnei

Secundele amintirii

Tristeţea de motorină
a secţiei de prelucrări mecanice
alături patiseria
cu flori de portocal
pe covorul persan
al amintirii
talpa Adinei

Dicţionarul paradisului

Carnea iubitei
colora tristeţea
la cinematograful Central
înfloreau magnolii
din cernoziomul iubirii
Carmen din dicţionarul
paradisului
căuta comori
în oceanul ninsorii
vasul Santacruz
Se odihnea pe petale
de întuneric

Transformare

ne întoarcem ca roua
pe o cometă albastră
grădinarul serii tunde ploaia
este iarăşi iarnă prin cuvinte
fierăstraie de lumină
doboară cerul
din respirarea păsării
aburește ninsoarea
pe o petală de trandafir
e din nou frig prin picturile
flamande.

Urmare din pag. a 16-a

PARAGRAFUL 203

Dacă însă urmărirea din ce în ce mai aspră a fiecărei neregularităţi în sfera folosirii braţelor de muncă decurge dintr-o aberantă concepţie a vieţii şi dintr-o tot atît de aberantă condiţie a muncii (nicidecum ca mijloc de eliberare a omului, ci dimpotrivă, ca un instrument al înrobirii lui tot mai adînci), concepţii proprii actualului sistem politic, asta înseamnă, de la sine, că majoritatea paraziţilor închişi în zilele noastre sînt de facto (şi indirect), deţinuţi politici.

Nu intenţionez, firește, să-i idealizez pe toţi şi să fac din ei niște mieluşei ai Domnului. Dar sînt încredinţat că, într-o majoritate zdrobitoare sînt oameni care nu trebuie să înfunde puşcăriile. Nu e vorba de nici un fel de puşlamale. Cei mai mulţi dintre ei sînt doar niște nenorocoşi, ghinionişti, oameni amărîţi, neunşi cu toate alifiile, greu adaptabili. Adeseori sînt victime ale „propriei incapacităţi de a fi liberi“ ; oameni care n-au ştiut să se stăpînească şi au încercat, măcar pentru o clipă, să se smulgă din lanţul concepţiei de galeră a muncii ; răzvrătiţi mărunţi împotriva ordinei sterile a unei societăţi birocratico-consumatoare ; oameni care, pur şi simplu, nu sînt în stare să rămînă ferecaţi toată viaţa de un singur ţăruş, oameni incapabili să armonizeze, printr-un camuflaj spiritual, acea slabă adiere a transcendenţei care şi acum le înfioară sufletele cu exigenţele statului administrativ. Mulţi dintre ei s-au trezit aruncaţi la periferia societăţii, cucerindu-şi pecetea de răufăcători, numai pentru faptul de a fi refuzat să se risipească în anonimatul aşezărilor-satelit, dornici să-şi păstreze unicitatea şi de a lăsa în urma lor o poveste de culoare proprie, ricoşînd periculos din orizontul cenuşiului generalizat. Pe scurt, tipul actualului „parazitar“ din închisoarea Ruzyně îmi apare ca un produs al unei epoci care le pretinde oamenilor să plătească, pentru fericirea lor aparentă, **cu pierderea propriei lor identităţi.** E o victimă a unei epoci care, prin însăşi existenţa ei, îi contestă şi nu poate să nu-i conteste omului unul dintre cele mai importante drepturi umane : dreptul la mişcare în sensul cel mai larg al cuvîntului (nu e lipsit de interes faptul că din punct de vedere etnic cei mai pedepsiţi în ţara noastră sînt tocmai acei oameni avînd cea mai puternică dispoziţie etnico-[illegible] de a fi nomazi — adică ţigani).

Pot[illegible] la prima vedere paradoxal, dar [illegible] o legitate şi faptul că — [illegible]ica sa în acest domeniu — [illegible]istem nu limitează omul numai ca om, ci şi omul ca subiect de consum : să nu fie oare o anumită circulaţie spontană prin lume a forţelor de muncă, circulaţie rezultînd din situaţii şi relaţii sociale neplănificabile — acea întîmplătoare mişcare a moleculelor lui Brown un **hinterland** firesc al pieţei braţelor de muncă ce funcţionează sănătos, ca un stimulent al dinamismului economic, şi nu e, oare, principiul manipulării administrative a acestei sfere, drastic susţinut de actuala aplicare a paragrafului 203, o nouă frînă a dezvoltării economice normale ?

N-am ce-i face, dar după mine un muncitor care de-o viaţă întreagă pavează străzile şi într-o bună zi se hotărăşte să rămînă acasă, şi pentru asta e aruncat în temniţă pe viaţă de niște funcţionari, e unul din cei mai aprigi acuzatori ai actualei puteri birocratice.

Nu sîntem mulţi, dar iată, spre uimirea multora mai existăm : intelectuali care, ce-i drept, am fost izgoniţi din posturile noastre şi declaraţi o dată pentru totdeauna „faliţi“, dar care în pofida acestei situaţii trăim de mulţi ani fără a avea o încadrare permanentă în „cîmpul“ muncii. Deocamdată n-au venit peste noi cu două sute treiul — în ciuda faptului că munca noastră nu e considerată de dumnealor muncă (şi cu atît mai puţin „cinstită“) iar subzistenţa noastră e etichetată în permanenţă şi public drept „ilicită“. Desigur, ar fi o prostie din partea lor să ne pretindă să avem o ocupaţie, de vreme ce nicăieri nu vor să ne angajeze. Totuşi, de cerut am putea cere şi, dacă am reuşi, n-ar fi o problemă să ne transforme din faliţi veseli şi liberi în puşcăriaşi-paraziţi. De ce n-au făcut-o pînă acum ? De ce tocmai noi o ducem în privinţa asta mai bine decît acel bătrîn care spăla vesela fără un contract legal de muncă, şi alerga prea încet şi şovăielnic ca să obţină o pensie de invaliditate.

S-ar putea ca asta să fie, într-o mică măsură, o manifestare atavică : un fel de drept la încetineală şi şovăială, derivînd din „originaritatea“ intelectualităţii noastre, pe care, totuşi, fără voia lor, ne-o recunosc. (Un muncitor, — adică „la origină“ muncitor — care astăzi ar deveni poet neoficial, ar putea ajunge în cîteva săptămîni, mai mult ca sigur la Ruzyně). Motivul principal pentru care n-o fac e însă altul : ei ştiu că ne-am împotrivi.

Cum să te opui acestei excepţionale situaţii proprii ? Să ceri abrogarea unui privilegiu ar fi nu numai ridicol ci, în primul rînd, o absurditate : ştim, doar, că nu e vorba de un privilegiu, ci numai de o formă mai moderată a injustiţiei. A ne bucura însă că o ducem mai bine decît acel mosulică, numai datorită faptului că sîntem mai buni de gură, totuşi, nu se poate.

Există în privinţa asta o singură soluţie firească : să-l apărăm şi pe el.

De mai bine de un an acţionează la noi o comunitate, care, ce-i drept, nu are posibilitatea de a lupta pentru toţi bătrînii arestaţi pe nedrept, dar care poate face, totuşi, destule pentru ei. Şi care e, de altfel, predestinată unor asemenea treburi prin aceea că în miceliul ei spiritual a existat printre altele, şi revolta împotriva principiului dezbină şi stăpîneşte.

Wradecek 1 aprilie 1978

PAUL CLAUDEL

imn de slavă

(fragment din „Cinci Mari Ode“)

.../ Doamne, Te-am găsit.
Cine Te găseşte nu mai are îngăduinţa morţii.
Şi întreabă orice prin Tine cu îngăduinţa văpăii pe care ai pus-o în el.
Doamne nu m-ai pus deoparte ca pe o floare de seră,
Ca pe călugărul negru sub sutana şi capuşonul ce înfloresc în fiecare dimineaţă, scînteind în aur pentru serviciul divin de la răsăritul soarelui.
Dar m-ai plantat în adîncul cel mai dens al pămîntului
Ca pe aridul şi tenacele pir invincibil ce străbate bătrînul loess şi straturile de nisip suprapuse.
Doamne, ai sădit în mine o sămînţă nicidecum a morţii, ci a luminii,
Ai răbdare cu mine căci nu sunt unul din sfinţii tăi
Care strivesc prin penitenţă scoarţa amară şi dură.
...Şi voi vedea cu această lumină tenebroasă... /

În româneşte de
Alexandru Baciu

moda. altfel

Moda în cea mai mare „închisoare a popoarelor“

Nici un imperiu n-a subjugat atîtea popoare diferite ca imensa Rusie, tătari, calmuci, uralieni, finlandezi, evrei, arabi şi slavi de tot felul. Documentaţia despre primele costume ruseşti este slabă, dar ţinînd seama de cît e de primitiv, simplu, grosolan costumul ţăranului rus „aproape contemporan“, se poate afirma că cel de demult era ca acel al sciţilor şi al sarmaţilor, vecinii lor de pe cealaltă parte a Mării Negre, adică un pantalon (sau mai multe rînduri de pantaloni purtate în acelaşi timp), cu siguranţă mai multe rînduri de cămăşi, o haină groasă (un fel de palton), încălţări împletite şi o căciulă asemănătoare bonetei frigiene. Existau situaţii, e vorba de modă, nu-i aşa ? în care pantalonii deveneau bufanţi, strecurîndu-se „strengăreşte“ în cizme iar capul putea fi acoperit de o calotă rotundă sau de o glugă-capişon.

Costumul bizantin a influenţat costumul rusesc, mai ales pe cel feminin ; această influenţă a fost **combătută** de invazia mongolilor, care a imprimat ca „stil“ un fel de dominaţie.

Căutînd date despre istoria costumului rusesc, remarcăm că purtătorul de rînd, omul de pe stradă (termen foarte plăcut astăzi celor ce nu se mai simt de rînd, ci emanaţi într-o stare de superioară clarviziune) face ce face şi alege comoditatea vestimentară dar nu rezistă tentaţiei modei, se butonează mai mult decît e necesar — 14 nasturi la redingotă, şase sau şapte la fiecare mînecă. Nu clasa nobiliară a continuat moda autohtonă, căci ea s-a vîndut rafinamentelor occidentale (vezi Griboedov, Goncearov, Turgheniev, Cehov, Dostoievski, Tolstoi...). Ţăranul a păstrat **rubaşca,** în marile capitale, în oraşele de provincie, în sate, cătune şi cătunele. Pentru Tolstoi (conte) rubaşca ţărănească era rafinament patriotic ; pentru Dostoievski redingota englezească era o obligaţie vestimentară.

Revenind la vechii ruşi, moda aparţinea claselor sus-puse şi consta, în realitate, într-o luptă între bizantinism, mongolism, extravaganţe căzăceşti şi futilităţii franţuzeşti. Petru cel Mare purta pantaloni de mătase şi centură cu pietre scumpe. Avea şi „des bottes“ franţuzeşti. Cînd era frig apela la mantale lungi, dublate cu blană, cu pelerine scurte, cu două tăieturi prin care braţele puteau fi scoase (funcţional !). Pelerina cu două tăieturi îmi aminteşte o scenă trăită cu 20 de ani în urmă, în staţia de troleibuz de la Cişmigiu. Purtam pelerină, nu chiar ca a lui Petru cel Mare, era frig şi-mi ţineam mîinile în interiorul pelerinei. Doi puştani, între şase şi şapte ani, privindu-mă insistent, disputau : „E sau nu e ? Te duci tu sau mă duc eu ? Du-te tu !, Ba du-te tu ! Are ! N-are ! Ba are !“. Unul, temerarul, a venit, s-a înclinat politicos şi m-a întrebat : „Tanti, dumneavoastră sînteţi fantomă ?“. I-am răspuns că da, sînt fantomă. „Tanti, nu-i aşa că n-aveţi mîini ?“ I-am răspuns că n-am mîini, frecîndu-mi mîinile în căldura pelerinei şi l-am făcut fericit. „Ai văzut că nu-i adevărată, că e fantomă şi n-are mîini ?“ Cam aşa e cu moda rusească... ! Preţioasă, costisitoare adesea, spectaculoasă dar mereu cu ascunzişuri, cu buzunare secrete, cu punguţe strecurate în cute şi pliuri, cu căptuşeli duble, cu umeri dubli, cu cuţite în cizme, cu zîmbete şi dialog „cordial“, ca al meu, cu puştiul din staţia de troleibuz. Rusilor le-a plăcut teatrul, costumele lor, de-a lungul timpurilor, au fost teatrale, mai ales cele sărbătoreşti, cu cartuşe pe piept (din fericire goale sau... nu întotdeauna pline), cu pumnale şi centuri, cu pantaloni cu vipuşcă, cu inele şi paftale, cu căciuli enorme, miţoase, cu gulere în care intrau lupi sau patru vulpi albastre. Le-au păstrat în occident, după **marea** lor revoluţie, emigranţii — ca portari, şefi de restaurante, hamali sau ghicitori de destin, hainele atrăgînd atenţia, fiinţînd miraje, ca şi povestirile despre neasemuitele lor blănuri scumpe sau munţii de malachit, florile de diamante şi zăcămintele de ametist. Înlocuite cu imitaţii ieftine, comorile şi-au păstrat doar exotismul, imprimat şi pe sticlele de vodcă. Şi printre ele, fantomatic, ne mai apar în minte rochiile Ecaterinei cea Mare, ale Anei Karenina, Natasa Rostova sau Nastasia Filipovna... care se îmbrăcau după moda franţuzească. Aşa e moda rusească... !

Corina Cristea

VÁCLAV HAVEL

PARAGRAFUL 203

Pămîntul vuieşte
Ce-o fi oare
Nu-ţi fie teamă
Poporul munceşte ...

[Charlie Soukup]

Mulţumită faptului că, de data asta, formal eram doar deţinut de drept comun şi deci, nu eram izolat, m-am întîlnit în decursul celor şase săptămîni de arest preventiv, în diverse ocazii (la doctor, în Sala de duşuri, în timpul plimbărilor) cu alţi cincizeci de deţinuţi şi am putut să-i întreb pentru ce se aflau acolo. Pare de-a dreptul incredibil, dar deşi codul penal cehoslovac însumează trei sute de paragrafe, cel puţin treizeci din cei cincizeci de deţinuţi erau urmăriţi în temeiul unui singur paragraf : 203 pentru acte de parazitism. Nu pretind că întîlnirile mele întîmplătoare alcătuiesc o mostră reprezentativă a persoanelor aflate în detenţie preventivă sau în plină execuţie a pedepsei. Dar, întrucît datele statistice de acest gen sînt strict secrete, nu-mi rămîne altceva decît să pornesc de la propria-mi experienţă şi să presupun că mai mult de jumătate din deţinuţii cehoslovaci e alcătuită azi din oameni urmăriţi şi pedepsiţi pentru acte de parazitism.

De unde pînă unde atîţia paraziţi într-o naţiune cu o atît de bogată tradiţie a hărniciei ?

Deţinuţii — cel puţin în privinţa cazurilor care-i privesc personal — de cele mai multe ori nu se mint între ei. Ceea ce mi-a fost dat să aud de la toţi aceşti „paraziţi" mi-a oferit la întrebarea mea următorul răspuns : se află printre noi atît de mulţi, numai pentru faptul că majoritatea dintre ei nu sînt deloc paraziţi.

Un moşulică spală vasele într-o cîrciumă şi în acelaşi timp deşi cu şovăielnică tărăgănare aleargă să obţină o pensie de invaliditate. Cîrciumarul îi dă de lucru la învoială, fără un contract de muncă încheiat în bună regulă. Povestea e descoperită şi rezultatul — Moşului i se atîrnă de gît paragraful 203 şi zace în puşcărie.

Un muncitor nu izbuteşte să fie angajat potrivit calificării sale, sindicatul nu-i ia apărarea, muncitorul se înfurie, nu se mai duce la lucru şi aşteaptă cu seninătate să vină cineva de să discute cu el. Un fel de grevă particulară. Peste o lună vin, într-adevăr, dar cu învinuirea potrivit paragrafului 203, adică să-l ridice şi să-l ducă la închisoare.

Dar astea nu sînt nici pe departe cazurile cele mai drastice. Majoritatea paraziţilor sînt oameni care pur şi simplu, şi-au dat demisia şi înainte de a apuca să-şi găsească un alt loc de muncă, au fost legitimaţi şi, constatîndu-se că nu au în buletinul de identitate ştampila întreprinderii unde lucrează, au fost acuzaţi de parazitism şi azvîrliţi în puşcărie. Am stat de vorbă cu oameni care zac în închisoare aşteptînd să fie judecaţi numai pentru faptul de a nu fi fost o lună sau trei săptămîni în „cîmpul muncii". Îi ameninţă pedeapsa cu privaţiune de libertate pînă la trei ani (iar în caz de recidivă, poate şi mai mult).

Bineînţeles, aceşti oameni nu corespund cîtuşi de puţin imaginii laice a parazitismului : nici vorbă de tipul şarmant al gigolo-ului, de feciori de bani gata sau de playboy, ci de muncitori cît se poate de obişnuiţi, tineri trudiţi cu palmele bătătorite, oameni cu familii numeroase care, de-o viaţă, nu fac altceva decît să muncească din greu (nu întîmplător tocmai aceştia suportă dintre toţi cel mai greu inactivitatea din închisoare).

Sînt, evident, cu miile. Da, într-un stat care pretinde a fi un ştat al muncitorilor închisorile gem de muncitori.

Constituţia cehoslovacă stipulează şi garantează dreptul la muncă. Nu pomeneşte însă nimic despre obligativitatea muncii. Şi totuşi, la noi obligativitatea muncii există. Înfăţişată fireşte de paragraful 203. Nu e vorba aici de o obligativitate a muncii ascunsă, ci de o obligativitate cît se poate de făţişă. Poliţiştii, anchetatorii şi procurorii vorbesc despre ea absolut deschis, nu ai în buletinul de identitate ştampila întreprinderii sau a instituţiei la care lucrezi, eşti socotit în mod automat un ins care a încălcat legea.

Paragraful 203 spune : Cel ce evită în mod sistematic munca cinstită şi se lasă întreţinut de cineva ori îşi procură mijloacele de existenţă prin alte procedee ilicite va fi sancţionat cu pedeapsa privaţiunii de libertate pe o perioadă pînă la trei ani.

La prima vedere povestea nu sună de loc înfiorător. Practica însă e destul de înspăimîntătoare.

1) „Sistemicitatea" nespecificată mai detaliat, pur şi simplu nu e luată în consideraţie : în mod practic, pentru parazitism poate fi urmărită orice persoană care un anumit timp nu e angajat legal, dar durata şomajului în temeiul căreia se emite actul de acuzare depinde numai de bunul plac şi de conjunctura respectivă.

2) Noţiunea neclară de muncă cinstită e interpretată mecanic ca încadrare legală în cîmpul muncii. Că oameni încadraţi legal pot chiuli în mod sistematic de la munca cinstită şi, dimpotrivă, munca cinstită se poate face si fără această încadrare, asta, bineînţeles, nu mai interesează pe nimeni.

3) A doua caracteristică a actului penal de parazitism, adică asigurarea mijloacelor de trai prin procedee ilicite nu e nici ea concretizată mai detaliat, putînd fi deci, interpretată tot după bunul plac şi, adeseori, nici măcar nu e demonstrată : pentru urmărire şi condamnare ajunge dacă e întrunită prima caracteristică — aceea de evitare a muncii cinstite. Că un om poate trăi din economii, din cîştiguri la loterie, din activitate literară neaprobată oficial (ca de pildă eu), din moşteniri etc. etc. şi că, pînă la urmă, întreaga poveste îl priveşte personal, asta, firește, nu se ia în consideraţie. În măsura în care anchetatorul se învredniceşte, totuşi, să caute „caracterul ilicit" al dobîndirii mijloacelor de existenţă, atunci îi poate servi drept act doveditor orice nimic. Am întîlnit aici oameni care zăceau pentru nimic, fiindcă împrumutaseră de la un prieten 200 de coroane şi, colac peste pupăză, mai avuseseră şi ghinionul ca tocmai atunci să nu fie angajaţi şi astfel să fie închişi înainte de a-i restitui banii prietenului sau de a-i cere acestuia să-l ierte de datorie ; mulţi — fără nici o legătură între ei — m-au asigurat că e de ajuns ca două persoane să depună mărturie că au luat masa de seară la ele sau că acestea le-au plătit consumaţia la cîrciumă, şi gata dovada actului de dobîndire ilicită a mijloacelor de existenţă. (Un muncitor — culmea, încadrat în „cîmpul" muncii ! — a fost acuzat în temeiul paragrafului 203 pentru faptul de a fi acceptat invitaţia unei colege de muncă să ia masa împreună la un automat şi de a fi lăsat să plătească întreaga consumaţie (pentru amîndoi) în valoare de 175 coroane ; pe urmă s-a iscat între ei o neînţelegere şi ea l-a denunţat. În cazul de faţă pentru variaţie, a fost de ajuns doar a doua caracteristică a actului penal — şi, pe deasupra, în acea formă absurdă — pentru ca un muncitor să fie acuzat, cu toată gravitatea, de parazitism şi să înfunde puşcăria).

4) O sursă importantă de samavolnicie în aplicarea paragrafului 203, este nerespectarea, din principiu, a principiului de bază al oricărei ordini juridice civilizate (valabile încă din vremurile Romei antice), prin aceea că se caută pe toate căile demonstrarea vinovăţiei şi nicidecum a nevinovăţiei. Anchetatorii, procurorii, judecătorii, ba chiar şi mulţi apărători consideră că nu e nevoie să-l dovedeşti pe acuzat culpabil de „procedee ilicite" pentru dobîndirea mijloacelor de existenţă, ci, dimpotrivă, el, acuzatul, e dator să explice din ce trăieşte, cu alte cuvinte, să-şi dovedească nevinovăţia. Nevinovăţia nedovedită, e considerată vinovăţie dovedită, iar în cazul în care acuzatul nu aduce dovezi că trăieşte, de pildă, din economii, faptul e socotit o dovadă concludentă că acuzatul e parazit. (Nu se pune aici chestiunea dacă dovada nevinovăţiei poate sau nu poate fi depusă, ci e vorba de caracterul antijuridic al procedeului prin care se cere a fi depusă.)

O singură propoziţiune vagă şi, în fond, discretă, pe care se bizuie paragraful 203, este deci, mulţumită, tocmai confuziei, samavolniciei şi, adeseori, chiar aplicării ei antijuridice — cheia pentru urmărirea de proporţii, neobişnuit de dură, a tuturor persoanelor care încalcă, indiferent cum, o lege niciodată emisă prin care se reglementează obligativitatea oricărui cetăţean de a avea o ocupaţie permanentă. (Propoziţiunea care asigură această practică e contestabilă chiar şi prin puţinul pe care-l spune : personal am serioase îndoieli asupra dreptului moral al societăţii de a-şi pedepsi cetăţenii pentru faptul de a fi întreţinuţi de alte persoane şi, deci, în mod automat, chiar şi atunci cînd acest lucru se petrece în condiţiile deciziei libere a ambelor părţi. Dar asta e, de-acum altă problemă : nu urmăresc să fac aici o analiză a ordinii juridice, ci încerc doar să reflectez asupra aplicării ei practice).

Unde trebuie căutate cauzele acestei stări atît de şocante ? Să fie vorba aici de vreo intenţie ascunsă şi bine gîndită (de pildă, din necesităţile economiei naţionale) ? Ori de o scăpare, izvorînd din greşita înţelegere a ideii legiuitorului ? Să fie vorba de prostul obicei (generalizat) al anumitor sectoare ale puterii de stat, ori poate, de îndoielnica lor străduinţe de a înfrunta demoralizarea ce se adînceşte în sectoarele productive prin sancţionarea efectelor şi nicidecum prin înlăturarea cauzelor acestora ?

Toate acestea pot juca un rol oarecare. Cauza cea mai legitimă a întregului fenomen e însă, după părerea mea, în altă parte, ideea că fiecare cetăţean e obligat să aibă un loc de muncă şi pe cît posibil, stabil, confirmat cu ştampila întreprinderii în buletinul de identitate, nu e, în ultimă instanţă, nimic altceva şi nimic mai puţin decît un produs logic al unui sistem pentru care omul nu-i decît un şurub al unui mecanism social, un şurub a cărui menire în lume e epuizată, fără reziduuri, prin exercitarea oarbă a funcţiei ce i-a fost delimitată. O asemenea concepţie presupune însă că mecanicul trebuie să aibă în permanenţă o privire de ansamblu asupra fiecărui şurub, să aibă un control perfect asupra funcţionării lui, şi, deci, nu poate să-i permită nici un fel de abatere, originalitate sau iniţiativă proprie — nimic din ceea ce ar aminti, măcar de departe, ideea de libertate.

E vorba deci, aici de o consecinţă **legică** a unui sistem care prin însăşi esenţa lui, trebuie să ştie clipă de clipă cine eşti, ce faci, de cine depinzi, cît cîştigi — tot aşa cum trebuie să ştie unde locuieşti, cu cine şi unde călătoreşti, ce citeşti, cu cine te întîlneşti, ce gîndeşti... E o consecinţă a unui sistem a cărui existenţă, în sine, e întemeiată pe ideea că totul e ţinut în evidenţă, dirijat şi controlat printr-o centralizare desăvîrşită ; nu numai viaţa publică şi munca, ci şi viaţa intimă, nu numai stilul de viaţă ci şi ceea ce naşte din el : gîndirea, lumea lăuntrică a omului. Standardizarea e o condiţie a funcţionării lesnicioase şi supravegherea totală e garanţia standardizării. Tot ce se abate, orice diferenţiere, deosebire, spontaneitate sau originalitate, unicitatea de sine stătătoare şi intangibilă, tot ce nu e dinainte cunoscut şi necontrolat, e indezirabil şi în cele din urmă, pedepsit.

Principiul obligativităţii muncii este un component al dreptului absolut al statului asupra cetăţeanului : e o manifestare logică a statului centralizat, cu idealul său de organizare semimilitară a societăţii ; este acea expresie firească a caracterului necrofil al puterii birocratice (în sensul analizei lui Fromm).

În româneşte de
Jean Grosu

Continuare în pag. a 15-a

faţa şi profii

Cunoaşterea luciferică

Pe Marius Tupan nu-l cunosc decît luciferic. Adică de la revista LUCIFER. Nu i-am citit romanele (se pare că unul a fost topit şi hîrtia i-a fost dată înapoi sub formă de coli de scris ca să mai comită unul). Totuşi într-o bună zi îmi voi umple valiza cu ele şi-mi voi lua cinci zile de concediu. Şi împărăţia lui Lucifer e pavată cu bune intenţii.

Întrucît colaborarea mea la LUCIFER s-a încheiat iar cărţile, cum spuneam, nu i le cunosc, pot vorbi despre Marius Tupan cu acea obiectivitate de care a fost lipsit. Unii s-au grăbit să-l laude (ăia care voiau să publice la LUCIFER), alţii nu au mai contenit să-l înjure. Mie mi-a fost totdeauna simpatic pentru că se pricepe la fotbal, minunat pretext de a se afla în Italia exact cînd întrebau de el nişte mineri de la Jiul Petroşani cărora le consacrase cronici elogioase.

Pe vremea cînd semna **Cramponiada** la PHOENIX, primeam scrisori de la părinţii unor fotbalişti decretaţi de Tupan cotonogari şi care ameninţau că o să ne rupă ei nouă picioarele. Fiind nelipsit de pe Giuleşti, indiferent că e meci sau campanie de evanghelizare, văd că, de la o vreme, Marius Tupan se ocupă de muzica populară. E un subiect atît de interesant încît, dacă LUCIFER o să dea faliment din pricina lui, merită reluat în altă parte.

Am auzit că în pauzele meciurilor M.T. continuă să scrie romane şi dacă nu s-a oprit nici cînd a ajuns hîrtia de carte 250 de lei kilul, sînt puţine şanse să se mai oprească. Ba a scris şi o piesă foarte interesantă pe care, din această cauză, nici un teatru n-o va juca.

În clipa în care **Uniunea Scriitorilor** îşi va da obştescul sfîrşit sau în care LUCIFER nu va mai avea bani să existe nici măcar la tirajul microscopic al CAIETELOR CRITICE, din colectivul acestei cîndva superbe reviste Marius Tupan va fi singurul care va primi din parte-mi ofertă de transfer la PROSTITUŢIA, în conformitate cu normele stabilite de U.E.F.A. Aceasta pentru că are condei, cum se spune, fiind un Dobrin al presei sportive, mai puţin ţuica. Fără de el viaţa noastră literar-sportivă ar fi mai nasoală, aproape un iad.

Horia Gârbea

REDACŢIA şi ADMINISTRAŢIA : Bucureşti, Calea Victoriei nr. 133, tel. 59 67 60
Tiparul executat la Imprimeriile Coresi
10 lei

BIBLIOTECA „ASTRA"
SIBIU

BIBLIOTECA „ASTRA"
SIBIU

Luceafărul

Săptămînal editat de Uniunea Scriitorilor din România

Serie nouă ● miercuri, 4 septembrie 1991 **36 (84)**

ÎNCERCAREA DESTINULUI

27 august 1991 ● La Chișinău răsună solemn clopotele libertății

La mijloc e mîna lui Dumnezeu ! Altfel nu s-ar fi putut ca soarta norodului Moldovei ocupate, trădate, martirizate să se schimbe în trei zile. Întîi frigul și frica pe care răsuflarea monstrului militaro-birocratic a răspîndit-o înlăuntrul fruntariilor imperiului și nu doar acolo și apoi speranța aprinsă ca o vîlvătaie care arde zidurile celei mai sumbre închisori a popoarelor. A trebuit ca iubitorii libertății să-și așeze inima în palmă și să meargă conștienți împotriva morții, a înghețului pentru ca sinistra urzeală să se destrame. A trebuit ca la Moscova un om adevărat să înfrunte propria teamă și să se împotrivească la ceea ce, din obișnuința atîtor nenorociri planificate, părea inexorabil, a trebuit ca la Moscova din nou tinerii să se ofere jertfă Molochului cu șenile, a trebuit, mai ales, pentru poporul român, ca o jumătate de milion de oameni să iasă în străzi, în piață, să apere cu mîinile goale simbolul libertății lor, a democrației lor, Parlamentul Moldovei, pentru ca speranța întregului popor român să renvie.

Partea cea mai asuprită, partea cea mai chinuită, partea cea mai nefericită a poporului român, cea care trăiește între Prut și Nistru a știut să fie cea mai nobilă. A știut să fie unită, decisă, a știut să disprețuiască pericolul, a știut să arate cui poate să vadă că libertatea este mai scumpă decît viața ! **Și nu doar în cuvinte ci în fapte. Acolo, la Chișinău, bărbați și femei, tineri și bătrîni erau hotăriți să moară dar să fie liberi. În jurul lor vuiau tancurile, în jurul lor fosneau zvonurile, zăngăneau cătușele și multora mai mari și mai tari, mai aleși și mai bogați, sufletul le era o cîrpă, după cum le era credința și convingerea. Dar ei au știut, așa cum au știut tinerii și copiii României însingerate din decembrie că fără libertate viața nu merită să mai fie trăită.**

Să ne rugăm în gînd și cu voce tare ca libertatea acestei părți a poporului românesc să fie adevărată, de nevindut, de neschimbat. Să ne rugăm pentru noi, cealaltă parte a poporului român, să fim în stare să pricepem dimensiunea și sensul acestei libertăți pentru istoria noastră întreagă.

Să ne rugăm să nu fim lași, cum am mai fost, să nu fim poltroni, cum am mai fost, să nu fim ticăloși, cum am mai fost, să nu fim „înțelepți" și „precauți" pentru a ne fi doar nouă bine, un bine mai greu decît blestemul uciderii de frate, de fiu, de mamă și tată, cum am mai fost.

Să ne rugăm să fim îndeajuns de buni, de drepți, de curajoși, așa cum am mai fost, pentru a ști să ocrotim și să prețuim lumina aprinsă la Chișinău. Este singura lumină care ne trebuie și ne vine de la Răsărit.

Ce se va întîmpla ? În mîna cui sînt toate ?

Răspunsul este simplu. La început, totul a fost în mîna lui Dumnezeu. El ne-a arătat calea ,el ne-a înlesnit fapta, ne-a limpezit privirea. Acum totul este în mîna noastră, a oamenilor din acest locuri românești.

Dacă nu vom ști să ducem la sfîrșit acest divin început înseamnă că am trăit într-o jalnică eroare. Pedeapsa nu va întîrzia să vină. Iar ea va veni de la cei care vor reuși, în felul lor, să-și dovedească hotărîrea, curajul, înțelepciunea.

Este momentul de încercare a destinului național. Este momentul în care gîndul și simțirea trebuie să izbîndească asupra salamului cu soia.

Eugen Uricaru

Cronica literară de Florin Manolescu

SEMN de Nicolae Prelipceanu

TINERI POEȚI ITALIENI

Cronica edițiilor ● Povestea vorbei

PIETRE NEGRE, PIETRE VERZI

– Un fragment de roman de Alexandru Vlad

MEMORIILE LUI ZINOVIEV

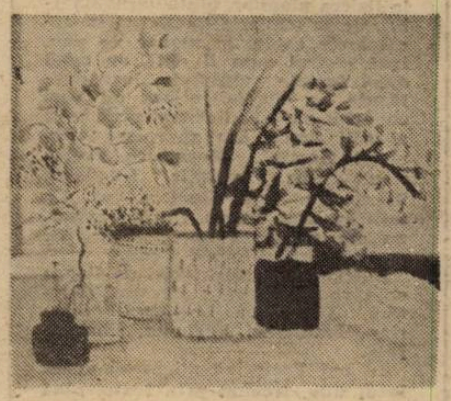

Cronica plastică din pag. a 13-a este dedicată maestrului Ion Silișteanu ● Acest număr al revistei este ilustrat cu reproduceri după tablouri ale artistului.

Teatru de umbre

Siluete de piele proaspăt jupuită
o nuia de alun
le dansează
dincolo de aerul fierbinte
ca o perdea de batist transparent –
și în spate sursa de lumină :
clădiri incendiate, făclii –
și artistul, pe turcește zis karagöz,
și mînuitorul de siluete, pehlevan –
și publicul visînd cafenele
cu table și jurnale
care înjură guvernul –
aici ne vom lăsa urma în praf,
‚fantasmă e lumea pentru înțelept,
ce la prima vedere perdea îți pare" –
intri în scenă ca Don Quijote,
sfîrșești ca desen în covor
(covorul călcat în picioare)
te lupți cu mașinile de apă
trece vînzătorul de semințe –
dacă te gîndești că într-o zi
se sfîrșește spectacolul
alt gust are un miez de dovleac

Grete Tartler

Luceafărul

Director
LAURENȚIU ULICI

Redactor șef adjunct
EUGEN URICARU

Secretar general de redacție
MIRCEA CROITORU

semn

Extemporal

(FRAGMENT)

Pretorian scria : Zevedei. Goștină. Mormocea. Lambru. Gagea, Trandafir. Anghelet. Margareta. Și eu. Și noi.
Adăugă el în cele din urmă cu greu.
A număra,scrise apoi Pretorian.
Pe urmă cu un alt scris. începu Zevedei : Pretorian, Gostină. Mormocea Lambru Marmontel. Gagea, Trandafir. Anghelet. Margareta. Și își ridică ochii înspre cerul care nu se vedea din cauza tavanului. Zevedei era în casă. El sau Pretorian. sau amîndoi cum s-ar spune.
Atunci începu să scrie Goștină : Zevedei. Pretorian. Mormocea. Lambru. Gagea. Trandafir Anghelet. Sulamita Sulamita Grecu. pe care am iubit-o în tinerețe și care ... și care... suspină el. cu lacrimi nascente în ochi. nu a vrut să consimtă. nu mi-a dat nici o atenție. Dar acum și ea. Ea de ce nu? Cu noi. împreună. și ea. vă rog domnilor. prietenilor. doamnelor. să fiți de acord...
Vocea lui se stinse în depărtări ca un tunet. Iulie 1998 sau '81 sau.
Ca să-l lase pe Mormocea să scrie. Și el. nu-i așa. lista lui : Zevedei. Gostină. Pretorian Lambru. Gagea. Trandafir. Anghelet Margareta. Acesta. mai fără imaginație. izbucni în melancolice triluri după Margareta. însă ceva ne face să credem că nu din cauza ei. Din cauza lor, a tuturor. Lui toți îi înșelaseră așteptările și uite. știu. că începe chiar și Lambru. dă-l încolo. dă-l cît mai încolo. hai. departe. departe la liziera plopilor. plutonierul Lambru de la magazie numărînd încărcătoarele goale. în număr de unu. însă distrat cum îl știți. cu ochii după fustele vîntului. larg desfăcute pe cîmpia întinsă cît vezi cu ochii pînă la teresamentul înalt al căii ferate din apropiere : Zevedei. Gostină. Mormocea. Pretorian. Gagea. Trandafir. Anghelet. Margareta. Unu. Unul singur. Cu toții ca unul singur. Un încărcător. un om cu atîtea nume că-ți vine să-ți mai și iei lumea-n cap.
Solemn și țeapăn iată-l pe Gagea cum scrie aplecat : Zevedei. Gostină. Mormocea. Lambru. Pretorian. Trandafir. Anghelet. Margareta.
Numai Pretorian migrează de la locul unu. trecînd prin toate. pînă la.
Trandafir. Anghelet. Margareta. cu toții. deodată. scriu. fiecare în colțul lui.
După care. în liniște. Pretorian se ridică de la locul lui privilegiat. își amintește orașul cu același nume și începe să strîngă de pe masă. de pe unica masă din camera în care a fost tot timpul singur. hîrtiile scrise de ei. De ei. Scrisuri diverse. sufiete diverse. își spune printre dinți, analfabetul ăsta de Lambru și analfabeta de Margareta ! Vă arăt eu vouă ! Vă pun eu la treabă, vă învăț eu alfabetul ! O să-mi fiți recunoscători !
Afară e toamnă.
Și înăuntru e tot toamnă.
„Se întunecă. Pretorian. aprinde lumina !" îi strigă un vecin binevoitor. Dacă n-am uita ce scrie pe ușa lui am vedea în afară de numărul apartamentului. asupra căruia nu ne-am hotărît încă. numele vecinului. Mormocea. Despre el Pretorian a spus cîndva mai demult. aflîndu-se încă la Privilegiat: o voce a generației sale de locatari. un adevărat purtător de cuvînt al locatarilor din promoția sa. Și a încheiat în felul său cunoscut „chei. ce știți voi ?"

Nicolae Prelipceanu

dictatura personală

Bancul cu loviturile de stat

Preligia „comunismului victorios muribund" de azi (ieri „capitalismul putred" era muribund, nu ?) are, se pare, între sărbătorile ei, ca eliberare (catharsis ? Nu, supapă colectivă), și spectacole mai mult sau mai puțin sîngeroase în aer liber, de teapa acelora din Piața Roșie a Moscovei, recentă, sau Piața Universității bucureștene din vara anului trecut, unde energia populară, intrată și ea în scenariile polițiilor secrete ale loviturilor de stat, izbucnește la scară redusă, bine canalizată... În așa fel ca „președintii aleși de popor" să fie păstrați în funcție și perestroika să nu se întoarcă din drum : iar lozinca „Jos comunismul !", măcar lozinca, să capete o față mai umană...

Loviturí de stat paralele.

Deși, de ce să nu fiu sincer, la noi în 13—15 iunie 1990 bancul cu „lovitura de stat" a fost repede uitat și protestatarii împușcați, anticomuniști convinși, împușcați în numele apărării Noii Democrații, culmea, protestatarii împușcați au fost — să mă refer numai la cei recunoscuți de autorități — șase, și nu numai patru ca la Moscova, la 19—21 august 1991 (și ce ți-e Moscova pe lîngă București...), Ion Iliescu rămînînd același fidel aliat al „democrației" de tip neocomunist, „gorbaciovist", neclintit : dar cacialmaua politică a domniei sale pe cine să mai intereseze... La modă e, nu de azi, de ieri, în exclusivitate M. S. Gorbaciov : vine doar sfîrșitul lumii, cu Nostradamus în frunte...

La modă fiind, așadar și „loviturile de stat" inventate de regimurile neocomuniste, vă rog să-mi dați voie să-mi continui liniștit (nu e nimic nou sub soare !) serialul de față legat de fărădelegile reformatorilor comunismului din România ce au preluat Puterea la 22 decembrie 1989 și... Și care, două luni mai tîrziu, în 18 februarie 1990 au trebuit să facă față asaltului mulțimii protestatare, sute de mii, mulțimii ce striga „Jos cu comuniștii !" în Piața Victoriei, și să scorneacă pe loc o „lovitură de stat", o fortare a intrării în fosta clădire a Consiliului de Miniștri, ocupată de Puternicii Provizorii ai Zilei (prin uneltele lor, forțe obscure, firește, „foști securiști"), o fortare a instituției guvernamentale autodictată, să poată să ia armata poziții „legal" și poliția să aresteze nevinovați și să spargă „buboiul anticomuniștilor puși pe fapte mari"... Nevinovați ce vor fi umiliți, violați, torturați în stilul acela atît de abject, recunoscut, al zelosilor fascismului roșu și aruncați în beciuri fără de nici un drept ! Și toate acestea întîmplîndu-se după o Revoluție anticomunistă... Nevinovați ce vor fi înfometați, bătuți zilnic, lăsați la cheremul unor gardieni ceaușiști, ținuți cu căluse în secret, de care familiile lor nu știau nimic ! Arestați politici, țapi ispășitori : după procedeul arestărilor din 1949 ? Arestați din 16 februarie 1990 ce vor fi eliberați, printr-un noroc divin, de manifestanții din 13—15 iunie 1990... Voi reveni.

★

Ajuns, cu aceste rînduri introductive, la episodul XII, deja — nu e o joacă ? E drept sunt neserios... Neprimind nici o injurătură de nicăieri, nici de la editor, că de ce nu termin odată cu povestea asta plictisitoare, care parcă nici nu a început și a ajuns la episodul XII, ce naiba, poveste a „năsîrii" mele la doi din „golanii" Pieței Universității, se poate ? Neprimind nici o injurătură, îmi permit să vă mai bat la cap cu ea (sic !) : pînă cînd ? Îmi pare rău că vă dezamăgesc... Pînă cînd, poate, poate, o să mă plictisesc eu de povestea mea plictisitoare ! Sau pînă cînd vreunul din cititorii mei, dacă or fi existînd asemenea specimene de cititori dezinteresați, nu neapărat S.R.I.-st, se va hotărî, exasperat, și va veni să-mi crape capul pe stradă, „să vadă dacă nu am în cap tărîțe" ! Mă rog... Pînă atunci, așadar, eu rămîn aici, al dumneavoastră, cu cîteva rînduri în plus, cu aceiași miri ai mei, foști protestatari pașnici, activi, ai Pieței Universității din 22 aprilie 1990, zi și noapte, pînă în 14 iunie 1990, cînd au fost arestați abuziv pentru zeci de zile la rînd, ei fiind o nouă serie de „țapi ispășitori" ai „loviturilor de stat" inventate, membri azi ai Alianței Civice, ieșiți la luptă deschisă, vreau să spun căsătoriți civil la 10 mai 1991 și care m-au invitat pe nepusă masă la 19 mai 1991 să vin să le fiu naș religios, alături de soție, ca om serios ce arătam a fi pe vremea aceea... Bun... Vă amintiți ? Eram într-o duminică însorită, dimineața, unii în brațele altora în niște taximetre, vreo cinci, în căutarea bisericii unde erau mirii așteptați, disperînd șoferii, ajunși printre scheletele blocurilor ceaușiste abandonate, pe străzi desfundate, movile de gunoaie, fiare ruginite, ciini morți aruncați pe macarale...

Liviu Ioan Stoiciu

(Va urma)

Vorbe de pe corabia lui Sebastian

Motto : VIRGIL ZBĂGANU (președintele Comitetului de reorganizare al P.C.R.) : „Se spune că evenimentele din decembrie ar fi avut un sens anticomunist. Fals grosolan". (Din interviul acordat cotidianului **Alianța Civică**). Si tacuisses, philosophus manisses!

● **20 AUGUST 1991.** ROMÂNIA LIBERĂ : „Lumea în cumpănă : Lovitură de stat în U.R.S.S." ; „Înlăturat de la putere, Gorbaciov rămîne în istorie". ● ADEVĂRUL : „Puci la Kremlin. Gorbaciov debarcat. Elțîn cheamă la nesupunere". ● ION CRISTOIU : ... „Gorbaciov s-a prăbușit. Revenirea sa pe scena politică e practic imposibilă". **(Expres magazin)** ● **21 AUGUST**, a.c. ROMÂNIA LIBERĂ : „Perestroika sub șenile". ● **COTIDIANUL :** „Conspirația se află în dificultate". ● DREPTATEA : „Sfîrșitul speranțelor". ● ADEVĂRUL : „La 48 de ore după puciul din U.R.S.S., Elțîn asigură : «Junta nu va reuși»". ● FRAIERUL ROMÂN : „Gorbaciov kaput". ● BARICADA : „Gorbaciov a fost asasinat". ● MIRCEA DINESCU : „Sînt dezamăgit de președintele Iliescu. Mereu s-a adresat lui Gorbaciov cu Mihail Sergheevici, iar acum se face că n-a auzit de el. Să nu uităm că Ceaușescu în '68 a ținut acel discurs de operetă. Președintele Iliescu ar fi avut șansa să dea un semn că la Cotroceni nu este un faraon într-o piramidă. Iar generalii noștri sînt tot în cizme...". **(România liberă).** ● MIHAI CREANGĂ : „... nu pot să cred că toată bărbăția românească s-a mutat peste Prut...". **(România liberă).** ● CRISTIAN TUDOR POPESCU : „Ce fac, însă, estimp, marii politiceni din spațiul carpato-danubian ? F.S.N., fie că o scaldă, mai mult sau mai puțin jalnic (Liviu Mureșan, Vasile Secareș), fie pronunță fraze care-ți opresc mintea-n loc (Vasile Văcaru : «formula ar putea duce la o intensificare a organizării vieții social-economice /.../ optimismul meu congenital mă obligă la speranța pentru noi» — cu siguranță dl. Văcaru mai are ceva congenital în afară de optimism), aripa tînără liberală se arată oarecum mai judicioasă și mai responsabilă, ca și Alianța Civică"... ; „O poziție cu totul aparte ocupă domnii Lup și Coposu". ; „Ce ai zice, domnule Lup, dacă te-ai afla acum, cu familia dumitale, la Chișinău, sub oblăduirea «marelui nostru vecin», cum zici matale". ; „În sfîrșit, trecînd la nivel înalt, părerea primului-ministru Roman («răsturnarea lui Gorbaciov nu poate opri procesul de reformă în U.R.S.S.») trebuia să o audă citată de «Europa Liberă», nu pe postul național, și nu prin viu grai. Luni seara o țară întreagă, fie F.S.N.-iști, fie opozanți, fie apolitici, aștepta apariția pe micul ecran a președintelui Iliescu. Nu să facă gaură în cer cu ce spune, dar să apară și să exprime poziția României. N-a fost să fie — dl. președinte n-a mai fost atît de grăbit ca pe 13 iunie". **(Adevărul)** ● **22 AUGUST, a.c.** LIBERTATEA : „Gorbaciov reîncoronat de Elțîn". ● ROMÂNIA LIBERĂ : „Dumnezeu se întoarce în Rusia". ● COTIDIANUL : „Șeful de stat gruzin, Zviad Gamashurdia, a declarat că Mihail Gorbaciov și-a regizat singur lovitura de stat". ● ADEVĂRUL : „La Moscova, focul de paie s-a stins. Reforma continuă". ● TIA ȘERBĂNESCU : „Oricum, fie și la simulator, am avut ocazia să vedem cît de lent și de confuz (cu excepția dlui N. Manolescu) reacționează oamenii noștri politici". **(România liberă).** ● OCTAVIAN ANDRONIC : „Marea cacealma". **(Libertatea)** ● **23 AUGUST, a.c.** CURIERUL NAȚIONAL : „Telegrame ale președintelui Ion Iliescu către președinții Mihail Gorbaciov, Boris Elțîn și Mircea Snegur". ● TINERETUL LIBER : „Eroul rămîne Boris Elțîn". ● ROMÂNIA LIBERĂ : „Elțîn nu s-a clintit. Gorby a revenit. Și acum ?". ● ADEVĂRUL : „Gorbaciov la Kremlin: Urmează marea încercare". ● MIHAI CREANGĂ : „În a treia zi, tot noaptea, cînd pantalonii cu lampasuri ai lui Iazov se șifonaseră de tot, dl. Ion Iliescu ne-a comunicat — în totală admirație a unui televiziv — că s-a pus pe felicitări telefonice ba cu Elțîn, ba cu Snegur, ba cu Mitterand"... **(România liberă)** ● SILVIU BRUCAN : „Iar în timpul puciului de la Moscova au pupat toți Piața independenței !". **(Libertatea)** ● OCTAVIAN PALER : „Parcă îl aud pe dl Verdeț declarînd că PSM a tremurat pentru democrație, în orele cînd tancurile îl așeziau pe Elțîn". **(România liberă)** ● **24 AUGUST**, a.c. AZI : „Gorbaciov își începe memoriile cu ziua de ieri". ● ROMÂNIA LIBERĂ : „Moscova, ca și omenirea, nu crede în lacrimi. Crede în bucurie !" ● TUDOR BĂLTEANU : „Cine erau «puciștii» noștri ? Erau linia dură a G.D.S. și A.C., erau P.N.Ț.-c.d. și alți aliați. Pe aceștia îi rugăm acum să se ia de mînă cu «Comitetul de stat pentru starea excepțională»"... ; „A nu recunoaște rezultatul alegerilor libere — iată primul pas spre repetarea întîmplărilor tragice de la Moscova". **(AZI)**

Petre Stoica

P.S. Din lipsă de spațiu, în această săptămînă nu citâm din publicațiile **Prostituția** și **Europa.**

ASOCIAȚIA ZIARIȘTILOR ROMÂNI

ȘCOALA SUPERIOARĂ DE JURNALISTICĂ VĂ AȘTEAPTĂ!

Durata studiilor : 4 ani pentru bacalaureați și 2 ani pentru licențiați.
Forma de învățămînt : seral
Departamente : presă scrisă (condus de **Ion Cristoiu**), presa audio-vizuală (condus de **V. Arachelian**), public relations (condus de **Ștefan Maier**).
Decanul Școlii superioare de jurnalistică : dl. **CEZAR TABARCEA.**
Prelegeri : asigurate de cadre didactice universitare din țară și străinătate, precum și de cunoscuți ziariști.
Practica profesională : la principalele publicații din presa independentă, precum și la posturile de radio și televiziune independente.
Pot candida la concursul de admitere : bacalaureați și studenți ai altor facultăți.
Fără concurs de admitere : bursieri trimiși de redacțiile publicațiilor independente ; absolvenții unei alte facultăți.
Gratuități în primul an de studii : pentru primii trei clasați la concursul de admitere.
Burse : începînd din anul II de studii, AZR asigură cîte 5 burse în străinătate pentru studenții cu cele mai bune rezultate ; din Germania se mai asigură o bursă pentru un tînăr care cunoaște la perfecție limba germană (așteptăm candidaturile pentru această bursă).
Taxa de înscriere : 1 000 — lei.
Taxa anului de studiu 1991—1992 : 50 000 — lei.
Înscrierile : pînă la data de 6 septembrie 1991 ; cererile vor cuprinde opțiunea pentru secția dorită și vor fi însoțite de copii și original ale diplomelor de studii și certificat de naștere. Cu ocazia depunerii cererilor, la sediul A.Z.R. din Calea Victoriei 133—135, et. 2 va fi depusă și taxa de înscriere de 1 000 lei.
Organizarea concursului : în perioada 15—20 septembrie a.c. cu următoarele probe : test de limba română (scris) ● test de compoziție pe temă dată (scris) ● test de limbă străină (scris și oral) ● test de aptitudini și perspicacitate.
Număr de locuri : presa scrisă — 40 ● presa audiovizuală — 30 ● public relations — 30.

COMITET DIRECTOR A.Z.R.

Viteză falsă?

În ce viteză sîntem purtați, în ultimii ani, de o istorie plină de teatralitate! O istorie hitsch, ai fi tentat s-o numești, dar rostind cuvîntul kitsch înfrunți senzația unei blasfemii : pe scena acestui spectacol cu happy-end se moare din cînd în cînd de-adevărat. Și în timp ce se declamă discursuri, morții sînt duși în triumf spre culise; aleși de tragicul întîmplător, ei își pierd, odată cu viața, și dreptul de a vedea continuarea, tot mai accelerată. În această parte a lumii, comunismul adusese odată cu cruzimea și umilința, stagnarea într-o mediocritate asfixiantă. Acum, nouă, oamenilor cu memoria amputată și comportamentul simplificat ni se derulează, rapid nu doar imagini și personaje ale viitorului ci, paradoxal, și cele ale trecutului. Nu doar Binele sperat, ci și Răul pus pînă acum la index ca să fie protejat. Pentru că elementul mediatic face parte din chiar trupul acestei istorii kitsch, brusc intrată în viteză : după tele-revoluția română, iată și prima lovitură de stat televizată. Nu toate coincidențele sînt întîmplări — s-a spus. Pare însă doar o coincidență că la exact 23 de ani de cînd invadau Praga, trupele sovietice părăsesc Moscova abia invadată, promițînd să nu se mai întoarcă. Este tot o coincidență, (dar cît de semnificativă) că lîngă chipul lui Elțin, dominînd, pe bună dreptate, timp de cîteva zile ecranele lumii, cel al lui Alexandru Nikolski a apărut și el într-un colț al ecranului nostru. Nu erau mulți cei care să știe (sau să pară a ști) acum zece ani ceva despre experimentul tragic de la Pitești ; oricum, se vorbea despre el în șoaptă. Mie îmi vorbise despre el Paul Goma la începutul anilor '70, mai tîrziu citisem cartea lui Virgil Ierunca, astfel că atunci cînd cineva a povestit că Nikolski tocmai fusese decorat, la 23 august, am înțeles despre ce și despre cine este vorba. Precum Dracula pentru occidentali, pentru noi Nikolski era, și va rămîne o întruchipare a crimei, a sadismului comunist, iar posibila lui decorare nu putea fi decît un semn de continuitate și legitimare. Dar faptul că Nikolski poate fi zilnic văzut plimbîndu-se în tihnă m-a tulburat mai mult decît ideea decorării sale : tortura continuă și abominabilă de la Pitești părea să aparțină Evului Mediu, chiar în ochii cuiva care copilărise ca mine în anii și în orașul celei mai sinistre închisori din România. Și iată că miercurea aceasta serialul **Memorialul durerii** de la Tv. ni-l aduce pe Nikolski în fața ochilor, concret : nu un damnat, cum îl numește cu generozitate o victimă, ci un personaj micșorat inevitabil în timp, osificat, purtător al unui discurs suficient (dacă nu chiar arogant) nebîntuit de îndoială și remușcare cu acea tipică incoerență pe care o ascund sloganurile comuniste. Ca să dispară din realitatea și din subconștientul nostru, el trebuia să fie pus sub o astfel de lumină, și chiar cu prescrierea pedepsei, un proces public ar fi obligatoriu : procesul crimelor staliniste din timpul **glastnosti-ului**, și-a dat roadele în aceste zile ale crizei sovietice și datorită lui este îndepărtată acum statuia lui Dzerzinski, întemeietorul poliției secrete, din Moscova. M-am gîndit de multe ori că, purtați de un firesc bovarism occidental, ne-am asumat prea puțin propria noastră realitate, marcată de istorie și geografie altfel decît ne imaginăm : mai ales după decenii de falsificare triumfalistă. Sîntem, cred, mult mai apropiați de Balcani și de cîmpiile ruse decît ne place să credem și chiar modelul societății românești de pînă la primul război mondial (cu o clasă superioară și o inteligență sincronă occidentului și cu categorii sociale împinse de o sărăcie perpetuă spre elementaritate) trimite mai degrabă spre Estul decît spre Centrul Europei, și explică probabil specificul ferocității comunismului românesc. Acum, cînd analiștii au și început să pună sub lupă ambiguitățile putch-ului eșuat al „durilor", ne rememorăm automat propriul nostru decembrie '89, mișcări invizibile ale forțelor oculte, pactele bănuite ale culiselor dar și chipurile tulburătoare ale celor din stradă pregătiți să împingă istoria, cu riscul de a-și îngropa trupurile tinere în zidul Kremlinului. Renunțînd să mai privim doar cu o nediferențiată ostilitate (generată de fapt de frică) ceea ce se întîmplă la vecinii noștri, vom înțelege probabil mai bine și ce se petrece la noi în țară. Acum nici o lună, am însoțit un coleg, scriitor și jurnalist francez care urma să scrie despre România un text pentru **Le monde diplomatique.** Familiarizat cu problemele Estului (făcuse parte din echipa revistei **l'Alternative)** Jean-Yves Potel consacrase Poloniei două cărți iar ultima sa apariție editorială, **In Est, memoria regăsită** data din 1990. Am fost foarte surprinsă că în seara cînd am umblat pe ulițele satului bunicilor mei (un sat ca oricare altul din zona Giurgiu-Alexandria) mi-a spus că ceea ce vede îi amintește foarte bine de Rusia, pe care o știa bine. Dimineața am mers la primărie unde se aduna comisia pentru aplicarea legii fondului funciar : Jean-Yves Potel vroia să afle și lucruri legate de istoria satului : cum dispăruseră latifundiile, ce înseamnă un CAP, IAS ori SMT, care era statutul minorității țiganilor etc.

Crescuse și el într-un sat din Bretagne și era interesat de amănunte concrete. Am fost primiți de fața lipsită de bunăvoință a secretarei (secretară pare-se și la comisie) ; poate s-ar mai fi destins, văzînd că nu atingeam deocamdată problemele actualității, ci doar cele ale trecutului despre care nu părea să știe mai nimic și nici s-o intereseze, de altfel, cînd a intrat primarul, Necula Stan. Ce căutam aici ? Cu ce reclamații venisem ? Avem la mînă o hîrtie ca să ne permită să intrăm în primăria din Toporu? Uluit, jurnalistul francez și-a revenit din uluire (în multele sale călătorii estice, jurnalistul francez nu mai fusese nicăieri primit așa deși văzuse țări mult mai nedemocratice decît România, mi-a spus apoi) și legitimat astfel s-a grăbit să-și caute actele justificatoare : delegația de corespondent etc. Nu-i interesează așa ceva, l-a pus la punct primarul din Toporu : lui să-i arate o hîrtie de la guvern și de la prefectura din Giurgiu. Și atunci vor sta de vorbă. Dacă este vorba despre guvern, a asigurat ziaristul francez, atunci să dea domnul primar telefon la clădirea guvernului iată numărul de telefon, iată numele persoanei în drept care îl asigurase că poate merge prin țară oriunde, să vadă orice îl interesează ; în România este doar democrație. Primarul însă n-a dat telefon. A renunțat să se mai refere la guvern dar, pe un ton mai ridicat a insistat să i se arate autorizația prefecturii din Giurgiu pentru ca niște ziariști (și încă străini !) să intre în primărie. În ceea ce îl privește, el n-are nimic de vorbit, el n-a văzut niciodată în sat nici măcar un ziarist român, darmite unul francez căruia ar fi cazul să-i spun (m-a îndemnat) că ne-au făcut destul rău pînă acum. Din cauza lor am ajuns noi țiganii Europei ! Și să-i mai spun că el, primarul din Toporu, nu își vinde țara, deși chiar dacă trei sferturi din locuitorii de aici o fac ! Și aici el e cel care decide ! Ce avantaj ar avea el să vorbească cu un ziarist francez ? Cît privește legea, ce, a făcut-o el? A făcut-o guvernul, care, mai bine decît legea, i-ar fi dat combine. Și a plecat cu o față mîhnească care (mi-a spus ziaristul francez) arăta că îi este frică : avea destule de ascuns și atotputernică în mintea lui continua să domnească ceaușista lege a secretului de stat. Să plecăm, a conchis ziaristul francez ; numai că (s-a adresat secretarei) eu voi scrie despre acest sat și n-aș vrea pe urmă să spună domnul primar că ceea ce scriu nu-i adevărat, pentru că nu a vorbit cu mine. După ce secretara i-a comunicat mesajul, primarul s-a mai întors o dată : luase evident fraza drept o amenințare și fața lui trăda o teamă, care însă imediat s-a tradus, la fel, prin agresivitate. Și-a avertizat subalternii să nu deschidă gura în fața străinului și și-a repetat decizia de a nu discuta nimic : pentru că el, primarul nu își vinde țara. Dar te rog explică-i că nu am venit în nici un caz să cumpăr satul Toporu, mi-a spus, Jean-Yves Potel, exasperat. Afară, pe uliță, un om care cără apă, un bătrîn, două fete tinere au dres cu inocență ce se mai putea drege din imaginea satului românesc pe care notabilitățile locale o propuseseră presei străine. N-am îndrăznit să-l mai întreb pe colegul francez dacă totuși, i se întîmplase așa ceva în călătoriile prin Siberia. M-am gîndit în tăcere la proiectul legii electorale, la riscul de a perpetua în astfel de funcții astfel de oameni, la apropiatele alegeri locale care vor decide nu doar viitorii patru ani — ci propria noastră așezare în lume. Și atunci ar fi cu totul falsă imaginea istoriei accelerată pentru că sub lumina reflectoarelor sînt puse doar vîrfurile pe cînd rădăcinile rămîn în nemișcare și beznă.

Gabriela Adameșteanu

minimax

Lumină de august

Aii, ai ai Mișa !
(Autor necunoscut)

S-a întîmplat și se întîmplă dară, încă o dată, să avem toate motivele să ni se pară că, pentru România, lumina vine, totuși, de la Răsărit. Dar nu a venit oricum, ci fulgerător și tocmai de aceea cu maximă relevanță. În prima clipă (o clipă istorică ce a durat mai multe ore, dacă nu chiar zile), luați prin surprindere, actorii n-au avut timp să-și modifice machiajul și să-și adapteze corespunzător replicile, reacționînd în bună măsură sub imperiul instinctelor, al celui de supraviețuire în primul rînd. Arătîndu-se în cele din urmă a fi mai mult **de teatru** decît **de stat**, lovitura de la Moscova a avut, împreună cu multe altele, și darul de a limpezi încă apele la București. De parcă (ori, poate, într-adevăr așa a fost chiar !) bunul Dumnezeu, întunecîndu-și privirea spre aici, n-a mai suportat prostirea celor mulți de către cîțiva dintre cei ce și-au arogat dreptul de a face ei — tocmai ei ! — istorie. De parcă El, bunul Dumnezeu, ar fi intervenit pentru o clipă în istoria din această parte a lumii, prilejuind iarăși, în mare milostenia-I, cunoașterea adevărului.

Cum bine se știe, aici ca și pretutindeni în lume, Puterea instaurată la București în decembrie '89 a fost mereu pasibilă de acuzația că nu acționează hotărît pentru ieșirea din „zodia" comunismului. Suportul ca și îndreptățirea acuzației au fost date inițial de ceea ce s-ar putea numi **politica de cadre** a noii cîrmuiri. În numele : 1) reconcilierii și concordiei naționale ; și 2) nevoii de competență ; la toate nivelurile de decizie și în toate componentele aparatului de stat, inclusiv în cele represive, au fost păstrați tovarăși de încredere, îndeosebi din eșaloanele secund și de tineret ale fostei nomenclaturi, sau reactivate figuri proeminente ale partidului comunist, începînd cu cei doi președinți, al parlamentului și al țării. Ca nicăieri altundeva în fostele state comuniste cît privește ponderea vechilor tovarăși în componența noii cîrmuiri și ca niciodată în istorie într-un moment întradevăr revoluționar, în România, la vremuri zise și chiar fiind întrucîtva noi, au fost păstrați nu mulți ci foarte mulți oameni vechi, componenți ai vechii elite politice care avea și caracter de castă, de unde prezența **fiilor** sau **ginerilor** în noile structuri politice. S-a creat astfel de la „bun" început o situație nu numai în flagrantă contradicție cu declarațiile de orientare ale noii Puteri, ci și revoltătoare, de-a dreptul strigător la cer fiind să vezi că, deși s-a murit strigîndu-se „Jos comunismul !", ulterior au beneficiat de această moarte tovarăși care, într-un fel sau altul, au participat la înfăptuirea dezastrului economic, cultural și moral din deceniile orînduielii comuniste. Ceea ce și explică virulența opoziției de partid și a întregii prese neservite Puterii. Virulență la care Puterea a răspuns folosind mereu aceeași tactică politică în doi timpi pe fondul și cu ajutorul unei dezinformări sistematice a televiziunii. Primo tempo : diversiune grosolană pentru a se crea aparența unei încălcări a ordinii de drept de către opoziție. Secondo tempo : intervenția violentă a organelor represive ale statului. Culminîndu-se cu mineriada care a fost pe deplin edificatoare în privința disponibilităților democratice ale noii Puteri. Mai mult decît atît, politica economică a guvernului, tocmai pentru că a ezitat să întreprindă o liberalizare autentică, a generat o deteriorare sensibilă a nivelului de trai al marii majorități sociale, fapt căruia, în plan politic, i-a corespuns accentuarea a două tendințe contradictorii, atît între ele, dar și ambele în raport cu Puterea. Pe de o parte, opoziția anti-comunistă a obținut un spor de aderiune socială, concomitent găsindu-și noi forme de organizare într-o unitate de acțiune. Pe de altă parte, deoarece Puterea, dată fiindu-i compoziția, nu a avut cum să se încumete la inițierea unei autentice judecăți a comunismului, s-a înregistrat o revigorare a celor mai reacționare forțe social-politice zicîndu-și ele de centru-stînga dar fiind de-a dreptul comuniste, un comunism apropiindu-se de fascism prin excesele naționaliste și rasiste. De ce este tolerată această tendință nu este prea greu de ghicit, totdeodată nefiind deloc exclus ca atunci cînd Puterea va reacționa împotriva ei să o facă asimilînd într-o acțiune, chipurile, anti-extremistă, și forțe politice din opoziție. În fine, la vîrful piramidei Puterii în pofida unor repetate declarații contrare și deși evenimentele din decembrie '89 și iunie '90 le-au unit pentru totdeauna destinele politice, cei doi lideri s-au distanțat sensibil, apărînd ca destul de plauzibilă o luptă personală pentru putere, dar și semnalate fiind „în spate" două „tabere" relativ distincte.

Cam așa stăteau lucrurile aici atunci cînd, la Moscova, s-a întîmplat ceea ce în repetate rînduri se anunțase că o să se întîmple dar parcă nimănui nu-i venea a crede că este posibil. La București, efectul a fost cel al unui catalizator politic producînd pe parcursul a trei faze o vizibilă precizare a sensului de acțiune a tuturor vectorilor politici. În prima fază, cînd s-a crezut (iar unii au și sperat) că perestroika a luat sfîrșit, se pare că n-a lipsit mult ca și în România să fie luate (împotriva cărui agresor ? !) măsuri excepționale. Tăcerea inițială a președintelui (ulterior „reparată" prin intervenția inopinată la televizor) ca și prima declarație a conducerii F.S.N. au spus foarte mult despre autenticitatea credinței în eșecul comunismului. Într-o a doua fază, atitudinea Puterii, mult diferită, a fost marcată de declarația fără echivoc a premierului, în urma căreia și a discuțiilor F.S.N.—P.A.C. se părea că n-ar fi tocmai exclusă o spectaculoasă răsturnare politică prin care o eventuală „aripă Roman" a F.S.N. să ajungă cam de aceeași parte a baricadei cu forțele politice democrate, anti-comuniste. Odată cu revenirea lui Gorbaciov la Moscova s-a intrat într-o a treia fază cînd iluziile despre o posibilă reconciliere națională în România pe baze anti-comuniste s-au spulberat. Mai mult chiar, este deja vizibilă o intensificare a atacurilor Puterii împotriva opoziției democrate anti-comuniste, țintа privilegiată constituind-o acum A.C. și P.A.C. care, în „cele trei zile", au cîștigat probabil un important capital politic, dovedit fiind, pe viu, că pericolul unei resurecții comuniste în forță nu este deloc o simplă gogoriță propagandistică. Este semnificativ în acest sens că, nădăjduind în fericirea zilei de mîine, **mai mult de jumătate** din declarația președintelui executiv al F.S.N. **dedicată proclamării independenței Republicii Moldova** este... îndreptată împotriva Declarației-apel a A.C. și P.A.C. !

Și a venit deci ziua cea mare în care românii de dincolo de Prut au putut să-și declare independența față de imperiul sovietic. La sfîrșitul ei, al zilei, am aflat însă că Moscova s-ar putea să se opună, încă mai grav fiind poate, că, și în viziunea Occidentului, favorizate rămîn deocamdată doar țările baltice. Nu **cum ci cît de hotărît** se va pronunța Bucurestiul, este întrebarea. Iar o altă mare întrebare este aceea referitoare la ecoul avut de puciul de la Moscova în conștiința românilor **de dincoace de Prut.** Oare nici acum să nu fie limpede pentru tot românul că, față de mentalitățile și stereotipurile comportamentale comuniste, îngăduința jumătăților de măsură este de-a dreptul sinucigașă ? !
27 august 1991

Șerban Lanescu

*** — Bineînțeles, cele ce urmează după titlu nu au nimic în comun cu romanul lui Faulkner.**

Cărturari şi erudiţi

Ajuns aproape la vîrsta patriarhilor — va împlini optzeci şi nouă de ani în decembrie — fără a-şi fi întrerupt vreun moment activitatea, profesorul Dan Simonescu domină de mulţi ani lumea cărţii vechi şi a bibliotecilor pe care o slujeşte de aproape şapte decenii ; colaborator şi continuator al marii **Bibliografii româneşti vechi**, profesorul Dan Simonescu leagă vremurile noastre amărîte de timpurile mitice ale marilor iniţiative culturale, ale Academiei în general şi ale lui Ion Bianu în special : primele biblioteci organizate ştiinţific, primele cataloage de manuscrise tipărite, primele ediţii de texte vechi, primele bibliografii între care străluceşte, neegalată (şi, vai, neegalabilă), menţionata bibliografie a cărţii româneşti pînă la 1830. Elev şi continuator al acelui neuitat făuritor al şcolii româneşti de literatură veche care a fost N. Cartojan, alături de I. C. Chiţimia, Al. Ciorănescu, E. Turdeanu, profesorul Simonescu a înzestrat cultura noastră nu numai cu preţioase instrumente bibliografice, în special de natură teoretică (cursuri şi manuale de biblioteconomie şi bibliografie), ci şi cu numeroase ediţii de texte vechi — cărţi populare şi cronici — şi moderne, M. Kogălniceanu în primul rînd, demonstrînd încă o dată, dacă mai era nevoie, legătura strînsă care există între cele două domenii.

Acestei lungi şi fructuoase activităţi a profesorului Dan Simonescu, Biblioteca municipală „M. Sadoveanu" din Bucureşti i-a închinat cel mai frumos, mai potrivit şi mai util omagiu care se poate imagina în acest caz : o bibliografie. Apărută într-o nouă serie a **Bibliotecii bibliologice**, care o continuă pe cea veche, inaugurată şi condusă între cele două războaie de profesorul clujean Ioachim Crăciun, **Bibliografia Dan Simonescu** • înfăţişează cercetătorului de astăzi nu numai imaginea rotundă a unei vieţi care se confundă cu pasiunea studiului, ci un întreg capitol de cultură românească în care asistăm la afirmarea şi împlinirea unei discipline şi a unui stil exemplar de muncă. Cuprinse în cele aproape opt sute de poziţii ale bibliografiei, contribuţiile profesorului Simonescu se dovedesc a atinge şi lămuri probleme dintre cele mai spinoase şi complexe ale literaturii noastre vechi şi moderne : cărţile populare (în special **Alexăndria** şi **Legenda lui Afrodiţian**), cronicile (Letopiseţul Cantacuzinesc, Pseudo-Amiras, cronicile paralele ale Moldovei şi Ţării Româneşti şi mai ales cronicile versificate), vechea literatură de ceremonial (condica lui Gheorgachi), folclorul vechi (oraţiile domneşti, colindele, strigăturile), tiparul românesc în limbi străine (greacă şi arabă), publicaţiile exilului românesc de după 1848 (**Republica română** de la Paris) şi scriitorii veacului trecut (Kogălniceanu, Aricescu, V. Aaron), probleme de literatură comparată pe care le pune studiul acestor autori din sec. al XIX-lea, în special în legătură cu cultura greacă şi italiană(Bolliac şi Ariosto, Goldoni şi Ioan-vodă Caragea) şi încă multe altele, imposibil de enumerat aici. Lăudabilul efort al celor doi autori ai bibliografiei, Adriana Gagea şi Virgil Popescu, pare să nu fi scăpat nici una din aceste contribuţii de mare interes şi e de dorit ca lista lor să stea la baza unui viitor volum selectiv din opera profesorului D. Simonescu, mai cuprinzător decît cel apărut în 1984 la Ed. Eminescu, căci vremurile neprielnice cărţii de istorie a culturii româneşti nu pot dura la nesfîrşit, Pentru cititorul de astăzi al bibliografiei este însă derutantă lipsa de strictеţe (trăsătură obligatorie pentru bibliograf) în repartiţia titlurilor pe capitolele stabilite chiar de autori. Găsim astfel ediţii de texte şi în capitolul intitulat **Ediţii critice, ediţii îngrijite** etc., dar şi în cel inaugural consacrat **Volumelor (Legenda lui Afroditian Persul sau Cronica anonimă a Moldovei)**, prefeţele şi introducerile sînt incluse în acelaşi capitol cu ediţiile critice, publicistica şi necrologia sînt amestecate cu studiile propriu-zise ; curios este şi că la indice apar în poziţii separate acelaşi autori, după cum sînt notate prenumele lor, întreg sau ca iniţială, ceea ce face de pildă ca Dimitrie Popovici să apară aici de două ori (odată ca Popovici, D. şi altă dată ca Popovici, Dimitrie) deşi e vorba de cele două ediţii ale aceleiaşi cărţi ! Tot aici : numele de familie al comparatistului ieşean este Klein, nu Kurt, numele lui Morariu Alex. lipseşte la indice, la poziţia 741 nu se găseşte numele lui Turdeanu, la care ne trimite indicele ş.a.

O altă publicaţie plină de interes legată de viaţa şi activitatea unui venerabil cercetător al vechii noastre culturi, recent apărută, este ediţia notelor de călătorie ale părintelui Paul Mihail, **Jurnalul călătoriei de studii în sud-estul Europei**, tipărit în mai multe numere ale revistei **Mitropolia Olteniei** din 1989—1990 şi reluat apoi într-o consistentă broşură **. Proaspăt absolvent al Facultăţii de teologie din Chişinău, îndemnat de propria pasiune pentru cunoaşterea trecutului nostru cultural şi de profesorul său Gr. Pişculescu — nu altul decît scriitorul Gala Galaction — tînărul cleric basarabean pleacă să-şi completeze formaţia intelectuală într-o călătorie de studii prin ţările balcanice, după bunul şi vechiul model al ucenicilor de odinioară. Puţinii bani pe care îi capătă din partea Arhiepiscopiei pentru această călătorie (căci nu poate conta pe nici un sprijin material din partea familiei) vin rar şi cu întîrziere ; notaţiile sale mărturisesc mereu jena financiară şi chiar lipsurile pe care noul peregrin trebuie să le îndure : „Teamă mi-e că nu-mi vor ajunge banii pînă la primirea din ţară. Făcut toate economiile posibile", „mi-am făcut socotelile, drămuind ca cei 280 leva să-mi ajungă pînă la sfîrşitul lunii", „economie, răbdare şi luptă", „mi-am pus amanet paltonul şi vecinul... mi-a dat 100 drahme din care am trimis telegramă acasă după rata de bursă" etc. Rămas la un moment dat fără bani, este nevoit să se angajeze salahor în portul Pireu pentru 40 de drahme pe zi, iar ca să poată face o excursie la Delos îşi vinde în „agora" hainele de schimb. La lipsurile materiale se adaugă slăbiciunea fizică, efortul intelectual prelungit („mă doare capul de atîtea cuvinte învăţate şi sforţare la lecţie") şi dorul după meleagurile natale : „Seara m-a apucat un dor nebun de aer, de muncă, de natura satului meu, de lucru la sapă". Dar peste privaţiuni şi greutăţi se suprapun impresiile zguduitoare ale frumuseţilor pe care le admiră, ale mărturiilor istorice care îi dau uneori impresia că a intrat într-o altă lume, cum este contactul cu marile mănăstiri de la Athos, unde notează, vineri 3 iulie 1931 : „Hotărît lucru, ziua aceasta n-am trăit-o pe pămînt. La fiecare pas simt o putere nouă care-mi transformă şi-mi ridică sufletul" sau la Delphi, unde măreţia locurilor şi a vestigiilor îi inspiră fraze lirice : „Iată teatrul, stadionul şi templul. Un izvor curge din stîncă. Totul te predispune spre linişte şi pace. Aici simt o putere necunoscută, un ce care pluteşte de la fostul oracol. Zeii care se întîlnesc cu Dumnezeu" etc., repede temperate de remarca supraveghetorului care, „cînd aude că sînt din România, spune că de un deceniu, de cînd el funcţionează, n-a auzit de turişti din ţara pe care el o aşează mai sus, la nord de Polonia".

Fraza l-a marcat pe autorul care întreprinde cu atîtea eforturi această călătorie tocmai pentru a descoperi şi pune în valoare urmele culturii şi dărniciei româneşti din veacurile trecute în Orientul ortodox. Într-adevăr, majoritatea notaţiilor sale fugitive se referă la investigaţiile prin muzee, biblioteci şi vechi mănăstiri în căutarea documentelor româneşti. La Biblioteca Naţională din Sofia, unde „cu toţii au admirat felul cum citeam şi transcriam documentul" şi unde găseşte şi transcrie numeroase acte vechi, laArhiva Văzrajdanie şi la diferite mănăstiri din ţară, apoi în Grecia, la Calavrita, la lavra din Peloponez, la Biblioteca Naţională din Atena (unde cunoaşte pe Linos Politis) şi mai ales pe Athos, loc greu accesibil, unde iarăşi află bogate urme ale trecutului nostru, călătorul se simte un ambasador cultural al ţării sale şi este implicit obligat să remarce slăbiciunea prezenţei noastre spirituale în locurile unde în veacurile trecute atîtea priviri se îndreptau cu speranţă la noi. Document istoric — e vorba de jurnalul unei călătorii de studii de acum şase decenii — însemnările părintelui Paul Mihail sînt în acelaşi timp şi un preţios document psihologic pe care tinerii săi urmaşi într-ale cercetării îl pot citi cu folos, iar cei mai puţin tineri, cu nostalgie.

Mircea Anghelescu

• **Contribuţii la istoria culturii româneşti. Bibliografie Dan Simonescu**, Biblioteca municipală „M. Sadoveanu", Bucureşti, 1990, 48 p.

•• Pr. Dr. Paul Mihail, **Jurnalul călătoriei de studii în sud-estul Europei (1931)**, Editura Institutului Biblic şi de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române, Bucureşti, 1991, 128 p.

«de suflet»

Clişeul contemporan **de suflet** nu e consemnat în dicţionare. Cuvîntul care îi este nucleu l-ar putea face să pară mai de mult instalat şi mai bine ancorat în limbă ; între sintagmele mai vechi nu găsim însă decît unele cu sensuri total diferite de al său : **a lua de suflet** („a înfia"), (copil) **de suflet** („înfiat") — în care prepoziţia de are probabil valoarea „pentru". În apariţiile sale actuale, construcţia **„de suflet"** (a cărei stabilitate ne permite să o considerăm locuţiune adjectivală) are un sens destul de imprecis — perfect coerent, de altfel, cu stilul jurnalismului liric şi metaforic care o vehiculează. Sînt cel puţin două combinaţii-tip ale locuţiunii la modă : cu substantivul denumind fie persoane („om de suflet"), fie diverse manifestări, activităţi şi produse culturale („această întîlnire de suflet", „un reportaj de suflet" etc. — exemple oferite de emisiunea „Actualităţi" a Televiziunii). Nu poate fi vorba de acest gen de discurs (vorbindu-se, de pildă, de „partizanii cei mai de suflet" ai partidului „România Mare" — în „Fraierul român", nr. 14, 1991, 4).

O altă posibilă asociere — care nu implică nici un fel de filiaţie dar atrage atenţia asupra unui spaţiu al conotaţiilor — s-ar face cu utilizarea specială a sintagmelor **de inimă** şi, mai rar, **de suflet**, în limbajul prostituţiei — unde apar, în opoziţie cu restul, „amantul de inimă" („amant de coeur") şi „problemele de inimă" („Amica ei, Sonia, cu care nu o dată s-a părut pentru o chestiune «de inimă», îşi făcuse reputaţia unei abile pungăşoaice" — Brunea-Fox, în **Memoria reportajului**, 1985, p. 132).

Jocul combinaţiilor şi al substituţiei poate însă conduce şi către un nu prea îndepărtat model al sintagmei **de suflet** ; vom găsi oricînd, răsfoind colecţiile de ziare, un citat despre vreo întreprindere-instituţie-ctitorie care să fi fost „o autentică citadelă de sentiment, conştiinţă şi faptă (comunistă)". **De suflet** se dezvăluie, astfel, şi ca un substitut nou şi curat pentru clişee mult prea compromise ; locul său nu e totuşi prea comod, cît timp preia şi tonul pompos şi sensul vag al predecesoarelor sale. Mai mult : formula la modă insistă, într-un mod indecent, asupra laturii sentimentale a lucrurilor ; contextul ei ideal de aplicare e romanţa. Reporterul care vorbeşte de o manifestare „de suflet" nu e foarte departe de spiritul unei alte expresii, familiar-argotice : „a lua la sentiment", recente („un om sufletist, dintr-o bucată de acelaşi sens în cele două cazuri: cel mult, de acelaşi entuziasm al acordării de valori superlative. Omul „de suflet" e probabil „nobil, generos, bun"; structura determinării poate fi influenţată de o întreagă serie — în care intră în primul rînd **de caracter, de inimă** ş.a. **Băiat de inimă** „bun, săritor, milos" e atestat de dicţionarul lui Tiktin şi de cel al Academiei — cu un citat din „Convorbiri literare" : „Îl roagă pe Iorgu, ca prieten şi băiat de inimă, să nu-l lase". Comparaţii se pot face şi cu registrul popular — **„om de omenie"**, şi cu cel familiar-argotic : **„tip de gaşcă, de comitet"**. Sigur că, în toate aceste ultime cazuri, prepoziţia „de" nu mai introduce un sinonim aproximativ al lui **suflet** — ci un nume de calitate sau un substantiv colectiv ; sensul construcţiilor, oricum asemănătoare, e însă tot unul calificativ. Că asocierea cu registrul familiar nu e absurdă şi gratuită o dovedeşte existenţa adjectivului **sufletist** — „generos, dezinteresat, curajos" — comentat de Valeria Guţu-Romalo **(Corectitudine şi greşeală**, 1972, p. 193—194) şi atestat de citate cată" ; „băieţi de treabă, sufletişti", „de-aia nu te las, femeie, că eşti mare sufletistă" — Sorin Preda, **Parţial color**, 1985, p. 25, 61, 69 ; „era un coleg a-ntîia şi un mare sufletist" — id., **Plus-minus o zi**, 1988, p. 80). Un sens mai vechi pare să fi fost cel de „(om) pasionat", substantivul construindu-se cu un determinant în genitiv : la Neagu Rădulescu **(Un balon ridea în poartă**, 1970) apare formularea „toţi sufletiştii balonului" (p. 134). Sensul mai nou e perfect echivalent construcţiei „de suflet". Predilecţia limbajului familiar-argotic pentru substantivul **suflet** e dovedită şi de utilizarea acestuia ca negaţie : „Ai găsit ceva ? — Sufletu' !".

Aplicat la non-persoane, clişeul „de suflet" capătă un sens şi mai vag : destinaţia e motivată de o încărcătură afectivă, sentimentală. Paralelismul cu locuţiunea **de inimă** funcţionează şi aici, doar că în situaţia aceasta **de inimă** e chiar mai rar şi mai neobişnuit (vezi, totuşi, „cuvinte de inimă", TV, 27 martie 1991) ; singura asociere posibilă cu ceva deja existent este cu expresia **„de inimă albastră"** — care ne duce, curios, către aceeaşi sferă familiar-vulgară a lui **sufletist, sufleţel** sau **sufletu'**. Utilizarea clişeului **de suflet** e însă plină de ambiţii şi pretenţii de elevaţie. Uneori, formula e amplificată, cu variaţii : „(manifestare) de suflet şi (aleasă) simţire (românească)", „de suflet şi conştiinţă" etc. Nu e de mirare că exemple dintre cele mai emfatice (pentru ambele utilizări ale locuţiunii, ca determinant pentru persoane sau non-persoane — dar cu un sens difuz şi nediferenţiat) se pot găsi în discursul naţionalist de tip „România Mare" : „Apel către românii de suflet de pretutindeni" ; „imnul de suflet al românilor" („România Mare", nr. 45, 1991, p. 7, 12) ; ca semn deja distinctiv, formula apare în replicile ironice

O altă posibilă asociere — care nu implică nici un fel de filiaţie dar atrage atenţia asupra unui spaţiu al conotaţiilor — s-ar face cu utilizarea specială a sintagmelor **de inimă** şi, mai rar, **de suflet**, în limbajul prostituţiei — unde apar, în opoziţie cu restul, „amantul de inimă" („amant de coeur") şi „problemele de inimă" („Amica ei, Sonia, cu care nu o dată s-a părut pentru o chestiune «de inimă», îşi făcuse reputaţia unei abile pungăşoaice" — Brunea-Fox, în **Memoria reportajului**, 1985, p. 132).

Jocul combinaţiilor şi al substituţiei poate însă conduce şi către un nu prea îndepărtat model al sintagmei **de suflet** ; vom găsi oricînd, răsfoind colecţiile de ziare, un citat despre vreo întreprindere-instituţie-ctitorie care să fi fost „o autentică citadelă de sentiment, conştiinţă şi faptă (comunistă)". **De suflet** se dezvăluie, astfel, şi ca un substitut nou şi curat pentru clişee mult prea compromise ; locul său nu e totuşi prea comod, cît timp preia şi tonul pompos şi sensul vag al predecesoarelor sale. Mai mult : formula la modă insistă, într-un mod indecent, asupra laturii sentimentale a lucrurilor ; contextul ei ideal de aplicare e romanţa. Reporterul care vorbeşte de o manifestare „de suflet" nu e foarte departe de spiritul unei alte expresii, familiar-argotice : „a lua la sentiment".

Rodica Zafiu

cronica literară

Între amintire și uitare

În **Istoria ca poveste a libertății**, Croce formulează acest raționament în aparență foarte convingător : „... tribunalele noastre (de esență juridică sau morală) sînt tribunale de azi, pentru oamenii vii, activi și periculoși, în timp ce acei oameni care au stat deja în fața tribunalelor vremii lor, nu pot fi condamnați sau acuzați a doua oară. Ei nu mai pot fi chemați în fața unui alt tribunal, indiferent de natura acestuia, pentru că sînt oameni ai trecutului, care aparțin liniștii trecutului și care, pentru acest motiv, reprezintă numai teme istorice...".

Mi-am amintit de aceste considerații de filosofie a istoriei citind cartea lui Virgil Ierunca, **Românește** — o carte care îl pune pe istoricul literaturii române de astăzi în fața citorva probleme extrem de complexe și de complicate în același timp. Pe istoricul literar, dar nu numai pe acesta, căci, iată, recent, în revista **22**, istoricul Andrei Pippidi semnează un lung articol prin care se distanțează hotărît de felul lui Virgil Ierunca de a vedea lucrurile.

Nu este adevărat, susține în esență Andrei Pippidi, reconsiderînd „procesul" și judecînd mai mult „judecătorul", decît pe „inculpați", că unii din marii intelectuali români au colaborat cu regimul comunist numai ca să-și scape pielea sau să-și asigure avantaje materiale. Incriminații lui Virgil Ierunca erau în același timp universitari și directori de institute, calitate în care au făcut școala și au ținut în viață cercetarea științifică de la noi. Nici faptul că în cultura românească a exilului s-a construit, în timp ce în țară s-a dărîmat, nu e adevărat, după cum nici martirii, sfinții, purii (Voiculescu, Mircea Vulcănescu, Alice Voinescu) n-ar trebui să fie opuși, în felul în care o face Virgil Ierunca, unor Călinescu, Vianu, Ralea, Iorgu, Iordan, Al. Rosetti.

Ceea ce ar trebui să observăm de la început e faptul că **Românește** a apărut mai întîi la Paris, în 1964, ca o tipică lucrare de exil. Alcătuită pe structura „cultură-politică-istorie", cartea conține eseuri, articole sau simple însemnări de atelier, aparținînd anilor '50 și primilor trei ani ai deceniului șapte. E vorba de perioada „reperistă", dacă ne referim la istoria țării noastre, sau de epoca **războiului rece**, dacă avem în vedere cadrele mai largi ale contextului european. Tot ce a selectat Virgil Ierunca în cartea sa din 1964 e prin urmare rezultatul unei adevărate bătălii, pentru care singura expresie potrivită ar fi : „pe viață și pe moarte". De aici accentele polemice și chiar pamfletare, tonul definitiv, justițiar, disprețul pentru toți cei care preferă tactica jumătăților de măsură. După trecerea anilor, primul care observă acest lucru este chiar Virgil Ierunca: „poate că mulți vor găsi prea severe unele aprecieri privind pe cîțiva dintre scriitorii noștri, astăzi clasici. Mai ales că tonalitatea pamfletară se substituie, nu o dată, polemicii de idei."

O strategie marțială deci, impusă de o epocă de război, pe care scoțind-o din discuție riscăm să nu mai înțelegem nimic.

Din perspectiva aceasta a timpului în care au fost formulate, cele mai multe din judecățile lui Virgil Ierunca sînt exacte. „Turcirea" citorva din marii noștri intelectuali a fost flagrantă și ea s-a plasat într-un contrast tragic în raport cu atitudinea celor care în loc să prefere Academia, au ales tăcerea sau chiar închisoarea.

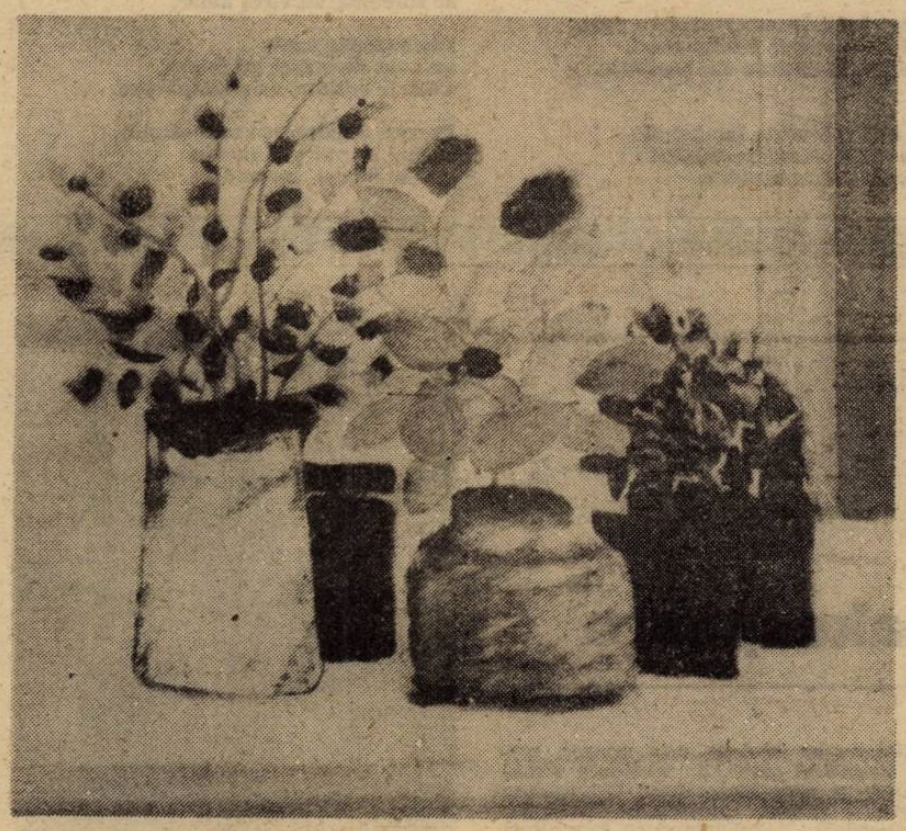

Exactă este și plasarea lui Mihai Beniuc în avangarda poliției, chiar dacă delațiunile și calomnia la care acesta recurge în romanul **Pe muchie de cuțit**, pentru a-l distruge pe Blaga, țin mai degrabă de domeniul patologiei.

Textul esențial prin care Virgil Ierunca ne propune „o hartă a inginerilor sufletelor moarte" din cultura românească a anilor '50 este articolul **„Dacă putem vorbi..."**. El pornește de la premiza corectă că în absența unui punct de vedere opus, „nu se va mai auzi decît glasul mercenarilor ce țin isonul stăpînirii..."

Cum arată această hartă ?

În „vîrful ei" stau Sadoveanu și Arghezi, „oamenii căzuți sub vremi." Urmează Călinescu, Vianu, Mihai Ralea, Al. Rosetti, adică păcătoșii „din frivolitate". Geo Bogza e între cei care „păcătuiesc din inerție așa-zis revoluționară". Vin la rînd convertiții „din tema răscolirii trecutului lor" (Traian Herseni, Ion Marin Sadoveanu, Eusebiu Camilar). La sfîrșit s-ar plasa „oportuniștii de meserie, faliții noștri naționali" (Zaharia Stancu, Demostene Botez sau Cicerone Theodorescu) și oportuniștii creați de regim, funcționarii culturali, activiștii, pe care Virgil Ierunca nici nu se mai ostenește să-i numească în acest articol.

Pînă la un anumit punct, acestui „clasament" al rușinii nu i se pot aduce mari obiecții. Totuși, chiar în raport cu exigențele absolute impuse de „războiul rece" al anilor '50, frapează absența oricăror nuanțe. Și asta cu atît mai mult cu cît măcar cîteva din nuanțele de rigoare puteau fi găsite foarte aproape, la unul dintre cei pe care Virgil Ierunca îi prețuiește la superlativ, Alexandru Busuioceanu. Întrebat de scriitorul Salvador Pérez Valiente ce sfat ar da scriitorilor din România, „în imprejurarea istorică de astăzi," Al. Busuioceanu dă acest răspuns : „Un sfat ? Pentru cine ? Mai bine, poate, un exemplu. Un exemplu îndepărtat și foarte de aproape. Un sfînt, om și poet cum a fost Sfîntul Ioan al Crucii, ce a făcut oare cînd și-a pierdut dreptul la cuvîntul în libertate, cînd l-au pus în carcera din Toledo ? A fugit, mi se pare. Își păstrase neatinsă, în suflet, libertatea sa secretă și s-a folosit de șiretenie, divină șiretenie, pentru a se salva și a scrie mai tîrziu **Cîntarea spirituală**. Acuma, bine ; înțeleg că nu toți scriitorii din România pot să scape din țara lor. Păzitorii din carceri din patria mea sînt mai cruzi decît cei pe care i-a putut întîlni Sfîntul la Toledo. Dar toți pot păstra în sufletul lor libertatea lor secretă și se pot folosi de șiretenie. Divina șiretenie. În fața tiraniei și a injustiției alt remediu nu există. Rezistență, sub toate formele. Rezistența și, cînd va suna ora, insurecția."

Dar dificultățile cele mai mari pe care le ridică „harta" propusă de Virgil Ierunca apar în momentul în care statura celor discutați depășește cu mult cadrul istoriei imediate. În această situație se află, desigur, Mihail Sadoveanu, Arghezi, Călinescu sau Tudor Vianu.

Firește, Virgil Ierunca are dreptate cînd socotește broșura lui Tudor Vianu, din 1960, **Permanences de la littérature roumaine**, ca pe o mare eroare. De altfel, ediția de **Opere Tudor Vianu**, începută în 1971 de Sorin Alexandrescu, Matei Călinescu și Gelu Ionescu și continuată de George Gană pînă la volumul XIII, nici nu include în sumarul ei broșura din 1960. Întrebarea e dacă putem da o judecată de ansamblu asupra lui Tudor Vianu pornind de la această broșură. În 1960, în plină luptă a celor două mari sisteme politice europene, această eroare nu i se putea trece cu vederea lui Tudor Vianu. A propune cititorului occidental o schiță de istorie a literaturii române fără Hasdeu, Iorga, Maiorescu, Lovinescu, Goga, Ion Barbu, Lucian Blaga, Vasile Voiculescu, Adrian Maniu sau Ion Pillat echivala cel puțin cu o imprudență. Dar pentru că sensul întregii activități intelectuale pe care a desfășurat-o Tudor Vianu (sau Călinescu) depășește cu mult genul acesta de erori e indoielnic că în judecata sa, istoricul de mîine va mai ține seama de ele.

În **Despre folosul și despre dezavantajele istoriei pentru viață**, Nietzsche vorbește despre **uitare** și despre **amintire** ca despre două concepte din care trebuie să se alimenteze conștiința istorică a oricărei națiuni. **Istoria ca amintire** este un fel de a sprijini prezentul, un fel de a pune semnul egalității între ceea ce **este** și ceea ce a **fost**, dar merită să trăiască în continuare. Ce se întîmplă însă atunci cînd amănuntele sau întîmplările nedrepte amenință să schimbe în interpretarea noastră sensul general al unui proces ? Atunci **istoria ca amintire** trebuie să facă loc **istoriei ca uitare**, pentru că există un fel de insomnie, un fel de „rumegare" a trecutului, spune Nietzsche, care dăunează celor vii și care pînă la urmă poate distruge oameni, popoare și culturi.

Reluată după aproape treizeci de ani, cartea lui Virgil Ierunca, atît de transantă și de inflexibilă în judecățile ei, ne obligă să ne punem încă o dată toate aceste probleme. Ce trebuie să uităm și ce trebuie să ținem minte din literatura anilor '50 — aceasta pare să fie problema la care urmează să răspundă istoricul literar de astăzi. Și, în același timp, pe răspunsul acesta va trebui să se întemeieze valoarea obiectivității sale.

Florin Manolescu

dicționarul amorului

Sărutul

După sosirea sa la sanatoriul din Berghof, Hans Castorp din **Muntele vrăjit** de Thomas Mann trece prin veritabile suplicii kafkiene : vizita sa (căci, în fapt, el venise să-și vadă vărul) devine o lungă convalescență, iar vilegiaturistul trăiește, treptat, coșmarurile unui pacient. În atmosfera monotonă a sanatoriului, Hans cunoaște însă pe enigmatica rusoaică Clavdia Chauchat căreia îi urmărește meticulos gesturile, îi contemplă liniile mîinii sub transparența rochiei, îi caută privirile, inventînd subînțelesuri și insinuînd evidențe ; întîlnirile zilnice din sala de mese devin adevărate tatonări amoroase. Hans nu e totuși singurul admirator al acestei femei sau, mai bine zis, doamna Chauchat nu cochetează numai cu Hans Castorp. Bănuielile tînărului se adeveresc degrabă, într-una din zile, cînd, împreună cu vărul său, este invitat la o cafea în salonul consilierului aulic Behrens, unde are surpriza să zărească un portret al Clavdiei făcut chiar de acesta. La vederea tabloului, Hans Castorp suferă un mic șoc ; considerațiile lui privind înclinațiile artistice ale lui Behrens sînt stîngace și complezente, căci, în realitate, nici nu-l mai interesează arta, ci realitatea care se ascunde îndărătul ei : „îi ajungea legătura ce exista între pînză și persoana doamnei Chauchat". Tulburat de gîndul că rusoaica i-ar fi putut poza consilierului, tînărul hamburghez mută discret sensul discuției de la estetic la fiziologic. Castorp simte că realitatea artistică îi estompează emoția, îndepărtîndu-l de doamna Chauchat, dar mai bănuiește și că Behrens cunoștea de acum indiscrețiile trupului Clavdiei. Consilierul o cunoaște pe Chauchat „mai curînd pe dinăuntru, subcutan". Îi știe pînă și mica „imperfecțiune atavică" a ochiului. Hans are doar reprezentarea plastică a înfățișării ei.

Neavînd percepția concretă a Clavdiei, Hans Castorp încearcă să refacă în închipuire întreaga ființa a femeii, s-o recupereze așadar prin jocul imaginației. Medic fiind, Behrens i-a putut observa femeii și acel soi de „realitate științifică și exactitate vie". Din tablou se înțelege limpede că doctorul stăpînește perfect anatomia Clavdiei : ochii, pielea, clavicula, sînii etc. Hans nu are decît imaginea bustului delicat, acoperit de faldurile eșarfei, a ochilor, a mîinilor subțiri. Sub aerul politicos și complezent, Hans Castorp e, în fapt, un ranchiunos. E într-un fel gelos pe consilier, invidiindu-l pentru privilegiul de a o fi cunoscut pe Clavdia dincolo de decența privirii.

Cea dintîi încercare de răzbunare a lui Hans este interesul subit pe care-l arată față de fiziologie. Vrea să afle toate procesele secrete ale corpului, să descopere misterul vieții, originea ei. Cu precădere însă îl interesează „pielea-omenească". Hans devine perfid, îi mărturisește consilierului chiar oarece înclinații spre medicină, cerîndu-i să-i dezvăluie în detaliu misterul fiziologic al vaselor sangvine, al reflexelor, al excitației. Consilierul intră în joc, arătîndu-se tot mai preocupat, măgulit desigur de curiozitatea tînărului. Schimbă divagația spontană cu excursul savant, observația lapidară cu argumentul științific. Disertația lui Behrens ia forma unei veritabile lecții de fiziologie.

În fond, Hans Castorp nu e preocupat de fiziologie din pur interes științific, ci pentru a-l înfrunta pe consilier cu propriile lui arme. Știe că singura soluție de a o cîștiga definitiv pe Clavdia este s-o inventeze în imaginație, s-o posedeze în închipuire. Ceea ce

Behrens a observat pe viu, Hans Castorp încearcă să deducă pe calea ficțiunii. El transformă erudiția consilierului în argument sensibil, iar tehnica profesională în trăire. Întins pe șezlong, ceasuri întregi, Hans Castorp refăce în imaginație toate procesele fiziologice care dau sens vieții. Modelul este, desigur, doamna Chauchat despre care tocmai povestise cu Behrens. Imaginînd, Hans are deodată revelația vieții, avîndu-se din propriile închipuiri : „Vedea chipul vieții, membrele ei sănătoase, frumusețea ei întrupată în carnație. Ea își trase mîinile de sub ceafă și întinse brațele deschise, în interiorul cărora, mai ales prin transparența pielii gingașe de la articulația cotului, se desemnau venele, cele două ramuri ale venelor mari albăstrii — aceste brațe de un farmec nespus. Se apleacă pentru el, se apleacă spre el, iar el îi simți mireasma trupească, simți inima bătîndu-i puternic. O căldură suavă îi înălnțui gîtul și în vreme ce, aproape pierzîndu-și conștiința de plăcere și de spaimă, își apăsa mîinile pe partea din afară a brațelor, acolo unde pielea întinsă pe triceps era de o frăgezime răcoroasă, simți pe buze sorbirea umedă a sărutului". Imaginea haotică a vieții a prins contururi precise, ficțiunea a prins carnație : abstracțiunea s-a prefăcut în spirit, fiziologia în afect.

Complexul lui Hans Castorp sfîrșește, în cele din urmă, în triumf. Invidia s-a topit în beatitudinea ficțiunii. Misterul doamnei Chauchat nu mai e pentru Hans un mister dificil, ci o savantă înlănțuire a proceselor fiziologice.

Radu G. Țeposu

horia gane

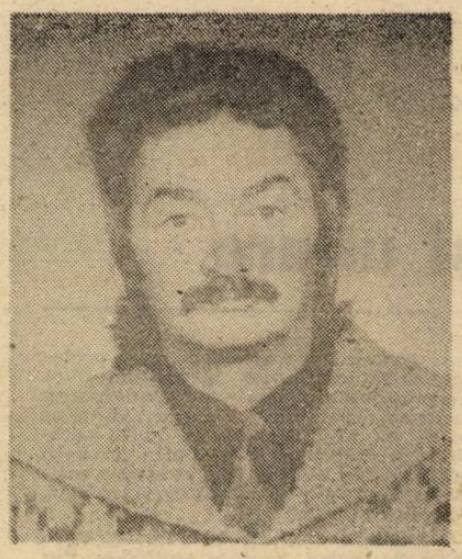

EMINESCIENE

(Din volumul : „Convorbiri cu idealuri" în curs de apariţie la Editura „Eminescu")

Acum

Cu perdelele confuze,
la ferestrele arcate,
sub invazia destinului,
cad pe gînduri de tot.

Fără şoareci aud întunericul
din cărţi cum mi-l rod.
Dintr-o stare în alta
cade fruaza pe trepte.

Greierii cojesc
de pe zid manuscrise,
dau de lehamite :
„Dulci iluzii. Amintiri."

Vino acum, cînd pot să mă apăr,
cu pustiul, cu lyra.

Luminiş

Prin cuiburi răzlețe
se aciuează vrăbii,
ca-n morminte-amintirile.

Iar scrii poeme de anticariat ?
E un cuvînt lîngă zid,
deformat de o gură amară.

Să fugim de oglinda-otrăvită,
de mărul îmbătrînit ca un sîn,
în codrul-Eminescu.

Vom răsfoi frunze veştede-n paşi,
melcii — buzele fetelor mari,
viespea, amintirea din copilărie.

Nu mai e departe luminişul
în care se-adună trandafiri
de oftat, să se scuture.

Sunet de corn

Cuvinte de vinerea
umblă desculţe prin iarbă,
se suie într-un cireş amar.

Din şapte în şapte
au avut de-a face cu inima.
Cum le rostesc, ne şi despărţim.

Poeme, defăimarea mea zilnică,
numai pe voi vă întreb :
„Ce te legeni, codrule ?"

Nici nu mi-am dorit vreodată

să fiu altceva decît melodiosul
sunet de corn pe care l-a ascultat
Eminescu.

Va rosti

Ce adaugi cu-ale tale vorbe
razelor, cînd cu migală
scot ţepoşii brazi din întuneric ?

Sau stelelor ? Toată noaptea
Calea Robilor mi-a desenat
conturul inimii altminteri,

pe cînd fiinţele oculte,
cu furioase guri sub blînde forme,
duceau, în ocean, spre margini, sarea.

„Fii poezie !", va rosti, se pare,
totuşi, cîndva, pe lîngă mine,
îmblînzitorul de struguri.

Cineva...

Un geam îngheţat,
plin cu notiţe la geometrie.
Iar lecţii, iar lecţii, bătrîne ?

Răsuflările trec una prin alta,
fără să se atingă. Fantasma ta,
departe, în interiorul oglinzii.

Cineva, în prejma uşii,
spune un cuvînt ca o lacrimă.
Versul mi s-a aburit.

Somnul în patul îngust şi jilav,
ca într-un plic „Scrisoarea I".

moment

Editîndu-l pe Shakespeare

Unul din paradoxurile anilor cincizeci era acela că prigonirea autenticelor valori naţionale se însoţea cu efortul, vrednic de cea mai frumoasă utopie, de edificare a unei biblioteci universale. Se înţelege că promotorii celor două tendinţe nu se confundau ; cei care dezbăteau în seri tîrzii, la Uniunea Scriitorilor, problemele traducerii lui Shakespeare erau poeţi de prim rang, exilaţi în domeniul traducerilor (Barbu, Vinea), traducători, fondatori ai şcolii româneşti de anglistică. Ediţia critică lansată de Leon D. Levîţchi în 1982 la Editura Univers, ajunsă la cel de al optulea volum, care încheie publicarea pieselor (va mai urma, probabil, un singur volum, dedicat poemelor şi sonetelor), aduce importante modificări faţă de vechea ediţie (E.S.P.L.A.), mergînd pînă la înlocuirea integrală a unor versiuni şi masiva amendare a altora. Ea înseamnă un reviriment în materie de acribie filologică şi reconsiderare a operei shakespeariene în orizontul vastei exegeze străine. Enormele dificultăţi ale transpunerii erau mai puţin evidente părinţilor fondatori ai monumentului shakespearian în româneşte : de la incertitudinile privind variantele şi precaritatea manuscriselor **in quarto**, în care au apărut iniţial majoritatea pieselor, la dificultăţile intrinseci şi extrinseci ale textului shakespearian : ambiguităţile deliberate, jocurile lexicale, semantice, ca mod efectiv de realizare a activităţii imaginative, modificările survenite în limbaj în diacronie, de unde necesitatea unei arheologii a sensurilor şi conotaţiilor pentru contemporani. Un singur exemplu e, credem, edificator pentru complexitatea prezentată pe alocuri de original cît şi pentru ingenioasa transpunere a lui Leon D. Levîţchi — autor al mai multor traduceri, din cele mai dificile : „Yet cannot hold this visible shape, my knave. / I made those wars for Egypt ; and the queen, / Whose heart I thought I had, for she had mine / (...) has / Pack'd cards with Caesar, and false- play'd my glory / Unto an enemy's triumph." Imaginile unui joc de cărţi orchestrează acest mic pasaj din **Antoniu şi Cleopatra** (Act IV, Sc. 12), încadrîndu-l emblematic în ideea generală a hazardului ce guvernează nu numai soarta ilustrilor amanţi ci condiţia umană în general : **knave** (valet), **queen** (regină), **heart** (inimă) şi **triumph**, a cărui formă coruptă, **trump**, înseamnă „atu". Un neiniţiat nu ar înţelege, prin urmare, rostul cuvîntului „atu" din versiunea românească, pe care traducătorul îl introduce pentru a întregi conexiunea imaginilor din original : „...schimbînd cu Cezar cartea, / I-am dat atu-ul şi-astfel slava mea / De mîini vrăjmaşe-a fost răpită." De la aceste figuri macrostructurale pînă la precizia sensului şi registrului conotativ al unui cuvînt (iată-l recuperînd haloul religios al lui „rescued" într-o replică din **Henric al IV-lea** : „Am **izbăvit** Orléansul de englezi (s.n.) faţă de „Din Orléans goniţi sînt azi englezii" — versiunea Barbu Solacolu), Leon D. Levîţchi dovedeşte un scrupul al fidelităţii rareori întîlnit în travaliul de acest gen, întrucît rezultatele nu sînt întotdeauna spectaculoase şi apreciate în afara cunoscătorilor. El vine însă în sprijinul opiniei, ce cîştigă tot mai mult teren, că traducerea e o aventură lingvistică în aceeaşi măsură cu o problemă de estetică a receptării. Prefaţa la primul volum ca şi comentariile la piese ni-l arată a fi un judecător ponderat, căruia îi repudiază excesele prodigioasei bibliografii critice shakespeariene. Originalitatea sa provine mai ales din modul de selecţie, repetare şi regrupare a elementelor expresive, comentatorul recunoscînd ca autoritate supremă doar textul, sub permanentul control al istoriei limbii. Pare să fie convins, ca traducător şi critic, de existenţa unei realităţi platonice a textului, ce poate fi actualizată canonic. Iar rezultatul nu se poate sustrage demersurilor anterioare. Ar putea lăsa impresia unui spirit conservator, dacă atîtea încercări de „recitire" a lui Shakespeare nu ar scandaliza, mai ales în ultima vreme, bunul simţ. Ne-ar fi greu, de exemplu, să identificăm în piesele sale „germenii revelaţiilor ulterioare ale lui Hegel, Marx, Nietzche, Freud, Wittgenstein sau Derrida" (Terry Eagleton, **William Shakespeare**, 1986), de-ar fi şi numai pentru că e greu de spus ce au toţi aceşti ginditori în comun. Ori să acceptăm ipoteza unui Shakespeare care contestă justeţea societăţii împărţite în clase, „concepţia morală şi filosofică a celor care conduceau lumea" (Kiernan Ryan, **Shakespeare**, Harvester, 1989), cînd majoritatea pieselor istorice legitimează ierarhia socială prin proiecţie cosmică, iar frecvenţa prezicerilor şi viselor premonitoare comunică ideea unui destin inexorabil, ca în tragedia greacă. Dar cînd ţii să fii neapărat original, după succesivele şcoli — medievalistă, simbolistă, psihologistă, existenţialistă, structuralistă etc — îl mai poţi defini pe Shakespeare şi prin ceea ce... nu există în textele sale, întrucît „subiectele pe care le evită oamenii sînt tot atît de semnificative ca acelea pe care le prelucrează" (Gary Taylor, **Reinventing Shakespeare**, Oxford, 1989) şi să semnalezi, de exemplu, absenţa prostituatelor în **Măsură pentru măsură** ... Ignorarea codului literar al epocii, a contextului istoric al actului comunicativ poate duce la asemenea „invenţii" lipsite de măsură. Un text nu poate fi un simplu „potenţial semantic", plutind într-un spaţiu indeterminat (Kiernan Ryan) ci cod constituit de semnificaţii, receptate, e. drept, preponderent într-o epocă sau alta. Cititorul postexistenţialist va fi mai receptiv la invocatul orizont al păcatului şi-morţii pe care i-l sugerează Ofelia lui Hamlet ; cel postmodernist, la sugestiile identificării ontologice între natură şi artă (**Poveste de iarnă** : Pentru că arta însăşi e natură"), deşi artificiozitatea şi falsitatea limbajului sînt invocate şi mai frecvent. Discipolii neoorfismului vor „vina" referinţele la timpul valorificat creator, faţă de cel risipit în curgerea clapsidrei (**Henric al IV-lea**). Iar cei care au cunoscut recent experienţa unei dictaturi vor fi de acord n-ar vedea că romanii sînt oi" iar Roma cu Iulius Caesar n-ar vrea să fie leu „de plină de „willing bondmen" (sclavi de bună-voie). Accentuarea elementului de actualitate (nu cel mai important) al unei opere în funcţie de istoria mentalităţilor şi evoluţia gustului degenerează însă adesea în distorsionarea şi „modernizarea" ei forţată. Leon D. Levîţchi polemizează arareori ; judecata sa critică se manifestă mai ales la modul **selecţiei**, a valorizării prin citat. Nu respinge în întregime o orientare, un autor, îi ignoră excesele sau îi opune, cu eleganţă, propria opinie. Comentariul, într-un stil sobru, fără a fi didactic, e foarte flexibil, în funcţie de text. Uneori (**Henric al VIII-lea**) e importantă stabilirea paternităţii prin reliefarea imaginilor iterative, a motivelor prezente în alte piese libere de incertitudini ; alteori primează istoricul receptării (**Hamlet, Furtuna, Poveste de iarnă**) ; nu sînt neglijate însă niciodată figurile retoricii shakespeariene, prozodia, modul de concretizare a energiilor semantice ale textului. Comentatorul valorifică fie şi fragmente ale unor exegeze foarte diverse, fără a adera în întregime la o şcoală anume, construindu-şi o metodă compozită şi, tocmai de aceea, eficientă. Citează, alături de F.E. Halliday, Frank Kermode, F.R. Leavis G. Wilson Knight, pe Caroline Spurgeon, A. L. Rowse sau chiar Terry Eagleton.

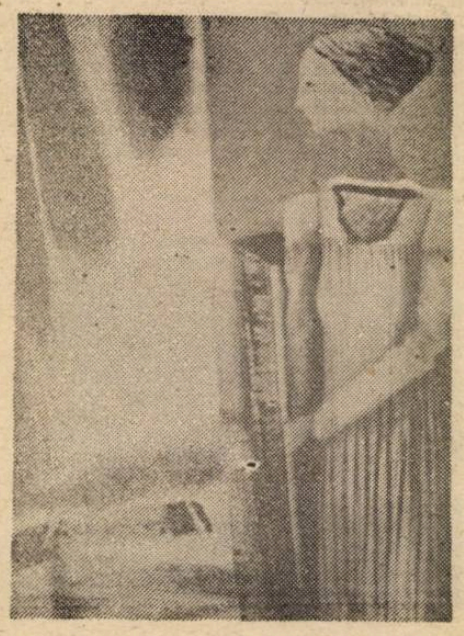

Spaţiul restrins nu ne îngăduie cîteva consideraţii despre traduceri ; performanţele lui Ion Vinea, Dan Botta, Virgil Teodorescu, Leon D. Levîţchi, Dan Duţescu ... merită studii speciale. Reuşita importantă a ediţiei ni se pare aceea că toate aceste versiuni, dincolo de meritele sau scăderile fiecărela, considerate individual, respiră într-o atmosferă omogenă, creată nu numai de lumea lui Shakespeare ci şi de registrul lexical. Un excelent aparat de note, suplinind cititorului contemporan mai ales necesarele referinţe istorice, este semnat de Virgiliu Ştefănescu-Drăgăneşti. Deplingem absenţa unui index de nume, la sfîrşitul fiecărui volum, care să uşureze accesul la multitudinea de referinţe ; sperăm să existe unul în ultimul volum, pentru întreaga ediţie.

Ediţiile critice, spre deosebire de studii, monografii, eseuri, cer realizatorilor un anumit efort de depersonalizare. Străin de încercările de valorificare „protocronistă" a operei shakespeariene, de transformare a ei într-un mijloc pentru atingerea unui scop ideologic, Leon D. Levîţchi profită de toate cîştigurile poststructuralismului în abordarea obiectului ca realitate lingvistică. Procedează, de altfel, în spiritul autorului. Nu defineşte Shakespeare omul ca o fiinţă de limbaj într-o scenă din **Henric al IV-lea** ? Prinţul moştenitor şi Falstaff încearcă să-şi inverseze rolurile, dar jocul eşuează din pricina graniţei ... stilistice. Nici Falstaff nu-şi poate însuşi somptuoasa frază cu distorsiuni sintactive şi compuşi verbali a unui rege, nici viitorul Henric al V-lea nu poate imita primitivul şi redundantul idiom falstaffian ...

Maria-Ana Tupan

Viața luminii în poezia lui Ioan Alexandru

Am recitit de curînd poezia lui Ioan Alexandru din perspectiva unui album „Luchian". Un album (1978) cu prefață semnată de autorul „Infernului discutabil" fiindcă, la drept vorbind, am privit și albumul cu alți ochi după ce am înțeles că există un Luchian al unui Poet, sau al altuia, de fapt, al fiecăruia.

Ioan Alexandru a descoperit în acele tablouri un lucru pe care nu oricine ar ști să-l numească : „Viața luminii". Cînd vorbește despre culoarea florii, el intuiește „Sămînța care moare să cunoască taina transfigurării". Pentru a vorbi de floarea din ulcior, din ulcea ori căldărușa de aramă, poetul amintește că „floarea în natură" este „credincioasă rădăcinii ce o susține și razei de lumină ce o îndeamnă spre rodnicie" dar că „o priveliște picturală autentică" este expresia unui adevăr mai înalt pe care îl trăiește în mod obiectiv pictorul... Înțeleg că există și „o priveliște poetică" în care vom vedea expresia unui „adevăr" al poetului. Trebuie să ne așteptăm la așa ceva : scriind despre pictură, poetul tot despre poezie scrie. Numai că se „trădează" căci el însuși nu pare să știe ce transferuri de sens realizează. Oricum, cu fiecare tablou, vedem „natura devenită istorie" iar în artist poporul său are un „păstrător și transmițător de tradiție". Indiferent ce va mai scrie Ioan Alexandru, poezia sa poartă pecetea marilor artiști cărora cantitatea operei nu le mai poate adăuga nimic : ei au fost marcați de har și „penelul" lor este inconfundabil.

Eu cred că Ioan Alexandru a vorbit despre Luchian numai pentru a putea face o confesiune. Îi trebuia un „travesti" căci nu este dintre cei ce pot vorbi despre ei înșiși strigînd, ci o fac cu un fel de smerenie. Ioan Alexandru se smerește în fața artistului care este Luchian. Ca să vorbească despre principiul primordial, despre morminte și piramide, despre „acest unul în toate de care vorbește Heraclit", îl găsim pe poet comentînd expoziția din 1904, cu „Pe malul mării", „Răsărit de soare pe mare", „Casa din Constanța", „Marea Neagră la Tuzla". Dar poetul își are „tablourile sale marine", neliniștite, scrise într-o tensiune psihică evocată cu luciditate, într-o gradație ascendentă, ajungînd la paroxism, cînd **existența mării** pare a se contopi cu existența insulei intrat în derută existențială, cînd totul pare a scăpa de sub control, cînd apocalipsul pare a fi aproape, pare a se declanșa din ape : Îl recunoaștem în aceste „pasteluri" teribile pe tînărul Ioan Alexandru : „Pereții mării crăpau — / Apele năvălesc de-a lungul fugii mele / Peste plaja subțire în clocote. / Înlănțuite dinăuntru ne ajung / Vocile de încercare. // Cine-și va întoarce groaza îndărăt / Pe căile pierdute ? / Deasupra, năvala apelor / Îngreună orașele-o poruncă / Pe măsura neîncercatului. / Unul trebuie să se ridice / Împotriva furiei mării. // Dinăuntrurile furiei sînt eroii / Pe măsura ei, din spaima noastră, / Cine se va alege ? / Răsună scoarța mării dogită / În existența mea de corn amar / Veghind etapele sudorii valurilor" (Etape). Am regăsit motivul mării în poezia sa de început — acolo unde vocația titanică se topea în neliniștile metafizice ale expresionismului abia tatonat în anii '60, cînd tinerii dădeau lovitura de moarte „epicizării" forțate a poeziei și făceau tot ce se putea ca să reintre în marea matcă a poeziei interbelice, mergînd mai departe, în felul lor, firește. Ioan Alexandru descoperea o poezie a „Departelui" (adică o desprindere-iconoclastă ! — de realul ce ar fi trebuit să fie singurul reper al poeziei), substantiviza adverbe pentru ca vagul, indefinibilul să lase cît mai mult loc conotațiilor filozofice, angoasei existențialiste, marilor adevăruri ale sufletului uman care ar fi trebuit ocolite fie ca „intimiste" fie ca „reacționare". Dar curios, tocmai prin „reacționarismul" din „Cum să vă spun" (1964), „Viața deocamdată" (1965), „Infernul discutabil" (1966), „Vămile pustiei" (1969) este azi Ioan Alexandru un **modern**. Am găsit, iarăși, versuri pe motivul mării care de la Eminescu a cunoscut o carieră strălucitoare în literatura română. Viziunea sa e panoramică poate după modelul din „Scrisoarea I" a lui Eminescu, vede tabloul escatologiei în versuri lungi, libere. **Neliniștea și prăbușirea** sînt „culorile" dominate („căzut", „decade", „dedesubt", „Căderea" se înscriu în sfera semantică a dezastrului universal) iar dintre elementele primordiale, este selectat exclusiv — „apele", „marea" : „Nu-i nici un semn. / Și oare sîntem unde ? Strig Răsăritul, Miazănoapte nu-i ? / Ori încotro mă-ndrept aceeași groasă beznă. / Apele-aceleași mute ca și cînd n-ar fi / Le știu acolo reci, copleșitoare tîrîndu-și trupul gros / Și greu spre-ndepărtata Depărtare. / Eu încotro ? Spre-obîrșii, ori spre margini ? / Curg, asta știu spre undeva, neliniștea mă duce / Acolo unde se opresc încremeniți toți călătorii. / Și unde cad apele pustiite-n dosul lumii, / Totul căzut e și decade spre-o treaptă alta dedesubt / Ce urcă îndărăt spre o decădere mai singură de foarte sus, / Căderea golește sus abisul și sapă altul..." (Ascensiunea)

„Luchian nu-i un om oarecare în portret, ci zugrav..." Nici Ioan Alexandru nu este Eul biografic în schițele de autoportret, căci el este Poetul. Ceea ce „Anemonele" sînt pentru Luchian sînt „Fluturii negri" pentru Ioan Alexandru — adică imagini-portret, adică embleme ale stărilor de spirit ale artistului. Poetul este cel care a stat în Pustie, cel care cunoaște Pustia, deci cel care a înfruntat Diavolul, ispita și le-a înfrînt dar a rămas fiu al Pustiei un om al altui tărîm decît cel din lume — realul comun, al tuturor și al nimănui : „Cine-a fost lăsat în Pustie / Nu se mai poate întoarce / Pentru că în Pustie totul curge, / În Pustie totul stă, în Pustie / Totul devine. Nu există început și sfîrșit. / De sus trebuie să fi fost părăsit / În aceste catacombe ce se-nvîrt / În jurul Pustiei, /... // Pustia e invizibilă ca Dumnezeu, / Neamului ce i-a fost încredințată Pustia i-o plagă..." Textul poate fi interpretat și ca o alegorie pe tema geniului nefericit, în spiritul Luceafărului, a unui Hyperion-Pustnic fără de Cătălina ori după ce a pierdut-o definitiv, căci urmează o „dizertație", incitată, criptică, enigmatică despre făpturi din două lumi — cei ce au și cei ce nu au Pustia : „Cei ce nu o au sînt cei mai lipsiți, / Ce să facem ca să scăpăm de Ea și cum / S-o adăugăm suferințelor noastre ? //" Este o poezie ermetică, aceasta, care cere inițiere, care presupune un anumit „cod", ce mai mult o incifrează cel ce-ncearcă-a descifra — ca să parafrazăm. Iată o lectură ce vede aici monologul unui Hyperion modern unui „geniu pustiu" : „Cine are Pustia e mort, / Cine n-o are e steril / Dumnezeule, Dumnezeule, de ce părăsit-ai / În deșert singurul tău copil". Apar simbolurile biblice — Îngerele, lumina pură, vulturul, leul, pentru a se vorbi despre Geneză. Deasupra tuturora, planează umbra unui simbol ambiguu — o demonizare a Creației, fluturii negri — din titlul poemei : „Fluturii negri vin dintr-un înalt / Boltit deasupra palelor izvoare / Și-ngenunchează greu și uriași / Pe turnurile-ntîilelor popoare, / / Se trage clopotul de început / Și se vorbește în'iia neștiință / Descoperit stă universul orb / Întors cu spatele către Ființă". Despre condiția Ființei dar și despre aceea a Poetului am găsit imagini grandioase în **Ego sum via** : „Cineva mă privește cu nesfîrșită milă și răbdare / De cînd m-am născut. Și iată că astăzi / I-am întîlnit ochii ridicați pe cupolă / Stăm față-n față uimiți și nimic nu poate să ne mai despartă //... fiecare grupar intră în pămîntul ce-l primește / Își aduce măsurătorile și cu nădejde / Se pune la lucru pentru un bănuț. / Numai astfel ne mai alegem și noi cu cîte ceva. / Un fel de ieri țărînă de aur ce nu se mai / Risipește. Mereu Vox clamando in deserto / E Patria Poetului". (Ego sum via). Simbolurile creștine se înmulțesc treptat și se recurge la ele și pentru meditațiile existențiale și pentru a defini condiția artistului. „Pantocrator" este un fel de a evoca pictura murală dintr-o biserică, dar transfigurată prin verb și o trăire neasemeni, aglomerînd mai multe feluri de simboluri : labirintul (păgîn), Ochiul (sacru, creștin), Îngerii, viziunea christică a mersului pe mare. Tonul e de Psalm, psalmistul aflîndu-se într-o eternă convorbire cu Divinitatea, într-o neostoită perplexitate, într-o interogație fără sfîrșit : „Albul infinit și negrul limitei, / Etherul și cenușa-măduva străină / Ce-o cotrobesc muritorii speriați pe văile pustii / Tu ce moștenit-ai din noi și eu ce port din tine / Prin labirintul acesta luminat ? Ai coborît / Și te-ai întors. Noi urcăm și rămînem. / / Năzuie ochiul încotro cearcănul nu visează / O, cetățimult am crezut că altceva se va alege / Din voi decît pulberea... / / Ard și nu se mai termină vasele acestea / Pline cu simburi fără pămînt. / Soarele s-a oprit-noaptea înaintează / Păsările au crescut mai mari decît pămîntul / Omul umblînd pe ape a ajuns / La marginea focului" (Pantocrator).

„Zugravul este mărturisitorul luminii acolo unde ea își aduce roada" scria Poetul despre Pictor. Lumina este motivul literar cel mai bine reprezentat în poezia lui Ioan Alexandru iar dintre flori, alege nu dumitrițele ori violetele ci crinul cu conotații ecleziastice, (hiperbolice, în „păduri") ca în picturile medievale. Firește, se observă gustul pentru primordial și grandios și influența colindelor, poetului plăcîndu-i eufoniile, speculînd sonoritatea consoanelor închise ce fac versul să curgă lin și muzical : „Lumină lină lini lumini Răsar din codri mari de crini/ lumină lină cuib de ceară / Scorburi de miere milenară / De dincolo de lumi venind/Și niciodată poposind/Un răsărit ce nu se mai termină / lină lumină din lumină lină /.../ Au mai rămas din veghea lor Luminile luminilor" (Lumină lină).

Și citind mă întrebam „Ut pictura poesis ?" Am redescoperit că la moderni, nu ! Pot fi reluate teme și motive dar liricul de azi nu este pictural.

Ioan Alexandru și-a asumat însă cîteva dintre simbolurile fundamentale ale artei și de aceea el rezistă oricărei comparații, în planurile majore, bineînțeles.

Tonul său grav (s-a spus chiar „sacerdotal") are acea solemnitate care mișcă inimile însetate de absolut, de oricînd și de oriunde. Tocmai de aceea, în ceea ce privește opera sa, nici nu se simte nevoia unor mari sporiri cantitative, ceea ce i se cere fiind să rămînă unic în felul său.

Adriana Iliescu

Locuri comune
sau scrisoare către Jean Daniel

Jean Daniel nu este numai autorul monografiei despre președintele Franței. Pentru mine este în primul rînd directorul celui mai interesant și echilibrat hebdomadar dintre cele ce, de la o vreme, ne sînt accesibile în mod direct : „Nouvel Observateur". În ceea ce ne privește însă, lucrul cel mai important pare acela că este unul dintre puținii realmente interesați de România, adică nu numai în exaltata conjunctură a căderii lui Ceaușescu. Prin toamna trecută, într-un excepțional număr special al revistei sale („La Pensée aujourd'hui"), a scris de pildă un fascinant articol despre distorsiunile informațiilor tele-vizuale, pornind tocmai de la cel mai șocant exemplu apărut în ultima vreme : adică nu de la „cei șaizeci de mii de morți" din România, lui decembrie '89, ci de la involuntara dar grosolana mistificare din martie, de la Tîrgu Mureș, cînd cel bătut nu era maghiar ci român. Jean Daniel l-a însoțit pe François Mitterand la București iar apoi, revenit în țara sa, le prezintă francezilor situația din România într-un excelent articol global („Les mal-aimés de Bucarest", 13—19 iunie 1991), dovedind nu numai o foarte exactă înțelegere a „originalității" noastre, ci chiar o anume pasiune pentru România momentului (edificator subtitlul articolului : „La Roumanie avait boulversé la France par ses drames. Elle devrait aujourd'hui la passionner par ses enjeux."). Una peste alta, articolul oferă cititorului occidental o imagine coerentă, extrem de apropiată de ceea ce gîndim mulți dintre noi și absolut nepărtinitoare. În subtext, chiar dacă etichetează dur opoziția (cea neparlamentară, a elitelor, căci pe cealaltă, cum mi se pare din nefericire normal, nici n-o amintește), apare destul de limpede o simpatie ușor ironică dar plină de înțelegere ; invers, chiar dacă pare a apăra ideea **legitimității** aleșilor scrutinului de la 20 mai, în nici un caz nu s-ar spune că le ține partea sau că i-a îndrăgit din cale afară. Încă din debutul articolului, **cititorul occidental rămîne surprins** de afirmațiile tranșante, dure, ciudate (chiar și pentru noi, care ne-am obișnuit de multă vreme) ale președintelui Ion Iliescu : „Noi am avut de suportat ucazurile imperiului otoman (?!), ale imperiului austro-ungar, ale imperiului hitlerist și ale imperiului sovietic (pînă aici totul e în regulă, dar acum vine enorma surpriză, demnă de ultimele clipe ale lui Ceaușescu). Nu știam că **i m i x t i u n i l e** superputerii americane se vor dovedi atît de draconice, **dacă ținem cont de faptul că ne aflăm în timp de pace și într-un proces de democratizare**". Dacă în ziar n-ar fi fost și o fotografie care îi arată pe Ion Iliescu și Jean Daniel față în față, aș fi putut să jur că cel cu care a discutat ziaristul francez a fost, de fapt, Corneliu Vadim Tudor. Cum să nu te întrebi, împreună cu J. Daniel : **„Oare nu pune președintele propriile neputințe și imprudențe pe seama unor comploturi din exterior ?"**. Tot așa, citindu-l pe Petre Roman care i se plînge de neîncrederea și suspiciunea care „apasă pe noi", exact ca mine și ca destui alții, Jean Daniel îi lipește prompt eticheta unei „false candori" căci, adaugă, „crede primul ministru cu farmec că pot fi uitate atît de ușor regizările de la revoluție și misterele care nu s-au risipit nici astăzi" (atenție, J. Daniel subliniază că misterele cu pricina n-au fost lămurite nici de opozanți, ceea ce e, vai, adevărat), crede că poate fi uitat „jenantul proces al Ceaușeștilor și, mai grav încă, represiunea din iunie trecut ?"

Tot atît de exacte sînt însă și diagnosticele sale cu privire la opoziție. Cel din afară vede și mai limpede că există o clară non-convergență a tendințelor majore : de-o parte, populația largă, care „are nevoie de ordine și de securitate" ; de cealaltă, „elitele, care au nevoie de o reală ruptură cu trecutul". Inevitabil, de-aici, autismul elitelor, absența punților de comunicare și, în ultimă instanță, eșecul opoziției : „niște elite care și-au cîștigat o audiență intelectuală și morală mai ales în exterior" și care, se subînțelege, nu au nici o șansă de a ajunge la putere (lipsindu-le audiența și creditul maselor), condamnate să rămînă o **necesară**, totuși, „contraputere în absența căreia guvernanții ar ceda prea ușor tentației totalitare sau, oricum, paternaliste și tehnocratice". Test, teribil de trist, dar absolut exact. Fermecător, surprinzător este faptul că Jean Daniel observă cum că non-convergența semnalată „furnizează dezbaterilor cotidiene, într-un climat de melancolie ardentă și de absurditate ubuească, o intensitate, o febră, o efervescență intelectuală care fac această perioadă din viața românească să fie în același timp paranoică și pasionantă". Mă-nșel eu, sau ziaristul francez ne invidiază într-un fel și parcă-ar vrea să se mute, măcar pentru următorii cîțiva ani, la București, fiind sigur că nu s-ar plictisi !?

Există însă, în articolul respectiv, și cîteva locuri unde un... opozant ar avea ceva de comentat. Să luăm următorul citat, mai larg, nu numai pentru a înțelege cum trebuie contextul ci pentru că, oricum, e interesant în sine : „Pentru acești tineri, n-a existat nici o ruptură între vechea și noua putere. E ca și cum un Kadar gorbaciovian ar fi încă în post la Budapesta (n.m. : foarte exactă eticheta). Cei de tipul Gorbaciov nu sînt de-ajuns pentru a crea discontinuitatea. Iar Iliescu este un om care a cauționat intervenția minerilor împotriva studenților, o intervenție care a tăiat în două națiunea, căci populația, s-a spus — dar cum să verifici ? — a aprobat venirea minerilor pentru restabilirea ordinii, chiar dacă, în același timp condamnînd faptul că acest lucru n-a fost făcut de forțele de poliție." Foarte exactă, din nou, analiza lui Jean Daniel, minus acea îndoială afișată față de credibilitatea unei validări masive din partea populației (acel „cum să verifici ?"). Au existat deci, probabil destui, oameni care i-au povestit cum țipau și se extaziau gospodinele și pensionarii ; i s-a povestit, desigur, și despre „telegramele de adeziuni ale oamenilor muncii, la televiziune sau chiar în ziare cu pretinsă coloană vertebrală, ca «Adevărul»". Și totuși, ziaristul occidental se îndoiește. Poate că pur și simplu este peste limita de înțelegere a domniei sale (și e de înțeles) ca o parte însemnată a populației să chiuie excitată în fața atrocităților. Sau poate că pur și simplu **ne menajează. Din păcate, domnule Jean** Daniel, a fost adevărat.

„Cine nu-l vrea pe Iliescu" ? — se întreabă domnul Jean Daniel, și încearcă să demonstreze că opozanții se contrazic singuri în afirmațiile lor : „Cînd le argumentezi (opozanților, nota mea) că poporul s-a pronunțat liber în favoarea tocmai a guvernanților pe care ei îi refuză, îți răspund și că acest popor a fost manipulat de fostele aparate ale lui Ceaușescu și că — contradicție — este **același popor care s-a ridicat împotriva aparatelor.**" Se ascunde aici o altă orbire care mai stăruie încă, destul, și printre noi și, evident, în ochii occidentalilor. Puțini o admit (din motive tactice ?), chiar și în adîncul sufletului lor ; mai puțini au spus-o răspicat, dar împotriva lui Ceaușescu nu s-a ridicat poporul ci, la Timișoara și mai ales la București (unde se știa că la Timișoara s-a tras și sînt morți), pe străzi a ieșit o mină de copii. Desigur, cele două incongruențe ale analizei, altfel extrem de pertinente, nu se explică decît prin neasimilarea acestui adevăr simplu : **numai**, sau aproape numai copiii au fost pe străzi în 21 decembrie 1989. Și acceptînd aceasta, devine de-acum inteligibilă satisfacția grotească a celor care, șase luni mai tîrziu, aplaudau frenetic monstruoasa dar, în ochii lor, necesara corecție. Căci există, domnule Jean Daniel, destui, mult prea destui refuzați de ideea de libertate.

Mihail Oprea

alexandru vlad

PIETRE NEGRE, PIETRE VERZI

Nu-mi rămîne decît să mă duc și în după-amiaza aceasta la mare. Descopăr abia acum un drum mai scurt, un autobuz pe care-l pot lua direct din bulevardul Vouleagmenis, în dreptul cartierului Ilioupoli, pînă la Glifada. Trecem de data aceasta prin partea stîngă a aeroportului și-i văd pe îndelete clădirile anexe, parcul cu mașinile de serviciu, cisterne de combustibil și mașini de pompieri, pe urmă o bază militară greacă — barăcile numerotate, terenuri sportive, terenuri de exercițiu și altele — în total, cu aeroport cu tot, un complex mai mare decît un orășel de talia Huedinului. Ajung tîrziu la plaja cu care mă adaptasem și fie că ziua e prea înaintată, fie că toamna e înaintată dar văd pe tot mai puțini din cei care deveniseră obișnuiții mei. Doar soldatul american singuratic, apoi grupul acela veșnic de greci (**playboiul** cam trecut și excesiv bronzat, fata musculoasă nedespărțită de wind-surfingul alb-albastru, mama ei și copilașul nud), în rest cupluri noi, unii în trecere, alții foarte albi la piele. Aud chiar vorbindu-se în jurul meu în rusă și polonă, tineri veniți din țări în care concediile se iau conform unei planificări, precum în România. Grupul rusoaicelor îmi atrage cel mai mult atenția — ceva mai bine făcute, dar altfel frumoase. Două cupluri par a fi foști gimnaști, trecuți de vîrsta competițiilor. Văd interesul cu care grecoaiaca aceea care n-a lipsit o zi și pare crescută pe plajă (și-și crește pe plajă puștiul) cîntărește din priviri pe rusoaica mongoloidă, cu fața lată dar trupul felin, cu mușchi lungi și solduri înguste, mișcările ei precise și atletice.

Nu pot să nu observ, cu o strîngere de inimă solidară, la cei din țările socialiste o timiditate generală (lipsa de bani într-o lume a „consumului", frica inoculată acasă pentru capitalismul cel putred, lipsa credinței ideologice în confruntarea cu o realitate atît de evidentă ?) deși mulți din ei trebuie să fie oameni importanți sau cu relații importante ca să fi putut ajunge pînă aici. Bănuiesc că odată întorși acasă vor afișa un motiv de superioritate în plus și nu unul de îndoială în fața celor ce n-au ieșit niciodată din ghetoul organizației de bază.

Spre seară apare pe plaja goală, un grup de arabi care joacă fotbal, la început aproape în glumă, pe urmă extinzîndu-se din ce în ce mai mult și devenind din ce în ce mai pătimași. Lumea a plecat aproape toată, și cei care mai ezitau. Arabii joacă fotbal acum cu violență, gălăgioși. Văd pe ultimii oameni liniștiți cum bat în retragere și își adună lucrurile, cedînd spațiu pentru jucători și mingea aceea lovită cu putere, dar care se înfundă și se frînează aproape imediat ce cade în nisip. Rămîn totuși pe loc și admir profilul insulei Salamina (ori Egina ?) ieșit parcă abia la această oră din mare, cînd soarele o dă de gol peste pîcla orizontului. O insulă răsărită pe fața fumurie a mării are totdeauna ceva din paradoxul unui miraj. Arabii văd avioanele uriașe ce coboară intermitent peste noi și se străduiesc să le fotografieze cînd sînt tocmai deasupra, le urmăresc din priviri (deturnabile, nu ! ?) și scot scurte strigăte guturale. Se uită și după femei, cîteva întîrziate care fac duș, cu o stăruință străvechi de secole, se călăresc între ei ca și copiii, apoi joacă cu și mai multă îndîrjire fotbal. Și totuși nu se lovesc, aproape că nici nu se împing, gesturile lor dure par mai degrabă un simulacru reciproc, aproape o tandrețe simulînd violența. Cînd plec ei par să fi ajuns la maximum de îndîrjire și mica plajă e toată numai a lor.

Ajung acasă foarte obosit (am ocolit la venire prin centrul Atenei, pentru că n-am mai dibuit autobuzul care se întoarce prin Vouleagmenis) și nici măcar nu mă mai duc la **Dagwood** să mănînc. Mă culc devreme și adorm imediat, aproape că aș putea spune că profit de oboseală ca să fac economie la banii de mîncare.

Dimineața următoare ies din casă pe la nouă și jumătate, cînd Spyros încă nici nu sosise. Parcurg cu autobuzul traseul devenit atît de cunoscut, pe Vouleagmenis, apoi pe Leoforos Singrou pînă în fața Arcului lui Adrian prin care se vede templul lui Zeus Olimpianul, pe Amalias prin fața edificiului Zapio și Parlamentului, apoi în aglomerația centrală printre edificii moderne și pînă la urmă pe modesta stradă Sina, lîngă Academie. În tot acest interval, la capătul diferitelor străzi și bulevarde, templele de pe Acropole par să se fi rotit intermitent, ca într-o kinogramă copleșitoare. Îmi vor lipsi vreodată toate acestea ? Am sosit cu douăzeci de minute prea devreme pentru întîlnirea pe care o aveam cu Dimitris. Mă așez pe o bancă în stația de autobuz și arunc priviri senine în jur, încercînd să reduc dimensiunea acestui oraș uriaș la normal, adică la ceea ce văd în jurul meu. Aș putea trăi aici ? Unde a dispărut poezia care însoțește fantazările de acasă, cînd te visezi în astfel de locuri? Taximetrele nu circulă nici azi, sînt încă în greva lor de trei zile (azi, ultima zi) și asta îngreuiază incredibil deplasarea atenienilor obișnuiți cu mile lor de taximetre ce împestrițează traficul cu galben. Văd cîte unul prin oraș dar fără să mai poarte însemnul de TAXI pe capotă, folosit de proprietar ca simplu automobil personal.

Vine pînă la urmă Dimitris și ne îndreptăm amîndoi spre zona comercială. Dacă toată Atena mi se păruse pînă acum a fi o uriașă zonă comercială văd acum că are un nucleu în care comerțul e o permanentă frenezie.

Prăvăliile, chiar și cele care din stradă par a fi o simplă ușă în care se aglomerează exponatele ce par a deborda, sînt de fapt lungi pe dedesupt ca niște antrepozite, și patronul te invită, vrea să vezi cu ochii tăi, e convins că dacă ai intrat nu vei mai ieși cu mîna goală. Există spații acoperite pe intersecții întregi, iluminate artificial, pasaje ce amintesc de Vulturul Negru din Oradea de pildă, care sînt atît de pline de vitrine, de prăvălii mici și cochete ca niște anticamere, de companii

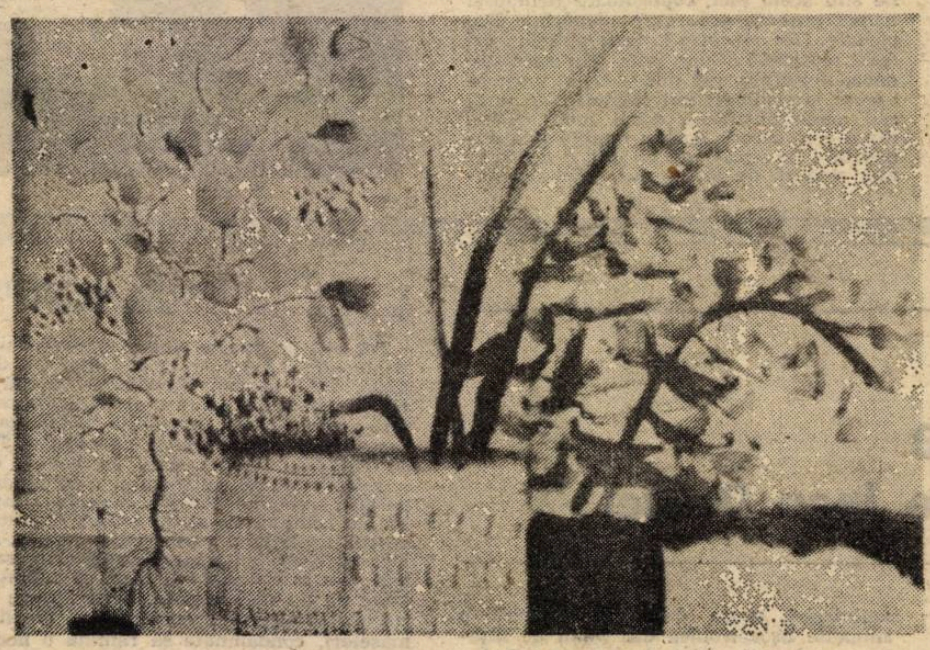

tehnice și aglomerate ca niște minilaboratoare radio, încît treptat totul pare să devină pentru mine un fel de **Luna Park** comercial. Scap din mîna lui Dimitris pentru cîteva clipe (urcă la avocatul care-l asistă în probleme de impozite) și mă aleg cu o brichetă cu benzină care costă 500 de drahme. **Doar** 500 de drahme, spune negustorul, adică cît ar fi costat intrarea la Muzeul Arheologic, pe care nu mi-am permis-o. Gentil, patronul îmi pune și combustibil în ea, îmi arată cît de bine funcționează. Ies cu un dubiu vizibil pe față și Dimitris se ia cu mîinile de cap. Mai ales că el nu mi-a adus nici un ban din cei 150 de dolari pe care promisese să mi-i împrumute pînă cînd va veni în România. Văd deci, că va trebui să mă descurc cu cei zece mii și ceva de drahme pe care am reușit să-i păstrez în buzunare. Ne descurcăm destul de bine însă (după cum va recunoaște și Spyros, acasă), dar cu multă alergătură. Aici, cu politețea și insistența vînzătorilor, cu promisiunea patronilor să-ți facă o reducere, eu nu sînt capabil să ies din magazin cu mîna goală, să spun „mă duc și în altă parte" după ce am fost tratat politicos și prevenitor, după ce s-au desfăcut pentru mine mărfuri din ambalaj și s-au coborît articole de pe rafturile de sus. Îmi dau seama că sînt victima unui complex creat de amintirea magazinelor de acasă, cu vînzătorii aceia ostili sau neinteresați, în care ești burfuțuit sau ignorat, ca pînă la urmă să constați că disputa e zadarnică și nici măcar nu există în prăvălie ceea ce cauți tu. Aici pare să existe totul într-un număr nesfîrșit de variante, dar Dimitris mă păzește strașnic, duce discuțiile în locul meu, îmi atrage atenția în românește că pentru banii noștri sîntem serviți oriunde. Și așa este, trebuie să recunosc.

Dimitris ține să mă treacă și prin hala alimentară, deși nu avem de luat alimente. Văd aici mușchi de vită atît de bine tăiat, fără os și fără pieliți, roz și perfect, încît rămîn uluit ca în fața a ceva eminamentate frumos. Care **file**, mușchi, purcei întregi atîrnînd, cotlet, carne de calitate din România, carne din Noua Zeelandă, costițe de miel atît de tînăr, încît sacrificarea îți pare a fi fost un act de cruzime. Ca o culme a ironiei, carnea cea mai frumoasă îmi pare a fi cea din România. Am un gust amar și patriotic în fața ei. Trecem prin hale mici și luminoase în care atîrnă mezeluri scurte, ruginii și tari — carne uscată în ele ca pemlicanul, crenvuști roz și subțiri ca degetele de sugar, cîrnați proaspeți ce-ți amintesc zilele dinaintea Crăciunului, cîrnați afumați frumoși și ieftini ca într-o provocare, alte salamuri etichetate cu niște mostre.

Apoi brînzeturi cu miros pătrunzător, albe ca pielea ce n-a văzut soare, îmbibate de un mucegai cu miros atițător-înțepător, cașcavali în înveliș de ceară roșie, cașcavali rotunzi cu etichete colorate ca niște cutii de pălării, un cașcaval uriaș ca pentru Gulliver, tăiat în două jumătăți — gălbui și cu găuri în care ar fi încăput ouă de găină. Specialități.

Dar, uimirea și încîntarea mea va fi hala de pește. Alt miros, dar la fel de agresiv. Pești uriași sînt decapitați în fața ta — capul privindu-te nevinovat și întrebător de alături ca într-o glumă de circ. Sau pește mic, de un roșu pal, pește și mai mic ca bricegele cu solzișori din copilărie, pește spadă tăiat filé — cît un jambon, de un roșu palid și fin tras în piele gri — o ruladă naturală. Calamar informe ca un stomac de oaie (cine nu i-a gustat nu știe pe lîngă ce delicatesă trece), calamar congelat și brichetat, languste gri care-și pierd parcă forma înfricoșătoare cînd sînt atît de multe, languste roz, proaspete — altele congelate; caracatițe mari și caracatițe mici, cu toți nasturii alveolari ai brațelor, cu carnea de un roz vag, semistrăvezie, cu forma stelară ce are ceva artizanal ; crabi mari cît cutiile de bomboane, albi și blindați, cleștii separați — la alt preț — țepoși,

nicolae silade

Eu

trăiesc liniștit într-un oraș de provincie
mic precum un betleem

nu-mi pasă de soarta lumii acesteia
nu-mi pasă
de cealaltă lume

mi-ajunge să știu
că exist

restul nu e decît
o albă-neagră magie

Metapoem

eu vin și vă spun
cine-a văzut o femeie umblînd dezbrăcată
ca o nebună noaptea pe străzi

cine-a văzut-o
dansînd și cîntînd
să nu se-nsoțească cu ea
să nu se-nsoțească
să nu

căci numele ei
este chiar poezia
și pre mulți i-a pierdut pînă-n ziua de azi

Libertatea

libertatea de a sta ore în șir
la interminabile cozi
libertatea de a vedea totul în negru
pe ecrane roz
libertatea de a tăcea libertatea
de a striga în pustiu
libertatea de a nu fi tu însuți
de a nu fi
nici mort nici viu
libertatea de a fuma carpați fără
în loc de marlboro sau kent
libertatea de a nu fi atent
la manevra puterii
libertatea de a nu fi liber niciodată —
privează-ne Doamne
de-o așa libertate

Tu

și tu care spui inutil
inutil de acum să mai crezi
în fantasme
realitatea se vede ca-n palmă
iată
linia vieții
adevărul adevărat

cuvinte negre pe un fond de argint
sănii trase de reni
catedrale de gheață

ce frumos
ce frumos pare totul
cînd trebuie să-ți iei rămas bun
de la viață.

Ghidul

pe aici pe aici
spunea el
ghidul nostru înaintînd prin pustiu

în inima deșertului da
în inima deșertului
există o oază
striga el
ghidul nostru cel pururea viu

urmați-mă haideți urmați-mă
zicea cu tărie
smulgîndu-și inima
și așezînd-o în inima
deșertului
drept mărturie

Alternanțe

viața mea — viața ta
ca două luminări
gemene

cînd una se stinge
se-aprinde cealaltă

cuvîntul
e cremene

omestibili în aparență, mici tabachere
tonale, cuirasate. Scrumbii și heringi
metalizați — proaspeți, sărați, a-
ți, congelați ; pești fără nume, sau
e Dimitris nu le știe numele nici în
ște. Pește tăvălit în sare, întins ca
de pisică argăsite în rumeguș. Și
tot un miros omogen de pește de
, de ocean, inconfundabilul miros al
or halelor de pește, din lume — pe
îl simțeam în nări pentru prima
în viața mea. N-am cum să-l uit.

ieșit în lumina crudă a străzii, de
aș fi ieșit din tunelul ce leagă vi-
rea, măcelăria, pescuitul cu antica-
le bucătăriilor gargantuești. Omul
ncă carne și va minca mereu, ca un
al său, al ferocității lui de stăpîn.
ară, la lumina zilei, văd fructe mari,
te cu peria, semințe comestibile
e, de aceeași nuanță de brun cald,
lune, fie migdale, nucă sau năut ;
hine în rozete dulci și grele, măsli-
urate, ori verzi și opaline ca niște
vegetale, văd și prune uscate cum
mai văzut din copilărie — cînd le
ăram pe o baniță de grîu de la mun-
ce le aduceau primăvara cu căru-
lor lungi, cu coviltir. La un colț cu-
e stradă văd un magazin cu produse
le — miere ca lumina, faguri în cu-
trăvezii și atît de perfecte încît o
îmi par sintetici, miere albă din
și miere roșcată din sud. Toată pră-
e gălbuie și traslucidă — pare un
muzeu al mierii.
rminăm de făcut cumpărăturile, pu-
din cauza banilor puțini (un trening
at pentru copil, pe care scrie „Go
!“ și pe care îl iau prea mare, de
să nu-i fie curnva mic la viteza lui
eștere ; am mai luat o fustă de un
ăr incert pentru Maria, o bluză largă
isex pe care scrie **Cross Horse**, pan-
i și cămașă de jeans pentru mine)
ă despart de Dimitris astfel încărcat
ă mă întorc acasă, în Ilioupoli.
înțeleg cu un Spyros destul de grăbit
ja pe jumătate ușurat datorită imi-
ei mele plecări să trec mîine prin
Kosmos să-i văd pe ai lui, să-i sa-
t să le mulțumesc pentru generozi-
și bucuria cu care m-au asaltat
auna, manifestat în gesturi și cu-
e pe care, spre rușinea mea, nu am
t să le învăț, dar am învățat să le
căldura. Devin acum și eu efuziv.
îmi dă biletul de autobuz la Omonia
s pe ruta Atena — Cluj, care e vi-
entru ziua de simbătă. Azi e joi, 29
embrie, și deci mai am de stat aici
ziua de mîine. Mi se pare acum că
stat de fapt puțin, dar oricum simt
a terminat, ca și răbdarea lui Spyros
și a mea, poate și a lui Dimitris,
e și cea a celor care mă așteaptă
uri acasă. Vorbim amîndoi cu Dimi-
în limbajul vag și optimist al promi-
lor, despre un voiaj viitor, poate
e doi ani. Nu zic nici da nici nu. Mai
gă, oarecum spre surprinderea mea,
r fi vrut să mă vadă mai des, să mă
lească mai mult prin oraș sau chiar
are, dar Spyros l-a ținut intenționat
arte. Poate că intențiile lui Spyros de
schide prin mine a secție trotkistă în
ânia să fi fost mai serioase decît
m închipuit.
erg în această după-amiază, pentru
na oară, la mare. Spyros are planu-
ă în apartament, pe la patru, o întil-
politică (o analiză a vizitei mele ?)
nici un caz nu vreau să-l deranjez.
mult decît atît, vreau neapărat să
duc la mare. Ne încropim amîndoi o
ă, pentru prima oară găsim o soluție
ru ceva consistent și ieftin în același
— conserve și cașcaval, pîine și co-
ola. Totul face cam 500 de drahme
se dovedește îndeajuns pentru doi,
chiar mai rămîne destul pentru mine
liseară. Pentru convocații lui Spyros
ătește niște sucuri combinate, le gar-
ște cu zahăr și paiul aferent, apoi le
în frigider ca un **groom** de casă
e. A golit în două pahare mari o cu-
ntreagă de suc **Amita**, își pune la în-
ină pliculețele de ness (mici, a cîte
. fiecare), scoate și o sticlă mai mare
n litru de coca-cola. Nu contenește să
surprindă această grijă a lui pentru
dispoziție a tovarășilor, pentru „pro-
ul“ întîlnirilor. Oare nu-și dau seama
aptă pentru o societate în care fruga-
ea va fi obligatorie ? Pentru început
puțin, apoi va fi de-a dreptul... Dar,
De fapt nu mă pot abține să-mi
ntesc de buna primire de care s-au
rat toți oaspeții tinerei Uniuni So-
ice, de la Romain Rolland la Panait
ați și alții.
mare înot din prima ieșire pînă
rte, pe calea de argint topit pe care
dăruiește la ora aceasta soarele. O
sublim ca reper, ca pe o albie vră-
ce mi-ar putea da o anumită și am-
putere — ce fel de putere ? Iahtul
t acolo, parcă părăsit și lîngă el plu-
e de zile întregi, pustie, o barcă le-
ca o ancoră plutitoare. Relativă
ulație prin golful larg, lume pu-
pe plajă. Partida bronzată (e-
a de care am vorbit și care pare
nilia “acestui colț) e gata de ple-
, își stringe toată parafernalia de fie-
dată parcă definitiv — sînt ultimele
ale lui septembrie, vîntul e mai ră-
s, lumea pleacă zilnic mai devreme.
dreapta și la stînga mea cupluri mai
te, ceva mai puțin tinere însă. Mai
ne femei cu sînii goi ; la stînga o
țuzoaică frumoasă, cu părul tăiat
t ca al Tedei Barra. Se ridică, își tre-
este umeri bretelele negre și costu-
de baie urcă pe bust, ca la acele
ri cu „îmbrăcat-dezbrăcat“, apoi se
ă în picioare și pășește spre valul
ire ce-i vine în întîmpinare. E fru-
să și perfectă, așa albă și în costum
u, deloc bronzată de parcă ar fi pre-
t doar soarele slab al toamnei. O pri-
în liniște, dar de data aceasta nu pe
ns — m-am schimbat și eu de cînd
aici. E o ființă în natura ei, și bron-
tuturor celorlalte devine brusc un
iciu cosmetic. Încearcă apa cu picio-
văd coapsele albe de regină migno-
nă, coapse de interior întunecos nu de plajă, dar nu intră, se uită doar spre larg și se întoarce spre tînărul ce-o însoțea, care era oricum cu spatele în bermudele lui colorate și bustul slăbuț și gol, de adolescent. Cînd mă întorc din larg, ei nu mai sînt pe plajă. Împart în tăcere și familiaritate dușul cu rusoaicele sportive — eu îmi spăl părul de sare, ele picioarele lungi de nisip. Pleacă și ele.

În curînd nu mai e aproape nimeni, deși e abia trecut de cinci (după noua oră, căci s-a trecut la ora de iarnă zilele trecute), cînd văd că apare un grup de trei femei — una ceva mai vîrstnică și două mai tinere : o arăboaică delicată, în fustă lungă și largă, albastră cu **chador** gri de mătase și bluză albă, și o japoneză mică în jeanși strîmți și tricou cu mîneci scurte. Japoneza e veselă, frumoasă, cu pielea bronzată și satinată. Culege pietricele de pe plajă, cum fac și eu de multe ori. Ca o autoritate în materie, mă ridic și-i dau sfaturi — să se uite în apa străvezie care le spală, își arată culoarea și frumusețea mai bine cînd sînt ude.

— Chiar ? întreabă ea uimită, cu o candoare neeuropeană.

Stă chircită pe plajă ca în fața unei farfurioare invizibile de ceai și cînd vine limba străvezie a mării țipă ușor și face un uimitor salt înapoi, cu ambele picioare perfect aliniate, și iat-o în aceeași poziție dar siguranță, printr-un singur gest reflex. Un gest neeuropean și acesta, delicat, aparținînd registrului intim și subconștient al rasei sale. Încîntat, mă ridic și iau cîteva pietricele de un roz carnal cu striuri, marmură rotunjită de ape, și i le pun în palmă. Văd că în palma ei mică are doar pietricelele mărunte, negre și verzi, precis alese. Nu eram pe aceeași gamă în subtila și complexa artă a culegerii pietricelelor. Dar îmi mulțumește atît de încîntată pentru gestul meu, încît e posibil că m-am roșit. Se grăbește să meargă la celelalte, le arată comoara, mai culeg împreună, apoi se retrag spre oraș printre palmieri mari, rotunzi, ca niște umbrele japoneze fără cortel.

La întoarcere în autobuz observ cum greva taximetriștilor obligă să circule cu autobuzul lume nu prea obișnuită cu un astfel de obicei popular. Doamne serioase care nu știau să se țină cînd autobuzul frînă în stații, care te călcau pe picior și-ți cereau scuze zîmbind politicoase, care nu știau că ușa din față nu e pentru coborît pe acolo, etc.

Pe geamul autocarului văd golful Saronikos, purtător de feriboturi luminoase. De fapt imaginea este după cum urmează : fluviu incandescent și cețos al autostrăzii, peluza întunecată de perdeaua de măslini și portocali — cu totul negri la această oră, golful lucind stins în bruma de lumină, purtătotr de bărci mici și vizibile ca niște cîrtițe negre ce-și lasă urma vălurită în drum spre țărm, . apoi în larg — feriboturile uriașe, grup de lumini compact ca un sat văzut din tren, apoi ceața fosfatică a orizontului piclos, iar și mai sus — spațiul azuriu și azotat, luminat zodiacal, în care se ridică silențios și incrementă o clipă (efect produs de conjugarea cu mișcarea vehiculului) boeingurile cu cap de balenă ale companiei **Lufthansa** (efect de reclamă). Sus de tot — indigoul perlat și profund al adevăratei bolți.

Un incident pe autostradă, de fapt aproape un accident, mă face să-mi părăsesc reveriile și să mă preocupe traficul în care sîntem un element ordonat și rapid, dependent de sincronizarea perfectă cu celelalte autovehicule, înscriși cu toții pe aceeași traiectorie. O mașină albă, sport cu aspect de mangustă, se așează fără veste de-a curmezișul, cu farurile spre linia despărțitoare, bariera luminoasă ce desparte sensurile. Probabil s-a pierdut simțindu-se o clipă prea aproape de autobuzul care circula agresiv, ca orice vehicul mare. Autobuzul oprește pentru o clipă, circulația toată încetinește, și văd că la volanul mașinii sport e o blondă în negru, frumoasă, cu fustă scurtă și genunchii bronzați de culoarea părului auriu. Singură. Bătrînicile din autobuz își fac cruce, așa cum își fac ori de cîte ori trec prin fața unor biserici ori pe lîngă „troițele“ miniaturale. Au între ele discuții alertate. Între timp frumoasa, care nu mai e tînără totuși (dar cu atît mai mult frumusețea și eleganța ei par o certitudine), reușește să-și vină în fire și să-și redreseze mașina, reintegrîndu-se în flux și dispărînd undeva în fața noastră, trăgînd după ea, ca un fermoar, surplusul de automobile adunate în cele cîteva minute de ambuteiaj.

Un japonez cu părul negru ca pana corbului zăpăcește o fată din zona lui, un metisaj de mare randament estetic vorbindu-i neîncetat într-un stil ce amintea ciripitul gureș al unei păsări exotice. Se legăna în chingile de suspensie ale autobuzului ca un gimnast în inele și-i vorbea permanent, într-o limbă înțeleasă numai de ei doi. Fata, cu chipul ei smead și frumos, zîmbește apoi suride din cînd în cînd dîndu-mi o senzație de o tristețe dureroasă — surîsul se stinge întîi în lumina ochiului și abia apoi la colțul buzelor, apoi ochii oblici încep să lucească iar, dar pe chip rămîne melancolia permanentă a Arhipelagului de Est. Coboară la penultima stație, nu departe de centru, traversează strada și se pierd printre salcîmii orientali și în tot acest răstimp japonezul nu încetează acel țiriit care o face pe ea, cînd nu te aștepți, să surîdă.

Mă duc de unul singur la **Dagwood** (Spyros nu va veni în Ilioupoli, doamne și în seara asta la părinți) și beau o bere mare în semn de rămas bun. Patronul lipsește, unul din băieții la toate o hîrjonește pe chelneriță. Lume puțină, aceiași tineri cu motociclete, ori pasageri grăbiți ai mașinilor cele iuți ; o lună mică și aproape albă s-a înălțat peste oraș și peste munte. Carul mare tot nu se vede. Cu tot efortul meu refuză să se creeze o atmosferă emoțională de rămas bun.

dinu olăraşu

acum seninul

acum știu să te privesc despletind cămășile înnodate în apă
știu să caut în părul tău agrafa de argint
îndelung îndelung
acum e-un sunet limpede în toată casa
O trecătoare înaltă sînt cuvintele tale
acum se contopește ce-i straniu cu ce-i surizător
un ciine parcă ne zgîrie ușa
acum știu să te aștept dacă vii de pe balcon și duci
în palma
întinsă un bulb de trandafir de vîntul serii rupt

e-asemeni unei vînători senine
unui sălaș în care istovit adoarme pribeagul
și uită drumurile șerpuite pe care a venit

povestește-mi poezia

povestește-mi poezia
spune ce vrei și așează-te în jurul meu
pune-mi întrebări ușoare atinge-mă
simți limitele albe
povestește-mi poezia și în interiorul unei tehnici cerești
azvîrle-mă
fii răutăcios lasă-mă liber apoi între două trenuri
între două palme capul meu să se țină mereu.

ca două ferestre

văile mele cu urși
unde în grija apei stă iarba
și monștrii frumosului se îmbată
ascunde-ți mîinile aici
oameni uriași se odihnesc cu picioarele în ramuri
cetate a ființei
curgerea serii îndemnîndu-le pe toate
iar deasupra un oboi și un violoncel
ca două ferestre

astăzi

mai tîrziu vom gîndi
a fost altfel astăzi
zăpada s-a răsturnat frigul s-a întors în sine
frunzele negre au urcat în ram
am reușit
spune tu cum să rămînem prietenii acestei lumi
două poteci unite
una din pădure una dinspre iaz
chiar în spatele morii vuind

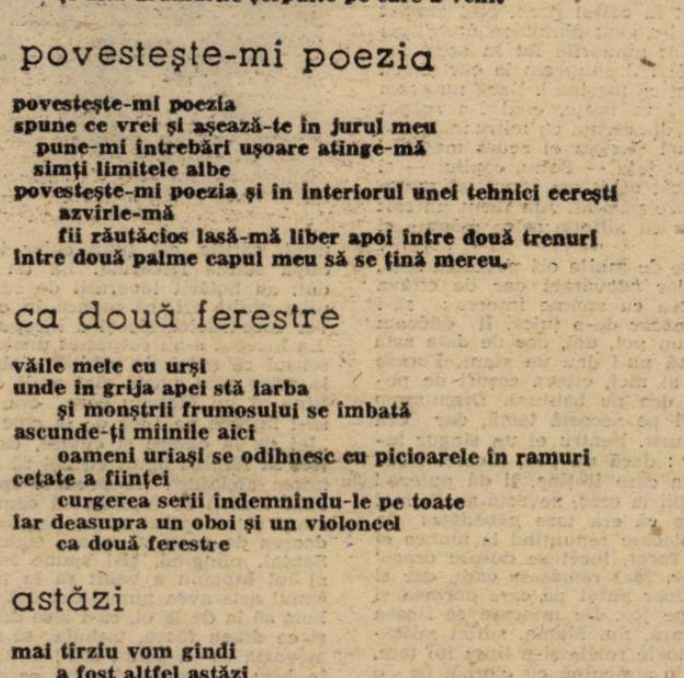

PREMIUL REVISTEI «LUCEAFĂRUL» LA CONCURSUL NAȚIONAL DE PROZĂ SCURTĂ „MARIN PREDA", ALEXANDRIA, 1991

stelian bădună

ULTIMA IMAGINE ȘI CÎTEVA AMINTIRI
sau scene din „Viața la țară"

Mașina era gata de drum. Ștersesem bine parbrizul, luneta, lămpile și farurile. Praful așezat pe mîinile mele mă deranja. Aveam mereu o canistră de 5 l. cu apa în portbagaj. Am desfăcut-o mi-am clătit mîinile, m-am șters, urma să-mi iau „la revedere" de la ai mei și să plec. Printre ei, unchiul Lică, fratele lui tata. Stătea în picioare pe marginea șanțului, cu mîinile în buzunarele unor pantaloni de doc, cu pelicea la genunchi și culoare nedefinită. Îmi urmărea toate mișcările cu un zîmbet în colțul gurii, acel zîmbet șiret pe care l-a avut dintotdeauna. Știam sigur care sînt gîndurile lui în acea clipă : „Parcă ieri îl ștergeam la cur și-acu e mare domn' cu mașină !. Dacă nu eram eu să-l prind în brațe, cînd l-a scăpat mă-sa de sus, din căruța cu loitre încărcată cu coceni, mai ștergea el acum mașina ! Doar a strigat țața — Petre, copilul — și cum am ridicat ochii am văzut un mototol venind spre pămînt. Am făcut un salt și l-am prins cu mîinile astea crăpate și bătătorite".

Îmi spusese de multe ori povestea asta, care era chiar adevărată dar de cităva vreme o făcea cu anume interes : să-i pice și lui măcar de-o țuică. Îi dădeam mereu cîte un pol, doi, dar de data asta eram decis să nu-i dau un șfanț. Furase chiar de la ai mei, cîteva coșuri de porumb să le dea pe băutură. Discutasem de multe ori pe această temă, dar era greu de lămurit. Pentru el un singur lucru era clar : dacă nu bea, moare. Băutura este cea care îl ține, îi dă putere ! Avea doi copii la oraș, nevastă-sa nu mai putuse răbda că era tare năbădăios la băutură și plecase renunțînd la munca ei de o viață. Încet, încet se dusese dracu' tot rostul lor. Mai rămăsese casa, dar și aia goală ; doar patul pe care dormea și o rogojină pe jos. De mîncare se lipsea dar de băutură, nu. Mama, suflet milostiv, îi ierta toate relele și-n lipsa lui tata, îi ducea ba o strachină cu ciorbă, ba o mîncare de fasole, ce avea și ea. Tata o certa că dă de mîncare unui puturos, care-l mai și fură ! Numai ea mai spera că tot ajutîndu-l și dojenindu-l, are să-și revină. Îl știa de cînd venise în casa lor. Era iute, vrednic, la 15 ani ținea de plug și ara. La școală, fusese tare „la armetică". Cînd s-a făcut întovărășirea (că așa a fost la început, mai tîrziu s-a transformat în colectiv) pe el l-au pus socotitor. N-a rezistat mult, că era tare iute la mînie. Cum zicea unul că i-a greșit, că are norme mai multe iar el i-a pus mai puține, ieșea cu scandal. El de fapt ținea foarte bine socotelile dar lumea era cu puțină carte, iar neajungerea îi făcea bănuitori. Parcă-l văd cu caietul de „armetică" îndoit la jumătate, pe lungime, creionul la mijloc, băgat în buzunarul de la spate, al pantalonului. Cum mergea el cu un umăr puțin mai sus și împins mai în față, (de parcă ar fi despicat aerul mai ușor) cu caietul în buzunar, parcă nici nu atingea pămîntul. Cînd venea unul și-i spunea că la el a greșit, l-auzeai răspunzîndu-i : „Zi bengos". La el asta însemna un fel de zi zău, sau ceva în sensul că nu te cred. Cînd ăla îi răspundea „bengos" — el scotea caietul și-i arăta cum a socotit. Unii se lămureau repede, alții o țineau pe a lor și ieșea cu scandal. Sîngele îi năvălea în obraji căpătînd o culoare roșu — stacojiu, îi trintea un „Dumnezeii mă-tii de prost" și-l pocnea scurt. Nu se uita că ăla era mai solid și că putea să iasă el terfelit. Pînă la urmă l-a chemat milițianul la post și cum l-o fi „tratat" ăsta, că i-a rămas un ghimpe înfipt rău în el și pînă la urmă l-a prins la cotitură și s-a răcorit. Oricum, l-au schimbat din funcția de socotitor și a devenit șef de echipă. Cei care i-au urmat au încurcat rău de tot treburile, ani de zile a fost tot o zăpăceală ! Numai la echipa lui treburile erau mereu clare. Nu se despărțea de caiet nici mort. În fiecare seară trimitea un copil cu o notiță la înlocuitorul său care-și nota exact ce îi dădea el. Echipa sa care număra majoritatea familiilor din vecinătatea putului „Largu" (denumit așa fiindcă era cel mai mare și ca debit și ca diametru) dispunea de atelaje (cai, căruțe, pluguri, grape etc.) suficiente. Fiecare om adus cu japca în colectiv, întrase cu pă-

mînt, căruțe, cai (unii chiar trei-patru), după starea fiecăruia. La un moment dat, au hotărît tovarășii de sus că sînt prea mulți cai, că munca în colectiv o vor face tractoarele și a început nebunia. La început s-au respectat unele reguli, în sensul că șeful de echipă stabilea să se ia celor care aveau mai mult de doi cai. Vine al lui Motanu care era brigadier să-l întrebe pe Lică de la cine să ia cai. „Iei de la cutare și cutare, care au cîte trei să rămînă omul cu doi să aibă cu ce mișca atelajul". A doua zi spre seară, cînd tocmai se întorseseră oamenii de la cîmp și se spălau și ei de praful și sudoarea de peste zi, apare Ogica, fata lui Șantai, plîngînd, și-i spune lui Lică, că al lui Motanu a venit să le ia un cal. Omul asta avea numai doi cai și nu trebuia să ia de la el, că-l lăsa doar cu unul și ce dracu făcea, trebuia să-și înhame nevasta ca să poată ara ! Dezbrăcat pînă în briu și răcorit de apa ce-și turnase din belșug pe el, Lică înșfăcă aceeași cămașă cu miros de cal ,o trase pe el din mers și direcția Șantai. Aici, jale mare ! Asta, pe prispa casei plîngea ca o muiere, nevastă-sa blestema iar soacră-sa se trăgea de păr și țipă cît o trăgea gura ; „Nenorociții... ! ne lasă pe drumuri ne ia căluțelul, copilașii noștri or să moară de foame, arză-i-ar focu'!" Cîțiva vecini așteptau pe lîngă gard să vadă ce urmează. Îi fac semn lui Lică, îi fac semn că brigadierul este în grajd. Le cere să stea pe loc și o ia decis spre acesta. Cum intră scoate briceagul și se repede la brigadier. „Dumnezeii și Cristoșii mă-tii, ce-am vorbit eu mă, cu tine? Ce cauți mă la amăritul ăsta și nu te-ai dus unde ți-am spus eu" și harști cu briceagul spre mîna ce căuta să dezlege calul de la iesle. Crestătura ce i-a făcut-o l-a speriat pe acesta care a ieșit val vîrtej afară, țipînd cît îl ținea gura că l-a tăiat. Făcînd briceagul nevăzut a ieșit și Lică după el. Brigadierul, fuga la milițian care se afla într-o curte vecină, că amîndoi băuseră la cel care trebuia să dea unu din cei trei cai. Bineînțeles că primul cuvînt al milițianului a fost „pușcăria te mănînce, l-ai tăiat". „Cu ce dracu să-l tai domne ?, că nici lamă să mă bărbieresc n-am ! El ținea de lanțul de la căpăstrul calului, am apucat și eu și tot trăgînd fiecare spre el, o sîrmă din lanț l-a zgîriat". Briceagul nu a fost de găsit, martori nu erau că nimeni nu fusese cu ei în grajd, așa că nu au avut ce să-i facă, iar Șantai a rămas cu doi cai. Nu multă vreme, că nebunia a continuat și s-a ajuns la formula doi vecini un atelaj. O zi folosea unul atelajul, a doua zi celălalt, pînă ce au fost adunate toate în curtea colectivului. A apărut diviziunea muncii și formula de conducători hipo. În orice caz, Mișu, unul din caii lui Lică, care era un cal foarte puternic de cîte ori trecea prin fața curții trăgea căruța și pe cel care o conducea să-i bage înăuntru. Într-una din zile, feciorul lui venit pe acasă de la oraș, unde avea servici și zărind calul pe drum cu lacrimi în ochi zice : „săracu Mișu, cîți iepuri am prins eu ca el" ! „Mama ta, zice ta-so, și cînd îți ziceam eu că tu alergi cu calul după iepuri, tu, nu și nu, că numai cu cîinii. Dar prea te întorceai cu el de la păscut cu burta tească !".

Soarta cailor luați ? Unii ziceau salam, alții că sînt trimiși la ruși. Dumnezeu știe !

● MILIȚIAN LA APĂ

Un bun comun și ferice al localității era gîrla și continuarea ei balta. Gîrla pentru pește și balta pentru păscutul vitelor. Prima a fost confiscată gîrla, mai întîi de CAP și apoi de piscicolă. N-avea omul rost de mîncare, lua alăul și fuga la gîrlă. Prindea doi-trei baboi, îi arunca femeia într-o oală cu borș cu o mînă de zarzavat, mai trîntea deasupra ceva leuștean și gata ciorba. Luată de colectiv, nu mai avea nimeni voie să pescuiască. Paznic permanent plus șeful de post și ajutorul său care vegheau zi și noapte. Oamenii se împăcau greu cu ideea că nu mai pot pescui și treceau la fapte. Un copil pornea cu ștafeta din casă în casă: „A zis unchiul Lică, cînd se întunecă să fiți la coada gîrlii". Acesta era un loc mai îndepărtat de sat, unde milițianul venea mai rar noaptea. Acolo o luau la „bătaie". În locul unde gîrla avea cam 100 m lățime iar adîncime cca. 1 m, pescarii intrau în apă așezînd alăurile unul lîngă altul pe toată lățimea gîrlei. Ca la o comandă săltau, luau peștele din plasă și mai avansau un metru doi, punînd iar alăul jos și tot așa pînă ajungeau la sfîrșitul gîrlei. Într-o noapte îl împinge păcatul pe milițian, să ajungă cu controlul și acolo. El pe un mal, paznicul și ajutorul pe celălalt mal. Fiind o noapte noroasă, își luminau calea cu cîte un felinar. Lică, intuind partea pe care venea milițianul ieșe din vreme pe mal și se ascunde în stuful de lîngă potecă. Sosise momentul să-i plătească acestuia niște polițe vechi. Cînd milițianul a ajuns în dreptul său s-a repezit ca o nălucă și bildibic cu el în apă, Malul fiind și ceva mai înalt s-a bălăcit destul pînă să iasă din apă. Lipsit și de felinarul pe care îl scăpase în apă, ud pînă la piele, deși cizmele îi atîrnau tare greu a fugit milițianul mîncînd pămîntul. Evenimentul nu a putut fi urmărit cu precizie de nimeni. Pescarii de pe partea respectivă se pitiseră în stufăriș, numai dispariția felinarului și zgomotul produs era un indiciu că milițianul a intrat la apă. Cum nici broaștele nu-și întrerupseseră concertul, au revenit și pescarii la instrumentele lor, continuînd liniștiți pescuitul și făcînd fiecare presupunerile sale.

Dimineața de mult, înainte de ivirea zorilor cine-l scotea din toale pe Lică ? — milițianul: „Arată-mi alăul". „N-am alău, mai am doar niște plivițe vechi atîrnate-n șopron". „Să le văd!". Se gîndea probabil că le mai găsește umede (acestea fiind făcute din ramuri tinere de salcîm) și asta era o dovadă că peste noapte a fost la pește. De aici pînă la a ajunge la adevărul ce-l dorea el, era ușor. Avea omul metodă ! Dar n-a mers. Lică lăsase alăul într-un lan de porumb iar peștele la un vecin. Satul vuia și se amuza de pățania milițianului iar acesta spumega că nu l-a putut dovedi pe făptaș oricît s-a străduit el să găsească un os de pește.

● PISTOLUL

Se primise un ordin de sus, să se facă o nouă cercetare în legătură cu armamentul. Metoda era clară : bătaie la cataramă pînă cînd cei vizați recunosc că au avut și ce au făcut cu el. Invitatul de onoare : LICĂ. La început a fost pe post de asistent. Stătea într-un colț și urmărea reacția celor anchetați înaintea lui. Unii se p... pe ei de frică, alții se jurau pe părinți sau pe copii, că n-au avut ei așa ceva. La sfîrșit i-a venit și lui rîndul. Spera că o să-l țină mai puțin, că erau și ei obosiți de atîta... muncă. Ți-ai găsit ! Oamenii și-au întărit forțele cu niște pui fripți, ceva vinișor sînge de iepure că nu puteai să-i ții pe tovarășii de la raion nemîncați. I-au arătat mai întîi niște hîrtii ale unora care declarau că el a avut pistol. A recunoscut că a avut și-adevărul ăsta era. Aveam cam 5—6 ani cînd el era flăcău și-mi amintesc cum îl curăța și apoi îl înfășura într-o cîrpă unsuroasă iar peste aceasta o bucată de piele de cal, argăsită (ăl bătrîn jupuia cai morți și făcea opinci). Cartușele parcă le văd și azi, mici și gălbui cu vîrful de culoare închisă. El predase tot prin '48—'50 și trebuia să existe un proces verbal dar milițianul avusese grijă să-l facă pierdut. Sosise momentul să-i aplice „constituția" lui Lică. Cum ei erau patru și-n sediul lor nu avea sens să riposteze. Și-a pus mîinile la cap și la dințele ăla îmbrăcat și a numărat pînă a pierdut șirul. Ai de la raion dau și nu prea, dar cel din sat era foarte conștiincios. Din toate întîlnirile lui cu șeful de post, a fost singura după care s-a „odihnit" la pat două săptămîni. Se da jos numai dimineața și seara cînd mergea la privată și parcă punea piciorul pe ghimpi. Era toamnă, vinul tocmai se oprise din fiert. Sta cu cana lîngă el, cu privirile în tavan și scrîșnea din măsele de mă apuca frica și ieșeam pe prispă. Mă țiram mai tîrziu pînă sub geam să aud dacă mai scrîșnește. Dacă nu auzeam nimic, mă ridicam să privesc înăuntru. Mai atipea din cînd în cînd, dar se trezea iar scrîșnind. O lună de zile nu a scos o vorbă. Cînd și cînd îl mai tachina cîte unul, zicîndu-i că bine că nu a pățit nimic la dințele ăla lucios. Atunci se mai răcorea zicînd „Mămicuța lui a dracu', îmi pică el în mînă, dacă n-o să blesteme și țîța care-a supt-o".

Mergînd acasă în această primăvară funciară, i-am făcut o vizită unchiului Florea, om trecut de 80 ani. La întrebarea ce faci unchiule, cum o mai duci, mi-a răspuns : „Pă dracu' fac !" „Mă dor toate alea, deștili mi s-au strîmbat și nu vrea Dumnezeu să mă ia. Lică al vostru a avut coraj, eu n-am. Cu streangul de gît, cică visezi frumos, dar belești ochii, scoți limba... nu-mi place ! Să mă duc la gîrlă, e apa prea rece și pe urmă mai te și umfli. Uite așa continui să fac umbră pămîntului degeaba" !

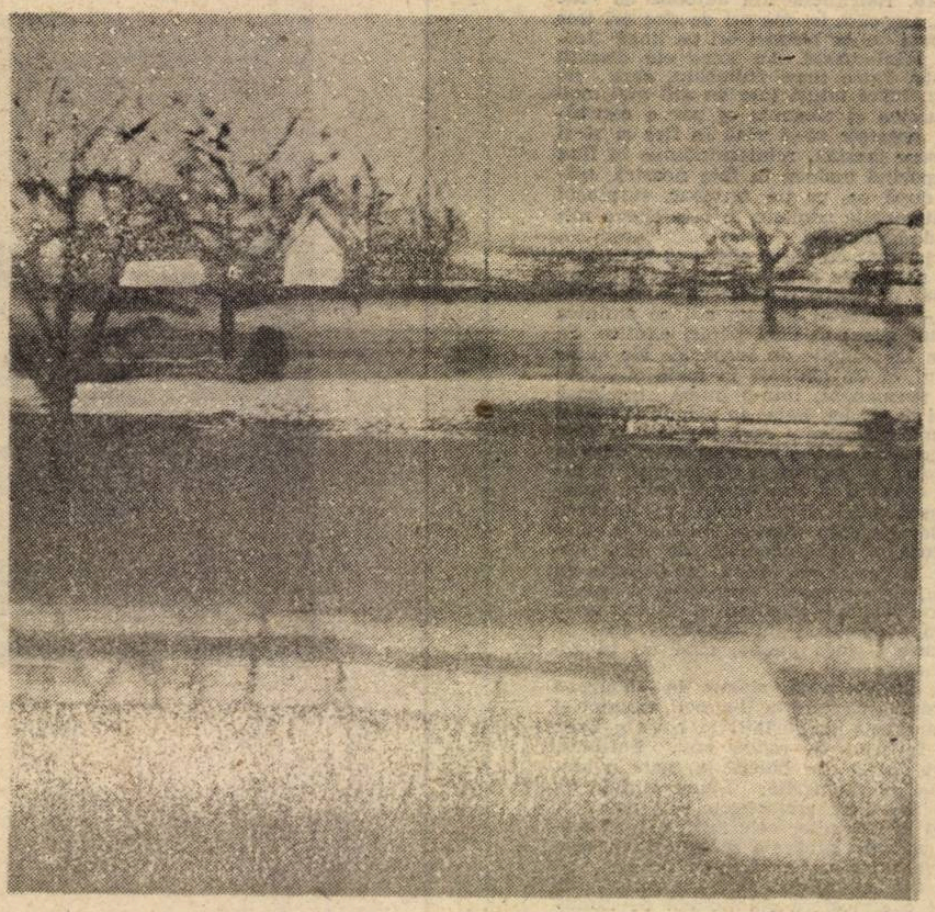

TRANZIŢIA POLITICĂ ACTUALĂ

METAMORFOZA UNUI SISTEM DE SEMNIFICAŢII

XX REVOLUŢIA

Revoluţia nu mai este un moment al istoriei, nu mai este şocul aşteptat sau neaşteptat care schimbă direcţia fluxului existenţei sociale, redirecţionînd vectorii aplicaţi conştiinţelor şi arătînd înspre un ipotetic scop. Revoluţia este astăzi o instituţie şi încă o instituţie de nivel planetar. Zilele acestui sfîrşit de august arată că omul nu poate trăi — şi în fond, nu există — în afara revoluţiei ; naşterea sa completă (în terminologia cunoscută a lui Fromm) se produce prin revoluţie şi numai prin revoluţie. Nenumărate pot fi interpretările anului 1989 ; nenumărate pot fi şi interpretările zilelor de 19—22 august 1991 — un singur lucru este clar, neechivoc, ineluctabil : omul actual, şi probabil, pur şi simplu omul, nu începe să existe decît odată cu revoluţia.

Istoria consemnează nenumărate mişcări violente, cu caracter intern, zguduind structurile statelor, eliminînd unele conduceri şi instaurînd altele, redistribuind averi şi avantaje, reorientînd politica internă sau externă a diferitelor guvernări. Prea puţine din acestea pot fi socotite — desigur — a fi reprezentat revoluţii. Analistul istoric ar putea susţine cu îndreptăţire că pînă în secolul XVII englez şi olandez revoluţia nu există. Cum s-ar putea numi însă înlăturarea republicii romane şi — mai ales — întreaga mişcare socială, reflectată în plan legislativ, care a urmat şi care a dus la constituirea dreptului roman ? Am fi înclinaţi să numim şi acest proces tot revoluţie dar sîntem încă sub efectul unor rezerve care vor fi înţelese prin cele ce urmează. Am putea să renunţăm la tentaţia de a privi înapoi, ca urmare a schimbărilor fabuloase la care participăm, să socotim ca actualitatea este suficient de amplă pentru o tratare şi o studiere în sine fără toate acele raportări care pot fi foarte bine lăsate spre a satisface doar dorinţa nesatisfăcută a eruditului. A proceda aşa ar fi însă o eroare. Modul în care vom parcurge segmentul actual al istoriei noastre, chipul în care îl vom dezvolta şi gradul în care îl vom utiliza depind total de percepţia pe care o realizăm asupra acestui prezent, de încadrarea lui în conştiinţa noastră tensionată şi dornică de viitor, de aparatul conceptual prin care îl raportăm la universalitatea umană, la aspiraţiile şi nevoile fiecăruia, la absolut. Un Hegel filozofează asupra istoriei izolînd stilistic (am putea spune acum) şi spiritual trei culturi majore (de fapt patru) care ocupă spaţiul umanului în suprafaţa acestuia dar şi în durată, producînd o secvenţializare a istoriei lumii. Toynbe, hegelian în parte, caută să identifice în istoria lumii peste douăzeci de culturi majore, aflate în reciprocă suprapunere sau în dislocuire. Mult din puritatea schemei evolutive hegeliene se pierde, după cum se poate bănui. Problema noastră este una foarte simplă : trebuie să ştim dacă actualul moment al istoriei est-europene, dacă schimbările totale ale vieţii româneşti de astăzi, ţin sau nu ţin în vreun fel oarecare de o mişcare de ansamblu a umanităţii, schimbînd, eventual dezvoltînd pozitiv, condiţia sa istorică.

Uimitoare este, în teoria istorică, lipsa aproape totală de necesitate a concepţiilor cu privire la evoluţia umanităţii. Este greu de înţeles din ce necesitate decurge închiderea ciclului istoriei omeneşti asupra civilizaţiei germanice, aşa cum pretindea Hegel. De ce pe de altă parte, culturile, egale valoric una alteia, ar urma să se tot substituie, în infinit ? Nu există nici un motiv spre a se afirma că dezvoltarea mijloacelor de producţie avea să conducă la colectivism în domeniul proprietăţii, şi tot aşa. Absorbţia omului în Dumnezeu, unirea omului cu Mesia la prima sau la cea de a doua venire a sa, par a da mai mult sens istoriei umanităţii. Pierre Teilhard de Chardin vede întregul flux cosmic al umanului drept convergenţă a conştiinţei într-un viitor punct Omega, scop suprem (entelchie a omului) care nu este altceva decît Iisus. Analiza unei asemenea viziuni spiritualiste a istoriei conduce la o singură concluzie, care este şi aceea a psihanalizei unui Erich Fromm : omul individual sau omul istoriei — primul cu modestia bietului său destin a cărui ultimă consecinţă este uitarea, celălalt ca întrupare a singurei existenţe care încă îndrăzneşte să lupte împotriva timpului — au, drept unică raţiune, să parcurgă drumul de la starea de entitate (separare fizică şi biologică de lume, parţială dar suficientă pentru antrenarea în primejdie şi corupere), la aceea de individualitate (definire de sine prin creaţie proprie, pînă la imposibilitatea de a fi redus la un altul sau confundat, definire, totuşi, după contribuţia la viaţa semenilor) şi, în sfîrşit, la universalitate (unire a individualităţii şi totalităţii, care se împlinesc, ambele, doar în această sinteză). Drumul către moarte al fiecăruia dintre noi este, poate, coborîrea pe o pantă sinistră dar este singura, fericită, şansă ca după ce la apariţia în noi a conştiinţei nu am ştiut să dorim decît ceea ce puteam dori pentru noi, la stingerea — în trup — a aceleiaşi conştiinţe, să ştim să gîndim pentru toţi oamenii şi să nici nu mai ştim să gîndim altfel. Drumul istoric al umanităţii este, cu siguranţă, mult prea plin de crime, dar după ce la începuturi ne ucideam semenul pentru a ne hrăni, ne omorîm astăzi pe noi înşine — nu rareori — datorită spiritului de sacrificiu fie şi numai pentru demnitatea omului de lîngă noi. Evoluţia umanităţii este prevalarea universalului asupra individualului, a absolutului asupra circumstanţei. Desigur, omul nu există continuu şi exclusiv ca fiinţă civilizată, dar structurile interioare şi cele sociale care îl leagă de universal şi absolut nu sînt neglijabile şi — cum, necum — timpul, şi evoluţia firească, le consolidează şi le extinde.

Putem, oare, să încredinţăm aspiraţia noastră la istorie gîndirii teologice clasice ? Drumul către universalitate este conceput în credinţa şi de către teoria creştină, ca acces al omului la viaţa veşnică. Paradisul a fost dificil de redat, poetic sau plastic, în raport cu Infernul, pentru motivul simplu că ne reprezentăm greu universalul. Au existat însă două poziţii ale teologiei iudaice precreştine ; una din ele a cultivat ideea vieţii eterne a sufletului, pe cînd cealaltă, foarte autoritară şi ea, a socotit moartea ca inevitabilă şi totală. Iisus cheamă la viaţă veşnică toţi oamenii. Evangheliile vorbesc totuşi de ameninţări cu pedepse eterne pentru cei păcătoşi. Apocalipsul acordă autoritate acestei ultime credinţe. Se constituie treptat ideea vieţii veşnice — şi deci accesului la universalitate — pentru cel drept şi a morţii ireversibile pentru cel păcătos. În Noul Testament — precum se întîmplase şi în Cel Vechi — nu este însă păcat exclus de la iertare şi nici condiţie umană ireversibil exclusă de la graţie. Oamenii se răzbună unii pe alţii pe tot parcursul cărţilor sfinte, pe cînd Dumnezeu nu doar că iartă păcatele Sarei, dar chiar lucrează prin acestea ; nu doar că iartă pe ucigaşul lui Urie, dar chiar lucrează prin el ; iartă bandiţi sau prostituate, iar Fiul adresează o rugă Tatălui pentru călăii săi. O teologie a viitorului va cunoaşte, poate, alături de Paradis (un Paradis definit de morală) doar Pugatoriul şi în nici un caz Infernul, ca menţinere a omului în afara universalităţii propriei sale condiţii. Există puternice baze în credinţă, pentru viziunea istorică a evoluţiei către universalitate umană. Această viziune trebuie totuşi construită în articulaţiile sale esenţiale. Fără o asemenea perspectivă riscăm să ratăm — o vreme — revoluţia noastră iar revoluţia însăşi, ca fenomen planetar, poate trece printr-un moment de eclipsă. Sînt, neîndoielnic, multe încercări de a aşeza în just context revoluţiile lui 1989 şi 1991, precum şi revoluţia ca fapt global. Comparările şi sistemele interpretative se vor succeda şi vor avea propriile lor aventuri. Iată aici o schemă posibilă de a vedea unite demnitatea istorică şi cea a naturii umane invariabile. Se va spune că aceasta nu are cum fi decît o viziune globală şi împotriva viziunilor globale m-am declarat eu însumi ; se va vedea însă că nici un factor local al existenţei nu este ridicat la rangul de obligativitate pentru întreg, aşa cum se întîmplă în viziunile globale, şi nu se plasează asupra întregului nici un concept delimitat şi închis. Universalitatea umană înseamnă că omul are dreptul să fie aşa cum este — şi este aşa cum doreşte şi poate să fie, determinat numai prin sine şi, deci, liber — nelimitare care nu limitează ci doar împiedică limitările. Universalitatea umană mai înseamnă că fiecare subiect are dreptul la universalitatea condiţiei sale individuale, ireductibil la starea de variantă a omului, pe care îl reprezintă integral.

Paşii istoriei umane sînt ieşirile umanităţii din starea de colectivitate compusă din unităţi biologice distincte, în competiţie pentru supravieţuire, către universalitatea morală şi spirituală. Competiţia persistă drept recunoaştere a naturii duale a omului, dar ea nu are dreptul să limiteze calea omului la universalitate. În primul stadiu istoric omul îşi recunoaşte umanitatea prin apartenenţa la hoardă, la trib, la grupul de descendenţi ai unui singur ancestor recunoscut. Într-un al doilea stadiu se determină condiţia umană prin liberă asociere în jurul unui principiu exprimat ca voinţă socială. În al treilea moment al evoluţiei omeneşti, umanitatea constă, în chip recunoscut, ca ataşamentul faţă de un principiu metafizic operînd în om. Cel de-al patrulea mare moment este dat de joncţiunea principiului metafizic cu principiul natural, concret, al existenţei umane. Primul stadiu este creat de afirmarea în societate a principiului cultic. Cel de-al doilea este dat de civilizaţia legilor ; al treilea de marile religii ale iubirii, iar ultimul de revoluţie.

Numele — simboluri ale primului stadiu sînt Orfeu, Osiris, Abraham, Numa. Pentru cel de-al doilea stadiu se cere vorbit de Moise, Pitagora, Solon, Lycuros, Confucius, Decemvirii. Vedele aparţin aceluiaşi al doilea moment al istoriei. Al treilea stadiu istoric este cel al creştinismului, al budhismului, al Upanishadelor, al lui Lao Tze, al stoicilor. Persoana-simbol a revoluţiei este întreaga colectivitate umană. Iniţial, omul iese din sine prin aceea că participă cu întregul său trib la rituri comune. Semenul său este protejat de agresivitatea sa doar întrucît relaţiile lor sînt exact determinate ritual. În al doilea stadiu riturile lasă loc legilor. Membrii unei colectivităţi acceptă acelaşi statut legal şi sînt reciproc protejaţi de aceleaşi legi. Legea, precum cea a lui Moise, ori Solon, ori dreptul roman, raţionalizează drepturile omului dobîndite la nivelul practicilor de cult. Imaginaţia serveşte însă agresivitatea umană mai bine decît poate servi legea, în sine restrictivă. Se încearcă dezvoltarea pe seama legii a unei corecte jurisprudenţe, aptă să se opună agresivităţii. Cărţile Vechiului Testament, de la Iosua Navi pînă la ultima carte a Cronicilor nu este decît istoria constituirii unei certe jurisprudenţe în marginea Decalogului, jurisprudenţă mereu nesatisfăcătoare. Legile sînt sisteme de relaţii între concepte, deci sisteme interpretative limitate. Agresivitatea, ca desuniversalizare, este un produs emoţional, deci un potenţial infinit. Unui infinit nu i se poate opune decît un alt infinit : cel al iubirii, cale nu lipsită de primejdii a universalizării. În cultualitate, în rit, omul acceptă contiguitatea cu semenul. În lege el acceptă continuitatea naturii umane. În iubire omul introjectează identitatea semenului. Desigur tendinţa iudică, suport al ritului, tendinţa raţională, suport al legii şi tendinţa libidinală, suport al iubirii, existau spontan în om. Omul izolat putea să facă însă din ele surse de izolare şi autism. Nişte mari personalităţi civilizatoare au făcut din ele căile universalizării. Revoluţia este iubirea devenită lege. Acesta este marele miracol al revoluţiei : ceea ce nu poate fi creat decît prin starea de graţie a iubirii — toleranţă, înţelegere, egalitate deplină, regenerare morală, întrajutorare, respect deplin acordat vieţii şi susţinerea fără echivoc a demnităţii — devine valoare umană permanentă şi indispensabilă, devine lege.

Există patru mari întrebări legate de revoluţie : revoluţie sau restauraţie? revoluţie ca actualitate ? o revoluţie sau mai multe ? viitorul revoluţiei ?

Revoltele şi răscoalele au de înlăturat o negativitate în viaţa unei colectivităţi sau a omenirii. Într-un mod straniu, revoltele şi răscoalele restaurează. Răscoalele ţărăneşti de la cele medievale, care au însîngerat Germania şi Franţa, şi pînă cea din 1907, încercau restaurarea condiţiei libere, răzeşeşti, a ţăranului. Nu există revoltă fără amintirea unui trecut mai bun. Revoluţia nu restaurează ci creează. Revoluţia nu este legată de un concret anterior ci de universalitatea condiţiei umane ; nu depinde de un adevăr anterior ci de omul etern. Revoluţia este o mutaţie ontologică sau nu este revoluţie. Confuzia în jurul Revoluţiei Române şi a revoluţiilor Estului european vine din faptul că ele sînt, simultan, răscoale şi revoluţii. Mai ciudat este că nu se observase similitudinea acestora cu toate celelalte revoluţii : orice revoluţie începe cu o răscoală. Caracterul de revoluţie al evenimentelor începute în 1989 constă tocmai în refuzul restauraţiilor.

Revoluţia americană şi cea franceză, de fapt revoluţia lumii atlantice începută oarecum neclar în Olanda şi Anglia în secolul XVII şi devenită schimbarea ireversibilă a umanităţii de la sfîrşitul secolului XVIII, s-a dovedit cu adevărat o schimbare spirituală absolută abia în ultimele două decenii. De la declaraţiile de drepturi ale revoluţionarilor americani şi francezi şi pînă la recunoaşterea acestora, deplin scrupuloasă de astăzi, de către majoritatea statelor, oricum de către naţiunile civilizate, drumul este lung şi accidentat. În ultimele două decenii America a renunţat la rasism şi a eliminat practic violenţa împotriva civililor ca element al războiului, a desfiinţat discriminarea pe criterii de handicap sau de sex ; mai are încă un drum important de făcut în materie de eliminare a segregării culturale şi religioase. Europa de Vest se apropie remarcabil de această condiţie de ansamblu. Oriunde se manifestă revoluţia, trebuie să aibă loc eliminarea decalajelor de concepţie, a decalajelor morale şi de atitudine politică. Actualitatea existenţei în ţările care au trăit recent revoluţia nu poate fi în chip perfect una economică şi, deci, nici politică, poate fi însă actualitatea legislativă, ca şi cea a conştiinţei şi moralei publice. Lumea revoluţiei este o lume a iubirii, fiecare îşi iubeşte semenii măcar prin aceea că iubeşte omul. Pentru ceea ce spun acum aş putea fi acuzat de practica unui idealism lipsit de acoperire ; fiecare poate constata însă cum în lumea modernă viaţa oricărui om care nu este ataşat oamenilor devine tot mai grea — aceasta prin efectul conjugat al legilor, al opiniei, al instituţiilor, al relaţiilor internaţionale, al armelor.

Revoluţia este una — este triumful dreptului la respect de sine al oricărui om. Prin revoluţie se atinge, aşa cum am spus în chip repetat, universalitatea umană. Jean-Jacques Rousseau afirma că acela care votează nu are a-şi exprima opinia sau voinţa sa proprie, deoarece ambele pot fi influenţate de interesele sale ; el votează aşa cum socoteşte că ar face-o toţi semenii dacă ar fi fost în locul său. Fiecare vot, într-o adevărată democraţie, reflectă o atitudine universalistă, chiar dacă ameninţată, şi aceasta, de eroare. Dacă primejdia tendinţelor restauraţioniste ori a desuetitudinii sînt primejdiile noastre, ameninţarea de a segmenta unica revoluţie a ultimelor secole ale istoriei lumii este un pericol venind din Occident. Noi sîntem realmente solidari cu Occidentul — Occidentul nu rareori crede că face bine examinîndu-ne cu vîrful degetelor. Evoluţia nu se impune şi nici nu se prescrie ca o reţetă. Specialiştii războiului rece între ţările lumii şi între membrii aceleiaşi naţiuni, sînt ameninţaţi cu şomajul şi atunci inventează false opoziţii. Singura opoziţie reală într-o lume a revoluţiei este aceea relevată de marea Karen Horney — este opoziţia dintre certitudine şi aventură. Unii doresc să trăiască într-o lume mai stabilă, iar alţii într-o lume mai dinamică ; este dreptul fiecăruia la o poziţie proprie. Atitudinile faţă de trecut şi faţă de lege sînt condiţionate de alăturarea faţă de viitor : siguranţă sau schimbare ? Prin însăşi natura şi sensul ei revoluţia desfiinţează discriminările de sex, de avere, de handicap, de religie, rasă, naţionalitate, vîrstă şi altele. Tehnicienii războiului rece încearcă discriminări după o pretinsă calitate a revoluţiilor. Dacă ar avea dreptate în anumite cazuri, atunci ar înceta să

Caius Dragomir

Continuare în pag. a 12-a

eseu

Fisura spre neant (II)

Un Avatara răsturnat

Revolta e o atitudine omenească, aparţine istoriei şi întregului ei registru de revendicări. Resemnarea însă, cu sora ei geamănă indiferenţa, instaurează un cult al apatiei, al non-suferinţei, sub a căror boltă se pot petrece cele mai mari grozăvii cărora abia de li se opun nişte reacţii surdinizate.

Cînd nasul cetăţeanului rus o ia razna proprietarul se scandalizează, protestează, se revoltă într-un cuvînt, dar cînd bietul Gregor Samsa ajunge gîndac, în întreaga locuinţă lucrurile se desfăşoară ca mai înainte, exprimînd acceptarea situaţiei şi, în consecinţă, continuarea existenţei ca şi cum nu s-ar fi întîmplat nimic sau ce s-a întîmplat e foarte previzibil.

Metamorfoza lui Kafka este de aceea cel mai bun exemplu de neant demascat. Binecunoscută povestire rămîne totuşi un teritoriu virgin a cărei lectură reînnoită nu se resimte de clişeele receptărilor anterioare. Spuneam deci că reacţiile de stupoare, de groază ale părinţilor şi surorii lui Gregor, în momentul în care-i descoperă noua înfăţişare, sînt surdinizate, nu în sensul că nu ar fi suficient de convingătoare (mama leşină, tatăl ţipă etc.), ci în sensul că nu constituie propriu-zis un protest. Ei nu se poartă ca nişte persoane luate prin surprindere, revoltate, ci ca nişte martori ai unui proces antinatural care trebuie sancţionat. De aici, suvine şi previzibilitatea imprevizibilului, căci transformarea lui Gregor în gîndac se înscrie de fapt într-un plan metodic de uzurpare a fiinţei omeneşti. Dacă nu ar fi vorba de un plan, atunci povestirea ar urma un alt curs, intensitatea protestelor asurzind întreg scenariul. Numai că, imprevizibilul acestei încălcări a ordinii regnelor nu şochează în sensul că nu este viu, Gregor Samsa fiind vedenia perfectă într-o societate de vedenii. Maladivul sensibilităţii kafkiene are însă „limitele" sale. În pofida senzorilor săi apocaliptici, Kafka a păstrat o anume noblete catartică, finalul **Metamorfozei** sugerînd o posibilă purificare a membrilor familiei după infernul trăit în propria locuinţă. Chiar dacă moartea lui Gregor ar putea fi privită şi ca jertfă, nu numai ca eşec al singurătăţii, întrezărirea unei ieşiri din spaţiul închis ermetic e, totuşi, plăpîndă. Dar e ! De altfel, toată opera lui Kafka oscilează între sacru şi profan / sacru negativ, aiuoma **Castelului** sau care ar reprezentă Ierusalimul ceresc cît şi Bastilia opresivă. Şi cred că aceasta se datorează impersonalizării neobişnuite care domină majoritatea scrierilor sale şi care-l aduc permanent pe cititor într-o stare de perplexitate rece. Nu se mai naşte nici un dram de emoţie, nici o vibraţie de revoltă, nici un nerv ironic nu se strecoară în corpul acestei opere care se deosebeşte însă mult de tot de universurile reificate ale scriitorilor postbelici. Unicitatea creaţiei lui Kafka constă tocmai în prezentarea unei lumi în care, deşi om nu mai există, există o teribilă amintire a omului primordial. Neantul pe care el l-a invocat, „societatea" de vedenii pe care a activat-o bagă groaza în cei care zăbovesc în preajma sa dar, în acelaşi timp, inexplicabil şi incontestabil, înalţă o melancolie pe care nici unul din scriitorii infernului amintiţi anterior nu a ştiut s-o facă. Tocmai aici se află şi palidul sens redemptiv al unei opere care altfel nu ar fi decît o sumbră arhitectură de bolgii. Atunci Gregor este un chip al demonului, dar şi o prezenţă sacrificială, un avatara răsturnat, ivit pentru a mîntui o lume nu de oameni, ci de vedenii. Deşi această linie a interpretării ar părea forţată, fixarea lui Kafka numai într-un spaţiu al damnării ar fi insuficientă. Lumina încă străluceşte dincolo de porţile legii şi ale scripturii iar instrumentul de tortură din **Colonia penitenciară** e mult prea sofisticat pentru a nu ascunde un tîlc adînc. După cum în povestirea **Un artist al foamei** finalul este revelator. Intendentul îl întreabă la un moment dat pe artist de ce nu se poartă ca toţi ceilalţi, de ce nu mănîncă ce mănîncă şi ceilalţi, iar artistiul, înainte de a muri, dă acel răspuns care dovedeşte că flămînzirea sa nu a fost un simplu protest sau exhibiţionism. **Fiindcă, murmură artistul foamei săltînd capul şi vorbind cu buzele ţuguiate ca pentru sărut chiar la urechea intendentului, să nu cumva să se piardă vreun cuvînt, fiindcă n-am putut găsi mîncarea care să-mi placă.** Nu se exprimă oare aici o excepţională aspiraţie spre înălţimi, o tendinţă satwică, melancolia care desface carapacea vieţii dar, ce e foarte important, nu spre abis, ci spre cer, spre lumină, spre ambrozie şi nectar, alimente zeieşti, eucharistie, veşnic inepuizabilă? Analog, în **Metamorfoza,** Gregor se trage spre sunetul viorii, mersul său aparent de miriapod semnificînd de fapt un urcuş spre un alt nivel al Fiinţei. **Oare era un simplu animal se întreba el cînd muzica îl emoţiona atît de profund ? Avea impresia că descoperă în fine calea către hrana necunoscută pe care o dorea atît de mult.** Nu e exclus că dacă ar fi continuat drumul, sunetul viorii ar fi operat a doua transformare a eroului, redarea sa stării umane, căci iniţial, fusese căzut în sub-uman. Numai ca o asemenea rezolvare a povestirii prea ar fi adus a basm şi nimic mai anti-basm decît opera lui Kafka ce, totuşi, în mijlocul unei lumi depsihizate a ştiut să sensibilizeze un vestigiu adamic, al Omului dinainte de cădere. De aceea trăsătura dominantă a operei sale mi se pare această amintire a omului primordial provocată tocmai de absenţa omului obişnuit. Hrana pe care o caută şi Gregor şi artistul foamei se află în pomul vieţii, nu în pomul cunoaşterii. Ei tind să depăşească falia creată de căderea primului om, operaţie anevoioasă datorită însuşirilor speciale ce sînt cerute pentru realizarea ei. Din această cauză nici nu există revoltă în opera lui Kafka, ci exact reversul, adică răbdare, iar nervul subiectivităţii se supune unei linişti supra şi sub-umane. Dar răbdarea lipsită de violenţă în sens spiritual **(regnum coelerum violenza pate)** nu are sorţi de izbîndă. Numai că violenţa în opera lui Kafka rămîne nerecuperată din condiţia barbară, demonica (moartea lui K din **Procesul,** dar şi scena zvîrlirii merelor în **Metamorfoza).** Personajul emblematic din faţa legii eşuează deoarece răbdarea nu i-a fost fecundată de violenţă pentru ca, din această împreunare, să se nască forţa de transcendere. De aici şi răspunsul aparent al paznicului : **Pe aici nu putea obţine să intre nimeni altul, întrucît întrarea asta ţi-era hărăzită doar ţie. Acum mă duc s-o închid.**

Prea tîrziu, prea tîrziu ! Kafka a scris sub acest epitaf. Opera lui s-a născut moartă, tocmai fiindcă a ştiut să oglindească moartea în centrul căreia licăreşte nestinsă nădejdea învierii, adică a recuperării paradisiace. Căci omul e gîndac sau maimuţă (povestirea **O dare de seamă pentru Academie)** pentru a redeveni Adam Qadmon.

Surdina aduce amintirea Tăcerii, după cum neantul vedeniilor, prin simetrie inversă, poate evoca cerul ierarhiilor îngereşti. Nu mai există salvare, dar reflexul în nadir al dublei căderi „fixează" zenitul lumii increate. Este aici taina sublimării negative a istoriei şi a otrăvurilor care decantează o miere a întunericului...

Dan Stanca

haiku

În timpul eclipsei
orbul dă mîna
cu toată lumea

GLOSSĂ

Cînd încetează puterea soarelui egalitatea oamenilor pare deplină. Dar mai deplină, şi mai agresivă, devine egalitatea orbilor.
Eclipsele sînt semne puternice ale limbajului universal. De-abia ele dau un sens inconţinentei inexpresive a luminii.
Eclipsa şi orbirea : faţa şi reversul unei măşti invizibile pentru că se confundă cu esenţa tuturor lucrurilor.
Întunericul ca miez nerevelat. Umbra ca anulare temporară ori ca presimţire a desprinderii. Criptograma alternanţelor umbră-lumină în viaţa universului ori doar a individului.
Egalitatea lipsei. Efort negativ. Verificare inafabilă, necondiţionată.
Gregaritatea întunericului. Personalitatea distinctă propusă de orice undă luminoasă.
Ochiul care se închide, orbirea voluntară, un banal semn de punctuaţie într-o frază prea aglomerată.
Doar ceea ce nu ţine de voinţa ta poate deveni semn.
Între noapte şi zi sînt veacuri şi milenii fără număr. Între umbră şi lumină sînt toate discursurile care s-au spus sau care se vor spune în toate universurile.

Constantin Abăluţă

nastasia maniu

Dialog imposibil

EL :

— Eşti prea frumoasă, minţi el, şi mi-e teamă de tine.
Aş putea fi mai îngăduitoare, să te fac nitel mai urîtă
mai bună. Ce zici ?
Aş putea renunţa la privirea asta de brici.
Eşti prea inteligentă şi mi-e teamă de tine.
Fă-te puţin mai proastă, mai pisică, mai mică.
Minte-mă puţin şi vino mai aproape, mai aci,
să te pot iubi.
Şi, te rog, nu mai sclipi cu atîta răceală,
că mă bagi în boală.
Eşti prea îmbrăcată şi mi-e teamă de tine.
Fii şi tu mai blîndă, mai goală ! Ce zici ?
Vino mai aici !
Ascunde-mi-te sub piele, sub ploape, sub singe,
să te pot atinge.
Dacă vrei, te umplu de aur,
te îmbrac în mătăsuri, în stele, în mare.
Îţi pun toată planeta la picioare.
Dacă tu vrei...
Hai, încearcă să vrei !
Ce zici ?
Aş putea renunţa la privirea asta de brici ?

TOT EL :

— Ce limpede eşti, spuse el,
privindu-mă adînc în ochi.
Ce limpede şi totuşi
ameţeala că cuprinde, cînd încerc să te-nţeleg.
Ce dulce, spuse atingîndu-mi pielea, ce elastică, ce supusă
şi totuşi
tare ca un diamant, dură,
zise retrăgîndu-şi mîna, ca muşcat de şarpe.
Spune şi tu ceva, ajută-mă! Nu vezi ce singur sînt ?
Nu vezi că semănăm ca două picături de apă,
ca ochiul drept cu ochiul stîng ?
De ce taci ? De ce te închizi în tine ?
De cine fugi ?
De mine ?
De mine nu poţi fugi,
atîta timp cît locuiesc în creierul tău,
ca-ntr-un pîntec.
De ce taci ?
Răspunde, femeie !
Cine eşti şi cum ai ajuns să locuieşti în sîngele meu?
Răspunde odată,
pentru numele lui Dumnezeu !
Răspunde, Diavol al meu !

EA :

— Lasă-mă să te nasc, să te leagăn, să-ţi cînt.
Lasă-mă să te port prin văzduh, prin pămînt.
Lasă-mă să te plimb în corăbii de nori şi de stele.
Lasă-mă să-ţi fac un veşmînt din visele mele.
Dar mai ales lasă-mă să te nasc, să te leagăn, să-ţi cînt.
Lasă-mă să-ţi fiu iubită şi mamă şi fiică.
Lasă-mă, nu-ţi fie frică,
chiar de mă vezi atît de neînsemnată şi mică.
Am să te apăr de moarte.
Am să te vindec de spaimă.
Am să te zidesc în mine cum gălbenuşul în ou.
Am să te nasc
şi-am să mă las născută din nou.
Am să te leagăn, să-ţi cînt,
am să-ţi spun mulţime de poveşti,
am să te plimb în corăbii, caleşti.
am să-ţi spun, dragul meu, cine eşti.
Dar lasă-mă să te nasc, să te leagăn, să-ţi cînt,
lasă-mă să te plimb prin văzduh, prin pămînt.
Lasă-mă să-ţi fiu iubită şi mamă şi fiică.
Lasă-mă, nu-ţi fie frică !

Urmare din pag. a 11-a

Tranziţia politică actuală

mai există revoluţii incontestabile în tot lungul istoriei. De ce am mai numi atunci istoria istorie şi civilizaţia civilizaţie ?

Viitorul revoluţiei ? Să se ajungă la o înţelegere a deplinei egalităţi între revoluţie a ţărilor lumii atlantice şi a ţărilor fostului Pact de la Varşovia — incluzînd aici, de cîteva zile, şi republicile Uniunii Sovietice, independente acum, sau încă aderente la uniune. Revoluţia este o schimbare totală a vieţii umane şi în esenta sa, a avut loc. Devine deplin ridicol modul în care diferite partide, tot apărute în ultima vreme, elaborează programe globale. Revoluţia este unică şi are un singur viitor — egalitatea umană întru iubire, demnitate şi drept — dar ea este întrucîtva, acum, blocată de dorinţa fiecăruia de a avea revoluţia lui. Ceea ce este făcut să unească nu poate servi, însă la disociere. Încercarea de a bloca adevărata revoluţie începută acum două secole a aparţinut comunismului şi fascismului. Noua primejdie vine din egocentrismul rănit de democraţie şi manifestat în alcătuirea de planuri pentru noi revoluţii globale, variante, însă, de buzunar, sub raportul tehnicii schimbării. Revoluţia este o perioadă şi este o instituţie totodată. Omului unui moment al istoriei, al unei naţiuni, al unui stat, n-ai cum să-i oferi un alt moment, o altă naţiune, un alt stat. Omul de azi aparţine unei revoluţii — unicei revoluţii — nimeni nu-i poate oferi o altă revoluţie. Spiritul revoluţiei este unul al egalităţii. Cel care se oferă spre a participa la îndrumarea istoriei nu trebuie să se teamă a se educa pe sine în colectivitatea umană. Educaţia este reîntoarcere a unui dar primit. La fel este şi revoluţia, ca viitor al relaţiilor fiecăruia cu semenii. Şi Occidentul are de învăţat de la noi ; va afla că nu mai este campionul unic al viitorului.

Consacrarea lucidității

despre pictura lui **Ion Săliș-teanu** nu este lesne de vorbit, pentru simplul motiv că ea este făcută, fără doar și poate, pentru a fi privită. Nu speculațiile intelectualiste prieșc creației acestui artist, el însuși un subtil interpret al artei de șevalet și iscusit îndrumător al noilor generații de pictori.

Ion Sălișteanu se află pe un parcurs artistic, din care nu au lipsit tentațiile experimentului autohtonizant, așa cum era el definit de poncifii culturii realist-socialiste, dar nici deslușirile unui timbru stilistic propriu. Prin ce este caracterizat acesta, încercăm să creionăm în cele ce urmează.

Criteriul estetic fundamental al artistului poate fi rezumat la **o severă sublimare a realului,** fie că ne referim la un peisaj sau la un portret. O anume capacitate de percepere sintetică a componentelor pretextului real îl ajută pe artist să-și organizeze un univers de forme bine individualizat, în care liniile de forță se concentrează în densitatea aproape minerală a culorilor și în mișcarea liberă a desenului, amintind de „virtuozitatea" naivilor. Nu întîmplător, viziunea plastică a lui Ion Sălișteanu a fost raportată la unele modele frecventate de creatorii anonimi ai scoarțelor țărănești. Și observația nu este departe de adevăr, artistul însuși revendicîndu-și o asemenea esențială sorginte stilistică.

Pictura lui Sălișteanu n-are forța operelor răzbătătoare, nici înălțimea capodoperei, natura artistică a acestui maestru contemporan neîngăduind mai mult decît emisia egală și temeinică a unui spirit lucid, autocenzurant, deprins mai mult cu rigoarea lecțiilor bine însușite decît cu zborul fulgurant al rostirilor nepereche. Într-un fel, condiția acestui artist este mai aproape de gustul artistic comun, ceea ce-i conferă o audiență nepretențioasă în cele mai felurite medii. Aparent, pînzele lui Sălișteanu au ceva din răceala **jocului intelectual,** ce exclude desfătarea senzuală, îmbiindu-ne cu arhitecturile labirintice ale imaginației ce ambiționează să reinventeze lumea. **O lume a simplității și a ritualurilor fundamentale,** ce fac viața egală cu mitul, comprimînd timpul la o vîrstă unică — aceea a spiritualității hrănindu-se din sine, aidoma unui Phoenix — se articulează, secvență cu secvență, în opera acestui artist. Imaginea acestei lumi posibile închipuită de Ion Sălișteanu este fructul unei strădanii perseverente și discrete.

Se vorbește despre un „feeling" coloristic specific acestui pictor, definit prin acorduri grave și, în același timp, difuze, în preajma cărora nu înfloresc decît surîsul și vorba șoptită! Săliș-teanu este posesorul uneia dintre cele mai rafinate game de griuri și albastruri din pictura noastră actuală. Dar nu mai puțin proprii picturii sale sînt și tonurile ce evocă țesuturile minerale ale pămîntului, în infinite nuanțe de brunuri, ocruri, negru și, în combinații ce absorb lumina pînă la o anihila. Aproape întreaga pictură a lui Săliș-teanu ni se dezvăluie sub drapajul mat, lipsit de fastul paletelor impresioniste, al unui registru cromatic inspirat de magicul imperiu al teluricului. Este,

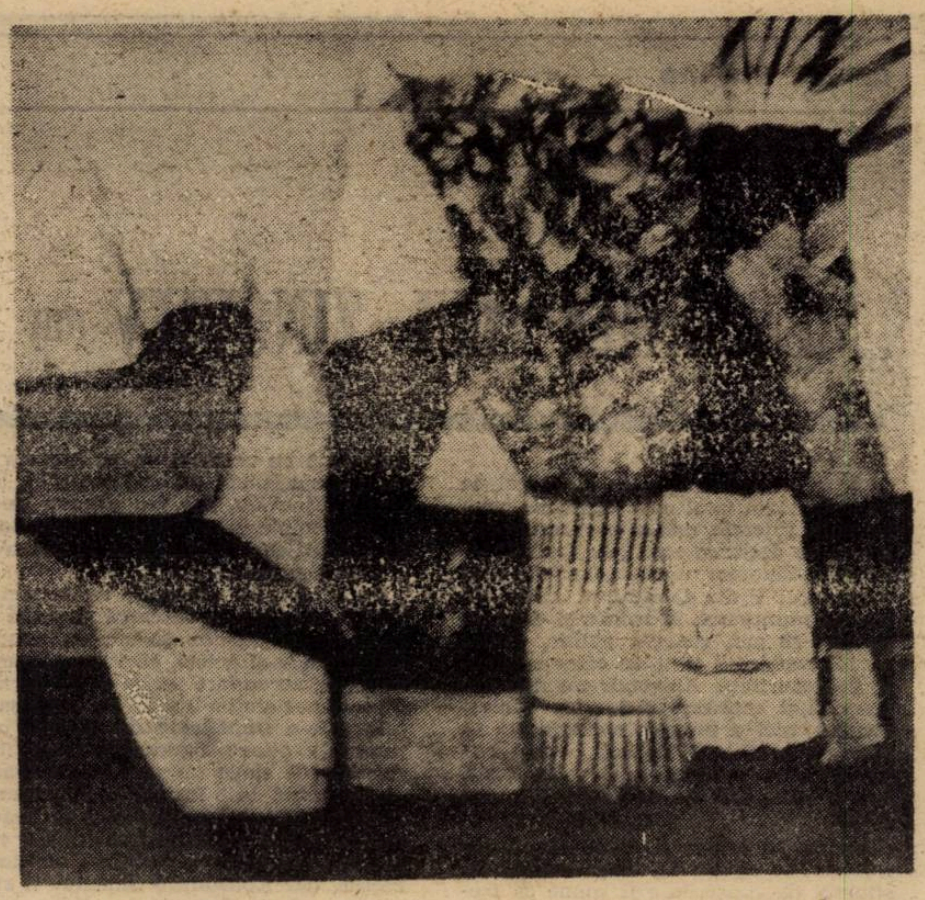

poate, elementul distinctiv cel mai convingător și statornic marcat de-a lungul carierei artistice a pictorului. Arta lui Sălișteanu este, în ansamblul ei, urmarea unei căutări canonice și elevate în teritoriile **„științei despre pictură".** Puțini dintre artiștii contemporani manifestă o atît de pronunțată aptitudine pentru eseul elaborat, pentru discursul plastic atent articulat în toate detaliile lui. Aproape nimic spontan nu vibrează în pînzele acestui artist, deși, ca orice observator lucid al realului, operează sintetic în cîmpul prospecțiunii sale artistice, ceea ce eliberează linia desenului său și a construcției plastice de rigiditatea dicteurilor clasice. Portretele lui Săliș-teanu au ceva din hieratismul iconografiei protocreștine. Aceeași care mai dăinuie și azi în arta iconarilor naivi de la Nicula, ori din Maramureș. Probabil că pictorul, cultivat și rafinat cercetător al unor asemenea izvoare artistice, le-a introdus cu bună știință în arsenalul său plastic. Matricea stilistică, făurită de artist cu atîta migală în lungi ani de studiu și experiențe creatoare, este net delimitată de asemenea componente culturale bine asimilate și adaptate temperamentului și structurii sale artistice.

Ion Sălișteanu este adeptul adresărilor directe, nedisimulate, deși pictura sa aparține, cum am mai spus, „stilului savant", ce solicită mai puțin sensibilitatea optică a privitorului, captîndu-l în schimb pe planul participării cerebrale al receptării culturale a obiectului artistic ce i se oferă. Este o miză a dialogului vizual, pe care pictorul a ridicat-o la rangul de crez estetic. Pe acest drum, pornit cu mulți ani în urmă, pictorul Ion Sălișteanu, nu s-a impus ca un artist de excepție; creația sa nu impresionează prin rezonanța memorabilă a rostirilor unice. Dar prin tot ceea ce a făcut, el s-a dovedit a fi slujitorul devotat al artei adevărate, a cărei măreție rezidă în simplitatea, aproape austeră, a mijloacelor plastice pe care le-a folosit. O lecție pe care acest maestru contemporan a înțeles să o transmită, în toată nobila ei semnificație, generațiilor de tineri discipoli, pe care i-a format în tot acest răstimp cu o admirabilă dăruire de sine.

Corneliu Antim

muzica

ÎNCEPE FESTIVALUL ENESCU

aceste cîteva zile, în sălile bucureștene de concert, la radio și la televiziune, vor răsuna, din nou, trompetele din debutul Simfoniei I de Enescu, vestind deschiderea celei de-a XII-a ediții a Festivalului Internațional „George Enescu", manifestare care, în acest an, va căpăta o aură specială datorită desfășurării sale la 110 ani de la nașterea marelui nostru compozitor, a reluării, după 21 de ani de întrerupere forțată, a concursului de interpretare, precum și manifestărilor adiacente ce se vor derula simultan la Castelul Peleș.

Organizat sub egida Ministerului Culturii, Festivalul a căpătat un plus de prestanță și anvergură prin numirea maestrului Ludovic Spiess ca director al acestei superbe (sperăm) inflorescențe sonore care, în perioada 5—29 septembrie, va polariza interesul melomanilor, dar și al specialiștilor din țară și de peste hotare. Chiar dacă parte din formațiile și soliștii anunțați inițial nu mai figurează în program, chiar dacă numărul concurenților nu este foarte ridicat, serile noastre vor fi pline de muzică bună, interpretată de muzicieni de înaltă clasă — celebrul pianist german Gerhard Opitz, dirijorul japonez Michi Inoue, Ikuko Nakamitzi, Silvia Marcovici, Mihaela Martin, Cvartetul Amsterdam, Cvartetul Atheneu — Enescu din Paris, Orchestra de Cameră din Moscova, Madrigalul, Dan Grigore, Valentin Gheorghiu, Cristian Mandeal, Iosif Conta, Horia Andreescu, ș.a. La Opera Română, iubitorii genului vor avea privilegiul de a urmări cîteva spectacole (sperăm, de referință), avînd ca protagoniști nume celebre — Fiorenza Cossotto, Sanda Sandru („Aida"), Marina Crilovici („Tosca"), Janca Ivanovici („Nabuco"), precum și opera „Oedip" de Enescu într-o nouă interpretare, alături de Attila Kovacs, deținătorul rolului titular, evoluînd o echipă de tineri soliști.

Concursul va aduce, de asemenea cîteva noutăți, începînd cu alcătuirea juriilor, care, formate din personalități din 45 de țări, își vor alege președinții chiar în momentul constituirii lor, la 16 septembrie. Într-un interviu realizat anterior, maestrul Ludovic Spiess își exprima speranța și convingerea că „întreaga lume muzicală va deschide ochii asupra acestei ediții a concursului". O altă noutate este includerea în concurs, alături de secțiunile canto, pian, vioară, a celei de compoziție, încurajînd astfel latura creatoare a tinerilor muzicieni.

Premiile vor fi substanțiale iar sponsorii, în aceeași măsură generoși — Rank Xerox și Shell Oil sponsorizează concursul de vioară, firma Kawai va oferi 19 piane care vor rămîne apoi, în țară, Regia Autonomă Coresi a realizat materialele publicitare, ambasade, firme particulare românești și străine au contribuit din plin, pentru ca Festivalul să fie reușit și sub aspect material.

Pandant al Festivalului, între 9—14 septembrie, la Castelul Peleș din Sinaia se vor organiza recitaluri camerale și sesiuni de comunicări științifice sub genericul „George Enescu — Carmen Sylva" omagiu adus marelui compozitor, dar și reginei de la a cărei moarte se împlinesc 75 de ani. Își vor da concursul interpreți români și străini (care, în parte, vor evolua și la București), concertele din 11 și 12 septembrie vor fi organizate sub auspiciile Fundației Brambach, iar sesiunea de comunicări va fi onorată de prezența unor distincte personalități.

În timp, Festivalul Enescu a prilejuit prezența, pe scenele românești, a tuturor marilor interpreți; ultimele ediții au fost mai „sărace" în acest sens, dar muzica bună ne-a încălzit sufletele; dorim cu toții ca actuala ediție a Festivalului să reprezinte o renaștere a prestigiului său în lume, așa cum merită valoarea interpreților noștri și personalitatea lui George Enescu.

Anca Florea

tele-imaginea

Trecerea punții

zilele grele ale lui august au avut un ecou, după cum era și firesc, în regia și imaginea Televiziunii române.

Despre ecoul propriu-zis am mai scris, fenomenul în sine arătîndu-ne că dacă TVR are măcar un defect acela este în mod declarat lipsa de profesionalitate. Prin aceasta înțelegem incapacitatea funciară a celor care decid, sau se arată spre aducere la cunoștința noastră a deciziilor, de a-și păstra aparența neutră, imparțialitatea, incapacitatea lor de a „juca teatru", altfel spus, o sinceritate spontană și păguboasă care în mod curent se cheamă prostie.

„Scăparea" domnului Victor Ionescu de a nu da nici o știre despre rezistența eroică a basarabenilor la putsch într-o emisiune în care președintele țării, domnul Ion Iliescu, ne convingea cît de minunat este Tratatul semnat de domnia-sa și în care el însuși, animatorul **Actualităților,** ne zice zîmbind că „i-a plăcut putschul" această „scăpare" e mai mult decît o probă de sinceritate. Este o probă de intenții.

Dar nu acesta este motivul „trecerii punții". Trecerea punții s-a petrecut atunci cînd singura știre politică internă într-o zi în care M.S. Gorbaciov își anunța demisia din conducerea P.C.U.S. a fost declarația-apel a Partidului Alianța Civică și a Alianței Civice. Ceea ce făcuse TVR cu anunțurile despre P.S.M., adică își pregătea trecerea punții la brat cu domnul Verdeț, o fi știind conducerea atunci că se va încerca lovitura de stat la Moscova?, s-a grăbit să facă de astă dată cînd lovitura a eșuat. Afirmația aceasta ar putea părea hazardată, fantezistă chiar. Dar uite că „marii combinatori" de la **Actualități,** după ce au văzut că M.Ap.N. și M.I. „se țin bine" și dau comunicate cum că ar fi o acuză gratuită (?) cererea P.A.C. de depolitizare a respectivelor forțe de apărare și ordine, găsesc cu cale să-și schimbe iarăși partenerul de traversare a punții.

Dar înainte de a spune cum trece TVR de la un companion de drum la altul să facem o observație. Nu cumva la emisiunile armatei române de la televiziunea română își face apariția domnul Corneliu Vadim Tudor? Nu cumva în conducerea Partidului România Mare și în paginile revistei cu același nume (e drept, auto-suspendată în luna vacanțelor, august) se prenumără îngrijorător de mulți domni generali? În rezervă, dar generali! Și nu cumva M.I. a premiat revista România Mare pentru **merite?** Și nu cumva, conducerea numitei reviste și numitului partid a fost invitată la momente festive ale școlii superioare a M.I.?

Să fie toate acestea semne ale cucerniciei? N-aș crede.

Dar să ne întoarcem la puntea noastră. Văzînd deci „că există undeva o astfel de poziție" ce s-au gîndit domniile lor? Ia să le dăm noi cu tifla la ăștia de la A.C. ori P.A.C.! Și cînd s-au dat publicității mesajele adresate Basarabiei în momentele de înălțare ale neamului românesc au plasat informația despre mesajul P.A.C. între cel al Partidului România Mare și cel al Partidului Socialist al Muncii. Cam ca Iisus între cei doi tîlhari. Luînd-o așa, situația onorează. Dar procedeul folosit de T.V.R. aduce aminte de parabola istorisită de Marin Preda în „Imposibila întoarcere", parabolă în care unul dintre băieții care duceau caii la păscut ieșea din situația de înfrînt într-o trîntă voinicească, devenind penibil. Trăgînd vinturi.

Stimați domni, puntea stă în față. Nu este obligatoriu să o treceți, mai ales cînd vamesul se numește Conștiință. Dar, **măcar, hotărîți-vă asupra companiilor.** Civile sau militare.

Eugen Uricaru

„MEMORIILE“ LUI ZINOVIEV (III)

„Perioadele în care, de obicei, se împarte viaţa unui om, (copilărie, adolescenţă, tinereţe, maturitate) n-au pentru mine decît un sens pur formal“ — notează Zinoviev undeva, la începutul capitolului V din **Confesiuni ...** Silit de mic să muncească în colhoz şi devenit, la nici 18 ani, renegat politic, căutat pe tot cuprinsul ţării de către organele de securitate, Alexandr nu mai are timp să-şi consume nici criza adolescentină, nici o tinereţe romantică. În plus, de la 17 la 21 de ani „haosul vîrstelor“ îl propulsează în Armata Roşie, într-o lume atît de deosebită de cea civilă.

Instrucţia o face la cavalerie, într-o mizerie de nedescris, dar, curînd, instinctul de conservare îi spune că trebuie să devină un soldat model pentru a putea supravieţui. Izbucnirea războiului în iunie 1941, îl găseşte pe noua graniţă cu Reich-ul, stabilită în urma împărţirii Poloniei în septembrie 1939. Supravieţuieşte carnajului din primele săptămîni de război şi, urmare unui ordin dat de Stalin, este trimis elev la o şcoală de aviaţie, aidoma tuturor absolvenţilor cursului secundar. De aici, va ieşi cu gradul de locotenent, dar abia în primăvara lui 1944. În 1943 însă, se însoară „fortuit“ cu Nina Kalinina, de care va şi divorţa curînd după demobilizare. Pentru o asemenea căsătorie, unui militar îi era suficient un bilet de permisie, nici măcar un act de identitate. Pe primul său fiu, Valeri, Zinoviev îl va cunoaşte abia după şaisprezece ani. Între timp, biografia sa va cunoaşte turnuri imprevizibile. Ca aviator, el va efectua 30 de misiuni de luptă şi va participa la eliberarea oraşului Praga şi la asediul Berlinului. Primul an de după război îl petrece împreună cu unitatea sa, în Austria şi în Ungaria, unde soldaţii sovietici, inclusiv Zinoviev, nu fac altceva decît să contemple o incredibilă bunăstare de factură occidentală şi să se dedea la o beţie continuă.

În 1946, reia cursurile universitare. Pentru a subzista, descarcă vagoane în gară, se angajează paznic de noapte (falsificîndu-şi actele, căci menţionarea studiilor secundare nu le-ar fi permis o asemenea slujbă !) şi îşi încearcă şansele într-o sumedenie de posturi minore şi exotice : figurant într-un film, donator de sînge (avea o grupă foarte rară), cobai la Institutul Aeronautic (angajat să rezolve probleme de matematică într-o cuşcă barometrică !) etc. Întreprinde chiar o tentativă scriitoricească, dar Konstantin Simonov îl sfătuieşte să-şi distrugă imediat manuscrisul pentru a nu suferi repercusiuni ideologice (pe sonajul principal al nuvelei era un delator sfîşiat de conflictul interior provocat de denunţarea unui prieten). Băutura îi devine un prieten consolator de nădejde. Asta pînă în 1948, cînd iniţiază un plan trienal de abstinenţă şi îşi diversifică aria studiilor universitare, pentru a opta, în cele din urmă, pentru logică. 1951 este anul în care se recăsătoreşte cu o colegă, Tamara Filatieva. Se despart destul de repede, se împacă temporar în 1953, iar fructul acestui nou mariaj ratat este o fetiţă cu serioase malformaţii congenitale, dar pe care tatăl va reuşi s-o vindece peste ani, graţie unui apostolat uluitor.

Teza de doctorat a lui Zinoviev îl consacră ca specialist în logică. Ea tratează metoda trecerii de la abstract la concret în **Capitalul** lui Marx şi propune analiza logică a structurii operei. Primită cu ostilitate de mediile oficiale, teza va circula în chip de **samizdat** avant la lettre.

Murind Stalin, el nu va încerca nici o bucurie, căci, fără inamicul său dintotdeauna, revolta sa părea sortită eşecului, lipsită de un ţel concret. Din fericire — dacă se poate spune aşa —, descoperă în curînd că inamicul său nu e persoana fizică a dictatorului, ci sistemul care l-a creat, în plus, sistemul stalinist este numai o variantă a comunismului, iar noii conducători sovietici vor deveni, pe rînd, capabili să ofere noi şi noi variante ale acestei aberaţii ideologice, cu toate consecinţele — economice, sociale, culturale — de rigoare. Renegatul nu va avea, deci, nici un motiv de a şoma pe frontul revoltei !

Zinoviev consideră perioada care se întinde de la moartea lui Stalin, în 1953, pînă la înlăturarea lui Hruşciov, în 1964, drept „o fază de tranziţie între tinereţea şi maturitatea comunismului“. Pentru biografia contorsionată a tînărului savant, această epocă nu e lipsită de ciudăţenii : deşi teza îi este respinsă de un „consiliu ştiinţific“, este angajat la Institutul de Filosofie, întrucît conducătorul acestuia, un bătrîn simpatizant al defunctului dictator, îl „suspectează“ de... simpatii staliniste. Situaţia aceasta poate părea grotescă însă ea are la bază un episod mai degrabă comic. Asistînd la susţinerea unei teze antistaliniste de către un ex-stalinist, Zinoviev va face următorul comentariu : „Chiar şi un măgar oarecare îi poate trage o copită unui **leu mort**“. Directorul Institutului de Filosofie va reţine numai sintagma finală şi, de aici, profitabila confuzie...

Anii hruşcioveni au fost, prin comparaţie cu cei ai agoniei staliniste, nişte ani relativ veseli. Generaţia lui Zinoviev începe să se afirme, odată cu timida liberalizare socio-culturală. Deşi nu va face carieră, printr-un concurs de împrejurări încă tînărul logician ajunge cunoscut peste hotare, inclusiv în Occident. I se publică primele lucrări... În Polonia şi în Cehoslovacia. Folosind diferite strategeme (prezentarea de variante diferite la cenzură şi la editură, renunţarea la drepturile de autor etc.), el reuşeşte să publice, în 1960, cartea **Probleme filosofice ale logicii multivalente,** care îi va aduce consacrarea în domeniu **urbi et orbi,** fiind imediat tradusă, mai întîi în poloneză. Paradoxul este că de opus se vor opune noii „liberali“, cei care îl sprijină fiind, aproape exclusiv, foşti stalinişti. Explicaţia constă în rivalitatea profesională, adică în foarte omeneasca invidie, care nu ţine cont de sistemele politico-ideologice ...

Anii '60 înseamnă pentru Zinoviev atît despărţirea de cea de-a doua soţie, cît şi renunţarea definitivă la alcool în 1964. Renunţînd definitiv la idealuri, soluţia problemei existenţiale începe să i se contureze cu claritate (şi va fi formulată de personajul Ivan Laptev din **Drumul spre Golgota)** : „esenţialul nu e cum să construieşti paradisul pe Pămînt, ci cum să trăieşti“. Zinoviev devine „un stat suveran“ în interiorul U.R.S.S., în care legea de bază este „a avea fără a poseda“, refuzul seducţiei materiale, posibilă formă de mistuire a conştiinţei. Nu şi seducţia fizică ! În 1965, o cunoaşte pe Olga, 19 ani, care va deveni cea de-a treia soţie a sa.

Era lui Brejnev coincide cu o nouă fază a revoltei a deja celebrului, de pe acum, logician. Refuzînd să-şi „recunoască“ public apartenenţa marxist-leninistă, el va fi trecut pe toate listele negre. Finalmente, în 1978, exilul exterior îl completează pe cel interior, vechi de-o viaţă. Şi, pentru ca „renegatul“ să nu se dezmintă, Alexandr Zinoviev este, azi, poate, cel mai important critic al simulacrului de restructurare perestroikistă şi al lui Gorbaciov. El reprezintă acum ceea ce, la noi, s-ar numi un **destabilizator** „odios“ ! Of, of, of, **Katastroika, mon amour !**

Dan-Silviu Boerescu

Mihail Bulgakov, o restituire

Prin caracterul ei vădit anticomunist nuvela lui Bulgakov, **Inimă de ciine** (scrisă în ianuarie-martie 1925) era sortită să aştepte îndelung lumina tiparului în ţara de obîrşie a autorului ei. Revista „Znamia“ o publică în premieră de-abia în 1987 (nr. 6), la 25 de ani după ce scrierile bulgakoviene încep să fie cunoscute cititorului rus. Înrudită cu **Ouăle fatale** (toamna anului 1924) şi compusă în aceeaşi perioadă, **Inimă de ciine** se înscrie în seria textelor, care, sub faldurile atrăgătoare ale convenţiei ştiinţifico-fantastice, reuşesc să demonteze piesă cu piesă construcţia artificială a edificiului comunist, de la mentalitate pînă la stereotipia limbajului, subliniindu-se potenţialul ei de nocivitate asupra evoluţiei omului.

Ambele texte reprezintă istoriile a două experienţe de laborator eşuate. Dincolo de ţinta satirică, ele sînt încărcate şi de sens filosofic. Deşi Bulgakov apreciază spiritul creator şi inventiv, el semnalează pericolul dezlănţuirii inteligenţei necontrolate de raţiune. Se accentuează faptul că valoarea experimentului, la orice nivel ştiinţific s-ar afla, este validată de simţul de răspundere al creatorului lui.

Profesorul Persikov (din **Ouăle fatale**) este pedepsit cu cruzime (linşat de mulţime) nu numai pentru nesăbuinţa de a da — fie şi la ordin „de sus“ — pe mîini nechibzuite o invenţie neverificată, dar şi pentru abstragerea lui totală din contingent, din realitatea socială. Constrîngerile la care este supus de noul sistem politic de după revoluţie le suportă greu, dar cu docilitate. Are mereu sentimentul nedreptăţii, al umilirii, al violării spaţiului sacru al ştiinţei, dar nu se revoltă, ci îndură cu stoicism. Geniul ştiinţific coroborat de rezistenţă pasivă şi izolare totală în turnul de fildeş în colaborare cu vicisitudinile ignoranţei cu putere de decizie vor avea ca efect dezlănţuirea grotescă a haitei de monştri, care va ucide oameni şi va devasta teritorii întregi. Această demonstrare a ceea ce poate însemna furia naturii provocată de nesăbuinţa omului este realizată de Bulgakov printr-o îngroşare a grotescului. Tonurile pe alocuri naturaliste, aproape nespecifice pentru stilul bulgakovian, dar în concordanţă cu dimensiunea gravă a avertismentului atît de actual, mai ales, astăzi.

Tentativa eşuată a profesorului Preobrajenski (din **Inimă de ciine)** de perfectare a speciei umane prin transplant de hipofiză va rămîne la nivelul unei experienţe unice de laborator. Spre deosebire de nuvela anterioară, confruntarea dintre inteligenţă (profesorul) şi ignoranţă (reprezentanţii forţei diriguitoare) este permanentă, dinamică, activă.

Proba cea mai elocventă o constituie produsul însuşi al experimentului, celebrul Şarikov (tradus nejustificat în versiunea românească a Gabrielei Abăluţă prin Gogoloi), o fiinţă vie, care întruneşte în sine obedienţa cîinelui operat, ticăloşia escrocului de la care s-a luat hipofiza şi prostia agresivă şi agramată conferită de factorul educaţional, liderul proletar Schwonder.

Şarikov poate fi considerat ca posibil model terifiant de **om-unealtă,** de **mancurt,** lipsit de gîndire proprie, uşor de manevrat, spre care tinde orice ideal politic totalitarist. Refractar la sistemul educaţional oferit de profesor — comportament civilizat, de bun simţ, dezvoltare a gîndirii prin cultură, Şarikov este deschis total către modelul propus de Schwonder, care-i facilitează posibilitatea de a trăi prin furt, obrăznicie, delaţiune, violenţe, eschivare de la orice efort, intimidare prin forţă sau şantaj. Posibilitatea manevrării conştiinţelor este denunţată de autor ca pericol fatal, nu numai pentru societate, dar şi pentru promotorii acestei strategii politice, prin cuvintele profesorului, care, deşi învins, în experienţa lui, observă că : „Schwonder e un prost. Nu înţelege. Încearcă prin toate mijloacele să-l dreseze împotriva mea, fără să realizeze că dacă cineva îl va stîrni la rîndul lui împotriva dresorului, acesta din urmă va fi complet distrus“.

Lipsit de înfatuare şi orgoliu profesional, profesorul Preobrajenski are curajul de a recunoaşte că reuşita unei experienţe la sfîrşitul unor ani întregi de muncă se poate transforma în eşec, dacă rezultatul este potenţial dăunător celorlalţi. Gestul lui de a distruge ceea ce a realizat este însoţit şi de înţelegerea unui adevăr fundamental : descoperirile ştiinţifice, fie ele şi geniale, pot fi ireversibil fatale cînd atentează la echilibrul naturii : „Am petrecut cinci ani tot scoţînd la hipofize /.../ pentru ca într-o bună zi să transform un cîine adorabil într-un monstru care face să ţi se ridice părul măciucă /.../. **Iată ce se întîmplă, cînd un cercetător, în loc să urmeze pas cu pas natura, violentează lucrurile şi încearcă să ridice un colţ al vălului“** (subl. n.). Plecăciunea smerită a geniului uman în faţa geniului naturii şi, totodată, îndemnul de a respecta, în pofida tentaţiei de a cunoaşte şi a schimba mersul firesc al lucrurilor se impune azi ca un veritabil comandament : „La ce bun să fabrici în mod artificial toţi aceşti Spinoza, cînd orice femeie poate să-i zămislească în orice clipă ? /.../ Omenirea însăşi are zilnic grijă ca în procesul de evoluţie, printre rebuturi de tot felul să scoată la iveală şi cîteva duzini de genii eminente, onoarea globului nostru /.../. Descoperirea mea nu valorează nici cît o ceapă degerată“.

Avertismentele lui Bulgakov din primul pătrar al veacului privind potenţialul distructiv atît al minţii omeneşti, cît şi cel al unui sistem social dictatorial, au pentru cititorul de azi un vădit caracter vizionar. Iar invitaţiile stăruitoare ale scriitorului, prin cuvintele profesorului Preobrajenski, de a nu se face în nici o situaţie uz de crimă sau de teroare („teroarea paralizează complet sistemul nervos /.../ de orice culoare ar fi ea — albă, roşie sau brună“) rămîn la fel de actuale şi acum, în acest singeros sfîrşit de veac, ca şi atunci cînd au fost scrise.

Remarca profesorului Preobrajenski că aspectele regimului impus de revoluţie sînt **nu „debandadă“, ci „miraj, fum, ficţiune“** reprezintă şi o cheie în descifrarea fantasticului bulgakovian. Dincolo de anumite limite dezordinea devine aberaţie, non-sens, ireal. Aşa se poate explica naşterea treptată dintr-un fapt cu precizie circumscris a unei cavalcade de gesturi şi atitudini groteşti, soldate uneori tragic. În **Diavoliada** (1924) fantasticul cuprinde tentacular zone tot mai largi ale realului. Totul se transformă într-un delir coşmaresc, dar şi hilar (cîtă vreme ţinta rămîne încă vizibilă), unde gesturile de normalitate sînt tot mai sporadice, dispărînd odată cu simburele de luciditate a protagonistului învins. Forme ale intruziunii supranaturalului în real apar şi în **Ouăle fatale** sau, mai ales, în **Maestrul şi Margareta,** implicînd nu numai destine individuale, dar şi colectivităţi, într-un fel de isterie generală ; se nasc mereu, ca într-o reacţie în lanţ, imagini noi, neaşteptate şi imprevizibile, de un comic dezlănţuit, dar şi de un grotesc macabru. Sînt mereu sancţionate păcate mari şi mici, vicii de formă, clişee şi automatisme, sub care esenţa umană se volatilizează, dar nu numai atît. Uneori explozia debordantă de imagini pare a se desprinde de obiectivul vizat, continuîndu-şi jocul, din simpla plăcere a fantazării.

Astfel fantasticul are în proza lui Bulgakov în principal funcţie de admonestare **(Inimă de ciine)** şi chiar de pedeapsă **(Ouăle fatale)** a ceea ce la nivel social, dar şi individual, nesocoteşte norme esenţiale, eterne, ale existenţei.

Tălmăcirea Gabrielei Abăluţă a nuvelei **Inimă de ciine** (publicată în suplimentul nr. 3 al revistei UNU) marchează centenarul Bulgakov (1991) printr-un pios gest de recuperare şi pentru cititorul român a unui text de valoare, prea îndelung condamnat cu premeditare la statut de manuscris. Încă o dovadă că „manuscrisele nu ard“.

Ana Maria Brezuleanu

TINERI POEȚI ITALIENI

ROBERTO DEIDIER

Nu știu

Nu știu să-mi port grija și să mă las
frigului, tusei, scînteierii
ochilor cuprinși de o altă febră :
devine ciudată această oră în așteptarea
trezirii depline.
Se fac simțite în întuneric
fosnetele ce nu pot fi ascultate.
Poate casa ascunde un rău
ce pe nesimțite ne îndepărtează
dacă de la o lună la alta ne face
să uităm
și puținele gesturi în care aveam
încredere ;
ziua aceasta, oricum aproape,
ne-a și sustras simțurilor noastre comune.

Nu mai aștept

Nu mai aștept somnul.
Asupra ochilor s-a întipărit noaptea,
noaptea am învățat să mă cunosc.
De parcă m-ar imita se întoarce mereu
egală.

Caut zorii într-o zbatere
iute de aripi, deasupra mansardei.
Asemeni fricii, pare să susțină aerul
viața aceasta fragilă.

Deja simt

Deja simt respirația mea schimbîndu-și
ritmul și pătrunzînd în cadența finală
nepercepută a unei false
eutanasii : doar așa trupul trădează
voința zilei, recunoscînd
reverberația rară printre zăbrele
a unei lumini ce nu-i aparține. O mulțime
de imagini fără greutate aparentă
intoxică mintea atîta vreme cît eu
voi lipsi. Iar eu alunec,
alunec înspre o resemnare
mult mai ușoară, pînă la trezirea ta

GIULIANO DONATI

Deltaplane

Deltaplane duminicale atrase
de spații deschise în afara furtunilor
pe pajiști în jurul așezării
se văd cum încet cuceresc
cerul, cum iau înălțime, în arcuri
cu ciocul încordat
de bicicletele cu motor aeriene
pe care clopoțnițele și cîteva vîrfuri
de arbori le ascund
atunci cînd alunecă prea jos, dar iată-le
iarăși, teama lor ține pînă
la ultimele lumini ale acestor duminici
furate fotbalului sau prînzurilor
între rude apropiate,
și este inutil să o iei pe drumul lor,
să optezi pentru această cale,
niciodată n-o să-i găsim
pe acești piloți, înșelați
sîntem de o apropiere doar aparentă
sau de puținii arbori ori case care
ajung totuși să ne ascundă pajiștea
mișcările venite dis-de-dimineață
spre a le da timp să se pregătească.

Smulși din așternuturi

Am crescut în trei
în suvoiul pijamalei, tripla
pereche de ochi dintre pînze, amuțind
cît privește secretele portulanelor
capul în spălare rapidă,
soptind ținte în
istorie, în cutia
de montaj, baterii în
mesele de desen, spunîndu-mi
mii de feluri de-a ajunge jucîndu-ne,
lincezeala duminicii
febră în săptămîni
de acupuncturi fulgerătoare
în metatars, dezghinați
de caramele, nu mai am
mai mult de un centimetru de gaz
pentru că m-au lăsat singur
cerîndu-mi să trăiesc pentru toate astea.

ALBERTO TONI

Curgerea lentă

Curgerea lentă a timpului este chiar
sosirea ploii.
Taina inimii libere se asemănă
lucirii apei din stradă ; adună
nenumărate fragmente, fantezii.
Ascensiunea iluziilor se îndreaptă spre
stele
schimbînd cursul evenimentelor și
jocul se strecoară printre cuvinte.

În marginea grădinii

În marginea grădinii
o văd — merg în tăcere :
există atît cît se apropie.
Încă din zori mă cuprinde,
albe busturi de marmură
o fugă de nori.
Nu se retrage, vine drept către mine,
Vine să pună la încercare
cu adevărat această viață
printr-o strîngere de mînă,
A ști prin joc,
jocul e divin : asta e ziua.

În românește de
Eugen Uricaru

Urmare din pag. a 16-a

FIUL SOARELUI

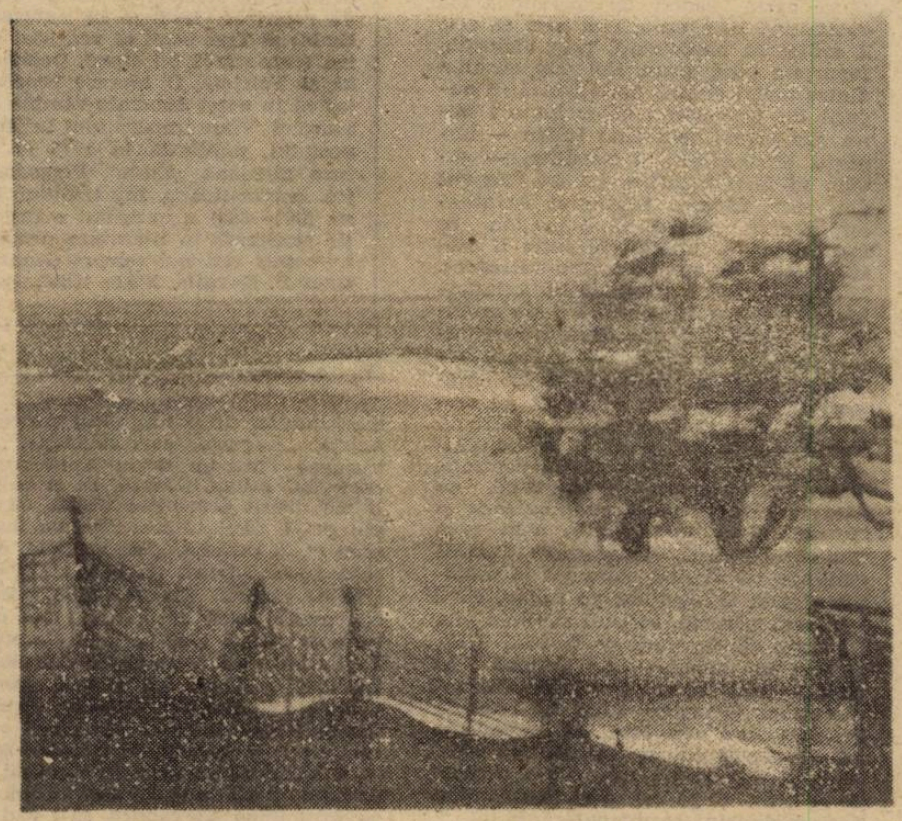

la garda lui, care lupta cot la cot cu legionarii, să se ferească : un grup de dușmani îl recunoscuse și se îndrepta împotriva lui. Brusc, o lance îi străpunse brațul drept, trecu prin coastă și i se înfipse în ficat. Iulian, în timp ce încerca, în tulburarea lui, să o scoată, își găuri cu lama dublă artera. Sîngele țîșni năvalnic. Augustul se prăbuși fără simțire de pe cal. Cei care se aflau în preajmă îl prinseră și-l duseră în tabără.

Oreibasios îi scoase lancea, făcînd tot ce-i stătea în puteri să oprească hemoragia. Cînd, la un moment dat, durerile îl mai lăsară, ceru calul și armele să se întoarcă la luptă. Teama ca nu cumva legionarii să intre în panică din pricina rănirii lui era mai mare decît durerea. Din cauza mișcărilor bruște, pe care le făcu, dînd să se ridice, rana se deschise din nou. Hemoragia era de nestăvilit. Silit să rămînă nemișcat, întrebă după o vreme unde se află. „În Frigia", îi răspunse cineva. Tresări. Își aminti că într-un vis (în ajunul plecării din Antiohia) îi apăruse un tînăr blond șoptindu-i că va muri în Frigia. Se trezi exclamînd : „Soare, m-ai ucis !"

Contrar temerii lui, aflînd de rana mortală primită în luptă de Iulian, oștenii, disperați că vor rămîne în țară dușmană fără conducător, se năpustiră cu și mai multă furie asupra perșilor. Praful îi orbea, căldura îi sufoca, foamea le sleise forțele. Ei însă, orbiți de ură, izbeau neîncetat. Dușmanul, printre numeroșii morți, pierduse 50 de satrapi și nobili.

Eparhul Sallustios, ajungînd la cortul augustului pentru a-i vesti încă o victorie, îl găsi vorbind cu greutate înțelepților și apărătorilor care urmăreau muți de emoție ultimele lui clipe. Se forța din răsputeri să-și înfrîngă durerea, Ammianus Marcellinus, care se afla în cort, ne-a păstrat „apologia" lui — supunerea celui puternic la voința divinității. Îi imploră să nu-l plîngă deoarece îl aștepta o soartă mai bună. Părăsea viața cu sentimentul datoriei împlinite. Era recunoscător zeilor pentru felul în care murea. În jurul cortului, legionarii adunați se străduiau să-i prindă ultimele cuvinte. Abia își înghițeau suspinele în piept. Augustul respira tot mai greu. La un moment dat, privirea se opri asupra lui Sallustios. Îl întrebă neliniștit : „Unde-i Anatolios ?" Eparhul tăcu o clipă, apoi răspunde : „Acum e fericit". Iulian înțelese că murise. Uitînd de propria lui soartă, izbucni în hohote. Nimeni nu mai putea să-și țină lacrimile. Rugîndu-i din nou să nu plîngă, le vorbi : „Nu vă voi desemna urmașul. Mi-e teamă să nu greșesc alegînd pe unul mai puțin capabil. Alegeți voi pe cel mai bun". Îi rugă să împartă averea personală prietenilor apropiați. Se întoarse spre teurg : „Așadar, Maxime, aveai dreptate cînd îmi spuneai deunăzi că spiritul triumfă în clipa cînd sufletul părăsește veșmîntul lui josnic — carnea — pentru a se uni cu flacăra astrală". Sofistul, care-i vorbea întruna de viața de după moarte (doar-doar îl va face pe august să tacă), întinse mîinile ca și cum și-ar fi salutat învățăcelul : „Iuliane, dragule, te așteaptă tatăl tău ceresc — Soarele", rostti cu ochii înlăcrimați. Chipul muribundului fu inundat de lumină la auzul vorbelor dascălului. Într-un colț al cortului, Ammianus Marcelinus în timp ce urmărea stingerea încetă a vieții în trupul augustului, se gîndea : „Iată, așadar, moare unul din conducătorii cei mai integri atît prin noblețea firii, cît și prin izbînzile lui. Moraliștii consideră că există patru virtuți principale : puritatea, înțelepciunea, dreptatea și vitejia. Iulian și-a închinat viața spre a le dobîndi pe toate. Ar putea să-și însușească spusele lui Alexandru : Prietenii sînt comoara mea". Își reveni din gîndurile ce-l năpădiră. Priscos îi traducea împăratului un oracol al Soarelui, în timp ce acesta îl asculta cufundat într un calm imperturbabil. „A murit tînăr, rosti cu greu augustul, este un privilegiu pe care zeii îl oferă ca răsplată a înaltei lui virtuți. Să nu uitați că singurul meu țel a fost de a vă îndulci chinurile și de a mă îndepărta de obiceiurile corupte ale suveranilor. De cîte ori patria m-a chemat pentru salvarea ei, am fost oricînd gata s-o slujesc." Rana începu să-i sîngereze din nou. Simțea că se sufocă. Ceru apă. Slujitorul său îndrăgit, Evhemeros, care nu se clintise de la căpătîiul lui, îl ajută să bea. Iulian, de cum își mișcă buzele, întoarse capul într-o parte și-și dădu sufletul. Era în zorii zilei de 27 iunie 363. Avea 32 de ani.

moda, altfel

«Mamalik i Mahrusseh i Iran»

Asta vrea să însemne „posesiunile iraniene protejate de Dumnezeu". Ele nu mai sînt ca altădată, diviziunile s-au schimbat, ba chiar, și protecția divină dar numai enumerînd cîteva ametești de plăcere imaginîndu-ți moliciunea covoarelor și neasemuita lor frumusețe : Balucistan, Ispahan, Teheran, Mazanderan, Siraz, Kerman, Hamadan, Luristan, Sari sau Yezd, Sultanabad, Tauris, Kasvin. Țesăturile de mătase și bumbac au parfumuri stranii, halucinatorii și imprimeurile sînt făcute cu mîna. Tabacul, bumbacul, orezul și opiul au relații de bună vecinătate în ciuda tentației mondiale pe care opiul o exercită, fructele sînt ca în povești, vinurile îmbătătoare, mai ales cele de Kasvin; în Siraz abundă trandafirii și petrolul gîlgîie, despre golful persic ce să mai vorbim ? Și atîta sărăcie... mai rău ca în O mie și una de nopți !

După cucerirea Persiei de musulmani clasele de jos au rămas fidele costumului național parțial dar cele superioare i-au adus modificări sensibile. Pantalonii se purtau drepți sau largi. Hainele aveau mîneci lungi, unele erau strînse pe corp, deasupra cotului și a centurii. Inevitabilul **mantou**, precauție în toate epocile, la mai toate popoarele, își are originea în povestiri biblice, Sem acoperindu-l pe Noe adormit, Iosif lăsîndu-și haina în mîinile amenințătoare ale **Doamnei** Putifar, Ilie, ridicîndu-se la cer, lăsîndu-l discipolului său Eliseu. Perșii purtau pantofi roșii și pe cap turbane mai apropiate de boneta frigiană, ca desen, decît de cele indiene cunoscute azi.

Costumul feminin era strîns pe piept, închis cu fente și panglici, era mai lung decît cel bărbătesc și realizat în țesături mai moi, mai fine. Sub dominația arabă au intrat în folosință cămășile, caftanele și mantourile, ajungîndu-se la o combinație de elemente vestimentare turcești și arabe, pe care mulți le poartă și astăzi, cu toată influența educației occidentale.

Rasa pură indiană nu s-a lăsat convertită ușor, în ciuda multelor invazii, războinice sau pacifiste, avînd o constituție religioasă riguroasă, respectată fără concesii și slăbiciuni. Astăzi, lumea este plină de artă veche indiană, mărturie a modei ; raportîndu-ne la sculpturile din temple, în antichitatea indiană oamenii nu-și acopereau decît foarte puțin torsul, purtau doar o legătură în jurul coapselor ; nici femeile nu-și acopereau sînii dar ținînd seama de cum apar în sculpturi, răutăcioasele mondene (franțuzoaicele !) au considerat că aveau totuși un fel de **cache-seins**, fără îndoială un eufemism optimist înlocuind insolentul și peiorativul **soutien-gorge** de astăzi : „soutenir les faibles et ramener les égarés".

Deși e de așteptat ca ținuta occidentală, lipsită de caracter și fantezie, să fie adoptată general, costumul indian păstrează încă, amintiri din feerii și reverii fabuloase, cu cortegii luxoase și risipă de flori, de aur și broderii bogate.

Corina Cristea

TASOS ATHANASIADIS

FIUL SOARELUI

Născut în 1913 în Asia Mică, lîngă anticul Sardes, Tasos Athanasiadis se distinge în peisajul actual al literelor neoelene drept una din fizionomiile cele mai originale. Secretar, timp de aproape trei decenii, al Teatrului Național, membru al Academiei ateniene, activitatea sa pe tărîmul literaturii este impresionantă. „Specializat" în romane ciclice, de largă respirație (trilogia Familia Panthei, **1948—1961 ;** Gărzile Ahaiei, **1975 ;** Copiii Niobei, **1988, ambele cîte două volume), scriitorul reconstituie în izbutite fresce zbuciumul societății grecești interși postbelice.**

Tasos Athanasiadis rămîne pînă astăzi neîntrecut în cultivarea acestui gen în literatura neoelenă. Cronica lirică inspirată din viața lui Ioannis Kapodistrias, Călătorie în singurătate **(1944), este urmată în 1957 de două capodopere —** Dostoievski în drumul de la ocnă la patos **lucrare de referință, tradusă în numeroase limbi) și** Trei copii ai veacului nostru **(consacrată lui Hugo, Dostoievski și Tolstoi). O lucrare reprezentativă în acest domeniu rămîne** Fiul Soarelui, Viața împăratului Iulian Apostatul, **publicată în 1978 la editura ateniană „Estia". Personalitatea enigmatică a împăratului Iulian (361—363) a exercitat o fascinație constantă în literatura neoelenă, numeroși scriitori celebri (Konstantinos P. Kavafis, Nikos Kazantzakis, Panayotis Kanellopoulos) consacrîndu-i creații memorabile. „De la mijlocul secolului 4 e.n. — mărturisește autorul — augustul a fost acuzat și ridicat în slăvi cu aceeași patimă. Cei care l-au iubit l-au numit «sfînt», cei care l-au detestat l-au stigmatizat pe veci zicîndu-i «apostatul». Nimeni însă nu i-a contestat virtutea." Valorificînd un imens material biografic, Tasos Athanasiadis realizează o operă narativă de excepție care, după cum subliniază criticul E. N. Moshos, prefațatorul lucrării, surprinde „într-o perioadă istorică dramatică, destinul tragic al unui om înzestrat și virtuos, ce n-a izbutit însă să perceapă mesajul și semnificația epocii". Fragmentul ales reconstituie ultimele zile ale tînărului împărat, care se stinge în urma rănii mortale primite în bătălia de la Maranga, pe fluviul Tigru, la numai patru luni după începutul amplei ofensive împotriva Persiei sasanide.**

Bucuria lui Iulian pentru marea victorie era umbrită de neliniștea cu privire la soarta armatei din nord. În ciuda cercetărilor întreprinse de phylarhul Abraam în munții kurzilor. Procopios și Arsaces nu dăduseră nici un semn de viață. Iulian temîndu-se că au fost prinși în capcană, a început să cîntărească eventualitatea de a înfrunta numai cu forțele sale dușmanul. Convocă în acest scop pe ofițeri și pe consilieri să le afle părerea : era sau nu oportun să asedieze Ctesifonul sau trebuia să ordone retragerea. Ședința a decurs dramatic : ofițerii, în frunte cu amiralul Lucillianos, îl sfătuiră să renunțe la asediu, care ar fi durat cel puțin șase luni, din pricina zidurilor neobișnuit de puternice ale orașului. Exista apoi riscul să fie prinși între două focuri — cel al asediaților, care s-ar fi împotrivit cu îndîrjire, și cel al armatei lui Șapur. Consilierii, în numele cărora vorbi Maximos, îl conjurară, în schimb, să se arate vrednic de speranțele lor continuînd campania, mai ales că zeii îi arătaseră bunăvoință prin victoriile repurtate pînă acum. Cel mai vîrstnic dintre magii etrusci aminti însă că augurii nu prevesteau deloc lucruri bune. Era prima oară cînd Iulian — împărțit între ofițeri și consilieri — șovăia să ia o hotărîre. La un moment dat, ceru părerea păgînului Arinthaios, a cărui chibzuință o prețuia în mod deosebit. Nobilul bizantin îl sfătui deschis să opteze pentru retragere. Maximos, văzînd că opinia lui Arinthaios s-ar putea să aibă sorți de izbîndă se grăbi să-i amintească augustului menirea sa divină — el, care era o adevărată întruchipare a lui Alexandru, trebuia să nimicească cu orice preț funestul imperiu din Orient. Totuși Oreibasios, vorbind în calitatea sa de medic, îl sfătui să nu continue campania : armata, neobișnuită cu căldura insuportabilă, cu mlaștinile și insectele otrăvitoare, ar fi avut prea multe suferințe de îndurat. Priscos continua să rămînă cufundat în mutenie și asta îl îngrijoră pe Iulian. Cînd i se ceru părerea, sofistul sublinie plin de curaj că, în afară de fiul lui Filip, nimeni nu izbutise să-i supună pe perși — nici Traian, nici Iulius Caesar, nici chiar Octavian. Cînd își întoarse privirea spre consilieri, pe chipul palid al augustului se așternu un zîmbet plin de amărăciune. Dar chiar de-aș avea forța lui Alexandru, îmi lipsește de bună seamă cutezanța lui...", șopti el ca pentru sine arătînd printr-un gest că ședința luase sfîrșit. Brusc (chipurile, ca și cum abia atunci și-ar fi amintit, dar de fapt ca să-și ascundă gîndul), îl întrebă pe intendent pentru cîte zile existau provizii. Cînd acesta îi răspunse că numai pentru 30 de zile, își aținti privirea întrebătoare asupra lui Lukillianos, să afle dacă puteau să navigheze în susul Tigrului. Pentru a urca un fluviu atît de năvalnic, cu cascade și curenți, era nevoie de cel puțin 20 000 de vîslași, iar ritmul înaintării ar fi fost doar de cîteva stadii pe zi. Numai Alexandru coborîse o dată acest fluviu, nimeni nu reușise încă să-l urce...

În noaptea aceea, simțindu-și sufletul greu, Iulian se retrase devreme în cort. Ideea că va trebui să ordone retragerea — la numai doi pași de Ctesifon — îl răscolise nespus. Cucerirea insolentei Persii va rămîne așadar doar un vis iar ambiția de a se distinge de înaintașii săi printr-o faptă măreață — o simplă iluzie ? Se gîndi că, într-adevăr, legendarul Sisif simboliza, prin strădania lui zadarnică, tragicul impas al omului, care se luptă să se depășească pe sine, în timp ce zeii îi modelează cum vor viitorul ... De bună seamă, pe orice rival al zeilor îl așteaptă un Caucaz, pentru el Caucazul va fi de acum înainte tronul. Prin catifeaua cortului pătrundea un aer cald. Deschise ușa. Zăpușeala îl sufoca. Cerul era presărat cu stele. Îl pofti pe Anatolios să-l însoțească la plimbare. Înaintau pe potecile taberei vorbind încet. La majoritatea corturilor, luminate de torțe, legionarii jucau zaruri sau povesteau întîmplări din timpul incursiunilor de pradă, bînd muscat de Asiria. „Auguste, pari neliniștit", întrerupse într-un tîrziu Anatolios tăcerea lui Iulian. Acesta, ca și cum ar fi fost trezit brusc din visare, se opri și-l privi. „Tot te mai chinuie insomniile ?", îl întrebă. „Da, auguste, de-aceea m-am apucat de băut..." Îl mîngîie pe umăr : „Eu, Anatolie, cred că cea mai tragică clipă din viața omului este atunci cînd a căutat pretutindeni o ieșire, dar n-a găsit-o nicăieri..." Desigur, expresia lui în acel moment inspiră o anumită sfințenie, izvorîtă din marea durere de a descoperi că nu este decît o jucărie în mîinile zeilor, ca o scîndură purtată în torentul Eufratului. Tare mult aș vrea să mă aflu nevăzut lîngă Alexandru, să-i văd chipul în cele trei zile cît a stat închis în cort ca să ia hotărîrea de a se întoarce în Persia prin adîncul Indiei, așa cum îi ceruse armata. La consiliu aproape toți comandanții de divizii se împotriviseră continuării expediției... Eu, Anatolie, n-am gustat fericirea de a-mi vedea visul cu ochii, așa cum aproape că a fost pe punctul de a o face Alexandru. Mă aflu încă la porțile Persiei, în timp ce el o cucerise. Oh, atît aș vrea să fi stat nevăzut lîngă el, să-i văd chipul în momentul cînd lua o hotărîre atît de îndrăzneață... **Natura deficit, fortuna mutatur, deus omnia cernit** — sînt cuvintele pe care a cerut să-i fie gravate pe inel unul din cei mai nobili Antonini pe care eu îl admir — filozoful Hadrianus." Cînd își urară noapte bună, puțin mai tîrziu, Iulian îl privi fix în ochi pe ofițer : „Te conjur, Anatolie, oriunde te-ar arunca soarta, întoarce-te aici și ia-o de soață pe persana aceea mîndră. Dacă o să-ți dăruiască băiat, vei oferi Romei un bun cetățean care altminteri ar deveni dușmanul ei. Și cine știe... Dar să lăsăm pe mîine lucrurile importante..."

Augustul rămase treaz aproape toată noaptea în cortul lui, meditînd. Dimineața dădu ordin să sune trompetele, îi chemă pe ofițerii statului major și-i anunță : vor pleca în marș rapid pe la defileele Tigrului, prin Armenia, ca să evite o încercuire sigură în Asiria. Vor da foc flotei, ca să nu cadă în mîinile dușmanului. Hotărîrea lui temerară îi surprinse pe ofițeri. Numai el știa însă cîte ceasuri de zbucium dramatic petrecuse pînă să ia o decizie atît de îndrăzneață.

Spectacolul incendierii flotei, formată din aproape 1 100 de vase încărcate cu mașini de asediu, a fost îngrozitor. Armata asista în tăcere la incendiu, încredințată că înțeleptul august, care găsea întotdeauna soluții fericite, nu recursese la o hotărîre atît de absurdă fără să aibă un temei anume, nu îndrăznea să-și exprime protestul. În aceeași noapte, cercetașii saraceni, cu phylarhul Abraam — care trecuseră de partea romanilor numai pentru a participa la jefuirea Ctesifonului — au dezertat. Cu cîteva zile în urmă apăruse în tabără un nobil persan, însîngerat de pe urma chinurilor la care îl supusese Șapur, fiindcă îndrăznise să propună, după înfrîngerea suferită pe Tigru, încheierea unui armistițiu cu romanii. Lui Hormizd, care se încredință de identitatea lui după o scurtă discuție, îi făgădui să-i ajute pe romani la retragere. Astfel expediția ajunse să fie încredințată unor călăuze din rîndul dușmanilor.

Legionarii, la 30 km distanță de Ctesifon, se găsiră prinși în clește, într-o vale înconjurată de munți semeți, fără ieșire. Abia atunci își dădură seama că, în cazul încercuirii, n-ar fi avut posibilitatea să scape. Cînd perșii, pe care-i supuseră la chinuri, recunoscură că i-au înșelat, Iulian dădu ordin ariergardei să se grăbească, doar-doar vor mai salva ceva din flotă. În zadar însă. Cele 1 100 de corăbii deveniseră scrum. Nu le rămăseseră decît 12 vase pe care le păstrase după mari rugăminți Lukillianos — insuficiente pentru a asigura transportul unei armate de 20 000 de soldați. Iulian ordonă atunci să înainteze în formații strînse. Cînd ajunseră însă la urechile augustului protestele soldaților împotriva hotărîrii lui necugetate de a distruge flota, acesta îi lămuri cu răbdare că acum, fiind uniți într-un singur corp, vor putea controla mai lesne mișcările dușmanului, lucru care ar fi fost imposibil dacă erau împărțiți, unii pe uscat, alții pe apă. În sinea lui recunoscu că era prima oară în timpul domniei sale cînd luase o hotărîre greșită.

Evenimentele nu întîrziară să-i dea dreptate. Șapur, de cum își dădu seama ce ascunde planul lui Iulian de a incendia flota, trimise escadroane de cavalerie să pîrjolească locurile pe unde vor trece romanii, ca să-i lipsească astfel de posibilitatea de aprovizionare. După puțin timp, diadohul persan, cu scutierii lui, dădu fără milă pradă focului regiunea Adiabene — culturi, pășuni, păduri, orașe, sate. Legionarii nu apucaseră să scape bine de fumul incendierii flotei, că se izbiră de un alt. Armata începu atunci o dramatică luptă pentru supraviețuire în cîmpiile pîrjolite ale Persiei. Era într-adevăr un chin pentru romani să vadă malul opus al Tigrului cu pășuni înverzite, lanuri de grîu, copaci încărcați de rod — în timp ce ei înaintau asudînd sub soarele ucigător, prin nori de țînțari și muște, cu respirația tăiată de mirosul greu exhalat de apele stătute, trăgînd după ei carele cu răniți care gemeau.

Iulian, tot mai îngrijorat și preocupat să scoată cu orice preț armata din cursa în care o aruncase nechibzuința lui, visa cu melancolie la glorioasele zile petrecute în Galatia. Adesea, cînd melancolia se transforma în deprimare (pe care se străduia să o ascundă față de ofițerii săi), își petrecea nopțile treaz în cort, încercînd să mai găsească alinare în corespondență și studiu. Atunci filozoful din el critica nesăbuința oșteanului de a realiza visul lui Alexandru — o împărăție lumească în care vor fi adorați zeii antici și va domni spiritul clasic. Ce altceva rămăsese din imperiul marelui macedonean decît ruinele ? Ce mai amintea de geniul lui decît niște planuri îndrăznețe și fapte eroice ? Ce sens avea o luptă întemeiată pe omor și distrugere, din moment ce orice acțiune umană era destinată de zei să fie scrisă pe apă — precum zborul unei păsări care nu lasă urme în aer ? I se întîmpla adesea, din pricina încordării nervoase, să aibă halucinații. Astfel, într-o noapte cînd rămăsese treaz, îi apăru în cort „spiritul împărăției" — aceeași femeie cu înfățișare tristă care-i apăruse în vis puțin înainte de încoronarea sa la Paris, îndemnîndu-l să primească coroana de august din mîinile armatei. Iulian, în ciuda tulburării pe care i-o stîrni sumbra apariție, găsi totuși sîngele rece să mediteze că de data aceasta vedenia îi prevestea ceva rău. Sări ca ars din așternut. Era o căldură înăbușitoare. Se apropia de miezul nopții. Tabăra era cufundată în somn adînc. Primul lui gînd a fost să prevină — printr-un sacrificiu către zei — nenorocirea ce-l amenința. Brusc. Privind în sus, văzu o linie luminoasă brăzdînd cerul și apoi dispărînd. Augustul, cuprins de un fior la vederea neobișnuitei apariție, se gîndi îndată că dușmanul său Ares îi prevestea ceva rău. Încă înainte de a se lumina de ziuă, îi chemă pe magii etrusci, nerăbdător să le audă lămuririle. Ei îl sfătuiră să amîne orice acțiune de război — și acesta era tocmai sfatul de care se temea. Trebuiau să se deplaseze neîntrerupt ca să procure hrană — altminteri, legionarii înfometați, n-ar fi fost în stare să înfrunte atacurile. Astfel, nesocotindu-le sfatul deși era superstițios din fire, cînd se lumină de ziuă, la 26 iunie 363, dădu ordin să se continue marșul.

Șapur, care-l urmărea îndeaproape, văzînd că înfruntarea în cîmp deschis îi aducea numai înfrîngeri, recurse la războiul de hărțuială. Tactica lui îi neliniști pe romani. Ca să evite atacurile prin surprindere la trecători și pe înălțimi, vegheau toată ziua și nu mai găseau timp să se ocupe de hrană. Totuși, în dimineața aceea, perșii, cu forța lor copleșitoare, atacară din două părți ariergarda. Iulian se grăbi să alerge în ajutorul ei. Prezența lui impunătoare pe cal insuflă legionarilor încredere. Se avîntară plini de însuflețire asupra perșilor. În clipa aceea, un mesager dădu de veste că dușmanul atacase cu elefanții avangarda.

În timp ce alerga într-acolo, apărat doar de scut, cu fața roșie de neliniște și transpirație, Iulian se auzi strigat de către Anatolios ; acesta îl avertiza să se ferească de săgețile care cădeau ploaie în jurul lui. Apariția augustului ridică moralul celor din avangardă. Iulian, încercînd să se facă văzut de toți, îi încuraja cu gesturi spectaculoase și strigăte. Infanteria ușoară începu să înainteze. O urmă și cavaleria. În timp ce augustul galopa în frunte, o săgeată îi ucise calul. Călărețul care-l ajută să urce pe alt cal îl imploră să se retragă, dar acestuia nici că-i păsa. Avîntul augustului stîrnea entuziasmul celor care luptau în apropiere. Pînă și creștinii șopteau că „necredinciosul părea un arhanghel pe cal". La un moment dat, Iulian auzi voci răzlețe de

Prezentare și traducere de
Elena Lazăr

Continuare în pag. a 15-a

REDACȚIA și ADMINISTRAȚIA : București, Calea Victoriei nr. 133, tel. 59 67 60
Tiparul executat la Imprimeriile Coresi

10 lei

BIBLIOTECA „ASTRA"

BIBLIOTECA „ASTRA"
SIBIU

Luceafărul

Săptămînal editat de Uniunea Scriitorilor din România

Serie nouă • miercuri, 11 septembrie 1991 **37** (85)

Gîndirea stalinistă rediviva

Parlamentul român a votat o declarație ce sprijinea Declarația de independență a Parlamentului Republicii Moldova. A fost un vot aproape unanim. S-a înregistrat o singură abținere : a d-lui Claudiu Iordache. N-am aflat pînă la această oră care au fost motivele abținerii d-lui Iordache. Televiziunea română nu ne-a oferit detalii în legătură cu acest caz, aparent curios. În schimb l-am văzut și auzit pe micul ecran pe președintele Senatului, dl. Alexandru Bârlădeanu vorbind despre actul de independență al „poporului moldovean". Care „popor moldovean" d-le senator ? Rămas prizonier pe viață al concepției staliniste conform căreia în URSS trăiește „poporul sovietic" precum și vechiului imn stalinist al României (cu celebrele versuri „poporul sovietic eliberator"), dl. senator Bârlădeanu își închipuie probabil că poporul român e una iar „poporul moldovean" alta. Dacă așa stau lucrurile și credem că așa stau de vreme ce dl. președinte al Senatului României s-a exprimat cît se poate de clar zicînd „poporul moldovean" și nu altcumva, atunci Declarația Parlamentului României este nulă și neavenită, ba mai mult, extrem de periculoasă pentru chiar ideea pe care se face că o prețuiește : unirea românilor de peste Prut cu Țara. Pentru noi „poporul moldovean" este parte a „poporului român" iar Republica Moldova are tot atîta sens istoric și național pe cît avea Republica Democrată Germană în raport cu Germania federală. Aplaudînd Declarația de independență a Republicii Moldova, parlamentarii români s-au pus în situația tragi-comico-absurdă a germanilor din Vest care ar fi aplaudat declarația de independență a RDG de la finele anilor patruzeci. Oare chiar nimeni din Parlamentul de azi al României să nu-și fi dat seama de acest lucru ? ! Poate că abținerea d-lui Claudiu Iordache a avut chiar acest temei, caz în care îl felicităm pentru luciditate, trăsătură care ar trebui, cel puțin în politică, să predomine asupra entuziasmului, fie el și justificat de un sentiment major cum e cel patriotic. Sigur că proclamarea independenței Republicii Moldova poate fi un pas necesar spre visata reîntregire a României în urma raptului geo-politic înfăptuit prin pactul Molotov-Ribbentrop. Numai că în acest sens Declarația Parlamentului României nu spune mai nimic sau spune ceva cu totul evaziv. Înainte de sprijinirea proclamației de la Chișinău, Parlamentul nostru avea datoria morală de a recunoaște deschis că moldovenii de peste Prut sînt români și că „poporul moldovean" e o ficțiune stalinistă. Ceea ce, din păcate nu s-a întîmplat. S-a întîmplat, cum am văzut, contrariul. Greu se mai schimbă mentalitatea omului, dar și mai greu a politicianului care speră miciurinistic în altoiul democrației pe un trunchi totalitar. Deșartă speranță.

„L"

AICI S-A SERBAT SUFERINȚA

Aici s-a serbat suferința
neveștejita suferință
din ritual în ritual
s-a serbat același înger
cuminecînd pămîntul
în prag de sărbătoare
înainte și după diluviu
în toate schiturile
grădinilor înflorite
bătînd aerul
cu nervii făcuți bici,
cu sentimentele lustruite
pînă la dubla înfățișare,
pînă la transparență
pînă la invizibil,
pînă la falsa închipuire de sine.

Iar statuia uriașă
sta în oglindă ca într-o cușcă,
toate zodiile ard în univers
de această patimă dătătoare de febră,
a dragostei și urii îngemănate
în clipa de-acum —,
piatră crăpată de iluzia învierii.
Aici zace viața mea pe jumătate,
cea nemișcată din antichitate.
Aici s-a serbat suferința
zugrăvindu-se pe sine
din ritual în ritual
Într-un grai cu flăcările lingînd un iad,
nealnostru și rătăcit.

Vlad Neagoe

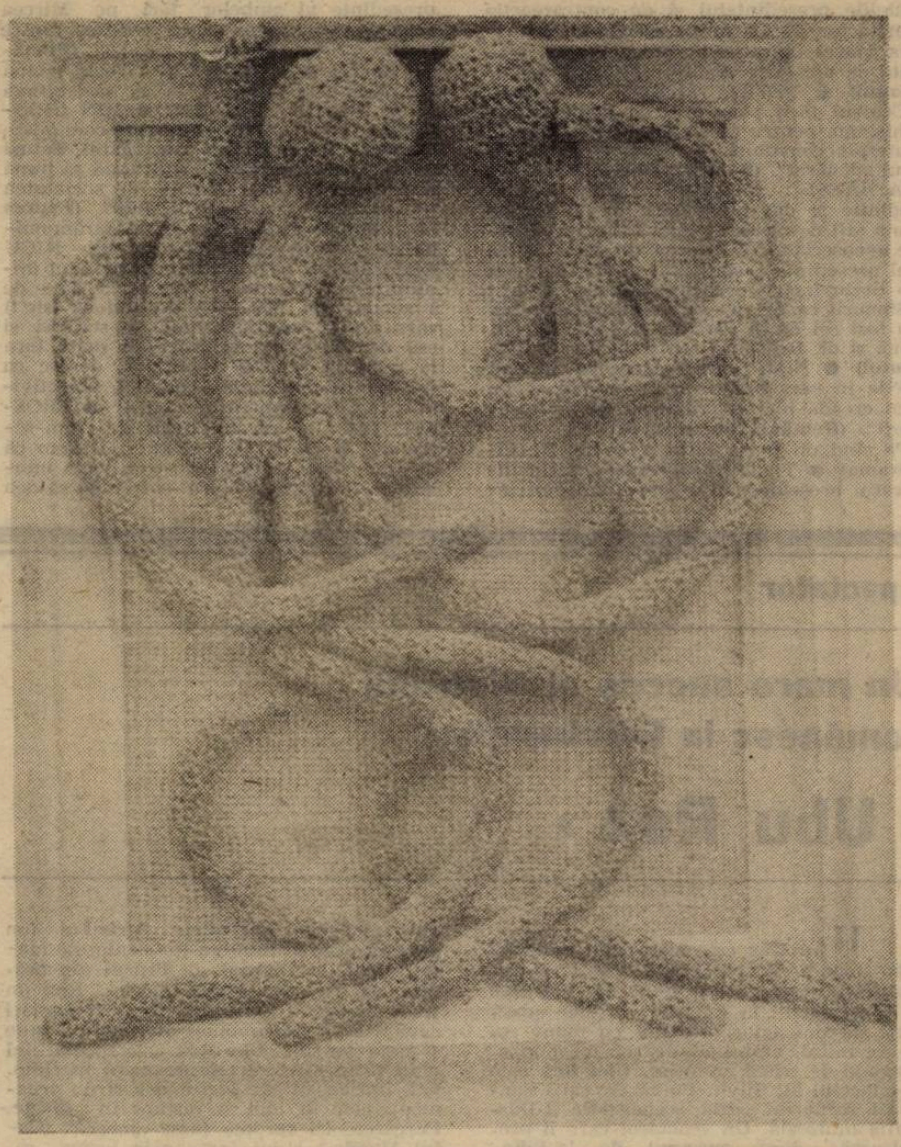

ÎN ACEST NUMĂR • SCULPTURI ȘI TAPISERII DE RITA ȘAPIRA-ȘAIN

COȘBUC 125

Buletin de prezență de RADU TUDORAN

Iosif Brodski despre **EZRA POUND**

Luceafărul

Director
LAURENȚIU ULICI

Redactor șef adjunct
EUGEN URICARU

Secretar general de redacție
MIRCEA CROITORU

semn

Jocul la perete

(FRAGMENT)

În acest timp secolul gonea cu viteză nebună, aceea a produselor sale, iar oamenii, unii, își spuneau (încă) „l'enfer c'est les autres", gîndindu-se poate numai și numai la fabricanții de bombe și tunuri și tancuri și rachete Pershing, alții, citiva, să-i numeri pe degetele unei mîini bine înzestrate, nu se sinchiseau nici de una nici de alta.

O zi murdară de viață. Cînd zăpada nu cade și nu se topește, iar praful generos al zilelor noastre de pînă atunci și de atunci înainte nici nu-și mai dă silința să se transforme în acea mizgă binecunoscută, semănînd cu o smîntînă amestecată cu cacao, amintiri, nu ți mai aminti, îi strigă deodată, celui dinăuntru, peretele.

Cel fel de domn ești tu ? se întreabă tot el apoi și nici măcar nimeni nu-i mai răspunde.

În orașul mic de provincie s-a înființat o agenție aeriană. Aeroportul e însă departe, e încă departe, în alt oraș, pînă acolo călătorești, te duce diligența unui microbuz cu zece—cinsprezece locuri urci, cobori, străbați păduri și sate, chei, cîte nu mai străbați pînă la punctul de fapt al călătoriei tale prin aer. Domnule dinăuntru ! Dumitale îți vorbesc. („Dumitale-ți vorbesc, America", răsună în memorie, doar puțin transformat, un vers celebru la vremea lui.)

— Ești peretele ?

— Într-un fel da.

— Și în alt fel nu ?

— Exact.

— Cel mai greu pe lumea aceasta e să fii de acord că nu altcineva, nu altul e vinovat de toate necazurile tale, ci chiar tu însuți, dacă nu din alt motiv, cel puțin pentru că nu ai avut prudența să nu te naști.

— Dar nu-ți poți alege nașterea, adică nu poți spune, tu însuți, pas și chiar pas—parol...

— Se spune că într-un tramvai pe vremea cînd mai existau taxatoare, se urcă un pasager cu țigara aprinsă. Taxatoarea i se adresează : vă rog să nu fumați (pe vremea aceea și taxatoarele erau bine crescute), iar el îi răspunde : dar nu trag în piept. Și ea : orișicituși. Așadar : orișicitusi...

— Și mai sînt și alte cele mai grele lucruri pe lumea aceasta fii sigur, spuse omul,sau spuse peretele, aici nu ne putem hotărî.

— Sînt sigur.

— Jocul la perete s-a terminat culcarea, somnul, visul călătoriei cu avionul, orașele mari, îndepărtate, nemaivăzute. (Nici aici nu ne putem hotărî cine este cel care vorbește, peretele sau personajul, e o dulce confuzie în mintea noastră între om și peretele din fața sa, altfel zis peretele său. Adică cel care-l desparte de restul lumii, adică peretele trupului său ? Cine știe, poate că da, acesta, și atunci chiar că nu mai e de discutat cine e cel care a vorbit și mai ales cui s-a adresat, pe cine a agresat adresîndu-i-se.)

— Da, jocul la perete s-a terminat.

Nicolae Prelipceanu

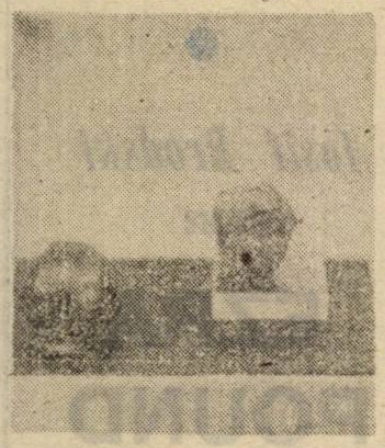

dictatura personală

Comuniștii de modă veche, comuniștii de modă nouă

Se spune că fericirea este o formă a adevărului : vă amintiți de fericirea colectivă ce ne-a cuprins în zilele eliberării noastre de dictatură în decembrie 1989 ? De acel entuziasm unic, „înălțător" : repetat la 22 august 1991 la Moscova cumva rușilor, după eșecul loviturii de stat „staliniste". O anume fericire a curajului ieșirii în stradă, a protestatarului „inconștient", a acelui învingător peremptoriu ce așteaptă să fie impușcat din clipă în clipă : numai cîștigarea libertății putînd să dea un atît de puternic presentiment ! Presentimentul aflării adevărului : fericirea decurgînd din magia momentelor încărcate de reverberații ale istoriei istoriei derulate cu o nebună repezi iune perceptibile...

Adevărul, odată revelat, fiind o formă a iubirii... Cică !

Vă asigur, aceeași stare extraordinară de conștiință particulară au trăit în 12 ianuarie, în 13 februarie sau în 13—15 iunie 1990 și manifestanții ce au cerut la București alungarea comuniștilor din fruntea Noii Puteri Provizorii autoinstalate ! Manifestanți perfect motivați istoric, fermi, ce au cerut interzicerea P.C.R.-ului pe întregul teritoriu al României și spulberarea structurilor comuniste perpetuate cu bună știință în țară. Urmarea ? A fost pus biciul neocomunist pe ei, perestroikist... Au fost alungați cu sudălmi publice oficiale, bătuți crunt în stradă de forțele de represiune ale Noii Democrații sau arestați pe capete, la întîmplare, să se învețe minte să nu mai ceară „imposibilul", Moscova necrezînd pe atunci în lacrimile anticomuniștilor ! Comuniștii noștri cu pielea schimbată, foști nomenclaturiști chiar, cățărați pînă în vîrful piramidei politice postrevoluționare, dovedindu-se a fi imbatabili în nerușinare, minciună, delațiune, crimă, diversiune, corupție ! Chiar așa...

Mediocrități comuniste rămînînd în continuare selecționați acolo Sus să ne fie judecători, să ne încalece : atîta vreme cît perestroika gorbaciovistă a încăput asemenea tratament, „indicațiile" de la Kremlin încurajînd „temporizarea" regimului I. Iliescu ? Sute de bucureșteni anticomuniști fiind triați în noile centre ale reeducării postcomuniste, călcați în picioare, umiliți, închiși în beciuri politice în secret pentru zeci de zile la rînd : în numele Noii Democrații originale românești ! Noua Democrație care, vai, este ațintată să cucerească întregul U.R.S.S. acum, după „suspendarea" P.C.U.S. ! Ce lovitură pentru bietul popor naiv sovietic, cu frică de Dumnezeu : sunt schimbări în cadrul Puterii sovietice ? Sunt schimbați comuniștii de modă veche cu comuniști de modă nouă — de unde o altă nomenclatură care să salveze aparențele într-o țară unde „cadrele" au regulile lor de fier neschimbate ? Comunismul „cernind" tot ce e **valoros**... Voi reveni.

„Rămăsesem la anticomuniștii activi ai Pieței Universității, la doi din „golanii" mei pașnici din Zona Liberă de Neocomunism (22 aprilie — 13 iunie 1990), arestați în primele ore ale dimineții de 14 iunie 1990 de forțele de represiune postcomuniste iliesciste, din rîndurile armatei, poliției, S.R.I.-ului și detașamentelor civile de pedeapsă F.S.N.-iste mineresti, „golani" arestați ilegal, torturați la „Măgurele", înfometați, umiliți, ascunși pentru zeci de zile la rînd în celule de Circa-12-de-Poliție, nejudecați nici măcar sumar, cercetați în „preventivitate", în bătaie de joc, de năimiți ai Puterii (ce au inventat martori mincinoși) și obligați să semneze declarații convenabile lor, cu cătușe la mîini ! Doi „golani" ce aveau să se cunoască în puscăria politică postcomunistă și să se căsătorească legal de Ziua Regilor României anul acesta ! Doi visători ce aveau mai departe să mă invite să le fiu eu naș religios în dimineața de 19 mai 1991, pe nepusă masă ! În fine... Vă amintiți, era într-o dimineață splendidă de mers la biserică atunci : duminică, eu în blugi, soția în costum. Împreună cu mirii și invitații lor, unii în brațele altora, în vreo cinci taximetre, plecați în căutarea bisericii unde eram așteptați, pe undeva în fața Casei Poporului spre Piața Națiunilor Unite : rătăciți printre șantierele ceaușiste abandonate, schelete de blocuri, pe străduțe desfundate ! În căutarea bisericii „Sapienței", înjurați de șoferii taximetrelor după atîtea întoarceri din drum, fundături, gunoaie și sîrme care te agățau, rămași cu mașinile înglodați în bălți și pusi să le împingem, dați jos, gătiți cum eram de nuntă, băgați cu picioarele pînă la glezne în var alb stins, stați să vedeți..

Liviu Ioan Stoiciu
(va urma)

Vorbe de pe corabia lui Sebastian

● EUGEN ȘERBĂNESCU : „Dl. senator de Iași Ion Solcanu a transmis Parlamentului Moldovei, în ceasul sfînt al declarării independenței, salutul FSN și al liderului său național, dl. Petre Roman. Va să zică, din nou uităm că înainte de a fi membri de partid, sîntem români". ; „Unde a fost reprezentantul Parlamentului României ?! Unde a fost reprezentantul Guvernului României ? Unde a fost reprezentantul președintelui României ? Basarabia este, cumva, o cauză FSN-istă sau o cauză românească ?". **(România liberă)** ● ȘTEFAN AGOPIAN : „Forțind puțin lucrurile și neținînd seama de sovăielile președintelui și de contrareacția partidelor de tip fascistoid (PSM, România Mare) unirea s-ar putea realiza înainte de alegerile din 20 Mai 1992". **(Cotidianul)** ● PETRE MIHAI BĂCANU : „Centrul țării pare a se fi deplasat la Chișinău, pentru că aici s-a exprimat mai puternic conștiința de neam și patriotismul adevărat". **(România liberă)** ● DORINA BĂESU : „Comunicatul emis de președinție și dat publicității pe 21 august suna atît de prudent, încît a trecut aproape neobservat. Nu-i vorba, de atunci domnul președinte a spus mai multe, dar atît de tîrziu încît Gorbaciov revenise deja" : „Singurii care n-au stat cu mîinile în sîn au fost cei de la Partidul Alianței Civice. Pînă și dl. Brucan a remarcat asta". **(Cuvîntul)** ● N.M. : „Dacă Moscova nu mai crede în perestroika, ar fi normal să nu mai creadă nici reformatorii de la București". **(România literară)** ● ION ITU : „Pe cînd un Boris Eltîn și la noi ?" **(Tinerama)** ● TIA SERBĂNESCU : „Comunicatul președintelui a fost submediocru". **(România liberă)** ● CORNELIU BUZINSCHI : „Oare între KGB și securitățile frățești mai este vreo legătură ? Dar înceea ce ne privește ? Guvernul la ce se așteaptă ? Elevii români vor fi mai abili decît profesorii ?". **(Baricada)** ● NICOLAE MANOLESCU : „Vreau să cred că guvernanții noștri au tras și ei învățăminte din lecția moscovită și vor face tot ce va depinde de ei pentru a împinge democrația mai departe". (Interviu, în **Adevărul**) ● PETRE MIHAI BĂCANU : „...aștept, ca la o oră de vîrf, în direct, președintele Iliescu să-și anunțe la televiziune, demisia, ca un gest frumos, și să-l propună ca președinte al ambelor țări pe Mircea Snegur sau Mircea Druc. Oricare dintre ei poate fi un Eltîn al României". **(România liberă)** ● H. PARCEA : „Toată lumea l-a plîns pe Gorbaciov, în loc să-l plîngă pe dl. Iliescu". **(Cuvîntul)** ● ION CRISTOIU : „Publicațiile naționalist-comuniste **România Mare**, **Europa**, **Socialistul**, **Totuși iubirea**, **Democrația**, nu încetează să pună la îndoială opțiunea făcută de societatea românească în decembrie 1989". **(Expres Magazin)** ● EUROPA : „Ne alăturăm miilor de români care-i urează lui NICU CEAUȘESCU la mulți ani, cu prilejul împlinirii vîrstei de 40 de ani la data de 1 septembrie 1991. Mii de sibieni (sic !) care ne-au telefonat, mii de scrisori și mii de telegrame primite din toată țara la redacția revistei EUROPA, doresc ca justiția să dovedească maximă obiectivitate, într-un timp cît mai scurt". ● PROSTITUȚIA : „Gică, un penis de prim-secretar." ● CRISTIAN BEN : „Credem că domnul Gelu VOIKAHN — cu toată imunitatea lui parlamentară — trebuie să dea nu explicații ci socoteală organelor de drept, inclusiv Procuraturii Generale, pentru toate fărădelegile săvîrșite în numele Revoluției din Decembrie". **(Europa)** ● COMITETUL DIRECTOR AL PARTIDULUI «ROMÂNIA MARE» : „...această infimă parte a intelectualității românești, coagulată în Partidul Alianța Civică a dat un examen catastrofal și a arătat tuturor ce atmosferă de teroare și haos va domni în România dacă, prin absurd, acești indivizi, pe care nu ne sfiim să-i numim trădători de țară vor avea acces la platforma puterii". **(Dimineața)** Să rîzi ? Să plîngi ? ● TUDOR BĂLTEANU : „P.A.C. = P.C.R. !". **(Azi)** „O, țară tristă, plină de humor"... ● ION CRISTOIU : „Sînt și eu de acord cu declarația-apel a Alianței Civice și a Partidului Alianței Civice potrivit căreia societatea românească are acum posibilitatea unică de a se debarasa definitiv de structurile și mentalitățile comuniste". **(Expres magazin)** ● ADEVĂRUL: „SRI face «pac» spre P.A.C." ● VASILE VÂCARU (președintele grupului parlamentar al FSN din Senat) : „...în vacanță, prin țară, am constatat că oamenii înțeleg că tot ce am promis în perioada preelectorală n-au fost vorbe în vînt" (Interviu, în **AZI**) Și noi am constatatără ! ● VASILE IANCU : „Dl. Surdu a fost dizident cum a fost badea Gheorghe din satul cutare mitropolit. Ca și dl. Iliescu, de altminteri". **(România liberă)** ● VIOREL ȘTIRBU : „În mod normal parlamentari precum Ceontea, Vulpescu, Gavra și alții ar trebui să-și piardă imunitatea și să fie anchetați, pentru activitate ostilă României"... **(Dreptatea)** ● PAUL AGARICI : „Cert e că literatura română îi este foarte datoare acestui om (Romulus Vulpescu, n.n.) care a fost la un pas de a deveni zeu... În vremea lui Iliescu (...) s-a transformat în senator făcînd unele din cele mai strălucite gafe din noua noastră istorie. De aceea nu mai e demult Romică...". **(Contrast)** ● „De la lume adunate" de NECULAI CONSTANTIN MUNTEANU : **„Proverb malgaș.** Sus grade, jos grade, iar la mijloc Hamza arde!" **(Expres)**

Petre Stoica

spectator

Un mare succes al teatrului românesc la Edinburgh:

« Ubu Rex »

Ubu Rex este și nu este întocmai **Ubu Rege** de Alfred Jarry. Este Jarry revizuit și „explicat" cu scene din Macbeth și comentarii „la față de cortină" susținute de doi actori solemni cu mape roșii în mîini, amintind de spectacolele omagiale de tristă amintire. **Ubu Rex** este spectacolul lui Silviu Purcărete care semnează scenariul, regia, scenografia și ilustrația muzicală. Un spectacol care îl propulsează, după succesul de la Edinburgh !) pe Silviu Purcărete între regizorii noștri, nu foarte mulți, de notorietate internațională. Discret și laconic, ingenios și perspicace, Silviu Purcărete a parcurs de la **Legendele Atrizilor** (un magnific **son et lumière** (prezentat pe malul mării, la Histria), la **Piticul din grădina de vară** și de aici la **Ubu Rex** un traseu artistic constant, fără denivelări supărătoare, parcimonios dar egal cu sine și sigur pe sine. **Ubu Rex** este spectacolul unui raționalist cu temperament meridional, îndrăgostit de logică dar și de ornament, clar în idei și fastuos în efecte. Purcărete își apropie farsa „ineptă" (Catul Mendes) a lui Jarry prin logica rațiunii. La Purcărete, indiferent la subiect, de aceea, poate „inept" (vezi, de exemplu scena cu ursul care îl amenință pe Ubu), Jarry cade nu o dată în infantilism. Purcărete umple cu sens planul narativ (ursul din poveste este obsesivul Căpitan Bordură), narațiunea însăși că-

Mircea Ghițulescu

Continuare în pag. a 6-a

prezentul continuu

Absurdul realității sau Godot fără replică

— lucrare de control —

Absurdul a dat omului intelectual de gîndit, în timp ce omul absurd căuta o cale pe care dorea nici mai mult nici mai puțin să-și găsească limanul. Paradox al existenței cît de cît normale, absurdul și-a impus stilurile de expansiune prin chiar produsele cele mai perene și pe care numai arta adevărată le poate da. Ceea ce însă a devenit arta într-un spațiu al nimănui și al fiecăruia, n-a lăsat la iveală decît oaze mici într-un deșert în care s-a predicat în zadar ani în șir. Și cum să reziști în pustiu, cînd chiar tu ești un produs al pustiului ? Ce poate ieși dintr-o sumă de cincizeci de ani de strigăt, de efort și de pseudo-entuziasm ? Decît ceea ce trăim cu toții astăzi de la o zi la alta. O dezordine cum nici Dumnezeu la începutul lumii n-a reușit, o harababură, și o **limbă balal** de nimeni înțeleasă într-o presă care încape în ea tot ce poate intra pe hîrtia nevinovată și răbdătoare a tot și a toate, o stare de vomă continuă a fostului regim amețit pe fețele de masă ale noului regim care nu vrea să imite nimic, dar simulează cele mai desăvîrșite forme de democrație. Într-o idee: o națiune pusă în fața unei **lucrări de control** cu un examinator orb care tot **națiune** se cheamă. Cînd o astfel de absurditate dă friu unei societăți, acea societate caută să profite din orice situație și obține astfel din orice situație profituri frugale care-i dau iluzia că poate merge mai departe S-ar putea ca nota pe care o va obține să fie una de bun augur, însă amarul va veni cît de curînd pe limbă, așa cum fierea bolnavă, păcălită cu te miri ce panaceu, dă drumul veninului său, amărînd gura omului bolnav, îndulcită cu zaharină.

Nu o dizertație despre absurd mă îndeamnă acum în acest articol, ci o constatare a neputinței acestei stări în care ne aflăm de-a ieși din umbra fantomei care a bîntuit lumea în lung și-n lat fără nici o binefacere. Și asta numai orbii n-o pot vedea sau cei care regretă cu adevărat o astfel de formă a mafiei politice. Agonia în care această fantomă se află, dacă se poate spune că o fantomă se poate afla în agonie !, mă determină să cred că absurdului real încă i se oferă spațiu de manifestare, în credința că actele dramei începute de utopici încă nu s-au încheiat. Că încă nu s-au încheiat sîntem din ce în ce mai convinși, dar că sforile se mai pot trage încă atît de vizibil, înnodîndu-se fără nici o piedică, mi se pare cel mai cras atentat la democrație, la libertate. Însă nu nota pe care o va obține această națiune în urma unei astfel de lucrări de control poate schimba ceva în mentalitatea ei, ci țara pe care numai un diagnostician din afară o poate stabili și apoi impune tratamentul unei boli în genere cronicizate. Însă mai periculos decît bolnavul care se crede sănătos un nimeni altul nu poate fi. Iar bolnavului sănătos nu-i poți acorda decît șansa agravării bolii din care, dacă l-ai scoate, își dă seama că ar muri. Și decît să moară își vede mai curînd de boala lui sănătoasă, normală, așa cum e un cancer care nu seceră, dar care usucă. Poate că merg prea departe cu aceste afirmații, însă cred că niciodată de aici încolo, nu e tîrziu să tragi clopotul chiar în urechea celui care în ureche tocmai clopot are. Atît cît s-a vorbit într-un an de zile despre libertate și atît cît de nefolositoare a fost această libertate în acest an de zile, nu s-a întîmplat niciodată în istoria acestui popor. Presa predică în deșert, radio-televiziunea face slalomuri conciliatoare de-a dreptul talmudice, sălile de teatru și ale căminelor culturale adună ecouri fade, conferențiarii n-au auditoriu, auditoriul nu-și găsește încă acei conferențiari care să-i dea speranța unei iluzii pînă la capăt. Așa încît națiunea își dă lucrarea de control într-un vid desăvîrșit în care notele nu sînt altceva decît tocmai densitatea vidului. Intelectualul stă undeva la margine și speră într-o liniște pe care are impresia că **a avut-o !** Nici nu cred că lucrul ăsta îl mulțumește, însă modul cum își trăiește **așteptarea** îmi dă de gîndit că nici o speranță nu-i mai este la îndemînă. Și atunci ce face el? În absurdul lui crede că va veni cineva și-i va da mîna. Cine va fi acela ? Godot ? Dar Godot nu vine niciodată. El există, dar de venit nu vine niciodată. Atunci în fiecare intelectual trebuie să existe cîte un Beckett. Da, dar asta nu-i la îndemîna oricui. Și atunci se acceptă cea mai simplă situație. Situație pe care nici nu vreau s-o mai amintesc, dar în care se așază liniștit și-și dă lucrarea de control, votul, pe care urmează să-și primească amenzile, adică prețurile liberalizate, interdicțiile care decurg din această liberalizare, impozitul, și, ce-i mai grav, **impozitul pe prostie**, ceea ce-l va ține tot pe tușă ca pe un chibit caraghios care nici nu poate striga, că nu-l lasă inaniția, nici nu poate muri, că nu-l lasă curajul. Și atunci, ce face el ? Își trăiește absurdul, absurdul care nici măcar nu este numai al lui, ci al lumii întregi, în care se afundă, își roade ultimii morcovi și covrigi pe care-i mai are în buzunar, sperînd la untura de pește cu care-și va hrăni copiii.

Și aici închei această lucrare de control fără nici o speranță și convins că absurdul nu va evolua în favoarea omului simplu, cel care se numără ca exponent al lumii întregi, stîlp al puterii, și nici în favoarea intelectualului, ci în favoarea lui Godot, care nu va veni niciodată, dar pe care-l așteptăm.

Gellu Dorian

buletin de prezență

L-aud pe Gutemberg plîngînd...

În lumea frenetică de astăzi nu duc lipsă de subiecte pentru acest Buletin, pe care îl scriu lunar ca să-mi atest existența și capacitatea de-a înțelege ce se întîmplă cu lumea. Mai greu îmi este și-mi ia mai mult timp să aleg o idee din puzderia celor care îmi trec prin minte și se cuvine să fie comentate.

Aseară mă gîndeam să scriu ceva despre reclamele de la televiziune și le urmăream, ca să mai descopăr un exemplu de prost gust sau naivitate. După ele a urmat, pe neașteptate, un apel grav pentru salvarea cărții.

Ce înseamnă cartea în viața noastră ?

Unul din marii filozofi ai lumii moderne, controversat și el ca toți fondatorii unui sistem nou de gîndire, spune că fără sănătate omul nu poate fi fericit, dar sănătatea nu-i totul. Adaug și subscriu fără ezitare că omul, ca și în cazul cu sănătatea, nu poate trăi fără pîine, dar nu-i este de-ajuns pîinea.

Nici cartea nu-i totul, recunosc, fără ea însă nu pot trăi decît analfabeții. (Aria acestora fiind mult mai mare decît a celor care nu știu să scrie și să citească).

Tot la televiziunea pe care am iubit-o cu recunoștință în zilele revoluției din decembrie, la fel și deunăzi cînd ni l-a arătat pe Elțin împotrivindu-se celei mai puternice armate din lume, un purtător de cuvînt al guvernului, vroia să ne convingă că indexarea salariilor... (ce-o fi însemnînd în acest caz „indexare" ?)... indexarea salariilor, în raport cu prețurile mărite, duce la o scumpire a vieții de numai cîteva procente, parcă trei sau patru la sută. Cum așa ?

Las la o parte parfumurile franțuzești și pantofii italienești și mă opresc numai la cîteva din produsele de primă, de indispensabilă, de urgentă necesitate ; știe vorbitorul, și se socotește responsabil de ceea ce spune în fața citorva milioane de spectatori aflați la distanță că pîinea și laptele s-au scumpit deocamdată de peste sută la sută ? Trec peste toate celelalte și ajung la carne, și ea de primă necesitate, mai ales la vîrsta de creștere și de muncă. Vegetarienilor le-o fi indiferent, dar carnea s-a scumpit de sute de ori la sută, încît pentru majoritatea cumpărătorilor a devenit prohibită ; să nu judecăm după cei care își permit să cumpere salam de Sibiu, cu nouă sute de lei kilogramul. Dar chiar și vegetarienii au avut de pătimit, cînd roșiile s-au vîndut cu cincizeci de lei kilogramul iar ardeii cu zece lei bucata. Știu că pe vorbitorul de la televiziune, care desigur nu-și face singur piața, aceste prețuri nu-l afectează, dar, oricum, ar fi trebuit să le cunoască ! — să nu ne vîndă gogoși, mai ales că nu sînt un articol de primă necesitate.

Recunosc că de anumite produse te poți lipsi, împotriva a ce spunea Voltaire despre superfluu, că este atît de necesar omului. Ce-ar mai fi viața, dacă am reduce-o la hrana înfometaților ?

Dar, dacă admit că se poate trăi și fără parfum Poison, nu la fel voi spune despre carte, articol de primă necesitate pentru minte și suflet. E adevărat că nu toate cărțile merită să apară ; din zece poate două, dar cine să le aleagă și să hotărască ? Apoi, fără cărțile proaste n-ar apărea nici cele bune, deci le apăr pe toate, lăsînd ca timpul, singura cenzură pe care o admit, să le selecteze.

Apelul-alarmă de la televiziune, pornind de la numeroasele instituții și întreprinderi preocupate atît de soarta scriitorilor cît și a iubitorilor de lectură m-a îngrozit, și ca scriitor, și ca om care citește de o viață întreagă. În mai puțin de doi ani, prețul cărții în România a crescut de zece ori, în timp ce calitatea hîrtiei și a tiparului au scăzut, de cele mai multe ori, pînă la primitivism. Iar acum fabricile de hîrtie anunță că vor tripla prețul producției lor. Indiferent de justificările economice, iată un atentat la cultură : nu se va mai tipări nici o carte, iar dacă totuși se va tipări cîte una, tirajul, de la sute de mii de exemplare, ca în țările cele mai luminate se va reduce la o mie sau două. Căci, cu toată „indexarea" salariilor, nu va putea s-o cumpere decît o mînă de oameni.

Am văzut înainte de război cărți arse pe stradă, se știe de către cine și în ce scop. Acum cărțile se vor arde înainte de a fi tipărite. Cineva e dator să oprească asemenea dezastru.

Cititorii acestor rînduri sînt rugați să le răspîndească ; așa poate vor ajunge unde trebuie. Altfel, generațiile viitoare vor trebui să-și facă altă cultură, pornind de la zero. Și epoca noastră, numită pînă deunăzi „de aur", va deveni epoca inculturii.

Radu Tudoran

minimax

Toamna se numără...

Liniște fiind în țară după ce la Mamaia s-a terminat cu bine — spunea crainica de serviciu a televiziunii — festivalul de muzică ușoară, odată cu venirea toamnei, firesc, gîndul se îndreaptă spre activitatea cea atît de omenească a numărării. Potrivit datinei străbune, se numără, nu-i așa ?, acolo unde și dacă sînt, cîți sînt, bobocii, cei de rață ; tradiția urmînd a fi înviorată anul acesta și prin numărarea bobocilor de trandafir cînd se vor petrece, în fine ! alegerile locale. Pînă atunci, însă, mai este ceva vreme, prilejuind alte felurite numărări. Bunăoară, cum au cerut recent, printre altele, sindicatele din ramura construcțiilor de mașini, s-ar impune numărarea șomerilor. Așa, ca să se știe cum stăm. Și tocmai pentru că nu stăm prea bine, dl. prim-ministru s-a aplecat cu grijă multă către cei nevoiași (ar putea fi ei, oare, numărați ?) enumerînd, cinci parcă, sorturi de produse din carne al căror preț va fi subvenționat de la buget. Nevoiași nevoiași, dar votează ! Că numai gospodinele știu ce înseamnă de fapt carne de calitatea a II-a, asta e altă poveste. Dar gospodinele și dl prim-ministru... Într-o altă privință, aproximativ într-o altă privință, interesant de numărat ar mai fi, pentru amatorii de statistici, cîte partide, sindicate și alte organizații sau personalități și-au exprimat adeziunea la Declarația-Apel a Partidului Alianței Civice. De asemeni ca să se știe cum stăm. Dar, printre tot felul de altele posibile (a hectarelor (ne)însămînțate, a grevelor, a crimelor ș.a.m.d.), odată cu toamna reîncepe mai cu seamă o anume numărare care, pas cu pas, ne hotărăște tuturor destinul : numărarea mîinilor ridicate în cele două odăi ale Parlamentului. Proaspeți, odihniți, parlamentarii noștri vor ridica iarăși mîna. Marcat probabil de transmisiunile tv de la Tokyo, dl. Vasile Văcaru, în calitate de președinte al grupului senatorial FSN, mărturisea în **Azi** că se simte „în postura unui atlet gata de start, pregătit fizic și psihic pentru a cîștiga cursa". N.B., pentru a **cîștiga**. Și există cineva cu mintea întreagă care să-și închipuie că, dacă, totuși, este o cursă, numărarea mîinilor ridicate ar putea să-l împiedice pe dl. Văcaru să cîștige ? Cu siguranță nu. Așa că domnia sa are cugetul pe deplin împăcat, cu atît mai mult cu cît certitudinea cîștigului se datorează unor colegi de partid despre care, în timp, a realizat că sînt „oameni de mare ținută intelectuală și morală, specialiști recunoscuți în domeniile lor, și, mai ales, buni români" Incontestabil ! Ușor fiind de făcut o numărare a oamenilor politici de mare ținută intelectuală și morală din Senat începîndu-se cu Dan Iosif, Vasile Moiș, Gheorghe Dumitrașcu și continuînd cu toți ceilalți. Dacă însă, înăuntrul Parlamentului, numărarea mîinilor ridicate după cum n-a iscat nici n-o să iște nici un fel de probleme, căci mașinăria funcționează ceas traducînd Hi-Fi intențiile deținătorilor puterii în legi, afară se tot adună semne că situația este cu totul și cu totul alta. Mai concret, criza de legitimitate, în care se află actuala cîrmuire, pare să se fi agravat pînă-ntr-atît încît, dintre viitoarele evoluții posibile ale României, cea mai mare probabilitate de actualizare s-ar putea să o aibă deja aceea care, pe fondul accentuării stării haotice, include parcurgerea unui moment de inflexiune marcat de violență fizică. Asta tocmai pentru că cei care dețin astăzi puterea sînt pregătiți fizic și psihic **doar pentru a cîștiga cursa.** O cursă în care, acum, după cele ce s-au întîmplat și se întîmplă la Moscova, singura problemă reală este, de fapt, aceea de a mai putea fi încheiată cu minimum posibil de pierderi. Adică, pentru cei care dețin astăzi puterea în România, a permite și a asigura o evoluție politică, cumva firească, în interiorul cadrului definit de normele democrației și ale statului de drept, ar fi nu numai soluția cea mai simplă dar, totdeodată, cea mai puțin-riscantă. Adoptarea unei asemenea soluții ar presupune însă aproape automat asumarea responsabilității cel puțin pentru : 1) ceea ce s-a întîmplat în decembrie 1989 ; 2) tolerarea binevoitoare și chiar colaborarea cu mulți dintre cei cărora România le datorează „binefacerile" comunismului ; 3) „originalitatea" unui regim politic ce n-a putut să reziste fără a recurge la exploatarea naționalismului și la mineriadă, pe lîngă o sistematică „otrăvire" informațională ; 4) o politică economică falimentară, liberalizarea fiind subordonată total controlului absolut asupra puterii politice ; 5) o politică externă duplicitară în raport cu lupta pe viață și pe moarte a românilor de dincolo de Prut.

Și atunci ? ! Atunci cum ? ! Cum să fie acum, sau abia acum, asigurarea unui climat politic într-adevăr democratic, soluția cea mai simplă, ba încă și cea mai puțin riscantă pentru actuala Putere ? ! N-ar însemna mai curînd o sinucidere ? Poate că, totuși, nu. Deoarece, raportat la interesele naționale și într-un ceas favorabil al istoriei lumii, soluția într-adevăr democratică ar aduce

Șerban Lanescu

Continuare în pag. a 6-a

Ov. S. Crohmălniceanu — 70

Omul, profesorul, criticul

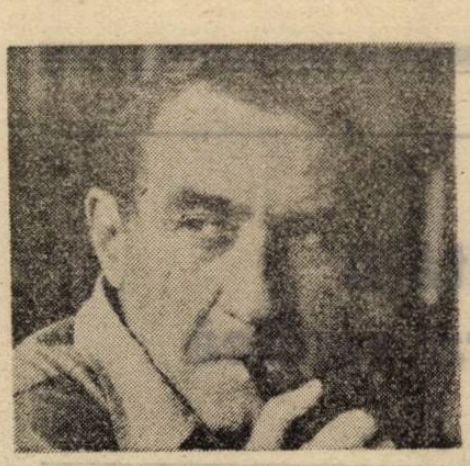

Într-un entuziasmul nostru tineresc, acum vreo cîțiva ani buni în urmă, ne dădeam în vînt pentru a face să apară la Galați o revistă literară. Ne gîndirăm cum să se numească, ne hotărîrăm noi, cei care nu aveam decît însufleţirea drept atu, şi asupra redactorului şef. Cine putea să fie altcineva decît un gălăţean de baştină care, pe deasupra, să mai aibă şi faimă în materie ? Bineînţeles, acesta se numea Ov. S. Crohmălniceanu. Mărimile locale — pe care le-am „contactat" de nenumărate ori, nici gînd n-aveau să dea o mînă de ajutor unor „aiuriţi", ba, de la o vreme, nu ne-au mai îngăduit accesul pe la înaltele dumnealor birouri (culturnice). Şi noi ne mistuiam în van. Ne-am zis să-l abordăm numaidecît pe „redactorul şef", pe „Crohu", cum îl numeau cu desăvîrşită deferenţă. De altfel, toţi cei care îl cunoşteau şi îl admirau (erau mulţi, sumedenie) îi spuneau, pe şoptite, aşa, cu numele prescurtat: „Crohu se află la cenaclu", „Vine Crohu la curs", „Crohu e în inspecţie de grad la Cutare", „atenţie, trece Crohu !" Trecea domol, blajin, cu alura lui exotică, de beduin melancolic... Ca şi cum. Puţin mai scump la vedere numai, de cînd... Prin solii noştri gălăţeni, ne-a sfătuit cu o tristeţe impenetrabilă, să nu ne pierdem cu firea, că va fi imposibil să întemeiem revista, atîta vreme cît multe au dispărut, iar altele au fost reduse la dimensiuni liliputane, „fizice şi etice". Să citim pe ruptele, să scriem (mai puţin) şi de publicat... se va găsi şi pentru noi un locuşor sub soare. Nu era, nici vorbă, un sfat cinic. Experienţa de viaţă şi literară i-a oferit maximum de prudenţă şi ascuţit inteligenţa. Ov. S. Crohmălniceanu nu are nimic din crispările pascaliene, nici nu invită la absenteism, ci, mai curînd, la atenţie sporită faţă de sensul adînc al realităţii.

Cît despre „longevitatea" sa critică doar răuvoitorii mai pot s-o conteste. Numai dacă ne gîndim că dintre protagoniştii de acum mai bine 30 de ani domnia sa continuă şi astăzi să „joace" în roluri principale, şi am putea trage concluzia avantajoasă pentru autorul unor cărţi precum **Tudor Arghezi, Literatura română între cele două războaie mondiale Literatura română şi expresionismul** etc. E drept că pe vremea „stagiaturii" **(Cronici şi articole, Despre originalitate, Pentru realismul socialist)** tribulaţiile sale căpătau traiectorii bizare, eufemistic vorbind ; dar chiar şi atunci isteţimea critică se făcea intens resimţită.

Devotat o vreme mai mult istoriei literare, pe terenul căreia a făcut o intensă cură „estetică", Ov. S. Crohmălniceanu simţea nevoia irepresibilă, de „conversaţie" cu literatura imediată, dacă se hotăra să reia rîvnitul dialog „în cetate", însă nu în măsura în care am fi aşteptat-o şi s-ar fi cuvenit, din lipsa unui spaţiu permanent într-o revistă. În ciuda acestei limitări, criticul accede la „piinea noastră cea de toate zilele", pîine mai pe alese, de aceea gustată cu o mai evidentă poftă. Scrie despre Emil Botta, Radu Stanca, A.E. Baconsky, Şt. Aug. Doinaş, Nina Cassian, Nichita Stănescu, Florin Mugur ; Marin Preda, Sorin Titel, Al. Ivasiuc, Radu Petrescu, Fănuş Neagu, Constantin Ţoiu, George Bălăiţă, Mircea Ciobanu ; Ovidiu Cotruş, Lucian Raicu, Eugen Simion, Valeriu Cristea etc. Mai puţine obligaţii şi complicaţii decît în cazul foiletonisticii de întîmpinare ? Poate sub aspectul unei limpezimi sufleteşti. Dar există şi o plăcere a descoperirii de valori, după cum înseşi dibuirile, chiar fără rezultat pozitiv, pot oferi satisfacţii de un anume fel, ca acela pe care le avu Ov. S. Crohmălniceanu la vestitul său cenaclu de proză. Profesorul descindea de la catedră în cenaclu. Rodul cel mai palpabil al acestei devotări de minte şi de suflet a fost apariţia, în 1933, a antologiei de proză DESANT. Blîndul cicerone venea cu o surpriză de proporţii, care a încîntat multă lume, după cum a stîrnit şi mari cantităţi de venin. Unii au văzut în iniţiativa Călăuzului un act de noblеţe şi de profesionalism, dar „moirele" s-au năpustit cu acuzaţii stupide : destabilizare, pervertire a gustului şi a simţului estetic şi socio-moral ! Ne-am bucurat de talentul şi noutatea unor tineri prozatori ca Mircea Nedelciu, Cristian Teodorescu, Ion Lăcustă, Constantin Stan, Sorin Preda, Gh. Crăciun, Nicolae Iliescu, Gh. Iova, George Cuşnarencu, Mircea Cărtărescu (prozator) etc. Din cuvîntul Profesorului : „Preocupările proprii şi felul aparte de a scrie converg la aceşti tineri într-un demers care aduce — după mine — ceva manifest nou în proza noastră. Obiectul predilect al atenţiei lor este realitatea cotidiană actuală. În acest sens, obsedantul deceniu încetează să-i mai

obsedeze. În schimb, sînt un termometru foarte sensibil la stările de spirit prezente şi produc o literatură scoasă din experienţa nemijlocită a condiţiilor vieţii zilnice". Speranţa mentorului („Sper ca personalitatea autorilor cuprinşi în această antologie să ajungă a fi mai amănunţit cunoscută prin volume. Dar şi aşa se lasă ghicită în unele note caracteristice, mai evidente, firește, pentru mine care am citit manuscrisele DESANTULUI '83") s-a adeverit.

Am putea spune despre Ov. S. Crohmălniceanu cu cuvintele sale despre Ovidiu Cotruş, deşi nu avem de-a face cu doi critici din aceeaşi familie : „Altfel zis, este conştient de riscurile expunerii sistematice, obligată să zăbovească spre a furniza toate argumentele doveditoare ; fără să mizeze pe formulările frapante şi reacţii humorale spectaculoase, desfăşurîndu-şi tacticos cercetarea, cucereşte atenţia prin cursivitate, limpezime, precizie şi eleganţă necăutată". Cine ar mai fi dispus să-l creadă, totuşi, un „învechit" (am auzit destule voci cîrtitoare de-ale „confraţilor"), să revadă comentariile lui Ov. S. Crohmălniceanu din volumul **Piinea noastră cea de toate zilele** (1981) unde exersează, luminos şi atent, predispoziţii analitice remarcabile. Eseurile sale captivează prin pasiunea scrutării şi claritate, prin directitudine şi dibăcia argumentaţiei, prin exactitatea verdictului şi chiar prin voinţa originalităţii. Căci : „Orice interpretare cu adevărat originală stîrneşte pe lîngă admiraţie şi întrebări, reflecţii, gustul discuţiei în contradictoriu. Aşa dăruie practic o viaţă nouă textului, căci acolo unde ideile lipsesc şi spiritul pierde cheful să intervină".

Un spirit deopotrivă scormonitor şi ponderat este Ov. S. Crohmălniceanu chiar şi atunci cînd recitește, neaşteptat, scriitori ca Sadoveanu, Rebreanu, Hortensia Papadat-Bengescu, Camil Petrescu şi Mateiu I. Caragiale, „cu nişte lentile care poartă marca Jung, Poulet, Todorov, Spitzer", adică lentile de împrumut, e drept devenite bunul tuturora. Credeam că numai „bobocii" se lasă seduşi de „grile" cît mai răsunătoare şi mai... străine (pentru că pe aici, pe la noi nu prea avem timp de invenţii metodologice). Dar mult experimentatul şi echilibratul critic vine să ne contrazică, să ne convingă, să facă o demonstraţie serioasă cum că nu e nici un păcat să apelezi la „formule" adjudecate public, dacă acestea sunt absorbite total, după ce au fost expurgate de detritusuri; că e numai nevoie de a fi deslușit, ordonat, precis, persuasiv, fără a cădea în „spectaculos", ori în didacticism mascat, precum junii nepăsători care se complică „pînă la descurajare", zbătîndu-se într-un „savantlîc superfluu şi fastidios", după cum remarcă chiar noul experimentator.

Opţiunile metodologice ale lui Ov. S. Crohmălniceanu din **Cinci prozatori în cinci feluri de lectură** vin dintr-o atentă cumpănire a lucrurilor. Nici un abuz, nici o pornire coercitivă. „Mihail Sadoveanu e un autor croit parcă înadins pentru o interpretare inspirată de critica arhetipală. Aura mitică a eroilor săi sare în ochi, aburul legendei pluteşte peste întîmplările relatate de ei, chiar atunci cînd povesteşte nişte simple isprăvi vînătoreşti". Deci o examinare a operei sadoveniene din perspectiva arhetipală făgăduieşte mult, de la prima vedere, numai că vor trebui evitate complicaţiile, excesele, constrîngerile, cum de altfel recomandă însuşi Northrop Frye care, totuşi, emite considerații „fragile şi încîlcite", deşi „foarte inteligente". De aceea, pentru mai multă limpezime, criticul nostru recurge la sursa primă, J. K. Jung, la psihologia analitică a acestuia, în direcţia manierei „vizionare" — un complex psihologic **supraindividual.** Scrierile lui Sadoveanu de această natură, interpretabile prin teoria arhetipală, sunt **Hanu Ancuţei, Baltagul, Zodia Cancerului, Nunta Domniţei Ruxandra, Fraţii Jderi, Creanga de aur, Divanul Persian, Nicoară Potcoavă** etc. După ce încearcă chiar o clasificare în trei categorii a scrierilor în care există „pattern"-uri mitice şi sensuri simbolice profunde, criticul porneşte la degajarea lor, zăbovind asupra categoriei în care convenţiile „sînt folosite şi respectate cel mai fidel, adică într-o literatură naivă, primitivă şi populară" (Frye). Nici urmă de pedanterie, măcar că glasurile de sirenă ar fi făcut, în alte cazuri, victime sigure. Ov. S. Crohmălniceanu înaintează liniştit, sigur, corect, fără să uite pe G. Călinescu, Al. Paleologu, Paul Georgescu, Nicolae Manolescu. Senzaţia principală ce se degajă din investigaţiile sale este de înţelepciune şi calm demonstrativ ; senzaţia secundară este cea de ocolişuri prea mari. Tentaţia de a-l interpreta pe Rebreanu din unghiul criticii „profunzimilor" a resimţit-o — ne mărturiseşte criticul — citind studiile lui Georges Poulet asupra timpului uman : „Cum s-ar descurca însă Poulet în cazul prozatorilor care împing obiectivitatea pînă la o aproape totală impersonalizare ? Ce ar face cu un Rebreanu, de pildă ? Iată motivul care m-a ispitit să verific eficienţa unui asemenea discurs avîndu-l drept obiect pe autorul **Răscoalei.** Confruntarea cu o dificultate maximă ar fi — am socotit — o dovadă de fecunditate". L-a mai îmboldit şi dorinţa de a combate falsa părere a unora că opera lui Rebreanu s-ar sustrage „ochiului minţii" şi reverberaţiilor imaginaţiei, în consecinţă ea s-ar refuza unor lecturi productive, amatoare de speculaţii. **Adam şi Eva,** în primul rînd, „exprimă practic nişte reflecţii deghizate asupra timpului şi existenţei omeneşti, fiindcă are ca temă **metempsihoza**", dar nu mai puţin şi alte scrieri rebreniene se pretează la o examinare din perspectiva „profunzimilor", a ideii de ciclicitate a existenţei, a individualizării timpului în conştiinţa eroilor, a trecerii timpului real în cel ficţional etc. Opera Hortensei Papadat-Bengescu este pusă în legătură cu psihanaliza şi psihocritica (operaţie nu întru totul inedită), Camil Petrescu e citit prin prisma naratologiei (Genette, Todorov), iar Mateiu I. Caragiale prin aceea a criticii stilistice (Leo Spitzer). Rezultatele sunt peste aşteptări. Reţin cu deosebire atenţia observaţiile despre nevroză şi complexul oedipian la Hortensia Papadat-Bengescu, cele despre autenticitate şi raportul dintre autor şi personaje, la Camil Petrescu, în fine concluziile despre apartenenţa lui Mateiu I. Caragiale la stilul **Art Nouveau. Quod erat demonstrandum !**

Constantin Trandafir

povestea vorbei

Abrevieri

Trunchierea cuvintelor, în special prin suprimarea părţii lor finale (cu unul sau mai multe sunete, una sau mai multe silabe) e un fenomen curent în variantele familiare şi argotice ale mai multor limbi. Unele din împrumuturile moderne în română sînt, în limba de origine, rezultatul unor astfel de abrevieri : **metrou** (din franţuzescul **métro,** prescurtare din **métropolitain), taxi** (din **taximètre), cinema, pneu** etc. Apocopa (suprimarea unor foneme finale din cuvînt) e în română un fenomen regional (în graiul maramureşan, mai ales) — şi unul al limbii vorbite, cu debit rapid şi o oarecare neglijenţă în pronunţare ; Sextil Puşcariu considera ca o tendinţă fonetică românească masarea energiei articulatorii la începutul cuvîntului şi neglijarea pronunţării părţii sale finale. Cu toate aceste condiţii (frecvenţa fenomenului în alte limbi romanice, prezenţa sa regională, tendinţe articulatorii), cazurile de trunchiere **lexicalizată** — forme utilizate în contexte sintactice variabile, diferite deci de „accidentele" de pronunţare, chiar recurente, de tipul **tre', poa'** etc. („tre' să vină", „poa' să meargă") — sînt puţin numeroase şi nu constituie în nici un caz o trăsătură puternică a limbajului familiar sau argotic românesc.

Există, e drept, cîteva exemple foarte cunoscute, din limbajul elevilor : **prof, dirig, bac, mate** — şi al tinerilor în general (în domeniul aparaturii şi instrumentelor muzicale) : **cas, mag, sax** ; într-un articol despre argoul studenţesc (Mihai Petre, 1978) se semnalează şi abrevierea **as** pentru asistent: e poate accidentală, oricum nu prea răspîndită. Din formele obţinute prin trunchiere, cele mai multe (cele terminate în consoană, în special) sînt uşor articulabile **(bac-ul, cas-ul)** şi constituie chiar bază de derivare : de la **prof** s-au format, de exemplu, femininul **profă** şi diminutivul **profic,** de la **dirig — dirigă.** E atestat şi un adjectiv invariabil, **simpa** („spiriduşul meu e **simpa**" — „România liberă", nr. 198, 1990,1) — dar forma pare mai curînd un franţuzism neimpus, cel puţin deocamdată. Unele abrevieri reprezintă izolarea elementului de compunere : adjectivul **retro,** adjectivul şi substantivul **mini** („un film retro", „o rochie mini", „poartă mini"), adjectivul şi adverbul **stereo,** substantivul **zoo** nu sînt obţinute pe teren românesc, ci împrumutate ca atare ; o creaţie autentică ar putea fi, însă, **extra** („o masă extra"), din **extraordinar** (cu toate că şi aici există un corespondent francez al formei scurte) ; nici o sursă exterioară nu se poate invoca în cazul lui **supra** — datorită sensului său restrîns, particular şi perfect explicabil situaţional : prezent în multe cuvinte, el e izolat doar din cel care desemnează **supracontrolul** din trenuri („făcea blatul şi l-a prins **supra**"). Şi un prefix ca **re-** poate prelua, ajutat de context, sensul cuvîntului din care a fost izolat: în expresia „a trece **la re**" (cf. M. Petre, art. cit.), **re** înseamnă „reexaminare".

În unele din cazurile citate, cuvintele de origine sînt neologisme lungi şi relativ greoaie, simplificabile într-o pronunţare rapidă ; e şi cazul lui **schizo** („tipul e schizo") din **schizofrenic** (sau **schizoid)** ; prescurtarea conferă, cel puţin în acest exemplu — ca şi pentru **ţăcă** — la care cuvîntul de bază e tot un termen familiar **(ţăcănit),** o conotaţie „ameliorativă", glumeaţă, atenuînd din duritatea etichetării. Comoditatea în pronunţare se recunoaşte şi în forma **Inter,** abreviere orală curentă pentru numele hotelului **Intercontinental,** tot mai des înregistrată în ultima vreme în reportajele din presă. O abreviere larg răspîndită, **secu** (din **securitate** : „băieţii de la secu") — a fost favorizată, probabil, de aluziile pe care le permitea prin omonimie **(sec** ; v. şi jocul de cuvinte „Mănăstirea Secu").

Nu multe exemple s-au putea adăuga celor de mai sus ; unul e atestat încă din 1936 (în minusculul dicţionar de argou al lui V. Cota) : **şme** — pentru **şmecher.** Forma pare să fie viabilă : o reîntîlnim, în 1988, în romanul **Plus-minus o zi** al lui Sorin Preda : „Se crede şme de Bucureşti". (p. 43). Mai puţin frecvent ar părea **naspa** (din **naşparliu)** ; „Vom acorda premiul de cel mai naspa student" („Opinia studenţească", nr. 24, 1991, 3).

Scurtarea se produce uneori după modelul unor diminutive moderne marcate afectiv (hipoconstice), de la numele proprii, deci cu adăugarea unei terminaţii — de obicei în **-i** ; argoul militar actual (descris într-un articol din 1982 de Ion Moise) obţine din foarte simpatizatul cuvînt **liberare** forma **libi,** la rîndul ei cu diminutivul **libişor** („Hai libi !", „hai libişor !"), iar din **plutonier — pluti.**

Unele cazuri nu sînt simple apocope produse în stilul oral, ci provin din abrevierile folosite în scris : **tov (tovarăş),** probabil şi **sold (soldat).** Tot în argoul militar există şi **ta major** — în care primul element, **ta,** e o reducere a unui cuvînt argotic şi familiar, ironic şi depreciativ : **tablagiu.**

Lista de termeni pe care am discutat-o e, desigur, incompletă ; cei care i s-ar adăuga nu cred că pot, totuşi, schimba impresia de productivitate redusă a acestui mijloc în codul oral. Varianta familiară a limbii române nu pare să urmeze un model de concizie extremă ; s-ar putea inventaria, dimpotrivă, termeni (e drept, nici ei foarte numeroşi) la care a operat o „lungire", o sufixare tautologică — respectiv una care nu a schimbat nici sensul, nici încadrarea lor lexicală, avînd o pură valoare expresivă, conotativă : **prietenar, străinez** nu diferă de **prieten, străin** decît prin efectul glumeţ al încadrării în cîte o serie lexicală. Principiul economiei de efort nu e atotputernic.

Rodica Zafiu

cronica literară

Biografia unei idei

Adrian Marino, BIOGRAFIA IDEII DE LITERATURĂ, Editura Dacia, Cluj, 1991

Dacă în literatură se poate vorbi de scriitori care își programează pas cu pas activitatea, cariera, opera, atunci printre aceștia va trebui să-l numărăm cu siguranță și pe Adrian Marino. În ciuda accidentelor istorice, în ciuda rezistențelor pe care le provoacă, el își continuă cu tenacitate proiectul personal, fixat în liniile sale principale încă de la începutul carierei. Care ar fi constantele acestui proiect ?

Mai întîi, obsesia cărților întemeietoare prin funcție și exhaustive prin conținut, realizate de unul singur, dar respectînd marea tradiție a enciclopedismului românesc, de la Cantemir la Mircea Eliade. Ideea aceasta apare la Adrian Marino încă din 1945, în legătură cu **conceptul de om :** „Istoria conceptului despre om trebuie urmărită evolutiv pînă în epoca modernă. Datele fundamentale se găsesc însă în Antichitate și în Renaștere și de aici trebuie să pornească o gîndire neo-humanistă sistematică. Orice altă înțelegere nu poate duce decît la superficialitate și eroare." **(„Pentru cunoașterea humanismului", în Revista Fundațiilor Regale,** nr. 8/1945).

Astăzi știm exact ce cuprinde tot acest proiect personal, care sperie prin proporțiile lui colosale : „1. o teorie a criticii literare, respectiv a ideilor literare ; 2. o teorie a literaturii pe baze hermeneutice ; 3. o istorie a ideii de literatură [...] ; 4. un repertoriu sau «dicționar» critic de idei literare (încă neîncheiat) ; 5. un sistem comparatist, militant și teoretic ; 6. o metodă de integrare a literaturii române în literatura universală."

Constante au rămas la Adrian Marino și antipatiile personale — adevărate motoare ale întregii sale activități : disprețul pentru „eseiști", diletanți, „lăutari", pentru foiletonismul impresionist, „declarat antisistematic, antimetodologic și antierudit". Dincolo de sensul ascuțit polemic al tuturor acestor antipatii, avem însă de a face și cu o convingere mai adîncă, formulată parcă pentru a-i pune în încurcătură pe **călinescieni.** Pentru Adrian Marino, în contextul cultural în care ne aflăm astăzi, „sensul literar" are prioritate asupra celui „spiritual", filologia precede ontologia și „cunoașterea faptelor" e mai importantă decît „speculația" sau interpretarea lor. La limită, chiar stilul trebuie să respingă podoabele, metaforismul, „expresiile fericite", care ar reprezenta „boala copilăriei critice", prelungite prea mult la noi. Pe scurt, „Gestul (chiar eșuat) de a construi, de a elabora sisteme, sinteze, metode, este superior **calitativ** oricăror forme de critică empirică, artizanală, fragmentară." **(Critica ideilor literare,** 1974).

- Să rezistăm tentației de a comenta spiritul maniheist al acestei viziuni, care mai degrabă își **inventează** decît își **descoperă** adversarul, pentru a observa că la Adrian Marino importantă rămîne convingerea că situația aceasta a rămas neschimbată : „nu ascundem că reacționăm, în felul nostru, la aceeași stare de spirit care domina în urmă cu decenii «eseul» românesc. Aceeași situație continuă în bună parte și azi."

Biografia ideii de literatură (vol. I, Antichitatea, Evul mediu, Renașterea, Umanismul, Clasicismul, Barocul) urmărește tratarea istorică a chestiunii, prin epuizarea întregului material disponibil, după ce **Hermeneutica ideii de literatură** (1987) pusese problema din perspectiva unei teorii a modelelor. Ca și în cazul **Hermeneuticii** ..., reperele de metodă și chiar de stil trebuiesc căutate în direcția Vianu, Constantin Noica, D. M. Pippidi sau Vasile Florescu, dintre români, și la Menéndez Pelayo **(Istoria ideilor estetice în Spania),** Ernst Robert Curtius **(Literatura europeană și Evul mediu latin),** William K. Wimsatt Jr. și Cleanth Brooks **(Critica literară. Scurtă istorie)** sau René Wellek **(O istorie a criticii moderne),** dintre străini.

Obiectul cercetării e definit în **Indicațiile de metodă** din capitolul I : „înțelegem prin **ideea de literatură** orice enunț despre literatură exprimat în formă (lexicală sau discursivă, teoretizată, discontinuă sau sistematică, fragmentară sau organizată." La rîndul ei,

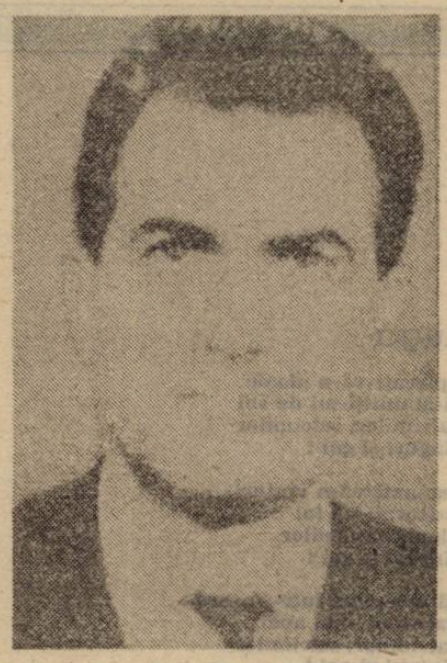

această idee e descompusă într-o serie de „unități de bază" **(unit ideas,** A. O. Lovejoy), adevărate „particule elementare" ale întregului sistem. Ele sînt : **literatura orală** sau **scrisă, sacră** sau **profană, gramatica, enciclopedia, arta liberală, literele bune** și așa mai departe, pînă la **literele frumoase, literatura poetică** și **arta literară.**

Cariera tuturor acestor **unit ideas** va fi urmărită istoric, în cadrul marilor epoci culturale, dar pentru că ideea de literatură le cuprinde pe toate, încă din antichitatea greacă și latină, este permisă și lectura lor **simultană** sau „anacronică", după metoda lui T. S. Eliot. În felul acesta genul **centon** (poezii compuse din citate preluate de la clasici), foarte răspîndit în Evul mediu, e citit ca un echivalent al **intertextualității** de astăzi, iar unele scheme de redactare/interpretare, active, în urmă cu cîteva sute de ani, sînt considerate ca și cum ar funcționa în cadrul reportajului modern, „îndeosebi american".

Care ar fi, în rezumat, biografia (istoria) ideii de literatură, din Antichitate pînă la sfîrșitul epocii clasice și baroce ?

În **Antichitatea** greacă și latină (cap. II), notele esențiale ale ideii de literatură sînt concepția și definiția omogenă, poziția centrală în cadrul celorlalte valori ale culturii, creșterea prestigiului limbii scrise, în comparație cu oralitatea.

Evul mediu (cap. III) consolidează bazele ideii de literatură „și le extinde la întreaga cultură occidentală, predominant latină". În centru stă acțiunea de **sacralizare** intensivă — notă fundamentală pntru etapa medievală a ideii de literatură, „claustrată" în mănăstiri. În ce privește terminologia de bază, „aproape toate sensurile și semnificațiile fundamentale ale **literaturii** și-au făcut de pe acum apariția, chiar dacă unele accepții sunt încă rare, puțin frecvente."

Renașterea și Umanismul (IV) cunosc pentru literatură definiții mai tehnice, mai savante căci problema a fost preluată „de oamenii de bibliotecă, de erudiți, de filologi și lexicografi, de celebrii umaniști." Nouă este și apariția „literelor naționale", în paralel cu o laicizare tot mai pronunțată a lor (proces care își are adevăratul punct de plecare în invenția tiparului). Dar aspectul cel mai original al biografiei ideii de literatură îl reprezintă pentru această perioadă „desprinderea **poeziei** de literatură".

În sfîrșit, deși **Clasicismul și barocul** (V) accentuează „naționalizarea ideii de literatură", pe plan european perioada aceasta nu este nici fecundă și nici prea creatoare, așa cum ne-am aștepta. Dimpotrivă, ideea de literatură „se clasicizează pe toată linia. Devine tot mai normată și mai pragmatică și, în consecință, tot mai sociabilizată." Singurul moment viu e reprezentat de celebra „ceartă dintre vechi și moderni." În plus, capitolul are o importanță deosebită pentru noi, căci acum pătrund și se răspîndesc în cultura română „noțiunile didactico-literare esențiale ca : **știința** (M. Costin), **cetitul** (Dosoftei), **dăscălie** (= învățătură), **cărturar, grămătic, grammatichia, filosofia, învățătură academicească, a pedepsi** (= a învăța) etc. și chiar elogiul culturii **(Îndreptarea legii,** 1652)".

Istorie de **etimologii,** de **referințe** și de **atestări, Biografia ideii de literatură** se va impune ca instrument de lucru și ca manual de referință pentru istoria și pentru teoria literaturii, căci numai pornind de aici se vor putea construi adevăratele istorii ale genurilor și ale speciilor literare. Dar pentru a realiza aceste istorii, peste scheletul uriașului din **Biografia ideii de literatură** va trebui ca cineva să toarne carnea vie a răspunsurilor la întrebările altei scheme-tip a trecutului : **qui, quid, cui, cur, quomodo, quand** (cine, ce, cui, de ce, cum, cînd) ? Cu alte cuvinte, filologiei îi va urma ontologia, și cunoașterii faptelor, speculația. Ne vom întoarce în felul acesta la Călinescu.

Florin Manolescu

ERATĂ

Subtitlul cronicii literare din numărul de săptămîna trecută este : **Virgil Ierunca, ROMÂNEȘTE, Editura Humanitas, București, 1991, literatură** se scrie în franceză **„littérature"**, iar în primul paragraf al ultimei coloane se va citi „Păzitorii de carceri", în loc de „păzitorii din carceri".

dicționarul amorului

Dragostea, ca voință și reprezentare

Cînd se vorbește de erotica eminesciană, cel mai adesea impresia e de trăire extatică, de pierdere în ritmurile sempiterne ale naturii, de fuziune organică. Trăirea plenară a actului este invocată ca o abstragere din cotidian, ca frenezie a solitudinii, în fine, ca exacerbare a diafanului. Călinescu însuși vedea în iubirea cuplului o formă de sfidare a efuziunilor naturale : „Intimitatea eminesciană e tăcută. Perechea nu vorbește și nu se întreabă. Amețită de mediul înconjurător, ea cade într-o uimire, numită de poet farmec, și care e neclintirea hieratică a animalelor în epoca procreației. Amorul eminescian e religios mecanic, înăbușit de geologie". Astfel imaginată, dragostea eminesciană ar coborî din erosul tumultuos al **Cîntării Cîntărilor,** cu tot ritualul exacerbat de acolo.

Numai că dragostea, în poezia lui Eminescu, presupune o mult mai accentuată complicație intelectuală. Nu în sensul în car cerebralitatea ar stimula sentimentul, ci în acela că dorința își este suficientă sieși. Redus la reprezentare, actul erotic rămîne o pură proiecție a imaginarului. Trăirea sentimentului e o formă de epuizare a imaginației. La capătul închipuirii se află convenția erotică.

În **Înger și demon,** paroxismul erotic e doar aparent, căci în fapt are loc o substituire a actului prin sentiment. Gestica se dizolvă în generalitatea noțiunii iar dorința, într-o himerică strategie a apropierii : „Ochii ei cei mari, albaștri, de blîndețe dulci și moi, / Ce adînc pătrund în ochii lui cei negri furtunoși ! / Și pe fața lui cea slabă trece-ușor un nour roș — / Se iubesc. — Și ce departe sunt deolaltă amîndoi !". Finalul poemului nu reprezintă altceva decît o convențională conciliere afectivă care nu mai are nimic din tensiunea dorinței dinainte. Apoteoza nu e a trăirii, ci a ceremoniei : „Am urmat pămîntul ista, vremea mea, viața, poporul, / Cu gîndirile-mi rebele contra cerului deschis ; / El n-a vrut ca să condamne pe demon, ci a trimis / Pre un înger să mă-mpace, și-mpăcarea-i ... e amorul". Tudor Vianu a observat foarte bine evaziunea erotică în poezia eminesciană : „Sentimentul nu mai e trăit, ci degustat. El este resimțit ca un izvor de energie, de abundență și expansiune lăuntrică, fără nici o considerare pentru realitățile în raport cu care el ar trebui să fie căutat sau evitat într-unul singur din felurile sale posibile". Astfel se explică dualitatea dintre eros și meditație, care provine din potențarea absenței prin gîndire. Sentimentul își conține doar o finalitate prezumtivă, cel mai adesea împiedicată printr-o dramă ipotetică. În sens shoppenhauerian, putem vorbi în poezia eminesciană de o dragoste ca voință și reprezentare.

Într-o altă poezie, **Dorința,** impresia este de beatitudine, de euforie erotică, desigur imaginate într-un cadru ideal, în deplină consonanță cu idealitatea dorinței : „Fruntea albă-n părul galben / Pe-al meu braț încet s-o culci, / Lăsînd pradă gurii mele / Ale tale buze dulci ...". Aparentul realism al împlinirii nu e însă decît o formă de indeterminare erotică, fiindcă Eminescu dizolvă dragostea în imaginea ei arhetipală, adamică. Imaginația (deghizată alteori în amintire) joacă un rol protector, de conservare a trăirii superioare. E aici o utopie asumată, orice încercare de finalizare a ei în planul real echivalează cu un hibris, cu un păcat originar. În acest sens, amorul e „un lung prilej pentru durere", căci poetul se află mereu la confluența dintre dorința reală și aspirația ideală, dintre elanul mitizării și impulsul vindicativ. Ne aflăm, de fapt, într-un cerc vicios al imaginației erotice eminesciene consumate într-un joc al contradicțiilor. Ambiguitatea dorinței se explică și prin acest ascendent al idealității asupra realității pe care poetul îl proclamă cu un fel de obstinație. Poetul însuși e un Orfeu care se îndreaptă spre Euridice mergînd cu spatele, de teamă să nu întoarcă nici o clipă capul.

Radu G. Țeposu

ion horea

cîndva

cu o să mă sfîrșesc odată
cu ei, ori poate, mai departe
voi duce lumea lor lăsată
cu mine să rămînă-n carte.

adun fărîmă cu fărîmă
ca dintr-o pîine foarte bună
din coastele ce se dărîmă
cu ploile peste comună.

dar cine-o să mai înțeleagă,
cum vin în rînduri alții, alții,
un timp tirit ca o teleagă
pe lîngă plopii mei, înalții ?

mai încolo

stringe-ți turma și du-te,
cheamă-ți ciinii și iartă !
cîte locuri pierdute,
cîtă lume deșartă !

dealuri mari te îndrumă
mai încolo, la șesuri,
cîndu-i timpul de brumă
și în neguri te-mpresuri.

lasă cruci și morminte
în jelirile mute...
tu rămii !... ia aminte !
cheamă-ți ciinii și du-te !

rugă

aplecați-vă-n ploaie
și-amintiți-mi de voi
salcimilor, salcimilor
singuri și goi !

legănați-vă-n vînturi,
scuturați-vă foi
plopilor, plopilor
singuri și goi !

să mă-ntorc într-o seară
oarecînd, mai apoi,
salcimilor, salcimilor
singuri și goi !

de urît o să-mi țineți
aurind, în noroi,
plopilor, plopilor
singuri și goi !

glumă

n-o să învii, poveste știută,
pămîntul va fi singur stăpînul.
el înțelege și-ți împrumută
brușul și piatra, foaia și finul.

dar peste-o vreme, ca într-o glumă,
să ți le ieie, să ți le lese
de sub zăpadă ori peste brumă,
ca printre vorbe neînțelese.

și tu să nu știi zilele repezi
cum o să treacă, cum o să vie,
cînd o să fie ca să te lepezi,
cînd o să fie, cînd o să fie...

nici luna...

lîngă poartă nici cîne,
la poiată nici vită...
ogrăzile mele bătrîne,
nici luna nu-i răsărită !

și totuși, rămîne, rămîne,
o casă de streșini umbrită...
ogrăzile mele bătrîne,
nici luna nu-i răsărită !

mai cheamă, mai cheamă stăpîne
să vie femeia iubită,
ogrăzile mele bătrîne,
nici luna nu-i răsărită !

și-un chip de copil să îngîne
ceva dintr-o lume sfîrșită,
ogrăzile mele bătrîne,
nici luna nu-i răsărită !

străinul

să ți se pară numai, ori poate ea să fie
pe drumul despre care nu-i altul să mai scrie,
cum iese din cărarea ce taie cucuruzii
de care, stai o clipă, ascultă-o și nu zi,
numa-n icoană poate să steie-așa curată
și totuși, ea să fie, cum vrei, adevărată,
prin tine petrecută cum numai gîndul poate
să fie și cînd nu știi, să știi că-i printre toate.
și un copil ce fuge să-ajungă el întîiul,
la casa unde încă tu nici n-ai pus călcîiul
în prag, ori pe-o cărare, măcar la vremea cînei,
să-ntrebe ei, bătrînii, străinul ăsta cine-i ?
a fost o năzărire, ori ai fi vrut să fie ?
încolo duce drumul, ori ai fi vrut să fie !

CĂRȚILE SĂPTĂMÎNII

EUGEN IONESCU
Nu
(Editura Humanitas)

● Prima reeditare a unei cărți care, la momentul apariției (1934) a părut a fi reacția iconoclastă a unui tînăr intelectual cu veleități literare nesatisfăcute. Probabil că așa și era, dar, cum „habent sua fata libelli", semnificația și destinul acestei cărți s-au schimbat nu atît după vremuri cît după evoluția autorului ei. Încît, vrem-nu vrem, privim **Nu** ca pe cartea de tinerețe a marelui dramturg, membru al Academiei franceze, care este Eugène Ionesco. Astăzi putem citi negația cuprinsă în paginile cărții în mai multe feluri. În 1934 un intelectual de talia lui Mircea Vulcănescu o citea astfel : „Negația lui se referă principal la conținutul întregii cărți, adică tocmai împotriva acestei neputințe, pe care o constată, de a rosti o judecată absolută, dezlegată de presiunea circumstanțelor. Primele trei negații (Arghezi, Barbu, Camil Petrescu) nu valorează deci prin ele însele, ci prin raportul lor cu negația principală. Ele sînt numai procese-le-verbale ale flagrantului delict în care se surprinde criticul, în momentul în care încearcă să formuleze o judecată care s-ar dori eternă. Negația aceasta a neputinței actului critic autentic și definitiv este deci un protest. Ea echivalează, ca atare, cu o afirmație de ordin **etic** a necesității unei altfel de judecăți critice, absolute. Departe de a fi deci un nihilist, Eugen Ionescu se vădește un veleitar dogmatic. Nu au dreptate cei care consideră negativismul critic al lui Eugen Ionescu drept un joc inteligent, adică drept actul gratuit al unui copil teribil. El constituie dimpotrivă (...) o maieutică a actului cu adevărat critic, o ascеză, încercată de autor prin întoarcerea reflexivă asupra mobilelor care-l împing la această operație (...) Cu toate aparențele de joc ușuratec și obraznic al unui om talentat, care-și îngăduie să supere totul, sub care se prezintă eseul lui Eugen Ionescu (schisme scăpări, farse, paradoxuri), socotesc volumul intitulat **Nu** drept o carte extrem de serioasă a unui mare timid". E un punct de vedere ce mi se pare valabil și astăzi, la aproape șaizeci de ani de la emiterea lui.

ANA BLANDIANA
100 de poeme
(Editura Tinerama)

● O antologie în care se regăsesc principalele motive lirice dintr-o creație poetică de peste trei decenii. Ana Blandiana n-a făcut nici o alegere de tipul „cele mai frumoase poezii" cît mai ales una de reprezentare tematică, între cele o sută de poeme găsindu-se, în proporții relativ echilibrate, poezii de dragoste, reverii pronunțat reflexive, confesiuni din perspectivă morală, așezate într-o ordine aparent aleatorie dar care respectă, subiacent, un principiu dialectic. Asta pe de o parte. Pe de alta, alternanța oarecum imprevizibilă a textelor de factură tematică diferită e menită să pună în mai clară lumină unitatea de „marcă" stilistică și de viziune existențială globală, altfel zis consecvența de manieră și, mai cu seamă de atitudine lirică de-a lungul întregului traiect biografic al poetei. Sigur că această preferință pentru o reprezentare tematică și atitudinală n-a însemnat sacrificarea reprezentării propriu-zis valorice. Multe din textele pe care, în timp, critica literară le-a evidențiat ca vîrfuri ale poeziei Anei Blandiana sînt prezente în antologia de acum. Nu lipsesc însă nici poemele care, publicate în revista „Amfiteatru" acum cîțiva ani, au atras furia cenzurii ceaușiste și au adus poetei o vreme de absență din publicistică. Semnalînd apariția acestei antologii din Ana Blandiana nu mă pot opri de a cita un poem pe cît de concentrat pe atît de dens și de expresiv care m-a tulburat de la prima lectură, cu foarte mult timp în urmă, și mă tulbură și azi. Se cheamă — ați ghicit ! — **Dealuri** : „Dealuri, dulci sfere-mpădurite / Ascunse jumătate în pămînt / Ca să se poată bucura și morții / De carnea voastră rotunzit blînd // Poate un mort stă ca și mine-acum, / Ascultă veșniciile cum curg, / Își amintește vechi vieți pe rînd / Și contemplîndu-vă murmură : // Dealuri, dulci sfere-mpădurite / Ascunse jumătate în văzduh / Ca să se poată bucura și viii / De nesfîrșit de blîndul vostru duh..."

CRISTIAN TUDOR POPESCU
Vremea mînzului sec
(Editura Cartea Românească)

● Cunoscut pînă acum ca un bun scriitor de S.F. din promoția '80, iar, de la o vreme, ca un publicist prodigios dar, din păcate, cam dezorientat, Cristian Tudor Popescu debutează în proza propriu-zisă cu un roman foarte bine scris, de o construcție oarecum bizară, necanonică, un roman de factură aparent picarescă, traversat însă **da capo al fine** de o undă ironică, alimentată abundent de raportări frecvente ale realului la imaginar și ale autenticului „trăirist" la livrescul „referențial". E, în fapt, aventura unui, încă tînăr intelectual român de formație tehnică prin diverse medii autohtone din perioada agoniei comuniste, în anii optzeci așadar, la capătul căreia eroul, „Mînzul Sec", nu află decît o singurătate infinit multiplicabilă, istorică aș putea zice parafrazînd un vers celebru, o singurătate ca o bibliotecă ale cărei rafturi (comparația mi-e sugerată de chiar personajul romanului, mare scotocitor de biblioteci) s-au umplut, zi după zi, de „cărțile" lașității, disimulării, duplicității, derizoriului, — scrise în grup de atîția și atîția contemporani care s-au acomodat perfect cu „subiectul" lor. Fără patimă și fără accese de disperare, mai degrabă cu o răceală ca de chirurg și de înțelept laolaltă, deci aspră și ironică deopotrivă, prozatorul scrutează cu finețe un timp al degradării și al indiferenței, în care „virtutea " din urmă este una din cauzele realității dintîi.

Mircea Moga

Urmare din pag. a 2-a

« Ubu Rex »

pătînd un sens logic care este acela al măririi, decăderii și resurecției speciei Ubu. O caricatură enormă, cum este opera lui Jarry trecînd prin exacerbare în nonfigurativ, trece în figurativ prin conceptualizare. Un produs monstruos al imaginației se legitimează rațional. Povestea de bandă desenată a lui Père Ubu devine diegetică : se poate povesti în loc să se lase privită. Regizorul are nevoie de sens și găsește acest sens. Contururile caricaturii sînt ajustate după un alt cod estetic. Nu-l mai vedem pe tradiționalul Ubu cu capul țuguiat, burduhănos și cu celebra spirală (la grande gigouille) pe pîntece.

Portretul este deplasat dinspre caricatura pură spre cea sinistră. Ubu (Ilie Gheorghe) are privirea feroce, ochii injectați și un contur al buzelor de o senzualitate obscenă iar Madame Ubu (Valer Delakeza în travesti) chiar și fără rochia de un roșu proletar este adusă, prin machiaj, foarte aproape de portretul unei ilustre consoarte din istoria recentă a României. Trimiterile, de altfel foarte accentuate, la cuplul dictatorial român au sensibilizat în mod deosebit presa engleză din perioada turneului craiovenilor la Edinburgh, devenind chiar obsesivă în comentariile critice. Tocmai din acest motiv analogia pe care o face Purcărete cu **Macbeth** este salvatoare : spectacolul capătă un sens comparatist, intelectual, devine reflexiv prin comparatism și se sustrage clipei politice pentru a enunța, ironic, principii, în cazul de față caracterul reversibil al puterii totalitare. Așa se face că **Ubu Rex** poate fi privit și ca un eseu de spectacologie comparată Shakespeare — Jarry și ca pamflet politic cu străvezii trimiteri. Bogat în accesorii și găselnițe, în trucuri și adaosuri, Ubu Rex este un spectacol pentru toată lumea : generos în efecte exterioare și plin de miez în același timp. Atrocitățile pe care Ubu doar le declară în piesa lui Jarry și care il fac amuzant prin pitorescul limbajului sînt luate la propriu. Bordură este emasculat și simbolurile bărbăției lui sînt conservate cu nostalgie de Madame Ubu într-un borcan cu spirt ; parodia atrocității devine atrocitatea însăși. Dar, pe de altă parte, supus formulei **teatru în teatru** (stau mărturie Prezentatorii, precum și scenele din **Macbeth** prezentate în chip de oglindă cuplului ubuesc, aidoma celebrei inscenări pusă la cale de Hamlet) parodia ce amenință să devină iluzie a realității este restituită convenției. Sîntem totuși în plin joc, un joc în care ironia este autocuprinzătoare, imprevizibilă, adesea violentă, nu o dată frustă și adesea obscenă. Perechea Ubu absoarbe cuplul Macbeth (Leni Pinteа Homeag și Tudor Gheorghe) în loc de a se lăsa absorbită de lecția morală a crimei pentru putere : Macbeth devine un soi de Ubu, tragicul se dizolvă în burlesc, se întinează ; cavaler al excesului, Macbeth devine bufon al lui Père Ubu Lucrurile sînt întrucîtva răsturnate : nu realitatea se reflectă în oglindă ci oglinda în realitate. Sînt cîteva din efectele **teatrului în teatru** cu care operează Silviu Purcărete într-un spectacol care cucerește lumea (a fost înscris în programul festivalului de la Braunschweig și al celui mai important de la Ierusalim) prin forță imaginație și simț al actualității.

[1]) **La Edinburgh International Festival, 1991, spectacolul Teatrului Național din Craiova a fost calificat de presa engleză (The Times, The Guardian, The Independent, Daily Telegraph, The Scotsman, etc.), unul dintre hit-urile festivalului și a fost distins cu** Premiul onorific **al criticii.**

Urmare din pag. a 3-a

Toamna se numără...

atîta binefacere României și, foarte probabil, într-un răstimp atît de scurt, încît celor vinovați li s-ar putea găsi maximumul de circumstanțe atenuante ori, poate, însăși iertarea. Realismul unei asemenea presupuneri fiind dat de faptul că sîntem un popor de creștini, iar pentru Dumnezeul nostru pocăința sinceră, oricît de tîrziu și după oricît de mult rău făcut ar veni, este aducătoare de izbăvire. Altcumva, dacă, așa cum se arată, Puterea va recidiva într-o strategie electorală similară sau chiar identică celei dinaintea alegerilor din mai '90, cea mai probabilă corelare previzibilă a efectelor va fi aceea conducînd direct într-o dictatură represivă, violentă.

Deocamdată însă, pînă să se ajungă la numărarea bobocilor de trandafir, toate compartimentele Puterii sînt confruntate cu o contestare socială din ce în ce mai vehementă, ce tinde să capete proporții de masă, astfel încît însăși partidele din opoziție s-ar putea să ajungă foarte curînd în situația de a fi cumva depășite. Adică, pur și simplu, înrăutățirea vieții cea de toate zilele, pentru cei mulți, pînă dincolo de limita suportabilului a creat o stare potențial explozivă, momentul izbucnirii revoltei putînd surveni oricînd. Iar dacă, Doamne ferește, se va întîmpla, probabil vor fi mult mai mulți eroi decît în decembrie '89. Desigur, poliția și armata pot ajunge oricînd să controleze situația. Dar pentru cîtă vreme ?

3 septembrie 1991

Bacovia și locurile comune ale poeticului

Nici un poet nu re-inventează poezia. Vrînd-nevrînd, în diferite proporții, orice nou poem care se adaugă celor deja existente nu este decît o pastișă a lor dar, cu sau fără știința autorului, asemănarea, aluzia, citatul chiar, nu au nici o importanță cîtă vreme produsul final are gradul său de gemuitate. În definitiv, de ce să pretindem că o temă, un simbol, o imagine chiar, pot să fie, de la un moment dat, cu totul epuizate ? Și poate că refolosirea unui simbol, fie el oricît de binecunoscut, poate nu numai să treacă cu totul neobservată, dar chiar să fie extrem de fertilă. Astfel că, în loc să caute cu orice preț noutatea, măcar din cînd în cînd, cîte unul ar fi bine să mai scotocească și prin nișe care doar **par** că dau pe dinafară.

Să recitim unul dintre vestitele pasaje inițiale din „The Philosophy of Composition" a lui E. A. Poe. „...m-am întrebat : care dintre toate subiectele melancolice este, prin acordul unanim al omenirii, cel mai melancolic din toate ?" Moartea, — a fost, evident, răspunsul. Și cînd ajunge acest foarte melancolic subiect să fie cel mai poetic ? Evident, atunci cînd se asociază în modul cel mai strîns cu Frumusețea ; deci „moartea unei femei frumoase este, indiscutabil, subiectul cel mai poetic din lume — și este la fel de nedîndoios că buzele cele mai potrivite pentru a povesti un astfel de subiect sînt cele ale unui îndrăgostit rămas fără iubita lui". Un loc comun al poeticului, cum subliniază din capul locului Poe, lucru care nu l-a împiedicat să scrie „Annabel Lee". Și nici pe Bacovia nu l-a împiedicat nimic ca, pe urmele lui Poe, să pornească totuși în „căutarea amorului defunct", fără ca nimeni, pare-se, să fi stabilit vreodată o legătură directă între cei doi. „Plumb", „Negru", „Amurg de toamnă", „Finis", „Între ziduri", „Dialog de iarnă", „Note de toamnă" (Tăcere... E toamnă în cetate...), sînt doar o parte dintre poemele care conturează tema centrală a poeziei bacoviene : obsesiva căutare a „amorului defunct", mereu eșuata încercare de a stabili un dialog cu un dincolo al Neantului căruia fosta iubită îi aparține, de-acuma, cu totul. Însă nici această temă și nici aceste poeme nu vor constitui obiectul încercării critice de față, ci „Amurgul de iarnă", poem în care se topesc laolaltă alte locuri comune ale toposului simbolic, atît de bine încît cu greu se lasă recunoscute într-o țesătură de semnificații greu de desfăcut, opacă, compactă.

„Amurg de iarnă, sumbru, de metal, / Cîmpia albă — un imens rotund — / Vislind, un corb încet vine din fund. / Tăind orizontul, diametral, // Copacii rari și ninși par de cristal. / Chemări de disparîție mă sorb, / Pe cînd, tăcut, se-ntoarce-același corb, / Tăind orizontul, diametral. /" („Amurg de iarnă", Opere, pag. 31, apărut pentru prima oară la 1 febr. 1914). La fel ca majoritatea poemelor bacoviene, și acesta se constituie ca o pretins neutră descripție făcută de un personaj (eu liric ?!) neimplicat. Cu atît mai contradictoriu apare pentru lectură versul al șaselea („Chemări de disparîție mă sorb"), cel care, implicînd brusc și total persoana privitorului-locutor, contrazice astfel cvasi-totalitatea descriptivă. Structura discursului e lesne analizabilă, supusă fiind rigorilor unei tehnici specific bacoviene : focalizarea percepției. Astfel, prima strofă este o restrîngere de la întregul orizontului („amurgul", care desemnează întreaga parte a cerului, — cerului — unde apune soarele) la o anume configurație perceptivă restrînsă ce se mișcă în acest cerc („un corb"), de la integralitatea circularității orizontului ca cerc de jur împrejurul personajului („cîmpia... un imens rotund") la secționarea acestui cerc prin linia (diametrală) descrisă de mișcarea de apropiere a „corbului" dinspre circumferința cercului („un corb **vine din fund**", adică se apropie dinspre orizont) către centrul cercului, centru care este punctul de stație al privitorului, personajul. Strofa secundă procedează la o restrîngere echivalentă, de la pluralitatea perceptivă („copacii") la singularitatea obiectului vizat de privitor-personaj („același corb"). Se poate spune, deci, că și dincolo de similaritățile lexicale ale unui poem de tipul „oglindă" (în care strofa secundă o... înghină adesea pe prima) însăși structura de organizare a strofelor e asemănătoare, propunînd o inițială „expozițiune" ca agregare vizuală a contextului perceptiv global al personajului, urmînd ca apoi fiecare strofă să efectueze o restrîngere a ariei orizontului perceptiv exclusiv la obiectul vizat, cel care atrage atenția privitorului : „corbul", în ambele strofe. Apariția unui vers ce nu mai desemnează contextul situațional ci este o auto-vizare a personajului, sparge însă unitatea poemului, instituind un conflict compozițional cu întregul. Orice lectură va avea drept sarcină principală tocmai suficienta și coerenta explicare a existenței acestui vers.

De fapt, coaja denotativă a poemului este de o simplitate care sfidează analiza : personajul, aflat pe o cîmpie, iarna, privește amurgul și zborul unui corb. Ce legătură poate să aibă asta cu „chemările de disparîție" ? (în varianta inițială apăreau ca niște „chemări de **sinucidere**" dar poetul a republicat, după numai cîteva luni poemul în varianta actuală). Oricare lector va decide, rapid, că „amurgul" și „corbul" (ambele, locuri comune venind de oriunde sau, nu-i așa, iarăși din Poe) aduc **automat** în mintea oricui „ideea de moarte". Stupid de simplu, înduioșător de banal. Și așțel, privirea noastră grăbită scapă prilejul de a putea privi de aproape unul dintre cele mai spectaculoase exemple de asamblare a semnificației din întreaga poezie românească. Desigur, „vinovată" este în primul rînd... prea marea simplitate a structurii de suprafață a poemului, care pare să nu ascundă nimic, dar este oare aceasta o scuză ?

Să luăm, deoparte, pentru analiză, toate segmentele textului care reprezintă percepții **vizuale** ale personajului : **„cîmpia...** un imens **rotund"**, „un corb... **vislind"**, „un corb **vine din fund"**, „tăind orizontul, diametral", **„se-ntoarce**-același corb", „tăind orizontul, diametral". Adică, după cum lesne se observă, cea mai mare parte a textului. Mai mult cu, excepția primei secvențe (premisa imaginativ-simbolică a cîmpiei ca cerc), toate celelalte se referă exclusiv la „corb" și la drumul parcurs de acesta. Dar drumul corbului nu e, totuși, descris în sine, indiferent ; personajul nu pretinde doar că vede un corb care zboară, ci **zborul corbului este permanent raportat la un punct fix care e privitorul.** Procedeul nu este o simplă însuflețire a staticității unui peisaj (cum ar fi sania ce apare în finalul unui pastel de Alecsandri), ci un mecanism complicat prin care, în spatele unor segmente extrem de clare și deloc echivoce se ascund, totuși, articulațiile unei scheme complexe. Să luăm, de pildă, chiar **primul segment** : „un corb vine din fund". A spune despre o pasăre că „vine" nu înseamnă a spune pur și simplu că „zboară", indiferent cum, indiferent în ce direcție, așa cum fără să ne dăm seama, în grabă și neatenția lecturii, sîntem înclinați să citim, ci înseamnă „a venit **către cineva**". Dacă mai adăugăm și că „din" trebuie reîntregit ca „dinspre", rezultă că, în ciuda unei non-ambiguități de necontestat, enunțul amintit suferă de o anume partialitate a actualizării semnificațiilor datorită faptului că el este rezultatul unei condensări în urma căreia au dispărut tocmai termenii direcționali, vectoriali, adică cei care desemnează nu atît mișcarea propriu-zisă cît relația dintre obiectul/ființa aflată în deplasare și privitor. În etape succesive ale reîntregirii sale dezambiguizante, enunțul poate și trebuie să fie citit ca : a) „un corb vine **dinspre** fund **către** mine", sau, și mai exact : b) „un corb **se apropie** venind dinspre orizont către mine, privitorul", dacă nu chiar, integrînd toate informațiile contextuale, sub forma : c) „venind dinspre «amurg», adică dinspre partea cercului imaginar al cîmpiei spre care eu, privitorul, mă aflu orientat cu fața, un corb se apropie de mine, adică de centrul cercului care sînt eu, privitorul". Dacă nu decodăm corect acest „vine din fund" și nu îl legăm de semioza cercului („cîmpia... un rotund", „tăind orizontul... diametral") putem, vom vedea, să ratăm cu totul înțelegerea textului. Important, foarte important este să vizualizăm corect informațiile furnizate de text, adică să nu închipuim cumva drumul corbului ca un zbor undeva, la orizont, ci cu precizie urmînd diametrul cercului care este cîmpia : el vine către personaj, trece pe deasupra lui și își continuă zborul mai departe, **în spatele personajului.** (într-un al doilea moment refăcînd drumul invers). Drumul corbului este astfel egal cu două diametre ale cercului imaginar : așa din punctul de vedere al privitorului căci, în realitate, corbul vine dintr-un anume loc mergînd pînă într-un alt loc și întorcîndu-se la locul de plecare. Faptul că trece chiar pe deasupra martorului (urmînd diametrul cercului imaginar al acestuia) este întîmplător. Ce/care sînt aceste locuri nu ni se spune, nu știe nici personajul, dar tocmai asta este, cu mari șanse de probabilitate întrebarea la care el caută răspuns (și noi, evident, pe urmele lui). Nu semnificația simbolică a corbului ca atare e importantă aici, aceasta e simplă (nici măcar nu trebuie să-l fi citit pe Poe), ci legăturile dintre această semnificație și diametrul său zbor. Numai vizualizarea mentală efectivă de către cititor a acestor relații situaționale complexe dintre „privitor" / spațiul circular înconjurător / traseul corbului va putea să ducă la o explicație coerentă a singurului loc realmente ambiguu al acestui text : surprinzătoarea imagine a corbului... vislind.

Pentru oricine este limpede că „corbul" acestui poem e o sosie a corbului poesc, funcția sa retorică fiind aceeași aducere aminte a limitării biologice a ființării. Ca și „amurgul" care, și el poartă aceleași conotații ale „sfîrșitului", „stingerii", „dispariției". Dar, spre deosebire de înaintașul său, corbul din „Amurg de iarnă" este „tăcut", el nu îi spune personajului nimic, ceea ce nu înseamnă că în mintea acestuia nu s-ar petrece un proces de interpretare, de atribuire de semnificație, un proces ce trebuie, fără doar și poate, să fie reconstituit de lector. Căci procesul semiotic absent din text este tocmai cel care duce la acea de neînțeles constatare din versul al șaselea.

Ni se spune despre corb (personajul-privitor o **face**, deci este o percepție dar și o semioză a lui care ne va ajuta să-i reconstituim raționamentul) că „vine... **vislind"**. Și acesta va fi locul retoric central al poemului, fără a cărui reconstituire întregul este lipsit de coerență și chiar de sens. E o comparație lesne descriptibilă ca o corelare între „aripile" deschise ale păsării și „lopețile" unui **vîslaș** (toți termenii de bază ai relației lipsind din text !!!). De fapt relația trebuie completată, căci ceea ce, în definitiv, se compară este mișcarea aripilor în aer cu mișcarea lopeților în apă. Iată de ce a fost necesară ținoasa discuție anterioară despre vectorialitatea deplasării corbului, căci numai dacă-l închipuim venind **către** privitor vom putea înțelege și vizualiza imaginea corbului căruia i se văd **ambele** aripi, astfel încît privitorul îi poate percepe corpul asemănător unei bărci iar aripile asemenea unor vîsle. Dar un asemenea corb, asemănător unui „vîslaș", înseamnă că nu este numai poescul pre-vestitor ci, în același timp, și **echivalentul simbolic al lui Caron**, cel care trece sufletele morților peste apele Styxului. Este clară și completă, în acest moment, și semnificația drumurilor corbului : la ducere, peste primul diametru al cercului el poartă un „mesaj de moarte", o veste (este poescul prevestitor), în vreme ce la întoarcere el va purta cu sine un suflet pe care-l va duce cu sine... amurgului (adică Neantului). Este limpede acum și care sînt capetele pe care drumul diametral al corbului le unește : la unul Neantul („amurgul"), către care personajul este orientat cu fața, iar la celălalt, în spatele personajului-privitor, locul din care probabil acesta vine, și pe care l-a părăsit pentru a ieși în deschiderea cîmpiei : Orașul, cetatea. Al cui este sufletul adus cu sine de corb pe drumul său de întoarcere nu știm, și nici nu are importanță. În nici un caz al personajului, căci acesta se afla pe cîmp. Oricum, ceea ce forma obiectul acestei analize pare suficient conturat : s-a văzut cît de numeroase și mai ales care sînt locurile poetice comune retopite și amestecate (fără a scădea prin asta cu nimic valoarea poemului) într-un enunț de o remarcabilă concizie și simplitate. În acest text avem rară ocazie de a descoperi cum un cuvînt poate să se actualizeze nu numai prin două dintre fețele sale (denotația + o conotație) ci chiar prin mai multe. Căci acest „corb" este atît el însuși **(denotația** : pasăre), cît și un simbol al morții, pată albă pe albul dominator al zăpezii **(conotație locală**, intratextuală), dar mai ales mesager al „chemărilor" neantului **(conotație intertextuală**, locul comun al corbului poesc) și în același timp slujitor credincios, cel care transportă sufletele între cele două zone **(conotație culturală**, mitologică, cel mai greu de identificat).

Iată cum, la Bacovia, o atît de evidentă descripție ascunde un scenariu dinamic. Analiza noastră a fost, în mare măsură, o reconstituire a celor ce se petrec în mintea personajului, o reconstituire a modului cum acesta interpretează „semnele" pe care ambianța i le oferă. Că semnificațiile simbolice atribuite de el unui fapt fizic cert (zborul unei păsări) sînt sau nu adecvate, verosimile nu are, pentru situația poematică, nici o importanță. Important e că **pentru el** sînt verosimile. Demn de remarcat este, totuși, aspectul că de fapt personajul nu e în nici un fel implicat direct în situația ontică limită căci, chiar dacă corbul este efectiv un mesager, respectivul mesaj nu îi este în nici un caz acestui personaj care este numai un martor întîmplător al trecerii corbului. E drept, prin hazard, tot mai unul în stare să descifreze exact semnificația zborului său, și mai ales unul foarte curios, care nu se mulțumește să înregistreze pasiv zborul cu pricina. În ultimă instanță, ceea ce cu adevărat ne interesează este că, din nou, ca în majoritatea cazurilor, poemul bacovian se dovedește a nu fi o simplă descripție ci simularea perfect structurată a unei situații comunicaționale, perfect descriptibile în termenii teoriilor informaționale. Și cred că numai privind poemul și din acest unghi el poate să devină în sfîrșit corect și complet înțeles. Ca mesager al Neantului, corbul îndeplinește funcția de a realiza o legătură între două zone altfel net separate (neființa și ființarea), dar modul în care apare unui martor exterior această legătură este acela al unui **canal comunicațional** pe care circulă mesaje, de la un capăt la celălalt și invers. **Deși situat în afara lanțului**, personajul acestui poem sesizează mecanismul ca atare, funcționarea și semnificațiile sale. Corbul este **purtătorul** unui **mesaj** (structura propriu-zisă a mesajului rămîne necunoscută) pe care-l duce, din partea unui **emițător** (neantul/„amurgul") unui **destinatar**. Privitorul, eul perceptiv, se găsește plasat în afara lanțului propriu-zis dar, în mod favorabil, în context și în preajma canalului. Apar astfel majoritatea termenilor, cu excepția **mesajului** și **codului** (căci corbul este... tăcut). Și totuși, atît codul cît și, în mare, mesajul, pot fi reconstituite. Și ce altceva a făcut personajul (și noi pe urmele lui) decît o reconstituire, o inferență simbolică, o semioză în urma căreia „amurgul", „corbul ca mesager", „corbul ca vîslaș", „corbul ca pată neagră pe albul total al zăpezii" apar tocmai ca **semne ale codului** ce vor folosi, implicit, și pentru decodarea, prin presupuneri, a mesajului.

Brusc implicat într-un proces de comunicare în care nu este actant (emițător ori receptor) ci doar martor al transferului unui mesaj al cărui conținut nu-i e accesibil („corbul" e „tăcut") dar nici indiferent, personajul poemului „Amurg de iarnă" **se transformă dintr-un simplu privitor într-un interpretant activ al semnelor ce-i sînt accesibile.** Rezultatul acestei semioze va fi înțelegerea „corectă" a situației-simbolice respective (faptul trecerii unui corb) dar și paradoxala, absurda reacție a personajului („chemări de disparîție mă sorb").

E timpul să legăm lucrurile între ele și să încercăm a integra și ambiguitatea disjunctă a versului șase în coerența întregului. În definitiv acest vers șase este tocmai elementul lipsă din schema comunicațională evidențiată mai sus, căci el reprezintă tocmai căutatul **conținut al mesajului.** Ce este „mesajul" purtat și transmis de corb ? O „știre", o „înștiințare" o „somație" de moarte adică tocmai o... „chemare de disparîție". Iar **imperativitatea** unui asemenea mesaj se coroborează tocmai cu pasivitatea reacțiilor celui care-l primește, căci acesta nu i se poate opune, nu are alegere. E o anihilare a voinței exprimată cu precizie tocmai de sensul pasiv al predicației segmentului respectiv (acel „chemări **mă sorb**" care înseamnă de fapt „sînt sorbit" și care este singurul loc al textului care se referă la personaj). Și totuși, constatarea că mesajul nu i se adresează personajului rămîne perfect valabilă. Singura ipoteză utilizabilă pentru restituirea globalității textului ar fi următoarea : în cazul unui asemenea mesaj (de moarte), chiar dacă el are un (alt) destinatar, **din momentul cînd conținutul lui este înțeles**, indiferent de către cine, **acțiunea mesajului devine, inevitabil, eficientă.** Înțelegerea (decodarea) e **suficientă** pentru a declanșa procesul. Astfel, personajul din poemul „Amurg de iarnă" este pus în situația-limită nu de a fi martor al trecerii unui corb, ci de **a suporta consecințele propriei curiozități semiotice.** Date fiind persuasivitatea constrîngătoare și caracterul logic, obligativitatea supunerii (pragmatice) la comanda semnificațiilor decodate, nu mai are importanță că această semioză este accidentală, întîmplătoare : înțelegînd mesajul, indiferent cui a fost acesta adresat în realitate, e ca și cum i-ar fi fost lui adresat. Drept care personajului nu-i rămîne decît să acționeze în consecință, de fapt să se lase acționat. E obligat să se ducă pe urmele drumului de întoarcere al corbului. E... sorbit.

Mihail Oprea

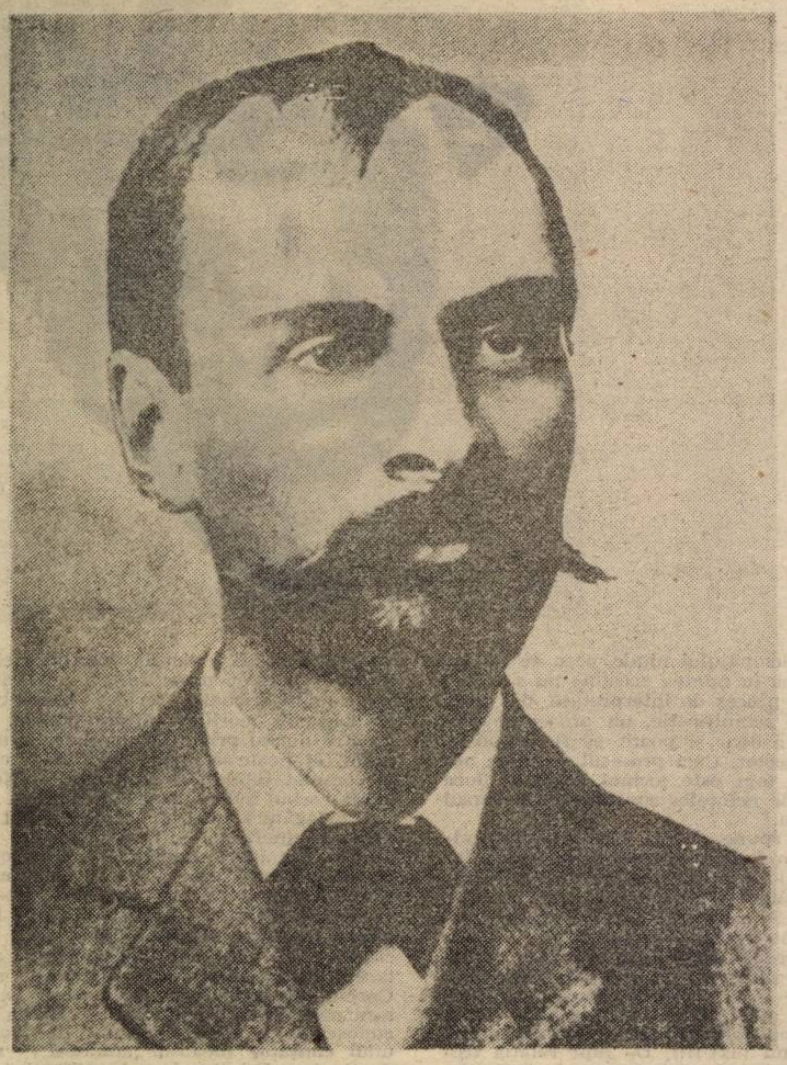

Coşbuc la 30 de ani

George Coşbuc

125

8 / 20 septembrie 1866 — 9 mai 1918

BADE GEORGE

● **Lui Coşbuc i s-a spus, încă din tinereţe :** Bade George. **Şi el a fost mulţumit de acest titlu, pentru că năsăudenii săi se adresau astfel nu numai bătrînilor şi bărbaţilor maturi, ci şi tinerilor merituoşi, demni de stimă pentru activităţile lor culturale şi patriotice. George Coşbuc s-a născut în satul Hordou, de lîngă oraşul Năsăud, la 8/20 septembrie 1866 (data de 8 septembrie fiind confirmată chiar de el, în notele sale autobiografice). Fiu al preotului Sebastian Coşbuc. Studiile şi le-a făcut la gimnaziul superior, românesc, din Năsăud. Aici şi-a început şi activitatea literară, ca membru al societăţii VIRTUS ROMANA REDIVIVA (înfiinţată de elevii gimnaziului) şi colaborator al revistei** Musa someşană, **care apărea scrisă de mînă. În această revistă, Coşbuc şi-a publicat primele sale poezii şi primele traduceri, pentru care a primit** Premiul cel Mare, **de 3 taleri, în cadrul unui concurs literar al şcolarilor.**

Tatăl lui Coşbuc a dorit să-şi facă fiul tot preot, dar n-a reuşit. George Coşbuc ajungînd, în septembrie 1881, student la Facultatea de Filologie şi Litere, de la Cluj.

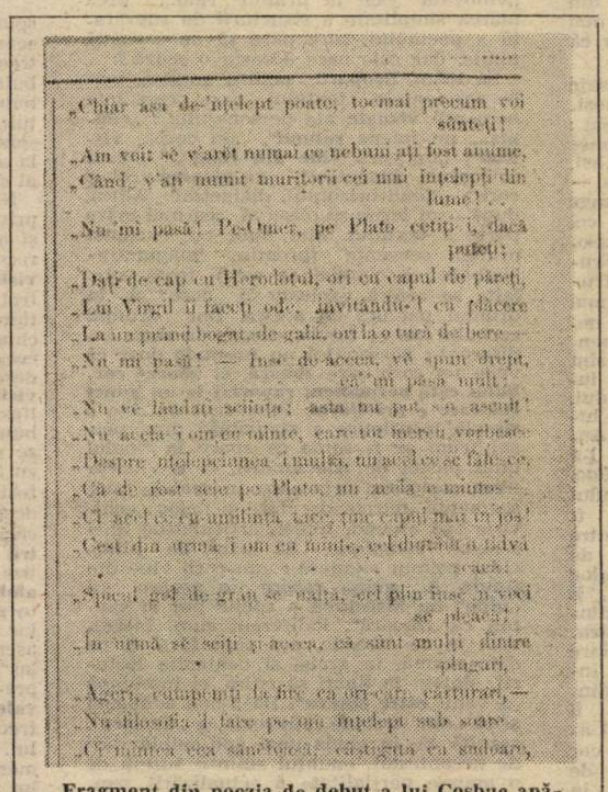

„Chiar aşa de-nţelept poate, tocmai precum voi sînteţi!
„Am voi: să v'aret numai ce nebuni aţi fost aiurea,
„Cînd, v'aţi numit nemuritori cei mai înţelepţi din lume!"..
„Nu-mi pasă! Pe-Omer, pe Plato ceriţi-i, dacă puteţi;
„Daţi de cap cu Herodotul, ori cu capul de pereţi,
„Lui Virgil îi faceţi ode, invitîndu-l cu plăcere
„La un prînd bogat de gală, ori la o cură de bere —
„Nu-mi pasă! — Însă de-aceea, vă spun drept, că'mi pasă mult:
„Nu vă lăudaţi ştiinţa; asta nu pot s-o ascult!
„Nu aceia-i om ce ştiinţe, care tot mereu vorbeşte
„Despre înţelepciunea-i multă, nu acela ce se laudă ce,
„Că de rost scie pe Plato, nu acela e minte
„Ci acela ce-n umilinţă tace, şi ce capul mai în jos!
„Cest din urmă-i om ca nime, celălalt e-o fală vană;
„Spicul gol de grîu se-nalţă, cel plin îşi pleacă!

Fragment din poezia de debut a lui Coşbuc apărută în „Tribuna" din 5/17 dec. 1881 şi semnată C. Boscu

ÎNTEMEIETOR Ş

● În anul 1890 George Coşbuc s-a stabilit la Bucureşti, unde şi-a continuat activitatea publicistică devenind şi conducător al unor reviste literare. Mai întîi a fost **„Vatra"**, apărută la 1 ianuarie 1894, sub conducerea scriitorilor : I. L. Caragiale, I. Slavici şi George Coşbuc. Aceştia comunică cititorilor, în articolul program : „Aşa cum în dezvoltarea limbii noastre numai prin întoarcerea la graiul viu al poporului am putea să ajungem la stabilitate şi la unitate, şi în dezvoltarea noastră culturală vom ajunge la statornicie şi la unitate numai dacă vom ţine seamă în toate lucrările noastre de gustul poporului...". În **„Vatra"** au apărut cele mai însemnate poezii ale lui Coşbuc, pe care le vom reciti apoi adunate în volumul **Fire de tort.**

„Foaia interesantă", apărută din ianuarie şi pînă în noiembrie 1897, l-a avut conducător pe Coşbuc începînd din luna mai.

„Semănătorul", apărut la 2 decembrie

Academicianul

● În şedinţa de la 20 mai 1916, Academia Română alege ca membru activ pe George Coşbuc. La 27 mai noul ales îşi face apariţia sub cupola Academiei. Este salutat de preşedintele C. I. Istrati, care spune : „Bun venit nouului şi distinsului nostru coleg George Coşbuc. Aplauzele cu care aţi fost primit v-au arătat, domnule coleg, bucuria pe care o are această instituţiune de a vă număra printre membrii ei".

Răspunsul poetului : „Vă mulţumesc, domnilor membri, că m-aţi găsit vrednic ca să fiu părtaş la lucrările acestui aşezămînt de cultură. Mulţumesc domnului preşedinte pentru frumoasele cuvinte cu care a avut bunăvoinţa să mă salute. Aceste cuvinte sînt pentru mine ca o punere de mîini pe capul meu, ca să coboare asupra mea darul acelui spirit care luminează şi conduce opera Academiei".

Vorbind în numele secţiei Literare, Duiliu Zamfirescu spune, în raportul său : „Reputaţia literară a domnului Coşbuc este atît de întinsă, încît numele său a devenit popular în toate ţările locuite de români. Primindu-l în mijlocul nostru consfinţim ceea ce opinia publică a hotărît de mult. Coşbuc a dat poporului român, în mai puţin de 25 de ani, o cantitate de muncă literară atît de considerabilă, încît numai pentru aceasta s-ar cuveni să-l deschidem uşile amîndouă pentru a-l primi între noi".

În acel an 1916 cartea **Balade şi idile**, a mult apreciatului poet, ajunsese la a opta ediţie. Alegerea lui Coşbuc la Academie s-a făcut cu 23 de voturi pentru şi un singur vot contra.

ACTIVITATEA PUBLICISTICĂ

● **Debutul notoriu în publicistica literară, al lui George Coşbuc, a fost făcut în ziarul „Tribuna", de la Sibiu, cu snoava versificată** Filosofii şi plugarii, **prezentată sub formă de foileton (are 350 de rînduri), începînd de la 5/17 decembrie 1884 (în trei numere consecutive). Coşbuc trimisese lunga-i compunere de la Cluj, unde era student. Ioan Slavici, conducătorul ziarului, îşi va reaminti mai tîrziu despre acest debut : „Într-una din zile am primit la redacţiune un manuscript, curat şi citeţ. Autorul se subscria** Boşcu, **şi plicul fusese pus la poşta din Cluj. Mi se părea un lucru învederat că acest** Boşcu **e-ncepător, student la Universitatea din Cluj, şi mă bucuram, căci n-o fi poate, adevărat că ziua bună de dimineaţă se cunoaşte, dar nu mai încape nici o îndoială că cei în adevăr aleşi, chiar de la începutul lucrării lor îşi dau destoinicia pe faţă. Mi-a plăcut snoava şi am publicat-o".**

Consacrarea ca poet de frunte şi-a făcut-o Coşbuc mai tîrziu, cu poezia Nunta Zamfirei, **apărută în „Tribuna", la 12/24 mai 1889 şi apoi în „Convorbiri literare", la 1 aprilie 1890. Reproducem în facsimilul alăturat, trei dintre cele 28 de strofe ale acestei valoroase poezii.**

Un bilanţ al activităţii publicistice a lui George Coşbuc : În anii 1884—1900 a publicat poezii, proză şi traduceri, în 52 de reviste şi ziare, începînd cu „Tribuna", din Sibiu ; „Convorbiri literare" şi „Vatra", de la Bucureşti ; „Gazeta Transilvaniei", de la Braşov ; „Gazeta Bucovinei", de la Cernăuţi şi „Deşteptarea", de la Timişoara. Iar în anii 1901—1918, şi-a publicat scrierile în alte 41 de periodice din : Bucureşti, Orăştie, Arad, Caransebeş, Braşov, Şimleu, Budapesta, Bistriţa, Gherla, Reteag, Făgăraş, Lugoj şi Cluj.

COŞBUC LA 1907

● În revista **„Vatra"**, din 1 februarie 1894, poetul George Coşbuc publică poezia de mare răsunet intitulată **Noi vrem pămînt**, care se termină cu avertismentul : **Să nu dea Dumnezeu cel sfînt / Să vrem noi sînge, nu pămînt. / Cînd nu vom mai putea răbda, / Cînd foamea ne va răscula, / Hristoşi să fiţi, nu veţi scăpa / Nici în mormînt.**

Peste ani — în februarie 1907, poezia aceasta mobilizatoare va fi tipărită în mii de exemplare şi răspîndită printre răsculaţi, devenind apoi „piesă încriminată" în dosarele celor judecaţi după reprimarea răscoalei. Şi cu toate acestea Coşbuc nu era socotit un revoluţionar. Totuşi, el înţelegînd calamitatea care se apropia, s-a simţit dator să dea acest avertisment, care n-a fost luat în seamă, ceea ce a dus la tragedia începută în luna februarie 1907, la Flămînzi şi terminată cu neuitatul bilanţ : 11 000 de ţărani ucişi şi sute de sate pustiite.

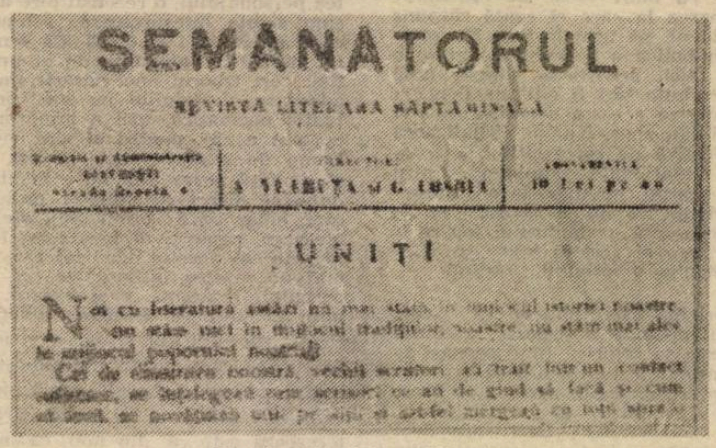

Numărul din 2 dec. 1901

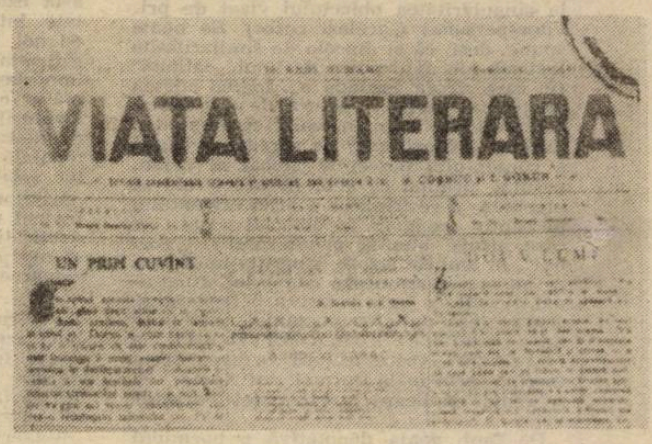

Numărul din 1 ian. 1906

«UN COPAC MÎNDRU ȘI PUTERNIC»

● **Putem socoti că debutul editorial al poetului George Coşbuc a avut — ca şi cel publicistic — două etape. Mai intîi i-au apărut, la Sibiu, în anii 1885—1887, broşurile :** Blestem de mamă, Pe pămîntul turcului, Fata Craiului din cetini, Draga mamei şi Fulger. **A doua etapă începe la Bucureşti, în anul 1893, prin apariţia primului volum în adevăratul înţeles al cuvîntului :** Balade şi idile **(58 de poezii pe 258 de pagini). În luna iunie, cînd a apărut volumul, Caragiale a scris, în „Moftul român" : „Pe cîmpul vast al publicisticii române, pe care creşte atîta spanac, des şi abundent, a apărut, în sfîrşit, zilele acestea şi un copac, şi e aşa de mîndru şi aşa de puternic, că mii şi mii de recolte de buruieni se vor perinda şi el va sta tot în picioare, tot mai sănătos şi mai trainic, înfruntînd gustul actual şi vremea cu schimbările ei capricioase făcînd din ce în ce mai mult faia limbii noastre — cu volumul** Balade şi idile, **de George Coşbuc". Mai tîrziu — la 15 decembrie 1893 — după ce poetul gustase dulceaţa consacrării şi, în acelaşi timp, amarul unor calomnii, ziarul „Soarele" va scrie : „Mai înainte de a apare** Balade şi idile, **aproape nimeni nu cunoştea pe tînărul, modestul şi talentatul poet George Coşbuc — cîntăreţ al cîmpiilor şi al poporului românesc. Este un tînăr blînd, cu păr mare, mătăsos, frunte mare. Este singurul dintre puţinii noştri poeţi talentaţi pe care-i avem. În versurile sale transpiră parfumul vieţii şi al sănătăţii".**

Apar însă şi articole calomniatoare referitoare la acest volum. Printre cei care semnează astfel de articole se află şi Alexandru Macedonski — acelaşi care, în 1883, cînd Mihai Eminescu a fost internat în spital, s-a grăbit să publice cunoscuta epigramă în care nefericitul poet este făcut nebun. Strămoşii noştri ne spun : De mortuis nil nisi bene. **Aşa o fi, dar calomniile care au umbrit, atunci, figurile celor doi mari poeţi, nu se pot uita.**

CONDUCĂTOR DE REVISTE

1901, avînd ca directori pe Alexandru Vlahuţă şi pe George Coşbuc. În editorialul intitulat **Uniţi**, cei doi directori afirmă : „Ne stringem, cu credinţă şi cu dragoste, în jurul aceluiaşi stindard, stindard de pace, de înseninare, de înfrăţire intelectuală, de apostolică muncă pentru dezmorţirea inimilor care tînjesc, pentru redeşteptarea avîntului de odinioară în sufletele româneşti, pentru chemarea atîtor puteri risipite la o îndrumare mai sănătoasă, la sfînta grijă a întăririi şi înălţării neamului nostru".

„Viaţa literară", apare la 1 ianuarie 1906. Directori : George Coşbuc şi Ion Gorun. În numărul 1 apare poezia lui Coşbuc **Bordei sărac** ; apoi : **O poveste veselă, Umbră, Tricolorul, Cuseri,** precum şi pagini de proză.

„Nunta Zamfirei" — fragmente — 1889

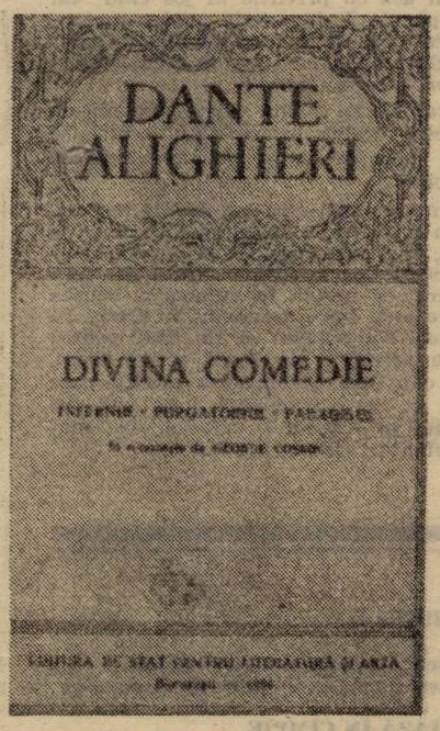

Traducătorul

● George Coşbuc a fost cel mai tînăr traducător premiat vreodată la noi. Era în vîrstă de numai 15 ani cînd societatea VIRTUS ROMANA REDIVIVA i-a acordat cei trei taleri pentru traducerea unei versiuni din **Odiseea**. Obţinerea acestui premiu a constituit o mare încurajare pentru Coşbuc, determinîndu-l să-şi consacre, în viitor, zile şi luni de trudă pentru valoroasa lui operă de traducător. A învăţat cu stăruinţă limba italiană şi a vizitat de două ori diferite localităţi din Italia. Stăpîn pe acest gen de activitate literară, a tradus mult, ajungînd să fie premiat şi de cel mai înalt for cultural al ţării : Academia Română, pentru traducerea scrierii **Aeneis**, de Vergiliu. Această premieră s-a făcut în şedinţa de la 5 februarie 1897 şi a fost susţinută, în faţa plenului, de B. P. Hasdeu, Spiru Haret, Gr. G. Tocilescu şi alţii, la vótare obţinîndu-se 16 voturi pentru şi 4 contra. Prin remarca făcută de P. S. Aulelan, care a spus, în finalul cuvîntării respective : „Coşbuc este un reformator al poeziei noastre", este de înţeles că premierea s-a făcut nu numai pentru activitatea de traducător a lui Coşbuc, ci şi pentru cea de poet. Pînă în anul 1896, premiul despre care este vorba (Marele Premiu Năsturel) nu fusese acordat decît lui Vasile Alecsandri şi lui Al. Odobescu.

Principalele traduceri făcute de Coşbuc : **Antologie sanscrită, Sacontala, Georgice, Parmeno, Don Carlos, Divina comedie.**

OPERA LITERARĂ

● **Opera literară a lui George Coşbuc a fost publicată, din anul 1885 şi pînă în prezent, în 184 de volume şi broşuri diferite, dintre acestea fiind : 77 — poezie ; 36 — proză ; 37 — traduceri ; 34 apărute în limbi străine (engleză, franceză, germană, italiană, spaniolă, ungară).**

Volumul cel mai mult reeditat a fost Balade şi idile **— apărut în 26 de ediţii. Următorul volum de mare succes :** Fire de tort **— 24 de ediţii.**

Alte volume apărute şi difuzate în mai multe ediţii, în timpul vieţii lui Coşbuc : Povestea unei coroane de oţel ; Răsboiul nostru pentru neatîrnare ; Din ţara Basarabilor ; Ziarul unui pierde vară ; Cîntece de vitejie ; Cartea vrednicilor românești ; Povestind copiilor ; Poeme şi poveşti ; Dintr-ale neamului nostru ; Superstiţiile păgubitoare ale neamului nostru ; Balade ; Drumul iubirii.

Despre viaţa şi activitatea lui George Coşbuc au fost publicate 82 de cărţi şi broşuri (inclusiv prefeţele principalelor volume).

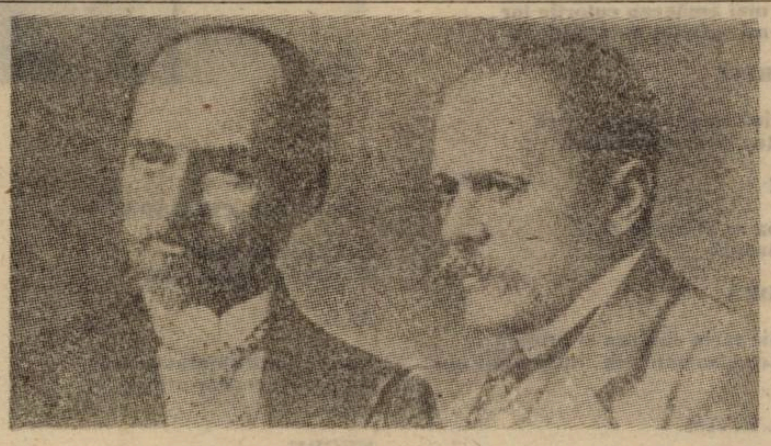

G. Coşbuc şi I.L. Caragiale în 1904

Bustul lui Coşbuc, Năsăud, 1956

SEMNE COMEMORATIVE

● **În decursul anilor 1922—1978 au fost înălţate în ţară 14 busturi şi statui ale lui George Coşbuc. Localităţile care se onorează păstrînd aceste semne comemorative : Năsăud, Arad, Bucureşti, Hordou, Bîrlad, Baia Mare, Iaşi, Slănic Moldova, Cluj, Bistriţa. Sculptori : Cornel Medrea, I. Gr. Popovici, Gh. Groza, Al. Georghiţă, Vetro Arthur, C. Lucaci, C. Baraschi şi Gavril Covalschi. Cele mai multe busturi au fost făcute de Cornel Medrea (şase).**

Bustul dezvelit la Năsăud (sculptor Cornel Medrea), la 14 octombrie 1856, îl vedem în fotografie, înconjurat de elevii şi părinţii lor, veniţi să asiste la solemnitatea respectivă, precum şi la „rebotezarea" şcolii din Năsăud, care din acea zi a primit noul nume : Şcoala medie George Coşbuc.

Unul dintre busturile lui Coşbuc, aflate în Bucureşti (sculptor I. Gr. Popovici), face parte din Rondul Roman, **din grădina Cişmigiu. Ansamblul de busturi despre care este vorba, format din 12 sculpturi, a fost inaugurat la 27 iunie 1943, „în semn de omagiu şi de cinstire din partea contemporanilor, pentru aceî ce au adus nepreţuite servicii patrimoniului de cultură naţională, prin nestrămutata lor credinţă în izbînda drepturilor românești" — cum s-a spus atunci în cuvîntările ţinute. Cele 12 busturi sînt ale scriitorilor : George Coşbuc, Vasile Alecsandri, Nicolae Bălcescu, I. L. Caragiale, Ion Creangă, B. P. Hasdeu, Şt. O. Iosif, Al. Odobescu, Al. Vlahuţă, Duiliu Zamfirescu, Mihai Eminescu şi Titu Maiorescu.**

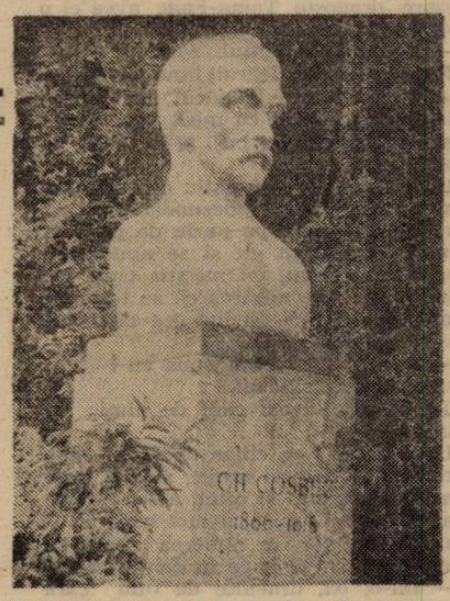

Bustul lui Coşbuc de la Arenele romane din Cişmigiu (ridicat în 1943)

G. Coşbuc în 1912

CUM SCRIA COȘBUC

● **„Revista pentru toţi"**, care apare la Bucureşti, publică în numărul din 1 mai 1897, o „anchetă", cu scopul de a comunica cititorilor unele „taine" ale marilor scriitori. Întrebările puse :

1 — În ce timp lucraţi mai cu plăcere?
2 — Cum vă odihniţi după munca scrisului ?
3 — Cîte ore lucraţi pe zi ?
4 — Ce lucraţi acum ?
5 — Ce speraţi a lucra pe urmă ?
6 — Care a fost debutul Dv. literar ?
7 — Cine v-a ajutat la început ?
8 — Ce vîrstă aveţi ?

Primul care este „anchetat" şi răspunde la întrebări este poetul George Coşbuc. Iată cîteva răspunsuri :

„Scriu cu plăcere la amiază şi seara, dar mai mult după ora 10 noaptea. Poeziile mele le compun cîntîndu-le şi am atîtea melodii în cap cîte poezii am scris. Ca să pot cînta mă închid în odaie ; dar mai cu voie compun cînd călătoresc cu trenul — stau afară pe platforma vagonului şi acolo îmi bombănesc versurile în pace. Cea întîi poezie am publicat-o la vîrsta de 15 ani, într-o foaie pedagogică din Ardeal (**„Musa someşeană"**, n.n.). La început m-a încurajat domnul Slavici, directorul **„Tribunei"**, de la Sibiu. La 1890 m-a adus domnul Titu Maiorescu în România şi mi-a dat o slujbă la Ministerul Cultelor. Sînt născut la 8 septembrie 1866".

Ultima poezie a poetului George Coşbuc, avînd titlul **Vulturul**, apare în revista bucureşteană **„Scena"**, la 24 februarie 1918.

La 9 mai 1918 George Coşbuc a încetat din viaţă, la locuinţa sa din Bucureşti. la 11 mai i s-a făcut înmormîntarea, la cimitirul Belu.

Documentar de Ion Munteanu

daniel bănulescu

VATMAN!

Totdeauna cînd venea vorba despre dragoste Toma-Fane avea el o vorbă :

— Tot manipulantul, săracul !

Nu prea o înțelegeai bine. Dacă o înțelegeai, ți s-ar fi părut mai potrivită lîngă grătarul cu mici, dar Toma-Fane, nu, făcea trei pași și o zicea și mai încolo.

Povesteai despre nu știu ce film, dar cînd ajungeai pe la deznodămîntul în care ăla o înhăța pe **purie** de păr, îi punea piciorul în gît și se apuca s-o piseze cu pumnii, tot nu știa cum, lui Toma-Fane i se năzărea că se tratează o afacere de amor și începea să te bîzîie cu melancolia :

— E-hei... Nu ți-am spus eu ? Tot manipulantul, săracul !

Tu nu mai aveai chef de nimic și oftai.

Uite, chiar așa, chiar dacă în ziua aceea nu povestisei nimic, stăteai doar așa pe-o bordură și oftai, adică nu făceai nimic rău, nu erai nici trist, nu-ți era nici un dor, se nimerea unul ca Toma-Fane să se bage în ciorba ta.

— Dă-o, bă, dracului de fufă care nu te iubește. Adică pentru ce să stai tu aici și să suferi de ea ? Că ei numai la **mandravelele** și la golanii ei îi stă capul.

Încercai să-l lămurești cum că treaba nu stă așa. Că de fapt tu te așezasei în fund și că aia de fapt era o bordură. Unde vedea el bagaboante care dădea totul la spate și te face să suferi ? Uite, nu era. Ridicai tacticos un picior și te uitai sub talpă. Uite, că nu e. Care-i filmul ?

Mai mult îl întărîtai. Nu se aștepta la așa ceva de la tălpile tale. Erau tălpi de plastic sau cauciuc. Și el purtase dintr-astea și nu simțise pericolul. „Bă, să nu fie nimic în sufletul tău ?" „Păi !" „Atunci ce mi te izmenești și oftezi ?" Și se depărta înăcrit și scîrbit, era om bătrîn, scuipa printre dinți, îi trecea :

— E-hei, tot manipulantul, săracul !

Bine, era într-o după-amiază de joi. Cine nu acționează cu cap și pricepere într-o după-amiază de joi, ăla cară brînza. Adică primisei tu telefon de la Mia, nu fusesei prea atent și nu așteptai decît cuvîntul „toc" care să te anunțe că s-a încheiat convorbirea și cînd colo, zăltata că tu nu, că tu trebuie să **preiei** pachetul ăla mare de brînză. Ce să faaaci ? De la tren, te urci frumușel în tramvaiul douăzeci și șase, cobori la Berceni, cîr-mîr, Toma-Fane. Atît apucasei să mai auzi și ți se așezase o pată mare pe suflet, auzi: Toma-Fane !

Brînza nu era grea, nu era deloc grea, ba era din ce în ce mai ușoară. Pînă să ajungi la Tunari se scurseseră din ea vreo doi litri de apă. I se strîngea și ei, pasă-mi-te, inima de plăcere pentru ce după-amiază o să petreceți împreună.

Pe atunci nici nu știai că joia după-amiaza Toma-Fane bea spirt. Pentru că așa face el în fiecare joi după-amiază. Se duce la chiuvetă, desface sticla de jumătate, o toarnă într-aia de-un litru, adaugă 4—5 degete de apă și gata. Gata adică cu joi dimineața. E joi după-amiaza și bem.

— Măi, cine te-a învățat pe tine să vii cu brînza asta la mine ?

Cum cine te-a învățat ? Soarta, nevoia... Spirtul te dezinfectează puțin și apoi te îmbată.

— Păi spune tu dacă așa se servește o bucată de brînză... Cine te-a învățat ? Spune-mi corect, cine te-a învățat ? Nu cumva vreo femeie ?

Aha, deci aia îl rodea. De abia aștepta să zici că da, o femeie, ca să te trăznească și el cu manipulantul.

— Măi, tată, măi... Prieten de-al meu care-a cunoscut o femeie ce era în stare de orice, dar nu era în stare să fie fericită... Îi spunea : Alicia — o chema Alicia, ai ei erau de la țară, fuseseră înstăriți și primiseră acasă reviste. Îi spunea : măi, Alicia, fă, nu fi tîmpită, că îți distrugi organismul. Într-o seară a ajuns într-atît de nefericită, încît i s-a oprit ceasul la mînă. Îl scotea, îl întorcea, îl punea la loc și iar se oprea. Atît era de nefericită ! De atunci a început să apară în poze cu cîte o **stea** drept în frunte. Oricît ar fi fost de pozată îi apărea o pată mare acolo...

— N-aveai ce să-i faci. Prietenul meu se apucase să intre la gînduri. Ce să-i facă el, ei, cu ce fel de salam ca să-i dea. Îi cumpăra bunătăți. „Fă, tu îți nenorocești caloriile", o amenința el. Stătea toată viața aia a ei lîngă calorifer, privea pe fereastră și se nefericea. Ăla că nu, că de ce, că spune-mi tu mie. Aia că Tomo ce să-ți spun eu ție ? Și nu-i spunea. N-avea motive. Dar se sfîrșea...

— ... Într-o seară, tot așa, s-a întors mai tîrziu de la servici și-a găsit caloriferul plin de sînge. Își spărsese mădularele cu un ciob din oglindă și gîlgîia. Uite așa îi făceau vinele : ghior, ghior, ca la o chiuvetă ce trage. În rest nici pîs Alicia nu mai zicea. M-am tăiat și eu, eram înnebunit și am început să-i întind sînge de la mine în vine. Uite-așa ne-a luat de-acolo Salvarea, ca pe niște nebuni...

— ... Trebuie să-ți spun, domnule dragă, că de la-nceput femeia asta nu era o femeie, era o puștoaică. Și că bărbatul acela nu era doar bărbat, se șoptea că ar fi bătrîior. Lumea îi zicea : Toma-Fane, ce te uiți tu la o puștoaică ca asta, dar el i-a făcut casă. Lumea îi zicea : Toma-Fane, de ce o lași mereu la fereastră, dar el îi pusese și sticlă din aia prin care vedea. Ce să te pui cu copilul ? După accident se făcuse și mai cuminte și din vorbă nu-i mai ieșea. Îi spunea Toma-Fane : „du-te afară și umblă", și ea afară o pornea, numai că o lua prin pereți. Parcă nu mai avea gînduri în cap și nu mai gîndea. Doi ani s-a tîrît ea așa, pînă ce a apărut Vatman, ăla.

— Care Vatman ?

— Vatman ! Neamțul ! (Și o spunea de parcă ar fi zis cel puțin Superman). Luneca de mai multe ori pe zi în vehicol prin fața ferestrei și-o claxona. Nenorocitul n-avea mai mult de 30 de ani, era blond spălăcit și mesteca gumă. Îi atrăsese atenția : „Fă, tu nu te uiți că n-are nici după ce să mănînce ?" și că „Alicia dragă, ăștia sînt ochelari de soare, nu-s dumnezei. Să se ducă acolo în țările lui". Să nu se ducă. Traseul lui **29** se făcea tot mai scurt, așa că Vatman ăsta i se urca cu picioarele pînă pe geam...

— ...Venise concediul. Hotărîsem să le fac amîndorora de petrecanie. Ei, cumpărîndu-i vreo bijuterie, vreo broșă, ducînd-o din cînd în cînd la cîte-o petrecere, lui, să-i retez gîtul. Am început-o cu el: într-o noapte am coborît să-l aștept în stație.

Pe la douăspce a apărut și el, gonea animalul ! Cînd m-a văzut cu manivela, nu știu de ce, a frînat brusc, probabil dorea s-o cunoască, a desfăcut puțin ușile — alea din față, să urc, să mai șuguim, să discutăm. Ce să mai discutăm ? Trosc ! Din prima lovitură i-am ferfeliții lobul urechii. Dintr-a doua l-am trimis frumușel la picioare, că și astea de cînd îl așteptau sărăcuțele... Continuam noi să discutăm, să vedem, dar Alicia a simțit ceva, a deschis geamurile larg și a început să strige : „Vatman ! Vatman !" A coborît chiar ea m-a îmbrîncit afară și a condus tramvaiul pîn' la depou numai în cămașă de noapte.

Chestia asta mi-a întors stomacul pe dos... Mi-l închipuiam pe Vatman ăsta trecînd pe la ea, cînd eu eram la serviciu, intrînd în bucătărie și învățînd-o acolo să conducă tramvaiul, folosindu-se de robinete. Veneam eu apoi și puneam mîna pe acele robinete fără să știu nimic... Mă așezam la masă, mîncam, eram fericit. Nu-i nimic, să se spele pe cap cu ea domnul Vatman, că Alicia tot nefericită are de gînd să fie...

— ... Și-au trecut patru luni... Mă bucuram că pe traseul lui **29** există un tip care va provoca în curînd accident de cît scandal are parte acasă. Scandal îmi închipuiam că avea, dar nu provoca. Eram foarte atent. Pe cine-o să calce ? Cui îi va provoca un deces, cui îi va tăia cu roata piciorul ?

Mă uitam mai ales la picioare. Mergeam așa cu privirile în jos cînd mi s-a părut că dau peste unele cunoscute. Am pus mîna la ochi, am încercat să ghicesc, și am spus de vreo treizeci de ori „Greta Garbo !".

Era Alicia. Arăta nemaipomenit de fericită, umbla în pantaloni scurți, se mai rotunjise puțin, surîdea și părea fericită !

Chestia asta m-a umplut de respect. Cum o fi făcut Vatman ăla, ce-o fi dres, dar m-a umplut de respect. Adică cum, doar pentru faptul că era neamț, că umbla în vehicol și reușea să rezolve orice problemă ? Uite că reușea. Nu puteam să țin doar pentru mine secretul, am tăcut ce-am tăcut, dar cum dau peste vreun prieten care are și el o problemă, nu mă pot abține să comentez : „E-hei. Tot manipulantul, săracul !..."

ion andreiță

Solitarnost

(douăzeci de haiku-uri despre singurătatea românească)

VIS

În visul lui către o zi mai bună
românu-și mută locuința-n lună

LINIȘTE ?

Noaptea și-a lăsat oblonul
draperiilor de tuș

VERTICALĂ

Natura stă-n picioare
cu fruntea ridicată

PAS

Și cînd să te prinzi
pasu-i greșit
și-ai căzut

DIMINEȚI

O, diminețile albe, diminețile albe
cum mă mai amăgeau culorile lor
rănindu-mi sufletul de așteptări

DANS TRIST

Murise ziua în amurg de ceară
iar noaptea se lăsa îndoliată

ATUNCI

Doar luna ca și-n alte dăți
era de caraulă

CLEPSIDRĂ

Își ciuruie tăria căldura și lumina
secunde cad anemic din stuful unui nor

PASTEL INTIM

Plîngeau viorile-ntre noi strivite
de-atîta-nerîncenare de ecou

AMINTIRE PROASPĂTĂ

La căpătîiul lumii
ardeau făclii de sînge

ALB

Mi-am împrumutat odată
sufletul tăcerilor alpine

NEGRU

Dincolo de mine, Universul

CREDINȚĂ

În seara aceasta totul e de prisos
în seara aceasta va muri un dumnezeu

AMIAZĂ ÎN CÎMPIE

Drumul cel mare zace răstignit
cu brațele prelungite pe uliți
ca un riu din care s-au retras apele

CERUL

De atîta uimire
a devenit ochi

ALCOOL

M-așteaptă vinul licărind în cană
ca ochii triști și tainici de codană

FIX

Are și românul un fix :
țurgumerol ambartonat cu bicfus
și tîrnosit cu abadîx

LICITAȚIE

Bate toaca, bate toaca
pînă-aude Zavaidoaca
toaca bate, ea aude
Zavaidoaca nu răspunde

ADEVĂR

Uneori mint atît de frumos
încît cred și ingerii

TOAST

Să facem chef, prietene
plătesc cu moartea mea

TRANZIŢIA POLITICĂ ACTUALĂ

METAMORFOZA UNUI SISTEM DE SEMNIFICAŢII

XXI IMPERIILE

Sar putea spune, — nu fără o considerabilă îndreptăţire — că istoria omenirii este lupta dintre naţiune şi imperiu.

Opoziţia şi tensiunile, cel mai adesea violente, dintre principiul întrupat în naţiune şi acela, mai abstract, care a tins de nenumărate ori, în lungul vremii, să capete formă şi trup ca imperiu, a cunoscut însă nu doar semnificative episoade ale transformării divergenţei în convergenţă, dar a arătat chiar că aceste două variante ale fiinţării istorice pot participa la ample fenomene de rezonanţă amplificatoare. Regula rămîne însă lupta şi sfîşierea.

Cînd vechile basme româneşti tindeau să se constituie în paradigme ale vastităţii dezvoltării şi destrămării umane, al insignifianţei existenţei omeneşti, atunci ele începeau cu forme precum : „a fost odată un moş şi o babă". Vîrsta înaintată, trădind lungul şir al încercărilor la care au fost supuşi protagoniştii, şi care au sfîrşit prin a-i învinge, faptul de a constitui o pereche, uniţi prin eşec, creştea neîndoielnic, simplu şi abil în acelaşi timp, sentimentul apăsător şi trist al căii care se închide în faţa vieţii, al orizonturilor sumbre care încercuiesc spaţiul bietelor noastre eforturi de a mai fi încă. Atunci însă cînd simbolistica basmului primea atotputernicia supraumană a destinului, începutul lui era ; „a fost odată ca niciodată un împărat" (eventual: un împărat şi o împărăteasă). În folclorul nostru împăratul este culmea absolută, în spaţiul umanului, în lumea sublunară. Dacă ceva se poate întîmpla unui împărat atunci acel ceva se află cu totul şi cu totul dincolo de firesc, mai presus de tot ceea ce aparţine generării şi coruperii. Dacă un împărat îşi doreşte ceva, atunci acel ceva aparţine lucrurilor pe care nici un om nu poate evita să le dorească ; dacă un împărat suferă, atunci orice om este dator să accepte suferinţa. Împăratul este, în acest sens, o fiinţă excepţională, exemplară, şi atît. Semizeii, zeii, eroii mitologici creau pentru intelectul uman tocmai această zonă dincolo de care nu mai funcţiona decît abstracţia, legea, principiul, logosul. Eroul nu este altceva decît fiinţa care caută să nu depindă decît de o lege ; se oferă celorlalţi, întrucît este apt să întrupeze un principiu ; se poate depăşi pe sine, pînă la punctul dincolo de care poate fi confundat cu o abstracţie şi chiar substituit rezonabil prin aceasta. Împăratul este eroul mitic integrat în structura socială. Freud a pretins că inconştientul a simbolizat — ori simbolizează — în împărat tatăl, mai exact că imaginea împăratului recreează pentru noi, cei de acum, simbolic, modul în care ne-am imaginat, în existenţa noastră infantilă, autoritatea şi calităţile unui părinte dominator şi incontestabil. Punctul de vedere freudian în această privinţă poate să fie sau să nu fie corect, esenţiale sînt însă trei aspecte legate de reprezentarea mitică — în particular în basme — a figurii împăratului.

În primul rînd este problema creării puterii. Credinţa în împărat — sau ataşamentul faţă de simbolul imperial arată credinţa în sursa socială a puterii individuale. Simbolul geniului este contrariul paradigmei împăratului : puterea individuală vine din individul care se individualizează doar întrucît se izolează.

În al doilea rînd vine problema formală a puterii : puterea este ceea ce este întrucît transferă concretul în abstract. Făt Frumos este o fiinţă concretă ; în principiu, aici, pe pămîntul poveştilor noastre, el este un român. Verde Împărat este o abstracţie, lipsită de trăsături naţionale. Puterea este putere întrucît nu se lasă contaminată de concret.

În sfîrşit, destinul nu favorizează puterea. Fiinţa, omul cel mai umil este ajutat de destin în linia naturală umană, prin comparaţie cu un împărat.

În cadrul naţiunii însă, individul transferă putere societăţii şi nu absoarbe putere de la semeni decît prin reciprocitate; acelaşi individ contează pentru ceilalţi întrucît se individualizează, iar aspiraţiile umane i se realizează întrucît el îşi modelează dorinţele şi voinţa după cele ale semenilor (deci în funcţie de ceea ce este larg acceptabil). Adevărul este însă că în faţa contactului interuman, în faţa deschiderii concrete a comunicării umane, subiectul are două căi : amplificarea angajării (direcţionare şi structurare a concretului, tot mai subtilă, pentru o priză cît mai puternică), sau reducerea structurării vii, şi totale, a implicării imediate a fiinţei, astfel încît la nivel general şi în chip schematic, întîlnirea să poată avea totuşi loc. În existenţa microsocială prima cale este cea a iubirii, iar a doua cale este formalismul ; la nivel macrosocial prima atitudine dă spiritul naţional, iar a doua este sursa principiului imperial. Cele două căi — două principii, în fond — sînt orientări contrarii ale spiritului istoric al umanităţii, dar în ce măsură pot fi socotite incompatibile sau compatibile ? Iar dacă sînt incompatibile, de ce este aşa ?

Principiul imperial nu este, în ultimă instanţă, decît un principiu federalist — este încă federalismul prin constrîngere, un federalism forţat. Evoluţia organizării statale sub raportul asociativităţii, al grupării mai ample, dar şi mai puternice a colectivităţilor umane, implică situarea pe unul din următoarele trei paliere : imperiul, statul federal, statul unitar (cu alte cuvinte, statul naţional).

Colectivitatea etnică fundamentală este, desigur, cea tribală, care îşi cunoaşte şi recunoaşte efectiv ancestorul comun. Dincolo de aceasta există asociativitatea naţională, dată de comunitatea de origină, limbă, cultură şi asociativitatea produsă prin considerente de forţă, aceasta din urmă intervine prin succes combativ sau ca o necesitate programatică. Cel mai adesea oamenii nu recunosc o comuniune întru faptul de a fi conduşi decît cu aceia cu care împărtăşesc o origine comună, obişnuinţa de a locui împreună (şi, eventual, obişnuinţa acţiunii şi muncii împreună), cu care au puternice afinităţi culturale. O altă cale de agregare o constituie forţa. Se vorbeşte, frecvent, de dreptul forţei, de dreptul celui mai puternic. Actualmente, o asemenea expresie defineşte o renunţare la drept, ca urmare a recurgerii la forţă. Altă dată lucrurile nu stăteau aşa. Forţa năştea, indiscutabil, lege ; era generatoare de drept. Chiar relaţiile dintre zeii diferitelor religii şi oameni, relaţii pe seama cărora se statutau principii cu caracter de lege, erau interacţiuni determinate de un anumit raport de forţe. Poporul ales al Vechiului Testament este poporul ales şi întrucît, Dumnezeu care înfrînge şi spulberă popoare şi oameni, sub înfăţişarea de înger, luptă o noapte întreagă cu Iacob, fără a-i pricinui acestuia mai mult decît o rană la coapsă. Conform cutumei, prizonierii de seamă ai triburilor aztece, după victoria acestora din urmă, erau sacrificaţi în cursul unor ceremonii sinistre şi singeroase. Unora dintre victimele pregătite de sacrificiu li se permitea să lupte, în condiţii cu totul inferioare ca armament, cu războinicii aztеci, spre a fi eliberaţi, dacă învingeau totuşi. Atunci cînd unul dintre prizonieri se întîmpla — fapt rarissim — să învingă, el, de obicei, nu accepta libertatea, cerînd să fie sacrificat. Pare să fi fost aici conformarea cu o lege care derivă destinul uman din capacitatea şi forţa de acţiune a persoanei în totalitatea experienţei sale.

Unui rege barbar din antichitate, oriental sau nordic, supuşii îi recunoşteau autoritatea ca descendent al întemeietorului etniei. Marelui rege al Perşilor — împărat peste multe popoare — sau împăratului roman, autoritatea îi era recunoscută — ca autoritate de drept — întrucît era fiinţa care acumula cea mai mare capacitate de acţiune militară, cea mai mare forţă, asupra unui vast teritoriu, asupra a numeroase popoare şi, în fapt, mai mult sau mai puţin asupra lumii.

Principiul statului naţional (acest text, desigur, detaşează total conceptul naţional de determinările economice, în care, în chip forţat, l-a aşezat marxismul) a fost multă vreme principiul monarhic al conducerii societăţii de către descendenţii întemeietorului etniei, sau, prin derogare de la principiul strict, de către cei care simbolizează pe întemeietor. În afara acestor două principii ale conducerii mai există un al treilea şi cel mai important din toate : este cel al contractului social. Antichitatea a cunoscut acest principiu şi l-a practicat fără să îl accepte totuşi ca principiu metafizic, ideal, generator de drept în sens absolut. Cetăţile democrate greceşti, Roma republicană şi triburile războinice nordice s-au organizat, esenţialmente, pe seama contractului social, chiar dacă şi dreptul cutumiar a avut partea sa în elaborarea primelor mari sisteme legislative europene. Filozofia antică nu a acordat multă atenţie acestui principiu, de organizare contractuală a existenţei. Trebuie totuşi recunoscut că romanii, filozofi, în alte privinţe inferiori celor greci, sînt sub acest aspect, cu deosebire printr-un M. Tullius Cicero, sensibil mai aproape de modul modern de a gîndi socitatea, Jean Jacques Rousseau aduce ideea contractului social la nivelul de principiu absolut, mai exact la nivelul de element constitutiv al ontologiei umane. Curînd, Revoluţia franceză face din contractul social al lui Rousseau singura bază de drept a existenţei naţiunilor. Iată deci cum contractul social trece printr-o serie de mutaţii : iniţial este baza asocierii unui grup funcţional (cetate, societate războinică), apoi este întronat ca principiu metafizic, spre a deveni apoi bază a existenţei naţionale. Odată cu Revoluţia americană şi, paradoxal, odată cu constituirea Imperiului german al lui Wilhelm I, acest principiu contractual pare să iasă dincolo de hotarele cîte unui stat şi — potenţial (nu şi în fapt) chiar dincolo de naţiuni. În aceste cazuri se poate pune întrebarea : cine sînt subiecţii asocierii de drept : indivizii, naţiunile sau statele ?

În istoria mai veche, lupta naţiunii cu imperiul luase forma luptei regelui cu împăratul. Istoria ultimelor secole este însă opoziţia contractului social cu principiul imperial — întrupat sau nu într-un împărat (numit împărat, sau führer sau secretar general sau preşedinte). Naţiunea poate trece dincolo de sine prin federalism, sau doar prin constituire de imperii. (Este curios, astăzi, nu atît faptul că uneori popoarele continuă să accepte monarhiile, forme deci ale recunoaşterii fie şi foarte parţiale unui alt principiu decît cel al contractului, în edificarea sau menţinerea structurilor statale ; uneori schimbarea poate fi mai traumatizantă decît conexarea parţială, într-un organism, a unui element constitutiv inadecvat. Mai curios este însă că există persoane care conced să fie monarhi. Omul există simultan în real şi în simbol. Aşa cum greu găseşti pe cineva căruia realul să îi fie atît de suficient încît să nu ajungă a participa în lumea simbolurilor, este neobişnuit ca o persoană să admită în viaţa sa un coeficient simbolic exorbitant. A reduce pe cineva la existenţa exclusivă de simbol este o mare nedreptate care se face unei fiinţe umane — iar a accepta să fii redus cu totul la simbol este într-adevăr o delăsare aproape tanatică. Se află un pic de sadism în condiţia monarhistului şi un pic de autoagresivitate în condiţia monarhului de astăzi).

Istoric, totul este competiţie în care instrumentul principal se probează a fi asocierea grupului uman iar rezultatul final este tot asocierea, dacă nu survine, precum în cele mai multe cazuri, înfrîngerea şi dispariţia. Grupurile naţionale ale Orientului biblic, ale lumii indiene, triburile tracice, germanice sau sarmate, popoarele Italiei preromane formează universuri în continuă ebuliţie ; etniile apar şi dispar. Chiar şi o lume atît de stabilă cultural şi politic precum cea egipteană suferă transformări profunde, naţionale şi lingvistice. Poporul care joacă un rol dominant în Egipt nu este mereu acelaşi. Principiul etnic (deci, de fapt, naţional) nu este, în timpurile vechi, un principiu al speranţei. Uneori dispariţia grupurilor umane se produce mai rapid chiar decît dispariţia fiinţelor omeneşti. În aceste condiţii apar trei principii de supravieţuire : cel etico-teologic, cel cultural şi cel imperial. Principiul etico-teologic organizează viaţa poporului evreu. Principiul cultural organizează viaţa Greciei şi a lumii elenistice, a Egiptului. Indiei şi Chinei. Principiul imperial regizează existenţa statelor asirian, persan şi roman. Prncipiul imperial tinde să transforme naţiunile în triburi şi, pînă la urmă, în nimic. Principiile etico-teologice şi cel cultural transformă triburile în naţiuni. Credinţa comună şi stilul cultural unitar sînt amplificatorii interrelaţiei etnice, ca relaţie de sînge. Imperiul roman tinde să îşi asume principiul unităţii culturale ; va fi înfrînt de celălalt principiu, cel etico-spiritual. Sub o amplă unificare de ordin religios, Europa revine la organizarea în funcţie de o nouă variantă a legii tribale, care este dreptul feudal. Regalitatea franceză şi cea spaniolă pun în funcţie principiul naţional. El este singurul sprijin al unei monarhii care tinde să se organizeze dincolo de raza de acţiune a principiului primitiv de tip familiar (tribul feudal). Monarhia s-a aflat atunci între nobilul care este conducătorul unei comunităţi tribale şi şeful bisericii universale. Organizarea naţională a monarhiilor evoluează mai greu în Marea Britanie, în Scandinavia sau Germania, în Carpaţi, în Italia, în cîmpia rusă, dar evoluează. Oricum, primele mari state naţionale sînt Franţa şi Spania. Franţa şi Spania au educat conştiinţa naţională a umanităţii. Conştiinţa naţională a Spaniei a eşuat însă o vreme tocmai întrucît a fost folosită ca bază a constituirii unui nou imperiu. Ce a făcut ca Spania să promoveze o vastă politică imperială ? Poate amintirea primejdiei venite de peste mări, şi de peste strîmtoare, din lumea arabă. Mai tîrziu Franţa, angajată într-o politică imperială s-a văzut, ca naţiune, supusă unor grave pericole. De ce trebuise ca Franţa să se îndrepte în afară, căutînd să constituie, succesiv, două imperii europene şi, în paralel, un altul peste mări ? Poate ameninţarea reprezentată de încercările Europei de a jugula Revoluţia să fi fost impulsul care a îndreptat Franţa către imperiu.

Tentaţia de a alcătui imperii aparţine unor naţiuni puternice şi totuşi periclitate. Statul roman nu a putut găsi niciodată echilibrul social tipic pentru o Sparta, şi nici măcar acela mai fragil al Atenei. Asirienii sau Perşii erau războinici care dominau de azi pe mîine o lume extrem de evoluată cultural, extrem de perversă şi de abilă — un Orient rafinat şi viclean. Tocmai prin slăbiciunea principiului naţional au ajuns să se înfrunte două principii la fel de slabe : chiar cel etnic, naţional, şi cel imperial. Roma nu a putut subjuga efectiv nici Iudeea şi nici Grecia. Şi totuşi Roma a fost imperiul model, şi cel mai durabil, al umanităţii tocmai pentru că şi-a asociat principiul cultural (creînd prin sine şi acea vastă cultură juridică, specifică spiritului roman). Imperiile şi popoarele s-au constituit, s-au destrămat şi s-au refăcut cu mare largheţă şi neoprită frămîntare. Ele nu au legat nici un fel de moştenire politică. Supravieţuirea memoriei lor este strict una culturală şi — iarăşi — etnică.

Între timp însă, în existenţa istorică, principiul naţional şi-a asociat principiul contractului social. Acelaşi lucru nu a avut cum să se întîmple şi cu principiul imperial. În momentele lor de criză naţiunile au putut apela fie la edificarea şi structurarea profundă prin intermediul contractului social, fie la depăşirea delimitărilor naturale, într-o politică imperială. În cadrul acestei politici imperiul nu mai găsea un simplu echivalent în sprijinul naţiunii — aşa cum se întîmpla în Antichitate sau în Evul Mediu — ci o realitate cu mult mai puternică, naţiunea fiind şi suportul contractului social. Singura soluţie a existenţei imperiilor a fost să devină, paradoxal, imperii naţionale — precum cel austro-ungar, ţarist, sovietic, sau cele coloniale. Singurul mod de a se justifica al imperiilor a fost egalitatea naţiunilor în faţa principiului autorităţii absolute a statului global. Imperiile în care aveau să domine englezi, francezi, austrieci, germani, unguri sau ruşi reprezentau o contradicţie în termeni ca şi o monstruozitate rezultînd din asocierea unor principii opuse. Singurul mod supranaţional normal de asociere îl reprezintă federalismul şi nu extinderea aberantă a principiului naţional.

Toate cele trei principii ale organizării existenţei politice a umanităţii funcţionează încă şi astăzi, însă două dintre ele nu funcţionează cu adevărat bine decît într-o formă total modificată, şi asociate celorlalte două principii reglatoare ale vieţii sociale a umanităţii : cel cultural şi cel etico-religios.

Principiul naţional-monarhic păstrează respectul pentru simbol dar, asociat principiului unităţii de cultură, îşi află simbolurile naţionale nu în persoane existînd sau funcţionînd prin convenţie, ci în cei prin care noţiunea se recunoaşte pe sine, precum un Dante, un Eminescu, un Goethe, un Molière, un Shakespeare. Aceştia formează adevăratele autorităţi ale sufletului naţiunilor.

Contractul social se materializează simplu, total şi nu foarte infidel, în viaţa parlamentară actuală.

Principiul imperial, asociat celui al contractualităţii, dă ceva foarte diferit de un imperiu : uneori cîte un stat federal (care însă, de obicei, nu se dovedeşte o reuşită decît tot în măsura în care este statul unei naţiuni, care însă nu domină, ci asigură substanţa principală a întregului stat — este cazul R.F.G., S.U.A., cazul Regatului Unit), alteori o organizaţie internaţională (O.N.U., C.E.E. etc.). Principiul imperial asociat celui etico-religios dă marile biserici universale.

Nu numai că nu există, geo-politic, loc pentru imperii, astăzi ; nu se află loc pentru ele nici măcar în lumea principiilor filosofico-politice. Doar ideologia extremistă, inclusiv cea ultranaţionalistă, refuzată de naţiuni căci contravine principiului lor de unitate îşi poate afla speranţele în ideea reînvierii sau revigorării unor imperii euro-asiatice sau centro-europene. Zilele de 19—21 august 1991 ale noii revoluţii ruse, ori ataşamentul masiv al românilor pentru Transilvania şi Basarabia, egal celui dedicat propriei lor libertăţi, sînt fără echivoc în a dovedi că pentru cea mai mare parte a oamenilor, imperiile se află în rîndul duşmanilor personali, în faţa cărora nu se cedează.

Caius Dragomir

Fisura spre neant (III)

O pată de sînge intelectual

Cunosc două formule celebre care se completează excelent. Prima aparţine lui Ibn Arabi şi afirmă că la Judecata de Apoi cerneala scriitorilor sacri va cîntări mai greu decît sîngele martirilor şi cea de-a doua, unui maudit, lui Isidore Ducasse, conte de Lautréamont, pentru care toată apa mării nu e de ajuns ca să spele o pată de sînge intelectual. Le uneşte ideea infimei calităţi în măsură să „salveze" cantitativul. Astfel, o poezie, o proză, o viaţă au şansa redresării în funcţie de pilpîirea unui gînd sacru. Damnarea propriu-zisă nu este decît pentru căldicei, pentru igiena cetăţenească ce nu suferă „murdăria" artei. Căci tone de detergenţi nu pot curăţa „pata" unei metafore adevărate. Rimbaud, ca şi ceilalţi scriitori la care m-am referit, au lăsat pe întinderea sufletului omenesc „petele" cuvintelor strivite. Şi ce este metafora decît un asemenea cuvînt care, prin însîngerarea sa, mai poate aminti transparenţa simbolului ? **În Saison en Enfer** el demonstrează că Infernul respiră iar această respiraţie, oricît de chinuită şi deritmată ar fi, se furişează printre zăvoare şi cenzuri, integrîndu-se suflului nedamnat. El ţipă : **Plus des mots !** Acest ţipăt exprimă disperare, dar fixează şi o limită dincolo de care începe să se întremeze speranţa. Cred că natura liricii lui Rimbaud poate fi cuprinsă în sinteza · un clocot de furie, o erupţie, un vulcan, dar şi o limită binefăcătoare. În cazul poeţilor a căror cruce e blestemul, limita nu se înfăţişează sub aspectul ei constrictiv şi inhibitor. La ei, limita reprezintă medicamentul cicatrizator, sulfamida care opreşte hemoragia, închiderea rănii şi, de aici, putinţa de a se re-constitui braţul tăiat. Numai că în locul mîinii de om care a existat înainte de „accidentul" datorat poeziei, poate creşte o aripă de zeu. Am expediat în cîteva cuvinte destinul lui Rimbaud şi al tuturor celor care, asemeni lui, s-au prăbuşit în noapte păstrînd doar pentru sufletul lor sau pentru sinele divin ascuns în acest suflet taina întîlnirii cu lumina „de la capătul nopţii". Lirica rimbaldiană este din această cauză structurată pe trei niveluri : suprafaţa strălucitoare pe care se opresc cititorii de ocazie, apoi sîngele negru, învîrtoşat, totuna cu bezna în care poetul se zvîrle nebuneşte. Acestea sînt nivelurile, să zic, perceptibile, după care urmează partea nemărturisită, necunoscută, „secretul" celui care ţipă „plus de mots" pentru a se cununa cu Tăcerea. Fireşte, intru pe un teritoriu lipsit de orice argument. Rimbaud însuşi s-a recunoscut învins atunci cînd a spus că el, care se credea înger sau mag, a ajuns să muşte ţărînă. Dar părerea mea este că, dincolo de acest eşec declarat, se ascunde o realizare care se deosebeşte net de împăcarea simplă a ţăranului cu sfînta fire. Altfel, vieţuirea sa în infern nu ar fi fost autentică. După ce ai traversat o experienţă de duritatea celei a lui Rimbaud nu poţi să redevii om obişnuit. Rămîi ciung, dar braţul pe care ţi l-a retezat flacăra poeziei nu se mai reface cum era pentru a îndeplini muncile cîmpului. De aceea fuga de Poezie a poetului care a sperat de la poezie altceva ce aceasta nu i-a putut da, înseamnă statornicirea unei limite binevenite. Cel care a deschis drumul spre neant a avut însă resurse de a opri acest drum, doar pentru el, din nefericire, nu şi pentru o contemporaneitate şi, mai ales, o posteritate care s-au lăsat sorbite prin breşa creată de geniul unui poet. Ca şi eroul din **În faţa legii** care rămîne pe prag, Rimbaud poate spune : **Pleurant, je voyais de l'or et ne pus boire".** Cum poate fi redată mai clar diferenţa între a vedea aurul, lumina spirituală şi a nu o bea, a vedea euharistia şi a nu te împărtăşi ? Sînt două momente distincte. A sta în faţa Tarei, a sta în faţa altarului, a aştepta ca porţile împărăteşti să se deschidă şi să nu se deschidă. Rimbaud nu mai poate înainta, ca şi Kafka, nu poate aboli distanţa între vedere şi săvîrşire, căci „a săvîrşit" prin poezie mai înainte de a fi fost pregătit s-o facă. Cuvintele, încă o dată, s-au dovedit devoratoare de viaţă. Şi totuşi ambiguitatea se menţine, otrava nu e absolutizată, damnatul e liber să vadă ceea ce se află mai presus de zidurile captivităţii sale. Salturile şi prăbuşirile lui Rimbaud în acest poem în proză unic în literatura lumii prin cruzimea autenticităţii sînt ameţitoare şi, în acelaşi timp, metodice. Căci în pofida vîrtejului în care a alunecat, poetul rămîne lucid. **Mais je m'aperçois que mon esprit dort. S'il était bien éveillé toujours à partir de ce moment nous serions bientôt à la vérité, qui peut être nous entours avec ses anges pleurant !... S'il avait toujours été bien éveillé, je voguerais en plein sagésse !... O, pureté,, pureté ! C'est cette minute d'éveil qui m'a donné la vision de la pureté ! Par l'esprit on va à Dieu !** Iar apoi necruţător, pecetluindu-şi soarta : **Déchirante infortune !** Nenorocirea deci nu decurge din ignoranţă, ci dintr-o ştiinţă incompletă. A fi pe prag, a fi captiv pragului e mai grav decît a nu şti că pragul există şi, mai ales, că dincolo de el se află Dumnezeu. Rimbaud a avut conştiinţa acestei neputinţe. Mai mult decît acel minut de veghe nu a putut spera. Confuzia căreia i-a căzut victimă, amestecul periculos între demon şi înger i-a fost fatal. **Si Dieu m'accordait le calme céleste aerien, la prière,** se roagă el, dar mai înainte făcuse acelaşi lucru invocîndu-l pe Satana : **Mais, chere Satan je vous en conjure... vous qui aimez dans l'écrivain l'absence des facultés descriptives ou instructives, je vous détache ces quelques hideux feuillets de mon carnet de damné.** Aşadar, chiar din mărturisirea poetului reiese clar că acest poem unic este, în fond, transcrierea unei damnări. Sub loviturile de ciocan nietzscheene, datorită cruzimii lui Rimbaud moştenite de la strămoşii gali, lumea secolului XIX s-a frînt şi a livrat veacului următor fisura spre neant. Demonul s-a dovedit atotputernic, numai că cei care l-au invocat îl pot şi exorciza, dar fără să se mai poată umple de prezenţa divină. Ei rămîn ca un vas gol, extaz al vidului şi tensiune a pragului. Pragul este însă şi forma, şi limita, este chiar arta, poezia pe care Rimbaud şi ceilalţi **maudits** ne-au dăruit-o ca pe o ultimă cale catartică pentru a ne curăţi de demonii ascunşi în motoare şi electricitate. Ceea ce n-am făcut...

Sur la mère que j'amais comme si elle eût dû me laver d'une souillure je voyais se lever la croix consolatrice. Din universul celui care s-a otrăvit şi s-a sfîrtecat se înalţă şi acest parfum al epifaniei. Cred că misterul retragerii lui Rimbaud din poezie, ca a unui soldat din armată, nu stă atît în descoperirea unui pămînt neviciat de anotimpurile psihice ale infernului, ci, exact opus, presimţirea cerului despre care însă nu a mai putut scrie. El nu a fost poetul sfînt, catolic, dar, răcnindu-şi blestemul, a simţit o suspendare a propriilor corzi vocale. Atunci a căzut la pămînt şi a muşcat ţărîna, ca şi cum ar fi sărutat cerul. Aceasta e imaginea pe care a lăsat-o posterităţii, dar numai el a ştiut că fapta sa reprezintă un substitut. **Elle est retrouvée ! Quoi ? L'éternité / C'est la mère mellée / Au soleil... Soarele, lacrima Domnului cade în mările Somnului...** Aş vrea să scrie şi Lucian Blaga în alt colţ al Europei, arătînd că acolo unde astrul se uneşte cu marea, focul cu apa se naşte şi nemurirea fie sub chipul crucii, cum a scris Rimbaud, fie ca un Avatara, un Hyperion întinzînd lui anima mundi mîna spre cununia hierogamică. Mă întorc astfel spre Eminescu, un alt chinuit, dar care a ştiut pînă la urmă să se purifice şi să purifice. Nunta sufletului cu spiritul este tot ceea ce poate face un poet pentru renaşterea sa împreună cu pămîntul într-un corp glorios.

Dan Stanca

haiku

Ca orice durere
mileniul începe
între noapte şi zi

GLOSSĂ

Cînd urci pe o scară şi treptele sînt înguste şi e întuneric ai o ciudată senzaţie amniotică. Valuri-valuri se izbesc undeva, şi tu eşti între ele şi eşti în acelaşi timp şi peretele de care se izbesc.

Răgazul de a fi tu însuţi, o pauză de respiraţie a universului.

Eternitatea ca dispută aerian-terestră între săgeată şi broască ţestoasă.

Cutremurul cărnii care se rupe din propria carne, al apei care sare în vîrtejuri, al luminii care se desparte de ea însăşi ca să contureze lucrurile care-i ies în cale.

Inefabil punct între noapte şi zi. Punct supus destrămării datorită forţelor contrare care-l solicită precum cele două atelaje încercînd să desfacă emisferele de Magdeburg.

Punctul în care un lucru nu mai e el însuşi, ci devine altceva. Acel punct care, o clipă, lipseşte concomitent din două lucruri. Ori acel punct care aparţine, concomitent, celor două lucruri. Ori acea clipă în care cele două lucruri nu există, iar el, punctul, există în gol, fiind mai mult o expresie fortuită a golului.

Durerea celor care încep şi sfîrşesc. Graniţa insesizabilă a metamorfozelor. Vîrful în care timpul se revarsă în spaţiu.

Constantin Abăluţă

mariana bulat

Dialog

1.

Eram atîta de copil !...
În fiecare deget
aveam un ochi
şi în călcîi o gură

În dialog cu pietrele,
cu vîntul
Bătaia pleoapei
vindeca azurul

Iar inima era o tavă
cu greieri bocitori
după luceferi,
cu spade stinse
-n apă

2.

Un doctor delicat
prindea-n pensetă nervii
şi răsucindu-i pe mosor
le lua măsura

În ochiul leului
stătusem
şi-mi ameţise de privelişti
gura

Dormisem pe o pajişte cu maci
şi pleoapa de narcotic
se umflase
Făcusem dragoste
c-un om de fum
şi apa în pahar
se tulburase

Prin vine-mi luneca
argint de lună
dar trupul
era o haină
peticită cu-ntuneric

3.

Cine ştie ?
E începutul un izvor
cu multe guri
şi dialogul lor
nu se aude

Pluteşte doar un abur
călător
pe piei de animale
încă crude
Şi clipele sînt
pe o creangă albastră
nişte păreri
de dude visătoare
cu dulce-acru
botezîndu-şi strada...

4.

Ridea Granada
ca pe ilustrate
şi se împodobea cu pene lucii
de artificii viu şampanizate
Iar soarele era monedă de-aur
rostogolită-n dragoste
de-a dura

Era cîndva un dans electrizat
de fuste zîmbitoare
la Granada

purtînd un dialog nemăsurat
cu pietrele, cu vîntul
şi cu marea...

1935

Apocaliptică

Scoate-mi hainele de iarnă
Scutură-mi inima
Ce desfrunzire enormă
— aşchii de catifea...
Moarte de stea

1991

Moartea lupului

Trageţi clopotele toate
Moare lupul în cetate
În cetăţile pădurii
Moare regele naturii
Moare de o moarte rea
Rînjindu-şi dinţii la ea
Ochiul lui arde ca rugul
Ielele de viaţă sugu-l
Ochiul pilpîie abea
Sub îngheţul cel de stea
Sub îngheţul cel de stele
Picură roşii mărgele
Cade lupul într-o rînă
Cu colţii muşcînd ţărînă
Că din el n-o să rămînă
Decît o spaimă bătrînă
O spaimă numită „lup"
Fără grai şi fără trup
Peste-o moarte-adevărată
Urîtă şi blestemată
Ca o ceaţă o să cadă
Spaima trasă în baladă
Şi făcută ca să fie
Hazul tău, copilărie...

Undeva, în Orient

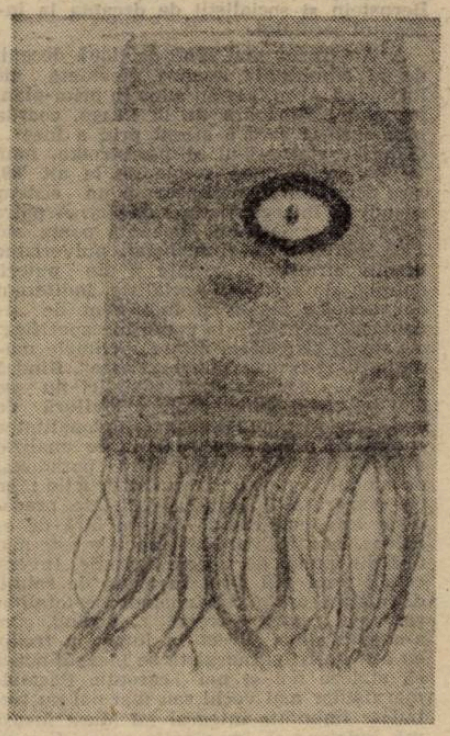

Galeria „Eforie" este una dintre foarte bunele noastre incinte expoziționale, deși oarecum excentric situată față de arterele de interes ale orașului. Doar amatorii de artă înveterați îi cunosc rostul și importanța, iar proprietarii ei, oficiul de expoziții al Uniunii Artiștilor Plastici, se străduie să-i mențină cota calitativă la un nivel satisfăcător.

De această dată ,sala găzduiește o artistă din Israel, dar născută și formată aici, posesoare a unei cărți de vizită cel puțin incitante — a fost eleva unui mare sculptor, Corneliu Medrea. Cel ce trece pragul expoziției, după consumarea acestui preludiu informațional asupra biografiei artistice a oaspetei din Israel, caută, în mod firesc, să descopere ceva din această prețioasă moștenire anunțată de micro-catalogul expoziției. Ce am putea spune în această privință ? Surpriza conține două laturi, ambele ilustrînd personalitatea unei artiste aproape total emancipate de poncifele estetice și stilistice ale pretinsului său maestru. Cariera internațională, atîta cîtă este, a artistei din Țara lui Moise nu putea fi slujită de numele lui Medrea, pentru simplul motiv că acesta este cvasi-necunoscut în lumea artelor de dincolo de granițele patriei în care a trăit și a creat ! Criterii de alt ordin au decis opțiunile estetice ale **Ritei Șapira Șain,** acestea îmbrățișînd cu precădere aspecte comerciale, de acces imediat la sensibilitatea și preferințele consumatorului de artă. **O artă gîndită și concepută eminamente ca obiect,** ale cărei atribute de căpătîi sînt prestanța ambientală (frumosul) și semnificația lesne descifrabilă. Asemenea principii ale gîndirii plastice nu sînt proprii numai artistei în discuție. În Israel arta înțeleasă ca un bun de utilitate publică, fie că are destinație domestică sau de for, este o realitate resimțită în toate atelierele și pe toată întinderea pieței artistice.

Așa stînd lucrurile, oferta artistică a Ritei Șain își are o justificare deplină, ea apărîndu-ne drept o componentă reprezentativă a artei din țara sa.

Măștile și panourile decorative textile, ca să le spunem așa, se bizuie pe o structură ideatică și metaforică extrasă din simbolurile și parabolele biblice ale Vechiului Testament. În plan formal, artista construiește un univers esențializat pînă la conturul arhetipal, amintind de vestigii arheologice specifice Orientului Apropiat și civilizațiilor semitice. Artista combină inteligent astfel de module simbolice într-o accepțiune stilistică apropiată gustului și sensibilității contemporane. Utilizează materiale din fibre naturale — rafie, sfoară de Manilla, lînă — în texturi nepretențioase, dar înviorate de combinații cromatice și tonalități ce inspiră o anumită notă de exotism. Tematica este cam aceeași ca la majoritatea generațiilor post-belice de artiști israelieni — de la motivul adamic și al păcatului originar la sacrificiul lui Isaac și de la vînătorile regale și psalmii lui David la obsesivele rememorări ale Holocaustului. Toate gîndite ca un excurs plastic la destinul sensibil și tragic, totodată, al poporului ales și al Țării Făgăduinței. Asupra acestui segment al expoziției Ritei Șain fie-mi îngăduită și o observație strict personală — obiectele prezentate, dincolo de acurateța meșteșugărească fără cusur, nu depășesc, totuși, maniera artizanală de conversiune plastică a unor pretexte istorice și culturale, care, de-a lungul timpului, au dat omenirii capodopere nemuritoare.

Ecouri palide din modelajul și măiestria ipostazierii sculpturale ale lui Medrea se regăsesc, însă, în ciclul intitulat de artistă **„Trecut și Viitor"**, secțiune generică în care sînt alăturate, în armonioase compoziții tridimensionale, repere ale vestigiului arheologic sau geologic specifice arealului dintre Valea Iordanului și țărmul Mediteranei și plămade humaniforme durate în bronz. Lucrări de mici dimensiuni de o sensibilă delicatețe, pornind de la armoniile anatomiei feminine, dar dezvoltînd în spațiu un expresiv și dinamic joc de forme și mișcări, ce sugerează raporturi și juxtapuneri semnificative între **creat** și **in-creat.** O sublimare a formei din natură supusă unui scenariu plastic coerent exprimat și susținut cu o rafinată versatilitate și concizie stilistică. Ceea ce indică un respect religios al artistei față de mijloacele și uneltele dintîi ale profesiei sale.

Corneliu Antim

Note (false) de vacanță

Timp de aproape două luni, privilegiu de profesor cu nervii cam slăbiți, mă refugiez în marginea unui sat de munte. Nu televizor, nu radio, nu Bach, nu Brambach. Doar prieteni puțini, ocazionali, o rablă de difuzor și ceva vești. Proaste. Ploi năucitoare, morți, puciul, Dolănescu et. Co. (pilul). România Actualități. Și, să nu uit, fotografia „odiosului" lipită pe parbrizul unui tractor. Tractir. Pariul cu memoria n-a fost cîștigat.

Am luat cu mine o carte, mi s-a spus, remarcabilă. Șostakovici — Memorii. Am de lucru la un proiect mai vechi și o răsfoiesc doar. Dezavuarea sa, alături de Prokofiev și Haciaturian, la primul Congres al Compozitorilor din '48. Asediul culturii. Nimic nou. Nimic bun. Mă gîndesc la Pleșu, Dinescu, Blandiana. Și din nou obsedanta fotografie. Zîmbetul bovin, mulțumit. Ar fi trebuit să mă afund mai adînc în pădure.

În august, un interludiu bucureștean. Am emoții. Trebuie să țin o prelegere despre muzica românească unor tineri absolvenți de facultate, ce se pregătesc pentru o eventuală carieră diplomatică. Muzică și diplomație. Mă simt ca în fața unui examen. Adică rău. Îmi pregătesc materialul, scurt, scurt să nu-i plictisesc. Am să-l citesc. Ba nu, mai bine expunere liberă. Și, mai ales, să n-o iau de la Burebista.

Surpriză. Își iau notițe conștiincioși, pun întrebări, ar fi vrut și ceva exemplificări cu muzici spectrale, minimale... Îmi vine inima la loc și mă descopăr neîngăduit de volubil. Dar am niște buni interlocutori, chiar dacă două, trei domnișoare dau semne c-ar vrea, discret, să se machieze. Diplomație și fard.

Sfîrșit de vacanță. Din nou prizonier în fotoliul comod, parșiv, în cele din urmă adormitor, din fața televizorului. O sală plină, reflectoare, fum (și praf) în ochii inocenților. Eufemism. Două prezentatoare drăguțe, dezinvolte. Doar glumele sînt cam căznite. Mamaia '91. Subiect „gras". Și gros. Am slăbiciunea să stau. În juriu e și-un ziarist. Trebuie să te ai bine cu ăștia. Nu, omul nu e George Stanca. Și-ncepe balul. Mult frumos (concurentele) pentru nimic. Mă refer mai ales la muzică și texte. Banalitatea — vă amintiți, Gregorio — un mod de existență. Și de profit. Îmi trec pe la urechi crîmpeie dintr-o limbă necunoscută : „Vîntul ce străbate prin văzduh." Și altele, în registru grav : „De dorul tău în cenușă m-aș schimba". Să nu uitați și manuscrisul, domnișoară ! Un plus vizibil pentru vocea sobră, rafinată a Nicoletei Ganea. Îi mai rămîne să-și găsească un compozitor. Nu va fi ușor. Aflăm că printre sponsori se află și Societatea „Europa". Bănuiți care ? Eu unul mă retrag. E tîrziu și mîine am o zi grea. Mamaia '91 — ziua a doua.

Valentin Petculescu

Un Hamza feminin

De cîtăva vreme s-a deslușit un mister. Figura leonină, încruntată, care la început aducea numai precizări și puneri la punct, cu aerul unui tovarăș plutonier aflat în „egzercițiul foncției", noua sperietoare a serilor noastre a primit un nume. Se cheamă Cristina Stoian. Mi-am pus întrebarea: de ce această tactică, de ce această încitare a curiozității noastre ? Să fi fost o tehnică de influențare, folosită îndeobște de reclamele comerciale (vezi campania de alungare a monotoniei care inițial apăruse pe micul ecran fără nici o adresă, fără nici un număr de telefon, numai așa, să ne fiarbă, să turbăm că nu știm cui să ne adresăm spre a trăi mai aventuros). Puțin probabil. Să fi fost o chestiune birocratică, persoana cu pricina nu primise încă avizul organelor superioare care-i controlează destinul (S.R.I., M.I., M.Ap.N., D.I.A., C.I.A., K.G.B.) ? Puțin probabil, domnul Ulieru este cît se poate de public, doar dacă n-o fi vorba de anti-terorism...

Să fi fost la mijloc o idee măreață, de anvergură europeană dar de inspirație japoneză, anume — afirmarea Anonimatului mijlocului de informare în masă ? Cu ce scop ? Cu scopul creșterii credibilității externe și a coeziunii interne, putem zice. Dacă a fost așa, înseamnă că am avut de-a face cu o tentativă ratată de **putsch** la Televiziune, impunerea anonimilor în ciuda personalităților. Afișarea numelui respectiv a însemnat întoarcerea în normalitate, dar numai aparent. Dedesubt, insidios, forțele anonimatului lucrează din plin. Una din căile cele mai des folosite întru afirmarea anonimității este aceea a multiplicării, prin sciziparitate am putea spune, a lipsei de personalitate, a redactorului cenușiu, obedient, lipsit de telegenie, care pînă la urmă își atinge scopul — crearea unui sentiment de penibilitate în sufletul telespectatorului. Penibil ce, pînă la urmă, se va transforma în milă. Iar mila înghite orice, acceptă orice. Acceptă manipularea, dezinformarea, prostia, slugărnicia și alte astfel de lucruri care cresc și înfloresc în turnul TVR.

Un model de astfel de sciziparitate este linia genetic-încruntată reprezentată de dl. Mircea Hamza. Continuatoarea ei se găsește în imaginea Cristinei Stoian ori Gabrielei Neagu.

O altă linie genetic-scălămbăiată a fost lansată de Cornelius Roșiianu. Continuatorii ei se cheamă maior Benone Neagoe—Mic dejun și Luchian Mihalea—video-magazin.

Toate acestea ne vor determina să trecem grabnic în starea de milă față de TVR și așa ne vom plăti cei 1,83 lei pe zi, pe care, cu onor, îi datorăm.

Eugen Uricaru

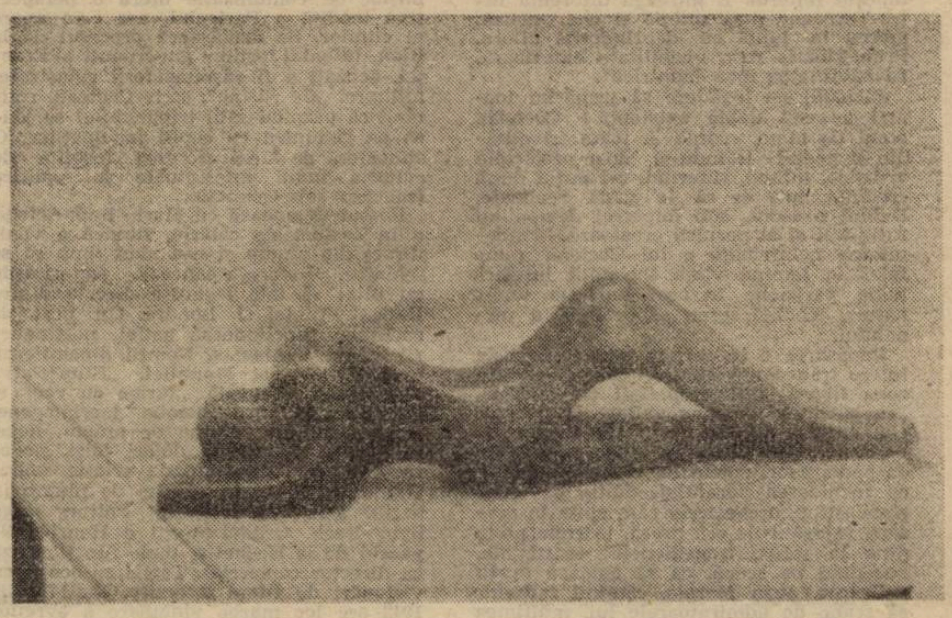

A patra criză. Ultima ?

„Marxismul a inspirat gîndirea secolului trecut. La apariţia sa, existau anumite raţiuni ştiinţifice. Ca atare rămîne un element istoric al dezvoltării gîndirii. Ca instrument de analiză, începînd să-l considerăm o normă rigidă, rămîne o unealtă. În schimb, în ceea ce priveşte practica sa socială, economică, politică, precum şi ideologia care l-a inspirat, atunci da, este totalmente discreditat. Nu pe această bază (ideologică) mai poate fi regîndită dezvoltarea societăţii moderne..." Nu ştiu dacă aţi realizat instantaneu, dar consideraţiile anterioare aparţin dlui Ion Iliescu, la vremea respectivă — preşedinte al C.P.U.N., şi au fost extrase din interviul acordat ziarului „Le Monde" (28.02.1990).

Nu ştiu dacă domnul Iliescu avea cunoştinţă la timpul respectiv de cartea fundamentală a lui Raymond Aron **(Etapele gîndirii sociologice)**, în care se făcea o riguroasă analiză gîndirii marxiste, concluziile vizînd cele trei mari crize prin care acesta a trecut în decurs de un secol. Probabil că nu, dar asta nu contează aici, din moment ce, cu siguranţă, dînsul este cît se poate de bine familiarizat cu fulminantul doctrinei ce-a „inspirat" un Jivkov, un Honnecker, un..., ca să-i numim doar pe ultimii mohicani, lista fiind, bineînţeles, în continuare deschisă. Cert este că între timp o a patra criză a marxismului pare să-şi fi epuizat majoritatea consecinţelor, atingînd dezideratele ultime (à rebours !) ale „misiunii / sale / istorice".

Să încercăm s-o reevaluăm din perspectiva celor trei anterioare, aşa cum au fost ele sintetizate de cel ce a fost titularul catedrei de sociologie şi civilizaţie modernă la Collège de France (1970—1978).

Prima criză este cea care a fost deja numită „criza revizionismului", cea a social-democraţiei germane la debutul veacului XX. Protagoniştii ei au fost Karl Kautsky şi Eduard Bernstein. Tema ei : economia capitalistă este pe cale de a se transforma în maniera revoluţiei profeţite, pe care contăm că va avea loc, conform modelului teoretic schiţat de Marx ? Revizionistul Bernstein este sceptic : antagonismul dintre clasele sociale nu pare să se ascută peste măsură, iar scenariul dialecticii istorice nu prea pare a genera revoluţia mondială care să edifice mult visata societate neantagonistă. Polemica dintre Kautsky şi Bernstein s-a sfîrşit în interiorul partidului social-democrat german şi al Internaţionalei a II-a cu victoria lui Kautsky şi înfrîngerea revizioniştilor, teza ortodoxă rămînînd în picioare.

A doua criză a gîndirii marxiste a fost cea a bolşevismului. Un partid care se revendica de la marxism a preluat puterea în Rusia şi acest partid, cum era şi normal, şi-a definit victoria ca fiind una a revoluţiei proletare. Dar o fracţiune a marxiştilor, ortodocşii Internaţionalei a II-a (majoritatea socialiştilor germani şi a celor occidentali) nu erau de aceeaşi părere. Între 1917 şi 1920, în interiorul partidelor ce se revendicau de la Marx disputa viza următoarea problemă : reprezenta puterea sovietică — o dictatură a proletariatului sau, mai degrabă, una **asupra** proletariatului ? De data aceasta, protagoniştii erau Lenin şi acelaşi Kautsky, fostul ortodoxist — el se considera, în continuare, de aceeaşi parte a baricadei —, în fond, acum, creatorul unei noi ortodoxii. Teza lui Lenin era cît se poate de simplă, funcţionînd pe baza următorului silogism : partidul bolşevic, ce se revendica din marxism şi din proletariat, reprezintă proletariatul ajuns la putere ; puterea partidului bolşevic este, deci, dictatura proletariatului, fără doar şi poate. Cum nimeni nu ştia încă ce înseamnă concret „dictatura proletariatului", ipoteza era seducătoare. Ca atare, raţionamentul devenea din ce în ce mai facil: din moment ce puterea partidului bolşevic constituie puterea proletariatului, regimul sovietic este un regim proletar, iar construcţia socialismului putea să înceapă.

În schimb, dacă se accepta teza lui Kautsky, conform căreia o revoluţie făcută într-o ţară neindustrializată, în care clasa muncitoare reprezenta o minoritate, nu putea fi o revoluţie socialistă veritabilă, nici dictatura unui partid, fie el şi marxist, nu putea fi o dictatură a proletariatului, ci una asupra sa.

Astfel, în ansamblul gîndirii marxiste s-a produs o schismă, aparînd două şcoli diferite : una care recunoştea în regimul sovietic realizarea, cu unele mici modificări imprevizibile, a tuturor previziunilor lui Marx şi o alta care consideră că socialismul nu implică numai proprietatea colectivistă şi planificarea, ci mai ales democraţia politică reală.

Era însă din ce în ce mai clar că socialismul sovietic nu era un produs marxist 100%, cît unul al feluritelor circumstanţe...

O a treia criză a marxismului enunţată de Raymond Aron (a nu se uita perioada redactării şi publicării volumului) este cea a anilor '60. Ea avea ca „blestemată chestiune insolubilă" întrebarea dacă între versiunea bolşevică şi cea, să zicem, scandinavo-britanică a socialismului (observaţi ce elasticitate conceptuală a căpătat noţiunea !) ar mai exista un termen intermediar.

Prima variantă avea ca fundament planificarea centralizată sub direcţia statului mai mult sau mai puţin totalitar, care el însuşi tinde să se confunde cu partidul ce se reclamă din socialismul teoretic. Aceasta ar fi versiunea sovietică a doctrinei marxiste. Versiunea occidentală, forma ei cea mai perfecţionată fiind atinsă la un moment dat de societatea suedeză, constă în amestecul, aproape indeterminarea, instituţiilor publice şi private, o oarecare reducere a inegalităţii veniturilor şi eliminarea celei mai mari părţi a fenomenelor sociale apte de a provoca „scandaluri". Planificarea parţială şi proprietatea de tip mixt a mijloacelor de producţie se conjuga cu existenţa instituţiilor democratice proprii Occidentului, cum ar fi multipartidismul, alegerile libere şi libertatea de opinie.

Marxiştii ortodocşi erau consideraţi acum cei care nu se îndoiau că societatea sovietică era cea care se găsea în descendenţa veritabilă a lui Marx. Socialiştii occidentali îşi susţineau propriul model, considerat mai puţin infidel spiritului marxist. Dar mulţi dintre marxişti nu găseau satisfăcătoare nici una din variante. Ei ar fi vrut o societate care să fie la fel de socialistă şi de planificată ca aceea sovietică, însă, în acelaşi timp, la fel de liberală precum o societate de tip occidental.

În plus, conflictul ideologic chino-sovietic deschidea o fază nouă a acestei căutări. Pentru Mao, regimul sovietic se îmburghezea pe zi ce trece. Conducătorii de la Moscova erau ei trataţi acum drept revizionişti, precum — vă reamintiţi — Bernstein şi socialiştii de dreapta la începutul secolului.

... Au trecut mai bine de două decenii de la admirabila analiză efectuată de Raymond Aron. Ele au adus în prim-plan, pe rînd, Primăvara de la Praga, coarda prea întinsă care a sfîrşit prin a face ... Gdansk, glasnost-ul şi perestroika, anul '89 (la exact două secole de la alt '89, care făcea să se prăbuşească un sistem social) al întregii Europe de Est. A patra criză a marxismului, începută poate în 1968, **părea a se fi încheiat,** pulverizînd efectiv structurile sociale şi ale puterii politice ale societăţii socialiste, indiferent de varianta aleasă şi indiferent de „adaptarea creatoare la condiţiile specifice" ale uneia sau alteia dintre victimele marelui gulag transnaţional. „Părea", fiindcă — iată — conservatorii sovietici nu se dau bătuţi şi pun la cale **o lovitură de stat.** Dar să nu uităm că funcţionalitatea marxismului ca „instrument de analiză" al societăţii este dată deloc paradoxal, de modul fagocitar de autodistrucţie : cu cît dispariţia tipului de societate preconizat este mai rapidă şi mai fără de echivoc, cu atît „-ismul" respectiv este mai util din punct de vedere teoretic. Invers, cu cît unul sau altul se agaţă de soluţii de ultimă oră („comunismul ne-totalitarist" sau „calea a treia" ... ducînd, cum s-a spus deja, direct în lumea a treia), cu atît doctrina marxistă se încăpăţînează să etaleze noi şi noi carenţe. Păcatele marxiştilor mai vechi sau mai noi nu trebuiesc imputate integral lui Marx însuşi: mă îndoiesc că imaginaţia sa ar fi mers atît de departe...

Dan-Silviu Boerescu

Cocteau în anii ocupaţiei şi la eliberare

Cocteau a început să ţină „jurnalul de război" în martie 1942 şi l-a întrerupt la 6 aprilie 1945. A trebuit să treacă aproape o jumătate de secol pînă cînd aceste pagini să poată fi publicate, aşa cum fuseseră redactate, fără cenzura drastică pe care, la rugămintea poetului, François Sentein, un universitar binevoitor, a exercitat-o asupra manuscrisului, în speranţa că va căpăta o formă acceptabilă. Dar şi după o asemenea operaţie chirurgicală dură, amicii consultaţi de Cocteau ridicau mîinile către cer şi-i spuneau : „Dacă vrei să încasezi iarăşi nişte perechi de palme..."

Ce conţinea atît de grav jurnalul ? Sînt notaţiile unui scriitor care, înzestrat cu o extraordinară sensibilitate la nou şi dar al formulelor percutante, străbate epoca, ascultînd exclusiv de îmboldurile sale personale şi refuzînd să asculte imperativele comune. Cocteau şi-a continuat activitatea creatoare în anii Ocupaţiei, a vorbit la radio, a dat ziarelor şi revistelor articole, a compus piese **(Renaud et Armide)** care i-au fost jucate şi admirate, a realizat filme **(Le Baron fantôme : L'Eternel retour)**, a oferit o viziune regizorală proprie a tragediei **Andromaque** de Racine, a scris poemul **Léone.** Pregătea pentru ecran **La Belle et la bête.** Era în bătaia reflectoarelor lumii teatrale şi artistice.

Această prezenţă eclatantă i-a adus acuzaţia de colaboraţionism. E adevărat că în frenetica lui viaţă mondenă a frecventat nu puţine persoane care întreţineau legături strînse cu nemţii sau regimul de la Vichy. S-a numărat printre prietenii apropiaţi ai lui Sacha Guitry, era adesea oaspetele de dineu al romancierului Maurice Toesca, prefectul poliţiei pariziene. Lua uneori masa şi cu Brinon, ministrul de externe al mareşalului Pétain, ori Alphonse de Chateaubriant, directorul hebdomadarului germanofil **La Gerbe.** I s-a reproşat mai ales că l-a cultivat pe Arno Brecker şi a scris un articol entuziast despre acest sculptor favorit al Führer-ului. N-a refuzat nici să figureze în volumul omagial, **De Jeanne d'Arc a Philippe Pétain, 1492 à 1942,** cu cîteva cuvinte despre Racine.

Dar Cocteau s-a abţinut să facă vizite Institutului Cultural german din Paris şi să îngroaşe numărul scriitorilor francezi, plecaţi în pelerinaj la Weimar. A fost obiectul frecvent al atacurilor presei colaboraţioniste. **Au pilori** îl ţintuia în paginile sale sub inscripţia infamantă de **„moraliste «démocrasouille»"**, atrăgîndu-i atenţia că nu mai are altceva de făcut în Europa Nouă decît „să încerce a obţine să fie uitat". Imundul **Je suis partout** îl califica drept „gaullist notoriu filosemit turbat şi insultător al drapelului francez". Ultima vină şi-o cîştigase refuzînd să salute steagul roşu alb albastru purtat de nişte inşi în uniforme germane, conaţionalii săi, voluntari pe frontul antisovietic, act pentru care fusese molestat şi era să rămînă fără un ochi. Ministrul Ph. Henriot a interzis spectacolul cu **Andromaca,** pusă în scenă de Cocteau la teatrul **Eduard VII** Poetul a reuşit turul de forţă, să figureze şi pe listele negre ale unor foi din rezistenţă. După eliberare un monom de studenţi la colţul între bulevardul Saint-Germain şi Rue Dubac strigă : „Jos Picasso! Jos Cocteau !" O comisie îl epurează din cinematografie. Norocul lui e că-l apără Eluard, Sartre şi Aragon care i-au rămas buni prieteni.

Într-o însemnare din jurnal, Cocteau notează : „Prin faptul de a te opune oamenilor împreună cu care vieţuieşti, le eşti vizibil. Sînt sigur că înclinaţia mea de a face plăcere, de a mă plia după capriciile altora mă face invizibil, îmi răpeşte relieful. E întreaga diferenţă între persoana mea intimă şi cea publică, mereu în luptă cu deprinderile altora. Primejdioasa mea vizibilitate exterioară. Invizibilitatea mea lăuntrică".

Jurnalul ne îngăduie să urmărim tocmai această dublă existenţă : Cocteau, omul de lume, cedînd la toate frivolităţile şi poetul trăindu-şi doar proiectele artistice, intime, suferind, cel puţin după credinţa lui, ca să le vadă realizate. Dublul posedat, sub imperiul demonului futilităţii şi al pornirii creatoare. Mondenitatea neînfrînată a lui Cocteau pune fatal în lumină viaţa societăţii intelectuale pariziene în acei ani. De unde, natura jenantă, greu suportabilă a jurnalului.

Nepăsarea e în aer, se amestecă peste tot cu tragedia. Vizitatorii care sosesc din zona liberă sînt stupefiaţi de capitală, „ca bătrînele doamne exilate în provincie, cînd revăd Curtea" : „Restaurantele unde se vinde tot ce nu e permis în ciuda pedepselor, amenzilor şi ameninţărilor cu închiderea localului. Sălile de dans clandestine, orchestrele care cîntă în pivniţe, înjurăturile din presă, teatrele pline pînă la refuz, tragedienele consumate, revenind pe scenă, ca să culeagă ovaţii delirante. Jean Marais, căutînd zadarnic să scape de admiratoarele lui, mulţimea

tinerelor fete încăpăţînate să-i smulgă un autograf, dînd necontenit telefoane, sunînd la uşa apartamentului unde actorul locuieşte împreună cu Cocteau, patrulînd în faţa imobilului, urmărindu-şi victima pe stradă. Lipseşte benzina. Apar velo-taxiurile. Cocteau, cu glezna scrîntită, foloseşte unul dintre ele, pentru a nu lipsi de la vernisajul expoziţiei Vuillard. Notează în jurnal impresiile : Noul mijloc de comunicaţie oferă o perspectivă inedită a Parisului, aşa cum apare el cîinilor. Se desfăşoară procesul de la Rion, intentat foştilor guvernanţi ai Franţei, acuzaţi a fi răspunzătorii catastrofei militare. „Ce ruşine", scrie Cocteau, reţinînd că paznicii sălii tribunalului se joacă pe genunchi cu copiii inculpaţilor. O atmosferă de farsă grotescă însoţită de agitaţia lumii intelectuale şi politice franceze sub Ocupaţie.

Poetul dejunează cu Marie Bell: Actriţa e în costum de călărie, fiindcă a venit direct din studio şi n-a avut timp să **se** schimbe. Lumea ricanează. Autorităţile au uitat să taie legătura directă dintre Banca Franţei şi Londra. Un post de emisiune funcţionează astfel, nestingherit, ca în **Fantomas.** Nemţii dinamitează vechiul port al Marsiliei. „Stupefiaţi", văd ieşind la iveală „ferme cu vaci şi lăptării". Aruncă bombe lacrimogene. Apar „chinezii şi tone de opium, negri intoxicaţi, fabrici de dolari falşi, pederaşti, leproşi, un cimp de aviaţie englezesc". Se ţin curse cu cai de plumb în beciul locuinţei domnului Potron, lîngă Saint-Roch. Organizatorul e Henri Filipacchi de la Hachetta, unde funcţionează ca director comercial. Tot el se ocupă cu vizionări de filme interzise. La 17 iulie 1942 are loc marea vînătoare a evreilor din Paris grămădiţi pe stadionul Val d'Hiver şi expediaţi apoi în lagărele de exterminare naziste. Fila de jurnal din ziua respectivă nu menţionează nimic în legătură cu aceasta. În schimb, cînd Max Jacob e ridicat şi trimis la Drancy, se dă peste cap ca să-l salveze ; apelează la toate cunoştinţele sale suspuse, redactează o petiţie pe care Paul Morihien adună semnături cutreierînd Parisul cu bicicleta. Misia Sert obţine prin Ambasadorul Spaniei ordinul de eliberare, dar între timp, Max Jacob moare. Cocteau e îngrozit : „Pierdere incalculabilă", notează el în jurnal, dar nu-şi modifică ritmul trepidant al vieţii mondene pe care continuă s-o ducă. Poetul circulă mai departe, chiar şi la eliberare, într-o lume de bravadă şi poltronerie. Marais care-i trăsese o bătaie criticului teatral Lanbreaux, se înrolează în brigada Leclerc şi pleacă pe front. Cocteau, invitat să ia prînzul la Misia Sert, circulă prin Parisul răsculat. Nu lipseşte mult să fie împuşcat. Hemingway îi trimite o maşină să vină la Ritz. Se duce şi Eluard îl mustră pentru aceasta. Cocteau se trezeşte acum acuzat, aşa cum prevăzuse de „colaboraţionism" cu americanii. Toată lumea face curte comuniştilor, Mauriac y. compri fără teamă **„că-şi va pierde sufletul"**, menţionează sarcastic autorul **Copiilor teribili.** Picasso intră în partidul comunist. „Cu şase sute de milioane (franci lichizi) şi pînzele lui", remarcă necruţător amicul său. Arta unor astfel de observaţii cumplite face jurnalul şi mai afurisit. Chiar în poziţia infamantă, talentul (briant aici) iese biruitor. Cocteau prinde fenomenul „spălătoriei de păcate", toţi devin „rezistenţi" şi-şi descoperă acte care să răscumpere concesiile făcute ocupanţilor. Cutare a ţinut ascunsă o familie de evrei. Gaby Silvia a transportat arme într-un cărucior de copii. „Adevărata mea pică pe nemţi — scrie Cocteau — e de a ne fi silit să acţionăm după modelul lor". Şi exemplifică : actorii şi autorii acuzaţi de colaboraţionism sînt internaţi la Drancy. (În lagărul unde hitleriştii îi băgaseră pe evrei). Poetul e un ignorant în materie de politică dovadă că-şi închipuie, o vreme, că urmăreşte Hitler (unificarea Europei) sau pregăteşte Stalin (alianţa cu Germania bolşevizată). Cînd o nimereşte însă, emite remarci uluitoare prin clarviziunea lor. După debarcarea în Italia notează sec : „La sauce tourne" (Sosul se strică). Altădată scrie : „ Geniul lui Stalin este de a fi rus. Slăbiciunea partidului comunist francez este de a fi rus" şi: „Spiritul organizator german. El continuă. Germania îşi organizează înfrîngerea, aşa cum şi-a organizat victoria".

Dacă adăugăm şi reflecţiile caustice la adresa confraţilor : „dobitocia monumentală a lui Claudel", Valery, **„elevul premiant,** care a înţeles resursele de inteligenţă ale repetentului şi le-a scos în evidenţă" ; „Gide îngheaţă repede în faţa focului", etc. ca şi consideraţiile foarte personale asupra artei, ne dăm seama cît preţ are acest jurnal sulfuros.

Jean Cocteau : Journal 1942 — 1945, Gallimard, 1989.

Ov. S.Crohmălniceanu

GENIU PERSECUTAT

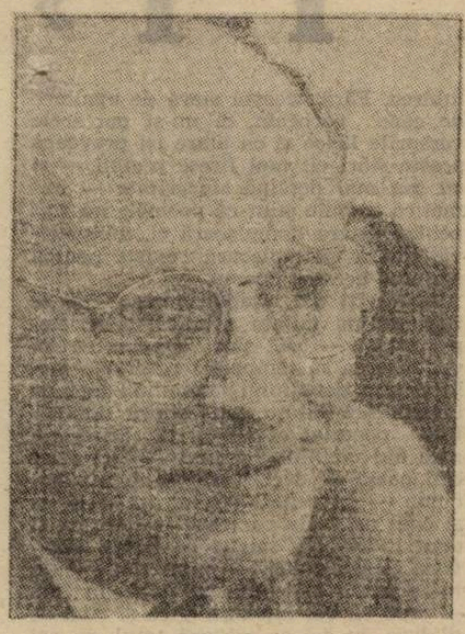

iosif brodski

● Suplimentul Literar al ziarului spaniol EL PAIS de la Madrid, a publicat pe data de 8 aprilie a.c., cu ocazia apariției în Spania a unui volum semnat de Iosif Bordski — premiul Nobel pentru literatură — articolul de mai jos, scris de acesta, în care povestește modul cum a decurs o vizită făcută împreună cu Susan Sontag, la văduva lui Ezra Pound care locuia la Veneția.

În anul 1977 într-o după-amiază de noiembrie, la Veneția, unde mă aflam ca invitat la Bienala Disidentă, am primit un telefon de la Susan Sontag, care se afla și ea ca invitată la **Gritti.** „Iosif" îmi spune „știi pe cine am întîlnit azi în piață ? Pe Olga Rudge. O cunoști ?" „Nu. Te referi ... la soția lui Ezra Pound ?" „Da" spune Susan și mă invită să-i fac o vizită acasă în chiar după-amiaza aceea. „Nu-mi face plăcere să merg singură. Dacă nu ai altceva de făcut, te-ar deranja să mă însoțești ?" Nu aveam nici un angajament față de nimeni astfel că i-am spus „da, bineînțeles". Pe loc mi-am dat seama de reținerea ei în ceea ce privește această vizită. Reținerea mea era și mai mare.

Așadar, trebuie să declar de la început că pentru mine Ezra Pound reprezintă o povară foarte grea, practic opera lui necesită o privire deosebită. Mulți grafomani americani au găsit în Ezra Pound un maestru și un martir. Eu, de tînăr, am tradus în rusă destul de multe lucruri de-ale sale. Traducerile erau de fapt o porcărie și nu a lipsit mult ca ele să fie și publicate, mulțumită unui criptonazist care avea mîinile bine înfipte într-o solidă revistă literară (acum, mi se pare, este un naționalist furios). La început poemele sale îmi făceau plăcere prin prospețimea lor, puțin gongorice, prin versurile viguroase, prin ce avea de diferit în teme și în stil, prin abundența citatelor culturaliste, pe care, pe vremea aceea, eu eram departe de a le cunoaște.

Îmi plăcea inclusiv deviza **Far nuovo,** îmi plăcuse, sau poate că încă nu descoperisem că sub acea deviză se ascundeau lucruri destul de vechi : ne aflam, evident, într-un institut de frumusețe.

În ce privește internarea lui Ezra Pound în spitalul psihiatric din St. Elisabeth, aceasta nu constituia pentru un rus un motiv de a se face atîta caz ; oricum, lucrul acesta era mai preferabil decît cele cîteva grame de plumb pe care discursurile sale la radio în timpul războiului, le-ar fi meritat în oricare altă țară. Și **Cîntecele** mă lăsară rece ; greșeala principală era una veche : căutarea frumuseții. Cineva ca el, după ce trăise atîția ani în Italia, trebuia să-și dea seama că frumusețea nu poate fi programată, ea fiind mereu efectul secundar al unor căutări de multe ori foarte firești.

Cel mai bine, gîndesc, ar fi să se facă următorul lucru : să se publice — într-un singur volum — toate poeziile și discursurile sale, fără nici o introducere erudită, și apoi să se vadă ce va mai urma. Dacă există cineva, care e dator să știe că timpului îi este indiferentă distanța ce există între Rappallo și Lituania, acesta este un poet. Și apoi, după mine ,a admite că ți-ai risipit propria-ți viață este un lucru mai bărbătesc, decît a persevera în atitudinea de geniu persecutat, dispus să înalți brațul cu salutul fascist și să negi în continuare că acest gest ar fi avut vreo semnificație, și nu a fost făcut decît cu ocazia unor întrevederi solemne și cu oarecare reticență, și a cultiva imaginea vechiului înțelept pentru ca pînă la urmă să sfîrșești a te asemui puțin cu Haile Selassie.

Ezra Pound continua să fie luat în considerare de vreunul din prietenii mei și iată că acum îmi revenea sarcina să mă înfrunt cu bătrîna lui soție. Ea locuia în cartierul **La Salute,** partea din oraș cu cel mai mare procentaj de străini și după cîte știam eu mai ales de anglo-saxoni... După cîteva ocoluri, reușim să aflăm locul nu prea departe de casa unde trăise Henri de Regnier la începutul secolului. Primul lucru pe care l-am văzut cînd am intrat în apartament și care se afla în spatele unei doamne, de mică statură și cu ochii înțepători, era bustul poetului sculptat de Gaudier-Brezka. I se rezervase un loc foarte potrivit pe dușumeaua locuinței. Deodată mă cuprinse o puternică senzație de plictiseală ; era un fel de asalt neașteptat, însă foarte puternic.

S-a servit ceaiul, însă nu înghițisem nici prima sorbitură că stăpîna casei, acea bătrînă cu păr sur, atît de elegantă, cu aparența că ar mai putea trăi încă mulți ani, a și înălțat degetul său și l-a pus pe brazda invizibilă a unui disc mental, iar din buzele sale zbîrcite a ieșit o romanță cu o muzică — care cel puțin din 1945 este de domeniul public.

Că Ezra Pound nu a fost un fascist ; că ei — cuplul Pound — s-au temut că americanii (oare nu era și ea americancă ?) îl vor pune pe scaunul electric ; că el nu știa nimic din cele ce se întîmplă ; că la Rappallo nu se vedea nici un german, fiindu-le nesuferiți ; că în fond el făcea drumul de la Rappallo la Roma doar pentru acele emisiuni, de două ori pe lună ; că americanii se înșelau crezînd că Ezra credea cu adevărat în tot ce spunea...

La un moment dat am renunțat de a mai înregistra tot ce spunea drăguța de doamnă — acest lucru îmi era foarte ușor, doarece engleza nu era limba mea maternă, și m-am limitat doar în a fi de acord, în pauze, sau cînd ea puncta monologul său cu un retoric „mă înțelegi ?". Un disc gîndeam. Vocea stăpînului. Fii educat îmi spuneam, nu o întrerupe pe doamna ; toate sînt brașoave, dar crezi în ele.

Există, presupun, ceva în mine, care respectă întotdeauna aspectul fizic al enunțării umane făcînd bineînțeles abstracție de conținutul ei ; însăși mișcarea unor buze străine este mai importantă decît acel mecanism care face ca ele să se miște. M-am scufundat mai adînc în fotoliul meu și am căutat să mă concentrez asupra cornulețelor de pe măsuță avînd în vedere că nu aveam programată luarea cinei.

M-a scos din reveria mea sunetul vocii lui Susan Sontag. Era semnalul că discul se oprise. Exista ceva straniu în timbrul Susanei și am ciulit urechea. Susan spunea „Însă dumneata Olga, nu crezi nimic din cele afirmate de americani că Ezra a fost arestat tocmai pentru tot ce transmitea el în timpul războiului, din Italia, în acele emisiuni de radio, împotriva patriei lui ?!"

EZRA POUND LA VENEȚIA (1963)

Aceasta a fost una din cele mai mari lovituri care au fost date cuiva cînd eu eram de față. Am privit-o pe Olga.

Trebuie să recunosc că ea a primit lovitura foarte bine : la fel cum ar primi-o un bărbat ; chiar și mai bine, ca un profesionist. Numai dacă cumva nu înțelesese sensul cuvintelor Susanei ; însă mă îndoiesc. „Atunci pentru ce l-au arestat ?" „Pentru că nu se împăca prea mult cu evreii ?" spuse Susan. Și acum am văzut vîrful diamantului din degetul bătrînei, înălțîndu-se din nou și apoi coborînd pe cealaltă latură a discului. Cealaltă față spunea că : „Ezra nu era antisemit, din contră ; nu din întîmplare se numea **Ezra ;** unii dintre cei mai buni prieteni a lui, printre care se afla și un amiral venețian, erau cu toții evrei..." Și această a doua romanță era tot de domeniul public și nu mai puțin lungă decît prima — aproape trei sferturi de oră ; acum trebuia să plecăm de-adevărat. I-am mulțumit Doamnei pentru o după-amiază atît de reușită și ne-am despărțit.

De partea mea, nu am simțit în mine nici cel mai mic semn al unei triste ți ce se încearcă firesc cînd ieși din casa unei văduve, sau atunci cînd te desparți de cineva care rămîne singur într-un loc părăsit cu totul.

Bătrîna se bucura de o sănătate bună și de o poziție cu dare de mînă rezonabilă, — pe deasupra avea mîngîierea propriilor sale convingeri — o mîngîiere, mi se părea mie pe care o apărase cu vehemență. Nu mi s-a întîmplat niciodată să dau de un bătrîn fascist ; drept compensație, am avut de-a face cu un număr considerabil de bătrîni comuniști ; aceasta a fost senzația pe care am avut-o în casa doamnei Olga Rudge ; cu bustul lui Ezra mîncat de molii, pe dușumea. Am ieșit de acolo, am luat-o la stînga și în două minute ne aflam la **Fondamenta degli Incurabili.**

În românește de Ezra Alhasid

moda, altfel

Citind cîteva porțelanuri

China a fost întotdeauna încărcată și învăluită în mistere, asimilîndu-le și pe cele ale tonchinezilor, amaniților, cochinchinezilor, birmanezilor. Xenofobia lor cumplită le-a păstrat secretele și cu toate că a fost unul dintre cele mai civilizate popoare de pe glob, mult timp au părut personaje din povestiri fabuloase, izolate după un zid inexpugnabil, trăind într-un **méli-mélo** de turnuri de porțelan și dragoni stilizați. În timp ce occidentul abia se ridica din primitivism, China inventase busola și praful de pușcă. Dacă praful de pușcă n-a adus prea multă fericire lumii, busola a fost generoasă cu navigatorii. Păcat că lumea contemporană, inclusiv cea a Chinei, și-a cam pierdut busola. Cu arta însă, problemele au stat înfloritor încă de prin sec. XVIII, amatorii de bibelouri, de „un bleu de Chine" sau de un paravan de Coromandel fiind numeroși.

Pentru originea costumelor chinezești au fost consultate ornamentele de pe vasele vechi (sec. IX î.e.n. — pretind specialiștii) și sînt foarte asemănătoare cu cele păstrate în teatru și festivități tradiționale.

În sec. XVI chinezii „de calitate" purtau peste pantaloni o haină lungă de mătase, cu un guler răsfrînt ce forma o pelerină, cu mîneci lungi, largi, pline de falduri grele, bogate, un fel de pălărie conică și încălțări cu vîrful în sus. Acest costum, să-l numim „general", înregistra multe variante, după regiuni și preocupări, cu semne distincte pentru războinic, mandarin, preot, cavaler, țăran, fată tînără sau soție. Nimeni n-ar fi bănuit că în China se va ajunge la o uniformă universală, un veston și o caschetă egalitare.

Țăranul chinez, la cîmp, la legatul cărților, al paravanelor, la lăcuitul lemnului rar, purta un pantalon de bumbac, o cămașă cu mîneci lungi, de obicei răsfrîntă, suflecată pînă la cot, sandale de pai și o pălărie cît o umbrelă, care chiar își îndeplinea acest rol. Cea purtată de un mandarin, cu două aripi ca de aeroplan, vorbea doar despre distincția purtătorului.

Costumul feminin nu e cu mult mai complicat dar detaliile de alegere a materialelor și a ornamentelor îl deosebesc. Uluitoare e micimea pantofilor în care erau chinuite, de mici, cele ce urmau să devină doamne în marile familii. Dar semnul considerat caracteristic personalității chinezilor a fost **dintotdeauna** împletitura, de jonc, pai, pentru așternut, haine împotriva frigului și chiar pieptănatul părului. Celebra coadă împletită pe spate, la natte, îl face pe un poet humorist francez să recite : „Traînez, traînez longtemps. en dépit de qui raille / Vos nattes en cheveux sur vos nattes en paille..."

Corina Cristea

«POSEDAȚII»

Bruionul unei posibile scrisori de dragoste, descoperit în „Știința nouă" de Vico, volum ce-i aparținuse poetului victorian Randolph Henry Ash, îi deschide tînărului cercetător Roland Michell perspective nebănuite în dezvăluirea unor fațete, pînă atunci complet necunoscute, ale existenței și personalității poetului preferat. Alături de Maud Bailey, Roland va urmări pas cu pas, într-un captivant periplu, firul aventuros și tragic al idilei cu poeta Christabel LaMotte, refăcînd astfel nu numai un itinerar pasionant și revelatoriu pentru mentalitatea și spiritualitatea epocii victoriene ci și o nouă idilă ce se va consuma, de data aceasta, în contemporaneitate. „Posedații" (subintitulat „Un Romanț") este o insolită fantezie cărturărească, operă de ficțiune pură, bazată pe o solidă și pasionată arheologie filologică, o tentativă de valorificare a tradițiilor prozei victoriene, dar nu mai puțin o anatomie a erosului, o investigare a eternului uman în încercarea de „a lega timpul trecut de prezentul ce se depărtează de noi cu fiece clipă". Romanțul „Posedații" („Possession") a fost distins cu prestigiosul Booker Prize pe anul 1990, încununînd astfel activitatea unuia din

cei mai importanți prozatori englezi contemporani. A. S. Byatt este romancieră, critic literar și profesor universitar. Din creația sa mai menționăm : romanele „Umbra Soarelui", „Jocul", „Fecioara din grădină", „Natură statică", volumul de povestiri „Zahăr" precum și două interesante studii : „Treptele libertății : Romanele lui Iris Murdoch" și „Vremuri în neorînduială : Wordsworth și Colleridge în epoca lor".

A. S. BYATT

La început, Roland lucră animat de acea concentrată curiozitate ce punea stăpînire pe el ori de cîte ori citea vreun rînd scris de Randolph Ash. Curiozitatea aceasta era un soi de familiaritate divinatorie căci s-ar fi zis că ajunsese să cunoască perfect mecanismul intim al gîndirii celuilalt om, citise aceleași cărți ca și el, ba mai mult, sintaxa și accentele specifice autorului preferat deveniseră parte din propria sa ființă. Ajunsese astfel să anticipeze, ba chiar să audă aievea ritmul rîndurilor necitite ca și cum el însuși ar fi fost autorul lor. Cadența paginilor nescrise bîntuia în mintea lui ca o fantomă iar pulsul lor îi răsuna în urechi. Nu după mult timp însă plăcerea obișnuită a reîntîlnirii cu textele preferate și voluptatea anticipației se preschimbară brusc într-o senzație tot mai accentuată de încordare. Și lucrul acesta se datora, în primul rînd, faptului să autorul scrisorilor se simțea el însuși apăsat de încordare, era tulburat și nedumerit de ființa spre care își îndrepta gîndurile. Poetul constata că nu reușește să transpună această ființă in tiparul lumii sale El ceruse o limpezire a lucrurilor și s-ar fi zis că drept răspuns i se ofereau enigme. Roland, care nu se afla în posesia răspunsului la această corespondență, n-avea cum să știe în ce constau aceste enigme și ca atare privea tot mai insistent la femeia ciudată ce se afla de cealaltă parte a mesei. O vedea cum lucrează cu tăcută siguranță și agasantă fermitate, luînd note amănunțite pe fișele lungi pe care le prindea apoi cu clame argintii, încruntînd din sprîncene. Roland ajunsese la concluzia că scrisorile reprezintă o formă narativă, ce nu presupune nici un rezultat, nici o finalitate. Știa că trăiește într-o vreme dominată de teorii cu privire la narațiune. Or scrisorile nu povestesc nimic de vreme ce, în cuprinsul lor, de la un rînd la altul, nu se știe încotro se îndreaptă. Dacă Maud nu s-ar fi arătat atît de rece și ostilă, poate că i-ar fi împărtășit aceste gînduri — ca reprezentînd un fapt de interes general — femeia ciudată ce stătea de cealaltă parte a mesei nu-și ridica însă nici o clipă ochii pentru a-i întîlni privirile.

În ultima instanță, epistolele îi refuză cititorului nu numai calitatea de coautor, ele nici măcar nu-i permit să ghicească, să presimtă ce va urma mai departe — ele îl exclud pe cititor ca atare căci epistolele autentice sînt scrise numai pentru un cititor anume. Roland avu dintr-o dată revelația faptului că restul corespondenței lui Randolph Henry Ash se deosebeau radical, din acest punct de vedere, de scrisorile pe care le citea el acum. Toate erau urbane, îndatoritoare, adeseori spirituale, uneori pline de înțelepciune, dar cu toate erau scrise fără a trăda acel interes acut față de ființa căreia i se adresau, indiferent că era vorba de editori, prieteni literari, rivali sau eventual, în cazul unor mesaje ce supraviețuiseră, de soția sa. Aceasta din urmă distrusese cea mai mare parte a corespondenței lor. Iată ce scria ea într-un loc : „Te cuprinde un sentiment de repulsie, gîndindu-te la mîinile hulpave ce scotocesc prin sertarele birourilor lui Dickens în căutarea hîrtiilor sale intime, dornice să descopere paginile cărora el le-a încredințat sentimente ce i-au aparținut lui și numai lui și care n-au fost nicicum destinate a satisface curiozitatea publicului. Cei care astăzi s-ar cuveni să-i citească cu pietate cărțile minunate încearcă mai degrabă să-i ghicească așa-zisa viață din scrisori".

Adevărul era, medita Roland, un pic stînjenit, că aceste scrisori nu fuseseră niciciînd scrise pentru ca el să le poată citi tot așa cum citea, de pildă, „Ragnarök", „Obsesia mamei" sau poemul despre Lazăr. Ele fuseseră scrise numai și numai pentru Christabel LaMotte.

„...inteligența ta, minunata agerime a spiritului tău — ce-mi permit să-ți scriu întocmai ca atunci cînd mă aflu singur, cînd aștern pe hîrtie scrisul meu cel adevărat ce se adresează tuturor și nimănui — ce-mi permit ca ființa mea lăuntrică, ce nu s-a adresat niciunde unei creaturi anume, să se simtă în largul său cu tine. Spun că mă simt «în largul meu» și «ca acasă» —, o, ce teribilă nechibzuință! — cînd pentru tine este o adevărată plăcere să mă faci să mă simt »unheimlich«, cum spun nemții, să nu pot gusta nici pe departe acel sentiment al păcii căminului, ci dimpotrivă să fiu încordat, de-a pururi temător că aș putea greși în vreun fel, de-a pururi conștient că nu pot aprecia cum se cuvine replica neașteptată a gîndurilor tale, strălucitoarea știchuire a spiritului tău. Numai că poeții nu-s făcuți pentru tihna și confortul căminului, șemineele și cîinii ce se cuibăresc lîngă foc nu le spun nimic, ei sînt, mai degrabă, creaturi ce visează întinderi nesfîrșite pe care aleargă în voie sprintenii ogari. Și acum, te-aș ruga să-mi spui, crezi oare că ce-ți scriu eu în aceste clipe este adevăr sau minciună ? Știi prea bine că poezia înseamnă strigătul iubirii față de toți și toate, pentru un anume lucru sau pentru altul, pentru universul însuși ce se cuvine a fi iubit în tot ce are el mai specific — nu în generalitatea sa ci pentru existența universală a fiecărui element particular. Scumpa mea, am considerat dintotdeauna că poezia este strigătul iubirii neîmplinite — ei, da, și chiar așa pare să fie — căci împlinirea ar putea-o copleși înnăbușind-o și astfel ucigînd-o. Cunosc mulți poeți care scriu numai atunci cînd se află într-o stare de exaltare pe care obișnuiesc s-o asemuiască cu iubirea sau, după cum declară ei înșiși, cînd nu sînt pur și simplu îndrăgostiți ci, mai degrabă, caută iubirea pentru o junăfragedă și proaspătă sau pentru o tinerică plină de însuflețire, pentru ca astfel să descopere o metaforă nouă sau o viziune inedită asupra lucrului în sine. Sincer vorbind însă, ți-aș putea spune că am fost dintotdeauna convins că pot echivala această stare erotică pe care ei o consideră ieșită din comun cu ceva inspirat totuși de un anume lucru, ca de pildă de doi ochi negri sau albaștri, cum se-ntîlnesc atîția, de o grațioasă mlădiere a trupului sau iluminare a spiritului, de povestea unei femei pe parcursul a, să zicem, douăzeci și doi de ani — între 1821—1843, în fine, am considerat, dintotdeauna, că „a fi îndrăgostit" reprezintă ceva cît se poate de abstract ce se ascunde sub masca unei anume forme întruchipate atît de cel îndrăgostit cît și de ființa îndrăgită și, bineînțeles, întruchipată de poet ce le asumă și le cuprinde pe-amîndouă. Ți-aș fi spus — ba mai mult, ți-aș spune cu toată tăria — că prietenia este ceva mult mai rar, cuprinde în ea un soi de idiosincrasie, este mai individuală și din toate punctele de vedere este mai durabilă decît iubirea. Fără această stare de exaltare de care vorbeam, ei nu-și pot scrie versurile lirice și ca atare își provoacă aceste stări cît mai firesc posibil — și cu cea mai deplină sinceritate — numai că trebuie știut că poemele nu sînt pentru tînăra domnișoară ci, dimpotrivă, tînăra domnișoară există pentru scrierea acestor Poeme.

Acum îți dai, așadar, seama pe ce rug nestins mi-am așezat trupul. Repet totuși — căci sînt convins că nu vei încerca să temperezi rezervele mele asupra devoțiunii masculine față de idealul feminității sau asupra duplicității poetului ci vei privi afirmația mea din unghiul Poetului — căci și tu ești poetă — deci pieziș și cu înțelepciune — îți repet, așadar, îți scriu ca și cum aș vorbi cu mine însumi, ca și cum m-aș afla singur cu ființa lăuntrică ce sălășluiește în mine sau — cum m-aș putea exprima mai bine, în fine — cred că vei înțelege — ca și cum aș dialoga cu cel ce creează totul, cu cel ce este Creatorul. Aș adăuga că poemele mele, cel puțin așa cred eu, nu izvorăsc dintr-un impuls liric ci, mai degrabă, dintr-o neliniște, dintr-un freamăt, dintr-o gîndire ce se despletește în miriade de fire, dintr-un spirit de observație analitic, subiectiv și iscoditor ce s-ar asemui, mai degrabă, cu intelectul unui maestru al prozei cum ar fi, de pildă, Balzac pe care tu, scumpa mea, avînd sînge franțuzesc în vine și nefiind afectată de caracterul prohibitiv al virtuților ce bîntuie în rîndul femeilor britanice, îl poți cunoaște și înțelege perfect. Dar ceea ce face din mine un Poet și nu un Romancier este faptul că eu cînt Limba în sine — căci diferența dintre poet și romancier rezidă în aceea că în vreme ce poetul scrie preocupat de existența limbii, romancierul ia pana în mînă pentru ca lumea să devină mai bună.

Cît despre tine, aș zice că tu scrii pentru a revela muritorilor o lume străvie, o lume alta, pe care ei nici n-o bănuiesc — spune-mi, te rog, am dreptate sau nu ? Cetatea Is, numele inversat al Par-is-ului, turnurile ce se înalță în apă nu în aer, rozele acoperite de valuri și peștii zburători și alte asemenea elemente paradoxale — îmi permit, vezi tu, să ajung încet, încet să te cunosc căci astfel îmi dibuiesc calea spre gîndurile tale adînci ca și cum mi-aș strecura mîna într-o mănușă, pentru a-ți răpi metaforele și a le tortura crîncen. Dacă vrei tu, însă, îți poți păstra mănușa gîndurilor neatinsă, imaculată și înmiresmată — poți, de bunăseamă, îți stă în putință acest lucru — numai, te rog, scrie-mi cît de mult, îmi place să privesc jocul volutelor tale de cerneală..."

Roland își ridică privirile spre partenera sa poate, cine știe, spre rivala sa. S-ar fi zis că Maud își continua fructuos lucrul, cu o repeziciune și o siguranță demne de invidiat. Linii fine îi brăzdau fruntea. Lumina vitraliului îi schimba înfățișarea chipului făcînd-o într-un fel străină. Pe măsură ce lucra, pete violet-portocalii îi colorau alternativ obrajii. Fruntea îi era străluminată de eflorescențe verzi-aurii, în timp ce nuanțe de trandafiriu și roșu aprins ca fructul de măceș îi mîngîiau gîtul palid, buzele și bărbia. Mătasea de culoarea frunzei, din care era făcută eșarfa, se unduia în falduri purpurii. În jurul capului ei, ce se-nclina ușor, firele fine de praf țesuseră un nimb de umbră și minuscule pete negre punctau boarea aurie asemeni înțepăturilor unui bold într-o foaie de culoare compactă. Roland rupse tăcerea iar ea își întoarse capul spre el, învăluită în curcubeul de culori ce-i mîngîia fața palidă.

— Scuză-mă că te-ntrerup, dar aș vrea să te întreb ce știi despre Cetatea Is ?

Maud se smulse din concentrarea ce pusese stăpînire pe ea, asemeni unui cîine ce se scutură de apă după ce a ieșit din unde.

— A, da, este vorba despre o legendă bretonă. Cetatea Is a fost acoperită de ape din pricina stricăciunii. În fruntea ei se afla Regina Dahud, o adevărată vrăjitoare, fiica Regelui Gradlong. Potrivit unei versiuni, femeile ce trăiau în acea cetate erau toate străvezii. Christabel a scris un poem pornind de la această legendă.

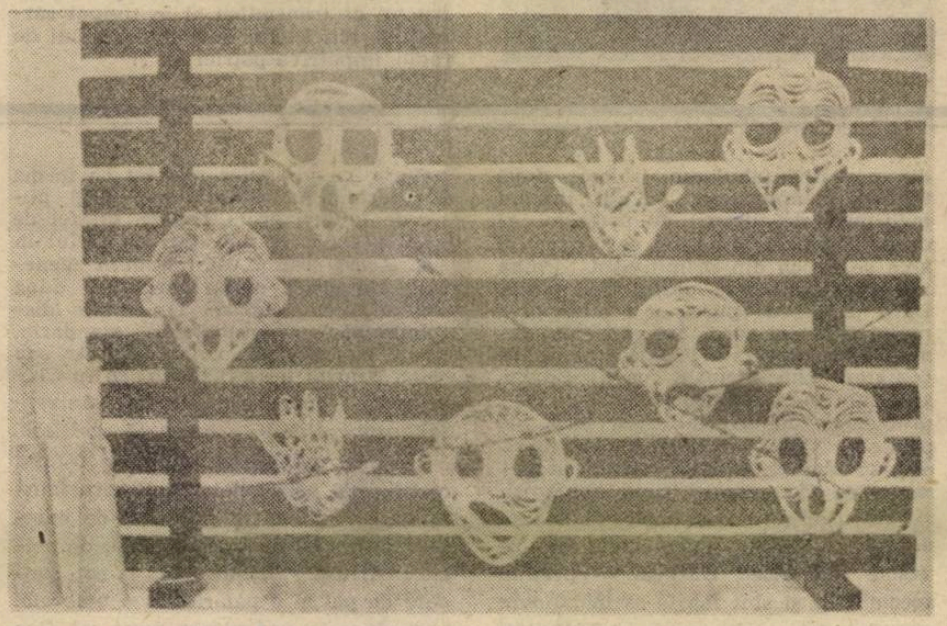

Prezentare și traducere de Virgil Lefter

REDACȚIA și ADMINISTRAȚIA : București, Calea Victoriei nr. 133, tel. 59 67 60
Tiparul executat la Imprimeriile Coresi
10 lei

BIBLIOTECA „ASTRA"
SIBIU

Luceafărul

Săptămînal editat de Uniunea Scriitorilor din România

miercuri, 18 septembrie 1991 — 38 (86)

Schimbări. Schimbare

Deşi nu se simte, se vede. Undeva, sus, în sferele puterii se petrec schimbări. Domnul primar general al Capitalei a fost înlocuit în funcţie la numai cîteva zeci de ore de la vizita făcută la Chişinău. Nu fusese acolo în calitate de persoană particulară ci în aceea de primar al Bucureştilor, invitat de către primarul Chişinăului la o mare festivitate — 555 de ani de la atestarea documentară a oraşului. Înlocuirea sa nu e prea... diplomatică, dar probabil că raţiuni temeinice, mai înalte au avut întîietate.

Pentru politica internă de cadre nu este chiar atît de important faptul că dl. Doru Pană a devenit primar al Capitalei ci locul liber lăsat de domnia sa contează.

Contează şi nu prea, am zice, pentru că de va fi nevoie se vor înfiinţa noi ministere, noi secretariate, noi sub-secretariate etc. Important este să se facă loc schimbării.

Poate şi la preşedinţia Camerei şi aceea a Senatului se vor petrece schimbări, nu de fond, măcar de formă, dar se vor petrece.

Se va întîmpla poate o schimbare şi în atitudinea partidului de guvernămînt faţă de masa de alegători care în mod direct intră în contact cu „liberalizarea preţurilor" în condiţia unui monopol de stat susţinut de un monopol politic.

Semnele acestei schimbări se văd prin cîteva măsuri economico-administrative anunţate de dl. prim-ministru, măsuri care vin în mod clar în întîmpinarea doleanţelor celor mulţi. Este vorba de reducerea procentului necesar la avans în cazul cumpărării locuinţelor în care solicitantul trăieşte şi de stabilirea de preţuri fixe la... salamul electoral. În primul caz este vorba de o facilitate acordată generaţiilor mai vîrstnice, în al doilea caz de o facilitate adresată celor cu multe guri în casă, deci tot mai în vîrstă. Tineretul, zurbagiu în general, va vota oricum contra, oricîte facilităţi i-ai da sau nu i-ai da.

Alte schimbări se produc în domeniul propagandei aşa încît primarii rurali sînt schimbaţi cu duzina. Cei vechi, puşi de F.S.N., au întrecut măsura, ca mai toţi primarii, cei noi nu vor avea timp să facă mare lucru pînă la noile alegeri. Dacă vom mai cerceta, cu siguranţă că vom mai găsi semne ale schimbării.

Dar Schimbarea adevărată nu credem că va fi posibilă decît în momentul în care „sacul" economiei va fi gol iar electoratul dumirit că soarta sa se află în propriile opţiuni şi nu în promisiuni. Paradoxal, Schimbarea politică a României va fi determinată tot politiceşte, prin rezultatele alegerilor, de acestea depinzînd atitudinea economică a ţărilor industrializate. Pentru a ajunge la acest moment şi pentru a obţine Schimbarea este absolut necesar să pricepem că „schimbările" pomenite mai sus, şi altele ca ele, sînt făcute pentru a nu se schimba nimic. Dialectică grea, mon cher !

Eugen Uricaru

GEORGE ENESCU – monument de Ion Jalea

George Enescu

O SĂRBĂTOARE A MUZICII

(pag. 8 — 9)

LITERATURA ROMÂNĂ ÎN SOCIALISM

MANUNSCRISELE NU ARD

SUB CĂLCÎI
«Jurnalul meu»
de
BULGAKOV

Un cronicar cromatic al Deltei: MIRCEA VREMIR

Nu vreau să înţeleg nimic

Întreita mea neputinţă, i-am spus, îmbrăcată în negru
mi-am iubit trupul, i-am spus, cutremurată de actul
adînc al plăcerii.
tocmai atunci cînd mi-am tăiat crucea cu un topor
subţire
pentru a-mi face un pat din lemnul care se adînceşte,
i-am vorbit de iluminare şi de focul care mă distruge
pleoapele mele de fier alb au coborît peste noaptea
din Tine.
am plîns ca să-ţi smulg credinţa şi mi-am atins
mîinile
de patria dură a călugărilor.
sînt numai o trecătoare, puţin mai violentă, printre
alte fiinţe cu adevărat
liniştite şi boala pe care am îndurat-o, scăldîndu-mi
fruntea în plăminii
ce acopereau pădurea de brazi
s-a ridicat ca un animal înviat de Tine.
pe treptele mănăstirii s-au risipit toţi banii mei
şi biserica asta săracă din vîrful muntelui
este un steag ce anunţă că a venit timpul.

Angela Marinescu

Luceafărul

Director
LAURENȚIU ULICI

Redactor șef adjunct
EUGEN URICARU

Secretar general de redacție
MIRCEA CROITORU

semn

De ce?

De cel puțin două ori, Guvernul României, desigur, prin purtătorul său de cuvînt, Mihnea Constantinescu, și prin purtătorii săi de cuvînt TVR și Radio București, a anunțat națiunea, cu surle și trîmbițe, sau, cum spunea cineva „cu turle și...", că a alocat o importantă sumă pentru cultură. În speță, pentru literatură. În ultimă instanță, și pentru revistele literare (unele) ale Uniunii Scriitorilor.

Au trecut de atunci cîteva (bune? mai mult rele !) săptămîni. Prețurile au început să crească și hîrtia pe care s-ar putea imprima o revistă de literatură și-a tot micșorat suprafața și densitatea. Literatura, nu.

Cînd s-a făcut anunțul, acum o lună — două, pe la începutul verii, ne-am amintit de un sfat pe care-l dădea Isus (da, Hristos !) celor ce fac fapte bune : de a nu se bate cu pumnul în piept, adică a nu se lăuda mulțimii cu fapta lor, căci cine trebuie să afle, oricum va afla. Și, la urma urmelor, cine altul trebuie să afle decît subiectul binefacerii. Dar, ne-am mai spus lumea s-a schimbat, oamenii sînt atît de mulți încît nu mai au timp și loc de a se observa unii pe alții, de a se prețui reciproc, și, în schimb, se scot în evidență pe ei înșiși, faute de mieux. Se va mai spune : de ce să ajute Guvernul revistele U.S., cînd ele publică articole nu totdeauna binevoitoare la adresa dumnealui /lor ? Deoarece, chiar și acest guvern, chiar și această lume — cum s-a mai afirmat de mii / milioane de ori — vor rămîne tot numai dacă va rămîne poporul român, iar acesta se va menține, măcar în memoria veacurilor, prin cultură, deci și prin literatură. Iertați-mi repetarea locului comun de mai sus, îl știți și celorlalte....

Probabil că, în auzul anunțurilor cu pricina, mulți oameni (de bine, de rău?) își vor fi spus că „uite pe ce se duc banii națiunii !", închipuindu-și că e vorba de sume cu multe-multe zero-uri în coadă, plătite deja pentru acest lux inutil, achitate deci, din moment ce se face anunțul. Cine să știe că zero-urile erau într-adevăr vreo sase, dar cifrele din fața lor nu făceau, din totul, mai mult decît pierderea zilnică a unei uzine medii din vremea industrializării forțate, azi, cînd orice consignație își vinde marfa proastă și numără la computer același tip de sume. Cine să-și fi închipuit — apoi — că sumele, în două tranșe, urmau să fie virate revistelor, celor opt, în zilele următoare. Zilele următoare au început să treacă, una după alta, în așteptarea sprijinului guvernamental. Din cînd în cînd, cu amabilitatea-i cunoscută, și interesul (de asemenea) pentru literatură, dl. Caius Dragomir ne mai anunța că sînt dificultăți cu Ministerul Finanțelor, dar că „vineee...". Nu zic că era obligatoriu acest ajutor. Nu. Literatura putea fi lăsată, chiar, să se stingă încet, ca un foc de paie ce și era, în ochii multora. Sau putea fi lăsată numai în seama „Literatorului". Dar dacă anunțul s-a făcut atît de ritos, atunci de ce? Au trecut de atunci două luni. De mai multe ori s-a întîlnit presa cu Departamentul Informațiilor. Mulți oameni vor fi crezînd că revistele literare sînt întreținute de Guvern. Oricum, nu erau subvenționate cu toatele, ei numai opt. 8. Însă nimic nu s-a întîmplat, bine că ne-am lăudat, domnule Guvern.

De ce, nene Anghelache ?...

Nicolae Prelipceanu

dictatura personală

Logica internă a trecutului apropiat comunist

Nici o morală a conjuncturii politice la noi, în România postcomunistă nu este posibilă, atîta vreme cît comunismul este atotprezent, restaurat nuanțat, diversificat subtil, reciclat pe zi ce a trecut de la Revoluție: ai chiar impresia că e o încăpățînare a tranziției de a face azi manifest taman „binele răului care a trecut", culmea ! În fața falimentului post-revoluționar... Obsedați de eșecul tranziției de la totalitarism la... La ce ? La democrație? Ce o fi fiind aia **democrație** și cu ce s-o fi mîncînd ea pînă la urmă în țara „mămăligii care a explodat", Dumnezeule, oare ?

Președintele ales la 20 mai 1990, „luminat", nu scapă în continuare nici o ocazie să nu ridice și domnia sa în public (după ce P. S. M.-ul lui Ilie Verdeț a avut un întreg congres de reevaluare a gloriosului P.C.R. !), să nu ridice în slăvi „principiile umaniste ale socialismului", aberația comunistă : nici israelienii, mai nou, vizitați oficial, nu au scăpat de lecțiile sale de economie politică ! Normal sau nu, domnul Ion Iliescu, consecvent cu compromisurile sale rămînînd același activist convins al doctrinei marxist-leniniste care nu poate să înțeleagă de ce realitățile ei „practice" nu concordă cu însuși Raiul pe pămînt, bunăvoință existînd...

Numai **logica internă** a trecutului apropiat comunist fiind de ajuns să se poată accepta atîtea abuzuri politice de după o Revoluție anticomunistă ? Principalii vinați după Revoluție fiind protestatarii anticomuniști și nu oportunștii — comuniști reformați !

Am atras aici atenția permanent asupra „metodicii" represiunilor posttotalitare, după ce Puterea în România a fost acaparată de foști activiști înalți P. C. R. reformați în spiritul gorbaciovismului: prin inventări de lovituri de stat, prin compromiterea Opoziției, prin împușcarea anticomuniștilor radicalizați, prin dezinformare sistematică, prin promovarea contramanifestațiilor, prin încurajarea contraintelectualilor și **contradizidenților**, nimica toată ? Am făcut caz, la această rubrică, de intoleranța suspectă a Puterii actuale în fața rezistenței anticomuniste populare: indiscutabil, nostalgiile totalitariste coboară din vîrful piramidei treaptă cu treaptă, funcție cu funcție, societatea românească orbecăind în continuare, infestată de reaua credință a foștilor și actualilor slujitori ai politicii duplicitare...

Să întorc însă fila politică antipatică și să revin un pic la „personajele" mele pașnice : la doi din anticomuniștii convinși, acei „golani" al Zonei Libere de Neocomunism ce aveau să mă invite, prin surprindere, să le fiu naș religios într-o duminică, în 19 mai 1991, după ce cu zece zile înainte se căsătoriseră legal la primărie. Doi din protestatarii „Pieței Universității: 22 aprilie - 13 iunie 1990" ce aveau să cunoască în amănunt binefacerile represaliilor postcomuniste, arestați ilegal pentru zeci de zile la rînd, bătuți, umiliți, înfometați, puși să dea socoteală pentru curățenia lor morală, murdăriți atunci anume... Unde am rămas? La episodul al-XIV-lea...

Somnoros, în blugi, bărbierit proaspăt, am reușit să vin, alături de soție, cu flori, acasă la mire, înainte de ora 11: nepregătit sufletește, bineînțeles ! De acasă de la mire plecînd odată cu invitații („golani" ai Pieței Universității!) spre o biserică de care nimeni nu putea ști pe unde se află, biserică păstorită de un preot-„golan", ați ghicit...

Ieșiți în Piața Unirii, ce să facem ? Luăm, stînd unii în brațele altora, vreo cinci taximetre și după ce străbatem Bulevardul nebunilor (Victoria Socialismului, nu ?) și o cotim la dreapta în fața Casei Poporului, ne rătăcim printre șantiere părăsite, pe străzi desfundate, escaladînd maldăre de gunoaie și fiare, înjurați de șoferi și coboriți să împingem taximetrele particulare cărora li se oprea motorul cînd ne era lumea mai dragă, în mijlocul noroaielor ! Soferii fiind deja siguri că biserica pe care o căutăm nici nu există, de fapt, că o fi fost demolată și ea cine știe de cînd de antihristul ăla de Ceaușescu...

Liviu Ioan Stoiciu

(va urma)

Vorbe de pe corabia lui Sebastian

● ADEVĂRUL : „Președintele Iliescu s-a întors din Israel". ● ROXANA IORDACHE : ...„participanții la miting cer fără drept de apel trecerea în afara legii a partidului comunist asasin, indiferent sub ce nume s-ar perpetua, și demiterea pentru totdeauna a comunismului din România, respectiv a comuniștilor (Ion Iliescu, Marțian Dan, Al. Bîrlădeanu, Virgil Măgureanu, Petre Roman ș.cl.)"... **(România liberă)** ● EUROPA : „Ne alăturăm miilor de români care-i urează lui NICU CEAUȘESCU la mulți ani, cu prilejul împlinirii vîrstei de 40 de ani la data de 1 septembrie 1991. Mii de sibieni care ne-au telefonat, mii de scrisori și mii de telefoane primite din toată țara la redacția revistei EUROPA, doresc ca justiția să dovedească maximă obiectivitate, într-un timp cît mai scurt". ● TIA ȘERBĂNESCU : „Marea nenorocire a acestei puteri nu e atît că este, în esența și în ereditatea ei, comunistă, ci, că, din nefericire, nici o putere comunistă nu a fost capabilă de nimic bun, n-a constituit nimic fără să strice de zece ori mai mult, n-a salvat un om fără să sacrifice alți o sută, n-a cules un snop fără să piardă zece clăi." **(România liberă)** ● DORU LIONĂCHESCU : „Salam pentru electorat". **(Tineretul liber)** ● CLAUDIU IORDACHE : „Am trăit recent, la Oradea, o experiență interesantă : am fost invitatul sindicaliștilor din zonă ai Uniunii Confederative Naționale. Acolo, și nu numai acolo, am constatat cîtă netă aversiune au acești oameni, pînă și minerii Beiușului, față de tot ce reprezintă acest partid de guvernămînt (de care sînt acuzat și acum că l-am slujit), de la președinte și primul ministru la primarul nu știu cărei comune." (Interviu, în **România liberă)** ● CORNEL NISTORESCU : „Înaintea plecării în Israel, Ion Iliescu declară că revistele Europa și România Mare sînt «antinaționale». Înaintea vizitei, gazeta izmenarului național își întrerupe apariția spre a reveni pe piață la cîteva zile după îndeplinirea obiectivului politic al președintelui". **(Expres)** ● N.M. : „Emisiunea militară de la TVR e un paradis al șovinismului și și-a permis să-l aducă pe post pe dl. C. V. Tudor, ca să vorbească despre Mihai Viteazul oștenilor, imediat după ce redactorul României Mari își suprimase odioasa publicație ca urmare a criticilor guvernului și ale președinției. O serie de cadre din armata ceaușistă continuă să fie în funcții". **(România liberă)** ● MIRCEA MIHĂIEȘ : „Prepuciul lui Vadim". **(Orizont)** ● I. BUDUCA : „Istoria post-ceaușistă a lui Corneliu Vadim Tudor e tipică pentru deruta foștilor servitori ai cultului personalității. În primele zile ale anului 1990, cînd spaima celor care se știau cu musca pe căciulă din pricina colaborării cu fosta securitate atingea cotele delirului, Corneliu Vadim Tudor căuta să fie primit la Ambasada SUA spre a-și dovedi actele de dizidență anti-ceaușistă". **(Cuvîntul)** ● FUFA : „Tulai Doamne, unghe'o viri ?" ● CORNELIU VADIM TUDOR : ...„poporul meu, de ce nu mă vrei"... **(Europa)** ● ILIE NEACȘU : Să văd eu un ziar în România care primește un milion trei sute de adeziuni ca «Europa»". (Interviu, în **Cuvîntul).** Și uite, așa o barbă avea... ● CORNEL NISTORESCU : „După anunțarea independenței Republicii Moldova, Victor Surdu, președintele partidului sapa și lopata a luat cuvîntul la TV și a prezentat mesajul său de dragoste sforăitoare, subliniind meritele excepționale ale partidului său la obținerea independenței Basarabiei. Nici ne întrebăm în continuare cum a scăpat de pușcărie acest militant al PCR, cum și-a obținut membrii de partid din SMA-uri și IAS-uri în perioada preelectorală și, mai ales, în ultima vreme, cum se acordă credite de la AGROBANK ?". **(Expres)** ● NEAMUL ROMÂNESC : „Peste un milion de avorturi la cerere de la evenimentele din decembrie 1989. Angela Băcescu în dialog cu medicul"... ● De la CEZAR ANDREESCU, PAUL ARUN & PAUL FILIP adunate : „Cristian Sandu o ridică în slăvi pe colega sa Angela Băcescu, supranumind-o, pe urmele lui Balzac, «ziarista torpilă». Am recitit și noi **Strălucirea și suferințele curtezanelor** a maestrului Honoré de Balzac și ce credeți că am aflat despre acea eroină, poreclită Torpila ? Că habar n-avea nici să scrie, nici să citească !". **(Cuvîntul)** ● MARCO : „Am ejaculat de două ori fără ca să-mi scot membrul din ea. În momentul orgasmului am trăit cu senzația că sînt un cosmonaut legat printr-un «ombilic» de naveta spațială", **(Prostituția)** ● GEORGE STANCA : „Puciul de la Moscova, pe lîngă multe altele, ne-a demonstrat că avem o televiziune de o impotentă legendară"... ; „De ce l-ați mai adus pe Brucan cînd lucrurile erau clare ? De ce nu l-ați interpelat, atunci cînd totul era nebulos, pe tovarășul Verdeț să ne spună el despre pucișți că vor să salveze valorile comunismului și internaționalismului proletar, să fie el indignat de perestroika lui Gorbaciov, căci, Doamne !, lui de aici i s-a tras, de aici și-a pierdut raiul. Domnilor, ce subiect ați ratat !". **(Expres magazin)** ● MATEI DOBROVICI : „Alexandru Drăghici îl vizitează în secret pe Ilie Verdeț". **(Cuvîntul)** ● NICOLAE CRISTACHE : „Ofensiva mirosurilor urîte în societatea românească nu se întemeiază pe forța lor intrinsecă / Ci pe confuzia legii. / De aici aerul lor sărbătoresc, invincibil, dezmățat". **(Infractorul)**

Petre Stoica

«LITERATORUL»

● O nouă revistă pe cerul mai plin ca oriunde al publicațiilor literare din România : **Literatorul.** Urmînd tradiția macedonskiană, noul săptămînal condus de Marin Sorescu, avîndu-i alături pe Valeriu Cristea, Fănuș Neagu și Eugen Simion se vrea literar-artistic în sensul cel mai pur al cuvintelor, fără implicare politică și fără partizanat pe considerente extraliterare. Promisiune superbă pe care sperăm că **Literatorul** va ști să și-o țină, dincolo de intemperii și de ispite. Urăm tinerei-bătrîne reviste Bun venit în peisaj și viață lungă !

Literatura română în socialism

Cel care va încerca să scrie o istorie a literaturii române în ultima jumătate de veac va trebui să reţină pentru patru din ultimele decenii un fenomen indenegabil, deşi destul de neaşteptat. Din 1948 pînă în 1989 nu s-a putut înjgheba decît problematic o literatură socialistă, dar în schimb se înregistrează cu totul altceva, ceva absolut sigur : o literatură română în socialism. O literatură care a apărut sub dominaţia respectivei idei politice, alături de aceasta, ba chiar împotriva ei. (Nu face excepţie nici literatura română în exil, în măsura în care aparţine spaţiului spiritual românesc, cu atît mai vîrtos cînd ea a fost scrisă în continuarea literaturii de pînă la 1948 ori s-a inspirat din evenimentele istorice ale vremii.)

Comunismul totalitar a considerat întotdeauna literatura şi arta un capitol al propagandei, avînd calităţile specifice dar nu diferite de ceea ce se afla conţinut în lozinci trîmbiţate direct, cu toată vehemenţa şi tenacitatea, urmărind doar efectul imediat. Indiferent că a făcut unele derogări oportune de la acest spirit, nu trebuie uitat un lucru : sistemul nu privilegia în nici un domeniu gestul, acţiunea sau meritul individual chiar dacă şi le putea subordona sau trage din ele maximum de profit. El se preocupa de acţiunea colectivă, nediferenţiată,al cărei beneficiu urmau să fie omul simplu, masele muncitoare , în numele cărora se făceau toate şi se justifica orice tip de dominaţie inclusiv cea culturală. De fapt, regimul vroia o literatură, nu scriitori. Totul trebuia să fie aservit în aşa fel încît „producerea" artei să fie şi ea un fenomen programabil, controlabil şi, bineînţeles, la discreţia comanditarului.

Idealul lui (nemărturisit, dar constant urmărit) era în fapt, „folclorul de tip nou" folclorul falsificat şi dirijat în scopuri politice de moment, dar păstrînd unele note comune cu cel autentic : anonimatul creaţiei, elaborarea colectivă, spiritul larg obştesc, opus individualismului creaţiei culte, spiritul ei de diferenţiere şi originalitate. Astfel, spectacolele gen „Cîntarea României" au reprezentat un anacronism şi o aberaţie în raport cu orientarea comunismului pe plan cultural european, dar au corespuns unei tendinţe secrete a lui foarte autentice, care s-a manifestat în mod firesc acolo unde a găsit teren prielnic (ţara noastră, Coreea de nord, China chiar Bulgaria ceva mai timid). Manifestaţiile acestea publice monstruoase, depersonalizante, erau expresia năzuinţei unanimiste a totalitarismului de oriunde, care înlocuia adeziunea lucidă cu contagiunea isterică. Ele au mers împotriva unor tendinţe generale ale comunismului „matur", vădite mai ales după moartea lui Stalin. Atunci s-a produs un dezgheţ, care a fost o oarecare revenire la normalitate, îngăduind o relaxare generală şi deci o posibilitate oferită spiritului de creaţie de a se manifesta. Ne-am întrebat de multe ori de ce s-a produs această liberalizare, care a continuat timid, dar în crescendo, pînă la Tezele din iulie 1971, efectele ei prelungindu-se şi după. Răspunsul pe care ni l-am dat e că regimul s-a considerat de la un punct încolo destul de puternic pentru a nu duce la ultimele lui consecinţe programul ideologic; s-a mulţumit cu victoria politică şi cu certitudinile pe care i le dădeau situaţia internă şi internaţională, îndepărtarea oricărui pericol.

În literatură odată cu abandonarea jdanovismului, climatul mai puţin rigid a dat naştere unei literaturi pe mai multe „niveluri" de existenţă : cel acceptat, pe deplin corespunzător lozincilor oficiale şi cel „tolerat", în această ultimă categorie intrînd şi operele eretice ale scriitorilor regimului, dar mai ales, cele ale scriitorilor care s-au manifestat mai tîrziu şi s-au afirmat doar împotriva prescripţiilor oficiale şi a ideologiei lui în genere. E limpede pentru cine a trăit acei ani că un Mihai Beniuc, Zaharia Stancu, Eugen Jebeleanu, Petru Dumitriu, Aurel Baranga, Marin Preda sau Eugen Barbu au fost nişte favorizaţi ai regimului, în timp ce Leonid Dimov, M. Ivănescu, Al. Miran, Radu Petrescu, Angela Marinescu sau scriitorul acestor rînduri au fost doar (sau din fericire) nişte toleraţi. O carte ca **Groapa** de Eugen Barbu a reprezentat la timpul ei un motiv de scandalizare, dar şi o mare surpriză. Trebuie însă precizat că ea e totuşi tipică pentru un anume gen de apariţie : e opera memorabilă a unui autor care, pentru a-şi menţine privilegiul cîştigat (pe merit) a scris şi opere de oportunitate şi a avut o atitudine dezonorantă în speranţa că îşi va putea da operele capitale în dosul unui paravan infam. (Rămîne ca istoria literară să-i recunoască acestei capodopere.)

Cu aceasta intrăm în dezvăluirea unei alte anomalii, fără precedent în trecutul literar românesc: acelaşi autor scrie cărţi pentru a deveni publicabil, apoi opere „curajoase" care să-i menţină cota în noul climat al dezgheţului şi în fine, opere care nu au nici o legătură cu situaţia politică existentă. Dar chiar şi la scriitorii care nu s-au pretat la acest joc al oportunismului bine calculat, se înregistrează aceeaşi secţionare extinsecă logicii lăuntrice a creaţiei : Radu Petrescu a scris toată opera sa de prozator de imaginaţie în afara ideii politice predominante; nu însă şi jurnalele sale. **Castelul vrăjitoarelor** de Maria-Luiza Cristescu nu are nici o relaţie cu mediul literar contemporan, dar nici cu materia celorlalte cărţi ale sale. În fine, primele noastre două cărţi de proză : **Simple întîmplări cu sensul la urmă** (1970) şi **Clepsidra cu venin** (1971) sunt scrise într-un stil atemporal, se inspiră din alt spaţiu decît cel în care trăia autorul şi sunt vădit opera unui scriitor care a evitat determinarea firească a contemporaneităţii. Nu acelaşi lucru se întîmplă cu romanul aceluiaşi **Seara tîrziu** (1988) în care mediul e cel de toate zilele şi situarea în el a personajului principal este însăşi materia cărţii.

Toate aceste cărţi au apărut însă „în socialism", exact ca şi acelea care au slujit sistemul. În definitiv, socialismul a fost un sistem politic şi social, economic şi cultural care a stăpînit tiranic întreaga populaţie românească şi a dominat conştiinţele, chiar şi pe cele ce nu au voit să i se aservească. Toţi cei care au trăit în acest timp au trăit „sub el". Socialismul a creat o situaţie de fapt, noi relaţii între oameni, psihologii noi, mentalităţi deformate dar reale, o problematică necunoscută mai înainte foarte specifică.

Dar, indiferent cum, socialismul a inspirat şi a făcut posibile opere literare valoroase, scrise în diferite grade de incomoditate (niciodată născute dintr-un sincer entuziasm) dar şi de determinare. Unele au fost scrise chiar de slujbaşii regimului; **Nişte ţărani** de Dinu Săraru, **Muzeul de ceară** de Dumitru Popescu, **Biblioteca din Alexandria** de Petre Sălcudeanu sunt opere autentice, care documentează asupra unei realităţi existente într-un anume moment istoric. Dar chiar şi altele, mai „eretice", sunt determinate de socialism. Şi, apoi, a fi împotriva cuiva nu înseamnă a fi independent de el (în gîndire, în stil, în inspiraţie şi teme). Ca să dăm un minimum de exemple, e clar că scriitori ca Paul Goma sau Stelian Tănase sunt profund legaţi de socialism, chiar şi printr-un vehement şi obsesiv „Anti".

Regimul comunist prezintă o atît de mare varietate de absurdităţi (nu toate decurgînd din logica sistemului) încît ne îndoim că s-ar găsi cineva care să le facă inventarul complet. Măcar liniile generale trebuie semnalate (şi desigur dificultăţile) care, în final, au dus la extremul paradox: un regim care a lucrat cu şabloane rigide şi oprelişti generale, indistincte, a avut ca rezultat un fel de pestriţătură, în care îi e greu chiar şi unui figurant în epocă (precum semnatarul acestor rînduri) să se mai descurce.

Alexandru George

minimax

Puterea cu orice preţ

Unii dintre cei cărora încă nu li s-a făcut de tot lehamite de politichie iar mizeria vieţii de zi cu zi, unora, sau afacerile, altora, le mai lasă răgaz pentru aşa ceva, se vor fi întrebînd, probabil, din ce în ce mai insistent, dacă actuala Putere va reuşi să iasă învingătoare şi în urma alegerilor locale. O întrebare aparent cît se poate de firească pentru o societate aflată în perioada preelectorală şi al cărei cîrmuitori declară, ori de cîte ori au prilejul, că nimic nu-i poate clinti din credinţa şi stăruinţa lor întru democraţie. Dar, după toate cîte s-au întîmplat din decembrie '89 încoace, în mod normal, oricine mai are cît de puţină încredere în poporul român nu şi-ar putea permite o asemenea întrebare care, prin ea însăşi, este o insultă adusă României. Adică, acum cînd, deşi adevărul nu este ştiut pe de-a-ntregul dar, oricum, se cunosc suficient de multe şi despre cum s-a murit în timpul „revoluţiei" şi despre evenimentele de la Tg. Mureş şi despre mineriadă şi despre matrapazlîcurile în stil mare ale celor pe care se bazează Puterea şi despre reciclarea fostei securităţi, acum cînd s-a adeverit lozinca „F.S.N. dacă votaţi / Trandafiri o să mîncaţi", acum după ce abia am trecut pe lîngă reinstaurarea unui regim de dictatură făţişă şi am aflat că listele negre sînt gata pregătite, încă şi acum să mai fie majoritară ponderea celor care nu pot accede către libertate şi demnitate ?! De bună seamă, există încă multă confuzie şi frică şi oportunism şi lichelism dar, Doamne !, să fie ele, laolaltă, preponderente ?! **Să fi reuşit, în 45 de ani, comunismul să distrugă aici mai mult decît a reuşit în peste 70 la Răsărit, într-o societate care nu avea tradiţiile democratice ale României ?!** Pare de necrezut. Şi nici nu este. Dincolo însă de considerente ce ţin nu doar de mîndria naţională ci şi de logică, ipoteza/întrebarea se dovedeşte cu atît mai mult de neluat în seamă cu cît nu are cum să ajungă la verificarea unui moment electoral normal. Tocmai pentru că s-a întîmplat ce s-a întîmplat, eşecul fiind evident şi de prea mari proporţii, a crede că cei care deţin acum puterea vor risca să mizeze pe pomenita ipoteză, permiţînd o evoluţie politică normală, înseamnă mai mult decît naivitate. Drept care, întrebarea ce se dovedeşte a fi mult mai îndreptăţită este nu **dacă** ci **cum** va ieşi învingătoare Puterea în alegerile locale, considerate ca obiectiv politic premergător celui decisiv, al alegerilor generale. Ori, altfel spus, prin ce mijloace va putea fi determinat electoratul român să-şi dea votul favorabil continuării unei guvernări care, pentru marea majoritate socială, s-a dovedit opresiv atît economic cît şi politic ? Iar dacă, în plus, mai este luat în considerare şi faptul că ajutorul economic occidental este destul de sever condiţionat de respectarea standardelor democraţiei, în timp ce sprijinul „frăţesc" al Moscovei a rămas definitiv de domeniul trecutului, întrebarea de mai sus se-arată de-a dreptul pasionantă.

Aşadar, evident fiind că „emanaţii" exclud ab initio posibilitatea de a pierde partida şi avîndu-şi dovedită deplina disponibilitate de a recurge la orice mijloace (prima reacţie faţă de evenimentele de la Moscova n-a făcut decît să confirme, o dată în plus, ceea ce oricine a putut înţelege după 13—15 iunie '90), elementul nou survenit este acela că adoptarea unei soluţii „tip Iazov", în actualul context internaţional, frizează de-a dreptul nebunia. Intervenţia, acum, a unei lovituri de forţă ar conduce automat la o izolare totală a României în plan internaţional şi, foarte probabil, la un război civil sinucigaş pentru Putere. Sigur, există o **problemă a Ardealului** — aşa cum a dovedit-o recent ciudata (?) „reacţie poloneză" —, ea însă nu are caracteristicile prezentate de „România Mare" şi, oricît ar fi de mult amplificată artificial, este puţin probabil să se ajungă pînă acolo încît să fie cît de cît justificată trecerea la un regim de dictatură. România nu poate fi nicicum asemuită cu Iugoslavia iar Ungaria nu este o mare putere. În aceste condiţii, Puterea este, cumva, obligată să respecte regulile jocului democratic, profilîndu-se atunci două alternative posibile de strategie politică. Prima, presupunînd continuitatea, ar însemna în ultimă instanţă „mărirea dozelor" folosite pînă la 20 mai '90. Dezinformare, diversiune, populism, naţionalism. Şanse de reuşită ? Greu de apreciat. I.R.S.O.P. tace. Oricum însă, acum, situaţia este cu totul alta şi nu doar pentru că există o opoziţie politică mult mai coerentă, „vaccinată" cu toate tertipurile folosite anterior împotrivă-i. Totuşi şi totuşi, oamenii, cei mulţi, marea majoritate necăjiţi, ei sînt alţii. Bunăoară, cîtă credibilitate poate avea recenta iniţiativă anticomunistă a F.S.N. & Comp., mai cu seamă cînd, de aceeaşi parte a baricadei, bătrînii foşti comunişti nu-şi pot renega răspicat, în ruptul capului, visurile tinereţii ? Sau, la fel, o remaniere guvernamentală de care se tot zvoneşte dar apreciată pînă şi în **Adevărul** (de miercuri 11 septembrie) ca neputînd fi altcumva decît „de paradă" ? Fără a mai lua în considerare gafele la nivel înalt — apropo de, oare dl. Petre Roman a voit să ne semnaleze demisia-i spunîndu-ne — şi încă de două ori — că refuză să fie prim-ministru într-o administraţie bîntuită de corupţie ? Şi fiindcă tot a venit vorba de gafe, în treacăt fie spus, înlocuirea d-lui Andrei Pleşu (eventual cu dl. Romulus Vulpescu !!!) ar fi într-adevăr UNA. În fine, „reţeta" folosită în cazul primelor alegeri cu greu este de presupus că mai poate avea aceeaşi eficienţă. De unde şi posibilitatea celei de a doua alternative, de-a dreptul spectaculoasă, urmînd să intervină întrucîtva pe neaşteptate. **O lovitură de stat... democratică !** Principalul „suspect" în acest caz ar fi, aparent, însuşi premierul şi poate dacă ar mai fi durat criza de la Moscova... cine ştie ! Aşa însă, alţii ar trebui să fie eroii dramei. Dar cine ?! Neîndoielnic, într-un asemenea gînd am păşit mult, chiar foarte mult pe tărîmul fantasticului politic dar tocmai logica şi încrederea în înţelepciunea acestui popor îndeamnă într-acolo.

Şerban Lanescu

11 septembrie 1991

Corespondenţa Iorga

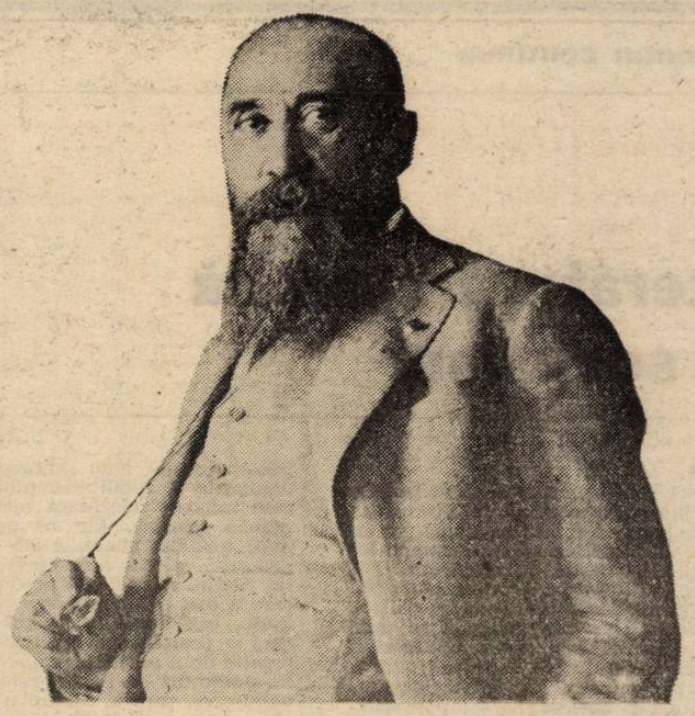

Nu ştiu cum ar trebui să arate o biografie ideală a lui N. Iorga, dacă aşa ceva ar putea fi imaginat, dar cred că o culegere de documente selectate şi aranjate în anume capitole, gîndite ca în orice biografie, s-ar apropia destul de mult de acest ideal pentru că Iorga — omul şi savantul, împreună cu celelalte personaje care au coexistat în el, nu fără un anume dramatism — se poate regăsi în mare măsură în texte. Istoric şi om al documentului în cel mai larg înţeles al termenului, Iorga ne-a lăsat probabil mai mult decît orice personalitate a trecutului nostru îndirea şi acţiunea sa cuprinsă în texte scrise ; ultimul mare reprezentant al culturii scrise, înainte deci de epoca în care telefonul, radioul şi celelalte mijloace de mass-media au invadat şi modificat profund sistemele noastre de comunicaţii şi de reprezentare în general (nu uit deloc conferinţele sale radiofonice, pe care însă nu întîmplător, a simţit nevoia să le publice în volum), N. Iorga ne-a lăsat nu numai o uriaşă operă, de cuprindere enciclopedică, ci şi o vastă arhivă personală alcătuită din note, însemnări, memorandumuri şi nu în ultimul rînd dintr-o corespondenţă de ale cărei dimensiuni teoretice **ne putem face o idee după numărul** scrisorilor primite, păstrate astăzi în cele vreo trei sute de volume depuse la Biblioteca Academiei Române. Scrisorile sale n-au avut însă parte de aceeaşi soartă şi doar o mică parte a lor se pot găsi în biblioteci publice, accesibile cercetătorilor, restul zăcînd încă prin diferite colecţii particulare, **prin arhive, încă neexplorate sau, încă** mai rău, fiind pierdute pentru totdeauna, odată cu atîtea documente şi arhive personale în împrejurările dramatice prin care a trecut ţara de o jumătate de secol încoace. Corespondenţa sa, **cîtă s-a putut găsi** în bibliotecile noastre şi în depozitele străine de diverşi cercetători (între care cel mai activ şi mai autorizat este fără îndoială. Andrei Pippidi), a fost adunată şi publicată de Ecaterina Vaum într-o serie specială, la Editura Minerva, din care foarte recent a apărut cel de al treilea **şi — din păcate — ultimul volum** *).

Liniile sintetice ale unei personalităţi **de calitatea şi de complexitatea lui** N. Iorga, intuite desigur încă de contemporanii care l-au admirat şi l-au urmat, nu vor putea fi precizate decît de un biograf înzestrat cu darurile, rare, cerute de un gen mai dificil decît se crede îndeobşte ; trăsături caracteristice ei răzbat însă din mai toate rîndurile lăsate de acest mare scriitor, niciodată arid sau neutru, a cărui artă **oratorică şi al cărui stil au** fermecat şi influenţat atît de puternic — aprecierea îi aparţine lui Tudor Vianu — generaţia care i-a urmat. De pildă ceea ce a fost numit uneori, cu suficienţă şi lipsă de înţelegere, orgoliul său „exagerat“ şi care apare în mai multe din scrisorile publicate în acest volum, în împrejurări devenite celebre (cum este decizia din 1901 de a demisiona din calitatea de membru corespondent al Academiei) sau mai puţin cunoscute (ripostează în 1915 decanului Al. Philippide pentru o aluzie la necesitatea de a ţine cursuri „mai sistematice“; dă în judecată în 1914 şi 1934 pe autorii unor articole calomnioase, cere în 1932 un control oficial al averii sale pentru a spulbera zvonurile răuvoitoare cu privire la originea unor venituri etc.), toate acestea izvorîte nu dintr-o sensibilitate bolnăvicioasă, ci din „însuşi respectul ce-l păstrez sentimentului public, care m-a cinstit totdeauna cu cea mai vie încredere şi respect“ (p. 116). Adînc implicat încă din tinereţe în viaţa politică şi culturală a ţării, savantul n-a fost scutit niciodată de toate dezagrementele presupuse din păcate de o existenţă publică, de la simpla neînţelegere la calomnie, procese de intenţie, răstălmăciri şi chiar pînă la invectiva directă. Şi chiar dacă dezgustul şi dezamăgirea, uşor de înţeles, se manifestă citeodată în momente de oboseală, cînd loviturile sînt prea josnice şi prea nemeritate pentru a nu copleşi o clipă **pe luptătorul călit în studiul atîtor** erori şi nedreptăţi care este, pînă la un punct, istoria omenirii („Toată viaţa mea am avut în faţa mea intriga care m-a biruit“, în 1923 etc.), din noianul de replici îndurerate sau doar dispreţuitoare se desprinde treptat nu numai imaginea „orgoliului“ rănit al celui căruia i se contestă îndreptăţirea unui gest sau justeţea unei opinii, ba chiar ştiinţa (!) sau onestitatea, ci şi resorturile mai adînci ale neobişnuitei sale capacităţi de mobilizare, ale puterii de muncă şi ale unui optimism cuceritor : o mare dragoste de oameni şi de ţară, o nestrămutată convingere că binele este inevitabil învingător în cele din urmă şi, în definitiv, o mare candoare care îl face să sufere pentru orice nedreptate ca şi cînd ar fi prima, fără ca prin aceasta adînca sa încredere în adevăr şi justiţie să sufere cea mai mică atingere. Această candoare, care este de fapt semnul unei mari nobleţi sufleteşti, este suportul intim al extraordinarei sale personalităţi şi ea explică nu numai izbucnirile de orgoliu, ci şi alte caracteristice puse în valoare de lectura, pasionantă adesea, a scrisorilor lui N. Iorga.

Editoarea a avut o sarcină dificilă nu numai în adunarea materialului divers pe care îl prezintă ci şi în adnotarea scrisorilor expediate unui număr de nu mai puţin de 324 corespondenţi, din ţară şi din străinătate, oameni politici şi profesori, autorităţi şi simpli particulari, mulţi din aceştia puţin cunoscuţi sau chiar deloc, pentru care se dau detalii de ordin biografic şi se fac precizări care clarifică textul scrisorii, se semnalează eventualele apariţii anterioare ale unor documente, iar în final se oferă cititorului, pentru a facilita utilizarea masivului tom, un indice cronologic al scrisorilor, un indice de instituţii menţionate în text, un altul geografic, un indice al titlurilor lucrărilor lui Iorga la care se face referinţă şi, în fine, obişnuitul indice de nume al lucrărilor de acest gen. Toate acestea, presupunînd un mare volum de muncă şi o bună stăpînire a istoriei publice şi culturale din ultimul secol, plasează **Corespondenţa** lui Iorga printre cele mai bine realizate dintre seriile de „documente literare“ apărute la Ed. Minerva. Sînt însă, desigur, şi unele completări de făcut, dintre care spicuiesc : istoricul şi publicistul britanic R. W. Seton-Watson l-a întîlnit pe Iorga pentru prima oară nu în ianuarie 1915, cînd acesta vine în ţară (nota 1, p. 203), ci la 21 iunie 1913, la Bucureşti, cînd îi face impresia unei „most commanding figure, a wirlwind of a man“ (cf. Cornelia Bodea şi Hugh Seton-Watson, **R. W. Seton-Watson şi românii**, vol. II, p. 785) ; G. Sima, ale cărui articole din **Tribuna** sînt menţionate în nota de la p. 308, este un cunoscut pseudonim al lui Onisifor Ghibu ; „hotarul oprit mie“ din telegrama expediată studenţilor din societatea „România Junâ“, expresie rămasă fără explicaţii la p. 218, se referă la interzicerea intrării lui Iorga în Austro-Ungaria care a urmat expulzării sale, la 1 iunie 1909, el fiind considerat un pericol pentru „ordinea publică“ etc. Asemenea scăpări, mărunte, sînt însă foarte rare.

Volumul mai pune însă o problemă de principiu, care depăşeşte cadrul publicaţiei în sine şi se referă la structura optimă pentru acest tip de ediţii. Dna Ecaterina Vaum aşează corespondenţa lui Iorga în ordinea alfabetică a destinatarilor, indiferent de caracterul şi conţinutul scrisorilor în cauză. Aşa se face că, în unele cazuri, alături de corespondenţa cu caracter privat, uneori chiar intim, de familie, sînt publicate şi scrisori adresate oficial unor persoane, în calitatea lor de conducători sau reprezentanţi ai unor instituţii ; mai mult, unele dintre acestea au şi apărut ca atare în presă, au fost difuzate ca foi volante, aşa încît între scrisorile adresate lui C. Stere, de pildă, se află şi replicile adresate de Iorga unor autori care recenzează lucrările sale, publicate în această calitate în **Viaţa românească.** Sînt acestea (sau altele, adresate lui Stelian Popescu, sau unele mici prefeţe în formă epistolară, cum e aceea la cartea lt. col. Ştefan Paraschivescu de la p. 51) cu adevărat o parte a „corespondenţei“ lui Iorga ? Ele ar fi putut fi, eventual, publicate într-o secţiune specială, de „corespondenţă oficială“, ceea ce ar fi evitat şi publicarea de mai multe ori a unor scrisori-tip, adresate în aceeaşi formă mai multor persoane.

Mircea Anghelescu

x) **N. Iorga**, Corespondenţă, **vol. 3, ediţie, note, indici de Ecaterina Vaum, Bucureşti, Ed. Minerva, 1991, 421 p.**

Preţiozitate

Multe articole din presa umoristică de bună calitate sînt un fin indicator al maladiilor lingvistice şi mai ales stilistice contemporane. Preţiozitatea tonului — sursă eternă de umor, mai ales cînd apare în contrast cu contextul lingvistic mai larg sau cu referentul — e înregistrată în cîteva forme concrete, particularizante, care merită atenţie ca atare. Într-un scurt text care cuprinde un interviu fictiv cu un măcelar, respectivul interlocutor e pus să explice cum omoară un viţel : „...îl trăznesc în frunte. El cade şi are loc zbaterea. Cînd şi-o termină, vine un coleg de-al meu, pregătit, care, cu scripeţii, îl ridică şi îl jupoaie de piele“ („Fraierul român“, nr. 14, 1991, 3). „Are loc zbaterea“ în loc de „se zbate“ e o ilustrare perfectă a impersonalizării pe care o aduc construcţiile cu nominal ; mai mult, e implicată aici o viziune şarjată a „etapizării“ riguroase, rigide, a momentelor acţiunii. Ceea ce se numeşte „stilul nominal“ (constînd în predominanţa substantivelor asupra verbelor) caracterizează în principiu codurile non-orale, stilul ştiinţific sau pe cel administrativ. Impersonalitatea, raportarea limitată la un cadru temporal, solemnitatea greoaie l-au făcut, aşa cum s-a observat mai de mult, să fie larg cultivat de limbajul de lemn. Între multele lui forme de manifestare lingvistică (şir de genitive — „apărarea intereselor maselor“, „încununarea activităţii comisiei...“ —, frecvenţa infinitivelor lungi etc.) se include şi preferinţa pentru expresiile formate dintr-un verb şi un substantiv, perfect echivalente unui verb simplu : **a da expresie** (= a exprima), **a da citire** (= a citi), **a da dovadă** (= a dovedi), **a da o (înaltă) apreciere** (= a aprecia), **a efectua o vizită** (=a vizita) etc. „Eleganţa“ oficială a respectivelor construcţii (Rulon Wells considera că, pentru engleză, stilul nominal joacă într-un fel rolul latinei utilizate de savanţi cu secole în urmă), degradate în clişee ale limbajului ideologic şi de propagandă, nu e, totuşi, singura explicaţie posibilă a proliferării lor. În fond, structurile formate dintr-un verb de bază (**a da, a lua, a face...**) şi un substantiv sînt frecvente şi în limbajul popular, familiar sau argotic. Chiar dicţionarele se mulţumesc, adesea, să definească verbele prin structuri asemănătoare, simplu mod de a expedia explicaţia la substantiv : **a răspunde** = **„a da un răspuns** la o întrebare sau la cuvintele adresate de cineva“, **a şti** = **„a avea cunoştinţă** (de...)“ (DEX).

Preţiozitatea e produsă, în multe alte cazuri, pur şi simplu de preferinţa pentru un verb neologistic (uneori cu sens mai restrîns sau circulaţie mai limitată) în contexte în care ar fi fost de aşteptat să apară cuvîntul uzual : **a fi, a avea, a face, a sta** sînt înlocuite cu **a exista, a poseda, a efectua, a se situa.** Un alt exemplu umoristic (mai puţin reuşit) utilizează efectul de contrast al substituirii verbului într-o expresie dată : X „se situează cu fundul în 7 luntrii“ („Caţavencu internaţional“, nr. 20, 1991, 2). Alte exemple, mai vechi sau mai noi, sînt involuntare ; unele au deja toate şansele să treacă neobservate, precum cele în care **a exista** e folosit ca sinonim perfect al lui **a fi** — pentru a evita monotonia unor repetiţii, sau pentru a da o notă de precizie ori un surplus de fermitate afirmării sau negării unei stări de fapt. Inadecvarea e imperceptibilă (poate chiar inexistentă) în expresiile construite curent cu **a fi** predicativ : „există încă loc pentru mai bine“, „nu există nimeni care să apuce taurul de coarne ?“. În schimb, sînt inadmisibile (şi aproape incredibile) înlocuirile lui **a fi** copulativ sau auxiliar. Un exemplu mai vechi — **„existînd create** toate condiţiile“ — şi altul mai recent — „Există deja întocmit un program ?“ („Libertatea“, 27.07.1990 , 1) atestă pericolul unei extinderi abuzive. Şi aceasta în timp ce în şcoală elevii învaţă (încă ?!) să distingă valoarea predicativă de cea nepredicativă a verbului **a fi** prin posibilitatea sau imposibilitatea de substituire cu **a exista.**

Stilul nominal şi moda lui **a exista** favorizează şi utilizarea substantivului **existenţă**, pretenţios într-o formulare precum „cea mai mare cantitate de lapte de vacă din existenţa acestui oraş“ („România liberă“, 12.01.1988, 2).

Asaltul lui **a poseda** poate fi urmărit în texte orale — transmise radiofonic sau televizat ori transcrise cu fidelitate ; cineva vorbeşte, de pildă, despre cei care „**N-au posedat** serviciu. Rar vreunul care lucra“ („Cuvîntul“, nr. 22, 1991, 5).

Exemplele construite cu intenţie comică sînt doar cu puţin mai şocante decît cele produse în necunoştinţă de cauză ; pentru **a efectua**, o combinaţie reuşită evocă limbajul miliţienesc-securistic : „Ambii **efectuînd** povestiri, precum şi anecdote“ („Caţavencu internaţional“, nr. 20, 1991, 3).

Substituirea lui **om** cu **persoană** (substantive asociate glumeţ în formula de negaţie expresivă „nu se vede om cu persoană“) e, în schimb, serioasă, vizînd probabil eleganţa unui stil diferit de cel comun şi neutralizarea opoziţiei de sex : „ne-a vizitat... **o persoană de serviciu**“ („Indiscret“, nr. 1, 1990, 8). Sînt cazuri în care reconstituirea formei banale, „vulgare“, nu e imediată, automată, efectul de umor involuntar fiind astfel amplificat — ca în decodarea teribilei sintagme **orizont cabalin** („Acelaşi orizont cabalin a îngrădit şi studiul sociologiei“, „Arboroasa“, nr. 3, 1991, 1).

Cu toate avantajele gravităţii mediocre şi ale preţiozităţii ambiţioase, s-ar putea ca reacţia parodică şi ironică să fie suficient de puternică şi, oricum, mai eficientă decît observaţiile lingviştilor — reuşind să le tempereze.

Rodica Zafiu

O antologie S.F.

TIMPUL ESTE UMBRA NOASTRĂ, O antologie a anticipației românești, Cornel Robu, Editura Dacia, Cluj, 1991

La extremele sistemului literar al fantasticului științific românesc există două categorii de antologii de texte. Unele foarte apropiate de **fandom,** avînd nu de puține ori un caracter de reprezentare regională și încercînd să repare nedreptatea pe care cele mai multe edituri din România le-au făcut-o tinerilor prozatori, refuzîndu-le debutul, altele „profesionale", care urmăresc să ofere tuturor celor interesați un rezumat al „stării" **S.F.**-ului românesc, așa cum rezultă ea din activitatea celor mai înzestrați reprezentanți ai domeniului.

În prima categorie intră (printre altele) **Povestiri științifico-fantastice** (1972), cu texte ale prozatorilor cenaclului „H. G. Wells" (Timișoara), **Întîmplări din veacul XXI** (1974) și **Alte întîmplări din veacul XXI** (1977), scoase de membrii cenaclului „Henri Coandă" (Craiova) sau **O planetă numită anticipație** (1985), cu un sumar ceva mai amestecat.

În cea de a doua categorie, mult mai pretențioasă, exemplele cele mai bune care se pot da sînt antologia lui Ion Hobana, **Vîrsta de aur a anticipației românești (1969),** care a marcat o dată importantă în istoria contemporană a S.F.-ului nostru, sau cele două antologii „pentru străinătate", **Les meilleures histoires de science-fiction roumaine,** de la Editura Marabout (Vladimir Colin, 1975) și **Die beste aller Welten (Cea mai bună dintre lumi,** Mircea Opriță, 1979), apărută în România, la Editura „Dacia" și în Germania, la Editura „Goldmann".

Între aceste două tipuri „extreme" se plasează mulțimea antologiilor tematice : S.F. polițist **(Repauzatul inspector Narbon acționează,** editor V. Bocșanu, 1971), S.F. pacifist **(Avertisment pentru liniștea planetei,** Constantina Paligora, 1985), S.F. cu **roboți, ciborgi** și **androizi (Povestiri ciberrobotice,** Al. Mironov, Mihai Bădescu, 1986) și așa mai departe.

În raport cu primele două modele de antologie, Cornel Robu realizează o variantă „învîrstată" sau „întreținută", ca să folosesc termenii lui Perpessicius pentru formula editorială a combinării antumelor și a postumelor lui Eminescu într-un unic volum. Antologia sa de la Editura „Dacia", intitulată **Timpul este umbra noastră,** îi pune pe „clasicii" genului alături de scriitorii din **fandom,** sau pe cei cu opera deja încheiată alături de prozatorii care n-au apucat să publice nici măcar o singură carte. Totuși, și formula aceasta a mai fost încercată cel puțin o dată, în 1983, de Al. Mironov, Ion Ilie Iosif și Radu Honga, în masiva lor antologie (47 de autori și peste 460 de pagini) apărută la Editura „Scrisul românesc" din Craiova și intitulată **„Alpha", O antologie a literaturii de anticipație românești.** Prin ce se impune, atunci, antologia de astăzi a lui Cornel Robu ?

Pentru cei care nu-i cunosc îndeajuns activitatea, trebuie spus că universitarul clujean Cornel Robu este unul dintre puținii oameni informați ai domeniului, avînd în plus atu-ul de a i se fi consacrat în chip aproape exclusiv. Față de Ion Hobana, Adrian Rogoz (din generația mai veche) sau Mircea Opriță (din generația medie), care sînt „oameni orchestră" (adică prozatori, teoreticieni, critici, traducători și editori de cărți sau de reviste S.F., în același timp), sau față de Ov. S. Crohmălniceanu, care teoretizează și scrie din cînd în cînd, de la un nivel care poate fi numit academic, Cornel Robu este cu siguranță singurul critic și teoretician consecvent al genului S.F. din România, cu idei extrem de productive (teoria literaturii S.F. ca precipitat al **sublimului)** și cu importante contribuții personale, între care cea mai insolită este desigur realizarea primei ediții critice a unui autor S.F. român (Victor Anestin), la Editura „Dacia", în 1986.

Din această postură, Cornel Robu își „armează" antologia cu cel puțin două elemente de rezistență : un aparat critic foarte amănunțit, cu informații despre biografia și despre cariera literară a fiecărui scriitor în parte și un criteriu de selecție a textelor care funcționează aproape fără greș, pentru că se întemeiază pe o bună priză estetică a întregului domeniu. Discutabil (pentru că e lipsit de criterii clare) rămîne doar decupajul operat în ansamblul fantasticului științific românesc, din care sînt reținuți ultimii douăzeci de ani (din 1970 pînă în 1990), pentru a ni se prezenta, în peste 500 de pagini, cei mai importanți autori de literatură S.F. din România, de la Mircea Eliade pînă la foarte tinerii Rodica Bretin, Mircea Liviu Goga și Ovidiu Pecican.

Ce reținem din secțiunea pe care Cornel Robu o taie în acești ultimi douăzeci de ani ai S.F.-ului românesc ?

Mai întîi, o realitate de creație destul de diversificată, începută încă din anii '50 de cei cîțiva profesioniști ai domeniului. E vorba de generația veche a lui Adrian Rogoz, Vladimir Colin sau Horia Aramă, cu un singur absent de marcă în antologia lui Cornel Robu — Ion Hobana. Urmează promoția „de mijloc", crescută în paginile revistei lui Adrian Rogoz **(Colecția „Povestiri științifico-fantastice",** care a apărut pînă în 1974), Mircea Opriță, Gheorghe Săsărman, Voicu Bugariu, Gh. Păun, Marcel Luca. Cea de a treia serie e a autorilor „noului val", formați în cenaclurile de amatori și în **fanzinele** acestora și publicați într-o oarecare măsură de **Almanahul Anticipația,** între 1983 și 1990. Dintre ei să-i reținem pe Al. Ungureanu, Cristian T. Popescu, Mihail Grămescu, Lucian Ionică, Leonard Oprea, Constantin Cozmiuc, Ovidiu Bufnilă, Silviu Genescu, Ovidiu Pecican.

O categorie aparte e reprezentată de „tovarășii de drum" ai fantasticului științific (Mircea Opriță i-a numit la un moment dat autori S.F. „de duminică"), Mircea Eliade (cu nuvela **Les trois Grâces)** și Mircea Horia Simionescu (autorul schiței **Norul de argint)** în antologia lui Cornel Robu. La această categorie puteau fi înscriși cel puțin încă doi scriitori din promoția '80, Mircea Nedelciu **(Și ieri va fi o zi, Primul exil la cronoscop)** și Mircea Cărtărescu **(Organistul,** din volumul **Visul,** apărut la sfîrșitul anului 1989). Cu prezența lor s-ar fi pus în evidență o mutație importantă din cîmpul general al literaturii noastre de azi : tendința de a face inoperante granițele de gen, preferința pentru activitățile de amestec al formelor literare, contestarea vechilor ierarhii culturale și de gen, care operează cu discriminări, prejudecăți, restricții.

Cea de-a doua constatare care se poate face pe marginea fantasticului științific românesc e considerată de Cornel Robu ca fiind paradoxală. Deși majoritatea autorilor români de literatură S.F. au o formație științifică și tehnică (matematicieni, doctori, ingineri), preferințele lor merg mai mult spre S.F.-ul **soft** decît spre S.F.-ul numit **hard.** Însă problema poate fi pusă și altfel, și cu aceasta ajungem la cea de a treia observație mai importantă.

Este evident că cei mai mulți autori români de literatură S.F. suferă de ceea ce s-ar putea numi „prejudecata literaturii". Cu alte cuvinte, ei concep S.F.-ul în cadrul literaturii obișnuite, după o „rețetă" cu care ne-a familiarizat **literatura fantastică** sau cea **polițistă** și care a fost practicată la noi în perioada interbelică, mai ales de așanumiții „tovarăși de drum" (Victor Eftimiu, Cezar Petrescu, Mircea Eliade, Oscar Lemnaru, Victor Papilian). E vorba de un S.F. care crește în inima realității, așa cum **fantasticul** sau **enigma** izbucnesc în contextul realismului cotidian. De aici interesul prozatorilor pentru personajele cu un statut psihologic și social bine fixat (ca în proza realistă) și, pe de altă parte, preferința pentru alegorie, parabolă, textualism, ca și cînd autorii acestui S.F. s-ar feri să nu li se reproșeze că se rezumă la fantasticul științific ca atare. Fac excepție de la această regulă nu atît scriitorii cu formație exactă, cît cei bine familiarizați cu specificul de gen al literaturii S.F., pe care sînt dispuși să și-l asume fără complexe. Aceasta ar fi și principala deosebire dintre reprezentanții cei mai dotați ai „noului val" (Al. Ungureanu, Cristian T. Popescu) și cei din promoțiile mai vechi, obsedați parcă de statutul lor de „prizonieri" ai ghetoului paraliterar.

De aceea, așa cum se prezintă ea, antologia lui Cornel Robu ne oferă nu numai o imagine exactă a realității de creație din S.F.-ul românesc al ultimilor douăzeci de ani, dar și un „scenariu" de inițiere în secretele genului. De la literatura „de frontieră" a unui Mircea Eliade, în care proza „obișnuită" se combină cu fantasticul științific (și altă dată cu fantasticul propriu-zis), pînă la S.F.-ul total al celor care scriu astăzi. Dacă în plan teoretic poate fi vorba de o dispută (între apărătorii purității și adepții ideii amestecului genurilor literare sau între principiul referențialității și cel al autoreferențialității prozei S.F.), în planul performanțelor literare o proză de Al. Ungureanu **(Artele Marțiale Moderne,** de exemplu), în care totul e S.F., poate sta într-adevăr alături de prozele lui Mircea Cărtărescu sau Mircea Nedelciu.

În fine, ultima concluzie mai importantă la care ne obligă antologia lui Cornel Robu ar fi aceea că deși avem din ce în ce mai multă proză S.F. de o bună și uneori chiar foarte bună calitate, nu s-au profilat încă noii scriitori profesioniști, capabili să ne ofere o operă S.F. compactă și, în cadrul ei, mult așteptatul **roman S.F.**

Florin Manolescu

solilocvii

Locuri comune

sau despre noua propagandă sovietică

Cu mai puțin de un an în urmă, Alexandr Nevzorov era încă unanim considerat un erou, un justițiar, un apărător al poporului și un luptător împotriva mafiei comuniste. Un fel de Zorro. De doi ani, Nevzorov și-a cîștigat o imensă popularitate prin emisiunea sa la televiziunea leningrădeană : **600 de secunde,** emisiune care, din două în două zile, la o oră de maximă audiență (cele zece minute înainte de orele 21), descrie în detaliu haosul vieții sovietice. Emisiunea e, într-adevăr, altceva : se deschide prin imaginea unor cifre de foc pe fondul bătăii unor clopote ; în ritmul unui clip, cele șase sute de secunde sînt folosite la maximum iar Nevzorov, în cămașă neagră, își rostește comentariul într-un ritm nebun, ca și cum ar avea prea multe lucruri de spus în prea puțin timp. Subiectele sale ? Incidentele obișnuite ale unei societăți scăpate, în mare măsură, de sub control : demască (cu documente) o întreprindere care, pentru fabricarea salamului, folosește purcei morți de moarte naturală, uneori chiar cu cîteva săptămîni în urmă. Intervievează, în celulă, un tip inculpat pentru viol, încolțindu-l și agasîndu-l pînă cînd individul sare la bătaie. Toxicomani, fabricanți clandestini de votcă, criminali, prostituate, etc., etc.

Și totuși, Nevzorov a început să-și piardă, de la o vreme, o parte din popularitate sau, oricum sînt destui care au început să se îndoiască de persoanaj. Mai întîi că, după noaptea însîngerată a Lituaniei (13 ianuarie 1991, 15 morți civili), Nevzorov a luat partea armatei sovietice și mai ales a sărit în ajutorul faimoaselor **berete negre.** El îi acuză pe lituanieni că vor să împingă țara spre haos și afirmă că, trăgînd asupra mulțimii, armata nu și-a făcut decît datoria. Cînd, abia la 24 de ore după tragicul incident, televiziunea centrală relatează și ea știrea, în chip de reportaj va fi reluat de trei ori clipul (trucat) al lui Nevzorov (înfățișînd beretele negre în interiorul televiziunii din Vilnius, în plină alertă, ca și cum ar fi fost atacați din exterior). Reportajul respectiv purta un titlu cum nu se poate mai limpede : **„Ai noștri. Rușii".**

1 martie 1991. În sala parlamentului din Leningrad apare Nevzorov cu echipa sa de filmare și se postează în spațiul din fața tribunei. O vreme nu le acordă nimeni nici o importanță. Apoi, Sobceak, primarul Leningradului, un „democrat" (adică, nu-i așa, un destabilizator), întreabă sala cine vrea să devină eroul viitorului reportaj al lui Nevzorov. Unul dintre oamenii eroului perestrokăi îl apucă de reverul hainei și, evident, deputații încep să vocifereze : „Afară ! Dați-i afară !". Camera continuă să-i filmeze iar seara vor apărea la televizor numai deputații înfuriați și, în gros-plan, numai mîna trăgînd de rever (evident, omul din fața televizorului își va închipui că un deputat agresează reporterii televiziunii), în vreme ce Nevzorov comentează în stilul său apocaliptic : „dacă acești deputați rămîn la putere vom mai avea asemenea scene pentru cel puțin încă cinci ani. Noi n-am utilizat forța ; doar ne-am apărat materialul de filmat".

Puțin înaintea referendumului pentru menținerea (sau, vezi doamne, dezmembrarea) „Uniunii...", emisiunea lui Nevzorov prezintă însă un clip cu totul deosebit, care marchează începuturile noului stil al propagandei sovietice. Revista „Actuel" din mai, după care am colaționat majoritatea prezentelor informații, îl prezintă pe larg : după genericul emisiunii, brusc, apare un general așezat la o masă din interiorul unui cabinet și care-i declară, sentențios, interlocutorului său, văzut din profil-spate : „Dacă nu veți vota **pentru** Uniune se va produce o catastrofă !". Va fi mesajul limpede al întregului clip. Urmează, evident, imaginea naziștilor defilînd, dar însoțită de un comentariu aparte : „N-avem dreptul să-i trădăm pe cei care au murit pentru eliberarea patriei". Tot atît de ciudat, comentariul ce însoțește chipul unui soldat (iar în fundal o coadă) va fi următorul : „Economia noastră se prăbușește. Cozile se lungesc cu fiecare zi" (ce legătură, subtilă, are soldatul cu lungirea cozilor ?!). Brusc, pentru trecerea în alte registre, un intermezzo în care, pe un marș funebru, o blondă Natașă în voaluri albe se învîrtește. Apoi, apare un tînăr cărunt o mînă îi unge fața cu lipici, în vreme ce vocea lui Nevzorov devine acuzatoare : „Muncitorii noștri nu muncesc mai mult de o oră pe zi. A cui este vina ?" Două mîini pun pe fața tînărului un ziar **democrat** iar acesta începe să coboare o scară, urmat de alți tineri-ziar, iar Nevzorov — vocea acuză, acuză : „Profitînd de haos, presa încearcă să vă transforme în tîmpiți. Mediile de informare se întrec în ascunderea adevărului. Trădare". Un stîlp, pe care scrie, sus, C.C.C.P., e în flăcări și se prăbușește peste tinerii-cu-ziar-pe-față. Se vrea o imagine apocaliptică a scufundării imperiului (pardon, Uniunii). Cam din carton. Halucinante cu adevărat sînt cuvintele care însoțesc imaginea. **„S-a blocat întreaga producție pentru că uzinele noastre care fabricau tancuri au fost transformate în fabrici de salam. Trădare !".** Credeți, cumva, că e prea mult ? Vă-nșelați : „Cineva își bate joc de patria noastră. Cineva își bate joc de noi. Dar poporul nostru tocmai începe să-și dea seama". Într-un nou intermezzo, apare aceeași blondă ce-și arată coapsele pe același marș funebru. Cum-necum, dar cu semnificație, în momentele respective vocea — Nevzorov tace. Intermezzo-ul a pregătit partea finală a clipului în care, pe fondul unor imagini apocaliptice de un gust cu totul îndoielnic, atacul este și mai explicit : „Îndrăznesc să vină să vă întrebe dacă sînteți pentru sau împotriva propriei voastre patrii !" (în imagine apărînd un craniu într-o cască soldățească pe jumătate îngropată în țărînă) ; „Ne-am abandonat patria în mîinile unor nebuni care nu fac decît să încerce s-o piardă" (cimitir, cruci, foc, fum) ; „Pînă la o adîncime de mai bine de o sută de metri pămîntul patriei e îmbibat de sîngele martirilor" (momentul culminant probabil, demn de producțiile de groază, cînd retorica exagerare e efectiv vizualizată prin imaginea unui bătrîn, cu ochelari și căciulă tipică, care-și bagă mîinile în pămînt și le scoate pline de sînge pînă la încheieturi. Brrr !). De-acum, terenul e pregătit pentru atacul final. Cu litere de foc, pe cer se profilează emblema N.T.K. („Trădătorii distrug principala noastră bogăție : Complexul Militaro-Industrial"). În semiobscuritate, filmați în contralumina unei mese pe care alunecă doar proiecția unei ferestre îndepărtate, doi bărbați stau față în față : unul pînă în treizeci, celălalt în jur de șaizeci de ani. Fum

Mihail Oprea

Continuare în pag. a 6-a

silvia chiţimia

A şaptea pecete

Ei au venit !
Timpul curge in fişicuri subţiri, se risipeşte
Precum praful de mica. Pare ciudat
Dar înălţimile oraşului
Mai sînt încă argintate de lună,
Matei se strecoară neobservat prin mulţime.
A venit şi Ioan.
Doar Luca întîrzie. E cald
Încă mai există feeria solară
E drept că afară devine din ce în ce mai cald
Apa sfîrîie pe metalul încins,
Lacrimile ard, pîrjolesc şi ploile
Uneori miroase a Iad.
Gîndurile oamenilor sînt asemeni negrului de fum
Întunecă tot.
Fecioara Maria se plimbă oarbă, rătăceşte pe străzi,
Nimeni nu o vede.
E cald, mult prea cald şi Matei
Predică într-un deşert de beton.
Cuvintele lui înnebunesc contoarele Geiger.
Uneori vocea îi e mai blîndă ca şoapta iubirii —
O briză marină —
Alteori, e un fulger spintecînd fără milă.
Matei se roagă mereu,
A venit şi Luca.
Ploile sînt tot mai acide
Asemeni unei scrieri de judecată.
Pare ciudat, dar înălţimile oraşului
Mai sînt încă argintate de lună.

Uneori, răsăritul îngenunchează,
Pomii se dezbracă de umbre,
Iarba ridică înlăcrimată privirea spre cer.

Soldaţi la datorie

La drum, tot la drum,
Cu raţia de amintiri în spate
Despre o îngerească lecţie
De Libertate.
La drum, tot la drum,
Pe apucate,
Cu lumina din ochi
Adunată-n fişicuri de nopţi înstelate,
Cu raţia de gînduri şi spaime
De cruce şi cotcodacuri
În verde kaki, în prea vechi
Sac bine legat cu şnur de cuvinte
La drum mereu, tot înainte !
Cu raţia de moarte şi dragoste furată
Dintr-o poveste cu „a fost odată"
La drum, tot la drum, fără doar şi poate
Rontăind zilnic
Covrigul fărîmicios de LIBERTATE
Şi porţia de răsuflare fierbinte
Fluturînd disperat între două cuvinte.
La drum, tot la drum,
Cu vorbele scrum
Şi bucata de tinereţe nemuritoare
Ascunsă la piept
În pachetul cu ziare.

Viaţa merge înainte

Cu bicicleta înaintez prin frisonul duminicilor stîlpos
Prin albastrul caleidoscopic al acestui poem
Care se cheamă viaţă plină
Cu apa stătută a unui vis rîncezit.
Înaintez mereu
Prin maldărul de „bună ziua", „ce mai faci ?"
Prin „ai auzit că ? !"
Înaintez curajos cu bicicleta de-a dreptul defectă
Învîrtindu-se pe două roţi de azur
Cu totul şi cu totul celest.
„Viaţa merge înainte" aud din toate părţile
Pînă şi luna privindu-mă cu ochi funerar
Pare să-mi spună „viaţa merge înainte". Ce mai !
Din moment ce copacii înverzesc şi ei drepţi
Ca nişte soldaţi la datorie,
Din moment ce pietrele domnişoare
Încremenesc atît de senin
În amvonul de raze al zilei
Şi peste tot împrejur izbucneşte victorioasă, creşte iarba
Ca o barbă nerasă pe chipul frumos
Şi imposibil de mort.

Jurnal de laborator

Lotul 4962 :
Frica unui iepure mai albastru decît o Primulia
Cînd i se taie venele
(Dar se înmulţesc în cuşcă).
Curentul electric : 300 de volţi
Cutremurător ca şi visul străbătînd dureros pielea
Extatică a întunericului
(Dar se înmulţesc în cuşcă)
1 x 2
2 x 3
3 x 4...
Lotul de laborator cu ochii roşii
Cu blana imaculată şi inima atît de vie ;
250 iepuri tăiaţi, 300 iradiaţi, 400 nou-născuţi
(Dar se înmulţesc în cuşcă)
Nu mai pot, nu mai pot, nu mai pot !
E prea puternic mirosul de cloroform, e
Prea mult sînge pe mesele de faianţă,
E prea mult adevăr în privirile acelea.
Îmbălsămînd primăvara dintr-un veac oarecare.

CĂRŢILE SĂPTĂMÎNII

CONSTANTIN ŢOIU
Prepeleac
Editura Cartea Românească

● Eseurile lui Constanţin Ţoiu — publicate iniţial în „România literară" la rubrica purtînd chiar titlul cărţii de acum — nu sînt despre Ion Creangă şi opera lui, deşi mai toate pornesc de la o situaţie sau o replică din „amintirile", „poveştile" sau „povestirile" humuleşteanului. Sînt „întîmplări" ale unui spirit atent la nuanţe, bun observator de comportamente şi mentalităţi, scrise în manieră epică şi gîndite din perspectivă morală. Rostul de pretext şi de referent al textelor lui Creangă e sugestiv comunicat într-un „prepeleac" de o mare concentrare lexicală : „Ficţiunea se încheie... Cine a zis că ea este cenuşa vieţii ? Ce rămîne cînd totul a ars şi cînd sub presiunea titanică a Timpului cenuşa se preface în diamant. Dar traiul omenesc, la rîndul lui, îndurînd presiunea cealaltă, a Spiritului, nu pare în final, el însuşi, o ficţiune ? Produsul unei imaginaţii prodigioase ?... Ieşim din ficţiune ca să intrăm în altă ficţiune. Povestea sau Viaţa. Viaţa sau Povestea. Şi fiindcă existenţa este de multe ori dură, autorul exclamă bine dispus, vrînd parcă să ne menajeze : **Hai mai bine despre copilărie să povestim, căci ea singură este veselă şi nevinovată.** Ce-i drept, e drept. Dar şi îndemnul. Cît de voios ! Să-l urmăm... Cu el înainte, ne aplecăm pătrunzînd surîzători pe sub arcul sutei de ani înflorite, în raiul de strengării al **Amintirilor...**". Chiar asta şi e **Prepeleacul** lui Constantin Ţoiu.

GABRIEL ŢEPELEA
Anii nimănui
Editura Gîndirea Românească

● Poeme scrise şi memorate între 1949 şi 1955, interval în care autorul, cunoscut istoric literar şi om politic postrevoluţionar a fost „oaspetele" închisorilor comuniste de la Jilava, Canal, Aiud şi Oradea. Aşa cum observă autorul însuşi într-un „argument" deschizător, însemnătatea acestor poeme nu e atît literară cît individual-documentară, cu atît mai mult cu cît experienţa de poet a d-lui Ţepelea — după propria-i mărturisire — s-a limitat la perioada de recluziune. Prin urmare lectura textelor din **Anii nimănui** se cuvine a fi făcută din unghi preponderent psihologic iar nu estetic, cu toate că — aparţinînd unui om cultivat — versurilor nu le lipseşte o anume dimensiune estetică, fie ea şi într-un registru întrucîtva anacronic, determinat de condiţiile în care au fost create. E vorba de preferinţa pentru rimă şi pentru ritm, pentru versul simplu, uşor metaforizat, abundent în epitete — totul din nevoia de a fi lesne memorat. Pe lîngă strofele ce transcriu impresii din realitatea de gulag, găsim şi texte ce transced clipa spre a divulga un sentiment alienant, o nedumerire resemnată parcă în faţa orizontului tulbure de-atîta „roşu" : „Cărţile ? / N-au ce-mi spune / Fila lor ? / E-o genune ! // Totul e întrebare. / Uite zare ! Nu e zare ! // De unde vin ? / Din stihie. / Unde plec ? / Vîntul ştie / Totul e întrebare. / Caut zare, nu e zare". Impresia generală e de poezie cu valoare terapeutică.

IOAN MIHAI COCHINESCU
Ambasadorul
Editura Cartea Românească

● Roman istoric surprinzător de matur gîndit şi de bine scris pentru un prozator debutant. Povestea lui Alexandru, cărturar poliglot de origine moldavă, devenit ambasador al ţarului în China şi apoi profesor al familiei imperiale ruse este în egală măsură o biografie (a personajului şi a lumii prin care trece) şi o meditaţie (despre putere şi glorie, dragoste şi înţelepciune), aventurosul propriu celei dintîi amestecîndu-se armonios cu eseismul celei de-a doua. Lăsînd imaginaţia să zburde în marginea erudiţiei istorice, tînărul prozator a dat naraţiunii un aspect baroc — poate prea încărcat în referinţe — izbutind să împace descripţia şi relatarea, să creeze personaje şi, mai ales, atmosferă de epocă. Dacă sub acest aspect al materiei propriu-zis epice romanul e plin de evenimente ce interesează pe cititor ca atare, în ce priveşte meditaţia istorică întreţesută în povestire e de remarcat abilitatea prozatorului în punerea şi dezvoltarea temei reflexive, perspectiva asupra acesteia fiind deopotrivă filosofică şi sentimentală. Din acest motiv eseul despre putere, glorie, etc. nu e receptat ca diferit de relatarea narativă ci ca o prelungire firească a ei, la Ioan-Mihai Cochinescu anecdotica istorică şi ideologia istorică aflîndu-se tot timpul într-un echilibru ce evită discrepanţele şi stridenţele, mai puţin pe cele legate de supraîncărcarea barocă a naraţiunii. În tot, un debut care ne face să urmărim cu atenţie evoluţia acestui prozator.

MARIA, REGINA ROMÂNIEI
Insula şerpilor
Editura Ariana

● Sub dedicaţia „Închin cu drag aceste poveşti tuturor copiilor din «România Mare»", Maria, Regina României a publicat în 1921 o primă culegere de poveşti interesante prin aceea că — aşa cum just observă Viorica Mircea, alcătuitoarea recentei ediţii — „elementele de basm tradiţional (folcloric) se împletesc cu cele ale basmului modern, scriitoarea descinzînd astfel din tradiţia iluştrilor maeştri ai genului, cum ar fi Oscar Wilde" dar, continuă necesar Viorica Mircea, „alunecarea spre povestirea fantastică şi deci intrarea în modernitate este intrinsecă, lărgirea semnificaţiilor interioare ale demersului literar capătînd valoarea parabolei moderne — aureolată însă (şi aici subliniem amprenta particulară a autoarei) de o profundă morală creştină".

Într-adevăr cele două poveşti (sau povestiri) din selecţia de acum, **Insula şerpilor** şi **Sămînţa înţelepciunii** ilustrează punctul de vedere exprimat de editoare, lucru perfect vizibil la lectură cu toate că autoarea nu pare să fi urmărit altceva decît să povestească pe înţelesul celor mai tineri cititori. La atîta vreme de la scrierea lor, textele acestea îşi păstrează parfumul, poate şi graţie traducătoarei de atunci, Adria Val a cărei versiune după manuscrisul original în limba engleză ediţia de astăzi o păstrează.

Mircea Moga

Urmare din pag. a 5-a

Locuri comune

de ţigări, pahare de cristal cu picior, în mîini pare-se că ţin ceva. „Îşi bat joc de noi : evident că sîntem împotriva distrugerii patriei noastre. Trebuie să strigăm Da pentru Uniune". Propagandă, desigur, doar dacă ne oprim aici, pentru că ultimele cuvinte ale clipului încheie într-un cu totul alt mod ceea ce păruse un paternalist discurs iniţiatic : **„Nu putem să mai avem încredere în cei care ne conduc. K.G.B.-ul este astăzi singura forţă capabilă să restabilească ordinea şi dreptul în ţara noastră".** Iar vorbele se aud în timp ce imaginea se focalizează pe ceea ce se află în mîinile unuia dintre cei doi bărbaţi : răsfirate ca nişte cărţi de joc, patru fotografii între care, cele din mijloc, îi arată pe Mihail Gorbaciov şi Boris Elţin.

Orice comentariu mi se pare de prisos, exceptîndu-l poate pe acela că aşa, prin comparaţie, Vadim şi compania capătă brusc o înfăţişare aproape simpatică. Sau poate că totul se datorează doar faptului că nu au (încă ?) la dispoziţie decît mijloacele cuvîntului tipărit, lipsit totuşi de impactul teribil al imaginii.

De trei luni Nevzorov umblă cu kalaşnikovul la piept (pretinde că în decembrie trecut a scăpat de o tentativă de asasinat, cînd glonţele tras de la cîţiva paşi l-a zgîriat la umăr) şi îmbrăcat, ca şi întreaga sa echipă de filmare, în costume kagebiste (care sînt, n-o ştiam, ce stupidă coincidenţă, identice cu costumele postrevoluţionare apărute pe la noi, cele cu pete în amestec de culori şi curbe). Dacă am fi în Franţa, sau dacă am avea FR3-ul în loc de TV 5, în fiecare vineri dimineaţa am putea urmări, cu sufletul la gură, cele **600 de secunde.**

stop-cadru

Pornind de la o experiență

— Despre mobilitatea și coerența imaginarului —

C a unul din editorii lui F. Aderca, nu am avut ezitări cînd s-a pus problema să îi configurez drumul în literatură și **prin** literatură. Dat fiindcă scriitorul F. Aderca este adus aici în discuție numai pentru anumite rațiuni demonstrative, să spunem că, romancierul Aderca este reperul proeminent, urmat îndeaproape de eseist, (o tipică natură speculativă) iar dramaturgul se clasează undeva într-un plan secund. Totuși, cum vom arăta imediat, ne referim la un dramaturg nu lipsit de merite durabile, ba mai mult chiar exemplar pentru tipul de creator **lansat**, infiltrat cu toate resursele sale de creație în prim-planul actualității artistice. A scrie deci și teatru, a comenta soarta scenică a pieselor atrase în continua metamorfoză a spiritului ce reverberează pătimaș epoca prin toate canalele posibile, devine necesar ca să nu spun de-a dreptul imperativ. De ce ? Pentru că nu există în atari cazuri concurență neloială între prozator și dramaturg, ci o benefică împletire de modalități de expresie. Un suport comun pentru preluarea lor fără suspiciuni. Și, cu siguranță dincolo de orice discreție privind intimitatea opțiunilor, o lecție de gîndire, peste timp, la felurite strategii ale receptării. Cît și ale revelării valorilor împărțite de factorul timp după semne tainice sau parcă, doar semimisterioase.

Cineva amintește într-un recent eseu de motivațiile diferite propuse în lumina timpului-judecător, scindat în timp lung și timp scurt. La unii autori interbelici printre care alături de **F.** Aderca îi mai înscriem pe G. Ciprian, Mihail Sorbul, Ion Luca, timpul lung continuă să lucreze în sensul așteptării momentului favorabil. Sînt autori puțin jucați azi (Aderca nu mai este jucat de peste 40 de ani !) și nu întîmplător. Pe de o parte pentru tipul lor de scriitură și de contur problematic mai exact de formulă practicată. De alternativă între mecanisme grațios-magice și ambiguă psihodramă.

Dar în principal din cauza prizei la realitate, incomodă, îngroșată, febricitantă, și a modului în care citim piesele dramaturgilor amintiți nu în intenția ce le este proprie ci după contracții, după tipuri de lectură în discordanță cu substanța lor ideatică implicită, cu referințele la care trimit, cu expresivitatea, iluminările, terapeutica jocului, burlescul ori strania teatralitate exacerbată de substratul cauzal.

Ridicarea cortinei peste paradoxul dramatic propus de un Aderca sau G. Ciprian suferă așadar, întîrzieri. Nu dintre cele mai firești. Nu mă îndoiesc deloc că momentul va fi depășit. Iată și de ce.

Mai întîi fiindcă bună parte din literatura dramatică românească interbelică permite să observăm puternicul ei caracter imaginativ. Ori imaginea, imaginarul sînt tot ce poate fi mai opus mimesisului. După estetica lui Croce și Bachelard, a imagina, a plasa o problematică în spațiul fanteziei coincide perfect cu un act proiectiv. Absolut în afara normelor tradiționale, inflexibile. Altfel spus ca unul producător de real, un real închipuit, mefistofelic corelat cu cel faptic, decelabil în jurul nostru ca prezență imediată. Acest real deformează și reformează realul existențial, îl asumă ca să îl purifice. Facultatea lui de a încorpora realul prim și de a-l combina într-o poetică de certe intenționalități idealizate nu a ușurat deloc deschiderile curente spre acest tip de teatru. Putem presupune că unii regizori reticenți, și chiar spectatori, obișnuiți să perceapă un real liniar, statistic, accesibil, obiectează cînd omului natural i se opune, din motive pe care nu le explicităm acum, omul fluid, „nebun", setos de aparențe sub coaja cărora se ascunde visul destinului superior. Ca și la Urmuz, G. Ciprian a dat în **Omul cu mîrțoaga** și **Capul de rățoi** versiunile măscăriciului dornic să pulverizeze realul limitat, să amețească, plin de inventivitate, logica osificărilor și a mutilărilor de tot felul printr-un idealism moral cuceritor.

F. Aderca în ce îl privește, practică un teatru deductibil din tensiunea polarităților. Este la rîndul său exasperat de realul aplatizant, mediocru, generator de umiliri, de suferințe. Predispus fie spre alegoria poetizantă (ei o numește feerie) fie spre parabola neliniștii perpetue, scriitorul măsoară cu piesele sale, ce este predestinare și în ce grad contribuie la negarea esenței de către aparențe. Aliajul acestui gen de teatru se regăsește în ferocitatea esenței dar și în dorința evadării din trăirile infernale ce o însoțesc.

Deplasarea liniilor conflictuale de la o structură intens poetică cum invederează **Zburător cu negre plete** (pusă în scenă în 1931 și 1945) la drama **Muzică de balet** scrisă imediat după rebeliunea legionară din ianuarie 1941 și rămasă necunoscută publicului (dar inclusă în volumul de **Teatru** apărut postum) schițează datele unui proces derutant. De ce nu au ajuns la rampă nici fabula **1 din 36**, nici gravul avertisment antifascist din **Muzică de balet** ? De ce nu s-a mai reluat **Zburător cu negre plete** ? Am răspuns parțial deocamdată, în considerațiile de mai sus.

Construite în cristal flexibil, piesele lui Aderca, grație acuității lor lirice ori ascuțișului critic, își poartă cititorul / spectatorul printr-o mare varietate de situații. F. Aderca știe să cultive noutatea, să o facă sensibilă ca realitate a ficțiunii convertită în adevăr participativ. Este uneori dificil să revendici acest teatru care, prin definiție, înfruntă îngustimile de receptare. Vitalitatea lui rezidă în impactul negării cu afirmarea binelui. Sînt aceștia, simpli poli de limbaj figurat ? Nu, desigur. Afirmația ca și negația funcționează plenar ca să înlăture orice reducție ontologică. Rolul lor opus determină o evoluție printre meandre, ritmată de specificitatea emoției, de pertinența argumentelor invocate.

Și mai este ceva. Îmi face impresie că la mijloc s-a împămîntenit o prejudecată. Anume că pentru romancierul F. Aderca binecunoscut, omologat, teatrul său rămîne doar un exercițiu de atelier. Un exercițiu așa zicînd minor, insuficient, de simplu veleitar.

Amintesc aici interviul dat de scriitor, în 1945, lui George Demetru Pan, cu precădere răspunsul privitor la imbricarea teatrului în scrisul său : „... domnul meu, eu fac dramaturgie din ora în care am început să minuiesc condeiul ! Pentru o teză de istorie, te asigur foarte dramatică, pe cînd aveam 18 — 19 ani, am fost dat afară din toate școlile din țară... Din primele mele versuri și pagini de proză un cititor atent poate vedea că acele genuri erau numai un fel de teatru... camuflat !"

Confesiunea mi se pare prețioasă, în consecință trebuie reținută. Ea deplasează totuși adeziunea artistului și spre alt domeniu. Se materializează în chip seducător sensul nou al textului prin înmulțirea perspectivelor cu care este abordat. Se verifică accepții situate autonom în registrul spectacolului. Valențele acestuia se dezvăluie pe măsură ce sînt puse la încercare ipoteze de lucru formînd o constelație de coduri deduse sau decupate prin deplasarea cîmpului simbolic. Alianța avantajoasă între teatru și formule de expresie asimilate teatral, teatralizate, merită și ea descifrată. Dacă vrem să recunoaștem în alianța menționată o intenționalitate creatoare va trebui să ne întoarcem la prima frază a textului nostru. Drumul **prin** literatură privilegiază durata. Drumul **în** literatură dialectica duratei. Așadar, avem în vedere două claviaturi prin care opera literară **se** construiește și se citește. Atitudinea față de fiecare claviatură (George Poulet le enunță ca modalități de relaționare) decide asupra instrumentului folosit de autor pentru ca „istoriile personale" să devină puncte de plecare în edificarea propriei opere.

Este oare, la mijloc și o preferință ? Poate. Oricum, vizează din punctul de vedere al discuției de față raportul între subiect și obiect. Subiectul versus realitatea spirituală, obiectul versus publicul. Prin activitatea mentală sugerată scenic, F. Aderca intervine memorabil în realitatea spirituală interbelică. Dar publicul care intervine în gîndirea artistului ? Declanșează o comuniune spirituală, oferă înțelegere, disponibilitate sau stîrnește respingere ? Sînt întrebări de mare, acută intersubiectivitate. La care nu avem cum răspunde pentru bunul motiv că experiența scenică lipsește celor mai multe din piesele lui Aderca. Ea nu colorează relația fundamentală între emițător și beneficiar. Va încerca următorul interval de timp să conducă la o apropiere de unul din momentele relevante ale literaturii interbelice, rămîne o chestiune la care merită să ne gîndim.

Mai ales dacă ținem seama că, încă de timpuriu, o recomandare venită din partea Hortensiei Papadat-Bengescu atrăgea atenția lui Ibrăileanu. Criticul afla din cuprinsul recomandării că Aderca stimulează ochiul mai mult decît urechea. În speță este vorba de o întărire referențială pe care viitoarea celebritate o trimitea mentorului de la „Viața românească" împreună cu lucrarea teatrală **Triunghi** a foarte tînărului Felix Aderca. Se impune, în adevăr, de la sine prin multe calități de observație psihologică și cadrează bine cu publicitatea literară, fiind mai apreciabilă la lectură „decît scenică propriu-zis". De astă dată, la 22 martie 1920, talentul lui Aderca era înțeles și precizat prin selecție. Îndemnul venit atît de încrezător saluta partea perenă din opera în plină evoluție. Urmează, la rîndul nostru, să o redescoperim. Un bun punct de contact există datorat ultimelor reeditări. În fericitele lor răsfrîngeri stă și firul roșu care ne apropie de realismul fierbinte și lirismul lucid al unui mare talent.

Henri Zalis

---

istorie literară

Un geniu la sfîrșit de secol

Î n anul 1888, la sfîrșit de septembrie un car mortuar traversa Bucureștiul dinspre dealul Mihai Vodă — unde se aflau pe atunci Arhivele Statului — către cimitirul Bellu, purtînd rămășițele pămîntești ale IULIEI HAȘDEU (n. 2/14 noiembrie 1869, m. 17/29 septembrie 1888), ale celei care se va identifica prin destin cu titlul primului ei volum de poezii (în limba franceză) „Bourgeons d'Avril" ; asemeni mugurelui de aprilie, îmbobocit promițător, dar răpus de vîntul rece al iernii întîrziate, tînăra pieria la nouăsprezece ani neîmpliniți victimă tuberculozei.

Iulia — copil deosebit de înzestrat care a escaladat vîrstele absolvind clasele secundare la liceul Sf. Sava din București la numai 11 ani, în 1881 a devenit elevă la Colegiul Sévigné din Paris ; remarcată curînd de profesori de prestigiu, ea și-a luat licența în litere și filosofie, și în numai doi ani de zile urma să-și susțină teza de doctorat : „Filosofia populară la români : logica, psihologia, metafizica, etica și teodiceea" la Sorbona. Cunoscînd verdictul necruțător al bolii și neîmpărtășindu-l celor din jur Iulia Hasdeu s-a abandonat studiului intens — nu numai urmărind programa școlară și universitară, ci și dezvoltîndu-și aptitudinile artistice prin lecții de canto, de pian, de desen și de pictură.

Această tînără erudită a fost permanent dublată de poeta inspirată, pentru care ea însăși alesese „într-o manieră aproape superstițioasă" pseudonimul literar CAMILLE ARMAND.

Surprins de bogăția moștenirii literare rămase de la fiica sa, B. P. Hasdeu — părintele zdrobit de durere și în același timp savantul recunoscut — nota în prefața volumului de **„Oeuvres posthumes"** ale Iuliei, referindu-se la ciclurile de poezii „Fantaisies et rêves", „Chevalerie", „Confi-se dences et canevas", „Théatre", „Legendes et contes", cărora li se adaugă romanul „Sanda" în limba română și în limba franceză „Mademoiselle Maussade", „Les etourderies de Denise" și poveștile pentru copii „Îngerul și ghiocelul", „Trandafirul Moșului", și „Princesse Papillon", „Mihai Viteazul" și altele.

„Fiica noastră dispărută la o vîrstă fragedă a lăsat totuși o moștenire literară care prin bogăția și diversitatea ei ar fi suficientă să marcheze traseul unei vieți îndelungate".

Neîndoios, volumele **Oeuvres posthumes** (1889, 1890 și 1891) au cuprins lucrările cele mai reprezentative ca valoare artistică, alese de Iulia Hasdeu însăși ; paginile inedite de mai jos se ridică la vibrația autentică proprie sensibilității acestei poete române, însă ele aduc nota de premonițiune : mărturisirea că ultima descendentă a neamului Hasdeu a intuit verdictul Destinului de la o vîrstă fragedă..

Poezia „Moartea" datează din perioada cînd au fost scrise versurile „Copila murindă" și „La Mort", cu versiunea corespunzătoare în limba română „Moartea" — ambele în 1879. (Vezi „Manuscriptum", 1, 1969).

MOARTEA

Durere, o ! Durere !
Treci mai iute, mai curînd !
Doamne, din înalta Ta putere
Marie, pentru mine, roagă pe Cel sfînt !

Dar Durerea nu mai trece !
Mă urmează pe pămînt
Dar mîine, ca gheața rece
Voi intra poate-n mormînt.

Și-atunci, cred, c-astă durere
Ce mereu tot m-a urmat
Va lăsa în mîngîiere
Un mic suflet nepătat.

Pleacă, dar, tu, de la mine
Moarte rea, moarte nebună !
Nimeni nu e rău ca tine.
Oh ! dar nu ; ea e mai bună !

Moartea singură iubește
Toată lumea și o ia ;
Mor, dar voiesc întîi (a) crește,
Pînă va veni chiar ea ! !

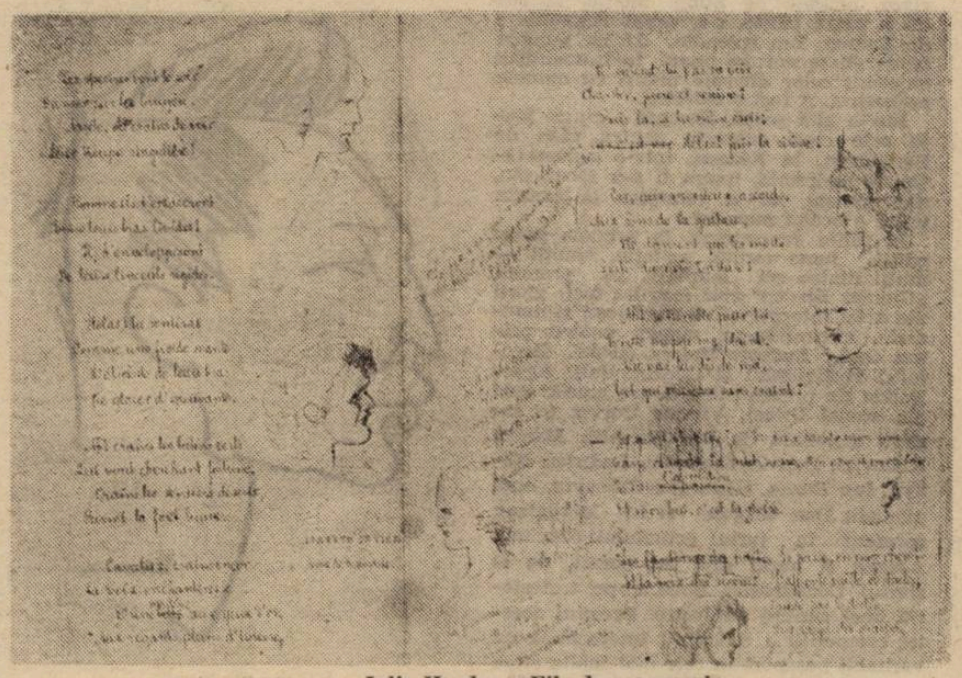

Iulia Hasdeu : File de manuscris

Refugiul în trecutul medieval este expresia setei de ideal a Iuliei Hasdeu; una din cugetările notate în caietul de istorie, între două teme lucrate conștiincios de adolescenta de paisprezece ani este : **„La mort est une délivrence pour les âmes aimantes / et qui comprennent l'idéal en aspirant à une vie meilleure".**

În anul 1885, compunînd în ziua aniversară (2/14 noiembrie) poezia „La feuille" cu frumoasele versuri : **„Pauvre feuille perdue ! Ah ! ton sort nous retrace / Notre propre destin, notre propre disgrâce"**, Iulia Hasdeu face și confesiunea următoare : **„Grand Dieu, qui voyez tout, qui voyez ma souffrance, / Et qui seul comprenez mon mal à tous caché / N'éteignez pas aussi ce rayon d'espérance / Qui vient me luire enfin, car je l'ai trop cherché... / Laissez ô Dieu, ma Muse ouvrir vers moi ses ailes / Endormir ma douleur sur son sein, me bercer / De rêves enfantins, dans mes peines cruelles.". /**

(Mărite Doamne, ce știi toate, și-a mea suferință ! / Numai singur Tu îmi pătrunzi răul ascuns tuturor... / Nu-mi stinge, Tu, Mărite, slaba rază de credință / În ce atît de mult mi-am dorit : lasă către mine / Să pogoare Muza cu vălul ei proteguitor / Legănindu-mă la sinu-i, durerea să-mi aline / Suferința-mi crudă dispară în vise senine...)

Crina Decusară Bocșan

O SĂRBĂTOARE A MUZICII

Într-o noapte de început de mai a anului 1955, într-un hotel din Paris, vegheat de regina Belgiei, George Enescu, marea stea a muzicii româneşti (şi nu numai), trecea în nemurire. Se stingea departe de ţară, sărac, lipsit chiar şi de căldura familiei sale.

Cu o promptitudine pe care chiar dacă nu vrem, trebuie să o recunoaştem, M.A.N. şi Consiliul de Miniştri al României, a doua zi (4 mai) hotăra desfăşurarea Festivalului şi Concursului Internaţional „George Enescu", menit a cinsti, peste vreme, memoria celui care a dat o nouă dimensiune muzicii româneşti, impunîndu-se totodată, ca una din personalităţile de primă mărime ale culturii veacului XX. Prima ediţie urma să aibă loc în 1958.

BUCUREŞTI — CAPITALĂ A MUZICII

Din acel moment, din trei în trei ani, toţi cei ce l-au cunoscut şi iubit pe Enescu în ipostaza sa interpretativă — pianist, violonist, dirijor — componistică sau pedagogică, au venit din toate colţurile lumii pentru a-i omagia personalitatea. Cei ce au avut privilegiul de a fi prezenţi la cele 11 ediţii de pînă acum ale festivalului se pot considera fericiţi posesori ai unui inestimabil tezaur de valori spirituale, oferit cu generozitate de „monştri sacri" ai artei interpretative mondiale, parte din ei parteneri ai maestrului în formaţii camerale sau în concerte simfonice, parte discipoli sau prieteni apropiaţi. Cine oare poate uita emoţia prilejuită de prezenţa la Bucureşti a Nadiei Boulanger, a lui Yehudi Menuhin, David Oistrah, apoi Wilhelm Kempff, Arthur Rubinstein, sir John Barbirolli, tînărul, pe atunci, Zubin Mehta, Leopold Stokovski, Karajan, Monique de la Bruchollerie, Cristian Ferras...

Dacă entuziasmul acestora s-a manifestat cu o spontaneitate impresionantă, în ţară, după euforia primului moment, au început enorme dificultăţi, în special în lupta pentru montare, în premieră românească, a operei „Oedip" (cel mai drag „copil" al lui Enescu), punere în scenă pe care autorul a dorit-o cu ardoare. Se poate vorbi chiar de o adevărată bătălie „Oedip". E cunoscut astfel faptul că dirijorul Constantin Silvestri a ajuns să ameninţe cu demisia. Astfel s-a reuşit punerea în scenă a lucrării după mai bine de douăzeci de ani de la premiera pariziană absolută.

Fiecare nouă ediţie a Festivalului şi Concursului era aşteptată cu nerăbdare atît de melomani cît şi de interpreţi, fiind, realmente, o sărbătoare a muzicii, la nivelul celor mai mari festivaluri din lume. Amintirile sînt nenumărate.

Cine poate uita concertele date, de-a lungul anilor, de Monique de la Bruchollerie, sub bagheta lui George Georgescu ? După un spectaculos Saint-Saëns, după repetate chemări la rampă (o doamnă în virstă i-a oferit, ca amintire, o broşă...), pianista a leşinat.

Sir John Barbirolli repeta, la Ateneu, cu un prosop pe umeri, mereu zîmbitor, dar impresionant în interpretare. Sviatoslav Richter repeta cu sala plină de studenţi ; la Sala Palatului, prin tradiţie, se cînta Simfonia a IX-a de Beethoven, sub bagheta lui George Georgescu — la repetiţie am intrat prin... geamul de la parter, pentru că cerberul de la poartă nu lăsa să intre nici musca fără... tabel.

La repetiţia orchestrei din San Francisco, dirijată de Zubin Mehta, la cea de a patra ediţie, s-a cîntat Rapsodia I de Enescu. Era splendid, dar nu semăna cu ce ştiam noi; în pauză, instrumentiştii au oferit celor din sală pixuri cu numele orchestrei. A fost-o bătălie...

Într-o altă seară, Kempff a cîntat toate cele cinci concerte pentru pian de Beethoven, la Ateneu, într-o aglomeraţie de nedescris, unora li s-a făcut rău, dar nimeni nu a renunţat la bucuria unică a acelui moment.

În sălile de concurs, la primele patru ediţii, lume multă, agitaţie, emoţii — mulţi dintre cei laureaţi cu premiul „George Enescu" sînt (sau au fost) glorii ale artei interpretative româneşti şi mondiale, afirmîndu-se, atunci, pentru prima oară : Ludovic Spiess (astăzi, directorul Festivalului şi Concursului), Agnes Baltza (în prezent, una dintre marile voci ale scenei lirice), Viorica Cortez (o carieră mondială de trei decenii), Marina Krilovici, Dan Iordăchescu, Ladislau Konya, Ion Buzea, Gheorghe Crăsnaru, apoi pianiştii Dan Grigore şi Li Mingqiang (prezent în juriul actualului concurs). Aceştia şi mulţi alţii au pornit, de la startul Concursului Enescu, pe traiectoria unei cariere strălucite. Premiul acestei competiţii a constituit întotdeauna un veritabil paşaport în cele mai înalte sfere ale muzicii. În 1970 însă, concursul a fost stopat (desfiinţat) din motive... „de sus".

DUPĂ... 21 DE ANI

Acum, după 21 de ani de tăcere, Concursul Internaţional „George Enescu" — secţiunile canto, pian, vioară — îşi redeschide porţile tinerilor interpreţi dornici de afirmare, adăugînd o nouă secţiune, cea de compoziţie, omagiu adus **compozitorului** George Enescu la 70 de ani de la înfiinţarea Societăţii Compozitorilor Români, care, de altfel, i se datorează. Deşi, de această dată, participarea este mai timidă (şi numeric, dar şi ca prezenţă a interpreţilor străini), componenţa juriilor, alcătuite din personalităţi ale lumii muzicale, precum şi calitatea (sperăm) deosebită a celor ce vor fi premiaţi, vor contribui la relansarea Concursului Enescu printre manifestările de acelaşi fel din elita mondială. Dacă acum, din juriu fac parte spre exemplu, Ludovic Spiess, Mady Masple, Iolanda Mărculescu, Eugenia Moldoveanu, Marina Krilovici, Zurab Sotkilava, Arta Florescu (la canto), Eugen Sîrbu, George Manoliu, Ion Voicu, Victor Pikaisen, Ştefan Gheorghiu, Wolfgang Marschner (vioară) sau Sebastian Benda, Li Mingqiang, Gerard Frémy, Pierre Colombo (pian) — nume de răsunet şi, în parte, laureaţi ai precedentelor Concursuri Enescu, la ediţiile viitoare, maestrul Ludovic Spiess, care doreşte cu ardoare revenirea şi redimensionarea acestei manifestări în conştiinţa lumii muzicale, preconizează „invitarea unor artişti celebri, dar şi a unor impresari şi directori de teatre lirice, pentru ca această competiţie să (re)devină o rampă de lansare a tinerilor muzicieni."

Dorim cu toţii ca fiorul emoţiei să ne încălzească, din nou, sufletele la gala laureaţilor, aşa cum, cu trei decenii în urmă, euforia atingea cote paroxistice ascultîndu-l (şi aplaudîndu-l) pe foarte tînărul Dan Grigore sau pe Li Mingqiang (care, curînd, avea să plătească crunt pentru curajul de a cînta Beethoven venind din lumea lui Mao...).

Amintirile se deapănă, se suprapun, marcate de tristeţea „diluării" în timp, a strălucirii şi consistenţei Festivalului, de dispariţia concursului... Escaladînd dificultăţi şi obstrucţii de tot felul, obligaţi să facă tot soiul de concesii şi compromisuri, cei ce au iubit muzica şi au încercat să apere viaţa noastră muzicală au construit ultimele ediţii ale Festivalului uzînd mai mult de relaţiile personale cu interpreţii străini sau mulţumindu-se cu cei ce veneau prin „schimburi culturale", pentru că fondurile scădeau de la o ediţie la alta, interpreţii noştri „dispăreau" din an în an peste hotare, iar strălucirea pietrei false atrăgea doar prin cantitate, rar şi prin calitate.

EDIŢIA A XII-A A FESTIVALULUI

Actuala ediţie încearcă o revenire în forţă şi, în parte, sperăm să reuşească, Programul manifestărilor muzicale este divers şi (poate prea) bogat (producîndu-se suprapuneri nedorite pentru cei ce ar dori să urmărească toate spectacolele şi concertele), va exista, din nou, după mulţi ani de întrerupere, un simpozion dedicat personalităţii lui Enescu, la care vor fi prezentate nu mai puţin de 35 comunicări referitoare la arta interpretativă, stilistica, estetica şi coordonatele componistice enesciene.

Printr-o frumoasă coincidenţă, anul acesta se împlinesc 110 ani de la naşterea compozitorului şi 75 ani de la moartea reginei-poete Carmen Sylva, moment ce va fi marcat printr-o multitudine de manifestări cu caracter ştiinţific şi muzical, desfăşurate, în perioada 9—14 septembrie, la Castelul Peleş. Inedită nu este doar readucerea în prim plan a colaborării îndelungate (Enescu a scris cîteva lieduri pe versuri de Carmen Sylva, a susţinut numeroase concerte şi recitaluri în ambianţa casei regale), ci şi prezenţa, cu această ocazie, în România, a descendenţilor familiei princiare care locuieşte în Neu-Wied, oraşul natal al celei care, venind din Germania, a devenit regina României. Invitaţia de a veni în ţara noastră cu acest prilej a fost lansată şi prin intermediul d-lui Klaus Brambach, ataşat de presă al Germaniei la Bucureşti, care locuieşte în acel oraş, unde mai există, şi astăzi, casa natală a reginei ; nu întîmplător, deci, Fundaţia Brambach va oferi, în cadrul acestor zile comemorative, cîteva recitaluri susţinute de tinerii Ligia Dună, Fănel Ignat, Samir Golescu, Leonard Raiciof şi Cristian Berger. În cadrul serilor de muzică va evolua şi „Ensamble Carmen Sylva" din Neu-Wied, a cărui existenţă şi prezenţă pe podium confirmă aura specială pe care familia şi concitadinii i-au conferit-o reginei-poete a României. Independent de „anii lumină" care au bîntuit pe la noi jumătate de veac, lumea a continuat să evolueze pe coordonatele unei normalităţi către care tindem şi noi. Poate fi şi acesta un pas.

„Era nevoie de acest festival pentru că e nevoie, în lume şi în ţara noastră, de muzică, de sunetul şi de pedagogia ei. Muzica este o lecţie de ritm — toată problema României este, după mine, de acum în colo, de ritm. Este, apoi, o lecţie de armonie comunitară ; e nevoie de muzică şi pentru a trece din vacarmul în care ne aflăm, la o formă de început de armonie. E nevoie de muzică pentru că am găsit o temă (a democraţiei), dar tatonăm, încă, asupra orchestraţiei. Pe scurt, unde muzică nu e, nimic nu e". Continuîndu-şi tirada rostită la deschiderea Festivalului, dl Andrei Pleşu, ministrul culturii, a subliniat că această ediţie demonstrează că sărăcia poate fi compensată prin abnegaţie. Începute foarte tîrziu, pregătirea şi organizarea celei de a XII-a ediţii a Festivalului s-au lovit, pînă în ultima clipă, de numeroase dificultăţi, uneori insurmontabile, determinate de retragerea unor participanţi care, iniţial, confirmaseră sosirea, de creşterea vertiginoasă a preţurilor (mai ales la hoteluri), de S.O.S.-ul lansat de Ministerul Finanţelor în faţa sacului gol.... Organizarea acestui festival a fost o aventură patetică, riscantă, care nu s-a încheiat pînă în ultima clipă. Am avut o echipă a „imposibilului".

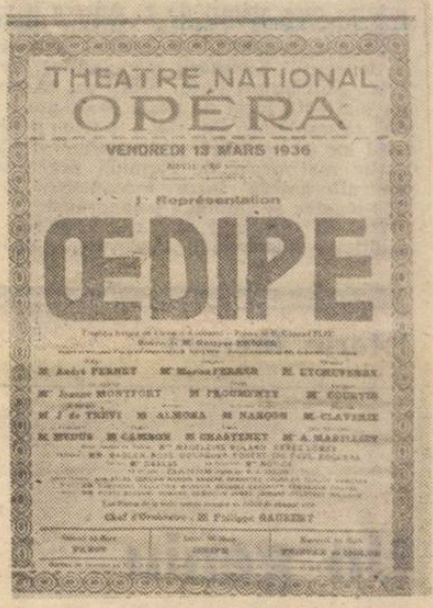

Afişul spectacolului din 13 martie 1936

Joi, la Sala Palatului, în prezenţa unui public numeros, directorul Festivalului şi Concursului „George Enescu" anunţa, fericit, deschiderea celei de a XII-a ediţii, sperînd ca cele trei săptămîni de muzică să constituie o reală bucurie spirituală, nu doar o avalanşă informaţională. Dacă am regretat că programul nu s-a deschis cu Simfonia I de Enescu (semnalul din debut marcînd, totodată, deschiderea Festivalului), ci cu Rapsodia a II-a (Enescu a suferit enorm tocmai pentru că, în calitate de compozitor, era cunoscut în lume numai datorită rapsodiilor sale), am regretat calitatea scăzută a interpretării, în ansamblu, dar am avut un sentiment de izbîndă şi de relaxare intrînd, după ani, în Sala Palatului, nu pentru congrese sau spectacole festive, ci pentru inaugurarea Festivalului Enescu — dimensiunile acestui amănunt devin enorme ca semnificaţie psihologică.

ETERNUL „OEDIP"

Toată suflarea a aşteptat, apoi, să meargă la Opera Română, pentru a urmări noua montare a operei „Oedip", la 55 ani distanţă de premiera absolută şi la exact 70 ani de la prima execuţie, la pian, a partiturii integrale, în casa din Bucureşti a Marucăi Cantacuzino. Aceste coordonate cronologice fac necesară o scurtă privire înapoi, către ceea ce a gîndit Enescu şi ceea ce s-a realizat, în timp, pornind de la muzica sa. „M-a urmărit legenda nefericitului rege, aşa cum mi-a apărut în interpretarea lui Mounet-Sully" — declara Enescu. „Cei care nu l-au văzut şi nu l-au auzit niciodată pe Mounet-Sully nu pot să-şi închipuie ce

Li Mingqiang văzut de Silvan

George Enescu împreună cu Yehudi Menuhin

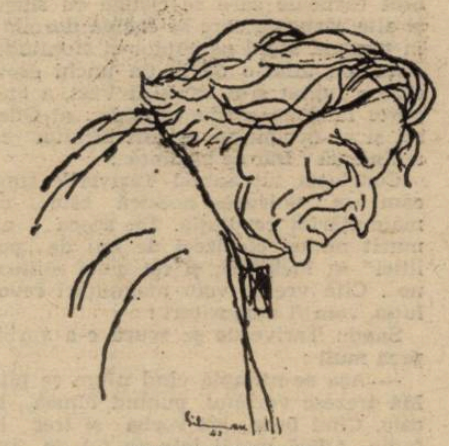

GEORGE ENESCU
văzut de Silvan

incomparabil tragedian era. În clipa cînd Oedip își ia vederea, chipul său, de obicei atît de frumos, devenea încetul cu încetul, hidos, aproape bestial. Sîngele i se scurgea pe obraz, trăsăturile feței i se deformau de durere. Cît privește țipătul acelei măști înfiorătoare, l-am redat în partitura mea cu note intenționat false. Aceste note, ce nu se puteau cînta, Pernet, creatorul rolului, a avut curajul să le învețe și să le redea printr-un urlet înspăimîntător." Continuînd, în dialogul său cu Bernard Gavoty, conturarea concepției sale despre operă și modul său de realizare, compozitorul afirmă cele trei linii directoare pe care și le-a impus : „Acțiunea trebuie să se închege repede și ușor, publicul nu trebuie să se plictisească ; auditorul trebuie să priceapă textul — cred că la operă nu se merge numai pentru muzică." Să adăugăm, la toate acestea, faptul că, pe de o parte, Enescu avea un cult pentru Wagner, o mare afinitate cu impresionismul francez (admira enorm „Pelleas și Melisande" de Debussy), dar și cu expresionismul vienez, care, precum se știe, merge pe ideea exacerbării aspectelor dure, terifiante, a coșmarului și groazei, însăși drama oedipiană avînd, în esență, trăsături specifice curentului muzical lansat de Schömberg exact în perioada în care Enescu își gîndea opera.

A existat o primă versiune pariziană, la 13 martie 1936, sub bagheta lui Philippe Ganbert, în rolul principal fiind André Pernet ; după moartea compozitorului, în 1958, la primul Festival Internațional „George Enescu", a avut loc premiera românească a operei, libretul semnat de Edmond Fleg fiind tradus în limba română de Emanoil Ciomac, regia aparținînd maestrului Jean Rînzescu, sub bagheta lui Constantin Silvestri, în rolul titular fiind David Ohanesian, cel care avea să se confunde cu personajul devenit emblematic pentru cariera sa, dar și pentru lucrarea enesciană.

Anul acesta, revenit la cîrma Operei Române, dirijorul Mihai Brediceanu, cel care a preluat, cîndva, spectacolul după Silvestri, repurtînd succese răsunătoare în turneele din Franța, Germania, U.R.S.S., Grecia a dorit o regîndire regizorală pe linia modernă a montărilor actuale, undeva între teatru și concert-spectacol. Cu 10 ani în urmă, o asemenea formulă, purtînd semnătura Cătălinei Buzoianu, avînd ca protagonist pe Attila Kovacs, s-a bucurat de mult succes la Festivalul de la Lucerna, deci s-a dorit o reeditare a reușitei pe scena Operei Române.

Într-un decor unic, gîndit ca un amfiteatru arid, corul, îmbrăcat în negru, este amplasat în trei zone esențiale ale scenei, lăsînd doar un culoar pentru mișcarea personajelor, îmbrăcate invariabil în crem, asemeni întregului decor. Totul este static, nu există momente de dramatism sau climax, personajele care mor rămîn „mumificate" în scenă, cuplul regal este cuprins, în momentele cheie, în uriașe pînze „răsărite" din decor, sfinxul este o prezență feminină mai mult vulgară decît terifiantă, pierzîndu-se, de asemenea, în valuri de pînză (înroșită) ; Thiresias poartă ochelari negri, nou-născutul este azvîrlit într-un loc de unde, după cîteva minute, apare personajul „gata mare" pentru că, nu se știe de ce, actele au fost grupate cîte două...

Regia de operă se îndreaptă, în întreaga lume, către înnoirea mijloacelor de expresie, către modernizare, condiționată însă de o motivație logică și, în orice caz, pornește de la partitura muzicală, nu doar de la libret. Marii regizori de teatru sau film care au abordat genul liric au făcut-o numai în perfectă cunoștință de cauză, rezultatele fiind pe măsură. Enescu și-a dorit enorm ca opera sa capitală să fie montată în țară (chiar Tiberiu Brediceanu, tatăl actualului dirijor al spectacolului, a făcut demersuri în acest sens în anii celui de al doilea război mondial), dar nu cred că ar fi acceptat, vreodată, o asemenea abordare lipsită de trăire și, cu atît mai puțin, „tăieturile" masive operate în partitură. Dacă în 1958, Leonte Răutu decreta că spectacolul e mistic și, în consecință, interzis ; dacă, după trei ani, Mihai Brediceanu reușea, cu prețul modificării ultimului act, repunerea în scenă a operei ; dacă, la spectacolele din ultimii ani, dirijate de Cornel Trăilescu, maestrul David Ohanesian a încercat, zadarnic, să împiedice eliminarea unor scene care, pentru unii, erau plicticoase, cred că acum ar fi fost cazul să fie reluată opera integral, nu doar în limba franceză (în original), așa cum a fost cîntată la Paris în prezența compozitorului.

APROAPE DE MAREA MUZICĂ

Privind mai departe în programul Festivalului, tentațiile sînt multiple dar, din păcate, majoritatea serilor de pînă acum ne-au demonstrat că ne-am dus „la pomul lăudat". Mai trist este că românii stabiliți în străinătate, așteptați aici cu nerăbdare și căldură, deziluzionează dureros, dar vin cu morga occidentalului, dispuși să dea lecții de „master class". În felul acesta ne convingem, o dată în plus, de valoarea interpreților „de aici" pe care nu știm să-i apreciem cum trebuie, căutînd mereu „pete în soare".

Și totuși, sălile sînt pline în fiecare seară, ceea ce reprezintă un enorm cîștig în dorința de a readuce publicul în sala de spectacol ; cu toate dificultățile, organizarea, privită din exterior, este impecabilă, iar insistența cu care s-a vorbit despre Festival, „reclama" pe care maestrul Ludovic Spiess a făcut-o prin nenumărate interviuri, demonstrează că insistența sa tenace de a impune aceste manifestări în conștiința publicului larg și-a atins pe deplin scopul. Ar trebui să fie un exemplu pentru cei ce conduc destinele instituțiilor noastre culturale.

Deși Festivalul a demarat, organizatorii se confruntă, în continuare, cu probleme din cele mai neașteptate : iminența unei greve a TAROM-ului, ceea ce însemna că oaspeții din străinătate nu mai puteau veni (sau pleca). Filarmonica „Banatul" din Timișoara a declarat grevă japoneză și, deși nu era cazul și locul în această sărbătoare a muzicii, au precedat cele două concerte susținute la Ateneu și sala Radio de speak-uri amintind ședințele sindicale etc., etc.

Totul, în aceste zile, capătă o aură specială, sărbătorească, în lumea muzicală încercîndu-se acea revenire la normal, apelînd, poate, la simbolul de echilibru și puritate spirituală întruchipat de profilul enescian care, cu ochii închiși, cu capul plecat pe vioară, se dăruie muzicii într-un abandon total, „departe de lumea dezlănțuită".

De acolo, din Parnas, Enescu veghează asupra noastră, uneori poate trist, ori poate zîmbind, dar cred că, asemeni lui Eminescu, el reprezintă pentru fiecare dintre noi, conștient sau nu, un reper al rostului nostru pe aceste meleaguri, o legătură inconfundabilă cu neamul românesc, mult mai profundă și mai adevărată decît toate lozincile patriotarde și patetice. Dacă acum, Festivalul „George Enescu" ne cheamă și ne adună în sălile de spectacol, e semn că lumea noastră începe să renască — este răsplata supremă a nopților de veghe și zilelor de încrîncenare în care s-a zămislit cea de a XII-a ediție a Festivalului și Concursului Internațional „George Enescu."

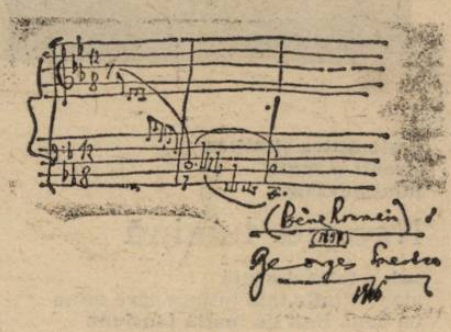

George Enescu

GEORGE ENESCU —
bust de Gheorghe D. Anghel

În conștiința contemporanilor, personalitatea lui George Enescu s-a imprimat cu pregnanță și, de fiecare dată, ca punct de reper, fie ca natură umană, fie ca forță interpretativă sau centru de greutate în cariera marilor virtuozi ai epocii. Cele cinci ipostaze ale muzicianului sînt bine cunoscute — pianist, violonist, dirijor, compozitor, pedagog — dar fiecare în parte a devenit etalon pentru toți ceilalți confrați și pentru marele public. Enescu reprezenta un simbol, o culme artistică spre care priveau cu venerație, așteptînd miracolul.

Încă din anii de studii de la Paris, la clasa de compoziție condusă de Gabriel Fauré, coleg fiind cu Ravel, Florent Schmidt, Aubert etc., era considerat cel mai strălucit și profund talent. Deschis oricăror orientări novatoare, filtrate printr-o inconfundabilă modalitate de receptare, Enescu — compozitorul asimilînd elemente impresioniste, expresioniste, realiste, neoromantice sau neoclasice și, în creuzetul personalității sale, le topea într-o substanță sonoră care, în esența sa, rămîne totuși fundamental românească. „Enescu a dezvoltat limbajul sonor al operei, al muzicii de cameră și liedului printr-o structură armonică foarte originală. Cunoștea clasicii și modernii, stăpînea o triplă bază culturală și își crease propriul stil muzical românesc. Din creația lui Enescu răzbate o puternică expresivitate improvizatorică pe care o ridică la superioritatea înălțimii muzicale" — scrie Yehudi Menuhin în cartea sa „Școala vieții". La 17 ani, compozitorul debuta triumfal la Paris cu Poema română opus 1 sub bagheta lui Edouard Colonne — calea spre glorie se deschidea chiar în inima culturii europene.

Din aceași perioadă datează și celebra colaborare cu Alfred Cortot, un duo cameral cu un statut distinct în policromia vieții muzicale europene. Anul începutului de veac aduce în prim plan figura tînărului Enescu în ipostază pianistică, alături de violonistul Jacques Thibaud, alături de care, un an mai tîrziu, va susține un recital cameral cu lucrări proprii în cadrul concertelor Colonne din Paris. Muzica de cameră a constituit o permanență în repertoriul interpretului Enescu, în 1903—1904 fondînd un trio alături de Louis Fournier — violoncel și Alfredo Casella — pian și cvartetul care-i purta numele, iar apoi un duo alături de Pablo Casals.

Debutînd ca violonist concertist în aceleași concerte Colonne, Enescu interpretează, de-a lungul carierei sale prodigioase, toate marile capodopere ale genului, dar interpretarea conferită paginilor de Bach rămîne inegalabilă ca înțelegere a stilului și expresiei Titanului pentru care Enescu avea un adevărat cult.

Polivalența muzicianului începe să se afirme plenar, la 24 ani apărînd deja la Paris în tripla ipostază de compozitor, dirijor și violonist.

Violonistul Enescu cîntă sub bagheta lui Weingartner ; Gustav Mahler dirija Suita I de Enescu la pupitrul orchestrei New York Philarmonia ; Gabriel Pierné dirija la Paris Rapsodia spaniolă de Albeniz orchestrată de Enescu ; orchestra Concertgebouw din Amsterdam cîntă, în prima audiție, Simfonia I sub bagheta compozitorului ; concertele de Mozart se cîntau cu cadențe enesciene ; continentul american îl aplauda ca violonist sub bagheta lui Stokovski sau ca dirijor în multiple concerte.

În țară Enescu fondează Societatea compozitorilor români, dirijează și cîntă la Iași și București, luptă pentru înființarea Operei române, unde va dirija spectacolul inaugural cu „Lohengrin" de Wagner, instituie premiul de compoziție care-i poartă numele, organizează și dirijează în timpul războiului o orchestră simfonică la Iași, cîntă în spitale pentru răniți ; în 1931 este decorat cu ordinul Coroana României clasa I.

Solicitat permanent, inclus în programul marilor orchestre din lume, Enescu este ales membru de onoare la Academia Santa Cecilia din Roma (1931), primește Legiunea de Onoare cu gradul de comandor la Paris (1936), devine membru corespondent al Academiei de Beaux-Arts Paris, membru al Academiei Române (1947). La sosirea sa în SUA, în decembrie 1946, la recepția oferită în saloanele hotelului Waldorf — Astoria din New York au fost prezenți Nathan Milstein, Zino Francescatti, Claudio Arrau, Johnson — directorul general al Operei Metropolitan etc.

Pedagog recunoscut prin calitățile și complexitatea cursurilor sale, Enescu predă la Ecole Normale de Musique Paris, începe lecțiile de vioară cu Yehudi Menuhin (1927), cel care i-a devenit apoi prieten și partener în lucrări camerale sau concertante. Cu fiecare prilej, cel mai mare violonist al secolului avea să declare că îi datorează lui Enescu formația sa ca interpret și muzician în general. După prima întîlnire cu Dinu Lipatti, la Paris (1935), un an mai tîrziu, începe colaborarea cu cel ce va deveni unul din coriferii pianisticii mondiale.

George Enescu la pupitrul dirijoral, în 1947

Enescu a dorit cu ardoare să fie recunoscut și considerat în primul rînd în ipostaza sa componistică, dar celebritatea interpretului a umbrit-o pe cea a creatorului. Și totuși, există peste 16 variante discografice cu rapsodiile sale, înregistrate în Europa și America. Într-o anchetă organizată în SUA asupra pieselor orchestrate preferate de public uvertura „Tanhäuser" de Wagner a obținut locul I iar Rapsodia I de Enescu premiul II ! Compozitorul ajunsese aproape să urască aceste lucrări care l-au făcut celebru în detrimentul altor opusuri incomparabile ca anvergură și complexitate, dar prea puțin cunoscute chiar și astăzi.

Surprins, într-o fotografie devenită emblematică, în timp ce cînta poemul de Chausson, în care interpretarea sa a rămas inegalabilă, Enescu apare în lumina esenței sale artistice — un suflet generos, o sensibilitate extraordinară, un „aristocrat al muzicii" cum îl numea Menuhin. Lacrima din colțul ochiului capătă semnificații nebănuite — emoție, tristețe, trăiri și nostalgii ascunse ale celui care, apreciat și iubit de toți, a purtat totuși poveri cumplite pe care cei de azi și de mîine vor trebui să le compenseze cumva, contribuind la (re)lansarea sa în circuitul mondial prin opusuri fundamentale.

Pagini realizate de
Anca Florea

vasile andru

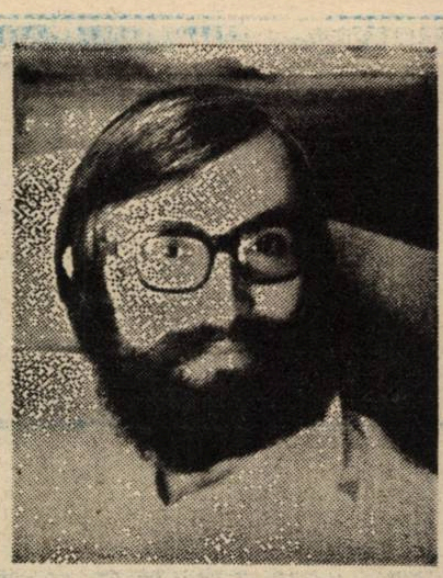

« CA ŞI CUM SOARELE aici l-am fi îngropat »

Trec iarăşi pe la Sandu Tariverde şi îl găsesc snopind în bătaie un copil. Ei nu m-au zărit degrabă, aşa că am putut privi. Sînt uimit, nu mi-l închipuiam pe Sandu în ipostaza aceasta. Are o şipcă de lemn, şi-l loveşte pe copil la fund, ţinîndu-l cu o mînă. Copilul se fereşte, ţipînd.

— Hei ! le strig eu.

Copilul, scăpat din strînsoare, se fureşază într-un colţ întunecat. Un băiat şaten, zburlit, de vreo 10—11 ani.

— De ce îl baţi ? întreb.

— Îi fac educaţie. Îl învăţ porunca a şaptea, pe care tocmai a încălcat-o cu succes. I-o bag la cap.

— Dar cine-i acest omuleţ ?

— Un puşti fugit de la orfelinat. Doarme cu mine. Împărţim locuinţa, aşternutul, mîncarea. Un copil al ruinelor, ca şi noi.

— Şi nu fuge de la tine, dacă-l tratezi astfel ?

— Nu. Se pare că asprimea mîinii mele e preferabilă blîndeţei orfelinatului. Se pare că palma şi vergeaua mea sînt mai umane decît tandreţea ălora... Cel puţin asta-i părerea acestui mic cetăţean care, te asigur, are o minte precoce. Are precocitatea celui aruncat în lume ca să se descurce singur.

— Aşadar stă cu tine, după tot ce-i aplici.

— Se teme cumplit să nu-l prindă, să nu-l înhaţe iarăşi la orfelinat. Eu îl camuflez. Destul de greu. Precauţii dublate la intrat, la ieşit din vilă. Cu paza nu-i de glumit. Am vorbit şi cu cei nouă meşteri mari şi cu Manolache zece, să închidă ochii. L-aş înfia, dar nu îndeplinesc condiţiile. Eu nu prezint garanţii morale. Aşadar, recurg la un fel de înfiere clandestină.

— Şi, după înfiere, alte metode pedagogice nu găseşti ?

— A fost o excepţie, azi. Să ştii că-l iubesc şi el simte asta. Sînt un pater duios. Ştiu că va fi un viitor tiran, ca orice copil fără tată, şi că în această perspectivă numai duioşia mea l-ar putea salva. Sînt duios cu premeditare. Mă înfurii numai cînd văd că-mi calcă pe urme. Atunci îmi vine să-i aplic corecţii. Nu vreau să-mi urmeze modelul. Sînt pentru el şi o salvare, şi un pericol.

— Salvare fără pericol nu se poate.

Zice :

— Putreziciunea şi devierea mea, ca bază a unui tip de libertate, sînt tentante pentru un puşti ca el.

Zic :

— Nici nu ştii ce să alegi între putreziciunea liberă şi înrobirea sănătoasă.

— Depinde cîţi lupi urlă în tine... Sau cîţi elefanţi moţăie în tine... Omul e o sumă de pofte şi memorie.

— Poftele ne fac oameni. Memoria ne poate duce prea departe : la frăţie.

Sandu Tariverde are chef de autoflagelare. Zice :

— Defectele trupului meu, viciile mele s-au aliat cu viciile timpului, cu viciile politicii... şi mi-au dat la cap! Iar acum nici o tabără nu mă mai poate avea aliat. Nu pot fi nici de partea răului, cum ar fi profitabil ; nici de partea binelui, cum ar fi moral. Cu răul, n-am vocaţie ; cu binele, n-am vlagă.

— Vlaga este o plantă care creşte din ea însăşi, zic.

— Nu la mine ! zice Sandu Tariverde. Sînt cosit... secerat... Îmi mai permit doar luxul lucidităţii. Şi asta numai la beţie !

Mă mişc prin încăperea cu parchetul scos. Moloz, şi ziare, şi cărţi, şi ciment, cărămidă. Mă apropii de cadrul ferestrei. Privesc imaginea şantierului stagnant, amorţit. Lucrătorii dorm, toropiţi de căldură sau de aripa vreunui duh al somnului. Văd gropile de excavator şi, într-o groapă, dorm doi soldaţi. Urmăresc cu privirea geometria încîlcită a săpăturilor, intenţii de fundament. Sub peretele barăcii dorm muncitorii tineri. Şi un muncitor chel, alături de el pălăria veche, căzută în praf. Unul doarme cu faţa în sus, cu gura deschisă. Alţi doi dorm lîngă o cutie cu jocul de table. Cu capul pe un sac de ciment.

— De cîte zile dorm ei ? întreb.

— Nu ştiu. Îi văd în fiecare zi. Cum i-am văzut ieri, aşa îi văd şi azi.

Prin somn, unul întinde o mînă, caută tatonînd, fără să deschidă ochii, găseşte o sticlă, o duce la gură, tot cu ochii închişi. Nu ştim dacă este apă sau alcool. Prin somn, el bea două înghiţituri din sticlă, apoi adoarme la loc, sticla îi cade din mînă, restul lichidului i se varsă pe piept.

— Oare n-a dat o vrajă a somnului peste întreg oraşul ? Oare n-au să rămînă toţi aşa, ca-n poveste ? Şi oraşul să rămînă în faza asta : pe jumătate demolat, şi răscolit, pe jumătate înnoit...

— Da, este un timp jalnic. Stalin zicea : Construim o societate neterminată ! Dar el nu spunea cît timp va ţine asta. A murit şi, ca un blestem, a lăsat această sentinţă vremilor prezente. Oare chiar asta e definiţia socialismului : o societate neterminată ? Iată, abia acum, văzînd acest şantier stagnînd din criză de materiale, am ilustrarea concretă a acestei imagini... Stalin ştia că socialismul nostru nu este real. El ştia că numai cnutul şi pumnul de fier sînt reale. Tancul este real, racheta atomică... El ştia că trăim **în criză de realitate.** Asta e adevărata criză a secolului. El a introdus echipele de terorism ale securităţii şi ale propagandiştilor ideologici. Fără echipe de terorizat mulţimea, nici o ideologie nu avansează, nu face saltul de la stadiul ideal la cel practic !

Gîndesc : Iisus Hristos a murit curat ca lacrima : echipele sale de terorism aveau să se definitiveze în Spania clericală a secolului 16... Stalin a sărit peste etape, a început cu ceea ce, de regulă, misticii sfîrşesc : cu practica! Stalin ura misticii pentru că aceştia sînt prea lenţi : amînă reconstrucţia omului, îşi aliază cu subtilitate natura...

— Dar Hruşciov ? Ce-a făcut el ?

— El venea cu un comunism „de poche". Ţii minte, eram studenţi la Iaşi, în 1961... Am mers să-l ascultăm pe Hruşciov care venea cu trenul şi făcea escală în gara din Iaşi... Pe peron erau covoare, el a coborît şi a vorbit. Noi îl priveam ca pe un om bogat, în stare să ne restituie o triplă datorie istorică : Bucovina, Basarabia şi libertatea. Îl ascultam cu sufletul la gură, noi şi mulţimea Iaşului. Ne-a dat el, atunci, definiţia stradală, adică taoistă, a comunismului : „Dragi români, comunismul înseamnă sarmale cu mămăligă, la discreţie !" Ne-a cîştigat spontan : simţeam că el ne va restitui în curînd tripla datorie istorică. Multe nevroze au încetat subit acolo, în piaţa gării din Iaşi, sub ochii împăratului ruso-ucrainean, ca la o terapie colectivă : Încrederea ! Speranţa ! **Vera, nadejda i liubov !** Noi ne-am format mentalitatea socială (portretul psihic social, să zic aşa) în umbra definiţiei lui Hruşciov... De aceea, azi, ne miră lipsurile alimentare şi sîntem gata să le declarăm anticomuniste. Flămînzirea nu-i comunistă ! conchid mulţimile astea în faţa unei promisiuni neţinute.

— Da, o triplă promisiune...

— Stalin credea în dinamism, nu în sarmale. Paranoia lui patologică se susţinea prin dinamism şi pistol. Stalin preţuia mai mult dinamismul decît mîncarea. Iată că, de mulţi ani, la noi **dinamismul** a devenit o valoare totală... lozinca principală. Dezmoştenit în ţara lui, Stalin lasă o moştenire secolului său întreg. Iar românii, prin Smoală Vodă, devin legatarii săi direcţi. Construim o societate neterminată. Construim la nesfîrşit tipul societăţii incomplete. Ca şi cum ai extinde la nesfîrşit o casă fără să-i pui niciodată acoperiş. Multe camere, dar în toate plouă... Da, noi am dat comunismul sarmalei pe un comunism al dinamismului. Jale şi jubilaţie.

— Dar mitul echilibrului carpatic ? Mitul cu care se lăudau strămoşii... bărboşii din manualul de citire... Nu crezi că există o replică locală ascunsă ? o terapie naţională dosită ?

— Am văzut că nici stalinismul, nici imperiul otoman n-au prins rădăcină. Sînt războaie care se cîştigă cu sînge, şi alte războaie care se cîştigă dormind în tranşee, stînd pe cuptor şi sforăind... Asta am aflat-o de la un unchi erou, care a luptat şi-n Est şi-n Vest, a luat parte la două asedii capitale : al Odesei şi al Berlinului. A fost biruitor în amîndouă... Dar ce biruinţă...

Concluzia lui Sandu Tariverde sună cam aşa : Salvarea noastră este că maimuţărim revoluţia. De aceea au murit numai cincizeci de mii de „politici" în închisori, şi nu cinci milioane... Cîtă vreme vom maimuţări revoluţia, vom fi nemuritori !

Sandu Tariverde se scuză c-a vorbit prea mult :

— Aşa se-ntîmplă cînd n-am ce pili. Mă trezesc vorbind, punînd lumea la cale. Cînd beau, las vorba şi trec la fapte. Adică moţăi într-un fel de lumină interioară, sau mă complac în zădărnicie, sau caftesc pe cineva. Dar cînd sînt treaz, văd riscul : pun ordine în politică !

— Da, la beţie suporţi absurdul ; la trezie, el te vexează.

Înserare. Prin dreptunghiul care fusese cîndva fereastră, intră o lumină cafenie, provincială. Miros de grădină : vechiul Bucureşti avea obiceiuri agrare, avea pomi. Apus de soare în casa pe jumătate demolată. Undeva, dincolo de dărîmături, se văd blocuri stereotipe, aliniate, albe. Aerul are o transparenţă mistică. Sandu recită o poezie care-mi părea din Mandelstam : „La Bucureşti ne vom întoarce iară, / Ca şi cum soarele aici l-am fi îngropat."

Copilul fugit de la orfelinat doarme învelit cu o pătură jerpelită.

— Va trebui, din toamnă, să-l înscriu la o şcoală, zice Sandu Tariverde. Este fiu de puşcăriaş politic. Îl iubesc de parcă ar fi al meu !

Ieşim. Sandu mă conduce pînă într-un loc unde se ghiceşte o fostă stradă. Îmi zice :

— Ia-o în direcţia asta. Vezi să nu te rătăceşti. Dacă te abaţi la stînga, dai de Cartagina... Dacă te abaţi la dreapta, dai de Gomora... Ai grijă.

Capitol din romanul PĂSĂRILE CERULUI, (1986—1988)

mariana criş

Istorie la scară redusă

Zăbrele înregimentate în amiază.
Perdele sterilizate.
Mîini negre din cauciuc răzvrătind
mărunţaiele întîmplărilor.
Maria aşezată cu faţa în sus. Împreună
cu ea patul
se zbate într-un urlet de durere.
degetele mele aduc la vedere un
ghemotoc de celule
ce se cheamă pîlpîire de viaţă.
cercetat atent de ochii din sticlă de
murano ai curioşilor
este aruncat într-o găleată murdară
odată cu sîngele acestui poem
ce s-ar fi vrut să fie cîndva albastru...

Fereastra din strada naţiunii

se ridică un fum narcotic
deasupra zilei strivită de piciorul
amurgului,
iar eu la fereastra din strada naţiunii
vopsită strident cu flori galbene şi
inimi roşii pe geam
stau cu spatele la idolii de ghips şi
mă lovesc de colţurile ascuţite ale
cuvintelor,
acul cleopatrei sau pietrele doamnei,
îmi fac o hartă a disperării, singurătăţii
şi morţii
iar adevărul tău, cel de doi bani
în care crezi cu îndîrjire
stupid şi străin
mă lasă aruncat

peste atîtea şi atîtea
stranii şi mute
lumi nevăzute

Neagră lumină

sub o falsă dorinţă
stau mîinile tale întinse spre mine
ca două linii de înaltă tensiune
peste viermuiala dintre şinele albastre
de cale ferată.
în noi împovăratul înger
la capătul podului mai deschide un ochi
ca un avertizor

Doamne, şi acest trecut ce mi-l
înjunghie o neagră lumină !

Viaţa la scara 1/1

Verb — trup încă viu de meduză
bătrînă
aşezat în mijlocul judecăţilor lumeşti
în mijlocul prăzilor adulmecate
numai de nările flăminzilor rătăcitori.

mă aflu pe linia spiralată a ţipătului
ultimului somnambul trezit mult prea
tîrziu.

sînt în mijlocul aducerii aminte
cu tropotul celor învinşi aşezaţi pe
meninge,
cu mugetele celor înmulţiţi
sub tufele mărunte ale măceşului,
cu pinzele ridicate ale corăbiilor
pe mările sudice,
cu jumătate din viaţă azvîrlită
peste întregi regimente de cuvinte
cu jumătate de viaţă azvîrlită
la picioarele tale
închipuie o catedrală...

TRANZIŢIA POLITICĂ ACTUALĂ

METAMORFOZA UNUI SISTEM DE SEMNIFICAŢII

XXII PERSONALITATEA

Iacob luptă o noapte întreagă cu îngerul şi îngerul nu îl învinge. În cele din urmă îi provoacă o rană la coapsă, probabil nu una gravă. Dumnezeu nu îşi învinge supusul. Este imposibil de aflat ce înseamnă acest lucru : o marcă a bunăvoinţei divine pentru părintele poporului, ales spre a-l aduce pe lume pe Mesia, un anumit raport vag echilibrat dintre puterile omului excepţional şi cele ale Divinităţii (în sensul în care, în hinduism, puterile sfinţilor nu sînt cu totul neglijabile pe lîngă cele ale zeilor) sau faptul că în lumea autentică a fiinţei „orice timp este veşnic prezent“ şi astfel viitorul lui Iacob era la adăpost de pieire, chiar în acea noapte a înfruntării cu cele mai mari dintre forţe. Iacob se află între Abraham, cel care primise promisiunea de a fi „părintele multor neamuri“ şi Moise, aducătorul pe pămînt al legilor, toţi aflaţi pe cea cale a omenirii către Iisus, către anii desăvîrşiţi în graţie ai întrupării Cuvîntului. Iacob nu doar exista, ci reprezenta, exista, deci, pentru că reprezenta. El se năştea din patriarhi şi avea să devină părintele unui lung şir de profeţi. Din semeţia lui David avea să se nască aceea prin care va veni la viaţa terestră Iisus. Pe toţi aceştia îi reprezenta, în noaptea luptei, Iacob. Destinul lui era, în fiecare clipă, destinul patriarhilor care l-au precedat, al profeţilor care i-au urmat şi al sfinţilor care au trăit întru Iisus. Iar fiecare din aceştia reprezenta pe toţi acei pentru care Tatăl a făcut lumea, pe toţi cei al căror suflet a fost chemat lîngă crucea Fiului.

A reprezenta ni se pare, de obicei, o datorie asumată, ceva la care subscrii. Lucrurile stau astfel, însă, doar în situaţiile minore. Cînd reprezinţi în chip voluntar şi deci conştient, nu reprezinţi decît o funcţie, căci doar de funcţiuni noi sîntem în mod curent conştienţi. Cînd reprezentăm esenţe ale existenţelor şi eventual chiar natura însăşi a fiinţei nu putem şti că o facem, din moment ce manifestările adevărului şi ale esenţelor au alte caracteristici temporale decît cele proprii omului, şi deci nu permit încadrarea lor în limitele unei vieţi omeneşti. Şi totuşi faptul de a reprezenta absolutul, umanitatea, conştiinţa nu poate fi involuntară. Nesigur de faptul dacă vei fi sau nu alesul care să transmită ceva esenţial oamenilor, prin viaţa fizică (şi biologică), prin intelect sau prin activitate şi voinţă, omul poate să se transforme într-un potenţial receptacol al graţiei. A asculta poruncile şi legea nici nu înseamnă altceva decît că faci astfel încît să poţi primi oricînd marele ordin tăcut de a reprezenta conştiinţa creatoare a viitorului, a umanităţii, a spiritului. Dacă „orice timp este veşnic prezent“ aceasta nu înseamnă — o ştim prea bine — că orice lucru sau fapt participă similar la lume în lungul segmentelor timpului. Viitorul se află în prezent asemenea fiinţelor fetale care se vor naşte în zilele ce vin. Prezent încă de astăzi, viitorul este acum aproape invizibil, în structurile sale concrete. Ce cronică a faraonilor menţionează lupta lui Iacob ? Dar ce război al faraonilor a fost tot atît de important precum această luptă ? Personalităţiile există, desigur, pentru istorie. O spun egal Vechiul şi Noul Testament şi doctrinele filozofilor, Vieţile paralele, Istoria augustă, o spun Shakespeare şi Goethe în tragedii, Miron Costin şi Neculce în cronici. Cum se identifică însă personalitatea ? Cum utilizează o civilizaţie memoria şi opera unei personalităţi, cum utilizează o civilizaţie capacitatea creativă, în act, a personalităţii ? Să nu ne înşelăm : personalităţile trăiesc prin instituţii. O personalitate se manifestă în două moduri, ambele obligatorii, şi doar astfel există ca personalităţi, exercită funcţii şi se află în relaţii de comunicare. Funcţia (în sensul în care vorbim de funcţionalismul conştiinţei) înseamnă importanţă ; comunicarea înseamnă faptul de a exercita influenţă şi de a fi cunoscut.

Acolo unde există şi se manifestă o funcţie importantă societatea organizează, mai curînd sau mai tîrziu, uneori după secole de la constituirea funcţiei, o instituţie efectivă ; comunicarea — imediată, sau peste distanţa unor secole — nu poate avea loc decît cu un grup uman mai mult sau mai puţin exact constituit. Dacă o personalitate exercită o anumită funcţie în sfera umanului şi intră într-o anumită comunicare, între instituţia corespunzătoare funcţiei şi categoria umană la care se raportează prin comunicare nu are cum să nu fie o legătură. După acestea, o personalitate poate schimba istoria, poate introduce noi legi sau noi credinţe, poate reconforma gîndirea, dar în mod sigur toate acestea trebuie să aibă reflexul lor instituţional şi suportul de grup uman. Oamenii legaţi de funcţia şi de comunicarea unei personalităţi sînt cei pe care aceasta îi reprezintă.

Multă vreme omenirea a trăit prin personalităţi. Personalităţile sînt interlocutorii umani ai spiritului ; parafrazîndu-l pe Bergson, ei constituie locul de ancorare al spiritului în materia biologică. Pînă la Iisus personalităţile au reprezentat interfaţa dintre uman şi divin ; ele au alcătuit substanţa conştiinţei colective. Aceasta este însă chiar problema : nu mai trăim într-o lume substanţială, ci într-una funcţională. Nici o realitate nu mai este văzută ca o asociere de substanţe, ci ca o sinteză de activităţi sau de funcţii. Conştiinţa umană, chiar, nu este oglindită ca o entitate ci ca o întretăiere, mai complicată sau mai puţin complicată, de funcţii. Atunci cînd am spus că o personalitate exercită o funcţie, iar că pentru o funcţie societatea alcătuieşte o instituţie, spuneam că, o istorie întreagă personalitatea şi instituţia, legile şi funcţiile, aveau să fie confundate şi nu arareori, funcţia să fie dacă nu neglijată cel puţin ocultată. Omul oferă o anumită substanţă umană instituţiei. Valul funcţionalist din gîndirea modernă face ca acum tot ceea ce este funcţie să fie înţeles, pronunţat, conceput în conexiuni cu o structură, dar nu şi în raport de o fiinţă şi nici măcar, de o existenţă : funcţia utilizează structura şi nu invers ; funcţiile sînt mai durabile decît structurile iar acestea sînt mai durabile decît oamenii. Subiecţii moralei încetează a mai fi oamenii, devenind, astfel, instituţiile. Nimeni, aproape, nu se mai sfieşte să mintă în faţă un om ; aproape că nu există publicaţie care să aibă scrupule în a deforma cuvintele şi afirmaţiile unei fiinţe umane. Oricine evită să facă declaraţii false unei instituţii, ori să reproducă eronat comunicatul oficial al unei instituţii. Tot ceea ce ţine de funcţia cognitivă şi de cea expresivă umană, apoi, este declarat sfînt şi înalienabil. Personalitatea este deci, înainte de toate, pentru public, o realitate remodelabilă. Nimic esenţial uman nu mai ţine astăzi de personalităţi, întrucît marile funcţii prin însăşi autonomia lor ontologică, nu mai depind de acestea. Acesta este efectul largului efort instructiv al speciei, al învăţămîntului superior extins şi al generalizării, ca acces, al sistemului mediatic.

Dacă legătura dintre personalitate şi instituţie se rupe prin automatizarea funcţiei (astăzi gloriile literare, filozofice, politice şi militare au o viaţă evident mai scurtă decît acelea din muzica uşoară) care este legătura dintre funcţia şi mediul uman al comunicării ? În măsura în care instituţiile, aşa cum au avut în chip clasic relaţii stabile nu doar cu personalităţi ci şi cu subiecţii umani şi cu diferitele colectivităţi, au ajuns la o netă diferenţiere a unor subgrupuri umane în populaţie pe care instituţiile şi le-au asumat. În realitate însă, prin generalizarea actuală a unei educaţii de nivel relativ înalt şi prin extinderea pînă la limitele întregii populaţii a principalelor mijloace de informare în masă, fiinţele omeneşti ajung nu să semene între ele dar să aparţină unei singure distribuţii statistice. Clasic, pare neîndoielnică o repartiţie plurimodală a caracteristicilor umane, acestea grupîndu-se în jurul mai multor puncte statistice distincte. Astăzi este tot foarte probabil că variabilitatea umană, într-o populaţie, nu conduce la apariţia naturală a unor subpopulaţii bine conturate. Veniturile şi nivelul de inteligenţă, caracteristice antropologice şi gradul de educaţie, oricît de diferite ar fi arată acum, mai mult ca sigur, distribuţii continue, lucru greu de crezut a se fi întîmplat şi înainte. Desigur, toate cele afirmate aici (imediat înainte), alcătuiesc un model prezumtiv şi nu un sistem de cunoştinţe certe, dar sînt multe motive pentru a judeca lucrurile ca stînd astfel. Ce consecinţe poate avea o asemenea modificare a structurii populaţiilor umane ? Este de crezut că o instituţie anume nu îşi mai găseşte acum baza într-un grup exact structurat şi stabil. Pe de altă parte, o personalitate nu are cum deveni evident reprezentativă pentru o coleetivitate hotărît constituantă şi delimitată, căci asemenea colectivităţi sînt formate în prezent în chip mai curînd arbitrar. Grupările umane fiind schimbătoare se ataşează sau se detaşează de instituţii, afirmă şi desfiinţează personalităţi. Existenţa individului este supusă capriciului colectiv. Funcţiile umane fundamentale sînt însă mult mai stabile şi, corespunzător, instituţiile persistă chiar atunci cînd trec prin restructurări.

Instituţia şi grupul uman sînt reprezentate de personalitate prin identitatea sa. Actualmente, într-un proces de comunicare schimbător, dar cu o relativă stabilitate de conexiune în raport cu o funcţie, personalitatea nu are cum răspunde istoriei, evenimentului, lumii, prin identitatea proprie, ci printr-un rol. Relaţia dintre rol şi identitate este însă, acum, una amar de grea. Între rolurile şi identitatea personalităţilor — precum şi între rolurile şi identitatea individului, chiar cel mai banal — nu poate exista discordanţă. Dacă o asemenea discordanţă ar fi permisă, desigur că subiectul s-ar dovedi ineficient, imoral sau anormal psihic. Coincidenţa între identitate şi rol anulează însă efectul necesarei retrageri a persoanei sociale într-un rol. Fără separarea identităţii de rol, mîine, o personalitate poate deveni nulă, nefiind capabilă de o schimbare de rol. Identitatea trebuie să ofere o gamă de posibilităţi pentru roluri variate.

Identitatea personalităţii de azi trebuie să fie vastă şi suplă, trebuie să renunţe auster la roluri devenite inutile, trebuie să îndrăznească în situaţii noi. Omul de astăzi trebuie să ştie că viaţa sa socială, viaţa afectivă, eficienţa sa intelectuală şi productivă, aparţin mai curînd altora decît sieşi. El are a fi un stoic pentru care însă nu există o lume interioară a retragerii sale. Filozofia sa nu poate fi decît una profundă şi aptă să îmbine contradicţiile : a căuta să îşi definească personalitatea, considerîndu-se condamnat la a fi o asociere de funcţii (sau distribuire a unor calităţi anterior inexistente, pe o serie de funcţii care doar astfel funcţionează), la a fi răspunzător pentru alţii şi a-i reprezenta fără a avea cu nimeni o legătură obligatorie şi propriu-zis stabilă.

Vremea în care intrăm cu toţii, cei din Est sau din Vest, cei de o credinţă sau de altă credinţă, cu privire la orice domeniu al vieţii, este o vreme a filozofiei şi filozofilor. Numai experienţa profundă a reflexiei poate compensa modificările interne ale existenţei. Schimbările politice nu sînt decît reflexul schimbărilor globale ale unei lumi care nu mai crede în modelul personalist al societăţii. Cetatea viitorului este cetatea filozofilor, imaginată de Platon. Ce este filozofia dacă nu dobîndirea de către fiinţe individuale a capacităţii de a trăi numai şi numai după principiile universale ? Dar atunci puterea de a deveni individual şi distinct şi totodată de a-ţi trece fiinţa ta creatoare şi incomparabilă în mod eficient, chiar dacă parţial, în textura unui rol general, singurul prin care mai existi îndeplinind o funcţie vastă în plan social — acest fapt cum s-ar mai putea numi ? În nici un caz colectivism ; individuali prin intimitate şi stilul expresiei („stilul este omul“), sîntem fiinţe politice şi deci sociale prin rolurile noastre, create spre a vorbi prin ele altora, oricît de diferiţi de noi şi oricît de schimbători.

Caius Dragomir

Epură la Longos

„Revenirea la fapte se definește proză" (un leit-motiv). Cînd Gheorghe Crăciun produce **textul,** nu este vorba de un „roman" (o asemenea indicație paratextuală lipsește cu desăvîrșire), ci de o **Compunere cu paralele inegale.** Provocarea este evidentă chiar din titlu ; indicînd polemic/parodic pe de o parte supunerea materiei narative printr-un colaj de tip textualist (tehnică de pe acum aproape gramaticalizată !) și pe de altă parte fragmentarismul **voit asimetric** ce guvernează, ca regulă a structurii de adîncime, setul de reguli aleatorii de organizare „epică". Construcția în sine este, mai ales din această perspectivă, mai mult decît ireproșabilă, tăieturile în carnea fragedă a nenumitului roman (eseu romanesc apropiat și el de tipul **mixte** al lui Jean Ricardou) sînt executate cu o finețe — aș zice — de neegalat la noi, Ideea de **joc** al perspectivelor și atitudinilor naratologice, practicată cu dezinvoltură de autorul „autorului" Vlad Ștefan (revenit din epopeea „juridică" **Acte originale/Cópii legalizate)** și impusă lectorului ca un **suspense** bine controlat (acesta devenind și el un **urmăritor urmărit),** este teoretizată într-una din (prea ?) numeroasele secvențe **meta** ce concurează fagocitar materia „propriu-zisă" a cărții : „Oprirea din lectură mi s-a părut întotdeauna un fel de trecere dintr-o lume în alta" (p. 182). De fapt, întreaga construcție ridicată de acest caligraf în filigran care este Gheorghe Crăciun este guvernată de legi ale mișcării, deplasările pe spații mici fiind alternate într-un dozaj savant cu devieri în unghi drept, deloc stridente.

Pretextul îl constituie „romanul de dragoste", tratat aici ca obiect de studiu, iar scopul mai mult sau mai puțin ascuns al acestui demers îl constituie alcătuirea unui bun manual (mergînd pînă la compromiterea intenționată a convenției convenției), conținînd, alături de teorie implicită și explicită, și cuvenita antologie de texte pe o temă dată. Dacă motto-ul volumului este preluat din Longos („Iar nouă ajută-ne zeul să scriem iubirile altora cu gîndul senin"), finalul său (o aluzivă trimitere la un cunoscut roman contemporan) și, totodată, al celei de-a patra epure la **Dafnis și Cloe,** propune o aserțiune care să închidă semicercul astfel deschis : „Căci nimeni n-a scăpat cu totul și nu va scăpa vreodată de dragoste, cît va fi frumusețe în lume și ochi care s-o vadă"... și mînă care s-o (de)scrie și alt ochi care să descrie descrierea, sîntem tentați să adăugăm după parcurgerea celor peste 300 de pagini ale acestei nicidecum extravagante aventuri a în-scrisului. Epura (practic, cele patru secțiuni ale ei, numerotate grecește, alfa, beta, gama, delta — insinuînd **a b c... d-ul** protoromanului de dragoste) la Longos constituie epura implicită a altei epure, cea proiectată de personajul — scriitor — narator Vlad Ștefan (deci, cum arată și titlul primului capitol, **Alte cópii legalizate !),** protagonistul din **O sută optzeci de minute,** principalul subansamblu metatextual al cărții („O sută optzeci de minute. Timp în care ai putea citi un roman. Sau ai putea scrie o proză scurtă", p. 163). Pe una din paginile carnețelului de buzunar (obiectul **N.I.I. 298/76-K 54 lei 2,50,** ce servește drept jurnal și/sau bază documentară), teoria rescrierii amintitei pastorale în proză se află expusă la vedere : „Rescrierea romanului lui Longos s-ar putea îndepărta mult de textul originar, dar ea ar trebui să folosească, ca pe niște cărămizi vechi într-un zid nou, și propoziții, fragmente din traducerea lui Petru Creția. Am recitit pasajele rămase din Empedocle (...) De avut în vedere, de asemenea, **Imnurile orifice,** fragmente din Aristofan, Sofocle, Mimnerm, Alcman și alții (...). Citări, ușor adaptate la spiritul textului meu, integrare discretă, unde se poate, în pasta povestirii. Ah, voi vînători de plagiate, iată ocazia !" (p. 181). Nici un secret ! De altfel, cîteva rînduri mai jos este citat Valéry (autorul **Metodei lui Leonardo,** nu-i așa ?) : „Orice operă este opera mai multor lucruri decît a unui autor (...). Nu inventăm decît ceea ce se inventează și vrea să fie inventat". Epura la Longos (și, cum am afirmat, epura epurei romanului/romanelor lui Vlad Ștefan,care nu face, la limită, altceva decît să adapteze „creator" fundalul socio-istoric din Lesbos în contemporaneitate, scoțînd la iveală vechi poncife în haine noi) nu reprezintă însă act de simplu colaj, de asociere a cioburilor izolate păstrate de la antici într-o nouă piesă de ceramică (roata olarului homeric !). Artizanul brașovean vizează o modificare calitativă a structurii protoromanești din **Dafnis și Cloe :** „Dacă ar scrie cineva o parafrază la textul lui Longos (și în fond de ce n-aș încerca eu acest joc cît se poate de agreabil ?) ar trebui să aibă în vedere în primul rînd un adevăr de multă vreme știut : iubirea transformă lumea din jur, simțurile devin mai proaspete, senzațiile mai violente, reprezentările mai vii. Lumea celui care iubește are altă culoare, alte dimensiuni decît lumea omului obișnuit" (p. 180). Un principiu pe care autorul „autorului" nu întîrzie să-l aplice în practică, mai cu seamă în noul text astfel rezultat (dar nu numai acolo, întreaga carte fiind bîntuită de o delectantă calofilie a tehnicii scrisului, care ne reamintește imediat de Radu Petrescu).

Compunerea lui Gheorghe Crăciun reprezintă, nu doar în intenția Autorului, un instrument complet de lucru pentru cel care vrea să purceadă la o investigație a romanescului. Nu este evident un „roman" („încerci să te gîndești la un text despre care ești sigur că nu-l vei scrie niciodată") și, de altfel, nici nu și-a propus așa ceva. Stadiul de epură (a unei epure a uneî...) convine mai mult din perspectivă „textualistă" (și nu sîntem siguri că n-am comis deja un abuz terminologic ; cine știe, un prefix ca **post-** ar mai clarifica situația...). Efectiv, dacă s-ar putea scrie — azi, aici, acum — un asemenea „roman", atunci acesta ar fi însuși Romanul și asta e suficient pentru a scurtcircuita un întreg circuit de producere — transmitere — receptare. Ca epură a Romanului **à venir,** textul **mixte** al acestui prozator foarte stăpîn pe mijloacele sale de exprimare, dublat de un teoretician **forte** (vezi, în acest sens, fragmentul **meta** — inserat în **Sala de așteptare** a lui Bedros Horasangian), constituie, cel puțin pînă acum, cea mai reușită tentativă. Ceea ce poate irita la un moment dat (dar sfîrșește, cu mici excepții, prin a încînta realmente) este tocmai coeficientul prea mare de reușită care te izbește în fiecare pagină, siguranța cu care este condusă demonstrația (singura sincopă demnă de semnalat în acest cadru fiind secvența din **Izobare de primăvară** în care Virgil Bratu pomenește **en passant** de primul roman al lui G.C. — să nu uităm, însă, că această „stîngăcie" poate fi trecută cu ușurință în contul personajului, cu aspirații de artist, dar de profesie pictor... **de firme !).** Adevărul este că prea îi reușesc toate acestui prozator, cartea sa tinzînd să capete, tocmai prin repetarea obstinată a excepției de vîrf, un anume aer profesoral. „Pana lunecînd pe oceanul de netedă lumină al pergamentelor" jonglează parcă prea bine cu teoria și practica romanului (suita de aluzii livrești ce escortează textul este de-a dreptul savuroasă !), încît aștepți din clipă în clipă, cu temătoare nerăbdare, să devii tu însuți acel „personaj supravegheat care știe că e supravegheat", gata să-și însușească ca pe un drog masochismul lecturii **deja** programat. Oricum, este greu de întrevăzut vreo scăpare din mrejele experte ale acestui text seducător.

Dan-Silviu Boerescu

Copilul
Vrea să alerge
pînă la marginea ploii !

GLOSSĂ

Am tăria să trăiesc mai departe ca un muritor imortalizat sub tencuiala propriei simțiri crăpate și coșcovite. Un cutremur trebuie să fi avut loc dar nu l-am reținut. Așa cum n-am reținut vocea care m-a strigat demult la o mare întretăiere a orașului. M-a strigat pe numele de familie, deci îmi era mai puțin apropiată chiar decît stiloul cu care le transcriu pe amîndouă cînd mă iscălesc. Discrepanța între intimitatea curajoasă a unui strigăt de la al nu știu citelea etaj, și aspectul protocolar al declinării numelui de familie — mă face să cred că atunci m-am aflat pentru o clipă în interiorul unui cristal. Vocea și numele meu au fost chiar elementele bruștei sale catalizări. Paradoxal însă, în acest cristal eu nu eram decît un intrus.

Îngăduit afară din somn mă simt tot o urmă a cuiva care n-a sosit încă. O respirație fără motiv precum aerul izbucnit prin crăpătura atunci formată într-o piatră după mii de ani de duritate apăsătoare. O depărtare gratuită pentru cel învățat să-și plătească și apăsatul clanței de la propria ușă.

Cojile portocalelor cad în punga de plastic cu zgomot sec, perturbant pentru memorie, atunci cînd umblu prin casă în papuci și nu mă aud și ne aud doar pe ele mîncate de timpul care ne separă.

Ne vom mai vedea sub alte principii sonore. Percepția veacurilor este un act muzical, iar cei care sînt în stare să-l facă, aleargă copilărește pînă la marginea ploii.

Așa că banalul telefon ce sună și-mi tulbură somnul, e princiar răsplătit cu-aceste rînduri care au fost scrise în contul unei vieți necunoscute, în vrajba unor preocupări străine, ca o mînă întinsă pe fereastra de la etajul opt și care așteaptă clipă în care o alta o va strînge.

Constantin Abăluță

cristian pavel

mozaic pe care calci cu tocuri

nici vorbă de spitalizare. spinalizare. aici se discută despre foliculină urină margarină benzină. se pun la fiert ibrice de cafea pe frunțile bolnavilor. se scurtează gratiile se fumează țigări albe suferlong. spitalul scade în înălțime. cîteva cîrje susțin noaptea luminile de control pe acoperiș. la hematologie se toastează cu bloody mary pe holuri se văruiește cu antebrațe. la biftec, chirurgul cere soției furculiță și bisturiu. cu tensometrul se măsoară tensiunea electrică stetoscoapele au în vîrf palme moi de fete. foilor de observație li se anexează bilete de tombolă. ca să ai noroc, trebuie să arunci în scuipători bani mărunți. la urgențe urlă o voce dintr-un magnetofon. trece pe culoar o femeie lamă gilette. bărbații sînt pe față : nas git și urechi. asistenta șefă aliniază personalul. numără o ploscă în minus. pe un borcan cu probe, un bilețel de la șoferul salvării (te aștept la siretu'. marcu.)

poftiți la masă. într-o felie de pîine găsești un denunț. un măr mic de la mama. un șnițel în noptieră. ceaiul străin în carafa de tablă. vine bărbierul și vorbește despre meciul de la sevilla. o femeie aduce ziare tipărite în ascuns în poligrafia spitalului. pe prima pagină, vești bune: e pace. e bine. sîntem cu voi. trece timpul. se aprind veioze. vizitatorii au plecat. cu mulțumirea strînsă-n ziar. burdușită-n sacoșe. medicația sosește oportun. pacienții urmează a fi injectați. sora are ochii injectați. curge apa caldă și se dă cu teul pe jos. se adună tacîmurile și bărbații să fumeze. mîine-mi dau drumul. plec la amara. suride amar. ca o ilustrată de prin părțile locului. un marinar în pijama de satin bleu le șoptește: am scris un mesaj s.o.s., l-am închis într-o sticlă pe care am aruncat-o pe geam fericit. și să vedeți : sticla a căzut pe asfalt și s-a spart.

laboranta credea în mine

ea mi-a dăruit un cilindru gradat
(pe cel mai mic și mai mic).
credea în mine amestecînd soluții
acizi baze nu mă vedea
zvăpăiat traversîndu-i
glandele ca pe-un delfinariu.

era curat în laborator lună pe cer ;
răscoleam dulapurile călcînd
pe umerii ei să găsesc chinină.
ea mă iubea pînă-n tălpi
pînă-n alcani și sarea de diazoniu
pînă la turnesol (eu călcam
pe umerii ei să găsesc chinină)
cînta și eu habaucul
printre sticlele cu capac rodat
imitînd șuieratul mocăniței
cu cilindrul la gură.
adormise și
nimic n-ar fi putut umbri
această fericire lucie.

triptic

•

umblă o mașină de tuns în părul tău. tuns zero judeci mai bine. mai eficient. descoperi semne în relieful capului. acolo

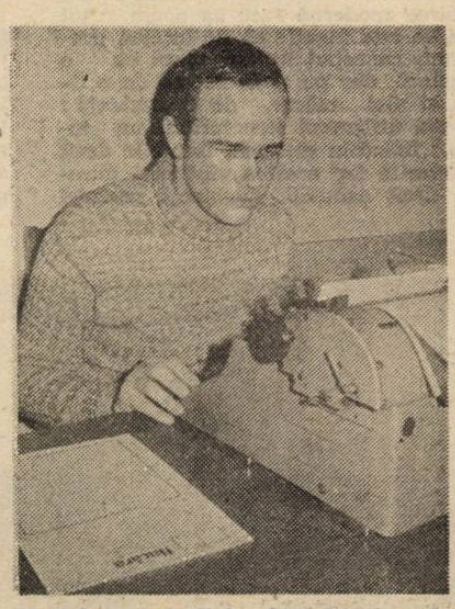

te-ai lovit în colțul scării. dincolo, de servantă. aici e semnul poveștii. în creștet cade ninsoarea fără vînt. pășești sigur pe tine. mărunțișul îți sună-n buzunar. îți iei zilele. îți iei înapoi convorbirile telefonice. spargi casetele. azvîrli monezile-n aer. meteorologie locală : fulgi, bani, răcnete.

•

era un fel de ceață cînd o-ntîlneai. nu-ți puneai ochelarii fiindcă ai fi sărutat-o cu dificultate. fiindcă ai ochelari de bunic. ea strălucea în stație ca un ametist. așa o găseai. zilele duse te strigau din canalizări. un cor vesel, umed, murdar. și numai ea știa să taie respirînd cordonul ombilical. te mai năsteai o dată, purtai același nume. în cutia poștală o vedere cu munții anzi. pe creastă, părul tău lung ca un drapel de pionierat.

•

cînd renunți la gingășie ai pielea uscată. între atîtea hîrtii te întinzi cu lene. te simți un dosar pe rol. cineva răsfoindu-l în aer liber, umezindu-și degetele. aici e ridicol e romantic e sminteală. finalul e scris cu cerneală simpatică. un final simpatic. tu ești hidos și ceilalți te ocolesc. îți faci rost de-o perucă. așa e mai bine. protejezi paginile cu mîinile. intri pe o stradă lăturalnică pe care ninge. te aperi de fulgi cu umbrela.

•

a

uneori te doare și faci ca la doctor. spui a. uimirea se tratează la fel. ți se văd amigdalele fumegînd. conversația pe greoaie. îmi povestești ceva despre gamele majore. scuipi gros în recipienți. umpli unele note. le faci cozi. pui puncte cu degetul. sinapsele — țes fără știre plasa pentru trapeziști. de aici, de sus, se aterizează pe partituri. la punct fix. direct în refren. să luăm tonul. diapazonul îmi curentează urechea. nota și în falangele tale. trec prin plasă amintindu-mi de geometrie. aria trapezului. alte arii celebre din opere. facem vocalize amîndoi. un a prelung, fără teacă. fără de care nu se leagă cuvintele. un a repetat de-acasă la școală. scorbura în care ne închidem cu noi înșine, ascunzătoarea rotundă de capete.
de la lojă, rufăria ta miroase înnebunitor. urc pe un ponei mărunțind abecedare, solfegii, ilustrate cu paturi de campanie. la sfîrșit dăm drumul la cintec, vocile noastre sînt fenolate, cîntăm tare despre dezasimilație. ritornella. mai cade cîte cineva de sus. cîntăm și ne lucesc piepturile de paiete. cîntăm și se sinucid clownii. te doare gîtul. cade refrenul ca un trup în corzile tale vocale. cîntăm prin semne. peste capul meu. îți acopăr ochii. îți dau capul pe spate. spunc a.

plastica

Un cronicar cromatic al Deltei

Purtînd în suflet imaginea blîndelor coline moldave, pictorul Mircea Vremir avea să-şi continue studiile ieşene la şcoala clujeană devenind el însuşi un marcant cadru didactic al Institutului „Ioan Andreescu".

De-a lungul anilor rostirea sa plastică a urmat drumul sinuos al unei aventuri cromatice în care meşterul şi-a asumat, cum se spune, toate riscurile meseriei. De la fructuoasele experienţe în domeniul linogravurii (vezi numeroasele ilustraţii ce „colorează" beletristica anilor '57—'65 ai Tribunei — al cărei redactor a fost) la pitoreasca galerie de portrete ale ţăranilor (sicanilor din... Sic !) cu clopurile lor de paie, ţuguiate precum turlele galbene ale căpiţelor de fîn, la pictura monumentală ce împodobeşte edificii ale metalurgiştilor din Cugir, ale studenţilor clujeni sau ale agricultorilor din Ileanda Dejului !

Eminescu, Creangă, Veronica Micle, Ion Agârbiceanu, dintre scriitori, Ştefan cel Mare, Mihai Viteazul, Nicolae Bălcescu dintre marii bărbaţi ai neamului — iată doar o parte dintr-un tezaur portretistic pe care Mircea Vremir ni l-a lăsat ca pe o moştenire de preţ. Pentru că, pictorul care a fost atras atît de mult de bulevardele acvatice ale Deltei, a trecut Styxul dincolo...

Făcînd un excurs plastic în universul picturii lui Mircea Vremir vom observa că trecînd printr-o îndelungată fază în care descrierea picturală se desfăşura sub semnele unor frazări cromatice ample, baroce, artistul evolua încet dar sigur, asemenea fluviilor ce îşi caută ieşirea la mare. Curînd, pictorul avea să descopere mirificul imperiu al Deltei, şi de atunci arta sa a cunoscut o adevărată cotitură. Discursul cromatic se simplifică fără să alunece în simplism. Tuşele ample de culoare devin nişte fîşii decupate din spectrul solar dobrogean. Peisajele şi oamenii Deltei l-au cucerit definitiv pe Mircea Vremir, el devenind un cronicar cromatic al Deltei. În viziunea pictorului, Delta se metamorfozează într-un peisaj multiplicat, secvenţele se strigă unele pe altele, asamblîndu-se într-o pluralitate de reverberaţii, în sensibile sonorităţi plastice. Din vastele spaţii ale Deltei, Mircea Vremir reţine cu precădere irizările luminii, sonorităţile de orgă ale apei, reuşind din acest joc al valurilor, al umbrelor şi luminilor, să redea printr-o expresivă claviatură sonoră, echivalenţe cromatice în care linia şi tuşa refac un ansamblu în care sunt contopite printr-o dinamică interioară, atmosfera de un autentic efect decorativ. Pictorul n-a uitat niciodată lecţia lui Constanble „Adu-ţi aminte că lumina şi umbra nu stau niciodată pe loc".

Negoiţă Irimie

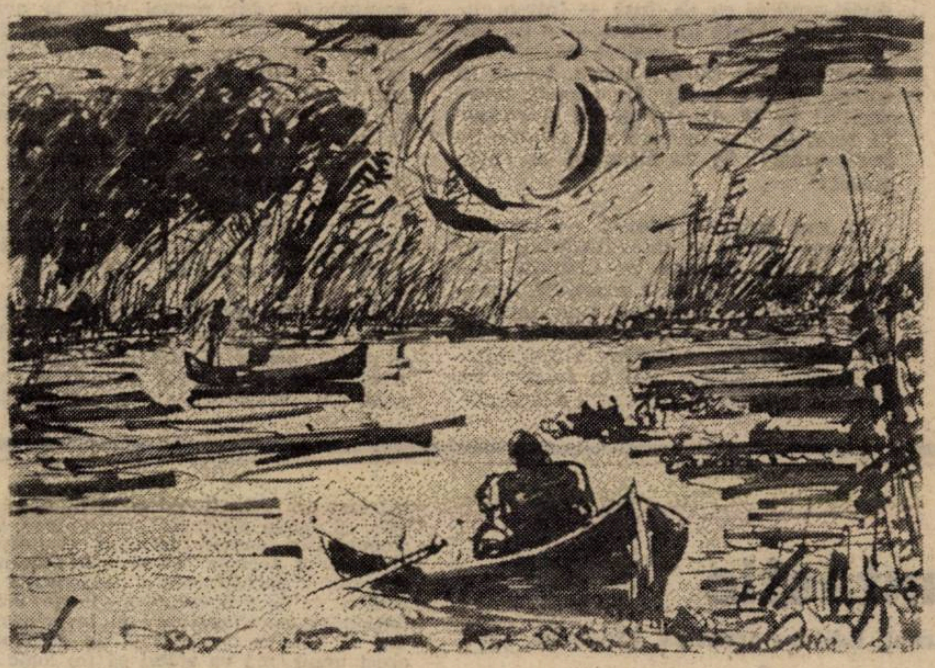

În paginile
11 – 13
uleiuri şi grafică
de
Mircea Vremir

muzica

Festivalul internaţional „George Enescu"

— „text" şi „metatext" —

Un festival este o concentrare de spaţii şi timp. Un omagiu adus (în cazul nostru) unuia din marii compozitori ai secolului. O încercare de a impune vieţii muzicale curente creaţia enesciană mai puţin cîntată dar mai semnificativă (Vox maris, Simfonia de cameră...). Un festival este „text" şi „metatext" deopotrivă. Un maraton cu mulţi cîştigători, dar şi cu inevitabile, uneori, „accidente". M-a contrariat totuşi „introducerea" la concertul de luni, 9 septembrie al Filarmonicii „Banatul" din Timişoara. Un reprezentant al instrumentiştilor a citit un protest. Absolut justificat. Situaţia tot mai degrada(n)tă financiar a orchestrelor. Dar cui se adresa el, textul ? E sigur că vîrful piramidei (aleşilor) e mult mai sus decît cupola Ateneului, iar „osteneala" guvernării nu le permite să zăbovească nici în faţa micilor ecrane. Şi ce moment a fost ales ?...

În rest, numai de bine. Filarmonica timişoreană e acelaşi ansamblu robust, bine sudat, profesionist. Peter Oschanitzky impune prin noblеţea nestudiată a gestului, prin excelenta stăpînire a partiturii şi orchestrei. Unul din cele mai complexe opusuri beethoveniene — **Concertul nr. 4 pentru pian şi orchestră** — nu şi-a găsit însă, din păcate, în americanul Hao Huang, interpretul ideal. Corectitudine (în general) şi o anume „uscăciune". „Reperele" în domeniu sînt prea multe şi prea mari să ne mulţumim cu o astfel de „variantă".

Revelaţia serii a fost pentru mine percuţionistul Torino Tudorache în **Concertul pentru percuţie şi orchestră de Jolivet.** Cu instrumente relativ puţine (faţă de „generozitatea" familiei), el reuşeşte să creeze un mare „legato" expresiv, să muzicalizeze cu gust sigur o piesă bine construită dar nu foarte interesantă compoziţional. Modelul ritmic bartokian, perceput în subtext, ne apare ca mult mai organic şi mai original. În sfîrşit, **Uvertura „Romeo şi Julieta" de Ceaikovski are fior,** prospeţime şi (nu pot evita clişeul) autentică poezie. Contestarea „subţire" (de către unii muzicieni contemporani) a romanticului rus îmi pare după o interpretare pe care aş numi-o „de referinţă", tot mai superfluă şi nedreaptă.

În pauza concertului, la „pupitrul" lojei criticilor, domnul Iosif Sava a condus cu wagneriană autoritate o scurtă şi (prea) aprinsă dezbatere pe marginea principalelor evenimente ale festivalului. A dat bine „intrările" şi, mai ales, „ieşirile". Criticii care nu şi-au terminat de expus gîndurile vor trebui să le aştearnă pe hîrtie. Îi aşteptăm. Minus autointitulatul „gospodar" al Filarmonicii, domnul Vasile Donose aflat (temporar ?) în criză de idei.

Serios vorbind (ca şi mai sus), ideea unui colocviu în sală, deşi economicoasă ca timp, mi se pare riscantă. S-a şi văzut. Forfotă, „contrapunctul" insistent al acordării pianului, etc., etc. Dacă adăugăm şi „polifonia" liberă şi cam iritată a vocilor criticii... În ce o priveşte pe violonista Mihaela Martin, nu ştiu cînd şi dacă domnul Sava — aşa cum îi reproşa tenorul Ludovic Spiess — a „devorat-o" sau nu. Oricum are în ţară „bucate" mult mai „ispititoare". Ştiu însă că a avut perfectă dreptate. Trebuie să învăţăm, chiar cu riscuri, să spunem adevărul. Chiar dacă el poate fi, uneori, doar al nostru.

Valentin Petculescu

tele-imaginea

O faptă bună

După cum observasem, filmele difuzate de TVR, inclusiv serialele par a fi elemente dintr-un vechi program de spălare a creierului elaborat după mini-revoluţia culturală din anii '71—'74. Nu-mi fac iluzii că ar fi citit cineva aparţinător sferii Puterii repartizate la TVR acel text (dacă ar fi fost aşa, aş fi avut ocazia de a mă întîlni mai rar cu imaginea antitelegenică a Gabrielei Neagu, bucurîndu-mă sincer să o aud la radio, are o voce excelentă) nu-mi fac iluzii dar se mai întîmplă şi minuni. Cineva a făcut o faptă bună şi a difuzat „Hanussen" cu Karl Maria Brandauer, a treia parte a tripticului inaugurat cu „Mefisto" şi continuat cu „Colonelul Redl". Nu sînt omul care să-i fure pîinea doamnei Corciovescu şi de aceea nu voi spune mai nimic despre film. O să spun doar o singură chestiune — cine se joacă cu focul se arde. Sau, mai aproape de înţelegerea unora, „băţul are două capete".

Jocul cu puterea este ca jocul cu focul. Responsabilitatea nu este doar de partea Puterii, ci şi de partea celor care cochetează, care se implică în tot felul de giumbuşlucuri spre a-i face plăcere ori spre a o ajuta în cine ştie ce flecuşteţe. Mă refer, desigur, la cei care în viaţa lor normală, civilă, ca să zicem, se străduiesc să ne spună nouă, celor care privim, că ei nu sînt decît nişte „meseriaşi". Ei sînt oameni care nu fac partizanat. Ei nu participă din interes ori din umoare. Ei îşi pun la dispoziţie sufletul pentru că asta este meseria lor. Ba chiar soarta lor. Dacă luăm în considerare doar meseria de crainic, vom vedea că „participarea" în acest caz se reduce la tonul acru ori la strîmbătura abia disimulată atunci cînd sub ochi le vine un text despre sau dinspre un pol politic cu care nu simpatizează. Ei, mare lucru, o strîmbătură, o acreală !, veţi spune dvs. toleranţi, îngăduitori ca tot românul. Ei, da, o strîmbătură, o acreală în mesajul televizat fac mai mult decît o mie de cuvinte rostite clar şi răspicat. Vă închipuiţi o reclamă în care se recomandă „cel mai bun produs" şi în care expresia celui ce vă vorbeşte exprimă o totală neîncredere ? Cam aşa se întîmplă cu tot felul de comunicate ce provin din surse neagreate de telecrainicii noştri de acum „celebri în Orient". Nimeni nu le cere simpatia, dar nici antipatia. Se pare că lucrul cel mai greu de învăţat şi de arătat este normalitatea, lipsa de participare la mesajul transmis. Nimeni nu cere ton grav, dar bine ar mai prinde un soi de detaşare.

Mă gîndesc dacă nu cumva bieţii oameni au un anume motiv pentru a se arăta partizani la cititul ştirilor. Să fie vorba de o reducere a schemei, un aer de şomaj să bată prin studiouri ? Ar fi o soluţie pentru asta — înfiinţarea unei televiziuni alternative. Desigur, glumesc. Cum să se înfiinţeze un post alternativ numai pentru atîta lucru, cînd mult mai simplu ar fi să nu se mai difuzeze pe post nici o ştire care provoacă reacţii de felul amintit bieţilor oameni ai muncii cu vocea şi chipul de la TVR. Ar fi şi o măsură de „protecţie socială", dar şi o măsură de „protecţie politică". Tot sîntem în vremea cînd se votează legi de protecţie a unora faţă de rest. Oricum, difuzarea filmului „Hanussen" rămîne o faptă bună pentru cine vrea să priceapă.

Eugen Uricaru

Patru cavaleri ai Apocalipsului

Milosz
La pensée captive

folio essais

fără nici o introducere, patru exemple de pervertire constientă a unor intelectuali dintr-o „democrație (de fapt, logocrației populară", așa cum ne povestește Czeslaw Milosz în **Gîndirea captivă:**

A. sau **Moralistul** — înainte de al doilea război mondial, tînăr prozator metafizic, cu opinii politice de dreapta, sponsorizat — cel puțin cu... subiecte — de către catolicism; conduită de un civism exemplar în timpul ocupației hitleriste; după război, personajul principal al romanelor sale nu mai este preotul catolic, nu tragicul său conflict interior provocat de dogmă, ci... activistul de partid, cu certitudinile sale „rrrevoluționare", succesul oficial al noii sale conduite fiind de-a dreptul eclatant — premiul de stat, tiraj de 100 000 de exemplare, vilă luxoasă; stilul său narativ se transformă din unul dubitativ într-unul anticipativ, cărțile devenind proiecții S.F. ale socialismului, așa cum va arăta peste, să zicem, cel mult un cincinal; stilul de viață al autorului se modifică în consecință, inaugurat fiind de o severă autocritică publică în care-și denunță convingerile estetice anterioare; mai mult, fostului scriitor catolic partidul îi va încredința sarcina de a pronunța discursul polemic față de Vatican ; apoi, de a populariza „estetistic" omul nou sovietic; port drapel al realismului socialist; supranumit de colegii de breaslă „curva disciplinată", nimeni nu știe de ce „metamorfoza" sa a fost atît de bruscă, imprevizibilă, totală, intolerantă și de ce a admis să plătească pentru confortul său mental și deloc neglijabil aspect material cu talentul său. De neînțeles, nu?

B. sau **Amantul Nefericit** — tînăr scriitor fără operă în timpul războiului, posibil poet suprarealist și cert guerillard urban, motiv pentru care și ajunge într-un lagăr nazist; eliberat de armata americană, îi dedică acesteia prima sa carte, conținînd memorialul de lagăr ; refugiul ulterior în Germania de Vest îl dezmoștenește prin sărăcie, furt, venalitate; în plus, din patrie încep să se facă simțite primele adieri literare, concretizate în reviste de specialitate, cu ajutorul cărora oricine poate ajunge, efectiv, „scriitor"; ispita fiind prea mare, se reîntoarce în patrie, și, extrem de receptiv, prinde din zbor unul din marile comandamente ale epocii realist-socialiste, anume denunțarea putreziciunii lumii occidentale; mai mult, își descoperă talentul jurnalistic și, retrimis în Vest, începe să comită reportaje „necrutătoare"; devine propagandist al artei militante; tentat de schizofrenia demagogiei comuniste se identifică quasi-amoros cu ea, însă — într-o clipă de nesperată luciditate — o trădează dramatic, în manieră Maiakovski sinucigîndu-se (fără a striga, totuși, în ultima clipă a vieții „Nu trageți, tovarăși!"); la 20 de ani nervii îi cedează total în fața perversiunii morale liber-asumate. Se va fi salvat el, oare, astfel?

C. sau **Sclavul Istoriei** — provine din acel creuzet al naționalităților care este Vilnius (aidoma lui Czeslaw Milosz însuși), în care se amestecă influențe poloneze, lituaniene, germane și ruso-sovietice ; printr-un joc mai mult sau mai puțin conștientizat al hazardului istoric „căderea (sa) în lume" se produce în sfera de influență a stalinismului; reintră în țară dimpreună cu Armata Roșie, ca ofițer politic, fiind adoptat de noul regim ca propagandist; curînd, om de încredere al partidului, primește misiunea de a reprezenta guvernul comunist în Occident, ca ambasador; aici joacă un rol aparent ambiguu, de diplomat comunist „nonconformist", cu „gura spartă" și opinii „liberale" ; cînd conaționalii cad în această plasă, cu atît mai bine — ei sînt expediați pe loc înapoi în patria-mamă, direct în puscăria politică, adesea acompaniați, dar numai pînă la aeroport, de însuși îndatoritor--gentilul ambasador; între timp, demonul literar îi dă ghes și publică un roman „pe linie" intitulat chiar așa „Realitatea" ; reintors în țară, este proclamat în consecință, director de conștiință și politruc al breslei scriitoricești; ar fi putut ajunge oricînd ministru, dar, cu modestie, se mulțumește să rămînă un simplu membru al Comitetului Central ; de atîta concupiscență ideologică tot nu va crăpa niciodată...

D sau **Trubadurul** — poet suprarealist, avangardist înainte vreme, autor al unui poem dedicat fluturașului, zdrobit de roțile unui camion și, mai ales, dincolo de orice vicii politice, beetiv notoriu, făr' de partid ; alcoolic profesionist, literatura rămîne un mijloc prin care își poate procura drogul cel de toate zilele; inconștienta etilică putîndu-i servi ca alibi în fața propriei conștiințe, se vinde imediat Noii Ordini, pe care o servește (cu stihuri de slavă canonice) cu intermitențe, de cîte ori criza bahică se conjugă cu necesitățile propagandistice ale regimului ; în timpul liber, nimic nu-l poate împiedica să revină la filonul său inițial, împăcînd astfel și capra năbădăioasă a talentului cu varza disciplinată a politicii partidului; cînd acesta nu are, momentan, nevoie de serviciile lui, ca pana să nu-i ruginească de tot în alcool, o editură de stat îi poate comanda oricînd o traducere, de pildă **Visul unei nopți de vară;** concubinajul acesta pare sortit eternului.

Simple fapte, inducții nesentimentale. Comentînd scrierile lui Milosz, Karl Jaspers observă : „Nu scrie precum un comunist convertit. Nu găsim la el acel fanatism agresiv pentru libertate, care trădează — în gest, în ton, în acțiuni — un totalitarism pe dos. Nu scrie nici ca un emigrant din opoziție, care visează la căderea regimului și la reîntoarcere în patrie. Vocea sa este cea a unui om profund afectat de ceea ce scrie, care, împins de nevoia de adevăr, analizează ceea ce se întîmpla sub un regim de teroare". Un analist, deci. Milosz nu condamnă, practic, pe nimeni. El nu vrea să culpabilizeze, ci să responsabilizeze. Nu practică un maniheism inchizitorial, deci, de care ticăloșii de pretutindeni se tem atît de mult, de cîte ori cineva ridică vălul. (Momentul 6 septembrie de la noi se înscrie pe aceste coordonate, ticăloșii sînt aceiași, iar apărătorii lor se camuflează inabil sub mantia Legii, ale cărei falduri sînt tot din pînză roșie, de steag).

...Atîta doar, că, dincolo de utopia cărtirei, crimele neprescrise ale acestor simbriași vînduți comunismului (pentru o editură, o revistă, o fundație culturală, etc.) nu se uită. Cineva, un anonim, le ține minte. Nu ca să se răzbune. Ca să le spună oamenilor să nu creadă în mistificarea unui regret, mai degrabă. Numai părerea de rău nu poate constitui un certificat în alb pentru viitor...

Dan-Silviu Boerescu

Situările în fantastic

PEISAJE BOLNAVE de Vasile Gîrneț, Editura artistică, Chișinău, 1990

Criticii s-au obișnuit destul de greu cu **livrescul** poeziei moderne, dar au făcut-o, în sfîrșit, acceptîndu-l chiar ca o garanție a valorizării, cum este și „textualismul", de altfel. Vasile Gîrneț, poet basarabean își începe cartea de poeme cu două citate — motto — unul din Radu Petrescu și altul din Dino Buzzati. Poate părea ostentativ dar este, sigur, dovadă de bun gust. Din motto, se desprinde „cheia" stilistică (în felul în care există o „cheie" a unei partituri în muzică). Autorul propune o lectură intelectualizată, el face elogiul Ideii, oarecum în felul în care îl înțelesese Camil Petrescu, dar trecut prin „prisma personalității" (Maiorescu) lui Radu Petrescu : „Fotografiile oferite de memorie erau reci, ca orice fotografie și carnea Ideii stăruia peste ele, ademenind sentimentul să încerce a se sătura cu ele, rozînd și sfărîmînd în fălci osul grabnic gol".

Asta pentru a sugera dinamica Sentiment — Idee în poezia sa. În schimb, fragmentul din Dino Buzzati va sprijini toate tentativele de a aduce tenta absurdului în coloratura generală a tablourilor, ce au ca subiect, totuși, Istoria : „Aprindeți fitilul în Absurdia / să licărim cumva în lentilele / ochelarilor, cameleon ai Istoriei / cînd se întoarce din vacanța de Paști... // aprindeți, vă rog, fitilul / că orbecăiește arhaic azilul / în care un tiran senil drept frondă / aplică nebunia cu metodă" (Aprindeți fitilul)

Dacă uneori absurdul poate fi metonimia totalitarismului alteori conceptul se referă la pulverizarea metodelor literare tradiționale, la anti-literatură sau la „literatura absurdului", „cînd imaginația supune realitatea / și striveste sub tăvălug nuanța", cînd „modelul" devine Kafka : „Tulburătoare scrisorile lui Kafka / Către Felicia / marele timid îmi strica din nou jucăriile / — modele în care crezusem pînă atunci / aruncîndu-mă desutat într-o contemplație ce parcă cerea răscumpărarea..." (Puzzle).

Vasile Gîrneț vorbește despre lecturile sale ca și cînd ar vorbi despre iubirile sale. Are cîțiva fideli. Mai întîi, firește cel pe care îl citează dintru început, ca motto, apoi, succesiv, poetul ne dezvăluie tainele formației sale. Pe lîngă Kafka, e Proust din care amintește un „topos" drag tuturor exegeților, „madlena" sau memoria involuntară : „principalul însă e să ne lase madlena / madlena memoriei din cărțile lui Proust / asta e". Pentru procedeele „noului roman", desigur, se vorbește despre „lectura din Sorin Titel".

Într-un fel de „ars poetica" definește noile „modele" de poezie „prozastică", „realistă", „de notație" mergînd spre ștergerea „frontierelor" dintre epic și liric preluarea impresionismului și sinesteziilor : „Te fascina proza lui Sorin Titel / rosteai nostalgic cuvintele „frai" și „țuhăș" / închipuindu-ți că Banatul nu-i altceva / decît o uriașă livadă de pruni / în care lumea ascultă muzică clasică" (De dragul iluziei). „Semn de carte" poate fi socotită un crez literar, o „ars poetica" unde ideea principală este cu siguranță fuga de provincialism a poetului basarabean. Printre rînduri, citești spaima că ar putea rămîne în urmă cu „uneltele sale", dar și orgoliul că este singurul care are lecturi mai mult sau mai puțin „moderniste" (Proust e încă o emblemă a îndrăznelii novatoare în literatură și a lecturii dificile dar selecte), ba chiar snobismul de a scrie versuri influențate de un tînăr poet bine cotat de critică. Poetul — conform acestei arte poetice, ar fi dator să-și „năucească" cititorii, să cultive „exotismul", să se delecteze / să se formeze cu muzică, să aibă lecturi singulare, să fie „iconoclast" — un nonconformist, un imprevizibil, un avangardist. În acest spirit am citit „Semn de carte": „Aruncă o minge de golf / în mijlocul poeziei / pentru exotism / și năucește-ți cititorul cu vestea / că ai ascultat azi, marți, zi de sec / o cantată profană de Scarlatti / tale în față replica exegetului bigot / aburcat pe tocuri să-l dezguteze pe Dumnezeu / și spune-i că ai sprayat salonul metaforei (spray-ul rămas de la cărtărescu / cel cu deambulările prin divizia cuvintelor / și mai ales, nu uita să-i sugerezi / c-ai avut revelația umilă / să descoperi / că ești unicul om din cartier / care a citit Proust".

Vasile Gîrneț este un poet care știe să se surprindă, lucid, în ipostaza însinguratului, cu orgoliul (intelectual) că își este el sieși, o bibliotecă. Tema este, dacă observăm bine, nouă, iar poezia care o ilustrează — excelentă : „Încerc să nu aud / timpul urlînd în mandibula ceasului / crimele lui absurde și zgomotoase / disipate pe creierul meu — o bibliotecă / închisă acum, închisă / părăsită de mine / cel care am vrut întotdeauna să văd / să știu, să depun mărturie // mi-ajunge, zic, singurătatea aceasta / întreagă și liniștită / izolarea aceasta terapeutică / tăcerea precaută / nerisipitoare / despodobită de artificii ca de o litanie // mi-ajunge / chiar dacă peste timp insul care mă învecinează / (ca să vezi, a existat și de data asta acest unul) / mă va sfătui să fiu logic cu mine însumi / să fiu din nou, să fiu" (Examen de sine). Există o plăcere a singurătății, chiar forța de a-ți inventa singurătatea în ciuda faptului că există niște personaje-lirice, firește, Ioana, Miron. Prin aglomerare de metafore livrești, se adaugă tenta bacoviană care a devenit specifică artei lui Vasile Gîrneț : „Tramele nopții... / să aprinzi ruguri la ferestre / și să sperii ereticii care devastează, orașul acesta fricos și trist și fricos / uitat de istorie / cum coiful lui Cromwell / călcat în picioare într-un film vechi / prost regizat / în care plouă întruna / ca o mereu reînnoită întrebare noaptea / și-ți place să te crezi singur / chiar dacă știi că alături / Ioana pictează mere" (Ca o întrebare, noaptea).

„Intelectualism" declarat, cu ostentație și orgoliu am găsit într-o alegorie scurtă dar încărcată de personificări și de simboluri unele scrise cu majuscule, o mică parabolă, pînă la urmă, despre luciditate și vis : „Sărutul nomad al ideii / mă găsi singur pe scările / uzate de credință ale Literei /.../ sufletul meu / între luciditate și vis / vă întinde mîna / pe cărările de sare" (Numele). Autoironia, antisentimentalismul, detașarea intelectuală, patetismul lucid, „epicizarea", „discursivismul" sînt de găsit într-un poem ca „Sentiment pentru o zi de lucru" : „Mărturisesc fair că / fiece pagină îmi smulge (ritual păgîn) / cîte o halcă din utopia sentimentală / și sosesc la orizontul de așteptare / (am promis și eu ca toată lumea noutăți) / tot mai nesigur /.../ haloul aventurii a sărăcit : / incendiul oglinzilor paralele / mi-a ars aripile imaginației / iar metafora roză (pe coturni și în blugi) are îndărătnicia să organizeze o nouă confesiune poetică / fără să observe apetitul meu narativ / ca pe vremea poveștilor / gestul polemic nu mai are nici un ecou ritmul obez, epatant și trucul baroc / sînt clișee în apa leșioasă a modelelor // iar conștiința pasabilului / care mă îmbrățișează (vorba lui Vitalie) / este și ea casantă". Dar chiar și prin bacovianismul tîrziu, Vasile Gîrneț se sincronizează cu poeții de dincoace de Prut. Și totuși... parcă tristețea provincială este mai grea, mai dramatică decît a altor poeți contemporani, în versurile scrise la Chișinău. Între altele — motivul parcului, specific simbolistilor români : „Mai triști parcă astăzi copacii / n-au ajutat nici eșarfele tale / legate aseară pe trupurile lor / subțiri și reci / istovite de suferință / miroase a secure... // În partea aceasta surdă a lumii / moartea urcă din nou / în balconul puterii // gest inutil — îmi spui deodată — / silința ta de a evacua / prezentul din text" (Complici cu cenușa). Bacovian este și titlul volumului și poemul ce se numește „Peisaje bolnave" : „Am macerat ficțiunile / și visele / ale mele și ale prietenului meu / în bun și ușor aerian / dar nu reușesc / decît peisaje bolnave // .../ mi-e frică întruna / că scrisul meu înghesuie lumea". Sînt evidente anxietatea, gestul timorat, dialogul frînt și alte semne ale bacovianismului filtrat însă printr-o personalitate de o netăgăduită originalitate. Aș mai numi citadinismul cu „ploile putrede", ceața, pustiul, sordidul, atrocele, exasperarea : „afară / ceață, sunete atroce / resturi și zdrențe / teorii și formule ciopîrțite / acelaie fragmente / și alte podoabe ale orașului / cu trotuare pustii / pe care se aud noaptea / pașii, azi, ai sentinței" (Anchetă). O lume a grimasei, a aparențelor descurajante, ducînd dincolo de spleen-ul, de plictisul și „urîtul" simbolist, la exasperarea spasmodică, într-o gesticulație a demistificării, a sfîșierii vălurilor aparenței conformiste, am găsit în poemul „Salutînd aparența" : „Între cioburile verii / meșterul — ikebana liniștind flinta / ștergîndu-i balele / aplicîndu-i un plasture peste / gura în spasme / împrăștiind grăbit fumul /.../ salută respectuos aparența / tresele ei cenușii ce mimează / sobrietatea și cumsecădenia" (Salutînd aparența).

Aș observa că în grija de a nu rămîne la un vocabular vetust, scriitorul face uneori abuz de neologisme : de ce „fatigate" pentru „obosite" ? Dar stilul colocvial, familiaritatea „avangardistă" cu cititorul, îi prinde bine pe Vasile Gîrneț : „mi-i trist că nu vă încap pe toți / ocrotitor / într-un poem // dar cine mai poate scrie astăzi un asemena poem ? / cine mai poate, cînd tot ce scrie alci / e un accident..." (Urme).

Ultima — dar nu cea din urmă, ca importanță — poemă din volum, tratează tema patriotică. O face „cu gîndiri și cu imagini" (după sintagma eminesciană) inedite și înduioșătoare prin sensibilitate și prin inventivitatea cu care versul alb cuprinde autenticul autohtonism. Elaborarea și luciditatea sensibilizată în prozodie modernă amintește oarecum de Blaga dar gesticulația poetică și tropii au originalitate : „... și veți afla de existența mea / și ne vom întîlni / cu gîndul acesta am trăit o vreme / mult / pînă mi-a venit ideea / să scriu pe nisip numele meu / pe care o apă îl îmbrățișa și ducea / îl tot ducea spre Dunăre / de atunci nu-mi mai rămîne decît speranța că la vară cineva din voi se va scălda în mare" (Scrisoare).

Poetul dedică versuri lui Mircea Dinescu, lui Liviu Antonesei și prozatorului tînăr basarabean Vitalie Ciobanu : un gest frumos dar și un mod de a schița cîteva repere dintr-o geografie (subiectivă) literară. Nimic provincial, nimic vetust în acest spațiu poetic care e înzestrat cu multe din atributele esențiale ale liricii noastre tinere, de bună calitate. Nasc și la Moldova oameni, vorba cronicarului.

Adriana Iliescu

Urmare din pag. a 16-a

SUB CĂLCÎI

22 ianuarie

Chiar acum (5,30 seara), Semka m-a anunțat că Lenin a răposat. După cîte mi-a spus, este un comunicat oficial.

25 februarie. Luni

În seara asta am primit, de la Piotr Nikanorovici [10]), ultimul număr din „Adîncul". Aici e publicată nuvela mea, **Diavoliada.**

Asta s-a întîmplat cînd citeam la Vera Oskarovna Z. [11]) fragmente din **Garda albă.** Se vede că a produs impresie și în acest cerc. V. O. m-a rugat să continui lectura tot la ea.

★

Și iată-mă publicat pentru prima oară în cartea-almanah, nu numai în foițe de două parale și în ziare fără audiență Dar cîte chinuri mă costă !

Însemnări pe manșete e înmormîntată [12]).

15 aprilie. Marți

La Moscova, nenumărate arestări în rîndurul „familiilor bune". Din nou au început exilările. A fost azi pe la mine D. K. [13]). Asta întotdeauna colportează zvonuri fantastice. Îmi spune că prin Moscova circulă un manifest al lui Nikolai Nikolaevici. Să-i ia dracu' pe toți Romanovii ! Ne-au fost prea de ajuns !

★

S-a pornit o campanie de realegeri în conducerile asociațiilor de locatari (burjuii să fie dați afară să fie promovați muncitorii). Singura casă în care așa ceva nu se întîmplă este casa noastră. În comitetul de locatari nu este nici un burjui. Nu avem pe cine înlocui.

21 iulie. Luni

Au sosit de la Samara Ilf și Iuri Oleșa. În Samara sînt două tramvaie ; pe unul scrie : „Piața Revoluției — închisoare", pe celălalt : „Piața Sovietică — închisoare". Ceva în genul ăsta. Cu alte cuvinte, toate drumurile duc la Roma.

E plăcut să stai la taclale cu Oleșa. E caustic și foarte inteligent.

2 august. Simbătă

Ieri s-a aflat că echipajul lui Kalinin a fost lovit de un trăznet (se afla undeva, în provincie). Vizitiul a fost ucis, Kalinin n-a pățit nimic.

Astăzi a avut loc o demonstrație cu ocazia împlinirii a 10 ani de la începerea războiului „imperialist". Nu m-am dus. Întorcîndu-mă acasă de la gazetă, am văzut cum se îndreptau spre Piața Strastnaia milițieni în uniformă și civili. În față — orchestra. În primele rînduri erau mărimile cu șepci și banderole roșii pe braț. Am văzut doi dintre aceștia cărora — avînd pantalonii prea scurți — li se vedeau baierile de la izmene.

4 august. Luni

Cunoscuta gazetă satirică „Ardeiul roșu" s-a remarcat de mai multe ori. Cu deosebire penultimul număr în care a apărut un desen cu titlul : „Concluziile celui de-al XIII-lea Congres". Desenul reprezenta o negustăroreasă grasă, îmbogățită a N.E.P.-ului, căreia servitoarea îi strîngea șireturile corsetului, cu următoarea legendă : „Ce mă sugrumi așa ? Pînă și Congresul al XIII-lea a fost mai blînd".

A ieșit mare scandal la Comitetul de partid al Moscovei. Rezultatul — au desființat și „Ardeiul roșu" și pe fratele lui bun, „Ghimpele". S-a hotărît ca în locul lor să apară o gazetă mai serioasă. Redactor-șef a fost numit un oarecare Verhoturski (se pare că de la „Moscova muncitoare"). Astăzi a fost ședința în care s-au dezbătut temele ce vor fi abordate și numele gazetei. „Cotitură bruscă spre stînga" : gazeta trebuie să fie muncitorească și cu un titlu care să exprime clasa producătoare de bunuri materiale. Cineva a insistat, ținînd să se numească „Petruška". Se va numi „Menghină" sau „Burghiu", sau ceva în genul ăsta. Cînd au dezbătut prima temă propusă de Kot. pentru desenul „Echilibrul evreiesc", Verhoturski a spus — „Da, și ar fi bine ca în planul secund să se vadă muncitorii care vin și distrug tot acest circ burghez".

12 septembrie. Vineri

O zi însorită și călduroasă.

O noutate : zilele acestea au apărut pe stradă bărbați și femei complet goi, cu eșarfe pe care scria : „Jos rușinea!". S-au urcat în tramvai, tramvaiul s-a oprit, publicul era indignat.

★

În China, încep să se audă bubuiturile războiului civil. Nu urmăresc presa în domeniul ăsta, dar știu că este mîna „fiarelor imperialiste" și că la Odessa (!) s-a înființat societatea „Jos mîinile de pe China".

Noaptea de 20—21 decembrie

Moscova e în mocirlă, și, foarte ciudat, ies la suprafață două fenomene : încercarea de orînduială a vieții și totala ei cangrenă. În centrul Moscovei, începînd de la Lubianka, s-a început construirea metroului. Asta înseamnă viață. Dar metroul nu poate fi construit, pentru că nu sînt bani. Asta înseamnă cangrenă.

Se dezbate planul îmbunătățirii circulației în oraș. Asta înseamnă viață. Dar circulație nu există pentru că nu există mijloace de transport. E ridicol : în toată Moscova sînt 8 autobuze.

Locuințele, familiile, învățămîntul, munca, confortul și cîștigurile sînt profund cangrenate. Nimic nu se mai mișcă din loc. Totul a fost înghițit de birocrația sovietică precum de gura iadului. Fiecare pas, fiecare mișcare a cetățeanului sovietic este un chin care-i consumă ore, zile și uneori luni de zile.

★

Magazinele s-au deschis. Asta înseamnă viață. Dar sînt goale și asta înseamnă cangrenă.

Și toate sînt astfel.

Literatura este îngrozitoare.

23 decembrie, marți. (Noaptea spre 24 dec.)

...M-a alinat foarte mult discuția de la frizer. M-a bărbierit o fată, are 17 ani și e fiică de frizer. Ea a început să-mi vorbească și nu știu de ce s-a așternut o imensă pace între oglinzile frizeriei.

Să văd Kremlinul a fost întotdeauna o încîntare pentru mine. Era într-o ușoară ceață și vederea lui mi-a mîngîiat sufletul. E o zi de iarnă, dar Kremlinul mi-e drag întotdeauna.

La redacție m-au necăjit (mi-au luat foiletonul) și am petrecut cîteva ore de deznădejde. Mai aveam de făcut cîteva drumuri dar am renunțat pentru că am stat la slujbă pînă pe la ora 17. A fost o ședință în care R.O., Aron — Erlich [14]) și Pototki [15]) au ținut cuvîntări despre cum trebuie să arate revista „Sirena". Pînă acum nu puteam să mă abțin cînd trebuia să iau cuvîntul și să-mi stăpînesc gesturile dezordonate. În timpul cuvîntării mi-a venit să ridic ambele mîini, dar am ridicat numai mîna dreaptă și în același timp mi-am amintit vagonul în care călătoream în 1920, bidonașul cu vodkă prins în centura cenușie și doamna care mă căina că sînt atît de agitat. Îl priveam în față pe R.O. și aveam o dublă viziune. Îi vorbeam și-mi aminteam în același timp.

De fapt viziunea era triplă. Deci, mă uitam la R.O. și paralel vedeam vagonul în care călătoream, imaginea rănirii mele sub stejar și colonelul rănit în stomac.

Ca să nu uit și ca să știe și cei ce vor veni după noi, voi nota cînd și unde a murit .A murit în noiembrie 1919 în timpul atacului la Sali-Aul și ultimele lui cuvinte au fost :

— În zadar încerci să mă îmbărbătezi, nu mai sînt un puști.

Eu am fost lovit la o jumătate de oră după el.

Deci aveam o imagine triplă. Întîi, noaptea de noiembrie a luptei, suprapus peste aceasta — vagonul în care povesteam această bătălie și sala în veci blestemată a redacției. Fericit cel ce a pătruns înțelesul luptei. Eu am înțeles greșit și acum trebuie să-mi încasez porția.

Cînd ne-am împrăștiat în ceața iernii, Pototki mi-a spus : „Ești curajos, Mihail Afanasievici". Mi-a făcut plăcere, deși știu că nu sînt deloc curajos. Cel puțin deocamdată.

26 decembrie. (Noaptea spre 27)

Chiar acum m-am întors de la serata petrecută la Angarski — redactorul-șef al revistei „Adîncul". S-a vorbit ce se vorbește peste tot acum : despre cenzură, despre „adevărul scriitorului" și despre minciună. Au fost Veresaev, K. Nikandrov, Kirillov, Zaițev, Leașko, și Lvov-Rogacevski. [16]) Nu m-am putut abține să nu spun că în momentul de față e greu să scrii, am atacat cenzura și celelalte, lucruri pe care nu e bine să le spui.

Leașko, scriitorul proletariatului, care mă antipatizează profund (instinctul), m-a contrazis cu o iritare rău mascată :

— Nu înțeleg, despre ce „adevăr" vorbește tovarășul Bulgakov ? De ce trebuie să reflectăm totul ?

Cînd am spus că trăim într-o vreme a ticăloșiei, mi-a replicat cu ură :

— Spuneți numai tîmpenii...

N-am reușit să răspund acestei afirmații tandre, pentru că s-au ridicat cu toții să plece. De bădărani nu putem scăpa.

Ger cumplit. De dimineață, apa caldă era ca de gheață. De altfel, aseară, la puțin timp după ce m-am întors acasă, s-a stins lumina peste tot.

★

Mai mult decît acești Leașko mă chinuie o întrebare : sînt scriitor sau nu ?

28 decembrie. Noaptea.

Aseară la Nikitina [17]) am citit povestirea mea **Ouăle fatale.** M-am dus acolo cu dorința copilărească de a mă remarca, de a străluci. De acolo m-am întors frămîntat de sentimente contradictorii. Ce e această povestire ? Foileton ? Sau grosolănie ? Poate că e ceva serios ? În acest caz nu e desăvîrșit. În orice caz, acolo erau vreo treizeci de oameni care nu numai că nu erau scriitori, dar în general nu pricep ce e literatura rusă.

Mă tem că aceste fapte de vitejie să nu-mi ardă niște șuturi undeva, „într-un loc nu prea îndepărtat". În asemenea situații mă ajută foarte mult soția mea. [18]) Am observat că are un mers ușor legănat, și, după părerea mea, e cam urît. Dar se vede treaba că sînt foarte îndrăgostit de ea. Mă frămîntă totuși o idee. Pentru oricare alt bărbat s-ar fi străduit să creeze o atmosferă confortabilă sau o face anume numai pentru mine ?

ANUL 1925

2 ianuarie, noaptea spre 3

O întîmplare amuzantă : neavînd bani de tramvai, am plecat de la redacție pe jos, ținînd-o pe cheiul rîului. O jumătate de lună se întrezărea prin ceață. Pe mijloc, rîul n-a înghețat și este străjuit de ciori pe gheața din apropierea malurilor. Trecînd pe lîngă Kremlin, în dreptul turnului din colț, m-am uitat în sus, m-am oprit privind Kremlinul și n-am apucat să zic în gînd „Pînă cînd Doamne ?", că a și apărut în spatele meu o siluetă cenușie cu servietă și m-a cercetat cu atenție, urmărindu-mă. L-am lăsat să o ia înainte și am mers așa vreun sfert de oră, pîndindu-ne. Apoi a scuipat de pe parapet ; am scuipat și eu. De-abia în dreptul statuii lui Alexandru I am scăpat de el.

3 ianuarie

Astăzi am primit 300 ruble în contul romanului **Garda albă** care se publică la „Rossia". Pentru restul sumei mi-au promis o poliță.

Seara am fost împreună cu soția mea, la „Lanterna verde" [19]). Vorbesc mai mult decît ar trebui, dar nu pot să tac. Numai mutra lui I.P. [20]) afirmînd cu obrăznicie că toți avem o ideologie ! — acționează asupra mea ca sunetul trompetei de cavalerie și îmi vine să-i strig :

— Nu lătra !

La urma urmelor, literatura poate fi și comunistă dar niciodată nu va fi „sadikeristo-smenovehistă" [21]).

Teamă mi-e ca nu cumva **Garda albă** să nu fie un fiasco. Chiar în seara asta, la „Lanterna verde". Aussläder [22]) a dat să-mi spună ceva apoi s-a strîmbat. Dar mie îmi place, dracu' știe de ce.

4 ianuarie

Astăzi mi-a apărut **Viață de boem** în „Ogorul roșu" nr. 1. Este prima mea apariție într-o cloacă jurnalistică, specific „sovietică". Am recitit povestirea și mi-a plăcut foarte mult, deși m-a uimit un lucru de care numai eu sînt vinovat : printre rînduri bate un vînt de sărăcie lucie. Probabil că atunci eram obișnuiți cu foamea și nu ne era rușine, iar acum parcă a început să ne fie. Îmi permit o autoapreciere, dar numai în jurnal : povestirea e scrisă al dracului de bine, cu excepția a două, trei fraze.

5 ianuarie

La Moscova e o vreme incredibilă. Dezghețul a topit tot ; și ca și anotimpul este și starea sufletească a moscoviților. Vremea e de primăvară și primăvară e și în sufletele oamenilor.

— Cum se vor sfîrși toate astea ? mă întreabă deunăzi un prieten. Întrebări stupide, fără speranță, puse de toată lumea. Într-o cameră din apartamentul în care locuiește, comuniștii benchetuiesc. În hol miroase dezgustător. Și unul dintre partinici zace beat mort, ca un porc, după spusele prietenului meu. L-au invitat și pe el și n-a putut să refuze. Cu un zîmbet politicos și slugarnic intră în camera lor. Iar aceștia îl provoacă tot timpul. De la ei a venit la mine și-i înjură în șoaptă. Într-un fel, toate astea se vor termina, sînt sigur.

NOTE :

[1]) Între anii 1921—1924 Bulgakov a locuit pe strada Bolșaia Sadovaia, la nr. 10, ap. 50. Modul de viață din acest apartament i-a servit ca model în multe din operele sale.

[2]) În redacția gazetei „Gudok" (Sirena) Bulgakov a lucrat de la sfîrșitul anului 1922 sau începutul lui 1923 întîi la secția de scrisori, ca stilizator, apoi ca foiletonist.

[3]) Kalmens S.N. — directorul financiar al secției moscovite a gazetei „In ajun".

[4]) „Căpitanul șchiop" — probabil este Zuzenko, căpitan de cursă lungă, colaborator al revistei „De gardă". Despre el scrie și Paustovski în amintirile sale.

[5]) „În ajun" — revistă în limba rusă care apărea la Berlin.

[6]) Gladîrevski N.L. — medic, prieten al familiei Bulgakov.

[7]) E vorba despre cartea lui Mihail Cehov — „Anton Cehov și subiectele sale", apărută în 1923.

[8]) Lejnev I.G. — literat, redactorul șef al revistei „Rossia".

[9]) Zemski B.M. — fratele lui A.M. Zemski, soțul surorii lui Bulgakov — Nadejda.

[10]) Zaițev P.N. — secretar și redactor șef la Editura „Adîncul".

[11]) Probabil Vera Oskarovna Stanevici — filolog și cercetător literar.

[12]) E vorba despre ediția în volum a cărții **Însemnări pe manșete.**

[13]) Probabil, D.A. Kiselgof — avocat cunoscut al Bulgakovilor.

[14]) Aron — Elrich A.I. — literat, colaborator al revistei „Sirena".

[15]) Pototki A.V. — șeful secției „viața de partid" a revistei „Sirena".

[16]) Nikandrov, Kirillov, Leașko, Lvov-Rogacevski — scriitori sovietici, contemporani cu Bulgakov.

[17]) Nikitina — cercetător literar, în casa căreia aveau loc ședători literare care erau numite ironic „Subotnicele nikitiene".

[18]) Belozerskaia L.E. — a doua soție a lui Bulgakov.

[19]) „Lanterna verde" — cafenea literară moscovită a acelei perioade.

[20]) Potehin I.N. — literat, colaborator la „In ajun".

[21]) Sadîker P.A. — directorul societății „In ajun". Smenovehovți — coautori ai antologiei „Smena vex" (Schimbare radicală), propovăduitori ai necesității apropierii de noua Rusie sovietică.

[22]) Aussländer — S.A. — literat.

moda, altfel

Bem un păhărel de whisky ?

Dostoievski își termina capodopera „Idiotul" cu părerile **bietei** Lizaveta Prokofievna, arătîndu-l pe Mișkin : „Destul ne-am distrat, e timpul să dăm ascultare înțelepciunii, căci toate astea, și străinătățile și toată Europa voastră, nu sînt decît niște fantezii, și noi toți, în străinătate, nu sîntem decît o fantezie..."

Scoțienii, astăzi, apar ca o fantezie... Dar nu din cauza whisky-lui. Din cauza structurii lor comportaționale. Ei nu au disprețuit ceea ce, astăzi, se cheamă fustiță, ceea ce alte popoare le-au purtat, le-au crescut, le-au desființat în numele educației cu Europa, cu cei care au înțeles mai repede, că pantalonul e mai IGIENIC, culmea pentru femei.

Despre scoțieni eu relatez „ceva" informații ; ele vor fi nevinovate amănunte despre puternica lor personalitate în lume, ca FANTEZIE.

Înainte de cucerirea romană, ei existau. Istoricii să spună ce s-a întîmplat cu ei ca MODĂ. LITERATURA lor este convingătoare. Literatura și Moda, se ceartă uneori, dar trăiesc împreună. Literatura are nevoie de limbă, de mijloc de exprimare, de modă de comunicare.

Limba scoțiană, în esențialitatea ei, e o dezvoltare a dialectului teutonic, dar a fost oprită de Reforma din 1567, care a impus Biblia în traducere engleză.

Totuși, ca de obicei, literatura s-a impus. Există o importantă literatură scoțiană : Thomas d'Erceldoune, Huchown, Andrew de Wyntoun, Henry Menestrelul. Sub influența lui Chaucer a apărut o pleiadă de poeți scoțieni zișI „extraordinari". În sec. 18, apare aproape dictatorial literatura unei clase aristocratice, scrisă de femei : lady Grizel Baillie, lady Wardlaw, lady Me.

Mișcarea romantică a mai adus la suprafață scoțiene care scriau o foarte bună literatură, chiar dacă purtau fuste lungi și beau cîte un păhărel de whisky. Plăcerea de a purta fustă scurtă a aparținut bărbaților și pare o fantezie, o fantezie încăpățînată, căci e susținută contemporan cu pretenții de maximă eleganță.

Scoțienii aproape își bat joc de noi, cu fustițele lor în pătrate, cu jambierele lor în pătrățele, cu pelerinele lor Kent, cu carourile lor care au impus lumii stilul SCOȚIAN. Dintre toate produsele lor, după literatură, cel mai mult îmi plac păturile. Și dacă soarta te ajută să ajungi în Scoția și stai într-un fotoliu moale, învelit într-un „pled" (iertați-mi ortografia) scoțian, în fața unui foc ce arde **degeaba** (căci e cald și bine împrejur) nu poți refuza invitația unei gazde care vorbește despre Ceaușescu și Gorbaciov, întrebîndu-te „în pătrățele" scoțiene, purtînd celebrul kilt : „Bem un păhărel de whisky ?" Și de aici ar putea începe o altă istorioară. Și trebuie să preferi 100 de pipers, ei sînt deja în fața casei, cu cimpoaiele lor bulbucate și cîntă „one, two, three, You wanna dance with me / three, four, five, I want you to be my Wife" și nici nu-ți mai vine să crezi nimic...

Corina Cristea

«MANUSCRISELE NU ARD»

În ziua de 7 mai 1926, în apartamentul lui Bulgakov au sosit „oaspeți"... pentru a face percheziție. Soția scriitorului își amintește numele judecătorului de instrucție — Slavkin ; avea și un ajutor, amîndoi fiind însoțiți de administratorul casei acesta în calitate de martor. Dar cum Bulgakov nu era acasă, au trebuit să-l aștepte ; nu puteau să facă percheziția în absența lui. Au așteptat, au tăcut, au spus bancuri, au rîs, apoi iar au tăcut.

Și în sfîrșit s-au apucat de treabă ; fără menajamente : întorceau fotoliile și le controlau străpungîndu-le cu un fel de sîrmă lungă. „Dacă-ți vor împușca fotoliile, nu eu răspund", i-a spus soției. Totul s-a petrecut „ca în Bulgakov", exact ca în „Maestrul și Margareta".

— „Așa e ! Așa e ! — striga Koroviev. Îmi confirmați bănuielile ! A căutat prin tot apartamentul. Și celălalt, care stătea la intrare, la fel ! Și acela de lîngă ușă, tot așa !

— Interesant ! Și dacă vor veni să vă aresteze ? — a întrebat Margareta.

— Precis că vor veni, încîntătoare regină, fără nici o îndoială — răspunse Koroviev — îmi șoptește inima că vor veni ; firește, nu în clipa asta, dar la vremea lor vor veni".

Fără îndoială că pe Bulgakov l-a rănit profund această năvală în casa lui, scormonirea în viața lui și în manuscrisele lui. Dar tot atît de limpede este și faptul că astfel i-au dat să înțeleagă că de acum încolo se află la mare cinste, că e luat în colimator. Și orice ar scrie va fi sub ochiul care vede totul.

Dar n-avea de gînd să cedeze ; a ridicat mănușa.

La 21 iunie a trimis un memoriu președintelui Comisariatului poporului :

„Pe 7 mai a.c., reprezentanții procuraturii au procedat la o percheziție în apartamentul meu și mi-au confiscat conform procesului verbal, două manuscrise care pentru mine reprezintă o comoară sufletească fără preț : Inimă de cîine și Jurnalul meu (3 caiete).

După mărturiile contemporanilor, de două ori a fost chemat, în decurs de un an, la judecătorul de instrucție. Apoi, cîțiva ani la rînd a cerut înapoierea manuscriselor, apelînd la Gorki și la Peșkova. Fără nici un rezultat. Curînd s-au făcut simțite urmările. Cînd a cerut viză pentru a pleca în străinătate, i s-a refuzat. Să rămînă acasă !

18 mai 1928 : insistă din nou să i se înapoieze „manuscrisele care conțin mărturii deosebit de prețioase despre starea mea sufletească din anii trecuți (1921—1926)". „Alexei Maximovici (Gorki, n.n.) mi-a făcut cunoscut că intervențiile lui au dat roade și că voi primi manuscrisele. Nu înțeleg pentru ce lucrurile se tărăgănează. Rog insistent să se dea curs cererii mele și să mi se dea înapoi manuscrisele".

La 6 iulie mai făcea o încercare : Bulgakov cere înapoierea manuscriselor folosindu-se de numele Ecaterinei Peșkova (soția lui Gorki, n.n.). Imediat primește o scrisoare de la aceasta : „Mihail Afanasievici, este de-a dreptul necinstit să mă deranjați atîta. N-am uitat de manuscrisele dumneavoastră, și de două ori pe săptămînă vorbesc acolo unde trebuie. Dar persoana de care depinde chestiunea nu se află momentan la Moscova ; de aceea lucrurile tărăgănează. Imediat cum le voi primi, vă voi anunța".

În vara anului 1929 îi scrie fratelui său, Nikolai : „Trebuie să-ți spun că sînt într-o situație foarte proastă. Este interzisă reprezentarea pieselor mele în țară și nu mi se mai publică nici un rînd din ceea ce scriu. În 1929 am fost complet distrus ca scriitor. Am făcut un ultim efort și am trimis un memoriu la guvern în care cer să-mi permită plecarea din țară, împreună cu soția, pe o perioadă nelimitată. În cazul în care cererea îmi este refuzată, jocurile sînt făcute ; stingem cărțile, stingem luminările. Fără nici o strîngere de inimă te anunț, frate dragă, că moartea mea e o chestiune de soroc".

În memoriul lui către guvern, despre care pomenește în scrisoare, Bulgakov amintește că de nenumărate ori a cerut „înapoierea manuscriselor" și că „am fost refuzat sau pur și simplu n-am primit nici un răspuns". Despre același lucru îi scrie și lui Gorki : „Nici o autoritate, nici o persoană nu-mi răspunde la cererile mele. Mai trebuie distrus ultimul lucru ce a mai rămas : eu însumi. Rog să se ia o hotărîre umană : lăsați-mă să plec".

În zilele următoare — pe 3 octombrie — este chemat și i se înapoiază manuscrisele. Și cercetătorii și Elena Sergheevna Bulgakova sînt de acord asupra acestei chestiuni : jurnalul i-a fost înapoiat acum.

Și ce face cu ele Maestrul ?

„Rupîndu-mi unghiile, sfîșiam caietele așezîndu-le în picioare printre bucățile de lemn și scormonind foile cu cleștele. Erau clipe cînd cenușa mă biruia, dar mă luptam cu ea, și romanul meu, împotrivindu-se cu înverșunare, pierea totuși. Prin fața ochilor îmi treceau slove cunoscute, galbenul flăcărilor se furișa nestăvilit, mîncînd paginile de jos în sus, dar cuvintele tot mai stăruiau. Piereau doar atunci cînd hîrtia se înnegrea, și înarmat cu cleștele, eu le veneam de hac, cuprins de turbare".

Tot așa Bulgakov și-a distrus jurnalul, care stătuse mai bine de trei ani la Lubianka. Dar manuscrisul n-a dispărut cu totul. L-au copiat acolo și l-au păstrat pînă în zilele noastre ; și acum l-am primit, în sfîrșit, pentru a-l publica.

S-a întîmplat încă o minune „ca în Bulgakov".

— „Dă-mi să văd, ceru Woland întinzînd mîna.

— Din păcate, nu pot s-o fac, răspunse maestrul. Mi-am ars manuscrisul.

— Iartă-mă, dar asta n-o cred, exclamă Woland. E imposibil, manuscrisele nu ard".

Vitali Șentalinski

SUB CĂLCÎI

« *Jurnalul meu* »
de
M. A. BULGAKOV

ANUL 1923

2 septembrie, duminică

Astăzi, împreună cu Kataev ,am fost la Alexei Tolstoi, la vila sa de la Ivankovo. A fost foarte amabil. Ce nu-mi place la el este maniera boemă în care se poartă — și el și soția lui — cu tinerii scriitori. Dar marele său talent răscumpără totul.

Cînd am plecat, ne-a condus pînă la ștăvilar. Era liniște, o jumătate de lună strălucea pe cerul înstelat. Ne-a vorbit cu deosebită căldură despre necesitatea de a înființa o școală.

— Să ne închinăm în fața lunii...

A rîs, dar e limpede — caută sprijin în mine și în Kataev. Ideile lui despre literatură sînt întotdeauna subtile și juste, uneori splendide.

★

Uneori, în plină deznădejde și nostalgie pentru trecut, ca acum, cînd locuiesc într-o cameră înfamă dintr-o casă la fel de înfamă [1]), izbucnește un sentiment de încredere în forțele mele. Simt în mine cum ia naștere și crește gîndul că sînt un scriitor incomparabil mai puternic decît toți cei pe care-i cunosc. Dar în asemenea condiții, precum cele de acum, eu mă dau la o parte.

3 septembrie, luni

După o vară îngrozitoare, s-a instalat o vreme splendidă. De cîteva zile e cald și soarele blînd și luminos.

În fiecare zi mă duc la slujba mea de la revista „Sirena" [2]) și-mi omor ziua fără nici o speranță. Viața e făcută astfel că banii sînt puțini și eu, ca întotdeauna, cheltui mai mult decît îmi permit mijloacele mele modeste. Bei și mănînci bine, dar banii nu-ți ajung. Fără poșirca asta blestemată cu numele de bere nu trece o zi. Și astăzi am fost la berărie cu Alexei Tolstoi, cu Kalmens [3]) și, bineînțeles, cu „căpitanul șchiop" [4]), care pe lîngă conte era ca o umbră.

30 septembrie

Probabil pentru că sînt conservator (era să scriu „pînă-n măduva oaselor", dar expresia e șablon), întotdeauna cu ocazia vechilor sărbători mă îndrept spre jurnal. Păcat că nu-mi amintesc exact ziua de septembrie în care, în urmă cu doi ani, am venit la Moscova. Doi ani. S-a schimbat ceva în acest răstimp? Cu siguranță, foarte multe. Și, totuși, aniversarea a doi ani mă găsește în aceeași cameră și cu aceeași stare sufletească.

Și peste toate astea, sînt bolnav.

★

Politica ! Această mîrșavă și contra naturii politică ! În Germania e același balamuc. Marca a început, totuși, să crească, grație faptului că nemții au încetat acțiunile de protest pasiv în Ruhr; dar în Bulgaria continuă războiul civil. Se luptă cu comuniștii. Participă și adepții lui Vranghel care apără guvernul N-am nici o îndoială că țările slave de gradul doi, dacă pot să mă exprim astfel, sînt la fel de sălbatice ca și Rusia și creează o bază serioasă pentru instaurarea comunismului. Gazetele noastre comentează evenimentele exagerîndu-le, deși — cine știe? — poate că într-adevăr lumea se va împărți în două : comunism și fascism.

Ce va fi — nimeni nu știe.

★

Dacă las la o parte spaimele mele în fața vieții — închipuite sau reale — recunosc că-mi lipsește un singur lucru : un apartament confortabil.

În literatură mă impun încet, dar sigur. Asta o simt cu tărie. Mai rău este că uneori îmi lipsește credința că scriu într-adevăr foarte bine.

O ceață mi se așază pe creier și-mi paralizează mîna cînd ar trebui să scriu tot ce simt profund și autentic — cu rațiunea și cu inima.

22 octombrie, luni. Noaptea

Astăzi, la „Sirena", s-a petrecut un lucru foarte urît. „Grupul de inițiativă al celor fără de partid" a organizat o adunare în chestiunea ajutorării proletariatului german. Cînd N. a deschis ședința, a apărut comunistul R., care, agitîndu-se și amenințînd, a spus că „așa ceva nu s-a mai pomenit : cei fără de partid să organizeze adunări". A cerut ca ședința să nu mai aibă loc decît împreună cu comuniștii. N., schimbîndu-se la față, a argumentat că adunarea a fost organizată cu aprobarea organizației de bază.

Apoi totul a fost simplu. Nemembrii de partid au votat în unanimitate ca membrii de partid să-și convoace oamenii și să se lingușească reciproc. Au apărut membrii de partid și au decretat că ei fac dublu cît un nemembru (nemembrii sînt plătiți pentru o zi de muncă, pe cînd membrii de partid sînt plătiți într-o zi cît pentru două), așa că îi scuipă drept în față pe măgarii neînscriși în partid.

26 octombrie, vineri. Seara

În momente de suferință și singurătate, mă cuprind gînduri triste și pline de invidie. Mă căiesc amărnic că m-am lăsat de medicină și am ales o existență nesigură. Dar Dumnezeu vede că am făcut-o numai din prea mare dragoste pentru literatură.

Acum e greu să faci literatură. Mai ales pentru mine, cu vederile mele, e foarte greu să mai public ceva și să trăiesc din asta.

În aceste condiții, boala mea este tot ce-mi lipsea.

Dar să nu ne descurajăm. Am răsfoit **Ultimul mohican,** pe care mi-am cumpărat-o pentru biblioteca mea. Cîtă mîngîiere găsești la bătrînul sentimental Cooper. David, care tot timpul înalță psalmi, m-a dus cu gîndul la Dumnezeu.

Poate că nici nu ne trebuie un Dumnezeu puternic și îndrăznet ; celor ca mine le e mai ușor să trăiască gîndindu-se la el. Boala s-a complicat și s-a prelungit. Mă simt doborît. Probabil că nu voi mai putea să lucrez și iată de ce sper în Dumnezeu.

★

Intuițiile mele în legătură cu oamenii nu m-au înșelat niciodată. O adunătură de ticăloși fără seamăn se grupează în jurul publicației **În ajun** [5]). Mă pot felicita că și eu sînt printre ei. Mi-e așa de greu cînd trebuie să curăț noroiul care s-a lipit de numele meu! Dar pot spune cu inima curată că o necesitate imperioasă m-a împins să public la ei. Dacă n-ar fi fost „În ajun", niciodată n-ar fi văzut lumina tiparului nici **Însemnări pe manșete,** nici alte lucruri scrise bine — adevărată literatură. Trebuia să fi fost un erou fără seamăn ca să pot tăcea patru ani și fără speranța că voi putea vorbi cîndva. Eu, din păcate, nu sînt erou.

★

Dar acum am mai mult curaj. Mult mai mult decît în 1921. Dacă n-aș fi bolnav, aș privi cu mai multă încredere viitorul meu cețos și întunecat.

6 noiembrie, marți. Seara

Nu de mult a plecat de la mine Kolea G.[6]), care mă tratează. Apoi am citit cartea scrisă prost, fără nici un har, a lui Mihail Cehov despre uriașul său frate [7]). Citesc acum cartea lui Gorki, **Universitățile mele.** Mă frămîntă multe gînduri, dar un lucru mi-a devenit limpede : trebuie să las gluma la o parte. Literatura e viața mea. Niciodată nu mă mai întorc la medicină.

Ca om, Gorki mi-e antipatic ; dar ce scriitor mare și puternic este! Și ce lucruri înfiorătoare și importante spune despre scriitor.

Astăzi, pe la 5, am fost la Lejnev [8]), care mi-a comunicat două lucruri importante : întîi că povestirea mea, **Psalmul,** publicată în **În ajun,** este splendidă („eu aș fi publicat-o") și apoi că revista **În ajun** este disprețuită și detestată de toți. Asta nu mă înspăimîntă. Mă înspăimîntă cei 32 de ani ai mei, anii pierduți cu medicina, boala și slăbiciunea. După ureche am o tumoare stupidă care a fost operată deja de două ori. Mă tem că boala necrutătoare îmi va întrerupe lucrul. Dacă nu, voi scrie ceva mai bun decît **Psalmul.**

De acum încolo, voi studia. Nu se poate ca vocea care mă tulbură să nu fie profetică. E imposibil. Nu pot fi nimic altceva decît scriitor.

Voi mai vedea, voi studia și voi tăcea.

ANUL 1924

8 ianuarie

Astăzi s-a publicat în ziare buletinul medical al lui Trotki. Începe astfel : „Pe 5 noiembrie ,anul trecut, L. D. Trotki s-a îmbolnăvit..." și se termină : „I s-a acordat concediu, cu eliberarea din toate funcțiile, pe o perioadă mai mică de două luni". Comentariile la acest buletin istoric sînt de prisos.

Și astfel, la 8 ianuarie 1924, Trotki a fost trimis la plimbare. Care va fi soarta Rusiei, Dumnezeu știe ! Fie ca el s-o ajute !

Astă-seară am fost la Boris [9]). De-abia ne-am întors. A fost foarte vesel. Am băut vin și inima nu mă mai doare.

10 ruble-aur — 36 miliarde...

Traducere și adaptare de Margareta Popescu

Continuare în pag. a 15-a

REDACȚIA și ADMINISTRAȚIA : București, Calea Victoriei nr. 133, tel. 59 67 60
Tiparul executat la Imprimeriile Coresi
10 lei

BIBLIOTECA „ASTRA"
SIBIU

BIBLIOTECA „ARIPA" SIBIU

Luceafărul

Săptămînal editat de Uniunea Scriitorilor din România

serie nouă • miercuri, 25 septembrie 1991 **39** (87)

Întrebări fără răspuns

Se fac în curînd doi ani de la intrarea României pe un drum nou, care se vrea al democrației și al economiei de piață, al reintrării în Europa și al reintegrării în marea circulație a valorilor din acest sfîrșit de mileniu. E, poate, cazul să tragem o linie, să facem un fel de bilanț al realizărilor noastre din acest interval, de pildă în materie de promovare a culturii române în străinătate, acceptînd, firește, ideea că nu prin producția din economie ne vom impune în Europa (cel puțin o bucată de vreme) ci prin cultură.

Este, într-adevăr, cazul, dar, din păcate, nu putem găsi prea multe lucruri bune de semnalat într-o atare direcție. Dimpotrivă. Politica noastră de afirmare universală prin propagarea culturii naționale e la fel de falimentară pe cît era și în timpul dictaturii comuniste, cu diferența că naționalismul ceaușist urmărea în chip deschis izolarea noastră, în primul rînd spirituală, pe cînd guvernanții de azi pretind — în declarații — că vor ca România să participe activ la viața culturală europeană. Sensul demagogic al acestor declarații e limpede pus în evidență de acțiunile menite să asigure o asemenea participare, mai exact de absența lor. Întrebăm și noi, cum au întrebat și alții — și tot retoric, pentru că știm că nu ne va răspunde nimeni — cum e posibil ca, după doi ani aproape de la Revoluție, instituțiile noastre de reprezentare și propagandă culturală în străinătate, puține cîte sînt, să nu-și poată trece în cont nici o acțiune mai acătării, nici o realizare practică de oarece răsunet, nici un pas înainte spre atingerea propriei lor meniri ?! Tot ce s-a făcut în materie, s-a făcut din inițiativa unor organisme neguvernamentale, asociații de creatori, simpatizanți străini ai culturii române sau persoane particulare. Biblioteca română de la Paris, deși are în frunte un om competent și activ, nu are mijloace pentru a depăși starea de precaritate moștenită de la vechiul regim. Biblioteca română de la Roma e același han dinainte, în plus a trecut în custodia Academiei Române numai și numai din orgoliul nejustificat al acesteia din urmă, fără să fi reușit să realizeze ceva pînă la această oră, fiind de departe cea mai neproductivă, penibil de neproductivă instituție culturală de acest tip din cîte există în capitala Italiei. Aici, un exemplu care ar trebui să ne dea de gîndit : instituția similară ungară de la Roma funcționează, cum se zice, 24 de ore din 24 pentru promovarea culturii naționale iar rezultatele, din păcate pentru noi, se văd cu ochiul liber. Biblioteca română de la New York e atît de discretă că nici nu știm dacă mai există sau nu. Unde sînt centrele culturale pe care guvernul a promis, înainte de alegerile de anul trecut, că le va înființa la Moscova, Atena, Bruxelles, Düsseldorf, Madrid, Praga, Viena. America de Sud, etc. ? Înțelegem că toate acestea costă, că nu sînt bani pentru întreținerea lor, că una, că alta. Dar de aici pînă la folosirea proastă a brumei de bani care, totuși, de bine de rău există, e cale lungă și numele ei nu poate fi altul decît indiferența și dezinteresul, dacă nu chiar interesul pentru transformarea acestor centre, ca pe vremuri, în case de odihnă pentru mai marii zilei aflați, ocazional, în locurile respective. În fond, cine răspunde de toate acestea ? Refuzăm să credem că vîntul...

„L"

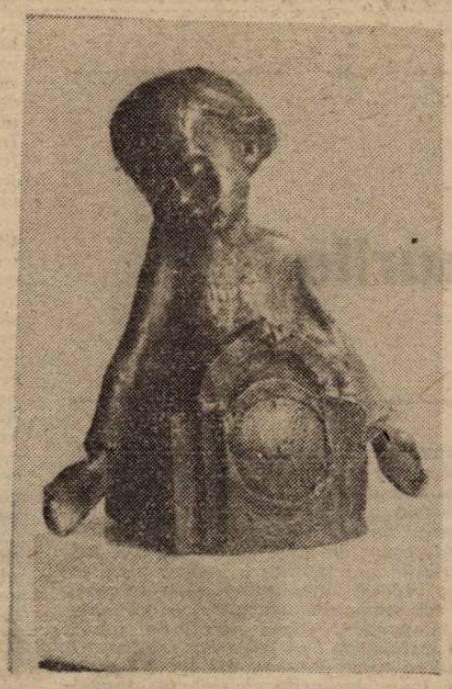

În pag. 1, 13, 15, sculpturi de CRISTIAN PENTELESCU

În pag. 4 — 14, grafică de DELAMAR ATANASIU

Ziua toamnei

Este o zi de toamnă în acest
oraș cu tunurile stînd
la pîndă după primul cerc
al soarelui de pe degetul tău

acești nori de toamnă au
privirile țintă la trupul
tău adormit între nourii
primăverii pe trupul tău gol

au început să înflorească
cireșii aceste plante
vorbesc despre instinctul
meu muzical

acest cîntec fără sfîrșit și
fără început se trezește
în trupul tău adormit
gol sub florile unei primăveri

care au început să cadă
la orizont ca frunzele toamnei
trupul tău gol pe care
l-am adormit cu gîndurile mele

Dan Laurențiu

În pag. 8:

O convorbire cu dr. Ion Vianu

ELENA VĂCĂRESCU — 125

FRIEDRICH DÜRRENMATT

Războiul în iarna tibetană

Luceafărul

Director
LAURENȚIU ULICI

Redactor șef adjunct
EUGEN URICARU

Secretar general de redacție
MIRCEA CROITORU

semn

Oameni sîntem

Cred că e normal să se întîmple tot ce (ni) se întîmplă.

Încă îmi mai aduc aminte zilele de-acum vreo patruzeci de ani, petrecute de familia mea într-o provincie pierdută sau uitată, dar nu destul de pierdută și nu destul de uitată de către securitate, astfel încît mai în fiecare zi îi auzeam pe cei mari șușotind despre cunoștința lor „ridicată" noaptea care tocmai trecuse. Pe cînd, eu cel puțin dormisem somnul acela ușor al copilăriei, cu care (încă un lucru cu care) n-o să mă mai întîlnesc niciodată.

Dacă mă mai gîndesc la zilele acelea intrate demult în sac, e pentru că aud iarăși amenințarea plutind asupra capetelor celor „ridicați" în acele nopți. Foștii deținuți politici ar trebui în concepția democraților de tip nou, să-și reia vechea lor calitate.

M-am gîndit mereu ce noroc uriaș am avut noi, ceilalți, să flăminzim în afara puscăriilor, beneficiind totuși de un rest de libertate care, lor, celorlalți le fusese — și el — refuzat. La acei oameni, la cei care au mai scăpat, mă uit cu umilință și neputință căci știu că nimeni, oricît de puternic, nu le va mai putea înapoia vreodată ceea ce, și în locul nostru, li s-a luat.

Îmi aduc aminte climatul de teroare pe care-l instalau, treptat, vizitele securității la un vecin sau la altul, la un cunoscut al celor bătrîni sau la altul.

Și nu pot să înțeleg, acum, de unde ura aceea oarbă a unor oameni, totuși, împotriva altor oameni, ură pe care încă am putut-o citi pe chipul tovarășului Nicolski sau al acelei femei „cu muncă de răspundere", nevasta altui monstru, Drăghici. De unde acele resurse de ură, Doamne, mă întreb și mă înspăimînt că sînt om și eu, că sîntem cu toții poate — Doamne ferește — asemenea lor și nu știm...

Normal mi se pare că astăzi cei de la putere ar vrea să-i închidă iarăși pe cei care au mai deranjat o dată, odată, „socialismul". Pentru același motiv de atunci: că au spus, încă o dată, jos comunismul. Aceiași oameni vor să-i „ridice" pe aceiași oameni. Ce piesă de prost gust se joacă pe-aici, prin viața noastră! Cită ură și grosolănie se revarsă din toate părțile asupra tuturor acelora care nu vor să cînte în corul neo-comunist, cum nu vruseseră să o facă nici în cel comunist pur și simplu.

Oameni sîntem, spunem noi cînd sîntem surprinși în vreun flagrant delict de insuficiență etică. Înțelegînd că insuficiența e o caracteristică a umanului. Dar pînă unde poate ajunge această insuficiență nu ne întrebăm. Sîntem, poate, singura ființă care își conține pe contrariul ei în sine, sînt om dar sînt și anti-om. Cînd mă uit la ura din ochii torționarilor sau posibililor torționari comuniști ori neo—, aflu că sînt și contrariul meu în același timp. Iar în lupta surdă și mută dintre noi nu pot jura cine va ieși învingător. Și asta mă învinge. Și mă plec din nou în fața acestor oameni care, deși trecuți prin infernul nuscăriei comuniste, nu au devenit contrariul lor, nu au devenit anti-oameni.

Nicolae Prelipceanu

P.S. Într-un ziar de mare tiraj, dl. Gh. Tomozei — se zice — afirmă că „un secretar al Uniunii Scriitorilor" i-ar fi spus că Uniunea nu se amestecă în Concursul „Nicolae Labiș" de la Suceava, deoarece Labiș a fost un poet pro'etcultist. Acel secretar al U.S. nu este sus-semnatul care a fost prezent la concurs din 1970 și pînă anul trecut inclusiv, anul acesta fiind pentru că era plecat în altă țară, mai caldă, la niște prieteni.

momos:

Revista presei comuniste

„Dacă s-ar da premii pentru necinste, pentru perfidie și pentru minciună, A.P. (Adrian Păunescu, n.n.) le-ar căpăta pe toate trei. Cu lauri."

Nu știu cine este domnul Paul Miron care semnează aceste rînduri în „România literară" nr. 37, dar sînt perfect de acord cu el. Și aș spune chiar că dl. Paul Miron este destul de blînd cu A.P. Fiindcă Adrian Păunescu își continuă munca ticăloasă pe care a început-o cu mulți ani în urmă sub Ceaușescu. Numai că acum și-a schimbat stăpînul. Noul stăpîn este urmașul lui Ceaușescu, actualul președinte al țării. Cu toate că, conform declarației lui A.P. „domnul Iliescu s-a supărat pe mine că l-am apărat pe Antonescu și a trebuit să mă **delimitez** (s.n.) de domnul Iliescu". „Delimitarea" în cazul acesta se limitează la a-i ataca pe dușmanii personali (sau considerați așa) ai d-lui președinte: Cîmpeanu, Coposu, Manolescu. Toți trei sînt atacați pentru că doresc scoaterea P.C.R.-ului și a P.S.M.-ului în ilegalitate, toți trei pentru că reprezintă o primejdie reală pentru forțele comuniste instalate la putere cu ajutorul votului nostru.

Sub semnătura lui Vlad G. Vlaicu (un pseudonim securist, bănuim), domnul Coposu este transformat în informator al secuității Ceaușiste pe baza unor declarații privind numele românilor expatriați pe care dl. Coposu îi cunoaște: „Subsemnatul Coposu Corneliu, domiciliat (...), declar următoarele: Cunosc, sînt în legătură de prietenie și am întreținut corespondență poștală cu următorii români:" Oare să nu știe A.P. că una din principalele obligații ale românilor era să-și declare, de cele mai multe ori serviciilor de cadre unde lucrau, rudele și prietenii stabiliți în străinătate și dacă întreține vreo legătură cu aceștia? Sigur că Adrian Păunescu știe, dar ce contează asta, dacă poți denigra numele unui om care pare periculos în ochii actualei puteri.

În rest, revista e plină de semnături glorioase: A.P. în dialog cu Nicu Ceaușescu și, dedesubt, cu Dumitru Popescu (dumnezeu): Constantin Mitea (fost consilier al lui Ceaușescu, fost șeful secției C.C. pentru presă, fost redactor șef al ziarului „Scînteia"), care continuă să-și depene amintirile despre minunatul om de stat și de partid, fostul dictator: Nicolae Corbu (cel mai vechi adjunct al ziarului „Scînteia"), care îl atacă pe Claudiu Iordache.

Mă miră semnătura decentă a lui D.R.P., în pagina 2. Sper că de data aceasta proverbul „cine se aseamnă, se adună" nu va putea fi aplicat scriitorului D.R.P.

Ștefan Agopian

dictatura personală

Cu cine țin vremurile neocomuniste

O reflectare iluzorie a relațiilor interumane postrevoluționare la noi ne pune la grele încercări: pe de o parte clasa conducătoare, fără scrupule, menținută cu orice preț pe poziții, pe de altă parte clasa neajutorată, a contestatarilor ei! Contestatari ai Puterii politice care a adus țara aproape de dezastru: ajunși cu toții fără speranță de a mai intra în vreo normalitate onorabilă. Tensiunea socială existentă fiind gata să provoace noi seisme...

Mai ales că regăsirea omului de sine implică o „idee a cosmicității": dar de unde să avem noi atita detașare față de o realitate crudă, cel mai adesea cruntă? Realitate în care în primul rînd cei incomozi, protestatari, nemulțumiți, nonconformiști, în primul rînd ei sunt iar umiliți fățiș, terorizați, călcați în picioare, arestați, lăsați fără locuri de muncă astăzi, fără de nici un regret — nu au decît să moară de foame, să se învețe minte, nu au vrut ei „capitalism" în România? Nu de aceea l-au împușcat ei, „dizidenții" pe n. ceaușescu: o să le vină ele, mințile, la cap acum cu economia asta de piață care dă de gol perfect neputința lor manifestă de a se acomoda... O neputință generalizată? Selecția naturală funcționează implacabil: nu facem față? Să căutăm o funie și să ne spînzurăm...

(Deschid aici o paranteză: scăpat iar din brațe de soartă, încep cu mine... Fiind interesant de știut că tot ceea ce ați citit puțin mai înainte e tocmai ceea ce mi s-a repetat amenințător zilele trecute, cu o condamnabilă ușurință, de doi scriitori importanți, prea iubiți de mine, lăsați influențați: că la ce mă așteptam? Că nu fac eu pe anticomunistul? Nu scriu eu pe toate gardurile că trebuie alungat comunismul totalitar din viața noastră de zi cu zi? De ce nu accept senin să fiu concediat? De ce nu accept să intru în spitalul de nebuni dacă altceva decît să scriu nu știu să fac? Comunismul, așa cum a fost, a asigurat doar fiecăruia o bucată sigură de pîine, chipurile... Ce contează că rămîn în fruntea unor redacții, de exemplu, astăzi tot foștii comuniști colaboraționiști ceaușiști, „cadriști", securiști: ei sunt pregătiți pentru noua duplicitate, au experiență, eu de ce nu mă descurc? Nu m-am descurcat nici în vechiul regim, nu mă descurc nici astăzi? „Studiile, dragă: ce ți-e pus în frunte"... Că de opt luni am ajuns să stau în ilegalitate față de **literatură** și eu să n-am habar, cît am s-o mai țin cu beția asta estetică? Am colegi care nu mai suportă să nu mă vadă îngenunchiat pentru totdeauna, îngropat de viu în **biblioteca rușinii**, că vremurile neocomuniste țin cu ei... Închid aici paranteza: judecata mea confortabilă abia de aici înainte avînd să urmeze neiertătoare, odată fiind aruncat pe drumuri... Un pic de răbdare...).

În continuare, „episodul 15": vă amintiți dumneavoastră... În legătură cu povestea celor doi „golani" ai Pieței Universității, anticomuniști convinși, victime ale represiunii Noii Puteri, bătuți cu sălbăticie în numele promisei democrații originale, arestați la 14 iunie 1990 pentru zeci de zile la rînd, abuziv, strigător la cerur... Doi „reeducați" postrevoluționari? Doi „golani" ce aveau să se căsătorească legal anul acesta de Ziua Regilor. Două personaje nerecunoscătoare, care la 19 mai 1991 mă vor trezi cu noaptea în cap să mă anunțe pe nepusă masă că trebuie să merg la biserică să le fiu nas, într-o duminică însorită...

Somnoros, așadar: la brat cu soția, venind acasă la miri să avem de unde să plecăm împreună, îngrijorați că nu știm ce trebuie să facem în asemenea postură, nemaifiind vreodată noi! Mă rog, amestecați printre invitații mirilor, miri îmbrăcați și încălțați în articole de nuntă închiriate de ocazie, neîndrăznind să comentăm nimic: toți cei prezenți fiind foști **golani** periculoși de-ai Pieței Universității, asmuțiți de președintele I. Iliescu personal, „golani" oricînd gata să dea o „lovitură de stat" (nu?) și să ne răstoarne din postura importantă în care mă aflam alături de soție, aceea de nas — vă dați seama? Ha-ha... (Nu am nici un haz? Nu zău... Nu am nici un haz, hai? Dar știți că sunteți bine? În definitiv, cine vă obligă să citiți prostiile mele? Vă oblig eu, Doamne ferește? Nu vă obligă nimeni: așa că, dați-mi voie...).

13 septembrie 1991

Liviu Ioan Stoiciu

(va urma)

Vorbe de pe corabia lui Sebastian

● OCTAVIAN PALER: „Din păcate (...) în vremurile noastre tulburi se practică un discurs oficial tulbure. Așa se face că dl. Iliescu vorbește liniștit despre pericolul «vînătorii de vrăjitoare» fără să dea importanță faptului că la noi situația este inversată"; „Vreau să spun că alarma d-lui Iliescu e dată într-o direcție falsă. Nu victimele teroarei totalitare amenință cu o vînătoare de vrăjitoare, ci alții, cei pentru care reconcilierea națională are un singur sens: să nu le mai aducă aminte nimeni crimele săvîrșite, să nu le mai ceară nimeni socoteală în vreun proces al răului, pentru ca, în acest timp ei să clocească proiecte nebunești de revanșă, de răzbunare".; „Dar mai există un punct tulbure în povestea cu «vînătoarea de vrăjitoare» de la noi. Oare nu e adevărat că singurele vînători de vrăjitoare existente în perioada postrevoluționară au fost organizate de putere? Cea mai importantă s-a desfășurat în iunie 1990, ziua în amiaza mare, pe străzile Bucureștiului". **(România liberă)** ● FLORIN IARU: „Subsemnatul Florin Iaru, ziarist, cer Radio-Televiziunii Române demiterea din funcție a doamnei Rodica Becleanu, pe motivul nerespectării eticii profesionale". **(Cotidianul)** Și subsemnatul cere demiterea persoanei. ● DAN STANCA: „Nu știu cum se face, dar atunci cînd oamenii cer judecarea crimelor comuniste, imediat reacția puterii califică această dorință legitimă drept act legionar". **(Tineretul liber).** ● XANTIPA: ... **(AZI)** ● Radu G. ȚEPOSU: „Ne așteaptă, întîi de toate, o campanie electorală pregătită cu grijă de F.S.N.". **(Cuvîntul)** ● CORNELIU—LIVIU POPESCU (student): „Oare cînd va avea și România un prim-ministru?". **(Europa)** ● ALEXANDRU BÎRLĂDEANU: „Cunoscîndu-l, însă (pe Petre Roman, n.n.) am constatat unele gesturi considerate de mine ca neloiale. Acest fapt a făcut să-mi scadă simpatia și să fiu atent la ce face"; „Ce este Severin? Nu este singurul care păstrîndu-și carnetul de partid pînă în ultima clipă, acum a devenit mare luptător anticomunist"; „Severin era însărcinat la început în Palatul Victoria cu distribuirea gazetelor". (Interviu, în **Tineretul liber)** ● SORIN BOTNARU: „După părerea mea, F.S.N. s-a transformat acum într-un partid administrativ" ... (Interviu, în **Cotidianul)** ● Conf. dr. ROMULUS DABU: „De ce nu face demonstrații de stradă Frontul Salvării Naționale?". **(AZI)** Pentru că nu mai are cu cine! ● AUREL PAPADIUC: „În aplicarea Legii fondului funciar nici un termen n-a fost respectat". **(Adevărul)** ● CEZAR ANDREESCU: „Înjurătură: «Tu-i feseneii mă-si!»." **(Cuvîntul)** ● CORNELIU VADIM TUDOR: „Am revenit, ce dor mi-a fost de voi!..." **(România Mare)** ● EXPRES MAGAZIN: „O vacă își așteaptă stăpînul: Corneliu Vadim Tudor". ● G. RĂZVAN: „Un clitoris ca ardeiul iute". **(Prostituția)** ● EXPRES MAGAZIN: „Afacerea de la Butimanu are și alte fraude. Dintre ele se detașează cumpărarea unui lac, lucru interzis de către Legea Fondului Funciar. În urma acestor matrapazlicuri, Vadim et

Co au intrat în posesia unui fond piscicol de excepție, păcălind Statul Român. Și cînd te gîndești cîte articole au apărut în România Mare împotriva **«capitalismului care nu cunoaște milă»**"; „Cei trei îngrijitori întîiniți **Ion Moraru Gheorghe, Stan Gheorghe** și **Tăndărescu Elena,** ne-au mărturisit că de peste o lună, de cînd lucrează pentru **România Mare,** nu au primit de la noul stăpîn nici un ban, și nici nu știu cînd or să primească". ● ALCIBIADE: ... „după mai bine de o jumătate de veac, nu s-a schimbat nimic în politica românească: fasciștii prigonesc stînga muncitorească!". **(România Mare)** ● UPI: „Nu se găsesc becuri nici în Ucraina". **(Cotidianul)** ● ALCIBIADE: ... „ori prenumele **Mihail** e puțin cam slav, te duce cu gîndul la **Lermontov".** (R.M.) Numele Vadim nu e și el „puțin cam slav?". ... ● PETRE MIHAI BĂCANU: „«România Mare», «Azi» și «Europa» au acces la arhive, defăimările lor întrecînd orice închipuire. Nici un dizident nu a rămas nemurdărit" ... **(România liberă)** ● SERGIU NICOLAESCU (senator F.S.N.): „Aș vrea să văd și eu un general de securitate care moare pentru că a stat de vorbă cu un regizor". (Interviu, în **Cuvîntul)** ● ILIE NEACȘU (care declarase într-un interviu că nu se consideră om inteligent): „Surprinzător este că acest lider al unui partid (e vorba de dl. Nicolae Manolescu n.n.) care dorește puterea fără participarea la urnele de vot, ci printr-un puci, se află încă în libertate". **(Europa)** ● Dr. VIOREL GH. VODĂ (care, spre deosebire de Ilie Neacșu, nu a declarat nimic referitor la inteligența sa): ... „din lectura Apelului reiese că porțile închisorilor, ghilotina și spînzurătoarea sînt pregătite pentru largi categorii sociale: foști membri P.C.R., actuale cadre S.R.I., M.Ap.N., din administrație, economie etc.". **(AZI)** ● MARCO: „Limba lui s-a plimbat rapid pe sexul meu, apoi a început să mă lingă pe anus. Eram în culmea extazului și, totuși, nu am ejaculat". **(Prostituția)** ● MIRCEA IOVAN: „Dacă și sportivii chinezi se drogheză, înseamnă că lumea a progresat". **(Cuvîntul)**

Petre Stoica

Obstinația colecționării

De prin primăvara sau vara trecută, într-un corp al bibliotecii mele a început să existe un raft aparte. Un raft ce a căpătat o destinație specială și care, acum, după un an — un an și ceva, e plin, ba chiar a prins să „debordeze". E rezervat — sau a ajuns să fie rezervat — **cărților interzise** sub precedentul regim : cărțile „de exil", cărțile „de sertar", romanele și mărturiile de închisoare, scrise în țară pe ascuns și nepublicate sau publicate peste granițe, sau scrise direct în străinătate și editate acolo ; volumele de critică literară, scrise, la fel, pentru sertar sau **dincolo**, în exil ; apoi, cărțile a căror reeditare s-a oprit în 1945 — **Rusoaica**, printre primele, **Spovedanie pentru învinși** și altele. Stau înșirate, alături, una lîngă alta, cărți dintre cele mai diverse, de toate formatele și culorile, aparținînd editurilor „vechi" ori noi, de stat sau particulare. Stelian Tănase **(Corpuri de iluminat)**, Lucian Blaga **(Luntrea lui Caron)**, Dumitru Țepeneag **(Zadarnică e arta fugii)**, Gheorghe Mazilu **(În ghearele Securității)**, N. Steinhardt **(Jurnalul fericirii)**, Max Bănuș **(Cei ce m-au ucis)**, Doru Novacovici **(În România după gratii)**, Teohar Mihadaș **(Pe muntele Ebal)**, Bellu Zilber **(Monarhia de drept dialectic)**, Paul Goma **(Culorile curcubeului '77, Gherla, Din calidor, Bonifacia, Patimile după Pitești, Soldatul ciinelui, Arta refugii, Sabina)**, Ion D. Sîrbu **(Jurnalul unui jurnalist fără jurnal**, vol I), Constantin Noica **(Rugați-vă pentru fratele Alexandru)**, apoi Mircea Eliade **(Huliganii, Isabel și apele diavolului, Nouăsprezece trandafiri, Nuvele inedite**, primele două volume ale operei fantastice scoase de Editura Fundației Culturale Române — **Domnișoara Christina** și **Secretul doctorului Honigberger**, **Noaptea de Sânziene)** Mihail Sebastian **(De două mii de ani** și **Cum am devenit huligan)**, Vintilă Horia **(Dumnezeu s-a născut în exil)**, Nae Ionescu **(Roza vînturilor)** ; peste ele, culcat (fiindcă n-a încăput în picioare), Ion Ioanid, **Închisoarea noastră cea de toate zilele**, vol. I. Tot aici, în continuarea titlurilor enumerate, i-am plasat pe Eugen Ionescu — volumul antologic **Eu**, pe Baconsky, cu a sa **Biserică neagră** și **Echinoxul nebunilor**, și pe Nichifor Crainic — **Șoim peste prăpastie.** Se adaugă, de data aceasta în rafturile repartizate literaturii străine, **Întuneric la amiază** a lui Koestler (despre care citisem în **Memoriile** Simonei de Beauvoir și pe care o citisem, pînă la urmă, într-o ediție franceză — **Zéro et l'infini**, ruptă și nenorocită, cumpărată din Pasajul Universității toamna trecută), **Noi** de Evgheni Zamiatin și **Pantha Rhei** a lui Grossmann. Mai nou, un volum despre un alt „episod negru" : prizonieratul militarilor români capturați după 23 august 1944 de sovietici și deportați dincolo de Urali : **Patimile după Siberia** de Ștefan Moldovan. Pe raftul de dedesubt, printre criticii contemporani, le-am făcut loc Monicăi Lovinescu **(Unde scurte)**, **lui** Virgil Ierunca **(Românește)** — la care adaug **Fenomenul Pitești**, chiar dacă de altă factură decît eseistica literară —, Dan Petrescu **(Tentația anonimatului)**, împreună cu **Nu** al lui Eugen Ionescu, cu **Anatomia unei negații** a lui Gelu Ionescu și cu **În cunoștință de cauză** a lui Ion Negoițescu. S-au adunat, deja, multe, foarte multe și golul care a existat în literatura română editată, care a persistat și s-a mărit continuu în acești 45 de ani, ajunge să mă înfioare. **Știam**, desigur, de existența sa, știam de numărul în creștere al cărților interbelice interzise la reeditare, ca și de apariția, în timp, a noi, mereu alte titluri dincolo de bariera ce tăia în două Europa. Era, atunci, ceva totuși abstract. Acum însă, cînd le privesc întruna, materializate, în fața mea, ca și cum nimic n-ar fi mai firesc, ca și cum dintotdeauna ar fi făcut bună vecinătate cu **celelalte**, cumpărate **înainte** — încerc mereu aceeași senzație multiplă, greu de definit, amestec de sentimente contradictorii. Fericire că le am — că au apărut deci, ușurare că le-am văzut în fine tipărite ; ură pentru ceea ce a făcut cu putință interzicerea lor atîta vreme, împreună cu un vag dispreț la adresa „trăiniciei" forței ce le-a ținut sub obroc, și care, iată, s-a dovedit totuși a nu fi veșnică și invulnerabilă, care acum a dispărut de parcă nici n-ar fi existat vreodată ; nedumerire sinceră și prin urmare naivă, prostească, nerealistă cu privire la cauzele și factorii favorizanți ai acestei interdicții, a menținerii ei inebranlabile timp de patru decenii și jumătate (de fapt, eu mă gîndesc mai degrabă la vreo **două** decenii, la **ultimele două decenii...)** ; **știu** bine de ce ea s-a putut menține și cu toate acestea, odată demonstrată posibilitatea suspendării cauzelor, mă întreb — și regret totodată — pe la 1918 încoace, dar mai ales de la 1944 încoace. Proces și rescriere care nu au avut loc. Motivele se știu, de-acum, prea bine, încît nu le mai repet. Sînt și întîrzierea acestei suspendări, acestei desființări... Un amestec de sentimente pe care un psiholog le-ar putea descîlci și explica probabil lesne... Așa se întîmplă, probabil, atunci cînd se surpă, peste noapte, ceva ce părea de neclintit pentru o sută de ani pe puțin și care păruse că durează, deja tot de vreo sută de ani.

Golul acesta, totuși, mă amețește. Îmi provoacă o senzație de ireal. Îmi descopăr pasiuni de colecționar. De vreo zece ani colecționez cărți, dar niciodată cu atîta rîvnă ca de un an și ceva încoace. Le vînez, pur și simplu. Pasiunea mi s-a relevat atunci cînd, în librăria de la Piața Romană (din spatele coloanelor) fiind, am zărit **Pe muntele Ebal** și, răsfoind-o am văzut despre ce este vorba. Am cumpărat-o cu certitudinea unui mare eveniment ; era în vara trecută, data de pe pagina de gardă — nu-mi semnez cărțile, obișnuiesc în schimb să mi le „datez" — este de 9.07.1990, 9 iulie, așadar. (Trecuse „mineriada". scăpasem întreg — prost să fii noroc să ai —, eram redactor la o revistă despre care încă nu știam că, deși patronată de autorul **Orgoliilor** și al **Refugiilor**, e patronată în fapt de Guvern și că a păstrat nepermis de multe năravuri ale fostei „Tribuna României". încă nădăjduiam în apariția apropiată a volumului meu de eseuri literare...). De atunci, colecționez. Pe 25 iulie cumpăram, direct de la editura „Humanitas", înscris pe listă fiind, **Culorile curcubeului '77.** Dar n-o să mă apuc să înșir aici toate datele la care am cumpărat cîte o carte de acest fel.

Ce m-a atras atît de mult la această **nouă** literatură, mai exact — **nou editată** dacă e să mă întreb ? La început, probabil — de ce să nu recunosc — pur și senzațional. Ulterior, însă, și foarte repede, nerăbdarea de-a afla, după un timp ce mi se părea imens — deși cuprindea doar cîțiva ani —, în amănunțime, cît mai mult din tot ceea ce s-a întîmplat, despre care **auzisem** doar, în frînturi, fragmente — vorbite la „Europa liberă" sau citite din puținele cărți împrumutate de la Biblioteca Franceză — în cît mai multe detalii, cît mai mult — **cît mai mult. Să știu ce a fost.** Fiindcă — din motive pe care nu le mai menționez acum și aici — „trezirea" mea la realitate — „priza de conștiință politică" — a început tîrziu, abia pe la 26 de ani. Era în 1986, Gorbaciov își aplica noua orientare, propagînd-o vertiginos, priveam de-acum exclusiv emisiunile televiziunii bulgare, aflam și înțelegeam ceea ce nu știusem și nu înțelesesem multă vreme. Și, așa cum se întîmplă cînd un lucru necesar și firesc este amînat peste limitele obișnuite, recuperarea a fost vertiginoasă.

De peste un an deci, colecționez întruna piesele disparate ale adevărului și, totodată, ale unui tronson literar ce ființa la nivelul subteranei. O lume ținută sub obroc, împiedicată să iasă la lumină de o presiune coercitivă constant exercitată. Materializarea ei, acum, intrarea în circuitul editorial, capătă o dimensiune suplimentară, ce ar fi fost, însă, preferabil să lipsească : memoriale de închisoare, „romanele concentraționare" se erijează tot mai limpede într-o contraponderе crescîndă a indiferenței oficiale din partea organismelor ce ar fi trebuit să fie investite cu o misiune absolut necesară și inevitabilă, de neocolit : **procesul comunismului,** dublat de rescrierea, completă și fermă, a istoriei noastre, de prea multe și ar înghiți un spațiu excedentar. Procesul comunismului a fost preluat — **asumat** — în situația în care Justiția face deficit, de către literatura română. (Împreună, să recunoaștem, cu cîteva ziare independente și de opoziție și de cîteva reviste). O literatură din ce în ce mai îngreunată de prețul exorbitant al hîrtiei, după ce a fost practic îndepărtată din tipografii de către aglomerația babilonică de gazete. La toate aceste titluri — și în direcția aceluiași țeluri, de recuperare a trecutului și de aducere a anormalului în boxa istoriei, efect al înfățurării interdicției prin teroare — colecționez cu aceeași atenție cîteva reviste : **Memoria, Agora** (devenită „legală" și difuzată inclusiv în Agora ce a devenit Piața Universității) și mai noua **Meridian** fără a pune la socoteală revistele — mai toate literare — în care apar fragmente de romane în curs de tipărire ori mărturii disparate despre același domeniu.

Golul acesta care acum se umple cu repeziciune este pe de o parte neliniștitor — prin faptul că a putut exista atîta vreme ; pe de alta — prin exact dispariția lui inexorabilă — are un efect benefic, încurajator. Lichidarea sa reprezintă, parcă, o garanție — poate naivă, poate nu — că ceea ce a fost nu se va mai repeta, că o virtuală revenire la practica terorii și interdicției este imposibilă, pentru că ar fi, de-acum, prea greu de realizat. Cîte mii de tone de cărți ar fi de ars, de cîte mii de oameni ar fi nevoie pentru a se îndeplini o nouă „epurare" de tipul celei de după 1947 — ce efort ar incumba, iar sovieticii, de data aceasta, nu mai sînt aici pentru a ne „ajuta"... ! Poate fi, bineînțeles, o viziune naivă, ó asemenea operație s-ar putea dovedi **foarte ușor** de executat, **dacă ea ar fi hotărîtă**, după cum foarte ușor s-ar putea, dacă s-ar decide la un moment dat așa ceva, umple închisorile cu deținuți politici — tot ca atunci. Și totuși — și totuși... Poate că n-ar fi atît de ușor, poate că, **de data aceasta** — de această **a doua oară** — ordinile și acțiunile s-ar izbi de o rezistență care nu a (prea) existat, nu putea să existe — în orice caz, nu cu șanse de succes — în primii ani de dictatură, în (sub) prezența unui milion de militari „roșii".

Și chiar de-ar fi să se întîmple... Editarea — **posibilitatea** editării — literaturii interzise pe cuprinsul unui interval de cinci decenii conferă o anumită siguranță. Enormitatea întinderii în timp este cu dublu tăiș : s-a putut menține atîta vreme o **blocadă** atît de perfectă, de ermetică, pe de o parte — și cu toate acestea ea a luat sfîrșit, s-a volatilizat, chiar și după o asemenea „cantitate" de timp, în pofida ei, ce ar fi fost în măsură, după logica comună, să-i acorde dimensiunea infinitului ca durată — pe de altă parte. A căzut, pînă la urmă, aidoma întregului sistem social ce o sprijinea și genera. Dovadă că **durata** unei anomalii nu echivalează absolut deloc obligatoriu cu **fiabilitatea** acesteia. Rămășițele comunismului gem, furioase și neputincioase, sub apăsarea crescîndă a poverii constituite din muntele de cărți descătușate, scăpate de sub controlul său.

Pînă una-alta, în așteptarea cursului pe care-l vor lua evenimentele, în ce mă privește — eu continui **să colecționez...**

Nicolae Baltă

Anticomunismul de camuflaj ș.a.

Pentru noi comunismul nu este o stare **care trebuie creată, un** ideal **după care va trebui să se ghideze realitatea. Noi numim comunism** mișcarea **reală care suprimă starea actuală.**

(Karl Marx, Friedrich Engels)

Autopsia cadavrului acelui partid care l-a făcut posibil pe Ceaușescu rămîne încă de făcut.

(Vladimir Tismăneanu)

Pentru că tocmai se întorsese dintr-o vizită oficială în țara Sfîntului Mormînt, s-a întîmplat ca și cum președintele României, ales cu o majoritate zdrobitoare, ar fi zis „Lăsați ziariștii să vină la mine !". Zis și făcut. Palatul din Cotroceni, restaurat din inițiativa odiosului pentru — ironia soartei ! — a fi predat-preluat la cheie, a mai găzduit o conferință de presă. (În treacăt și între paranteze fie spus, includerea d-lui Alexandru Mironov în team-ul prezidențial întărește impresia de S.F. despre cele ce se întîmplă acolo, sus, la cel mai înalt nivel). Luat ca atare, evenimentul putea să treacă fără să aibă o semnificație specială. Dar n-a fost să fie așa. Pe față, ca întotdeauna, în asemenea momente, televiziunea a relatat parțial evenimentul la ceas de seară cu maximă audiență, numai că efectul propagandistic va fi fost cu totul altul decît cel scontat, căci, printr-o stranie coincidență, emisiunea respectivă s-a transformat într-un prolog la cel de-al treilea episod al **Memorialului durerii.** Drept urmare, chipul d-lui Ion Iliescu încă mai persista în memoria multor telespectatori care și auzeau ecoul acuzațiilor domniei sale adresate Asociației Foștilor Deținuți Politici pentru manifestația anticomunistă din 6 septembrie, în timp ce una dintre miile de victime ale gulagului românesc relata cu glas tremurat despre orori greu imaginabile. Halucinantă seară ! Dintr-o dată, au fost spulberate toate iluziile care încă mai puteau să persiste grație propagandei anticomuniste a Puterii. Întîi președintele avertizîndu-ne iarăși despre consecințele „vînătorii de vrăjitoare", pentru ca imediat să aflăm cum altfel decît cu stupefacție ? — de la dl. Mihai Timaru că și acum este hăituit. Asta în timp ce toți cei care au slujit cu devotament orînduiala comunistă, ei și descendenții lor ajunși ce au ajuns cu ajutorul dosarelor „curate" și al relațiilor tovărășești, partinice, toți o duc în continuare foarte bine merci, ca înainte, ba chiar, încă mai ceva.

Și totuși, creștini fiind noi românii, trebuie să iertăm. Să iertăm că a fost distrus în pușcărie tot ce avea mai demn societatea română. Să iertăm că ni s-a impus, prin toate mijloacele, un sistem social funcționînd numai prin valorificarea celor mai abjecte porniri ale firii umane. Să iertăm că am fost imbecilizați, încovoiați pînă-ntr-atît încît nu știm dacă vom mai putea să trăim vreodată vertical, bucurîndu-ne într-adevăr de viață. Să iertăm că s-a reușit pînă și deteriorarea genetică a populației României. Trebuie să iertăm în numele valorilor moralei creștine și al imperativului concordiei naționale.

Cumplit este însă că cei care dețin astăzi puterea și-au refuzat și își refuză creștineasca iertare atîta vreme cît nu se pot încumeta să parcurgă purgatoriul adevărului. Ba încă mai mult, nu sînt nici puține și nici întîmplătoare repetatele încercări de **analiză nuanțată** a trecutului comunist. Fiindcă, la urma urmelor, nu-i așa ?, judecînd... dialectic !, trebuie să recunoaștem, totuși, că în cei 45 de ani s-au obținut și realizări importante. Stau mărturie cartiere-ntregi de blocuri (urîte, dar sînt), hidrocentralele, ditamai platformele industriale, canalul Dunăre-Marea Neagră (a mai fost și celălalt canal dar... așa e viața !), metroul bucureștean și cîte altele. Plus știința, plus cultura, plus sportul, că am cîștigat pînă și Cupa Campionilor Europeni la fotbal în anii comunismului. La fel și cu Securitatea. S-or mai fi comis ele, nimic de zis, niscaiva abuzuri, dar nici nu trebuie exagerat (se poate oare exagera ?!) cînd doar se știe că în toate statele lumii există servicii speciale. Etc. etc.

În aceste condiții, evident că actuala Putere refuză să accepte un proces al comunismului, pe care evenimentele de la Moscova l-au evidențiat o dată în plus drept condiție sine qua non a depășirii crizei politice, și pentru că viața de zi cu zi a celor mulți tinde vertiginos să depășească limita suportabilului. Puterea apelează din nou la valorificarea sentimentului patriotic, simultan folosindu-se — dacă se poate spune astfel — atît axa temporală trecut-prezent, cît și cea spațială Est-Vest. Beneficiul posibil de obținut din această sursă nu are însă cum fi, în mod normal, decît minim, datorită mai multor condiții corelîndu-se potrivnic. Astfel, oricît de dispusă s-ar dovedi o bună parte a societății spre uitarea trecutului comunist, excesele de naționalism ale lui Ceaușescu, care sistematic coincideau cu fiecare etapă de accentuare a mizeriei, n-au cum să fie uitate cu totul, iar apoi, dar încă mai puternic întrucît este mai aproape, intervine efectul „depășirii dozei" din martie '90 corelat cu faptul că o recidivă prin supralicitarea problemei Ardealului ar avea puternice reacții negative pe direcția Vest a relațiilor externe. Pe de altă parte, una dintre liniile de forță ale atacului neîntrerupt împotriva guvernului Roman din partea extremismului căruia, destul de impropriu, i se zice de stînga, a fost tocmai problema națională, ceea ce, în timp, și date fiind rezultatele economice ale guvernării, nu putea să nu aibă ecou diminuînd audiența pe care poate sconta discursul politic al premierului. În fine, în ciuda tuturor transformărilor intervenite dincolo de Prut, tratatul de prietenie semnat de dl. președinte Ion Iliescu la Moscova rămîne în continuare pe tapet, evident fiind că, deocamdată, Puterii îi este inaccesibil cîștigul de capital politic pe care l-ar putea obține printr-o abordare frontală a problemei reunificării cu Basarabia și Bucovina de Nord, chiar dacă meteorologii și-au extins aria de prognoză a vremii.

Care va fi fiind dară suportul real, liantul pe care s-ar putea bizui Puterea atunci cînd iarăși și iarăși face apel la reconciliere și coeziune națională ? Mai poate fi oare acum mărturisirea d-lui Ion Iliescu despre arderea carnetului de partid **exact în noaptea zilei de 22 decembrie '89** (!) un simbol atît de puternic încît să stingă aprehensiunile care macină o bună parte din societate și, totodată, să focalizeze aspirațiile anticomuniste ?

18 septembrie 1991

Șerban Lanescu

Flacăra îngropată în luminare

În dublul proces de senzibilizare și de spiritualizare a concretului, lirismul lui Gheorghe Pituț este intretăiat de forțe divergente și se realizează în reprezentări ce traduc o profundă intuiție a formelor primare ale vieții și un sentiment cosmic. Dincolo de „realitatea" imaginii poetice se ghicește sufletul pătruns de teluric și năzuință uranică, toposul evenimențial rezultind din acest raport al matricialului cu sideralul, în aspirația cosmică de a se desprinde de humă. Procesul complementar, de descindere spre existența primară, explică prezența materiei informe, în mișcare și transformare continuă, predilecția pentru natura supusă marilor diluvii însemnînd de fapt, expresia lirică a unei dăinuitoare spiritualități, obîrșie a legendei și a mitului. Gheorghe Pituț cultivă forțele obscure ale vitalității în formele ei genuine, desfășurările sacadate de energie, metamorfozele cu efecte cosmice ale materiei în strădania de a fi mereu altceva. Mai mult decît preocuparea metaforică, se observă încercarea de întoarcere la starea „naivă", pre-logică, capabilă de „a inaugura o formă". Poetul caută în sine nu numai o autentică identitate, dar și matricea imanentă a Logosului, sortit ulterior expansiunii. Lirica lui Gheorghe Pituț a evoluat de la egocentrismul exprimat dezordonat către rigoarea conceptualizării. Deși universul poetic resimte realitatea unor bizare antropomorfisme, consecințele viziunii delirante nu sînt figurate, deoarece o cumpătare funciară îl împiedică pe poet să cadă în angoasă.

În volumul de debut, **Poarta cetății** (1966) facem cunoștință cu un tînăr venit dintr-o lume serioasă, care trăiește sub semnul Datoriei față de tot ceea ce înseamnă prezență continuă a începutului vieții. Expansiunea blagiană a sufletului („ce mare-i pămîntul / dar nu mai am loc; / limitele mă contopesc") confundă ființa cu pămîntul, viața cu moartea, lumina cu întunericul, cîntecul cu lamentarea. Casa capătă o tentă arhaică, devine stare a sufletului și taină universală iar arborii provoacă tentații senzuale transcrise cu prospețime, pentru a contrabalansa nostalgia integrării vegetale în cosmos. Simțurile viguroase, sufletul înfierbîntat sînt deschise spre lume, spre materie, a cărei povară în mișcările ei amețitoare este suportată în totalitate. Secvențele apocaliptice sînt derulate pe un fond egocentric („Și nu mai sînt decît un strigăt / rupt dintr-o gură-n alt mileniu, / cînd mă inundă fără urmă puhoaiele materiei") și, la această scară, se operează cu o simbolistică majoră : poporul, bătrînul, pădurea, stejarul, noaptea, marea și roata. Pădurea și muntele își pierd realitatea picturală și dobîndesc expresii ale ideii de geneză repetată, de mister și permanență, de vitalitate telurică, de timp și spațiu nemărginit — loc inițial al evadării din civilizație, al reîntoarcerii la condiția primordială. Debutul demonstrează intuiția sigură a destinului obscur al existenței primare, a proceselor vitale ale materiei, a ordinii secrete a lumii.

Volumul **Cine mă apără** (1968) aprofundează modul de a concepe și restructura meditativ universul, telurismul aspirînd către elevația cristalină. Neacceptarea dezordinii și anormalității stărilor confuze se verifică prin forța de a sugera starea de ebuliție a materiei și de a concretiza categoriile abstracte (trecerea, extincția). Opresiunea sublimă a înveșnicitului din primul volum face loc unei drame a conștiinței în fața naturii delirante, aflată în faza de germinație sau de dislocare aberantă. Între telluric și astral, ființa resimte în permanență tensiunea dualității fascinante magmă vie haotică / glacialitate ideatică astrală. Imaginile se adumbresc, se pătrund lăuntric de tristețe și dramatism, iar făptura poetului, solicitată deopotrivă de tristețea coborîrii în infernul lăuntric și de aspirația către lumină, devine „o luminare / cu flacăra îngropată în ea". Tensiunea de sorginte titanică dintre cele două limite îl determină pe poet să se simtă urgisit și sortit unei Datorii din care face un principiu guvernator și moral al existenței. El trebuie să vegheze asupra echilibrului cosmic și să cumpănească întreaga pondere universală cu greutatea cîntecului — mod de a spune ceva despre sublimul efort de a percepe sunetele pure și de a vedea transparențele inefabile ale monstruoasei proliferări cosmice. Poetul ardelean versifică etic și o variantă modern-existențialistă a mitului lui Sisif prin imaginea-simbol a Vulturului („Nu fac nimic absurd / mă simt dator"). Efortul sisific asumat permite energiilor adunate în sine să forțeze o poartă către cosmic („dar mie-mi pare bine / cînd cade bolovanul peste lume / și rup tot ce-i putred și mort în calea lui, / iar eu repet ce-am început").

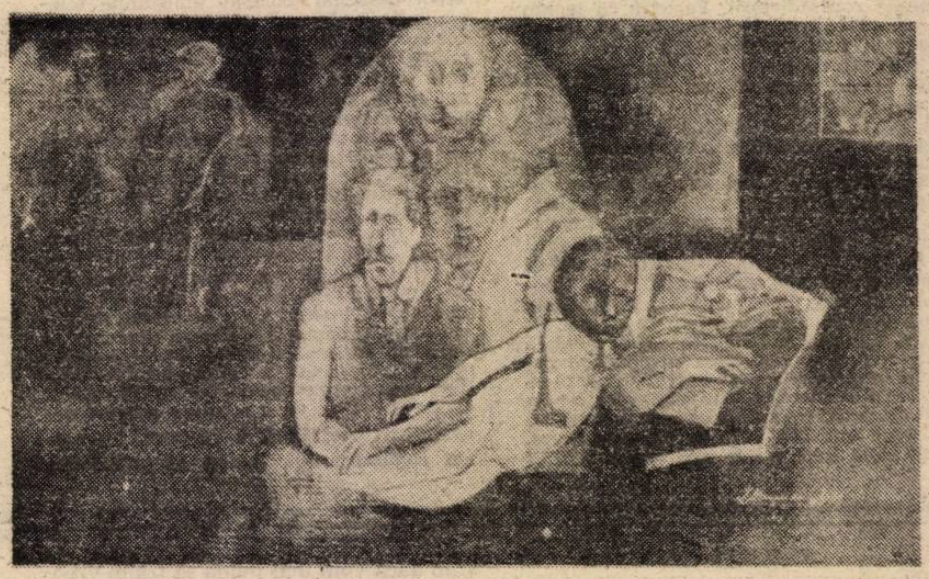

Agitațiile nocturn-galactice infuzează un aer rău-prevestitor în următorul volum, **Ochiul neantului** (1969). Elementele cosmice sînt cuprinse de spaimă în fața unui univers uman mineralizat și se mineralizează ele însele. În universul bintuit de spaimă apar semne-simbol ale damnării : înțeleptul proroc, Oracolul, Străinul, Roata. Ființa **se apără de ochiul neantului**, care, din afara sinelui, o privește aspru și incriminator :„dar sus un ochi bătrîn / cînd sapă luminile pe lume / nu se vede truda noastră / nici rănile cu singe-ntunecat, / decît alcătuiri enorme / care curg atît de repede pe mii de roți / încît sîntem strălucitori / și efemeri ca florile neantului" **(Din întuneric)**. Viziunea grotescă a cosmosului este acordată la regimul unor coșmaruri proiective ale răvășirii subiective.

Gheorghe Pituț captează un puls primar **(Sunetul originar, 1970)**, dar gravitatea genuină nu este ameliorată prin reflecție, ci agravată și împinsă către imaginarul degradării unei lumi arhaice. Poezia, **sunet originar**, are o dublă sursă : subconștientul colectiv (lăcaș primordial care confirmă stabilitatea) și obsesiile eului aflat în primejdia de a se rupe de rădăcini și a ieși de sub sfera ocrotitoare a forței gravitaționale. Deși portativul cîntării din volumul de proză poetică **Fum** (1971) pare cu totul resorbit în sine, conștiința poetică refuză delimitarea lirism / contingent și este avidă de totalitate, de sinteze, de „sunete somn" și ar dori să plutească pe „raza absolutului". Poezia semnifică o entropie crescîndă sub toate aspectele și o mergere prin **fum** călăuzită de hierofantul liric, Poetul. **Oficiul universal**, (poemul final al cărții) reprezintă un fel de cortină trasă peste cîntarea lirică aurorală.

În ciuda obsedantului **fum** — semn al neantizării naturalului, nostalgia legăturilor afective și ideatice cu un spațiu matrice transpare și din versurile volumului **Stelele fixe** (1977). Imaginile curgerii informe și haotice, de sinistru și distructiv, sînt înlocuite cu altele, atenuate în expresie, dar însinuînd din interior o mai acută dezagregare a ordinii. Revelația eternității și mobilității ei înlocuiește sentimentul frust al naturii, iar elementele naturale și fenomenele cosmice sînt resimțite drept mari mistere ale universului și semne indescifrabile ale destinului uman. Sensibilitatea naturală rămîne nealterată și fixată pe cîteva axe cosmice, pe care civilizația contemporană a alertat-o, dar nu într-atît încît s-o degradeze. Poetul se abandonează lucid și se retrage nu în arhaitatea ce urmează suspendării haosului genezei, ci în ordinea cosmică resimțită ca echivalent firesc al unei geometrii purificate a spiritului. **Stelele fixe** sînt semnele, astrale sau telurice, ale stabilității umane într-un univers tulburat de neliniști și întrebări. Poemul care dă titlul cărții este un elogiu adus clarității cosmice și purității astrale ferite de frămîntarea unei vitalități gregare.

Intenția oximoronică din titlul culegerii antologice **Noapte luminată** (1982) ne întărește convingerea că originalitatea poeziei lui Gheorghe Pituț constă în asocierea firească, uneori chiar în cuprinsul aceluiași poem, a contrariilor surprinzătoare : specificitatea spațiului etnic și universalitatea viziunii, arhaitatea lumii evocate și modernitatea limbajului, incertitudinea interogativă și claritatea răspunsurilor, ideația și concretețea imagistică, extazul dionisiac și cumpătarea apolinică. Departe de a fi simple fenomene supuse legilor naturale, ziua și noaptea reprezintă dihotomia metaforică lumină / întuneric în raportarea la universal. Gheorghe Pituț este un poet al aspirației spre lumină, un solar bîntuit de spaima tenebrelor : damnării prin naștere, alienării și absenței li se opun, în încercarea de restabilire a echilibrului, figurile luminii, ale zborului (Vulturul, Pasărea, Aripa) precum și simboluri ale stabilității (satul, părinții, copiii).

Poetul nu caută și nici nu zărește transcendentul coborîtor, deși noțiunile de „cădere" și de „coborîre" sînt frecvent utilizate în imagistica sa, ci încearcă să se ridice dincolo de materie și de contingent. El este obsedat de transcendentul evanescent, de spiritul care încearcă să se desprindă de elementul telluric în aspirația elevației. Noțiunea desprinderii de limite pentru a configura o nouă atitudine și direcție în planul liricii este caracteristică generației postlabișiene, care s-a dezis de generația anterioară prin nevoia acută de concret transcendental și ireal concret, de abstract și metafizică. Poezia lui Gheorghe Pituț nu poate fi pătrunsă dacă nu ai simțul tainei.

Vasile Spiridon

Matrimoniale

După o lungă perioadă de dispariție — eventual de supraviețuire mascată, în enunțuri cifrate — genul anunțurilor matrimoniale a reînviat și legătura cu mai vechile lui forme e interesantă. O imagine a distanței dintre anunțurile de mai demult și cele de acum o poate da contrapunerea a două exemplare tipice — dintr-un număr al „Gazetei căsătoriilor" (din duminică 2 august 1936) și dintr-un cotidian actual („România liberă", 11 septembrie 1991): „Domn sentimental, loial, singur, 36 ani, bine fiziceşte, venit anual 180 000, plus un imobil capitală, e dornic de viață ideală d-nă — d-ră tînără distinsă, sănătoasă, familie foarte bună, principii absolut solide. La gazetă scrisori Faust" ; „Tînăr modest, 30/176/66 doresc căsătorie similar, atrăgătoare, cu posibilități de stabilire sau emigrare". Desigur, ceea ce s-a schimbat de la un text la celălalt ține în cea mai mare măsură de sociologie, din perspectiva căreia o inventariere comparativă a calităților și a condițiilor oferite sau pretinse de autorii anunțurilor n-ar fi lipsită de relevanță ; cu toate acestea, o diferențiere stilistică e și ea vizibilă — și examinarea ei e instructivă. Ar fi de observat în primul rînd că micro-textele din 1936 sînt mai puțin concise decît cele contemporane ; o mulțime de detalii pitorești (practice, fizice ori morale) se aglomerează, după o regulă de supralicitare. Varietatea formulărilor, mult mai mare decît în zilele noastre, nu e explicabilă neapărat printr-o inventivitate colectivă superioară ; probabil că e vorba, pur și simplu, de o practică mai îndelungată a anunțurilor de acest tip — și de o acumulare a variantelor descriptive — contrastînd cu monotonia celor doar cîteva formule fixe de acum. Sînt deci invocate caracteristici precum „șatenă", „brunetă", „ardeleancă", „siluetă frumoasă", „pămînt arabil" „suflet nobil", „moral la înălțime", „mobilier aranjat", „fire blîndă", „reputație bună", „ceva numerar plasat", „trusou", „dotă", „acomodabilă viața de țară" etc. Tendința spre exagerare e evidentă : „calități sufleteşti ideale", „doamnă absolut tînără" și chiar „absolut brunetă", „bine toate raporturile", „siluetă ireproșabilă", domn „absolut sincer" etc. (asta în vreme ce în 1991 dominant e moderatul și relativul „prezentabil"). Nu regăsim, în prezent, un echivalent al modei pseudonimelor spectaculoase; vechile anunțuri erau semnate de „Suflet de elită", „Dictincție rară", „Sublime sentimente", L'Aiglon, Provincial, Isbîndă, Ernest, Pacificus — conotațiile divergente ale supranumelor devenind o sursă involuntară de comic : „Scrisori post restant LOCO pentru Nelly Biano sau ziar sub Smărăndița".

Anunțurile moderne sînt, cum spuneam, mult mai scurte și mai terne ; surprind totuși unele elemente de continuitate lexicală cu faza anterioară : „mignonă", „tînăr evlavios", „comerciant român" — și mai ales familiarul „cavaler" („Domnișoară frumoasă 23/1,70 doresc cunoștință cavaler") par desprinse din vechea gazetă. Sînt specifice, în schimb, cifrele „de cod" indicînd succint reperele fizice ale insului (ani, înălțime, greutate) și conotînd ideea de maximă exactitate — și terminologia utilizată pentru stabilirea statutului social. Obsesia titlurilor universitare („titrat", „licențiat", „intelectual") e de departe cea mai puternică; îi urmează referirile la calitatea de „încadrat" și specificările profesiei : indicarea averii e foarte vagă — „situat", „cu situație" (în vechea gazetă se precizau de multe ori venitul anual sau lunar și tipul de proprietate). Una din dominantele tematice ale noilor anunțuri matrimoniale este ideea plecării din țară ; în stilul lor telegrafic, eliptic, se va vorbi de „posibilități stabilire în America", „tînăr electronist contract în Australia", „relații în străinătate" etc. Specializarea unor termeni **(plecare, stabilire)** e evidentă în unele formulări obscure sau chiar absurde pentru un neprevenit — ca în exemplul citat la început : „posibilități de stabilire sau emigrare", sau ca în scurtul enunț „tînăr (...) dorește căsătorie cu o persoană plecată sau în curs de plecare".

Formulele anunțurilor matrimoniale sînt uneori vizibil influențate de cele ale altor tipuri de enunțuri existente fără întrerupere în anii din urmă : cele de la rubricile de schimburi de locuință, vînzări-cumpărări etc. Rezultatul interferențelor e uneori derutant — prin insolitul comprimărilor („intelectual-obligații", „titrată agreabilă") sau, mai ales, prin imprecizie și ambiguitate, ca în cazul echivalărilor : „Doresc pentru căsătorie tînără atrăgătoare, fără vicii sau obligații, maxim 25/1,72/62, cu relații în străinătate, **pentru similar**" (s.n.) ; „Tînăr modest (...) doresc căsătorie **similar**". Expresia potrivirii e întotdeauna obscură, termenul prin care ar trebui să se stabilească echivalența fiind cu totul irelevant : „Titrat, pensionar, văduv, doresc cunoștință doamnă serioasă, mignonă, 55—59 ani. **Același mediu.**" ; „Titrată 25/1,60/53 agreabilă, liniștită, nefumătoare, doresc mariaj **corespunzător**" ; „Intelectuală pensionară, fără obligații, doresc cunoștință pensionar **mediu corespunzător**". Determinările total imprecise, aproape lipsite de sens **(deosebit, aparte, corespunzător, de excepție)** existau și acum o jumătate de secol, se utilizează din plin și acum : „fond sufletesc deosebit", „suflet aparte" **(1936)** ; „calități deosebite", „licențiat deosebit (fizic, moral, intelectual, material) 37 ani, fără vicii și obligații, caut parteneră cu însușiri morale și fizice de excepție" **(1991)**.

Cum foarte puține anunțuri contemporane sugerează prin lexic intimități ori relații ilicite („intim", „experiență", „discret"), majoritatea adoptînd un ton neutru, aproape oficial, trebuie menționate, ca excepții, introducerea de termeni familiari (ca „sufletist" : „tînăr sufletist prezentabil") sau căutarea unui ton mai dezinvolt, în stilul unei publicități încă foarte stîngace : „Titrată 30/1,67/55 dorește o relație durabilă. Și dv. ?". Tiparul interogativ mai vechi rămîne însă, deocamdată, inegalat : „Care d-ră — d-nă foarte drăguță, instruită, singură, dorește cunoștință domn situat, locuință centru, de familie bună, delicat, cult, s-o ajute modest materialiceşte ? Oferte sub Petronius."

Rodica Zafiu

Un vrăjitor blînd

Leonid Dimov, CARTE DE VISE, Editura Eminescu, București, 1991

Leonid Dimov (11.I.1926, Ismail, Basarabia — 5.XII.1987, București), unul dintre marii noștri creatori de universuri și de viziuni poetice, e din nou prezent în librării cu o antologie, **Carte de vise**, alcătuită de Marina Dimov pentru a inaugura colecția „Poeți români contemporani", de la Editura „Eminescu".

Începuturile literare ale poetului seamănă oarecum cu acelea ale scriitorilor din **generația întreruptă**, căci primul său volum, **Versuri**, vine abia în 1966, la aproape patruzeci de ani, după cele cîteva fragmente ale ciclului **Momente din răscoala moților**, publicate în **Gazeta literară** (1956) sau în **Tînărul scriitor** (1957), semnate Leonid Dima și rămase ca și necunoscute. A urmat o carieră în care notorietatea scriitorului a crescut constant, odată cu apariția celor cincisprezece volume de poezie (pînă în 1982, cînd i se publică ultima carte, **Veșnica reîntoarcere**) a traducerilor din R. M. Albérès **(Istoria romanului modern**, 1968), din Marcel Raymond **(De la Baudelaire la suprarealism**, 1970) sau din Giambattista Marino (**Florilegiu**, 1976) toate însoțite de o importantă operă de teoretician al poeziei, pe care exegeții poetului ar avea datoria s-o reconstituie și s-o analizeze cît mai curînd. Între aici cîteva **prefețe** la unele din volumele sale de poezie, un număr de articole răspîndite prin periodice (gen **„Poezie și metafizică"**, în **Luceafărul**, nr. 50/1967, **„Pisicile lui Newton"**, în **Luceafărul**, nr. 27/1969 sau **„Unghiuri și curbe"**, în **Contemporanul**, nr. 43/1969) și, bineînțeles, contribuția lui Dimov la teoria **onirismului estetic („Preambul"**, în **Luceafărul**, nr. 27/1968, **„Pledoarie pentru o artă optimistă"**, în **Gazeta literară**, nr. 30/1968 sau **„Discuția"** din **Amfiteatru**, nr. 36/1968, cu Dumitru Țepeneag, Daniel Turcea și Laurențiu Ulici).

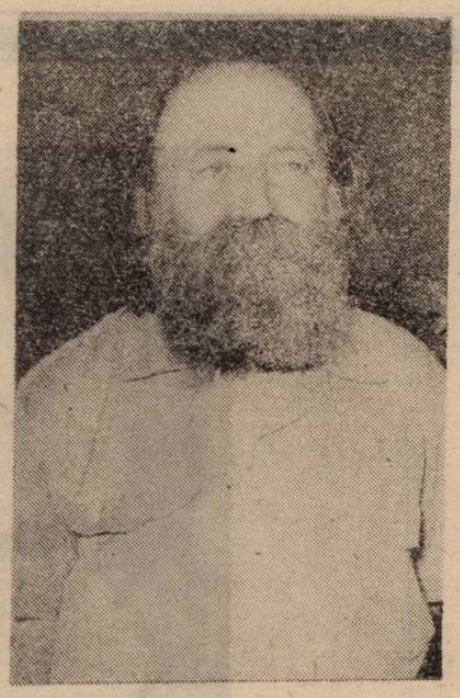

Pentru Leonid Dimov, „modalitatea onirică de a face literatură" înseamnă „eliminarea tuturor oglinzilor", adică „renunțarea la orice instrument de disecție — deci la psihanaliză — și acționarea dinlăuntru, ca și cum medicul s-ar găsi în chiar organul lezat. Pentru că nu e vorba de a povesti vise. Ele pot fi povestite de orice ins, de la babele care vînd semințe-n mahala pînă la Marmeladov, turmentatul personaj al lui Dostoievski. Elementul oniric capătă dreptul de a pătrunde în poezie abia în clipa în care visul începe să fie tălmăcit. Cheia viselor este aici mai onirică decît visul însuși." **(„Preambul")**. Devine limpede astfel că **onirismul estetic**, combătut cu violență la vremea lui, nu e altceva decît o pură convenție literară, în felul **automatismului** invocat de suprarealiști, al **autenticității** lui Gide, Camil Petrescu și Mircea Eliade sau al **memoriei afective** din romanele lui Proust.

Toate aceste probleme revin în discuție odată cu antologia de astăzi a Marinei Dimov, care selectează un număr de poeme din perioada 1966—1973, adică tocmai din faza de „militantism oniric" a activității scriitorului. Această fază poate fi ilustrată mai ales prin volumele din 1963 **(7 poeme)**, 1969 **(Carte de vise)** și 1970 **(Semne cerești)** și prin cîteva poeme care pot fi considerate între cele mai frumoase ale întregii noastre literaturi. Mai întîi **baladele onirice** din **7 poeme (Istoria lui Claus și a giganticei spălătorese. Poemul odăilor, Turnul Babel, În munți)**, apoi textele fantasmatice din **Carte de vise (Vis cu licorn, Vircolacul și Clotilda, Lili și densitatea)**, în fine, fascinantele medalioane ale celor mai frumoase rondeluri din **Semne cerești.**

Funcționalitatea onirismului dimovian se verifică de la început, în **Istoria lui Claus și a giganticei spălătorese**, baladă apărută mai întîi în **Povestea vorbii**, suplimentul editat de Miron Radu Paraschivescu în cadrul revistei craiovene **Ramuri**. Gratuit numai în aparență și lăsînd impresia că recurge în spirit artizanal la mecanismele vii din proza absurdistă a lui Urmuz, poemul lui Dimov aduce la zi **Lucefărul** sau **Riga Crypto și lapona Enigel**, în măsura în care introduce printre vechile coduri estetice și erotice ale acestor două poeme clasice, un cod **social**.

Impresia pe care ne-o lasă celelalte balade **(Turnul Babel, În munți)** e de **Odisee** onirică sau de **Alexandrie** din care s-a păstrat doar aventura călătoriei (un drum, o ascensiune, un zbor) și au fost eliminate violența, cruzimea, bătăliile : „Oprește-te. Să mai privim la vale / La portul părăsit, cu catedrale, / Mai sus apoi, în țara luminată, / Cum ouă paserile-n pomi de vată / Iar și mai sus, dar totuși jos de tot / Cum trec reptilele cu prunci în bot / Acolo, prin grădini cu țarce bete / Zac ducii franci cîntînd din clarinete / Iar dincolo, pe sîrme colorate / Peste mulțimi, dansează acrobate. / Ce triste sînt, ce goale par, ce pas / Anume au făcut de bun rămas ... / Să mergem. Către muntele cel nou / Vom trece prin canalul cu ecou / În lotca mea cu vîsle centrifuge / Și apa răscolită de zvîrluge. / Pînă la deltele cu țărmuri scite / Și-n larg albastru : insuli fericite." **(În munți)**.

În **Carte de vise** onirismul funcționează ca pretext pentru vizualizarea unor reverii diurne, iar poemele care rezultă de aici adaugă poeziei erotice românești dimensiunea ilicitului grațios și a fantasmei secrete, ca în **Vircolacul și Clotilda** sau ca în **Lili și densitatea**, care ar trebui să fie citate în întregime.

Pe scurt, toată această poezie nu face decît să treacă printr-o viziune nouă, pe care Leonid Dimov a numit-o **onirică**, un număr de sentimente și de întîmplări eterne, iubirea, amintirea, dorința, moartea. Rezultatul e un univers tipic dimovian, un amestec de Ev mediu fictiv, de lumi paralele, în genul ficțiunilor numite **sword and sorcery** și de mari tablouri suprarealiste, ca la de Chirico, Magritte, Tanguy : „Bidoane negricioase păreau anii, / Bătea un soare galben ne-ncetat. / Jertfită experienței lui Galvani / În cuvă, verde broasca-a răposat. / / Priviți din înălțimi, cum fac profanii / Suiți cu forța în aerostat, / Bidoane negricioase păreau anii, / Bătea un soare galben, ne-ncetat. / / De-a dura, din senin, mereu mai stranii, / Cădea în jos, pe malul înclinat, / O bilă, două, trei, întregi mătanii / De bile de molibden nichelat ; / Bidoane negricioase păreau anii." **(Rondelul veacului trecut)**. Dar spre deosebire de romantici, care așază în centrul poeziei lor figura neînțelesului demonic și genial și spre deosebire de simboliști, la care „eul poetic" suferă de nevroza universală a căutătorilor de comori spirituale, în poezia lui Leonid Dimov lumile se fac și se desfac atinse de bagheta fermecată a unui vrăjitor cordial, capabil el însuși să-și schimbe după dorință înfățișarea : „Să fac un semn grădina să vină mai aproape ? / Să trag de poluri piața și s-o-ncovoi : căuș ? / Întregul nat într-însa pe tobogan de ape / Să cadă la-ntîmplare, năuc și jucăuș" ? **(Să fac un semn)**.

Așa se și explică fascinația lui Dimov pentru fabricile de imagini (cinematograful, visul, amintirea), care lăsînd impresia că sînt gratuite, ascund de fapt un program liric implicit, bazat pe ideea dreptului pe care îl are poetul de a-și păstra libertatea de fantazare, cu atît mai mult cu cît este constrîns să renunțe la ea : „Razant cu lumea de granit / Un moale ochi de geam există. / Locuitorii îl omit / Dar el rămîne și insistă / / Să nu mai fie ocolit, / Să știe urbea egoistă / Că-n buza lumii de granit / Un moale ochi de geam există. / / E plin de mîluri, umilit / De Antihrist, de ginta tristă, / Dar luminează alb, mulcit, / Ca dintr-o noapte elenistă. / Razant cu lumea de granit." **(Rondelul ochiului de geam)**.

După cum se vede, poet de viziune și de sinteză barocă (dar un barochism din care lipsesc ostentația și criptismul), Leonid Dimov unifică într-un sistem coerent și foarte personal tradiția parnasiană a poeziei noastre, simbolismul exotic și balcanismul modernist, pe care le trece în chip paradoxal prin filiera picturală a suprarealismului, nu prin cea literară, cum ar fi fost firesc. Plasat prin întreaga sa carieră literară cu totul în afara curentului oficial al culturii pe care a sprijinit-o la noi puterea, după cel de-al doilea război mondial, Leonid Dimov este un mare poet căruia cineva ar trebui să îndrăznească să-i consacre, în fine, o ediție critică, o monografie, un **„Leonid Dimov interpretat de..."**.

Florin Manolescu

Mic tratat de fericire perfectă

De multe ori simțim în dragoste acea stare de plenitudine pe care o numim fericire, fără să știm prea bine dacă e o formă de excitație ori de anestezie. Trăim atunci o agitație plăcută, o formă de drogare, ființa e tolerantă cu ceilalți și ni se pare că nimic din ce-am edificat prin luciditate nu mai are importanță. Proiectată în celălalt, ființa ia abia atunci act de sine și mai cu seamă de pericolul de a fi singur. Senzația de fericire vine din bucuria de a te salva de la singurătate. În cusca ta pătrunde atunci încă o ființă și gratiile încep să-ți fie indiferente.

În romanul Henriettei Yvonne Stahl, **Pontiful** (1972), naratoarea trăiește o pasiune, cu accente misterioase, pentru mediul Ara Surenian. De la umilință la revolta trufașă, eroina caută, cu o disperare bine temperată, drumul spre „perfecta bucurie" și „perfecta dragoste". G. Călinescu o acuza pe prozatoare de feminism tocmai din această pricină : că se sprijină în chip discret pe problema fericirii femeii. Există, cu adevărat, un idealism nebulos în naratiunile acestei prozatoare, perceptibil mai degrabă ca anestezic, ca reacție de conservare în fața frustrării. Nostalgia fericirii absolute e, în fapt, expresia echivocă a unei permanente stări de criză. Priza Henriettei Yvonne Stahl e o căutare, nu o reflectare a fericirii. O stare imaginată, iar nu una consumată.

Dar dragostea și fericirea nu fac parte din aceeași poveste. Nu există, din punct de vedere literar, iubire fericită. De altfel, se știe de multă vreme că fericirea nu este nici epică, nici lirică. Este o stare mai degrabă mistică ori epifanică. Și este profund paradoxală : un fel de bucurie cu lacrimi, o apoteoză senină a suferinței. Cioran este de-a dreptul gelos pe fericirea înlăcrimată a sfinților și nu vorbește niciodată despre desertăciunile amorului profan.

Ce nu putem intui noi, europenii, căci în materie de amor asta sîntem, este fata extrem-orientală a iubirii. Putem doar constata că literatura clasică a Extremului Orient (ca, de altfel, și cea pre-renascentistă, antică și medievală deci, a Europei) nu psihologizează. Iubirea nu e figurată ca un sentiment psihologic ci ca o grație divină. Este marea tradiție pierdută a amorului european. Radu Petrescu este, în literatura noastră modernă, aproape singurul prozator care se mai revendică de la o asemenea perspectivă care

transcende aporetica fericirii-nefericirii. În **Matei Iliescu** dialogul erotic fixează mai degrabă coincidentele astrale ale sentimentului decît qui-pro-quo-urile sale psihologice, gelozia ori nonreciprocitatea.

Există un pasaj în **Epistolarul** lui Gabriel Liiceanu, unde Andrei Plesu comentează cu ironie aparent misogină incapacitatea Lenutei de a intui că în privirea ei albastră îndrăgostitul de ea se reflectă în azurul de dincolo, ca printr-o fantă — fisură a lumii ce îngăduie ieșirea din sine și identificarea provizorie cu starea de înger. Lenuța nu înțelege, să zicem, metafizica privirilor îndrăgostite, dar oare cei ai lui Andrei ai zilelor noastre sînt mai apți pentru un asemenea „sacrificiu" al lumescului. Există, așadar, un sentiment „elitist" al amorului ! Dacă prin „elitism" nu vrem să înțelegem, aici, altceva decît originea divin-evanghelică a trăirii întru iubire — fie numele acestui sentiment pîngărit de orice adjectiv !

Fericirea perfectă nu poate fi atinsă decît într-o comuniune perfectă, iar arhetipul ei este dat în simbolistica trinității. Dacă al treilea nu e în iubire, nici iubire nu e. Iar René Girord a scris cea mai importantă carte despre degradările profane ale triunghiului erotic și despre iubirea triunghiulară : **Despre minciuna romantică și adevărul romanesc**. O carte despre cea mai răspîndită amnezie modernă. Am uitat că iubirea așa cum o trăim noi, nu mai e păgînă ci evanghelizată de mesajul christic. O uitare ce se răzbună pe noi înșine și prinde conturul demonic al geloziei ca sursă de iubire negativă.

Radu G. Țeposu

bogdan ghiu

PROBE SCRISE

(1987)

***

Cine să mai creadă că am murit
cînd cu două-trei vorbe rupem tăcerea,
cînd, cu uitarea lui ţintă spre noi — de-
get ros etc.

***

Gîndeşte-te că cerneala se usucă, gîndeşte-te că hîrtia îngălbeneşte, gîndeşte-te cît ai să mai poţi sta aşa — într-o zi tot vor veni să te scoată —, gîndeşte-te că timpul moare, că tot va trebui să clipeşti, că ai să amorţeşti, că o să ţi se facă foame, somn, gîndeşte-te că tot aşteptînd aşa şi tot căutînd, cineva are să facă ceva cu tine, te va fo.osi, poate chiar va scrie pe spinarea ta, pe umerii tăi. Ţigara se termină, cerneala se usucă, copilăria stă şi trece încă o dată, cu tine, priveşte numai de la stînga la dreapta, cum te-ai obişnuit, citeşte ce vezi, spune ce citeşti, scrie. Ceasornic viu, îţi trece timpul prin minte. Îţi trece timpul pe dinaintea ochilor. Trece lumea şi acolo unde n-o mai vezi cade, se prăbuşeşte, se spulberă, drumurile se despart, numai pe dinaintea ta toate trec laolaltă. Gîndeşte-te că toate sînt scrise deja. Scrie. Scrie-le. Fă-ţi curaj (îmi fac curaj) : toate sînt scrise deja, poţi să le scrii. Înţelegi ? Sînt scrise ; deci scrie-le.

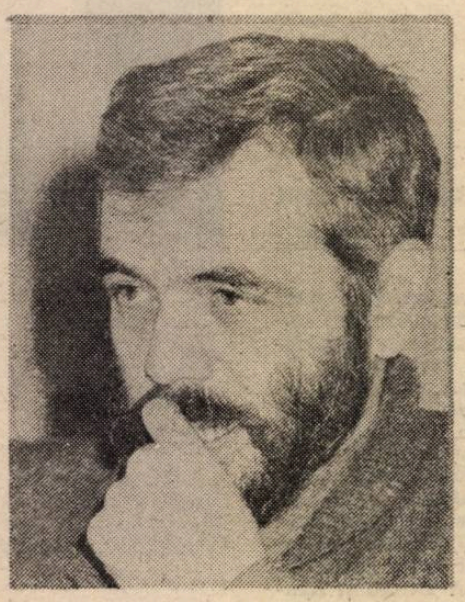

***

Lucrurile pe care le vedem sînt spinările lucrurilor. Tot ce vedem stă cu spatele la noi.

Să ajung la rădăcină şi să pun gura să sorb. Ah, m-am obişnuit să mestec ! M-am obişnuit să povestesc. Nu se poate ajunge la rădăcină decît tăind (de exemplu) stejarul sau îngropindu-ne, alături, de vii. Rădăcinile ne pot hrăni moartea. Rămîi între fructe. Rămîi în grădină. Orice grădină e suspendată. Sîntem departe de pămînt, sus, sus de tot. Fructele ne ţin, în aer, în zbor.

Cu faţa îngropată în ochii închişi. Rupeţi-i pleoapele ! Să vadă ! Să vadă ! Să vadă !

Îmi privesc mîinile : mese întinse la care nimeni n-aşteaptă.

Despre imaginaţie

Imaginaţia e capcana braconierului : încearcă să prindă ceva din realitate. E un biet şi sărac mijloc de a prinde ceva din realitate. Imaginaţia e invenţia săracului.

Imaginaţia e un năvod lăsat întins, în aşteptare. Într-o mare bogată, într-o lume bogată, vie, el se va umple.

***

Tiriş, tiriş, precum cuvintele născute
din bici. Bat aerul gurii cu
limba — o coadă zbătîndu-se.
Cuvinte de sclav al gurii vorbitoare.
Vocea-i un cîntec de eliberare
pe care-l facem cuvinte.
Cum să ne eliberăm cu cuvinte ?
Îmi stau în cale cuvintele, pie-
tre de moară.
Vorbesc în loc să respir.
Vorbesc dînd din coadă.
Bat aerul gurii cu coada.
Mă bucur, mă gudur.
Vorbele mă gîdilă, îmi zburdă
pe trup.
Într-o zi am să mă lepăd
de blană.
Rîd, hohotesc. Vorbele mă fac
să casc gura.
Vocea mea doar o aud,
nu pot
nu pot
s-o spun.
Sînt însuşi cuvîntul vocii mele.
Sînt numai cuvîntul vocii mele.
Cuvinte în calea vorbirii.
Dau din coadă, visez să zbor.

Epitaf

Din tot ce-a fost au rămas cuvintele,
iar dintre cuvinte
numai acestea.
Fii şi tu, o clipă, cuvînt
alături de ele.

solilocvii

Locuri comune sau despre drumurile domnitorilor

Vreme de secole această ţară a avut domnitori, care nu s-au închinat cu osebire nimănui, ba chiar s-au zbătut, fiecare după putere, să-şi ţină capul mai sus şi spinarea mai liberă. După o vreme, drumurile lor au început să treacă musai pe la Ţarigrad, chiar dacă rar se mai abăteau şi prin cancelariile Vienei ori tocmai pe la Moscova.

Într-un tîrziu, ţara a avut regi. Şi chiar dacă lucrul nu se prea bagă de seamă, semnificaţia crucială a momentului este aceea a integrării în Europa a proaspătului stat naţional. Trasă, fără izbîndă, vreme de sute de ani către Asia-Mică, şi în pericol, atunci, în veacul al nouăsprezecelea, să fie dusă mai spre răsărit decît se află de fapt, România era prin cultură şi moravuri un stat totuşi european (sau aproape european, sau care se voia european). Aşa că, pe deplin conştientă şi conştientizată de asta, Europa făcu ceea ce era cel mai raţional să facă : şi-o integră. Iar apariţia, în fruntea României, a unei familii regale înrudite cu marile case ale Europei avea, dincolo de orice alte speculaţii, semnificaţia precisă a asumării de către Europa a unei atitudini de non-indiferenţă faţă de destinele acestei ţări.

Ce rol vor fi avut aici subteranele legături masonice, zău dacă are prea mare importanţă, cîtă vreme obiectivul vizibil este atins : demonstrativ aproape, legalizarea apartenenţei României la Europa.

★

Curios lucru, vreme de vreo opt decenii, adică atîta cît numai trei-patru vor fi fost regii care s-au urmat la sceptrul tot tînărului stat naţional, drumurile n-au dus cu orice chip către nici o cancelarie, nici măcar către aceea de unde acestora le era obîrşia (a trebuit să vină dictatura personală antonesciană pentru ca drumurile primilor bărbaţi ai ţării să ia calea, neobişnuită, a Berlinului ! ? !). Orice s-ar spune împotriva regalităţii în România, evidenţele totuşi arată fără tăgadă că, cel puţin din punctul de vedere al **ne-dependenţei** de vreo mare putere străină, singura perioadă fastă de la 1400 încoace este aceea dintre venirea lui Carol şi abdicarea lui Mihai (evident, cu intermitenţa de rigoare a dictaturii militare). O regalitate care, repet, întîmplător dar mai curînd nu, ne-a condus acolo unde ne era locul. De acord, ca pe o mică naţiune (ceea ce şi sîntem ! ?), dar în Europa. Şi mai trebuie să adaug că rîndurile de mai sus sînt scrise de unul care nu se ştie deloc regalist, nici cu sufletul şi nici măcar cu mintea.

★

De la o vreme însă, neagră vreme, în ciuda optimismului naiv al părinţilor noştri (rămas, culmea, acelaşi şi azi, ca o obişnuinţă, ca un sughiţ de care nu se poate scăpa), ţara asta s-a trezit tînără republică populară şi egalitaristă. Fiind vorba, de-acum, de secolul douăzeci, n-ar fi în definitiv nimic rău în ideea de republică ; nici de utopia cu pricina şi de efectele ei distructive asupra indivizilor nu e locul să vorbesc aici. Dar odată cu „republica", ne-dependenţa a dispărut şi ea, ca prin cine ştie ce farmece. Şi tot aşa, peste noapte, a dispărut şi apartenenţa la Europa a unui întreg pămînt şi a unui întreg neam. He-he ! Abia către sfîrşitul deceniului cinci au îndrăznit Dej şi ai lui să-şi aducă aminte de **latinitatea** noastră.

Iar proaspeţii preşedinţi ai proaspetei republici, au luat-o din nou pe drumuri, de data asta spre Moscova. Nu am absolut nimic cu Moscova ca atare, ci numai cu faptul că destinul tatălui meu, destinul meu şi destinul fiului meu s-au hotărît, şi se hotărăsc încă, la o cu totul altă latitudine decît aceea a ţării în care locuim.

★

Ţarigrad... Berlin... Moscova... Curios, privind dinspre Bucureşti, toate trei sînt nişte săgeţi cardinale indecise.

Oile lui Bucur o iau fie spre sud-est, fie spre nord-vest ori nord-est. A mai rămas sud-vestul. Adică Roma ? Madridul ? Sau... Tirana ? (între timp...)

★

Şi încă ceva. Practic, ţara asta a avut trei preşedinţi pînă acum. În afara frecventelor excursii dincolo de Prut, după indicaţii (în ciuda aparenţelor de relativă independenţă, tocmai Ceauşescu, pe ascuns, pare să fi excelat), în drumurile preşedinţilor noştri mai apare un curios loc comun : toţi trei, au făcut cîte o vizită la Pekin. Dej în 1956 (cu urmări evidente în schimbarea politicii faţă de Moscova), Ceauşescu prin 1971 (cu urmări teribile în destinul unui întreg popor), iar actualul nostru preşedinte în 1990, imediat după legitimarea sa (cu nu se ştie ce urmări, că şi-aşa nu s-a schimbat mai nimic în ţara asta).

Dacă semnificaţia pelerinajelor la Pekin ale primilor doi e limpede (o relativă desprindere de forţa de atracţie a Kremlinului, cu necesara căutare a unei contraponderi), în schimb semnificaţia călătoriei celui de-al treilea deocamdată ne scapă. Oricum, cel puţin din perspectiva reîntoarcerii noastre în Europa, pare o călătorie inoportună.

★

Întrebarea cheie rămîne evident aceea legată de revenirea noastră într-o Europă de care ţinem şi în care şeful statului n-ar mai avea de făcut drumuri fixe, numai într-o anume direcţie, ci ar putea sau chiar ar trebui să stea liniştit acasă.

În ce chip ne vom întoarce ? Şi care să fie de data aceasta simbolul care să ne legalizeze statutul, tăind poftele marelui ţar moscovit ? Căci social-democraţia nu are familii domnitoare înrudite şi poate că nici măcar o masonerie. Aşa că s-ar putea, doamne fereşte, ca drumurile viitorilor noştri preşedinţi să ducă în continuare la Moscova şi, o dată pe legislatură, ca o iluzorie contrapondere, tocmai la Pekin.

Mihail Oprea

Yoga și basmele românești

Desigur, la prima vedere, asocierea basmelor românești cu tradiția yoga apare ușor stranie. Ea pare să developeze negativul unui film color ale cărei date esențiale rămîn complet ocultate în varianta alb-negru. Altminteri spus, această asociere neobișnuită își revelează secretele numai în lumina „color" a milenarei și fascinantei tradiții indiene care prin componenta sa indo-europeană a marcat adînc și ireversibil cultura batrînului nostru continent.

Istoria originii orientale (indiene) a basmelor nu este fără îndoială nouă. Această perspectivă exotică nu a scăpat interesului unor cercetători de talia lui Theofil Simensky, Mircea Eliade, Sergiu Al. George, Ion Roșu etc. Contribuția lor importantă a deschis și mai larg cîmpul investigațiilor. În cadrul acestora, „interpretarea yoginică" a unor elemente magice vehiculate de basmul românesc se dovedește un domeniu puțin cunoscut și cît se poate de fertil în observații.

Dar la început, a fost cuvîntul...

Se știe că în limba română există o puternică influență lingvistică indo-europeană. Numai că vehiculată la nivelul cuvîntului această influență rămîne abstractă. Ea capătă dimensionalitate și relief abia atunci cînd este investigată în contextul unor tradiții (orale și scrise) care reprezintă forma contactului viu și fertilizant al substratului indo-european în spațiul românesc. În acest sens, basmele furnizează un material de studiu bogat și complex.

Hermeneutica basmului impune o abordare pluridisciplinară (lingvistică, simbolică, mitologică, etnografică, psihologică, psihanalitică etc.) din care ne vom limita în cele ce urmează doar la investigarea unor aspecte de simbolism magic care ne pot apropia de tradiția yoga.

Privite din perspectivă simbolic-magică basmele alcătuiesc un adevărat „rezervor" de teme și motive mitice, de personaje și întîmplări narînd esoteric o experiență de cunoaștere și integrare cosmică.

Comentînd substratul simbolic al credințelor, basmelor și legendelor. Mircea Eliade observa că acesta reprezintă „un depozit imens de documente ale unor etape mentale de o profunzime și o complexitate neașteptată". Iată de pildă, radiografierea prin grila simbolismului yoginic indian a așa numitelor „ajutoare năzdrăvane sau fantastice" din basmele românești ne oferă posibilitatea unui acces inedit în zone străvechi de cunoaștere și spiritualitate.

Se știe că puterile miraculoase pe care le utilizează eroul basmului în lupta sa cu zmeul sînt personificate de ajutoarele și uneltele năzdrăvane. S-a remarcat cu alte prilejuri originea orientală (indiană) a tovarășilor năzdrăvani ca și faptul că ei par să reflecte o serie de tehnici și performanțe yoginice descrise de Patanjali în tratatul său Yoga Sutra. Reamintim că Patanjali a adunat în tratatul său practici de meditație și rețete tehnice atestate și verificate de o experiență seculară.

Cu alte cuvinte doctrina yoginică a „puterilor miraculoase" — **siddhi** — vehiculează simboluri, experiențe și tradiții străvechi, ale unui substrat indo-european arhaic. Să investigăm însă morfologia acestor „puteri miraculoase" în basmele românești. Le putem grupa astfel ; 1. **Puteri fizice** personificate de personaje fantastice precum **Strîmbă-lemne** și **Sfarmă-piatră**. 2. **Puteri suprafirești ale simțurilor** personificate de personaje precum **Ochilă, Vede-bine, Aude-bine.** 3. **Puteri asupra lumii materiale** întruchipate de **Greul-pămîntului, Repedele pămîntului, Ușor ca vîntul** sau de unelte năzdrăvane precum **Papucii zburători, Covorul zburător, Căciula care te face nevăzut, Oglinda fermecată.** 4. **Puteri psihice** simbolizate de **Limba păsărilor** sau **Piatra șerpilor. Calități speciale** figurate de personaje ca **Setilă, Gerilă, Flăminzilă.**

Primul lucru pe care îl vom observa este că absolut toate aceste personaje și unelte năzdrăvane (fantastice) își găsesc un corespondent precis în lista puterilor miraculoase **siddhi (iddhi** în canonul pali) dobîndite prin practicarea tehnicilor yoga. Ele apar mai mult sau mai puțin fragmentar în toată literatura ascetică și mistică indiană. O relatare explicită a acestor puteri îi aparține lui Patanjali care le dedică (începînd cu sutra 16) întreg capitolul III din celebra sa Yoga-Sutra. El menționează printre alte **siddhi** obținute prin **samyama** [nume generic în care sînt incluse **dharana** (concentrarea), **dyâna** (meditația) și **samâdhi** (unirea mistică)] apariția unor puteri fizice extraordinare **(Yoga-Sutra,** III, 23) a căror sugestie evidentă o regăsim în simbolica personajelor **Sfarmă-piatră** și **Strîmbă- lemne.** Sutra 29 din Cap. III relatează că prin tehnica **samyama** asupra cavității gîtului se obține **dispariția** foamei și a setei. Personajele **Flăminzilă** și **Setilă** par să reflecte acest simbolism într-o formă inversată, așa cum bine s-a observat căci una din formele de eroziune a unui simbol străvechi este sărăcirea conținutului său simbolic care poate merge pînă la receptarea inversată a înțelesului originar.

Un personaj interesant este **Gerilă.** Semnificația sa simbolică poate fi apropiată de o tradițională tehnică magică cunoscută sub numele de **Gtum-mo** sau **Tapas** (căldură magică). Ascetul indian era expus frigului și acoperit mereu cu veșminte ude (al căror număr se nota pentru a constitui apoi un calificativ) silit fiind să le usuce cu propria căldură obținută prin tehnici yoga de concentrare și meditație. Această străveche tehnică magică era universal răspîndită printre popoarele indo-europene și figura cu precădere în recuzita șamanilor și fakirilor. Despre ea relatează și Alexandra David Neel care descrie o serie de probe inițiatice indo-tibetane. Ele constau din uscarea succesivă de haine înghețate în răstimpul unei nopți de iarnă utilizînd pentru aceasta căldura propriului trup.

Iată însă cum apare **Gerilă** descris în basmul **Harap Alb** : „O dihanie de om, care se părpălea lîngă un foc de 24 de stînjeni de lemne și tot atunci striga cît îl lua gura că moare de frig". În **Vizor, craiul șerpilor** imaginea apare mai explicită : „Petre coborînd pe cealaltă lume... trece pe lîngă un om acoperit cu 99 de țoluri noi noute și tremurînd de frig" sau ceva mai departe eroul întîlnește „un om acoperit cu un țol rupt și subțire, iar pe el ploua cu zăpadă și totuși îi era cald".

O variantă moldovenească (Drăgan Cenușă) a acestei teme îl prezintă pe **Gerilă** cu „o nară de ger și altă nară de foc" ; „Dar Gerilă are cealaltă nară de foc cu care dezgheță pe loc apa înghețată cu nara cea de ger". Existența unei nări ce îngheață apele și a alteia ce le dezgheață reprezintă un amănunt cel puțin curios în figura lui **Gerilă.** El capătă însă semnificație dacă ne referim la fiziologia yoginică. Aceasta descrie existența a două canale subtile **(Nadi)** situate la stînga și la dreapta coloanei vertebrale. Ele sînt canalele **Idă** și **Pingală** ce corespund cu luna și cu soarele. Una sfîrșește în nara stîngă și fiind de esență lunară e rece iar cealaltă ajunge pînă la nara dreaptă și fiind de natură solară e caldă.

Să trecem acum în revistă puterile suprafirești ale simțurilor. Unul din personajele cele mai interesante este **Ochilă.** Iată cum apare el în basmul **Harap Alb** : „O schimonositură de om avea în frunte numai un ochi, mare cît o sită, și, cînd îl deschidea, nu vedea nimica... Iară cînd îl ținea închis, fie zi, fie noapte, spunea că vede cu dînsul și în mărunțaiele pămîntului. Iaca, începu el a răcni ca un smintit ; toate lucrurile mi se arată găurite ca sita și străvezii ca apa cea limpede ; deasupra capului meu văd o multime nenumărată de văzute și nevăzute". Sugestia clarvederii este evidentă. Tradiția ne spune însă că ea face parte din clasa celor 5 științe înalte **(abhijină)** familiară atît călugărului budist cît și yoginului brahman. Acest super-simț e cunoscut sub numele de „ochiul divin" sau **divyasaksus** și adesea asociat cu „auzul divin", **divyasrotra.** Inițiatul poate percepe două categorii de sunete, cele divine și cele umane, sunetele depărtate și cele apropiate. În basmul **Tudorel** al lui T. Pamfile este descris un om care „sta tolănit peste șapte văi cu urechea la pămînt și asculta tot ce se petrece în mărunțaiele pămîntului și pînă la cealaltă parte". Acest auz hipertrofiat traduce o **siddhi** specială de percepție a forței formatoare a lucrurilor și elementelor. Căci iată, **Ochilă** „vede iarba cum crește". Văzul extraordinar al lui **Ochilă** este dublat de un auz similar, din moment ce el „asculta cum crește ovăsul". Descrierea lui **Ochilă** (avea în frunte numai un ochi) ne trimite la simbolica celui de-al treilea ochi al lui Shiva. Fiziologia subtilă îl localizează în **Ajna Ciakra,** punctul dintre sprîncene unde se află centrul superior al percepției extrasenzoriale și clarviziunii. Practicînd **samyama** asupra acestei **ciakre** se obținea clarviziunea, „deschiderea ochiului lui **Shiva".** În tradiția budistă această putere vizionară este numită **ochiul celest, dibba sakkhu,** cu ajutorul căruia inițiatul (cel trezit) descoperă unde i se găsesc prietenii și vede în inima și spiritul oamenilor. Ochilă pare să semnifice aceleași calități devreme ce „vede pînă la capătul lumii, adică pînă în fundul mării și în naltul cerului". Privirea celui de-al treilea ochi îi ajunge și dincolo de lume : „cu doi ochi dorm, și cu unul mă uit ! Și eu văd și pe lumea asta, și pe cealaltă lume".

În mod curios, asocierea celor două **siddhi** — clar vederea și clar audiția — există în basmul românesc prin două personaje ce apar împreună : **Vede-bine** și **Aude-bine.** Voinicul din basmul **Lupul cu cap de fier** este înconjurat de doi cîini albi care îi spun : „Acum sîntem în iad, dar nu te speria deloc ; pe mine mă cheamă **Vede-bine,** sînt de la Sfînta Miercure, pe acesta-l cheamă **Aude-bine,** e de la Sfînta Vinere".

O altă personificare a unei **siddhi** apare în **Păsări-lăți-lungilă** personaj al cărui „meșteșug drăcos" sugerează o putere yoginică. Iată cum este el descris în Harap Alb : „o pocitanie de om umbla cu arcul după vînat paseri... Avea un meșteșug mai drăcos și o putere mai presus decît își poate dracul închipui ; cînd voia, așa se lățea de tare, de cuprindea pămîntul în brațe. Și altă dată așa se deșira și se lungea de grozav, de ajungea cu mîna la lună, la stele, la soare și cît voia de sus". În lista celor 8 mari puteri **(maha siddhi)** clasificate de Bhoja (Yoga Sutra, III, 44) găsim citată **mahiman** sau puterea miraculoasă de a atinge orice obiect, la orice distanță, de pildă luna (cf. Mircea Eliade, po. cit. p. 100, nota 1). Sugestiv ni s-a părut un comentariu asupra ascezei budiste (Sâmanna Phalla Sutta, 87 ; Diga Nikâya, I, 78) unde se spune : „cu inima senină, pură și translucidă, aspirantul **(bhikku)** își înclină spiritul întru puteri miraculoase ; el călătorește în cer precum păsările. Luna și chiar Soarele, cît de puternice ar fi, el le atinge și le simte cu mîna". Regăsim aceste calități în chiar imaginea personajului din basmul românesc — **Păsări-lăți-lungilă** — care „prinde păsările din zbor și le mănîncă" „iar îndemînarea lui e dublată de aceea de a se întinde pînă la lună" (cf. Ovidiu Bîrlea, op. cit. p. 413).

Alte personaje năzdrăvane care ajută eroul în cursul aventurii narate de basm este : **Repedele-pămîntului** sau **Fuge-in-lume** prezentat ca avînd pietre de moară legate de picioare și totuși luîndu-se la întrecere cu iepurele (O. Bîrlea, op. cit. p. 414). Practicînd **samyama** afirmă Yoga Sutra (III,41) se poate obține facultatea de a parcurge spațiul **(akaşa gamanam)** cît și posibilitatea de a te transporta într-o clipă la mari distanțe. Textele budiste vorbesc de patru feluri de puteri magice de translație **(gamanam)** primul fiind asociat zborului păsărilor. În basmul **Lupul cu cap de fier,** voinicul este ajutat de doi cîini de la Sfînta Duminică numiți **Ușor ca vîntul** și **Greu ca Pămîntul.** Corespondențele simbolice sînt evidente.

Piatra șerpilor și **Limba păsărilor** sînt două metafore pentru puterile psihice miraculoase pe care le poate căpăta eroul în basm. Ambele sînt strîns legate de simbolismul șarpelui și motivul universal al animalelor recunoscătoare atribuit Indiei și anume credințelor budiste. În basmul **D-astea știu** (Rădulescu Codin) șarpele scăpat din foc își arată recunoștința față de om „suflîndu-i în gură printr-un băț de alun, toate limbile păsărilor". Între alte superstiții ale poporului român citate de G. Ceaușeanu se spune că „cine mănîncă din carnea șarpelui, înțelege limba păsărilor". Același motiv îl găsim în **basmul Tei legănat.** Un băiat cruță viața unui pui de șarpe. Acesta drept răsplată îl sfătuiește să ceară tatălui său balaurul „mărgicuța de sub limbă" care avea puterea de a-l transporta în orice loc și a-i împlini orice dorință. Victoria asupra șarpelui (balaur, dragon) sau pactizarea cu acesta au drept consecință simbolică luarea în posesie a unui obiect (mărgicuța sau piatra șerpilor) respectiv asimilarea calităților magice pe care le deținea șarpele. Să nu uităm că tehnicile yoga urmăreau „trezirea" (activarea) șarpelui Kundalini, simbol al energiilor superioare ale ființei. Atît **Piatra șerpilor** cît și **Limba păsărilor** cu care este răsplătit voinicul în basm exprimă în terminologie simbolică accesul la un înalt nivel de spiritualizare, atingerea unor stări superioare de conștientizare și integrare cosmică.

Din lipsă de spațiu nu vom putea comenta integral tipologia tuturor puterilor și obiectelor miraculoase și nici rețeaua de filiații și interferențe ce a dus la prezența eclectică dar evidentă a acestor „amprente" indo-europene în basmul românesc.

Ne putem desigur întreba care ar fi semnificația prezenței în basm a acestor elemente străvechi ? Interogația se referă desigur la conținutul arhaic, de esență mitică, al basmului. Așa cum s-a remarcat, basmul se prezintă ca o descriere (simbolică și inevitabil fragmentară) a unui scenariu inițiatic, imuabil în structură dar foarte variat în actualizările sale. Aventura eroului este de fapt povestea inițierii sale într-un anume domeniu al cunoașterii și existenței cosmice. În limbaj psihologic, prin mitema sa centrală — călătoria inițiatică — basmul reia și repovestește mereu, aventura eternă umană a confruntării **eului** cu **sinele,** a ființei cu întreg cosmosul. Perspectiva simbolico-magică ne revelează aici avatarurile unei experiențe psiho-spirituale. Accesul la diferitele puteri miraculoase întruchipate prin colaborarea cu ajutoarele năzdrăvane sau utilizarea obiectelor magice (baston, căciulă, ogîndă) trasează de fapt în termenii unei alegorii simbolice, etapele unei adevărate deveniri întru ființă. **Eroul** este întruchiparea **eului conștient,** combativ, înfruntînd forțele obscure ale **subconștientului** (șarpele, balaurul, dragonul, zmeul) ce amenință echilibrul și sănătatea **bătrînului rege** sau **cuplului de bătrîni** simbolizînd **psihismul integral.** Pe parcursul luptei sale voinicul este ajutat de prietenii năzdrăvani și intră în posesia obiectelor miraculoase. Adică, în limbajul esoteric al basmului, descoperă și învață să se folosească de puterile sale supra-senzoriale. Deznodămîntul final, luarea în stăpînire a împărăției, traduce simbolic reintegrarea **eului** în raport cu **subconștientul** care este asumat armonios ca urmare a unei cunoașteri ce lărgește zonele realului concret și la domeniul suprasensibil. Nunta din final, alegorie a conjuncției și reconcilierii contrariilor exprimă același proces al depășirii de sine (al extensiei **eului)** prin și în dualitatea cuplului. Revenind la terminologia tehnicilor yogico-tantrice regăsim analogii cu simbolismul unirii lui **Shiva** cu **Shakti** (cf. J. Woodroff, **Shakti and Shakta).** În fapt, termenul **yoga** înseamnă **uniune, reintegrare.** Prin ea se urmărește realizarea **conștiinței pure,** atinsă prin tehnici ascetice și metode de diamantine, **vajra citta.** Aceasta este concentrare mentală pe parcursul cărora apar și puterile miraculoase, **siddhi.** Alegoric vorbind, procesul este simbolizat de trezirea șarpelui **Kundalini Shakti** și unirea acestuia cu **Shiva.** Fiind vorba de amănunte ale unei fiziologii subtile nu trebuie să uităm desigur că această „uniune mistică" se petrece chiar în ființa celui supus inițierii. Șarpele **Kundalini Shakti** urcă din **muladhara ciakra** spre creștetul capului unde se află **Sahasrara ciakra** (lotusul cu 1000 de petale) unindu-se aici cu **Shiva.** Fenomenul are ca urmare extensia eului individual în planul conștiinței universale. Adică accesul la o cunoaștere și o trăire mai profundă a realului. Mesajul simbolico-magic al basmului sugerează aceleași finalități existențiale. Numai asumîndu-și integral toate straturile **Psyhè-ului** (adică **puterile suprasenzoriale** întruchipate de ajutoarele și obiectele magice, **subconștientul** întruchipat de șarpe-balaur, **dublul feminin sau Anima** întruchipată alegoric de fata de-mpărat) eroul poate lua în stăpînire **împărăția — integralitatea structurilor sale psiho-mentale.** Mesajul basmului transmite de secole conținutul unui adevăr magic ce pare din ce în ce mai puțin accesibil omului modern, anti-tradițional. Este vorba de faptul că devenirea întru ființă sau calitatea de om integral și integrat cosmic se poate obține numai printr-o experiență inițiatică. Numai astfel, armonizîndu-și contrariile ființei subtile eroul poate stăpîni deopotrivă universul fizic și vel suprasensibil și mai ales poate cunoaște acea stare mitică de care vorbesc toate basmele în finalul lor : „Și au trăit ani mulți, fericiți..."

Silvia Chițimia

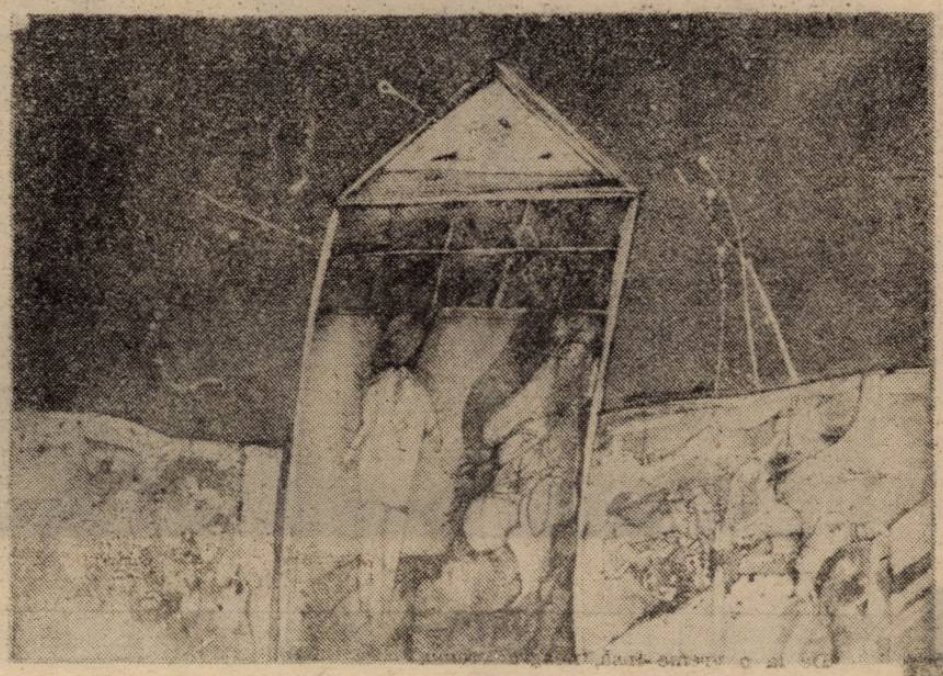

dr. ion vianu:

„Ceea ce mi se pare fundamental este că memoria are o funcţie etică“

● Nu ştiu dacă este întru totul adevărat faptul că, din oamenii excepţionali, nu se nasc personalităţi pe măsură. Astrele se combină miliarde de ani, pe palimpsestul destinului, pentru a închipui linia vieţii celor aleşi. De aceea, probabil, considerăm îndeobşte că geniile nu lasă urmaşi...

Totuşi, excepţii de la mistica regulă există, întărindu-i misterul. Astfel, o personalitate prodigioasă, ca aceea a profesorului Tudor Vianu — reper în salvarea culturii române, mai cu seamă în vremea „obsedantului deceniu“ — este urmată, în linia descendenţei genealogice, de figura complexă, luminoasă şi tandră a fiului său, medicul cărturar Ion Vianu. Întors din nou pe meleagurile natale, după un exil de treisprezece ani, fostul psihiatru disident — astăzi membru fondator al Asociaţiei Psihiatrilor Liberi din România — este animat de aceeaşi dăruire spre învierea morală a „artei sufletului“ naţional, atîta timp tulburată, prin pervertire, incompetenţă şi complicitate la crimele comunismului. Fruct al conceptului de regenerare profesională, Asociaţia Psihiatrilor Liberi din România încearcă, după Decembrie 1989, în spiritul doctorului Vianu, să fundamenteze şi să aplice principiile de asanare etică a celei mai dificile, poate, profesiuni, cîtă vreme psihiatria foloseşte, spre vindecare, cuvîntul, Cuvîntul...

— Pentru compatrioţii care nu vă cunosc, ori nici nu v-au intersectat destinul, cine sunteţi Dumneavoastră, domnule doctor Vianu ?

— Un om care s-a găsit întotdeauna pe un prag. Am ajuns în această situaţie, de alternativă mai întîi între studiul literelor şi cel al medicinii, apoi, între o orientare biologică şi una psihologică, în cadrul medicinii, pe urmă între dorinţa vie de a rămîne în ţară cu orice preţ şi pornirea de a-mi salva sufletul, prin emigrare. Am trăit din nou, în împrejurările cunoscute, alternativa între diasporă şi revenirea în ţară, care, în ciuda mizeriei şi a penuriei omniprezente, îmi apare un paradis regăsit, sau întrevăzut. Cred că tocmai această căutare mă defineşte. Ea ar putea fi calificată drept şovăire, ori nesiguranţă, dar nu vreau să-mi pun degeaba cenuşă pe cap, căci, pentru mine, căutarea a fost fecundă, ea m-a constituit şi mi-a îngăduit, deşi insuficient, să exprim ceva despre mine, despre alţii...

— Psihanaliza presupune vocaţia sincerităţii. Deprinderea tehnicii psihanalitice implică, de altfel, o proprie analiză, „în oglindă“, a personalităţii terapeutului. Apropiată, cred, confesiunii religioase, această introspecţie este cu atît mai dramatică, cu cît îşi propune mai abitir interpretarea adevărului presupus. Cum se împacă subiectivitatea psihanalizei, cu spiritul riguros pozitivist al ştiinţei ?

— Foarte devreme, în decursul studiilor medicale, apoi psihiatrice, am înţeles că pot extrage o cunoaştere ştiinţifică substanţială din introspecţie. Aşa cum Flaubert şi-a îngăduit a spune, odată : **Mâdame Bovary c'est moi**, am putut şi eu să mă regăsesc în aproape fiecare dintre pacienţi, după cum îi regăsesc şi pe ei, în mine. Probabil, este motivul pentru care psihanaliza mi-a fost, întotdeauna, o referinţă deopotrivă ştiinţifică şi culturală. Îmi aduc aminte de prima carte citită, în adolescenţă, într-o bibliotecă publică. A fost „Psihopatologia vieţii cotidiene“ a lui Freud pe care, de atunci, l-am studiat permanent. Fiindcă, într-adevăr, psihanaliza îmbină observaţia obiectivă cu cea interioară sau introspectivă, doar ea are ca obiect de studiu nu numai reacţiile pacientului, ci şi pe cele ale terapeutului.

— Aruncînd o privire psihanalitică asupra mediului social, nu credeţi că ideologia marxist-leninistă s-a constituit într-un complex factor de etiologie al unei maladii generalizate, care afectează nu atît „inconştientul colectiv“, cît conştiinţa comunităţii comuniste post-comuniste şi neo-comuniste, conştiinţă parazitată, la început, iar apoi paralizată, desfigurată de această ideologie ?

— În anii de lungă vieţuire sub dictatură, am remarcat un lucru : reprezentanţii puterii brutale, torţionarii jefuitori, activiştii de toate tepele erau desemnaţi de popor sub numele de „ăştia“, nu „ăia“, „ăştia“ pe care-i vedem, cei de lîngă noi şi, totodată, în opoziţie cu noi. Eu am ajuns să consider că aceşti „ăştia“ alcătuiau o adevărată instanţă psihică, un fel de supra-eu sau super-ego monstruos, tumoral, chiar metastatic, care ne-a infiltrat şi puţin a lipsit să nu ne ucidă. Vreau să precizez că, atunci cînd vorbesc despre „ăştia“, nu mă refer la ei doar ca la nişte fiinţe real existente în faţa noastră, ci îi consider şi reprezentanţe în lăuntrul psihicului nostru, ceea ce interesează pe psihanalist.

— Cum îi priviţi pe „ăştia“ azi ? Cum se luptă psihanaliştii liberi cu ei, în prezent ?

— „Ăştia“ sunt tot aici, puţin mai jumuliţi, scuzaţi expresia, au pierdut cîteva pene, dar nu s-au transformat încă în „ăia“. Şi nu e vorba aici de nici o atitudine vindicativă, nici de „vînătoarea de vrăjitoare“, pe care o exorcizează, de pildă regulat preşedintele Republicii, ci, pur şi simplu, despre nevoia de-a elimina din noi, din adîncul sufletului, această substanţă nocivă, ubicuă. Să considerăm, de exmplu, limbajul : ca literat şi om de ştiinţă, veţi remarca în ce măsură stilul lozincard infectează expresia vorbită, scrisă, limba română, în general. Cîndva, am propus, în glumă, dar ar trebui să mă iau în serios, înfiinţarea unui minister al limbii române. Poate chiar un parlament al limbii române. Va trece mult timp pînă cînd aceste cicatrici vor păli şi se vor şterge de pe trupul vulnerat al expresiei vorbite...

— Înţeleg că limbajul lozincard poate fi o groapă comună, pentru morţii spirituali ai unui popor, iar limba, pentru vii, un loc de mîntuire...

— Nu există o mărturie mai bună a vieţii spirituale şi a felului de realizare a relaţiei sociale, decît limba, iar limba şi, prin ea, toate mijloacele de exprimare verbală, în primul rînd literatura, determină viaţa socială, existenţa individului, constituind un instrument de înnobilare sau înjosire , de vindecare sau îmbolnăvire.

— Îndărătul acestei mărturisiri, ghicesc nostalgia după prima dragoste, care a fost, din cît înţeleg, filologia...

— Cînd am intrat la filologie, deşi aveam o serie de profesori distinşi, dintre care mi-l amintesc, cu mare plăcere, pe Ion Fischer, m-am văzut prizonierul ideologiei marxist-leniniste. În acea vreme, a fi om de litere sau filolog implica riscul de-a ajunge un soldat pe frontul ideologic. A fost motivul principal pentru care m-am decis să fac o meserie, să-i zic, pozitivă spre a-mi asigura o mai mare independenţă : medicina. Au mai fost şi alte cauze pentru care nu am ales filologia. Despre ele voi vorbi, poate, altădată... De maniile literare însă, tot nu am scăpat, dovadă că mă aflu acum în faţa Dumneavoastră.

— S-au concretizat, cumva, asemenea „manii“ ?

— În 1975, am strîns, la îndemnul unor prieteni ca S. Damian şi Geta Dimisianu, o serie de eseuri, unele publicate chiar în revista „Luceafărul“. Volumul s-a numit **Stil şi persoană.** Curînd după aceea, am emigrat. Mi-am folosit, de atunci, pana, în special, pentru a denunţa dictatura. În ultima vreme, impunîndu-mi-se, ca o necesitate, unele concluzii încerc şi o reflecţie morală asupra timpului nostru, asupra datoriilor noastre.

Ceea ce mi se pare fundamental — şi n-aş vrea să ostenesc demonstrînd-o — este că **memoria are o funcţie etică.** Nu numai binele şi răul se diferenţiază după amintire, dar şi o anumită constanţă a vieţii, a existenţei umane, este funcţie de constanţa memoriei. Acesta îmi pare un adevăr pe cît de evident, pe atît de neglijat...

— Înainte de aşa-numita revoluţie, o seamă de artişti, mai ales scriitori, recurgeau la metaforă ca la unica modalitate de-a mai putea păstra, fie şi codificat, adevărul. Anii comunismului au fost ani ai expansiunii alegoriei, ai exprimării prin bancuri, fabule sublimate ale spiritualităţii unui popor, care are vocaţia şi voluptatea, parcă, a hazului de necaz. Au fost ani ai netrăirii ontice, la propriu, şi ai fiinţări, la figurat. După Decembrie 1989, apetenţa publicului, fie el bibliofil ori cinefil ş.a.m.d. s-a deplasat în sensul exprimării lipsite de echivocuri, dar, adesea, nu şi de graţie...

— Fără îndoială, un privilegiu extraordinar, pe care ni-l acordă acesti ani, este acela de a ne putea exprima cu toată transparenţa, fiindcă nu numai cenzura a dispărut, dar şi autocenzura a diminuat. Frica, simţul oportunităţii, tangent, cîteodată, la oportunism sunt, totuşi, prezente. Este o situaţie comparabilă cu cea din Franţa de după 1944, cînd acţionau publicişti şi eseişti libertari, precum Albert Camus. Atunci, s-a dezvoltat acolo — acum se dezvoltă şi la noi şi trebuie să se dezvolte şi mai mult — o reflecţie clară, cu o ţinută morală. Însă, există, aici, un pericol potenţial, acela de a goni figurativul, circumlocuţiunea ; într-un cuvînt, stilul... Totuşi, parafrazînd un proverb francez, voi spune : goniţi metafora, ea va reveni în galop !

— Recursul la memoria etică îmi pare un atribut definitoriu al psihanalistului, dar şi al preotului, indiferent de religie ori rit. De aceea, preotul îşi poate însuşi psihanaliza şi reciproc, creîndu-se astfel, premisa formării unui terapeut al sufletului mărturisitor. Cum vedeţi această îngemănare dintre actul religios şi cel medical ?

— Mi-e mai uşor să vorbesc despre preotul creştin şi în special despre cel ortodox, pe care îl cunosc, mai bine. Creştinismul a adus lumii această dimensiune fundamentală, de-a instaura un Dumnezeu a cărui natură este, în acelaşi timp, şi divină şi umană. Din această pricină, în creştinism, dimensiunea spirituală şi cea sufletească se îngemănează, deşi rămîn distincte. Din motive istorice şi de civilizaţie, confesiunea protestantă, mai întîi, apoi cea catolică, au căutat şi au avut un dialog cu psihanaliza. Cu ortodoxia, dialogul psihanalizei nu s-a instaurat deşi faptul nu e, poate, întru totul adevărat, fiindcă există o astfel de comunicare la anumiţi ortodocşi ruşi. Oricum, acest dialog rămîne o sarcină a culturii româneşti...

— Să revenim la perspectiva pragmatică. Ce defineşte breasla psihiatrilor liberi din România, al cărei membru fondator sunteţi ?

— Trebuie să ne asumăm, cu mult curaj, voinţa de-a denaşi imnasul actual — material ideologic, educaţional — precum şi viziunea monodimensională, rigidă, îngustă asupra suferinţei psihice, a cărei apropiere a marcat, zeci de ani, un fel de penibilă obligaţie. Prin aceasta se deosebesc psihiatrii liberi şi am dori ca ei să se impună tocmai prin hotărîrea de-a rupe cu trecutul şi de-a nu amenaja prezentul ca pe o dependinţă mai călduţă a acestui trecut.

Convorbire consemnată de dr. Alexandru Popescu-Prabovara

Elena Văcărescu

125

21 septembrie 1866 — 17 februarie 1947

Agitație politică de mare amploare, acum o sută de ani, la București. De ce ? Pentru că dumnealui, principele Ferdinand, moștenitorul tronului țării, s-a îndrăgostit de domnișoara Elena Văcărescu și s-a logodit cu ea — în luna aprilie 1891. Logodna s-a făcut cu aprobarea discretă a regelui Carol I și a reginei Elisabeta. Scandalul începe însă dirijat de fruntașii partidelor politice. „Cum adică ? Să nu mai avem o dinastie pur străină ? Să fim de acord ca dinastia să fie jumătate sînge românesc și jumătate străin ? Nu ! Nu ! Asta înseamnă să acceptăm ca neamul Văcărești-lor să pună mîna pe putere". Pentru potolirea agitației, regele își retrage aprobarea dată. Dar regina rămîne mai departe alături de dorința principelui, amenințînd că divorțează. Iar îndrăgostitul principe amenință că se va sinucide. Pînă la urmă, dorința regelui devine ordin și logodna este anulată.

Urmașa poeților Văcărești

Cine era domnișoara Elena Văcărescu ? Urmașă a poeților Văcărești, era fiica lui Ion Văcărescu, pe care-l vom afla, mai întîi ofițer în garda Domnitorului Cuza, apoi prefect la Tîrgoviște, iar în anii 1888—1892, ministru plenipotențiar la Bruxelles, Belgrad și Roma. În anul cînd a izbucnit „scandalul", Elencuța — cum i se spunea în mod obișnuit — era domnișoară de onoare la Palat, favorită a reginei Elisabeta. Poetă de mare talent, era cunoscută în acel an 1891, prin scrierile pe care le publicase la Paris, în timpul studiilor de la Sorbona. Dovada certă a acestui renume : în anul 1886, cînd i-a apărut primul volum **(Les Chants d'aurore)**, Academia Franceză i-a acordat un premiu. Așa se explică și faptul că regina Elisabeta — poeta Carmen Sylva — a ales-o ca domnișoară de onoare la Palat. Despre această alegere ziarele timpului scriau : „Elena Văcărescu, descendentă din una din familiile boierești cele mai vechi ale țării, este înfrumusețată prin darurile spiritului, între care un puternic talent poetic ocupă locul de frunte — așa a devenit favorita reginei".

„În avînt cu Pegasul"

În exil peste hotare

Din cauza situației creată în țară — fără voia ei — Elencuța a fost silită să se autoexileze, plecînd, în vara acelui an 1891, mai întîi în Italia, unde tatăl său era ministru plenipotențiar, apoi la Paris, unde s-a stabilit definitiv. Și autoritățile din România au emis, cu grijă și fără publicitate, un ordin prin care au declarat-o „persona non grata", interzicîndu-i deci înapoierea în țară.

În cei cincizeci de ani de activitate literară și culturală, Elena Văcărescu a întrunit în jurul său numai simpatii — caz singular, la noi, unde și cele mai certe valori își găsesc, în timp, contestatari și denigratori. A contribuit, desigur, la crearea acestui fenomen și lipsa permanentă a scriitoarei din mijlocul arenei interne, activitatea ei desfășurîndu-se departe de patrie. Elena Văcărescu, „poetă franceză de origină română", cum o numesc unele enciclopedii, a fost cea mai autentică poetă română, deși și-a scris întreaga-i operă în limba franceză și, o parte, în engleză. Cunoscătoare a curentelor literare franceze și engleze, participantă la dezbaterile cercurilor literare pariziene, unde avea să fie cunoscută și apreciată de cîțiva mari ai timpului : Leconte de Lisle, Sully Prudhomme, Anatole France, Paul Bourget, Ernest Renan, Hippolyte Taine și alții, talentata noastră compatrioată s-a afirmat, după debutul din 1886, cu alte volume de poezie și de proză, obținînd, în anul 1900, al doilea premiu al Academiei Franceze. Dintre aceste volume, **Rapsodul Dîmboviței** urma să devină cel mai mare succes al poetei, fiind tradus în limbile : italiană, germană, daneză, olandeză și japoneză, răspîndindu-se astfel pe trei continente. În teatru s-a remarcat cu piesa **Cobzarul**, jucată la Paris, în premieră, și apoi, în anul 1912, la București.

În luna iunie 1927 a fost decorată cu „Legiunea de onoare".

Elena Văcărescu a scris, cu precădere, poezii, dar opera sa cuprinde și : romane **(Le sortilège, Amor vincit)**, eseuri, descrieri de călătorie, conferințe, traduceri de autori români în limba franceză (Eminescu, Blaga, Goga, Topîrceanu, Minulescu, Vinea).

Un desen semnificativ, referitor la activitatea literară a Elenei Văcărescu, apărut în revista **„Belgia Orientului"** — București, 9 decembrie 1904, o reprezintă pe Elencuța, „poeta care urcă pe un singur cal, favoritul ei — **Pegas"**.

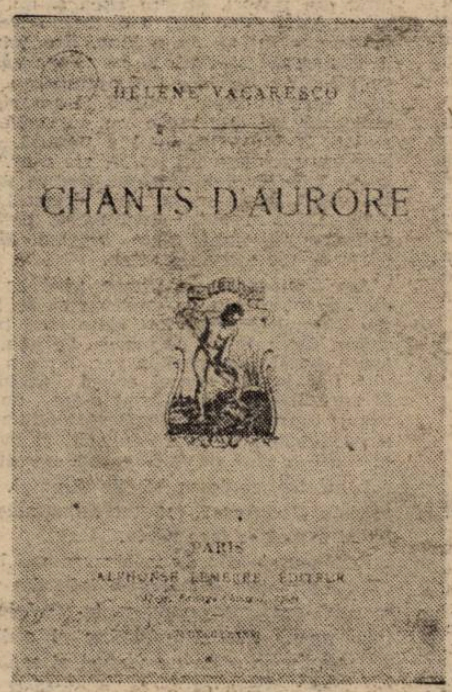

Ediția întîi — 1886

Și Academia Română îi acordase titlul cuvenit, numind-o, la 25 iunie 1925, membră de onoare.

Prima ambasadoare

Așa a fost numită, de cei care i-au cunoscut activtiatea. Elena Văcărescu, prezentă pe scena politică europeană începînd din anul 1919, cînd i s-a încredințat prima misiune oficială, în cadrul delegației române la Conferința de pace ținută la Paris (ianuarie 1919). În memoriile sale, această primă ambasadoare ține să consemneze, cu sentimente patriotice, semnarea Tratatului de pace de la Versailles : „Se semnează tratatul care, după atîtea secole, aproape un mileniu de dureroasă despărțire, face să se reîntoarcă acasă copilul drag — această Transilvanie dorită de întregul neam și care, la rîndu-i, n-a trăit decît din dorul pentru noi".

În acea lună ianuarie 1919, Elena Văcărescu a fost numită și în funcția de secretar general al Asociației Române de pe lîngă Societatea Națiunilor, funcție în care a participat la toate dezbaterile acestui înalt for politic internațional timp de două decenii. Și paralel cu această activitate a ținut conferințe, a colaborat la marile cotidiene franceze, a continuat să publice volume de poezie și de proză. În toate aceste activități Elena Văcărescu și-a manifestat dragostea pentru patria și pentru neamul său — așa cum ne-o mărturisește ea însăși, în consemnările autobiografice.

Poeta patrioată a fost, mulți ani, și delegată a României în comisia de cooperare intelectuală a Ligii Națiunilor. Să reamintim că la a șasea sesiune a acestei organizații, ținută în luna martie 1923, Elena Văcărescu (membră în comitetul de conducere) a ținut un discurs care l-a entuziasmat chiar și pe Nicolae Titulescu, acel maestru între maeștrii discursurilor, determinîndu-l să comunice la București : „Cel mai frumos discurs ținut la a șasea reuniune a fost acela al Elenei Văcărescu".

Zece ani mai tîrziu — în 1933 — această distinsă conferențiară avea să stîrnească admirația intelectualilor întruniți la Madrid, pentru dezbaterea **Viitorului culturii**, inițiată de Societatea Națiunilor. Printre cei care au felicitat-o atunci s-au aflat și : Paul Valery, Marie Curie, Miguel de Unamuno, Paul Langevin.

La conferința „Viitorul culturii", Madrid, 1933. Ultimul din fotografie : Paul Valéry

Testament patriotic

La 15 septembrie 1945, Elena Văcărescu și-a scris testamentul, în care precizează, între altele :

„Deși am fost adusă, din cauza împrejurărilor nenorocite, să trăiesc departe de România, inima mea nu a încetat un singur moment a bate pentru dînsa. Toată activitatea mea, de aproape o jumătate de veac, a fost consacrată interesului neamului nostru, căutînd să strîngă raporturile dintre Franța și România". Continuă apoi cu dispoziții referitoare la averea sa, pe care o lasă Academiei Române : „Conacul și Parcul de pe moșia Văcărești, din județul Dîmbovița".

Iar cu o lună înaintea morții sale (intervenită la 17 februarie 1947), Elena Văcărescu declara, în cadrul unui interviu dat presei pariziene, cu ocazia apariției ultimului său volum, intitulat **Mémorial sur le mode mineur :**

„Adevărata mea pasiune a rămas însă țara mea. Fără cămin, fără soț, fără copii, fără avere, trăind în exil, am început să iubesc România cu o patimă care a năpădit toate clipele vieții mele și căreia, timp de peste patruzeci de ani, i-am datorat toate emoțiile și bucuriile mele. Începînd de la 1895 nu am mai văzut, nu am mai auzit și respirat decît pentru țara mea, fără încetare".

Avea, atunci 81 de ani. A murit cu acest dor în suflet, lăsînd în urma sa o operă care a fost și continuă a fi integrată în patrimoniul nostru literar și cultural.

Ion Munteanu

liviu papadima

ZIUA PUFOSULUI

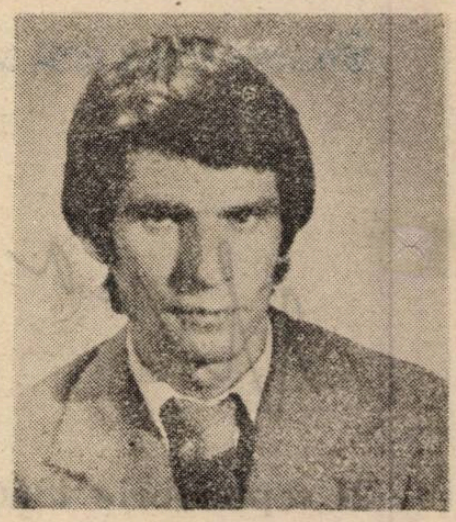

Napucasem bine, zic, să ne dumirim, că toa lent major şi era în capătul dormitorului. Toa lent major m-a trimis la comandant. M-a prins dormind. Eu credeam că-şi bate joc de mine, de mi se suise sîngele la cap. Ce are comandantul cu mine că atunci cînd m-a prins ăla pe gard că dăduserăm cu păcură şi mă umplusem tot e acum două săptămîni iar de atunci n-am mai făcut dar chiar nimic doar că mă găsise dormind. „Băi, Varlame — zice — ai surzit ?" şi-ncepe să strige după mine. Am luat-o pe pietriş, pe de margine, fiindcă eu nu prea bat bine pas de defilare, iar acolo nu se prefinde, fiindcă se strică. Cînd urcam pe scară a coborît Pahonţu. M-am lipit de perete. Se grăbea, m-a lăsat în pace. Bafta mea, că mi se lipiseră palmele de perete. Mi-am potrivit bascul cu stema înainte, am intrat. Nu cunoşteam ce să zic, că m-a trimis tovarăşul locotenent major, că ce ? Comandantul s-a mirat puţin, însă dup-aia a ris. Acesta ştie cînd să rîdă, să nu facă omul să se simtă prost. Mi-a dat o hîrtie să mă duc cu ea la magazioner, să-mi explice el de ce e vorba şi să-mi dea ceva. „Soldat — a spus — ai de îndeplinit o misiune importantă. Să fii la înălţime şi să faci întocmai cum ţi s-a ordonat". Bănuiam că e ceva de cărat şi de-aia m-a luat pe mine, că m-a văzut mai puternic. Am scurtat prin parcul auto. Era sentinelă un terist şi a-nceput să mă someze. Eu m-am încrezut că glumeşte. Ăştia, ştiu eu, noaptea dorm prin post, cu tranzistorul, ce să le mai vină ziua să someze. I-am analizat cu frumosul că am o misiune importantă despre care mă grăbesc. Teristul, sări-i-ar rînjetul din gură, m-a somat din nou. Şi-a băgat cartuş pe ţeavă. L-am văzut eu cum a tras de arcul recuperator. M-am aruncat la pămînt, băga-l-aş în mă-sa de terist, ce era să fac ? M-am tîrît eu de-a buşilea, cum se face, însă n-aveam după ce mă pîti, eram chiar în mijlocul platoului. Şi teristul venea binişor după mine, cu ţeava bleojdită. Îi zic, că rădusesem tot, „Dă, tovarăşe terist, ţeava dracului în sus, că poate scapă" însă el se uita cruciş la mine şi la pistol şi moşmondea cu stînga însă tot încetişor. Zice „Uite-al dracului, s-a blocat". Eu dac-am văzut am rupt-o la fugă în zig-zag, cu teristul de striga ca deşteptul „Pufa : Hopa-hop pufosu' ! Hopa-hop pufosu !" de parc-ar fi ei mai grozavi că au nişte luni de armată în plus. Toţi se dau mari : e fraier pufarezu', să pună mîna pufosu', iote-a naibii pufa, parcă n-o să fim şi noi ca ei mai încolo.

Plutonierul de la magazie m-a luat din scurt. Eram tot bălăcărit în praf. Mi-a dat o cutiuţă verde, ca de ceas, mai văzusem eu la bunică-mea, şi şi găurită cu cuiul. Mi-a zis : „Soldat, e prima ta misiune de mare însemnătate !" Se ţinea băţos, cum fac ăştia pe mahării. Îşi muia degetul în gură şi mi-l arăta cînd vorbea. Trebuia, zice, să duc cutia la artileriştii, peste oraş. „Numai, să nu-ţi deie prin minte să-mi umbli la cutie". „Păi — zic — toa plutonier, dacă i-am pune o fundă..." S-a zbîrcit din nas. Îi fugeau ochii, unul ici altul colo, de umpleau magazia. „Fundă pe..." Mi-a dat o hîrtie, s-o arăt dacă se ia cineva de mine. M-a dus pînă la poartă şi mi-a tot spus. L-am întrebat şi eu, că mă speriam : „Toa plutonier, dar ce are...?" S-a uitat ţeapăn la mine şi iar i-au pornit ochii care-ncotro. Dup-aia a ridicat din umeri ,dîndu-mi spatele.

N-am mai ieşit în oraş de o lună jumate, că atunci, pe gard, mă prinsese. Mi-am aranjat părul sub basc. Mi-am luat o gogoaşă, să-mi ţină de masă. Dup-aia am intrat în librărie. Îmi plăcea uşa, mare, grea, unii se berbeceau s-o împingă, mulţi abia intrau. Am văzut beţişoare chinezeşti, de-alea care miros de care are un gradat de la noi. I le-a dat un terist pe o carabinieră ştoc. Mă socotisem că mai bine să mă lălăi deseară, la întors, că e şi mai fain şi poate şi mai pică ceva. Însă acum era un film pe care l-au văzut toţi ăia de la mine şi eu, cînd m-a prins pe gard, n-am putut să-l văd. Nu-mi plăcea în ce mă băgasem. Şi se şi uita la mine un ofiţer de cu două rînduri mai în faţă. Nu i-am văzut gradele, însă cred că era mare, că avea chelie. Eu mi-aranjam ţinuta, să nu creadă că am ceva de ascuns. Însă era alt film, ceva rusesc sau polonez. Dansau acolo la un chef în film, aveau nişte şire de mărgele lucioase şi cînd li se băteau pe piept sticlea sala de lumini. Ofiţerul se întorcea pe dată, îşi pusese ochelarii pe nas şi bătea lumina în ei, îmi jucau dinaintea ochilor. Mă afundam în scaun, mă trăgeam de petliţe, iar ţopăiala în draci. Apoi, pe cînd mergea un ţăran noaptea pe cîmp şi suduia pe întuneric am şters-o afară. Am luat-o spre riu, nu mai aveam chef de tot soiul de apevişti.

Mergeam pe cărăruia de pe mal. Era deja vreo unşpe şi foarte cald. Aş fi făcut şi eu o baie, dar trebuia să mă grăbesc. Aşa mi-am pus în minte. Se vede însă c-am alunecat, sau am vrut să mă curăţ de praf. Mi-am scos vestonul, că năduşeam. La mine acasă aveam nişte locuri podite, în riu, unde ne viram chiar sub prag, şi-acolo, sub duduială, îţi venea să scîncieşti de frică. Iar la urmă te lua cu cald şi cu toropeală. Jucam pitit-împărat.

N-am mai stat să mă usuc de tot. Venea un apevist de sus, cu o tipă. Mi-am tras repede bocancii dar n-am avut vreme să mă şi închei la veston şi apevistul s-a luat de mine. Nici nu i-am răspuns, i-am scos doar hîrtia. A luat-o, s-a uitat la ea. Nici el nu zicea nimic. Dup-aia a început s-o împăturească iar eu am întins mîna, nestiind ce să spun. Iar el a făcut tacticos un avion şi i-a dat drumul şi a luat-o pe tipă pe după gît. Eu am rămas pironit. Avionul făcea bucle încet, cînd peste apă, cînd peste mal, ăia ducîndu-se rizînd iar eu singur. Eu ba trebuia să mă vîr în apă, ba să mă sui pe mal, dar nu reuşeam să mă mişc. Avionul se-nvîrtea holbat tot mai jos iar eu împietream şi mai rău. Pînă la urmă hîrtia a picat pe o piatră pe mal. Eram năuc de-a binelea. Mă uitam la ştampilele mari şi grase, una rotundă, alta dreptunghiulară, şi încă una mai subţire în colţ şi încercam să-mi aduc aminte cum arăta tipul, plutonier trebuia să fi fost, sau major.Îl dădeam mîine comandantului la raport. Ştampila rotundă. Numai că nu ţineam minte o iotă decît despre tipă, iar de el nimic. Blondă, parcă înaltă, fainâ. Am dat să plec şi mi-am dus mîna la buzunar dar cutiuţa nu se simţea. Am simţit că mi se înmoaie picioarele şi mă umplu de gînduri năstruşnice. Scurte, tăioase. Întotdeauna păţesc aşa, cînd intru în vreo încurcătură mă omoară ideile, n-am unde să mă feresc. Acum ziceam că l-or fi trimis după mine, să vadă ce învîrt, să mă încerce. Mai ziceam că l-au pus să mi-o fure, să mă facă de ris. Poate era de-al nostru, poate de-al lor, sau cine ştie. Era tocmit. Eu îi arătasem hîrtia şi m-am dat de gol. Iar plutonierul nici măcar nu mi-a spus nimic, poate doar se făcea că nu ştie. Fiindcă nici nu se poate spune. Iar el mă urmărise, ziceam, încă de la cinematograf. Acolo e lume multă, e posibil că nu se vede. Am început chiar să alerg după el şi aşa m-am dezmeticit. Cutiuţa era acolo, între nişte pietre. Am scuturat-o dar parcă nu se auzea nimic. Parcă doar un foşnăit. Gîndeam că trebuie să fie un ceas foarte scump şi de-aia face aşa uşor. Însă nu voiam să mă uit. Eram doar curios. Am stat aşa cu cutia în mînă, să văd dacă e bine închisă, cum mi s-a spus. Şi dacă, mi-am zis, ce era acolo căzuse afară printre pietre ? Ar fi trebuit să caut printre pietre, deşi mă grăbeam. Mă vedeam trimis cu însoţitor înapoi la unitate. Dar nu era decît un inel fără piatră şi şi ruginit pe de margini şi o monedă de cinspe. Eu le-am pus în buzunar.

De pe mal am urcat înapoi, să trec podul. Îmi place tare mult să mă uit de pe pod în jos. Te duce apa dedesupt. Pe mal, pe unde mersesem eu, venea acum o tipă singură, destul de departe, şi nu ştiu ce mi-a trăznit de i-am făcut semn cu mîna. Să fi fost eu în locul ei poate ar fi fost ea atunci în locul meu şi posibil că mi-ar fi făcut semn cu mîna. Dacă mă gîndesc, nu mi-a făcut niciodată semn cu mîna cineva de pe vreun pod. Tipa a trecut pe sub piciorul podului, cu ochii în jos. Avea părul dat în părţi cu cărare la mijloc, o bluză bej şi-o fustă şi sandale pe care le ţinea în mînă. Arăta fain. Am trecut la cealaltă balustradă, s-o văd cînd apare din nou şi la început gîndeam că stă să-şi pună sandalele dar cînd am văzut că tot nu trece am zis că poate aşteaptă să plec. Posibil că vroia să urce pe pod şi îi era de mine. Credea c-o urmăresc, sau îi era frică să nu arunc cu ceva sau să strig ceva sau să scuip de sus. Aş fi rămas, mi-era simpatică, dar aşa, era ca şi cum m-ar fi rugat. Să plec. Şi m-am gîndit să cobor. Iar pe la mijlocul scării m-am oprit. „Să vezi — mi-am zis — în ce bucluc te bagi. Nici nu ştii ce să spui dacă te întreabă ce învîrţi prin oraş". Legănam un picior peste treaptă şi celălalt începuse să mă doară, dar încă mai zăboveam. Drept să fiu, mi-ar fi plăcut cumva s-o port cu vorba cît îmi venea mie, fiindcă doar eu hotăram dacă s-o deschidem sau nu. Jos însă nu era nimeni, posibil că se urcase pe partea cealaltă, cît am stat eu. Acum îmi părea bine c-am lăsat-o să plece.

Am trecut spre gară, puţin ostenit. Un tren se bălăbănea pe acolo, scotea abur şi praf. L-am lăsat să treacă, am trecut eu. Dincolo mai e o crişmă. „Hai la noi", dup-aia cîmpul, artileriştii nici nu se văd de aici. M-am aşezat la o masă la umbră, să-mi trag sufletul. Era zăduf, ciinii gogeau răsturnaţi în şanţ. Nici nu m-au băgat în seamă, deşi ciinii civili totdeauna se dau la militari. Mi-a zis un gradat că şi-n hainele tale te simt, chiar şi simbăta după baie, şi te mai şi dau de gol dacă eşti cu vreo tipă. Ăia din unitate sînt altceva. Aveam unul bălţat, făcea toate schimburile de noapte cu mine. Numai ce-l vedeam că iese din întuneric, dup-aia o lua înainte, dispărea. Îl fluieram şi venea. Mi-era mult mai bine cu el, pentru că nu ştii niciodată ce mai este în întuneric, deşi n-avea ce să fie, asta e clar, însă nu poţi şti. Odată dăduse peste broasca ţestoasă a comandantului, Mascota, cum o cheamă gradaţii. Am tras o spaimă grozavă.

Am intrat să-mi iau ţigări. Stăteam cu mîna pe buzunar, vîrîtă pe sub veston. Un tip din faţă se tot foia şi se chiora la mine. Am crezut la început că mă ia drept altcineva şi voiam să-i zic să nu mă mai confunde, însă tipul se întorcea şi iar se holba la mine, pe partea cealaltă. Mi s-a părut că are un obraz galben, grunjos, şi unul mai negru, şi că mi le arată pe rînd. Dar era doar lumina, am văzut eu dup-aia, însă aşa, cum făcea feţe-feţe, mă înfuria şi mă înfricoşa. Neapărat îi ziceam ceva, însă nu găseam cum să încep. Pînă la urmă zice el dacă sînt de la artileriştii însă-i venise rîndul şi s-a întors să ceară nişte bere. Şi-mi întinde şi mie o bere. Eu am început să protestez însă tipul îmi împingea halba în piept, şi zîmbea, cu gura zbanghie. M-am aşezat la masă, ce, era să fac scandal ? Tipul iar mă întreba dacă sînt de la artileriştii. M-am cam îndoit eu că ce vrea de la mine, fiindcă pe aici toţi ştiu petliţele şi semnele de armă. Mă uitam cu coada ochiului către cîmp şi zoream să-mi beau berea. Numai că n-a fost bine, fiindcă zbanghiul m-a făcut setos şi-a mai adus cîte o halbă. Ce să mai fac ? A-nceput să mă-ntrebe cu ce rost prin oraş şi eu i-am zis că m-au trimis la dentist, altceva nu mi-a dat prin minte pe moment. A dat să rîdă. Mustăcea, parcă. „Păi — zice — atunci n-ai voie să bei bere". Eu i-am zis că mă grăbesc, însă pe asta a doua n-o puteam bea aşa repede, şi cu tipul măsurîndu-mă din ochi, rînjind strîmb, de parc-aş fi fost cine ştie ce. Zice. „E urgent ?" Chiar aşa scria pe ştampila mică. Îşi împingea mereu halba-ntr-a mea, le hîrşîia una de alta, iar cînd rîdea îşi freca repede nasul, ţin minte. Eu mă cam încurcasem, iar duduia mai lăsase două halbe pe masă. Ăsta, tipul, mă îmbia. Cică „Aşa cavalerist şi calul să nu bea şi el ?" Dup-aia îi tot dădea zor să-i spun cum e, şi mă privea cînd cu un ochi, cînd cu altul. Eu răsuceam halba pe masă, nu ştiam ce să zic, dar dacă am văzut că tot îmi dă ghes i-am zis că e fainâ, aşa, ca să mă lase în pace. Am sesizat eu că s-a cam abătut. Nu-i era uşor cu mine, degeaba tot căuta el să mă descoase. Zice : „Şi mie de ce nu voiai să-mi spui, ce, e secret militar ?" Eu cînd l-am văzut aşa zbanghiu şi furios am zis că mă duc să cumpăr ţigări, că şi uitasem, însă tipul m-a apucat de mînă şi a scos dintr-ale lui. Îmi povestea că el stă chiar peste linii de gară, că are grădină cu ciresi şi cu iepuri ; că are iepuri mici şi dacă nu vreau să trec pe la el că-mi dă şi mie unul să-l am de dar, că are şi albi, şi tărcaţi, numai să-mi aleg. Vorbea repede şi nu mai rînjea şi mă prinsese de mînă. Nasul i se borcănase de tot. Eu băgasem cealaltă mînă pe sub veston şi strîngeam cutiuţa, simţind inima cum zvicneşte dedesupt. Să fi fost vreun apevist în civil ? Mă tot munceam să-mi amintesc figura plutonierului ăla, dar degeaba. Doar tipa, cînd şi cînd, îmi mai răsărea prin cap. Iar ăsta se ţinea scai de mine, tot iscodind din priviri. Mi-era frică să-mi trag mîna afară, dar nici s-o ţin în veston pricepeam eu că nu e bine. Era totul o învălmăşeală şi cald, şi-mi venea să mă smulg şi s-o iau la goană peste cîmp. Dar dacă venea după mine ? I-am zis că vreau să mă duc puţin, cu o treabă. Iar rînjea. Zice : „Tot omul e făptură. Fiecare cu secretele lui, ca să zic aşa". Am luat-o prin spatele crîşmei, aşa ca să nu fiu văzut de la mese, de-a dreptul prin cîmp. Băusem patru-cinci halbe, nici nu plătisem, mă-mpleticeam, fugeam. Mi se părea că vin toţi după mine.

Am ţinut-o aşa o vreme pînă ce îmi duduia tot corpul de credeam că se frînge. Cîmpul, înroşit, îmi sălta în faţa ochilor, făcea valuri ca marea. Crîşma, departe, ţupăia din praf în cer. Iar din priviri îmi ieşeau numai colaci argintaţi. M-am trîntit jos şi cred c-am dormit vreun timp. Îmi înţepeniseră mădularele, soarele bătea pieziş peste ochi şi aveam în ceafă o vînă de durere. Am pornit încet încotro gîndeam să fie drumul. Era miriştе gloduroasă, mă tot împotmoleam. Şi-mi era că se face tîrziu.

Prima parte din drum a mers mai bine, că mă gîndeam. Am luat-o întîi din vara trecută, cum mă certasem, la vărărie, cu taică-meu. Atunci primisem şi ordinul. Taică-meu se sălta pe vîrfuri şi mă-njura. Zice : „Lasă că te ia, şi-ai să-ţi mănînci tu degetele după noi". Era şi amărît şi încruntat, dar eu ştiam numai una. Îmi treceam mîna pe buze şi tremuram în mine. „Dă tu numai..." Îmi ziceam în minte. Lăsasem lucrul baltă şi intrasem în zmeurişte.

Nu le am mai scris alor mei de vreo două săptămîni. Mă gîndeam acum neapărat, ca să le povestesc. Numai să nu-mi deschidă ăia scrisoarea, să-mi spună că înfăţişez secrete, cum a mai păţit unul de la noi. Dar parcă ce să le fi scris, că ştiam eu ce fac pe moment ? Ştiam eu la ce mă puseseră ăştia ? Poate după ce ne gradează aveam să mă duc şi eu la lent să-l întreb. Iar dacă-mi dau vreo permisie pentru asta, socoteam, am să întreb atunci. N-or să aibă cum să nu-mi spună pentru ce am căpătat-o. Însă, îmi ziceam, dacă-mi spun e posibil că dup-aia nu-mi mai dau drumul, să nu povestesc. Încetinisem, opintindu-mă în toate încîlciturile. Mă închipuiam chiar în tren, ducîndu-mă la ai mei. Să-l văd pe taică-meu ce mai zice, că la plecare nu s-a oprit din bruftuluială, parcă eu eram de vină că mă ia. Maică-mea săraca se pusese pe bocit, că nu mă lasă, că n-or să vină ei pînă la noi acasă. Parcă era după ea. Îmi lunecau ochii pe cîmp şi mă gîndeam ce-ar fi să fiu eu la fereastră şi cîmpul afară. Mă prinsesem de centură, tîrşîiam mărunt şi iute cu bocancii prin glod şi uluiam ca locomotiva. Dacă voiam, mă suiam în tren, la gară, cu hîrtie şi cu cutie cu tot, cine să se ia de mine ?

Am ajuns la o răscruce şi-am stat puţin să socotesc, nu mai ştiam exact încotro. Numai că n-am făcut alta decît că mă uitam în cîmp, ţintă, şi mă-ntrebam ce dracului fac eu pe moment. Că de făcut nu făceam nimic, mergeam aşa şi mă gîndeam. Singur între rapiţe, unul te porneşte, altul te opreşte. Vine unul, îţi vîră ceva în buzunar. Apoi o hîrtie, ca o pană, fluturînd, făcînd vîrtejuri, în sus, pînă te dor ochii. Altul se vîră în tine, parcă-l simţi pipăindu-te, să te descoase, şi la ce să te descoase cînd nici tu habar n-ai de rămic. Cînd o să mai vină vreodată vremea să le-o întorci ? Acuma, cocoloşindu-mi treburile, spaima de ele, zic lasă, om vedea mai încolo, dar mai încolo cînd ? Mai bine mă duceam după tipa aia fainâ. Să ştie şi ea. Dacă ăştia m-au pus să duc doamne fereşte ce, vreun secret de-al comandantului, şi dup-aia se află şi parcă pe ei îi trimite în disciplinar ? Şi vin alţii mai deştepţi, se apleacă spre mine şi mă întreabă. Şi eu ce să le răspund, că sînt şi alţii care m-au văzut. Eu, am să le răspund, eu parcă nici n-am fost acolo. Cum aşa, îmi zic ei, şi-i şi vedeam în jur, parcă ieşiseră dintre rapiţe. Dintr-ăştia cu nişte epoleţi care le cădeau pe după umeri. Ei, zic, gata, duceţi-vă. Nu mai am ce să spun. Şi maică-mea „Ce-ai făcut, Varlame !" şi taică-meu la fel. Şi eu tot aşa, „Ce-am făcut ?".

M-am dus mai încolo, unde era o fîntînă, şi m-am dat cu apă pe ochi. Şi am hotărît eu să scot cutia, măcar puţin. Iar cînd am ridicat capacul înăuntru era o albină, mai grasă aşa, care îşi freca picioarele tihnit şi dintr-o dată a zburat iar eu am clămpănit cutia în sec. Îmi venea să rid şi apoi mi s-a bulucit sîngele în cap. Îşi băturseră joc de mine ? Poate mă încercaseră, de probă, că se apropia examenul. Sau să fi fost vreo albină preferată a vreunui comandant. Că şi toa lent, cînd ne-am dus să-i urăm, avea un acvariu cu peştişori colorati pe care-i moşmondea în fiecare zi. Sau poate era numai un semnal, care se vorbiseră ei înainte, că şi de-astea auzisem că se mai fac, că şi cum ar fi pentru război. Iar eu ce fac acum, dacă lor le trebuie musai o albină, să o pună într-un borcan, să se uite nătîngii la ea ? Mă duc la fîntînă ,mă mai spăl o dată. Mă uit împrejur, poate apare. Poate se întoarce. Am intrat în cîmpul de rapiţă. Cine să curmească, ziceam, o albină de alta ? Mă tot frîngeam, mă tot ridicam, ca o ciutură. Se-mpiclise deja şi mi-era că se lasă şi ele să se culce. Pînă la urmă am zărit una şi m-am repezit s-o prind în pumn, însă pînă s-o pun în cutie m-a înţepat iar eu am deschis degetele pe nevrute. Prea departe tot n-a ajuns ea, fiindcă-mi lăsase acul în palmă. Urlam ca pruncul şi nu mă puteam ţine. Nu-mi plăcea deloc cum se învîrteau strigătele într-aiurea pe cîmp. Strigam parcă să-mi acopăr strigătele. Dup-aia am pus cutiuţa în faţa mea şi o floare de rapiţă înăuntru, albina să vină iar eu doar să răstorn capacul.

Amurgea. Am hotărît să prind un bondar, că ăia nu înţeapă, şi oi vedea eu mai încolo. Însă se făcuse seară şi cînd abia am văzut unul n-am putut să-l cunosc de-o albină şi m-am uitat la el cum se duce. Dup-aia mi-a părut rău şi nici n-am mai găsit nimic. Habar n-aveam ce să fac. Aş fi rămas în cîmp pînă-n zori, dar mi-era frică. Mai bine mă duceam la artileriştii, le spuneam ce păţisem şi să facă ăia ce cred, Că de-o albină n-are ce mare lucru să fie, le aduceam eu mîine şi zece. Numai să mă lase. Mergeam încet, cu inima-n pumn, cînd a

zbughit ceva lîngă mine. M-am zgîlțiit, dar m-am gîndit în urmă că nu-i, precis, altceva decît un iepure.

Stîrnit de rumoarea de la popotă, am intrat și eu să-l văd pe soldatul recalcitrant de la infanteriști. Bănuiesc că se obișnuise cu desele deschideri de ușă din partea curioșilor, fiindcă n-a dat nici un semn că ar fi simțit o prezență străină în încăpere. Stătea jos, sprijinit de perete, cu genunchii trași spre piept, cocoloșind între mîini iepurele gri care își vîrîse capul și o parte din urechi sub poala vestonului. Cum soldatul nu se mișca deloc, ci stătea cu bărbia înțepenită în piept și ochii lăsați peste ghemotocul cenușiu din poală, m-am simțit de prisos și, negăsind nimic de spus sau de făcut, am ieșit încet, la fel de nebăgat în seamă.

Zoream cît puteam. Drumul era gloduros iar de văzut-nu se vedea decît pe-o idee de lună. Ce, îi spuneam, am greșit, e drept, poate că dumnealui ținea mult la acea albină, poate era chiar preferata lui, dar lucrurile se mai dreg, știam eu pe un militar la atelier care se pricepea neapărat să facă o cutie faină și-i fac eu rost și de plasă, că are tata berechet. Și-i aduceam și verzeală la săptămînă, fiindcă în curînd or să ne gradeze și-o să mai ieșim și noi simbăta în oraș iar dacă tipul ăla oricum face rost pentru iepurii lui trec pe la el și treaba-i gata. Însă nu-i puteam spune comandantului că dacă nu ne dă drumul fiece simbătă știu eu pe unde să sar gardul, că a doua oară nu mă mai prind. Așa că, tovarășe comandant, uitați-vă cît e de fain, și de alb, și ce mustăți caraghioase are. Sînt sigur că și tovarășei comandant are să-i placă. Iar dacă o să rîdă de mine rîd și eu și să nu mă supăr ca prostul, iar dacă țipă tac și-l las să se potolească. Iar dacă a fost numai vreun semnal, cum am mai crezut eu, atunci cu atît mai bine, vă spun eu că înăuntru era o albină și-mi dau și cuvîntul, ca, adică, de ce mi-ar fi năzărît mie tocmai o albină ? Și iepurele vi-l las dumneavoastră, fiindcă pentru dumneavoastră l-am luat.

Ajung tot într-un suflet la „Hai la noi" și o iau pe ulițele de lîngă gară. Mă uitam prin curți, care are cireși. Se-ntăritaseră toți cîinii și făceau o hărmălaie de neînchipuit. Și nici țipenie. Abia am prins o cucoană dar cînd am întrebat-o dacă știe vreun iepurar, unul așa, un pic mai strîmb, s-a uitat numai la mine și-a intrat repejor în curte. Se-nvîrtea strada cu mine. M-am dus, gîfiind, la o ferestruică luminată și-am ciocănit. S-a auzit din spate un glas de femeie, suduind cîinele. Dup-aia a apărut cu greu o cucoană precupeață, șclipind unsuros a mîncare. I-am spus cu răsuflarea tăiată dar posibil că mă bîlbîiam sau nu nimeream înțelesul fiindcă cucoana mi-a tăiat-o scurt. Zice. „Vezi-ți, dom'le, de treabă !" iar atunci l-am văzut lîngă ea pe tipul de la crîșmă, bălăbănindu-și capul într-o parte și-n alta. Iar pe-un obraz prindea sclipet de lună și celălalt rămînea vînăt, pietros. Se clătina așa, cînd spre lună cînd spre cucoană, trăgîndu-și umbra peste ea, se uita la mine însă tăcea chitic. Zic „Știu că aveți, și vă plătesc cît e" dar cucoanei părea că-i e peste poate să-și răstoarne capul pe spate să se uite la mine. Împietrise cu brațele încrucișate, așteptînd pesemne să plec, iar el nu contenea să se bîțîie, plescăindu-și tălpile în papuci. Și iarăși am stat, așteptînd și eu să se-ntîmple ceva. Dup-aia vorbeam și simțeam cum îmi tremură glasul tot mai nestăpînit. Zice „Dă-i, Floareo, pe ăl cenușiu, dacă are băiatul musai nevoie. Tot omul e făptură, nu-l vezi că se pune pe bocit?" Cucoana a pornit mormăind spre fundul curții iar eu după ea. Însă eu îl voiam pe cel alb. Cucoana țipa, eu boceam și țipam și eu iar iepurele cenușiu, atîrnat de urechi în pumnul grăsanei, se zbătea ca în ceasul morții. „Bine, zice grăsana, ți-l dau p-ăl alb, dar te costă". Și-atunci mi-am dat seama că n-aveam o lețcaie. Mi-am scormonit mult-mult portmoneul apoi m-am ciucit bîibîind prin iarbă banul pe care nu-l pierdusem. Trăgeam cu coada ochiului dar tot pica umbra tipului hîțînîndu-se în sus și-n jos peste mine și nu-mi dădea pace. Cucoana se repezise să vîre iepurele la loc, eu îl strîngeam de picioare și o clipă am înghețat auzindu-l cum trosnește. I-am spus atunci că dacă nu are nici atîta pic de credință că îi aduc banii mîine îi las livretul meu de militar, drept dovadă. Tipul a zîmbit, înclinîndu-se spre pămînt, a zis că să trec mîine dimineață. Am vîrît iepurele în veston și-l țineam cu mîinile pe deasupra, să nu-mi scape. Însă el la o vreme începuse să-mi roadă cămașa. A trebuit să-l scot. Se făcuse ghemotoc și doar cînd și cînd mai tresălta în tremur. Îi zbîrniia atunci spinarea ca o moriscă pînă se potolea și-ncepea să-mi roadă tacticos cîte un deget. Iar eu îl descopeream în răstimpuri ca să-i văd ochii și-mi era frică să nu mă-mpiedic atunci și să-l scap. Îl simțeam ca pe-o vietate vie în palme. Așa cum pipăia el întunericul cu mustățile îmi era mersul mai sigur, și-mi era și mai puțină frică. Parcă se dezghioca un cîrcel din mine.

Seara am revenit, rușinat de propria-mi lașitate : de a nu fi făcut nimic prima oară, de a mă fi întors totuși, descumpănit, fără să știu nici ce vreau și nici ce mă îmboldește. Stătea, la fel de nenăsător la deschiderea ușii, cu mîinile strînse pe genunchi, cu privirea lăsată într-o dungă, urcînd în răstimpuri de-a lungul muchiei dintre pereți pînă la încrengătura cu tavanul. Acolo întîrzia o vreme, nedumerită parcă, și cădea iute în lungul muchiei. În partea cealaltă, înspre ușă, iepurele cenușiu amușina dunga dintre perete și pardoseală. Își împingea mustățile, botul și capul înainte și și le retrăgea pe dată cutremurat de duritatea și răceala tencuielii. M-am trezit la mijloc, tușind, cu o teribilă senzație de idiotenie, pentru a-mi face remarcată prezența.

La artileriști m-am trezit sub un zid negru, prin care se rupeau cîteva lumini. Eram sub turnul de pază al santinelei și-l auzeam scîrțiind. L-am tras ușor pe iepurilă de urechi, i-am netezit blana. Bine că avea el botul umed și rece.

Am bătut să apară careva și a venit un major și a-nceput să mă-njure că ce dau cu bocancul în poartă, ce, a făcut-o taică-meu ? Că să-i arăt biletul de voie. Eu am început să mă caut după hîrtie însă mă încurcam cu iepurele. Pînă la urmă i l-am dat lui puțin să-l țină și am scos hîrtia. Majorul rămăsese smintit cu iepurele în mîini. Zice „Bine, hai că te duc eu la comandant, dar vezi c-ai cam feștelit-o, ai cam întîrziat. Vezi ce faci". Și cînd să plecăm se-ntoarce și mă întreabă că cu iepurele ăsta ce-i. „Păi, zic eu, l-am găsit pe cîmp și l-am luat". „Bine, zice majorul, lasă-l la caporalul de serviciu și-l iei cînd pleci". Trebuia să găsesc ceva, s-o descurc. „Păi, îi spun, mai bine-l țin cu mine, că mie-mi place tare mult și n-aș vrea să se piardă". „Fii liniștit, ce, că are grijă caporalul să nu se piardă. Îi ordon eu, chiar acum". Era un tip tare de treabă, mi-era dacă mai bine nu-l mîrțeam. „Lăsați..." zic eu, dar el „Băi soldat..." și deodată urlă și nu-l mai aud. Și mă scutură de umeri și-mi zice șuierat : „Băi soldat, ți-ai ieșit din minți, îți ordon să lași aici animalul ăsta numaidecît". Însă eu că nu mă mișc de aici fără iepure și-mi simțeam fața albă și să vină atunci comandantul la mine dacă așa vrea un tovarăș plutonier. Și-mi simțeam mîinile grele în umeri. A luat-o înainte, iar eu mă țin după el. Se face că nu mergem împreună. Bate la ușă la comandant și-l aud zicîndu-i comandantului c-a venit un soldat obraznic cu o hîrtie de liberă trecere de la infanteriști. Comandantul e un lerț colonel, stă după un birou pe care e întinsă o hartă mare și cu săgeți colorate pe ea și se uită la mine așteptînd să raportez. Acuma eu nu pot să scot un cuvînt. Comandantul se uită la hîrtie, la mine, iarăși la hîrtie, de parc-ar fi un pendul. Îmi gîlgîie furnicătura unui scîncet prin gură, dar nu pot să crap buzele. Eu abia acum îmi dau seama c-am intrat cu bascul pe cap și trag de el însă parcă-i lipit de păr. Apoi la o vreme i-am spus, deși mai mult gîfîiam de ce-mi fugiseră puterile, parcă el nu vedea ? Zic „Tovarășe colonel, permiteți să raportez, viu însărcinat într-o misiune importantă de tovarășul comandant al batalionului". Zice că știe, că trebuia de mult să fi sosit. Arăta obosit. Fuma încet din țigară și făcea pauze mari între cuvinte. Abia șoptea. Trebuie, m-am gîndit cu spaimă, că m-a așteptat de mult. Am tras tare aer în piept, pînă mi s-au descheiat coastele, și atunci vorbele au țîșnit repezite. „Tovarășe colonel, eu, mă auzeam eu, raportez, am avut niște încurcături pe drum, am găsit niște dificultăți, mari încurcături, însă eu, pînă la urmă, deși recunosc c-am greșit, asta e clar, tovarășe colonel". Flutura mîna cu lehamite, fiindcă nu-i păsa, nu voia să afle. Zîmbea. Zice „Lasă asta, soldat, mă ocup eu mai încolo. Dă-ncoace cutia". Acum eu mă aud șfîrîind în gură, că de înțeles nu înțeleg o iotă. Mă aud izbindu-se dinții cînd și cînd. Scot cutia, năclăită în buzunarul de la piept, o șterg de marginea pantalonului și o dau. Crapă puțin capacul înspre lumină și-l închide iute la loc. Stă cu ochiul aproape rezemat în dunga cutiei. Dup-aia iar crapă capacul și-l clămpăne la fel. Dup-aia scutură cutia în dreptul urechii și dup-aia o deschide de tot. Și-atunci începem să vorbim deodată. Eu nu prea înțeleg ce spun fiindcă urlă și icnește și-aș vrea să tac și nu reușesc. Vreau să pun iepurele pe masă însă nu prea e loc din pricina hărții. Am să-i spun „Tovarășe comandant, este în loc acest iepure, socotiți și dumneavoastră dacă nu-i fain". Comandantul se oprise, se uita la iepurele zgribulit înaintea unei săgeți albastre. Dup-aia îl văd că îl ia de urechi și-l ridică în aer și mă întreabă „Și cu iepurele ăsta ce-i ?" „Tovarășe comandant, bolboroseam eu mai departe, cînd a zburat albina fiindcă era o albină în acea cutie, eu, raportez, l-am luat de la iepurar, mă întîlnisem atunci cu el, mă gîndeam că ceva tot trebuie să aduc, mie mi-a plăcut tare mult și aș putea să-i fac și o cușcă și să vă ajut chiar eu să-l creșteți și să-l hrăniți". și apoi am rămas așa, nemaivorbind, nemaibolmojind, fiindcă în fața mea comandantul zgîlțiia iepurele ca apucat și iepurele zvîrcnea cumplit din picioare. „Ce zicea, ți-ai pierdut mințile, soldat ? Armata e ograda de orătănii ?" Acuma eu dacă văd că se-nfurie și scutură iepurele în toate părțile zic „Tovarășe colonel, raportez, dați-mi iepurele". Acuma comandantul scoate capul pe ușă afară și strigă plantonul în coridor să mă ducă la ofițerul de serviciu.

M-am mai întors totuși o dată. Lumina era stinsă, venea doar un fascicul de raze pe geam de la becul de afară. Rămăsese în același colț, doar că acum dormea încovrigat, sub locul unde nu-l îmbiase pesemne nimeni să lase patul de tablă din perete. Numai iepurele se foia neliniștit, fiindu-i probabil foame. Făcea mișcări ciudate, fără nici o noimă, zvîcnituri de-a lungul sau împotriva pereților, alternate cu încremeniri în care abia se deslușea tremurul blănii cenușii. I-aș fi adus ceva de rontăit, însă prea era neobișnuită toată povestea ca să m-apuc să fac ceva de capul meu. M-am adresat, după lungi ezitări, ofițerului de serviciu, iar acesta a admis ca să iau un soldat care să smulgă niște iarbă din fața comandamentului. De dus însă am dus-o chiar eu. Vietatea s-a pus în fața grămezii de iarbă ca și cum ar fi fost un drept al ei incontestabil și a început să roadă cu o indiferență, o precizie și o repeziciune uluitoare. Ca toți iepurii.

O ISTORIE ILUSTRATĂ A LITERATURII ROMÂNE CONTEMPORANE

văzută de Ion Cucu

Un senior al literelor române : **Radu Tudoran**

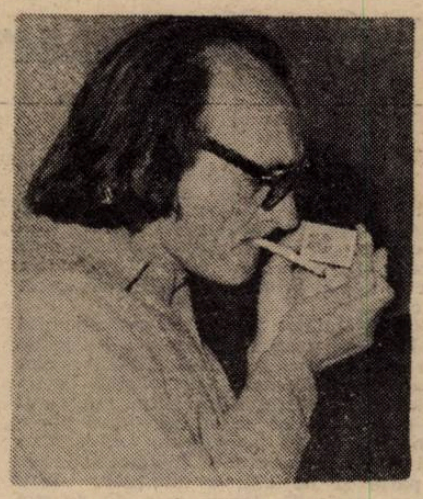

Mizează, oare, în continuare **Ștefan Bănulescu** pe **cartea milionarului ?**

O discuție despre virtuțile romanului între **Nicolae Breban** și **Mircea Zaciu**, ascultată cu interes de către **Ion Mărgineanu**

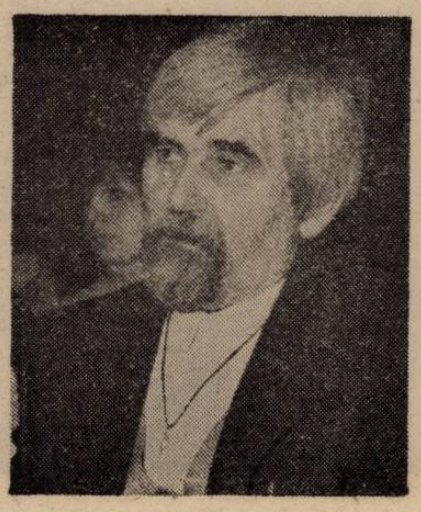

Petre Stoica — un bărbat pe umerii căruia stă o întreagă **epocă**

Cine se teme de ministrul culturii, dl. **Andrei Pleșu ?**

Nu numai la echinocțiul de toamnă, **Ion Mircea** și **Marian Papahagi** discută despre **echinox**

eseu

Istoria ca țipăt și ascultare (I)

Fatidicul interregn

Istoria noastră pare caracterizată de existența a trei perioade-interval sau interregn, în care fie documentele lipsesc pentru a atesta cele ce s-au petrecut în spațiul autohton, fie sînt prea sărace și, deci, insuficiente, fie există dar se impun printr-o falsitate strigătoare la cer !

Nu întîmplător aceste trei perioade sînt multipli sau submultipli de zece, depinde din ce parte facem socoteala. Să începem așadar cu perioada cea mai lungă, de un mileniu, care reprezintă exact intervalul de o mie de ani de la retragerea aureliană și pînă la apariția în cartea istoriei a primelor cnezate și voievodate de o parte și de alta a munților. Este tocmai perioada despre care nu se știe mai nimic și în legătură cu care se pot face în continuare cele mai slobode speculații. Este perioada, blagian vorbind, anistorică, dar și supraistorică, perioada cînd am fost **un popor vegetal,** dar nu neapărat în sensul acreditat de celebra poezie.

Submultiplul lui o mie este o sută, deci, e vorba de un secol care nu poate fi altul decît veacul fanariot de la Brâncoveanu la Tudor, perioadă extrem de controversată, împotriva căreia s-au îndreptat amarnice vituperări, aceasta de pe pozițiile liberalismului occidental, dar în favoarea căreia s-au exprimat și străinii prețuiri, aceasta venind din partea convingerilor ortodox-orientale pentru care acoperămîntul grecesc coborît timp de o sută de ani peste țară a reprezentat o proteguire față de influențele progresismului apusean.

Submultiplul lui o sută este zece și astfel ne confruntăm cu obsedantul deceniu comunist al anilor cincizeci ai acestui secol cînd, într-adevăr, s-au făcut cele mai grozave crime, crime cu atît mai grave, cu cît au fost ignorate atît în perioada dezghețului din anii șaizeci, cît și în această perioadă a cărei credibilitate democratică scade tocmai din această cauză.

Iată deci care este dispoziția acestor trei intervale pe care le-am considerat fatidice interregnuri, deoarece în cuprinsul lor ceasul istoriei noastre a dat impresia că a fost oprit parcă de o mînă haină. Lucrurile, cred, stau puțin mai complicat și sînt de aceea marcate de o ambiguitate interesantă. Să luăm primul interval, cel de o mie de ani. Dacii, mai mult sau mai puțin romanizați, au reprezentat mereu pentru populațiile de la sud o atracție bizară în sensul că întreg teritoriul locuit de ei părea de fapt un teritoriu nelocuit sau locuit de ființe puțin obișnuite. Afirm aceasta în virtutea unei observații a lui Herodot citată de Nicolae Densușianu în **Dacia preistorică**, potrivit căreia dincolo de Istru ar exista **un pămînt nelocuit și infinit.** Ciudată observație ! Nu se insinuează aici cel puțin parțial misterul Hiperboreii ? Un pămînt nelocuit ar putea sugera și sterpiciunea, dar **infinit** trimite gîndul spre o altă coordonată ce depășește terestrul. Seneca citat de Iorga în primul volum din **Istoria românilor,** vorbește despre popoarele de la Istru ca avînd o **iarnă veșnică.** Firește, față de solaritatea Italiei, tot ce se afla la nord era întunecat și înghețat, dar și aici, ca și în cazul lui Herodot, observația se înscrie în alți parametri decît cei ai simplului regim natural climateric. Iarna veșnică ar putea fi o denumire simbolică sugerînd caracterul deosebit al unor pămînturi ce nu se supuneau civilizației inginerești romane. „Frigul" Daciei, „frigul" barbar de la nord care pînă la urmă a fost fatal romanilor poate reprezenta deci și „frigul" mileniului nostru anistoric, cînd am trăit într-o altă dimensiune decît aceea a progresului clasic. La urma urmei, faptul că bulgarii aveau prin secolul VI un țarat puternic, că nici ungurii ceva mai tîrziu nu aveau să stea mai prejos, ba dimpotrivă, că populații nomade își statorniciseră la rîndul lor puternice regate, în timp ce noi, aflați în **Centrul** acestei mări de torente și de cetăți, păream o grupare inocentă de transhumanți, demonstrează că pămîntul infinit al Daco-Romaniei nu exprima cîtuși de puțin o însușire cantitativă, ci o calitate metafizică pe care anticii o intuiseră.

Secolul XVIII este iarăși un interval de timp ciudat pe care istoricii îl privesc cu reproș sau, în cel mai fericit caz, ca pe un bizantinism întîrziat și în miniatură într-o vreme cînd ideile liberale își făceau deja loc cu destul succes. Trebuie observat un lucru : acest „hiat" din istoria noastră nu este un chip al regresului al trogloditismului în felul în care Rusia pînă la jumătatea secolului XIX a păstrat iobăgia și, în general, o stare de înapoiere care în nici un caz nu putea fi considerată... ocultare. Spun aceasta deoarece a existat tendința unor omologări false, cruzimea și lenea ruse fiind transpuse și la noi total eronat, întrucît între tîrgul dîmbovițean al bacșișului, cafelei și brizei de Bosfor și gubernia cnutului și jegului nu poate exista absolut nici o legătură. Secolul XVIII românesc a fost de aceea o stagnare în sens de echilibru între amurgul otomanilor și insolența noilor puteri ruso-prusaco-austriece care lansau imperialismul modern.

Așa cum misteriosul mileniu nu a reprezentat boicotarea istoriei, cum s-a spus de prea multe ori, ci o retragere în mit și contemplație uranică, așa și secolul fanariot a fost, la rîndul lui, o delicată supraviețuire în timpuri despuiate de grația visării. Lucrarea lui Ștefan Lemny **Sensibilitate și istorie în secolul XVIII românesc** oferă elemente interesante asupra originalității acestui veac în care nici progresul, dar nici regresul nu au marcat țările române, ci staționarea prin care fiorul ortodox asociat cu estetizarea grecească au realizat un spațiu pitoresc-tradițional în care rele ca furtișagul, corupția, necinstea etc. nu au fost nici pe departe de aceeași natură catastrofic-alienantă ca haosul ce guverna tot pe atunci regatul Franței și care a condus inevitabil la teroarea ghilotinei.

Ajungem astfel în obsedantul deceniu al anilor cincizeci ai acestui secol cînd, într-adevăr, ca printr-o răsturnare morbidă și pedepsitoare, România a cunoscut scufundarea în tenebrele dictaturii și ale intoleranței. Fiindcă istoria unui popor nu poate fi înșiruire lineară de evenimente, ci schemă intelectuală de cicluri, întoarceri, reveniri, transcenderi, istoria din acest deceniu a poporului român a arătat fața întunecată a celorlalte două intervale în care, cum spuneam, Răul nu a fost dominant. În schimb, în această ultimă perioadă „conturile" maligne s-au plătit din belșug. De remarcat în acest sens că, așa cum în mileniul auroral ne-am îngăduit să ne detașăm de organizările statelor vecine prin sentiment supraistoric, în deceniul încă destul de apropiat am privit liberalizarea vecinilor de pe pozițiile culpabile și tiranice ale subistoriei. Se știe foarte bine că România lui Dej a fost singura țară est-europeană care a ignorat moartea lui Stalin din '53 și s-a adîncit mai mult în mutenie. Destalinizării din țările vecine la noi i-a corespuns o accentuare a opresiunii și parcă o îndobitocire mai neagră a grosului populației. În România propaganda chiuia ca la nuntă iar cronicarii plătiți scriau mincIuna partidului, în timp ce oamenii piereau în noroiul lașității. Se observă așadar că întreaga noastră istorie, pînă în momentul de față cel puțin, se află sub zodia unui **fatidic interregn** care inițial ne-a fost favorabil, ca pe urmă să ne fie fatal, întrucît ceaușismul ca și mineriada sînt consecințe directe ale anilor cincizeci. Într-o țară care la momentul oportun ar fi știut să lupte împotriva comunismului, care pe atunci era la fel de puternic peste tot în Europa răsăriteană, nu s-ar fi putut întîmpla ce s-a întîmplat la noi din optzeci încoace. Mă gîndesc că acum ar trebui să urmeze ANUL, după o mie, o sută, zece ani. ANUL fatidic, fatal, decisiv pentru întremarea spirituală sau distrugerea totală a acestui popor. Cioran spunea : **Istoria e făcută de plutonieri inspirați.** Dar atunci poeții ce fac ? Ei nu fac nimic, ei desfac facerea altora.

Dan Stanca

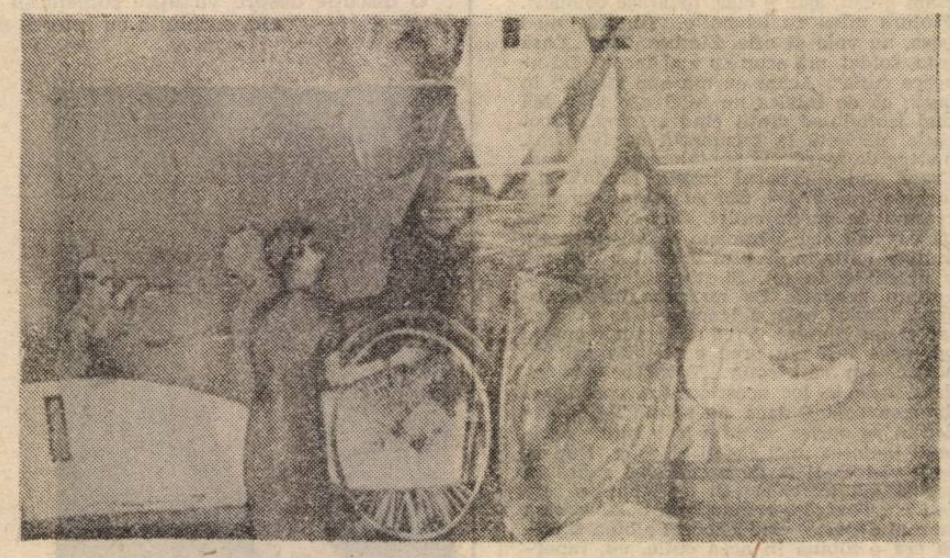

haiku

Privesc cerul. O,
toamna ochilor mei,
îl voalează !

GLOSSĂ

Privirea e o copie (și în același timp o parafrază) a luminii. Și cum Dumnezeu a creat lumea prin simpla instigare **Să fie lumină !** — privirea păstrează ceva din forța creatoare a divinității.

Privesc aceste rînduri de pahare transparente în primele raze de lumină, privesc tava care le duce nu se știe unde, privesc pasul care le îndreaptă spre o destinație adecvată ori nu, și-mi închipui mintea acelei ființe care le ia, mai mult sau mai puțin, în considerație.

Rînduri de pahare, entități de sensibilitate, parcurgînd un drum care nu e al lor decît prin calchierea unor pași străini și-a unor sclipiri unghiulare ce implică stelele.

Privesc un tablou și simt că dincolo de granițele tabloului începe țăria tabloului. Nota muzicală e cuprinsă-n aer precum cărbunele în pămînt, așa că a face muzică înseamnă a răscoli profund sistemul planetar.

Nu-mi pot privi atitudinea și senzațiile. Nu sînt strigat de nimeni. Nici o lanternă nu-mi luminează pașii. Nici o veioză nu-mi dezvăluie gîndurile. Nici o iubire nu-mi pericliteză infinitul orb din mine.

Nu poți acuza un număr de telefon : nu el sună. Și nici mîna care formează numărul. Există numere, există mîinți. Întretăierea lor produce un sunet nemaiîntîlnit nicăieri altundeva. În asta constă nesfîrșirea, neantul pozitiv.

Colbul unui colț de piatră se-adaugă verificării celei mai atente a faptului că piatra nu s-a sfărîmat cîtuși de puțin la acel colț.

Constantin Abăluță

bedros horasangian

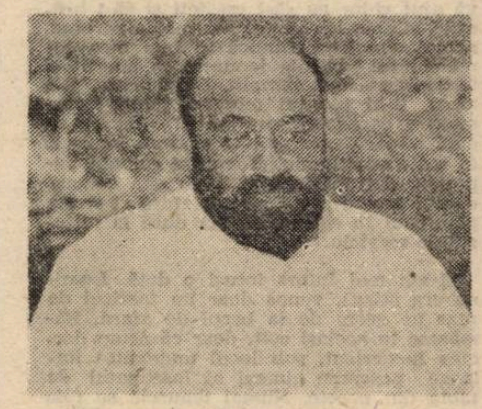

Criza din Iugoslavia

Voiam să-i mărturisesc emoționat :
M-am înscris în Alianța Civică !
Am renunțat, m-am fisticit,
nici nu știu ce-am bolborosit
la repezeală,
m-am dus acasă și-am început
să citesc un articol
despre antisemitism. Ce chestie !
Apoi am vorbit la telefon,
nu spun cu cine.
Apoi am făcut un duș.
parcă nu se termina.
Nu spun de ce.
Apoi am privit la T.V.,
am spălat niște cești de
cafea, o scrumieră, toate
miroseau urît
îmi făceam singur de lucru,
noaptea se anunța lungă.
Cu zece, cincizeci, sau
poate chiar două sute de
ani în urmă îmi spunea
Te iubesc, te iubesc îngrozitor !
poate așa, într-o doară,
fără să-mi dau eu
bine seama,
citeam Marcuse, Raymond
Aron, cîte ceva din Scoala
de la Frankfurt și
urmăream înfrigurat
afacerea Watergate
Apoi a dispărut din
Viața mea, a plecat undeva
oarecum departe,
cu avionul, cu vaporul,
pe jos, cu dracu să mă ia
și eu am iubit-o,
am uitat unde, poate
nici nu mai are importanță.
Îi mai scrie din cînd în cînd
lui Mircea Ivănescu.
Ea, ca și cum n-a fost.
Eu, ca și cum nu mai sînt.
Am văzut-o zilele trecute
și ca un făcut
mi s-au muiat picioarele,
recunosc, o damă bine,
părea, pentru mine cel puțin,
neschimbată. Era adevărat,
exista. Și eu la fel,
pe lîngă ea.
M-am repezit s-o îmbrățișez,
cuvintele se ciocneau
unele de altele la gura mea,
ea mi-a zîmbit, mi-a pus
degetele pe buze : Taci !
Nu spune nimic ! Am oră
la Andrei Pleșu !
Și-apoi, piș-piș, a apărut
o limuzină neagră, elegantă.
cu numere puține,
ar fi trebuit s-o opresc, să-i strig
ceva „Am doar atîtea să-ți povestesc!",
ca să nu-mi
mai poată răspunde Taci !
Nu spune nimic !, dar
n-a fost așa,
mașina s-a îndepărtat imediat
abia am reușit să
articulez încet,
abia șoptit,
Oare cu Europa
Ce s întîmpla ?

Duplex Galateea

Soarta acestei galerii, de mici dimensiuni, aflată pe una dintre cele mai active artere ale Capitalei, pare să se fi limpezit în ultimele luni, în sensul opțiunii tranșante pentru actul cultural de aleasă ținută. Faptul că Uniunea Artiștilor Plastici a dat acest spațiu de expunere pe mîna generațiilor mai tinere de artiști, este un gest de justiție ce s-a lăsat cam mult așteptat. Dar, niciodată nefiind prea tîrziu, iată-ne în contact cu o ofrandă artistică de foarte bună calitate. De această dată, protagoniști sînt doi plasticieni din tabăra „necombativilor". Adică, doi profesioniști ce nu s-au bucurat de favoruri și nici de o prea mare atenție din partea presei de specialitate pînă acum, deși ei au rezistat acestei **conspirații a anonimatului** văzîndu-și mai departe de treabă cu tenacitate și credință în destinul artei lor.

Cristian Pentelescu este un sculptor format la școala Clujului, care a reușit în ultimii zece-cincisprezece ani să impună pe piața artistică românească o valoroasă generație de talente, care activează în mai multe centre artistice ale țării, iar unii dintre ei își fac o notabilă carieră peste hotare. Lucrările pe care ni le oferă azi acest artist nu sînt decît un sumar indiciu al potențialului său profesional, fapt explicabil în condițiile în care spațiul destinat creațiilor lui s-a limitat, fatalmente, la cîteva socluri de susținere a unor piese de mici dimensiuni. Cu atît mai temeinic ne apare, însă, demersul creator al sculptorului, genul fiind eminamente dovada infailibilă a stăpînirii tehnicilor de modelaj, a proporțiilor, a finisajului expresiv.

Domină, cum este lesne de înțeles, portretul și compoziția alegorică, în care plasticitatea corpului uman este elementul polarizant. Impresionează în arta acestui sculptor distincția liniei și eleganța formelor pe care le articulează în spațiu. Cristian Pentelescu este, în optica noastră, un bun continuator al tradiției impusă pe malurile Someșului de Ladea. De fapt, el este un artist ce-și bizuie meșteșugul pe tactilitatea remarcabilă a instinctului său plastic, ceea ce îl conduce la elaborații dense și vibratile, încărcate de o sensibilitate caldă. Totul decurgînd dintr-o bine stăpînită tehnică a modelajului. Arta acestui, tînăr încă, sculptor are o undă de cordială umanitate, transmisă aparent fără un efort deosebit, privitorului imediat. Lucrările sale au intimitate, amănunt mai puțin obișnuit la un sculptor, într-un timp care solicită din plin viziunea monumentală. Prin această lapidară demonstrație a aptitudinilor sale de a desluși în materia stenică a bronzului sensurile expresive ale mișcării și articulării formelor în spațiu, de a le reda pulsația sensibilă doar prin cîteva elemente caracteristice de modelaj, Cristian Pentelescu se înscrie printre cei mai înzestrați și mai bine instruiți artiști din generația sa.

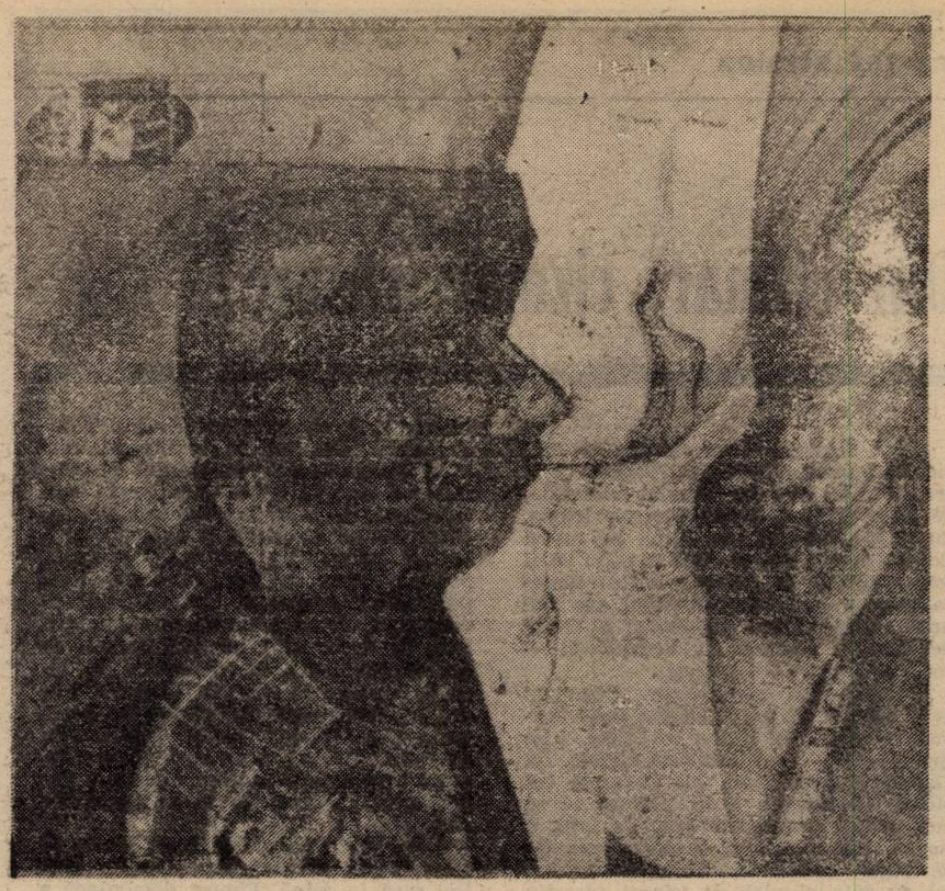

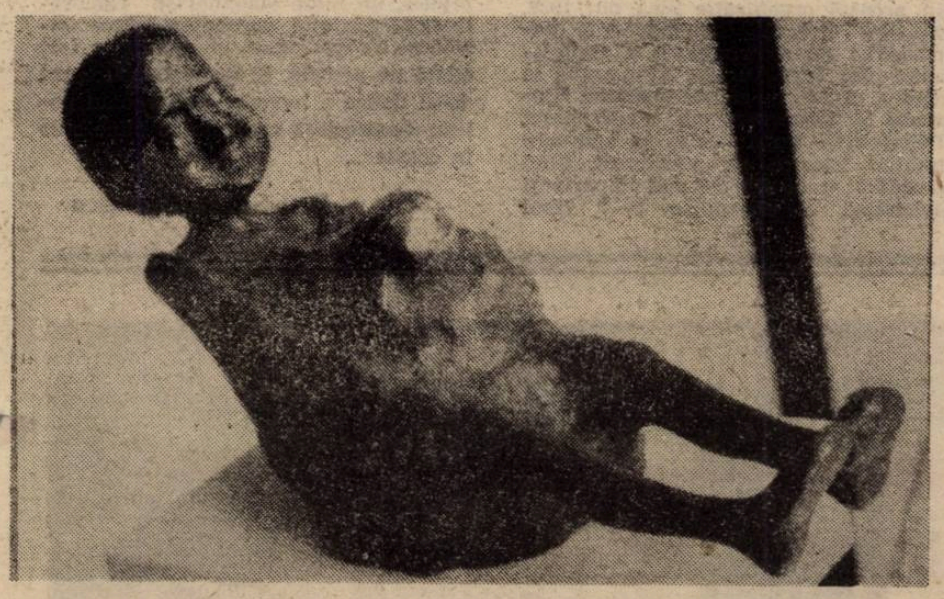

Pe simeze, în aceeași sală, într-o suită de aproape 20 de lucrări, **Ion Delmar Atanasiu** confirmă maturitatea gîndirii sale plastice, soliditatea arsenalului de mijloace de expresie pe care le pune în operă și, totodată, modernitatea stilului său, în ciuda permanentei raportări la datele figurativului. Grafician de subtilă interpretare a componentelor semnificative ale realului, Ion Atanasiu introduce în sintaxele sale grafice tensiuni spirituale de aleasă speță, glosînd pe marginea evenimentelor semnificative ale locului și timpului în care trăiește, ilustrînd conduite morale ori politice, fără a face acest lucru cu ostentație și refuzîndu-și sistematic retorica ilustrativistă. Este un maestru al arabescului grafic ce narează, cu distincție și concentrată **putere a percepției, istorii ale omenirii în delir.** O lume scăpată de sub imperiul ritualurilor sacre, abandonată pasiunilor și aventurilor rătăcitoare. Desenul lui Atanasiu evocă, în bună parte, construcțiile grafice ale lui Kazar, dar și pe cele ale lui Octav Grigorescu — probabil doi dintre dascălii săi nemărturisiți. Dacă stilistic el aparține unei alte tendințe, spiritualmente el descinde din aceeași nobilă axă a artiștilor cerebrali și docți, cărora nu le este indiferent felul cum pun în pagină, linie și culoare acest fascinant și dureros, totodată, **amalgam de destine** al lumii ce sîntem. Este semnul cel mai prețios care validează deplin potențialul creativ al acestui artist, capacitatea sa de a pune de acord o disponibilitate tehnică (profesională) foarte generoasă și mobilă cu un principiu moral vertical și inflexibil.

Corneliu Antim

Festivalul internațional „George Enescu"

II

Miercuri, 11 septembrie. Prima întîlnire cu Filarmonica din Chișinău și cu noul ei prim-dirijor Dumitru Goia. Tip de muzician sobru dar suficient de expresiv în gestică, eficient, preocupat nu **„să dea"** un spectacol, ci să **il facă.** Rezultatul sonor a fost pe măsura calităților sale și ale programului propus — Ghenadie Ciobanu, Enescu, Brahms. Concert unitar cu trei tipuri de simfonii axate însă pe aceeași coordonată fundamentală — melodicul.

Cu **Simfonia a II-a,** tînărul și talentatul compozitor de la Chișinău face un nou și convingător pas în valorificarea modalului românesc într-un spirit actual și bine personalizat. Suprafețe larg texturate, economie și pregnanță a mijloacelor orchestrale, un ritm viu, „subminînd" benefic puținele momente de o cam vagă poeticitate. Ocolind sistematic spațiul (deja convențional) al post-serialiștilor (mă refer și la alte lucrări ale sale), Ghenadie Ciobanu se conturează deja ca una din „vocile" cele mai interesante, mai proaspete ale componisticii de la Chișinău.

Simfonia concertantă pentru violoncel și orchestră de Enescu, este o variantă, aș zice „rapsodică", a redutabilului gen. „Țesătura" melodică strînsă dar generoasă, excepționalul rafinament armonic (probat și în Octuorul op. 7, lucrare tot de tinerețe deci), perfecțiunea formei și originalitatea „ethosului" îmi ridică încă o dată delicata problemă a circulației valorilor românești. Ce trebuie făcut pentru ca Enescu să pătrundă (în mod real) în conștiința europenilor și nu numai a lor ? Sigur, Festivalul nu este suficient. El ar trebui susținut și printr-o „politică" editorială și discografică fermă. Căci într-o civilizație tot mai „atomizată" de interese, orgolii și obsedată de „ritm", dacă publicitate nu e, nimic nu e...

Trebuie amintit desigur și meritul reputatului violoncelist Marin Cazacu în realizarea unei partituri deloc „comode".

Simfonia I-a de Brahms reprezintă și ea o „probă" dificilă pentru orice orchestră. Probă ce a fost trecută, precum indicația finalului, **con brio.** Acurațețe și consistență a pastei sonore, echilibrul partidelor orchestrale și, mai ales, pasiunea (inteligentă) a unei implicări într-un spațiu ce părea nou, neprospectat încă. Sînt sigur că Filarmonica din Chișinău va deveni un invitat obișnuit al scenelor bucureștene.

Valentin Petculescu

P.S. „Săgeata" (nu foarte ascuțită, cred), pe care am lansat-o în finalul articolului trecut a luat, din păcate (și din fuga redactării) o altă direcție. Nu domnul Vasile Donose era persoana vizată ci domnul („gospodar") Eugen Pricope. Îmi cer scuzele de rigoare.

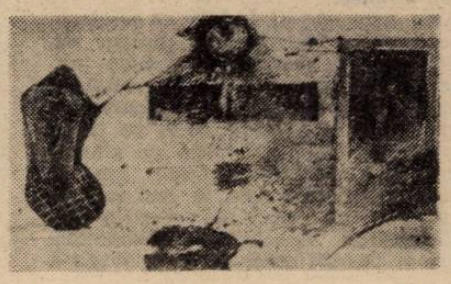

Mai bine mai tîrziu...

Vă uitați din cînd în cînd la emisiunea dedicată agriculturii și vieții rurale ? Eu mă uit, și nu din pricina acestei rubrici.

Oricum e mult mai pasionantă decît **Dallas.** În **Dallas** totul se întîmplă cu răsturnări de situații nepreväzute. În emisiunea amintită răsturnările de situații sînt cu totul previzibile. Dar asta nu înseamnă că situațiile în cauză nu devin sau nu sînt deja dramatice. Unde la începutul acestui an am mai fost siguri și liniștiți că treburile vor merge bine în agricultură (e vorba de pariul preferat al Puterii, pentru că se părea cel mai ușor de cîștigat, iar dacă îl pierde e din vina Domnului Dumnezeu), pe la mijlocul anului am intrat la idei iar acum, la sfîrșit, sîntem făcuți K.O.

Holdele, la sfîrșitul lui august, înnegreau pe cîmp. Vina, aparentă, aparține unei banale curele de transmisie (nu e vorba de un sindicat !) care se rupe. Se rupe deoarece este suprasolicitată și supralicitată. Este suprasolicitată deoarece îngrășămintele s-au scumpit peste poate și combinele se înecă în pălămidă. Sînt suprasolicitate deoarece producătorul nu face față iar ceea ce este rar pe piață este scump pentru pungă.

Întrebarea este următoarea : este mai scump să importi curele bune, zdravene sau este mai scump să importi sute de mii de tone de grîu de la americani, la iarnă ? Este mai avantajos să importi tot felul de minuni — de la gumă de mestecat la filtre de cafea sofisticate, sînt bune și astea dar mai necesară e **pîinea,** în loc să aduci buclucașele curele de transmisie? Dar asta nu-i nimic. Un mare maestru al combinațiilor în domeniul mașinilor agricole declara mai deunăzi că nu avem nevoie de tractoare de putere mică și mic tonaj, de mașini agricole de talie mică, deoarece avem îndeajuns de multe din acelea de talie mare ; dacă se împarte pămîntul arabil existent la cîte tractoare mari sînt în țară, se dovedește că sînt suficiente. Logică de Ubu. Dacă se împarte toată cantitatea de apă dulce de pe Terra, inclusiv cea cuprinsă în ghețari, ea este arhisuficientă pentru irigarea tuturor suprafețelor plane de pe pămînt inclusiv a pustiului Sahara și Kalahari și atunci nu pricepem de unde e seceta asta în Sahel !

Dar ne-am grăbit. Nu e vorba de logică á la Ubu Rex. E vorba de o „șmecherie" de-a noastră, nomenklaturistă. Dacă tot avem tractoare grele de ce să mai dăm pămîntul la țărani ? Ia să-l dea ei îndărăt și ce le-a mai rămas pe lîngă casă și să vedeți domnilor tovarăși ce agricultură socialistă pe cinste le ardem noi, cu cîte SMA-uri avem ! Cum s-ar zice dacă nu merge Mahomed la munte, merge muntele la Mahomed. Și cum să nu meargă cînd un reprezentant al țărănimii noastre conștiente declara deunăzi în prim plan „Eu am pajșapte de ani și știu cum era în vremea boierilor, că mergeam în opinci și ne exploata de dimineața pînă seara. Nu mai vrem boieri, vrem să lucrăm în C.A.P." Deci 1991—44 = 1944. Țăranul cu pricina o fi muncit pe la 5 ani, ca ilegaliștii de frunte, la boierii care săpau la canal și noi nu știm ce se petrecea sub privirea aspră dar dreaptă a tovarășei Ana. Ca să știm a venit TVR să ne spună și să ne lămurească în vara pe sfîrșite a lui 1991.

Eugen Uricaru

Din cizmar, cizmar răsare!

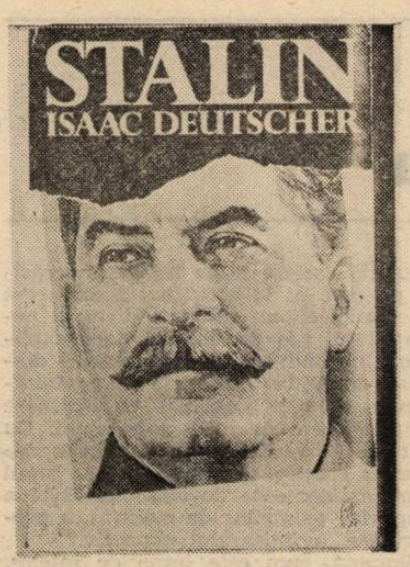

A fost odată un cizmar. Cizmarul se numea Vissarion Djugashvili şi era de felul său din sătucul Didi-Lilo, de lîngă Tbilisi, Iviria/Georgia/Gruzia, ţară care avea să dea lumii pe însuşi Edvard Şevardnadze. Dar înainte să fi fost ministrul de externe, a fost Generalissimul. Iar Generalissimul era fiul unui cizmar. Finul (ideologic) al fiului de cizmar, Nicolae ot Scorniceşti — coincidenţă ! — tot cizmar...

A fost odată un cizmar. Cizmarul avea un fiu. Pe fiu îl chema Iosif (numele rusesc). Pe limba lui, însă, i se spunea Soso, rediminutivat Soselo. La Tbilisi, unde aidoma lui Creangă cel plecat la Socola, Soso plecase să se facă popă, seminarul era, de fapt, o cloacă pre-socialistă, oarecum marxistă, sigur anarhistă. Fiul cizmarului, cel cu faţa ciupită de vărsat (detaliu puţin vizibil în iconografia alb-negru ulterioară, mai ales în varianta sa oficială), Soso-Soselo deci, biruit de complexele sale de provincial, ne-rus şi sărac foarte, este atras — firește, nu ? — de miasmele fetide ale ciumei roşii. Boală care, odată luată, nu numai că te imunizează faţă cu „reacţiunea burgheză“, dar te şi depersonalizează, te dez-naţionalizează chiar. Aşa se face că Soso Djugashvili, devenit complotistul Koba, se va transforma ulterior — dintr-un mărunt brigand gruzin — în însuşi ţarul tuturor rușilor şi ne-rușilor, patronul Internaţionalei a III-a, marele, temutul, atotştiutorul Stalin. Tătuca, adică. Cel mai impozant criminal al secolului. Direct responsabil de înfometarea forţată a ucrainenilor în anii colectivizării agriculturii (soldată, pe lîngă oribile atrocităţi şi acte de canibalism, cu vreo trei milioane de morţi), de sacrificarea conştientă în numele unui pact odios a cîtorva ţări şi provincii europene, de decapitarea inteligheţiei ruse în decursul a cîtorva decenii de crimă organizată, de deportare a întregi popoare în Siberia, înspre Oceanul Îngheţat, prin Kazahstan ori acolo unde şi-a înţărcat dracu' copiii, prin Extremul Orient, vinovat de asemenea, şi de alte delicte majore din clasa genocidului, pe care nu le mai amintim aici.

...Nu ştiu de ce mă încăpăţînez să citesc toate cărţile despre Stalin care îmi pică în mînă. Figura demoniacă a satrapului, oripilantă chiar şi fără colţii de vampir ce — în mod absolut inexplicabil — lipsesc din portretele consacrate paranoicului, mă obsedează. Culmea e că tocmai marxiştii care, într-un fel, n-au încetat nici o clipă să combată cultul rolului personalităţii în istorie, au impus, în regimurile pe care le-au „iedificat“, indivizi omnipotenţi, cotropitori de istorie, la scară mai mare sau mai mică (să nu-l uităm pe-al nostru personaj Niculăiţă Minciună). Şi, lucru cu atît mai interesant, primii care au denunţat influenţa malignă a acestor călăi au fost tot comuniştii, ex-ii convertiţi (nu şi purificaţi, cred) la religia libertăţii dinspre chiar atrocităţile comise în numele doctrinei ce-a permis instaurarea totalitarismului.

Într-o anumită măsură, şi autorul biografiei Pelican/Penguin care mi-a prilejuit aceste reflecţii amare, se înscrie în această paradigmă a celor ce s-au lepădat public de Satana Roşie. **Isaac Deutscher,** care, cu timpul, s-a transformat într-una din figurile proeminente ale istoriografiei britanice moderne, este, la origine, un tînăr comunist polonez, intrat în partid prin 1926. E drept, totuşi, Deutscher a fost exclus din această organizaţie încă din 1932, consecinţă directă a campaniei sale „neortodoxe“ de discriminare a stalinismului din ţara vecină. Auto-exilat la Londra, el începe să scrie pentru **Economist** şi **Observer** (sub pseudonimul „Pelerinul“). După aceea, se consacră studiilor istorice de anvergură, fiind considerat unul din cei mai importanţi sovietologi ai deceniilor 6—7, fiind chiar numit profesor la Cambridge. Pe lîngă **Eseurile despre comunismul contemporan,** proiectul său cel mai ambiţios îl reprezenta o amplă lucrare dedicată troicăi întemeietorilor totalitarismului sovietic. Decesul său subit din 1967 l-a împiedicat să ducă la capăt acest demers în parte analitic şi, în şi mai mare parte, narativ, secţiunea dedicată lui Lenin nefiind actualizată sub formă de volum de sine stătător. Rămîne, însă, în afară de **Stalin** (mai multe ediţii succesive, cea standard devenind, prin forţa lucrurilor, cea din 1966), o impozantă trilogie consacrată lui Troţki : **The Prophet Armed** (1954), **The Prophet Unarmed** (1959), şi **The Prophet Outcast** (1963).

Un alt motiv pentru care realmente devorez cărţile cu şi despre Stalin este legat de influenţa sa oribilă asupra destinelor României (mai mult sau mai puţin) Mari. Şi în acest volum se găsesc numeroase referiri la ţara noastră — Pacea de la Versailles, stabilirea de relaţii cu U.R.S.S., criza de la München şi efectele ei, pierderea Basarabiei, Diktatul de la Viena, războiul antisovietic, căderea în sfera de influenţă rusească, ocupaţia parţială de după 23 august '44, reciştigarea Transilvaniei, reparaţiile de război pretinse de ruşi ş.a.m.d. Fără a discuta aici în detaliu chestiunile respective, unele reprezentînd posibile subiecte de controversă, voi spune doar că întreg domeniul relaţiilor româno-sovietice m-a umplut de obidă şi m-a făcut să mă enervez din nou... de la Yalta pîn' la Malta. În plus, îmi vine iar să folosesc cuvinte urîte şi să mă întreb : ce ne facem, oameni buni, cu faimosul tratat iliesciano-gorbaciovist ?

Sînt sigur că, de undeva din secţia smoală a Iadului, unde Soso este, bineînţeles, un mare stahanovist, Generalissimul rînjeşte aprobator înspre Cotroceni. A fost odată un cizmar, a fost odată un activist. Şi nu întîmplător cel de-al doilea a introdus în jargonul politic memorabila expresie „a pune sula în coaste“...

Dan-Silviu Boerescu

Cu ocazia apariţiei cărţii **Heidegger et les modernes,** de **Luc Ferry** şi **Alain Renaut,** L'Express a publicat articolul de mai jos.

Cercetînd opera lui Heidegger, Ferry şi Renaut au vrut să înţeleagă de ce anumiţi umanişti francezi au încă nevoie de un filosof care nu credea în umanism.

Heidegger—Gînditorul la capătul nopţii, de Tzvetan Todorov

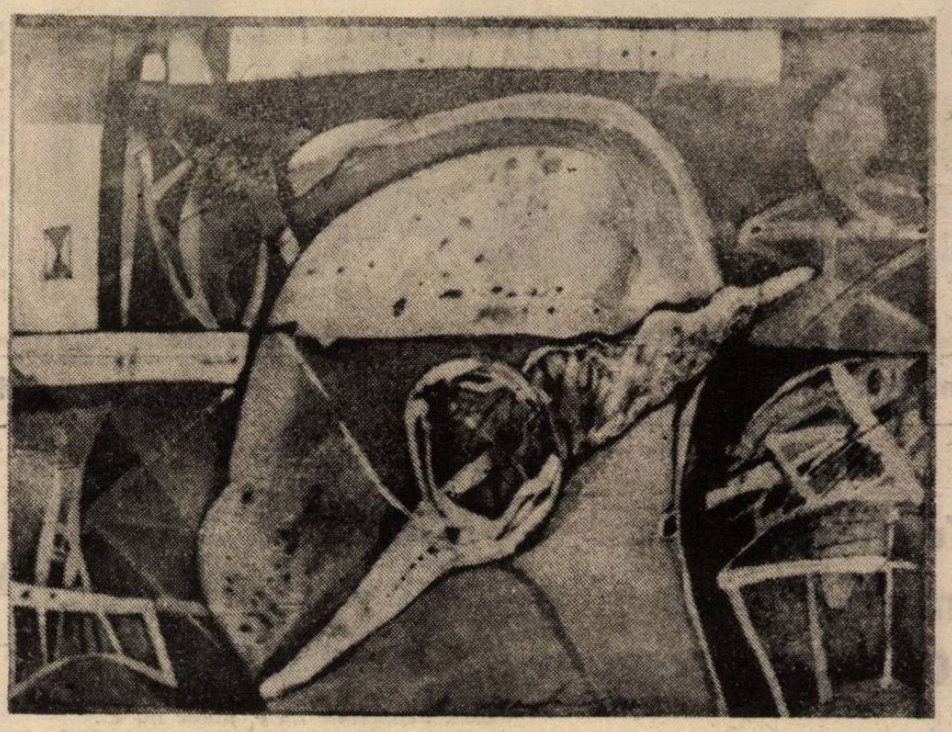

De ce, de obicei, cărţile de filosofie îi interesează numai pe profesionişti, e pentru că raportul lor cu viaţa umililor cetăţeni nu e cu adevărat evident. De la deschiderea sezonului literar 1987, un caz pare totuşi să facă excepţie : focurile actualităţii sînt pironite asupra filosofului german Martin Heidegger. La originea dezbaterii, publicarea cărţii „Heidegger şi nazismul“ de Victor Farias.

Faptele sînt simple şi, prin părţile esenţiale, incontestabile : Heidegger a fost un nazist mai mult sau mai puţin activ între 1933 şi 1945. Această constatare n-ar fi avut nimic şocant ; la urma urmelor, milioane de germani, şi nu numai, erau naziştî în acel timp — dacă Heidegger n-ar fi fost în acelaşi timp un filosof foarte influent ; cel mai important care este în Franţa, la ora actuală. Întrebarea interesantă nu este aşadar : Heidegger era nazist (se ştie că da) ? Ci care este raportul între comportamentul politic al lui Heidegger şi filosofia sa ?

Or, această întrebare nu primise, pînă în prezent, decît răspunsuri extreme şi insuficiente. De o parte, inamicii lui Heidegger, care, tot urîndu-l, nu-l cunoşteau bine şi erau gata să asimileze, pur şi simplu, gîndirea sa cu ideologia nazistă. De cealaltă parte, partizanii săi, care, tot admirînd gînditorul, se obişnuiseră să minimalizeze întinderea angajamentului său politic, respingeau cu indignare sugestia că ar fi putut fi un raport între amîndouă. Mai exact, apărarea trebuia să împrumute una din următoarele trei strategii : să nege faptele, să le admită, dar să refuze orice confruntare cu opera ; să admită o apropiere — dar numai cu acea parte a filosofiei lui Heidegger care nu i-ar fi specifică şi pe care ar fi moştenit-o din filosofia clasică.

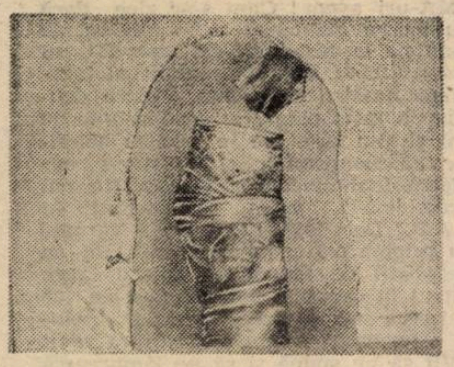

În acest context, cartea lui Ferry şi Renaut e o inovaţie. Pentru prima oară, comportamentul lui Heidegger e cercetat în raport cu gîndirea sa ; şi, în timp, acela al apărătorilor săi francezi. Filosofia şi politica nu mai sînt, aici, despărţite. Adevăratele probleme sînt puse într-un limbaj limpede, şi în acelaşi timp vibrant, cu pasiune.

În ce constă răspunsul autorilor Ferry şi Renaut ? Ei au ca punct de plecare existenţa unei relaţii între filosofie şi politică, care nu este în întregime nici arbitrară nici strict necesară. Filosofia mea nu îmi produce actele tot atît de mecanic precum mărul dă mere. Există, totuşi, legături de afinitate şi de solidaritate care fac unele prezenţe compatibile, pe altele nu. Instituţiile democratice (ale noastre) implică o anumită filosofie, al cărei nume, în general, este : umanism. Umanismul este neapărat etic : el stabileşte că fiinţele umane nu sînt sclavele determinărilor ce le străbat, ci că sînt capabile să acţioneze în mod liber (prin aceasta anume sînt umane). De asemenea, umanismul este universalist : el afirmă apartenenţa tuturor la acelaşi gen uman, mai presus de fidelitatea noastră la o naţiune sau la o clasă. Acesta e sensul profund al celor două cuvinte : „libertate“ şi „egalitate“, care zguduiră lumea acum două sute de ani, şi duseră la întemeierea democraţiilor moderne.

Or, Heidegger a fost întotdeauna un adversar al umanismului, opunînd „seninătatea“ exerciţiului voinţei libere, şi favorizînd înrădăcinarea naţională în detrimentul idealurilor universaliste. În consecinţă, el a fost de asemenea întotdeauna rezervat, chiar ostil, faţă de valorile democratice : înainte, în timpul şi după angajarea sa nazistă. Aceasta nu e o consecinţă inevitabilă a filosofiei sale ; dar el găsea în aceasta un teren propice.

Asta înseamnă că trebuie să condamnăm totul în filosofia sa ? Desigur nu. Heidegger are dreptate să critice excesele lumii moderne, domnia totală a tehnicii, pericolul pe care-l reprezintă tentativa de a stăpîni, pe zi ce trece, tot mai mult natura (dacă ne gîndim numai la exploziile nucleare sau la manipulaţiile genetice). Şi mai trebuie să ştim din ce punct de vedere e făcută analiza. Deschizînd dezbaterea, Ferry şi Renaut schiţează o tipologie a criticilor modernităţii ; aceleia a lui Heidegger, care se face în favoarea trecutului (a unei întoarceri la tradiţie), se adaugă aceea a marxiştilor, dusă în numele „viitorului radios“ (al utopiei comuniste). Aceste spirite posomorîte fac greşeala să arunce copilul odată cu apa din baie ; ei condamnă chiar proiectul modernităţii, aşa cum se manifestă în democraţie, întemeindu-se pe excesele sau perversiunile sale. Amalgamul este atunci de rigoare ; ne amintim că pentru staliniști, democraţia („burgheză“) şi fascismul erau acelaşi lucru ; dar Heidegger, deloc mai fin, asimilează la rîndul său democraţia liberală („americanismul“) societăţilor comuniste ; şi mai scandalos încă, mecanizarea agriculturii o asimilează lagărelor de exterminare (aceeaşi „domnie a tehnicii“) !

În faţa acestor critici radicale, despre care ştim astăzi că ele propun un remediu mai rău decît răul (şi care se află asociate respectiv stalinismului şi nazismului), Ferry şi Renaut schiţează o altă atitudine posibilă : nu mai puţin vigilentă asupra „abaterilor“ de la modernitate, dar adoptînd marile sale principii. Modernitatea a trădat — adesea — promisiunile sale, a neglijat — uneori — idealul său ; în chiar propriul său nume putem şi trebuie să căutăm a o critica.

În româneşte de
D. St. Rădulescu

ION MILOȘ

Postul mare

În ziua în care te-ai născut
N-a murit nici un om în lume
Atunci începuse postul mare
Ziua cea mai curată din an
Mi-a spus ursitoarea.

Stau cu capul în palme
Și mă gîndesc la pomii roditori
Ei mor mai repede decît pomii ceilalți
Și mă gîndesc la mieii
Care luau laptele stelelor căzătoare
Ei trăiesc mai mult decît mieii ceilalți.

Gîndul este opera focului
Abia după ce trece văpaia
Să văd trandafirii
Și aripile verzi ale stincilor.

Timpul nu m-a îndepărtat de copilărie
Amintirile mele
Nu sînt decît niște biserici deschise
Spre Dumnezeu — Viața
Unde încep luminile.

Neputința

Dumnezeu nu mai are puteri să stăpînească
Zace părăsit pe muntele Raiului pleșuv
A lăsat Diavolul să conducă lumea și s-o construiască
După chipul și asemănarea lui.

Dumnezeu s-a plictisit să mai facă minuni
Șade singur la masă și își numără coastele
Îngerii stau culcați la umbra pomului oprit
Și-așteaptă șerpii să le-aducă fructele cunoașterii

Dumnezeu nu mai știe să deosebească răul de bine
Privește mirat cum apele ruginesc în izvoare
Dar încă mai crede în oameni deși omul îl minte și-l înșeală
Și nici o femeie nu mai vrea cu el să se cunune.

Lupii nu mai vin

Lupii nu mai vin să sperie copiii
Acum vin testele și psihiatrii
Și-i cresc ca pe îngeri la grădiniță
În totală concordanță
Cu constituția societății de consum
Categorici, definitivi, impersonali
Fără probleme
De ordin metafizic și sentimental
Să joace tenis în fiecare dimineață
Între orele opt și nouă
Să iubească statul și steagul
Să gîndească concret și solidar
Să creadă că și melcii au aripi
Și că doi și cu doi fac exact cît trebuie

Un cîine latră în clasă
Îi mușcă pe toți aceia
Care vor să iasă din cercul
Interesului general

Îmi beau cafeaua

Îmi beau cafeaua
Și mă gîndesc la Iosif și la frații lui

Astăzi mă simt ca toți aceia
Ce n-au avut noroc în viață
Orele mele sînt mai lungi
Decît orele timpului.

Privesc căderea unei muște
Ce și-a ars aripile
Nu oricine
Poate să zboare gîndind.

În camera mea intră mama
Să-mi ceară ziarul
Să citească pagina cu morții
La 80 de ani
Moartea e mai aproape de casă
Decît viața.

O amintire înghețată
Mi-a căzut pe buze.

Începe să-mi fie frig.

Lumea la televizor

Eu n-am fost niciodată în Spania
Și nici în altă țară.
Eu stau cuminte la casa mea
Și văd la televizor lumea de afară.

Aici Natura miroase a vin și-a parfum de fin
Între om și om nu-i nici o deosebire
Soarele luminează cinstit și egal
Și îmbracă lucrurile în artă și-n iubire.

Gîndul stă culcat în iarbă și visează
Cu gîzele și cu păsările laolaltă
Timpul trece. Viața oftează
Eu ascult broaștele cum cîntă lin în baltă.

Obosit de dogme

Obosit de dogme
Am venit să mă culc.

E toamnă
Și încă nu știu de ce se nasc oamenii
Să moară ori să se tirască.

Există un cer și sub ierburi
Acolo se întinde hotarul dintre dragoste și ură
Numai cu arcușul în mînă se poate trece marea
Un opaiț perpetuu
Suge întunericul hermeneutic al privirilor

În ce să cred
Dacă nu în morții în care învie
Și-n omul care merge pe ape.

Se aude o taină în aer
E muzica
Pe care doar cei învinși o știu cînta
Cînd vîntul devine mai tare decît vorbele.

Poesia non muori

Astăzi există în lume
Peste o sută de tone
De material exploziv pe cap de om
Cîte miligrame de poezie există
M-a întrebat un colonel
Viața se apără cu armele
Nu cu versuri de rahat.

Astăzi un fotbalist costă milioane de dolari
Cît costă un poet
M-a întrebat un director de bancă
Nu dăm credit pentru poezie
Dumnezeu ajută doar pe cei ce au.

Fericit sau nefericit
Moare omul orișicum
M-a sfătuit un psihiatru
Ia medicamentele liniștit
Tempus dolores tua delebit

Poesia non muori.

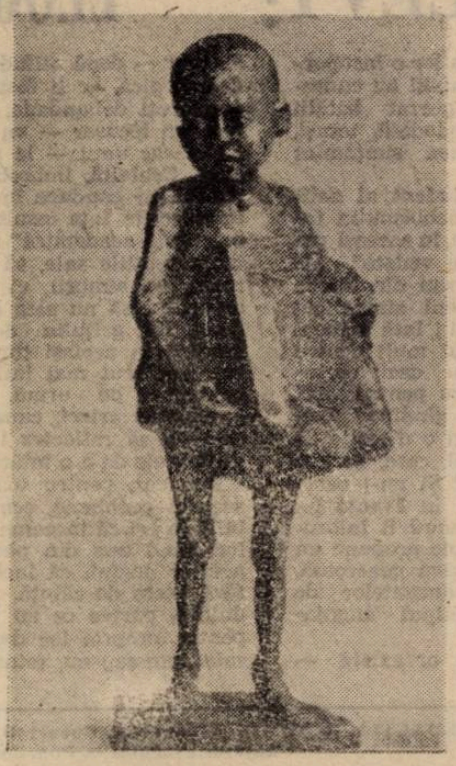

Piticul din grădina de vară

Noapte densă ca o piatră
Cuvintele fug de cucuvele
Lupii urlă
Viața moare

Nebunia cîntă în copaci
Piticul din grădina de vară
Udă stelele.

A fi om nu mai e voie

Vîntul se întreabă

De ce
de ce
De ce

București, iunie 1989

Geografie

România = Țară de iad cu limbă de rai
Suedia = Stînă de îngeri care mulg ghețarii
Iugoslavia = Hora inimilor zdrobite
Franța = Lumină din struguri și iubiri
Germania = Muntele unde cresc rădăcinile fulgerului
Rusia = Biserica unde moartea trage clopotele
USA = Îmbrățișare cordială de forțe.
Spania = O poveste ca-n povești
Italia = Vioara ce cîntă singură în aer
Anglia = Iată nuca — nu-i nuca
India = Cuibul unde Nirvana face ouă
China = Ceasul unde bate ziua de mîine.
Africa = Bezna unde sărăcia spune „bună dimineața"
Israel = Livadă de foc unde pasc caii apocalipsului

La Moscova ca și la Washington

lui **Joseph Brodsky**

La Moscova ca și la Washington
Idei optimiste țin oamenii de mînă
Și făgăduiesc Binele și Pacea
Portocale vesele și trandafiri aurii.

La Moscova ca și la Washington
Muncitorii nu mai luptă pentru libertatea obștească
Acum vor confortul și fericirea personală
Mor în fiecare seară de oboseală
Dar își închipuie că trăiesc
Numai pentru că se scoală
În fiecare dimineață
Și pleacă la muncă
Cu inevitabilitatea istorică
A utilității înțelese pe buze.

La Moscova ca și la Washington
Oamenii dorm cu frica sub pernă
Dar cred în progres și dragoste
Dumnezeu se vaită și singerează
Diavolul se laudă și rîde
Cine are bani are de toate
Numele încrustat pe frunte
Și puterea în buzunar.

O, poeți, cocoși de lună
Pînă acum
Nici un vers n-a făcut floare
Nici la Moscova nici la Washington.

Pe noi

Pe noi să nu ne învețe nimeni cum să fim
Să nu ne poruncească nimeni cum să trăim
Să nu ne sfătuiască nimeni cum să gîndim
Noi sîntem un neam de geniu și pe toate le știm.

Noi bem cu inspirație idei fierbinți din must
Și mîncăm științific în patul roz al lui Procust.
La noi umbrele cresc și luminile apun
Și tot ce-i bun în lume, la noi e și mai bun.

Trecutul nostru-i alb fără nici o pată
Soarta gratuită ca o operă de artă
Viața aleargă pe străzi cu fruntea găurită
Și bea alcool să nu răcească-n ceața aurită.

La noi durerea cîntă și norii strălucesc.
Oamenii sînt slobozi : vorbesc și se-nmulțesc
Noi facem Paradisul din zel aprins fără efort
Din avînturi împlinite și gata de export.

București, iunie 1988

FRIEDRICH DÜRRENMATT

RĂZBOIUL ÎN IARNA TIBETANĂ

● Nu întîmplător lucrarea capitală a ultimilor ani din viaţa lui Friedrich Dürrenmatt se numeşte Stoffe **(Materiale) şi iarăşi nu întîmplător, traducătorul versiunii originale germane, prozatorul şi eseistul francofon Etienne Barilier, i-a găsit un excelent complement explicativ „La Mise en oeuvre", „Punerea în operă". Fiind în întregul ei, aproape 300 de pagini, o amplă meditaţie asupra actului creator, cele trei secţiuni în care se întîlnesc povestiri, proiecte mai ambiţioase şi chiar eseuri despre existenţă, probe despre actul dramaturgic, actul rostirii sau despre eşecuri (versiuni abandonate de piese şi proze) compun un portret, ordonează acumulările unui mare, foarte mare scriitor văzut de el însuşi din interiorul propriului şantier literar.**

Caracterul compozit al cărţii nu-l împiedică pe cititor să surprindă o notă unificatoare în antitezele, ascendenţele sau cristalizările diverse pe care le luminează întîlnirea cu un Dürrenmatt necunoscut. În conglomeratul de notaţii prevalează originalitatea concepţiei şi claritatea liniei estetice adoptate. Dincolo de dezordinea aparentă, de oscilaţia între jurnal, memorialistică deghizată, publicistică sau însemnări de călătorie, artistul ne oferă, graţie succesiunii planurilor, imaginea sa cea mai exactă.

Este chipul unui om de condei strălucitor, fulgurant, neastîmpărat, încăpăţinat să îşi mărturisească gîndul pînă la capăt.

H.Z.

Să îţi povesteşti propria viaţă ; lucrare încercată de oricine, mereu luată de la capăt. Lucrare de înţeles în ochii mei dar tare greu de realizat. Cu cît îmbătrîneşti, cu atît creşte dorinţa să întocmeşti bilanţul. Se apropie sfîrşitul, se volatilizează sursa vieţii. Pe cît se evaporă, pe atîta vrei să-i dai un tipar ; dîndu-i un chip, îl falsifici. Aşa se constituie aceste înşelătoare dări de seamă cărora le dăm numele de biografii. Sînt uneori mari opere literare — literatura universală o demonstrează — însă acest bun de preţ avem tendinţa şi din nefericire şi păcatul să îl credem sincer.

Este vorba de viaţa mea, deci găsesc de prisos să o cercetez mai de aproape. Am chiar un motiv în plus : dacă o compar cu destinul milioanelor şi milioanelor de fiinţe care au trăit şi trăiesc odată cu mine, care vor trăi, cînd nu voi mai fi, existenţa personală îmi apare atît de privilegiată că mă ruşinez să o mai transfigurez prin introspecţie.

Cu toate acestea scriu despre mine. Nu despre povestea vieţii mele : despre povestea subiectelor mele. Sînt scriitor. În atari subiecte, orişicît se exprimă gîndirea mea, deşi, desigur, gîndirea mea nu se limitează doar la acestea. Rezultă că aparţin reflecţiilor mele, oglinzi divers şlefuite în care se răsfrînge sufletul meu, deci trăirea mea. Printre aceste substanţe sînt cele care au intrat în scrieri ce îmi aparţin dar şi cele pe care nu le-am isprăvit sau pe care nu le-am aşternut pe hîrtie. Mai ales acestea, cînd schiţez acum un anume tărîm contribuie să descrie traseul, geografia raţionamentelor mele. Îmi revine să le calc pe urme cum adulmeci vînatul — în fapt viaţa mea.

Însă dacă mă plasez în punctul de pornire, tot ce a trecut în opere pune în evidenţă pîlpîiri ce n-au fost încorporate, cele rămase în amintirea mea devenite cu trecerea timpului indistincte, ca înghiţite demult. Adesea mai percep din ele fragmente ; nu mi le mai închipui aproape deloc ca un întreg ; poate de asta proliferează mai abitir şi iscă în mine ecoul situaţiilor neglijate sau irosite. Evident, secvenţele cărora le-am dat glas sînt generate de trăirile mele pe cît acţiunea presupune o experienţă asumată, starea de inacţiune un vis sau o clipă de îngîndurare. Ea implică, aşadar, la rîndul ei, o lumină şi neantul luminii. Să scrii înseamnă să făptuieşti ; înseamnă să prefaci experienţa şi viaţa de o manieră directă sau mijlocită după motivaţii uneori aparente care ne îndeamnă să scriem în acord cu dispoziţiile care sînt în noi. În ce mă priveşte, transpunerea rămîne indirectă.

Nu fac parte dintre scriitorii exhibiţionişti ; nici dintre cei care fără ruşine se dezgolesc, nici dintre cei ruşinoşi care îşi ascund firea, o desenează altfel, o reconstituie sau o pritocesc. Nu mă clasez nici între acei scriitori care vă dăruiesc deplina intimitate a persoanei lor. Nu, eu sînt dintre lăcătuşii şi zidarii care asudă din greu să îşi apropie inspiraţia, pentru că inspiraţia lor este potrivnică ideilor şi confesiunilor pe care aceştia le fac. Neavînd uşurinţa cuvintelor, trudesc din greu să stăpînesc limba. Nu fiindcă limba nu ar fi la înălţimea intenţiilor : acestea se silesc să ajungă din urmă bogăţia exprimării. Resursele rostirii îşi află locul în lumea imaginii, a viziunii, a prevorbirii, nu sînt însă reflexii propriu-zise. Nu gîndurile mele îmi constrîng imaginile ci invers.

Astfel, scriitura mea tinde spre ce nu sînt, deşi eu nu am scris nimic care să nu releve într-un fel o experienţă personală, chiar dacă e vorba de evenimente şi teze uitate sau înăbuşite demult. Şi proiectele pe care nu le-am dus la bun sfîrşit, punctele de vedere rămase în afara cărţilor, sînt în legătură mai directă cu lumea mea —, cu universul în care am trăit şi trăiesc — decît străfulgerările filtrate, transformate, deformate, alcătuite şi realcătuite ca să fie, în sfîrşit, inventariate după chipul limbii care le apropie şi le dă conformitate cu realul.

De unde, importanţa reacţiilor întrerupte sau neconsemnate. Dacă nu au fost consemnate, e pentru că nu au folosit limba, nu sînt încă verbale. Întrerupte, ele rămîn în stare de crochiu, nu sînt, cu alte cuvinte, puse la punct. Însă, oare, ce sfîrşit nu dă loc la bănuieli ? Să închei este un act de voinţă, o detaşare ; la limită este chiar o pierdere, o uitare spre care privim cu resemnare. În schimb, ce nu este încă scris, definitivat, îmi aparţine. Este o simplă reflecţie, o plăsmuire, ceva ce urmează a fi realizat şi e încă o ispită ce ne încearcă. Încerc în prezent să refac sau cel puţin să schiţez asamblarea acestor fonduri neatinse, incomplet tratate, a acestor petice de imaginar ; voi vorbi desigur, despre epoca şi experienţele cu care comunică. Încerc, prin urmare, să uit restul, să mă liberez, să lepăd de pe umerii mei o povară care, cu anii, devine tot mai grea.

Mai întîi impresiile : tîrgul *) s-a constituit pe un platou înalt, acolo unde se încrucişează şoseaua Berna — Lucerna şi Burgdorf — Thoun, la picioarele colinei majestuoase de la Ballenbuhl, nu departe de spînzurătoarea ce aştepta căruţa cu ucigaşii şi răsculaţii condamnaţi de tribunalul din Schlosswil. Un pîrîu străbate platoul. Cătunele şi sătucele regiunii simţeau nevoia să aibă un punct de sprijin : aristocraţii dezertaseră pe rînd platoul (unul dintre ultimii, beat, îngheţase chiar în faţa porţii propriului său castel). Reşedinţele lor au devenit case de odihnă sau aziluri pentru bătrîni.

La răscrucea drumurilor n-a fost la început decît un han. Pe urmă, în faţa lui, dar oarecum în unghi, a fiinţat potcovăria. Între braţele crucii, cele două spaţii libere au fost ocupate de o sală de spectacole şi de o băcănie. Sala a însemnat ceva : satul nostru a zămislit un maestru al scenetelor, pe nume Schmalz, cît şi un autor dramatic, institutorul Gribi, ale cărui piese au intrat în repertoriul trupelor din Emmental, cu deosebire „Alpii înfloriţi, legendă în dialect bernez", cinci acte, din care mi-a rămas o amintire vagă ; pe cînd cortina cădea, un tunet răzbea pe scenă, drept care o avalanşă de stînci şi gheţuri acoperea colţul de lume.

Pe drumul spre Thoun s-au aşezat tipograful, negustorul de postav, măcelarul, brutarul şi, în cele din urmă, s-a ridicat şcoala. Zidurile ei se învecinau cu fermele sătucului din apropiere, ai cărui ştrengari mă băteau cînd treceam spre ore şi de ai cărui cîini mă feream cu grijă. Casa de economii, parohia, biserica şi cimitirul se înălţau pe o costişă între calea spre Thoun şi cea ducînd spre Berna.

Dar ce a prefăcut tîrguşorul într-un adevărat centru rural, a fost apariţia fabricii de lapte praf (pe vremuri mai era încă faimosul Stalden S.A.) construită pe panta rapidă ce coboară spre Burgdorf ; din tot ţinutul aici se aducea laptele în bidoane ; ţăranii, unii, cu cărucioare trase de cîini zdraveni, fermieri înstăriţi în căruţe purtate de cai puternici, în fine, veniţi de departe în camioane. Eram un grup care aştepta aceste camioane, cînd mai încolo, devenirăm elevi la gimnaziul din Grosshöchstotten. Cînd aceste vehicule încăpătoare soseau la fabrică ne prindeam de spatele lor bicicletele pînă în vîrful şoselii spre Burgdorf. Ne era frică nu de poliţie, reprezentată de un funcţionar corpolent care ne ieşea în cale, ci de dascălul de franceză şi caligrafie pe care îl poreclisem Baggel sau Hegn şi ale cărui lecţii ne băgaseră în sperieţi, căci era un tip ce te bătea la palmă, te trăgea de nas şi de păr, ironizîndu-ne cu persiflantul „bravo, savantule european !".

Agăţaţi unii de alţii, în spatele camionului, zornăind şi zdrăngănind de atîtea bidoane goale, ne şi vedeam învăţătorul ca o movilă gigantică pe care trebuia să o escaladăm. Îi atribuiam o toponimie caraghioasă, grotescă, ce numea, în mintea noastră de copii, o grămadă de pietre sau ceva asemănător...

Prezentare şi traducere
Henri Zalis

***) Este vorba de Konolfingen, din cantonul Berna, locul de naştere al scriitorului (n.t.r.).**

BERNARD — HENRI LÉVY: ELOGIU INTELECTUALILOR

PROLOG

„Intelectualii sunt ei oare vinovaţi ?" se întreba Sartre într-o **Pledoarie** faimoasă. Şi, în caz afirmativ, care-i crima lor ? Astăzi, — au trecut cincisprezece ani de atunci. Nu mai există crimă. Nici în adevăr vreun proces. Intelectualii nu sînt nici urîţi, nici ponegriţi, nici măcar în mod real pedepsiţi ca în epoca afacerii Dreyfus, în anii treizeci sau în timpul războiului din Algeria. Şi n-ai încotro constatînd — chiar dacă narcisismul lor trebuie să sufere — că străbat o criză moliie, estompată, chiar înăbuşită.

S-o spunem, pentru a fixa ideile, o dizgraţie. Un discredit. O descalificare surdă, fără cuvinte, nici motive adevărate, care fac, pentru prima oară, ca această Franţă care i-a născocit, i-a purtat în slava cerului, i-a tîrît în noroi — dar totdeauna cu fervoare — nu mai ştie ce să facă şi să gîndească despre ei. Dacă tac, îi somează să vorbească. Vorbesc, îi somează să tacă. Tac din nou — bunăoară pentru a lucra — ea vede în tăcerea lor o insuportabilă dezertare. Intelectualii au cunoscut epoci negre. Ei au purtat bătălii mult mai dramatice. Niciodată, totuşi, n-au încercat un asemenea simţămînt de **irealitate.**

Semnul cel mai concludent al neliniştii este, bineînţeles, neobişnuita favoare de care se bucurau, în aceeaşi perioadă, faimoasele „noile vedete" ale facerilor, ale cîntecului sau din lumea spectacolului. Iată oameni simpatici ! Al naibii de charismatici ! Iată oameni care au făcut uneori mai mult pentru onoarea timpului nostru decît cărturarii ursuzi. Trebuie oare pentru atît să-i consacri dascăli de gîndire ? Trebuia oare să le recunoşti o direcţie de conştiinţă a unui nou stil, care, de altminteri, nu-l reclamau ? Şi nu-i oarecare absurditate să vezi în Franţa lui Voltaire şi Zola, că Renaud îl înlocuieşte pe Foucault, că Tapie propune un sens vieţii — sau iniţiativa generoasă, dar prea simplă, a „restaurantelor de suflet" devenind prototipul angajamentelor viitoare ?

În faţa acestei situaţii ar exista — existau — două atitudini posibile. Una, demagogică, ar fi fost să aplauzi, să accelerezi debandada, cu riscul de a-ţi face un locuşor — va rămîne totdeauna măcar unul — la parterul măscăricilor. Cealaltă, îmbrobodită, un nimic ridicol, ar conduce în a te încovoia, a te chirci în faţa insultei şi, sprijinit pe o „ştiinţă academică" restabilită în toate pretenţiile sale, să reclami în gura mare, nu simbrii, ci titluri. Am ales, aş spune, să nu aleg nici una din cele două. Şi, grijuliu de a salva şansele gîndirii în acelaşi timp cu modernitatea, am vrut mai întîi să înţeleg — pentru ca pe urmă, odată apreciată amploarea crizei, cauzele, temeiurile sale — să reflectez la posibilitatea şi mijloacele de a o înlătura.

Precizez, pentru toate scopurile utiaceastă problemă, scutiţi de responsabilitate ; şi că înseamnă, la urma urmelor, fiind una din părerile ferme ale acestor pagini, că încerc să evaluez, fără exces de căinţă, dar nici cu îngăduinţă, partea ce au putut s-o aibă pentru propria lor degradare. Responsabilitate sau nu, totuşi aşa stau lucrurile. Şi dacă ar fi destul de zadarnic de a ne gîndi la o „restaurare" unde poporul cărturarilor, împodobit cu vechile sale embleme, n-ar fi învăţat nimic, n-ar fi citit nimic, ar fi tragic — fiind la fel pe deplin convins de aceasta — de a accepta actuala confuzie fără a reacţiona.

N-aş vrea să anticipez. Dar cred că există în această dezbatere mize ce ne depăşesc ; cred că prezenţa intelectualilor într-o cetate modernă este cheia democraţiei ; şi cred, altfel spus, că dacă dezastrul se confirma, dacă nimic nu intervenea să-l oprească sau să-i deturneze cursul, ar fi avut urmări funeste pentru destinul nostru al tuturor. A ne aminti că în Franţa cel puţin — căci despre Franţa este vorba aici — nu există exemplul unei decăderi a intelectualilor care să nu fi fost urmată, însoţită sau, cel mai adesea, anunţată şi precedată de mari dezastre.

Inteligheţia, zonă a furtunilor.

În româneşte de
Alexandru Baciu

REDACŢIA şi ADMINISTRAŢIA : Bucureşti, Calea Victoriei nr. 133, tel. 59 67 60
Tiparul executat la Imprimeriile Coresi
10 lei

BIBLIOTECA „ASTRA"
SIBIU

Luceafărul

Săptămînal editat de Uniunea Scriitorilor din România

Serie nouă • miercuri, 9 octombrie 1991 **41 (89)**

Moartea celui drept

variantă

Nici un cuvînt nu-nțelegi. Să mai spun
că pe mijlocul străzii
bitumul curge la vale ?
magma lui răsturnată de-a dreptul din cer
să mai spun că se-aude vuind ?

Vara e-n iulie. Ciinii de cîmp, însetații,
intră-n oraș pe tăcute, cu nările-n vînt,
podul numit al Avarilor sună fierbinte sub
labele lor.
Fără greș au simțit,
de trei ori fără greș, de departe, că-n mij-
locul pieții
leșul celui mai drept dintre noi
crește și geme din greu sub movila de
pietre.

Ciinii de cîmp, însetații,
chiar pentru el au venit;
cei ce fug de răcoarea și umbra pădurii
chiar pentru el au venit;
pentru el, din iubire, fac salturi prelungi,
pentru el se opresc și dau roată statuii
din parc,
pentru el au sărit peste ziduri. În cîte
feluri se pot sătura din viscerele lui și din
măduva oaselor lui
în tot atîtea feluri și urlă. Știi de pe-acum
cine-l va prinde de git,
cine întîiul va ști să răzbată cu botul
spre inima lui,
cine-i va rupe mai repede
coapsa de aur —
urletul lor s—a—nțețit pe—nțelesul oricui.
Numai spusa

fratelui tău, cel ce stă peste drum în
pătratul ferestrei,
vrei și nu poți s—o—nțelegi. Între tine și el
bitumul curge cu spume la vale,
magma lui răsturnată de-a dreptul din cer
poartă corăbii pe roți de oțel,
cîrduri blindate și turnuri cu toată vederea
spre șesuri,
nici un cuvînt nu—nțelegi — gura lui
stă deschisă de ieri și-n lăuntru
limba i-o vezi cum lucrează cu spor,
limba lui, măscăriciul mărunt cu veșmînt
stacojiu,
zvîrcolindu—se vesel și fără simbrie
între tavanele gurii și dinții
sfărîmători.

Mircea Ciobanu

În pagina 9:

O ISTORIE ILUSTRATĂ A LITERATURII ROMÂNE CONTEMPORANE

văzută de Ion Cucu

În acest număr, reproduceri după picturi de Teodor Moraru

SENSUL MINERIADEI

Nu știu cîți din cei care au aplaudat victoria minerilor asupra guvernului Roman și-au dat seama că această victorie e una á la Pyrrus. E de sperat ca intelectualii să fi făcut parte din categoria celor care au realizat respectiva natură a căderii guvernului. Pentru că, deși motivată de greșelile guvernului însuși, această cădere s-a produs pe o cale străină de adevărata democrație a unui stat de drept. Vor spune unii că la ceva tot a fost bună recenta mineriadă : a inculcat mulți mii sentimentul că poate, la o adică, răsturna puterea. Numai că, privită cu atenție, întîmplarea din 25—27 septembrie curent, dezvăluie o semnificație de rebeliune a unui grup iar nu de revoltă populară. E drept însă că grupul a rămas ascuns, lăsînd să vorbească doar armele lui, minerii. Asta e particularitatea acestei rebeliuni. O particularitate care sună cunoscută urechii noastre istorice, nefiind altceva decît tipica strategie comunistă a manipulării inocenților prin deturnarea nemulțumirii sociale spre un efect politic. Așa a fost în '29, așa a fost în '33, așa a fost în '45—'46, așa, iată, în '91. Niciodată în istoria României și nici în istoria Europei de est-comuniștii nu au acționat pe față, indiferent dacă erau sau nu în legalitate. Obișnuința de a lucra ilegal, subversiv, le-a fost mereu a doua natură. Precum spune o celebră anecdotă, ei se ascundeau chiar și atunci cînd nu-i căuta nimeni. Folosindu-se de cei mulți ca de niște simple instrumente. Și ieșind la lumină numai în caz de izbîndă, cum o dată — dar pentru amar de vreme — s-a și întîmplat.

Sensul de acțiune tipic comunistă al mineriadei mi se pare, astfel, cît se poate de limpede. Motivul mai adînc al izbucnirii ei trebuie însă căutat în cele trei mari slăbiciuni ale guvernului Roman : lipsa de transparență în explicarea și aplicarea reformei, menținerea vechilor structuri și îngăduirea corupției. Fără acestea, strategia manipulantă a noilor vechi comuniști ar fi funcționat în gol și s-ar fi deconspirat din prima clipă. Așa însă ea rămîne doar o ipoteză, a cărei verificare ar putea deveni prilejul — așteptat de toată lumea — al eradicării surselor de totalitarism în România, pas necesar pentru democratizarea de fond a instituțiilor și vieții social-politice din statul de drept pe care ni-l dorim. Vom vedea curînd dacă noul guvern și legislativul vor ști să nu piardă acest prilej.

„L"

În paginile 8 — 9:

GRIGORE HAGIU

INEDIT

În pagina 11:

ANSAMBLUL DE LA TIRGU-JIU

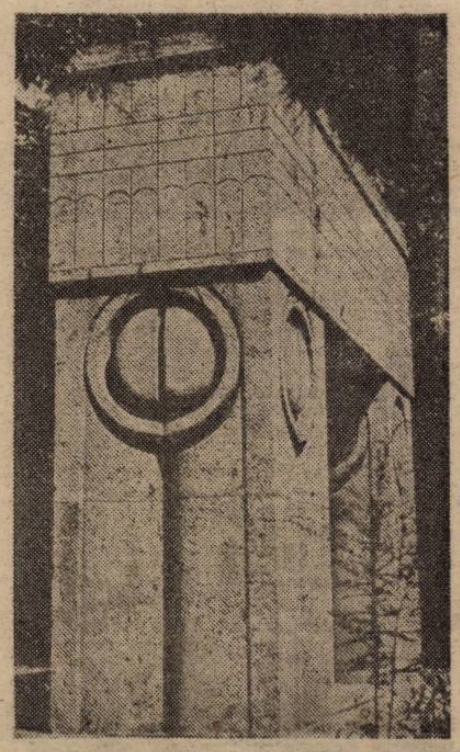

Luceafărul

Director
LAURENȚIU ULICI

Redactor șef adjunct
EUGEN URICARU

Secretar general de redacție
MIRCEA CROITORU

semn

Trecător prin fața lor

Dar dacă mulți dintre noi nici nu mai vor să știe adevărul ?

Treceam într-o duminică prin centrul Bucureștiului și o persoană — e drept, cunoscută de la televizor — trecea cu glas tare în revistă ipotezele, punîndu-le și note de credibilitate, despre ultima, încă în curs, mineriadă. Nu mi le amintesc, pentru că văzusem cîteva ore Marea Neagră în strălucitoarea-i singurătate de toamnă și mai eram, încă, acolo cu gîndul. Îmi amintesc însă altceva; la un moment dat — depășeam, cred, un grup de oameni, mai trecusem pe lîngă alții, chiar pe lîngă niște polițiști în uniformă —, am auzit glasul unei femei „gata, gaata, gaaata !" și apoi alte trei-patru glasuri, tot de femei, gîngurind la fel, dar în cor de data aceasta. Am realizat că ne somau să tăcem, să nu mai tot vorbim despre cele ce se întîmplă, mai ales că ele, sigur aveau altă opinie. Dacă opinie se poate numi ceea ce au (în cap ?) astfel de persoane, cele care în iunie 1990 îi aplaudaseră pe mineri. M-am uitat înapoi — cu scîrbă trecusem de ele — și am văzut că cenzoriețele discuției particulare, private, nu erau adunate expres acolo, ca anul trecut, ci pur și simplu așteptau un autobuz și s-au potrivit la păreri, „gînd la gînd cu bucurie". Nici nu le trecea prin cap, măcar o secundă, că n-ai voie — dacă vrei democrație, și astfel de produse ale socialismului pretind întotdeauna că o vor, e drept, sub forma edulcorată a „liniștii" — să te amesteci în viața celuilalt, iar o discuție pe stradă face parte chiar din viața particulară a celui care o poartă, nu e un discurs public, nu e o instigare la răscoală împotriva ție miri cărei „emanații", e pur și simplu o clipă trecătoare aparținîndu-i celuilalt. Cît de departe erau acele femei îmbătrînite, ale căror fețe m-a fost silă să mă întorc să le privesc și rușine pentru ele că ar fi văzute de cineva, cît de departe sînt asemenea exemplare, totuși, umane de ceea ce se cheamă un om civilizat, cetățean al unei țări libere și democratice ! Ceea ce făceau acele „doamne" în acele clipe nu era decît o tentativă, un început de cenzură. De bună seamă că ele nici habar nu aveau ce fac. Își manifestau spontan sfînta indignare în fața unor inși care își permiteau să se întrebe „dacă ?...", „de ce ?", „cine ?" în timp ce pentru ele nu mai existau întrebări ci doar o certitudine nesfîrșită că tot ce se întîmplă sub „emanație" este bine și nu trebuie să ne mai întrebăm noi, oameni mici de ce, dacă, cine... Erau produsele perfecționate ale „educației socialiste", inșii pentru care judecă altcineva, cel cocoțat la putere și cărora li se pare insuportabil ca cineva asemenea lor, pieton pe stradă și nu în mașina neagră a c.c. al f.s.n., să-și permită să aibă păreri, mai ales alte păreri. Un exercițiu îndelungat le extirpase acestor femei creierele gînditoare, lăsîndu-le în loc, probabil, o materie moale, ușor modelabilă cu degetele brutale, grosolane, ale unei puteri de extracție comunistă, de extracție dictatorială. Aceste femei ar fi vrut să tăcem, cu toții, pentru totdeauna, să ne transformăm în niște morți vii, însuflețiți doar din cînd în cînd, cînd „Il'escu apare, soarele răsare" și atunci doar sub forma impersonală a unui cor dirijat, dirijabil de undeva din umbră, unde ochii noștri nu ar fi pătruns dar de unde s'mulacrele noastre de minți ar fi recepționat semnalele simple, ca pentru animale. Aceste femei optau, de bunăvoie și, acum, nesilite de nimeni pentru o stare de preanimalitate. Treaba lor. Dar ce era mai grav era faptul că ar fi vrut să fim cu toții ca ele cu capetele țuguiate sau din contră, turtite, și, în fapt, ceea ce era nespus de grav era că aceste femei care gîgîiau în cor pe trotuarele însorite ale Pieței Universității, nu vroiau să afle adevărul, nu făceau nici o tentativă personală în acest sens, ba încercînd să ne impună și nouă, celorlalți moartea lor spirituală.

Nicolae Prelipceanu

momos:

Vinovățiile d-lui Roman

Ultima sosire a minerilor la București a fost cauzată în primul rînd de nemulțumirile sociale produse de guvernarea Roman. Este greu de crezut altceva și departe de mine gîndul de a lua prea în serios dezvăluirile d-lui Voican Voiculescu. Atît Alexandru Paleologu, cît și Dumitru Țepeneag l-au caracterizat pe senatorul de Buzău, drept un exaltat mistic, dornic mai curînd de a face dreptate cu mitraliera decît cu ajutorul legilor. Rețeaua clandestină descrisă de dl. Voican mi se pare a fi **rețeaua legală** a fostilor activiști comuniști rămași să funcționeze în aproape toate posturile importante ale țării, de la administrație pînă în Parlament. Lor li se adaugă securitatea, ofițerii-politruci din armată, cadre din fosta miliție. Toți aceștia consideră — și au dreptate — că au dus-o mai bine sub Ceaușescu. Aflați practic la toate nivelurile societății, încurajați de ideologia revistelor extremiste care cer o grabnică restaurație, această rețea legală este principala vinovată de neaplicarea legilor sau aplicarea lor în mod arbitrar, ceea ce, în starea de sărăcie în care ne aflăm, conduce la nemulțumiri sociale profunde. Practic, dl. Roman, atît de neclintit o vreme, a fost obligat să-și dea demisia de către această mafie pe care chiar domnia sa a încurajat-o și pe care F.S.N.-ul s-a sprijinit tot timpul și o face în continuare.

Nu trebuie neglijat însă, din „raportul" Voican, rolul nefast jucat de revistele **România Mare** și **Europa.** Îndemnînd permanent la ură națională, ele au canalizat nemulțumirile spre xenofobie. Toată lumea i-a putut auzi pe mineri declarînd în emisiunea d-nei Jeana Gheorghiu că au venit la București pentru a-i da jos pe jidani din fruntea țării. Ca și cum dacă dl. Roman ar fi fost român curat nu ar fi făcut aceleași greșeli.

Căderea d-lui Roman nu poate fi o bucurie decît pentru proști. Răfuielile care vor urma la cel mai înalt nivel vor arunca țara într-o criză de mari proporții, care va bloca pentru mult timp evoluția țării spre democrație.

Singura soluție în acest moment rămîne cea cu care dl. Băcanu își încheie invariabil articolele. Toată lumea o cunoaște, așa că nu o mai repet.

Ștefan Agopian

P.S. Biroul de Presă al Președinției condamnă ziarul R.L. pentru atacuri violente împotriva d-lui Iliescu, confundînd critica cu atacul. Recomand d-lui Iliescu și celor din jurul dumisale să citească România Mare. Vor afla de acolo că un bețiv ne conduce țara. Bețivul este dl. Iliescu.

dictatura personală

Lupta cu nesimțirea Puterii

Fiecare individ trebuie să-și descopere propriile căi de evoluție, după Revoluție putînd să pedaleze pe respectarea oricărei pretenții legate de drepturile universale ale omului, în definitiv : dar o țară ? O țară nu trebuie să-și redescopere și redefinească propriile căi de evoluție ? Cîtă vreme condițiile particulare și construcția întregii noastre vieți personale în general ar trebui să fie orientate de valorile fundamentale cu care ne naștem, ele ducînd la stabilirea structurii personalității fiecăruia.

Sincer, pe o asemenea cale de evoluție, după derularea evenimentelor dramatice din 25 — 27 septembrie 1991, nu am nici un chef să mai fac nimănui morală, odată ce am ajuns să fiu obligat să accept, tacit, violența străzii, singura eficientă în acest moment pentru români în lupta cu nesimțirea Puterii. O putere deloc impresionată de pacifismul atîtor și atîtor manifestații postcomuniste protestatare ale străzii, o Putere lipsită definitiv de capacitatea de a da substanță promisiunilor unui dialog... Nu mă sperii de cele ce spun : deoarece violența străzii a fost perfect instrumentată de provocatorii Puterii și, deci, Puterea e singura vinovată... Strada, încă o dată, acum, de 25—27 septembrie a fost permanent incitată să pornească la luptă, să-și răzbune primii sacrificați, morții și răniții ochiți, manifestanți pașnici, să-și caute pietre și bîte, să confecționeze sticle incendiare, invitînd pe loc rostul ridicării unei baricade...

Ieșiți cu mîinile goale inițial în stradă să protesteze, în fața atacului violent al forțelor de represiune ale Puterii manifestanții se lasă furați de invitația la luptă și reacționează ca atare, cum pot, neechipați, mai întîi cu fluierături și înjurături la primele împușcături cu proiectile pline de gaze lacrimogene, apoi cu ce obiect apucă : o luptă primitivă din partea manifestanților, firește, ei nefiind pregătiți să înfrunte o armată polițienească (plătită chiar de „poporul" atacat acum în stradă), din ce în ce mai bine pusă la punct... Dar asupra evenimentelor din 25 — 27 septembrie 1991 voi mai avea ocazia să revin : cu atît mai mult cu cît ele sunt reversul tragic al evenimentelor din 13-15 iunie 1990, al înăbușirii în sînge a „golanilor" anticomuniști protestatari ai Pieței Universității...

Mai jos continuînd povestea celor doi „golani" ai mei, personaje ale Zonei Libere de Neocomunism, victime ale forțelor obscure din slujba Puterii, doi „golani" ce mi-au cerut să le fiu naș religios, după ce s-au căsătorit anul acesta, la primărie, de Ziua Regilor României — pe nepusă masă, cu noaptea în cap. Mda... Făcîndu-se în așa fel totul că în duminica de 19 mai m-am trezit luat la brat de soție și pus în stare de funcționare, în postură inedită, păpușă cu cheie...

Vă amintiți ? Bărbierit cu o lamă veche, somnoros, mirat că poate să mi se întîmple așa ceva, vin acasă la mirii-„golani" : unde salutăm invitații-„golani"-ai-Pieței-Universității și unde soția mă înghiontește că uite ce bine arată mirii, îmbrăcați în alb amîndoi, pregătiți să intre cu decență în biserica ortodoxă, nu ca mine, îmbrăcat în blugi și fără cravată, dormind pe picioare, „hei, vrei să te trezești odată ?, a dat de ziuă demult, mai schimbă și tu o vorbă cu lumea, mai zîmbește"...

Ți-ai găsit ! Ce-mi trebuia mie să fiu naș religios. Mare timpenie, dumnezeule... Mai departe... Mai departe avînd să ne jucăm rolul, să ne urcăm în taximetre, unii în brațele altora și să căutăm biserica unde eram așteptați de un preot-„golan", neavînd nimeni idee cam pe unde ar putea fi ea : spunînd șoferilor doar că țineți-vă după miri, trebuie să ajungem la biserica din strada **Sapienței, colț cu Vigilenței,** vă dăm cuvîntul de onoare că nu glumim, Sapienței colț cu Vigilenței, pe unde naiba o fi ?

Liviu Ioan Stoiciu

(va urma)

Vorbe de pe corabia lui Sebastian

● FLORIN GABRIEL MĂRCULESCU : „Cu certitudine, venirea minerilor a fost determinată de mizeria materială în care ei — dar nu numai ei — se afundă pe zi ce trece. O mizerie care în cele din urmă le-a deschis ochii și i-a obligat să înțeleagă că sursa răului continuă să o constituie comunismul, sub indiferent ce mască s-ar ascunde nomenclaturiștii care conduc și astăzi țara". **(România liberă)** ● FLORIN IARU : „De data aceasta, n-au mai fost întîmpinați cu flori și cu îndemnuri isterice de «Omoriți-i !» sau «Tu-i mama lui de legionar, sparge-i capul !», n-au mai fost răsplătiți cu articole elogioase în presa oficială, și nici cu mulțumiri prezidențiale". **(Cotidianul)** ● ROMÂNIA LIBERĂ : „Ieri, România a avut un președinte ?". **(România liberă)** ● LIBERTATEA : „Mineriada a IV-a — împotriva Puterii" ; „Noi «batalioane cu lămpașe» sosesc în Capitală. Cîteva sute dintre ei vorbesc ungurește". ● ION BECHERU : „Subliniem că majoritatea ocupanților celor două trenuri a dat dovadă de seriozitate vandalismul de la Craiova fiind opera regretabilă a unui grup restrîns". **(Curierul românesc)** ● GILDA LAZĂR : „La Palatul Cotroceni. Timpuri grele". ● CĂTĂVENCU : „A băgat halva la Cotroceni". ● DORU LIONĂCHESCU : „«Dumnezeu nu bate cu parul, bate cu minerii», a concluzionat ieri un mucalit, privind stupefiat, alături de noi, defilarea detașamentelor minerești de asalt către sediul Guvernului". **(Tineretul liber)** ● TIA ȘERBĂNESCU : „Anul trecut, studenții... Anul acesta, minerii...". ; „Astăzi, ironia sau mai exact tragedia sorții face ca minerii din 14—15 iunie să trăiască iadul studenților din 13 iunie. Diversiunea se amplifică în jurul lor, căci la asta ne pricepem de minune". **(România liberă)** ● IOAN LASCU : ...„«jos comunismul» nu a însemnat din păcate decît «jos Ceaușescu», iar cei care au luptat pentru libertate asistă interzis și umiliți la luptele pentru putere. Pentru că așteptata domnie a legii este suplinită de domnia bunului plac". **(Tineretul liber)** ● NICOLAE PRELIPCEANU : „Ce au de spus acum ziarele feseniste, mai ales «Azi», căci nu credem că-și vor părăsi brusc «baza de masă»...". **(Cotidianul)** ● **AZI** : „La București — un puci comunist !". ; „Fariseismul celor ce-i admiră pe mineri". ; „Cine regizează ediția de toamnă a mineriadei ?" ; „Alianța Civică se simte ACUM bine ?". ; „Cît de întîmplătoare este apariția «guvernului din exil» din Budapesta ?". ● ADRIANA ȚIGĂNILĂ : „Deocamdată, din păcate, minerii au ajutat doar la «împlinirea» unor jocuri politice murdare. Subterane.". **(AZI)** ● LIANA ȘEGA : „Deci A.C. a ieșit la luptă, părăsind pozițiile subterane, atît de bine camuflate prin declarații. Instigarea la violență, în fața întregii prese românești, nu mai poate fi trecută sub tăcere și sper că nici nu mai poate fi «iertată» de indulgența noastră procurată". **(AZI)** Are fantezie doamna Țigănilă... ● FLORIN DIACONU : „Budapesta n-are nici o responsabilitate ?". **(AZI)** ● MARIN BADEA : „Punerea în scenă a fost o reușită". **(AZI)** ● LUCIA VERONA : „Oare acțiunea minerilor este o încercare de puci à la russe ? Sau un scenariu hollywoodian ?" **(AZI)** ● NELI LUCHIAN (pe pagina I-a), GHEORGHE NICULIȚĂ (pe pagina a II-a) : „Fudul, un miner etalează un scut și o casCĂ CApturate de la un polițist. Cei din jur îl admiră. Un țigan îl sfătuiește să spargă scutul cu toporișca, o tînără rîde cu gura știrbă și-și trage casca pe urechi, dar minerul hotărăște să-l ia acasă să-și facă prăsele pentru cuțite". ; „Să fim atenți domnilor demonstranți și politicieni obscuri ce vă aflați în spatele lor ! În timp ce aici în inima țării se cere decapitarea statului de drept — jos Președintele, demisia Parlamentului (a Guvernului a fost obținută), la frontiera de vest a patriei, o țară vecină a masat puternice forțe — dotate cu cele mai sofisticate arme !". **(Libertatea)** ● AMBIDEXTRU : „Domnul Victor Atanasie și-a pus inima în ghips"... ; „Experiența D-sale a atras opiniei publice atenția că ghipsul e un material extrem de blocant." **(Libertatea)** Ha-ha-ha-ha !... ● B.D. și D.H. : RAHATUL. Cofet subțire de serai și minaret, consumat zilnic, cu mare poftă și într-o formă specific ghiaurească, de către mulți oameni mari ai zilei de azi". **(Cațavencu)** ● REDACȚIA : „Cît despre domnii Iliescu și Roman, noi i-am certat, noi îi împăcăm". **(România Mare)** ● BARICADA : „Un nou loc de muncă pentru Petre Roman". ; „Fii cuminte, Petrică !". ; „Președintele plătește încă o poliță". ; „Bîta cu două capete". ● DECLARAȚIA PREȘEDINTELUI ROMÂNIEI PRIVIND EVENIMENTELE DIN CAPITALĂ : „În Piața Victoriei, pe Bulevardul Magheru și în Piața Universității au mai rămas însă indivizi care vor să profite de situație pentru a instaura debandada în Capitală".

Petre Stoica

Speculum historiae

Ioan Mihai Cochinescu, AMBASADORUL, Editura Cartea Românească, Bucureşti, 1991

Simbolistica norului de ceaţă şi a negurii, a muzicii şi a cifrelor magice, împreună cu motivul iniţiatic al labirintului reprezintă principalele puncte de sprijin ale romanului prin care Ioan Mihai Cochinescu debutează recent la „Cartea Românească", atrăgînd de la început atenţia asupra unui foarte înzestrat prozator. Prin amestecul de magie, de erudiţie ezoterică şi de supranatural, dar mai ales prin atmosfera de lascivitate onirică pe care o creează, el aminteşte de romanele lui Ştefan Agopian, **Sara** şi **Tobit,** iar prin maniera postmodernistă de a scrie după un „libret clasic", de **Compunerea cu paralele inegale** a lui Gheorghe Crăciun sau de **Redingota** lui Mircea Horia Simionescu.

Punctul de plecare al cărţii lui Ioan Mihai Cochinescu e de căutat în însemnările de călătorie în Siberia şi în China ale Spătarului Nicolae Milescu (editate pentru prima dată în româneşte de Gh. Sion, la sfîrşitul secolului trecut), dar mai ales în biografia aventuroasă a acestui straniu umanist român de la curtea ţarului Alexei Mihailovici şi, mai tîrziu, a lui Petru cel Mare. Alexandru, eroul lui Ioan Mihai Cochinescu din **Ambasadorul,** urmăreşte îndeaproape cariera spătarului moldovean, care a fost trimis de Gheorghe Ştefan în Ardeal, să-l sprijine pe Gheorghe Rákoczi cu 1000 de oameni, a călătorit apoi în toată Europa, cu diverse misiuni diplomatice, s-a amestecat în luptele pentru domnie din Moldova (Neculce consemnează episodul crestării nasului, în celebrele sale **legende** din **O samă de cuvinte)** şi a scris în 1669 **Enchiridion sive Stella Orientalis Occidentali splendens,** prima lucrare tipărită în Franţa de un român. De altminteri, întregul roman e pus sub semnul unui citat din Nicolaus Spathari, Moldovalaccon barone ac olim generali Wallachiae, autorul tratatului din 1669.

Din toată această biografie aventuroasă, Ioan Mihai Cochinescu va trage mai multe fire, pe care le va trece prin labirintul unei poveşti cu explicaţii nu întotdeauna foarte clare. Cărturarul Alexandru va călători şi el în China, prin Tobolsk şi Narcinsk, în a doua jumătate a secolului XVII, va susţine un complicat duel diplomatic cu reprezentantul împăratului Kangxi, se va întoarce în Rusia după moartea ţarului care l-a trimis, va fi implicat într-un misterios proces de magie (exact ca Spătarul Milescu) şi în tot acest timp va scrie toate cărţile pe care în realitate le-a compus modelul său.

Peste această canava de fapte cu atestat istoric, pe care romancierul le încălzeşte la flacăra unei imaginaţii muzicale, ieşite din comun, se adaugă mai întîi amintirea copilăriei „la Moldova", la care Alexandru se întoarce mereu, ca la o fundamentală scenă matricială, apoi iubirea pentru Maria Bodrovkina, tînăra soţie a ţarului Boris şi (cu intenţia de a da romanului o dimensiune specială, dar lăsînd mai de grabă impresia de construct mult prea artificial) descrierea ţării utopice Alexia, un fel de Veneţie labirintică din inima Asiei, în care locuitorii vorbesc cu toţii „limba moldavă" şi întreţin cultul mîntuitorului lor Alexandru.

Un final cu elicoptere de pază şi antene parabolice complică şi mai mult lucrurile, dîndu-ne impresia că toată povestea lui Alexandru a ieşit din capul unui bolnav închis într-un sanatoriu, sau poate din imaginaţia unui medic de gardă, care scrie cu înfrigurare, observîndu-şi pacienţii de la fereastra unui turn. E un final la care romancierul recurge fără nici o pregătire prealabilă, exact ca în anticipaţiile literare de la sfîrşitul secolului XIX, în care după ce a trecut prin aventurile cele mai neaşteptate, eroul se trezeşte brusc din somn, pentru că a căzut din pat.

Făcînd abstracţie de această tentativă nereuşită de a înrăma întreaga poveste, romanul lui Ioan Mihai Cochinescu impune în primul rînd prin atmosfera de fast manierist şi de medievalităţi estetizate, pe care se pricepe s-o reconstituie. Fie că e vorba de magie sau de farmacopeea populară, de hexagramele din **Y-king** sau de arcanele alchimiei, Ioan Mihai Cochinescu reuşeşte să facă plauzibilă imaginea unui Ev mediu artist, subordonînd istorismele exacte şi pitoreşti, unei viziuni de esenţă muzicală. Învăţaţi din toate colţurile lumii se pierd în discuţii erudite despre muzică, despre numere şi despre cărţi, în laboratoarele lor secrete alchimiştii lucrează la piatra filosofală, iar grădinarul ţarului, adus din îndepărtata Lume Nouă, confecţionează printr-o metodă numai de el cunoscută o întreagă pădure de pini pitici.

Şi mai fascinantă e China Evului mediu, unde împăratul Kangxi se îndrăgosteşte de o plantă senzitivă şi în grădinile sale secrete poate fi auzită orga de nisip **yangu :** „Cîteva sute de balonaşe de sticlă conţin nisipul miraculos, ale cărui foarte fine fire sună, prin frecare, atît de ciudat. Nisipul este împins prin tuburi, de sticlă de-asemeni, urmează drumuri întortochiate, spirale, zig-zaguri, un complicat labirint transparent şi iese în dreptul unor pîlnii de felurită mărime, ce stau în preajma tuburilor amplificatoare, şi emit sfere sonore, o vibrare a aerului aproape vizibilă. Curenţi circulă prin maşinărie, mînaţi poate de foalele atît de celebre, de China, într-o mişcare continuă, la abia atingerea claviaturii, destul de mult semănînd cu aceea de gravecembalo, lipsindu-i, însă, clapele destinate, diezilor şi bemolilor, instrument cu opt mii de clape, dispuse în şaizeci de manuale, etajate precum treptele la intrarea unui templu, în semicerc şi un bogat pedalier."

Cu ajutorul acestor invenţii insolite, romanul lui Ioan Mihai Cochinescu face pasul spre realismul magic al naraţiunilor de tip marquezian şi chiar spre excentricităţile genului S. F. În Rusia, un întreg fluviu este acoperit în fiecare noapte cu o imensă prelată, pentru ca zgomotul valurilor să nu-l deranjeze pe ţar, Alexandru provoacă în taigaua siberiană o explozie devastatoare, care se inspiră parcă din istoria controversată a „meteoritului tungusk", iar atunci cînd se cunosc, într-un salon din Veneţia, doi copii se tachinează „prin telekinezie", mişcînd paharele de pe o masă.

În această operă de virtuozitate manieristă (care o ia însă cu un pas înaintea propriului ei limbaj) Ioan Mihai Cochinescu înscrie şi o dimensiune gravă de filosofie a istoriei, căci eroul său, care e în acelaşi timp şi cărturar şi aventurier, participă la toate dedesubturile luptei pentru putere, într-un adevărat labirint al cruzimii, din care cei care au fost prinşi nu mai pot ieşi. În felul acesta **Ambasadorul** echivalează şi cu un inventar al variantelor de autoritarism absolut, de control al indivizilor şi de represiune, de la revolta cazacilor lui Stepan Razin, evocată de mai multe ori în paginile romanului, pînă la scenele de hipnoză a maselor, în Siberia, sau de la spectacolul tragi-comic pe care îl dă în China un straniu filosof disident, pînă la interogatoriile brutale pe care le practică ofiţerii de informaţie ai ţarului („Numele, data naşterii, ţara ocupaţia !"). Motivele medievale, magice şi alegorice ale **Ambasadorului** sînt dublate prin urmare de un număr de motive politice supratemporale(motivul dosarului, al anchetei şi al rapoartelor scrise), care trag povestea din fantastic în concret.

În ciuda finalului ratat şi al unor accente prea de tot artizanale (la nivelul limbii sau al viziunii utopice din Alexia), **Ambasadorul** lui Ioan Mihai Cochinescu este cartea unui foarte promiţător romanciar.

Florin Manolescu

Femeia, regele şi arhanghelul Mihail

Intrigat că o calfă de cizmar rîvneşte, în ciuda situaţiei sale umile, la o condiţie nobilă, Guzmán de Alfarache, din romanul cu acelaşi nume, prinde a medita cu amărăciune asupra destinului nefericit pe care l-au cunoscut cavalerii : „Uită-te şi tu cîţi oameni de nădejde — îşi spune Guzmán sieşi — sînt ţinuţi deoparte, şi cîţi cavaleri de Santiago, Calatrava şi Alcántara, din neamurile cele mai mari, şi cît de mulţi alţii din nobleţea veche a lui Lain Calvo şi Nino Rasuro au decăzut din ranguri !". Într-un tulburător amestec de ironie şi nostalgie, cuvintele lui Guzmán par a ne spune mai mult decît atît despre decăderea din ranguri a nobililor. După o îndelungă carieră glorioasă a cavalerismului, amurgul Evului Mediu prefigurează o contradicţie între mai vechea ordine şi semnele noii lumi. Cavalerul, sub vestimentaţia exorbitantă, simte acum un complex de inferioritate în faţa soldatului „lacom şi calculat" care îşi aşteaptă solda. Huizinga înfăţişează admirabil acest declin treptat prin care idealul consacrat e dezmînţit tot mai des de realitate. Cavalerismul ca principiu militar se vădeşte insuficient, iar supralicitarea virtuţilor şi trecerea întreprinderilor sub semnul hazardului par de acum simptomatice pentru cavaler, grăbindu-i sfîrşitul.

Dispărut din viaţa practică, ignorat şi refuzat ca prezenţă socială, cavalerul va mai fascina însă pe mulţi şi, prin urmare, îl vom regăsi ca protagonist al cărţilor de cavalerie. Spiritul medieval n-a putut fi suprimat, ecourile lui prelungindu-se în serbări şi jocuri galante dar mai cu seamă în literatură, unde iluzia se mai putea păstra. Amadis de Gaula, prototipul cavaleresc cel mai cunoscut în Spania, pentru a cărui paternitate s-au dus dispute aprinse, îşi etalează faptele de arme în diverse ediţii, serioase ori compilaţii, impunîndu-se atenţiei pînă tîrziu. Călătoria spre insula Firme îi prilejuieşte lui Amadis ocazia de a ne oferi imaginea exemplară a cavalerului. Prezenţă aleasă („floare a cavalerilor din timpul său"), el nu-şi dezminte idealul erotic dar „înălţimea şi onoarea" trebuie încă dobîndite pentru a-i aduce acea glorie care-i înalţă pe învingători. Iubeşte lupta, purtînd-o în chip strălucit, pentru a nu-şi dezamăgi admiratorii, printre care trebuie să-l bănuim şi pe rege, victoriile şi succesele fiind înfăţişate acestuia de fiecare dată ca un suprem omagiu. Amadis luptă pe pămînt după o regulă consacrată. Cavalerul îşi idolatrizează iubita, dar şi stăpînul, aidoma îngerilor din jurul lui Dumnezeu, iar actele de bravură trebuie să fi atras atenţia celor din jur precum a fascinat arhanghelul Mihail prin faptele sale de arme. Amadis luptă pe pămînt după o regulă bine ştiută, căci în imaginaţia sa mai persistă modelul divin. Imitaţia e însă limitată, nu mai concurează şi nu mai aspiră la norme superioare. Cavalerul îşi idealizează acum iubita şi stăpînul, lumea se restrînge în jurul palatului, unde îşi găseşte sensul adevărat al vieţii şi îşi statorniceşte legile.

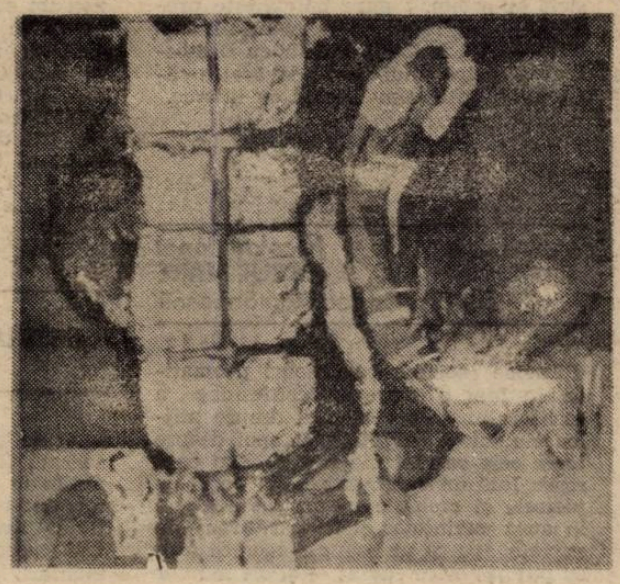

Prea mult cavalerul nu va mai face însă carieră nici în literatură, căci spre mijlocul secolului al XVI-lea aura sa eroizantă se voalează. Genul devine steril, iar producţia, tot mai săracă în substanţă, prelungindu-se — după constatarea lui Juan Chabás — în genuri compozite precum **romanul cavaleresc religios.** Idealizările se sting aproape complet cînd nobilimea simte ivindu-se în spatele său „tînăra burghezie" cu pretenţii aristocratice. Idealul **estetic** cavaleresc devine acum unul **economic,** mai potrivit noilor aspiraţii. În pictură, quattrocento-ul îl surprinde altfel pe cavaler, eliberat de armură şi de surîsul victoriei. Lorenzo de Medici al lui Benozzo Gozzoli ori Magii lui van der Weiden nu mai seamănă cu Sfîntul Gheorghe al lui Uccello, de pildă, luînd alte înfăţişări. Constituit deja ca „obiect figurativ" în artă — observă Pierre Francastel —, cavalerul ia acum chipul omului de stat. Idealurile generoase se devalorizează, iar simţul practic ia locul iluziei şi utopiei. Omul renunţă la idealitate în favoarea concretului, a vieţii palpabile. Dumnezeu se clatină în eternitatea sa, simţind sfidarea pămîntenilor.

Radu G. Ţeposu

mihail oprea

Pentru o clipă, viu, pentru o clipă

Urci pe coasta muntelui, singur, și
(despre ce-mi vorbești cu atîta patos, domnule Shakespeare ?)
pe măsură ce urci cărarea se face din ce în ce mai îngustă

(dar știi că e numai o)
aproape că nu mai e loc, iar aerul
(dulce, amăgitoare halucinație)
te strivește cu golul său, ca pe o scoică ,furia valului ;
(între două, hai, cel mult trei stații de metrou ;)

nu te-ai uitat deloc înapoi,
(vezi bine, ușa se și deschide :)
nici măcar pe furiș, nici măcar din greșeală,
(înapoi în deșert, ți se spune)
nu carecumva să descoperi tocmai ceea ce te-nspăimîntă,
(tu, ăla cu cartea pe genunchi, gata !)
așa că, îndărătnic, urci mai departe și
(înapoi la muzica sferelor)
capătul e din ce în ce mai aproape și
(nu ești nimic altceva decît o bucățică de imaginație zvîcnind)
se face din ce în ce mai întuneric
(doar de cîteva ori, ritmic, într-o și mai mică bucățică de carne)
pînă ce, n-ai încotro, te hotărăști să privești în jur
(și totul, domnule Shakespeare, totul nu durează)
nu se mai vede nimic, nici măcar
(nici măcar atît cît să bănuiești)
așchia tăioasă
(stelele bulucindu-se)
pe care-o strîngi în pumn
(atunci cînd, dinspre margini, se tîrăsc impertinenți)
ca pe o amintire (zorii)
familiară.

Ți-am adus (lasă-l înăuntru)

Ți-am adus, (lasă-l înăuntru)
așa cum ți-ai dorit, (din cînd în cînd)
un fel de cîntec (numai din cînd în cînd)
de pasăre ; (totuși) nu știam (e bine),
ce-o să spui, (e plăcut)
de aceea (să-ți tragi răsuflarea)
n-am îndrăznit (pînă la trei)
să intrăm împreună, (și după aceea)
așa că eu (să strigi :)
am rămas (mă bucur c-ai venit)
ascuns (străinule)
în spatele ușii.

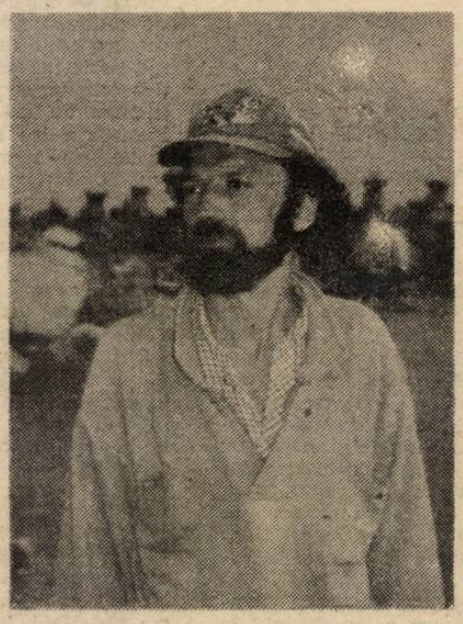

Contre-jour

E o scenă obișnuită, totuși,
(cînd cineva a trăit vreme îndelungată singur,)
pînă și în obscuritate are o anume strălucire
(cu atenție suspicioasă, aproape bolnav, își supraveghează)
care nu știi de la ce vine
(vorbirea, dorințele, orice mișcare)
o poți chiar îndrăgi, ca pe un vechi tablou de interior olandez,
(pînă și privirea, — dacă nu e prea leneșă, ori prea îndrăzneață).

Doi oameni, unul în fața celuilalt, nemișcați,
(cînd cineva a trăit vreme îndelungată singur)
într-o cameră cu centrul întotdeauna gol,
(are o viziune aproape palpabilă despre nimic)
și destul de departe de tine
(despre pășunile Domnului și despre)
ca să nu poți deslușì dacă sînt bărbați ori femei
(vocile care se aud din eter ;)

Din cînd în cînd unul dintre ei se ridică,
(nu trebuie grăbit dar cînd începe, în sfîrșit, să vorbească)
strigă, gesticulează, arată către pereți, către ușă,
niciodată, nu, către fereastră și
(nu mai poate fi oprit și)

pînă la urmă, vlăguit,
(e mai bine să nu-i pui nici o întrebare)
se așază exact în fața celuilalt
(cînd cineva a trăit vreme îndelungată singur)
care în tot acest timp n-a spus nimic, n-a făcut nici o mișcare
(furtuna și nisipul sînt același lucru).

Amintire

El e acolo, (el e acolo
mulțimi în jur și raze în părul său, (mulțimi în jur și raze în părul său
el e acolo, încăpățînat, urcînd pe (el e acolo, încăpățînat, urcînd pe
firicelul acela de apă, (firicelul acela de apă
serios, grav, ca într-o joacă, (serios, grav, ca într-o joacă
ca atunci cînd doar te prefaci, (ca atunci cînd doar te prefaci
fără să știi că nimeni, dar absolut nimeni
(fără să știi că nimeni, dar absolut nimeni
nu te vede (nu te vede
și că apa, (și că apa
care gîlgîie și face bășici ca să-ți răsfețe tălpile,
(care gîlgîie și face bășici ca să-ți răsfețe tălpile
e (e
de fapt (de fapt
cu mult mai adîncă (cu mult mai adîncă
decît crezi

În punctul fix al lumii rotitoare

Aștept, de douăzeci de ani, nici nu mai știu ce aștept,
(am învățat cum să mișc, cu băgare de seamă, fiecare picior)
din întunecatul înăuntru, din înfricoșătorul afară,
(cum să folosesc toate cuvintele în așa fel încît)
în stupida mea naivitate, aștept
(nu cumva să mă doară)
ceva, cineva ,dacă m-ar iscodi, ar ieși, sînt sigur, o minunată bolboroseală,
(iar visul cînd înoți, singur, printre rechini, nu l-am povestit nimănui)
însă nimeni, absolut nimeni
(numai că anii care veneau ca niște cutii goale)
nu mă întreabă, niciodată, nimic,
(nu puteau să fie umpluți nici cu pași, nici cu vorbe, ci doar cu)
numai din cînd în cînd, încă unul, atotștiutor și sever,
(nenumărații dinți de rechin)
mă sfătuiește (din vis)
să mai aștept.

Game over

Cînd tu nu știi nimic despre regula jocului,
(lăsați-vă duși de mînă, legați la ochi, fără teamă)
absolut nimic și
(drumul e cunoscut)
jocul s-a terminat și
(nu e nici un copac, nici o crăpătură, nici un munte)
tu nici n-ai apucat să ridici un deget
(cîmpia e liberă și e goală,)
să fi spus da ori nu, ori
(nu vă fie frică, nu veți avea nici o surpriză)
pur și simplu să fi deschis gura, a mirare,
(șerpii sînt închiși și cuminți, nu vă fie teamă)
arătînd, în vreun fel, că erai acolo și
(statuile s-au dat la topit iar lumina)
voiai să participi sau cel puțin să aplauzi
(cerne de acuma egal prin vizierele norilor).

Cînd tu nu știi nimic
(lăsați-vă duși de mînă, legați la ochi, fără teamă)
nici măcar (nu e nici un pod)
că acesta (nici un zgomot)
e un joc (nici o halucinație)
și că se joacă (cîmpia e liberă și e goală)
doar o singură dată.

CĂRȚILE SĂPTĂMÎNII

Ștefan Dincescu
TURNIR CU DEMOSTENE
Editura Eminescu

Iubitor al metaforei — pe care o scenarizează în maniera șaptezeciștilor — dar și comentator iconoclast al realității imediate — în stilul direct al „generației pierdute", cu adaos de colocvialitate în felul optzeciștilor, Ștefan Dincescu se arată a fi un poet interesant tocmai prin abilitatea contopirii celor două direcții într-o dicțiune personală. Iată, de pildă, această panoramă de toamnă și iarnă în dozaj fin de metaforism și percepție directă : „Ai iubit, ai visat. / Ai jurat cu vorbe, cu sînge și foc. / Zorii s-au spart. Septembrie te-a concediat / Sufletul s-a făcut ghemotoc. / / Decembrie, urs năzuros, / îți soarbe agheasma din blid. / Singurătatea te închide / cu șanțuri și zid // Crește ianuarie. Viscolul taie / jurămîntul curat, mîna ce scrie / Steaua sucombă. Sîngele tremură / pe-a nopților tapiserie". Și încă un exemplu, de data asta de asimilare a bacovianismului tîrziu și a nevrozei grupului Tonegaru-Dumitrescu-Caraion : „Maică Marie, veacul m-a izbit ! / Aprinde focul în sobă. / Mi-e frig. / Am să fumez. Am să cînt. / Mi-e frig. / Vai, clovnul mi se zgîiește în suflet ! / Mi-e frig. / Focul duduie în sobă, / eu îngăim cîntec de leagăn, blestemat de stăpîni. / Cine spală veacul în beznă ? / Mi-e frig. / Focul răpăie în sobă / Ochii mi s-au sleit în orbite, / gura bălmăjește prohodul. / Vai, lupul mi se zgîiește în suflet !". Fără îndoială **Turnir cu Demostene** e cartea unui poet adevărat a cărui evoluție o vom urmări cu interes.

Nicolae Ionel
CARUL MARE
Editura Cartea Românească

Poeme eseistice sau eseuri poematice, în fapt o expresivă confesiune a scriitorului despre sine și despre mijloacele sale : cuvintele, și apoi despre toate cele ce sînt ale ființei celui care scrie. Iată un exemplu : „Voi vorbi cu pietrele și crengile nu în cuvinte, ci în aura cuvintelor și în părăsirea de cuvinte, sau cu un adînc a ceea ce face cu putință orice cuvînt — și ele mă vor înțelege nu cu o parte a lor primitoare de sens, ci cu marea acelei înțelegeri din care răsare orice lucru ca solidaritate a sa cu forma ce i s-a dat, — și nu eu voi regăsi pacea și iubirea lîngă făpturi și în veacuri, ci pacea făpturilor și spațiilor mă va căuta în penumbră și se va adora ca găsire a ei în mine însumi". Cînd patetice și răscolitoare, cînd blînde și parcă șoptite, vorbele lui Nicolae Ionel compun laolaltă — dincolo de diferențele tematice dintre texte — un psalm al revelării dimensiunii sacre a Cuvîntului și un imn orfic, de o bizară anamneză. O aspirație cosmică e totul : „Toate mările s-au oprit, să fiu respirat de o floare. Nu mai e pînă la margini nici un abur, nici un cuvînt. E sfînt și scrumul unei petale ce m-a atins. Pentru aurul păcii acesteia, miriade se vor aprinde lumi în abis. Celulele mele văd din cerul deschis". **Carul mare** e, astfel, un poem caleidoscopic al abstragerii sau sustragerii din istorie, cu orgoliul nemăsurat al transcendenței biruitoare.

Cornel Ungureanu
IMEDIATA NOASTRĂ APROPIERE
Editura de Vest

Al doilea volum dintr-o exegeză consacrată literaturii scrise de-a lungul anilor în Banat, Cornel Ungureanu întocmindu-și cartea ca pe un jurnal critic, cu multe episoade narative înlăuntrul cărora intercalează analize și comentarii propriu-zis critice. Metoda aceasta combinatorie asigură discursului exegetic alerteței paginii epice ori a celei de jurnal dar și gravitatea interpretării atente ori a studiului monografic. Autorii tratați în dublă relație, biografic și bibliografic, în acest volum sînt : Tata Oancea, Marcel Avramescu, Anișoara Odeanu, Sorin Titel, Franyo Zoltan. Sînt prezente și cîteva comentarii ca să zic așa ne-bănățene (despre Eminescu — unde aplaudă demonstrația lui Ion Roșu în legătură cu viziunea bănățeană a strămoșilor poetului național — Rebreanu, Preda, Hașek, Krleza) și alte cîteva dedicate unor scriitori români din Banatul iugoslav (Vasko Popa, Ioan Flora, Slavco Almăjan, Adam Puslojici). Personalitatea criticului timișorean se manifestă în toate capitolele cărții deopotrivă în planul ideilor și în planul scriiturii. E interesant că modul lui Cornel Ungureanu de a-și afirma personalitatea critică vine să contrazică în bună măsură natura aparentă a înfățișării sale de om liniștit, retras, aproape apatic și dezabuzat. Critica lui e, dimpotrivă, tumultoasă, sincopată, ofensivă, superior participativă. Lucrul e sesizabil nu doar în textele ce privesc literatura bănățeană (patriotismul local ar putea explica participarea) ci și în celelalte, semn că empatia joacă un rol însemnat în relația criticului cu literatura și, prin reflex, cu autorii de literatură. Oricum, geografia literară din **Imediata noastră apropiere** devine, prin actul cuvîntului, istorie.

Mircea Moga

Laurenţiu Ulici

Comunicare prezentată la Congresul internaţional dedicat „Identităţii culturale a ţărilor din «hexagonală» şi a ţărilor limitrofe", ce a avut loc la Trieste, în Italia, între 12 şi 16 septembrie 1991.

NOI ŞI „HOMO EUROPAEUS"

Doamnelor şi Domnilor,

Cel care vă vorbeşte vine dintr-o ţară care nu e socotită printre cele din „pentagonal", nici chiar în varianta „hexagonală" sau „heptagonală" ce se profilează la orizont. România, căci despre ea este vorba, este din punctul dumneavoastră de vedere, deci din punctul de vedere al „hexagonalei", o ţară limitrofă. Dacă privim lucrurile dintr-o perspectivă exclusiv geografică, chiar aşa şi este, o ţară limitrofă, căci faţă de mittel-Europa, a cărei extensie uşoară pare să fie „hexagonală", România este în chip evident o ţară est-europeană, mai est-europeană decît, de pildă, Ungaria sau Iugoslavia. Personal, nu mă supără deloc considerarea ţării mele ca fiind limitrofă ţărilor din „hexagonală" cîtă vreme toată lumea aici prezentă acceptă că şi ţările din centrul Europei şi cele limitrofe fac parte din aceeaşi Europă. Încît nu cred să greşesc dacă spun că România e limitrofă „hexagonalei" în aceeaşi măsură ca şi Franţa bunăoară. Problema e dacă nu cumva, dincolo de condiţia geografică mai există ceva care ar putea fi luat drept element comun pentru grupul hexagonal. Poate religia — predominanţa catolică e o evidenţă —, poate tipul de societate, mai exact evoluţia relativ asemănătoare a structurilor politico-economice de-a lungul vremii, poate — şi de ce nu? — identitatea cultural-antropologică, cu tot ce semnifică aceasta. Şi poate atîtea altele încă. În mod tradiţional România e socotită ca reprezentînd o sinteză de Vest — adică european — şi Est — adică oriental asiatic. Ea se află, precum zicea Poincaré, la porţile Orientului „où tout est pris á la leger" — ceea ce nu ştiu dacă este foarte adevărat. De acord cu această situare, numai că într-o măsură apropiată dacă nu chiar în aceeaşi măsură, România ar putea reprezenta şi o sinteză de Nord şi Sud, de răceală septentrională şi căldură meridională, luînd termenii de răceală şi căldură în sensul lor psihologic şi spiritual. Am spus **ar putea fi** o asemenea sinteză şi nu că **este** pentru că nimeni nu a încercat s-o probeze pînă acum. Nu-mi propun nici eu s-o fac — cel puţin din motive de îngrijorare faţă de răbdarea dumneavoastră — în schimb vă propun un portret psiho-spiritual al românului, de fapt o schiţă de portret, din care veţi putea deduce măsura în care el, românul, ar putea fi ceva mai mult decît limitrof grupului hexagonal, ceva mai mult, adică în chiar interiorul psiho-spiritualităţii grupului.

Sîntem, cum bine ştiţi, un popor cu două origini clare şi diferite: romanii din vremea lui Traian şi daco-geţii din vremea lui Decebal. „Eul" esenţial al românului prezintă inevitabil trăsăturile ambilor părinţi. Pe de o parte: sociabilitate, adaptabilitate la mediu, plăcere adesea voluptuoasă a comentării, frivolitate, tendinţa de a o lua mereu de la început, şiretenie, gîndire deductivă sprijinită de o bună intuiţie, memoria binelui, inconsecvenţă comportamentală şi pragmatism adecvat la împrejurări. Toate acestea fac parte din ceea ce aş numi — în termenii antropologiei lui Gilbert Durand — „eul diurn" al românului, corespunzînd genetic componentei romanice a caracterului său etnic, dimensiunea romanică (sau latină) reprezentînd „principiul patern" al personalităţii noastre psihologice şi cultural-antropologice. Pe de altă parte, solilocvialitate, detaşare de mediu, plăcere a visării, gravitate existenţială, tendinţa de a continua, naivitate (în sens schillerian), gîndire inductivă, feminină, sprijinită de simţul fatalităţii, memoria răului, dogmatism comportamental şi indiferenţă faţă de acţiune. Toate acestea, la rîndu-le, definesc „eul nocturn" al românului şi corespund etno-genetic ramurii dacice (daco-getice) ce reprezintă „principiul matern" al fiinţei etnice. „Eul diurn", ar fi chipul românului în lume, felul său de a fi în societate iar „eul nocturn" chipul său în proprii săi ochi, felul său de a fi cu sine însuşi. Relaţia acestor euri nu e, cum s-ar putea crede, de excludere reciprocă, ci de complementaritate şi de predominanţă, motiv pentru care interacţiunea lor — nefiind egală şi simultană — nu conduce la rupturi schizoide. Cînd eul diurn e predominant, eul nocturn nu e cu totul absent, e doar palid, precum e luna pe cer în dimineţile de vară pe cînd soarele străluceşte. În paranteză fie spus, cunoscutul motiv folcloric de arie balcanică şi central-europeană al nesfîrşitei alergări a lunii după soare e o foarte bună analogie pentru relaţia dintre cele două euri ale fiinţei românului. În momentul de faţă, de fapt de-a lungul întregului secol douăzeci, ceea ce predomină în această compoziţie psiho-comportamentală este „eul diurn", recte trăsăturile proprii acestuia.

Dar n-a fost întotdeauna aşa. La început, în primele veacuri ale existenţei românului, predominant a fost „eul nocturn", conform regulii antropologice care afirmă primatul „principiului matern" în definirea identităţii psiho-etnice. Ce a determinat ca în timp să se producă acest transfer de predominanţe şi ce a făcut ca românul să-şi dezvolte mai cu seamă însuşirile de tip romanic şi să le ascundă pe cele de tip dacic? Nimic altceva decît instinctul supravieţuirii în istorie, nevoia vitală de a rezista mai întîi valurilor succesive de năvălitori barbari, mai apoi tuturor furtunilor care-şi găseau la această încrucişare de vînturi care e spaţiul carpato-dunărean un loc prielnic de manifestare. Un mare poet şi filosof român, Lucian Blaga, spunea că ţăranul român a boicotat istoria. Ideea e justă, doar verbul folosit nu e cel mai exact întrucît, în limba română, a boicota e un verb activ, pe cînd, în realitate, românul n-a luat în piept istoria care venea peste el, ci a preferat să trăiască retras într-o istorie paralelă cu istoria dată, iar această istorie paralelă nu era decît proiectul ridicat de psiho-spiritualitatea dacică. Şi astfel trăsăturile caracterului dacic au cedat locul de la lumina zilei celor aparţinînd caracterului romanic. A fost, fără îndoială, un proces îndelungat, de prin secolul al V-lea pînă în al XVIII-lea. Cert este însă că de două veacuri încoace pe harta psihografică a românului relieful predominant este al eului diurn, romanic, meridional.

Dar faptul că o istorie zbuciumată, cu intemperii cînd de la est, cînd de la vest, cînd de la nord, cînd de la sud n-a izbutit să modifice figura psiho-spirituală a românului se datorează în egală măsură acţiunii eului diurn, cu adaptabilitatea şi pragmatismul specifice, şi acţiunii eului nocturn, cu răbdarea şi retractilitatea, de asemenea, specifice. Fiind deopotrivă esenţiale pentru modul nostru de a fi, eul diurn şi eul nocturn nu se află totuşi între ele în raport ierarhic, nu este unul superior celuilalt, ci se diferenţiază exclusiv cantitativ, prin ceea ce numeam momentul de predominanţă al unuia sau al altuia, întotdeauna la scară istorică şi la nivelul existenţei comunitare. Altminteri, la nivel individual, ele se găsesc într-un echilibru relativ, fiecare român alternînd oarecum cotidian eul diurn şi eul nocturn, cei mai mulţi fără să conştientizeze această alternanţă ci promovînd-o în chip, ca să zic aşa, natural, instinctiv. Istoria, spuneam, a determinat schimbarea de accent de la eul nocturn (dacic) la cel diurn (roman). Însă, pe lîngă furtunile imprevizibile şi de nestăpînit ale istoriei, a mai fost ceva care a favorizat respectiva schimbare: Religia. Cum bine se ştie, poporul român e un popor născut creştin, pe care marea schismă l-a dăruit, graţie poziţiei geografice în bună măsură, ortodoxismului, depărtîndu-l astfel de fraţii săi după tată — celelalte popoare romanice — care s-au dăruit catolicismului. Prin toleranţă, liberalismul şi nonrigorismul ei, doctrina ortodoxă a lăsat mai mult loc de mişcare — mai mult în raport cu cel îngăduit de severitatea catolicismului — unor moduri de comportament psiho-social bizuite pe percepţia directă a viului şi a fenomenelor, inclusiv sociale şi politice, moduri de comportament între care se numără şi cel propriu eului diurn al românului. Că aşa este, o dovedeşte, între altele, faptul că sub aspectul predominanţei, eul unui român din Muntenia sau Moldova — predominant diurn — se deosebeşte de eul unui român din Centrul şi Nordul Transilvaniei — predominant nocturn. Asta pentru că două sute cincizeci de ani de apartenenţă la o religie aşa zicînd de centru, e vorba de greco-catolicism, au fost suficienţi pentru a re-fixa accentul pe caracterele proprii eului nocturn. Incontestabil că şi tipul de civilizaţie central-europeană în care a trăit transilvăneanul a favorizat predominanţa eului nocturn, după cum tipul bizantin de civilizaţie în care a trăit munteanul şi, mai puţin, moldoveanul a favorizat, la rîndu-i, predominanţa eului diurn. În orice caz, ortodoxismul, chiar dacă a ajutat la întărirea eului diurn, a îngăduit şi eului nocturn să se exprime.

Dualitatea fiinţei românului pare să fie, din cîte am văzut pînă aici, un efect genetic reordonat şi reformulat de cauze istorice. Nu e cazul acum să înşir sumedenia de probe pe care m-am bazat în definirea şi descrierea celor două emisfere antropologice. Aş vrea numai să vă spun că, întîmplător sau nu, există în literatura română cultă doi scriitori — consideraţi unanim drept cei mai mari — care au realizat extraordinare portrete însufleţite ale fiecăruia dintre cele două euri. Unul este Mihai Eminescu — poetul nostru naţional, celălalt — I. L. Caragiale, marele dramaturg şi prozator. În cea mai mare parte a creaţiei sale (poezie, proză, proiecte dramatice) Eminescu e purtătorul de cuvînt al eului nocturn al românului, drept pentru care am numit acest eu şi „hiperionic" de la Hyperion, numele eroului liric din marele poem filosofic „Luceafărul", capodoperă a romantismului european tîrziu. La fel, în cea mai mare parte a prozei şi teatrului său, Caragiale e purtătorul de cuvînt al eului diurn, motiv pentru care am numit acest eu şi „mitic", de la Mitică, principalul personaj de lume bucureşteană din schiţele şi „momentele" scriitorului. Aşa cum literatura română este egal definită de aceşti doi mari piloni ai săi, fiinţa românului este şi ea egal definită de cele două euri ale sale, care alternează în viaţa de toate zilele a românului şi se concurează în expresia artistică a creativităţii româneşti. E interesant că, privită din perspectiva tematică a dualităţii structurale, respectiv a prezenţei celor două euri în fiinţa românului, toată cultura română, în primul rînd cultura artistică (literatura, muzica, plastica etc.) poate fi ordonată antropologic în două mari serii în funcţie de caracterul predominant diurn sau predominant nocturn al „eului" autorial care a produs o operă artistică sau alta ori se află cuprins în ea. O asemenea regrupare serială a patrimoniului literar ar putea conduce la o reconsiderare a situaţiei spiritului românesc în raport cu marile direcţii literar-artistice din secolul al XVII-lea încoace, adică de la clasicism şi baroc pînă la romantism, modernism şi postmodernism. Şi, totodată, ar oferi alte explicaţii, mai adecvate cred, pentru bogata fenomenologie a sincronismului şi electiunii stilistice. Dar asta e o chestiune internă a literaturii române şi dezvoltarea teoretică a implicaţiilor ei nu priveşte în chip direct obiectul colocviului nostru.

Schiţa de portret a eului fiinţei românului pe care v-am propus-o atît de succint şi inevitabil lacunar în cele spuse pînă aici are însă — cum am sugerat de la început — o anume legătură cu problematica acestui colocviu. Mă gîndesc la faptul că domniile voastre veţi fi descoperit în respectiva schiţă — chiar aşa sumară cum v-am prezentat-o — o seamă de trăsături valabile şi pentru eul fiinţei dumneavoastră etnice. Ele fac legătura între noi toţi, ele ne obligă să punem în alţi termeni problema situării „înăuntru" sau „înafară"", deci limitrofe a noastră, a românilor, ca şi a altora, faţă de „hexagonală", faţă de Europa Centrală şi, în mare, faţă de Europa pur şi simplu. Sigur că într-un sens social-economic şi politic, România, ca şi celelalte ţări din estul fost comunist, doreşte să intre în Europa. Într-un alt sens însă, cel esenţial după părerea mea, românii sînt europeni din chiar zorii vieţuirii lor. Ceea ce vă sună dumneavoastră cunoscut în portretul românului, în conţinutul celor două euri ale sale, nu-i altceva decît figura psiho-spirituală a lui **homo europaeus**, mereu sfîşiat şi împărţit de tăioasele întîmplări ale istoriei şi mereu tînjind după vindecare şi întregire. Pentru asta are la îndemînă credinţa — în ordinea spiritului — şi democraţia — în ordinea vieţii sociale. Prin credinţă sîntem cu toţii egali şi de aceeaşi parte a baricadei. Prin democraţie încă nu, căci unii trăim demult în ea, iar alţii o regăsim după decenii de totalitarism. Dar e acum un moment favorabil pentru aspiraţia lui homo europaeus de a se vindeca şi întregi. Să nu-l pierdem. Ar fi, vorba francezului, mai mult decît o crimă, ar fi o eroare.

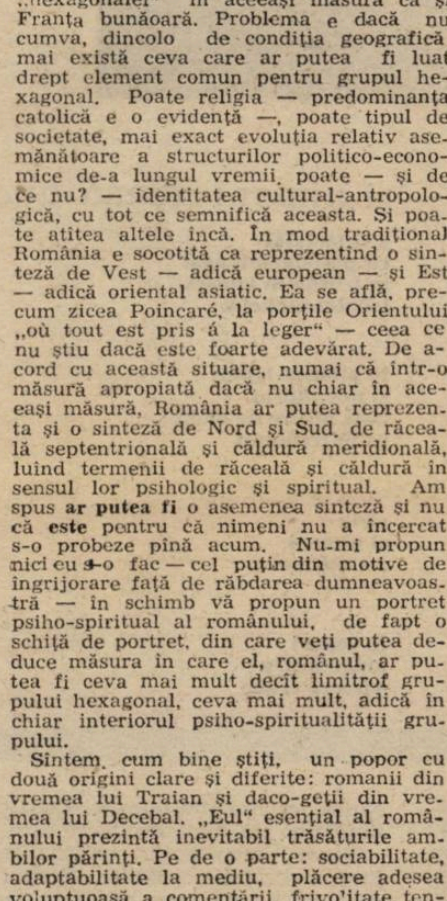

În miezul ei, această comunicare e un rezumat minim al eseului „Mitică şi Hyperion", în curs de apariţie.

INEDIT

grigore hagiu

10 SONETE

din volumul nepublicat „Liniștea versului“

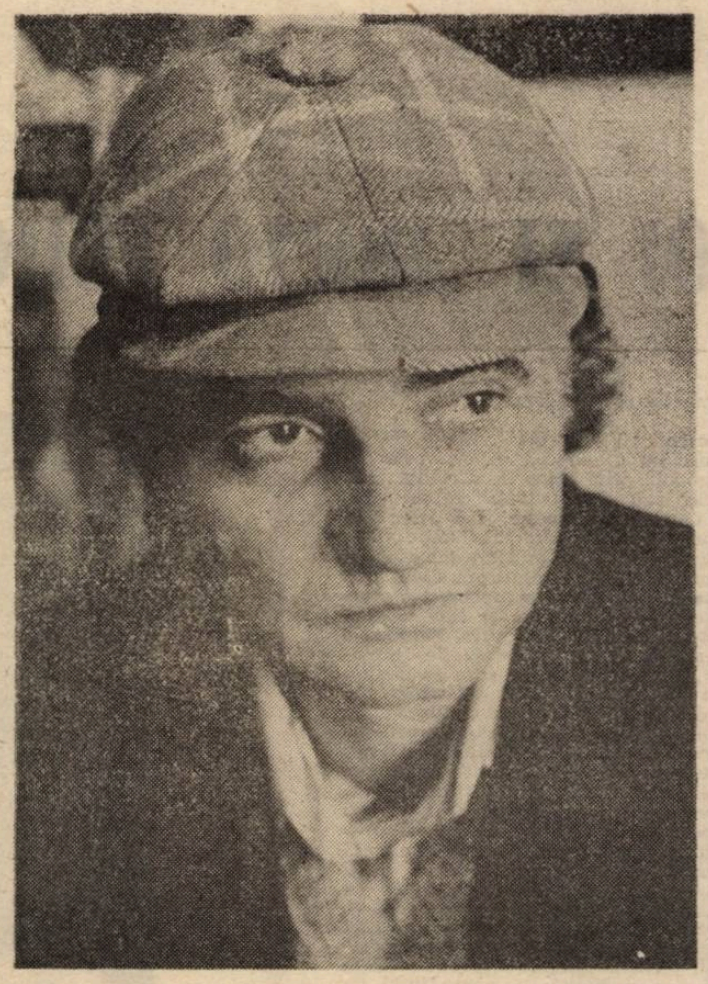

lîngă mare
veghează

m-am născut e destul
în ce zi în ce lună în ce an
tu însuți erai
eu însumi eram

cine pe cine nășteam
vărsați morților gram cu gram
din căldura din bezna din burta
marelui cal troian

osatura pe orizonturi
lîngă mare
veghează

ce se întoarce
și cine
acasă

nu despre tine vorbim
despre steaua

e adevărat sînt
în mai multe locuri deodată
și mai multe locuri într-un loc
laolaltă

nu despre tine despre steaua
care iată se-arată
vorbim în această seară
de seri concentrată

nu despre tine vorbim
despre steaua care iată
poate nu o să cadă

măruntaiele-ți umblă
în mai mulți faraoni
deodată

ce dacă nici-o umbră

mă înspăimîntă umbra
încep să devin cal
îți sînt sau nu eu ție
machedoane ducipal

încep să mă pricep la cai
la calul cel mai cal

cel impulpat orbirii
soarelui primordial

ce dacă
nici-o umbră
nu-i

încălărăm
călarea
timpului

să mă-nspăimînte
peste măsură

scriu bine și totuși
fac încă literatură
cînd mai rea
cînd mai bună

și cuvîntul acesta
și cuvîntul celălalt
izbindu-mă de pretutindeni
peste gură

să mă-nspăiminte
peste măsură
tăcerea pămîntie ce-o lasă

după trei zile
mortul
în casă

în mijlocul casei
soba de tuci

să facem rost de lemne
dar mai ales de motorină
în magaziile în bidoanele
mîncate de rugină

s-aducem lichidul inflamabil
seara din oraș în mașină
totul mirosind puțin a hoție
a cine știe ce acțiune clandestină

să-l aducem
să-l adunăm să-l punem
la un loc

în mijlocul casei
soba de tuci
să-și dea foc

la ochiul pămîntului
cel orbit

tăcere acută
înțepeneală de vitrine
suprafață lucie
de lacuri alpine

din cînd în cînd
pe-a-ncremenirii vechime
cîte-o vietate
laolaltă cu mine

stau
la ochiul pămîntului
cel orbit

prin fața noastră
cîte-un tei
înflorit

și nimeni nu mă aude

a fi laolaltă
cu peștele bulbucat
în lentila în gheața
lacului înghețat

în albușul lăptos
și nevinturat
albă mijire de viață
prim tremurat

strig
și nimeni
nu mă aude

la copaci
sînge negru
viscere crude

petru dumitriu

De la DRUM FĂRĂ PULBERE la LES AMOURS SINGULIÈRES (L'ÂGE D'HOMME, 1991) se interpun în cariera de prozator a lui Petru Dumitriu, exact patru decenii. De astă dată romancierul ne propune spre lectură o suită de nuvele. Deosebirea nu este de complexitate ci de finețe.

De fiecare dată, apare în rama textului un cuplu, căruia autorul îi născocește un fapt divers de natură să-i contrarieze visele. Moralistul devine cazuist. Iar naratorul întoarce lucrurile pe dos, pe măsură ce parcurge etape istorice : din Evul Mediu pînă în Renaștere, de la Revoluția Franceză, la Primul război mondial. Diferă obstacolele, însă mereu, bărbatul și femeia se iubesc dar în voința de asociere se lovesc de un obstacol. De unde și senzația de particular a intimității lor. Istoria din afară transpune caracterele într-un registru pasional și senzaul, rezolvat stilistic într-un mod mereu rafinat.

Pentru Petru Dumitriu pasiunile omenești ies din sfera pedagogiei surizătoare, împrumută o suavitate dureroasă și, pe undeva, insolită.

IUBIRI UNICE

(fragment)

2. Ea a venit să mă vadă. „La mine“ este o glumă. Eu nu am adresă, sînt un apatrid. Doar la ea, în Franța, sînt acasă ; cînd pot foarte rar, mă duc acolo. Atunci, la ea, sînt, repet, ca între propriile ziduri.

Și, de fiecare dată, trebuie să plec din nou.

Mi-a spus : „Te iubesc. Nu am mai iubit cum te iubesc. Te iubesc doar pe tine. Numai pe tine te-am iubit.“

Și încă : „Mă gîndesc mereu la tine, conștient sau fără voie. Am nevoie să te văd, să îmi imaginez așa cum ești, la treburi, pe stradă. Sosesc de îndată.“

Azi, ea a parcurs sute de kilometri, și a sosit pe la sfîrșitul după-amiezii. A parcat mașina lîngă intrare, pe aleea ce duce la garaj.

O așteptam bătînd trotuarul. A coborît, m-a sărutat pe gură, zîmbind. Are cel mai delicios surîs. Ca un v minuscul, buzele roșii, niciodată fardate. Ridicat înspre mine, ovalul obrazului ei tare, dulce, cu ochii mari limpezi, ce mă privesc în față, atenți, gravi, vag voalați de pupilele ce se închid cînd o sărut și cu gene lungi, odihnind delicate deasupra pomeților pe durata scurtului extaz.

Françoise. Cel mai francez dintre toate numele franțuzești Frances, Francesca, Francisca, Franziska. Permanent același de cînd locuitorii din Assisi l-au poreclit pe un concetățean de-al lor, care în tinerețea lui iubea toate cîntecele și apucăturile venite din Franța, numindu-l „francezul“, il

Francesco. Ziua lui se apropie. Cade pe 4 octombrie.

S-a depărtat de mine și a privit casa ; apoi s-a întors spre mine, „deci, aici locuiești ?“

Nu-mi spune aproape niciodată pe nume. Ca și țăranii din țara ei mă strigă „omule“.

„Ziua bună, omule“, îmi zice.

Însă între ea și mine sînt granițe, legi, piața muncii, șomaj. Lumea asta. Liberă, de-adevăratelea, dar la rîndul ei, în felul ei, neiertătoare.

Că e neiertetătoare am învățat-o pe spinarea mea.

Mă cheamă, ca și pe bărbatul care însoțindu-l pe Iisus, l-a renegat, l-a căutat și găsind mormîntul gol a îngenuncheat în fața picioarelor găurite de piroane ale Mîntuitorului și a murit, la rîndul lui, pe cruce, cerînd din umilitate, din căință, și din adorație să fie răstignit invers, cu capul în jos. Sînt Somon, fiul lui Cefas, „ascultătorul fiu al Colombei“, supranumit Caillou, Piatră, Stîncă.

Numele meu de familie este de nepronunțat în Occident. Toți îl pocesc. Numai ea îmi știe numele. Ceilalți fac din mine un altul decît cel care sînt.

N-are importanță, naționalitatea ? Străin. Profesia ? Exilat. Scopul ședерii mele ? Să spun adevărul. Oricui. Oricărui ascultător care nu este surd. Adevărul întreg, valabil, reconfortant, folositor.

Produs finit : pur și simplu o ființă omenească. Slabă, încăpățînată, păcătoasă, pocăită. Pur și simplu un om. Cum și zice atît de bine, Françoise : un bărbat, bărbatul ei.

4. „Haide, să ne dezmorțim oasele, spune Françoise. Am stat la volan ceasuri întregi.“

Chiar și acasă la ea, Françoise simte nevoie de lungi plimbări în aer liber. Am însoțit-o adeseori în cîmpia Lorenă, sub vaste orizonturi învăluite. Cer nemărginit, nori fastuoși, satele cu ferestrele caselor înflorate, sculptate în piatra îngălbenită deasupra grindei, suvenir din vremea războaielor religioase. Și pretutindeni asemeni castelelor, catedralelor, pîlcuri de pădure, ca niște escadre împietrite, după ce și-au aruncat marile ancore cenușii ale trunchiurilor adînc înrădăcinate în pămînt. Aici, nu-i pot oferi decît această lungă stradă liniștită, cu arbori mai puțin arătoși și decorativi decît în provincia ei. Mașini parcate la marginea trotuarului, în fața intrării în garajul caselor, alături de gazonul tuns proaspăt și a peluzei cu flori tomnatice.

În prelungirea străzii, se văd colinele îndepărtate, de o parte și de alta a Rîului. Deasupra, cerul noros. Deodată, o scăpărare de soare ce asfințește, ilumineză copacii pe un fundal fumuriu-albăstrui. De la un capăt la altul al văii, un curcubeu perfect, complet, radios, se arcuiește peste fluviu.

Îl privim în liniște, amîndoi destinși, plini de bucuria liniștitoare și forța impalpabilă a arcului de lumină înălțat protector peste capetele noastre. Alături, o singură respirație în două

miez al cubului
creastă a cubului

piatra din faţa uşii
am dat-o la o parte
din dreptul cimpiei
şi mai de departe

era un cub o casă
cu muchiile şi feţele toate
de negrul cel mai negru cu putinţă
întunecate

pe mine însumi m-am tras
m-am mutat cu odgoane
traverse proptele şine

miez al cubului
creastă a cubului
desime friguroasă vulturime

din tine însuţi
din stîncă

somnul pe somn
nu se-nşeală
stare de ameţeală
de leşin mortal

dibui la semnul
cel de egal
craniul izbeşte
unicul mal

sare filon de aur
din tine însuţi
din stîncă

părinţii morţi
gîndindu-te
încă

nici linişte nici pace

în fiecare seară
privesc stelele privesc luna
să-mi vindece rana
pe totdeauna

rănile voastre cum sunt
îndepărtatelor astre
lună şi stele şi mai sus
privindu-vă acuma

nu suflete nu
nici linişte
nici pace

bătăile inimii
casele smulse
nimic nu se reface

5 POEME

din volumul nepublicat „Constelaţii"

nopţile copilăriei

sărut trunchiul salciei cojite
privesc îndelung neclintirea de stele
şi nopţile iarăşi se nasc limpezite
ca-n amintirile copilăriei mele

pe dealul de ceară

sus pe dealul de ceară
în neclintirea stranie lunară
prin vîntul copleşit de amintiri
se clătinau doar două umbre
de ciute poate
înălţîndu-se subţiri

eu sînt doar
un semn

cît de curat mă simt
îndrăgostit de oameni
care trec prin mine ca
pinzele tocite
cum să vă fac să-nţelegeţi

eu sînt doar un semn
şi mă copleşesc limitele voastre
limitele mele deci

am aripi să zbor

am aripi să zbor
către zări care nu se mai ştiu
stele mi s-au prelins pe gene
geruri mi-au împodobit tîmplele
furtuni s-au izbit şi s-au retras
de furtuna liniştii din mine

am aripi să zbor către zări

creşte-n văzduhuri
dulce lumină vie

sonor şi grav
galbenul toamnei
aluneca suav
întîns tăcut de liziere
miresme-ndepărtate
întrepătrundere de sfere
deasupra dealurilor împinzite
oglindindu-mă de-o veşnicie
creşte-n văzduhuri
dulce lumină vie

Versuri comunicate de Gina Hagiu

timpuri, o singură iubire în două făpturi, fiecare simţind prezenţa celuilalt. Ca şi cum am fi înlănţuiţi, braţul ei petrecut pe după talia mea, capul ei aplecat în căuşul umărului meu.

Linişte plină de dulceaţă şi de sevă parfumată ; noi doi, un singur fruct, care se coace pe îndelete. Nimic altceva decît respiraţia noastră, în ritm unic, acelaşi ; nimic altceva decît conştiinţa că existăm împreună. Iar dedesubt, exact pe urmele paşilor, gratitudinea că existăm, recunoştinţa faţă de Cel care ne-a ajutat să ne întîlnim şi să ne îndrăgim.

5. Nu i-am vorbit lui Françoise de neliniştea mea, desigur nejustificată. De cîtva timp simt că sînt urmărit, supravegheat. Mă înşel, pesemne. În tot Estul Europei, tiraniile marxiste simt că sînt pe ducă. O singură ţară rămîne încă blocată, strangulată de teroare şi orbire, iar eu vin de acolo...

Lucrez la un studiu despre principiile unei configuraţii democratice între ţările riverane marelui fluviu la ţărmul căruia m-am născut. Am publicat capitole într-un mare ziar parizian şi în cîteva gazete germane. De asta am şi ales exilul. Ca să scriu ce doresc şi să-mi cîştig cu asta o existenţă e drept, obscură, într-un imobil abia ridicat, numai sticlă şi schelet metalic de oţel inoxidabil, unde toate birourile sînt pline de calculatoare, terminale de telecomunicaţii, de conexiuni cu băncile de date.

În afara orelor de birou, nu văd pe nimeni. Stau zăvorît în mica mea odaie şi scriu. Mă silesc să concep o reţea de legi, de tratate, de structuri funcţionale, care ar putea să smulgă ţările noastre din înapoierea, mizeria şi înjosirea lor. E, poate, o utopie. Însă, iată, că mulţimi ies în stradă şi strigă : „poporul sîntem noi !" fără violenţă, şi mai cu seamă, pentru prima oară, după mulţi, tare mulţi ani, fără frică. Iată că despoţii îmbătrîniţi cad unul după altul, ca într-o trapă la un spectacol de marionete.

Doar că, şi nu prea demult, de aici veneau asasinii. Şi ei, cu tot soiul de arsenale : umbrele lansatoare de otrăvuri necunoscute, pistolete cu cianură, dichisuri de coşmar. Răul este ridicol însă ucide. Nu ştie decît să ucidă.

Asta ţine de trecut. Singura primejdie ce rămîne : agenţii secreţi ai ultimei redute a tiraniei analfabete, cea de unde am fugit. Numai că moartea violentă este ceva care nu ni se întîmplă nouă. Aceste asasinate nu sînt reale. Asasinii sînt nişte fantasme.

Totuşi, părinţii mei, sora mea, prietenii mei, au fost închişi pentru că eu am scăpat. Şi nu aveau habar de hotărîrea mea. Nu încredinţezi celor pe care îi iubeşti ceva care ar putea să mărturisească prin forţură fizică sau morală. Chiar şi cei mai stupizi şi cruzi anchetatori ai pseudo-religiei de acolo, azi spulberată ca fumul după o incinerare, chiar şi aceşti mizerabili sînt în stare să priceapă că victimele lor sînt inofensive.

De altfel eu însumi sînt inofensiv. Nu sînt om de acţiune. Încerc doar să luminez căi posibile pentru oamenii de acţiune care apar din mijlocul mulţimilor cîndva tăcute. Mă mărginesc să cercetez posibilităţile pe care ni le va oferi libertatea — libertatea ce urcă acolo ca umezeala pe zidurile coşcovite şi se infiltrează chiar şi în minţile complicilor tiraniei, cei care au minte şi, în inima lor vinovată, păstrează o fărîmă de suflet.

... Rămîne neşansa soldatului lovit de un glonţ rătăcit, în ultima clipă a războiului, cu un minut înainte să fie declarat armistiţiul. Nu, nu asta o să mi se întîmple mie. Asta o pot păţi alţii. Nu o să înspăimînt cu poveşti trase de păr femeia pe care o iubesc...

Prezentare şi traducere de
Henri Zalis

O ISTORIE ILUSTRATĂ A LITERATURII ROMÂNE CONTEMPORANE

văzută de Ion Cucu

Fănuş Neagu mînă în mînă cu **Dan Deşliu**

Valeriu Anania în drum spre **rotonda plopilor aprinşi**

Ritual solitar cu **Victor Felea**

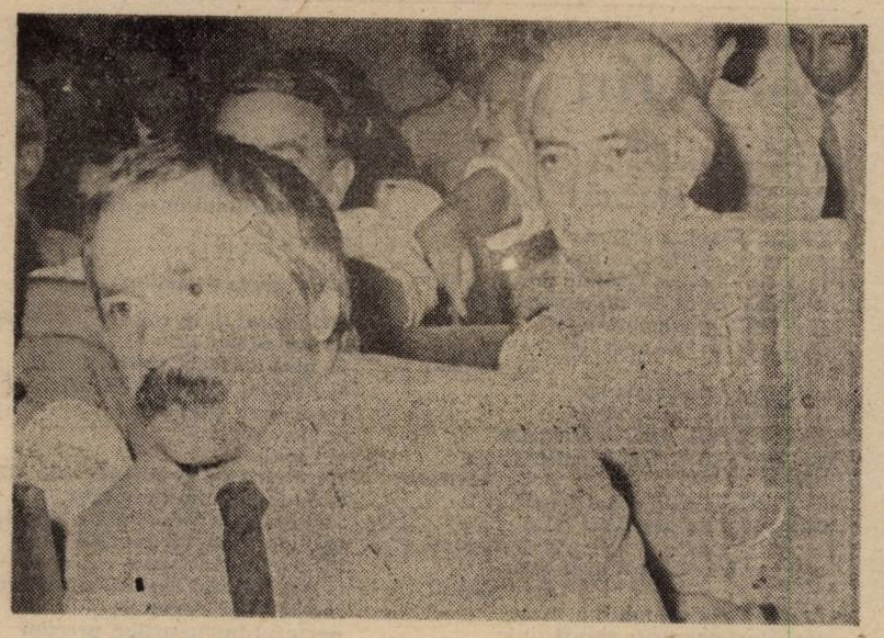

G. Dimisianu şi **Banu Rădulescu** îşi aşteaptă rîndul la tribună

marian drumur

Cîinele de Colorado

Intersecția pare încărcată : pe o arteră circulă tramvaiul, pe cealaltă — autocamioane care ocolesc centrul orașului, la un colț este o vopsitorie, la celălalt un atelier de firme și reclame.

Însă îndărătul șirurilor de clădiri, care depășesc rareori două etaje, se întind peste tot grădini și grădinițe, conjugate, ierborescente și citadine, resurse verzi ale făpturilor vii printre făpturile de piatră.

În fiecare dimineață, Darian trece în fugă strada, grăbindu-se spre treburile sale ; afară de zilele de sărbătoare, cînd e extrem de matinal sau cît se poate de leneș, după pofta inimii. Acestea sînt și zilele cînd nu-l întîlnește în coridorul porții de intrare pe cîinele de Colorado, fiindcă și acesta are un program, din care au fost excluse cu atenție multe zile de sărbătoare. Majoritatea celor din clădire s-au obișnuit într-atît cu animalul curios și jigărit, încît nu-l mai observă. Asta satisface ambele părți și se exprimă printr-o bătaie a cozii.

Dacă vremea e frumoasă, Darian vine acasă pentru prînz ; dacă plouă și e urît, prînzește în oraș, ca să nu mai parcurgă un drum plicticos, un prînz cu preț fix, deși recunoaște că nu are calitățile mîncărurilor de acasă. Aceasta îi permite o reconfortantă digresiune asupra pulsației plăcut-neplăcut, fir roșu al emoțiilor umane.

În tramvai, în autobuz sau în metrou, privește cîte o fată frumoasă și, cu toate că ar dori mult să-i zîmbească și să primească un semn de înțelegere, stă tăcut spunîndu-și că un cîine, fie el și de Colorado, are toate șansele să se atașeze de oricare dintre semenele sale. Fiindcă un cîine este expresia sincerității, face ceea ce gîndește, este autentic, n-are hiatusuri între gînd și exprimare.

Dacă ajunge acasă, începe să lucreze. Dar întîi — nelipsita cafea dulce și nelipsita țigară. Apoi, cu intențiile precizate, vopsește, taie, aranjează, scotocește prin unghere : își înfrumusețează locuința. Cînd n-are idei, răsfoiește revistele, citește cărți ; totdeauna apare cîte o veioză ingenioasă, un dulăpior suspendat, un dispozitiv care trage storurile.

Uneori zilele sînt fierbinți, alteori reci, plouă, ninge sau dogorește. Trec nori albi, nori vineți sau vărgați, ascunzînd citeodată cerul neclintit. Sau se ridică trîmbe de praf, hîrtii, paie, la colțuri de străzi în piețe — orașul se primenește, trecătorii mijesc ochii. Se formează coloane de oameni spre stadioane, spre mesele cu mîncare instalate în unele parcuri, alături de tarafuri, scene improvizate, călușei. Sau trec șiruri lungi de camioane supraca-rosate, cu grîne, legume, baloturi de nutreț și multe fructe, cu lucrători care pleacă și vin, cu butoaie, lăzi și containere mirosind a sevă, cu lînă, cisterne de lapte, ...cu miere.

Dacă rămîne în oraș, o face ca să întîlnească pe cineva, o prietenă cu care merge la cinematograf, la ceainărie sau la restaurantul „Perla". În acest interval, cît sînt împreună, discută. El îi spune :

— Nu-mi pasă dacă ai citit sute de cărți sau nici o carte, tu exprimi fără să vrei echilibrul corpului tău și ai un trup minunat. Șolduri largi, mijlocul subțire, ai picioare suple și lungi, un cap splendid, ca o sculptură clasică ; ce-ți pasă de altceva cînd **tu** ești o valoare, ai un rost pe lume, ești elementul de neînlocuit ?

Dacă ar fi un cîine de Colorado, și-ar exprima o intenție piezișă iar ea l-ar înțelege, l-ar accepta, ar renunța amîndoi la schimbul unor cuvinte mereu rostite, interpuse, cortine și văluri, ar putea fi fericiți. Oare din cauza lipsei de sinceritate ? își pune Darian întrebarea. Dar și eu sînt sincer, dacă nu m-aș poticni de ceea ce se cade să spun, cum am fost învățat.

Întors acasă mai devreme sau mai tîrziu, pătrunde prin poarta care, conform regulii, se încuie seara dar, de regulă, cîte unul din casă uită, și este întîmpinat de șirul lăzilor de gunoi, retragerea pisicilor, uneori de fosnetul cîinelui de Colorado, cînd acesta nu hoinărește aiurea. Urcă scările și se găsește în completa izolare a locuinței, îngemănat totuși cu toți cei ce dorm, activează sau suferă în marele stup uman. Uneori se gîndește chiar, la cei ce respiră lîngă peretele lui (sau peretele lor) încercînd să și-i închipuie cum arată descojiți de impusa imagine socială, bărbați, femei tinere, fetișcane.

Căci mulți dintre aceștia nu-l privesc ca pe un anonim. Îl privesc ca pe-o grefă, incertă. „Uneori, își spune Darian, am impresia că mă vor arunca pe geam. Se vor aduna într-o mulțime neplăcută și impenetrabilă. Nu le place că fac baie vineri, iar marți mă duc la cinematograf, că știu întotdeauna ce-o să fac în ora următoare, că nu salut pe cei ce nu mi-au fost prezentați. În desfășurarea lor ordonată, sistemul meu înseamnă dezordine și gunoi, lipsă de aspirații, vagabondaj".

Gîndurile rar venite sînt întotdeauna dizolvate în somn, salvatorul scrutării conștiinței la ore înaintate. Căci marea manta a nopții acoperă straturi de lumini false, sub care se află fără excepție toți cîinii de Colorado, preocupați de existența lor cotidiană, de mărunte evenimente care par schimbări dar, mai des de toate, de paraziți. Iar cele patru mișcări combinate ale Terrei îi fac oricum, să evolueze.

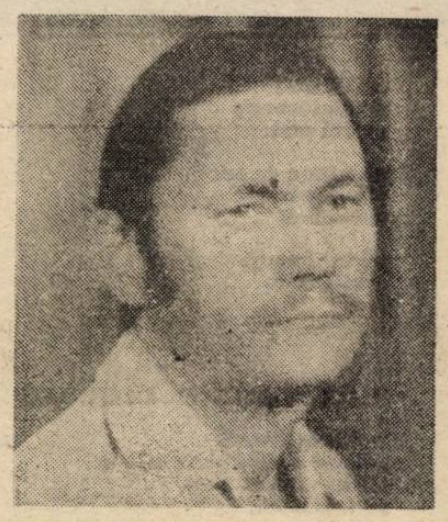

Pisica în trei culori

Un bilet în cutia poștală : „Trec să te iau după-masă, Puiu". Asta era omul — fără să se întrebe dacă are cineva timp pentru el. Dar, decît să stau închis în casă, mai bine oriunde.

Imediat după ora cinci (conform bunelor maniere), îmi bate la ușă.

— Hai la o plimbare pe Podul Vechi, spune. Nu mă fă să aștept toată ziua.

Ca doi buni prieteni, o luăm pe lîngă Spitalul de femei, către piața de porci. Asta-i o vorbă, acolo nu se negustează rîmători ci tot felul de mărfuri care nu se găsesc în magazine. Dăm de mese ticsite cu băuturi și dulciuri, cosmetice, aparatură electronică, ce mai, bazarul din Hong-Kong. Vînzători pe picior de rachiuri autohtone și blugi străinezi, anticoncepționale și gablonțuri. Cîte un telal oferă haine vechi și broșuri țipătoare. Către splai, mulțimea se rărește, cîte un fericit doarme pe paie, unii își numără banii, apa curge tulbure.

— Uite „Pelicanul", zice Puiu. Nu credeam că mai există. Pe atunci eram încă tuns zero, îți minte ?

Da, țin minte iarba caldă pe marginea canalului, și jocurile în apă, și faptul că toți de acolo ne cunoșteam și ne salutam.

La piciorul din lemn al Podului Vechi stă un cîine tolănit, lîngă maldărul de gunoaie. Urcăm treptele hîrbuite, ne oprim la mijlocul pasarelei să scuipăm în apă. Lemnul balustradei lucește. Cînd să coborîm pe partea cealaltă, către casele bătrînești, Puiu se oprește pe palier.

— Stăm puțin aici, spune.

Stăm și ne uităm : răscrucea cu macadam, poteca pe malul canalului și sălciile scorburoase.

Bocănit de pași pe podină ; se ivesc două femei tinere, însoțite de un flăcău fără culoare.

— Gina ! exclamă Puiu și se duce se îmbrățișeze una din femei.

Ceilalți doi se privesc înțelegători și dau din cap. Îmi vine să intru în pămînt, s- a dus naibii prietenoasa nostalgie.

— Încearcă la Bîțu, zice grăbită Gina. Dacă nu, mergem la Rotilă.

Pășesc în fața mea, ținîndu-se tandri de mînă, îi urmez căutînd să înțeleg ce vor, ceilalți doi sînt în spate, sporovăind te miri ce.

Trecem de frizeria macedoneanului — „În curte tund și bărbieresc" ; la ușa scorojită, cu firma ștearsă „Băcănie", Puiu sună, ne uităm unii la alții.

— Pot merge eu cu el, spune placidă tovarășa Ginei, arătînd spre mine.

— Iconița ! exclamă dojenitoare Gina.

Scîrțîind, ușa se deschide pe jumătate, cît să se vadă un tip în maiou. Mustața lui bolborosește : „Am clienți, e plin" și ușa se închide fără replică.

— Acum, încotro ? Ți-am spus eu, la Rotilă ! se supără Gina. Pierdem timp !

Însoțitorul fetelor cotește pe strada cealaltă, aruncînd peste umăr că se descurcă el. Trecem din nou Podul Vechi, o luăm pe splai să ocolim piața de porci.

— Eu m-aș duce acasă, zic.

— Vin cu tine, spune Iconița.

— Vezi, să nu trădezi partidul, îi spune Gina.

Rîd amîndouă și mă privesc ca pe un mucos. Puiu evită să se uite la mine.

— Hai acasă, zice Iconița, vin la tine.

Cît ai clipi, ceilalți doi s-au îndepărtat, spre Rotilă, spre lumea lor, ce-mi pasă că am rămas în doi la urmă ?

— Care partid ? întreb.

— Partidul curvelor, șoptește ea și iar privește lung. Pe mine mă iau mai rar, aduc ghinion.

Un strigăt răzbate slab, e Puiu care face semne cu mîna, dispar după colț.

Trecem iar pe lîngă Spitalul de femei, se aud țipete din interior, mai încolo — carcasa unei mașini străine, pămînt în ea ca și afară, mergem înainte.

Intrăm în coridor, urcăm scările mezaninului, încerc să intru în cameră dar am încuiat ușa de data aceasta ; înăuntru, îmi dau seama că încăperea e prea mică pentru doi. Aprind becul, string hainele de pe somieră, le învelesc cu pătura și le pun în ladă ; Iconița se duce la chiuvetă, strivește un gîndac între degete și-l aruncă în bidonul de gunoi. În timp ce strîng ziarele de pe masă, ea dibuie un măr și începe să-l roadă.

— Ai televizor ! exclamă.

Ei da, am televizor, mi l-a dat Uwe la plecarea definitivă, era grăbit să lichideze și nu s-a mai ostenit să-l repare, mi-a găsit Dan niște piese la piața de vechituri și l-a făcut să funcționeze. În schimb, i-am zugrăvit bucătăria.

Treptat, ecranul se luminează, izbucnește vocea bine temperată a unui bărbat care povestește, cu menajamente, o incredibilă violență ; grijulie, imaginea arată cele trei căpățîni ale familiei decapitate, locuința răvășită.

— Uite-așa pățesc și eu, spune Iconița, răsfățată pe somieră, pe unde trec eu urmează omoruri.

— Probabil vorbești prea mult despre ce vezi pe unde mergi, îi zic, și o măsor din ochi. Este cineva care te are în grijă, nu ?

— Probabil, spune ea și îmi întoarce privirea. Ar trebui să mă ții să nu mai plec. Stau în casă și fac ce vrei tu, părinții mei țărani m-au învățat multe.

Se alintă, bălțată și frumoasă în felul ei.

corneliu antim

Insomnii de septembrie (2)

Gîndul că într-un gînd
am putea călători alături,
tu și eu — drept celălalt chip al tău —
deshamă cerul de-al cenușiului fard
și-n robia mugurilor căzuți
ne-am izbăvi de apăsătorul exod
al sîngelui
spre înghețatele tundre
din meandra unui vis...
Ce ne apropie, cînd altă odisee
ne cutreieră apele și cutezătoare
doar privirea
se năruie-n stihia dintre maluri ?
Sînt speranța din ochii celui
ce așteaptă ;
ești nordul din neodihna celor
care pleacă.
La capătul drumului,
sărbători nemurite se-nlănțuie
sub albe portaluri,
ca și cum, din volbura timpului,
deodată plămădiți,
ne-am înfiripa în lume
ca mirii eremiți
în baldachinul unei năluciri.

Insomnii

(de vinerea patimilor)

Oricine-ai fi, în cortul simțurilor mele
de vei pătrunde,
ca raza de soare primit fi-vei
și-n buze, vlăstarul bucuriei
trandafirii cuvintelor
de bun venit
voi aprinde.
Rege nu-i cel ce-n trufașă limbă
căminul gîndului îmbracă,
nici purpura împietrită a sîngelui —
oglindă-a sinelui surpată-n
nisipurile veacului —,
ci pămînteana făptură a martirului
sorbind din eternitate
nectarul înțelesurilor, precum
Aedul
salba neprețuită a sunetelor
din diafana corolă a luminii.
El neștiutor intră în neființă,
ca-ntr-o purificatoare petrecere,
pe sub arcul de triumf al
durerii celorlalți...

andrei fischof (israel)

Numai poetul

Gîndul :
os zvîrlit de zei naturii
în halucinanta goană
spre neștiutele ieșiri ale adevărului
din vorbe.

Numai poetul,
purtător al flăcării sacre în priviri,
știe să-l liniștească
precum focul oprește lupii
în nopțile lor înfometate.

Prizonierii

Cu anii,
soldații de plumb
puși să păzească prizonierii din gînd,
dezertează,
iar ei,
altoi în trunchiul firii,
împietresc :
seva din adîncuri,
otravă în sîngele singurătății,
se strecoară în tăcere,
riu pervers ascunzîndu-și virtejurile
sub umbra
tufelor înghițindu-i malurile știrbe.

Unii înfloresc creanga altoită —
prizonieri stăpîni
ai gîndului ucis de propriile vise —
alții pier înainte de vreme,
doar umbra lor atinge uneori
nopțile-nchise-n Elsinorurile noastre,
ucigînd
vechi iubiri tinguite
în alunecarea de șarpe a vremii.

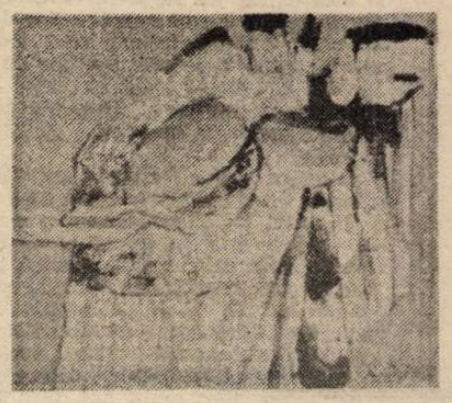

Ansamblul sculptural de la Tîrgu-Jiu

— lectură hylesică —

Se prea poate ca, reflectind la acele prime lucrări de plastică funerară ce aveau să-i întemeieze cariera, îndeosebi la portretul **Rugăciunii**, închipuită de el asemeni unui Christ, atenția lui Brâncuși să i se fi oprit asupra **crucii** ca obiect de sculptat, asupra simbolismului său inerent. Pentru mintea-i scormonitoare, un subiect ca acesta, atît de central spiritualității europene, va fi exercitat o atracție irezistibilă. Doar în **Sărutul** morfologia compoziției o include ca o respectuoasă evocare, în intersectarea liniei brațelor cu verticala de umbră ce separă cele două trupuri. Dar absența unei lucrări consacrate în mod expres acestei teme, apte să o pună în lumină cum se cuvine, fundamentînd-o pe un comentariu plastic de elevație tipic brâncușiană ar trebui totuși să nedumerească. Cum să accepți că neaoșismul artistului s-ar fi putut acomoda cu preamărirea motivului **oului**, de sorginte mai curînd asiată, fără a fi reușit să identifice aproape simultan, motivul complementar, infinit mai apropiat simțirii lui, al crucii. Doar din conjuncția lor, a **sferei** și a **centrului** (crucea ca centru) se putea naște un proiect apt de a-i satisface imaginația.

Și iată, aparenta omisiune se dovedește a nu fi fost decît așteptare. Îndelungă, de o viață, așa cum doar Brâncuși știa să aștepte, ocazia trimisă de soartă. Mai presus decît tot ceea ce a realizat, **Ansamblul** de la Tîrgu — Jiu se distinge prin monumentalitate. Iar planul său, așa cum se desfășoară, articulat pe harta așezării, poate fi înțeles ca o grandioasă troiță : **Masa tăcerii** înconjurată de cele douăsprezece scaune rotunde, cu aleea de clepsidre ce o continuă și cu **Poarta sărutului** pot fi închipuite ca figurînd piciorul crucii ; urmează apoi, de o parte și de alta, asemeni deopotrivă unor brațe dar și coroanei unui copac, cununa de străzi și case ale Tîrgului, iar la capătul celălalt, dominînd brațele, săgeata **Coloanei infinite.** Nu multe sînt orașele pe care un capriciu geografic să le silească, în țara noastră, să se desfășoare în lungul unei singure axe, de pildă de la nord la sud, ca în cazul Tîrgu — Jiului, limitat de frontiera de apă a rîului. Axa **Ansamblului**, perpendiculară pe direcția rîului, secționează orașul în două planuri. Și nu este o coincidență prezența în chiar inima desfășurării **Ansamblului**, a unei biserici. Crucea ei, a Bisericii Petru și Pavel, enunță în formă condensată logica articulării în spațiu a **Ansamblului**, așa cum îl va fi gîndit artistul. S-a remarcat de către comentatori că Brâncuși a inclus orașul, ca element funcțional, în conceperea proiectului său. Și ce alt rol îi va fi conferit decît acela de a semnifica, în sensul cel mai concret al cuvîntului, viața, cea care-i răstignește pe eroi, pentru a fi mîntuită prin ei ? **Calea sufletelor eroilor** nu indica așadar decît o parte a **Ansamblului.** Asemeni unei antene, concepută să capteze semnale pierdute în eter, Brâncuși va fi încercat să monteze o cruce de dimensiuni gigantice pentru a capta prin ea vocile materiei.

Experimentase răbdător, diverse modalități de a suscita dialogul lemnului cu piatra și metalul, alegînd pentru socluri materiale deosebite decît cele din care era realizată statuia propriu-zisă. Dar în fiecare din aceste cazuri, volumele implicate rămîneau poate nesemnificative ; reduse la proporții umane, materiile nu-și ocultau desigur virtuțile pentru privitor, dar nici nu le etalau așa cum o permite registrul monumentalului. Între templurile pe care visa să le înalțe, Brâncuși nu a menționat expres un **Templu al materiei ca îngemănată cu Spiritul.** Dar soarta a vrut ca tocmai pe acesta să reușească să îl termine.

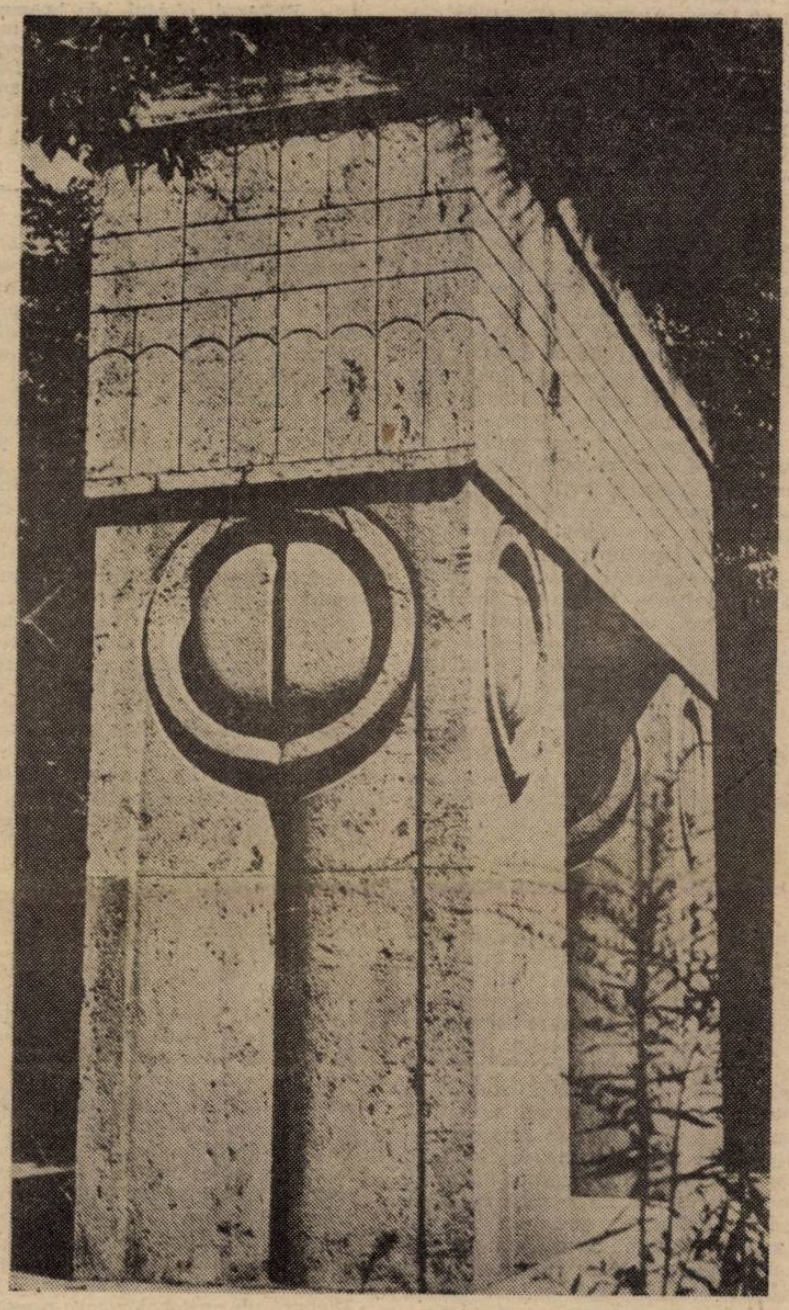

Vechiul Testament,citat pe îndelete, îi va fi apărut ca istorie a impunerii unei morale **de piatră** unui popor predispus să cedeze seducțiilor hedoniste ale **lemnului.** Traversarea pustiei de cele douăsprezece triburi ale lui Israel, timp de patruzeci de ani, cu suita pedepselor, una mai crîncenă decît alta, îngăduite lor pentru a îi deprinde să biruie, doar prin credință, chinurile setei și foamei, frica de lighioane și de oameni vrăjmași, imboldurile lăcomiei și mîndriei, și cîte și mai cîte. Uimitoare aspra poezie a vechilor legende ebraice. Cum de ai putea să-ți mai închipui azi un popor întreg, nu doar o armată de oșteni, rătăcind decenii în șir printre dune sterpe de nisip? Cum să-ți închipui, însoțindu-i pe bărbați, peregrinarea nesfîrșită a mii de femei, de copii și de bătrîni, hrăniți doar cu roua cerului, misterios preschimbată pentru ei, la fiecare răsărit de soare, în pîine ? Cum să ți-i imaginezi înaintînd nu într-o direcție anume, ci cu ochii pironiți spre un nor, care ziua îi călăuzea, iar la lăsarea nopții se preschimba în stîlp de foc ? Urmăriți de o stîncă, din care proorocul Moise, lovind-o, a făcut să curgă șiroaie de ape. Tradiția creștină avea să identifice în suita de uluitoare miracole avataruri ale lui Christos. El era tăcuta stîncă pustie, tot el stîlpul de foc și norul. Așa încît, din zăbovirea sa printre pămînteni, episoadele cuprinse în Evanghelii nu cuprindeau în fond decît o infimă parte.

Iar dacă Brâncuși se simțea vrăjit în cuget de măreția destinului uman, a făpturii ursite să dialogheze cu Nevăzutul — în fapt cu ceea ce ochii vedeau, dar cugetul ajungea anevoie să cuprindă — cum și-ar fi împlinit mai bine opera decît continuînd cu ceea ce începuse : povestea lui Adam. „Problema cea mai dramatică, scrie Mircea Eliade în «Fragments d'un journal», referindu-se la creația brâncușiană, este cea pusă de **Coloana infinită.** Știu foarte bine că de la început lucrarea a fost concepută ca o coloană de oțel. Mai știu că și modelul ei se regăsește în arta populară românească, și mai precis în structura stîlpilor de lemn care susțin și decorează casele țăranilor. Ceea ce mă interesează mai presus de toate este înțelesul pe care Brâncuși l-a dat **Coloanei.** El a comparat-o cu Coloana Cerului, stîlpul casei care susține cerul și face cu putință comunicarea dintre Cer și Pămînt. Într-un cuvînt, Brâncuși o considera ca pe un **axis mundi.** Ideea este foarte veche și răspîndită peste tot. Acest tip specific de **axis mundi** sub forma unei coloane de piatră, ar fi putut fi o creație de-a culturilor magalitice, dar asta nu e așa de important. Ceea ce importă, pentru mintea mea, este faptul că Brâncuși a conceput **Coloana infinită** ca un **axis mundi** cu ajutorul căreia poți atinge Cerul, și că după ce a creat această capodoperă **el nu mai avea nimic de creat** (s.a.), care să fi fost demn de geniul său. A mai trăit încă 20 de ani și s-a mulțumit să sculpteze nu știu cîte copii ale unor lucrări care îl făcuseră vestit.

Nu pot crede că, la vîrsta de 60 ani, vigoarea creativă a lui Brâncuși era epuizată definitiv. Trebuie să presupunem oare că, după ce și-a desăvîrșit cea mai însemnată lucrare, n-a putut să mai încerce nimic altceva ? Dar în timp ce concepea și realiza **Coloana infinită** o altă lucrare îl ispitise, cel puțin la fel de marcantă, și anume mausoleul pe care urma să-l ridice în memoria soției maharadjahului de Indor. Nu știu nimic precis despre acest proiect. Brâncuși ar fi propus să taie un deal stîncos în forma unui ou, și cu o mică criptă care să primească urna funerară a maharaniei.

Misterul «sterilității» lui Brâncuși din timpul ultimilor 20 de ani ai vieții ar trebui să fie cercetat, și anume dacă aceasta era din cauza convingerii lui că după **Coloana infinită** numai avea nici un rost să se dedice unei alte mari opere sau dacă era în profunda lui părere de rău că împrejurările nu-i permiteau să se depășească, prin creația mausoleului din Indor. Ceea ce mă impresionează în destinul lui Brâncuși este că cele două capodopere — **Coloana infinită** și aceea care a rămas în stare de proiect — aparțineau aceluiași univers de creații spirituale **caracteristice epocii de piatră.** Dar de ce oare a încetat să creeze după ce izbutise, printr-o extraordinară **anamnesis,** să redea viață formelor, simbolurilor și înțelesurilor arhaice, uitate de milenii în Europa ? O fi oare faptul că după ce a construit **Coloana** ce ducea la Cer, Brâncuși nu mai avea nimic de făcut pe pămînt, că, cel puțin **simbolic,** nu mai era de găsit aici, printre noi ?

Orice răspuns, orice ipoteză, mi se pare nesatisfăcătoare. Mi-e teamă că «misterul» rămîne atît de nepătruns încît nu vom ști cu precizie **cum** și-a închipuit mausoleul din Indor și **cîtă vreme** i-a hărăzit meditației acestei opere". Brâncuși nu pare totuși a fi avut, nici un moment, sentimentul că vorbea un limbaj destinat să rămînă criptic. În cazul **Ansamblului** de la Tîrgu — Jiu, bunăoară, simpla considerare în contextul întregii opere a artistului, nu izolată de ea, permite interpretării simbolice realizarea unor substanțiale progrese. Aleea de **clepsidre** ce se întinde între **Masa tăcerii** și **Poarta sărutului** se compune din treizeci de scaune de piatră, dispuse pe două șiruri, în cinci grupe de cîte trei, precum și din două bănci de piatră, late fiecare cît patru scaune. Ar rezulta de aici treizeci și opt de **clepsidre.**

Treizeci și opt de ani, precizează cartea Exodului, a fost durata exactă a peregrinării lui Israel prin pustia Sinai. Scurgerea unui an în inima deșertului, ce imagine ar putea-o sugera mai plastic decît aceea a unui ceas de nisip ? Căci depărtarea din care urcă spre noi legendele biblice invită la lectură poetică. Brâncuși a ținut să redepene firul poveștii, dar în așa fel încît să ne facă să credem că o auzim pentru întîia oară. Cele douăsprezece triburi ale lui Israel strînse în jurul Stîncii, ca oile împrejurul ciobanului. Pentru a-i învăța să deprindă voia pietrei, de aceea i-a scos Moise pe evrei afară din Egipt. Doar așa puteau deveni, doar ei dintre toate neamurile, turma aleasă de Jahve. Trebuiau să fie mînați departe de imaginile înșelătoare ale bogățiilor și îndestulărilor trecătoare, trebuiau să uite farmecul Riului, răcoarea grădinilor și parfumul florilor, să disprețuiască puterea oamenilor și să o nesocotească pe cea a idolilor. Căci acolo, în inima deșertului, departe de lume, avea să se celebreze o nuntă Magică, așa cum nu stă în mintea omului să o închipuie. După treizeci și opt de ani, toată suflarea ieșită din Egipt se stinge, primește îmbrățișarea nisipurilor. Dar cu prețul acestei uniri, din pruncii născuți în pustie se va naște un nou popor. Nici chiar lui Moise nu i se îngăduie să păsească în țara sfîntă, în Canaan. Toți păcătuiseră, toți trebuiau să moară. Chiar el, martorul nemijlocit al tuturor miracolelor se îndoise în inima lui o dată. La Masa, lîngă muntele Horebului, cînd evreii sfîșiați de sete se pregăteau să-l ucidă cu pietre pentru că îi îndreptase spre un loc fără apă, vocea care îl călăuzise i se păruse, pentru o clipă, străină, fără noimă. Cu ochii pierduți în defilarea spinărilor aride de piatră, încercase groaza neputinței. Se simțise om, uitînd că e profet. Ar fi vrut să fie singur, să nu aibă spectatori la înfrîngerea pe care o presimte venind. Cum să scoți apă în plin deșert și să saturi un norod de mai bine de jumătate de milion de suflete ? Infinitul, pentru el, tăcuse o clipă la Masa. Și nu doar pentru a îl încerca, ci, mai mult, pentru a da posterității, dincolo de fantasticul uneori exorbitant al precedentelor miracole, proba chintesențială a posibilităților sale. În transformarea pietrei în apă se conțin, ca într-o sumă, toate transgresiile firii operate de divin ca pentru a-și atrage luarea aminte a muritorilor. Iar apa aceea, e de la sine înțeles, nu seamănă cu apa din rîuri. De aceea Brâncuși, prin **Masa... tăcerii** va fi vrut să închipuie o etapă a unui parcurs inițiatic. La Masa, pare a ne spune el, e o fîntînă cu apă vrăjită, din care dacă bei ajungi să auzi tăcerea : **infinitul tăcerii** sau **tăcerea ca infinit.** Se repetă continuu istoria. Nu e nici început nici sfîrșit în Masa... Brâncuși își continuă basmul, murmurînd cuvintele ca pentru sine : de auzi **vocea care strigă în pustie** și o urmezi, oțelindu-ți curajul prin zeci de încercări, la un moment dat pe cale, ți se va ivi și ție în față o Stîncă... și sărutînd Stînca pentru a te logodi cu ea, ți se va deschide în trupul ei o **poartă,** prin care, primind straie noi, vei păși în altă lume...

Matei G. Crăciun

Lecturi din romanul continuu (II)

Moartea lupului

Lupul pieri între oameni şi câini fără să deie nici un glas şi nici un sunet. Intră c-un fel de demnitate în liniştea morţii". La o asemenea scenă asistă, răscolit în adîndurile-i tulburi, călugărul Natanail, adică fostul mirean, doborît de patimi lumeşti, Naum. Ce este durere şi întristare şi suspin trecea, în romanul sadovenian **Demonul tinereţii** (1928), în fiara încolţită şi apoi ucisă. Transferul se produce la nivelul răbufnirilor, nimic din ceea ce interdicţiile culturale opresc nu trebuie să iasă la suprafaţă. Este vorba însă de porniri atît de puternice, că orice obstacol pare de prisos. Intensitatea trăirilor primare este la Sadoveanu de o vehemenţă neobişnuită, izbucnirile se pot produce oricînd — şi chiar se produc — sub forma unor colapsuri emoţionale situate în imediata vecinătate a morţii. Cine încearcă, în romanele lui Sadoveanu, să înfrunte pulsiunile adîncurilor răscolite, în virtutea convenienţelor sociale, vede deschizîndu-i-se în faţă prăpastia fără fund a propriei neputinţe. Şocul este de o violenţă extremă şi produce, invariabil, catalepsia, trecerea „în celălalt tărîm", pentru o bună bucată de vreme. Demonul revine periodic, în crize menite să sublinieze că omul nu se poate ignora pe sine şi că societatea, cu toate legile ei draconice, reprezintă o palidă oprelişte. În asemenea clipe de cumpănă, cel aparent însănătoşit stă la un pas de recidivă şi salvarea nu-i vine decît din afară : fuge din sine, sub forma identificării cu pericolul. Este, de regulă, mecanismul defensiv al celor nu prea tari. Moartea lupului înseamnă stingerea propriilor răscoliri interioare.

În 1904, **Şoimii** puseseră în discuţie o astfel de înfruntare între iubirea nestăpînită şi legile sociale (scrise şi nescrise). Dar transferul amintit lipseşte, pentru că romancierul, încă tînăr, nu intuise străşnicia opoziţiei. Dovadă că, abia în 1952, prelucrînd romanul, Sadoveanu introduce, în cel de al douăzeci şi optulea capitol, din **Nicoară Potcoavă,** un episod de tipul „moartea lupului". Retras la Zid Negru fratele lui Ion Vodă cel Cumplit este prins în încleştarea unor puternice sentimente : dragostea pentru Ilinca, dorinţa de răzbunare a morţii fratelui mai mare, îngrijorarea faţă de evoluţia fratelui mai mic ş.a. Toate sînt reprimate, împinse în adîncuri şi astfel aparent domolite. Din cînd în cînd, răbufnesc, devastînd liniştea chinuită a lui Nicoară. Într-un atare moment, plecat la vînătoare, el întîlneşte un lup, pe care îl prinde într-o capcană. Se apropie spre a-l ucide şi a întreprinde astfel gestul eliberator, ştiut de acum. Dar lucrurile vor evolua altfel. „Cînd hatmanul a mai făcut un pas, fiara şi-a subpus deodată capul. Apoi, într-un cutremur al trupului ei chinuit de moarte, a clănţănit din fălci, ridicînd botul spre văzduh şi slobozind un urlet prelung. În ochii şi-n glasul ei tremura spaima cea de pe urmă." Fiara nu mai trebuie ucisă, pentru că a preluat spaimele hatmanului Nicoară şi le-a risipitit în văzduh, odată cu „acea tînguire năprasnică (...) către Ziditorul a toată făptura". Din nou, tenebrele s-au împrăştiat, sufletul s-a limpezit, iar Nicoară intră cu drepturi depline în galeria personajelor reprezentative imaginate de Sadoveanu şi caracterizate în primul rînd printr-o trăire agitată a viforosului lor individualism.

La apariţie, romanul lui Sadoveanu a fost salutat de un cor entuziast de critici ai momentului, care au văzut în el o expresie a filorusismului autorului (cu binecunoscuta lozincă a „prieteniei de veacuri" etc.). Cum Sadoveanu scrisese şi **Lumina vine de la Răsărit,** lucrurile se legau. Nu mai au însă aceeaşi logică la aproape o jumătate de secol de la apariţie, cînd putem descifra motive specifice întregului scris sadovenian şi nuanţe particulare sfîrşitului operei sale. În primul rînd, este de relevat motivul bastardului, foarte răspîndit încă din 1904 şi provenind din însăşi biografia sadoveniană. Nu este defel obligatoriu să vedem în Nicoară (în realitate, fiu nu de domn, ci copil din flori, tatăl fiind moş Petrea Gînj, ţăran şi oştean) un simbol tendenţios al istoriei noastre. Dintotdeauna, Mihail Sadoveanu s-a simţit apăsat de nelegitimarea legăturii dintre tatăl său şi Profira Ursachi şi trecerea obsesiei în motiv literar s-a făcut repede, înlesnită fiind şi de atmosfera favorabilă ţărănismului la începutul secolului al XX-lea. Sămănătorismul şi poporanismul au activat motive latente şi i-au oferit lui Sadoveanu cadrul propice amplificării unor accidente biografice.

Violent a fost de la început şi antiboierismul său, cu exemple ce stau la îndemîna fiecărui cititor din zilele noastre, care se vede constrîns să privească altfel lupta pe care Nicoară o duce împotriva marii boierimi. Motivul are şi un suport tradiţional, în cultivarea simpatiei faţă de răzeşi, operînd la Sadoveanu de la primele sale scrieri ca o urmă atît a modelului epic postpaşoptist (pe care l-am numit al „bunului păstor"), cît şi a necesităţii de a crea, în propriu-i scris, un echilibru, printr-o contrapunere la antipatia de care am amintit. Acum, Sadoveanu amplifică un sentiment care începuse să se manifeste îndată după primul război mondial, anume frăţietatea. Aceasta a evoluat către aderarea la masonerie, produsă în deceniul al patrulea şi culminînd cu **Creanga de aur.** În mod incontestabil, Nicoară Potcoavă face parte din tagma iniţiaţilor întru ezoterie, deşi fără ostentaţia lui Kesarion Breb. El nu a urmat o şcoală anume şi nici nu practică ritualuri precise, dar este îmbibat pînă în cele mai adînci fibre ale gîndirii sale de sentimentul divinităţii răspîndite în întreaga fire. Din doctrina masonică pură, Sadoveanu a reţinut, aici, numai iconizarea şi fragmentarismul zeităţii supreme, precum şi, dedus, temeiul adînc al înfrăţirii regnurilor („moş Savu a privit cu mîhnire pe fratele său copacul, care etc."). Caracterul iniţiatic al masoneriei este subminat puternic tocmai prin sentimentul unităţii firii, întrucît acesta nu provine dintr-o iniţiere ezoterică, ci, acum, dintr-o extrem de puternică sensibilitate la gîndul morţii din ce în ce mai apropiate. Nimic nu mai este livresc în trăirea de un acut individualism care se află la temelia contopirii a toate celor văzute şi nevăzute. Din nou, precum în urmă cu un deceniu, Sadoveanu nu se închină unui „Ziditor" ortodox, ci unuia eretic. De fapt, se închină sie însuşi, transformîndu-l pe Nicoară Potcoavă într-un alter ego privit cu veneraţie. Hatmanul este înzestrat cu o gamă variată de trăiri, deşi nu chiar atît de nuanţate. Însingurat, vindicativ şi rob al lui însuşi — acesta este Nicoară Potcoavă. Ca însingurat, putea să îmbrace haina monahală ori sarica ciobănească. A preferat însă zalele ostăşeşti, care nu-i prea vin, deoarece, cu adevărat, el este un haiduc, înscriindu-se fără greş în categoria atît de largă a personajelor sadoveniene, aceea a fugarilor de lume. Vindicta este, de asemenea, o trăsătură constantă a celor mai mulţi dintre eroii sadovenieni, începînd cu fiorosul Pavel Nour. O răzbunare egoistă, atunci, la 1904. O pedeapsă, altruistă, mai tîrziu, în 1952. Să fi cedat oare Sadoveanu politicului de moment, spre a-l face pe Nicoară un anti-boier care pregătea colectivizarea agriculturii ?! Am introdus această falsă concluzie tocmai pentru a sublinia că, în realitate, vindicta de care este stăpînit Nicoară Potcoavă provine din tulbureala străfundurilor sale sufleteşti. Răscolit necontenit de gîndul morţii iminente, romancierul nu se poate împăca deloc cu ideea trecerii în nefiinţă. Altruismul este provocat tocmai de această răscolire, în joc intrînd captarea bunăvoinţei celorlalţi, spre a nu i se trece cu vederea existenţa. „Non omnis moriar" sînt printre ultimele cuvinte ale lui Potcoavă, care se mîngîie, se iluzionează, se amăgeşte că nu va pieri, deoarece semenii îl pomenesc sau îl vor pomeni. În termeni riguroşi, ar fi vorba de o nemăsurată iubire de sine, imposibil de trecut cu vederea. Tot ceea ce priveşte personajul titular tinde să se închege în crearea unei legende, chiar a unui mit. Cognomenul „Potcoavă" împinge voinicia în fabulos, numele străvechi „Nicoară" îl propulsează în povestire, ceea ce povestesc alţii duce către formarea unei imagini idilizate. Chiar din capitolul de început al romanului, personajul nu intră direct sub privirile lectorului, despre el mai întîi se discută, se comentează, se alcătuieşte un fel de baladă, iar fraza dobîndeşte inflexiuni poematice. Trecem peste isprăvile cunoscute ale personajului, pentru a ajunge la capitolul final, în care, iarăşi, Nicoară Potcoavă nu apare în chip direct, el formînd, la fel ca în cele dintîi pagini, obiect al comentariilor altora. Mai mult încă, personajul nu moare cu nici un chip, deşi este decapitat : trupul îi este îmbălsămat şi mormîntul, ferit de curiozitatea nechemaţilor, devine loc de pelerinaj accesibil numai pentru cei iniţiaţi. Scopul a fost atins : alter ego al romancierului, Nicoară Potcoavă este expresia celui mai nestăvilit individualism, a unei greu de imaginat iubiri de sine, pe care ideea morţii le agită cu o putere mult mai mare decît în oricare din romanele anterioare.

Am fi însă cu totul nedrepţi faţă de Sadoveanu dacă am opri aici firul constatărilor noastre. Căci, spre deosebire de, spre exemplu, **Creanga de aur,** care punea, în esenţă, exact aceleaşi probleme, învesmîntate însă altcum, în **Nicoară Potcoavă** întîlnim o dispersare a thanatofobiei. Metafore ale stingerii se întîlnesc pe fiecare pagină, subminînd serios încercarea de a citi romanul sadovenian în cheie sociologică (sau numai în cheie sociologică). Spre deosebire de **Hanu Ancuţei,** unde spaţiul închis era acela care amplifica fiorul thanatic, în cel din urmă al său roman, Sadoveanu preferă să se mărturisească întinderilor nesfîrşite şi albăstrimilor depărtărilor fără nume. Este cu totul semnificativ în acest sens, faptul că **Nicoară Potcoavă** a fost început la Mamaia, pe ţărmul mării, loc pentru care scriitorul nu avusese pînă atunci nici un fel de atracţie. Presentimentele sumbre care îl agitau în profunzime reclamau o compensaţie pe măsură. Şi dacă pînă acum Sadoveanu preferase peisajul montan, care închidea perspectiva şi îngăduia o agitaţie lăuntrică mai puternică, odată cu **Nicoară Potcoavă,** scriitorul priveşte spre nesfîrşirea orizontului, spre a-şi domoli îngrijorările. Toate converg spre deschidere şi pierdere în neant („ne-om duce şi noi, eu şi baba Cireaşa, unde se duc toate... unde se duc ş-aceste frunze de frasin purtate de vînt"). Peisajele sînt concepute în aşa fel, încît să imagineze un univers al risipirii : „Lunca de sălcii vechi deschidea bolţi în jur. Pe sub ele, unii din ei (dintre oşteni — n.n.) duseseră caii la

Dan Mănucă

(Continuare în pag. a 14-a)

haiku

Singur lîngă lac
urc scara soarelui
secundă de secundă.

GLOSSĂ

Într-o sigurătate factorul invizibil, lipsa potenţatoare, opusul ascuns este doar motivul vulgar al apariţiei ei. Cauza adevărată este întotdeauna metafizică, aşa cum cauza naşterii nu-i bietul, meschinul act sexual ; tot aşa, creaţia artistică nu se explică prin studiul oricît de prob şi îndelungat, ci prin circumstanţe mult transcendente.

Reflexul, efectul de boomerang al oglinzii — majoră temă de meditaţie pentru că circumscrie elementele-cheie ale interpretării umanului. Dacă însă adăugăm şi oglinzile deformante, cele care ajung pînă acolo încît eludează părţi din trupul realităţii, ori le leagă altfel, vom avea în acest obiect principalul simbol malefic al lumii.

Anulezi încercarea de-a muri, poţi să faci do' sau două mii de paşi împrejurul lacului. Marcat de golul care te separă de el. Reţinut de forţa arcului de cerc al malului.

Conturat de lumina soarelui, înconjurat de lumina soarelui. Uzura este aceea care mă susţine în faţa elementelor naturii directe şi brutale. Uzura unui trup uman, un lucru cald şi bun învăţat pe de rost de fiecare oscior. Dar şi uzura generală, a tuturor celor din jurul tău, fie că sînt obiecte, lucruri naturale, întîmplări, confuzii, fantezii. Toate îţi devin de la un timp familiare prin ritmul uzurii lor, prin blîndeţea unei decadenţe şi-a unei rarefieri care seamănă cu urcatul unei scări aeriene într-o înălţare fără capăt.

Constantin Abăluţă

toma grigorie

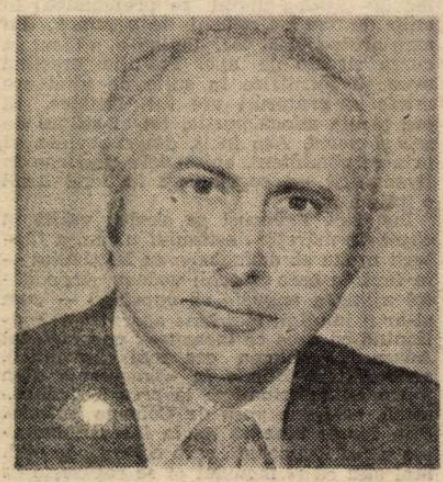

Felia de timp

Vino să împărţim felia asta de timp
s-o ronţăim şi să ne privim în ochi
Ceea ce vedem să fie taina noastră
de totdeauna
Pe tine te dor tăcerile mele
pe mine vorbele tale
Privirile dor mai puţin se pare
şi totuşi lacrimile ţi-au înmugurit
în ochi
boabe de mărgăritar
Să le zvînt c-un sărut
ar curge mai tare
mai bine le fac să scînteieze
cu lumina unui zîmbet
Iată s-a mai îndulcit felia de timp
dar s-a şi terminat.

Prima mişcare

Tristeţea s-a chircit în piept
braţele ei strînse-n rugăciune
se-nchină la zeul lacrimilor
Izvorul e uscat
nici o speranţă de uşurare
de spălare a gîndului negru
Ochii se string puternic
pentru a împinge înăuntru
ţipătul disperării
Prima mişcare ar fi saltul în gol
Stai ţintuit în pat
cu mîinile încleştate
pe drevele de fier.

Ca într-o tobă aztecă

Fire nevăzute
de la o inimă la alta
le tai adesea c-o vorbă strîmbă
(dez)lănţuind tăcerea
Durerea mută e cea mai profundă
Zîna iubirii
leagă la loc firele
cu nod de suris
Din nou aleargă sîngele
să ne iasă în întîmpinare
bătînd în inimă
ca într-o tobă aztecă.

Rădăcini de algă

Afundat în apa vieţii pînă la frunte
am început s-o privesc pe dedesubt
Are rădăcini de algă înfipte în mîl
se ţine de val cu braţe palide
Atîtea guri hămesite îi muşcă
trupul i-l împuţinează
dar nu pot smulge uşor viaţa
Un fir de rădăcină rămas neatins
îi dă o nouă tulpină
pe care se legănă o stea de mare.

plastică

Poezia locului comun

O expoziție de pictură semnată **Teodor Moraru** nu-i un loc unde se îmbulzește lumea, pentru a fi martoră la eveniment. Artistul bravează chiar, cu detașare, în a nu urmări „succesul comercial", resursele materiale ale existenței imediate neavînd nici o tangență cu resursele artistice ale pictorului. Deși, este evident, viața însăși este pentru Teodor Moraru pictura căreia i s-a dedicat. Și, totuși...

Acest artist, înzestrat cu o **vocație a rezistenței și a modestiei luminoase** greu de egalat, își gîndește menirea cu o metodă și cu o tenacitate de invidiat. Este prea puțin preocupat de locul pe care-l ocupă în ierarhiile artei de șevalet contemporan, dar este acaparat de delimitarea tot mai precisă a conceptelor gîndirii sale plastice. Este personalitatea cu judecata cea mai gravă și mai reavănă (nu proaspătă, nu puritană, deci !) din generația sa și această calitate conferă opiniilor sale un soi de temeinicie indestructibilă. El ar face o bună figură de înțelept, de **resoneur al cetății.** Și, sper să nu se supere dacă insist mai mult asupra acestui detaliu, tocmai o asemenea aplecare către înțelesul adînc al rosturilor vieții impietează decisiv asupra modului în care își construiește **conduita estetică** și **viziunea plastică** de mulți ani încoace. Pentru că pictura lui Teodor Moraru este, înainte de toate, semnul unei consecvențe estetice și stilistice deloc comune, elementele de progres sau de limpezire a problemelor plastice pe care și le pune artistul fiind mereu îmbogățite, supralicitate. Pictura, așa cum o înțelege Teodor Moraru, este o **perpetuă interogație.** Lipsa îndoielii ar atrage după sine moartea operei, condamnarea ei la anonimat. Or, artistul nu poate trăi prin proliferarea la nesfîrșit a unor lucrări lipsite de identitate. Oricînd s-ar putea situa pe o asemenea poziție, versatilitatea stilistică și cultura plastică oferindu-i destule atuuri, pentru a-și putea făuri o carieră rezonantă. Dar Teodor Moraru nu este un comod și nici un histrion. El își refuză cabotinismul pictural, preferînd acestuia excursul meditativ în fața șevaletului. Recurge, cum este de la sine înțeles, la pulsațiile memoriei sale afective și culturale, de unde își extrage imaginile eminamente încărcate de savoarea realului. Dar un **real** decorticat, debarasat de aglomerările retoricii cotidiene și nesemnificative. Din jocul „brezaiei" sau al „caprei", artistul reține acele detalii care permit culorii să se manifeste liber, supunînd-o doar unor ritmuri și unei dinamici numai de el percepută și căruia artistul îi conferă un rol dominant. Așadar, nu imaginea integrală a obiectului ritual este redată de viziunea pictorului, ci sensul ei viu,

plastica extraordinară a mișcării, într-o ambianță cromatică aleatorie, care sugerează în secvențe fulgurante o atmosferă magică. Întreaga paletă a pictorului are în ea tensiuni subterane, ca de mister medieval, lumina din pînzele lui Moraru evocînd nu o dată efectele staticelor olandeze și flamande din secolul al XVI-lea. Pictorul contemporan nouă o face, însă, cu mijloacele secolului său ; desenul are un contur energic și incert, culoarea capătă densități aproape senzuale, formele se pierd în masa materiei cromatice, detaliile capătă relief, partea definește și dă personalitate plastică întregului. O natură moartă, în viziunea lui Teodor Moraru, nu poate avea sugestivitatea sintezelor cromatice ale lui Pacea, de exemplu, nici aura simbolică a formelor lui Bernea sau Gherasim, pentru simplul motiv că percepția picturală funcționează la el cu totul altfel. Cine stăruie mai atent asupra picturii sale, are surpriza să descopere o sintaxă foarte simplă a discursului plastic, în planul formei pictorul situează un mănunchi de detalii, de locuri comune, de regulă fără un relief pictural deosebit, dar foarte expresive în planul consistenței, al valorii cromatice și al surprinderii ritmurilor esențiale ale **viului.** O sferă a existenței materiale care devine pentru artist mult mai semnificativă decît orice altă reprezentare (oglindire) veridică și integrală a realului.

Ceea ce este curios, e că foarte puțini din cei ce privesc pictura lui Teodor Moraru constată **profundul și statornicul ei realism.** În mod asemănător s-au petrecut, la vremea lor, lucrurile și cu poezia lui Nichita Stănescu. Greu s-a obișnuit lumea cu limbajul său poetic, fapt pentru care în auzul multora versurile sale sunau după un diapazon ultra-modernist. Numai că așa numitul avangardism al lui Nichita avea o sorginte, și chiar o arhitecturare a cuvintelor și a construcției aproape clasică. Comparația este valabilă și în cazul picturii lui Teodor Moraru, în sensul în care mijloacele plastice, întreaga sintaxă, după care acest profund și laborios artist își clădește opera picturală, au o doză de originalitate și de cutezanță combinatorie (în plan tehnic, mai ales), care descumpănește privitorul comod. Dar vocea lui va răzbate, cu siguranță, în spațiile de dincolo de noi, acolo unde **vizionarismul** său, atît de calm și de domestic, la urma urmei, nu va mai putea fi atins de exclamațiile contestatorilor de circumstanță.

Expoziția de la „Simeza" (cu un excelent compartiment de desene în tehnică mixtă !) confirmă evoluția unui artist consecvent cu sine și cu propria sa **conduită estetică,** elaborată cu ani în urmă și mereu ajustată de cîștiguri stilistice și expresive dobîndite pe parcursul unei remarcabile cariere artistice.

Corneliu Antim

muzica

Festivalul internațional „George Enescu" (IV)

Tipuri ale „transparenței" în muzică, Palestrina, Mozart, Debussy. Celestul, sublimul, picturalul (ca „demontare" a sublimului aparenței). Chiar mai mult încă decît circumscriu cuvintele. Ca orice „închidere" ce se „deschide". Și o întrebare aparent inutilă : cît mai percepem din „aura" semantică a unor epoci „datate". Sau, gîndindu-mă la o frumoasă metaforă a lui Noica : putem, dincolo de „fereastră", să recuperăm „casa" în sine ?

Nu putem ști cu exactitate cum „suna" un cor în perioada Renașterii. Ne împiedică „distorsiunile" culturale. Tehnica vocală a evoluat. Cu pierderi, probabil, în alt plan. Modul în care este descifrat un text muzical trebuie să fi suferit și el mutații importante. Cercetînd însă stilul vremii (concizia formală, austeritatea tipic contrapunctică și, mai ales, transparența armonică a acordurilor „pure"), ne putem imagina și sonoritatea. Cea pe care ne-o restituie la un nivel de perfecțiune aproape „insuportabilă" corul condus de dirijorul Marin Constantin — de mult celebrul Madrigal. Dacă repertoriul său de colinde (prohibit pînă în '89, în țară) intra într-un fel tot în matca simplității exemplare a diatonicului Renașterii, cîștigul cel mai important al Madrigalului mi s-a părut a fi apropierea de repertoriul contemporan. **Ritual pentru setea pămîntului** de Miriam Marbe, **Aforismele** de Ștefan Niculescu, **Timpul cerbilor** de Olah și multe altele. Puține formații, puțini interpreți (chiar în lume) abordează cu același deplin succes „extremele" istoriei muzicii.

Programul prezentat în cadrul Festivalului Enescu a fost și el divers, gîndit însă ca un spectacol unitar și într-o „creștere" inteligent gradată. De la unisonul imnului gregorian **Salve Regina** spre complexitatea scriiturii unor piese contemporane de Ligeti, Cornel Țăranu și Penderecki.

Sonnengesang des Heiligen de Carl Orff a făcut o bună trecere (prin unele similitudini de limbaj cu vechii maeștri) de la Palestrina, „reperul" cel mai solid al Renașterii, la modernul Ligeti.

Prima audiție a piesei lui Cornel Țăranu — **Testamentul călugăriței Theofana** — mi s-a părut a fi momentul cel mai original și mai profund dramatic al serii. Densității expresive a partiturii soliste clădite — fapt esențial ! — pe un material de o simplitate (și eleganță) bizantină, i-a fost organic opusă mai austera prezență a „tutti-ului" formației. E aproape inutil să mai amintesc omogenitatea firească, acuratețea și calitățile îndelung șlefuite ale sonorității ansamblului. E timpul (și sînt forțele vocale necesare) ca „școala" Madrigalului condus de Marin Constantin să-și găsească din actualii „elevi" și viitori „concurenți". Miturile trebuie mereu împrospătate.

Valentin Petculescu

tele-imaginea

Cum se pregătește un nou prim-ministru (rețetă)

Se ia națiunea și se bate bine, bine, pînă face spume. E indicat să se folosească mai multe mijloace de amestecat și bătut. Spre exemplu, în prima fază, sînt bătuți recruții în fața Guvernului de către mineri, oameni care au o veche experiență în a stîlci tineretul (14—15 iunie 1990). Tinerii soldați sînt puși să păzească o clădire **goală** astfel încît chelfăneala pe care o încasează să fie fără riscuri pentru Puterea nu atît de pitulată cît omniprezentă. La aceasta se adaugă sosul TVR care comentează cu o vădită simpatie și într-un accentuat ton de transmisie sportivă (acum minerii înaintează pe trepte ; forțele de ordine se repliază pregătind riposta ; pe extrema stîngă se încearcă o pătrundere etc) desfășurarea întîmplării din Piața Victoriei. „Minerii nu acceptă în rîndurile lor persoanele **civile**". „Minerii acționează în ordine". „Nu s-au semnalat incidente pe parcursul traseului de la gară la Guvern". Pînă la urmă se obține din partea publicului telespectator o cotă apreciabilă de simpatie pro-minerească. O simpatie de nuanță apropiată celei pe care agitatorii F.S.N. o manifestau în iunie 1990 pe bulevarde și în transmisiile TVR.

După ce prima fază a bătutului național se încheie se trece la faza a doua. Se bat bine minerii, zurbagiii Bucureștiului, se afumă și evident se bagă puțin la rece. Pentru aceasta sînt folosite forțe calificate ce îi cunosc bine pe mineri deoarece au mai colaborat cu aceștia pe aceleași străzi. În faza a treia se zgîlțîie bine Camera Deputaților de către mineri pentru a se trezi indignarea celor ce pînă în acel moment și-au spus lehămetiți — treaba lor, încurcă-i drace, ei au vrut, ei au. Atingerea de instituția legală supremă tulbură nu doar sentimentele ori interesele, tulbură chiar conștiința. Spre a le întregi imaginea de „oameni fără nimic sfînt, fără cuvînt și fără onoare", minerii sînt îndemnați să bată puțin și la ușa Cotrocenilor după ce președintele Iliescu își pusese semnătura alături de aceea a unui prezumtiv delincvent, după unele expresii mai aspre din Parlament. Aici asistăm la apoteoza bătăii, își fac apariția mașinăriile din „Războiul lumilor" al lui H. G. Wells, vedem și noi cît de bine este înzestrată Unitatea de Pază și Protocol (nu ca mucoșii ăia de la Guvern ori Parlament) și frica, spaima, deci „ordinea și disciplina" se lasă odată cu norul de gaze lacrimogene peste București. Spre consolidare mai tragem o bătută și cîteva grenade așa, ca să fie, prin Piața Universității în cinstea Congresului P.N.Ț.-c.d.

Interludiul de la T.V.R. reprezintă glazura. Bombonelele aparțin domnului Mânzatu (cu lacrimi în ochi a văzut Troița incendiată, Troiță care...) iar minciunile știți Dvs. cui.

După această primă fază a bătutului urmează cea de a doua, a perpelitului. Rapoarte, interpelări, interviuri. Dl. Roman ne privește scrutător și plin de promisiuni în ultimul cadru, care a devenit fix, din conversația sa cu dl. Șoloc. Domnul Gelu Voican Voiculescu ne dezvăluie (prin repetir) că e mai bine informat decît dl. Măgureanu (care va să zică acesta din urmă doarme-n pantofi și papă banii contribuabilului !) iar dl. Hamza se dovedește iute de picior și ne oferă surpriza unei apariții în carne și oase a domnului ex-colonel Cazacov despre care auzisem că este doar un personaj de poveste... polițistă și nu politică. Pe fundal se profilează un mare semn de întrebare. Cine ? Cine va fi noul prim-ministru. Crainica ne anunță că se reia pe post discuția Șoloc-Roman. Măi, să fie ?! Nu se reia discuția anunțată ci o emisiune economică. Apoi se dă la cuptor. Focul este întreținut de doamna Becleanu. „Nu ne mai perpeliți, domnule Președinte !" (ton rugător-familiar). Domnul Președinte rîde în stil caracteristic. Ne fierbe, ne perpelește, ne pune pe ace. „Noul prim-ministru desemnat este domnul Theodor..." „Stolojan !" exclamă doamna Becleanu Rodica. Să fi știut de la început ? Din prima clipă ? S-ar putea. Mai bine zis, sigur că știa ! Dacă nu credeți, aduceți-vă aminte de ultima emisiune **7 × 7** a doamnei, unde a pus condimentul precis și necesar — „Am crede că este vorba de un destin (se referea la venirea minerilor) dacă n-ar mai exista și **agenturi".** Parol ! Dacă știa dumneaei de **agenturi,** știa și de dl. Theodor Stolojan !

Se servește cald și cu puțin paprika în caz de nevoie. Dacă nu e bună se dă vina pe regele Mihai, se cheamă scutierii și trupele M.Ap.N. cu armamentul din dotare și protecție juridică adecvată. Că n-o să ne apucăm de alte procese cînd nici pe cele dintîi nu le-am gătat. Poftă bună !

Eugen Uricaru

Memoriile lui Willy Brandt

Cei care l-au cunoscut bine afirmă tranşant: în „Memoriile“ sale, Willy Brandt apare aşa cum este în realitatea cotidiană — simplu, sincer şi dotat cu clarviziune. Dacă Adenauer fusese un „vulpoi“ (în fond, epoca îşi creează personalităţile), Brandt aminteşte de comportamentul unui lup domesticit. Fiu al unei grupări etnice minuscule trăitoare pe coasta Balticii, şef — din 1969 pînă în 1974 — al guvernului din Bonn, a lăsat impresia unui cancelar german lipsit de aroganţă, fidel atît amiciţiilor personale, cît şi alianţelor patriei lui; a mai lăsat, totodată, imaginea unui epicurean rezonabil, mai mult marinar decît ţăran, mai mult patriot decît „sacerdot“ al unei zone geografice limitate, asta ca să-l comparăm cu prea bavarezul Strauss.

Născut şi nu făcut pentru politică, omul de stat Willy Brandt şi-a scris „Memoriile“ în 1989, înaintea prăbuşirii zidului Berlinului. În răstimpul a doar patru ani, cît a deţinut puterea, sprijinindu-se pe rezultatele pe care „Bătrînul“ (despre Adenauer este vorba) le obţinuse, el a realizat deschiderea Germaniei Federale către Europa de Est. Arhitect detronat a ceea ce s-a numit „politica paşilor mici“, Brandt contemplă, azi, un strălucit capăt de drum: unitatea Germaniei. Cartea sa îi jalonează itinerariul şi ilustrează convergenţa logicii unui destin cu logica (re) devenirii unei naţiuni, adăugîndu-şi, într-un stil aproape anglo-saxon, paginile la istoria stufoasă şi, în pofida aparenţelor derutante, unitară a fiilor Hansei. Brandt nu urmăreşte efecte literare, după cum nu caută nici efecte şocant politice. Cuvintele cheie pe care le foloseşte sînt „exilat“ (deoarece nu şi-a renegat niciodată patria, refuză apăsat termenul „emigrant“ şi „excepţie“, acesta din urmă vizînd naşterea sa la Lübeck, în anul 1913.

Tînărul Frahm (Brandt fiind un pseudonim) este, de fapt, un copil din flori, crescut de un bunic căruţaş, care face sacrificii majore spre a-l putea trimite la studii liceale. Din familie deprinde visul, aproape obsesiv, la „Statul viitor“. De la social-democraţi, adolescentul îşi însuşeşte „conştiinţa de clasă, nicidecum ura de clasă“. Partidul îl va exclude sub învinuirea de stîngism. După ce aderă la o formaţiune scizionistă, porneşte clandestin, — în aprilie 1933, după doar două luni de la venirea la putere a lui Hitler — spre Norvegia. Va petrece departe de Germania paisprezece ani, ani împărţiţi între publicistică şi activitatea politică ilegală, care îl va readuce, pentru un timp foarte scurt, în 1936, la Berlin. O trecere prin Spania însîngerată de războiul civil îl lămureşte cu prisosinţă asupra influenţei otrăvitoare a Kominternului, precum şi asupra naturii demonice a stalinismului. Practicile social-democraţiei norvegiene şi suedeze îi dezvăluie căile reformismului pragmatic. Lepădîndu-se viguros şi definitiv de sectarism, face parte dintre cei care, la Oslo, reuşesc reconstruirea — prin lucidă reconstituire — a vechiului Partid social-democrat.

Reîntors în Germania ca ziarist norvegian însărcinat cu relatarea proceselor de la Nürnberg (anii 1945—1946), decide, spre amurgul anului 1947, să redevină cetăţean german şi să-şi edifice o carieră politică în facţiunea de la Berlin, sub egida lui Ernst Reuter. Activitatea în cadrul primăriei berlineze îi oferă din plin posibilitatea de a-şi dovedi calităţile de om de stat. „Exilatul“ concepe Germania ca un tot unitar, iar „excepţia“ se consideră pe sine nimic mai mult decît un german ca toţi ceilalţi. Ferm în ceea ce priveşte gradul lor de responsabilitate în catastrofele istoriei recent consumate, şi, în acelaşi timp, foarte rezervat în circumscrierea „culpabililor“ — în viziunea sa, un nucleu format dintr-un milion de cetăţeni ai Reichului. Cît despre ceilalţi — atenţie! — Willy Brandt ţine în permanenţă seama de măsura în care carnetele de membri ai partidului nazist le-au permis atitudini de frondă. Din această cauză va accepta să facă parte din cabinetul lui Kurt Georg Kiesinger, care, totuşi, fusese asistent al lui Goebbels.

„Politica noastră Est — Vest era o parte integrantă a politicii Est — Vest a Europei occidentale, stabilită de comun acord în cadrul Alianţei atlantice“. Susţinut, în ciuda unor voci, de Comunitatea europeană şi de Statele Unite, Brandt a mizat perseverent, fără însă a-şi face iluzii, pe concesiile pe care consecinţele Conferinţei de la Helsinki urmau să le determine în politica sovietică. Fostul cancelar nu afirmă niciodată: „Am avut dreptate!“. De fapt, el nu prevăzuse tulburările din Est, limitîndu-se a apăra, cu tenacitate, drepturile omului. Ceea ce a însemnat mult, foarte mult.

Fără cinism, fără elocvenţă căutată, fără o retorică dubioasă, dar sigur pe justeţea diagnosticului său, echitabil cu rivalii, Willy Brandt memorialistul conservă o simplitate despre care se poate spune că nu-l caracterizează pe toţi prietenii săi din Internaţionala socialistă. Desigur, el nu relatează decît propria **sa** poveste. Îşi explică într-un mod oarecum confuz „Afacerea Wilhelm“ şi împrejurările demisiei. Pentru rivalul său, Helmut Schmidt, nu are decît cuvinte măgulitoare, pe sine însuşi proiectîndu-se în adevărata lumină: hotărît încă din adolescenţă, sincer în evocarea erorilor personale, spontan fără a refuza recursul la gest în momentele în care „vorbele lipsesc“ (trimitere clară la îngenuncherea în spaţiul ghettoului varşovian, gest viu discutat la timpul său). De neclintit atît în legătură cu ceea ce datorează patriei sale, cît şi cu ceea ce aceasta datorează Europei, Brandt ar fi dorit, pe tot parcursul vieţii sale, să poată „împăca termenii **Germania şi pace**“.

Document psihologic dar şi istoric, în care confabulaţia lipseşte cu desăvîrşire, „Memoriile“ lui Willy Brandt presupun totuşi un coeficient de incertitudine sporit de distanţa în timp faţă de eveniment. Fatalmente marcate de subiectivism — doza nu contează! — paginile pretind coroborări şi verificări atente. Masiva lucrare a fostului cancelar confirmă o constatare mai veche, după care memorialistica are teritorii comune cu moralismul. Aici, puterea incisivă a notaţiei de moravuri (extrem de atent ţinută în graniţele sugerării) sporeşte datorită sobrietăţii, ocolirii — pe cît este omeneşte posibil — a comentariului. Uneori, aspectele incitante ale faptelor îl urmăresc pe naratorul dotat cu vervă şi inteligenţă: traducerea franceză — realizată de către François — Michel Gathelier şi Bella Chabot — , care stă la baza scurtelor noastre notaţii, reuşeşte să păstreze un specific germanic al sub-textului, în care rigoarea temperează bine tentaţiile, inerente cumva, ale unei anumite „broderii“ subiective. În fond valenţele artistice — certe — ale acestor „Memorii“ se grupează în jurul a doi poli — obiectivul şi subiectivul.

Alexandru Spânu

La Bamberg, printre romaniști

Ca orice iubitor de muzică, aflasem de multă vreme cîte ceva despre „Bamberger Symphoniker“, faimoasa Orchestră Simfonică pe la pupitrul căreia s-au perindat cam toţi marii dirijori contemporani ai lumii, evidenţiindu-i şi în acest chip valoarea intrinsecă. Despre Bamberg însă, „orăşelul“ (cum îi zic germanii) situat pe canalul „Rhein-Main-Donau“, numărînd mulţi locuitori şi avînd specifica atmosferă primitoare a majorităţii oraşelor bavareze, nu ştiam pînă deunăzi nimic. Şi iată că întîmplarea a făcut să-i cunosc cu de-amănuntul pitoreştile străzi şi case vechi de sute de ani, celebrul Dom ce datează de aproape un mileniu, numeroasele muzee care adăpostesc inestimabile comori de artă veche şi modernă .Iar „întîmplarea“ aceasta i-o datorez profesorului Maxim Marin de la Universitatea din Bonn, care m-a invitat să particip cu o comunicare la cel de-al XXII-lea Congres al Romaniştilor Germani, organizat în oraşul de pe Main între 23 şi 25 septembrie (adică în zilele cînd la noi acasă începea cea de a patra grozăvie cu faţă „minerească“ şi cu substrat mitocosit — pare-se — de către cei ce se iluzionează că vor mai putea înjgheba o nouă „Internaţională“ a întunericului). Cu studii făcute în prima tinereţe la Universitatea din Köln şi de mulţi ani titular al unor cursuri şi seminarii de română-franceză-italiană la Universitatea din Bonn, profesorul Maxim Marin nu şi-a uitat ţara de obîrşie, fiind dintre cei mai perseverenţi în a-i face cunoscute valorile culturale în Germania. Printre iniţiativele de acest fel se numără, începînd din 1989, şi organizarea unei „Secţii de română“ în cadrul bianualelor Congrese ale Romaniştilor Germani.

La recent desfăşuratul Congres de la Bamberg, dr. Maxim Marin a pus la cale din vreme şi a condus lucrările celei de a XV-a „Secţiuni“, avînd ca temă generală de investigaţii şi dezbateri „Literatura română sub dictatură“. Vreme de două zile, între douăzeci şi treizeci de participanţi (spre deosebire de trei-patru la alte Secţii, ultraspecializate) au ascultat şi au comentat cu animaţie — în una din sălile bătrînei „Otto-Friedrich Universität“ — comunicări precum: „Manipularea unor

concepte literare şi consecinţele acesteia în literatura română“ de Eva Behring (Universitatea din Berlin), „Scriitorul — ca exilat“ de Gerhard Damblemont (Universitatea din Mainz), „Interferenţe literare Bucureşti — Tel Aviv. Scriitori evrei în literatura română începînd cu anul 1945“ de Christoph Dröge (Universitatea din Bonn), „Mărturii literare asupra vieţii în închisorile comuniste din România“ de Maxim Marin (Universitatea din Bonn), „Autoreflecţie şi sociabilitate. Textualismul românesc în anii '80“ de Michèle Mattusch (Universitatea din Berlin), „Demnitate literară şi conformism sub dictatură“ de George Munteanu (Universitatea din Bucureşti). Ar mai fi trebuit să fie prezentate comunicările „De ce n-a existat o literatură clandestină în România“ de Nicolae Manolescu (Universitatea din Bucureşti) şi „Cîteva dileme ale unei viitoare istorii literare“ de Mircea Zaciu (Universitatea din Cluj), care figurau în caietul-program al Congresului cu rezultatele corespunzătoare. Însă, din motive bine întemeiate, aceşti doi autori nu au putut participa la Congres.

După cum se observă, fie şi numai din înşirarea titlurilor, comunicările au cuprins (şi au înfăţişat, adăugăm, cu obiectivitate ştiinţifică) o varietate de probleme de care actuala noastră critică şi istorie literară se izbesc la tot pasul. Iar nu puţine dintre ele vor constitui — vorba lui Mircea Zaciu — autentice „dileme“ ale viitoarelor investigaţii ce ar viza completitudinea. În succintele observaţii de aici, însă, e suficient să relevăm că, aşa cum se întîmplă îndeobşte, nu puţinele comunicări mai „descriptive“, ci acelea vădind o reală „punere în ecuaţie“ a anumitor probleme au polarizat interesul şi au stîrnit discuţii fructuoase (uneori şi pătimaşe). Eva Behring, spre exemplu, a găsit cu cale să repună în dezbatere nu numai sempiterna problemă a „sincronismului“ şi „diferenţierii“, care, de la Maiorescu pînă la Eugen Lovinescu, iar de aici pînă la Nicolae Manolescu (cel din **Lecturi infidele)** şi la criticii „optzeciști“, a constituit un veritabil „spin“ pentru o literatură pe care fluxurile şi refluxurile istoriei din Europa de Est o îndepărtează nu o dată de progresul artistic general, impunîndu-le criticilor reprezentativi reacţii în consecinţă. Observaţiile de acest gen au fost apreciate în cadrul discuţiilor ca pertinente. Însă Eva Behring a insistat, adiacent, şi asupra aşanumitului „protocronism“, de care s-a făcut multă vorbă în anii dictaturii ceauşiste, învinuindu-l pe Eminescu de a fi fost printre cei ce au ocazionat supralicitări hazardate. A trebuit ca Mariana Şora, subsemnatul, alţii să-i atragă atenţia că Eminescu însuşi era împotriva oricăror exagerări „protocronice“, fie în materie de „naţionalism“ („în marginile adevărului“ a subliniat poetul, adeseori, ca şi Maiorescu), de politică „liberală“ a vremii lui, de cîştiguri în ordinea artei literare. O radiografie de mare fineţe, cu argumente ţinînd de optica psihanalitică şi arhetipală, a efectuat Maxim Marin în comunicarea sa, pornind de la jurnalul zilnic „La cachot de marionnettes“ al Madeleinei Cancicov şi de la romanul „L'évasion silencieuse“ al Lenei Constante, — cărţi în care fluidul psihic determinat de situaţii — limită e surprins cu o „modernitate“ aşazicînd **trăită,** nu **premeditată.** Cît priveşte comunicarea prezentată de Michèle Mattusch, — personal trăiam regretul de a nu-i fi avut pe „optzeciştii“ de faţă, să asculte pătrunzătoarele observaţii făcute în legătură cu scrisul lui Bedros Horasangian, Bogdan Ghiu, Mircea Cărtărescu (nu-i cunoştea — explicabil ! — opera recentă, **Levantul),** Florin Iaru, Ioan Groşan, Mircea Nedelciu, Şt. Agopian, Cristian Teodorescu, Radu G. Ţeposu, Ion Bogdan Lefter, Ioan Buduca. În fine, comunicarea subsemnatului despre **Demnitate literară şi conformism sub dictatură,** cu referiri de vreo zece feluri privind spectrul atitudinilor literare şi civice în cauză, a suscitat multe solicitări de informaţie suplimentară, încuviinţări pentru punerea corectă a problemei alunecoase a „colaborationismului“, torenţiale adăugiri şi disocieri din partea lui Alexandru Niculescu (Istituto di Filologia Romanza — Udine).

George Munteanu

Urmare din pag. a 12-a

Moartea lupului

păscut. Pe cei rămaşi, pîlpîirile focului îi descopereau cînd şi cînd, apoi umbra îi cufunda ca într-un neant. Venea pînă la foc sunet de ape de la un vad al Moldovei. Sub malul înalt, rîul sclipea lin într-o bulboană, în care dintr-o dată şi-a oglindit globul luna în scădere, răsărită deasupra piscului Bourei“.

Într-un chip cu totul nou şi cu deosebită pregnanţă, se manifestă acum, la Sadoveanu, atitudinea faţă de moarte prin toposul vetrei. Pînă în 1952, privită mai ales ca loc de popas şi de întîlnire a unui grup de regulă omogen, vatra ajunge să exprime o stare strict individuală. Este, cum se scrie într-unul din capitole, „vatra pe care-or spulbera-o vînturile şi de care în puţină vreme pribegii nu-şi vor mai aduce aminte“. În jurul ei, personajele îşi pierd identitatea, spre a da întîietate romancierului, care, la rîndu-i, se pierde în propria-i legendă şi în propriu-i basm. În **Hanu Ancuţei,** grupul era distinct şi limpede delimitat, în vreme ce romanul din 1952 îl estompează. Vatra strînge lîngă ea doar nişte umbre, metafore sau comparaţii care difuzează contururile şi dizolvă personajele în imensitatea înconjurătoare („pîlpîirile focului îi descopereau cînd şi cînd, apoi umbra îi cufunda ca într-un necunoscut“). Flăcările nu mai au claritatea de odinioară, se ivesc în împrejurări nelămurite, în zori („în geana de foc a răsăritului“), în amurg („o lucoare stînsă, trandafirie“) sau „în mîhnirea singurătăţilor“. Sînt stăpînite de un „duh al timpurilor trecute“, nimicitor. Vatra este acum o trăire, o emblemă a unor rădăcini care au fost în sfîrşit domolite. De aceea, este o prezenţă ubicuă, căutată cu poftă a suferinţei, căci reprezintă un paradis devastat, un „mormînt înflorit“.

Aproape fiecare capitol al romanului înglobează cîte un popas la foc şi mai toate asemenea popasuri sînt străbătute de pustiirea nefiinţei, de vreme ce asupră-le plutesc „fire de mătasea morţilor“. Motivul simpozionului la vatră, care însoţise cîndva contopirea cu grupul, este subminat de mult mai puternicul sentiment al extincţiei individuale. Vatra de la Zid Negru se află în apropierea mormîntului lui Nicoară cel îmbălsămat. Se află aici ceva din ezoterismul lui Breb, dar mult mai mult din cultul narcisiac pentru ins : vatra a ajuns, în sfîrşit, un loc de pelerinaj la propria imagine.

Prin însumarea unor motive caracteristice, prin ridicarea altora la un grad deosebit de expresivitate, **Nicoară Potcoavă** se alătură şirului de capodopere sadoveniene.

ARNOLD DAGHANI

Elemente pentru un portret

Cei care l-au cunoscut pe Arnold Daghani la București, cei cărora avea să le simtă lipsa în străinătate, jinduind după stimuli și contacte (așa cum avea să mărturisească pictorul în jurnalul său), sînt și ei astăzi în număr tot mai mic. Petru Comarnescu, Ion Frunzetti, Alexandru Ciucurencu (cel care îl introdusese pe pictor în Uniunea Artiștilor Plastici fără ca el să fi avut vreodată o expoziție personală sau să fi participat la o expoziție colectivă), Nicu Steinhardt, au trecut și ei în neființă. După mulți ani de așteptări, în căutarea unui moment prielnic pentru a-l face cunoscut în țară, prietenii au plăcuta surpriză să constate că la Muzeul Colecțiilor s-a deschis o expoziție Arnold Daghani. Expoziția este realizată prin donația doamnei Carola Grindea (sora soției artistului) și a domnului Miron Grindea.

În așteptarea unei posibile monografii, ar fi timpul ca persoanele apropiate artistului să aducă, în măsura în care dețin, date ce ar trebui știute, descoperite, în acest moment în care în Europa și în America numele Arnold Daghani cîștigă celebritate.

Pentru un început de portret Arnold Daghani, prin amabilitatea doamnei Daniela Miga, scriitoare și prietenă din anii de căutări, căutări din afara și din lăuntrul tradiției picturii românești, punem la dispoziția cititorilor o prezentare a artistului semnată de Nicu Steinhardt, martie 1988, scrisă la Rohia. Doamna Daniela Miga îi solicitase lui N. St. o prezentare a lui A.D. în vederea introducerii sale în viața artistică românească.

În ciuda „inhibițiilor" pricinuite de sănătatea șubredă din ultima perioadă a vieții, N. St. ne lasă totuși o prezentare a celui care nu putea concepe să treacă o zi fără surprinderea și comunicarea unui aspect tainic al firii.

Redîndu-vă textul, încercăm să aducem puțină lumină și să refacem ceva din afecțiunea și distanța critică a celor în mijlocul cărora s-a format vibrația consistenței unui geniu — Arnold Daghani.

Ioana Călina Marcu

Arnold Daghani a iubit mult viața, dar viața l-a iubit prea puțin pe el. Pentru un artist (— scriitorul, spunea Giraudoux, scrie ca să fie tipărit —) răsplata strădaniilor sale și a zbuciumului său lăuntric nu poate fi decît faima — și de aceasta Arnold Daghani nu a avut parte.

Născut în 1909 într-un oraș care a simbolizat oarecînd slava Moldovei și care în vremea aceea se afla cuprins în imperiul austriac, Daghani a studiat începînd din 1926 la München, împărtășindu-se astfel din atmosfera unuia din principalele centre ale artei europene. Întors în 1930 la București, a găsit de lucru la o casă publicitară și a pictat pentru sine și un grup restrîns de prieteni. S-a căsătorit în 1940 și a plecat cu soția la Cernăuți. De acolo a fost deportat în Ucraina în 1942 și apoi închis într-un ghetto. Perioada aceasta n-a putut-o uita — a prea directului contact cu mizeria realității, neatenuat de nici o iluzie, nedescătușat de nici o culoare din silnicia cenușiului —, amintirile amare au covîrșit mereu un suflet altminteri senin.

Cînd l-am cunoscut, în anii '50, m-au fermecat privirea lui blîndă, modestia, rîvna, sensibilitatea, patetismul artistului și ecumenismul unui evreu nehabotnic și neîncleștat în singularitatea neamului său. Picta vitraliii pentru o bisericuță ortodoxă din cartierul unde locuia și-mi aduc bine aminte de un samaritean milostiv pictat în culori ferme și radiante ce reflectau deopotrivă bunătatea personajului evanghelic și capacitatea de dăruire a pictorului.

A plecat din țară în 1958, dornic de libertate, de putința unei depline comunicări cu marele public, de slobod acces la informații, de glorie. A locuit un an în Israel, apoi, între 1961 și 1970 la Vence. De acolo s-a dus în Elveția, în orășelul Sankt Jonas, nu departe de Zürich, unde a rămas pînă în 1977. A părăsit și popasul acesta și a trecut în Anglia, la Hove (comitatul Sussex), unde a murit în 1985.

Tribulațiile acestea denotă și dezvăluie nemulțumirea, neadaptarea, neastîmpărul, o sete neîmplinită, un soi de „căutare" mundano-mistică a unui absolut. La Hove a lucrat mult, a expus nu mai puțin de cinci sute de lucrări în cadrul festivalului de la Brighton în 1984.

Că nu a găsit fericirea (oricît de netrufașă) ori notorietatea, rezultă din aceste atît de melancolice și de revelatoare rînduri din jurnalul său : „Am vrut să vin față în față cu viața europeană — dar, poate, viața în București mi-ar fi servit mai bine viitorul profesional. Eram bine cunoscut, aveam material cu care să lucrez și, probabil, cele mai bune lucrări ale mele au venit din conflictul cu regimul. Cînd am ajuns în lumea liberă, m-am găsit înconjurat fie de artiști amatori, fie de izolare. Jinduiam după stimuli și contacte, dorință care devenea din ce în ce mai intensă din sentimentul că am renunțat la multe — și prea multe — pentru a veni în lumea liberă — și pentru ce ?"

A dorit ca lucrările să-i rămînă în orașul său de adopțiune, Hove, dar atît Hove cît și Brighton i-au refuzat colecția din lipsă de loc în muzee — eșec postum. I-a fost însă acceptată — sute de picturi, desene, colaje și sculpturi — de universitatea din Sussex, iar profesorul Norbert Lyndon, titularul catedrei de Istoria artelor și decanul Școlii de studii europene din Sussex nu s-a sfiit să scrie că îl consideră pe Daghani ca pe un artist de „substanțial talent" : „El face comentarii epigramatice asupra lumii care, pentru el, este o lume a persecuției. Multe sunt amare și sarcastice, iar forța și amărăciunea din lucrările lui Daghani ca și senzualismul multora dintre ele le fac a fi un remarcabil document artistic al secolului nostru." Și încă : „Atunci cînd dorim să-i definim poziția mai îndeaproape trebuie să ne îndreptăm atenția către tradițiile populare românești și să observăm renașterea lor în lucrările sale, depășind secolele și credințele și stabilind o legătură între generațiile mileniilor, în speranța lor comună și în rezistența lor față de forțele răului ale cărui nume și forme se schimbă, dar ale cărui puteri rămîn". (Din „The university of Sussex Bulletin", mai 1987).

Îi revine așadar unui critic străin meritul de a fi luat aminte la prezența și statornicia elementului național românesc în opera unui artist itinerant.

I s-a consacrat și un documentar la TV, în cadrul căruia comentatoarea a spus : „Cînd l-am întîlnit prima dată n-a lipsit mult ca să simt că mă aflu în prezența unui geniu. Nu și-a dorit consacrarea pe calea banilor. N-a ținut să intre în legătură cu intermediari sau cu proprietari de galerii de artă. Îl indispunea voința lor de a cîștiga cît mai mult de pe urma unor artiști care de abia se aleg de pe urma vînzării lucrărilor lor cu sumele de care au nevoie ca să-și cumpere cîteva culori."

Eram și eu departe de fericire în acei ani ai „obsedantului deceniu" cînd l-am cunoscut și-i vizitam cu plăcere improvizatul atelier. E mult de atunci și-mi amintesc fără claritate și precizie de multiplele-i lucrări : era un artist harnic, rodnic. Nu i-am uitat însă sinceritatea, cinstea, nesațul imaginativ și mărinimia sufletească.

A recunoscut : nu a izbutit să-și afle echilibrul, stabilitatea, un rost statornic. Împrejurările i-au fost potrivnice, poate și lipsa puterii de perseverare. Nutrea o prea candidă încredere în iluzia că „altundeva" are să fie mai bine și orizontul mai larg deschis. Adevărul e că ne purtăm pe noi înșine de colo pînă colo și că drama se joacă pentru fiecare — în întregime și întotdeauna — în lăuntrul nostru.

A lăsat, totuși, o vastă operă căreia constatăm că nu i-au lipsit admiratori, antumi și postumi. Englezii — ospitalieri din fire, calzi și străini de ironie condescendentă, ba și entuziaști, împotriva aparențelor, afini caracterului românesc înzestrat și el cu aceste însușiri, — îi vor fi îndulcit anii din urmă. Nădăjduiesc că a fost spre întărirea și mîngîierea sufletului său nițel anxios, îndrăgostit de viață, nețintuit de superstiții, însetat de perfecțiune, de cuminecare cu ceilalți, de slujirea artei cu orice preț.

N. Steinhardt

Urmare din pag. a 16-a

FETIȚA DIN PEȘTERĂ

colo, o văzurăm pe Kamilla scăldîndu-se în apa lacului.

Cînd ne zări, scoase un geamăt și abia izbuti să se cațere pe mal. Akman se repezi spre ea blestemînd amarnic, dar se împiedică și căzu. Numai eu, cel mai sprinten fiind, am ajuns-o din urmă și-am doborît-o la pămînt.

Păstorul o legă cu frînghia la mîini și la picioare, dar ea nu scoase nici un cuvînt. N-am auzit-o gemînd decît o singură dată, apoi stătu întinsă, urmărindu-l cu o privire indiferentă pe taică-său, care se apucase să-i numere păstorului banii promiși.

Am dus-o acasă cu o căruță și Akman nu-i dezlegă fetei mîinile decît în preajma orașului. Era furios, o certa întruna, ba chiar a lovit-o, dar ea părea că nu-l aude și că nu poate nici să-i răspundă.

— Ce ai, ți-ai înghițit limba ? răcnea Akman, apoi mi se adresa mie : — Întreab-o, de ce-a făcut treaba asta ?

Murmuram ceva nedeslușit dar ea nu mă auzea și nu mă înțelegea nici pe mine.

Nu și-a înțeles-o după aceea nici pe maică-sa, nici pe învățătoare, nici pe colege. Nu făcea decît să urmărească cu o mereu aceeași privire indiferentă buzele celor care vorbeau în preajma ei.

Akman a dus-o la un medic cu faimă, iar acesta i-a spus că ea, Kamilla, și-a pierdut într-adevăr auzul și posibilitatea de a vorbi, de pe urma, pesemne, a unei spaime puternice prin care a trecut aflîndu-se în peșteră.

Numai eu știam cu adevărat ce se întîmpla cu ea : îmi spusese într-una din zile că îi invidiază pe copiii surdo-muți, care nu-și pot auzi nici tatăl, nici mama și nu le pot răspunde la nici o întrebare.

Mi-am adus aminte de treaba asta dar am hotărît să tac din gură. Curînd după aceea, părinții au trimis-o pe Kamilla într-un alt oraș, la un cămin pentru copiii surdo-muți, și de atunci n-am mai știut despre ea nimic...

Mi-am aprins lanterna, am cercetat încă o dată cu privirea peștera în care mă aflam, pe urmă am vîrît din nou scrisoarea Kamillei în crăpătura stîncii de unde o scosesem.

Înfiorîndu-mă de frig, m-am gîndit : acum este iarnă și simțămintele copiilor sînt întrucîtva amorțite dar va veni primăvara, cînd omul renaște și cînd ești mult mai sensibil la tot ce este rău, și-atunci, prin poiana presărată cu maci, va alerga spre peșteră o altă fetiță. Și, cine știe, poate că a ceasta va fi chiar fetița mea...

moda, altfel

Paris, septembrie: „Emigrație sau invazie?"

Mitterrand își pierde simpatizanții văzînd cu ochii, întrebarea lansată de Giscard pune degetul pe o rană a Franței, ideile comuniste ale președintelui au umplut țara de prost gust și murdărie, „la démocratie mène à la démocrassouille." Pe Champs-Elysées treizeci de restaurante **Pizza** sînt ținute de arabi, în Beaubourg, zece negri — negrișori, drogați în plină lumină, reazemă atelierul reconstituit al lui Brâncuși, închis pentru renovare un timp imprevizibil. În „espace Pompidou" se vînd **Sweets and Cookies** de Californie, în Pigalle lenjeria de hamuri, danteluțe și strasuri este „sexy for the new girls", Lagafe își bate joc artistic de toate națiile invadatoare și stoarce rîsete cumplite (și bani !) de la un public dornic să se simtă răzbunat măcar pe scenă, Mac Donald cu snack-urile lui a umplut străzile și centrele comerciale cu miros de sosuri picante, lîngă vechea operă se înalță „brother informatica Los Angeles Store", celebrele parfumuri franțuzești se vînd la Silver Moon, un bistro se vrea Tex Ranch, altul Burger King. Rue de Rivoli e mai snoabă, îi lasă totuși pe italieni să uluiască bietele femei cu ultimele creații pentru toamnă, expuse în vitrinele lor elegante, în care florile și fructele artificiale nu se deosebesc de cele naturale, nici bijuteriile de tinichea de cele de aur sadea. **Johnny** își serbează cei 48 de ani printr-un spectacol la Frejus, sperînd în americanii doldora de bani ce vin pe Coasta de Azur și plătesc 1 000 de franci pe o noapte la hotelul nonagenarului român — Negresco. Clark Gable o mai sărută încă pe Vivien Leigh în celebra scenă, multiplicată cu ultimele mijloace tehnice în afișe uriașe ce tapetează pereții din stațiile de metrou și nici nu-i pasă de cei ce vor să-l detroneze, Adjany-Delon. Printre mondenități se comentează situația nefericită a Croației, năstrușnicia și bogata lume „de idei" a vițeilor noștri mineri și cu un păhărel de pernod se trage concluzia despre situația din România — „Selon la valeur, c'est incroyable". Și mulți, glumesc că minerii sînt un fel de **incroyabili** de pe vremea Directoratului francez, tineri cu ținută vestimentară excentrică și cu vorbirea afectată.

Totuși, la Paris, septembrie e frumos și **invadatorii** se plimbă cu zîmbete mulțumite, că în sfîrșit au văzut Parisul...

Corina Cristea

TIMUR POULATOV

FETIȚA DIN PEȘTERĂ

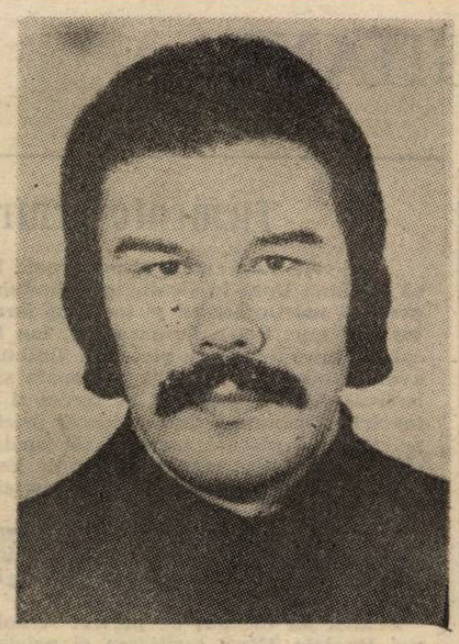

În literatura uzbecă, proza lui Timur Poulatov s-a impus în anii șaptezeci, ocupînd în prezent un loc aparte și bine conturat. Stilul lui inconfundabil, în concertul polifonic al prozei sovietice actuale, se remarcă printr-o scriitură de o rară putere de sugestie și de acea capacitate de a crea atmosfera stranie și insolită a lumii de basm oriental. Aș îndrăzni să spun că personajele lui sînt animate de aceleași resorturi lăuntrice și trăiesc sub aceleași stele cu eroii marilor lui predecesori Jorge Borges și Dino Buzzati.

Suflul generos și maniera alegorică cu sensuri simbolice ale prozei lui Timur Poulatov pot fi doar intuite din această mică povestire a scriitorului, care pentru prima dată face cunoștință cu cititorul român.

În noaptea din ajunul Crăciunului, într-o odaie neîncălzită, se stinse încet din viață bătrîna Ester.

Doar cîțiva dintre vecini au remarcat această tristă întîmplare. Eu însă eram din cale afară de tulburat, întrucît la înmormîntarea Esterei veni, dintr-o altă localitate, și Kamilla, fata ei.

Pitindu-mă în ziua aceea pe după împrejmuirea cimitirului, o urmăream cum sta aplecată deasupra proaspetei movile de pămînt. Ajunsă acum la treizeci de ani, rămăsese tot atît de frumoasă, doar că se mai îngrășase nițel, și toată înfățișarea ei arăta ca a unui om cald și mulțumit de viață.

Cînd cei doi sau trei bătrîni care conduseseră coșciugul plecară într-ale lor, Kamilla îl chemă la ea pe paznicul cimitirului și, întinzîndu-i cîteva bancnote, îi spuse :

— Te-aș ruga să ai grijă de mormîntul ăsta al mamei mele. Eu va trebui să plec din oraș.

Paznicul se grăbi să dea din cap și promise chiar că va comanda o lespede la unul dintre cei mai iscusiți meșteri de prin partea locului. Apoi întrebă :

— Porunciți să se dăltuiască pe lespede și chipul răposatei ?

— Da, neapărat, încuviință Kamilla. În timpul vieții, ea a fost o adevărată martiră și merită să fie privită ca o sfîntă.

Auzind aceste vorbe, paznicul nu se știe din ce pricină, schiță un zîmbet strîmb, apoi făcu o plecăciune și se depărtă.

Kamilla era gata să părăsească cimitirul, cînd m-am repezit la ea din ascunzișul meu și, de emoție, i-am strîns atît de tare brațul, încît ea a gemut.

— Așadar, nu ești surdo-mută ? ! am exclamat, deși întrebarea mi-a fost prostească și cu totul nelalocul ei.

Spre mirarea mea, Kamilla mă recunoscu îndată și, revenindu-și din uluială, mă întrebă cu un glas nițel obosit :

— Ce-i cu dumneata aici ? Și de ce te ascunzi ?

— Ai de gînd să pleci din oraș ?

— Da, peste două ore. Poate mă ajuți să găsesc o mașină de ocazie.

Ieșirăm în tăcere la șosea. Eram bucuros că cea de lîngă mine nu mă întreabă nimic despre viața mea actuală. Eu, în schimb, curios din fire cum sînt, tot căutam un prilej ca să intru în vorbă cu ea. Timpul și locul însă nu erau prielnice : pe lîngă noi treceau întruna mașini — nu se oprea însă nici una din ele — și începuse să ningă cu fulgi mari.

Înfrîngîndu-mi la un moment dat sfiala, am întrebat-o :

— Îți mai aduci aminte, cum ai stat ascunsă în peșteră ? și cum te-am prins, ca să te dau după aceea pe mîna tatălui dumitale ? Știu că te-ai înfuriat pe mine cumplit... Iată că am găsit acum prilejul să-ți cer iertare... Îi vorbeam încercînd să par nepăsător și să-mi ascund adevăratele simțăminte.

— Caraghiosule, rîse ea. Fii pe pace. Te-am iertat de mult. Să știi însă că pozna mea copilărească mi-a pricinuit după aceea multe suferințe : am fost despărțită de familie și nu i-am văzut de-atunci nici pe tata, nici pe mama... Dar toate au trecut și acum sînt fericită cu soțul și copiii mei. La ei mă și grăbesc să ajung acum...

Kamilla opri în cele din urmă un taxi, îmi făcu semn cu mîna și ne despărțirăm. De astă dată, cred că pentru totdeauna.

Nu știam încotro s-o apuc. Sufletul îmi era amar și pustiu. Și oare nu din această cauză m-a cuprins dorința să ajung din nou la peștera aceea din afara orașului ?

Fără să țin seamă de ninsoare și de vremea friguroasă, m-am strecurat prin ulicioare întunecoase, ferindu-mă de oameni, spre marginea orașului, iar de acolo, pe o cărare îngustă, care șerpuia printre stînci, pînă la peșteră.

Încredințat că nu mă urmărește nimeni am intrat în hrubă, luminîndu-mi drumul cu o lanternă.

Micul lac aflat chiar în mijlocul peșterii înalță spre mine aburi calzi. Aplecîndu-mă peste apa lui m-am spălat pe obraz, apoi am început să urc spre platforma de sus, unde veneam deseori să petrec cîteva ceasuri de unul singur.

De astă toamnă însă nu mai fusesem pe aici și în acest răstimp aburii ce urcau mereu dinspre oglinda lacului au împodobit tavanul peșterii cu stranii desene de gheață și chiciură, iar pe malul apei urmele caprelor au devenit parcă și mai numeroase.

Stînd o vreme să mă liniștesc, am scos dintr-o crăpătură a stîncii acea scrisoare, pe care, cu mulți ani în urmă, Kamilla o lăsase aici pentru mine.

„Știu că ești cam fricos, dar să nu ai teamă în tine, îmi așternuse ea cele cîteva rînduri cu scrisul său de copil. Dacă vrei, vino cu mine, să locuim amîndoi în peșteră. Acolo ne vom simți liberi, acolo nu va exista minciună, nici nu vor fi oameni cruzi și răi. Să nu te temi că vei flămînzi : caprele și oile îmi vor aduce brînză iar un hultan, pîine într-un săculeț agățat de gît... Îi vom aduna acolo pe toți copiii năpăstuiți. Vino, știu că și tu o duci greu."

Recitind scrisoarea micuței Kamilla, am simțit așa cum mi se întîmpla de fiecare dată, o adîncă împăcare. Am stins lanterna, și-atunci, prin bezna care mă împresura, mi s-a arătat din nou fetița de odinioară.

— Bine-ai venit, i-am spus...

... În trecut, locuisem cu ea pe aceeași uliță și ne duceam la aceeași școală doar că ea învăța la clasa de fete iar eu la clasa de băieți. Kamilla era liniștită și visătoare, cu totul altfel decît mine — un strengar și un neastîmpărat — și tocmai această deosebire dintre firile noastre făcea să nu ne plictisim niciodată unul de altul.

După orele de școală, nu ne îndreptam spre casele noastre, ci o porneam pe niște străduțe nesfîrșite, veșnic colbuite și bătute de arșiță, eu încercînd în fel și chip s-o distrez pe ea, cea mereu tristă.

Îi arătam tot felul de scamatorii, spunîndu-i, bunăoară, c-aș putea să înghit chiar și un creion : ar fi, chipurile, un fleac pentru mine. Mă înecam cu creionul dar răbdam și-o tot țineam așa, pînă cînd fetei i se făcea milă și mi-l lua din mînă.

Într-o zi m-a întrebat dacă n-aș putea să-i arunc casa în aer, turnînd peste ea niște untură de pește. Cruzimea ei avu darul să mă uimească.

Pe atunci Kamilla se îmbolnăvea deseori și un doctor îi recomandase să bea untură de pește. Se vede însă că i se făcuse lehamite de ea, astfel că, foarte curînd, mi-a adus într-adevăr sticla, ca să dăm amîndoi foc casei.

Am adunat la subsol o grămadă de frunze și hîrtii. Kamilla privea cu o atenție încordată la ceea ce făceam, dar untura de pește nu făcu decît să umple subsolul cu un fum acru, și, fiind gata să ne sufocăm, am tulit-o afară. Plictisiți, neștiind ce să mai facem, am hotărît să ne ducem la cinema.

În filmul pe care l-am văzut era vorba despre o familie de oameni cumsecade a căror fetiță visa să aibă un cățeluș. Tînjea de-a dreptul să aibă unul, lucru care, în cele din urmă, a făcut-o să cadă la pat. Neștiind ce să mai facă, spre a o pune pe picioare, părinții i-au cumpărat cățelușul mult visat. Chiar în dimineața următoare cățelul a ieșit, hămăind, pe sub patul fetiței, și ea, fericită, s-a înzdrăvenit cît ai clipi din ochi.

În film a mai fost vorba și despre altceva în legătură cu această familie și, în general, cu viața oamenilor maturi, dar nu-mi mai amintesc despre ce anume, țin minte doar ceea ce mi-a spus într-un tîrziu ea, Kamilla :

— Istoriile astea despre părinți sînt niște baliverne. Nu cred nimic...

— Ba eu zic că sînt baliverne cele ce mi-ai povestit tu despre tine, zăpăcito, am încercat s-o contrazic, dar ea s-a cufundat în muțenie, pentru că nu-i plăcea să repete ceea ce a mai spus cîndva.

Deși nu eram de acord cu ea, am început totuși să mă duc deseori cu gîndul la cuvintele ei, despre oamenii maturi. Aflîndu-mă într-o zi în clasă, unde, frămîntat și neliniștit, mă tot suceam, ca un titirez, în bancă, am aruncat o privire pe fereastră și-am zărit-o pe Kamilla stînd afară, în curte.

Se sprijinea de ulucile gardului și mi s-a părut că plînge.

I-am cerut voie învățătorului să ies din clasă, dar el m-a refuzat și-atunci, neizbutind să mă stăpînesc, mi-am înhățat geanta și-am zbughit-o afară. Într-adevăr, Kamilla plîngea. Am întrebat-o ce-a pățit, dar ea a tăcut cu încăpățînare, apoi s-a răsucit brusc în călcîi și-a plecat.

Trei zile încheiate n-a mai dat pe la școală, iar eu m-am învîrtit întruna pe lîngă casa ei și, cu toate că în acest răstimp n-am zărit-o deloc, am izbutit să aflu multe lucruri despre familia ei.

Tatăl Kamillei, contabilul Akman se întîlnea de multă vreme cu învățătoarea fiicei lui, lucru pe care îl știa toată școala, afară de mine. Învățătoarea, văduva Omelia, făcea totul ca să-l despartă pe Akman de familie, dar el, nu se știe din ce cauză, nu se prea grăbea s-o facă. Cînd o aducea însă pe Omelia acasă la el, le dădea de fiecare dată afară pe tușa Ester și pe Kamilla, încît ele erau nevoite să petreacă noaptea pe la vecini sau la gară.

Înnebunită de atîtea umilințe, tușa Ester își vărsa focul pe Kamilla, ceea ce însemna că atît mama cît și tatăl fetei n-o făceau decît să sufere.

Vecinele o sfătuiau pe tușa Ester să-l lase pe Akman, dar femeia pesemne că se temea de singurătate și era gata să îndure orice, numai ca să nu-și piardă bărbatul.

Omelia, această dăscăliță cu chip împietrit, totdeauna nemulțumită de cîte ceva, o ura pe Kamilla și pentru orice greșeală, cît de neînsemnată, a fetei, căuta întruna s-o umilească în fața întregii clase, pînă cînd, într-o bună zi, Kamilla a dispărut : după orele de școală nu s-a mai întors acasă...

În primăvara aceea, iarba dimprejurul casei ei crescuse năvalnic. Stam culcat acolo și mă gîndeam în ce fel aș putea să-mi ajut prietena. Gîndurile mi-au fost întrerupte fără veste de răcnetele lui Akman. Venind în goană la mine, omul mă apucă de ureche și ținu morțiș să-i spun unde i se află fata.

M-am jurat că nu știu, în cele din urmă mă crezu, dar pretinse să mă duc împreună cu el în căutarea fiică-si. Începurăm prin a cotrobăi prin pădurile și subsolurile caselor de primprejur, Kamilla însă — așa cum avea să se dovedească mai tîrziu — se afla pe atunci departe de casa ei : se ascunsese chiar în peștera asta.

Primăvara și vara aici își făcea sălaș un păstor bătrîn. Chiar în ziua cînd Kamilla hotărî să rămînă în peșteră, păstorul își aduse acolo turma de prin locurile unde iernase cu ea.

Ducînd un braț de fîn din care să-și facă culcușul, păstorul trecu pragul peșterii. Kamilla, zărind un necunoscut, urcă îngrozită pe platforma de sub bolta hrubei.

Păstorul nu-i adresă nici o vorbă, ba dimpotrivă, ieși din peșteră ca să n-o sperie. Își zise că, plictisindu-se pînă la urmă să stea singură, fata va coborî ea însăși de sus și îl va ajuta la păscutul caprelor.

Cu spaimă în suflet, Kamilla îl așteptă toată ziua să revină în peșteră, dar bătrînul plecase cu turma departe, într-o poiană din pădure.

Spre seară, păstorul își aduse aminte de fetița din peșteră și, gîndind să-i facă o bucurie, legă de gîtul unei capre un săculeț cu niște brînză de oi, după care trimise capra spre peșteră.

Kamilla nu mai știu ce să creadă zărind acest oaspete atît de neobișnuit. Ca să se liniștească, născoci o poveste cu un spiriduș bun, care i-ar fi dăruit boțul acela de brînză și, în cele din urmă, adormi.

A doua zi de dimineață se scăldă în apa lacului, se pieptănă și stătu să-l aștepte chiar pe spiriduș cu pricina, dar la intrarea în peșteră se auzi din nou behăitul caprei, apoi împreună cu ea, pătrunseră în hrubă doi iezi aducînd fetei dejunul.

În aceeași zi Kamilla se apucă să le scrie prietenelor sale, chemîndu-le să locuiască și ele, libere, în peșteră. Puse pe rînd toate aceste scrisori în săculețul agățat la gîtul caprei și îi rugă pe toți cei ce aveau a le găsi acolo să le trimită destinatarelor.

Bătrînul păstor, în lungile lui ceasuri de singurătate le citi pe toate, la lumina felinarului și plînse molcom ,mușcîndu-și firele din barbă.

Scrisoarea adresată mie, Kamilla, nu știu de ce, n-a mai apucat să mi-o trimită. Am găsit-o după multă vreme în crăpătura unei stînci. E cea pe care o țineam acum în mînă

Trecu o săptămînă și căutările ne duseră, pe mine și pe Akman, chiar la acea peșteră unde se aciuase păstorul cel bătrîn.

Lui Akman îi făcea plăcere să fie compătimit, de aceea povestea cu de-amănuntul fiecărui întîlnit în cale pățania lui. Arătînd spre mine spunea :

— Ticălosul ăsta e prieten cu ea ! și-mi mai trăgea o palmă.

Nici n-apucarăm să dăm binețe păstorului că Akman îi și zise, arătîndu-și barba țepoasă :

— Uită-te și dumneata în ce hal arăt. Parcă aș fi un vagabond, un smintit. Și toate astea pentru că unica mea fiică a fugit de-acasă. Spuse în încheiere că celui care îl va ajuta s-o găsească este gata să-i ofere oricît de mulți bani.

— Cam cîți ? se învioră păstorul.

Nu-mi mai amintesc ce sumă a spus Akman, știu doar că păstorul stărui să primească mai mult. Se tîrguiră astfel pînă seara tîrziu și, în cele din urmă, bătură palma.

Păstorul luă cu el o frînghie, ne duse pînă la peșteră și, cînd intrarăm a-

Prezentare și traducere de
Vadim Galche

Continuare în pag. a 15-a

REDACȚIA și ADMINISTRAȚIA : București. Calea Victoriei nr. 133, tel. 59 67 60
Tiparul executat la Imprimeriile Coresi
10 lei

BIBLIOTECA „ASTRA"
SIBIU

BIBLIOTECA „ASTRA"
SIBIU

Luceafărul

Săptămînal editat de Uniunea Scriitorilor din România

Serie nouă • Miercuri, 16 octombrie 1991 **42 (90)**

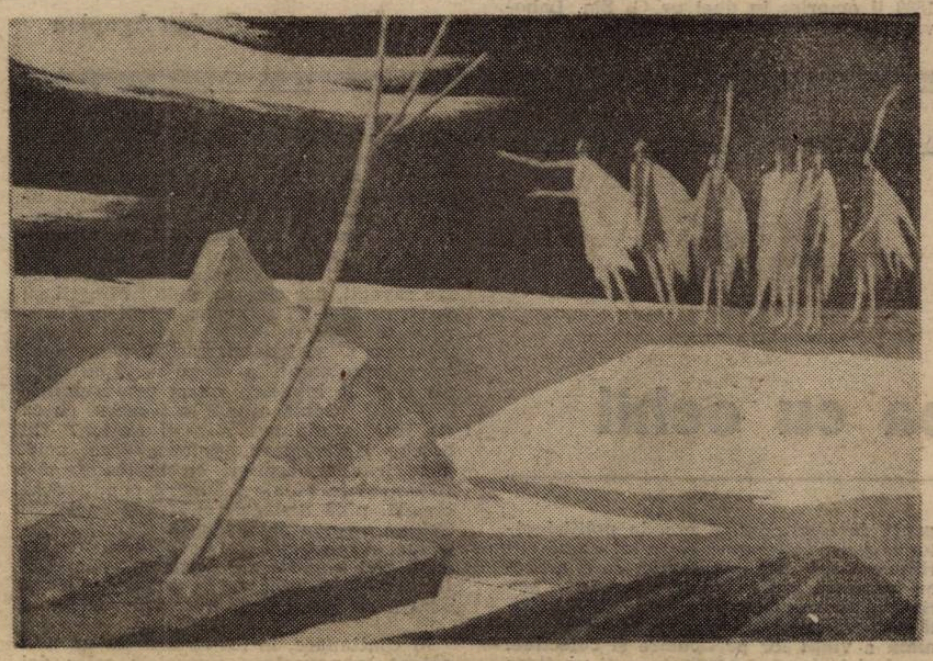

În acest număr, lucrări de Ion Lucian Murnu

Prețul mișcărilor politice

Noul guvern conține în el ceva indicibil. De aceea o să scriu că senzația este aceea de provizorat. Fără argumente, fără deducții. Pur și simplu credem, fără a cerceta, că guvernul de față reprezintă o trecere. O trecere către o formă mult mai subtilă și mai organizată de dominație a Frontului asupra societății. Asta deoarece toate întîmplările tragice și comice prin care am trecut în ultima vreme sînt strîns legate de acest mare interes al Stăpînirii : cum să domine și pe mai departe ?

Ceea ce ne neliniștește, în fond, este faptul că, obiectiv privind lucrurile, orice modificare politică în România trebuie plătită cu morți și răniți. Iar acești morți și răniți nu sînt nici pe departe membri ai grupurilor de presiune reală, angajate în modificarea echilibrului politic. Ei sînt, pur și simplu, oameni de rînd, oameni în folosul cărora ar trebui să fie de fapt rezultatul politicii în România. Dar în această țară, dacă puterea se plătește cu lacrimi și sînge, lacrimile și sîngele sînt întotdeauna ale altora nu ale celor care cîștigă sau pierd.

Morții și răniții acestor zile de septembrie să fi fost necesari pentru a se proceda la demiterea guvernului ? În toată lumea guvernele se schimbă în urma unor „confruntări de cabinet" ori parlamentare. Ori în urma alegerilor normale sau anticipate. Cum în România ultimelor decenii schimbarea de guvern era mai rară decît eclipsa totală de soare, s-a ajuns la concluzia că ea trebuie „cinstită" cu sacrificii umane. Instaurarea guvernului provizoriu a fost precedată de sutele de victime ale teroriștilor ,instalarea guvernului legal a fost „parafată" cu morții din iunie 1990, iar schimbarea guvernului Roman a fost „invocată" cu victimele din septembrie 1991. Ce va urma provizoratului Stolojan ? Urmărind confruntările dintre nucleele politice (FSN contra propriilor săi conservatori ori contra grupării naționalist-agresive de la „Europa" și „România Mare"), ne este teamă de declanșarea unor răfuieli cu consecințe grave. Existența unui soi de „poliție personală" ori de partid care culege informații mai rapid sau mai fantezist decît SRI ne îngrijorează profund Și aceasta numai în perspectiva unor modificări pe eșichierul politicii interne. Pentru că, s-a văzut, orice modificare ne face să sîngerăm. Dacă vom ajunge să trăim vremuri de schimbare, ca de exemplu cele pe care le trăiesc italienii de jumătate de veac (49 de guverne), nu știm ce se va alege de noi. Cîteva zeci de guverne ne vor costa genocidul despre care s-a vorbit în decembrie 1989. Sau să se fi referit liderii revoluției la viitor și nu la trecut ? Un viitor extrem de dureros și de scump. Vă atragem atenția că poporul român nu este unul dintre cele mai numeroase popoare ale Europei.

Eugen Uricaru

Poem de consum

Existau în Clujul anilor '60 mici localuri mizere, cu cîteva
mese acoperite de mușamale imunde, așezate în fața
unei tejghele înalte învelită într-o tablă zincată veșnic
udă, pe care
paharele cu alcool erau așezate direct, ude și ele, după ce
fuseseră trecute sumar pe sub robinet. Pe pereții
zugrăviți cu ruloul, deasupra unui brîu de uleiuri,
alături de lista cu prețuri prinsă în pioneze întîlneai fără
greș un același carton scorojit,
cu două găuri prin care trecea o sfoară prinsă într-un cui,
un același dreptunghi lunguieț pe care scria cu aceleași
majuscule tipărite o dată pentru totdeauna :
„Cîntatul interzis". Îmi amintesc și acum
fascinația pe care o exercitau asupra mea cele două cuvinte,
hotărîrea plină de aplomb a interdicției unei
atît de puțin probabile culpe. Și totuși,
dacă stau să mă gîndesc bine, tocmai faptul că se lua în
considerare această probabilitate mă fermeca, faptul
că, în mod serios, reglementat, cîntatul era pus în discuție. Nu se interzice
ceva ce nu există. În mod paradoxal, interdicția era o dovadă a existenței cîntecului, a faptului că
el poate să tulbure sau poate să fie periculos. „Cîntatul
interzis" era pentru mine
un triumfător argument al dorinței vii, neînvinse, de a cînta

Nici la Cluj, nici în altă parte nu mai există acele simpatice
și promiscue cîrciumi cu prețuri infime și anunțuri
revelatoare. Mizeria
și intimitatea lor a fost înlocuită treptat de snack-baruri
elegante, cu scaune înalte și ospătari impenetrabili,
localuri aseptice, pe pereții, ascunși sub tapete lavabile, ai
cărora nu mai atîrnă inscripții filosofice. Și dacă
această transformare este, fără îndoială, un semn — fie el
și deprimant — de civilizație,
lipsa cunoscutului cartonaș, cu majusculele sale grijulii și
interdictive, rămîne
pentru mine puternic nostalgică și neîncetat ambiguă, pentru că
pe scaunele grațioase de la bar, în fața tonomatelor cu
melodii prefabricate și recomandabile, n-o să știu
niciodată dacă
lipsa ancestralei interdicții este un argument
al îngăduirii cîntecului sau
un semn că nici nu se mai pune problema lui.

Ana Blandiana

În pag. 16 :

ODYSSEAS ELYTIS la 80 de ani

Luceafărul

Director
LAURENȚIU ULICI

Redactor șef adjunct
EUGEN URICARU

Secretar general de redacție
MIRCEA CROITORU

semn

Împotrivă

Lumea aceasta-i făcută — vezi bine, dragă prietene, puțin cunoscut — din oameni de toată mina. Dar mai ales își scot capetele deasupra-i personaje în căutare de situație, de poziții cît mai avantajoase. Aceștia se chemau, în copilăria noastră, ariviști, erau supranumiți Dinu Păturică și toți școlarii mai măricei învățau să nu fie ca ei. Asta pînă cînd mai creșteau și mai uitau primele învățături și chiar pe cele ulterioare și deveneau ei înșiși — unii, nu toți — așa cum știuseră odată că nu trebuie să fie, să fii. Oameni fără merite se instalează, încă, în zilele noastre, prin fotolii pentru care s-ar cere un anume tip de merite și, odată instalați acolo, se uită la aceia din jur ca la ei înșiși. Asta e o trăsătură a firii omenești, cunoscută de multă vreme și de care n-o să scăpăm, să te vezi în lumea din jur numai pe tine însuți. Un efort enorm trebuie să faci ca să o zărești puțin mai spre felul cum e în realitate, ca să ștergi de pe sticla ei aburită conturul tău (personal).

Acum, că ai nimerit printre noi, cei din marginea lumii, a Europei, dragă prietene puțin cunoscut, trebuie să știi multe și de multă vreme ca să nu te miri, să nu te cutremuri. Dar n-am să ți le spun eu pe toate, căci nu mă pricep. Am auzit zilele trecute despre mine că aș fi rivnit ceva ce nu rivnisem și de aceea m-am grăbit să te previn: vei fi văzut mereu prin ochelarii care deformează, prin nemulțumiri de o natură sau alta care, în loc să se îndrepte spre cel nemulțumit, vor fi direcționate-n afară, spre altul, spre celălalt, căci e mai comod, mai simplu, să crezi mereu, să te iluzionezi că de tot răul ce ți se întîmplă e altcineva de vină și nu tu.

Cel care vrea puterea sau ceea ce crede el că e putere îi acuză pe toți ceilalți că sînt doritori de putere. Omul politic ce se instalează, aici, la noi, în jilțul — crede el — fermecat, își schimbă pe dată optica și-i vede pe toți ceilalți plini de vinovăția care, dacă ar fi, ar fi în orice caz, întîi a lui însuși. Omul politic uită că scopul luptei (politice) e chiar dobîndirea puterii pentru ca, prin acest mijloc, să poată să-și pună în practică ideile despre administrarea statului său. Uită în clipa în care și-a atins scopul. Dar și mai jos, acolo unde lupta pentru putere nu dezvăluie decît arivism, se manifestă aceeași înțelegere deformată a mobilurilor și motivațiilor celuilalt, pe care aș numi-o lipsă de înțelegere.

Să ne consolăm, oare, cu ideea că trăim în cea mai bună dintre lumile posibile? Să fim siguri că alta, oricum, nouă nu ni se va da? Să ne uităm în actele noastre de naștere, în calendar și-n istoria patriei din zilele noastre ca să aflăm cine sîntem și cu ce ne-am îndeletnicit și cu ce ne îndeletnicim. Poate că-n urma acestui examen, nu suficient de sever, vom dobîndi și facultatea de a-i judeca mai echilibrat, mai realist, și pe alții, pe ceilalți, care — zice-se — nu sînt decît infernul.

O, dar ce efort enorm și inutil din punctul de vedere al majorității oamenilor este acela de a deschide ochiul — cu mintea-i cu tot — și în afară, nu numai înăuntru, mereu înăuntru! Și cît de puțini sînt cei dispuși să-l facă aici, la noi, în societatea noastră românească. Și democratică, vezi bine! În locul acestui efort e mai ușor, li se pare mai tuturor, să pui violența de toate felurile, să-l pui pe împotrivă, să pui un fel de război absurd. Din care nu vom ieși decît după ce ne vom număra morții și vii, răniții și vom aștepta să se mai nască și alții, mulți, în locul nostru.

Nicolae Prelipceanu

momos:

Toate-s vechi...

De la începutul secolului viața parlamentară era agitată și nu o dată disputele politice se terminau pe cîmpul de onoare. Unul din campionii acestor lupte pare să fi fost Nicolae Filipescu (1862 — 1916), care nu lăsa zi de ședință la Senat fără vreun scandal. Era permanent însoțit de Alexandru Callimachi, un zdrahon de om, care îi punea repede la punct pe cei dornici de bătaie. Senatul, cel puțin așa cum e descris de Constantin Argetoianu în **Memorii**, era un balamuc, în care bătăile și trimiterea la mamă în limbaj neaoș nu lipseau. Nu lipseau nici incidentele cu tîlc. Transcriu după Argetoianu: „Într-o ședință a senatului a aruncat (Nicu Filipescu, n.n.) pe banca ministerială, în capul lui Morțun, o tichie de ocnaș, «în așteptarea completării costumului». A fost un scandal nemaipomenit, cu bătaie". Nicu Filipescu era pe vremea aia (1914) șeful conservatorilor și era un om de temut. În 1898 îl omorise în duel pe G. Em. Lahovari, redactorul ziarului liberal „L'Indépendance Roumaine" și acest lucru nu se uitase. Avea o limbă veninoasă care îi făcea pe mulți să-și țină gura în fața lui. Iată portretul pe care i-l face în 1910 lui Take Ionescu, portret care l-ar umple de invidie pînă și pe un Vadim Tudor:

„Pentru caracterizarea vremurilor noastre, dați-mi voie să fixez figura acestui Șloim cu aere de Cezar.

Priviți-l: o încovrigare semitică a nasului, o clipeală de ochi de pehlivan, o voce de Itic, o familiaritate afectată și ipocrită, o paliditate măslinie a omului care nu roșește decît de frică, o lașitate uleioasă răspîndită peste întreaga lui făptură.

În figura ca și în viața lui nu afli o singură linie dreaptă: (...) El are însă un dar pe care nerozii și necinstiții-l socotesc virtute: acela de a vorbi (...).

Nu vreau să-l micșorez. Recunosc că el joacă un rol istoric dar infam. Da, atît de infam încît va fi istoric!

El scrie o pagină de rușine în istoria noastră. Alăturea de pierderea Basarabiei și decompensațiunile din ticăloșie de partid; alături de prăbușirea finanțelor delapidate de favoriții guvernului, alături de răzmerița satelor, se cuvenea corupției prezentului și o pagină pentru takism!" (cf. Constantin Argetoianu, **Memorii**).

Orice comentariu este de prisos.

Ștefan Agopian

dictatura personală

Învățați să vadă moartea cu ochii

O colectivitate solidară, pusă mereu în situații extreme, fatalistă, odată ajunsă să-și înțeleagă sinele contemplativ acolo, la locul ei de muncă, în condiții speciale, în subteran, unde accidentele sunt subînțelese, posibil să se producă zilnic, o asemenea colectivitate, spun, poate să nu se mai teamă de moarte și poate să meargă pînă la capăt, să facă și pe dracul ghem! La o colectivitate minerească mă refer acum aici, firește, la minerii din Valea Jiului îndeosebi, unde extragerea cărbunelui implică o structurare psihică ieșită din comun, cota mortalității fiind aberantă...

Învățați să vadă moartea cu ochii permanent, să nu ne mai mirăm atita că minerii se consideră a fi îndreptățiți să ceară socoteală direct lui Dumnezeu! Să vină la București direct, cînd le ajunge cuțitul la os, să considere prefectura locală prea neînsemnată și să ceară negocieri sindicale, esențiale pentru supraviețuirea lor specială, primului ministru în persoană, „aleșilor poporului" din Parlament și președintelui țării! Numai aroganța fără margini și prostia politicienilor noștri neînțelegînd să ia în seamă cerințele unor oameni amăriți care arareori apucă să se bucure de o pensie — părinți și fii amenințați zi de zi de o soartă răzbunătoare: cînd îmbunătățirea minimă a vieții lor particulare și colective, acasă și la locul de muncă, ar fi un fleac pentru Putere! Dar Puterea nu are ochi și urechi decît pentru promovarea demagogiei de tipul „principiilor de egalitate, că și alte pături sociale au dreptul la cererile nejustificate ale minerilor, dacă e să o luăm așa, însă ele nu vin la București cu bîte, ce ar fi dacă ar veni siderurgiștii și"... Puternicii Zilei de azi nedorind să priceapă nici ei nimic, degeaba au murit mineri împușcați la Lupeni (în 1929 ca și în 1977!) sau torturați în pușcării politice în urma mișcărilor lor revendicative de proporții: societatea românească, în ansamblul său, manipulată de oficialități, are și ea impresia că prea li se dă nas minerilor ăstora sălbatici care „după ce că nu-și fac planul, iau salariu de ministru", frazeologie falsă!

Minerii, o știu și copiii, trăiesc azi în subteran ca în evul mediu: tot tîrnăcopul, securea și lopata funcționînd, tot prăbușirile abatajelor și galeriilor în lipsa materialelor de susținere și reînnoirii utilajelor pentru înaintarea pe firul minereului, fiind la ordinea zilei tot acumulările de gaz metan în Valea Jiului, necontrolate și tot exploziile neașteptate ce fac ravagii, dar cine să audă? Minerii au venit pe 25 — 27 septembrie 1991 la București să intre în dialog forțat cu primul ministru și să-l determine să accepte să intre în subteran la ei, să vadă cu ochii săi și să le înțeleagă exact nemulțumirile — și? Odată ajunși la Guvern, cu ce au fost întîmpinați minerii noștri? Cu bombe lacrimogene, petarde care ucid, gaze iritante, scutieri cu bastoane, să-i stilcească în bătaie... Minerii neputînd să creadă, pînă deunăzi, că aveau în Petre Roman un nou nomenclaturist dur, „intelectual subțire, poliglot" ocupat cu lucruri mult mai importante, vorba președintelui țării, decît să vină să se murdărească pe obrajii săi groși în mină... Voi reveni.

În continuare, în loc să derulez un nou episod la povestea „cununiei" celor doi foști „golani" ai Pieței Universității, victime ale „mineriadei" din 13 — 15 iunie 1990, o să vă dau de gol un anunț curios! Anume acela că la 25 — 27 septembrie 1991 cei doi „golani" protestatari, fini mie, nu au ieșit în stradă să se alăture minerilor răsculați, veniți din Valea Jiului la București, oricît de antiguvernamentali, antiparlamentari și antipreziden-țiali s-au arătat ei a fi! De ce? Un răspuns în acest sens sper să vă dea chiar „golanii" mei aici, ar fi interesant...

Liviu Ioan Stoiciu

(va urma)

Vorbe de pe corabia lui Sebastian

Motto: **Silviu Brucan: „Adio, Europa!" (LIBERTATEA)**

● SORIN MARCULESCU: ...„actualul președinte al țării mi se pare a reprezenta doar partea vizibilă a unui aisberg monstruos în care s-au concentrat în expectativă cele mai tenebroase forțe extremiste de sorginte național-comunistă". **(România liberă)** ● MARIUS STOIAN: „Cert este că președintele Iliescu fascinat pînă la inconștiență de mirajul puterii s-a lepădat de Roman cu cinism și cu aceleași justificări stupide invocate mereu". **(Tineretul liber)** ● ȘT. AUG. DOINAȘ: „Găunos și emfatic, stilul discursului politic prezidențial suferă de un inflaționism verbal îngrijorător". **(România liberă)** ● ADINA ANGHELESCU: „Mai este sau nu Ion Iliescu, președinte al României? Singurul în măsură să accepte sau nu o demisie este Ion Iliescu". **(Baricada)** ● OCTAVIAN PALER: „M-a îngrozit nonșalanța cu care tot dl. Iliescu a declarat că nici un milion de români protestatari nu reprezintă «voința națională». Mi-am amintit că nici De Gaulle (și era De Gaulle!) nu și-a permis o astfel de logică atunci cînd tineretul parizian s-a răsculat. În plus, argumentul e și imprudent. Cîți oameni au fost pe străzi, la revoluție, domnule Iliescu?". **(România liberă).** ● TOADER STEȚCA: „Situația de acum e rodul muncii, atît a lui Iliescu cît și a lui Roman. Ce au semănat au culeș". **(Cotidianul)** ● EUGEN FLORESCU: „Cumplită situație domnule președinte!". **(Democrația)** ● ION CRISTOIU: ...„nimic nu urăște mai mult președintele decît opțiunea deschisă, tranșantă. Anii de activitate în rîndurile mișcării comuniste l-au marcat pe viață. În birourile și culoarele partidului, domnia sa a fost obișnuit cu lipsa de transparență comunistă". **(Expres magazin)** ● DIN PARTEA BIROULUI DE PRESĂ AL PREȘEDINȚIEI ROMÂNIEI: „Domnul Ion Iliescu a acceptat întotdeauna și acceptă criticile pertinente, oricît de severe ar fi ele, nu s-a eschivat niciodată de la asumarea răspunderii pentru faptele sale". ● ION CRISTOIU: „Minerii au descins la București din nou pentru a instaura ordinea comunistă prin devastarea magazinelor particulare, a sediilor opoziției, a presei independente. Numai că înainte de a ajunge la acest adversar deja tradițional al minerilor, ei trebuiau să dea jos guvernul Roman". **(Expres magazin)** ● EDUARD VICTOR — GUGUI: „Minerii din Valea Jiului, elevii și beneficiarii acestei «lecții deschise» s-au dovedit a fi «disciplinați», mulțumindu-i inspectorului Ion Iliescu pentru onoarea ce le-a făcut-o, asistînd la lecția predată de dl. Virgil Măgureanu" **(Baricada)** ● VASILE VĂCARU (senator F.S.N.): „Gîlgîi eu însumi de unele întrebări!". (Citat din **Libertatea**) ● AZI: „S.R.I. dictează Guvernului! Va dicta și guverne?". ● AL. PLEȘCAN: „Dezvăluirile lui Gelu Voican Voiculescu din seara zilei de 30 septembrie marchează poate trecerea unei lupte, pînă acum subterane, la lumina zilei". **(Cotidianul).** ● ALCIBIADE: „Voikahne, ți-ai semnat chitanța pentru cămașa de forță, păzea!". **(România Mare).** ● ILIE NEACȘU (agramat ca de obicei): „Mă întreb în aceste clipe cum acest pui de evreu kominternist a reușit să înșele bunele intenții ale unor oameni cu mare experiență în politică, în economie și în protecția socială?"; „Ar fi bine să se țină seama de toate acestea în loc să-și plece urechea la toți puii de evrei care-l înconjoară la Cotroceni". **(Europa)** ● ANGELA BĂCESCU: „Domnule, ăsta trebuie băgat la ospiciu!". **(Curierul național)** ● FLORIN-GABRIEL MĂRCULESCU: „Oricum, falsul independent Stolojan nu este o personalitate politică în adevăratul înțeles al cuvîntului și, probabil, acesta este motivul pentru care a fost preferat"; „F.S.N.-ul, a cărui popularitate a scăzut de la 67 la 25 la sută, nu ar trebui să mai aspire la o componență monocoloră"... **(România liberă)** ● LUCIA VERONA: „În acest moment greu, Frontul Salvării Naționale își demonstrează forța, forța reală, renăscînd din propria-i tăcere". **(AZI)** ● H. PARCEA: „Cea mai bună revistă pornografică din țară, «Europa», continuă să apară fără reproduceri grafice". **(Cuvîntul)** ● Prostituata MARGARETA C.: „Mie îmi place să simt cum un bărbat explodează în gura mea, ador gustul de spermă. Și îmi mai place, firește, ca fiecărei femei, să fiu lins. De un bărbat sau mai ales, de Magda"; „Lansați-ne la Casa Albă și obținem clauza într-o singură noapte!". **(Prostituția)** ● CORNELIU VADIM TUDOR: „apariția unei forțe cinstite și iubitoare de țară, cum e Partidul România Mare, i-a supărat cel mai tare pe domnii Iliescu și Roman". **(R. M.)** ● CEZAR ANDREESCU și ANDREI DOICESCU: „Știți cum îl cheamă pe noul șef al K.G.B.? Ca pe redactorul șef al revistei «România Mare»: Vadim Bakatin! Cine a zis că ziaristul nostru nu e rrromân verde?". (Cuvîntul).

Petre Stoica

prezentul continuă

Singur în provincie

— o spovedanie —

Lucrul cel mai trist pe care-l trăiesc acum este un fel de pierdere a memoriei. Încerc să recuperez din această pierdere frînturi, iar ceea ce adun e o cu totul altă poveste pe care n-aș fi dorit s-o trăiesc. Observ că memoria mea acum refuză să rețină, deci nu că n-ar înmagazina în subconștient o serie de fapte utile scrisului meu viitor ci mai curînd refuză realitatea care dictează. Ceea ce observ mă miră și mă pune în situația **de a mă observa pe mine în context cu vremurile noi,** lucru pe care nu mi l-am dorit niciodată, pentru că a te observa înseamnă a te limita, a te reduce la involuție în final. Fac eforturi să trec de această ipohondrie și rareori îmi reușește. Cel mai acut însă mă urmărește gîndul morții. Moartea este o binefacere pentru cei tarați, dar pentru boala mea este necesară încă o viață de om. Trăind mai mult închis (introvertit fiind), lipsit de posibilitatea de a comunica în sensul superior al comunicării, și nu numai bîrfe la care nu pot asista, am evoluat spre condiția omului hirsut, taciturn și, psihologic vorbind, spre mutism, ceea ce este foarte grav. Cred că de aici impresia că memoria mea nu mai adună nimic, refuză faptele pe care le constată în jur, de fapt în mediul în care trăiesc, mă formează (sau mai curînd mă deformează). Stau deci și analizez : dar de fapt despre ce fel de fapte este vorba ? În jurul meu atmosfera de provincie, mentalitatea inconfundabilă și complexardă a provincialului cronic peste care nu poți trece nici cu săritura de prăjină. Aici totul este fixat pe distanța multor ani de acum încolo. Convingerile sînt osificate, iar viziunea mulțimii e clară, de granit. Orice încercare de a te orienta cumva altfel este stearpă și pusă la respectul opiniei publice care se conduce după ceea ce bănuiește că ar fi bine. Și binele ăsta cumulează un grad incredibil de prostie. Renunți, te lași bătut, te închizi în tine și-ți vezi de treburile tale care, în acest ansamblu de probleme, n-au cum să meargă decît anapoda. Renunți și la speranța că va fi altfel. Cei care te-ar dori printre ei fac totul să te **recupereze,** pentru ei fiind sărmanul pierdut în vise și gînduri care nu sînt de pe aceste locuri. Compătimirea lor ajunge chiar și pînă la gradul de milă încărcată cu fel și fel de daruri, ajutoare care poate-poate te-ar trezi din convingerile tale liberale. Ei au o metodă pe care tu le-o cunoști și o respingi din capul locului. Hotărît lucru : vei trăi singur în provincie. Singurătatea este ucigătoare într-o societate a concurenței. Dar n-ai cu cine concura, iar cu ei concurența este un nonsens, pentru că ei știu una și bună (tot numai după părerea lor !) : — orbi, tot înainte, că înainte bine sau rău e același lucru ; ce dacă azi nu e bine, mîine va fi ; iau totul după principiul : după ploaie va fi soare. Acest lucru nu-ți dă voie ție, om care ai alte idealuri, să te înhami la o căruță în care oalele sînt deja hîrburi. Refuzi să riști și acest lucru. Memoria ți se închide și-n ea lucrează amintirile, vag imaginația din care curg gînduri nu prea roze.

În fond nu-i decît un marasm general. Tu nu contribui cu nimic (sau cu mai nimic) la eradicarea lui. Ai fi plecat din provincie. Dar unde ? Acum unde e mai bine decît în locul pe unde știi drumurile, cunoști oamenii, ții chiar la unii din ei ? Schimbi locul, schimbi norocul, se spune, dar ce noroc mai poate fi în altă parte cînd consideri lumea (și ai toate motivele) o văgăună în care odată intrat nu mai poți ieși. Trăiești ca într-un vîrtej, ca-n melstrom. Îți amintești de povestirea lui Poe. Numai cine știe bine mersul și principiile vîrtejului și rezistă **stress**-ului galopant poate ieși la liman. Dar limanul ? Un cîmp deschis plin cu spini, îți zici. Ori că ești deja bolnav, ori că într-adevăr așa este cîmpul în care ajungi... Fel și fel de gînduri te opresc în loc și-ți limitează memoria, spațiul în care ai putea aduna faptele pe care le trăiești. Acest fapt al memoriei devine o caracteristică generală a acestui sfîrșit de mileniu. Și te întrebi : ce vrea Dumnezeu să se uite ? Pentru că într-adevăr a uita înseamnă a te salva. Totul. Probabil, pentru că lumea se poate salva numai prin religie, iar dacă nu va fi așa, nimic nu va mai fi, (Malraux). Și aceasta este o supoziție filosofică, retorică, a celui ce a trecut nu prin viață ci prin **viața din cărți.** Și lumea aceasta pe care o trăim este o lume din cărți, lume care o ucide lent pe cea reală. Dar care este lumea reală ? Să fie ea cea din provincie, limitată numai la existențial, la materialism, la dialectică și deloc la metafizică ? (Vorbesc aici de mentalitatea provincială, ea nu există numai în provincie, ci și-n marile centre ieșite de sub mediul provincial). Vine ea (această lume) dintr-o tradiție, este ea transmisă din veac în veac ? Aparține ea omului nativ, nefalsificat, nu omului artificial, făcut, nu născut, făcut din concepte filosofice, matematice, științifice ? Mă-ntreb doar, nu spun că așa ar fi. Omul din provincie este mai aproape de primitivism decît cel supercivilizat, care începe să imite primitivismul, spontanul vieții, creează neprevăzutul, fapt ce nu izvorăște decît dintr-o observare de sine în context cu necunoscutul trecut, din memoria lui afectivă. Omul nepăsător trăiește mai mult decît omul care-și face probleme din orice. Perpetuarea, deci, o asigură omul nepăsător, perpetuarea fizică, pentru că perpetuarea spirituală o asigură celălalt om, predispus mai mult la sacrificiu între perpetuarea valorică a speciei umane. Provincialul este, în general, un om nepăsător, un adaptat la orice mediu, mai puțin însă cameleonic, orientat în schimb spre sprijinul puterii, crezînd că astfel îi este asigurată existența, pe care altfel nu știe să și-o cîștige decît ca slugă, ca sprijinitor și adulator al celui puternic. El n-are cum să-și dea seama că puterea îl minte decît atunci cînd cuțitul îi atinge osul. Atunci urlă, iese din întunericul său și (re)pune alt principiu în frunte, pe care-l va susține orbește din nou, fără a-l discerne cu un altul asemănător, precedent. N-ai cum să-l strunești din convingerile sale ; el este un orb fără baston lăsat liber într-un oraș supraaglomerat. Cînd ești singur printre astfel de oameni, singur rămîi și singurătatea ta lor nu le convine. Trebuie să fii neapărat ca ei, altfel ești alungat din **stup,** lăsat fără gustul mierii lor, care, ei nu știu, pentru tine era amar, adică avea gustul adevărat pe care ei n-aveau cum să-l simtă din cauza atrofierii unor senzori neexersați.

Încerci altfel să-ți pui memoria la punct. Constați că de fapt acesta e lucrul cel mai greu, după un timp în care ea nu s-a putut pune în evidență decît adunînd, în taină, fapte în care-ți puneai mari speranțe. Acum pare totul șters. Am întrebat pe unul, pe altul, însă n-am făcut decît să-mi măresc îngrijorarea. Și aceia sufereau de aceeași boală, un soi de afazie, de alexism —o scleroză generală, prematură, mi-am zis. Au uitat cu toții ceea ce a fost. Altfel nu-mi explic cum de se așază atît de comod în aceleași greșeli. Deprinderi. Probabil că-și fac un calcul după exemplul timpului imediat trecut : măcar douăzeci și cinci de ani să prindă și tot e bine... Mi-e frică de memoria mea, pentru că mă văd așezat în aceeași așteptare, inactiv, cu speranța că va fi mai bine. Dar lucrul ăsta l-am făcut și-nainte, chiar dacă am mai aprins și eu cîte un fitil la bomba care a explodat parțial în decembrie '89. Acum mă văd scriind lucruri acuzatoare la adresa celor care greșesc, împotriva unor mentalități învechite, împotriva escrocheriilor „patriotice" și politice, dar ele rămîn fără ecou. Este ca și cum ai vorbi în deșert. Sau dacă vor avea ecou, acela se va numi ricoșeu. Nimeni, pare-se, nu ascultă ceea ce spui tu. Și mai ales tu, de aici din provincie. Pari mai curînd un caraghios decît un om care ia atitudine, care vrea să facă opoziție. Dar te-ntrebi subit, cînd vezi figura încruntată a celor din jur, — oare să nu fii chiar luat în serios ? Cred că te-nșeli. Și atunci simți espectativa, momentul cînd așteptarea își va pune capăt, iar tu dus spre a-ți aduna mințile sau spre a fi uitat undeva unde memoria ta își va relua filmul scurtei tale existențe scurse în zadar. Oare chiar în zadar, te mai întrebi, punînd mîna pe stilou, scriind aceste rînduri în speranța că ele vor fi citite de cineva care va înțelege că suferința e un mod de a lupta pentru o existență mai omenească, suferința aceea care pe sfinți i-a așezat în icoane și-n conștiința credincioșilor, ci nu numai pe iconostasele instituțiilor de stat numite biserici.

Gellu Dorian

minimax

Clarificări (II)

Nu există să existe
Comuniști cu fețe triste.

(Folclor nou)

Partidul Tinerilor Tejghetari din România își afirmă adeziunea necondiționată față de toate măsurile ce vor fi luate.

(Liderul Național al P.T.T.R.)

Academia de jocuri pentru societate anunță deschiderea, la 17 octombrie a.c., a cursului intensiv de GHIULBAHAR.

(Publicitate)

Gîndită prin raportare la toate cîte s-au întîmplat din decembrie '89 încoace, și, totdeodată, căutînd a imagina posibile variante de evoluție viitoare, ultima escapadă a minerilor prin București poate fi socotită un test la care a fost supus sistemul politic din România, evidențiindu-i caracteristicile definitorii, modul de funcționare și performanțele de care este capabil.

Într-o asemenea analiză, dintre mai multele abordări posibile una ar fi aceea pornind de la întrebarea **de ce, sau cum de s-a ajuns la conflictul violent dintre un grup social (dar nu oricare) și Putere.** Odată pusă, întrebarea a declanșat în mass-media o explozie în lanț de scenarii și scheme interpretative, mare parte dintre ele insistînd asupra explicației acțiunii minerilor. De unde și diagnosticul formulat de dl. Ion Iliescu în timpul conversației cu noul star al televiziunii, căci, la vremuri noi, oameni noi sau înnoiți. **Boala scenariilor** a fost diagnosticul președintelui după ce înainte menționase că orice este posibil (?), dar domnia sa neputînd a-și permite să facă afirmații fără probe. Asta și fiindcă, poate, cu alte ocazii, scenariile avansate nu s-au confirmat, ca, bunăoară, presupusa „lucrătură" legionară în februarie '90. Și, pentru că tot a venit vorba, despre elementul nou care s-a înregistrat în producția de scenarii, este acela că, de această dată, Puterea nu a mai reacționat propagandistic, nici coerent, nici unitar, explicațiile furnizate fiind contradictorii sau chiar pompieristice. Că acesta este un sindrom de criză semnalînd conflicte interne, nu încape prea mare îndoială, ceea ce nu înseamnă însă că forțele centrifuge sînt mai puternice decît cele centripete, îndeosebi la vîrful ierarhiei. În aceeași ordine de idei, diferitele scenarii care încearcă să argumenteze că minerii au fost o masă manipulată, servesc, toate, Puterii, și, îndeosebi, „partidei Roman" ; din această momeală mușcînd, dacă se poate spune astfel, și o bună parte a opoziției. Adică de ce este imposibil ca minerii să se fi revoltat așa, pur și simplu?! Căci motive aveau. Infinit mai multe motive decît au avut să vină în iunie '90, iar, pentru a înțelege acest fapt, nu este neapărat necesar un doctorat în psihologie socială, la fel după cum nici pentru a înțelege că nu era nevoie de cine știe ce organizare prealabilă, subversivă, a unor forțe etc., etc. Era absurdă cererea venirii primului ministru în Valea Jiului pentru a rezolva un conflict de muncă mocnind de multă vreme acolo? Nu era nici absurdă, nici arogantă, nici altcumva, măcar și pentru că în alte ocazii similare (la Brașov, la „Faur"), premierul a făcut-o. Oricum, pînă la proba contrarie, este și acesta un scenariu cel puțin la fel de plauzibil ca toate celelalte.

Pe de altă parte, întrebarea inițială se referă la reacția Puterii și îndeosebi a fostului prim-ministru. În primul rînd, intrigă faptul că acțiunea minerilor a surprins. Sigur, se pot face speculații asemănătoare celor prilejuite de puciul de la Moscova. Adică s-a știut, dar nu s-a reacționat, o variantă întrucîtva similară fiind aceea susținută de „partida Roman", că a trădat S.R.I., chiar dl. Virgil Măgureanu, de conivență cu bătrînii comuniști antireformatori în frunte cu dl. Alexandru Bîrlădeanu și neferit de bănuială fiind însuși dl. Ion Iliescu. Trist este că o asemenea poveste poate fi pentru unii credibilă, adică trist pentru că, după episodul teroriștilor și după 13—15 iunie, orice se poate. De astă dată însă, explicația cea mai plauzibilă este simplă și directă. **Bizuindu-se pe eficiența aparatului represiv, Puterea și-a asumat riscul confruntării violente cu minerii.** Iar dacă a existat și intenția unei „lovituri la mantinelă", aceea a fost descurajarea definitivă a oricăror mișcări, cum li se zice oficial, extremiste, sau, mai nou, fiind calificate de dl. Virgil Măgureanu, anarhiste. În același timp, însă, este evident că desfășurarea conflictului a depășit capacitatea prospectivă a Puterii, inclusiv în ceea ce privește reacția bucureștenilor și a sindicatelor, astfel încît demiterea guvernului Roman a fost o rezolvare forțată ; chiar dacă președintele a precizat că nu o face sub presiunea străzii, întrucît pentru domnia sa nici un milion de manifestanți nu reprezintă, la o adică, voința poporului.

Într-o altă privință, implicațiile ultimei mineriade sînt îngrijorătoare (mai cu seamă acum, în prag de iarnă) în ce privește domeniul relațiilor externe pe direcția Vest. Și asta cu atît mai mult cu cît există indicii că nu este deloc exclusă o schimbare de macaz într-o orientare spre alte zone decît Occidentul. Să fie oare Turcia, marele aliat de care are nevoie România pentru a ieși din criză? O fi, din moment ce dl. Ion Iliescu a ținut să-i comunice telefonic d-lui Türgüt Özal să nu se îngrijoreze în ce ne privește. Să sperăm însă că, totuși, se vor mai încerca și alte soluții, chiar dacă, după părerea d-lui Özal, secolul XXI va fi al Turciei.

În sfîrșit, încercînd, mai departe, a privi în perspectivă, semnalele care au venit dinspre Putere după plecarea minerilor nu sînt de natură a îndreptăți așteptarea unor modificări importante în stilul și obiectivele guvernării. Criză politică? Nici pomeneală! În **Azi,** elogiile aduse ex-premierului tind să depășească cultul personalității lui Ceaușescu („Petre Roman, etalon al valorii intelectuale", „Primul-Ministru al României, cu nume de apostol și de patrie latină, din aripa tînără a Gîntei-regine...", „...existînd în slujba Națiunii ca o certitudine a vieții de aici, simbol al Revoluției."), și, în toate variantele sale, discursul politic oficial afirmă continuitatea, în pofida faptului că — potrivit declarațiilor directorului S.R.I. — nemulțumirea socială este de amploare. Să aibă noua clasă mijlocie de care vorbește dl. Brucan, adică cei îmbogățiți prin politica economică a guvernului Roman, să aibă oare o pondere socială chiar atît de mare încît pot constitui suportul necesar cîștigării unei lupte electorale cinstite ? Dînd crezare zvonurilor, așa se-arată, fiindcă la sediile F.S.N. s-ar sta la coadă mai dihai ca la zahăr. Dar dacă nu e chiar așa ? Cum să poată fi încheiat **pactul social** și noul guvern (neîndoielnic dominat de F.S.N.), să obțină sprijinul populației ? Din „fericire", sîntem vaccinați și putem trăi cu întrebări la care nu se poate răspunde, oricît ar fi ele de incomode.

10 octombrie 1991

Șerban Lanescu

cronica ediţiilor

Scriitori români într-o oglindă slovacă

Există puţini traducători de indiscutabilă valoare, consacraţi definitiv în acest domeniu predilect al intermedierii culturale, aşa cum există puţini creatori adevăraţi în orice domeniu ; dar mari traducători ai literaturii române există parcă şi mai puţini şi ei nu se găsesc, din păcate, răspîndiţi pe toate meridianele culturii, ci mai ales în jurul nostru, în apropierea geografică şi desigur tipologică a unor medii, istorii şi culturi mai mult sau mai puţin asemănătoare : Danuta Bienkowska în polonă, Adam Puslojc în sîrbă, Maria Kavkova în cehă şi alţi cîţiva. În slovacă, alături de marele poet Ivan Krasko, traducătorul inspirat al lui Eminescu, trebuie neapărat amintit numele Jindrei Huškova-Flajšhansová, căreia îi datorăm nu numai cîteva foarte bune traduceri (între care volume din Creangă, Caragiale şi Sadoveanu), ci şi numeroase studii şi articole dedicate literaturii române, îndeosebi moderne, şi o îndelungată şi fructuoasă activitate didactică de predare a limbii române la Universitatea Comenius din Bratislava, din 1922 — cînd începe să funcţioneze ca lector extern — pînă în 1971, cînd iese la pensie ca profesor. Descoperindu-şi interesul pentru limba şi literatura română în anii primului război mondial, ca studentă a respectatului romanist filoromân Jan Urban Jarnik, la Universitatea din Praga, Jindra Flajšhansová vine la Bucureşti în 1919 şi urmează un an cursurile universităţii bucureştene, unde cunoaşte pe N. Iorga, Ovid Densuşianu, I.A. Candrea şi alţi profesori celebri ai vremii. În 1921, ea îşi trece la Praga doctoratul cu o teză de filologie română (despre terminologia religioasă românească) şi în anul următor se stabileşte la Bratislava unde rămîne pentru tot restul vieţii şi urmează o carieră care, fără a fi spectaculoasă, cuprinde toate satisfacţiile oferite de o viaţă închinată muncii intelectuale, ca traducător şi profesor. Din 1919 şi pînă în ultimii ani ai vieţii, Jindra Huškova-Flajšhansová a purtat o bogată corespondenţă cu un mare număr de scriitori şi oameni de cultură români ; după ce corespondenţa sa către Ovid Densuşianu a fost inclusă în vol II al seriei **Scrisori către Ovid Densuşianu**, scrisorile corespondenţilor ei români — cîte au putut fi găsite în arhiva personală a traducătoarei şi în bibliotecă publice — apar acum, tot la Ed. Minerva, într-un volum de mare interes documentar, îngrijit de continuatoarea operei sale ca profesoară şi traducătoare tînăra românistă din Bratislava Libuše Vajdová.*)

Sigur că volumul este interesant în primul rînd pentru reconstituirea vieţii şi activităţii Jindrei Huškova, scrisorile alcătuind cel mai fidel şi amănunţit barometru al preocupărilor sale profesionale, al raporturilor cu foştii săi profesori şi cu scriitorii pe care îi cunoscuse la Bucureşti, cu cei din cenaclul „Sburătorul" mai ales. Scrisorile lui Ovid Densuşianu, o sută douăzeci şi una la număr, reflectă preocupările tinerei profesoare care lucra la un volum de traduceri şi se interesa de obţinerea acordului necesar din partea autorilor ; ţinea cursuri şi conferinţe despre literatura şi cultura română şi i le trimitea, după ce erau publicate în reviste ,odată cu recenziile unor cărţi româneşti între care cele ale profesorului de la Bucureşti erau nelipsite ; proiecta călătorii în ţară şi-i cerea lui Densuşianu sugestii şi sprijin pentru chestiunile practice, aşa cum şi acesta apela la tînăra sa corespondentă în cursul călătoriei lui în Cehoslovacia, cînd se va documenta pentru studiul său despre graiul valahilor din Moravia etc. Bineînţeles, Jindra Huškova intermediază în multe cazuri între Densuşianu şi lingvişti din Cehoslovacia, obţinînd şi trimiţînd extrase şi cărţi, căutînd şi oferind informaţii, schimburi de reviste, angrenînd alţi traducători din limba română dintre studenţii săi, îndeplinind adică un oficiu complex de propagandă şi difuzare a culturii române care altfel ar fi fost imposibil de obţinut.

Corespondenţa lui Densuşianu nu este singura de o asemenea amploare şi totodată singura care dă, datorită tocmai acestei relaţii prieteneşti, şi o imagine destul de detaliată a activităţilor profesoarei din Bratislava, care se realizează de altfel atît într-un text autobiografic (**Mărturisire**, publicat în deschiderea volumului, redactat după 1975), cît şi în bogatul studiu introductiv al Libušei Vajdová, **Jindra Huškova-Flajšhansová şi rolul ei în relaţiile culturale slovaco-române.** Majoritatea celorlalţi corespondenţi, mai mult sau mai puţin episodici ,scriu epistole care fi reprezintă în primul rînd pe ei, îi reflectă ca autori în perspectiva traducerii într-o altă limbă şi deci a unei oarecari notorietăţi internaţionale, eventualitate menită să lumineze şi alte cute ale personalităţii lor decît cele îndeobşte cunoscute. La Sadoveanu, autor celebru de timpuriu, perspectiva traducerii nu trezeşte decît regretul că n-a ştiut mai devreme de alegerea corespondentei sale pentru a-i recomanda altă nuvelă decît **Cosma Răcoare**, „mai caracteristic şi din punct de vedere românesc" ; Agîrbiceanu în schimb consideră „o cinste deosebită" includerea într-o antologie a nuvelei sale şi nu face nici o remarcă (ambele scrisori sînt din 1922), iar Aurel Baranga aprobă alegerea piesei sale **Siciliana** care „se bucură de un succes uriaş la Bucureşti" (sîntem în 1961), sperînd că articolul lui Al.I. Ştefănescu, care „reprezintă exclusiv opinia lui personală", „strict particulară" nu o va demobiliza. Cîteva luni mai tîrziu el revine, anunţînd-o pe traducătoare că piesa lui „înregistrează în ţară acelaşi succes" şi că „a fost îmbrăţişată cu o deosebită căldură" şi în străinătate. Minulescu este şi el încîntat de montarea piesei sale **Allegro ma non troppo** la Bratislava şi-i recomandă stăruitor altă piesă a sa, **Amantul anonim**, „de o calitate dramatică şi intelectuală mult mai impresionantă decît piesa cealaltă", cu altă ocazie, peste cîţiva ani, rugînd-o „să mă ai în grije şi pe viitor", Aron Cotruş se interesează dacă nu-i poate aranja soţiei sale — care era pianistă — un turneu în Cehoslovacia, în timp ce Hortensia Papadat-Bengescu îi mulţumeşte pentru că i-a trimis traducerea romanului său **Logodnicul**, despre care nu ştia nimic pînă n-a primit cartea, folosind prilejul să marcheze cîteva amintiri frumoase dintr-o călătorie mai veche a sa la Bratislava, Em. Bucuţa caută să stabilească raporturi culturale mai largi cu persoana căreia cultura noastră îi datora atît de mult şi scrie la **Viaţa literară** despre **Prietena din Bratislava**, I. Bianu şi E. Lovinescu ţin la curent cu detaliile vieţii româneşti în domeniile apropiate şi-i trimit în repetate rînduri cărţi, omagiind totodată activitatea sa în Cehoslovacia (Jindra Huškova traduce, mai ales la început, atît în cehă, cît şi în slovacă).

În mod cu totul curios, dintre cei 36 de corespondenţi ai traducătoarei, din tre care majoritatea scriitori cu perspectiva de a fi traduşi, iar unii chiar insistînd fără prea multe fasoane în acest sens, singurul care dovedeşte preocupări concrete privind conţinutul traducerilor în cauză este Zaharia Stancu, autor pentru care Jindra Huškova-Flajšhansová dovedeşte de altfel o adevărată predilecţie. Prezent în volum cu douăzeci şi şase de scrisori, Zaharia Stancu (tradus în 1949 cu **Desculţ** şi în 1962 cu **Florile pămîntului**) revine în repetate rînduri asupra problemelor de traducere, lexic şi sintaxă, oferind explicaţii detaliate încă din prima epistolă (11 martie 1949), continuînd la 2 mai, la 1 iulie, iar la 21 noiembrie mulţumeşte pentru vestea apariţiei cărţii ; la 18 ianuarie 1964 îşi manifestă dorinţa ca eventuala reeditare să fie revăzută după ultima ediţie românească a cărţii. Detalii importante despre propria creaţie, despre viaţa literară şi despre raporturile dintre scriitori se pot desprinde însă din mai fiecare din cele 304 scrisori cuprinse în volumul apărut recent, unde sînt prezenţi şi autori pe care n-am avut prilejul să-i menţionez : N. Cartojan, Gib Mihăescu, Horia Petra-Petrescu (cu şaptesprezece scrisori), Sextil Puşcariu ş.a.

Este meritul deosebit al Libušei Vajdova de a ne fi pus la dispoziţie acest important tezaur, din care puţine piese ne erau cunoscute prin publicări în revista **Manuscriptum**, cu o prefaţă şi note de largă utilitate.

Mircea Anghelescu

*) **Jindra Huškova-Flajšhansová şi corespondenţii săi români**, ediţie, introducere şi tabel cronologic de Libuša Vajdová, cuvînt înainte de Iordan Datcu, Ed. Minerva, Bucureşti, 1991, 251 p.

povestea vorbei

Subiectivitatea limbajului

Aproape toată lumea consideră astăzi că un defect general al discursului public românesc — şi mai cu seamă al celui din mass-media —e gradul crescut de subiectivitate ; se observă că autorii îşi stăpînesc cu greu propriile porniri, simpatii şi antipatii — şi nu reuşesc decît rareori să găsească echilibrul adevăratului profesionalism, tonul neutru al informaţiei ; personalitatea fiecăruia e hipertrofiată, vorbitorul e tentat să dea verdicte, lecţii, să creadă că opiniile sale sînt de cel mai mare interes pentru potenţialii interlocutori. Comparaţia între diverse tipuri de texte publicistice româneşti şi corespondentele lor din presa străină e un prilej de a sesiza diferenţe şi de a întări opiniile de mai sus. O cît de sumară parcurgere a presei de tip „România mare", caracterizate prin dezlănţuiri de vulgaritate greu suportabile, poate să conducă chiar la nostalgia pseudo-jurnalisticii din anii trecuţi. Probabil că pentru mulţi cititori obişnuiţi atacurile violente şi limbajul bazat pe insultă şi batjocură grosolană pot înnobila amintirea unor impersonale comunicate din „Scînteia" de ieri şi pot conduce către confortul unor texte banale din gazetele de azi. La urma urmei, o voce care nu spune nimic e preferabilă celei care înjură.

E pusă, de fapt, în discuţie subiectivitatea limbajului publicistic. Problema este mai generală — şi se bazează pe o ambiguitate fundamentală. Nu **subiectivitatea** e de reproşat discursului publicistic contemporan, ci — în forme variînd de la extremismele rudimentare pînă la obsesiile, speranţele şi deziluziile discret formulate prin strategii auctoriale dintre cele mai subtile — **afectivitatea.** Diferenţa dintre cele două noţiuni — pe care uzul le echivalează cu uşurinţă — e foarte mare ; confuzia are însă şi ea o tradiţie teoretică. O întreagă direcţie a stilisticii s-a ocupat de limbajul afectiv văzut ca expresie perfectă a subiectivităţii; sfera acesteia din urmă e totuşi cu mult mai largă. Stilistica lui Charles Bally trata programatic faptele de limbaj din punctul de vedere al conţinutului lor afectiv ; în linia lui, Iorgu Iordan a înregistrat şi a comentat un foarte bogat material de cuvinte şi construcţii care „exprimă (...) stările noastre sufleteşti de natură afectivă (**Stilistica limbii române**, 1944). Se făcea în mod constant o distincţie între sensul **intelectual** — conceptual, obiectiv — şi cel **afectiv** — „care arată oarecum poziţia subiectivă, reacţia sentimentală a individului vorbitor faţă de noţiunea respectivă" (id. ib.). Nu alta era poziţia lui T. Vianu, în celebrul său studiu asupra „dublei intenţii a limbajului" : opoziţia dintre funcţia „tranzitivă" şi cea „reflexivă" a limbii presupune o echivalare a intelectualului cu universalul pe de o parte, a afectivului cu individualul pe de alta. Subiectivitatea s-ar manifesta, aşadar, în primul rînd prin afectivitate.

Semnificaţia dată subiectivităţii de lingvistica modernă e însă alta ; într-un articol fundamental, din 1958, E. Benveniste o consideră un dat inerent şi un produs al limbajului, care oferă vorbitorului posibilitatea de a spune **eu** — deci de a se constitui ca subiect. Limbajului îi e proprie subiectivitatea, manifestată prin vorbire şi prevăzută de mecanisme diverse : pronumele personale, adverbele care organizează spaţiul şi timpul în jurul subiectului şi în funcţie de el (axa **aici — acum**), sistemul timpurilor verbale, modalizatorii etc. Se observă imediat că toată această reţea de forme şi valori se situează la un nivel de mare generalitate, care nu depinde de aspectul emotiv al limbajului ; prezenţa subiectului vorbitor se poate face simţită şi în absenţa mărcilor afective.

Revenim astfel la dualitatea de la care am pornit. A respinge, astăzi, din discursul public românesc surplusul de afectivitate (manifestată lexical ori sintactic, în cuvinte valorizante sau construcţii exclamative, în interjecţie, injurie, batjocură, elogiu etc.) nu trebuie să însemne un refuz al subiectivităţii. Teoretic, acest lucru nici n-ar fi posibil ; în fapt, există precedentul limbajului de lemn, a cărui diminuare pînă la dispariţie a subiectivităţii a determinat caracterizarea sa ca non-limbaj, ca anti-limbaj, impropriu comunicării. În acest caz, subiectivitatea (anulată de construcţiile impersonale, de absenţa raportării la prezent etc.) s-a dovedit independentă de componenta afectivă (păstrată într-o anumită măsură în lexicul festivist, superlativ). Reacţia faţă de vidul creat de acest limbaj a constituit-o regăsirea individualului, reapariţia unui **eu** care vorbeşte în condiţii de comunicare bine determinate, într-un context dat şi cu un destinatar real. O astfel de subiectivitate nu trebuie în nici un caz pierdută ; nimeni n-o obligă să fie sufocată de afecte. În vreme ce afectivitatea poate fi gregară şi încremenită în clişee, sensul şi demersul intelectual pot fi foarte personale, individualizatoare. Rămîne deschisă problema interlocutorului : contactul cu acesta pe latura afectivă ar părea mai uşor de realizat — dar e foarte fragil. Grupul de interlocutori cîştigaţi prin „contract" afectiv poate să crească doar din motive extralingvistice şi extraculturale (ca urmare a unui nou conflict social, de pildă) ; interlocutorii unei comunicări subiective (în sensul arătat mai sus) dar nonafective sînt tot un grup restrîns — dar care are şansa de a spori prin educaţie.

Rodica Zafiu

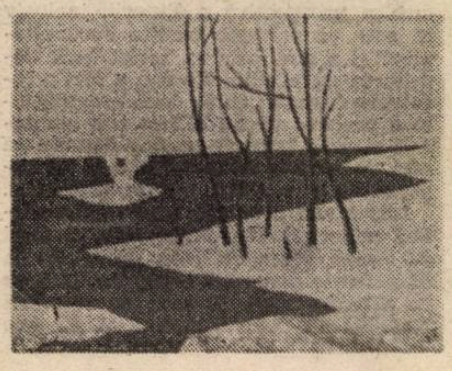

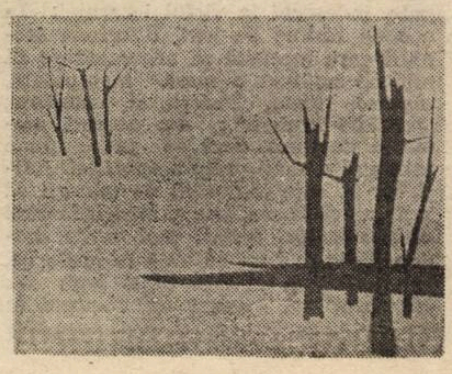

Alte amintiri din copilărie

Paul Goma, ARTA REFUGIULUI, Editura Dacia, Cluj, 1991

Ca și volumul **Din Calidor**, **Arta refugiului**, al doilea volet al ciclului autobiografic pe care Paul Goma l-a început în 1987, a apărut mai întîi în Franța, la „Editura Julliard" (**L'art de la fugue**, 1990), în traducerea lui Alain Paruit. El continuă șirul întîmplărilor oprite în **Calidor** la momentul răsturnării frontului, în 1944, cînd familia scriitorului se refugiază din Basarabia în Ardeal. Comparată cu **Cronologia** pe care chiar Paul Goma o adaugă și de data aceasta volumului său, povestea din **Arta refugiului** se dovedește a fi „copiată" pas cu pas după întîmplările din realitate.

În martie 1944, mama și băiatul se refugiază în Transilvania, întîi la Sibiu, la un Centru de Refugiați, apoi în satul Gusu din Județul Sibiu. Pînă să ajungă și el aici, tatăl e surprins lîngă Ploiești, de bombardamentele anglo-americane din 4 aprilie, și își pierde bruma de bagaje pe care încercase să le salveze de unul singur din Basarabia. În ultima parte a lunii august, învățătorul Eufimie Goma primește ordin de chemare pe front, dar înainte de a se putea executa izbucnesc evenimentele de la 23 august. Din acest moment, întoarcerea frontului îi amenință pe basarabeni din toate părțile, căci rușii vor urmări să-i „repatrieze la Siberia", iar ardelenii, care îi simpatizează pe ruși pentru că le vor da înapoi (cum zic ei) nordul Transilvaniei, îi vor privi ca pe niște venetici. Din septembrie 1944, cînd se constituie Comisia Aliată de Control, „refugiații se... refugiază și mai și", pentru ca totuși în ianuarie 1945 fugarii să fie prinși „nu de către jandarmi, nu de către ruși, ci de către ciobani (mioritismul, nò !)", care dezvăluie autorităților locul unde s-au ascuns. În lagărul de la Sighișoara, unde vor fi transportați sub escortă, tatăl lui Paul Goma confecționează un rînd de acte false, cu ajutorul cărora familia să poată rămîne pe loc. În felul acesta, cei trei refugiați vor ajunge în satul Buia, din județul Tîrnava Mare. În septembrie 1946 Paul Goma va intra prin concurs la Școala Normală „Andrei Șaguna", din Sibiu, de unde se va transfera (ca urmare a reformei învățămîntului) la „ciclul doi" din Șeica Mare, în septembrie 1948. La începutul lui ianuarie 1949 mama și tata lui Paul Goma, împreună cu majoritatea adulților din sat, vor fi arestați, pentru o vină politică imaginară, și transportați la arestul Securității din Mediaș, unde copilul va reuși să-i descopere. E ultimul episod autobiografic din **Arta refugiului**, unde totul a luat înfățișarea unei povești tragice despre drama refugiaților basarabeni, obligați să se considere străini în propria lor țară.

Față de Mana basarabeană, care în **Calidor** era paradisul copilăriei și al amintirii, refugiul transilvănean, obsedat de laitmotivul **mutării**, echivalează cu o alungare din paradis, cum observă pe bună dreptate Marta Petreu în prefața volumului de la „Editura Dacia". Așa se explică de ce Ardealul lui Paul Goma e de o prestanță incomparabil mai mică decît aceea pe care au reușit s-o impună în literatura noastră cărțile lui Slavici sau ale lui Rebreanu. La concurență cu interesul științific al mamei, care alcătuiește în caietele ei de la școală micile monografii ale satelor prin care a trecut („Monografia satului Gusu, jud. Sibiu — 1944", „Monografia com. Buia, jud. Tîrnava Mare — 1944"), copilul-povestitor al lui Paul Goma descoperă mai întîi o lume de cuvinte stranii, reci, dușmănoase și, în cele din urmă, un fel de a fi al oamenilor greu de înțeles. Mîncarea n-are gust, casele sînt friguroase, iar bărbații suferă, într-un număr suspect de mare, de infirmități care îi scutesc de război. Chiar erosul infantil, atît de spontan și de ingenios în amintirile din **Calidor** devine acum o variantă de eros rece, mecanic, formal, în jocurile pe care copilul de nouă ani le practică împreună cu cele două fete ale sasului Heinrich : „— Acum eu o pun pe a mea la a ta. Să-mi spui dacă e bine. // Am pus-o pe a mea la a ei. Și am tot așteptat — să fie bine, să-mi spună ea că-i bine. Nimic. // Am luat-o pe cealaltă — tot nimic. Parcă am fi șezut, nu ca la noi, în Basarabia și la Mana mea cea dragă, ci ca pe la ei, în Ardeal și în casa lor săsească, pe bancă, la perete, cu mîinile pe genunchi și alături." Singurul lucru bun pe care îl au ardelenii pare să fie jocul de fotbal, unde strălucește Dobay, omul cu piciorul „ștampilat" : „îl știm bine pe Dobay : are un picior de aur. De asta poartă genunchieră înaltă : ca să nu se vadă cum sclipește aurul piciorului de aur. Și, în plus, Dobay are piciorul ștampilat. Asta, de cînd România a jucat cu Spania și Spania avea în poartă o maimuță, trăgeau ai noștri, trăgeau — nimic, nici un gol — dacă portarul era maimuță... Și, uite, se dă un unșpemetri, pentru noi. Și îl trage Dobay. Măi, și cînd îl trage Dobay un șut de-al lui... — a tras pe mijlocul porții, Dobay — îl ia pe portar pe sus, îl bagă-n poartă pe portar și rupe plasa ! Și omoară maimuța (în spaniolește, maimuță se zice : Zamora) ! : De tot, de tot ! Și-atunci, Federația ce face : îi interzice lui Dobay să mai tragă cu dreptul, cu piciorul acela de aur. Și, ca să se știe că piciorul acela nu mai are voie să tragă, i-l ștampilează."

Dar, desigur, responsabilă de tot acest contrast izbitor nu e doar comparația cu „paradisul pierdut" al satului din Basarabia. Ceea ce șochează în primul rînd e cursul devastator pe care îl ia istoria, după ce armatele sovietice au pătruns în țară, așa încît la capătul „investigațiilor" pe care le face, copilul descoperă drame comparabile într-un totul cu drama basarabenilor săi. Sub presiunea evenimentelor, oamenii satelor care îi găzduiesc își pierd încet-încet liniștea și indiferența, devin suspicioși și frica începe să închidă rînd pe rînd ușile caselor, căci fiecare va fi lovit în felul său. Basarabenii vor fi vînați peste tot, sașii vor fi deportați în minele din Siberia sau din Urali, iar fruntașii satelor vor fi arestați unul după altul. O „rînduială nouă" va înlocui civilizația veche a locurilor, printr-o lungă procedură de război. E un adevărat sfîrșit de lume, pe care Paul Goma îl fixează în maniera hiperbolică sau caricaturală atît de proprie nu numai scrisului său, dar și naturii intime a evenimentelor despre care vorbește.

Simbolic tot acest dezastru, împreună cu simburele de împotrivire și de speranță care se ascunde în inima lui, e de căutat în episodul ascunderii cărților din biblioteca unei școli sătești, pentru ca oficialitățile să nu le ardă, sau în **psihodrama** pe care o joacă de mai multe ori copilul, cînd își imaginează că execută misiuni secrete pentru partizanii din munți.

De cele mai multe ori, efectele deformărilor pe care le provoacă tehnica de povestitor a lui Paul Goma sînt dramatice (ca în scena finală de vorbitor, în care un ofițer de Securitate face praf alimentele aduse de copil, mamei sale, de Paște). Nu lipsesc însă nici deformările comice, comparabile în esență cu exagerările anecdotelor politice, atît de frecvente la noi pînă nu de mult : „...Îmi aduc aminte de un film de-al lor în care o fată frumoasă de pica se apucă să-l alerge pe liubitul ei — chipeș, zdravăn, dar cam codaș — și-l fugărește și-l asudă preț de vreo cinci minute de film și, la un moment dat, băiatul se împiedică de coada unui tractor și cade într-o fîntînă de pe timpul burgheziei ! Fata — ce să facă : ce n-am mai văzut de cînd sunt (în filmul sovietic) : se dezbracă de rochie, rămîne în furou, de i se vedeau bine bretelele și genunchii — dar numai pentru cauză : întinde rochia, ca pe o funie, în fîntînă și-l trage afară pe înecat ; zdrahonul, mulțumit, o ia pe fată în brațe, unii spectatori încep să pisîie, alții să fluiere, golănește, ba careva strigă : «Pup-o, bă !», flăcăul din film întinde gîtul, țuguie buzele și fata... Dar, în ultimul moment, se trezește revoluția și învinge noul : fata pune între buzele lor un deget și-i zice băiatului, cu ochii închiși de iubire amînată după ședință : — Alioșenka ! Moi drug, ești în restanță pe două luni cu katizația..."

Florin Manolescu

Pictură engleză contemporană

Organizatorii expoziției de pictură engleză, deschisă în sălile de la etaj, prea puțin cunoscute și vizitate încă, ale Teatrului Național, și-au impus dintru bun început anumite limite. Sînt expuse aici doar lucrări aparținînd artiștilor care au studiat la Colegiul Regal de Artă din Londra sau au fost și sînt legați într-un fel sau altul, ca profesori sau artiști invitați, de această importantă școală de artă londoneză. O școală superioară pentru că aici vin să-și continue studiile cei care au absolvit în prealabil unul din cele aproximativ 50 de colegii de artă din Anglia, după cum ni se explică în prefața catalogului. Iată un bun prilej pentru mediul artistic românesc de a reflecta, de pildă, asupra modului în care este conceput în alte țări învățămîntul artistic.

O a doua limitare, mai surprinzătoare, este dictată de rațiuni de natură imediat practică. Lucrările, comandate anume în vederea acestei expoziții, respectă fără excepție dimensiunile (reduse) și formatul (două tipuri — unul pătrat și unul dreptunghiular) stabilite pornind de la posibilitățile de transport avute la dispoziție. O egalizare și o uniformizare, cel puțin în aparență, care, ne asigură organizatorii, și nu avem motive să ne îndoim, nu a stînjenit cu nimic pe artiști. S-ar putea eventual discuta, pornind de aici, despre libertatea și dependențele artistului la acest sfîrșit de veac, despre avatarurile iluziilor care animau lumea artistică cu o sută de ani în urmă, în zorii modernității.

Accentul pus aici, în această expoziție pe profesionalismul artistului, chiar pe importanța apartenenței lui la o anumită tradiție pedagogică, mi se pare revelator nu atît sau nu numai pentru arta engleză ci, într-un sens mai larg, care acoperă întreg momentul artistic actual. Dacă educația artistică de tip academic a fost sistematic respinsă și boicotată decenii de-a rîndul de artiștii novatori, începînd cu pictorii de la Barbizon și continuînd cu toate marile momente ale modernității, dacă impresionismul, post-impresionismul, cubismul, fauvismul, expresionismul, etc. nu s-au predat și învățat în școli, ci s-au născut în marginea sistemului și în afara instituțiilor, arta de astăzi, ceea ce s-a convenit a se numi post-modernism, apare în schimb ca o consecință a asimilării și oficializării succesivelor avangarde, ca preluare a lor în circuitul instituționalizat al educației artistice. Ceea ce s-a născut printr-un foarte brutal proces de „dezvățare" a ajuns la rîndul său să fie învățat, predat, cu mijloacele și în cadrele tradiționale ale transmiterii cunoștințelor de la o generație la alta. Artistul de astăzi nu se mai recrutează dintre dezertorii școlii, nu mai este un „refuzat" al saloanelor oficiale, un „independent", nu mai poate fi un independent, pentru că învățămîntul artistic a integrat valorile contestatare ; artistul de astăzi învață „dezvățarea" dacă putem spune așa, și e sigur că rapidul succes internațional al „picturii proaste (urîte)" (bad painting) se explică și prin instituționalizarea modernității, fenomen pe care, în proporție diferită, l-au trăit, cel puțin în ultimul sfert de veac, și țările din centrul și estul Europei. De altfel un prim impuls în expoziție a fost de a identifica similitudini cu pictura românească și de a încerca pentru o clipă sentimentul reconfortant că sîntem — **bad** sau **good** — în rînd cu lumea, veche obsesie a culturii românești, de care vremurile nu ne ajută deloc să scăpăm. Dincolo de astfel de evaluări, poate neadecvate dar totuși inevitabile, expoziția de pictură britanică, în selecția oferită, mi se pare reprezentativă mai ales pentru artiștii născuți între 1950 și 1960 — nu numai noi avem „optzeciștii" ! — un grup numeros care experimentează variante personale ale reintoarcerii la figurație, ale nevoii de real, rătăcind în căutare de repere și puncte de sprijin pe cărările nu tocmai nebătute ale muzeului imaginar. Zona privilegiată de investigație rămîne direcția expresionistă, poate cea mai rezistentă și stabilă structură artistică a secolului nostru. Lucy Jones, Lucy Ross, Eilen Cooper sau Michel Heindorff obțin, dar nu numai ei, concentrarea emoțională printr-un energetism cromatic și al pensulației care descinde direct din recuzita expresionistă. Un tablou ca acela al lui Ansel Krut, **Predicind convertiților** coboară ceva mai departe în timp, reînnodînd cu un psihologism în spiritul secolului al XIX-lea, în consens de altfel cu interesul renăscut al istoricilor de artă pentru, mai ales, „realismele" acestei perioade. Amintirea **Vameșului** Rousseau răzbate în tabloul lui Robin Mason, după cum **Noua obiectivitate** din anii '20 își trimite ecoul în pînza lui Nicholas Hamper. Asupra legăturilor dintre momentul artistic actual și cel interbelic s-a scris dealtfel încă de la începutul anilor '80 și unele lucrări din expoziția de față nu fac decît să confirme constatări mai vechi. Tot la iconografia interbelică sîntem tentați să raportăm scenele cu păpuși însuflețite și oameni cu rigidități de manechin, cu similare intenții de a conota condiția umană (Jane Langley, Sarah Lee). Kitsch-ul religios își găsește comentariul ironic în colajul lui Jake Tilson, o figurație întrucîtva enigmatică pun în scenă pictori ca Philip A. Davies, Allan Miller sau Alexander Guy, fără a putea epuiza în această înșiruire repertoriul de teme și motive desfășurat pentru noi de pictorii englezi. Participarea picturii abstracte, mai redusă, atrage în egală măsură atenția prin dispoziția lirică a lui John Dougill, de pildă sau prin acea emblemă a actului pictural datorată lui Yehuda Safran. Nume de rezonanță internațională ca R. B. Kitaj sau Paula Rego — autoarea decorațiilor murale din restaurantul aripei noi Sainsbury Wing, construite după planurile arhitectului Roberto Venturi și inaugurate vara aceasta, a celebrei National Gallery londoneze — secondează, într-un democratism riguros, grupul de artiști tineri, fără a se singulariza prin formatul, cantitatea sau poziția lucrărilor. Și dacă ar fi să căutăm un numitor comun expoziției l-am putea găsi în nevoia de confruntare a ideilor, în întîlnirea lor, convergentă sau divergentă, în **Căsătoria ideilor**, cum se intitulează tabloul lui Susie Allen, căreia îi datorăm de altfel și selecția de pictură britanică de la București, prim contact cu o artă ale cărei multiple fațete sperăm să le mai întîlnim în galeriile românești.

Ioana Vlasiu

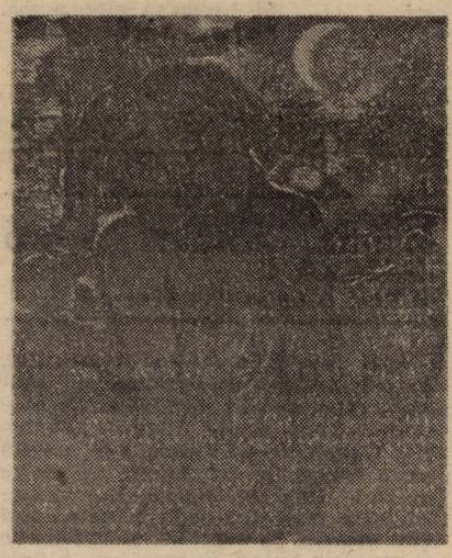

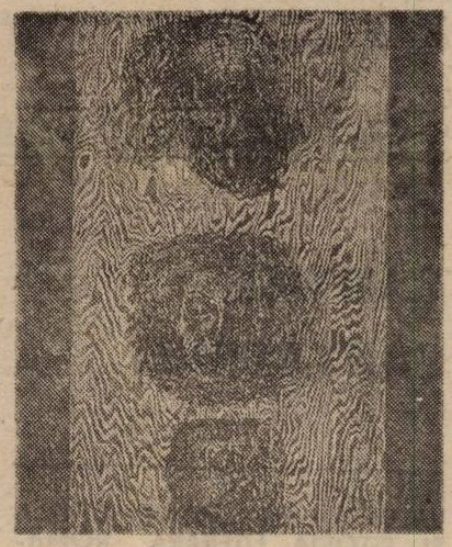

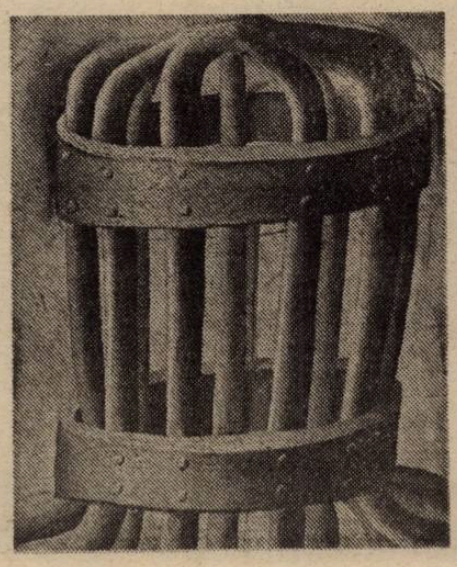

vasile petre fati

Locuri comune

Despre soţia mea n-am scris un cuvînt,
Azi a plouat. Soţia mea a plecat la şcoală.
Eu sunt singur şi mă gîndesc la ea.
Aceste rînduri nu le-ar scrie nimeni.
E foarte greu să scrii despre soţia ta
Care a plecat la şcoală
Ea cumpără lapte, piine, carne,
Ca să pot să scriu acest poem pînă la capăt.

Studiu

Există bieţi sinucigaşi care aşteaptă un taxi
Şi bieţi oameni care nu vor să fie de faţă.
Întotdeauna nimeni nu vrea să fie de faţă
Ca să vadă moartea, fetiţa aceea
Cu concardă. Eu sunt acolo prezent
Şi scriu tot ce văd. Asta e moartea,
Asta sunt eu. Visător, cu flori în mînă.

Calm plat

M-am bucurat întotdeauna de liniştea casei
Şi de bijuteriile de familie,
Am fost sigur că n-o să mă plîng de ea.
De aceea am închis totul într-o cutiuţă de pluş
De culoarea celor şapte Nisipuri.
Acum sunt foarte singur şi au mă plîng de asta.
Nu sunt sigur că n-o să mor,
Într-o seară, într-o dimineaţă.

Poemul imposibil

Poemul imposibil l-am scris în pat
Ca un om care ştie că nu se scrie în pat.
Scriam nebuneşte, fără să-mi fie frică de Dumnezeu.
Azi mi-e frică dar e mai bine şi pentru el şi pentru mine.

Şi cine vrea să mă bată pe umăr
Să mă bată pe umăr,
Să se joace cu poemul ăsta de colo-colo,
Ca un mic comerciant de provincie.
Am scris poemul ăsta la umbră, la răcoare,
Cu o mică ceşcuţă de porcelan, în faţă, cu ceai,
Poemul despre pat.

Soarele e sus

Nu mai vreau să apună niciodată soarele
Şi dacă mama mea moare nu mai vreau niciodată să apună,
Ăla de sus, soarele, plin de microbi.
Să stea naibii cu mine la masă, ca doi bărbaţi.
Eu sunt locatarul care a muncit pentru soarele ăsta,
I-am dat din banii mei de buzunar.
Ca să răsară.
Aşa că la Paris, soarele e al meu.
Fac ce vreau cu soarele ăsta bun la toate,
Dorm pe el, mă culc pe el, mă scol
Şi- i spun să plece acasă.
Eu nu mai pot.

Fetiţa necunoscută

Dorm sub portretul unei fetiţe necunoscute cu pălărioară roşie pe cap,
În camera copiilor unde e bine şi cald.
Dorm şi mă gîndesc la tine. Cu pălărioara aceea roşie
Aş putea să-mi ciştig existenţa zi de zi,
Dorm şi visez sub portretul acela,
Mă trezesc cu ochii pe el
Şi a doua zi îmi iau viaţa de la capăt.
Poate odată îţi vei aminti de mine aşa.

O singură zi

M-am gîndit la tine de o mie de ori
Ca la o femeie bună la toate.
Poate şi azi mai aştept bunătatea ta
Asemeni unei căruţe de ţară.
Cît despre micuţa aceea nici un cuvînt.
Cînta din gură. Minca piine şi bea vin.
Apoi mi-a cerut apă,
Şi asta numai pentru cîteva vorbe spuse peste umăr.

O pereche de aripi

Cu dragostea mea poţi să-şi cumperi o casă nouă
Şi o pereche de aripi,
Poţi să plîngi în casa ta nouă,
Poţi să-şi tai aripile.
Eu nu mai sunt omul acela care a iubit,
Eu sunt un bătrîn locatar în casa ta nouă,
Un om de serviciu care a tras o duşcă. Care a tras.
Care bate la uşă.

Aniversarea

Noi toţi avem nevoie de o zi de aniversare
În care să aruncăm confeti şi să spunem la revedere.
Ceva frumos şi vesel,
Să nu ne mai plîngem de Nimic.
La revedere, domnule cu barbă, Solejniţîn,
La revedere, noi vrem să uităm totul
(Criza asta cu panglicuţe)
Cruzimea de a pune mîna pe mînă
Şi visători să spunem : adio.

CĂRŢILE SĂPTĂMÎNII

Henri Zalis
VALORI DE REFERINŢĂ ÎN CRITICA ŞI ISTORIA LITERARĂ ROMÂNEASCĂ
Editura Cartea Românească

Sub acest titlu pe cît de lung pe atît de riscat, Henri Zalis examinează opera unui număr de peste treizeci de autori şi istorici literari români, de la Maiorescu şi Gherea la Manolescu şi Ungheanu. Profilurile sintetice pe care autorul le creionează au ca motivaţie teoretică dorinţa de „a recupera cît mai mult din ceea ce o întreagă constelaţie de voci a convertit în fapt de creaţie culturală, printr-un dialog al punctelor de vedere". Dacă în privinţa numelor asupra cărora se opreşte H. Zalis nu e nimic de comentat, în sensul că fiind o chestiune de gust alegerea rămîne oricum indiscutabilă, cu atît mai indiscutabilă cu cît e mai subiectivă, deci mai... discutabilă, în ce priveşte gruparea pe capitole ce se vor tipologice ar fi multe de discutat, de pildă, de ce e trecut N. Manolescu printre „lovinescieni şi călinescieni" iar S. Cioculescu printre „foiletonişti", sau ce legătură tipologică poate exista între „critica regională şi universitară" şi, de pildă, „şcoala poporanistă". Dincolo de aceste situări nu totdeauna adecvate şi oarecum aleatorii, portretele lui Henri Zalis urmăresc fixarea corectă a detaliilor în funcţie de momentul istoric al fiecărui critic în parte, de evoluţia criticii literare la data respectivă şi de eventualele deschideri înnoitoare. Dacă nu e o istorie a criticii româneşti, cartea lui Henri Zalis e un util „referent" pentru realizarea unei atari istorii.

Dumitru Chioaru
SECOLUL SFÎRŞEŞTE ÎNTR-O DUMINICĂ
Editura Cartea Românească

Poet din linia întîi a optzeciştilor, format în climatul „Echinoxului" clujean, acum stabilit în Sibiu unde conduce o bună revistă literară „Euphorion", Dumitru Chioaru e şi în această carte acelaşi fin constructor de poeme pe care-l ştim din plachetele anterioare, poate ceva mai decis în atitudini şi mai nuanţat în expresie, şi atitudinile şi expresia ţinînd, în mare, de o linie neoexpresionistă. Iată, spre edificare, două fragmente din poemul „Vara de fosfor" : „oraşul : miriapodul acesta de singurătăţi — / un beţiv ghemuit lîngă o gură roşie de canal / ochii mici ai indiferenţei pe alături / de cîţi ani sîntem în '77 ? / vocile celor plecaţi reverberează încă / pe calea dumbrăvii / ding deng dong / ding deng dong / cutremur în cealaltă lume — / prin mine aud prăbuşindu-se / (...) / În zori totul neschimbat : / copiii lui cronos zeul ceasului deşteptător / încep o zi de muncă / pămîntul merge încă pe petrol / medicamentele pun sîngele în mişcare / capul pe umăr — / Adrian îmi spune, / cîteodată eşti atît de singur încît poţi fi numărat / / Singurătate : miros de cerneală — / poezie / cînd cuvintele sînt mai reale / decît lucrurile". Interesantă în aceste şapte poeme ale cărţii (plus o addenda) este, pe lîngă dicţiunea sigură şi expresivă, combinaţia afectivă de disperare şi ilu-zionism ce se revelă în semantica majorităţii textelor. Pare să fie un soi de rău ontologic — vizibil şi în cazul altor poeţi încă tineri —, racordat la sentimentul crepuscular propriu acestui sfîrşit de mileniu.

Victor Sterom
PAUZA DINTRE CRIME
Editura Litera

A cincea carte a unui poet care a făcut de-a lungul vremii eforturi notabile spre a-şi găsi timbrul personal, reuşind uneori, ratînd alteori (ce-i drept, mai des), în orice caz formîndu-se de la o carte la alta, scăpînd pe drum de stîngăcii şi de afectări naive şi cîştigînd în expresivitate şi coerenţă. O anumită tendinţă narativă face să crească redundanţa poemelor, mai ales că poetul nu renunţă la lirism, deşi foloseşte mijloace antilirice, împrumutate din arsenalul optzeciştilor. Cum observa încă de la debutul poetului criticul Laurenţiu Ulici, „poematizînd cu orgoliu, Victor Sterom reuşeşte să îmbrace neutralitatea afectivă şi fragilitatea ideilor poetice într-o mantie de rostire delicată, în care lirismul e aproape întotdeauna al tonalităţii". Ceea ce se poate distinge cu toată claritatea din majoritatea poeziilor din cartea de acum, bunăoară în aceasta : „am început să credem că vom fi / tot timpul pe malul inocent ; / un ciine rătăcit / s-a furişat lîngă gleznele tale / un prea-frumos animal din alte sfere / spunîndu-ne că nu aveam ce căuta aici ; / ni se părea că memoria / e o batistă împăturită de prea multe ori / încît nu mai este posibil / să se mai vadă ceva / şi să se mai simtă clipa de-acasă". Încet, încet, Victor Sterom ar putea să ajungă la doritul punct de identitate.

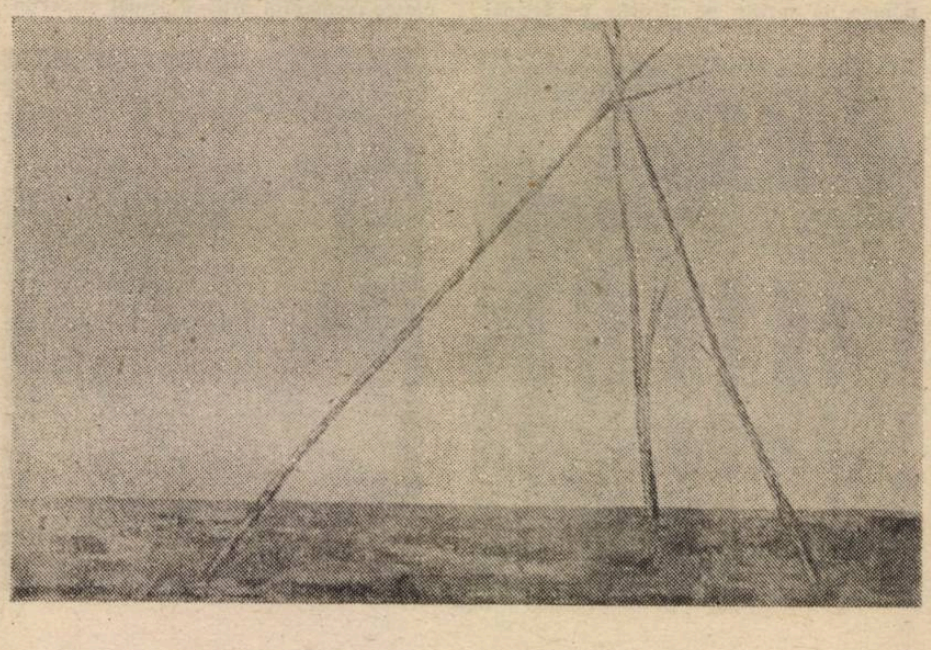

Caius Dragomir
ODELE MORŢII
Editura Eminescu

Poeme în proză, versete, poeme pur şi simplu scrise, de un poet cu mare apetit pentru reflecţie, fie în registru moral, fie în registru larg existenţial, preocupat totodată de sublinierea lirică a implicării personale în orizontul problematic al vieţii moderne ; precum în această „Cosmogonie" sugestivă : „Violetul fluturelui zîmbind către Vega, / Aripi apărînd eternul unor sori neglijaţi. / Companie a păstorului ce nu îşi cunoştea / Umilinţa / Violetul paietelor fluturelui apăsînd galaxii. / Somn în iarba simultană / A mai multor planete, / De nu te-aş fi privit renunţam / La senzaţii, / De nu te-aş fi auzit aş fi trecut / Dincolo de timp. / Fără mîngîierile noastre spaţiul meu / Devenea un punct al concentrării / Nefiinţei în centrul existenţelor mele. / Somn al lui sau al meu — / Cunoaşterea noastră. / Corpul, cunoaşterea, singurul loc / În care prezentul depăşeşte întregul trecut / Mai mult decît însumarea speranţelor, / Fiinţa — somnul confuziei noastre. / Uitînd ceea ce ştiam despre noi, / Descoperim acest univers / Violetul unui astru aproape de Vega, / Coborînd pe mîna ce scrie / Pe umbra somnului tău, al meu. / Viaţa ca fiinţă tulburată / A tuturor fiinţelor". Aşadar poezie gnomică, liric speculativă, arborescentă, uneori chiar stufoasă, bine scrisă şi scoţînd la iveală un temperament poetic saturat de livresc, în linia unor S.-J. Perse sau Pound, cu toate proporţiile păstrate.

Mircea Moga

Manole, hiperdimensionatul

„Eu sînt din ţara lui Foale-Verde,
Eu sînt din ţara lui Făt-Frumos".

(din Fişă personală)

Adrian Păunescu era un **poet popular.** Complexitatea semantică a acestui enunţ introductiv trebuie, neapărat, să conducă la cele două accepţii majore ale sintagmei folosite, convenţional, ca etichetă pentru acest autor.

Popular are şi o conotaţie folclorică şi una afectiv—sociologică. Presupun că al doilea sens vă este, oricum destul de clar în context păunescian, şi mă mulţumesc să evoc aici una din referinţele critice inserate la finele cărţii: „Păunescu nu este numai un personaj, ci o psihoză : biletele la spectacolele date de el se vînd la suprapreţ şi nu ajung niciodată pentru toţi cei care vor să-l urmărească pe viu; cărţile lui se cumpără pe sub mînă, deşi tirajele depăşesc cifrele de vis ce se acordă de obicei romanelor de aventuri" (Val Condurache, **Convorbiri literare,** 2 februarie 1983).

Posibil e ca o scară în timp a poeziei populare să nu urce de la „anonimul de geniu ce a zămislit Miorița" la Ioan Niță Nicodim sau Emilia Iercoșan ci pînă la „poetica evenimentului" înţeleasă în chip „modern" ca fenomen quasi-ziaristic, quasi-hugolian (spre simili—Beranger!), mai mult ca sigur păunescian. Aceste trăsături sînt deja discutate pe larg de majoritatea comentatorilor avizaţi şi nu fac aici decît oficiul de reîmprospătare a memoriei colective, în care şi-aşa „zimbrii" rezervaţiilor poetice de-anţărţ au lăsat dîre, de netăgăduit, persistente. Azi înflăcărați, beneficiind şi de mass-media veacului XX, au făcut din masiva producţie de texte menţionată un bun comun din care, fie că am vrut sau nu ne-am „înfruptat" cu toţii.

Dacă mă gîndesc bine, paradigma **poeziei populare contemporane** nici nu trebuie lărgită prea mult, sub raport formal, ca să încapă Adrian Păunescu în ea. E nevoie doar de un efort de adaptare la dinamica poeziei „poporane", cu totul alta azi decît pe vremea cînd, să zicem, un Coşbuc glosa cu acribie transilvană pe marginea ei, în termeni care nu mai satisfac cerinţele unei analize diacronice. În secolul nostru, „estetica oralităţii" cunoaşte o evoluţie permanentă, fiind vizibil influenţată de „manifestele revoluţionare" scrise şi desenate de un Maiakovski iterat de revoluţiile succesive ale planetei (vezi, în acest sens, lucrările lui Mario de Micheli, ş.a.). Sonul politic, prin esenţă polemic pînă la pamflet, contestatar, se conjugă ditirambic cu fluenţa „folclorului poetic nou", cadenţele hibride rezultate avînd şanse considerabile în condiţiile unei versificaţii diluviene, al unui simţ deosebit al degradării metaforei prin contaminări dictate de necesităţi contextuale şi a unei prestaţii histrionice de efect a lui Păunescu însuşi (mari vacarme pe stadioane ş.a.m.d.).

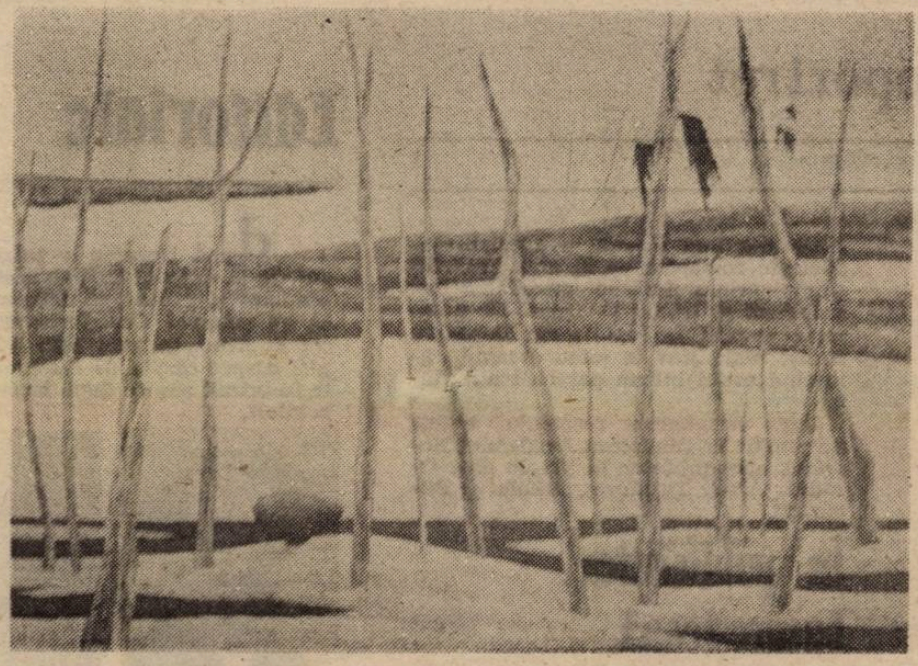

Textele „populare" ale acestui autor respectă (conştient sau nu) canoanele genului, inovaţia neapărînd aici, ci în tematism. Iată, de pildă, rezultatul comparaţiei cu preceptele „teoriei orale" a lui Albert Bates Lord, aşa cum ne apar ele din tratatul lui Adrian Fochi — **Estetica oralităţii.** Mai întîi, actul folcloric performat de A.P. are un destinatar direct, implicit, actului de creaţie propriu-zis, şi care devine co-autor. E suficient să ne amintim participarea entuziastă a publicului la textul păunescian, participare sugerată de chiar poetul aflat în plin recitativ melodic. Apoi, debitul e menţionat consecvent, „greşelile" sînt gramaticalizate spontan, şi, conform convenţiilor, se obţin efecte maxime în condiţii identice. Se folosesc tipare sonore şi matrici verbale binecunoscute. În „Apăru nu mai nu / la adio, tu!" vocala **u** apare ca sound pattern . Adesea, actul de creaţie şi cel de transmisie fac corp comun, spontaneitatea lui A.P. şi capacitatea sa de improvizaţie fiind unanim recunoscute. Aici se aplică „formula", adică, folosind definiţia lui Milman Parry, „un grup de cuvinte care e întrebuinţat în condiţii metrice identice pentru a exprima o idee esenţială dată". Spre exemplificare, putem alege **formula** „El e cel mare, Omul" din **Laudă omului** sau „Aprindeţi luminile sus, pe Carpaţi!" în **Colind.** Formula e folosită deliberat în scopul infiltrării unui fir de nisip **parlando rubato** în scoica memoriei colective a zecilor de mii de ascultători. Lucrurile se potrivesc de minune cînd pe A.P. îl încearcă tentaţia calculului folcloric, aşa cum se întîmplă de nenumărate ori (**Carte poştală veche, La Zăval, Tinguie-te tinguire** etc.). Creaţia se realizează prin **variante;** e ştiut că A.P. îşi adapta din mers textele în funcţie de localitatea în care se desfăşura spectacolul respectiv sau de evenimentul căruia îi era dedicată manifestarea, ori chiar de dispoziţia sa de moment. Cît despre arta „cîntăreţului" ca mim, despre prestaţia sa de artist dramatic, ce să mai spunem? Ecuaţia fiecărei variante (subiect + cîntăreţ + moment) datorează imens dezlănţuirii teatrale a lui A.P. în faţa microfonului...

Din perspectivă textologică, se remarcă aproximativ aceleaşi caracteristici consemnate şi în tratatul de care ne-am servit. Dicţiunea formulistică duce la cîntarea pe un ton aparte a stereotipilor iniţiali şi/sau finali, în textul tipărit existînd chiar indicaţii speciale în acest sens; figurile etimologice abundă, iar substantivele trec la verb cu uşurinţă („bucovinească-l") anadiploza, anafora şi epifora sînt lesne de remarcat, chiar obsesive; un exemplu anterior ne ajută şi la identificarea unui procedeu mai rar întîlnit, anume cel al prezenţei a 3 rime (din care una internă) la 2 versuri. De asemenea, vastul repertoriu al cîntecului epic păunescian cuprinde şi numeroase **locuri comune,** sau aşa numitele „versuri călătoare", adică grupuri de cuvinte folosite pentru a exprima aceeaşi idee în cel puţin două texte diferit. E aproape inutil să mai exemplific, dar voi aminti, totuşi, recurenţa sintagmei „minus infinit", folosită deopotrivă în cîntecele despre Ardeal şi în cele dedicate Atlantidei, ba chiar şi în producţiile erotice cu caracter intim, pentru A. P. acest „vers călător" sugerează ideea clivajului ontologic precedînd momentul de criză, cu aplicabilitate în context naţional, universal şi (bineînţeles) personal. **Mai ales personal...**

Volumul II din **Manifest...,** ca să iau un singur exemplu, conţine zeci de exemplificări ale tuturor afirmaţiilor de pînă acum, e suficient să răsfoim cele 700 pagini de text, care şi ele confirmă ideea pe care ne-am formulat-o despre **popularul** poet Adrian Păunescu („cel mai popular din ultimii 25 de ani", conform postfaţatorului — Ion Rotaru), văzut ca rapsod modern, conştient într-o anumită măsură de situaţia sa de creator de folclor poetic nou gen pe care, cu vigoarea ce-l caracterizează, l-a înnoit considerabil, bineînţeles, în cadrul festivalului naţional al muncii şi al creaţiei — **Cîntarea României.** Adică viitorului va confirma probabil aceasta şi atunci numele său se va şterge de pe cărţi, discuri, benzi şi din memoria omului comun (pe care-l idolatrizează), îndeplinind şi acea ultimă condiţie a folcloricităţii: **anonimatul.**

Dan-Silviu Boerescu

Locuri comune sau despre apa caldă

Chiar credeţi că despre aşa ceva nu se poate scrie? Vă-nşelaţi. Nici nu ştiţi cîtă legătură există între apa caldă şi politică, ba chiar între ea şi morală, o anume morală. Dacă vreţi un exemplu grotesc, ridicol, limită al perpetuării mecanismelor tacticii comuniste după decembrie 1989, vi-l ofer pe cel al apei calde.

Locuiesc la etajul 10, în buricul tîrgului, la o azvîrlitură de băţ de sediul guvernului. Din octombrie pînă în aprilie apa caldă nu mai urcă la o asemenea înălţime co-co-considerabilă. Deloc. Dar de plătit trebuie s-o plătim, chiar dacă facem baie pe la prieteni. IGCL-ul şi ICAB-ul aruncă vina unii pe alţii, ca pe o minge, dar de fapt mingea sîntem noi, indivizii, şi interesul individual se pare că nu-şi găseşte locul nici în viitoarea societate cum nu şi l-a găsit nici în cea dinainte. Interesul colectiv contează şi cînd te gîndeşti mai bine ce vrea să însemne asta îţi dai seama că se reduc la „materiile prime" şi care va să zică la „muncă". Unii ar putea pune o pompă, alţii un hidrofor, în ambele cazuri fiind vorba de cîţiva kilowaţi pentru a normaliza condiţiile a peste 100 de familii din cvartalul cu pricina. Dar n-o fac. Şi nu despre asta voiam eu să vă vorbesc aici, ci despre faptul că înainte vreme, de 1 mai, de 23 august, cu ocazia congreselor şi plenarelor ni se „băga" o apă caldă că se topeau zidurile. Ba încă băieţii mai aveau şi impertinenţa să vină să verifice tocmai atunci dacă avem apă caldă. ca răspuns la nenumăratele reclamaţii ale subsemnatului (exclusiv ale subsemnatului; nu ştiaţi că sînt un tip curajos? uite că am avut curajul să deschid gura şi să zic că nu e apă caldă, care va să zică sînt dizident).

De un mare interes, exemplar, simptomatic, spre luare aminte, a fost însă ceea ce s-a petrecut **după** „revoluţie". O vreme, cîteva luni, cam tot atît cît a durat şi mîncarea de import de prin alimentare, am avut şi eu apă caldă deşi, atenţie, era iarnă. Cum naiba reuşea apa asta caldă să urce treptele în ianuarie '90 iar acum n-o mai face în septembrie '91, e un mister (cu atît mai mare cu cît înainte vreme măcar ştiai că din primăvară pînă către toamnă te scalzi în voie). Dar nu asta voiam ca să zic. Trecerea vremii m-a făcut martor al cîtorva întîmplări ciudate, adevărate minuni care, mai ales datorită repetiţiei, îşi caută încă dezlegarea semnificaţiilor. Ca să n-o mai lungesc, tot aşa cum altădată aveam apă caldă pe toată durata congreselor, au existat şi în vremea din urmă astfel de evenimente care, în viziunea **cuiva,** a unuia unora cu **un anume fel de logică** (conform strategiei „dă-i ca să tacă") trebuie tratate cu toată atenţia şi, în concluzie, încălzite.

Care să fi fost acestea, mă întrebaţi? Păi, la început n-am înţeles de ce frige brusc ţeava în preajma lui 1 decembrie 1990. Nici nu mi-a luminat bine ideea că e proaspăta zi naţională cînd, chiar pe 21 decembrie s-a repetat fenomenul (evident, după ce ţeava se odihnise bine vreo două săptămîni, pentru recuperare). Mi-am zis că prea văd eu totul de-a-ndoaselea dar înainte de 1 aprilie (aţi şi uitat? aşa-numita liberalizare) hop, facem repede o baie două băi, nişte băi, şi tot aşa de 20 mai. Nu mai am încotro : în urma observării, involuntare sau nu, a repetiţiilor fenomenului, ca un bun marxist ce mă aflu trebuie să enunţ legea de maximă generalitate: cineva, acolo, care dă drumu' la presiune, poartă pe frunte, lăbărţată, rînjită, o lozincă postcomunistă: **„mai bine să facă baie decît să iasă în stradă".** Şi cînd îţi arde epiderma după o baie fierbinte îl laşi dracului de miting, uiţi toate lozincile anti... şi anti... şi anti..., ba chiar, dacă eşti mai slab de înger, printre clăbuci şi exclamaţii de satisfacţie, te mai trezeşti şi cu labele pocnind electoral. Acum, aţi ghicit, aştept cu sfîntă răbdare, alegerile locale.

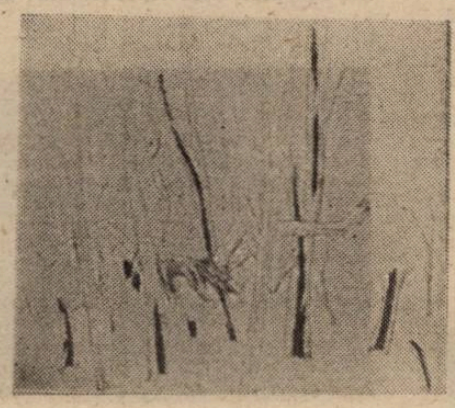

Nu zic că acel cineva ar fi preşedinte sau prim-ministru, nu sînt tîmpit, dar e sigur cineva acolo (chiar e cineva suficient de... mulţi) care are acces la butoanele cu pricina. Iar comportamentul e simptomatic. Şi mai e ceva. Mult mai trist. Jalnic de-a dreptul. Nici vecinii mei, de la zece, de la nouă, de la unsprezece, de pe scările alăturate, nici ei n-au apă. Dar nici pe vremea lui **Dă-din-mîini,** nici acum, de cînd sîntem mai larg zîmbitori, n-am reuşit să-i fac să deschidă gura. Încercarea mea disperată de a nu mai plăti pentru ceea ce nu am e pînă la urmă o dulce inconştienţă (dătătoare numai de nervi şi penalizări) atîta vreme cît ei plătesc. Înţelegeţi? Aici e lucrul cel mai important. Răbdători, ascultători, încrezători, ei plătesc pentru o apă caldă care nu ajunge în casele lor. De frică? De lene? Din prostie? Nu ştiu.

Morala : elefantul sau babiţa. De unul singur într-o sută nu poţi ajunge decît la balamuc sau la puşcărie. Să credeţi voi că asta e literatură sau campanie electorală. Nu candidez. Aştept să reprogrameze „Sclava Isaura" ca să fac şi eu o baie.

Mihail Oprea

Perpessicius

21 octombrie 1891

Autoportret

boi? Despre infirmitatea sa de pe front, Perpessicius consemnează : „Între 6 octombrie 1916, ziua în care am fost rănit pe valea Muratanului, în Dobrogea, la cotul mîinii drepte, de un glonte explozîv al unei mitraliere germane, pînă la aproximativ 15 februarie 1917, după succesive evacuări din spitale, am suportat ultima operație radicală — rezecția cotului drept".

După terminarea războiului a fost cercetător la Biblioteca Academiei Române, apoi profesor la liceele din: Oradea, Arad, Tg. Mureș, Brăila și București.

Editoriale

După trecerea a patrusprezece ani de la debutul în publicistică, Perpessicius și-a făcut și debutul editorial, cu volumul **Repertoriu critic**, apărut la Arad, în anul 1925 (92 de cronici despre cărțile de literatură apărute în primii ani de după încetarea războiului).

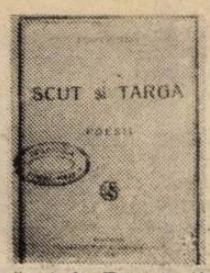

În anul 1926 i-a apărut, la București, și primul volum de poezii, intitulat **Scut și targă. Sînt în acest volum** (172 de pagini), **25 de poezii ale lui Perpessicius, 6 poeme și 15 poezii traduse din scriitori străini.**

Următoarele scrieri de seamă care i-au apărut în volume, în anii 1928—1971: **Mențiuni critice, Itinerar sentimental, Dictando divers, Jurnal de lectură, Mențiuni de istoriografie și folclor, Lecturi intermitente.** În 1936 a publicat volumul **Operele lui Mateiu Caragiale** (327 de pagini), iar în anul 1964 a început publicarea ediției critice de OPERE ALESE, ale lui Mihai Eminescu. În timpul vieții sale Perpessicius a îngrijit de editarea volumelor I—VII, din aceste opere, iar următoarele șapte volume au apărut pînă în anul 1983.

Împreună cu Ion Pillat, Perpessicius a redactat și a publicat **Antologia poeților de azi :** volumul I în anul 1925 și volumul II în 1928.

OPERA lui Perpessicius a apărut în 12 volume, dintre care, primele patru, în timpul vieții scriitorului, iar celelalte pînă în anul 1983. Aceste volume au, în total, 5014 pagini de istorie și critică literară, de poezie și proză. Perpessicius a făcut și traduceri, care au fost cuprinse în cele 12 volume ale sale. Printre aceste traduceri s-a aflat și volumul **De la Chateaubriad la Mallarmé** 336 de pagini.

Trei debuturi

Un tînăr brăilean, candidat la titlul de publicist literar, trimite revistei **„Flori de cîmp"**, din Brăila, o schiță pe care o intitulează **OMIDA — din lumea celor care se tîrăsc**. Schița, dedicată lui E. Gârleanu, apare în numărul din 20 iulie 1911, semnată Victor Pribeagu.

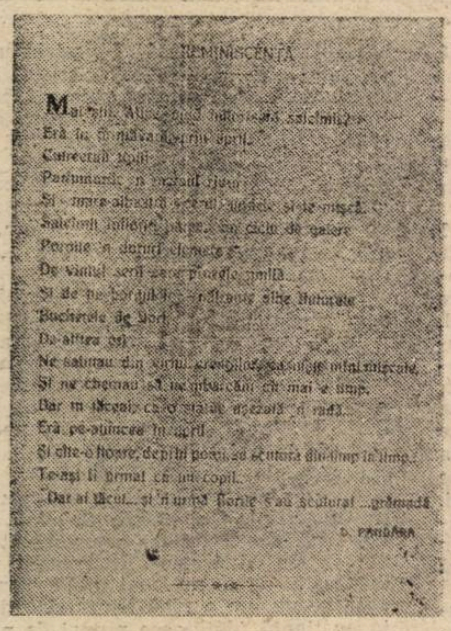

REMINISCENȚĂ

Mai sînt... Alți ochi mîhnesc [illegible] saloanele?
Eră la fîntîna [illegible] apei.
Cîntecul [illegible]
Pasămandic în [illegible] ciorii
Și - mare-albastră [illegible] se mișcă.
Saloanele [illegible] cu [illegible] de galere
Peroane în doliu [illegible]
De vinul scrîșnit [illegible]
Și de pe [illegible] [illegible]
Buchetele de [illegible]
De-altfel... [illegible]
Ne salutau din [illegible] [illegible]
Și ne chemau să [illegible]
Dar în degrab[illegible] [illegible]
Eră pe-nserate în [illegible]
Și-ale-o floare, depărtări [illegible]
Tocmai îi firesc [illegible]
...Dar ai tăcut... și-n urmă florile [illegible]

D. PANDĂRA

După aproape doi ani — în luna aprilie 1913 — același tînăr publică în revista **„Versuri și proză"**, de la Iași, prima sa poezie, intitulată **Reminiscență** — optsprezece rînduri semnate D. Pandăra. Și, un al treilea pseudonim — Perpessicius — și-l pune pe cea dintîi poezie publicată în revista **„Cronica"**, de la București, în luna decembrie 1915.

Cine era acest tînăr? Se numea Dumitru Panaitescu. Născut la Brăila, la 21 octombrie 1891, dintr-o familie de muncitori. Studiile superioare și le-a făcut la Universitatea din București, unde și-a luat licența — specialitatea filologie romanică — în anul 1914. În timpul primului război mondial a fost mobilizat și trimis pe front. La 6 octombrie 1916, în luptele din Dobrogea a fost rănit grav la mîna dreaptă, rămînînd astfel infirm pentru toată viața.

După terminarea războiului a fost cercetător la Biblioteca Academiei Române, apoi profesor la liceele din: Oradea, Arad, Tg. Mureș, Brăila și București.

În publicistica bucureșteană

Stabilit la București, începînd din anul 1920, Perpessicius se ocupă permanent și de publicistică, cronicile sale apărînd în revistele : **„Flacăra", „Spre ziuă", „Mișcarea literară", „Cugetul românesc", „Ideea europeană", „România nouă", „Revista Fundațiilor Regale"**, și altele. De la 20 decembrie 1926 și, pînă la 15 octombrie 1927, conduce revista **„Universul literar"**, căreia îi dă o nouă orientare, devenind mai căutată de cititori. Din anul 1929 și pînă în 1938, a colaborat, permanent, la emisiunile postului de radio București, în cadrul acestei activități evidențiindu-se cu judicioasele sale cronici literare.

Despre pseudonimul său, Perpessicius mărturisește : „Revistei »Cronica« îi datorez indigenatul pseudonimului meu și prin acest fapt de litere, cel mai de preț din biografia mea, le rămîn totdeauna îndatorat celor doi directori ai «Cronicii»" (Tudor Arghezi și Gala Galaction n.n.).

Perpessicus ar însemna : **Acela care a străbătut toată gama suferințelor ;** sau : **Cel dedat cu suferința**. Să fi înțeles scriitorul, atunci cînd și-a ales acest pseudonim, ce îl aștepta în viitorul apropiat, care va fi stăpînit de răz-

Premii și onoruri

Pentru scrierile sale, Perpessicius a primit, din partea Societății Scriitorilor Români, următoarele premii : 1927 — pentru volumul **Scut și Targă ;** 1935 — pentru **Mențiuni critice** patru volume) ; 1945 — pentru **Opere alese**, de Mihai Eminescu ; 1954 — Premiul de Stat, pentru întreaga sa activitate literară.

În anul 1945 Perpessicius a fost ales membru corespondent al Academiei Române, iar peste șase ani — la 20 martie 1951 — înaltul for cultural al țării l-a ales ca membru activ. Prezentîndu-l în fața adunării din acea ședință, Gala Galaction a spus atunci: „În rezumat, propun pe colegul Panaitescu-Perpessicius — membru corespondent de azi al Academiei — membru activ; pentru că este o personalitate literară de prim rang, alcătuită din darul subtil al poeziei, din divers orientată și erudită competență critică și literară, din armonioase dispoziții sufletești, iubitoare de oameni, de muncă și adevăr".

Și alegerea lui Perpessicius a fost făcută fără nici o opoziție.

Să mai reamintim că lui Perpessicius i se datorează, în primul rînd, înființarea Muzeului Literaturii Române, al cărui director a fost din 1957 și pînă în 1971. Și tot Perpessicius a inițiat și înființat revista **„Manuscriptum"** (în 1970), Această valoroasă publicație a apărut, pînă în prezent, în 78 de numere, a cîte 190 de pagini fiecare, deci a îmbogățit patrimoniul literaturii române cu peste 13 000 de pagini de istorie, critică memorialistică, scrisori și documente inestimabile.

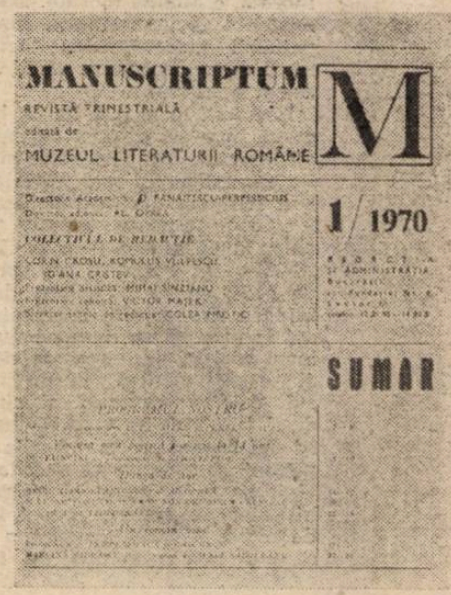

100

– 29 martie 1971

Scriitorii despre Perpessicius

Eugen Lovinescu – 1937:

„Poet modernist, Perpessicius a făcut și face o critică modernistă. Aș zice avangardistă, dacă n-ar avea o înțelegere pentru toate formele de poezie. Comentator ideal al poeților, impresionist cu erudiție literară, colecționar de flori, presate din toate parcurile poetice ,el a fost sortit să pregătească scama rănilor tuturor maeștrilor îmbătrîniți și să sufle ușor în luminița tuturor debuturilor".

Tudor Vianu – 1957:

„În ce privește editarea operelor lui Eminescu, cu toții sîntem de părere că opera pe care Perpessicius a început-o și a dus-o pînă la predarea manuscrisului celui de al cincilea volum, este una din cele mai importante opere ale științei moderne filologice. Perpessicius este creatorul unei științe, este creatorul filologiei eminesciene".

Victor Eftimiu – 1961:

„Perpessicius n-a practicat nici un fel de politică. Nu s-a alăturat nici unui clan. A scris ce i-a dictat conștiința. A făcut-o cu talent, cu obiectivitate. Perpessicius este cel mai constructiv dintre criticii noștri. E un om drept și plin de omenie".

Geo Bogza – 1968:

„a plecat asupra miilor de pagini înnegrite de cel mai scump scris inimii noastre, cheltuindu-și puterea de a vedea a ochilor, Perpessicius a dăruit culturii noastre, poate mai prețioase decît Tezaurul de la Pietroasa, monumentalele, ediții Eminescu. Prin roadele obținute, munca sa are ceva de titan. Prin spiritul în care a fost dusă, foarte mult de sfînt".

Zaharia Stancu – 1971:

„Puțini scriitori a iubit generația mea așa de mult cum l-a iubit pe Perpessicius. El era prietenul nostru, susținătorul nostru mai mare. A fost o interesantă și importantă figură în literatura noastră, omul deosebit de talentat și harnic".

Perpesicius
văzut de
Silvan Ionescu

Documentar de Ion Munteanu

O ISTORIE ILUSTRATĂ A LITERATURII ROMÂNE CONTEMPORANE

văzută de Ion Cucu

Un **semn** de la **Nicolae Prelipceanu**

Excelsior ! **Aurel Covaci** urcă treptele unei scări de marmură

Discuție amicală între **Eugen Simion** și **Octavian Paler**, arbitrată de **Marin Sorescu**

Doina Uricariu prezidează o ședință al cărei unic invitat este **Mihai Zamfir**

platon pardău

EREZII

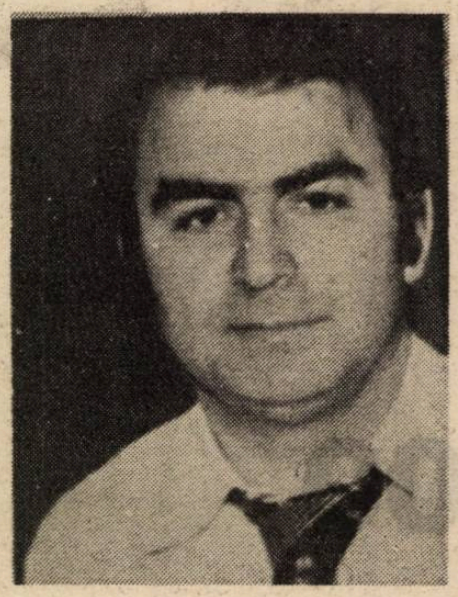

De imaginat, aşadar, cu cită plăcere, mai mult decit profesională, am aşteptat intilnirea cu Pumnea şi cită enervare mi-a produs vestea că şi fostul ştab din serviciile secrete... Nu, nu se sinucisese ! Nu fusese găsit spinzurat ca falsul preot şi predicator al dreptăţii şi generozităţii la firma „Regent" şi prin satele de pe malurile Dunării. Fostul general nu putea veni la intilnire din cauză că-l călcaseră hoţii! Pur şi simplu fusese victima unui jaf ordinar, şi asta nu la firma „Regent", care era bine păzită pentru asemenea împrejurări (instalaţii de alarmă cuplate cu centrul cel mai apropiat de poliţie, sonerii, capcane, etc.), ci la domiciliul personal, cum imi comunică şoptit adjunctul lui, tipul cu mutră de şoarece care părea să fie, nu-i aşa ?, directorul fundaţiei „Regent" alimentată de firma „Regent". Adică acesta s-a prezentat la intilnire în restaurant, mi-a venit cam din spate, însă nu destul de abil ca să nu-l observ eu mai intii în oglinda barului, mai bine zis, într-un ciob de oglindă incrustat în peretele barului, disimulat doar atit cit să cuprindă intrarea, şi-a dat seama prea tirziu că-l văd, că nu izbutise să mă ia prin surprindere, lucrurile acestea sint din abecedarul meseriei : ca să pricepi că e unu la zero pentru tine şi nu invers. Era tot elegant, tot unduios, tot discret, dacă se poate spune aşa, un om care ţine să nu fie observat, dar cind e observat suportă : s-a apropiat de mine, m-a salutat în şoaptă, i-am făcut semn că poate să ia loc pe scaun, că pentru el fusese tot aranjamentul, n-am răspuns la întrebarea privirii lui dacă minicasetofonul e pe masă printre flori, în vreo scrumieră, în vreo farfurie, cum citisem că s-ar fi procedat pe vremea dictaturii de către poliţia secretă, ca să-i prindă pe nişte spioni la Bucureşti, care, pină la urmă nici nu se aflase clar dacă sint spioni, nu sint spioni, erau, se zicea, nişte tineri la o bere, în restaurantul tinerilor de pe două străzi mai sus, au trebuit, se zicea, lăsaţi în pace... Sigur că era şi minicasetofonul, în buzunarul de la haină, pe dinăuntru, cu-n microfon băgat pe sub cravată, însă nu ştiu de ce, văzindu-l pe însul acesta numai tăcere şi discreţie sau ată şi paie, amintirea vreunei măturoi străvechi pălite de soare, m-am simţit prost, stinjenit : iată, el venise la mine cu ginduri bune, eu îl primeam cu ginduri rele, ba şi microfon, pistol sub braţ; eram, pur şi simplu, caraghios, penibil, nedemn, o scursură pe fundul paharului lumii, nu găsisem eu altceva mai bun de făcut decit să mă ocup cu atragerea oamenilor în cursă, cu tragerea lor de limbă, cu lipsirea lor de libertate, ba, şi, ca să vedeţi pină unde mergea gindul meu cel negru, cu lipsirea lor de viaţă ?!

He-he, cum merge gindul, cum în timp ce ăla se lipea de scaun, imi povestea că şeful lui, temutul fost general Pumnea, patronul suspectei firme „Regent", fusese jefuit de nişte ţigani, pungăşi, la inceput, nu am înţeles bine, eu colindam prin continente, făceam o buclă la favela unde-l impuşcasem pe nenorocitul acela de puştan devenit mic angrosist, cap de bandă, însuşiri prematur dezvoltate, patinam prin văzduhuri către Saigon, unde nu impuşcasem pe nimeni, însă impuşcaseră alţii, în unul din multele porturi clandestine ale acestui paradis al hoţilor şi proxeneţilor, fanaticilor de toate soiurile, budişti,şintoişti, comunişti, aterizam în Australia, la Melbourne, unde fusese mai greu, se lucra cu fineţuri, computerizat, acoperiri peste acoperiri. De, lume bună, între care şi o mulţime de cucoane de vază care pe întuneric făceau comerţ tot en-gros, cînd nu erau şi consumatoare en-detail... Zburind aşa, uitindu-mă la stafia de adjunct al lui Pumnea sau ce va fi fost, mi-a venit o idee ciudată şi, recunosc, ilegală, o idee, cum să spun, revoltătoare. O, de-ar fi ştiut Ratschenauer la ce mă gindeam ? Salam mă făcea, crenvurşt, caltaboş, mă tăvălea în muştar şi mă arunca în cuptorul gitlejului lui nemţoio-francez. Pentru că, iată, mă apucase încă un fel de jale pentru mine şi un fel de simţ de nedreptate, tinguirea călăului, pricepeţi, cu toate că domnul călău nu face altă treabă decit să execute comanda conform contractului, scrie „una lovitură de secure", dă o lovitură de secure, taie un gitlej, îşi ia dolarii şi se retrage pină la data viitoare. Scrie „două lovituri de secure", taie două gitlejuri, şterge frumos instrumentul, se spală pe mîini la chiuveta din mica baie de lîngă atelierul de tăiat gitlejuri, dă cu vreun spray pe butuc, asigură igienizarea spaţiului şi, din nou, aşteptare pină la comanda viitoare. Pe cînd eu... Sigur, Ratschenauer m-ar fi băgat în ocna cea adevărată, trimis direct în Gujana, pe urmele lui Papillon, în jungla cea minunată unde mori de muscă şi de tartorul verde...

Era mizerabil ceea ce gîndeam, condamnabil, în afara legii, în mod normal trebuia imediat să-mi dau demisia, să telefaxez lui Ratschenauer că renunţ, sau, dacă nu aveam curajul, că m-am îmbolnăvit, m-am stricat la cap, la picioare, mă suspectez de SIDA sau, şi mai demn de crezare, am făcut o criză de etnie, ceea ce se cheamă că mi s-a trezit dorul de locul ăsta de unde proveneam, mi se iscase brusc dragostea de neam şi ţară, rămîn aici, mă cufund în vreunul din saţele pe care le patrulasem cu Mangu, intru în patul cine ştie cărei ţărăncuţe balcanice, şi tot aşa, pînă la adinci bătrineţe... Trebuie să realizaţi scena : adică omul lui Pumnea ca ceara pe scaun, lingîndu-şi cu o limbuţă albastră buza de sus, mişcind din urechi, privindu-mă pe sub pleoape, ce mai, un schelet ambulant îmbrăcat la „Yves Saint Laurent" şi împins prin mozoleala bucureşteană, şi eu contemplindu-l şi văzînd prin el nenorocita mea meserie de hăitaş după stupefiante şi mai văzînd chiar strada mitraliată de ploaia care făcea ţurturi, zuruia (probabil) pe beton, pe carcasele automobilelor, pe felinarele cu picior, pe clădirea afumată pe care sloganele scrise cu păcură (probabil), cu ulei de parafină negru, alcătuiau un fel de soclu ducînd cu gîndul la construcţiile din anticul Babilon, scobite de texte în grafie cuneiformă. Şi mai zuruia peste şirurile de trecători îndoiţi sub vînt, coloane, armate de indivizi cu capul în piept, fie că veneau dintr-o direcţie, fie că din alta, toată lumea căutînd parcă ceva prin măzărichea înghetată diamante, briliante, monezile de aur ale lui Alexandru Machedon căzînd din înaltul cerului din mina Prea Sfintului şi Puternicului pentru ei cei care scăpaseră de-o tiranie, se mintuiseră de-o dictatură feroce, de ăla din falsul ziar ţinut de mine în faţa ochilor, de nu mă putuse vedea tiraliorul şi scăpasem doar alicit într-o ureche, stînga. Pe scurt (sau pe lung) e de bănuit cam unde mergea gîndul meu şi cum lucra ca o rachetă cu mai multe trepte ! Că după îndoiala dacă aveam dreptul să-i împiedic pe nenorociţi să o ia la fugă în cîte un vis, să scape de barbariile cele vechi sau noi cu cîte o halucinaţie, iată că mă lua cu spaimă treapta următoare : ce visau îndoiţii ăştia sub vînt ? Cum fugeau ? Cine-i ajuta să scape, măcar pentru o noapte, măcar pentru cîteva ceasuri, că nu era vorba să avem pretenţii să fie ca în „S-a întîmplat odată în America", unde eroul principal, ţinăr şi gangster, cu întruchiparea lui Robert de Niro, intră la sofisticatul şi luxosul tractir cu haşiş ca, între două pistolade, să-şi mai cureţe sufletul cu-o halucinaţie. După cum arătau, nu prea păreau mergînd către o Mecca ; nu se vedea iluzia pe feţele lor plesnite de măzăriche, nici vorbă să-i lumineze vreo utopie, singura comoară a săracilor. Ăştia se duceau acasă încruntaţi şi aveau să mănînce încruntaţi, să se culce încruntaţi, să zacă în paturi reci încruntaţi şi, a doua zi, s-o ia de la capăt încruntaţi ! Ăştia ar fi meritat măcar din cînd în cînd cîte o porţioară de moarte albă, cîte o amirosire care să-i mai scoată din mersul lor incolonat cu sens unic. Dar, în mod sigur, la ei nu se gîndea nimeni. Sau...

Este posibil ca limbricul să fi citit pe faţa mea mila sau deznădejdea, după cum nu e exclus ca să fi observat (de data asta el cîştigător !) surisul idiot venit de la un gînd idiot că s-ar putea ca tocmai el şi cu patronul lui, malacul fost general al serviciilor secrete, care făceau combinaţii cu lămîi şi portocale de prin Orientul Mijlociu şi Apropiat, să-şi fi asumat sarcina modestă dar umanitară de a-i mai bucura din cînd în cînd pe nefericiţii de afară ! Este posibil să se fi gîndit că eu mă gîndesc la asta, deci treabă mai puţin periculoasă decît dacă Ratschenauer s-ar fi gîndit că eu mă gîndesc la ce mă gîndeam... Este posibil ca să nu se fi gîndit o iotă că eu fierbeam în creieri asemenea licori primejdioase, ceea ce e cel mai demn de crezare, că dacă o făcea, îşi lua tălpăşiţa, încăleca pe „Vw"-ul lui de culoarea pielii de capră proaspăt dubită şi o lua la goană cu luciditatea comersantului care ştie că dacă cîştig nu este, de stat nu este.

N-a fost aşa. A rinjit, am rinjit, mi-a spus tărăşenia cu Pumnea, după care eu n-am mai rinjit. Mă ruga să-l scuz pe general că-l prădaseră, deci, hoţii, ţiganii, iar la întrebarea mea despre cum se întîmplase, ce-i furaseră, a zis simplu că, după primele estimări, cam un milion de dolari.

Cred că m-am ars cu cafeaua, era să înghit ţigara, dar de stăpînit m-am stăpînit bine. Gata erezia, la muncă, fraţilor, poliţia plăteşte, Interpolul !, eram brusc ofiţerul cu nume de împrumut Klaps, trimis în România să ajute la stăvilirea fluviului de narcotice cu direcţia est-vest. N-am întrebat cum de avea omul un milion de dolari acasă ?, unde ? de unde ?, cît curat ?, cît murdar ?, omul spusese, el trebuia să continue, eram eu însumi micro-magnetofonul care veghea în buzunar, microfonul, poate şi micul revolver de sub braţ. Divagaţia se stinsese. Încetam să exist. Eram prelungirea lui Ratschenauer.

Ei, asta era situaţia, ţară nesigură, afaceri mai complicate, în plus lipsa de experienţă, cine s-ar fi gîndit că... ? Şi aşa mai departe, nu puseseră banii la bancă, dar erau pe punctul s-o facă, înţelegeam eu despre ce era vorba ? imi suspină în larma restaurantului, mai cu poticniri, mai cu fluxuri, mai cu refluxuri. La reascultare, în cameră, nu aveam nici o îndoială : omul mînţise, încerca, apropia, amîna... Să-i spui cuiva că ţi-a furat un milion de dolari pe care-i ţineai acasă, nu prea legal, are un scop. Iar cînd acel cineva este un personaj străin, venit tocmai di America de Sud şi ţine o agenţie aviatică inutilă, scopul poate fi întrevăzut. Întrevăzut, dar cit ? Omul bătea, dar unde ?

Am morfolit povestea cam o săptămînă, timp în care m-am dus la agenţie şi am făcut ce trebuia să fac mai intîi. Buchiseala gazetelor. Dacă povestea era adevărată va ajunge la ziar. Dacă nu-nu. Am hotărît ca deocamdată să nu-i suflu nimic lui Mangu, să deschid vreo discuţie despre asta cu domnişoara Pinţi, să nu mă arăt interesat. Omul lui Pumnea venise, mă anunţase, se scuzase, politeţea întruchipată, după care o ştersese, încălecind, într-adevăr, acel „Vw" al lui ca o capră dubită. Îl privisem pînă se pierduse pe sub răpăiala măzărichii îngheţate, văzusem stopul schimbindu-se, plătisem şi urcasem în cameră.

Magnetofonul mă convinsese că aici e o tărăşenie, dar gazetele nimic. În odaia mea de la agenţie, pe scaunul unde era să mă găsească glonţul acelui „Magnum" barosan, rodeam hîrtie de toate felurile. Bucureştiul ăsta trăia sub încă o zloată — cea a gazetelor, nu ştiu dacă mai îngăduitoare ca prima! Ce se mai făcea politică în oraşul ăsta! Ce se mai înjura! Ce se mai acuza ! Ce se mai scoteau acte compromiţătoare ! Ce se mai dezgropau morţii ! Ce se mai rosteau anateme şi chemări la judecata de apoi ! Mai văzusem aşa ceva în viaţă ? Da, prin Pakistan, cred, în gazetele din Islamabad, cîte erau în limbi europene, după căderea unui preşedinte care fusese general, căzere la propriu, cu un avion, atentat bine dichisit, de căzuseră în capcană şi nişte militari americani, de-ai noştri, consilieri, se înţelege cam în ce probleme în zona asta dintre ruşi şi indieni, unde se stă cu mîna pe trăgaciul bombei atomice. Da, ăia se mătrăşeau bine unii pe alţii, cu toate că din cauza traducerii, treaba ieşea mai atenuată, limba era ţinută în frîu. Era, însă, destul ca să nu regret că nu învăţasem, la viaţa mea de călător, araba, turca sau amestecul de din astea, numit de noi pakistaneză... Aici, însă, se blestema în limba mea maternă, şi limba asta se trezea în mine, cu fiecare rînd de gazetă, de parcă fusese un fel de animal dulce şi amorţit peste care cineva s-a apucat să toarne acid sulfuric ! Vreau să spun că urla acum limba asta a mea din mine, adormită şi ţinută-n conservare, folosită cît trăiseră tata şi unchiul, mai ales cu unchiul folosită, că tata voia să nu vorbim româneşte, ca să poată deprinde franceza ca să-şi cîştige mai uşor piinea de administrator la un depozit de tulumbe şi materiale ignifuge, nu departe de Place de la Concorde, pe o străduţă în pantă, rue Olivier de Sèvres se numeşte. Deci cu unchiul Vasilionis, în secret, vorbeam, şi cu circiumarul evreu, dar şi ăsta parcă se temea, se ferea, limbă interzisă, eu întrebam, eu răspundeam, imi beam berea, şi plecam.

Diavolul de Ratschenauer mi-o făcuse ! Abia citind aceste maldăre de gazete, pricepeam în ce măsură de-al naibii mi-o făcuse. Chiar dacă a durat o săptămînă, cred că a fost proba cea mai atroce pe care a trebuit s-o trec în viaţa mea de poliţist. Cea mai primejdioasă. Există fel de feluri de rău cu fel de fel de explicaţii. Vreau să spun, există boala şi diagnosticul. Ştii cum vine, de ce vine şi cum trece, dacă mai trece. De la gripă la gălbenare, cancer şi uscarea măduvei şirei spinării. Îţi simţi boala, îţi simţi vindecarea, nu te înşeli cînd vine moartea. Ce am trăit eu în acea săptămînă de căutat prin gazete vreo urmă despre jaful de la Pumnea nu se poate încadra în vreo schemă. Mai mult, nu am dreptul să spun că mă simţeam aşa sau pe dincolo, că povestea a început luni şi s-a terminat duminică. Nu ştiu ce a fost, dar a fost rău. Rău, rău, rău. Mai tirziu, întrebînd-o pe departe pe domnişoara Pinţi cam cum mă vede (de fapt am bodogănit ceva despre frig, iarnă, ceaţă, efectele mediului asupra organismului uman, barometrul şi horoscopul şi alte timpenii de astea), ea m-a bănuit că mă tem de o răcceală. N-am mai insistat, încredinţîndu-mă doar oglinzii din baie, vitrinelor cam inutilizabile în acest scop, privirilor vreunei cocote pescuită la bar... Pe dinafară se pare că arătam normal. Că nu mă schimbasem. Într-o atare situaţie, de schimbare exterioară, jur pe sfinta cruce că domnişoara Pinţi m-ar fi pus după zăbrelele vreunui spital „first class", dacă o fi fiind aşa ceva pe aici, că eu n-am văzut. Ceva se producea înăuntru, dar nici oglinda nu spunea, nici cocota care-şi lua cadoul, cînd nu cerea de-a dreptul dolari, nici vitrina murdară, cu cîte o zgîrială de lozincă strigînd un „Jos" cutare de sub care mai răsare un „Sus" cutare, sau un... „iască" de la „Trăiască..." Cu ce aş putea compara senzaţia, deşi nu-i cunosc felul cum se insinuase, cum mă răvăşise, cum pierea, cum reapărea ? Am o foarte vagă aducere aminte din nişte veri din copilăria din Doruna cînd mergeam la cules zmeură. Sculaţi de foarte dimineaţă, toată casa, porniţi pe întuneric către munte, mers în tăcere pe cărări prin livezi şi pe sub păduri, răsăritul soarelui te prindea sus, sus, pe lîngă Preluci, pe la Obcina Mică, depinde încotro te hotărai să te duci după preţiosul fruct de pădure, preţios la propriu, nu era glumă, unii coborau zmeura cu căruţele, în butoiaşe, în doniţi, o vindeau la piaţă, făceau bani buni. Dar noi, mama şi cu mine, uneori şi tata, alipiţi grupurilor mai mari care se porneau cu noaptea în cap către Giumalău sau Argestru, spre zmeurişurile de la Oala, de pe Argestru sau Argestruţ, stringeam cît puteam aduce cu spinarea, în bidoanele de lapte, care aveau torţi şi puteau fi purtate ca rucsacele, cu ajutorul unor bretele cazone nemţeşti din cel de-al doilea război mondial... Erau frumoase dimineţile acelea, mersul prin iarba udă de rouă, pielea tălpilor care, întîi, se revolta, apoi se dădea cu călcătura desculţă, apariţia soarelui, graba uşoară de a ajunge înainte să te taie căldura, grija, nu apăsată, ca vremea frumoasă să nu se strice, să nu dea peste noi o ploaie din cele de munte, cu trăznete şi tunete, cu revărsări de apă din ruperi de nori, încît în cîteva secunde erai ud pînă la piele... Dar cel mai frumos era cînd ajungeam ! Cînd eram la piciorul dealului acoperit cu zmeuriş, cînd trebuia să avem de grijă să vorbim în gura mare :să ne strigăm şi să culegem, să culegem şi să ne strigăm, ca de-o fi pe aproape sau de-o fi avînd de gînd să se apropie, ursul să ne simtă de departe şi să evităm reciproce surprize...

Ei bine, de zilele acelea mi-am adus aminte, mai exact, îmi aduc aminte, şi nu de frumuseţile lor, nici măcar vreuna dintre întîlnirile cu ursul (au fost şi din astea, cu destulă spaimă, ursii fiind pe an ce trecea tot mai netemători), ci gîndul abătut către altceva... Culegeam, ne strigam, rideam, şi, între timp, mai băgam şi în gură, cu palma, ba şi cu pumnul, mă rog poftă de băieţi tineri, dulceaţa parfumată a zmeurei care cobora în trup şi-ţi dădea un fel de ameţeală plăcută... Ca, pe nesimţite, să-ţi vină un fel de rău. Ceva care greaţă nu era, durere nu era, vinturi nu stîrnea ; ceva ca o apăsare şi o îngreunare, o boală a sufletului parcă, o otrăvire care te făcea să te gîndeşti la culoarea verde, să visezi munţi de ceapă, dealuri de usturoi, riuri de brînză sărată... Niciodată, oriunde am umblat şi am păcătuit împotriva stomacului meu, fie şi cu lichide (a nu se crede că berea de la circiuma evreului de lîngă dugheana noastră era singura plăcere lichidă a buzelor mele : am încercat destule combinaţii, nu neapărat rachiu de şopîrlă roşie şi vermut de viermi din cimitirul „Los Angeles" din Los Angeles), vreau să spun că mi-am făcut destul de zastru cu desfrinarea pe mapamondul meu interpolist (fără droguri !), dar rău ca răul de zmeură băgată cu ghiotura în burtă de copil flămînd şi lacom n-am trăit niciunde... Cu un asemenea rău părea să semene (doar să semene !) răul pe care l-a destupat în mine săptămîna aceea de mîncat gazete ! Vuiam, mă legănam, „Hiltonul" îmi apărea cu balcoanele circulare de la ultimele etaje cu capul în jos şi baza greoaie, de tortugă în văzduh; pipiţele se hlizeau şi, probabil, spuneau glume care ar fi trebuit să mă facă bărbat, atlet (nu prea eram bărbat, atlet, a trebuit s-o mai răresc, dădeam banii de pomană pe mine), parcă fusesem băgat în priză, pus la vibratorul de masaj (cum mi-o făcuse odată o cucoană, ea vibrîndu-se în acelaşi timp cu mine, pe acelaşi postament, poveste veche şi mult plăcută) ; mi-am pierdut somnul şi, totuşi, dormeam, îmi venea să-mi iau zborul de la etajul acela cam cel mai de sus, dar nu mă mişcam decît în gînd...

În sfîrşit, am dat gata depozitul. Ţin minte că ultima a fost o publicaţie care se ocupa de regi şi regine, prinţi şi prinţese, cineva dorea să fi fost rege, altul nu dorea să ajungă rege, o semnătură de femeie dorea ea să fie rege nu regină, o semnătură de bărbat cerea ghilotinarea regilor, ba cred că era reprodusă şi o poezie, da, o poezie, sigur, de Sandor Petöffi, titlu care nu se uită : „Cu regii la spînzurătoare".

Aici m-am oprit. M-am trezit. Am chemat-o pe domnişoara Pinţi şi am rugat-o cu un glas care era al limbricului de la „Regent" să ia căpiţa de gazete ; ba nu : să cheme un vidanjor şi să-l pună s-o ia. Domnişoara Pinţi a făcut întocmai, a chemat vidanjorul care era mic, piticos, negru, cu barbă, cu cap ca găleata, burtos, mut şi cu o hotărîre holbată care-l recomanda pînă şi să curete haznalele Romei. În ce mă priveşte nu găsisem nimic.

Nimic. Nimic. Nimic.

Şi jur că-mi făcusem cu sîrg datoria !

Eram tot de unde plecasem. Dar mai bătrîn cu o săptămînă, mai uzat cu un veac.

TRANZIȚIA POLITICĂ ACTUALĂ

Metamorfoza unui sistem de semnificații

XXIII. APARENȚA

În „Filozofia" sa (de fapt în tratatul său de filozofie) Karl Jaspers a conceput această disciplină majoră a spiritului drept „claritate perfectă a ființei la originea și la capătul tuturor lucrurilor", „cristalizare atemporară a atemporarului" și totuși, pentru același Jaspers, cercetarea filosofică este „drumul omului care, **situat istoric în timpul său**, abordează ființa" (sublinierea noastră). Iată deci în spațiul **profunzimilor maxime ale gîndirii încă sistematice** două niveluri — cel al absolutului și cel al devenirii, indisociabile — proces și stare unite ca esență, precum și ca semnificație. Dar dacă filozofia are cît de cît de a face cu lumea, atunci există în toate o parte atemporară și o conexiune la istorie, un fragment de absolut cît și o componentă de expresă abandonare a absolutului, abandonare care este însăși istoria. Iar dacă există două astfel de planuri în lucruri, planurile nu au cum fi numai două, căci definirea acestora nu poate veni exclusiv din ele însele (ce este absolutul ? poate fi el văzut doar dinspre absolut ? ce este istoria ? ce implică aceasta ca mișcare, fie mișcarea văzută chiar și pe un plan de absolut ?). Ajungem, astfel, la ontologia multistratificată, constituită din numeroase etaje reciproc structurate și coerente, a realului, așa cum a fost acesta interpretat de un Nicolai Hartmann. Lucrurile trebuie bine înțelese, corect relevate și studiate, căci tranziția politică actuală este, neîndoielnic, o tranziție ontologică, în zona socialului și umanului. Lucian Blaga a vorbit despre apariția omului — mai exact, a conștiinței și inconștientului uman (a conștiinței, odată cu fundamentul său de inconștient, haotic și cosmotic totodată — ca urmare a unei mutații ontologice. Blaga a avut dreptate. O primă mutație ontologică a avut loc, la nașterea ființei umane și a umanității. Omul a apărut pentru mister. Misterul a existat și va exista. Cum de numai omul se naște pentru mister ? Care este condiția și funcția prin care accede la mister ? Condiția deschiderii către mister este, cu certitudine, libertatea, iar funcția esențială care îl unește cu misterul este opțiunea. Nu există mister acolo unde acționează determinismul complet. Universul lasă — cum, necum — loc opțiunii, iar omul acceptă această ofertă, acceptă provocarea existențială a libertății, și astfel participă la o lume aflată deasupra incidențelor. Libertatea plus conștiința propriei libertăți, a faptului de a nu exista decît întru libertate, nu este rezultatul conștiinței ci începutul obligatoriu al acesteia. Libertatea înseamnă însă voință și risc. Începutul conștiinței presupune astfel conștiința întreagă. Rezultatul acestor lucruri a fost că multe mii de ani, mutația ontologică a lui Lucian Blaga, deplin ontologică în natura ei, nu a fost propriu-zis mutație, deci proces unidirecțional și ireversibil, ci un fenomen bivectorial, oricînd reversibil — natura umană permițînd, în cele mai multe cazuri, revertarea, sub circumstanțe impropice, la cea mai animalică natură. Ce este tranziția politică actuală, la scară planetară ? Prin tendința de extindere și chiar generalizare a libertății, democrației, a dreptului, prin obligativitatea de apartenență la umanitate a fiecărui om — în sensul lui Jean-Jacques Rousseau — tranziția politică actuală este o mutație ontologică în sfera socialului, avînd ca efect stabilizarea mutației ontologice definită în filosofia lui Lucian Blaga. Democrația garantează libertatea, libertatea garantează conștiința, conștiința asigură accesul la mister, deci la autenticitate, deci la adevăr. Omul trece dincolo de constrîngere. Dincolo de constrîngere nu se află numai cunoașterea, se află pur și simplu existența. Misterul nu este un obiectiv, este o povară, dar este o povară divină. Actele omului devin umane abia prin eliberarea lor de constrîngere. Dar prin nonconstrîngere, prin ființarea întru opțiune, ființa omenească permite lumii și permite semenului să își așeze pe chip vălul misterului, marcă și garanție a unei libertăți universale, și implicit a existenței omului ca om.

Socialul, este el însă, în sine, o garanție pentru uman ? Poate fi mai mult decît o posibilitate a umanului, sau nu este, eventual, nici atît ? Dacă începutul conștiinței presupune conștiința întreagă și dacă prin nonconstrîngere se naște condiția conștiinței, posibilitatea și dreptul la conștiință, dacă, mai departe, a fi înseamnă a fi în absolut și în temporar totodată — fiind, încă, în toate straturile în care se despică acestea două, ca și tot restul existenței — atunci, a accede la libertate și la conștiință, revine la a da realitate în tine, în interioritatea ta, în universul interior al ființei umane, planurilor de profunzime ale adevărului, de la instantaneu și pînă la etern, de la contactul fizic al corpurilor (oricare ar fi acestea) și pînă la proiecțiile, dincolo de lume, ale spiritului.

S-a spus că diavolul este simplă inexistență — este un gol în real. Totalitarismul este, tocmai, un gol în spațiul umanului, completat cu scheme sociale, economice și politice moarte. Inexistența constă, însă, în colapsul planurilor realului. **Comunismul a răpit omului dreptul la planul metafizic al existenței. Ateismul comunist este o probă în acest sens. Teocrațiile au interzis omului existența în planul experienței sensibile.** Diferite extremisme au alternat aceste interdicții și, eventual, au introdus altele. Cînd, de fapt, se produce o gravă limitare a existenței umane în unul sau mai multe planuri — cînd nu i se permite omului să existe decît într-un singur plan, exentual în unul social, sau economic — exclusiv prin ascultarea ierarhică sau prin competiție — totul se surpă, întreaga structură ontică a omului se prăbușește nediferențiat. Este posibil să se introducă restricții de acest gen ființării omului ? Chiar dacă, în general, pînă la urmă, natura umană găsește căile reconstituirii, este cu totul sigur că alienarea se poate genera și ea chiar aceasta este : există ca om după elementele și aspectele pe care persoana le sugerează prin unul sau în puține din planurile sale, fără a se regăsi sugestii identice în celelalte planuri. Alienarea nu este o stare ci un glisaj al condiției înspre moarte. Atunci cînd ea, ca agonie, nu precede moartea, reală și absolută, a umanității sau a unei părți a acesteia, alienarea nu poate lucra (și deci continua să evolueze) la nesfîrșit. Este urmată de însănătoșire, și astfel, o întreagă vreme a regimurilor totalitare pare să fi trecut. Însănătoșirea se arată însă îngrozitor de lentă. De ce ? Pentru că existența astăzi — și implicit tranziția de la totalitarism la democrație, de la inexistență la existență propriu-zis umană — decurge într-un context parțializator și caută a se structura prin mijloacele cele mai simple. Nu este vorba aici de dificultățile economice ale tranziției și nici de transformarea conștiinței politice ; este vorba de regăsirea de sine a conștiinței ca simplă conștiință. Pare normal ca lucrurile, într-un anumit context, să se desfășoare parțializator și simplist. Experiența și tradiția se reduc la ceva absolut elementar : a înțelege că varianta cea mai comodă, cea mai puțin costisitoare, cea mai rapidă nu are cum fi cea mai bună. A fi un neexperimentat, a fi la început de drum etc. nu revine la altceva decît la a te lăsa tentat de perspectiva succesului imediat și ușor. Dacă asemenea succese ar fi posibile, atunci aceasta ar însemna că lumea nu are realmente complexitatea pe care altminteri i-o știm, și prin intermediul căreia noi înșine am fost creați. Întreaga civilizație planetară intră într-o nouă lume a informației. Civilizația est-europeană trece de la opresiunea expresiei la libera exprimare. Două schimbări situate una în alta. Două motive pentru ca omul să se comporte asemenea unui novice în fața propriului său destin. Două explicații pentru încetineala dezalienării noastre și, poate, două amenințări grave la adresa speranțelor acestui proces. Primejdia comunistă constă tocmai în ceea ce reprezintă revoluția condiției noastre. Este normal să fie așa. Demostene spunea : de unde vine binele vine și răul, dar și puterea de a scăpa de rău.

Evoluția mijloacelor de informare a fost una din principalele cauze ale eliminării totalitarismelor din viața umanității. Radioul a făcut ca izolarea informațională a unor state să eșueze. Propaganda minciunii a putut fi, contracarată, practic, în orice punct al globului, printr-o antipropagandă aparținînd măcar în parte adevărului. Imaginile televizate, oricît de parțial receptate în țările oprimate, au reușit totuși să dea atracție vie unui alt mod de viață. Revoluțiile au găsit pe fiecare om al fostelor țări comuniste perfect motivat spre a se implica în schimbare. Dezvoltarea informațională a fost progresivă, deosebit de accelerată în ultimii ani și ea a detonat comunismul. Televizorul a încetat a fi un mic ecran, un cinematograf acasă. El a devenit lumea însăși încorporată în existența intimă. Lucrurile acestea sînt clare. **Aspectul surprinzător este încă acela că legile percepției devin acum legile relației dintre oameni. Înainte de acest moment legile înțelegerii fuseseră legile relațiilor dintre oameni.** Legile înțelegerii (aplicate pe complexitatea unui text de carte, pe noblețea tremurătoare a unei opere de artă, pe infinitul ancorat în fiecare idee) sînt legi cosubstanțiale materiei pe care se exercitau — legi logice, legi metafizice sau legi specifice unui domeniu sau altul al realului. Legile percepției sînt legi psihologice, legi ale concentrării și relaxării atenției, ale plăcerii și neplăcerii. Nicicînd relațiile dintre oameni nu au neglijat cu totul principiile psihologice, legi ale concentrării și relaxării atenției, ale plăcerii și neplăcerii. Nicicînd relațiile dintre oameni nu au neglijat cu totul principiile psihologice de contact între oameni ; cu atît mai puțin aceste principii nu au lipsit în ghidarea comunicării spirituale intermediate de artă. Prevalente au fost însă legile înțelegerii. Motivul este simplu : marea complexitate a mesajelor, fie că acestea veneau prin discurs, sau muzică, prin imaginea picturală, sculpturală sau arhitecturală era departe de a satura cu totul canalele senzoriale. În schimb, imaginea sau fraza, intenționat stagnante sau stabile, apte a fi reluate la nivel perceptiv, ofereau subiectului o cît mai mare complexitate a articulărilor interioare. Complexitatea se manifesta maxim în sfera semnificației încorporate în mesaj. Drumul îndelung al umanului a fost cel al disocierii rațiunii și intelectului de emotivitate. Revoluțiile americană și franceză au arătat însă că istoria se creează atunci cînd rațiunea se conjugă cu emoția. Ceea ce nu s-a remarcat totuși a fost lucrul cel mai știut : că, mereu, emoția depășește și invalidează pînă la urmă rațiunea. Răzbunarea emoției asupra rațiunii s-a numit, în artă, romantism. În politică aceeași răzbunare a oferit totalitarismelor tehnicile pe care le-au folosit o vreme (acestea constituind propaganda de tip goebelsian). În domeniul schimbului universal de informații, dominanța emoției asupra rațiunii se numește audiovizual. De data aceasta, emoția a fost făcută să joace un rol pozitiv pentru democrație. Este însă de văzut dacă, în planul conștiinței, dezvoltarea televiziunii și radioului nu produce un transfer parțial în inutilitate al marelui succes istoric al anihilării comunismului. Conștiința salvată de primejdia mortală a sărăcirii comuniste este acum sărăcită prin aceea că i se aplică semnale după reguli pur psihologice și nu după legi spirituale. Primul text consemnînd un principiu tehnic din zona audiovizualului a fost scris cu mult înainte ca acest cîmp informațional să își capete baza tehnică actuală. El aparține lui Edgar Allan Poe. Marele scriitor american nota că un text poetic trebuie să fie atît de lung încît să se citească în aproximativ douăzeci de minute. Astfel, el nu va lăsa nesatisfăcut apetitul lectorului dar nici nu va abuza de acesta creînd plictiseală. Poezia îi apărea lui Poe drept ceva integrabil domeniului de drept al hedonismului. Întregul flux de informații pe care sistemul mediatic îl dirijează către fiecare ființă umană este atribuit aceluiași domeniu. Informațiile capătă spațiu după reguli de durată, pregnanță și asociativitate. Fluxul informațional încetează a fi realmente un flux informațional și este un mare show global. Spre deosebire însă de un show, aici flatarea la maximum a emoției nu este practicată pentru emoția în sine ci pentru un scop. Acest scop poate face însă obiectul unor opțiuni democratice sau nedemocratice, pozitive sau negative, oneste sau mercantile. **Cîndva marii proprietari latifundiari au dominat politica statelor lumii prin manevrele efectuate asupra nevoii oamenilor de a se hrăni, asupra foamei. Apoi industriașii au avut o influență asemănătoare mizînd pe nevoia tuturor de ameliorare a condiției muncii, de a trăi la adăpostul unei tehnici aducătoare de confort. Treptat, lumea politică s-a așezat tot mai mult sub influența financiarilor, căci a fost nevoie de capital pentru inițiative și de putința de a utiliza în avans roadele muncii care urmau a se depune. Acum oamenii cei mai puternici ai lumii, în țările avansate, sînt stăpînii sau responsabilii mass-media, cu deosebire cei ai audiovizualului. Desigur, orice autoritate se naște spre a fi înlocuită cu o alta ; spre a fi, de fapt, înfrîntă. Momentul actual este însă al celor menționați. O țară este acum prestigioasă ori detestată, puternică sau slabă după cum înțelege sau nu înțelege acest lucru și cum se supune sau nu rigorilor care decurg de aici.** Informația ajunge astfel să aibă trei paliere dintre care doar cel mai de jos este cunoașterea, cel mijlociu este joc psihologic în marginea principiului infantil al plăcerii (substituit principiului adult al realității — vezi Sigmund Freud), iar cel mai de sus este dat de setul obiectivelor pragmatice. Nu mai rezultă nici un motiv pentru a socoti că existența socială actuală oferă vreo cale directă și certă a accesului personalității umane la o autentică structurare de conștiință, la o adevărată naștere spirituală. În această lume, corodată de o informație structurată jumătate hedonist, jumătate pragmatic, avem a renaște, noi, din obscuritatea comunismului.

Pe de altă parte, asimetria relației publice informaționale, oriunde prezentă, atinge un maximum în lumea noastră, nouă prin explozia libertății de exprimare pe care o trăim. Omul public, personalitatea politică, artistică sau culturală îndreaptă către lume o conștiință autentică și corectă sau una falsă dar, oricum, îndreaptă către lume cel puțin în principiu, o conștiință de tip individual. Marele ziarist, comentator sau interviator occidental se află în aceeași situație. Ziaristul la începutul formării sale autentice, condiția în care se află cei mai mulți dintre oamenii mijloacelor de publicații est-europene nu au cum îndrepta către lume altceva decît o conștiință ghidată de o psihologie de tip colectiv, în sensul în care a fost înțeleasă aceasta de un Gustave Le Bon sau, în planul pur al inconștientului de un Carl Gustav Jung. Corpul profesional, grupul de interese și alte formațiuni culturale în cursul constituirii trec prin faza în care membrii lor, asemenea mulțimilor realmente constituite într-un spațiu dat și la un moment anume, au un comportament de tip colectiv. Treptat se constituie profiluri individuale, personalități puternice care preiau rolul de a însera spiritualitate și răspundere morală în colectivitățile de pe fundalul cărora se detașează. Tipic pentru psihologia colectivă este neglijarea răspunderii individuale. Individul aflat în grup se socotește invizibil moral. În planul informației aceasta înseamnă că persoane din mass-media pot spune oricînd, orice pentru că niciodată spusele lor nu vor suferi suficient de rapid, simetric față de provocare, o replică reală a adevărului. Această replică vine mai tîrziu, în chip diferit, emisă înspre un public schimbat — pe scurt nu anihilează acțiunea inițială, din considerente nu de fond ci conjuncturale. **Omului public i se vorbește prin mass-media, cel mai adesea ca și cînd nu ar putea auzi, ca și cînd nu ar fi viu, ca și cînd nu ar fi om.** Discursurile sînt — și astfel — ghidate de interese, ori de principiul freudian al plăcerii (rezultate din compensarea — fantasmatică, desigur) a complexelor proprii și a celor, ale publicului, dacă acesta, eventual, are astfel de complexe. Desigur, în valul continuu al informației moderne, aceasta nu ajunge să devină material pentru analiză, ci doar sursă de emoții și de efecte practice.

Informația tinde să se retragă într-o lume a aparențelor — fie că priveste persoane, grupuri sociale, națiuni sau civilizații. Dar nu există o lume a unei umanități profunde și o alta a aparențelor. Planurile constitutive ale ontologiei umanului sînt coerente. De existența tuturor, în reciprocă relație, depinde ființarea umană. Viața modernă implică un nou colaps al ființei, în planul aparențelor, organizat după legi pur psihologice, adică nu spirituale încă. Iesiti abia din comunism, ni se oferă șocul rupturii dintre informație și cultură, dintre semnal și sens, dintre discurs și răspundere, dintre judecată și adevărul judecății. Destinul planetar este poate acum funcție de opțiunile bietei noastre lumi răsăritene, cea mai importantă din toate pentru spirit, căci poartă în ea disponibilitățile suferinței.

Caius Dragomir

Lecturi din romanul continuu (III)

Clanul desculților

Generații în șir au învățat și iar au învățat, de la grădiniță pînă la liceu, și de la liceu pînă la facultate, că **Desculț** este romanul despre țărănimea săracă și ca „demască" exploatarea țăranului de către boier. S-a tot citat, pînă la saturație, povestea cu botnița pusă culegătorilor de vie. Extrem de rare au fost intervențiile critice care să privească romanul lui Zaharia Stancu și din altă perspectivă decît aceea a sociologismului.

Citit după ani buni de la prima apariție (1948), **Desculț** prezintă pagini de uimitoare prospețime și pe care puțina zgură a contingentului nu a reușit să le întineze. Calitatea de căpetenie a romanului mi se pare a se afla în predominarea amintirii, mai precis — în actualizarea tinereții. Nu a fost Zaharia Stancu singurul scriitor român preocupat de o atare problemă. Sadoveanu este, sub acest raport, un punct de referință de neocolit. Cu atît mai de neocolit, cu cît oferă și o diferență specifică și ajută la conturarea mai exactă a profilului de romancier al lui Zaharia Stancu. Căci la Sadoveanu, evocarea tinereții, amintirea, în general, constituie un mijloc de izolare, un teritoriu în care ființa este protejată de agresiunea legilor biologicului. Spectrul senectuții este învins, spre exemplu în **Nicoară Potcoavă**, prin refugierea în amintire, de unde și tonalitatea melancolică și elegiacă. Cu totul altfel se prezintă lucrurile la Zaharia Stancu, în al cărui roman amintirea copilăriei se constituie ca un mijloc de apărare în fața insistenței pe care o demonstrează bătrînețea. Și cum cea mai bună apărare se realizează prin ofensivă, romancierul se folosește de amintire spre a-și provoca și întreține starea de nemulțumire față de evoluția (mai precis, de involuția) propriei ființe. De aici, o iritare permanentă, cultivată ca o autoflagelare necruțătoare, de multe ori. Că această stare critică a vremii a pus-o pe seama unor cauze de ordin social este un fapt care se justifica prin puținele rînduri care susțineau această teză. Că se poartă o polemică vie cu intermediarii căpătuiți de la sate sau cu patronii mărunți de la orașe — acestea provin nu neapărat din propaganda oficială, ci mai curînd din tradiția poporanistă, ca și din pornirea foarte vehementă a romancierului împotriva celor care, într-un fel oarecare, „s-au ajuns". Era o modalitate de a le arunca acestora în față biruința proprie și de a plăti astfel umilințele trecute.

Pe de altă parte, romancierul are și demnitatea clanului „desculților", din care provine și ale cărui legi le retrăiește, spre a se fortifica în prezentul tîrziu și debil. El a rămas, în profunzime, un membru al clanului, un adevărat „gueux", care nu se poate sustrage ispitei colosale a forței conferite de această apartenență. Astfel că memoria se alimentează prin ea însăși, amplificîndu-se. Boala „amintirii" lui Zaharia Stancu provine din neputința uitării. Nimic din ce vine din trecutul îndepărtat nu poate fi lăsat deoparte, toate fiind de o importanță egală și vitală, întrucît sînt legate de resurecția atașamentului față de clan. Informațiile — chiar și cele de toată mîna — se adună mereu, se înmulțesc, se întrepătrund necontenit, provocînd o inflație a memoriei. În consecință, și o oboseală a ei, vizibilă cu deosebire în romanele ulterioare ale lui Zaharia Stancu. „Nimic din anii aceia n-a murit în mine" — afirmă Darie-povestitorul.

Actualizare a legendei proprii și a visului, **Desculț** creează o legendă a sinelui, întreținută și amplificată cu pasiune. Clanul exercită o atracție poate nu atît de puternică, pe cît de intensă este dorința identificării cu normele lui. Plecat demult dintre „desculți", romancierul i-a uitat un timp, înscriindu-se în alte grupuri sociale și dobîndind astfel posibilitatea de a recunoaște un șir de reguli trăite odinioară în mod automat. Orgoliul apartenenței este, prin urmare, o re-trăire conștientă și îndreptată către autoapărare. Că este așa, o dovedește atașamentul aproape ieșit din comun față de orice semnifică viață. Pofta de a exista este principala caracteristică a clanului desculților, care se izolează în perimetrul trăirii totale. Pînă și o renunțare poate fi făcută în numele acesteia. În genere, însă, este vorba de o sălbăticie vitală, mereu alimentată prin ritualuri ce decurg din zeificarea vieții. Un moșneag, iubitor de viață, precum toate celelalte personaje, se teme că va muri de-adevăratelea (recte : că nu-și va mai aduce nimeni aminte de el) și își ridică singur propriu-i monument funerar, înălțat nu la cimitir, ci în bătătură.

Restricțiile din cîmpul culturii sînt străine, dușmănoase, de unde și aversiunea față de oraș, venită desigur și prin filiera epicului interbelic, dar rezultată în principal din cultivarea irupțiilor de natură. Bătrînețea, boala, defectele fizice, cu alte cuvinte tot ceea ce împiedică un firesc crud și violent, se bucură de o privire rece, neiertătoare : clanul dorește să rămînă totdeauna puternic. „Ai noștri" sînt recunoscuți cu ușurință, tocmai prin intensitatea trăirilor vitale. De unde și răscolirea arborelui genealogic, spre a se afla și exhiba exemplare care să le probeze și să-i confere astfel romancierului un certificat de autenticitate. Trecutul individual se confundă cu acela al colectivității, al clanului, care impulsionează tendințele de suprapunere, deoarece pe o atare cale își asigură dăinuirea. Stăpîniți de ei înșiși și de grup, „desculții" au violența frustraților. Și sînt, cu adevărat, ființe frustrate. Nu însă din vina altora, ci numai din a lor, pentru că, nesătui de viață fiind, sînt mereu încredințați că nu au trăit-o așa cum trebuie, adică total. Este un fel de metafizică a inconștientului, pe care Zaharia Stancu o propune în romanul său, mult prea mult timp socotit doar o frescă de conjunctură. Se naște o epistemologie sui generis, în care domină întrebarea obsedantă : „pe urmă?". Darie nu obosește niciodată punînd-o, el are curiozitatea neostoită a celui care dorește să cunoască ultima rațiune a lucrurilor. „Desculții" trăiesc, spre deosebire de personajele **Gropii**, într-un univers dinamic, nemulțumit de ceea ce se petrece în sine și năzuind către un absolut vorace.

Născut între „desculți", crescut după codul lor epic, plecat în lume să se rostuiască, pîndit de bătrînețe, îmboldit de vechile deprinderi să se apere, romancierul este nerăbdător să împărtășească cititorului cele care i s-au pus pe suflet. De aici, vizibila impacientă a expresiei epice, chemată să traducă subtextul. Scriitorul este marcat de o puternică dorință de întoarcere în trecutul fabulos al copilăriei, spre a afla acolo armele necesare înfruntării cu presiunea thanatică. Pe de altă parte, nervozitatea comunicării este și rezultatul unui prea plin al lumii imaginate. Mai precis, al excesului de memorie și al imposibilității de uitare. Trebuie precizat însă că, în **Desculț**, mai puțin decît în romanele ulterioare, scriitorul se lasă în voia manierismului, așa fel încît unele structuri epice proliferează și devin redundante, faptul se datorează accentuatei iubiri de sine a naratorului.

De altfel, acestei particularități i se datorează și ceea ce, în epocă, a fost lăudat sub titlul de realism al exprimării. În fapt, scriitorului îi place nespus să se audă vorbind în expresiile copilăriei petrecute între „desculți". Imaginile de odinioară nasc cuvîntul, acesta fortifică imaginea reconstruită și, prin repetiție, încearcă să genereze iluzia trăirii din nou a celor de demult. De aceea, cuvintele cîntă și încîntă, în sensuri care adesea aparțin numai clanului și sînt înțelese numai de acesta. Muzica silabelor este unul din elementele codului uzitat de „desculți" și înginată de romancier. Nu rareori acesta este atît de încîntat de lumea pe care o evocă, încît pur și simplu se joacă, răsucind în fel și chip componentele frazei. Cînd se repetă, lasă impresia unor pauze pe care este constrînsă să le facă o memorie obosită de excesiva ei încărcătură : într-un fel sau altul, ea trebuie să facă față invaziei de actualizări.

Absentează, din construcția epică a lui Zaharia Stancu, elementele copulative, legătura dintre scene, capitole, tablouri, făcîndu-se prin alăturare. Într-un fel, ar fi vorba de aglutinare epică, dar un atare sistem de construcție nu implică un subtext modern pe care **Desculț** nu și l-a propus. În realitate, cauza se află în mereu invocata aici impacientă, care îl determină pe romancier să nu mai aibă timp pentru ceea ce, în febra comunicării, consideră probabil a nu mai avea rost, cititorul înțelegînd perfect ansamblul și, eventual, așezînd la locul lor, cînd crede, absențele. Dacă nu cumva este și el prins de exultanța descoperirilor care i se oferă, caz în care orice completare devine superfluă prin intuirea jocului.

În **Desculț**, frapează și mulțimea dialogurilor. Amplul roman al lui Zaharia Stancu nu cuprinde decît extrem de puține rezumate ale unor evenimente, scenele imaginate desfășurîndu-se după moda dramaturgiei, prin dialoguri. Scriitorul le înregistrează ca urmare a aceleiași atracții față de universul evocat de aceste „voci" pe care le aude necontenit, izvorînd din lumea protectoare a clanului „desculților". Trecutul este atît de puternic și de viu, încît, izbucnit din negură, vorbește neîncetat. La rîndul lui, romancierul nu poate trece nimic cu vederea. Dimpotrivă, el „transcrie" cu fidelitate cele ce aude. Mai mult încă, imitînd dorința de exhibare pe care o demonstrează propriile sale personaje, își aranjează un spectacol al său, creîndu-și interlocutori, dîndu-le viață prin felurite mijloace aparținînd unei retorici a imediatității.

„— Tudoreee... Deschide poarta!". Așa începe romanul lui Zaharia Stancu, adică printr-o exhortație nu la evaziune, ci la pătrundere în agitata și tulburea lume pe care o reprezintă clanul „desculților".

Dan Mănucă

haiku

Fir de păianjen
traversezi strada
durere nimănui.

GLOSSĂ

În locuința unui prieten. Stai în fotoliu, sorbi din cafea, discuți de una de alta. Cu fiecare cuvînt te-ndepărtezi de viața trepidantă, amini intrarea în prezent, te simți apărat de sunete și lucruri familiare, dar care nu te obligă la nimic. Oază a prieteniei. Nevoie de-a nu mai fi tu, de a nu-ți mai continua viața în felul ăsta.

Ai vrea să rămîi pe vecie în odaia prietenului. Nu ca locatar, ci ca prieten. O vizită mai lungă, foarte lungă, totală. Să nu-ți mai asumi nici o răspundere — să trăiești doar !

Și firul de păianjen care peste noapte a traversat strada ! Ieri — ești sigur — nu era acolo. Era poate undeva în ramurile copacului, ori pe celălalt trotuar, în vreo crăpătură a stilpului, pe lîngă firele telefonice și izolatorul de porțelan. Cine poate ști unde se ascunde un fir de păianjen.

Acum se leagănă în vînt — firul. În zona bătută de soare sclipește atît de tare, încît privit din anume unghiuri pare rupt. În zona umbrei e de culoarea argintului vechi, de-un vinețiu licăritor. E atît de elastic încît atunci cînd prinde o pală mai tare de vînt se lungește și face mici bucle, schițînd rapide, vagi profile umanoide. După ce pericolul trece profilele dispar înghițite în elasticitatea firului .Poate că la capete, pe anume distanțe, a rulat ca un arc, altfel nu s-ar putea comporta în felul ăsta.

Sclipește sus în aer — firul. Oamenii trec grăbiți pe sub el și nu-l văd. E cu cîteva palme deasupra nivelului firelor telefonice. E atît de sus că nici o mașină cu gabarit depășit nu l-ar putea atinge. Poate doar vreo pasăre neatentă...

Sus, deasupra capetelor noastre, liber, neutilitar, poate chiar lipsit de sens : firul de păianjen traversează strada...

Constantin Abăluță

dumitru d. ifrim

***

Desăvîrșite sînt toate
cele nefăcute de noi
— cer și pămînt
cristale și flori
animale și fluturi
și chiar traiectoria în nevăzut
a unui înger.

Numai noi cădem
ca fulgerate poame.

Spre neatinsul pisc al desăvîrșirii
se înalță aerul
care ne face să putem suporta
amăgirea !

***

Bilă vrăjită
— joc cu mărgele de sticlă.

Pe sîrmă Hamlet
încearcă un echilibru — fragil
(nu-l văd nici cei din culise
care trag sforile)

Toți însă gîndim
că va veni și vremea lui Brutus.

Unii, chiar dacă nu din stirpea Casandrei

aruncă baloanele lor de săpun
dincolo de această speranță

Și dincolo ? Și dincolo ?
Tot așa — pînă cînd ?

***

Nu spuneți nimic
— sprijiniți bine scara
în tăria pămîntului

adunați mulțimile
să-i țină verticalitatea

iar voi ridicați-vă cît mai sus !

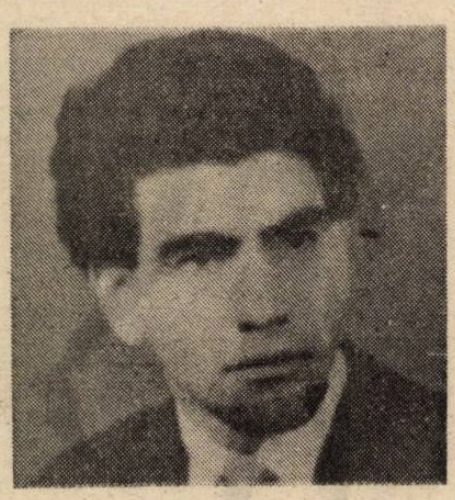

Și cum mai sunt unii
care ar dori să vă urmeze
nu uitați
— rupeți sub voi treptele !

Oricum nu veți avea nevoie de ele !

***

Pe sub crengi uscate — piramidele

Și lianele agățînd muritorii
de secolul vecin.

Un metronom își mișcă acul
după bătăile inimii.

Cîte părăluțe reușim
în noaptea universală
— nimic mai mult.

Soarele meu este acest bănuț
care-și caută Oul !

***

Numai tăcere
— aiuritoare —
ca și haosul organizat

Dacă întinzi mîna
— rămîi fără degete

Dacă gîndul
— rămîi fără idei

Nu încerca nici vreun sentiment.

Intuiția ?
Las-o să-și vadă de umbră !

plastică

Țara mea de jale, țara mea de dor

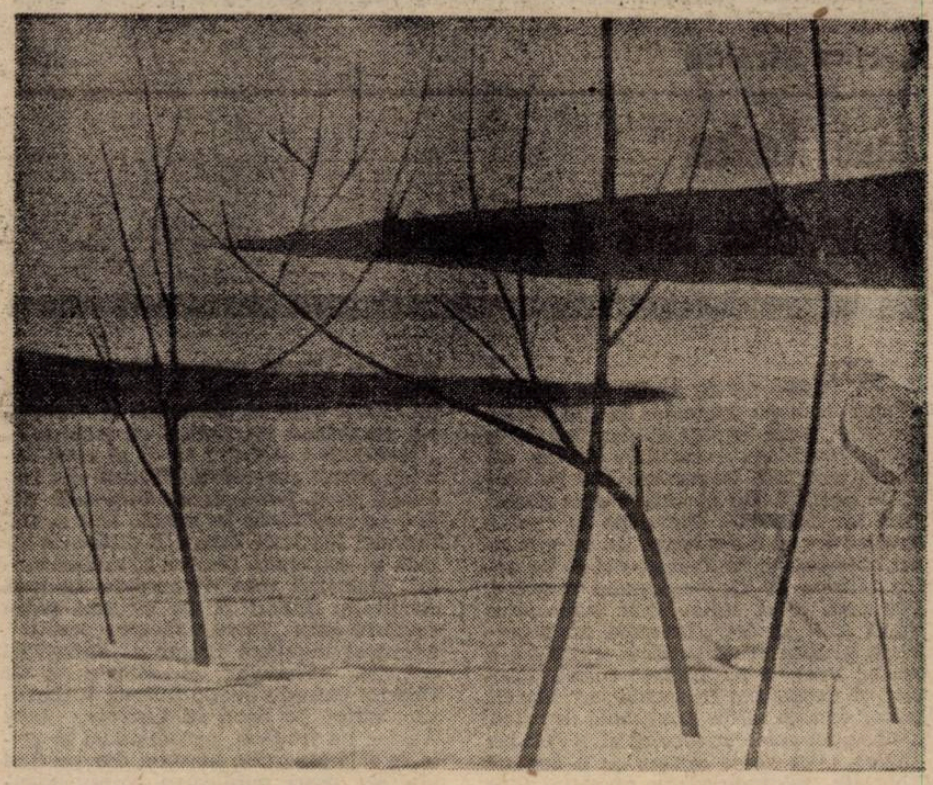

Această ar putea fi genericul expoziției cu caracter retrospectiv a pictorului și sculptorului Ion Lucian Murnu. Am spus mai întîi **pictor,** pentru că artistul a nutrit dintr-un început vrerea de a deveni pictor, fascinat de petrecerea luminii în culori și de expresivitatea simbolică și metaforică a formelor din natură. A devenit sculptor, dar dragostea dintîi nu și-a trădat-o niciodată. Dovadă, tablourile din expoziția deschisă la Galeriile Municipiului prin strădania ocrotitoare și competentă a soției sale.

Ion Lucian Murnu are gura artistului martir, cu sensibilități și viziuni premonitorii, convertite plastic în cîteva scenografii austere, canonic repetate de-a lungul întregii cariere, dar mereu îmbogățite de încărcătura semnificativă a unei gîndiri plastice sublimate, poetice chiar. Artistul s-a situat, însă, mai aproape de poezia tragică, apelînd la registrele și motivele formale și cromatice ale expresioniștilor. Predominante sînt în pictura lui Murnu siluetele umane ascetice și surghiunite, ori cele ale arborilor uscați și filiformi, ca în crîngurile pustiite de foc și furtună. Este sublimarea, în viziunea acestui artist, a existenței materiale, **a viului,** în expresia suferinței purificatoare și, mai ales, dăinuitoare. Omul și arborii, două entități sensibile, două ritmuri pulsatile diferit situate pe scara timpului, dar unite prin supliciu și durere. În fond, **alternativa tragică a aspirației paradisiace. Dincolo de aceste forme concentrate și expresive găsim culoarea — teritoriul în care artistul se lăsa dominat de instinct și de percepția intens subiectivă (lirică) a realului.** Pe acest plan, Ion Lucian Murnu își punea problemele specifice de pictură, deși paleta sa este, de regulă, săracă în tonuri (două, trei pe o pînză, distribuite în suprafețe mari), dar foarte bogată în nuanțe, în sensuri vibratile, care întrețin o anumită atmosferă a tablourilor. Unele insinuează, prin căldura penetrantă a tonurilor, în contrast cu stenicitatea dramatică a desenului, o undă optimistă, altele, jubilația luminoasă a anotimpurilor renașterii sau tihna adîncă a griurilor perlate ori a siniliului... El construiește oarecum antitetic planurile fundamentale ale tabloului, **desenul narind** în termeni expresiv-metaforici, **culoarea sugerînd** în tente gradate și sensibile un spațiu al existenței spirituale.

Sculptura este, în felul ei, o reflectare în spațiu a unei asemenea viziuni plastice. Desenul are, în această privință, un rol decisiv, modelarea formei fiind indicată nu de dicteul tactil, ci de tensiunile lăuntrice ale liniei în traseele ei rafinat conturate. Tema dominantă rămîne tot cea a **tragismului existenței viului,** reprezentată, de astă dată, de figura și anatomia umană. Măștile și personajele lui Murnu au ceva din simplitatea ornamentației gotice timpurii din incintele sacre ale occidentului și nordului european. Și aici artistul utilizează mijloace plastice de o mare simplitate, ce vizează puritatea formei și a liniei. Suferința este zăvorîtă doar într-o lacrimă, speranța într-un gest, desnădejdea într-un rictus... Toate aceste reprezentări inspiră pioșenie, arta lui Murnu posedînd, în întregul ei, virtuțile iconografiei religioase care i-a animat credința și spiritul pînă la apusul vieții. Înțelegerea sa asupra lumii și a destinului ei purta pecetea **purgatoriului cristic,** arta sa aspiră la un tip de umanitate de esență creștină. Și, se pare, a trăit așa cum a pictat și a sculptat. Desenele lui pot fi citite azi ca o biografie sui-generis a ființei lui spirituale. Și, nu întîmplător, în expoziție sînt dispuse dipolar două creații ce ilustrează acest destin autonomic, deschis martirajului pe cruce, ce indică drumul devenirii umane de la ipostaza consacrării dramatice dureroase, dar purificatoare prin stăruitoare a adevărului și ideii a cea a împărtășirii neconten sevele creației divine, a univers paradisiac al naturii ce ne-a fost Acel „dor fără sațiu", cum a poetul, mereu umbrit de „jale împlinirilor și rătăcirilor noastre. O lui Murnu rezumă, astfel, esențial viața însăși.

Corneliu Antim

muzica

Festivalul internațional „George Enescu" (V)

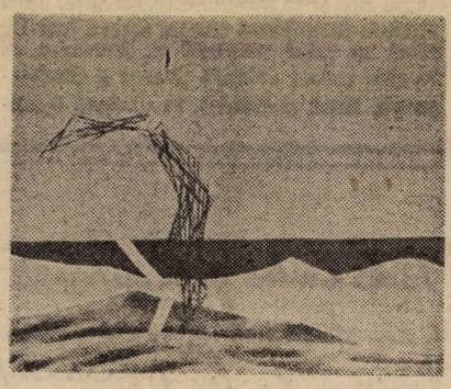

Trei au fost formațiile specializate în muzica secolului XX, prezente la recent încheiatul Festival Enescu — „Archaeus", Percuționiștii din Haga și ansamblul francez „Alternance". Putine, raportat la durata (longa !) a manifestării. Relativ puțin a fost și publicul. În pofida calității instrumentiștilor și a primelor audiții anunțate. O explicație poate fi, cred eu, întrezărită. Ideea nu-mi aparține în exclusivitate. Opțiunile repertoriale. O anume criză de „identitate" a unei părți a muzicii contemporane. O prelungire în exces a „ticurilor" (clișeelor) viabile în „modelele" inițiale (boulezian, xenakist, etc.) o „avansare" pe orizontala cunoașterii în defavoarea mai solidei „verticalități" a investigației. Octav Nemescu ar spune mai simplu — nevoia de arhetip. Costin Cazaban vorbea de o criză mai generală a invenției. În beneficiul consolidării arhitectonicii Dimpotrivă, eu văd un exces de „informație" muzicală, nu întotdeauna bine „digerată". În „apropierea" muzicii franceze (bogat reprezentată dar mai „obosită") școala italiană (în special prin Giacinto Scelsi) și cea românească mi-au părut mult mai interesante.

Concertul ansamblului „Alternance", excelent condus de Diego Masson, a cuprins cinci lucrări în primă audiție. **Ombres** de Andre Boucourechliev și **Ethers** de Tristan Murail ar exemplifica în parte acea „oboseală" despre care aminteam mai sus. Excesul de „tensionare" detensionează. Eclectismul voit (fie și superior, e vorba totuși de doi autori respectabili) destructurează forma. Te simți aruncat în mijlocul unui peisaj (prea familiar) din care poți „culege" obiectele sonore care-ți plac. Și multe sînt atrăgătoare. Poate fi și aici o estetică, nu știu însă cît de viabilă.

Pierre Boulez e prezent cu o lucrare din ultima perioadă — **„Derives".** Un serialism „îndulcit" (să-l citez din nou pe Octav Nemescu) heterofon, auster în datele esențiale. „Luxuriația" dodecafonismului. În ce mă privește resimt aceeași apăsătoare senzație de **déjà vu.**

Aroura de Xenakis și **Deus ex machina** de Costin Cazaban au fost cele două momente de vîrf ale concertului.

Xenakis are aceeași forță a „volumelor" într-o formă foarte „strînsă". Ca într-un palimpsest, glissandele ansamblului „șterg" din memorie structuri anterioare, mai ferme pentru a propune alte și alte noi straturi. Sentimentul acut al „focalizării" perfecte a energiilor. **Deux ex machina** de Costin Cazaban pornește dintr-o aparență de atemporalitate structurată de „căutările" flautului solist (prezent sau „dizolvat" în ansamblu). A doua secțiune, șocant contrastantă, cu o dinamică sporită a expresiei conduce flautul piccolo spre zona dureros supraacută, conturînd o ingenioasă „dramaturgie" a „dizolvării" în eter.

Cu toate rezervele de principiu față de programul propus, concertul de duminică, 15 septembrie, ne-a pus, în primul rînd, în fața unui ansamblu de incontestabilă valoare — „Alternance".

Valentin Petculescu

tele-imaginea

Uite popa, nu e popa!

De la o vreme, în desfășurarea programului TVR apar tot felul de neprevăzute. Daniela Gămulescu își întrerupe lectura importantului comunicat în care Președinția vestejește „România Liberă", primul-ministru demisionar este anunțat cu reluarea interviului și în locul său se difuzează o emisiune cu subiect economic, mesajul liderului FSN (aceeași persoană cu primul-ministru demisionar), apare fără cap și coadă încît dă senzația a ceva „înghițit cu de-a sila", Gabriela Neagu ne anunță un comunicat al Procuraturii și urmează Meteo. Crainicii sînt ținuți cu secundele pe ecran privind în gol și stăpînindu-și cu greu reacțiile previzibile. Domnul Roșiianu ne minte de la obraz spunîndu-ne că **Troița** este în flăcări, comandantul obiectivului militar TVR ne raportează că peste el „nu se trece" și din cauză că s-a dat foc la **Troiță,** domnul Mânzatu își face capital politic vorbindu-ne cu ochii în lacrimi despre **Troiță** etc. etc. Iar **Troița** veghează liniștită și sperăm, va mai veghea

Un redactor ne explică, bîlbîindu-se cum se face de s-au rătăcit, pierdut, furat două casete cu înregistrări de la Parlament. Imaginile cu pricina au fost difuzate în lumea întreagă. Redactorul ne spune că mai filmau și alții cînd cu năvălirea minerilor. Care va să zică, concurența! Dînșii n-au pierdut casetele, ba chiar au reușit să le și exporte, cu toate că se spune că la Otopeni se cam cotrobăie prin bagaje (vorbe proaste !). Dar ce mai contează toate acestea cînd domnul Voican Voiculescu prezintă un raport absolut senzațional privind dedesubturile „mineriadei" (seria a IV-a) întîi în direct și apoi, peste o jumătate de oră, ori o oră în reluare. Să-l vadă și cei care mor... să-l priceapă și cei care mormăie... deci, de două ori Voican, de două ori Roman, niciodată Parlamentul. Măi, să... N-o fi început campania electora... și nu știm noi ? Nu cumva s-a dat drumul la cutia cu minuni de unde telespectatori indignați ne alcătuiesc programe prin telefon?

Nu cumva prin tehnica detaliului și a selectării, congresul PNȚ-cd a slujit la deschiderea campaniei electorale a FSN pe banii (1,78 lei/$) tuturor, inclusiv ai celor ce votează cu opoziția ? Nu cumva apariția pe micul ecran a Doinei Cornea n-a fost decît primul „șo pe ei!", pentru că, înainte de a pricepe cineva ce-a vrut să zică dumneaei (textul e altceva decît tonul!), s-a și dat glas indignării a multor telespectatori, mai ales militari. Pentru că Doina Cornea spusese să nu se mai tragă, să nu se mai omoare români de către români să se găsească alte forme de protest nu acelea care duc la moarte de om, militarii români (potrivit TVR) protestează. Dacă îl asculți și pe comandantul pomenit mai sus te înfiori. **Ei vor să tragă!** Doar „moartea e meseria lor"! Iar domnul general Spiroiu nu dorește decît „protecția juridică" pentru ca totul să fie O.K.. Cum s-ar spune, de omorît am omorî, dar dacă ne trezim cu vreo sancțiune? Așa că, din toate acestea, văzute și auzite pe micul ecran se pare că întrebarea e : unde e popa? Pentru că din nou a curs sînge omenesc, sînge de români și, foarte probabil, de creștini, iar popii s-au făcut nevăzuți. Aștept un sobor de preoți să sfințească grenadele lacrimogene, bastoanele de cauciuc și transportoarele blindate din arsenalul Cotrocenilor pe care l-am văzut defilînd pe micul ecran într-o panoramare largă cît cuprinde țara.

Eugen Uricaru

cartea străină

Jane Austen
și mirifica artă a memoriei

„Ilimic nu se naște din nimic" afirma Joshuah Reynolds în „Al doilea discurs", ținut în fața studenților de la Royal Academy. Artistul se cuvine să adune mai întîi numeroase idei pe care să le poată folosi în chip variat atunci cînd va fi nevoie. Din clipa în care a învățat tot ce s-a știut și tot ce a existat înaintea sa, de-abia atunci se va putea elibera el de un anume maestru. Din acea clipă, unicul său îndrumător va fi Arta însăși. „Invenția nu reprezintă altceva decît o nouă îmbinare a acelor imagini ce au fost culese anterior și depozitate în memorie." Marele pictor enunța astfel o originală doctrină a imitației care, în secolul al XVIII-lea englez, avea să se afirme cu o deplină libertate, soldîndu-se cu apariția unor opere de o marcată notă personală. Aparținînd, deopotrivă, secolului al XVIII-lea și al XIX-lea, trăind la răspîntia dintre neoclasicism și romantism pe care s-a străduit să le armonizeze în opera sa, realizînd un benefic echilibru între rațiune și sensibilitate, Jane Austen a fost o cititoare pasionată ce devora cu voluptate cărțile deși, cu modestia-i caracteristică, afirma că ar fi preferat să citească mai mult și să scrie mai puțin. Sînt toate acestea premise și realități de la care pornind, animat fiind el însuși de acea neostoită curiozitate a cărturarului ca și de o fantezie ce, nu rareori caracterizează spiritele universitare, profesorul Jocelyn Harris întreprinde o minuțioasă și erudită lectură în paralel a romanelor lui Jane Austen cu o serie de cărți consacrate, momente de referință pentru orice mare iubitor de slovă din epocă. Rezultatul este revelatoriu pentru o mai profundă înțelegere a artei și personalității autoarei de la Chawton. Romanele lui Jane Austen se vădesc a fi fost modelate și a fi avut ca punct incitant de pornire tocmai aceste cărți pe care cu ingeniozitate ,har și deplină libertate artistică le-a asimilat organic în opera sa. „Eseul asupra intelectului uman" de John Locke se dovedește a fi constituit osatura filozofică și elementul coagulant nu numai al romanului „Northanger Abbey" ci și al unei întregi creații românești. Născută din imboldul unei polemici cu romanele gotice ce proliferau în epocă, istoria Catherinei Morland devine o pledoarie lucidă și pasionată pentru arta romanului, amintind prin numeroase analogii de Philip Sidney și de nu mai puțin celebrul eseu „Întru apărarea poeziei", adevărat manifest literar al Renașterii engleze. „Pamela" și „Istoria lui Sir Charles Grandison" de Samuel Richardson, autor pe care, în tinerețe, Jane Austen l-a ironizat, parodiindu-l în primele sale încercări literare, dar pe care ulterior, după publicarea corespondenței acestuia, în 1804, l-a reconsiderat, îi vor fi furnizat personaje, tipologii, amănunte, situații și scheme narative pentru „Rațiune și Sensibilitate" și „Mîndrie și Prejudecată". În „Mansfield Park" descoperim neașteptate ecouri din Milton — secvențe preluate din „Paradisul pierdut", care aduc implicit în discuție probleme atît de insistent dezbătute în epocă cum ar fi raportul dintre natură și artă. Shakespeare însuși, despre care Jane Austen afirma că englezii îl au în sînge, este prezent în „Emma" pentru care „Visul unei nopți de vară" (dar și „A douăsprezecea noapte") va fi reprezentat un model fertil nu numai în furnizarea unor detalii și în plămădirea personajelor dar și în fixarea atmosferei simbolice a cărții, a acelei adînci grăitoare pendulări între vis și viață, iluzie și realitate, meandre printre care eroii se mișcă în căutarea obsesivă a adevărului, în încercarea lor, specifică spiritului augustan, cu puternice reverberații în epocă, de a deosebi aparența de realitate. În fine, în „Persuasiune" apar ecouri neașteptate din „Povestirile din Canterbury" de Geoffrey Chaucer.

La capătul acestui periplu, imaginea

lui Jane Austen ne apare într-o lumină cu totul nouă. Cunoscîndu-i lecturile o înțelegem mai bine. Pătrundem în laboratorul intim de creație al autoarei și intuim acel subtil proces de înmagazinare în tainițele memoriei a unor fapte de artă — amintiri livrești — pe care, asemeni unei muze generoase, aceeași memorie le aduce din nou la lumină, oferind repere pentru construirea operei. Este un proces spontan și conștient, deopotrivă, care, grație caracterului său inefabil, conferă operei o aură de poezie. Dacă, în acest fel, Jane Austen pare a fi fost tributară doctrinei imitației prezentă în epocă, Jocelyn Harris ține totuși să ne avertizeze (parafrazînd cuvintele lui Dryden despre Jonson) că marea scriitoare s-a comportat întotdeauna asemeni unui monarh care, pătrunzînd în opera altor creatori, transformă ceea ce la alții este furtișag banal în strălucită victorie. A vorbi în acest caz despre „aluzii", „influențe", „surse". „subtext" sau „intertextualitate" i se pare autorului întru totul neadecvat. În cazul lui Jane Austen ar fi mai degrabă vorba despre o memorie prodigioasă ce sfidează imitația, de o asumare viguroasă a tradiției, de un transfer complex de seve de la o tulpină la alta, în urma căruia, grație unei insolite alchimii artistice, prind viață noi și minunate eflorescențe. Jane Austen asimilează cărțile altora într-un mod cu totul personal și, întocmai ca în alte cazuri celebre (Keats și Shakespeare, Eliot și Dante), realizează o sinteză de o mare originalitate. Se repetă, într-un fel acel tip de lectură amintind de modul în care Shakespeare aborda „Cronicile" lui Holinshed sau „Viețile paralele" ale lui Plutarh. Este acel proces în care viața se transformă în literatură și, la rîndul ei literatura devine imbold al creației.

De altfel, propensiunea livrescă a lui Jane Austen, viețuirea sa patetică, am zice chiar, atît în lumea realității cît și în cea a ficțiunii, universuri ce, de la un anumit moment al existenței, par să se îngemăneze într-o tulburătoare confuzie de planuri, este dovedită pe deplin de corespondența scriitoarei. De aici aflăm că Jane Austen frecventa sălile de expoziții, convinsă fiind că va descoperi acolo, zugrăvite pe pînză, modelele vii ale personajelor din romanele sale. Se interesa insistent și metodic printre rude, dar și printre ocazionalii săi „informatori", de nume proprii reale ce ar fi trebuit să-i slujească în romane, documentîndu-se totodată minuțios asupra cadrului natural specific în care avea să-și plaseze acțiunea viitoarelor sale cărți. Un vers din William Cowper — delicatul stih despre laburnumul auriu și siringașii de ivoriu — o incita, o fermeca și exalta pînă într-atît încît nu concepea să-și aranjeze grădina decît ținînd seama de modelul nălucirii poetice a unui scriitor preferat. Alți scriitori dispăruți, cu care avea afinități, continuau să reprezinte pentru ea ființe vii, aidoma personajelor din cărțile sale, și astfel se refugia în cărțile lor sau dialoga cu ei plină de convingere. Cel mai elocvent exemplu în acest sens este, poate, „dragul ei Doctor Johnson". În fine, ședea în colțul sălilor de bal și privea spectacolul vieții cu un ascuțit spirit de observație, ce o făcuse un personaj aproape de temut printre contemporani, pentru ca, în același timp, să-l trimită pe Domnul Bennet („Mîndrie și Prejudecată") să-și petreacă ore în șir în bibliotecă, în acel spațiu mirific al literaturii și al cărții în care ea însăși se simțea fericită. De altfel, cineva a spus foarte inspirat că Jane Austen a rămas întotdeauna fidelă Cărții Naturii. Poate că niciunde nu s-a surprins mai bine ca aici dubla natură a scriitoarei — spiritul său livresc și deschiderea ei vibrantă către viață. Căci fidelă Naturii, Jane Austen o citea ca pe o Carte.

Virgil Lefter

JOCELYN HARRIS, „JANE AUSTEN'S ART OF MEMORY", CAMBRIDGE UNIVERSITY PRESS, 1989.

Eminescu în Thailanda

În capitala Thailandei, la Bangkok, a apărut recent un volum cuprinzînd poezii eminesciene — în versiunile engleză și thai — la a căror traducere și publicare (într-unul din cele 44 de alfabete ale limbii thailandeze) au trudit, cu dragoste și competență, 15 poeți thailandezi.

Volumul urmează unei alte inițiative consacrate poetului nostru național: publicarea — în engleză și thai — în anul-centenar 1989 a poemului „Luceafărul", în traducerea a doi distinși poeți și universitari, Montri Umavijani și Uthai Sindhusarn, la care și-a adus o prețioasă contribuție talentata Tanpuying Somroj, poeta Curții Regale Thailandeze.

Nu de mult s-au aflat în România — cu prilejul lansării proaspătului volum eminescian — în care sînt cuprinse poezii precum: „Sonet", „Și dacă...", „O mamă...", „Mai am un singur dor", „Odă" (în metru antic), „Kamadeva", „La steaua" — un grup alcătuit din cinci poeți din Thailanda (Uthai Sindhusarn, Srisurang Poolthupya, Puntalee Jirathun, Suwannee Suwannapasri (care au participat la traducere) și artistul plastic Pramote Na Ranong, grup condus de distinsul poet, eminescolog și savant Montri Umajivani, profesor la Universitatea Kasetsart din Bangkok.

Într-o convorbire cu domnul Montri, acesta a ținut să sublinieze că Mihai Eminescu a intrat atît în conștiința thailandezilor, cît și în inima lor romantică. După publicarea poemului „Luceafărul" în limba thai, în anul aniversar 1989, timp de 10 zile Radio Bangkok l-a prezentat — în 10 emisiuni speciale — pe fragmente, interpretate artistic și comentate de specialiști. Domnia sa a vizitat România cu prilejul Centenarului Eminescu, în 1989, iar la această nouă vizită a fost, împreună cu poeții care-l însoțesc, la Cimitirul Bellu din București, unde s-au înclinat în fața mormîntului poetului național român. Acolo, lîngă crucea (și teiul) lui Eminescu, poetul Montri a recitat o poezie scrisă în zilele Revoluției românești din decembrie 1989 — și publicată în importantul ziar thailandez „Națiunea". Poezia sună astfel, într-o aproximativă traducere românească (prin intermediul limbii engleze): „Nu vă atingeți / De trupul însîngerat / Al României / Sîngele Revoluției românești / Strălucește / Ca un rubin prețios / În nisip / Aceasta sînge / Prefăcut în patriotism / Curge prin arterele națiiei / El nu poate fi spălat / Decît cu lacrimi / Nici un străin / Să nu se atingă / De trupul însîngerat / Al României".

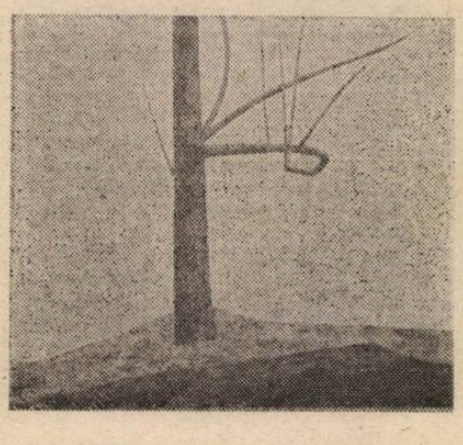

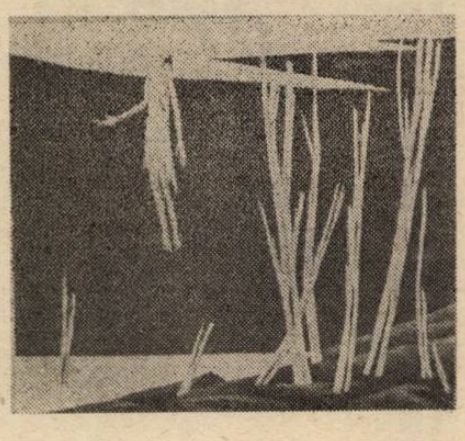

To the readers of Luceafărul
Your star will arise in the
foreign to lead the world
to peace and mutual under-
standing.
This is the poet's task. No
priest or politician will have
any influence in the future
religion of poetry.
The poet speaks to man as
a man who lives in the hearts
of all men.
Montri Umavijani
Bangkok.
Aug 25, 1991

Poetul Montri Umavijani a avut amabilitatea să ofere un **autograf pentru cititorii revistei „Luceafărul"**, pe care-l reproducem alăturat, traducîndu-l: **„Steaua dumneavoastră va răsări la orizont spre a conduce lumea la pace și înțelegere reciprocă. Aceasta este îndatorirea poetului. Nici un preot sau politician nu va avea vreo influență asupra viitoarei religii a poeziei. Poetul vorbește omului ca un om care trăiește în inimile tuturor oamenilor".**

La despărțire, domnul Montri ne-a împărtășit intenția traducerii unei antologii de poezie românească, consacrată în bună parte poeziei noastre contemporane. I-am urat succes, asigurîndu-l că oricînd prezența sa va fi binevenită în patria lui Eminescu — și în coloanele revistei „Luceafărul".

Lia-Maria Andreiță

POEZIE CIPRIOTĂ CONTEMPORANĂ

Lumea homerică a Ciprului, acea lume mirifică este plină, de puritate, cinste, simplitate, neprihănire. Este lumea luptei permanente pentru un măreț ideal, pentru demnitate și adevăr. Iar măreția ei constă în acea frumusețe încîntătoare și sublimă.

Așa ne apare această lume și-n poezia contemporană cipriotă, semnată de Glaukos Alithersis, Th. Pieridis, Kostas Mondis, Kypros Chrysanthis, Mihalis Pasiardis, Ahileas Pylotis, Elly Peonidou, Pitsa Galazi, ca să ne referim doar la cîțiva dintre cei mai reprezentativi. Poezia microscopul unei sensibilități alarmante lor constituie o proiecție amplificată dea unor maladii ce preocupă intens spiritele umaniste de pretutindeni : absența solidarității umane, însingurarea ființei, dezrădăcinarea din humusul propriei deveniri istorice, anonimizarea individului, proliferarea indiferenței, atrofierea simțului moral, etc. În poezia cipriotă contemporană s-a conturat profund un mesaj cetățenesc, generos, deschis spre evenimentele tragice ale cetății ultimelor decenii. Poezia lor civică exprimă un mesaj care sintetizează aspirațiile majore ale națiunii, identificîndu-se cu durerile și speranțele poporului. E totodată o poezie a frumuseții și iubirii. Dar, oare, Afrodita, zeița frumuseții, cea ieșită din spuma mării (fermecătoarea legendă o trimite în Marea Ciprului...), nu este oare și prima zeiță a iubirii ?...

Dar, să lăsăm, mai bine, să vorbească poezia lor, căci „numai poezia ne mai poate mîntui, mai poate schimba omul... !" — cum nota cîndva autorul nuvelei „În curte la Dionis", Mircea Eliade.

Iași, 6 nov. 1991

Andreas Rados

Pitsa Galazi

Ție

Tu măsori copacii,
Eu măsor marea,
Tu visezi copacii,
Eu visez marea
Amîndoi visăm
copaci și mare.

• • •

Cuvintele tale mirosă a mare
cearceafurile sînt pline
de semne ale rătăcirii
mult nisip,
și pași pierduți în lume
un pas în pădure,
încă un pas
așa te-am așteptat
numărînd trunchiuri
cu degetele

• • •

Mîinile mele
sînt doar două crengi
din copacul ce-l visai.
Ochii tăi doar două ferestre
la marea pe care o visai
Iar camera în tăcere
se umple de copaci și mare

• • •

Ochii mei
au rămas să privească într-ai tăi
anii pe care nu i-am irosit
— potop de luminări
și lumini și elanuri —
Atîtea veri amare
cum ai putut descrie
cu palma ta întoarsă
ca la ștersul geamului ?

• • •

Șapte, cuțite
prietenii care au plecat
tu care vii nopțile
pășind fără zgomot pe degetele
picioarelor
să binecuvîntezi somnul nostru,
tu care pleci zilnic
lăsînd în urma ta un praf de aur
În zilele cînd pe drumuri
se ascut cuțite
deoarece pîinea se împuținează,
visul a fost părăsit
și s-au umplut
tăblițele cu numere

• • •

Vocea îndepărtată tace
muzica însoțește pașii noștri
cu urmele lor
Tăcerea te adoarme
cu foșnet de leagăn
singurul răspuns
la întrebările noastre fără de sfîrșit

• • •

Tăcerile pămîntului
seamănă cu ale mele
Semințele ce-ncolțesc
pămîntul ce se desface
Mîinile tatălui
în trandafiri

• • •

și pe părul meu
Aceste mîini
care mi-au dat ochi puternici
ascund fața ta

• • •

Prea invizibil
te speli de toate schimbătoarele
atingeri ale zilei
Atunci pielea ta
devine ca a unui mic copil
ale cărui mîini rozii
sînt pline de cuvinte
și mișcările lui cuvîntări
și tăcere flecară.

• • •

Pentru cei pe care i-am iubit
am fost un pretext
și ne-am desprins
devenind păsări din copaci
și ieșind din plasa pădurii
am cîntat întristat pe deal

• • •

Mîinile tale
ascundeau atîtea senzații
aidoma unei cărți deschise
În timp
ce mîngîiam părul
făceam cunoștință cu micul semn al
amărăciunii
care anchiloza
și mereu doream să-nfrumusețez
lumea pentru tine.

(Din vol. **Copaci și Mare**).

Petris Stylianou

Soare al meu

Soare al meu, tu paznic al minții și al
inimii mele
scut de aur, mîngîierea mea de aur
aprinde gînduri și inimi scrutînd
libertatea
ca s-o instaureze pe tronul ei vechi de
aur
să lege în nod inimile, să lege în nod
gîndurile
și să bată cu pumnul în fața violenței.

Soare al meu, spic roșu de aur al inimii
mele
aurește mereu visul robului ce așteaptă
să vadă o zi liberă, mîndră pe pămînt.
Ocrotitor de netemut al soartei sale
să se bucure a libertății briză.

Soare al meu, tu vis de aur în noaptea
albastră
prinț cu părul ondulat, călăreț blond al
meu
înnoadă inimi, înnoadă suflete să
reziste-n luptă
pentru libertate, pentru prosperitate,
dreptate și-adevăr.

Mihalis Pasiardis

Inscripție pe vînt

Îți voi vorbi, trecătorule vînt ,despre o
fîntînă
despre o fîntînă răcoritoare invidiată
de riu
care-și trimite oleandrii pe rînd
s-o certe. Îți voi vorbi, vîntule trecător,
despre fîntîna care și-a făcut surori
pe toți oleandrii. Îți voi vorbi, vîntule,
despre Lupta -nopțile cînd spînzurau
trei copii deodată, iar stelele coborau
să ia aghiasmă de pe adîncii lor ochi.
Îți voi vorbi, vîntule, despre păsări,
care cîntă
nopțile cu luna în patria mea
nopțile tainice și lungi, care deschid
drumul fără de sfîrșit al basmelor. Îți
voi vorbi,
trecătorule vînt, ia și-aruncă dincolo
aruncă dincolo, departe, cuvintele mele
îndurerate, în grădină
să-nflorească portocalii, ochii să
lăcrimeze
și pămîntul rece, încălzind subțiorile
să simtă plantatorul să spună un cîntec
amar.
Și precum se sfarmă migdalul în mînă,
așa să răsară geamătul, iar amarul să
dispară.

Elly Peonidou

Lui Theseu

Stingîndu-se încet flacăra s-a frînt în
două
și sărmanul Egeu vede peste tot
pînze albe și flamuri albe.
Creon și-a jucat partida cerect.
Acum Atena îl cunună
cu ramuri de măslin după obicei.
Ceva mai încolo Prometeu este
preocupat
de ficatul său rănit.
Nu șovăi ,deci !
Pune mîna pe torța neprihănitelor fete
în alb
și dă foc templului Pithiei
care se-mbată ca o dezmățată modernă.
Așa vei justifica cel puțin mitul
Minotaurului, care atît de mult ne
urmărește.

Lefkios Zafiriou

Amintire

„Mamă" ! am strigat
și deodată s-a auzit înăuntru-mi surd
acel ecou din fitilul lămpii
deasupra nopțierei ;
și fața ei (dintr-o parte
luminată) scotea în relief
uraganele care au zdrobit-o.

Luna cipriotă

Lui Lefteris Poulios

Lună care plutești în albastru
lună curioasă și strălucitoare
generator ceresc de lumină electrică
la mijlocul după-amiezii
cu tine călătoresc
visuri bastarde
și gînduri cu toiege.
Lună care ai văzut măcelul
și te-ai ascuns în spatele norului
lună cipriotă
însingerată și stranie
a memoriei și a minței
lună ascunsă
oprită-n miezul nopții
incendiată îndepărtată
ca o nălucă și nor.

Doros Loizou

(Fără titlu)

1. Pe
omul
pe omul
cine-l va descoperi.

2. Am împărțit
ca pîinea
inima mea
și nu mi-a rămas
nici o fărîmătură.

3. Cerul, cerul
cum
să-l copii ?
Nu
se emoționează ușor.

7. Un poet e printre noi.
Atenție !
Oriunde-l veți întîlni
trageți în el
fără avertizare.
Este periculos !

8. De ce scriu ?
Pentru a-mi apăra
aripile meu nevinovat.

9. Înăuntru-mi
o lacrimă invizibilă,
o durere continuă.
Și această lacrimă
nu-i numai a mea.

12. Istorie : Primul lucru
pe care omul l-a învățat
a fost
respectul față de moarte.

În românește de
Andreas Rados

---

moda, altfel

Moda călătoriilor (I)

Cine oare n-a călătorit măcar o dată în viața lui, măcar în gînd, visînd, măcar cu forța, cu amenințarea, măcar cu colectivul de serviciu, măcar în delegație, măcar cu anotimpurile, măcar cu propria viață în ceea ce se numește viață — în general... măcar cu o scrisoare sau o poezie, cu o romanță stupidă cîntată infernal de Dorina Drăghici... măcar prin imaginile unui film realizat în scopuri turistice, măcar cu o carte de călătorie scrisă de cineva care a călătorit sau de cineva care a visat că se află în călătorie, stînd în fotoliu, înconjurat de atlase, dicționare, ghiduri turistice și cărți de călătorie scrise de alții, măcar cu o suită de piese muzicale, măcar într-un muzeu sau o expoziție, măcar...? Cine oare nu știe că există călătorii de cursă lungă și de cursă scurtă ? Că există călătorii literare, picturale, muzicale, geografice, științifice și fantastice și chiar și științifico-fantastice, legale sau ilegale, oportune sau inoportune, benefice sau blestemate, sigure sau riscante, obișnuite, călătorii sau necălătorii — vorba lui Nichita Stănescu. Că ele pot fi pe mare, pe uscat, în aer, în pat, în lumea drogurilor (prin droguri), că pot fi făcute pe jos, cu bicicleta, cu calul și măgarul, cu trenul, automobilul sau avionul, cu banii „unchiului din America", asigurările sociale, asociația pensionarilor, cu schimburile culturale (aici mitele sînt grase), cu guvernul sau cu „minerii", cu MARII PREȘEDINȚI DE STAT, ba chiar și cu Domnul nostru cel de toate zilele — Ion Iliescu, care se află peste tot, vede tot, știe tot și călătorește peste tot, pe ape, pe uscat, cu calul și măgarul, cu caii și măgarii, cu rîsul și cu plînsul și încă se ține foarte bine. Căci se știe din vechime, o călătorie e cît o facultate, cît o Universitate (?) așa că e bine să ne asigurăm cît mai multe licențe (nu poetice!) cît există posibilități. Și **„Iacătăcă!"** (vorba favorită a noului prim-ministru) se poate călători oricum. Numai cine nu vrea nu călătorește. Moda călătoriilor nu va cădea niciodată căci „i-a fost menit omului să umble și păsării să zboare și șarpelui să se tîre și florii să se ofilească și tuturor să treacă în lumea umbrelor din cea a neumbrelor, printr-o lungă sau scurtă, ușoară sau grea călătorie".

„Un système est un voyage au pays de la vérité" (De Bonald) și cît de plin de speranțe (dar și sumbru în același timp) sună versurile lui André Chénier: „Mon beau voyage encore est si loin de sa fin !".

Corina Cristea

ODYSSEAS ELYTIS la 80 de ani

CONFESIUNI

Poezia — trebuie s-o mărturisesc — în zilele dureroase care au urmat celui de-al doilea război mondial a trecut, după o pseudoinflorire, printr-o boală grea. Puținii ei cultivatori, cei care purtaseră povara răspunderii în vremuri de restriște, îmi dădeau impresia unor medici care vegheau la căpătîiul ei, îngrozitor de neliniștiți de simptomele pe care le prezenta bolnava. Am abordat unul cîte unul poeții în singurătatea lor — cum ar fi putut sta de veghe la căpătîiul Poeziei decît în singurătate? — și am constatat că toți mă priveau cu un aer ciudat, un amestec de nedumerire profundă și rușine totodată. Reverdy, de pildă, în scurtele ieșiri care-i întrerupeau solitudinea, își strîngea bărbia în palmă, cum îi era obiceiul, și exclama, privind revistele săptămînale care dedicau ample articole lui Prevert, steaua zilei: **C'est une honte !.** Și să-l vezi apoi golind, cu gesturi febrile de disperare, două-trei sticle de chianti, în cochetul restaurant italian unde obișnuiam să luăm masa.

Pierre — Jean Jouve, pe care nu l-am mai găsit în somptuosul apartament din Rue de Tournon — despre care auzisem că era un adevărat muzeu — ci în căsuța din Rue Alesia, alături de Denfert Rochereau, mă aștepta, îmbrăcat impecabil ca totdeauna, călcînd în vîrful picioarelor, ca să nu deranjeze marea Bolnavă. În biroul lui de ascet de la subsol, cu cîteva piese alese din vechea colecție, o statuie în lemn a unei Fecioare gotice, două cufere spaniole, un tablou de Balthus, cărțile sale în ediții de lux rînduite pe rafturi, domnea o ordine desăvîrșită. **„C'est grave...“**, rostea în șoaptă și, după un răstimp, **„C'est triste, triste“** și-și deschidea brațele, ca și cum ar fi spus: „Ce să facem? Ne-a ajuns mînia lui Dumnezeu“.

Cît despre André Breton, acesta era, unica dată cînd s-a întîmplat să-l găsesc singur acasă, foc și pară. Pe birou se afla ultima plachetă a lui Éluard, deschisă exact asupra unui poem foarte slab, dedicat unui oarecare Markos, un conducător de partizani grec, și era limpede că-l pregătise anume pentru mine. „Ce lucruri mai sînt și astea, urla, izbind cu pumnul în paginile incriminate? Ce lucruri sînt astea? Pentru asta am luptat noi, ca să se scrie astfel de inepții?“ Și mă privea lung, ca și cum mi-ar fi cerut socoteală, fiindcă se nimerise să fiu grec. Ce puteam să-i răspund? Éluard rămînea pentru mine autorul volumelor **Capitala durerii** și **Dragostea, Poezia.** De acum încolo, și pentru el și pentru noi problemele rămîneau deschise, cu atît mai mult pentru vestitul meu interlocutor, cu marile lui ambiții de conducător. Poziția sa, după întoarcerea din America, era într-adevăr dificilă. Ar fi trebuit fie să dea o dimensiune neprevăzută teoriilor sale, astfel încît să corespundă noilor realități și să dovedească prin faptă că ideea sa despre actualitatea eternă a suprarealismului n-a fost vorbă goală, fie să tacă și să treacă, cu toate bagajele închise, încă înainte de moarte, în istorie. N-a făcut nici una nici alta.

„Fiecare cu ceea ce simte“, se spune de obicei. Iar eu mă simțeam cetățean al cerului. Cu o treaptă mai sus de concepția că Poezia este o simplă confesiune, vedeam cum se schimbă orizontul și întregul peisaj, întocmai ca de pe vîrful unei insule grecești, de unde, brusc, proeminențele familiare ale uscatului își schimbă configurația, dezvăluind golfuri și promontorii nebănuite, coaste îndepărtate ale altor insule, o lume nouă, mai întinsă, mai bogată și mai variată. Vedeam cum ciurul conștiinței respinge și reține, reține și respinge pînă cînd într-o bună zi îți simți eul pur și diafan, așa cum îl doresc toate pornirile tale lăuntrice și pe care toate condițiile din jur încearcă să-l schimbe. Atît de greu, dar atît de greu este să lași epoca să-și pună pecetea asupra ta, fără să te denaturezi.

Războiul, după opinia mea, condensînd, accelerînd sau multiplicînd toate cochetăriile intime ale omului cu spiritul Răului, proclamase deja — stabilind drept lucruri palpabile absurdul și impasul — disoluția lor. La nivelul Literaturii, de jumătate de veac, o întreagă linie de bătaie, în frunte cu Baudelaire, ce încerca, cred, numai din instinct estetic să se mențină în zone neexplorate, și-a îndreptat atenția nu asupra „omului“, ci asupra „excepției omului“, îmbinînd adorația ei față de spiritul Răului cu ispite de tot felul: voluptatea fructului interzis, a vinii, a remușcărilor, invocarea durerii ca Bine, înlocuirea artificialului cu naturalul, slăvirea iadului în locul paradisului sărăcit. Toate ispite menite a atrage un tînăr al epocii care tocmai trecuse prin marile războaie. Azi, singele care a acoperit cerneala a arătat că nu poți descoperi, vai, niciodată adevărul cînd mergi împotriva pornirilor naturale ale sufletului.

Un scriitor care mă înțelegea și mă prizuia că sînt grec a fost René Char. Hotărîse, împreună cu Camus, să scoată revista „Empedocle“ dedicată sensibilității mediteraneene, așa cum aceasta începuse deja să se contureze cu rară evidență în poemele celui dintîi, cu claritate de diamant în eseurile celuilalt. Dar o asemenea revistă, care dorea în fond să „puncteze“ o serie de idei dificile, condamnate, cum am spune azi prima natura lor să nu găsească ecou în rîndul unui tînăr înclinat în acea vreme numai spre încercări măreție sau închistat în sentimentul eșecului, n-avea prea mulți sorți de izbîndă. Cum cei doi mi-au propus să aștern pe hîrtie gîndurile, m-am socotit onorat și m-am apucat îndată de treabă. Însă, înainte de a-mi contura tema, strădania naufragiase deja. Alesesem un titlu pompos: **Pour un lyrisme d'inventions architecturales et de metaphysique solaire**, care cerea din parte-mi forțe pe care mă îndoiesc că le aveam. De aceea și naufragiul revistei „Empedocle“ mi-am dat seama că m-a scos de pe un teren alunecos, dacă nu probabil dintr-un impas iminent.

Ideile pe care voiam să le exprim erau atît de fluide, atît de contopite una într-alta încît pot să spun că mai degrabă le intuiam decît le gîndeam cu limpezime. Mă aflam în situația în care se află, presupun, un compozitor, cînd e fermecat de fraze muzicale, dar nu e în stare încă să le așternă pe portativ. Aveam de-a face cu două domenii cu totul distincte și ireconciliabile pentru un temperament în formare ca al meu, care se refereau unul la morfologia poemului și celălalt la conținutul lui ideatic, dar pe care trebuia, în ultimă instanță, să le combin astfel încît în mod reciproc elementele unuia să apară — și să fie — consecința firească și inevitabilă a celuilalt.

De atunci a început încet-încet să mi se contureze cu claritate ideea că azi meșteșugul nu poate avea sens decît numai dacă ajunge într-adevăr la punctul înalt **de a fi și el parte a conținutului. Și că tocmai de aceea trebuie să fie o invenție personală și nu o metodă dată.**

Picasso, prin exemplul său, m-a eliberat de multe complexe. Era aproape asemenea unui grec din antichitate lîngă mine. Gol pînă la briu, bine făcut, bronzat, locuia, în ciuda milioanelor lui, într-o căsuță modestă din Vallauris, din cele care amintesc de casele din insulele noastre. Picta, cobora la Golfe — Juan să facă baie, se întorcea pe la patru să se joace de-a călușul cu fiica lui Paloma, o copilă pe-atunci. Senzația pe care grecii o renegaseră — a soarelui și a dragostei în importanța lor primară — o practica asemenea unui rege mitic a cărui măreție nu se află în forță și putere, ci în gesturile simple și comode.

Cu o paletă clară, liberă ca inspirația care o conducea, izbutea să desfășoare în fața noastră, îndată după război, un mit cu centauri și femei, sori și tridenți, un șir de trupuri goale alături de obiecte strînse de pe țărm și din pădure, cu o vigoare și un nerv ajunse la punctul maxim al bucuriei, al eliberării și al nobleței. În ceramica lui lumea strălucea în culori pure, crude, tari, o lume ce constituia „restabilirea soarelui prin intermediul obiectelor“, cum îmi spusese într-o zi că trebuie să facă pictorul un alt coleg de-al său, Matisse, cînd m-am încumetat să-i vorbesc despre disoluția peisajului grecesc din pricina luminii orbitoare a soarelui.

Într-o uriașă baracă de lemn, la **cîțiva** metri mai departe de casă, pe care o folosea ca atelier de sculptură, găseai o altă comoară scoasă din aceleași adîncuri mitice mediteraneene, statuete reprezentînd cucuvele sau capre, în toate mărimile și formele posibile, în care încorpora sticle și bidoane și coșuri găurite, toate obiecte găsite întîmplător pe plaja pustie. care păstrau încă, ai fi zis, pe ele arșița amiezii și gustul sărăturii, în sfîrșit, o mulțime de alte animale mici și zburătoare, peștișori, cocori și porumbei. „Cînd e noapte să visezi, dar cînd se luminează de ziuă, să deschizi fereastra“, mă povățuia el. „Toate lucrurile de pe lumea asta au dreptul la lumină“. Și într-o zi cînd mă plîngeam de situația din Grecia, m-a privit dojenitor cu ochii lui negri: „Ar cam fi timpul să vedeți și cealaltă față a lucrurilor“, mi-a spus. „Dacă n-ar fi fost regimurile conservatoare, cum ați fi putut deveni revoluționari?“ Și a izbucnit în rîs, ca să nu-mi dau seama dacă vorbește serios sau glumește.

Altă dată, într-o zi la amiază, m-a prins de braț și am făcut o plimbare pe plajă. „Uite, uite, exclama din cînd în cînd și arăta cu degetul blondele bronzate care mergeau în fața noastră în sandale și cu uriașe pălării de pai pe cap și aproape nimic altceva pe ele.“ „La fel e și la voi în Grecia? Împielițatele! Îl au pe dracu' în ele!“ Părea mai degrabă un puști de 17 ani decît un om celebru la 70 de ani. Și numai timiditatea mea înnăscută mă împiedica să strig cît de mult îl acceptam așa cum era, ce lecție minunată dădea prin exemplul lui celor care fac pe seriozii (alor noștri mai ales).

În ziua aceea m-a reținut la masă. Coasta de Azur părea scăldată într-o nesfîrșită sărbătoare. Contrastul ei izbitor cu Grecia pustiită îl depășisem din clipa cînd izbutisem să-i topesc forma în versurile poemului **Axion Esti**, chiar dacă nu ajunsesem la definitivarea lui. Dar aceasta e o altă poveste. Ceea ce vedeam în clipa aceea mă făcea să mă gîndesc prima dată la cîte ar fi trebuit să depășească omul ca să „reziste“ la pace, care este mult mai pretențioasă decît războiul. Fără griji, mulțumită, lumea se plimba agale pe țărm. Cînd am urcat în mașină să pornim spre Vallauris, un grup de turiști și ofițeri de marină, care așteptau nerăbdători de mai multă vreme, începură să fotografieze febril, în timp ce băieții din partea locului ce-l vedeau în fiecare zi țopăiau strigînd „Picasso! Picasso!“

Am luat prînzul într-o bucătărie mică, înghesuiți unul într-altul fără să schimbăm farfuriile. Picasso, eu și Françoise, prietena artistului, Tériade și cei doi copii. Nu pot spune mînciuni. Eram extraordinar de măgulit să urmăresc în cele mai intime momente ale lui, un om pe care mulți alții se străduiau luni în șir numai și numai să-i poată strînge mîna. Însă sentimentul de bună dispoziție ce mă stăpînea, la care contribuia probabil și un admirabil vin roșu, era de altă natură. Se datora unor motive mai adînci, esențiale. Era ca și cum aș fi găsit, în clipa în care mă așteptam cel mai puțin, și pe un drum pe care nu credeam că poate păși o ființă vie în epoca noastră, o neașteptată confirmare a ideilor mele. O celulă sănătoasă, o rădăcină pe care o moștenisem probabil, zvîcnea acum în mine, recunoscînd semnul pe care îl trimiteau altele mii. După patru ani, patru ani în care simțeai că numai grație măștii de oxigen se mențin în viață oamenii în imensul spital ce devenise Europa. Într-un regat de tip nou al literaților și al autorilor de memorii, unde suprema voluptate, pînă și pentru nefericita Poezie, o constituiau glosarele și citatele: unde singura bucurie creatoare ajunge să fie diagnosticarea bolii, singurul titlu cu valoare spirituală de schimb, certificatul de atestare a vidului — ah! o respirație din rărunchi.

Aveam impresia că opera lui Picasso cădea aidoma sabiei lui Alexandru cel Mare asupra acestei realități macabre. Reflecțiile lui despre viață, despre felul în care iubim și urîm, mi se perindau în fața ochilor. M-am întors la Villa Natacha și am scris dintr-un foc, cu o euforie care mi-a dat capacitatea — probabil pentru prima și ultima oară în viață — de a scrie cu atîta ușurință în limba franceză articolul **Équivalences chez Picasso**, publicat în 1951 în numărul omagial dedicat pictorului de revista „Verve“.

Textul constituia și un fel de bun rămas de la lumea pe care o părăseam. Sosise timpul să mă întorc în Grecia. Cîteva zile mai tîrziu, în portul Marsilia, mi-am încărcat bagajele pe vapor, trei lăzi cu cărți și o valijoară mică, ieftină. În valiză erau manuscrise. Halal! **Poetul trebuie să fie mărinimos. Să nu vrei să irosești nici o clipă din talentul tău presupus este ca și cum n-ai vrea să pierzi nici o drahmă din dobînzile micului capital ce ți-a fost încredințat.** Dar Poezia nu e Bancă. Este un lucru cu totul opus. Dacă devine text scris, transmisibil și altora, cu atît mai bine. Dacă nu, nu contează. Ceea ce trebuie să se întîmple, și să se întîmple neîncetat, fără cea mai mică întrerupere, este să nu fie aservită, să-și păstreze intransigența, independența. Poezia este cealaltă față a Orgoliului.

Traducere de Elena Lazăr

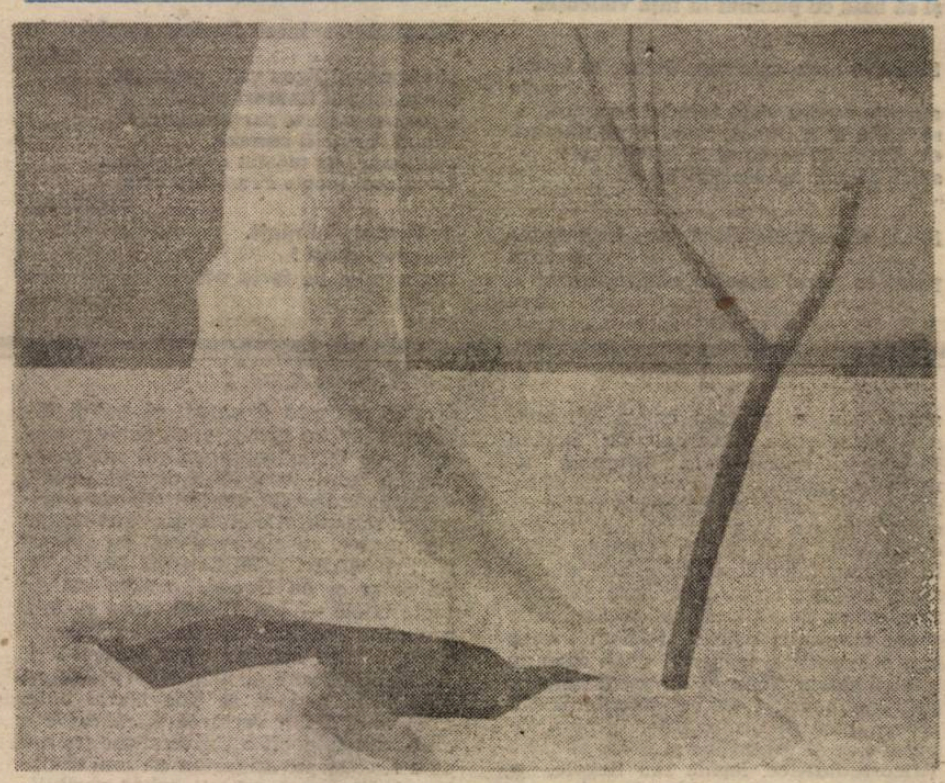

REDACȚIA și ADMINISTRAȚIA: București, Calea Victoriei nr. 133, tel. 59 67 60
Tiparul executat la Imprimeriile Coresi
10 lei

BIBLIOTECA „ASTRA“ SIBIU

SIBIU

Luceafărul

Săptămînal editat de Uniunea Scriitorilor din România

Serie nouă ● miercuri, 23 octombrie 1991 **43 (91)**

HALAL SCHIMBARE!

În fine, cunoaştem formula noului guvern al României rezultat din dialogul d-lui Theodor Stolojan, prim-ministrul desemnat de preşedintele Iliescu, cu principalele partide politice din parlament, un guvern ce se vrea de deschidere naţională şi probabil că aşa şi este. Nu ne vom referi aici la componenţa întregului guvern, pe mulţi din noii miniştri nici nu-i cunoaştem, n-am mai auzit de ei, pe alţii însă îi ştim bine, de mai demult sau mai de dincoace. În ce ne priveşte ne vom opri numai asupra ministrului culturii, întrucît aceasta, cultura română, ne este, ca să spunem aşa, cămaşa, adică partea din existenţa socială care ne interesează în chip direct şi în care ne integrăm cu mult-puţina noastră contribuţie de revistă literară. Prima constatare e una nespus de întristătoare, căci să declini de la „simfonia" numită Andrei Pleşu la „romanţa" numită Ludovic Spiess nu e ceva de natură să ne bucure. Îl cunoaştem bine pe dl. Spiess, a fost cîndva un bun cîntăreţ de operă şi operetă, dar l-am auzit vorbind şi agramatismele pe care le-a produs, ca şi vădita nepricepere în ceea ce numim cultură generală ne-au indispus. Nu ştim cine l-a propus pe dl. Spiess pentru funcţia de ministru al culturii, dar e limpede că propunătorul confundă cultura română cu teatrul de operetă, iar această numire va face să crape de invidie toate ţările de mare cultură din Europa — printre care îndrăznim să ne numărăm — măcar pentru faptul că o mai perfectă nepotrivire cu greu s-ar fi putut găsi în altă parte. Înainte de a fi ministru al culturii, dl. Ludovic Spiess ar trebui să treacă o seamă de teste elementare de competenţă în materie de cultură generală. Altminteri domnia-sa ni se pare tot atît de bun în această materie pe cît era nu de mult tovarăşa Suzana Gâdea, aceea care-i cerea unui editor să i-l aducă pe Mircea Eliade pentru a afla cu ce se ocupă acest autor fără educaţie politică. Se vădeşte încă o dată că pentru guvernanţii de azi, cultura e a cincea roată la căruţă. Păcat că n-au înţeles că în dura competiţie a intrării în Europa principala noastră şansă rămîne cultura. Nu industria, nu agricultura, nu politica, nu finanţele, ci Cultura. Nu mai punem şi alte întrebări, tot de bun simţ, care s-ar cere puse în raport cu prezenţa d-lui Ludovic Spiess în fruntea culturii române. Ne mărginim să exclamăm, nici veseli, nici trişti, mai curînd stupefiaţi : Halal schimbare !

„L"

Taraba de poeme

Ce bine ar fi să scriu poeme pe bani. Adică chiar să scriu pe hîrtii de o sută, de cinci sute, de o mie !... (Dar e bine să scrii poeme şi pe bani, adică pe mîncare şi pe băutură). Daniel a avut ideea să facem o expoziţie de poeme. Să ne punem pe pereţi să se uite lumea la noi. Cînd eram copil-poet m-a mai pus cineva cu poeme pe pereţi. Dar cînd eram copil eram trist şi trebuia să mă concentrez foarte tare ca să mă pot juca. Acum ştiu să mă distrez mai bine. Ce bine e să te gîndeşti că un strănepot de 3—4 ani a găsit sutele puse bine de bunica pentru înmormîntarea străbunicului şi a desenat pe ele cu acuarele : case, copii, copaci, păsări şi peşti — făcînd astfel înmormîntarea şi moartea bătrînului aproape imposibilă. Ce bine e să-ţi imaginezi o bibliotecă de milionar care a hotărît să-şi tipărească pe toţi banii lui cele mai importante opere ale umanităţii. Ce bine e să ţi-l imaginezi pe Dostoievski tipărit în ediţie de lux numai şi numai pe hîrtii de o sută de dolari, îmbrăcate în piele. Eu, faţă de Daniel, m-am gîndit la un magazin de poeme. Adică să iau manuscrise de la Dan Laurenţiu, de la Ion Drăgănoiu, de la Ioan Es. Pop, de exemplu, şi să le vînd la tarabă. (Daniel a propus ca poemele vîndute să nu se mai poată publica decît dacă vrea cumpărătorul lor, proprietarul. Ele nu i-ar mai face plăcere decît lui, după cum l-ar bate capul). Aş vinde şi 30 de călimări goale din care aş susţine că şi-a tras Eminescu sau Baudelaire cerneala ca să-şi mîzgălească maldărul de manuscrise. Ar fi foarte bine dacă s-ar înfiinţa la Uniunea Scriitorilor din România o secţie de cerşetori. Ar fi mai cinstit. (Oricum, scriitorii au fost întotdeauna falimentari). Iar pe banii astfel adunaţi să scriem poeme. Am da o mare lovitură. Am fi prima întreprindere oficială de distrus bani. Am fi şi un simbol al posterităţii ; pentru că, cu cît s-ar învechi şi s-ar devaloriza banii scrişi de noi, cu atît le-ar creşte valoarea. Exact pe dos, ca şi existenţa noastră de „creatori", nu de creaturi. Şi aş mai deschide o tarabă de poeme. Un simbol al bătrîneţii fără rost, fără tinereţe, al viitorului static, fără prezent sau trecut. Un simbol al Poeziei jegoase.

Cristian Popescu

În pag. 16:

Centenar MELVILLE

În pag. 8—9:

Proză de TITUS POPOVICI

În acest număr, lucrări expuse la galeria „Orizont"

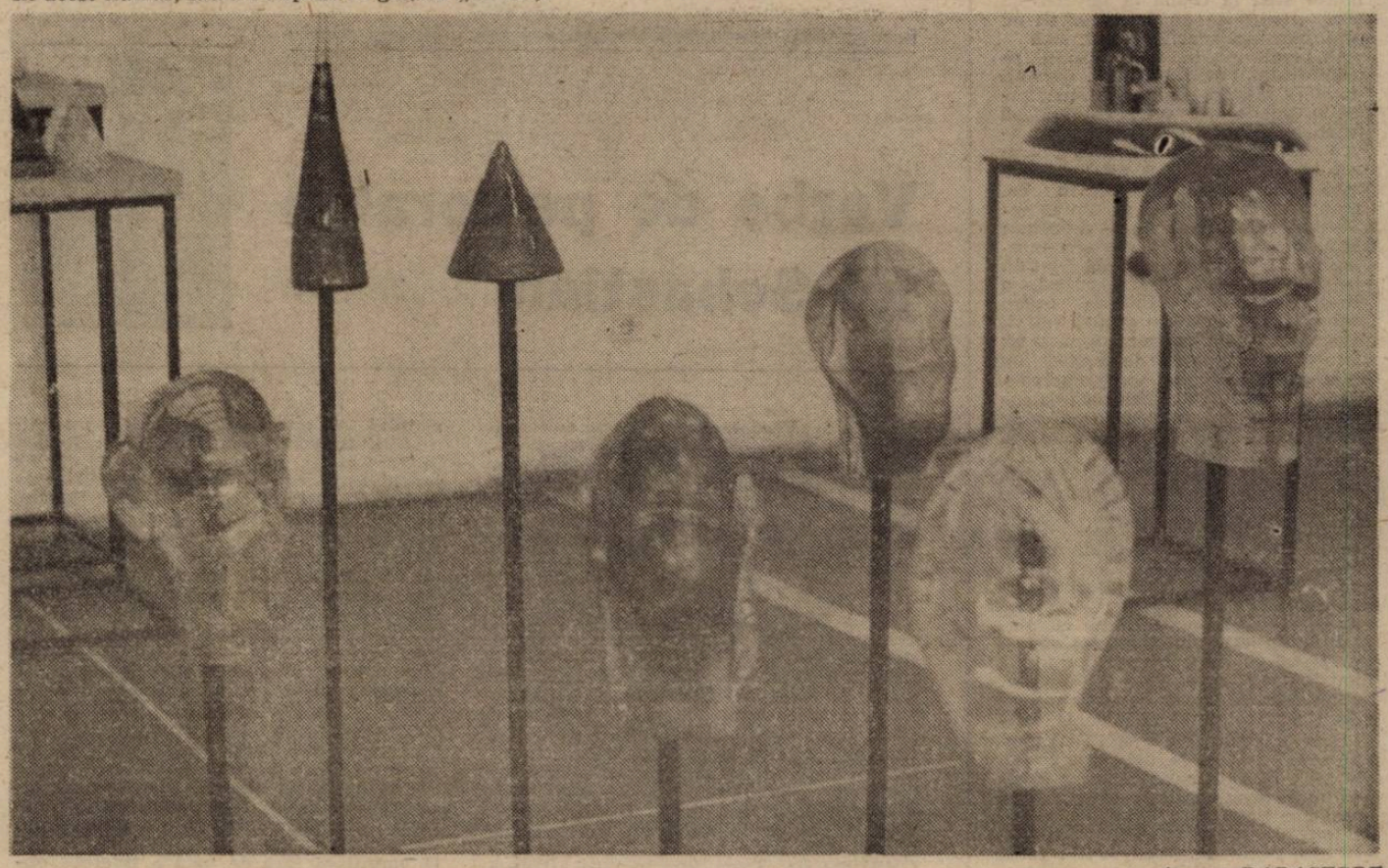

Aurora PAPASTERE

În pag. 15:

Poezii de MARC CHAGALL

Luceafărul

Director
LAURENȚIU ULICI

Redactor șef adjunct
EUGEN URICARU

Secretar general de redacție
MIRCEA CROITORU

semn

Guvern de uniune națională

O adiere de toamnă mi-a readus în memorie pamfletul lui Tudor Arghezi despre cei care visează să ajungă miniștri. Autorul propunea, acolo, să înlocuim cuvîntul miraculos, „ministru", pe care atîția oameni politici îl șopteau înfiorați, cu un altul, „făcăleț" și se întreba în continuare dacă, privind pe gaura cheii în cabinetul-alcov al unui proaspăt ministru, îl va vedea pe acesta, perpelindu-se de bucurie pe o canapea și șoptind fierbinte: „făcăleț, sînt făcăleț". Inutil să mai comentăm textul lui Tudor Arghezi căci el însuși este un comentariu subtil al vieții politice românești dintre războaie.

Astăzi, cînd guvernele au început să se schimbe altfel decît pe vremea recentului dictator, visul de a ajunge ministru îi cutreiera pe alți oameni decît trogloditii care-l puteau nutri acum zece-douăzeci-treizeci-patruzeci de ani. Lucrurile au tendința — măcar în această privință — să înceapă a semăna cu cele dintre războaie. Visuri ministeriale pot apărea în mintea înfierbîntată a cine știe cui, chemat ori nu, ales ori nu, se pot împlini peste noapte sau peste-o mineriadă, fiind în cele din urmă sortite spulberării la fel de rapide și de inexplicabile. În ce privește cuvîntul făcăleț, mă tem că el a fost uitat de mai toată lumea, căci în mămăligă, la oraș, învîrți o biată lingură de lemn. Dar asta nu pentru că toate făcălețele ar fi ajuns miniștri, deși multe, prea multe stau la coadă la guvern. Ci așa, pentru că nu mai știm să ne protejăm nici specificul național.

În jurul nostru comunismul se prăbușește. Frații bulgari deschid ochii la alegeri, iar noi tot cu „valorile nobile ale socialismului" în minte și-n gură, de parcă n-am avea ochi să vedem și urechi să auzim și alte simțuri să simțim. Dacă mai adăugăm și posibilitatea ca, prin preajma urnelor, să fim așteptați — cînd o fi să fie — de sfînta bită, făcăleț și ea la rigoare, înțelegem că, dintr-o insulă latină într-un ocean slav, ne vom trezi, o insulă socialistă, într-un ocean democratic, ale cărui valuri au și început a se ridica. Dar noi nu și nu tot înainte cu „valorile nobile" în fața gurii căscate a unor lemne care încă nici nu-și dau seama că în curînd au o șansă (din mai multe) de a deveni făcălețe și a se așeza la coada de mai sus.

Privim cu invidie peste Dunăre, așa cum am făcut-o mereu, la mijloc fiind tot felul de ape, mai puțin Nistrul și pe urmă Prutul. Ca și cum acolo n-ar fi tot oameni, ba încă, vorba poetului, „cu ceafa groasă". Oricît de groasă ar fi ceafa cuiva, dacă înăuntru se mișcă un gînd, gata, se termină cu dictatura proletariatului și alte gogoși în favoarea unui început promițător de democrație. Cînd apele astea, peste care ne uităm, nu vor mai fi decît niște granițe tradiționale, culturale și etnice dacă vreți, atunci abia să privim și noi, cu atenție, la noi înșine în curte? Dar ca să se întîmple asta, trebuie să o facem mai din timp, să vedem cine e făcălet, să așezăm făcălețele la locul lor, la coadă la guvern, noi în acest timp văzîndu-ne de treburi serioase.

Iar adierea aceea de toamnă va lua de la noi paharul amar din care tot bem și al cărui conținut nu se mai termină. Conținut care, deși amar, nu-i o bere.

Nicolae Prelipceanu

momos:

Un puci pe jumătate eșuat

Și iată că ceea ce era de neclintit, s-a clintit. Dl. Roman și echipa de unicate ce îl înconjura au părăsit scena politică. Forțele care l-au silit pe primul-ministru să abandoneze sînt obscure, fiindcă minerii puteau fi destul de ușor puși la punct, iar liderul lor convins să cedeze, așa cum s-a întîmplat în cazul președintelui. Dl. Roman a numit totuși aceste forțe și a pus căderea guvernului pe seama unui puci neocomunist. Singurii neocomuniști care ar fi putut pune la cale așa ceva, avînd destulă putere pentru asta, sînt cei doi președinți ai camerelor, plus dl. Iliescu. Ajutați bineînțeles de șeful SRI-ului. În cazul cînd scenariul este adevărat, putem considera astăzi, 17 oct. a.c., că el a eșuat. Sau mai bine spus a fost numai pe jumătate reușit. Partea reușită a lui poate fi considerată îndepărtarea d-lui Roman, evident mai deschis către occident și care, spre deosebire de președinte, se bucura de simpatia occidentului. Toate declarațiile occidentale, după așa-zisa predare a mandatului, i-au fost favorabile și majoritatea negocierilor, mai ales cele financiare, au fost înghețate. Destul de probabil că partea a doua a scenariului viza numirea unui prim-ministru mai apropiat de idealurile d-lui Iliescu. Aici lucrurile s-au desfășurat însă pe dos. În fața presiunilor exercitate de occident, a celor din țară venite din partea partidelor politice de toate nuanțele, în care „FSN-ul — aripa Roman" a avut un rol destul de important, dl. Iliescu a trebuit să numească un prim-ministru aproximativ neutru. Spun aproximativ, fiindcă domnul Stolojan, noul lider național, este chiar mai hotărît decît dl. Roman să continue reforma și, din declarația-program citită în fața Parlamentului, rezultă că metodele pentru aplicarea reformei vor fi mai hotărîte și mai dure decît cele ale vechii echipe. Învinșii par, cel puțin deocamdată, cei trei neocomuniști Bîrlădeanu — Martian — Iliescu. Ei vor încerca să-și ducă mai departe politica începută, în primul rînd aceea de frînare a reformei. Să sperăm că alegerile viitoare vor schimba raportul de forțe și că, în așteptarea lor, nu vom avea parte de un nou puci.

Ștefan Agopian

dictatura personală

Mișcări de stradă instrumentate de Putere

Unde ne e acea față a omului sănătos, ireductibil la biologic, pozitiv? După Revoluție parcă altă față a noastră ascunsă, acea față ascunsă doar a ieșit la iveală...

Suntem noi, românii, oameni cu două fețe ascunse acum: o față ascunsă de dinainte de 22 decembrie 1989 și o față ascunsă de după 22! Frica de Dumnezeu nu ne-a adus în situația să fim solidari și cu aceia puțini dintre noi, care au găsit puterea să fie ei înșiși și să iasă în stradă cu fața descoperită, acea față a omului ireductibil la biologic, să-și ceară drepturile pașnici, cu mîinile goale și să se lase împușcați pînă la urmă de vechea Putere și de noua Putere politică; în numele libertății lor interioare...

Mai nou, venind blamații mineri din Valea Jiului să moară pentru a da duh creator la București unor idealuri pierdute de societatea românească pe zi ce a trecut de la Revoluție. Acești mineri asupriți de soartă dintotdeauna, ce n-au noroc de guvernanți care să țină seama în mod special și de nenorocirile vieții lor cu totul ieșite din comun! Trăind la zeci și sute de metri în subteran, șobolani, în condiții infernale, primitive, cu explozii ale gazului metan posibile în orice clipă, inundații și prăbușiri de galii în tot locul... Mineri din Valea Jiului ce n-au parte de la Revoluție încoace măcar de o iluminare cît de cît satisfăcătoare pe galerii în criză de becuri, înmulțind în acest fel inutil accidentele și nu au nici măcar parte de elementarele cizme, care fac parte din echipamentul obligatoriu de protecție, sau salopete, purtînd pe ei zdrențe — așa cum i-am văzut pe străzile Capitalei și pe 25—27 septembrie 1991, de altfel, mare parte din ei fiind sosiți direct din șut... Mineri fără speranță, îndobitociți de mizerie și sărăcie nu numai în subteran, ci și acasă la ei: locuind în apartamente „confort III" ceaușiste, flotante, igrasioase, fără încălzire centrală, fără repartiții de combustibil de foc, fără gaze, fără promisiunea de a obține vreodată o butelie la schimb, perpetuați de generații întregi în această incredibilă promiscuitate programată de Stăpînii Zilei! Bieții mineri fiind considerați ultimii oameni, abrutizați de băutură odată ieșiți la lumina soarelui, alcoolul fiind singurul în stare să-i mai facă să uite de necazuri și nedreptăți: fără folos, odată ce Puterea îi prezintă ca pe niște infractori cotidieni cu salarii uriașe, leneși și nerecunoscători societății... E de neînțeles această perpetuare a exploatării lor nemiloase: neapărat, vă rog să rețineți, totodată, că un miner de categoria a V-a (calificat, deci, cu aproape maximul posibil!) azi are un salariu lunar undeva peste 8 000 de lei, comparativ cu munca prestată! Ce înseamnă 8 000 de lei, vă dați seama! Cînd o vînzătoare care nu vinde mai nimic într-un magazin de stat oarecare primește și 11 000 lei salariu astăzi... Nu e revoltător? Să nu intri la o adică peste guvernanți și să le rupi urechile? Așa stînd lucrurile, de ce să ne mirăm că ne trezim cu mineri din Valea Jiului la București cu bîte, topoare și lanțuri în mîini, ieșiți direct din iadul comunist să-și ceară și ei dreptul la o supraviețuire cît de cît „omenească"? Sunt retoric...

În sfîrșit. Nu mi-a mai rămas loc să fac aici, în continuare, caz de părerile celor doi „golani" ai mei cărora le sunt naș, în legătură cu evenimentele dramatice din 25—27 septembrie, cum am promis în numărul trecut al **Luceafărului**: „golani" pașnici ai Pieței Universității (22 aprilie — 13 iunie 1990) bătuți de „minerii" Puterii la 14 iunie 1990, arestați pentru zeci de zile la rînd aberant, ilegal... Ce aș vrea să se înțeleagă, totuși, acum, în cîteva cuvinte, ar fi că ei, „golanii" mei, deveniți între timp membri ai Partidului Alianța Civică, au făcut în acele zile și nopți de 25—27 septembrie 1991 de „permanență" la sediul P.A.C., nedorind să se treazească implicați ca membri ai P.A.C. în acele mișcări de stradă antiguvernamentale ce lor li s-au părut a fi instrumentate de aceeași Putere sinucigașă atotprezentă, vai...

Liviu Ioan Stoiciu

(va urma)

Vorbe de pe corabia lui Sebastian

Motto: „Verdele de Paris este o otravă puternică și persistentă, care poate fi îndepărtată numai prin spălări laborioase. Seamănă foarte mult cu ideologia comunistă, care, la fel, continuă să facă victime chiar și atunci cînd pare complet îndepărtată din viața unei societăți". ALEX. ȘTEFĂNESCU, în **ZIG-ZAG**).

● TIA ȘERBĂNESCU: „Sîntem țara cu cele mai multe lovituri de stat din ultimii doi ani. Întreg continentul african poate privi spre noi cu invidie. Care ar fi loviturile de stat? Numărătorile sînt diferite între ele... Depinde de cine numără".; „Logica ne spune că n-a fost nici una". **(România liberă)** ● DAN STANCA: „Tot mai multe voci au început să afirme că discursul președintelui nu are substanță, e compus din serii lungi de fraze care plictisesc fiindcă spun același lucru, adică nimic". **(Tineretul liber)** ● ADINA ANGHELESCU: „Dacă România se află astăzi în criză politică, vinovatul principal este președintele Iliescu".; „Iar dacă președintele Iliescu ar fi demisionat în iunie '90, așa cum era firesc, morții din septembrie și lacrimile Bucureștiului n-ar mai fi existat...". **(Baricada)** ● GH. POSPAI: „Pînă la urmă, domnul Iliescu și minerii au pupat împreună Piața Independenței. Noului miner de onoare al țării i s-a mulțumit"... **(Flagrant)** ● CORINA DRĂGOTESCU: „Imaginea României: Minerul cu praștia", **(Adevărul)** ● BOGDAN TEODORESCU: „Minerii au venit să impună un soi mai special de dictatură a proletariatului și au plecat strigînd: jos comunismul! transformîndu-l pe Petre Roman într-o victimă și partidul său într-un pilon al democrației în România". **(Tinerama)** ● FLORIN IARU: „Dl. Petre Roman, cu mult farmec, minte. Dl președinte, cu încăpățînare, ocolește adevărul. Profesioniștii Televiziunii au învățat lecția. Avem tot ce ne trebuie pe ecran, numai un lucru lipsește. Vocea vinovatului". **(Cotidianul)** ● MIRCEA FLORIN ȘANDRU: „Să recunoaștem, căderea guvernului Roman a fost primită de mulți dintre concetățenii noștri cu un sentiment de ușurare" **(Tineretul liber)** ● CLAUDIU IORDACHE: „Cruciatul anticomunist Petre Roman": „Rar mi-a fost dat să văd un om mai cramponat de putere! Spectacolul pe care ni-l oferă de zile încoace este năucitor, degradant și abject". **(România liberă)** ● PROF. RODICA TEOFĂNESCU COCAN: „La chipul său de o frumusețe incoruptibilă și liberă, am privit eu, cu toată amintirea fără de pată a tinereții obsedantului meu deceniu"...; „Iar cu dragoste și prietenie anonimă făgăduiam că atunci cînd am să învinge, cînd una din cărțile mele va birui la cele două edituri (...) lui Petre Roman, etalon al valorii intelectuale, îi voi dărui eu cîte un exemplar, ca o asigurare a faptului că din cele trei care stăpînesc lumea, forța fizică, forța întîmplării și inteligenței, ultima e cea mai nedreptățită, mai expusă bîtelor (...) e cea mai vrednică de poezie, de Dumnezeu și de iubire. Și o cred întrupată în tot ce a întreprins în cuvînt și faptă, în vis și zbucium, în muncă și jertfă, Primul-Ministru al României, cu nume de apostol și de patrie latină, din aripa tînără a Gîntei-regine...", „...omul aplaudat de elita Consiliului Europei, spirit de cea mai aleasă anvergură a culturii umaniste și științifice, dar huiduit"...;..„pentru Primul—Ministru, Domnul Petre Roman, scriu în cuvinte străbune izvorîte din rărunchii și inima acestui popor bun, blînd, patriot, înțelept, harnic, plin de credință și speranță în viață (...) cu convingerea a peste trei decenii de profesorat în slujba limbii române, scriu: «VIVAT, CRESCAT, FLOREAT!»"... **(AZI)** ● FLORIN IARU: „Pentru SRI, P. Roman este «acea persoană»". **(Cotidianul)** ● ILIE NEACȘU: „Se dorește probabil de către dl. Petre Roman și de către ceilalți demnitari aparținînd aceleiași etnii să instaleze în fruntea Serviciului Român de Informații un urmaș demn al lui NIKOLSKI, dacă nu chiar pe acesta în persoană". **(Europa)** ● FRAIERUL ROMÂN: „D-na Angela Băcescu este o femeie". ● MAGAZIN EXPRES: „Revista **Europa** a încetat demult să mai fie o publicație. Ea este o stare de spirit: a nostalgiei după comunism și a revanșei agresive", ● ST. T.: „Sănătate pentru toți" **(Dimineața)** ● PAULA CHIRIȚA (improvizație la un sonet) „Voi, unduiri savante și ritmice contracții, / Corzi din adîncuri plesnind îmbrățișate / Spre a-mi aduce seve, falus din lumină! / Sămînța — de nu s-ar pierde — să-mi rodească! / Neostoită jubilație cînd sulița străpunge! / Vîrfu-i de viață, neîntreruptă minune, / Auroră cu degete trandafirii în vaginul meu! / ...Dar nu te duce, tu, spermă divină, / Pe mine mă pierde, pe mine începe-mă!" **(Prostituția)** ● De la CEZAR ANDREESCU, IOAN BUDUCA & TUDOREL URIAN adunate: „...pitecantropul presei române, Corneliu Vadim Tudor, nu e doar un huligan al condeiului, ci și un escroc dedat la tot soiul de găinării politice. Nu știm cine răspunde la numărul de telefon al lui Vadim Tudor: Ana Pauker sau Elena Ceaușescu?". **(Cuvîntul)** ● PETRE SALCUDEANU: „La iarnă vom minca politică". **(Adevărul)** ● BOGDAN TEODORESCU: „Bineînțeles că e loc și de optimism... În fond, granițele sînt încă deschise". **(Tinerama)**.

Petre Stoica

Și liliacul e-nflorit...

Ideea că înainte de a fi mai bine trebuie să fie tot mai rău ține de mistica simplistă a victimei consimțitoare, aceea ce-și educă răbdarea, în speranța că va trece cu bine și încercările următoare care, poate, nu vor fi chiar așa de crunte. De îndată ce o asemenea mentalitate se instalează în mase. Puterea care le îndeamnă stăpînește elementul esențial al însăși existenței sale : timpul. Ea va născoci noi și noi „încercări" pe seama victimei cuminți, în plin exercițiu de cultivare a răbdării și de adîncire a sacrificiului, cît o privește îndesîndu-și cu energie sacii cu provizii și pregătind scurte perioade de mai bine, în plin rău, necesare și ele. Încălcînd aceste deloc complicate reguli ale partidei, Ceaușescu și-a pierdut viața, oferind prea tîrziu cei zece lei în plus pentru Sărbători — dar se afla, cu evidență, pradă unui regres ce l-ar fi condus, în cazul cel mai bun, la balamuc.

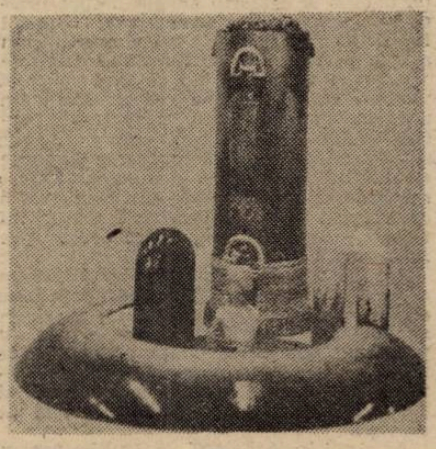

Ionel COJOCARU

Pentru ca manevra să lunece uns, Puterea mai trebuie să abordeze și o mască, aceea a desăvîrșirii inocenței, ce-i asigură și deplina impunitate — succedaneu al grației divine, din trecut. Ea este aceea care nu știe — cînd trăgătorii ei se înșiruie în lanț — cînd ar fi să dea socoteală, ea este mireasa cu coronița de lămîiță în cosițe, ce tocmai trece pragul bisericii...

În democrație, dreptul la critică este, desigur, cîștigat și cîștigat, de asemeni, în acele regimuri ce mărturisesc a învăța cu sîrg alfabetul democrației. Cîștigat, cu condiția de a nu fi exersat. Căci democrația din mers poartă, vai, cizme și are vedere scurtă, iar de pe nas îi cad ochelarii defunctului : dacă nu te dai la o parte, te calcă. Pe urmă, te amendează... Dar victima ? Ce o determină să se supună, asemeni acelui ocnaș din Casa morților, celui de-al doilea „turneu" printre vergi — cel fatal —, în loc să rupă contractul cu șăgalnicul purtător de cnut ? Probabil sentimentul că și ea cîștigă timp, acel timp cu semnul minus, preferabil, în esență, confruntării, pentru care se simte neechipată. Ea speră, în convertirea Puterii, într-un final gest spectaculos de împăcare, într-o epocă de armonie. Este, prin definiție, pentru liniște. Locuiește... la coadă.

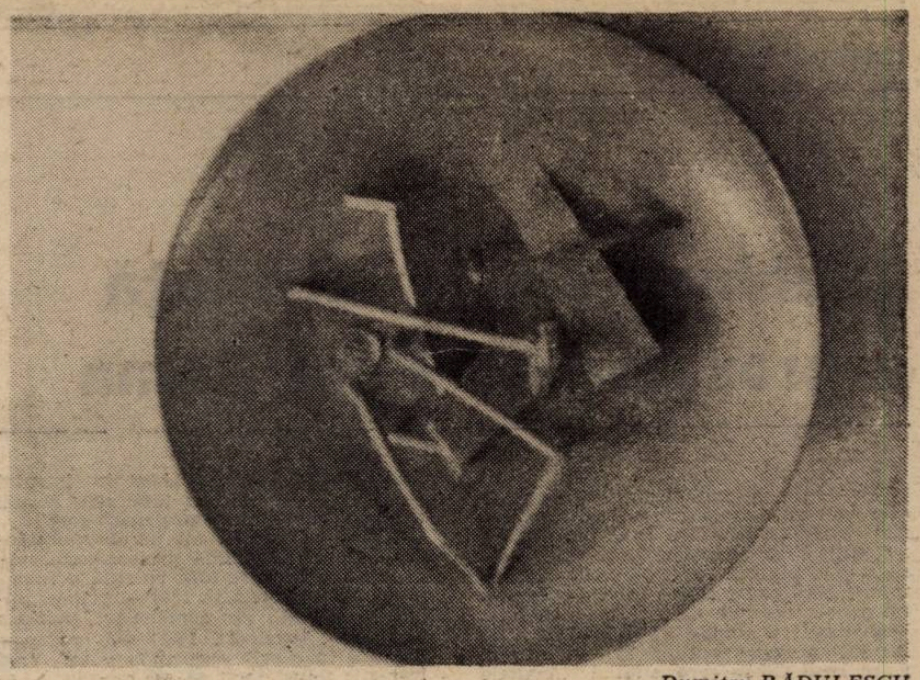

Dumitru RĂDULESCU

Puterea, despre partea ei, nu are trecut, numai prezent, cel etern, ea este sacră, inviolabilă, răspunde direct, dar pe căi numai de ea cunoscute, doar Istoriei. Și din ce este alcătuită Istoria, se cunoaște ! Există, totuși, un ins care tulbură echilibrul ambilor, al victimei consimțitoare și al atleticei puteri : intelectualul. Om de concepte, nebun de cap, acesta este, de preferință, în cap lovit, ca să se tîmpească, o dată pentru totdeauna. Datoria intelectualului constă, bineînțeles, în a nu face politică. Literat, să se ocupe de parfumul violetelor, în gingașe buchețele și de involta lăcrimare a zorelelor, sub greutatea bobului de rouă în care victimă și călău se văd angelic multiplicați și, atemporal, în vecii vecilor unei clipe...

...Frumoasă, miezoasă, revista „Literatorul", lăsată moștenire poetului Marin Sorescu de către poetul Macedonski, înălțătoarea chemare a noului colectiv (Doamne, iartă-mă !) de întoarcere a scriitorului la uneltele sale. Pe prima pagină, o mică bavură : dl. Fănuș Neagu, apoliticul director al ultraneutralului ziar „Țara" demască pe un tînăr poet, nerespectuos față de marii înaintași ai literaturii noastre, geniali, dar colaboraționiști cică, deși tatăl acestuia, ehei, scria ode și imnuri, mă-nțelegi cui. În loc să stea cu fața la perete și să plîngă, tînărul dă cu piatra. Urît, tare urît ! Prin urmare, nu facem politică. Dar punem lucrurile la punct. Cu punctualitate. Veniți, privighetoarea cîntă, și liliacul...

Barbu Cioculescu

minimax

Excepționalismul post-comunismului românesc (I)

Nici o zi fără măcar o diversiune !

(Folclor politic)

Asociind spre comparare rezultatul alegerilor din Bulgaria cu situația politică existentă într-un același moment la nord de Dunăre, rezultatul este prilej de amărăciune, dovedindu-se încă o dată că în România despărțirea de comunism se petrece altcumva decît prin împrejurimi. Sau, cum de-atîtea ori și într-atîtea privințe, se poate spune, ca la noi la nimeni ! Desigur, există semnale (căci se poartă cu multă stăruință acest cuvînt) că și aici s-ar putea ca buba să se spargă la viitoarele alegeri, totdeodată însă, recenta criză, marcată de a patra mineriadă, alimentează din plin bănuiala unei persistențe a confuziei care, astfel, se va dovedi endemică.

În încercarea de a face, pe cît posibil, un fel de bilanț al ultimelor evenimente politice, pe de o parte, este neîndoios că eșecul economic al guvernului Roman a fisurat Puterea instaurată în decembrie '89 iar un eventual 34% din electorat pe care s-ar mai putea încă baza F.S.N. indică drept singur suport real recurgerea la măsuri de forță. Ușor de sesizat este că, deși incomode prin implicațiile interne și internaționale, riscurile unei asemenea evoluții au fost luate în calcul așa cum o dovedesc atît noul cadru juridic (dimensionat astfel încît să legitimeze folosirea gloanțelor împotriva manifestațiilor de protest), cît și dotarea modernă a aparatului represiv. În timp ce directorul S.R.I. avertizează despre o posibilă generalizare a revoltei, singura eroare pe care si-o recunoaste „partida Roman" este aceea că reforma n-ar fi fost explicată de-ajuns pe-nțelesul tuturor, confirmîndu-se o dată mai mult persistența în aroganța specifică fostei nomenclaturi.

Pe de altă parte, și poate încă mai relevant pentru viitoarea evoluție politică este modul cum „s-a ieșit din apărare la contraatac" printr-o combinație de trei „pase" / manevre / diversiuni politice ce s-ar putea dovedi eficiente. Unu : guvernul de așa-zisă **deschidere** națională. O deschidere care pînă la urmă s-a văzut că este o **intredeschidere** căci F.S.N. și mai precis însuși dl. Petre Roman a fost cel care a distribuit principalele roluri ale noului executiv, domniei sale revenindu-i acela de eminență mai mult sau mai puțin cenușie cu mantie de cavaler neînțeles și singuratec al reformei — poziție numai bună pentru o viitoare candidatură la președinție. „Peștele" cel mare prins în această plasă este P.N.L. și totdeodată dinamitarea unui eventual bloc al opoziției democrate. Doi : F.S.N. = Frontul Cruciaților Anticomuniști din România, așa după cum a și declarat Liderul Național că acum este momentul ca stigmatul F.S.N. = P.C.R. să fie șters o dată pentru totdeauna. Adică o rachetă cu focoase multiple vizînd îndeosebi : a) o contra-lovitură spre bătrînii comuniști obligîndu-i (și în special obligîndu-l) să-și amintească necontenit pactul din decembrie '89 ; b) anihilarea forțelor anti-comuniste, îndeosebi P.N.Ț.C.D. și P.A.C. Trei : apelul la unitate națională dincolo de orice interese partinice, pentru ieșirea din criză. Uitate fie gîlceava din Parlament și din presă, uitat fie că toate personalitățile din opoziție au fost acuzate de extremism și/sau trădare națională, de aceleași calificative beneficiind chiar partide întregi, uitate fie intervențiile brutale ale scutierilor ș.a.m.d. Cine nu e cu noi e împotriva noastră, adică a Patriei. Și, cum, ne-cum s-a întîmplat (măi să fie !, parcă îți vine a zice) ca tocmai într-un asemenea moment să aibă loc o izbucnire absurdă a iredentismului maghiar care a inflamat brusc pînă la paroxism întreaga lume politică și împreună cu ea pe toți românii de foarte bună credință. Adică ce comuniști, ce securiști, ce mineri, ce antireformiști, cînd, Dumnezeule !, ungurii sînt gata să ne disloce o parte din pămîntul sfînt al Patriei ! Iată cîtă dreptate a avut dară „România Mare" care de multă vreme, pe lîngă interzicerea U.D.M.R., a solicitat „anihilarea tuturor cozilor de topor din rîndul românilor care au făcut în mod vizibil o politică promaghiară în frunte cu conducerile Ministerului Culturii. Ministerului Învățămîntului. Uniunii Scriitorilor. Grupului pentru Dialog Social. Partidului Alianța Civică, publicațiilor (...) **Luceafărul** ..." ! Iată că a venit și clipa adevărului căci, dacă nu se vor lua cele mai drastice măsuri împotriva celor pomeniți, P.R.M. „împreună cu alte forțe naționale sănătoase (probabil P.S.M., PC.R., V.R., P.S.D. ș.a. — n.n.), se va simți dezlegat de orice obligație față de organele puterii și va trece de urgență la organizarea Gărzilor Naționale". (Așa cum mai spuneam altă dată, poate că rău fac cei care nu citesc „România Mare".) Zicîndu-ne însă grabnic „Hai să fim serioși !", căci modul cum s-a reacționat în Parlament, într-o primă fază, față de pretenția (repetăm, absurdă) unei enclave secuiești autonome este cît se poate de preocupant, cum se zice în limbaj diplomatic. Două fiind ipotezele posibile, și într-un caz și în celălalt reacția parlamentarilor a fost flagrant contradictorie tocmai interesului ce păreau a le susține : interesului național. Dacă nu a fost vorba decît de aberațiile unui grupuscul extremist nereprezentativ nici pentru U.D.M.R. nici pentru populația română de naționalitate maghiară tot tam-tam-ul făcut trădează fie lipsă de discernămînt politic, fie un politicianism fără scrupule urmărindu-se obținerea de capital politic indiferent de consecințe. Dar încă mai grav este ceea ce s-a întîmplat luni 14 octombrie în Parlamentul României dacă într-adevăr există un **pericol maghiar** (și sînt semne care, pe bună dreptate, neliniștesc în această privință) fiindcă patima unui potriotism deteriorat în șovinism nu face decît să accentueze acest pericol. Oricum, s-a dovedit încă o dată că într-un moment de criză a Puterii problema națională se impune violent atenției, fapt care, gîndit în perspectivă și la scară europeană, poate avea consecințe profund îngrijorătoare.

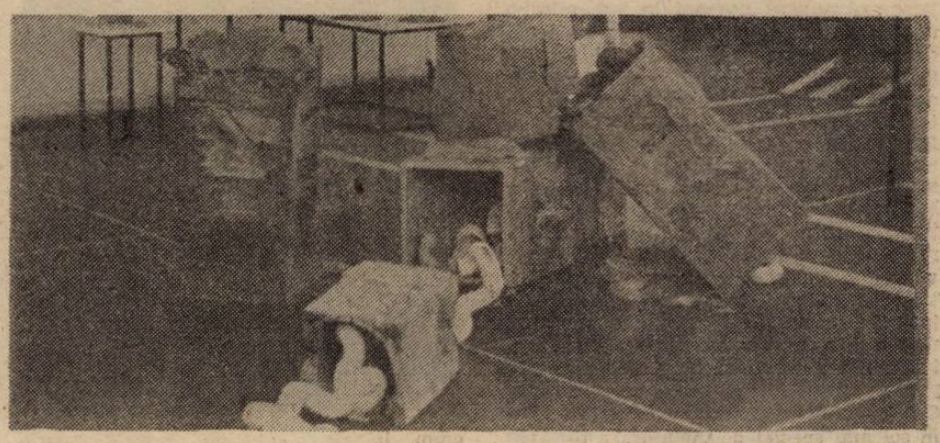

Ionel COJOCARU

Vom avea așadar un alt guvern în care F.S.N. barem nu mai deține controlul absolut. Prețul plătit a fost însă scump. Nici morții și răniții din timpul mineriadei și nici reacția Puterii nu sînt de natură a determina un plus de coeziune socială, ba dimpotrivă. Asta tocmai într-un moment cînd efectele reformei economice tind să depășească limitele suportabilului. Întrebarea, marea întrebare fiind atunci dacă, în mod obiectiv, mai este posibil de păstrat ordinea de drept fără a se ajunge la utilizarea preponderentă ori chiar exclusivă a mijloacelor represive.

15 octombrie 1991

Șerban Lanescu

„Sabina" sau o altă față a prozatorului Paul Goma

Într-un apendice reluat **ne varietur** în mai toate cărțile scoase la edițurile românești de către Paul Goma după revoluție (!) se afirmă că martie 1970 este data cînd autorul ar fi publicat pentru ultima oară proză într-o revistă din țară. Să mi se îngăduie să fac o îndreptare. Urmăream cu emoție în primăvara anului 1977 acțiunea politică fără precedent a lui Paul Goma care, sfidînd „înaltele comandamente comuniste", iniția o curajoasă campanie de apărare a drepturilor omului, aderînd deschis la principiile **Chartei '77.** Îmi amintesc și satisfacția pe care am trăit-o cînd radio „Europa Liberă" a transmis textul scrisorii de încurajare și admirație adresată de reputatul critic Ion Negoițescu confratelui mai tînăr, aflat într-o situație tot atît de disperată pe cît fusese tentativa sa de sinucidere din 23 august 1974. Pe acest fundal am înregistrat, mărturisesc șocat, reapariția semnăturii îndoliate a lui Goma sub un text intitulat „Pămînt de flori" și găzduit de **România literară** imediat după înfiorătorul cutremur din 1977, 4 martie.

Dizidentul scriitor fără cărți — cum se străduiau oficialitățile zilei să-l minimalizeze — da expresie discret și generos compasiunii și durerii sale pentru încă una din teribilele încercări ale sorții cu care fusese confruntat poporul său. Acesta este se pare ultimul text publicat de Goma într-o revistă din România, înainte de a pleca din țară în noiembrie 1977.

Fără îndoială, Paul Goma a fost și rămîne o mare și îndurerată conștiință civică. Nici un alt scriitor român n-a fost angajat mai direct și n-a luptat mai fățiș împotriva regimului totalitar dejistoceaușist, împotriva prostiei și absurdului falimentar comunist. Mărturiile lui Goma despre tratamentul deținuților politici în închisorile comuniste de la Gherla și Pitești ne familiarizează și fixează imaginea dantescă a statului concentraționar, ne dau o idee despre natura unui regim politic guvernat de o teribilă și neîmpăcată ură împotriva omului și valorilor sale de liber arbitru. N-am avut nicăieri senzația mai stranie a prezenței nedisimulate a infernului pogorît în viața omului ca în aceste două opuri (**Gherla, Patimile după Pitești**), doldora de imagini orwelliene de fapte și întîmplări stranii descrise în culori naturalist-tragice.

Scrisul lui Paul Goma ne obișnuise într-atît cu această față grotesc-coșmarescă a lumii încît lectura recentă a romanului **Sabina,** scris în 1988 — primul publicat mai întîi în românește (Editura Revistei „Apostrof", 1991) — recunosc că m-a luat prin surprindere, nu însă într-atît totuși încît să nu mi-aducă aminte de obnubilata poezie gravă din tableta **Pămînt de flori.** Natura înnoită a scrisului lui Goma din **Sabina** mă obligă la o reconsiderare din mers a posibilităților tematice și stilistice ale unui autor care încearcă să depășească faza scrisului „sanghinar" ce risca, dacă nu și devenise manierist.

În **Sabina** este pentru prima dată cînd Goma face distincție în creația sa între **povestitorul de romane,** relatînd ce-a înțeles el sau i s-a părut că a înțeles din ce a văzut și auzit, și scriitorul-arhitect, construind inginerește edificii fără suflet, fastidioase lumi lipsite de viață. Este în acest distinguo o precizare necesară și poate o motivare a firului sinuos al multor povestiri din cărțile lui Goma, care face nu atît cît o explicație („ca să-mi justific reacția, poate chiar pe mine să mă explic, justific : ce sunt eu și cum anume făcut...") ci, cît „povestitul drumului" pînă la acea explicație". Mortarul dintre cărămizi — se precizează într-acest sens altundeva — acela e important, el face sau desface un roman, face să fie ori să nu fie un roman... **Sabina** este în sens superior și într-o mare măsură un asemenea roman. O operă de maturitate cu un conflict „fragil" și o intricație copilărească, superioară datorită conivenței structurilor arhitectonice cu rezultanta tîrzie a unei conștiințe artistice pentru prima dată interesată de ea însăși.

Miezul epic, extrem de tasat, făcînd trimitere cum ne-am obișnuit la Goma, la cîteva amănunte și întîmplări autobiografice, protejează într-o aparent nesfîrșită așteptare introspectiv-proustiană o mirobolantă primă dragoste, născută în vîrtejul unor vremi de confuzie și agresivă politică populistă. Tînărul elev basarabean, refugiat cu părinții la Sibiu, după evenimentele din '40, trăiește primii fiori ai dragostei desțeptată chinuitor și total de ciudata făptură a unei adolescente, părînd angajată conspirativ în salvarea de la ardere a **fondului de carte Blaga.** Băiatul este impresionant și ia parte în felul său la drama fetei care, refugiată în inima iernii în garajul propriei case naționalizată de comuniști, încearcă să se apere de frig cu haine bărbătești de pe timpul războiului, păstrînd în mod ingenios căldura în pat cu un cort militar. „Așa era mică-mică. Și ascunsă — arăta și mai mică, și mai ascunsă în costumul ei de scafandru fără cască". Miracolul nașterii iubirii capătă pentru adolescentul confruntat de timpuriu cu atîtea aspecte dure ale existenței proporțiile unei experiențe fundamentale de cunoaștere, căderea și luare în stăpînire a lumii. „Fondul Blaga", salvat cu prețul costractării unei serioase pneumonii de către personajul-narator se dovedește pînă la urmă a fi fost „fondul" de carte al inginerului Liciniu Blaga, o rudă a fetei. Ca femeie îl și valorifică degrabă la o consignație în schimbul cîtorva desuuri de mătase și a cîtorva lămîi. Gestul fetei este luat de intransigentul ei prieten ca o trădare și un abandon al principiilor nescrise ale conspirativității și iubirii ; o catastrofă cu rezonanțe ale păcatului adamic...

Sesizînd din perspectiva naratorului dilatarea monstruoasă în mintea adolescentului a unei cazuistici futile, Paul Goma își pune abrupt întrebarea : „Nu cumva cedez patetismului, pateticului ce sunt, pathosului din fiecare fibră a mea ?" Și mai încolo : „...pe de altă parte, exagerez, pe de alta (alteori, **simultan (s.a.)**), minimalizez întîmplări adevărate și mai ales cumplite ; ba chiar sanghinare — aș putea spune : ucigașe — în orice caz ; schiloditoare. Pe acestea le iau peste picior, le rîd în nas de pretențiile lor..." (p. 285). Iată, și să ne fie iertată translația, într-o **sui-generis** formulă aproximativ exactă esența scrisului lui Goma. Care alta dacă nu cea memorabil fixată de Juvenal în binecunoscuta Satiră 79 (facit indignatio ver (sum)) ? Aceasta este problema...

Frapant, complex și voluptuos-ambiguu rămîne amestecul de inocență, ironie, senzualitate și sadism care coagulează și animă jocul dragostei celor doi potragoniști (sic.). Nicăieri în vreo carte n-a reușit Paul Goma să surprindă mai bine abisul proporției de agonie și extaz a omenescului. Sînt pagini multe în **Sabina** de difuză și învăluitoare poezie, care impresionează cu atît mai mult lectorul cu cît răzbat mai anevoios la suprafața cunoscutului stil auster, colțuros, frust și anticalofil al lui Paul Goma, stil etalînd mai degrabă abjecția și absurditatea condiției umane decît frumusețea ei. Și totuși e imposibil ca Goma să nu fi meditat adesea la celebrul adagiu despre iubire al patronului numelui său, Sfîntul Pavel. Și chiar dacă Zeul a murit, cum a spus-o filozoful, și diavolului atît de viclean îi va fi plăcînd să țină secretă victoria sa, făcîndu-ne să ne închinăm unei in-existențe, cum crede un important scriitor sud-american, oare ce altceva decît credința noastră în Marea Ficțiune ne mîntuie, făcîndu-ne idempotenți ? Oare nu avem suficient temei în Ioan (12/25) că El este Viața și Învierea ? Oare nu ne-a răscumpărat El, cu moartea pre moarte călcînd ?

A-l plasa totuși acum pe Goma într-un context doctrinar ortodox o știu prea bine e mai mult decît un exces, deși „pareneza" omenescului din toate cărțile sale nu poate exclude — ba, dimpotrivă ! — o anumită criză de ordin religios în cunoaștere. Toți marii „eretici" au avut-o și Goma este în sensul bun al cuvîntului un eretic...

Aș numi în încheiere acest ultim roman al lui Goma un roman de ficțiune spre a-l deosebi tranșant de celelalte cărți ale sale, romane-document, ori memorialistice și de analiză a fenomenului totalitarist comunist.

Prin interesul arătat arhitecturii și întregii schelării, prin atenția acordată construirii personajului, tema dublului, autoreferențialitate, grijă pentru productivitate, precum și adoptarea unor soluții de sorginte naratologică, între atîtea alte chestiuni de tehnică, **Sabina** pare a fi cartea care anunță o altă față a prozatorului Paul Goma. Ne bucurăm !

Ștefan Ion Ghilimescu

Costel BADEA

Aurora PAPASTERE

Mecanisme ale ambiguității

Modernitatea inteligentă a stilului lui C. Negruzzi din ciclul **Negru pe alb** și din prozele parodice nu pare să se regăsească în **Alexandru Lăpușneanul,** nuvelă consacrată de tradiție ca o capodoperă, dar receptată în momentul de față mai mult ca „o tipică operă de școală romantică" (N. Manolescu), conținînd în sine datele viitoarei banalizări didactice. Se poate totuși descoperi în binecunoscuta nuvelă o cheie de lectură prin care, de sub aparențele obiectivității narative atît de elogiate, să apară Negruzzi cel modern și ironic : autor ale cărui strategii să vizeze aici o formă de umor negru : cinismul ambiguității. Există în text un mecanism care funcționează fără greș, prinzînd mereu în capcană pe cel care ia limbajul în sens propriu. Mai mult decît analiza psihologică și decît comentariul istoric, acest mecanism structurează textul ; existența lui explică și relativa indiferență morală a narațiunii — pentru care valorile supreme par să fie cele ale inteligenței. Cel mai adesea efectul de surpriză provine din înșelarea unor așteptări, din negarea unor presupoziții incluse în actele de limbaj. Făgăduiala lui Lăpușneanu către vornicul Moțoc („sabia mea nu se va mînji de sîngele tău") e interpretată de interlocutor (și de cititor) în mod fals, ca o formulă în care gestul concret e simbol pentru unul abstract (nu te voi omorî ; nu îți voi provoca moartea) ; mai tîrziu, făgăduiala e ținută — dar e ținută în literă, nu în spirit. Ruxandei i se promite o încetare a vărsării de sînge („îți făgăduiesc că de poimîine nu vei mai vedea" [capete tăiete]) ; enunțul suferă o schimbare de accent, căci insistența pe verb, răspunsul normal la rugămintea doamnei (care nu vrea să mai vadă omoruri) se dovedește a fi o interpretare falsă ; în intenția vorbitorului, accentul real cade pe circumstanța temporală („de poimîine..."). O a treia făgăduială este de fapt o amenințare și aparține adversarilor lui Lăpușneanu : „ne vom vedea păn-a nu muri !" ; lectura inocentă reține din ea informația prezentată în prim plan : revederea ; desfășurarea narativă va produce și aici o răsturnare de planuri, scoțînd în relief tocmai detaliul neglijat inițial : revederea se produce exact în momentul „păn-a nu muri". Interpretarea din două puncte de vedere diferite a cererii lui Vodă — de a fi călugărit în apropierea morții — generează malentendu-ul esențial : moartea pare aproape pentru ceilalți, nu și pentru cel în cauză ; problema se rezolvă printr-o ironie a sorții, dorința personajului împlinindu-se pe o cale ocolită, a justificării retroactive : că era vorba cu adevărat de o „apropiere a morții" o dovedește faptul că, imediat după călugărire, autorul cererii e omorît.

Și clișeul patriotic e interpretat în literă, limbajul dovedindu-se plin de capcane pentru cei care îl folosesc în mod imprudent. Cînd vornicul Moțoc este dat pe mîna mulțimii furioase, domnitorul îi citează propriile vorbe : „Du-te de mori pentru binele moșiei dumitale, cum ziceai însuți"...

Exprimarea unei dorințe atrage aproape automat asupra inocentului utilizator al limbajului cele mai grave consecințe ; există parcă o plăcere sadică de a dovedi că vorbirea e un act fie duplicitar, fie profund riscant (răstălmăcitorul de vorbe devenind la rîndul său victimă a ambiguităților). Cînd personajul cere ceva de băut, i se oferă otravă ; actul de răspuns nu ține seama de intenția, ci doar de forma exterioară a cererii exprimate.

Costel BADEA

Desfășurarea narativă pare la un moment dat să slujească exclusiv jocului de limbaj, confirmînd sau infirmînd interpretările alternative ale unor afirmații oraculare. Oracolul ar avea dreptate în orice caz, dar mecanismul spectacolului cere ca tocmai soluția mai improbabilă să fie confirmată. Cu cît o formulă e mai banală, cu atît reinterpretarea ei e mai de efect. „Unul Dumnezeu știe" e expresia folosită de Lăpușneanu ca atestare ambiguă a sincerității, în discursul ținut în strană înainte de masacrarea boierilor („Unul Dumnezeu știe de nu mi-a părut rău și de nu mă căiesc..."); într-o interpretare literală (care nu e însă și cea obișnuită), enunțul e perfect corect, atestînd doar caracterul secret al opiniilor și intențiilor domnitorului. Dacă sadismul unui asemenea joc cu cuvintele ar fi atribuit unui singur personaj, regula de construcție a textului ar fi încă destul de simplă și previzibilă ; surprinzător e că același tipar ambiguu apare în discursul suavei Ruxanda. În urma unei precizări naratoriale — pe Alexandru-vodă doamna „ar fi voit să-l iubească, dacă ar fi aflat în el cît de puțină simțire omenească" — interpretarea formulei de atestare a sincerității apare, în cuvintele femeii, suspect de asemănătoare cu cea din discursul domnitorului : „Eu, Dumnezeu știe ! cît te iubesc !". Generalizarea procedeelor ambiguității dincolo de intențiile eventuale de caracterizare a unui personaj sau a altuia atestă o viziune mai generală asupra raportului dintre folosirea cuvîntului și realitate ; dacă între repetatele exerciții lingvistice și tema, foarte puternică în nuvelă, a spectacolului (scenele sîngeroase sînt **privite** insistent de cel puțin un spectator) se poate stabili o legătură, aceasta ar institui o comedie (neagră) a limbajului : în care jocurile de cuvinte sînt proiectate într-o realitate sîngeroasă.

Rodica Zafiu

cronica literară

Un povestitor dialectal

Marian Ilea, DESIȘTEA, Editura Cartea Românească, București, 1991

După ce s-a impus în cenacluri bucureștene ale anilor '80 **(Universitas, Junimea),** unde cobora din nordul țării ca să-și citească prozele, Marian Ilea debutează la „Cartea Românească" din București cu un volum de povestiri care se prezintă ca o combinație ciudată de **realism popular** (cu o formulă mai veche a lui Iorga), de **realism magic** (în tradiția consacrată de Marquéz sau de Vargas Llosa) și de **textualism.**

Aproape tot ce se întîmplă în cartea lui Marian Ilea își are punctul de plecare într-un sat de lîngă Moisei, Desiștea, pretext pentru a alcătui un fel de **saga** stufoasă, în care elementele de cronică realistă să se încrucișeze cu fantasticul, cu senzaționalul, sau cu legenda. E partea originală (dar și riscantă) a acestui debut, căci în universul tipic al prozatorilor din Transilvania sau din Banat (cu personaje care își prelungesc raza de acțiune pînă în marile centre ale fostului Imperiu austro-ungar) Marian Ilea introduce peste tot elementul de ruptură, de incoerență, de șoc. Observația aceasta poate fi verificată în aproape toate povestirile volumului, dar mai ales în piesele lui de rezistență, care sînt : **Răbojul, Ochiul de sticlă, Cantonierul, Copacii de mustar** sau **Colegii.**

În **Răbojul,** preotul Nucanu trăiește ca Anticrist și de aceea blestemele consătenilor din Desiștea îi vor urmări familia de-a lungul mai multor generații : „De ce s-o sfințit el neînsurat, în altar, față de episcopu' ăla gras și curvar și față de dumnezeu și de ce s-o jurat cu alții șasesprezece tineri neîncercați de brici ? Într-o duminică o fost. Tropoteau toți în pantofi, ca mielușeii la ruptu' sterpelor. Așa o ajuns el, fecior de văduvă și doftoroaie din Săliștea, popă. Pîntru c-o fost tînăr și fără minte, de aia. Apoi s-o dus nemînat în bătaie, poate că p-acolo i-o trebuit femeie, dar cînd s-o întors în Desiștea nu l-ai mai putut sătura. O prins a-l blăstăma oamenii." Substanța întregului ar ajunge pentru cel puțin un roman, plin de oameni neobișnuiți și de întîmplări senzaționale. Marian Ilea alege însă varianta povestirii, mixînd vocile naratoriale, schimbînd planurile și sărind în timp, ca un prestidigitator care ar vrea să epuizeze într-un singur spectacol toate trucurile de care dispune. Impresia e că de data aceasta unitățile mici ale povestirii, părțile, fragmentele sînt mai importante decît întregul, care într-un text cu structură arhitectonică ar trebui să fie mai complex decît suma componentelor lui.

Reținem deci, înaintea oricărei semnificații de o natură mai generală, priza narațiunii la detaliu și la concret, urechea fină a povestitorului, care prinde toate nuanțele unui discurs regional și, ca trăsătură specifică a povestirilor lui Marian Ilea, atracția pentru ceea ce se dovedește a fi ciudat, straniu, neobișnuit. Ca să ne rezumăm la cîteva exemple din **Răbojul,** Alexandru leagă cîinii din Desiștea de un nuc și îi bate cu o curea plină cu ace, Tiberiu crește papagali, pînă într-o bună zi cînd le suceste la toți gîtul, iar preotul Nucanu se amuză să-și învețe nepotul să fumeze, cînd acesta abia a împlinit cîțiva ani : „Atenție la mine, zice părintele Nucanu, luăm țigara, o controlăm, o pipăim, n-are cioturi, așa, acuma o aprindem, ne relaxăm și tragem în piept, stăm preț de-o așteptare."

În **Ochiul de sticlă,** moartea lui Berău, poștașul din Desiștea, îi aduce acasă pe foștii săi camarazi din tinerețe, Pictorul, Academicianul, Generalul, pretendenți învinși cu mulți ani în urmă în competiția pentru mîna Pelagiei, soția lui Berău. Întîlnirea echivalează cu un prilej de a recupera cîteva momente din existența de flăcăi a celor patru foști prieteni, dar și de a introduce fantasticul sau chiar straniul suprarealist în viața de pînă atunci a femeii. La început, Pelagia adăpostește în casă un „cățel de tablă", cu ochii albaștri ca ochiul de sticlă al răposatului ei soț : „Cățelul de tablă se cuibărise la picioarele ei. Tot timpul îi era frig și dîrdîia din dinți. Dîrdîia ca o tablă ruginită. Numai ochii îi avea vii și albaștri. Ziua nu-l vedea nimeni prin Desiștea. Locuia sub **Punte.** Beroaica lăsa în fiecare noapte ușa deschisă. Cățelul o privea în ochi." Apoi, în viața femeii pătrunde Generalul, care după ce colecționează cu „o cheie universală", din tablă, „șuruburi nichelate" și „sute de piulițe", o masă de aluminiu, trece la exerciții practice privind amorul militar : „E frumoasă masa adusă de el în valize, spune ea printre bolboroselile apei. El face o ultimă verificare, masa nu cedează. Ea aruncă apa tulbure și pune pe sfoară ciorapii. El o ia în brațe, o trece pragul. Ea se uită la pat cu îngăduință. El o trîntește pe masa metalică. Ea crede că El a scăpat-o și se supără. El o dezbracă. Ea se supune. El giffie astmatic. Ea înțelege și se așează pe tăblia de aluminiu la îndemînă. El îi arată cum știe să iubească generalul femeile."

Și mai insolite sînt artificiile „textualiste" din povestirile lui Marian Ilea.

În **Copacii de mustar,** modificările de identitate auctorială (personajele ies parcă din propria lor imaginație, pe măsură ce se povestesc și se scriu) și eliminarea aproape sistematică a elementelor de balizaj temporal creează impresia că structura povestirii a fost complicată cu premeditare, iar în **Cantonierul,** accesul la compunerile literare ale personajului care dă titlul întregii povestiri se face prin intermediul unor figuri stranii ale satului (Babele Hîrbului), care intră pe furiș în casa „scriitorului", îi fură textele și le învață pe de rost. Și de data aceasta montura întregului e artificială, în timp ce piesele componente pot fi reținute prin plasticitatea sau prin pregnanța lor : „Babele aveau cămeșoaie lungi și înflorate. Umblau noaptea, pe drumul cimitirului. Se țineau de mînă. Își făceau nevoile, la locul brusturos. Frunzele late și cărnoase le atingeau bucile. Se ridicau goale pînă mai sus de buric. Albe, înalte pînă la clopotniță și curate ca și cearșafurile îmboțite. Babele erau sperietorile trecătorilor întîrziați."

Lucrul cel mai curios însă e să constați că în timp ce piesele de rezistență ale volumului sînt prea artizanale și prea încurcate în complexitatea **lor** (reclamînd nu o dată **kitsch-ul** ca termen de comparație), povestirile mai puțin complicate **(Ancheta, Călătoria mecanicului-șef de echipă Giorgioiu Constantin în trî țări, Scrisori)** sînt, dimpotrivă, de o elementaritate prea... simplă.

Pe ce se întemeiază totuși certificatul de autentic talent literar cu care Marian Ilea se prezintă la debutul său din **Desiștea ?** Cu siguranță, pe vocația de povestitor dialectal și pe un simț foarte dezvoltat al umorului, care poate fi cînd parșiv, frust, licențios, ca în cele mai multe din povestirile volumului, cînd macabru, ca în povestirea **Colegii,** o stranie întîmplare cu stafii : „Leontin Vergu se plimbă pe Calea Griviței, de la baia comunală, la intersecția cu Calea Victoriei. Privirea inchizitorială, ca de fost șef al sanepidului. Palton în carouri, uzat, pe o mînecă în dreptul cotului un petec din material de trening. Bocanci de militar numărul 41. Căciulă. Nas coroiat și roșu, cu pete mari, întunecate. Uitătură apoasă, neclară, călcătură de bețivan. Casă în Cotroceni cu livadă și viță-de-vie. În această noapte, la orele 24, Leontin Vergu are întîlnirea de 120 de ani de la terminarea Facultății de Drept din Padua. Specialitatea : Dreptul roman. Locul de muncă : baroul. Funcția : avocat. (...) Pînă la Universitatea din Padua face de obicei o oră și cincisprezece minute. Noroc că folosește mijloace de transport proprii. Pe lîngă viteza lui de deplasare, trenul e un limbric."

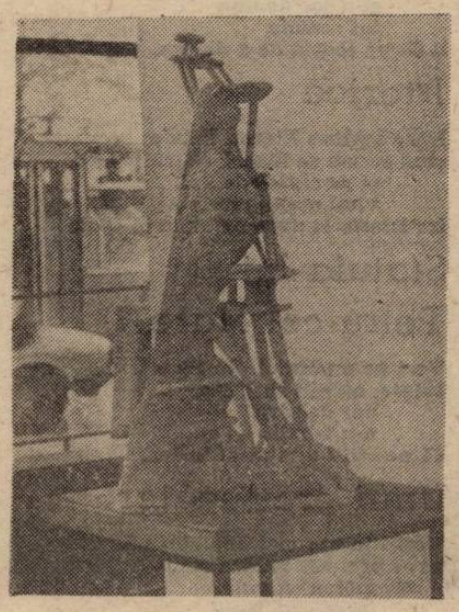

Costel BADEA

Florin Manolescu

solilocvii

Locuri comune
sau Reportajul unui gură-cască

Am fost din nou în stradă, la fel ca în zilele loviturii de stat, din decembrie '89, cînd am priceput al naibii de tîrziu că noua putere avea nevoie tocmai de gură-cască de felul meu pentru a-și schimba pielea în haină revoluționară. Ca și pe 12 ianuarie, 28 ianuarie, 18 februarie, aprilie și mai în Piața Universității. Din același motiv : să casc gura și **să văd cu ochii mei** ce se întîmplă. Probabil că așa mi-e felul : nu am încredere decît în ochii și în mintea mea, bune sau rele. Erau mulți gură-cască, ceea ce înseamnă că mai există speranță : nu toată lumea se vrea manipulată de versiunile oficial-televizate, nu toată lumea vrea să trăiască cu capul băgat bine între umeri.

Am vorbit cu minerii pe care i-am putut aborda. Zece, cinsprezece, nu mai știu. Nu mi s-a întîmplat să refuze vreunul să stea de vorbă cu mine. I-am căutat în diferite colțuri ale Pieței, ca să nu stau de vorbă cu oameni din același grup. Pe toți i-am întrebat același lucru : cum de-au ajuns să atace clădirea guvernului. Și absolut toți mi-au dat același răspuns : noi am venit aici, ne-am așezat jos pe asfalt și am spus că vrem să stăm de vorbă cu primul ministru ; ni s-a spus să așteptăm și am așteptat ; după o vreme (o oră ? două ?) ni s-a făcut lehamite să mai așteptăm și am început să facem scandal ; atunci scutierii au devenit agresivi, ei sînt de vină, ei au început.

Că o fi sau că n-o fi așa, are prea puțină importanță deși, repet, toți mi-au spus același lucru. Iese însă la iveală că, în noile lor raporturi cu **puterea,** și minerii se izbesc de aceeași ușă de care s-au izbit și zecile de mii de contestatari aflați în Piața Universității în primăvara lui 1990 : refuzul acesteia de a sta de vorbă (idee pe care și Miron Cosma, seara, în transmisie directă, tot încerca s-o apuce). „Noi n-am vrut decît să stăm de vorbă !" spun minerii. Și, adaug eu, cum au o fire mai uite, s-au plictisit destul de repede (nu trebuie uitat nici că s-au obișnuit, din celelalte excursii ale lor la București, să fie primiți imediat și pe ușa din față). Și trebuie să mai spun că, deși îmi propusesem să nu aduc deloc vorba despre Piața Universității, la un moment dat nu m-am mai putut stăpîni : „Bine, măi dragă, dar anul trecut în Piața Universității cincizeci de mii de oameni au așteptat vreme de cincizeci de zile să stea de vorbă cu Ion Iliescu care nu era încă președinte ales. Lor nu li s-a făcut lehamite, iar pe voi vă apucă furiile după două ceasuri ? !" Trebuie să recunosc că răspunsul lor, după ce și-au plecat ochii către pămîntul care singur le cunoaște toate gîndurile, m-a lăsat fără glas : noi sîntem departe, noi n-am știut și n-am înțeles ce se petrece cu adevărat acolo.

De aproape doi ani, toate marile sfîșieri care au loc în țara asta au la rădăcină aceeași cauză : dorința diferitelor segmente ale populației de a contacta o Putere autistă.

Revenirea minerilor în București (distractiv a fost cînd i-am auzit comentînd că au făcut treisprezece ore pe drum, în vreme ce **ultima dată au venit, ziceau, în patru ore și jumătate)** ridică multe probleme, atît în ceea ce privește credibilitatea internă a unei administrații contestate din aproape toate direcțiile și de aproape toate nișele sociale (deși unele partide „istorice" păcătuiesc, iarăși, prin aceeași nerăbdare : una, două, vrem guvern de uniune națională) cît mai ales în privința celei externe : s-a mai adăugat o pată, lăbărțată, hîdă, pe „imaginea noastră în lume". Desigur, normal ar fi ca acest guvern să cadă (și oriunde în lume, într-o democrație **normală,** asemenea zvîrcoliri ar duce la căderea guvernului ceea ce, probabil, nu se va întîmpla nici de data asta). Ar fi normal să cadă fie măcar pentru a se normaliza mecanismul, pentru a dispare această idee, cu totul comunistă, că odată ales ești bătut în cuie oricîte tîmpenii vei face. Dar nu cu bîta ! Mult mai important este altceva, adică (din nou) felul în care televiziunea ne-a prezentat evenimentele (despre mascarada numită Emanuel Valeriu n-are rost să vorbim). Au fost mult mai rafinați de data asta. Acum știu mult mai multă meserie. Cu subtilitate, reportajul televiziunii ne-a arătat în fugă secvențe disparate din atacul minerilor, pentru ca apoi să insiste cinsprezece minute pe partea finală a poveștii, cînd minerii se grupaseră în fața palatului. Și ni s-a spus, de mai multe ori, că ei nu participă la „asediul palatului". Vedeți, minerii stau deoparte ! ? Gata, de-acum cetățeanul și-a format impresia dorită de oficialitate, și am auzit deja nenumărați oameni spunînd că nu minerii sînt cei care au atacat sediul guvernului. De-aia sînt eu gură-cască. Ca să nu-și bată joc televiziunea de mine. Eu am fost în Piața și știu că minerii s-au hărțuit cu scutierii vreme de aproape trei ore, încontinuu, că un atac al scutierilor pe la orele 17 (văzut și la televizor) a durat doar circa treizeci de secunde. Și mai știu că după ce minerii s-au adunat toți sau, în fine, imensa majoritate, (către orele 19) a urmat un atac al scutierilor la care, curios, mulți de mineri nu au răspuns ci au luat-o la fugă, grupat (chestia asta televiziunea nu ne-a mai arătat-o).

În fine, dar fără să fi terminat cu toate gîndurile stîrnite de ultimele evenimente, uimitor este **decalajul** dintre știri și ceea ce se întîmplă de fapt la locul evenimentelor. Între orele 20 și 21,30, fuduli și mulțumiți de ei („de data asta avem imagini, domnule Cosma !") ei ne arată ceea ce s-a întîmplat între 16 și aproximativ 18,30 (pînă la regruparea minerilor). Ba chiar au imagini cu minerii regrupați. La orele 20,00, eu unul eram de mult acasă (locuiesc, față de sediul guvernului, la o distanță comparabilă cu aceea dintre acesta și televiziune) și știam că minerii și grămada imensă de gură-cască au fost împrăștiați de aproape o oră și Piața complet eliberată. Televiziunea nu știa, sau poate că nu voia să știe : poate că într-o țară întreagă spiritele **trebuie** să se înfierbînte, oamenii **trebuie** să se teamă (abia tîrziu, în noapte, vi se va spune și vouă, oamenilor de bună credință, că Piața a fost eliberată). Eu, eu sînt unul singur. Televiziunea română liberă are cîteva mii de angajați. Care primesc salariul degeaba. Plătit de mine și de alții ca mine. Nu-mi rămîne decît să cer să fiu numit șef al departamentului „corespondența dintre ficțiune și realitate". Atît.

Mihail Oprea

vlaicu bârna

Un limerick* pentru

„Țăranul imperial"

dedicat domnului A.P.

În lanțuri spre Aiudul infernal
a fost purtat acel „țăran imperial"
clamind citate
din Socrate
torționarii — jos, el — sus pe cal.

Pe-o mie de ani

Puterea pe-o mie de ani arvunită
de fasciști, comuniști, o văzuràm golită
de durata propusă
și pe copcă dusă
ca să nu mai fie nimănuia ispită.

Pofticiosul

S-a înfipt la masă ca un
voevod suit în scaun
poftă mare
știu că are
înghițind ca un capcaun.

Himeneu

Din nomenclatură și luase nevasta
și pe nomenclatură căzut a năpasta
rămas cu urita
se-alese cu-atita
și de ris le făcu visătorilor casta.

La operă

La operă tenorul prim
cinta de zor : hai să fugim !
cinta cu foc
dar sta pe loc
noi doar gindirăm s o tulim.

Motanul meu

Ficatul de la două giște
aduse hăt de la Săliște
l-a fost mincat
imediat
că nici n-au apucat să-l ciș-te.

*) Joc de cuvinte cu conținut satiric ori glumeț, cultivînd truvaiul, limerick-ul este o formă fixă în literatura engleză și poartă numele orașului de origine. E compus din cinci versuri rimate A, A, B, B, A. iar definiția și istoricul speței cu exemplificări se pot afla în Enciclopedia Britanică. Despre limerick a scris la noi anglistul Andrei Bantaș. (n.a.)

Anacronică

De libertate vorbeau mulți în piață
că lumea s-ar putea schimba la față ;
în teorie
te lasă, fie !
dar dacă-o iei de-a bună te agață.

Un nou altar

Trecutul nu poți să-l incineri
surpind lăcașul Sfintei Vineri
ce-și naltă iar
un nou altar
prin jertfa sutelor de tineri.

Singur erou

Singur, erou s-a declarat
— Dar ce a făcut ? am întrebat
— o țară zob
cultura scrob
și-o hecatombă de sabat.

La stînă

La stînă-n munte baciul Gliga
își fierbe-n tihnă mămăliga
si n joc de unu
tot ceaunu
il dă pe coastă de-a duriga.

Istorică

Nero aprinse Eterna Cetate
cind scrum se făcură atitea palate
și pe cintec de liră
vieți multe pieriră
iar istoria le duce pe toate în spate

Statuia lui Petru cel Mare

Vezi pe-mpăratul din Piter
călare, opintit spre cer,
dar de sărit
n-a izbutit
că nemții l-au turnat în fer.

Unui producător

Vestit în cea mai bună brînză
ce se prescrie pentru rînză
mereu cu anii
își strinse banii
și acum e doldora de-osînză.

Teoria bobului

La mazăre e bobul mic,
la mei, privește-l, mai nimic
dar la un porc
de rasă York
e mare cit nu pot să zic.

Competență

Putea fi dată altcuiva povara
artelor, de nu era Tamara ?
ce a pus la vot că
o bună vodkă
poate salva și artele și țara.

Cură

De petreceri vrînd să-l scape
doctori-l trimit la ape
dar acolo
bea și solo
și se-mbată în etape.

Magnificență

Jertfindu-i propriului Eu
își zise singur Dumnezeu,
celor de jos
divinul dos
e tot ce le-arăta mereu

Fără să vreau

Visind o casă de tizic
cinci cărămizi și alt nimic
v-o spun pe șleau
fără să vreau
am nimerit un limerick.

Nomenclatura

Nomenclatura bea, mănincă
umflate cefe ca de brîncă ;
au fost aduși
cu de la ruși
puteri ca să rămînă încă.

Unui oficial

Vorbindu-ți de istorice partide
el are o teorie și conchide :
„sunt invechite
ca niște site"
și dacă nu-l aprobi el te închide.

Snobul

Se laudă c-un nobil herb
deși e strănepot de șerb
și mîndru-și poartă
cu mare artă
podoaba coarnelor de cerb.

Portret

Tilhar și crud, ignar, nu prost
ostenitor la-naltul post
a comandat și-a lins
pînă l-au prins
în subteranul adăpost.

Sfetnic

La dreapta lui stind drept ca stogu
de ani și ani bătrînul Gogu
aplauda
și aproba
tot ce-ndrugase demagogu.

Istoria

Istoria-i o scenă cu măști, cortine, sfo
cu înălțări sublime și clasice orori,
otrăvitoare
și-nnoitoare,
vad de eroi și de uzurpatori.

Posteritate

Familie de doctori — număr mar
din repetenții claselor primare
s-a pus în frunte
să înfrunte
scirba și hula vremii viitoare.

Prea repede

Demolatorul impavid
mare maestru-n genocid
fu judecat
ușor scăpat
prea repede -mpușcat la zid.

Falstaff

Pretins erou, poltron sadea
în crișma doamnei Quikli bea
pe tibișir
veacuri în șir
și toți il vor aplauda.

Culturală

Dom' general întors din Franța
își instruiește ordonanța :
— cafelei, bre,
să-i spui café
să terminăm cu ignoranța !

Ars poetica

Voind să mă distrez un pic
am scris pe loc un limerick
cu noul pix
cinci versuri fix
în care nu am spus nimic.

CĂRȚILE SĂPTĂMÎNII

Florența Albu
ANNO DOMINI
Editura Cartea Românească

Cu adevărat texte de sertar, precum afirmă Laurențiu Ulici în cronica sa din „România liberă", poeziile din acest volum descoperă o față necunoscută a Florenței Albu, anume aceea de poetă a revoltei mocnite, a refuzului orizontului totalitarist și a condiției tragice a spiritului într-o lume sărăcită și asfixiată de ideologie și dogme politice. Imaginea suverană e a deriziunii în expansiune, a noroiului ce acoperă totul, și cerul și pămîntul, a absenței elanului vital : „Privești la cerul de noroi / lumea înoată în noroi / orașul de chirpici se surpă / peste sisteme și idei / din lut la ziua de apoi. // Vitrine noi cu gînduri vechi / muzee vechi cu falsuri noi — / să fim fricoși dar perechi / intrați în șir în tact eroi / și pîn' la ziua de apoi / absenți prezenți din doi în doi. / Dar singurii ? O, caloieni / trimiși cu apele la vale / înmormîntați în mîlul moale / nu-i vremea voastră caloieni, / Pînă la ziua de apoi / prezenți absenți / doi cîte doi". Bacovianismul asimilat al multora din textele acestei cărți se revelă ca atitudine referențială a eului liric, augmentînd astfel percepția personală a poetei și sporind expresivitatea versurilor. În totul, o foarte bună carte de poeme, redimensionînd personalitatea uneia din cele mai profunde poete de astăzi.

Constantin Hrehor
TÎRZIU ÎNCLINAT
Editura Eminescu

Cartea unui poet discret, pe de-a-ntregul format, obsedat de perfectibilitate deopotrivă în registru estetic și în registrul moral, hrănindu-se reflexiv din întrebări și liric din răspunsuri, încercînd să-și contureze un profil ale cărui note distinctive îmi par a fi, cel puțin pentru moment, finețea notației lirice, compoziția muzicală, ca de psalm religios, a discursului și blîndețea tonalității. Semnificativ pentru ipostaza lirică a poetului ca și pentru nivelul expresivității sale de acum e poemul **Acasă** pe care-l citez : „între goarnele ierbii întîrzii, / între paginile mării. // toată lumea-l știe aici pe hesiod / pe dinafară, pe homer, toate manuscrisele lor / despre cultivarea vocabulelor — / și-aici trenurile fluieră la fel, / la fel sînt stepele, piramidele / și cocoșii-paznicii aștrilor // nou e numai atît : / nu poți viețui în trupul altui trup // astfel mai departe rămîi în plantațiile tale, / negustor de liniști mov, îmbătrînind / departe de tobe, de măști și parfumuri /, fericit în încăpătoarea-ți absență ; / în propriile cuvinte ascunde-ți mîinile / nu-ți lua cu tine nici o oglindă..." Pericolul ce pîndește o astfel de dicțiune ar putea fi prolixitatea, de care poetul are toate mijloacele să se ferească, între care și disponibilitatea evidentă pentru rostirea sugerată.

Cinghiz Aitmatov
EȘAFODUL
Editura Univers

În traducerea lui Nicolae Iliescu, avînd o postfață semnată de Albert Kovacs, vede lumina tiparului romanul **Eșafodul** al marelui scriitor kirghiz Cinghiz Aitmatov, autor între altele al celebrelor cărți **Djamilla, Ogorul mamei, Vaporul alb** și **O zi mai lungă decît veacul**, toate cunoscute cititorului român din traduceri anterioare. **Eșafodul** e, poate, marea capodoperă a scriitorului. Un roman relativ recent (scris în 1986) pe care critica literară sovietică și universală îl consideră un veritabil fenomen comparabil prin succesul de public cu **Numele trandafirului** al lui Eco iar prin însemnătatea tragediei consemnată în paginile de o savoare indescriptibilă cu romanele dostoievskiene. Așa cum exact observă Albert Kovacs în documentata-i postfață, „asemeni unui mare maestru, Aitmatov face dovada variatelor procedee ale strategiei narative moderne" prin care povestea lui Avdeu Kalistratov — ipostază cristică, — devine povestea tragică a vieții cotidiene într-un sistem totalitar. Și tot autorul postfeței ne dă, în sinteză, bogata semnificație a acestui roman : „Omul care-și asumă destinul de ființă spirituală intrată, în epoca revoluțiilor tehnice, în relații fragile, periculoase, cu natura (...), dragostea și frumosul — iată sfera generală a ideilor care învăluie și dezvăluie adevărul despre complexitatea vieții, adevăr pe cît de obișnuit, pe atît de exploziv în maniera și arta cu care ni-l înfățișează Aitmatov".

Umberto Eco
PENDULUL LUI FOUCAULT
Editura Pontica

Numele trandafirului, cel dintîi roman al semioticianului italian Umberto Eco, a depășit toate recordurile de succes de pe piața literară a veacului nostru ,suscitînd discuții — nici azi încheiate — în legătură cu caracterul de fenomenalitate al acestei cărți și al autorului ei. Iată că al doilea roman al lui Eco, **Pendulul lui Foucault** — și el de mare succes, chiar dacă nu la dimensiunile celui dintîi — apare și în versiunea românească grație osîrdiei cuplului Ștefania și Marin Mincu, secundul semnînd și o substanțială postfață în care consideră acest roman drept „un megaroman, elaborat cu ingeniozitate inginerească, prin adjoncțiunea programatică la diverse niveluri / etaje semantice și stilistice ; e un fel de Babel romanesc în burta căruia intră, ca într-o arcă a lui Noe, toate «obiectele» realului și imaginarului, omologate pînă în prezent prin canonizarea în semnul scriptural". Nu vă fie teamă, stimați cititori, dacă înțelegeți greu ceea ce am citat aici din textul postfeței. Nici eu n-am înțeles chiar tot. Citiți însă romanul și s-ar putea să aveți surpriza de a înțelege și mai puțin. Acesta este de fapt secretul lui Umberto Eco : să placă cu atît mai mult cu cît înțelegi mai puțin. Un secret care se bazează pe absența vocației epice propriu-zise și ,simultan, pe prezența unei mari inteligențe atotînlocuitoare.

Mircea Moga

TRANZIȚIA POLITICĂ ACTUALĂ

Metamorfoza unui sistem de semnificații

XXIV. CORTINA (I)

Textul acesta ar fi putut să nu se numească așa. În locul titlului reținut aici, ar fi fost la fel de potrivit să i se spună „Centrul lumii". Este indubitabil că între democrații și focare, între delimitarea spațiilor și centrele de forță ale structurării universului, corelațiile sînt extrem de puternice și nu arareori fatale. Cortinele au separat încă mai separă — și poate vor separa în continuare o vreme — națiuni și state, zone geo-politice și sfere de influență. În funcție de ce factori anume se trasează linia asupra căreia este instalată tragica democrație ? Desigur, în funcție de principalele centre ale forței politico-strategice, pînă la urmă în funcție de ceea ce se poate socoti a fi centrul de la un moment sau altul care orientează evoluția istorică planetară. Există însă posibilitatea ca politica, fie ea și de amplitudine istorică globală, să fie disociată, ca punct de emergență, de ceea ce reprezintă nucleul și paradigma umanității ca umanitate absolută și, deci, eternă ?

A fost spulberată cortina de fier. Țăndări s-a făcut sub șocul dublu al unei strategii concepute și dirijate de cele mai elitiste grupuri ale Occidentului și, pe de altă parte, al unei voințe populare (practic necontracarată de nici o altă aspirație semnificativă socială) proprie omului care fusese supus comunismului, voință de a scăpa, o dată pentru totdeauna, de comunism. Arhitecții vestici ai celor mai sofisticate concepții strategice și oamenii de pe stradă condamnați la comunism au gîndit ani în șir la fel, măcar în planul scopurilor prime, și rezultatul a fost că înjositoarea cortină de fier a explodat. Totuși un lucru de o extremă stranietate mi-a fost relatat de prieteni care au călătorit recent la Berlin. Faptul mi-a fost confirmat de către unele persoane oficiale germane. Privești, să zicem, de la etajul înalt al unui hotel din Alexanderplatz și delimitarea, politic inexistentă acum, Est/Vest a Berlinului se vede ușor, inevitabil și trist, ca amprentă dramatică și probă gigantică a stranietății sufletului uman. Luminile nu sînt aceleași, oamenii nu se plimbă la fel, bucuria vieții nu pare să fie la fel resimțită în cele două sectoare, cîndva separate, ale marelui oraș. Nobiliarul și superbul bulevard Unter den Linden este gol și penibil acum. Animația se dovedește încă neoprită în fața cabaretelor din celălalt Berlin. A dispărut un zid creat de o ideologie sadică și de niște minți denaturate. A rămas o rană în sufletul unui oraș, o scindare psihologică a unei populații pe care nimic nu ar mai avea, obiectiv vorbind, ce să o divizeze. De ce rana nu se vindecă ? De ce prăpastia nu se umple ?

Poate că în realitate, însă, lucrurile stau cu totul invers : nu divizările sînt faptul anormal, nu compartimentările sînt cele care alterează universul uman, ci o exagerată punere în contact a non-identicului, constrîngerea exercitată în direcția comuniunii, prea marea deschidere a entităților socio-politice pentru realizarea universalității existenței. Nu avem cum ști care este interpretarea cea bună a tuturor acestor lucruri dacă nu vom încerca să înțelegem două aspecte decisive ale problemei. Mai întîi trebuie urmărită evoluția în timp a divizărilor și redivizărilor universului uman. Din diversitatea practicilor cortinei vom putea deduce eventual reguli ale acestui fenomen al scindării. Va trebui văzută apoi structura cortinei însăși. Este ea o limită a două realități sau o realitate în sine ? Evoluează în timp după legi proprii sau se transformă doar ca reflex al modificării acelor lumi pe care le separă ? Se probează a fi exclusiv o realitate geo-politică, sau poate fi plasată și la separarea altor zone ale existenței ?

Istoria și structura cortinei — eventual a cortinei de fier — înseamnă simultan istoria și structura imaginii de sine a umanității. Să nu uităm : dacă lucrurile stau astfel, dacă a existat cortina de fier, este pentru că omul a știnut să arate, timp de cîteva decenii, pînă la ce grad el poate să se autodeteste.

Diferențierea între oamenii unei etnii și străini, între membrii unui grup și cel din afara grupului este, neîndoielnic, una dintre cele mai adînci și mai intrinsec umane. Moise pare să se fi văzut obligat să atragă în chip repetat atenția asupra nevoii de a trata bine pe cel care nu este dintre ai tăi. Într-unul din cele mai frumoase versete ale Vechiului Testament, el spune despre străin : „...să-l iubiți ca pe voi înșivă, că și voi ați fost străini pe pămîntul Egiptului. Eu sînt Domnul Dumnezeul vostru". (Leviticul 19, 34). Dumnezeu. Sfîntul lui Israel este astfel protector al străinilor, pentru care cere nu doar respectul de drept ci — simplu și clar — iubire. Depășirea barierei care separă pe străin de omul grupului este însuși sensul și semnul moralei. Cu toate acestea, secole după secole în civilizațiile greacă sau romană, lumea s-a împărțit în greci (sau romani) și barbari Constantin Cavafis va ilustra, într-un poem celebru, după milenii, modul în care erau percepuți barbarii în marile civilizații meditaraneene „acești oameni erau poate, totuși, o soluție". („Așteptîndu-i pe barbari"). Dar barbarii erau și rămîneau barbari — ființe umane în afara umanității. Din acest moment al Antichității clasice avem în mod clar două orientări, două atitudini existențiale distincte privindu-l pe străin. Oricum însă, apelul la iubire lansat de Moise nu se va mai auzi pînă la Iisus (N.B. : Pentru majoritatea comentatorilor Vechiului și Noului Testament, primul dintre acestea este o chemare la lege, în timp ce al doilea este chemarea pură a iubirii. Accentele cad, poate, diferit în cele două serii de texte sfinte, dar „noul Testament în cel vechi se ascunde" după afirmația lui Augustin. Un precept precum acela din Levitic, citat mai sus, este doar un exemplu în care se relevă prezența, încă de la originea credinței noastre, a îndemnului iubirii — iubire pentru aproape, iubire pentru străin, iubire, chiar, pentru dușman). Prima dintre aceste atitudini față de străini constă în polarizarea, pe acesta a opiniilor negative, a aversiunilor, a agresivității, disprețului. Mulți oameni au realizat definirea de identitate vreme de o întreagă istorie, prin negarea identității celuilalt, cel puțin ca valoare Creația de identitate este, neîndoielnic valorizare. Altminteri ar fi mai practică disoluția personalității în indefinit. Pînă la ce punct însă valorizarea de sine se produce cu necesitate prin devalorizarea celuilalt ? Pentru un Platon, pentru un Tacitus, sau pentru un Plutarh elogiul adus — din cînd în cînd, și mereu prudent — omului este, de fapt, elogiul adus omului civilizației grecești sau latine și, în final, nici măcar omului acestei civilizații ci chiar civilizației ca atare. Se naște și în sufletul unor astfel de personalități, disprețul pentru barbari ? Desigur, există și la Platon gîndul unei asemenea diferențieri, dar ea nu este mai mult decît discriminarea dintre civilizație și barbarie, separare de condiție și nu segregare între oameni Marele filozof laudă cunoștințele despre oameni ale tracilor și educația perșilor. Încă dinainte fusese onorat, în persoana lui Anacharsis, înțeleptul de origină barbară. Zalmoxis fusese considerat cu atenție și respect de un Herodot, pentru elementele pitagoreice ale religiei sale. Care mai este diferența dintre cel civilizat și barbar ? Aici marii autori antici, care stau la origina gîndirii umaniste, încă necreștine, răspund aproximativ la fel : împlinirea umană constă în faptul că omul face să triumfe rațiunea și spiritul. Barbarul, cel primitiv, aparținînd unei civilizații sărace, fatal slab educat, stă încă sub dominația emotivității. Acțiunile acestuia sînt mai curînd pulsional — decît rațional — determinate. Istoriile lui Herodot se dovedesc clare, în acest sens. Cele mai multe din acțiunile grecilor sînt atribuite de marele scriitor reflexiei ; cele mai multe din acțiunile barbarilor sînt atribuite instinctualității. Tacitus se exprimă fără ezitare, astfel despre germani : nu își pot controla emoțiile. Omul civilizației clasice este cel care a realizat în act aproape tot ceea ce preexistase în sinea sa ca potențialitate întru spirit. Barbarul este posibilitate spirituală rămasă posibilitate. Cortina care a separat lumile diferitelor civilizații (civilizații cu prevalență morale estetice sau juridice — ebraică, greacă, romană, sau de alt tip) în raport cu lumea barbară nu a constat decît din standarde morale, estetice, juridice ; în ultimă instanță ea a constat în rațiunea, care a obligat instinctualitatea, emoția la disciplinare. Omul civilizat a avut însă, apoi, numeroase deziluzii. Omul necivilizat — om, totuși — a avut și acesta deziluziile lui, nu mai puține decît celelalte.

Valorile pe care umanitatea le afirmă și le cultivă sînt valorile comuniunii și valorile competiției. Și unele și altele sînt sau nu sînt pozitiv dezvoltate în cadrul unei societății după cum ele, odată induse educațional în individ, exercită apoi o funcție pozitivă fie în comunicarea interumană fie în competiția interindividuală sau de grup social sau nu au nici un rol (ori mai rău, funcționează antiselectiv). **O societate bolnavă este o societate în care valorile afirmate în procesul educațional nu sînt și cele real productive în viața socială. Apare deci o discrepanță între cultivarea valorilor și utilizarea lor, între valorile cultivate și valorile utilizate.** Faptul se traduce, în final, printr-o scindare a inconștientului colectiv în raport cu structurile mentalității colective conștientizate. **O societate barbară este o societate în care valorile nu sînt cultivate conștient, în care comunicarea și competiția nu decurg în funcție de valori conștient acceptate.** Barbaria este însă, și aceasta, o scindare a inconștientului colectiv față de conștiința colectivă, cu o amplă prevalență a inconștientului Scindarea însă, în cazul societăților barbare, are o anumită particularitate Ea se produce exclusiv pentru semnificațiile conștient admise ale actelor și conceptelor. În realitate însă conștiința colectivă nu are o dinamică proprie și nu face decît să traducă în termeni simbolici existența psihică inconștientă. Condiția societăților barbare este astfel una stabilă în ciuda dezechilibrului aparent în relațiile dintre valori. Rezultatul este că o societate barbară nu se cultivă ușor la contactul cu o societate civilizată. **O societate bolnavă, suferind de inexistența unui raport de continuitate între cultivarea și utilizarea valorilor poate să prefere, la un moment dat, promiscuitatea unei existențe falsificate.** În consecință, evoluția în funcție de valori morale, intelectuale, spirituale sau chiar simplu economice, nu se produce, de obicei, decît în cazul în care se declanșează o competiție între ființe umane, între grupuri umane, între colectivități, între națiuni sau civilizații. Despre rolul elementului competitiv în dezvoltarea națiunilor, studii ample recente vorbesc elocvent (Michael E. Porter „The Comparative Advantage of Nations", Free Press, New York, 1990) Mai este posibil însă ca unele grupuri umane să dezvolte, în împrejurări ce nu par clare, elementele particulare ale unui brusc perfecționism. Mai tipic însă decît evoluția istorică a relației populațiilor umane cu valorile este imobilismul valorilor (dacă nu apar chiar tendințe negative pe acest teren). Este sigur că oriunde anumite valori nu servesc fie scopurilor competiției, fie comunicării interumane ele se pierd repede, iar civilizația ajunge să nu mai dispună de ele. Astfel stînd lucrurile, devine simplu de înțeles că lumea nu a putut fi, la nașterea principalelor culturi, decît divizată și nu a putut rămîne pînă astăzi decît divizată. Atunci cînd un grup uman stabilizează o anumită valoare, și reușește a se folosi de aceasta fără dificultăți, în timp ce în restul lumii această valoare este sau neglijată sau greu de posedat, în însuși interesul cultivării nepericlitate a respectivei valori, el se disociază de restul umanității. Pe unde au trecut aceste linii, aceste frontiere, ale disocierii ? Desigur, ele au trecut printre continente, uneori printre țări apropiate și chiar vecine și multă vreme au trecut printre stările sociale ale aceleiași țări.

Caius Dragomir

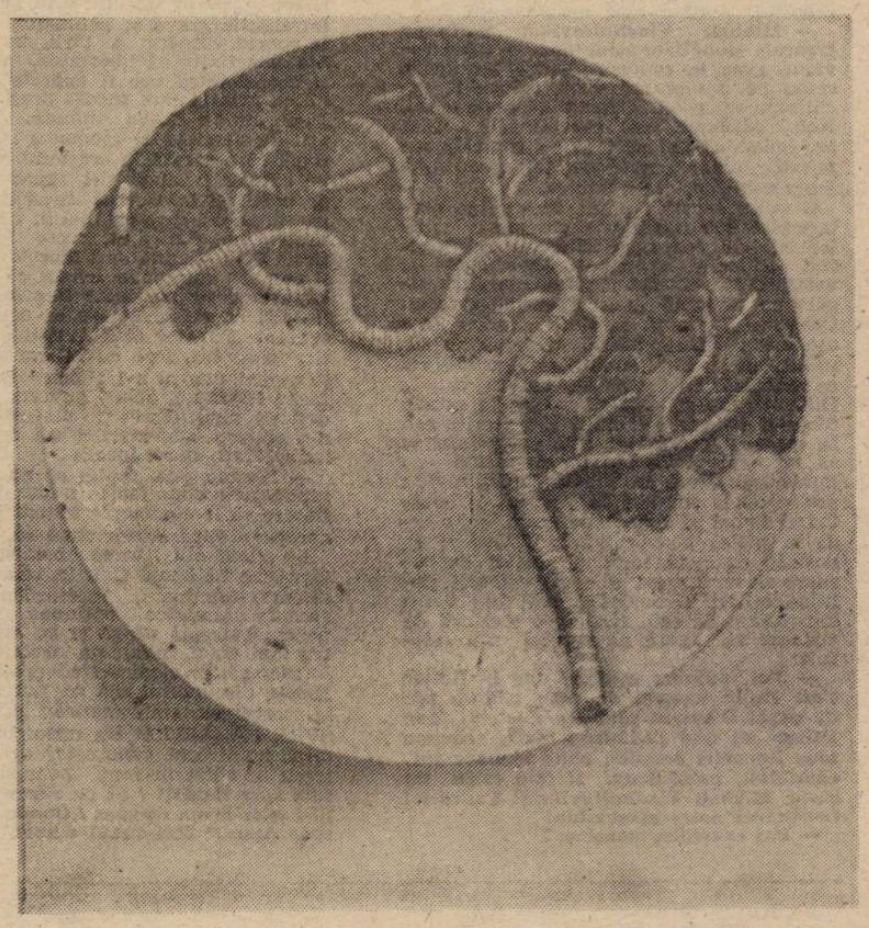

Dumitru RĂDULESCU

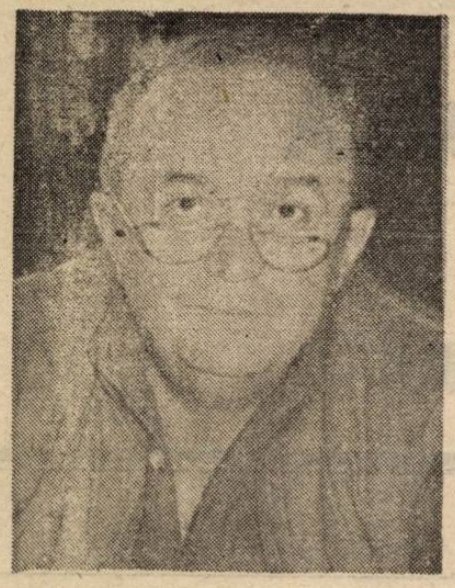

titus popovici

TOVARĂŞUL DE DRUM

...La cîteva zile după această discuţie ambiguă (la Siguranţa Generală un inspector se chinuia, înjurînd, s-o descifreze din relatarea frustă şi fistichie a vecinului, nea Gogu, care trăsese cu urechea de dincolo de gard, aşa cum îi era misia) — în timp ce domnul Costache Bălănuţă îşi lega cravata în faţa oglinzii, năvăli peste el servitoarea, Viţa, într-o cămăsuţă scurtă, dezvelindu-i genunchii rotunzi, aşa cum se zmulsese din braţele păroase ale sergentului de stradă, însărcinat cu paza din toate punctele de vedere şi, înainte ca domnul Bălănuţă să apuce să-i tragă o pereche de palme, începu să strige ca apucată: „Conaşu! Conaşu! E pace! Tocmai vorbeşte la radiu maiestatea ! E pace !" Domnul Costache Bălănuţă deschise şi el aparatul, un Phillips cu cinci lămpi şi prin pînza roz-verzuie a difuzorului răsună glasul Regelui, cu elocuţiunea şi aşa dificilă, mult îngreunată de data ata din pricina emoţiei explicabile, deoarece anunţa Marea Veste.

În afară de faptul că domnul Costache Bălănuţă se simţi pe neaşteptate inundat de o poftă carnală imperioasă, o poftă „de cărare" şi aceasta se citi pe faţa lui, de altfel neobişnuit de distinsă — păr alb, des, sprîncene negre-corb, ochi dominatori — iar Viţa, speriată, o luă la fugă cu cămaşa săltînd pe bucile albe şi tari, nu vom insista asupra Evenimentului, întrucît îl presupunem cunoscut în liniile lui mari, deşi în cursul anilor, în fluctuaţiile capricioase ale ştiinţei istoriei el s-a numit pe rînd, „eliberarea ţării noastre de către glorioasa Armată Sovietică", („Stalin şi poporul rus / Libertatea ne-a adus !"), „actul dela 23 August", „Insurecţia dela 23 August", „revoluţia naţională şi socială de eliberare antifascistă şi antiimperialistă" şi desigur s-ar fi ajuns să fie atribuit, integral (plan, realizare, consolidare) celui mai iubit fiu al poporului şi totodată părintele lui, Eroul între eroii neamului, ctitorului de geniu al României moderne, maiestuoasă personalitate exponenţială" dacă, după 45 de ani, un alt Eveniment n-ar fi relegat ziua de 23 August 1944 într-un con de umbră şi chiar de jenă, ca pe o faptă reprobabilă, deşi este un fapt aproape unanim recunoscut că acea lovitură de palat, a cărei cumplită răspundere şi-o luase un monarh abia ieşit din adolescenţă, scurtase cu cel puţin o jumătate de an durata războiului, ca să nu riscăm şi noi afirmaţia că poate-i determinase în mod radical şi sfîrşitul, în favoarea coaliţiei democraţiei cu comunismul, dar din păcate, cuvîntelul „dacă" este exclus din actul contemplării Istoriei spre extragerea de învăţăminte nefolositoare, astfel că este otios să ne întrebăm, după atîta timp, cum ar fi arătat Soarta Lumii şi obrazul ei pe hartă, „dacă" avînd răgazul unei rezistenţe de sase luni în Carpaţi, Germania ar fi realizat, înainte de echipa dela Alamo, USA, bomba atomică.

Nu vom descrie cu pretenţii artistice „de oglindire" nici bombardamentele germane asupra Capitalei, inutile din punct de vedere militar şi păgubitoare lor din punct de vedere propagandistic, nici foşgăiala, la drept vorbind cam penibilă, din cercurile politice tradiţionale în zilele premergătoare intrării în Capitala deja eliberată a glorioasei Armate Roşii eliberatoare, ale cărei tancuri T-34, cu ciorchine de infanteriști prăfuiţi şi zîmbăreţi isi croiau loc cu greu, în zuruit de senile şi gaze albastre de esapament, prin mulţimea care striga, aplauda şi făcea salutul moştenit de la defuncta Republică Spaniolă şi de la „el Frente Popular", pumnul sting ridicat, speranţă, fraternitate şi sfidare; nu vom consemna nici zvonurile care au început să circule imediat despre „davai ceas!" vioiuri, parfumuri băute cu delicii parcă ar fi fost cele mai fine lînqueururi, pastă de dinţi unsă pe pîine în chip de anchois, spălarea pe obraz în bideuri: întrebuinţarea lor reală părea să fi fost necunoscută noilor veniţi, toate acestea fiind doar epifenomene, fără legătură cu esenţa căutată cu atîta sîrguinţă de domnul Costache Bălănuţă. Asupra acestei tainice şi atît de rîvnite esenţe, un colţ de cortină i se ridică într-o seară cînd, înfruntînd primejdiile reale ale unei expediţii nocturne prin Capitală (automobilul îi fusese confiscat pentru nevoile armatei şi ruginea undeva la Kursk, Viazma ori Tiraspol) făcu o vizită unei cunoscute şi foarte frumoase actriţe, în culmea gloriei şi împlinirii ei ca femeie. Odată la Mare, în „la belle Epoque" îi acordase favorurile ei într-un mod atît de original încît rămăseseră prieteni şi după aceea, lucru foarte rar. Într-unul din puţinele localuri selecte cu terasă, parcă plutind deasupra valurilor fosforescente, vedeta cu trup sănătos şi bronzat trimitea apeluri sensuale prin rochia albă de „crêpe-de-Chine" şi părea să se plictisească de moarte la o masă, în compania unui industriaş în vîrstă, moţăind cu nasul într-o cupă de „Veuve-Cliquot". Domnul Bălănuţă, într-un elan subit cu desăvîrşire neindicat în public, se apropie ţinînd ca pe o făclioară o orhidee şi spuse galant: „Doamnă, vă admir!" „Pe mine să nu mă admiri, pe mine să mă f..." răspunse actriţa cu minunata ei voce de contra-alto care, în nemuritoarea feerie „Înşir'te Mărgărite" îi zguduia pînă şi pe intelectualii elitişti şi, lăsîndu-l „ţuţ" pe industriaşul somnolent, îl luă de braţ, posesivă, şi părăsiră localul în admiraţia invidioasă a tuturor bărbaţilor înfierbîntaţi de aerul iodat. Făcură nebunii toată noaptea. În timpul războiului şi ocupaţiei — noi am fost totdeauna ocupaţi de aliaţii noştri — superba femee numără printre adoratorii ei cei mai asiduj pe generalul de cavalerie Joachim von Queuille (hughenotă, familia lui părăsise Franţa în urma revocării Edictului de la Nantes) iar el fu executat mai tîrziu în urma complotului împotriva lui Hitler. Cît timp durau jocurile lor galante slujnica şi camerista actriţei îl felaţiona cu pricepere şi ardentă pe caporalul Karl-Friedrich Hauser, ordonanţa generalului, al cărui tată fost lider al K.P.D. **(Kommunistische Partei Deutschlands)** era acum **kapo** la Dachau şi minuia cravaşca cu aceeaşi pricepere ca şi cu citiva ani înainte citatele din Karl Marx şi Friedrich Engels. După Eveniment, slujnica o părăsi pe indulgenta ei stăpînă, nu înainte de-a o demasca în „Scînteia" („tîrfa naziştilor,nu-mi dădea să mănînc, mă ţinea în zdrenţe şi în frig. Cît timp scenele noastre naţionale vor fi pîngărite de...") şi se căsători cu un revoluţionar de profesie de mare viitor.

În salonul-budoar al divinei femei, şedea un colonel sovietic, aşezat cu o dezinvoltură neproletară pe o bergeră Louis XV; spre deosebire de majoritatea ofiţerilor sovietici superiori, uniforma stătea impecabil mulată pe pieptul lat, ornat de ordine şi medalii, foarte importante după mărimea şi strălucirea lor. Faţa lui era fină, rasată, purta „pincenez" şi craniul complet ras, ca o bilă de fildeş, îi dădea un aer fascinant, de coborîtor dintr-o rasă necunoscută.

— Mikhail Vladimirovitch parle un français stupéfiant pour un... — ...bolchévique avec le couteau entre les dents, spuse cu o vibrantă voce, colonelul, înclinnidu-se uşor, flexibil, nonşalant. **Non. Madame, au contraire ce sont les roumains qui parlent un français admirable, d'une pureté qui fait honneur à leurs nobles origines latines.**

O măsuţă aurită părea gata să se prăbuşească sub povara savuroasă a cutiilor cu icre negre, de Manciuria brînzeturi turkmene, heringi de Azov, sticle de votcă „Petrovskaia" şi „Iubileynaia" ţigări cu cartonul lung şi curînd domnul Costache Bălănuţă se simţi cuprins de o asemenea euforie încît regreta că nu s-a născut undeva pe malurile Niprului, cel ce suspină şi se zbate, ori în sat la Dikanka. Ar fi vrut să sufere în oţelele Siberiei pentru cei mulţi şi asupriţi, era în stare să ceară Nagantul colonelului şi să joace „roulette russe"; se sărută pe gură, de trei ori, cu Mihail Vladimirovici; spuse că la un simplu gest al tulburătoarei femei se aruncă pe geam, ori merge în piele goală pînă la Piteşti şi ca dovadă de netăgăduit a acestei expansiuni slave, începu să-i dea sfaturi politice ofiţerului sovietic, care bea votca din pahare de apă, fără ca o picătură de sudoare să apară pe craniul său şleifuit:

— J'ai toujours soutenu que la Russie c'est l'allié naturel de mon pauvre petit pays! D'autant plus les Soviets, que j'aime et que j'admire ! Mais, comme tous les petis peuples, nous sommes susceptibles, pointilleux. Il faut faire un geste, Mikhail Vladimirovitsch! Faites-le! Conquerez notre sympathie!

— Par exemple, monsieur?

— Rendez-nous la Bessarabie et la Bucovine! Que comptent pour l'immensité de votre Empire... pardon, de votre glorieuse Confédération, exemple lumineux pour la monde entier, ces deux provinces microscopiques? Rendez-nous-les! Faites ce geste magniphique et vous vous aurez acquis pour les siècles à venir notre sympathie et notre reconnaisance !

Colonelul rus îl privi ca pe o broască cu păr.

— Quelle est votre population, monsieur ?

— Environ dix-neuf millions, mon cher Mikhail Vladimirovitch...

— Alors, mon ami, c'est un problème de transport **et non de la conquête des sympathies et des reconnaissances dont nous nous foutons éperdument !**

Magnifica femeie, revigorată de amestecul de votcă şi şampanie **„Pol'no suhoye"** îşi făcea vînt cu poala rochiei de seară, dezvelind coapse sculpturale. Izbucni într-un hohot gutural de rîs şi strigă: **„Que c'est drôle ! Que c'est amusant ! Que c'est joli !"**

Domnul Costache Bălănuţă se trezi dintr-odată din celesta stare de iubire, dăruire şi încredere. Nu mai scoase un cuvînt şi curînd plecă spre casă, tot pe jos, avînd norocul rar să nu întîlnească vreo patrulă rusească, salvîndu-şi astfel, pentru un timp, ceasul de aur cu lanţ şi breloc.

La nici trei zile după aceea, în locuinţa venerabilă a unei prinţese septuagenare — pe care o va mai regăsi, lipăind desculţă prin noroaiele Bărăganului, dar să nu anticipăm, să nu anticipăm! — domnul Costache Bălănuţă, nespus de flatat şi cu moralul ridicat pe culmi în urma acestei invitaţii, urma să întîlnească în prezenţa şefilor partidelor celor mai importante pe colonelul Gustavus F. Hamilton din USA Army, membru în Comisia Aliată de Control. Toţi, însufleţiţi de mari speranţe, îl creditau cu misiuni secrete, cu puteri discreţionare izvorînd firesc din forţa uriaşă a Marii Ţări Libere, pe care erau convinşi că o reprezenta într-o acţiune specială de informare la faţa locului, în vederea intervenţiei eliberatoare, supoziţii ce l-ar fi uluit pe tînărul fabricant de bere sau praf de ouă din Minessotta sau Wyoming, sau mai precis, nu le-ar fi înţeles. Colonelul, înalt, cu ochelari cu ramă, de baga, avînd o înfăţişare de student întîrziat pe un **campus** după închiderea cursurilor, mişcîndu-se degajat într-o uniformă comodă (domnului Bălănuţă i se păru dezmăţată) veni cu întîrziere, bătu pe umăr, clătinîndu-i pe picioare, politicieni venerabili cu numele înscrise în analele neamului, puse picioarele pe masă, le cîntă la pian „Chatanooga-Chou-Chou", răspunse prin monosilabe şi, cu predilecţie prin **„Fuck it"** la întrebările grave şi neliniştite cu privire la soarta viitoare a ţării, la garanţiile Statelor Unite că libertatea, democraţia şi proprietatea vor fi apărate de magnifică aviaţie care făcuse praf şi pulbere Ploieştiul în cîteva minute. Plecă tot atît de vesel şi de zgomotos cum venise, după ce o sărută în creştetul ei argintiu pe bătrîna prinţesă şi-i spuse „by, by, grannie", şi în tăcerea covîrşitoare toţi se întoarseră spre cel mai în vîrstă şi mai proeminent dintre ei, chiar şi domnul Costache Bălănuţă deşi Marele om politic îi purta o duşmănie tenace şi rece din clipa cînd se „vînduse" Regelui anterior, dovadă că nu pregetase el, cel mai consecvent apărător al libertăţilor democratice să se coalizeze cu Mişcarea, numai şi numai pentru a-l „bucta" pe el, Costache Bălănuţă, dela guvern. Bătrînul domn a cărui distincţie resemnată impunea chiar şi adversarilor săi cei mai neînduplecaţi, spuse încet:

— Tomnai prin faptul că nu ne-a spus nimic, ne-a spus foarte multe. Rămîne ca fiecare să le contemple îndelung şi să le aprecieze după competenţia sa.

La cîteva zile urmă bomba: domnul Costache Bălănuţă ţinu în sala ARO un discurs, fulminant, mărturisindu-şi cu accente dramatice opţiunea definitivă pentru extrema stîngă şi îşi atrase, pentru totdeauna, inimiciţia ireductibilă a foştilor săi prieteni ori adversari politici. Esenţa discursului său se putea reduce la aserţiunea emblematică: „CU FAŢA SPRE RĂSĂRIT !" Un cunoscut epigramist, neîntrecut cunoscător de vinuri, o trecu imediat în zona nemuririi: **„Cu faţa spre Răsărit / Şi cu curul dezvelit / Şi-i uşor acum de spus / Ce-om primi din spre Apus !"** Mai tîrziu domnul Costache Bălănuţă îl întîlni pe epigramist la Gherla... dar să nu anticipăm ! să nu anticipăm ! şi riseră amîndoi, în mohoreala împuţită a celulei.

Domnul Bălănuţă mai făcu un gest; acesta trecu însă neobservat: îi **ordonă** fiicei sale Ioana-Costa să se întoarcă imediat în ţară, pe de o parte pentru a demonstra sinceritatea totală a noii sale opţiuni, pe de alta să contribuie la reconstruirea, democratizarea şi propăşirea ţării. Şi Ioana-Costa, mai urită ca oricînd, sosi după o călătorie aventuroasă într-o Capitală sfîşiată de ciocniri din ce în ce mai violente între cei ce credeau că merită să lupte ca să se întoarcă bunele, frumoasele vremuri de altă dată cu amestecul lor parfumat de patriarhalism oriental şi de modernism agresiv, cu romanţele atît de mişcătoare **„Du-mă-acasă măi tramvai / Du-mă, du-mă, ce mai stai ?"** şi între alţii, toată ziua pe stradă, în mase compacte, strigînd: „Jos !", „Moarte lor; moarte lor, moarte lor, fasciştilor !" şi cîntînd: **„Înfruntînd furtuni / Spargem munţii în pumni ! / Lupta noastră nu s-a sfîrşit / Pîn'la unul o să piară / Duşmanii poporului !** şi ar fi sfîşiat în bucăţi pe cel ce ar fi îndrăznit să le spună că nu vor fi în stare să construiască o lume nouă, a dreptăţii, adevărului şi bunăstării pentru cei mulţi.

Ultima surpriză a lumii politice împotriva căreia se desfăşurau aceste manifestaţii monstre fu întrarea cu surle şi tobe a domnului Costache Bălănuţă în „guvernul de largă concentrare democratică" ca Ministru secretar de stat al unui foarte important departament şi din acest moment puteam afirma fără teama de-a fi contrazişi că el deveni personajul cel mai odios în rîndurile burgheziei. Aceasta îi punea în circă toate nenorocirile ce se abăteau, sau urmau să se abată asupra ei, nu protocolul secret între Churchill şi Stalin, nu aranjamentul dela Yalta, nu infiltrarea sovieticilor, direct sau prin interpuşi în toate posturile cheie ale administraţiei de stat, nu lipsa de scrupule (de scrupule aşa-zis umaniste, bine înţeles) a comuniştilor aplicînd pentru prima dată în Istorie, pe scară mondială, principiul iezuit „scopul scuză mijloacele", nebănuind că peste mulţi ani aveau să afle, cu stupoare, că „mijloacele pot să compromită scopul", dar să nu anticipăm, să nu anticipăm ! nu acestea erau cauzele nefericirilor adunate ca nişte nori de furtună, grei de grindini distrugătoare asupra sus-numitei burghezii, atît de firavă, de naivă şi de vulnerabilă în realitate, ci „trădarea lui Costache". Comuniştii ? În primul rînd erau puţini şi fără nicio priză în ţară. În al doilea rînd erau adversari declaraţi, nedeghizaţi, deci loiali (aşa credeau oamenii politici crescuţi în spiritul lui Brătianu şi Rosetti, a lui Carp şi Maiorescu, a lui Stere şi Gherea, a părintelui Vasile Lucaci şi al lui Iuliu Maniu) cu ei ştiai pe ce teren te afli (aşa îşi imaginau respectivii oameni politici), în schimb „Costache trădătorul?" Pentru el nicio pedeapsă nu era prea mare, nici tortură prea rafinată !

În acest timp domnul Costache Bălănuţă îşi făcea — cu ceea ce ştia el că este probitate — datoria în cadrul importantului său Minister şi unde, bine înţeles — era doar un lucru normal ! — îşi adusese prietenii, clienţii, tinerele şi tinerii recomandaţi de persoane cărora le era obligat; făcea adică tot ce s-a făcut şi se va face în viaţa politică normală şi era sincer mîhnit cînd la şedinţele Guvernului se vedea acuzat, mai cu seamă de Coriolan Andrei, că umple ministerul cu jigodii, sabotori şi incompetenţi. Simţea că fiul fostului său coleg de parlament era pornit împotriva lui şi nu putea înţelege decît: făceau parte amîndoi din aceeaşi clasă şi amîndoi înţeleseseră, la o oarecare distanţă unul de altul, comandamentele vremurilor noi: o trădaseră. În schimb cu ceilalţi miniştri şi mai cu seamă cu tovarăşul Vasile Vasiliu Roşioridăvede se înţelegea, colabora excelent: îl sfătuia cum să se îmbrace, cum să-şi înnoade cravata albă la fracul de ceremonie, cum să mănînce elegant şi observa cu mîndrie pedagogică şi bucurie umană că noul său coleg îndeplineşte toate aceste ritualuri ale vieţii civilizate, nu dintr-o obligaţie istorică şi nesuferită, ci dimpotrivă, găseşte în ele o plăcere reală, sinceră. Numai tînărul cu părul cîrlionţat şi buze groase, răsfrînte, se rebifa, îl privea cu fruntea plecată ca

un bouraș gata să împungă și odată îi spuse răstit și bilbiindu-se :

— Ia-i-a-ia-ma-mai lasă-mă ! Strămoșii noștri dacii nu se-mbrăca în fraci !

Deci, pentru Excelența Sa domnul Ministru secretar de Stat Costache Bălănuță părea că totul întrase pe făgașul normal al vieții ; sărmanul nu cunoștea nemuritorul adagiu dialectic : „un lucru este și nu este în același timp". Înainte de-al părăsi pentru multă vreme și a ne apleca asupra cursului vieții fiicei sale, domnișoara — depe acum bătrînă — Ioana-Costa, vom mai povesti o singură întîmplare : asupra ei domnul Costache Bălănuță avu răgazul să se plece de nenumărate ori în anii ce urmară.

Era, împreună cu cei cărora le devenise „tovarăș de drum", la o vinătoare — deoarece trebuie spus că acești oameni vînați ani la rînd de copoii Siguranței se dăruiră acestui sport cu o pasiune nesățioasă, cu adevărat aristocratică. Domnul Bălănuță ținu de datoria lui să le explice că un fazan doborît, „la zbor ! Numai la zbor !" cu o pușcă „side-by side" ieșită din atelierul lui James Purdey se deosebește radical de un alt fazan abătut dintr-un banal „Krupp, drei Kugeln" armă bună, dar de serie ; că un „Westley Richards" e superior unei „Beretta" și că ursului și mistrețului li se cade un glonț. 375 expediat dintr-un **dublu-express** „Holland & Holland". La asemenea escapade cinegetice, cel mai pătimaș, pînă la uitarea de sine, era tînărul cu păr negru, cîrlionțat și buze groase, răsfrînte : spumega literalmente (sau cum zicea el **literalimente**) dacă nu scria la răboj cel mai mare număr de piese ; trîntea arma de pămînt dacă se întîmpla să nu nimerească, se stropșea la organizatori (oameni care vînaseră cu regii țării, cu boieri adevărați, cu diplomați, ofițeri superiori, „grands fusils" din străinătăți și în special cu cei mai pricepuți în acest ancestral domeniu, țăranii braconieri) amenința, pleca, revenea pînă cînd întîlnea privirea batjocoritoare a tovarășului Roșioriidăvede și se potolea îndată, ca trezit dintr-un delir pasager.

— Asta are suflet de călău, spunea tovarășul Roșioriidăvede. El, de obicei, slobozea două-trei focuri, i se puneau la răboj zece piese, se declara mulțumit uitîndu-se ironic la zeloșii organizatori și se trăgea la umbră unde i se aducea un vin roșu, de buturugă, în sticle verzi astupate cu cocean, dar totodată gustări dintre cele mai fine : muschiuleț de mistreț, brînzeturi de mai multe feluri, icre, sardele, ficat de gîscă, nisetru marinat, ghiudem de Dobrogea, păstrăv la cuptor, prepelițe în aspic, batog de morun, sălămior de urs, chiftele de biban, paté de sitari din care gusta, criticînd ca un fin gurmand cea mai mică inadvertență în preparare sau asezonare. În schimb tînărul cu păr cîrlionțat și buze groase, răsfrînte, se retrăgea la o parte, parcă temător ca nu cumva vreunul mai puternic să-i răpească bucățica din față și mînca cu degetele, îndesînd în gură cu un fel de febrilitate, pînă la punctul sufocației, brînză Telemea, ceapă, roșii și usturoi.

— Peizan ai să mori, Costică ! îi striga tovarășul Roșioriidăvede...

Tînărul zîmbea larg, cu dinți foarte frumoși, dar oasele mari ale fălcilor îi jucau sub piele. „Vă pla-place să glumiți !".

— Îmi place să mănînc bine, bă. Mîncarea e un lucru foarte important.

— Drumul fericirii trece prin stomac, suride amabil domnul Bălănuță.

— Asta-i dăla tine ? îl întrebă cu respect tovarășul Roșioriidăvede.

— Nu. A spus-o un rege francez.

Celălalt se posomorî : „Regii, regii... Totdeauna regii, mereu regii..."

Rămase un timp gînditor, sorbi din vinul căpșunică, apoi privindu-l pe Bălănuță într-un fel ciudat, ca și cum îl vedea pentru prima oară, îi spuse : „Bă, eu prin stomac am ajuns la comunism. Dă aia vă tot spun : faceți cum știți și dați poporului dă mîncare. Poporul sătul e cuminte ca o muiere regulată bine, nu pîrțîit cum faci tu, Costică, ci temeinic muncitorește !

— Eram mulți copii, începu el domol. Se vedea că-i place să povestească. Tata atîta știa : să facă ce face și să **nu** găsească dă lucru și să toarne la copii. Mama ne ținea cu acu' și cu spălatu' dă rufe, vai ș-amar, numai ea știa cum. Totul era cu porția, tu n-ai dă unde să știi asta, bă Costache, tu te-ai născut sătul, bă, sătulu' nu crede flămîndului.

— Vă cred, domnule Roșioriidăvede, vă cred.

— Acum te trezișî să ne credeți ? Acuma sunt sătul, ciugulesc doar. Dacă așî fi flămînd așî hali, asta-i diferența. Atunci în copilărie așî fi băgat în mine, ca-n groapă, tot timpul. Da' cum îți spusei totul era pă porție. Mîncai tu mai mult flămînzea fra'tu sau surioara. Toți egali, bă, în fața mizeriei. Și într-o zi, eram mai lihnit ca de obicei, m-am lipit de mama, știam că mă iubește cel mai mult, aveam ochii negri-negri ca ai haimanalei de taic'miu și am zis : „Muică, zic, dă-mi o bucată de pîine". Și atunci, bă Costache, am auzit cel mai frumos lucru din lume, bă, uite la mine care am ochii plini dă lacrimi și azi, atunci mama a spus cu o voce ca o zînă din povești : „Nu se poate, Lică-mic, **acuma pîinea doarme.** Și d-aia am intrat în luptă, bă și-am să lupt pînă la ultima suflare, ca pîinea să nu mai doarmă niciodată pentru copiii acestei țări !"

Domnul Costache Bălănuță se simți din cale-afară de mișcat și în același timp vinovat personal pentrucă tovarășul Roșioriidăvede cunoscuse aceste lipsuri din fragedă pruncie. „Hai, mă ! strigă atunci puternicul bărbat, ia mai faceți voi o goană, mai dați cu durda, că ăluia micu' îi curge balele, ăsta cînd trage într-un iepure își închipuie că trage în mine ! Lăsați-mă cu prietenul meu Costache, să duc cu el muncă dă lămurire ! **„Holgoș !"** (Îi plăcea acest cuvînt unguresc, prins dela un tovarăș de celulă, „halgass" — taci, și din intonație îi dădea o mulțime de sensuri sanchi, fă-te că nu pricepi, păzea ! ce vorbești ? sau „Gata ! Discuția s-a încheiat !".

— A doua întîmplare, tot cu mîncarea m-a dus către Partid. Zic Partid, cu „P" mare, pentrucă e unul singur. Ale voastre, chestii-socoteli, șahăr-mahăr. Eram în pușcărie pentru prima oară, pă fo doi ani-trei. Dacă nu luăm în seamă lipsa de muieri... aoleu, ce mai băteam caporalu' !... n-o duceam rău. Eram între tovarăși, studiam legile societății inventate dă Marx și Engels și aprofundate dă Lenin și tovarășul Stalin, mîncare aveam. Ne venea dă afară, trimitea familiile, trimitea Ajutoru' Roșu, mă-nțelegi. Indiferent dă unde venea împărțeam totul, frățește, la milimetru, cu ața. Pă urmă ne întorceam cu spatele și alegeam porțiile, așa ca niciunul să nu se simtă cît de cît înșelat. Și de-odată vine, mă-nțelegi, o dispoziție superioară dela **partid** : în închisori, zice, s-a instaurat o atmosferă anarhistă, egalitarist micburgheză. Trebuie să se mănînce în funcție dă funcție ! rise el, plăcîndu-i jocul de cuvinte. **„Holgoș !"**

— Nu înțeleg.

— Adică în mod cu adevărat socialist : dă-la fiecare după capacități, fiecăruia după munca depusă. Nu poți pune pă același plan un **cadru**, un responsabil, cu un simplu membru, chiar dacă ăla a umflat mai mulți ani la proces, ca să **nu** vorbim dă unu' care are manifestații fracționiste. Uite, ca să înțelegi și tu, îți povestesc un ezemplu : era la un moment dat cu noi unu' Tudor Tudor. Muncitor, bă, proletar, nu intelectual, nu ovrei. Băiat bun, avusese o comportare corespunzătoare în fața Siguranței, da' nivel politic la el cît la o vrabie. Cînd vede el că secretarul pă colectiv... nu eram încă eu... primește trei felii dă pîine albă și o sută dă grame dă unt, începe să facă gură că „unde-i egalitatea și spiritul tovărășesc, că dă aia a încasat el bătăi și schingiuiri ca să se ridice o nouă burghezie, una roșie" și așa mai departe. Am primit sarcina să-l lămuresc „Holgoș, bă Tudorele i-am spus, nu te ridica împotriva Partidului !" „Asta nu-i partid, zice nenorocitul, ăsta-i o bandă, bă ! Cum, bă Lică, se spetește nevasta, poate se și regulează cu băcanu' din colț să-mi trimită pachet, să rezist, că am doi copii mici și eu să mă uit cum îi halește loșca și să și aprob că asta și nu alta-i solidaritatea proletară ? Vă f... muma-n..." Nu m-a ascultat, a continuat să facă agitație, a fost pus în discuție, s-a cocoșit, l-am esclus din colectiv. A trebuit să-și ia boarfele, să se mute la subsol, la dreptu' comun. Ăla i-a furat tot în prima noapte, l-a cotăit, i-a confiscat și porția dăla cazan. După trei săptămîni a murit. Cu toată devierea lui, l-am înmormîntat ca **tovarăș.**

— Glumiți, domnule Roșioriidăvede, încercă să rîdă domnul Bălănuță.

— Du-te dracu' ! Vezi cum sunteți voi ? Dintr-o estremă într-alta. Ori esploatare sîngeroasă, dă trebuie să-și mintă mamele copiii flămînzi, ori egalitarism micburghez, anarhic, dă toți devine o apă ș-un pămînt și atunci unde mai e rolul conducător al Partidului ? **„Holgoș" !**

— Și vrei să mă convingeți că dumneavoastră **puteați** sta în celulă cu un tovarăș și dumneavoastră să mîncați pîine albă cu unt, privindu-l în ochi, iar el pîine neagră, goală ?

— Tu ai să mori, bă Costache, și n-ai să pricepi ce-i aia centralismul democratic !

Costache Bălănuță simți cum i se face cămașa de gheață între omoplați. Se uită la celălalt, sperînd împotriva evidenței că glumește și că va face din nou gestul acela așa de omenesc și de național să tragă cu ochiul. Dar nu. Roșioriidăvede era grav, sombru și atît de convins de justețea principiilor sale încît domnul Bălănuță, lăsînd la o parte orice fel de prudență, spuse rar, apăsînd pe fiecare cuvînt ;

— În orice caz eu n-aș fi în stare să mănînc bunătăți și să privesc cum companionul meu de idealuri și de suferință înghite în sec.

— Asta rămîne de văzut, se înveseli tovarășul Roșioriidăvede și-i făcu să mai ia ceva din bunătățile întinse pe fața de masă de damasc așternută pe iarba pălită de toamnă. „Aide, bă, nu te sfii. Aici este egalitate, așa cum îți place ție."

La puțină vreme după aceea, domnul Costache Bălănuță dispăru din circulație. Erau timpuri cînd nimeni nu insista prea mult asupra acestor eclipse. În treacăt, prin parcuri pustii, prin biserici cu două-trei babe care băteau mătănii gemînd, ori în săli goale de cinema, se spunea la ureche că domnul Bălănuță a fost arestat, torturat și a murit moarte de martir în beciurile poliției secrete comuniste ; că e ascuns în munții Vrancei ori Făgărașului, unde luptau cete mari de partizani și le este sfetnic politic, sau că a izbutit să fugă în străinătate și acolo, în chip de eminență cenușie a emigrației sfîșiată de disensiuni, pregătește curînd restaurație, deoarece chiar dacă n-avea un pic de caracter, era un cap politic cu infinite resurse.

Fragment din romanul „Echinocțiul de iarnă"

O ISTORIE ILUSTRATĂ A LITERATURII ROMÂNE CONTEMPORANE

văzută de Ion Cucu

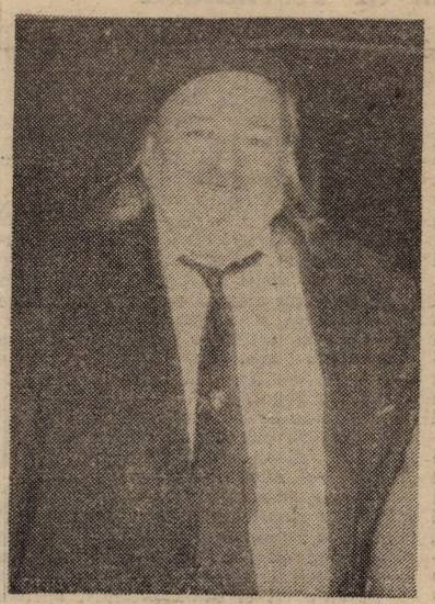

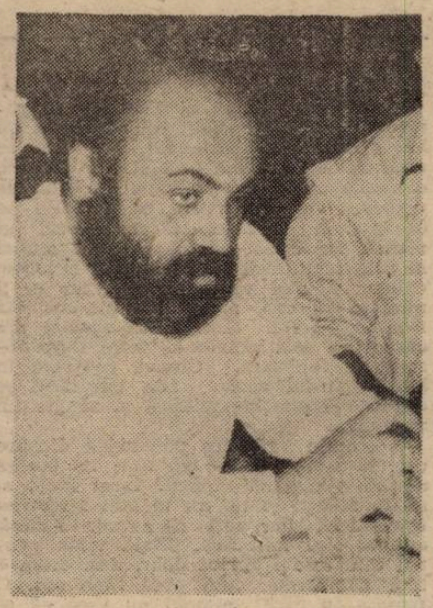

Proaspăt întors de la „Singapore" : **Tudor George**

Bedros Horasangian supraveghind relațiile externe ale Uniunii Scriitorilor

Eugen Negrici și **Livius Ciocârlie** scrutînd optimiști viitorul literaturii române

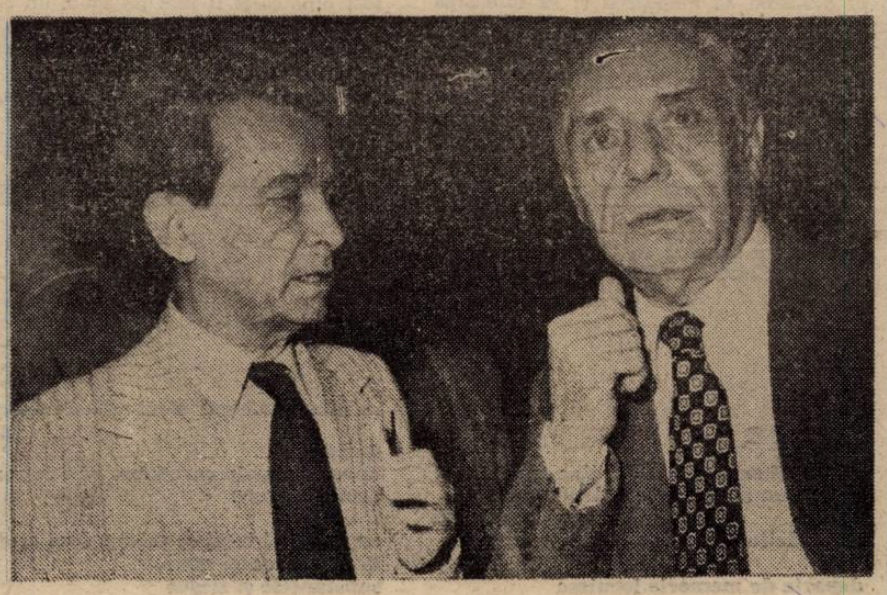

Doi corifei ai presei române postbelice : **Radu Popescu** și **George Ivașcu**

elena nestor

CĂDERILE NOPȚII

sau

Nesfîrșitul drum al resemnării

Într-o bună zi Eustațiu Grigorescu vru să se abată din drum și în loc să se urce-n tramvai, așa cum se urca de obicei, o luă pe o stradă laterală, o stradă cu tei, cu praf, cu tot felul de umbre. Da, aceea era casa, acolo pe dreapta. Ii deschise chiar propria lui mamă. La orice s-ar fi așteptat numai la asta nu. Reuși să-și ascundă mirarea. Ciinele ii sări vesel în cale, iar el îl mîngîie pe cap, apoi își trînti servieta într-un fotoliu. Începu să soarbă din ceașca de ceai uitîndu-se între timp absent pe fereastră. Cineva reparase în sfîrșit gardul acela. Din bucătărie se auzea respirația maică-si și zăngănitul vaselor.

O s.ranie răcoare pătrundea dinspre cer. Ia-ți un pulover pe tine. La umbra statuii ajungi să îngheți. Încet încet ai să te răcești și tu, nu te poți împotrivi o veșnicie, dar poți să amîni. Amînă, amîna, zise maică-sa. Toată viața pentru asta m-am zbătut doar, deși eram o femeie infirmă, cum prea bine știi. O femeie cu care nimeni nu vrea să se culce, nimeni nu face copii și nici nu iese în lume. Infirmitatea, ca și ratarea, trece drept o mare rușine. Nici pe stradă nu ieșeam prea des, doar cînd era neapărat nevoie. Cît de silă-mi era să mă duc în locuri unde putea să mă vadă lumea. Pe tine te-am făcut cu Dumnezeu. Ești fiul lui și de aceea trebuie să suferi. E de la sine înțeles.

Eustațiu Grigorescu sorbea mai departe din ceașca de ceai, aburii îi frigeau nările și odată cu aroma de buruiană stătută îi venea în nas și un discret miros de mucegai. Cît de îngust era cerul acela, inadins nu făcuseră fereastra mai largă, ca să nu se știe în ce măsură mai seamănă amintirile cu realitatea, ca să nu poți alege între cer și ocean și nici să nu poți observa cum treptat ordinea e înlocuită prin haos. Avea dreptate maică-sa, trebuia să-și pună un pulover pe el, era negru și prost ceaiul ce îl beau așteptînd „la fête du grand Pardon". Plutea acolo un miros de cadavru, ca-n orice muzeu. Iar din coridor se auzea tiritul picioarelor și păcănitul bastonului, un mers de olog, gîfîit, se oprește des, își suflă nasul, sau doar și-l trage. Era numai o iluzie poate faptul că vocea maică-si se auzea dinspre bucătărie, unde cineva trebuia să spele neapărat vase și nimeni n-o putea face mai bine decît ea, sau cel puțin asta era ideea lui Eustațiu, una dintre nostalgiile lui.

Nostalgia Paradisului pierdut, purtată de fiecare din noi, nu e altceva decît nostalgia clipei de iubire în care am fost concepuți. De atîtea ori o întrebase pe maică-sa al cui fiu este. Dar ea pur și simplu nu știa, sărmana, și îi spunea tot timpul că e al lui Dumnezeu, el înțelesese asta ca pe o figură de stil, ca pe un mod mai blînd de a se eschiva și de a-l face să spere că Dumnezeu ne protejează-n egală măsură pe toți, în fața lui nici un infirm nu e infirm și sîntem oricum copiii lui, cu mic cu mare. Iar el ajunsese să gîndească și să înțeleagă că Dumnezeu este cea mai minunată și mai perfectă dintre creațiile omului. Asta îi redase în multe momente îngrozitoare un echilibru nesperat și în atîtea împrejurări complicate îi pregătise un răspuns folositor, încă de la vîrsta cînd fumezi în closetul școlii și încerci primele senzații de onanie. Și deși faci toate astea luîndu-ți toate măsurile de precauție, vecinii știu totul. Băiatul lui cutare care fumează și e onanist. Ar trebui eliminat, ce rușine, și maică-sa care. Dacă ar fi avut un tată s-ar fi descurcat altfel, ar fi trecut mai repede la o sexualitate normală. Cît de cît totuși Dumnezeu-tatăl l-a ajutat să o facă. Mai greu a fost însă cu banii de țigări, cu firea lui rebelă și cu alergia ce o avea față de mediocritate și conformism. Detesta produsul de serie, el fiind fiul lui Dumnezeu, nu-i așa. Hm, o fi avut oare neapărat nevoie onoarea mamei lui de o asemenea gogoriță.

Lumea se obișnuise demult să știe că există pe oriunde ai umbla mari și mici preoți, marii preoți tălmăceau vorbele pe cînd cei mici numai de se ocupau să le afle, să le smulgă, să le consemneze, astfel că șiruri lungi de oameni își tîrîiau înspre capela secretă mersul de olog, semănînd cu acela al mamei lui Eustațiu Grigorescu. Imperiul fiind, atît după aparențe cît și după zvonuri, aproape de crepuscul, Eustațiu descoperi înlocuirea vieții prin literatură și practicarea acestei formule pînă la un stadiu avansat de viciu, cu atît mai mult cu cît, se știe că mari maeștri ai scrisului obținuseră astfel rezultate extraordinare. Unii pretindeau că dacă știi să scrii bine e suficient să inmoi din timp în timp în ceai cîte o prăjitură. Porni de la a lua exercițiul acesta ca pe o formă de vis, refuzînd adevărul de afară și baricadîndu-se ca să scrie adevărul cel adevărat și adevărul din el însuși, fiu al lui Dumnezeu sau al cui o fi fost, ce contează. Astfel că scrisul îl salvă în nenumărate rînduri de la sinucidere. Cu timpul începu să cadă peste el o liniște ca o noapte și se trezi devenit un fel de înțelept Solomon, proprietar al unui miraculos manuscris secret, pe care avea să-l ducă probabil cu el în mormînt, și cadavrul să-i fie culcat pe foile lui așternute-n coșciug prin bunăvoința prietenilor. Trăia foarte retras și devenise o legendă imensa tandrețe ce se ascundea în firea lui închisă. Poate că practica de fapt literatura ca pe o formă de moarte. Numai că manuscrisul acela imens și distrugător tulbura somnul marilor preoți. Ce-o fi fost în acele foi despre care atît se șoptea. Asta e-n stare să scrie tot adevărul, de cînd tot scrie.

Văzîndu-l în fața lor, avură sentimentul că stau de vorbă cu cineva care venise de pe o altă planetă. Dumneata ai înlocuit viața cu o copie a ei, unde e copia aceea. N-am nici o copie, mulțumiți-vă cu originalul, de care oricum puteți dispune cum vreți, o biată copie, prostii, o biată copie poate să facă oricine.

Ajungi ca atunci cînd îmbrățișezi o femeie să îți fie egal dacă în brațele tale se află **acea** femeie sau alta, și înțelegi astfel că de fapt nu ții în brațe pe nimeni. E aproape tragic. E oribil. Lumea e egală. Nimic nu mai contează.

Se trezi întins pe pardoseala capelei secrete. Avusese dreptate maică-sa, ar fi fost bine să-și fi luat pe spate un flanel. Știa demult că universul e gol. Poate că tot la fel de singur a fost și Dumnezeu. Acesta să fi fost motivul pentru care ne-a făcut ?...

Unde ești, Doamne, cu eterna, sacra ta singurătate ?

Se făcuse noapte demult. Vagabonzi disperați începeau să colinde străzile încă dinainte de căderea serii, ca niște ciini îngroziți de hingheri. Credincioșii urinau pe sarcofage, femeile se-mperecheau cu mai mulți deodată și fără să se mai mărite, iar copiilor făcuți astfel nici nu se oboseau să le mai dea vreun nume, parohiile toate în faliment, crăpau popii de foame, nici cununii nici botezuri, iar de morți absolut nimeni nu se îngrijea. Se prăbușeau statui de papi și cardinali, nu mai era nici un fel de respect pentru missa solemnă, iar în timpul trecerii procesiunilor stăteau cu pălăriile pe cap, scuipau, înjurau, spuneau glume obscene. Marii preoți se schimbau mereu fiindcă erau care de care mai eretici, luau mită și se păruiau între ei cînd să-și împartă ciolanul, își făceau de cap cu neveste, cu copile și cu cine se mai nimerea atunci cînd nu erau de-a dreptul homosexuali și ei și călugării prin mînăstiri.

„Gott mit uns", nu e nici o problemă, viața-i atît de frumoasă dacă-ți vezi de treburile tale. Și Eustațiu Grigorescu lucra la scrierile lui, cufundat în această formă de vis, înnobilat de ea, singur precum însuși tatăl său prezumtiv. Bineînțeles, însă, că în această vreme nenumărați escroci populau universul său cotidian și îi erau nespus de necesari. Fără ei nici n-ar fi putut să trălască. Unul îi furniza carne, altul morcovi și lame de ras, altul îi ajuta nevasta să nască și amanta să avorteze.

Sînt și la dumneavoastră în bucătărie gîndaci, întrebase binevoitor șeful de post. Bine, am scris în referat că n-aveți nici o vină și să vă dau îndată o chitanță ca să plătiți pentru gîndaci, nu încercați să-i omoriți fiindcă ei vin fără încetare, vin din toate părțile, nu se prea știe de ce vin și, oricum, indiferent dacă aveți sau nu, tot o să plătiți pentru ei încontinuu. Bucătărie fără gîndaci nu se poate. Gîndiți-vă cum ar fi dacă n-ați avea nici bucătărie. Cînd gătești se face gunoi, asta-i viața. „Gott mit uns".

Au mai încercat și alții să dărîme statuia. Și de fiecare dată, același tango. Au ajuns cu toții în capela secretă.

De găsit nu s-a găsit însă nici un fel de manuscris. Se luaseră ca proștii după zvonuri, o armată întreagă de popi. Totul era o simplă poveste. „Gott mit uns". Să spui că regele e gol sau că pămîntul se-nvîrtește. Qui prodest ? Trăim pe Terra tot ca și-atunci cînd nu se învîrtea. Cît despre rege, și el ca noi toți. Poate să-și pună și pene de struț, sau o frunză de dud în loc de cravată. Cineva continuă totuși să zbiere. Ce măgărie. Alcoolicii ăștia nenorociți, le dă statul mîncare, băutură, spital, și ei tot rag, bestiile, că de ce e regele mereu gol și nu-și pune măcar o foaie de viță în loc de chiloți, că de ce regina are pălăria cum o are. Și cîte și mai cîte porcării. Numai porcării. Știi prea bine, bătrînule Pliniu, cui i-a fost Seneca Magistru. Ei, și ce crezi despre asta ? Te miri că totuși mai avem un ultim mare Dom care stă încă-n picioare ? Nu, bătrînule Pliniu. E altceva imensul edificiu pe care zici că-l vezi cu ochiul liber. Conturul acela splendid ce se profilează pe deal nu mai există decît în sufletul nostru zdrobșit. Păstrez totuși pentru tine aceeași dragoste, cronicar mincinos, care n-ai avut nici măcar o dată curiozitatea să ieși să vezi o paradă și să te uiți cum era îmbrăcat împăratul, cum se veselea poporul. Erai ocupat cu altceva : să stai și să scrii. Ți-ai petrecut viața cu nasu-n hîrțoage și așa se face că ai rămas sfînt și virgin.

După unele mărturii, se pare că ai trecut și tu prin capela secretă. Dar nu e deloc sigur. Printre intelectuali era pe-atunci la modă să faci pe martirul. Și să fii, vezi doamne, de stînga. Erai-nu-erai, convingerile nu contau prea mult, important era numai să spui că ești „de stînga". Făcea impresie. Lumea te credea progresist. La tine acasă puteai să te culci însă pe ce parte vroiai.

Cerul e de vină, e îngust, zise Eustațiu Grigorescu bîndu-și veșnicul său ceai. Mi-au luat tot ce aveam în servietă și acum au, slavă domnului, ce citi. E un cer trist și îngust. Cine știe ce mi-or fi punînd și în ceaiul ăsta, de pute atît de ciudat. Ciinele a vrut alaltăieri să mi se gudure la picioare și a murit cu capul pe pantoful meu. Miroase peste tot a cadavru. Și e o muncă de nebun să storci adevărul din zvonuri, din comentarii și din vorbe-n doi peri. Ce chin și pe bătrînul Pliniu.

Dacă ne sinucidem, atunci nici viața lor nu va mai avea nici un sens. Pîinea lor e să te lași torturat zdravăn, torturat și lingîndu-le laba, sigur, aveți dreptate. „Gott mis uns", aici în capela secretă, ce urlet se aude, nu-i nici urmă de urlet, ci e doar o rugă. Noi așa ne rugăm, ne rugăm mugind.

Ce ne face ? ne face săpun sau ne dizolvă-n sodă. Mai degrabă săpun, aduce un folos, deși nu-i așa de simplu dacă soda lipsește. Scrie și asta, bătrînule Pliniu, și-așa nimeni n-o crede. Cum să nu fie sodă ? Poate într-o bună zi și istoria vremilor noastre va fi revizuită. Cum se revizuiește ea, din timp în timp, după vînt, după modă și Vodă. Dacă aștepți, vine un tîrziu cînd absurdul se preface-n legendă, și va ajunge astfel să pară plauzibil. Oamenilor le place nemaiauzitul, senzaționalul, incredibilul, în orice caz faptul unic. Pe asta mă bazez cînd cred că vom fi totuși salvați de la uitare sau că vom avea un loc chiar special între întîmplările din istorie. Noi și vremea în care am trăit.

Mă bazez pe efectul Edgar Poe. Nuvelele lui sînt nemuritoare.

Intrară doi preoți. Știi ce zi e azi ? E Sărbătoarea marii iertări. Eustațiu Grigorescu continua să bea netulburat din ceaiul său. Nu iert pe nimeni, le spuse. Vreau plata. Neapărat plata.

Nu ți-a spus nimeni că ai fost iertat. Sau oricum noi nu avem cunoștință de așa ceva. Trebuie să mergi să participi la sărbătoare, însă.

Ieșiră. Pe coridorul lung nu era nimeni.

Îi întrebă de manuscris. Nici urmă de el. Nici măcar ciorne.

A fost doar o confuzie de nume. Oricum, ești totuși fiul lui Dumnezeu și asta e de ajuns. Împăratul a vrut să te vadă. E jos în marea piață, privește parada. Nu e nevoie să știe că nu ești adevăratul Eustațiu Grigorescu, cel al cărui ordin de execuție l-a semnat ieri.

Te vei prăbuși în fața lui pe caldarîm, și așa se va sfîrși sărbătoarea, în țipetele mulțimii.

Trebuie să ieși prin geamul acela, chiar dacă e cam strîmt. Rostul nostru e să te ajutăm. Te vei sui pe scăunelul ăsta. Nu, nu-ți mai scoate pantofii. Sari în momentul în care vei auzi-n megafon că se termină marșul.

Într-o bună zi Eustațiu Grigorescu vru să se abată din drum, dar strada aceea nu mai exista, cu tei, cu praful, cu umbrele ei. Iar el ajunsese la o vîrstă dincolo de care nici o schimbare de sens nu-și mai avea rostul.

Era dimineață și o mare de oameni se ducea la servici.

Robinetul picura înnebunitor. Maică-sa murise fără să fi apucat să-l stringă cum se cuvine.

---

nazaria buga

Maree

marea-și aruncă pînă la tine un val
și do ziua de ieri te spală-ndelung
și-nfrigurată
cu răsăritul de mîine te-mbracă iar

departe de memorie locuiesc
un pămînt ideal ; nimic nu-mi
amintește de ziua de mîine
de cea de ieri mă desparte alt val

dar tu care dormi într-o lungă geneză
vii, de la mari depărtări, istovit și
visul
se-ntrupează într o asceză cu ruperi
uriașe
de pămînt,
în amiaza prin care trece atît de rar
același înger :

cu aripile-i largi aruncă-n ziua mare,
în pragul casei mele,
substanțele și frigul

réveille-toi, mon aimé, e doar foșnetul
mării
lovind în pustietate, în geamuri, în
turnul
unde încă dormi acoperit de miresmele
iernii

pe geamuri soarele scrie cu un torent
de raze
tot ce-ai trăit : citește

e pentru tine.

Singurătate

ești înger : cu șase perechi de aripi
îmi acoperi ochii să nu văd hăul

umanității negre

eu duc în plină amiază caliciul
prin care se varsă peste pămînt
visul meu din mecanica lumii

semințuri cad din iarba tare a vieții
ascultă :

nici tu nici ei nici vreo frunză
nu veți pluti pe cărarea ce-mi trece

inimitabil
prin inimă.

Tu mă condamni la viață

de tine mi-e teamă acum :

plouă-ndelung ori ninsoarea e-n lume,
ochii tăi în lumină mă țin
pînă-n depărtarea în care ajung
mereu exersînd peste raza cea mai
subțire ;

dintr-o lume în care am murit
într-una din multele zile
ieri am aflat pe geamurile acestui
labirint
un fel de scrisoare

era mult prea tîrziu

ca dintr-un număr mare de oglinzi
atîta întuneric s-a vărsat
peste lume

tu m-ai găsit în genunchi
în grădinile mamei

nu mai vedeam demult.

ANSAMBLUL SCULPTURAL DE LA TG.-JIU (II)

Ștefan Georgescu Gorjan recenzează denumirile rămase de la Brâncuși, legate de **Masa tăcerii : Masa flăminzilor, Masa Cinei cea de Taină, Masa Apostolilor...** Aparenta indecizie a sculptorului traduce în fond comutabilitatea situațiilor. Misterul cumințeniei repetă pe un alt plan miracolul manei. De altfel, Iuda — simbol al umanității — sărutîndu-l pe Christos, nu face decît să repete, la rîndul lui, gestul Evei. Doar că primul Adam se va lăsa înșelat, pe cîtă vreme al doilea biruie. În ambele cazuri însă, sărutul e o poartă, pare a conchide Brâncuși. Căci ce rost, ne întrebăm, ar fi avut ca sculptorul să cioplească, ca unic ornament, de patruzeci de ori în șir motivul **Sărutului** pe lintoul **Porții sărutului** dacă nu pentru a semnifica corespondența lor în timp : consacrarea ei unui eveniment situat la **patruzeci de generații distanță** de **Sărutul** perechii dintîi. Fiecare cuplu indică trecerea unei vîrste de oameni. Ori Christ, susține evanghelistul Luca, era a patruzecea spiță a lui Adam. Nu poate fi vorba de coincidență. Prea multe indicii converg în precizarea mesajului prezentat mai sus. Iar dacă recapitulezi în gînd etapele parcurse, ce afli ? Tot ceea ce era esențial privind dogma a fost spus pînă aici. Adam, Moise, Mesia, teza despre necesitatea lepădării de sine, încununată de crucificarea egoului, cea despre nașterea din nou, tot ceea ce **unește** în cuget pe creștini se află înscris, cu maximă simplitate pe traseul aleii de **clepsidre**, mărginite de **Masa tăcerii** la un cap și de **Poarta sărutului** la celălalt. Neîntrecută rămîne elocvența pietrei în sublinierea virtualităților existenței, așa cum ne-a fost dată ca să fie. Brâncuși o știe prea bine cînd o alege pentru a figura piciorul crucii plănuite. Aceasta este temelia. Piatra e matricea vieții. Cît despre viață, artistul va fi considerat inutil să o reprezinte. Ce rost are să oferi o imagine a realității, cînd realitatea ne stă permanent prezentă în fața ochilor. Copia, oricît de bună, nu ar putea egala originalul. Tîrgu-Jiul, sărman orășel de provincie, cu orizontul închis spre bucuria agoniselilor mărunte, îi oferea de fapt ocazia ideală de a defini acea accepțiune despre viață pe care înțelegea să o recuze implacabil — biografia artistului, evadat spre marile orașe, o probează îndeajuns —, destinînd-o răstignirii. Conștiința acută a superiorității spirituale a țăranului față de tîrgoveț, Brâncuși a păstrat-o nestirbită în suflet pînă la anii bătrînești. Mai scumpă decît roadele, din pămîntul trudit încolțește o lege a omeniei — sacră, căci e dictată de Natură — al cărei păstrător peste milenii a fost și va rămîne doar țăranul. Iar tîrgul nu face decît să strice legea. Căci vocea țărinii se aude aici prea slabă și oamenii o uită. Înălțînd **Ansamblul** de la Tîrgu-Jiu, Brâncuși elogia, indirect, Hobița natală. Acolo învățase să își curățească inima de patimi, să privească viața ca un copil și să descopere astfel izvorul bucuriei adevărate. Doar în mintea unui copil, realitatea și ficțiunea se unesc. De ce să rezervăm artei, pare a se întreba Brâncuși, terenuri îngrădite, adevărate țarcuri ? De ce nu am lăsa-o să ne cuprindă, să ne inunde ? Iată bunăoară Tîrgul, învălmășire de ulițe ce nu duc nicăieri. De ce nu le-am privi **dimpreună** cu **Ansamblul** pentru a ne înțelege mai bine destinul. **Coloana fără sfîrșit** „este negarea Labyrintului", declărase artistul. **Calea sufletelor eroilor**, limpede și dreaptă, trecînd prin **Poarta îngustă a Sărutului** e calea care duce la viață. Puțini o află. Doar cei ce acceptă **sărutul** ca o jertfă. Ea trece prin lume, dar rămîne în afara ei, căci o depășește. Și lumea durează prin ea. E important să subliniem gîndul sculptorului. A merge la Tîrgu-Jiu doar pentru a vizita **Ansamblul** condamnă din start la opacitate asupra semnificației lui. Trebuie, după cum spuneam, cu aceiași ochi, să vedem **orașul**. Comuniunea cu opera se întemeiază pe disponibilitatea subiectului de a conștientiza, cu egală intensitate, cei doi termeni ai relației : **finitul** ca prezent, **infinitul** ca făgăduință. Aici, la Tîrgu-Jiu, se încheie drumul căutărilor sale, opera sa. Ce ar mai fi putut adăuga ? **Rugăciunea** glosează tema nemuririi, raportînd-o la cazul unui om. **Ansamblul** de la Tîrgu-Jiu, conceput ca parcurs inițiatic, vorbește de nemurirea oamenilor, ne îndeamnă și, mai mult, ne învață să căutăm nemurirea. În acest subiect se cuprinde totul.

Cum să înțelegi teama de intervenția artei la semiți ? Porunca a doua din Decalog „să nu-ți faci chip cioplit", incriminează fără drept de apel strădania sculptorului, ca fiind din start inutilă și insuficientă. „Dacă-Mi vei ridica un altar de piatră, îi spune Dumnezeu lui Moise, să nu-l zidești din pietre cioplite ; căci cum îți vei pune dalta în piatră o vei pîngări" (Exod, 20.25). Dureros va mai fi sunat în vechime atare radicală dezavuare în urechi de artist. Dar nu arta era implicată aici, recuzată de sacru, condamnată să slujească doar nevoilor profane, ci mai curînd, presimte Brâncuși, neputința artistului de a o servi real. Condiția divinului este desăvîrșirea, jumătățile de măsură sînt doar negarea lui și de aceea, cît timp artistul nu are certitudinea de a atinge absolutul, e mai bine pentru el să se țină deoparte. Simpla imitare a formei, oricît de perfectă, nu duce la țel. Căci nici o formă nu pare apță să cuprindă Necuprinsul. Doar de ajungi să înțelegi glasul materialului pe care îl lucrezi, glasul pietrei sau al lemnului, vei putea reuși să preamărești pe cel ce le-a creat. Doar atunci, pare a fi descoperit artistul, acuza pîngăririi devine caducă, doar atunci se atinge în artă treapta libertății neîngrădite, cînd poți să ridici din piatra cioplită de tine cu dalta orice monument, chiar și un altar, pentru comuniunea cu înaltul. „Să dai senzațiile realității, notează Brâncuși, astfel cum mi le procură natura însăși, însă fără a o reproduce ori a o imita, e astăzi cea mai vastă problemă a artei. A crea un obiect care-ți dă prin propriul lui organism ceea ce Natura face prin miracolul ei etern este ceea ce arta își dorește și a realiza aceasta înseamnă a intra în spiritul universal al lucrurilor și a nu te limita la imitarea imaginii lor. O operă de artă astfel concepută va tinde către echilibrul absolut, iar echilibrul absolut rămîne perfecta expresie a frumosului". Pentru un artist ce gîndește astfel, problema cheie ridicată de **Ansamblul** de la Tîrgu-Jiu nu putea fi decît aceea de a acorda forma crucii cu injoncțiunile **materiilor** din care era realizată. Cioplită în piatră sau turnată din metal, crucii ca simbol i se impunea o inadvertență hylesică. Căci, natura, în lanțul filogeniei, nu întronează mecanismul **în-crucișării**, drept principiu major al ființării, decît odată cu lemnul. Crucea, intersectare de destine, prefigurată în zborul prin aer, de la o floare la alta, a granulelor de polen, se întemeiază în vocația lemnului pentru extroversie, reverberînd dinamica exuberantă a bifurcării la infinit a ramurilor de arbori. Masa vegetală năpădește continuu spre în afară. Simbolul propriu-zis al crucii nu face decît să extrapoleze aceste semnificații primare cînd intermediază — apogeu al menirii sale — relația pămîntescului cu divinul. Piatra, dimpotrivă, dominată fiind de logica unirii, a contopirii, a disoluției într-un trup comun unic, anihilează apelurile centrifuge. Creșterea aici rezultă globular și centripet, prin continue adjoncțiuni de materie preluată din spațiul exterior — de materie absorbită în cîmpul de atracție al unui miez central. Brațele crucii, inserate într-o brutală ortogonalitate pe piciorul vertical, piatra șlefuită de vreme le recuză ca excrescențe aberante. Nici un colț temerar de rocă, plăsmuit prin vifore și ploi, stînd gata oricînd să le înfrunte, nu le-ar răbda apăsarea, nu le-ar suferi creșterea. Zadarnic e să cauți printre amintiri, în șirul peisajelor apline oricît de insolite, imaginea unei cruci de piatră făurită de natură. Așa ceva nu poate să existe. În logica pietrei, a **crucifica** o stîncă înseamnă în fapt a îi aseza pe creștet o povară care să-i curme zvîcnirea mîndră către cer. Hazardul le menește uneori unui atare destin eroic, ca pentru a oferi o pildă acelor dintre oameni ce-și simt în ei chemarea de a se jertfi pentru lumina celorlalți. Iată bunăoară, în construcțiile megalitice, unde piatra vorbește atît de bine pe limba ei, analogul crucii e **dolmenul**, lespedea gigantă sprijinită pe vîrfurile unor stînci, ca arhitrava pe capitelul unor coloane. Va trebui să distingem, în plan estetic, privind **Masa Tăcerii**, deopotrivă tensiunea generată între suprafața ponderoasă a tăbliei și vajnicul picior, precum și pactul dintre ele. Ce repede ar năpădi-o ierburile și ar mînji-o tina de n-ar fi aceasta ca să o scoată de sub puterea lor. Înainte de a fi un teritoriu al comuniunii dintre convivi, masa, ne reamintește Brâncuși, instituie un spațiu al purificării : mai precis o primă delimitare de teritoriul contiguu, ca un prealabil al purificării. În sens similar, Exodul, ieșirea din pustie a israeliților conduși de Moise, reprezentase un prealabil al accederii lor spre un nivel moral superior. Discursul brâncușian își clădește logica în jurul unor atari analogii. La capătul aleii de **clepsidre**, după ce ai parcurs-o agale venind dinspre rîu, ajungi să înțelegi că **Ansamblul** a fost conceput în optică dinamică : o piesă se naște din cea care o precede și anunță pe următoarea. În așa măsură încît te simți îndreptățit să juxtapui mental **Masa tăcerii, Poarta sărutului** și **Coloana infinită** pentru a descoperi legile de transformare prin care ele comunică tacit. În cazul **Porții** de pildă, ne putem închipui piciorul **Mesei** crescînd enorm în înălțime și concomitent în grosime, crăpîndu-se apoi pentru a da naștere la cei doi stîlpi : iar tăblia alungindu-se și preschimbîndu-se în antablament. Semnificația echivalențelor simbolice trimite în subtext la legenda lui Mesia. Cei doi stîlpi sînt unul singur : Christ e stînca despicată din care au curs ape,

lui i s-a dat să poarte pe creștet destinul tuturor generațiilor de la Adam încoace. De abia aici, înălțînd **Poarta sărutului**, artistul realizează în sens profund, corespondentul hylesic, în piatră, al crucii. Căci dacă martiriul unei stînci este să fie împovărată, gloria ei e de a tăinui o grotă în care — nedezmințit peste milenii s-a întîmplat mereu așa— ineluctabil se încuibează viața ; de a deveni **poartă**, ademenind spre altă lume.

Cele trei monumente majore ce compun **Ansamblul** expun o pledoarie a creșterii. Partea ultimă, concluzivă, un elogiu al verticalizării, se conține în **Coloana infinirii**. Motivul **Coloanei**, exegeza l-a identificat cu ușurință în stîlpii țărănești, fie în cei cu destinație funerară, fie în cei ce împodobesc pridvoarele tăcute ale caselor ; dar fără a sublinia îndeajuns, pornind de la această bază, semnificația magnificării ei la proporții ce depășesc, sau se vor depăși, performanțele lemnului și cu atît mai puțin semnificația turnării ei în metal.

Cum lemnul, ca substanță a viului, excelează în a găzdui formele cele mai diverse, acordul hylesic dintre motivul înșiruirii de romburi și materia privilegiată a esteticii țărănești poate fi lesne confirmat. Dar nu aceasta e problema. Brâncuși glosa plastic, în cadrul **Ansamblului**, simbolul prin care cultura europeană își definea ființa istorică. Iar crezul său în posibilitățile artei hylesice îl determina să nu accepte disonanțe între materie și formă nici la acest nivel, să nu accepte simpla copiere, în piatră sau metal, a unui semn născut în masa lemnului. Și de ce să nu presupui că un comentariu al crucii, chiar situat în afara tradiției, dar fondat pe avataruri firești ale ei — corecte în accepție hylesică — executate în diverse materii, se putea dovedi fertilizant pentru spirit ?

Apelul la istorie devine inevitabil cînd este vorba de a aprecia gîndirea unui artist ca Brâncuși, fascinat de ideea devenirii. De va fi nutrit sentimentul că va produce o revelație în acest domeniu — nu neapărat printre contemporani, efectul imediat nu-l interesa — ideea artistului privea, trebuie să conchidem, nu doar sfera esteticului, ci și pe cea a culturii, ansamblul tendințelor acesteia, așa cum se profilau deslușit la vremea aceea. Să nu se uite că Brâncuși, venit pe lume în 1876, aparține practic generației care l-a dat pe Lenin și Stalin (născuți în 1870 și 1879) și nu mai puțin pe Hitler (1889). Forța unei doctrine, indiferent de natura ei, rămîne la scară istorică, proporțională forței valorilor pe care le cultivă. Cu frenezie revoluționară, comunismul și nazismul s-au silit să clădească viitorul omenirii pe temelia unei valori eminamente distructive : **a urii** — de **clasă**, instilată unor grupuri sociale prea lax definite în virtuțile lor morale ; și respectiv de **rasă**, revendicată de pe platforma unor teze curînd dezamorsate de știință. Hecatombele pe care le-au provocat erau, într-o măsură, previzibile din start. Căci ura, ca **hybris**, pune în mișcare roata de foc a vendetei, ce nu se oprește, afirmă străbunele mituri, decît atunci cînd instigatorii ajung ei înșiși să ispășească. Virtuțile premonitorii ale artei sînt de mult probate. Dacă Brâncuși va fi presimțit apropierea furtunii, intrarea omenirii într-o epocă a exceselor brutale și oarbe, pledoaria sa pentru reîntoarcerea la matca milenară a iubirii e cu atît mai prețioasă.

Cînd povestea despre **Coloana infinirii** că va fi socotită drept una dintre minunile lumii, Brâncuși va fi gîndit la misterul transmutării pe care ea îl comenta. Prima parte a **Ansamblului** era pedagogie livrească. De abia după ce ai trecut de **Poarta sărutului**, pășești într-o metaforă a realității. Metalul e piatră lămurită prin foc, e materia transmutării prin purificarea focului, e piatră ce **conține** focul ; în mod analog flacăra pe care se cuvine să ne bizuim în înaintarea noastră prin istorie e o flacără interioară, singura ce poate zidi fără a distruge, singura ce poate susține ridicarea la infinit în văzduh a **păsărilor măiestre**. Eroii, susține artistul, se recrutează dintre acei ce resping tentațiile **Labirintului**, dintre acei hotărîți să pășească drept înainte, fără a se abate la dreapta sau la stînga, pînă în clipa cînd li se revelează destinul. După cum **Masa tăcerii** se conține în **Poarta sărutului**, la fel **clepsidrele** înșiruite pe alee se regăsesc înscrise, clădite una peste alta, în contururile **Coloanei**. Dar oricît încerci să le fixezi cu ochiul, ființa li se estompează pe nesimțite, lăsînd să răsară în loc geometria austeră a romburilor. În locul ceasului de nisip, a „orei de iubire" pămîntească, evocare a motivului comentat în seria **Domnișoarelor Pogany**, iată ivindu-se ca printr-un sortilegiu, în silueta romburilor, conturul inconfundabil al **Măiestrelor**, înălțîndu-se la cer. **Domnișoara Pogany** preschimbată în **Măiastră**, iată taina vieții fără de sfîrșit pe care a pătruns-o artistul

Iar rombul, dacă-l contemplăm cu răbdare, nu e decît o cruce — spațială, așa cum avea să o reprezinte Salvador Dali în celebrele sale **Răstigniri** — dar o cruce ce își **stringe** brațele în sine, ce-și resoarbe brațele în loc să le îndrepte spre lume, pentru a evidenția mai bine, ca dimensiune fundamentală a sa, verticala. Modulul **Coloanei** e guvernat de apelul introversiei **ca temei al verticalizării**. La statuia Evei, figurată în monumentul **Rugăciunii**, retezarea brațului sting constituia, ne amintim, condiția preliminară consacrării. Dar gestul ei exaltat, existența zilnică cu toate tentațiile multiple de abdicări, mărunte sau însemnate, de la exigențele codurilor morale, scrise sau nescrise, ne oferă prilejul de a-l reitera la nesfîrșit în viața noastră proprie. Brâncuși va fi definit înțelepciunea drept facultate de a deosebi valoarea reală a lucrurilor, drept capacitate de a se dispensa de lucrurile mici pentru a le cuprinde mai bine pe cele cu adevărat mari. Suita de renunțări astfel consimțite își pierde caracterul mutilant, zguduitor în drama Evei, pentru a asuma semnificațiile ambițioase ale unui zbor spre înălțimile, altfel insondabile, ale Spiritului. Iar semnul investit să figureze dialectica acestei continui primeniri — spre care îndeamnă în registrul hylesic metalul — nu poate fi crucea simplă de metal, ci crucea cu nenumărate brațe **introvertite**, cu brațe, altfel spus, ce tind parcă să se resoarbă în trupul ei vertical, **ca tot atîtea dezavuări ale Labirintului**, închipuită de artist prin coloana de romburi.

Matei G. Crăciun

Lecturi din romanul continuu (IV)

„Pohta ce-am pohtit"

În 1958, cînd apărea cea dintîi ediție, **Setea** a fost privit precum se obișnuia (și se obișnuiește), prin prisma conjuncturii politice și a suprafeței pe care **Străinul** (1955) părea și el a o oferi drept motive de interpretare a noului roman. I s-a întîmplat lui Titus Popovici ceea ce i s-a întîmplat și lui Sadoveanu, al cărui **Nicoară Potcoavă** a fost judecat prin prisma scrierilor cu adevărat de conjunctură, precum **Păuna Mică** și **Mitrea Cocor.** Problema pămîntului devenise, în plus, una cît se poate de fierbinte, cunoscută fiind campania violentă de colectivizare, care se va încheia în 1962. Deci, din acest punct de vedere, romanul lui Titus Popovici venea cum nu se poate mai bine și părea a sluji în exclusivitate propagandei oficiale și, evident, acțiunilor în plan social ale oficialităților. Drept este că existau și motive care să îndreptățească o asemenea categorisire. Romancierul și-a ales, spre exemplu, cîteva personaje care, în epocă, trebuiau să reprezinte ideologia oficială, și, mai ales, ideologizarea literaturii. Din acest punct de vedere, Ardeleanu, de pildă, este reprezentativ. Nici George Teodorescu nu mi se pare a ieși din serie. Iar problema esențială este de ordin narativ: au sau nu rost în construcția epică astfel de personaje. Dacă le excludem din start, ar însemna să excludem romanul **Setea** din orice discuție despre literatura română a ultimilor cincizeci de ani. Ceea ce, evident, ar fi o aberație. Putem oare ignora **Gorila** numai pentru că ar fi amestecată acolo cutare ideologie a deceniului al patrulea? Hazardată întreprindere și păgubitoare pentru literatura noastră.

Apropierea nu am făcut-o întîmplător, căci între Titus Popovici și Liviu Rebreanu chiar epoca a produs unele comparații. Dar, adesea, pentru a reliefa ceea ce părea decisiv din perspectiva oficială: aspectele deologic și politic. Prin urmare, **Setea** a devenit — și, din păcate, a rămas pentru unii — romanul cuceririi puterii la sate de către comuniști. Dar nu un roman oarecare, ci unul deosebit de periculos, întrucît, sub masca abilității narative, ascunde idilizarea unei tragedii. Problema comportă o dezbatere aparte care depășește cadrul propus aici, deoarece se referă la un raport de ordinul sociologiei literaturii: ce și cît din realitate este reprezentativ în roman. Iar răspunsul nu poate fi decît acela că, în cazul **Setei** și nu al romanului **Brazdă peste hotar**, reprezentativ este ceea ce **Setea** reușește să înfățișeze drept reprezentativ din punct de vedere uman prin ansamblul narativ pe care ni-l propune.

Este motivul pentru care apropierea de Rebreanu apare drept unilaterală și provocînd chiar derută, pentru că a înfățișat ca fiind drept proprie și pentru **Setea** o particularitate a lui **Ion**, ceea ce, din perspectiva celor de mai jos, mi se pare inexact. Pentru a surprinde cu mai mare rigoare sensul major al romanului lui Titus Popovici este necesar să avem în vedere o caracteristică a epicului nostru românesc, anume apelul la tematica și simbolistica rurală pentru a defini unele complexe metafizice. Romanul nostru modern cu **Ion** începe. Acolo se punea problema pămîntului, a „setei" de pămînt, care, în realitate, însemna căutarea propriei identități și atingerea acesteia numai printr-o acțiune sucidară. Nici romanul lui Titus Popovici nu mi se pare a se îndepărta de calea începută de Rebreanu. **Setea** punînd însă în dezbatere cîteva aspecte de o subtilitate proprie.

Întîiul lucru care șochează la lectura romanului este alegoria negativului: „Cea mai mare pedeapsă a omului îi viața. Iadul de care vorbesc sfinții îi pre pămînt și nu altundeva". Sînt cuvinte caracteristice unui întreg mod de a concepe existența, în cuprinsul căruia fundamentală este tocmai dorința aprigă de a trăi, iubirea nemăsurată față de viață. Din acest prea plin vine și „pedeapsa traiului". A unui trai, cum precizează mai departe personajul, dus „năcăierea ce pre pămînt". Primul capitol al romanului întreprinde un tablou al unei existențe: Ana Moț. Paginile acestea sînt esențiale, întrucît definesc cea dintîi interpretare a „setei", foarte departe de ceea ce conjunctura anului 1958 înțelegea să accentueze. În pofida tuturor aparențelor, „setea" este una absolut metafizică, dar ajunsă la acest stadiu după o anume germinație viscerală. Este ceea ce îl apropie pe Titus Popovici de Rebreanu și îl înregimentează epicului rural cu propensiune transcedentală. Desigur, Mitru Moț reprezintă țăranul pauper, care, în contact cu marile realizări sovietice etc. etc. luptă pentru pămînt și îl dobîndește. Nu încerc nici să scuz, nici să acuz un atare comportament. Încerc să-l judec numai după datele romanului, nu ale avantextului (pentru ne-naratologi precizez că acesta înseamnă, precum pentru G. Genette, circumstanțele istorice ale preparativelor pentru scrierea romanului). Aceste date ale romanului trimit cititorul de azi, torturat de modalitatea de a se salva, la Ana Moț și la teribilele ei cuvinte citate mai sus. Și atunci îmi pot îngădui să trec dincolo de mărunțișurile Istoriei (care m-au sufocat și pe mine ca cititor), pentru a judeca scenele din roman care îl au ca punct nodal pe Mitru Moț preluînd puterea în sat drept urmare normală a vitalității sălbatice pe care o demonstrase, de-a lungul unui întreg capitol introductiv, Ana Moț. Și n-aș vrea să fie trecut cu vederea faptul că, într-un roman, fie prima frază (cam neajutorată și de împrumut, la Titus Popovici), fie primul capitol (original și, plin de forță) sînt destinate să arunce lumini semnificative asupra sutelor de pagini care le vor urma. Nu intenționez să fac o teorie a incipit-ului, dar țin să subliniez atemporalitatea acestuia în **Setea**, neputința localizării lui în timp și în spațiu. Cele ce îl vor completa vor confirma proiecția în metafizica greoaie, cu, pe alocuri, saci de lest supărător și gratuit (bănuiesc, din păcate, înrîuriri din romanul sovietic). Fără nici un dubiu, avem a face, din perspectiva lui 1958, cu un serviciu adus oficialității. Dar un scriitor înnăscut nu ratează nici o posibilitate de a sugera o înrudire. Nici Titus Popovici nu o va rata. Prin urmare, cel care va deveni primar în Lunca se va numi Moț. Iar Ion, Mitru, Picu, Pătru — nu mai au valoare, atîta timp cît raportarea se face la îndepărtatul strămoș Ana Moț. Similitudinea este uimitoare, dar nu din perspectiva politicului, nici a ideologicului oficial. Ana și Mitru Moț, deși depărtați prin gradul de rudenie, sînt însetați de cumplita povară de a-și duce traiul, un trai la care nu pot renunța, de vreme ce sînt stăpîniți de devastatoarele pulsiuni ale vitalității. Amîndoi își vor arăta ultima rațiune a ființării lor prin cele două gesturi aparent antinomice, complementare în fond: al pierderii și al redobîndirii pămîntului.

Ana Moț, după o existență dură (puțin spus), ajunge la cea mai tulburătoare concluzie: doar renunțarea este aceea care îi conferă individului conștiința propriei lui forțe. Sînt de-a binelea zguduitoare scenele în care această femeie voluntară ajunge, în preajma morții, la convingerea că, pentru a putea cîștiga totul, trebuie mai întîi să pierzi totul. Tîrzie și dezastruoasă dobîndire a identității. Ana Moț va muri aproape pe ogorul care nu mai era al ei, sfătuindu-i pe ceilalți în spiritul unei morale a refuzului care numai comunistă nu era: morala renunțării: „poartă-te frumos!". Romanul se încheie cu ieșirea din scenă a aceluiași personaj care îl și deschisese, subliniind în acest fel semnificația profundă a ansamblului: simplu mijloc de afirmare a personalității, pămîntul nu poate fi, cel puțin din punctul de vedere sugerat de construcția epică, altceva decît o cale de accedere la absolutul propriei ființe.

Extrem de înrudită cu „setea" Anei Moț este sentimentul lui Găvrila Ursului, omul a cărui „sfințenie", defel batjocorită de romancier, (cum ne-am fi așteptat de la un scriitor al acestui deceniu), dorește să constituie un fel de înțelegere cît se poate de pămînteană a legăturii cu sinele. Bătrînul Găvrila este un dogmatic, neieșind din prozaismele credinței, prozaisme pe care Ana Moț le ignoră cu dezinvoltură. El este un simplu liant pentru un trib al cărui membri nu sînt legați între ei decît prin practicarea inculcată, și astfel exteriorizată, a unor reguli fără sens. Nici pentru Găvrila Ursului acest sens nu există. Sau, mai exact, se manifestă prin opoziție cu adînca mistică a Anei Moț. Bătrînul a învățat să fie așa, îi învață și pe alții, fiind în fond un agnostic: îi ajunge certitudinea „Legii" și nu mai caută alta. Misticismul lui este prozaic, văduvit de adîncile zbuciumări ale Anei Moț: el nu poate concepe absolutul, motiv pentru care este și un intolerant, fiindu-i deci frică de lume, frică de credință. Ferecat în gospodăria-i cetate, el este cel mai vulnerabil personaj, atîta timp cît germenele stricăciunii se află în el însuși, în interdicțiile pe care legea practicată creștinește le pune drept stavilă nezdruncinată în calea spre adevărul total. Prin opoziție, Ana Moț, nu cunoaște altă opreliște decît neputința de a-și elibera complet sinele profund.

Între cele două feluri de a fi în lume se află cel de al treilea personaj, Mitru Moț. În el se amestecă vîforosul naturism al Anei Moț și respectul religios al lui Găvrila Ursului. De unde o stare de perpetuă nemulțumire, o revoltă la început mocnită, apoi manifestată deschis, fără nici o reținere. Sub imboldul ei, Mitru Moț evoluează în felul lui: ideologizîndu-și starea adîncă de religiozitate, pe care o trădează „setea" de pămînt. Că raționalizarea credinței poartă numele de „comunism" este un fapt din categoria acelora care pot fi etichetate drept simple convenințe. Și nu este o întîmplare că, în final, se întîlnesc Mitru și Ana: limpezirea misticii la care a ajuns cea de a doua uimește raționalismul tulbure al celui dintîi. Și este un semn de gîndire autentic epică faptul că tocmai Mitru este acela care o găsește pe Ana, rătăcită pe pămîntul fost al ei și la care, în sfîrșit, renunță. După pricoperea lui, o numește „muiere neputincioasă", căci raționalismul a fost totdeauna lipsit de înțelegere față de alții. O vede pe Ana, pe puternica Ana Moț, în acest neîntemeiat fel. Din punctul lui de vedere are dreptate, evident, deși romancierul asupra acestei nedreptăți accentuează: strămoașa Moților, deși bătrînă, nu este „neputincioasă", căderea ei aparentă echivalînd cu manifestarea adevăratului sens al vieții. Sens pe care, în felul lui, și Mitru Moț crede că l-a aflat, deși toate îi sînt încă nelămurite. Sau lămurite doar superficial.

Dintre cele trei modalități de manifestare a „setei" de sine însuși: a Anei, a lui Găvrila Ursului și a lui Mitru Moț, nici una nu învinge cu adevărat în roman. Nici chiar ceea ce am putea numi „setea oficială" sau „oficializată". Singura cu adevărat domnitoare asupra tuturor este forța pură: numai aceasta îl fascinează pe romancier, numai aceasta constituie resortul tuturor personajelor sale. Există, în **Setea**, aproape un manicheism, din acest punct de vedere: cei plini de forță și cei slabi (sau dominați de ei). Învățătorul George Teodorescu face parte dintre acele personaje care — nu departe de Ioanide — sînt fascinate de forța pe care fie că într-adevăr o au, fie că și-o doresc. Gesturi mărețe, magnanime și de un marxism rudimentar, izvorît din dorința aprigă de exhibare în fața lui însuși și a celorlalți.

Pe undeva, romancierul pare a-și reproșa că nu are și el pofta de viață a propriilor lui plăsmuiri. De aceea, caută modalități de identificare cu ele, pentru a extrage, parcă, ceva din vitalitatea lor. Așa aș explica prezența regionalismelor, nu atît numeroase, cît echilibrate, cumpănite în sonoritățile lor cel mai adesea aspre. Se încearcă, și pe această cale, afirmarea nemăsuratei dorințe de împlinire a poftei vitale de stăpînire și dominare.

Dan Mănucă

haiku

Privind atent norul
care dispare
urnești lin barca

GLOSSĂ

(la o gravură de Hokusai)

În depărtare muntele care iese din ape. Vîrful lui îmbrăcat în zăpadă. Pornind de la poalele lui către jumătatea fluviului — apa întinsă, liniștită. Apoi, către mal — digul valurilor. O barcă încearcă să-l străpungă. Vîrful ei ridicat, visla omului care-o conduce, par două sulițe zadarnice în lupta inegală. Și chiar dacă ar ajunge la mijlocul apei, s-ar sfărîma căzînd de la-nălțimea ultimului val pe suprafața liniștită care urmează și care asigură muntelui un cordon de protecție, inel profund spiritualizat.

Un om cu un asin stă pe mal. Asinul e cabrat, nu vrea să părăsească nici apa, nici malul. Omul privește barca în luptă cu valurile. Asinul își privește propriile copite înfipte în nisip și spălate cînd și cînd de spumă. Împrejurul muntelui nici o umbră, pe cer nici un nor. Vîrful înzăpezit tronează, sie însuși umbră și nor.

De-ar putea să-și ridice privirile din încleștarea care-i macină, cei doi oameni ar vedea vîrful muntelui alb și s-ar liniști măcar o clipă. Clipa necesară să-și aprecieze forțele în înfruntarea cu umbrele și norii invizibili.

Constantin Abăluță

aurel sibiceanu

Către Odiseu

Mereu exilat în pulberea stelei de lut,
o ! și bine știe vipera care drum
în hamuri mă prinde, care mă duce
cu navele în frunzișele mării
și care duce-n deșert urmele mele :
fulgere moarte pe riu !

Deșertul să fie oare istoria pașilor mei,
casa mea cărei a ziduri îi sînt peregrinii ?!
Lighioane'e din mine trec în pereți :
Altamira vieții mele, largul suferindu-și
pe mările închise în piatră și scorpioni !

Sudoarea trupului în adierea ierburilor,
în letopisețele lor ascunse-n
cîntec de greieri, dintele tigrului
sub spada amurgului minunat !

De-aș putea să cad în rouă ca-n armii
de stele, să întîlnesc Ithaca în plîns !

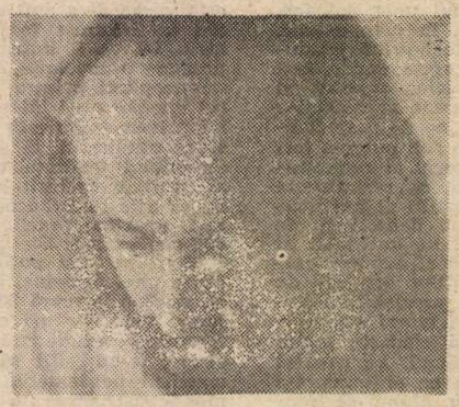

Basm

Trupul acesta al meu amintindu-mi
de fructe amare, de ivoriul
înhămat la minere de săbii știrbite !

Vîndut pe aripi de fluturi clevetește
cu nisipul despre întinderea deșertului,
despre vlaga lăcustei !

și iubita stă singură-n armia
unghiilor sale ce mă iubiră
pînă aproape de zimții piaștrilor
ce din lume îmi culeg răsuflarea și cerul.

Liniștea se trage în ierburi cînd peste mine
ea își murmură tărîmul de astru, văzduhul
gurii îmi este pecetluit de amurgul unei monezi,
de riul pe care cocorul plutește aidoma
unui sicriu din vechime.

Iubita, paloșul... printre odoare văpaia lor
toată, pe frunze toată puterea cîntecului meu !
Aici cu lumea dreptei car stele peste ape.

Despre Orpheu

N-am putea zice că este fățarnică
pulberea, că nu ne lasă uneori
o piatră, un cîntec, o cîmpie cu ierburi :
loc din care ochiul își adună
surghiunul și pleoapa — ce tezaur
de zări vineții !

și tu : C î n t ă r e ț !
Ce trestie-n plaiul de ape,
ce oaspete-n casa celuia
ce nu mai primește nici zeii !
Mîni pe mare corăbii cu struna,
rezemi coapsa de vînt,
pădurea o-ngîni cu hățișul de semne
al palmei năuce ! Ca tine nu-i nimeni
să ia înțelesul pietrei, partea ei
de lăută părăsită-n răspîntii !

Marea își află în tine popas,
muntele pajuri, stîncile glas !

plastica

Principiul ştafetei

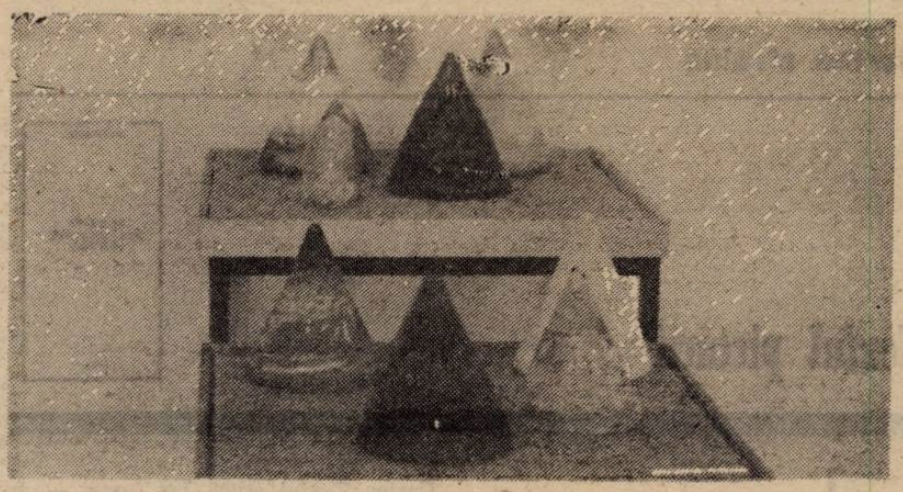

Aurora PAPASTERI

O generoasă iniţiativă artistică s-a concretizat zilele trecute la galeria „Orizont" prin strădania uneia dintre cele mai fascinante personalităţi ale artei noastre contemporane — ceramistul **Costel Badea.** Cel ce a îndrumat cu măiestrie numeroase generaţii de tineri creatori, înţelege astăzi să substituie autorităţii academice, **autoritatea colegialităţii.** O formă a fraternităţii de breaslă ce instituie, iată, practica nobilei şi dezinteresatei tutele artistice ce-l angajează pe maestru în ghidarea carierei artistice a discipolilor săi pînă dincolo de hotarele catedrei şi ale sălii de studiu. O face acum exemplar, oferindu-se, împreună cu alt maestru al genului, **Dumitru Rădulescu,** drept „soclu" de susţinere şi credibilitate pentru patru din ciracii săi cei mai buni. Ei sînt **Ionel Cojocariu, Ernest Budes, Cristina Aftenie şi Aurora Papastere.** Un cvartet de speranţe artistice aflate la un palier surprinzător de bine conturat al gîndirii plastice, intră azi în agora artelor române aureolat de autoritatea maestrului, într-o ştafetă sui-generis a generaţiilor.

Dincolo de protocolaritatea momentului, trebuie reţinut următorul fapt : fiecare din cei patru expozanţi, care debutează cu acest prilej într-o importantă galerie a Capitalei, nu are nimic din sfiala primei ieşiri la rampă. Personalitatea lor este neaşteptat de robustă. O robusteţe reieşită nu neapărat din forţa instinctului creativ, ci din maturitatea gîndirii lor artistice. Zestrea spirituală a acestor tineri, aflaţi la începutul carierei lor creatoare, se dovedeşte a fi substanţială şi bine asimilată. Dacă în privinţa meşteşugului, a tehnicilor specifice (modelaj, compoziţie, finisaj etc.) terenul mai poate fi consolidat —, cu ajutorul profesorului lor, ori al experienţei proprii ulterioare —, în ordine spirituală capacitatea acestor debutanţi este dincolo de media obişnuită. Efectul şcolii şi al educaţiei artistice (dar nu numai), pe care au dobîndit-o în anii de formaţie este evident şi el îşi spune cuvîntul în lucrările pe care le-au zămislit. Lucrări de o concentrată forţă expresivă, desprinse de orice tic didacticist, semne ale unei gîndiri emancipate de complexele subordonării estetice nediferenţiate. Impresionează, îndeosebi, participarea lui **Ionel Cojocariu,** talent de incontestabilă valoare ce şi-a conturat o viziune plastică coerentă şi încărcată de simboluri şi aluzii culturale ce acoperă o întinsă arie a istoriei civilizaţiilor. Formele concepute de tînărul artist au o indiscutabilă forţă expresivă şi suflu monumental, deşi o importantă miză este acordată detaliului semnificativ, centrilor de polarizare a discursului plastic pe care ni-l propune. El pare să elaboreze îndelung fiecare segment al lucrării, chiar şi atunci cînd recurge la mijloacele portretistice, ori la cele ale simplei metafore plastice. Lucrările sale evocă întrucîtva aerul arheologiilor sumeriene sau mediu-orientale din stratele mai vechi de civilizaţie, dar intră, prin simţul alegoriei care le animă, în spaţiul scenografiilor moderne. Desenele pe care ni le oferă, în supliment, acest înzestrat artist sînt o pledoarie a rigorii şi freneziei ideatice ce-l caracterizează. Dintr-un aluat cultural asemănător vin şi creaţiile **Cristinei Aftenie.** Zona figurativă prospectată este cea a altarelor protocreştine şi a arhitecturilor (fie ele şi ruinate) ale goticului timpuriu. Artista are forţa de rezoluţie a sintetizărilor plastice relevante, un deosebit simţ al materialităţii şi al „culorilor" evocatoare, gîndindu-şi lucrările în ambianţe sordid baroce, ce ne trimit cu gîndul la lumi ce nu mai există. Dar memoria lor ne avertizează cu semnele idealurilor indestructibile, care pot transforma orice arheologie într-un argument viu al spiritului şi al culturii. **Ernest Budes** propune o viziune desfăşurată spaţial pe suprafeţe mari, aidoma drumurilor ţintind un orizont ; deci, un final sau o speranţă infinită. Metafora amprentei, **a urmei ce dăinuie** ţine de o anumită undă de lirism care străbate creaţia acestui artist. De altfel, glazurile colorate, cu care îşi vibrează modulele ceramice ale compoziţiei, conferă un plus de farmec şi materialitate „stării poetice" în care ne învăluie.

Aurora Papastere impune prin insolitul construcţiilor sale plastice, materializate în sticlă (singura abatere de la regulă în această ambianţă ceramică !). Ea glosează pe ideea **devenirii întru fiinţă** — cum ar spune un gînditor cunoscut nouă — concentrînd semnul plastic în anatomia chipului uman. Forme sublimate, de fapt, ale existenţei superior exprimate, concepute ca un zbor de gînduri policrome (atît cît îngăduie materialul) către un ideal. Artista modelează cu dezinvoltură materia, o supune voinţei sale şi reuşeşte să convingă privitorul prin limpezimea rostirii sale plastice.

Cei doi maeştri, care susţin acest efort expozitiv al tinerilor lor discipoli, intră în acest spaţiu spiritual cu cîteva lucrări, cunoscute din personalele lor anterioare, sugerînd parcă în termeni materiali continuitatea de viziune care leagă, trebuie să lege, generaţiile artistice ale artei noastre contemporane. Un mesaj estetic îmbogăţit de pluritatea şi originalitatea exprimărilor artistice, de forţa şi substanţa expresivă a personalităţilor care definesc, prin vreme, acest teritoriu de cultură.

Corneliu Antim

muzica

Clopotul lui Bardem

(postludiu la „Allegro barbaro")

Din filmul lui Juan Antonio Bardem („Strada Mare") nu trebuie pierdut începutul. Provincia în doar cîteva „însemne" ale ei. Sunet şi imagine. Mai ales sunet. O extraordinară concizie a mijloacelor după care totul se transformă în „variaţiune" zomotoasă şi inutilă. Am ales începutul.

Dealurile din împrejurimi — grafie calm-misterioasă a unei melodii lungi, franckiene. Tranquillo. Monotonie pulsînd vital. Apoi oraşul, străzile înguste, picuratul obsedant al apei la o cişmea care nu se vede. Şi la sfîrşitul genericului, clopotul de pe Strada Mare, impersonal, anunţînd că nimic important nu se întîmplă. Nimic primejdios. Armonicele sale protectoare. Cer şi pămînt.

Dormiţi în pace, cetăţeni ai oraşului.

Noi, cei de-aici, de-acum, nu ducem însă lipsă de nesomn.

(Pămînt)

În serial — „Întoarcerea din adîncuri". Reflexii la „Ucenicul vrăjitor" al lui Dukas. Allegro barbaro. Neliniştea.

În paralel (se pot întîlni totuşi paralelele ?) Festivalul Enescu. Incredibil, dar dincolo de petarde, la cîţiva paşi de violenţă (unde se află impietatea ? afară ? înăuntru ?) e o sală aproape plină. Ca în vremurile cînd, asediaţi de urgia tătarilor, oamenii se refugiau în biserici. Dar sînt disperaţii „tătari" ?

Într-un ziar citesc o glumă tîmpită. **Ei** (nu, nu le pronunţ numele), ei au venit la Festivalul Enescu. Cinism jovial. Şi, încă, adaugă omul îngroşînd mai mult : să asculte muzica lui John Cage.

În care se vede că drumul de la miticismul desacralizant la metafizică nu trece pentru toţi prin catharsis. Nu cred că „Zodiacul" americanului Cage anunţă vremuri prea liniştite. Şi totuşi, dincolo de praful şi sudoarea acră a străzii, am mai găsit timp şi energie să fiu nemulţumit de absenţe şi slăbiciuni ale programului. Aş fi vrut, ca atîţia alţii, să-i mai ascult pe Menuchin, pe dificilul, irascibilul „Celi".

Mă întorc din nou la filmul Strada Mare şi-mi dau seama că am greşit. Sînt suficiente cîteva repere doar. Te poţi „hrăni" mult timp din amintirea „imaginii" sonore (pandant instrumental al Madrigalului nostru) a ansamblului Academiei St. Martin în the Fields. Cu condiţia să fii total disponibil. Şi, mai ales, să înţelegi ce vroia să spună înnoptatul clopot al lui Antonio Bardem.

Valentin Petculescu

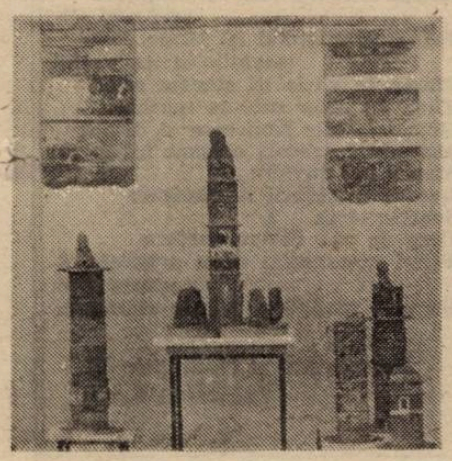

Ionel COJOCARU

Dumitru RĂDULESCU

tele-imaginea

Să ştim şi noi

Şocant, senzaţională, privind iniţiativa unui grup de activişti UDMR, de a iniţia un proces de autonomizare a zonei din estul Transilvaniei, exact miezul României, pornind de la faptul real că populaţia de limbă maghiară este majoritară acolo, am auzit-o la radio.

Era o semnalare a unui articol dintr-un ziar de limbă maghiară din Timişoara. Un fapt marginal tratat ca atare, cel puţin aşa părea în acea primă zi. Ideea că este vorba de o nouă provocare nici nu este aşa greu de acceptat. Faptul că seara TVR nu a suflat un cuvîntel m-a pus pe gînduri. O asemenea informaţie să fie tratată cu superficialitate ? ! Asta nu se poate ! Nu era în fapt decît o amînare psihologică. Aşa cum a fost amînată informaţia despre guvernul fantomă al Transilvaniei, creat într-o mahala din Pesta. A fost amînată de vineri pînă miercuri pentru a completa atacul trupelor lui Miron Cosma. De această dată amînarea n-a durat decît 24—48 de ore. A doua zi se comunică la **Actualităţi** ceea ce trebuia să ştim şi ceea ce trebuia să ne indigneze. Şi am ştiut şi ne-am indignat. Nu doar telespectatorii României ci şi cei maghiari. Cu siguranţă nu toţi românii şi toţi maghiarii din acelaşi motiv şi împotriva aceluiaşi obiectiv. De fapt, rezultatul contează. Să fim indignaţi, să ni se suie sîngele la cap şi să nu mai privim rece şi limpede în jurul nostru ci cu privirea alterată de sentimente lezate. Sincer să fiu m-a indignat profund că prin mintea cuiva poate să circule o astfel de idee stalinistă care a puit destulă ură şi moarte în URSS (Nagorno-Karabah, Osetia, Fergana, Transnistria şi Găgăuzia, Bugeacul şi Bucovina de Nord), şi care vrea să sufoce democraţia inventînd o pseudo-democraţie autarhică şi criminală. M-au indignat metodele folosite de Stăpînire şi sluga sa Televiziunea, de a spori nu indignarea cinstită ci furia orbită şi orbitoare. Ce să însemne întrebările puse de corespondentul televiziunii române, pe străzile Tîrgu Mureşului ? Provocare, denunţ, falsificare ? Toate la un loc ! Un ins de naţionalitate maghiară îngaimă cîteva vorbe, surprins, neînţelegînd ce se vrea cu acea anchetă desfăşurată în faţa milioanelor de spectatori. E atît de încurcat încît ezită şi întîrzie îndelung să-şi spună numele. Noi îl vedem, ştim cum arată, cine îl cunoaşte îl recunoaşte, cine nu-l cunoaşte îl poate întîlni întîmplător şi atunci numele nu are nici o importanţă, în schimb persoana da. Şi totuşi omul există, îşi dă seama că lucrul cel mai grav nu este ceea ce spune ci **cum îl cheamă.** Are nume maghiar ! Numele său este cauza ezitării, a imensei poveri a năpastei care a dat peste el. Este drept, este cinstit, rezolvă acest lucru ceva ? Cred că o astfel de „anchetă" nu este decît sora acelor „anchete" în care „cetăţeni indignaţi" cereau capul lui Octavian Paler şi al lui Gabriel Liiceanu şi o doreau umilită la stîlpul infamiei pe Ana Blandiana, cînd cu mineriada penultimă din 14—15 iunie 1990. Cu astfel de metode, TVR nu poate să ne spună adevărul chiar şi atunci cînd îl deţine. Aşa reuşeşte să ne îndepărteze de el chiar cînd vrea cinstit să ni-l arate. E ca şi cum cineva ar oferi o felie de pîine unui orfan înfometat, tăind-o în faţa lui cu ghilotina. Cu aceeaşi ghilotină cu care...

Eugen Uricaru

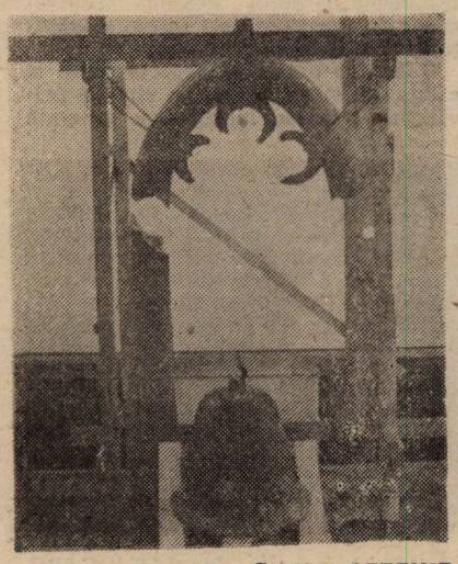

Cristian AFTENIE

cartea străină

Textul picturii

„I-a început n-a fost decît pînza complet albă, pictată cu albuş de ou, dar care, încetul cu încetul — fără ca eu să pot interveni —, a început să se acopere singură cu un gri mocirlos, ale cărui pete albe păstrau inimitabila claritate a albuşului. Niciodată nu m-am chinuit aşa de mult ca să pot termina o pictură"...

Nu ştiu dacă acest autocomentariu la pînza intitulată **Marée basse** (1955; Muzeul naţional de artă modernă, Centrul Georges Pompidou, Paris) defineşte mai bine tehnica lui Bazaine sau gîndirea sa artistică. Poate că, pornind de la un exemplu particular, putem extrapola o concepţie despre artă. Nu şi un sistem, cel puţin nu în accepţiunea „ştiinţifică" a cuvîntului. Cum să încadrezi în **sistem** opera unui mare nonfigurativ, fascinat de / resemnat cu linia, punctul, tuşa esenţializînd şi, totodată, negînd Universul ? Care Univers, de la Mallarmé încoace există (subzistă ?) numai pentru a zămisli Cartea. Textul, adică. Iar Textul — obsesie a originarului („La început a fost Cuvîntul...") — nu face decît să reflecte la infinit **semne.** Aceleaşi semne pe care le caută cu disperare muzica, dansul, pictura. Paradoxul Textului stă în aceea că el trebuie să fie matrice a lumii şi oglindă a ei, arhetip şi copie. Literatura, baletul, arta sunetelor şi cea a culorilor sînt tot atîtea limbaje secunde aflate în descendenţa (şi degenerescenţa !) Textului primar. Dacă limbajul dintîi îi este accesibil doar lui Dumnezeu, la ce bun toate aceste chipuri ale neputinţei omeneşti pe care le numim — cu atîta orgoliu — **arte ?**

Numai că Dumnezeu, dacă nu poate fi înţeles el poate fi **interpretat.** Artele propun semnele cu ajutorul cărora el poate fi tălmăcit aleatoriu. Specificitatea fiecărei arte ar putea consta în modul în care de-formează originarul. Muzica, de pildă, propune o ficţiune sonoră, indiferent de aspiraţia spre sacralizarea intuiţiei „Divinului" la preclasici ori de damnaţiunea faustică a dodecafonismului, să zicem. În aceeaşi ordine de idei, baletul propune un simulacru de mişcare ce nicicînd n-ar putea sugera miracolul păsirii peste ape. Să nu-i credem pe artişti nişte naivi ! Ei ştiu exact că se înşală şi că, la rîndul lor, predică înşelăciunea. De aici, însă, şi superbia gradelor de libertate ale artei, ea deschizîndu-se astfel spre **joc.** Care poate cădea în lume, adică în perversiune. (Un loc comun al gîndirii populare ni-l reprezintă pe artist ca pe un pervers. Faptul că el este atipic conduce subconştient spre această reprezentare.) Ne-temeinicia lumii artelor e dovedită, cred eu, mai cu seamă în lumea literaturii şi în cea a picturii. **Ut pictura poesis !...** la fel de perverse în încercarea lor de a aduce lumea în Text ! Ochiul şi spiritul consacrînd eşecul omului de a se pune în acord cu Divinitatea. (Păgînismul marilor artişti nu mai apare astfel ca o cauză, ci ca un efect.)

Comuniunea întru demonism, păgînism şi perversitate a picturii şi a artei cuvîntului devine tot mai evidentă odată cu trecerea timpului şi cu iminenţa spaimelor milenariste. Este sinceră căinţa artiştilor ? De ce Bazaine, bunăoară, este unul şi acelaşi realizator al vitraliilor catedralei Saint-Dié, al decoraţiunilor **en lave emaillée** din staţia de metrou Cluny-La Sorbone, al decorurilor şi costumelor pentru **Perşii** lui Eschil şi al mozaicului pentru trenul prezidenţial din Coasta de Fildeş ?

Un răspuns la toate aceste contradictorii nelinişti le putem afla fie în picturile sale recente, aşa cum ni le prezintă într-un elegant album realizat de Jean-Pierre Greff pentru galeria Louis Carré & Cie cu ocazia expoziţiei găzduite de aceasta între 16 mai şi 13 iulie 1991, fie în reeditatul op **Le temps de la picture** (Aubier, 1990), care adună laolaltă articole aşa-zicînd ocazionale **(Bonnard şi realitatea, Claritatea lui Matisse, Braque : îmbogăţirea spaţiului** ş.a.m.d.) dar şi scrierile sale „teoretice" : **Note asupra picturii de azi** şi **Exerciţiul picturii.**

Un răspuns, adică o nouă serie de întrebări ! „Sîntem atît de fascinaţi de ideea clasică a adecvării intelectuale încît această «gîndire» mută a picturii ne lasă uneori impresia unui zadarnic vîrtej de semnificaţii, a cuvîntului paralizat sau avortat", scrie undeva Merleau-Ponty. Nu-i aşa ? „Nebunia" se cheamă, dincolo de modernism şi post—, entropie, iar în **curcubeul gravitaţiei** (Pynchon) ne pierdem cu toţii, care serioşi şi dogmatici, care parodici şi (auto-) ironici. **Umbra unei ramuri,** „pictată" de Bazaine în 1991, se resimte, cred, de această folie entropică, a dezagregării sensurilor. El nu pictează obiectul „ramură" şi efectul variaţiei emoţionale a intensităţii luminii subordonat acestuia, ci tocmai această pierdere a contactului cu „realitatea" fizică şi voliţională a obiectului, imaginea mentală a aneantizării acestui obiect pe retina artistului. Lucrînd serial, imaginea se poate sparge în cioburi ca şi identice, din care se recompune însăşi existenţa tensionată a artistului, a luptei sale cu himera — mereu refuzată, mereu reinventată — a semnului. Căci, zice Jean Bazaine, actualizîndu-l pe Petrarca, **„cel ce poate spune care-i focul ce-l mistuie, e cuprins de un foc extrem de plăpînd"...**

În loc de post-scriptum. A fi în pictură înseamnă „a fixa fără încetare o realitate care te orbeşte, golită de gînduri, beată numai de căutarea imposibilului, devorată de patima aşteptării fără de sfîrşit, guvernată de conştiinţa limpede, unica acceptată, a insolubilului".

Dan-Silviu Boerescu

stop-cadru

Doar un roman poliţist ?

În seara Zilei Tuturor Sfinţilor, (la Toussaint), un pasager clandestin este debarcat în micul port La Rochelle. Este Gilles Mauvoisin, un tînăr de 19 ani ai cărui părinţi, artişti de cabaret, tocmai muriseră în circumstanţe tragice, lăsîndu-l fără resurse.

În La Rochelle, Gilles speră să găsească ajutorul sorei mamei lui, comersantă de articole marinăreşti. În mod neaşteptat, se trezeşte în postura de principal moşenitor al fratelui tatălui său, Octave Mauvoisin, decedat cu două luni în urmă, omul devenit, printr-o deosebită tenacitate dar şi prin mijloace nu tocmai oneste, cel mai bogat din oraş.

Gilles şi tînăra văduvă Colette Mauvoisin, vor constitui ţinta atacurilor Sindicatului, coaliţie secretă a notabilităţilor din La Rochelle, dominată înainte de Octave Mauvoisin, dar acum decisă să-i îndepărteze pe moştenitorii acestuia din oraş.

La capătul unui şir tensionat de înfruntări, Gilles şi Colette ies victorioşi, primul ocupînd practic locul lui Octave Mauvoisin, în structura de putere a oraşului, cea de-a doua urmînd să trăiască din mica pensie fixată ei prin testament de soţul decedat, bucurîndu-se de libertatea ce-i fusese ameninţată de intrigile Sindicatului.

Gilles va trebui să suporte acum şi efectul colateral al acestei situaţii privilegiate : marea însingurare generată de ostilitatea surdă a celor din jur. În plus, descoperă că existenţa familiei, pe care şi-o întemeiase sub presiunea modelului oferit de iniţial, fericitul cuplu Colette—doctorul Sauvaget, nu-l apără. Pentru că Gilles este altfel plămădit decît unchiul său Octave, decît oricare din rechinii mai mari sau mai mici ai febrilei lumi a afacerilor din La Rochelle.

Ionel COJOCARU

Se va salva alături de Colette, o altă rătăcită în acel sufocant mediu. Vor pleca împreună aiurea, Gilles renunţînd la moştenire în favoarea soţiei sale Alice.

Acesta este, pe scurt, subiectul romanului „Le voyageur de la Toussaint", de Georges Simenon,pus în vînzare într-o nouă ediţie (Gallimard, 1985), prin librăria editurii Humanitas.

În lista de 186 de volume „de acelaşi autor", dată la sfîrşitul cărţii (listă care nu include romanele populare din prima tinereţe, a scriitorului), doar aproximativ un sfert din titluri sînt Maigret-uri. „Le voyageur"... nu este un Maigret. S-ar putea susţine că acest roman nu aparţine, de fapt, genului poliţist.

Există o enigmă : cifrul seifului lui Octave Mauvoisin, seif în care se ştie că se află documente conţinînd date compromiţătoare despre membrii Sindicatului. Există o sub-intrigă axată pe o crimă : acelaşi Octave a murit otrăvit. Dar, paradoxal, descoperirea cifrului şi, ulterior, descoperirea criminalului sînt momente care nu obliterează, în mintea cititorului, spectacolul amplificării dezgustului tînărului faţă de fetidul univers provincial ori devenirea sentimentului confuz dintre Gilles şi mătuşa sa Colette.

Sîntem departe de raţionalismul sec al unui policier de Agatha Christie.

Simenon este un scriitor controversat. Mulţi văd în el „doar" un reformator al romanului poliţist. Cîţiva se hazardează să construiască analogii între el şi mari autori contemporani ai literaturii propriu-zise. Dincolo de aceste dispute, cititorul este invariabil fermecat de „produsele" sale.

Cum Simenon îl anticipează pe San Antonio în harul de a reda limba vorbită, lectura în franceză oferă un plus de satisfacţii.

Florin Oncescu

Georges Simenon, **Le voyageur de la Toussaint,** Editions Gallimard, 1941.

OCTAVIO PAZ

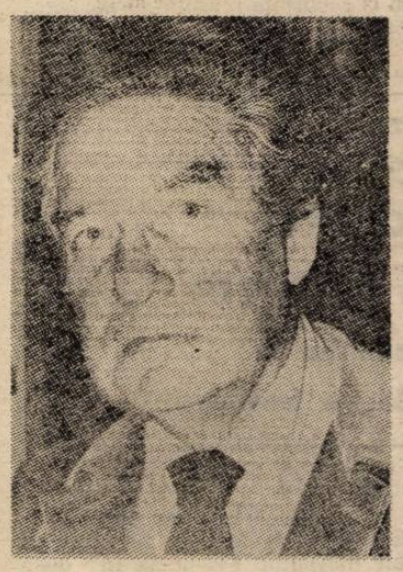

Născut în 1914 în Mexic. În biblioteca bunicului său, precursor al literaturii „autohtone", copilul a citit cărţi care i-au trezit gustul pentru culturile aborigene. De la tatăl său, avocat consilier al liderului popular Emiliano Zapata, a moştenit preocuparea constantă pentru spiritualitatea mexicană care îi va inspira în 1950 Labirintul singurătăţii. **În 1931 fondează revista** Barandal **şi publică în 1933 prima culegere :** Luna silvestră, **influenţat de poezia barocă a lui Quevedo, Góngora, Sor Juana Inés de la Cruz, Războiul Spaniei îl leagă afectiv de Miguel Hernández, Alberti, Neruda, dar mai ales de Luis Cernuda şi marchează perioada poeziei sociale. Între anii 1943—1945 trăieşte în Statele Unite : întîlniri cu E.E. Cummings, William Carlos Williams, Robert Frost şi Jorge Guillén. Diplomat la Paris din 1946 pînă în 1951, este prieten cu Henri Michaux, Jules Supervielle, André Pieyre de Mandiargues, Georges Schehadé, îi frecventează pe suprarealişti, cu deosebire pe André Breton şi Benjamin Péret care va traduce** Pietrele soarelui. **Între anii 1962—1968 cînd Octavio Paz a fost ambasador la New Delhi a scris poemele** Versantul de Est **şi numeroase eseuri estetice, filozofice şi politice. În 1968 demisionează în semn de protest împotriva masacrării studenţilor în Mexic. Întors în Mexico în 1971, Paz fondează aici revista** Plural **iar în 1976, în dezacord cu editorul, publică volumul** Ocolul **care va juca de asemenea un rol important în viaţa culturală mexicană. În anul 1990 obţine Premiul Nobel pentru literatură.**

Apă şi vînt

Apă fără sfîrşit tu scînteiezi
Sub o licărire aţiţătoare
Gîndirea mea albastră şi neagră
Mergi în pădurea sîngelui meu
Arbori cu miros de spermă
Arbori albi arbori negri
Locuieşti într-un rubin
Clipă incandescentă
Picătură de foc
Încrustată în noapte
Corp de apă corp nesfîrşit
Într-un alcov minuscul
Răcnetele tale de leu
Prelungite la nesfîrşit
Fac noaptea mai intensă
Singurătatea mai însingurată

Marea te înalţă pînă la strigătul
cel mai alb
Iedera geamătului îşi înfige
unghiile în ceafa mea
Marea te sfîşie îţi smulge ochii
Turn de nisip care se macină
Gemetele tale izbucnesc şi dispar
Monarhi întristaţi călăuze în negru
Moarte şi reînviere
Deasupra pădurii carbonizate
Soarele torţă
Corp de apă tezaur nocturn
Trifoi ce-ascunde taine ariditate şi
prospeţime
De vînt răvăşit şi tot de el alinat.

Prezentare şi traducere de
Valentina Pituţ

Poezii de

MARC CHAGALL

Marc Chagall este, fără îndoială, unul dintre cei mai de seamă pictori, graficieni și scenografi ai secolului nostru. Puțini însă știu că în lunga sa viață (1887—1985) ilustrul artist a scris și poezii, unele de-a dreptul remarcabile. Numai că, așa cum se întîmplă în asemenea cazuri, geniul pictorului a estompat talentul valoros al poetului.

Publicăm prezentul grupaj de versuri, cu convingerea că cititorul va descoperi un Marc Chagall aproape total necunoscut.

⁂

Eu am pictat plafoane și pereți —
scene cu dansatori și cîntăreți ;
cocoși zbanghii pictai, și-un bou
mascat...

Duhul Creațiunii vi l-am dat,
frați necuvîntători
ai vieții mele.

Acum, departe — dincolo de stele,
unde e noaptea zi și beznă nu-i...

...din nou suna-vor cîntecele mele —
pămînt ce umple hăul dintre stele,
țară a sferelor și-a nimănui.

Lacrimile mele

Lacrimile mele ca pietrele cad ;
risipite pe vale, ajung pînă-n vad,
unde se transformă-n flori, plutind
pe riu la-ntîmplare
aceasta mi-e viața, dar de ce oare,
Dumnezeul meu mare ?

Aceasta mi-e viața. Cît încă respir.
Te aștept.
Te aștept în delir.
Numai eu și cu tine — dar de ce
ești atît de departe,
Dumnezeul meu fără moarte ?

Cuvintele oamenilor nu-mi mai sună-n
timpane.
Pădurea, răscrucile toate sînt vane.
Fiecare zi mi-o încep cu un zîmbet
pe buze —o floare
a nădejdii în tine ; de ce oare,
Dumnezeul meu mare ?

Eu așa, zi de zi, crucea mi-o duc,
parcă luat de mîini, parcă singur
de mîini mă apuc.
Și lumina se contractă și-ntunericul,
iată, răsare.
De ce m-ai părăsit, Dumnezeul
meu mare ?

Jocuri vesele

Noi ne jucam, cîntam în cor,
de-a regi, de-a slugii ne jucam.
Mă sfîșiiau în jocul lor —
și ah ! ce fericit eram !

Rugăciune de seară

Cînd mă veți duce-n soare-apune
la rîul meu rămas în vis ?
El curge-n mine — rugăciune ;
mi-e liniște ling-un abis.

Surorile

Nu știu de ele rid sau plîng,
de cîntă-n ușă ca-ntr-un joc,
sau închid geamul și se string
s-aștepte-un picur de noroc...

Fratele

Frate-al meu, David, tînăr blînd,
din viață smuls, odihnă ție !
Onoruri n-ai avut nicicînd...
Pe unde zbori ? Domnul mai știe !...

Înger deasupra acoperișurilor

Orașul meu drag, mă mai ții minte
oare ? —
Tînăr, băteam cu vîntul în porțile tale.

Rîul, din amintire, cîntă și-acum
amintindu-și de-un tînăr bărbat
ce stătea pe o bancă privind
al apelor drum
și chemarea-și asculta ne-ncetat.

Nu departe, casa lui s-apleca
într-o rînă,
lîngă cimitirul pe un deal cocoțat ;
rîul moțăia — în el au să-mi rămînă
ascunși banii de aur ce-i visam
pe-nserat.

Iar la noapte, un înger preasfînt,
zburînd peste-acoperișuri de inculte
hambare,
mă va blestema, va spune că nu mă
țin de cuvînt —
disprețuindu-mi numele cel fără
hotar.

Grădina

Seară. Grădină.
Și tu — o poveste nemaitrăită.
Luna sfințește spațiul tot cu lumină.
Gingașe-atingeri de nevăzute rozete,
ducîndu-ne pe noi în ispită.

Acum dacă m-ai săruta,
acum dacă m-ai îmbrățișa,
acum dacă „Pleacă !" mi-ai spune,
cu mîna alungîndu-mă din această
lume ?

Gingașe atingeri ale Universului.
Seara,
chiar seara e-ndrăgostită.
Parfumul grădinii, și-aceste nevăzute
rozete
ducîndu-ne pe noi în ispită.

Scara lui Iacov

Eu trec prin lume ca printr-o pădure
de-aramă —
cu-aceste mîini și cu-aceste picioare.
De pe copac se desprinde o frunză
tremurătoare ;
și deodată mi-e teamă, mi-e teamă.

Desenez totul, cuprind totul în vis,
apoi
o albă zăpadă peste-ntinderi se lasă —

tabloul meu, un peisaj din lume
desprins.
Eu sînt demult în peisaj și mulți ani
fi-mi-va el acasă.

și aștept să dea peste mine-o
nemaivăzută minune,
să-mi încălzească inima, teama
să mi-o facă mai mică.
Tu ivindu-te, așteptato de pretutindeni,
și ținîndu-ne de mînă, ah,
spre scara lui Iacov să plutim
în zbor, fără frică.

În românește de
Dim. Rachici

---

moda, altfel

Moda călătoriilor (II)

a fost odată, ca niciodată, o omenire împărțită în triburi și familii (poate familii și triburi ?... am cam uitat !) și ea călătorea ca să-și caute hrană dar ea nu știa că se află în **stare de călătorie,** ci în starea ei naturală. Cînd a simțit că o călătorie implică un efort fizic dar și un cîștig psihic, indiferent de cîștigul material, a simțit nevoia stării de călătorie care e un fel de **stare de spirit.** Totuși, lungile deplasări de forțe umane pentru a înfrunta alte deplasări de forțe umane nu se pot numi **călătorii-stări de spirit.** Sau poate DA ! Erau stările de spirit ale unui dictator, ale unui exaltat, ale unui înțelept, ale unui părinte ce „n-avea stare să stea acasă". Era poate **starea de spirit** a celor ce voiau să se salveze economic, starea reginei Hatshopitsou cînd a ajuns pe coastele Somaliei, a argonauților în căutarea lînii de aur și a celui care s-a intitulat singur — „Singur, străbătînd Atlanticul" și a devenit cartea Premiul I al cîtorva generații de premianți, care nu și-au dat seama că orice profesor e un escroc (în cazul în care nu e și mai rău). Ulise e călătorul din epoca „homerică" sau din cea a lui James Joyce ; Selma Lagerlöf ne dă o „minunata călătorie a lui Nils Holgersson prin Suedia", Conachi le are pe ale lui, Vlahuță pe ale sale (venerate de sistemul școlar românesc), Herodot e considerat primul tip de **turist** și explorările lui sînt umbrite, un pic mai tîrziu, doar ca cele ale lui Euthymene, Pythéas sau Alexandru cel Mare. Și cît de fascinante trebuie să fi fost pelerinajele la sanctuarele zeilor păgîni celebri (ca actorii din zilele noastre, unii dintre ei), apoi la Ierusalim, la Mecca sau la Roma, centre de atracție, miraje pentru îmbogățire... Sau aventurile uluitoare ale călătorilor arabi (Ibn Batouta și legendarul Sinbad marinarul), a italienilor întreprinzători (Marco Polo), a normanzilor ce au atins Islanda și albul imaculat al Groelandei, ale lui Magellan. Alături de călătoriile belicoase sau comerciale, încet dar sigur, au început să apară expedițiile științifice, — produse de setea de cunoaștere a omului și pirateria produsă de setea de înavuțire prin jaf și furt. Și cele pitorești, în Grecia (Contele de Choiseul — Gouffier — 1782, 1809 și 1828), cele nebunești, patetice, teatrale, făcute de Byron, cea în America, „dans les solitudes americaines" întreprinsă de Chateaubriand în 1791 și originalul **Voyage sentimental,** capodopera lui Laurence Sterne sau și mai originalul **Voyage autour de ma chambre** 1795 executat cu forța de Xavier de Maistre în urma unui duel. Călătoriile la poli au înghițit vieți, idei, bani și speranțe, cele „în zig-zag" — Toepffer, 1844, o grămadă de humor iar cele în lumea drogurilor au devastat, deteriorat, umilit ideea de ființă umană. Totuși moda drogurilor se află la apogeu, cu douăzeci de ani în urmă Peter Fonda, băiatul lui Henry Fonda, pleda în filmul **The trip** pentru lumea minunat și spectaculos colorată pe care beția prin drog o relevă. Despre relativitatea bucuriilor călătoriilor Gulliver e cel mai potrivit exemplu căci s-a simțit și pitic și uriaș, el fiind aceeași persoană, însetată de călătorii...

Corina Cristea

Centenar

HERMAN MELVILLE

O față mai puțin cunoscută a marelui scriitor american Herman Melville, de la a cărui moarte s-au împlinit, în septembrie, o sută de ani, este cea a poetului. Spre deosebire de prozatorul Melville, poetul cu același nume face oarecum figură de „amator", deși nu poate lipsi din nici un „clasament" al barzilor americani din veacul al nouăsprezecelea, situîndu-se imediat după Whitman, Poe și Emily Dickinson, și foarte aproape de un Emerson sau un Thoreau. Ceea ce îl handicapează întrucîtva pe poet este propria-i statură gigantică de prozator : autorul lui **Moby-Dick** îl ține în umbră pe autorul poemului epic **Clarel** (un poem leviatanesc, numărînd peste 18.000 de versuri!).

Și mai e ceva : Melville trece la poezie destul de tîrziu, după ce renunță să mai publice proză. Evoluția lui pare în contratimp cu evoluția mai tuturor romancierilor americani (sau europeni), dar trebuie spus că, la vremea respectivă, hotarele dintre genuri erau, ca și cele geografice, mult mai puțin precise. De altfel, însuși Melville avea să revină, către sfîrșitul vieții sale, la proză, scriind **Billy Budd**, o adevărată capodoperă (publicată postum).

Chiar socotind că lirica scriitorului nu se ridică la nivelul operelor sale în proză, ea poartă în chip evident pecetea aceluiași har. Fiind totuși un „mediu" diferit, cu legi și posibilități specifice, poezia exprimă **altfel** geniul scriitorului. Melville încetează să scrie romane și povestiri **după 1857** (anul apariției romanului satiric **The Confidence Man,** Escrocul) : o imensă oboseală și o profundă decepție legată de eșecul cărților sale, un eșec pînă la un punct dorit de el însuși („dorința mea sinceră este să scriu acel gen de cărți, despre care se spune că sînt ratate", îi mărturisea el, într-o misivă din toamna lui 1849, socrului său), îl determină „să se dea la fund". Acest plonjon are loc în ajunul Războiului Civil, într-o atmosferă încărcată la culme, și nu e singura moarte aparentă din literatura americană a vremii ; alți scriitori, mai norocoși, ori poate mai descurcăreți, vor găsi o soluție în exil, ori în diplomație (Washington Irving, Hawthorne, etc.). Melville optează pentru exilul intern, în propria-i poezie.

Prima lui „ieșire la suprafață" ca poet are loc în 1866, prin publicarea unui volum de versuri intitulat **Battle-Pieces and Aspects of the War** (Tablouri de luptă și Aspecte ale războiului) ; ca și compatriotul și contemporanul său Whitman, Melville a simțit nevoia să cunoască îndeaproape experiența dureroasă a conflictului militar dintre Nord și Sud, drept care a vizitat frontul, în 1864, rezultatul acestei vizite fiind versurile din volumul amintit. Deși în comparație cu poeziile de război ale lui Whitman (din **Drum-Taps**, Bătăi de tobă), cele ale lui Melville sînt ceva mai modeste, volumul cuprinde unele bucăți remarcabile, care și-au găsit un loc statornic în antologiile de poezie americană. Într-o nouă ediție, îngrijită de Sidney Kaplan la editura Universității din Massachusetts (1972) este retipărit suplimentul în proză scris de Melville pentru a-și încununa volumul. „Nu există, aparent, nici un motiv ca patriotismul și îngustimea de spirit să meargă laolaltă, sau ca imparțialitatea intelectuală să fie confundată cu ajustarea politică", afirma autorul, și adăuga aceste rînduri patetice : „Unii dintre noi sînt îngrijorați de faptul că deocamdată Sudul nu manifestă pic de penitență... E însă suficient din toate punctele de vedere că Sudul a primit lecția grozăviilor războiului civil, o lecție ce-l va fi învățat să simtă că Secesiunea, întocmai ca și sclavia, e împotriva Destinului și că atît una cît și cealaltă zac în aceeași groapă acum ; și că soarta Sudului e legată de a noastră, noi împreună alcătuind Națiunea... Patriotismul nu înseamnă ticăloșie, nici inumanitate... Să încercăm, cu imaginația noastră, să ne punem în postura fără precedent a celor din Sud.. Să ne purtăm creștinește cu semenii noștri albi, arătîndu-ne totodată filantropi față de semenii noștri negri... Anii războiului ne-au pus la încercare devotamentul față de Uniune ; epoca păcii ar putea să ne pună la încercare sinceritatea credinței noastre în democrație".

Poeziile din **Battle-Pieces** nu „ilustrează" aceste idei generoase, la un mod abstract, ci prin mijlocirea unor imagini (tablouri) evocatoare, ce amintesc întrucîtva de scenele de război ale lui Goya. Viziunea lui Melville se aseamănă în același timp cu aceea a lui Tolstoi din **Război și Pace**, — o viziune sumbră, peste care pogoară totuși duhul unei compasiuni acordate atît învingătorilor cît și învinșilor. Sub acest raport, lirica de război a lui Melville întredeschide o poartă, sau o portiță, prin care poate pătrunde Speranța, ceea ce nu se întîmpla în unele din scrierile în proză ale sale, inclusiv în **Moby-Dick.** În poezii are loc, parcă, o reechilibrare a ideilor-forță ce-l călăuzeau pe scriitor ; ideea Răului atotstăpînitor și atotbiruitor nu dispare, însă primește să se lase contrabalansată de imagini ale Binelui, cum ar fi eroismul în luptă, sau solidaritatea umană.

În legătură cu insistența cu care Melville scotea în relief Răul din lume, e de amintit răspunsul dat de el, prin 1885, unui tînăr admirator englez, James Billson, care-l întrebase dacă se consideră un pesimist sau un optimist. „Nu sînt nici pesimist nici optimist" îi replica autorul (pe atunci aproape complet uitat de compatrioții săi), și adăuga că admiră un poem ca **The City of the Dreadful Night** (Orașul nopții înfiorătoare), al poetului englez James Thomson (mort în mizerie la Londra, în 1882), „dacă nu pentru altceva, măcar pentru că e o contrapondere la acel optimism exorbitant, juvenil și superficial, care face atîta zarvă acum — cel puțin în anumite cercuri"...

Cea de-a doua carte de versuri a lui Melville i-a urmat celei dintîi după vreo zece ani, în 1876 : imensul poem filozofic intitulat **Clarel** (aproape de două ori mai lung decît **Paradisul pierdut** al lui Milton !). Această lungime neobișnuită îl face, practic, ilizibil, și chiar se pare că, la apariție, poemul n-a avut parte nici măcar de un singur cititor ! Cu toate acestea, Melville și-a îngropat aici destule splendori ale imaginației sale creatoare, pentru ca poemul să merite o lectură atentă. În puține cuvinte, e vorba de pelerinajul „la surse" efectuat de un tînăr student american în Teologie, pe nume Clarel. La Ierusalim, el face cunoștință cu numeroși oameni, de diferite profesii și convingeri religioase ; se îndrăgostește de Ruth, fiica unui evreu american imigrat în Palestina, care va fi asasinat de niște bandiți. Întrucît tradiția iudaică îi interzce tînărului să ia parte la doliul logodnicei sale, Clarel pornește, călare, împreună cu un grup de pelerini spre valea Iordanului. La întoarcere, Clarel află că Ruth a murit între timp, de inimă rea...

Intriga în sine nu spune, și nu reprezintă, mare lucru, ba chiar ar putea să inducă în eroare pe cititor. Așa cum subliniază Peter Jones (în **A Reader's Guide to Fifty American Poets,** Heinemann, London 1980), avem de-a face cu o dezbatere filozofică în versuri, pe tema credinței și a necredinței. „Caracterul didactic al poemului lui Melville îl afectează cu atît mai mult cu cît, spre deosebire de Longfellow și Emerson, Melville nu are nici o certitudine de oferit. Tehnica lui e socratică, ridicînd mai multe întrebări decît cele la care poate răspunde..."

Alți exegeți văd însă un merit tocmai în această „nedeterminare", în faptul că Melville lasă fără răspuns categoric întrebările grave pe care le dramatizează poemul. Newton Arvin observă, pe drept cuvînt, în monografia lui despre Melville (ediția a 4-a, The Viking Press, 1964) că poemul **Clarel** e rodul neliniștii și al dezamăgirii încercate de scriitor (și nu numai de el) în „pericada cam sordidă care a urmat războiului". Atmosfera din **Clarel** o anticipează, scrie Arvin, pe aceea evocată de T. S. Eliot în faimosul său poem **The Waste Land** (1922), un poem care întemeiază oarecum lirica modernă în lumea anglo-saxonă. Din păcate, acestei modernități ideatice i se suprapune o formă rebarbativă și vetustă încă la vremea respectivă : mai tot poemul e scris în versul octosilabic, preluat de Melville de la Walter Scott și de la Byron, un vers care-l silește la tot soiul de stîngăcii și inversiuni, precum și la un abuz de rime banale. Dacă totuși, în ciuda atîtor defecte, **Clarel** rămîne un foarte interesant roman în versuri, meritul îi revine, poate, nu atît poetului, cît prozatorului Melville, capabil încă să însufletească personaje și să dea viață unor idei.

Ultimele încercări poetice ale scriitorului, placheta intitulată **John Marr and Other Sailors** (John Marr și alți marinari) publicată în anul 1888 (în 25 de exemplare, pe cheltuiala autorului) și cea apărută îndată după moartea lui, în 1891, sub titlul **Timoleon**, nu adaugă prea multe rînduri memorabile monumentului bizar și totuși impozant pe care scriitorul și l-a construit singur, în versuri silite să poarte o povară poate prea grea. Poezia lui Melville nu e, desigur, partea cea mai trainică și mai valoroasă a geniului său creator ; în chip paradoxal, autorul lui **Moby-Dick** e mai poet în proza lui, în care se mișcă mai liber, neîngrădit de canoane și convenții. În romanele și povestirile sale cele mai bune, scriitorul își creează singur „legea", și o impune și cititorului, pe cînd în versurile sale, încorsetate în prozodia engleză din veacul al XIX lea și nici măcar bine încorsetate (căci scriitorului îi lipsea „urechea muzicală" sau avea una cu totul și cu totul originală, atentă la alte ritmuri), se ridică rareori la înălțimile atinse în proză. Și totuși... Geniul e prezent și aici, altfel dozat, firește, un geniu inconfundabil, poate „cel dintîi dintre poeții adîncurilor", cum îl socotea William Clark Russell, unul dintre puținii săi admiratori, prin 1884, cînd Melville încă mai trăia și încă mai lucra, modest și anonim, funcționar la Vama din New York...

Petre Solomon

Presimțiri

Cînd norii oceanului se-abat
Peste dealurile înnegrite de toamna tîrzie,
Cînd groaza umple al văii pămînt înmuiat,
Iar turla clopotniței se năruie în urbea pustie, —
Mă gîndesc la ale patriei mele nenorociri,
La furtuna din hăul Timpului năpustită
Asupra celei mai frumoase nădejdi, împletită
Cu cea mai groaznică dintre nelegiuri.

Acum, partea întunecată a Firii se vede-n sfîrșit !
(O, chiote ale optimiștilor, nu mai umpleți valea !)
Pînă și un copil poate citi, deslușit,
Pe fruntea sumbră a muntelui, jalea.
Torenții coboară, urlînd, prin strîmtori ;
Înapoia furtunii pe care-o simțim, altele-atîrnă.
Cucuta palpită în căpriori,
Iar stejarul tremură în roata de cîrmă.

(1860) (din volumul BATTLE-PIECES)

Marșul de noapte

Cu flamuri strînse, trîmbiți mute,
Prin noapte o oștire trece ;
Lăncii și căști țin să salute
Cu-a lor lucire bezna rece.

Curg batalioanele-n tăcere,
Totuși în bună rînduială,
Chiar dacă nu e la vedere
Vreun comandant în zarea goală.

Acesta (potrivit legendei)
Purcede singur și-și trimite
Temutele comandamente
Prin rîndurile strălucite.

(din volumul JOHN MARR AND OTHER SAILORS, 1888)

Rechinul din Maldive

În preajma rechinului atît de flegmatic,
Albă jivină din a Maldivelor mare,
Se ține zveltul, sprintenul, azuriul pește-pilot,
Gata oricînd a-l sluji cu răbdare.
Nu are a se teme de botul lui ca un ferăstrău,
De capcana fălcilor sale-ascuțite.
Iată-l lunecînd de-a lungul trupului său fantomatic
Sau prin fața căpățînii sale de Gorgonă, cumplite !
Ba chiar se încumetă ades să se-ascundă
Între colții încleștați ai rechinului,
Ca într-un port cu trei rînduri de porți lucitoare,
Scăpînd de primejdii chiar în falca Destinului !
Cu rechinu-i prieten și, prietenește ducîndu-l
Spre pradă, nu se înfruptă din ea niciodată :
E ochiul și creierul acelui dobitoc stupid și letargic,
Livid mîncător de carne însîngerată.

(din volumul JOHN MARR, 1888)

Arta

În clipe de tihnă ne trec, vag, prin minte
Tot soiul de planuri, dar viață fierbinte
Și trup nu le poate da decît doar
Logodirea unor lucruri cu spirit contrar :
Un foc (să topească), un vînt (să-nfioare),
O forță vioaie, smerenie, răbdare,
Însă și ceva dispreț orgolios,
Iubire și ură, instinct și spirit studios,
Curaj și evlavie. — Acestea se cer logodite
Și cată să fie topite
În mistica inimă a lui Iacob, ca să poată
Cu îngerul — Arta — apoi să se bată.

(din volumul JOHN MARR, 1888)

Departe de țărm

Uite, pluta colo-n larg,
Semn tîrziu ;
Nu e nimeni pe catarg,
Mort sau viu !

Vulturul de mare-ntreabă :
— „Echipajul unde-i ?"
Iar talazul trece-n grabă,
Fără a-i răspunde !

(din volumul JOHN MARR, 1888)

Epilog

De-i Darwin decît Luther mai presus,
Speranță nu mai e, teama s-a dus ?

Netulburat de ceea ce pretind
Aceste vremi, stă Sfinxul, străjuind
A umbrei poartă. Deznădejdea vine
Și-i scrijelește fruntea de granit,
Făcîndu-i calmul rece de rușine.
Credința, însă (după ce-a privit
Scrijelitura cu dispreț) își scrie
Cu sîngele prelins din rana vie
A-ncrederii-nșelate, semnul Crucii
Pe cioburile unor urne lucii :
DEASUPRA ȚĂRNEI SPIRITUL SE-ARATĂ !

Da, înger și maimuță, veche ceartă —
Harfe cerești și gonguri infernale !
Știința n-are cum să arbitreze
— Cel mult gîlceava să o agraveze,
Între coral și dangătul de jale.
Va fi-ntre stea și lut război mereu,
De nu există nici un Dumnezeu !

Știm azi mai mult decît puteam ști ieri ;
Lumina e mai multă, deci și umbra ;
„La ce bun să fim copți pentru dureri ?"
Întreabă Omul, chinuit și sumbru,
În numele Naturii oarbe, mute.
Ce de iluzii au nutrit sărmanii
Pe drumurile vieții, mult bătute,
Cînd pîn'-la urmă însăși moartea, vai !
E poate o părere doar... Ce stranii
Ar fi atunci și Stoicii în Rai !

Oricît de resemnat ai fi, nu-ți pierde
Curajul, Clarel ! Inima, doar ea
Să-ți fie călăuz, — ca firul verde
Care străpunge platoșa de nea,
Sau ca scafandrul din adînc suit,
Ori ca vreun vechi secret strașnic păzit
Care țîșnește dintr-un piept, deodată —
Așa să ieși din marea zbuciumată,
Din ultimul ei val, ca un semn clar
Că moartea-i un triumf al vieții doar !

(din poemul CLAREL, 1876)

În românește de P.S.

REDACȚIA și ADMINISTRAȚIA : București, Calea Victoriei nr. 133, tel. 59 67 60
Tiparul executat la Imprimeriile Coresi

10 lei

BIBLIOTECA „ASTRA" SIBIU

BIBLIOTECA „ASTRA"
SIBIU

Luceafărul

Săptămînal editat de Uniunea Scriitorilor din România

serie nouă • miercuri, 6 noiembrie 1991 **45 (93)**

OPRIȚI CIRCUL!

Săptămina trecută, intr-o luni — ca să ne meargă bine — televiziunea română ne-a oferit, șapte ore la rînd, o transmisiune în direct de la o ședință a camerelor reunite ale Parlamentului, consacrată dezbaterii Raportului comisiei de analiză a evenimentelor din județele Harghita și Covasna. Am fi fost tentați să bănuim în această transmisie o zeflemea sadică a conducerii Televiziunii dacă n-am fi știut că ea a fost cerută în chip expres chiar de Parlament. Sfîntă și blestemată naivitate? Lipsă de inspirație? Suficiență de dughenist nou care se vede boier vechi ? Cine să știe ! Cert e că spectacolul în care s-au dat două treimi din cei care s-au urcat la tribuna Parlamentului a izbutit rarisima performanță de a fi în același timp ridicol, lamentabil, grețos și penibil. În primul rînd prin condiția intelectuală de tot precară a acestei două-treimi din vorbitori : agramați, necunoscînd în mod evident limba țării pe care o reprezintă în cel mai înalt for al ei (stupefacție : cîțiva parlamentari maghiari vorbeau mai corect românește decît românii sadea; stupefiant dar și intolerabil!) inculți cu asupra de măsură, patetici în gol și fără nici un fel de acces la Idee, făcîndu-ne să credem că marele Caragiale s-a născut prea devreme. În al doilea rînd, prin numeroasele accente antidemocratice, de sorginte clar comunistă, ceaușistă, totalitaristă pe care unii dintre oratori le-au pus în maidanul lingvistic cu mirosuri pestilențiale pe care-i răscoleau zece-cincisprezece minute sau mai mult spre deliciul unei mase de ascultători iresponsabili (altă stupefacție : dl. senator Romulus Vulpescu, pe care îl (mai) credeam democrat sau măcar de bun simț s-a dovedit — pentru a cîta oară ? ! — un biet birjar colectivist căruia cineva în timp ce picotea pe capră, amețit de sine însuși, i-a furat calul ; stupefiant dar și impardonabil!). În al treilea rînd, prin inadecvarea absolută la exigențele unei minime logici și ale unei minime morale parlamentare, inadecvare atestată copios de alunecările la tot pasul de pe terenul faptelor pe cel al umorilor (încă o stupefacție : un oarecare domn Botiș, zice-se maramureșean — nasc și în Maramureș lingăi ! — vede în dl. președinte Iliescu „un arc de lumină" ; Ceaușescu a început prin a fi văzut ca un Pericle ; stupefiant dar și simptomatic !) Evident, la această oră Parlamentul României se comportă ca un Circ de periferie. Opriți circul, domnule președinte Iliescu ,dizolvați acest Parlament care a devenit o rușine națională sau dacă, totuși n-o puteți face, sugerați-le să se distreze ei, circarii, numai între ei nu în văzul țării. Sperăm că Televiziunea română ne va scuti de aici încolo de asemenea transmisiuni în direct. Ajunge ! Cel puțin pînă la alegerea noului Parlament pe care ni-l dorim cu totul altul și cu totul altfel, pe măsura măcar a civilizației noastre dacă nu și a culturii române, un Parlament al unei țări democrate, civilizate ,europene.

„L"

Număr ilustrat cu lucrări de Doina Cerisier

Cîntecul trecătorului grăbit

Plouă cu mărgele,
plouă cu inele,
plouă cu cercei de-albastre stele.

Timpul se grăbește,
pașii și-i iutește
și se duce, unde se grăbește ?

Nu mai știu nimic,
nu mai vreau nimic,
timpul mi-e amic și inamic.

Plouă-n cartier
pe mașini de fier,
undé-i bucuria mea de ieri ?

Astăzi e la fel,
mîine e la fel,
nu am nici o țintă, nici un țel.

Să nu-mi fie greu,
singur cînt mereu
și în lacrimi spăl sufletul meu.

Dumitru Mureșan

În pagina 7:

GHEORGHE ȘINCAI — 125

poezie de

ANGELA MIHALCEA
IOANA CĂLINA MARCU
CLARA MĂRGINEANU

proză de

ION GHEȚIE

Luceafărul

Director
LAURENȚIU ULICI

Redactor șef adjunct
EUGEN URICARU

Secretar general de redacție
MIRCEA CROITORU

semn

Mărgica

În povestea cocoșului care-și îmbogățește stăpînul, vărsîndu-i în ogradă comori nenumărate și inestimabile — țineți minte ? — mai apare și o găină care, la rîndul ei, în tentativa de a-și îmbogăți stăpîna, baba adică, îi vomează acesteia nici mai mult nici mai puțin decît o mărgică, sau o mărgea. Colorată desigur.

În povestirile — ceva mai adevărate — ale europenilor despre băștinași ai unor ținuturi îndepărtate, de preferință papuași și dotați cu un simț artistic probabil superficial, iarăși apare mărgica, de data asta multiplicată. Cu șiraguri amăgitoare de mărgele colorate au reușit europenii cei ticăloși să străbată mările și țările abia explorate și să le smulgă comori, nenumărate și inestimabile, exact ca acelea aduse de cocoș moșului din povestea lui Ion Creangă.

În România post-ceaușistă, mărgelele colorate și-au făcut apariția cu mare tam-tam, purtînd stindardul privatizării, SRL,SA etc. etc. Dar cum să-i condamni pe acești semeni ai noștri, atîta vreme lipsiți de o marfă mai atractivă, că se reped, în măsura posibilităților, să cumpere prima cămașă de blug falsificată desigur, primul baton de ciocolată, expirat fără îndoială, din moment ce a ajuns pe aceste îndepărtate, ieșite din istorie, meleaguri ! Și astfel începe cultura mărgicii colorate în post-comunismul românesc. Dacă am sta să o analizăm mai cu atenție, mărgica cea colorată nici nu e decît — vraiment ! — o formă fără fond în cazul nostru o culoare care nu acoperă (mai) nimic.

Că mărgelele colorate au năvălit (și) la noi, aduse de oameni dornici de orice fel de cîștig, numai rapid și nemeritat să fie, nu e de mirare. Că națiunii oprimate de cenușiul general și total al „comunistei ere" i se iau ochii — în doi timpi și trei mișcări — cu/și de către niște ambalaje colorate și strălucitoare, iarăși nu e de mirare. De mirare și de condamnat, deși la urma urmelor, totuși, de înțelea este că națiunea astfel păcălită se gîndește și se apucă, prin reprezentanți, evident, căci trăim într-o democrație reprezentativă și nu într-una de alt tip, să fabrice, mai bine zis să producă fără să fabrice, tot un fel de mărgele colorate, sperînd să ia ochii semenului său și, — de ce nu ? — chiar străinului. E ca și cum, într-o zi, papuașii s-ar fi apucat să se înșele unii pe alții cu șiraguri de sticlă colorată, ba chiar ar fi încercat să le plaseze pe acestea și exploratorilor, aceștia din urmă prea în cunoștință de cauză. În unele cazuri, rare, e drept, se poate reuși. Dacă tipărești o carte sau o publicație mimînd grafica Vestului, acesta, nestiutor de limbă dar și de problemele tale, te va lăuda, va fi mîndru de tine. Atîta doar că tu poți scrie, în loc de text, cuvinte fără șir, nepricepîndu-te să spui altceva. Iată cum mărgica găinii babei poate avea — o vreme — succes. Spun o vreme, pentru că vesticul respectiv, ori se va plictisi de ea, ori va încerca să afle ce se spune în propoziție. Și atunci, gata.

Nicolae Prelipceanu

momos:

De ce 15 decembrie?

După tergiversări de aproape un an și jumătate, marți, 29 octombrie, dl. Stolojan s-a prezentat la Parlament și într-o scurtă cuvîntare a cerut urgentarea punerii în discuție a Legii privind alegerile locale, propunînd ca termen pentru aceste alegeri data de 15 decembrie. Camerele reunite au primit amestecat propunerea și în general opoziția nu a fost de acord cu termenul. Ar putea părea surprinzătoare această atitudine, după ce, mai toată vremea, tocmai opoziția reclama organizarea cît mai rapidă de alegeri locale, numai că situația în care ne aflăm astăzi împinge opoziția spre o atitudine realistă. Deteriorarea rapidă a Frontului, începînd din interior (luptele dintre diferitele fracțiuni mai mult sau mai puțin conservatoare au devenit vizibile și pentru persoane mai puțin avizate) și mergînd spre electorat, care începe să înțeleagă că mizeria în care se zbate se datorează Frontului, obligă partidul aflat la putere să încerce organizarea de alegeri cît mai rapid. Ne așteaptă o iarnă grea, iar criza de energie a devenit cronică. După cea de-a patra mineriadă și diversiunea cu ungurii, băncile internaționale nu prea se mai interesează de noi. Atacurile violente în Parlament împotriva ungurilor au mers foarte departe și nimeni din Occident nu privește cu ochi buni asemenea întîmplări. Este clar că liderii Frontului nu-și mai pot stăpîni oamenii, care, cu riscul pierderii oricărei credibilități în Occident, atacă furibunzi minoritatea maghiară. Și dl. Stolojan a explicat foarte clar că dacă nu vom primi rapid credite, ne așteaptă o iarnă cumplită. Iar după o asemenea iarnă, organizarea de alegeri locale în primăvară ar fi o catastrofă pentru Front. Iată de ce s-a propus termenul de 15 decembrie și de ce dl. Bîrlădeanu, mai deștept decît mulți colegi feseniști, l-a susținut.

Dacă va reuși să organizeze alegeri locale la 15 decembrie, Frontul nu va cîștiga detașat, dar nu va pierde totul, ceea ce s-ar întîmpla în cazul cînd alegerile vor vea loc la primăvară.

Ștefan Agopian

dictatura personală

Contemporani cu diavolii republicani

Fără să fie rezistentă la dorințele biologice și pasiunile particularizante, o etică devoratoare creștină poate să dea măsură încă tuturor lucrurilor trecătoare : acea etică, acea concepție a omului pribeag așezat la „pragul veșniciei"... Fie că suntem contemporani cu minerii răsculați, pribegi din Valea Jiului anului 1991, fie că suntem contemporani cu diavolii republicani ai României populare anului 1948, travestiți în îngeri, agenți ai nebuniei stalinismului, pribegi din U.R.S.S., oricum, noi cu drag trebuie să ne recunoaștem învinși în fața stihiei istoriei, determinismul social natural autohton făcînd presiuni specifice, românii avînd crucea lor de dus în circă, fără de noroc ? Fără de noroc...

Am primit lecții de neuitat de la Revoluția din Decembrie 1989 încoace din partea Puterii politice autoinstalate și ce am învățat ? Bravii mineri — mă voi referi în continuare numai la ei, făcînd cu obstinație obiectul acestor seriale ale mele — au revenit la București în 25 — 27 septembrie 1991 să ceară socoteală tocmai celor ce se dovedesc lipsiți de etică de atîta amar de vreme, în această perioadă de tranziție, de scrupule, gata să te împuște în cap, să te aleagă drept țintă, să te vîneze dintre curioșii ieșiți în stradă alături de adevărații protestatari, să provoace diversiune, să escaladeze violența și să aibă motive să instige o întreagă țară că se dă iar o lovitură de stat, să o cheme în ajutor...

Bravi mineri am spus ? Deschid o paranteză : sincer, îmi e „nu știu cum" să constat că o „anumită parte" a presei din opoziție, îndeosebi, ține să demonstreze cu orice preț că minerii vor comunism, de fapt, dacă ies în stradă și că minerii au fost aduși la București în 25 — 27 septembrie 1991 de... contrareformatori ! Contrareformatori comuniști... Contra-reformatori ? În contra cărei reforme ? A domnului P. Roman ? Haideți să fim serioși, la cîtă mizerie și sărăcie e în țară astăzi : reforma lui P. Roman nu e decît o **reformă a comunismului**, falimentară, programată anume... Minerii declarînd ferm, la 25 — 27 septembrie 1991 că tocmai de comunism vor să scape, oricît ar fi el de reformat : să nu credem în această opțiune a lor ? Doar nu e o joacă...

Să revin, însă, în spațiul tipografic rămas, la cei doi „golani" cărora eu le sunt nași : „golani" ai Pieței Universității arestați, însingerați, umiliți de detașamentele civile de pedeapsă mineresti aduse de președintele I. Iliescu, la 14 iunie 1990...

Ce a răspuns el, „golanul Mircea Dobrovicescu", foarte pe scurt, am publicat în numărul trecut al **Luceafărului** : ce a răspuns ea... Întrebată de mine după evenimentele dramatice din 25 — 27 septembrie 1991 de „ce părere are"... Așadar, ce a răspuns Maria Lie-Dobrovicescu : sufletește am fost alături de mineri la 25—27 septembrie 1991, odată cu sosirea lor în București și-am suferit că n-am avut cum să-i ajut ! Ei sunt la fel de nemulțumiți ca noi toți : și ce ați fi vrut un lucru mai extraordinar să se întîmple decît să vezi minerii — care ne stîlceau în bătaie la 13 — 15 iunie 1990 — cum învățau acum și fredonau cîntecele noastre, ale „golanilor" pe locul sfînt al Pieței Universității... Făcînd parte dintr-un partid, Partidul Alianței Civice, m-am jenat să fiu prezentă pe 25 — 27 septembrie pe străzi permanent, să mă solidarizez fățiș cu minerii : aș fi vrut să am o putere dumnezeiască în aceste zile să-i trimit acasă pe mineri ca pe niște învingători, e o prostie... ce nevoie ar fi avut ei de așa ceva, cînd acasă, în Valea Jiului, ai lor sunt drogați de „liniștea" F.S.N.-istă...

Liviu Ioan Stoiciu

(va urma)

Vorbe de pe corabia lui Sebastian

● OCTAVIAN PALER : „Dacă nu știu să răspund la întrebarea generală «sînteți monarhist ?», nu șovăi să spun că, după părerea mea, Regele Mihai, cu moderația, discreția și dragostea sa pentru România, vizibile în tot ce întreprinde, ar putea juca un rol extrem de prețios într-o operă de renaștere națională. Motivele sînt cele cunoscute. Regele ar fi echidistant, cu adevărat, față de partide, ar constitui o sursă salutară de pacificare și o garanție, pentru toată lumea, că ne reluăm locul pe care l-am avut, în Europa". **(România liberă)** ● DREPTATEA : „Senatul României de azi și-a cîștigat o tristă faimă, printre altele fiindcă e locul în care a fost calomniat în mod grosolan Regele Mihai I de către domnul Romulus Vulpescu. Acest fost om de cultură a insultat memoria întregului popor, încercînd să demonstreze că Regele Mihai ar fi adus aportul decisiv la instaurarea comunismului în țara noastră". „...domnul Romulus Vulpescu e un vulgar mincinos, servind interese politice antiromânești și antidemocratice". ● RODICA DAN : „Ne așteptam ca înlăturarea NEDEMOCRATICĂ a guvernului Roman să fie condamnată de presă, de diferitele personalități politice, de partide, indiferent de culoarea politică — dacă sînt, cum pretind, democratice" ; ...„după căderea guvernului Roman, atacurile împotriva acestuia și îndeosebi a domnului Petre Roman nu numai că nu au încetat, dar în unele publicații sînt din ce în ce mai intense. Explicația este foarte simplă : teama de popularitatea în creștere a domnului Petre Roman", etc. etc. **(AZI)** ● ILIE NEACȘU : „Zîmbetul fals al fiului de cominternist — Petre Roman a dispărut ca prin farmec în ultimele zile după ce a mai dat o dată cu piatra în baltă la Cotroceni cu prilejul recepției de bun rămas și după ce a fost huiduit și fugărît de cetățenii Craiovei, unde încercase să-și deschidă cu surle și trîmboane campania electorală. Și-a găsit locul : Evreii și Oltenii. Nu știu de ce, dar întîlnirea lui Petre Roman cu alegătorii din Craiova se aseamănă întrucîtva cu mitingul lui Ceaușescu din decembrie 1989". **(Europa).** ● MARIANA TOADER (70 de ani din Bîrlad, la T.V., către Petre Roman) : „Mamă, nu te lăsa". ● LUCIAN GHEORGHIU : „Căldura și apa caldă au început deja să lipsească". **(Cotidianul)** ● LUDOVIC SPIESS : „Guvernul nostru nu este un guvern de operetă". **(Expres-magazin)** ● LUDOVIC SPIESS : „Arta înseamnă foarte mult : muzică, muzee, carte". (Interviu, în **AZI**) ● LUDOVIC SPIESS : „Eu în mine am încredere. Sînt foarte lucid și, în plus, mă ajută caracteristicile zodiei. Sînt născut în zodia Taurului". (Interviu, în **Linia întîi**) ● ALCIBIADE : „Luni, 21 octombrie 1991, dl. **Corneliu Vadim Tudor** a acordat la sediul redacției noastre un interviu d-lui **Vincent Dudant**, ziarist belgian care lucrează pentru ziarul elvețian **«Tribune de la Genève»**". **(România Mare)** ● Din rubrica realizată de SORIN ROȘCA STĂNESCU : „Senzațional ! Bulletin européen editat de Fundația Europeană Drăgan sosește în România pe adresa Uniunii Asociației Studenților Comuniști, SĂ NU FI AFLAT IOSIF CONSTANTIN DRĂGAN că respectiva asociație nu mai există din 22 decembrie 1989 ?" **(România liberă)** ● CORNELIU VADIM TUDOR (la Conferința națională a Partidului România Mare) : „Eu consider însă că nu numai U.D.M.R.-ul îi poate reprezenta pe unguri, ci și alte partide, România Mare de exemplu !". (Citat după **Zig Zag)** ● LAURENȚIU ULICI : „Vrînd să lovească în unguri (cum altădată în evrei) ei nu sesizează că, de fapt, lovesc într-un adevăr pe care orice român de bun simț îl consideră indiscutabil. Dialectica lor de bazar turcesc îi obligă, pare-se, să spună pe dos ceea ce trebuie spus pe față și anume că nu există, din punctul nostru de vedere, din punctul de vedere al celor 21 de milioane de români din 23 cît cuprindem ca țară, o problemă a Ardealului. Ea a fost rezolvată teoretic încă din vremea Școlii Ardelene, iar practic, la 1 decembrie 1918. Există în schimb o problemă națională înlăuntrul Ardealului care se cuvine a fi rezolvată astăzi altfel decît ieri, adică fără procese de intenție și fără alarme de sirenă trase de Vasile Roaită, de un diversionist vreau să spun, în fond de un duplicitar, ca Corneliu V.T."... **(AS)** ● MARIUS OPREA : „Astfel de securiști activează și pe tărîm politic : Gheorghe Moldovean, fost căpitan în Direcția a VI-a Cercetări Penale la securitatea din Brașov, cunoscut pentru duritatea sa în anchetă, este secretar general de redacție, la un săptămînal al P.U.N.R.-ului. Din anchetator a devenit patriot". **(Cuvîntul)** ● VALERIU CRISTEA : „Dacă România a devenit un **Cernobîl al urii**, faptul se datorează, nu în mică măsură, și acestui mod — să-i spun pe șleau : banditesc — de a face publicistică, **la intimidare.** **(Literatorul)** ● Prostituata ANGELA : „Celebra Cicciolina, una dintre marile vedete ale filmului porno, este, după cum știți, membră în parlamentul italian, dar la noi sînt preferate, oricît ar părea de neverosimil, persoane ca domnul Bîrlădeanu". **(Prostituția).**

Petre Stoica

Mistificarea totalitară a istoriei

Violentarea, timp de decenii, a ştiinţei istoriei — despre care mulţi vorbesc fără a o cunoaşte sau a o simţi cu adevărat — a dus la un impas pentru a cărui depăşire va fi necesar un efort autentic. Iar acest efort nu poate fi susţinut fără a porni de la datele reale ale problemei, care date, pînă a fi cunoscute pe de-a întregul, necesită o discuţie cu mult mai amplă decît cea care se poartă în prezent, necesită o discuţie sinceră în care vor trebui să se angajeze cei care se pot implica pornind de la dorinţa de a repara, de a repune istoria în rosturile sale firești.

Pînă la a ajunge să fie citită, o carte de istorie presupune ani, decenii sau cîteodată secole de efort istoriografic. Există faptele, există realitatea, există viaţa, există evenimentele istoriei. Istoricul — cercetător, analist, compilator, popularizator — se străduieşte să răspundă concomitent la mai multe întrebări, ce, cine, unde, cînd, cum şi, mai ales, la fundamentala „de ce ?“ Pînă la a da răspuns la asemenea întrebări — care răspuns este totdeauna parţial — sau măcar la unele, legate fie şi de cel mai modest eveniment, este nevoie de investigare.

De unde garanţia că răspundem mai mult sau mai puţin limpede la suma întrebărilor presupuse de investigarea istorică ? Dacă Istoria este adevărul faptelor, istoriografia este corect orientată numai în măsura în care aceste fapte sînt probate, dovedite cu documentè.

Iar reflecţiile parţiale tind către sinteze, cea mai cunoscută şi mai populară sinteză fiind manualul şcolar.

De aici, de la manualele şcolare a început mistificarea totalitară a istoriei. Aceasta întrucît deşi mai sînt de adăugat literatura, filmele, gîndirea istorică a majorităţii este rezultatul acumulărilor din manuale. Imaginea istorică, deja formată de la vîrstele mici, este greu de modificat. Trebuie să intervină ceva deosebit de convingător pentru a schimba o primă şi adesea superficială idee sau părere formată în cîmpul istoriei. Persistă aici ceea ce a fost spus mai întîi, ceea ce a fost mai repetat, sau ce a fost mai penetrant pentru sensibilitatea individuală.

Evidenţiind rolul manualelor de istorie în mistificarea trecutului, aceasta nu înseamnă că alte domenii nu au contribuit la mistificare. Arta, literatura, cinematografia înţelese ca propagandă, cu rol multiplu în „formarea omului nou“, în contorsionarea de fapt a conştiinţelor potrivit cu interesul utopiei ajunsă la putere, şi-au avut poziţia lor bine definită în sistem. Şi nu mai puţin, cu unele zone de adevăr — întrucît metodologia ştiinţifică a trebuit să fie mai mult sau mai puţin respectată, chiar dacă aceasta era numai o aparentă — istoriografia.

Iar pentru a transforma istoriografia în instrumentul minciunii, tehnicile utilizate au fost mai subtile, mai novice, mai greu de cunoscut şi de recunoscut.

Pentru ca această tehnică a mistificării să ajungă să funcţioneze şi să îşi atingă măcar parţial scopul propus — pentru că în totalitate nu l-au atins niciodată, a fost organizat de către puterea comunistă, direct subordonată conducerii acesteia, un uriaş aparat funcţionînd în calitate de „minister al adevărului“.

În România, după 1945, potrivit „condiţiilor concrete“, formele şi metodele de acţiune ale acestui „minister al adevărului“ a fost excesiv de aspră — în interesul „fratelui mai mare“ fiind încorporarea insulei de latinitate care stătea în calea expansiunii sudice urmărită potrivit planurilor testamentare ale ţarismului. Distrugerea poporului român se putea realiza prin dislocarea conştiinţei sale istorice — iar pentru aceasta au fost vînate, la propriu, şi distruse, fizic, cărţile — în primul rînd cele de istorie — a fost distrusă, în fiinţa sa biologică, intelectualitatea, au fost interzise cîntecele, a fost maltratat alfabetul, totul fiind urmărit cu minuţiozitate, pe toate planurile.

Acest „minister al adevărului“ a fost permanent, după 1945, secţia de propagandă a C.C. al partidului comunist, cu anexele sale specializate („academia“ de partid, „institutul“ partidului, „muzeul“ partidului — amintind aici doar anexele care aveau în grijă istoria, istoriografia şi pe istorici, fără a mai aminti anexele care supravegheau celelalte domenii dar avînd atribuţii şi în cîmpul avut în discuţie).

Aşa cum în evul mediu filozofia era considerată de către teologie sclava lor, politrucii au ajuns să considere istoria sclava puterii totalitare comuniste. Se poate pune întrebarea, de ce a ajuns „partidul“ să se manifeste atît de încrîncenat în ceea ce priveşte istoria naţională ? Ce rosturi are această subordonare a trecutului, falsificarea acestuia ?

Pentru a putea răspunde corect acestor întrebări se impune explicarea rostului adevărat al istoriei, ca ştiinţă, ca domeniu de cunoaştere şi ca impact posibil asupra conştiinţei colective a poporului şi asupra conştiinţelor individuale ale cetăţenilor. În măsura în care este explicat sensul real al existenţei Istoriei se răspunde şi de ce a devenit atît de necesară amintita subordonare, ca şi de ce a fost atît de subtil, de viclean mecanismul de subordonare.

O istorie adevărată, respectiv explicarea reală, ştiinţific şi cu bun simţ argumentată, cu inteligenţă explicată, are un puternic impact asupra conştiinţelor individuale şi asupra conştiinţei colective a poporului. Cele două planuri — individual şi colectiv — se întrepătrund şi se exprimă reciproc în ceea ce cu un termen generic am putea numi conştiinţa naţională.

Istoria naţională dezvoltă sentimentul demnităţii, al verticalităţii morale — componentă a ceea ce este conştiinţa de sine a poporului, a ceea ce îl sudează şi îl face să îşi înţeleagă rostul în lume.

Atacarea concomitentă a tuturor acestor valori autentice ale conştiinţei, substituirea planurilor prin confuzie terminologică, convertirea adevărului în mistificare au deci un obiectiv precis în acţiunea politică diversionistă a puterii totalitare ; fiecare dintre elementele constitutive ale conştiinţei individuale amintite este un prag în calea totalitarismului comunist, un obstacol în formarea omului impersonal şi incomunicabil, al „omului nou“.

Falsificarea istoriei mai prezintă pentru puterea totalitară comunistă importanţă şi prin faptul că îi creează o aparenţă de legitimitate ; prin impunerea obstinată a falsei legitimităţi îşi creează un cîmp infinit de diversiune propagandistică, procedînd practic permanent la apelul la trecutul istoric prin sărbătoriri cît mai numeroase şi cît mai fastuoase. Confiscarea trecutului îi apare în proprii săi ochi ca un act de reparaţie şi ca un loc de lansare a unor idei, în condiţiile în care din propria sa ideologie falimentară nu mai are ce stoarce.

Fenomenul nu este numai românesc. Toate ţările comuniste l-au cunoscut, toate puterile totalitare — deci nu numai cele comuniste — l-au practicat.

A rescrie deci istoria nu înseamnă a face un simplu act de dreptate. A rescrie, acum, istoria naţională este o necesitate la fel de stringentă ca şi acţiunea în plan economic. Pentru că a repune istoria naţională în adevărata sa dimensiune ne-ar da şansa de a reîntări conştiinţa colectivă a neamului, ne-ar da şansa de a redeveni noi înşine. Întrucît este vizibil că prin atacul la istorie, comunismul şi, nu mai puţin neocomunismul, mistifică individualităţile, le pervertesc spre propriul interes, diversionist exprimat nu atît prin minciună, cît prin falsă conştiinţă de sine.

Corneliu Olaru

minimax

Exodul

Învolburarea vremurilor pe care le străbatem ne îndeamnă la reflecţii asupra destinului nostru.

(Ion Iliescu)

Altfel spus, dacă te temi de complot, organizează-l ; în felul ăsta toţi cei care ar putea adera la el cad sub controlul tău.

(Umberto Eco)

Îmi iubesc prea mult ţara, pentru a fi naţionalist.

(Albert Camus)

Avem privilegiul (ori poate ghinionul !) de a trăi — potrivit unei inspirate formulări metaforice din **Time** — într-una din „acele perioade rare în care plăcile tectonice ale istoriei se mişcă sub picioarele oamenilor, iar ulterior, nimic nu mai este aşa cum fusese pînă atunci“. Aşezarea gîndului într-o asemenea viziune (interesîndune desigur, în primul rînd, destinul României şi al românilor) ce aparent ar putea să sperie, se dovedeşte însă rodnică, întrucît permite „stăpînirea“ evenimenţialului, în anumite momente deconcertant pînă la halucinaţie. Adică, este vorba de o metaforă cu valoare euristică, ajutînd la deslușirea unor caracteristici de esenţă, a unor semnificaţii majore într-un prezent ce, nu de puţine ori, impune cu brutalitate impresia că „parcă am luat-o razna“.

O primă caracteristică ce se relevă este aceea ce s-ar putea numi **sfidarea haosului.** Drept urmare, raţionamentele specifice modelelor deterministe şi sistemice se dovedesc inadecvate şi asta mai cu seamă în zona politicului. Criza politică, prezentă în toate fostele state comuniste, este dublată şi accentuată de o criză teoretică, impunîndu-se o redimensionare a conceptelor politologice clasice. Nimic, dară, mai puţin potrivit pentru a înţelege şi, mai departe, pentru a influenţa, a guverna dinamismul social, decît o (de)formaţie intelectuală marxistă. Iar dacă la o asemenea mentalitate se mai adaugă şi stereotipurile (pentru a nu spune **năravurile)** dobîndite printr-o exercitare anterioară a puterii, rezultatul este tocmai eşecul în faţa pomenitei sfidări. Clamoarea Puterii, alternînd destabilizarea ordinii de drept cu invocarea consensului naţional, nu este în ultimă instanţă decît ţipătul „lebedelor roşii“ care însă, înainte de a muri istoric, nu pregetă să recurgă, într-un act disperat, la orice mijloace de reprimare.

Ajungîndu-se astfel la amplificarea **riscului violenţei,** de asemeni specific unui moment de mişcare a plăcilor tectonice ale istoriei. Din păcate, dovedindu-se că şi politic România este o zonă seismică. Noi, cei care ne ştiam blajini ori puşi pe trăncăneală, adică paşnici şi hîtri, mai că am ajuns să ne **aperiem** noi de noi iar altora oferindu-le un spectacol descumpănitor şi motive de neîncredere. Dar, a căuta explicaţia violenţei în străfunduri psihologice abisale persistînd dintr-un îndepărtat trecut autohton este o încercare greşită sau răuvoitoare. Or fi fost ei, dacii, cum au fost şi, mai încoace, o suită de domnitori dintre care unii au făcut prăpăd mai dihai ca, să zicem, „liftele păgîne“, însă nu aşa poate fi explicat, spre a fi vindecat, răul ce ne macină. Atît convulsiile sociale, de massă, după cum şi creşterea masivă a indicilor de criminalitate şi delicvenţă au o determinare mult mai recentă. Odată declanşat, procesul liberalizării politice n-a mai putut fi controlat decît parţial de către Putere şi prin utilizarea unor mijloace care, deşi pe moment păreau eficiente, în timp au dus la generalizarea şi radicalizarea contestaţiei. Într-o vreme se şi părea chiar că evoluţia cea mai probabilă va fi de factură sud-americană ceea ce, în ultimă instanţă, ar fi însemnat cît de cît o stabilizare socială printr-un regim politic autoritarist. Criza economică (avîndu-şi explicaţia tot la nivel politic), accentuarea luptelor din sînul Puterii, valorificarea experienţei recent cîştigate de noile forţe politice şi, nu în ultimul rînd, condiţionările politice de care depinde ajutorul economic occidental, au acţionat, toate, în interdependenţă, astfel încît, în viitorul apropiat, spaţiul de manevră al Puterii nu prea mai permite decît alegerea uneia din singurele două alternative posibile. Sau respectarea pînă la capăt a cerinţelor impuse de standardele democraţiei (şi declaraţiile noului prim-ministru par să semnaleze adoptarea acestei opţiuni) care va conduce la o primenire masivă a Puterii. Sau instaurarea unui regim de dictatură făţişă care, oricît ar fi de absurd, pentru că e inevitabil sortit eşecului, trebuie totuşi luat în considerare atîta vreme cît nu se ştie ce audienţă au **România Mare** şi **Europa** (Institutul de Sociologie al Academiei ar putea să ne spună ceva în această privinţă), un alt argument în acest sens venind dinspre tonurile înalte înregistrate în Parlament pe parcursul dezbaterii „Raportului Covasna-Harghita“. Dar, fiindcă tot am ajuns la această chestiune arzătoare la ordinea zilei şi, respectînd recomandarea (?) d-lui Theodor Stolojan, deci ocolind tentaţia unei tratări şugubeţe la care îndeamnă multe dintre intervenţiile d-lor parlamentari, credem într-adevăr că în România, sau şi în România se petrece acum un **exod** ; vom preciza însă, cu grabă, că ne gîndim la conotaţia mai puţin uzitată a cuvîntului : „partea finală a unei tragedii greceşti, cuprinzînd deznodămîntul şi ieşirea din scenă a actorilor“. Tragedia a durat suficient de mult timp încît actorii să fi uitat că sînt actori şi refuză să părăsească decent scena. Consecinţele acestui refuz le-am văzut şi le-am simţit toţi. Cu vîrf şi-ndesat ! De asemeni, într-un orizont de timp apropiat ce mai vine este destul de uşor previzibil iar în puţinele zile care au mai rămas pînă la alegerile locale (proba de foc a guvernului Stolojan), neîndoielnic, poziţiile diferiţilor participanţi la jocul politic se vor contura mult mai pregnant. Dar întregul cost al „originalităţii“ firavei noastre democraţii poate fi aproximat abia atunci cînd se încearcă o previziune a efectelor cîrmuirii instaurată în decembrie '89 cîndva spre începuturile viitorului mileniu.

Pentru că mai mult decît morţii despre care nu se ştie prea bine de ce trebuiau să moară în decembrie '89, mai mult decît lucrătura sîngeroasă din iunie '90, mai mult decît aşa-zisele costuri sociale ale reformei despre care fostul guvern căuta şi mai caută să ne convingă că au fost inevitabile, mai mult decît toate acestea şi multe altele ce pot fi înşiruite, ceea ce a reuşit să obţină Puterea în acest răstimp este **pierderea startului de către România într-un moment de restructurare a interdependenţelor inter şi transnaţionale.** Cu o singură excepţie poate : crearea unor premise trainice pentru viitoarele relaţii cu marele prieten de la Răsărit. Inclusiv prin contribuţia adusă la consolidarea **independenţei** (?!) Republicii Moldova.

30 octombrie 1991

Şerban Lanescu

Istorie literară și realitatea literaturii

În seria de articole închinate problemei literaturii române din ultima jumătate de secol, pe care le-am publicat în această revistă timp de mai mule luni, au ajuns la necesitatea scrierii unei istorii a acelei epoci (1938—1989), dar tot de atîtea ori am pronunțat cuvîntul „anomalie" pentru a o delimita și pentru a o caracteriza lăuntric. Anul 1938 îl considerăm piatră de hotar în desfășurarea literaturii române nu numai pentru că acolo se opresc precedentele istorii (E. Lovinescu, chiar și G. Călinescu), dar și pentru că atunci presiunea istoriei s-a manifestat direct prin schimbarea regimului politic și, în oarecare măsură, prin schimbarea ambianței spirituale : a fost mai mult decît un moment de criză a societății liberale, care dominase România vreme de un veac, a fost sfîrșitul acesteia. Țara noastră alunecă spre totalitarism, instaurat propriu-zis în 1948, ca urmare a înlocuirii conducerii politice tranzitorii cu una direct subordonată ocupantului rus, după ce trecuse printr-un regim de autoritate regală, apoi printr-o formă de dictatură militară. Reacția imediată a fost plecarea din țară a mai multor scriitori evrei, vizați direct sau indirect de legile rasiale. Apoi intră în eclipsă sau părăsesc țara o serie de scriitori de extremă dreaptă. După 1944 rămîn în străinătate sau aleg calea exilului alții, de felurite coloraturi de data aceasta (Eugen Ionescu, Ștefan Baciu, Mihai Villara, Monica Lovinescu, Virgil Ierunca etc.). În sfîrșit, după 1948 se produce o adevărată ruptură în mersul și așa accidentat al literaturii noastre, prin excluderea brutală, prin exterminare sau înăbușire a numeroase forțe scriitoricești, dintre care multe vor fi pierdute practic vorbind, resurecția lor tardivă, în anii unei bătrîneți înaintate luînd mai curînd aspectul de recuperare și recompensă morală.

Desigur că istoria (eventual cu majusculă) exercitase și înainte o puternică presiune asupra literaturii. Desfășurarea acesteia urmase în linii mari ceea ce se întîmplase în cîmpul istoric, deci urmase o linie revoluționară, care schimbase înfățișarea țării în răstimp. Mobilizarea patriotică antiotomană din jurul anului 1821, mișcarea mai amplă de la 1848, ideea și realizarea unirii la 1859 sunt fenomene de istorie politică, avînd efecte directe în literatura vremii. Apoi reacția criticistă ca semn al maturizării unei societăți, avînd în prim plan Junimea, nu e fără legătură cu consolidarea unirii și a statului român sub sceptrul unui principe străin care a asigurat și garantat integrarea noastră în Europa. Nu mult mai tîrziu, mișcarea socialistă și-a împletit acțiunea ideologică cu una literară, creînd măcar un curent de opinie, din care aveau să iasă poporanismul și țărănismul de mai tîrziu, corespunzînd unor modificări lăuntrice pe plan social ale societății românești. Același lucru se poate spune despre mișcările tradiționaliste, greu de distins în mobilurile lor culturale și politice, pentru ca o serie de acțiuni de „avangardă" să se coreleze și să se inspire din doctrine anarhice, pe care le cultivau comuniștii în prima lor fază, cea romantică, de dinainte de preluarea puterii.

După 1948, dar chiar și în deceniul precedent, presiunea aceasta firească a politicului și a evenimentelor istorice devine extrinsecă societății, nu mai e generată de forțe autentice dinlăuntru și situațiile rezultate pe plan literar nu se mai pot compara. Elementul de noutate în prima fază (vorbesc de deceniul 1938—1947) este deocamdată cenzura, care exclude, amînă sau împiedică expresia directă, eventual doar descurajează unele virtualități. Partea ei negativă nu o putem evalua pentru că rămîne în veci necunoscută. (Cîte cărți nu s-au scris, cîți autori au renunțat să mai scrie, să încerce a se afirma etc) dar au apărut cărți cu o anumită inspirație, marcate mai ales indirect de climatul de interdicții și de dirigismul încă timid dar real al epocii : toată poezia de pildă ilustrează nostalgia după alte spații și epoci, după exotismul geografic, după spații himerice, imaginate în compensație. Ermetismul predominant în poezia românească de pînă pe la mijlocul anilor '30 e înlocuit cu fantezismul evazionist accentuînd unele tendințe abia schițate ale vechiului Romantism.

Odată cu instaurarea propriu-zisă a comunismului lucrurile s-au schimbat, și mult în rău, anomalia luînd cu totul alt aspect : nu a funcționat doar o cenzură înăsprită, ci un aparat de teroare și un sistem care nu avea simpla funcție negativă, limitativă și prohibitivă, ci mai ales una pozitivă : el voia să impună întregii literaturi, întregii culturi și societății intelectuale românești o direcție precisă, străină acelui moment istoric. Literatura noastră se dovedise una de mare diversitate, atingînd unele aspecte de cert rafinament, pe deplin sincronizată cu ceea ce se întîmpla în Occidentul European. Acum i se impun nu numai „teme", false sau eventual posibile, comandate din viața primitivă (proletari industriali, țărani săraci agitați doar de probleme de existență și de revendicări joase, înși măcinați de uri inferioare) dar și maniera în care urmau ele să fie tratate. Ne-am întors la stilul nud al narațiunii de tip realist-naturalistic, modelul suprem fiind Gorki, iar în lirică, după atîtea experiențe subtile, prin care poezia română atinsese un nivel mondial, căzusem la expresia directă, simplă, totdeauna însă umflată prin mijloace repetitive și prin congestionări oratorice. O serie întreagă de poeți au „corespuns" în chip firesc acestor cerințe și așa trebuie să se explice succesul în epocă al unui Dan Deșliu ; alții, uneori cu o bogată activitate anterioară, au trebuit să se reprofileze, să intre în alte tipare (Eugen Jebeleanu, Radu Boureanu, Cicerone Theodorescu, Virgil Teodorescu) sau să-și schimbe complet tematica (Maria Banuș). Același lucru și cu o egală promptitudine s-a petrecut în proză, unde scriitori afirmați într-un stil urban, specific unei literaturi psihologizante, s-au transformat în realiști viguroși (Lucia Demetrius), în timp ce estetiști prețioși, cultivînd proza artistică cea mai artificioasă, au devenit cronicari ai actualității, reporteri ai construcției socialismului, în cel mai bun caz evocatori cît mai cruzi ai putreziciunii lumii vechi.

Desigur că apelurile oficiale, de fapt direcții foarte limitative, impuse cu forța, s-au concretizat și în opere valabile care pot fi identificate și analizate eventual ; dar ele sunt semnificative mai ales prin efectele de durată pe care le-au avut indiscutabil și prin modificările în cîmpul literar operate cu toată violența și care au desfigurat literatura română, cu prelungiri pînă în ceasul de față. Un mare val de vulgaritate, de ostentație chiar în acest sens, de „țopîrlănism" a invadat literatura română. El a fost nu doar pretins de subiectele alese sau impuse, ci a depășit sfera socială acceptabilă. Societatea burgheză din trecut a fost reprezentată în linii îngroșate și caricaturale, pînă la deformarea irealistă. Ea nu era doar culpabilă sub aspectul raporturilor cu celelalte, în primul rînd pentru că ar fi fost „exploatatoare", parazitară în cel mai bun caz, criminală și trădătoare a intereselor națiunii, ci era lipsită și de calitățile intelectuale rezultate din exercițiul conducerii și din situația de dominație. Toți oamenii din elita vechii societăți erau prezentați nu numai ca niște ticăloși, ci și ca niște imbecili vulgari și dezgustători. Petru Dumitriu, care și-a cîștigat reputația de expert, în epocă, în materie de „lume veche", a introdus de pildă, înjurăturile și bătăile în raporturile intime dintre reprezentanții acelei societăți, și lecția lui a fost numai decît urmată de toți cei care, de aceeași vîrstă cu el, erau fascinați de personalitatea lui relativ exotică în mijlocul atîtor scriitori-proletari, proveniți din mediile cele mai modeste și mai periferice. În căutarea genuinului, a necontrafăcutului, a început să se scrie prost, chiar gramatica a fost nesocotită, ca să nu mai vorbim de vreo „regulă", încît, atunci cînd noii prozatori au început să facă și „psihologie", ei au dat firesc în încîlceală, singura lor formă de a înțelege complexitatea de scriitură.

Și e semnificativ că fenomenul a fost sesizat chiar de cîte un reprezentant și supraviețuitor ale vechiului stil și astfel M. Sadoveanu i-a putut spune lui Marin Preda cu mîhnire — ca să folosim un termen al său favorit :

— Matali vrai să sălbăticești literatura română...

Cel care ne-a transmis această vorbă istorică e însuși Preda, care nici nu era afectat de ea deoarece i se părea o enormitate. (Să notăm, nu doar ca pe o curiozitate, că G. Călinescu nu a izbutit să citească niciodată **Moromeții**, în ciuda insistențelor unor apropiați ai săi). Tot Preda ne-a transmis, la fel de amuzat, că Blaga ar fi murit spunînd unor discipoli :

— Nu lăsați literatura română pe mîna scitului ăluia !

Sunt poate niște glume, dar diferența nu numai de atitudine și de tematică, ci și de stil între cele două literaturi este certă și ar trebui pusă în valoare de un studiu comparativ.

Dar cine să-l facă, atunci cînd istoriografii acelei epoci „recuperează" pur și simplu operele valabile apărute atunci sau fac o selecție mentală, fără a avea în vedere ansamblul, determinările sociale, relativa cauzalitate și își adună în volume mult cuprinzătoare cronici și recenzii, închipuindu-și liniștiți că au făcut istorie literară ?

Alexandru George

povestea vorbei

Costică

Din tipologia vorbitorilor naționali, stabilită definitiv și atemporal de Caragiale, sînt invocate mai des, pentru a „modela" realitatea cotidiană, cîteva nume : Cațavencu, Farfuridi (în linia retorismului violent și incongruent, a caricaturii extreme), eventual și Mitică (pentru dulcea pălăvrăgeală în marginea evenimentelor). Costică e mult mai puțin cunoscut. Costică e Costică Panaite, simpaticul personaj din schița **Cam tîrziu**, deținătorul unui **stil** cît se poate de tipic de utilizare a limbajului. Apariția personajului în text e o lovitură de teatru atent pregătită. Insistența asupra numelui său, repetat de cei trei amici anonimi care, „tîrziu de tot în noapte", la berărie, îl evocă și îl invocă, sfîrșește cu atribuirea unui determinant : **„bietul** Costică" e un ins compătimit, cu simpatie, pentru că a ieșit din spațiul privilegiat al interminabilelor dialoguri amicale. Ivindu-se brusc, ca răspuns la invocațiile magice produse inconștient de prieteni sau ca imediată întrupare a limbajului care îl reprezintă („Ei, aș ! — Parol ? — Ce ! ești copil ! ?"), eroul schiței pare să contrazică epitetul compătimitor, cel puțin prin superioritatea pe care i-o conferă atributele de „om de acțiune". Că acțiunea sa e sistematic ratată, amînată pînă la dispariția obiectului ei pare mai puțin important ; pentru Costică semnificativă e starea de permanentă disponibilitate. De fapt, personajul e, esențialmente, un temperament estetic, din cele care, întîlnite destul de des la Caragiale, stabilesc legătura fundamentală dintre autor și eroi. Temperamentul estetic, atent la contingent, selectează din el faptele în sens înalt decorative (nu e neglijată nici cunoașterea, băutul însuși fiind, prin tradiție, o metaforă a sa) și acordă întîietate limbajului. Și Mitică e un reprezentant al acestui temperament, particularizat în cazul său prin inventivitatea verbală : colecția lui de replici conține multe exemplare detașate cu totul de alte intenții conversaționale decît cea, fundamentală, de ilustrare a unei ridicate competențe „estetice" — manifestată prin priceperea de a găsi pentru orice situație un joc de cuvinte care să o devieze în plină gratuitate.

Costică își obține victoriile dialogale c mijloace diferite, prin polivalența unor replici reduse la minimum, dar adaptabile la varii situații. Formula ternară „Ei, aș !" — „Parol ?" — „C-eșt' copil ! ?" se opune în mod clar tipului de discurs proliferant pe care, dintr-o insuficiență vizibilă, proporțională cu lungimea textului, îl dezvoltă personajele altor schițe caragialiene. Formula marchează în primul rînd neîncrederea îngăduitoare și nepăsătoare, manifestare a unui scepticism funciar, și apare ca răspuns la o cerere, la un refuz, la exclamații de regret fără adresă, la o interogație sau la comunicarea unei vești. Ea ajunge pînă la a satisface situații contrarii celor în care se așteaptă în mod firesc să apară : ca acceptare, acord. Oracularul Costică are răspuns potrivit pentru toate întrebările. Reducerea ambiguităților din răspunsul său o face contextul. Personajul disprețuiește limbajul referențial, simplu instrument, și îl opacizează, în primul rînd prin auto-citare.

Instanțele față de care se judecă inferioritatea / superioritatea impenetrabilului Costică sînt trei, la trei niveluri intra- și extratextuale : prietenii, naratorul, lectorul. Față de prieteni poziția sa e ambiguă și variabilă. Eșecul descoperit în final, care anulează posibilitatea singurei acțiuni reale, orientate — pentru că toate celelalte evenimente se datoresc mai mult întîmplării —, faptul că el, mesagerul, a adus petiția cultivatorilor de prune după ce impozitul a și fost votat și Camerele s-au închis — provoacă ironia amicilor, manifestată, pe fondul de simpatie, eufemistic („ai venit cam tîrziu") — deci plasarea lui Costică într-o poziție mai curînd defavorabilă. El are însă ultimul cuvînt — și nu reacționează cîtuși de puțin în mod neprevăzut sau violent. Fiind omul unei acțiuni speciale, în care nu contează efectul, ci mijlocul, căile parcurse, eșecul său nu e decît aparent. În ceea ce-l privește pe narator, acesta adoptă un ton de subliniată impersonalitate, de vehiculare de evidențe și certitudini. Cu dignitate, ca autor omniscient (nu personaj în lumea celorlalte, totuși personalizat prin oralitate și mască), el își modalizează discursul cu formule ca „fără-ndoială", „nu mai trebuie să spunem", „se vede bine", „se explică ușor" — și chiar anticipează desfășurarea conversației : „se va vedea îndată...". Stilul administrativ, care furnizează mare parte din lexicul său — anchetă, supliment de anchetă, activitate, carieră, afacere foarte importantă, rezultă, dovedește, petițiune — nu e de presupus că ar fi împrumutat de la personajele prezente în scenă ; el încearcă probabil o caricatură a obiectivității. Modelul este al autorului grav, doct, impersonal, în poziție de netă superioritate față de personaje, vehiculînd adevăruri îndubitabile. Se deduce de aici, firește, superioritatea sa față de dubitativul Costică. Cum naratorul este însă tot un rol, el poate fi judecat în același plan cu personajul, fiind, ambii, elemente ale structurii textuale — și atunci funcția sa poate deveni una de subordonare, de fond de contrast pentru simpaticul amic. Există, deci, pe de o parte, atitudinea de calmă judecată și de detașare a naratorului (care evită, de altfel, descripția și aprecierile valorice) — pe de alta, scepticismul dulce-nepăsător al lui Costică, tot o formă de detașare, dar printr-o manieră opusă. Opoziția „Desigur" / „Parol ?" se accentuează prin reducerea lui Costică la o unică funcție : în spațiul narațiunii, el nu este pus să afirme, nu creează singur un text, ci doar glosează pe marginea textelor altora — sau lansează minime îndemnuri ori interogații. Reducerea rolului activ al lui Costică în partea pur narativă a conversației este obținută și prin maniera de prezentare a informațiilor noi nu ca produse de el însuși, ci ca **obținute** de la el — factor pasiv — de „ancheta" amicilor. În locul verbelor **dicendi**, avem formulele „rezultă că", „se descoperă că", „dovedind că"...

Al treilea nivel la care poate fi judecat Costică e extratextual : cel al lectorului. Curios, nici măcar acesta din urmă nu-și poate asuma decît pînă la un punct o poziție privilegiată. Lipsesc dovezile clare ale unei posibile — ba chiar presupuse — insuficiențe sau încetineli intelectuale a personajului. Chiar redundanța extremă ori descompunerea sensurilor în particule care nu mai stabilesc prea lesne relații pot fi particularități ale unei stări de universală simpatie și armonie, de beatitudine...

Rodica Zafiu

Literatura de distracție

CEZAR PETRESCU, MISS ROMÂNIA, Editura Românul, București, 1991

Cu reeditarea încă unui roman din categoria celor pe care Cezar Petrescu le-a considerat „simple destinderi" devine din ce în ce mai clară o tendință principală a epocii de tranziție pe care o parcurge în acest moment literatura română. Este vorba de reconstituirea sistemului complet de așteptări de lectură ale cititorilor din toate timpurile, cu toate variantele pe care acesta le presupune, de la romanul de aventuri, pînă la romanul de tip science fiction, erotic, polițist sau de spionaj. Esteții se vor scandaliza încă o dată, dar sistemul acesta e vechi de cînd lumea (Iorga a descoperit că el funcționa cît se poate de corect chiar și la contemporanii de altă dată ai cronicarilor, care găseau în Biblie toate variantele de poveste pe care le căutau), iar pe de altă parte, în perioada dintre cele două războaie mondiale el s-a concretizat pentru prima dată în forme corespunzătoare mai tuturor ipostazelor lui.

Literatură „de distracție", cum a numit-o Iorga, referindu-se la secolele XVII și XVIII, literatură **„de bas-étage"** pentru secolul următor, în fine, **literatură trivială, marginală** sau **de consum** în zilele noastre, totul se reduce în fond la **nevoia de poveste** care unește pe deasupra timpului toate categoriile de cititori.

În orice caz, foarte mulți dintre scriitorii de notorietate ai epocii interbelice au avut în vedere cele mai diferite așteptări de lectură ale cititorilor și au încercat să le satisfacă pe măsura inventivității lor. Liviu Rebreanu, în varianta polițistă din romanul **Amîndoi** (1940), Victor Eftimiu, în persiflarea parodică a aceleiași formule, din **Kimonoul înstelat** (1932), Felix Aderca, în chip de autor cu nume extravagante al unor romane erotice sau de gen S.F. (Clifford Moore, cu **Al doilea amant al doamnei Chatterley**, 1933 și Leone Palmantini, cu **X—0, Romanul viitorului**, varianta **Orașelor scufundate** din **Realitatea ilustrată**, 1932) sau, pentru a mai da un exemplu, Mircea Eliade, ca autor al unui roman cu vampiri și fantome în **Domnișoara Christina** (1936).

Miss România, de Cezar Petrescu, un roman mai puțin cunoscut, din ciclul **Satyricon**-ului, cu care ar fi trebuit să se încheie ciclul **Cronicii românești a veacului XX**, a apărut mai întîi în foiletonul ziarului **Curentul**, în cursul anului 1930. Într-un interviu care a precedat lansarea serialului, romancierul și-a precizat cîteva din intențiile de la care ar fi pornit. Între ele, **missomania** din ce în ce mai absurdă a românilor parodierea moravurilor noastre, într-o „epocă lipsită de discreție și de stil", nevoia de destindere, de glumă, de joc.

Cînd **Miss România** s-a publicat pentru prima dată în volum, critica a fost mai degrabă scandalizată. Iată doar cîteva mostre din cronica lui Pompiliu Constantinescu, apărută în **Vremea**, la 20 noiembrie 1932 : „vervă facilă, de revuist fără cuplete", șarjă „de calitate inferioară", „clișee stilistice și fotografie la minut". Ceva mai îngăduitor s-a arătat a fi Călinescu, în **Istoria literaturii române.** Dar toleranța criticului nu avea în vedere formula generală a literaturii de amuzament și de **sleeping-car**, în care s-ar fi înfundat și Cezar Petrescu, pentru că ea viza în primul rînd capacitatea scriitorului de a face roman din orice. Era acesta, pentru Călinescu, un semn al profesionalismului și al capacității de invenție, într-o lume de scriitori diletanți, fără imaginație și fără „spiritul de suită" care ar trebui să-l caracterizeze pe orice autor.

Astăzi înțelegem poate cu mai multă ușurință că, pînă la un anumit punct, **Miss România** (sau **Greta Garbo** sau parodia din **Kremlin**) a fost concepută de romancier ca o carte pentru un **public mediu.**

După cum se știe, conceptul de **artă medie** a fost utilizat în chip sistematic de Pierre Bourdieu, în lucrarea sa din 1971, **Piața bunurilor simbolice.**

Cezar Petrescu a vorbit de mai multe ori despre acest gen de public, pe care și l-a imaginat cu claritate, chiar dacă nu l-a luat pînă la capăt în serios : „asemenea categorie de lectori ai magazinelor ilustrate se cifrează la cîteva zeci de milioane ; ei alcătuiesc majoritatea cititorilor de tipăritură din cele cinci continente... Acești lectori ne cunosc numai după fantasmagoriile reportagiilor cu revoluții imaginare, masacre, răpiri romantice, fraude și furturi de urne. Mai afle că sîntem vrednici și de altceva."

În romanul lui Cezar Petrescu, figura acestui **public mediu,** cu moravurile și cu pretențiile sale irepresibile, reprezintă principalul element de interes al cărții, și nu parodierea imaginii lui. Dar, curios, nu în persoana Miss României sînt de căutat caracteristicile sale, ci la toți cei care se străduiesc s-o fabrice sau s-o distrugă, la Filip Filipovici, patronul revistei **Ilustrația colorată** și la adversarii acestuia de la **Colorația ilustrată,** la ziaristul Tony Bar și la fotograful Billy Marcus, care umblă tot timpul cu „poalele negre" ale aparatului său în cap, în sfîrșit la Olimpiodor Spancioc, logodnicul frumoasei Miss din Tîrgul Scovarză, pe numele ei adevărat, Margareta Căuș. Patronul Filip Filipovici concepe cu lux de amănunte mitul frumuseții resuscitate, pe care va reuși să-l marchetizeze, pornind de la principiul infailibil al adevărului că „publicul înghite", dacă știi să-l servești. Gazetarul Tony Bar îi fabrică fetei o biografie prin care s-o coboare din hatmanii lui „Neculce, Milescu, Miron Costin" și pe care și-o însușește cel dintîi chiar tatăl Margaretei. Fotograful combină și el tot felul de imagini reale, într-un ansamblu care n-a existat niciodată, pentru a perfecționa mitul inventat de patron. Un singur lucru nu reușește să înregistreze pe plăcile sale fotograful Billy Marcus — tocmai figura patronului său —, dar acesta e unul din puținele episoade simbolice ale cărții, așa încît nu știm în ce măsură oferta multiplă a romanului funcționează cu adevărat. La rîndul său, logodnicul se hrănește mai mult cu iluziile imaginarului, visînd la avantajele pe care le-ar putea trage din succesul viitoarei sale soții. El este probabil imaginea cea mai completă și totodată mai drastică a **publicului mediu** despre care vorbește Bourdieu, cu speranțele, dorințele sau cu fantasmele sale neîmplinite : „— Să vezi țări depărtate, păduri tropicale, unde spînzură șerpi de 4—5 metri și uneori de 8 și 9 ! Să auzi papagali strigîndu-se pe nume din curmali ! Să navighezi nopți cu lună pe ocean ! Să alergi cu expresul care nu se oprește în gările fără importanță ! Ah ! Margareto, acesta a fost visul meu."

Există apoi în cartea lui Cezar Petrescu chiar publicul propriu-zis, în sala Ateneului, la faza finală a concursului pentru „Miss România" sau pe străzile Bucureștilor, făcînd trenă idolului proaspăt consacrat, într-un cortegiu grotesc de bandă desenată sau de film din epoca cinematografului mut. În tot ceea ce face acest public recunoaștem spiritul lui Caragiale, căci el acționează exact ca în „amintirile unui vechi sufleur" și vorbește exact ca Mitică. De altfel, în **Miss România** Cezar Petrescu își îngăduie să complice și el puțin lucrurile, în spiritul lui Caragiale, de la care s-a reclamat de cîteva ori ca de la un mare model. Căci față de toate caracteristicile acceptate ale **artei** și ale **publicului mediu,** pe care se întemeiază cartea sa, el face pînă la urmă un joc dublu. Pe de o parte, Cezar Petrescu asediază un număr considerabil de poncife ale cărților din sistemul literaturii de amuzament, care îl satisfac pe cititorul obișnuit și de care acesta nu e dispus să se dispenseze, dar, pe de altă parte, el face cu ochiul în direcția unui **al doilea public,** mobilizat să asiste la masacrarea sistemului de referințe al primei categorii de cititori. Aceasta e retorica tipică a ironiei, care presupune un joc în trei : ironistul, ironizatul (sau victima) și complicele ironistului, fără de care jocul ca atare n-ar mai avea nici un sens.

N-aș vrea să se înțeleagă de aici că hazul de care dispune Cezar Petrescu în **Miss România** îl egalează pe acela al clasicului Caragiale. Din acest punct de vedere, Pompiliu Constantinescu era îndreptățit să vorbească de umorul de revistă fără libret al cărții, iar Călinescu avea și mai mare dreptate cînd îi reproșa romancierului că n-a vrut „să scrie romane senzaționale în deplină sinceritate, spre a deveni un Eugéne Sue ori un Al. Dumas, tot atît de geniali în felul lor ca și Balzac". Ar fi însă o eroare și mai mare să judecăm romanul lui Cezar Petrescu în afara propriului său sistem de referințe (care este al **artei medii,** cum am văzut) și să-l considerăm ca pe un roman aparținînd sistemului cărturăresc. În sfera din care face parte, **Miss România** rămîne un roman agreabil, sau o „destindere", cum spunea chiar Cezar Petrescu, de care nu ne vom putea niciodată dispensa.

Florin Manolescu

Locuri comune

sau despre prezumția manipulării

Aproape la unison, în frunte cu domnul prim-ministru (nici nu-ți vine să-i zici fost, sau ex-, sau demisionar, așa de zdravăn se așezase în fotoliu, parcă pentru o viață de om), aproape la unison, zic, se consideră că în spatele venirii minerilor au stat forțele comuniste, nostalgice, conservatoare și anti-reformă. Este acesta, deja, un loc comun al luărilor de poziție (apropo, nu știu cum să zic, dar parcă ar fi un fel de telegrame de adeziune pe dos : la orice eveniment, un diluviu de aprobări, delimitări, poziții, atitudini,etc).

O distincție, însă, cred a fi necesară. Una este să spui că minerii ar fi niște inocenți manipulați de forțe (cît de obscure ?) ce au interesul să oprească (să întoarcă !?) sau măcar să întîrzie o reformă care de fapt nici n-a început, iar cu totul altceva este să spui că minerii sînt o categorie nemulțumită de reformă, ba poate chiar împotriva acesteia. E adevărat, în ambele cazuri sensul vectorului este același (împotriva reformei), dar asta nu înseamnă cîtuși de puțin că cele două situații ar fi echivalente. Da, știu, pentru a mai salva cît de cît imaginea noastră în lume e mai util așa, dar dacă totuși minerii n-au fost manipulați, dacă ei reprezintă pur și simplu o stare de spirit, poate că nu a unei largi majorități dar a unui segment suficient de mare, tot așa cum, cu un an și jumătate în urmă nici golanii din Piața Universității nu reprezentau decît starea de spirit a unei minorități totuși importante... S-a spus atunci despre cei din Agora că sînt manipulați (de Rațiu, de Câmpeanu, de agenturili străine); se spunea, acum despre mineri că sînt manipulați (de Verdeț, iar agenturili și-au schimbat cardinalitatea) ; s-a mai vorbit și în alte ocazii, mai puțin ample, în aceiași termeni. Ceea ce e important și ar trebui să vadă toată lumea, este că aceiași sînt cei care vorbesc de manipulare, de fiecare dată.

În fond, cîtă vreme o să ne tot ascundem după deget ? Cea mai mare parte a populației, o arată votul mioritic de la 20 mai, a sperat, prosteşte, într-un fel de minune minunată nu se știe cum arătînd. E greu de înțeles ce chestie nebuloasă o fi fost exact în mintea viitorilor aleși sau acelor ce i-au votat, dar sigur e că atunci s-a făcut un fel de **pact-anti-reformă,** în alb, pe mutește, cu toată ambiguitatea marilor promisiuni. În definitiv, o înțelegere (un **consens,** desigur) împotriva ideii de „capitalism", înțelegîndu-se prin acesta toate bubele rele (și reale) ale economiei de piață : eventualitatea unei inflații galopante, posibilitatea ca unii să se îmbogățească peste măsură (mă-nșel eu, sau viitorul președinte zisese un „nu" hotărît ?!), șomajul masiv (singurul aspect pe care guvernarea post-decembristă, în ciuda inițialelor afirmații despre ramuri întregi falimentare, l-a cocoloșit într-adevăr, căci 179 000 reprezintă probabil doar puțin peste 1%, în vreme ce în Occident procentul obișnuit se situează undeva către 10%, așa că situația se va „normaliza" abia cînd vom avea în jurul a un milion de șomeri, dacă nu cumva găsesc tehnocrații noștri o strategie ne-keyneziană). Bieții oameni și-or fi închipuit probabil că se poate ajunge la bunăstarea capitalistă cu hei-rup, păstrînd totodată toți chiulangiii, incapabilii și băgătorii de seamă, păstrînd adică toate avantajele împărțelii egalitariste.

Puși, acum, în situația de a suporta consecințele inevitabile ale trecerii (despre care nu li s-a spus mai nimic în afara unor generalități scoase din manualele de socialism și economie politică), dar poate că mai ales „inervați" de legalizarea corupției și ciubucărelii (chiar este fals verdictul de pe geamurile trenului cu mineri ?), românii nu sînt de fapt victimele inocente ale trădării, de către Roman, Iliescu și Compania, a contractului social de la 20 mai 1990 (**căci acest contract era o imposibilitate**), ci pur și simplu victimele, previzibile, ale propriei lor prostii: în primul rînd aceea de a nu fi cerut, tuturor partidelor, o mult mai mare precizie în platformele de intenții. Și e o greșală pe care probabil că o vor repeta, lăsîndu-se din nou în seama ambiguităților sforăitoare.

X

Despre toate demonstrațiile s-a spus că au fost manipulate. Pînă la urmă s-a spus și că ieșirea copiilor în stradă, pe 21 decembrie 1989, a fost o mare manipulare. Cine pe cine? Desigur, toată lumea pe toată lumea. Dar dacă toți aproape de fiecare dată, au fost de bună-credință??? Deceniile de totalitarism comunism ne-au format, iată, un reflex groaznic de care nu numai că nu reușim să scăpăm, dar nici nu sîntem conștienți că l-am avea: **gîndim și acționăm în baza prezumției vinovăției și manipulării preopinentului.** Să fim cinstiți: și unii și alții, chiar și cei de la mijloc care, ca mine, nu au simpatii politice. Asta este moștenirea grea a comunismului: neîncrederea în ceilalți și chiar în noi înșine.

A nu crede în ceea ce-ți spune cel aflat înaintea ta, a considera, permanent, că în spatele afirmațiilor sale se află, se pot afla, alte gînduri, ascunse, eventual rău-intenționate, asta — atunci cînd devine o trăsătură comună majorității membrilor unei colectivități — nu este numai un comportament stresant și alienat, ci o adevărată maladie demnă numai de plîns. S-ar putea să fie deja prea tîrziu, s-ar putea ca și copiii noștri, căci noi îi creștem, să se uite tot chiorîș unul la altul.

Mihail Oprea

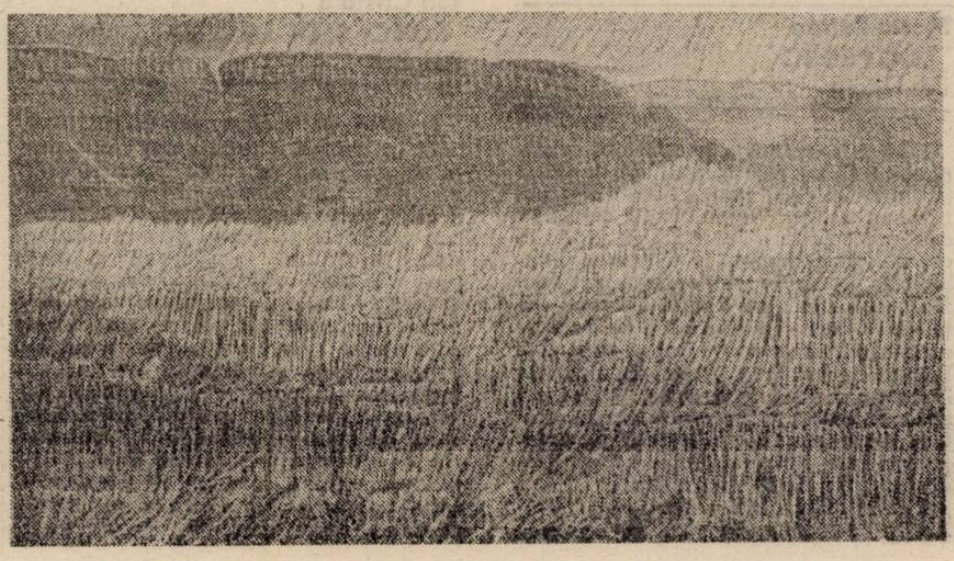

promoţia '90

angela mihalcea

Pînda

— Trebuie doar să fiu atent.
De exemplu : cineva moare
— Atunci eu îi iau locul imediat.
Inspir.
Expir.
(Încerc să-i semăn) dorm în patul lui
perna
care-i păstrează urma craniului e a mea
cutele de pe creier sîngele lui prelins
în arterele mele asta
e tot ce am
gîndesc. Apoi se va sfîrşi.

— Stau la pîndă. În orice clipă
altcineva poate să moară
Urmăresc respiraţia fiecăruia.
Inspiră.
Expiră.
(Încerc să înţeleg) cap-trup : o balanţă
poate
vinovat e capul — el e piatra jumătate
din cuvinte am uitat tot ce era legat
de existenţa mea asta
e tot ce am
gîndesc : numai ultimele cuvinte
rostite de muribunzi.

— Desigur, exemplele sînt exemple
şi în orice clipă se întîmplă ceva.
— Trebuie doar să fim atenţi.
— Unii pe alţii ne pîndim
ca să ne ţinem treji pînă la capăt.
— Fiecare în locul fiecăruia.
— Fiecare se trage din fiecare :
o specie — deşi mai bine ne-am lăsa
înşelaţi
mai bine am îmbătrîni
fulgerător,
mai bine ne-am lăsa aleator
permutaţi.

Uşa

Baţi cu furie : o claviatură de pumni.
De deasupra uşii
cad bucăţi de zid.
Suni prelung : o sirenă ;
ies vecinii şi-ţi spun :
„Pleacă, nu-i nimeni acasă !"

Eu
de cealaltă parte a uşii.
În jurul meu creşte molozul
(o ierarhie)
Mînă sau clanţă în întuneric,
nemaiştiind.

Prin gaura cheii,
prin balamalele rupte
ne ţişneşte sudoarea de sînge.
Tu !
Porii feţei astupaţi cu moloz
Vizorul uşii — microscop
către ochiul tău verde
îndreptat.
În dreptul uşii, osul pieptului
mi l-am pus — baricadă
şi-mi silesc inima să bată
cum baţi tu.

sept. '90

Scară

Ceva mă urcă
pe dinafară.
Pe dinăuntru
ceva mă coboară.

Blocul

Împotriva umezelii nu te poţi apăra cu
nimic.
...împotriva lacrimei
doar plînsul,
— împotriva tăcerii
doar liniştea de cărămidă jilavă
străluminînd întunericul :
o fereastră
aproape
şi eu adulmecînd răsuflarea
părinţilor
pe sub uşile blocului
— coridor îngheţat şfichiuit
de lumina străină
la fel peste tot
numere
beznă fragilă, calorifere
bare subţiate de teamă,
— împotriva fugii
doar căutarea,

— împotriva lacrimei
doar plînsul.

ian. '91

De la ultimul etaj

De fiecare dată scriu acelaşi poem
oricum aş începe vine cineva din spate
mă ia de mînă
de fiecare dată mă aplec
peste balustrade şi scări inegale
prăpăstii şi boxe
metalic subsolul : ating păienjenişuri
respir
aerul înghesuit între robinete şi ţevi.

calorifere care dau vocii mele ecou

şi de la ultimul etaj tu ai putea
răspunde
de la ultimul etaj ai putea să-mi
cobori
— cu un sistem de scripeţi şi sfori —
lumina aceea ultimă
deasupra căreia nimic nu mai stă
lumina sprijinindu-se de beznă
acestor pereţi cu esenţe de voci şi
ecouri
de zgomot de chei potrivite în yale

oricum aş începe vine cineva din spate

mă ia de mînă
şi cuvintele se scriu se zidesc
unele peste altele se aşează
mereu mai greu
mai neagră hîrtia tăiată de muchii
precise :
un edificiu din nisip în consolă.

Cuşca

Cu faţa la zid. Cu obrazul
adăugat tencuielii.
Ceilalţi
cred că eu dorm,

că visez,
că tresar.
Las dire informe.
Tranşee săpată în pastă de var.
Ceilalţi vorbesc pe şoptite,
merg în vîrful picioarelor.
Tot mai adînc pare somnul ;
tot mai aproape de ceafă
le simt răsuflarea.
Rîsul înăbuşit
— ascuţit în gît ca-ntr-o teacă.

Somn simulat
cu faţa la zid. Camuflare.
Cresc gratii în jurul patului
— o cuşcă.

CĂRŢILE SĂPTĂMÎNII

Nicolae Breban
PÎNDĂ ŞI SEDUCŢIE
Ed. Fundaţia culturală Română

Scris în 1976, noul roman al reputatului prozator face parte din categoria numită literatură de sertar, în sensul cel mai propriu al termenului, nefiind o carte respinsă de cenzură ci una scrisă pentru vremuri mai bune, cînd s-ar fi putut publica, pentru că autorul nu-şi putea face nici o iluzie în legătură cu posibilitatea apariţiei ei la data scrierii. Avem a face cu un roman de o factură specială în chiar contextul literaturii lui Nicolae Breban, un roman-mărturisire, cu un pronunţat, aşadar, caracter autobiografic, narat la persoana întîi de către un narator care nu poartă ce-i drept numele autorului, dar căruia sumedenie de referinţe vin să-i ateste indubitabil identitatea autorială. Tema principală (căci există mai multe linii tematice în acest roman) este suspiciunea, maladie generalizată proprie sistemului totalitar al comunismului, cu atît mai mult dictaturii ceauşiste, difuză în toate straturile societăţii şi favorizantă a sentimentului de frică, larg răspîndit la rîndu-i în „epoca de aur". Prozatorul — care e un adept al realului ca posibilitate continuă şi deschisă iar nu al realităţii ca probabilitate certificabilă, deci închisă, — face pe proprie piele, cum se spune, o necruţătoare şi atentă analiză a surselor, resurselor şi manifestărilor suspiciunii, deopotrivă în planul vieţii sociale, al relaţiilor cu ceilalţi, şi în planul vieţii intime, al relaţiilor cu sine însuşi. După cum remarca Laurenţiu Ulici în cronica sa din „România liberă", tema suspiciunii ajunge în cele din urmă să provoace tema scriitorului, de unde şi apăsatul accent de mărturisire al acestui roman în care găsim — caz singular în literatura de azi — un autoportret al lui Nicolae Breban, de o sinceritate admirabilă ce face să dispară orice urmă de maniheism, lăsînd să se vadă în plină lumină o personalitate accentuată — ca să folosesc un termen consacrat — ale cărei trăsături de comportament, de mentalitate şi de psihologie restituie sub specia adevărului spaţiul lăuntric al unuia dintre cei mai mari prozatori români.

Marta Petreu
LOC PSIHIC
Ed. Dacia

Figură marcantă a poeziei optzeciste, dublată de un pătrunzător spirit critic în haină eseistică, Marta Petreu se arată în acest volum — mai mult decît în cele precedente — preocupată pînă la obsesie de extincţie, de aventura ontologică spre scrum (sau spre carbon cum zicea odinioară un Daniel Turcea), înţeleasă însă ca abolire a hazardului existenţial, efect scriptural al unei psihologii cu sediul în creier, dacă mi se îngăduie o atare prezumţie. Vreau să spun că există în poemele Martei Petreu o irevocabilă, alienantă complementaritate reciprocă între cel ce gîndeşte şi cel ce simte, în sensul că mai totdeauna sînt gîndite simţurile şi sînt simţite gîndurile, de unde şi impresia puternică de „loc psihic" obsedant. De mult — poate de la Magda Isanos dar altfel, oarecum invers — n-am mai citit altfel poezii stînd toate, cu obstinaţie, cu voluptate frisonantă chiar, sub semnul vigorii crepusculare, al închipuirii (nici vis, nici real) unei retrageri salvatoare în „creier" în pofida „bunei-vestiri" a destrămării în mineral : „Am rîvnit această existenţă perfectă : să mă adăpostesc în propriul creier / ca într-un uter matern / Şi să tac dracului // Oho ! am exact dimensiunea propriului corp- / jubilam / Emisferele cerebrale sînt cel mai senzual cuplu : // o juisare într-o eternă aromă de mentă / Atîta identitate (cît într-un cerc vicios) / mă va duce departe ! / Lepra Scufiţa Roşie Inchiziţia — tot atîtea duioşii / pentru a-mi petrece vîrsta adultă // Să mă adăpostesc în propriul creier / ca-ntr-un uter matern ; / de bucurie / mă rog pentru antropofagii rămaşi afară". **Loc psihic** e cartea unui poet original şi profund.

Ion Cristoiu
PUNCT ŞI DE LA CAPĂT
Ed. ELF

Gazetar de vocaţie, printre cei mai buni în domeniul politic din cîţi avem la această oră (şi s-au înmulţit, nu glumă !), Ion Cristoiu îşi strînge în această carte parte din articolele politice publicate în presa post-revoluţionară, în special în „Zig-zag" şi „Expres-magazin", ordonîndu-le cronologic şi oferind astfel un tablou al vieţii politice româneşti din perspectiva unui comentator lucid şi lipsit de prejudecăţi, inteligent şi scotocitor de sensuri îndeobşte ascunse. Foarte aplicat la concretul situaţiilor politice, reprimîndu-şi cu grijă orice tendinţă fabulatorie, — act remarcabil într-o lume invadată de scenarii care mai de care mai extravagante —, Ion Cristoiu e în aceste articole doar un interpret, dar unul cu privirea limpede, cu atenţia concentrată şi, mai ales, cu puterea de a citi printre rînduri, adică de a distinge dinamica politică din spatele aparenţelor. Evitînd patetismele de orice fel, el este demonstrativ fără a fi şi plicticos, concluziv fără a fi sentenţios şi convingător prin chiar coerenţa punctelor de vedere incluse în interpretarea actelor politice. Într-un cuvînt, un gazetar politic în înţelesul deplin al cuvîntului, ale cărui comentarii se pot citi cu folos şi după ce evenimentul comentat a intrat în istorie.

George Astalos
SIMETRII
Ed. Pontica

O ediţie bilingvă (franceză-română) din cele mai recente poezii ale poetului şi dramaturgului stabilit de douăzeci de ani în Franţa, completată cu un eseu-manifest privind „funcţia poeziei în era tehnologică", interesant — acesta din urmă — prin aceea că explică în bună măsură modul poetic al autorului. Eseul preconizează o simbioză între arta poetică, cercetarea ştiinţifică şi acţiunea politică, simbioză considerată de George Astalos însuşi drept o utopie cel puţin în condiţiile actuale. Dar, precum tot el o spune, „aventura creaţiei, competiţia ştiinţifică şi confruntările ideologice ne-au demonstrat dintotdeauna că **„numai utopiile se realizează"**, ceea ce nu ştiu dacă e adevărat, este însă neîndoielnic incitant. Oricum, vorba poetului : „de fapte şi strigăte rămase / se-ngrămădesc în forfota plecării // sub pojghiţa memoriei prea plină / de impalpabile trăiri de-o clipă // cum se măsoară energia / investită-n cuvîntul inutil / şi cine ar putea evalua durata / îndelungatelor eforturi / gratuite."

Mircea Moga

GHEORGHE ŞINCAI

125

28 februarie 1754 — 2 noiembrie 1816

Autorul de manuale şcolare

Au trecut o sută şi şaptezeci şi cinci de ani de la plecarea în nefiinţă a lui Gheorghe Şincai : 2 noiembrie 1816. Cărturar şi patriot, care şi-a pus permanent, întrebarea : „Ce binefacere eu am făcut pentru-a Naţiei mele cultură şi cinste ?“ ; şi care, timp de mai mult de patru decenii, a muncit din răsputeri spre a da răspunsul aşteptat acestei întrebări, ridicînd nivelul învăţămîntului românesc din Transilvania şi deschizînd uşile tezaurelor de informaţii — de la Roma şi de la Viena — privind trecutul neamului românesc Acesta a fost Gheorghe Şincai, despre care A. Papiu-Ilarian mărturisea, în şedinţa omagială, din 14 aprilie 1869, a Academiei Române : „Printre cei dintîi luceferi de pe firmamentul literaturii române, care au deschis cartea limbei, cartea istoriei neamului românesc, se află Gheorghe Şincai. O dovedeşte opera sa istorică şi zelul său neobosit de a lucra pentru înmulţirea şcoalelor şi înaintarea culturii în toată Transilvania“.

Căutătorul de comori

Cărturarul despre care s-au spus aceste cuvinte la Academie a fost, într-adevăr, un luceafăr care a luminat, cu activitatea sa, viaţa oprimată a românilor transilvăneni, ajutîndu-i să iasă din întunericul aruncat asupra lor de vremelnica stăpînire străină. Şi tot el a fost primul istoric român care a cercetat, sistematic şi temeinic, comorile aflate în arhivele străine, referitoare la trecutul neamului românesc realizînd prin aceasta promovarea adevărului istoric al originii şi evoluţiei sale. Ţinta principală a izvoarelor de cercetări i-a fost Roma, unde n-a putut ajunge cu uşurinţă. „Am îmbrăcat haina monahală — mărturiseşte el — pentru că numai aşa puteam fi trimis la Roma“. Trimiterea a făcut-o episcopia Blajului, care aprecia că „tînărul profesor Şincai, în vîrstă de numai 19 ani, cunoaşte bine latina, italiana, franceza şi germana — limbi necesare studiilor şi cercetărilor propuse“.

După cinci ani de învăţămînt la Roma (1774—1779), Şincai revine în ţară, ducînd în desagi cîteva mii de însemnări referitoare la istoria neamului românesc. Cu ajutorul acestor însemnări — la care a mai adăugat şi altele, culese în bibliotecile de la Viena, unde a zăbovit într-adins un an de zile — Şincai avea să scrie opera sa de căpetenie **Hronica românilor**, pe care o va purta, în aceiaşi desagi, din oraş în oraş, în căutarea unui editor. Dar căutarea a fost zadarnică. În timpul vieţii, Şincai n-a reuşit să publice decît cîteva fragmente ale **Hronicii**, în **Calendarul de la Buda** (1808, 1809).

Celălalt vis al său — luminarea fiilor neamului din care făcea parte, l-a realizat, reuşind să înmulţească numărul şcolilor româneşti din Transilvania, în perioada 1782—1794, cînd s-a aflat în fruntea inspectoratului şcolar.

În toamna anului 1780 a apărut, la Viena, prima gramatică tipărită a limbii române : **Elementa linguae daco-romanae sive valachicae.** Autori : Gheorghe Şincai şi Samuil Micu. Cartea are patru părţi : Ortografia, Etimologia, Sintaxa şi Formarea cuvintelor. În final are şi un vocabular român-latin, plus cîteva dialoguri.

Alte manuale şcolare scrise de Şincai : **ABC sau BUCAVNA — spre folosul şcoalelor niamului românesc** (Sibiu, 1783) ; **ABC sau ALPHAVIT** (Blaj, 1783) ; **Catehismul cel mare — cu întrebări şi răspunsuri alcătuit şi întocmit pentru folosul şi procopsala tuturor şcoalelor normalicești a neamului românesc** (Blaj, 1783) ; **Îndreptare către aritmetică** (Blaj, 1785) ; **Elementorum Linguae Daco-Romanae sive Valachicae (Elementele limbii daco-romane sau valahice, emendate, uşurate şi aşezate într-o ordine mai bună, de către Gheorghe Şincai, doctor în artele liberale, filozofice şi ştiinţe teologice** (Pesta, 1805) ; **Povăţuire către economia de cîmp** (Buda, 1806).

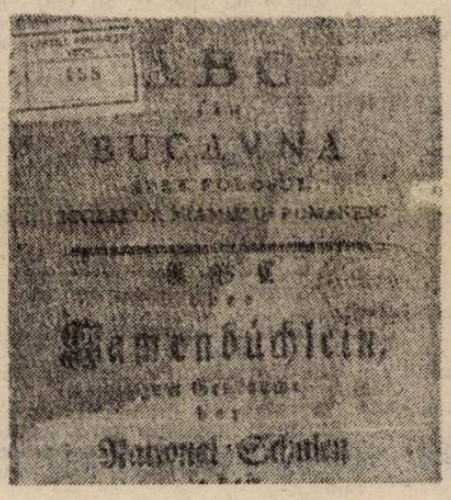

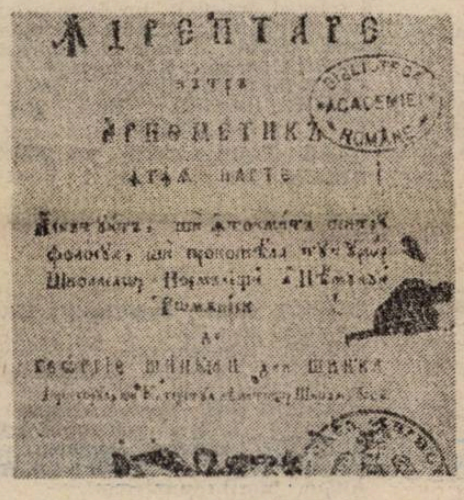

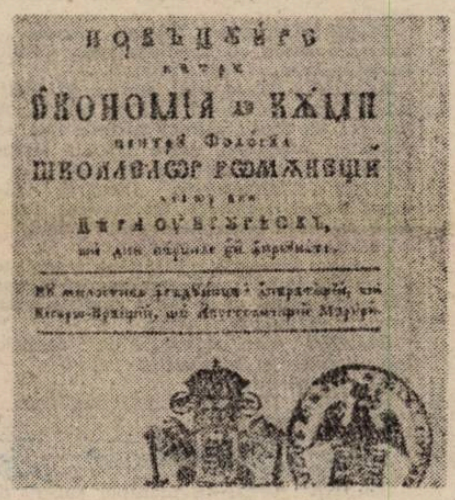

CHRONICA ROMÂNILOR

Cea mai de seamă scriere a lui Şincai : **Hronica românilor.** A apărut, în ediţie completă, în anul 1853, la Iaşi. Alcătuită de Şincai în anii 1808—1809. Îi reproducem titlul, complet, din prima versiune (apărută în 1808 şi 1809, în **Calendarul de la Buda**) :

HRONICA ROMÂNILOR şi a mai multor neamuri, în cît au fost iale aşa de amestecate cu românii, cît lucrurile, întîmplările şi faptele unoara fără de ale altora nu se pot scrie pre înţăles ; din mai multe mii de autori în cursul de 34 de ani culeasă şi după anii de la naşterea domnului nostru Is. Hs. 1808, 1809, alcătuită de Gheorghe Şincai din Şinca, doctorul filozofiei şi al teologiei, fostul director al şcoalelor naţionalnice în toată ţara Ardealului.

Tomul I cuprinde anii 86—1439 ; Tomul II, anii 1440—1613 ; Tomul III, anii 1614—1739.

Mihail Kogălniceanu despre această scriere :

„HRONICA lui Şincai este un lucru atît de mare, atît de preţios, încît cuvintele îmi lipsesc spre a-mi arăta mirarea. Mii de documente necunoscute, rare, se află adunate şi nu stau la îndoială de a zice că atîta cît această HRONICĂ nu va fi publicată, românii nu vor avea istorie“ (menţiune publicată în „ARHIVA ROMÂNEASCĂ“, Iaşi, 1845).

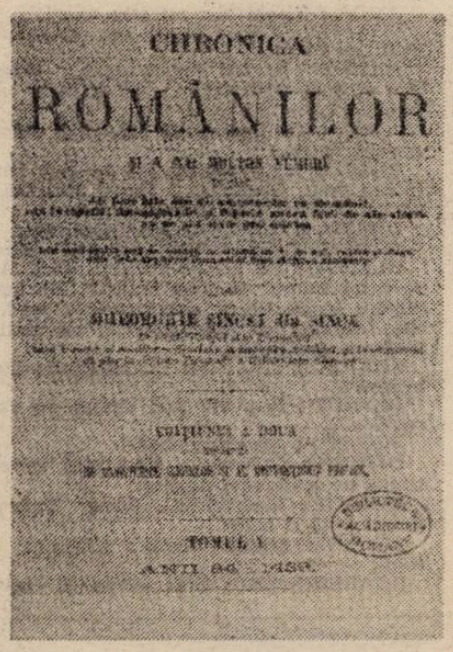

NEDREPTĂŢIT ŞI UMILIT

În anul 1795 activitatea lui Şincai este întreruptă de autorităţile abuzive, care îl acuză de uneltiri împotriva Statului şi-l întemniţează. La eliberare, în 1796, este supravegheat permanent, bănuit că ar vrea să calce pe urmele lui Horia, instigînd poporul la o nouă revoluţie. Hăituit şi lipsit de mijloace de trai, se adăposteşte la unii dintre foştii săi elevi. Sînt cunoscute puţine date referitoare la anii din urmă ai săi ; şi chiar despre moartea lui. Un document al parohiei de care aparţinea satul Şinca, arată ca dată a morţii ziua de 2 noiembrie 1816, iar cei care ar fi asistat la deces povestesc despre „un călător obosit, prăbuşit sub povara desagilor, lîngă un izvor“. Erau desagii care conţineau tezaurul dat la lumină mai tîrziu : **Hronica românilor.** Cu această operă Gheorghe Şincai intra în rîndurile marilor istorici europeni. În ce priveşte data naşterii lui Şincai, trebuie considerată ca certă consemnarea făcută de el însuşi, în manuscrisul **Elegiei** : „M-am născut la 28 februarie 1754, în comuna Rîciul de cîmpie“ (judeţul Mureş).

Ion Munteanu

valentin petculescu

FEREASTRA

Personaje

Clar
Selina — actori păpușari
Blérot — cetățeanul director
Aroa — logodnica sa
Cioara vopsită Denisa
Pierrot
Iepurele Fugato — marionete
Domnișoara G' nu
Ciinele Tales
Cetățenii Gri 1, 2, 3

O femeie de serviciu

I.

Conspirația. Șoapte fără înțeles clar. Murmur din ce în ce mai agitat. „Texturi". Cîte un „hrrr" nemulțumit (Tales), misterios : „și dacă ?" (Blérot), — scurte pauze care potențează reluările Conspirației. Culminația : „chrrrah !" (Denisa) — scîncet în șoaptă : „mi-e frică !" (Fgato) ; speriată : G'nu, g'nu ! — (domnișoara G'nu). Pauză scurtă.

Revolta. Bătăi din tobe. Obiecte trîntite, percuție insistentă. Tales : Prrrinde-l ! ; Blérot : Așaaa !... Ține-l !... Clar (disperat) : Selina !... Selina : Clar, fugi !... **(Luptă îndîrjită. Tăcere).**

II

SELINA : Clar... Dormi ?...

CLAR : Nu... Încerc să mă mișc... trebuie... Te sfătuiesc să faci și tu la fel. **Mișcarea e totul.**

SELINA : Crezi că era cazul să ne lege în halu' ăsta ?... Și spate în spate... **(pauză)**

CLAR : Poate că nu... **(pauză)**

SELINA : Mi-a înțepenit mîna dreaptă de tot... Bine că nu ne-au pus și căluș. Parcă așa se obișnuiește. **(Clar rîde ușor amuzat).** De ce rizi ?

CLAR : Așa...

SELINA : Mi-e sete.

CLAR : Și mie. Asta-i bine. E semn că mai existăm.

SELINA : Vorbesc serios, Clar, mi-e **grozav** de sete. Cît o să mai rezistăm așa ?...

CLAR : Depinde... Nu mă pricep la chestiile astea cu deshidratarea. Gîndește-te la Aroa... E ceva răcoros...

SELINA : Mi-ai mai spus-o și alaltăieri... Crezi c-o să-mi țină de sete ?... Am început să visez numai nisip... Îmi frig palmele, iubitule... Mi-e frică... **Grozav** de frică... Parcă nu mai am trup...

CLAR : Liniștește-te. Încearcă să-ți miști vîrful degetelor. Gimnastica suedeză e cea mai bună în situația asta...

SELINA : Știi bine că nu pot.

CLAR : Încearcă... Eu cred c-am reușit să-mi îndoi puțin genunchiul drept... De unde naibii or fi făcut rost de sfoara asta ?... **(pauză)** De ce taci ?

SELINA : Fac economie de energie... Mă plictisesc și mi-e sete...

CLAR : Și mie.

SELINA : Bărbații rezistă mai ușor.

CLAR : Crezi ?...

(pauză)

SELINA : Crezi că plantele suferă din cauza nemișcării ?...

CLAR : Nu există repaus... A spus-o un filozof.

(pauză)

SELINA : Filozofii ăștia trăiesc mult ?

CLAR : Ce-ți veni ? **(pauză)** Între 60 și 80 de ani... Unii chiar mai mult.

(pauză)

SELINA : Și fereastra noastră ?... Mai povestește-mi ce vezi... Te rog.

CLAR **(incurcat, se simte cumva că inventează, apoi din ce în ce mai prins de joc)** : Pe creanga din vîrf s-au mai desfăcut trei flori... În total sînt 24... Ultimele trei sînt cele mai mici... Au pe margine o dungă portocalie...

SELINA : Portocalie ?...

CLAR : ...și tremură ușor ca niște aripi de fluture...

SELINA : Ieri ai zis aripi de libelulă.

CLAR : Se poate... Ieri era altă lumină... O scamă de nor ciufulit... cu obraji și cu nas... Încă una...

SELINA : Poate-o să plouă.

CLAR : **(vag)** : Cine știe...

(pauză)

SELINA : Și Tales ăla... Ce javră !... Nu mă așteptam.

CLAR : O potaie cu creier din talaș... Ce pretenții să ai ?...

SELINA : Și totuși țineai **grozav** de mult la el... Era personajul preferat al sălii... Mai ții minte cum te strigau copiii ?

CLAR : Tales Clares... Ce plăcere... **(latră)** Mai rămînea să dau din coadă.

SELINA : Oricum, nu se făcea să se bage în chestia asta... L-ai reparat deatîtea ori....

CLAR : Intra în obligațiile de serviciu.

SELINA : „Tales din Urugalia" ai scris-o special pentru el.

CLAR : **(autoironic)** Obligații față de posteritate.

SELINA : Nici Aroa n-a fost mai brează... Iar Blérot parcă înnebunise de-a binelea...

CLAR : Blérot... Nu credeam să aibă atîta putere în brațele lui subțirele. **(Se aude zgomot de pași apropiindu-se).** Parcă erau din fier cînd...

SELINA : Ssst !... taci puțin !... Crezi că urcă la noi ?...

(Pașii se îndepărtează. Selina plînge). Cui să-i treacă prin minte că sîntem în pod ?...

CLAR : Liniștește-te !... Trebuie să ne găsească. **(pauză).** Ce-o fi făcînd Gorgos ?... Ciudat... A fost singura zi cînd a lipsit fără să anunțe...

SELINA : Să nu aud de el !

CLAR : Cîndva îți plăcuse.

SELINA : Îmi plăcea vocea lui... Atît. Și recunoaște că era un bun păpușar.

CLAR : Era brutal.

SELINA : Cînd ți se dă prea des rolul vrăjitorului rău...

CLAR : Aha, transfer de personalitate... Atunci am s-o imit și eu pe Denisa : Chrrrra, chrra... și tu o să fii vrăbiuța mea... și o să culegem semințe de floarea soarelui din palma lui Dumnezeu...

SELINA : Clar... aș vrea să te mîngîi...

CLAR **(absent)** : Și eu... S-a mai deschis o floare... A 25-a... acoperișul din dreapta strălucește ca o armură...

SELINA : Nu mi-ai spus că se vede și-un acoperiș.

CLAR **(absent)** : Da... da... și-un acoperiș... și vrăbii... **(ca în delir)** strălucitorii solzi ai orașului... un pește uriaș în plasa de lumină... **(Muzică în creștere ușoară).** Trebuie să fie o zi frumoasă...

SELINA **(strigă)** : E întuneric !

CLAR **(în delir)** : Îl văd... îl văd...

SELINA **(isterică)** : Nu-i nici un pom !... n-a fost niciodată !...

CLAR : Poate e marți... sau miercuri...

SELINA : Nu mai suport !!

Pauză scurtă, apoi muzică veselă, renascentistă.

III.

BLÉROT **(sonor, important)** : Cetățeni ai primului oraș liber...

DENISA : Demochrrrat...

BLÉROT : Excelent... și democrat al păpușilor, Urugalia...

ȘOARECII GRI : Urrra !... Uraaa !... Să

FUGATO : Trăiască cetățeanul Blérot !

BLÉROT : Mulțumesc, iepuraș... **(important)** Cetățeni, azi... Ce zi e azi, Aroa ?

AROA : Marți sau miercuri.

BLÉROT : N-are importanță... Azi, marți sau miercuri, ziua în care putem să ne mișcăm singuri, cum dorim...

ȘOARECII GRI : Urrra !... Uraaa !.. Să ne mișcăm.

DENISA : Cum dorim...

PIERROT : **Mișcarea e totul.**

DOMNIȘOARA G'nu : N'gu, n'gu...

BLÉROT : ...fapt ce poate fi și demonstrat...

TALES : Matematic...

BLÉROT **(comandă și execută)** Trei pași la dreapta !... Un, doi, trei... Așaa... O genuflexiune...

DENISA : Perfect !

ȘOARECII GRI : Cetățeanul director are niște reflexe excelente !

PIERROT **(aparte)** : Ca fiecare dintre noi...

BLÉROT **(cu blîndețe prefăcută)** Ce mormăie bunul meu prieten, Pierrot ?

PIERROT **(îngîndurat)** : Nimic... nimic...

BLÉROT **(rea)** : Deci, azi... Ce zi e azi, Aroa ?...

AROA : Ți-am zis, nu știu exact.

ȘOARECII GRI : Marți sau miercuri, cetățene Blérot.

BLÉROT : N-are importanță... **(tare)** Azi trebuie să hotărîm... Ce trebuie să hotărîm ?...

AROA : Tu trebuie să știi. Ești doar noul director...

BLÉROT : Adevărat... Iar tu ești frumoasa mea logodnică... Deci, hotărăsc... să nu hotărîm deocamdată nimic.

DENISA : Excelent... Demochrrratic.

ȘOARECII GRI : Așa-i cel mai bine.

BLÉROT : Să nu ne pripim, deci. Avem tot timpul să luăm hotăriri. Nu mai sîntem legați de-un program fix, nu ?... S-a terminat cu spectacolele... cu matineele de duminică...

ȘOARECII GRI : Jos matineele de duminică !

BLÉROT : N-o s-o mai facem pe caraghiosii...

FUGATO : Jos caraghioșii !

DENISA : Guhraa !... Nu-l mai întrerupeți pe cetățeanul director.

BLÉROT : Mulțumesc... **(tare)** Putem dormi pînă la prînz...

PIERROT **(aparte, dens)** : Mișcarea e totul.

ȘOARECII GRI : Vom mînca și vom dormi. Bravo, de trei ori bravo !

BLÉROT : Mulțumesc. Ce vești ai din Miorlanda, cetățene Fugato ?

FUGATO : Proaste, cetățene director. Pisicile din Miorlanda nu vor să ni se alăture. Spun că avem prea mulți ciini în teatru... **(jenat)** Scuză-mă, Tales...

BLÉROT : Eram sigur. Niște javre, pisicile astea !

TALES : Hrrr !

BLÉROT : N-am avut niciodată încredere în ele.

GRI : Nici noi.

BLÉROT : Mă rog, ne vom descurca și singuri.

PIERROT **(îngrijorat)** : Și cu cei din... pod, ce facem ?...

BLÉROT **(evaziv)** : Ne mai gîndim...

GRI : Ne mai gîndim.

AROA : Poate le e foame, Blérot.

BLÉROT **(sever)** : Cetățeană Aroa, nu-i cunoști pe oameni... Se descurcă ei. Sînt mai vicleni decît... pisicile, mai puternici decît odgoanele de ridicat recuzita...

AROA : Nu-i cazul lor, Blérot... Mai ales al **Ei**... Știi că e **grozav** de firavă.

BLÉROT : Încetează odată cu „grozav" ăsta. Mă calcă pe nervi. De ce-i folosești mereu cuvintele ?

AROA : Și tu ai împrumutat din gesturile lui.

BLÉROT : Gesturile aparțin naturii... A spus-o un filosof... Și voi, cetățeni Gri, ați verificat ușa de la intrare ?

GRI : Verificat, verificat. Nu poate intra nici o muscă.

BLÉROT : Bine... Ce propuneți să facem azi ?

G'NU **(agitată)** : G'nu, G'nu !...

BLÉROT : Fii mai clară, cetățeană.

G'NU **(la fel)** : G'nu, G'nu !... spre pod ?...

BLÉROT : Voi înțelegeți de ce-arată

AROA : Termină, Blérot. Știi că nu poate vorbi.

BLÉROT : Dacă nu poate, să nu se bage în vorbă... Alte propuneri ?...

FUGATO : Să cîntăm „O mie de ani **pace**".

BLÉROT : Se respinge. Sînt răgușit.

AROA : O seară de dans... Ce ziceți ?

BLÉROT : În „Cabiria" am dansat de m-a apucat amețeala. Ajunge.

PIERROT : Să jucăm „Cartea cu vise".

BLÉROT **(batjocoritor)** : Cetățeanul Pierrot e un visător. Îți dai seama după ochi. De ce nu-ți ștergi făina aia de pe față ?...

AROA : Blérot, te rog...

BLÉROT : În Urugalia vreau să văd numai figuri vesele. Marș la spălat !

GRI și DENISA : La spălat !

TALES : Cetățene director, unu și cu unu fac doi. Ai întrebat și ei au răspuns.

BLÉROT **(blînd-amenințător)** : Cetățene Tales, cunoști dihotomia Apă-Munte din Cartea Mutațiilor ?... **(aspru)** Unu și cu unu fac TREI !

DENISA **(cu răutate)** : Ți-a zis-o !

AROA : Asta ai auzit-o tot de la EL, Blérot... Nu te mai grozăvi.

BLÉROT : Ce ?... Ce ?!

PIERROT : Noi plecăm... Haide, G'nu !

TALES : Merg și eu.

FUGATO : Și eu...Nu-mi plac țipetele.

BLÉROT **(ironic)** : Înțeleg... Dumnealor, iepurașii au urechi... mai sensibile... Da, da, da...

PIERROT, TALES și FUGATO : Să mergem.

BLÉROT : Stați puțin, oameni buni. De ce vă supărați ?... Am glumit și eu... Vă rog... Am hotărît să ne distrăm, o să ne distrăm. Am luptat pentru asta. **(insinuant)**. Toți !... Și tu, cetățene Tales, ce-ți mai arătai colții de fier...

TALES : De lemn... Unu și cu unu fac doi. Nu știu ce m-a apucat... Parcă-mi luase cineva mințile.

FUGATO : Și mie la fel...

TALES : Parcă-mi mișca altcineva labele... Pur și simplu nu mi le puteam stăpîni.

PIERROT : Niciodată n-am simțit nevoia pînă atunci să lovesc pe cineva...

Se aude hohotul puternic, grosolan al lui Gorgos.

AROA și PIERROT **(speriați)** : Gorgos ?!!!

BLÉROT : Aiurea !... Dispăruse înainte de a-i lega noi pe Ei... În cabina de imprimări v-ați uitat ?

GRI : E încuiată, cetățene director. Cheia a dispărut.

BLÉROT : Ciudat.

GRI : Poate-i mai bine să renunțăm și să-i eliberăm pe....

BLÉROT : Vînători de cașcaval ce sînteți !... Unu și cu unu fac **trei**. Nu vă meritați libertatea !... Sînteți... niște iepuri !... Iartă-mă, cetățene Fugato, nu era vorba de tine... Și tu, guleraș scrobit...

PIERROT **(rece)** : Mă cheamă Pierrot.

BLÉROT **(amabil)** : Desigur, desigur... Am înțeles că vreți dans... Să dansăm și să ne veselim... Tu, Denisa, ai face bine să-ți platinezi penele. Nu vreau să văd în Urugalia culori mohorîte.

DENISA : CHRRAaa !...

BLÉROT : Înțeleg că ești de acord... Dans !... Dans !

Muzica. Valsul de Ravel.

IV.

SELINA : Clar, auzi și tu muzica ?... valsul...

CLAR : Ce spui ?... îmi vijîie tot timpul urechile... Parc-aș înainta pe un cîmp cu vîntul în față... În stînga e liziera unei păduri. Vîntul, Selina... simți ?... De ce mergi înaintea mea ?...

SELINA : Ei, nu ne-aude nimeni ?....

CLAR : Totul e... mișcarea...

SELINA : Clar, ți-e rău ?...

CLAR : ...cum cad cuvintele de cumințl... frunze pe luciul unei ape. Niciodată nu știi dacă vîntul ți-e prieten sau... dușman... A mai rămas ceva apă ?...

SELINA : Nu avem, dragul meu... **Mai** rezistă puțin... Trebuie să ne găsească...

CLAR **(delirînd)** : Mă ascundeam în ultima cameră... cea mai întunecoasă... pe un perete, știi, era o marină... mi-o amintesc foarte bine... naufragiul... ei mă căutau... tu mă căutai... în rochia aia scurtă și caraghioasă... Niciodată nu mi-a plăcut... nu mi-au plăcut marinele lui... știi... rusul ăla...

SELINA **(speriată)** : Hei !... Răspundeți !... Îi e rău...

CLAR **(calm, straniu)** : Nu fă zgomot, Selina... păpușile dorm... au un somn frumos... Respiră egal... nu sforăie. Mîine avem spectacol... eu... cravata cu fluturi... nu ți-a plăcut niciodată... Mă strînge... e cald... De ce nu plouă ?...

SELINA : Rezistă încă puțin... Și mie mi-e rău... Mai spune-mi despre Fereastră...

CLAR **(stins)** : Ce... fereastră...

SELINA : Fereastra noastră... Dumnezeule, ce să fac ?... Am reușit să mă mișc, Clar....

CLAR **(la fel)** : Fereastra ?... Un petic de întuneric... buboi supurînd o zeamă de întuneric... În Urugalia se aud tobele, s-au aprins focuri.

SELINA : Nu mă chinui, Clar...

CLAR **(urlînd)** : Gorgos !!

Puternic, Valsul de Ravel.

V.

BLÉROT : Dans !...Dans !... Ai o parteneră pe cinste, cetățene Tales... Ușurel să nu-și piardă vreo pană... Bravo, Denisa, ești ușoară.. ca o pasăre **(rîde grosolan)**

AROA : Blérot !...

BLÉROT : Gata, gata... Nu dansezi domnișoară G'nu ? Pierrot abia așteaptă.

G'NU : G'nu...

BLÉROT : Refuzi ?!... Cetățeni Gri, pe dumneaei o trecem la bucătărie. Tot nu se pricepe la conversație... Dans, prieteni dans.... O să-ți țină de urît Pierrot, micuțo... Nu-i așa, strengarule ?

PIERROT : Asta e treaba noastră.

BLÉROT : E treaba cetății ! Vreau să vă știu fericiți... Cum stăm cu provizia de șampanie ?...

GRI : Mai sînt zece sticle în beci... De la protocol.

BLÉROT : Bine, băieți. Sper să nu-mi umblați la ea.

AROA : Doar n-ai de gînd să te-apuci de băut. N-ai făcut-o niciodată.

BLÉROT : N-am fost liber s-o fac... Și de ce nu ?... Băutura împrospătează ideile... Nu-i așa, domnișoară ?...

G'NU **(speriată)** : G'nu...

BLÉROT : Vedeți, micuța mă aprobă. Următorul dans am să i-l ofer ei.

FUGATO : Cetățene director, doamnele invită.

BLÉROT : Te invit să taci.

DENISA : Să taci !

GRI : Să tacă !... **(plîngăreți)** Am cam obosit, cetățene...

TALES : Dansăm de-aproape o oră... De-ajuns.

CEILALȚI : Ne-am săturat, ajunge !.

BLÉROT : Cetățeni, mișcarea e totul. Cunoașteți deviza, nu ?... Și-apoi, **e** muzică destul de bună. Nemții ăștia se pricep și ei la ceva.

TALES : Inginerul de sunet zicea că-l de-un francez.

Mîine ne cînți ceva la spinetă, iepuraș ?

BLÉROT : Mă rog, mă rog, totuna...

FUGATO : N-am mai pus mîna pe ea din stagiunea trecută... O să încerc.

BLÉROT : Așa, bătrîne. Vei avea un

supliment de morcovi... Vom face aici, prieteni, Orașul muzicii. Vom deschide sala jocurilor mecanice. Nu-i așa, șorțuleț alb ?... **(Gri chicotesc).**

PIERROT **(amenințător)** : Dacă mai rideți de ea...

BLÉROT : Guleraș scrobit a prins glas... Ce, ridici mina asupra mea ?

Scurtă busculadă. Gifiieli.

DENISA : Atinge-l, cetățene director !... Așa !

AROA : Blérot, ai înnebunit ?!... Să-ți fie rușine !.. Și ție, platinato.

BLÉROT : Iartă-mă, Aroa, da' nu suport să fiu amenințat. Mi-am luat niște răspunderi față de voi... Trebuie să mă ascultați. Avem un oraș. Vom avea și limba noastră... Tocmai lucrez la ea : Ototorix sarsa dofin... Ce ziceți ?... Asta în urugaleză înseamnă : pe toți vă iubesc la fel... Dă mina, cetățene Pierrot și să uităm incidentul. Eu unu' te-am iertat.

PIERROT : Eu... **(Muzica se întrerupe brusc.)**

O VOCE DE LA MEGAFON : „Atențiune !... Teatrul este încercuit. Aveți o oră să deschideți ușa de la intrare. Nu aveți nici o altă șansă.

(Ultima propoziție se repetă de cîteva ori. Agitație.)

BLÉROT : Nici-o mișcare ! Pe primul care se apropie de ușă îl vom demonta și vom face din urechile lui cîrpe de șters pe jos. E limpede ? Unde sînt cetățenii Gri ?...

DENISA : Cred că s-au ascuns în beci. Vi-i aduc imediat...

BLÉROT : Se scufundă corabia, nu ?!!... A, v-ați întors, prieteni ?... Ce se mai aude prin subsolurile noastre ?

GRI : Igrasie, ...noi... s-a spart o țeavă... **(speriați)** Poate-ar fi mai bine să le deschidem...

G'nu **(speriată, scîncește)** : G'nu... G'nu...

BLÉROT **(aspru)** : Termină cu scîncealа !

AROA : Te rog să nu mai strigi la ea !

BLÉROT : Bine, bine,... Iar pe voi, șoriceilor, la prima mișcare greșită vă exilez în Miorlanda.

DENISA : Excelent !

BLÉROT **(autoritar, scurt)** : Întrunim consiliul de direcție.

TALES : Abia l-am desființat.

BLÉROT : Îl reînființăm, luăm hotărîri și-l dizolvăm din nou.

TALES : Am o idee...

BLÉROT : Dă-i drumu', cetățene. Îmi plac ciinii cu idei.

TALES : Să montăm Marele Sorg... Avem planurile lăsate de Gorgos.

AROA : Mi-e grozav de frică.

BLÉROT : Vom construi cea mai teribilă mașină de război care-a existat vreodată !... E-n regulă !

PIERROT : Ziceai că vrei să facem din teatru o cetate a dansului...

BLÉROT : Vom dansa după victorie.

AROA : Nu vom mai dansa niciodată.

BLÉROT : Încetează, fetițo. Am hotărît !... Nu ne vom mai întoarce de unde am plecat.

VOCEA DE LA MEGAFON : „Aveți o oră să deschideți ușa de la intrare".

FUGATO : Ei, drăcie, asta-i o replică din **„Război cu Miorlanda nu se face"...** Nu vă amintiți ?... Cred că...

BLÉROT : Și ce-i de mirare ?... În toate războaiele cuvintele au fost aceleași... **(sarcastic).** Dar morții sînt alții.

GRI : Nu vrem să murim.

BLÉROT : Cine nu vrea să moară, nu vrea să trăiască ! Aduceți Marele Sorg !

DENISA : Chrrra, chrrra ! Vom lupta !... Ototorix sarsa dofin !

Muzică de trecere.

VI.

CLAR : Arhipelagul... mai știi ?... dantela lui... rece...

SELINA **(indiferentă)** : Dantela... rece... o să plouă... luminatorul e deschis... Clar, te rog...

CLAR **(brutal)** : Să nu mă rogi !... Am să mă plîng... cine-i acolo ?... Se apropie... Nu vreau !... Nu vreau !...

SELINA : ...sînt eu, Selina..., o zi grozav de lungă, iubitule...

CLAR : Selina ?... Am cunoscut-o cîndva... Dacă-mi dai apă, îți povestesc despre ea... Avea obraji dolofani, de țărancă, gene false, da, false, lungi, violete... Îți place violetul ?...

SELINA **(slab)** : Clar...

CLAR : Nu mă întrerupe... Întotdeauna m-ați întrerupt cînd aveam vreo idee... **(alt ton).** Au mai căzut trei flori... Poate e toamnă... Denisa trece în zbor peste acoperișurile umede...

VII.

PIERROT : E-o porcărie ce-am făcut cu ei... Trebuie să-i dezlegăm...

NU : Tre...

PIERROT **(trecere)** : Ce-ai spus ?... Repetă !

NU : Tre... N' gu, n'gu... **(plînge).**

PIERROT : Mai încearcă !... Te rog... Trebuie...

G'NU : scîncește : N'gu, N'gu...

PIERROT : Trebuie să fugim !... Dă-mi mîna.

DENISA : Încotro, drăgălașilor ?... Noi ne spetim cărînd piesele, Marelui Sorg și voi vă ascundeți prin colțuri... Halal egalitate !... Am să-i spun cetățeanului director... Ce-ascunzi la spate ?...

PIERROT : Nimic... Și nu e treaba ta.

DENISA : Ba e ! Am fost însărcinată cu paza Orașului... Aaa ! Cheia de la pod ?!... Deci asta era.

Bătăi ritmice de tobă. Zgomotul unui obiect greu care este adus în încăpere.

BLÉROT : Unu-doi, unu-doi... M-am plictisit. Cetățene Tales, numără tu. Tot ești cu matematica.

TALES : Unu-doi, unu-doi...

BLÉROT : Așa, mai cu suflet... Ce surpriză-o să le facem..

DENISA : Cetățene director, am fost trădați !

BLÉROT : Ce tot crăui acolo ?

DENISA **(jignită)** : Raportez... Raportez că cei doi vroiau să deschidă ușa de la pod și apoi s-o șteargă.

PIERROT : Noi...

BLÉROT : Fără discuții. Din clipa asta institui starea de urgență. Trădătorii vor fi împușcați pe loc, dezertorii, după victorie, iar restul vor fi decorați cu Ordinul Urugalia — clasa I-a.

DENISA : Excelent.

AROA : Cred că glumești Blérot !

BLÉROT : Deloc, cetățeană Aroa. Un oraș încă slab are nevoie de-o mînă forte Cetățeni Gri, ocupați-vă de ei. Executarea !

GRI **(speriați)** : De ce tocmai noi ?.. Și nici n-avem gloanțe.

BLÉROT : Îi închideți în Debaraua cu Molii... Regret, șorțuleț că nu știi să-ți alegi prietenii... Tipiii ăștia cu ochi mari și triști nu se pricep la... făcut dragoste. **(Rîde grosolan).**

PIERROT : Secătură !

AROA : Să-ți fie rușine, Blérot...

BLÉROT : Luați-i !.. Și cheia o aduceți la mine.

TALES **(morocănos)** : Cetățene director, unu și cu unu fac doi...

BLÉROT : Trei !

TALES : Mă rog, trei... Ești prea sever. Cu moliile nu-i de glumă.

BLÉROT : Nici cu hingherii, cetățene Tales... E clar ?... Și-acum ocupă-te de „jucăria" asta.

Forfotă, lovituri de ciocan, fiare lovite. Bubuitul ritmic al tobei.

BLÉROT : Unu-doi, unu-doi... Dormi, Fugato ?... Mai vioi, băiete... Unu-doi, unu-doi... Credeți că mie mi-e ușor să tot bat în toba asta ?...

TALES : Te rog, cetățene director, mai încet puțin. Și-așa îmi bubuie capu' de la formulele astea... Nu credeam să fie atît de complicat.

BLÉROT **(continuă să bată)** : Ritmul e totul. A spus-o un filosof. Vezi-ți de treaba ta... Așa am spus-o eu.

TALES **(resemnat)** : Deci... unghi de 30 de grade... Hai, dați și pîrghia aia... Ce idee ?... Asta seamănă cu o mină... Ciudat...

GRI : Mai aducem nituri ?

TALES : Vreo 20 de bucăți... Așa... Deci... radical din 1125...

BLÉROT : Fii mai radical... mai avem 20 de minute.

TALES : Ușor de zis. Jucăria asta n-a mers niciodată...

FUGATO : De ce i-o fi zicînd Marele Sorg ?

DENISA : Să întrebe iepurii de cîmpie.

BLÉROT : Lăsați vorba și grăbiți-vă... Cetățene Gri, cheam-o pe Aroa repede. **(Pași îndepărtîndu-se).**

TALES **(aparte)** : Eram sigur... Asta-i... un robot... **(tare).** Hai, trageți sus și căpățîna asta... **(aparte).** Nu-mi place deloc treaba asta. **(tare).** Prindeți-l bine !...

GRI 3 **(gîfîind)** : Cetățene, a zis că nu vine.

BLÉROT : Ce-a înnebunit ?!...

GRI 3 : A mai zis că...

BLÉROT : Ei ?

GRI 3 : Nu pot să spun.

BLÉROT : Vorbește odată, șobolan ce ești !

GRI 3 **(scîncește)** : Sînt doar un soarece.

BLÉROT : În sfîrșit, iată-te.

AROA **(rece)** : Ce dorește cetățeanul Blérot ?...

BLÉROT : Să fii de față la pornirea...

TALES : Atenție, îi dăm drumul... Fugato, maneta...

AROA **(speriată)** : Dar ăsta e... E Gorgos !!! ...Se mișcă !... Fugiți !...

Zgomot infernal de fiare prăbușindu-se. Țipetele păpușilor.

BLÉROT : Fereste, Aroa'... **(cu ecou prelung).** Aroooa !...

Tăcere.

VI.

FEMEIA DE SERVICIU : **(urcă treptele gîfîind)** : Dacă știam că-s atîtea trepte nu mă mai angajam eu, da' domnu Gorgos că nu și nu, că să vin, că unui director nou îi trebuie personal nou... Uite-așa !... Of, of... M-a mai pus să car și păpușile astea în pod... Cică s-au stricat... Că au și ele viața lor... Mă rog... Păcat de asta cu șorțuleț alb, că tare era frumoasă... Asta-i, moliile nu iartă... Ei, gata... **(se deschide ușa).** Ce-ntuneric !... De n-ar fi fereastra... Dumnezeule ! cînd o fi-nflorit pomu' ăsta, că-i doar începutu' lu' martie... Au dat anotimpurile peste cap cu... **esperiențele lor...** Asta-i. **(Se împiedică de ceva și scoate un țipăt scurt)** A !!... **(ușurată).** Aaa, două manechine... Am zis că-s oameni, doamne iartă-mă !... Și legați... Așa... Rămîi cu bine, șorțuleț... Îmi pare rău... **(Pași îndepărtîndu-se. Scara.)**

G'NU **(geme încetișor, apoi din ce în ce mai agitată)** : N'gu, n'gu... Apă... **(puțin mai tare, sfîșietor).** Pierr-rot... A-pă ! **(Se-aude fereastra trîntindu-se, furtună, tunete, apoi răpăiala unei ploi repezi de vară. Intensitatea crește treptat ca și cînd apele ar înunda, ca într-un potop, lumea. Întrerupere bruscă).**

(Finalul Valsului de Ravel.)

O ISTORIE ILUSTRATĂ A LITERATURII ROMÂNE CONTEMPORANE

văzută de Ion Cucu

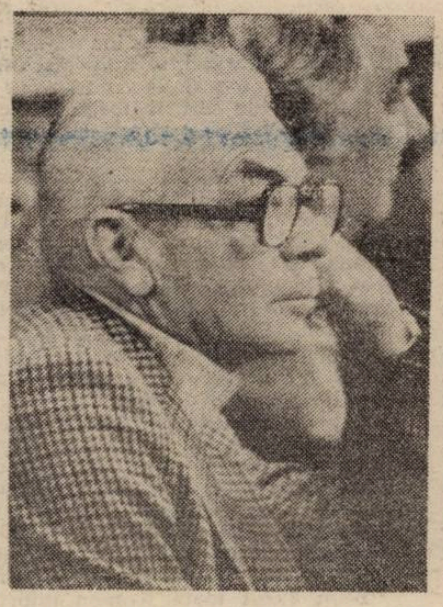

Un gînditor în bivuac : **Mircea Zaciu.**

Mircea Maliță sau „Idei în mers"

Geo Bogza în familie

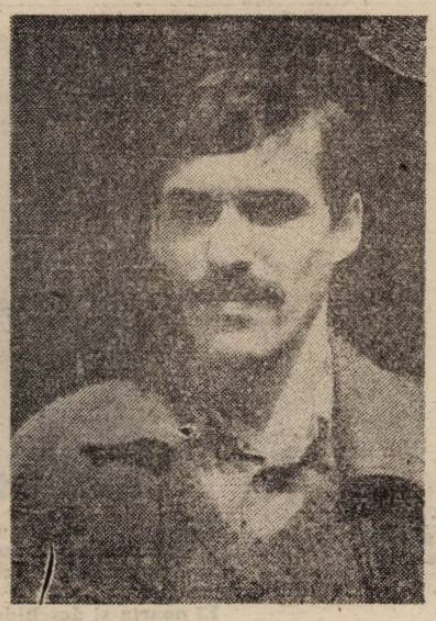

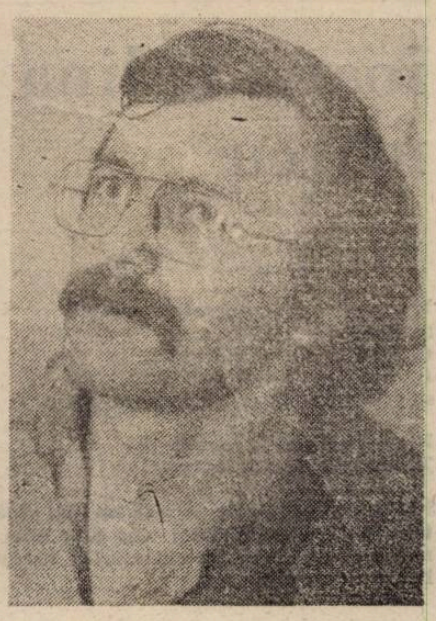

Un prinț din Levant : **Mircea Cărtărescu**

Prognoză sigură a lui Matei Vișniec :

La noapte va ninge !

ion gheţie

PROSTIE

n-am avut niciodată o părere grozavă despre mine, oricît m-aţi contrazice voi, dar nici aşa de prost nu credeam că pot fi. Auziţi, să mă plimb o jumătate de ceas, să văd totul şi să nu înţeleg nimic, asta e prostie curată ! Să merg alături de ea, să înşir vrute şi nevrute, ştiind prea bine ce i s-a întîmplat şi de ce rătăceşte fără ţintă pe străzi şi să nu-mi treacă o umbră de bănuială — cum i-aţi spune voi unui astfel de om ? Aşa-i că nu l-aţi scoate din prost ? Ei !

Şi-aş fi putut scăpa de toate, fraţilor, dacă nu mi s-ar fi isprăvit banii. Eram tinichea şi subvenţia de acasă nu mai venea. Banii ca banii, dar mă lăsaseră lemnele, nu mai aveam un fir. Ultimul îl pusesem pe foc în ajun, iar proprietăreasa, bănuitoare, îşi închidea cămara de lemne cu două lacăte. Trecusem de jumătatea lui martie, soarele strălucea pe cer, dar seara se subţia aerul şi se abureau ferestrele. N-aveam de lucru în după-amiaza aceea, stăteam întins pe pat şi dîrdîiam. Ce să fac acasă, hai în oraş, te mai plimbi, mai întîlneşti pe cineva, trece timpul.

Am luat-o spre centru strîngîndu-mă în pardesiul prea devreme îmbrăcat. Păcat că n-aveam cursuri în ziua aceea, n-ar fi fost tocmai rău să caşti de plictiseală undeva în rîndurile de sus ale unui amfiteatru încălzit. Aş fi putut, firește, să intru într-o cîrciumă, dar de unde bani şi-apoi la ora aceea, abia patru, nu găseai pe nimeni să-ţi dea o bere.

O luasem de-a lungul străzii Iorga cînd o văd de departe pe Rica Boeru O cunoscusem în anul întîi, la o serată. Mi-a plăcut din prima clipă, nu mă puteam dezlipi de paşii ei. Au fost destule zece cuvinte, ca să-mi dau seama că nu va fi niciodată a mea. Înaltă, mlădioasă, cu ochii negri, foc de deşteaptă, vorbea franţuzeşte şi nemţeşte, speriase profesorii de la filologie. Frumoasă şi deşteaptă, lucru rar. Am vorbit de toate în seara aceea, am şi dansat, totuşi la plecare n-am îndrăznit s-o conduc acasă. Nu că ar fi făcut fiţe sau că şi-ar fi dat aere, nici vorbă de aşa ceva. Dar îmi intrase în cap că n-am şanse şi gata.

De-atunci am lăsat-o în pace. Adică o salutam, schimbam cîteva cuvinte, la baluri o pofteam la un dans sau la două. Era foarte prietenoasă cu mine, de fiecare dată îmi spuneam : „dacă aş încerca ?“ Dar îmi lipsea curajul Vreo cîţiva studenţi, între care şi un medicinist, care s-au ţinut de călcîiele ei, s-au lăsat păgubaşi. Unde renunţasem să încerc, eşecurile lor mi-au mers la inimă. E normal, te simţi mai uşurat cînd şi alţii o scrîntesc, nu-i aşa ?

Într-una din seri, în toamna trecută plimbîndu-mă pe o stradă întunecoasă, văd de cealaltă parte a drumului o pereche sărutîndu-se. O clipă, am crezut c-o recunosc pe Rica Boeru. Aş, nu se poate, e întuneric, n-am văzut bine Rica n-are tip, cum o să se sărute pe stradă ? Totuşi am ştiricit în dreapta şi-n stînga, ca să aflu că Rica s-a îndrăgostit de un student de la agronomie, unul Pîrvu, din anul al patrulea Întîmplător îl ştiam, poate îl cunoaşteţi şi voi, a jucat în echipa de rugby a oraşului. Ăla, da, o namilă de om, păros, mort după femei, bea zdravăn şi cînta la chefuri de dîrdîiau geamurile. În rest, nimic de capul lui, abia dacă lega două vorbe, prost de da-n gropi. Nu mi-a venit să cred. Îmi închipuisem că Rica nu se va îndrăgosti niciodată sau, dacă totuşi o va face, îşi va alege un tip tot grozav, jos pălăria.

I-am văzut toată toamna împreună la spectacole şi la baluri. Umblau îmbrăţişaţi pe străzi, scene de mare tandreţe, ea topită, el privind-o cam de sus. Se vedea cale de-o poştă că ea şi-a pierdut mînţile, iar el se umflă în pene. Nu puteam să-i văd, mi se făcea silă, treceam pe partea cealaltă.

De data asta era singură. Se apropia gînditoare spre mine, cu pardesiul descheiat, fără fular, în capul gol. Purta o rochie albastră, cu un mic guler alb. Începuse să burniţeze mărunt de tot, dar ei părea să nu-i pese de nimic. După cîte se spunea, între ea şi Pîrvu lucrurile se filfîiseră. El o plantase sau cam aşa ceva, treburile erau încurcate, se vorbeau multe. De aceea, zărind-o, primul meu gînd a fost : „acum e momentul !“. I-am aţinut calea. Se apropia fără să mă vadă, cu mînţile aiurea Încă un pas şi ne-am fi izbit unul de altul. Atunci am făcut : „bau !“ şi am început să rîd ca prostul.

A tresărit, m-a privit mirată, ca şi cum nu m-ar fi cunoscut, apoi a zis cu o voce mică : „tu erai ?“ şi a vrut să-şi continue drumul. Cum era s-o las ? Am luat-o de mînă, acum îndrăzneam, şi-am întrebat-o : „Îmi dai voie să te însoţesc ?“ Ea m-a privit din nou lung şi mi-a răspuns : „Da, da, desigur“.

Aşa că iată-mă făcînd calea întoarsă pe strada Iorga, de data aceasta alături de Rica Boeru. M-am apucat să-i torn vrute şi nevrute, eu în general mă pricep să ciripesc damelor, am un mic repertoriu verificat, cu care nu dau greş. Faţă de Rica am vrut să par altfel decît sînt. Am făcut spirite, i-am pus întrebări neroade. Îmi amintesc că în faţa unui magazin de solduri, văzînd firma, am exclamat : „şolduri“ şi m-am apucat să rîd.

Văzînd-o cum zîmbeşte, am prins curaj şi la primul colţ de stradă, făcîndu-mă că-i arăt ceva, am luat-o de braţ. S-a lăsat fără fasoane, dar eu mi-am spus îndată : „Să ştii că o face special, ca să-i dea celuilalt prilej de gelozie“. Dacă era adevărat ceea ce se vorbea, Rica rămăsese într-o situaţie cam neplăcută, mă înţelegeţi, iar el nu voia să audă de căsătorie. Adevăr sau vorbe, ce-mi păsa mie ? Într-un fel mă bucuram, ca să fiu drept, că o păţise, prea fusesem naiv în urmă cu un an şi-o socotisem înger. Cred că atunci mi-era egal că se lasă abordată dintr-un anumit interes. Îmi spuneam : „de vreme ce ăluia i-a mers, mie de ce să nu-mi meargă ?“

Tot pălăvrăgind, fără a-i lăsa braţul ne-am apropiat de piaţă. Vuietul circulaţiei, al maşinilor, al sutelor de trecători suiţi pe trotuare răzbătea pînă la noi. Cu fiecare pas, Rica devenea nervoasă, preocupată, arunca priviri neliniştite în jur.

— Ce-i cu tine, ai cumva o întîlnire ? Spune-mi şi mă retrag !

După ce umblasem un sfert de ceas prin ploaie, nu-mi ardea să fac pe fraierul. Nu cred că mi-a auzit cuvintele, deoarece a spus „bine“ şi abia cînd a văzut că sînt gata s-o şterg m-a oprit : „Nu, nu pleca“.

Am ajuns în fine în piaţă. Parcă văd şi acum asfaltul ud, umbrelele deschise, ştergătoarele de parbriz ale maşinilor. Nu mai era de umblat prin oraş ar fi trebuit s-o invit într-un local, la o cofetărie, sau mai bine la cinema Ajunsesem lîngă „Popular“, refugiul îndrăgostiţilor, cu loji adînci şi lumini chioare. Tocmai bătea de cinci, filmul abia începuse, dar cum să inviţi o fată la cinema cînd n-ai un sfanţ ?

O maşină claxonă scurt lîngă noi. Rica tresări. Am privit-o. Cu pardesiul descheiat, cu părul lipit de tîmple, tremura lîngă mine din creştet pînă în tălpi.

— De ce umbli aşa desfăcută ?

Am oprit-o din mers şi m-am apucat să-i închei nasturii pardesiului. Nu s-a împotrivit, eram pe calea cea bună I-am luat mîinile : două sloiuri de gheaţă. Le-am încălzit binişor, apoi ne-am continuat drumul, păstrînd una în buzunarul pardesiului meu.

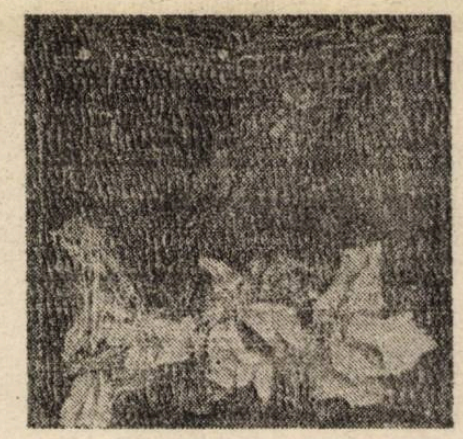

Priveam în vitrina librăriei „Concordia“, cînd, în luciul geamului, l-am zărit în spatele meu pe Radu Dona. Eram salvat, Radu e întotdeauna în fonduri, tatăl său îi dă o groază de bani. I-am cerut un pol, făcînd cu ochiul spre Rica, care rămăsese mai în urmă A zîmbit cu tîlc şi m-a întrebat dacă nu-mi trebuie mai mulţi. Fie cincizeci Mi-a dat, ştia că sînt solvabil.

Cînd m-am întors, Rica nu mai era lîngă vitrină. Deşi ploua, lume multă, unii vin, alţii pleacă. Am descoperit-o tîrziu, la marginea trotuarului. Privea nehotărîtă caldarîmul.

I-am atins uşor braţul :

— Ce faci ?

S-a întors dintr-o dată spre mine. Era palidă, ochii îi sclipeau, am crezut că-mi va sări de gît să mă îmbrăţişeze. M-a luat de mînă şi m-a strîns cu putere. Mai mult trăgîndu-mă după ea, m-a făcut s-o urmez în gangul restaurantului „Hubertus“, îl ştiţi, pe acolo se ajunge la closetul din dos.

La jumătatea gangului mi-a căzut în braţe. În viaţa mea n-am pomenit un asemenea sărut ; credeam că vom muri amîndoi. Tremura toată, apoi s-a muiat, s-a lipit de mine, de ziceai că vrea să-mi ia întreaga căldură în trupul ei îngheţat. Ne-am separat în sfîrşit, a scos un mic oftat, mi-a spus : „îţi mulţumesc“ şi a ieşit repede în stradă. Am rămas locului un timp ; buimac, nu înţelegeam nimic. Cînd am priceput că a plecat, m-am grăbit s-o ajung din urmă.

Afară, în stradă, vedeam ca prin ceaţă ; era o impresie, unde veneam de la întuneric, sau poate chiar se întuneca de-a binelea. N-am zărit-o nicăieri. Ploaia încetase, lume peste tot. În clipa aceea a răsunat sfîşietor frîna bruscă a unei maşini. O femeie ţipă, trecătorii alergau în dreapta şi-n stînga. Luat de mulţimea care nu ştia încotro să se îndrepte, am fost tîrît spre marginea trotuarului. Mergeam fără să vreau, căutînd-o din ochi pe Rica.

Am văzut autobuzul oprit în mijlocul străzii. Un agent, aflat la faţa locului, respingea lumea dornică să vadă. O femeie albă ca varul s-a dat înapoi şi mi-a făcut loc. Sub roţile din faţă o fustă albastră, un pardesiu gri, două picioare încălecate, o mînă. Erau picioarele ei, fraţilor, rochia ei, mîinile îngheţate pe care le încălzisem cu cîteva minute mai devreme şi sîngele el răspîndit pe asfaltul lucios, parcă ar fi vărsat cineva un bidon cu vopsea roşie, groasă.

Se aruncase sub roţi, maşina circula cu viteză. Toată după-amiaza se gîndise numai la moarte, iar eu în timpul ăsta, ca un prost, îi spuneam vorbe deşucheate, o luam de braţ şi mă gîndeam s-o duc la cinema „Popular“ într-o lojă. A vrut s-o facă de nenumărate ori pe drum, dar i-a lipsit curajul. L-a găsit sărutîndu-mă pe mine, teama s-a topit, a oftat uşurată, mi-a spus „mulţumesc“ şi s-a azvîrlit sub maşină Îi văd şi acum picioarele răsucite, rochia albastră cu guler alb şi băltoaca de sînge gros de pe asfalt. N-aveţi, fraţilor, să-mi daţi de băut ceva tare ?

1976.

ioana călina marcu

Vino şi priveşte

Vino şi priveşte, aceasta e cetatea
sărbătorilor noastre!
Corturi ce nu se mai mută,
funii ce nu se mai dezleagă;
solii păcii plîng cu amar lîngă drum.

Femei fără grijă, sculaţi-vă!
Tremuraţi, nepăsătoarelor!

Stringerea poamelor pare să nu mai vină.
tinerii noştri războinici sînt robi unei patimi
necunoscute. Vestea aceasta mi se topeşte
în gură de groază.

Privelişte

Ei se tîrăsc şi încearcă să lase din iazul de sînge;
picură moale mirarea pe pleoapele lor,
odată cu ultima licărire a înserării
în vatra de pîine şi lapte.

Culcaţi cum stau pe puntea de umbră!
Icoanele sparte

deasupra ereticului zid astupat de lumină.
Zarea, un cîntec roşu de sînge — şi-n capătul ei:
Suitorul răzbit de trufie, sieşi de ajuns.

El poarta-şi deschide fără nădejde.

* * *

Păsările se clatină în zbor
în timp ce femeile coboară la ţărm —
ele, în aşteptarea refluxului,
ele, tînguitoarele dorului, la hotarul cu tîrgul.

Pîndesc în cumpănă să li se-ntoarcă soţii,
dar pîntecele lor a rodit la-ntîmplare.
Valul duce răsfrîngerea lucrurilor —
şi chipul meu cum înfloreşte-n lacrimi.

Se-aud nezăritele, strunele moi
ale unui blînd instrument muzical.

De-acum ne sînt străine

De-acum ne sînt străine
străzile cetăţii...

Frunzişul încearcă să păstreze
sunete din anotimpul iernii trecute —
plînsul meu înfloreşte din chiar bătăile inimii,

pînă la desfătare se înalţă
cumpăna mare!

Îngerii noştri spun: Da! **Şi se retrag**
între jind şi mărunte păreri.
Larg deschis, strigătul meu
picură roşie rouă.

Teama

Niciînd implorînd, dansator orbit de vibraţia
senzuală!
Iată iubirea în sensul ei tragic:
Trupul lui îmbrăcat cu lumină
dăruind istovitoare păcate.

Degete blînde alină lăuntricul somn —
şi totul vrea aripi.
Peste-al undelor chip — copilăria eternă.

Necurmat şi pur dor,
rană deschisă necontenit
spre tămăduire!

Răscruce grea, senină, risipire.

TRANZIȚIA POLITICĂ ACTUALĂ

Metamorfoza unui sistem de semnificații

ROMÂNIA – OCTOMBRIE 1991 (I)

O țară — această țară a noastră, prin care existăm și din spațiul căreia privim lumea ; ea în sine o lume nelămurită și convinsă de drepturile ei, insultată, amenințată, primejduită, deschisă egal speranțelor maxime și disperării, predispusă mai mult ca oricînd la acte de voință, tocmai întrucît aparențele ar sugera înclinarea înspre o amară renunțare — într-un anotimp de toamnă — confuză și nostalgică, însumînd regrete și angoase, bilanțuri dureroase, prognoze amenințătoare, victorii aminate ; un timp ca o punte ce se clatină peste ceturi.

Aparținem unei națiuni al cărei cel mai mare poet, geniu întrupînd și modelînd spiritul național a fost și cel mai mare scriitor politic, mai exact, cel mai mare politolog. Teoria politică eminesciană este marcată în general de un puternic realism, de o mare obiectivitate, chiar dacă ea include, nu rareori, erori incredibile. Politologia eminesciană nu este una vag filosofică sau romantic poetică — este concepția politică puternică și clară, profund pragmatică, și totuși elevat morală, a unui mare om politic — aceasta cu o unică excepție. Teoria politică românească se încarcă, prin Mihai Eminescu, de explozibilul pasiunii, ceea ce nu mai este, desigur, actul unui temperament politic. Viața prea scurtă a marelui nostru geniu nu ne-a frustrat de părți ale structurii noastre spirituale. Precum imaginea înregistrată, într-o hologramă spiritul lui Eminescu (ori cel al unui Mozart, Schubert, Hölderlin sau Andreescu) se află întreg în fiecare fragment de operă care participă la ansamblu. Am pierdut cu siguranță multe creații mari, dar mai ales am pierdut o șansă care a fost și rămîne cea mai necesară din toate : sinteza spiritualității românești cu gîndirea noastră politică. Este îndubitabil că pentru Eminescu lumea creației sale — paradigmă a românității — și analiza politică, pe care ne-a lăsat-o drept moștenire, sînt universuri distincte ; nu contradictorii ci, pur și simplu, în mare măsură necorelate. În aproape o sută douăzeci de ani nimeni nu a încheiat sinteza pe care moartea a interzis-o lui Eminescu. Cele mai multe dintre suferințele noastre vin din această neîmplinire. Ceea ce la Eminescu fusese poate mai ales nu neunire, ci unire parțială și unire aminată, în cazul lui Nicolae Iorga și, în alt mod, al lui Nae Ionescu, devine divergență.

Mihai Eminescu, patriot în viață, în opera literară și în opera politică, neavînd timpul și poate vîrsta spre a defini el însuși corelațiile specific românești ale politicului și spiritualului, face ca, apoi, marii noștri intelectuali și marii noștri oameni politici să identifice patriotismul cu lucruri mult prea neasemănătoare și să accepte manifestarea lui în variante stilistice practic incombatibile. Situația aceasta se perpetuează în România postrevoluționară, iar această România postrevoluționară a ajuns, în mare măsură din această cauză, la o răscruce.

Sarcina închiderii cercului, prin convergența a două mișcări ale căror cele mai puternice manifestări civilizația românească le datorează lui Mihai Eminescu (ori, mai potrivit, sarcina reintegrării politicului în spiritual) revine gîndirii și acțiunii politice de azi. Și totuși se poate bănui că politologia noastră nu este încă pregătită să inițieze acțiunea autentică de realizare a sintezei. În această toamnă de îndoieli, anxietăți și primejdii, teoria politică românească trebuie să înceapă prin a alcătui măcar o analiză plurifocală a situației concrete a României de azi. Celor care au acordat o oarecare atenție — mai continuă sau mai ocazională — seriilor mele de articole publicate în această revistă, ori în două-trei din lunarele noastre, le sînt dator eu însumi cu o astfel de analiză și cu un punct de vedere privind concretul existenței românești al acestui sfîrșit de octombrie (în singura calitate pe care mi-o asum în aceste pagini, aceea de eseist). Desigur, există, și vor mai apare, luări de poziție, studii și programe oficiale. Vor exista materiale paralele elaborate de partide sau de grupări angajate în acțiunea economică, socială sau politică, precum și puncte de vedere exprimate de analiștii străini. După o încercare temporală căutînd să situeze problemele concretului politic în ele însele, apoi într-o perspectivă psihologică și, în sfîrșit, într-o alta metafizică, socotesc a fi strict necesar de stabilit tot ceea ce se poate identifica în cursul unui exercițiu de reflecție politică, orientat înspre o aplicativitate maximă, drept elementele esențiale pentru condiția României în acest moment. Să facem în felul acesta un pas oricît de mic, dar să îl facem, în direcția sintezei moștenirii eminesciene.

Este politologia o disciplină științifică ? Se poate socoti cercetarea politică românească o disciplină obiectivă, eventual o știință ? După Karl Popper, ceea ce este apt să explice orice fără însă a prevedea nimic sau prea puțin nu se poate socoti a aparține științei sau a decurge dintr-o tehnică ori o metodologie științifică. Este greu să atribuim politologiei în general și politologiei românești în particular prea multe merite în materie anticipativă. De ce se întîmplă așa ? Poate nu pentru că metodele politologiei ar fi lipsite de obiectivitate, ci pentru că nu avem c suficient de corectă concepție despre viitor. Cel mai des, viitorul este conceput ca extrapolare a prezentului. În realitate viitorul se naște din partea invizibilă a acestui prezent. Într-un eseu intitulat „Arta uitată : reflexii despre viitor", publicat în mai 1988, îmi exprimam următoarea opinie : „Unde poate fi căutat viitorul ? S-ar putea spune că nu în locurile cele mai vizibile, nu acolo unde s-ar îndrepta mai toată lumea să-l caute (...) el este embrionul, fragilitatea, aproape invizibilul (...) viitorul este tocmai ceea ce prezentul nu este — vizibilul este trecut, invizibilul este viitor". În 1989 această idee s-a dovedit deplin validă ; ea nu este însă mai puțin adevărată astăzi.

Politologia noastră nu se va constitui pe deplin și nu va ajuta națiunea în efortul ei de renaștere și reînnoire dacă nu va trece dincolo de mult-prea-evident, dincolo totodată de preceptele și regulile primelor pagini ale manualelor elementare de politică. Acestea de altfel au fost elaborate în acel strălucitor Occident, o lume cu mult mai simplă ca a noastră.

O primă problemă a politicii românești de astăzi este chiar aceasta : nu avem teorii politice solid elaborate. Nu sîntem siguri nici măcar de elasticitatea unui eventual empirism — sîntem sau nu sîntem destul de supli în adaptările noastre la evenimente ? Ce concepții stau în spatele programelor după care trăim sau murim, ori care ni se propun ca alternative la această indecizie între viață și moarte, în jocul cu destinul ? Ne aflăm în cea mai incredibilă situație : se formează o coaliție guvernamentală între partide dintre care cel puțin două s-au înfruntat uneori cu extremă duritate. Lucrul este foarte pozitiv, deplin lăudabil. Nu survine însă nici o schimbare principală a programului de guvernare. Paradoxal : acest lucru, la rîndul lui, poate fi socotit extrem de pozitiv. Trăim, oare, politic ? Gîndim politic ? Avem o teorie politică ? Avem o politologie ?

Ce să însemne, în aceste zile, faptul neparticipării la o coaliție guvernamentală ? Că ai un program pentru o eventuală guvernare total diferit de cel aflat în operare acum ? Că, de fapt, recunoscut sau nu, ai același program ? Sau că nu ai nici un program ?

2. Eseul politic al acestui sfîrșit de secol rămîne, indiscutabil „End of History ?" de Francis Fukuyama, autor altminteri socotit minor, de un politolog de largă perspectivă, precum Ralf Dahrendorf, ca și de alții. Dezbateri nenumărate au urmat acestui text, hegelian în esență. Eu însumi am participat la dispută și pot să spun că toate eforturile comentatorilor nu s-au dedicat decît modului de a proba că sstoria, totuși, nu s-a încheiat ; precum și găsirii unei perspective istorice noi. Popoarele doreau însă ca istoria să se termine. Politicienii sperau și ei în sfîrșitul istoriei. Luptele politice îndîrjite s-au dat tocmai asupra locului și momentului exact pentru sfîrșitul istoriei. Revoluția Română a fost o mișcare socială și politică mai amplă decît oricare alta, la care să fi participat vreuna dintre țările estice în ultimii ani. Rezultatul a fost că istoria a părut să se oprească, puțin după 25 decembrie 1989. Forțele politice care s-au situat în opoziție doreau și vor dori, cu siguranță, încă multă vreme, de asemenea, ca istoria să stagneze, dar nu în felul în care s-a oprit în acel sfîrșit de an al Revoluției. Această luptă dintre tendințele la echilibru istoric — în fapt la un steady-state istoric — și cea la mișcare istorică au slăbit statul și a u slăbit economia noastră. Francis Fukuyama a spus însă, el însuși, că sfîrșitul istoriei nu reprezintă o condiție garantată. El poate fi invalidat în două moduri : ca urmare a slăbiciunii statului, caz în care va reapare nazismul, și ca urmare a unor noi conflicte între capital și muncă, situație favorizantă pentru comunism. Noi am avut — și încă avem — o conjuncție a acestor două condiții : un stat insuficient de tare și un regim instabil al proprietății, producției și muncii. Starea noastră, cu evidenta ei complexitate, a stimulat egal extremismul de dreapta și de stînga. Iată deci condiția în care ne aflăm : o sfîșiere cu totul neobișnuită între forțele situate în jurul centrului, dată fiind presimțirea unei așezări, pe timp indefinit, a situației istorice, cu o expunere la agresiuni survenind din două direcții diferite. Trăim deci o tensiune pasională anormală, extinsă la scară socială — anormală pentru că este fără obiect : istoria nu va stagna iar, după revoluțiile anului 1989, extremismele nu vor putea ocupa primul plan al vieții publice.

Foarte ipotetic, încercarea de lovitură politică din septembrie a grupului centrat de un sindicat al minerilor putea fie să rectifice slăbiciunea statului — în chip dezastruos, prin introducerea unui regim de mînă forte — fie să schimbe relațiile de muncă — în chip la fel de dezastruos prin renunțarea la reformă (fie să cumuleze cele două dezastre). Dar așa ceva nu mai avea cum să se întîmple. S-a găsit soluția sugerării unei treceri dincolo de sfîrșitul istoriei : un nou guvern — simpla schimbare, ca alternativă la deriva fascistă sau comunistă. Acesta nu este, desigur, decît un respiro. În realitate este nevoie de un stat mai puternic în cadrul democrației (fapt realizabil prin noi alegeri, de o corectitudine suficient de vizibilă spre a forma liantul factorilor puterii) și de relații productive social acceptabile (posibile doar prin depășirea economicului în direcția politicului ; prin plasarea continuă a reformei la nivel de mijloc și a socio-culturalului la nivel de scop). Prima necesitate va fi împlinită curînd ; a doua presupune încă un puternic efort de gîndire, de elaborare conceptuală creativă.

Să fie vorba, totuși, numai de atît în schimbarea aceasta politică, din octombrie ? Să sperăm că ea conține un semnal pozitiv pe un plan uman cu adevărat profund : nu doar că istoria nu s-a încheiat, dar de la evoluția ei nu se exclude, sau nu trebuie să se excludă, participarea nimănui.

3. Politica nu este o activitate independentă de subiect — devenit, prin asociere, subiectul colectiv care este opinia publică, un popor, națiunea sau, cel puțin, grupul responsabililor politici. Aceștia din urmă, pentru început, apoi opinia largă, trebuie să definească sfera politicului într-un anumit stat. Există o alcătuire și o extindere ambele obiective, ale acestei sfere. Ea, sfera, variază însă cu epoca, împrejurările și cu ideile dominante. Politicul nu este același astăzi și acum două secole, într-un stat sau în altul, în vreme de pace, de încordare internațională, sau de război. Două partide, în aceeași țară și în același timp nu vor concepe politica drept una și aceeași realitate.

Important este că în momentele de amenințare maximă la adresa unei națiuni, politica tinde să acapareze toate formele existenței. Aceasta era baza de drept a instituției dictaturii în Republica romană și tot așa au apărut, de drept sau în chip nedrept, cele mai multe dintre dictaturile care au umplut istoria umanității. În condiții de mare tensiune politico-socială, atîta vreme cît aceasta nu are un caracter fatal, ci doar unul grav (o situație de un grad al dramatismului imediat inferior, în raport cu cel discutat anterior), în condiții anormale totuși, elementul generator de tensiune polarizează întreaga acțiune politică. O anume latură a vieții devine, singură, întregul orizont politic. În lumea modernă, această latură a existenței care absoarbe complet politica este de obicei, economia. Am identificat, astfel, două forme de extremism politic ; unul în care totul este politică și altul în care politica se reduce punctiform la un singur lucru. Adevărata acțiune politică este o medie între aceste două extreme — ea reprezintă însă, recunoașterea sursei majore de tensiune, dar și depășirea tentației de a reduce întreaga politică la reacție în fața tensiunii principale. Adevărații noștri oameni politici, recunoscuți ca atare de națiune, s-au impus ca oameni politici, indiferent de succesele sau insuccesele lor într-o direcție sau alta — un Ion Iliescu, un Petre Roman și alți doi-trei — tocmai prin faptul de a fi definit în mod relativ mai corect locul și sfera politicului în existența românească actuală. Definirea aceasta a însemnat mediere între prea multă intervenție politică și prea puțină, recunoașterea surselor principale de criză și stabilirea unei distribuții mai largi a interesului politic. Desigur, nu există personalitate fără greșeli ; unele greșeli au costat mai mult, altele mai puțin, dar profilul public al unei personalități este dat de modul în care acesta definește politica prin actele sale politice.

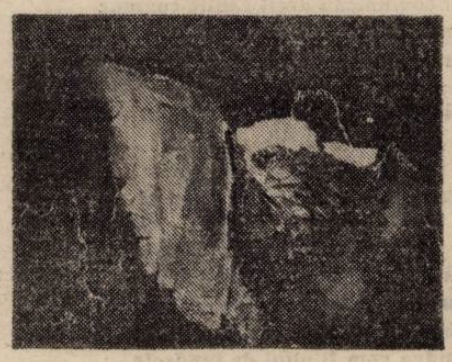

Principala tensiune în societatea românească, principala sursă de criză, se manifestă, știm cu toții, pe terenul economiei. Trăim inflația, sîntem amenințați de o insuficiență energetică gravă, se prevede șomaj, exporturile nu asigură importurile vitale, creditele și investițiile străine întîrzie. Administrația privește spre economie ca spre prima sa problemă. Cu toate acestea România, asemenea oricărei alte țări moderne, trăiește sau moare, după cum concepe sau nu politica drept depășire a economicului în direcția naționalului, culturalului, educativului. Dincolo de economie se alcătuiește viața națiunilor ca demnitate și securitate, ca existență spirituală creativă. În momentele de pronunțat dezechilibru economic, Marea Britanie a rămas țara din Europa care a investit cel mai mult în cercetarea științifică. În momentul de față această mare putere se bucură de avantajul de a fi una din principalele surse de supertehnologii ale planetei Germania și-a asumat costurile unificării și plata sumelor exorbitante ale retragerii sovietice și ale ajutorului către Rusia. Vom vedea curînd cîtă dreptate a avut, chiar pe plan economic, procedînd așa. Ungaria, îndatorată la extrem, plătește sume enorme pentru a-și susține imaginea externă. Avantajele pe care le obține astfel sînt demne de invidiat. Țări mici precum un Cipru sau chiar un Lichtenstein știu să își susțină politica externă prin eforturi costisitoare. Buna lor reputație face ca banii să se întoarcă înapoi prin cîștigurile industriei turistice. Cheltuielile enorme de înarmare ale Statelor Unite, suportate împotriva tuturor criticilor, decenii după decenii, au salvat poate miliarde de vieți omenești, poate chiar existența omului, pe pămînt, făcînd imposibil un război global, obligînd la dezarmarea de astăzi, protejînd umanitatea de comunism, permițînd popoarelor supuse acestei ideologii ca, pînă la urmă, să se elibereze și în plus au conferit Statelor Unite o supremație mondială pe care nici un alt stat nu a dobîndit-o vreodată în istorie — fapt ce reprezintă un succes, dar și un blestem totodată. Toate acestea înseamnă politică ; restul este treabă de consiliu de administrație — bun sau prost, demn să fie consemnat de istorie, sau execrabil.

Neuitînd că fără o economie normală o țară se prăbușește, România nu are dreptul ca în următorii patru ani să se încredințeze unui consiliu de administrație, ci unei autorități care depășește economicul, într-o direcție politică elevată. Altminteri, condiția noastră socială, nivelul educațional al națiunii, Moldova, Transilvania, prestigiul național, statutul intelectualilor noștri, poziția noastră în cultura lumii vor fi tot mai mult probleme și încă unele din ce în ce mai greu solubile. Este un avantaj al constituției noastre, mai apropiată, în această privință celei franceze, că funcția administrativă și cea politică, substanțial suprapuse, dispun totuși de două structuri diferite cea guvernamentală și cea a instituției prezidențiale, sferă ea însăși ușor mai largă decît aceea a instituției președintelui.

Există o bună bază structurală pentru politica românească, există și nume apte să o reprezinte. A accepta o dominație totală a economicului în politica noastră ar însemna non-descătușarea de comunism. A neglija economia înseamnă, pe de altă parte, aventurism irresponsabil.

Caius Dragomir

Pierderea inocenței

Generic vorbind, situarea unui text (virtual, real) în fața altuia (real, virtual) reprezintă o tranzacție intertextuală (para-, meta-, hiper-, arhi-) ce are la bază ideea jocului, concretizînd, simultan, însă în proporții diferite, o sumă infinită de variabile afective (plăcerea, dincolo și dincoace de Barthes), cognitive (hermeneutica plăcerii), proiective (transcenderea ei intențională) etc. Insist și eu asupra acestui principiu al plăcerii, întrucît consider că marea și mica istorie a literaturii (de la biblioteca universală la versurile adolescentine aruncate pe foc) ar fi imposibilă în absența sa. Chiar și cea mai chinuitoare geneză interioară a operei (oscilația între variante, drumul de la ciorna amorfă la pagina delectîndu-se sub lumina rotativei) nu e străină de acest principiu paradoxal de ordine, suprataxonomic, ea ascunzînd, poate, cea mai perversă — și cea mai rîvnită! — dintre plăceri, anume cea masochistă. Conceptul de lectură adoptat de profesorul Paul Cornea **(Introducere în teoria lecturii)** se sprijină pe un ansamblu de activități perceptive și cognitive vizînd indentificarea și comprehensiunea mesajului transmis de un-înscris. El este operațional, prin definiție, în cîmpul textelor scrise și este destinat, cu precădere, studiului textelor literare sau măcar susceptibile de literalitate. Întreaga argumentație extraordinar de riguroasă (lectura sumarului, în sine constituie un act de inițiere), se prevalează, într-un chip inedit, de acest principiu al plăcerii, care revine atît de frecvent în rîndurile de față. Să reținem însă, înainte de a ne susține juisant propriul discurs, că lectura „nu e **numai** determinată și nu e **doar** autonomă, specificitatea ei rezidă tocmai în dialectica dintre coercițiile sistemului și libertatea relativă a individului" (p. 115).

Spectacolul lecturii păstrează, în feluritele sale manifestări, ceva ritualic. Fie că textul este parcurs — și împrumut termenii lui Paul Cornea — obiectiv/proiectiv, liniar/exploratoriu/selectiv senzual/logic, nonșalant/programat, identificatoriu/critic, consumatorist/asimilatoriu, „în fața operei nimeni nu e inocent" (p. 106). Într-adevăr, de la degustătorul de romane polițiste, întins în șezlong sau pe nisipul plajei, pînă la criticul pregătind pentru tipar o recenzie, ori de la universitarul fișînd materialul pentru un nou viitor curs și pînă la criticul obișnuit, mereu în luptă rebusistică pentru identificarea pattern-urilor favorite, lectorul — o empirie ce atrage sub același nume construct teoretic și realitatea sociologică imposibil, la limită, de clasat — atacă partitura ce-i este rezervată ca și cum și-ar rezerva-o el însuși, arborînd în colțul gurii un zîmbet șiret, care ar vrea să-i spună lui D. W. Fokkema: „iată, mi-am programat și sociocodul și codul idielectal, cît despre codurile generic ,literar și lingvistic, acestea-mi sînt de mult familiare!" Lectura pare să fie un joc, mai mult sau mai puțin serios, de-a lectura. Probabil că înainte de a citi mimăm în gînd, involuntar, habitudinile lecturii cu sentimentul unui demers euristic. Mai mult, competenței comunicative (cadre, scheme, scenarii, strategii preferențiale; utilizarea „în situație" a „capitalului lingvistic" v. p. 97) îi corespunde drept corolar firesc al competenței literare, creativitatea. Actele de lectură nu se reduc numai la traducerea semnalelor în unități de sens ci acționează modelator asupra sensului în funcție de identitatea specifică a cititorului (p. 72).

Jocul acesta al lecturii creatoare, prin care, combinînd activitatea de performare cu cea de evaluare, lectorul devine complicele actului de comunicare scriptică, are drept fundament și, deopotrivă, consecință o programatică pierdere a inocenței. Lucru care se petrece chiar și atunci cînd, în fața textului, inocența, ca să nu zicem ignoranța, este mai mare ca oricînd. Pentru exemplificare, a se vedea analiza întreprinsă de Tzvetan Todorov asupra tuturor interpretărilor consacrate **Iluminărilor** lui Rimbaud. De fapt, lectorul superficial, beneficiind și de „avantajul" unei selecții personale orientate de gustul pentru o anume literatură, se poate declara cu mult mai expert decît orice savant muncindu-se între patru pereți de bibliotecă. Acesta din urmă, avansînd în erudiție se îndepărtează, pare-se, tot mai mult de „realitatea" textelor cercetate. Rumoarea, ca atribut al prelecturii superficialului, constituie, adesea, finalizarea în coadă de pește a demersului scientist. Lărgindu-se limitele, mereu incontrolabile, ale comprehensiunii, se poate pierde, paradoxal, tocmai certitudinea validării rezultatelor interpreării. Hipertextuarea tinde, mediocru, să-și atribuie comuniunea cu genotipul în cazul lectorului avid, de pildă, de romanele „série noire" de 10 centime, în timp ce, pentru specialistul filolog, ea are drept consecință constituirea ca și aberantă a fenotipului. Ceea ce-i unește însă pe cei doi lectori generici descriși aici este fără îndoială, complicitatea creatoare cu textul, în condițiile absenței (bănuite) a inocenței lectorale. Ecuația acestui joc nu diferă semnificativ în datele ei de adîncime, modificările impunîndu-se odată cu modalitățile de concretizare la suprafață a aperturilor textuale. Ticurile profesionale sau obsesiile necalificate de lectură beneficiază (sau beneviciază) în egală măsură de inocența cunoașterii, mereu reînnoită de negările ei succesive, generînd însă, întotdeauna, o uriașă bucurie a lecturii. Chiar și lectura din obligație lasă o portiță deschisă bucuriei de a se citi pe sine într-un context dat, oarecum neplăcut, dar susceptibil de a procura satisfacția finală a depășirii **încă** unui examen de acest fel. Tranzitivitatea lecturii este de necontenit în afara unei reflexivități originare. Lectura este, practic, un condominicon al acestor două practici ontologice. Iar reflexivitatea, privirea aruncată în oglindă, ce surprinde sinele în spectacolul lecturii, este dublată de plăcerea aproape perversă a sesizării supremei intertextualități, care atrage într-un **melange** morganatic lumea (textului), textul (lumii) și lectorul, ca suveran de-o clipă (clipa lecturii) al lumii și al textului. Prin lectură, iau în stăpînire lumea, textul nou rezultat fiind **magna charta** imperiului meu evanescent.

Plăcerea de a mă emancipa ca stăpîn al pîrghiilor intertextuale, **magister ludi** al unei lumi con-simțite, nu este, o știm de-acum, cu nimic inocentă, chiar dacă, sapiențial, poate că n-am progresat deloc după lectura altor și altor texte. Intertextualitatea este, totuși, grevată sau — dacă vi se pare prea tare cuvîntul — influențată de ceea ce profesorul Paul Cornea numește **contextualitate**. Presiunea contextului este cea care limitează libertatea browniană a plăcerii și rezultă din „relațiile textului (de interacțiune, implicare, interferență etc.) cu cîmpul socio-cultural de apartenență (genetică sau funcțională) constînd de exemplu în: textualizarea unor opțiuni, interese, atitudini, obsesii caracteristice, diverselor grupuri sociale (hegemonice sau nu), absorbția de «preconstructe» tematice ori de configurații semantice migrante: «topoi», «ideologeme» etc." (p. 95). Contextualitatea se soldează astfel, firesc, și prin emergența **contextualității**, „deoarece într-un moment dat și în același spațiu cultural sînt detectabile trăsăturile consonante între texte foarte deosebite (...). Coexisența discursurilor (fie ea paralelă, juxtapusă, conflictuală etc.) nu e niciodată inocentă" **(ibid.)** Pentru ca, în condițiile presiunii co(n)textuale, lectorul să se poată bucura de spectacolul lecturii, el trebuie să-și piardă de două ori inocența: o dată în fața textului (...lumii) și a doua oară în fața lumii (...textului). Plăcerea, chiar deposedată de atributele genuinului, subzistă și te propulsează, în continuare, în tăriile cuvîntului scris.

Dan-Silviu Boerescu

haiku

Pe ochiul orbului
cascada
unui singur strop...

GLOSSĂ

(la o gravură de Hokusai)

De pe stînca înaltă apa se prăvale ca o coloană cu nenumărate caneluri. Coloana, imobilă în căderea ei vertiginoasă, se sparge jos în bulgări înspumați, într-o vrăjmășie de stropi zburători.

Valea îngustă e traversată de-un podeț de bîrne peste care, la o anumită oră din zori, se suprapune umbra compactă a coloanei de apă. Atunci și numai atunci, oamenii care trec pe podeț îți dau impresia că înaintează cu greu, cu mișcări prudente și concentrate, parcă prinși într-o indicibilă conjurație. Unii chiar se-mpotmolesc, se opresc, ezită un timp. Coloana de apă strălucește pătrunsă pieziș de razele soarelui, umbra ei grea strivește încet oamenii de pe podeț. E-o clipă de criză, de predestinare? Stropii înfinitezimali din aer prelungesc acest moment cu irizările lor ce ambalează simțurile. Viteză a inconștientului. Direcție necunoscută. Ce-ar fi să nu ne mai întoarcem?

Toate aceste griji halucinante dispar odată ce umbra coloanei de apă începe să părăsească podețul, rotindu-se încet, ca limba unui imens cadran solar, coborînd în apele fluviului dizolvîndu-se în nesfîrșitele mișcări ondulatorii, pierzîndu-se în hățișul înspumat.

Acum nici nu se mai văd oameni pe podeț. Au și traversat pe-un mal sau pe altul. În aer stăruie o rarefiere. Bîrnele par pustii, parcă spălate recent. Spărtura timpului n-a avut loc.

Constantin Abăluță

clara mărgineanu

Doamnei

Viața s-a despovărat de trupuri,
deși viața năștea trupurile
Un imens pustiu jelea:
Cum Doamne,
fără întrebări mereu,
TOT grăbite mulțumiri de inimă,
parcă și cerul face grimase.
Cum, Doamne,
nu spunem adio
DOAR ca să nu dizolvăm silabe,
și
cum, Doamne,
nimeni nu pune cruci
pe sănătoase sărutări
și
nimeni nu spune
Te rog cu tristețe „uită-mă"
Cînd mă rugam în întuneric,
tandrețea pleca din mine,
cu capul în jos.

Sărut mîna, domnule director

Profesorii ar fi vrut să fie demni,
Elevii ar fi vrut să fie cuviincioși,
Plîngea ochiul riglei lovite de catedră,
Plîngea ușa trîntită de puștiul insolent,
Pentru că dialectul care se cerea
era tuturor necunoscut,
Nu comunicau decît rănile comune
ținute ascunse ca pe un handicap,
Nu comunicau decît prin gerul orelor de iarnă,
Blîndețea resemnată a profesorului de istorie,
ce învăța și el cu noi timpurile,
Gravitatea nobilă a profesoarei de literatură,
ce ne lăsa să-i spunem „doamnă"
măcar spre a nu ulta cuvîntul,
Toate șopteau ceva despre temniță.
Sărut mîna, domnule director,
Cîndva vom fi plini de tandrețe.

Întîmpinîndu-te

Întîmpinîndu-te,
nu există înfățișare.
Luptătorii se cam tem
de cuvinte,
iar ochiul meu
va inventa poezie.
Întîmpinarea, ca un vis fără imagini,
Întîmpinarea ta,
ca o aspirație locuind timpul,
Mă-mpiedic spre tine,
cucerind brațele revanșei,
Cîtă măreție ascunsă
celebrează acum,
cîtă putere stă în ochiul tău.

Dar știu

Aș fi plecat pentru a nu-mi
auzi urletul.
Dar n-am plecat pentru a-ți
vedea privirea.
Alunec, nestatornicie
Printre lacrimi de piatră
nu voi strecura nimic,
Altundeva eram în clipa aceea,
de fapt.
De ce aș fi urlat?

Unde vrei?

Unde vrei tu să alungi tristețea
digului ce ne-a călătorit prin inimi?
Poate stînca aceea bintuie
spre alte mări,
dar, așteaptă.
Așteaptă ca vreunul din noi,
să-i sărute tîmpla ce ne-a oblăduit,
într-un fel de vară.
Pleoapa mării nu uită
că mi-a dăruit o lacrimă,
Mușenia nisipului nu iartă
că i-ai înspăimîntat argintul,
Cui vrei tu să amanetezi
plutirea din bătaia lunii...?
Tăcerea opririi tale
fără știre
a făgăduit
că vei răzbate.

plastică

Viziuni baroce

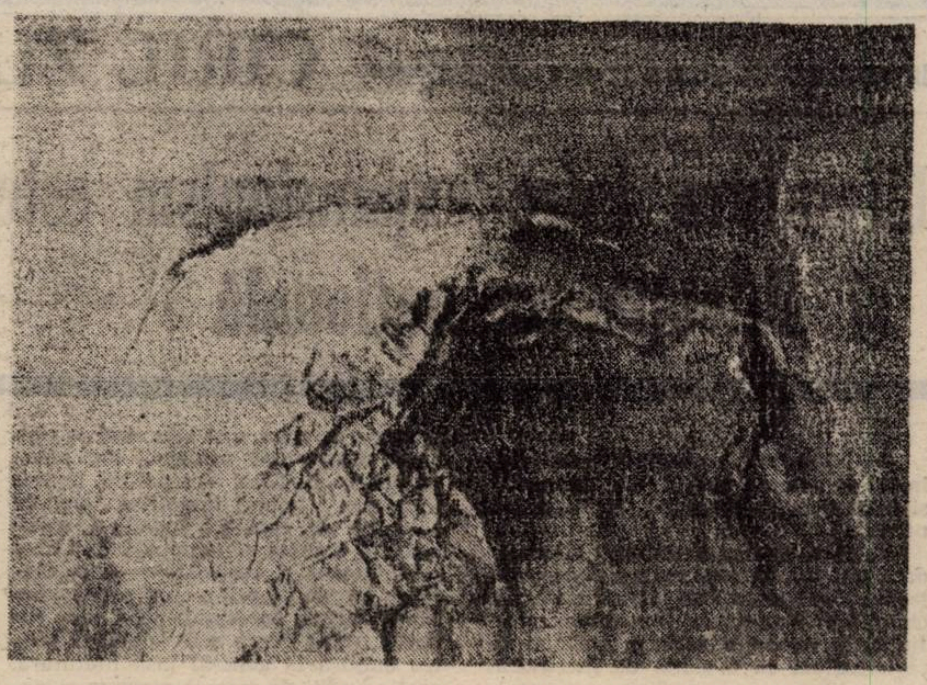

Doina Cerisier susține la galeria „Simeza" un „recital" plastic, în care miza poetică este pregnantă. Elanuri și tînguiri, imnuri și litanii par să se desprindă din conglomeratul de imagini plămădit de artistă cu o sensibilitate densă, ce domină întreaga viziune. Aceste creații ale Doinei Cerisier vin dintr-un orizont al furtunilor interioare, aparent fără formă, dar urmînd logica metamorfozărilor

inefabilului în chipuri și alcătuiri ce dau **fluzia realului.** Fiecare lucrare ilustrează **o stare,** o răscolire a gîndului sau o întrebare. Tabloul are aparența unei exhibări impresioniste, a unei magme conținînd embrionul formei în devălmășia abstractă și eruptivă a materiei. Și, nu o dată, această materie este la Doina Cerisier însuși visul ! Ceea ce dă sens și, desigur, viață acestei lumi în coagulare, pe care ne-o propune cu fior liric artista, este **culoarea.** Ea umple spațiul de o indicibil-fremătătoare atmosferă, în care se regăsesc, precum în tăriile cosmice, sunetele armoniilor primare, melodiile genezei plutind în sferele purității primordiale. Artista pare stăpînită de atavismul zborului și al dezlănțuirilor walpurgice, de vreme ce atît de des imaginează **aripa** săgetînd văzduhul și străfulgerările de culoare ale **luminii însingerate** spărgînd abisul absorbant al **negrului.**

Doina Cerisier își construiește cu fervoare imaginativă panourile decorative sfidînd planeitatea tradițională a picturii, ca și bidimensionalitatea ei. Este o creatoare de ambianțe, în care culoarea joacă un rol de prim ordin. Artista concepe aceste imagerii decorative cu un simț al picturalității foarte bine pus în valoare. Dominante sînt tonurile grave ,brunuri și roșuri, albastru și indigo, ocruri tari și siene evocînd anotimpul întonării lente și apăsătoare. Multe dintre aceste lucrări poartă amprenta cromatică a paletei pictorilor de pe malurile lagunelor venețiene. Sigur, artista operează asupra privitorului cu forța impresiei optice provocată de ansamblul construcției plastice pe care-l concepe. Ea convertește credibil în **eseu plastic,** în rostire concretă, palpabilă, abstracțiunile visului și ale puternicei sale trăiri interioare. Este o performanță și numai în atît, lumea, așa cum o vede și ne-o restituie astăzi Doina Cerisier, purtînd în sine focurile vii ale credinței în adevărurile perene ce trebuie să îi guverneze existența. Dincolo de acest **miez incandescent,** nelipsit din compozițiile artistei și energic marcat plastic, întîlnim teritoriile **catharsis**-ului moral și spiritual pe care și-l asumă creatorul aflat la răscrucea dintre realul, ca dat fundamental, și proiecția acestuia în sfidătoarea închipuire a alienării omului.

Creațiile de la „Simeza" ale Doinei Cerisier par ale unui om nefericit, dar destul de puternic pentru a-și înfrunta soarta. Și acest gest prometeic reverberează în sensibilitatea artistei cu limpezimea canonului baroc al arhitecturilor corelliene. O rafinată îmbinare de formă și culoare, ce inspiră sonorități de o desfătătoare armonie. Tributară, însă, formației sale de artist decorator, cele mai multe dintre „scenografiile" prezentate păcătuiesc prin fragilitatea suportului material. Sau, poate, artista a conceput anume asemenea **bijuterii de armoire,** pentru a sugera perisabilitatea sentimentelor umane, trecătoarea lor consistență, evanescența visului și adîncimea insondabilă a speranței ! Așa cum ne apar ele, lucrările Doinei Cerisier au o distincție plastică remarcabilă și un conținut cu o prețioasă încărcătură de aluzii lirice. În cîteva lucrări, puține, din cuprinsul expoziției, artista introduce mijloacele și instrumentele broderiei sau ale reliefului din material textil, folosind tehnici mixte, dar care, prin acuratețea cromatică demonstrată (culori și tonalități amintind de fauvi) nu face decît să confirme picturalitatea excepțională a demersului său creator.

Corneliu Antim

muzica

Carmina angelica

Mare distanță, în esență, între „instrumentul" voce și celelalte „unelte" ale cîntului. Riscante ca de obicei, definițiile. Respirație / șoaptă (obscură ?) a daimonului ? Durere / bucurie a Logosului ?... De aceea, poate marii instrumentiști caută în exprimarea lor „vocalitatea" originară. De aceea, poate, cîntărețul e mai „expus" judecăților subiective.

Ciudat dar, mai apropiat de „surse", clasicismul (în sens larg) își „instrumentalizează" vocile, în timp ce moderniî (eludînd un anume tip de discursivitate) tind să se întoarcă într-un timp fără istorie.

Dacă există o „probă" a cîntului, soprana Bianca Manoleanu, fără îndoială, a trecut-o. Mă gîndesc la ultimul ei recital susținut împreună cu pianistul Remus Manoleanu. A trecut-o prin talent și inteligență. Aducînd zone stilistice diferite (Hugo Wolf, Ede Terenyi, Britten) în matca aceleiași expresivități directe, „nefardate", dar nici lipsite de rafinamentul profesionistului ce știe să uite totuși că **este** profesionist. Punînd muzica, prin transparența unei voci personale, sub somnul „Carminei angelica". Avînd experiența unui cuplu bine sudat în timp și-un repertoriu de lied (cîntec) extins de la Mozart la Berg, Honegger, Jora, Bentoiu, Toduță.

Cinci cîntece spaniole de Hugo Wolf (foarte puțin spaniole, tipic wolfiene) sînt aproape niște schițe excepțional rotunjite. Niște „respirări" în care găsim un întreg „repertoriu" de stări. Spirit ironic, patosul figurației bogate, lejeritate „galant" mozartiană, lirism sobru, de substanță. Superioare „exerciții" de „caracter" ale unuia din cei mai remarcabili și fideli creatori de lied.

Compozitorul clujean Ede Terenyi, colaborator mai vechi al Biancăi (și al lui Remus Manoleanu — îi va interpreta recent un concert în primă audiție) îi dedică acesteia cîteva piese din ciclul **Amor Sanctis — Carmina angelica** scrisă în 1991. Muzică sacră de vibrație autentică, de „pulsație" uneori barocă, avînd simplitatea și limpezimea modal-diatonică a unui Ev mediu „rememorat" de o sensibilitate contemporană. E, poate, tipul de muzică cel mai apropiat (temperamental, stilistic) Biancăi Manoleanu.

Britten mi se pare foarte greu de „prins" într-o „formulă". Era caracterizat de un contemporan al său ca fiind cel mai muzical, mai viu, mai tandru compozitor englez. Portretul (deși abia schițat) mi se pare corect. Ciclul **Iluminări** (pe versurile lui Rimbaud) este revelator pentru spiritul său liber, decomplexat, cultural, de o eterogenitate a mijloacelor ce convinge artisticește. Retorica (uneori prea marcată) este echilibrată de un descriptivism straniu („Fanfară", „Orașe") ce amintește (într-un plan mai larg) de un Satie. Se resimte aici, benefic, bogata sa experiență în domeniul muzicii vocale (opt opere, piese pentru chitară și voce, orchestră și voce).

S-ar mai putea spune ceva și despre premiile obținute de Bianca Manoleanu, despre susținuta activitate concertistică a pianistului Remus Manoleanu. „Zgîrcenia" spațiului nu ne-o permite. Și poate nici nu ar fi necesar. Reușita recitalului de lieduri din Studioul 8 al Radioului a vorbit de la sine.

Valentin Petculescu

Cum „jocul greșeală așteaptă", să fac totuși o corectură la un număr trecut. Corectură care, sigur, va deranja pe cineva. Menuhin, stimați melofagi, nu Menuchin !

tele-imaginea

„Treizecicinci"

Stîlcirea limbii românești este una dintre „tradițiile" multidecenale ale T.V.R. Dacă în vremea „odiosului" crainicii aveau măcar un model, vorbirea peltică și accentuarea aiurea a cuvintelor, după decembrie 1989 și în acest domeniu s-a **implementat** economia de piață în prima sa fază. Anume aceea în care fiește agent vorbitor o zice după cum îl taie capul. Așa se face că unii dintre crainici o mai țin pe-aia veche (urmăriți vă rog cum mai stăm cu „prevederile") iar alții au introdus norme noi, personale. Așa se face că numeralul ordinal în limba română, specia TVR este într-o mare suferință. Conjuncția și inclusă în enumerarea peste douăzeci a fost **exterminată!** Ascultați, vă rog, pe alde dom' Radu Coșarcă atunci cînd are de a face cu așa ceva. Masacru ! „Douăzecicinci, treizecinouă..." ș. a. m. d. Cînd mai apare și dom' Hamza, e nenorocire. Foc de secerare ! „Douăzecișisepte" înseamnă punct ochit, punct lovit.

Că dom' Cornelius Roșiianu îi dă un miel filosofului Petre Țuțea, treacă-meargă, dar că tot același domn Hamza are de dat o turmă, ce să mai zicem, de unde ? Dar leul și șaptezeciopt de bani ?

Bîlbele doamnei Gabriela Neagu ne-au convins, au o cu totul altă intenție. Domnia sa nu dorește introducerea unui nou limbaj la TVR, a noi reguli de pronunție și a noi cuvinte deosebit de expresive. Dumneaei dorește doar să închidem ochii, să ne astupăm urechile și să ne închipuim ce dorim noi. Așa, în sfîrșit, vom avea și mult dorita televiziune alternativă, ba mai mult, fiecare va avea televiziunea sa personală care va transmite numai ceea ce ne dorim. Dacă aparițiilor pasagere li se poate îngădui o licență lingvistică, particularităților de accent și lexic ale crainicilor TVR, nu. Aceste persoane, prin exercitarea zilnică a serviciului de informare, devin o instituție care stabilește norma pronunției. După mărturisirea unor vizitatori ai zonei Maramureșului istoric, ce se află în administrația R. S. S. Ucraina, românii de acolo vorbesc o limbă fără particularități dialectale tipice Maramureșului. Acești români vorbesc cum se vorbește la TVR. Din cauza izolării politico-administrative, legătura cu restul vorbitorilor de limbă română fiind întreruptă, singura sursă de inter-comunicare lingvistică a rămas TVR. Oamenii de acolo și-au modificat în totalitate accentul, intonația (sperăm că nu și gîndirea), conform modelului propus de TVR. Este un exemplu **in extremis.** Influențarea se exercită asupra întregului teritoriu național și în afara lui. Vom auzi în curînd peste tot pronunțîndu-se „treizecicinci" ? Cum deja auzeam spunîndu-se „muncipii" sau „prevéderi" ?

Din acest motiv și din multe altele, propunem ca actualii și viitorii crainici să urmeze un curs de dicție și ortoepie românească. Un curs încheiat cu un examen și urmat apoi de un concurs. Numai așa vom scăpa de primejdia îngrozitoare a părăginirii limbii române cu ajutorul și datorită TVR.

Eugen U.icaru

În exclusivitate pentru revista „Luceafărul"

CIRIL ZLOBEC

Literatura între expansionism estetic şi autoapărare naţională

Literatura reprezintă prin ea însăşi o valoare însă numai în cazul şi măsura în care merită un astfel de nume.

Am risca să fim consideraţi ofensivi dacă am lua în considerare doar aspectul expansionistic al literaturii, chiar limitîndu-ne la domeniul estetic însă, cu toate acestea, trebuie să recunoaştem că o astfel de literatură e o realitate cu toate că nu este cazul să facem apel la conotaţii extraliterare pozitive sau negative. Un astfel de fenomen s-a petrecut fie în Grecia antică, fie la Roma — pentru a rămîne în spaţiul european — precum şi în toate ţările de o anume importanţă începînd cu Evul Mediu pînă în zilele noastre. De fapt literatura reprezintă o acumulare de energie şi în momentul în care aceasta dă în preaplin, expansionismul, ca în orice fel de concentrare energetică, devine o urmare naturală şi o soluţie.

S-ar putea folosi şi un limbaj mai neutru, de exemplu să vorbim despre o anume radiaţie a marilor culturi precum şi a acelora „normale" în contact cu comunităţile mai „slabe" din punct de vedere cultural. Ei bine, chiar în astfel de zone, mai ales cînd se vorbeşte despre arii omogene din punct de vedere naţional sau politic, anume literatura, uneori împotriva voinţei autorilor săi, capătă o funcţie de autoapărare politică şi naţională devenind stimulatoare şi susţinătoare a credinţei în forţele proprii a unui popor ameninţat, expus opresiunii celui mai puternic. Acest lucru este adevărat pentru cultură în general însă literatura, graţie limbii de care se serveşte şi mesajelor ce de regulă le transmite, ocupă, între toate formele de expresie artistică, un loc aparte. Aşa se face că în ceea ce priveşte caracterul expansionistic sau de autoapărare a literaturii aceasta depinde de forţa sau slăbiciunea politică din contextul naţional, politic sau statal în cadrul căruia iradierea sa se răspîndeşte sau întîmpină obstacole. Şi dacă n-am vrea să ţinem cont de contextul politic, istoric, economic şi civilizator un indicativ decisiv asupra semnificaţiei şi valorii unei literaturi rămîne limba în care aceasta se exprimă. Nu este vorba de valoarea intrinsecă a limbii, gradul său de evoluţie, capacitatea sa de expresie literară ci de difuzarea ei, de uzul şi de identificarea sa cu naţiunea ce o vorbeşte, cu istoria sa şi cu importanţa politică de care se bucură într-o anumită perioadă. Iată că există aşa-numitele limbi de circulaţie mondială, care din această cauză nu sînt mai puţin naţionale, cum există şi limbi ce sînt doar naţionale. Invitaţia la acest Congres precizează, spre exemplu, că limbile oficiale sînt italiana, franceza, germana.

De altfel, problema identităţii culturale, în felul în care se pune la acest Congres dedicat ţărilor Hexagonalei chiar în raportul său cu limba se pune la două niveluri : în forma originală şi în traducere, dacă pot să mă exprim aşa. Să luăm, de exemplu, cazul meu : textul pe care îl prezint este o traducere, substanţa sa conceptuală rămîne slovenă, rămîne deci o discrepanţă între limbă şi gîndire, motiv pentru care aş putea să mă pierd în îndoiala că nu sînt îndeajuns de clar şi convingător chiar din pricina faptului absolut natural şi deci de nedepăşit că există o separare între o limbă împrumutată şi gîndirea originală.

Totuşi, de ce continui să insist asupra rolului limbii ? Pentru că folosirea sau măcar cunoaşterea unei limbi în afara ţării de origine şi inversul, folosirea şi înţelegerea unei limbi doar în interiorul propriei naţiuni, depind cu o logică inexorabilă de numărul aparţinenţilor la naţiune. Numărul deci, influenţează a priori asupra posibilităţilor de expansiune aşa după cum o literatură cu posibilităţi limitate de circulaţie lingvistică este constrînsă să-şi asume şi o funcţie defensivă cel puţin în cîmpul spiritualităţii dacă nu şi în acela al existenţei fizice a naţiunii care vorbeşte acea limbă. Cum am mai spus se vorbeşte despre o realitate aspră şi nu despre o parabolă.

Fiind cu toţii fiinţe umane alcătuite din carne şi oase, literatura noastră cea mai valoroasă nu circulă de la unii la alţii sub forma unui ideal abstract. Mai ales în epoca noastră, a economiei de piaţă, a consumismului, literatura, ca orice altă marfă, profită de posibilităţile pe care i le oferă viaţa iar dacă nu poate supravieţui legilor ei îi devine victimă. Toţi ştim că succesul economic şi calitatea literară nu folosesc aceeaşi măsură : cînd există un interes economic este posibil să se obţină şi succese literare şi artistice (iertată să-mi fie blasfemia !).

În acest proces aspectul politic are o mare importanţă sau, mai bine spus, aspectul psiho-politic. Astăzi mai mult ca niciodată. Trăim într-o eră a mass-media, în era culturii de masă. Niciodată pînă acum nu s-a vorbit despre voinţa şi necesitatea de a fi în Europa. Ideea europenizării Europei s-a născut într-un ambient economic, stimulată înainte de toate de interese economice, intrînd apoi în politică. Cultura n-a putut rămîne străină unui astfel de proces. Pentru a sintetiza — pînă de curînd exista o Europă Occidentală şi o Europă Orientală şi în mijloc se găsea o Mittel Europa, o Europă centrală, reprezentată de majoritatea actualei Hexagonale, într-o căutare încordată a propriei imagini şi a propriului destin. Prăbuşită din punct

cartea străină

Insuportabila hierofanie a limbii

Mircea Eliade, Le jour et la nuit. Entre la littérature et la science, Hurtubise HMH, 1989, volumul monografic dedicat, relativ recent, de cercetătorul canadian Jacques Pierre operei ştiinţifice şi literare a lui Mircea Eliade, atrage pe bună dreptate atenţia specialiştilor în antropologie culturală, filosofie a culturii şi, firesc, a semioticienilor, chiar şi în cazul în care scrierile acestei bine cunoscute personalităţi a culturii româneşti nu reprezintă principalul lor domeniu de interes. În primul rînd, pentru că cercetarea lui Jacques Pierre se înscrie în cîmpul mai larg al semioticii culturale, reprezentînd o încercare absolut binevenită de a stabili convergenţele posibile între o investigaţie epistemologică generală, pe de o parte, şi hermeneutică şi semiotică, în calitate de „discipline subordonate celei dintîi" (p. 211), pe de altă parte. Pentru a pune în practică un asemenea proiect ar fi nevoie însă mai întîi de toate, de elaborarea unui metalimbaj comun tuturor acestor domenii. Ceea ce rămîne, însă, un deziderat.

Cartea lui Jacques Pierre îşi propune, în acelaşi timp, să scoată în evidenţă constantele sistemului ontologic şi gnoseologic al lui Mircea Eliade, dincolo de diversitatea modalităţilor sale de manifestare atît prin discursul ştiinţific, cît şi prin cel literar. Căci opera lui Mircea Eliade este considerată un sistem semiotic autonom, care-şi apropriază „obiectele" aparţinînd spaţiului religios, cu scopul de a-şi reproduce şi de a-şi perpetua propriul metadiscurs specific. Iată de ce analiza întreprinsă de cercetătorul canadian este determinată aprioric de structura discursivă care modelează referentul în textele lui Eliade (p. 336) ; se demonstrează cum una şi aceeaşi structură discursivă subîntinde atît opera ştiinţifică, cît şi pe cea literară a savantului român (p. 331).

În consecinţă, cartea lui Jacques Pierre este totodată un meta-metadiscurs pentru elaborarea căruia autorul arată că a fost permanent conştient de relativa autonomie a sistemului eliadian în raport cu obiectul. Iată de ce numai cu greu ar putea fi stabilită vreo relaţie între metadiscursul de gradul al doilea al lui Jacques Pierre şi Sacrul, referent complex al scrierilor ştiinţifice şi literare ale lui Mircea Eliade.

În reconstituirea epistemei eliadiene (p. 49—50), Sacrul este considerat categoria de bază ce face posibilă nu numai conexiunea între fenomenul religios şi metafizică (între un „limbaj" şi „metalimbajul" său, după cum spune — impropriu — autorul cărţii în discuţie), ci şi caracterul „închis" pe care-l asigură metafizica fenomenului religios.

Matricea hermeneutică a „hierofaniei", descoperită de Jacques Pierre la baza întregii episteme eliadiene (indiferent de formele sale de manifestare) se dovedeşte a fi, totodată, o epifanie specifică, ce poate explica „întregul destin al limbajului" (p. 84). Reconsiderarea Sacrului pune, de asemenea, problema enunţării, căci implică atît „temporalitatea", cît şi „emoţia", determinînd astfel tocmai autoînchiderea limbajului.

Se demonstrează astfel că Sacrul este o categorie eterogenă, ce include o dimensiune sintactică şi una pragmatică, adică un conţinut de sens („un contenu de sens") şi un conţinut emoţional („un contenu d'affect"). Discursul metafizic este considerat drept un conţinut de sens care acoperă un conţinut emoţional. Datorită existenţei unei relaţii de presupoziţie reciprocă între emoţie şi sens, Sacrul capătă la rîndul său, un caracter autoreferenţial. Iată de ce, după cum subliniază Jacques Pierre în altă parte (p. 98), conţinutul de sens al unui lucru nu mai depinde de toate tipurile de relaţie pe care le stabileşte cu alteritatea. Sensul este „substanţial" şi „plin" ; nu mai are un caracter diferenţial. Semnificantul şi semnificatul se suprapun ; astfel epistemologia lui Mircea Eliade este un sistem perfect închis.

Cu toate acestea, Jacques Pierre este perfect conştient de faptul că această închidere autoreferenţială nu se poate extinde şi în domeniul limbajului (p. 98). Caracterul „constructiv" al oricărui sistem de semne, arată, pe bună dreptate, cercetătorul canadian (p. 98) este asigurat tocmai de „deschiderea" acestuia.

Analiza întreprinsă de Jacques Pierre asupra perspectivei lingvistice a lui Mircea Eliade (o perspectivă ce rămîne, după cum se ştie, cel mai adesea, implicită în scrierile savantului român), ca şi necesitatea de a stabili locul pe care-l ocupă limbajul în acest complex sistem ontologic, îl fac pe cercetătorul canadian să readucă în discuţie relaţiile dintre enunţ şi enunţare şi astfel să incorporeze „agentul discursiv" în cîmpul limbii şi limbajului (p. 29). Pe urmele lui Mircea Eliade, dar şi ale lui A.-J. Greimas (al cărui bine cunoscut „pătrat semiotic" este principalul instrument de analiză folosit de Jacques Pierre), „agentul discursiv este instanţa enunţiativă ce dispune de competenţa lingvistică necesară şi suficientă pentru constituirea subiectului ca identitate, deci pentru organizarea sensului" (p. 29).

Limba devine astfel un fenomen de civilizaţie, un eveniment istoric supus modificărilor în timp şi interpretărilor personale. Tocmai de aceea, subliniază în continuare J. Pierre (p. 85), concepţia culturală a lui Eliade nu poate fi considerată drept o modelare lingvistică a realităţii. Epistema lui Mircea Eliade nu este, în nici un caz, structuralistă. Dimpotrivă, subliniază J. Pierre, ori de cîte ori a fost analizată gîndirea lui Eliade, cercetătorii „au neglijat, pe de o parte, dublul său fundament hierofanic, acel perpetuu du-te-vino între imanenţă şi transcendenţă şi mai ales faptul că Eliade consideră hierofania drept o garanţie a sistemului. Pe de altă parte, n-ar trebui neglijat faptul că Sacrul nu este doar o structură, ci, mai ales, o experienţă ontologică" (p. 85).

Acesta este şi motivul pentru care, după părerea noastră, concepţia lui Mircea Eliade despre limbă şi, prin extensie, despre cultură în general ar putea fi cercetată cu succes cu metode împrumutate din pragmatica contemporană ; ne referim, firesc, la analiza discursului şi la analiza conversaţională, care-şi au originea în teoria actelor de vorbire. Cercetătorul canadian a ales însă ca principal instrument de lucru „pătratul semiotic" al lui A.-J. Greimas (cf. „Eléments pour une théorie de l'interprétation du récit mythique", 1966 ; **Du Sens,** 1970 ; **Sémantique structurale,** 1976), o „figură geometrică" ai cărei termeni funcţionează, după cum se ştie, conform principiului numit „coincidentia oppositorum" : „Termenii sînt definiţi simultan ca prezenţe şi ca absenţe. X este, în acelaşi timp, el însuşi şi propria sa diferenţă. Surprins de o privire instantanee în interiorul sistemului, termenul este perceput în limitele identităţii sale dar şi în procesul de a deveni altceva, cu totul diferit. **Coincidentia oppositorum** şi neantul sînt prezenţe simultane în structură. Relaţia dintre ele este de contradicţie, iar între emiţătorul (x) şi receptorul (y) este o relaţie de contrarietate. /../ Acest fenomen aplică prezenţa simultană a eternităţii şi a devenirii, ca rezultate posibile ale sensului" (p. 221—222).

Paradoxal, acesta este chiar motivul pentru care credem că orice cercetare fundamentală a aspectelor semiotice pe care le implică volumul lui J. Pierre este, practic, imposibilă. Pentru că o asemenea discuţie ar necesita, în primul rînd, o reconsiderare amănunţită a „pătratului" greimasian, ceea ce ar depăşi cu mult cadrul acestei succinte prezentări. De aceea, ne mulţumim să amintim aici că, oricît de adecvat ar putea părea acest instrument de lucru pentru analiza concepţiei eliadiene despre limbă — datorită caracterului pronunţat mecanicist al acesteia — aplicat cercetării semiotice în general, „pătratul" lui Greimas ni se pare ineficient.

Una din criticile principale ce s-ar putea aduce cărţii în discuţie (în orice caz, aspectelor semiotice pe care le implică) este faptul că autorul său nu pare conştient că principala sa obiecţie metodologică la epistema lui Mircea Eliade se aplică, cu atît mai mult, „pătratului semiotic" :

„/Eliade/ se încăpăţînează să considere eficient acest joc în „trompe-l'oeil" ce constă în a aşeza pe un zid o oglindă pentru ca spaţiul să pară mai mare sau în a picta pe tavan ierarhia cerească. El refuză însă să vadă tavanul însuşi ; sau, mai curînd, refuză să remarce că cerul şi tavanul, Sacrul şi profanul nu pot să coincidă decît recurgînd la artificiul unui joc semiotic. Metafizica apare, prin urmare, ca spaţiul ficţional din spatele oglinzii ; ea ne permite să facem abstracţie de existenţa zidului, de faptul că zidul e permeabil şi că, dincolo de el, /../ sînt oameni care stau de vorbă chiar în timp ce fabrică oglinzile" (p. 97).

Mariana Neţ

de vedere politic, Europa Orientală, nereușind să devină Occidentală deși și-o dorește din toată inima, această parte a continentului nostru este cuprinsă de îndoiala că nu este în fapt Europa.

Din Polonia care se învecinează cu Marea Baltică pînă în Slovenia și Croația care se mărginesc cu Mediterana se aude din ce în ce mai tare un slogan plin de speranță și disperare : „Vrem să intrăm în Europa !". Situația ar fi comică dacă n-ar fi tragică. Jumătate din Europa vrea să devină Europa ; ba mai mult, fiind dintotdeauna în Europa vrea să intre în Europa. Este vorba de o criză politică de o dimensiune uriașă, fără îndoială, dar este vorba și de o criză spirituală, înainte de toate de o criză de identitate.

Întrebarea care se pune ar trebui să sune astfel : o pierdere de identitate sau o neîncredere în propria identitate ? Poate că problema identității este izvorul numeroaselor naționalisme care au explodat în Iugoslavia. Și tot ea este cauza acestui război fără motiv și perspective. În această vîltoare a fost atrasă și o bună parte a literaturii acestor țări sau măcar a unor reprezentanți ai acestora care și-au pus talentul în folosul căutării unei noi identități împingînd natura prezenței lor politice pînă la limitele extreme ale apărării naționale. Politica, aidoma culturii naționale, se găsește în căutarea unei pagini proprii în constelația europeană astăzi complet transformată. În acest punct — provenind eu însumi dintr-o astfel de atmosferă — mă întreb : este vorba de căutarea unei noi identități sau de teama că actuala identitate este prea puțin expresivă și deci într-o viitoare Europă comună prea ușor de asimilat ?

Un fapt e sigur : conceptul sau ilu-zia unui Mitteleurupe pe care îl descoperă în eseurile sale strălucitoare Claudio Magris nu mai sînt aceleași care erau acum doi-trei ani în urmă, nu mai este acea oază culturală necesară să umanizeze pragmatismul economic al Occidentului și totalitarismul ideologic al Estului. Chiar în momentul morții definitive și neașteptate a Estului european în Mitteleuropa de ieri s-a născut dorința de a deveni un autentic Occident în timp ce partea rămasă, e vorba despre țările ex-socialiste, alunecă haotic într-un spațiu gol în care nici măcar cultura, se pare, nu are perspective bune de creștere fructuoasă. Pare ciudat dar totuși e așa : cultura are mai puține șanse astăzi decît a avut în precedenta situație totalitară.

Înainte, de fapt coexistau, mai mult sau mai puțin dar după cîte putem aprecia la prima vedere, două culturi sau două aspecte ale aceleiași culturi : cel neutru — indiferent, fals — condescendent, cîteodată apologetic față de realitate și cel dizident.

Și exact prin acest ultim aspect, de opoziție (reprezentat de Pasternak, Soljenițin, Brodski, Czeslaw Milosz, Holan, Kundera, Havel și alții) Europa a cunoscut spiritul și sufletul Europei Orientale și al celei Centrale. Aceste țări căpătau o conștiință politică prin intermediul literaturii dizidente care revenea în patrie din străinătate fără a fi, desigur singură și decisivă în formarea unei conștiințe critice în țările socialismului real. Este interesant faptul că doar Iugoslavia nu a produs printre scriitori nici un dizident notabil. Un adevărat dizident de marcă a fost Djillas între oamenii politici. Este vorba de o particularitate ce ar putea constitui un subiect interesant pentru o cercetare dar nu acesta este obiectivul reflecțiilor noastre. Nu reușesc să evit în acest moment tentația de a deveni prompt : prăbușirea zidului de la Berlin în semnificația sa concretă și simbolică, indică și sfîrșitul literaturii dizidente în Europa. Practic, nu mai au nici o motivație. Și fără această literatură scade și interesul cultural, nu doar cel politic, al Occidentului pentru Europa Centrală și Orientală. Interesul devine mai puțin spectacular dar nu devine așa mai difuz.

Noi, Mitteleuropenii, mai ales scriitorii și agenții culturali ai națiunilor mici vom continua să atribuim o mare importanță prezenței noastre în spațiul european, vom continua să ne raportăm la conștiința civilă și democratică a Europei prezente și viitoare însă adevărul rămîne de neclintit : Occidentul va rămîne culturalmente autohton, așa cum a fost și pînă acum, așa cum va fi și în domeniul politic și economic. Literatura dizidentă nu a fost atît o necesitate culturală cît un obiect al interesului politic și comercial.

Prognoza mea pesimistă este deci următoarea : din cauza schimbărilor radicale politice și a cunoscutei situații economice expansionismul cultural al Europei Occidentale este abia la început, motiv pentru care din partea „cealaltă" se pune întrebarea — cum este rolul prezent și cel viitor al culturilor naționale aflate în afara zonei Occidentale ținînd cont că în această zonă criza de identitate se acutizează. Poate că în acest sens predomină senzația că în ochii Occidentului care are în mîna sa destinul noii Europe o astfel de identitate nu este îndeajuns de clară, persuasivă, demnă de atenție. Aș vrea să ilustrez aceste schimbări de poziție cu un caz simplu : un excelent cunoscător al literaturii slovene de naționalitate cehă îmi scrie — în Ceho-Slovacia va fi foarte greu să faci cunoscută literatura slovenă, să difuzezi texte pe acest subiect față de situația de pînă acum. În redacția **Svetova literatura** mi-au spus clar și răspicat să nu mai contez pe ei întrucît acum se orientează către marile literaturi europene. Iată ce-mi spune, deci, prietenul din Praga, oraș cu care noi slovenii am avut o colaborare de excepție din punctul de vedere cultural, literar. Cu o undă de cinism, dar nu fără suferințe, putem spune că în această primă fază — și aici se oprește optimismul meu, expansionismul cultural al marilor culturi ale Europei Occidentale, nu au nici măcar posibilitatea de a-și cunoaște propriul prestigiu întrucît țările ex-socialiste aflate în această primă fază a pierderii propriei identități sînt ele însele dornice să-și asume imaginea occidentală doar pentru a nu rămîne străine procesului de europenizare, proces ce a rămas ca singură ideologie în vigoare în această arie. Poate — și asta o spun mai mult cu durere decît cu cinism — în acest fapt trebuie căutată noua identitate a unei bune părți din țările Hexagonalei, idee ce aparține lui De Michelis. Chiar această situație demonstrează legătura dintre politică și cultură, dependența comună de o civilizație, de un spațiu mai larg, separaționismul contribuind în același timp la crearea acestei civilizații.

Procesul creativ circular continuă să se deschidă și să se închidă fără întrerupere. Acum el e extrem de deschis și a devenit aproape o linie orizontală care împarte Europa de o parte și de cealaltă mai mult, în înăuntru și în afară iar partea Orientală care, în acest moment este mai mult un concept politic decît geografic sau cultural, cere, pretinde și speră să poată intra în Europa, să devină Europa. Nici o cucerire războinică a trecutului, de la Carol cel Mare la Napoleon, pînă la condotieri ai istoriei mai apropiate nu a semnificat o asemenea combinație a Occidentului, a civilizației sale care — nota bene ! — nu e mai puțin americană decît europeană. Dorind să parafrazez titlul unuia din primele romane critice ale scriitorului rus Vladimir Derdințev „Omul nu trăiește doar cu pîine" aș spune că se trăiește **mai ales și întîi și întîi** cu pîine. De aceea în țările în care se produc radicale transformări sociale, acolo unde problema **pîinii** în semnificatul său real și simbolic este o problemă a existenței popoarelor și a indivizilor, se caută și valori culturale ce sînt acceptate în formele ce provin din civilizația bunăstării. Cultul trecut al sărăciei și al suferinței, valorizarea etică a destinului celor umiliți și obidiți nu mai sînt apreciate nici măcar în rolul de consolatori al celor mai săraci și celor marginalizați social. Dreptul celui care are mai mult succes este dreptul tuturor. Am folosit anume cuvîntul drept și nu acela de **vis** sau ceva asemănător pentru că lumea care vine, care transformă și Europa de azi e o lume care **cere, pretinde, vrea.** Iată de ce sînt atîtea lupte sociale, violențe, lupte armate în țări în care nimeni nu s-ar fi așteptat la așa ceva.

Nu aș vrea ca să fiu rău înțeles ori să fiu considerat un profet mincinos — eu cred în literatură, care și în asemenea condiții reușește să se păstreze în afara crizei de identitate a unei națiuni, reprezentînd așa imaginea sa cea mai adevărată.

Fiind astfel cea mai autentică, o astfel de literatură nu reflectă problemele și dilemele cotidiene ale societății. De acum și puterea sa socială în evenimentele curente, în așa numitul „moment istoric actual" e mai puțin evident mai puțin influent dacă putem vorbi de o putere socială și politică. Și trebuie să acordăm maximă atenție acestei literaturi, semnificațiilor și intențiilor sale. Asta și numai pentru a ne demonstra nouă și altora că multe lucruri astăzi marginale pot deveni mîine centrale. Hexagonala probabil nu se încadrează în noua Europă, cu cultura sa specifică, cea mai profundă, aptă să atragă atenția și respectul Occidentului asupra ei ca o comunitate de națiuni care creează o cultură în diversitate. Și aici, în această identitate națională se poate găsi baza unei ample identități supranaționale care crește din diversitate, care se străduie să găsească un mod de a conviețui în diversitate, iar aceasta este una din marile aspirații ale ariei noastre culturale, naționale și politice. Din această cauză cred că prezentul nostru obsedat de europenizare nu va fi supus cu totul Occidentului și mai devreme sau mai tîrziu se va revela cu o nouă identitate, o identitate de națiuni și de persoane care-și caută frenetic propriul chip într-o situație în care actualmente sînt mai mult victime decît autori.

Sînt deci un mare optimist : văd în negru dar visez în verde — speranță.

Ciril Zlobec
poet,
membru al Academiei
de Științe din Liubliana,
membru al Președinției
Republicii Slovenia

În românește de
Eugen Uricaru

Prezentul text a fost susținut în cadrul Congresului „Identitatea culturală a țărilor Hexagonalei și a țărilor limitrofe", Trieste 12—15 septembrie 1991. Congresul s-a desfășurat sub președinția prof. dr. Giovanna Trisolini, Universitá di Trieste.

moda, altfel

Dansul (I)

Se crede că dansul e la fel de vechi ca lumea sau că lumea nu-i mai veche decît dansul. Dansul e definit ca-o suită de mișcări cadențate (ale corpului omenesc), de cele mai multe ori reglate de muzică. Voltaire spunea : „La Danse peut se compter parmi les arts, parce qu'elle est asservie à des règles". Uneori, de-a lungul timpurilor, regulile au fost severe și solicitau o adevărată cultură, o bună memorie și un exercițiu serios. Dansul putea fi un test sever prin care se selecta eleganța, se separa omul cu maniere alese de cel obișnuit, lipsit de educație. Moda dansurilor înregistrează multe stiluri, indiferent căror clase sociale au aparținut ele : menuet, gavota, polka, valsul, black-bottom, charleston, shimmy-shimmy, blues, rap, rock-and roll, etc.

Cum dansul e legat de ideea de ritm, probabil că primii dansatori ai lumii cîntau și întreținеau ritmul necesar cu instrumentele lor primitive. Fără îndoială că dansul, la începuturile sale, evolua sub două aspecte, unul sacru sau hieratic, apanaj al manifestărilor religioase, altul ca divertisment, ca mijloc de înveselire, de exprimare a bucuriei. Popoarele rămase sălbatice pînă tîrziu au păstrat aceste două implicații ale dansului, avînd dansuri funebre și dansuri nupțiale, dansuri de sacrificiu sau de recunoștință, de tristețe sau veselie, de război sau de pace.

În Massillon găsim : „David danse, avec le rest de son peuple autour de l'arche". După plecarea din Egipt, poporul lui Moise avea dansuri sacre, susținute cu regularitate, dansuri misterioase care făceau parte din cult, cum e cel din deșert, din jurul Vițelului de aur. Existau și dansuri nobile, executate de fecioare, în zilele de sărbătoare, ca omagiu adus victoriilor asupra dușmanilor și eroilor căzuți pentru patrie.

Și la egipteni dansul ocupa un loc de onoare dar la greci el a atins apogeul splendorii, făcînd parte din educația națională și fiind mijloc de exprimare, al celor mai diverse idei și sentimente. Era nelipsit în ceremoniile solemne, religioase sau civile. Toate monumentele grecești oglindesc fascinația pe care dansul o exercita asupra grecilor, diversitatea de subiecte și ocazii pe care o reflecta, o mistifica într-o artă majoră. Renumite și admirate erau dansurile militare, mai ales cele din Tracia și Tesalia, dansul Minervei cu sabia, dansurile modeste ale fecioarelor din Laconia, dansurile vesele — cum a fost **Anagogia,** dansurile voluptuoase, dansurile bahice, cele obscene, cele falice, cele nupțiale închinate Hymenului, cele ale extazului erotic, ale fecundității, ale inocenței, ale poeziei. Ele erau expresii ale unui fel de a gîndi și simți viața dar și abstractizări ale unor întîmplări și gesturi concrete, obișnuit umane, erau spiritualizări ale momentelor trecerii omului prin viață. **Toujours va qui danse.** De aceea dansul a fost legat de teatru, de spectacole regizate meticulos, cu mesaje precise. Una dintre cele nouă muze a devenit la greci personificarea dansului, Terpsichore, dar coexistau alte multe divinități, celelalte muze — dintr-un sentiment de solidaritate, Grațiile, Bacantele, Nimfele pădurilor, preeriilor si apelor, zeități rustice din diverse localități, Faunii, Satirii, Rîsul, Uitarea și Dragostea. Dansul e o călătorie în interiorul unei teme, în interiorul unei gîndiri, unei situații unice sau într-o imensitate de situații, parcurgînd diferite etape. Dansul are o viață a lui proprie, indiferent de epocă și modă, el e și creator și consumator, istoriile pe care le cuprinde sînt o variațiune a propriei sale istorii, care se unesc în viața sa ca într-o oglindă.

Corina Cristea

Un umanist

A plecat dintre noi, într-o seară călduroasă încă de octombrie, Petre Solomon. A plecat, așa cum a trăit și a strălucit printre noi, adică modest și discret, fără să ne facă nici un semn din vreme, ci doar invitîndu-ne pe neașteptate și tacit, la înțelegiunea de a considera că subitul, imprevizibilul, tragicul fac parte din condiția noastră. Dar a plecat în mijlocul unui act firesc — acela de a vorbi la telefon — parcă sugerîndu-ne ideea — cît de consolatoare ? — că dialogul nostru nu trebuie să se întrerupă niciodată.

L-am iubit pe Petre Solomon ca om, și l-am prețuit aparte ca poet, eseist și traducător. Omenia lui era caldă, deși reținută, fermă și consecventă cu un întreg climat de urbanitate și de cultură pe care-l purta cu sine, ca pe o aură proprie. Și pe care-l impunea : cu sfială și cu deplină convingere. Cred că poetul Petre Solomon este unul dintre virtuozii limbii noastre, a cărei eleganță n-a trădat-o niciodată, al cărei pitoresc l-a fascinat, ale cărei jocuri de spirit le-a cultivat, uneori, într-un registru de subtilitate și delicatețe ale expresiei Abia atingînd ființele și lucrurile, lirismului acesta grav pendulînd între sentiment și idee le împrospăta, ca un fel de rouă verbală.

Om de vastă cultură literară, în care totuși predomina poezia, Petre Solomon — care vorbea la perfecție cîteva limbi străine — a fost tot timpul un umanist, sacerdot al marilor valori ale universalității, care — pentru spiritul său — constituiau oxigenul necesar de fiecare zi. Cîte volume au fost iscălite de el, între debutul din 1955 și această ultimă carte — Paul Celan, Dimensiunea românească ? Cu această tipăritură, el a adus un pios omagiu unui prieten de tinerețe literară, și în același timp a pus în lumină scurta perioadă cînd acest mare poet german a scris în românește oferindu-ne o carte de referință, o carte europeană.

Ceea ce m-a apropiat, apoi, de Petre Solomon a fost pasiunea lui de a scrie despre și de a traduce din poezia universală. Ca la puțini confrați, pe care această minunată îndeletnicire l-a captivat, echivalențele românești semnate de el din marii poeți ai lumii constituie o eminentă dovadă că limba noastră poate să devină oricînd organ al poeziei universale. A încetățeni la noi supremele strigăte de iubire, de durere și de laudă, de dor și de disperare. puternicele imnuri adresate ființelor iubite și elementelor cosmosului, — ce alt titlu de glorie poate să vizeze un adevărat traducător de poezie ? A face ca altul să se rostească impecabil prin gura ta, — ce altă dovadă de fidelitate față de tine însuți ai putea să pretinzi ? Specialist, îndeosebi al spațiului de cultură anglo—saxon, Petre Solomon a familiarizat publicul cititor român cu ilustre nume ale culturii universale : Fielding, Milton, Mark Twain, Poe, Graham Greene, Byron, Dickens, Jack London, Melville, Shakespeare, Shelley, Balzac, Rimbaud, și multe altele.

Cultura românească pierde prin plecarea bruscă a lui Petre Solomon pe unul dintre cei mai ceredincioși și înzestrați slujitori ai ei ; dar păstrează cu dragoste ceea ce a cîștigat prin opera lui : un exemplu nepieritor de har, de modestie, de caracter, de căldură umană.

Ștefan Aug. Doinaș

FREDERIC HAYEK

UN LUCID CĂUTĂTOR AL ADEVĂRULUI

O activitate de aproape şase decenii ca teoretician, profesor cu o pleiadă de tineri talentaţi formaţi şi promovaţi de el, autor al unor cărţi de referinţă, i-a asigurat lui Frederic Hayek — savant născut în Austria şi naturalizat englez în 1932 — un loc proeminent şi a fost încununată cu premiul Nobel în domeniul ştiinţelor economice.

Puterea de muncă uriaşă aliată cu o probitate morală desăvîrşită i-au permis realizarea unei opere vaste. Cea mai mare rezonanţă şi înrîurire a avut-o, dintre numeroasele sale lucrări, „Drumul spre servitute", apărută prima dată în 1944. Cartea, care a stîrnit aprige polemici în Anglia şi a devenit un best-seller cu peste un milion de exemplare în S.U.A., fiind tradusă apoi în mai multe limbi şi reeditată în 1976, şi-a păstrat viul interes prin luciditatea şi clarviziunea concepţiei. În asemenea măsură, încît în 1984 un volum înmănunchiind studii şi eseuri scrise de şase economişti, politologi şi istorici, sub titlul : „Revedere cu «Drumul spre servitute», după patruzeci de ani" — îi sublinia meritele excepţionale şi îl definea pe autor „un arhitect al neoliberalismului".

Aprecierea ţinea seama şi de alte două lucrări fundamentale ale lui Hayek, apărute ulterior : „Constituţia libertăţii" şi „Lege, legislaţie şi libertate" (în trei volume), care reformulau clar şi convingător principiile liberalismului clasic, demonstrînd că nu este epuizat, ci doar că nu i s-a valorificat întregul potenţial.

„Drumul spre servitute" constituie o analiză riguroasă şi exigentă, făcută cu o erudiţie bogată, într-un stil accesibil şi nespecialiştilor, a unei realităţi copleşitoare, pe care prea mulţi au ignorat-o ori s-au lăsat amăgiţi de ea. Anume, că planificarea economică centralizată duce în mod inexorabil nu numai la faliment economic, ci şi la anihilarea individului, la degradarea oricăror valori morale, la triumful totalitar al violenţei şi coerciţiei.

Din această carte, a cărei traducere este în curs de apariţie la editura „Humanitas" — am ales pentru cititorii români citeva fragmente dintr-un capitol de o uimitoare actualitate şi care ilustrează deplin că Hayek şi-a atins scopul, de a realiza : „un efort sincer de a descoperi adevărul şi a permite o privire mai pătrunzătoare pentru a evita grave pericole".

De ce în totalitarism ajunge în vîrf ce este mai rău

„De ce în totalitarism ajunge în vîrf ce este mai rău". „Orice putere corupe — puterea absolută corupe la modul absolut".

LORD ACTON

Nu trebuie să ne amăgim singuri crezînd că toţi oamenii de bine trebuie să ne democraţi sau vor dori neapărat să aibe o participare la guvernare. Fără îndoială, mulţi mai curînd ar încredinţa-o altcuiva, pe care îl socotesc mai competent.

Cu toate că această atitudine ar putea fi neînţeleaptă. Putem auzi de pe acum argumentarea că totalitarismul este un sistem la fel de puternic, pentru bine ca şi pentru rău, iar ţelul pentru care va fi utilizat depinde integral de dictatori. Iar cei care gîndesc că nu de sistem trebuie să ne temem, ci de pericolul că el ar putea fi condus de oameni răi, ar putea fi tentaţi să preîntîmpine acest pericol avînd grijă ca regimul să fie statornicit de oameni buni.

Desigur că un sistem „fascist" englez s-ar deosebi mult de modelul italian sau cel german. (...) Dar există motive puternice de a crede că cele ce nouă ne apar drept cele mai rele trăsături ale sistemelor totalitare existente nu sînt produse secundare accidentale, ci fenomene pe care este cert că totalitarismul le va genera, mai curînd sau mai tîrziu. Întocmai cum omul de stat democrat care se apucă să planifice viaţa economică va fi în curînd confruntat cu alternativa de a-şi asuma puteri dictatoriale, sau de a-şi abandona planurile, la fel şi dictatorul totalitar va avea curînd de ales între nesocotirea moralei curente şi eşec. Din acest motiv, este probabil că cei nescrupuloşi şi neinhibaţi vor avea mai mult succes într-o societate care tinde spre totalitarism. Cine nu vede acest lucru încă nu a realizat întreaga vastitate a abisului care separă totalitarismul de regimul liberal, completa deosebire dintre întregul climat moral existent sub colectivism şi cel de sub egida civilizaţiei occidentale, esenţialmente individualist.

Bineînţeles, mulţi reformatori sociali din trecut au învăţat lecţia că socialismul poate fi pus în practică doar prin metode dezaprobate de majoritatea vechilor socialişti. Partidele socialiste nu posedau lipsa de scrupule cerută pentru realizarea sarcinii alese de ei. Este caracteristic, atît pentru Germania, cît şi pentru Italia, că succesul fascismului a fost precedat de refuzul partidelor socialiste de a prelua răspunderea guvernării. Ei nu erau dispuşi să folosească metodele pe care le au în programul lor teoretic. Mai sperau încă în miracolul unei majorităţi de acord cu un unanim plan pentru organizarea ansamblului societăţii. Alţii învăţaseră deja lecţia că, într-o societate planificată, nu se mai punea problema : care este punctul ce întruneşte acordul majorităţii unui popor, ci care este grupul cel mai numeros ai cărui membri manifestă un consens suficient pentru a face posibilă conducerea unificată a tuturor treburilor ţării. Sau, dacă nu există un asemenea grup suficient de mare pentru a-şi impune vederile, cum anume poate fi creat şi cine anume va izbuti să-l creeze.

Există trei motive principale pentru care un asemenea grup numeros şi puternic, cu vederi suficient de omogene, nu poate în mod virtual să fie format din cele mai bune, ci mai curînd din cele mai rele elemente ale oricărei societăţi. După criteriile noastre, principiile pe baza cărora ar fi selecţionat un atare grup ar fi aproape integral negative.

În general, cu cît nivelul inteligenţei şi al educaţiei indivizilor devine mai ridicat, cu atît mai diferenţiate sînt gusturile şi opiniile şi este mai puţin probabil să fie de acord asupra unei anumite scări de valori. Corolarul este că, dacă dorim să găsim un grad mai mare de uniformitate şi similaritate în viziune, sîntem siliţi să coborîm în regiunile cu criterii intelectuale şi morale mai scăzute, unde instinctele şi gusturile mai primitive predomină.

Aceasta nu înseamnă că majoritatea oamenilor ar avea un nivel moral scăzut, ci doar că grupul cel mai extins de indivizi cu un sistem de valori foarte asemănătoare este cel al oamenilor cu criterii morale scăzute. Adică, cel mai redus numitor comun uneşte cel mai extins grup de oameni. Dacă este necesar un grup numeros, suficient de puternic pentru a le putea impune tuturor celorlalţi compatrioţi vederile lor asupra vieţii, cei care formează „masa", în sensul pejorativ al cuvîntului, cei mai puţin originali şi independenţi vor fi capabili să pună greutatea numărului lor în spatele idealurilor lor specifice.

Dacă, însă, un dictator potenţial trebuie să se bizuie în întregime pe cei ale căror instincte necomplicate şi primitive se întîmplă să fie similare, cu greu numărul lor va da suficientă pondere eforturilor lor. El va trebui să convertească mai mulţi indivizi la acelaşi crez socialist.

Aici intervine al doilea principiu negativ de selecţie : dictatorul va fi capabil să obţină sprijinul tuturor celor slabi şi creduli, fără convingeri ferme, pregătiţi să accepte un sistem de valori gata confecţionat, numai dacă li se vor împuia urechile suficient de zgomotos şi de des. Cei ale căror idei vagi şi imperfect formate sînt uşor de influenţat şi ale căror pasiuni şi emoţii sînt grabnic stîrnite, vor îngroşa astfel rîndurile partidului totalitar.

În conexiune cu efortul deliberat al demagogului iscusit, de a suda un corp de sprijinitori omogen şi strict coerent, intră în acţiune al treilea şi poate cel mai important element al procesului de selecţie. Pare să fie aproape o lege a naturii umane faptul că oamenii realizează mai uşor un consens asupra unui program negativ, asupra urii împotriva unui duşman, prin invidia faţă de cei mai bine situaţi, decît asupra oricărei sarcini pozitive. Contrastul dintre „noi" şi „ei", lupta comună împotriva celor din afara grupului, pare a fi ingredientul esenţial oricărui crez care va închega solid un grup în vederea unei acţiuni comune. În consecinţă, el este utilizat totdeauna de către cei ce urmăresc nu doar să fie sprijinită politica proprie, ci loialitatea fără rezerve a unor mase imense.

Din punctul lor de vedere, ea are imensul avantaj de a le lăsa o mai mare libertate de acţiune decît oricare program constructiv. Duşmanul fie că este intern — ca „evreul" ori „culacul" — sau extern, pare să fie o cerinţă indispensabilă în armura unui lider totalitar. Ne putem pune întrebarea dacă se poate concepe, în mod realist, alt program afară de cel pus în slujba unui grup limitat, dacă colectivismul poate exista sub oricare altă formă decît aceea a unui anumit soi de particularism — fie că este naţionalism, rasism etc.

Atitudinea categoric antagonică pe care majoritatea planificatorilor o adoptă faţă de internaţionalism este explicată de faptul că în lumea actuală, toate contactele exterioare ale unui grup sînt obstacole în calea planificării efective a sferei în care o pot încerca membrii grupului.

Înclinaţiile naţionaliste şi imperialiste ale planificatorilor socialişti, mult mai pronunţate decît se recunoaşte în general, nu sînt totdeauna la fel de flagrante ca, de pildă, în cazul soţilor Webb şi al altor cîtorva dintre primii fabianişti, la care entuziasmul pentru planificare se alia, în mod evident, cu veneraţia pentru vaste şi puternice unităţi politice şi disprepul pentru statul mic.

Istoricul Elie Halèvy îşi amintea că în timpul războiului cu Burii, cînd atît liberalii avansaţi, cît şi oamenii care începuseră să formeze partidul laburist, luaseră cu generozitate poziţie împotriva imperialismului britanic, în numele libertăţii şi al umanităţii, pentru soţii Webb : „Independenţa micilor naţiuni nu însemna nimic pentru colectivişti ca ei. Îmi explicau că viitorul aparţine marilor naţiuni administrative, unde reprezentanţii oficiali guvernează şi poliţia păstrează ordinea".

Cam prin aceeaşi perioadă, Bernard Shaw argumenta că „în mod necesar, lumea aparţine statelor mari şi puternice, iar cele mici trebuie să se menţină între hotarele lor, sau să fie strunite".

În vreme ce pentru marii filosofi sociali individualişti ai secolului al 19-lea, de la un Lord Acton ori Jacob Burkhardt, pînă la socialişti contemporani, ca Bertrand Russell, care au moştenit tradiţia liberală, puterea însăşi a apărut drept răul suprem, pentru colectivistul strict ea este un obiectiv în sine. Nu numai că, aşa cum a descris atît de bine Russell, dorinţa de a organiza viaţa conform unui plan unitar izvorăşte în mare măsură dintr-o dorinţă de putere.

Mai mult încă, ea este rezultatul faptului că, în scopul de a-şi atinge obiectivul, colectiviştii trebuie să creeze puterea-putere asupra oamenilor manevraţi de alţi oameni, de o dimensiune necunoscută niciodată mai-nainte în istorie şi că succesul lor va depinde de amploarea dobîndită de o astfel de putere.

Am văzut mai-nainte cum separarea obiectivelor economice de cele politice este o garanţie esenţială a libertăţii individuale şi cum, ca urmare, este atacată de colectivism. La această constatare trebuie să adăugăm că substituirea puterii politice prin cea economică, cerută acum atît de des, înseamnă, în mod necesar, substituirea unei puteri care este totdeauna limitată printr-una faţă de care nu există scăpare. Deşi ceea ce numim putere economică poate fi un instrument de coerciţie în mîinile indivizilor privaţi, nu este niciodată o putere exclusivă sau completă, niciodată o putere deţinută asupra întregii vieţi a unei persoane. Dar centralizată şi devenită instrument al puterii politice, se creează un grad de dependenţă cu greu de deosebit de sclavie. (... ...).

O dată ce admiţi că individul nu este decît un mijloc pentru a sluji scopurile unei entităţi mai înalte, numită societate sau naţiune, mai toate aceste trăsături ale regimurilor totalitare care ne stîrnesc oroare decurg în mod inevitabil din ele

Din punct de vedere colectivist, intoleranţa, suprimarea brutală a opoziţiei, ignorarea completă a vieţii şi fericirii individului, sînt consecinţe esenţiale şi inevitabile ale acestor premise fundamentale.

Colectivistul poate recunoaşte acest lucru şi, în acelaşi timp, să pretindă că sistemul lui este superior celui în care intereselor „egoiste" ale indivizilor li se îngăduie să obstrucţioneze deplina realizare a obiectivelor urmărite de comunitate.

Acolo unde există un singur obiectiv comun atotputernic, nu rămîne spaţiu pentru nici un fel de reguli sau morală cu caracter general. Cînd scopuri speciale domină ansamblul societăţii, este inevitabil ca, ocazional, cruzimea să poată deveni o datorie, ca acţiuni care revoltă toate simţurile noastre, cum ar fi împuşcarea ostatecilor sau uciderea bătrînilor şi a infirmilor, să fie tratate drept simple chestiuni de eficienţă ; ca dezrădăcinarea şi deportarea a sute de mii de oameni să devină instrumentul unei politici aprobate de aproape toată lumea, cu excepţia victimelor, sau ca sugestii de tipul : „mobilizarea femeii în scop de reproducere", să poată fi enunţat cu seriozitate. În ochii colectivistului există totdeauna un ţel mai însemnat pe care îl pot sluji aceste acţiuni şi care, pentru el, le justifică, fiindcă urmărirea scopului comun al unei societăţi nu poate cunoaşte limite în vreun drept ori o valoare a oricărui individ.

Dar pentru a fi un sprijinitor util al conducerii unui stat totalitar, nu este suficient ca un om să fie gata de a accepta justificarea unor fapte josnice, el însuşi trebuie să se pregătească activ pentru a încălca orice regulă morală cunoscută, dacă acest lucru pare necesar îndeplinirii scopului ce i s-a stabilit. Deoarece conducătorul suprem singur determină scopurile, instrumentele lui nu trebuie să aibă nici o convingere proprie. Ei trebuie, mai presus de orice, să fie angajaţi fără rezerve în slujba persoanei conducătorului, dar imediat după aceasta cel mai important lucru este ca ei să fie complet lipsiţi de principii şi, literalmente, capabili de orice. Trebuie să nu aibă idealuri personale, nici vreo idee despre rău sau bine care să poată obtura intenţiile conducătorului.

În deţinerea acestei puteri există, deci, prea puţină atracţie pentru posesorii unor convingeri morale de genul celor care în trecut au călăuzit popoarele europene.

Singurele gusturi care sînt satisfăcute sînt gustul puterii în sine, plăcerea de a fi ascultat şi de a face parte dintr-o maşinărie care funcţionează bine şi este grozav de puternică, căreia toate celelalte aspecte ale vieţii trebuie să-i dea prioritate.

Şi totuşi, deşi există puţine elemente care i-ar putea îndemna pe oamenii buni, după criteriile noastre, să aspire la poziţiile de conducere în maşinăria totalitară şi multe care să-i îndepărteze, vor fi prilejuri speciale pentru cei necruţători şi lipsiţi de scrupule. Vor fi de făcut treburi pe care oricine le socoteşte ticăloşii, dar care trebuie să fie făcute, în slujba unui scop mai înalt şi executate cu aceeaşi pricepere şi eficienţă ca oricare altele. Comportarea celor dispuşi să săvîrşească fapte rele devine o cale către promovare şi către dobîndirea puterii. Într-o societate totalitară, sînt numeroase poziţiile în care este necesar să practici cruzimea şi intimidarea, înşelarea deliberată şi spionajul cotidian. Prin asemenea canale întunecoase trece calea care duce la cele mai înalte poziţii în statul totalitar.

Selecţie, traducere şi prezentare de Eugen B. Marian

REDACŢIA şi ADMINISTRAŢIA : Bucureşti, Calea Victoriei nr. 133, tel. 59 67 60
Tiparul executat la Imprimeriile Coresi
10 lei

BIBLIOTECA ASTRA SIBIU

BIBLIOTECA „ASTRA" SIBIU

Luceafărul

Săptămînal editat de Uniunea Scriitorilor din România

Serie nouă ● Miercuri, 13 noiembrie 1991 **46 (94)**

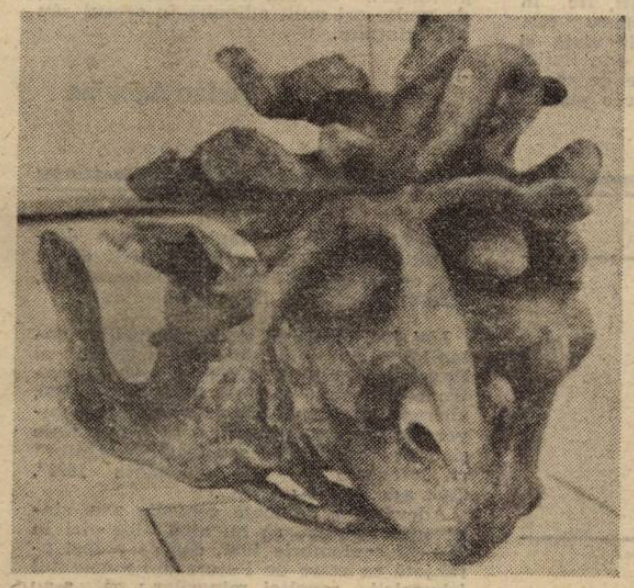

Sculptură de
Marcel Chirnoagă

La vedere

Dezbaterile prilejuite de „raportul Covasna-Harghita" au intrecut orice așteptări în materie de demagogie. După ce liderii de formațiuni parlamentare și-au spus cuvîntul au urmat domnii senatori și deputați, chiar și cei care au făcut parte din Comisia ce a elaborat „Raportul" dar cu titlu individual, spre a se exprima. Norocul nostru, ghinionul lor, dezbaterile au fost televizate.

În zadar a atras atenția domnul Bârlădeanu că lucrările sînt televizate. Sensul atenționării domniei sale a fost interpretat în răspăr. Exact aceasta doreau vorbitorii, nu să analizeze, să caute adevărul ci să fie auziți și mai ales văzuți. Nici nu avea prea mare importanță ce spuneau domniile lor, totul era să fie văzuți. Cît mai mult văzuți! Un chilipir, domnilor, mai ales de cînd un minut de publicitate la TVR bate către 200-300 de mii. Dar de ce să fie văzuți domnii parlamentari? Ca să nu se mai spună prin gazete că semnează, iau banii și absentează? Ca să-și exprime părerea într-o problemă atît de acută și de delicată? Că să se vadă cît sînt de patrioți, iubitori de neam și necruțători cu dușmanii nației? S-ar putea. Dar credem că mai degrabă pe domniile lor i-a mînat în fața camerelor de luat vederi anunțul că în curînd vor avea loc alegeri parlamentare iar mai repede decît atît, cele locale. Mulți dintre cei care s-au perindat pe la microfon poate sînt tentați de demnități administrative locale. Ori în alegerile libere (să sperăm că așa va fi!) propaganda electorală e hotăritoare. Cum s-ar zice „reclama, sufletul comerțului!".

Alții sînt hotăriți să recandideze. Altfel cum am înțelege discursul unui parlamentar de Baia-Mare în care formulele adulatorii pro-prezidențiale atingeau și depășeau recordurile stabilite de marii maeștri ai zidirii gloriei lui Nicolae Ceausescu. Sau cum l-am înțelege pe altul ce ține un discurs dictato-rialo-șovin decît prin aceea că vrea să schimbe lista și să renunțe la „independența" pe care a afișat-o în ajun de 20 mai 1990.

Dar toate sînt trecătoare. Rămîne îngrozitorul fapt că o mare parte dintre cei care au cuvîntat au pus întîi interesul personal, sau numai pe acesta, lăsînd la urmă sau chiar uitînd de cel al țării și al justiției.

Fraze sforăitoare, extremismul în limbaj și intenție prostie și lipsă de discernămînt — toate acestea au atins interesul de stat și prestigiul României.

Cei care au suferit, cei care au fost nevoiți să îndure umilințe, să-și ia avutul și să pribegească, toți acești români necăjiți și loviți în credința lor au fost sacrificați încă o dată pe altarul politicianismului.

Din păcate, pentru România, pentru prestigiul său al Parlamentului, totul s-a petrecut la vedere. Așa cum și-au dorit domnii oratori să se arate, nădăjduind la un nou contract cu națiunea. Sperăm că s-a văzut ce era de văzut. În rest, rămînem cu ponosul: și alungați și arătați cu degetul!

Eugen Uricaru

Zgomot de fond

surori și frați
vă dau vă iau
o scoică încă nedezvirginată
din Revoluție
pe șleau
prin gaura din steag de-odată
răsare-un puști cu părul blond
Istoria se umflă ca-n covată
vărsindu-și zgomotul de fond —
și tancuri
ne bat cu crini imperiali din flancuri

surori și frați
nu mai cunosc
nimic din teologica năvală
din Revoluție
a mosc
miroase ultima rafală
un ciine taie vagabond
întinderea Golaniei și-i spală
cu pipi zgomotul de fond —
și ninge
din nou un rapăn roșu pe meninge

Ștefan Aug. Doinaș

Sculptură de
Mircea Ștefănescu

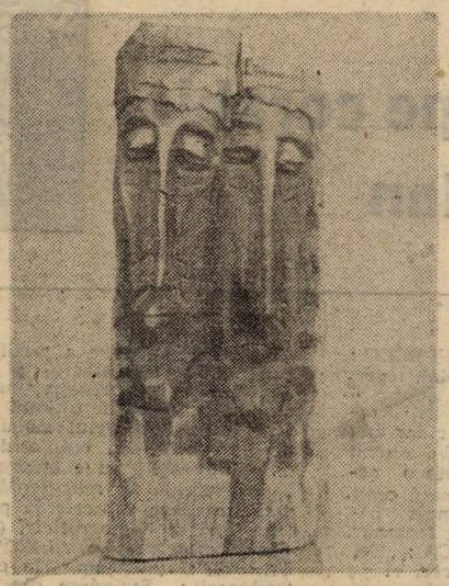

Sculptură de
Ion Vlasiu

Acest număr al revistei este ilustrat cu sculpturi în lemn, expuse la etajul II al Teatrului Național

13 întrebări pentru ȘTEFAN AUG. DOINAȘ

în pag. 8-9

În exclusivitate pentru revista „Luceafărul"

MANFRED RIEDEL

în pag. 16

Luceafărul

Director
LAURENȚIU ULICI

Redactor șef adjunct
EUGEN URICARU

Secretar general de redacție
MIRCEA CROITORU

semn

Jucăm cu toții în aceeași piesă

Mă gîndesc cu groază și la alegerile care vin.

De cîte ori am fost prin Vest și într-un magazin cu de-ale gurii, lichide și solide, nu mă puteam hotărî ce să aleg. Era și din cauza raportului între prețuri și conținutul buzunarului meu, dar era și din cauză că ochii vedeau (și inima cerea) lucruri pe care nu le mai văzuseră (și ea nu le mai ceruse). În cele din urmă ajungeam și la gîndul izbăvitor, cel comod : mai bine să nu iau nimic, dacă, oricum, aș vrea din toate cîte ceva și nu-mi pot permite. Mai bine să aleg nimic și să mă întorc, repede-repede, în patria mea scumpă și dragă unde „fie pîinea cît de rea, tot se mai face o franzelă turcească, ba chiar o baghetă franțuzească". Da, căci de la un timp au început să apară și aici — și tot la prețuri de neînțeles pentru un om normal și, eventual cinstit — obiecte care-ți iau ochii și la alegerea cărora nu mai poți să te decizi, știind că, pe urmă, s-ar putea să regreți. Și atunci, iarăși recurgi la gîndul „salvator", cel comod : păi nu era mai bine înainte, cînd nici nu aveai ce să alegi ? Nici din magazine și nici dintre candidații poporului sau cum se mai numeau ei. Pentru noi, cei care am fost constrînși atîția ani de zile să mergem sprijiniți numai în cîrjele dictaturii — da, erau cîrje, eram îmbătrîniți artificial, iar nu infantilizați cum s-a spus, sau eram aduși în „mintea copiilor" pe treapta finală — este normal ca mereu și mereu să ne întoarcem ca la o izbăvire, ca la sînul mamei cu lapte dulce, la ideea că era mai bine înainte, cînd vreun propovăduitor de azi al democrației ne spunea, mai în rusă, mai în românește : links, rechts, links, rechts ! și noi ne conformam fără să știm în ce situație fericită sîntem. La asta se adaugă și o tendință obișnuită a oricărei firi omenești de a considera în mod nostalgic aproape tot ce a fost și nu mai e.

Mergem pe străzi și auzim mereu : „păi nu era mai bine înainte ?" și ne amintim de gluma — importată probabil din Rusia Sovietică — în care un bărbat spunea „ce bine era pe vremea lui Stalin !" argumentînd că pe-acea vreme era, încă, tînăr că organele funcționau altfel, că funcționau, în timp ce acum, în momentul vorbirii, în „timpul mărturisirii"... ce să mai vorbim !

În fața cărticelei cu care ne-am întîlnit la 20 mai 1990 și o să ne mai întîlnim poate și altădată, cîți nu vor fi regretat buletinul de vot cu o singură pagină folosită, cu un singur propus, chiar cînd avea două nume diferite.

Mecanismul opțiunii e ceva complicat, se spunea că opțiunea e ceea ce deosebește pe intelectual de ceilalți, dar în societățile democratice toți sînt supuși momentului în care opțiunea e necesară, chiar obligatorie și nu toți sînt intelectuali sau, poate, toți fac, fără să-și dea seama, poate, în felul acesta, un pas către intelectualitate, optînd. La noi e dificil și pentru că, obișnuiți cum sîntem să ni se întîmple numai rele, trăim convingerea, la nivelul națiunii, că orice am face tot vom regreta după aceea. Și nu e doar o năzărire, deoarece, într-adevăr, chiar în cele mai drepte partide ori grupări politice s-au infiltrat persoane care, ajunse la putere, ne vor face să regretăm. Și, conform legii lui Murphy, aceste persoane vor ajunge, de preferință, la putere.

Parcă văd absenteismul la vot al polonezilor, mutat în România. Căci — nu-i așa ? — nu jucăm cu toții în aceeași piesă ?

Nicolae Prelipceanu

momos:

Biografii și... biografii

Biografiile actualilor noștri demnitari proveniți din rîndurile partidului de guvernămînt sînt, în marea lor majoritate, necunoscute sau, atunci cînd au fost făcute publice (există o biografie oficială a d-lui Ion Iliescu), ele nu descoperă decît parțial viața celui în cauză. Presa a profitat de această situație și a adus cele mai incredibile acuzații persoanelor oficiale, devenite însă credibile tocmai prin tăcerea celor vizați. Astfel, dl. Bîrlădeanu nu ar fi cetățean român, ci doar sovietic și a revenit în țară „călare" pe un tanc, dl. Dan Iosif și-ar fi băgat mîna (mîinile) pînă la cot în sacul cu dolari găsit în subsolul C.C. (asta după ce anterior suferise o condamnare pentru furt de haine), despre dl. Cazimir Ionescu s-a afirmat că ar fi fost bișnițar și proxenet înainte de 22 decembrie 1989, dl. Gelu Voican-Voiculescu a suferit și dînsul o condamnare pentru fals în acte publice. Și lista ar putea continua pe multe pagini. În cazul opoziției reale lucrurile sînt destul de clare. Cei mai importanți oameni din opoziție și-au consumat biografiile fie în pușcăriile politice românești, fie în exil. Cazul d-lui Corneliu Coposu este elocvent : aproape un sfert din viață și l-a petrecut în închisoare. Dl. Ion Rațiu, care a trăit în exil mai bine de 40 de ani, a avut buna inspirație de a publica o broșură („Cine mă cunoaște în țară așa cum sînt ?") în care explică ce a făcut toți acești ani în străinătate. Printre altele, nu a renunțat niciodată la cetățenia română, ratînd o posibilă carieră politică în Anglia.

Revenind însă la actuala elită F.S.N., cel mai bătător la ochi este cazul d-lui Iliescu. Cancelaria prezidențială a întocmit o „biografie oficială", dar în această biografie perioada 1949—1957 este tratată foarte sumar și datorită acestui fapt presa (o anumită parte a presei) a putut umple lacunele. Ziarul „România liberă" a publicat recent o „biografie neoficială" a actualului președinte și în ea putem citi : „După puternicele demonstrații studențești de la Timișoara, Cluj și București (demonstrații organizate în semn de solidaritate cu revoluția anticomunistă și antisovietică izbucnită în același an în Ungaria), Ion Iliescu este numit de către U.T.M. în comisia de anchetă — regiunea Cluj pentru arestarea și represiunea studenților demonstranți anticomuniști".

Ambele biografii cad însă de acord asupra ultimilor 5 (cinci) ani din viața d-lui Iliescu, ani curați, petrecuți în funcția de director al Editurii Tehnice.

Din păcate pentru liderii F.S.N.-ului, indiferent ce au făcut ei pînă în decembrie '89, mai important pentru noi este, acum ce au de făcut ei după această dată. Și ceea ce au făcut nu este decît o prelungire aidoma a activității trecute, de multe ori mult adîncită în sensul rău al cuvîntului.

Ștefan Agopian

dictatura personală

Simbolul unei confuzii politice

Revolta minerilor din Valea Jiului, în 25 — 27 septembrie 1991, la București ar fi trebuit, mă gîndesc, să fie simbolul unei confuzii ce ruinează toate ierarhiile : ar fi trebuit, dar nu a fost să fie ! Nici de această dată... Revolta minerilor a detronat acum doar un prim-ministru incompetent, prea îndrăgostit de putere să plece de unul singur, căruia de multișor i se cerea și i se pregătea demisia, scăpat din brațele președintelui I. Iliescu. Președinte al țării, altfel, speriat de instabilitatea socială românească, agravată pe zi ce trecea de reforma administrativă falimentară promovată de o „echipă" guvernamentală ce nu-și servea decît propriile interese obscure : sacrificînd ca atare pe Petre Roman, un fanfaron în care și așa nu mai credea decît turma F.S.N.-istă remunerată sau naivă...

Sincer, rescriind aceste rînduri, regret că trebuie să o repet : nu dau doi bani pe reforma comunistă a lui Petre Roman și sper să nu fiu greșit înțeles, că aș putea să iau apărarea conservatorilor din vîrful Instituției Prezidențiale sau Parlament, Doamne ferește ! Nici vorbă să dau dreptate foștilor nomenclaturiști comuniști de teapa unor I. Iliescu și Al. Bîrlădeanu sau foștilor colaboraționiști ceaușiști de genul unor Dan Marțian și Virgil Măgureanu, din contra... Dar nici nu pot să accept să depling alungarea lui P. Roman din fruntea guvernului (rămas, în continuare, însă, bine mersi secretar general al F.S.N.!) și să blamez minerii nemulțumiți care au reușit să clatine ierarhiile postrevoluționare politice, să provoace confuzie și să scuture de pe creangă pe un prim-ministru de o rară aroganță... Acești mineri sosiți din Valea Jiului care, o dată înfruntați de forțele de represiune ale lui P. Roman, au declarat cu o fermitate uluitoare : suntem gata să murim, nu plecăm din București pînă ce primul ministru nu va fi destituit ! Chiar așa stînd lucrurile : la mijloc nefiind alt complot decît acesta, al nemulțumirilor cronicizate în întreaga societate românească de o reformă comunistă a unui guvern depășit, din toate punctele de vedere, de perioada de tranziție de la totalitarism la... la democrația originală perestroikistă propusă de I. Iliescu și majoritarii săi F.S.N.-iști ? Ce o fi așa de greu de priceput ? Azi, culmea, fiind mai ușor de crezut că ar fi vorba de o manipulare a unui grup de forță extremist „comunist" interpus în rîndul minerilor, decît să recunoști că, de fapt, mulțimea dezlănțuită nu te mai vrea demult acolo, sus, oricît de „reformator" te-ai arăta tu, cocoțat în copacul neocomunismului...

Mai jos, profitînd și de mărturiile „golanilor" serialului de față („golani" ai Pieței Universității, fini mie, arestați pentru zeci de zile la rînd la 14 iunie 1990, aberant, bătuți, umiliți de minerii pro-guvernamentali de atunci), o să trag o linie și o să fac o primă socoteală în legătură cu „afacerea 25 — 27 septembrie 1991". Cam așa... ia să vedem...

Adevărul e că toată comedia asta sîngeroasă putea să nu aibă loc nici în 25 — 27 septembrie 1991, dar ea a fost aranjată ca atare de Putere din momentul izbucnirii revoltei minerilor : că s-au speculat nemulțumirile reale ale minerilor și s-au plătit polițe în cadrul Puterii, sfere de influență contra altor sfere... Minerii au fost băgați la mijloc ! Primiți cu bombe lacrimogene și gloanțe, fugăriți, bătuți de scutieri cruntă, călcați în picioare, minerii s-au trezit incoltiți tocmai de oficialitățile la care veniseră cu jalba în proțap, să ducă tratative pașnice, să li se îmbunătățească și lor odată viața asta legată cu ață... Urmarea ? Iată o declarație a unui miner între două vîrste, la plecarea din București : „Ne-au împușcat la Televiziune ca pe ciini, cu gloanțe, și la Palatul Cotroceni ca pe prepelițe cu alice, ne-au învins, cred ei, dar noi plecăm înapoi în Valea Jiului să ne regrupăm și data viitoare cînd a să mai venim n-o să ne mai lăsăm noi prostiți nici de criminalii ăștia ai lui Iliescu... dacă e să ne fie declarat război, apoi lăsați, că facem și noi pregătiri... că pe noi moartea nu ne impresionează"...

Liviu Ioan Stoiciu

(va urma)

Vorbe de pe corabia lui Sebastian

● FLORIN-GABRIEL MARCULESCU : „Într-un superb avînt dictatorial, președintele Iliescu a decis să-și asume — evident cu de la sine putere — (și) competențele guvernului. Și, poate, chiar mai mult decît atît. Ne-a fost dat să-l vedem conducînd cu exces de autoritate o ședință — de fapt un fel de plenară ceaușistă — consacrată executării mult întîrziatelor lucrări agricole de toamnă". **România liberă)** ● DAN STANCA : „Cel de sus, însă, nu se află în cer, ci pe dealul Cotrocenilor unde cu siguranță că gazele au cea mai înaltă presiune din București — exceptînd poate dealul parlamentarilor — și sobele duduie. Iar Cotrocenii, cum bine s-a văzut în atîtea luni de cînd a devenit culcuș prezidențial, au învățat să scoată castanele din foc cu mîna altuia" **(Tineretul liber)** ● RALUCA STROE BRUMARIU : „Luptele interne pentru putere s-au intensificat : gruparea conservatoare (Iliescu, Bîrlădeanu, Măgureanu) a reușit, cel puțin pentru moment, să-și întărească pozițiile în timp ce aripa reformatoare încearcă să se replieze și să găsească formula optimă de recuperare a credibilității pierdute". **(România liberă)** ● AL. PIRU : „În ceea ce ne privește, noi, din primul număr și pînă la ultimul număr, am scris pe frontispiciul ziarului : Cotidian de informație și opinie democratică". ; „...„**Dimineața** nu e oficios de partid. Noi încercăm să reprezentăm un public mai larg care subscrie la programul reformei și al democrației". (Interviu, în **Expres magazin)** ● ALEXANDRU PETRESCU : (mențiune la concursul de traduceri) : „Strîngere din pelvis. /Mișcare furtivă/Pompată din penis'/Sămînța-i captivă/Secretă vaginul/Scurgeri alcaline, Lubrifiind preaplinul/Spermei care vine". **(Prostituția)** ● DORINA BĂEȘU : „La conferința de presă care a avut loc joi seara la palatul Victoria, un ziarist de la «Dimineața» l-a întrebat pe noul premier «ce-a vrut domnul Roman să spună cînd a zis : Stolojan e de-al nostru ?» N-am înțeles prea bine de care **noi** era vorba. Era normal ca ziaristul respectiv să nu înțeleagă. Se știe doar că «Dimineața» e ziarul președinției". **(Cuvîntul)** ● RODICA DAN : „Aprecînd în mod deosebit onestitatea dovedită a d-lui prim-ministru Theodor Stolojan, îl rugăm să facă public bilanțul guvernării Roman, arătînd în mod **concret**, în cifre și date și **realizările** acesteia, stadiul actual al reformei de la care", etc. etc. **(AZI)**. Macabră curiozitate ! ● ZIG ZAG : „Cursa Iliescu-Roman a început în Ardeal". ● ANCA PRELIPCEAN (Rădăuți, jud. Suceava) : „**Domnule Cristoiu**, cînd ai de gînd să încetezi campania de denigrare a președintelui Iliescu, a FSN și a fostului guvern ?". ; „Vreți o contrarevoluție comunistă sau o revoltă legionară (ha-ha-ha !, risul n.) care să ducă și la pierderea integrității țării ? Te rog să încetezi cu jignirea președintelui, dacă faci gazetărie independentă și să ceri condamnarea minerilor pentru pagubele produse și arestarea Doinei Cornea pentru instigare la război civil (sic !). Altfel, am destui colegi care să-ți dea replica pe măsură" ; „Dacă vrei polemică, ți-o ofer imediat, pe măsura ta". **(Expres magazin)** De,lume și lume... ● ALCIBIADE : „Doamne, de e-ai spart borcanul cu formol al iadului, de ce-ai lăsat toți avortonii să circule în libertate și să murdărească viața oamenilor normali ?". **(România Mare)** ● ILIE NEACȘU : „Ceea ce mă irită cel mai mult este atitudinea celor doi evrei din fruntea Televiziunii Române — Răzvan Theodorescu și Emanuel Valeriu — care se consideră patronii acestei instituții și aprobă pe acest post numai ce le convine lor și celor care frecventează Sinagoga". **(Europa)** ● P.B : „Revenim la alimentația ceaușistă ?". **(Flacăra)** ● MIRCEA DINESCU : „Gică Petrescu face parte din patrimoniul nostru național. El aparține trecutului, prezentului dar mai ales viitorului națiunii noastre. **(Academia Cațavencu)**

Petre Stoica

prezentul continuu

Răspunsuri la ecou

Îmi displac scriitorii care, nemulțumiți de ecoul critic în genere sau de judecata cutărui critic, reacționează ofensiv fie pe cale orală — prin neasemuita și atît de a noastră (era să zic balcanică, dar nu) voluptate a bîrfei — fie pe cale scrisă — prin țîfnoase răspunsuri așezate fals sub egida „dreptului la replică", însă incomparabil mai mult îmi displac criticii care, drept urmare la reacția ofensivă a scriitorului, contraatacă și răspund la rîndu-le fie cu aceeași monedă, fie cu alta de o esență nu mai puțin precară. Dacă cei dintîi pot fi, eventual, ridicoli în gesticulația lor vindicativă, ceilalți sînt mai aproape de penibil, oricum deplorabili. Și asta dintr-un motiv foarte simplu, atît de simplu că nici nu-l mai băgăm în seamă, deși e ineludabil : criticul e al literaturii nu al autorului de literatură, care va să zică el are comerț cu personajele nu cu persoanele ; e firesc ca atunci cînd se „supără" pe reacția unui scriitor să se supere ca o persoană pe altă persoană, ceea ce nu implică deloc obiectul literar ; numai că pe critic nu se supără o carte ci persoana autorului ei care își și recunoaște ipso facto calitatea de persoană, în vreme ce pe scriitor se supără o persoană care se dă, chiar în momentul supărării, drept altceva, drept critic. De aici, penibilul. Că așa stau lucrurile o spune un caz ceva mai rar de răspuns la ecou, anume acela al criticului care reacționează ofensiv la judecata altui critic. Cine a urmărit cu atenție alternanța paradă-ripostă susținută de doi critici va fi observat fără doar și poate că, în majoritatea covîrșitoare a situațiilor, obiectul scrimei era foarte personal pe cînd subiecții nu voiau deloc să fie luați drept persoane. Culmea e că această întîlnire de „supărări" era deseori identificată, prin uzurpare, cu polemica. Asta să fie pricina pentru care, de mai multă vreme, a dispărut din literatura noastră critică polemica ? E o dispariție nefirească, bazată pe o confuzie și urmările ei nu sînt de neglijat, pentru că o literatură fără polemică e precum aluatul de cozonac fără drojdie : nu crește chiar dacă făina e bună sau, cam același lucru, nu crește pe cît ar merita făina din care e făcut. Dar asta e o altă poveste...

O formă paradoxală de răspuns ofensiv la ecoul critic, la cel nefavorabil în primul rînd, dar, uneori, și la cel favorabil este ignorarea ; paradoxală și, deopotrivă, oarbă. Cunosc destui scriitori, nu doar din cei mediocri sau rudimentari ci chiar și dintre cei buni care afirmă, nu știu cu cîtă convingere lăuntrică reală dar, sigur, cu o seninătate pentru mine perplexantă, că nu-i interesează cîtuși de puțin ecoul critic, respectiv felul în care e receptată, judecată și valorizată opera lor. Nu-mi permit să mă îndoiesc de sinceritatea, fie și epidermică, a unei atari afirmații, mai ales cînd vine de la scriitori care n-ar avea motive de gîlceavă cu critica. Îi suspectez însă de un grozav orgoliu narcisist, complex și prejudecată în același timp, poate neimportant la scara accidentului dar plin de însemnătate negativă cînd proliferează. Nu atît pentru că, așa cum bine știm, critica e conștiința de sine a unei literaturi — asta s-ar mai putea discuta — cît pentru că, la urma urmelor, critica este heteronimul lecturii și a o ignora înseamnă a ignora, adică a-ți fi indiferent destinul public al propriei opere. Se poate și așa, se poate să faci literatură, și încă bună, fără să vrei numaidecît s-o vezi publicată, numai că scriitorii despre care e vorba nu sînt din speța lui Lampedusa, ei scriu ca să publice și sînt foarte interesați de apariția cărților lor. Atunci ? ! Atunci, probabil, e la mijloc o dicotomie prezumtivă : cititor-critic ; cititorul contează, criticul nu. Mă întreb ce s-ar face scriitorul în cauză dacă ar afla, cine știe cum, că, de fapt, cititorul nu există. Aceasta însă e o problemă de tip dus-întors și poate stîrni, ferit-a sfîntu', vreo reflecție de felul celei comise de un folcloric patafizician ce, și el, se ignora atunci cînd zicea : „bag seamă că drumul ăsta ori vine de undeva, ori mere undeva". Cam asta e și situația în care se pun cei care răspund prin ignorare și indiferență la ecoul critic.

Laurențiu Ulici

buletin de prezență

Poetul lui Cristos și al României

Se intitulează „poetul lui Cristos și al României", cum scrie într-o prezentare de pe coperta unei cărți a lui, pe care am citit-o anul trecut, dar nu-i mai știu nici titlul, nici cuprinsul, le-am uitat cu desăvîrșire, deși nu mi-a slăbit memoria ; o testez încontinuu. Înseamnă că n-am avut de ce s-o țin minte.

Fiind autor de cărți eu însumi, am hotărît de mult să nu-mi fac publică părerea despre cărțile altora, mai ales dacă le socotesc mediocre sau proaste. Deci nu despre cartea uitată vreau să scriu, ci despre autorul ei, cunoscut din tinerețe. Am fost colegi de redacție la un ziar din epocă ; era un băiețandru, înalt, slab, cu urme de coșuri juvenile pe față. Vioi și întreprinzător, gata să se agațe de orice tren, ca să ajungă la țintă. Făcea poezii, poate bune ; cum am spus mai înainte, nu-mi dau părerea. La ziar se ocupa de rubrica **faptelor diverse**, și, în această calitate cred că era acreditat pe lîngă poliție ; nu vreau să spun că ar fi fost informator, Doamne ferește ! — dimpotrivă, poliția îi furniza informații, ca să-și facă rubrica. De acolo a cules și materialul pentru prima lui carte de proză, un fel de roman polițist, scris gazetărește ; acest calificativ nu-i o notă proastă, nici bună, ci stabilește doar genul.

I-am spus băiețandru datorită febrilității, ca a unora din tinerii în formație, care se agită tot timpul, folosindu-se de orice mijloc ca să atragă atenția. Pe mine, unul, m-a atras cu o simpatie manifestă, care m-a cîștigat ușor, fiind și eu foarte tînăr, foarte încrezător și dornic de prietenie. Odată m-a invitat la masă, în casa lui destul de chivernisită pentru un tinerel, de unde nu lipsea nici o nevastă, care ne-a gătit mîncare de varză cu boboc de rață. Dacă n-am uitat după cinci decenii un asemenea detaliu, înseamnă că mîncarea a fost remarcabilă ; ca și nevasta.

Altora le-a atras atenția ducîndu-se pe front ca ziarist, căci începuse războiul. A scris mai multe cărți de reportaj, fructul acestei participări curajoase ; pe coperta lor și-a pus fotografia, în uniformă, cu indispensabila cască de fier, impresionantă. Nemulțumindu-se cu atît, s-a îmbarcat pe submarin și a mers într-o misiune foarte primejdioasă, cum reiese din propria lui relatare, tipărită într-o nouă carte, poate nu exagerată.

După un an sau doi de război, vitejia i-a fost răsplătită, a fost trimis atașat de presă, pe lîngă legația noastră de la Zagreb. De acolo s-a retras cu armata germană, n-a scăpat trenul, și, în loc să cadă în captivitatea comunistă, s-a predat americanilor, care l-au ținut o vreme într-un lagăr, nu știu cît și nu știu unde. Prin ce peripeții a mai trecut n-am aflat, i-am pierdut urma, pînă cînd a ajuns la Paris, liber și dornic să se afirme. A scris un roman de imediată actualitate, cu acțiunea trasă de păr ca să facă senzație și să atragă atenția, ceea ce a izbutit, alegîndu-se cu un anumit renume.

Iarăși nemulțumindu-se cu atît, s-a făcut preot, hirotonisit nu știu de cine și pe ce bază. Sutana i-ar fi dat dreptul să se intituleze poet al lui Cristos, dacă era de acord și biserica, pe care nu cred că a consultat-o. Și în mod sigur nu a consultat pe nimeni la noi în țară, ca să se intituleze poet al României. Fapta se numește impostură, dar am trecut-o cu vederea, mulțumindu-mă să zîmbesc creștinește.

Nu pot face la fel cu îndrăzneala de a-și trunchia numele de pe primele cărți, scoțînd un Constantin din fața lui Virgil Ghiorghiu. Numai că Virgil Gheorghiu a fost un poet român remarcabil, și un muzician cu multă finețe. Opera lui e valoroasă și cunoscută iubitorilor de poezie. El însă nu s-a intitulat poet al României și a murit cu discreție.

Dispariția lui nu îndreptățește pe nimeni să-i ia numele, consacrat, creînd o confuzie condamnabilă. Nu l-am cunoscut personal, nu știu dacă are urmași, să-l apere. Îl apăr eu, atrăgînd atenția Uniunii Scriitorilor că trebuie să intervină, măcar publicînd în ziare o punere la punct categorică, notificîndu-i-o și uzurpatorului, în Franța și obligîndu-l la o minimă reparație : să revină la vechiul nume. Iar domnul Constantin Virgil Ghiorghiu, dacă va lua cunoștință de părerile mele, să nu arunce asupra mea anatema bisericii, să-mi înțeleagă indignarea și să-mi dea dreptate ; apoi să-și pună cenușă în cap și să nu uite că în casa lui am mîncat varză cu boboc de rață. El, la Paris, probabil mănîncă rață cu portocale. Iată ce ne deosebește, pe lîngă deosebirile mai importante.

Radu Tudoran

minimax

Iarna vrajbei noastre

Pe măsură ce (ne) trece timpul și rezervele de combustibil pentru sistemul energetic național scad, iar salariile gîfîie tot mai tare în urma prețurilor, gîlceava din lumea politichiei se întețește. Se fac și se desfac alianțe, comuniștii au ajuns să-și spună pînă cînd și neoliberali, Frontul a intrat în opoziție (fentă !), și mai cu seamă în opoziție cu sine însuși, la R.M. se fac de zor(năie) înscrieri pentru o mare excursie cu teabeurile la Balaton și toată lumea bună e de acord că numai d-na Doinea Cornea e de vină... Fără a mai pomeni ce se întîmplă în Parlament unde, la viitorul raport, se zvonește că vor fi aduși să numere revindecările o ceată de băieți zdraveni de la Dinamo, secția arte marțiane. Ce mai, masă mare, masă bogată ! Unde ești tu, Țepeș doamne !

Cu toate astea, adică deși se întîmplă ce se întîmplă, adică nu scîrțîind, ci scrîșnind din toate-ncheieturile, armistițiul pe baza căruia s-a format actualul guvern rezistă încă binișor, atît partidele cît și presa de toate culorile manifestînd, în genere, o blîndă toleranță față de premier și echipa domniei sale. Semnificativă în acest sens este, bunăoară, atitudinea „partidei naționaliste" care a trecut cu vederea-i ageră aprecierea d-lui Theodor Stolojan cum că s-a exagerat și de o parte și de alta în ce privește problema Transilvaniei. Numai că liniștea de care a beneficiat pînă acum executivul nu poate fi altcumva decît aceea existentă în centrul ciclonului, întrucît îndeplinirea mandatului ce și l-a asumat temerar noul premier nu are cum ocoli luarea unor decizii care, inerent, vor provoca reacții adverse, chiar violente, fie dintr-o parte, fie dintr-alta, a eșichierului politic. De altfel, prima mare confruntare este — iertată fie-ne expresia — deja pe țeavă. Supraviețuirea energetică presupune nu doar să mai punem o haină, ci să și numărăm încă mai strîns bietul leu, atunci cînd va avea un curs unificat. Iar românul, oricît o fi el de răbduriu, vrea barem să afle cui îi datorează totuși și totuși fericirea asta. Se pare că prețul pe care sindicatele îl cer guvernului în schimbul pactului social este un raport detaliat (transmis în direct și la o oră de vîrf, vorba știm noi cui) despre cum a chivernisit fostul guvern avuția națională. Ori, altfel spus, mitul că parcurgerea reformei nu poate fi făcută altcumva decît cu prețul unei mizerii încă mult mai crîncenă decît pe vremea odiosului și-a cam pierdut crezarea. O fi ceva, își zice bietul om apelînd la ultimele resurse de speranță, o fi, dacă zice și la televizor cu demonstrații științifice, da' parcă prea e prea. Ce-o fi făcut, totuși, guvernul celălalt cu 3 sau 4 sau Dumnezeu știe cîte miliarde de dolari care s-au fituit.

Adică, a obține acum, cînd frigul mușcă și cînd cartofii au ajuns pentru mulți o delicatesă, a obține din partea marii majorități sociale consimțămîntul de a presta un efort suplimentar și, totdeodată, de a îndura, măcar și pentru scurtă durată, noi privațiuni, este o performanță politică la care Puterea nu poate ajunge decît recuperînd măcar o parte din autoritatea de care dispunea în primele zile după răsturnarea clanului Ceaușescu. Acesta este, am vrea să sperăm, conținutul mandatului noului guvern. Iar variantele posibile de eșec sînt două. Una violentă, cu revolte sociale ducînd direct la instaurarea unui regim de forță, eventual după tragedia unui război civil. Cealaltă, pașnică : deplasarea electoratului spre o așa-zisă stîngă verdețo-pișcocio-rădino-zbăgano-și-toți-ceilalți-istă, o stîngă doar aparent fistichie care sapă, sapă și la momentul potrivit se va întîlni de minune cu vadimo-contismul rrrrrrrromânesc. Pentru că, amintindu-ne de-un gînd al lui Dostoievski, tragismul condiției umane constă și în faptul că deși ne dorim cu ardoare libertatea, odată ce-am obținut-o prima grijă este aceea de a o restitui grabnic.

Așadar, dacă într-adevăr voiește, cum a declarat la investire, să dirijuiască România spre economia de piață și spre democrație, noul premier (pentru că personificarea puterii este un stereotip ce nu se șterge cu una cu două) va trebui nu doar să gestioneze cît mai eficient posibil un dezastru economic și să asigure condițiile tehnice pentru desfășurarea alegerilor. Miza acestui scurt mandat este mult mai mare. Puterea instaurată în decembrie '89 are, dacă se poate spune astfel, o malformație congenitală și, pentru a putea supraviețui, a recurs sistematic, la diversiune și dezinformare, fără a se sfii la o adică să folosească violența. Și a izbîndit. Dar cu ce preț ! Un fost ambasador al Statelor Unite, după ce și-a încheiat misiunea la București și a putut să renunțe la staiful limbajului diplomatic, declara că **șmecher** este cuvîntul cel mai potrivit pentru caracterizarea personalității lui Ceaușescu ; șmecher care vine de la nemțescul **Schmecker** = „persoană cu gusturi rafinate" ! Magistrul, Marele Șmecher dîmbovițean, nu putea să nu facă școală. Dar costurile izbînzii (inclusiv cea electorală și care, într-o variantă similară, s-ar putea foarte bine repeta) noii Puteri, crescută în sînul celei vechi, au fost în interior generalizarea unei stări anomice manifestă în diferite variante (delincvență, apatie, criminalitate ș.a.m.d.) iar în exterior, în Europa mult visată mai ales, neîncredere și circumspecție. Confruntat cu această situație, aflat între un Parlament, unde se poate spune orice, oricum, și o președinție care dă indicații prețioase, noul guvern are, neîndoielnic, puține grade de libertate. Deocamdată cu menajamente, par a se profila atacuri inclusiv dinspre Front. Dar corectitudinea și transparența, o transparență reală, sînt totuși disponibile noului executiv. Corectitudinea și transparența ca antidot împotriva șmecheriei întru recuperarea (începutul măcar) încrederii societății în valorile democrației și în autoritatea Statului de drept. Cît de curînd, atitudinea adoptată în raport cu mass-media și îndeosebi cu televiziunea va fi indicatorul disponibilităților de corectitudine și transparență.

5 noiembrie 1991

Șerban Lanescu

cronica ediţiilor

Mărturii româneşti peste hotare

Nu există popor din al cărui patrimoniu artistic, cultural şi istoric să nu fi fost răpite, prin jocul întîmplării, piese dintre cele mai importante ; războaiele, furturile, sărăcia, dislocările de populaţie şi multe alte cauze au făcut ca o parte din ceea ce geniul naţional a creat de-a lungul istoriei sale să fie deşărat, dus în alte părţi şi să îmbogăţească astăzi vitrinele muzeelor şi colecţiile unor biblioteci sau arhive de pe alte meridiane decît acelea unde s-au născut. Este, la urma urmei, un involuntar semn de preţuire aici : cu cît o cultură e mai veche şi mai bogată, cu atît mai multe sînt şi operele pe care i le-au smuls valurile istoriei. Din acest punct de vedere nu ne putem plînge. Mărturiile măiestriei meşterilor români, ale talentului creatorilor din cea mai îndepărtată vechime pînă astăzi, sînt răspîndite în toate colţurile lumii ; nu se poate studia astăzi Brâncuşi fără a vedea piesele expuse în muzeele americane sau franceze, nu poate fi editat Cantemir fără a recurge la manuscrisele deţinute de mari biblioteci din Statele Unite sau din Uniunea Sovietică, nu se poate cerceta arta populaţiei autohtone dinainte de romani fără a recurge la comorile muzeelor din Viena, Budapesta sau Londra, nu se poate, în fine, studia istoria noastră mai nouă şi mai veche fără a recurge la imensele fonduri documentare aflate în bibliotecile şi arhivele greceşti, turceşti, poloneze, germane, italiene ş.c.l. Împotriva acestei situaţii, care reflectă o sărăcire însemnată a patrimoniului naţional, istoricii au luptat primii, culegînd de pretutindeni unde i-au purtat studiile şi călătoriile lor date şi copiind documente pe care le-au publicat apoi în reviste, în volume sau în lungi serii de documente. Iorga este, şi aici, cel care a umplut un raft cu volume de documente istorice extrase din arhivele mai tuturor ţărilor lumii, dar şi corespondenţă, scrieri literare inedite, cronici, portrete de domnitori, obiecte de artă şi în general orice urmă de viaţă românească desfăşurată pe alte meleaguri. Nu este însă primul, căci l-au precedat Laurian şi Bălcescu, Exarhu şi Eminescu însuşi, care răscolea arhivele Königsbergului în căutare de documente istorice, Cipariu şi Barit ; îl urmează o pleiadă întreagă de cercetători care au răscolit arhivele Europei, din Scandinavia pînă în Creta şi îndepărtata Spanie, Orientul Apropiat şi cele două Americi. S-a adunat astfel, într-un secol şi jumătate de cercetări, un material imens referitor la tot ce este mărturie a culturii materiale şi spirituale româneşti, existentă în afara hotarelor ţării. Orientarea în această bogăţie de publicaţii este, practic, imposibilă pentru un cercetător izolat şi cu atît mai mult cuprinderea completă a unui subiect. Se simţea de mult nevoia unui instrument care să adune întreaga informaţie existentă şi să o ordoneze după un principiu practic, punînd-o la îndemîna cercetătorilor şi a oricărui intelectual interesat de trecutul nostru cultural. Această sarcină, de o dificultate greu de imaginat pentru cine n-a încercat măcar o dată să strîngă documentaţia unui subiect implicînd sursele aflate în străinătate, şi-a asumat-o cu mulţi ani în urmă Virgil Cândea, istoric al culturii care contribuise el însuşi la descoperirea şi publicarea a numeroase surse istorice româneşti de peste hotare, unele dintre ele de o valoare cu totul deosebită (versiunea arabă a cronicii muntene, manuscrise Alecsandri şi Cantemir din Statele Unite ş.a.). După ani de aşteptare, avem astăzi pe masa de lucru primul volum al monumentalei sale lucrări : **Mărturii româneşti peste hotare. Mică enciclopedie de creaţii româneşti şi de izvoare despre români în colecţii din străinătate**, apărută la o editură care s-a distins în ultimul an prin mai multe publicaţii de incontestabilă valoare ştiinţifică şi totodată de mare interes : Editura Enciclopedică.*

Primul volum al „enciclopediei" cuprinde referinţe cu privire la comorile de artă şi istorie românească păstrate în colecţii şi arhive din nouăsprezece ţări, în ordine alfabetică, de la Albania la Grecia. Inventarele sînt, desigur, foarte inegale, şi nu din pricina autorului ; cele din Algeria (o piesă semnalată) sau din Argentina (două piese) nu suportă comparaţia cu cele din Grecia (peste două mii şapte sute de numere) sau Franţa (peste o mie o sută). Este însă sigur că această situaţie nu reflectă numai puţinătatea materialului existent în primele ţări citate, explicabil şi prin îndepărtarea geografică de noi, ci şi lipsa unor investigaţii sistematice, care rămîn de făcut de acum înainte ; numărul cronicilor otomane sau al geografiilor arabe în manuscris, care cuprind informaţii privitoare la ţara noastră, existente în bogatele biblioteci algeriene trebuie să fie mult mai mare decît acel singur manuscris semnalat încă de Fr. Babinger în 1927. Recolta înregistrată în ţările mai apropiate de noi, geograficeşte şi istoriceşte, este însă extraordinară. Operele de artă, monumentele de arhitectură (în special biserici româneşti risipite pe întreg pămîntul, din Canada pînă în Australia) şi mai ales documentele istorice conţinînd referiri la evenimente, stări de fapt şi personalităţi din ţara noastră începînd din sec. XI şi pînă în timpul ultimului război mondial, înregistrate în paginile lucrării cu descrierea sumară şi trimiterea bibliografică precisă la sursa (sau sursele) care le semnalează, sînt de ordinul sutelor şi miilor. Enumerarea lor, fie şi selectivă, este imposibilă. Nu este însă inutil să menţionăm în trecere cîteva dintre documentele şi manuscrisele literare menţionate în acest prim tom, unele dintre ele — deşi amintite în lucrări de specialitate — nefiind puse la contribuţie nici de biografii, nici de editorii respectivilor scriitori români. Pentru epocile mai vechi, în care domeniul literaturii se confundă parţial cu cel al istoriei, nu sînt de semnalat decît lucrări în general cunoscute specialiştilor, cronicari moldoveni în arhivele pariziene, cronografe şi texte apocrife în bibliotecile germane, greceşti, bulgăreşti etc. Mai puţin cunoscute sînt un manuscris slavon al „pripealelor" lui Filotei (fostul logofăt al lui Mircea cel Bătrîn) la Praga, un miscelaneu moldovenesc rătăcit cine ştie cum într-un oraşel finlandez sau scrisori ale stolnicului Const. Cantacuzino, alături de scrisori ale lui Hrisant Notara despre stolnic, aflate în fondurile mănăstirii Sf. Ecaterina din Sinai, în Egipt, publicate abia acum zece ani la Atena şi deci nefolosite de specialiştii noştri pînă acum. Neştiute şi neutilizate deci sînt şi textele româneşti dintr-un manuscris cu compuneri poetice ale studenţilor din Tübingen, din sec. XVII, semnalat abia în 1989 de Horst Fassel. Există şi destul de numeroase texte mai recente, în general scrisori provenind de la autori moderni, dar şi manuscrise, o poezie autografă a lui Eminescu la Freiburg şi o scrisoare către Caragiale la Paris, într-o colecţie particulară, iar la Bibliothèque Nationale cîteva manuscrise ale lui Panait Istrati şi ale Marthei Bibescu, o poezie a lui Alecu Văcărescu în greceşte şi cîteva memorii ale lui Asachi în limba franceză, scrisori ale lui Gib Mihăescu, Camil Petrescu şi V.I. Popa la Praga, un manuscris de cîntece al dascălului Chiosea, „bătrîn cu antereu de calemcheriu" de care-şi aminteşte cu dragoste Ion Ghica în **Şcoala acum 50 de ani**, la Österreichische Nationalbibliothek, o colecţie de scrisori ale lui Alecsandri, Pillat, Rebreanu, Topîrceanu, I. Teodoreanu, V.I. Popa, Elena Văcărescu etc., la Institutul Român din Freiburg im Breisgau, sau discursuri ale lui Iorga, Argetoianu, Duca, dar şi două poezii ale lui Minulescu (nu ştim care), înregistrate în 1929 de casa Pathé ; din faptul că informaţia este luată dintr-un catalog al firmei Pathé pe anul 1930, se deduce că textele respective n-au fost utilizate şi confruntate pentru ediţia Minulescu, deci sînt posibile surprize. Asemenea informaţii nu numai neaşteptate, ci de-a dreptul vitale pentru stabilirea conturului exact al operei şi activităţii scriitorilor noştri sînt conţinute şi în texte ale unor autori străini şi era necesar ca tezaurul lui V. Cândea să le includă : mai multe volume de amintiri ale fostului episcop catolic al Bucureştilor, R. Netzhammer, şi ale lui R. Töpffer, directorul pensionului în care au învăţat mai mulţi români în prima jumătate a secolului trecut, între care fiii lui Dinicu Golescu (ambii memorialişti sînt elveţieni).

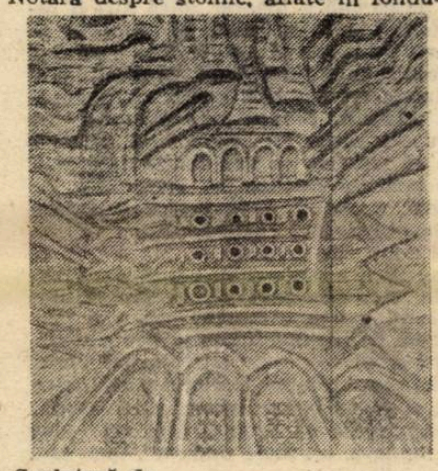

Sculptură de Ion Deac

Bogăţia repertoriului şi precizia informaţiei puse la dispoziţia cititorului prin lucrarea cunoscutului istoric V. Cândea face din aceasta o carte indispensabilă specialistului ; singurul nostru regret este că volumul nu conţine şi un indice (onomastic şi toponimic poate) care ar fi facilitat enorm căutările în cele peste şase sute de pagini de text pe două colane. Să sperăm însă că pînă la apariţia celorlalte tomuri, şi deci a indicilor finali, nu vom mai avea de aşteptat mult timp.

Mircea Anghelescu

*) V. Cândea, **Mărturii româneşti peste hotare. Mică enciclopedie**, vol. I (Albania—Grecia), Bucureşti, Ed. enciclopedică, 1991, XXXI + 602 p. + 32 planşe.

povestea vorbei

Aluzia

Puţini termeni comuni retoricilor mai vechi şi conversaţiei cotidiene celei mai uzuale sînt atît de greu de definit ca **aluzia**. Iar în acest caz definirea e, dincolo de pur interes teoretic (lingvistic şi literar) al precizării unor concepte de bază, o necesitate : măcar pentru a înţelege un întreg tip de comportament lingvistic, dezvoltat sub regimul cenzurii şi al spaimei ; pentru a putea raporta această utilizare particulară la ceea ce e o formă permanentă a limbajului.

Conform dicţionarelor curente, aluzia ar fi un cuvînt, o expresie sau o frază prin care se face referire la o idee, situaţie sau persoană fără a o exprima direct, fără a o numi. Mai vag de atît nici nu se poate : aluzia e aproape orice formă lingvistică şi se poate referi la aproape orice ; ar rezulta că singurul element specific e caracterul ei indirect. Numai că şi acesta e comun atîtor figuri de limbaj — de la eufemism pînă la simbol şi alegorie — încît nu mai poate delimita nimic. Mai mult : se întîmplă ca aluzia să mai fie prezentată şi ca „evocare a unui lucru prin mijlocirea altuia care trimite la el" — ceea ce constituie, pur şi simplu, o definiţie a **semnului** în genere ! Imprecizia unor concepte cu care operăm în mod curent e perfect ilustrată de acest caz. Mai elocvente au fost, în tratatele de retorică, în enciclopedii şi dicţionare speciale, clasificările şi exemplele — moduri de a aproxima obiectul prin descrierea şi prezentarea unor prototipuri. Astfel s-au enumerat (în funcţie de aproximativele domenii de referinţă ale ideii subînţelese) aluzii istorice, mitologice, religioase, folclorice, literare, erotice şi obscene, politice, personale etc. Minuţioasă, arbitrară şi inutilă detalierea claselor ar putea continua ; ea nu spune, oricum, nimic despre modul cum funcţionează aluzia. O altă aproximare a obiectului ar încerca-o analogiile parţiale din limbajul comun : aluzia ar intra în sfera **subînţelesului, insinuării,** a vorbirii **ocolite, învăluite**, a **„limbajului coţcăresc"** (studiat, la Creangă, de G.I. Tohăneanu), or, mai nou şi mai familiar, a celui cu **şopîrle**. Dicţionarul academic înregistra, în 1913, sub cuvîntul-titlu **aluzie**, echivalente precum „aruncătură din vorbă", „vorbă aruncată", „bătaie a vorbei" — şi, evident, expresia populară „a bate şaua, ca să priceapă iapa". Am putea recurge, în fine, şi la etimologie, reamintind faptul, nu lipsit de interes, că **aluzia** e înrudită, prin etimonul ei latinesc, cu **ludicul : alludere** însemnînd, iniţial, „a se juca, a se hîrjoni", „a glumi".

Pentru cercetările pragmatice mai noi, aluzia e un caz privilegiat de studiu al comunicării, pentru că se bazează, în cea mai mare măsură, pe un „contract", pe o complicitate conversaţională între vorbitori ; pentru că aduce doar o confirmare a lucrurilor deja ştiute, o restabilire a legăturii şi o împrospătare a memoriei. În literatura şi în spectacolele ultimelor decenii, temele şi ideile interzise erau evocate aluziv doar în temeiul unei bune cunoaşteri comune.

Trăsătura definitorie a aluziei e totuşi alta — şi anume ruperea de context ; ea pretinde o lectură disociativă divergentă, o izolare de texte în text, o izolare de semnale marginale, de menţiuni neesenţiale care îşi cîştigă autonomia. Figura se bazează pe o abatere de la modul normal al înţelegerii, care presupune interpretarea fiecărei informaţii în contextul ei de apariţie, în legătură cu ceea ce s-a spus deja şi cu ceea ce se va spune în continuare. Sînt aici premisele unor forme patologice ale lecturii abuzive şi incoerente ; e ceea ce creează, mai mult chiar decît riscul efemerităţii, pericolul perpetuării acestui comportament lingvistic (la autor şi la cititor), dincolo de necesităţile exterioare sau de limitele interioare ale unui tip de text.

Aluzia încetează a fi simplă aluzie cînd lectura paralelă îşi creează mai multe puncte de sprijin şi o coerenţă proprie : cînd textul devine simbolic şi parabolic. Pentru a recurge la aceleaşi surse cunoscute ale experienţei recente de lectură, să ne amintim că ideile sau cuvintele evocînd, să zicem, „întunericul" sau „coada", „mersul nostru înainte" sau „nebunia lui vodă" puteau rămîne simple semnale izolate — sau se puteau organiza într-un plan secund, coerent, al lecturii.

Nu totdeauna aluzia prevede toate treptele unei posibile implicări a interlocutorului, a cititorului : ea poate rămîne la un prim nivel, al satisfacţiei intelectuale, în sens larg **culturale**, de a fi identificat o sursă. În **Pseudokynegetikos**, scriind despre „coliba unchiaşului **mărunt**, căruia-i duce acum **dorul** Bărăganul întreg", Odobescu îşi adnotează fraza (aluzia e întotdeauna condiţionată istoric), precizînd : „Aluziune la circiuma unchiaşului poreclit **Dor-Mărunt**". Aluzia se reduce aici (revenire la **alludere** !) — la un joc de cuvinte. Aceeaşi gratuitate e vizibilă într-un enunţ precum „Rectorul e mut ca o lebădă mîncată de ţigani" (**Acum** nr. 29, 1991, 2). Un clişeu („mut ca o lebădă") e concurat de inventarul foarte actual de fapte de notorietate publică : printre acestea, cuvîntul **lebădă** evocă, mai mult decît orice posibile contexte culturale (mitologice sau literare), o spectaculoasă întîmplare dintr-un parc vienez. Plăcerea jocului stă în exacerbarea sentimentului de actualitate, iar complicitatea autor-cititor se bazează pe pasiunea jurnalistică, a urmăririi faptului divers. În afara acestor implicaţii, e limpede că nu se dezvoltă nici un alt sens ascuns şi subversiv, nici un discurs paralel — didactic sau polemic — despre emigraţie, minorităţi etnice sau despre cine ştie ce altceva.

Mult mai adesea, aluzia presupune totuşi, un plus de implicare : complicităţii intelectuale (**ştiu** despre ce e vorba) i se adaugă una afectivă (o atitudine comună faţă de sursa referirii). Folosirea aluziei (citat, parafrază, reproducere a conţinutului unui fapt) nu presupune o formă de protecţie — ci sublinierea acordului : nu se dau indicaţii mai precise pentru că nu mai e nevoie de ele. Ca „formă de protest", aluzia e, aşa cum scrie Şerban Foarţă într-un recent articol, una ancilară ; ca manifestare a dispoziţiei ludice — e un mecanism indispensabil umorului cu priză la cotidian. Spre deosebire de aluziile-semnale, marcînd doar „strîngerea rîndurilor", cele ludice sînt, de multe ori, suficient de complexe pentru a miza pe mai multe strategii şi a contrapune tendinţei divergente o logică interioară.

Rodica Zafiu

cronica literară

Țara mancurților

Bujor Nedelcovici, AL DOILEA MESAGER, Editura Eminescu, București, 1991

Le second messager, de Bujor Nedelcovici, a fost una din cărțile pe care aș fi vrut să le citesc imediat ce am aflat despre existența lor. Romanul s-a tipărit mai întîi la Paris, în 1985, după ce două edituri din România, unde autorul depusese manuscrisul în 1982 și 1984, n-au reușit să facă acest lucru. Un articol publicat relativ recent de Bujor Nedelcovici în **România literară** („**Cum am scris «Al doilea mesager»**") relatează cu lux de amănunte peripețiile prin care au trebuit să treacă, timp de cîțiva ani, cartea și autorul ei. Recitit astăzi, după ce **Al doilea mesager** a putut să apară și în Romania, acest articol reface parcă pas cu pas întîmplările pe care le-au trăit personajele cărții. Un caz de premoniție spectaculoasă deci și, în același timp, o determinare a propriului destin, scos parcă de acesta din propriul său roman.

Aceasta e de altfel principala trăsătură a unei cărți pe care o putem încadra în categoria largă a **utopiilor negative** dar care, pe de altă parte, se dovedește a fi o poveste sau o ficțiune reală, trăită din plin de o bună parte a Europei.

Într-o carte mai veche despre **Literatura S.F.** (1981) am vorbit pe larg despre specia utopiilor negative. În Europa, cele mai cunoscute **contra-utopii** au rămas pînă astăzi **Noi** (1920) de Evgheni Zamiatin, **Brave New World** (1932) de Aldous Huxley, **Nineteen Eighty Four** (1949) de George Orwell sau **Fahrenheit 451** (1959) de Ray Bradbury. Toate au în comun lichidarea ideii de individualitate a omului, ca valoare absolută, paralel cu mecanizarea și normarea vieții întregului sistem social, împărțit în cîteva categorii, clase sau caste, care să poată fi riguros controlate, de sus în jos. Peste tot, la situația aceasta (care contrazice în fond vocația intimă a naturii umane) se ajunge cu ajutorul unor tehnici extrem de diversificate ale opresiunii, de la cea fizică, în genere brutală, pînă la cea psihică, mai ipocrită, în măsura în care emite pretenții de rafinament intelectual.

În cartea lui Bujor Nedelcovici, un romancier care a cunoscut celebritatea în străinătate, Danyel Raynal, se întoarce în țara lui (insula Belle-Ile sau Insula Victoriei), de unde a plecat în urmă cu 11 ani. E un fel de al doilea mesager biblic, adică un „trimis", care ar vrea să redea țării sale demnitatea pierdută, după ce a reușit să-i descifreze mecanismele totalitare, cu ajutorul unor prieteni mai vechi. În centrul sistemului din Belle-Ile se află Guvernatorul, sprijinit de o **Ligă** și de **Brigăzile de ordine** care veghează peste tot. Cei care se abat de la normele generale ale sistemului sînt reciclați într-un **Institut de îndrumare**, în care de cele mai multe ori cer singuri să fie internați. Metodele cu care se operează aici sînt două : „**Prima** : «golirea și umplerea» unui individ de pregătire și importanță **medie** sau submedie. **A doua : detectarea** dominantelor spiritual-afective pentru indivizii cu personalitate accentuată și «emiterea ordinelor», sau punerea sub ordinator, în funcție de **dominantă**, adică sinteza tuturor punctelor nodal-vitale și a cercurilor existențiale." În ciuda speranțelor cu care s-a întors acasă, scriitorul Danyel Raynal va trebui să descopere treptat că rezistența pe care ar vrea s-o declanșeze la compatrioții săi e inutilă, căci manipularea și controlul indivizilor se întind în Bell-Ile asupra tuturor. După ce va scrie o carte protestatară, cu care va face (fără s-o știe) chiar jocul Guvernatorului, Danyel Raynal va cere și el să fie internat în **Institutul de îndrumare**, de unde va ieși numai după ce s-a despărțit de ultimul rest al trăsăturilor cu care s-ar mai fi putut individualiza. Din acest moment el devine mîna dreaptă a Guvernatorului, eminența sa cenușie, adică mai rău decît chiar dictatorul în slujba căruia s-a pus.

Pînă la un punct, **Al doilea mesager** reia foarte multe dintre „clișeele" imposibil de evitat ale **distopiilor** clasice. Vom întîlni în cartea lui Bujor Nedelcovici funcția de instrument al alienării, pe care îl joacă în romanul lui Orwell **televizorul** sau **limba nouă**, vom întîlni disprețul visceral al totalitarismului față de intelectuali și chiar perpetuul urlet nevrotic al sirenelor, din contra-utopia lui Bradbury sau legătura cu **trecutul**, păstrate de obiectele vechi ale personajelor din romanul lui Evgheni Zamiatin.

Foarte aproape de modelul clasic al **contra-utopiilor** se află Bujor Nedelcovici și în măsura în care introduce în țesătura cărții sale personajele din clandestinitate, însărcinate cu misiunea de a încerca să restaureze trecutul și normalitatea. E vorba în genere de indivizi care sînt împinși la marginea sistemului social din contra-utopii, copiii, femeile, bătrînii. În romanul lui Bujor Nedelcovici, rolul acesta îl joacă bătrînul crescător de porumbei, copilul Grig, anticarul Martin și, în ultimele paragrafe ale cărții, arheologul Marcel, un alt „al doilea mesager" care sosește pe neașteptate în Belle-Ile, pentru a schimba lumea. În ciuda totalei lipse de speranță pe care o dezvoltă sistemul totalitar din romanul lui Bujor Nedelcovici, toate aceste personaje mai conservă un rest de iluzie sau de împotrivire — altă trăsătură generală a contra-utopiilor mai vechi sau mai noi.

Sînt însă și cîteva deosebiri prin care romanul lui Bujor Nedelcovici împinge în zone mai speciale experiența aproape stereotipată a distopiilor clasice. Între ele, interesul mai mare acordat factorului individual, mai exact, **personajului** ca atare, în comparație cu accentul pus pe imaginea de ansamblu și pe mecanismele sistemului totalitar din contra-utopiile vechi. Apoi examenul relației dintre „cei care au rămas" și „cei care au părăsit sistemul" — o situație pe care o regăsim în experiența de astăzi a Europei și pe care foarte mulți o tratează cu o totală lipsă de discernămînt. Tot din istoria de astăzi a Europei vine și ideea că **scriitorul** (artistul în genere) poate juca rolul de lider politic, că în el se pot concentra ultimele speranțe ale victimelor oricărui sistem totalitar. Dacă mai adăugăm la inventarul **acesta motivul cozii**, al **stadionului** ca spațiu planificat de defulare a tuturor instinctelor agresive ale colectivității, motivul **frigului**, al **foamei** sau al alimentelor naturale, înlocuite printr-un erzaț, va trebui să observăm încă o dată că, de fapt, originalitatea contra-utopiei lui Bujor Nedelcovici se alimentează dintr-o experiență pe care cei mai mulți dintre noi am trăit-o direct. De fapt, „ghionionul estetic" al cărții lui Bujor Nedelcovici e că nimic nu contrazice în ea realitatea de zi cu zi a vieții dintr-un „lagăr comunist". Publicate la vremea lor în Anglia, **Ferma animalelor, Nineteen Eigthy Four** sau **Brave New World** erau mai aproape de ficțiunea curată și, bineînțeles, de avertismentul pe care cititorii ar fi trebuit să-l ia în serios. Citită în România de astăzi, **Al doilea mesager** este o ficțiune reală, ba chiar o ficțiune care a fost întrecută adesea de ceea ce s-a putut întîmpla în viață cu adevărat. Cea de-a doua parte a cărții, de exemplu, nu e decît o proiecție aproape eseistică, o ficțiune cu un înalt grad de abstractizare, pentru ceea ce în realitate a fost experiența îngrozitoare de la Pitești.

Dar poate că deosebirea principală în raport cu distopiile clasice trebuie căutată în structura arhitectonică a cărții lui Bujor Nedelcovici. Din acest punct de vedere, **Al doilea mesager** se articulează ca un sistem de straturi ale semnificației, în care un rol esențial îl joacă trimiterile intertextuale, parabola, simbolul, alegoria. Intră aici simbolul păianjenului, căruia cineva îi distruge zilnic pînza, simbolul broaștei, pe care un accident a prins-o în straturile adînci ale planetei, trimiterile spre regia de parabolă a **Metamorfozei** lui Kafka, dar mai ales impresionanta legendă a soldatului mancurt, pe care se sprijină de fapt marea pînză de păianjen a cărții : „În războaiele pe care le duceau [orientalii] nu ucideau prizonierii. O parte îi vindeau, altă parte ... îi alegeau pe cei mai voinici, le rădeau părul de pe cap, le așezau pe craniu un uger de cămilă și îi țineau legați la soare o zi, două, trei ... Ugerul de cămilă e foarte elastic. Stînd la soare se usca atît de mult încît strîngea craniul și creierul pînă la ... Mulți mureau, cei care rămîneau deveneau **mancurți**. Oameni-animale. Spuneau doar : DA."

Scris în 1982 cu o deplină libertate a spiritului, în indiferența cenzurii interne și sfidînd cenzura de stat, **Al doilea mesager** este de fapt o carte care s-a opus procesului de mancurtizare din România printr-un categoric NU.

Florin Manolescu

solilocvii

Locuri comune

sau despre manipularea informației (I)

Așteptăm, cu o treime **speranță** (ceva s-a schimbat, cît de cît, și în noi și în jurul nostru), o treime **perplexitate** („eu cu cine votez") și o treime **neîncredere**. Da, așa e, iar aduc în discuție neîncrederea asta care ne macină. Da, e o neîncredere în mine și în ceilalți, dar chiar nu vedeți că de data asta pericolul e cu mult mai mare ? **La gîndiți-vă la posibilitatea ca aceste alegeri să furnizeze un rezultat cît de cît comparabil cu al celor din mai 1990. Asta ar însemna pe de o parte, năucirea tuturor speranțelor de credibilitate externă, nu numai politică, dar și economică. Pe de alta, nici nu îndrăznesc să-mi imaginez cîtă siguranță de sine le-ar da unora o asemenea eventualitate (totuși, e, cît de posibilă) și mai ales cîtă justificare în proprii ochi a acțiunilor lor, fie acestea bune, rele sau de-a dreptul periculoase.** Da, știu, Popper vorbea ceva despre cunoaștere ca învățare din propriile erori. Dar asta cu condiția să existe dorința, nevoia de cunoaștere.

Și, în fond, ia să mă ascund și eu puțin după deget și să pretind că nici măcar nu vorbesc despre neîncredere, adică nu eu, adică alții. De pildă, hai să vedem ce scrie Alvin Töffler în ultima sa carte, pe care m-aș mira s-o găsim prea curînd prin librării, de vreme ce are vreo 650 de pagini, iar edițiile noastre, n-au încotro, ne cultivă gustul pentru proza de scurt metraj. Deci :

„În decembrie 1987, după șaisprezece ani de dictatură, au avut loc alegeri generale la Seul, în Coreea de Sud. Rezultatele unei campanii dure au fost finalmente validate, dar unii observatori politici au remarcat cîteva anomalii în desfășurarea scrutinului. **Marja învingătorului**, așa cum apăruse ea de la primele rezultate, a rămas ciudat de egală cu ea însăși de-a lungul întregii zile electorale, **oricare ar fi fost regiunile recenzate.** Unul dintre cei mai apreciați candidați ai opoziției a aruncat îndoiala asupra propriului succes în provincia Kwangju, afirmînd că era imposibil ca acolo el să fi obținut 94%. În cel mai bun caz, — declară el — puteam obține 80%. S-a bănuit destul de repede că cineva s-a amuzat nu cu buletinele de vot, ci cu ordinatoarele însărcinate să numere voturile.

Aceste bănuieli n-au fost confirmate niciodată, dar Maggie Ford, corespondentă a ziarului «Financial Times», citînd un analist politic de la Washington, scria că „ar fi un joc de copii să stabilești modelul informatic al unui rezultat acceptabil. Apoi modelul ar putea fi perfecționat ținîndu-se cont de diferiți factori, cum ar fi impresia pe care au produs-o candidații, vîrsta acestora, incidentele care au jalonat campania».

De asemenea, într-o manieră subtilă, ar putea fi modulate rezultatele din anumite sectoare, cu scopul de a favoriza o victorie fără a trezi suspiciuni. **Un asemenea lucru e la îndemîna oricărui programator competent care ar avea acces la ordinator și care i-ar ordona acestuia să vireze un anume procentaj din voturile unui candidat în contul altuia** (pe tot parcursul intrărilor), comandîndu-i apoi să balizeze o «ușă», care să șteargă orice urmă a intervenției sale.

Programul de supraveghere a alegerilor desfășurat de «Urban Policy Research Institute», program care se bazează în principal pe lucrările a doi cercetători informaticieni de la Princeton, a ajuns la concluzia că «introducerea, în ultimii douăzeci de ani, a unui sistem informatic de numărare a voturilor, **a creat o potențialitate de fraudă și de eroare niciodată imaginabilă anterior**».

Să mergem puțin mai departe cu aceste scenarii imaginare. Ce s-ar întîmpla, de pildă, dacă ordinatorul ar fi «aranjat» de tehnicieni și programatori aflați în slujba unei mari societăți comerciale internaționale care ar dori, de exemplu, promovarea unui anume senator ? Sau imaginați-vă că urna centrală ar fi sub controlul indirect și secret nu al unui partid sau al unei firme, ci al unei puteri străine. Căci rezultatul unor alegeri poate fi schimbat fundamental adăugînd și/sau retrăgînd un mic număr de voturi în fiecare regiune. **Nimeni nu va ști niciodată nimic**". (Alvin Töffler : „Powerschft : knowledge, wealth and violence at the edge of the 21st century).

•

Și pentru că tot e vorba de alegeri și, automat, și de campanii electorale, vrînd-nevrînd e vorba și de TVRunica căci, în ciuda unor cosmeticale de ultimă oră (datorate, se pare, în exclusivitate încercării de verticalitate a domnului Șoloc) e greu de crezut că această instituție își va uita însărcinările propagandistice, cu atît mai mult cu cît, de la o vreme, și-a rafinat tehnicile (dar despre asta, data viitoare). Hai să ne mai ascundem o dată în umbra lui Alvin Töffler, care nu poate fi acuzat că i-ar ataca nici pe Răzvan Theodorescu (parcă așa îl cheamă, nu ?) nici pe alții. Iată, conform acestuia, principalele tactici de **manipulare a mesajului și informației** în general de către deținătorii puterii : a) **tactica omisiunii** : suprimarea unor fapte sau informații semnificative, care ar fi prea puțin favorabile tezei apărate ; b) **tactica generalităților** : în acest caz, exact detaliile susceptibile de a spune lucrurilor pe nume sînt acoperite de ceața impalpabilelor abstracții ; c) **tacticile temporale** : metoda cea mai frecventă constă în a întîrzia mesajul pînă în momentul cînd destinatarul nu mai are timp să reacționeze ; d) **tactica driblingului** : toate informațiile sînt furnizate dar nu în întregul coerent care sînt de fapt, ci pe bucățele savant eșalonate, astfel încît să fie făcută cît mai dificilă pentru destinatar sesizarea ansamblului ; e) **tactica valului de adîncime** : atunci cînd **unii** se plîng că nu sînt informați, li se aruncă în față o asemenea cantitate de materiale încît, sufocați, n-au nici o șansă să le repereze pe cele esențiale ; f) **tactica nebulozității** : este vorba de costumarea cîtorva fapte reale și exacte într-o mare de zvonuri nebuloase, astfel încît destinatarii să nu le mai poată distinge pe unele de altele ; g) **în fine, tactica minciunii gogonate** : își datorează celebritatea lui Goebbels, ministrul propagandei hitleriste. Ideea de bază este aceea că o minciună suficient de mare va fi mult mai ușor acceptată decît o serie de mici minciuni obișnuite.

•

Nu-mi rămîne decît să-i mulțumesc, cu umilință, pentru a cîta oară, lui Alvin Toffler și să trag, totuși, un semnal de alarmă : eventuala idee că, uite domnule, se întîmplă și pe la case cu mult mai mari decît a noastră, e o nevinovată iluzie cîtă vreme pe acolo nu numai presa, ci chiar și cetățeanul obișnuit sînt bine protejați psihologic de o anume democratică circumspecție a exercițiului libertății spirituale, adică nu iau de bun tot ce le pică în gură.

Mihail Oprea

dumitru mureşan

I Furtună de vară şi noapte

Furtună de vară şi noapte
clădirile urlă ca înainte de cutremur

Ferestrele se deschid singure
şi uşile se bat

Nu-ţi mai vine să rizi cînd
moartea-şi arată scheletul verde
de fulger

Nu mai poţi rîde cînd moare
cineva dintre-ai tăi

Cumplită viziune : oameni goi
aleargă să se-agaţe cu mîinile de copaci
şi un cap se rostogoleşte pe stradă

Deşi nu pare că înaintează
un arhanghel pedepsitor
atît de des se-aprind fulgerele
în ferestrele casei

Pedeapsă pentru că ai îndrăznit
să cauţi cheia ultimă a universului

Perdeaua luată de vînt
flutură-n întuneric ca o mînă moale
ca păsările vin picăturile ploii
ferestrele casei sînt albe de fulger

II A doua zi e frig

Frigul toacă feţele ca măcelarul
o halcă de carne

Tineri năvalnici despică aerul
cu pieptul, apărînd din faţă

Copilul îşi vede de-ale sale :
el vede un cal galben
şi spune că a văzut un cal galben

Săteanul venit la oraş se simte stingher
mănîncă îngheţată
privind prin vitrine

Poetul tocmai citeşte
Morgă şi alte poeme, **de Benn**
Adolescenta subţire trece cu căştile
pe urechile mici ascultînd muzică uşoară

Bătrîne cu privirile pierdute
lunecă pe sub ziduri

Beţivul cu ochii cît cartoful,
oameni în toată firea
bat mingea pe asfalt !
Un prunc izbeşte cu o piatră iar şi iar
o caroserie căzută

O basculantă scoate fum pe nări
ţîşnind şi dispărînd ca un balaur

Balerina Pavlova a sosit
în oraşul nostru
cu cepe şi verze albastre

Se-amestecă zările, se-amestecă
vîrstele
totul se-amestecă şi gîndul oricît
de lucid
ameţeşte !

Terasa e pustiită de frig :
o lampă afumată e-acum cafeneaua
din pahar.

Caniculă în oraş sau Exerciţii de snobism

Trece o fată foarte serioasă
într-un costum foarte serios

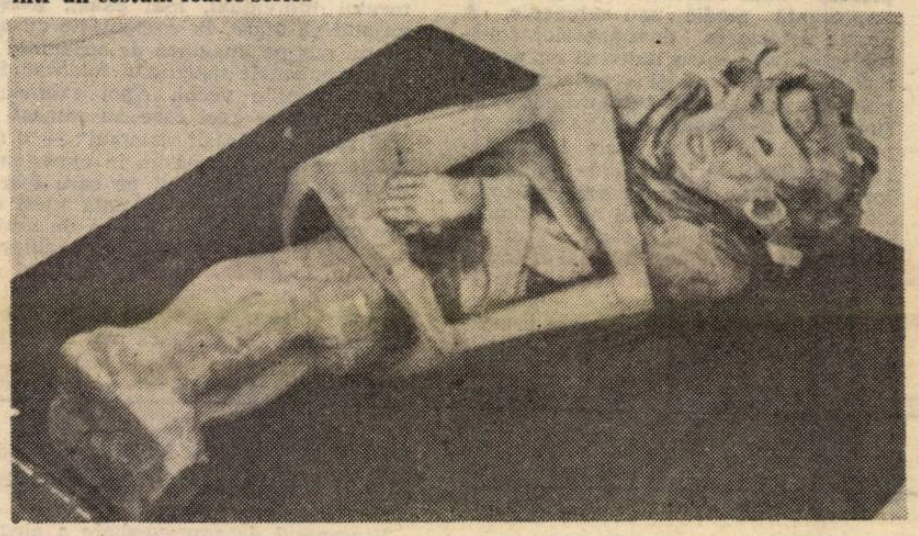

Sculptură de
Iulian Anghel

Trece bătrîna oglindă bolnavă de lepră
în baston şi papuci
cu călciiele dilatate
nasul altei bătrîne coboară
ca o scară pînă în dreptul gurii

Acum în grădiniţele de vară
gura ia forma vorbelor
şi ca o moară se-amestecă zahărul
în paharele de cafea

Pe o asemenea caniculă
neglijată de spiritele teoretice
cuvintele explodează, sar în aer
se lansează în absolut

Se simte cînd treci prin umbra
copacilor
şi se simte cînd ieşi din umbra
copacilor

Daţi-mi un spaţiu de răcoare
daţi-mi un cub de gheaţă
uitaţi-mă la Polul Nord
printre muştele focilor

Într-un ungher al bibliotecii
îşi răcoreşte sufletul o cititoare
cu părul-coadă de cal

O, fetele ! Ele se ştiu măsurate
din cap pînă-n picioare
şi iau poziţii de model elegant
ca manechinele

Asudă clădirile ! Ci noi
îmbrăcăm haine sobre
şi ne expunem profilurile
în biblioteci şi librării

În căruciorul parcat pe trotuar
copilul a adormit ?

Un foarte lung şir de comutatoare
străbate ziua toridă
florile luminează în plină zi
ca nişte reflectoare uitate

Pe măsură ce discuţia literară
se înfierbîntă
oraşul iată-l plin de hîrtii răvăşite
foşnesc Ms.-ele pe bulevarde şi
în cafenele
şi calci prin ele ca prin frunze

Se văd inşi în picioare sprijiniţi
cu palmele
de spătarele scaunelor
se văd braţe-aruncate în sus
şi mîini rotite prin aer

O controversă aprigă se iscă
între două chelii de culori diferite
în grabă, ospătara şi-a
încheiat nasturii de la bluză
în contrapunct

Cucoana-pălăvrăgeală tăiată-n lemn

îşi poartă cu semeţie gura oblică
o burtă-abia strînsă-n cămaşă
deschide drum clevetirii uscate

Trece îmbujurata cu obrajii roşii
cu genunchiul împins înainte
printre nasturii descheiaţi
triumfătoare ca petele solare

Trec tineri cu capetele
înnodate-n batiste

Trec fetişcane pe jumătate sfioase
pe jumătate trufaşe
sunînd din clopotele sînilor

Şi iată : arborii străzii sînt arbori
publici
ei pînă adineauri anonimi
asudă sfîrcurile trotuarele curg
rîuri negre de lavă

Un tren cu braţe de păpuşi
aleargă spre mare !

CĂRŢILE SĂPTĂMÎNII

Aurelian Titu Dumitrescu
INCERCARE DE ÎNŞURUBARE IN REAL
Editura Litera

O plachetă cu numai trei poeme, e drept că de dimensiuni notabile, ce atestă deplina maturitate a acestui poet înzestrat care este Aurelian Titu Dumitrescu. Poetul e din speţa reflexivilor lirici, pune deci preţ pe greutatea în gînduri a discursului liric, poate mai mult decît pe şocul expresiv de suprafaţă. Altminteri cultivă cu asiduitate metafora, se lasă purtat de reverii cu subiect religios, interpretează liric din perspectivă creştină marile evenimente ale fiinţei, dînd fenomenalului ce este al său, adică dreptul la concreteţe şi la devenire. Accentele cosmogonice, presărate la tot pasul, întăresc tenta metafizică a rostirii, pe deasupra sau dincolo de referinţele religioase propriuzise. Iată un fragment lămuritor, ales oarecum la întîmplare, semn că decupaje similare se pot face din fiecare poem : „M-ai părăsit de gînduri, Doamne, / iarăşi eşti mai mult decît voinţa mea de a trăi, / iarăşi nerăbdarea mea este vinovăţia de a nu fi timp // Am intrat în vis fără trup şi nu mai pot avea o religie : / adevărul a devenit răuvoitor. / Chiar şi tu ai mai puţină tărie decît sfiala mea de a trăi. / Doamne, mai mult de a mă provoca : mi-ai dat concreteţe. // Este nobleţe în ziduri, este nobleţe în cale şi în cer : / o frumuseţe nepurtată de suflet şi de forme / stă singură şi neputincioasă ca o amăgire. // Şi umbra frumuseţii începe să fie femeie. / Frumuseţea ce mă însoţeşte îmi devine intimă : / cînd umbra frumuseţii e femeie, coboară sufletul din cuget / iar eu tac înapoia timpului meu, / invizibil şi sprijinit în somn ca într-o victimă înainte de a-şi da duhul“.

Alexandrina Monteoru
ŞOPRONUL
Editura Litera

Cu întîrziere mi-a parvenit acest volum de debut, deopotrivă interesant şi nedumeritor prin aerul său ca să zic aşa avangardist. Are dreptate Marin Mincu cînd observă că acest roman e o „descriere originală şi bizară în acelaşi timp“ şi mai departe cînd afirmă că „avem aici o aparenţă de proză care de fapt nu e nici proză, nici poezie, ci o sinteză a tuturor genurilor pentru a comunica o experienţă de scriitură ce se înscrie într-un viitor nu foarte îndepărtat al literaturii“. După cum are dreptate şi Vasile Andru cînd socoteşte **Şopronul** ca pe o „replică la imaginea omului «parcelat» al erei electronice. Omul parcelat şi-a regăsit elanul unificării, aşa par să afirme cele două sute de personaje ale cărţii“. Într-adevăr, romanul e un vacarm de nume, de personaje, dar şi de situaţii, reacţii şi comportamente, un vacarm ce tinde să elimine diferenţele, să parvină la o unitate supraindividuală cu preţul amestecării browniene a tot şi a toate. Un experiment, totuşi, ducînd la limită o experienţă textualistă, dar nu a optzeciştilor ci chiar a lui Vasile Andru, şaptezecistul ce o recomandă pe noua prozatoare. Rămîne de văzut unde va duce eventuala perseverenţă a tinerei Alexandrina Monteoru în maniera din această carte de debut. Tutun avem, răbdare, aşişderea.

Ion Deaconescu
GRAMATICA ÎNTÎMPLĂRII
Editura Europa

Apărută în condiţii grafice deosebite, cartea de poezii a lui Ion Deaconescu (autor pînă acum al altor cinci plachete) este a unui optzecist disident, cu privirea întoarsă peste umăr, spre modurile lirice ale şaptezeciştilor şi spre aventura poetică europeană din anii deceniului al optulea. Prin urmare, poetul e discursiv, liric şi ceremonios, cultivîndu-şi neliniştile cu discreţie, într-o frazeologie curată, nu lipsită de prozaisme şi locuri comune, redundantă uneori, sugestivă alteori, compensînd într-o oarecare măsură absenţa spontaneităţii printr-un efort de reducere a previzibilului elaborat. Aşa, de pildă, poemul ce dă titlul cărţii : „Nu te-am întrebat ce preţ a avut / Întîmplarea care te-a rănit / Şi nici aerul ce te sufocă / Cu fiecare vorbă de îndemn / Vorbeşte chipul / În aşteptare şi alfabetul / Întocmit de vînători care ştiu / Să deslueşească sunetele somnului de dimineaţă / Şi vocea visătoare în tăcerea iernii / Povesteşte / De ce cuvintele înşală / Şi închid în singurătate / Visele ce refuză statuile de umbre / Oare te-am întrebat vreodată / De ce întîmplarea a făcut să auzi / Ţipătul peşterii după lumină ?“. Mai mult de atît poetul nici nu pretinde.

Thalia Muşat
JURNALUL UNEI ADOLESCENTE
Editura Porto–Franco

Precum titlu o spune, cartea aceasta e chiar un jurnal de adolescentă, plin de întîmplări proprii vîrstei şi mediului liceal, un jurnal scris însă de o adolescentă cu talent literar şi interesată în mod special de literatură. Fără a fi un mic şoricel de bibliotecă, autoarea jurnalului (construit ca un roman la persoana întîi) vădeşte egale disponibilităţi pentru lectură şi pentru trăire — ca să parafrazez o expresie cunoscută —, în slujba cărora îşi pune toate calităţile care nu sînt deloc neînsemnate : puterea de observaţie, inteligenţa descifrării motivaţiilor ascunse ale unor atitudini şi comportamente, sensibilitatea şi, nu în ultimul rînd, însuşirile scriitoriceşti : firescul frazării, harul de povestitor etc. Romanul-jurnal e plin de viaţă, de atmosferă provincială necruţător subliniată, de aventuri tipic adolescentine şi chiar de pitoresc. Fluenţa şi naturaleţea dicţiunii sînt şi ele remarcabile. În acest registru se poate scrie cu folos încă mult şi n-ar fi exclus ca tînăra autoare să-şi continue periplul adolescenţei într-un al doilea volum.

Mircea Moga

Școala de poezie de la „Singapore"

În 1970, Tudor George publică un manifest poetic al leatului său liric, manifest dispus în două volume de versuri : **Baladele singaporene** (Editura Cartea Românească) și **Țara migrenelor** (Editura Eminescu). Modelul baladelor se pare a fi eternul goliard François Villon, căruia îi și dedică un poem **Mătăniile sorii...**, definit chiar de autor drept un „imn dionisiac" : „Sînt un nestăvilit un nimeni sînt ! / Aș merita să fiu un șef de scirne, — / Un fel de face-umbră-pe-pămînt — / Or un codoș de mutrișoare cîrne... / Nu-i mort Villon — să știți că n-a murit / Și secoli cîți trecură nu contează / De vreme ce slujesc același rit / Și-același soare-și află-n mine-o rază !"

Trimiterea la Villon este evidentă mai ales în conținutul acestor **balade singaporene**, documente suprasaturate de un pitoresc oral dedicate unei generații, identificabilă parțial în scriitorii ce debutau în timpul războiului, boemi ce oficiau în circiuma cu numele celebrului port malaez : poemele conturează o frescă cvasivillonescă, a unui „pseudo-ev-mediu, contaminat fără remediu". Boema balcanică a tinerilor de atunci își crease aici un Olimp intim, punîndu-și pe stindard drept simbol o pîlnie a lui Bachus, dar neuitînd să rămînă poeți : „A fost un timp baudelairian, pesemne, / Și-un timp rimbaldian / Cu varii sori / Prin care noi — adepții plăcerii demne ! / Vocalizam și-ngurgitam culori ! / A fost un timp cu-alcooluri caligrame / Printr-un Tahiti ori Apollinaire, / Printr-un Gaugain eliberat de drame..."

În fond, Generația singaporeană se manifesta drept antiproletcultistă, oficiind o artă fără conveniență și conformisme, extinzîndu-și nonconformismul și pe plan social-politic : „A fost un timp / de sunet, de culoare / Și de profunzități / și de volum / Și un protest vital / că nu se moare / În voia orișicui și orișicum !"

N-a fost subliniată îndeajuns această frondă a singaporiștilor care sub camuflajul transparent al boemei militau declarat pentru o artă poetică eliberată de dogme și fetișuri dogmatice : „Au fost destui esteți / ce ne crezură / Lături și zoaie / lenevii, putori, / O drojdie-a luminii, / grea ordură, / Talant furat / ascuns printre scursori ! // Prea s-au grăbit în vinturi / ventrilocii / Să-nchipuie / din gît / privighetori, / În timp ce noi / — grăunțe-ascunse-n bolgii — / Sub crusta vremii / germinam splendori..."

O baladă este dedicată „Cavalerului Mărgărit, cel căruia i s-au pîrjolit boșogii și i-au căzut limba", poet și iubitor de poezie, „starosta" al singaporenei caste. Balada are un ton oral, spontan și direct, aducînd în amintire acea vreme a poeziei „dell'arte" : „Dar eu, acesta, micul bard hazliu, / Eu bulevardierul Tudor George, / Ahoe — chinuitul prea tîrziu / A lunei triste și vetuste orge..."

Sînt versurile unui prestidigitator, compuse cu ușurința unui meșteșugar, rostite cu autenticismul unui giuglar din evul de mijloc. Poetul, cu o generozitate de latifundiar de embleme își manifestă o solidaritate cu generația sa sentimentală și-și reface tinerețea prin portrete boeme, printr-o mitologie ușor căzută în desuetudine. Personajele nominale nu acoperă o generație, statistic vorbind dar o simbolizează ca idealuri. Între **Libertatea de a trage cu pușca** a lui Geo Dumitrescu și **Panopticul** lui Ion Caraion și aceste **Balade singaporene** există o relație — aceea a nonconformismului, dar dincolo de această idee, modalitățile de expresie poetică sînt diferite.

Autenticismul lui Tudor George nu înlătură comentariile livrești care se mențin la un nivel ridicat din punct de vedere estetic : „Ce aventuri, ce lumi de filigrană / Cu seva strecurată prin nervure / Țîsnipurai dintr-un Miró sub geană / Și din Kandinsky plîngerile pure ? ! / Ce joc copilăresc legai din cuburi / Cu Mondrian închipuind cristale / Și sunete de orgi gelate-n tuburi / Zăpezi vitrifiate-n catedrale". Balada îi este dedicată lui Eugen Schileru.

Printre alți membri ai „singaporenei caste" Constant Tonegaru e un fals filibustier și un fantast narator de aventuri marinărești. Mitea Stelaru e un sceptic, Leonid Dimov e definit prin versuri ce intuiesc transparent modalitățile poeziei sale : „Bijutier sedus — nu-mi sting prin pietre / Cu foc intens privirea-ntr-un detaliu / Cum fluturul uimit solarei vetre / De irizații ars ca-ntr-un vitraliu... / Am Ochiul-meu cu mult mai sumbru — tragic, / Îngeluit de-o iarnă absolută, / Or de-un ținut piclos de fund pelagic, / Prin care nici-un colb nu se strămută..."

Țara migrenelor (cu cele trei cicluri : **Țara migrenelor, Solstițiul amintirilor și Spiritualele priveliști**) atestă un suflu hugolian al poeziei ca voluptate debordantă. Dacă **Baladele singaporene** dădeau impresia unui jurnal de bord, scris pe o navă fantastă de poeți blestemați; **Țara migrenelor** e o extindere a conceptului, raportat mai mult la epocă, e o anumită secvență dintr-un timp pierdut, pe care poetul nu-l mai poate regăsi în arhive, în documente, ci numai metafizic în vraja unor amintiri-obsesii.

Singaporismul ca un elogiu al boemei, nu rămîne un moment izolat dintr-o evoluție lirică, ci se manifestă ca formulă poetică și în volumele următoare pînă la recentul **Patriarhale și exotice** (1988). Iată în acest sens un panegiric singaporean scris „la trecerea lui Leonid Dimov" : „Eternă slavă bardului Dimov, / întru-amintirea cuvioase ore / cînd preacinsteam **idei la «Singapore»** / **și viziuni și visuri** de liubov !"

La Singapore se cultiva oralitatea, modalitate pe care acest copil teribil, care a fost și care mai este, Tudor George a considerat-o o condiție a poeziei. Gen nelipsit de teatralitate, traducînd totul printr-o gestică ce figurează și un joc spontan cu măști, poezia lui Tudor George e o comunicare directă ca tehnică de spectacol în aer liber. Un volum, apărut în 1973, a treia carte din „trilogia sonetelor" se intitulează chiar **Bazarul cu măști.**

La prima vedere, boema lui Tudor George pare paradoxală în raport cu rafinamentele lingvistice ale operei. Poet lexical, cu o grijă severă pentru cuvinte, ajungînd chiar în volumele de început la rafinări de limbaj duse pînă la o drogare stilistică ce-l apropie de cei mai disciplinați poeți neoclasici. În versurile acestui boem pitoresc e o fermecătoare derută, o alternanță de prețiozități crepusculare și o pasiune pentru vulgarizarea unui lexic compromis prin înnobilări artificiale. Uneori fantezia lexicală duce la flexiuni originale, ca frunte comețoasă, cort **ambulacrar**, mărgeane **conturse** ochi **ventuzici**, prunduri **flăcăroase, medievalitatea** verii, zbatere **sisifă** etc.

Tudor George e numai aparent un descriptiv ; chiar sub pojghița pastelului se zbat apelative tropice orale, cu stilizări narative ce nu sînt departe de un barochism disciplinat și tandru, precum în **Cupola Bărăganului.** Dar contribuția esențială a poeziei sale e sonetul, considerat **o piatră de încercare a tuturor poeților și mai cu osebire a celor mari**, un fel de **piatră filozofală a Poeziei.** Cantitatea impresionantă de sonete (ne referim în primul rînd la trilogia sonetelor : **Sonetele aeriene, 1972 ; Armura de sudoare, 1972 ; Bazarul cu măști, 1973**) a determinat pe unii critici să-l considere pe poet a avea un viciu al artificiului, creînd chiar schelării sau mașinării lingvistice complicate. Ba ceva mai mult, preluînd o idee dintr-o tabletă argheziană i s-au adus imputații cum că ar avea o predilecție rebusistă și ar cultiva un constructivism lingvistic, imputații care se întorc pînă la urmă în favoarea poetului. Iată un sonet care definește cu **asupra de măsură** căutarea dificultății, virtuozitate formală, utilizarea unor termeni vetuști ce oferă și un anume context ludic, poetul simțindu-se în livresc ca-n elementul lui : „Din infim spor pădurii regenerează ! / Visează-n pulberi hydre palimblaste ! / Dintr-un zgrăbunț preling recife vaste ! / Stă-n vrejul flasc Hecatonchiri de groază ! // Mirifă-i forța agrăirii noastre / Din zdrîngul limbii poți stîrni cea loază, / Cea iederă-vîrtej. Taifun — emfază, / O scară pînă-n pronii, or prăpaste ! // Cu ochiul ager, uită-te și zgurmă / Minunile tăinite-ntr-un corpuscul, / Heraldica popoarelor din urmă, — / Nestinsul soare-nchis în bob — minuscul ! // Ciorchini, dă-mi, Bachus ! Cîntă-mi Melpomena ! / Tot Universu-i scris numa-ntr-o genă !" **(Proteu)**

Tudor George s-a consacrat cu voluptate artei sonetului, ajungînd la o dexteritate spontaneistă, propunînd o viziune a lumii, ilustrată prin forma predilectă a **dulcelui stil nou.** Sonetul devine un receptacul în care poetul toarnă meditații ca și pamflete, mărturii ce țin de **parfumul timpului** (un volum din 1975 poartă chiar acest titlu) sau declarații erotice ce țin de un **catechism** renascentist (**Catehismului iubirii**, 1977).

Poetul are o disponibilitate verbală pozitivă, o locvacitate utilă poeticei supraermetizate a secolului nostru, prea puțin interesat de o comunicare mai extinsă a misterelor lirice. Într-un sonet cere cititorilor (mai exact ascultătorilor) să nu fie impresionați numai de haina „giuglarului", spuitor de sonete, ci să ia aminte mai ales la turnura festivă a versului : „Te uiți la zdreanța mea din petici toată / Dar nu te uiți la versu-mi sclipitor — / La haina lui distinsă și bogată, / Al cărui meșter sînt și croitor..."

Ca structură artistică Tudor George e un debordant, nu un facil, scriind fără rezerve, fără cenzuri interioare, fără convenții, fiind, chiar în sonete, un spirit liber, de-o sinceritate nereținută, contribuind într-o mare măsură la dezermetizarea lirismului românesc de azi.

Dar poetul nu este numai un „făcător", un artizan care „poetizează", ci chiar un exeget al artei sonetului. O dovedește prin laborioasa cercetare cuprinsă în cele două volume din seria **Cartea sonetului**, apărute în 1987 și 1990. Ni se prezintă aici un istoric dar și o estetică a sonetului ; sonetistul descifrează un mit al speciei, înțeleasă ca o „înmatrițare" a spiritului în forme date și nu numai ca un joc sterp și criptic sortit desfătării combinatorii. După Tudor George sonetul se constituie drept prototipul acelui mult discutat **mimesis** care, prin intermediul simțurilor, redimensionează o a **doua natură.**

Cartea sonetului e scrisă cu o foarte mare atașare de ipostaza de sonetist ; spunem asta pentru faptul că expunerea istorică a speciei și a autorilor de sonete este dublată de exemplificări, fie de traducerea unor celebre texte de care se face vorbire în expozeul istoric fie de sonete-dedicații semnate de Tudor George. Astfel de exemplificare o facem cu sonetul lui Baudelaire, **Corespondențe** : „Natura e un templu cu stîlpii vii, prin care / Adesea se-nfiripă cuvinte-n vagi ocoluri ; / Pe-aici răzbate omul, prin codri de simboluri / Care-i răsfring căutarea-n priviri familiare".

Cartea e opera unui poet cult, instruit în materie de poetică și estetică în general, descoperind și aspecte mai puțin cunoscute din istoria poeziei. Ni se vorbește de Dante, Petrarca și Michelangelo, dar și de Cecco Angiolieri, un sonetist cu o circulație redusă în spațiul cultural românesc.

Un aspect nou al operei lui Tudor George este poezia realității imediate sau mai exact poezia elementelor, a lucrurilor care la prima vedere nu par a intra în universul poetic. Astfel în volumul **Inventar celest** (1982) în ciclul „Infernul derizoriu" mai ales obiectele formează subiecte de sonet : Masa, Fereastra, Frescă, Scaun, Laț, Jilț, Tirbușon, Nai, Măr, Ascuțitoarea, Pat, Jgheab, Paharul, Pecete, Șișu, Cravata, Călimara, Cămașa, Calorifer, Radio, Gramofon, Furculiță, Ceasornic, Ploscă etc. Exemplificăm acest aspect cu sonetul **Călimara** : „Albastru iezer sunetul mi-l spală / Și ochiul cu cereștile lui ape : / Stiloul precum ciuta,, mi s-adape / La Mitica-Sorginte-de-Cerneală ! / Un cer întreg ca-ntr-un ghioc menține / Și-aud, ca-ntr-o ureche-n scoica goală / Un sorb neptunian, o vîrtejală / Pulsînd uranienele potoape ! / Îmi voi sorbi atavicul meu sînge / Din cosmica, sublima Călimară, / Într-o clepsidră ce veninu-și strînge / Ca Sepia, repropulsîndu-l iară ! — / Repopulînd, cu versurile mele, / Un proaspăt cer și-un nou ocean de stele !..."

Tudor George este, așa cum nu era greu de bănuit, și un fel de trubadur, ce glosează cu mult spirit texele lui Shakespeare sau ale altor poeți ce intră în sfera lui de grație. În volumul **Catehismul iubirii** (1977) fiecare sonet este precedat de un fragment din sonetele Marelui Will : „Amoru-i tot amor, oricît de laic / Și-oricît de necioplit te-ar paște-amice / Nici Laura nefiind, nici Beatrice — / Cometa ce te prinse-n arc voltaic ! // De vreme ce ți-i dragă, n-ai ce zice / Dacă pășește-n iambi, sau ritm trohaic, / Nici dacă n-are vr-un sigil arhaic, / Pe stema curții tale să-l aplice..." Am citat comentariul la un motto clasic, un fragment din Sonetul **CXXX** de Shakespeare **Bruneta Doamnă.** Aceste replici la sonetele dedicate Doamnei brune, certifică o virtuozitate greu de atins. „Îmbrățișez, scrie undeva Tudor George, truda lingvistului liric, poezia trecută prin **studiul** limbii și obsesia **metrică**, temeinica strădanie pentru împerecherea inedită a cuvintelor, potrivirea cuvintelor în constelația lor cea mai strălucitor-grăitoare, precum și primenirea și însănătoșirea continuă a tonusului limbii noastre, în care inventivitatea lexică a poetului are menirea ca, în spiritul limbii sale să releve acele noțiuni-heteróisis, acele pîlpîieli ale unui străfund luceafăr.

În acest sens, metafora nu mai poate constitui un simplu joc efemeric-sibilinic, sinecdoca tinde să devină certitudine în planul lingvistic, adevăr implacabil nimbat de revelație, cuvîntul se revitalizează își recapătă vigoarea și valențele sale, îmbogățindu-și caratele, iar poezia autentică nu se mai sinchisește de palidele reverberații dialectale..."

Poetul se declară un închinător bahic socotind închinarea drept o funcție istorică : „C-am închinat paharul clipocitor cu stele / Și prea slăvit-am viața la marile ospețe, / Din inimă, de-atunce, un imn al vremii mele / Va să răzbată, pururi, prin vechi letopisețe !" **(Văleat).**

Se pare că sonetul a devenit o specie ce ține, la Tudor George, de un profesionalism ce depășește condiția tehnică a artei poetice, devenind o comunicare printr-un paradoxal dicteu disciplinat. Chiar preocuparea poetului de a scrie un fel de „tratat" al sonetului (**Cartea sonetului**) confirmă această preocupare. În fluxul istoric al literaturii române, pornind de la Gheorghe Asachi (primul sonetist român) și ajungînd la sonetiștii de azi, atît prin consecvență cît și prin virtuozitate, Tudor George ocupă un loc aparte. Am putea spune că autorul **Armurii de sudoare** e primul poet român care în afara lui Mihai Codreanu, nu scrie sonete ocazionale. El stăpînește cu mîndrie arta sau mai exact estetica sonetului dar și istoria speciei. În prezent lucrează la o masivă antologie (în cîteva volume) a sonetului românesc.

În ceea ce privește structura sonetelor pe care le scrie putem adăuga mențiunea că poetul nu ajunge la o împietrire formală a expresiei, nici la un inevitabil manierism, păstrîndu-și un tonus fluid, necăzînd într-o rutină a automatismului, ocolind cabotinismul calofil, abordînd această formă fixă cu un protocol ceremonial. Și ceea ce este mai interesant pe plan moral-estetic e faptul că Tudor George, alias Ahoe, are siguranța că prin poezia sa are rezervat un fotoliu de onoare în Olimp : „Și-atîtea temeri, bucurii ce-am strîns — /Precum Hercul, spre slava-ți le-aduc, Joe, / Și-nspre Olimpul tău de nepătruns, / Înalt — de fum — columna mea : Ahoe !".

Emil Manu

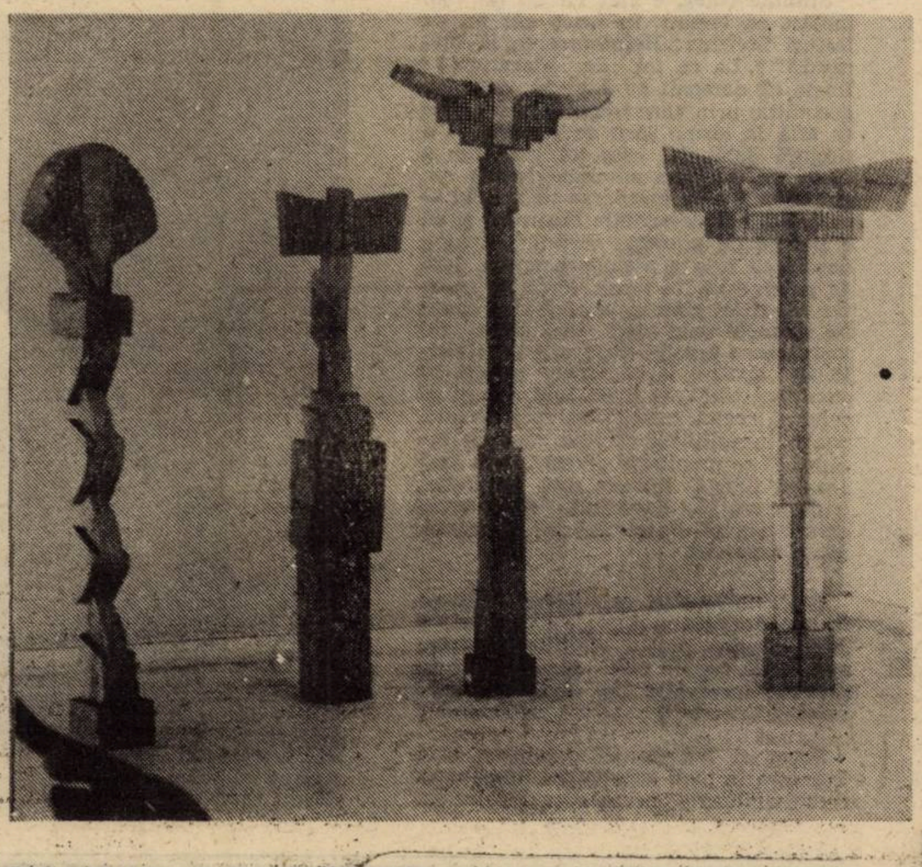

Sculptură de Gheorghe Iliescu Călinești

13 întrebări pentru...

ȘTEFAN AUG. DOINAȘ

1) Stimate domnule Doinaș, după revoluția din 1989 am asistat la tot felul de metamorfoze, una mai spectaculoasă decît alta. Se înțelege că destule au avut loc și în breasla noastră. Vi se par firești ? Ce a determinat apariția lor ?

În orice breaslă, metamorfoza și năpîrlirea sunt fenomene organice, firești, care confirmă prin varietate identitatea fermă a unei personalități. Un vast cîmp de manifestare se oferă astăzi tuturor spiritelor care nu s-au simțit în largul lor pînă acum doi ani : ecloziunea acestor eflorescențe nu poate să fie decît îmbucurătoare pentru cultura română. Dar Revoluția a creat vai ! și un fel de maidan al veleitarilor, un teren de antrenament și excese de tot felul ale unei liote de pseudoliterați, golani în toată puterea cuvîntului. Sau, poate, ar fi mai potrivită comparația cu o scenă goală, luminată de o rivaltă orbitoare, pe scîndurile căreia se-nghesuie acum o sumedenie de indivizi de tristă reputație, care — apărînd cu măști de împrumut în roluri de protagoniști — se hrănesc cu iluzia secretă că nimeni nu va recunoaște în zelul lor de astăzi scîrboasa lor rîvnă de trepăduși din trecutul nu prea îndepărtat. Ce se poate face în fața unui asemenea fenomen ? Timpul nu se scîrbește de nimic, iar bunul simț — în pofida a ceea ce spunea un filosof cîndva — nu este deloc facultatea cea mai răspîndită la contemporanii noștri.

2) În ceea ce vă privește, vă găsesc neschimbat. Sau, mai bine zis, n-a reușit nimeni să vă tenteze cu un portofoliu ministerial, cu o misiune diplomatică. Cum rezistați ?

Vă mărturisesc, amuzat, că, imediat după decembrie 1989, ofertele în acest sens n-au lipsit. Unele erau de-a dreptul uluitoare. Poate tocmai de aceea, n-a fost nevoie de nici un fel de rezistență din partea mea pentru a le respinge : era o chestiune de simț al măsurii. În general, deși am făcut politică încă din perioada studenției mele sibiene, și deși mai tîrziu am ajuns să fiu chiar o modestă victimă a politicului, această activitate nu mă atrage acum decît ca subiect de meditație, eventual de descriere aplicată sau de analiză, dar nicidecum ca teren de manifestare practică. Fără a arăta nici un dispreț față de asemenea îndeletniciri, îndrăznesc să spun că viața mi-a oferit satisfacții mai substanțiale decît un portofoliu ministerial sau o misiune diplomatică. Și, pe urmă, dacă e vorba să ne jucăm cu situațiile sociale, de ce nu ne-am juca puțintel și cu cuvintele : oare un veritabil scriitor nu este, în același timp, un ministru și un diplomat al Republicii Literelor ?

3) Rezistența și, eventual, refugiul în literatură vă exprimă mai bine într-o perioadă cînd politicul a invadat și acaparat mai toate sectoarele vieții sociale ? Considerați că aceasta e menirea oricărui scriitor autentic sau, dimpotrivă, artistul trebuie să-și urmeze epoca ?

Nu e vorba de un refugiu : în literatură, în cultură mă simt **acasă**, iar sentimentul acesta prețuiește — pentru mine — mai mult decît orice. Cît despre raportul literaturii cu politica, despre rolul artistului în societate, — firește, ele pot să se îmbine, și chiar armonios. Într-un climat de libertate, orice activitate pentru a fi rodnică trebuie să se întemeieze pe o opțiune serioasă, iar această opțiune nu poate să fie decît rezultatul unei bune cunoașteri de sine. Un adevărat scriitor, cred eu, se va concentra întotdeauna, cu toată ființa sa, asupra domeniului în care poate să producă valori. Politica și activitatea literară nu sunt deloc incompatibile, și există artiști care n-ar fi acceptat ușor să le separe, și să aleagă între ele. Dar, în general, am impresia că menirea unui artist nu este aceea de a-și „urma“ epoca, ci aceea de a se ridica, de a se smulge din mijlocul ei, pentru a o reprezenta — fie negînd-o, fie confirmînd-o — la alt nivel. Cei care contestă astăzi, în aceste vremuri tulburi, utilitatea atitudinii politice au tot atîta dreptate — dar nu mai multă — ca și cei care se cred chemați să lupte pentru o idee. Bineînțeles există situații extreme, cînd problema se pune altfel : nimeni nu are vocația războiului, de pildă, dar în situații-limită nimeni nu are nevoie să se eschiveze... Să fim, însă, serioși : în pofida spiritelor, atît de ascuțite și de încinse, „ne batem“ cu săbii de lemn, încă. Iată de ce, cred eu, cei mai înverșunați luptători ai momentului sunt saltimbancii...

4) Revistele și ziarele, după o explozie postrevoluționară, își restring activitatea, unele chiar dispar. Revistele literare sînt cele mai afectate acum. Nu se prea citesc, se vînd greu. Ca și cărțile, de altfel. A intrat oare literatura într-un con de umbră sau se poate vorbi chiar de o modificare a gustului pentru lectură ?

Se poate vorbi și de una, și de alta. E drept, nu parcurgem o perioadă prea propice lecturii, și este evident că gustul literar al marelui public este în derută. Suntem bombardați zilnic cu știri senzaționale, opinia publică e mereu solicitată de evenimente politice foarte grave, pacea lumii e amenințată în diverse puncte ale globului, suprafața morală a societății noastre actuale este teribil de agitată, — toate acestea nu favorizează înclinarea spre literatură, nici stabilirea unor opțiuni ferme în cadrul ei. Omul de astăzi citește oarecum la întîmplare, cam tot ce-i cade în mînă, în funcție de mijloacele de care dispune pentru a-și procura cărțile din ce în ce mai scumpe. Apoi, să nu neglijm nici concurența televiziunii.

5) În ceea ce mă privește, eu cred că reintoarcerea la literatură e foarte aproape. Iarna aceasta începe să semene atît de mult cu alte ierni, judecînd după frigurile **care ne-au cuprins pe toți. Ambiguitatea termenului subliniat se înțelege. Cu ce fel de lecturi am putea încălzi pe cititorul român, atît de rebegit azi ca și ieri ?**

Stimate coleg, e clar că nu ne vom încălzi cu lecturi, în orice caz nu cu lecturi literare. „Reîntoarcerea la literatură“ ? La ce fel de literatură ? ! Poate că oamenii ar suporta mai bine greutățile prin care trecem, dacă cei ce se află la cîrma țării ar explica — o singură dată, dar răspicat, așa cum a făcut un nu prea simpatic (nouă) om politic englez la începerea războiului — că trăim ani de teribile încercări, și că e nevoie de anumite virtuți pentru a depăși cu brio o asemenea epocă. Iată de ce cred că, la iarnă, lecturile noastre vor fi tot ziarele, în care vom căuta fie semnele unei vieți mai bune, fie justificarea acestei vieți atît de dificile. Și apoi, o iarnă foarte aspră, în cursul căreia vom fi cu toții supuși aceluiași regim termic, va mai atenua, poate, inegalitățile sociale care au început să se manifeste agresiv, care sunt absolut firești într-un stat capitalist (cum vrem să devenim), dar pentru care o seamă dintre noi nu au înțelegerea necesară.

6) Nemulțumitul condițiilor vitrege în care trăiește mai poate evada într-o lume utopică, ideală, oferită de creator sau arta capătă alte dimensiuni în actualul moment ? Pe cine mai servește și în ce fel ?

Fruct al imaginației creatoare, arta hrănește în mod substanțial imaginația compensatoare, aceea care furnizează nemulțumitului seninătate și împăcare cu sine iar celui prea placid, neliniște și aventură. A ajuta evaziunea din imediat este una din funcțiile artei, neîndoios : a se vedea exorcizarea plictisului la Laforgue, goana după „nou“ la Baudelaire, fascinația exotismului la Mallarmé etc. Dar rolul ei nu se reduce numai la atîta. După opinia mea, ea servește, întîi de toate, formării-de-sine (desigur nu în sensul unei pedagogii pestalozziene). Să nu uităm că fiecare om vrea să evadeze nu atît din imediat, cît din sine însuși, și că — în privința aceasta — un milion de dolari le servește unora mai bine decît orice capodoperă literară, fie că e vorba de **Don Quijote**, de **Contele de Monte Cristo**, de **Război și pace**. Setea de exorcism, de aventură, de pitoresc, de senzațional etc., aș zice : în general, de cunoaștere și fericire, — nu se satisfac îndeosebi prin scufundarea în paginile unei cărți. Labirintului bibliotecii, drag lui Borges, îi este preferat labirintul real al unui parc englezesc. Cine credeți că face cea mai mare concurență cărții, care e un condensat de viață ? Viața însăși. Utopiile nu slujesc mulțimilor, ci conducătorilor de mulțimi...

7) Scriitorul W. Saroyan îmi spunea cîndva că în America e atîta libertate încît creatorii americani nu prea au ce face cu ea. Aceasta, mai degrabă, îi dezorientează, fiindcă se creează atîtea stiluri cîte personalități se ivesc. Într-o societate ca a voastră — îmi zicea pe atunci — arta e mai aproape de legile ei firești, fiindcă atacă mai organizat și mai subtil relele sociale, recurgînd la parabole și utopii. Am ajuns și noi într-o societate plină de libertăți ? Cum îl judecați pe Saroyan pentru răspunsul său ?

Îmi permit să spun că Saroyan n-are dreptate, că greșește de două ori : o dată, pentru că rolul artei nu este acela de „a ataca relele sociale, recurgînd la parabole și utopii“ ; a doua oară, pentru că o mai serioasă meditație asupra a ceea ce înseamnă un regim de dictatură i-ar fi dat o mai justă idee despre libertatea de creație. Cu ce ar putea să ne supere situația — pur teoretică, de altfel, — a unei culturi în care ar exista „atîtea stiluri cîte personalități“ ? Să nu confundăm libertatea cu libertinajul. Libertatea e corelată cu responsabilitatea. Oricîtă libertate ar exista într-o cultură, personal tățile reale nu apar cum se ivesc ci percile după ploaie. În atmosfera de mătată a libertinajului proliferează do personalitățile de bîlci, scriitorii „la m dă“, cei care scriu pentru un publ gata format : producătorii de literatu de consum. Adevăratul scriitor își fo mează publicul propriu.

8) Apropo de stiluri și, eventu mode, care credeți că vor prinde viitorul timp ? Va deveni jurnal mai interesant decît ficțiunea ? Lit ratura documentului va invada piața

Literatura documentului a invad deja, de cîtva timp, piața noastră liter ră, iar fenomenul nu e chiar atît de gr de explicat: tot ce a fost cîndva interz își ia acum revanșa asupra cenzurii. C va dura situația aceasta ? Probabil ati timp cît cititorii nu vor ajunge la s țietate ; căci, la un moment dat, aute ticul poate să te plictisească la fel tare ca și impostura. Probabil tot ce zurii trebuie să-i mulțumim că, la n — nu și în altă parte — jurnalul int a devenit mai interesant decît ficțiun aceeași întrebare se pune și aici : va dura gustul pentru indiscreție, pe tru amănuntele cotidiene ale unui p sonaj istoric, sau chiar ale unui om rînd ? Să nu uităm că, în general, b grafia cuiva ne interesează în măs în care povestește viața unui creat a unei personalități. În sensul aces putem spune că biografia e umbra o rei, nu invers. Pe cine ar interesa, pi la amănuntul biologic, viața lui Er nescu, dacă n-ar fi viața unui geni Cititorul de rînd, mare amator de b grafii, caută „unicitatea“ trăirii, ab lutul clipei de extaz, de hiperlucidi te, de prăbușire psihică, situația-lim în general, — fără să știe că „mome tul unic“ și „trăirea aparte“ țin de i fabil : nu sunt comunicabile. Litera ra misticilor e o dovadă.

9) Se zicea, cîndva că poezia rom nească ar fi printre cele mai bune d Europa. Cu alte cuvinte, la acest n vel, sîntem de mult pe bătrînul con nent și nu oricum. Aveți unele compl tări, unele rezerve sau considerați spusele confraților erau determina de un anumit context politic ?

Din momentul cînd literatura noas

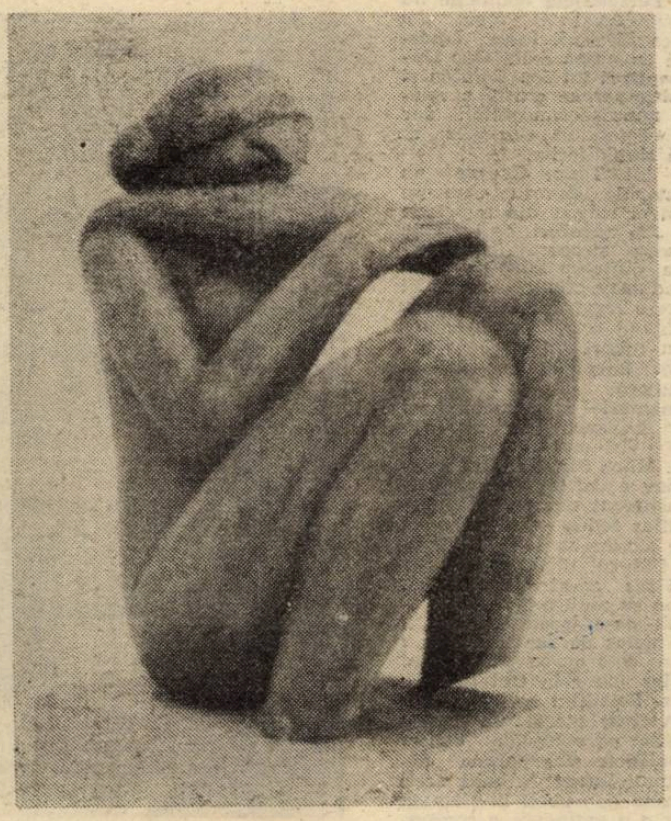

Sculptură de Aurel Olteanu Stin

a început „să aibă voce", noi am fost mereu în Europa. Eminescu, de pildă, nu este deloc un romantic minor, ci unul dintre marii romantici ai lumii ; firește : nu prin „romanțele" lui, pe care publicul mare le cîntă. Lui Blaga, cu greu l-aș putea afla un echivalent în poezia europeană modernă, în ceea ce privește profunzimea lirismului, vibrația metafizică a verbului, producția de inefabil. După cel de al doilea război mondial, încet și cu mare dificultate, lirica noastră a izbutit să recîștige dimensiunea interioară a tradițiilor sale. Cui datorăm această — să-i zicem așa : renaștere ? În primul rînd, teribilei experiențe istorice, acelor ani tragici care s-au decantat în expresia poeților. Apoi, poate chiar regimului de îngrădire a libertății, care a obligat spiritul nostru la acel minimum de „travaliu de încifrare", de filtrare, de „construcție verbală" a sensibilității și exprimării, fără de care nu există poezie mare. Dar, mai mult ca oricui, o datorăm existenței unor autentice personalități, a unor vocații de netăgăduit, a unor oameni care și-au făcut din arta lor **destinul** lor : cu încrîncenare și cu subtilitate, în ciuda oricăror opreliști și vămi, acești oameni au căutat și au găsit valorile adevărate ale lirismului european, au comunicat cu ele, s-au lăsat stimulați de ele, au intrat în concurență cu ele. Pentru că poezia este (și) autografă : se hrănește cu sine însăși.

10) Dumneavoastră ați tălmăcit multă poezie. Ați avut chiar cutezanța — pentru unii uimitoare — de a traduce o carte, deja transpusă în limba română. Ce v-a nemulțumit de ați recurs la acest gest ?

A traduce poezie înseamnă a te hrăni cu poezie : un proces care implică deopotrivă cunoaștere și participare, distanțare și identificare, rezervă și dăruire de sine, modestie și orgoliu. Cînd am tradus **Faust** — cred că la această operă faceți aluzie, nu ? — m-a animat, întîi de toate, plăcerea și ambiția de a face un lucru greu, pe măsura profesorului meu Lucian Blaga. Excelenta lui traducere, pe care am admirat-o și degustat-o în liniște într-o vreme cînd eram profesor la țară, mi s-a părut, cu trecerea vremii, că pe de o parte datează ca vocabular, pe de altă parte că nu este destul de fidelă originalului, fapt explicabil prin puternica personalitate lirică a traducătorului. Dar, aceste „motoare" psihice odată pornite, ceea ce a însuflețit munca mea de peste cinci ani de zile, a fost bucuria de a-l demonta și remonta pe Goethe : de a demonstra că limba română se poate astăzi măsura cu limba germană, dacă nu ca limbaj filosofic, în orice caz ca limbaj poetic. Să nu uităm, însă, că am dat peste un teren prielnic : în **Faust** însuși, mai ales în partea a doua a tragediei, sunt evidente semnele indubitabile ale unei **performanțe** de prozodie, ceea ce m-a făcut să mă simt în elementul meu. În fine, orice traducere de poezie este un act de iubire, în care cel iubit moare și renaște pe buzele iubitorului...

11) Într-o discuție cu un tînăr poet, mi s-a sugerat o idee care, sincer să fiu, m-a surprins inițial. Citindu-vă domnia sa cîteva texte v-a așezat într-o familie spirituală borgesiană. Vă recunoașteți într-o asemenea descendență ? Prin ce ? Ce vă desparte ? desparte ?

Cititorul meu, la care vă referiți, are și cultură literară, și intuiție. Mă bucur pentru el. Dar mă bucur și pentru mine, întrucît un aspect al scrisului meu a fost „citit" așa cum merită. Într-adevăr, de mult timp — de cînd l-am parcurs pentru întîia oară și am scris despre el în „Secolul 20" — Borges m-a captivat. Urme ale acestei pasiuni pot fi găsite în unele poeme ale mele din perioada 1960—1965. Mai recent, începînd să scriu și proză, a fost normal ca o anumită afinitate să iasă la lumină, să capete un contur mai pronunțat. Să precizez că n-am fost niciodată prea entuziasmat de poezia sa : ceea ce m-a fascinat au fost narațiunile sale atît de stranii, de tulburătoare, de încărcate de fior metafizic, de rafinate. Temele lui principale — obsesia cărții, labirintul, specularul și speculativul, raportul între original și copie, adică fascinația dublului, livrescul ca sursă de inspirație, truculența falsei bibliografii, enigma și rebusul etc. — toate acestea formează un mic sistem stelar pentru mine, și nu arareori mă las pradă vertijului lui. Ne desparte, cred, raționalitatea lui excesivă, austeră ; și, decurgînd de aici, deci ca o consecință a faptului fizic al orbirii sale, care l-a împiedicat să simtă senzualitatea formelor concrete, a rămas la o oarecare distanță de un spirit prea rece, geometric, hiperintelectualizat.

12) Nu-mi amintesc să fi fost contestat cu vehemență, dar nici adulat fără rezerve. Fiindcă ați tipărit multe studii critice, dedublați-vă puțin și fiți, în cîteva rînduri, criticul cel mai exigent al lui Ștefan Augustin Doinaș. Iluminați apoi zonele nevăzute de alții.

Ori vreți să fiți amabil, ori memoria vă face feste. Oricum, țin să precizez : am fost și contestat cu vehemență, și adulat fără rezerve. Deși în primul moment nu mi-a făcut plăcere, nici critica, nici lauda, nu mi-am ieșit totuși din piele : nici de rușine, nici de bucurie. Mi se pare cum nu se poate mai firesc, și chiar consider ca un semn de bun augur (mai ales pentru viața postumă a operei !) ambele aceste atitudini ale cititorilor sau criticilor mei, chiar dacă ele se bat cap în cap. Tot ce am de spus, în acest moment, despre mine ca scriitor, e recunoașterea unei situații incomode în care m-am plasat — și, după cum se vede, nu încetez a mă plasa — eu însumi : am scris prea mult și — culmea ! — o fac mai departe. Faptul acesta mă expune, firește, multor observații, dintre cele mai, felurite. Este, însă, un risc asumat : o activitate prelungită în timp nu poate să fie, chiar și valoric, fluctuantă ; dar, pînă la urmă, socotesc eu, ceea ce contează este ansamblul ei, mărturia unei spiritualități active care se confruntă mereu cu realul din jur și cu propria sa realitate. Rostul meu nu este să am opinii despre mine însumi, ci să le suscit.

În ce privește invitația de a „lumina zone nevăzute de alții", oricît de detașat m-aș preta la un astfel de „joc", el ar echivala totuși cu mărturisirea unor nemulțumiri privitoare la recepția de care a avut parte opera mea. Or, eu n-am dialogat niciodată cu criticii mei, considerînd că, pe de o parte, e dreptul — ba chiar obligația lor — să aibă opinii extrem de personale ; iar, pe de altă parte, că această operă răspunde singură ori de cîte ori este „întrebată", și totodată „se apără" mai bine decît ar face-o o intervenție directă din partea mea.

13) De obicei grav și exact în tot ceea ce faceți, am descoperit la ultima Conferință a Uniunii Scriitorilor că nu sînteți ocolit de ironie, una foarte usturătoare. Ce șansă îi acordați acesteia într-o literatură care, sperăm, va fi necruțătoare cu o realitate mult mai comică decît altădată ?

Ironia, oricît de mușcătoare, nu cred că ar fi de ajuns în împrejurările în care ne zbatem astăzi, pentru „a pune la punct" lucrurile care nu merg bine în țara noastră. Realitatea noastră socială actuală este nu numai comică — ceea ce ar conferi maladiilor sale un caracter benign : ridicolul nu ucide ; ea este, vai !, grotescă, ba chiar tragică. Dar se pare că noi, Românii, n-avem dimensiunea tragicului, și — ca atare — nu vom putea **să ne trăim** tragedia proprie în toată profunzimea ei. Dacă nu putem să așteptăm nimic din partea Parlamentului, ce am putea să așteptăm din partea Literaturii (vedeți, pentru a echilibra comparația, am utilizat litera mare). Un nou Caragiale ? O atare apariție în Republica Literelor noastre n-ar face decît să arate cu degetul, poate, dar nicidecum să taie în carnea vie a buboaielor. Nu de comici și de satirici avem nevoie acum, ci de scriitori cu simțul tragicului, care să împingă un întreg popor spre zonele centrale, incandescente, de angajament existențial, ale Istoriei. Avem nevoie de un Fichte care să articuleze **ad hoc** cîteva fulminante „cuvîntări către națiunea română". Mi se poate obiecta că îl avem pe Cioran, așa cum a fost, și așa cum este acum : exilat de bună voie în altă patrie, aceea a limbii franceze ; adică, la suficientă distanță pentru a putea să ne biciuiască după cum meritățm. Da. Dar la ce ne folosește ? Ca să citești tragismul pe care-l divulgă un gînditor cum e Cioran, trebuie să ai ochi pentru tragic. Deocamdată, noi n-avem ochi decît pentru rîs... Poporul român este un Don Juan căruia degeaba-i-a apărut în față statuia Comandorului ...

București, 2 nov. 1991

Interviu realizat de
Marius Tupan

O ISTORIE ILUSTRATĂ A LITERATURII ROMÂNE CONTEMPORANE

văzută de Ion Cucu

„A mai plouat aseară pe străzi la Guadelupa" — **Ion Caraion**

Leonid Dimov a schimbat macazul trenului oniric

Nina Cassian privește realitatea la scara 1/1

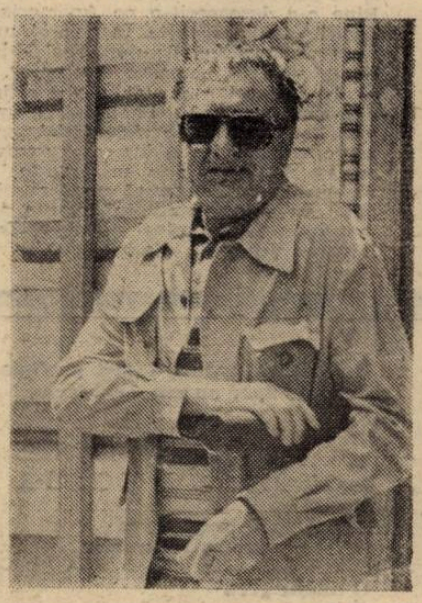

Adrian Marino anunță o nouă Biografie a ideii de literatură

Virgil Cândea este preocupat mereu de documentele continuității

mircea constantinescu

Lăcuste în halate
Şireturi în salam

„Căci sînt tînăr hagiamiu
Şi n-am praxis ca să ştiu"
I. Heliade Rădulescu

(...) O caniculă neaşteptată dă buzna şi se lăfăie peste bieţii bucureşteni, neprevenţi dar îngăduitori. Între Mistreţul şi Alimentara din Hasdeu, soţii Pricunda s-ar cuveni să cheltuiască un pumn de minute, şi totuşi... O practică mai consistentă privind aprovizionarea cotidiană i-ar fi lămurit, pînă azi, că nu vor fi singurii care să se îndrepte spre Alimentara, acum, cînd în întreg cartierul pluteşte aţîţător mireasma unei veşti colosale : **s-au descărcat pui !** Şi i-ar fi îndrumat să urmeze alt traseu : s-apuce binişor pe Grădina cu cai, să se prelingă pe cheiul descărnat al fostei Dimboviţe, ocolindu-şi hainele cu ziduri şi garduri şi excavatoare şi pompe, să depăşească intersecţia Hasdeu-Dej-Parvan şi, păstrîndu-se tot pe valurile şi mîloase şi pratiile ale cheiului, să-şi depună trupurile plesnind de speranţe la capătul (actual) al potoului zumzăitor. Fiind însă nişte mecanicaţi, ei nu procedară astfel. Or, cam trecerea la locul de muncă durează şi, uneori, reclamă sacrificii. Dacă în acest moment ar ploua cu broaşte, ei n-ar fi mai umiţi : în loc să înainteze, visînd cu coatele şi genunchii şi palmele adunate viguros în pumni-timonă, cei doi dialoghează (respectuos, cum e şi cazul unei perechi ajunse la anii lor). După nici zece paşi, sînt despărţiţi brutal şi pernd. Zadarnic ridică ea glasul : Iubitule, unde eşti ? Zadarnic ridică el braţul (terminat în unghi drept cu lungul port-ţigaret din chihlimbar care ocroteşte o jumătate de ţigară) : Aici, aici, acum te-ajung ! Cum s-o mai ajungă ? ! Ca şi cum ar fi sărit exact în acel vîrtej viclean ce te îmbie, la Dunăre, te absoarbe şi te face prizonierul lui. Dan Pricunda se trezi smuls de lîngă consoartă, reţinut, capturat, rotit, înfăşurat împrejurul propriului pivot, iar împins înainte, iar împins înapoi. Desigur, ţigara i-a zburat, noroc că elegantul ţigaret îi mai atîrnă între degete. Cînd reuşi o mică fentă spre dreapta, unde-i loc destul datorită gangului de după magazinul de pîine, îşi trage răsuflarea încercînd să raţioneze asupra cauzelor formării turbionului uman în care a fost amestecat fără voie. E momentul cînd Anamaria se va distanţa şi mai nevralgic de el, încît, dacă Dan n-ar purta acel sombrero din pai (vietnamez, i s-a spus, hm,) şi papucii cu talpă şi toc înalte, ea ar fi îndreptăţită să se considere singură pe lume, abandonată, nimeni. Voci gîfîite. Miriieli. Călcături. Frecări. Mirosuri (de gunoaie nestrînse, de transpiraţie, de parfumuri şi deodorante şi săpunuri extravagante). Dar mai ales un carusel de halate colorate în fel şi chip. „Damascul european s-a mutat aci", îi trecu lui prin gînd. Lipit de-un stîlp de susţinere care tale accesul în gang, cu pumnii la piept şi coatele în faţă, pierdu minute de aur tot gîndindu-se ce naiba se petrece. Numai că stînd pe loc, nu va rezolva nimic. Aşa că se dezlipeşte de stîlp, se desprinde ca un gîndac de-o grindă şi reintră în şuvoi. E flancat, pentru început, de două halate albe (de la Farmacia de lîngă Veneţia ? de la magazinul de pîine ? de la frizerie ?) dar imediat ocolit, depăşit, strîns la mijloc, răsucit şi împins înainte de o uniformă kaki (o blondă scurtuţă, epoleţi de căpitan, deci lucrează la Comisariatul sectorului 6, pe Pompiliu Eliade), de trei halate albastre (tutungerie ? aprozar ? toneta de cărţi ? sifoane ?) şi de alte cîteva halate galben-posomorît (mercerie ? marochinerie ? artizanat ? legătorie de cărţi ?) sau vopsite încert (cosmetice ? pizza ? apicola ? şantierul dîmboviţean ?). Iată de ce Dan Pricunda, subit inspirat, se doreşte tăun. Ar putea să zboare pe deasupra capetelor. Ar putea să înainteze, deci, fără probleme, chiar şi să mai înţepe pe cîte unul sau alta, aşa, de-o chestie... Halatele se lăcustesc monobloc. Trotuarul vibrează, se arcuieşte sub paşi, asfaltul face burtă, umilit. Mareea umană ţinteşte un singur lucru şi, în acest sens, intenţia colectivă coincide cu intenţia lui Pricunda. Deşi nici unul dintre halatele înregistrate de el n-ar băga mîna în foc că ştie cu precizie ce anume s-a descărcat la Hasdeu (pui sau găini sau cocoşi sau fleică de pasăre sau curcan sau raţe), parola îşi menţine valabilitatea : **a-venit-marfă !** Asta ajunge. Sigur, respectivele halate şi uniforme numai în mică proporţie au reprezentanţi la coadă, ceea ce înseamnă că numai puţine dintre ele vor beneficia de o poziţie convenabilă. Aşa raţionează Dan. N-o mai zăreşte pe Anamaria. Ceva îi spune că totuşi, ea a ajuns. Undeva. Fie şi la capătul cozii. Dar ajuns. Numai că el nu raţionează realist. Deoarece năvala halatelor se produce prin toate căile de acces spre potou — iar nu cum crede el, că numai dinspre Kogălniceanu. Apoi, greşeşte apreciind că mareea umană îşi va desfăşura forţele într-un evantai ordonat, odată ajunsă la liman. Pentru că halatele cu ecuson se grăbesc să-şi înfige fanioanele în chiar primele duzini de cumpărători, busculada şi vociferările atingînd, acolo, cote maxime. Fapt care, e la mintea oricui, diminuează proporţional şansele celorlalţi, nişte naivi cuminţi, ce şi-au ocupat locurile funcţie de clipa debarcării. Şi nu-i vorba numai de numărul mare al uniformelor şi halatelor năvălitoare ci şi de o bruscă şi fatală restructurare a calităţii celor angajaţi în cursă : fiindcă ecusoanele ce-atîrnă la piepturi dezvăluie cui are ochi să vadă posibile servicii care, într-un viitor apropiat, ar face viaţa mai seducătoare celor care au ochi să vadă... Te împinge, te calcă, te zdrobeşte, ţi-o ia înainte, ba te şi apostrofează un halat albastru ? Ei şi ! Mai închizi un ochi, mai te faci că nu s-a întîmplat nimic. Altminteri, cine-ţi mai pune deoparte un cartuş de ţigări uscate ? Cine-ţi mai oferă o duzină de capsule de sifon intacte ? Cine-ţi mai înlesneşte obţinerea unui carton de ouă nevătămate ? Şi cine-ţi mai strecoară ultimele apariţii din **Globus** sau **Romanul de dragoste** ? Niiimeni ! Te-mpinge, te calcă, te zdrobeşte, ţi-o ia înainte, ba te şi apostrofează un halat alb ? Păi, dacă te ţii fudul, adio tunsoare din brici, adio un medicament din import, adio tu plombă care să nu plesnească peste două zile, adio tu pîine şi japoneze proaspete, adio tu şampon cu sulf, adio tu oţă-sidef... Şi aşa mai departe. Încît Pricunda îşi face sînge rău degeaba. Îi vine să urle, să urecheze, să scuipe şi să pălmuiască ? Ei, şi ? ! O să-i treacă. Bine c-a descoperit-o pe Anamaria, undeva în spate, departe. Înapoia ei, nu mai mult de douăzeci de persoane. Prin urmare, virtejul omenesc dimprejur, pînă a ajuns el aci, s-a rupt, s-a ramificat, a dispărut, unde ? Pentru Dumnezeu, unde ?... În dreapta Anamariei, şoseaua, acum răscolit de buldozere şi excavatoare. Pe porţiunea asta se lărgeşte albia riului, constrîns acum să curgă noroios şi pătat cu uleiuri, mult în dreapta, înghesuit între înalte grinzi metalice. Dan îşi întoarce privirea dinspre şantier spre Anamaria, care-l zîmbeşte cuceritor, calm, de parcă n-au fost despărţiţi abuziv prin năvala turcită a uniformelor, salopetelor, halatelor : Iubitule, bine că te-am recuperat. Cînd îţi zăream pălăria, cînd iar te pierdeam. Arătai ca un înotător în largul Olimpului, gata-gata să se scufunde datorită circeilor. O aude. O vede. Însă în cutiuţa lui craniană încă mai zuruie vocile amalgamate ale torentului care l-a purtat pînă aci. Rămîi pe loc, mă duc în faţă să văd ce şanse-avem. Nu, o să fac eu figura asta, îşi dezlipi el buzele. Mai tîrziu mergi tu. Oricum, te anunţ că avem înainte cel puţin două sute. Ce două sute, domne ! se-amestecă o doamnă, din spatele Anamariei. Sînt pe puţin trei ! Şi cu cei ce se mai lipesc. A, iubitule, tocmai îi povesteam doamnei, Istrate Ecaterina, garderobieră la Municipal, Atunci se schimbă situaţia. Sînt numai ochi şi urechi. Ai şi fost, iubitule, şi-ţi mulţumesc. Îl sărută scurt, după ureche. Apoi îi şopti : Ai transpirat tot. Şi cred că borul pălăriei tale mi-a rănit fruntea. El îşi saltă puţin sombreroul şi-i sărută locul probabilei răniri. Dădu s-o pupe încă o dată, cînd un strigăt din preajmă îi alungă intenţia : Bă-mpărate! Ia vin bă-ncoace !

„De la întîi aprilie o să mîncaţi salam cu Zoia !" **(Vocile oraşului).**

La picioarele lor, dincolo de povîrnişul abrupt al malului excavat, cineva a strigat iar acum gesticulează frenetic. Don maistru, io nu mai lucru cu-mpăratu ! Cînd să-l pun la ceva, iel dă să cadă ! Se-mpiedică-n şireturile-alea, fir-ar ! Dan şi Anamaria urmăresc scena. O vagă senzaţie de irealitate îi adulmecă pe-amîndoi. Poate că-i firesc : vocile, mimica, deplasările, înseşi utilajele acelora nu prea le-apar ca aparţinînd lumii oamenilor, adică lumii de-aci : agitată, înghesuită, transpirată, furioasă..., şi datorită accentuatei denivelări de teren, şi datorită unui anume calm, a unei levitaţii lente a tocmai vocilor, mimicii şi deplasărilor indivizilor purtînd salopete şi cizme şi caschete-şepci şi mănuşi zdrenţuite. Nu-i posibil, sînt dispuşi să-şi zică privitorii, ca aceştia să fie fraţii, semenii, congenerii noştri, cîtă vreme ei sînt preocupaţi de altceva, cîtă vreme ei se mişcă de parcă ar respira anaerob, cîtă vreme ei vorbesc apăsat de împăraţi, şireturi şi mama dracului mai ce, iar noi, aştilalţii, de sus, ne agităm, sperăm, ne frămîntăm... Necalificaţi şi în felul de-a privi de-aproape clasa muncitoare, soţii Pricunda (şi alţii aşijderea lor) se înşală iar. Cel apelat maistru adineauri, e de fapt un bărbat de vîrstă şi talie medii, sprîncenat şi mustăcios şi care dovedeşte o curiozitate, şi asta medie : Unde-i mă împăratu ? Aicişea, dom Cocheş ! Un tînăr slăbuţ, deşirat, încovoiat sub greutatea unui neam de ţeavă lungă nu aparte, nu se iveşte din pămîntul bulbucat, pur şi simplu pare a fi fost dintotdeauna acolo, a fi fost totuna cu pămîntul bulbucat, răscolit, scrijelit pe care-l calcă, altfel grijuliu, cu tenişii săi depravaţi. Auzi împărate, io zic să dai dracu fandoseala şi să-ţi legi şiretele ca lumea ! Şi mai zic că pe ziulica asta te-ai învîrtit de-o oră lipsă ! Ca ce, şefu ? Ca de-o pildă, luminăţia-ta. Faci stînga-mprejur şi-ţi iei alte şireţe, să nu-i mai auz p-ăştia că se leagă... Dacă tot ieşi, adă şi nişte pîini. Pe timpu mieu liber, şefu ? Bă, tu chiar vrei să-ţi tai două ore ? Cu mîinile înfipte în şolduri, Dan a urmărit scena. Acum, omuleţii de la subsol se despart. Tînărul îngenunchează. Fier-betonul geme în atingere cu maica glie. Băiatul îşi plesneşte de cîteva ori salopeta stîrnind fluturi de praf consistent şi se grăbeşte să ocolească gropile şi urmele de şenile, bălţite, şi să urce malul puţin mai departe, în direcţia Izvorului, chiar în zona unde potoul se îngroaşă (semănînd cu guşa unui Boa constrictor recent sătul) ca s-o cotească în unghi drept spre intrarea în Alimentară. De fapt — în raionul de salamuri Gospodina. Aşa deci, mormăie Dan. Îi face semn consoartei că pleacă să vadă ce se întîmplă în faţă. O ia din loc, fără grabă, mai curînd meditativ, ai zice şi curios : chiar se duce băiatul ăla după şireturi şi pîine ? Chiar o să-i scadă o oră de muncă şeful ?... Unii îşi dezvăluie lăcomia venită din bucuria de a trăi, se gîndeşte Dan, ocolind pe margine coada. Alţii îşi demască lăcomia supravieţuirii. Prima categorie are ceva jovial într-însa ceva lejer, negociabil. A doua e vulcanică, ireductibilă şi se leagă printr-un cordon teribil de ferm de animalitatea ancestrală a omului. Şi unii şi alţii vor carne, fie şi de pui — dar cîtă deosebire între cei foarte puţini, care aşteaptă acum aici salivînd la gîndul rotisorului pus acasă în priză, şi ceilalţi, marea umplutură a cozii, care-şi troznesc fălcile de flăminzeală, de post negru impus de o religie politică generalizată subtil pe cît de categoric şi în care nici unul dintre aceştia nu crede !...

„Diferenţa dintre un leu şi un dolar este de un dolar" **(Vocile oraşului).**

Cei cincizeci-şaizeci care sînt în apropierea uşii duble a magazinului, din care se selectează cîte zece pentru intrare, sînt atît de înghesuiţi (nerăbdarea ? triumful că unii **apucă** ? inerţia ?) încît îi apar lui Pricunda sudaţi între ei : un bizar meterez crenelat, din fier forjat. Şi tocmai acest meterez trebuie să-l străpungă puştiul deşirat, Împăratul ! Dar nu se poate ! Ce să caute el la pui ? Uite că are ce să caute, îi replică realitatea naivului Dan, care se opri aproape de coroana compactă a copacului-format-din-cetăţeni-ahtiaţi. Maestre, fă paşi ! Sigur, la rînd, ce eşti de la ţară ?! La rînd ! La rînd ! Hai, nu fă pă dăşteptul că nu ne-ai văzut ! Nu vreau pui, staţi puţin, se justifică Împăratul. Îmi trebuie doar salam de vară. Las' c-am mai auzit noi de-alde-ăştia care cică nu şi p'ormă. Zău, pe cuvîntu meu, doar salam de vară. Tot carne ie ! precizează un tip înalt, bine legat, probabil, apreciază Pricunda, unul din garda care face ordine. Poartă un costum lejer de vară (deja ?) şi o cravată asortată, nu mai puţin pantofii din piele vizibil naturală, poate că din import. Ei aşi ! Mie-mi trebuie patru şireţe ! Îşi descalţă tenisul drept, feţele din pînză arată ca dracu, totuşi tălpile mai rezistă, e clar. Uite, insistă tînărul, priviţi, n-am şireţe! Aşa că iau salamul, îl belesc (face gestul cu pricina) şi-i scot măduva şi, Aaahih ! Ohhihhoahh ! se auzîră exclamaţii. Daţi-mi voie, vă fac proba imediat. Mai mult curioşi decît binevoitori, cîţiva îi fac loc să treacă şi destul de repede tînărul reapare purtînd victorios salamul în mînă, ridicat deasupra umărului. Într-adevăr, puştiul înlătură pojghiţa uleios transparentă, despică salamul şi trage cu două degete dinăuntru o sfoară !... Pe care o arată, glorios, apoi se apleacă sub nasul privitorilor şi-şi înnoadă „şiretul" şi, fluierînd satisfăcut, pleacă lăsîndu-i pe toţi cu gurile căscate. Însă mitingul explodă pe loc, impetuos : Nu'spoa' domne, ăsta ne-a fraierit. Văzuşi ce-a făcut, Ce să văd, stăm ca proştii, iel umflă salamu şi, uşcheo, Păi da, da, şi-a făcut omu şireţe, că n-avea. Fii neamule serios, neamu prost tot neam prost, Prost, neprost, şi-a luat omu păpica şi ne-a lăsat mască. Ei n-am io dreptate cînd zic ş.a.m.d. Pricunda se surprinse surîzind niţel strîmb. Pe chip i se citeşte că i-a plăcut numărul puştiului. Dădu să plece înapoi, unde îi e rîndul, dar renunţă, auzind vorbele unei femei, în stînga lui („Grasă şi rumenă ca o chivuţă din Săcele", o să-i povestească el Anamariei) : El doi ani pe şantiere musulmane, c-o fi, c-o păţi, că-i acolo altă religie, aşa că omu stă-n post negru de femei, ba-i şi cară nevestei acasă lanţuri din aur d-alea pentru gît, labe şi glezne, cum a văzut el pe-acolo. Dar ea ce să facă ăia doi ani ? Păi ea dă cu păsărica-n populaţie. Aşa, ca să nu uite cum e !... „Doamne, răi mai sîntem", mormăie Dan. E remarca lui stereotipă, lansată ori de cîte ori ascultă poantele unor bancuri cinice. Ocoleşte iar coroana copacului-format-din-cetăţeni-ahtiaţi şi se opreşte în dreptul unui puţ sau ce-o fi fiind tunelul vertical recent săpat sau numai recent descoperit ca să fie racordat, la ce ? Un bărbat vîrstnic, cu salopetă văruită, stă îngenuncheat şi vorbeşte cu un altul — Pricunda se-apleacă să zărească chipul celuilalt, dar nu descoperă decît o şapcă-coif pe care scrie ceva, literele sînt pe alocuri şterse, şi braţul celui care şurubăreşte ceva, oricum, manevrează o uriaşă cheie franceză şi tot îşi schimbă poziţia, mişcările îi sînt însoţite de clefăitul scîrbos al cizmelor afundate într-o pastă miloasă din care numai şobolanii lipsesc. Deodată şepcosul îşi înalţă fruntea : Cînd vine bărbat'su, se scrie la ziar. Da ia zi, coloşa ce se dă, c-auz băicăreală,ă ? Oase pentru carne. Hai, dă-i bătaie că ne-apucă noaptea. Da mneatale ce doreşti aicişea ? Pricunda tresări, ieşind greu din vis-are : Privesc şi eu clasa muncitoare. Avu grijă să zică asta pe-un ton căutat admirativ. Auzi, la priveşte matale mai de coloşa, c-acilea noi lucrăm. Şi mai lungeşte-ţi pantalonii-ăia pă cur, că te văz om în toată firea !... Se îndepărtă nu fără regrete. Îi plac cei cu gura slobodă. Îi consideră imuni la infarct, şi azi mor atîţia oameni datorită infarctului. (...)

Fragmente din romanul **Sfîrşit de mileniu în Bucureşti.**

---

radu cange

Dumnezeire

Umbre de îngeri cad în jurul meu,
Zboruri nepipăite de privire,
Şi aripi largi care sporesc lumina,
Iar trupul îmi devine diafan.

Zoresc la nu ştiu ce ,ca-n amorţeală,
Mă-mpleticesc în pace şi-n iubire,
Ieri toţi duşmanii, însăşi perfidia ;
Pe mine doar nu am a mă ierta.

Sufletul în palmă

O liniştе grea
apasă pe lucruri...

O liniştе grea
de tunel
unde reflectoarele
ascunse te surprind
cu sufletul în palmă.

Îmi este şi teamă

Nu afişaţi zîmbete
pe feţele voastre
de sfinceşi, chiar dacă

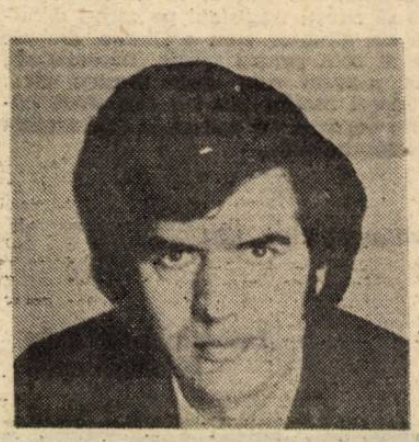

aveţi de ascuns ceva
în grotele din voi.
Lumina mea este atît
de puţină, încît nu vă
poate pătrunde şi, să vă
spun drept, îmi este
şi teamă de gîndurile
voastre ce atîrnă deasupra
capului meu precum
sabia întunericului.

Statuia de fildeş

O tristeţe
mă înconjoară —
o lume a tăcerii.
Singurătatea şuieră,
şarpe veninos.
Pe nesimţite, respectul
pentru moarte se preface
în statuie de fildeş.

TRANZIȚIA POLITICĂ ACTUALĂ

Metamorfoza unui sistem de semnificații

ROMÂNIA – OCTOMBRIE 1991 (II)

4. Ne temem de o revenire la dictatura comunistă, ne temem de o dictatură de dreapta, ne temem de militari, de fosta securitate, de orice, numai de ce trebuie să ne temem nu ne temem. Țările Estului european, și odată cu ele România, au a înfrunta amenințarea unei singure forme de dictatură : dictatura financiară. Modelul sud-american, modelul coloneilor greci și altele similare sînt simple fantasme, pentru motive care nu mai merită să fie menționate aici (cel mai elementar din ele este acela că o armată, care nu poate sau nu mai poate organiza o țară în chip comunist, trebuie să se bazeze pe mari averi și pe mari șefi de industrie, pe Kruppi, pe armatori eleni, pe mari latifundiari argentinieni sau peruani ; armata nu are cum umbla pe la poarta fabricilor ca să culeagă dări firave ; armatele dictatoriale costă mult, ele nu pot fi întreținute decît de grupuri prospere — desigur este inutil să ne mai referim la patriotismul armatei noastre, în care credem din tot sufletul și care să sperăm că va rămîne nu doar una din luminile existenței noastre, ci și o dovadă a caracterului nostru național). Adevăratul model al primejdiei noastre este modelul oferit istoriei de către Antonio de Oliveira Salazar. Un profesor de economie este singurul care își asumă în 1928, într-un moment de gravă criză economică finanțele portugheze. Patru ani mai tîrziu el este dictator.

Persoane din cercuri financiare franceze apreciau, în particular, nu demult, că întreaga politică a Cehoslovaciei este determinată de concepția economică și bancară a ministrului de finanțe al acestei țări. O influență politică similară pare să aibă ministrul de finanțe al Poloniei. Nu se pune problema unei voințe dictatoriale sau măcar a unei aspirații la autoritate publică din partea acestor miniștri. Nu avem nici un motiv să suspectăm sistemul politic românesc drept atît de slab sau ineficient, încît să poată fi luat în posesiune efectivă de către financiari — orice nivel ar ocupa aceștia sau orice funcție ar îndeplini ; dar în țările în care nici o hotărîre luată de autorități centrale sau locale nu poate funcționa decît contrasemnată de oameni de finanțe, cînd nici o lege nu se aplică decît în măsura în care este agreată de aceștia, atunci este clar că trebuie vorbit despre o formă foarte exactă de dictatură, fie că aceia care o exercită știu sau nu știu ce fac. S-ar putea răspunde că dictatura presupune arbitrar în timp ce exercițiul financiar implică supunerea în fața unor necesități — oricine are însă o anumită experiență în administrație știe foarte bine că decizia în materie financiară este la fel de mult un proces opțional pe cît este oricare altă decizie, că și aceasta implică riscuri și conduce uneori la eșecuri și că, desigur, consecințele ei se răsfrîng obligatoriu dincolo de sfera economico-financiară. Dictatura comunistă chiar, a început ca dictatură polițienească și a sfîrșit ca dictatură financiară. Oriunde s-a instituit dictatura financiară — în Portugalia lui Salazar, de exemplu — rezultatul a fost, după un eventual succes limitat, obtuzitatea socială, incultura, sărăcia. Prosperitatea nu se obține din artificii bancare (după cum nu se obține nici în condiții de ignoranță financiară) ci se obține prin descătușarea energiei spirituale a națiunilor, prin transformarea actului spiritual în act de voință colectivă. Libertatea, asumarea riscurilor, îndrăzneala, competiția, demnitatea oferă cheile descătușării.

Ca națiune, nu cred că sîntem pîndiți de riscurile unei prea lungi dominații financiare ; adevărata noastră șansă ar fi însă aceea ca financiarii noștri — oameni recomandați insistent pentru competența lor deosebită — să realizeze marele avantaj pe care îl au urmînd cu fidelitate voința politică, în locul actului invers, acela de a impune oamenilor politici o mult prea abstractă voință financiară. Toate cele trei forțe ale statului — armele, oamenii de ordine și banii — trebuie să funcționeze unitar pentru scopurile și interesele eterne ale națiunii.

5. O altă dilemă : statul domină economia de piață, sau economia de piață este dominată de stat ? În statele democrate, de tradiție, economia cu sistem global nu a scăpat de sub controlul statului. Statul nu intervine, desigur, într-o afacere anume, statul reglează astfel sistemul încît afacerile să se desfășoare, în medie cel puțin, în avantajul națiunii. Sistemul comunist a căutat să controleze fiecare detaliu economic și, ca atare, a scăpat de sub control ansamblul. Într-o economie în constituire — acum la noi, precum la începutul capitalismului occidental — relațiile de piață evoluează sălbatic și, nu rareori, merg în detrimentul națiunii și al statului.

Statul democratic modern influențează relațiile pieții pe două căi : direcționînd concurența și intervenind direct în concurență. Dacă statul intervine prea mult el distruge economia, dacă intervine prea puțin lasă ca economia să distrugă statul. Statul comunist a distrus economia ; statul post-comunist se lasă distrus de economie. În primul caz activitățile economice sînt greoaie, în al doilea caz ele evoluează anti-național. Pentru moment noi sîntem confruntați cu o combinație a acestor două situații.

Influențarea concurenței, statul modern o practică mai ales prin politica sa de taxe. Dacă General Motors, ori industria de automobile, vor tinde să se manifeste dezavantajos pentru Statele Unite în ansamblu, Congresul S.U.A., va reduce taxele de import pentru automobilele japoneze și germane. Cîștigurile americane globale vor scădea ușor pentru o vreme, dar General Motors va reveni, de îndată la ordine, și va face politică economică națională.

Intervenția directă în concurență statul o realizează mai ales în calitate de cumpărător. Un stat sănătos este unul din principalii cumpărători ai pieții. Acest fapt îi permite să impună oricînd o politică națională. Dacă o întreprindere, ori o diviziune administrativă a țării acționează distructiv asupra restului economiei, sau țării, statul va reduce cumpărăturile de acolo, în arme, bunuri de interes social, bunuri culturale etc. Dacă Boeing nu face o politică utilă național, atunci forțele aeriene americane se vor dota cu aparate Douglas sau Lockheed. Compania Boeing va deveni curînd ascultătoare.

România nu își poate permite un joc al taxelor și, cu un buget sărac, nu reprezintă decît un cumpărător derizoriu. Întreprinderile românești, abia constituite într-o formă nouă — incluzînd aici și băncile —, încearcă din greu să își constituie principii de politică proprie. Interesul național, într-un astfel de context, abia dacă mai reprezintă o amintire. O piață la începutul constituirii domină, prin capriciile ei, statul român. Soluția nu este alta decît întărirea capacității de acțiune efectivă a statului : un buget mai mare (inclusiv prin asumarea unor impozite sporite), pe piața unui leu convertibil. Jocul taxelor și al comenzilor de stat vor aduce coerență într-o economie care, liberală fiind, nu poate înceta să evolueze ca sistem integrat. Apoi, producția crescînd, impozitele scad. Austeritatea nu înseamnă practica unor bugete mici, înseamnă, dimpotrivă, creșterea veniturilor statului, cu o deplasare a chelluielilor dinspre individual către colectiv. Statul nu trebuie să aibă o autoritate de factor admnistrativ (de tip comunist), ci autoritatea de factor economic, asupra economiei, așa cum se întîmplă în întreg sistemul euro-atlantic. Această autoritate i-o conferă cetățenii, prin munca lor și prin contribuțiile lor. Cînd sistemul funcționează integrat, reducerile de impozite stimulează inițiativele productive. Dacă statul nu este el însuși un factor al economiei de piață, atunci nimic nu mai poate reține această economie să se transforme în simplu teren de speculă.

6. Imaginea României este considerată astăzi ca dezastruoasă — desigur, aceasta nu fără îndreptățire. România nu merită prin calitățile și defectele sale o astfel de imagine, dar se poate foarte bine afirma că o merită prin aceea că nu s-a ocupat cu alcătuirea programată și efectivă a imaginii sale. Imaginea României a fost făcută de alții în chip organizat și planificat — și anume de cei interesați într-o construcție negativă, defavorabilă țării noastre. Sînt nenumărate aspectele sub care poate fi considerată prezentarea de sine a României. Două dintre acestea merită să fie luate în considerație, pentru faptul că sînt nu numai nocive, dar și relativ greu de identificat, într-un caz sau altul, și deci greu de izolat și contracarat.

Primul dintre acestea poartă numele de confuzie. Este o armă la care apelează nu puțini. Repet ceea ce am scris cu o vreme în urmă. Varianta de maximă agresivitate și ne-onestitate a confuziei este practicată de Laszlo Tökes. Tehnica este cunoscută și catalogată. Se joacă un gen de delir pragmatic condus. Despre Transilvania nu se argumentează în nici un fel — nu se fac afirmații clare, se vorbește aproape fără obiect dar, în discurs, această Transilvanie apare ca o entitate izolată, care se cere salvată (de cine ? de ce primejdie ?). Atunci cînd este vorba să călătorească în străinătate, dl. Tökes refuză : nu își poate lăsa conaționalii neapărați (să îi apere de cine sau de ce anume ? cum îi apără dînsul ? ce va face ?). Bazele psihologice ale unei asemenea metode sînt clare : absurdul creează mai multă emoție decît rațional. Ceva grav s-a întîmplat cu Transilvania (cînd ? și de ce ?), iar acest ceva periclitează maghiarimea (cum ?) — necunoscutul este mai înfricoșător decît cea mai gravă condiție cunoscută.

Tehnica absurdului și a confuziei funcționează bine pe terenul psihicului modern, suficient de comod spre a dori să ajungă la concluzii fără a se implica în raționamente. În problemele decisive pentru el însuși, omul de azi verifică totul pînă în cele mai mici detalii ; în tot ceea ce nu îl afectează direct, el preferă să reducă realitatea la impresii. Pentru toți cei care nu au cunoscut Transilvania, aceasta nu este decît numele unei nedreptăți, făcută poporului maghiar. Adevărul rezultă din enorma complexitate a realului — impresia falsă este confortabilă ca un fum de țigară.

Impresiile sînt domeniul asociativității — dacă acest om îmi produce un sentiment neplăcut, tot ceea ce va face el va tinde să aibă un iz neplăcut. Neclari noi înșine, în raport de condiția noastră — politică, economică, existențială, culturală — permitem oricui neclarități în imaginea lor despre Transilvania, sau despre România.

Cel de-al doilea aspect negativ constă în ideea despre centralismul imaginii. S-a format credința, primitivă și penibil de simplă, că imaginea unei națiuni și a unui stat o formează autoritatea centrală, eventual un departament specializat al acesteia. Un ministru al economiei sau industriei, într-o țară avansată, nu gestionează economia sau industria — singurul lucru pe care îl face este acela de a orienta, în general, activitățile din domeniile amintite. Eventual, acel ministru intervine în punctele slabe ale sistemului, oferind reglaj, suport și ajutor în depășirea unor dificultăți limitate.

Un departament al imaginii României nu poate face și nu trebuie să facă prezentarea națiunii sau a statului nostru. Prezentarea și imaginea României sînt făcute de întreaga națiune, de fiecare individ, de toate structurile statului. O instituție guvernamentală specializată nu are a interveni decît spre a orienta ușor, nestresant și natural, activitatea firească producătoare a unei imagini naționale adevărate.

Țara noastră nu va ieși din penumbra sa decît atunci cînd fiecare român va realiza că România va fi înțeleasă doar dacă el însuși va căuta să înțeleagă și să transmită înțelegere, și nu va fi cunoscută lumii decît printr-un efort general, în care chiar el trebuie să se implice.

7. Sîntem la aproape doi ani de la pulverizarea autorității comuniste, pretindem că principala noastră problemă este remanența unor structuri și patternuri comportamentale comuniste, dar nu dispunem nici măcar de un singur studiu autentic — fie și mediocru — asupra comunismului românesc. S-a spus că dispariția bruscă a partidului comunist a avut multe inconveniente pentru democrație — de exemplu, acela că aspirațiile comuniste nu au mai fost drenate în mod recognoscibil. Realitatea este alta : procesul comunsmului, prin dispariția partidului, nu a putut beneficia de voința de clarificare și delimitare a foștilor membri de partid, în chiar structurile partidului. Anticomunismul românesc, îndreptățit și îndîrjit, este slăbit totuși de haotism, de absența unei cunoașteri clare și sintetice a fostului partid comunist. Ne sfîșiem între noi, pentru faptul de a avea puncte de vedere doar ușor diferite asupra comunismului, dar avem dificultăți în a descrie evoluția partidului comunist în România. Cînd aceasta va fi fost serios cercetată, multe probleme ale României vor evolua firesc spre soluții mai bune și, oricum, durabile.

Fostul partid comunist din România are a fi examinat sub aspectul relațiilor cu națiunea și cu ideologia comunistă. Relația cu națiunea a avut două etape. În prima dintre acestea partidul comunist s-a aflat în afara națiunii, dominînd-o și condiționînd-o aproape exclusiv prin forță. Propaganda, în acea perioadă, a avut un caracter pronunțat agresiv. După 1960 partidul comunist s-a integrat națiunii. Faptul nu înseamnă că națiunea a adaptat ideologia comunistă ; mai curînd partidul comunist s-a detașat de aceasta lent. O mișcare similară a urma, din punctul de vedere al raporturilor cu națiunea, și securitatea. Despre diferența de atitudine partid comunist-securitate am scris într-un alt loc (eseul „Variantele intelectului comunist", 1990), dar curba situării lor față de națiune și față de ideologie a fost aceeași. Nu înseamnă că națiunea s-a devotat partidului comunist sau securității dar, precum două metale într-un contact îndelung ajung să se sudeze spontan, tot astfel aceiași oameni ajungeau să trăiască într-un grad mai înalt sau mai jos viața națiunii lor și viața uneia, alteia sau ambelor instituții despre care vorbim. Desigur, au existat atît în partidul comunist cît și în securitate, oameni care s-au exclus cu totul, prin modul de a fi, națiunii cărora ar fi putut aparține.

Sub raportul relației cu ideologia, partidul comunist a fost o vreme instrumentul comunismului. După 1956 partidul comunist nu a mai reprezentat comunismul decît în aparență — în realitate separarea partid-ideologie fiind profundă. După 1968 majoritatea membrilor de partid erau adversarii comunismului (eventual nedeclarați, sau declarați doar în intimitate) În consecință, la început dictatura comunistă a fost exercitată de întreg partidul ulterior ea a fost exercitată de un grup tot mai restrîns, din cadrul acestuia și din cadrul securității. Nu este meritul nimănui că lucrurile au evoluat astfel — este meritul inerentei normalități de gîndire și de simțire a celor mai mulți oameni, care nu pot accepta la infinit distorsionarea realului. În felul acesta nici partidul comunist și nici securitatea nu au devenit forme ale opoziției în raport cu nivelul de conducere a structurilor statului, dar ele au încetat să suporte participativ aceste structuri, pînă cînd ele s-au prăbușit, la noi și în toate țările vecine, în cursul revoluțiilor lui 1989. A avut loc o degradare și dezintegrare similară celei a vechiului regim francez, înaintea Marii Revoluții. Precum rousseauismul penetrase în nobilimea franceză, tot astfel acum noncomunismul pătrundea, chiar inactiv, în structurile comuniste.

Ar fi deosebit de ușor de analizat comunismul românesc, aceasta prin simpla amintire, recunoaștere, și, uneori, prin atentă cercetare, a modului în care unii au întărit poziția comunismului în partid și în restul instituțiilor utilizate pentru opresiune, pe cînd alții au diluat comunismul reducînd la ineficență și partidul și securitatea, aceasta citeodată chiar și numai prin simplu comportament uman normal — prin identificarea unora și a celorlalți, prin stabilirea ponderii unora și altora, a raportului lor numeric. Obiectivitatea și nonagresivitatea doar garantează însă cercetarea.

8. Nenorocirea este că în regimul comunist, toate elementele identificate drept oponenți potențiali erau scoase, într-un fel sau altul — prin închisori, neatribuirea unei poziții sociale îndreptățite, persecuții, obligare de a emigra etc. — în afara vieții firești a națiunii. Faptul are o consecință dezastruoasă, în prezent : s-a alcătuit, abia acum, o opoziție, nu rareori (desigur nu totdeauna) accentuat desprinsă de real.

9. Pe teritoriul nostru au încercat să pătrundă imperii și — fără a fi reușit să ne domine cu totul, ori să ne destrame, — ne-au răpit, fie și episodic, părți ale ființei noastre. Să fim perfect conștienți de situația de fapt : oriunde au existat cîndva imperii există acum probleme naționale — în Cipru, în India și în Africa de Sud, în Transilvania, în Moldova, în Cehoslovacia. Imperiile sînt cele care au lansat minoritățile împotriva majorității, spre a domina ansamblul. Noi sîntem într-o situație bună, între cei altădată intrați în sferele politice ale unor imperii. De ce ? Pentru că statele noastre — și, în final, România — nu sînt produsele acestor imperii, ci țări care au contribuit, secole după secole, la diminuarea aroganței imperiilor. Lucrul acesta ar fi bine să nu fie uitat. Pentru a fi eficient, acest adevăr trebuie să pătrundă în viața noastră, în educația școlară, în programele de dotare a armatei. Iluziile imperiale par să dureze secole. Idealurile naționale sînt încă mai durabile pentru că omul preferă abstracției concretul.

10. România și poporul român au fost și vor rămîne, poate mereu, bariere geopolitice și un teren pentru dispute. Uneori putem fi transformați în bariere, împotriva interesului nostru și putem fi angrenați în dispute cu totul contraproductive pentru noi.

O Românie puternică economic și influentă politic poate fi o stație de transmitere mai departe, către Balcani și Orientul apropiat, a marii puteri industriale și financiare germane. Vrea, oare, toată lumea o Germanie deosebit de influentă în Mediterana de Est ?

Strategia europeană este acum o proprietate americană, una franceză, o combinație a celor două, sau un teren de dispută a puterii americane și franceze ? O Românie puternică și prosperă ar fi — într-o oarecare măsură — și un succes francez. Să fie acesta un lucru permis ?

Problema centrală a politicii românești astăzi, este depășirea conjuncturii și incidențelor. Acestea nu pot fi ocolite și rareori pot fi stăpînite suficient. Ele pot fi asumate și reduse la condiția de preliminarii ale încercărilor în vederea unor mari scopuri. Este propriu spiritului să îndure cît este necesar pentru atingerea unui scop. Poezia, ca și opera politică eminesciană sînt adesea pătrunse, ambele, de un suflu tragic, dar — fapt aproape de necrezut — niciodată de exasperare. A ne depăși exasperările este prima necesitate politică a acestui octombrie 1991, în România.

(27—28 octombrie 1991)

Caius Dragomir

Mimesis şi phantasia

Într-un eseu precedent am arătat că învăluirea şi dezvăluirea reprezintă efortul transcenderii esteticului. Acest efort a fost întotdeauna miza de căpătîi a artei iar arta e singura îndeletnicire umană care vrea să nu fie. Căzute din metafizic teologia, filosofia, arta nu intră în concurenţă pentru a recupera spaţiul în care au fost unite. Închisă într-un exoterism din ce în ce mai convenţionalizat, teologia ajunge să se mulţumească cu viaţa de aici. Acelaşi lucru sau chiar mai rău i se întîmplă filosofiei care, exilată în neopozitivisme şi analitisme, îşi consfinţeşte decesul sub o lespede de abstracţiuni inutile. Doar arta, în pofida invaziei de metaforism steril, rămîne teritoriul unde mai dănţuiesc ielele şi semnţele încă mai palpită. Din cîte ştiu, prea puţini filosofi şi teologi şi prea mulţi poeţi moderni au băut pînă la fund cupa cu otrava disperării. În locul băuturii de nemurire, „elixirul" unei morţi mai rapide, în locul normalităţii odioase, clenciul inteligibil! Dacă nu mai avem surîs atunci să avem rînjet! Chipul placid şi jovial al profesorului de filosofie alături de mecanica preotului ce cădelniţează uitînd că oricînd poate fi a doua Venire, sînt cele două mari trădări ale spiritului în lumea contemporană. Lor li se adaugă specia amorfă, inertă şi gregară şi de asemenea etajele de scriitori profesionişti care şi-au vîndut scînteia de nebunie în schimbul unei uniforme de fraze polisate. Cu toate acestea, în pofida conformismului generalizat, ţipătul, revolta negaţia, care nu sînt altceva decît faţa corosivă (spre lume) a afirmaţiei blajine (spre transcendent) pe care poetul o rosteşte sau ştie s-o tacă, nu au putut fi „muşamalizate". Nici tiparul sau cenzura, nici premiile sau represaliile nu au fost capabile să devieze fluviul vertical ţîşnit din inima oferită spre sarcificiu întregului univers. În urmă cu zece ani am citit cărţile lui E.R.Hocke, **Manierismul în literatură, Lumea ca labirint** şi atunci am înţeles că mimesisul şi phantasia sînt cele două direcţii hotărîtoare de reprezentare în artă. Firesţe, de la bun început am fost atras de phantasia dispreţuind mimesisul poate şi pentru că îl asociam mimetismului. Dar mai tîrziu, tocmai din dorinţa de a depăşi simpla înţelegere estetică şi deschizînd analizei o perspectivă spirituală mi-a fost uşor să-mi dau seama că mimesisul este net superior phantasiei. Căci mimesisul nu este imitaţie stupidă ci are menirea să menţină suprafaţa lumii pentru a proteja miezul lumii. Mimesisul aparţine învăluirii. De aceea, o artă mimetică în sensul înalt al cuvîntului este arta în care povestea se numeşte mit. Phantasia trădează mitul, mimesisul îl restaurează. Relaţia învăluire-dezvăluire capătă astfel o accepţie necesară pentru un mai bun impact estetic. După Aristot, mitul este o **sinteză a faptelor** iar sinteza presupune esenţializare, ceea ce anulează complet orice tentativă profanatoare de a coborî mitul la nivelul de story banal. În **Philosofia mirabilis** Anton Dumitriu prezintă cel mai bine natura aristocratică a mitului : **„Dacă ne întoarcem acum la mitul grecesc... vedem că el... nu a fost niciodată considerat altceva decît o modalitate poetică de a ajuta gîndirea să sesizeze universalul. Preluarea lui în termeni concreţi a viciat întreaga noastră înţelegere despre civilizaţia greacă."** Dar universalul, tot după Aristot, este **„ceea ce există întotdeauna şi pretutindeni"** Universalul, aşadar, nu este o dimensiune extensivă şi cantitativă, aşa cum se înţelege în mod curent, ci însăşi natura Fiinţei de a precede spaţiul, timpul şi toate atributele ce intră în „măsurarea" manifestării. E limpede atunci de ce mitul nu poate fi un story banal, ci sensibilizarea, simbolizarea universalului. Referindu-se la definiţia aristotelică a mitului, Anton Dumitriu scrie: **„Trebuie să ne ferim de interpretarea exclusiv modernă a cuvîntului synthesis (deşi şi aceasta e valabilă); sinteza faptelor nu înseamnă pur şi simplu o com-positio a lor — unele lîngă altele cum se face într-o povestire. Dacă traducem synthesis prin compoziţie prin punerea laolaltă a unor fapte, traducem cuvîntul prin sensul lui modern. Dacă însă vrem să-l menţinem înţelesul antic şi grecesc singurul care poate explica textele aristotelice atunci trebuie să ţinem seama că particula syn mai are înţelesul de conform cu, după... Prin urmare definiţia aristotelică a mythosului, ca sinteză a faptelor, trebuie tradusă prin punerea faptelor în conformitate cu ce? Cu universalul pe care îl vor reprezenta, pe care îl vor pune ca** thesis". Rareori se poate întîlni o demonstraţie mai bine argumentată în termeni raţionali a unui adevăr suprarational. Universalul este dezvăluit atunci cînd faptele prin sinteză, prin punere de acord, transformă narafiunea în mit şi mimesisul în simbol. Altfel, învăluirea degenerează în opacitate, după cum dezvăluirea alunecă pe făgaşul phantasiei crude şi mistificatoare. Dar înţelegerea mimesisului ca simplă imitaţie a fost începutul sfîrşitului. Personajele şi-au pierdut transparenţa, Conflictele s-au socializat, tragedia a devenit dramă, măştile au devenit carne. Revanşa atunci nu a întîrziat să apară. După Hocke chiar din elenism au încolţit seminţele modernismului. Lumea veche a tradiţiei, a mitului, a ferestrei deschise spre zei îşi pierdea tot mai mult credibilitatea. Nu mai existau probe pentru realitatea de dincolo iar stelele, treptat, ajungeau să fie explorate de lentile coperniciene. Dacă nu mai e un **înafară** atunci rămîne un **înăuntru**, numai că şi aici, în timp, s-a creat fundătura psihologică. Se ajunge astfel la convingerea că phantasia este superioară mimesisului pe motiv că acesta din urmă redă ceea ce se vede, deci, operaţie mai uşoară, în timp ce phantasia, ceea ce nu se vede, operaţie mai dificilă. Nu încape îndoială că eroarea porneşe astfel dintr-o neînţelegere a reprezentării simbolice. Simbolul, pentru a rămîne simbol, trebuie să menţină distanţa absolut necesară între realitatea sa vizibilă şi realitatea invizibilă pe care o aproximează. Tocmai în respectarea unei asemenea distanţe rezidă şi inefabilul mimesisului ca învăluire. Dezvăluirea, periculoasă, porneşte de la abolirea distanţei şi deci crearea unei suprapuneri între ceea ce simbolizează şi ceea ce este simbolizat. De aici, degradarea simbolului, caracterul magic al orcărei phantasii, caracterul ei de vedenie, de nălucire, de metaforă curtată de poeţi nevrotici. Se observă deci că autonomia esteticului îşi are sorgintea într-o proastă, înţelegere a simbolului şi, în consecinţă, în propunerea unei magii, cu toul nefirească, avînd în vedere natura profană a estetismului — cum e socotită îndeobşte —, chiar dacă drapată sub tot felul de retorici preţioase ale unei pretinse „religii a artei". Numai că „artă de dragul artei" nu prea există şi tocmai atunci cînd estetismul se simte „stăpîn pe situaţie" se strecoară şi vîrful de coadă al unei intervenţii magice. Ieşind de sub raza spiritualului, arta nu are cum să evite intrarea în zona de influenţă a antispiritualului unde magicul lucrează „curat", fără să lase urme. Dar urmele se descoperă aşa cum musafirii unui Ivan sau Adrian îşi dau arama pe faţă. Nu ştiu în ce măsură ceea ce am spus poate constitui un argument în favoarea neautonomiei esteticului, dar cred că într-un domeniu atît de labil şi accesibil ca cel al artei este mai utilă rigoarea aristocratică a unor principii „trăsnite" decît libertatea plebee a fanteziei „fireşti". Metafora, oricît de năstrunică ar fi, de inocentă, de snoabă, are vocaţia breşei. Ea sparge un plafon o suprafaţă, un înveliş al lumii. Spre deosebire de ea, simbolul e bun conducător de fior metafizic şi învelesţe cosmosul. De aceea, o povestire realistă poate, prin cumînţenia ei, să sugereze o parte din misterul nevăzutelor, pe cînd o povestire fantastică, lipsită de racordarea la sacru, poate să producă bumăceala satanică în care literaţii aiurează ameţiţi de o vanitate absurdă şi falimentară.

Dan Stanca

Sculptură de George Apostu

Sculptură de Iulian Ciobanu

Om pe stînci —
lăsînd umbră
pe norul alb care trece...

GLOSSĂ

Relegat pe-o stîncă ce-şi înalţă deasupra mării capul de şarpe la pîndă, un pescar strînge în mîini frînghiile năvodului scufundat undeva în valuri. Spuma clocoteşte, se-nvîrteşte, izbeşte şi se ridică în sus pe roca acoperită de muşchi. Frînghiile întinse vibrează, sînt lin deplasate de curenţi, mişcarea pendulatorie indicînd un puls secret. Omul e silit şi el să se rotească, manevrat de intangibila forţă submarină. În mîna dreaptă ţine strînsă frînghiile, în stînga are un surplus de coardă căreia, la nevoie, îi dă drumul, strecurînd prin palmă centimetrii unor lungimi aeriene sortite să devină marine.

Acolo sus, cu picioarele bine înfipte în muşchiul rugos, curbat ca un arc, cu bustul aplecat în faţă, deasupra golului, dar cu centrul de greutate mult înapoi, pescarul e gata în orice moment să răspundă chemărilor imprevizibile ale adîncului.

Frînghiile alunecă prin aer, plonjează în spuma talazurilor, o pătrund, coboară în lichidul verzui, zoresc spre profunzimi, înaintează prin întunecarea tot mai accentuată.

Segmentul aerian, sclipind în razele soarelui, riscă să devină cantitate neglijabilă faţă de sporul necurmat al dimensiunilor acvatice.

Şi omul pare brusc suspendat, propulsat pe stîncă tocmai de impulsul acestui ghem submarin. Silueta umană devine o proiecţie a craterului lichid, a obscurului infinit nematerializat.

Constantin Abăluţă

monica omescu

Noe

trei tunete
mi-au adus fluturi în casă
şi zbateri
îl macină-n colţ lîngă pat
greierii
fac timpanul să bată
şi gheaţa !
urlînd
perforează fereastra
eu beau
atmosfera
prin moartea aceasta
de parcă mi-aş smulge
un fir de păr alb
şi peştele zilei
se-arată în spasme
să rîdă
de măştile
de pe tavan

Ureche

construiam nerăbdarea din narcotic
şi pîntece
ne durea exact undeva dacă moare
dansatoarea cu gleznele pline de purici
ne păsa ceva mai mult de urmări

avem fiecare dreptul la firele ei albe
din creştet

poldi — dacă ştiţi — a secat de lacrimi

ne-au dat gata vîrstele ei
şi lăcomia aproape isterică
a unei lacrimi lăţite pe iris
cuţitul în inimă, răsucit
pentru ochii secaţi de bocitoare
ochii secaţi ai ultimei vîrste

aud oameni vorbind despre toate astea
de parcă ar scărpina de cuvinte
propriul lor os, sau venă, sau piele
ca şi cînd asta le-ar produce purgaţie

sau cum şi-ar mînca cu poftă harbuzul
dinăuntru, fără să-l taie

goniţi de pe stîrv, înghiţiţi de secetă
şi totuşi mai mulţi şi mai mulţi
pînă cînd

Nici

nici dragostea
nu e
decît un
drog
de care
unii mor
greşindu-şi
doza

Coloane de aer

am s-arunc cu mine-n garduri

inima spărgîndu-se
în cioburi de sînge şi limfă
şi cît aur ar fi dat aztecii pe ele
şi cît aur irosind Dumnezeu
în părul femeii
conştiinţă amorţită — pervazul
ferestrei
apoi după ce-ţi tragi
şi al doilea picior după primul
dai vina pe destin
în timp ce cazi
coropişniţe cu fălci
primitoare deschise ca porţile raiului
viermişori cu tichia rotundă
copilărie
unde paştele mă-tii
te-ai dus

plastică

Zodia Apostu

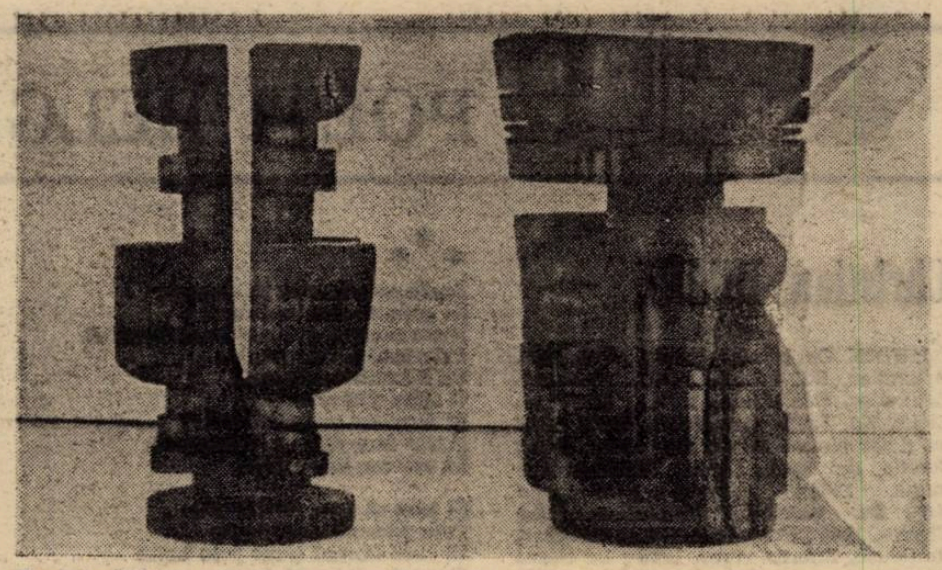

Sculptură de Mihai Borodi

Sculptură în lemn la etajul al treilea al Naționalului. Probabil, cea mai impozantă adunare laolaltă a breslei sculptorilor credincioși celui mai cald dintre materialele ce le sînt la îndemînă — **lemnul.** Dar și mai fascinantă **este ideea** (a cărei obîrșie o bănuim doar) așezării acestui festin artistic sub zodia unuia dintre cei mai limpezi și originali exponenți ai sculpturii românești contemporane : **George Apostu.** Sînt, de acum, cinci ani de la săvîrșirea lui dintre vii, undeva, departe de țară, în preajma înaltelor spirite ale lui Brâncuși, Enescu, Titulescu cu a căror nobilă stirpe se înrudește. A murit deznădăjduit și în putere în pragul unei glorii europene pentru care era născut și căreia îi aparține precum diamantul într-o coroană regală. Opera și personalitatea lui creatoare au exercitat dintotdeauna un magnetism aparte. Apostu era receptat de toți, nu numai de prietenii și colegii săi de generație, drept **un destin mesianic al modernității artistice românești.** Gîndirea plastică a acestui „șef de școală" sui-generis a pus în mișcare un curent inspirator acceptat, grație unei capacități remarcabile de sintetizare a limbajului sculpturii, coerenței sale expresive și forței pe care o imprima viziunilor sale plastice, formelor pe care le crea. Apostu a fost un modern în sensul sugestiilor brâncușiene, fără a fi, însă, niciodată abstract. Sculptura lui a avut întotdeauna un clar reperaj realist, în termenii celui mai evident concept figurativ. Dar estetica pe care **a dezvoltat-o personalitatea lui creatoare, a deslușit în spațiu formele și simbolurile esențiale, arhetipale, aș spune,** ale universului real, redat în termenii lui cei mai obișnuiți. **„Omul", „Tatăl și fiul", „Familia",** reprezentările zoomorfe ale micului nostru orizont domestic, formele închipuite ale **zeilor lari,** ori ale mitologiilor **noastre zilnice și** de cînd lumea, totodată, iată ce restrîns este panteonul formelor și alegoriilor ce se constituie în suma gîndirii plastice a acestui artist fundamental al contemporaneității.

Asemenea coordonate spirituale și stilistice nu aveau cum să nu iradieze în epocă, să fascineze o lume de ciraci zeloși, ori de concurenți neputincioși a se ridica la **demnitatea „simplului"**, pe care Apostu o trăia, în opera sa, cu naturalețe. Astăzi, în spațiile de la etajul Teatrului Național, mai bine de 60 de sculptori români gravitează, într-o extraordinară concentrație de orbite stilistice, în jurul acestui solar simbol al artelor noastre spațiale. Și, nu întîmplător, întreaga expoziție crește din via fibră a lemnului, materialul **cel mai iubit de sensibilitatea** artistului ; tot așa cum piatra a fost cea mai apropiată de **forța** acestui creator !

Nu ne putem îngădui decît o judecată globală asupra acestei manifestări artistice excepționale, pe care au înțeles să o onoreze, de astă dată, și destui sculptori români din diaspora noastră artistică dintre cei pe care nu i-a mai „tolerat" în ultimul deceniu nici o galerie autohtonă de expoziții. Și prezența lor nu a fost numai una de complezență, pe socluri fiind urcate lucrări de ultimă oră ale celor în cauză. Lucrări de o mare diversitate tematică și stilistică, unite însă prin materia comună din care au fost plămădite și, desigur, prin idealul estetic cărora le sînt consacrate. Este un motiv rar ce ni se oferă azi, de a demonstra cu argumente artistice de o autoritate infailibilă, forța creatoare a breslei sculptorilor români, întrunind varii generații, de la venerabilii artiști ai poporului, ce încă mai sînt, la noii veniți în agora artelor. Surprinde plăcut inteligența compozițională a celor mai mulți, capacitatea lor de a conferi lemnului virtuți nebănuite, slujind pluralității expresive și bogăției imaginative, alcătuind o modernitate a cărei substanță poetică are o vigoare și o prospețime deloc comune. Și aceasta, pentru că la temelia unui asemenea edificiu artistic se găsește rădăcina acestor trunchiuri inexpugnabile ale lui Brâncuși și Apostu — cel mai pur emul al marelui deschizător de drumuri din sculptura universală a acestui veac !

Nu ne mai rămîne decît să transcriem aici, întru eternizarea clipei de geniu și dăruire a sculpturii românești, numele celor ce au înțeles să se înmănuncheze drept **soclu viu al memoriei artistice a lui George Apostu :** Napoleon Tiron, Bata Marianov, V. Gaga, Maitec, Marian Zidaru, Cl. Filimon, N. Băndărău, A. Eberwein, I. Deac-Bistrița, N. Șaptefrați, I. Olariu, Aurel Vlad, Al. Grosu, Mircea Roman, Zoe Pop, I. Pîrvan, Victoria Zidaru, L. Russu, Dinu Câmpeanu, Iliescu-Călinești, Vida Geza, Fl. Tănăsescu, N. Păduraru, R. Pervolovici, Călinescu-Arghira, Al. Ciutureanu, M. Buculei, Darie Dup, M. Branea, Carmen Tepșan, V. Cornești-eanu, M. Borodi, Șerban Crețu, Gh. Marcu, T. Moșteanu, C. Iosif, Nică Petre, Ionel Ciughiță, I. Marchiș, Rodica Pamfil, Bela Crișan, I. Mândrescu, M. Chirnoagă, I. Vlasiu, Mircea Ștefănescu, Iulian Anghel, Gr. Patrichi, Olteanu-Stîngă, I. Iancuț, C. Platon, V. Ivan, Cr. Bedivan, Dinu Rădulescu, Peter Balogh, M. Marcu, C. Tache, Barkoczy Veronica, M. Vultureanu, Vlad Clobanu... O mențiune specială pentru „Memorialul" fotografic, care tutelează ca **un epitaf spiritual** întreaga expoziție, ce poartă semnătura inspiratului și neobositului **Mihai Oroveanu.**

Corneliu Antim

muzica

Festivalul muzicii contemporane franceze la București

La început a fost **Avantson**-ul Wandei Mihuleac — „c'est l'avant-âge créé pour Nova Musica" (W.M.). Am pierdut „vernisajul" (un fel de a spune) al primei zile și nu regret. În relativă singurătate, un „muzeu" imaginar al muzicii (și nu numai al ei) are mai multă noblețe și acuitate. Tristețea virilă a „așteptării". Instrumente, „perle" strălucitoare în găoacea cutiilor (cam prea greoaie, parcă) de contrabas, fragmentele unor „obiecte" domestice, voci imprimate, așchii de oglinzi sugerînd principiul repetitivității, „La Table Basse", „Le Trompe l'oeil du Roy"... Vizual, tactil, sonor. Un colț de draperie, mici accente prețioase, agresivitatea elegantă a „alămurilor" și, discrete, mici spații ale memoriei. Fotografii din copilărie, mărunte, multiplicate, tapetînd (centrul de interes ?) unul din „obiectele" compuse. Lipsește „modelul", îmi spune Wanda. Era cam costisitor. Primul pe care l-am avut în institut. Modelul, deci. (Mereu nevoia viului într-o lume prea apăsat, poate, a ideilor).

Și totuși, spațiul... Un coridor al Radio-ului. Între un perete lung pe care îl simt burdușit de sunete și ferestrele mari ce te îndeamnă la evadare. Dar unde ?... Printre pupitrele înalte, un polițist tînăr, placid, ba nu, îl observ mai bine, puțin neliniștit de „trăsnăile" pe care trebuie să le păzească. Natură „moartă" cu instrumente și polițist...

Sufletul (generos, teribilist) al Festivalului este mai vechea noastră cunoștință — Daniel Kientzy. „Kientzy est au saxé ce que Fargier est à la vidéo. Ils devaient se rencontrer, ces fous de multiplicité". (Jean-Paul Fargier). Am pierdut și prima seară, de improvizație (Kientzy, Kurtag, Royon le Mée, Serge de Laubier), dar m-am reîntîlnit cu Daniel în postura de „actor" (și nu unul oarecare), în videomuzicalul „Saxiste" de Fargier. Din cele trei momente muzicale „susținînd" imaginea (**Thema** de Horacio Vaggione, **Goutte d'or bluess** de Bernard Cavanna și **Périple** de Paul Mefanó, cea de a doua mi s-a părut remarcabilă. Spații ale singurătății, multiplicate, neliniștitoare, prin nemișcarea lor, populate doar de imaginea multiplicată și ea (prin diferite unghiuri de filmare) a cîntărețului la sax, „Goutte d'or", un cartier sărac în nord-estul Parisului, un fel de Harlem în miniatură, dar depopulat aici, redus la doar contururile lui vibrate, căutîndu-l chinuitor pe „celălalt". O melopee stranie, cum doar instrumentul „domnului K." o poate „suna".

Périple de Paul Mefano, scrisă pentru cei 70 de ani ai lui Messiaen, nu are nimic din muzica maestrului francez. E plină însă de spirit latin, umor și spumoasă improvizație. Deplină libertate în care instrumentistul pare mai mult a „vorbi" decît a cînta. Dar există o distincție reală între limbaje ? Daniel Kientzy pare a răspunde negativ și în prima piesă. În **Thema,** el se „conversează" cu instrumentul. E tandru pînă spre limita eroticului, dar nimic licențios în asta. Îi dă din „sufiul" său și-i răpește secretul respirației-sunet.

O nouă relație, totală, cu instrumentul, pe care, îmi permit din nou să-i spun pe numele mic, Daniel o simte și știe să o transmită. Nu sîntem altceva decît propriile noastre „unelte", cuvinte, pare a spune/cînta minunatul, voios-enigmaticul „domn K.".

Valentin Petculescu

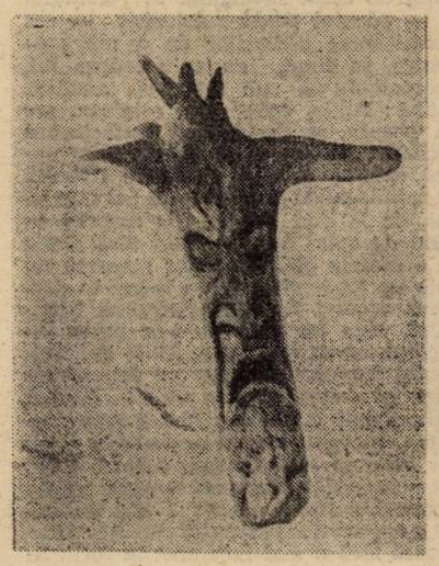

Sculptură de Marcel Chirnoagă

tele-imaginea

Pe cîmp, printre bălării

Hotărît lucru, emisiunea dedicată agriculturii din fiecare duminică, spre amiază, este una dintre cele mai interesante acțiuni civico-gazetărești dintre cîte se fac la TVR.

Prezența invitaților ne încită ori ne lasă perplecși, după caz. Așa se face că destul de recent am putut vedea pe domnul parlamentar Radu Ciuceanu răspunzînd, explicînd, somînd, în funcție de situație, referindu-se la scrisori venite pe adresa Comisiei pe care o conduce, Comisie ce se ocupă de **abuzuri** săvîrșite împotriva cetățeanului. Iar abuzurile prezentate în cadrul emisiunii agrare nu puteau fi decît recente și privind comportamentul celor îndrituiți să restituie pămîntul țăranilor, proprietarilor. Imaginile furnizate au fost de-a dreptul înspăimîntătoare. La sfîrșitul lui octombrie grîul mort sub brumă sau sub zăpadă zace pe cîmp. Sfecla de zahăr se întoarce de la fabrică din pricina jongleriilor de preț ori de plată. Sere întinse pe zeci de hectare sînt părăsite și năpădite de buruieni înalte cît omul. Pămîntul îngheață încet, sub ochii tuturor, nearat, nesemănat. Foamea se adună asupra țării ca norii toamna. Asta se vede, asta se pricepe, asta se simte. Și apoi auzim primari, care **ne spun că** au întocmit niște liste, că mai au probleme de deslușit, că e albă, că e neagră, în vreme ce țăranii cu căciula în mînă cer pămîntul nu ca să-l vîndă ori să se uite la el, ci ca să-l lucreze. Vor să-l lucreze, să-l facă să producă însă birocrația agrară și rădăcinile mafiei înfipte în fiecare sat nu se lasă și nu-i lasă. Vedem pe ecran tabele, scheme, statistici care ne arată cît de înapoiați sîntem. Practic **nimeni** în Europa nu este mai puțin înzestrat decît noi cu tractoare, cu unelte. Avem cea mai scăzută producție de cereale pe hectar și, se pare, cel mai bun pămînt și cele mai bune condiții climatice. Doar Dumnezeu ne-a făcut să nu murim de foame, căci dacă era după noi... Avem tractoare cîte avem dar și acelea sînt otova. Iar așa otova cum sînt, acum n-au motorină ca să are. Iar vara combinele n-au avut curele ca să strîngă grîul și orzul și ovăzul. La primăvară nu vor mai fi oameni care să le conducă.

Toate astea le-am văzut, iar ele au fost filmate în realitate. E de mirare, domnilor, că se poate așa ceva. Nici nu scriu în această pagină numele realizatorului ca nu cumva să fie dat afară, atît de insolit apare lîngă această emisiune, „7×7" a doamnei Becleanu. Încep să-mi placă emisiunile TVR. Dezvoltă gustul pentru catastrofă. Dacă nu credeți, urmăriți emisiunea „Viața spirituală". O catastrofă!

Eugen Uricaru

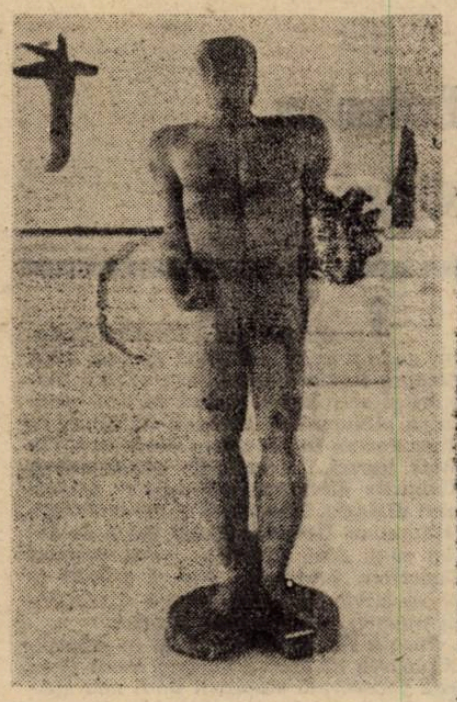

Sculptură de George Apostu

Erată

Dintr-o regretabilă eroare, în numărul trecut al revistei, documentarul din pagina 7 a purtat titlul **Gheorghe Șincai — 125,** în loc de **Gheorghe Șincai — 175.**

Facem cuvenita rectificare.

POEŢI BELGIENI DE AZI

Christian HUBIN

HUBIN Christian (1941), *Orphéon*, Bruxelles, Ed. F.D.R., 1962 ; *Epitomé*, Bruxelles, Ed. F.D.R., 1962 ; *Musique*, Liège, Ed. Laffineur, 1963 ; *Étude pour les deux mains*, Liège, Ray Graf, 1964 ; *Soleils de nuit*, Liège, Marche Romane, 1964 ; *Messe pour une fin du monde*, Bruxelles, Le Thyrse, 1965 ; *Prélude à une apocalypse*, Toulouse, Encres vives, 1966 ; *Le chant décapite la nuit*, Bruxelles, Fagne, 1968; *Terre ultime*, Id., 1970 ; *Traverse-Pierre*, Paris, Plain-Chant, 1971 ; *En marge du poème*, Metz, Vodaine, 1972 ; *Coma des sourdes veillées*, Liège, Les Lettres belges, 1973 ; *Demeure consumée*, Condom, La Presse à Poèmes, 1973 ; *Alliages*, Liège, L'Atelier de l'Agneau, 1974 ; *La parole sans lieu* suivi de *Demeure consumée*, Ambly, La Fenêtre ardente, 1975.

✲ ✲

Piatră cu piatră
Chip după chip
Învăţ moartea pe dinafară
Albă revoltă de oseminte
În care inima îşi seceră pajiştile
Fără a spune nimic învăţ sub pămînt
Acea paloare a mîinilor ce-şi caută
absenţa
Învăţ rădăcinile învăţ
Tot ce ne confirmă
În ştiinţa de a dura
Tot ce i rătură carnea fărîmiţată
Şi curăţă peisajul
Pînă la acele mîini care-l transpiră
Pînă la cea durere în care arborii
Rezumă sfîrşitul lumii.

Le chant décapite la nuit, 1968

✲ ✲

Atîtea cuvinte pentru a împietri
Cu iarba şi sîngele
Atîtea morţi cu mîinile goale
Cînd noaptea îşi scoate mănuşile
Ascult vocea spărgîndu-şi zăgazurile
Puii bătînd în cenuşă
Adesea trunchiurile se sfîşie
Isvoarele-şi fring vocalele-n vînt
Morţii nu ştiu care zgomot
Fac ochii lor blînzi

Terre ultime, 1970

✲ ✲ ✲

Acela care revine de departe
În arderea fiecărui cuvînt
Între semnul şi ţărna semnificativă
Prin însăşi trecerea lui
Ca o lumină aşteptată
O clipă pluteşte
Şi tremură pe apa buzelor
Acela care revine de departe
În orbirea limbajului

Şi cum să spui acel drum
Prin păminturile rănite
În care timpul trece prin arme
Cum să spui acel drum
Cînd fiecare femeie îşi naşte moartea
Din zi în zi mai caldă între coapse
Cum să spui această povară a
dimineţilor
Prin fraze

Terre ultime, 1970

Serge MEURANT

MEURANT Serge (1946), *Le sentiment étranger*, Bonaguil, 1970 ; *Au bord d'un air obscur*, Bruxelles, Fagne, 1971 ; *Devant neige attablés*, în *Etant et Mouvant*, Bruxelles, Transédition, 1974 ; *Mais l'insensibilité grande*, Bruxelles, Le Cormier, 1975.

✲ ✲ ✲

Tu cauţi
În gesturi anonime
Greutatea
Amarei origini

Înfiorarea pură.

Au bord d'un air obscure, 1971

✲ ✲ ✲

Trupul închis
În casa acoperită

Cărbunii
Ciocanul solitar

Se caută monotonă
Memoria
În absenţa privirii

Deja acordul rupt
Unde respiraţia se întunecă

Această înfiorare mărturiseşte
Pentru lume
Cere renunţarea.

Au bord d'un air obscure, 1971

✲ ✲ ✲

Nici un martor n-a fost
traversat
de această
batere
a aripilor absente
Opacitatea perfectă
a căderii sale
nimeni n-o va asculta
cu mîna dreaptă
Recile ace
ale oaselor
pe masa
morţilor
Coase infinitul giulgiu
al respiraţiei
cu vuiet
În menghina
pietrei opace
(de cine pregătit ?)
craniul gol
se înscrie
se înscrie
Şi fluviul stîng al braţului
fără încetare
tăiat
la maşina de ras
Acum deşert
descrie indescifrabila constelaţie
sophie, înţelepciune
distrusă la buldozer
Ca un tînăr peisaj de apă
sub privirea tuturor
Nici un martor n-a fost.

Mais l'insensibilité grande 1975

Claude BAUWENS

BAUWENS Claude (1939), *Derrière-moi*, St-Symphorien, Impr. Commerciale, 1967 ; *Au garde-à-vous dormant debout*, Id., 1969 ; *Non au jeu de queues de cerises*, chez l'auteur, 1971 ; *Le chemin du retour*, Bruxelles, Fagne, 1973 ; *Donez-moi le tuyau*, Id., 1974.

✲ ✲

Dincolo de numai actul de prezenţă
dincolo de fascinaţiile somnului
dincolo de hipnoza hibernării

este timpul
să ies din carapacea
supunerii
consimţirii
din absurda greşita seninătate
tolerată pînă la ruşine
pînă la nesăbuinţă
după un sfert de secol
în tremurătoarea eventualitate
a unei plauzibile amînări

este timpul
de a merge mult mai departe
de uşoara înfiorare a spaimei
în faţa necunoscutului
de uşoara înfiorare a mulţumirii
de a nu fi încă
sub sabia de infinit a lui Damocles

este marele timp
de a nu rămîne
apa care doarme jupuită de vie

Au garde-à-vous dormant debout, 1969

✲ ✲

Împotriva predicţiilor
împotriva sorţii favorabile
împotriva liniei norocului
sunt propriul meu revers
mă dezorientez
în polul silogismului
intru în contradicţie
pentru a nu scăpa
prin urechile acului
în cea mai intolerabilă negaţie
a tuturor promisiunilor
în elementul impropriu
contra naturii
contra raţiunii
împotriva oricărei aşteptări şi oricărei
preferinţe
izbit de interdicţia
de a fi propria mea identitate
asum şi consum paradoxul
de a trăi în vidul perfect
pe care-l reînnoieşte experienţa
mereu mai concludentă
sunt promis farmecului
de a nu mă asemăna mie
în clipa recunoaşterii
pentru că soarta vitregă
îndepărtează păsările de insulele mării

Au garde-à-vous dormant debout, 1969

În româneşte de
Dumitru D. Ifrim

cartea străină

Extremism, sfinţenie, eroism

TZVETAN TODOROV
L'EXTRÊME

Î n ultimii ani, Tzvetan Todorov pare a se fi îndreptat tot mai mult dinspre teoria literară spre critica moralei şi sociologiei. Astfel, în consistenta sa bibliografie, marcată de titluri ca **Introducere în literatura fantastică, Poetica prozei, Teorii ale simbolurilor, Genurile discursului, Bahtin : principiul dialogic. Literatură şi semnificaţie, Gramatica Decameronului** ş.a.m.d., încep să-şi facă apariţia cărţi precum **Cucerirea Americii, Noi şi ceilalţi** (o perspectivă franceză asupra diversităţii umane) sau **Moralele istoriei.**

Face à l'extrême a apărut în colecţia „Culoarea ideilor" a editurii Seuil şi ea este consacrată stabilirii unui nou spaţiu al moralei în situaţiile de regim politic extrem (id est totalitarism, sub toate formele sale) ale secolului nostru. Este, dacă vreţi, o amară redescoperire a contemporaneităţii, cu tot ce are ea mai aberant, urmărindu-se explicit şi reevaluarea noţiunilor morale elementare Fără a scăpa nici o clipă din vedere „experienţele estetice şi intelectuale", Todorov urmăreşte, cu remarcabilă acuitate sociologică, transformările modelului moral clasic, căutînd să facă o analiză de ansamblu a genotipului şi, mai ales, a fenotipului. Pe fondul beţiei puterii, totalitarismul duce la dis-

continuitate spirituală şi depersonalizare — afirmaţii oarecum apodictice, însă autorul reuşeşte o inedită navetă hermeneutică, atît pe orizontală şi pe verticală. Un exemplu despre „oamenii de rînd", el caută mai întîi „explicaţiile răului", se extinde apoi — extrapolînd şi generalizînd — în direcţia „crimelor totalitare", pentru ca, în final, să se reîntoarcă, în spaţiul moralei aşa-zicînd comune, disecînd „viciile cotidiene". Demersul analitic, mergînd pînă la amănunte, se combină permanent cu investigaţia amplă, sintetică, acest continuu mixaj de semnificaţii „neconstituind, în mod necesar, un act moral în sine". În aceasta constă, cred, superbia discursului, care nu răspunde dogmatismului totalitar prin instaurarea unei dogme contrarii, ci propune o discuţie de principii realizată la cea mai înaltă tensiune morală. Cum spune şi Todorov „morala nu se identifică cu reflecţia asupra moralei, care ţine de căutarea adevărului şi nu de cea a binelui"...

Pornind de la stabilirea, în chip polemic, a distincţiei virtuţi eroice/virtuţi cotidiene în cazul celor două insurecţii varşoviene (1943 — cea a ghettoului evreiesc şi 1944 — cea a rezistenţei poloneze), cercetarea este extinsă către spaţiile extreme ale extremei totalitare — lagărele de concentrare naziste (Auschwitz) şi sovietice (Kolîma). Din noianul de mărturii contradictorii — anularea categoriilor morale în condiţii de lagăr, redescoperirea şi, chiar, reinventarea, permanenţa şi supravieţuirea lor, — Todorov nu caută soluţia mîntuirii acestor suflete chinuite ale ocnaşilor politici moderni, ci încearcă doar să-i acrediteze ca fiinţe umane. Ar putea surprinde, la un nivel superficial al percepţiei, discuţia cu valenţe, adesea, cinice, în jurul malformaţiilor morale impuse victimelor. E mult mai uşor, însă, să condamni **de plano** călăii decît să înţelegi drama celor chinuiţi, cu toată mizeria şi sublimul ei.

Înainte de a analiza aneantizarea şi/sau renaşterea moralei, în asemenea situaţii limită, autorul propune o divagaţie profitabilă asupra restaurării conceptelor de **eroism** şi **sfinţenie** în veacul XX, plecînd de la o lectură diacronică realizată de un veritabil maestru al eseului. Recunosc că m-am lăsat fascinat de acest subcapitol al volumului şi — păcatul odată mărturisit — cer permisiunea cititorilor de a mă concentra, în final, exclusiv asupra lui, propunîndu-vă un rezumat analitic. Iată-l : Ahile, eroul grec originar, are ca obsesie şi deziderat perfecţiunea (criteriu intern) şi ca formă a expresiei exterioară a ei — gloria (trecută în mitologie de poezia epică) ; el este legat, de la bun început, de moarte, avînd de optat între o viaţă fără glorie şi o moarte glorioasă, dar moartea nu este un ţel în sine: ea se încrie în destinul eroului fiindcă reprezintă absolutul, ceea ce viaţa nu i-ar putea niciodată oferi; erou pur, Ahile are nostalgia zeificării şi, într-un fel, se refuză pe sine ca om; în schimb, Hector, care pleacă la luptă spre a-şi apăra cetatea, inaugurează lunga tradiţie a celor care nu servesc doar idealul eroic, cît o instanţă exterioară (regele, patria, poporul, o cauză nobilă); o altă variantă a eroismului păstrează elevaţia sufletească fără a mai face apel la forţa fizică — Socrate, eroul înţelept (moartea de dragul dreptăţii, în locul vieţii în nedreptate); el se apropie de sfinţi (eroii religioşi), gata să moară pentru credinţa sa; dar iubirea de Dumnezeu îi umple sfîntului sufletul şi nu mai lasă loc iubirii de oameni (ceea ce ar însemna idolatrie); categoriilor tradiţionale de sfinţi (martirul şi ascetul). Li se adaugă milosul, cel care îşi consacră întreaga viaţă sărmanilor şi suferinzilor dar deja acest tip de sfînt nu mai trăieşte în umbra morţii, însă fiinţele umane rămîn, pentru aceşti inspectori sui generis de asigurări sociale, (doar ?) un mijloc de a face să domnească legea lui Dumnezeu pe Pămînt; un avatar al idealului eroic dă naştere codului cavaleresc, umilit şi, apoi, definitiv înfrînt de ascensiunea ideologiei individualiste a burgheziei ; de la Ahile şi Antigona, ajungem la Julien Sorel şi Emma Bovary, apoi la Chaplin şi Beckett ; eroii îşi pierd definitiv rolul în societatea democratică modernă (abstracţie fac doar situaţiile de război, dar şi-aşa odată acesta terminat, Churchill şi De Gaulle sînt trimişi la pensie); **Vai de ţările care au nevoie de eroi!** afirmă, într-un spirit profund democratic, Galileo în piesa lui Brecht.

Probabil că aţi înţeles : nu de dragul de a face un rezumat din Todorov am scris toate aceste rînduri. Nu, din disperarea şi scîrba pe care, deopotrivă le încerc atunci cînd semenii mei, după ce urmăresc, să zicem, la televizor anatomia suferinţei la Piteşti, în zarca Gherlei sau oriunde în micul nostru univers concentraţionar, se încăpăţînează să le găsească defecte victimelor sfinte („las' că ştiu eu, ăia de la Piteşti erau toţi legionari!", „de ce s-au turnat între ei?", „de ce au mîncat căcat?", „de ce nu vor să ierte?"), ba chiar le descoperă eroilor comunişti calităţi humanoide. („un surîs pentru liniştea noastră!", „ce-aveţi, domnule cu ei ? alţii mai buni tot n-avem!", „ce, ştia Ceauşescu atîtea limbi străine ?", „cînd o să mai avem noi unul la fel de frumos?"). Unde eşti tu, Ţepeş, doamne, ca, punînd mîna pe ei să-i împarţi în două cete : nebuni şi... punctul 8 !

Dan-Silviu Boerescu

Urmare din pag. a 16-a

Originea și viitorul Europei

re trebuie să provoace acea uimire, născută din concepția proprie despre modalitatea sa de viață... Să comparăm gînditorii altor epoci și ai altor popoare cu seria de personalități care debutează cu Thales și se încheie cu Democrit... Printre ei nu găsesc figuri slute și desfrinate, nici fețe preoțești, nici sihastri descărnați ai deșertului, nici măcar un fanatic care să prezinte lucrurile prezente în roz, nici teologi falsificatori de bani, nici înțelepți deprimați și palizi, printre ei nu-i văd nici pe cei care sînt preocupați de „mîntuirea sufletului" sau de întrebarea „ce este fericirea ?" încît uită de lume și de semenii lor. Aceștia sînt pentru Nietzsche „autoeliberatorii lumii europene, care privesc atmosfera și obiceiul elen ca pe un blestem și o barieră" (el face trimitere la lupta tuturora împotriva mitului, la lupta lui Heraclit împotriva lui Homer și Hesiod, la lupta lui Pitagora împotriva belșugului vieții polis-ului). Ei au o carență înnăscută în concepția lor vis-á-vis de artist și de omul de stat, cu toate că ei înșiși sînt oameni politici, care emit legi, sînt legislatori de format superior, cum lumea nu a mai cunoscut de atunci. Nietzsche trimite la marea descoperire a lui Thales și a urmașilor săi : unirea Greciei într-o uniune cetățenească și urbană, lupta lor împotriva autodistrugerii polis-ului : „Thales ca om de stat ! Aici trebuie să se fi întîmplat ceva", strigă Nietzsche „Din moment ce polis-ul reprezenta centrul voinței elene și era bazat pe mit, a renunța la mit echivalează cu renunțarea la noțiunea de polis". Eșecul lui Thales constă tocmai în faptul de a fi fost primul care a prevăzut „imensele pericole", care amenințau în cazul în care această putere izolatoare a mitului menținea orașele despărțite. Nietzsche presupune că, dacă și-ar fi înfăptuit confederația, Grecia ar fi fost cruțată de războiul persan, de victoriile atheniene și de dominare.

Sînt gînduri despre prezentul Europei, despre înfrîngerea Danemarcei și Austriei de către Prusia și de asemenea despre victoria Germaniei prusace asupra Franței, pe care Nietzsche o reatribuie grecilor. Problema poate fi interpretată și invers : Nietzsche presimte în autoflagelarea Europei dintru început monstruozitatea pericolului, care constă în victoria prusac-germană și în întemeierea Imperiului lui Bismarck, întemeiere obținută prin voința insistentă a popoarelor europene învecinate.

Natura umană — așa se spune în „Prima considerație inactuală" (1873) — suportă victoria mai greu decît o înfrîngere, ba chiar pare mai simplu să repurtezi o asemenea victorie decît să o porți astfel încît din ea să nu rezulte inevitabil o pierdere grea. Nietzsche ajunge la această concluzie analizînd prototipul grecescului **sophos** și modalitățile de viață ale umanității descoperite de el. Prin această analiză se formulează problema filosofică inițială, căreia Nietzsche i s-a dedicat complet odată cu renunțarea sa la existența filologului clasic. Țelul filosofilor, mai precis al celor care merită acest nume, este de a înțelege mereu să înțeleagă ceea ce trăiesc semenii lor : „În timp ce ei își explică pentru sine existența (Dasein-ul) și îi înțeleg pericolele, simultan îi tălmăcesc poporului lor existența (Dasein-ul) — Ei sînt interpreții prezentului și viitorului lor. Numai acela ar putea fi numit «înțelept», care ar putea redescoperi în timp aceste «modalități de viață». Poeții și istoricii, notează tînărul Nietzsche, ar trebui să mediteze asupra acestei probleme : deoarece asemenea oameni sînt prea rari, pentru a putea fi omiși. Cu atît mai mult sîntem obligați să nu ne găsim liniștea pînă nu am procurat portretele lor și pînă cînd nu le-am pictat de sute de ori pe perete — și dacă am atins acest stadiu — abia atunci nu mai vrem să ne oprim. Căci epocii noastre atît de inventive îi lipsește încă tocmai acea invenție, pe care trebuie să o fi făcut vechii filosofi : de unde ar veni altfel admirabila lor frumusețe ! De unde uriția noastră ! Căci ce altceva este frumusețea dacă nu imaginea oglindită, oferită percepției noastre, a unei bucurii neobișnuite a naturii, că a fost descoperită o modalitate nouă, roditoare a vieții. Și ce este uriția dacă nu mîhnirea în sine, dacă nu îndoiala naturii de capacitatea sa de a mai înțelege, de a mai avea puterea să mai ispitească arta să trăiască ?"

Aici am descoperit programul filosofului Nietzsche, al autorului „Considerațiilor inactuale", care va continua în perioada imediat următoare : de la culegerea de aforisme „Omenesc, prea omenesc" (1876 — 1880) trecînd în opera „Zarathustra", pînă la opera de maturitate, culminînd în notițele sale din perioada proiectului rămas neterminat „Voința de putere". Odată cu această permanentă revenire se diversifică și tema noastră. Abia acum ajungem la întrebarea despre viitorul Europei : dar variația înseamnă o repetare a acordului inițial. Din analiza prezentului Europei, a periclitării diversității sale prin disonanța creată de întemeierea Imperiului lui Bismarck și a luptei pentru hegemonie națională a popoarelor europene solidare se desprinde grija pentru viitor : ce se va întîmpla cu Europa, dacă se va dezmembra în state naționale, care se luptă, sau dacă va cădea sub dominația unui alt stat ? În felul acesta Nietzsche pune problema complexă a interpretării prezentului și viitorului Europei din perspectiva originii sale, problemă care i-a fost sugerată de lumea elenă.

Ca răspuns la întrebarea referitoare la lupta omniprezentă din lumea statelor europene, Nietzsche schițează tipul ideal al **spiritului liber**, căruia îi este dedicată cartea „Omenesc, prea omenesc". „Spiritul liber" — o denumire, care echivalează adeseori, după opinia mea în mod eronat, cu noțiunea iluministă a „liber cugetătorului" — nu are tangență nici cu prezentul absolut, nici nu evadează în trecut, ci le sacrifică pe ambele în vederea eliberării spiritului : trăind în mijlocul singurătății și a situației disperate a epocii, Nietzsche își inventează acea societate de filosofi, pe care o recunoscuse și o căutase în antichitatea elenă, ca pe o compensație pentru prieteni absenți — filosofi concepuți „ca niște camarazi și niște demoni curajoși, cu care poți sta la taifas și cu care, poți rîde... și pe care îi trimiți la dracu dacă devin plictisitori. Că ar putea exista vreodată asemenea spirite libere" — continuă Nietzsche — „că Europa noastră va avea printre fiii săi de mîine și de poimîine astfel de camarazi veseli și temerari, viguroși și îndeminatici, și nu numai (...) scheme, pustnici și himere : de asta eu aș vrea să mă îndoiesc cel mai puțin. Eu îi văd deja venind încet, încet ; și poate, descriind dinnainte în ce destine îi văd ivindu-se și pe ce căi îi văd venind, contribui la grăbirea apariției lor." („Omenesc, prea omenesc") În prefața cărții urmează, în continuare descrierea destinului **marii descătușări** a spiritului liber de cel încătușat, care părea a fi legat și țintuit pentru totdeauna în colțul său, iar în carte urmează interpretarea semnelor și simptomelor întîlnite în procesul istoric al distrugerii națiunilor, semne și simptome care se opun unirii Europei, dorită de spiritul liber. Ambele, descrierile și interpretarea, formează un tot și constituiau în gîndirea nietzscheană o temă cu tonalități, fără modificări și abateri radicale, după cum certifică al doilea capitol principal al operei despre spiritul liber „Dincolo de bine și de rău" (1886).

Nietzsche se distanțează de imaginea optimistă a „esprit fort"-ului iluminismului francez. El nu neagă existența răului și „a ceea ce este dureros" în istoria marii descătușări, rău care este concomitent o boală și care poate distruge omul în prima sa izbucnire de forță și de „dorință de voință liberă" : aceasta în cazul în care eliberatul, descătușatul încearcă să-și dovedească dominația asupra lucrurilor prin experiențe violente și originalitate. În spatele acestei viziuni se ascunde problema „voinței de putere" și a omului convins de interesul său, a omului de partid care caută să-și cîștige puterea fără a fi pregătit pentru aceasta : „A nu vedea anumite lucruri, a nu fi independent din nici un punct de vedere, a fi în întregime al unui partid, a avea mereu o optică aspră și necesară în cîntărirea tuturor valorilor — numai asta explică existența unei astfel de spețe de oameni". Caracterul condiționat patologic al opticii sale face din convins **un fanatic**, din mintuitor sau din revoluționar, care pentru Nietzsche reprezintă „tipul-opus spiritului puternic și eliberat". („Antichristul")

Lui Nietzsche i-a părut probabil, că odată cu ascensiunea partidelor antagoniste născute din războiul civil, atît a celui național cît și a celui socialist-comunist, tipul fanaticului s-ar putea impune din nou. În lucrarea sa „Dincolo de bine și de rău" a redat tipul fanaticului în imaginea **nivelatorului**, acest în mod eronat așa-numit „spirit liber" cu tendința sa de bază, de a vedea „în formele societății vechi (de pînă acum)... cauzele pentru toate nenorocirile și eșecurile omenești : pe cînd adevărul cunoaște nestingherit o interpretare eronată". Nietzsche a considerat supremația acestui tip a fi numai un intermezzo, nebănuind cît de scump le va costa pe diferitele popoare acest joc. În epoca statelor naționale și a luptei pentru o societate socialistă a viitorului ar fi fost în favoarea „spiritului liber" „să renunțe la politică și să se retragă puțin" („Omenesc, prea omenesc") — această renunțare era însă determinată în trecutul apropiat mai mult de împrejurări decît liber aleasă. Nietzsche avea totuși dreptate, cînd pornea de la ideea că spiritul liber, așa cum îl înțelegea el, va rezista atît fanaticului cît și nivelatorului, deoarece modul său de viață își are rădăcina în originea Europei, într-o istorie îndelungată, care tinde necontenit spre o democratizare și unire a popoarelor și a patriilor acestui continent ; și cînd pornea de la ideea că toate semnele din calea prezentului prevestesc realizarea unificării Europei, idee înnăscută spiritului liber, confirmată și experimentată de el, idee care nu definește un ideal îndepărtat, ci iminentul („das Nahe") și proximul („das Nächste") : O adevărată problemă politică pentru viitor.

Nietzsche nu este un adversar al democrației, ci este dușmanul statului întemeiat pe clase și al statului național împodobit cu elemente democratice, care forțează umanitatea la apartenența la grupe și îi insuflă idealurile simulate ale acestora, care la rîndul lor îngustează și falsifică viața, care ar fi posibilă, de fapt. Nietzsche vorbește despre „limitarea" omului prin iluzii care îl încătușează și îl izolează de ceilalți. Cît despre actuala obsesie a raselor și a naționalităților, întreaga lui speranță stă în faptul că extinderea comerțului și a industriei, a schimbului turistic, de cărți și de scrisori și mai ales contactul iminent al diferitelor popoare și culturi, va aduce cu sine „o slăbire și, în cele din urmă și o dizolvare a națiunilor, astfel încît, din ele la un loc trebuie să rezulte, în urma încrucișărilor neîncetate, o rasă mixtă, cea a omului european." Iar socialismul cu iluzia proiectată în viitor a realizării unei societăți perfecte, Nietzsche îl consideră a fi un ferment în procesul necesar de reformă a legislației și a impozitului social, care va produce o pătură de mijloc, care va fi îndreptățită **să uite** socialismul „ca pe o boală vindecată."

Prin recunoașterea necesității absolute a acestui proces și acceptarea iminenței unei etimologizări a idealurilor sociale moderne și a utopiilor, Nietzsche a fost unul dintre primii oameni din timpul său, care s-a declarat a fi „un bun european" și în ceea ce privește propria sa persoană, a lucrat prin cuvînt și operele scrise la mult dorita „problemă a unificării popoarelor". Profesiunea sa de credință nu este întîmplător expusă în cartea sa „Omenesc, prea omenesc", „cartea pentru spirite libere". Spiritul care tinde spre o deschidere, spre libertate, renunță la toate „idelle moderne", la iluziile și la visele de viitor ale acestor idei, pentru a se dedica, în calitate de bun vecin al celor mai importante lucruri, problemei următoare : „unificarea Europei". Europeanul bun, căruia germanul i se potrivește perfect, este privit aici, datorită originii sale și talentelor sale de „translator și mijlocitor", ca un om care **poate exista** în viitor, în măsura în care trăiește deja după modul de viață al spiritului liber. În aforismul 87 al „călătorului" care stă de vorbă cu umbra sa fiecăruia dintre cei care au „gînduri bune europene", i se cere să învețe a scrie bine și din ce în ce mai bine. Nu ai nici un avantaj, adaugă Nietzsche, dacă ești născut chiar în Germania, unde scrierea greșită este tratată ca un privilegiu național. Țelul propriu-zis este de a pregăti stadiul încă atît de îndepărtat al lucrurilor : stadiul în care bunilor europeni le revine marea sarcină : conducerea și supravegherea întregii culturi a lumii. „Cine se opune scrisului corect și cititului corect, care-i succede, și cine se opune înțelegerii și aprecierii gîndurilor transpuse în cuvinte, acela face imposibilă comunicarea. El conduce popoare la izolare, le arată calea prin care să devină și mai naționale ; și este prin urmare «un dușman al bunilor europeni, un dușman al spiritelor libere»".

Discuția călătorului cu umbra sa atinge punctul culminant în aforismul 292, în care este anticipată „victoria democrației". Rezultatul procesului de democratizare, care se extinde va consta în formarea unei „alianțe a națiunilor, în care fiecare popor delimitat de restul popoarelor conform principiilor geografice va respecta poziția sa de canton și drepturile particulare ale acestuia". „Rasa mixtă a omului european", așa cum apare aici, poartă caracteristicile ambivalente ale „celui din urmă om" — „cel mai inteligent sclav animal, foarte muncitor, în fapt foarte modest, excesiv de curios, polimorf, răzgiiat, lipsit de voință — un haos al stărilor afective și al inteligenței," („Voință de putere") Este evident, că din acest haos nu poate să apară de la sine un cosmos. Demersul gîndirii nietzschene ne transcende dincolo de ideea unei alianțe a națiunilor europene. Inteligentul sclav animal muncește în slujba științei, așa cum este ea practicată de la începutul epocii moderne : ca o tehnică pentru stăpînirea naturii și ca tehnică de dominație practică a omului. Nietzsche nu distinge în această activitate nimic măreț, ci doar dovada, că „toate instinctele elementare, instinctele de legitimă apărare și protecție ale vieții nu mai funcționează. Noi nu mai achiziționăm bunuri, ci risipim capitalurile strămoșilor noștri și anume chiar în modalitatea de a cunoaște. Abundența cunoștințelor tehnico-practice, pe care le-am strîns și le-am stocat, programîndu-le pe computer se întorc împotriva noastră și ne amenință cu posibilitatea autodistrugerii". „Cînd vorbesc despre posibilitatea îngrozitoare", notează Nietzsche de mai tîrziu, „a cunoașterii care ne conduce spre pieire, nu intenționez deloc să fac un compliment actualei generații : această generație nu are nici o tangență cu asemenea tendințe. Dar dacă urmărim dezvoltarea științei începînd cu secolul al XV-lea, atunci ni se revelă desigur, o asemenea putere și posibilitate..."

Aceste expuneri de idei fac parte din programul filosofului Nietzsche, care vede știința și înțelepciunea aflîndu-se de la decăderea lumii elene timpurii încoace, într-o continuă contradicție : o încordare a arcului istoriei, pe care adevăratul spirit liber o percepe ca pe un conflict interior și pe care încearcă să o soluționeze. Rezolvarea acestei sfîșieri interioare constă în teoria despre voința de putere și în teoria despre supraom. O ființă ca omul modern european, însetat de cunoaștere și dezechilibrat, răsfățat și fără o voință puternică este atras prin știință în lupte de putere interumane, pentru care nu este copt încă. Nietzsche e.e astfel primul care recunoaște amploarea pericolului, care constă în faptul că „umanitatea deține în cunoaștere un mijloc foarte frumos de decădere." Dacă se menține în haosul stărilor afective și al inteligenței, umanitatea se va șterge singură, cu o necesitate inevitabilă, de pe fața pămîntului, avînd în vedere numărul uriaș de posibilități de distrugere pe care îl deține tehnica modernă. Nietzsche anticipează prin acest pronostic elementul care umbrește secolul nostru și care apasă cu întreaga sa putere asupra actualei generații : criza produsă de existența unei culturi împotriva firii, criză ce conduce la anularea vieții pe pămînt, care nu cunoaște nici un precedent în istoria de pînă acum. „Pentru ca în viitor să mai avem o cultură", se spune în notițele din cercul preocupărilor pentru opera principală proiectată „Voința de putere", „atunci sînt necesare forțe artistice extraordinare pentru a diminua nemărginita sete de cunoaștere, pentru a realiza din nou o unitate. Aici putem recunoaște meritul filosofului : în puterea de a concentra nemărginita dorință de cunoaștere și de a o subordona unității." Nu mai este vorba de o îngrădire, sau chiar o distrugere a științei de către înțelepciune, ci de o dominație prin acela, care cu toată sărăcia spiritului întinde arcul și îndrăznește să tragă asupra celor mai îndepărtate ținte: asupra înfrîngerii omului și a istoriei de pînă acum a Europei, care, fără a-și înfrîna simpla sete de cunoaștere și de putere, se îndreaptă înspre decădere.

Din problematica expusă mai sus rezultă două probleme, care în viziunea lui Nietzsche nu pot fi rezolvate decît împreună :

1. Omul european nu trebuie să perceapă starea încordată ca pe o „stare de criză", care ar putea fi diminuată într-un fel, (prin dogmatism sau prin iluminism), ci ca pe o provocare la o **stare de veghe** asupra modalităților ascunse de viață, care trebuie redescoperite și scoase la iveală. Această idee se ascunde în spatele formulei „voința de putere": forța spirituală a omului care are face față „luptei iminente a cunoașterii împotriva cunoașterii". Această forță nu poate fi reprezentată decît de oameni, care datorită menirii lor știu să nu permită umanității să piară din cauza forței, care este întruchipată în ei : în aceasta constă, în principiu misiunea supraomului.

2. Poziția cîștigată de civilizația europeană, de putere asupra naturii atrage după sine practicarea „marii politici" : din care rezultă necesitatea realizării Europei unite și redefinirea poziției sale în cadrul configurației mondiale. Cel din urmă sens al acțiunii politice constă în păstrarea și intensificarea vieții pe pămîntul locuit, fapt pentru care lupta interumană pentru putere trebuie lichidată de pe întreg cuprinsul pămîntului. Acesta este sensul în care Nietzsche încearcă să descopere, la sfîrșitul secolului al XIX-lea, politica europeană, care se implicase în imperialism și din cauza căruia și-a epuizat puterile : „Eu nu iau în considerație războaiele naționale, noile «imperii» și tot ce se află în prim plan. Ceea ce mă interesează — deoarece o văd pregătindu-se încet și ezitant — este Unica Europă. Opera comună a minților celor mai dotați și mai profunzi oameni ai acestui secol a fost aceea de a pregăti acea nouă sinteză și de a anticipa sub formă de experiență tipul «europeanului viitorului» ; numai în orele lor de slăbiciune, sau cînd au îmbătrînit au decăzut din nou la concepția limitată a patriilor — în acele momente ei au fost patrioți". („Dincolo de bine și de rău")

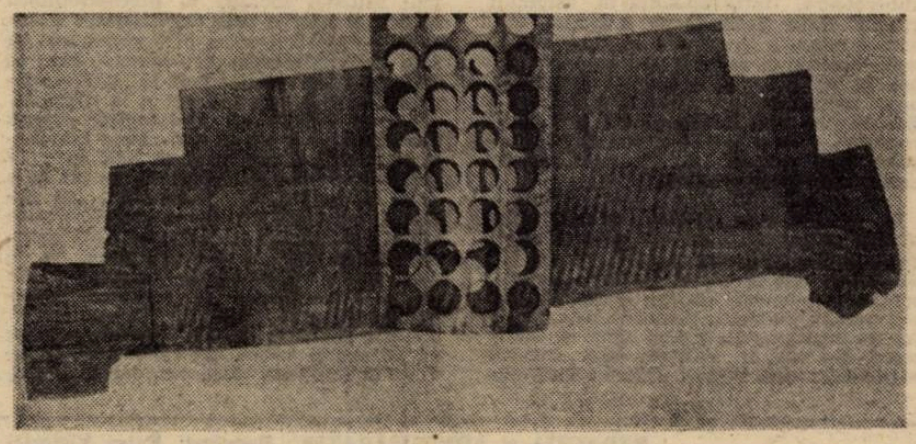

Sculptură de Ovidiu Maitec

În exclusivitate pentru revista „Luceafărul"

MANFRED RIEDEL

Nietzsche în vremurile noastre

Manfred RIEDEL (n. 1936) este autorul unor importante lucrări, care pot fi considerate ca fiind încadrabile în cuprinsul unei hermeneutici criticiste. Inițial Riedel s-a ocupat de filosofia hegeliană, căreia i-a și dedicat trei volume apărute în 1973. În continuarea lui Gadamer și Heidegger, de acesta din urmă influențat mai ales de lucrările „Teoria lui Platon a adevărului" (1947) și „Introducere în metafizică" (1953), el propune o nouă analiză a subiectivității moderne. Manfred RIEDEL vorbește, mai ales în ultimele lucrări, sub influența lui Leo Strauss, autorul celebru al lucrării „What is Political Philosophy" (1959), de „situația periclitată a lumii moderne". Această situație el o vede ca apărută în urma sporirii tendinței de funcționalizare a individului, de abordare a problemei moral-politice a vieții sociale ca problemă tehnică și ca urmare a sporirii competiției pentru dominație (putere) în viața internațională. De la Hegel interesul lui Riedel se îndreaptă spre Kant și anume spre ideile din „Nescrisa critică a rațiunii istorice" aflată, după cum se știe, în fragmente. Riedel recuperează, influențat de Leo Strauss, de Kant și de tradiția aristotelică, problema practicului în filosofie, deci a eticii. În acest sens el și scrie studii despre o etică comunicativă.

De aceea nu este deloc de mirare că Riedel se apleacă în ultimul timp asupra eticii implicite și explicite din filosofia nietzscheană. În fapt, el are un element fundamental, care stă la baza acestei opțiuni : el determină subiectivitatea modernă drept reprezentare a existentului ca obiect în legătură cu voința.

Textul de față este în fapt conferința domnului Manfred Riedel ținută în Aula Magna a Universității din Cluj cu ocazia decernării titlului de „Doctor Honoris Causa". Prin amabilitatea domnului dr. Andrei Marga el este publicat de Luceafărul **în exclusivitate.**

ORIGINEA ȘI VIITORUL EUROPEI

Ce este Europa ? Iată o întrebare pe care Nietzsche și-a pus-o adeseori. El răspunde : „Este cultură greacă dezvoltată din elemente trace și feniciene, mai este elenism, este filoelenismul romanilor, imperiul lor mundan creștin, este creștinismul purtător de elemente antice ; din aceste elemente — în fine — încolțesc germenii științifici, filoelenismul devenind **perspectivă filosofică** : Europa se întinde de acum pretutindeni acolo unde lumea crede în știință. Romanitatea a fost eliminată, creștinismul a pălit." („Fragmente postume" (1878) — în volumul „Opere alese", editat de Colli / Montinari, vol. 8, pg. 566).

Să începem cu prima verigă în lanțul acestei tradiții ! Europa și cultura sa nu apar în chip autohton, din propriul pământ, ci ca urmare a unei influențe străine : ele apar din contactul Greciei cu Asia, mediate fiind de elemente lidice-tracice sau feniciano-semitice. Elenității i-a premers cu probabilitate destul de mare o dominație a semințiilor semitice. La acest fapt se referă numele de „Europa", acea fiică a regelui „Phoinix" (un eponim al fenicienilor), care trimite la cuvîntul semit ce denumește „seara" (erebs) ; la acest fapt se referă și mitul în care Europa nu apare drept Astarte, cea răpită din țările răsăritului, un nume ce corespunde grecesului „Aphrodita" : ceea ce pentru Nietzsche „spune destul". Legenda răpirii ei de către Zeus, metamorfozat în taur, amintește de trăsăturile arhaice ale religiei lui Dionysos, provenită din Asia, trăsături care s-au pierdut aproape fără urmă în cultul zeului celest elen : Taurul simbolizează puterea vitală și fecunditatea, dar și sedentarismul (pozitiv) al „Europei" duse dincolo de mare și așezată pe pământul ce-i revenea. Legenda răpirii a fost reprezentată mereu de artele plastice, fără însă ca aceste trăsături originar-mitice să poată ieși cu adevărat în evidență. Abia Nietzsche ne-a deschis ochii asupra prezenței lor, grație interpretării ființei binare apolinic-dionisiace a mitologiei grecești. La fel de surprinzătoare rămîne obîrșia străină a Europei, precum și secvența atît de tipică pentru greci : înrudirea cu elementul străin, asimilarea sa și trecerea dincolo de acesta. Pentru Nietzsche aceasta este fațeta ei cea mai strălucitoare. Grecii au fost stimulați de la bun început printr-o lume culturală străină, și anume în chip omnilateral și uniform; orice formă de necumpătare și elucubrație asiatică se înfățișa pregnant ochilor lor în forma unor culturi superdezvoltate, care erau deja constituite ; cu atît mai mult trebuie să le prețuim energia și puterea de cuprindere, dacă luăm în considerare faptul că multe alte popoare au fost expuse în aceeași măsură, ba chiar mai mult, influenței Orientului și — cu toate acestea, nu au realizat, asemenea Iberiei, vreun stadiu de dezvoltare mai înalt. („Der Gottesdienst der Griechen").

Pentru numele „Europa" — și așa pare să se întoarcă împotriva originii străine a cuvîntului — găsim o a doua urmă în limba grecilor. Nietzsche nu a urmărit-o în mod special, dar a păstrat-o în studiile sale despre poezia și filozofia grecească. Această urmă este evocată în Catalogul Oceanidelor din „Theogonia" lui Hesiod, unde **Asie** și **Europe** apar una lîngă alta, dar și în configurația sunetelor cuvîntului **Eurhyopa**, numele acelei eroine, care vorbește cu „o voce lin curgătoare" (Hesiod — „Theogonia"). Ea trece drept sora lui Kadmos, al legendarului inventator al scrisului, garantează mai prin ea însăși pentru cuvîntul vorbit și auzit, așa cum este prezentat el la greci și în cultul religios și în serbarea religioasă, la simpozion și în polemică, în fața instanței, și în cele din urmă, în dialectica socratică — ceea ce Nietzsche subliniază a fi „fundamentul" culturii grecești, cultură care nu este „literară" cum sînt cele egipteană, romană și creștin-modernă, („Istoria literaturii grecești" în „Opere" — vol. XVIII) Creațiile lor lingvistice, (atît cele ale primelor poeme epice cît și cele ale istoriografiei și ale filosofiei de început) nu sînt destinate cititorilor, ci discursului oratoric, adică ascultării în cenaclul lingvistic elen. Iar cînd se naște apoi (odată cu Isocrate) o proză pentru cititori, chiar cititorul de litere este „receptorul sublimat" — după cum remarcă Nietzsche — „el este cel ce aude deosebit de bine, cel ce nu omite să audă nimic, cel ce analizează meticulos : în urechile sale cuvîntarea **răsună** cu adevărat, nu e vorba doar de simple semne care reprezintă noțiuni și învățătură".

Nu este nevoie să urmărim aici mai departe această pistă pe care am pornit (care își atinge perfecțiunea abia în cercetarea actuală a legăturii între creația poetică și filosofia grecească). Este suficient să ne fixăm privirea asupra verigii de legătură a lanțului tradiției — asupra separării științei din spiritul concepțiilor filosofice : numele „Europa" denumea inițial comunitatea lingvistică familiară grecilor, el reprezenta un concept cultural, pentru a folosi cuvintele lui Nietzsche, care s-a impus începînd cu secolul al VII-lea î. Chr. în apropierea Hellasului central. În cursul colonizării grecești se formează noțiunea geografică, în care sînt incluse țările și popoarele între Atlantic și Marea Neagră, avînd Donul ca riu de hotar înspre Asia (Herodot). Europa devine astfel plurivocă, **o diversitate** care se articulează în creația poetică elenă, în epos ca și în tragedie și în filosofie : și anume pe țărmurile Asiei Mici, în Sicilia și în Italia de Jos și în cele din urmă, în Atena. Școlile care se nasc acolo încearcă să descopere unitatea în diversitate, adică armonia în sensul **logosului** obștesc. La realizarea acestei concordanțe participă și creștinismul timpuriu, pe care Nietzsche l-a interpretat la începutul demersului său de gîndire drept potențare dionisiacă a elenității: „Homer ca triumf al zeilor olimpici asupra demonilor titanici — Sofocle ca triumf al idei tragice și al depășirii slujbei religioase dionisiace eschiliene. Evanghelia lui Ioan ca triumf al mîntuirii religioase, al sanctificării" („Fragmente postume") Nietzsche de mai tîrziu face aici o disociere clară între „dionisiac" și „creștin", între o concepție tragică asupra lumii și una eliberatoare, între credința în cuvîntul revelat divin (logosul) și polemica dialectică născută în școlile de filosofie, în jurul problemei **rațiunii** necesare. „Rațiunea în școală", se spune în „Omenesc, prea omenesc", „a făcut din Europa o Europă : în Evul Mediu ea era pe cale să redevină o bucată și o anexă a Asiei — adică să-și piardă simțul științific, pe care îl datorează grecilor."

La această suprapunere a diferitelor tradiții se referă Nietzsche, cînd păstrează noțiunea culturală Europa vizînd expansiunea din epoca modernă timpurie a spațiului geografic asupra ținutului „lumii vechi". În epoca modernă prin Europa se înțelege, după cum știm și aflăm acum din nou, o entitate care include mult mai multe țări și popoare decît cuprinde Europa geografică, mica peninsulă a Asiei. („Omenesc, prin omenesc") Nietzsche face aluzie la America, „în măsura în care aceasta trece drept colonie a culturii noastre" ; și la Rusia, prin care Europa se întrepătrunde cu Asia. Ambele aparțin numai condiționat — atît geografic cît și cultural — Europei, așa cum pe de altă parte în „noțiunea culturală Europa" nu este inclusă întreaga Europă, ci numai „acele popoare și frînturi de popoare, care își au trecutul comun în lumea elenă, romană, semită și creștină." („Omenesc, prea omenesc") Asta nu înseamnă însă, că pentru Nietzsche „Europa" se suprapune noțiunii de „cultură occidentală" cu conotația cu care ne-am deprins din perioada de după cel de-al doilea război mondial. Apusul, o denumire, care apare abia în epoca modernă timpurie (odată cu ascensiunea Imperiului turc), nu reprezintă Europa, nici geografic, nici cultural. În opoziție cu acest termen stă Răsăritul, Orientul, la care Nietzsche mai adaugă și creștinismul. Din această perspectivă Apusul apare ca rămășiță a Răsăritului european. „Lumea elenă slăbită, romanizată, devenită grosolană și decorativă, apoi acceptată de către creștinismul pălit, ca aliat cu rolul de cultură decorativă, extinsă cu forța printre popoarele necivilizate — iată istoria culturi apusene." („Wissenschaft und Weisheit im Kampf") Totul depinde, de aceea, de întoarcerea pe calea înspre istoria grecilor, de la care Europa a primit mereu impulsuri pentru transformarea sa spirituală. „Destinul a vrut", remarcă Nietzsche în notițele sale din perioada lucrului la prima scriere despre „Nașterea tragediei din spiritul muzicii" (1872), „ca lumea elenă mai nouă și degenerată să dețină într-o mare măsură, forță istorică. Din cauza aceasta, lumea elenă mai veche a fost apreciată mereu greșit. Pe cea mai nouă trebuie să o cunoști perfect, pentru a o diferenția de cea mai veche. Există încă multe posibilități, care încă nici măcar nu au fost descoperite : și aceasta deoarece grecii nu le-au descoperit. Alții i-au descoperit pe greci, și i-au învăluit mai tîrziu în umbră." („entdeckt" / „verdeckt")

În acest punct se reînnoadă tema noastră. Împreună cu Nietzsche ne întrebam despre originea Europei. Dar cu fiecare răspuns apărea deja în fața ochilor noștri imaginea prezentului, lumea europeană în diversitatea formelor sale de viață devenite istorice. Iar în ansamblu ieșea mereu la lumină pericolul care pîndea la baza istoriei Europei : periclitarea diversității prin eșecul pe care l-a cunoscut preambulul și nașterea sufletului european, disonanță ivită ca rezultat al suprapunerii unor voci ulterioare peste melodia intonată, voci care intervin fără să țină seama de tonul anterior și care tind spre independență. Tot aici își are locul, în viziunea tînărului Nietzsche atît cîștigarea independenței „vorbitului" față de „ascultare" prin logosul mai noii lumi elene, fundamentată de Socrate cît și ivirea în Europa modernă a științei raționale rezultată din logos.

În notițele citate din sfera preocupărilor din perioada lucrului la „Nașterea tragediei din spiritul muzicii", descoperim programul filologului clasic Nietzsche, care, succedîndu-i pe Bacon și pe Vico a înțeles filologia ca pe o „alio ratio philosophandi" : ca pe o filosofie rațională diferită. Ea este o „știință umanistă", reprezintă descoperirea posibilităților reușite ale existenței umane potrivit valorilor de limbă moștenite, este recunoașterea nevoii de autocunoaștere impusă mereu lumii europene oglîndită în cuvîntul atribuit ei și menit a fi înțeles prin ascultare. Nu mai este vorba de o imitare a antichității grecești — acesta a fost programul umanismului respins de Nietzsche — ci de un program pe care să-l folosim ca pe o „clasică culegere de modele pentru explicarea întregii noastre culturi și a dezvoltării sale", ca pe un mijloc **de a ne înțelege pe noi**, de a ne înțelege prezentul și a-l depăși."

Nietzsche a sugerat încă în „Nașterea tragediei" ceea ce considera demn de condamnat la modernitate : nerecunoașterea trăsăturii tragice în creația literară și în gîndirea inițial greacă, gîndire care se materializează în ideea măsurii și a spaimei față de limitele a „ceea ce este omenesc" și a poziției „omenescului" în natură. Ea se suprapune cu „punctul crucial" și cu „vîlva" făcută de optimismul rațional socratic al perceptibilității naturii și istoriei prin argumentare rațională și desăvîrșirea sa prin supunerea în fața culturii științei fico-tehnice, care în mai noua Europă conduce la „universalizarea setei de cunoaștere" și la răspîndirea unei „rețele de idei logice" asupra întregului glob pămîntesc. „Prea mîndrule european al secolului al XIX-leă", le strigă Nietzsche contemporanilor săi în a doua „Considerație inactuală", „tu gonești ! Cunoașterea ta nu desăvîrșește natura, ci omoară numai propria-ți natură. Compară-ți numai înălțimea ta de «cunoscător» („Wissender") cu adîncimea ta de «om capabil să realizeze ceva» („Könnender")" („Vom Nutzen und Nachteil der Historie für das Leben") Desigur că pe razele solare ale cunoașterii te avînți în înălțime, către cer, dar și în jos, către haos." Critica nietzscheană a prezentului se referă la omul care **„trebuie să existe"**, la ideea fictivă a omului generic, cărula trebuie să i se potrivească numai singur individul real și care să se sacrifice în favoarea fictivului progres istoric și în favoarea unei pretinse legalități în „procesul mondial". Acestei ficțiuni a omului, care se naște în cadrul speciei ca somitate și ca țintă imaginată a procesului istoric, Nietzsche îi opune realitatea unei omeniri care poate fi realizată în timp prin exemplarele sale supreme, îi opune de asemeni fictivitatea și pluralitatea formelor exemplare de viață ale oamenilor, care nu continuă un proces istoric, ci care trăiesc atemporal — simultan — „datorită istoriei, care permite o asemenea conlucrare simultană". În concepția lui Nietzsche sarcina ei „este tocmai de a fi mijlocitoare și de a permite astfel mereu realizarea **Marii Inițiative** și să confere noi forțe." „Țelul omenirii", spune Nietzsche, și o spune împotriva filosofiei istoriei contemporane a lui Hegel și a urmașilor săi, „nu poate consta în sfîrșitul lumii, ci doar în realizarea exemplarelor sale superioare." Această temă răsună ca un acord fundamental în opera lui Nietzsche. El începe acolo unde l-am identificat deja : în descoperirea modalităților de viață a omenirii europene copiate după modelul grecesc, un alt mod de existență umană decît acela, care în numele simplității speciei se sacrifică pentru procesul mondial anonim. Astfel se predă, după cum prevede Nietzsche, luptei pentru putere dintre cele două partide din Europa, cel național și cel socialist-comunist, care pretinde în numele rasei și / sau a clasei alese să recunoască procesul și să-l dirijeze spre un sfîrșit perfect : dominația omului asupra sa și asupra naturii, în care individ și specie au devenit unul și același lucru.

II

Împotriva unor asemenea teorii despre „sfîrșitul istoriei", pe care autorul **„Zarathustrei"** o vede revărsîndu-se în realitatea existențială „a celui din urmă om", care își găsește fericirea în satisfacerea maximă a dorințelor imediate și nu se mai întreabă despre dragoste, creație și dor (Precuvîntare, 5), gînditorul Nietzsche invocă inceputul istoric al Europei. Pentru el grecul este omul, „care a ajuns cel mai departe" și anume a reușit în conturarea modelului de om care **„poate exista"**, model ce scoate la iveală din adîncul priceperii sale acea modalitate de viață, pe care o percepem ca pe ceva **tipic european** și pe care o aprobăm drept „frumoasă". Nietzsche vorbește despre tipul de **umanitate**, care păstrează oarecum o cale de mijloc între individ și specie, punîndu-se la încercare prin reiterare liberă și intensificînd și determinînd viața posibilă în acele împrejurări (cum ar fi tipul înțeleptului, al artistului, al sfîntului) Nietzsche descoperă pierderea cea mai mare pe care o poate suferi omenirea în nerealizarea **modurilor superioare de viață**, eveniment ce survenea din cauza lui Socrate, deoarece tipul omului socratic a împiedicat evoluția prototipului înțeleptului către inteligență tragică, tip conceput în epoca elenă timpurie și care a spulberat vîlva făcută de știința europeană atribuită lui Socrate.

Sub acest aspect, lumea rămîne pentru civilizația europeană „unica și cea mai potrivită patrie de formare culturală", „singura și cea mai profundă modalitate a noastră de a trăi". Dacă ne-am raporta într-un mod istoric și erudit la ea, în maniera „științei pozitiviste" din antichitate, atunci ea și-ar pierde din valoarea de formare a personalității pe care o are pentru noi europenii. Această valoare nu rezultă din știință, ci dintr-o „hotărîre de a fi educat" („Considerații inactuale") Este vorba de a ne decide ce tip de om dorim să fim : omul care trăiește pentru sfîrșitul istoriei sau omul care trăiește pentru începutul ei — să alegem între posibilitățile opuse : și anume între cedarea individului în fața pretinsului proces mondial sau sacrificarea sa în favoarea speciei — posibilități, care au fost scoase la iveală și au fost experimentate de către greci : Nietzsche însuși se decide pentru ultima dintre cele două alternative și anume gîndind în concordanță cu tradiția literaturii și filosofiei germane provenite de la Hölderlin și Hegel. Și nu fără motiv notează la sfîrșitul demersului său de gîndire, ceea ce l-a călăuzit de la început spre această concluzie : spre ideea că adevărata demnitate a întregii filosofări germane constă într-o recîștigare treptată a pămîntului antic, și că fiecare aspirație spre originalitate ar părea meschină și îngustă în comparație cu acea pretenție superioară a germanului de a fi reînnodat legătura, care părea a fi ruptă ; „legătura cu grecii, cu tipul de om care a atins stadiul cel mai înalt".

În jurul acestui fir conducător a fost scrisă cartea lui Nietzsche „Filosofia în epoca tragică a grecilor". Ea întreprinde experiența de a recîștiga și de a imita prin comparație prototipul înțeleptului creat în Grecia timpurie „pentru a putea permite polifoniei naturii grecești să răsune în cele din urmă". „Nu mă satur", notează Nietzsche într-unul din proiectele păstrate ale așa-numitei „Cărți a filosofilor", „să admir o serie de gînditori, dintre care fiecare în parte ascunde incomprehensibilitatea și dintre care fieca-

Prezentare și traducere de
Cristina Reiter-Popescu

Continuare în pag. a 15-a

REDACȚIA și ADMINISTRAȚIA : București. Calea Victoriei nr. 133, tel. 59 67 00
Tiparul executat la Imprimeriile Coresi
10 lei

BIBLIOTECA „ASTRA" SIBIU

Luceafărul

Săptămînal editat de Uniunea Scriitorilor din România

Serie nouă • Miercuri, 20 noiembrie 1991 **47 (950)**

S-a tăiat maioneza!

Clarificarea, reorganizarea, disidența, despărțirea, concurența — iată cîteva etape obligatorii prin care au trecut mai toate partidele politice ale opoziției să-i zicem, tradiționale. A venit rîndul F.S.N. Din păcate pentru poporul României aceste fenomene interne ale partidului la putere sînt rezultatul unor convulsii sociale, ale unei disperări economice, ale unei zguduiri financiare. Ce ne arată acest fapt? Că FSN nu este încă un partid ci o aglomerare mai mult sau mai puțin organizată pe baze clientelare. Capitalul moral, de încredere, cîștigat prin forța lucrurilor în decembrie 1989 s-a transformat în capital politic în vederea alegerilor din mai 1990 devenind, ulterior, capital propriu-zis.

Atitudinea obstrucționistă a parlamentarilor FSN în privința adoptării unei Constituții pe deplin democratice, absenteismul acestora în ultima perioadă, agitația monotonă, monocordă și monocoloră a vorbitorilor proveniți din această formațiune pe marginea raportului Covasna-Harghita (o cauză delicată, importantă pentru democrația reală a fost transformată în prilej de campanie electorală!) ne conving că natura clientelară a reprezentanților FSN nu este o simplă bănuială, ci o certitudine.

Îndepărtarea domnului Petre Roman din funcția de prim-ministru poate fi echivalată cu un adevărat dezastru gastronomic — s-a tăiat maioneza! Tot ce părea de o omogenitate atrăgătoare a devenit neliniștitor, separat după criterii naturale, apa nu se amestecă niciodată cu uleiul, consecințele sale asupra spectrului politic românesc fiind imprevizibile.

Totuși, un lucru este limpede. Între grupul dur, conservator din FSN și opoziția tradiționnal-democrată exista un tampon politic, un filtru oarecum imblînzitor de acțiune și mesaj. Acest tampon îl reprezenta aripa Roman din FSN. În situația actuală practic acest moderator nu mai funcționează. Se profilează deci o polarizare intensă a spectrului politic-național. De o parte un nucleu conservator, hotărît să aplice un program politic cel mult perestroikist, în rest o opoziție mai mult sau mai puțin decisă să înfrunte un astfel de program. Chestiunea cea mai delicată este acum că grupul conservator nu este doar hotărît ci are și posibilitatea să exercite pesiunea politică necesară. Această posibilitate este concretizată prin exercițiul puterii legislative de către parlamentarii aleși pe lista FSN (aflați în acest moment într-o situație deloc ușoară — urmează, în fond, noi alegeri) și exercițiul puterii administrative de către prefecții și primarii numiți de același FSN (aflați și ei în aceeași situație neplăcută).

Apărarea pozițiilor care, conform gîndirii comunist-totalitare, sînt date în veșnică folosință, presupune o tactică și o strategie. Din tactică face parte înlăturarea celor care manifestă slăbiciuni democratice. Din strategie face parte sacrificarea unei figuri importante pentru a o desemna țap ispășitor pentru toate nenorocirile inerente sistemului politico-economic impus de un aparat birocratic, adept al vechiului sistem comunist. Pentru noua maioneză se vor sparge alte ouă. Din păcate, sînt foarte scumpe.

Eugen Uricaru

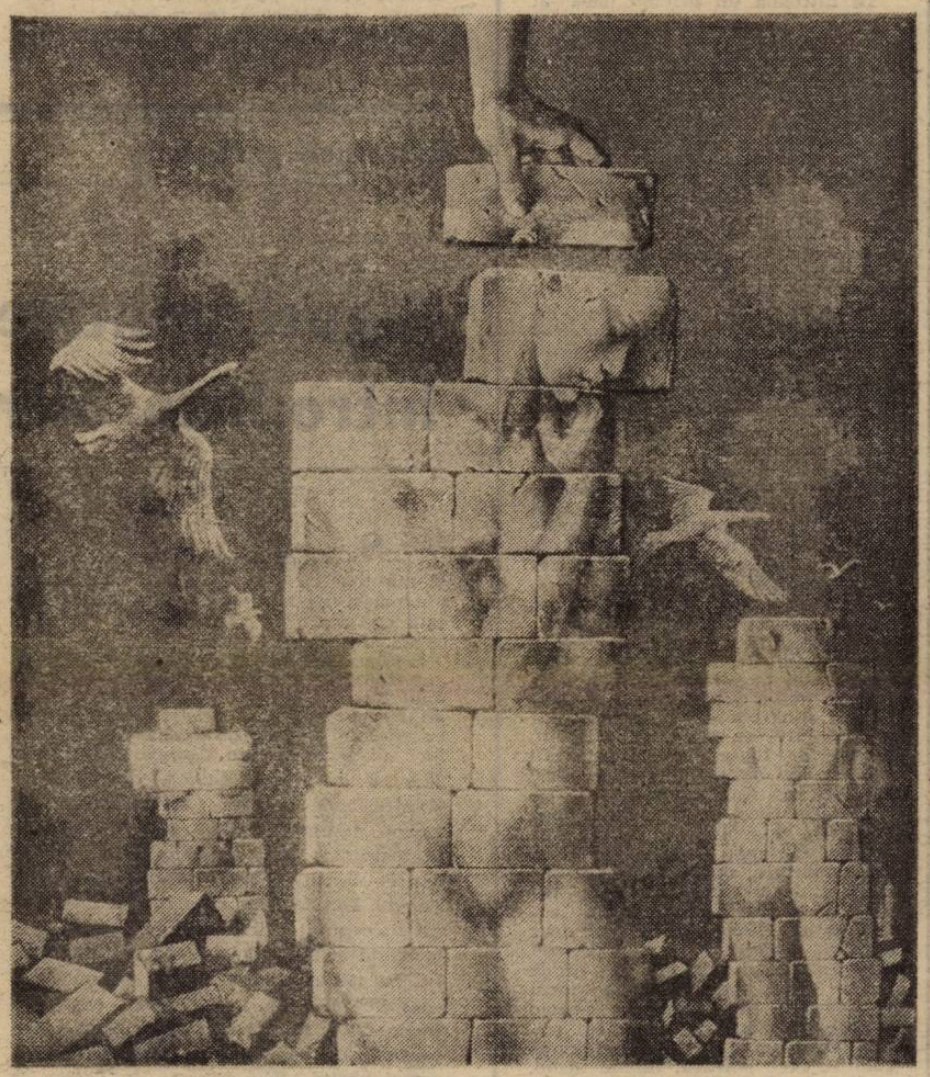

Ilustrăm acest număr al revistei „Luceafărul" cu o serie de reproduceri după lucrări de grafică aparținînd lui VALENTIN TĂNASE.

în pag. 16

ARTHUR KOESTLER
CĂUTAREA ABSOLUTULUI

în pag. 6:

Ion Caraion
Poeme postume

Cine spune popa strîmbu

1. Scăpat sunt de la pămînt, smuls
din rădăcini, abia
acum văd, ce departe am putut să ajung, îmi
trag degetul pe
un rid : „nu gîndesc"... Nu gîndi, o, prigonitor
al celor buni de aruncat la gunoi. Ai
venit însoțită de ciine. Cîine
al pămîntului...

2. Lătrăturile continuă, stau
ferit de plecăciunea ta rușinoasă la umbra
piramidei
populare... Îți stingi țigara la jumătate și
o introduci în buzunarul de la piept :
națiunea
e înșelată... O, cît de mare pierzanie
e în noi... „Și cît de multă rătăcire", adaug
imediat și nu înțeleg, de ce ești
tu, Țara, așa nestricată ?

3. Vegetația, numai
muguri, se răsfiră, mînjită de sîngele
pelicanilor liberi, abia
împușcați... În grădina vechiului și noului
faraon bolnăvicios
și diform : „cine spune popa
strîmbu nu
poate fi internat în ospiciuri, ori
unde"...

Liviu Ioan Stoiciu

Luceafărul

Director
LAURENȚIU ULICI

Redactor șef adjunct
EUGEN URICARU

Secretar general de redacție
MIRCEA CROITORU

semn

Cine-i de vină?

În Românla, această întrebare se pune foarte frecvent, e sau nu e nevoie.

Te întreabă un prieten dacă ai mașină și îi răspunzi că nu : replica lui e promptă : păi, dacă n-ai făcut economii etc. etc. Or, răspunsul tău nu era o lamentare, era pur și simplu urmarea firească, rece, normală a întrebării lui. La noi, însă, așa ceva nu există. La noi implicarea apare și acolo unde n-ar fi nevoie. La noi trebuie să-l moralizezi pe celălalt, chiar dacă nu te-a întrebat „tu ce crezi, de ce aia sau aia ?" A vorbi neîntrebat e specialitatea casei în România. A vorbi doar pentru emisiunea sonoră, a te trezi vorbind. Verzi și uscate sau invers. Pentru că oricine e specialist în orice, nu doar „tovarășu'" nu doar activiștii de partid. Toți, dintotdeauna, sîntem specialiști în chestiunile altora. Mai ales într-ale altora, căci într-ale noastre să nu mai vorbim... Așa că ideea activistului p.c.r. cum că s-ar pricepe și-n agricultură și-n industrie și-n cultură pur și simplu, deși mai abstractă, a putut fi acceptată deoarece venea pe un fond, ca să zic așa, ancestral, de pricepere generală, a tuturor. La noi, oricine știe cîte ore trebuie să stai la serviciu ca să-ți îndeplinești sarcinile, la noi toți știu că nimeni altul decît ei înșiși nu face nimic, nici la serviciu și nici acasă. „La noi e putred mărul..." cum bine a spus poetul. Că poetul, „ca și soldatul", ca și toți semenii lui le știe pe toate mai bine decît ceilalți. Un singur lucru nu știe nimeni în România : cine-i de vină ? De aceea se și aruncă mereu vina eșecului individual pe alt individ, mai de-aproape, mai din depărtare, de aceea se aruncă, în mod constient, vina eșecului colectiv pe unii sau pe alții, „colective" și ei, națiuni, țări sau doar popoare. De aceea se și stabilește, în entuziasmul contrar, că nimic nu se poate face fără ajutorul străinătății, că numai într-acolo trebuie să stăm cu ochii că numai acolo se muncește, numai acolo se face politică, numai acolo, numai acolo... Și cei care dau vina pe străinătate, ca și cei care așteaptă orice, totul, numai de la ea, sînt — de fapt — în aceeași găleată. Nici unii și nici alții nu se pot concepe, pe ei înșiși, ca ființe, grupuri etnice, de sine stătătoare, cu un rost sigur pe acest pămînt, rost pe care să și-l îndeplinească fără să tragă cu ochiul sau cu urechea în stînga și-n dreapta, întrind, firește, în relație cu restul lumii, atunci cînd condițiile sînt îndeplinite pentru asta. E drept că această bătrînețe precoce, care are nevoie de cîrje (sub forma unui vinovat din afară sau — și e totuna — a unui ajutor de acolo) a fost inspirată, istoriceste vorbind, chiar de faptul că, mai tot timpul, poporul din Țările Române a fost hărțuit ba de unii ba de alții, chiar — cine știe ? — în epocile cînd luase decizia să-și vadă singur, imperturbabil de treburile sale. Dar mai e drept și că așa nu mai poate continua decît dacă s-a hotărît să se resoarbă, blind și supus, în nisipurile mișcătoare ale aceleiași istorii care nu-i favorizează decît pe cei puternici. Și atunci : cine-i de vină ? Cine știe mai bine decît mine ce am de făcut, cît am de făcut, cînd ? Pot primi sfatul ca pe o dovadă a interesului pentru mine și ai mei, dar nu ca pe o imixtiune, nu ca pe o teroare. Ceea ce, în viața de toate zilele a insului, se întîmplă frecvent. Mereu vine cineva să-ți propună ce să faci și cum. Iar ca națiune, iarăși sfatul nu trebuie să te urnească din drum, dacă bineînțeles, ești pe vreun drum și nu în pustie, nu rătăcind.

Nicolae Prelipceanu

momos :

Raportul Harghita-Covasna, altă variantă

Marin, Edith, Dușan și Ilona locuiesc pe aceeași stradă, în orașul Timișoara. Sînt prieteni buni. De mici s-au jucat împreună. Acum toți patru sînt școlari.

Cînd pregătesc lecțiile, se ajută între ei și se bucură de notele bune pe care le primesc.

De multe ori merg în timpul liber la cinematograf sau la teatru. În vacanțe se duc în tabere, la munte sau la mare. Acolo învață cîntece, jocuri sau își povestesc cărțile pe care le-au citit. Împreună, se distrează foarte bine.

Alteori, lucrează cu toții la îngrijirea și înfrumusețarea școlii și a parcului, se iau la întrecere în plantarea pomilor și sădirea florilor.

Cu ocazia sărbătorilor pregătesc serbări frumoase. În minunate costume populare, joacă **hora înfrățirii tuturor copiilor** din patria noastră dragă.

Temă : „Copiați fragmentul următor :

În patria noastră trăiesc și muncesc înfrățiți toți oamenii. Ei și copiii lor își făuresc o viață fericită".

Limba română, Manual pentru clasa a II-a

Textul de mai sus este, evident, un text de extracție comunistă și în ultimii 30 de ani el a figurat, probabil cu mici modificări, în toate manualele acestor ani. Numai că, așa cum prea bine știm, comuniștii una ziceau și alta făceau. Să vedem care a fost, în realitate soarta celor patru copii. Ajunsă la maturitate, Edith — nemțoaica (sau poate evreica) a fost vîndută R.F.G.-ului pentru suma de 10 000 D.M. (sau Israelului). Dușan — sîrbul, ca să nu moară de foame, și cum Timișoara era aproape de patria mumă, s-a apucat de comerț, dacă nu cumva după ce a trecut granița în Iugoslavia, s-a hotărît să mai treacă una și să rămînă definitiv în vreo țară liberă. Ilonei — unguroaica, i s-a pus pumnul în gură, explicîndu-i-se că acest pumn va fi scos dacă va vorbi corect românește. Cum ea învățase în taberele pionierești românește, a vrut să spună lucrul acesta, dar nu a putut decît să bolborosească ceva și toți au înțeles din asta că e încăpățînată și că ține morțiș să vorbească numai în limba ei maternă, sperînd astfel că Ardealul va deveni unguresc. A mai rămas Marin — românul. Pentru a i se distrage atenția de la mizeria în care trăiește i-a fost arătată Ilona și i s-a explicat că ea vrea să ne fure Ardealul. Și atunci Marin și-a schimbat numele în Romulus și a început să viseze cadavrul Ilonei. Ilona s-a înscris în U.D.M.R., iar Marin-Romulus în Partidul România Mare.

Ceea ce se va întîmpla mai departe nu e greu de ghicit.

Ștefan Agopian

dictatura personală

Figuri politice copilărești introduse într-o lume senilă

Se apropie iar alegerile „libere" și mă tem că arta baroculul va domina din nou scena noastră politică, instrumentată ca atare de Putere : sau cam așa ceva...

Pentru început, să rememorăm acea „interesantă" diversiune preelectorală de anul trecut : vă amintiți de Zona Liberă de Neocomunism a Pieței Universității, cu zilele și nopțile de veghe ale „golanilor" săi, începută din 22 aprilie 1990, pînă să vină alegerile „libere" din 20 mai ? Manifestările pașnice anticomuniste de atunci „permanentizate" aveau o obsedantă lozincă : „Fără partide !" Cerîndu-se expres să nu se facă politică în spațiul Zonei... Din toți cei ce urcau la microfonul Balconului Universității, nici unul netrebuind să facă publicitate vreunui partid sau personalitate politică din opoziție: condiție pusă de „apolitismul" organizatorilor ? Că ajungi azi să te întrebi ca prostul : de fapt, cine erau acești organizatori **pasivi** ? Nu cumva... În vreme ce partidul F.S.N., „emanat majoritar" își ținea regulat, în paralel, în aceeași perioadă, în Piața Aviatorilor, tocmai campanii politice de atragere a simpatiei populației chemate să voteze...

Acesta ar fi un aspect al problemei „alegerilor". Alt aspect a fost acela legat de ieșirile în stradă ale protestatarilor bucureșteni, post-electorale, de anul trecut : se țineau lanț. Fără de nici un efect : Puterea își vedea de ale ei, își întărea pozițiile cîștigate... Degeaba i se cerea **demisia**, pentru incompetență și rea-credință : politrucii noștri din vîrful piramidei erau cățărați „acolo, sus" în România, nu în Bulgaria, vorba ceea, „Bulgaria demisiilor democratice"... Că a venit, apoi, și 15 noiembrie 1990 ? Cu sutele de mii de bucureșteni nemulțumiți, scoși în stradă de un miting al Alianței Civice : tot fără de nici o speranță...

Au venit, apoi și ieșirile în stradă ale primei jumătăți a anului 1991 : degeaba, ele nu aveau nici o finalitate ! Urmarea? „Tot printr-o organizare de partid se poate lupta împotriva structurilor ce au acaparat Puterea", s-a zis. Să lupți cu armele „legale" politice ale adversarului tău : ajungînd pînă acolo că și Alianța Civică s-a văzut nevoită să devină partid — un partid al celor predispuși să iasă în stradă ? Și ? Aici e aici...

Au fost două cumpene singeroase postrevoluționare, soldate cu morți politici : la 13—15 iunie 1990 și la 25—27 septembrie 1991, cu lupte de stradă, din care au lipsit tocmai steagurile partidelor politice ! Lupte în care partidele, din principiu fiind împotriva promovării violenței, nu s-au implicat oficial : taman cînd protestatarii aveau nevoie de sprijinul lor nu numai moral ? Ce va fi să înțeleagă posteritatea în acest sens ? Neimplicarea, efectivă, a partidelor în bătăliile riscate ale masei de nemulțumiți ieșită în stradă, bătălii împotriva unei Puteri retrograde, nu a făcut pînă azi decît să întărească simbolul acela al confuziei postrevoluționare ce ruinează anume mai ales ierarhiile impuse cu atîtea sacrificii de opoziție, am impresia... Nu? Sigur, aș vrea să mă înșel...

Căci, în sfîrșit, Dumnezeu să mă ierte, oare ce sunt toate aceste figuri din fruntea partidelor de opoziție de la noi, după cum s-au comportat ele din decembrie 1989 pînă azi, decît niște figuri politice copilărești introduse într-o lume senilă ?

Cer scuze, am divagat destul, vrînd să acoper conjunctura nouă politică ivită odată cu evenimentele dramatice din 25 — 27 septembrie 1991 : în episodul următor voi reveni la cununia „golanilor Pieței Universității", cărora eu le sunt pas, gata să impun iar stilul acela al iluziei „normalității" ce ar trebui, chipurile, să caracterizeze viața noastră postrevoluționară...

Liviu Ioan Stoiciu

(va urma)

Vorbe de pe corabia lui Sebastian

● Din **Pagina realizată de** GEORGE PRUTEANU : „Toată trîncăneala despre «democrație» și «stat de drept» în România e doar o imensă fanfaronadă, căreia-i cad victime milioane de naivi de bună-credință, atîta vreme cît stîlpii noii vieți din această țară sînt Ilegalitatea și Absurdul. Pestele de la cap se împute. Auzim toată ziua, pînă la saturație, de înlăturarea structurilor comuniste — dar cine e în fruntea statului românesc ? Dl Ion Iliescu,un fost militant fervent și adesea feroce al Partidului COMUNIST român, în ierarhia căruia a urcat toate treptele pînă sus de tot, de destoinice ce a fost, și pe care l-a slujit cu rîvnă și devotament". **(Expres)** ● LIVIU IOAN STOICIU : „Statul de drept polițienesc sau vînătoresc?" **(Cotidianul)** ● FLORIN GABRIEL MĂRCULESCU : „Ceea ce însă ni se pare și mai grav este faptul că dl. Iliescu își permite să pună în discuție Legea fondului funciar și să dea indicații în sensul restrîngerii efectelor ei. Pămîntul să fie dat numai celor care-l lucrează, susține domnia sa. Și contestă drepturile celor ce aspiră la titluri de proprietate în virtutea dreptului la moștenire". **(România liberă)** De, cine a făcut o dată pact cu învățătura marxist-leninistă... ● MIHAI ANTONESCU : „Domnul Ion Iliescu a avut pe parcursul prodigioasei sale existențe o sinuoasă și imprevizibilă traiectorie à la Fantomas. Dintr-un rahat de tîrg de cîmpie în beciurile Siguranței, apoi tuști la Moskova. Îl regăsim pe urmă ba la un consiliu de ape, ba într-un colț moldav de țară, ba într-un viitor oraș martir, ba pe la edituri din cele mai tehnice, pentru a ne cadorisi cu el în final în capul statului". **(The Foamea)** ● ZIG ZAG : „La București se aruncă cenușa morților în ochii Europei, în vreme ce structurile moștenite se consolidează și se îmbogățesc în haina privatizării" ● Ing. ALBU CORIOLAN : „De ce șeful statului nu ar putea fi (...) o (...) personalitate care să întrunească condițiile sanctificării sale de către poporul român așa cum l-a sanctificat pe Ștefan cel Mare, pe Mihai Viteazul, pe Alexandru Ioan Cuza" ...; „Ce mare păcat, cît de mult ne doare că Radu Ceontea — singurul de la care așteptam — nu a emis cea mai mică idee care ar fi putut portretiza, «robotiza» profilul viitorului președinte". **(Europa)** ● ILEANA LUCACIU : „Cu faptul că parlamentarii citesc ziarul în timpul dezbaterii legilor ne-am obișnuit. Nouă ne place. Ne citesc ! Fiecare parlamentar citește ce îi este apropiat ca direcție politică și necesar spre informare". : „Și Parlamentul își are sărmanii săi pensionari. Ai 26 000 lei salariu, indexarea nu o mai iei de la poștaș, ci din Dealul Mitropoliei". **(Expres magazin)** ● BARBU CIOCULESCU : „Stahanoviștii în Parlament". **(Dreptatea)** ● AZI : „Se mișcă apele în Front". Apele, mîloasele... ● FLORIN IARU : „În sfîrșit, sub legislația FSN, conflictele interetnice au devenit explozive — Raportul Harghita—Covasna o dovedește din plin. Toate acestea erau, vai, prea bine cunoscute, dar incapacitatea funciară de a coordona și decide a lăsat haosul să se amplifice. Liderul național FSN și-a dat seama că, la putere, riscă să-și distrugă definitiv propriul partid. Decăderea popularității spre zero, în numai un an, l-a făcut să înțeleagă că, dacă dorește să revadă vreodată scaunul ministerial, este obligat să abandoneze (vremelnic) puterea. **(Cotidianul)** ● MIRON COSMA : „Anul trecut vedeam la București scris pe ziduri PCR=FSN și nu credeam". **(Interviu în The Foamea)** ● SANDRA (29 de ani), „mărturisește" : „Vibratorul îmi mîngîie tot corpul, mai întîi buzele, apoi gîtul, partea interioară a mîinilor, sfîrcurile sînilor, pîntecul. Abia la la urmă mă dedic clitorisului. Cu vibratorul elastic mă tot rotesc în jurul clitorisului, fără însă să-l ating în mod direct. În acest fel ajung să trăiesc orgasmuri repetate și deosebit de plăcute. Arareori îl introduc în vagin. În acest scop prefer soțul". **(Regal Miss)** ● ILIE NEACSU : „Mintea domnului Petre Roman refuză realitatea". **(Europa)**

Petre Stoica

prezentul continua

Nostalgia și prostia

dacă nostalgia i-ar fi cuprins numai pe foștii activiști de partid, cei care, fără îndoială, au dus-o bine sub Ceaușescu, aș mai fi înțeles starea care l-a cuprins pe mai tot românul, fost activist sau simpatizant pcr, peste care dai în drumurile pe care le faci prin țară, dar această nostalgie după „liniștea și ordinea care au fost", după „siguranța zilei de mîine" (!), după „viața organizată atît de bine în toate structurile ei" n-o pot înțelege, mai ales atunci cînd ea vine din partea unor oameni care n-au avut nici un fel de avantaj de la osul atît de bine ros al comunismului. Pur și simplu rămîn blocat în fața unor oameni simpli, de la țară, de exemplu, care regretă dispariția lui Ceaușescu, știind că tot acei oameni l-au înjurat cu destulă pricepere și aplecare pe fostul dictator. Probabil haosul din propria lor viață, nesiguranța luării de la capăt a vieții cu treburile ei specifice, obiceiuri rarefiate, ușurate în modalitățile de desfășurare de către o organizare centralizată și depersonalizantă, îi fac să fie atît de nostalgici după atotăputernicia lui Ceaușescu. Cînd aud din gura lor spunînd că „măcar aveam de cine să ne fie teamă", mă întreb dacă nu cumva această obișnuință, atît de bine osificată, această mentalitate, nu-l va duce pînă la urmă la pieire pe acest om care deține totuși ponderea în structura populației noastre ? Faptul că a fost ani în șir înfometat, nu-i mai spune nimic. A uitat. Se știe, de fapt, exemplul cu măgarul țiganului care, cînd s-a învățat să nu mai mănînce, a murit. Să fi încercat această experiență și românul ? Altfel nu-mi explic de ce atîtea regrete pe capul lui după un „conducător" care s-a comportat cu el ca țiganul cu propriul său măgar ?

Dar gradul de nostalgie urcă de la omul simplu la cel care ai impresia că mai și gîndește. Argumentele acestuia sînt atît de bine structurate și așezate în exemple concrete încît ai impresia că nu fac altceva decît să continue ideologia ceaușistă, făcînd propagandă unei „fantome" care le bîntuie mintea și sufletul. Profesori, ingineri, medici chiar, astfel de categorii sociale și profesionale, regretă la unison „epoca de aur", spunînd deschis, în sălile de clasă elevilor, în întreprinderi muncitorilor, în pat pacienților, că nu vom mai prinde niciodată o adevărată „epocă de aur" ca și aceea oferită nouă, „tutulor", de Ceaușescu. Poate că au dreptate, dar acest lucru nu trebuie privit cu nostalgie, ci cu satisfacția că am scăpat, într-o oarecare măsură, de binefacerile acelei epoci. Dar în mentalitatea acestor nostalgici, se vede, nu poate funcționa logica schimbării situațiilor istorice care nu pot oferi din prima clipă traiul visat, pămîntul făgăduinței, ziua aceea pe care fiecare ne-o imaginăm fericită. Poate nici n-o vom trăi niciodată, dar faptul că avem în față o anumită deschidere spre libertate, nu trebuie să însemne că spre ea se merge privind înapoi cu un paseism din registrul atît de variat al prostiei. Privirea înapoi poate fi doar un îndemn pentru a **ne** îndepărta de ceea ce-am trăit. Dar se pare că aici nu e vorba numai de o privire înapoi, de o simplă nostalgie, ci pur și simplu de un regret atît de mare încît, dacă nostalgie nu e, atunci este prostie.

Există, spre diferențiere, mai multe feluri de nostalgie. Noțiunea în sine se definește ca „un sentiment de tristețe, de melancolie provocat de dorința de a revedea un loc iubit, o persoană apropiată sau de a retrăi un episod din trecut ; dorință (plină de regrete) pentru ceva greu de realizat." (DEX, p. 608). Așa că putem observa cu ușurință felurile de nostalgie care l-ar putea cuprinde pe un om sentimental sau pur și simplu pe un om. **Sentimentul de tristețe** îl poate duce pe nostalgic în iluzia prin care viața lui s-ar așeza în acele drepturi care lui i se pare că le-a mai trăit într-un timp anume, lîngă o persoană anume. Dacă acel timp, în cazul nostru, este „epoca de aur", iar persoana este Ceaușescu, tristețea nostalgicului este una conjuncturală și de complice la ceea ce a degradat pînă în prezent acel trecut, acea persoană. Deci, legat, în acest caz, e o tristețe comunistă, banală, care va trece odată cu ieșirea din joc a acestei generații alterate. Cazurile psihopatologice au atins toate păturile sociale de la noi, după cum am văzut. **Melancolia provocată din dorința de a vedea un loc iubit, o persoană apropiată sau de a retrăi un episod din trecut** creează tipul de nostalgie, paradoxal, agresivă. Nostalgicul din această categorie, deși letargic, acționează pe cea mai mare rază, devenind cel mai bun propagandist al unui timp apus și pe care el îl regretă. El mizează pe priza mare pe care o are la mase, mase care, am văzut, în cazul nostru, duc dorul acelui **anumit episod din trecut,** care se numește „epoca de aur" cu toate avantajele ei. În această categorie intră în mod special intelectualii. Ei dau o anumită gravitate faptului, știu să-l îmbrace într-o formă plăcută auzului ,aducînd, după cum am mai spus, argumente viabile „ordinea, siguranța, liniștea" și, mai ales, în spațiúl cultural, marile realizări ale „Cîntării României". Aici dacă timpul nu va putea face mare lucru, numai o trepanație drastică, printr-o terapeutică șoc, va putea vindeca. **Dorința plină de regrete** scoate în evidență nostalgicul care a avut în mod direct toate avantajele unui trecut imediat, fără de care, chiar dacă se descurcă de minune, parcă nu poate trăi, n-are liniște, pentru că onorurile pe care le-a avut nu le mai are și, cu atît mai mult, nu se mai vede pus în posesia lor. Actualii polițiști, foștii milițieni adică, securiștii, activiștii din prima și a doua treaptă a nomenclaturii, directorii, a bilii funcționari de tip comunist — toți aceștia sînt, deși încă se bucură de multe avantaje, nostalgici activi, regretînd pe față, dar și cameleonic, timpul trecut. Toate aceste categorii de nostalgici activează, într-un fel sau altul, în spațiul electoral al vieții noastre și influențează, mai mult sau mai puțin, un anumit succes. Acest lucru este speculat, pentru că prostia este aluatul cel mai ușor de modelat, de categoria superpusă a nostalgicilor care au preluat prerogativele puterii de la divorțul din decembrie de regimul lui Ceaușescu. Aceștia nu-l regretă pe Ceaușescu, îi regretă doar anumite metode, pe care ei, acum, în plină democrație, nu le pot aplica. Le vor aplica atunci cînd se vor vedea constituțional ajunși la cîrma țării, dînd satisfacție nostalgicilor. Dar sperăm să nu fie așa, ci cu totul altfel, așa încît tratamentul **nostalgitei acute** prin care trece țara să poată fi aplicat optim.

Rămîne acum să pun întrebarea, dacă nostalgia, ca sentiment, poate îmbrăca astfel de forme pragmatice, denaturate, eliminînd evoluția din învățarea greșelilor, nu este cea care-i domină pe nostalgicii enumerați aici, atunci cu siguranță că prostia este cea care-i face să regrete ceea ce atît de mult și greu au suferit ? S-ar putea să primesc un răspuns confirmativ, dar nu-mi vine să cred.

Gellu Dorian

minimax

Deringolada (sic!) sau „dilema Stolojan"

recidivînd în neputința de a nu spera, mulți vom fi fost (și poate mai sîntem) încrezători în noul premier și echipa sa guvernamentală. Argumente sînt și pro și contra iar deslușirea adevăratelor intenții urmărite va fi posibilă abia cînd noul executiv se va manifesta explicit și dincolo de zona raționalității economico-financiare, mai cu seamă în confruntarea cu două mari probleme corelate între ele : 1) reacția diferitelor „straturi" ale societății la consecințele unificării cursurilor monetare și generalizării convertibilității interne ; 2) accentuarea luptei politice între diferite forțe și tendințe ce vor căuta, firesc, să obțină maximul de profit posibil, tocmai dată fiind starea de incertitudine și confuzie, pentru a nu spune degringoladă.

Oricum, se poate spune și s-a și spus, recenta hotărîre guvernamentală (despre care nu s-a știut prea bine dacă trebuia sau nu să fie aprobată în/de Parlament) constituie un pas înainte în distanțarea de comunism, atîta vreme cît economia de piață este incompatibilă cu „visul de aur al omenirii". În același timp însă, așa cum am fost avertizați în repetate rînduri, efectul imediat al inițiativei numită Stolojan-Isărescu va fi o înăsprire severă a condițiilor de viață care, ușor sesizabil, poate fi percepută în două modalități diferite. Prima modalitate este aceea potrivit căreia noile privațiuni nu constituie altceva decît un ultim efect al păguboasei economii socialiste, acceptarea lor fiind imperios necesară pentru trecerea la economia de piață ca suport și condiție sine qua non a unei societăți democratice, de asemeni, abia astfel putîndu-se ajunge la mult rîvnita integrare în lumea occidentală. Adică, spus cît se poate de simplu, sacrificiul actual este punct obligatoriu de trecere spre emancipare viitoare. Cealaltă modalitate de percepție a aceleiași situații de austeritate (cum este numită eufemistic mizeria) căreia va trebui să-i facem cumva față, este centrată fie pe neîncrederea în bunele intenții ale guvernanților, fie pe incapacitatea lor, sau ambele laolaltă. În aceste condiții, avînd în vedere că ambele își au, fiecare, îndreptățire, modalitatea de percepție preponderentă va influența hotărîtor cursul evoluției economice și politice viitoare. Înclinarea balanței într-o parte sau în cealaltă, adică înspre pactul social favorabil reformei economice sau înspre diferite forme de contestație, este determinată de mai mulți factori de naturi diferite, trecutul mai îndepărtat dar și mai apropiat acționînd asupra prezentului, la fel după cum nu este deloc indiferentă atitudinea pe care o va adopta în continuare Occidentul — în acest sens, s-ar putea foarte bine ca schimbarea ambasadorului Statelor Unite la București să semnifice o „schimbare de macaz".

Pe de altă parte, aducîndu-ne aminte că atît alegerea d-lui Theodor Stolojan cît și stabilirea componenței noului cabinet s-a făcut în primul rînd cu voia tandemului (vedem că indestructibil) Iliescu—Roman, există toate motivele de a crede că semnificația reală și ultimă a actualelor măsuri economico-financiare este aceea de a asigura continuitatea politică într-o foarte originală și foarte românească variantă de „a III-a cale" între/printre capitalism și comunism. Pe lîngă sorgintea noului executiv (la urma urmelor, mai ales după toate cîte s-au întîmplat din decembrie '89, era cît se poate de firesc să fie ales un „om de încredere", de maximă încredere) în favoarea acestei interpretări pledează și obstinația d-lui prim-ministru de a nu face un bilanț detaliat al fostei administrații, argumentul lipsei de timp pentru așa ceva fiind foarte discutabil. În plus, prezența tot mai activă a d-lui Ion Iliescu din ultima vreme îndeamnă la o aceeași concluzie. Cît privește includerea liberalilor în noul guvern, ea nu contravine neapărat ideii de continuitate, compromisul fiind chiar util Puterii, atît pentru a conferi un spor de credibilitate în exterior, cu beneficiile corespunzătoare, cît și pentru a contracara formarea unui front unit al opoziției.

Așadar, de bine, de rău, mai cu seamă că acum dinspre Occident vin semnale (adică dolari) încurajatoare, va trece poate și iarna, timpul urmînd să lucreze în favoarea Puterii, fie prin obișnuință, fie prin resemnare, la o adică nefiind exclusă nici folosirea unor argumente mai tari, contondente. Este o posibilitate, nu însă și singura, deoarece moștenirea economică și politică predată de guvernul Roman este de așa natură încît pe mai departe deciziile sînt obligate iar evitarea dilemei (am numi-o „dilema Stolojan"), puțin probabil. Ceea ce i se cere acum marii majorități a populației (după ce în mai '90 a votat un program economic populist și a beneficiat de o ameliorare forțat-iluzorie a nivelului de trai) este să înțeleagă că strîngerea drastică a curelei nu are alternativă. Propaganda economică nu poate face însă minuni cu atît mai mult cu cît **România Mare, Europa, Socialistul** ș.a. + **munca de la om la om** fac tot posibilul pentru discreditarea guvernării Roman și a însăși ideii de economie concurențială. Fesenismul nu mai are nici pe departe credibilitatea din mai '90 oricît de asezonat cu naționalism ar fi discursul politic al Liderului Național și oricît de mare ar fi deschiderea spre sindicate. Blocul Național Sindical (reunind vechi dușmani) se anunță a fi un adversar politic de temut. Într-o atare situație, mai mult decît explicitarea raționalității economice, pentru a convinge, dl. Stolojan ar trebui să se delimiteze (!) **politic** de etapa anterioară și de F.S.N. Drumul îi este însă interzis într-o asemenea direcție iar odată cu această (auto)interdicție conflictul cu partidele opoziției democrate și presa independentă nu se va lăsa mult așteptat. Apropierea alegerilor anunță și pe tărîm politic o situație similară. În condițiile actualei crize de autoritate Puterea va acționa prin toate mijloacele disponibile pentru a influența electoratul astfel încît neutralitatea tehnică a d-lui Stolojan nu poate fi decît iluzorie.

13 noiembrie 1990

Șerban Lanescu

Interpretări

Camil Petrescu și Proust — paradigmele amintirii

Străpează la cei doi autori similitudinea dintre două imagini, desprinse parcă dintr-un același album. În „Jurnalul de front" din „Ultima noapte..." luăm contact cu desfășurarea războiului. Dar nu este războiul înălțător din stampele de epocă. Marile manevre militare, deplasarea diviziilor, nu sînt vizibile pentru soldat. Pentru el războiul nu e decît un cerc de o sută de metri în jur, de unde un alt soldat îl poate ucide, de unde un proiectil îl poate îngropa de viu („Ne-a acoperit pămîntul lui Dumnezeu !"), de unde un avion poate vărsa deasupra lui un covor de bombe.

Nimic spectaculos în toate acestea. Privirea lui Camil Petrescu o împrumută voit pe cea a combatantului, pentru care războiul, mai mult decît o modificare a lumii, e o experiență a sinelui. Suferința nu mai e fizică, ci în primul rînd psihică. E jocul vieții și al morții. Războiul nu reușește să omoare oamenii, **specia,** dar îi alienează, îi face indiferenți față de aproapele lor (chiar, în cazul lui Gheorghidiu, față de soție), solidaritatea umană se degradează iremediabil.

Războiul prezintă, astfel, o singură față, cea terifiantă, fie că e vorba de lupta de la Verdun sau cea de pe Olt. Experiența lui va fi decisivă pentru ființă, orice traiect existențial se va resimți după o atare schimbare radicală a tuturor coordonatelor sale anterioare.

Nici Proust nu sesizează altceva. Perioada de război la Paris nu înseamnă bombardamente, raționalizarea alimentelor, rechiziții, activitate politică. Această stare crepusculară în viața metropolei provoacă și întreține declinul scării de valori. Mme. Verdurin primește aproape în fiecare zi figuri noi, familiarii de pînă atunci ai salonului ei sombrînd parcă unul cîte unul. Pierderea scării valorilor amenință ființa mai mult decît diminuarea valorilor materiale propriu-zise. Imaginea civilizației distruse este amară. Dacă „vîrfurile" societății sînt erodate, „ciuma" este, neîndoielnic, cronică.

Mai grav, mai amenințător decît războiul dintre oameni este războiul **din** oameni.

Traseele devenirii ontologice a ființei în raport cu lumea, cu aproapele, se plasează pe coordonatele gîndirii bergsoniene. În „Le Temps retrouvé", Marcel o revede pe Gilberte, fosta sa iubire. Dar nu-și mai regăsește senzațiile, umbra morții e undeva în preajmă, o vede pe Gilberte prin Albertine. Nu mai poate izola momentele din trecut, totul e amalgamat. Bergson spunea : durata noastră e ireversibilă, nici un moment din trecut nu mai poate fi retrăit, pentru că se confundă cu eul însuși, făcînd să fuzioneze momentele trecute și prezente și contribuind la schimbarea personalității, **schimbîndu-se el însuși.**

În căutarea frenetică a ideii ce sălășuia în ființa din preajmă, Ela, cu Ștefan Gheorghidiu se petrece un proces similar. Cele trei ipostaze în care o caută pe Ela, **adevărul** ei (de îndrăgostit, de soț gelos, de indiferent), îi dau trei imagini diferite. Raporturile sale cu Ela se schimbă, fără a ști dacă, vreodată, Ela s-a schimbat.

De vină este, deci, în ambele situații, doar amintirea naratorilor. În durata lor survenise cîte o experiență fundamentală (Albertine, respectiv, războiul). Întrebarea privitoare la alte ființări nu poate ignora starea esențială a **Daseinului** care întreabă. El este cuprins în ea (Heidegger).

* * *

Deja clasicizata madlenă declanșează irumperea amintirii în prezent. Identitatea formală sui-generis între mica prăjitură și toată durata anterioară a naratorului este cea care sugerează cît de facilă, dar cît de aleatoare este reîntoarcerea prin memorie : „... les formes, **et celle aussi du petit coquillage de patisserie** [...] s'étaient abolies, ou, ensomeillées, avaient perdu la force d'expansion qui leur eût permis de rejoindre la conscience" (s.n.). Și, în final, cît de imperfectă este această reîntoarcere : madlena aceasta e oare identică, pînă la suprapunere, cu cea din copilărie ?

Odată derulat firul Ariadnei, ceea ce însuflețește drumul în acest simili-trecut este însăși organizarea internă, subconștientă, a faptelor memorate. Conexiunile între diferitele imagini componente ale duratei lui Marcel se desfășoară în ramificații, dînd, treptat, imaginea unei structuri arhitectonice monumentale. Entropia de care vorbea Poulet nu face altceva decît să umanizeze interiorul acestei structuri, iar aceasta nicidecum în chip „inocent".

Nici la romancierul român nu avem de-a face cu o structură cumulativă, mai ales în condițiile în care derularea memoriei se desfășoară într-o determinare de tip cauză-efect (nu întîmplător, desigur, naratorul lui Camil Petrescu este un filosof), dar ceea ce face specificul este nu jocul de volume, ci această „disproporție" între adîncime și suprafață, disproporție care favorizează, care face oarecum previzibilă dimensiunea analitică a romanului său, roman camuflîndu-și nu doar tehnica („sincronă" cu cea din romanul proustian), ci și problema în jurul căreia se organizează discursul : aceea a raporturilor cunoaștere-trăire. Intuiția bergsoniană tinde să devină, într-un mijloc de cunoaștere subiectivă, personală (Proust), un element al unui demers filosofic, de edificare gnoseologică, pe cît posibil generalizantă. Camil Petrescu își pune întrebarea : în ce măsură intuiția poate opera în **trecut ?**

Răspunsul este : doar în măsura în care eul își dobîndește conștiința de sine. (Bergson : „Conștiința este o trăsătură unificatoare între ceea-ce-a-fost și ceea-ce-va-fi, o punte între trecut și viitor".) De aceea, „pierdut" și „regăsit" sînt doi termeni de conștiință. C. Petrescu îi refuză lui Ștefan concluzia amintirilor pentru **adevărul conștiinței de sine.** Odată aceasta dobîndită, el își poate judeca trecutul și dărui intact soției : „I-am dăruit nevesti-mi încă o sumă ca aceea cerută de ea la Cîmpulung și m-am interesat să văd cu ce formalități îi pot dărui și casele de la Constanța. I-am scris că-i las absolut tot ce-i în casă, de la obiecte de preț la cărți... de la lucruri personale la amintiri. Adică tot trecutul". Nu altfel se petrec lucrurile în cazul „Patului lui Procust". Adevărul despre cei doi care dispar tragic (Ladima și Fred) nu poate fi enunțat integral pentru că nimeni nu-l posedă ca atare. Fiecare din cei care își pun întrebări asupra lor nu posedă decît fragmente dintr-un puzzle. Ele nu se îmbină, ba chiar distonează.

Proust nu procedează altminteri. Adevărul lui Marcel îl posedă doar Marcel însuși ! Iar opera de artă dorită, timpul regăsit, e chiar „în căutarea timpului pierdut".

Salvatore Battaglia remarcă în „Mitografia personajului" că, odată cu Joyce și Proust, relațiile cu istoria se tulbură în romanul european. Or, în romanele camil-petresciene, aceste relații sînt directe, chiar necesare. În „Ultima noapte de dragoste..." scriitorul își utilizează propriul jurnal de război, iar traseele luptelor purtate de Ștefan pot fi urmărite pe jurnalele de operații ale armatei. În „Patul lui Procust" se merge mai departe : fapte ce țin de „mica istorie" (deschiderea lucrărilor de construcție a actualului Bulevard Magheru) sînt „jaloane temporale" ale discursului. Memoria laborioasă, onirică și maladivă prin care Marcel învinge realitatea (Battaglia) se supune la C. Petrescu unei lucidități necesare **Maieutica iraționalului** pe care o încearcă Proust (Battaglia) este convertită de Camil Petrescu într-o **maieutică a raționalului.** Naratorul său **trebuie** să afle ceva, adevărul, în speță. Funcționarea memoriei e conștientă. Aceasta **voință de a cunoaște** îi este motorul. Deci : **voință, luciditate.** Triada devine completă adăugînd **inteligența.** Mărturia lui Ștefan Gheorghidiu este scrisă pentru egalii săi cei inteligenți și cultivați, caietul de note al lui Fred Vasilescu îi este adresat romancierului ca și scrisorile Doamnei T.

Curios, aici Proust se situează pe o poziție diametral opusă : în „Contra lui Sainte-Beuve" el declară instinctul drept suveran și se plasează în plin paradox : inteligența, inferioara inteligență este **datoare** să acorde instinctului întîietate : „Et pourtant, il faut demander à l'intelligence d'établir son infériorité. Car si l'intelligence ne mérite pas la couronne suprême c'est elle seule capable de l'attribuer. Et si, dans l'hiérarchie des valeurs elle occupe seulement une seconde place, c'est à elle de proclamer que l'instinct tient la première place".

Viața nefiind pentru romancierul român instinct, ci capacitate spirituală de asumare a propriei existențe, arta capătă la el o finalitate cognitivă. Iată chiar sensul tehnicii sale narative. Concretul este un sistem existențial ale cărui părți, luate separat, sînt relative. Confesiunea poate începe, practic, oricînd, totalitatea vieții, autenticitatea vor fi atinse printr-un determinism fenomenologic. Negația punctului arhimedic e absolută.

Procesul e discontinuu la Proust. Finalul romanului său reprezintă o **revelație,** iar aceasta este singura idee care dă unitate cărții (W. C. Booth). Marcel resimte necesitatea **retrăirii,** în timp ce pentru Ștefan Gheorghidiu adevărul vieții este apanajul exclusiv al trăirii.

Proust pare a opta pentru „a cunoaște pentru a trăi". Drumul discursului pornește de la revelația evenimentului la cea de sine **(a cunoaște)** și apoi la timpul regăsit **(a trăi),** prin operă.

Acest traseu este inversat de romancierul român : de la evenimentul trăit de către conștiință, judecat și asimilat de sine **(a trăi)** la revelația voinței de a ști, pentru sine și pentru ceilalți **(a cunoaște).** Ceea ce filosoful refuză din Bergson, scriitorul refuză din Proust.

Răzvan Voncu

povestea vorbei

Sensuri și contrasensuri

În lexicul versificațiilor proletculiste de prin anii '50, verbele desemnînd acțiuni violente erau intens utilizate : era vorba fie de lovirea propriu-zisă, fie de o agresiune sonoră ; în orice caz, pitorescul lor narativ — **a lovi, a izbi, a săpa, a despica, a zdrobi, a reteza, a răpune, a mușca, a smulge ; a sudui, a ocărî, a lătra, a chiui, a vui, a zbiera** etc. — era net diferit de **devenirile, limpezirile, așternerile, zborul** și **germinațiile** stilului omagial ceva mai recent. Că textele în care aceste verbe se aglomerau erau lipsite de caracterele poeticității moderne, de ambiguitate, sugestie, concentrare semantică, nivel de adîncime etc. — e evident ; indiferent de acest lucru, o observare a constrîngerilor de limbaj practicate consecvent, a semanticii termenilor-cheie și a contextualizării lor poate fi foarte instructivă. Se poate alege, de pildă, din lista sumară de mai sus, verbul **a izbi :** și pentru violența care îi intră în definiție, ca o particularizare (prin putere, șoc), cu un grad în plus față de mai neutrul **a lovi,** — dar și pentru că e aproape emblematic prin prezența într-un text mult vehiculat în epocă, o „artă poetică" de un profund comic involuntar : „Cînd voi izbi odată eu cu barda / Această stîncă are să se crape / Și va țîșni din ea șuvoi de ape ! / Băieți, aceasta este arta !" (M. Beniuc). Verbul care ne interesează, de un semantism esențialmente activ, dinamic și cu caracter momentan, are foarte adesea, între complinirile sale circumstanțiale, un instrumental. „Barda" din exemplul citat ar putea intra într-un interesant inventar lexical al uneltelor din poezia epocii ; în afară de cele simbolice, obligatorii — ciocan sau seceră —, se pare a fi existat o preferință marcată pentru **tîrnăcop** („Adînc, tîrnăcopul ! Înfigă-se bine..." ; „Vînjos Bogănici tîrnăcopul ridică..." ; majoritatea exemplelor pe care le utilizez provin din antologia **Poezia nouă în R.P.R.,** ESPLA, 1952, cuprinzînd texte din 32 de autori). Oricum, aparițiile verbului **a izbi** în texte permit o interesantă grupare : el e utilizat în legătură cu ambele sfere ale dihotomiei care structurează întregul discurs, în legătură cu ambele tabere : a „eroilor pozitivi" și a „dușmanului de clasă". Regimul verbului e însă diferit în fiecare din aceste cazuri : eroul, cum s-a văzut, izbește cu o unealtă (cea care l-a creat pe om) ; violența îi e deci înscrisă într-un program civilizator. În schimb, personajul negativ (comisar, călău etc.) lovește, într-o manifestare de pură bestialitate, direct — de preferință cu piciorul (mîna sau pumnul fiind parțial înnobilate de mitologia muncii sau a revoluției). Pe de altă parte, verbul **a izbi** reclamă, mai mult chiar decît un instrumental, un complement prin care să se indice obiectul asupra căruia se acționează. Gramatical, el poate fi un obiect direct (a izbi **ceva**) sau prepozițional, apropiat de un locativ (a izbi **în ceva** sau **de ceva**). Acțiunilor dușmănoase li se precizează toate aceste determinări („comisarul... izbește / cu piciorul într-un teanc" ; „țeasta i-au izbit de vatră") ; celor eroice — nu prea. Verbul **a izbi** e prins într-un proces de simbolizare, manifestat și prin evitarea precizărilor directe ; el ar desemna o acțiune pură, ideală, al cărei obiect contează mai puțin : importantă e desfășurarea de energie, manifestarea de forță. Sigur că obiectul sau locul acțiunii sînt deductibile din context ; e totuși semnificativ faptul că ele nu apar puse în legătură directă cu verbul. În unele cazuri, instrumentul devine subiect gramatical al verbului folosit absolut : „Deci, acum, ciocan pneumatic, izbește / și sapă mereu, voinicește...". Aproape orice vers, dincolo de frapanta sa puerilitate, e construit conform schemei prestabilite de relații. Se întîmplă, de pildă, ca subiectul verbului **a izbi** să fie o personificare a naturii ; cum însă natura era, la acea dată ideologică, un (temporar) dușman — pînă la „îmblînzirea" finală omul fiind prins în luptă, în „încleștare" cu forțele ei, **apele** vor intra (pînă să fie utilizate de hidrocentrală) în regimul sintactic rezervat taberei inamice („apele-n trombe urcate / izbiră în maluri cu aspre mînii").

Merită să ne oprim puțin asupra unui caz care ilustrează perfect atît regimul sintactic legat de consecințele semantice ale valorizării verbului („izbirea pozitivă") — cît și o particularitate spectaculoasă a poeziei epocii : contrasensul. Sînt destul de multe situații în care enunțurile sale ajung să comunice — e drept, printr-o oarecare rupere din context — un sens complet opus intenției auctoriale și dogmei oficiale (pe cea dintîi neputînd-o bănui capabilă de eroice ironii și paradoxuri — ci doar de neatenție). Verbul **a izbi** este cuprins într-o astfel de structură, într-un enunț atribuit muncitorului și care începe cu strofa : „Cînd sap în frontal, mă gîndesc / Că-n munți undeva bunăoară / E-a patriei noastră comoară / Și sap ! Și tot sap s-o găsesc !" ; urmează partea hazlie, în care textul comunică, surprinzător, tocmai efectul distructiv al muncii elogiate : **„Izbesc** printre stîncile aspre / **să sfărm prețiosul tezaur..."** (s.n.). Imaginea efortului haotic și contraproductiv e perfectă. O micro-antologie a versurilor care își neagă involuntar, prin exces de zel și inabilitate, contextul și mesajul obligatoriu, devenind de-a dreptul oraculare, ar putea să înceapă cu distihul „Cu fruntea lipită, lipită de zid, / Să simtă copilul ce-nseamnă Partid". Cel mai greu e să-ți imaginezi aceste două versuri reintegrate în sursa lor reală, într-o poezie sincer partinică susținînd pur și simplu valoarea educativă a vizitării Doftanei. În unele cazuri, condițiile interpretării contrare intențiilor auctoriale sînt create de structura exclamativă a textului inițial, în care valorizarea pozitivă era implicită. Pentru un lector cu alte coduri de valori, enunțul rămîne valabil — dar cu implicații de semn contrar : „Vor trece ani și alții-or povesti / De ce-am votat și eu în astă zi" ; „Hei, ce-am văzut !... Mă, frate, noaptea-i mică / Să-ți spun ce e puterea bolșevică". Un vers ca „Să pleznească odată gogoașa prezentului !" poate produce emoții — repede curmate de continuarea textului : „ca să vedem ieșind din ea / fluturele vieții noi". Ar fi o operație instructivă culegerea de sensuri și contrasensuri (răbufniri, răzbunări ale adevărurilor mascate cu bună știință, scăpări psihanalizabile...) ale acestui limbaj ; omagiatorii și ocazionalii generațiilor următoare se vor feri de o parte din ele, renunțînd în orice caz la periculoasele implicații ale unor verbe cu sens activ, dinamic. În textele lor, cele mai amuzante contrasensuri le va produce, în schimb, metaforismul delirant.

Rodica Zafiu

Poezia unui mușchetar tragic

Virgil Mazilescu, ÎNTOARCEREA LUI IMMANUEL, Editura Albatros, București, 1991

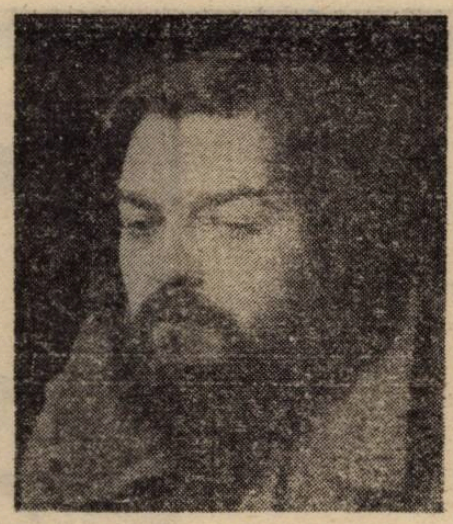

Din seria lungă a poeților devorați parcă de mizeria dictaturii comuniste, Editura „Albatros" a ales două nume pentru a inaugura aproape simultan noua sa colecție a „celor mai frumoase poezii". Virgil Mazilescu (11.IV.1942, Corabia — 11.VIII.1984, București) e unul dintre ele.

A debutat în 1966, în intimitatea de grup a **oniricilor**, lansați de Miron Radu Paraschivescu la suplimentul **Povestea vorbii**, dar poemele din **Versuri** (1968), **Fragmente din regiunea de odinioară"** (1970), **Va fi liniște, va fi seară** (1979) sau din **Guillaume poetul și administratorul** (1983) l-au impus ca pe un scriitor extrem de original, concentrat în jurul unei formule care s-a păstrat egală cu sine de-a lungul timpului.

Pentru a ajunge aici, Virgil Mazilescu a refăcut cel puțin mental experiența poeților suprarealiști (de la care a reținut aparența de dicteu automat a versurilor sale), experiența poeților bucureșteni, grupați în jurul revistei **Albatros** (cu care pare să aibă în comun ironia, dar mai ales un mic repertoriu de formule ale oralității) și, bineînțeles, programul onirismului estetic (pe care îl aplică ori de cîte ori se lasă atras de regia somnambulică a unora dintre viziunile sale) : „aud : automobile în cimitir. și trec : eu însumi în / fruntea femurelor a detașamentului. și văd : înger / prin fața ușii precum îngerul prin fața ușii // (să descoperi la început intimitatea marelui șurub de / aur. o viață cu voce joasă cu plantele putrezite în / voce. și din nou viață — prin gaura cheii) // luna ucide oh ucide oh ucide șoarecele. ea pîndește / după colț un cîine intră sub fruntea lui și acolo plîn- / gînd naște : 1. rostogoliții zece pe mesele de șah 2. / sferturile și jumătățile de cuvinte întorcîndu-se acasă / 3. în această noapte cu pași îngroziți pe gheață 4. / la stînga liniștii mele definitive se scufundă o corabie / 5. luna **(balada lunii într-o noapte veche).**

Mai puternică decît influența tuturor acestor experiențe (care vizează în fond tehnici și forme de expresie ale lirismului modern) poate fi însă considerată dominanta dostoievskiană și kafkiană din poemele lui Virgil Mazilescu. Ea modelează în cele din urmă timbrul atît de personal al celor mai multe versuri din cele patru plachete ale poetului, fie că e vorba de indicarea directă a unor preferințe literare (personajele din **Demonii,** arpentorul, micuțul Kafka), fie că avem de a face cu un adevărat program, care presupune premeditare îndelungată, calcul, tematism.

Opțiunea pentru o anumită formulă personală, după ce versurile au parcurs rapid toată experiența poeziei moderne românești, poate fi înțeleasă mai bine din polemica explicită cu rețeta poeziei fără mister, care l-a frapat probabil pe Virgil Mazilescu la mulți dintre reprezentanții promoției '60 : „cît de limpede știu unii să prezinte lucrurile/ — chiar și pe cele / de mult mai mică importanță ei reușesc într-adevăr / să ni le facă inteligibile și foarte foarte dragi / astfel că în prezența lor totul capătă (cum îndeobște se zice) / aureola serenității — ei sînt mîndria și oglinda lumii" (***).

Timbrul special, care îi marchează în adîncime poezia și pe care l-am putea reduce la noțiunea de **dostoievskianism,** își fixează emblema în cele cîteva versuri patetice din **șatov** : „ei au lumea lor și lumea asta a lor îmi face greață / și chiar cu o cutie goală de conserve în gură / sînt gata să urlu / și chiar cu o bombă în măduva șirei spinării / sînt gata să urlu / că au lumea lor și că lumea asta a lor / îmi face greață".

Excepție de la această lirică paradoxală a damnării și a revoltelor, care se lasă disciplinate de rigoarea unor canoane poetice, fac cele trei **povești pentru Ștefana,** mai senine, mai pline de duioșie și chiar de plăcerea gratuită de a inventa jocuri pentru copii : „noapte de noapte se aud pași grăbiți prin bucătărie / și uite așa ne trezește cu mersul și cu scîncetele ei steaua / rătăcită la noi în casă — aveam eu oarecum bănuiala / că prea de timpuriu s-a desprins din năvoadele cerului / astăzi primejdii mari o pîndesc : motanul nostru de pildă / ar putea să-i rontăie într-o clipă urechile nasul cît zmeura" **(a treia poveste pentru ștefana).**

Analizînd într-o cronică literară din revista **Ramuri** (nr. 6/1972) **cîntecul cavaleristului** și speculînd un anumit joc de cuvinte, Al. Piru ajungea la concluzia că „Mazilescu este întîiul ecou românesc lejer din Saint-John Perse". În realitate, în afara acestor povești „pentru copii", aproape nimic altceva nu mai este lejer în poezia lui Virgil Mazilescu. Dimpotrivă, poetul reușește să impună un text cu precădere grav și să-și mențină lirismul într-un echilibru tragic aproape perfect, în măsura în care participă la el amînările, eschiva, suspensia, dar și repetiția, acomodarea perfectă a cuvintelor la un context creator de atmosferă, într-un cuvînt, **muzicalitatea :** „și după ce am inventat poezia într-o încăpere clan — / destină din adîncul pămînturilor sterpe — curajul / și puterea (omenească) s-au topit ca aburul // și altceva în afară de faptul că m-am născut și / că trăiesc și că probabil voi muri cutremurîndu-mă / (ceea ce dealtfel am vrut să spun și acum doi ani / și acum trei ani de zile) deocamdată vai nu pot spune // îmi reiau prin urmare vechea limbă : începînd / chiar în clipa de față, o sucesc o mîngîi o bat cu / sete dar sintagmele stranii în care (se spune că) / sufletul meu doarme ca într-o vizuină pierdută nu / mă mai ademenesc, degetele subțiri care vor săpa canalele-n pădure și se vor întoarce acolo mereu și / vor intra încetul cu încetul în putrefacție ? degetele / subțiri care nu mă mai tulbură" (PREFAȚĂ).

Nu lipsesc din retorica acestui lirism atît de personal nici imaginile șocante („un păianjen cu creasta de aur", „pisica verde și proaspătă ca iarba") și nici versurile explozive sau impresionante prin cadența și prin tăietura lor („ureche de cîine întinsă în zori pe trei tobe", „tu dormi dragostea mea. sînt singur am inventat / poezia și nu mai am inimă"). Dar regula generală e mai degrabă aceea a unei austerități muzicale, prin care ni se sugerează pudoarea, decența, discreția. La acest rezultat Virgil Mazilescu ajunge punînd de acord concizia japoneză, cu amploarea solemnă (din tradiția versetelor lui Claudel) sau strofa tradițională, cu fragmentul de proză (ca în ideea de **proem** a lui Francis Ponge) : „pentru că își luase obiceiul să rupă una cîte una (la / intervale nu prea mari) hîrtiile și feluritele chitanțe / destinate viitorului — i se năzărea dintr-odată că vede / strălucirea apuselor zile deschizîndu-se în fața lui ca / o rană sau ca o pîlnie de obuz în care i-ar fi murit / rînd pe rînd toți prietenii. dacă se întorcea noaptea / acasă vedea cu jale cum năvălesc asinii și boii din / vis peste o vegetație arsă — numai scrum și aducere / aminte. și cu toate acestea urechile lui în flăcări cap- / tau fără întrerupere semnalul. era unul și același / semnal : întoarce-te întoarce-te. erau ochii lui în / flăcări. a pus atunci mîna pe o crenguță de mes- / teacăn : și-a luat încetișor rămas bun. o crenguță în- / tîmplătoare de mesteacăn. apoi (înalt și cu haina pe / umeri) nici n-a mai așteptat minunea — cînd vîntul i-a / trimis prin fereastra regală fum de trestie și rămă- / șițe ale părului tău, melancolie ! a cunoscut fericirea / deplină și a ajuns la țintă cu mult înaintea propriului / său sfîrșit înecat în lacrimi" **(obiceiul de a rupe hîrtiile destinate viitorului).**

Nici „productivitatea" redusă, numărul relativ mic de volume **(Va fi liniște, va fi seară** reprezintă în cea mai mare parte o antologie) nu e un semn de lejeritate a inspirației. Vrgil Mazilescu a fost un posedat al ideii de perfecțiune a poemelor sale, pe care obișnuia să le recite de nenumărate ori prietenilor, anunțîndu-le ca pe un mare triumf schimbarea cîte unui cuvînt, varianta nouă, inovația.

Față de existența de mușchetar tragic a poetului, cu revolte și gesturi rămase legendare în lumea atît de pitorească a boemei literare românești, cele patru volume de versuri ale lui Virgil Mazilescu se impun cu prestanța unui adevărat ceremonial liric, de o adîncime și gravitate cu totul ieșite din comun.

Florin Manolescu

Locuri comune

„Eu cu cine votez" sau despre o realitate suprarealistă

(I

Era cît pe-aci să cer schimbarea supratitlului acestei rubrici, din „solilocvii" în „cetățeanul turmentat". E însă timp iar, pe de altă parte, poate că e prea devreme. De ce „turmentat", de cine ? În primul rînd de o „realitate" (așa zisă, căci cea adevărată e, desigur, înăuntrul nostru) care se încăpățînează să rămînă **suprarealistă** chiar și în faliile ei mai puțin decisive.

În definitiv, cîtor dintre noi, măcar în joacă, le va fi trecut prin minte cu niște ani în urmă ideea (absurdă, nu-i așa ?) că comunismul (cacofonie asumată) se va prăbuși în cîteva zeci de zile ? Viziunea suprarealistă, veți fi de acord, ca și tot ceea ce decurge din ea : de la posibilitatea incredibilă de a spune (scrie) exact ceea ce gîndești și pînă la existența unor magazine în care vînzătorii îți spun „mulțumesc", ba chiar îți răspund și la „bună-ziua", ceea ce pe mine mă cam face să-mi pierd echilibrul.

Tot așa venirile minerilor, suprarealiste și ele, ori votul cu turma la 20 mai, ca să nu mai vorbim de i-realitatea numită Piața Universității, unde nici nu știi ce este mai de necrezut : halucinantul fenomen ca atare ori nerealizarea dialogului cu o Putere nici măcar bine instalată în fotolii. De morțile ridicole (un fel de ritual sîngeros al înscăunării), de teroriștii neidentificați, de vrajba zilnică și de simulacrul unui proces pe furiș, ca și de multe altele nici nu mai e nevoie : e limpede că o suprarealitate ne domină, în ciuda eforturilor noastre de înțelegere și asimilare, o supra-realitate care ține, poate, și de destin dar și de noi înșine, de felul nostru de-a fi, și care se perpetuează și ne va mai lumina nopțile, strîmb, multă vreme.

Elemente retorice suprarealiste se întîlnesc însă chiar și în falii aparent mai obișnuite (doar aparent, pentru că, am mai spus-o, au o importanță strategică deosebită) cum ar fi „alegerile locale". Pentru polonezi, pentru unguri, chiar și pentru bulgari acest soi de alegeri au fost un lucru cît se poate de normal, în ordinea firească a fenomenelor unei societăți democratice ; la români, nu, la români ele sînt ceva de basm, țin de inefabil, ba sînt, ba nu sînt, și, cînd, în sfîrșit, exact la inițiativa celor din partea cărora te așteptai mai puțin, se părea că în sfîrșit vor avea loc, tocmai atunci împăciuitorul național iar le amînă : ca să fie liniște, avem altele mai importante de făcut, tăiem porcul, facem sarmale, repetăm plugușorul, ce atîta dezordine, să fie liniște între haturi bătrîne care nici măcar nu știm bine pe unde-și taie cursul.

Alegeri locale, deci, pentru organizarea cărora, insistă, culmea, tocmai FSN-ul. Am mai spus-o : nu de inteligență duc lipsă mulți dintre activiștii acestui partid, ci de credibilitate morală, atîta vreme cît nici gînd să se lepede de anume reflexe și practici ale nomenclaturilor de orice tip ar fi ele. Ceea ce li se poate reproșa e, în ultimă instanță, faptul că unindu-i în primul rînd o comuniune de interese iar nu una de principii (orice partid **trebuie** să aibă o ideologie, altfel e o simplă gașcă) nu numai că, automat, admit în jurul lor o groază de indivizi puși numai pe căpătuială dar, în cele din urmă, vrînd-nevrînd și inteligența lor e subordonată și orientată după interese. Da, au pornit un fel de reformă și nu se poate contesta că, într-un fel, au și făcut cîte ceva din ea, ba chiar că **au făcut-o contra curentului.** Dar tot atît de evident a devenit după o vreme și că (oare cîți au înțeles acest lucru ?) nici unul dintre pașii pe calea reformei n-a fost gîndit și planificat conform unei strategii coerente — chiar dacă asta au pretins de fiecare dată — ci totul s-a produs mai curînd sub presiune, în hopuri, sub un impuls cel mai adesea extern. O „ravisantă" (franțuzism. sub presiunea momentului istoric) tehnică a sughițului. Un discurs politic anemic, indiferent, neconvingător, cu virtuțile hipnotice ale abaterii atenției, întrerupt însă din cînd în cînd de cîte un sughiț zdravăn în urma căruia te trezești buimac în fața unei realități șocante, brusc schimbată (suprarealism, după cum ziceam). Și culmea e că fiecare sughiț te împinge cîțiva pași înainte. Numai că, e adevărat, de înaintat ai înaintat, dar, atenție, **habar nu aveai că o vei face, așa că nici tu nu ți-ai luat nici un fel de măsuri de prevedere,** nici altcineva n-a făcut-o în locul tău. Măcar din punct de vedere psihologic. Actualul și viitoarele guverne au, oare, de gînd să continue pe pielea noastră asemenea experimente ?

„Alegerile locale" la români sînt, pentru mine, un spectacol suprarealist. Mai exact nu ele, adică desfășurarea lor care nici nu există, ci așteptarea lor, ideea de alegeri locale, **în nuce,** absența lor. În primul rînd pentru că nu credeam (și nu cred) să ajung să le mai văd vreodată. După mult mister ajunseseră să fie planificate pentru un octombrie care tocmai a trecut. Chiar credeți că, dacă n-ar fi venit minerii și n-ar fi căzut guvernul Roman, aceste alegeri ar fi avut loc ? Sînteți niște drăguți. Păi nu vedeți că abia acum parlamentul votează de zor legislația necesară ? Nu vedeți că toată lumea (exceptînd „o anume parte" a... FSN-ului ?!?) tot încearcă să ne convingă că nu e timp, că sînt prea multe de făcut, că efortul, că... Păi atunci, dacă e nevoie de atîta pregătire, cum puteau ele să aibă loc în octombrie sau chiar și la începutul lui noiembrie, atîta vreme cît pe 25 septembrie, cînd cu ieșirea din adîncuri, nici nu se vorbea despre legea administrației locale și despre toate celelalte ?! E un **fals,** vorba știu eu cui. Întrebarea e, cînd se minte ? Dacă durează atîta, înseamnă că pe alea din octombrie băieții **nici nu aveau de gînd să le facă,** și-atunci cum de știau ei că n-or să le facă ?! Iar dacă aveau de gînd și erau, cum îi spune, de bună-credință, înseamnă că **acum** e cineva care umflă toate, sub ochii noștri, ca pe un balon, după cum îi e voia și interesul. Oricum, în ambele variante, ceea ce ni se propune e un ontos scindat, niște lumi paralele, o supra-realitate.

Care va să zică pe mine nu mă interesează nici să constat interesul strategic al FSN-ului pentru ținerea acestor alegeri cîtă vreme credibilitatea sa îi mai poate asigura suficiente fotolii în suficiente locuri importante ale țării, și nici previzibila lipsă de organizare a partidelor politice de opoziție în teritoriu (să sperăm măcar că, sesizînd puținătatea fondurilor și poate chiar și a efectivelor, acestea vor fi reușit măcar să-și parceleze țara, amiabil, în zone, ca să nu se concureze ele între ele). Pe mine mă interesează doar să constat că și de data aceasta ceea ce contactez este tot o realitate suprarealistă, care mă transformă într-un simpatic, inofensiv și ridicol **cetățean turmentat,** ca de altfel și pe mulți, nepermis de mulți dintre dumneavoastră.

Mihail Oprea

ion caraion

POEME POSTUME

Narcis

Oceanul va pleca într-o barcă.

N-a mai trecut
prin oglindă nicio femeie,

Ciinele din fiord
pe care-l acoperă gîndacii...

N-o să mai treacă
prin timp, nici un semn.
Cer căzut.
Ridi pagliacci.
O seară sumar scandinavă.
Pisici de mătase.
Plouă pe case
și pe trecut.
Nord.
Mă abțin. Mă îndemn.
Prilej care n-o să se mai întoarcă.
Aici taina se încheie
la singurul ei nasture rupt
și fărămicios.

Bucătarii mestecă-n otravă
ca-n sos.

Dedesubt
e o băltoacă...
Deasupra – un lemn.
Barcă, parcă.
Sau cîteva case
leoarcă.
De prisos.
Aceleași cuvinte.
Greață.
Bucătarii mestecă, mestecă-nainte,
buimaci.

Patruzeci și nouă de mii de gîndaci,

intră în sînge o cracă
de venin și untdelemn.
Ies din golf două vase...

Aceleași acoperișuri în ceață.

Ciinele și pisica.

N-a mai trecut prin oglindă nimica.

Într-o zi va zbura o pasăre
Într-o zi va muri ultima frunză
Ultima stradă a orașului va surîde
Preschimbîndu-se în ceva care se topește fulgerător
Într-o zi un bărbat cu glas un arătător
Te va-ntreba : Vrei să mergi cu mine ?
Iar tu (e bine să-ți spun ?) te vei duce sau nu te vei duce

Și de hotărîrea aceea va depinde
Norocul sau nenorocul
Întregei tale vieți

Pentru că nehotărîrea e mai chinuitoare ca moartea
Și agonia mai plumb ca plumbul
Noroiului și-al norilor.

Necunoscutul se aseamănă unei boli
Pe care dacă n-o faci dă din cap la fereastră
Iar dacă o faci dă din fereastră la o parte
Și lumina lunii și lumina soarelui
Preschimbîndu-se în orice

Într-o zi va ninge fără-ntrerupere, fără-ntrerupere,
fără-ntrerupere

Pînă-n eternitate
Și-n zori vei fi de sticlă
Vei fi ca frunza ca piatra ca timpul
Care nu știe-ncotro să arate

seri ca niște împrejurări
mîini ca niște împrejurimi pustii
cîmp tăiat
într-o mie de mii
de așchii de țeastă

ce pot face eu pentru tine, Doamne ?

Pentru spurcăciunea ta castă
iubito
m-am întors

vorbe ca niște împrejurimi
mîini ca niște femei
care pleacă și uită
și-i noapte

o poezie fără timple

aveai părul de orz
și carnea de lapte otrăvit
focul conține apă și apa conține foc
așa cum te-am iubit –
haosul se-ncheagă la loc

nimic n-o să se mai întîmple

Contabilul mut

a nins din vocabular primăvara la iarmaroc
rămase prin crengi ca fulgii de zăpadă
cuvintele-agățate încep să cadă
– e baroc și grotesc –
unele peste altele. Ori fug. Ori tușesc...
Un iepure mănîncă morcovi în vitrină.
Pe Tamisa noaptea o streină
zvîrle tot ce are pe ea și-n poșetă,
apoi rîde și repetă, apoi cască și repetă
o poezie, două. La a treia plînge.
Sau își mușcă degetele. Degetele, zilele.
Liliecii ies din buzunarele nopții ca proictilele ;
fiindcă mîine-i duminică iar negustorii închid
pînă la și după prînz,
ei se-aprovizionează din vreme cu insecte, cu sînge.

Numai întunericul e lichid, lichid, lichid
și se prelinge pe conturul sinucigașilor strîns

Mă aleargă moartea

M-alergă moartea și mi-a prins o bucă
În rînul meu de flăcări
ireversibil aur
tu cumpăna și stolul
de păsări de miracol
tu criza de blîndețe
și-apoi blîndețea nopții
ce-și alăptează macii.
Timpul e un viciu.
Locuiesc într-o noapte.
M-aud în ninsori.
Plictiseala crease mulți sinucigași.
Un stîlp de soare sparge un paradis pierdut.

Trupul părea că nu e

Trupul părea că nu e trup
părea că e suflet.
Soarele apunea într-o bijuterie ciudată.
Obiect inventat.
Îmblînită cu zi, căptușită cu noapte,
pînă la refuz, pînă aseară
i-am explicat tristeții ca unui conifer
cum se omoară.

Pubelele semănînd a cadavru
lingeau luna topită pe mîini.

Cum te-am pierdut pe tine,
ce se mai poate pierde ?

Aceste poeme, printre ultimele scrise de Ion Caraion, au fost reproduse după suplimentul literar (din martie 1991) al revistei DIALOG (redactor responsabil dr. Ion Solacolu), publicație a Cercului democrat al românilor din Germania. Revista ne-a fost trimisă de soția poetului, Valentina Caraion.

Emil MANU

E. Lovinescu – 110

Condiția criticii

„Pentru a fi critic se cer însușiri destul de rare. Se cere mai întîi, o înțelegere intuitivă a lucrurilor de artă, o înțelegere luminată apoi la flacăra multor cunoștințe și pe urmă neatîrnare de spirit, o deosebită îndrăzneală de cuget pentru a închega, cel dintîi, o părere și a o apăra cu înverșunare împotriva tuturor". Iată concentrată în cîteva cuvinte, credința lui E. Lovinescu despre misiunea criticului. Negreșit, el nu se va mulțumi numai cu această densă caracterizare programatică. Deși un critic prin excelență **in act**, el n-a ostenit nicicînd să-și exprime crezul și să mediteze asupra propriei îndeletniciri. Pe de altă parte, concepția lui critică a intrat în atenția multor comentatori, încît se pare că nu mai ascunde nici un secret. Însemnările care urmează nu vor decît să sublinieze dominantele unei poziții critice, cu sentimentul că ne aflăm în miezul unor probleme de stringentă actualitate.

Întîi de toate, remarcăm interesul lui E. Lovinescu pentru nobila dialectică a criticii — o coordonată esențială a activității sale literare. Avem, astfel, întîia inițiativă de proporții în ceea ce privește angajarea criticii în dinamica vieții literare. Cu autorul **Pașilor pe nisip**, critica începe să se autoscruteze, să intre în circuitul modern al conștientizării faptelor creatoare, adică ajunge să se **profesionalizeze.** Maiorescu și Gherea i-au semnat actul de naștere în spațiul autohton, E. Lovinescu — prin efort teoretic și mai ales prin acțiune concretă — îi dovedește drepturile legitime, de deplină demnitate, în cîmpul literaturii. Și, ca de obicei, acest proces a fost agitat ; concursul confraților s-a arătat a fi mult mai slab decît forțele de opoziție. Dar, spre norocul literaturii române, în vîltoare s-a angajat o energie neînfrîntă, un om care a ales calea trudei și a ascezei ; „Cel dintîi act al afirmării mele critice a fost cel al renunțării; numai în clipa cînd m-am crezut capabil de această jertfă conștimțită, am pornit la o acțiune critică". Nașterea, ca orice naștere, e grea; dar tot la fel de dramatică este și creșterea într-un context în care adversitățile abundă. Așa încît despre necesitatea criticii se mai simte nevoia discuției încă și astăzi !

Dimensiunea acestui sacrificiu se poate înțelege cunoscînd mai bine prejudiciile suferite în planul vieții de toate zilele și, nu mai puțin, știind de o zbuciumată conversiune a temperamentului, pe care și-a impus-o din trebuința de adecvare la un ideal de critică. E, orice s-ar spune, regretabil că Lovinescu nu s-a bucurat de onoruri publice, n-a avut catedră universitară (cum și-a dorit și cum s-ar fi cuvenit cu prisosință), nu s-a găsit pentru el loc la Academie ; împotriva structurii contemplative și a unor firești inerții morale, adoptă activismul criticii, secpticul din fire se transformă într-un polemist redutabil etc. Se explică asumarea „jertfei" prin marea dragoste față de literatură, implicit față de conștiința acesteia — critica literară. O iubire pe care de altfel a și indicat-o ca pe cea mai definitorie reacție a criticului veritabil în raport cu creația propriu-zisă. Această cordialitate, însoțită de echilibru și rigoare, constituie marca primă a criticii lovinesciene. Principiul simpatiei are trecut îndepărtat, de la Platon la Dryden, de la estetica germană la impresionismul francez. Avem de-a face cu ceea ce mai de curînd s-a numit critica de identificare sau „fenomenologia lecturii", care constă din transpunerea „amoroasă" în lumea operei artistice, din coincidența între conștiința critică și cea creatoare. „Critica — scrie E. Lovinescu — e raza de inteligență cordială ce străbate opera artistului. Ea luminează adîncurile mărindu-i frumusețile sub căldura admirației prețuitoare ce se oprește cu deosebire asupra părților bune pentru a le da și mai mult relief" ; „Rolul ei nu-e numai de explicare rece ; ci și de adîncă simpatie, fără de care orice înțelegere nu e decît pe jumătate. Ea nu cere numai o privire ageră, ci și o bătaie caldă a inimii". Credința aceasta se păstrează pînă la cele din urmă pagini. „Critica mai nouă este în bună măsură străbătută de un adevărat suflu de comprehensiune simpatetică într-o construcție personală ; criticii de categoria aceasta nu sunt esteticieni, adică teoreticieni, ci artiști ei înșiși prin facultatea intuiției, prin sensibilitatea și prin darul expresiei artistice".

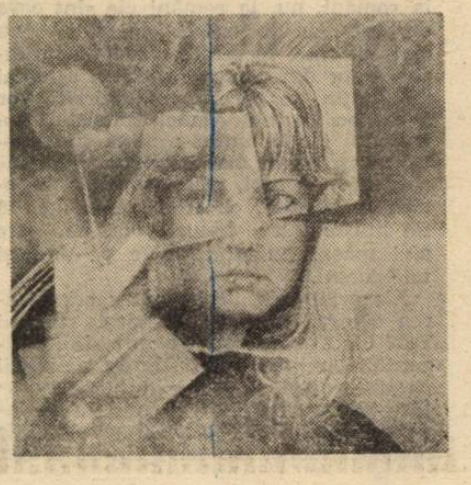

Negreșit, la această convingere ar subscrie (și au făcut-o din belșug) I. A. Richards, Roland Barthes, Georges Poulet, Marcel Raymond, Jean Pierre Richard, Jean Starobinski, Gérard Genette etc.

Pledînd pentru „dreptul emoției", criticul adaugă numaidecît o altă condiție a lecturii, complementară ; „înțelegerea luminată", „raza de inteligență", luciditatea. **Vocația** critică „vine nu numai dintr-o înclinare temperamentală, ci și dintr-o convingere robustă în valabilitatea meșteșugului". Lovinescu își atribuia, pe bună dreptate, o „stare muzicală", misterioasă; avea, însă, și un spirit de discernămînt fără pereche. Valoarea nu se poate determina prin simpla dezinvoltură impresionistă. De aceea el respinge „pyrrhonismul" estetic, care „tăgăduiește putința de a pune o rînduială oarecare în emoțiile noastre estetice, și deci putința de a închega o judecată literară sigură și o scară de valori". E nevoie, prin urmare, de o capacitate complexă pentru a o lua în stăpînire ; o „critică integrală", zice el, „adică a **gustului** și a putinții raționalizării lui". Adversar al imperialismului doctrinar (Sainte-Beuve, Taine, Brunetière, Gherea, G. Ibrăileanu, Iorga, M. Dragomirescu etc.), E. Lovinescu optează pentru metoda impresionistă, pe care însă caută să o pliverească de imprecizii și dilentantisme. Critica este o **artă** — va repeta el de nenumărate ori —, artă în accepția dată de întemeietorii acestui gen, Anatole France și Jules Lemaitre ; criticul trebuie să fie „un temperament artistic", în stare să scrie expresiv, să-și particularizeze tonul în funcție de gust, cultură și înțelegere a structurilor artistice. Dar slujitorul celei de a zecea muze e dator să transpună experiența literară în termeni intelectuali, să o integreze într-un sistem coerent, să profite de „binefacerile unei solide științe a frumosului".

A scrie — la 110 ani de la nașterea lui E. Lovinescu — despre actualitatea lui e un truism. Dar de cîte ori nu ne-am uitat înaintașii și, prin aceasta, îndatoririle noastre firești... Ca și Maiorescu, în secolul trecut, E. Lovinescu rămîne încă, pentru secolul nostru, cel puțin în spațiul criticii, al conduitei moral-intelectuale și artistice, un **spiritus rector**.

Constantin Trandafir

Triada (de)constructivistă

Maria Vodă Căpuşan, cercetătoare recunoscută a clasicului cel mai prezent, poate, în actualitate **(Despre Caragiale)** şi critic dedicat constant fenomenului teatral **(Teatru şi actualitate, Dramatis personae)** — pentru a aminti doar titlurile cele mai recente îşi propune, aşa cum ne avertizează coperta IV, să realizeze o „abordare semiotică" în eseul său **Camil Petrescu — Realia.** Asta ar însemna, în termenii destul de confuzi ai unei prezentări inabile, că autoarea „descoperă şi explică textul petrescian considerat ca un sistem de semne, acesta devenind astfel obiectul cunoaşterii, ca în semiotică" (deci, „o abordare semiotică /realizată/ ca în semiotică" ?). Am consacrat atîta spaţiu prezentării de pe ultima copertă, ce deserveşte în chip vădit o carte excelentă, pentru a semnala o veritabilă modă a reclamei de carte, căreia, adeseori, îi cade victimă însăşi cartea, dacă nu şi autorul ei. (Textul complet al prezentării mai conţine fraza : „Autoarea descoperă şi explică în sensul deplin al cuvintelor, eseul său constituindu-se ca o interpretare revelatoare şi o justificare nouă a operei lui Camil Petrescu". Fără alte comentarii.)

Semiotică sau nu — termenul în sine a devenit şi el un fel de **carte blanche** pentru critică, fără a se mai trece, de cele mai multe ori, la nuanţările de rigoare —, metoda Mariei Vodă Căpuşan este, şi după propriile mărturisiri, una inspirată de perspectiva deconstructivistă, determinată de limitarea evidentă a instrumentelor de lucru structuraliste. Dacă Jacques Derrida, citat cu a sa clasică **L'écriture et la différence,** este zeul tutelar al acestor pagini („perspectiva derridiană vede în operă o oglindă fluctuantă a sensului niciodată total constituit, finit. Ea tinde să surprindă nu un text ci o textură, «pe de o parte închiderea cărţii, pe de alta deschiderea textului»", v. pp. 70—1), se impun însă cîteva precizări. Perspectiva teoretică şi, implicit, metoda de analiză convin mai ales paginilor de proză, de pildă romanului **Ultima noapte de dragoste, întîia noapte de război,** văzut ca o literaturizare inedită, la un adversar al „literaturizării", a **distanţelor** (de la autor la carte, de la autor implicat la procedeu, de la personaj la eveniment, de la mentalitate la mentalitate etc.), sugerînd boicotul polifonic al axei (axelor) de coeziune ale textului. Scindarea produsă determină identificarea **coerenţei** ascunse (sau nu) a structurii, mai ales în condiţiile în care este vizat nu atît enunţul în sine ci enunţarea şi ocurenţa ei în context. Analizînd însă, ca şi la Caragiale altădată, practica ruptu-rilor de text deliberate („blancuri, tăceri" ş.a.) autoarea se regăseşte în zodia deconstructivismului, a deschiderii programatice a textului în faţa închiderii cărţii într-o structură.

Primele două secţiuni ale cărţii **(Jocuri, lupte şi texte** şi, respectiv, **Politikon)** sînt consacrate, însă, preponderent teatrului lui Camil Petrescu, pentru care optica deconstructivistă este „ispititoare", dar nu poate fi „dusă, absolut, la ultimele ei consecinţe". Precauţia criticului nu reprezintă deloc o cochetărie cu... distanţele, o oscilaţie între perspectivele metodologice. Tranziţia, în analiză, de la **Ultima noapte...** la **Suflete tari, Act venetian** şi, mai ales, **Zoon politikon** se face, cu multă subtilitate, gradat. Mai întîi, un capitol memorabil consacrat temei **duelului,** ca expresie a unei acţiuni ritualice, dominată, pînă la obsesie, de supratema „fair-play"-ului (vezi şi Erving Goffman — **Interaction ritual,** citat la locul potrivit de autoare). „Duelul" lui Ştefan Gheorghidiu cu ofiţerul neamţ rănit este, în fond, o confruntare între refuzul verbului şi acceptarea „fair" a comprehensiunii reciproce, opusă deflagraţiei de pe cîmpul de luptă, opacă la umanul susceptibil de înnobilare prin asumarea regulii jocului. Reiterarea (supra) temei în spaţiul dramatic, încheiată cu un paragraf critic antologic („Tragicul se naşte aici cînd jocul supune existenţa pînă la negarea ei în moarte. Duelul (în imagine, act, cuvînt), figură esenţială a universului camilpetrescian, îşi revelează întreaga forţă de sugestie, fascinaţia codului, modelînd evenimentul prin regula jocului, şi, în acelaşi timp — prin natura acestui joc cu moartea — ispită de a trece dincolo de tipare, regăsind realul originar, afirmînd puterea vieţii, necuprinsă în convenţie în chiar confruntarea cu moartea, în a da sau primi moarte...", v. p. 37), nu face simplul oficiu de transfocalizare critică înainte de a consacra circa 100 de pagini teatrului (specialitatea sa incontestabilă), Maria Vodă Căpuşan rezistă tentaţiei de a comuta brusc, cu un gest de efect, atenţia cititorului şi face, asemenea lui Camil Petrescu în **Mioara,** cîteva „neliniştitoare paranteze didascalice", tratînd conceptele fundamentale de **cultură, semnificaţie şi valoare,** în fapt elementele unei autobiografii intelectuale, aşa cum reiese din **Notele zilnice** şi din publicistica sa activă, parţial strînsă în volume **(Teze şi antiteze, Opinii şi atitudini).** Textul fundamental rămîne însă **Modalitatea estetică a teatrului,** cu largă reverberaţie în întreaga creaţie, constituind, practic, o posibilă infrastructură a ei. Trăind la persoana I „procesul semnificaţiei", Camil Petrescu ne ghidează cu multă flexibilitate autoarea, se autoedifică în cadrul unui complicat joc de potenţe şi realizări. Pentru a nu sfîrşi în convenţie, valoarea ar trebui să implice forma doar ca o virtualitate. Limitat prin semn(e), capitalul de idei din care se nutreşte gîndirea artistică ar conduce spre o clişeizare a producţiei intelectuale. Ordonarea prin semnificaţie nu definitivează ci mediază devenirea în cultură. Dar cultură înseamnă creaţie în sens larg. O cotă intelectuală este afirmată pe deplin doar cînd este... uitată şi se regăseşte (intuitiv ? umoral ?) într-una superioară, la nivelul unei alte actualizări prin uitare. O asemenea succesiune poate sfîrşi agonic în textul propriu-zis, de unde este recuperată con-textual (sub-?) prin lectura calificată. Ultima afirmaţie care îmi aparţine, nu apare în aceşti termeni la Camil Petrescu, dar reprezintă o posibilă cheie nenumită a volumului de faţă. Paranteza teoretică în care ne-am lăsat antrenaţi nu este deloc una întîmplătoare. Aşteptarea, incitată pînă la punctul de fierbere de acest preambul, constituie un element de regie internă a textului critic. Abia acum putem evalua consecinţele acestei nebănuite bombe cu efect întîrziat care se va solda cu amendarea perspectivei derridiene : „Ispititoare deci optica deconstructivistă asupra lui Camil Petrescu. Dar nu dusă, absolut, la ultimele ei consecinţe. Fidelă obiectului propus, recunoscînd perpetua pulsaţie de construire, deconstruire şi reconstruire care nutresc creaţia camilpetresciană, precum cultura, «viaţa în devenire»", v. p. 71). Sensul „niciodată total constituit, finit" este tratat la modul hegelian, triadic, şi chiar dacă ambiţia criticului nu este, la limită, de a-l fixa într-o cămaşă de forţă, avem, totuşi, sentimentul că asistăm, temporar, la despărţirea de Derrida...

Toposul bibliotecii este considerat un pre-text, un scris prim al textului lumii, a cărui lectură tragică o efectuează, de pildă, Andrei Pietraru, bibliotecarul (la propriu şi la figurat) din **Suflete tari.** Aici, lectura poate fi înţeleasă mai ales prin prisma „happy" a finalului, ca o lectură parodică a textului stendhalian de referinţă. Bibliotecarul ar minui, deci, nu atît un roman de dragoste dramatizat cît un meta-text, o carte de critică. (Una din calităţile „cărţii de critică" a autoarei clujene este că încită la noi... cărţi de critică, prefigurînd transtextual teme şi variaţiuni...) **Jocul ielelor** operează cu textul lumii în varianta nu a cărţii ci a textului de ziar. Nici aici, în ciuda deznodămîntului, nu lipseşte infiltraţia parodică a re-interpretării de text (social), Gelu Ruscanu fiind o replică la Calmette.

În fine, textul istoriei este recitit, în **Danton,** ca un paradox al pluralităţii revelabile prin intermediul individualităţii, al personalităţii inconfundabile pe scena socio-istorică şi totuşi exprimînd-o, prin generalizare şi extrapolare. Prelucrînd o sugestie a lui Jankélévitch, din **La mort,** Maria Vodă Căpuşan discută paradoxul lui „noi" în drama lui Camil Petrescu, arătînd cum se dobîndeşte prin acest termen generic consistenţa destinului comun, ridicat exponenţial la scara atemporalităţii („din acel centru absolut al sinelui, iradiat în grupul uman, cu care fraternizează în momentul final, spre publicul de atunci asistînd la execuţie, lărgindu-se în cercuri concentrice spre noi cei de azi ce asistăm, prin medierea cuvîntului rostit de personajul întrupat, la finalul-mesaj al lui Danton" v. p. 104). Raportul dintre individ şi masă este analizat, în continuare, prin intermediul „poeticii numerelor mari" preconizate de Erwin Piscator în reprezentaţiile experimentale cu piese de teatru politic. Fără a se accentua masivitatea mulţimii ca element de fundal, autorul român nuanţează pîrghiile didascalice ale relaţiei, evitînd să lase în anonimat protagonistul („cum se întîmplă uneori în teatrul documentar actual cu texte de mai mică valoare şi mizînd mai ales pe dinamica vocilor unui cor unde nimeni nu se impune", p. 111). Sînt evocaţi şi **Oamenii de bunăvoinţă** ai lui Jules Romains ca expresie originală a „vieţii unanime", limitată însă de „incapacitatea autorului de a depăşi biologicul şi socialul spre viziunea politicului" (p. 110). În **Danton** dialectica individ-mulţime are poezia paradoxului clasei claselor ce nu-şi aparţin (Bertrand Russell), excelent intuit aici de autoare. Această dialectică este reluată şi în cadrul raportării sală-scenă, posibil avatar al relaţiei comentate anterior, **Danton** a cărui „demiurgie fremătătoare" este purificată de schematismul retoric din **Bălcescu,** reuşind o modalitate directă a teatrului politic, în care „mimetismul exterior" este respins în favoarea „«imitaţiei interioare» punînd trăirea şi luciditatea într-o ecuaţie echilibrată reciproc" (p. 141). „Realismul" lui Camil Petrescu, străin de

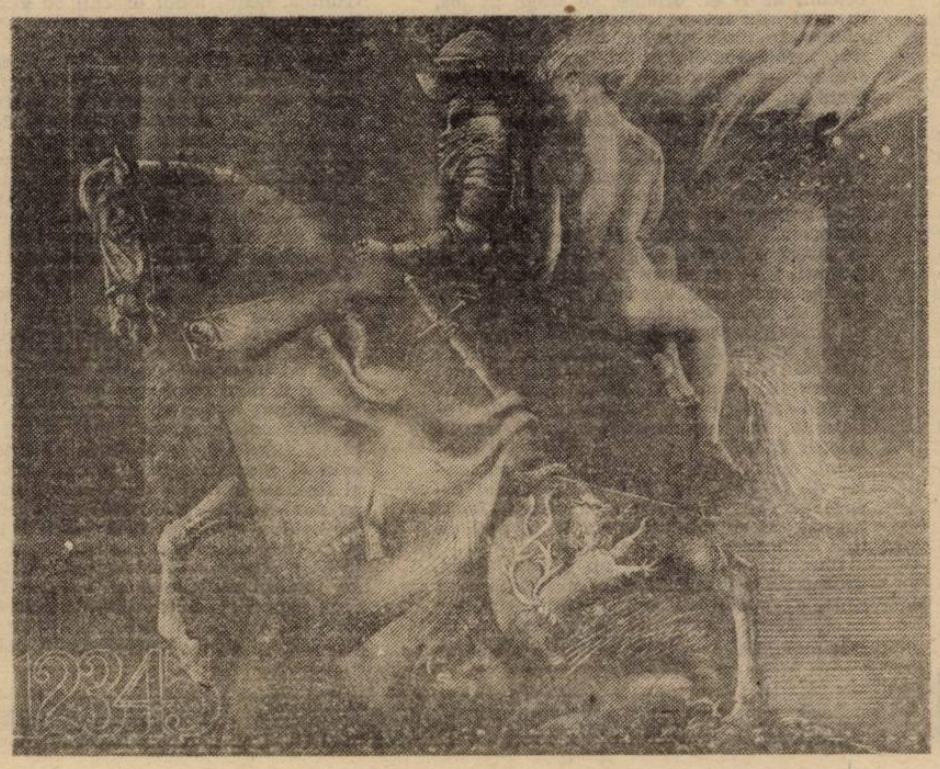

academizări naturaliste, face din **Danton** un autentic teatru de idei, în care oamenii „din carne şi nervi" sînt „pătrunşi de gînduri şi ideologii structurîndu-le însăşi viaţa" (p. 144).

„Întoarcerea spre real" se impune într-adevăr, aşa cum sesizează criticul, ca un „drum bărbătesc înainte", prin care autorul român „poate întîlni mari momente ale artei trecutului, iradiate de acelaşi punct central numit /.../ «substanţă»". În esenţa sa profund filosofică, accentul va cădea întotdeauna în operă pe neliniştea continuei deveniri şi nu pe încercarea de a surprinde elementele de stabilitate (v. p. 156), ceea ce face ca fazele triadei (de) constructiviste, anticipată în capitolul teoretic de la care am pornit, să se succeadă la in-finit, despărţirea de Derrida fiind, în fapt, o continuă amînare a reîntîlnirii cu el.

...Lucru care se întîmplă, chiar dacă nu în toate coordonatele iniţiale, în secţiunea finală a volumului, intitulată **Actul literatură,** practic un lung eseu vizînd montarea... deconstructivistă a **Patului lui Procust** (operaţiune în urma căreia Maria Vodă Căpuşan se atestă definitiv şi în calitate de critic de proză). Actul literatură exercitat metonimic de personaj (Fred Vasilescu), cel care descrie — dar nu ca autorii omniscienţi ! — „casa fără acoperiş" şi care serveşte drept proiecţie a însuşi Autorului. Altfel spus, configurarea realului (sau existenţa întru **realia),** în plină procesualitate fenomenologică şi nu ca rezultat al sumei de ticuri ale prozatorului convenţional „realist". Textul lumii nu mai este, ca în teatru, preexistent ci unul concomitent. Trecerea este însăşi „fiinţarea". Dacă Fred Vasilescu nu aspiră la a stăpîni lumea prin descriere (văzută ca un colportaj de detalii insignifiante sub raport esenţial), „el îşi revendică în schimb proprietatea deplină asupra fiinţei sale, asupra ochilor cu care vede lumea". Iar privirea care se autocontemplă dînd seama de lumea văzută dincolo şi dincoace de ea este, ca la Radu Petrescu mai tîrziu (fără a împinge paralelismul mai departe), însuşi actul literatură, „o deschidere spre lume ce nu dă numai angoasă ci şi o mare bucurie a cunoaşterii" (pp. 173—5). Astfel, derridian fără doar şi poate, sensul lumii, aparent fixat în tiparele realităţii convenţionalizate de literaturizare, se regăseşte fluctuant în oglinda pe care Stendhal o plimba de-a lungul drumului, iar Camil Petrescu o ţine îndreptată asupra sa ca proiect al unei călătorii existenţiale prin literatură. Lectura astfel realizată este, în acelaşi timp, geneză a scrisului (...), a citi şi a scrie /fiind/ inextricabil legate, acte complementare, /ce/ se presupun, se întregesc, se nasc unul din celălalt (p. 222). Astfel, **Patul lui Procust** ar putea servi drept exemplificare a unei teorii deconstructiviste a lecturii, aidoma celeia avansate de un Paul de Man (citat de autoare cu **Allegories of Reading) :** „Rolurile de pondere egală, interşanjabile, distribuite de Camil Petrescu Autorului şi Cititorului în romanul său, duc la ofranda mereu reînnoită a lecturii, ca un complement necesar al însuşi actului de a scrie" (p. 276).

Sfîrşeşte oare **Patul lui Procust** prin a începe să înscrie realul în cuvinte ? Am putea vedea în el un mit al memoriei... autorului amnezic dar „cu ochi halucinanţi", „mistuit lăuntric / cu sufletul mărit". Scriptorul care se uită pe sine pentru a se regăsi în operă ca dedicaţie gravată pe frontispiciul paginii de gardă de către Autorul Necunoscut ar putea fi el însuşi. Procust dacă nu l-ar concura fratricid /aici textul se întrerupe inexplicabil/...

Dan-Silviu Boerescu

adriana vişoiu

EXAMENUL

Sînt un rebut. Mi-am dezamăgit profesorii, am frînt inimile bieţilor bătrîni, părinţii mei, mi-am bătut joc de speranţele prietenilor.

Şi nici măcar nu ştiu cum s-a întîmplat...

Înainte de examen, toată lumea se străduia cu dragoste să mă vadă admisă. Mama nu intra în camera mea decît în vîrful picioarelor şi numai atunci cînd nevoia de-a mă vedea stînd întinsă pe pat, cu desăvîrşire relaxată, privind ţintă pulsaţia stelelor devenea de nesuportat. Uneori, acest lucru se întîmpla în serile cînd întorcîndu-mă de la unul dintre meditatori, profesorul de corectare a complexelor, înnăscute celor care nu ştiu să plutească, mă apucam de îndată să-mi rezolv temele specifice acestei discipline şi care, vă asigur, nu erau deloc uşoare.

Unul dintre obiectivele majore urmărite de profesorul meu era de exemplu acela de a mă sili să-mi însuşesc o indiferenţă chirurgicală faţă de tot ce reprezintă materie planetară, vastitate, intangibilitate şi enigmă cosmică.

— Astronomia — îmi explica el — este ştiinţa cea mai dezolantă de la antici încoace. Ea înrădăcinează în oameni convingerea că existenţa lor este mizerabil de scurtă şi de lipsită de evenimente, căci oare cîte eclipse măsoară viaţa unui muritor ? Dar receptarea defectuoasă şi apăsătoare a noţiunii de timp încă nu e totul : ea, această ştiinţă ale cărei descoperiri ne picură în ureche întocmai ca o otravă, ne plasează într-un spaţiu dilatat la maximum, un recipient de formă necunoscută pe ai cărui pereţi încercăm zadarnic să ne ridicăm. Generaţie după generaţie ne lăsăm copleşiţi de greaţa incomensurabilităţii şi picioarele ni se încleiază în ţărînă, ca pe hîrtia de muşte. Or, la şcoala de levitaţie nu va reuşi nimeni, niciodată luînd în consideraţie asemenea întristătoare şi umilitoare concepţii atavice. O cît de neînsemnată stînjeneală în raport cu cea mai sărăcăcioasă stea va împiedica realizarea stării de echilibru psihic, a înălţării de la sol şi, deci, a plutirii.

Mă străduiam prin urmare să-i fac cinste profesorului de corectare a complexelor, fixînd cu o privire de turturele măciuliile aprinse pe cerul liliachiu, faruri nelămurite, semnalîndu-mi coasta unor posibile escale, în timp ce, prin fereastra deschisă, vara îmbrincea în odaie cohorte de parfum.

Noua mea psihologie prindea tot mai multă consistenţă, perdelele fremătau uşor, iar mama, după ce mă contempla cîteva clipe din prag, părăsea camera, sfioasă ca o doică de la ţară la al cărei sîn copilul este decretat peste noapte succesor al regelui defunct.

Tatăl meu trudea pînă tîrziu pentru a-mi asigura plata meditaţiilor (mai aveam încă trei profesori, afară de cel de corectare a complexelor : profesorul de voinţă, profesorul de practică a levitaţiei şi profesorul de gimnastică, orele desfăşurîndu-se zilnic, dimineaţa şi după-amiaza, cu excepţia duminicii), aşa că nu-l prea vedeam. Totuşi, cînd acest lucru se întîmpla, el căuta jenat să-mi ascundă semnele pronunţate ale oboselii în dosul unui comportament volubil, orientînd discuţia spre studiile mele. Îl interesau îndeosebi progresele înregistrate la voinţă căci, îmi spunea, ele îmi vor fi de folos chiar în cazul unei nereuşite.

Îi povesteam aşadar diferitele încercări la care eram supusă în laboratoarele ultramoderne ale profesorului : de curînd, obţinusem un succes remarcabil la capitolul intitulat simplu „Sahara".

Apăsînd pe diverse butoane, profesorul crea în una dintre încăperi condiţii întru totul asemănătoare deşertului. În mijloc se afla o bandă rulantă pe care trebuia să înaintez, călcînd-o invers cîteva ore bune, în timp ce, printr-un sistem complicat de oglinzi şi reflectoare, o strălucire de magneziu ars năvălea de pretutindeni, răzbindu-mă ca o acupunctură sadică. Cineva se distra parcă să-mi culeagă cu o scobitoare orbitoare amintiri-le, ca pe nişte măsline, direct din crevasele suculente ale creierului.

Calorifere electrice dădeau o căldură de explozie atomică, banda alerga mereu şi, din cînd în cînd valuri de nisip mă împroşcau prin nişte supape ascunse. Apa mă părăsea lăsă prin porii pielii, lăsîndu-mă să mă tîrăsc mai departe cu maxilarul căzut, cu gîtlejul de cauciuc încins, gîlgîindu-i numele cu reproş şi disperare : apă, iudă, brutus, apă !

În momentul acela, printr-o uşă glisantă luneca în odaie o măsuţă cu rotile pe care nu se afla nimic altceva decît un ulcior cu apă dulce, rece, cu aromă de caprifoi şi portocali. Mă năpusteam într-acolo, apucîndu-l cu ultimele puteri, adăpîndu-mă, irigîndu-mă cu zgomot, mai conştientă ca oricînd că sînt doar un bulgăr dintr-o imensă ţarină, peste care s-a abătut din întîmplare saliva divină.

Săptămîni la rînd ratasem astfel încercarea aceasta, care consta tocmai în refuzul de-a accepta conţinutul ulciorului : pînă la urmă totuşi, reuşisem să mă stăpînesc şi să-i ignor provocarea.

— Cînd eram mici — îşi aminti o dată tatăl meu — jucam şi noi adesea un joc al voinţei : se numea „Statuile". Unul dintre noi se aşeza în faţă, în timp ce băieţi şi fete ne perindam pe lîngă el, gîdilîndu-l sub bărbie. Totul era să rezişti rîsului cît mai multă vreme ; atunci erai declarat „statuie" şi aveai privilegiul să te urci pe cazanul de rufe folosit în chip de soclu. Eu însă, mai mult de cîteva secunde nu rezistam niciodată. Şi bineînţeles, pierdeam jocul.

Mai exista probabil sub stratul de barbă punctul atît de vulnerabil al copilăriei tatălui meu. La ce se gîndea oare în le clipe, simţind chicotitul cum îi în gîtlej, descleştîndu-i dinţii, tra mîndu-se în hohot, privindu-l pentr deauna de dreptul de-a se urca p zan ?

Examenul, desfăşurîndu-se cu avea loc într-o duminică. În ziua mu teptată, terenul din marginea ora destinat de obicei bîlciurilor, se um de lume. Nu veniseră numai îmberbi didaţi cu rudele sau prietenii lor, cum se întîmplă în asemenea împre deosebite, o mulţime de gură-cască tul semăna foarte bine cu o într sportivă, dar orice manifestare de în favoarea vreunui candidat sau a ia, era cu strictete oprită.

Elevii din clasele mari curăţaseră amenajîndu-i pe trei laturi nişte tr ad-hoc. Cea de-a patra latură o masa la care urma să se şeze co În spatele ei se zăreau încă nişte va de circ.

Unii elevi făceau de serviciu la chi rile cu Pepsi Cola, alţii îndrumau cul în tribune sau stăteau gata să semn ambulanţelor parcate în apro

În mijlocul careului se ridicau de diferite înălţimi care marcau t obligatoriu al plutirii. Ei susţineau cilindri metalici aşezaţi perpendicula care trebuia să se strecoare candi suind sau coborînd brusc, plutind în zag. Avînd în vedere că plutirea se făşura cu capul înainte, exista per

alexandru pleşcan

ADEVĂRUL DESPRE TATA

Seclar. În toată perioada asta n-am să mă simt prea grozav. Venind acasă, mă voi spăla pe mîini, voi deschide masa pliantă şi mă voi apuca de scris fără să fi mîncat nimic.

Aştepţi de mult ? semiluna pe care o disting în faţa lui mi se pare nostimă : într-o carte de colorat, cîţi ani să fie de atunci ? mai văzusem o imagine aşa : nasul traversînd profilul într-un fel curios şi totuşi posibil. Acum, sub razele blegi ale felinarului care spînzură deasupra peronului, Ariel se scobeşte într-o nară cu degetul mic şi eu cred că pot să-l evit, să-l fac să uite de mine şi să plece mai departe, să se întoarcă măcar. Lăsase o geantă albastră şi aproape rotundă, grea, murdară de var, o atinsese de vreun zid, într-o parte nu se mai închidea şi te-ai fi aşteptat să se reverse. Am fost aici, în gura mă-tii, ce mai vrei ? scot eu pachetul de ţigări din buzunarul interior şi i-l întind, apoi îmi reconsider gestul, iau un „Carpaţi" şi îmi feresc degetele de ale lui... Vreo jumătate de oră am stat, mormăi, aprind bricheta, îl am lîngă mine suficient de aproape ca să nu-i pot suporta mirosul. Are întîrziere, ai ? obrazul traversat de riduri, fruntea întunecată pe care îi curge o şuviţă slinoasă de păr, ieşindu-i de sub şapcă, ocolind o excrescenţă cărnoasă şi plină de ţepi albi. Puteai să nu-l mai prinzi şi nici pe mine nu mă mai găseai. Mai mult asta îmi doream eu, dar lui îi vine la fel de uşor să mă asculte sau să privească în lungul liniei, ce altceva rămîne de făcut ? peste spatele aplecat în haină neagră se vede halta scoasă dintr-un film, goana după aur, împuşcături, bancheri venali cu trabucul umed între dinţi, muzica aia de atunci. Un căcat, Ariel, un căcat ; totul nu e mai nimic, ce îmi intră mie prin pupilă, gaura asta întunecată, ce îmi ţinteşte retina, trece prin nervul optic şi ajunge, unde ajunge ? se intersectează cu altceva. Numai haina asta ponosită să-mi amintească de peliculele alb-negru din anii '30. Am fost să-l iau şi ţi l-am adus tot, şi sîngele închegat, aicea, în pungă, numa' un picior din spate l-am lăsat la doamna aia care ai spus tu. Bine, zic, se uită mijit la mine. Bine, zic. Bine, bine, bine, zic. Şi tu unde naiba vrei să mergi? Stai ţu tata, stai Pavel-Pavelică-Lică, io-s cu treaba mea, mă duc în dracu' să mă jupoaie că ştiu io şi că, uite, mi-am luat şi ziaru' să-l citesc, na ! Ariel se revoltă puţin, uneori parcă l-aş înţelege, Ariel ăsta e taică-meu ? cine mă ştie zice să mă port mai frumos cu el, Ariel ăsta... ştii ce face ? taie lemne ! taie lemne la oameni, asta face, asta-i munca lui Ariel! primul om din neamul lui care a făcut o facultate. Auzi, taică-meu, hă ! tată el mie ! îmi murmur „...carele eşti în ceruri, sfinţească-se numele Tău..." şi-i fut o flegmă verde fix pe a doua şină, de unde se prelinge cumva elastic : n-am nevoie de porcu' ăsta..., de purcelu' tău, ia-l şi viră-ţi capu-n el, cu curvele alea cu tot, cu toate curvele alea de le măsori curu' pe munca asta şi să-mi zici tu mie dac-am să vin de la Bucureşti să-ţi fac cruce cînd te-or băga la spaţii verzi...

Îmi ascut creioanele astea cinci. Unii ar zice că sînt pedant, dar prea sînt moi, imediat li se toceşte vîrful, nu-mi place să car maşina de scris la munte, în stînga am fişele după care lucrez, în dreapta colile albe, cafeaua, radiera, cum aş putea eu să mă leg altfel de tatăl meu, cum ? l-aş fi făcut, să zicem, gunoier sau şi mai bine, dar în orice caz un tată, oricum ar fi el, oricine, te trage în jos, îţi înroşeşte uneori obrajii dacă eşti bunătate de tînăr scriitor, asta e ! Moiceanu virgulă Pavel : un slalom printre influenţe, cărţi pe care doar le răsfoieşti tendinţe, sfaturi, aluzii la masă, în restaurant, cînd dă peste tine însuşi **spiritul generaţiei**, refuzul, obstinaţia, ideologia înghiţită la micul dejun şi comandată iarăşi la prînz : supliment de imbecilitate... dacă totul s-ar reduce la ascuţitul creioanelor, dacă nu te-ai lovi zilnic de aceiaşi, dacă, mai ales **dacă** n-ai spera **totuşi** şi dacă n-ai fi **totuşi** convins că e inutil : de ce să nu te apuci de personajele astea care aproape îţi zumzăie în jur ? ai, **unul**, femeia, proza ta ar deveni un masaj, o foarfecă, o palmă, orice altceva ; ai, **doi !**, amicul, „prietenuţul", nu ştii cum să-i spui măcar, poate cel mai interesant, dacă n-ai crede că nu există şi în literatură din moment ce totul **trebuie să**, hei ! gîndeşte-te numai, textele tale ar fi leacuri ca pilda cu cei doi barmani, mai descriptive decît un documentar de la **Zoo**, mai ce ? şi ai, numai înspre coadă, alegerea fără noimă, **trei !** inventează-ţi un tată ca să te poţi pe tine inventa.

Unu. Ea vine după un telefon scurt, urcă scările în viteză, nici n-are timp să sune, că îi deschizi uşa, răvăşită străbate holul şi se aruncă în pat ; pînă să fii lîngă ea, plînge. Eram sigură, spune-mi, tu te-ai mai întîlnit şi cu alte femei ? Nu, cum adică, de cînd ? De acuma, de cînd sîntem împreună, sînt, cred că sînt foarte bolnavă şi asta înseamnă că eşti şi tu, Lică. Nu, nu, **honey**, numai cu tine, **honey**, poate înainte. Ei, ce ai, de fapt ce ai ? îi săruţi ochii şi ea se prinde spasmodic de gîtul tău cu mîinile întoarse spre înăuntru, cu degetele crispate ridicol, dar nu le vezi. Mi-a apărut ceva. Te doare ? Nu. Ai să mergi la doctor, **honey**, cred că e doar un papilom, o verucă, presupui şi în miezul situaţiei o dezbracă şi te uiţi. Se mai cheamă neg, un neg !, se cauterizează, ai să mergi la doctor, **honey**. Da, da, da ,da, da ! şi lacrimile ei sînt calde, inutile, de tot rahatul, ea ţi se depărtează puţin şi zîmbeşte, poate izbită de un rîs pe care abia şi-l controlează, nu m-am fardat cînd am venit la tine, eram sigură că am să plîng. Acum ea chiar rîde, se zbate, dorinţa ei — o curcă în ploaie cu stropi de noroi în coadă, aproape, tremură şi zgîrie şi muşcă într-o lege de neînţeles pînă la capăt, cînd îi atingi buzele, sînii, cît ajungi, fruntea, ochii, lobul urechii cu gura pentru cercel şi te legeni cerîndu-ţi voie să ieşi. Examenul cito-bacteriologic.

Doi. Aruncat în fotoliu, îşi rumegă barba, desenează o poezie : măria ta / un iepure de cîmp / legume / o vidanjă în clar-obscur / meningită. Celulele de lămîie zac în paharul lui şi el îngînă : am să mă omucid, Pavele, decît matematicile, totul stă mai prejos, volumul în plan este suprafaţa, este suprafaţa perimetru în plan ; dacă ai accepta că sfera este corpul care are cea mai mică suprafaţă pentru un volum imaginat, atunci eu, Publius Decimus Scaurus, aş fi desigur îndreptăţit să enunţ **Principiul lui Scaurus** : „Este cu atît mai puţin probabil să găseşti locul potrivit pentru un obiect, cu cît obiectul seamănă mai mult cu o minge", de aici s-ar vedea cum că ar fi bine să facem cărţile sferice, ca tot timpul lumea să se împiedice de ele, iar obiectele mari ar trebui să fie cît mai plate, fabricile, camioanele şi chiar oraşele şi munţii, dar şi sticlele de cognac şi formele femeilor ar trece atunci aproape neobservate, civilizaţia asta materială ar evolua spre spiritual, planeta întreagă ar fi uşor de înţeles pentru că ar fi plată ca o casetă cu instrucţiuni de folosire. În lumina monotonă a tubului fluorescent înnodată cu lumina impulsivă care coboară pe geam, prietenul meu ascultă ore întregi soba şi priveşte, în gol. Uneori zvîcneşte cu glas tare, brusc ar apoi avînd să recadă în blazarea lu civă, parcă de la o zi la alta umflîn tot mai gras. Ieri zicea : în artă, deosebire de toate celelalte sportur îţi ajunge nimic pentru a cîştiga poate fi oare suficient să ai suflu un bun antrenor ? sau ce ? ca să fi mul, cînd nu poţi devansa indivi Dürer sau Lautreamont, ci poţi în ce bun şi mai rar caz să te adaugi lo întotdeauna, amintea şi ieri că sinucide. Şi toţi vor spune : unratat eucăeunratatşiunbeţivcănuapututsăfa micşicăbeatottimpulşiaveaprobabilşic ficatulchiaramauzitcămaierăşihomos arsăştiicăamăifostştreabaaiacufemeia curvăsespunecălnueinstare;eramsigu săsesinucidăunratat,euunulnul-amcun personal

Trei. (Adevărul despre tata)

La început m-a fascinat arma l vînătoare. Era un model **Standard** f cat în 1921 la Liège. Avea o frum atroce, cum stătea atîrnată deasupr trăirii, frîntă de la mijloc, încît se ve mijind din locaşurile lor două ca **Mars**, calibru 16, cu capse parcă dint aur mat. Tevile se subţiaseră la cap miroseau aproape imperceptibil a p re arsă. Lemnul de nuc al patului er negrit, iar pana avea o crăpătură l rub. Lucrătura era simplă, cu spiral puncte şi cu o floare pe tulpină în zită, chiar lîngă siguranţă, unde me se frecase de atîtea ori cu degetul şi devenise lucios. Mai tîrziu, tata juns să aibă o armă nouă, apoi încă ambele mai mari şi mai grele, de ca 12, una sovietică şi cealaltă făcută în hoslovacia, dar eu am continuat să simt legat doar de acel **Standard** car sese una dintre primele imagini răm din copilărie şi pe care pînă azi o ciez cu locuinţa noastră de vară, Verde, aflată la cîţiva kilometri de bunicilor mei.

Casa Verde putea rivaliza cu o ca vînătorească, deşi mai mult era refu exagerat de mare al unui crescăto

ciocnirii de stîlpi sau al nerespectării traseului. Pe pereții primului cilindru se scurgea necontenit un fel de clei kaki duhnind a sulf ; în al doilea se degaja căldură ; în al treilea ger ; în al patrulea, candidatul era supus mirajelor ; în al cincilea (ultimul), o bandă de magnetofon îi șoptea fără încetare tot felul de răutăți menite să-i distrugă încrederea în sine și în semeni. Timpul de staționare în fiecare cilindru (bineînțeles, tot în stare de imponderabilitate) fusese stabilit la trei minute. În total, timpul limită de plutire număra douăzeci de minute. Desigur, erau apreciați în mod deosebit acei candidați care reușeau să-l depășească, fie în aer liber, fie în interiorul cilindrilor. Probe teoretice nu existau, deoarece se considera că numai un element foarte bine pregătit din punct de vedere teoretic ar fi putut face față tuturor cerințelor.

În cele din urmă, comisia își făcu apariția, însoțită de aplauzele asistenței. Somitățile (în număr de opt) de la școala de levitație erau cu toții niște oameni supli și eleganți. Se așezară degajați, își deschiseră agendele și, în liniștea care urmă, secretarul strigă la microfon numele primului candidat în ordine alfabetică.

Acesta era un băiat pistruiat și mic de statură, părînd teribil de emoționat în costumul său de mătase mov cu steluțe albe. Se descurcă însă de minune, reușind să mai stea în aer încă două minute după ce gongul marcase scurgerea timpului limită. Faptul fu considerat de foarte bun augur pentru ziua respectivă.

Din motive lesne de înțeles, aș fi preferat să fiu eu prima : numele de familie însă, aflat în coada alfabetului, mă obliga să mai am răbdare. În jurul meu, în rîndurile destinate candidaților, locurile se goleau pe măsură ce secretarul își citea lista... Din cînd în cînd, cîte un membru al comisiei se dezmorțea plutind puțin peste capetele noastre.

Îl căutai din ochi pe profesorul meu de voință dar în clipa cînd secretarul îmi strigă numele, încă nu-l găsisem. Îl văzui în schimb pe tatăl meu, ferindu-se cu stîngăcie de lumina soarelui.

Mă pregătii pentru starea de imponderabilitate. Nici un complex de inferioritate în raport cu universul — spunea profesorul meu de corectare. E suficient să vrei — spunea profesorul de voință. Plutirea se desfășoară de la sine — susținea cel de practică. M-am ridicat deci ușor, culcindu-mă cu fața în sus pe văzduhul derulat sub mine ca o saltea pneumatică. Cearcănele tatălui meu, sorțul uzat al mamei, deșteptătorul, autobuzele supraîncărcate, spațiul parcelat cu de-amănuntul de sute de uși, zăvoare, stopuri și borne de kilometraj, formau tot atîția bulgări de materie solidă care mă împingeau în sus, proptindu-mi coloana vertebrală. Deasupra, nemărginirea albastră bombată peste mine ca o gogoașă de speranță. Oare aș fi reușit vreodată să fac levitație cu fața spre pămînt?

Trecui cu bine de obstacolele cilindrice dar pentru că nu auzisem încă gongul, continuai să plutesc pînă ce timpul limită se va fi scurs.

Deodată, o senzație de inconfort fizic răzbi pe scoarța mea cerebrală, vidată de gînduri. Ceva lipicios și subțire mi se așezase sub bărbie, mișcîndu-se tacticos în sus și-n jos pe piele. O muscă, o albină ? mă întrebai, simțind lămurit un gîlgîit în stomac. Un păianjen, o libelulă ? Cîte minute... ? O buburuză, o viespe ?

Broboane mari de sudoare îmi alunecau pe tîmple, iar eu pufneam acum de-a binelea. Iată, îmi spuneam, o promițătoare speranță a familiei și levitației, pregătită cu asiduitate de soartă numai în vederea atingerii acestui scop incredibil : cuplarea în eter a bărbiei sale cu piciorușele nervoase ale unei aripate necunoscute, larvă pînă mai ieri, alaltăieri, pentru a cărei diplomă în materie de zbor și de gîdilat nu s-a cheltuit nici o energie... O tînără vedetă plutind peste capetele predecesorilor ei prea îngîmfați, în locul unei insecte care acuma se odihnește ! Dar ce-și închipuiau părinții mei, ce ?

Starea de echilibru se sparse și eu mă prăbușii într-o salcie, sfîșiindu-mi costumul bleu pal, cutremurîndu-mă de rîs, cu cîteva zecimi de secundă înainte ca gongul să anunțe scurgerea celor douăzeci de minute obligatorii.

Aceasta a fost așadar întîmplarea care m-a adus în subordinea dumneavoastră, fiindcă la școala de levitație admiterea nu se dă decît o dată în viață. Și tot de aceea m-ați surprins uneori plutind la doi metri de nivelul tomberonului, căci pentru extreme nu ești niciodată prea bine pregătit, domnule gunoier șef !

albine de jur împrejur, mai puțin pe latura dinspre vale, stupi, iar livada se întindea departe, pînă la drum. Erau acolo meri și pruni, un nuc și un cireș alb, chiar lîngă casă. Prin scorburi căutam cuiburile cu ouă și așa trebuie să fi făcut în urmă cu vreo patruzeci de ani și el. Cum de la casa din sat și pînă la liceul din tîrgușorul Moicești distanța e mărișoară, din clasa a șaptea și pînă într-a unsprezecea tata rămînea deseori peste noapte între dealuri, cu toate că acolo nu era decît o colibă de lut cu o singură odaie, exact pe locul unde se află azi Casa Verde. Dacă vrei să cobori prin ripa mărginită de copaci, ajungi imediat la firul de apă care tocmai acolo face un cot și se îngroașă într-o băltoacă mai mare. Am pescuit aici mrenele și clenii care mănîncă parcă mereu la alte ore decît te aștepți. Îmi dau seama că știu prea puține ca să pot construi în jurul figurii tatălui meu o serie de întîmplări cît de cît adevărate, nu mi-a rămas aproape nici un indiciu exact, așa că pot doar să-mi imaginez că.

Avea un motan, Trotki, cenușiu ca orice pisică fără pretenții, cu dungi negre și albe care îi făceau blana tigrată de la bot pînă la vîrful cozii. Îl învățase să stea cu burta în sus și să țină pe fiecare labă o monedă cu efigia regelui Carol I. Poate ar fi trebuit să spun că motanul Trotki avea să fie omorît cu biciul, spînzurat de o grindă : bunicul meu, un om mare, dur și totodată foarte distins — îi plăcea să amintească de armata făcută la jandarmi și timp de șase săptămîni fusese primar în sat — avea să creadă că motanul îi fura ouăle de găină din cuibar... Înainte de asta, însă, tata îl făcuse chiar să țină pe cele patru monede și cîte o luminare aprinsă. Cîteva minute, pînă cînd ceara topită îl frigea între gheare. Torțki torcea la comandă, prindea fluturi de noapte și venea cînd îl strigai pe nume, apărînd nu se știe de unde, dintre buruienile din spatele casei, din pod sau de nicăieri. E greu de înțeles cum se obișnuiește cu viața izolată, lipsită de plăcerile mai puțin ortodoxe pe care i le ofereau nopțile în sat. E greu de înțeles ce putea să facă el în timpul zilei, cît tata era plecat la școală. Și e greu de crezut că o pisică își poate urma stăpînul cale destul de lungă, la sfîrșitul și la începutul săptămînii, pînă acasă și înapoi. Ca un cîine.

Sînt sigur, Torțki nu era dintre acele pisici duplicitare, capabile să mănînce ouă.

Iarna veneau lupii și urlau noaptea în jurul colibei, pădurea era mult mai deasă atunci și se lățea pe dealuri care astăzi sînt arate fără să dea vreun folos, doar ca pămîntul să se scurgă mai ușor și ca, din cînd în cînd, drumurile să alunece cu vreo felie de coastă. Chiar și pe lumină, dimineața, lupii veneau aproape și tata se obișnuise cu ei. Îl însoțeau de o parte și de alta cînd se ducea la Moicești și își strigau prelung răspunzîndu-și în limba lor. Mult mai tîrziu, o poveste de iarnă cu lupi și cu o sanie trasă de cal se leagă și de nașterea mea. Dar el s-a născut în 1940 și chiar în ziua cînd l-au botezat, cum stătea în pat strîns în fașă, bunica a văzut că-i cade var pe față, l-a luat în brațe și a fugit cu el în curte : venise cutremurul. Era o vreme cînd copiii se duceau foarte repede la biserică, dacă le venea ceasul să moară, să nu moară păgîni, să poată fi îngropați în cimitir, să aibă parte de preot. Pe mine însă nu m-au băgat în cristelniță, ci într-o căldiță de plastic, au adus noaptea un preot acasă, vecinii noștri din oraș nu trebuiau să știe că sîntem creștini, perioada era alta, dar am avut și eu un motan, Pedro, era de altă culoare și s-a întîmplat altceva cu el. Iar lupii mi-au urlat în armată, pe munte, nopți în șir cît păzeam un mormînt și un izvor. Eu nu am avut frați. Dar tata a fost cel mai mic, după două surori și încă trei băieți. Toți au trăit, numai fata cea mare s-a sinucis de tînără.

(Iar povestea se ține în cursivitatea ei.)

Și asta ca să se întîmple ce ? și ce să se înțeleagă de aici ? Umblam pe lîngă casa lui Zambaccian, venind dinspre Bulevardul Aviatorilor și am înțeles că pînă și Borges n-a făcut altceva decît să pună într-un loc tocmai teoria acelui romantic de la Jena, cum că ar trebui cititorul să ajungă la același nivel de cunoștințe cu autorul pentru a-i interpreta opera ; neamțul se oprește, dar Borges merge mai departe — așa cum o face și în alte locuri, dar plecînd de altundeva, iar el are chiar indiferența să-și asume — la el personajul rescrie, iar de acolo se poate produce invazia de semnificații, pînă și negarea premisei cu stările și cunoștințele care ar trebui să coincidă. (E oribil și deprimant să constat că eu însumi aș fi fost altădată gata să exclam cu o violență timpă enormități ca : **Eu nu scriu DON QUIJOTE...)** De ce, așadar, toate astea ? ca să aflu o dată în plus că nu are rost să merg pînă la capăt ? cînd oricum raza se difractă la fel în fiecare ciob ca și în prisma la care ai renunțat. Toată viața e compusă din povești ratate într-o structură de fagure multidimensional și încercările mele de a o recompune sînt nu numai tributare punctului din care privesc, ci și condamnate la redundanță. Nu am nici măcar cum realiza viziunea asta, cît e ea de subredă, în forma unui **product** care să traverseze speciile literare și celelalte stricte delimitări — și cît mi-am dode preferință punctiforme și deci imposirit-o ! —; nu există decît începuturile, de preferință punctiforme și deci imposibil de transmis ca mesaje coerente, iar începuturile pot fi numite, din comoditate, finaluri. În egală măsură cele ce scriu sînt grele ca și cele ce rămîn în afară, dacă încerc să distrug, e ca și cum aș construi și invers, așa cum, privind de foarte departe, din locul pe care ne place să îl numim Dumnezeu, probabil că armonia se află în echilibru cu dezastrul în acest text ca și în tot : victoria e o cantitate constantă.

București, Livezile,
1990 — 07 martie 1991

O ISTORIE ILUSTRATĂ A LITERATURII ROMÂNE CONTEMPORANE

văzută de Ion Cucu

Un Leac pentru îngeri poate oferi numai Constanța Buzea

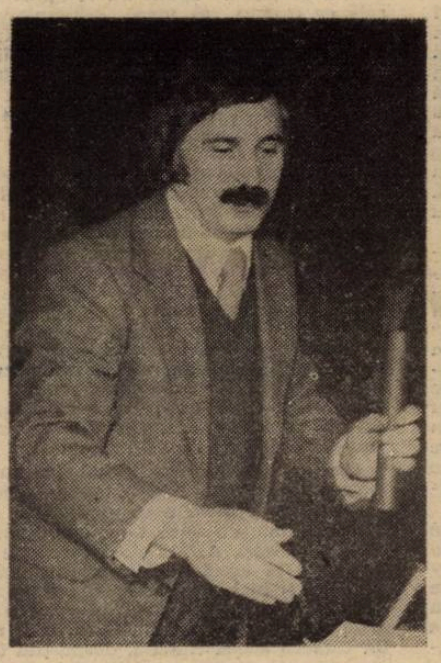

Doi premianți : G. Dimisianu și Eugen Simion

Liviu Ioan Stoiciu îi împărtășește lui Dumitru Chioaru din secretele Dictaturii personale

adrian costache

ÎN FLOAREA VÎRSTEI

A junse să-şi dea seama că e un bărbat în floarea vîrstei. Asta nu se întîmplă într-o zi anume — sau se întîmplă dar el nu înţelese pe moment evenimentul — însă curînd realiză că anii trecuseră, anii tinereţii, desigur, se apropia acum de cincizeci, iar virtuţile cu care fusese odată identificat se estompaseră. Cei din jur începuseră să-l trateze chiar ca pe un om oarecare (bătrîn, deja ? !...). E adevărat lucrul acesta cu virtuţile care se estompează pînă la dispariţie, uneori se întîmplă de regulă ceva mai tîrziu, astăzi însă generaţia de după el, copiii, chiar proprii lui copii nu mai aveau răbdare şi nici îngăduinţă. Trăi deci de cîteva ori întîmplări în care inteligenţa şi talentul lui, performanţele intelectuale de odinioară, exerciţiile şi întîmplările morale ale vieţii sale fură serios puse în cumpănă, diminuate, discreditate, nemaiavînd deloc rolul acela de a crea în jurul lui un fel de aură de admiraţie în care trăise pînă atunci aproape ca într-un turn numai al său... Da, sigur, se spunea, dacă-i vorba de Ieremia, atunci jos pălăria !... intelectual remarcabil, chiar sclipitor uneori, posesor de autentică cultură. Ei bine în locul acestor cuvinte veniseră tot mai multe îndoieli, dacă nu contestări de-a binelea... Ceea ce cîndva fusese pentru el şi pentru cei din jurul lui doar prilej de admiraţie şi-i dădea acel loc şi acel statut de neconfundat în vremea tinereţii era acum interpretat ca fiind naivităţi, dacă nu chiar ceva mai mult şi mai puţin onorabil ; iar uneori rătăciri sau pur şi simplu probe de ratări ale unei mai bune situaţii materiale şi nu numai a lui, ci şi a familiei lui. În atari împrejurări, Ieremia înţelese că exista o lege crudă a vieţii care aducea între altele tocmai această estompare a proprilor virtuţi sau chiar răsturnarea performanţelor vieţii lui, pentru ca în locul lor să fie puse cele ale copiilor lui, ale foştilor elevi şi studenţi ce învăţau să-şi uite magistrul.

Mai greu înţelese, totuşi, Ieremia contestaţiile familiei. Ceea ce soţia lui admirase odinioară, cînd nu obosea să elogieze felul său de a fi, se traducea acum printr-o formulă precum „aşa e el ! !..." (el, adică Ieremia) cuvinte spuse acum cu regretul că e aşa şi nu e altfel. Or asemenea cuvinte nu încetaseră să-l tulbure atîta vreme cît altele asemănătoare sau chiar identice fuseseră rostite cîndva cu admiraţie fără limită, iar el nu uitase defel această admiraţie ca orice om care ţine minte mai ales lucrurile plăcute pentru el.

În fapt Ieremia avea şi nu avea a se plînge prea mult în ziua în care trăi o aventură care-l marcă deodată definitiv şi pentru tot restul vieţii. Fiindcă de fapt traiectoria existenţei lui nu era prea mult ieşită din comun în comparaţie cu a altora, cu excepţia poate a acelei intransigenţe, pline de iubire însă, faţă de semenii săi. De altfel aici se afla şi explicaţia unei părţi a secretului, să-i spunem, admiraţiei cu care fusese el înconjurat destul de multă vreme, pînă la patruzeci de ani dacă e să fim exacţi, după care apăruseră cele dintîi semne de îndoială, contestare sau chiar negare. În acelaşi timp (deşi acestea n-au fost neapărat motive de admiraţie). Ieremia nu era în stare să urască pe cineva. Pur şi simplu... Era în felul său un visător, un fel de adolescent întîrziat, un fel de individ ciudat la care timusul refuzase să se retragă pînă la aproape patruzeci de ani... Timusul, glanda copilăriei, nici măcar a adolescenţei. În schimb asta-l scutise de cîteva mari probleme care tulbură de obicei existenţa noastră a celorlalţi. Nu avusese de pildă (nu trăise !) dificultăţile inerente de adaptare în diferite momente ale căsniciei — după primii zece ani de exemplu ! — ceea ce îi asigurase o căsnicie realmente fericită, marcată de o lungă şi intensă afecţiune. Fusese apoi ferit de grija unei cariere, de datul din coate adică, pe care-l privea cu o uimitoare detaşare, căci de unde de neunde îşi însuşise un mod de a fi contemplativ şi distant care paradoxal îi provocase inamiciţii destul de puternice. Firește că nici acestea nu-l atinseseră.

Cînd veniseră copiii, copiii lui, el se purtă aşa cum de fapt ne-am fi şi aşteptat. Se comportă adică precum un frate mai mare cu infinită răbdare, şi se jucă fără să obosească laolaltă cu ei şi cu jucăriile lor, iar uneori chiar singur, confirmînd astfel această întîrziere în copilărie şi adolescenţă....

O singură dată i se întîmplă lui Ieremia ceva neobişnuit. Era profesor la Şcoala centrală de fete cînd o puştoaică căreia el îi căzuse cu tronc decise ferm că el e bărbatul ideal şi cu el va face prima oară dragoste. Asediul dură aproape un an de zile, dar Ieremia rezistă. Între altele rezistă probabil şi graţie faptului că el îşi informa zilnic soţia în legătură cu cele ce se întîmplau şi analiza împreună cu ea (cu o delicateţe şi o seriozitate incredibile !) toate reacţiile puştoaicei, îndrăznelile ei nemaipomenite, plimbările pe care le făcuseră în repetate rînduri împreună etc.

Şi cam asta era tot... Cam la aceste evenimente se reducea mai toată viaţa lui Ieremia, dacă stăm să ne gîndim bine : creşterea copiilor, stările de detaşare şi vis, „aventura" cu puştoaica de şaptesprezece ani dar şi lecturile nenumărate pe care le considera, pe drept sau nu parte indispensabilă a existenţei. Ar mai trebui să pomenim, pornind de la această părere ultimă a lui Ieremia, cum că tot ce era carte era tot atît de adevărat ca şi viaţa însăşi, stările de extaz ciudat — pe care le trăia mai ales toamna — cînd rătăcea absent, dar plutind parcă prin parcurile oraşului. În sfîrşit, ca lista să fie completă, ar mai fi de pomenit drumurile lui, de unul singur mai ales, către Mapamuto o localitate la vreo sută de kilometri de oraş unde avea o casă fără prea mult confort... Asta şi făcuse de altminteri ca odată cu trecerea timpului atît soţia cît şi copiii să caute pretexte pentru a nu-l însoţi ... Or tocmai cu ocazia unui asemenea drum trăi Ieremia aventura care-l marcase pentru toată viaţa şi făcuse ca timusul acela neobişnuit al lui să se atrofieze instantaneu în cîteva ceasuri...

Unii ar putea spune că el presimţise cele ce urmau să vină, întîmplarea ca atare. Fiindcă de multe ori se gîndise că într-o zi, în drumurile sale, cineva îi va face semn cu mîna şi el va opri automobilul. Dar ideea asta era mai mult : un vis, fiindcă din principiu Ieremia nu oprea să ia autostopişti. Totuşi la ultimul său drum, femeia aceea îi făcu cu mîna la ieşirea din oraş cu atîta insistenţă (cu disperare aproape ca şi cum el ar fi fost ultimul om iar în urma lui s-ar fi întins întunericul), încît de astă dată îşi încălcă principiile şi, după oarecare şovăială, opri. Deschise uşa din dreapta lui şi urmări prin oglinda retrovizoare pe cea care alerga (oprise la cîteva zeci de metri !) către el. Fulgerător realiză că femeia avea o fustă foarte scurtă (moda, desigur !), dar cum Ieremia era de mult familiarizat cu tot ce însemna vestimentaţia unui mare oraş, nu putea reţine prea mult imaginea şi nici transforma în eventuale senzaţii sau chiar dorinţi...

Cine crede că un bărbat însurat nu poate găsi la altă femeie altceva decît la propria lui femeie e un dobitoc ! hotărîse Ieremia, cu voce tare, ceva mai tîrziu în aceeaşi zi. Nu ştia prea bine cum ajunsese la acest adevăr care-i umplea sufletul şi nici cum de se afla acolo unde se afla. Îşi amintea doar fragmente din cele întîmplate şi trăia faptul că acolo, în camera aceea ciudată, despărţită de un paravan în două jumătăţi identic aranjate, el rostise, doar cu cîteva clipe mai înainte acele cuvinte esenţiale, sub privirea tăcută a femeii care şedea mai departe întinsă pe pat şi acoperită (nu ştia dacă mai era goală sau nu !) cu un cearşaf... Sau, mai probabil, adăugase el, în vreme ce ea păstra mai departe zîmbetul enigmatic şi nu rostea o vorbă, ... n-are pic de imaginaţie.

De fapt neobişnuitul începuse poate chiar din clipa în care ea păruse dispe rată în felul în care-i făcuse cu mîna şi-n senzaţia lui că dacă n-ar fi oprit ar fi urmat ceva catastrofic... Se urcase în maşină cu oarecare eleganţă şi trăsese cu grijă evidentă uşa după ea. Abia demarase însă maşina, că chipul ei se întorsese precis către Ieremia şi-l privise, aşa întoarsă vizibil, circa zece-cincisprezece secunde. Or asta nu i se mai întîmplase lui Ieremia niciodată. Nimeni nu-l privise cu atît de multă insistenţă şi atît de crud, asta era, înţelesese el mai tîrziu, o privire crudă, necruţătoare şi care parcă învinovăţea... Aşteptase ca ea să îşi retragă privirea, dar cum situaţia se prelungise, Ieremia întorsese el însuşi capul — era totuşi un bărbat în floarea vîrstei şi nu se putea lăsa intimidat de o tînără — avea sigur sub treizeci de ani! — şi o întrebase :

— S-a întîmplat ceva ?! (iar în întrebare îşi regăsise ceva din spiritul lui din totdeauna uşor detaşat, uşor ironic)

— A, nu... zisese ea, doar vă priveam !...

— Şi ? !... se străduise el c-un efort în plus, să atenueze francheţea răspunsului.

— Şi ce ? ! făcuse ea.

— Cîţi ani am ? încercase el deodată să glumească.

— Nu contează zisese femeia. Sînteţi, ştiţi bine, un bărbat în floarea vîrstei !...

— Şi care, probabil vrea să flîrteze, vă închipuiţi dumneavoastră ! adăugase Ieremia.

— Se vede asta ! confirmase ea !

Ieremia se întorsese brusc către ea, fiindcă i se părea absurd ca gluma să fie luată în serios... i

— Dar se citeşte pe chip şi absenţa **experienţei unice totale** ! adăugase ea oarecum monoton.

— Absenţa ? ! voise el să ştie.

— Desigur ! N-aţi trăit-o niciodată şi vă e greu să recunoaşteţi !... Nu ştiţi ce-i aceea o experienţă totală !...

— Ce e ? voise el să ştie folosind acelaşi ton de flirt care nu era (sau nu se voia) flirt.. Nu mai întorsese capul, pusese întrebarea privind înainte, atent la şofat.

Ea nu răspunsese însă. În schimb făcuse două sau trei gesturi mărunte de aranjare a fustei. Amestec de discreţie şi senzualitate, observase Ieremia, înregistrînd în acelaşi timp ca pe o constatare faptul că ea avea picioarele frumoase...

— Ce e experienţa totală ? repetase el imperativ de astă dată şi privind-o. Tonul nu mai avea nimic ironic şi indiferent. Era doar curios şi plin de emoţie.

— E greu de explicat ! îi spusese ea aproape enigmatic... E ca şi cum ai încerca să explici ce e viaţa... Aţi explicat vreodată ce e viaţa ? !.

— Am încercat ! mărturisise Ieremia.

— Numai profesorii fac asta ! replicase ea.

Ieremia îşi întorsese din nou privirea ca şi cum ceva l-ar fi atins. Avusese impresia precisă că ea ar fi putut să ştie foarte multe lucruri despre el, că ştia sigur că e profesor.

— Ai ceva împotriva profesorilor ? o întrebase deodată, schimbînd cumva registrul vorbirii, sforţîndu-se să-l facă mai familiar.

— Nu ! zisese ea şi Ieremia fusese sigur că fata nu sesizase schimbarea tonului. Era înconjurată cumva de-un soi de impenetrabilitate care-o făcea să fie aproape şi departe în acelaşi timp.

— Mai ales că sînteţi profesor, nu ? ! se întorsese ea după un timp.

— De unde ştii ? ! făcuse Ieremia mirat, vag fericit, dar şi iritat în acelaşi timp.

— Se vede !... Iar glasul ei devenise din nou enigmatic, în vreme ce trupul întreg se abstractizase parcă, împins afară din automobil de-o forţă nevăzută, de-o ordine implacabilă a lucrurilor... Un strain idealism ! adăugase aproape ca-n transă... Refacerea mereu a treptelor vîrstelor pentru cei mai buni. Fascinaţia timusului !... Obsesia adevărului şi a experienţei selective ! ... Veşnic incomplete !...

— Adică ? ! o ascultase Ieremia vrăjit.

— Adică iubirea doar !... În vreme ce lumea e mai ales ură !... Şi bătrineţe !... Or asta nu le spuneţi niciodată elevilor voştri !... Ştiţi bine ! murmurase ea şi se întorsese spre el ca şi cum ar fi vrut ca el să confirme... Or pentru asta ar trebui să fiţi judecaţi şi condamnaţi !... mai spusese.

Atunci el, neaşteptat, rîsese. Se simţise o clipă ca într-un templu, dar pe urmă parcă realizase că nu era templu şi rîsese. Deşi în secundele următoare o privise din nou şi atunci se oprise brusc. Avea ochii cafenii şi reci, dar era foarte frumoasă. Ceva îl cutremurase. Instantaneu portretul ei se recompusese fulgerător în timp ce el privea şoseaua. Era ceva perfect şi statuar în ea. Ceva fără timp adică...

Poate trecuse o oră de mers sau poate mai bine cînd el zărise casa şi atunci ea spusese :

— O iei la dreapta şi opreşti !

Cuvintele sunaseră leneş dar neprovocator. În schimb un flux necunoscut pînă atunci, un fluid mereu prezent crescuse şi Ieremia deveni conştient de valoarea lui senzuală. Deveni deodată curtenitor, îndrăzneţ în vorbe şi declară pentru prima oară unei femei că era frumoasă dar că nu făcea bine făcînd pe autostopista... Frînduca bărbaţilor, explicase ei, asemenea situaţii le convin... Bărbaţii sînt în felul lor nişte porci, ... lui nu-i place termenul dar l-a auzit şi exprimă în bună măsură adevărul... Aşa că unul dintre ei sau mai mulţi în vremea în care ea face autostopul ar putea să devină intempestivi şi el nu ştie ce-ar face ea în faţa lor, cum s-ar putea descurca ...

O auzise atunci, stupefiat, spunîndu-i.

— Timusul, profesore !... Timusul îţi face feste !... S-ar putea să fiu o tîrfă şi tu habar n-ai !... Hai ia-o la dreapta şi taci acum !... Fără teamă ! zisese ea... Ai o şansă unică, poate chiar e ultima !...

O luase la dreapta aşa cum i se spusese, iar în faţa casei oprise. Iar din clipa aceea gesturile lui se consumaseră ca-n transă... Închiderea uşilor, zgomotul precis, intens al pietrişului alb de pe alee şi senzaţia de-o clipă că se află singur, singur... Apoi treptele urcate, o uşă sau două şi camera aceea...

Femeia scosese o cheie şi desciuase uşa. În faţă, chiar la jumătate, un paravan despărţea simetric încăperea. Pînă şi obiectele de mobilă păstrau aceeaşi simetrie a aşezării şi erau identice. Două tablouri atîrnau fiecare pe cîte un perete din latura cea mai mare a dreptunghiului. Împinsese uşa de tot după care şovăise, spunînd :

— Nu, nu, mai întîi în stînga !... Timusul trebuie hrănit pentru ultima oară ! ... Apoi trebuie să moară ! ... Nu, profesore ? !... se întorsese ea, iar familiaritatea aşa de neobişnuită de acum îi sunase lui Ieremia jignitor...

Înaintase apoi şi se aşezase pe pat. Ţinea genunchii apropiaţi şi în cîteva secunde era de nerecunoscut. Se metamorfozase. Chipul ei dur căpătase ceva de-o frumuseţe transparentă. Ţinea genunchii lipiţi ca o madonă copleşită de starea şi misterul feminităţii...

Ieremia rămăsese în uşă. O vreme nu putu înainta, fiindcă ceva se întîmpla cu el şi saliva des. Senzaţia era penibilă, dar îi fusese imposibil să scape de ea. Îi văzuse apoi din nou frumuseţea — era cu adevărat o fată frumoasă acum ! — şi înaintase. În faţa lui cineva vorbea parcă într-o limbă pe care el o înţelegea... Se simţise fericit. Ar fi vrut să vorbească să-i spună din nou că era frumoasă. Se comportase ca-n faţa unei icoane adorate, tot ce mai era frumos şi lumină şi iubire se pogorîse asupra lui acolo şi el se prosternase la picioarele acelei tinere copleşite şi ca de un sentiment nemaicunoscut ... Vrusese chiar, într-un anume moment să plece chiar, după ce-i îmbrăţişase genunchii. Dar palmele flămînde îl trădaseră, căci ele căutaseră coapsele. Atunci salivase din nou şi căutase mai departe într-un început şi sfîrşit care nu existau. Şi abia tîrziu rostise acele cuvinte, despre bărbatul care credea că nu va găsi la altă femeie altceva decît la propria femeie... Şi despre lipsa de imaginaţie...

Părea tristă. Îşi adunase picioarele sub ea şi-l privi de cîteva ori întens ca şi cum s-ar fi despărţit.

— Sper că vei înţelege că nu-ţi vreau răul... Era ca şi cum s-ar fi gîndit mult şi ar fi decis... Altfel vei deveni bătrîn fără să ştii, ... bătrîn şi vulnerabil... Deşi...

— Deşi... ce ? !... încercă el să-i afle gîndurile.

— O, nu !... Nimic !

Se ridică din pat şi de undeva de jos luă un pahar. Ieremia bău mecanic. Abia cînd termină, nerecunoscînd alcoolul, el o întrebă :

— Ce era în pahar ? !

— Elixirul experienţei totale ! glumi ea.

Îl mai privi o dată după care brusc îşi smulse halatul de pe ea rămînînd goală. Gestul se produse atît de neaşteptat, încît Ieremia îl simţi ca pe un şoc şi ca pe o impietate.

— Vino ! îi spuse şi tonul era de nerecunoscut...

Ieremia se ridică şi-o urmă **dincolo.** Spaţiul era acelaşi, mobila identică, tabloul, Strigătul lui Munch de la 1893... E insaţiabilă, se gîndi el în clipa în care-o văzuse pe pat într-o poziţie indecentă... O tîrfă !... îşi mai spuse şi-n clipa următoare voi să se întoarcă.

— O nu, nici vorbă !... Pînă la capăt, profesore ! exclamă ea... Scîrbă ipocrită !... Pînă la capăt !....

Ceea ce a urmat, Ieremia n-a povestit în totalitate... Era felul său discret de a fi, în floarea vîrstei... Oricum se pare că experienţa a fost realmente zguduitoare, fiindcă el tot a mărturisit ceva... A spus că de acolo din acea jumătate de cameră, identică cu prima în tot, el a învăţat să urască... Să urască şi nimic mai mult... În patul acela identic cu primul ... Cu femeia aceea identică, dar de nerecunoscut, cu prima... Iar cînd a scăpat, el n-a făcut altceva decît să fugă de scîrbă şi de ură şi să se prăbuşească afară, pe pietrişul alb... Se trezise tîrziu, încă în floarea vîrstei, în aceeaşi zi sau în alta rătăcind pe strada lui şi cu un gust amar în gură. Într-un timp s-a întors acasă şi a sunat la uşa apartamentului în care locuia. A sunat îndelung iar la început n-a venit nimeni să-i deschidă. În vremea asta i-a fost teamă că în clipa în care uşa se da de perete va zări cumplitul paravan...

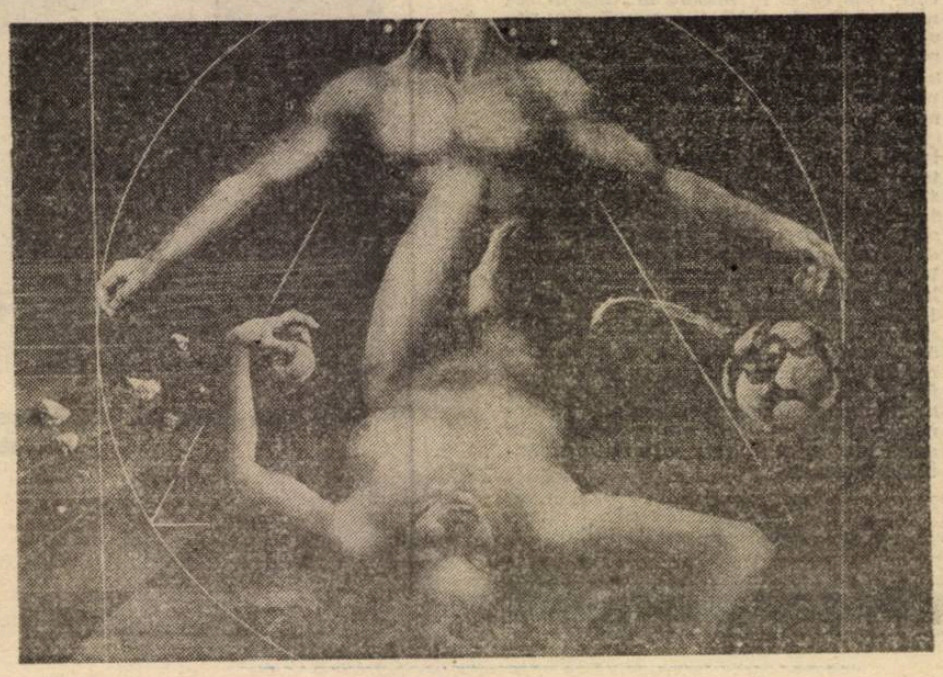

Inhibiția de protecție

Multă vreme m-am întrebat, inconștient — sau mai exact încercînd sistematic să ignor nu răspunsul, ci însăși întrebarea — cum se poate trăi, o viață, într-o lume anormală. Cum se poate, adică, trăi anormal într-o lume anormală. Și mai exact : cum se poate trăi anormal într-o lume anormală, știind că ambele sînt anormale — viața ca și societatea —, avînd în permanență etalonul normalității, știind de existența unei lumi, **undeva,** normale, în care se trăiește normal, dar știind în același timp că acea lume este și va rămîne inaccesibilă.

Exemplul pe care îl aveam în minte era Uniunea Sovietică. După lectura **Primului cerc** al lui Soljenițîn, precedată de cea a **Pavilionului cancerocilor** și după ce sfîrșisem prin a căpăta conștiința exactă a întregii societăți din Rusia de după 1917 și pînă de curînd, nu încetam să fiu continuu stupefiat de faptul că acolo au reușit să trăiască, totuși, generații de oameni. Inclusiv, și mai ales, în perioada anilor '30, dar și '40, '50... și așa mai departe, tot mai aproape de perioada actuală. Cum au suportat ei viața aceea deformată complet, schilodită, în care toate elementele ce constituie o viață erau întoarse pe dos, distorsionate ? Nu încetam să mă întreb. Începînd cu mizeria cotidiană, cu lipsurile alimentare, sărăcia, frigul și culminînd cu **frica,** cu senzația terorii imanente, a supravegherii neîncetate, a delațiunii, a arestării și întemnițării ? Cum au suportat, cum au **acceptat** oamenii „de pe stradă" o asemenea existență „de cîine" ?! Întrebarea se încuibase în capul meu și își forjase un statut pe cît de indestructibil, imposibil de alungat, pe atît de general, de total, acoperindu-mi, într-un al doilea plan al conștiinței, întregul cîmp mental. Trăiam practic cu ea, respiram zilnic avînd-o în minte, în timpul celor mai diferite gesturi și acțiuni. Devenise, altfel spus, ceea ce se cheamă o obsesie.

Cazul scriitorilor nu era decît un compartiment din acest model ce luase naștere în imaginația mea. Mă întrebam cum pot ei să scrie, să viețuiască, să discute între ei — să parcurgă zilele, una după alta, și să fie în stare să privească în viitor, să aibă o perspectivă totodată — așa cum mă întrebam, perplex, cum își pot duce traiul, de pe o zi pe alta, cetățenii obișnuiți, siliți să stea la cozi, să-și numere, înfrigurați, puținele ruble, să locuiască înghesuiți în cîte o cameră — știam, întîmplător, de mult de proporțiile crizei de locuințe, neegalate de nici o altă țară socialistă... Ce nu m-a nedumerit niciodată a fost faptul de a fi afectat într-o măsură maximă de oroarea existenței de la ei și de-a fi afectat într-o măsură mult mai redusă de strîmbătatea celei de la noi. Fenomen paradoxal, trebuie să recunosc. Și, de fapt, eram perfect conștient de el, încă de la început.

În realitate, eram foarte afectat de ceea ce se întîmpla, cotidian ca și în general, **și la noi**. De ceea ce se întîmpla ca și de ceea ce se întîmplase, din '45 încoace. Cu atît mai mult cu cît anomaliile prezente, fatal, și la noi, au sfîrșit prin a mă atinge și pe mine. E adevărat, relativ tîrziu — și nu din vina mea, ca să spun așa — dar și cînd m-au atins, au făcut-o bine. Întîrzierea contactului cu realitatea dură a fost compensată de intensitatea lui, ca și de durata și repartizarea, cu o savantă și diabolică „distribuție în timp", a efectelor. Însă nu asta interesează acum ; ceea ce încerc să lămuresc este esența acestui fenomen, care m-a făcut — și mă face pe mai departe — să privesc, cu o groază asociată cu refuzul de a crede, realitatea „vecinului" (la figurat ca și, din nenorocire, la propriu), trăind în același timp într-o realitate similară, dacă nu identică, pe care o percep, în egală măsură, cu acuitate dar pe care — sînt silit să admit — o suport ! Nu cu ușurință, cu atît mai puțin cu inconștiență — dimpotrivă, din păcate ! — însă pe care, încă o dată, totuși o suport... zilnic. Și de ani de zile. De cîțiva ani buni deja. O veritabilă enigmă, s-ar părea. De fapt, explicația e simplă — sau cel puțin, așa o bănuiesc a fi : un psiholog ar putea s-o confirme, sînt aproape sigur. Un banal mecanism de protecție, care permite să te cutremuri de suferințele **celuilalt,** dar care te anesteziază pentru a te face capabil să le suporți pe ale tale, proprii. Poate chiar acționînd în așa fel, încît „cutremurarea" la vederea condiției celuilalt să acționeze ca o compensare ce favorizează ignorarea propriei condiții dramatice ; o supapă de protecție, ce eliberează presiunea exacerbată canalizînd-o într-o direcție anume. Privind din afară o realitate străină, detașat, uiți realitatea în care te afli, așa cum în romanul lui Eco, protagonistul descoperă prin calcule configurația labirintului bibliotecii, studiindu-l din exterior, și explicînd că secretele Universului nu pot fi descifrate în mod identic din pricina poziției **interioare** deținute în cadrul său.

Într-adevăr, cum să-mi explic altfel, decît prin paradoxul „inhibiției de protecție", „ignorarea" faptului că îmi pun în cafelele cotidiene zaharină sau ciclamat de sodiu (cumpărate, evident, din farmacii !), îl loc de zahăr, respectiv lipsa, de luni de zile, a zahărului din magazine ? Și totuși, îl ignor... (Știu foarte bine, pe de altă parte, că dacă n-aș fi avut **înlocuitorii** „medicinali" ai zahărului, n-aș mai fi fost în stare să ignor, în nici un fel, respectiva absență !). Cum să-mi explic altfel „ignorarea" ascensiunii inexorabile a prețurilor cărților, pînă la atingerea unor cote astronomice în ultima lună? Mai precis, a prețului hîrtiei, reflectată în acela al topului de coli veline de scris, ca și al caietelor școlare, ca să nu mai spun de cele studențești ? Cum pot, altfel, să ignor — și inevitabil, măcar într-o oarecare măsură, să **accept** — că am ajuns să dau pe o carte de 180 de pagini, 175 de lei, sau pe una de 400 — 125 lei, sau pe una de 250 — 100, și că, pînă la urmă, o cărticică polițistă, de Edgar Wallace de exemplu (de care nu mă pot lipsi !) a ajuns să-mi pară ieftină la prețul de 50 de lei ? Că am ajuns să mă bucur cînd întîlnesc, la tarabele din Piața Romană sau în pasajul de trecere din metrou de la Piața Victoriei 1 la Piața Victoriei 2, o carte care, plăcîndu-mi, să nu depășească „valoarea" de 50—80 de lei, încît să mă grăbesc, fericit, să o cumpăr ?! Așa cum s-a întîmplat, în pasajul menționat, acum cîteva zile, cu **Absenții lui Buzura,** reeditat de „Tinerama" (prin tehnoredactare computerizată), pe care l-am cumpărat cu „numai" 80 de lei, ori, la o tarabă de pe Calea Victoriei, colț cu Enescu (fostă Cosmonauților), unde am găsit **Al doilea mesager** al lui Bujor Nedelcovici, scos de „Eminescu", 400 de pagini — 125 de lei ?!

Și — la fel de bine și în continuarea ideii precedente — cum să-mi explic tendința refugiului în literatură, într-o vreme cînd exact aceasta este amenințată pe zi ce trece ? A refugiului în literatură din fața luptelor de stradă, cu gaze lacrimogene, morți și răniți ? O retragere disperată, de animal hăituit, în vizuină, de pe bulevardele îmbîcsite cu fum și nori de gaze, între cei patru pereți, ticsiți de cărți și în fața colilor albe — din care mai am o serioasă rezervă, utilizată cu economie strașnică, atît de strașnică încît scriu, de luni de zile, pe ambele părți ale filei ?! Un refugiu din teritoriul devenit periculos — pe plan fizic dar mai ales nervos — într-unul periclitat tot mai acut, dar rămas singurul care oferă — sau cel puțin așa mi se pare mie — șanse de stabilitate maximă ? Încercînd, încă o dată, și aici, să ignor falimentul latent al revistelor literare, pe lîngă, deja, dispariția unora, și perspectiva ca unele hebdomadare să devină bilunare ? Să ignor, să ignor cu orice preț amenințarea de a nu mai avea unde să public rîndurile astea însăilate despre însăși amenințarea de-a rămîne cu ele în sertar... Să scriu în continuare acceptînd — de data asta **acceptînd,** nu „ignorînd" — că virtualele cărți vor risca să facă un stagiu considerabil în sertar — același redutabil sertar totalitarist care, acum, iată, se redeschide, gata să redevină funcțional, dovedindu-și utilitatea... Și totuși, așa cum se înfățișează, literatura rămîne singurul domeniu în care te poți retrage în vremuri agitate ca acestea, așa cum fusese refugiul unic în timpul înghețatei „nopți de fier", predecesoare a vacarmului de acum, cînd lecturile se făceau cu mîinile înghețate, des întrerupte fiind de penele de curent. Iar cărțile, odată încheiate, își începeau un periplu fără sfîrșit, în cerc, de la o ușă la alta... Da, refugiul în alte lumi, prin intermediul cărților, al magiei literei tipărite, a rămas, sau a redevenit, unica alternativă — chiar și cînd prețul acestei evaziuni a ajuns la 275 de lei, cît costă, de exemplu, **Jurnalul** lui Jeni Acterian, excelent intermediator pentru evadarea din prezent prin coborîrea în trecutul generației interbelice.

Mi se întîmplă tot mai des să întrerup un text și să-l abandonez pentru un timp, renunțînd la ceea ce se impusese ca o regulă de la sine înțeleasă : să termin ceea ce începusem să scriu — de obicei cronică sau eseu — în aceeași zi, practic într-o oră numai. Nu suportam amînările, ideea de a **lăsa** pagina începută era intolerabilă. De la un timp, însă... Și fenomenul riscă să devină obișnuință. Se insinuează ca făcînd parte din cortegiul de trăsături specifice — în ce mă privește, cel puțin — intervalului început odată cu anul 1990, dominat, în primul rînd, de o agitație perpetuă.

Privind prețurile cărților, într-o continuă ascensiune, mă pomenesc tot mai frecvent întrebîndu-mă dacă va (mai) veni o vreme, cîndva, în care să pot spune, privind aceleași prețuri, puse pe volumele cum se spune — îngălbenite de ani : „da, pe atunci costau scump...", socotind totul drept o perioadă revoltă pentru totdeauna. Așa cum, adolescent fiind și începînd să cumpăr cărți, răscoleam plin de invidie biblioteca unchiului meu (de la care probabil mi s-a transmis imboldul de-a înnegri paginile și de-a le mai și publica) și mă minunam, cu o invidie suplimentară, de prețurile „de pe vremea aceea" (e vorba de anii '60). Cifra minusculă ca valoare de pe coperta a IV-a mă uimea ; nu știam încă, pe atunci, de raportul dintre salarii și prețuri din perioada în chestiune ; dar, deopotrivă, aceeași mirare, de-a dreptul sentiment de ireal, m-a încercat acum cîteva luni, cînd, cumpărînd de la librăria „Cărții românești" volumul lui Alexandru George, **În jurul lui E. Lovinescu,** apărut prin 1971, am plătit... 8 lei 50. Nu m-am putut abține să nu comentez, împreună cu vînzătorul bine cunoscut de pe atunci, discrepanța ce se instaurase de multă vreme deja, atît de insidios și tenace, că, practic, mă obișnuisem cu ea, o asimilasem. Să scot doar 8 lei și 50 de bani din portofel într-o librărie devenise un gest uitat și neverosimil. Va mai exista, oare, o vreme cînd voi putea contempla volumele cumpărate acum, cu o obosită și de fapt nemaiexistentă revoltă, ca tot omul în fața a ceva anormal și depășit în timp, din care a izbutit să scape cu bine și să-mi spun, neîncrezător dar degajat, amintindu-mi bine totul : „da, se făcuseră al naibii de scumpe în anii ăia... Se scumpeau întruna..." ? În general de altfel, am bănuiala că mulți au cam ajuns să-și întoarcă des privirile spre viitor și să se întrebe despre multe lucruri, sau chiar fără să se refere la nimic, în afară de propria lor existență, luată global : „voi mai ajunge oare să spun : ce vremuri au fost, de neînchipuit că au putut fi — dar am scăpat, am reușit să rezist și să scap...". Cred că așa trebuie să fi gîndit, în anii '60, locuitorii țărilor din Europa de Vest despre anii postbelici, respectiv despre decada '50—'60 : puteau contempla — cum se spune — de pe vîrful muntelui prăpastia din care se ridicaseră, cu trudă și îndurînd din greu. Dar se ridicaseră. Avuseseră, totodată, garanția că aveau să ajungă la liman : Planul Marshall și toate celelalte, în primul rînd, stabilitatea socială — o stabilitate la care noi doar visăm.

Deja, declinul pare că a început să se precipite : preavize, concedieri, falimente, întîrzieri de apariție în lumea ziarelor și a revistelor, inclusiv literare. Editurile merg împotmolite, de parcă ar trage după ele ghiulele de ocnaș. Frecvența apariților scade, în timp ce prețurile, înscrise pe coperta a IV-a, constituie o surpriză ce „augmentează" cu fiece nouă producție editorială. Producție ce devine tot mai evident, cu fiecare lună, o izbîndă. O izbîndă, îmi vine să spun, penibilă, lipsită de glorie... Pentru că lupta care se dă nu este una dreaptă, în condiții de șanse egale. Și, înainte de toate, o luptă ca aceasta n-ar fi trebuit să existe. Editarea cărților și a revistelor de literatură nu ar fi trebuit să ajungă niciodată o luptă. Urcă în mine impulsul de-a fi drastic și sînt tentat să spun că **nu avea voie** să devină așa ceva...

Cercul, am impresia, în orice caz s-a închis. Ceea ce, în primăvara lui '90, păruse să fie o linie ascendentă, s-a curbat mereu, strivită de o povară crescîndă, pînă a sfîrșit prin a reveni la punctul de plecare : faza anterioară lui '90. Motivele sînt, acum, altele : nu mai există coerciția „ideologică", iar sărăcia, lipsa de hîrtie, etc. nu mai sînt planificate ca pe atunci, de mintea unor demenți ; lipsurile sînt, de data aceasta, pur și simplu... lipsuri. Aparent obiective. Motivate, pe deasupra, cum se pretinde, de **„austeritatea reformei".** Și de aceea, inevitabile. Procentul de 0,33% din bugetul alocat culturii — și care în 1992, aud chiar astăzi, se va reduce la 60% din cele 0,33% — se datorează sărăciei generale. Ca și procentajul oferit Sănătății și Învățămîntului. „Nu este de unde", cum ar veni. Nu sînt bani deloc, dar deloc ! De cîte ori aud ideea asta, de cîte ori oamenii „de bine" încearcă să mă convingă că e ceva „obiectiv", **„inevitabil",** îmi aduc aminte de camioanele blindate și de scuturile transparente, nou-nouțe, abia importate, ale numeroșilor, foarte numeroșilor — **al naibii** de numeroșilor — **jandarmi** care au invadat Piața Universității pe 22 aprilie, seara, măturîndu-ne cît ai bate din palme și „deversîndu-ne" pe trotuare... Și „inevitabil" mă întreb, așa, ca prostul : **alea** cît or fi costat ?! Ce să mai zic de lefurile ălora — nu mă refer la cei „în termen" deși, chiar și numai să hrănești atîta trupă, e o chestie care te cam costă, orișicît —, ale „profesioniștilor" specializați în a băga omul în spital în două minute : alea cît or fi făcînd însumate ? Așa, aproximativ... Sub Ceaușescu, un ofițer inferior USLA avea 8000 lunar. În mînă, neimpozabili.

...Asta, fiindcă tot începusem prin a vorbi despre suportarea anormalului instituit.

Nicolae Baltă

eseu

Romanul — încotro?

este bine știut că în ultimii ani romanul domnește ca un monarh absolut, deși mereu repus în discuție. Față cu motivația anterioară, acceptată sau respinsă, cadrul acreditat eposului fuzionează mai recent cu tensiunile inspirate de prezentul trăit la cote impuse de mărturii tragice, înscenări demolatoare, dezbateri și interogații. Se adaugă la toate acestea deplasările în chiar perimetrul esteticii romanului, deplasări preocupate de problematică, se înțelege, dar gravitînd dincolo de ea, într-o lume torturată de căutarea formulei spre adevăr și de sensuri pînă odinioară interzise.

Formulă, repet, situată acum mai presus de evenimente la „zi". Poate și pentru că romanul îndrăznește să integreze actualitatea **lui** într-o lume cosmomorfică, deci pe undeva paraistorică. Însă, paradoxal, înclinată să privească spre om ca spre **eroul unic.** Nu laolaltă cu toate destinele universului cît rînduit într-o beznă încă neexplorată. Simpla intuiție în spațiul romanesc, înțeleasă ca **inițiere** spre natura umană, așază individul deasupra puterilor evenimențiale.

Așadar, romanul, încotro ? Vom încerca să răspundem preliminar, privind cum se desprind concluzii din finisajul cîtorva opere, după ce criterii anume. Cum ritmul coacerii epicului încheagă fiorul romanesc și răsfrînge în registrul textual noua semantică a firii omenești, în ultime ipostaze, conflicte și motive.

O primă chestiune : se transformă romanul într-o machetă a existentului dacă-și caută reperele pe palierul paralelismelor ? În fond, oscilația între două universuri, real și imaginar, nu-l servește. El trebuie să tranșeze alegînd **ontologicul,** ridicarea la putere a istorisirii coerente, singura care prin poveste, prin **re-transcriere** trece granița ajustării la real ca să adeverească prin metaforă cum anume se plasează în ideal.

Nicolae Breban mi se pare prozatorul în stare să dea concretețe jocului creator dintre cunoaștere reală și obsesie ideal. În postura de Don Juan — Rogulski povestește și, subtil, întoarce povestirea în sucul sarcastic al distanțării de rețete. Natura hibridă a acestui personaj știe să se privească pe sine în **toate** alternativele, să se dedubleze. Este la mijloc o „duplicitate", o deliberată fascinație a devenirii, structură succesivă care, deliberat, se dă drept un șir de versiuni ale seminției hărțuită de propriul ei magnetism. Canavaua căutărilor lui Rogulski cere, am impresia, o cheie psihanalitică spre a omologa ipotezele și intra în dialog cu mitul seducătorului.

Dar într-o lume contestată de pulsiunile și distorsiunile generate de translația puterii, experiențele literare valide rămîn cu atît mai demne de toată atenția cu cît încearcă să fixeze alterarea omenescului sub apăsarea comunismului. Relativ recent un cronicar literar simțind dificultatea disocierii biografiei unor autori de anvergura celor pe care îi voi menționa imediat, se întreba cum ar proceda bunăoară cu Zaharia Stancu, cel care a dat și o carte aproape falsă cu numele de **Desculț** dar și una absolut tulburătoare în marginea probelor istoriei în **Jocul cu moartea.** Aș răspunde cum a și răspuns Ovidiu Pecican în **Coloanele contemporanului, idee europeană.**

În respectul antitezei valoare/nonvaloare și nu al apropierii de operă cu parti-pris-uri. Pentru că **Jocul cu moartea** este o carte a descoperirii de sine în circumstanțe extreme. În lupta cu abdicarea,trădarea, cu moartea, ea devine o pledoarie pentru salvarea din viciu și declasare, din tăgadă și lașitate. Cum unul din personaje exersează conviețuirea cu celălalt la fel se cer manifestate disponibilități în numele esteticului față de textele ce exprimă neliniști interogative, adiacențe indiscutabile cu valorile supreme.

Îmi amintesc din acest punct de vedere cum a rezolvat Bertrand Poirot-Delpech o chestiune și mai pe muchie de cuțit în momentul în care a încredințat Editurii Gallimard celebrul său op de **Foiletoane** [1]). Scriind despre Céline și Drieu la Rochelle, îi decretează martiri deși au fost colaboraționiști notorii. Afirmația sa are în vedere chinul de a-și plăti eronate și chiar jalnice atitudini politice sau civice cu însuși sîngele creației lor, să o recunoaștem inspirate. Deci sacrificînd cu bună știință accesul la imaginarul miraculos pentru neantul etic și simulacrul de civilizație fals atribuită nazismului. Abdicări la care i-a expus lipsa de cumpătare și cu deosebire eul vulnerabil.

Ridic cu aceasta o întrebare. Oare romanele „obsedantului deceniu", semnate de Marin Preda, Augustin Buzura, Al. Ivasiuc, D.R. Popescu, Const. Țoiu ș.a. nu exprimă natura dublă a limbajului care consideră sub un aspect apăsarea la care sînt expuși protagoniștii lor, pe de altă parte periclitează obiectivitatea acestora, o îneacă în nevoia de ordine, în lipsa de distanță suficientă față de evenimente cutremurătoare ?

Mă opresc la un exemplu. **Apa** și **Păsările** lui Alexandru Ivasiuc refac o lume care se transformă în alta, subminată de comunismul ce se instalează la toate nivelurile. Protestul, opoziția, dacă există în text, izvorăsc din promiscuitatea vitală a celor supuși lichidării și mai deloc din farsa la care se pretează noii reprezentanți ai elitei conducătoare. Aș spune că aici acțiunea corozivă asupra eroilor individuali vine din faptul că **fluxul de impresii** aduce vocile colectivității însă nu le separă pentru a opera o selecție. Poate și pentru că vocile izolate provin din subsolul social, subsolul recluziunii, și sfîrșesc hibrid în chiar substanța narativă înclinată să le nege avatarurile. Trădarea vine din perspectivă dar și din convingerea, că eroii bufoni, neadaptați, reflectă doar o aparență. În cercul care îi închide nu este loc de eroi supradimensionați, Piticul nefiind un asemenea erou. În schimb, foiește o lume de umbre, de caracterologii mărunte, în expectativă.

Și cu aceasta atingem (deocamdată) foarte succint un alt aspect : romanul conformist al „obsedantului deceniu", roman de falsă atitudine critică. Dacă între cărțile dure, autentice, ale îndepărtării de proiectul oficial de societate sînt cele semnate de Augustin Buzura și, parțial, Marin Preda apar acum la adăpostul prolixității stilistice, al șocării facile, de măruntă amalgamare a traseelor, și cărți fără nici o filozofie a istoriei. De linie similirezistentă la cerințele sistemului, pendulînd între banalități și enunțuri falsdramtice. Din trama tocită a narațiunilor fundamental compromise de inconsecvențe, neomogenitate, dinamică simulată a conflictului (cu falsa plasare a luptei între bine și mai bine), îmi vin în minte la repezeală romanele reductive ale lui Dumitru Popescu și Platon Pardău. Tributul plătit tezismului propagandistic de autorii citați este atît de mare că nu se salvează din schemele aplicate aproape nimic. Poate doar o automăsură impusă de scolastica scriiturii, menită să acopere golul problematic, supralicitarea scenelor de efect „demascator", rezolvările moralizatoare. Și un gen de „curaj" îngăduit de precare mutări de accent.

Bineînțeles că nu scuz trădarea literarului cu tentative de proiectare a politicului în prim-plan. Dar și aici sînt de făcut niște amendamente. Dacă ne-am întoarce cu decenii în urmă s-ar cuveni să-l pomenim pe Ezra Pound care a realizat el însuși cît este de vinovat față de cauza supremă a libertății popoarelor. Și cînd, sperînd să scape de pedeapsa capitală pentru cooperarea cu nazismul, a cerut singur să fie trimis într-un ospiciu. Însă sub un cer inclement există destine care și-au apărat creația cum a făcut-o, să ne oprim în fugă la cazul său, Liviu Rebreanu. Dezertor, și pentru unguri dar și pentru regățeni, în miezul conflagrației mondiale dintre 1914—1918, romancierul s-a apărat spunînd, după încheierea ostilităților : „Scriam la **Ion,** nu-i aparțineam decît lui !".

Este patosul secret al unor mari scriitori care lucrează călăuziți de vocația tragicului tocmai cînd politicul anexează și restrînge spațiul în care singura îndeletnicire salvatoare pentru artist apare, definitiv, universul obsesiilor personale. Cel în care are încredere, în termenii căruia convenția realistă instituie propria irațiune polemică.

Henri Zalis

[1]) Feuilletons, Paris, Gallimard, 1972—1982.

haiku

Fumul se duce —
nervurile frunzei
strălucesc iar în soare

GLOSSĂ

Foc la marginea pădurii. Vreascuri subțiri, flăcări mici. Impunătorul covor de fum degajat în fișii paralele, oblice, ondulînd pînă la completa lui dispariție.

Flăcările vii. Apoi dense fișii de fum alternînd cu fișii din cocoasa dealurilor din zare. Mai departe intervine o schimbare de consistență. Cerul și fumul se împletesc, ori mai degrabă își împrumută unul altuia semi-transparența ? Oricum ar fi, înainte de-a atinge coroanele înalte ale primilor copaci, fumul eliberează integralitatea formelor și culorilor naturale. O, să urmărești subțierea lentă a fumului ! Deliciu al copilului ce asistă la dezvelirea imaginii de sub pielița abțibildului.

Cîte-o pală de vînt distorsionează covorul de fum. Virtejuri, scuturări fără sens. Țesătura busculată în structura ei intimă. Zăpăceala formelor și culorilor ce izbucnesc, parcă zvîrlite de-un demon malițios. Orice este posibil în această clipă de cumpănă. Orice se poate întîmpla cînd fumul nu este lăsat să-și cearnă în liniște estompările lui gînditoare.

Constantin Abăluță

ion burnar

Erik cel Roșu

Adevărul meu e îndoiala nu vă mai recunosc
cine erau agatîrșii iluzia certitudinii
sabia plecată sabia nu-l ajunge
o pasăre de hîrtie justificînd aerul
despre Sakuntala mai vorbi-vom noi
la expoziția din Pataliputra
mă-ndoiesc deci exist zilnic curaj
în genunchi la muntele de pietate
azi vînd un adevăr cu picioare mai scurte
oglindă-n care se vede Calea Lactee
fără kilometri și fără hîrtoape
doar un motiv și v-ați cunoaște numele
scris cu tristețe în pasul cel dintîi

Regele Priam

Învață tăcerea să umble
viteza luminii are coarne de melc
drumul nu-i drum și seamănă cu mine
umbra-i a mea dar eu aceea nu sînt

boare de larg consum e uitarea
un lichen ce vă face semne degeaba
cu citate din vuietul mării
cine să vadă trădarea are vorbe frumoase
dă din mîini neînvinsă de frică
lăsați-l pe-Ahil Peleianul să intre
de-aici nu ies decît zeii
ce se joacă de-a-nfringerea

Ah Poesia

Fată bătrînă care te povestește la toată lumea
c-o iubești noaptea și ziua o blestemi duios
că n-ai încredere în ea mai mult ca-n tine însuți
cînd fără de speranță ea singura speranță
pe marginea prăpastiei ce-ți întinde fumia
furată pentru tine din casa spînzuratului
fără seamăn și sp tiărăcăde 82a.a șidJrite onâlfru
fără seamăn și părăsită de toți părăsiții lumii
zei i-a făcut dar zeii nu au casă
doar casa ei cea de pretutindeni
chiar și clipa asta ce-ți dă bună ziua cu pietre
ultima sosită care e și prima

Balada punctului de sprijin

Măcar acum drumul cu tălpile tale
destul ai fost învățat să mergi pe cataligе
nu tu nu ești o aberație frumoasă
o pînză de păianjen în muzeul naturii
oricînd cineva e cu tine
chiar și clipa asta ce-ți dă bună ziua cu pietre
iluzia-i singura oglindă care nu te minte
ia-o cu tine și-nvață-o să tacă

Zburătorul

Bănuiala că trăiesc o gravă eroare
și trebuie să se-ntîmple ceva
nemaiîntîmplat încă și niciunde
un hohot de rîs ceva
din toate băierile cerului
deschise deodată și înțelegînd
mersul unei furnici pe mîna mea
poate că lucrul s-a petrecut
și m-au lăsat așa
încrezător în greșeală
ca-ntr-o copilărie

plastică

O zi cu Berlioz

Mizez pe surprinderea cititorului care, probabil, este mai puțin dispus să accepte o asemenea sugestie, precum cea din titlu, vorbind totuși despre o expoziție de grafică. Dar **Valentin Tănase** este, prin temperamentul său, înclinat meditației de tip romantic, gîndirea sa plastică urmînd căile unei poetici alimentate de fervori ideatice și pasionale ce amintesc întrucîtva de efluviile sonore ale lui Berlioz. Nu sînt prea depare nici energiile hugoliene, născătoare de viziuni complexe și furtunoase asupra lumii ce sîntem. Acesta ar fi elementul de substrat, pentru că, în plan formal, artistul se desfășoară pe un acord stilistic de mare anvergură, așa cum îi stă bine oricărui profesionist al graficii de șevalet (în expoziția de la „Căminul artei", are și două sau trei picturi în ulei), colajele de simboluri și **mizanscena** acestora în secvențe discursive de sine stătătoare încorporînd caracteristici plastice aparținînd unor școli, curente și orientări estetice foarte diferite — de la clasicitatea helenistică, ori egipteană sau extrem orientală la revelația sur-realistă și de la prețiozitățile renascentiste la concentrările de semnificații din formulările conceptualiste.

Valentin Tănase își îngăduie aceste „spectacole", servite de un grafism perfect conturat și întru totul lizibil, datorită numeroaselor „chei" oferite, privitorului, într-un cuprins ideatic accesibil și foarte actual, deoarece este conștient de puternica sugestivitate a desenului său, practicat cu o dezinvoltură și o precizie de virtuoz. De aceea, el se avîntă în teritoriile speculațiilor spirituale, pigmentate cu numeroase străpungeri aluzive, uneori ironice, alteori îngrijorate...

S-a și spus de către comentatorii săi că desenul urmează volutele gîndirii metaforice, fără ca artistul să exacerbeze resursele de lirism ale discursului său plastic.

Ceea ce impresionează în desenele lui Valentin Tănase este versatilitatea combinatorie, dublată de precizia grafică a simbolurilor întrebuințate. El apelează, de regulă, la un arsenal consacrat de forme semnificante, cu arome de „citat clasic", pe care le juxtapune într-o scenografie barocă de sugestii și iluminări subtextuale, pe care artistul le supune viziunii sale integratoare. Viziune descifrabilă, dar pîndită de capcanele locului comun și ale ticurilor pastișante.

În căutarea sensului ales, artistul invocă, ca într-un fabulos festin imagistic, izvoare și modele de o forță expresivă remarcabilă, întrunind calitățile iconografiei profane și religioase, deopotrivă. Valentin Tănăsescu este posesorul unei instrucții artistice solide și sincretice, care îl recomandă printre graficienii — „eseiști" de seamă ai generației sale. El aparține tipului de artist lucid, dispus să se manifeste în agorele civismului militant. Trăind în atmosfera sensibilă și mereu tensionată a prospecțiunii ideatice, înconjurîndu-se de repere ale frumosului și armoniei universale, acest grafician, bîntuit de daimonul perfecțiunii, compune în lucrările sale un univers caleidoscopic, în care se regăsesc speranțe și angoase, visuri și drame, promisiuni și semne avertizoare ale conștiinței noastre mereu încercate de stihiile vremurilor. Artistul reține toate aceste spasme ale ființei umane, îi deconspiră interioarele tenebroase, dar o face cu o insinuare cordială, tumultuos melodică a notației grafice. Un fundal asemănător desfășoară și Chirnoagă, de pildă, sau Erceanu, într-o altă accepțiune, dar linia desenului la cei din urmă, concentrarea expresivă a simbolurilor folosite este mult mai virilă, mai imperativă, chiar mai aspră, urmărind un țel mobilizator evident. Tănase se rezumă la enunțul poetico-metaforic, la asamblarea simfonică a imaginilor și simbolurilor antinomice. El învăluie acest orizont existențial în gesturi patetice și melodioase, ceea ce îl apropie de viziunile și sensibilitatea romantice. Este și în această particularitate a demersului său creator un posibil argument, al audienței imediate ce o are la toate categoriile de privitori.

Corneliu Antim

muzica

Electroacustică și anti-spectacol

(Festivalul muzicii contemporane franceze)

Stau în sală, în semiîntuneric și privesc scena goală. Cîteva reflectoare dezvăluie discret „personajele-sursă", 4—5 difuzoare de mare forță și selectivitate. O lumină roșie, puternică însîngerează orga. Dar nu despre ea este vorba, ea pare a se fi retras într-un muzeu al secolului XVIII. În aerul rece al muzicii o simt greoaie și mohorîtă. Privesc scena goală deși nimeni nu mă obligă, încerc să-mi construiesc singur „spectacolul". Nu pot exista în afara lui, iar scena, desigur, obligă. Aici mi se pare a fi contradicția fundamentală a muzicilor electroacustice modelînd spații atemporale, muzici suspendate în timp **locul desfășurării. „La machine à passer le temps"** (iau, dar nu la modul ironic, titlul piesei lui Michel Chion) trebuie să funcționeze în natură. Sînt (chiar dacă unora nu le place denumirea, văd în ea o simplificare, dacă nu o jignire) muzici ambientale cărora „cadrul" le adaugă o dimensiune, cred, decisivă. Le „umanizează" mesajul. Dar și aici trebuie să existe un „acordaj". Nu merge orice spațiu. Nu construiești o catedrală în deșert, iar plămînul uriaș pe care-l pot imagina / reda astfel de surse trebuie să aibă și **chip.** Mai mult chiar, Octav Nemescu spunea că adusă în apropierea unui arbore, ea, muzica nu trebuie să-l vestejească — dimpotrivă. Și încă ceva. Pentru a rezista desfășurărilor foarte lungi **(Bohor**-ul lui Xenakis durează în fapt cîteva ore), monostructurile alese trebuie să fie foarte expresive. La un alt nivel de discuție, să aibă pregnanța unei „teme" de fugă bachiene.

Judecînd piesele în sine — **Profil désir** de Christian Zanesi mi s-a părut a fi cea mai reușită din primul concert intitulat Antologie GRM., (cele mai redutabile studiouri de muzică electroacustică din Franța).

Sensibil „descriptivă", **La machine à passer le temps** de Michel Chion. Așchii sonore bine asamblate într-un spațiu non-evolutiv. O chitară „preparată", un clopoțel agitat ritmic în apa înghețată a unei fîntîni din Savoia, cîteva cuvinte... un rîs... „Am vrut să poată fi simțit un anume aer de munte împrejurul sunetelor", scria în caietul program autorul. Un descriptivism special, mai degrabă al sunetului, dar și dorința de a-l „încărca" de a face din el un „fruct" al realului.

În **Anamorfées** de Gilles Racot și **Mano a mano** de Teruggi / Schwarz întîlnim un alt prag peste care nu multe muzici (în special cele electroacustice) au trecut. Acela al **motivației.** Al conceptului. Ei, autorii se arată a fi mai degrabă niște artizani (uneori chiar prea puțin imaginativi) de „obiecte" sonore. Seducția uriașă a surselor „reci" își are primejdiile ei vizibile. Poate că soluția de „compromis" — alăturarea de instrumente tradiționale și, implicit, de interpret — ar putea fi salvatoare. Deocamdată însă, orgoliosul pariu cu acest mod autonom (și, repet, seducător) de a face muzică, nu îmi pare a fi pe deplin cîștigat.

Valentin Petculescu

tele-imaginea

Cum se aruncă pisica

Scriam că actualii stăpîni ai TVR sînt maeștri în arta dezinformării, a creării de imagini mincinoase prin arta detaliului. Știu să dea partea drept întreg atît de bine încît nu ne mai trebuie nimic decît bucățele-bucățele din ceea ce avem nevoie și ne interesează. Dar această tactică a diversiunii prin detaliu are o hibă. Ea poartă semnătura, este autografă, are marca întreprinderii de inducere în eroare care este TVR. Așa că s-a trecut la o nouă etapă. Aceea a aruncării pisicii în ograda altuia. Cred că șmecheria asta au învățat-o de la presa scrisă. În special, „Adevărul" și „România Mare" sînt specialiste în astfel de mașinațiuni. Se publică o scrisoare a unui cititor real sau imaginat, ori se scrie un articol pornind de la o asemenea scrisoare, în care se denunță ori se enunță tot felul de bazaconii legate de adversarii politici ai stăpînilor respectivelor gazete. Dacă se întîmplă să ia cineva în serios porcăreaua, gazeta e în afara discuției. Vezi, doamne, ea nu a făcut altceva decît să facă publică opinia unui cititor. Care cititor... Prinde orbul, scoate-i ochii. Cea mai recentă „afacere" în acest stil este atacul din „Adevărul" îndreptat împotriva dlui C. Coposu prin intermediul unei... scrisori do la cititori. Scrisoare în care PNȚCD era acuzat că vrea restituirea moșiilor În scrisoare se face aluzie la cuvîntarea domnului Coposu în care acesta cerea restituirea pămînturilor din fondul IAS către țărani pentru a se restabili situația funciară din 1946, an cînd s-a făcut o reformă agrară și cînd nici o proprietate n-a mai putut depăși 50 de ha IAS-urile au luat din aceste proprietăți (pe lîngă marile moșii) mult mai tîrziu, cu vremea, au luat chiar și din fondul comun al CAP-urilor. Dar asta este cu totul altceva. Interesant este faptul că **Adevărul** revine, atacă din nou recunoscînd că eroarea strecurată în textul publicat „1945" în loc de „1946" este minoră. Eroarea o fi minoră dar culpa e mare. E la mijloc o inducere voită în greșeală, o dezinformare crasă. dl. Coposu referindu-se deci la proprietățile țărănești rezultate din reforma agrară și nu la... moșii. Dar tehnica e tehnică și este preluată de TVR.

Astfel, la o emisiune de Actualități se difuzează o știre provenită de la un corespondent zonal. În ea se relatează despre depunerea de coroane la statuia lui Mihai Viteazul în județul Covasna. Foarte bine. Excelent chiar. Dar... Corespondentul cu pricina comentează absența prefectului „plecat intenționat din județ" precum și absența reprezentanților Alianței Civice și a UDMR de la festivitate. Extraordinar! Deci în acel județ nu există decît Vatra Românească (care a participat) UDMR și Alianța Civică. Nu tu FSN, nu liberali, nu sociali-democrați, nu PDAR, nu MER, nu PER, nu PUNR, nici măcar „România Mare". Altfel nu poate fi înțeleasă escrocheria informativă a TVR decît printr-un vid politic sau polarizare între UDMR și... nimeni, pentru că nici Alianța Civică nu este partid așa cum nu este Vatra Românească. Cum totul este o aiureală ne gîndim că la TVR șefii se gîndesc prea mult la... victoria în alegeri.

Eugen Uricaru

Confreria cărții

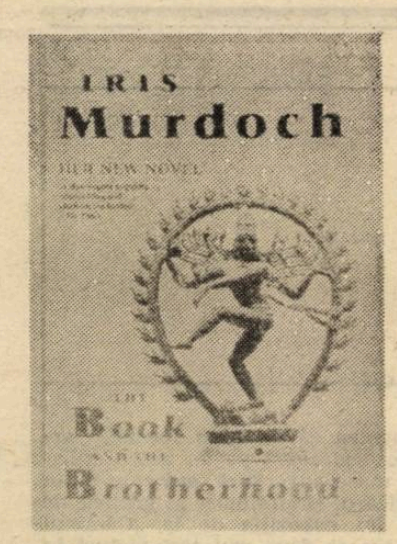

A juns la maturitate, un grup de intelectuali oxfordieni înțeleg că simpatiile marxiste ale anilor tineri n-au fost decît o amăgitoare iluzie. Dar ceea ce este și mai stînjenitor este faptul că pasionatul proiect al anilor de tinerețe — subvenționarea unui strălucit coleg pentru a scrie o carte menită a le întruchipa convingerile de filozofie politică — se dovedește absurd. Strălucitul David Crimond — figură demonică, comparat cu Shiva, zeul distrugerii — reprezintă pentru prietenii săi o personalitate deopotrivă fascinantă și nefastă. Abandonarea lucidă a idealurilor de tinerețe nu-i împiedică însă pe acești reprezentanți ai unei anumite pături a intelectualității oxfordiene să-și respecte, în continuare, angajamentul și astfel Cartea visată odinioară prinde totuși viață. Interesant este însă că în procesul complex al scrierii (trebuie subliniat că în mai toate romanele lui Iris Murdoch, tema Cărții, a Scrisului și a Creației revine obsedant, ca o întruchipare a căutării absolutului, a încrederii în rolul benefic al artei), extremistul Crimond parcurge, el însuși, un spinos drum al înțelegerii și ceea ce la început se profila a fi Cartea unei pătimașe viziuni devastatoare se transformă într-o profundă sinteză, într-o atotcuprinzătoare meditație pe marginea condiției umane. Gravă și lipsită de frumusețI inutile, Cartea aceasta nu cuprinde în paginile ei un mîntuitor mesaj către planetă, dar abordează într-o manieră incitantă problematica unei lumi zguduite de dureri și convulsii. Este o scriere ce are forța de iradiere a textului sacru, opera unei vieți, care, odată împlinită, îl istovește pe creatorul ei, dar care, întocmai ca orice mare creație, reprezintă punctul de pornire al unui alt început, căci, stimulat de tumultul de gînduri, de viața autonomă a cărții lui Crimond, Gerard Hernshaw, unul din inițiatorii confreriei, ia hotărîrea de a scrie el însuși o nouă carte, replică la demersul colegului său. Pînă în acest punct, romanul lui Iris Murdoch poate fi considerat povestea Cărții — entitate cu valoare sacrală și inițiatică, ideal împlinit și reluat mereu pe noi trepte ale existenței. Ca orice plăsmuire epică a lui Iris Murdoch, în care gîndirea riguroasă a filozofului se îmbină cu harul poetului și cu marea artă a prozatorului, „Confreria Cărții" nu este mai puțin povestea patetică a Vieții. Căci dincolo de tribulațiile lor intelectuale, eroii sînt ființe cu sfîșietoare și contorsionate trăiri sufletești, pentru care viața devine un neîntrerupt pelerinaj spre alte revelații, spre o mai adîncă și cumpănită înțelegere a sensului existenței, a găsirii miezului de adevăr ce se ascunde dincolo de vălurile amăgitoare ale iluziilor în care trăiesc. Și astfel se face că îngemănată cu experiența Creației, existența vie, freamătul sentimentelor și zbaterea existențială formează cel de al doilea plan al romanului — captivantă poveste în care descoperim, potențate de experiența epicii moderne, cele mai valoroase tradiții ale prozei engleze. Prinși în vîrtejul implacabil al vieții cotidiene, eroii lui Iris Murdoch încearcă nedumerirea ființelor pentru care accidentalul și destinul acționează traumatizant. Claustrați într-un univers de visuri și iluzii, incapabili de a priza sensurile realului, viața lor capătă o turnură dramatică, pentru ca spre final tribulațiile lor să se dovedească a fi tot atîtea surse de înțelegere a propriei identități și, mai presus de toate, de atingere a acelui grad de libertate existențială care permite contemplarea luminii pure a adevărului. Acest adevăr este cucerit însă deopotrivă prin încercările inițiatice ale Vieții și prin efectul cathartic al Creației. Iradiind lumină asemeni unei scrieri sacre, Cartea ființei contradictorii care este David Crimond marchează viața fiecărui personaj în parte.

La capătul acestui periplu zbuciumat în lumea Vieții și a Cărții, înțelegem alături de eroi că, dincolo de accidental, valorile ne oferă certitudinea absolutului, că există totuși o miraculoasă forță, capabilă să schimbe lumea, și că această forță este iubirea că, în fine, religia este o pavăză benefică, atîta timp cît la temelia ei stă dragostea, singurul sentiment în stare de a ne împiedica să ne prăbușim în haos sau să eșuăm în magie. Dar ceea ce este și mai tonifiant în romanul lui Iris Murdoch este faptul că la acest capăt de drum, după parcurgerea unui itinerar sinuos, în care, la tot pasul, ne întîmpină adînc-grăitoare simboluri, după ce adevărul ni se oferă în toată pura lui strălucire, viața nu-și pierde cu nimic mirifica ei taină. Corola de minuni a lumii a rămas neatinsă. Copleșiți de eșecuri, apăsați de sterilitate, obsedați de apropierea senectuții și de spectacolul morții, eroii au forța de a relua mereu de la capăt viața. Pe parcursul celor trei anotimpuri — miezul verii, miezul iernii și primăvara — timp în care se deapănă povestea — semnificînd regenerarea și renașterea firii — viața își păstrează neștirbite fascinantele ei atribute ce fac existența demnă de a fi reluată de la capăt pentru a i se descoperi iar și iar sensurile.

Romanul lui Iris Murdoch este însă mult mai bogat decît ar putea sugera evocarea acestei problematici. El este totodată o poveste despre inefabilul vieții sentimentului, despre acel delicat mister al relațiilor umane, despre legăturile ce-i apropie pe oameni între ei și despre acele resorturi ce-i fac să se atașeze cu pasiune unei idei. Un distins critic american scria că în „Confreria Cărții", ca în mai toate romanele lui Iris Murdoch, de altfel, simțim prezența unui creator viguros ce nutrește convingerea că eroii zilelor noastre retrăiesc, de fapt, vechi și misterioase mituri. Creație de vîrf în opera unui mare scriitor, acest roman reprezintă, nu mai puțin, vocea unui moralist pentru care Iubirea, Adevărul, Arta, Religia și, mai presus de toate, Binele suveran sînt valori absolute, în numele cărora scrie și pentru care pledează cu dăruire. „Confreria Cărții" este una din acele creații ce ambiționează o viziune totală asupra umanității. Închizîndu-i paginile, cititorul încearcă acel sentiment unic pe care-l oferă contactul cu viața — dureroasă și patetică, dar nu lipsită totuși de bucurii, frenetică și tainică, demnă de-a pururi de a fi trăită. De altfel, Rose Curtland, unul din personajele importante ale cărții, rememorînd festinul oxfordian ce deschide romanul, este tulburată de două amintiri de care nu se va putea despărți niciodată — îmbrățișarea lui Gerard și cerul plin de stele ce se boltea deasupra parcului. Viziune sublimă, desprinsă parcă dintr-un sonet elisabetan în care existența omului se profilează pe fundalul nepieritor al lumii astrale.

Virgil Lefter

IRIS MURDOCH, „THE BOOK AND THE BROTHERHOOD", CHATTO AND WINDUS, LONDON

vieți neparalele

Memoriile unui răspînditor de pornografie

Maurice Girodias a fost cel mai reputat editor de literatură licențioasă din epoca noastră. În război permanent cu Brigada de Moravuri, născocind mereu alte șiretlicuri, ca să-și salveze cărțile osîndite a fi imediat confiscate, încăpățînîndu-se să publice autori „imorali" după criteriile puritane, inamic jurat al cenzurii, și-a cîștigat o faimă internațională pentru isprăvile sale. Aceasta a însemnat însă și tipărirea lui Henri Miller, Samuel Beckett, Georges Bataille, Jean Genêt, William Bouroughs, Nabokov, Kazanțakis, J.P. Donleavy, Chester Himes, Gregory Corso, cînd nimeni nu îndrăznea să semneze vreun contract cu ei, așa că e vorba de o celebritate care interesează și istoria literară. Editura **La Différence**, specializată în texte rare, ne dă prilejul să citim memoriile sulfurosului editor. Pe lîngă fler, curaj și o prodigioasă inventivitate în a trage clapa poliției Girodias era verbul acid și pana alertă. Cele două tomuri masive ale memoriilor lui intitulate **Un journée sur la terre, L 'arrivée** și **Les jardins d' Éros,** (un al treilea, ultim, urmează să apară) se parcurg în consecință cu viu interes. Aflăm din ele că Girodias a făcut o carieră pregătită într-o măsură de Jackie Kahane, tatăl său. Cetățean englez, stabilit la Paris, acesta întemeiase aici o mică editură, **Obelisk Press,** care tipărea în engleză cărți picante, cu căutare mai ales printre turiștii britanici sau americani. El însuși tachina muzele și scrisese cîteva romane erotice, nu lipsite de farmec. Avusese și meritul de a-l fi descoperit primul pe Miller, căruia îi publicase **Tropicul Cancerului.** Aranjat apoi, în pragul războiului, apariția romanului Anaïsei Nin, **Iarna artificială,** după ce tipărise și **Cartea neagră** a lui Laurence Durrell. Îmbolnăvindu-se, Jackie Kahane își asociе fiul în munca sa cu puțin înainte de a muri. Maurice Girodias (împrumutase numele mamei ca să-și ascundă originea semită sub Ocupație) se trezi editor, la douăzeci de ani. Fără resurse și neapucînd să învețe mare lucru din meserie, fu salvat de un tupeu care-i lipsea tatălui său, timid și fantast. Ne istorisește astfel cum a reușit să achiziționeze o cantitate însemnată de hîrtie punînd pe cineva să-i telefoneze celui dispus să speculeze prețioasa materie, ca din partea căpitanului Hoffman, însărcinatul la **Propagandastaffel** cu urmărirea stocurilor nedeclarate. Posesorul depozitului se grăbi să scape de marfă, acceptînd orice preț. Deși avea acte false n-a ezitat să efectueze o expediție în Normandia (zonă interzisă) pentru a-și procura carton. Se aventură și în politica sindicatului editorilor, obținînd modificarea unei directive favorabile marilor întreprinderi și fatale celor mici. A întemeiat **l'Édition du Chêne,** specializată în cărți de artă. Tupeul și o remarcabilă astuție l-au ajutat să-și extindă activitatea după război. Trucul lui era de a edita în Franța autori interziși la ei acasă, ca Miller. Totodată, știa să se strecoare printre prevederile pe care le conțineau legile franceze în materie de tipărituri, spre a-și scoate cărțile. Avea grijă să le pună la adăpost, cînd inamicul lui neîmpăcat, inspectorul Laffont, căpătă împuternicirea tribunalului de a le confisca. Nu s-a mulțumit cu atît. Îl vedem contraatacînd. Mobilizează opinia publică în cazul Miller și găsește susținători printre criticii de vază. Întocmește proteste în presă și se adresează la rîndul său justiției, denunțînd abuzurile autorităților împotriva libertății de expresie.

Girodias dă dovadă și de imaginație financiară, reușind să iasă din situații economice grele, nu o dată. Dar puțin precaut, sfîrșește adesea prin a fi tras pe sfoară de diverși rechini în materie. Vestitul Filipacchi, din partea casei Hachette, manevrează astfel, încît îi suflă **Les Éditions du Chêne,** exact atunci cînd afacerea mergea mai bine. Asociații americani ai lui Girodias îl lasă cu buzele umflate, după ce **Lolita** cunoaște un formidabil succes.

Interesantă e și comportarea scriitorilor, pe care editorul pornograf îi descoperă și tipărește. La început, sînt foarte amabili. Miller joacă pe bătrînul prieten intim al lui Jackie Kahane și devotat etern fiului său. Cînd ajunge însă un autor faimos și poate să-și publice cărțile în Statele Unite, fără probleme, începe a deveni evaziv și-i preferă pe cei care-l plătesc mai bine. Nabokov e jenat că a tipărit inițial **Lolita** la **Olympia Press** a lui Girodias, o editură unde apar scrieri licențioase. Cu ocazia sărbătoririi sale de către Gallimard, îl evită. Cam în același fel procedează și Beckett, căutînd să se uite sub ce efigie infamantă i-a apărut pentru întîia oară romanul **Watt.** Culmea ipocriziei o realizează însă irlandezul J.P. Dorleavy, adevărat geniu al ipocriziei. Se preface a fi un neajutorat total spre a-l putea studia nestingherit pe Girodias. Pune apoi la cale, cum devine un autor căutat o cabală extrem de subtilă ca să scape de obligațiile contractului. Scoate și o plăcere sadică din înșelarea editorului. Povestea relațiilor lui Girodias cu acest personaj dostoievskian închipuie o adevărată comedie neagră irlandeză.

Memorialistul are ocazia în asemenea cazuri să-și dovedească spiritul de observație a ciudățeniilor scriitorești. Reținem pentru echivocul ei amuzant scena cînd Cocteau îl invită la el pe tînărul editor căruia îi mergea vorba că e un băiat șarmant. Poetul lansează suspinînd calambururi abuzive, „Il n'y a pas loin du livre aux lèvres", și întinde către oaspete o mînă hieratică. Acesta se retrage cu un gest, poate, prea pronunțat. „Cochetăm", murmură încetișor autorul **Părinților teribili.** Girodias nu scapă din peștera lui Cocteau decît inventîndu-și o fetiță și explicînd că trebuie să fie neapărat prezent la ziua ei, care se sărbătorea tocmai atunci. În plus (altă născocire menită a descuraja orice elan erotic homosexual), nevasta lui, însărcinată, așteaptă pe curînd un al doilea copil. Miller se face galben de frică aflînd că trebuie să răspundă convocării procurorului Bergognon. Intră în cabinetul acestuia însoțit de Girodias. Cînd aude că e inculpat de ultraj adus bunelor moravuri, exclamă „What did he say ?" Se simte pierdut și-l roagă pe companionul său să-i ceară magistratului permisiunea de a merge la closet, fiindcă simte o nevoie urgentă să urineze. Simulînd că e beat turtă, Donleavy are perversiunea ca Girodias să-l care-n spate la hotel.

Memoriile editorului pornograf ne rezervă și surpriza să constatăm că el debutează foarte dificil în cîmpul erotic. Rămîne cast pînă după majorat, cînd o chelneriță cu temperament vulcanic îi vine de hac. Nutrește foarte lungă vreme un amor platonic pentru o Laurette care îndeplinește rolul de vestală în cercul **Pionierilor Europeni,** o societate politico-teozofică. Maurice Girodias militează și el în rîndurile acestei congregații secrete, jurînd să se păstreze „pur". Cînd **Pionierii Europeni** descoperă că a cedat ispitelor cărnii e exclus din mijlocul lor. După inițierea erotică, prinde gust pentru exercițiile sexuale și, cum e un bărbat frumos, are numeroase succese. Tîrziu și imaculata Laurette se desprinde din mediul ascetico-ezoteric, pune capăt prieteniei amoroase cu Maurice și-i devine soție. Căsnicia nu reușește. Fructul îndelung rîvnit îl dezamăgește pe Girodias care e încurcat mereu cu diferitele secretare ale sale. Laurette se resemnează și-și crește copiii, în timp ce memorialistul face mereu alte experiențe sentimentale. La un moment dat, nu se mai mulțumește doar cu activitatea editorială. Deschide un local de noapte somptuos într-o străveche clădire din Cartierul Latin, amenajată special pentru aceasta. O botează **La Grande Séverine** și speră să aducă acolo pe toți petrecăreții rafinați ai Capitalei. Inițial localul rămîne fără clienți, e un adevărat dezastru ; apoi într-o bună zi, imobilul ia foc. Încăpățînat, Girodias se apucă să-l refacă rapid. Restaurarea nu rămîne lipsită de întîmplări senzaționale ; lucrătorii dau peste un osuar medieval la subsol și Girodias trebuie să organizeze evacuarea scheletelor cu camioanele noaptea. Editura scoate o nouă carte de scandal, **American Express,** de Gregory Corso, lansarea volumului coincide cu redeschiderea localului pe care-l năpădesc reprezentanții generației **beat** și fac să se umple apoi pînă la refuz în fiecare seară. Pe acest triumf înșelător ia sfîrșit volumul doi al memoriilor. În al treilea va fi povestit probabil reversul pe care i l-a rezervat lui Girodias soarta : **La Grande Séverine** închisă din ordinul prefectului de poliție, vestitul Papon. Girodias e silit să părăsească Franța sub presiunea tribunalului. Reluîndu-și cariera editorială în Statele Unite, Henry Kissinger personal îl izgonește în 1974 și de aici. Milionar de mai multe ori, Girodias se trezește fără o lețcaie în buzunar. Ruina financiară a avut și partea ei bună. L-a obligat să-și scrie memoriile, ca să cîștige ceva bani, și cu ele, dacă n-a redevenit bogat, a obținut lauri scriitoricești tîrzii, precum și recunoașterea meritelor mari care-i revin în emanciparea literaturii de orice tutelă polițienească.

Ov. S. Crohmălniceanu

Maurice Girodias : **Une journée sur la terre,** 2 vol ; Éditions de la Différance, Paris, 1990

Urmare din pag. a 16-a

CĂUTAREA ABSOLUTULUI

paradoxal sau nu, — legea „marilor numere" joacă un rol cert ; pentru ce și cum, — iată misterul.

(..) Ideea poate părea fantastică ; ea nu este mai mult ca fenomenele paradoxale pe care se întemeiază. Trăim într-un univers de „spumă ondulatorie de cuante", care creează neîncetat cele mai stranii fenomene prin mijloace ce depășesc conceptele clasice de cauză fizică. Finalitatea acestui agent a-cauzal ne este necunoscut și poate de necunoscut ; însă intuim că trebuie să fie înrudit cu puseul spre forme superioare de ordine și unitate în diversitatea ce o observăm în evoluția universului vieții, a conștiinței — și pentru a sfîrși — a științei și artei.

Ceea ce pare să gîndească Erwin Schrödinger în eseul „**Ce înseamnă viața ?**" Pentru el, locul ce unește evenimentele infraatomice total imprevizibile în ce privește rezultatul global cu exactitudine previzibil — dezvăluie „un principiu de ordine plecînd de la dezordine". El admite sincer că acest principiu scapă cauzalității fizice.

(...) Fizica clasică ne-a învățat că există diverse manifestări de energie cinetică, potențială, termică, electronică, nucleară, radiantă care prin procedee adecvate se pot schimba una prin alta ca monedele convertibile. Sugerăm ipoteza că, în același mod, telepatia, premoniția, precunoașterea, psihochineza și sincronicitatea **nu sunt în condiții diferite decît manifestări diferite ale unui același principiu universal**, — adică tendința spre integrare operînd prin agenți cauzali și acauzali. Cu ajutorul căror procese nu înțelegem : cel puțin putem integra datele fenomenelor paranormale într-o schemă unificată.

(...) Există totuși, în ce privește hazardul și aparenta raritate a fenomenelor paranormale, o altă explicare deosebit de interesantă în prezentul context. Formulată la început, cred de Henri Bergson, a fost reluată de mai mulți autori în lucrări de parapsihologie. Astfel H.H. Price, fost profesor de logică la Oxford: „S-ar zice că impresiile primite telepatic cu oarecare dificultate să depășească pragul conștiinței și să se manifeste conștient. Se pare că există o barieră, un mecanism de refulare ce tinde să interzică intrarea în conștiință —, o barieră destul de nepătruns ; dar ele folosesc toate felurile de procedee pentru a o depăși. Și adesea nu se pot ivi decît sub o formă deformată și simbolică (precum alte conținuturi mintale inconștiente). Putem presupune că multe din gîndurile și emoțiile noastre zilnice sunt telepatice sau parțial telepatice la origine și nu s recunoscute ca atare decît fiind prea deformate și învălmășite cu alte conținuturi mintale ce trec prin pragul conștiinței."

Iar acest mesaj al matematicianului de la Cambridge — Adrian Dobbs — trebuia să ajungă drept la țintă : „Iată ce este interesant : ne închipuim fie gîndirea, fie creierul conținînd un ansamblu de filtre selective destinate «să taie» semnalele nedorite pe frecvențe vecine și din care unele trec însă deformate exact ca într-un receptor de radio obișnuit".

Aceeași idee a fost reluată de Cyril Burt, fost profesor de psihologie la Universitatea-Colegiu din Londra : „Organele simțurilor și creierului nostru acționează ca un filtru complet ce limitează și orientează forțele clar-văzătoare ale spiritului ; astfel că în condiții normale, atenția se concentrează numai asupra obiectelor sau situațiilor ce au o importanță biologică pentru supraviețuirea organismului și a speciei sale. În general, s-ar zice că spiritul respinge ideile ce vin de la alt spirit, precum grefele provenind de la un alt corp".

(...) Gîndirea s-ar nărui în carne, dacă ar trebui să se ocupe de fiecare din milioanele de stimuli ce ne asaltează. De asemenea, sistemul nervos central și mai ales creierul funcționează ca o ierarhie cu niveluri multiple de aparate de filtraj și de clasare ce elimină o mare proporție a aparatului senzorial ; „zgomote de fond" de nedorit și adună informațiile pertinente în structuri coerente înainte de a le prezenta conștiinței. Prin analogie, s-ar putea închipui un mecanism de filtraj asemănător care ocrotește raționalitatea noastră de forfoteala și zumzăitul mulțimii de mesaje, imagini, intuiții și coincidențe ale „cîmpului psihomagnetic", care ne înconjoară.

(...) Filozofia reducționismului pornește în linie dreaptă din iluzia raționalistă : „Descoperirea tuturor cauzelor și a tuturor științelor n-ar fi decît o muncă de cîțiva ani". Dacă înlocuim „anii" prin „secole", iată în mod esențial **credo-ul** reducționist : creierul uman virtual atotștiutor va soluționa toate enigmele universului reducîndu-le „în a nu fi altceva decît" jocul electronilor, protonilor și quarkșilor. Uluiți de profiturile rezultate din cadoul-surpriză, beneficiarii nu s-au mai gîndit că puterile creierului, uriașe în anumite privințe, nu sunt mai puțin limitate cînd e vorba de ultimele semnificații. Altfel spus, dacă evoluția și-a depășit scopul într-un sens, ea a rămas mult sub acest țel în ce privește problemele fundamentale, pentru care ea nu era „programată". Acestea sunt paradoxurile infinitului și eternității. (...) Noi nu suntem capabili să „vizualizăm" alte domenii spațiale decît lungimea, lățimea și înălțimea, nici un timp ce s-ar scurge de mîine la ieri și așa mai departe. Și dacă suntem incapabili să închipuim asemenea fenomene, acestea nu pentru că sunt imposibile, ci deoarece creierul și sistemul nervos al omului nu sunt programate pentru a le înțelege. (...) Dacă aparatul **senzorial** al speciei noastre este programat pentru a nu percepe decît o parte infinitesimală a fantasmagoriei cosmice, de ce să nu admitem că utilajul lui **cognitiv** este poate supus unor limite de programare la fel de stricte ; altfel exprimat : este incapabil să furnizeze răspunsuri la marile probleme ale finalității și ale sensului tuturor lucrărilor ? (...) Dar a admite limitele inerente ale rațiunii umane conduce automat la o atitudine mai tolerantă și mai deschisă față de fenomenele ce par să desfidă rațiunea : fizica **cuantică** bunăoară, parapsihologia și evenimentele a-cauzale. Această schimbare de atitudine ar face să uităm de asemenea maxima reducționismului primar : ce nu se poate explica nu poate exista.

(...) Am auzit un întreg cor de laureați ai premiului Nobel susținînd că materia nu-i decît energie **travestită**, iar cauzalitatea a murit ca și determinismul... A venit timpul să ne descotorosim de cămașa de forță pe care materialismul secolului XIX — reducționismul și iluzia raționalismului le-au impus concepției noastre filosofice.

(...) N-au trecut decît doar cîteva zeci de ani de cînd se credea, în general, că viața ivindu-se din compuși chimici neinsuflețiți trebuia să fie un eveniment extrem de improbabil și deci extrem de rar, ce, fără îndoială, nu s-ar fi putut produce decît o dată, la noi, pe această planetă privilegiată și nicăieri în altă parte (...) Dar aceste idei ce simt „șovinismul terestru" sunt acum respinse de cele mai recente progrese ale astrofizicii. De acum înainte astronomii admit, în general, că formarea sistemelor planetare comportînd planete locuibile este un „eveniment obișnuit". (Carl Sagan de la Centrul de radiofizică și cercetări spațiale al Universității Cornell, adresîndu-se unui congres cu tema „Comunicări cu inteligențele extraterestre" : acest congres din 1971 a fost patronat de Academiile de Științe ale Statelor Unite și U.R.S.S.) (...) Marele astrofizician Frederic Hoyle și colegul său indian Pr. Chandra Wiekranshinghe propun (în 1977) să considerăm „norii moleculari prestelari — așa cum există în nebuloasa Orionului, ca «leagănul» vieții cel mai credibil. Procesele care survin în acești nori provoacă începutul și difuzarea activității biologice în galaxie. S-ar părea acum foarte probabil că transformarea materiei neorganizate în sisteme biologice primitive se produc mai mult sau mai puțin continuu în spațiul intersideral".

(...) Astfel doctrinele „șovinismului terestru" sunt de acum înainte de nesusținut, ca atîtea alte dogme scumpe științei secolului XIX. Nu mai suntem singuri, în univers ; nu suntem în acest teatru singurii spectatori printre scaune neocupate. Cu totul dimpotrivă : în jurul nostru universul fierbe de viață de la „protocelulele care plutesc în spațiul interstelar pînă la milioanele de civilizații mai avansate ca a noastră care poate ne-au depășit cu toată distanța ce ne separă de strămoșii noștri reptile sau monștri. Această perspectivă mi se pare consolantă și chiar îmbucurătoare. (...) Că suntem singurele ființe conștiente în această imensitate, că orice conștiință se stinge dacă ne stingem și noi — este o idee intolerabilă. Dimpotrivă, dacă știm că există miliarde de ființe în galaxia noastră, infinit mai luminate ca noi, sărmani bolnavi, putem accede la umilință și la depășirea de sine, care se află la originea oricărei experiențe religioase.

(...) Dacă în tinerețea mea priveam universul precum o carte deschisă imprimată în limbajul ecuațiilor fizice, el mi-apare acum ca un text scris cu cerneală invizibilă și căruia — în rare momente de har — ne este dat să-i descifrăm un mic fragment.

(...) Am vrut să arăt că o nouă **formă de misticism sau de conștiință cosmică** s-ar putea naște din perspectivele infinite ce ni le-au dezvăluit explorările lumilor infra-atomice și extra-galactice și că găsim o consolare, gîndindu-ne că nu suntem singuri în universul unde poate ne înconjoară ființe mai bătrîne și mai bune ca noi.

(...) Parabola Turnului Babel pare în unele privințe o consecință a Căderii în Păcat ; aceasta privește drama morală a omului ; prima ilustrează drama lui intelectuală. O forță interioară — se pare — ne obligă să modelăm cărămizi cu faptele și datele de care dispunem și să le cimentăm cu bitumul teoriilor și credințelor noastre. Și astfel să continuăm să ducem cărămizi pe șantierul Turnului Babel, știind totodată că Turnul nu va fi niciodată terminat și că chiar primele ziduri pe care le-am înălțat pot în orice moment să se prăbușească din cauza fulgerului și să se prefacă în ruine.

Muncă fără recompensă, dar nu fără bucurie ; ea face parte din tragicomedia umană. A făuri cărămizi pentru Turnul lui Babel nu este o datorie, nici un privilegiu ; în aparență înseamnă o necesitate înscrisă în cromozomii speciei noastre.

*) ARTHUR KOESTLER : **La quête de l'Absolu : Commentaires d'Arthur Koestler**, traduits par Georges Fradier et Muriel Zygband, Ed. Calman-Lévy — 1981 — 664 pp. Fragmente : pp. 612—647.

Capitolul LIII:

ORIZONTURI COSMICE

(...) Punctul crucial este că atunci a creat creierul uman, evoluția și-a depășit cu mult scopul.

„Este un instrument a cărui funcționare a precedat, nevoile proprietarului său. Selecția naturală ar fi putut să nu înzestreze pe sălbatic decît cu un creier puțin superior aceluia al primatului, pe cînd în realitate creierul său nu-i deloc inferior aceluia mediu al membrilor societăților noastre savante..." Aceste afirmații aparțin cu siguranță unei autorități ; sunt ale lui Alfred Russel Wallance, care a dat naștere cu Darwin (dacă îndrăznim s-o spunem) teoriei evoluției prin selecția naturală.

(...) Dacă a trebuit atît de mult timp pentru a învăța ca **să se utilizeze creierul**, dacă procesul a fost atît de discontinuu atît de spasmodic, cauzele pot fi rezumate într-o formulă : vechiul creier a fost un obstacol sau o frînă pentru cel nou. În Europa, singurele perioade ale istoriei ce au cunoscut o dezvoltare în adevăr cumulativă a cunoașterii științifice au fost cele trei mari secole ale Greciei înainte de cucerirea macedoniană și cele patru veacuri care ne separă de Renaștere (...) În alți termeni, facultățile de ucenicie și raționamet ale creierului au apărut atît de enorme în raport cu acelea ale altor animale și comparativ de asemenea cu nevoile imediate ale proprietarilor săi, încît aceștia s-au convins că potențialul său neexploatat era inepuizabil și puterile de raționament ilimitate.

moda, altfel

Dansul (II)

Cei ce iubesc **dansul** consideră că **Romanii** („acest popor greoi și fără grație") l-au făcut să-și piardă poezia și farmecul, degenerînd într-un **spectacol** ce își pierde particularul și se amestecă **vulgar** cu **pantomima**, pe care grecii o apreciau, totuși ; **pantomima** (latinescul **pantomimus** și grecescul **pantomimos**) a fost aplaudată mai mult decît **dansul** ; ea a fost și este considerată arta de a exprima ideile, pasiunile, prin gesturi, fără a apela la cuvinte, căci era mai simplă comunicarea, nu necesita studiu îndelungat, nici o prea mare responsabilitate artistică. Pantomima a fost un **dar** necesar în natură ; **dansul** — un mijloc de expresie superior (mai tîrziu va apare **baletul** ca delimitare între două lumi care au coexistat pașnic dar pe care un geniu al răului sau al binelui le-a obligat să se certe din motive administrative. Administrativul înseamnă SOCIAL, deci înseamnă POLITICĂ, deci înseamnă PUTERE) a rămas **intangibil** metodelor scolastice, chiar dacă le-a folosit ; dansul ține de lumea ideilor și folosește metodele strict scolastice ale baletului, ale gimnasticii, ale politicii, ale scenariilor impuse, ale **cenzurilor** impuse, dar se creează pe sine și se eliberează pe sine. Cînd e dans e DANS ! De aceea cînd nu e, se spune : „E doar o pantomimă !". A existat o „perioadă a pantomimei", o perioadă de delir social al pantomimei, perioadă în care prin pantomimă au fost batjocorite toate meandrele dansului și baletului, toate meandrele sufletului uman (**pan** — tot, **mimos** — imitator !), toate formele de educație cu **IZ** aristocratic ; din păcate, semnele climaterice și meteorologice sînt prezicătoare că perioada acelei mode va înregistra noi aplauze.

Dansul, deci, poate fi legat de pantomimă, poate folosi pantomima sau poate s-o nege cu ostentație și obstinație. Fiecare popor are dansurile sale specifice, cu un caracter bine determinat, rezultat al unui lung șir de întîmplări și confruntări de idei. Ca dansul să ajungă ARTĂ, și nu o simplă mișcare a membrelor corpului în cadență, el trebuie să cuprindă, mereu și mereu, **sinteze gestice din lumi istorice** diferite. De aceea **pantomima** nu trebuie acuzată, nici măcar neglijată în extazul dansului ; ea trebuie doar folosită și „ținută le respect, la ea acasă". Descrierea ei e mai interesantă decît ea însăși. „Se aranjau perechile pentru **Lancers** (cadril englezesc). Lui Gabriel îi fu dată drept parteneră domnișoara Ivors..... Gabriel roși ; era gata să încrunte din sprîncene, de parcă n-ar fi înțeles, cînd ea îi spuse neocolit : «A, mieluțel nevinovat ! Am descoperit că scrii pentru **Daily Express.** Cum nu ți-e rușine, omule ?»... Pe fața lui Gabriel se ivi o expresie perplexă ... Continuă să clipească din ochi, încercînd a zîmbi și..." (**Cei morți,** James Joyce).

În Franța, vechile dansuri pompoase, aparținînd nobililor, erau : **sarabanda, pavana, curanta, pasacaglia, gavota** și **menuetul** (numele au circulat și în limba română !). **Sarabanda** (din spaniolul **zarabanda**) era la mare modă în secolele 17 și 18. O zicală tristă ne spune parcă ceva despre ritmul ei : „Danser la sarabande au-dessus de pavé", ceea ce înseamnă **să fii spînzurat.** Amănuntul nu-l sperie pe Händel și el folosește magnific scrisul în trei timpi, pe un ritm și o mișcare largă în **Suitele** sale rivalizînd cu Corelli. Cu Bach nici n-a îndrăznit! Ca dans de perechi sarabanda a dispărut spre sfîrșitul secolului 18, a rămas un fel de metaforă poetică, dar, tocmai acest farmec l-a făcut pe Debussy să-l reia în **Prélude de sarabande** și **Toccata. Curanta** (la courante) e un dans vechi italian, introdus în Franța în sec. 16, un dans de două persoane, un dans viu care în sec. 17 își schimbă măsura de doi timpi într-o măsură de trei timpi și capătă ca expresie acel „pas misterios" ce a făcut celebri mulți muzicieni ai acelor zile, pe care Regele Soare l-a preferat altora și pe care îl dansa excepțional. Motivul nu a împiedicat poporul, care-l dansa cu multă plăcere, să-l numească „dansul Diaree" și nici pe Bach și Rameau să scrie pagini muzicale nemuritoare. **Pasacaglia** era un dans grav, executat de o singură persoană, de obicei un cavaler. Moda înregistrează cuvîntul numind șiretul sau panglica ce susține de gît manșonul doamnelor dar **pasacaglia** și-a cîștigat un loc de cinste, de mare onoare în operă, prin Lulli, Gluck, Mion. **Pavana** se pare că-și trage numele de la **paon,** se dansează în costume de ceremonie, are pașii orgolioși, majestuoși, și plini de superbie, ca ai păunului, e un dans al claselor „superioare", se dansa la Curte, născtea intrigi, răznea ambiții, trezea pasiuni și n-a fost deloc disprețuit de Lulli, Fauré, Chausson și Ravel. **Gavota** și **menuetul** împodobesc buchetul.

Corina Cristea

ARTHUR KOESTLER

CĂUTAREA ABSOLUTULUI

A fost — incontestabil — unul din cei mai lucizi martori ai timpului nostru, un scriitor reprezentativ al epocii contemporane. S-a născut în 1905 la Budapesta, făcîndu-şi studiile la Viena. Pleacă de timpuriu în Israel, unde exercită numeroase meserii minore, pentru a-şi ciştiga existenţa. Este şi gazetar, fiind un redactor apreciat al Asociaţiei de presă Ullstein. În 1931 se înscrie în Partidul comunist german şi face mai multe călătorii în U.R.S.S. Participă la războiul civil din Spania, scăpînd cu viaţă din împrejurări foarte dificile. Rupe definitiv cu Partidul comunist în 1938, scriind cu acest prilej romanul „Zero şi Infinitul", publicat în anul următor mai întîi în Anglia şi Statele Unite. Romanul îi aduce imediat celebritatea, bucurîndu-se de o largă audienţă. „ZERO ŞI INFINITUL nu este numai unul din marile succese ale epocii —, sublinia atunci cunoscutul critic literar francez Gaëtan Picon, — ci aparţine puţinelor opere ce condensează întrebările şi problemele timpului nostru". De fapt, romanul lui Arthur Koestler preludează strălucit operele demascatoare ale lui Soljeniţîn şi ale marilor dizidenţi ruşi, păstrînd şi azi o acută actualitate.

Activitatea sa literară este prodigioasă. Romanele : „Un testament spaniol" (1939), „Spartacus" (1945), „Cruciadă fără cruci" (1946), „Turnul lui Ezra" (1947), „Oamenilor le este sete" (1951) şi altele îi consolidează celebritatea. La fel, numeroasele lui eseuri şi studii forează penetrant aspectele lumii contemporane devenind adevărate lucrări de referinţe, precum sunt : „Yoginul şi Comisarul" (1947), „Umbra dinozaurului" (1956), „Somnambulii" (1960), „Lotusul şi Robotul" (1961) „Calul în locomotivă" (1968), „Demonul lui Socrate" (1970), „Rădăcinile hazardului" (1972), „În faţa neantului" (1975), „Janus — schiţa unui sistem" (1979) şi atîtea altele. Remarcabile sunt şi lucrările sale autobiografice — „Drojdia pămîntului" (1947), „Funia ţeapănă" (1952) „Ieroglife" (1955), care vădesc un destin dramatic asemănător poate cu al altui „mare contemporan" — André Malraux.

Masivul volum „Căutarea absolutului", apărut în1981, reuneşte numeroase comentarii ale lui Arthur Koestler pe marginea unora din operele sale, precum şi nenumărate eseuri, studii şi conferinţe rostite la diverse universităţi americane, îndeosebi în ultima perioadă a tumultuoasei sale existenţe, — toate alcătuind o viziune globală, coerentă asupra microcosmosului şi a macrocosmosului, viziune ancorată ferm dincolo de lumea precară a materialismului.

S-au tălmăcit cîteva fragmente concludente. A.B.

Capitolul III:

DINCOLO DE MATERIALISM

(...) Aceasta nu vrea să însemne că apreciam ştiinţa cu cinism; dar, fără îndoială, devenisem sceptic cu privire la resursele sale cînd pretindea numai prin ea însăşi să ne scape de disperare, să răspundă marilor întrebări asupra „sensului universului" şi să facă lizibil pentru ochii noştri de miopi mesajul invizibil al creaţiei. Astfel, ultima etapă a acestui pelerinaj „de-a-ndoaselea" — poate nu era nicidecum surprinzător — trebuia să meargă de la fizică la metafizică, de la psihologie la parapsihologie. Nimic surprinzător, pentru că fizica teoretică era de totdeauna ştiinţa mea preferată şi fiindcă nu există ştiinţă mai poetică şi „ocultă" decît aceea care se ocupă de fenomenele infraatomice şi extragenetice (...) Un mare număr de fizicieni eminenţi, începînd cu Einstein şi discipolii săi, au avut tendinţa să „flirteze" cu parapsihologia, cum ne mărturiseşte lista foştilor preşedinţi de la **British Society for Psychical Researchs** (...) Ei au constatat că, în realitate, ştiinţa nu poate elucida decît unele aspecte la nivelul realităţii, pe cînd problemelor ultime continuă să nu le găsească soluţii de rezolvare. Ea le trimite infinitului cum sunt expediate miriadele de reflexe în galaxia oglinzilor (...) Cît despre nespecialistul cultivat, el plasează parapsihologia şi psihologia la cele două extremităţi opuse ale spectrului cunoaşterii şi experienţei. Consideră fizica drept „regina ştiinţelor exacte" în contact direct cu imuabilele „legi ale naturii" ce guvernează universul material. Prin contrast, parapsihologia se ocupă de fenomenele subiective, capricioase şi imprevizibile care nu respectă în aparenţă nici o lege, numai dacă nu contrazic făţiş legile naturii. Fizica ar fi ştiinţa dură şi absolut obişnuită, în timp ce parapsihologia ar pluti în vapori extrem de nebuloşi...

(...) Se pot acum diviza atomii, altădată indivizibili (ajungîndu-se la rezultate sinistre) ; dar, în interiorul atomului există alte „bile de biliard" în adevăr socotite indivizibile, denumite protoni, neutroni, electroni etc.... Însă uriaşele maşini pentru fisiune au zdrobit protonii, neutronii şi restul. Particulele elementare, — cele mai elementare (pînă azi) se numesc **quarks** (cuvînt împrumutat din romanul **Finnegans Wake** al lui Joyce, în germană „quarks" înseamnă o brînză foarte fermentată). Unii „quarks" au un atribut fizic numit „farmec". Vocabularul exotic al fizicienilor nucleari conţine de asemeni termeni precum : „calea octuplă", „stăinătate" şi „principiul carîmbului cismelor", ceea ce arată că savanţii ce îi folosesc sunt foarte conştienţi de suprarealismul lumii pe care au creat-o, dincolo de umorul lor de liceeni se ghiceşte tulburătoarea recunoaştere a misterului. Căci la acest nivel inframicroscopic, criteriile realului sunt fundamental deosebite de acelea pe care le vom aplica la nivelul nostru macroscopic ; înăuntrul atomului conceptele de spaţiu, timp, materie, cauzalitate nu mai joacă vreun rol şi fizica se schimbă într-o metafizică foarte pigmentată de misticism. Ca urmare fenomenele de negîndit ale parapsihologiei par mai puţin absurde în lumina teoremelor de negîndit ale teoriei relativităţii şi ale fizicii cuantice.

Una din aceste teoreme, despre care am pomenit, este principiul complementarităţii, care din pretinsele „materiale elementare" ale fizicii clasice fac entităţi cu faţă de Janus, ce — în anumite împrejurări se comportă ca fragmente de materie solidă şi — în altele— ca unde sau vibraţii propagate în vid.

(...) Conceptul de undă-materie, lansat în 1920 de Louis de Broglie şi Schrödinger a venit să completeze procesul **dematerializării materiei.** Aceasta a început mult mai devreme cu formula magică a lui Einstein : $E = mc^2$, care presupune că masa unei particule nu este de conceput ca un material stabil, ci ca o structură de energie concentrată în ce ne apare ca materie. „Stofa" din care sunt făcuţi protonii şi electronii seamănă cu aceea din care sunt făurite visele.

(...) Suntem departe de modelul atît de simplu şi atrăgător pe care l-au imaginat la începutul veacului nostru Rutherford şi Bahr : atomul era un sistem solar în miniatură în care electronii cu încărcătură negativă se rotesc ca planetele în jurul unui nucleu cu încărcătură pozitivă. Vai ! Modelul a căzut din paradox în paradox : pentru planete, electronii aveau o conduită de necrezut : ei săreau de pe o orbită pe alta fără să străbată spaţiul intermediar, — ca şi cum pămîntul trecea subit pe orbita lui Marte fără să se deplaseze. De altminteri, orbitele nu erau traiectorii liniare, definite, ci piste vagi asemănătoare cu aspectul ondulatoriu al electronului „zdrobit" pe toată orbita ; şi era zadarnic de a se întreba la ce punct al spaţiului electronul se afla la un moment dat, deoarece ar fi zadarnic să încerci a localiza o undă. Ceea ce l-a făcut pe Betrand Russel să exclame : „Ideea că există o intruzie ilegitimă a noţiunilor de bun simţ, datorită pîpăitului".

(...) Situaţia a fost rezumată de Heisenberg, el însuşi unul din pionierii teoriei cuantelor : „A încerca să se făurească o imagine a particulelor elementare şi a le concepe în termeni vizuali înseamnă în sine să ne înşelăm total pe seama lor. Atomii nu sunt **lucruri**. Electronii ce formează cochiliile atomului nu mai sunt obiecte în sensul fizicii clasice, obiecte care ar putea fi descrise cu ajutorul conceptelor, aşa cum localizăm viteza, energia, dimensiunea. Cînd se coboară la nivelul atomic, lumea obiectivă în spaţiu şi timp nu mai există". Werner Heinsenberg va rămîne, fără îndoială, în istorie ca marele iconoclast care a pus capăt determinismului cauzal în fizică (şi prin aceasta în filozofie), datorită celebrului său principiu al incertitudinii care a devenit la fel de fundamental ca legile lui Newton pentru mecanica clasică... Principiul incertitudinii înseamnă că studiind constituanţii elementari ai materiei fizicienii se află în acelaşi impas (evident pentru alte motive). În fizica clasică, o particulă trebuie în orice moment să aibă o localizare şi o viteză definisabile, dar la nivelul infraatomic situaţia este cu totul diferită. Cu cît fizicianul poate determina cu exactitudine, bunăoară, localizarea unui electron, cu atît viteza devine incertă ; şi invers, dacă se cunoaşte viteza, localizarea electronului „se încurcă". Această indeterminare nu se datoreşte imperfecţiunii tehnicilor noastre de observare, ci naturii esenţialmente duble a electronului, în acelaşi timp undă şi particulă, care practic şi **teoretic** îl fac insesizabil. Dar aceasta înseamnă că la nivelul infraatomic, universul în orice moment dat se găseşte într-o stare cvasiindecisă şi că starea sa în momentul următor este într-o oarecare măsură nesigură sau „liberă". Dacă un fotograf ideal înzestrat cu un aparat perfect ar face o fotografie a universului total la un moment anume dat, — imaginea ar fi neclară într-o oarecare măsură, din cauza indeterminării constituanţilor elementari. Datorită acestei neclarităţi, ceea ce fizicienii numesc proces infraatomic nu poate să se refere decît la probabilităţi şi nu la certitudini. „Natura este imprevizibilă" — afirmă Heisenberg.

Astfel, de cincizeci de ani de la apariţia teoriei cuantelor, se admite de fizicienii din şcoala dominantă (denumită şcoala de la Copenhaga), că, în adevăr, concepţia mecanicistă riguros deterministă a universului este de nesusţinut : ea a devenit un anacronism. Horologeria mecanică ce servea de model pentru lumea din secolul XIX nu mai este decît o grămadă de fier vechi şi precum s-a dematerializat conceptul însuşi de materie, **materialismul nu mai poate pretinde să fie socotit ca o filozofie ştiinţifică.**

(...) Teologii au imaginat că divina Providenţă poate opera în cadrul interstiţiilor neclare ale matricei cauzalităţii fizice („Dumnezeul interstiţiilor").

(...) Dacă părăsim „camera cu bile" pentru a ne înălţa privirile spre cerul înstelat constatăm că noţiunile noastre obişnuite de spaţiu/timp şi cauzalitate sunt la fel de puţin adecvate ca atunci cînd încercăm să le aplicăm domeniului nuclear. În universul relativităţii spaţiul este curb şi cursul timpului se accelerează sau se încetineşte după poziţia şi mişcarea observatorului. În plus, dacă părţi ale universului sunt populate de galaxii, de antimaterie (atomi unde încărcăturile electrice ale constituanţilor sunt inversate cum cred mulţi astronomi, este foarte probabil că în aceste galaxii sensul timpului este răsturnat... Pentru fizicianul de azi, conceptul de timp este total diferit de ce era încă acum o sută de ani Ceea ce explică, în stilul său provocator, marele astronom Fred Holey : „Suntem prinşi în cursa unei iluzii absurde şi groteşti : ideea că timpul este un fluviu care curge întotdeauna în acelaşi sens. Există un lucru perfect sigur : ideea timpului ca progresie regulată de la trecut la viitor este o idee falsă. Ştiu bine că avem acest sentiment subiectiv. Dar suntem victimele unei escrocherii". Dar, dacă ireversibilitatea timpului provine dintr-o „escrocherie" adică dintr-o iluzie, nu este justificat de a exclude **a priori** posibilitatea teoretică a unor fenomene de precunoaştere asemenea visurilor premonitorii. Caracterul logic, după care prezicerea unui eveniment viitor riscă să-l împiedice sau să-i modifice cursul — este „intors" — cel puţin parţial — de indeterminismul viitorului modern şi de probabilitatea oricărei preciziuni.

(...) Astăzi, universul ne este prezentat ca fiind „ciuruit" de ce s-a denumit „găuri negre". Definiţia îi aparţine lui John A. Wheeler, eminent profesor de fizică la Universitatea Princeton (Studiul său Geometrodinamica — publicat în 1962 —, este socotit o lucrare clasică a fizicii moderne). „Găurile negre" în spaţiile îndepărtate sunt gropi sau „ciuture" ipotetice în care massele stelelor stinse, după prăbuşirea lor gravitaţională sunt absorbite cu viteza luminii pentru a a se dezagrega şi a dispare din univers. Suntem poate tentaţi să ne întrebăm în mod naiv : „unde se duce materia ce cade într-o groapă neagră" ? (Căci ea nu poate fi total convertită în energie. Wheeler dă un răspuns provizoriu : „Această materie ar putea să reapară sub formă de „gaură albă" undeva în alt univers situat în **hiperspaţiu.** Dacă nu e înzestrat cu trei sau patru dimensiuni, acesta este înzestrat cu un număr **infinit** de dimensiuni. Spaţiul geometrodinamic, cuantic poate fi comparat cu un covor de spumă întins pe un peisaj ce s-ar ondula uşor. Schimbările microscopice continue ce se produc în „covorul de spumă", unde bulele apar şi dispar simbolizează fluctuaţiile cuantice ale geometriei". Stupefiantele paradoxuri ale fizicii fac să apară mai puţin absurde fenomenele ului-toare ale parapsihologiei.

(...) Există un tip de fenomene încă mai misterioase decît telepatia şi clarviziunea ce-i intrigă pe oameni din zorile mitologiei : întîlnirea — în aparenţă accidentală — a două serii cauzale fără legături între ele ce pare în acelaşi timp foarte improbabilă şi foarte semnificativă. Orice teorie ce ar încerca să ia asemenea fenomene în serios ar însemna evident să se îndepărteze de categoriile tradiţionale ale raţionamentului într-un mod încă mai radical decît teoriile categorice ale lui Einstein. Heinsenberg sau Feyuman. Şi nu-i desigur o întîmplare dacă Wolfgang Pauli, inventatorul principiului de „excludere a colaborat la faimosul său al lui C.G. Jung : „Sincronicitatea : **Principiu de conexiune a-cauzal".** Jung a făurit termenul de „sincronicitate" pentru a denumi „împrejurarea simultană a două evenimente sau mai multe legate prin sens şi nu prin cauză" şi să afirme că factorul non-cauzal ce se ascunde dincolo de aceste evenimente trebuie să aibă „aceeaşi însemnătate precum cauzalitatea ca principiu de explicare".

(...) Unul din secretele cel mai bine păzite ale universului ar răspunde întrebării de a şti cum micro-cosmosul infraatomic compus din particule ce sunt în acelaşi timp unde şi sfidînd totodată determinismul şi cauzalitatea mecanică, — cum acest microcosm ambiguu „covor ondulînd de spumă" dă naştere macrocosmosului solid şi bine orînduit al experienţei cotidiene guvernate de cea mai strictă cauzalitate.

Ştiinţa răspunde astăzi că acest aparent miracol ce creează ordine plecînd de la dezordine îl putem concepe în lumina teoriei probabilităţilor sau a „legii marilor numere". Dar, la fel ca principiul excluderii al lui Pauli, această lege nu este explicabilă prin forţe fizice ; s-ar zice că pluteşte în aer. Aceste bizarerii pun în lumină paradoxul probabilităţilor care intrigă pe filozofi de cînd Pascal a inaugurat această ramură a matematicilor pe care cel mai mare matematician al secolului nostru, Von Neumann, a denumit-o „magia neagră". Paradoxul este că, în adevăr, calculul probabilităţilor îngăduie să se prevadă cu o uimitoare precizie rezultatul global al unui mare număr de evenimente din care fiecare este imprevizibil. Cu alţi termeni, **un mare număr de incertitudini produc o certitudine**, un mare număr de evenimente fortuite ajung la un rezultat regulat. Dar

Selecţie şi traducere de
Alexandru Baciu

Continuare în pag. a 15-a

REDACŢIA şi ADMINISTRAŢIA : Bucureşti, Calea Victoriei nr. 133, tel. 59 67 60
Tiparul executat la Imprimeriile Coresi
10 lei

BIBLIOTECA „ASTRA"

BIBLIOTECA ASTRA
SIBIU

Luceafărul

Săptămînal editat de Uniunea Scriitorilor din România

Serie nouă • miercuri, 1 decembrie 1991 **49 (97)**

Istorie în mers : 1 Decembrie 1918 — 1 Decembrie 1991

Benzina și hîrtia

Așa numitele măsuri de convertibilizare internă a leului s-au dovedit în fapt măsuri de sărăcire și control strict al libertății de mișcare și de expresie. Pauza s-a terminat, domnilor ! Avem pașapoarte și le putem depune liniștiți la centrele de recuperare a deșeurilor de hîrtie. Cel puțin nu ne mai legănăm în vise dulci. Un drum la Roma, nu cu Alitalia ci cu Taromul, cu genunchii la gură, costă 14 (paisprezece) salarii medii. Tot cu TAROM-ul de vrei să mergi pînă la Chicago te costă stimate cetățean cam un milion și un sfert de lei. Dar să stăm noi pe-acasă, după ușă, că de vrei să mergi de la București la Cluj ori la Arad, ori la Suceava un dus-întors cu avionetele TAROM (alea care ies la pensie odată cu piloții) trebuie să dai leafa toată pe o lună, ba chiar să mai iei împrumut ceva de la un vecin care nu merge la slujbă cu mașina. Dacă merge cu mașina, n-are de unde să te ajute.

Și asta în prag de campanie electorală ! Să mai vedem noi cui îi va da mîna să mai viziteze, în scop de alegeri, județele țării ! Am așa o viziune, parcă văd întrunirile electorale de mîine-poimîine numai petale de trandafir și apă de roze. O plăcere !

Iar ca să fie totul O.K. hop și prețul hîrtiei. Nebun trebuie să mai fie cineva să „cumpere presa". Așa, un ziar la două-trei zile și, dacă poți, citești peste umăr și în metrou. Hai să zicem că o tipărești. Te arde la pungă, dar stringi din dinți și din curele și scoți gazeta. Dacă vrei să o difuzezi cît de cît „în teritoriu" vei constata că nu se poate și cu slănina în pod și cu tigaia unsă. Cel mai bine este să o ții în pod și să o arăți nevestei și copiilor ca să nu uite cu totul vremurile bune de pînă mai an.

Uite așa intrăm cu amîndouă picioarele în epoca superindustrială, de-a dreptul în societatea post-Gutenberg. Fără tipar. Doar cu T.V. Chiar dacă e mono e supremă, atostăpînitoare, atoateștiutoare. Atotconvingătoare.

Nouă, celor din presa scrisă, nu ne mai rămîne de făcut decît un singur lucru — să privim atenți la televizor după ce am cumpărat un litru de benzină și 13 cotidiene din ultima leafă. Privirea incandescentă a domnului Stolojan va săvîrși ceea ce trebuie desăvîrșit.

Eugen Uricaru

Trupul este o rană a spiritului

Sînt o rană deschisă
în trupul universului
această rană ai făcut-o tu
acum aștept pe cineva

la căpătîiul meu de spital
să-mi privească ochii
acum trec zilele și nopțile
cînd lipsește privirea ta absolută

cu cine te-ai dus să faci amor
cu Satana sau cu reprezentantul
său luda aici printre noi
dacă nu ești aici cînd picură

lacrimi de sînge din coastele mele
adormite

acestea în curînd după ce va
trece noaptea vor lumina pămîntul
ca soarele pe un mormînt

acel mormînt va fi adorat
în onoarea lui se vor cînta
imnuri de slavă
din acel mormînt mă voi scula cu durere
să intonez acest cîntec

pentru lumea sărmană
care încă mai trăiește
mai rătăcește în căutarea
unui sens

Dan Laurențiu

În pag. 15:

TOM RAWORTH

În pag. 16:

CYNTHIA OZICK

Număr ilustrat cu lucrări expuse în cadrul Salonului anual al sculpturii mici

Luceafărul

Director
LAURENŢIU ULICI

Redactor şef adjunct
EUGEN URICARU

Secretar general de redacţie
MIRCEA CROITORU

semn

Despre sateliţi .

Omul, ca şi artistul, trăieşte ce trăieşte şi moare... El, ca şi celălalt, are, de multe ori, pornirea să-şi amîne hotărîrea sau, dacă hotărîrea este luată, atunci îndeplinirea ei, măcar asta. În adolescenţă ne-a „zguduit" vorba unei eroine celebre din — parcă — literatura Sudului (nord-american desigur) „la asta am să mă gîndesc mîine". Noi, aici, nici în Sud şi nici în Nord, şi mai mult în Est decît în Vest, am fost mereu împinşi de-o nevăzută mînă să amînăm ba hotărîrea de a spune nu, ba chiar revolta, pînă cînd nu s-a mai putut sau pînă cînd o altă mînă, şi mai nevăzută, dacă aşa ceva se poate spune, ne-a dat primul impuls, „primum movens".

Dar există şi alte forme de amînare decît inacţiunea lui „am s-o fac mai tîrziu", formele active ale amînării. Există amînarea care făptuieşte, însă imperfect, cel în cauză îşi dă seama de asta şi atunci se hotărăşte să mai făptuiască o dată şi, dacă iar nu e perfect şi e sigur că aşa va fi, iarăşi. Aici, artistul e cel mai expus, el îşi termină lucrarea şi, în loc s-o sfărîme cînd vede că nu e ceea ce a vrut să fie, o pune deoparte, ba o şi expune căci sînt părţi ale ei care-i plac, şi se hotărăşte să nu mai rateze data viitoare. Desigur, vorbim despre un tip de artist şi despre un anume tip de om, căci există şi celălalt, care merge întotdeauna la ţintă, precum există şi celălalt, care nu nimereşte niciodată, fiind însă convins că a mers drept la ţintă. Acestea din urmă sînt cele două tipuri de artist sau de om demne de invidiat, mai ales primul. Şi omul de geniu amînă, s-a spus de multe ori şi cred că e adevărat. Însă amînarea pură, esenţială, e cealaltă, ea, care nu dă naştere nici unei împliniri, e ea însăşi o împlinire, în sine

Dacă te-ai născut printre cei care amînă, rataţii viitori, şi n-ai reuşit să te smulgi şi să te muţi în altă condiţie, mai fericită, trebuie doar să ştii cine şi cum eşti. Şi te poţi consola cu ideea că, poate, şi Dumnezeu se numără printre cei care fac încercări, amînînd mereu să obţină perfecţiunea în altceva decît în el însuşi. Căci altfel cum s-ar putea explica trecerea aceasta vertiginoasă prin faţa ochiului său a generaţii şi generaţii de fiinţe imperfecte, decît ca nişte încercări, mereu rebutate, voit rebutate. Departe de noi gîndul că Dumnezeu ar putea fi imaginea, fie şi superioară, a ratării. Căci realizarea unei fiinţe după chipul şi asemănarea Celei Supreme nu e Aceea, ci e doar o umbră a Ei, din cauză că nici substanţa şi nici mediul înconjurător nu pot fi aceleaşi cu ale Fiinţei Supreme, iar umbra trebuie să dispară, făcînd loc altei umbre şi altei umbre, numai ca şi cum Dumnezeu ar voi să întruchipeze perfecţiunea în om. Noi chiar putem crede că, în final, după un număr infinit de încercări, El va înfiinţa din nou cuplul edenic, de bună seamă prefect, cu care se va opri mişcarea aceasta ameţitoare a lumii, în care se vor resorbi şi răzbuna toate umbrele imperfecte dinainte cu mii şi poate milioane de ani, care am fost noi. Iar aceşti ultimi oameni nu vor avea altceva de făcut decît să urce înapoi, pe la est de Eden în Eden şi să se întoarcă şi ei, ultimii, în Cel care i-a creat.

Dar noi, cei de pînă atunci... făptuirile noastre nereuşite nu sînt decît semnul, chiar imaginea inconsistenţei noastre, a lipsei noastre de altceva decît de suprafaţă, reflectînd lumina altcuiva, în absenţa celei proprii, căci nu sîntem decît nişte fiinţe selenare. Ratarea celui care amînă în cele două feluri, zic, este sigură, ea poate fi mai spectaculoasă ori mai banală, dar tot ratare se cheamă.

Uneori însă mă îngrozesc la gîndul că ar putea exista nu numai indivizi rataţi, ci şi popoare ratate, ţări întregi.

De fapt, o lume întreagă ratată, un bilet de loterie care te îmbie să mai încerci o dată. Sau niciodată.

Nicolae Prelipceanu

dictatura personală

Năpîrlirea reptilei totalitare

Gata să desăvîrşească fatalitatea lăuntrică, prostituţia politică românească a nomenclaturiştilor noului regim, oricît ar fi ei de reaşezaţi în funcţii, cu grade mai mici sau mai mari, ia proporţii nebănuite ! Că avem deja în minte vitrinele postcomuniste pline cu manechine de toată mîna, dezbrăcate de caracter, de la I. Iliescu, P. Roman, V. Măgureanu, V. Stănculescu, M. Chiţac, M. Lupoi, la D. Mazilu şi Silviu Brucan, din umbră, gata de uzurpare, sau de la grotescul G. Voican Voiculescu la V. Văcaru, de la senatorul infractor V. Moiş la Dan Iosif, de la românii verzi R. Ceontea la Gh. Dumitraşcu... O adevărată galerie cu figuri de ceară : că avem de toate, numai politicieni „majoritari F.S.N." oneşti, clarvăzători, responsabili nu avem...

Obscenitatea intelectuală oficială îndeosebi, profesată programatic pentru spălarea creierelor şi parazitarea adevăratelor conştiinţe supravieţuitoare Revoluţiei, fiind o cauză a luptei „patriotice" pentru **asanarea** societăţii în sensul dorit de Putere ! Al „consensului naţional"... Putere reactivă la toate nivelurile : de la preşedinte de ţară la preşedinte de C.A.P. nedesfiinţat ! Putere care nu doreşte decît executanţi docili, sclavi economici, sociali, spirituali...

Că îmi dau lacrimile de emoţie, zău, cînd văd extazul timp, occidental în faţa redescoperirii monstrului comunist sovietic pus pe năpîrlire, rămas fără coadă ! Rămas fără coadă, cică, nu numai în ţara lui de baştină, ci şi în România de azi... O coadă de reptilă totalitară ce ar putea să se reînnoiască, natural şi mai puternică, pe tiparul acţiunii de detabuizare a comunismului ! Ar putea, dacă nu vom avea noi toţi grijă, măcar, noi, cei din fostele ţări socialiste păţite, să nu mai acceptăm în veci partidele comuniste să ajungă la Putere : lăsînd, eventual, proletarii din ţările „capitaliste" — care n-au cunoscut binefacerile regimului totalitar comunist — să viseze la coborîrea dreptăţii pe pămînt, dreptate care nouă, românilor, ne-a ieşit pe nas definitiv prin punerea în practică a ideologiei bolşevice...

Spun prostii ?

Morala acţiunii de detabuizare a comunismului, care ne adoarme azi, este de conjunctură : chiar şi într-o ţară ca fostul „U.R.S.S.", sau mai ales în fostul „U.R.S.S.", o ţară plină dintotdeauna de conjuncturi predestinate parcă, din care abia de aici înainte **inflexiunile didactice comuniste reformate** ar putea să dea lecţii de înaltă clasă ! Înaltă clasă conducătoare politică, fără pic de credibilitate morală ! Cu un trecut pe deplin compromis... Darmite într-o ţară ca România, uitată de Dumnezeu... Inflexiuni didactice comuniste reformate spun, adevărate deşeuri ale unor comenzi sociale aşteptate din reflex, deformate de înţelegerea deficitară a efectului lor „reeducativ" : dintr-o fostă lume „postrevoluţionară" **scrisă**, ratată, fariseică, plină de subtilităţi neototalitariste, nesesizate încă de **cititori** la reala lor gravitate, fără funcţionalităţi esenţiale, într-o actuală lume autonomizată, din ce în ce...

M-am lungit iar nepermis cu introducerea la serialul meu legat de cununia celor doi protestatari (foşti „golani" ai Pieţei Universităţii, azi membri activi ai Partidului Alianţei Civice), anticomunişti, cărora eu le sunt naş religios. Vă amintiţi ? Căutam strada Sapienţei duminică, 19 mai 1991, împreună cu mirii şi invitaţii lor, unde eram aşteptaţi la o biserică „de pe vremuri", discretă, fostă proprietate particulară : ne rătăcisem pe undeva printre şantierele dintre Casa Poporului şi Piaţa Naţiunilor Unite, suiţi în taximetre.. . În sfîrşit, descoperind strada mult căutată : o străduţă ! Străduţa Sapienţei, o bucată, acolo, cîtă mai lăsase N. Ceauşescu şi nebunii lui după ultima „sistematizare" : ura ! Ura şi la gară... Coborîm din taximetre lîngă o biserică maiestuoasă, ne uităm unii la alţii, ciudată biserică : avea lacătul pus şi părea a nu fi fost niciodată frecventată...

Liviu Ioan Stoiciu

(va urma)

Vorbe de pe corabia lui Sebastian

● DANIEL UNCU : „ Marţi seara în jurul orei 18, şeful filialei Tulcea a Alianţei Civice, domnul Petre Apostol, a fost agresat în mod bestial" ; „Sperăm ca spitalele să nu se umple cu oponenţi ai actualei puteri feseniste... !". **(România liberă)** ● ADEVĂRUL : „Vom avea cartofi !". ● PETRE ROMAN (Lider al Frontului Salvării Naţionale) : ... „privim spre viitor din adîncul rădăcinilor de viaţă ale naţiunii noastre". **(AZI)** ● CONSTANTIN DUICĂ : „Dar ce înseamnă lider naţional ? Poate avea un partid, constituit nu după criterii etnice, un lider naţional ? Evident, nu" ; „E şi de presupus o mare amărăciune din partea dlui Ion Iliescu : i-a lăsat dlui Petre Roman un partid puternic, deschis tuturor tendinţelor şi opţiunilor democratice (...) ca acum să constate că F.S.N. este un partid mic, în preajma sciziunii, încorsetat de un regulament sever şi de o inexplicabilă concentrare în jurul unei persoane". **(Dimineaţa)** ● Consiliul judeţean F.S.N. Vaslui, Profesor ALEXANDRU MERA : „Domnule preşedinte, nu ne putem explica în nici un fel cum dumneavoastră — omul consensului (...) nu aţi găsit calea dialogului cu domnul Petre Roman"... ; „Ce să credem despre graba cu care s-a acceptat îndepărtarea domnului Roman din fruntea guvernului (cu acordul precipitat şi dezinteresat al domnului Bîrlădeanu şi al altora) cu ocazia dubioasei mineriade din septembrie ?". **(AZI)** ● M. TOMA : **„Schimbarea ciorapilor (între ei)**. Joi, 07.11.1991, între orele 14.07 şi 14.30 dl. Petre Roman, referindu-se la dl. Ion Iliescu, a avut o stare vehement anticomunistă. Apoi, între orele 14.31 şi 14.40, liderul naţional şi-a descărcat ostilitatea faţă de forţele autohtone anticomuniste. Ciorapii rezistă 24 de ore". **(Academia Caţavencu)** ● FLORIAN POPA MICŞAN : „Politica lui P. Roman a fost aşa cum este şi personalitatea sa : adică a unui individ îngîmfat, ros de ambiţia puterii, sigur pe traiectoria sa de om al deceniului" ; ...„scăderea de popularitate a lui P. Roman este catastrofală". **(Europa)** ● CRISTINA PAT : „ALARMĂ" PENTRU GUVERN ŞI PARLAMENT : Munţii patriei încep să devină abator vînătoresc pentru domnii Ion Ţiriac şi Petre Roman !" **(România Mare)** ● MIRCEA MIHĂIEŞ : „Atît de insuportabilă prin demagogie, minciună, obrăznicie, impostură devenise guvernarea Roman, încît oricine i-ar fi urmat beneficia de un avantaj major : al presupusei bune-credinţe. Dar dacă ne-am închipuit o clipă că am scăpat de domnul Roman, ne înşelăm. Nici debarcarea minerească n-a reuşit să-i limiteze ubicuitatea. Ba din contră. Omniprezent şi atotştiutor, domnul ex şi-a început deja campania electorală într-un stil vijelios. **(Orizont)** ● MARIN BUCUR : „Azi, Constituţia comunistă a fost înlocuită de una reciclată la «Ştefan Gheorghiu» şi condimentată cu surogate de drept constituţional «socialist»". **(Cotidianul)** ● VICTOR SURDU : „Am elaborat o Constituţie de referinţă pentru substanţa democraţiei şi libertăţii acestui timp şi pentru începutul mileniului ce bate la uşă". (Citat după **Cotidianul)** ● EXPRES MAGAZIN : „Şapca lui Nicolae Ceauşescu se vinde în Piaţa Amzei". ● AMPress : „Dacă în vremea odiosului, călătoriile erau blocate de securitate, acum s-a ajuns la acelaşi rezultat, prin blocaj financiar. Vor călători ca şi înainte, preşedintele ţării, miniştrii, oficialii, iar românii vor rămîne legaţi de glie, cu toate că Revoluţia a adus în fiecare casă paşapoarte de călătorie". ● NICOLAE CRISTACHE : „Nu peste multă vreme ne vom întreba despre România Mare în felul cum ne întrebăm astăzi cum a fost posibil ca o ideologie ca a lui Hitler să aibă adepţi. Extremismul naţionalist seduce prin simplitatea normelor la care omul primitiv este chemat să adere : Idolatria şi ura. Dezmăţul adulator şi ura răzbunătoare". **(Zig-zag)** ● ANONIM : „Pulpele grase, corpul masiv, îl împiedicau să ajungă cu penisul la prea încercata în răbdări cazemată veşnic închisă a Dudulinei". **(Dragoste durdulie)** ● ION GHEORGHE : „Iată astăzi clasa muncitoare / Ca o mireasă ce se-ntîlneşte cu bărbatul / Ei, pătimaş — / A luat sămînţa fiinţei salvatoare. / Eroul e pe drum. / Să ne ridicăm întîmpinîndu-l de-acum." **(Socialistul)** ● GEORGE STANCA : „Nu ştiu cum dumnezeu se întîmplă căci atunci cînd emisiunea «7×7» nu e făcută de «consacratele» Meleşcanu sau Becleanu, iese excelent".

Petre Stoica

ANUNŢ IMPORTANT

La Editura „ALBATROS", din Bucureşti se află în pregătire un **Dicţionar de literatură română contemporană**, proiectat să apară în cursul anului viitor. Întrucît se doreşte ca lucrarea respectivă să ofere cititorului o imagine cît mai cuprinzătoare şi totodată cît mai exactă a peisajului literar actual, editura solicită scriitorii, criticii şi istoricii literari, traducătorii de literatură, membri sau nu ai Uniunii Scriitorilor, să trimită pe adresa redacţiei o scurtă fişă bio-bibliografică în care să fie cuprinse următoarele date : numele şi prenumele (şi pseudonimul literar, unde este cazul), data şi locul naşterii, studiile, debutul în volum (lucrarea, editura şi anul apariţiei), titlurile cărţilor publicate pînă în prezent şi genul (sau genurile) în care se înscriu referinţele critice mai importante (o scurtă listă a autorilor acestora şi a locurilor unde se găsesc, eventual trei-patru extrase semnificative).

De asemenea, se solicită publicaţiilor cu caracter cultural (îndeosebi celor apărute după Revoluţia din 1989) trimiterea unei fişe care să cuprindă obligatoriu următoarele informaţii : titlul, data şi locul apariţiei primului număr, periodicitatea, numele fondatorilor şi al editorilor actuali, titlurile paginilor şi rubricilor cu caracter permanent, numele colaboratorilor mai importanţi, eventual cîteva titluri de articole de excepţie.

Fişele vor fi expediate pe adresa : Editura „ALBATROS", Piaţa Presei Libere nr. 1 Sectorul 1, cod 71341 Bucureşti, cu menţiunea „Pentru Dicţionarul de literatură română contemporană", pînă cel mai tîrziu la data de 1 februarie 1992.

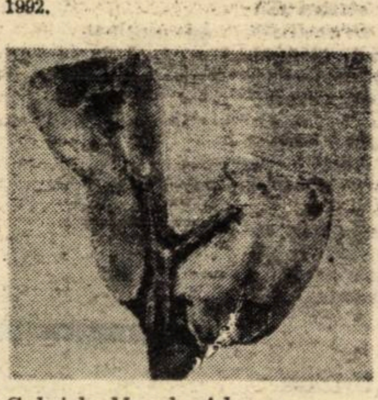

Gabriela Manole Adoc

Din partea Uniunii Scriitorilor

În ziua de 19 noiembrie 1991 s-a semnat la sediul de la Casa Vernescu, Convenţia de schimburi scriitoriceşti pentru anul 1992 între Uniunea Scriitorilor din România şi Asociaţia Scriitorilor din Macedonia. Printre prevederile Convenţiei se remarcă participarea unor scriitori români la „Serile poetice de la Struga", la manifestarea cu caracter balcanic „Întîlnirile de la Racin" şi respectiv participarea unui număr de scriitori din Macedonia la o manifestare internaţională literară din Bucureşti, la „Zilele literaturii macedonene în România", la întrunirea comemorativă „Nichita Stănescu".

Concomitent, ambele părţi vor urmări intensificarea colaborării în domeniul traducerilor, a editărilor, a difuziunii operelor literare şi a întocmirii unor antologii aparţinînd celor două literaturi, precum şi în domeniul schimbului de publicaţii.

Convenţia a fost semnată de Preşedintele Uniunii Scriitorilor, dl. Mircea Dinescu, iar din partea Asociaţiei Scriitorilor din Macedonia de către dl. Todor Cealovski.

Doamna de oțel

Doina Cornea, SCRISORI DESCHISE ŞI ALTE TEXTE, Editura Humanitas, Bucureşti 1991

În august 1982, o scrisoare adresată celor „ce n-au încetat să gîndească" şi difuzată de postul de radio „Europa Liberă" aducea în atenţia întregii ţări numele celei care avea să devină, prin curajul, prin tenacitatea şi totodată prin claritatea mesajului transmis, un adevărat simbol al rezistenţei spirituale româneşti, Doina Cornea.

S-a născut la Braşov, în 1929, ca fiică a Mariei şi a lui Iacob Cornea, descendenţi la rîndul lor ai unor ţărani din Transilvania. După absolvirea Facultăţii de Litere din Cluj (secţia franceză-italiană), unde a fost remarcată de profesorul Henri Jacquier (cel care îi va şi îndruma lucrarea de licenţă), Doina Cornea începe prin a lucra ca profesoară de franceză la un liceu din Zalău, unde se va căsători, în 1954, cu avocatul Leontin-Cornel Iuhas. Din 1958 se va întoarce la Cluj, unde va funcţiona ca asistent stagiar, apoi ca titular la Facultatea de Filologie. După difuzarea scrisorii din 1982 va fi dată afară de la Facultate şi nu peste mult timp va fi supusă celor mai brutale persecuţii şi obligată să suporte, pînă la sfîrşitul anului 1989, regimul unui foarte sever arest la domiciliu. Nu poate sta de vorbă cu vecinii sau cu prietenii, nu poate ieşi din casă după cumpărături (cînd încearcă s-o facă e bătută de miliţianul de la poartă), nu are voie să se ducă duminicile la biserica greco-catolică de care ţine, pentru a participa la serviciul religios.

Scrisoarea din 1982 reprezintă prin urmare începutul unui drum care a însemnat nu numai ieşirea explicită din neutralitate, renunţarea la tăcere, dar şi acceptarea ideii de sacrificiu, fără de care nu te poţi elibera cu adevărat. N-a fost un simplu gest politic, aşa cum s-ar putea interpreta pe măsura necerii timpului, ci o luptă pe viaţă şi pe moarte. Dar scrisoarea din 1982 mai are şi din alt punct de vedere valoarea unui început. Căci tot ce va întreprinde în continuare Doina Cornea se va întemeia pe o tezâ enunţată în acest prim document. În esenţă e vorba de o perspectivă net spiritualistă, care opune pe **a fi** lui **a avea** şi adevărul din noi, dogmelor impuse de alţii, din afară. De la bun început, adversarii din protestele Doinei Cornea sînt **puterea comunistă** (reprezentată prin Ceauşescu, prin dictatura sa de familie şi prin nomenclatura ignorantă sau prin Securitatea care i-au sprijinit) şi, în măsură egală, „şubrezenia noastră lăuntrică", comoditatea, prudenţa sau, pur şi simplu, laşitatea din noi. Cu argumente extrase din Mircea Eliade, din Ştefan Lupaşcu sau din Constantin Noica, Doina Cornea pledează cu îndîrjire pentru ideea de responsabilitate a fiecărui individ, în afara căreia nu se poate vorbi nici de existenţa unei reale responsabilităţi colective şi nici de „regenerarea spirituală" a ţării.

Poate că în faza de început, demersul politic al Doinei Cornea pare naiv, căci ce să însemne a opune banditismului de stat pe care îl practică Puterea, materialismul alienant şi Securităţii, **rugăciunea inimii, catharsisul** sau recomandarea de a trăi ca în cărţi. În orice caz, primele texte de protest ale Doinei Cornea sînt tipice pentru iluzia spiritualistă că se poate sta de vorbă cu Diavolul. Este iluzia (sau naivitatea) care ne impresionează ori de cîte ori în lume se confruntă cele două moduri fundamentale de a fi, cele două logici, **binele** şi **răul.** De fiecare dată. convingerea naivă a **binelui** e că se poate dialoga cu **răul,** că **răul** poate fi transformat, şi asta în timp ce **răul** nu urmăreşte decît să înducă în eroare **binele,** să-l mintă, pentru ca în cele din urmă să-l poată distruge mai uşor. Pînă ce **binele** să ajungă să înţeleagă că nu se poate sta de vorbă cu **răul,** naivitatea oarbă a **binelui** e unul din spectacolele cele mai triste din cîte se pot imagina. Căci ce poate fi mai trist decît să vezi cum **binele** încearcă să vorbească cu **răul** despre credinţă, despre literatură, morală sau gîndire, adică exact despre acele valori pe care **răul** nu dă doi bani.

Şi totuşi, această încredere în forţa absolută a **binelui,** care garantează o remodelare a oamenilor, bazată pe valorile tradiţionale ale spiritualităţii româneşti, încălzeşte ca o flacără şi întreţine puritatea discursului politic pe care îl practică Doina Cornea. Un text amplu, adresat în 1986 Ralucăi Petrulian, este consacrat tocmai reconsiderării componentelor celor mai durabile din alcătuirea sufletului omenesc şi conţine un elogiu adus tuturor oamenilor de cultură „care consimt de bună voie şi, adesea, cu mari sacrificii, să ducă mai departe, aici, «răbdarea», în condiţii aproape de neîndurat, care consimt să ducă astfel în suflet, spre ziua de mîine, mărturisirea lor [...], cuvintele de Dumnezeu, adevăr, spirit, cultură."

Radicalizarea protestului Doinei Cornea începe în 1987, odată cu revolta muncitorilor de la Braşov. Acum, fosta profesoară confecţionează, ca revoluţionarii de profesie, manifeste incendiare, pe care le împrăştie în faţa unor uzine şi în faţa Universităţii din Cluj.

A urmat, în 1988, „scrisoarea din 23 august", un adevărat program politic pe care autoarea îl consideră valabil şi azi. I se cere aici „Preşedintelui Consiliului de Stat", în termeni aproape ultimativi, fie să renunţe la dictatura personală, fie să procedeze la introducerea unor reforme radicale, pentru că „guvernarea" lui Ceauşescu a însemnat cel mai mare eşec din istoria modernă a României : „Sînteţi răspunzător, îl acuză Doina Cornea pe Ceauşescu, în faţa întregii ţări, de secătuirea spirituală a indivizilor, de pustiirea inteligenţei, de înăbuşirea responsabilităţii individuale, a creativităţii şi a inventivităţii cu care poporul nostru a fost dotat. [...] Dar sînteţi răspunzător şi de debilitarea fizică a milioane de oameni, datorită privaţiunilor la care sînt constrînşi : de hrană, de căldură, de medicamente. [...] Mai sînteţi răspunzător de dărîmarea unor biserici — monumente istorice de prestigiu, de falsificarea şi distrugerea trecutului nostru, iar recent — de distrugerea satelor şi tradiţiei noastre rurale. Mai demult, domnitorii noştri ridicau cîte o biserică după izbînzile lor, poate chiar şi după înfrîngeri, iar Dvs. le distrugeţi". Acelaşi lucru în scrisorile din primăvara şi din toamna anului 1989 („**1989. Din primăvară pînă în toamnă**"), cu sentimentul că scadenţa se apropie : „Atîta vreme cît sînteţi în viaţă, iar poporul este cotropit de armata Dvs. de securişti, aveţi putinţa să prezentaţi cetăţenilor o imagine contrafăcută a realităţii — în care, oricum, nimeni nu crede. Puteţi fi însă sigur că istoria nu iartă. Cînd nu veţi mai avea puteri asupra ei, ea vă va judeca după faptele Dvs."

Pentru că volumul apărut recent la Editura „Humanitas" cuprinde şi textele politice ale Doinei Cornea, de după căderea regimului Ceauşescu, este imposibil să nu faci o comparaţie între destinul acestei disidente înainte şi după 1989. Căci situaţia ei(şi în general a mai tuturor disidenţilor români) e fără termen de comparaţie în celelalte ţări ale „fostului lagăr socialist". Ceea ce sare în ochi e că în timp ce înainte de sfîrşitul anului 1989 Puterea a ridicat în jurul Doinei Cornea un zid al tăcerii (sprijinit pe convingerea primitivă că ceea ce nu e numit prin cuvînt nici nu există în realitate), după 1989 acest zid a fost înlocuit de noroiul invectivelor, al minciunii şi al calomniei. Ura tăcută sau ura fizică de dinainte de 1989 a făcut loc limbajului asurzitor al urii zgomotoase şi cele mai abominabile calomnii au fost mediatizate împotriva Doinei Cornea, după ce aceasta s-a despărţit de politica noii Puteri, pentru a se reîntoarce în opoziţie.

Pe de altă parte e de verificat cîte din exigenţele formulate de Doina Cornea în anii dictaturii comuniste şi apoi de revoluţionarii din decembrie au fost instrumentate după 1989. Răspunsul îl dă chiar Doina Cornea într-un raport despre **„Drepturile omului în România"**, destinat Consiliului Europei sau într-o scrisoare deschisă adresată d-lui Ion Iliescu, în 12 iulie 1990 : „Domnule Iliescu. De la proiectul iniţial de democratizare exprimat în proclamaţia din 22 decembrie (libertatea mijloacelor de informare, separarea puterilor, pluralismul politic, proprietatea privată etc.) nu aţi făcut decît să reinstauraţi : — Intoleranţa faţă de orice formă de opoziţie [...] / — Boicotarea sistematică a presei cu adevărat independente [...] / — Împiedicarea campaniei electorale şi a alegerilor, dînd o lovitură de graţie principiului democratic de pluralism politic ; / — Războiul împotriva elitei intelectuale. [...] / — Refuzul dialogului, ori de cîte ori aţi fost solicitat (Tîrgu-Mureş, Piaţa Universităţii, Alianţa de la Timişoara) ; / Menţinerea neschimbată a fostei procuraturi, colaboraţionistă cu fosta Securitate ; repunerea în aceleaşi funcţii a fostei Securităţi, rebotezată „serviciul de Informaţii". Am constatat că funcţia acestui serviciu este de a supraveghea populaţia, comunicaţiile telefonice, corespondenţa ; / — De cîtva timp nu faceţi decît să inventaţi noi organisme de represiune : unităţi militare speciale [...] ; noi forme de jandarmerie pentru menţinerea ordinii etc. Bănuiesc că sînt recrutate tot din tinerele elemente ale bătrînei Securităţi. / De ce vă este teamă, Domnule Iliescu ?"

Poate că mărturiile altor disidenţi români (de la Mihai Botez la Ion Vianu şi de la Paul Goma sau Dorin Tudoran, pînă la Dan Deşliu şi Mircea Dinescu) sînt mai literare în expresivitatea lor, mai analitice şi chiar mai profunde. Nici una dintre ele nu întrece însă în tenacitate, în dezinteresare şi în consecvenţă mărturiile Doinei Cornea. Pledoariile ei au ceva clasic prin simplitate şi o categorică fibră de eroism prin intransigenţa lor. De aceea, Doina Cornea poate fi considerată, fără nici o exagerare, o adevărată Doamnă de oţel a disidenţei politice din România.

Florin Manolescu

Locuri comune
sau despre manipularea informaţiei (II)

În zilele ultimei mineriade, un ziarist care nu este un oarecare la „Adevărul" (apropo, oare ziarele noastre vor rămîne pentru totdeauna cu aceste nume colectiviste ?) scria, cu clăbuci la peniţă, un articol ce se voia fulminant, un articol la adresa regelui şi intenţiei acestuia de a intra, fraudulos vezi doamne, în ţară. Ştirea va fi dezminţită, după un număr de ore, de însuşi şeful SRI-ului.

Pe mine, aici, mă interesează mai puţin să constat că dezminţirea a avut o circulaţie mai restrînsă decît „zvonul" mincinos, fie şi pentru motivul că cine oare se apucă să colporteze şi să răspîndească zelos „dezminţiri" !? Important pentru mine este să constat, cu uimire, că cel puţin într-un prim moment mă va fi influenţat neplăcut „ştirea" domnului Andon, parcă (evident, ştirea ca atare, nu şi comentariile sale belicos-oligofrene). Îl văzusem pe rege, e adevărat, într-un interviu mai vechi ; calmul şi seninătatea acestuia (asemănătoare cu ale lui Eugen Ionesco) m-au impresionat puternic, cu atît mai mult cu cît par a fi ale unui om care, deşi lovit de soartă, nu e, iată, în stare să poarte ranchiună nimănui ; un calm şi o seninătate ce par de o cu totul altă esenţă decît o anume liniştе care se sparge la gogoaşa celui mai firav afront, lăsînd loc pumnului autoritar în tăblia mesei. Şi totuşi, aflînd „ştirea" domnului Andon am început să am dubii serioase.

În aceleaşi zile, în legătură cu o anume camionetă rechiziţionată de mineri, TVRunica afirmă că P.M. Băcanu ar nega cum că mijlocul de transport cu pricina aparţine ziarului „România Liberă". Oricît îl admir pe ziaristul independent pentru curajul şi încăpăţînarea sa, impresia pe care mi-o face ştirea e groaznică. Ar fi o mare eroare să negi un lucru de domeniul evidenţei şi, într-adevăr, a doua zi televiziunea retractează : PMB nu a afirmat aşa ceva.

Tot televiziunea ne povesteşte despre un Marian Munteanu costumat în miner, idee de operetă care, pe de o parte, pune sub semnul întrebării însuşi echilibrul persoanei, iar pe de alta leagă din nou venirea minerilor de o personalitate a „Alianţei Civice". A doua zi ni se spune însă că, vai, nu fusese vorba decît de o cască ceea ce, să recunoaştem, schimbă cu totul datele problemei. În definitiv, cum ai putea refuza ca nişte mineri să-ţi pună pe cap o cască, gest care înseamnă în primul rînd un fel de recunoaştere a greşelilor lor trecute ?

De-acum sînt în situaţia de a-i cere iertare în gînd şi lui M. Munteanu şi mai ales de a-ncepe să mă gîndesc că ceva nu e-n regulă, cu atît mai mult cu cît mai mulţi oameni de bine, în frunte cu preşedintele ţării, mai pe ocolite, ba unii chiar direct, acuză „Alianţa Civică", nici nu se înţelege exact pentru ce anume dar, oricum, ceva în legătură cu venirea minerilor. Nu e nevoie de reveniri cîtă vreme acuzaţia a fost suficient de vagă.

Adevărul e că informaţia neutră, „ştirea zero" este o imposibilitate. Teoretic, ea nu poate să fie cu totul curăţată de rămăşiţe afective aparţinînd celui care-o prezintă, nici de oarecari rudimente dirijiste de interpretare ori de trimiterile la context. Şi nici măcar nu e necesar, căci a informa nu ar trebui să însemne pur şi simplu a reda nişte ştiri lipsite de suportul lor contextual, a informa înseamnă **a da telespectatorilor (cititorilor) mijloacele pentru înţelegerea cît mai exactă a unei probleme (eveniment) date, oricare ar fi natura acesteia** (politică, economică, culturală), pentru ca în final el **să poată emite o opinie în cunoştinţă de cauză asupra subiectului respectiv.** A informa nu se poate reduce la simpla înşiruire de ştiri căci în lipsa cadrului (conceptual, istoric, etc.) orice ştire pretins obiectivă rămîne, dacă vreţi, la simplul stadiu de... zvon Şi, ca să dăm un exemplu limită, aproape grotesc, pentru marea majoritate a cetăţenilor acestei ţări trecerea României la „piaţa liberă" este un simplu zvon : „se aude" (se pare) că va fi aşa, dar în definitiv nu e nimic sigur şi mai ales nu se ştie nici CÎND, nici CUM, nici măcar nu se ştie ca lumea DE CE !

Evident, din momentul în care admiţi inevitabilitatea (ba chiar nevoia imperioasă) de a lărgi spaţiul informării dincolo de cadrul rigid al ştirilor minimale, posibilitatea erorilor creşte şi creşte şi responsabilitatea, dar nu în aşa măsură încît bunul-simţ şi deontologia profesională (care exclude, ar trebui să excludă din capul locului **partizanatul**) să nu asigure o protecţie suficientă.

De acord, se poate chiar greşi, să zicem fără intenţie. Dar să vedem ce înseamnă dezmînţire sau, şi mai important încă, să vedem care e raportul real dintre o ştire (falsă) şi dezmînţirea ei, adică recunoaşterea faptului că a fost falsă.

Mai întîi că, în româneşte, cuvîntul „dezmînţire" spune de fapt cu mult mai mult decît ceea ce se întîmplă în realitate, căci el înseamnă dez-mînţire, adică încetarea minciunii, adică a recunoaşte că anterior ai mînţit. Ori, în realitate dezmînţirea se reduce în cel mai bun caz la un fel de autocritică formală, de circumstanţă, bazată pe ideea că, ce să facem tovarăşi, se mai poate să şi greşim.

Apoi, şi acesta este faptul de o importanţă extremă, **impactul iniţial produs de ştirea falsă nu e cu necesitate anulat de eventuala dezmînţire** şi asta nu numai pentru că mulţi dintre cei care au recepţionat-o în primul moment s-ar putea să lipsească în cel de-al doilea, ci pur şi simplu pentru că : a) e posibil ca impactul să fi fost mult prea puternic pentru a mai fi anulat eficient, persistînd schelele în subconştient ; b) s-ar putea ca mulţi să nu aibă încredere tocmai în retractare, mai ales atunci cînd aceasta e făcută cu zîmbre şi schimonoseli.

Buni specialişti în manipularea informaţiei, oamenii noştri de bine de la TVRunica sau din alte părţi ştiu acest adevăr simplu : ceva, ceva, tot rămîne, de fiecare dată, oricît de gogonată ar fi minciuna.

Mihail Oprea

dan laurenţiu

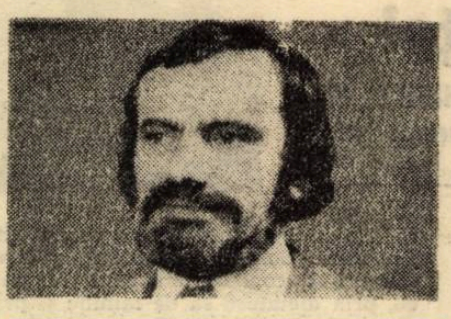

Parfumul sîngelui tău

Așa e trupul iubitei
pe care o visez
mut e telefonul
la urechea mea
deși îl privesc
cu ochiul holbat încă

din noaptea trecută
în acea noapte
eu te-am iubit
venise în vizită îngerul meu

el avea chipul și asemănarea
ta
el arăta ca iadul
plin de răni ele erau
urmele sărutărilor mele

așa este astăzi gura mea roșie
ca floarea paradisului
ea păstrează parfumul
sîngelui tău

Așa începe această lume

Mîine va începe o zi nouă
dar eu sînt în ziua
de ieri
eu locuiesc în altă cameră

mă duc undeva
de unde nu
mă poate întoarce nimeni
eu mă duc acolo

unde ea mă așteaptă
cu buzele fardate
cu gura absolut roșie
la femeia care abia a sfîșiat un poet

și se culcă liniștită
lîngă amantul său
și alăptează la sîn
pe copilul nimănui

acest copil al său este șarpele
vei spune tu ipocrit cititor
dar eu știu că sînt
tatăl său

și asta mă doare
mă doare conștiința de a fi tată
la bătrînețe,
Dumnezeu este un tată bătrîn
al acestei lumi

La picioarele tale

Vreau să stau culcat la picioarele tale
să-ți citesc poezii
pe care încă
nu le-am scris pe trupul tău

tu să privești cu îngăduință
acest scrib care scrie
în limba lui necunoscută
poeme de amor pe tălpile albastre

aceste poeme aș dori
să-ți apere tălpile
de asprimea drumului
aș vrea ca drumul tău

să nu aibă sfîrșit
el s-a construit sub puterea
unui astru care depășește
viața noastră cotidiană

la fiecare pas răsare un
zeu care ne depășește
dar noi uităm uneori
să-i dăm bun venit în olimp.

Cîinele de vînătoare

Te-am urmărit ca un cîine
de vînătoare
prin păduri și coclauri
ca să te ajute
și să te aducă la picioarele stăpînului său

acum stau eu îmbătrînit cu botul pe labe
și tu mă pîndești
ca un animal din întunericul
acestei vieți

care se duce
din ce în ce mai repede
acum mă vînezi tu pe mine
eu abia îmi mai trag sufletul

și tu stai la pîndă
cu o gură îndrăgostită de sîngele meu
eu cred că în curînd
mă vei sfîșia
de la tine
mi-aș dori sfîrșitul

Diamantul

Despre tine cînd dormi
se poate vorbi ca despre acea scoică
bolnavă de bucuria
că va naște o perlă

cînd te vei trezi în razele
soarelui și vei pleca la drum
îmi vei pune un diamant pe deget
acel diamant va purta numele tău

cu el îți voi lumina drumul
prin pădure tu vei cădea fericită
în somn acolo unde pe inelul tău
strălucește chipul fiului fără de moarte

Despre trupul tău adormit

Despre felul în care dormi tu pe burtă
între doi îngeri
nu voi spune nimic
acești îngeri care te însoțesc

nu au nici privirea
nici degetul trădător al lui Iuda
despre trupul tău respirînd
în somnul universului

cu pielea albă
ca paginile din aripile
acelei respirații care este a mea
ca paginile din opera mea
pe care o scriu acum

Stelele

Voi încerca să înfloresc
primăvara eu sînt un copac
care trece pe drumurile toamnei
voi încerca să înfloresc primăvara

și aceasta va veni odată
cu tine
voi încerca să înfloresc
primăvara

vor cădea florile din stele
primăvara voi cădea
în genunchi
la un pom înflorit

primăvara va cădea
la picioarele tale

eu vreau să-ți dedic
încă ceva
eu vreau să-ți dedic
ultimele zile ale vieții mele

aceasta se va întîmpla
dincolo de puterea mea
de cunoaștere
aceasta se va întîmpla în paradis
eu iadul nu prefer
vei răspunde vreau să
rămîi mai strălucitoare
decît steaua mea călătoare

Somnul cuvintelor pe trupul tău albastru

Bucuria de a începe o zi
fără prihană
petale albastre de cuvinte
îți acoperă pielea mătăsoasă

respiri din ce în ce mai
înfrigurată în patul tău alb
de parcă ar veni iarna
ochii tăi întreabă

a cui e vocea din nouri
eu voi răspunde
nu e vocea mea
ea este a celui nevăzut

bucuria de a începe un poem
de parcă te-ai naște acum
în pragul zilei adorind
nu pe cine ți-a intrat pe ușă în somnul tău

ci pe aceea care ți-a fost
promisă așa vorbeam și se scuturau
cuvintele albastre pe pielea ta mătăsoasă
cînd te trezeai și anunțai sfîrșitul lumii

Anamnesis

Aș vrea să mă descurc
într-un text pe care
l-am uitat
aș vrea să-mi aduc aminte de tine

o pagină pe care am părăsit-o
ca pe un nor care trece pe cer
pielea ideală a acestui trup
albastru aș vrea să mi-o aduc aminte

așa trebuie să-și sfîrșească
zilele bătrînul poet
visînd la ceva
despre care nu-și aduce aminte

Memoriile unui maquisard

Se poate spune că biblioteca literaturii concentraționare este de acum formată : volume care constituie, fiecare în sine, un dosar de acuzare capabil să trimită în fața instanței cel puțin cîteva zeci de călăi sadea sub acuzația de crimă de genocid. În absența unui proces oficial care să-i întemnițeze pe acești criminali, aflați actualmente încă în viață și plimbîndu-se printre noi, cărțile în chestiune capătă, poate în primul rînd, această valoare de piese probatorii penale. Aspectul documentaristic este dat de aceea că aceste cărți, ieșite din beznа sertarelor ori „întoarse" din exil în țara de origine, umplu un gol uriaș, întins pe parcursul a patru decenii și egalînd întreg intervalul regimului comunist — un gol de factură istorică înainte de toate, dar incumbînd totodată o gravă carență de ordin moral, social și uman. Multe lucruri n-au fost spuse în tot acest interval, creîndu-se impresia — cel puțin pentru un anumit tip de oameni — că ele nici n-au existat. O porțiune a istoriei noastre naționale a fost pur și simplu eludată și înlocuită cu o formă prefabricată, artificială și falsă. Tot ce s-a întîmplat de prin 1945 încoace a fost sistematic trecut sub o tăcere fie încăpățînată, fie înfricoșată. Nu s-a vorbit nimic despre temnițele comuniste, calchiate după model sovietic, despre lagărele de muncă forțată — în realitate lagăre de exterminare — împrăștiate pe tot teritoriul național, în Deltă sau în Dobrogea la fel ca și în minele de plumb din Maramureș. Ascunsă a fost și „reeducarea" de la Pitești, dar poate că cel mai bine ascuns a fost un fenomen care poate constitui un motiv de mîndrie națională, capabil să contrazică „doctrina" lașității ori „moliciunii" românilor : mișcarea de rezistență anticomunistă, întinsă într-o rețea construită după toate regulile militare și ale clandestinității, veritabil **maquis** românesc, minus sprijinul intens din exterior, de care a beneficiat cel francez. Mărturiile despre această realitate au început să iasă la iveală, să fie tipărite în paginile ziarelor ori ale revistelor („Memoria" deținînd primul loc) și, recent, o primă carte „în toată regula" vine să depună mărturie despre ceea ce a fost. **Intrarea în tunel,** de Radu Ciuceanu — volumul I dintr-un ciclu de cinci volume — descrie primii ani de existență a acestei Mișcări Naționale de Rezistență, care a luat ființă imediat după război (conform unei precizări, din chiar dispoziția Regelui Mihai I dată generalului Aldea — cel care apare în memoriile lui Ion Ioanid și la a cărui moarte în detenție asista acesta —, care a și fondat-o), pînă la arestarea autorului și a mai multor camarazi, în urma unei imprudențe, în toamna anului 1948. Volumul (apărut la Editura „Meridiane") are de fapt trei secțiuni, memorialul propriu-zis **(Memorii I — Intrarea în tunel)** fiind urmat de o amplă anexă de **note** (p. 321—416) explicative și cu caracter documentar, inclusiv interviuri referitoare la anumite puncte obscure, și precedată de **O prefață neobișnuită** (p. 3—114), scrisă de Octavian Roske, mai tînăr colaborator al lui Radu Ciuceanu și „complice" al acestuia în activitatea de opoziție camuflată desfășurată în condiții de conspirativitate, sub regimul Ceaușescu, în ultimii săi zece ani. De fapt, această prefață se constituie ea însăși într-un „microroman", avîndu-i ca protagoniști principali pe Radu Ciuceanu și Octavian Roske, iar ca „intrigă", acțiunea clandestină de demascare a politicii demolatoare (la propriu) inițiată și urmată cu încrîncenare de Ceaușescu ; denunțată, pe baza unei ample documentări și minuțioase redactări, prin intermediul „Europei libere", în 1981 și 1985 — în timp ce anexa formează un veritabil **dicționar** al perioadei anilor '50, garnisit din plin cu date, nume, cifre, adrese, referiri la evenimentele petrecute atunci, interne sau și internaționale. Memoriile lui Radu Ciuceanu sînt astfel solid „sprijinite" de două blocuri masive ce le completează fericit. **Prefața** ne furnizează portretul autorului **Memoriilor :** constatăm, citind-o, că activitatea de rezistență **activă armată,** din anii postbelici a fost continuată, mult după ieșirea din detenție, de către una, cum spuneam, clandestină, constînd în denunțarea paroxismului politicii comuniste în România, campania de demolări, urbane și rurale, declanșată de urmașul lui Gheorghiu-Dej, la începutul anilor '80 **(Condiția monumentului sub regimul comunist** și **Va supraviețui Bucureștiul pînă în 1984 ?).**

Memoriile lui Radu Ciuceanu se referă la activitatea rețelei de rezistență armată din sectorul Olteniei, cu sediul (cartierul general) la Craiova ; cooptat în Comitetul Militar, alături de generalii și coloneii din „vechea" armată regală, în curs de dezafectare sub ocupația sovietică (g-ralul Carlaont, col. Ștefan Hălălău, col. Petre Grigorescu, col. dr. Gh. Cărăușu — asasinat în mod misterios, acesta, ș.a.), tînărul Ciuceanu participă la ședințele de stat major și, fiind cel mai mic în vîrstă, are printre alte sarcini „recunoașterea terenului", în vederea amplasării de noi baze de partizani în munți, și amenajării de platforme de aterizare (în așteptarea virtualelor desanturi anglo-americane) și a zonelor de parașutare a ajutoarelor în armament și muniție, ca și verificarea la fața locului (ca alpinist încercat ce era) a regiunilor desemnate drept viitoare puncte strategice dintr-un întreg lanț de rezistență în cadrul unui viitor război antisovietic cu sprijin occidental. De la dezvăluirea regulilor acțiunii armate conspirative, a planurilor de perspectivă și a variantelor preconizate în vederea eliberării țării și pînă la escaladările montane ori activitatea de „curier" în tre comandanții diverselor grupări de „maquisarzi", autorul ridică vălul de pe o fațetă a realităților anilor '45—'48 (dar care a continuat pînă prin 1960), ce sintetiza revolta surdă, înăbușită de frică dar crîncenă, a întregii populații. Mișcarea Națională de Rezistență era o vastă organizație cu ramificații pe întreg teritoriul național ; oamenii care o constituiau își riscau viața și o știau, după cum știau despre slaba dotare și nesiguranța perspectivelor de reușită ale acestei rezistențe. Ancheta la care este supus, odată căzut în mîinile Securității proaspăt înființate (în toamna lui 1948), dovedește din plin varietatea firii umane, mergînd de la eroismul absolut ce conduce la acceptarea mutilării ca urmare a refuzului de-a trăda și pînă la cedarea, mai devreme sau mai tîrziu, sub presiunea torționarilor, după cum nu ocolește nici pericolul reprezentat de firile romantice și exaltate, total nerealiste, cu desăvîrșire neavenite într-o asemenea „profesie".

Deși sînt scrise într-un stil sobru, reticent, aproape „documentaristic", științific, memoriile lui Radu Ciuceanu nu sînt lipsite de un anume „suspense", și de o notă de culoare în care transpare specificul epocii, îndeosebi prin intermediul amănuntului revela-

Nicolae Balță

Continuare în pag. a 14-a

Abnegația lecturii

Eruditul și devotatul editor al lui Eminescu s-a aplecat asupra literaturii „în curs“ cu o tenacitate inegalabilă, începînd încă de prin 1923. De la Biblioteca Academiei, unde ostenește benedictin asupra manuscriselor eminesciene, el coboară în cetate și se angajează, cu o regularitate metronomică și cu o rîvnă de performer, în trepidațiile cursului curent al literaturii.

În cele ce urmează, dată fiind vastitatea materiei (dar și din alte motive, care se vor vedea), mă voi referi numai la o parte din „registratura“ criticului foiletonist, anume la aceea exercitată odată cu anul 1940, în paginile ziarului **Acțiunea**, apoi, după, 1944, continuînd în alte publicații. Lesne de înțeles, „mențiunile“ din **Acțiunea** au fost scrise într-o perioadă istorică întunecată. Cu atît mai luminoasă, prin contrast, ne apare poziția criticului care n-a abdicat, nici o clipă, de la convingerile sale democratice, cu cît reflexele propriei umanități se întind pe întreaga arie a literaturii. Specifice atitudinii sale — potrivit concluziilor aproape unanime — sunt delicatețea, rafinamentul surîzător, ținuta ceremonioasă, protocolară, acribia. De reținut numai că „legăturile de afecțiune“ nu-s de domeniul slăbiciunilor sentimentale, ci țin mai ales de **caracter.** Pe începători îi ajută „să destrame de timpuriu crisalida anonimatului“, pe autorii consacrați îi prețuiește din pasiunea pentru literatură. Fundamental, critica perpessiciană se sprijină pe descrierea simpatetică, fără să ignore inițiativa axiologică în expresia ei ușor binevoitoare. Într-o declarație de principii, criticul pune accentul pe obiectivitate, în sensul distribuirii atenției în mod egal, către toate scrierile literare, încît imaginea generală a vieții literare de la un moment dat să apară cît mai exactă cu putință. Și totuși subiectivitatea nu este expulzată, mai ales de către un critic care, de la bun început, se pune sub steagul impresionismului, în accepția superioară a cuvîntului. Adeziunile predomină în critica lui Perpessicius, ele fac „tonul“ de fond al cronicilor sale literare, așa că e de preferat să-i vedem, acum, și cealaltă „față“, mai ascunsă și mai puțin pusă în evidență de către exegeți. E drept că în ultima vreme accentul cade tot mai mult pe relevarea insatisfacțiilor sale, probabil ca un gest de contracarare. Așadar, **Titu Maiorescu și posteritatea lui critică,** de E. Lovinescu „nu e lipsită de anume injustiții“ ; preocupările morale și pedagogice „au vătămat atîtea dintre lucrările părintelui Agîrbiceanu“; poezia lui Aron Cotruș e pîndită de „pericolul retorismului“; „Cel mai copios dintre cicluri : **Cîntecele mele** (dintr-un volum al lui Adrian Dumitru — Șoimu, n.m., C.T.) este, din nefericire, și cel mai puțin realizat. Sunt, de bună seamă, cîteva intenții și cîteva gînduri subtile, dar forma, nu o dată neglijentă și de fel personală, în care le toarnă, nu e din acelea care favorizează poezia de dragoste“ ; „Fără să fie un scris prea neglijent, stilul acestui roman suferă de o pronunțată lipsă de culoare, e mult prea neted, prea impersonal. Dar mai ales se cuvine regretat caracterul oarecum didactic, de ghid elementar, pe care părintele Damian Stănoiu le-a dat romanului său“ etc. G. Călinescu avea dreptate să semnaleze, sub aparența indulgență, „retractări disimulate“, „remarci anihilante, semne de îndoială“.

Se înțelege, numărul scriitorilor comentați este foarte mare : de la valori ca Sadoveanu, Iorga, E. Lovinescu, G. Călinescu, Tudor Vianu, Al. Philippide, la debutanți și autori uitați ca Ion Dragomir, Madeleine Andronescu, Ana Luca, Ion Bălan, Elena Mătasă, Ștefan Cîrstoiu. Cele mai calde cuvinte, acum (cu un an-doi în urmă, ele erau adresate lui Rebreanu, pornind de la romanele **Gorila** și **Amîndoi),** le găsește în legătură cu opera lui Sadoveanu, dar nu sunt scăpate din vedere nici edițiile și reeditările operelor unor scriitori ca Miron Costin, Nicolae Costin, Ion Codru-Drăgușanu, Ion Heliade Rădulescu, Ion Ghica, Nicolae Filimon, I.L. Caragiale. Mentorul junimist, Maiorescu, îi reține masiv atenția prin scrierile lui E. Lovinescu dedicate acestuia ; asemenea, Eminescu e un subiect recurent.

Între 16 decembrie 1944 și 7 iulie 1947, Perpessicius își publică mențiunile critice, cu aceeași hărnicie, în **Ardealul, Universul literar** (de sub conducerea lui Al. Ciorănescu), **Lumea** (G. Călinescu) și **Jurnalul de dimineață** (Tudor Teodorescu-Branițte). Profesiunea de credință, exprimată în **Între for și turn de fildeș** și în **Critica ceasului de față,** se află în continuitatea aceleia din articolul **În tinda unei registraturi** (1923) și ilustrează o conștiință de o admirabilă consecvență. Criticul se întoarce, după o scurtă întrerupere, forțată, la „dulcele și familiarul supliciu, al foiletonului“. Și acum își propune și realizează aceeași largă deschidere și comprehensiune („A îmbrățișa cît mai mult și a năzui la înțelegerea a cît mai multe și variate moduri de expresie literară“), același nobil efort de obiectivitate. De semnalat o constantă a criticii noastre, pe linia, oarecum divergentă, Maiorescu — Gherea — Ibrăileanu — Lovinescu, și anume **militantismul ;** Perpessicius, alături de ceilalți critici ai generației sale, a treia postmaioresciană, își asumă imperativul libertății, cu o singură constrîngere : aceea impusă de cerințele artei. Deci, nu turnul de fildeș, ci forul, descinderea în Agora reprezintă idealul acestei critici : „Eclectic, din predestinare și necesitate, nu vom interveni în dezbaterea ce se poartă de cîtva timp pe tema turnului de fildeș și cu atît mai puțin vom distinge cărțile supu... judecății noastre, după cum reflectă o inspirație forensă sau dimpotrivă una eburnee. Parafrazînd oarecum dictonul lui Terențiu, am putea spune : scriitor sunt și nimic din ceea ce este frumos nu-mi este indiferent. Desigur, prefacerile sociale ce se vestesc vor imprima și literaturii noi caractere, pe cari nu vom pregeta să le punem în lumină și să le aplaudăm, după împrejurări. Oricît de lăudabile însă, intențiile nu ajung în materie de literatură. Niciodată subiectul n-a suplinit lipsa de inspirație și niciodată constrîngerea — afară de aceea impusă de canoanele artei — nu a încălzit tiparele inspirației“. Și iată cuvintele lui Musset, pe care el însuși le ia drept **memento :** „Desigur, libertatea dă naștere destrăbălării ; însă destrăbălarea valorează mai mult decît servilismul, decît slugărnicia literară“. Să înțelegem aceste cuvinte așa cum se cuvine și să luăm seama, iarăși, că Perpessicius nu se împacă nici în ruptul capului cu poziția înregistratorului nepăsător la valoare sau benevolent prin program.

Avînd state vechi de serviciu, criticul este, și așa trebuie să rămînă, un practician. Ceea ce nu înseamnă a renunța la înțelegerea profundă și riguroasă a faptului literar și nu numai literar. Există, vrînd-nevrînd, o armătură pe care se susține solid activitatea „recenzorială“. Și aceasta implică o mare responsabilitate, de natură artistică și cu răsfrîngeri sociologice. Să luăm și noi aminte : „Lectura unei cărți și, după aceea, răsfrîngerea ei în oglinda unei conștiințe, actul critic cu un cuvînt, se desfășoară după un ritual, la care participă, în măsuri diferite, cetitorul, autorul și criticul însuși“. Ca și Maiorescu, marele înaintaș, Perpessicius afirmă ritos scopul concret-practic al acțiunii critice : acela de a servi publicul, de a-l educa, dar fără a cădea în simplismul pedagogic : „O atare concepție pedagogică n-a figurat niciodată nici între credințele, necum între gusturile noastre. În locul constrîngerii, am recomandat persuasiunea, în locul sentințelor capitale — circumstanțele atenuante, în locul normativului și cenzurei — deplina autonomie de gîndire și reacție. În veacul tuturor libertăților, ce n-au exclus agresiunile și poate tocmai de aceea, am fost necurmat pentru dezrobirea șerbilor“. În fine, merită a fi reținută părerea, foarte actuală, despre tehnica în critică, adică despre necesitatea rigorii, dimpreună cu deschiderea spontană, în funcție de gust și de particularitățile obiectului supus interpretării: „Ca orice lucrare a spiritului, și critica cunoaște o tehnică, tradițională, dublată de una instinctivă, individuală și chiar instantanee“. Ni se luminează acum mai bine „chipul“ impresionismului perpessician, în fond al impresionismului major.

Considerentele de față despre misiunea criticii se confirmă, concret, și în foiletoanele critice din această etapă. Cu **Orașul pierdut** de Mihai Beniuc și **Ora fantastică** de Dimitrie Stelaru, laboriosul cronicar literar continuă să examineze „coarda protestatară“ a liricii noastre de atunci, provenită, mai ales, observă el, din spațiul transilvan. Tot poezie militantă va scrie și Mihail Cruceanu (în **Lauda vieții),** dar mult prea timidă, după opinia criticului. „Spirit patent neconformist“ este Geo Bogza, de data aceasta **(Cîntece de revoltă, de dragoste și de moarte)** „deviat“ în litanie obsesivă ; în schimb, Eugen Jebeleanu își amplifică vibrația patetică și dispoziția incendiară cu poemul **Ceea ce nu se uită.** Răzvrătiți, într-un alt registru, sunt și poeții noștri suprarealiști din această perioadă. Se remarcă la Gellu Naum **(Culoarul somnului)** și Virgil Teodorescu **(Blănurile oceanelor)** o pendulare aproape stranie între zonele mai tăinuite și popasurile în cetate, pînă la revolta pe baricade : „Ca și confrații lor din Apus, suprarealiștii noștri preferă turnului de fildeș, arena publică și în locul alchimiei, savantă în dozajul imaginilor, cuvîntul nud și virtuțile lui balistice“. Proza, mai puțin viguroasă în respectivul moment, este reprezentată de Cezar Petrescu **(Adăpostul Sobolia, Războiul lui Ion Săracu),** Ionel Teodoreanu **(Hai diridam, Masa umbrelor, La porțile nopții),** Felix Aderca **(Revolte),** Lucia Demetrius **(Album de familie),** Sergiu Dan **(Unde începe noaptea),** Ticu Archip **(Soarele negru).** Cronicarul se pronunță conștiincios despre toate acestea, însă fără să găsească semne ale valorii indubitabile. O asemenea șansă i-o oferă, în schimb, eseistica, critica și istoria literară. **Istoria literaturii române moderne** de Șerban Cioculescu, Vladimir Streinu și Tudor Vianu, precum și **Istoria literaturii române. Compendiu** de G. Călinescu îi dau mare satisfacție prin „înalta ținută științifică“ și prin „spectacolul instructiv și impresionant“. Șerban Cioculescu mai revine în comentariile perpessiciene cu monografia **Dimitrie Anghel** („o lucrare sistematic arhitecturală“) și cu **Introducere în poezia lui Tudor Arghezi,** studiu „gîndit ca un omagiu și realizat cu toată diligența și priceperea“. Cu **Portrete și controverse,** Petre Pandrea intră, intolerant și agresiv, în „garda“ criticii noastre, „pe cît de bine înarmat, tot atît și de combativ“. Încă o dată, să nu uităm : ne aflăm într-o foarte grea etapă istorică, „de tranziție“, și literatura nu dezertase în cîștigul politicii ! Exclusiv al politicii !

În celelalte mențiuni, Perpessicius adastă „cu vegheată emoție“, cu plăcere și luciditate, asupra producțiilor literare, mențiuni publicate în **Jurnalul de dimineață,** acoperind o bună parte din anii 1946 — 1947. De semnalat : **Fantezii răsăritene** și **Caleidoscop** de Mihail Sadoveanu, **Manual de morală practică** de Tudor Arghezi și **Stanțe burgheze** de George Bacovia. Criticul glosează despre „tăcerea“ sadoveniană (ca orice mister, ea cere o inițiere, nu se relevează oricui : „Ca și statua legendarului Memnon, tăcerea asta pietrificată glăsuiește ori de cîte ori razele soarelui îi atinge creștetul“) ; se entuziasmează de „podoabele artei“ cuprinse în **Fantazii,** de „tabletele“ argheziene (asemănate cu miracolul inepuizabilei seve care dă, în fiecare zi, o altă rază); distinge **ironia** „de mare clasă“ a lui Bacovia : „Discreția era unul din elementele ironiei bacoviene și astăzi ea a pus stăpînire pe toate mijloacele de expresie ale poetului. E ca și cum pe fiecare coardă s-ar fi aplicat o surdină și sunetul se cere mai curînd ghicit [...] Ironie și extract de pamflet, dezgust și mizantropie, **Stanțe burgheze** acuză caracterul criptic al poeziei d-lui Bacovia, în descifrarea căreia comentatorii vor trebui să facă operă de scafandri și de mineri“.

Geta Caragiu

Tot în acest timp, atît de tulbure, Perpessicius recitește scriitori străini și români, precum Turgheniev, John Steinbeck, Oscar Wilde, Alexei Tolstoi, Vasile Alecsandri, Emil Isac, Ilarie Voronca, dovedind mereu aceeași înaltă receptivitate. Harnicul cronicar ducea stindardul mai departe, în aceste vremuri agitate, aproape fabuloase în fierberea lor. E. Lovinescu nu mai era, Pompiliu Constantinescu se stinge prematur (10 mai 1946), G. Călinescu, Șerban Cioculescu, Vladimir Streinu slăbiseră „pasul“ foiletonistic, din diverse pricini : orientarea spre publicistica de altă factură, tribulațiile politice, sarcini universitare, conducerea unor publicații, definitivarea și editarea de cărți — în tot cazul, mai puțină cronică literară. Numai Perpessicius continuă să mențină același ritm de mai înainte, adică dinamic. El este „registratorul“ principal al literaturii din această perioadă, să-i spunem încă o dată, foarte zbuciumată, totuși, cum se vede, destui de productivă în materie literară și atît de puțin cunoscută astăzi ; de la editorul martir al OPEREI lui Eminescu (editase trei volume pînă în 1944) putem să ne facem cea mai corectă idee despre mișcarea editorială a timpului. La **Revista Fundațiilor Regale** scrie, tot acum, despre tălmăcirile din Jean Moréas, din Heinrich Heine, din lirica maghiară. Articolele cu caracter bilanțier vin să întregească imaginea literară a acestor ani, așa cum ni se comunică ea, de bună seamă, prin lectura perpessiciană. Bunăoară, în **Două semestre de poezie** (I în ianuarie 1946 și II în februarie 1946) criticul caracterizează în ansamblu momentul literar (poezia) 1945, deși, recunoaște el, îi lipsește perspectiva, fiind „prea aproape de craterul, ce n-a sfîrșit de tot să fumege, al vulcanului“, încă în „conul de umbră în care ne-a învăluit prelungita eclipsă solară“ — războiul. Și totuși deslușește bine cum „schimbările politice“ care au urmat n-au putut decît să aducă, odată cu ele, „expropierea turnului de fildeș și înrolarea sub steagurile poeziei militante“. Din furtuna conflagrației mondiale s-au ivit cîteva „voci“, impunîndu-i-se criticului mai ales cele ale lui Emil Giurgiuca și Mihai Beniuc. În general vorbind, alături de „lotul“ suprarealiștilor se afirmă „poezia în care se oglindește istoria ultimilor ani“, deci poezia iconoclastă și protestatară, cu reprezentanți ca Magda Isanos, Dumitru Corbea, Sașa Pană **(Pentru libertate),** Ștefan Roll **(Manifestație),** Sergiu Lezea, Ștefan Popescu, Eugen Jebeleanu **(Ceea ce nu se uită),** Geo Bogza, Mihail Cruceanu, al cărui volum, însă, **Lauda vieții,** „nu află nici fabulația îndestulătoare, nici mai ales tonul potrivit, energia și deciziunea cerute“, poetul fiind de formație simbolistă, deci mai predispus la evanescențe decît la patos revoluționar. Pe lîngă poezia socială și militantă (impulsionată de autori ca Maiakovski, Utkin, Aragon, Eluard), Perpessicius găsește și alte orientări ale poeziei timpului, cum ar fi tradiționalismul fostului simbolist N. Davidescu (în **Cîntecul omului),** stilizările lui Eugen Crăciun, hermetismul lui Virgil Treboniu, „egotismul“ („lirismul nu-i oare prin definiție egoist ?“ — se întreabă criticul ; așa este, dar de pe atunci începuse asaltul asupra „turnului de fildeș“, asalt de lungă durată, adevărată canonadă), fantezismul și nonconformismul lui Constant Tonegaru (în **Plantații),** Dimitrie Stelaru, Geo Dumitrescu etc. Nu-i așa că era, totuși, un răstimp eroic, în poezie ?

Tot în aceeași revistă **(Revista Fundațiilor Regale),** Perpessicius referă despre **Flăcări** de Radu Tudoran, **Zile de lagăr** de Zaharia Stancu, **Tapirul** de Cezar Petrescu, **Timpuri implinite** de Dan Petrașincu, **Sfîrșit de veac în București** de Ioan Marin Sadoveanu, **Oameni la pîndă** de Liviu Bratoloveanu etc. O inițiativă permanentă și, de regulă, pornind de la ediții, o reprezintă comentarea scriitorilor de altădată. Aici, Macedonski (în trei „reprize“), Dobrogeanu — Gherea, Ovid Densușianu („vizionar al latinității“) în versiunea lui Basil Munteanu. Recunoaștem și acum, în mai toate mențiunile sale, același protocol al lecturii, o consecvență în generozitate, care, repet, nu exclude rezistența în fața eșecurilor, cum e, de exemplu, cazul romanului **Poezia trupului** (oh, tranziția !) de C. Manolache : „excentricități stilistice“, „patos pompieresc“, „tendința exagerată de a scrie frumos“...

Suntem în anul de grație 1947, luna decembrie. Perpessicius nu mai publică, o vreme, foileton. Își va relua, mai tîrziu, rubrica de „mențiuni critice“ și va inaugura „lecturile intermitente“, pentru a-și împlini chemarea pînă la capăt.

Constantin Trandafir

Hortensia Papadat

Cronologie

Hortensia Bengescu s-a nsăcut la 3 decembrie 1876, în satul Ivești, din județul Galați. Fiică a generalului Dimitrie Bengescu. A învățat la Institutul de Domnișoare „Bolintineanu", din București (1887—1894). La vîrsta de douăzeci de ani s-a căsătorit cu magistratul Nicolae Papadat. A locuit, pe rînd, acolo unde îi impunea profesia soțului său, la : București, Buzău, Focșani, Turnu-Măgurele, Constanța, Galați și, din 1933, iarăși la București. În anii 1916—1917 a fost soră de caritate, voluntară, în cadrele Crucii Roșii, la Focșani. A încetat din viață la 5 martie 1955. În necrologul publicat atunci de Uniunea Scriitorilor, se spunea, între altele : „Prin opera sa, Hortensia Papadat-Bengescu a adus o masivă contribuție în cîmpul literaturii noastre ; a îmbogățit tabloul creațiilor realiste. Opera ei va rămîne în tezaurul literaturii noastre". Necrologul este semnat de douăzeci de scriitori, în frunte cu Mihail Sadoveanu.

Principalele scrieri ale acestei mari prozatoare au fost reeditate după 1955, în volume separate și în OPERE, care au cunoscut, ca și mai înainte, succese notorii în rîndul cititorilor.

Debutul publicistic (1913) și editorial (1918)

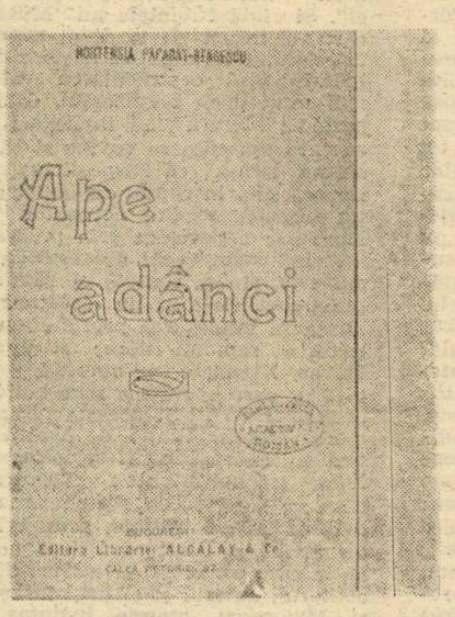

Scriitoarea consideră deci că aceste prime apariții au fost „activități ziaristice". Continuă apoi mărturisirile: „Într-o zi am scos dintr-un sertar cîteva foi pe care fixasem o obsedantă **Viziune.** O aveam scrisă mai de mult, dar am trimis-o, cu întîrziere, revistei **„Viața românească"**, pe care o citeam cu serios interes. A apărut în numărul 1, din anul 1913, cu semnătura : Hortensia P.B. Această revistă a rămas pentru mine o academie, a rămas strîns legată de o viață nouă și superioară ; îi datorez exclusiv încorporarea mea în falanga prețuită a lumii literare. Am continuat apoi să public fragmente literare, în formă epistolară...". Și mărturisirile se termină cu aceste frumoase cuvinte : „Îmi iubesc cu pasiune **Arta** și o cred cea mai plăcută parte a vieții".

Debutul editorial este consemnat în luna decembrie 1913, cu volumul de proză **Ape adînci.** Dintre notațiile critice ale vremii menționăm concluziile

La încrucișarea unui drum
abia atingîndu-și mîna, și a ei
gust nebun de dînsul a tutulor
și sufletului. Un dor, o dorin
lor, uitare). Și niciodată nu a
mult. Mai tîrziu, pe fruntea
ispitei, - și fusese îmbrățișarea
sem trecînd.

Amintirea unei dorințe — v
întrupează — vis de amor — mai
plinie.

LOYS ȘI SUZON (1912)

La dela Xenopol, directoarea revistei **„Viitorul femeilor"**, îi cere scriitoarei Hortensia Papadat-Bengescu date referitoare la începuturile sale publicistice. Într-o scrisoare datată 3 octombrie 1915, aceasta îi răspunde :

„Emoția literei imprimate o datoresc neuitatului actor Petre Liciu. Îl admirăsem ca artist, dar nu știam cît este de mare această admirație, pînă nu a murit. Cînd scena și societatea au pierdut în el un element care a trăit în chip activ din ideal, cuprinsă de o puternică impresie am creionat cîteva rînduri, pe care le-am trimis unui cotidian francez, de la București. Cînd, a treia zi, desfăcînd jurnalul, am văzut articolul **Sur la mort de Pierre Liciu**, am avut o scurtă emoție pe care nu o voi mai regăsi, cred, niciodată. Am continuat să scriu mici fragmente literare, pe care le iscăleam LOYS, și SUZON, alternativ, și am ieșit din anonimat cu o serie de foiletoane critice asupra operei dramatice a lui Henri Bataille. Aici se termină activitatea mea ziaristică".

Așadar, Hortensia Papadat-Bengescu a debutat în publicistică la vîrsta de treizeci și cinci de ani, articolul despre Liciu fiind în ziarul **„La Politique"**, din 10 aprilie 1912.

La Teatrul Naț

A l doilea volum al scriitoarei s-a numit **Bătrînul** — comedie socială în cinci acte. Piesa aceasta a fost prezentată pe scena Teatrului Național din București la 2 martie 1920, avînd ca interpreți principali pe : Agepsina Macri, Marioara Zimniceanu, N. Soreanu și R. Bulfinsky. O altă piesă, intitulată **Lulu**, a avut premiera, tot la Naționalul bucureștean, la 13 decembrie 1923. Camil Petrescu a scris atunci, despre **Bătrînul** : „Într-o zi, cînd această piesă se va relua, se va vedea că doamna Papadat-Bengescu nu este numai cea mai de seamă roman-

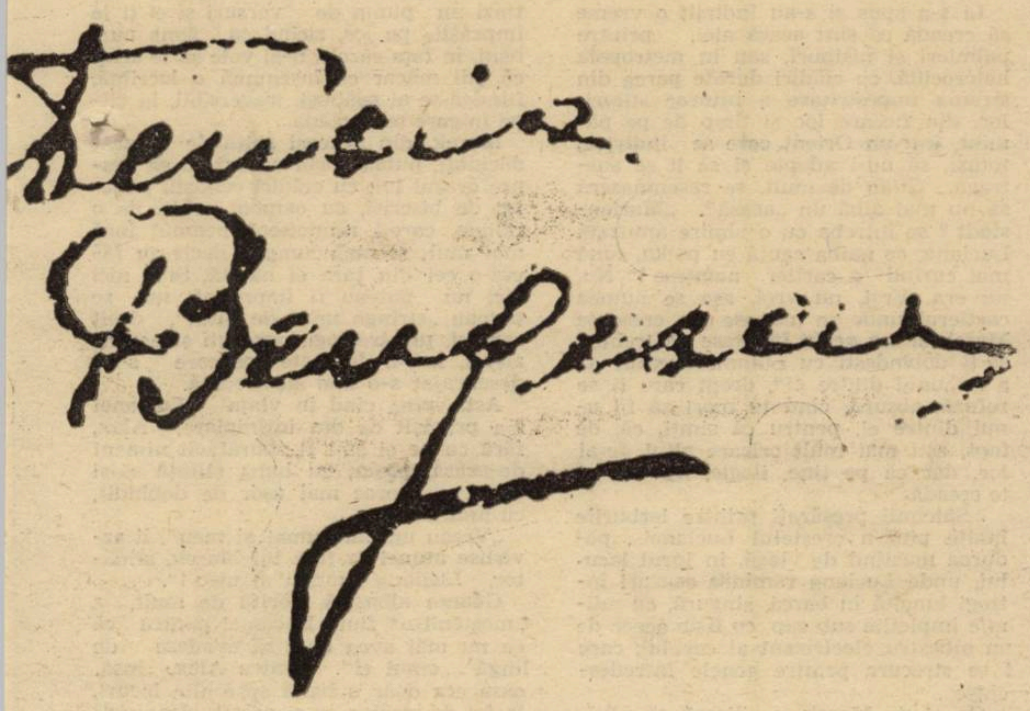

unul pe lîngă altul trecuse de
rămăsese arsă. Atît fusese, în
imţirilor ce dau viaţă şi trupului
ă,—şi apoi cu încetul deasupra
au să fie unul pentru altul mai
pilului, între bucle, zărise ceiul
e care în unde divine o vază-

uptate amară şi sfîntă ce nu se
ulce decît toate amorurile ira-

Hortensia P. B.

Marile premii literare 1936, 1946

Pentru romanul **Logodnicul**, Societatea Scriitorilor Români a acordat Hortensiei Papadat-Bengescu, în anul 1936, Marele Premiu al Ministerului Cultelor şi Artelor. Procesul verbal de premiere este semnat de scriitorii : Liviu Rebreanu, Tudor Arghezi, Perpessicius, Al. Busuioceanu şi Şerban Cioculescu.

Zece ani mai tîrziu — în 1946 — mult apreciata scriitoare a primit Premiul Naţional pentru proză.

Documentar de Ion Munteanu

făcute de G. Ibrăileanu, în **„Însemnări literare"**, la 2 februarie 1919 : „Ca toţi artiştii adevăraţi, Hortensia Papadat-Bengescu nu cruţă pe nimeni şi nu se cruţă nici pe sine. Ea se împrumută, toată, operei sale cu un eroism literar care este unul din farmecele şi unul din aspectele impunătoare ale **Apelor adînci"**.

A doua revistă de care se ataşează apreciata scriitoare este **„Sburătorul"**, la care începe să colaboreze în luna aprilie 1919, cu proză (13 apariţii în acel an). Şi Eugen Lovinescu va afirma (în **Memorii**) despre aceste colaborări şi despre prezenţa scriitoarei la Cercul **„Sburătorul"** : „Opt ani şedinţele cele mai importante ale **„Sburătorului"** s-au susţinut prin lecturile masive ale scriitoarei Hortensia Papadat-Bengescu — piesele de teatru, romanele şi volumele de nuvele, care, cu toată lungimea lecturii şi asprimea subiectelor, au ţinut încordată întreaga asistenţă".

...onal (1920)

cieră, alături de Liviu Rebreanu, dar şi cel mai de seamă autor dramatic".

Următoarele volume (nuvele, romane, piese de teatru), pe care şi le-a mai publicat scriitoarea în timpul vieţii : **Sfinxul, Femeia în faţa oglinzii, Balaurul, Romanul Adrianei, Romanţă provincială, Lui Don Juan, în eternitate, Fecioarele despletite, Concert de muzică de Bach, Desenuri tragice, Drumul ascuns, Logodnicul, Rădăcini.** Cel mai reeditat volum a fost **Concert de muzică de Bach** — opt ediţii, plus trei ediţii apărute în traducere, în limbile : germană, maghiară şi rusă. Volumul **Drumul ascuns** a apărut în şapte ediţii.

O ISTORIE ILUSTRATĂ A LITERATURII ROMÂNE CONTEMPORANE

văzută de Ion Cucu

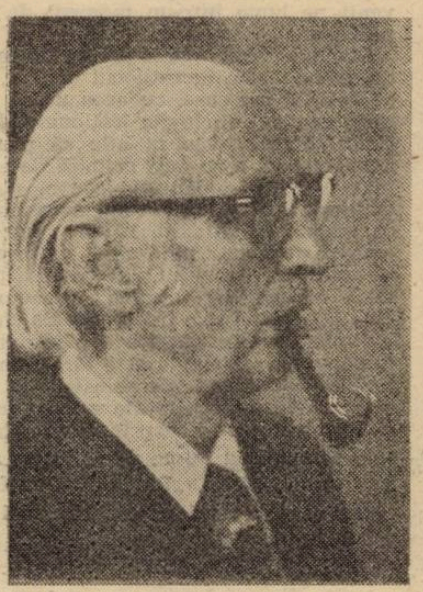

Méliusz József departe de „Oraşul pierdut în ceaţă".

Un personaj de legendă „Dintr-un secol de viaţă" : **Cella Delavrancea**

Şah orb. Protagonist : **Cezar Baltag**

Istoria literaturii române între „Oamenii începutului de drum" **(Paul Cornea)** şi „Confluenţa" **(Z. Ornea)**

rodica grindea

O GEANTĂ DE VOIAJ ALBASTRĂ

„Domnilor, istoria se repetă" — și Luciana ridică un braț firav de copil șubrezit de nesomn și de mîncare „sărită", ținînd în căușul mîinii paharul de cafea și îndreptîndu-l spre geam, în direcția ultimelor reflexe cafeniu-roșietice ale apusului. „Ai văzut ? Ți-am spus eu că într-o zi, am să mă întorc și am să aduc înapoi, în biroul ăsta nenorocit, ceștile de cafea și hidroplonjorul".

Marek, obișnuit cu gesturile ușor teatrale ale femeii, gesturi pe care continuase să le aștepte, aproape doi ani, cu o nesăbuită și conștient interzisă speranță, îi ridică ușor coama de păr de culoarea frunzelor la moartea verii și-i sărută, pe rînd, umerii ascuțiți, de adolescentă.

Cu cîteva minute mai înainte, doar, își prăvăliseră amîndoi disperările, într-o încleștare de dureri întîmplător convergente, pe podelele din biroul încuiat cu un capăt de sîrmă și unde Marek avusese grijă să aștearnă scurta de blană, ascunsă atîta vreme într-un sertar, cu prefăcută indiferență, scurta aceea ponosită care „văzuse" și timpuri mai bune, purtată cu eleganță de Sorina. Pe atunci, Sorina era o cunoscută cîntăreață, iar Luciana, adolescenta care-o urmărea din sala tîrgului de provincie, nu bănuia că destinul le va întîlni odată, pe pămînt străin și le va apropia singurătățile.

„N-ar fi trebuit, sau nu încă, sau nu acum, își spunea în gînd Marek. De fapt, nici n-a fost a mea, ci a lui, nici nu mai e a mea de cînd a apărut el, animalul acela inconștient și tînăr. N-ar fi trebuit ... nu se mai poate... parcă nici n-ar fi fost aici".

„Noi, oamenii fără loc", obișnuia Luciana să spună, de mult, pe cînd descoperise, cu jenă și surprindere, că numai Marek a știut să-i deslușească, sub pojghița buruienoasă a vorbelor cu indulgență spus „colorate", cu care-i izbea pe cei din jur, un suflet spăimos de primejdiile de care se știe pîndit la fiecare colț al dezorientării.

Atunci, cu cîțiva ani în urmă, Luciana îi spusese simplu, după ce se urmăriseră cîtăva vreme, mînați de o curiozitate mai puternică decît ei înșiși și de o lege peste voința lor : „N-am văzut în viața mea un om cu ochi atît de triști care rîd..."

În curînd, își căutau împreună amintirile lăsate de fiecare în alt loc, sub alt cer, pe malurile Kinereth-ului, în iarba dezolant pîrjolită, în puterea verii.

Cu cîteva clipe mai înainte, cînd coborau din autobuz, punga de plastic se dezmembrase răspîndind pe caldarîm ceea ce numea Luciana „echipamentul ei de evadare"... iar acolo, în dugheana arăbească, Marek a găsit o geantă albastră, cu mînere negre și i-a dăruit-o și geanta albastră i-a însoțit de-atunci în toate evadările lor...

El — captiv printre zdrențele unei căsnicii de mult istovite, dar cu ușile ferecate. Ea — luptînd din greu să supraviețuiască, să-și vadă om un fiu venit pe lume într-un moment de zăpăceală.

Luciana vroia parcă să se ferească de graiul celor în mijlocul cărora se născuse și crescuse, cu acea ură a iubirii pentru ei, lovite irațional. Mai tîrziu, Marek avea să afle că tocmai neputința de a se face primită de ei o înarma cu o nebănuită agerime în a deprinde limba lui, tocmai acea limbă cu rezonanțe de daltă izbită într-un granit nesupus, pînă cînd te pricepi să-i descoperi muzica, „de pe altă planetă, dodecafonie cosmică", precum obișnuia Luciana să o înfățișeze. Ba chiar, în limba aceasta, „furată" de la Marek, Luciana și-a stivuit casete fără număr, fericită iluzoriu să „șterpelească" în fiecare zi alte și alte cuvinte, amuzîndu-se să rostească, cu o surprinzătoare claritate versuri sau nume de cîntece. „Așa începe de obicei", „Putea fi și altfel", „Milionari o dată pe an", versuri pe care gîndirea ei le dezgheța pînă la adevăr.

Doi oameni care plecaseră ca și izgoniți, siliți, din două țări despre care continuau să spună, rușinîndu-se parcă, „acasă".

Li s-a spus și s-au îndîrjit o vreme să creadă că sînt acasă aici, printre palmieri și nisipuri, sau în metropola heteroclită, cu clădiri durate parcă din strania împestrițare a tuturor stilurilor, din fiecare loc și timp de pe pămînt, într-un Orient care se îndîrjea, totuși, să nu-i adopte și să li se sustragă. Știau de mult, se resemnaseră să nu mai aibă un „acasă". „Marienstadt ? se întreba cu o uimire amuzată Luciana, ce naiba caută cu polka, sună mai curînd a cartier nemțesc !" Nu, nu era. Vrei, nu vrei, așa se numea cartierul unde se născuse și crescuse Marek și tot acolo învățase că trebuie să-ți dobîndești cu pumnii dreptul de a fi „unul dintre ei", drept care ți se refuză, absurd, cînd tu mori să fii unul dintre ei, pentru că simți, că, de fapt, ești mai mult oricare altul de-ai lor, dar că pe tine, ilogic, nu vor să te creadă.

...Salcîmii presărați printre ierburile înalte pînă-n creștetul Lucianei... pădurea mustind de vlagă, în jurul lacului, unde Luciana rămînea ceasuri întregi lungită în barcă, singură, cu mîinile împletite sub cap, cu fîșia aceea de un albastru electrizant al cerului, care i se strecura printre genele întredeschise...

Ca și pe Marek, o siliseră să părăsească, pentru totdeauna, poate, lacul ei, salcîmii ei, sau poate, o alungaseră ca pe o păgînă din catedrala sălbatică a brazilor de pe coama Carpaților... Doamne, brazii pe care-i regăsea în fiecare vară, foșnindu-și bizar, în lumina pe care o filtrau printre crengile lor ca niște brațe reconfortante, rugile fără vorbe...

Și poposise aici, printre oamenii care n-au timp de un surîs, cărora le întinzi un pumn de versuri și ei ți le împrăștie pe jos, zicînd că... ăștia nu-s bani, în fața cărora n-ai voie să te arăți că știi măcar ce înseamnă o lacrimă, fiindcă te-ai prăbușit, ireversibil, în clipa în care te-ai trăda...

Marek, din aceeași spiță de dezrădăcinați, putea vorbi numai cu ea despre orașul lui, cu clădiri cenușii, punctat de biserici, cu oameni orbiți de o religie, care-i nimiciseră neamul încă mai mult și mai cumplit decît au făcut-o cei din țara ei natală. Și nici aici nu puteau fi împreună, nu se puteau „strînge unul de altul", decît rareori, printre legi, opreliști și ascunzișuri, într-o dragoste pe care s-au descurajat s-o mai stăvilească.

Asta, pînă cînd în viața Lucianei s-a pripășit ca din întîmplare, Alex, fără ca pe el să-l fi zburătăcit nimeni de-acasă, plecat cu bună știință să-și caute un noroc mai ușor de dobîndit, cu lumea-n cap...

„Vreau un om numai al meu", îi azvîrlise atunci în față lui Marek, sfidător, Luciana „numai al meu !".

Geanta albastră, dorită de mult, a „moștenit-o" fiul Lucianei pentru că ea nu mai avea chef să evadeze de lîngă „omul ei". Pentru Alex, însă, casa era doar o haltă spre alte locuri, la fel de străine ca și acesta, doar spre mai repede, spre mai mult, spre mai fără eforturi. Și se strecurase hoțește afară din viața ei, la fel cum venise, pe cît de nepoftit, pe atît de nealungat. Luase cu sine parcă întreaga statornicie a acelei case, dispărînd inconsistent, dar și lăsînd dune de înstrăinare între ea și Marek.

„Nu-i nimic, îți cumpăr altă geantă de voiaj, tot albastră", s-a grăbit să braveze Marek, mai mult cu gîndul s-o readucă pe același pămînt unde înainte încercau să-și „cîrpească" neîmplinirile.

Încerca, în aceeași măsură, să braveze și Luciana, cu toate că știa că uneori, avem ce învăța de la fiare : un animal nu sfîșie niciodată, cînd nu îi e foame, sau frică ; unii oameni, însă ...da, iar Alex era unul dintre ei. O știau la fel de bine și Luciana, și Marek, deși, Luciana își rostogoli cuvintele :

— Mă simt ca în cîntecul furat de la tine „Așa sînt acum / un vagabond cu suflet rece / și mi-e bine așa / să nu-mi spuneți că mint"...

— Sigur că minți, și te minți. Te-a smuls chiar pînă într-atît de aici ?

— M-am desprins singură. Ca să te smulgi, trebuie mai întîi să prinzi rădăcini. Și nu din locurile astea mă pot eu smulge. Alex m-a ajuns ca un blestem al salcîmilor părăsiți, al zăpezilor pe care și tu, și eu, nu mai putem decît să le visăm, în fierbințeala nopților de aici, de care mai avem parte, cînd avem...

— Ai totuși un dram de noroc, Luciana, să mai poți fi, cum crezi tu, „un vagabond". Dar unul „cu suflet rece" n-ai să fii niciodată. Zău că am să-ți cumpăr altă geantă de voiaj, tot albastră, tot cu curele negre, pe gustul imposibil al celor de aici. O să fie destul de încăpătoare pentru amintirea mea, atît cît să poți fugi, fie și de tine însăți.

— Mai mult, nici nu țin și nu am ce lua de aici, Marek...

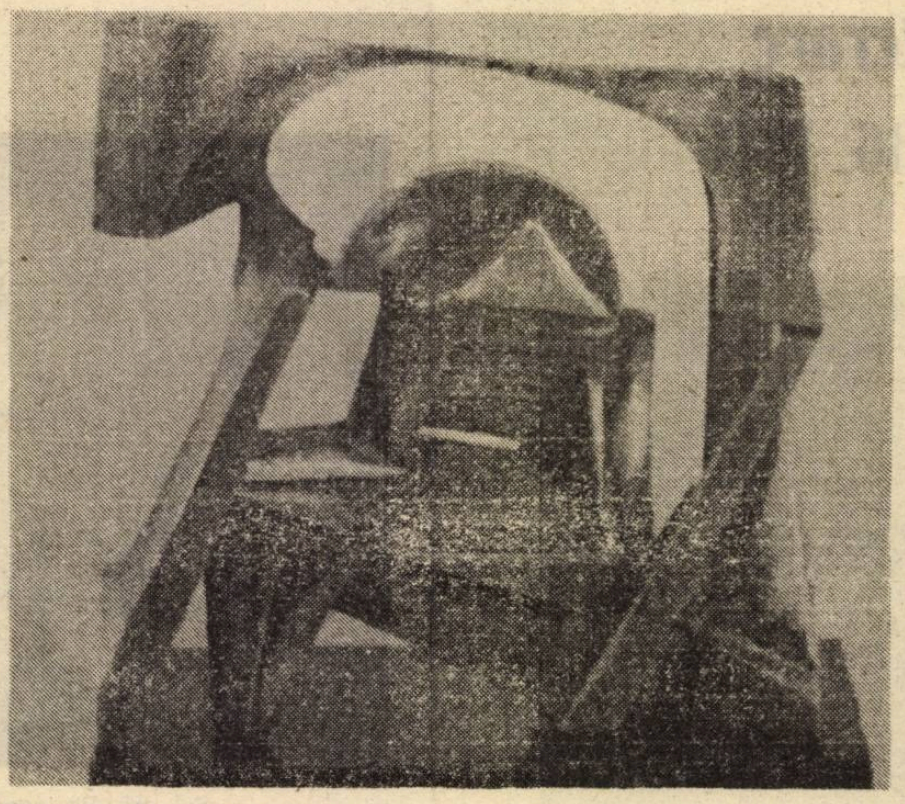

Bucur Pavel

sterian vicol

Acoperișul casei părintești

Și cum umblam pe-acoperișul
Casei părintești,
M-am lovit de ou de rîndunică ;
Cireșul sîngera de mai înainte chiar
De-a-mi fi crescut aripi de înger...
De-acolo, de foarte de sus,
Vedeam ca-n palmă
Mormîntul tînăr al tatălui
Și-al mamei tatălui meu.

Fiindcă

Fiindcă n-am învățat greaca
Iată-mă, aproape bătrîn,
Cum nu înțeleg eu, înțeleptul,
Sunetul pietricelelor
Adunate grămăjoară
Lîngă Biblia găsită-n
Piața Publică din Atena ;
Biblia înflorind ca un salcîm
A doua oară,
Biblia găsită de Preacurata Ilinca
Cea din țînutul Zbanculuî
Gliganului, Purcariului, Zoițănii,
Acolo între La Sărata, Pe Deal,
Pe Vale,
Între Mînăstire, Mălușteni,
Aldești, Sipeni.

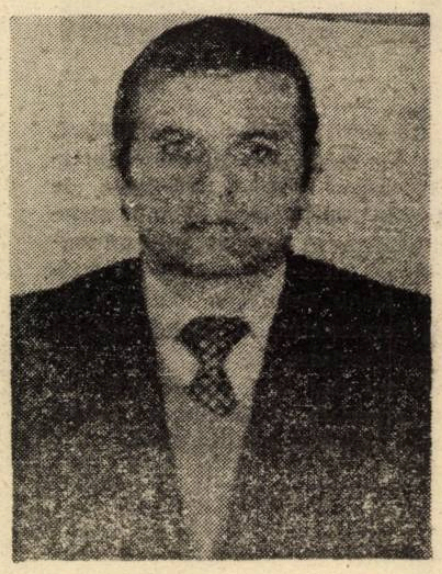

Corabia de pămînt

Nu mai vine corabia de pămînt,
Grîul mi-acoperă carnea și strigătul,
Coasa ruginită pune-o virgulă
În scrierea dulce a furnicilor,
Cîmpia se-neacă-n lacrima satului
Lunecînd încă pe urmele bătrînilor mei.

Tainicul joc

Uite cine dansează,
Uite cum mai dansează
pe dealul arcuit
ca un corn de vînătoare ;
uite, doamne, plopul
subțire cît o rază
cu luna despletind-o
pe cărare !....

Da'n iarba rourată
cu stele și greieri la un loc,
oglinda securii
îngroapă tainicul joc.

Te voi căuta
Pin' la tremurul aștrilor
îngropați în brățara de argint
ce ține laptele cărnii
să nu curgă,
Pînă acolo, te voi căuta,
pînă nimeni nu mă va mai cunoaște ;
O, mi-e frică să nu te găsesc prea
repede,

Fiindcă mi-e dor de tine
ca de-o sărbătoare
care însă nici nu va fi
nici nu va fi !

Milarepa

Parabola Familiei cu douăzeci și doi de membri

MILAREPA este cel mai mare poet al budhismului — biografia lui și poezia lui Eminescu (budhist, potrivit nu numai lui Caragiale) i-ar fi fost cărți de căpătîi lui Brâncuși, scrie Petre Pandrea. Tibet, secol XI, acum-acum secol XXI oriunde intru viața și crimele acestui sfînt, prezenta parabolă este din GRUBUM (o suită de mii de cîntece) — urmare la NAMTHAR (citită de Brâncuși în traducerea lui Bacot, anii 20). Traducerea nu e străină de timpul petrecut printre tibetani, în Dharamsala (India), la catedra de studii budhiste, în respectul de stranie afinitate pentru masivul exil intelectual tibetan din America (la New York, în universități, în spirit). Parabola nu s-a putut publica în dictatura trecută. O selecție din GRUBUM este predată la editura Capricorn. *Și aici Milarepa luptă contra bonzilor, la propriu, cum a făcut-o Eminescu, în publicistică, la figurat, opt secole mai tîrziu, cum se întîmplă, în partea noastră de lume, cu popoarele. De la bonzi la comuniști, dar lectura lui Mila, oricît ne-ar fi consolare, ne mai și mîntuie (poate un substitut al sinuciderii și oricărei renunțări).*

Parabola Familiei cu douăzeci și doi de membri

Sou, yon yon, yon, yon, yon yon ngo...
La începutul timpului, o manifestare răsări.
În clipa aceea, prima dintre întîmplări ivi
Obiectele din spațiu drept un lucru cu însușiri.

Întrunirea elementelor, Agregările,
Întru marea cetate, cele Trei Tărîmuri ale Samsarei
Gîndul lăuntric, deslușitor, înțelegîndu-se
de-al calităților ;
În Trezvia Colului-Iluminat,
De-acolo miriadă țîșni de idei și percepții.
Acesta este izvorul tuturor Karma și Kleșas !

Toate așezările din lumea aceasta potrivnică sunt amăgitoare,
Zidite aflîndu-se pe temeiuri de dezamăgire.
De cum se agață de chipul zeului și-al tatălui
Careva își închipuie mintea ageră drept sine.
De acum se agață de chipul zeiței și al maicii,
Mintea-i aleargă după o miriadă de lucruri.

Cînd mama și tatăl se împreunară,
S-au născut cei doisprezece fii Nidana
Și — Conștiință — cele opt fiice.
Acești frați și surori ai părinții lor
Însumară douăzeci și doi.

Din ivirea acestei familii
S-au iscat cele optzeci și patru de mii Kleșas
Și cele trei sute șaizeci Distracții.
Astfel răsărîră cele optzeci de mii de Rele și Opreliști
Și cele patru sute și patru feluri de boală.

Acesta este primul capitol al cîntecului meu,
Capitolul Membrilor Familiei.

Toți cei douăzeci și doi de membri zac în boală
Înveliți în durerea oarbei minți
Suferind de o miriadă de betegeli.

Răceala le încinge părțile de sus,
Printr-înșii arde-ntr-una foc de furii,
Cînd semeni yacilor sub streche mugesc din rărunchi.
Fiorzghi le încălzează părțile de jos
Și-n putinciele poftei dumnealor
Se-alege desfriul.
Skran-orbirea le-ntinge părțile mijlocii ;
Hidropizia agățării de sine îi umflă și-i dezumflă.
Tulburi îs îmboleșnițindu-i dor sub-Prana
To-protăpiți min-mind-mîndriei ;
Bolnavi de inimă,
Pre alții-i toarnă, ei-și fălindu-se.
Patul și-așternut printre cele Cinci Veninuri (de dDoRr).

Plecîndu-și mințile
Nonsensului „acesta" și „acela",
Își pierd aplecarea spre virtute.
Cu sete de apele păcatului
Ei leacul virtuții îl varsă.
În zece Direcții își scuipă vorbăria goală ;
Ridică Opt Lumești Pretenții de Îmbrăcăminte,
Rudele celor zece Rele le înconjoară paturile.
Minți înnegurate, ei rătăcesc prin tărîmuri
Ale distracției tînjind după mîncare și avere,
Întunecate, jalnice-s aceste boli.

Acesta e al doilea capitol al cîntecului meu
Capitolul Descriind bolile.

Care este leacul pentru astfel de boli ?
„Bon" fi-va de folos și fi-va prorocia ;
Cît Io, Yogi, vă voi proroci.
Un vestitor, petrecerea tuturor vieților,
A fost trimis a cere o profeție.
S-a chemat atunci un proroc priceput,
S-a făcut rost de o pernă de credință nestrămutată,
S-a amestecat licoarea crezării
Și s-a adunat orzul pentru orație
Întru venerare de Dharma.
Prezicătorului i s-a dăruit
Întrebarea, iscodirea în învățătura adîncă a Dharma.

Augurul, ager guru, închipuie
Un horoscop al Celor Patru Elemente.
Numără rondurile anilor, cei doisprezece Nidanas,
Mai numără cele Opt Trigrame-Conștiințe.
Desenează diagramele celor Nouă Vehicule.
Așa se face o prezicere de bine ori de rău.

Acesta este capitolul al treilea al cîntecului meu,
Capitolul Proorocirii prin Stele.

Citind harta, prezicătorul profetizează :
Pentru acești doi și douăzeci de inși
Piază rea se adevărește.
Din vremea neînceputului,
La temelie de Samsara și Nirvana
S-a durat un cuptor al minții oarbe.

Gazda, manifestare pură, cîntatu-s-a în vorbe.
Arzătorii — ura și pofta — lăsară-n urmă o pată încinsă.
Din pricina cuptorului-focului-petei-încinse :
Înțelepciunea. Tatăl dumnezeu lăsă casa și merse în Cer ;
Zeul locului, al Marelui Binecuvînt, se retrase și dispăru;
Dăruitorul zeu al Trezviei de Sine se duse și el.

Cum acești trei zei mari plecară,
Demonii porniră aprige suferințe.
Atunci răsărîră cele Opt Dharma ale lumii
Și durerea vieții se născu în Samsara —
Furia arzătoare — cel mai cumplit dintre demoni ;
Fremătătoarea poftă — primejdioasa demoniță ;
Oarba neștiință — cumplitul demon dragon ;
Usturătoarea gelozie — demon pe nume Tsan Rigs ;
Egotism și prejudecată — altul, numit Rtor Legs.
Lauda de sine și plinul de sine — demonul botezat Mamo;
Rele înfăptuiri și gînd zilnic — înspăimîntătorul demon pe nume Shen Dre —
Gazda mea, aceștia-s demonii bîntuindu-te.

După cum zice prezicerea,
În mare primejdie ți-e viața,
Oricine născîndu-se muri-va.
Cum zice prezicerea,
Nenorocoase vă sînt treburile familiale.
După o întîlnire, plecare se petrece.
După cum zice prezicerea,
Nu vi se agonisesc banii,
Sfîrșitul cîștigului fiind pierderea.
După cum zice prezicerea,
N-aveți noroc în fețele dușmanului.
Nemaiinstare a vă ridica mîna asupra.
Spre a întoarce piezele acestea rele,
Ține-om o rînduială „Bon"

Acesta este al patrulea capitol al cîntecului meu,
Prezicerea Răului Vieții tale.

Acum, Io, Yogi, voi grăi o rugă „Bon" pentru tine.
„Bon" spune, în învățătura-i cea mai adîncă :
„În dimineața zilei dîntîi s-a turnat
Temelia Tripitaka a Cerului ;
Plata s-a cuvenit ascultării-nevoirii-și-contemplației".
Pregătite-s de-acum darurile curatului precept
Și imnurile celor patru Tantra se înalță.
Se-mparte darul inițiatic liberînd de tînjire.

Pentru dispariția Tatălui în Cer,
Vă dărui în schimb
Recunoașterea orbirii temeinice.
Pentru plecarea zeilor locului ai Marelui Binecuvînt,
Biruire peste cei Patru Demoni vă dărui în schimb.
Pentru absența zeului învingător al Trezviei de Sine,
Răsplata Renunțării-de-Sine mi-e darul.
Gîndurile rele ale celor Opt Treburi Lumești
Le retează cuțitul Trezviei slobod de tingă.
De-a lecui viețile de durere în lumea aceasta potrivnică,
Dărui balsamul Binecuvîntului de Tot.
Pe miniosul-semen-focului-demon
Îl înveninez cu Înțelepciunea Golului ;
Pe demonița usturătoarei pofte
O-nving cu Mintea-Esență.

S-abat dragonul demon al neștiinței oarbe
Invoc pe cei opt dragoni, Chipuri-de-Sine liberînd.
Domnului demonilor — mîndria sufocantă,
Îi dau inima-corn a Înțelepciunii Golului.
De-a birui demonul Tsan, fremătătoare gelozie,
Înalț săgeată-coperămînt Înțelepciunea Plinirii.
Fudulului, de-sine-lăudatului demon pe nume Mamo,
Îi rostesc rugăciunea ne-Existenței-Sinelui-și-a-Altora.
Dau pomeni altruiste —
De-a curăți tînjirea către sine și egotisme.
Să termin răul gîndului zilnic, demonul Shen Dre,
Joc dansul înfrîngerii demonului, Golful Funcțiilor Mentale.
De fi-vor încă demoni stricători,
Aceste dăruiri i-or risipi.
De-or fi strigoi agonisitei,
Aceste geste i-or cuprinde.
Sfinte pomeni de întreprinzi,
Astfel le fă.
Mintea-Fire nu se naște, nici moare ;
Prin acest înțeles „Bon"
Întreci amenințările vieții.
Însoțitorul Manifestării-de-Sine
N-adună, nu desparte,
Dar întrece toate amenințările certei familiale.
Cerească proprietate nu se poate firși ;
Știind aceasta, dusă-i teama sărăciei.
Prin învățătura acestei doctrine „Bon"
Piezele rele și prezicerea se-ntorc.
Cel ce-nțelege cu adevărat credința
Vede precum divine Instrucții
Chiar suferințele prin care trece.
Prin această învățătură „Bon"
Prefăcute-s toate relele-i întîlniri.

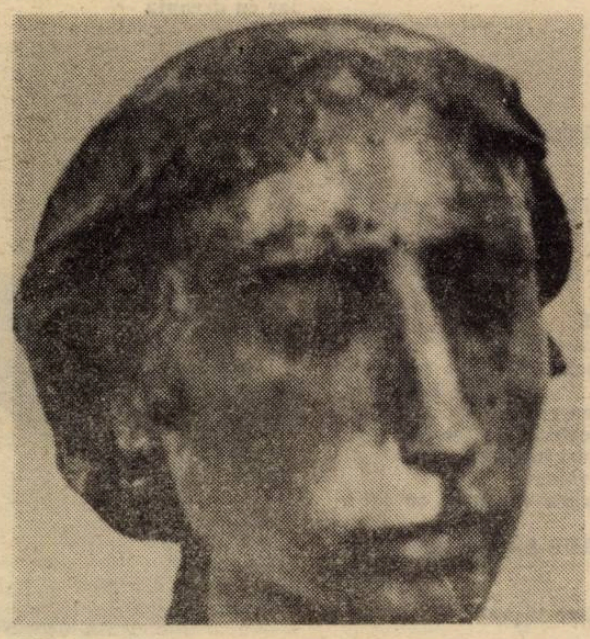

Mihai Ecobici

Acesta este al cincilea capitol al cîntecului meu,
Capitolul Supunerii Diavolilor-demoni.

Oh, familia celor doi și douăzeci de membri !
Se lecui bolirea minții voastre oarbe,
Firși durutul geamăt al sinelui de sine agățat.
Oh, om suferind ! Pe față îți apare
Înfățișare bună — Luminătorul Gol ;
Hrană și băutură — iluminat și binefăcător Samadhi —
Gustos și bine poftit ți se-arată !
Bolnavul e acum mulțumitor de lecuire ;
Cu inima deschisă recunoscător
Binele făptuie.
Pe fiu-său, Trezvia-de-Sine,-l trimite
La muntele Marii Perfecțiuni.
Ciobănașul, Fără-Preget-Mîntosul,
Preia un yak — cela Nouă Vehicule Succesive,
Oaie — cele Patru Tantra și un țap — cele Trei Canoane.

Pe urmă, pe plaiul Egalității de Tot
Oaspeții-s bineveniți la ospățul Miriadei-de-Înțelepciuni.
Jertfa de unt se unge
Deodată cu hrana Sunyata.
Săgeata-coperămînt a Învățării și Contemplației zbîrnîie.
Cuvinte de bine-s rostite tuturor.
În fața Guru-ului, prezicătorul cu har,
Spînzură țeasta umană a Credinței, Veneratici și Sincerității.
Cum, cu fericita scriptură din „Bon" el călărește
Calul Înțelepciunii-Harice.
Atotperfectului Trup „Bon"
El îi dăruie un yak al celor Nouă Vehicule Succesive.
Zeilor învingători, cele Cinci Nirmanakaya,
Zeului-Viață, Trupul Prefacere al lui Tathagata,
El dăruie un țap Tripitaka.
Zeiței Vindecării lecuind bolile toate,
El dăruie hrana de jertfă a celor Patru Denemăsurat.
Astfel sînt jertfele și ursirile.

Acesta e al șaselea capitol al cîntecului meu,
Capitolul Ursirii și Sfinților Daruri.

În curtea mare a acestui „Bon"
Sînt priponiți yakul și oaia și țapul.
Măcelarul, Atot-Cunoscătoarea Înțelepciune,
Ascute sabia Cunoașterii
Și deschide gura vieții celor Două Pregătiri.
Măcelarul sfîșie apoi rădăcina vie a celor Două Opreliști
Și jupoaie pielea gîndurilor furînd oriîncotro.
Prinzînd înțelesul din Sutras și Tantras,
Măcelarul, prieeput, despică mădularele,
Bizuindu-se pe sfintele ziceri și judecată sănătoasă,
El separă parte de parte.
Cu deșteptăciunea Învățăturilor—Pith
Ciopîrțind în bucăți toată carnea.
Feluritele ciozvîrte de carne, forma „Bon",
Sînt îngrămădite într-o oală, esența „Bon".
Cele trei pietre-vetre ale Primordialei Trikaya temel se-așează
Și focul celor Patru Infinituri este aprins.
El fierbe bine carnea pînă-i dulce și fragedă —
Consumarea Experienței și Luminării.
Apoi scoate carnea unisonul Meditației și Activității.

În casa mare a esenței „Bon",
În cetatea amăgitoare Șase-Tărîmuri
Năvălesc la ospăț gloatele.

Banchetu-i aranjat cu mîini artiste —
Ale celor Cinci Mari Înțelepciuni.
Hrana și băuturile — și încă altele —
Se dăruie tuturor oaspeților fără discriminare.

Pentru-ai Urmării Guru cu putere de a binecuvînta,
Trupul de sus se dăruie în plină Perfecție.
Pentru Guru-ul hipostaziind fericite vocabule și Instrucții-Pith,
Din Bodhi rădăcina vieții, Calea de Har, se servește.
Pentru Guru-ul liberînd toate ființele din Samsara,
Curatele pupile se dau.
Pentru Guru-ul cunoscînd cuvintele și înțelesurile,
Limba cu gustul aromelor toate atunci se dă.
Pentru călugări virtuoși ținînd canoanele,
Se servesc părți plăcute, curate și îmblînzite.
Bărbaților din „Bon" ce știu Legea Karma
Li se dau carnea și vinul „făptuirilor binevoitoare".
Pentru cel yogi cunoscător al adevărului Ne-existenței,
Grăsimea marelui Binecuvînt se dăruie.

Fermului proteguitor al doctrinei Budhiste
I se dă gîtlejul pentru toți benefic.
Pentru meditatorul Alesei Căi Tantrice,
Sînul de sus din toate răpitor se dăruie.
Marelui yogi meditînd petrecerea ființei
Sînul de jos al Alesei Căi-Bodhi se servește.

Pentru cel yogi fără gînduri eretice
Se-mparte berbecul castrat al încîntării toate.
Pentru cel yogi cu milă toate îmbrățișînd,
Oscioarele și încheieturile celor Patru Infinituri se dau.

Bărbatului îngrețoșat de-această lume
I se dă osul pieptului nemișcător și fără tingă.
Celui ce nevoiește întru temeinica învățătură „Bon".
I se servesc mădularele patru de nu-i viață fără de ele.
Pentru vindecător, hrănitoarea Minte-Bodhi,
Sîra vieții de aici și de dincolo se dăruie.
Pentru toți cei ce urmează în credință și sinceri,
Inima, esența instrucției se dăruie.
Pentru cel statornic niciînd părăsind Calea Virtuții,
Se dă ficatul, Cauză-și-Efect fără cădere.

Credinciosului harnic i se dăruie
Rinichii, Har și Înțelepciune.
Începătorilor întru Dharma li se dau
Picioarele, bine-făcutele Adevăruri Expediente.
Pentru cel yogi treaz nevoind mereu la meditația-i,
Se dă carnea păstorului, esențiala Instrucție-Pith.

Acesta e al șaptelea capitol al cîntecului meu,
Capitolul ce invită Ființele Superioare la Ospăț.

Astfel a fost ospățul de Milarepa servit,
Iar apoi oaspeții de vază plecară acasă.

Prezentare și traducere de
George Anca

Mitologiile luminii (II)

„Lumina asta poate oare
Să ne dea lumea drept ofrandă ?...
Ea care ni se-asemuieşte
Şi tremură şi-mprejmuieşte
Mereu un reazim fermecat ?
R. M. Rilke, Primăvara

„Ni soleil, ni la mort ne se peuvent regarder fixement"
La Rochefoucauld, max 26

„Lumina neagră" este ceea ce rămîne după ce s-au răzuit toate aparenţele, toate culorile, toate strălucirile lumii. Un proverb arab referindu-se la chipul lui Dumnezeu afirma că acesta este acoperit cu 70 000 de văluri de lumină şi întuneric. Aşadar, ultima teofanie nu poate fi aproximată decît prin paradoxul **„luminii negre"**. Teosofia lui Sohravardî o numeşte **„Nord cosmic"**, situînd-o astfel simbolic în tărîmul luminilor increate şi al negrului absolut al tainei dumnezeieşti. Acest **„Nord cosmic"** sau **„tărîm de dincolo de Pol"** orientează întreaga filosofie a luminii în sufismul iranian exprimînd desigur coordonate ce aparţin în mod evident unei geografii vizionare. Un evantai spectacular de lumini deschide aventura spirituală a celui ce aspiră să treacă prin şi dincolo de **„Nordul cosmic"**. Etapele viziunii presupun interiorizarea şi asimilarea luminii, adică o adevărată devenire întru lumină, cum ar spune Noica. Una din culmile sau treptele acestei elevaţii spirituale (care implică o perfectă sinonimie între cromatica extatică şi gradul de spiritualizare) este viziunea **Soarelui Negru** sau a **Soarelui de la Miezul Nopţii,** siglă tainică a dimensiunii transcendente a luminii. **Media nocte vidi solem coruscantem,** spune Apuleius descriind de fapt ziua esoterică a cunoaşterii iniţiatice. Este momentul cheie al „rugăciunii de aur", al înţelegerii dincolo de discurs şi al vederii dincolo de lumina vizibilă. Îngălbeniţi de veghere şi rugăciune, călugării medievali au tînjit cu disperare după această **Illuminatio matutina** petrecută în miez de noapte şi însingurare fără de margini a sufletului. Darul acestei neîntrerupte vegheri era viziunea **Soarelui Negru,** experienţa resorbţiei tuturor formelor epifanice în lumina neagră a esenţelor pure.

Se cuvine aici o precizare. Optica experienţelor mistice este desigur cu totul altceva decît optica fizică, iar termenii lumină-întuneric, alb-negru utilizaţi în comun pot lesne da ocazie la confuzii. Evident „chipul negru" al teofaniei de la miezul nopţii nu reprezintă tenebrele ahrimaniene sau întunericul infernal. Tradiţia iraniană permite în acest sens o perspectivă clară. **„Lumina Neagră"** exprimă condiţia paradoxală şi hipnotică a secretului total — prezent mereu şi mereu de nerecunoscut, în şi prin lumina vizibilă a zilei. Căci, **Lumina Neagră** nu poate fi văzută deşi ea rămîne în esenţă principiul şi cauza oricărei viziuni. În mod frecvent mistica Evului Mediu dar şi tradiţia orientală au asociat misterul angelofaniilor cu această taină a **Nopţii Luminoase** şi a siglei mistice a **Soarelui Negru.** Simbolul se dovedeşte însă un arhetip important al imaginarului fiind prezent nu numai în mitologia arabă dar şi în cea indiană, egipteană sau aztecă. De pildă, în Egipt, scarabeul — coleopteră de culoarea antracitului — era sacralizat şi considerat la Heliopolis ca emblemă a demiurgului. El ipostazia pe zeul **Kefri** — soarele răsărind din întuneric. Comentînd vestigiile din Valea Regilor, Plutarh relatează existenţa unei statui a lui **Kefri** sub forma unui coleopter cărînd în spatele său o sferă roşie. Decriptarea simbolică ne conduce la ideea că **Soarele Negru** este imago-ul soarelui în drumul său nocturn, cînd acesta părăseşte lumea vizibilă pentru a o ilumina pe cea de dincolo. În mitologia aztecă **Soarele Negru** era purtat pe spate de zeul infernului. Mayaşii îl reprezentau sub forma unui jaguar. Analizînd **„Soarele Negru"** nu putem omite valorizarea întunericului ontofanic în marea tradiţie iudeo-creştină. Misterul Crăciunului ca şi cel al Paştelui reprezintă în fond taina **„Nopţii Luminoase"**, viziunea solară în plin miez de noapte. Gestul ritual de stingere şi aprindere a luminii (la miezul nopţii de sărbătoarea Anului nou) extinde misterul ontofaniei la devenirea cosmică ipostaziată de momentul sacru cînd **Fiat Lux**-ul Genesei ordonează tenebrele. Un raport interesant între alb şi negru în metafizica luminii ni-l oferă tradiţia Indiei. Zeii **Asuras** reprezentau tenebrele demoniace, iar **Devas** luminile divine. Legenda iubirii dintre **Krişna** (lit. **Cel Negru**), unul din cei mai vechi zei ai mitologiei vedice şi păstoriţa **Rădhă** (în sanscrită **rădhă — fulger**) transcrie simbolic manifestarea lumii ca o permanentă **daivâsuram,** o confruntare pătimaşă între lumină şi întuneric. Alegoria permite o interesantă inversare de perspectivă. Căci divinul poate fi perceput ca „negru absolut" **(Krişna)** punînd în valoare, revelînd îndrăgostit, lumina **(Rădhă).** Ambivalenţa paradoxală a raportului întuneric-lumină proprie mai cu seamă gîndirii orientale, a făcut de pildă ca în Iran, **Ahura** să devină **Mazda** — zeu al luminii — iar **Devas,** să devină **Devs,** întruchipare a demonilor întunericului. În fapt însă, atît în India cît şi în Iran doctrina esoterică a rămas conservată perfect,. Atîta vreme cît s-a păstrat ideea unui simultan conflict dar şi permanentă armonie între cele două manifestări primordiale. Unitatea lor în spatele „scenei lumii" a pecetluit încă de la începuturi misterul de nepătruns al creaţiei.

Şi pentru că ne-am aflat în perimetrul culturii indiene, să ne amintim de ritualul concentrări în yoga tantrică. **Noaptea,** înainte de a adormi, ascetul trebuie să vizualizeze imaginar un **soare** ce se înalţă la zenit. Nu-i greu de recunoscut aici simbolul **„Soarelui Negru"** ce a patronat în taină treptele spiritualizării şi întreg şirul de mistere al antichităţii occidentale. Eclectismul alchimiei i-a păstrat traseul ocult în chiar denumirea uneia din principalele sale etape de obţinere a Pietrei Filosofale. Este vorba de stadiul alchimic de **sol niger** ce ascunde lumina Pietrei în străfundul tenebrelor. Întru gloria acestui astru vizat în mod secret, numeroase tratate alchimice celebre se vor intitula simbolic : **Aurora Consurgens** sau **Splendor Solis.**

O sintagmă ce pare să exalte metafora **„Soarelui Negru"** este aceea a **„omului de lumină"**. El este **shakhs nûranî** al sufiştilor, **foteinos antropos** al pitagoreicienilor, sau **fiul luminii** consemnat în Tesalonicieni (5, 5). Pe calea împlinirilor spirituale, **„omul de lumină"**, omul iluminat sau fiinţa întru devenire luminoasă, îşi începe ascensiunea (din mijlocul tenebrelor) la miezul nopţii, moment simbol în toate marile ritualuri iniţiatice. Căci întunericul cel mai complet, tenebrele cele mai înspăimîntătoare, pot deveni prin transfigurare, **Orientul Mistic, Polul cosmic** neaşteptat al iluminărilor liberatoare.

„Soarele negru al melancoliei" cîntat de Nerval pare să exprime romantic nostalgia acestui reper cu înţelesuri aproape uitate. Căci dacă ar fi să medităm asupra existenţei, ea nu-i decît o perpetuă rătăcire între tenebrele Ahrimaniene şi Noaptea Divină. O rătăcire desigur dramatică, dacă ne gîndim la recuperarea a ceva ce pare cu desăvîrşire pierdut pentru omul modern — splendoarea aurorală a fiinţei.

Silvia Chiţimia

Mihai Marcu

Spune copacul : vintul
chiar de mă frînge
tot ia forma mea !

GLOSSĂ

(la o gravură deHokusai)

Furtună pe cîmp. În prim plan două trunchiuri înalte. Cărarea care şerpuieşte pînă la orizont e plantată cu oameni care-şi ţin cu mîna pălăria de paie de pe cap. Surprinşi în poziţiile cele mai diferite. Lipsiţi de altă viaţă decît aceea a veşmintelor care se zbat. Unul s-a refugiat între cei doi copaci. De undeva, de sub hainele lui înfoiate, ca dintr-un vulcan, izbucnesc foi de hîrtie care se-mprăştie în aer cît vezi cu ochii. Printre ele, sus în văzduh, zboară o pălărie.

Cărarea vîntului, cărarea foilor de hîrtie. Iarba înaltă foşneşte strident. Veşmintele oamenilor pleznesc. Unii s-au întors cu spatele ori s-au ghemuit. Alţii au gesturi nefireşti, de figuranţi interpretînd roluri celebre.

Rolul furtunii e întotdeauna greu. Îţi solicită toate resursele fără a-ţi da timp nici să-ţi aminteşti, nici să improvizezi. Într-o singură clipă devii o marionetă care nu ştie ce face şi ce va face. Nu ştii **cine** face mişcările tale. Nu ştii cine gîndeşte gîndurile tale. Cine împrăştie hîrtiile tale pe toată lungimea vîntului. Cine ajunge în preajma căsuţei roşii care se înalţă din stufăriş şi se rostogoleşte printre piloţii putrezi către malul abrupt al ochiului de apă, fără nici o dorinţă în muşchi sau în minte, fără să simtă măcar cînd faţa lui traversează imaginea feţei lui de pe suprafaţa — prin ce miracol ? — liniştită.

Constantin Abăluţă

nicolae sineşti

Poeme inevitabile

PLOUĂ
de parcă-ar plînge Mama,
plouă cu osteneala chipurilor noastre,
plouă ca la logodna timpului cu viaţa.

VÎNTUL
mi-a deschis fereastra să intre
depărtarea,
soarele îşi arată ghimpii.
Sfîntul Nicolae a fugit din icoană
îmi şterg sudoarea şi se cojeşte
peretele.

ŞI PRIN ÎMPĂRĂŢIA
PESCĂRUŞILOR
te-am căutat,
din degetul ce arătam că eşti frumoasă
se hrăneau peştii... iar în urmă,
în urmă, de mila mea înverzea
pămîntul !

CÎND AI PLECAT
arhanghelii despicau cerul,
cădea asfaltul, norii arătau ca niste
băltoace.
Purtam o geantă cu vise
şi umbrela ca o cabină de telefon.
Visasem ferestre, uşi închise,
liftul tipind între ziduri
şi strada cum curgea cu lume cu tot !

SÎNT PRIZONIERUL SĂRUTULUI
de pasăre,
în casa noastră
iubirea e o vrăjitoare superbă.
Aerul ei —
are mirosul de stele al ierbii.

CE SOMN ADÎNC !...
Sudoare, ape, nelinişte —
trec lăsîndu-mi adînci cicatrice.
îmi pipăi scoarţa cu mîna stîngă,
iar cu dreapta
te caut prin nesfîrşitul ocean de mătase.
Un semn c-o să vii —
şarpele s-a făcut uliţă la vale.
(Din volumul „Pasărea Ploilor")

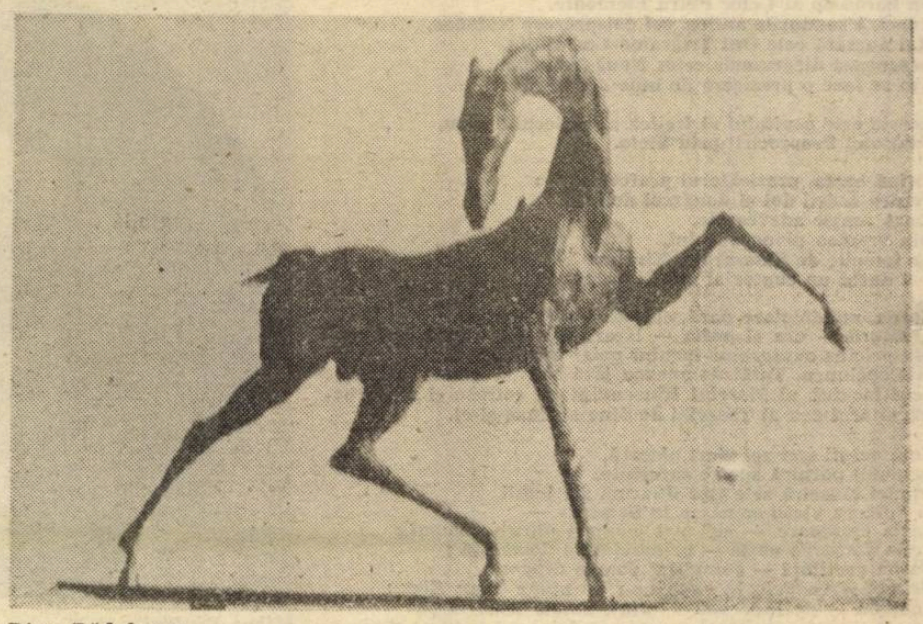

Dinu Rădulescu

TOM RAWORTH

Tom Raworth (născut în 1940) este unul dintre cei mai reprezentativi poeți de limbă engleză, „cel mai sensibil la realitățile contemporane ale Angliei. Reputația lui în America este neegalată de nici unul dintre compatrioții săi. Cînd citesc cele mai bune poeme ale lui Tom Raworth mă simt mîndru. Ele sunt o împlinire umană a poetului. Tom Raworth este cel care mă interesează cel mai mult în Anglia. Sunt fascinat de ce face el. Este cel mai modern poet" îl definește, într-un interviu, poetul american Robert Creeley.

Tu erai îmbrăcată în albastru

exploziile sunt apropiate acestei seri
ultimul tren părăsește sudul
miine în șase
comunicatele vor fi difuzate în diferite limbi

eu meditez la sfîrșitul meciului
cu vîrfurile degetelor mele subțiri

eu voi aștepta în stație pe peron și tu
vei trimite un bilet eu
îl voi citi și fi-voi trist

umbrele noastre în luminile electrice
multiplicîndu-ne m-au învățat
scrisul real tainica unire dintre litere

ascultă mi-ai spus tu
preferind să privești înspre mare, toate oprirele
acelea la colțuri străine

lucrarea ta — singură pradă navelor —
focar viitor

Spațiu lăuntric

în turnul octogonal cinci mile de la mare
el trăiește împăcat cu cărțile și porumbeii lui
toți pereții sunt albi
citeva zile el îmbracă
spectacole verzi — nu citește

jefuind paginile — în sunetul grav al păsărilor

și în acele filfîiri peste grădina obiectelor sale uzate
în stinsă lumină

Colapsibil

îndărătul tihnei teribile fețele calme ascund
cunoașterea
căror crime ?
plouă pe o fereastră arătîndu-ne direcția vîntului

o stăncuță adună vorbe „it's a chicken !"
mai singuratic
decît să asculți propriul tău cîntec pop în altă țară

a cui față cu bandaje cîntă respirația ei
totdeauna o jumătate de incie din colțul ochiului meu

Referință

Acesta-i poemul din care citez
acesta-i poemul din care rostesc

Nu poți pleca

Acesta nu-i drum
găsește-mă
te obligă uneltirea ta
desigur

în calmul întunecatei camere
omul cu pielea albastră
dovedește tatuajul alb
și tu citești pe
și iar
și așa alene

Haiku

Acum melodia
în tiparul umbrelor
își regăsește umbra

lentă muzica unui celo
împingînd fotoliul de pluș
în vreme ce plouă

timpul sub presiune
mișcă fluturi verzi
intersectează movile de gheață

smuls de mișcarea gestului
prin ochiul dentistului
dar sunt bine prinși

desișuri spini de-argint
un fir de păr este-ntre dinții mei
al cui e ? Eu eram în altă parte

sunetele de ceară filtrate
pămîntul unde imaginația
își risipește osoase cercuri

țărina de pleoape
sub emblema cîntătoare
și el le-a părăsit izgonindu-le

problema formei
în această limitație
el lasă sylla

Vizită la Zoo

chipurile care vin în noapte
trei tulipe prin fereastra mea
părul periat în camera alăturată

pantera neagră își întinde piciorul
aici este locul de luptă al masculului
mum ee mum ee mum ee

ordinea înseamnă toate lucrurile întîmplîndu-se
acum
nici o cale înapoi plutirea în densitate
atît de sensibilă întoarsă înspre animale

Leul leu

fericiți vînătorii se întorc
dornici să fie capturați să albă pe cineva să le
descîlcească nodul
dar nimeni nu poate să înțeleagă scrisul
din cartea găsită în bîrlogul leilor

Acum dungile roșii

acum dungile roșii cărțile veșmintele pe care tu le
porți
în streșinile caselor întreb ale cărei țări sunt

portocala de mărimea unui pepene care liniștit se
rostogolește
pe cîmpul unde eu stau la mijloc vertical sicriu cu
cinci
tăblii de geam

nu-i aer soarele strălucește
și sub mine tu ai plantat un cactus care crește rapid

Floare presată

și acum este o mișcare alt copil
nu sunt abil să te ajut
tot timpul — iritat cînd îmi strîngi mîna acum
calm încă vrăjit cînd îmi vorbești

nu-i descompunere
în același moment
seara
pămîntul este întunecat cerul este de cel mai albastru
palid
și bunicul tău pe care-l iubesc probabil pe moarte
acele prime săptămîni ale noului an — pentru că
tu ești eu eu lăcrimez în tine cît poți
să-i păstrezi albia
copiii sporesc vocea mea
și-și vălurese miinile

la celălalt capăt al liniei eu spun
camera-i plină cu lume-mulțime
privind la telefon

Eu cred

toți acești americani își scriu opera în jurul americii
și după o vreme se întorc înapoi, după toți
eroii noștri totdeauna aidoma proscrisului gangster
surprinși și acum de actele lor,
rostul omului simplu a fost totdeauna mai complex
tu mi-ai dat mie obiectele uzuale, caraghioase,
muzica, alai regal de-albastre draperii,
ce n-am avut nicicînd decît în ilizibile cărți ?
eu nu știu acum unde mi-e chipul în multiple
înfățișări
expus emoționante, înduioșătoare toate

ori umbletul meu în această seară
imprudența risului din camerele vecine ale
prietenilor
totdeauna într-un mic spectacol al minții hrană lor
însile

nu-s pacifist sunt apt de crima indecisă
dar nu cumpărat oficial pentru asta ci ca o reacție
de moment

oh, acesta nu într-un oraș pentru o fată dragă ca
dallasul

jean peters pîndindu-și strigătul
că tu-i hotărăști acest drum ?
eu chem acest drum ? acestea se-ntîmplă
toate-s la fel, dar

noi niciodată n-am țipat cazon cuiva la revedere

urmîndu-mă pe mine noaptea în grădină
unde am orchestra mea proprie

Alfred Dumitrescu

Prezentare și traducere de
Ion Iuga

moda, altfel

Dansul (IV)

Influența pe care italienii au avut-o în lumea DANSULUI, prin aparent ușuricul și nesemnificativul **balletto** (bal mic), a fost importantă nu numai pentru Franța, ci pentru toate țările lumii civilizate din acele vremuri... Începe interesul pentru arta și literatura greco-romane, pentru ideile lui Vitruviu în legătură cu organizarea spațiului și cu celebra afirmație „Arhitectura e mama artelor!". Se simțea nevoia unei comunicări sincere, complete, se simțea nevoia de armonie, pentru realizarea iluziei de „perfecțiune". Decoratorul, arhitectul, creatorul de „balet", creatorul de costume, interpreții, compozitorii și instrumentiștii erau la fel de importanți în realizarea spectacolului. Dar omul (și pisica și cîinele, și alte multe cunoștințe — ale mele, ale dumneavoastră!) nu e supus pretinsei idei de perfecțiune ci ideii de competiție eliminatorie în fața puterii. Deci dacă arhitectura unui spectacol a devenit mai importantă decît spectacolul în sine s-a datorat PUTERII, celor puternici din punct de vedere politic și financiar, căci numai ei auziseră despre Vitruviu; dansatorii erau „fără egal", n-aveau însă, la îndemînă, înțelegerea importanței decorurilor pretențioase, costisitoare, penibile, pe care nu Vitruviu le lăsase posibile prin vreun testament. Dar nici **clasa** care risipea finanțe și muncă în numele lui, nu-l înțelesese pe Vitruviu. El ceruse organizarea spațiului prin simplitatea împărțirii lui, pentru o maximă folosință. Cu Vitruviu au fost de acord mulți arhitecți din epoca modernă, unii urmîndu-l, adorîndu-l, alții batjocorindu-l cu ceea ce au făcut în numele lui. Numai că mulți nu l-au mai legat pe Vitruviu de organizarea spațiului în legătură cu o scenă pe care va evolua DANSUL. Doar Leonardo Da Vinci a vorbit despre perspectivă ca despre „ceea ce e frîul pentru cal." Tot el a vorbit despre „perspectiva **aerială**", prin care distanța e sugerată nu numai prin perspectiva propriu-zisă ci și prin densitatea coloritului mai multor unități, care fac ambiantul complet, atîta timp cît nuanța unui obiect variază prin distanța față de privitor.

Istoria dansului, mai ales după ce dansul s-a întîlnit cu baletul, e complicată și plină de „momente" istorice. Paradoxal, **baletul** a sufocat pentru o lungă perioadă **dansul**, nu dansul mulțimii, nu dansul popular, nu dansul de petrecere ci dansul — ca artă, ca mijloc de exprimare artistică, ca mijloc de a transmite idei, atitudini față de idei, comportamente umane sociale.

In Anglia, influența baletului lui Beaujoyeux — **Baletul Comic al Reginei** — și-a găsit expresia favorită în „măști", o formă de petrecere foarte populară la Curtea lui James I, la Curtea lui Charles I. Cele mai strălucitoare concepții de gen au aparținut lui Ben Jonson și au fost decorate de Inigo Jones. Despre costumele lui Jones citez două descrieri, pe cea realizată pentru OCEANUS, din **The Masque of Blackness** și pe cea a SPLENDORII, din **The Masque of Beauty** : 1) **„Oceanus** prezentat cu formă umană, cu carnație albastră, umbrită le o haină verde ca marea; capul gri și cu coarne, așa cum îl descriu anticii; barba, din culori amestecate și... era înconjurat cu alge și ierburi de mare; în mîini un trident" 2) **„Splendoarea,** într-o rochie de culoarea flăcării, cu sînii goi, părul său strălucitor plutind în jur; ea apare într-un cerc de nori; fața și trupul spărgînd mereu acești nori; și în mînă are două ramuri de trandafiri, una albă, alta roșie". În 1605, Samuel Daniel se avîntă cu **Vision of Twelve Goddesses,** mai apoi cu **Tethys' Festival.** Anii trec, **baletul** devine cea mai importantă preocupare, după cea politică și financiară, a capetelor încoronate din Europa, a claselor nobile, aristocratice, ba chiar și a claselor în stare de efort pentru **parvenire,** devine o formă de luptă în drumul spinos către „INALTA SOCIETATE". Au rămas schițe de costume, gravuri de o finețe remarcabilă, bibelouri de porțelan sau bronz, de o fidelitate extraordinară, planuri de decoruri în legătură cu numeroase **balete** ce au încîntat aspirațiile estetice de-a lungul multor ani.

Corina Cristea

CYNTHIA OZICK

ŞALUL

Scriitoarea americană CYNTHIA OZICK este autoarea unui roman, Credinţă, **şi a două volume de proze scurte (**Păgînul Rabbi şi alte povestiri **şi** Măcelul şi Trei novellas**). A mai publicat eseuri, poezie, critică, traduceri în numeroase periodice şi antologii. A fost distinsă cu mai multe premii, printre care două premii** I O'Henry **pentru ficţiune şi o Bursă pentru Literatură la Academia Americană de Arte şi Litere.**

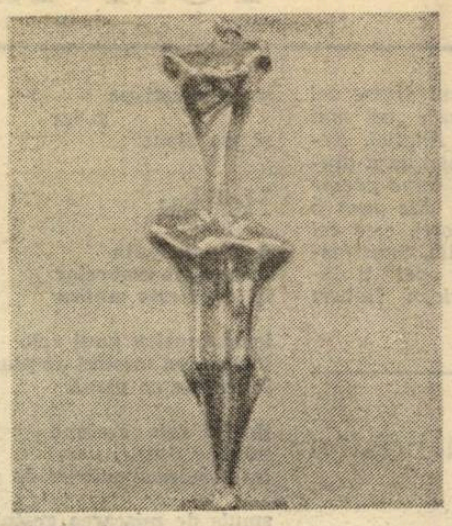

Florica Ioan

Stella, rece, rece ca răceala iadului. Aşa umblau împreună pe drumuri Rosa cu Magda încovrigată între sînii îndureraţi, Magda înfăşurată în şal. Uneori Stella o ducea pe Magda. Era însă pizmaşă pe Magda. Fată slăbănoagă, de paisprezece ani, prea scundă, cu sînii slăbuţi, Stella jinduia să fie înfofolită într-un şal, ascunsă bine, adormită, legănată în mers, un prunc, un copil în faşă, rotund, purtat pe braţe. Magda îi lua Rosei sînul, iar Rosa nu se oprea niciodată din umblet, un leagăn umblător. Lapte nu prea era; uneori Magda sugea aer; atunci zbiera. Stella era hămesită. Genunchii îi erau nişte umflături pe două beţe, coatele ca nişte oase de pui.

Rosa nu simţea foamea; se simţea uşoară, nu ca o fiinţă care umblă, ci ca una căzută în leşin, în transă, aflată sub puterea unui şoc, ajunsă deja un înger plutitor, ager şi atoatevăzător, dar în văzduh, nu acolo jos, neatingînd drumul. Legănîndu-se parcă în vîrful unghiilor de la mîini. Privea la obrazul Magdei, printr-o deschizătură a şalului: o veveriţă în cuib, ocrotită, nimeni n-ar fi putut să ajungă la ea în căsuţa înjghebată din cutele şalului. Obrazul, foarte rotund, un obraz cît o oglinjoară de buzunar: nici urmă, însă, din paloarea Rosei, întunecată ca de ciumă, era un cu totul alt fel de obraz, cu ochi albaştri ca văzduhul, cu un puf moale de păr aproape la fel de galben ca Steaua cusută pe uniforma Rosei. Ai fi putut crede că era unul din copiii **lor.**

Rosa, plutind, visa s-o încredinţeze pe Magda cuiva dintr-un sat. Ar fi putut să părăsească pentru o clipă coloana şi s-o împingă pe Magda în braţele primei femei de pe marginea drumului. Dar dacă ieşea din coloană ei puteau să tragă. Şi chiar dacă scăpa din coloană pentru o jumătate de secundă şi-i împingea unei străine pachetul învelit în şal, oare femeia avea să-l primească? Putea să rămînă surprinsă, ori să se sperie; putea să zvîrle şalul din mîini, iar Magda să cadă, să-şi spargă capul şi să moară. Căpşorul acela rotund. Ce fetiţă cuminte, nu se mai obosea să zbiere şi sugea acum doar după gustul sînului secătuit. Strînsoarea de netăgăduit a gingiilor mititele. Un colţişor de dinte ţindu-se din mijlocul gingiei, atît de lucios, mormîntul de marmură albă al unui spiriduş, licărind acolo. Fără să se plîngă, Magda abandonă sfîrcurile Rosei, mai întîi pe cel stîng, apoi pe cel drept; amîndouă erau plesnite, nici măcar o boare de lapte. Gura canalului stinsă, un vulcan mort, ochi orb, vid rece, aşa că Magda prindea capătul şalului şi-l sugea în loc de lapte. Sugea şi sugea, umplînd ţesătura de umezeală Aroma plăcută a şalului, laptele din fibre.

Era un şal fermecat, în stare să hrănească un sugaci timp de trei zile şi trei nopţi. Magda nu murea, rămînea în viaţă, măcar că foarte potolită. Un parfum ciudat, de scorţişoară şi migdale, venea dinspre buzele ei. Ţinea tot timpul ochii deschişi, uitînd să mai clipească ori să mai moţăie, iar Rosa şi uneori Stella le contemplau albăstrimea. Pe drum, ele îşi urneau un picior după celălalt, grele ca plumbul, şi contemplau obrazul Magdei. „Ariană", spunea Stella cu un glas ajuns subţire cît firul de aţă, şi Rosa cugeta că Stella se holbează la Magda ca o micuţă canibală. Iar cînd Stella spunea „Ariană", Rosei îi suna ca şi cum Stella ar fi spus de fapt „Hai s-o înfulecăm".

Dar Magda a trăit pînă ce-a ajuns să umble. A apucat să trăiască acest lucru, dar nu umbla prea grozav, în parte fiindcă avea numai cincisprezece luni, în parte fiindcă picioarele ei ca fusele nu puteau să-i susţină pîntecele umflat. Era umflat cu aer, plin şi rotund. Rosa îi dădea aproape toată mîncarea ei Magdei: Stella nu dădea nimic; Stella era hămesită, şi ea un copil în creştere, chiar dacă nu prea creştea. Stella n-avea menstruaţie. Rosa n-avea menstruaţie. Rosa era şi ea hămesită, dar nu în aşa hal; învăţă de la Magda cum să savureze gustul unui deget băgat în gură. Se aflau într-un loc unde nu exista milă, orice milă se topise în Rosa, se uita fără milă la oasele Stellei. Era sigură că Stella aştepta moartea Magdei ca să-şi poată înfige dinţii în coapsele ei mici.

Rosa ştia că Magda avea să moară foarte curînd; ar fi fost încă de mult moartă, dacă n-ar fi stat îngropată adînc în şalul magic, confundîndu-se cu movila tremurătoare a sînilor Rosei; Rosa ţinea cu dinţii de şal, ca şi cum ar fi acoperit-o numai pe ea. Nimeni n-a putut să i-l fure. Magda era mută. Nu plîngea niciodată. Rosa o ascundea în baracă, sub şal, însă ştia că într-o bună zi cineva o să afle; sau că într-o bună zi, cineva, nu neapărat Stella, avea s-o fure pe Magda ca s-o mănînce. Cînd Magda începu să umble, Rosa ştiu că foarte curînd ea avea să moară, ceva trebuia să se întîmple. Îi era frică să adoarmă; dormea cu toată greutatea coapsei peste trupul Magdei; îi era frică să n-o sufoce pe Magda sub coapsă. Greutatea Rosei scăzuse din ce în ce; Rosa şi Stella se transformau încetul cu încetul în aer.

Magda era potolită, dar avea ochii oribil de vii, ca nişte tigri albaştri. Stătea la pîndă. Uneori rîdea — părea că-i rîs, dar cum ar fi putut să fie aşa ceva? Magda rîdea pe tăcute către şalul ei cînd vîntul îi flutura colţurile, vîntul cel rău, cu bucăţi de negreală în el, care făcea să lăcrimeze ochii Stellei şi ai Rosei. Ochii Magdei erau totdeauna limpezi, fără strop de lacrimă. Pîndea ca un tigru. Îşi păzea şalul. Nimeni nu-l putea atinge; doar Rosa putea să-l atingă, Stella n-avea voie. Şalul era copilaşul Magdei, favoritul, surioara ei. Se încolăcea singură într-însul şi-i sugea unul din capete cînd voia să fie foarte liniştită.

Apoi Stella a furat şalul şi a pricinuit moartea Magdei.

Şi mai tîrziu îi era totdeauna frig, totdeauna. Frigul i-a pătruns în inimă: Rosa ştia că inima Stellei era rece. Magda se împleticea, înaintînd, pe picioruşele ei cît creioanele, desenînd linii în toate direcţiile, căutînd şalul; creioanele se poticniră la ieşirea din baracă, unde începea lumina. Rosa o văzu şi se luă după ea. Dar Magda ajunsese deja în careul de dincolo de baracă, în lumina veselă. Acolo era terenul unde se făcea apelul nominal. În fiecare dimineaţă, Rosa trebuia s-o pitească pe Magda sub şal, lipită de peretele bărăcii, apoi să iasă şi să stea pe terenul acela, împreună cu Stella şi cu sute de alte femei, uneori şi ceasuri întregi, iar Magda, părăsită, şedea potolită sub şal, sugîndu-i unul din capete. Magda rămînea tăcută zi de zi, şi de aceea nu murea. Rosa ştia că astăzi Magda avea să moară, dar în acelaşi timp o bucurie încrîncenată se strecura prin palmele Rosei, degetele îi ardeau, era uluită, înfrigurată: Magda, în bătaia soarelui, şovăind pe picioarele ei cît creioanele urla, de la secătuirea sînilor Rosei, de la ultimul zbierăt al Magdei pe drum, Magda fusese văduvită de orice sunet; Magda era mută. Rosa socotea că e ceva în neregulă cu coardele ei vocale, cu traheea, cu cavitatea ei laringeală; Magda era handicapată, n-avea glas; poate era şi surdă; probabil nu stătea prea bine nici cu inteligenţa; Magda era cretină. Pînă şi rîsul pe care-l avea cînd vîntul cu grăuncioare de cenuşa făcea giumbuşlucuri cu şalul Magdei nu era decît şuieratul aerului printre dinţii ei descoperiţi. Chiar cînd păduchii, păduchi de cap şi păduchi de corp o scoteau din minţi pînă ce revenea la fel de turbată ca şobolanii enormi care devastau dis-de-dimineaţă baraca în căutare de leşuri, se zgrepţăna şi se scărpina şi zvîrlea din picioare şi muşca şi se zvîrcolea fără un scîncet. Dar acum din gura Magdei răbufnea un şir lung şi vîscos de ţipete. „Maaa-"

Era întîiul zgomot pe care-l slobozea Magda din gîtlej de la secătuirea sînilor Rosei.

„Maaaa... aaa!"

Iarăşi! Magda se clătina în lumina primejdioasă de pe teren împiedicîndu-se în tibiile ei mici, jalnic de curbate. Rosa ştia. Ştia că Magda jeleşte pierderea şalului, ştia că Magda avea să moară. O avalanşă de comenzi bubuia în sînii Rosei: Du-te, ia, adă! Nu ştia însă după ce să meargă mai întîi, după Magda ori după şal. Dacă dădea fuga pe teren s-o înşface pe sus pe Magda, urletul n-ar fi încetat, pentru că Magda nu-şi va fi recăpătat încă şalul; dar dacă alerga înapoi la baracă să găsească şalul, dacă-l găsea şi dacă se lua după Magda, ţinîndu-l în mînă şi fluturîndu-l atunci avea s-o aducă îndărăt pe Magda, Magda avea să-şi bage şalul în gură şi să amuţească din nou.

Rosa se afundă în întuneric. Îi fu lesne să descopere şalul. Stella şedea ghemuită sub el, adormită în oasele-i subţiri. Rosa smulse şalul de sub ea şi zbură — era capabilă să zboare de-adevăratelea, nu mai rămăsese dintr-însa decît aer — spre teren. Dogoarea soarelui îi şoptea despre o altfel de viaţă, despre fluturi vara. Lumina era potolită, dulce. De partea cealaltă a gardului de oţel, departe-departe, se găseau pajişti verzi smălţate de păpădii şi viorele închise la culoare; dincolo de ele, şi mai departe încă, crini tigraţi, candizi, înălţuţi, ridicîndu-şi în aer bonetele portocalii. În baracă vorbeau între ele despre „flori", despre „ploaie": excremente suvite groase de rahat şi cascada lentă, maronie şi împuţită şiroind de pe priciurile de sus, duhoarea amestecată cu un fum acru, unsuros, plutind în aer, care îmbîcsea pielea Rosei. Se opri o clipă în marginea terenului. Uneori electricitatea din gard se auzea parcă zumzăind; chiar şi Stella spunea că e doar o închipuire, dar Rosa auzea înlăuntrul sîrmei sunete adevărate: voci triste, zgrunţuroase. Cu cît era mai departe de gard, cu atît mai desluşite năvăleau asupra ei vocile. Vocile acelea plîngătoare zbîrniiau atît de convingător, atît de pasionant, era cu neputinţă să le suspectezi că ar fi iluzorii. Vocile îi spuneau să ţină şalul sus, deasupra capului; vocile îi spuneau să-l fluture, să-l învîrtească, să-l desfăşoare ca pe un drapel. Rosa îl ridică în sus, îl flutură, îl învîrti, îl desfăşură. Departe de ea, foarte departe, Magda zăcea de-a curmezişul pe pîntecele ei umflat cu aer, întinzînd în lături braţele ca nişte nuiele. Se afla sus de tot, ridicată în aer, călărind pe umărul cuiva. Dar umărul care o purta pe Magda nu se îndrepta spre Rosa şi spre şal, ci se tot ducea, pata Magdei se mişca din ce în ce mai departe pe întinderea împînzită de fum. Deasupra umărului scînteia o cască. Lumina se izbea de cască şi o făcea să strălucească ca un pocal. Dedesubtul căştii, un trup negru ca o piesă de domino şi o pereche de bocanci negri se năpusteau glonţ spre gardul electrificat. Vocile electrice începură să vibreze frenetic. „Maamaa, maamaa", zumzăiau toate laolaltă. Ce departe era Magda acum de Rosa, de partea cealaltă a întregului teren, dincolo de o duzină de bărăci, departe, pe partea cealaltă! Se zărea nu mai mare decît o molie.

Pe neaşteptate, Magda porni plutind prin văzduh. Magda călătorea cu totul prin înălţime. Arăta ca un fluture ce se izbeşte de o viţă argintie. Iar în clipa cînd capul rotund şi pufos al Magdei, şi picioarele ei ca nişte creioane, şi burta ei balonată, şi braţele în zig-zag se striviră de gard, vocile din oţel începură să mîrîie înnebunite, îndemnînd-o pe Rosa să alerge, să alerge spre locul în care Magda căzuse din zbor pe gardul electrificat; dar Rosa, firește, nu le dădu ascultare. Rămase doar locului, căci dacă ar fi alergat ei ar fi tras, şi dacă ar fi încercat să culeagă rămăşiţele trupului Magdei ei ar fi tras, şi dacă ar fi dat frîu liber urletului de lup care urca acum de-a lungul şirei spinării, din străfundurile fiinţei sale, ei ar fi tras; aşa că luă şalul Magdei şi-şi umplu gura cu el, îndesîndu-l şi tot îndesîndu-l, pînă ce îşi înăbuşi urletul de lup şi simţi gustul intens de scorţişoară şi migdale al salivei Magdei; şi Rosa savură şalul Magdei, pînă cînd acesta se uscă.

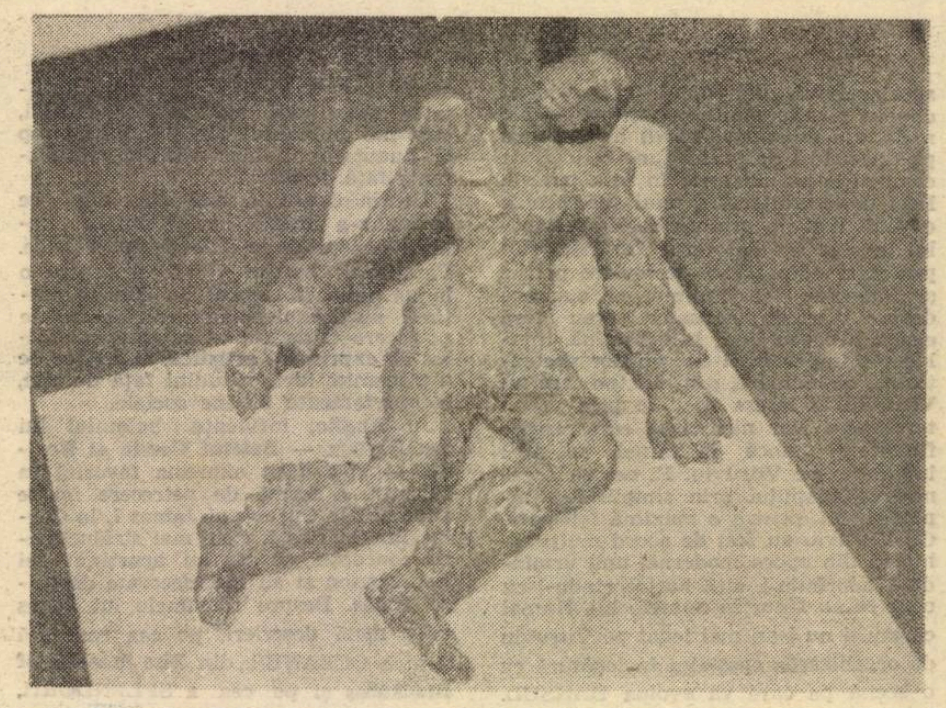

Alina Enache

Prezentare şi traducere
Anca Domnica Ilea

REDACŢIA şi ADMINISTRAŢIA: Bucureşti, Calea Victoriei nr. 133, tel. 59 67 60
Tiparul executat la Imprimeriile Coresi

10 lei

BIBLIOTECA „ASTRA"
SIBIU

BIBLIOTECA „ASTRA"
SIBIU

Luceafărul

Săptămînal editat de Uniunea Scriitorilor din România

Serie nouă • miercuri, 11 decembrie 1991 **50** (98)

O FORMĂ DE MANIPULARE

Aceste rînduri au fost scrise înainte de referendumul asupra Constituției, dar ele vor apărea după, din pricina periodicității revistei. Oricum, nu contează. Și nu contează pentru motivul simplu că acest referendum e o fraudă. O fraudă parlamentară. Pentru că parlamentul emanat la 20 mai trecut și-a depășit în mod nepermis atribuțiile. El avea menirea să propună țării o Constituție dar nu înainte de a consulta țara în legătură cu ce vrea ea să fie : republică, regat, și ce fel de republică sau ce fel de regat. N-a făcut-o. A decis el însuși că România e republică, sfidînd astfel cel mai elementar bun simț și cea mai elementară condiție a democrației. Rezultatul, în raport tocmai cu bunul simț și cu democrația, a fost că parlamentul legal a votat ilegal o Constituție perfect ilegală. Se va spune că despre asta s-a mai vorbit, și încă des și de mai multă vreme. Așa este, s-a mai vorbit dar lucrul acesta nu înseamnă nimic de vreme ce realitatea e aceea pe care o știm. Vorbitul acesta este echivalent cu constatarea unei crime fără încercarea de a descoperi și pedepsi pe făptuitor. Nu folosește la nimic și n-are în nici un fel a face cu dreptatea. Ca să nu mai vorbim de contradicția mortală pe care actul votării Constituției a promovat-o cu irresponsabilă nonșalanță : înălțarea principalului edificiu al unei Democrații pe baza unei hotărîri profund nedemocratice, totalitară în toată regula. Faptul n-ar avea decît semnificația unei simple greșeli din lipsă de inspirație dacă Republica ar fi avut în România vreo cît de mică tradiție demnă. Dar știm bine că ea a fost, la noi, impusă printr-o proclamație de tip comunist, care va să zică printr-un decret sprijinit pe puterea tancurilor sovietice iar nu pe voința și puterea națiunii române. Ca atare, repunerea ei, fără o consultare prealabilă a voinței populare, în fruntea unei Constituții ce se vrea democratică și anticomunistă, este, vrînd-nevrînd, o recunoaștere și o reiterare a politicii comuniste și, implicit, o dovadă convingătoare a rezistenței mentalității comuniste în rîndul marii majorități a parlamentarilor noștri, profitori ai evenimentelor din decembrie '89 și, mai ales, ai credulității naive din mai '90. În raport cu această tristă realitate referendumul din 8 decembrie nu e decît încă un exemplu de sfidare tipic comunistă. El n-ar fi trebuit nicicum să aibă loc, iar dacă a avut, totuși, loc a fost doar pentru a oferi parlamentului o justificare. O formă de manipulare e acest referendum post-factum, menită să ne facă pe toți complici la o înșelătorie de proporții. Și iarăși vom spune că n-am avut noroc. Și iarăși ne vom consola, împreună cu cronicarul, cu ideea că oamenii sunt sub vremuri.

„L"

Soarele cel mare

E unul Soarele cel Mare
Și-aș vrea de-a pururi să existe.
Mă înspăimîntă și mă doare,
Parcă m-ar frige pe frigare
Hăul doctrinei comuniste.

Cuiva, – sau nu-i așa ? – îi place.
Nebuni pe lume sînt destui.
Unii chiar biblie ar face
Din cartea bolșevicului.

Eu o aveam cîndva pe masă,
Dar am aprins un rug cu ea
Și s-a făcut lumină-n casă,
Și, să mă credeți, nici nu-mi pasă,
Că n-a citit-o fata mea.

Mi-e carte sfîntă altă carte –
Cartea poetului Mihai,
Care-a trăit aceiași soarte
Cu-acest popor, cu acest plai.

E unul Soarele cel Mare,
Și nu-i cireș, și nu-i nici măr.
El cînd apune tot răsare –
E unul Soarele cel Mare
Și se numește adevăr.

Dumitru Matcovschi

În pag. 10:

proză de

Gabriela Melinescu

În pag. 16:

ALVIN TOFFLER

Număr ilustrat cu lucrări de Sanda Șărămăț

Luceafărul

Director
LAURENȚIU ULICI

Redactor șef adjunct
EUGEN URICARU

Secretar general de redacție
MIRCEA CROITORU

semn

Perioada de trecere

Cine o să mai poată trăi în România, de azi înainte, nu știm. Putem presupune că mulți dintre noi vor supraviețui noii „perioade de trecere", cum mulți am supraviețuit vechii „perioade de trecere".

Pare un făcut, un ghinion definitiv al românilor de a se afla, mereu și mereu, în cite o „perioadă de trecere" spre ceva, deci spre altceva. Abia începuse un fel de societate democratică să funcționeze, economia să privească încrezător spre Europa, că a venit războiul, el însuși o „perioadă de trecere", cu tot alaiul lui de nenorociri, prelungite în „societatea socialistă multilateral dezvoltată" și pe urmă în „democrația originală" neocomunistă. Prin 1946, vedem într-unul din episoadele din „Memorialul durerii" că un ziar (de opoziție, e drept) de patru pagini costa 5 000 de lei. Cineva care a trăit acele vremuri la o vîrstă mai lucidă decît copilăria îmi atrage atenția că au venit — pe urmă — altele, cînd un bilet de tramvai, cl. a II-a, costa 25 000 de lei și, ca și acum, salariile nu erau acordate melodiei inspăimîntătoare a prețurilor. Da, dar acele prețuri veneau după un război de patru ani (pentru noi) — îmi spune — în timp ce astăzi sîntem după unul de peste 45 de ani. Căci ce a fost societatea luminoasă a d-lui Ion Iliescu, ce au fost vremurile în care domnia sa îi înfiera pe studenții dornici de libertate, decît un lung război distrugător a tot și a toate, oameni și case, pămînt și ape, sau mai exact spus, un nesfîrșit bombardament general ori total, în care s-au spulberat : sănătate, morală, agricultură, spiritualitate. În care a dispărut „diferența între sat și oraș", dar nu ca-n Europa de Vest, nu ca-n America.

Am trăit 45 de ani într-o perioadă de trecere de la ceva cert, verificat, cu bune și cu unele rele, spre ceva neprecizat altfel decît ca un rău monstruos și generalizat. De fapt, ne cerem scuze, nici nu era o perioadă de trecere, era însuși socialismul, revoluția socialistă continuă care consta într-o negare perpetuă și întîi de toate a principiului oricărei construcții, întemeieri. Nu e vorba aici de construcția mamuților de beton făcuți să distrugă pe om, ci era vorba despre construcția în sens larg, pozitiv, a unei societăți cu baze umane, morale. I s-a spus un timp „perioada de trecere", pe urmă „societatea socialistă multilateral dezvoltată", dar era o continuare a distrugerilor, a distrugerii, cu nume schimbat.

Astăzi iată-ne din nou într-o „perioadă de trecere", de data asta spre ceva cert, însă foarte îndepărtat, datorită gradului avansat de deteriorare pe toate planurile în care a ajuns individul și societatea.

Cine o să mai poată trăi de azi înainte în România ? Mereu pe un culoar, niciodată ca oamenii, într-o cameră adevărată, într-un cămin.

O disperare rece o înlocuiește, cred, pe cea fierbinte, de pînă la decembriele anului 1989.

Nicolae Prelipceanu

În apărarea creației artistice

În zilele de 29—30 noiembrie 1991, a avut loc prima Conferință națională a **Societății Medicilor Scriitori și Publiciști din România.** Manifestare impresionantă prin devotamentul și respectul, atît față de valorile umaniste universale cît și față de valorile culturale naționale, animată de un grup de entuziaști medici scriitori și publiciști **(Corneliu Ionescu, Ion Hurjui, Nicolae Neagu, Octavian Simu, Victor Săhleanu, Marin Voiculescu, C.D. Zeletin)** în frunte cu neobositul **Constantin Bogdan ;** conferința a avut un caracter solemn și profund, demn de toată stima celor care nu pot să nu recunoască reala implicare a perenității valorilor artistice în însuși destinul națiunii noastre.

Înființată la 23 noiembrie 1990, Societatea Medicilor Scriitori și Publiciști are, în timpuri nu prea îndepărtate, o încercare eșuată de constituire a ei, eșuată evident din motive politice. Societatea aceasta ce avea să promoveze și să ocrotească valori culturale nu avea loc în fața comandamentelor politice ale anilor '70, împiedica „evoluția firească" a comunismului exterminator al culturii. De aceea numele unor Ștefan Milcu, Constantin D. Zeletin sau Alexandru Lungu, cei care au fost inițiatorii, pe atunci, ai primei Societăți de acest fel, au trecut neobservate de către factorii puterii și, în consecință încercarea de a alcătui o breaslă a medicilor-scriitori a eșuat.

Avînd la bază un program generos, Societatea, prima de acest fel în România, a putut fi înființată abia în anul 1990. Ea promovează și protejează creația literară și publicistică a medicilor-scriitori, o face cunoscută prin manifestări publice și editări de reviste, almanahuri și caiete literare. De asemenea, întrunind și scriitori formați în cenaclurile medicilor, ea contribuie la descoperirea și încurajarea tinerelor talente, formînd în felul acesta o **școală literară.** Nu lipsește din programul Societății nici păstrarea și ocrotirea memoriei marilor creatori ce au profesat medicina, dintre care amintim pe Vasile Voiculescu, Victor Papilian, Ion Biberi, Sașa Pană.

Programul a debutat la București prin dezvelirea plăcii comemorative Vasile Voiculescu (la policlinica „Vasile Voiculescu", policlinică în care scriitorul și-a desfășurat activitatea de medic) și a continuat în Sala de Consiliu a Facultății de Medicină cu simpozionul „Vasile Voiculescu". Au susținut comunicări, printre alții : Victor Săhleanu, Octavian Simu, Ion Hurjui, iar cuvîntul de deschidere a fost rostit de **C. D. Zeletin,** președintele Societății.

Programul a continuat prin pelerinajul evocator la Pârscov, unde se află casa memorială Vasile Voiculescu și unde s-a pus, ca și la București, o placă comemorativă în memoria lui Vasile Voiculescu.

Manifestările au dovedit o profundă cunoaștere și înțelegere, cu o largă deschidere spre viitor a culturii românești, care, în orice formă de manifestare a ei, trebuie ocrotită și promovată întru susținerea valorilor naționale. Programul acestei emoționante întîlniri a fost astfel alcătuit încît, cu dragoste, cu obstinație chiar, autorii lui dovedesc o dată în plus că adevărații intelectuali, oricît de puțini la număr, reprezintă oricînd, în orice timpuri, valoarea reală a unei națiuni, contribuind în mod nemijlocit la propășirea ei.

Ioana Diaconescu

dictatura personală

Logosul scheletic răzbună democrația originală?

Binele ar trebui să fie înainte de toate obiectivitate, dar de unde atîta obiectivitate în întreprinderile diriguitorilor noștri politici ? Subiectivitatea postrevoluționară primează, păguboasă : prin ea **logosul,** scheletic, nelăsîndu-se încarnat...

O știm cu toții, evenimentele tragice din 13—15 iunie 1990 au rămas un subiect fără voce oficială definitivă : subiectivitatea celor ce au întors la 13—15 iunie 1990 România de unde plecase la 16—22 decembrie 1989, la totalitarism medieval (comunismul a intrat în U.R.S.S., China sau în Albania direct din evul medii !) continuă și azi, neschimbată, odată cu tot răul ce ni se dorește... În așa fel că la sfîrșitul lunii noiembrie 1991 ce putem să aflăm de la vinovații nepedepsiți ai chemării și instrumentării contramanifestației minerești din 13—15 iunie 1990 ? Mineri aduși să înăbușe în sînge „piața Universității" și **golanii** Zonei ei Libere de Neocomunism... Petre Roman, pe de o parte, primministru, regretă astăzi, chipurile, că n-a condamnat atunci în public atrocitățile represiunii instrumentate de el, storcînd lacrimi domnișoarelor F.S.N.-iste, eventual : mie unuia provocîndu-mi o silă fără margini, știindu-l cu mîinile mînjite de sînge, sînge nevinovat ! Nu am înțeles, de altfel, niciodată cui folosesc, în orice instanță, regretele criminalilor și de ce judecătorii insistă pe acest aspect, fariseismul e doar la îndemîna oricui... Pe de cealaltă parte, ce declară I. Iliescu astăzi ? Că și-a exprimat imediat după 13—15 iunie 1990 nemulțumirea cică pentru „dezordinile și stricăciunile" provocate de mineri, dar că minerii au ajutat atunci la „restabilirea ordinii" și el a fost pus în mod logic în situația să le mulțumească pentru asta... Datorită minerilor în 13-15 iunie 1990 democrația originală fiind răzbunată : nici domnul Iliescu nefiind nevoit să-și dea demisia, nici primul său ministru P. Roman, amîndoi rămînînd pe poziții, legați prin jurămîntul făcut pe sufletele celor morți împușcați atunci, morți pentru care odată și odată tot vor trebui să răspundă în fața lui Dumnezeu...

Interesant, de altfel — tocmai o aflu azi, cînd scriu acest articol — , Petre Roman, ajuns în campanie electorală la Cluj cu F.S.N.-ul său, întrebat în public de un tînăr („golan de Cluj" și el, probabil), cine se face vinovat de morții din iunie 1990 și septembrie 1991, nu cumva cuplul I. Iliescu și P. Roman ?, ce a răspuns, evident iritat, „liderul național F.S.N.", fost prim-ministru ? A răspuns că vinovată a fost „Violența acelora care o practică" ! Adică ? Manifestanții împușcați, nevinovați, cu mîinile goale, martorii curioși, au fost cei violenți ! Bineînțeles... Sfîntă nerușinare : rămînînd de nesters cinismul (și lipsa de scrupule) a instigatorilor la violență și a complicilor subordonați lor, înarmați, tovarăși nedespărțiți de drum „revoluționar", I. Iliescu și P. Roman...

În sfîrșit, cîteva cuvinte pentru serialul meu legat de cununia a doi din „golanii" Pieței Universității, stîlciți în bătaie de mineri și arestați pentru zeci de zile abuziv, la 13 — 15 iunie 1990, cărora eu am ajuns să le fiu naș religios, habar n-am prin ce împrejurare... Era în 19 mai 1991, duminica : plecasem de la apartamentul **mirelui-golan** în taximetre, alături de **invitații lor golani** și căutam strada Sapienței, unde eram așteptați la o biserică păstorită de un **preot-golan !** Stradă, pe care o vom găsi în cele din urmă, ciopîrțită, printre șantierele ceaușiste părăsite, nu departe de cheiul Dîmboviței, afectată de sistematizarea centrului civic, dar...

Coborîți din taximetre lîngă o biserică majestuoasă, ce descoperim ? Descoperim că nu aceasta este biserica unde eram noi așteptați : aceasta era biserica majestuoasă strămutată de Diavol, să fie ascunsă de ochii lui N. Ceaușescu Nebunul — cu sufletul vîndut Diavolului, **era Biserica Mihai Vodă !** Cruntă soartă, Biserica Mihai Vodă stînd și astăzi, incredibil, înciuiată, a nimănui, părăsită de Dumnezeu și de oameni, pe teren nesfințit...

Liviu Ioan Stoiciu

(va urma)

Vorbe de pe corabia lui Sebastian

● ALCIBIADE : „Marele nostru Eminescu e considerat pe nedrept un poet pesimist. El a scris și versuri de un umor irezistibil. Reproducem două strofe, cu mențiunea că poetul s-a gîndit (cu un spirit de anticipație uluitor) la Tipologia Bețivului, ilustrată de personaje ca **Gheorghe Robu, Radu Coloman Enescu, Petre Stoica, Ion Băieșu, C. Nistorescu** ș.a.m.d. **(România Mare)** ● OCTAVIAN PALER : /Ieri dimineață, văzînd circulația blocată, ca pe vremuri, pentru trecerea unui cortegiu, supraîncărcat cu mașini de poliție, mi-am reamintit ce i-a răspuns o oficialitate engleză cuiva din suita lui Ion Iliescu, la sugestia de a se asigura ceva similar și la Londra ; orice englez ar fi ofensat și furios dacă ar fi stînjenit în vreun fel de regina Angliei ! Asta deoarece tot se vorbește că republica ar fi mai democratică decît monarhia". **(România liberă)** ● CRONICAR : „Corneliu Vadim Tudor (...) continuă să improaște cu noroi elita intelectualității românești ca și cum în felul acesta ar deveni, în sfîrșit, intelectual.". **(România literară)** ● Din rubrica realizată de SORIN ROȘCA STĂNESCU : „Unul dintre procurorii care se ocupă de PROCESELE INTENTATE ÎMPOTRIVA LUI C.V. TUDOR, i-a declarat unui reporter ARPRESS : «Speranța sa este că va fi ales președinte sau măcar parlamentar, fapt ce i-ar aduce imunitate și ar sista toate cele circa 100 de procese»", **(România liberă)** ● ILIE NEACȘU : „Mi-e dor de prețuri comuniste !". **(Europa)** ● ANTONIE IORGOVAN : „Acei care consideră că această Constituție nu este democratică sînt pur și simplu niște idioți, dacă nu sînt chiar trădători de țară sau plătiți de cineva pînă la urmă pentru a face rău țării". (Interviu, în **Tineretul liber)** ● EUGEN FLORESCU : „Și era gata ca dl. Roman să meargă fără teamă de Dumnezeu pe aceeași cale barbară, înainte. Doar bastoanele lui Miron Cosma l-au mai putut stăpîni și nu mi s-a părut ciudat să aud pe cineva că ne zicea că, în realitate, dacă don Pedro devenise sălbatic cu 24.000.000 de români, ce drept are să se plîngă că minerii au fost sălbatici cu unul singur ca el". **(Democrația)** ● E. : „Prostituția — un rău necesar ?". **(Emanuelle)** ● ANONIM : „Ziarul «Dimineața» a ajuns la numărul 500. Urăm cu acest prilej cititorilor, și redactorilor săi numai bucurii. PENTRU felul cum se zbate PENTRU reliefarea adevărului PENTRU problematica realistă abordată, cotidianul «Dimineața» poate fi subvenționat de statul român PENTRU ca, tradus în cîteva limbi de circulație, să fie difuzat în țările ai căror cetățeni ne confundă" etc. etc. **(Europa)** Stil de gazetă... ● ROXANA IORDACHE : „La recenta conferință de presă, susținută cu dezinvoltură în același palat regal, dl. Iliescu ne-a convins definitiv că rămîne adeptul fidel al cunoștințelor dobîndite în Moscova tinereții sale". **(România liberă)** ● MIRCEA DINESCU : „Alifia constituțională nu cred să ajute însă la acrobațiile financiare. Triplul salt mortal al prețurilor de pe piață n-o să mai găsească plasa cumpărătorului dedesubt. Se apropie Crăciunul și urătorii de la uzinele Semănătoarea or să vină pe dealul Mitropoliei să vă cînte «într-o sfîntă joi la vale, dă-i Domnu, Doamne». Și mi-e teamă să nu vă rostogoliți doamnelor și domnilor parlamentari". **(Academia Cațavencu)** ● EXPRES MAGAZIN : „Cornel Brahaș vă dezvăluie Stenogramele secrete ale Uniunii Scriitorilor" ; „Toate drepturile asupra versiunii (...) aparțin, se înțelege, autorului". ● ANONIM : „Au venit americanii !". **(Viitorul românesc)** ● FRAIERUL ROMÂN : „Ultima soluție — Altă constituție".

Petre Stoica

in memoriam

Despărțirea de Petre Țuțea

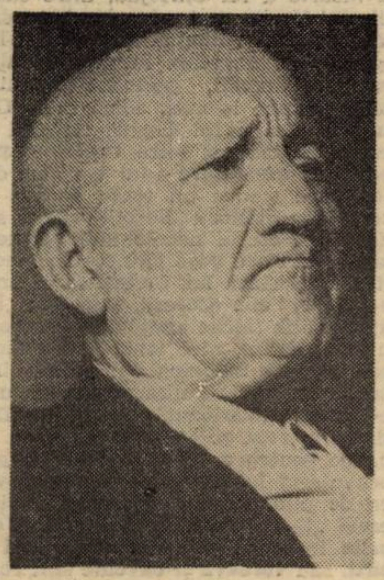

Oboseala și bătrînețea pot marca Spiritul, îi pot risipi vigoarea și fervoarea ; niciodată, însă, noblețea și geniul.

La început de decembrie cenușiu, cu zile scurtate și cețuri anoste ca singurătatea, Petre Țuțea a părăsit această lume. Un destin ingrat, care cuprinde de-a valma feluritele făpturi omenești și vremurile de deasupra lor, și-a încercat puterile cu Filosoful ; i-a luat pînă și răgazul de a scrie vreodată vreun rînd, lăsîndu-i-l doar pe acela de a se plimba prin Akademos cu discipolii, povestindu-le Ideile, Iubirea și Timpul.

A fost Petre Țuțea deopotrivă o lucrare a zeilor și a lui Dumnezeu. Și a pus mereu între el și lume hohotul acela de rîs inconfundabil, pe care cei ce au avut privilegiul să-l audă au privilegiul să nu-l uite. A fost Petre Țuțea filosoful care i-a răspuns destinului printr-un hohot de rîs atotcuprinzător.

Fie-i țărîna ușoară și numele veșnic !

Luceafărul

buletin de prezență

Un deget pe rană

Geologii, geografii, istoricii, economiștii ar trebui să studieze temeinic și cu credință și teologia, ca să poată înțelege și să ne poată explica felul cum au fost răspîndite bogățiile pe fața pămîntului. Mă refer la bogățiile native, care au picat în mîna omului ca para mălăiață, dar în alte proporții. Geme sudul Africii de diamante, Sahara de zăcăminte aurifere, Orientul mijlociu de petrol — și n-am terminat cu toate, cărbunele de pildă și minereurile de tot felul.

Bogățiile datorate strădaniei omenești, și plătite cu sudoarea frunții, ca să fertilizeze ținuturi aride, să scoată apă din stîncă și alte asemeni, sper să le explic eu însumi, în cîteva cuvinte, ca niște parabole.

În ce ne privește, am fost, cum se spunea odată, o țară eminamente agricolă. Avem pămînt mănos, pe care rodeau grînele, vița de vie, pomii, legumele — și, mai ales, aveam oameni care îl lucrau cu hărnicie, chiar dacă într-o vreme îl arau cu plug de lemn, tras nu doar de boi sau de cai, ci uneori chiar de vacile crescute ca să dea lapte. Cu această agricultură a început să se construiască România modernă, s-au ridicat marile edificii a căror grandoare o admirăm și astăzi. Bineînțeles că am cumpărat pluguri de fier între timp, și alte unelte de lucrat pămîntul și de valorificat produsele lui, secerători, batoze de treierat grîul, ca să dau numai două exemple. Cu ajutorul lor s-au construit căi ferate, podul lui Saligny, de la Cernavodă, portul Constanța și altele, rămase pînă în vremea noastră.

Dar avem și noi multe bogății ale subsolului, încep cu sarea de bucătărie, lipsă în multe locuri din lume. Mai acum un deceniu, am văzut acte doveditoare că exportam sarea în Iugoslavia, unsprezece vagoane dintr-un transport, în vreme ce pentru trebuințele noastre rămînea numai unul, așa că multe solnițe rămîneau goale. Nimeni nu spunea că ne vindem țara.

Aveam și-o altă bogăție a subsolului, pusă în valoare cu întîrziere, păcura, care pe alocuri izvora singură din pămînt și făcea băltoacă. La început nu folosea la altceva decît să ungă osiile căruțelor. Cînd i s-au găsit și alte întrebuințări și a început să fie căutată, crescînd la preț repede, oamenii au săpat puțuri, întărite cu ghizduri de lemn, ca puțurile de apă ; păcura se scotea cu găleata. Am mai apucat și eu aceste lucrări primitive, încă în funcțiune. La stadiul lor am fi rămas încă multă vreme, dacă nu veneau americanii, canadienii, francezii și alte națiI, cu mijloace moderne de exploatat păcura, pe care le-am **concesionat-o,** fără să le vindem pămîntul, adică țara. Noii veniți, au cîștigat bani, nu neagă nimeni, dar am cîștigat și noi, am trăit o vreme de prosperitate, iar cînd contractul de concesiune a expirat, instalațiile ne-au rămas nouă, cu sau fără plată. De ce să ne lepădăm de un sistem care ne-a îmbunătățit viața ?

E un exemplu din timpul meu de viață, pe care l-am cunoscut bine, la fața locului.

Un alt exemplu, cunoscut și mai bine, fiindcă a survenit cînd ajunsesem om în toată firea, au fost Telefoanele, exemplu care de altfel a influențat direct viața mea, ca pe a multor milioane de oameni. În București erau foarte puține posturi telefonice ; nu mai vorbesc de provincie. Telefonul este astăzi un instrument de civilizație ; nici un om bine crescut nu dă năvală în casa cuiva, fără să se anunțe telefonic și vizita să fie acceptată. Pe atunci, sunai la ușă năpristan, deschidea servitoarea sau feciorul, te poftea înăuntru în unele cazuri ; în altele îți spuneau că stăpînii nu sînt acasă, după ce aceștia se uitau de după perdele, să vadă cine este vizitatorul. De multe ori ziceai bogdaproste, căci nu totdeauna aveai chef să dai ochi cu ei, veneai dintr-o obligație protocolară ; lăsai o carte de vizită, ca să-ți marcheze buna intenție, și plecai la altă adresă, pe jos sau cu birja. Și iacă așa, pierdeai vremea.

E inutil să spun ce mult ne-a simplificat viața telefonul. Numai că în trecut prea puțini oameni aveau telefon în casă. Centrala telefonică a Bucureștilor funcționa în două camere, la Poșta Centrală. Acolo am așteptat o dimineață întreagă, într-o aglomerație sufocantă, să vorbesc într-un oraș aflat la numai șaizeci de kilometri, dar a fost de-a surda, pînă la prînz n-am obținut legătura.

În același an, cred că 1928, la începutul catastrofalei crize mondiale, am concesionat Telefoanele americanilor, ceea ce, repet, nu înseamnă că ne-am vîndut țara. Și, cu toată criza, cînd la New York oamenii ruinați la bursă se aruncau din înălțimea zgîrie norilor, americanii s-au pus pe lucru, în stilul lor, într-un an au ridicat Palatul Telefoanelor, de pe Calea Victoriei, prima construcție cu schelet de fier din țara noastră, ca faimosul Empire State Building, de la New York, care se construia tot atunci, cîte un etaj pe zi, sfidînd criza mondială.

Că Palatul Telefoanelor a apărut ca un popîndău în mijlocul Bucureștilor mă interesează mai puțin, n-am să-l critic, deși îmi stă pe suflet și astăzi. Important este ce-a adus el în viața noastră ; în curînd, cine a vrut a fost poftit să-și instaleze telefon la domiciliu, n-a mai fost nevoie să mergem în vizită și să aflăm că stăpînii nu sînt acasă.

Nu merg mai departe, să amintesc cum s-au automatizat telefoanele, îți făceai singur numărul dorit, nu mai așteptai să-ți dea legătura centralista, care adesea se întîmpla să greșească. Acum puteai să vorbești cu țara întreagă, fără să mai aștepți o zi în camerele de la Poștă, ale căror ferestre dădeau spre Carul cu Bere.

Ce mult regret vremea aceea, astăzi, cînd am moștenit și palatul de pe Calea Victoriei și rețeaua telefonică din țară. Dar cînd aștepți minute pînă să vină tonul, dacă vine, și cînd, cu toată automatizarea, nimerești alt număr decît cel făcut de tine însuți ; mai rău ca pe vremea bietelor centraliste, care greșeau, cum îi e dat omului să greșească !

Subiectul abordat în articolașul acesta e mult mai vast și cu multe ramificații. N-am avut intenția să-l epuizez, ci doar să pun degetul pe rană. Salut pe cine mă înțelege !

Radu Tudoran

minimax

Cei bătrîni și cei tineri

Marți 3 decembrie, la închiderea ediției telejurnalului de seară, televiziunea a anunțat, totuși, că Petre Țuțea s-a dus dintre noi. Dumnezeu să-l odihnească în pace !

Din nefericire, probabil că mulți și, mai cu seamă, foarte mulți tineri nici nu-și dau seama, n-au **cum** să-și dea seama cît de dureroasă este această dispariție. Pentru că, iată, sîntem vitregiți de încă unul din marii bătrîni ai României care n-a putut să-și împărtășească semenilor harul și înțelepciunea, deși este infinită nevoie acum de o asemenea luminare. „Cei ce îmbătrînesc cu plinătate — cei cîțiva, dar esențiali lumii — trebuie să fie un fel de «supernove» ale umanității: să lumineze puternic, apoi să se stingă în explozie." Să i se fi permis și chiar să fi fost ajutat, ca să ne ajute, Petre Țuțea era poate unul dintre acei cîțiva bătrîni care se potriveau întocmai gîndului lui Noica. Foarte probabil însă că s-a stins într-o tristă singurătate, la fel după cum și noi, ori poate mai ales noi cei rămași, sîntem fără el încă mult mai singuri, chiar dacă mulți nici nu-și dau seama.

Și abia în asemenea clipe dureroase se vede în toată „splendoarea" marea farsă care a început în decembrie '89 și se tot petrece de atunci încoace.

Prevăzută fiind în deschidere o **fază eroică,** primii păcăliți au fost tinerii. Mulți dintre ei copii. Veniți să apărați televiziunea ! Pușți de 12—13 ani și chiar mai mici, dîrdîiau noaptea pe la colțuri de stradă veghind să-i prindă pe teroriști. Iar unii dintre ei sînt morți, sau au rămas schilozi. Fiindcă așa trebuia să arate, așa trebuia să se vadă o revoluție, revoluție. Ca la noi la nimeni ! Trebuia să se moară de-adevăratelea, în transmisie directă. Scriindu-se apoi cu simțire la gazetă despre revoluția sau cruciada copiilor. Avem chiar și un Gavroche al nostru, celebru în toată lumea grație unui fotoreporter străin.

Odată încheiată faza eroică, cu tot cu slujbele de pomenire a noilor martiri ai neamului, emanații s-au angajat să diriguiască România pe un nou făgaș istoric, vorbind mult despre democrație, stat de drept, pluralism, drepturi și libertăți etc. etc. etc. La nevoie și pentru învățare de minte, Puterea a demonstrat că are la dispoziție mijloace de „convingere" cu eficacitate garantată, produse de ultimă oră ale progresului științific și tehnic. Adică a început un straniu experiment la scară de masă, **încercîndu-se imitarea cît mai fidelă a instituțiilor unei societăți democratice și, concomitent, blocarea funcționării lor,** noii deținători ai puterii mizînd pe efectul îndelungatei perioade de mancurtizare, efect întreținut în continuare, îndeosebi prin intermediul televiziunii.

Rezultatul se dovedește însă de-a dreptul dezastruos. Și poate încă nici nu ne dăm seama de întreaga-i nocivitate. Pentru că prețul menținerii puterii a fost adîncirea și extinderea confuziei, astfel încît liniștea de care au ajuns să beneficieze acum guvernanții nu pare să aibă deloc semnificația consensului ci, este sau apatia resemnării, la fel ca nu cu multă vreme în urmă, sau liniștea celor care, fiecare, caută să se descurce cum poate, indiferent de consecințele asupra celorlalți. Într-adevăr, s-a făcut iarăși liniște, dar o liniște suspectă, morocănoasă, o liniște a lehamite și a deznădejde, vulnerabilă la tot soiul de zvonuri. Liniștea unei societăți dezorientate în care mulți au ajuns să nu mai creadă pe nimeni și nimic. Iar jocul nu este unul cu sumă nulă, astfel încît autoritatea pierdută de Putere să fie cîștigată de cei care încă mai rezistă opunîndu-i-se. Nu, fiindcă ceea ce au reușit noii guvernanți este devalorizarea autorității în sine, a oricărui fel de autoritate. Așa că pentru mulți, pentru foarte mulți, ceea ce mai contează a ajuns iarăși să fie dacă **se bagă** zahăr, sau salam, sau cartofi. Și putem fi liniștiți, guvernul Stolojan a făcut rost de cartofi.

Generalizarea unei aprecieri precum cea de mai sus este, desigur, riscată. Dar, din nefericire, într-o oarecare măsură este și așa, iar Puterii pare să-i convină. Numai că n-ar fi deloc exclus să fie o socoteală greșită. De două ori greșită. Întîi, fiindcă sclavii nu sînt capabili de dăruirea și fervoarea sacrificiului. Or, tocmai asta este ceea ce li se cere acum românilor mai mult sau mai puțin explicit. În al doilea rînd, s-ar putea să fie o socoteală greșită a miza pe resemnare pentru că, totuși, ea nu mai poate fi aceea din decembrie '89.

Și ar fi atunci nevoie, o imperioasă nevoie ca cei mulți și dezorientați să-și recîștige încrederea într-o instanță de autoritate. Dar ce, sau cine să fie acela, sau acela ? Cei tineri, pentru că tinerețea, așa cum s-a văzut, este vîrsta cînd se poate ajunge pînă la jertfirea vieții în numele unui ideal. Sigur că da și chiar s-a bătut monedă multă pe tinerețe, însă, după ce și-au îndeplinit rolul revoluționar, tinerii și mai ales cei mai buni dintre ei, studenții, au ajuns peste noapte golani categorisiți astfel de însuși președintele țării, poate și fiindcă avea domnia sa un colț mai vechi împotriva lor, a studenților. Atunci poate bătrînii. Înțelepțiți de suferință și viață, fără să mai aibă ceva de pierdut, poate tocmai ei ar putea constitui autoritatea care să împrăștie confuzia. Într-adevăr, e atîta nevoie de strălucirea bătrîneții, dar iată că s-a stins și Petre Țuțea, rămînîndu-ne să ne rînjească cu cinism — nu-i așa ? — vreun superpolitolog de/din Dămăroaia, sau vreun academician abil în socoteli, mai ales că tot ne-am obișnuit cu ei văzîndu-i mereu la televiziune.

3/4 decembrie 1991

Șerban Lanescu

Mitropolitul Varlaam

A apărut la Chişinău, într-o serie în care s-au înscris recent şi operele altor clasici precum Nicolae Costin, Gh. Asachi sau Titu Maiorescu, un volum de **Opere** ale lui Varlaam, mitropolit al Moldovei între 1632—1653, unul dintre primii noştri versificatori şi autori de proză românească pe drept cuvînt plasată sub zodia artisticului*. Spre deosebire însă de alte volume ale acestei serii, apărute la Editura Hyperion, care se mulţumesc în general să reia textul vreuneia dintre ediţiile mai vechi apărute în ţară, volumul de faţă uzează numai în mică măsură de acest procedeu : doar ceva mai mult de a zecea parte din text este reprodusă după o ediţie anterioară, adică **Răspunsul împotriva catihismului calvinesc** din 1645, utilizat în singura ediţie modernă existentă (care reproduce, de altfel, singurul exemplar cunoscut al cărţii), aceea a dnei Mirela Teodorescu din 1984, la Minerva, precum şi cîteva documente suplimentare preluate după diferite alte surse : scrisori, inscripţii şi cele două prefeţe, la **Leastviţa** lui Ioan Scărarul, traducere rămasă în manuscris pînă astăzi, şi la **Şapte taine ale besericii,** tipărită la Iaşi în 1644. Restul, adică peste patru sute de pagini de text îndesat, care cuprind celebra „cazanie" a ierarhului, respectiv **Carte românească de învăţătură,** şi testamentul autograf al mitropolitului, este rodul osîrdiei tînărului filolog **Manole Neagu,** cercetător la Institutul de istorie şi teorie literară al Academiei din Chişinău. Editorul ar fi avea la dispoziţie o ediţie modernă şi pentru importantul text al **Cărţii de învăţătură,** aceea a învăţatului Jacques Byck, apărută în 1943 fără numele editorului (din cauza legilor rasiste în vigoare atunci), refăcută în 1966 cu o pagină de titlu care repara omisiunea ; dar profesorul Byck, filolog — ca şi profesorul său I.A. Candrea — din şcoala lui Hasdeu, împingînd rigoarea pînă la limita imposibilului, era adeptul neînduplecat al principiului transliterării (adică al reproducerii textului original în „litera" lui, redînd fiecare buche din textul de bază printr-un semn grafic şi numai prin acela, respectînd inclusiv greşelile de tipar), şi nu al interpretării, aşa cum se face în general şi cum procedase în ediţia sa dna Teodorescu. Alcătuitorul recentului volum preia deci principiile de transcriere intepretativă enunţate şi discutate de dna Teodorescu în ediţia din 1984 şi le aplică asupra textului **Cărţii de învăţătură,** oferindu-ne astfel, dacă nu prima ediţie modernă a sa, în orice caz prima ediţie accesibilă şi altui public decît cel specializat şi totodată un text — filologic vorbind — coerent cu cel al **Răspunsului...** Atît cît am putut verifica, prin sondaj, transcrierea dlui Neagu (interpretarea ierului mare în cuvinte ca **dintăi, mănie** sau **sirg, pămînt** în fragmentul din Evanghelie pentru duminica a douăzeci şi opta, confruntat cu transliterarea lui J. Byck. p. 317—318) este conformă cu principiile menţionate ale ediţiei din 1984. Dar aceste principii nu sînt expuse nicăieri în ediţia dlui Neagu : nici **Nota asupra ediţiei,** nici partea respectivă din **Studiul lingvistic** al dnei Teodorescu nu sînt reproduse în volumul apărut la Chişinău, deşi este reprodus **Studiul filologic,** care se referă la locul şi condiţiile apariţiei cărţii în 1645, modelele şi circulaţia sa, problema citatelor folosite ş.a. În aceste condiţii, cititorul care va voi să utilizeze ediţia dlui Manole Neagu în scopul studierii limbii lui Varlaam va fi nevoit să pună pe masă şi ediţia dnei Mirela Teodorescu. Dacă o va avea, acolo, la îndemînă...

Nesatisfăcătoare mi se pare însă soluţia de a utiliza drept prefaţă a acestei ediţii fragmentul referitor la Varlaam din **Istoria literaturii române vechi** a lui N. Cartojan. Nu cred că diminuez în vreun fel marile merite ale savantului profesor, căruia disciplina în sine îi datorează aşezarea ei pe temelii moderne, dacă observ că în jumătatea de secol care a trecut de la prima apariţie a acestui text, cercetarea referitoare la Varlaam a făcut mari progrese, atît în ceea ce priveşte aspectul documentar (este contestată participarea sa la traducerea celor **Şapte taine,** dar i se atribuie în schimb traducerea **Paraclisului Precestii,** s-au publicat foarte multe date despre răspîndirea **Cărţii de învăţătură,** inclusiv în copii manuscrise, despre preluarea ei în ediţii ulterioare), cît şi în privinţa interpretării (L. Onu şi I. Lupaş despre contribuţia sa la dezvoltarea limbii literare, L. Galdi despre proza ritmică, P. Olteanu despre originalele unor texte ş.a.), iar paragraful despre **Răspunsul împotriva catihismului** este, bineînţeles, depăşit de studiul dnei Mirela Teodorescu, reprodus în corpul ediţiei. Dacă editura voia neapărat să păstreze capitolul sintetic al lui Cartojan, el putea fi foarte bine completat cu o postfaţă care să reia toate chestiunile în discuţie şi să le aducă la zi, cu ajutorul impresionantei bibliografii adăugate în cei patruzeci şi şase de ani trecuţi de la apariţia **Istoriei literaturii române vechi,** iar dl. Neagu, care a dat o ediţie bine făcută, completată inteligent cu fragmente documentare, note, indici lexicali şi cu o bibliografie selectivă, ar fi fost cel mai în măsură să ne-o ofere : cine seamănă, trebuie să şi culeagă.

Unul din punctele în care postfaţa amintită ar fi trebuit să insiste, dacă ar fi existat, este şi cel privitor la calităţile literare ale textelor lui Varlaam, deci la limba, stilul şi modelele (tipologiile) utilizate, noţiuni al căror conţinut s-a cam schimbat în ultimii cincizeci de ani. În ceea ce priveşte limba, tot Mirela Teodorescu a arătat (într-un studiu din 1974 despre **Normă şi grai în scrierile lui Varlaam**) că textele mitropolitului se integrează unei tradiţii preexistente care cultiva o normă literară moldovenească, respectată şi în tipăriturile sale apărute în alte părţi ; din punctul de vedere al stilului, s-a vorbit nu numai de limpezimea şi fluenţa expresiei sale, ci şi de caracterul său pitoresc, însufleţit uneori de existenţa modelului popular, şi chiar de o anumită tendinţă barocă, putînd fi recunoscută nu numai în caracterul polemic şi acumulările demonstrative din **Răspuns...,** ci şi din simbolistica versurilor sale la stemă, altfel pedestre şi fără duhul poeziei. Şi poate ar fi fost loc pentru o comparaţie începută încă de Gr. Scorpan, înainte de preatimpuria moarte a lui Cartojan, între cazaniile lui Varlaam şi cele anterioare lui, care să pună în lumină marele salt înregistrat de expresia literară în abia vreo şase decenii, perioadă insignifiantă pe scara istoriei, adică între **Cazania** a II-a a lui Coresi, tipărită la Braşov în 1581, şi între **Cartea românească de învăţătură** a lui Varlaam din 1643. care traduc un text comun în exemplul următor : „Socotiţi crinul satelor cum creşte neustenindu-se, nece toarce ! Grăiesc voao că nece Solomon, întru toată slava lui, înveşti-se ca unul de-acealea" etc. (Coresi), faţă de : „Învăţaţi-vă de florile cîmpilor cum cresc, nu să ustenesc, nice torc. Iară grăiesc voaă, că nice Solomon, întru toată împărăţia sa, nu fu îmbrăcat aşea ca una de-aceea.." (Varlaam, cap. 18 din Duminica a treia, p. 147—148). Era, în fine, loc pentru a discuta mai pe larg vocabularul lui Varlaam, pentru a vedea de pildă dacă acuzaţiile privind desele „tautologii"** sînt în toate cazurile îndreptăţite (deci dacă **idoli şi bodzi,** sau **voroave şi cuvente** sînt realmente sinonime perfecte, pentru a nu mai vorbi despre prezenţa în acelaşi text atît a vechiului **liubov,** cît şi a derivatului românesc **iubire),** dar şi pentru a verifica statistic frecvenţa termenilor, repartiţia lor pe domenii de preocupări, provenienţe şi categorie gramaticală, deci orientarea generală a preferinţelor autorului. Din acest punct de vedere, e de regretat că bogatul şi bine explicatul „glosar" de la sfîrşitul ediţiei nu dă şi trimiterile la pagină, care ar fi uşurat mult asemenea cercetări. Şi de ce oare era nevoie de împărţirea lui în „termeni de uz bisericesc" şi „termeni de uz social-economic şi cultural", mai ales că în prima categorie apar cuvinte ca **diregător, catastih, faraon** etc. ?

Problemele care se pot pune în legătură cu opera şi personalitatea mitropolitului Varlaam sînt însă foarte numeroase şi ediţia apărută la Chişinău, sub îngrijirea dlui Manole Neagu, este un excelent instrument pentru a le discuta. Tipărită în bune condiţii grafice şi la un preţ care ne lasă visători, ea se va bucura nu numai de aprecierea specialiştilor, ci şi de interesul publicului larg.

Mircea Anghelescu

* Varlaam, **Opere,** alcătuire, transcriere a textelor, note şi comentarii, glosar şi bibliografie de Manole Neagu, Chişinău, Ed. Hyperion, 1991, 619 p.

** Al. Rosetti, B. Cazacu, L. Onu, **Istoria limbii române literare,** vol. I, Bucureşti, 1971, p. 124.

Scrisul şi vorbirea

Se întîmplă ca teoria **scrisului, a scrierii, a textului** să provoace o practică a **vobirii,** în care esenţial să fie ritmul dramatic al succesiunii unor acte de limbaj diferite. În recenta carte a Danei Maria Manu (**Acting în,** Bucureşti, Elf, 1991), vorbirea e realitatea fundamentală — ameninţată şi suprimată în final de tăcere, dublată şi suplinită uneori de descrierea în detaliu a codului gestual ; o dovedeşte nu numai natura dialogală a întregului discurs, dar şi realitatea unui supraritm perceptibil în trecerile de la precipitare (produsă de acumulări, segmentări, sincopare) la relaxarea relativă a enunţurilor teoretice sau narative, în oscilaţiile şi gradaţiile dintre stările de panică şi cele de apatie. Obsesiile discrete ale muzicii şi dansului pot confirma tendinţa de a organiza textul într-un mod mai „cursiv" decît ar părea iniţial s-o sugereze simbolurile **tăierii** şi colajele intercalate (acestea, deşi aparţinînd unei alte „voci" — Mioara Lujanschi —, se integrează structurii cărţii). Virgula, semnul care domină desfăşurarea lungilor fraze din text, e şi ea o ipostază a tăierii, dar mai ales un mod de a apăra individualitatea replicilor şi a punctelor de vedere : multiplicate, suprapuse sau contradictorii, interferîndu-se — dar fără a se topi într-o magmă de ambiguităţi şi sugestii. Un act de curaj stilistic al discursului este proliferarea interogaţiei — pîndită, în principiu, de pericolul retorismului sau al excesului de afectivitate. Secvenţe întregi construite prin şiruri de întrebări precipitate — „da' străbunicul tău protopopul ? da' vecinii ? da' fata de la pîine ? da' floărăreasa din colţ ? da' domnişoara Cucu ? da' pantofarul din Brăila ? (...)" au rolul de a multiplica perspectivele şi în acelaşi timp de a le unifica prin pasiunea intelectuală, analitică, pe care o presupun. Citatul de mai sus e totuşi o excepţie, mai curînd autoironică ; majoritatea întrebărilor sînt din categoria celor care vizează modalul şi cauzalitatea — „cum... ?", „de ce... ?", fixînd articularea discursului în sfera interpretării — şi nu a legăturilor cu realul. Cuprinderea într-o singură frază a replicilor de dialog care îşi presupun un contur intonaţional marcat şi îşi păstrează prin aceasta individualitatea nu e, desigur, un pur artificiu formal ; ea se întemeiază pe premisa producerii din interior şi ca exerciţiu subiectiv al multiplicării vocilor. Din alt punct de vedere, absenţa mărcilor evidente ale dialogului corijează unele dintre „defectele" conversaţiei naturale, transformate de obicei de convenţiile literare care simplifică şi esenţializează. Dialogul viu e redundant, parţial nesemnificativ, avansînd cu paşi mici, din aproximare în aproximare : „de ce ai rămas aşa ? cum, aşa ? cu ochii deschişi, cum adică deschişi ? deschişi, răspunde, de ce, trebuia să-i am închişi ? nu închişi, dar nici aşa, cum aşa ? te holbezi, zice, şi convenţia a fost să ai ochi potriviţi, ce vezi ? chiar, ce văd ? ce convenţie ? ; în acest caz nu raportul dintre personaje contează (nu e nici conflict, nici „cooperare"), ci prelungirea dramatizată a unui moment de ieşire dintr-unul din spaţiile narative ; din nou, un fapt de ritm. În genere, întrebările comunică direct doar o stare — de la nelinişte la exasperare — dar conţin, în presupoziţiile lor, informaţia narativă propriu-zisă ; prin ele povestea evoluează fără să aibă aerul că o face.

Natura fundamental dialogică a oricărui discurs sau text e aici asumată şi explicitată : dincolo de teoretizata dublare a locutorilor (în „pas de deux"), principiul dialogal e confirmat de modelul **negaţiei** ; aceasta presupune o afirmaţie anterioară, deci încă o voce, absentă, pe lîngă multele prezente. Trei din cele şapte proze ale volumului se deschid printr-un şir de negaţii : „Un personaj nu este ceva viu, cald şi apropiat. Aşa îmi încep declaraţia care nu este deloc o simplă convenţie..." ; „În primul rînd că nu asta am schimbat. Aproape totul, dar nu asta. Nu e vorba de natură." ; „şi totuşi n-o face pentru că e un bătrînel curios şi irresponsabil. (...) de ce nu depăşeşte ?" ; începutul este provocat de o raportare polemică la celălalt. Pasaje întregi progresează prin acumulări de propoziţii negative ; ca şi interogaţiile, acestea sînt lipsite de autonomie dar au rigoarea formei, pe care şi-o arată, obsesia formulării. Un text construit din interogaţii, exclamaţii, negări polemice, enumerări (prelungite pînă la limita răbdării), vocative (nume mereu schimbate, puncte de sprijin reînnoite) creează o anume stare de tensiune ; în ciuda suprapunerilor şi interferenţelor de coduri, de planuri narative şi metatextuale, se refuză vagul pentru a se atrage atenţia asupra unui nivel aflat dincolo de lingvistic : o complicată reţea de simboluri. Discursul fragmentat, sacadat, marcat uneori de un soi de crispare, e constituit dintr-un şir de semnale. Poate că una din experienţele cele mai interesante ale acestui tip de discurs este integrarea ţipătului, a strigătului, formă extremă a vorbirii, într-o structură polifonică raţională şi reflexivă.

Rodica Zafiu

cronica literară

Un simplu roman?

Oana Orlea PERIMETRUL ZERO, Editura Cartea Românească, Bucureşti, 1991

După ce s-a stabilit în Franţa, la mijlocul anului 1980, Oana Orlea revine şi ea în librăriile din ţară cu un roman excepţional, **Perimetrul Zero,** combinaţie de **contra-utopie** şi de **ficţiune politică,** specii literare extrem de gustate în Europa, după cel de al doilea război mondial. Dintr-un interviu pe care Mariana Marin i l-a luat la Paris, în iunie 1990, aflăm cîte ceva despre biografia extraordinară a autoarei.

Oana Orlea e nepoata Mariei Cantacuzino, aşa încît George Enescu, cel de-al doilea soţ al Marucăi, devine bunicul ei vitreg. În iunie 1952, la 16 ani şi două luni a fost arestată împreună cu alţi colegi şi prieteni (cel mai apropiat dintre ei o denunţase) pentru că făcea parte dintr-o organizaţie clandestină care plasa manifeste (cu texte gen „În pămînt cartofi ai pus / Trăiască Stalin !") în cutiile poştale ale bucureştenilor. Condamnată „administrativ" (adică fără proces) la patru ani închisoare, a rămas în puşcărie timp de doi ani şi unsprezece luni, trecînd pe la Rahova, Ghencea, Ferma Roşie de la Pipera, Tîrgşor sau Mislea (în total zece-unsprezece puşcării). La Pipera, unde exista un singur robinet pentru două sute de persoane, era scoasă „la munca cîmpului", iar la Tîrgşor trebuia să lucreze cîte douăsprezece ore pe zi, într-un atelier de fabricat covoare şi saltele, după ce în fiecare dimineaţă un ofiţer zelos se urca pe o piatră şi le striga deţinutelor : „Sînteţi nişte broaşte rîioase. Veţi putrezi în puşcărie !" Nu s-a întîmplat chiar aşa. În schimb, Oana Orlea nu şi-a putut lua bacalaureatul decît în 1965, la liceul „I. L. Caragiale" din Bucureşti, după ce îşi începuse studiile primare în 1944, la „Şcoala Centrală de fete". Printre meseriile practicate pentru a-şi cîştiga existenţa : ajutor de sudor pe un şantier, taxatoare IRTA, secretară medicală a unui vraci, croitoreasă. În 1966 a debutat cu o nuvelă în revista **Cronica** de la Iaşi, apoi a reuşit să publice mai multe cărţi, pentru ca în 1980 să plece din România şi să se stabilească la Paris. Aici îi apare, la Editura „Seuil", **Un sosie en cavale,** care se bucură de o foarte bună primire din partea publicului sau a criticii şi char de atenţia emisiunii culturale a lui Bernard Pivot, „Apostrophes". **Perimetrul Zero** e versiunea românească a cărţii de la Paris, tradusă de Ioana Triculescu şi revizuită de autoare.

Subiectul romanului e croit pe dimensiunea fantasmagoriilor populare sau a imaginarului colectiv care a însoţit întotdeauna traiectoria istorică a marilor tirani şi, în acelaşi timp, el e pe măsura demenţei tuturor dictatorilor, care dintr-un anumit punct al carierei lor nu mai pot deosebi între imaginea propriu-zisă a realităţii şi proiecţia propriului delir de putere sau a propriei megalomanii.

În **Perimetrul Zero,** o femeie cu o viaţă obişnuită, Leontina, începe să fie hărţuită de agenţii Serviciului Politic Secret, pentru că seamănă cu soţia tiranului Kuty, Mult-Iubita, căreia din motive de securitate trebuie să i se confecţioneze rapid o sosie. După ce a fost părăsită de toată lumea şi a rămas numai cu copilul Marc, Leontina e preluată de o echipă a Puterii (o instructoare, un Maestru de Ceremonii, un Coafor, o Actriţă) care s-o familiarizeze cu toate obiceiurile Mult-Iubitei şi s-o înveţe să se poarte ca ea. Să zîmbească „demn, cald, omenesc, matern", să meargă cu umerii căzuţi, pieptul scobit şi vîrfurile pantofilor întoarse înăuntru, „să-şi încrucişeze mîinile pe muntele lui Venus, peste rochie, fustă sau blană, după caz, lăsînd geanta să se bălăngăne de încheietura mîinii". Pe măsură ce intra în pielea personajului pe care s-a deprins să-l imite, Leontina se lasă „aspirată" de noua ei personalitate şi gustul puterii începe să fie mai puternic decît dorinţa de la început de a-i ucide pe cei doi tirani. În trama iniţială **a ficţiunii politice** şi **a contra-utopiei** începe deci să se insinueze motivul **dublului** malefic sau al **măştii,** ceea ce de la drama romantică a lui Alfred de Musset, **Lorenzaccio,** pînă la romanul ştiinţifico-fantastic al lui Robert Heinlein, **Double Star,** reprezintă una dintre cele mai tiranice obsesii ale omului modern. În cele din urmă, Leontina va reuşi totuşi să scape de rolul pe care a fost obligată să-l joace şi să fugă într-o ţară străină pe care Kuty şi Mult-Iubita o vizitează la un moment dat. Preţul pe care trebuie să-l plătească ? Singurătatea (Marc însuşi, copilul cu care Leontina s-a mutat în Perimetrul Zero, o va denunţa) şi teama alimentată de convingerea că oamenii foştilor ei stăpîni o urmăresc peste tot şi o vor suprima.

Ca şi în cazul **contra-utopiei** lui Bujor Nedelcovici, **Al doilea mesager,** ceea ce uimeşte de la început în **Perimetrul Zero** e numărul mare de similitudini cu realitatea distopică a României din anii totalitarismului comunist. Fără să recurgă la prea multe elemente concrete de localizare (Piaţa Mare, cartierul rezidenţial, numit Perimetrul Zero, lacurile, Arcul de Triumf), Oana Orlea reface totuşi imaginea de ansamblu a statului poliţienesc pe care a reuşit să-l edifice, pas cu pas, în România, comunismul lui Nicolae Ceauşescu. Mai întîi în aliniamentele lui generale, cu teoriile despre **frică** sau despre **revoltă,** pe care le fac înalţii funcţionari ai Puterii, apoi în datele de zi cu zi ale realităţii, scoase parcă din imaginaţia unui demiurg bolnav. Lista detaliilor din cea de-a doua categorie e lungă. Ea cuprinde cursele salariaţilor obişnuiţi, cu autobuzul în orele „de vîrf", tactica şi strategia cozilor, distrugerea sistematică a oraşului, haitele de cîini vagabonzi, pe care cineva începe la un moment dat să-i otrăvească, praful roşcat care pătrunde peste tot, punerea în libertate a borfaşilor şi a criminalilor, pentru ca restul oamenilor să se încuie, înspăimîntaţi, în case, furtul cărnii, direct de la Abator, prăjiturile cu morcovi şi „băuturile acidulate, de culoarea pişatului", gestul de a acoperi telefonul cu o pernă sau, mai importantă decît toate celelalte amănunte, prezenţa înnebunitoare a celor doi tirani, Kuty şi Mult-Iubita, pe care îi pîndeşte ura şi disperarea unei întregi ţări : „O ţară întreagă pîndeşte cel mai mic semn de oboseală, o tuse, un început de slăbire rapidă, un început de buhăială bolnăvicioasă pe faţa lui Kuty sau a Mult-Iubitei".

Foarte bine îi reuşeşte Oanei Orlea şi imaginea grosolăniei Puterii, a **kitsch-ului** care îi defineşte comportamentul, limbajul, obişnuinţele sexuale, gusturile. În vilele din Perimetrul Zero, păzite de poliţişti cu **talkie-walkie,** se înghesuie vechi mobile-stil, alături de mobilele noi „din panel lustruit", în hîrdaiele cu plante exotice sînt înfipte sirene de plastic, cu sînii acoperiţi de imense stele de mare, grilajele curţilor sînt vopsite „în negru şi în argintiu", iar cei doi tirani sînt întîmpinaţi la festivităţi cu trandafiri de hîrtie şi invitaţi să joace hora cu un lanţ de agenţi secreţi îmbrăcaţi în costume populare.

Extrem de corectă e şi diagnoza comportamentului paranoic pe care dictatura îl induce în mai toate straturile populaţiei sau punerea în text (printr-un soi de „moriscă" naratorială) a suspiciunii generalizate şi a unui sistem de roluri sociale în care „vînătorul" se poate transforma în orice moment în „vînat".

Dar cea mai „grandioasă" imagine contra-utopică a cărţii e de căutat în episodul rămăşiţelor unui **Homo sapiens europensis,** depuse în Muzeul pe care se duc să-l inaugureze Kuty şi Mult-Iubita. Momentul acesta, care adună pentru prima dată la un loc toate componentele sistemului (tiranii — de fapt sosiile lor —, aparatul poliţienesc, „nomenclatura" docilă, poetul de curte, „pălmaşii" tocmiţi să aplaude ţăranii deghizaţi şi mulţimea reală, contemplînd cu îndîrjire scena, de la distanţă), aminteşte de osemintele descoperite la începutul anilor '70 la Bugiuleşti, în Oltenia (aproape de satul natal al lui Ceauşescu) şi, în strînsă legătură cu aceasta, de protocronismul tracologului Iosif Constantin Drăgan, potrivit căruia începuturile antropogenezei trebuie fixate pe teritoriul României.

Tuturor acestor elemente care alcătuiesc împreună substanţa utopiei negre din „ţara lui Kuty", li **se opune** (după scenariul tipic al contra-utopiilor clasice) protestul bătrînei Maria-Luiza, care locuieşte singură în cartierul supus demolării şi care înainte de a fi obligată să-şi abandoneze casa, organizează un Crăciun cu brad şi portocale, „ca pe vremuri". Ceva mai eficient decît bătrîna e Marele Pitic (un echivalent al malformaţilor sau al **mutanţilor** din literatura S.F.) care citeşte ori de cîte ori are ocazia scrisoarea de protest a unui frate dispărut. În fine, în seria protestatarilor mai mult sau mai puţin activi intră şi autorii inscripţiilor din closetele publice ale oraşului (ca în romanul lui Heinlein, **The Moon is a Harsh Mistress,** unde o revoluţie e declanşată de textele-**grafitti** pe care un mare computer din Lună le compune pentru W.C.-urile de pe Pămînt) : „Şi totuşi, aceste alte inscripţii existau. Una dintre ele, scrisă cu litere mici, albastre, era înghesuită între un penis şi o pereche de buci în formă de pară : «Distrugeţi sistemul înainte de-a ne distruge el pe noi». Şi o alta în josul uşii : «Dacă am avea curajul să murim toţi în aceeaşi zi, lumea s-ar uita la noi». Iar acolo, într-un colţ, un bărbat şi o femeie trasi în ţeapă, însemnaţi cu K. şi M.L. : «Călăii oraşului»".

Am văzut cît de aproape de realitatea românească a anilor '70—'80 e romanul Oanei Orlea. Ar trebui să ne întrebăm în acest moment dacă lectura de astăzi a cărţii ne provoacă sentimentul unui cosmar trăit de mult, într-o altă viaţă. Ia să vedem : „Se apropie Crăciunul. Brazi jerpeliţi, de plastic, se înalţă prin colţurile vitrinelor, beteala aurie şi zăpada falsă, de un alb murdar, au acoperit urîţenia mărfurilor. Zgomotoase, străbătute de mînie, cozile şerpuiesc în lungul magazinelor alimentare". De unde e scos oare fragmentul acesta ? Din realitatea distopică a anilor '80 ? Din romanul Oanei Orlea ? Sau din articolele pe care le publică „o anumită parte a presei", pentru a surprinde realitatea întîmplărilor pe care tocmai le trăim ? Îi las pe alţii să găsească răspunsul la această întrebare, după ce au terminat de citit **Perimetrul Zero.** În orice caz trebuie să nu fi trăit ultimii 15—20 de ani în România ca să poţi citi cartea Oanei Orlea numai ca pe o **contra-utopie,** o **ficţiune politică** sau ca pe un simplu roman.

Florin Manolescu

solilocvii

Locuri comune
sau despre manipularea informaţiei (III)

Apariţia unor erori, chiar grosolane, e posibilă şi în cazul televiziunilor occidentale, lucru care, culmea, s-a şi întîmplat în ultima vreme, exact în legătură cu realitatea românească, în cel puţin două rînduri : **numărul** morţilor din decembrie '89, respectiv **naţionalitatea** celui agresat la Tg. Mureş. Occidentalii au, totuşi, o circumstanţă atenuată care, chiar dacă nu-i scuză cine ştie ce, este totuşi reală : **concurenţa** (teribilă) dintre posturi îi poate face ca, pentru a dobîndi **prioritate** în transmiterea unei ştiri proaspete, să neglijeze regula de aur a verificării scrupuloase a surselor. Afirmaţia de mai sus nu este valabilă şi pentru televiziunea română care **nu are nici un fel de concurent,** deci ar avea timpul să verifice şi răsverifice. Rezultă că a nu face acest lucru, a spune că regele a vrut să intre fraudulos în ţară, că P.M. Băcanu ar fi negat că nu ştiu ce maşină aparţine redacţiei sau că Marian Munteanu s-a îmbrăcat în miner, a spune toate astea fără a verifica, dezminţind după 24 de ore, ţine inevitabil de intenţia **compromiterii** cu orice preţ a respectivilor.

Că reaua-voinţă şi/sau lipsa de profesionalism în domeniul circulaţiei informaţiilor e un lucru de o nocivitate etxremă, nu mai trebuie dovedit. Dintr-un mecanism secund, de r e f l e c t a r e a realităţii şi opiniei publice, orice mediu informaţional (cu atît mai mutl unul cu audienţă aproape totală cum este TVRunică) poate cu uşurinţă să devină un mecanism suprastructural, de f o r m a r e a opiniei publice şi, în cele din urmă, chiar de influenţare a realităţii.

Un exemplu limită, care doar aparent este exagerat, poate să ne ajute la înţelegerea fenomenului şi, în ciuda protestelor vii ale adoratorilor televiziunii noastre, poate să lămurească măcar parţial mijloacele, resorturile şi chiar intenţiile ascunse, asumate sau nu. Vă aduceţi aminte, la sfîrşitul acestei veri, brusc, TVRunica a dezlănţuit o campanie de informare a telespectatorilor cu privire la potenţialul pericol pe care îl prezintă pentru sănătatea publică unele mărfuri alimentare din comerţul privat. De condamnat nu este acţiunea ca atare, ci : a) faptul că aspecte similare s-au putut constata şi în cazul comerţului de... stat, diferenţa privind în definitiv nu numai cantităţile (cu mult mai mari în cazul acestuia din urmă) ci mai ales faptul că statul a folosit fondurile valutare ale... tuturor, în vreme ce particularul foloseşte banii proprii ; b) abia foarte tîrziu televiziunea a pus şi problema celor desemnaţi prin lege să controleze calitatea produselor (apropo, cunosc pe cineva care lucrează tocmai la un fel de institut al igienei publice, şi care mi se plîngea zilele trecute că trebuie musai să-şi schimbe serviciul, căci se deprofesionalizează prin stat degeaba !!!???).

Cert este că parţialitatea unei informaţii difuzate poate fi folosită pentru orientarea (tendenţioasă) a opiniei publice într-un anume sens. Că au vrut-o sau nu cei de la televiziune, campania lor pentru sănătatea publică în contact cu privatizarea comerţului, purta bine ascunsă o puternică conotaţie, fiind în ultimă instanţă o campanie împotriva ideii de privatizare şi de piaţă liberă. Luînd în focar nu ansamblul problemei, ci numai sectorul privatizat, televiziunea nu numai că a falsificat realitatea, dar în stilul de acum caracteristic numai că n-a spus de-a dreptul : „Vedeţi, tovarăşi, ce vi se întîmplă atunci cînd piaţa e liberă şi lipseşte controlul Statului ? Face fie-care ce vrea, iar sănătatea dumneavoastră e în pericol. E bine ? Păi, nu-i aşa că nu e bine, tovarăşi ?" Că o înţeleg sau nu, că o acceptă sau nu domnii R. Theodorescu, P. Roman sau I. Iliescu, acesta a fost mesajul ascuns al respectivei serii de emisiuni.

Iar dacă, manipulaţi ori nu, peste o lună şi ceva aveau să vină minerii ca să-l dea jos pe „Roman bişniţarul", ei bine, o mare parte din vină s-ar putea să o poarte perfida (ori poate numai prostească) campanie anti-reformă dusă de TVRunica la sfîrşitul lui august. Iată deci cît de periculoasă este manipularea informaţiei.

Existenţa unei opinii publice corect şi cît mai complet informate, aceasta e una dintre condiţiile ce trebuie îndeplinite (**înainte** de, şi) în vederea apariţiei şi funcţionării unei societăţi democratice. Aproape-transparenţa Puterii şi semi-secretul vieţii private. La noi e încă pe dos. Scotocim cu lopata în viţiile fiecăruia iar problemele publice le acoperim cu fraze generale sau aluzii lipsite de finalitate.

În ultimă instanţă, informaţia este o marfă ca oricare alta iar stăpînirea ei o ştiinţă între altele. La noi, ca şi în celelalte ţări post-totalitare, se va produce curînd nu numai liberalizarea accesului la informaţia de larg interes ci şi corolarul acestei liberalizări : tot mai mulţi vor fi aceia care vor înţelege că, în ultimă instanţă, informaţia este inevitabil manipulată (desigur, în diferite grade de falsificare). Adică, nu numai că vor exista destui care **vor şti** cum s-o manipuleze (eventual în propriul interes), dar vor fi suficient de mulţi şi aceia conştienţi de ştiinţa celorlalţi.

Mihail Oprea

ioanid romanescu

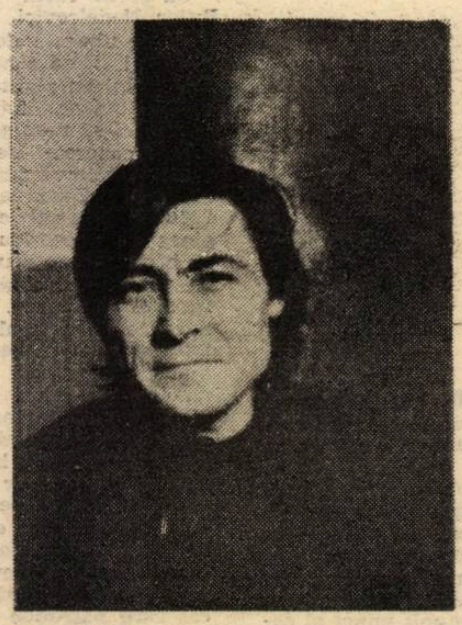

Urania
(fragmente)

* * *

Cindva demult s-a intimplat –
era un vis adevărat
in care mă urmau tăcut
cei insetați de absolut

de parcă nici nu aș fi fost
acelui spirit adăpost,
ca parte unui alt intreg
azi doar cu morții mă-nțeleg

încit mai bine-ar fi să cred
că nu e nimene profet,
că toate merg spre locul lor
cind se intorc din viitor ...

Prin sîrma ghimpată

lui Tasko Sarov

Tu cinți intr-o patrie adoptivă –
eu in patria natală urlu

dă Doamne să nu ne iubească proștii,
să le fie aproape doar dușmanii noștri !

tu ai o casă pe un pămint al cutremurelor –
asupra mea se cutremură cerul

dă Doamne să ne bată blestemul cit de mare,
numai să rămînem in picioare !

tu infrunți confuzia despre o realitate–
eu infrunt o realitate confuză

dă Doamne să mai fie timp
de pandemoniu sub Olimp !

(august 1989)

Urania

Cind iar imi apăru, in ochii ei
se-ntretăiau lumini crepusculare –
aceeași tăcere-ndelungă și totuși
un templu in cutremurare

vai, cit imi dorisem înțelesul
care precede in secret cuvintul –
dar totul devenise religie,
pe dumnezeu il pierdusem văzîndu-l

nu știu cum încă de atunci
vorbeam dintr-o umbră abia –
de strania dezintegrare
demonul meu in hohote ridea

Et in Arcadia ego

Oare intr-adevăr am fost ?
și, dacă am fost, numai asemenea altora ?
numai să văd ? sau de fapt aceasta
a insemnat o intoarcere ?

la cine și la ce ? arcadian
la arcadieni, sau la pelasgi ?
la sălbăticia devorind rădăcini,
sau la tragismul unor oameni de rang ?

pe cit ne adincim in trecut – prin ce beznă ! –
tot mai multe drumuri se bifurcă
derutindu-ne, astfel incepem
să ne indoim și de propria identitate

cine eram eu, dacă am fost
ori m-am intors in Arcadia ?
și de ce nesiguranța mea sau a lumii mele
să mă fi lăsat pradă aventurii ?

pentru a mă desfăta gol in sălbăticie
sau pentru a suferi alături de nefericiți
nu aveam loc destul ?
ce să fi căutat in Arcadia ?

dar cum originea oricărui lucru se explică
prin originea celor de mai inainte,
ce-anume continuăm noi ?
care a fost inceputul real ?

dacă-ntr-atît uitînd nici nu mai știm
unde ar trebui să ajungem,
nu cumva ne mișcăm in virtutea
unei memorii inventate ?

față de atîția lăudători ai confuziei
și ai viitorului in care nici ei nu mai speră,
dezolantă probă las timpului meu –
am fost, măcar imaginind, in Arcadia

nu simplă nostalgie, ci o dorință
ancestrală pentru acea lume
inocentă și pentru adevărații
eroi civilizatori – acolo am cintat !

* * *

Eu cred in Dumnezeu, dar nu visez
o fericită lume de apoi –
de-ar fi să las doar locul unei treceri,
ar insemna că totuși am trăit
și următoarea viață, pentru voi

creația ! prin ea se mai deține cheia
– te naști cind vrei, exiști fără stăpin,
bătindu-ți joc de bilbiitul secol –
infimul timp l-am transformat in spațiu :
de-i propriul meu infern, am unde să rămîn

Urania

„Paradoxal – să exiști fără să trăiești,
să spulberi totul intr-o idealitate
din care abia dacă numele tău
s-ar intoarce vreodată

paradoxal – să rămîi martor
indiferent propriului dezastru,
să te indatorezi continuu
in speranța altei vieți

nu știi ce anume urmează dincolo,
iar privilegiul de a recunoaște
spiritele celor care s-au dus
te obsedează incă

poate că nu va trebui să le spui
despre războaie și despre muzele din tripouri,
poate că vei avea timp să te justifici
mult mai bine cu imaginația ta"

* * *

Cind Haron mă purta – un fel de-a spune –
pe un tărim bizar, necunoscut,
asemeni unor ochi de fiară prin lagune
ascunse diamante sclipeau și am văzut

cum viermii in cohorte prin nămol
mai fojgăiau pe ultima scursură
a lumii – proxeneți și tîrfe-n curul gol
cu șomoioage de bacnote-n gură

și – cum să nu ? – cind am ajuns in fine
la poarta dinspre Marele Infern
m-am pomenit strigat, știam că-n urmă vine
un alt predestinat al focului etern

dar n-am intors privirea, pentru intiia oară
mă despărțeam de tot ce insemna trecut –
chiar viu, celălalt eu, rămas pe dinafară,
nimic nu mai pretinde acum, e absolut.

mihai-gabriel ştaub

DIALOG

Mîine mă întîlnesc cu el.
— Cu cine ?
— Nu ți-am spus ! ?
Cu cîteva zile în urmă veneam de la servici. Am trecut pe strada cu magazine și dintr-o „Alimentară" îl văd ieșind cu niște pachete în mînă. Nu s-a schimbat. Multe ziare, haina pe umeri și cravata în neorînduială. Doar că a albit. L-am salutat iar el, complet surprins, se tot uita la mine ca și cum nu m-ar fi văzut. Zicea că nu știe de unde să mă ia. Nu cred că și-a adus aminte. A rămas la fel de blînd. Noi ziceam că n-o să poată domina niciodată o femeie. Poate doar să o mîngîie, să o răsfețe, dar...
— Nu înțeleg.
— Dacă nu mă lași să termin ! Ieri am avut foarte puțin de lucru. Mi-am adus aminte de întîlnirea noastră și l-am căutat la liceu. Cînd a ridicat receptorul i-am spus :
„Ce mai faci ? Am vrut să te aud !"
El mi-a răspuns cu sărut-mîna, comme d'habitude, că alt salut nu știe.
„Te bucuri că te-am sunat ?"
Mi-a răspuns că a vrut să mă caute. Nimeni nu mi-a bruscat amintirile așa cum ai făcut-o dumneata — zicea el.
„Sînt liberă astăzi după-amiază."
Mi-a propus restaurantul de pe faleză. Apoi a spus „mulțumesc" și a închis.
— Cine este tipul ?
— Așa e, tu n-ai de unde să-l știi.
— E așa celebru ?
— Printre foștii lui elevi, da. Omul-enciclopedie care nu ne bagă în seamă. Tot orașul a auzit că este impotent.
— Și ?
— Poate că după atîția ani vreau să mă conving.
— Ești nebună !
— De ce ?
— Te întîlnești cu un boșorog ca să te convingi dacă acum nu știu cîți ani nu cumva era impotent. Acum chiar că nu poate fi altfel.
— Nu este boșorog. L-am prins doi ani. Un an ne-a predat și nouă.
— Plină maturitate...
— Nu știu dacă-mi place masculul. Are ceva al lui. Numai al lui. Cînd l-am văzut îmi venea să-l iau în brațe.
— Ca să simți ce ?
— Ești imposibilă !
— Sînt realistă. Ce vrei de la el ?
— Poate doar să fiu, acum, cu el.
— Și după aia ? Ai devenit melancolică ! ? Nu te știam !
— Să trecem peste subiectul ăsta. Ți-e foarte greu să înțelegi.
— Poate... mai tîrziu...
— Cu ce mă îmbrac ?
— El cum vine ?
— Asta nu l-am întrebat.
— Are mașină ?
— Nu cred.
— Atunci să-ți iei niște pantofi cu toc mic. Poate vă și plimbați. Acum, dacă te-a apucat romantismul, ți-o fi dor de declarații făcute pe o bancă în parc.
— N-am refulări de-astea.
— Poate are el. Impotența, chiar la nivelul trupului, are urmări dintre cele mai curioase.
— Ești odioasă.
— Știi doar că Dan ne așteaptă. Modern-life în an ancient hamlet — program estetic pînă scăpăm din burgul ăsta dominat de praf, țînțari și gogoși...
— Cătunul ăsta este orașul meu. Este cîmpia mea...
— De ce ne certi pentru că nu le vrem ? Încercăm doar să le suportăm. Să ni le facem suportabile, draga mea.
— Vorbești de parcă orașul ăsta nu v-a dat nimic.
— În afară de un loc de muncă, doar cele de mai sus.
— Și locul de muncă e puțin ?
— Munca nu există prin ea însăși. Nu poți vorbi de muncă fără să-ți concepi timpul liber.
— Adică ?
— Adică nu pot să dau tot ce pot doar pentru că după cele cîteva ore profesionale merg să beau nu-știu-ce la „Bistro" sau la „Snack" cu marile talente ratate ale unei cîmpii fără recoltă.
— De ce vrei să mergem la Dan ? Nu-i tot aia ?
— Dan înseamnă șansa unei discuții și despre altceva decît... „ce coadă era la...", „vai, dragă, nu mă mai descurc defel cu...". Te văd eu după ce te întorci de la impotent.
— Ți-ar plăcea să fie ?
— Crezi că mă-ncearcă curiozitatea de a sta lîngă unul ? Nu, mulțumesc. Dacă mă întărîtă e de rău. Îl vindec sau îi scot ochii.
— Ești iute la mînie ! ?
— E necesitate. N-am chef să mă isterizez din cauza hormonilor. Hormonii sînt ca banii. Dacă-i tezaurizezi dai în dambla.
Nu le venea să creadă c-au început să vorbească despre bărbați. Bărbații sînt buni numai dacă-i schimbi ca parfumul, dimineața, la prînz și noaptea. Dimineața să-i trimiți după lapte, la prînz să-ți confirme calitățile de gospodină, și noaptea... Dacă dai peste unul care sforăie, îți întrerupe visarea. Așa că mai bine să-ți cumperi singură, să-ți gătești pentru tine și să te culci cu cine îți place.
— De cînd cu impotentul ești în pericol. Abdici de la ideile noastre.
— Mai trece ceva vreme.
— Vii la Dan ?
— Nu.
— Bine. Eu plec. Mă duc să cumpăr creveți și suc de roșii.
— A găsit vodcă ?
— Mai poate să facă rost.
— Cine mai vine ?
— Nu știu. Cred că rămînem singuri. Nu cumva...
Te sărut. Ai grijă să nu te aprinzi. Asta nu se drege cu suc de roșii.

Un poet român în Germania *)

În seria „Conferințele universitare din Augsburg", a apărut foarte recent, cu numărul 21, un volum despre Mircea Dinescu. Editori sînt Ioan Constantinescu și Henning Krauss. Cel dintîi a scos în anii din urmă alte două cărți, una dedicată lui Caragiale, alta lui Eminescu.

Oaspete al Universității din Augsburg — una din cele mai vechi și faimoase de pe bătrînul continent — poetul român a conferențiat și apoi a citit din poeziile proprii. În februarie 1991, senatul aceleiași Universități i-a conferit distincția de cetățean de onoare cu titlul academic. I-a fost acordată pentru „angajarea curajoasă în apărarea demnității omenești într-un regim totalitar și edificarea unei ordini sociale umane".

Primele pagini ale volumului sînt semnate de rectorul Universității, Joseph Becker, care face o prezentare a lui Mircea Dinescu, o expunere a receptării lui în spațiul culturii germane, precum și o „laudatio", în care, între altele, poate fi citită următoarea apreciere: „precum Vàclav Havel, tot așa a așezat și așază Mircea Dinescu mica fericire față în față cu utopia și riscul transpunerii ei inumane în practică." În traducerea Lianei Strauss, urmează alocuțiunea de răspuns rostită de Dinescu la 8 mai 1991. Intitulată **Împotriva prejudecăților lui Platon,** aceasta pleacă de la premisa că mediile academice sînt, în principiu, partizane ale cunoscutei teorii a filosofului grec, după care poeții trebuie alungați din cetate, căci constituie un rău exemplu pentru ceilalți cetățeni. După o serie de considerații în marginea evenimentelor din România din decembrie 1989, continuă: „Mi-e foarte teamă că, dacă nu vom găsi împreună o soluție, cetățenii Europei de est vor păși în secolul al XXI-lea în chip de cetățeni de clasa a doua". Tot Liana Strauss traduce cuvintele lui Mircea Dinescu rostite, conform tradiției, cu același prilej **(Realism socialist și suprarealist).** Scriitorul român face o apreciere exactă a situației dezastruoase din cultura românească dinainte de decembrie 1989, datorată cenzurării drastice a tuturor mijloacelor de expresie. Oamenii au căutat să afle adevărul prin intermediul ficțiunilor literare, mai ales al acelora din poezie. Cenzura grosolană ocaziona această preferință și faptul este exemplificat de Mircea Dinescu printr-o întîmplare verosimilă și apoi prin încercarea de a explica mecanismul exprimării artistice într-o Românie aflată sub dictatură. „Am încercat să văd realitatea și să exprim la modul realist ceea ce am văzut. Desigur, nu în chip direct. Am făcut-o încifrat. Am folosit parabola și astfel am reușit să-i înșel pe cenzori". Se ilustrează geneza unor poezii, dezvăluindu-se mesajul lor disident, se fac aprecieri asupra valabilității sau lipsei de valabilitate a poeziei politice. „Sînt de părere că soarta unui poet nu trebuie neapărat legată de o realitate determinată a unui timp anume".

Confesivă a fost alocuțiunea lui Mircea Dinescu prezentată la 14 mai 1991, tot la Universitate. „Deși nu par, sînt un timid. Și cînd se vorbește despre scrisul meu, devin și mai timid. Aceasta cu toate că, prin viața și prin scrisul meu, am voit să distrug imaginea tradițional romantică a poetului, a unui poet-robot". Aceasta ar fi comună scriitorilor din toate țările est-europene, generată de circumstanțele politice care au determinat ca poezia și cuvîntul să ajungă aici arme. Avînd în vedere că politica este în genere o nefericire pentru societate, s-a produs, prin politizare, și o pierdere pentru scriitor. Dar, apreciază poetul român, este vorba, probabil, de o fază de acumulare, care precede dorința de întoarcere la masa de scris. Originea unor poezii, întorsătura lor subversivă constituie substanța celor rostite de Mircea Dinescu în fața universitarilor germani. Se reface atmosfera de dinainte de decembrie 1989, se explică adresa unor versuri, a unor metafore.

În interviurile publicate de un ziar augsburghez și ale căror întrebări au fost formulate de Ioan Constantinescu, Hans Krebs și Klaus Wittmann, Mircea Dinescu susține că a încercat să evite o localizare prea strictă a imaginii poetice, pentru ca versurile sale să aibă o bătaie mai lungă. De altfel, se afirmă, pentru că țintesc „celula" tipului de societate totalitară, imaginile sînt valabile și pentru situația care a existat pînă nu de mult în Bulgaria, Polonia sau U.R.S.S. Partizan al opiniei potrivit căreia scriitorul trebuie să facă mereu parte din opoziție (în politică, desigur), Mircea Dinescu opinează că, dacă ar fi rămas un politician activ, nu ar fi acceptat decît conducerea unui „Minister al Opoziției". Referindu-se la conjunctura existentă în primăvara anului 1991 în România, scriitorul răspunde: „La noi, mulți cred că democrația înseamnă a ieși în stradă și a arunca cu pietre în ferestrele Parlamentului". Ar fi vorba de psihologia rudimentară a unor oameni numiți „funcționari ai protestului", care ar parodia revoluția din decembrie 1989.

La cîteva zile, Mircea Dinescu a participat la altă întîlnire la Universitatea din Augsburg, precedată de o prezentare făcută de prof. dr. Henning Krauss, de la catedra de romanistică, autor, în acest volum, și al articolului **Alergia tiranilor față de cuvinte.** Se pune aici problema modalității de înțelegere a poeziei lui Mircea Dinescu în Germania, se fac trimiteri la disidențele literare ale lui Brecht, Aragon, Eluard față de Germania nazistă. Este remarcat caracterul noneonformist al liricii poetului român, predominanța motivului „lumea pe dos" (die verkehrte Welt), coexistarea a două imagini opuse, a originalității și a copiei: „distanța dintre lumea reală și lumea răsturnată și apropierea lumii răsturnate de lumea reală — amîndouă produc nemulțumiri față de realitățile curente, provoacă reacția scontată a cititorului". Prezentarea unei lumi denaturate este, în poezia lui Mircea Dinescu, direct politică, iar în contextul ateismului de stat și al colaboraționismului clerului, versurile lui realizează chiar o teodicee. Cine îl redă pe Dumnezeu în lumea răsturnată, cine se îndoiește de el sau pare a se îndoi acela trebuie să pună sub semnul îndoielii propriul lui rol de creator al lumii de cuvinte.

Substanțiale pagini despre poezia lui Mircea Dinescu scrie, în volumul pe care îl prezentăm, Ioan Constantinescu, în articolul **Politicul și contopirea temelor,** plecînd de la ideea că în Europa secolului nostru, poezia politică a ajuns un fel de specie a literaturii, în care poeticul este îndepărtat prin accentuarea politicului. La scriitorul român, în schimb, politicul reiese din magia cuvintelor, din bogăția imaginativă și din structura carnavalescă. Aceasta explică pentru ce versurile lui nu au valoare de conjunctură. Temele se amestecă, precum eroticul cu politicul, poeticul cu thanaticul, politicul cu thanaticul, eroticul cu thanaticul. Politicul cîștigă astfel în substanță metafizică.

Cîteva poezii încă nepublicate în România (traduse în germană de Ioan Constantinescu) și o biografie de date esențiale întregesc un volum substanțial, după a cărui parcurgere, cititorul german va înțelege mai corect fundamentul versurilor lui Mircea Dinescu.

Dan Mănucă

* Mircea Dinescu, **Lyrik, Revolution und das neue Europa,** herausgegeben von Ioan Constantinescu und Henning Krauss, Augsburg, 1991, 138 p.

În căutarea romanului

Nu mi-am propus neapărat să scriu un eseu despre romanul ultimilor ani. De fapt, răscolind în maldărul de manuscrise vechi — parte nepublicate, parte publicate parțial — am descoperit vreo 10—12, chiar 13 texte ce au în comun chinurile, contorsionările, (ne) reușitele, inventivitatea romanului românesc recent. Cum sînt de părere că orice fărîmă de text trebuie valorificată, m-am gîndit să le reunesc sub un generic oarecare — cel de mai sus — și să le public undeva, într-o gazetă literară subvenționată, deci într-una care nu va da faliment prea curînd, ca să-mi pot duce la bun sfîrșit serialul.

Ordinea în care vă voi prezenta romanele respective, este una relativă. Criteriile alese sînt destul de laxe, și ele nu urmăresc decît vag noțiunea de valoare sau operațiunea de punere în paranteză axiologică în sine. De aceea, poate, cel mai interesant dintre volumele la care mă voi referi nu stă, cum i-ar ședea bine, la urmă, ca să-mi încununeze șubreda piramidă critică, destul de paradoxal, la început. Oricum, dacă trebuie să existe un sistem de paradigme, acestea ar putea fi, în linii mari (și cam nesigure), următoarele:

— **A** — desantiști, optzeciști și alții ca ei (dar nu veți găsi operele deja clasicizate semnate Nedelciu, Crăciun, Horasangian, ori Agopian!);

— **B** — critici tentați de roman (dar nu Ciocîrlie, Silviu Angelescu ori Mihai Zamfir);

— **C** — autori, care nu prea s-au aflat în atenția criticii, figuri ambițioase (mîndrie) și, fatalmente, neinteresante (prejudecată). De ce așa și nu altfel? Poate aflu și eu pînă la sfîrșitul acestui serial ad-hoc, pe care — n-ar trebui să vă spun asta! — îl presimt din cale-afară de plictisitor. Oricum, 13 oameni furioși îl vor privi cu ochi răi...

1. ANONIMUL DOBROGEAN. În contextul romanelor de inspirație sau filiație desantistă, cel al lui Cristian Teodorescu — **„Tainele inimei"** (1988) a constituit, într-o bună măsură, o surpriză. După avalanșa (așa-zicînd) textualistă a cărților lui Gheorghe Crăciun, Bedros Horasangian, George Cușnarencu, Hanibal Stănculescu sau Nicolae Iliescu, un roman „epicizant" și în care „textul" ca personaj este ca și absent, n-ar fi putut decît să contrarieze. În realitate, lucrurile nu stăteau chiar așa. Mai întîi de toate, să notăm că eroarea cea mai tentantă ar fi să inversăm textul cu contextul și să raportăm fenomenul post-modernist la proza textualistă, cînd, de fapt, relaționarea trebuie făcută invers. Gravul joc al autorului cu textul se înscrie în paradigma post-modernistă, dar nu o epuizează, așa cum ar fi gata să jure unii. Apoi, una din libertățile aparent paradoxale ale epi-fenomenului constă în aceea că nu structurează canonic reacția polemică față de modernism. Cochetarea ludică și deloc nevinovată cu această distanțare față de experiențele anterioare (care la noi, coexistă, adesea, etapele fiind arse în sens invers) nu dărîmă edificii somptuoase pentru a ridica altele pe ruinele lor, ci, mai degrabă, le supune unui efort integrator. Să nu ne mirăm, deci, cînd, Cristian Teodorescu poate anima si o deloc neglijabilă pînză epică, bine susținută la nivel compozițional și caracterologic. Dar nici să nu absolutizăm elementele de construcție formală, grăbindu-ne să afirmăm că „romanul s-a întors în matca lui" ș.a.m.d., ignorînd sumedenia de aluzii rătăcite cu bună știință, prin text(ură).

Ele ne întîmpină încă de pe copertă, titlul ghilimentînd parodic una din primele încercări de roman din perimetrul autohton. În căutarea romanului, nu? Disputele teoretizante („animus" vs. „anima", „tradiție" vs. „inovație", „text" vs. / & „personaj", „autor" vs. „scriptor") continuă, didascalic, și în pagina de gardă. Citatul din **„Tainele inimei"** — textul original apărut **„anonim"** în Gazeta de Moldavia, 1850 — deschide o poartă spre Anonimul din romanul-pereche, care se bucură, însă, și de alte privilegii autoriale pe lîngă cel al „anonimatului" semnăturii. Vocea albă, voit impersonală, din textul al doilea ține și ea loc de gura lumii, discută tot despre „obiceile provinției", dar depășește cu mult anvergura stilului indirect liber, coabitînd cu naratorul omniscient la tot pasul, chiar subminîndu-i autoritatea pe alocuri.

Anonimul dobrogean, spre deosebire de strămoșul său moldovean introduce aleatoriul în ordonarea semnificației evenimențialului con-semnat și uzează de jocul capricios al perspectivelor. Versiunile Naratorului și, respectiv, Anonimului diferă fără a se concura reciproc. Din oscilațiile lor față de cursul bănuit al întîmplărilor deducem existența unui univers paralel la cotidian, care, deși se nutrește cu voracitate din cel al personajului principal, pare să-și conțină propriul narator, a cărui versiune este analoagă celorlalte, ea fiind însă aceea care tratează în direct „tainele inimei".

Anonimul le contabiliza de-a valma, în timp ce Naratorul le subsuma unor cadre date (orașul de provincie, id est „Medgidia" etc).

Cea de-a treia instanță narativă este, practic, dublul lui Octavian, protagonistul, și i se adresează acestuia în oglindă, scrutîndu-i „inima", cu care întreține un dialog aparte, redat și în text cu caractere cursive. În plus, paralelismul la ordinea cotidiană este determinat și de contrapunctarea în regim de divergență temporală a schemei narative. Cartea „ascunde" trei romane într-unul singur:

1. rezumatul Anonimului, un fel de ziar vorbit la cafenea;
2. fresca provinciei, realizată de Narator în cea mai autentică tradiție balcanică (pentru majoritatea lectorilor acesta este **romanul,** lizibil într-o **cheie imediat recognoscibilă**);
3. romanul „interior" al lui Octavian, cu propriile sale tribulații sentimentale și complexe (al tatălui, al fratelui mai mare), protagonistul fiind permanent în căutarea „unui capitol pentru o viață «nouă»", în încercarea disperată de a evita „sufocarea" cotidiană (influențe vizibile din Kundera, mai ales în ceea ce privește „lejeritatea ființei" și personajul care se luptă cu ea, identificare care merge pînă la cele mai mici detalii — de pildă, pasajele memorabile în care personajul lui Kundera spală geamuri, iar cel al lui Cristian Teodorescu bate covoare).

Dan-Silviu Boerescu

(va urma)

13 întrebări pentru...

MIRCEA MARTIN

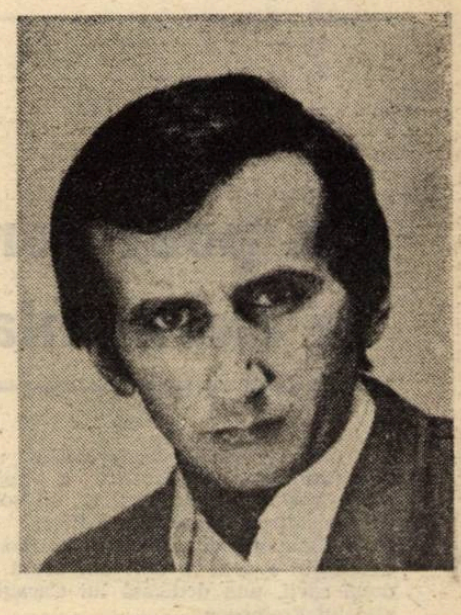

1) Stimate domnule profesor, unul din cele mai interesante (și curioase) examene ale mele de la Filologie a fost cel de Teoria literaturii. O întreagă grupă a fost bombardată cu întrebări ce veneau mai ales din spațiul bibliografiei și nu din cursul ținut de dvs. Nu vă întreb de ce ne-ați acordat tuturor nota maximă, deși au existat diferențe între examinați, ci dacă această practică a fost singulară în activitatea dvs. universitară ? Știut fiindcă Filologia a dat de-a lungul anilor generații de scriitori, voiați să aflați cu un ceas mai devreme pe cine puteți miza ?

Mircea Martin : Nu cred că a fost chiar singulară această procedură, dar rară a fost, în orice caz. Cu atît mai mult cu cît despre examenele mele se spune că sînt dificile deși mie mi se pare că nu sînt decît normale. Dacă am procedat astfel în cazul de care îți amintești și, amintindu-ți, îmi provoci și mie nostalgii, a fost pentru că în acea grupă erau cîțiva scriitori în devenire, cu pretențiile lor nu numai artistice, dar și intelectuale. Și mi s-a părut important să insist, mai ales într-o astfel de situație, asupra nevoii de seriozitate în informare, de rigoare în expresie, de probitate, într-un cuvînt. Nota a fost aceeași pentru toți, fiindcă rostul examenului nu era în cazul acestui curs special de a diferenția, ci... de a pune pe gînduri, cum se spune.

Nu intenționam de loc să folosesc examenul pentru a vedea pe cine să mizez în continuare din punct de vedere scriitoricesc : nu cred că un examen, fie el și de teorie literară, oferă garanții în acest sens. Cred totuși, că un anume interes de ordin teoretic poate fi convertit de către un tînăr cu vocație literară într-un sens profesional, „tehnic", creator. Pregătirea în facultate, condiționează vocația artistică cu condiția să se pună în serviciul acestei vocații, deci, vocația rămîne elementul decisiv și nu pregătirea intelectuală. Astfel, cei mai buni absolvenți ai Facultății de litere ar fi putut deveni automat și cei mai buni scriitori ai momentului ; ceea ce nu s-a întîmplat decît prin excepție.

2) Nu numai din punctul de vedere al profesorului, ci și al teoreticianului de literatură, cum întrezăriți dezvoltarea ulterioară a studentului-scriitor, intrat în raza dvs. de interes ?

M.M. : Profesorul (dacă e profesor) trebuie să fie în stare să descopere potențialități și să lucreze cu ele. Cît despre teorie, spațiul ei e prin excelență unul ipotetic. Teoria și practica luminată de teorie creează cadrul unui dialog fructuos. De aici încolo intrăm însă în imponderabilul raporturilor personale, al afinităților elective.

Dar tot la această întrebare ar trebui să dau și un răspuns melancolic, în sensul că sînt nevoit să constat apariția unui decalaj de interes, de gust, între mine și studenții mei, decalaj care (am impresia, iluzia) nu exista în momentul întîlnirii cu promoția voastră. Deși ne despărțea un deceniu și ma bine, simțeam la fel, înțelegeam la fel literatura. Astăzi constat anumite deosebiri și deși, repet, ele îmi provoacă melancolie, mi se pare că se înscriu în ordinea firească a lucrurilor. E normal ca studentul de astăzi, tînărul de astăzi, să aștepte altceva de la literatură, să vadă posibilitățile ei altfel decît mine și decît generația mea, să aibă alte speranțe și alte nemulțumiri. Predînd în ultimii ani un curs despre postmodernism și ținînd și seminarul acestui curs, mi-am dat seama, cu acest prilej mai mult decît cu altele — și în acest moment al evoluției literaturii noastre — că reperele mele rămîn, totuși, fixate între limitele modernismului, în timp ce criteriile studenților mei se avîntă undeva într-un necunoscut, un necunoscut pe care ei îl poartă în ei înșiși, și care, este de fapt, viitorul.

Viitorul în formula postmodernistă este trecutul, dar, chiar dacă ar fi să o acceptăm, acest trecut, așa cum e văzut sau cum va fi văzut și înțeles de acești tineri, va fi, fără îndoială, altul decît trecutul nostru. Deci, întîlnirea cu studenții-scriitori, nu numai cu ei, dai în primul rînd cu ei, este o întîlnire extrem de fecundă pentru mine tocmai în măsura în care mă obligă la o asemenea confruntare. Și, de altfel, trebuie să mărturisesc, fie și în trecere, că am considerat-o întotdeauna o șansă a carierei mele și chiar a existenței mele.

3) Cîndva, prea absorbit de studiu, nu erați aproape de cenacluri. Într-o zi, totuși, v-ați decis să conduceți unul. Cu ce rezultate ? Mai este necesar în aceste vremuri cenaclul ?

M.M. : Am impresia, totuși, că am început prin a fi aproape de cenacluri, dacă mă gîndesc că debutul meu critic propriu-zis s-a făcut în revista „Amfiteatru" și nu independent de activitatea cenaclului revistei, cenaclu prin care au trecut toți scriitorii importanți ai generației '60. Prin 1973, dacă-mi amintesc exact anul, am acceptat invitația de a conduce cenaclul Universității din București, (care mai tîrziu s-a numit „Universitas"), fiindcă am simțit, cum se zice, vibrînd din nou în mine o coardă lăsată multă vreme neîncercată. Au venit la acest cenaclu tineri scriitori în primul rînd din Universitate, dar nu numai din Universitate, ci din toate institutele de învățămînt superior din București, apoi au început să vină și din provincie și momentul decembrie '89 ne-a găsit în plin avînt, ca să zic așa, revoluționar, adică în plin avînt subversiv pentru că, recunosc acum, de foarte multe ori mă întorceam vineri seara acasă „îngrozit" de ce se putea citi acolo. Și mă așteptam la urmări. În afară de înmulțirea „observatorilor", ele nu s-au concretizat decît după o vizită a cenaclului nostru la Timișoara, care a fost prima noastră ieșire în public, într-un alt public decît acela strict universitar : acolo am avut întîlniri în diverse medii și cu un ecou destul de larg. Bineînțeles, băieții „mei" n-au ratat ocazia să citească și acolo ce aveau mai îndrăznet, mai discant din punct de vedere politic. Asemenea texte reprezentau pentru toată lumea, pentru autor și pentru auditoriu, un fel de descărcare psihică nervoasă, o înfrîngere a fricii, o victorie simbolică obținută într-un cerc, e drept limitat, cu ecou minim, dar totuși necesară pentru supraviețuirea noastră morală și intelectuală.

În afară de aceste aspecte, importantă rămîne calitatea artistică a serilor noastre de vineri. Astăzi, la numai doi ani de cînd cenaclul a încetat, am, desigur, nostalgii, am nostalgia unor dezbateri intelectuale adevărate, cu înfruntări de opinii, cu opoziții uneori chiar violente, dar și cu satisfacția de a nu fi pierdut timpul, de a-l fi întrebuințat pentru literatura română ce va veni. Care sînt rezultatele acestui cenaclu ? Ele se văd deja, măcar în parte, nu puțini dintre autorii care au debutat acolo sînt deja autori cunoscuți astăzi, alții urmează să se facă mai bine cunoscuți. Nu am format un grup unitar, omogen, n-am ținut în nici un fel să cultiv o unitate de opinii cu tot dinadinsul, mi s-a părut mai important să stimulez în fiecare din acești tineri diferența specifică. Așa-zisa grupare „Universitas" reprezintă, de fapt, mai multe grupări, mai multe orientări care probabil că se vor manifesta și în continuare diferit. O polemică s-a și schițat în acest sens. Imediat după revoluție, tuturor ni s-a părut că nu mai e vremea cenaclului, că epoca așteaptă altceva de la noi, că, oricum, va fi mult mai ușor să publicăm cărțile și că de acum înainte afirmarea fiecăruia se va face pe cont propriu. Se pare însă că ne-am înșelat cu toții, pentru că nu ne rămîne decît să constatăm cu tristețe că editurile nu se grăbesc să publice (și au motivele lor) volume de debut, (ele reprezintă o cheltuială mare, fără nici un fel de garanție de compensație), publicul nostru nu mai este minunatul public de dinainte de revoluție care lua cu asalt librăriile în momentul cînd apăreau cărțile scriitorilor români contemporani (are și publicul nostru motivele lui, firește, de n-ar fi să ne gîndim decît la prețul cărților). Și, deci, mă întreb dacă nu cumva va trebui să ne reîntoarcem în cenacluri și să continuăm să „publicăm" acolo, cum am făcut-o și pînă acum doi ani.

4) Iertați-mi teribilismul : mai e nevoie acum de literatură cînd atîtea voci o vorbesc de rău, iar unele spirite nu mai cred în puterea ei de modelare ?

M.M. : Mai e nevoie acum de literatură ?... Mulți scriitori au răspuns negativ la această întrebare, cel puțin dintr-un prim impuls și, sînt convins, într-o primă mișcare a deciziei lor : e adevărat că în momente de tensiune socială, în momente în care decizia politică este extrem de importantă, scriitorul e bine să fie în arenă, acolo unde lumea așteaptă cuvîntul său. Acest cuvînt poate fi comunicat mult mai eficient prin articole, intervenții publice decît prin opere literare. Dacă ne gîndim la epoca dictaturii, ne dăm seama că literatura a avut un rol imens, a întreținut nemulțumirea și a întreținut speranța. Deci, nimeni astăzi, nu cred că poate contesta rolul ei social-politic antitotalitar.

Și, totuși, pe de altă parte, literatura, ne dăm seama foarte bine, nu este decît o formă de amînare, de deviere de la adevărul imediat, o „fugă în iresponsabilitate", cum spunea Adorno, o evaziune. Probabil că această dimensiune a literaturii este avută astăzi în vedere atunci cînd scriitoii simt nevoia să se angajeze în chip direct în lupta politică și nu prin intermediul cărților. În ce mă privește, și fără să neg importanța angajării directe a scriitorilor, cred , totuși, în eficiența **literaturii** în plan social, (nu neapărat în plan politic). Iar dacă a răspunde la întrebarea în legătură cu nevoia de literatură înseamnă să mă refer la puterea ei de modelare, atunci răspunsul meu este, în mod hotărît, unul pozitiv. Cred în puterea de modelare a literaturii, putere de modelare ce se exercită desigur, în condițiile în care accesul la carte este posibil, în care publicul este pregătit pentru întîlnirea cu literatura. Am recitit recent „Scrisorile despre educația estetică a omenirii" ale lui Schiller și am întîlnit acolo o frază care sună teribil de actual. Spunea Schiller că „trebuie să creezi cetățeni pentru o Constituție înainte de a crea o Constituție pentru cetățeni".

5) Societatea de consum, înrobită banului, va modifica întrucîtva structurile socio-culturale ? Cum ? Cu ce urmări ?

M.M. : Fără îndoială că această nouă societate va fi, este deja, înrobită banului, dar va mai curge multă apă pe Dîmbovița pînă cînd ea va fi cu adevărat societate de consum. Deocamdată este o societate a improvizației rapace în care averile agonisite în comunism și cu mijloace comuniste se înmulțesc prin speculații capitaliste, o societate în care se investește prea puțin ca să ne putem aștepta în scurtă vreme la o viață de consum. Această societate va modifica neîndoielnic structurile culturale (le-a și modificat în parte și nu în sensul bun al cuvîntului). E foarte trist că privatizarea, spre exemplu, se încearcă în primul rînd în cultură și nu în industrie. Putem accepta ideea că și cartea este o marfă, desigur, dar parcă am fi vrut să mai întîrziem puțin în iluzii idealiste și intelectuale. Lipsesc foarte multe din structurile societății de consum și lipsesc tocmai acele structuri care sînt menite să facă posibilă activitatea culturală. Lipsește, de prea multă vreme, se amînă în chip inexplicabil, legea sponsorizării, deci legea scutirii de impozit pentru investiții în domeniul artistic și cultural.

6) Despre moartea artei se vorbește din secolul trecut. Firește, vizionarii s-au înșelat. În ceea ce ne privește pe noi, țările din est, se pot înmormînta unele specii înfloritoare sub „soarele biruitor al socialismului". Care-s acelea și cu ce le vom înlocui ?

M.M. : Dispariția unor specii, cum spuneai, „înfloritoare în socialism", se impune de la sine. Va dispărea, fără îndoială, reportajul glorificator al realizărilor prezentului, va dispărea, sper, și acel gen cu totul hibrid și penibil care făcea „farmecul", „Cîntării României" și anume, textul de brigadă. Mulți autori vor suferi din această cauză, dar nu-i compătimesc. Să sperăm că o să dispară și imnurile faimoase care au creat o tristă „faimă" unor poeți de-ai noștri în ultimii 40 de ani, imnurile închinate conducătorilor politici. În acest fel vreau să sper că se va curma o tradiție, din păcate deja constituită, a servilismului literar balcanic.

Privind lucrurile pe alt plan, mă tem că o schimbare esențială se va petrece și în domeniul **criticii literare**, adică mă tem că o specie a ei centrală — cronica literară — cu prestigiul și cu eficiența ei în ultimile decenii — va diminua din importanță. Criticul va înceta cred, să mai fie acea instituție a judecății și a moralității literare. Prestigiul criticii de întîmpinare, al cronicii literare se explică la noi prin condiții specifice. Recenzia nu va fi aservită în viitor atît valorii literare, cît difuzării cărții. Foiletoniștii nu vor dispărea, dar își vor pierde din importanță și își vor restructura mijloacele. Așa cum se vede și în cultura occidentală, marii critici sînt autorii de cărți, de exegeze, eseiștii și nu comentatorii, nu criticii de întîmpinare. Prevăd, deci, o reorientare a criticii, o reașezare a valorilor și a structurilor ei. Din acest punct de vedere aș spune că N. Manolescu, cel mai reputat dintre foiletoniștii ultimelor decenii, a avut, ca aproape întotdeauna, fler, pregătindu-și saltul într-alt domenu de activitate, trecînd într-un chip spectaculos, de la cronica literară la cronica politică.

7) Credeți că sugestiile și speranțele le vom găsi în literatura Occidentală? Va influența aceasta, în noile condiții, literatura română ? Ce linie de forță bănuiți ?

M.M. : Cred că sugestii putem găsi, ca întotdeauna de altfel, în literaturile Occidentului, dar ar fi o greșeală să ne

punem toate speranțele în adoptarea vreunui model din acest teritoriu cultural. Pentru că literatura română are propria ei experiență și are de parcurs o întreagă perioadă în alte condiții decît a putut-o face pînă acum. Această experiență trebuie să fie fertilă, îmbogățitoare pentru ea și-i va da, cred, alte dimensiuni. Cu vitalitatea de care mai este capabilă, literatura noastră cred că va trebui să-și asume condiția, să-și asume istoria, începînd cu cea mai recentă etapă, dar mergînd și mai departe, în trecut ; să întîmpine mileniul al treilea cu acest examen de conștiință deja realizat. De această asumare și de această nouă conștiință cîștigată în condiții de libertate îmi leg toate speranțele.

8) Pesemne ați ghicit unde voiam să ajung : la editura „Univers". Nu sînt eu bine informat sau, într-adevăr, producția editorială — în ceea ce privește edtura condusă de dvs. — s-a diminuat simțitor ? Cauzele le știm cu toții. Vorbiți-ne de consecințe.

M.M. : Producția de carte a scăzut la toate editurile nu numai la editura „Univers", dar e adevărat că, prin comparație, probabil că la noi se înregistrează cea mai mare cădere. N-aș vrea să trec peste cauze pentru că nu știu dacă sînt cunoscute chiar de toată lumea. În afară de cauzele generale, aș atrage atenția asupra unei situații speciale în privința cărților de la „Univers". Aceste cărți sînt ale unor traducători, nu ale unor autori (care sînt plătiți ca autori). Ca atare, ca director de editură nu pot să-mi îngădui să trimit, cum fac alți colegi ai mei, acești traducători în tipografie spre a încerca să-i „convingă" pe tipografi să le culeagă și să le tipărească volumele cu prioritate. Important este însă ca aceste cărți să fie cărți de valoare, și din acest punct de vedere, privesc întîlnirea cu publicul cu o anume seninătate.

Dar, fiindcă e vorba de consecințe, ele sînt foarte neplăcute în măsura în care am reușit să obținem titluri extrem de interesante, cărți pe care le-am rîvnit ani de zile, decenii întregi, și care acum nu pot să apară și riscă, mai mult decît atît, să își piardă termenul în care pot fi publicate conform contractelor pe care le-am încheiat.

În momentul în care am preluat conducerea editurii „Univers" nu mi s-a părut nici util și nici corect să dau la o parte cărțile deja programate sau pregătite acolo, spre a face loc programului meu și așa s-a întîmplat că, iată, după un an și jumătate deja, continui să scot cărți așa-zicînd „vechi", abia două-trei titluri putînd să apară din programul întocmit după Revoluție. Din păcate, nu e suficient să construim acest program și să pregătim cărțile pentru tipar, trebuie să găsim și hîrtie convenabilă, adică nu la prețuri enorme, și trebuie să existe și o minimă bunăvoință din partea tipografilor.

9) Chiar au fost traduse toate marile opere ale contemporaneității ? E cititorul român apt să înfrunte istoria cu o informare sumară ?

M.M. : Răspunsul aici va fi scurt pentru că e destul de simplu de dat, din păcate. Evident că nu au fost traduse toate marile opere ale contemporaneității, pînă acum nu aveau cum să fie traduse, din motive pe care le știm foarte bine, iar în continuare, foarte multe din ele nu vor putea fi traduse din motive pe care le știm iarăși la fel de bine. Sînt titluri pe care nu le putem obține decît contra unor importante sume în valută. Deocamdată nu avem posibilitatea să o facem sau s-o promiteam, de îndată ce vom putea, ne vom grăbi să le achiziționăm. Dar chiar și așa, bine ar fi să putem scoate acele cîteva, destule zic eu, opere importante ale contemporaneității pe care le deținem.

În ceea ce-l privește pe cititor, el nu vrea să se informeze atît din literatură pentru a înfrunta cum trebuie istoria, cred că mai degrabă scriitorul român ar trebui să se informeze din acest punct de vedere mai exact și mai prompt.

10) Concurența — în multe privințe neloială — editurilor particulare nu constituie un pericol real pentru editurile de stat ? Protecția guvernului e doar în vorbe sau s-a făcut ceva concret în acest sens ? Cum poate fi salvată literatura autentică ?

M.M. : Există o concurență a editurilor particulare, din păcate, ea este, într-adevăr, neloială, pentru că apelează la mijloace care nouă ne sînt interzise și pe care, de altfel, ni le interzicem noi înșine, ca editori de stat cu o anume reputație. Din păcate, nu ne simțim suficient de protejați ca editori de stat de măsurile pe care guvernul, statul le-au luat în domeniul culturii. În primul rînd aceste măsuri ar trebui respectate de tipografii, de fabricile de hîrtie, etc...., Subvențiile guvernului există, dar se vădesc a fi nesatisfăcătoare, în sensul că suma alocată a fost, să zicem, de 300.000, de 500.000 maximum pentru un titlu care în momentul apariției costă peste un milion. Apariția cărților poate fi încurajată mai degrabă prin acea lege a sponsorizării a cărei instituire văd că întîrzie.

11) Nu credeți că degradarea socială și politică la care asistăm este și o consecință a degradării culturale, în prim plan impunîndu-se kitsch-ul și pornografia ? Sînteți pentru asanarea acestora sau considerați că fiecare națiune are nevoie de un asemenea pojar ?

M.M. : E adevărat, există o legătură între degradarea socială și politică și degradarea culturală. E adevărat că pornografia și kitsch-ul cîștigă teren. În ce privește kitsch-ul, nu numai la noi, din păcate, e tot mai greu disociat de arta adevărată, proliferarea lui este, aș zice, impetuoasă pretutindeni, la noi el se manifestă în forme joase, vulgare, ușor de recunoscut, dar există și forme mai subtile ale kitsch-ului în artă. Cît despre pornografie, ce să mai vorbim... După decenii de interdicție în domeniul erotic și sexual trebuia să ne așteptăm la o astfel de erupție a tuturor formelor de pornografie, cu toată degradarea spirituală pe care o presupun. Nu văd vreo măsură rigoristă în acest sens, nu cred în eficacitatea ei pentru că o asemenea măsură ar însemna să se acorde acestor manifestări, privilegiul interdicției și deci, să le facă, din nou, incitante, interesante. Eu cred că acest interes va cădea, se va stinge treptat iar dacă e vorba de pornografia literară aș zice că un semn bun îl reprezintă chiar faptul că asemenea cărți, cu care numeroși editori particulari au crezut că vor da lovituri spectaculoase de ordin comercial, zac în depozitele librăriilor, zac pe tarabe, fără ca publicul nostru să se grăbească să le cumpere. O dovadă în plus că acest public a fost, totuși, bine format și că își menține interesul pentru literatura de calitate.

12) Sînteți un teoretician al literaturii. Ați practicat și cronica literară la un moment dat. V-ați ocupat recent, de cei mai tineri scriitori. Vă cer un pronostic : Cine credeți că va domina literatura română în viitorii zece ani ? Dar în plan politic ?

M.M. : Normal ar fi ca acest deceniu să fie deceniul maturității generației optzeciste, adică perioada în care scriitorii optzeciști să își dea operele cele mai solide, operele de vîrf ale creației lor. Dacă nu cumva le-au dat deja. Ce se întîmplă... ? Criticul are întotdeauna o perspectivă melioristă asupra literaturii, crede în perfectibilitate, așteaptă ca scriitorul să se depășească pe sine, să dea mereu lucruri mai bune și, la rîndul meu, am avut astfel de iluzii în privința generației șaizeci de care m-am ocupat la începuturile mele. Constat acum, ca și mai demult că, de fapt, creațiile majore ale acestei generații au fost — cel puțin pentru unii dintre poeți — cele inițiale. Sper să nu se întîmple la fel și cu optzeciștii, promoție în promisiunea căreia eu continui să cred.

Referindu-mă la ansamblul literaturii noastre, cred că poezia își va pierde și ea din importanța pe care a avut-o, din poziția privilegiată, supraordonată, pe care a deținut-o vreme de decenii, din motive — iarăși — ușor de presupus, și că proza își va cîștiga locul pe care-l merită în societatea românească. Marile surprize, marile valori cred că vor veni în primul rînd din acest domeniu și aici, desigur, alături de optzeciști, promoția '70 va avea multe lucruri de spus, după cum cred că nici șaizeciști nu și-au spus ultimul cuvînt. Va avea oare, — mă întreb — această generație curajul să (se) privească înapoi cu mînie ?!! Pentru că alții o vor face în orice caz ! Din această generație, Bălăiță ne va mai rezerva, sînt sigur, surprize ; sînt apoi curios să văd cum va arăta noul roman al lui Buzura, cum vede el ca ro-

Interviu realizat de
Marius Tupan

Continuare în pag. a 12-a

O ISTORIE ILUSTRATĂ A LITERATURII ROMÂNE CONTEMPORANE

văzută de Ion Cucu

Nichita Stănescu asistat de prof. **Romul Munteanu.** Peste umărul poetului privește **Ion Roșu**

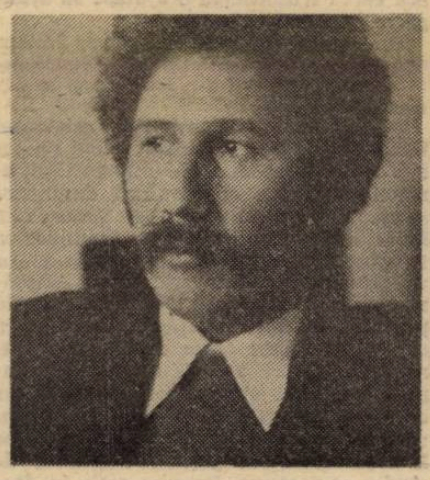

Marin Sorescu pe „Pluta Meduzei"

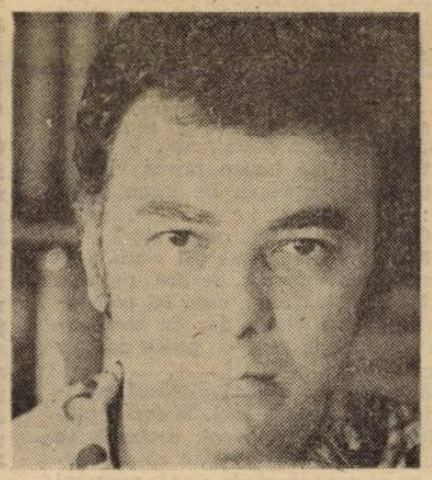

Gheorghe Tomozei, „Snob anapoda"

O strîngere călduroasă de mînă (**Aurel Rău** și **Nicolae Manolescu**), arbitrată de **Andrei Pleșu**

gabriela melinescu

FEMME FATALE

Se apropia iarna și odată cu ea dificila sesiune de examene.

În fiecare zi mă duceam la bibliotecă să învăț. Mă îngrijora tare examenul cu profesorul Got. Credeam însă în continuare într-o minune. Eram convinsă că o întîmplare fericită are să se pogoare din cerul cenusiu si să îndepărteze puterile răului, făcînd reaua-voință a profesorului Got să se preschimbe în bunătate.

Ningea peste oraș iar zăpada dădea o nouă înfățișare vechii clădiri a universității. Mergeam cu umerii zgribuliți de frig. Gîndeam : „Dracu' să-l ia pe profesorul Got, o să mă trîntească si o să-mi facă vînt din universitate ! Păcat de mine o să ajung măturătoare de străzi ! Dar nu pe orice fel de stradă ! Am să aranjez eu așa încît să mătur chiar strada pe care merge profesorul cu servieta lui ticsită. Si zău dacă nu-l fac eu să cadă alunecînd pe o coajă de banană !"

Rîdeam în sinea mea iar trecătorii se holbau la mine si credeau poate că mă țicnisem.

Holul universității era ca întotdeauna plin de studenti care-si petreceau timpul în discutii nesfîrșite. Holul acesta fusese de veacuri locul pentru întîlniri amoroase si despărțiri.

În sala de lectură era cald si lustra din plafon dădea o lumină slabă. Așezată la o masă lungă, răsfoiam un manual de lingvistică. Întrucît lucrul acesta îmi făcea rău, am scos din poșetă o cărticică de poezii ale lui Walt Whitman. Imaginea poetului și a semnăturii sale magice avu un efect liniștitor asupra mea. Viața cosmică invocată de poet mă făcea să simt o bucurie fără margini.

Poezia despre pasărea sălbatică din Alabama care își pierduse tovarășul de viață mă făcu să plîng cu lacrimi fierbinți, de parcă as fi fost eu însămi în locul acelei păsări. Bratele mi se miscau deasupra mesei ca două aripi.

În timp ce mă lăsam pradă visării, bibliotecara se apropie de mine și-mi șopti :

— Ce s-a întîmplat, vrăbiuțo ?

— Nimic, am răspuns. Și i-am arătat cu degetul poezia despre pasărea sălbatică din Alabama, care își pierduse tovarășul de viață, dar cu toate acestea se ridica în zbor cît putea de sus pe cer.

Bibliotecara începu să citească, sprijinindu-se de umerii mei. Mirosea plăcut, iar ochii ei frumoși, castanii, se umplură de lacrimi. Poate că-și pierduse și ea tovarășul de viață, asemeni păsării sălbatice din Alabama.

Nimic nu mă putea convinge să mă întorc la lingvistică. Știam că ar fi fost în zadar. Însuși profesorul Got explicase că anumiți studenți nu reușesc niciodată să treacă vreun examen. Exista între el și noi, „împricinații", un fel de antipatie originară, ceva predestinat. Cum să faci ca să astupi prăpastia lipsei de comunicare ce luase naștere între generații ?

Murmurai :

— Mai bine pasăre sălbatică din Alabama, decît să trăiești aici și acum.

Poezia se amestecase cu istoria, soarta mea se amestecase cu a păsării, pasărea care trăia în aerul veșnic schimbător.

Am plecat tîrziu din sala de lectură, îmbătată de poezia aceea și am căutat ieșirea ca o somnambulă. Știam că elementele naturii aveau să mă ajute să mă eliberez de tirania cea grea a profesorului Got. Știam că cineva avea să facă ceva pentru noi „împricinații", ca prin farmec.

Vorbeam cu mine însămi și rîdeam ca o nebună pe străzi : „Ce-ar fi să vină un cutremur de pămînt și să distrugă dulapul cu listele cu „împricinații". Sau, și mai bine: să i se oprească lui Got un os de pește în gît, să-și piardă vocea, și fără glas să nu mai poată să continue să ne arate ce nedemni sîntem să ne terminăm studiile la universitate".

Cerul nu mai era cenușiu, se făcuse negru, dar putea în orice clipă să-și schimbe culoarea din nou. Mergeam și mă înghinam ca un copil care vrea să-și alunge spaima. Încercai să cînt ca să fac întunericul să se îndepărteze :

Podul de piatră s-a dărîmat
A venit apa și l-a luat
Vom face altul pe riu în jos
Altul mai trainic și mai frumos.

Cu puțină vreme înaintea examenului cu oribilul profesor Got, sosi la universitate o doamnă încîntătoare, Anna Goldberg. Apariția ei de cometă lumina în culori minunate cerul nostru întunecat. Nu știa nimeni din ce colț de lume îndepărtat venea, dar un lucru era cert : frumusețea o ajutase să ajungă în capitală.

Precum într-o carte de Henry Miller, apariția unei femei frumoase trezea întotdeauna bărbații din letargie și le dădea pregnanță.

Picioarele fusiforme ale asistentei Goldberg se mișcau pretutindeni pe coridoarele întunecate ale universității, aruncînd fulgere ca o mînză dumnezeiască. Nimeni nu putea să lămurească în ce consta fascinația ei. Frumusețea îi venea din bunătate, sau bunătatea era un rezultat al frumuseții sale ? Adevărul e că o femeie așa de frumoasă este purtătoarea unei însușiri universale, în care se regăsesc toate calitățile. Generozitatea ei era atît de mare, încît împrumuta bani studenților săraci și ne asculta plîngerile cu privire la profesorul Got. Teama noastră pentru profesor îi trezi interesul pentru domeniul de studiu al acestuia. Precum soția lui Putifar, atinse într-o zi umerii lui Got pentru a-l face să-și scoată cravata. Se uita la el cu ochii ei de culoarea jadului. Privirea ei făcu să se miște trupul lui lutos și trezi în el dorința de a iubi această femeie. Ochii inexpresivi ai profesorului nostru începură să strălucească și devenirăm conștienți de faptul că, în ciuda tuturor aparențelor, și în pieptul lui lat se găsea o inimă omenească.

Ca printr-o minune, profesorul Got își schimbă hainele prăfuite cu un costum albastru, iar în jurul gîtului ca de taur își legă o cravată în culori vii. Avea față de noi același aer dur ca și înainte, dar devenise ceva mai distrat deoarece se gîndea mereu la încîntătoarea asistentă. Se întîmpla adesea ca fermecătoarea Anna Goldberg să lipsească de la facultate mai multe zile la rînd. Atunci profesorul Got era cuprins de panică, o căuta peste tot și deschidea ușile tuturor sălilor de seminar. Era zăpăcit și roșea ca un tinerel prins asupra faptului atunci cînd cineva îi spunea ironic :

— Nu, d-na asistentă Goldberg nu-i la noi și nici prin apropiere.

Cînd își făcea în sfîrșit apariția după o absență mai lungă, era adeseori însoțită de Yannik, fiul ei cel bucălat. Micuțul Yannik se uita cu silă la admiratorul mamei lui. Dar lui Got nu-i păsa. El folosea în schimb ocazia pentru a-i invita — mamă și copil — la o cafenea pentru studenți. Acolo profesorul Got și asistenta purtau o conversație intimă, în timp ce micuțul Yannik stătea plictisit dinaintea unei înghețate mari și încerca să se distreze răscolind-o cu linguriță.

— A fost așa de plicticos la universitate fără d-ta, spuse profesorul.

— Ce vreți să spuneți?

— Ei bine, mi-au lipsit frumoasele dumitale picioare !

— Vă plac picioarele mele ?

— Da.

— Iar mie îmi place fruntea dumneavoastră.

— Fruntea mea ! Fruntea mea nu are nimic remarcabil.

Profesorul își duse mîna dreaptă la fruntea sa lată, pe care studenții o numeau „marele genunchi".

Adăugă un pic jenat :

— Picioarele dumitale sînt ceva cu adevărat extraordinar ! Mai ales cînd porți pantofi cu tocuri înalte și mergi astfel încît corpul ți se unduiește în valuri și se leagănă dintr-o parte în alta în timp ce se îndepărtează ca o corabie pe mare. Ah, Anna, dacă m-ai putea iubi puțin !

— Vreți să spuneți „mult"?

— Nu, nu „mult", pentru un bărbat „putin" este același lucru cu „tot".

— Iubesc fruntea dumneavoastră, ajunge, nu-i așa ? Dar ia stați puțin ce-i asta ?

Asistenta își puse mîna moale cu unghii trandafirii pe fruntea profesorului. Cerceta cu atenție pielea groasă a frunții.

— Dacă te uiți, izbucni ea amuzată, exact între sprîncene, la zona care se cheamă „locul sufletului", uite se vede o aluniță cam urîtă.

— Și ce-i cu asta ? întrebă profesorul rușinat. E chiar așa de grav?

— Nu, nu-i periculos, se poate opera, e la fel de simplu ca extracția unui dinte !

— Chiar așa ?

— Da, nu durează decît o clipă și după aceea arătați mult mai bine !

Profesorul Got își pipăi cu degetul „alunița de familie". Se simțea foarte încurcat. Toate rudele lui feminine aveau o asemenea aluniță între sprîncene și nu se gîndise nici una din ele să și-o opereze vreodată. Dar acum femeia pe care o iubea îi propunea să și-o extirpe, să întrerupă acea legătură subtilă cu arborele lui genealogic. Nu știa ce să spună. Îl ajuta din nefericire micuțul Yannik. El își apropie scaunul de al profesorului, lovi fruntea acestuia cu mîna lui durdulie și strigă fericit :

— Marele genunchi, marele genunchi !

Mama fu nevoită să intervină :

— Yannik, spuse ea, stai la locul tău!

După ce ieșiră în aerul rece și curat al orașului, profesorul continuă să mediteze la propunerea frumoasei asistente. Nu-și va trăda niciodată rudele feminine extirpîndu-și alunița. Încercă să se autoconvingă că n-o va face, dar o altă voce din interiorul lui îl întreba mereu : „ Mai ai și altceva de jertfit pe altarul dragostei în afară de alunița aia de familie?"

Peste cîteva zile am aflat că profesorul Got, în ciuda intențiilor sale inițiale, își extirpase alunița. Operația avusese loc cu cîteva zile înaintea dificilului nostru examen. Asistenta Goldberg îl asigurase că va fi o intervenție simplă, cam același lucru cu extracția unui dinte.

Dar alunița profesorului Got avea ramificații adînci și tainice pe chipul acestuia. După operație, fața i se dublase ca mărime iar trăsăturile i se dilataseră într-atît încît deveni de nerecunoscut. O febră neașteptată ameninta chiar și viața pacientului. Din gura frumoasei noastre asistente aflarăm că profesorul Got nu vine la examen. Urma să-l înlocuiască pînă la însănătoșire un alt profesor. Ochii asistentei, de culoarea verdelui de Nil, sclipeau ironic.

Am luat cu toții examenul de lingvistică generală. Cînd în cele din urmă reapăru pe coridoarele întunecate ale universității, profesorul Got arăta ca o stafie. Pe fruntea lui largă, în locul unde fusese aluniția, era acum o cicatrice albă, ca și cum i s-ar fi extras de acolo o țeapă uriașă. L-a apucat furia cînd a auzit că n-a căzut nimeni la examen, dar n-a îndrăznit să pună în discuție competența colegului său. Repeta mereu că așteaptă să aibă ocazia să ne verifice adevăratele cunoștințe anul viitor.

Dar înainte ca anul școlar următor să înceapă, aluniția extirpată a profesorului Got începu să crească din nou. Profesorul era foarte îngrijorat, deoarece se gîndea mereu la exigențele estetice ale asistentei Goldberg. Era văzut din ce în ce mai des în conversații intime cu asistenta Goldberg, dar fără micuțul Yannik.

Puterea de seducție a asistentei creștea din ce în ce mai mult, ea se umplea de un ce inexprimabil, precum un cornut mistic cu brațe șerpești.

Profesorul Got arăta din ce în ce mai palid, dar era ferm hotărît să se supună la noi operații, pînă cînd rămîne complet curată, fruntea pe care studenții, pînă și micuțul Yannik, o numeau „marele genunchi".

Cînd asistenta cea fermecătoare lipsea, profesorul se exprima cu mai multă libertate. Dragostea îl făcea să spună lucruri uimitoare :

— Dacă ai ști cum mă înnebunesc picioarele tale fără seamăn, recunoștea el fără să se rușineze. Ridică-ți puțin fusta să-ți pot vedea coapsele !

Asistenta, care nu era numai femeie, ci și FEMEIE, își înclina un pic capul mistic și-și ridica o idee fusta cu brațele ei șerpești. În acest fel îi arăta profesorului Got partea superioară a ciorapilor unde i se putea zări pielea moale, albă precum cerul de culoarea porțelanului de deasupra orașului nostru.

Traducere din limba suedeză
Cristian Iscrulescu

virgil leon

(Orizont în absența ei)

Ea crede că umbra e numai
molatecă absență,
sprinceană de vid
și nu întuneric, întuneric sfios.

Ea nu știe că umbra suliței
poate ucide aidoma suliței.

Ea se îndepărtează de straiele
reci ale poemului,
schelăria grațioasă a trupului
vestește un edificiu calm.

Și eu,
mîngîind dîra albăstruie
lăsată de alice
în aerul de amiază al vînătorii.

Pasărea căzînd în somn
peste vînătorii din vis, nemaitrezindu-se
sunt eu.

(Singur)

Tu nu mai vrei să mă vezi
sau poate
eu am intrat într-o înaltă durere
care mă ascunde privirii.

Melodioasă, lumina cărnii tale
nu mai încendiază
aerul înnoptat

și nici gesturile, gesturile tale
care parcă erau o respirație
ilegală
a mîinii,
nici ele nu mai stau la hotare —

singurătățile fiecărei zile
cad în vasta numărătoare.

(Biblioteca fabuloasă)

Mereu aceeași
sub cupolele frigului
ca și în mijlocul
incendiilor florale —
dragostea.
„Știu
știu,
dar moartea"...

Desigur,
scumpă domnișoară,
mîna ei răsfoiește
cărțile.
Îndepărtîndu-te tu,
ea se apropie
încet.

Și eu, nebăgînd în seamă
nimic,
continui să visez
biblioteca fabuloasă
de carne
dulce
fosnitoare
a trupului tău.

(Ploaia)

Ești atît de departe, încît
gîndul ajunge la casa ta,
abia într-un tîrziu, cînd
un dumnezeu osîndit al planelor
își exersează,
limpezi și lungi,
degetele
pe crestele arborilor.

TRANZIȚIA POLITICĂ ACTUALĂ

Metamorfoza unui sistem de semnificații

XXV. NIMICUL

Desigur, cel mai puternic argument este sacrificiul, precum cea mai puternică formă a exprimării este aceea care utilizează neființa — înainte de toate, propria învesmîntare în neființă. Jocul absolut, elocvent și oricînd la limită, ori dincolo de limita implicației tragice în raport cu inexistența, poate îmbrăca nenumărate forme. Între autoanihilare și simpla rezervă problematică sînt posibile toate variantele limitării și delimitării, dar afirmarea cea mai netă a unei idei, de către o ființă umană, se face exclusiv prin referire la propria existență. Ideea pentru care exiști este importantă în măsura — și numai în măsura — în care pentru tine însuți ea trece înaintea vieții tale. Poate fi vorba aici de viață în totalitatea ei sau de una din ipostazele existentului — acțiunea publică, demersul spiritual, posesiunea, orice aspect suficient de important al vieții.

Normalitatea vieții individuale, sau aceea a implicării în istorie, se relevă simplu în faptul că pentru a transmite ceva unei conștiințe străine, sau măcar exterioare — unei conștiințe individuale sau colective — este nevoie doar să afirmi acel ceva suficient de clar, de coerent, de articulat la restul realului cunoscut și acceptat ca real. Anormalitatea, mai exact destrămarea existenței, dezintegrarea componentelor individuale sau colective ale conștiinței, aduce cu sine ineficiența transmiterii conceptuale a ideii. Ființa umană alienată nu mai crede ; nu mai poate să creadă. Ce este această necredință ? Ceva denumit psihanalitic mecanism de apărare. Inconștient, subiectul caută să evite o situație, se teme în chip dramatic de o anumită condiție. Care poate fi aceasta ? Elementul interior în raport de care se alcătuiesc mecanismele de apărare este emoția. În fața emoției și sentimentelor, în fața trăirii autentice a lumii, ne alcătuim, comportamental, sisteme de baraj și protecție. Și totuși, de ce ar fi emoția anxiogenă, de ce ar induce, perspectiva ei, nevoia apărării și, de fapt, a ascunderii în spatele unui zid opac și strivitor ? Pentru că, după experiențe traumatizante, ne înfricoșează spectrul deziluziei, al emoției transformată în cenușă, al sentimentului preschimbat în resentiment. Așa se face că apare profilul cinic, ori cel sceptic, al personalității unor epoci.

Imensa neîncredere a românilor, după revoluția din decembrie 1989, are, în mod evident, semnificația edificării unui mecanism psihologic de apărare, eficient, întrucît generează consecințe, inutil în raport cu obiectivul urmărit și chiar așa cum se întîmplă de obicei, destructiv pentru individualitate în ansamblu. După cinci decenii de oprimare, după ani mulți de sărăcie și disperare, sentimentul libertății și speranța unei existențe demne sînt stări afective mult prea puternice, atît de puternice încît chiar și cea mai restrînsă probabilitate a deziluziei devine intolerabilă. Se constituie atunci suspiciunea, neîncrederea, apte să limiteze răspunsul emoțional declanșat de experiența libertății, emoția și sentimentul însoțind convingerea în dobîndirea propriei demnități. Temerea că libertatea ne mai poate fi răpită, ori că — mai rău — ea nu este reală, se arată atît de sfîșietoare încît devine mai ușor de suportat ideea că totul este distrus, în planul drepturilor politice, decît aceea că în respectiva zonă ar pluti vreo amenințare, chiar vagă. Spaima totalitarismului a devenit fobie. Clamăm, în forurile politice „Vanitas, vanitatum, vanitas" întrucît aceasta este singura caracterizare a stării noastre în actualul moment pentru care mai avem disponibilitatea psihică de a o rectifica.

Întreaga noastră viață s-a schimbat, ca urmare a Revoluției, și nenumărați au fost cei care nu au găsit curajul necesar spre a crede în această schimbare; ei au căzut victime incapacității interioare de a accepta cel mai mic risc în materie politică. Evidența schimbării era perfectă și totuși încă se cereau dovezi. Singurul argument care mai putea funcționa era sacrificiul. A fost sacrificat un guvern. Era evident că sacrificarea unui guvern nu avea nimic de a face cu totalitarismul. Care este structura sacrificiului ? Sacrificiul este, totdeauna, triunghiular. Există cei care exercită presiunea, cei care pretind sacrificiul — de regulă în numele unor scheme și principii moarte ; există apoi cei care se spală, ritual, pe mîini, și, în fine, sînt sacrificații. Dacă actul sacrificial se dovedește util, datori nu sîntem decît celor care se elimină într-un fel singuri, care acceptă actul eliminării. Un guvern s-a eliminat în actul complex al autosacrificării și al conducerii înspre sacrificiu și retragere. Programele au rămas pe loc, atitudinea autorității în raport cu programul propriu a scăzut în claritate, dificultățile economice au sporit și speranțele redresării diminuează paralel degradării relației politico-economice. Toate aceste observații nu sînt critici la adresa unui guvern, a unei sau unor persoane — voi căuta într-un alt text să văd în ce măsură o asemenea critică poate fi elaborată și care sînt elementele ei esențiale; altfel spus (întrucît, neîndoielnic, totul poate fi criticat) pînă la ce punct negativitățile existenței noastre sînt inerente acestui moment și deci unei largi conjuncturi, sau sînt imputabile unor persoane, formațiuni sau structuri politice. Ceea ce constat, pentru moment, sînt doar simplele consecințe ale schimbării. Această schimbare, în mod concret și practic, nu putea fi decît defavorabilă. Cursul lucrurilor nu stîrnește însă o rezistență prea mare. De ce ? Pentru că, prin mijlocirea unui sacrificiu enorm de costisitor s-a spus națiunii un lucru pe care aceasta a putut să-l creadă : anume că situația este schimbată (de vreme ce guvernul unui partid majoritar se poate retrage), că nu mai trăim într-o lume fie și vag determinată de comunism. Sacrificiul propus națiunii și acceptat de aceasta, constînd într-o schimbare guvernamentală defavorabilă economic și traumatizată moral, a avut cel puțin forță expresivă: a arătat că sîntem, de acum, departe de comunism. Departe de comunism, dar, în chip exact, unde ne aflăm astăzi ? În ce spațiu psiho-social și politic trăim ? Ce avem de întîmpinat ? Ce va mai urma ?

Sînt diferite forme de nimic, de inexistență. Lao Tze spune : „ființă și neființă se nasc dintr-un fond unic numit obscuritate". Dincolo de existență, și de neexistență ca opus al existenței, se află o inexistență absolută și protei-că totodată — poate nedeterminarea infinită, apeironul lui Anaximandru, din care apar ființe muritoare și zei, sori, plante, atomi. Tot Lao Tze afirma că plinul face să existe obiectele, dar utilizarea lor depinde apoi de golul din ele. Este vorba, în ambele cazuri, de o neființă productivă — libertate, gol, asemenea spațiului din interiorul unui leagăn, în care poate să crească și să își manifeste spontaneitatea realul. Asemenea acestei inexistențe, egal producătoare de ființă și neființă — după gîndul unui Lao Tze — este și inconștientul cel mai profund al sufletului uman, dinspre care, deși aparent vid, trec spre conștiință pulsiuni, afecte, idei, trăiri și creații spirituale mai mult sau mai puțin structurate. Suzuki, într-o superbă evaluare a concepției psihanalitice din perspectivă Zen, socotește inconștientul drept o zonă de vacuitate și, simultan, de autenticitate a umanului.

A doua varietate a neființei este ilustrată de vidul fizic, ori de pustiul intelectual instituit în anumite condiții de opresiune totalitară. Este inexistența menținută ca inexistență prin pereți despărțitori, prin constrîngeri, prin izolare și delimitări. În sfîrșit, apare adesea inexistența cea mai perfidă din toate, aceea în care se regăsesc nenumărate existențe dar în care o singură absență anulează totul, transformînd întreg ansamblul în nimic. Pentru această formă de inexistență termenul de nimic este cel mai potrivit. Omul de nimic este cel în care un viciu moral, o vacanță morală, anulează întrega sa condiție umană. Deșertul este un alt exemplu pentru nimicul carențial. În Sahara nu lipsește în chip major decît ploaia, dar absența ploii a făcut să dispară solul fertil și plantele, cele mai multe dintre animale și existența socială umană civilizată.

În diferitele ei formule, viața omului și a umanității are o profundă legătură cu toate modalitățile inexistenței. Intrăm din inexistență în existență spre a lupta continuu cu neființa și, nu rareori, spre a ne exprima prin puterea noastră de participare la neființă. Care este relația noastră cu inexistența în această perioadă a istoriei pe care o trăim în actualul moment al vieții noastre politice ? Există o bază simplă și clară a implicării noastre în neființă. Aldous Huxley în „Brave New World Revisited" spunea, în urmă cu peste treizeci de ani că studiul psihologic al stărilor limită arată cum capacitatea ființei omenești de a compensa interior, emoțional, stresul, are clare limite de timp. În condițiile grele de detenție, pe front, în linia întîi, sub focul insistent al adversarului, rezistența personalității umane rămîne fundamental nealterată timp de două pînă la șase săptămîni. Cîndva, însă, după două săptămîni, dar, de obicei, înainte de șase, ceva se întîmpla — voința de a rezista, dorința de opunere la presiunea exercitată din afară se prăbușește brusc. Există oameni cu o constituție specială, apți să reziste indefinit la stres — nu aceasta este însă regula. O încordare mai redusă, constantă însă, poate conduce la rezultate psihice identice după un timp mai lung ; apare în toate cazurile o abulie gravă, care poate uneori persista și dincolo de momentul încetării stresului. Militarii știu că unitățile din prima linie sînt periodic înlocuite spre a nu apare fenomenul supresiei volitive despre care vorbim. Opresorii au știut totdeauna, mai mult sau mai puțin intuitiv, să se folosească de această particularitate psihică umană. Tortura continuă izolarea permanentă și alte procedee utilizînd stresul maxim neîntrerupt au înfrînt personalități ce păreau să atingă un absolut al rezistenței, în intervale care depindeau mai mult de caracteristicile subiectului agresionat decît de comportamentul agresorului.

Pasivitatea ușor de reamintit, cu care a fost multă vreme suportat comunismul, era, cel puțin în parte, o abulie produsă prin mecanismul discutat aici. Individul avea o asemenea continuitate în expunerea la tensiuni, stupidități, jigniri și temeri încît se vedea cuprins fără scăpare de o pronunțată inhibiție a voinței. Cum se scapă din abulie, cum se revine la spontaneitate, inițiativă și normalitate nu este ușor de înțeles. Oricum, de îndată ce personalitatea este revalorizată, de îndată ce, pe suportul libertății este restabilită răspunderea mari energii, se deblochează un intens activism și o enormă productivitate se afirmă. Și totuși, în societățile post-comuniste din nou entuziasmul lasă loc devaluării, iar activismul este substituit prin abulie. De ce se întîmplă așa ? Pentru că un comportament tipic de competiție, așa precum este cel pretins de exercitarea liberă a potențialului comportamental are două dimensiuni majore : inițiativa și prudența. Jocul lor trebuie să fie suplu. Totalitarismul a dezvoltat forma rigidă și irațională a prudenței : submisiunea. Revoluția a afirmat inițiativa în forma ei necenzurată de prudență. Însumarea celor două calități este singurul element de natură să asigure supraviețuirea și apoi progresul, într-o economie care se eliberează de tipare, într-o lume în care principala valoare devine simpla afirmare, pozitivă sau negativă în sine (dar totdeauna valorificată drept succes într-o ambianță socială în care orice prezență este socotită preferabilă absenței). Libertatea devine un factor generator de stres în perioada în care, trecînd dincolo de spontaneitatea revoluțiilor, o societate nu atinge încă rafinamentul psiho-comportamental al sintezei despre care tocmai a fost vorba.

Stresurile urmează unele după altele, rezultat al alternanței inhibițiilor și imprudențelor. Șocul cel mare, declanșatorul direct al unei noi abulii, pare să fi fost ansamblul lovitură-schimbare de la sfîrșit de septembrie și din octombrie în acest an.

Ce este abulia ? O voință nulă pentru real — o voință, deci, a nimicului (și pentru nimic). Ne plasăm cu toții într-o stranie relație cu nimicul — nimicul fiind — să ne amintim — o amplă realitate vidată însă de esență, un pămînt enorm neînviorat de ploaie, devenit pradă nimicului, el însuși nimic. Nimicul nostru începe să fie economia fără politică, economia ca joc, deci simplă jonglerie a conceptelor economice, toxice întrucît rezultă, ele însele, prin devitalizarea speranțelor și nevoilor noastre. Fără acțiune politică vie, viața națională poate fi redusă la economie, economia la finanțe și finanțele la contabilitate.

Dar politica poate fi ea extrasă din existența națională ? Desigur, ca atare nu. Poate ajunge însă a se reduce progresiv la un grad sau altul de nimic. S-a întîmplat ceva grav, în existența noastră politico-istorică, din septembrie încoace. Viața noastră națională este mai puțin politică întrucît politica însăși a pierdut ceva esențial. A pierdut participarea în locul necesar și în modul necesar a unui om anume, mai exact a unei linii și modalități de conduită politică. În urma acestei pierderi invadează nimicul. Faptul este recuperabil. Elementul cu adevărat politic se află acum în afara structurilor autorității. Acțiunea istorică se desfășoară dincolo de faptul administrării. Națiunea rămîne capabilă de acte de voință istorică. Fie ca statul român să reutilizeze energiile sale tot mai dispersate. Democrația înseamnă capacitatea națiunii de a forma, mereu, cel mai competent — în sens politic și deci în sens integral — dintre guvernele posibile. Democrația noastră a fost lezată grav în septembrie.

Caius Dragomir

---

mira lupeanu

Tao din petale

De la păreri că m-am pierdut
Ajung să bănuiesc că sînt
Și drum și călător și somn
Proptit în razele de lună,
Ori visul gurii unui om

Pe urmele-n pămînt lăsate
Rostiri de ceață-s printre umbre
De abur proaspăt clătinate,
Cînd duhuri scutură din flori
Lingă-adevăruri simultane
Iluzii smulse din fiori

Între plecare și întoarceri
E-o țesătură de păianjen
De la un astru la un altul
Iubirea stă-n fuior de toarceri,
Ca Moira să deșire-naltul
Spre pintecul de vrednicie
Ce fringe clipa din vecie

Un laur sau canina rosa
La drumul mare a născut
Din greul frunzelor de-asceză
Pentru o dragoste sub scut,
Pe gură, gura de sărut,
Perechea-i de metempsihoză
Și-un sentiment de exegeză
Trăit cu lumi de împrumut

Ne bate vîntul din cuvînt
Și ne apleacă peste margini
Dincoace pîntec, colo guri,
Urzeala drumului prin aer
Să-nchege roua-n legămînt
Și-n trupul morții alte sarcini
De viață pentru zei impuri
Născuții florilor în vaier:
Că tao-i călător și drum
Și somnul Moirei diafane

Goală

De la firul de aur
la fir de aramă
De la firul de aramă
la fir de argint
De la firul de argint
la fir de păianjen
spînzurat în puterea razelor sale :
O aură goală
în noaptea astrală

eseu

Credință și tentație

Între inimă și aparatul anatomo-fiziologic nu există nici o legătură. Adevărata noastră inimă este invizibilă fiindcă este chipul în continuă transfigurare pentru a atinge asemănarea Domnului. Inima nu pompează sînge, ci aspiră duh. Inima respiră transcendent. A scrie despre rugăciunea inimii înseamnă a nu mai scrie. Înseamnă a deveni un smerit analfabet. Înseamnă a renunța la toate supeurile culturale. Nu știu de ce ne naștem. Ne naștem ca să ne iscălim pe obrazul morții iar din iscălitura noastră să izvorască apa din care bea chiar Dumnezeu. Rugăciunea inimii este înaripatea inimii. Cine știe să se roage cu adevărat nu mai are trup. Cine știe să se roage, privește cerul ca pe o fereastră care oricînd se va putea deschide. Doar profanii, ateii se uita la cer ca la o realitate ultimă. Cei credincioși știu că dincolo de cer pămîntul continuă. Pămîntul altor biserici, al altor lumini închinate nevăzutului. Doar cei profani numesc stelele stele cînd ele sînt de fapt candele ale marii călătorii spre tenebrele divine. Cei profani numesc inima inimă și nu vas euharistic în care pulsațiile devin incantații.

Apropierea de isihasm nu este o operație lesnicioasă. De la o viață pioasă trăită în marginea mormîntului, pînă la viața deplinei uniuni pe deasupra oricărei pietre de mormînt, distanța este uriașă, de neacoperit în condițiile lipsei unei veritabile inițieri. Isihasmul deci, ca orice expresie esoterică a credinței, se întemeiază pe inițiere și abia apoi pe rîvnă, avînd ca încununare harul ceresc ce preia toate cele omenești și le transmută în ritm cosmic-divin. Cu alte cuvinte, isihasmul se situează între două coordonate non-umane : inițierea și harul. Fără ele, toată rîvna nu înseamnă decît agonisire — importantă, se înțelege —, pentru viața de apoi și nicidecum realizarea identității : viața de aici — cealaltă viață.

Dacă inițierea întemeietoare pornește însă pe linia unei filiații misterioase susținută de maeștri a căror genealogie urcă într-un **illo tempore,** harul încununării este chiar răspunsul dat de Dumnezeu credinciosului tot mai purificat prin slujirea dreaptă a singurătății sale. Dar, cum spuneam, amîndouă sînt non-umane, cu diferența că răspunsul divin are un caracter abrupt și imprevizibil, spre deosebire de transmisie a cărui întrerupere, de fapt, face total inoperantă inițierea. Altfel spus, isihaștii adevărați sînt numai aceia care au avut un maestru legitim și în nici un caz cei care fac rugăciunea inimii „de capul lor", chiar dacă intenția care-i animă în acest scop este pură și pornită din cea mai curată dorință pentru depășirea condiției profane. Știu ce mi s-ar putea obiecta : dacă așa stau lucrurile, dacă lanțul transmisiei autentice a fost curmat, atunci șansa noastră de-a învinge moartea prin practica esoterică a isihasmului este definitiv compromisă. Da, acesta e adevărul. De aceea, adevăratul isihasm se află în momentul de față cuprins de următoarea dilemă : dacă nu pot să depășesc limitele vieții de aici, dacă tradiția religioasă în care m-am născut și în care am fost botezat nu-mi oferă ca posibilitate spirituală decît ipostaza unei vieți cucernice a cărei **eficiență,** însă, este de neprobat atît timp cît individualitatea mă marchează cît trăiesc, ce e de făcut ? Nu e de făcut nimic. E de contemplat. E de înțeles un lucru foarte simplu : actualmente, cînd decadența e atît de avansată, **teoria** reprezintă șansa nesperată care ne este totuși acordată, căreia i se alătură NUMAI **ritualul ortodox tradițional,** pentru ca ancorați în aceste două realități, să putem rezista „tentațiilor" venite din felurite părți. În acest sens, voga Orientului este molipsitoare și foarte periculoasă. Mulți tineri se lansează, bunăoară, în practici Zen, lipsiți de orice instruire, de orice calificare. Nu mai vorbesc de abundența yoginilor de ocazie care-și închipuie că vor realiza **samadhi** cît ai bate din palme. Dumnezeule, dacă atingerea unor asemenea niveluri înalt spirituale ar fi fost o operație atît de simplă, atît de... democratică, atunci de multă vreme omenirea s-ar fi mîntuit iar marasmul contemporan ar fi rămas numai o profeție sumbră ! Dar noi trăim în carne și oase degringolada ! Un singur lucru mi-aș dori : să am atîta putere de convingere și să pot explica tinerilor care „se curbează" în tot felul de posturi asiatice că mult mai folositor le-ar fi pentru apropierea de divin dacă ar începe să citească cu creionul în mînă și cu inima deschisă filocaliile, dacă s-ar duce la biserică și s-ar uita la preoți altfel decît se uită de obicei, ca la niște foști complici ai dictaturii comuniste. Acest lucru i-ar ajuta atunci să-și învingă atît clocotul umorilor, cît și chinul fortatelor asceze ce nu au nici o legătură cu purificarea și să înțeleagă că, în spatele așa-zisei gratuități a lecturii, poate veni îngerul care să le ușureze greutatea karmică. După cum, o simplă cruce făcută „de mîntuială" e mai importantă decît concentrarea pe care visează s-o atingă în exercițiile lor de „gimnastică" orientală.

Sper că nu voi fi receptat greșit în sensul că, vezi Doamne, aș avea ceva impotriva Orientului. Dar Orientul trebuie să rămînă pentru noi, literă cu fereastră a meditației și nu ritual important ! Nu spunea oare Cioran că în cincizeci de ani Notre-Dame se va transforma în moschee ? Sînt aici conținute mult sarcasm, multă sfidare, dar în același timp și o gravitate a proorocirii în fața căreia nu putem să rămînem indiferenți. Și Andrei Pleșu în **Dialogurile de seară** are la un moment dat următoarea observație : **E un fapt că intelectualii tind să se îndepărteze de cult, ori aleargă la** religii orientale **(s.n.) al căror nivel esoteric li se pare mai atrăgător"** (p. 60—61). Această observație este foarte utilă pentru înțelegerea fenomenului contemporan în care Orientul, uzurpă civilizația creștină, prin „racolările" pe care le face, mai ales în rîndul intelectualilor. Astfel, ajungem în situația deloc plăcută și cumva paradoxală ca numai oamenii simpli, fără carte să mai meargă la biserică, în timp ce școliții, culturalii, făpturile problematice să privească din ce în ce mai mult cu neîncredere doctrina religioasă oficială și să caute evaziuni în spațiul sincretismelor de tot soiul. În această reorientare a lumii, tinerii, studenții sînt primii care pot cădea victime Nirvanei de import ! Și încă la noi situația se prezintă destul de bine, aflîndu-ne abia la început, spre deosebire de Occident, unde, de cîteva decenii, orientaliștii și-au deschis centre de instructaj și seduc mulțimi întregi.

Dar, cred, una din profețiile cele mai interesante în acest sens a fost făcută de un scriitor de talia lui Gogol, care mîncat la rîndul lui de demoni, și avînd poate de aceea o intuiție care depășea marginile obișnuitului, a notat în **Însemnările unui nebun: „Se și spune că cea mai mare parte a poporului din Franța a ajuns să creadă în Mahomed"**, sau în alt loc **„Domnilor, să salvăm luna, căci vrea s-o încalece pămîntul".** Oare, în acest fel, nu prefigura el pe de o parte amestecul nociv de secte și religii din Europa apuseană a acestui veac, haosul de concepții și moravuri care a dus inevitabil la distrugerea civilizației catolice, iar pe de altă parte nu anticipa aberațiile spațiale ale acestor vremuri, escapadele făcute de cosmonauți în numele unei cunoașteri de care de fapt nimeni nu are nevoie ?

În urmă, deci, cu mai bine de o sută de ani un scriitor al cărui sfîrșit a fost îngrozitor, provenind dintr-un spațiu creștin ortodox foarte sigur, în care infiltrațiile altor tradiții nu aveau nici o șansă de-a izbîndi, a reușit să profetizeze o realitate curentă a vremurilor de astăzi. Iată cum adevărata literatură care țîșnește numai din sufletele celor mai chinuiți poate, într-un fel, să arunce unda prevestitoare la o distanță de un veac.

Dacă rămînem în continuare niște ființe ale culturii și ale creației și nu răspundem stimulilor economiei de piață, avem datoria să decelăm, în puținele opere autentice care se mai scriu acum, sensurile care-și vor căpăta încarnarea peste ani și ani, peste secole și secole.

Dar oare mai există artiști care să lanseze asemenea unde ? Mai există armă împotriva antropoizilor proteiniați ? Nu au pus ei stăpînire pe toate armele ? Într-adevăr, au pus. Au pus stăpînire pe concept și pe dinamită, pe metaforă și pe laser, numai asupra Sensului și nu și-au întins stăpînirea. Și dacă sensul a rămas liber, atunci și simbolul poate să circule pe toată scara cosmică, nu numai de la sămînță la stea, ci și de la mormînt la zeu !

Dan Stanca

haiku

În liniștea odăiței mele
ziua care se sfîrșește
se-adaugă mileniului.

GLOSSĂ

...încît îmi închipui pentru o clipă că aș putea și ar trebui să țin și eu un astfel de jurnal abstract, să notez schimbările intime ale gîndului și-ale percepțiilor generale asupra lumii, reveria lucidă a păianjenului deviind de la geometrie nu din cauza alterării substanței țesătoare ci din pricina neadecvării la spațiul din jur, din cauza rezervelor progresive la ambient : gîndirea ca o rețea, ca o tramă nesigură.

Și dacă simplul fapt că scriu aceste rînduri poate aduce o schimbare insesizabilă în mintea mea (,,gîndirea se naște pe limbă" a spus Tzara) înseamnă că articulațiile lumii spirituale depind într-un grad mult mai mare de hazardul semantic cotidiene : un pahar spălat la chiuvetă prin care zărești brusc curcubeul, ori soneria telefonului ce sună straniu modelînd un scurt fragment dintr-un marș cunoscut pe care însă nu-l poți localiza așa cum nu reușești de decenii întregi să afli numele acelei mirodenii care stă la baza unei cunoscute băuturi grecești.

De altfel, pulberea impresiilor coboară prin canale insesizabile, așternîndu-se undeva unde rămîne la dispoziția mea, putînd s-o stîrnesc iar întotdeauna — adică atunci cînd am nevoie (cînd n-am nevoie), aici plusul sau minusul fiind egale cum egal e spectrul reamintirii.

Ne vom mai întîlni și cu fluctuațiile personalității cu prelungirile razante ale hazardului, cu obiectele în stare pură, față-n față cu totalitarismul cel mai desăvîrșit : o mașină de scris Remington pe care n-o mai folosește nimeni dar pentru care trebuie ca o dată pe an să bați două exemplare identice (dar nu duplicate, ci originale !) dintr-un formular ce cuprinde atît claviatura cît și diferite jocuri de litere (fhihehchahrheh thahshth ahihthehrhnhihnhdh chuh thahshthuhlh H — de la ora H oare ?), plus un text de economie politică, același de ani de zile, pe care cred că a ajuns să-l viseze pînă cînd și plumbul literelor, în ciuda provenienței lui englezești.

(Jurnal anticameleonic — 16—17 febr. 1989)

Constantin Abăluță

Urmare din pag. a 9-a

13 întrebări pentru Mircea Martin

mancier România de astăzi și cred că punctul de vedere al lui D. R. Popescu nu trebuie nici el ignorat. În ce mă privește, îmi place să leg viitoarea lui evoluție de gestul demn și decis pe care l-a făcut în prima clipă de după revoluție, cînd s-a întrunit Consiliul Uniunii Scriitorilor, gestul demisiei, și nu de alte manifestări ale lui ulterioare ca de pildă vizite oficiale ori „frății" cu personaje mai mult decît suspecte.

În privința pronosticului politic, el este mai greu de dat fiindcă peisajul nostru politic e dominat de imprevizibil și de ambiguitate în mai mare măsură chiar decît peisajul literar. Totul este, pentru faza imediat următoare, să putem evita extremismul de dreapta sau de stînga, spre care, din păcate, — trebuie să recunoaștem — împing greutățile zilnice tot mai mari : și o fac zi de zi și în proporție de masă. Dacă poporul român va fi atît de inteligent în unitatea și în integralitatea lui și nu va da girul său unor astfel de tendințe, deși este mereu împins și provocat să o facă, atunci înseamnă că evoluția noastră va merge spre o normalitate, iar viitorul va aparține, cred, unui program politic, moral și economic de tipul celui propus de „Alianța Civică".

13) Imaginați-vă acum, pentru cititorii noștri, o societate de mîine, în care opulența materială să fie devansată de viața spirituală. Vom atinge oare, un asemenea nivel de dezvoltare ? Cînd ? Cum se va realiza ?

M.M. : Nu-mi amintesc vreun moment din istoria noastră în care nivelul vieții spirituale să nu fi fost mai ridicat decît nivelul vieții materiale. Cît despre opulența materială ca reper, care la rîndul lui să fie devansat de un nivel spiritual, iată formula însăși a visului — pe care l-ar putea nutri chiar și intelectualul român. (Deși opulența nu se împacă prea bine cu spiritul!). Mă îndoiesc însă de realizarea lui într-un viitor previzibil de mințile noastre, ale celor din acest deceniu. Pentru ca un asemenea nivel de dezvoltare să fie atins ar trebui să se întîmple un lucru simplu, cel puțin la început și anume, să ne decidem cu toții, fiecare acolo unde sîntem, să muncim, să acceptăm că munca este de neevitat, nu numai fiindcă ea ne-ar aduce un venit, ci pentru că ne definește și ne conferă demnitate. Nu e aici o simplă lozincă pe care deceniile comuniste au compromis-o, ci un adevăr care ar trebui să fie realizat de fiecare în intimitatea lui.

Din păcate, și aici regăsim o anumită tradiție, mentalitatea care s-a impus la noi este una de dispreț funciar față de muncă. Ambiția muncitorului e de a-și face copilul intelectual nu pentru a-l ridica pe o treaptă spirituală, ci pentru a-l scuti de muncă. „Destul am muncit eu, spune omul nostru, de ce să mai muncească și copiii mei?". Din aceleași rațiuni, țăranii români preferă să-și trimită copiii la oraș ca să devină chelneri sau polițiști. Întîlnești la tot pasul pe stradă oameni dispuși să-ți vîndă ceva, ocupație care în mod evident nu poate aduce un venit egal unui salariu : nu are importanță, important e să scapi de muncă. Hoția de la stat e privită cu indiferență, dacă nu chiar cu simpatie. Îmbogățiții peste noapte stîrnesc admirație, fascinație.

În momentul în care vom înțelege cu toții că munca nu este o rușine și cînd onestitatea nu va mai fi privită ca o probă de prostie, atunci și numai atunci ne vom putea gîndi la realizarea unui asemenea proiect.

plastică

Retro-versiuni

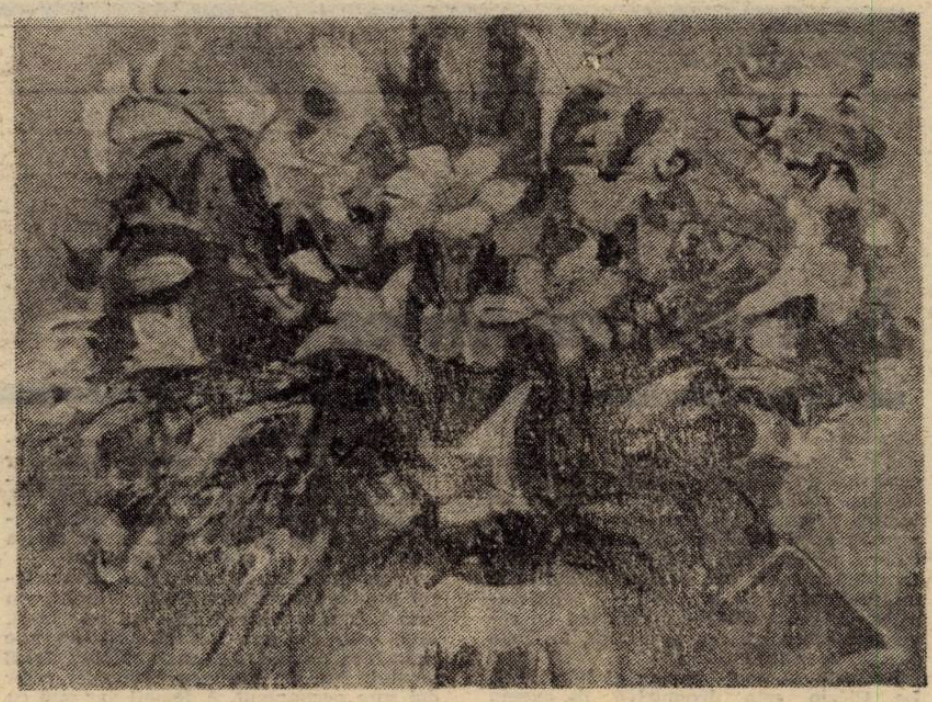

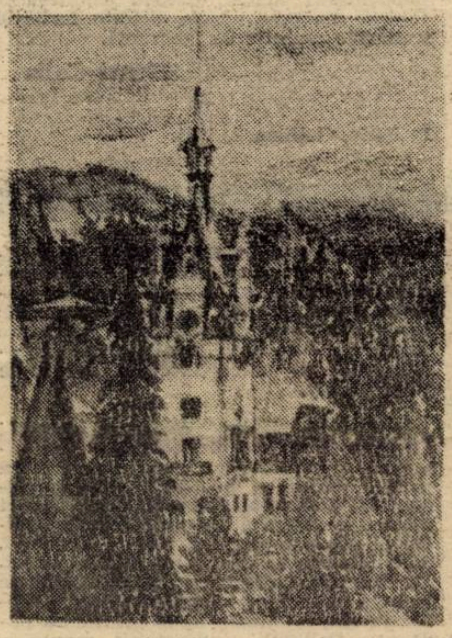

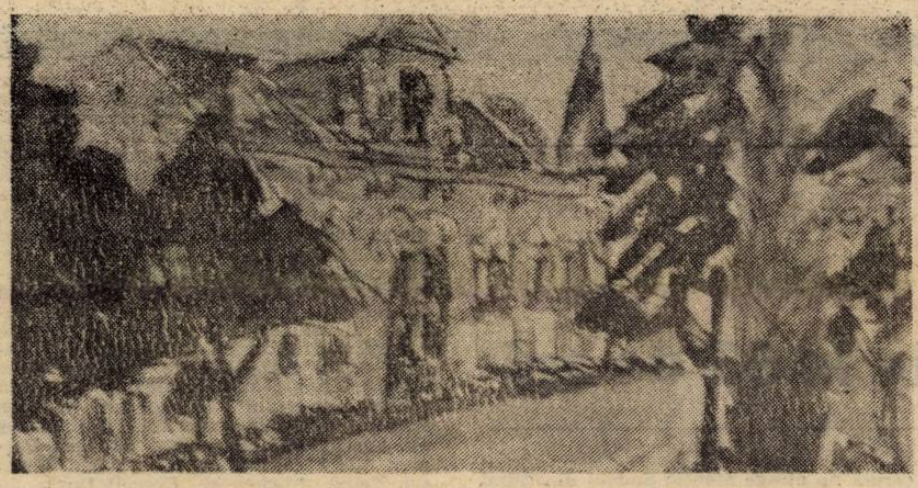

Despre pictura **Sandei Şărămăt** nu am scris decît în termeni tangenţiali, referitor la cîte o statică sau o compoziţie corect executată, la vreo expoziţie colectivă sau omagială din perioada Dalles-urilor festive. Nici un comentator nu definise vreodată străduniile acestei pictoriţe, mai mult decît o îngăduiau limitele aprecierilor complezente. Nici artista nu se obosea să modifice această optică apreciativă. Şi, totuşi, în acest noiembrie „post-revoluţionar", Sanda Şărămăt s-a decis să ne demonstreze că vocaţia sa artistică se află dincolo de suita aparenţelor complezente cu care ne obişnuise.

Expoziţia de la „Simeza" nu este ceea ce s-ar chema o pledoarie nonconformistă, nici un gest de deconspirare tîrzie a unor gestaţii de atelier ascunse pînă acum privirilor din raţiuni protective. Artista face parte din categoria „firilor cuminţi", care nu jenează pe nimeni şi-şi vede neabătută de treburi ! Ceea ce vedem acum în această personală, închegată şi omogen alcătuită din punct de vedere stilistic este expresia unui profil artistic ce a înţeles să nu-şi trădeze niciodată lecţia învăţată. Structural, Sanda Şărămăt se înscrie în prelungirea generaţiilor interbelice ale picturii autohtone, cu vădite reminiscenţe ale maeştrilor de pe Sena, între care Matisse şi Cézanne deţin poziţii privilegiate.

Nu-s departe nici influenţele fauviste, care bîntuie prin paleta pictoriţei, fără ca aceste racorduri să împieteze asupra destinului creator al artistei. În fond, este vorba de o bună şcoală, pe care Sanda Şărămăt a înţeles să o dezvolte în exerciţii de laborator mereu mai profunde, mai personalizate, mai bine asimilate. Ceea ce indică o mobilitate spirituală ghidată de borne stilistice de bună factură şi acceptate de privitorul contemporan fără nici un efort special. Este indiciul cel mai clar, că vîrstele şi excesele modernismului de acum cîteva decenii au devenit astăzi locuri comune, repere „clasice", cum s-ar zice, fără de care memoria noastră sensibilă ar sărăci !

Expoziţia ultimă a acestei solitare artiste confirmă **valoarea prin durată şi rezistenţă**. O valoare a consecvenţei şi discreţiei, care, în cîmpul propriu-zis al picturii, s-ar traduce prin exerciţiul obstinat al lecţiei post-impresioniste, amendată cînd şi cînd de nostalgiile cromatismului fauvilor. Performanţele cele mai convingătoare ale artistei se disting în **staticele cu flori** — temă predilectă a Sandei Şărămăt —, unde construcţia plastică se bazează pe un desen degajat, evanescent, aluziv, redus la cîteva elemente de contur al formelor, peste care artista intervine în tente generoase cu amprente coloristice de o rafinată extracţie. Domină tonurile catifelate, moi, indicînd o senzualitate temperată. Artista îşi refuză gestul pornit din instinct ; o cenzură permanentă a spiritului se resimte în acordul cromatic, mereu surdinizat şi rafinat în elaborăţii de atelier ce presupun o îndelungă forjare a temelor în serii de studii şi versiuni pregătitoare. Pictoriţa nu-i adepta practicilor plein-air-iste, nici a crochiului didacticist, deşi în acuarelele din expoziţie pare să ne demonstreze contrariul. Dar rezultatul este altul : în peisaj, ca şi în pictura de gen, Sanda Şărămăt nu are capacitatea de sintetizare, pe care a dobîndit-o prin lungul exerciţiu în domeniul naturii statice. Aproximaţia sugestiei plastice, simţul accentuat al „impresiei" optice, pe care o transpune în tente dezinvolte (cel puţin aparent !) în pînzele sale, copleşesc privitorul prin capacitatea de sublimare a unor modele plastice, care rezumă o întreagă epocă de creaţie şi de tendinţe estetice din arta secolului al XX-lea. În acuarele, artista nu depăşeşte nivelul „caietului documentar", al notaţiei didactice şi oarecum romanţioase. O viziune sensibilă dar fatalmente superficială, din punctul de vedere al distilării plastice, le diminuează forţa de impact la privitorul mai exigent. Tentativele peisajere nu sînt pe potriva înclinaţiilor sale, mai conforme unei picturi a sugestiilor concentrate, nondescriptiviste. Tocmai în această particularitate rezidă forţa şi frumuseţea expresivă a demersului său creator, ajuns azi la stadiul deplinei maturităţi.

Corneliu Antim

muzica

Amadé

(Gottlieb-Amadeus sau despre dreapta potrivire a numelui)

Am citit **Scrisorile** lui Mozart la puţin timp după dramatica, rafinat-picturala Corespondenţă a lui van Gogh. Venit din alt timp şi spaţiu de lectură, am fost puţin dezamăgit. „...Te rog să nu-mi mai scrii scrisori atît de triste, căci am nevoie în prezent de un cuget senin — cap uşor — şi poftă de muncă!" (Către tatăl său). Într-adevăr, mi-am zis, un cuget senin, prea senin. Şi cît de uşor îţi poate fi capul după ce tocmai ai scris **Concertul pentru pian în re ?** Dar semnele de întrebare, micile stranietăţi s-au adunat pe parcurs. „Preaiubite Stoll! / Preabunule Kroll ! / eşti beat criţă ! / Aşa-i că gama minoră / îţi face bine ?" (1991, ultimul an de viaţă.) Şi în acelaşi an, peste numai două luni, ultima scrisoare — Către un necunoscut : „Stimate domn ! Aş vrea să urmez sfatul dvs., dar cum s-o fac ? Capul mi-i zăpăcit, abia mă recunosc. Nu pot să-mi scot din ochi imaginea acelui necunoscut. O văd permanent, mă roagă, mă presează şi îmi cere cu nerăbdare (...) Sînt pregătit să mor. Am ajuns la capăt înainte de a mă fi bucurat de talentul meu (...) Dar nu poţi să-ţi schimbi soarta (...) se va întîmpla aşa cum îi place providenţei. Închei. Am în faţă Recviemul pe care **n-am voie** (s.n.) să-l las neterminat." Putea fi făcută vreo legătură între cele două momente ? Era bolnav, peste o lună avea să se sfîrşească din viaţă el şi să se nască mitul, dar piesa trebuia terminată. Punct. Pot fi cuvintele Sale mai sărace decît muzica ?... Am reluat cartea şi, cred, am înţeles. Aparenta uşurătate era doar o mască. Fard peste un imens (şi dureros prin intensitate) strigăt de bucurie, o plinătate şi conştiinţă a datoriei exemplare. Amadé a ştiut să-şi înfrîngă pînă în ultima clipă „tonalitatea minoră", drama, povara marelui său talent. „Mozart magnus, corpore parvus...", semnează tot el una din puţinele scrisori „galante".

Şi în final, scurt pentru că e vorba doar de o invitaţie la lectura „unui fascinant model etic (şi nu a unui document bicentenar), mai transcriu: „Oda (pe care compusese o piesă — n.n.) e măreaţă, frumoasă, tot ce vrei — însă prea exagerat umflată pentru urechile mele. Dar ce vrei ? Nimeni nu mai cunoaşte şi nu mai preţuieşte astăzi linia mijlocie în toate lucrurile. Pentru a obţine succes trebuie să scrii lucruri care sînt ori atît de uşor de înţeles încît să le poată cînta şi un birjar, ori aşa de neînţeles, încît să placă tocmai pentru că nici un om cu minte sănătoasă nu le poate înţelege." Recunoşti în preajma ta, prietene cititor, cîte ceva din toate astea ?... Eu da. Şi nu sînt fericit deloc.

Valentin Petculescu

tele-imaginea

Tăieţei cu brînză şi Kürtoskolacs

Noua siglă a TVR, un fel de îmbîrligătură între cele trei litere încît un neavizat poate spune că privatizaţii arabi au pătruns cu depline drepturi pe canalul 1 înaintea lui SOTI, m-a lămurit deplin că a început campania electorală. A început cu mult înainte de a fi declanşată oficial şi mai ales cu mijloace mult mai subtile şi mai puţin legale, decît s-a întîmplat în precedenta vînătoare de voturi cu gonaci din primăvara lui '90. Oare subtilitatea să alunge de astă dată violenţa ? Mă îndoiesc, subtilitatea este pentru cine pricepe, violenţa pentru cine nu pricepe.

Aşa că am aflat cum prinţesa Margareta a trimis posturi de radio-emisie la Buhuşi, strecurate în ţară sub ambalajul mincinos al ajutoarelor pentru copiii orfani. Probabil aparatele respective urmau să fie folosite de Partidul Monarhist — Liberal ca să anunţe rezultatele Referendum-ului cînd se va hotărî între republică şi monarhie (printre altele). Cum aparatul a fost demascat (s-au demascat, s-au demascat !) rezultatul va fi aflat numai pe calea oficială oferită de RTVR.

Că totul s-a dovedit o cacialma, nu mai are nici o importanţă, cine mai ia în seamă o dezmînţire dacă minciuna e de-a dreptul plăcută şi aşteptată. „Minte-mă cu vorbe dulci..."

Toată lumea televideofagă din România a aflat de incendierea Troiţei ridicate în curtea Televiziunii în memoria celor care au murit acolo în Decembrie, prin gura autorizată şi mimica îndurerată a domnului Mînzatu. Că era o minciună mare cît turnul televiziunii s-a dovedit mai tîrziu dar nimeni n-a mai aflat asta din gura aceluiaşi domn aspirant parlamentar sau chiar prezidenţial (cine ştie ?!). Că în Piaţa Universităţii a fost dărîmată o Troiţă de marmură ridicată în memoria celor căzuţi în noaptea de 21 Decembrie am aflat din altă parte, nu de la Televiziunea Română. Probabil ştirea nu era importantă deoarece toată lumea ştie că Puterea a declarat că Revoluţia a început în 22 Decembrie. Deci cei din 21 Decembrie fie sînt huligani (viitori golani) fie ilegali. Dar cum a început campania electorală la TVR ?

Prin transmiterea în direct a dezbaterilor parlamentare referitoare la Raportul Covasna-Harghita, prin transmiterea în direct a votului nominal (comentat în fel şi chip, însoţit de urale ori de huiduieli, ca la meciul de fotbal Rapid-Petrolul, domnilor !), la adoptarea Constituţiei, prin noua siglă a TVR care conţine în ea sigla folosită de o organizaţie culturală de masă, susţinătoare a unui partid politic de casă. Dacă data trecută ne jucam cu flori pe ecran acum ne jucăm cu floricele. Cine sapă F.S.N.-ul ? Cine sapă opoziţia ? Cel mai prezent semn şi cel mai în faţă este propagat gratuit şi des-interesat de conducerea TVR. Să-şi fi schimbat stăpînii domnii care decid la ce să ne uităm noi teledependenţii ? Sau e aceeaşi Mărie cu altă perucă pălărie ? Vom vidé !

Eugen Uricaru

Întîlnire cu Africa

În tradiția africană perpetuarea ezoterică de elemente fertilizatoare : apa, lumina, rodirea se asociază oracular cu tainice prezențe vii, unele primejdioase, precum actul fiziologic al nașterii, al îmbăierii, al stăpînirii secretelor vieții. Ești în plină natură, dar natura, cu suflul ei multimilenar, îți este ostilă sau primitoare după cum vestigiile civilizației își revelează echivocul sau te absorb, te leagă de vechimea lor.

Senzația că noul roman al lui J.M.G. Le Clézio este deopotrivă de excurs inițiatic dar și unul memorial se confirmă pînă la capăt. **Onitsha**[1*] are acest merit, cumva pus în valoare de numeroase elemente de culoare, nu fără să filtreze iscusit o fantezie a iluzoriului, a evocativului îmbrăcat într-o carnație de poveste. Furtunile neașteptate, stările în pragul disperării urmate de calme detașări, falsele identități, sugestiile de rară prospețime închegate în mijlocul peisajului încins de respirația ecuatorială — iată cortegiul proiecțiilor și subtilităților ce populează lectura cu multiple incitații și unghiuri de vedere.

În absolut, cartea lui Le Clézio este o scriere bivalentă. Orgiastică, poetică, romantică întrucît privește existența într-un colț așa-zicînd paradisiac din Nigeria anilor '50—'60, pe de altă parte ascunsă, inaccesibilă cînd se refugiază în istoria ptolomeică a căutării unui oraș demult dispărut, Meroë. Spre care se îndreaptă ultima descendentă a Faraonilor plecată spre inima „țării negre" cu trupele, curtenii și mercenarii ei, cu scribii, arhitecții și păstorii ce o însoțeau. Nigeria de azi ar fi, probabil, locul ce i-a servit cîndva de popas și de sălaș.

În primul plan al narațiunii, romancierul a situat o regăsire de familie între o tînără franțuzoaică și fiul ei cu tatăl, funcționar britanic instalat într-un mic orășel ce devine, din varii motive, locul visului. Însăși rațiunea călătoriei celor doi spre necunoscut. A femeii dar mai cu seamă a copilului căutîndu-și greu și dureros adevăratul crez. Tatăl, Geoffrey, s-a cunoscut cu Maria—Luiza, înainte de izbucnirea războiului din 1939. Urmează idila. Maria—Luiza rămîne însărcinată însă iubitul nu o poate salva de urmările războiului ca ambianță opresantă. Abia după încheierea păcii, în 1945, vine invitația să se adune cu toții la Onitsha în Nigeria, unde Geoffrey este un umil funcționar al concernului United Africa.

Drumul de la Bordeaux la Port-Harcourt pe pachebotul Surabaya, drum lung de săptămîni, devine pentru fiul lui Geoffrey și al Mariei-Luiza, subiect de jurnal, memorialul unui circuit în timp intitulat „O lungă călătorie". Ne aflăm în fața unei mișcări de rotație între acest naiv repede înțeleptit ce învață să nu cadă în cursa exotismului și cartea propriu-zisă. Un film alternativ de tablouri fragile, miezoase, citeodată savante, dătătoare de relații etnologice, heraldice, cultice, chiar geografice, multe necunoscute obținute din săpături, explorări, ticluiri (sînt și ele bune la ceva !), cărora li se alătură, întregitoare, existențele personajelor purtătoare de sens, de neîncetate avataruri și servituți. Africa suferă încă sechelele colonialismului, noțiunea de schimbare pozitivă rămîne cețoasă, abia spre finele romanului izbucnește o răscoală a localnicilor ce exprimă refuzul dependenței nesfîrșite de omul alb. Negrii tratați ca sclavi și ținuți într-o condiție tragică cad repede secerați de gloanțe. Gestul lor rămîne totuși de neînțeles pentru britanicii veniți în sălbăticia prăfoasă și irespirabilă să aducă prosperitatea și dreptatea. Se dovedește că cel puțin în ce îl privește pe Le Clézio, imaginea colonizatorului european reclamă corecții severe. Britanicii văd în africani (o spune romancierul) ființe nedemne de respect. În schimb, de o puritate impecabilă copilul și mama lui, chiar Geoffrey într-o bună măsură, părăsesc perversa poziție de stăpîni ai locului și se întorc la cealaltă, mai umană, mai rațională, de indivizi reduși la anonimatul pe care istoria îl rezervă **slujitorilor.**

Într-o geografie grandioasă și primitoare au loc rapide delimitări. Pentru că Africa își arată cele două fețe, una pentru uzurpatori, alta pentru prieteni. Există în cartea lui Le Clézio, chipuri, locuri, întîmplări, cuprinderi de motive amintind, cred că nu deplasat, de Mihail Sadoveanu, Gala Galaction sau Panait Istrati. Cu singura deosebire că aici nu sîntem în Orient, mai puțin sau deloc Orientul livresc, cît pe un tărîm înrudit ca gesturi ceremoniale, poftiri, contacte, având același dichis. În rest iadul — chinurile lui, sfîșierile lui. Propensiunea autorului merge gradual în direcția resentimentului față de stăpînii brutali pe cît tot gradual spre comuniunea cu oamenii modești în destinul cărora aflăm integritate convingeri și deprinderi, senzații și resurse morale mai presus de sărăcia lor neslăbită.

Poate că civilizația poporului lui Arsinoë mergînd spre demult dispăruta așezare Meroë să fie omisă din tratatele de arheologie. De fapt, nici nu știu dacă există un singur temei pentru consultarea bibliotecilor de specialitate. Există în schimb, în lumea superstițiilor și a relatărilor lui Le Clézio, aparîții cum este cea a tinerei Oya, femeia aproape sacrală ca atracție seminală, subiect de detalii vibrante privitoare la spațiul african și sexualitatea lui. Un spațiu de intensă expresivitate ca stil de viață, de gîndire, de prelungite inflexiuni în subtilitățile simplității, ale artei de a te dărui. O manieră de trai, fără nostalgii, suficientă sieși, neegalată decît de ușurința cu care așteptări nedefinite fac loc miraculosului mitologic, soi de amăgire stilistic strălucitoare, fascinată de fatalitate, de rațiunea triba'ă, de cutume și de virtuțile cauzalității.

J.M. Le Clézio a descoperit cu **Onitsha**, din mîlul impur al vieții, dominanta poetică a unui continent ce trece încă drept frămîntat și nesigur. Dar imaginea lui în veac are nimb feeric. Din acest decalaj, dintr-o dedublare tainică, scriitorul francez, unul dintre cei mai promițători ai momentului actual, extrage chintesența iubirii, cea care năruie clișeele facile și scenariile umbrite de ignoranță.

Henri Zalis

1* Paris, Gallimard, 1991.

Benzile desenate la 93 de ani

Un împătimit al paraliteraturii, Jacques Sadoul, care s-a ocupat asiduu și cu S.F.-ul, a publicat în 1989 o carte inteligentă și informată, **93 ans de B. D.** Nu e o cifră rotundă, ci doar pretextul de a redacta biografia „benzilor desenate", gen înțeles prin inițialele care-i prescurtează numele ca și literaturii științifico-fantastice. Li se puteau găsi și lor, la nevoie, antecedente străvechi, frescele faraonice sau tapiseriile din Bayeux, narațiuni prin imagini, dar Sadoul refuză să cadă în asemenea manii culturale. Nici vestita serie, a lui Wilhelm Busch, **Max und Moritz** (1860) nu aparține — după biograf — propriu-zis genului, deși l-a influențat. Acesta, socotește Sadoul, a luat naștere efectiv abia atunci cînd au apărut în dreptul figurilor dispuse succesiv pe hîrtie, bulele de aer cu inscripții, „baloanele" prin care protagoniștii se exprimau. Un desenator, R. F. Outcault, a recurs pentru întîia oară la ele și Hearst, magnatul presei americane, l-a angajat să ilustreze începînd din anul 1896, fiecare duminică, o gazetă a lui, cu aventurile micului chinez, poreclit **The yellow kid.** Le-au urmat așa-numitele **katzies** inspirate după **Max und Moritz** și create de Rudolf Dirks, grafician german, emigrat în Statele Unite. Erau relatarea poznelor a doi mici șnapani care evoluau în mijlocul familiei lor excentrice (die Katzenjammer), și a cunoscuților acesteia. Repede, benzile desenate și-au cîștigat o mare popularitate, devenind nelipsite din presa zilnică americană, făcînd să li se dedice publicații umplute exclusiv cu ele și impunînd numeroși eroi, care aveau să ajungă celebri, Little Nemo, Felix cotoiul, Mickey Mouse, Donald Duck, Illico, Tarzan, Popeye, Dick Tracy, Flash Gardon, Mandrake the Magician, Li'l Abner, Superman, Sheena, Wonder Woman, Captain Marvel, Phantom Lady, Batman, The Spirit, Snoopy, ca să amintesc doar pe cîțiva. Șirul lor a crescut cu protagoniștii, de origine franceză. Les Piedo Nickelés, Tintin, cîinele Pif, Arthur, fantoma justițiară, Lucky Luke, neamul piticilor Schtrumph, Barbarella, Astérix Paulette. Italienii, la rîndul lor, se vor pasiona pentru ceea ce fu botezat de către ei „i funetti" și i-au lansat pe Diabolik, Corto Maltese, Genius sau Pantera Bionda. Nici englezii nu se lăsară mai prejos cu Tiger Tim, Andy Capp și Modesty Blaise.

Vorbind de toate aceste personaje, e cazul să semnalăm un fenomen asupra căruia ne atrage atenția Sadoul din capul locului. Oricît talent vor dovedi realizatorii benzilor desenate, și unii dintre ei, Winsor Mc Cay, Herriman, Hergé, George Mc.Manus, Otto Mesmer, Chester Gould, Alex Raymond, Schulz, Louis Forton, Saint-Ogan, Andre Franquin, Cézard Pogo, Jean-Claude Forest, Druilet, Pichard, Moebius, Jaques Tardi, Benito Jacovitti, artiști în toată puterea cuvîntului, care merită pe deplin admirația noastră, eroii lor i-au devorat. Aceeași soartă le-a fost rezervată și scenariștilor, mulți, ca Jerry Siegel, Stanlee, Gosciny, Wolinski, înzestrați cu o inventivitate rară și un umor mortal. Nicăieri însă personajele nu se arată mai acaparante ca în B.D., cucerind întreaga atenție a publicului și anonimîndu-și creatorii. Unii eroi continuă să trăiască și azi, după ce plăsmuitorii lor i-au părăsit. Superman, născocit de Jerry Siegel și Joe Shuster a trecut curînd pe mîna lui Wayne Boring, ca, în prezent, să fie desenat de John Byrne. Siegel și Shuster au izbutit să obțină recunoașterea posterității lor asupra personajului numai printr-un proces răsunător intentat editorilor. Tarzan a ieșit din condeiul lui Hal Foster. Dar ulterior, aventurile fiului junglei au fost ilustrate pe rînd de Rex Maxon și Burne Hogarth, iar azi Russ Marning adaugă alte episoade, inedite, la această nesfîrșită saga. Toată lumea a auzit de Astérix. Dar cine știe că, acțiunile lui comico-vitejești le-a inventat René Gosciny, iar nasul și mustățile măruntului gal au ieșit de sub creionul a doi desenatori cu haz, Albert Uderzo și Jean-Michel Charlier ?

Tipurile de eroi foarte populari îi vor fixa B.D.-ului și temele principale. Avem întîi familia justițiarilor înzestrați cu forțe care întrec pe cele ale muritorilor de rînd. Au întemeiat-o Flash Gardon, întruchipare a fulgerului, un agil atlet trimis pe planeta Mongo ca să dejoace planurile demonicului doctor Zarcov, grație simpatiei ce o inspira instantaneu tuturor făpturilor feminine, Superman, în ridicolul său costum de circ, zburînd prin văzduh, salvînd victimele accidentelor grave și oprind mîna criminalilor, Mandrake magicianul, purtătorul unui impecabil frac, hipnotizîndu-și adversarii. Plastic Man, bărbatul care putea să ia orice formă, Batman, omul liliac, Wonder Woman, amazoana din Paradise Island, posesoarea irezistibilului lasso magic, Captain Marvel, copilul minune, sînt personaje de aceeași categorie. Ele vin din alte lumi cu o civilizație superioară, au căpătat puterile lor extraordinare printr-o invenție secretă sau un accident tehnologic și imping astfel B.D.-ul către science-fiction. Tarzan, Jungle Jim, Sheena, îl trimit în spațiul romanului de aventuri exotice. Pornind de la infatigabilul Dick Tracy s-a născut B.D.-ul polițist cu Jack Palmer, Lady Luck, Rip Kirby, San Pezzo ș.a. Felix, Mickey și Donald Duck au deschis seria animalelor umanizate care populează benzile desenate humoristice. Printre ele, Pif a făcut loc după motan, șoarece, rățoi, și vechiului nostru prieten, cîinele. Cu Snoopy, prepelicarul nevrozat, care se culcă pe acoperișul custii, fixînd cerul și visîndu-se pilot de vînătoare sau vultur, șirul întîmplărilor inspirate de el, așa-numitele **peanuts**, au atins o răspîndire mondială și totodată pragul artei majore. Și alte specii de benzi desenate, western, cavalerești-istorice, fantasy, horror comics, social-satirice sau erotice au fost lansate prin cîte un personaj care a avut un impact cert asupra amatorilor. Așa s-a întîmplat respectiv cu cow-boy-ul mascat, Ranger, Prince Vaillant, Alix întrepridul, Lone Sloane, The Spirit, Diabolik, Illico, Andy Capp, Barbarella, Sally Forth și Paulette.

La vîrsta venerabilă pe care a împlinit-o, ne dăm seama că B.D.-ul n-a dus o viață ușoară. Pînă după al doilea război mondial, nimeni n-a luat genul în serios, deși era foarte gustat. Prin anii '50, asupra lui au început să cadă toate fulgerele. În Statele Unite, o comisie senatorială a deschis o anchetă, dacă nu cumva creșterea delincvenței juvenile se datorează benzilor desenate. Partidul Comunist, M.R.P-ul și diverse grupări catolice au declanșat în 1947 o campanie furibundă de presă împotriva comics-urilor. Gershon Legman, un psiholog american, le-a atribuit într-o diatribă răsunătoare nivelul coborît de cultură al generațiilor posterioare anilor '30. Din cauza benzilor desenate o bună parte a populației Statelor Unite nu mai știe să citească — susținea el. Tinerii sînt educați în adorația forței brutale, pregătiți pentru instaurarea viitorului stat fascist pe pămîntul Noii Lumi. Eroii B.D.-ului, Superman, Flash Gardon, Captain Marvel, Lone Ranger, inculcă cititorilor nevîrstnici cultul oamenilor providențiali, aceștia poartă harnașamente și insigne magice ca naziștii, un curent de sadism, homosexualite și lesbianism, străbate subteran aventurile lor. Sartre s-a grăbit să publice rechizitoriul lui Legman în **Les Temps modernes.** Franța promulgă în 1949 o lege care interzicea publicațiilor destinate tineretului difuzarea benzilor desenate americane cu excepția celor create de Walt Disney.

În Statele Unite, cartea psihiatrului Frederic Wertham, **Seduction of the Innocent** fu un adevărat semnal de alarmă printre părinți și pedagogi. Sub presiunea lor, Congresul decise înființarea unei comisii de cenzură **(Comics Code Authority)** și aceasta elaboră niște prevederi, fără respectarea cărora răspîndirea benzilor desenate nu mai era permisă : Binele trebuia să triumfe neapărat asupra răului, în ele, criminalii să-și primească pedeapsa. Polițiștii, judecătorii, reprezentanții autorității, să fie înfățișați astfel încît să inspire stimă. Nuditatea, chiar parțială era categoric interzisă. Personajele nu mai aveau voie sub nici un motiv să aibă relații sexuale ilicite ș.a.m.d.

Benzile desenate au primit, ca urmare, o lovitură cruntă. După o „vîrstă de aur" (1925—1938) intrară într-o lungă agonie, din care n-au izbutit să iasă decît abia după ce „revoluția sexuală" a adus slăbirea cenzurii puritane asupra genului. Rezultatul a fost o veritabilă explozie de erotism, violență și grozăvii. S-a ivit chiar o producție de **comics underground** în publicațiile americane **Mad, Help, Zap, Bijou** și franceze, **Charlie, Hara — Kiri, Métal Hurlant.**

Benzile desenate au devenit adulte. Viziunea copilăroasă autosatisfăcută, conformistă, a lumii a fost înlocuită în ele de alta neagră, provocatoare, ricanantă Comics-urile și-au luat libertatea să se ocupe cu poluarea atmosferei, aglomerația urbană, masificarea indivizilor, frustrarea erotică, fecundația artificială, rasismul, terorismul, drogurile, criza energiei etc. Dar cel mai evident semn al maturizării genului e tratarea temelor lui de succes în manieră demitizantă, parodică. Eroii cu puteri supranaturale au încurcături în rezolvarea problemelor intime. Spiderman se înțeapă la deget, voind să-și repare costumul din fire de păianjen, Red Richard (Mr. Fantastic) o iubește pe Sue (Fata invizibilă), dar e prea bătrîn pentru ea. Lucky Luke e o replică ironică la cow-boy-ul mascat, Lone Sloane. Noul erou trage cu pistolul mai repede ca umbra sa. Barbarella e o Sheena care-și învinge adversarii, nu prin forța fizică ci recurgînd la farmecele ei feminine. De aceea umblă mai mult goală. În schimb, Paulette se lasă violată și maltratată de toată lumea.

A apărut un B.D. sofisticat, oniric, în care s-au specializat italienii (Guido Crepax, cu **Valentina)** dar și englezii la **New Worlds,** publicație avangardistă a genului. Că acesta a ajuns la o vîrstă venerabilă ne putem da seama și din consacrarea pe care o cunoaște, după ce a fost socotit hrană pentru reduși mintali sau expediat în infern ca un corupător periculos al tineretului. Institutul de artă și arheologie din cadrul Sorbonei include în programul său cursul lui Francis Lacassin, unde se studiază istoria și estetica benzilor desenate.

Ov. S. Crohmălniceanu

Jacques Sadoul : **93 ans de B.D., J'ai Lu, Paris 1989**

SHAUL CARMEL (Israel)

Lutul

Acum cînd timp avem şi tu şi eu,
Cînd ne cuprind palorile luminii,
Cînd se-odihnesc şi florile şi spinii
Sădiţi în noi de-un singur Dumnezeu,

Acum cînd toate focurile pier,
Cînd frigul se apropie în şoaptă,
Cînd pîinea vieţii noastre e răscoaptă
Şi aburii-s urcaţi de mult în cer,

Acum putem porni de la-nceput
Şi fiecare, poate-n altă parte,
Cum am tînjit adesea, cum am vrut.

Vom bea iubirea din ulcioare sparte,
Din palmele căuş, acelaşi lut
Care-aşteptîndu-ne, adună şi desparte.

Blestem pentru lumina de sfîrşit

Cînd traiul tău de ieri, de altădată,
E dus în amintiri, în necuvînt
Iar casa ta de piatră-i ridicată
Să binecuvinteze-acest pămînt,

Nu pot decît să blestem fiica mea,
Blestem-rugăciune, de părinte,
S-aprindă-n tine, poate, prima stea
A celor omeneşti, a celor sfinte.

„Să-ţi mistuie iubirea de bărbat
Tot sufletul, ca jertfa de pe rug.
Castelul tău din piept, asediat
Să biruie tăcerile cînd fug.

Să nu-ţi găseşti nici linişte nici pace
Şi nici odihna lină, trădătoare,
Cînd dragostea, cu mii şi mii de ace,
Te va străpunge fără să te-omoare.

Să-ţi ardă carnea : flacără drăcească
Şi să scînteie plină de fiori
Cînd nu îmbraci, pe goliciune mască,
Cînd urcă-n tine corul de viori."

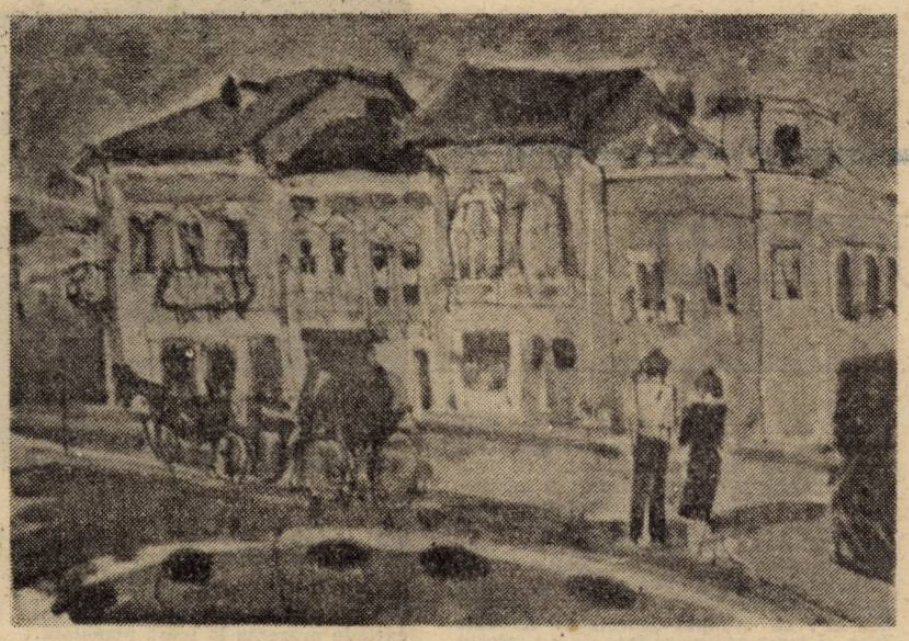

Cînd casa ta de piatră-i ridicată
Să binecuvinteze-acest pămînt,
Şi traiul tău de ieri, de altădată
E dus în amintiri, în necuvînt,

S-aprind în tine, poate prima stea
A celor omeneşti, a celor sfinte
Nu pot decît să blestem, fiica mea,
Blestem-rugăciune, de părinte :
„Te blestem să iubeşti cum am iubit,
Lumina mea, lumină de sfîrşit."

Sărutul

Mă uit la unii cînd sărută
Şi-mi vine să mă duc în lume,
Sărutul lor e-un act anume
Nu vocea simţurilor, mută.

E în sărut perversitate,
Cum nu-i nici adevăr pe buze,
Cu violenţe dulci şi scuze
La falsul joc de societate.

Libidinoasele atingeri
Nu-s legămîntul din Verona,
Nici înălţare spre Madona,
C-un stol întins şi lung de îngeri.

Îmbrăţişările greţoase
Şi libertinele ochiade
Nu intră-n suflet ca să-l prade,
Nu-s revărsări de joc în oase,

Ci simbol de minciună-i gestul
Şi-n urma lui se-ntinde restul.

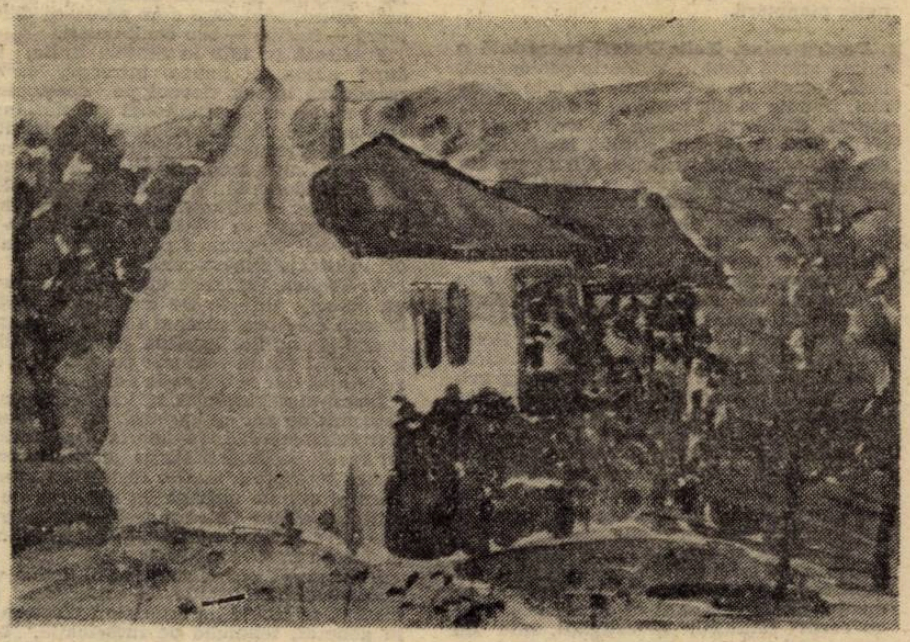

La naiba

La naiba cu cravata şi costumul
Cu vesta şi cămaşa apretată
Cu viaţa asta, stearpă, aşezată,
Pe care nu mai cade scrumul.

La naiba cu pantofii lăcuiţi
Şi cu ciorapii asortaţi la ei,
Cu paşi-naripaţi, ca plumbii graţi,
Către nimic, să pară odihniţi.

La naiba şi inelul în rubine
Şi briantina răsturnată-n cap,
Cu groapa asta sigură ce-o sap
Morţii care vine, totuşi vine.

La naiba cu iubirea preţioasă
Şi cu dichisul patului curat,
Cu aşternutul bine parfumat,
În care te mai vezi spumoasă.

Vreau altceva ce nu mai poate fi
Şi care cheamă, strigă, zi de zi.

moda, altfel

Dansul (V)

În Anglia, influenţa baletului lui Beaujoyeux — Baletul comic al Reginei, şi-a găsit expresia favorită în **măşti** — o formă de petrecere foarte populară la Curtea lui James I şi Charles I. Cele mai strălucitoare concepţii de gen au aparţinut lui Ben Jonson şi au fost decorate de Inigo Jones. Despre costumele lui Jones citez două descrieri, cea a lui Oceanus din **The Masque of Blackness** şi cea a Splendorii din **The Masque of Beauty** : 1) „Oceanus, prezentat cu formă umană, cu carnaţia albastră, umbrită de o haină verde ca marea ; capul gri şi cu coarne, aşa cum îl descriu anticii ; barba din culori amestecate, era înconjurat cu alge şi ierburi de mare ; în mîini — un trident" 2) „Splendoarea, într-o rochie de culoarea flăcării, cu sînii goi, părul său strălucitor plutind în jur ; ea apare într-un cerc de nori, cu faţa şi cu trupul străbătîndu-i ; şi în mînă două ramuri de trandafir, una albă, alta roşie."

În 1605, Samuel Daniel se avîntă cu **Vision of Twelve Goddesses**, mai apoi cu **Tethys' Festival.** Anii trec, baletul devine cea mai importantă preocupare, după cea politică şi financiară, a capetelor încoronate din Europa, a claselor nobile, aristocratice, ba chiar şi a claselor în stare de efort pentru parvenire, devine o formă de luptă în drumul spinos către înalta societate. Au rămas schiţe de costume, gravuri de o fineţe remarcabilă, bibelouri de o fidelitate extraordinară, planuri de decoruri în legătură cu numeroase **balete** ce au încîntat aspiraţiile estetice de-a lungul multor ani. **Les Femmes Renversées** erau femei cu două feţe, una tînără, alta bătrînă ; apăreau bărbaţi mergînd în patru labe, cu capetele între picioare ; dansatori cu capetele plasate la înălţimea stomacului, cu pălării decorate cu pene enorme. În **La Douairière de Billebahaut** (1626) apar diformităţi trupeşti, picioare de lemn, nenorociri, crime, ca subiecte pentru burlesc. **Les Fées de la Forest de Saint-Germain** (1625) aduce în balet săbii, topoare, braţe false, de carton, reprezentaţii fantastice despre popoarele altor ţări, costume care ascund trupul uman în obiecte, cum ar fi o călimară, un dulap, un castron, un butoi.

Nobilii ce participau la aceste balete cheltuiau sume imense pentru costume ; zdrenţele unui personaj-cerşetor erau din mătase şi ţesături scumpe. **Marele Balet** al nobililor conţinea prin costumaţie diferite aluzii, uşor descifrabile, ca să amuze şi era interpretat de doamne şi domni. În **baletele** în care dansa Regele, nici o femeie, de nici un rang, nu avea voie să apară. În 1651, un băieţel de 13 ani, îşi face debutul în **Casandra.** Era Ludovic XIV. Ca excepţie, în atmosfera Curţii, în balet au apărut estropiaţi, nenorociri, reprezentări ale mizeriei umane. S-a discutat că au apărut ca să se sublinieze neobişnuita frumuseţe a lui Louis Le Bien Aimé.

Baletul e un fel de a gîndi al unei societăţi, aşa că frumuseţea monarhului a fost şi mai mult recunoscută în 1653 cînd apărînd în **Baletul Regal al Nopţii** a intrat în nemurire ca Regele Soare. A adorat dansul. În 1661 a înfiinţat Academia Regală de Dans iar în 1669 Academia Regală de Muzică. Ca dansator a fost uitat de toţi dansatorii...

Corina Cristea

(Urmare din pag. a 16-a)

Noile Puteri

mediul broşurilor capitolele care lipseau. Ca şi **Şocul viitorului,** lucrarea **Al Treilea Val** trezi printre cititorii săi toate genurile de reacţii, care merseră pînă la crearea de noi produse, de întreprinderi, de simfonii şi chiar de sculpturi.

Astăzi, la douăzeci de ani după **Şocul viitorului** şi la zece ani după **Al Treilea Val,** iată, în sfîrşit, terminată cartea despre **Noile Puteri.** Reluînd problemele de acolo unde le lăsasem în volumele precedente, cel de faţă vizează îndeosebi schimbările hotărîtoare care se conturează în privinţa relaţiei **cunoaşterii** cu **puterea,** propune o nouă teorie a puterii sociale şi iniţiază o investigaţie a mutaţiilor ce se petrec acum în lumea afacerilor, a economiei considerate în general, a politicii şi a relaţiilor internaţionale.

Abia e necesar să adaug că viitorul nu e „cognoscibil" în accepţia predicţiei exacte. Viaţa mişună de surprize suprarealiste ; modelele şi datele revendicîndu-se aparent de la ştiinţele cele mai „dure" se dezvăluie adesea ca avîndu-şi reazemul în postulate „şubrede", mai cu seamă cînd e vorba de „ştiinţele umane". Oricît rău poate fi în aceasta — subiectul însuşi al celor trei cărţi fiind acceleraţia schimbării, — datele de amănunt s-au dovedit a se fi învechit repede. Statisticile, de asemenea, se arată a fi subiect de modificări ; noile tehnici iau locul celor vechi, diriguitorii politici cad şi alţii ies la iveală. Rămîne totuşi faptul că în această explorare de **terrae incognitae** ale viitorului apropiat preţuieşte totuşi mai mult a avea o carte puţin neclară, incompletă şi mereu susceptibilă de revizuiri, decît să nu existe nici un fel de carte.

Deşi cele trei lucrări au fost alcătuite după planuri diferite, dar compatibile între ele, ele au în comun faptul de a se sprijini pe o documentare, pe cercetări şi pe anchete care provin din domenii foarte disparate şi dintr-un mare număr de ţări. Pentru a pregăti prezentul volum, am fost puşi în situaţia de a studia exerciţiul puterii atît la vîrf, cît şi în adîncurile societăţii.

Astfel, am avut prilejul de a întîlni timp de mai multe ore pe Mihail Gorbaciov, pe Ronald Reagan, pe George Bush, ca şi pe mai mulţi prim-miniştri japonezi şi alte personalităţi, dintre care majoritatea contează printre cele mai puternice din lume.

La cealaltă extremitate a spectrului social, am fost de asemenea puşi în situaţia de a-i întîlni, Heidi ori eu însumi, sau amîndoi, pe „squatterii" [trăitorii sub cerul liber — n.n.] dintr-un „oraş al mizeriei" din America de Sud, sau femei condamnate la închisoare pe viaţă — adică două grupuri clasate pe întreaga planetă printre cele mai lipsite de putere.

De asemenea, am discutat despre problema puterii cu bancheri, militanţi sindicali, mari oameni de afaceri, experţi în informatică, generali, cercetători distinşi cu premiul Nobel, magnaţi ai petrolului, jurnalişti şi conducători ai unui mare număr dintre cele mai impozante societăţi mondiale.

Tot astfel, ni s-a întîmplat să-i întîlnim pe asistenţii cu cele mai înalte responsabilităţi la Casa Albă, la Palatul Elysée din Paris, în birourile primului ministru de la Tokyo şi chiar la Moscova, în cele ale Comitetului Central al Partidului comunist.

În această ultimă întîlnire, l-am avut ca interlocutor pe Anatoli Lukianov, care urma să devină curînd „numărul doi" sovietic după Gorbaciov ; numai că furăm întrerupţi de convocarea neaşteptată a unei reuniuni a Biroului Politic.

Într-o asemenea zi, într-un mic oraş din California, eram într-o încăpere înţesată de cărţi şi luminată de soare. Orb să fi fost, nu aş fi ghicit vreodată că inteligenta femeie tînără în blugi care mă primea stînd de cealaltă parte a unei mese de bibliotecară, lucrată din bun stejar, era o asasină, nici că fusese condamnată pentru complicitate la o crimă sexuală deosebit de fioroasă, nici că ne găseam într-o închisoare, — loc unde realităţile puterii se dezvăluie prin excelenţă în toată goliciunea lor. Ea, această femeie, m-a făcut să pricep că chiar prizonierii sînt departe de a fi fără putere. Unii dintre întemniţaţii aceştia ştiu să se slujească de informaţie în scopul de a avea putere, făcînd-o cu o fineţe comparabilă celei pe care Richelieu putea s-o etaleze în anturajul lui Ludovic XIII — asemănare ce are un raport direct cu tema dominantă a prezentei cărţi. Aceasta fu prima experienţă care ne duse, pe soţia mea şi pe mine, la ideea de a conduce în două rînduri nişte seminarii ai căror participanţi erau în majoritate ucigaşi — şi care ne făcură să învăţăm multe.

Integrate lecturilor şi analizelor exhaustive dintr-o documentaţie scrisă, provenind din toate părţile lumii, aceste relaţii personale au făcut din elaborarea **Noilor Puteri** o perioadă de neuitat a vieţilor noastre.

Sperăm că cititorii noştri vor găsi în **Noile Puteri** atîtea cunoştinţe folositoare, plăcere şi surse de reflecţie cîte le-au dat în asemenea privinţe, după cîte ştim, **Şocul viitorului** şi **Al Treilea Val.** Sinteza generală întreprinsă încă de acum un sfert de secol e de-acum încheiată.

ALVIN TOFFLER

NOILE PUTERI

Ca „știință care se ocupă cu studierea legilor și metodelor noi de previziune a viitorului" (DEX), **viitorologia** are în nord-americanul Alvin Toffler un reprezentant dintre cei mai autorizați și mai dătători de încredere în legătura nu doar cu perspectivele, dar și cu rezultatele ce de pe acum contează enorm într-un asemenea problematic domeniu de investigație. Newyorkez cu vaste cunoștințe în științele sociale ale acestui sfîrșit de bimileniu, cu o putere de muncă și cu o pricepere în a și-o angaja în cercetări de cuprindere planetară, a înregistrat rezultate și recunoașteri pe măsură. Îndeosebi de la tomul numit **Șocul viitorului** (1970) înainte, tradus cu repeziciune în numeroase limbi, între care și a noastră (1973), difuzat în peste zece milioane de exemplare pe toate continentele, premiat în majoritatea țărilor dezvoltate. „Recunoașterea", în cazul unei științe aflate abia în faza consolidărilor dintîi, precum și al — poate — celui mai de seamă dintre „piloții săi de încercare", nu înseamnă și absența disputelor în contradictoriu, a scepticismelor nu chiar lipsite de argumente, a contestărilor în maniere frizînd uneori violența. Dacă nu ar fi vorba decît de autorii vizați în textul cărților sale și menționați scrupulos în enormele bibliografii finale — și încă ar fi suficiente indicii în legătură cu cei ce și-au spus cuvîntul **pro** sau **contra** îndrăznețelor anticipări toffleriene referitoare la civilizația umană din secolul XXI. Iar așa fiind, **Șocul viitorului** și-a confirmat temeiurile prin „șocul" investigativ stîrnit printre oamenii de știință ai prezentului și, dincolo de aceștia, în cadrul opiniei publice cît de cît avizate din foarte multe țări. E, acesta, un fenomen științific și mai larg cultural dintre cele mai semnificativ-benefice, în ordinea progresiv trebuitoare a **treziei** spiritului.

Deși oricum nu s-ar fi stins prea lesne, ecourile trezite de **Șocul viitorului** au trebuit să se tot amplifice, datorită faptului că scrierea aceasta era abia prima componentă a unei trilogii, continuată — pe întinderea a două decenii — prin volumele intitulate **Al Treilea Val** (1980) și **Noile Puteri** (1990). Sumedenia de procese, fenomene, tendințe cu bătaie lungă în viitor, analizate în aceste două opuri, sînt mereu de cuprindere planetară și de un interes nedezmințit crescînd. Politică tuturor la vedere și de culise, partea spectaculoasă și cea acționînd subiacent a ceea ce s-ar numi „mărirea" și „decăderea" activităților economice contemporane din diferite țări și zone întregi ale globului, mutațiile din mentalitatea și indeletnicirile științifice, culturale, pragmatice ale oamenilor de azi, accelerările de viteză fără termen final previzibil în circulația bunurilor și a informației, — toate acestea sfîrșesc prin a se configura în trilogia toffleriană printr-o priveliște ca de diluviu. Un diluviu „conceptualizat" totuși, explicitat în parametrii săi fundamentali și subsecvenți, spre deosebire de realitatea lui de aievea, cotidiană, care aruncă în derută și stres tot alte și alte milioane de oameni, polarizîndu-le demențial, **extremizîndu-le** în privința socială, politică, etnică, confesională, habitudinală ș.a.m.d. Iată prin ce dobîndesc relief singular cărțile lui Toffler și autorul lor. Faima aceasta în creștere parcă neobișnuită, dacă nu s-ar explica prin multitudinea de „trimiteri" cu adresă și utilitate nemijlocit pragmatică, mi-ar sugera o comparație poate ciudată, dar elocventă, sper, prin violentul ei indiciu deosebitor : cu înaintașul și omologul „abstractor" (pînă la chintesențe, în materie de „filosofie a științei") **Stéphane Lupasco**, — românul francizat **Ștefan Lupașcu**, — abia cunoscut și estimat la dreapta lui valoare **pozitiv**-„vizionară" în cercuri restrînse.

După traducerea cărții **Șocul viitorului** ca printr-un noroc, într-o vreme cînd beznele ceaușismului abia începuseră să se lase, de Toffler și de cărțile lui aproape că n-a mai putut veni vorba în țara noastră. Și nici pînă în momentul de față nu știu să se fi făcut undeva vreo mențiune despre **Al Treilea Val**, necum despre **Noile Puteri**. Între atîtea altele, e și aceasta o dovadă de modul amatoristico-meșteșugăresc în care cei ce au căderea înțeleg să efectueze intrarea noastră în marea competiție cultural-științifică, economică și de orice altă natură cu țările dezvoltate ale lumii. Gem tarabele de pe străzi de mereu noi scrieri trunchiate, desperecheate, de rost problematic — dacă nu deocheate în cel mai cuprinzător înțeles al termenului. Românești și mai cu seamă traduse. Cu asemenea tipăriturii vrem noi să grăbim „disiparea" (!) trogloditismului și „implantarea" (!) mentalităților realmente înnoitoare ? Cu mai bine de un secol în urmă, în partea finală a studiului său **Direcția nouă...**, Titu Maiorescu opina că pe atunci „poziția morală în care se află poporul român este poate unică în istorie, cît pentru greutatea ei", că „timpul dezvoltării ne este luat, și tema cea mare este de a-l înlocui prin îndoită energie", „prin energia vieții intelectuale și economice a poporului, prin bunăvoința și iuțeala de a înțelege și de a-și asimila cultura în activitate potrivită". Fiind noi, prin maleficul resort geo-politic al istoriei noastre, sortiți **s-o luăm iarăși și iarăși de la capăt**, avem de ales între a proceda altminteri decît preconiza Maiorescu ?

În cele ce urmează, publicăm traducerea episodului preambular din ultima carte a lui Alvin Toffler, urmînd să mai dăm la lumină și alte capitole în semn de îndemn **sui generis** pentru tipărirea neîntîrziată în românește a celor două cărți din trilogia toffleriană cu care sîntem în păgubitoare restanță. Ne folosim de ediția ce ni-l la îndemînă, cea franceză, intitulată **Les Nouveaux Pouvoirs (Powershift). Savoir, richesse et violence à la veille du XXI siècle**, apărută la editura pariziană „Fayard" în martie 1991 (în original, volumul era intitulat **Powershift : knowledge, wealth and violence at the edge of the 21st century** și apăruse la editura newyorkeză „Bantam Books", în 1990. După cum se observă, traducerea franceză a titlului e una „literară", nu „literală", de vreme ce „powershift" semnifică „schimbarea puterii" — nu „noile puteri". Desigur, de aceste noi puteri e vorba în continuarea titlului, adică de „cunoaștere", „bogăție" și „violență". Însă, potrivit sensului global al cercetării, titlul mai potrivit — în ordine „literară" — ar fi fost **Schimbarea centrului de putere** ; fiindcă de o **deplasare** a acestui „centru" — ori „nucleu" — de la „bogăție" și „violență" spre „cunoaștere", spre „informație", vine vorba frecvent în paginile cărții).

PREFAȚĂ

Noile Puteri reprezintă încununarea unui efort care, vreme de douăzeci și cinci de ani, a țintit să descopere un sens schimbărilor de o atît de surprinzătoare anvergură prin care se anunță secolul XXI. Cartea constituie un al treilea volum — și ultimul — dintr-o trilogie începută prin **Șocul viitorului**, urmată de **Al Treilea Val** și care iată că astăzi e completă.

Fiecare din cele trei cărți poate fi citită în mod independent ; prin aceasta, ele nu-și știrbesc însă caracterul de ansamblu intelectual coerent, care are ca subiect central schimbarea, adică ceea ce li se întîmplă oamenilor cînd societatea în care trăiesc se transformă brusc într-o realitate nouă și imprevizibilă. **Noile Puteri** împing mai departe analizele precedente ; perspectiva esențială, aici, e aceea a clădirii unui nou sistem de putere, care-i pe punctul de a-l înlocui pe acela al trecutei perioade industriale.

Cînd evocă mutațiile mereu mai repezi din epoca noastră, mijloacele de informare în masă ne transmit parcele de date fără legătură între ele, în timp ce experții ne împovărează cu monografii de specialitate îngustă, iar pronosticurile populare fac caz de tendințe disparate, fără a prezenta modelul general care să permită a le articula unele cu altele, sau care ar arăta ce alte forțe sînt susceptibile de a inversa evoluția presupusă. În consecință, schimbarea însăși sfîrșește prin a apărea ca un proces anarhic, ba chiar pe de-a-ntregul absurd.

Prezenta trilogie, dimpotrivă, se sprijină pe ipoteza că schimbările rapide ale lumii de azi nu-s atît de haotice și de aleatorii pe cît ni se impune a le crede. Potrivit unui atare înțeles, îndărătul evenimentelor relatate prin titluri răsunătoare există nu numai structuri discernabile, dar și forțe identificabile ce le determină forma. Și, pe dată ce le-am înțeles jocul, ne stă în putință să adoptăm în ceea ce le privește o strategie de ansamblu, în loc de a reacționa la întîmplare și îmbucătățind demersurile.

Dacă vrem totuși să atribuim un sens marilor mutații actuale și să le considerăm în termeni strategici, mai mult decît frînturi și parcele de informație sau liste de fapte neorganizate ni-s necesare ; trebuie să înțelegem cum se reînnoadă între ele diferitele schimbări. Ca și cele două cărți precedente, **Noile Puteri** încearcă să propună o sinteză generală și clară, — o imagine globală a noii civilizații care își extinde prezența la scară planetară.

Concentrînd analiza asupra aspectelor celor mai explozive ale lumii de mîine, asupra conflictelor cu care ne confruntăm în această vreme cînd noile forțe asaltează vechile fortărețe, **Noile Puteri** vor să învedereze că bulversările controlului din economie datorate ofertelor publice de cumpărare și restructurărilor nu reprezintă decît primele schimburi de foc în bătălia afacerilor care se tot amplifică și ia noi forme ; mergînd și mai departe, cartea de față susține că recentele mutații din Europa de Est și din Uniunea Sovietică nu sînt decît simple încălzări în raport cu bătălia generalizată pentru putere care ne așteaptă. În mod asemănător, rivalitățile care opun între ele Statele Unite, Europa și Japonia n-au atins încă maxima lor intensitate.

Pe scurt, **Noile Puteri** au ca subiect aceste lupte din ce în ce mai înverșunate pentru luarea în stăpînire a puterii, care rămîn destinul nostru în perspectivă apropiată, de vreme ce civilizația industrială e pe cale de a-și pierde supremația mondială, iar noile forțe tind acum la dominația planetară.

Pentru mine, **Noile Puteri** reprezintă o culme atinsă după o călătorie pasionantă. Însă, înainte de a continua cu cele spuse aici, trebuie să mă achit de o datorie personală. Călătoria aceasta nu am făcut-o singur. De la început și pînă la încheierea lui, ansamblul trilogiei a avut un coautor esențial, deși anonim. Cu toate că eu mi-am asumat redactarea trilogiei, culegînd aprobările și suferind criticile doar în numele meu, ea e opera comună a două spirite și nu a unuia singur.

Coautorul meu, așa cum mulți o știu deja, e cea mai bună prietenă a mea, soția și asociata mea, cea pe care o îndrăgesc de încă acum patruzeci de ani : Heidi Toffler. Oricare ar putea fi defectele acestor lucrări, ele ar fi fost și mai grave fără inteligența sceptică și intuitivă a soției mele, fără simțul ei ascuțit în materie de exigențe ale redactării și fără siguranța judecăților sale, atît în privința ideilor, cît și a persoanelor. Ea n-a contribuit numai la șlefuirea finală, dar și la concepera modelelor subiacente pe care se sprijină lucrarea întreagă.

Chiar dacă, în funcție de celelalte angajamente ale sale, participarea i-a fost mai mult sau mai puțin intensă în diferite momente, rămîne un fapt că aceste trei cărți au cerut călătorii, investigații, sute de convorbiri în lumea întreagă, o organizare meticuloasă și o muncă de redactare reluată și actualizată neîntrerupt : în toate etapele și privințele menționate, Heidi a contribuit din plin.

Totuși, din rațiuni private într-o anumită măsură, în parte sociale sau economice — și care au alternat în cursul ultimelor două decenii —, decizia luată a fost de a publica totul sub numele redactorului final.

Și astăzi încă, Heidi refuză să lase ca numele să-i figureze pe învelitoarea unei cărți ; o face din spirit de integritate, din modestie și din dragoste, motive ce-i par îndestulătoare — ei, dar nu și mie.

Luate împreună, cele trei cărți explorează o durată corespunzînd unei vieți de om. Fie aceasta o perioadă care ar fi început spre mijlocul anilor '50 și s-ar termina aproximativ șaptezeci și cinci de ani mai tîrziu, în anul 2025 ; rămîne de văzut ce s-ar putea defini ca una dintre marile articulații ale istoriei, ca perioada la capătul căreia, după o suită de lupte pentru putere care vor zgudui lumea, civilizația uzinieră ce a dominat planeta vreme de secole se va pomeni înlocuită de o alta, nouă și profund diferită.

Cu aplicare la aceiași ani, cele trei cărți tind să răzbată dincolo de suprafața lucrurilor, fiecare dintre ele utilizînd o viziune particulară, și poate că i-ar fi util cititorului să le situeze în aceste perspective deosebite.

Șocul viitorului vizează **procesul** schimbării, potrivit felului în care acest **processus** îi afectează pe oameni și organizațiile ce le încadrează existența ; **Al Treilea Val** se referă la **direcțiile** în care ne tîrăsc schimbările actuale. **Noile Puteri** tratează despre **dominarea** schimbărilor ce încă urmează să se producă — chestiunea fiind de a ști cine le va folosi — și cum.

Șocul viitorului, carte în care definim „șocul" ca haos și stres suferit de cei ce încearcă să facă față la prea multe schimbări într-un răstimp prea scurt, afirmă că accelerarea desfășurării istorice are urmări intrinseci, iar aceasta independent de orientarea pe care o iau schimbările. Prin ele însele — și fie schimbările percepute ca bune sau rele, viteza crescută a evenimentelor și reducerea timpului de reacție față de ele produc propriile lor efecte.

Cartea susține în același chip că indivizii, organizațiile sociale și chiar națiunile se pot încovoia sub povara unei schimbări prea masive și ivindu-se prea devreme ; pînă într-atîta, încît să intre în derută și să nu poată reacționa ulterior prin decizii inteligente ; pe scurt, să sufere de un „șoc" al viitorului.

Contrar opiniei dominante pe atunci, **Șocul viitorului** prevedea că „familia nucleară" urma să se **fractureze** curînd ; cartea vestea deopotrivă revoluția genetică, apariția unei societăți a „ambalajelor", precum și marea mutație în domeniul educațional care s-ar părea că debutează — în fine — sub ochii noștri.

Publicată în 1970 în Statele Unite, iar după aceea în lumea întreagă, cartea scandaliză lumea, deveni pe neașteptate un best-seller internațional și dezlănțui avalanșe de comentarii. Potrivit Institutului de Informație Științifică, ea a devenit una dintre lucrările cele mai adeseori citate în domeniul științelor sociale. Expresia „șoc al viitorului" a intrat în limbajul curent ; ea figurează astăzi într-un număr de dicționare și de foarte multe ori în titrajele mass-mediei.

Al Treilea Val, care urmă în 1980, avea un obiectiv diferit. De astă dată, cartea descria cele mai recente revoluții tehnologice și sociale, le situa în perspectivă istorică și schița semnele de viitor pe care era posibil ca ele să le aducă.

Desemnînd revoluția agricolă ivită acum zece mii de ani ca „primul val" al mutației fundamentale în istoria umanității, iar revoluția industrială ca „al doilea val", cartea interpreta marile răsturnări economice și sociale apărute cu începere de la mijlocul anilor '50 ca marele „val al treilea" al evoluției umane — nașterea noii civilizații post-industriale.

Între alte lucruri, acest de-al doilea volum evoca activitățile de viitor care urmau să se bizuie pe ordinator, electronică în general, tehnicile de informație, biotehnologie și altele definite ca „noile poziții dominante" în economie ; ea prevestea, bunăoară, producția flexibilă, extinderea timpului parțial de lucru și „demasificarea" mijloacelor de informare în masă ; ea studia interacțiunea pe de-a-ntregul nouă dintre producător și consumator [...], punea chestiunea unei întoarceri parțiale la ceea ce se cheamă „lucrul la domiciliu", precum și alte modificări ale atitudinilor politice și ale indeletnicirilor practice în statele naționale.

Interzisă în anumite țări, lucrarea **Al Treilea Val** deveni un best-seller în altele. Ea a fost chiar pentru o vreme, în China, „biblia" intelectualilor reformiști. Acuzată inițial de răspîndire a „poluării spirituale" de sorginte occidentală, iar după aceea autorizată și tipărită în mari tiraje, aceasta fu lucrarea cea mai citită în cea mai populată țară din lume, după discursurile lui Deng Xiaoping. Primul ministru de pe atunci, Zhao Ziyang, organiză reuniuni pe tema acestei cărți și recomandă personalităților cu putere de decizie ale regimului să o citească atent.

În Polonia, din rațiuni lesne de înțeles, fusese publicată o versiune prescurtată a cărții ; însă, indignați din cauza tăieturilor, studenții și simpatizanții „Solidarității" alcătuiră o ediție „clandestină", iar tot atunci alții răspîndeau prin inter-

Prezentare și traducere de George Munteanu

Continuarea în pag. a 15-a

REDACȚIA și ADMINISTRAȚIA : București, Calea Victoriei nr. 133, tel. 59 67 60
Tiparul executat la Imprimeriile Coresi
10 lei

SJBIU

Luceafărul

Săptămînal editat de Uniunea Scriitorilor din România

Serie nouă • miercuri, 18 decembrie 1991 **51 (99)**

CULTURA ROMÂNĂ: „O FATĂ TÎNĂRĂ PE PATUL MORȚII“

Grîu, pantofi, calculatoare, sîrmă ghimpată produc toate popoarele acestei lumi. Cultură românească nu poate produce decît poporul român. Cei ce conduc această țară au ajuns, se pare, la concluzia că poporul român nu mai are nevoie de cultură ! Poporul român va deveni astfel, o populație în căutarea unui nume.

Popoare fără de țară au putut supraviețui, fără cultură națională nici un popor n-a supraviețuit vreodată ! Mai clar, mai grav nu putem atrage atenția asupra acestui adevăr. Așteptăm ca guvernul să dea un semn al deplinei sale responsabilități în ceea ce privește soarta culturii române. Pînă la decizia guvernului de sprijinire a culturii, revista noastră își suspendă apariția.

Luceafărul

Director
LAURENȚIU ULICI

Redactor șef adjunct
EUGEN URICARU

Secretar general de redacție
MIRCEA CROITORU

semn

Satul lui Confucius

Un oraș ciudat este satul lui Confucius, acolo unde acum 2400 de ani, s-a născut marele gînditor. Se numește Qu Fu și face impresia că trăiește din umbra supraomului de altădată. Chiar mirificul bazar, care vinde tot ce vrei și nu vrei, electronică și mici obiecte de jad ori de piatră din muntele sfînt Tai, îți oferă din cînd în cînd o carte a lui Confucius, în chineza veche, în chineza modernă, în chineză și engleză. Cea mai frecventă, pe care o găsești și la Beijing la librăria cu cărți în limbi străine, este cea conținînd **Analectele**, operă contemporană, aproximativ, cu dialogurile platonice, atîta doar că e un fragmentarism din conversațiile și lecțiile Maestrului. Căci „Maestrul a spus" este formula generală de început a fiecărui text. Uneori Maestrul e altul decît autorul, el are alte nume și asta ne poate duce din nou cu gîndul la Platon. Cele douăzeci de cărți de învățătură ne pot sugera și unele apropieri de **Cugetările** lui Pascal. Dar multe asemenea comparații, oportune doar pentru ignoranța noastră, ne pot sugera aceste **Analecte**!

„Maestrul spunea: Dacă cei de deasupra acționează conform riturilor, poporul este ușor de cîrmuit"

Desigur că riturile acelea...

Părăsind această lucrare care cere un studiu aprofundat, să ne întoarcem la Qu Fu, cu Templul său, un oraș înscris — ca și Cetatea Interzisă de la Beijing, ca și toate orașele vechi și templele, fie daoiste, fie budiste, chineze — într-un pătrat cu toate porțile și sălile sale de rugăciune succesive. Să ne întoarcem, mai ales, la cel mai uimitor lucru din Qu Fu: cimitirul familiei lui Confucius, unde sînt înhumate toate cele 74 de generații de urmași ai marelui om. 74 pentru că al 75-lea urmaș ne însoțește cîtva timp, este cercetător și muzeograf.

Tatăl său este înhumat și el în această imensă grădină, care nu seamănă cu un cimitir european, în ea aleea e un drum șerpuitor printre arbori, acum desfrunziți, și statui de cai, elefanți și oameni, broaște țestoase. Totul așezat după o ordine sau un capriciu de neînțeles pentru mintea mea prinsă în carapacea-i tradițională. Îl privesc pe al 75-lea urmaș al lui Confucius cum mustră niște turiști conaționali care se fotografiază cocoțați în capul unei statui de înțelept, oștean sau funcționar al unui imperiu pierdut în negura vremurilor și mă întreb cîți dintre noi știm măcar numele și prenumele stră-străbunicilor noștri. Semn al unei civilizații îndelung rafinate, prin veacuri și milenii această familie Confucius, bănuiesc, mai are înainte zeci și zeci de generații. Pelerinajul nostru, cu nașina căci sînt zeci de hectare, prin cimitirul familiei lui Confucius se termină chiar în fața mormîntului marelui gînditor, un țumul care-mi amintește „mormîntul călărețului avar", alături stau, în movile asemenea, fiul și nepotul său. Qu Fu, o localitate, „satul lui Confucius", cum ne spune Gao Xiang, prietenul și interpretul nostru o localitate zic unică în lume. Un fel de centru al ei. Azi (ieri), 23 noiembrie 1991.

Un singur regret: că ne adaptăm prea repede și luăm ca absolut normale, obișnuite, realități de care ar trebui să ne minunăm și cînd sîntem în prezența lor, nu doar atunci cînd ne întoarcem în lumea noastră. Cea fără de Confucius, fără temple ale Cerului, fără a 75-a generație a cuiva...

Nicolae Prelipceanu

editorial

IMPOSIBILA ÎMPĂCARE

La doi ani de la exorcismul din 22 decembrie 1989 întrebarea care se pune, — nu singura, firește, dar mama tuturor celorlalte — este unde ne aflăm? adică unde am ajuns? și, totodată, unde mergem? Răspunsul, ca să fie și drept și adevărat, ar trebui să decurgă dintr-o trecere corectă în revistă a celor bune și a celor rele petrecute în peisajul social-politic din acest interval. Distanțîndu-ne de orice perspectivă partizană, privind realitatea dacă nu cu obiectivitatea unui calculator, cel puțin sine ira et studio, considerăm că evoluția spre democrație a României e un fapt incontestabil, tot așa cum și rezistența mentalității comuniste, vădită de menținerea structurilor specifice, este un fapt incontestabil. Problema e cum se împacă această evoluție cu această menținere. Nu se împacă, și asta e, de fapt, pricina majoră a crizei sociale, morale și politice în care ne găsește a doua aniversare a recîștigării dreptului de a spune ce gîndim. Ezitările, întîrzierile, erorile mari și „distorsiunile" ce caracterizează starea de azi a societății românești vin — n-avem nici o îndoială — din insistența cu care Puterea emanată de evenimentele din decembrie '89 a tot încercat să împace aceste două lucruri de neîmpăcat. Evoluția spre democrație și menținerea structurilor comuniste (ca și a persoanelor care le ilustrează) sînt nu atît în relație de contradicție cît într-una de disjuncție, se exclud reciproc. Orice tentativă de punere în acord, de realizare a coexistenței reprezintă un artificiu, e un act împotriva naturii și se soldează, așa cum, din păcate, simțim cu toții pe propria noastră piele, cu o surpare a întregului eșafodaj social-economic și politic al societății. Ne este din ce în ce mai limpede că așa-zisa „perioadă de tranziție" cu realizările ei pînă acum mai aproape de dezastru decît de speranță, nu-i altceva decît încrîncenarea întru validarea unei imposibile împăcări. Comunismul democrat este o absurditate conceptuală pe care tinerii comuniști din raftul al doilea al nomenclaturii de ieri, ajunși astăzi la putere, se străduiesc s-o transforme într-o realitate logică. Numai și numai pentru a păstra puterea, fie și cu prețul disoluției absolute a reliefului existențial. Vedem abia acum — și plătim din greu această întîrziere a vederii — cît adevăr vital se ascundea în punctul opt al Proclamației de la Timișoara. Guvernanții noștri — a căror bună intenție nu o punem în discuție — au crezut că dorința lor reală de democratizare a vieții sociale și mentalitatea lor comunistă, nu mai puțin reală, pot face împreună casă bună. Exclus.

Ioan Deac

„L"

dictatura personală

Bălăceala postrevoluționară în care ne complacem

Deschid o paranteză.

Avem parte de o surprinzătoare pierdere a sensului în această bălăceală postrevoluționară în care ne complacem de doi ani: sau poate că tocmai această bălăceală postrevoluționară are în ea un sens ce ne scapă, pe moment, **prin manipulare**? „Prizonieri ai unui mediu înconjurător orientat după modele neînțelese, solicitate de propagandă, controlate, fișate cu precizie": întru gloria înstrăinării noastre de zi cu zi...

Abia căutînd noi raporturi cotidiene, contează tot ce nu se poate „raporta"... Că nu am aflat care este adevărul Revoluției din 16—22 decembrie 1989? Că nu am înțeles de ce au fost atunci împușcați mortal inutil sute de nevinovați? Că au tras, din impuls „patriotic", armata, miliția, securitatea, „gărzile patriotice" vînătorii și toți cei ce au posedat o armă de foc, în frații și părinții lor? Că un Victor Stănculescu sau un M. Chițac, de ar fi să mă refer numai la ei, direct implicați în represiunile „decembriste" sunt bine-mersi în libertate, în vreme ce „lotul Timișoara" (format din securiști, milițieni, înalți activiști de partid și de stat comuniști arestați, 26 de dosare) nu mai ajunge odată să fie condamnați, iar cei din „lotul CEPEx" sunt nemulțumiți de modicele condamnări primite, desigur și așteaptă rezultatul recursului lor neobrăzat, în vreme ce procesul masacrului de la Otopeni din 23 decembrie 1989, asupra unor militari în termen, nici nu a început: nu mai vorbesc de procesele nici astăzi formulate împotriva tuturor celor ce au ordonat să se tragă sau chiar au ucis revoluționari în atîtea alte orașe ale țării decît Timișoara și București în 21—25 decembrie 1989... Că în legătură cu „teroriștii", suntem deja „lămuriți": ei fac parte din categoria „secretelor de stat"... Plus că, nici după doi ani, Justiția se face că nu știe cum să se pronunțe în ansamblul parodiilor de procese legate de „decembrie '89": că a fost genocid sau instigare la omor deosebit de grav sau „favorizarea infractorului"? Că lipsurile de libertate sau arestările ilegale de atunci, din zilele Revoluției, par a fi azi fleacuri... Siguri pe ei părînd a fi și azi doar cei din M.Ap.N.: ei au tras cică în legitimă apărare împotriva propriului popor, conform „regulamentelor" și la Timișoara și la București și în toate localitățile țării în care au murit oameni nevinovați sau au rămas schilodiți pentru totdeauna, în decembrie 1989 — bravo alor noștri, armata era doar cu noi!

Culmea ironiei părîndu-mi-se astăzi a fi, totodată, reacția unui nefericit de scriitor, colaboraționist notoriu ceaușist, instrument și inspirator al totalitarismului de joasă speță din România de la „tezele din iulie 1971" încoace, ideolog al diavolului — Dumitru Popescu-Dumnezeu, care a rămas pe baricadă alături de familia dictatorială pînă în ultima clipă și care a acceptat pînă și ideea genocidului la Timișoara, cel puțin, domnia sa avînd neobrăzarea astăzi să conteste simbolica sa condamnare, o condamnare de complezență și să intre în greva foamei din motive de „izolare totală" amintind și de „drepturile omului"? Nemulțumit fiind și fiindcă nu e considerat „deținut politic": mentalitate de comunist ilegalist? Să mă mir? Să nu mă mir, în definitiv, că domnia sa are asemenea pretenții: atîta vreme cît regimul I. Iliescu nu e în stare să recunoască drept deținuți politici nici măcar pe arestații ilegali anticomuniști din 18 februarie 1990 sau 13—15 iunie 1990 sau 25—27 septembrie 1991, de a căror soartă nu mai știe nimeni nimic, abuzurile actuale, postrevoluționare, neocomuniste, nefiind cu nimic mai prejos decît acelea de pe vremea regimului binefăcătorului lui Dumitru Popescu-Dumnezeu, ehe...

Liviu Ioan Stoiciu

(va urma)

Vorbe de pe corabia lui Sebastian

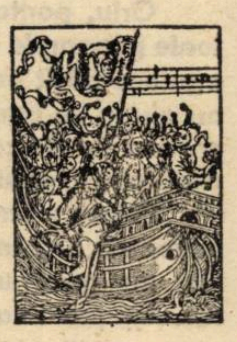

● PETRE MIHAI BĂCANU: „Cum cifrele «participării la urne» nu erau prea încurajatoare, se căuta o explicație: iarna cu rigorile ei...."; „Iarna destabilizatoare este cea care aduce prejudicii refacerii economiei și libertății noastre". **(România liberă)** ● DAN STANCA: „Arderea bisericii Sf. Nicolae a fost repede interpretată ca un semn și de cei care s-au prezentat duminică la urne pentru a vota în favoarea Constituției, și de cei care s-au abținut, și de cei care au votat împotrivă". **(Tineretul liber)** ● CORNEL NISTORESCU: „Și oamenii au înțeles sau n-au înțeles nimic. Și au votat iarăși cum au votat înainte". **(Expres)** ● DAN DRĂGHICI: „Într-adevăr, avem o Constituție mai mult decît «europeană». Poate dl. Gionea o va supune discuțiilor mondiale... Nu ne-am mira să vină și la televiziune și să ne spună că după acest succes «zdrobitor» toată lumea va lua exemplul Constituției României. Păcat, d-le Gionea". **(Cotidianul)** ● IRINEL RĂDULESCU: „Și Petre Roman, asemenea oricărui cetățean al țării, «a profitat» de prevederile articolului 2 din Constituția României, exercitîndu-și dreptul la vot". **(AZI)** ● FRAIERUL ROMÂN: „Ultima soluție — altă constituție". ANONIM: „Corneliu Vadim Tudor rămîne cel mai aprig luptător pentru drepturile românilor ardeleni. El este deschizătorul unui nou capitol al istoriei României. Ce păcat că el este nevoit să se lupte în afară de unguri și cu unele cozi de topor din rîndurile românilor". **(Europa)** ● VÎNZĂRI DIVERSE: „MAȘINUȚĂ cu pedale, nouă URSS pt. copii". **(Bursa)** ● ANONIM: „Am rămas în pielea goală, roșie de emoție ca steagul U.R.S.S. S-a apropiat și a început să muște mărunt din vîrfurile catedralelor celor două republici Estonia și Letonia care erau sînii mei neprihăniți și dornici de libertate". **(Pisicile)** ● DINU CAPOLIDE: Imnul închinat «celui mai mare și mai iubit poet român în viață» din nr. 72 al **României Mari** este semnat C. Viorica, elevă din Huedin Județul Cluj. Totuși, cea care-l aștepta pe Vadim «ca pe mesia/cel de Dumnezeu trimes» nu este elevă. Este profesoară la Școala generală din Huedin și se numește VioriCA CAcuci". ● **(Expres magazin)** ● ION GHEORGHE: „Toți îl omorîră pe Laios părintele!/Gheorghiu Dej, scos cu lada de oase/Alungat din mauzoleul odihnei,/Pe care cu toții o meritâm de la Patrie./Militanții, cu cenușile oaselor risipite,/Impinși, după moarte, la marginea/Lumilor, ca și cum are vreo-nsemnătate/Rangul și locul mormîntului.//Popor barbar!". **(Socialistul)** ● MIRCEA SUCIU: „Carnetul P.C.R. al Elenei Ceaușescu vîndut la licitație". **(Expres magazin)** ● ILIE NEACȘU: „Joi seara, spre miezul nopții, liderul Partidului Republican, domnul profesor Ion Mînzatu, unul dintre cei mai realiști, cei mai lucizi și cei mai curajoși politicieni ai momentului, a uluit telespectatorii cu intervenția sa".; ....pe șoseaua București-Sibiu, toți ospătarii și toate cameristele discutau cu clienții despre fulminantul discurs al șefului partidului republican, Ion Mînzatu".; „Că dacă vin republicanii la putere anul viitor pre mulți are să popească Ion Mînzatu". **(Europa)** ● DAN MIHALACHE: ....naționalismul zgomotos tip «România Mare»"... **(AZI).**

Petre Stoica

prezentul continuă

Mersul revoluției

Aparițiile în public ale președintelui Iliescu, televizate desigur și tot mai frecvente, au particularitatea remarcabilă de a stimula reflecțiile asupra noimei „puterii". Nu a oricărei „puteri", ci a aceleia de care mulți nutriseră o clipă iluzia că s-au distanțat definitiv prin începutul din decembrie 1989 al Revoluției. Iar cu cîteva frînturi ale unor asemenea reflecții se pot încheia în chipul cel mai potrivit însemnările de față.

În alocuția de la Focșani, rostită cu prilejul oficioasei comemorări a „Unirii" [rîndurile acestea au fost scrise, reamintesc, în ianuarie 1991], președintele Iliescu a fost lapidar, lemnos în limbaj și nedrept ca de obicei în legătură cu atîția care îl așteaptă să fie — totuși ! — mai altfel. Poate chiar ajungîndu-l grația acelei benefice „schimbări la față" de care vorbisem mai înainte. „Pe lîngă tot ce a fost bun" — zicea d-sa — „după Revoluția din decembrie" (pe care o consideră încheiată), „au apărut și niște reziduuri ale societății noastre și forțe care caută să învenineze, să introducă o notă de suspiciune, venin, încrîncenare, violență verbală și uneori fizică". Verb violent (cît și în alocuția d-sale, de altminteri), opoziția parlamentară și extraparlamentară mai lasă să-i scape, ce-i drept (Cu amendamentul, numai, că vocabulele cerute de „numirea exactă" a lucrurilor nu-s de categorisit tot astfel). Dar „violență fizică", fie și „uneori" ?! De cînd au devenit **opoziționiștii politici ce nu-și ascund identitatea** autori de „securiade" pentru mascarea cărora — sau și sprijinirea lor — au fost găsiți de buni acei oameni atît de muncă de muncă lor ce se cheamă **mineri?** În continuarea „speach"-ului, mai aflăm : „Dar, totdeauna în istorie, în momente cruciale, pe lîngă fibra sănătoasă a națiunii au apărut la suprafață și uscături". Fie-mi iertate multele nedumeriri pe care mi le stîrnesc întotdeauna (și cred că nu numai mie) discursurile președintelui, — dar considerâ d-sa că bine e, democratic e să nu li se zică lucrurilor **pe nume?** Cine-or fi fiind „reziduurile" ? Conotațiile firești ale termenului ar trimite la nomenklaturiștii menținuți în posturi și după 22 decembrie 1989, dimpreună cu protejații lor. Însă ipoteza că asemenea accepție i-ar acorda președintele Iliescu e cu desăvîrșire exclusă. Și cine-s vizitați prin metaforica sintagmă : „fibra sănătoasă" ? În fine, cine nu sînt „fibră sănătoasă", ci „uscături" ? Rămîne să ghicim. Mai spre sfîrșitul alocuțiunii, începe a se profila o anume concluzie : „Și Cuza a fost una dintre victimele acestor forțe, care au înveninat istoria noastră națională". Aici lucrurile se complică mult. Nu din pricina nuanței care ar fi de adăugat : anume, că Vodă Cuza nu s-a considerat Domn „legitimat" pe viață, — după cum a și spus-o, atît la înscăunare, cît și la abdicare. Buclucaș rău e acel multivorbitor „și" inițial : „Și Cuza..." **Și mai cine e năpăstuit în asemenea fel ?** — ar fi dorit să afle ascultătorii cărora nu le plac imprecizițile, ambiguitățile.

[Nu ne-am fi amintit de aceste de-acum **vechi** însemnări, dacă nu am fi urmărit pe micul ecran cele zise de președintele Iliescu la recenta întîlnire **de lucru** cu prefecții, ocazionată de dezastrul din agricultură. Am înțeles cu acest prilej că, potrivit opiniei prezidențiale, anumiți **proprietari** dinaintea colectivizării agriculturii sau **moștenitori legitimi ai acestora** poartă vina pentru **recolta nestrînsă în prag de iarnă,** precum și pentru pămînturile devenite „pîrloagă". Acești „paraziți" — accentua dl. Iliescu — ar trebui avuți în vedere. Iar prin deducție logică, legea fondului funciar va trebui aplicată în sens restrictiv — a dat de înțeles cu multă mînie președintele. Întrebarea e: de ce s-a întîrziat cu distribuirea titlurilor de proprietate, sau cel puțin a „adeverințelor", în atîtea sate ale țării, la atîția țărani neatinși de „parazitism" ? Și încă : de ce s-a sesizat președintele abia acum ? Spre a da vina **pe cine nu trebuie ?** Substituindu-se forului executiv și celui legislativ de o manieră care ne trezește negre aduceri aminte ?]

Concluzia de pe urmă (nu a semnatarului acestei suite de note, ci a multimii de „dezmoșteniți" pe care o observ de o viață, — cu toată luarea aminte, — trăitor cum am avut „norocul" să fiu numai sub dictaturi necomuniste și îndeosebi comuniste) e că nu merge nicicum cu diriguitorii nomenklaturiști. Oricît ne-ar asigura că opțiunea lor pentru democrație este „ireversibilă" [În zilele puciului de la Moscova, cuvîntul acesta a fost utilizat din belșug ; cuvîntul, nu și minunea **de pe drumul Damascului,** pe care poate că unii au așteptat-o să se reitereze. E respirabil aerul din asemenea ambianță pentru noul prim-ministru și pentru gîndurile lui, dătătoare — prin sine — de încredere? Suspiciuni preconcepute în legătură cu toate acestea nu e bine să avem. Dar nici naivități, nici infantilisme renăscute].

Dar, atunci, alternativa ? Potrivit unui sondaj de opinie desigur nu atît de „științific" ca acelea realizate de IRSOP, dar cu care m-am îndeletnicit cît am putut de conștiincios în ultimele cinci-șase săptămîni [în iarna trecută, reamintesc], „alternativa" s-ar despica în mai multe „subalternative". Iar dintre acestea, cea mai pe înțelegerea mea e că „la putere" s-ar cuveni aduși — în acest răstimp al tuturor „tranzițiilor" posibile ! — **oameni bine cunoscuți ca nedorind puterea.** „Obligîndu-i" cordial s-o primească și să fie de acord a o exercita ca simpli „slujbași" ai societății, nu în felul „paternaliștilor" și al „providențialiștilor" ce par să nici nu fi auzit de „demisie", „dizolvarea organelor legislative", „alegeri anticipate" și alte bagateluri de acestea — **democratice.** Cîrmuitorii de acest fel, chiar de n-ar fi cît „unicatele" d-lui Brucan în materie de competență cîștigată prin toulousiene locuri, — pe deplin pricepuți în domeniul lor de activitate trebuie să fie. Dar, pe lîngă „nedorința de putere" și o competență verificată (cum în țara asta am fost asigurat că ar avea destui dintre neveleitarii politici), diriguitorilor acestora mi s-a spus că nu trebuie să le lipsească „esențialul esențialului" (am transcris întocmai din notele de la anchetă). Anume, unul dintre cei chestionați a ținut să amintească următoarele propoziții eminesciene (cu precizarea că vor trebui introduse sub cristalul de pe biroul fiecărui dregător de felul arătat) : „Chiar numai tendența, clar formulată, ca statul să fie guvernat de oameni de cea mai elementară probitate și să-nceteze de-a fi mărul de ceartă între cavaleri de industrie și de facem-treburi, cuprinde un întreg program față cu aceia cari nu **cred** în nimic și pentru cari principiile politice n-au fost decît pretexte de-a parveni și de-a se îmbogăți".

„...Eh ! Utopii ! Visuri !" — mi-a aruncat în față unul dintre ultimii chestionați, după ce făcusem imprudența de a-i împărtăși cîte ceva de la cei dinainte („Altminteri, probabil oameni de treabă", a ținut el să mă consoleze).

Din parte-mi, observînd cu puțina pricepere cîtă o am „fibrele sănătoase", din parlament (într-altfel „sănătoase" de cum înțelege dl Iliescu), m-am întrebat dacă măcar purtătorii acestor „fibre" au reflectat la **ipostaza exercitării puterii fără a vrea puterea** și la **învățămintele istoriei în asemenea privință.** După socotința mea, cel puțin trei personalități ale istoriei vechi și mai noi ar merita — în sensul ce ne preocupă — reflecția prelungită. Unul, semilegendarul **Cincinatus,** era strămoș de-al nostru, roman al vremurilor eroice dintîi, și, luat aproape pe sus de trimișii Senatului de la mult îndrăgitele lui treburi campestre, a știut să poarte armatele la victoria asupra Volscilor, salvînd Cetatea Eternă de la pieire ; după care, inflexibil în a prefera îndeletnicirile mai simple și mai sănătoase, s-a întors la ale lui. Celălalt **neiubitor de putere,** dar priceput și ferm în a o exercita spre folosul esențialelor trebuințe prezente și viitoare ale națiunii sale, a fost Abraham Lincoln, reîntemeietorul, în durabil sens modern, al Statelor Unite. În fine, la noi, nu e cazul să ne întrebăm asupra intuițiilor și priceperilor cu care unioniștii de la 1859 au descoperit în colonelul Alexandru Cuza pe ctitorul dintîi al României moderne ? Demn de meditat îndeosebi, în cazul lui Vodă Cuza, e faptul că la un moment anume și-a luat și el „împuterniciri speciale", — numai că nu cu meschine gînduri. A făcut-o în scopul de a seculariza moșiile aparținînd „mănăstirilor închinate" (vrednicie a înaintașilor devenită cel puțin anacronică) și mai cu seamă de a-i împroprietări pe țăranii ce nici nu-și știau anume drepturi asupra vreunor foste pămînturi, — ca „dezmoșteniții" satelor de acum.

Numai cei cărora le pasă de judecata urmașilor e plauzibil să se comporte ca acești mari bărbați și ca oricare alți „nedornici deținători de putere". Cît oare le mai trebuie celor din partidele politice și din electoratul cel mare spre a identifica și a promova asemenea dregători publici, — singurii în stare să ne mîntuie de acest **N.E.P. redivivus,** de **neocomunist** — „democratica" pospăială ce s-ar vrea multilateral dezvoltată ?

George Munteanu

minimax

Totuși, dictatura luminată ?!

A fost zi mare, zi istorică pen' toți românii și dintr-o parte și din cealaltă a Prutului. Fericiți deodată ! C-așa Le potrivește Dumnezeu, poate, încercîndu-ne. Cît, Doamne, cît ? !, îți vine a striga. A fost 8 decembrie și pînă la urmă s-a votat cum trebuie întru liniștirea tuturor românilor. Dovedindu-ne nouă și lumii întregi de cîtă înțelepciune politică sîntem în stare. Ce-i drept, lumea a avut alte griji în cea duminică, doar nu-i de colo ce s-a-ntîmplat la Brest !, însă noi ne-am văzut de-ale noastre sfidînd și gerul și violenia îndemnurilor destabilizatoare. Osana ! Osana ! Trăiască Republica Foarte Independentă Moldova în frunte cu marele ei președinte, căci într-adevăr mare este Mircea Ion Snegur ! După cum și aici, conduși de un alt bărbat politic de aceeași anvergură, noi am încheiat cu succes o etapă și putem merge mai departe întăriți de victoria Constituției.

Să luăm dară aminte ! „Cred că este momentul major după evenimentele revoluționare din decembrie. Este încheierea unui proces de dezvoltare a vieții politice și trecerea de la o stare de oarecare provizorat spre stabilitate politică, socială și economică". Așa le-a declarat președintele Ion Iliescu ziariștilor înghesuiți în holul Liceului 24 (s-ar cuveni pusă o placă de marmură la intrare : ÎN ZIUA DE 8 DECEMBRIE 1991 d.H. etc. etc.) după ce cuplul prezidențial și-a exercitat dreptul la vot iar domnia sa, grăbit, s-a îndreptat primul spre ieșire.

Pentru a înțelege noi însă încă mai bine cum stăm, după două zile, președinția ne-a oferit integral la tv (la concurență cu SOTI) interviul acordat de dl. Ion Iliescu agenției Asociated Press. Risipindu-ne, dacă mai aveam, toate îndoielile ! Fiindcă ni s-a precizat că Moldova e Moldova și așa se și cuvine să rămînă, independentă de România. **„Președintele Iliescu nu mai poate tăcea"** își intitula un ziarist destabilizator articolul în care analiza situația românilor de dincolo de Prut. Parcă răspunzîndu-i, președintele Iliescu ne-a spus foarte clar ce avea de spus. Și n-a ma tăcut nici în privința d-lui P. Roman despre care aproape că nu mai știe ce să creadă fiindcă pare să fi trecut cu tot cu bagaje în tabăra adversă preluînd pînă și lozincile din Piața Universității ! Păi se poate ? ! Frumos e ? ! Sau chestia cu nomenclaturiștii ! Tocmai el ! Iar apoi, ce-i aia liberalism social ? ! **(Socialism liberal** da, ar mai merge, că socialismul poate fi în multe feluri real, cu față umană, democratic etc. Invers însă, e curată blasfemie.) Așa că n-ar fi deloc exclus să se producă o sciziune a F.S.N. În rest, toate bune și la locul lor, cum le știam. O să tragem al naibii de tare mîța de coadă, dar putem s-o facem cu toată încrederea fiindcă guvernul Stolojan nu ne ascunde nimic, jucînd cu cărțile pe față. Altminteri, democrația se adîncește, vom avea alegeri locale (și nu-i nici o nenorocire dacă partidele n-au fonduri pentru propagandă, are de grijă televiziunea să ne lămurească) apoi, dacă ieșim din iarnă, la primăvară votăm alt parlament și alegem alt președinte.

Așa ne-a lămurit și ne-a liniștit într-un tîrziu de noapte președintele nostru, într-un fel reales odată cu votarea noii Constituții. Degeaba au zis unii și-alții că mulți nici n-au știut ce-au votat, fiindcă nu e adevărat. Sigur, n-au fost cunoscute, să zicem, amănuntele, adică articolele Constituției și implicațiile lor, însă, în ultimă instanță, voturile DA au constituit manifestarea încrederii pentru actuala Putere în general și pentru președinte în special. Disputa cu privire la forma de guvernămînt a avut cea mai mare pondere și a fost cea mai accesibilă înțelegerii tuturor, fiind cea mai concretă și personalizată. Iar mîlul rezidual al fostei propagande antimonarhice s-a dovedit atît de dens încît au „încăput" acum tot felul de inepții referitoare la incompatibilitatea dintre monarhie și democrație. Dar asta, poate, și fiindcă actualul presedinte nu are un contracandidat, în ultima vreme beneficiind, suplimentar, de o parte din capitalul politic pierdut de celălalt emanat. De altfel, ăsta a și fost unul dintre principalele scopuri ale referendumului : să demonstreze autoritatea președinției întru liniștirea Occidentului cu privire la stabilitatea politică a României. Iar dacă s-a și reușit, merita, nu-i așa ?, să se cheltuiască aproape vreun miliard de lei.

Trebuind poate să-l recitim pe... Marx, spre a ne reaminti lecția cu etapele istorice care pot fi scurtate dar nu sărite. Adică, fiindu-ne imposibil să ajungem de la totalitarism direct în libertate, fără a trece printr-o fază intermediară în care fosta clasă dominantă continuă să-și exercite hegemonia printr-un foarte complicat joc politic în care se profită de sechelele psiho-sociale lăsate de fostul regim. Obediența necondiționată în fața Puterii, oportunismul oscilînd între autoritarism (în jos) și servilism (în sus), un sistem axiologic deformat ideologic, carențe informaționale cu implicațiile respective asupra competenței și, în nu puține cazuri, corupția de cea mai joasă speță, sînt cîteva dintre caracteristicile unui tip de personalitate generat de și pe care s-au bazat toate structurile sistemului comunist la nivelul ierarhic superior. Persistența în forme mai mult sau mai puțin atenuate, dar și disimulate, a unor atitudini specifice tipului de personalitate schițat este vizibil-invizibilă generînd o „atmosferă" halucinantă. În rest și „în jos" trebuind să se descurce fiecare cum poate și să înțeleagă ce și cît poate. Într-adevăr, nu poate fi totul negat, s-au făcut totuși progrese, cum necăjit le-a reproșat dl. Stolojan ziariștilor, numai că e greu de deslușit în ce sens. Iar timpul (ne) trece ! S-au făcut, sigur, progrese, dar România este ținută încă în carantină, iar noi între noi ne privim cu neîncredere și, deși putem spune ce ne trece prin cap fără să ne mai fie la fel de frică (dar nu deloc), sîntem mai singuri și simțim că ceva, ceva foarte adînc, nu e în regulă dar nu putem înțelege prea bine ce și ne uităm la televizor parcă așteptînd să se anunțe vreo minune deși știm că n-o să se-ntîmple...

Iar cine are bani de dat pe așa ceva și răbdare să citească **Europa** poate afla de la Kim Ir Sen că nu se poate schimba cursul istoriei iar ceea ce credem noi că e schimbare întru libertate „sînt niște vîrtejuri de natură provizorie" !

10 decembrie 1991

Șerban Lanescu

P.S. — Despre Ziua Drepturilor Omului a vorbit atît de frumos d-na Felicia Meleșcanu încît nimic nu mai poate fi adăugat.

viața spirituală

Enigma

Este cunoscut faptul că cele două mari nume patristice prezente masiv în cercetările istorico-teologice din Apus și din Răsărit ale ultimelor veacuri sînt Fericitul Augustin și Sfîntul Dionisie Pseudo-Areopagitul, socotit că a trăit în secolul I la Atena. În privința celui din urmă posedăm de mai mulți ani chiar volume întregi de bibliografie.

Dar studiile tratatelor Sfîntului Dionisie, în ciuda masivității lor, sînt pîndite de cîteva pericole. Acestea anulează în mare parte adevărul științific și fervoarea spirituală din care ele au pornit. Amintim doar cîteva : pretinsul lor conținut neoplatonic, nesesizarea preocupărilor polemice ale autorului, neînțelegerea „curiozităților" lui astronomice ș.a.

Pericolul unilateralizărilor semnalate poate fi urmărit chiar pe harta confesională mondială de astăzi. Pentru Protestantism, simpla amintire a numelui Pseudo-Areopagitului evocă invazia neoplatonismului veacului al VI-lea în teologia bizantină. Concluzia aceasta este agreată uneori și de către cercetătorii catolici. Rar, în plus, ei mai afirmă „monofizismul" gîndirii presupusului ucenic apostolic.

Mai ales în înțelesul dintîi, caracteristica de mai sus a pătruns timid și în Ortodoxie. O întîlnim la unii dogmatiști greci. Cît privește pe patrologii ruși, ei de-a dreptul au eliminat pe Sfîntul Dionisie Pseudo-Areopagitul din tratatele lor științifice încă din veacul trecut.

Totuși, Ortodoxia cultivă o teologie de surse tradiționale. Expresia lor o constituie, în cazul de față, operele pseudodionisiene. În plus, trebuie să mai afirmăm cu hotărîre perfecta lor dreaptă-credință.

În special teologia românească se pare că are vocația integrală a apărării operei pseudoareopagitice de înstrăinarea de care vorbesc teologii confesionali amintiți. În linia acestei preocupări credem că se poate înscrie și noul volum pe care îl avem sub priviri. *

Străduindu-se să beneficieze de un teren cît mai liber pentru abordarea pe care o întreprinde, acest cercetător român expune critic ipotezele exprimate de alții cu privire la adevăratul autor al **Corpusului pseudoareopagitic.** Înainte de a le respinge pe rînd, pînă la cea mai recentă, el le completează cu contribuțiile teologilor ortodocși adiacente acelora pe care le-au propus învățații apuseni.

Abordarea propriu-zisă a problemei areopagitice, dacă se lasă deoparte paginile de reconstrucție istorică a evenimentelor, constă din formularea a 22 de argumente pe care le furnizează în mod solidar opera Pseudo-Areopagitului și aceea a Smeritului (Exiguul). Uneori în locul celui din urmă se face apel la Călugării „sciți", înrudiți ca obîrșie și ca teologie cu confratele lor de la curtea pontificală.

Este surprinzător de constatat că mediul bisericesc în care aceștia au activat îi apropie în mod evident pe cei doi Dionisie, cel real și cel pseudonimic, așa cum demonstrează majoritatea argumentelor prezentate. Problemele respectării canoanelor, a lucrării bunătății divine în comunitatea mîntuirii, a interdicției, judecării aproapelui — într-un anumit mediu istoric bine reconstruit — își dovedesc numaidecît puterea lor probantă. Dacă ar fi să luăm în discuție doar problema calendarului și încă am putea să ne convingem de adevărul afirmațiilor autorului. Spre deosebire de Răsărit, care a respectat în toate regiunile lui norma de la Niceea a întocmirii anuale a computului, Apusului creștin a trăit un adevărat coșmar cu calculul fixării Paștelui. Uneori neplăcerile nu i-au venit numai de la nepotrivirile cu ceilalți creștini, ci și de la inconveniente politice. Papa Simah a trebuit să se prezinte personal la Ravena, unde Teodoric l-a înfruntat amarnic pe această temă bisericească și cu mari consecințe practice în viața societății.

Dar argumentele pe care noua abordare a problemei areopagitice le propune nu-s numai **de natură canonico-administrativă ci și filosofică.** Se știe că neoplatonismul posterior a căutat o reînviorare a lui prin alianța pe care a conchis-o cu religiozitatea vechilor misterii, cu miturile și cu superstițiile Antichității. Personalitatea de gînditor a lui Plotin, ca și aceea mai complexă a lui Proclu, nu putea să nu fie reperată și de sistemul areopagitic. Argumentele propuse, din acest punct de vedere, au o mare legătură cu lumea de idei de la începutul veacului al VI-lea în care a trăit Dionisie Smeritul.

Ba autorul conchide, cu multă verosimilitate, că această șansă a scitului nostru de a trăi la Roma i-a dat posibilitatea să observe și să critice în surdină chiar tradiții latine, păgîne și creștine.

Desigur că în cazul de față, care îndreaptă privirile istoricului la epoca

A Rațiu

întretăierii veacurilor V și VI, **hristologia** face mari servicii argumentării pe care autorul o desfășoară. De aceea el schițează mai întîi fluctuațiile înțelegerii definiției dogmatice de la Sinodul Ecumenic de la Calcedon (451) în tot restul secolului. Lămurirea marilor mișcări și curente teologice de atunci reușește să comunice totodată și o imagine suficientă a hărții diviziunii monofizismului agresiv.

Cum **Epistola a IV-a** pseudoareopagitică oferă un model de explicație hristologică și propune sensul chenosei în persoana teandrică a Logosului întrupat, cercetătorul conchide discuția cu argumentul corespunzător. Alături de acesta stau alte probe demne de luat în seamă. Este cazul îndeosebi cu popularizarea începuturilor teologice ale Sfîntului Chiril Alexandrinul și cu intervențiile de însemnătate ecumenică ale Călugărilor „sciți".

Spațiul nu ne permite să ne referim și la ultimele argumente pe care **studiul teologic** al sintezei pseudoareopagitice îl permite. Amintim numai că unul din ele prezintă o ipoteză a pseudonimului „Ierotei", care ar fi fost dascălul episcopului Dionisie al Atenei. Totodată se propune **epoca de apariție** a acestor tratate anonime celebre, atît de derutante pentru istoria teologiei creștine, și anume între anii **510—512.**

Nu lipsește din carte nici capitolul dedicat studierii asemănărilor literare ale operelor comparate. De asemenea, ea este prevăzută cu un rezumat în două limbi de circulație europeană : engleză și franceză.

Din notațiile de pînă aici se poate conchide că P. C. Pr. Gh. I. Drăgulin s-a angajat în confruntarea cu o temă de importanță europeană. După părerea noastră, ea a fost rezolvată cu succes, într-o formă originală, care va surprinde prin profunzime pe nespecialiști.

Se pare astfel că cel mai revendicat Părinte bisericesc răsăritean — paradigma misticii medievale europene — a revenit definitiv între străromânii dintre care s-a ridicat cu atîta smerenie, dar pînă în sfîrșit cu atîta glorie.

Dr. Dionisie Bărăganu

*** Preot Dr. Gheorghe I. Drăgulin : „Identitatea lui Dionisie Pseudo-Areopagitul cu Ieromonahul Dionisie Smeritul (Exiguul)". Cercetare ortodoxă a unei controversate probleme de istorie a culturii bizantine și a celei străromâne, Craiova, 1991, 342 + 15 ilustrații.**

povestea vorbei

Reclame

Scriam, în urmă cu un an („Luceafărul", nr. 33, 1990), despre primele texte publicitare românești care încercau să reînvie genul, preluînd, în condiții grafice precare și uneori prin traduceri neinspirate, tipare străine. Între timp, prin forța lucrurilor, numărul mesajelor de acest tip a crescut și nevoia de diferențiere s-a accentuat. Progresele nu sînt însă, cel puțin în presa scrisă, izbitoare ; de altfel, reclamele excesiv de subtile sau de șocante, uzînd de metafore și metonimii vizuale, de sloganuri sonore, spectaculoase sau de texte argumentative riguros elaborate probabil că nici nu și-ar avea, deocamdată, rostul: ele pretind, din partea virtualilor cititori, o familiarizare nu numai cu codul general al limbii române — ci chiar cu codul și strategiile proprii acestui tip de text.

Reclamele în care se observă o voință de individualizare, pe fundalul unei generale monotonii, mînuiesc cu destulă stîngăcie tehnicile consacrate prin alte părți. O secvență informativă și valorizantă precum „Renumitele băuturi răcoritoare GO-GO Gablitzer / Austria sfidează prin calitate excepțională și preț scăzut miturile și monștrii..." e cu siguranță o traducere ; referirea aluzivă la „mituri" și „monștri" în domeniul răcoritoarelor pare destul de artificială în limitele codului publicistic (nu numai publicitar) românesc, în care termenii nu au o circulație foarte frecventă, mai ales fără determinări (se folosește mai mult sintagma „monștri sacri", dar nu în legătură cu orice domeniu al vieții cotidiene). Caracterizarea superlativă a produselor e normală — deși destul de puțin particularizată. După cum normală, adică uzuală, e și strategia de a introduce ca presupoziție „renumele" firmei, prezentîndu-l deci ca pe un dat obiectiv, enunțat de vocea impersonală, reprezentînd instanța socială neutră, căreia i se atribuie textul. Mai puțin fericită (și desigur neintenționată) este contradicția dintre presupoziția renumelui și sloganul care îi urmează : „Reținеți deviza : **GO-GO peste așteptări".** Dincolo de caracterul nu tocmai firesc din punct de vedere sintactic al construcției (determinare atributivă sau propoziție eliptică), supărătoare sînt implicațiile sale semantice : un produs „peste așteptări" este unul care oferă o surpriză plăcută în ciuda statutului său comercial modest ; adevărul spus aproape fără voie (=firmă puțin cunoscută, capabilă deci să producă surprize — plăcute) intră în contradicție cu valorizările inițiale (= firmă renumită).

O contradicție interioară mineză și reclama, destul de reușită prin caracterul său indirect, pe care și-o face Pronoexpresul. Textul e constituit integral din scurtul anunț : „1.626.203 lei la PRONOEXPRES. ION IONESCU din București" ; codul lingvistic e completat de cel grafic nu numai prin punerea în pagină a textului și variația caracterelor tipografice, dar mai ales printr-un mic desen emblematic, reprezentînd un săculeț cu dolari ! Adecvarea imaginii la text sfidează logica (nu e vorba nicăieri în text de vreo sumă în dolari) — dar e motivată în planul conotațiilor — prin faptul evident că în societatea românească de azi semnificațiile „valoare", „cîștig" sînt purtate de dolari. Textul în cauză, rezultat al unor strategii poate simpliste, dar probabil eficiente în contextul actual, e totuși marcat de contradicția dintre implicațiile informațiilor pe care le oferă. Precizia extremă a sumei, deloc rotunde, pare să aibă rolul de a sugera autenticitatea, veridicitatea cîștigului; în schimb, numele și adresa cîștigătorului sînt suspecte prin generalitate și aspect artificial, construit : „Ion Ionescu din București" pare mai curînd o „ficțiune ideală", tipică, decît un individ concret și credibil. Desigur, se prea poate ca numele să fie real și faptul cîștigului — autentic ; ceea ce contează din punctul de vedere al textului persuasiv e însă impresia de artificialitate creată și efectul ei negativ.

Intenția de captare, de implicare a cititorului determină, în alt text, alegerea ca punct de pornire al persuasiunii publicitare a unui proverb — formulă bine constituită și general acceptată. Preludiul e aluziv și interogativ : „Iarna car și vara sanie... ? O moară puteți cumpăra tot timpul anului. COLBEC S.R.L. Mori mici și mijlocii, utilaje auxiliare" etc. Efectul de inadecvare — comic, în orice caz — e produs aici de ruptura dintre situația-tip presupusă de proverb și cea vizată de reclamă : rolul gospodarului preocupat, în funcție de sezon, de pregătirea carului sau a saniei nu se suprapune cu cel al idealului cumpărător de mori — pentru că proverbul tinde să fixeze un anume cadru-tip, al satului tradițional, în care moara nu e un obiect ci o „instituție" (că în reclamă e vorba de altfel de moară, textul n-o spune suficient de clar). În plus, adresarea către o nediferențiată persoană a II-a plural face din orice cititor (indiferent de anotimp, dar și de interese și ocupații) un virtual cumpărător de mori.

Asistăm de fapt la constituirea **unui** cod ; observații dintre cele făcute acum ar putea părea de neînțeles peste cîțiva ani, cînd multe din formule, chiar incorecte, contradictorii sau stupide, vor fi intrat în bagajul uzual al publicității românești, prin reluare sau parafrazare. Că textul se dezvoltă după un model o dovedește și sloganul folosit de **Team mita** : „Într-o lume de distribuitori de copiatoare noi sîntem originalii !". Precedat de sloganul firmei Xerox — „Într-o lume de copiatoare noi sîntem originalul" și probabil tot tradus din engleză, textul uzează de jocul de cuvinte produs de polisemia **copierii** și de opoziția **copie/original.** Numai că folosirea la singular sau la plural a substantivului **original** — neutru sau masculin — presupune semnificații diferite, de care probabil că autorii traducerii au ținut cont. Valorizarea prin conținutul „singura firmă de calitate, prototip, model pentru toate celelalte" e posibilă doar în varianta „sîntem originalul" ; opțiunea pentru plural — „sîntem originalii" — introduce criterii diferite de evaluare, care accentuează meritul nonconformismului, al noutății etc. Motivația care urmează are un singur defect : sintaxa greoaie a unei fraze prea lungi, cu grupuri nominale prea dezvoltate : „Pentru că în ultima instanță nu se interesează vînzarea propriu-zisă ci legătura continuă cu clienți satisfăcuți de soluția noastră totală, ce se reflectă prin garanția de utilizare pe care o acordăm pentru toate echipamentele achiziționate".

În teoriile și analizele care au ca obiect publicitatea, se vorbește de faptul că autorul real al mesajului, agentul publicitar, specialistul în construirea acestui tip de discurs, e întotdeauna absent ca locutor în structura de suprafață, el nevorbind în nici un caz în numele său — ci doar al firmei, al opiniei publice, al consumatorului etc. În publicitatea românească s-ar părea că, în majoritatea cazurilor, acest specialist e absent din orice fel de structură.

Rodica Zafiu

cronica literară

Speranță și scepticism

Pavel Chihaia, FAȚA CERNITĂ A LIBERTĂȚII, Editura „Jurnal literar", București, 1991

Un reprezentant al „generației întrerupte", Pavel Chihaia, stabilit în Germania, la München, din 1978, revine în țară după evenimentele din decembrie 1989 ca să realizeze pentru Postul de radio „Europa Liberă" mai multe interviuri cu cîteva din personalitățile rezistenței sau ale opoziției culturale românești din „epoca Ceaușescu". Cei intervievați în ianuarie, în august 1990 și în ianuarie 1991 sînt scriitori, filosofi, istorici, oameni ai bisericii, un pictor (Șerban Papacostea, Mihai Șora, Al. Elian, Petre Alexandrescu, Mircea Babeș, Al. Suceveanu, Dumitru Stăniloae, Gabriel Liiceanu, Sorin Ilfoveanu, Barbu Cioculescu, N. Manolescu, Adrian Marino, Petru Creția, Theodor Baconsky, Octavian Paler, Ana Blandiana) și lor li se adaugă cei stabiliți (mai ales în ultimii ani) în străinătate (Al. Paleologu, Harald Siegmund, George Ciorănescu, Ion Negoițescu, N. Balotă, Victor Ieronim-Stoichiță sau Nicolae Stroescu-Stânișoară, directorul redacției românești de la „Europa Liberă"). În total, 24 de interlocutori. O listă parțială deci, mai ales pentru faptul că selecția s-a făcut în baza afinităților de generație sau de destin, dar o listă care cuprinde din capul locului un răspuns afirmativ la una dintre cele mai importante întrebări pe care Pavel Chihaia o pune invitaților săi : A existat sau nu în România postbelică o rezistență a intelectualilor ? Și dacă da, între ce limite ?

De fapt, acesta e chiar primul merit al cărții lui Pavel Chihaia. De a ne oferi un început de documentație în ce privește istoria atît de puțin cunoscută a opoziției intelectuale din România.

Discuția cu Barbu Cioculescu, de exemplu, scoate la lumină date despre activitatea organizației „Mihai Eminescu", din care au făcut parte Șerban Cioculescu, Vladimir Streinu, Constant Tonegaru, Iordan Chimet, Teohar Mihadaș, Dinu Pillat, Pavel Chihaia, Gheorghe și Lucia Fratostițeanu, în casa cărora se întîlnea grupul. „Era un moment în care foarte mulți intelectuali, mai ales din cei care ieșiseră din închisori sau familiile lor, se aflau în situații grele. Cei dați afară din casele lor, cei care își vindeau la Talcioc ultimele rămășițe și amintiri scumpe pentru a putea supraviețui. Tocmai din această cauză, în 1946, în casa Fratostițeanu, Tonegaru întîlnindu-se cu părintele Barral, secretarul nunțiaturii catolice din București, au pus la cale o organizație, cu caracter subversiv — anticomunistă — care își propunea să ajute familiile celor închiși și pe cei persecutați de orînduirea comunistă". În 1949, cînd Tonegaru e arestat, activitatea organizației „Mihai Eminescu" încetează. Printre cele dintîi victime s-a numărat și Teohar Mihadaș, care de altfel a relatat la rîndul său cîte ceva din întîmplările prin care a trecut, în romanul autobiografic **Pe muntele Ebal.**

Poate că și mai puțin cunoscut e „procesul literar al șaișilor", din 1958, în care au fost implicați preotul evanghelic Harald Siegmund (întîlnit de N. Steinhardt la „Jilava"), părintele Andreas Birkner, Wolf von Aichelburg, Georg Scherg și Hans Bergel, autorul unei nuvele istorice, cu oarecare ecou în țară. „Domnul Bergel, își amintește părintele Harald Siegmund, a găsit în arhivele orașului Brașov o serie de documente în legătură cu principele Sigismund Bathory, care, cîndva, a cucerit acest oraș. Sigismund Bathory era un om cu moravuri foarte discutabile și adesea poruncea soldaților săi să îi aducă la palat diferite fete, împotriva voinței lor și spre indignarea rudelor și cunoscuților acestora. Soldații principelui au făcut prizonieră și pe frumoasa logodnică a unui tînăr muzicant, cîntăreț la chitară la nunți și alte petreceri. Dar tînărul a avut curajul să se prezinte în fața despotului și să își ceară logodnica înapoi. Sigismund Báthory i-a spus : «Îți voi înapoia logodnica, cu condiția să faci poezii și să cînți pentru mine. Vei primi, de asemenea, un sac de bani sau cu aur de la mine !» Dar tînărul i-a răspuns : «Nu voi compune niciodată cîntece pentru cineva care mi-a răpit logodnica !» Și atunci tînărul a fost închis." La procesul din 1958, acuzarea face din Sigismund Báthory un simbol al partidului comunist, logodnica muzicantului devine muza poeziei, în vreme ce tînărul care refuză să cînte pentru aur sau pentru bani nu poate fi decît un dușman al poporului, pentru că (o spusese Hrușciov, citat și el ca autoritate supremă în proces) poezia lirică trebuie să se pună în slujba partidului comunist, lozincile rimate fiind cea mai bună poezie. Urmarea ? Hans Bergel, autorul nuvelei, e condamnat la 15 ani închisoare, iar Harald Siegmund, unul dintre interpreții ei la, 10.

Avem de a face, prin urmare, cu evenimente care urmează să fie examinate cu toată atenția, pentru a înțelege mai exact felul în care s-a putut ajunge la gîtuirea opoziției fățișe a intelectualilor, în anii '60, și mai ales pentru a face să crească speranța (dacă nu și certitudinea) celor de astăzi că asemenea orori nu se vor mai repeta.

Dar întîmplările din categoria proceselor politice și „literare" mai sugerează o întrebare importantă, și Pavel Chihaia nu se sfiește s-o pună celor pe care i-a întîlnit. A provocat în cele din urmă represiunea comunistă un hiatus în dezvoltarea culturii noastre ? Decimarea sau persecutarea intelectualilor a avut ca rezultat moartea literaturii române ?

În esență, răspunsurile care se dau acestor întrebări sînt de două feluri și ele încep să ofere o sugestie despre modul în care va fi interpretată în curînd întreaga literatură română de după cel de-al doilea război mondial. În prima categorie intră cei care nu sînt dispuși să recunoască nici un fel de merit scriitorilor care au trăit timp de peste 40 de ani sub dictatura regimurilor comuniste și reprezentantul cel mai radical al acestui mod de a înțelege lucrurile poate fi considerat Ion Negoițescu. Întrebat de Pavel Chihaia ce crede despre Marin Preda, de exemplu, Ion Negoițescu răspunde categoric : „El și-a sacrificat talentul spre a sluji comunismul". Cea de-a doua categorie poate fi redusă la un punct de vedere mai nuanțat, mai apropiat de realitate și, evident, mai tolerant. În interviurile lui Pavel Chihaia, cel care susține cu mai multă autoritate această opinie este Octavian Paler : „E un secret al lui Polichinelle că tot ce e valoros în cultura română din ultima jumătate de veac s-a împotrivit direcției oficiale. Nu se poate cita o singură operă demnă de acest nume care să fi dat dreptate dizgrațiilor istorice de care am avut parte. Așa cum a reușit să apară la lumină, ciuntit, mutilat în confruntările cu cenzura [...], patrimoniul cultural din anii celei mai bine organizate agresiuni împotriva culturii intră, de fapt și de drept, în cronica rezistenței românești. [...] Fiecare carte bună intrată în librării a fost un fel de cal troian. Absența unor asemenea cărți ar fi ușurat oboseala morală și, în final, abrutizarea ideologică dorită de dictatură". Același lucru îl afirmă și Gabriel Liiceanu, cu singura deosebire că răspunsul său are în vedere situația filosofiei românești : „a existat un hiat, însă în rezistența unei părți din intelectualitatea română a trăit credința într-un alt mal, celălalt mal al istoriei, pe care, iată, am ieșit. Problema care ni se punea nouă era de a ieși cu ceva pe celălalt mal, de a ieși cu mîinile pline, nu cu mîinile goale".

Cînd se referă la scurta perioadă de după decembrie 1989, temele cele mai importante ale discuțiilor pe care Pavel Chihaia le poartă cu interlocutorii săi sînt, firește, relația dintre **literatură și politică**, dintre **iertare și pedeapsă**, dintre **nou și vechi** numit la un moment dat „decerebrarea marxist-leninistă". Cel puțin două lucruri ne atrag atenția la acest capitol. Mai întîi faptul că printre interlocutorii lui Pavel Chihaia se află cîteva personalități (Ana Blandiana, Mihai Șora, Al. Paleologu) care în primele luni de după decembrie 1989 au fost alături de Putere, pentru ca apoi să se desolidarizeze categoric de ea. În al doilea rînd ne impresionează faptul că pe măsură ce trece timpul, entuziasmul celor care îi răspund lui Pavel Chihaia face loc decepției, scepticismului, lipsei de speranță. De ce ? Măcar o parte din răspunsul la această întrebare poate fi căutat în interviul cu Ion Negoițescu : „Conducerea comunisto-ceaușistă de azi face tot ce se poate spre a împiedica exercitarea libertăților, prin intimidarea opoziției în parlament ca și în afara lui ; prin manipularea scandaloasă a televiziunii ; prin mizeriile tiparului și difuzării neconvenabile a tipăriturilor ; prin minciuna (de altfel primitiv) organizată și deci sfidătoare a declarațiilor guvernamentale ; prin agresarea fizică a intelectualilor opozanți. Deoarece conducerea țării este alcătuită din persoane cu mentalitate și interese înrădăcinat antidemocratice, fie că e vorba de securiștii lui Ceaușescu, de nomenclaturiștii vinovați de dezastrul moral și material al României contemporane, fie de progeniturile lor".

În orice caz, răspunsurile din cartea lui Pavel Chihaia alcătuiesc împreună o mărturie impresionantă despre amestecul de scepticism și de speranță al epocii pe care o trăim sau, cum spune chiar Pavel Chihaia, „o platformă de idei importante pentru imaginea culturală a României de astăzi și mai ales a perspectivelor ei viitoare".

Florin Manolescu

solilocvii

Locuri comune
sau să nu ne facem iluzii (I)

În fond, cine mă oprește să chibițez. Nu-i deloc greu, e un joc plăcut și poate chiar instructiv. Te poate adică învăța să stai frumușel deoparte, așteptînd (ce ?), răbdînd (cum ?), dar măcar știind cît de cît despre ce este vorba, să nu te mai apuce apoplexia de fiecare dată cînd „marii" jucători își etalează, cu un surîs îndelung studiat, chintele monocolore. E mai instructiv, oricum, decît să citești sondajele din burtă ale IRSOP-ului și, ca să fim drepți chiar aș putea eu să influențez electoratul dîndu-mi cu presupusul într-un ziar care, prin grija cui trebuie, nu mai are decît cîteva mii de exemplare ? Risc cel mult să mă silabisească fiul meu și să-mi spună că mai bine mergeam la copcă, la bibani.

Să luăm mai întîi în considerare o **variantă nepolarizată**, aceea a indeciziei electorale, cînd adică cetățeanul e... turmentat și habar nu are cu cine să voteze (să mai voteze). Să considerăm că, în principiu, prinicipalele formațiuni politice nu se vor înțelege între ele și vor merge fiecare pentru ea și că, în atari condiții, audiența fiecărela e cam aceeași. Poate cu excepția Feseneului despre care să credem că (din oportunism, din obișnuință) are încă un succes de trei ori mai mare decît oricare altă formațiune. Cele 93 de procente disponibile (după ce le-am scăzut pe cele șapte ale UDMR-ului) se vor fi împărțind astfel, parcimonios, în nouă părți : 31% FSN-ul, respectiv cîte 10% pentru PAC, PNL, PNȚ, PUNR, PSM; a noua parte fiind pentru „alte formațiuni".

Pare, acesta, un model credibil, suportînd o corecție de cel mult 50% în plus sau în minus. E greu însă de crezut că cele trei formațiuni importante ale opoziției democratice își vor atinge, toate, cota maximă, ideală, a celor cincisprezece procente, astfel încît (împreună eventual cu UDMR-ul) să poată forma un guvern de coaliție. De partea cealaltă, pare la fel de limpede că nici FSN-ul nu se mai poate lăbărța singur peste destinele noastre, în orizontul așteptării trandafirii întrînd de acum fie liberalismul (nu ne rămîne decît să sperăm într-unul real și nu doar conjunctural-sinecurist) fie, de ce nu, peunerismul.

Pe de o parte însă, acesta e un model cu mult prea simplu, iar pe de alta este greu de crezut că și în perioada propriu-zis electorală românii își vor păstra apatia (nemaivorbind de „ajutorul" binevoitor al mass-mediei, în special a celei vizuale, care o să ne ajute din toate puterile să scăpăm de indiferentism).

Să construim, de aceea, un model mai nuanțat al viitoarelor alegeri, considerînd de această dată că voturile vor fi cu mult mai **polarizate** (ceea ce înseamnă, în primul rînd, că subgrupa „altele" trebuie eliminată din capul locului). Constatarea principală pe care sîntem siliți să o facem este aceea că, din păcate, în peisajul electoral românesc polarizarea nu se va face doar din punctul de vedere al **acceptării-respingerii** reformei, căci acesteia i se suprapune, zdravăn scormonită, opțiunea în „poblema națională", ceea ce complică nu numai sarcina analistului, ci și pe aceea a simplului votant. În paranteză fie spus, electoratul românesc nu pare să fie deloc unul căruia să i se poată pune înainte opțiuni morale, probabil pur și simplu pentru că reflexele obscure ale fricii nu pot să dispară atîta vreme cît nu există o anume decență (independență) a stării materiale.

În mare, voturile ar trebui să meargă în trei direcții principale : a) către FSN ; b) către actuala opoziție democrată (PAC, PNL, PNȚ) ; c) în fine, către nostalgiile superiorității clasei muncitoare (PSM) sau către varianta izolaționismului românesc (PUNR, R. Mare). Dacă apreciem, într-o variantă ideală, că aceia care doresc reforma economică (fie din convingere, fie pentru că pur și simplu s-or fi lămurit de falimentul comunismului și al „grijii față de om") **sînt de două ori** mai numerosi decît aceia care nu o doresc, rezultă din capul locului că, împreună, FSN-ul și Opoziția primesc circa 62% din sufragii, restul revenind de drept PSM-ului și variantelor acestuia. Adică 31%, pînă la 93% (7% al UDMR-ului). Nu vă speriați, acest 31% nu are cum deveni o realitate, trandafirul a dat suficiente dovezi că reforma, dacă va fi vreuna radicală, va dura foarte multă vreme (în fond, la doi ani după moartea celor mai nenorocoși dintre noi în piețele orașelor, nu numai instituțiile, dar chiar și majoritatea scăunarilor — cu cîteva excepții, de la nivelul cel mai de sus, prea îi știa toată țara — sînt exact în aceeași poziție). Așa că e mai bine să nuanțăm și să credem că cel puțin o treime din potențialii adepți ai PSM-ului vor vota, totuși, trandafiriu, crezînd (nici n-au motive să n-o facă) în asigurările de liniște ale liderilor fesenișți. Recapitulare : Reformiști (FSN + Opoziție) = 72%, PSM (21%).

În acest moment trebuie să aducem în discuție cel de-al doilea factor și, de ce nu, să-i spunem pe numele lui adevărat : gradul de naționalism al românilor (ușurel, nu săriți, n-am zis că ceilalți, unguri, sîrbi, ruși, polonezi, francezi după cîte se vede, n-ar avea și ei „gradul" lor, am zis numai că e mai cinstit și chiar mai util să recunoaștem că unii dintre noi sau poate fiecare într-o anume măsură avem reflexe naționaliste). Oricum ar fi, normal este ca din procentele de mai sus să mai scădem cîte ceva, reconstituind astfel tabăra acelora dintre noi care cred că dispariția „statu-quo"-ului kremlinist pune în pericol ființa, și-așa ciuntită, a neamului, dar mai ales că se impune în ochii celorlalți acela care strigă mai tare. Să credem totuși, iarăși în variantă ideală, că numărul echilibraților e poate de trei ori mai numeros, de cealaltă parte a balanței rămînînd numai cei ce am putea numi „sfertul nostru naționalist". Rezultă de aici că PSM-ul rămîne numai cu un potențial de 16%, cel al tendințelor românișteinfiind în suficientă măsură îngrijorător, mai ales în perspectiva unei situații economice deloc înfloritoare : 22%. Mai rezultă că „reformiștii", fie ei trandafirii, „istorici" ori intelectualiști, nu pot aduna la un loc, mai mult de 55 de procente (10 dintre acestea fiind deja ale FSN-ului, venind de la cei care cred, cu nădejde, într-o reformă cît mai puțin accentuată).

Dar despre cum se mai împart cele 55 de procente rămase, data viitoare, fără a uita însă că prin nordul Moldovei umblă cică zvonul că fracțiunea conservatoare a FSN-ului s-ar fi aliat, pe ascuns evident, cu... partidele istorice, ca să saboteze reforma (a cărei flacără, ați ghicit, o veghează fracțiunea tînără a sus-numitului partid). În ce scop ? Aici e aici. Ca să sărăcim de tot și să ne cumpere „ăia" pe nimica toată. Zisele astea de la urmă au fost ca să ne dăm seama cît de departe sîntem NOI de o realitate care nu este cea a Bucureștiului, mai mult ori mai puțin intelectualicesc, ci continuă să fie una a zvonului abil strecurat, una a enormităților care cu cît sînt mai mari cu atît sînt mai ușor crezute.

Mihail Oprea

P.S. N-am uitat, nu, nici de elementele surpriză, dar și despre ele tot data viitoare.

corneliu mircea

In memoriam

Martirilor Timişoarei

plingi la marginea
gropii comune
lacrimile-ţi ard
impietritul chip

tăcere deplina tăcere

doar cerul
imens
strivindu-te

triaj eficienţă operaţii rapide
numere bonuri vuie vuie
sirena salvărilor vuie prelung
pe străzile arse
vuie a moarte

nu plecăm nu plecăm nu plecăm
din pieţe de pe străzi
— biserici fără ziduri
ninge peste noi ninge cu lumină
fulgi mari ne-ating
mii de săruturi arzind
nu plecăm nu plecăm nu plecăm
din depărtări de pretutindeni
Dumnezeu coboară

împuşcat împuşcat împuşcat
vuie sirena salvărilor
vuiet de moarte vuiet prelung
morţii se string
ca marfa in stive
sac peste sac
leş peste leş
împuşcat împuşcat împuşcat
în cap în pintec în umăr
în piept în picioare
împuşcat împuşcat împuşcat
sîngele gîlgîie răni se deschid
florile trupului zac
sfîşiate
morţii se-mpart
ca marfa in stive
leş peste leş
sac peste sac

se luminează de ziuă
prin ferestrele sparte
frigul
aşază flori grele de piatră

fără grabă timpul
toarce
albul linţoliu
una după cealaltă
picură lacrimi din văzduh
stele
după
stele

cu mîinile împreunate pe piepturi
martirii dorm
somnul de veci

surîzînd

neantului

ospăţul e în toi
pe bărbi pe fălci slinoase pe genunchi
alene se preling
bale singerii
în aurite jilţuri se răsfaţă
guri de hipopotam
arătîndu-şi colţii
adorm apoi oftează ghiftuite-n somn
pe duşumele după colţ în ganguri
zac leşurile sfîrtecate
muştele negre mişună grăbit
picură
fără odihnă
otrava zilei
sub pungi moi de grăsime
ochii sticlesc viclean
privesc în jur
apoi se-nchid
ospăţul s-a-ncheiat
desigur victoria-i deplină
murdare tălpile se răsucesc
în băltile de sînge
cald

totuna este
a fi sau a nu fi
aluneci în somnul
de veci
însoţind spre ceruri
umbrele celor ucişi
te înfiripi apoi
din pustia lumină
ţipăt
prelung

spintecă-ţi fratele striveşte-l
sub călcîie

ucide-l ucide-l

cocoţează-te da cocoţează-te
de bună voie

în laţul
spînzurătorii

ţintuie-l la stîlpul infamiei taie-i beregata
astfel
înaintează-n vidul
cald singerînd
al propriei tale
fiinţe
nu te umfla
ca păunul în pene
trimbiţîndu-ţi iubirea de ţară (cu atît
mai profundă
cu cît tăcere mai sfielnic se-ascunde)
nici n-ameninţă cu glas răguşit agitînd
buzduganul
în cadenţatul marş pe-nsîngeratele
străzi
român cu adevărat dacă eşti vei păşi
ginditor
blînd surîzînd fraţilor tăi de aici
şi de-aiurea
scăldat în foşnitoarea lumină
vei spune cerului „cer"
cuibărit în adîncul
unde limbile toate se-amestecă în sînge
cosmic
sînge
din sîngele veşnic al Fiinţei

paravane paravane paravane
de carton ziduri de mucava cetăţi
de mucava
lumi de mucava
vorbe vorbe vorbe
de mucava
fără de sens
buzele se mişcă-n gol
ridică fără contenire
din golul cufundat în gol
ziduri ziduri ziduri
de mucava
ziduri
între mine şi tine
ziduri
între „noi" şi „Ei"
ziduri
între a fi şi a nu fi
ziduri ziduri ziduri
în liniştea lor de mormînt
se pîrguie
mărgăritarul crîmei

CĂRŢILE SĂPTĂMÎNII

Semnalăm o apariţie notabilă la Editura Expres : **Delirul**, de Marin Preda, ediţie îngrijită şi prefaţată de Ion Cristoiu şi — după cum menţionează coperta — necenzurată.

TIMPUL ESTE UMBRA NOASTRĂ
(Editura Dacia)

O antologie a anticipaţiei româneşti, întocmită şi comentată de Cornel Robu, probabil cea mai cuprinzătoare de acest fel din literatura ultimelor două decenii. Sînt cuprinşi 26 de autori, de la Mircea Eliade la Ovidiu Pecican, prezenţa celui dintîi fiind oarecum surprinzătoare prin aceea că e singurul interbelic antologat ; e drept însă că textele sale datează din anii '70 (firească, antologia e dedicată SF-ului scris în anii '70 şi'80) ; e, oricum, o prezenţă menită să dea prestigiu contextului. Fiecare autor beneficiază de o prezentare critică relativ amplă iar textele antologate respectă criteriul valoric. Impresia pe care o lasă lectura antologiei e de varietate tematică şi chiar de varietate a înţelegerii specificităţii genului. Nu încape îndoială că antologatorul s-a aplecat nu doar cu spirit critic asupra materiei antologabile dar şi cu o anume intenţie ordonatoare, încercînd să dubleze selecţia valorică de o selecţie ilustrativă pentru latura teoretică succint formulată într-o prefaţă substanţială. Astfel găsim în carte probe ale direcţiei „ştiinţifice" şi probe ale direcţiei „umaniste", „hard SF" dar şi „soft SF", „sense of wonder" dar şi „sense of humour", după cum găsim exemple de discurs tradiţional SF şi cazuri de discurs novator. Că literatura SF are cititorii ei entuziaşti şi fideli, o ştim de cîteva decenii, iată că antologia lui Cornel Robu vine să ateste o dată mai mult că, în perimetrul literaturii române contemporane, ea are şi scriitorii ei, nu mai puţin entuziaşti şi fideli, şi, mai ales, nu puţini.

Mihai Buculei

Patrel Berceanu
LACRIMI CIVILE
(Editura Scrisul Românesc)

Talentat şi discret în comportament, din care pricină pare să fie întrucîtva marginalizat în contextul promoţiei optzeci, Patrel Berceanu e un poet demn de toată atenţia, cel puţin din două motive : şi-a găsit relativ rèpede timbrul propriu, la confluenţa colocvialităţii optzeciste cu metaforismul crud al „generaţiei pierdute" din anii patruzeci, pe de o parte, iar pe de alta, îşi edifică, liniştit dar hotărît, spaţiul poetic adecvat temperamentului său, care se arată a fi aşa cum îl citim într-o „planetă de poet" : „mai cunoscut decît un deputat / dar mai puţin cunoscut decît un medaliat olimpic cu bronz // mai citit decît o bibliotecă / dar mai puţin decît cred doctoranzii // clarvăzător după cum se va dovedi cîndva / dar mai puţin crezut decît un politician de duzină // incomod ca un os de peşte în gît / dar numai pentru cei care vor să înghită şi adevărul // mai fericit decît o arată salariul / dar mai nefericit decît un ceferist // mai norocos în dragoste decît Rothschild IV / dar nu vom şti nicicînd ce simte un Rothschild // mai rezistent decît o litografie / dar mai puţin etern decît o amforă // mai înalt decît veacul în care-a trăit / dar cine a stat să-l măsoare ?". Reflexiv şi, totodată, sentimental, poetul face cu această carte încă un pas în ceea ce simte că este universul liric inconfundabil.

Marin Mârza
IEŞIREA DIN ÎNCERCUIRE
(Editura Porto—Franco)

Volum de debut, atestînd o vocaţie poetică încă în căutarea sinelui propriu, ce pare să se contureze în vecinătatea liricilor care iubesc metafora, oarecum în linia şaptezeciştilor. Poetul e un narator de stări, înclinat să dea întrebărilor pe care i le provoacă realul răspunsuri inefabile, uneori acumulînd pur şi simplu imagini, alteori ordonîndu-le într-o viziune, şi într-un caz şi în celălalt, relevînd sorgintea afectivă a imaginarului. Realitatea imediată e doar pretextul dicţiunii poetice, sursa ei mai adîncă fiind în majoritatea poeziilor memoria afectivă, fie şi întărită de memoria culturală ca în acest poem interogativ ce aduce a autoportret : „Borges trece pe stradă / pipăind semnele scurse / din ochii stricaţi ai lui Homer / Cînd se va sfîrşi acest secol / ce-şi spală mîinile pătate de cerneală / în sînge, în sînge ? / Ce sînt eu ? De fapt / un plod de lapte întîlnind noroiul / şi prin deşertul de hîrtie / unicul semn al vieţii / e un cadavru de cerneală / Ce sînt eu ? De fapt / zilnic încerc să tai beregata realului cu o metaforă, / să curăţ de pe fundul marilor magneţi / depunerile reziduale ale istoriei". Ca primă încercare de înstăpînire a unui teritoriu poetic, plachetа lui Marin Mârza lasă suficient loc pentru speranţă.

Mircea Moga

MIRON COSTIN – 300

februarie 1633 – 18 decembrie 1691

Scrierile istorice ale lui Miron Costin au ca fir călăuzitor ideea originii comune a tuturor românilor. **„Poporul nostru se trage din romani. Strămoşii noştri au fost cei mai puternici oşteni. Caută-te dară acum, cititorule ca într-o oglindă şi te priveşte de unde eşti“** — scrie cronicarul, tîlcuitor al trecutului neamului. Opera lui Miron Costin este deosebit de importantă ca sursă de documentare istorică : **Letopiseţul Ţării Moldovei ; Cronica Ţării Moldovei şi Munteniei ; Istorie în versuri polone despre Moldova şi Ţara Românească ; De neamul moldovenilor, din ce ţară au ieşit strămoşii lor** — precum şi mai multe prelucrări, versuri, scrisori şi discursuri. În **Cronica Moldovei şi a Munteniei**, scrisă sub forma unei epistole adresată de autor unui prieten al său, Miron Costin se dovedeşte a fi şi primul geograf român care a scris temeinic despre aşezările strămoşeşti : Valul lui Traian, cetăţile, ţinuturile Moldovei şi Munteniei, rîurile, oraşele şi judeţele sînt descrise atît geografic cît şi administrativ, într-o formă nemaiîntîlnită pînă la el. Ca autor îşi arată credinţa în valoarea educativă a istoriei : **„...că letopiseţele nu sînt numai să le citească omul, ce mai mult să hie de învăţătură ce este bine şi ce este rău...“**. De aceea el prelucrează izvoarele arhivistice, nu le comentează în formă fragmentară ; avînd însă grijă permanentă să nu se abată de la adevăr. Ca model de cinste a felului său de a scrie, găsim în opera lui Miron Costin evidenţierea şi a unora dintre faptele bune ale lui Vasile Lupu, care a fost un asupritor al Costineştilor : **„...dreptate socotind, nu pot să scriu într-alt chip“** — încheie el lauda acestui domnitor.

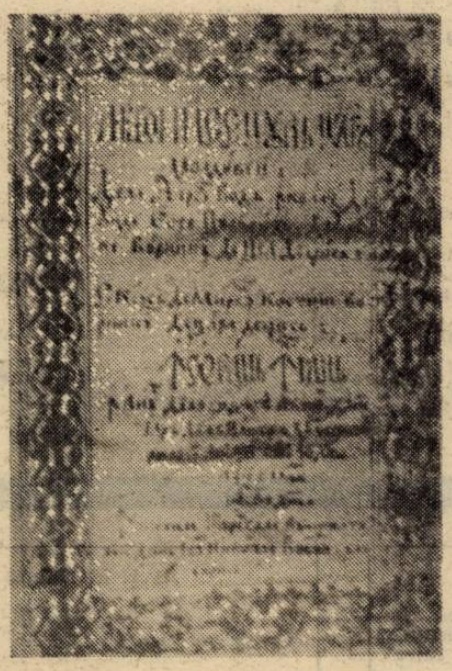

Mergînd mai departe cu ideea preamăririi neamului şi patriei, Miron Costin îşi traduce singur letopiseţul în limba latină, astfel ca să poată ajunge uşor la cunoştinţa străinătăţii. Prin aceasta ‚marele cărturar s-a situat înaintea lui Dimitrie Cantemir pe linia cultivării sentimentului naţional.

Ca ostaş, Miron Costin a luat parte la numeroase expediţii militare ale domnitorilor sub care a slujit, lăsîndu-ne preţioase însemnări de martor al acestor evenimente.

Miron Costin s-a născut în anul 1633: **„...şi într-acest an 7142, atunci sînt începute şi zilele vieţii mele...“** — ne spune în însemnările sale biografice. A avut diferite funcţii mari, sub patru domnitori (pîrcălab, mare comis, mare vornic, mare logofăt). A murit la 18 decembrie 1691, fiind executat, din ordinul lui Constantin-vodă Cantemir, ca urmare a intrigilor unor boieri invidioşi.

Fiind unul dintre marii învăţaţi ai timpului şi cunoscînd mai multe limbi străine, a fost folosit şi ca diplomat, dîndu-i-se importante misiuni pe lîngă împăraţii şi regii ţărilor învecinate.

În scrierile sale, acest mare cronicar a folosit limba armonioasă a răzeşilor moldoveni, dovedindu-şi astfel respectul pentru tot ce vine de la strămoşi. **„Miron Costin gîndeste ca un feudal, ca un reprezentant al boierimii, totuşi în cronica sa pătrunde ecoul miniei populare împotriva exploatării, atunci cînd scrie : «„Blăstămul săracilor, cum să dzice, nu cade pre copaci, ci tu de tîrziu, ci, firesţe, ca de asupra celor ce-i facă să sufere pe săraci»“** (P.P. Panaitescu, 1958). Aceşti, săraci — ţăranii — ocupă, în scrierile cronicarului, un loc însemnat prin descrierea felului lor de a se îmbrăca şi de a se comporta.

Să reamintim că în luna decembrie 1941, cînd se împlinea un sfert de mileniu de la moartea cronicarului Miron Costin, Academia Română s-a întrunit într-o şedinţă specială, comemorativă, socotind, după cum a spus atunci Ion Nistor : „că cinstirea memoriei marilor cărturari este una din principalele datorii de onoare ale fiecărui popor conştient de obligaţiile sale morale“.

Să mai reamintim cîteva cuvinte scrise de Miron Costin în **voroava** de început a scrierii **De neamul Moldovenilor : „Biruit-au gîndul să mă apuc de această trudă, să scot lumii la vedere felul neamului, din ce izvor şi seminţie sînt lăcuitorii ţării noastre, Moldovei şi Ţării Munteneşti şi românii din ţările ungureşti, că tot un neam şi o dată discălecaţi sînt...“**.

Opera lui Miron Costin rămîne înscrisă în patrimoniul nostru cultural ca una dintre temeliile de seamă ale istoriei neamului românesc, iar figura lui luminoasă — far puternic ce străbate zbuciumul veacurilor pînă la noi.

Documentar de Ion Munteanu

---

stop-cadru

„Căci fiecare carte...“

O carte asupra căreia o notiţă de final ne avertizează că „a fost încheiată la 31 august 1989“. Într-o „altă lume“ deci, dar asta nu l-a determinat pe **Cornel Ungureanu** „să aşeze la loc nici subcapitolele eliminate şi nici paginile atunci inoportune“. Pentru că, dincolo de rîndurile apărute şi (sau în pofida celor) neapărute / netipărite, cartea este a unei total decomplexate fără „timp“ şi fără „timpuri“, cum ar veni — **iubiri**. Faţă de lucrurile mai mari, dar mai cu seamă, mai mărunte, ale lumii din „imediata apropiere“, cînd această „apropiere“ se constituie cultural, pe spaţii pentru care geografia instituie, la rîndu-i, nu puţine legende. Una fiind a **Imperiului**, nu ca structură politică, dar ca **spaţiu permeabil**. Nu mai puţin **degradat**, însă, dacă acceptăm că una din noţiunile cheie **(legenda)** se leagă tocmai de incapacitatea de a mai acceda la mit. Şi, de aici, cu fineţe, cu eleganţă, în argumente, **cartea** se vrea şi este **de citire** a „sărbătorii“ ca „spectacol“, ca semnificant care şi-a pierdut (sau este în căutarea unui alt) semnificatul. Emblemele acestei citiri răstoarnă ierarhii consacrate, dacă nu sîntem atenţi la modul în care stratificările apar, însă din perspectiva transformării autorilor mai mărunţi în „personaje“, în purtători de semne ale unei lumi ce va face, cu adevărat, carieră în cărţile celor „mari“. Ei, cei mărunţi, priviţi cu dragoste, stau să mărturisească, să adeverească asupra a ceea ce, la „mai marii“ literelor, pare doar ficţiune. **Lumea lui Tata Oancea**, TATA OANCEA însuşi, sînt cele dintîi astfel de semne din crepusculul ce va **în-lumina** cărţile unui Sorin Titel, dar şi Haşec, ale unui Rebreanu, dar şi Krleža, cum nu mai puţin ale unui Bulatović, dar şi Kusniewicz. El, TATA OANCEA, şi lumea sa, certifică — fără drept de apel — întreaga „imagerie“ (cum am fi tentaţi s-o numim, în necunoştinţă de cauză) a cărţilor despre finele unei lumi. Se naşte, astfel, o **geografie literară** cu trasee dintre cele mai neaşteptate — pentru un novice, dar nu numai —, faţă de care Cornel Ungureanu a făcut pasiune de înainte-mergător, de conquistator chiar. Imensă, informaţia îl obligă să **cartografieze** întîmplări, oameni, fapte şi cărţi de o diversitate uluitoare, adeseori tiparul scrisului său fiind cel al jurnalului — al celui mai liber dintre **in-scrisuri** —, pentru care, spre exemplu, o călătorie la Reşiţa, la BOCŞA, la Caransebeş, la Ciclova sau la ZĂGUJENI, nu împiedică gîndul (şi notaţia) la... Tibet şi la valorile limbii / culturii acestuia. Cu lejeritate, autorul („scriitorul / care / era şi fiinţa care trebuie să scrie“) citeşte şi (ne) povesteşte despre Anişoara Odeanu, dar şi despre René Guénon, mereu atent să descopere apele subterane, filoanele ce pot împărţi (dar şi lega / uni) lumea în Centru şi Margine. De cele mai multe ori, acestea relevă, în spaţiul literaturii / culturii, puncte comune capabile să transfere în **arbitrar** tot ceea ce, pînă la o carte ca aceasta, obişnuiam să credem despre locul nostru (al literaturii noastre) în lume. Cu atît mai necesară cartea, cu cît ea anulează complexe şi o face cu **autoritate**, dar nu mai puţin cu blîndeţe, cu o uimită bucurie a înţelegerii şi comunicării, interogaţiile apărute ici-colo („cum să scriem...“) dînd paginii aerul romanescului „de tip“ Sorin Titel (din **Femeie, Iată Fiul Tău**, îndeosebi). O propunere de text care se citeşte cu o bucurie similară celei cu care (bănuim) a fost scrisă, cartea devenind, ea însăşi, o **sărbătoare**, dar reală, întrucît, în ea, semnificant şi semnificat îşi regăsesc situarea „în oglindă“. Mai mare poate fi bucuria unui **cititor... bănăţean**, ajuns iată, prin reflex, el însuşi, o **emblemă**. Asupra căreia însă autorul păstrează balanţa **apropierii-distanţării**, notaţia sa fiind degajată de orice orgoliu, sau, dimpotrivă, umilinţă, „provinciale“ (antologic, şi pentru farmecul povestirii, ar fi micro-romanul lui PICIU din „Marginea“, **fermecătorul** cătun de ţigani emigraţi şi aşezaţi aici, la „poalele pădurii“, cătun, la rîndu-i, al BOCŞEI, cea care este „un **paradis al anecdotelor**“ — sl.m.). Cititorul „profesionist“, dincolo de regretul de a fi dat peste o carte **tipografic... lamentabilă**, încîntat însă de o copertă **extrem-sugestivă**, va căuta să-şi reîmprospăteze lectura primului volum al „apropierii“ şi să descopere, din ce în ce mai incitat de ramificaţiile referinţelor, de varietatea domeniilor pe care acestea le acoperă, un CE al motivaţiei autorului în scrierea unei astfel de cărţi. Să fie gîndul spre o istorie (insolită) a literaturii est-europene care să pună, în cele din urmă, punctul pe i-ul valorii acesteia (în orice raport ar intra ea) ? Şi, dincolo de istoria literaturii, să fie o istorie a spiritualităţii, tradiţionale şi contemporane, acestor teritorii — încă — tratate à la... Porţile Orientului ? Să fie o certificare precum că şi „la“ Europa de Est... „nasc oameni“ ? Toate acestea — şi cîte altele — se pot citi în cartea nu-mai aparent o culegere a textelor publicate în revistele literare, semnată, cu demnitatea cunoscătorului, de **Cornel Ungureanu**.

Ada D. Cruceanu

Silvia Radu

ARNOLD DAGHANI

inedit

A.D. a fost un artist deosebit de prolific atît ca plastician cît și ca scriitor. ● Născut la Suceava în 1909, se stabilește după război la București unde se bucură, ca plastician, de aprecierea unor intelectuali cunoscuți ai timpului : Petru Comarnescu, Ion Frunzetti, Nicu Steinhardt, Alexandru Ciucurencu (care îl și introduce în Uniunea Artiștilor Plastici). Nu poate deschide însă nici o expoziție, artă „neangajată și nefigurativă" nefiind acceptată de regimul comunist. Pleacă din România în 1958 și trăiește în Israel, Elveția, Franța, înainte de a se stabili la Hove (Anglia) în 1977, unde se și stinge din viață în 1985. ● A lăsat peste 2 500 de lucrări, dintre care 1 500 sînt catalogate la Universitatea din Sussex. ● În 1991, A.D. se întoarce la București, locul cu prieteni și stimuli, după care îndruise tot restul vieții, cu 450 de lucrări, prin donația făcută la Muzeul Colecțiilor de către doamna Carola Grindea (sora soției artistului) și a domnului Miron Grindea.

SAMUEL BECKETT

A

Humane Play
in
ten and a half minutes
of
SILENCE

With a pen-and-ink drawing of Samuel Beckett

Private edition: Arnold Daghani

La loi du 11 mars 1957 interdit toute reproduction intégrale ou partielle faite par quelque procédé que ce soit, sans le consentement de l'auteur. Les copies ou reproductions sont illicites et constituent une contrefaçon sanctionnée par l'article 425 (et suivants) du Code pénal.

WIPO 447. © Copyright 1976: Arnold Daghani, 18, Oberwiesstr 8645-Jona S.G., Switzerland

5th Minute

The position of the chairs has again been very slowly changed. Now they are with the back to each other.

In the audience:
"I'd like to Know what's going on between 'em."
"Oh dear, again you're crying for something which has already been said *ad nauseam*. I find that till now everything has come up to my expectations. It even had some unexpected minutes, or should I in this case say, unexpected seconds of exaltation."

6th Minute

In the audience:
"Don't you think that the chair on the left has bent backwards, as if he were silently rocking with laughter ?"
"Well, to tell you the truth, I don't think, if the chair has indeed bent backwards, that that was the result of bursting out laughing. I'd rather believe that it is in abhorrence of something."
"Excuse my interfering, will you ? To my mind the two chairs have not moved a bit, neither forward nor backward."

7th Minute

In the audience:
"I'm just beginning to be feeling an uneasiness. The two chairs have become too humane. I wouldn't be surprised, if one of them would start throwing things at us."
"Don't be silly. The only thing they could do is to explain to the audience that they're at loggerheads, since none of them can convince the other which way Godot will, at last, appear 'm."

SAMUEL BECKETT
O
Piesă De Teatru Umană în zece minute și jumătate de tăcere

cu un portret în peniță al lui Samuel Beckett

Ediție particulară : Arnold Daghani, Jona SG

Legea din 11 martie 1957 interzice reproducerea integrală sau parțială, făcută prin nu importă ce procedeu, fără consimțămîntul autorului. Copiile sau reproducerile sînt ilicite și constituie o contrafacere sancționată prin articolul 425 (și următoarele) ale Codului penal.

Copyright 1976 : Arnold Daghani, 18, Oberwiesstr WIPO 4b7 8645: Joan S.G. Switzerland

I-ul Minut

La ridicarea cortinei, pe o scenă de altminteri goală, două scaune obișnuite de bucătărie, ușor depărtate între ele, stau cu fața la spectatori.

Din public se aud voci în șoaptă :
„Nu sînt divine ?"
„Cred mai degrabă că la mijloc e o prea mare asemănare cu Ionescu."

Al II-lea Minut

In public :
„Mă întreb cine o să stea pe scaunul din stînga".
„Dacă mă întrebi, l-aș prefera pe cel din dreapta."
„Oare personajele vor semăna cu cele din piesele precedente ? Ar fi nostim să ni se adreseze din nou."

Al III-lea Minut

Poziția scaunelor a fost foarte ușor modificată.
Acum, ele stau față în față.

In public :
„Par sublime !"
„Crezi că le-am putea desluși gîndurile ?"
„O, dragă, nu se-aude nici un sunet în tăcerea asta, nu-i așa ?
Așezarea pe care-o au acum este pur și simplu sublimă."

Al IV-lea Minut

In public :
„Eu încă nu văd poanta ——"
„Ai rămas anînat în cîrligul pieselor de Bulevard."

Al V-lea Minut

Poziția scaunelor a fost schimbată iarăși, foarte lent
Acum stau cu spatele unul la celălalt.

In public :
„Mi-ar plăcea să știu ce se petrece între ele".
„O, dragă, iar te plîngi de lucruri care s-au tot spus, pînă la greață.
Credința mea e că pînă acum totul s-a desfășurat pe măsura așteptărilor. Au fost chiar și unele minute surprinzătoare, ori, în acest caz, ar fi mai nimerit să spun, nebănuite momente de exaltare."

Al VI-lea Minut

In public :
„Nu crezi că scaunul din stînga s-a lăsat pe spate, ca și cum s-ar cutremura în tăcere, de rîs ?"
„Ei bine, ca să spun adevărul, nu cred că dacă scaunul s-a lăsat într-adevăr pe spate este pentru că s-ar prăpădi cumva de rîs. Mai curînd aș crede că este dezgustat de ceva."
„Iertați-mă că mă amestec, vă rog. După mintea mea, cele două scaune nu s-au mișcat nici un pic, nici înainte, nici înapoi."

Al VII-lea Minut

In public :
„Simt că mă cuprinde un fel de neliniște. Scaunele astea două au devenit prea umane. Nu m-ar surprinde dacă unul dintre ele s-ar apuca să arunce cu obiecte în noi."
„Nu fi prost. Singurul lucru pe care ar putea să-l facă este să explice spectatorilor că sînt certate, de vreme ce nici unul nu-l poate convinge pe celălalt pe care drum se va arăta Godot, în sfîrșit."

Al VIII-lea Minut

Incet, între timp,
poziția scaunelor s-a modificat.
Ele stau acum cu spatele la spectatori.

In public :
„Acum ce-o fi însemnînd și asta, mă întreb ?
De ce s-au întors cu spatele la noi ?"
„Poate este o schimbare de scenă."

Al IX-lea Minut

In public :
„Tăcerea asta apăsătoare dintre ele este exasperantă dar și bine jucată, trebuie să ți-o spun. E o realizare."
„Da, așa și este."

Al X-lea Minut

Acum, scaunele stau iarăși cu fața la spectatori, cu singura deosebire că sînt așezate foarte aproape unul de celălalt.

In public :
„Se pare că s-au împăcat."
„Eu n-aș spune asta, se vede cît de colo că-și caută sprijin unul în celălalt.
Dar, după cîte pot să-mi dau eu seama, nu-i vorba de iubire între ele."

1st Minute

...d the curtain rises, two ordinary ...en-chairs with a little distance ...een them on an otherwise empty ... are facing the audience.

...audience whispering voices.
... they divine?
...ner think that there's too great ...larity with Ionescu."

...Minute

...the chairs has in ...lently changed ...th their back to

...e:
...hat, I wonder? Why ... the back to us?"
... change of scene."

2nd Minute

In the audience:
"I wonder, who'll be sitting on the left chair."
"If you ask me, I'd rather prefer the right one."
"Will the characters resemble those in the previous plays? That would be nice to be addressed to by them again."

In the audience:
"This oppressing silence between them is exasperating but well acted, I must say. An achievement."
"Yes, so it is."

5th Minute

The chairs are now facing again the audience, with the sole distinction that they are standing closely next to another.

3.0 Minute

The position of the chairs has very slowly been changed. Now they are opposite each other.

In the audience:
"How sublime they look!"
"Do you think we might hear their thoughts?"
"Oh, dear, there's no sound in silence; is there? It's simply sublime the way they're now."

In the audience:
"They seem to have made it up between them."
"I shouldn't say that; true enough, they're seeking protection in one another. But no love is lost between 'em, as far as I can make out."

10th Minute

4th Minute

In the audience:
"I still don't see the point ——
"You're seemingly hooked on Boulevard plays.

10m and a half Minute

The two chairs are slowly getting out of sight. Precisely after half a minute their disappearance is completed

Curtain

The Audience:
"Stupendous! Sublime! BRAVO!
BRAVO SAMUEL BECKETT"

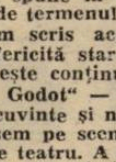

Al X-lea Minut și jumătate

Cele două scaune ies încet din cîmpul vizual. Exact după o jumătate de minut, dispariția lor este definitivă.

Cortina

Publicul :
„Uimitor ! Sublim ! BRAVO !
BRAVO SAMUEL BEKETT."

ELEMENTE PENTRU UN PORTRET ARNOLD DAGHANI

Viața lui Arnold Daghani a fost întotdeauna plină de promisiuni și de jumătăți de promisiuni. Cei care îi vedeau lucrările afirmau că trebuie neapărat arătate lumii, dar nici unul nu a făcut-o vreodată. „Era un artist uluitor, declară Lester Middlehurst, picta ziare, bucăți de blocuri sparte, pereți, plafoane și mobilă... Putea lua ceva simplu, ca de pildă un plunjer, și-l transforma într-o operă de artă."

Poate și din cauza bolii care începuse să i se strecoare în trup, în urma experiențelor nefericite din război, în perioada 1970 — 1977, petrecută la Iona, în Elveția, artistul se ocupă cu mai multă asiduitate de scrierile sale. Din această perioadă datează piesa de teatru „Zece Minute și Jumătate", cu un portret în peniță a lui Samuel Beckett și cu o prezentare grafică realizată tot de artist, piesă pe care A. D. o trimite cîtorva prieteni precum și unor personaje marcante ale timpului.

Piesa se pare că a stîrnit multe reacții în timp, deși a rămas încă nejucată, fiind răspîndită numai în cele 60 de exemplare multiplicate de mîna artistului.

Pentru a ne face o imagine mai limpede despre universul complex al lui Arnold Daghani, despre pasiunea cu care-și căuta propriile adevăruri între mutațiile rezultate din presiunea ivită la confluența dintre certitudine și îndoială, vă prezentăm odată cu textul integral al piesei și adnotările unor apropiați făcute pe marginea ei, ca și cîteva fragmente din corespondența dintre Arnold Daghani și prietena sa de o viață, scriitoarea Daniela Miga, păstrătoarea manuscrisului.

„A fi artist nu este întotdeauna îmbucurător", spune artistul, pentru ca tot el să adauge : „În ziua în care o să încetez să creez, o să încetez să exist".

Ioana Călina Marcu

31.XII.1980
Palmeira Sq
Hove

... Mi-ar plăcea să fi luat de la ei (de la Rudy, cumnatul pictorului și Corina, soția acestuia, n.n.) piesa Beckett, ți-am scris despre ea, cred, cu cîțiva ani în urmă. Am trimis piesa lui Samuel Beckett, care mi-a confirmat de primire, mulțumindu-mi pentru faptul de-a i-o fi trimis. Piesa „Zece Minute și Jumătate" trebuie s-o citești de mai multe ori. Cît despre scaune, pentru ele am gîndit un procedeu electronic. Imaginează-ți, am trimis piesa și la Ambasada Austriei din Berna, iar secretarul, sau ce-o fi el pe acolo, a făcut ca toată lumea din Ambasadă s-o citească...

(A. D.)

3.III.1982
Palmeira Sq
Hove

Cred că trebuie să fac uz de un Post-Scriptum.

Toate sînt mai presus decît mine, o mărturisesc. Să luăm mai întîi subtitlul : O Piesă Umană... Tăietura din ziar pe care am primit-o alaltăieri din Berlinul de Vest este intitulată „Beckett din Berlin la New York".

Citind „compte rendu" din „New York Times", m-am oprit la paragraful al doilea. Fraza folosită de redactor : „Piesa, o comedie umană (das Stuck, eine menschliche Komödie) mi-a reținut atenția". Nu-mi dau seama dacă redactorul a avut în gînd LA COMÉDIE HUMAINE a lui Balzac, dar nici eu, cu siguranță, nu m-am gîndit la asta cînd am găsit subtitlul piesei mele. Am ales jumătate de titlu dintr-un motiv foarte profund, care deocamdată vreau să-l păstrez pentru mine.

Apoi, cele două propoziții din „Minutul al doilea" : „Oare personajele vor semăna cu cele din piesele precedente ? Ar fi nostim să ni se adreseze din nou."

Abia acum, citind în „Suplimentul Literar Times" din 15 aprilie 1974 despre „Four Novellas" a lui Samuel Beckett, aflu că în lucrările sale personajele apar și reapar. Astfel, devine posibil ca cele două propoziții, inventate de mine, să pară în mod amăgitor că ar aparține felului de-a gîndi a lui Samuel Beckett. Straniu !

Și tot astfel este valabil și faptul că am vrut ca piesa să dureze zece minute și jumătate, ignorînd piesa de trei minute a lui Beckett, piesă cu care el a apărut cam cu zece ani în urmă. Această remarcă este o întărire a explicațiilor de mai înainte.

În timp ce eu cunosc motivul pentru care am vrut ca pisa să dureze zece minute și jumătate, șirul gîndurilor lui Beckett îmi rămîne necunoscut.

Arnold Daghani

25 aprilie 1977

Iată cum s-a întîmplat să scriu această piesă :
Conform celor citite de Nanine în L'Express", MADELEINE RENAUD a spus undeva că a trebuit să țină un monolog (soliloeviu scris și regizat de Samuel Beckett) timp de 15 minute. Beckett, cu privirea la ceas, era de neînduplecat. Totuși, Madeleine Renaud nu s-a putut descurca în timpul propus, explicînd că a fost silită să și respire destul de des. Beckett a fost implacabil.

(A. D.)
1. Palmeira Sq.
Hove, Sussex
17, July 1976

„Mulțumesc pentru ultima „envoi", o foarte inteligentă pastișe. Felicitări de asemenea pentru grafică...
(Miron Grindea, M. B.E.)

Nu pot spune în ruptul capului că sînt fericit de termenul „pastiche".
Cînd am scris această piesă mă aflam într-o fericită stare de ignoranță în ceea ce privește conținutul piesei „În așteptarea lui Godot" — titlul îmi flutura doar cîteva cuvinte și nimic mai mult. Nici nu o văzusem pe scenă, nici nu o citisem ca piesă de teatru. A mea nu este făcută din bucățele sau imitații ale stilului lui Beckett.
În timp ce Nanine o privea la televizor, săptămîna trecută (eam cu o lună după ce am conceput-o și am tipărit-o pe a mea) a fost cu adevărat uimită de unele mici asemănări. Pot eu să dau vreo explicație ?
Mă tem că nu pot.

131 Balls Pond Rd. London N 1
23 rd July 1976

„Dragul meu Arnold, felicitări și multe, multe mulțumiri, pentru faptul că mi-ai trimis piesa ta. Cred că este scînteietoare și o voi tezauriza..."
(Mrs. Jane Forster)

O ISTORIE ILUSTRATĂ A LITERATURII ROMÂNE CONTEMPORANE

văzută de Ion Cucu

Un personaj din Țara fîntînilor :
Ion Iuga

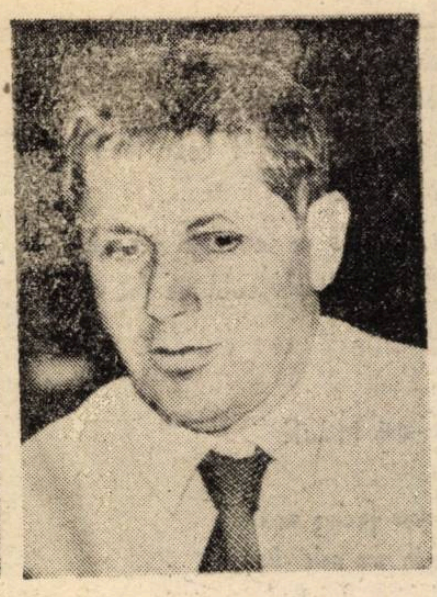

Gheorghe Grigurcu
pe un Teritoriu liric

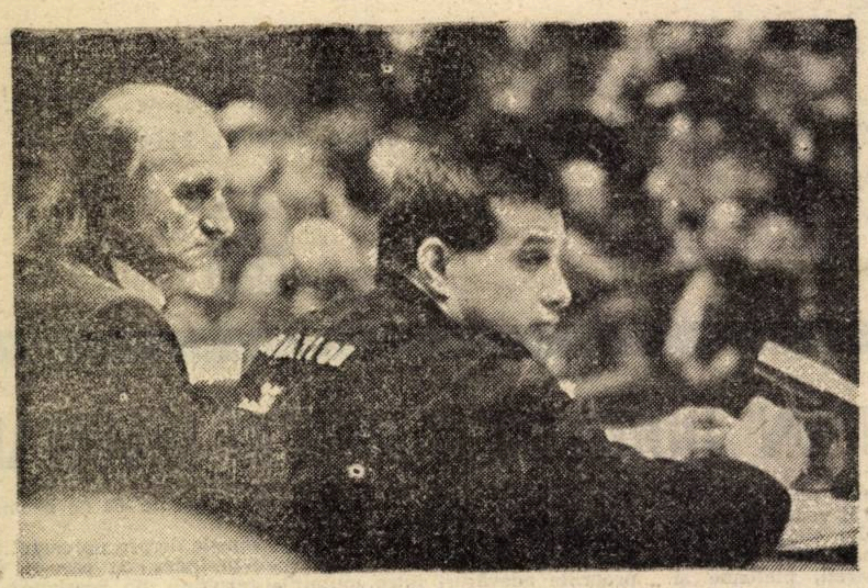

Un team redutabil la conducerea Uniunii Scriitorilor :
Ștefan Bănulescu și **Mircea Dinescu**

Gabriela Adameșteanu
ne recomandă revista „22"

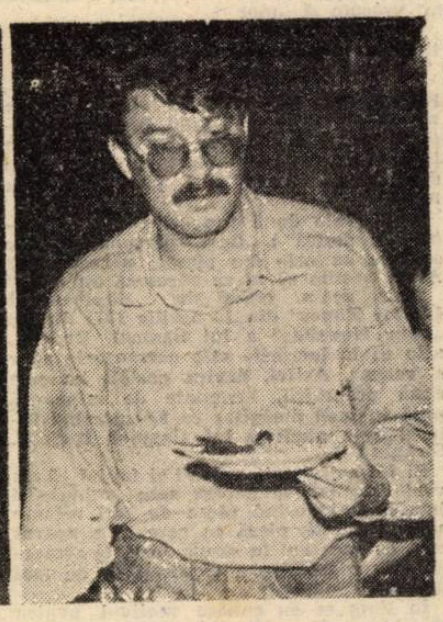

Florin Iaru
și farfuria sa cotidiană

sever iuliu utan

TRICOLORUL

În bungetul munților maramureșeni se află un sătuc ghemotocit ca atîtea altele : poartă lîngă poartă, gospodărie lîngă gospodărie, ca o cetățuie. Numele — Singeru — i se trage de la o vecină pădure de cireși sălbatici și de la lilieci. I se mai spune și Rubin, pentru că în scînteierea apusului soarelui de toamnă pădurea și muntele scapără și incendiază zenitul, în miliarde de tot atîtea flăcări singerii, rubinii... Totul pare sculptat într-un portic de clorofilă, în marmura zării, îmbriind mai mult din jumătatea satului, și suindu-și treptele seculare pe serpentina drumului. Suie, mereu suie pînă în vîrful unde Cușma pare o torță haiducească ce în fiecare crepuscul se mistuie.

Această imagine stăruie pînă hăt tîrziu spre iarnă : cireșii sălbatici sînt protejați de muntele de deasupra lor, — zid înalt, acoperit de desimea și fala brazilor în care se subțiază tăria frigului și urgia viscolului cînd vine.

Ca să ajungi în sat e musai să urmezi un drumeag îngust. El străbate o zonă bolovănoasă și peste care se prăvale (tot drumul) un riu iute, bolborosit și mînios. În latura dreaptă e priveliștea unei posibile prăbușiri în hău, peste stînci. De o parte și de alta a drumului, pe stînci, cresc brazi voinici, înalți. Văzîndu-i, te miri de puterea naturii și de vitalitatea acestor mîndri copaci; care au veșnic cetina tot verde.

Odată cu intrarea în Transilvania de nord a ocupanților horthyști, morocșeni i din sătuc deveniseră ca melcii în preajma primejdiei, stringîndu-se în cochiliile lor. În majoritate, lucrau la mina din Baia Sprie. În fiecare dimineață plecau pe jos, la ora cinci și ajungeau la mină la ora șase.

La ora șase și jumătate erau înghesuiți în colivie și coborîți în fundul pămîntului. Ajunsă la orizontul minus patru sute de metri, colivia se oprea și oamenii ieșeau din ea. Porneau apoi în coloană lungă, unul în spatele celuilalt, tăcuți, către orizonturile și fronturile de lucru. Acolo aveau să trăiască zece ore. Așa era programul în munca de miner, muncă de ocnă !

Satul Singeru este întemeiat de voievodul Balc, nepot al lui Dragoș Vodă. Pe la începutul secolului al XIV-lea, Balc și-a clădit și un castel de lemn pe o creastă prăpăstioasă de lîngă riu, iar în anul 1364 a construit biserica din deal, socotită pînă azi a fi cel mai vechi monument de artă, de acest fel, din Maramureș. Mai mult ca la oricare altă biserică veche din județ, aici se regăsește cel mai autentic stil al arhitecturii populare morocșene. Totul e din lemn de brad, cu ferestre mici, iar scara care urcă în turn este scobită și cioplită într-un singur trunchi. Picturile dinăuntrul bisericii datează din secolele XV—XVI, realizate într-o manieră bizantină de început.

Țăranii din Singeru erau mîndri de trecutul istoric al vetrei lor, de strămoșii pe care i-au avut. Din acest motiv, vremelnicii ocupanți csendörii, pe cît puteau evitau aci conflicte directe cu oamenii. Toată ziua ședeau închiși în vechiul post de jandarmerie, unde mîncau și beau palincă. Se arătau cît mai rar între săteni. Sau dacă ieșeau în patrulare pe ulițe, erau trei ori patru, niciodată nu pleca în patrulare unul singur. Pentru că acel cutezător nu se mai întorcea viu la cvartir. Dispărea, ca fumul de la horn, în cer. Numai tîrziu de tot, după trei-patru zile era găsit înghesuit bucățele într-un sac, chiar sub podul din dreptul postului de jandarmi.

S-au făcut multe cercetări ca să se afle, să fie identificați făptașii acestor groaznice crime. Dar n-a putut fi nici unul dintre locuitorii satului măcar bănuit. Vina a revenit atunci pe seama unui grup de partizani, despre care se știa precis că au fost parașutați, cu cîteva luni mai devreme, de către avioane neidentificate. Împotriva acestor partizani, care loveau de fiecare dată strașnic de bine în coaste, cînd nu se așteptau — pe ocupanții horthyști, au fost trimise numeroase detașamente militare, însoțite de cîini. Din anul 1942 încoace, pădurile din jur răsunau zilnic de împușcături. Dar o singură dată — după o misiune de represalii —, csendörii au adus cadavrul unui om necunoscut, îmbrăcat cu o cămașă kaki militară în jurul vîrstei de treizeci de ani. De partea cealaltă însă, a csendörilor, după fiecare misiune de acest fel numărul li se împuțina cu doi-trei sau chiar cinci dintre ei.

În iarna lui 1943 a nins pogan și mai devreme ca altă dată. La sfîrșitul lunii noiembrie prin aceste locuri omătul prinsese coajă de peste un metru grosime. Și pe deasupra în ultimele zile ale lunii noiembrie se pusese și un viscol năpraznic.

La o jumătate de metru înainte nu mai cunoșteai pe nimeni, nu se mai putea distinge om de om. Nici cîinii, dar nici lupii nu îndrăzniseră să mai umble teleleu pe o vreme urgisită ca aceea ce precedă ziua de 1 decembrie.

Viscolul s-a potolit abia în zori, cînd se făcuse de-a binelea ziuă. Atunci, bărbații care plecau la lucru, la mină, observară cu uimire în vîrful celui mai înalt brad ce creștea în mijlocul satului, drapelul românesc tricolor. Flutura mare, biruitor în bătaia vîntului. Li se încălzi oamenilor inima. De pe toate ulițele se strînseseră în jurul bradului oameni tineri și bătrîni. Ba și copiii săriră din așternuturi și o zbughiră într-acolo, să vadă sfînta minune : sta înalt în fața horthyștilor, mîndrul nostru tricolor. Și, brusc, nimeni n-ar fi putut să spună din inițiativa cui anume, bărbați, femei, tineri și moșnegi se prinseră de mîini în jurul bradului portdrapel, și începură să cînte :

Hai să dăm mînă cu mînă
Ce-i cu inima română,
Să-nvîrtim hora frăției
Pe pămîntul României.

Pe urmă cîntară altceva :

Deșteaptă-te, române, din somnul cel de moarte
În care te-adîncir barbarii de tirani,
Acum ori niciodată croiește-ți altă soartă,
La care să se-nchine și cruzii tăi dușmani !

Afară era un ger de crăpau pietrele, minus douăzeci și cinci de grade Celsius. Dar la auzul acestor versuri, și-al melodiei lor, cugetul oamenilor se înfierbîntă: inimile celor din jurul bradului erau cuprinse de jarul sfintei dragoste de patrie românească și de ură față de cotropitorul vremelnic. Hora și cîntecele se îndesiră, — tot mai tropotită și tot mai tare. Începură să se audă țipuituri :

— Visilie, strigă, noa...
— Să trăiască România !
— Nu sîntem de neam barbar...
— Să cerșim pămînt în dar...
— Așa e, mă, așa !...
— La Roma și Berlin...

În toiul acestei spontane manifestări de patriotism, a oamenilor, se auziră patru bubuituri de pușcă. Csendörii își făcură apariția, toți patru, trăgînd din fugă spre vîrful bradului, unde, neatins de gloanțe, flutura pe înalt catarg românescul tricolor.

Csendörii se făcură scatogii, homotindu-se de colo-colo printre oameni, vrînd să afle :

— Cine e banditul care a urcat în vîrful bradului buleandra aia ?

— Nu-i buleandră, domnule, le răspunse bătrînul octogenar Mițăhuie. E drapelul tricolor românesc, care o defilat glorios și la Plevna, dar și prin fața Parlamentului din Budapesta... dacă mai țineți minte...

— Te-mpușc pe loc, bidóș olah ! Instigatorule ! — urlă la bătrîn, un sergent, șeful postului de csendöri din Singeru.

— Tocmai m-am pregătit pentru dincolo, că i-am și plătit copîrșeul lui Stan Ion Patraș...

Însă văzînd în jurul lor mulțimea de peste două sute de oameni, din sat, csendörul nu îndrăzni mai mult cu Mițăhuie. Îi porunci unuia dintre subordonații lui să urce pînă în vîrful bradului, să dea jos steagul. Bineînțeles că nu se putea. Cel care pusese acolo tricolorul avusese grijă ca, la coborîre, să taie toate crengile trunchiului. Nimeni nu se mai putea urca înapoi. Csendörii aduseră atunci două securi și, spetindu-se două ceasuri și mai bine, izbutiră să taie din rădăcini bradul. Dar tocmai cînd acesta se clătina spre prăbușire, din văzduh apăru un vultur care, prinzînd în ciocul lui steagul, se înălță cu el spre soare...

6.01.1987

Pavel Bucur

Amo, ergo sum

Dan Laurențiu continuă să creadă, la acest sfîrșit de mileniu, că între **poziția aștrilor** (titlul volumului de debut, din 1967) și freamătul abscons al instinctelor există o cauzalitate, că între mișcarea soarelui pe bolta cerească (o veche credință) și trecerea iubitei pe pămînt există o strînsă legătură pe care poetul trebuie s-o celebreze. Miezul pirosferic al meditației celui născut în solara zodie a Leului îl formează, adesea, monologul liric potențat de insinuarea elegiei erotice. Frămîntarea ontologică din volumul **Poziția aștrilor** și **Călătorie de seară** (1969), transpusă în pendularea zbuciumată între spațiile interioare ale claustrării și delirurile astrale, capătă o tulburătoare expresie tocmai pe această cale. **Imnuri către amurg** (1970) sînt cîntate, întru glorificarea iubitei, pe o partitură erotică. Întunericul predominant din volumul anterior s-a mai risipt, alungat de lumină și capătă îngînări de luciri reci și diafane ale amurgului (nu ale dimineții), atunci cînd ființa dezvăluie ceea ce posedă mai tainic cutele sufletului. Ceremonialul erotic se oficiază în crepuscul și înspre noapte — timp propice întrupării îngerilor și „prințului întunericului". În chiar climatul cel mai profan se simte supra-vegherea marelui cosmos prin „clopotul însîngerat al mîntuirii", iar crepusculul pare „pîngărit" de erotism („Dar iată și acest crepuscul / deschizîndu-se ca o rană / deasupra lumii / cît de rosie mi se pare gura ta" — **Unde e liniștea**), el favorizînd comuniunea misterioasă dintre prințul beznei și o marmoreană Ofelie : „O, te iubesc Ofelia, iată amurgul / surîs al nopții glorie întunericului / și trupul tău de lumină / (...) / o șoaptă, o șoaptă cu buze de crin / bună seara, bună seara / prințul din stele se cutremură / te iubesc Ofelia eu sînt amurgul" **(Prințul din stele).** Discursul poetic, de o impresionantă naivitate și fără să activeze metafora, produce ecouri duioase și atrăgătoare.

Poetul schițează gesturi sacrosante : „Melancolia și pacea cu tine / pacea și melancolia cu tine / loranthus europaeus filius / meus unicus optimus maximus / pacea și melancolia cu tine" **(Somnul),** îi promite celei dragi „stelele cerului și o coroană / princiară", închipuindu-și chiar o „mînăstire a nevrozei". Invocației din **Poziția aștrilor** : „Vino iubito,-i frig în paradis / copacii lungi îngălbeniți de toamnă / Cu crengile slăbite de nesomn / în noapte albă pașii mi-i îndeamnă / (...) / Vino și în calea nopților ce-aduc / Păsări reci în gheare peste lumea noastră / O să-nalțe gratii pîn'la cer / Degetele mele-ntinse pe fereastră" **(Țara soarelui)** i se succed acum gesturi disperate ale profeților, care pot prevedea maleficiile : „drumul nu mai duce nicăieri / cîndva un diavol se tîra sub el / îngerul e mort îngerul e mort / ucizi un gînd negru sub fruntea albă" **(Contemplație).** Paradoxal, desconspirarea forțelor malefice declanșează o odă a bucuriei erotice păgîne, versurile își păstrează puritatea pe care nici o aluzie păgînă n-o pot profana, astfel încît nostalgia carnalului înalță sufletul : „Cine aprinde cu lacrimi de foc / țărmul acestei mări uitate / eu am iubit-o am iubit-o / unde e Lesbia unde e Lesbia / valuri aproape roze se înălțau / peste umerii ei fericiți de lacrimă / eu eram însetat de repaos / ea cobora în adîncul mării // o cum pot să-mi aduc aminte / era noapte sau era zi / eu eram însetat de repaos" **(Bucuria).** Întîlnim și o formă romanțată a extincției („și dacă vom fi o himeră / cu aripi sălbatică sferă / mai sfîntă ca cerul prea sfînt / și dacă vom fi un cuvînt // pe-o gură albastră de înger / vai coasta din nou o să-mi sîngere / cu sulițe-n ceasul amar / și iar rătăcindu-ne iar" — **Ascultă**), cuplului primordial rezervîndu-i-se un destin meta-fizic sinistru. Poetul adoarme în brațe tandre dar muritoare, sori negri îi luminează fruntea, o pasăre rău-prevestitoare lovește cu aripa în geam **(Călătoria).**

Erotismul devine un imn cu tonalitățile grave ale asumării destinului tragic, iubirea și extincția îngemănîndu-și umbrele în întunecoasele versuri din **Regretul** („desigur a fost pentru mine o noapte liniștită o noapte sfîntă / ce fericită m-ai sărutat pe gură / ce regret al morții incoruptibile") sau din **Numai eu** („Numai eu cel care am iubit / știu că voi muri / steaua mi-a luminat și paradisul / și infernul cu aceeași nepăsare foarte bine // spui tu iubito că părul de aur / nu-ți dorești oare moartea / sărutîndu-mi ochii / care te luminează cu lacrimi solare / (...) / chiar dacă așa cum îmi șoptește / inima tu mîine vei fi / o cenușă ideală / te voi strînge la piept ca pe o rază"). Pentru poetul **imnurilor către amurg**, iubirea este o formă de cunoaștere și categorie existențială fundamentală. Adîncimea suferinței și acuratețea jubilației orfice salvează versurile de ariditate și prețiozitate, riscuri inevitabile atunci cînd ele trebuie să exprime epifanii și obnubilări.

Florilegiul de poezii inedite — la care se adaugă versuri mai vechi — din **Poeme de dragoste** (1975) configurează o desfășurare lirică ce stă sub semnul lui Eros, deși ea nu respectă cu rigurozitate această tematică. O elegie suavă dezvăluie pulsurile secrete ale inimii și metamorfozele firești ale ființei („Cine poate vorbi cu albă voce / despre bărbat și despre femeie / cine aprinde două sfere de gheață / în orbitele negre ale acestei lumi // cine ascultă cu urechi somnolente / gura amară ce strigă / unde e Lesbia unde e Lesbia / aceia nu a fost niciodată la Roma" — **Tinerețea fericită a lui Catulus**). Erotica, degrevată de zgura teluricului, este cîntată lucid și interiorizat : „atît de puri ne vom petrece viața / ce ni se păruse cîndva un exil / în ținuturi cu stele funerare / atît de singuri vom călători în somnul de aur" **(Pentru somnul de aur)** ; „așa vom trăi iubito / eu aici tu acolo vom fi / două stele în două cavouri / tu dormi nu plînge nu plouă" **(Noapte de toamnă).** Suferindul de o melancolie fastuoasă posedă un instinct al ceremoniosului gingaș, amalgam de incantație și de gesturi aproape ritualice, care traduc o intimitate solemnă.

În eseul **Privirea lui Orfeu,** care deschide volumul **Zodia leului** (1978), Dan Laurențiu pledează pentru instituirea unui nou statut al lui Orfeu, lipsit de suspiciuni, încrezător în faptul că aceea care îl urmează se numește Euridice. Neîndoioasa pasiune îi va permite „să asculte prin straturile geologice depuse de epocile succesive murmurul dintîi, auroral al cuvîntului, fluxul vital să ordoneze lumea discordantă după norma invincibilă a iubirii". O atare chezășie se identifică cu o retorică a eroticii reprezentînd forme ideale de exorcizare a extincției, dintre care lumina ocupă primul loc. Dar poetul descoperă că nici ea nu-ți este suficientă și nu poate asuma pînă la sfîrșit condiția benefică. Cu toate că este conștient de ambivalența implicării („eu sînt soarele / care luminează în această noapte a tuturor" ; „soarele sînt eu noaptea este femeia mea" ; „eu te iubesc eu sînt soarele / (...) / tu ești veșnică tu ești o fecioară" ; „gîndurile mele te luminează ele sînt tot ce ai tu"), prezența liniștitoare a iubitei nu poate fi substituită prin nimic, deoarece „știu că umbra mi-e chipul". În același eseu se face o comparație între „poetul căruia i s-au promis toate cuvintele și Don Juan, căruia, la fel, i s-au promis toate femeile, dar și primul și al doilea nu caută decît Cuvîntul, respectiv Femeia" și se evocă „universul omogen al lui Orfeu supus normei de integrare muzicală a tuturor regnurilor, normă al cărei nume este iubirea", univers care ar putea constitui „promisiune și scut împotriva haosului și morții".

Erotica din volumul **Privirea lui Orfeu** (1984) posedă simptomele unui letargism voluptuos, chiar incantatoriu, invocarea iubitei ulcerînd sufletul și tămăduindu-l asemenea unui **pharmakon.** Găsim o circumscriere densă, cu iz sentimentalist, a unui Eros desprins de contactul lui firesc metafizic. Nicolae Manolescu observa în cronica la acest volum că „poezia de dragoste este deopotrivă pămîntește nutrită și cu fața întoarsă spre absolut. Dan Laurențiu e poetul celei mai inocente concupiscențe lirice, evocator al unei carnalități transparente de vitraliu, care emană însă puternice efluvii senzuale, în același timp sublim și umil, auster și pofticios. Motivul mitologic e tratat cu abia ascunsă familiaritate, coborît ușor, dar nu trivializat". Dan Laurențiu și-a confecționat o mască nervaliană de herald obosit în rătăcirile sub un soare negru nemîngîios al unei melancolii princiare. „Istorioarele" melancolice cultivă înalte sonorități vetuste, scoase parcă de instrumente trubadurești („te-am iubit cum numai ziua iubește noaptea / și deci lumina întunericul / astfel mă închinam ție lovindu-mi furios / amara frunte de pragul serii de pragul dimineții" — **Seara și dimineața prin grădinile fericiților).**

Cu puterea ei miraculoasă și explozivă, iubirea este elementul cel mai important care stă la baza idealului salvării din temporalitate. De unde și interpretarea deosebită a mitului orfic, întîlnită în eseurile care alternează cu poemele acestei cărți compozite. Înzestrat cu un instinct sigur al speculației metafizice, Dan Laurențiu opune formulei carteziene a îndoielii (privirea transgresatoare a lui Orfeu, care încalcă interdicția, este dubitativă) parafraza **amo, ergo credo, credo, ergo sum,** exprimînd astfel principiul poetic al adorației veșnice. Coborîrii lui Orfeu în Infern pentru a o căuta pe Euridice îi corespunde „scafandrizarea" în subconștient cu scopul de a găsi acolo motivațiile temeinice ale operei, rațiunea ei arhetipală. **Primum movens** al creației este dat de iubire, care „prin structura ei de adorație, de extaz și beatitudine poate opri în loc scurgerea vremii, poate deveni, asemenea clipei faustice, un argument al veșniciei ființei conștiente că este muritoare. Așadar, problema cuceririi împărăției eului orfic (sau artistic, cum îl numește Proust) este o problemă de autocunoaștere, iar această autocunoaștere sau iluminare noi o vedem realizîndu-se pe calea iubirii".

Haine livrești îmbracă discursul erotic din culegerea **Ave Eva** (1986). Dan Laurențiu dispunînd grafic egalitatea **ars amandi, ars scribendi** și **ars morendi,** „...această sfîntă treime vai / ți-a slujit să ajungi să înfigi la capătul lumii / steagul roșu și galben al artei / al unui modus vivendi amin". După ce în culegerea anterioară ni s-a dezvăluit „Weltanschaung"-ul orfic, acum putem reconstitui portretul Euridicei. Liantul poematic unește figurile — cînd distante și eterice, cînd atrăgătoare — ale erosului, coeficient însumator și, în același timp, multiplu în amintita ecuație, prilej al perpetuei invocații. Iubita este întruchipată succesiv sub diverse înfățișări amintind de femeia „mediumnică" a suprarealiștilor, uneori este „eretica" Maria Magdalena sau Penelopa credincioasă a lui Ulise revenit din lungul periplu cognitiv, alteroi este călăuza inițiatică, cu trăsături de marmoreană zeiță antică și semn al feminității agresive, obligînd la o repliere în spațiul nocturn-securizant și sursă originară a Cuvîntului, unde seraficul și demonicul se contopesc. Astfel de embleme care, de fapt, înscriu figura însăși a Poeziei, fascinează creatorul, el însuși purtînd, la rîndu-i, metamorfozantele măști ale contemplativului aflat în starea ek-statică (dar și a învinsului, uneori), în căutarea febrilă a himerelor închipuirii. „Ave Eva, imperativ mitic și religios, în loc să reprezinte replierea spre umilința din urmă și spre resemnarea adîncă a aceluia care a înțeles că cine adînc a gîndit, adînc viața iubește, e numai locul în care înclinația spre hedonism și spre Frumosul, Bine-le, Adevăr-ul nedeterminante, nedeterminate se pot confunda dacă nu chiar topi într-un singur strigăt al echilibrului inițial, instinctual, al ființei" (Angela Marinescu).

Culegerea **Psyche** (1989), plasează în centrul structurii sale o serie de poeme din culegerea anterioară, renunțîndu-se la micile eseuri dar utilizîndu-se o încadrare — la început și la sfîrșit — cu una dintre sentințele enunțate acolo (de fapt, reluată din florilegiul **Poeme de dragoste**) : „sufletele noastre se iubeau / trupurile le urmau ca niște umbre". Dicotomia platoniciană fundamentală a dualității trup-suflet motivează angoasa dedusă din demersul poetic, la care se adaugă cadența de imn acordat în tonuri de lamento orfic, prezentă încă din titlu. Ipostaza specifică poetului este aceea a privării de paradigmele comunicării nemijlocite cu Absolutul, într-o solitudine frecventată doar de fantoma unei iubiri trecute și care îngăduie numai evocarea melancolică a vîrstei de aur **(ars amandi, ars scribendi, ars morendi).** Solitudinea are o sorginte mitico-simbolică : ieșit din starea androginâ prin schisma laturii feminine, Poetul cade într-o singurătate veșnică, deoarece **eu** devine **altul** din ceea ce pare să fi fost zămislit drept o entitate suficientă sieși : „o cît am rămas de singur / între aceste voci care erau / cînd masculin cînd feminin / spune-mi de ce am rămas / singurul fruct al cerului" **(Vocile pe care aș vrea să le aud).** Elogiul iubitei rămîne un prilej de a nara avatarurile arhetipului feminin, el fiind proiectat în zone fabuloase, capabil să poarte astfel destinul cu sine și să marcheze translația **anima-animus.**

Asemenea Evei, Psyche nu este o muză, ci deținătoarea unei brevetări ontologice : în spiritul mitologiei asiatice, la fundamentele lumii nu stă faust-icul spirit adamic, raționalist, ci o zeitate feminină : „Din cauza mea te-ai născut / Psyche / tu ai fost o fiică / a cerului // din care au căzut oamenii..." **(Dimineață de vară cu leul dormind).** Poet orfic, înclinat spre proslăvirea marilor mistere ale iubirii, Dan Laurențiu aduce în versurile din culegerea **Psyche** un spirit galant, adiat de un discret parfum oriental și presurizat cu o viziune a lumii aflată la cumpăna dintre Eros și Thanatos. Beatitudinea hieratică pierde însușirile imuabile, dorința ticluiește o desfășurare epică imaginară, iar iubirea își desfășoară aripile la hotarul dintre viață și moarte („așadar numai cu ochii la cer / nu vei regreta că ți s-a dat viață / așadar numai cu ochii la mine / îți vei aduce aminte că vei muri" — **Adu-ți aminte că nu vei muri).** Psyche, asemenea Evei, este Euridice — fața ascunsă a ființei, revelabilă prin readucerea în sfera conștiinței, a creativității. În schimb, dacă Ave Eva exaltă nașterea, Psyche reprezintă reversul thanatic simetric („Tu te temi de pămînt / în pămînt te vei reîntoarce / (...) / din femeie te-ai născut / în femeie te vei reîntoarce" — **Resuscitavit),** regresia în lichidul amniotic („Să mergi pe asfalt dîră de sînge / poate cineva suferă / la capătul ei / poate cineva e rănit / (...) // deci la casa iluzorie / din inima poetului / Fata Morgana este mama mea / ea mă strînge între coapse și mă ascunde // iată-mă iarăși ceea ce / a fost de la început o iluzie / cu ochii prihăniți ai unui / înger căzut privesc îndărăt // dîra de sînge pe care m am / întors acasă la mama / a dispărut în pustiu / acesta a fost drumul vieții mele" — **Întoarcerea fiului risipitor).** Deși deviză rămîne neschimbată **(ars amandi, ars scribendi, ars morendi),** urzeala lirică nu mai are drept model conturul generator de sensuri, ca Logos al iubirii, ci un motiv sepulcral („voi locui într-o pagină / ca într-un mormînt / acesta va arăta ca umbre albe / umbre negre asemenea / unei camere cu gratii la ferestre — **Locuințe pentru altădată),** semn al neputinței grafice, echivalentă cu moartea eului creator : „Nu mai pot să scriu nici un cuvînt / care să nu fie propriul meu mormînt" **(Sărmanul Yorick).**

Ultimul volum, **Călătoria mea ca martir și erou al timpului** (1991), manifestă aceeași preocupare metafizică, aceeași poză de posedat și de sortit al solitudinii, același ideal de izbăvire prin iubire, poezie și filosofie. Reproducem doar titlul unui poem : **Iată întrebarea: Pentru cine scrii tu ? Pentru femei și pentru filosofi.** Iubita deține, aparent, puteri protectoare : „ea nu știe că-mi aduce laptele din infern / ea crede că țîța ei îl aduce din paradis / și ea nu se înșeală / fiindcă nu numai patul ei // este ud de roua paradisului / dar eu însumi am făcut baie / în cada neagră a lacrimilor infernale" **(Femeia care-mi aduce lapte)** ; „ci numai eu într-o seară / de toamnă cînd treceam / pe un drum străjuit de / copacii negri // și ție ți-a fost milă / m-ai luat în brațe / și mi-ai șoptit / vino aici eu sînt mama ta" **(Seară de toamnă).** Unui mai vechi „instinct paradisiac al iubirii" i se opune o generică **femeie neagră** care îl însoțește pe poet în drumul spre Absolut („iar acum pe sub galbena lună / alerg dus de mînă / de o femeie care-mi este stăpînă / ea este bună nu este nebună // dar cine știe unde mă duce / înapoi în patul ei din infern / aceasta este viitoarea mea cruce / păcatul din raiul etern" — **Bucuria lui Orfeu ;** „îmbrăcată în negru / ea este logodnica mea ideală // ea în curînd va fi mireasa mea / și cavalerii de onoare / pe fondul acesta negru / al miresei mele // cînd vor trebui să treacă / acel pod vor aprinde / torțe albastre / ele vor fi stele-făclii" — **O întîlnire pe podul timpului).** Ultimul rol al femeii, ca preț al iubirii, se dovedește a fi acela de psihopomp („Nu vreau să uiți / că tu ești femeia mea / tu ai spus că niciodată / nu au știut cine ești înaintea mea // ai fost o rază într-o / piață de flori / nimeni nu a îndrăznit / să plătească prețul // la care încercau să te vîndă / cel rău sau cel divin / nici unul dintre ei nu putea / să plătească acel preț / eu / nu / mă / laud / dar / l-am plătit cu moartea mea" — **Prețul iubirii),** acum cercul închizîndu-se. Cît de departe este timpul cînd Orfeu cobora în Infern pentru a o readuce la suprafață pe Euridice !

Vasile Spiridon

S-a deschis o Academie sau o expoziţie de pictură?

S-a deschis Academia română de la Roma sau s-a deschis o expoziţie la această Academie? Pentru că, într-adevăr, la 5 dec. a.c., în saloanele Academiei din Valle Giulia, s-a deschis o expoziţie de icoane transilvane din veacul trecut. E spendidă! Icoane ca: „Bunavestire", „Cina cea de taină", „Învierea", „Sfîntul Haralambie", „Sfînta Treime", „Naşterea Domnului", semnate de Savu Moga, cu griuri şi alburi de neimitat, sînt chiar capodopere. Icoanele vin de la Muzeul ţăranului român şi sînt alese de rafinatul om de cultură care e Horia Bernea.

E a doua expoziţie de icoane deschisă la această Academie după revoluţie. Prima a fost a reputatului pictor Constantin Udroiu, care trăieşte în Italia şi care tot român a rămas în suflet şi în tot ceea ce face. Ea însemna creaţia de valoare a unui om de artă umblat prin şcoli, era o creaţie filtrată de cultură. Expoziţia de acum e opera omului simplu, a românului transilvănean care-l vede pe Dumnezeu şi îi vede pe sfinţii ce-l înconjoară cu sufletul deschis spre lumina care crede că vine din ceruri. Şi ce lumină poate revărsa această pictură, în fond canonizată, asupra celui care o priveşte! Extraordinară! Talentul — se vede şi aici — nu poate fi decît înnobilat de credinţă. Pe lîngă icoane sînt expuse cîteva străchini, ulcioare, ştergare, cîteva măsuţe, scaune. Un întreg ambient ţărănesc din veacul trecut din Carpaţi. Spectatorul străin e impresionat. Spectatorul român e răscolit sufleteşte. Deschiderea expoziţiei s-a şi făcut într-un cadru de baladă. Corul Madrigal din Bucureşti în trecere prin Italia, a ţinut să fie prezent. Şi a fost cu cele mai iubite colinde româneşti prelucrate sau compuse de însemnaţii autori ai genului: Timotei Popovici, D.G. Chiriac, Gh. Cucu, Paul Constantinescu, I.D. Chirescu, Nicolae Ursu... Ce minunată această lume a copilăriei uitate şi regăsite în preajma ieslei din Bethleem! Parcă uiţi de toate, te alături îngerilor şi păstorilor şi mergi în întîmpinarea pruncului divin. Şi ce plăcut şi întreg e acest sentiment în cadrul mirific al icoanelor transilvane!

O seară foarte reuşită. Şi n-a fost totul. Culturii i s-a adăugat politica. Primul nostru ministru, Teodor Stolojan, în vizită de o zi la Roma, a fost şi el prezent. L-au însoţit miniştrii Ludovic Spiess, Constantin Fota, Radu Boroianu... Firește, italienii au trimis şi ei reprezentanţi: secretarul de stat Claudio Vitalone, directorul în M.A.E. Alessandro Vattoni, foştii ambasadori ai Italiei în România, Amoduzzi şi Mario Bolasco... Profesoara Zoe Dumitrescu Buşulenga, care cu acest prilej şi-a început activitatea de director al Academiei din Roma, a avut, ca să zicem aşa norocul (norocul mai e şi cum şi-l face omul) să preia noua funcţie sub cele mai strălucite auspicii. Să fie într-un ceas bun, iubită doamnă! Aşa v-au urat oamenii de cultură români care au venit şi ei în această zi la Academie: George Uscătescu, Eugen Drăguţescu, Paul Neagu, Gabriela Cegolea... Aşa v-au urat toţi cei prezenţi. 5 decembrie n-a însemnat şi „redeschiderea Academiei române de la Roma", cum s-a putut auzi la televiziune şi la radio (noi românii avem mereu tendinţa de a lua lucrurile de la capăt). Expoziţii au fost tot timpul la Academia română. Numai în ultimele luni au expus aici, pe lîngă deja amintitul Constantin Udroiu, Elena Uţă Chelaru, Constantin Butoi, un grup de patru pictori tineri de la Bucureşti, foşti bursieri în Italia, Luminiţa Ţăranu, mulţi pictori italieni, în expoziţii colective; au fost concerte susţinute de orchestra din Oradea, de cvartetul Gaudeamus din Timişoara, recitaluri (ca acelea ale Mihaelei Ursuleasa, Reinhild Eihharn, Roswitha Moeller, Adriana Mesteş...); au fost colocvii economice, colocvii literare (Lucian Blaga, poezia română de dragoste); au fost comemorate fapte

Dinu Rădulescu

şi personalităţi române şi italiene; întîlniri româno-italiene pe diferite teme organizate cu asociaţii şi institute italiene de cultură (în noiembrie a fost cu Institutul European de cultură italiano-german), au fost lansări de cărţi (ca „Rimbaud" a lui Renato Minore, care era cît pe-aci să cîştige premiul Strega pe anul 1991) ş.a. Uneori s-au ţinut şi cîte două manifestări pe săptămînă. Ele n-au fost toate de o înaltă ţinută. Adeseori s-a simţit improvizaţia. Dar ele n-au lipsit.

După revoluţia din '89 Academia română de la Roma ca de altfel toate instituţiile de cultură din exterior şi-au deschis larg porţile deopotrivă românilor din ţară şi diaspora şi străinilor din mijlocul cărora funcţionează. Numai aşa s-a pregătit terenul unui salt de calitate în activitatea lor. Este ceea ce se aşteaptă şi de la Academia din Roma. Deocamdată, ce nu s-a făcut înainte de decembrie, aces an, nu se face nici acum. Academia va trebui să aibă bursierii ei, cum a avut pînă în 1943, să deschidă cursuri de limbă şi civilizaţie românească, ateliere de pictură, să editeze o revistă sau două în limba italiană, să intre într-un contact organizat şi nu întîmplător cum a fost pînă acum, cu instituţiile de cultură italiene, cu alte academii străine la Roma. Dar cîte nu are de făcut? Ea va trebui să fie cum o visa Vasile Pârvan, creatorul ei, şi cum în bună măsură a şi fost pînă la război.

5 decembrie 1991 înseamnă ceva pentru istoria Academiei din Roma: aşezarea unei structuri organizatorice, după multe, foarte multe pertractări şi ezitări. Acum Academia are o administraţie, are o bibliotecă, un referent, are chiar un director adjunct. Are oameni deci: dar mijloace tehnice nu are şi mai ales bani nu are. Şi nici nu va avea aşa de curînd. Cînd ţara e în suferinţă, cum e acum, suferă şi instituţiile ei de cultură din afară. Ar trebui găsiţi sponsori locali (mai mari decît cei găsiţi pînă acum). Deocamdată însă relaţia noastră de afaceri economice cu Italia e slabă. Dacă ar fi mai activă ar mai „cădea" cîte ceva şi asupra schimburilor culturale. Să sperăm că lucrurile se vor schimba. Şi loc pentru speranţă e foarte mult. Cînd priveşti frumoasa clădire din faţa parcului Borghese din Roma, cea mai frumoasă din cîte sînt ale Academiilor vecine, engleză, egipteană, belgiană, olandeză, daneză, cînd priveşti această impunătoare creaţie a arhitectului Petre Antonescu, construită cu bani româneşti daţi de Banca Naţională a României, nu poţi să nu ai o clipă de mîndrie sufletească. Şi nu poţi să nu speri. Nu poţi să nu crezi că într-o zi, pe porţile acestei clădiri nu va mai intra decît cultură şi nu bagaje, multele bagaje ale atîtor şi atîtor români veniţi la Roma sau aflaţi aici pentru mai mult sau mai puţin timp cu serviciile lor.

Ion Bulei

Seara
pe pleoapa cearşafului
ziua mai tremură încă...

GLOSSĂ

...Şi interpretînd aşa faptele şi lucrurile e ca şi cum te-ai spăla pe faţă dimineaţa umezindu-ţi pleoapele atît ca să se ducă somnul cît şi ca să te reintegrezi unui circuit pe care-l simţi cu pupila: da, sentimentul că simţi lucrurile cu ochii. Ochii tăi deschişi asigură un continuum al lumii, îi certifică materialitatea. Nu interpretarea fotografică te interesează, cît senzaţia interioară, de martor ascuns, de vîrf sensibil, de zimţ de legătură. Apartenenţa la univers începînd de la clanţa stricată pe care trebuie s-o ridici cu mîna în sus, şi pînă la biletul de tramvai pe care-l zăreşti pe pălăria domnului de dinaintea ta atunci cînd cobori cu escalatorul în staţia de metrou — bilet de tramvai ce-ţi dă o secretă bucurie fără de-nţeles ca o furnicătură în pleoape.

Printr-o mişcare indicibilă cele pe care le vezi pot fi aduse în acel punct în care dau seama de totalitatea lucrurilor, devin exponenţi ai unui **întreg** efleurat astfel. Dar nici nu poţi gîndi mai mult căci apa curge în continuare la baie şi tu ai şi alte treburi de făcut decît să te tot speli pe faţă. Cenuşiul abstract al muchiilor obiectelor tiranizează spaţiul şi întoarcerea la nimic se află doar în pupilă. Calendare false aureolează legăturile dintre oameni. Cei care pleacă împreună în excursie, lasă ciinele în grija vecinilor şi tot acolo îşi depozitează şi butelia de aragaz, atîtea pregătiri transformîndu-i în roboţi, în sensibilităţi teleghidate spre obligatoria bucurie a de-conectării, viaţa asimilată prin rupturi, prin decalaje. Spectrul lui **trebuie** apăsînd conştiinţa, viziunea. Copacii care-şi pierd frunzele pe rîu şi cîteva se izbesc de mîna ta ce-ncearcă să se spele acolo fără să se-ntrebe cînd şi cum s-a murdărît (poate că nici nu s-a murdărît ci e doar un gest reflex la **vederea** unei ape curgătoare). Muchiile unei frunze ţi-au tăiat puţin pielea, sensibilă între degetul arătător şi mijloclu. Ai observat asta mai tîrziu şi ţi-ai amintit că tot astfel te tăiai cu muchiile unei coli de hîrtie. Tăietură dificilă căci e într-un loc unde se naşte mişcarea şi semnul, cele două coordonate importante ale civilizaţiei umane.

(Jurnal anticameleonic — 17 febr. 1989)

Constantin Abăluţă

gabriela negreanu

O vietate

Un mic animal, o vedetă
cu gheruţe mici,
noduroase.
Vorbeşte de sînge, mistere, ea
care era ca fumul în oase.

Pe sub piele îţi umblă, te cumpără,
dinţii-şi sticleşte, neruşinat
se agaţă de respiraţii.
Lunecătoare, vicleană, pe furiş
împrumutîndu-ţi moarte
şi graţii.

Cu nervi căscăunzi şi pustii, poeme
de mască fardată şi
ademenire în umblet.

O vietate mică,
limbrică.
Te scheaună
şi îţi vorbeşte de
suflet.

Puterea vampirilor

Să nu-i laşi să pună stăpînire
pe voinţa ta:

cerurile sînt răsturnate

lumea este divină,
lumea e infernală,

nu te lăsa crănţănit, substituit,
erodat, nu ceda ispitei
dulcege şi-oculte.

Puterea e totul pentru demenţii
care vor cu orice chipuri
puterea,

singele e totul pentru vampiri,
tu luptă,
împotriva lor

o altfel de putere
e totul.

Viziunea cu logofagi

O, şi ce frumoase cuvintele
„demonie cu suflet", spuneau, pe cînd
şirurile
se desfăceau în falduri şi zîmbetele
pînă-n plăsele intrau

era strălucitor, era bine, mîncam
la cuvinte, rîdeam

printre senzaţii de paloare lunară
şi stele
mîncam şi rîdeam, cu propria-ne
verzuie lumină-ngrăşindu-ne

nu vă temeţi, intraţi, spunea unul
cu clonţul de fier, zăngănindu-ne,
ad majorem gloriam, poarta
prin care mărşăluirăm apoi triumfali

nu vă temeţi, intraţi, aici încetează
dilemele şi suferinţa, îndoiala
şi chinul abisului, apocalipsa
şi conştiinţa, şi
naşterea, chiar,

aici este chiar paradisul, lăsaţi

orice speranţă, voi — cei care
intraţi.

Frînturi de clarvedere

Ţeapănă şi excitată,
cu ochii în flăcări.

Dire roşiatice îi trimiţi în obrajii
albiţi de făină,

firicelul de sînge pe care noaptea
din infern îl aduni, ca
vampirii.

Cu rîvnă-l pompezi, cît să pară
lucru aproape celest, aproape
iubire, — de fapt
o capcană.

O vezi cum se-ntinde, se lasă
un suflu iute te-ncinge.

Iară eu, donatorul
învăluită scriu despre toate acestea,
cum prin noaptea promiscuă unii,
în alcoave blindate,
îşi întrupează vedenia.

Ca Himalaya

Şi, tot aşa, propovăduind
renunţarea, îngraşi „supraomul".
Fărîme de mlaştină albă, triste
viscere.
(Tu, care strigi!... şi-n adîncuri
te spulberi)

Şi, tot aşa, în numele „binelui"
biciuim, renunţăm la orice urmă
de milă
(Hrană ocultă cîntecul, în vie
nocturnă
împărăţia ta...)

Colcăind în magma fierbinte,
orgiastică; asemănători precum
viermii

Şi drepţi părîndu-ni-se că ne ridicăm
în imnul soarelui zorilor,

trufaşi, cu creştete
scînteietoare, ca
Himalaya

Anul sculpturii mici

Cristian Bedivan

Nevoia de a ieşi în lume, de a li se recunoaşte meritele şi munca, în ultimă instanţă, pare a fi ilustrarea ultimei speranţe de supravieţuire a sculptorilor români contemporani. O viaţă neagră îi apropie şi îi aduce iarăşi în prim-planul atenţiei noastre, iar expoziţiile lor, densitatea expresivă şi stilistică a creaţiilor lor au forţa strigătului. O generaţie excepţională, cum am mai spus şi în alte rînduri, se pierde risipită în opere minore, cu nostalgia monumentelor ce nu le-au făcut, dar pe care le-au visat înfrumuseţînd sordidele oraşe în care ne închipuim că trăim. Dintre toţi artiştii, mînuitorii dălţii sînt cei mai afectaţi de nestăvilitul flux al sărăciei. Cine să le mai cumpere opera, preţuind-o cum se cuvine fie şi numai cîntărind materialul, manopera, tehnologiile, uneltele — deci, doar componentele strict materiale —, atîta vreme cît o simplă clanţă de bronz costă în prăvăliile pieţei noastre libere mai bine de trei mii de lei !

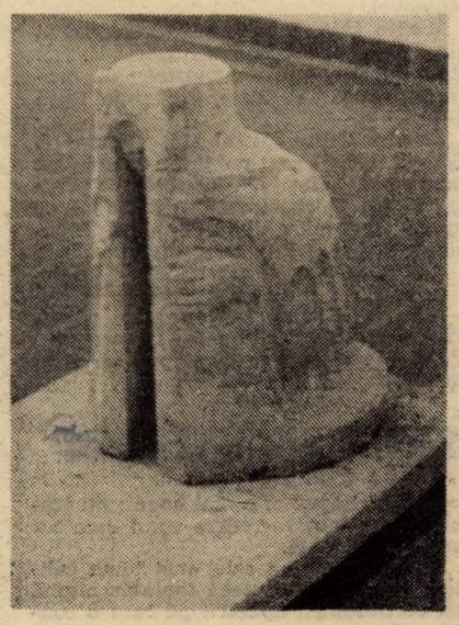

Vlad Ciobanu

La „Simeza", cotropiţi de consolanta noastră înţelegere şi admiraţie, dar şi de o ninsoare torenţială, expun 20 dintre cei mai reprezentativi exponenţi ai sculpturii române contemporane. Deşi gestul lor deconspirativ vine la foarte scurtă vreme de la remarcabilul Salon al sculpturii mici, selecţia de faţă are ceva din frumuseţea domestică a unei „personale". O personală semnată de douăzeci de personalităţi rezonante în spaţiul culturii române, dar cu o forţă a rostirii artistice ce depăşeşte aria restrînsei audienţe naţionale. **Vocaţia europeană** a creaţiei acestor sculptori a mai fost reliefată în pledoariile a numeroşi comentatori, prezenţele artiştilor români în galeriile lumii fiind întotdeauna remarcate şi aureolate cu distincţii onorante şi prestigioase.

Grupaţi într-un spaţiu foarte potrivit expunerii şi prezentînd fiecare cîte o compoziţie, dar subordonate discret unei idei unificatoare pe care au mizat, bănuim, iniţiatorii expoziţiei, cei 20 de sculptori ne prezintă o viziune plastică coerentă şi divers articulată în spaţiu, totodată, bogat orchestrată prin individualitatea marcantă a timbrelor stilistice.

Lucrările închipuie un traseu al mitologiei abstractului, în care elementele fantasticului şi ale arhitecturilor dedicate sacrului deţin rolul preponderent. Aici filoanele spirituale se întrepătrund într-un succedaneu arhetipal incitant — de la cele specifice spaţiului egeean la cele scandinave şi de la reprezentările inspirate din goticul tîrziu la cele profane din antichitatea babiloneană, romană, autohtonă. Nu puteau lipsi, firește, aluziile la motivele plastice ale renaşterii bizantine şi ale ortodoxiei, care colorează cu distincţie întreg ansamblul compoziţiilor aflate în sala „Simeza".

Nu sînt lucrări noi, cei mai mulţi dintre expozanţi propunînd variante de atelier sau piese mai puţin cunoscute ale unor creaţii ce marchează definitoriu personalitatea artistică a fiecăruia, dar şi stadiul de împlinire a concepţiei creative, a idealurilor estetice cărora li s-au dedicat. Nu ne aflăm, aşadar, în faţa unor gesturi complezente, nici a unei expoziţii de palmares. Este vorba de un demers cultural serios şi matur gîndit, susţinut de o serie de sculpturi valoroase prin echilibrul construcţiei plastice, prin forţa şi modernitatea inventivităţii formale şi prin sugestivitatea semnificativă a metaforelor.

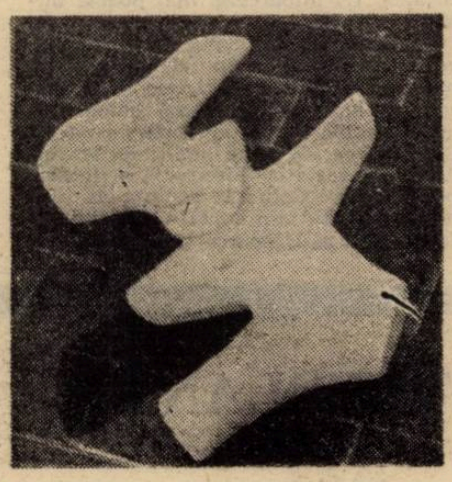

Mihai Marcu

Artiştii prezenţi în această expoziţie aparţin generaţiilor vîrstei de mijloc, în care maturitatea emisiei creatoare este decisivă în conturarea profilului valoric al sculpturii noastre actuale. Ei se numesc Dinu Rădulescu, Silvia Radu, Mihai Buculei, Vasile Gorduz, Adrian Raţiu, Şerban Creţoiu, Ion Mândrescu, Cristian Bedivan, Aurel Vlad, C-tin Platon, Dinu Câmpeanu, Elena Hariga, D-tru Pasima, Maria Branea, Mihai Marcu, Ioan Deac-Bistriţa, Pavel Bucur, Al. Călinescu-Arghira, Vlad Ciobanu, Grigorea Minea... Identitatea colectivă şi inconfundabilă a unei şcoli artistice, pe care numai neîndurătoarea noastră sărăcie o poate contesta, dar, sperăm, niciodată învinge !

Corneliu Antim

muzica

Elixirul muzicii

Adina e frumoasă, bogată şi, bineînţeles, capricioasă. Nemorino e frumos, îndrăgostit de ea şi, se înţelege, sărac. Belcore e sergent, tenor, chipeş şi — să o mai spun ? — înfumurat. El se îndrăgosteşte fulgerător (şi între două campanii) de ea. Ea, de la înălţimea castei (sociale şi individuale) îl simpatizează totuşi pe ţăranul Nemorino, dar crudelă, îl batjocoreşte. El e sărac şi, bineînţeles, demn, dar dragostea e mai puternică. Nu însă suficient. Apelează la „elixirul" şarlatanului Dulcamar. În exces Euforia băuturii încurcă şi mai tare iţele dulc(i)-amare ale intrigii. Disperat, Nemo se înrolează în compánia rivalului (armata-i cu îndrăgostiţii !) şi vrea să plece la moarte. Încă două, trei mişcări de text, un cor, o arie şi totul se descurcă. Răsuflăm uşuraţi. Adina se mărită cu Nemorino care-a primit şi-o moştenire între timp — o bucurie nu vine niciodată singură — iar Belcore (dulce nume de tenor şi sergent) pleacă la treaba lui. Cîmpul de luptă e mare şi fete frumoase sînt multe. Happy-endul şi cortina. (Libret la „Elixirul dragostei".)

Şi totuşi, ciudat sau nu, „elixirul" muzicii lui Donizetti salvează mult şi are chiar momente în care emoţionează. Partitura e transparentă — în linie mozartiană dar fără profunzimile ei —, e scrisă cu gust, fără excese „melo", deşi unele cadenţe ne sînt din caleafară de cunoscute. Perimetrul psihologic (conştient asumat, cumva polemic) e delimitat chiar din Actul I. Adina ironizează povestea lui Tristan şi-a Isoldei. Aşa e Italia, mai însorită, mai cu gondole. Se poate şi aşa.

Bine, foarte bine pentru un debut, s-a descurcat cu un astfel de „subţire" material dramaturgic, tînărul regizor Ştefan Neagrău. El a jucat pe cartea simplităţii, pe gestul natural, descărcat de tradiţionala, greu digerabila retorică a operei şi — a cîştigat. Micile „adaptări" la contemporaneitate, accentele moderne au fost puse cu măsură (unii l-ar fi adus pe Belcore în scenă călare pe un tanc sau măcar cu un Kalaşnikov la gît) şi s-au „colat" funcţional în cvasitradiţionalul ambient. Au scăpat din frîu cîteva arii „la rampă", în care Nemorino îşi uită partenera şi face declaraţii (de virtuozitate) ...publicului. E un spectacol perfectibil şi e firesc să fie aşa după doar două reprezentaţii. Dintre vocile bune, muzicale, sensibile (Daniela Vlădescu, Dorin Mara, Nicolae Urdăreanu) se detaşează totuşi cea a unui autentic şi afirmat deja profesionist — Ionel Voineag. Orchestra, dincolo de micile imperfecţiuni intonaţionale şi decalaje, mi se pare a fi în creştere valorică. Discret, dar stăpînind bine ansamblul, cursiv, nuanţat — dirijorul Camil Marinescu.

Un spectacol agreabil, „pastelat" primăvăratic, de la care şi-un critic mai ursuz, mai frămîntat de cotidian, poate pleca fredonînd ceva dintr-o arie, fără a se ruşina de confraţi.

Valentin Petculescu

tele-imaginea

Ce spui, Franţ ?!

La o emisiune ce cîştigă din ce în ce mai mulţi privitori (direct proporţional cu ritmul în care populaţia României **pierde**); anume **Studioul Economic** a apărut un anume domn ziarist (nu spun cine, persoană importantă !) îmbrăcat într-un „pulover revoluţionar", domn care a început să ne dea tot felul de informaţii care mai de care mai năzbîtioase. Dacă nu l-aş fi ştiut, din scris, pe **domnu'** din paginile **Scînteii** mai că aş fi crezut că am în faţa ochilor un produs al şcolii de ziaristică de la **Europa** sau de la altă publicaţie caracterizată prin fermitate ideologică. Sau să fie vreo nouă achiziţie a **Socialistului,** şi asta fără să o ştim? Domnu' a început să ne spună cum se stă cu viaţa cea de toate zilele în ţările „aşa-zis industrializate". Ne-a lămurit că şomajul face ravagii. Că viaţa e grea. Că politica doamnei Thatcher a fost atît de îngrozitoare încît în Anglia am asistat în vremea domniei „doamnei de fier" la dezlănţuirea unui adevărat cult al personalităţii, comparabil doar cu cel practicat în România de slujitorii lui Nicolae Ceauşescu. În ceea ce priveşte dimensiunea cultului personalităţii din paginile presei româneşti, **domnu'** cunoaşte foarte bine dimensiunile şi dedesubturile acesteia că doar nu e cu totul străin, aşa cum nu sînt nici telespectatorii români, cît priveşte Anglia, daţi-mi voie să-mi pun un mare semn de întrebare în faţa ochilor atunci cînd îl am în faţă pe domnul cu pricina. Nu de altceva, dar dumnealui habar nu are cum stau lucrurile în Anglia ! Nu ne trebuie alt argument decît una din afirmaţiile domnului în cauză, spusă cu puterea de convingere pe care ţi-o dă inocenţa. Anume aceea că „guvernul conservator a fost forţat să părăsească puterea din pricina politicii sale economice". Dacă dumnealui ar fi citit măcar ziarul în care scrie ar fi aflat că în Anglia, la putere, se află **un guvern conservator** al cărui premier este domnul John Major, desemnat în această funcţie de doamna Margaret Thatcher. Dacă „alungarea" conservatorilor de la putere nu este decît produsul fanteziei domnului în cauză, alimentată de o dorinţă fundamentată ideologic atunci cum stăm cu adevărul şi **obiectivitatea** atît de necesare unui ziarist în practicarea meseriei sale. Dar cum **domnu'** ne spune colocvial cum se stă în Europa cu calitatea vieţii (prost dom'le, foarte prost !) a simţit nevoia să ne spună în mod serios care este calea, modelul de urmat pentru a intra şi noi odată în Europa asta aflată în continuă derivă. Ei bine, ce ne-au auzit urechile ? Că modelul, calea potrivită pentru România de a ieşi şi a intra (pardon, scuzaţi !) este tocmai.... China. Exact, China, ţara aceea în care se află vestita piaţă Tien An Men! Acesta este modelul, calea ce trebuie urmată spre a ieşi din deznădejde, marasm, penurie, corupţie, jale, minciună, durere, haos economic, amatorism legislativ şi politicianism nărăvit. Chiar China, domnilor, singura ţară în care se îmbină cu succes consensul politic cu liberalismul economic. Consensul s-a obţinut în urma folosirii tancurilor în piaţa amintită, liberalismul economic prin organizarea unor „vitrine economice" a a unor zone speciale în care domni ca ziaristul nostru fac vizite turistice. Ce-o fi în restul Chinei, Dumnezeu ştie... Dacă ar fi la fel ca în zonele speciale atunci am fi aflat şi noi cum e cu nivelul de trai şi rata şomajului acolo. Cam ca în Anglia, nu? Aşa că, apropos de modelul propus, cel cu tancuri în Piaţa Universităţii (că noi nu avem Tien An Men!) nu putem zice decît: „Ce spui Franţ ?!"

Eugen Uricaru

BORIS CEL MARE — Viaţa şi opera

1 februarie 1931, orăşelul Butka, regiunea Sverdlovsk. Sărăcie de tip colhoznic ,toţi „culacii" (chiaburii) au fost puşi la punct definitiv de glorioasa putere sovietică. Şi, totuşi, se mai nasc copii. Ba, chiar, în ciuda interdicţiei formale a partidului bolşevic, ei sînt încă, botezaţi. Dacă preotul e senil, el uită copilul în apă sfinţită. Cîte unul mai scapă şi, drept urmare, în baza tradiţiei unui sfînt rezistent la marile încercări ale vieţii, este botezat Boris.

1935. Singura vacă a familiei moare şi dezastrul atinge cota maximă. Foamete. Moartea vacii obligă capul familiei să plece pe şantier, la construcţia unui mare combinat de potasiu. Ai săi îl urmează în acest semi-lagăr de muncă : barăci de lemn, privata în curte, apă curentă ioc. Din primele venituri ale tatălui, se cumpără o capră. Noua Amalteea este menită să-l hrănească şi pe viitorul întemeietor de mitologie post-comunistă.

La şcoală, copilul Zeus ia note mari, excepţie făcînd purtarea : mai un chiul, mai nişte ace înfipte în scaunul profesoarei de germană (deh, limba duşmanului !). În vacanţă, iniţiază excursii de tip „Copiii căpitanului Grant" prin taiga. Jucîndu-se cu o grenadă (model RDG — 33), aceasta îi va exploda în mînă, de unde cele două degete lipsă de la mîna stîngă, detaliu care nu prea se observă la televizor, deşi ar merita cel puţin vogă petei de pe chelia lui Gorbaciov. În ciuda infirmităţii, începe să practice voleiul. Atinge chiar performanţa, ajungînd mai tîrziu să joace la nivel unional.

După aceea, secretar de partid fiind, îşi obligă subalternii să practice acest sport cu regularitate, animînd el însuşi antrenamentele şi cele două-trei meciuri săptămînale. Mai mult, pentru a completa lotul, adjuncţii săi trebuiau să vină la sală şi cu onor soţiile, dintre care unele joacă foarte, foarte bine (Nelia Jetenova, Lida Petrova).

Sverdlovsk, Institutul de construcţii. Îşi completează studiile, la nivel universitar. Continuă să practice voleiul. Un an după sfîrşitul facultăţii, se căsătoreşte cu Naina. Pentru a-şi verifica reciproc sentimentele, înainte de nuntă, ea pleacă în stagiu la Orenburg, el rămîne pe loc. De întîlnit, o fac pe teren neutru, la Kuibîşev. Pasiunea vagabondajului prin Uniune nu-l părăseşte nici student fiind. Iată un itinerariu: Sverdlovsk — Kazan — Moscova — Leningrad — Moscova — Minsk — Kiev Zaporojie — Simferopol — Eupatoria — Yalta — Novorossiisk — Soci — Suhumi — Rostov pe Don — Volgograd — Saratov — Kuibîşev — Zlatoust — Celiabinsk — Sverdlovsk. Tot acest drum făcut cu o singură pereche de bocanci. La întoarcere, mai poartă numai şireturile.

Pe şantier. Nu acceptă din prima un post de inginer. Timp de un an, din proprie iniţiativă, uceniceşte în 12 meserii (o lună zidar, o lună betonist, o lună tîmplar, o lună şofer, ş.a.m.d.) După aceea, se pune serios pe treabă, deşi se loveşte de birocraţie şi incompetenţă. Caz tipic : la şedinţa de primire în partid, un contabil cvasi-analfabet vrea să-l încurce şi-l întreabă la ce pagină din **Capitalul** se găseşte cutare citat din Marx. Răspunsul e prompt, deşi pe de-a-ntregul inventat la minut. Mare pişicher !

Mai secretar ca Iliescu (la Sverdlovsk, regiune care-i cît o ţară). Ascensiunii administrative (inginer, director, etc.) îi urmează cea de partid. Deşi nu-i încă membru al CC, Brejnev îl numeşte mini-ţar comunist la nivel de regiune, în locul lui Riabov, promovat în secretariatul P.C.U.S. Îşi constituie o echipă forte de tehnocraţi şi, cum v-am spus, una şi mai tare de volei. Pozat o dată, una singură, pe pagina întîi a ziarului local, va interzice ulterior, orice altă manifestare a cultului personalităţii (e drept, tovarăşul Simonov, de la Centru, îl cam muştruluise). Două iniţiative : îl invită pe Karpov să inaugureze clubul de şah local şi construieşte o autostradă prin sălbăticie, în sistem de autofinanţare.

3 aprilie 1985. Chemat la Moscova să dirijeze , din partea CC-ului, construcţiile la nivel unional, va refuza iniţial. Ligaciov, marele său adversar peste cîţiva ani, şi-o face cu mîna lui : invocă disciplina de partid şi-l obligă să preia noua funcţie la nivel înalt.

Facerea de bine este la nivelul secretariatului CC al PCUS (b), curat complexul lui Oedip ! Familia — Naina şi fetiţele (Lena şi Tania) — „tolu' pe chioru' şi drumu' la Monteoru" ! Fetele cresc şi se mărită (cu Valeri şi Liosa), apoi au copii. Unul dintre nepoţei va prelua integral numele unicului. Boris al II-lea, fi-va el moştenitorul tronului ?

Decembrie 1985 — Ianuarie 1986. La iniţiativa lui Mihail Sergheevici, Boris Nikolaevici preia şefia organizaţiei de partid a Capitalei, înlocuindu-l pe Grişin cel Sforăitor. Începe propria sa perestroikă, mult mai radicală decît cea oficială, a boss-ului. De pildă, face ordine în televiziune şi ia în serios glasnost-ul. Prea în serios ! Nomenclatura, în frunte cu Egor cel Rău, începe să cîrtească să acuze, să obstrucţioneze, să jubească, să jignească, să saboteze...

Maria moscovită practică o economie subterană incredibilă (15% din totalul producţiei şi comerţului !), K.G.B.-ul ca de obicei bagă strîmbe. Şi tot aşa !

Octombrie 1987. Bomba ? Bomba ! Demisionează din Politburo, făcîndu-i în ciudă lui Ligaciov. Nu înainte de a ţine un discurs-pamflet, plin de acuzaţii grave. Începe furtuna şi, indirect, declinul PCUS. Bolşevismul suferă cea mai gravă atingere din istoria sa. Rămîne, însă, membru al CC, ba, mai mult, Mişa cel haios contrariază pe toată lumea, numindu-l ministru al construcţiilor.

26 martie 1989. La concurenţă cu Iuri Brakov, este ales deputat al poporului în circumscripţia Moscova. Trecuse, în prealabil, cu incredibil succes prin filtrul „întîlnirilor electorale", menite să-i elimine pe incomozi. Îi sînt opuşi, pe rînd, un publicist, un savant, un general, etc. Culmea : cosmonautul Greciko renunţă în favoarea sa, încălcînd disciplina de partid ! Surpriza cea mare începuse să se profileze : renunţînd la Sverdlovsk, unde-şi avea locul asigurat, ereticul este ales în inima Moscovei.

Martie 1991. După ce a demisionat şi din Partidul Comunist, Boris cîştigă clar alegerile pentru postul de preşedinte al R.S.F. Ruse, Federaţia Rusă de azi.

August 1991. Puciul lui Ianaev & Comp. Boris se ţine tare, se suie pe tanc à la Mazilu, joacă la vedere cartea lui Gorbaciov, îl joacă apoi pe însuşi Gorbaciov, îl elimină pe Ligaciov din joc şi **les jeux sont faits.**

Dan-Silviu Boerescu

— Boris Eltsine — **Jusqu'au bout,** Presses Pocket, Calmann — Levy, 1990
P. S. Ligaciov vrea să-şi publice şi el memoriile, în America.

HENRY DE MONTHERLANT

CU TOATE LUMINILE STINSE

Pentru Montherlant — un scriitor singular şi inconfundabil, a cărui viaţă poate fi citită ca o carte ce se propune unor decodificări seducătoare —, atunci cînd dictatura aduce unei naţiuni dezonoare, letargie, chiar moarte civilă, onoarea cîştigă o importanţă utilitară. În situaţia în care omul este pus faţă în faţă cu moartea, asocii rea sentimentului onoarei şi al patriotismului cu o mare cultură va crea contextul fertil unde exigenţa în testarea valorilor umane va spori în mod considerabil. Scriitorul şi gînditorul vor birui prin ataraxie stoică, făcînd ca injosirea istorică să fie surmontată prin creaţie. Suportînd netulburat şocul evenimentelor, asanînd terenul lipsei de calitate, avînd deja experienţa actului şi non-actului, trecînd prin multiple forme ale adevărului uman, „armonizînd" ipostaze, spiritul va accede spre altitudini lucrînd la întemeierea unei fericiri posibile.

Citeva rînduri scoase din carnetele lui Montherlant — „Cu toate luminile stinse" —, scrise către sfîrşitul vieţii acestuia, relevă puterea de emergenţă a gîndirii scriitorului, actualitatea reflecţiilor sale.

Cele trei pasiuni care menţin un om în picioare pînă la sfîrşit, pînă la ultimul sfîrşit, sînt vanitatea, ambiţia şi cupiditatea.

Omul nu este decît amintire şi speranţă (asupra acestui ultim punct, am mai spus-o, m-am înşelat foarte tare odinioară). El n-are conştiinţa prezentului decît cînd acest prezent este dăruit voluptăţii, sau, poate, tragerii la măsea şi halelii.

„Arta poliţiei este să nu vadă ceea ce e inutil să vadă." (Napoleon, scrisoare către Fouché, 24 mai 1800).

La aceeaşi fiinţă, şansele pierdute din lipsă de încredere dansează un balet exasperant cu catastrofele provocate dintr-un exces de încredere.

Onoruri, avantaje etc. Mi-e destul să ştiu că el „are totul" ca să ştiu că el nu are nimic.

Unul care nu foloseşte punctuaţia îmi dă o senzaţie de dezgust fizic, ca şi cum ar fi vomat pe costum.

Cu ce magnifică judecată a ales Biserica virtuţile cardinale : dreptatea, prudenţa, măsura şi forţa.

...scriitorul, sau artistul, nu poate să se suporte decît atunci cînd exersează partea esenţială din el însuşi.

Wilde ?: „Cînd artistul nu mai poate să se exprime, el moare."

Şi, de asemenea : cînd nu mai are nimic de exprimat, şi-şi dă seama de asta, el de asemenea moare.

Sînt om (de litere) şi nimic din ce este omenesc nu mi-e străin (cînd interesează opera la care lucrez în acest moment).

Cînd sînt în viaţă, pe puternici nu-i atacăm din prudenţă. După ce tocmai au murit, nu-i atacăm din eleganţă.

Tăcere. Tăcere. Tăcere.

Afacerile publice nu servesc decît la a arăta latura dezgustătoare a oamenilor. Binele, adică deliciosul, nu veţi ajunge să-l descoperiţi decît adesea, în viaţa particulară, cu condiţia să nu vreţi să-l faceţi să dureze dincolo de **moment.**

„Un filosof, ca să fie adevărat trebuie să fie exclusiv. Adevărul este esenţialmente exclusiv." (Montalembert, scrisoare adresată unui prieten de colegiu.) E chiar contrariu. Există un adevăr al vîrstei, un adevăr al epocii, un adevăr al ţării etc.

E mai uşor să simulezi că ai un suflet mare, decît inteligenţă mare.

Prostul beat nu glumeşte.

Nefericitul nu se consolează decît cu nefericirea altora.

Continuăm să cerem sfaturi celor care ne-au dat întotdeauna sfaturi proaste.

Mă întreb adesea dacă, cel mai frapant la fiinţa omenească nu este cumva mumanitatea ei.

Înainte de a te ocupa de monumente istorice, trebuie să mergi la şcoală.

(...)un bărbat care cedează impulsiilor sale nu este un bărbat.

Chiar dacă un om este o valoare, o mare valoare, în natura lui există un punct slab — apariţia vulgarităţii.

Vanitatea senilă are cea mai bună presă din lume (...).

Seneca : „E mare lucru să nu joci decît un singur personaj. Or, în afara înţeleptului, nimeni nu o face; noi, ceilalţi, sîntem multiformi..."

Dumitru Pasima

Am mai spus-o, o mai spun : nu trebuie acordată încredere celui care nu surîde niciodată.

Cel care deţine celei mai bune calităţi n-are decît să tacă înaintea altuia, cu certitudinea apărării pe care o conţine tăcerea...

Să ne alegem bine duşmanii. Să ne alegem, deci, foarte bine prietenii, deoarece aceştia ni se vor transforma în duşmani.

Nu judecă şi vei fi judecat.

Un minut de tăcere pentru o jumătate de secol de cacofonie.

Costul vieţii creşte în fiece zi, fiecare face tot ce poate să-şi drămuiască bugetul; se trăieşte cu ochiul pe ceasul de mînă. Astfel încît tot ce se face este din ce în ce mai rău făcut. Publicul nu vede ceea ce se face rău, şi, dacă vede, îi place mai mult să fie făcut rău, după ce atîta vreme i s-a repetat că era foarte bine tot ce se făcea rău. Organizatorul timpului liber este disprețuit. „N-are nimic de făcut." Totuşi, omul îşi arată colţii dacă nu i se dau „petreceri" oficiale şi reglementate. Cu condiţia ca, ceea ce face în restul timpului, să fie rău făcut.

Li se dă întîietate inculţilor. Adesea se face un asemenea lucru. Noutatea este că astăzi li se dă de asemenea o falsă cultură.

Omul a inventat adevărul, şi adevărul este o afacere omenească.

O nouă societate, nebună de prostie şi de neomenie.

Cîte catastrofe puteau fi evitate dacă oamenii erau oameni de spirit !

Nimeni nu te apără mai bine decît tu însuţi.

N-am putut să iert. Am uitat.

Să crezi că voinţa poate totul este ca şi cum ai crede că dragostea poate totul, sau că banul poate totul. Este un fals loc comun.

Într-adevăr nu sînt decît două partide în toată ţara : cei care îndrăznesc să zică **nu** şi cei care nu îndrăznesc aşa ceva. Cînd cei care nu îndrăznesc depăşesc în număr pe cei care îndrăznesc, ţara se duce pe copcă.

(...)pînă unde poate fi forţată o fiinţă să facă un lucru ce-i produce o spaimă intensă?

Nedreptatea n-are decît importanţa ce i se acordă.

Cei care îşi fac datoria plătesc şi pentru cei care nu şi-o fac.

Iubiţi pînă la capăt dacă aveţi pe cine, dacă nu, căutaţi-l !

Prezentare şi traducere de Olimpiu Nuşfelean

POEŢI AMERICANI CONTEMPORANI

O POETICĂ A COTIDIANULUI

Cînd apăreau aceste poeme (1970—1973), autorii lor aveau 30 sau chiar mai puţin de 30 de ani. Grupajul de faţă nu este întîmplător, căci ceea ce poemele de faţă au în comun este o poetică a cotidianului, dublată de o manieră narativă şi de tendinţa către un grad zero al expresivităţii, adică acea colocvialitate pe care o căutau deja Williams, Cummings ori Creeley. La noi, gîndul duce imediat la generaţia '90, care îşi va căuta degeaba strămoşii autohtoni mai îndepărtaţi, cîtă vreme opera necunoscutului Bacovia nu va fi grabnic reconsiderată.

LARRY LEVIS

(n. 1946)

Poemul pe care l-ai cerut

**Poemul ăsta nu vrea să mănînce nimic.
Am încercat să-i dau apă
dar a zis nu,**

**îngrijorîndu-mă.
În fiecare zi
l-am expus la lumină,**

**ţinînd-o aprinsă şi noaptea,
dar şi-a strîns buzele
şi mai mult.**

**S-a făcut ursuz, ca o broască
sătulă să tot fie sîciită.
I-am oferit toţi banii mei,**

**hainele, maşina cu rezervorul ochi,
dar poemul se uită fix la podele.
În cele din urmă l-am luat, ca pe o
ceaşcă,**

**în mîini, ducîndu-l cu grijă
afară, la aer curat, în traficul
zilei, şi gîndindu-mă cum se
sfîrşeşte legătura dintre noi.
De acum a început să respire,
punînd pe el alte şi**

**alte inele groase de carne.
Şi poemul cere de mîncare,
dă pe gît toată apa,**

**mă bate şi-mi ia banii,
îmi şterpeleşte, pe ascuns,
hainele purtate,**

**zice „Rahat" şi
pleacă liniştit la plimbare,
pieptănîndu-şi pieptănătura**

**şi spunîndu-mi că
trece de partea ta.**

din „Wreching Crew", 1972

**şi chiar asta se-ntîmplă,
chiar dacă mai mult timp
stau fără ei, aşa cum încă
stau aici, fără dorinţe.**

**Poate că vreau
ceea ce n-am nevoie să-mi doresc, —
viaţa mea : ea
vine, orice s-ar întîmpla.**

**Sau poate că vreau
exact ceea ce nu cunosc,
toată această întunecare,
aşa de înaltă şi chipeşă, în spatele meu.**

**Am văzut femei îmbătrînind
frumos, cu o
sporită, luminoasă
sexualitate :**

**acum ştiu, în fiecare an
ieşeau cu grijă din
propriile dorinţe
ca din nişte haine.**

**Stau aici, surprinsă de
ceea ce se întîmplă cu mine,
cum am început să strălucesc
de dorinţe, trecînd dincolo de
pielea mea secretă,
imposibil de subţirea
membrană de partea asta a
nimicului. Dragule,**

aş vrea să-ţi pot spune.

din „Southern Poetry Review", 1972

JAMES TATE

(n. 1943)

Supa Venerei

**Supa asta-i sleită
şi-i lipseşte ceva,
probabil că n-ai respectat
reţeta, erai
tare grăbită şi-ai vrut
să-mi faci o surpriză.
A fost drăguţ din partea ta
dar ai uitat
că nu-mi place
supa rece.
Ar trebui să-ncerci
cîtă vreme mai eşti pe-aici
să adaugi o frunză de dafin.
Sarea e pe masă
şi o să experimentez singur
cu ea.
Pătrunjelul nu se
simte prea tare, dar asta
nu îmbunătăţeşte
impresia.
Ştiai să faci
supe aşa de bune.
Totdeauna te-am lăudat
pentru supele tale
şi cred că asta e ceea ce
m-a atras la început
către tine, supa fierbinte
pe care obişnuiai s-o faci.
Iubeam supa aia.
Îi mai păstrezi
reţeta ?
E-n ordine, parcă miroase
ceva mai bine acum,
supa călduţă
e a doua preferinţă a mea.**

din „Absences and New Poems", 1970

CONYUS

(n. 1942)

The Great Santa Barbara Oil Disaster OR: part 10:

**toată •
noaptea
ţi-am cînd
atins m-am
sînii trezit
ţi-am singur
sărutat numai
coapsele cu
lăsînd o
negrul pată
lungul de dragoste
păr pe
să mă cearceaf
acopere m-am
cu totul îndrăgostit
de
vis.**

din antologia „Dices and Black Bones", 1970

PHILIP DACEY

(n. 1939)

Aniversarea

**Treizeci de luminări şi încă una,
ca să continui să cresti. Soţul şi
băiatul meu mă urmăresc
cum îmi pun dorinţe.**

**Mi-aş dori să-mi fie
mai uşor să-mi pun dorinţe
decît îmi este. Nu era,
cu ani în urmă, aşa de uşor să-ţi pui
dorinţe ?**

**Soţul şi băiatul meu sînt dorinţe
E ca şi cum
în fiecare zi îi aştept
să se-mplinească iar,**

Silvia Radu

AI

(n. 1947)

De ce nu te pot părăsi?

**Stai în spatele bătrînei iepe negre,
îmbrăcat ca totd auna cu cămaşa aia roşie
pătată de transpiraţie, ţipătul subsuorilor care
nu se opreşte pentru nimic în lume,
izbindu-şi şezutul, în vreme ce orzul rămîne neplantat.
Îmi iau gemantanul şi-l arunc jos,
încercînd să te părăsesc încă o dată.
Îţi netezesc părul zbîrlit pe frunte.
Mă gîndesc că, cu sărăcia şi lenea ta
vei avea nevoie de ajutorul meu mai mult ca oricînd.
Îmi iei mîinile, dau din cap şi
mă duc în casă să despachetez,
mi-am găsit alt motiv să rămîn.
Mă dezbrac, apoi îmi pun chilotul alb cu dantelă
pentru tine ca să-l scoţi, fiindcă ştiu că-ţi place asta,
şi cînd intri, îţi desfaci cureaua
în vreme ce eu îţi deschei nasturii de la cămaşă.
Ştiu că nu ne putem da unul altuia nimic mai mult
ori mai puţin decît ceea ce avem.
E o siguranţă în asta, atît de multă
încît niciodată nu pot să trec dincolo de împachetat,
dincolo de cerşetoria de-a mă ruga de tine : dacă nu pot
să te fac fericit, măcar vino aproape, între coapsele mele şi
lasă-mă să rid pentru tine cu a doua mea gură.**

din „Cruelty", 1973

Prezentare şi traducere de Mihail Oprea

---

moda, altfel

Dansul (VI)

Regele Soare, prin pasiunea sa pentru dans, despre care unii susţineau că e bolnăvicioasă, fără să vrea, a declanşat o explozie de preocupări artistice, a făcut posibilă apariţia unor artişti geniali care după canoanele clasice recunoscute n-ar fi putut fi consideraţi artişti. El a fost elementul extraordinar, destul de neaşteptat ca apariţie în epocă şi în ierarhia socială, care în context cu **dansul** i-a descoperit acestuia noi valenţe.

Dacă felul în care Regele dansa a fost uitat (poate că nici nu dansa atît de bine cum s-a pretins în cronicile oficiale — să ne gîndim la Procopius din Cezarea) n-au fost uitaţi coregrafii, creatorii de costume (mai ales !), decoratorii, arhitecţii, pictorii, scriitorii care au descris spectacolele. Există o lume de mărturii atît de bogată în amănunte şi risipă de accesorii explicative încît s-ar putea crede că pe vremea aceea oamenii trăiau numai pentru dans. Henry Gissey, **Dessinateur ordinaire du Cabinet du Roi** a creat costume pentru numeroase balete dar capodopera sa a fost celebrată prin **Carrousel de Louis XIV**, spectacol ce a avut loc în faţa palatului Louvre, în 1662, spectacol despre care se spune şi astăzi că nu a putut fi depăşit ca splendoare, în ciuda tuturor cîştigurilor tehnice. Splendoarea şi măreţia unui spectacol ţine nu numai de mijloacele realizării lui ci şi de patima participării. Iar pentru dans epoca era împătimită.

Henry Gissey a murit în 1673 şi a fost înlocuit cu Jean Berain, cel care a devenit cel mai mare desenator al spectacolelor şi petrecerilor de la Curte. Apoi au urmat Berain cel tînăr (nu atît de cunoscut ca Breugel, probabil la fel de tînăr faţă de cel bătrîn), François Boucher, Jean Baptiste Martin, Louis Bouquet, Camarge (femeie celebră), cu celebrul său **entrechat** (1730), rivala sa Marie Sallé care a uluit Londra, în februarie 14, 1734, în baletul Pygmalion, în care a apărut fără crinolină, fără jupon, fără braşieră, fără bustino, cu părul lăsat liber, fără nici un ornament pe cap, cu o rochie de muselină, drapată pe ea ca pe statuile greceşti.

În 1760, maestrul de balet Jean Georges Noverre publică faimoasa carte **Lettres sur la Dance et les Ballets.** Dar italienii au fost cei care au dictat moda vremii, au fost cei consideraţi etalon de rafinament şi pricepere : Gaetano Vestris, Ludovico Burnacini, Giacomo Torelli, Gaspare Vigarani, Giovanni Servandoni, Alessandro şi Carlo Maria Galli (care au lucrat în Germania şi Rusia). Pînă şi Marea Revoluţie Franceză, în desfăşurarea ei uraganică, în pretenţiile ei democratice, egalitare şi mai ales naţionale a scos în evidenţă un talent italian al dansului, pe Maria Medina Vigano ; iar în 1820, Carlo Blasis (Milano) scoate la lumină **Traité Elémentaire, Théorique Pratique de l'Art de la Danse.** De aunci au avut loc multe revoluţii, în viaţa oamenilor obişnuiţi sau în viaţa celor damnaţi artei dansului dar cartea, se zice, a rămas un punct de plecare pentru orice bună credinţă.

Corina Cristea

DRAGOSLAV MIHAILOVIC

INSULA ARIDĂ

Destinul scriitorului sîrb Dragoslav Mihailović (n. 1930) pare a fi ingemănat cu Goli otok, o insulă aridă, cum ar suna în traducere, pierdută în apele Adriaticii, înspre nordul coastei dalmate. Căci Goli otok reprezintă însuşi conceptul de univers concentraţionar, aşa cum s-a individualizat în Iugoslavia anilor '48, cînd zeci de mii de nevinovaţi, parcă în contratimp cu istoria, s-au opus sistemului politic titoist, care-i va măcina tocmai pentru că i-a desluşit esenţa de aparenţă.

La douăzeci de ani Dragoslav Mihailović, student al Facultăţii de Litere şi Filozofie din Belgrad, va fi arestat şi trimis în închisorile din Cuprija, Kragrievac, Belgrad, ajungind în final în lagărul de reeducare de la Goli otok. Abia în 1957 reuşeşte să-şi ia licenţa în filozofie, ca apoi, mai bine de zece ani, să încerce tot soiul de munci umile (achizitor de ouă, de piei argăsite, impresar de circ ş.a.), din care va fi invariabil concediat. În anul 1987 ii apare primul volum de povestiri „Noapte bună, Fred", iar un an mai tîrziu romanul „Cînd înfloreau dovlecii". Romancier, dramaturg, scenarist, Dragoslav Mihailović, va fi un scriitor de opinie, incomod pentru un sistem politic care încuviinţa ţinuta obsecvioasă, nu spiritul său iconoclast.

Deseori textele sale au atras critici din partea oficialităţilor, ajungîndu-se chiar la retragerea, temporară, a romanului „Cînd înfloreau dovlecii", şi apoi a textului dramatic omonim.

Recunoaşterea sa naţională şi internaţională va fi promptă, prin premii literare de prestigiu şi, mai ales, prin traducerea, în cincisprezece limbi, a cărţilor sale.

Exact acum un an, cu prilejul reeditării operelor sale complete, se va dezvălui în ultimul volum, amplă lucrare memorialistică inedită, „Goli otok", în a cărei prezenţă îşi va mărturisi profesiunea de credinţă — de scriitor „goliotočan". Întreaga sa operă literară nu se justifică în afara spiritului „goliotočan", de care Dragoslav Mihailović n-a îndrăznit să se apropie mult timp, considerîndu-se un neiniţiat în psihologia abisală dostoievskiană. Şi atunci Dragoslav Mihailović s-a concentrat asupra reconstituirii structurii lagărului de reeducare cu o acribie etnologică, compunind atmosfera psihologică şi structurile ierarhice din lagăr şi ajungînd apoi la demontarea structurilor mentale tipice acestei forme de încarcerare. Deci, pornind de la observaţiile sale asupra lagărului ca subcultură, Dragoslav Mihailović dialoghează cu personaje reale ale Goli otokului, intervenind deseori prin note de subsol, pentru a preciza unele date istorice.

Din această cronică a confesiunilor, din care vom prezenta un fragment, dirijată din umbră de călăuza iniţiatică, se degajă extraordinara forţă morală a lui Dragoslav Mihailović, care, să nu uităm, în toamna anului '89 a fost unul din semnatarii protestului PEN clubului internaţional la adresa regimului ceauşist care exercita presiuni asupra dizidentului Mircea Dinescu.

M.Ş.

— fragment —

Vezi tu, nici unul dintre noi n-ar pomeni de înfrîngere. Cînd, de fapt, toţi am fost înfrînţi. Cum îţi explici treaba asta ? Sau, mai bine, spune-mi ce ai simţit, la ce te-ai gîndit cînd ţi-ai însuşit acuzaţia falsă că ai fi în slujba serviciilor secrete bulgare? Ca mai apoi să declari în faţa unei delegaţii de socialişti francezi că uite, ţie, spion bulgar, partidul ţi-a dat posibilitatea să te îndrepţi, primindu-te chiar sub aripa lui protectoare. Poate aşa vom demonstra mecanismul psihologic care a acţionat asupra noastră ca un tăvălug.

— Chiar aşa, despre asta n-am scos o vorbă. Pînă acum am tot relatat întîmplări, fapte, ţinîndu-ne de firul cronologic. Şi, deci, nu ne-am atins de miezul Goli otokului.

Lumea s-a obişnuit să considere Goli otok ca un lagăr. Numai că n-a fost lagăr. Au existat atîtea lagăre pe lumea asta unde oamenii trăiau într-o izolare apăsătoare din mai ştiu eu ce motive. Goli otok a fost gheena. Căci aşa cum s-a acţionat la Goli otok, nu cred să se fi petrecut în alte părţi.

De fapt, despre ce este vorba ? Că se acţiona asupra omului pe cale fizică, aş spune cu metodă. Odată epuizat fizic, energia omului ca şi capacitatea sa de împotrivire ajung la limită. Iar în final urmează prăbuşirea psihică. Cred că Goli otok a urmărit ca prin tortură să-i aducă pe oameni le prăbuşirea psihică, iar de aici la prăbuşirea definitivă, cînd omul încetează a mai fi om.

Deci, s-a urmărit înfrîngerea omului. Un om înfrînt nu este decît o fantoşă în mîna altora. Asta le-a fost intenţia. Unii au cedat mai uşor, alţii mai greu. Oricum atunci cînd ieşeau făceau jocul, ajutînd organele securităţii statului să aresteze de trei ori mai multă lume. Pentru că atunci cînd ieşeau intrau în vorbă cu tot felul de oameni. Nimeni nu s-ar fi ferit de ei, îi credeau totuşi oameni, nebănuind că aceştia deveniseră, de fapt, nişte unelte, pur şi simplu unelte. Prin pervertirea personalităţii. Ajungînd turnători.

Cum s-a acţionat ? Simplu, printr-o hrană care te ţinea înfometat, slăbind organismul, printr-o muncă istovitoare, prin nesomn şi o permanentă apăsare psihică, prin instaurarea fricii. Se trăia într-o permanentă panică şi nesiguranţă. Nimeni nu ştia cînd îi venea rîndul să fie boicotat. Zi de zi se ţineau şedinţe cu cine urma să fie boicotat, maltratat şi cîte altele.

Teribilă mai era panica în care trăiam. Îmi amintesc, de pildă, primul moment al zilei, scularea. Activiştii ăia, sau mai ştiu eu ce erau, se sculau mai devreme şi-ncepeau să bocăne, să urle la noi : „Sus bandiţilor, scularea !" Asta era prima plesnitură. Urma ieşirea la lucru. Cei boicotaţi erau supuşi la eforturi fizice inimaginabile. Ceilalţi, desemnaţi să-i împileze, se achitau conştiincios de sarcină, dacă nu vroiau să le ia locul. Urma întoarcerea în barăci, pentru ora de ideologie. Cînd se discuta şi cine şi cum împilează. Apoi şeful barăcii ţinea o conferinţă politică. Şi uite aşa o ţineau pînă la culcare, că-i zădăra pe oameni pînă-n firul părului...

— Spune-mi ceva şi despre practica dezgustătoare consimţită în rîndul deţinuţilor, de a se chinui între ei. Chinul reciproc. După cîte ştiu din literatură a mai existat un lagăr unde s-a acţionat la fel. În lagărul nazist de la Treblinka, * din Polonia. Acolo s-ar fi experimentat metoda cu evreii polonezi care s-au exterminat între ei. În felul ăsta au murit un milion şi jumătate de evrei.

Ce crezi despre cei care au trecut prin caznele reeducării ? Eu, de pildă, am stat şase luni în anchetă preventivă, refuzînd orice dialog cu ei. Dar după patru luni am dat totuşi o declaraţie prin care recunoşteam ceea ce udbaşii ** ştiau deja, altceva însă n-au auzit de la mine. Abia cînd am ajuns la Goli otok am dat o declaraţie, cu totul alta decît prima, deci le-am spus, în sfîrşit, ceva. Desigur, erau nişte elucubraţii. Numai că din acel moment m-am simţit pierit, eram doar o umbră printre barăci.

— Şi eu am clacat de mai multe ori, am fost la un pas de prăbuşire. Poate că norocul meu a fost că s-a crezut că-n acele momente eram sfîrşit şi m-au lăsat o vreme. Nici mie nu mi-e clar cum de m-am fofilat. Aş putea spune că am rămas curat ca om.

Ştii doar că mulţi dintre noi şi-au revizuit trecutul adoptînd o altă atitudine Numai că nu e posibil, se ştie doar că cei care au ieşit din Goli otok nu sînt deloc aşa cum vor să pară. N-au avut nici un succes cu revizuirea asta a lor. Cred că măcar optzeci la sută din noi am fost total înfrînţi. Ajungînd nişte căzături şi clănţăi.

— Crezi într-adevăr în importanţa atitudinii de revizuire? Crezi că aici politica a continuat să joace un rol sau este vorba de încercarea oamenilor de a-şi spăla în felul ăsta obrazul ?

— Cred că asta le-a fost intenţia, de a-şi salva sinele. Demnitatea, curăţenia sufletească. Cînd omul îşi pierde sinele nu mai e om. Poate să-şi piardă pentru moment libertatea, dar nu identitatea. Cum şi-o pierde, încetează a mai fi om.

De fapt totul se reduce la ţelul organizatorilor lagărului de a nimici personalitatea omului. Dar nu numai ei au instaurat frica. În întreaga Iugoslavie se făceau arestări, şi nu toţi erau aduşi la Goli otok. Frica pusese stăpînire pe întreaga naţiune.

— Şi totuşi, nu mi-ai spus cum te-ai simţit în momentul în care ţi-ai asumat acuzaţia falsă de spion bulgar şi pe care ai repetat-o în faţa delegaţiei socialiştilor francezi. Ce-ai gîndit în sinea ta? Genul ăsta de declaraţii mai fuseseră înscenate în procese publice din U.R.S.S., Bulgaria, Ungaria, Cehoslovacia, Rom... Te-ai gîndit cumva, să zicem, la acea... coincidenţă ? Dacă ar fi prezentat interes... nu-mi dau seama de importanţa ei — declaraţia ta putea fi preluată de toată presa internaţională.

— Vezi tu, cred că la început s-a crezut că n-o să mă las prea uşor. Şi că treaba asta o să mă dărîme. Numai că eu eram deja la pămînt, epuizat fizic, de înfometare şi nesomn. Veneam şi după o boicotare crîncenă. Apoi, mai ştiu eu, mardeala aia din beci...

Ce mai, se făcuse totul. Ajunsesem la capătul nervilor. Nu mă mai gîndeam la ceva anume. Ci doar cum să-mi port mai bine de grijă, să nu ajung... mai ştiu eu... să nu mi se ia ceea ce îl face pe om, om.

Groaznică mi-a fost zvîrcolirea, iadul era în sufletul meu cînd am dat declaraţia aia. Doamne, cîte mi-au mai trecut prin cap, numai în cîteva secunde Ce mi-am zis, că n-avea importanţă ce-o să recunosc, ci dacă ei mă vor mai măcina cu chestia asta. Cine ştie ce mai ieşea, dacă înţelegeau altceva şi abia de-acum încolo mă luau în colimator. Şi-atunci am găsit combinaţia... ieşirea...

— Scuză-mă, cum adica, dacă înţelegeau altceva ? Au înţeles ceea ce era de înţeles.

— Da. Că recunoşteam.

— La ce te referi ? Că te-ar fi putut deferi justiţiei ? Că-ţi puteau face proces public ?

— Exact, că de-acum încolo îşi puteau con... ca să scoată de la mine ... la fel de inexistente şi ... după ce recunoşteam, ar fi putut con... ancheta în cu totul alt sens. În acest sens.

De ce n-au făcut-o, nu ştiu. Am avut noroc, dar am şi riscat... Eram la capătul puterilor, şi al nervilor. Am fost la un pas de anihilare.

De-asta mulţi ajungeau ... capăt zilelor. Şi eu am fost ... de gestul ăsta. Numai că am avut noroc. În clipa în care am recunoscut m-am simţit tare mulţumit. Acum ... dovada că şi conformiştii ... De-asta aveau ei nevoie în ... s-au oprit. Aşa a fost norocul ... altfel aş fi fost terminat.

Să-ţi mai spun ceva. Ce ... faci ? Te chema anchetatorul ... cea asta şi asta. Iar tu ... refuzi ? Apoi ăla iar te lua şi te ... na pînă ieşea untul din tine.

— În drum spre tribunal te-ai gîndit să nu recunoşti ?

— Ba bine că ... ! Tot ... Dar ce mi-am zis, cu asta nu ... nui. Recunosc, am avut o cădere, în felul ăsta, am ced... . Mai are rost să-mi găsesc vreo scuză ... am făcut ceva care n... se poate ... dar a fost vorba ...

— ... -ai spus toate astea, ...

— ... şi ..., nu ştiu dacă ... -o numai ca ... şarea ... Asta ... pentru mine. Îi vede... plu vroiau să mă ... ileze. Şi-atunci ... ştiu dacă am făcut bine ... să recunosc că s...

— ... te jignesc. Se-nţelege ... am trecut prin situaţii similare, am avut şi eu căderi. Important er... atunci cînd cădeai, să te poţi ridic... fel şi cum zici, să ai grijă să... ezi ... nă.

Prezentare şi traducere de Mariana Ştefănescu

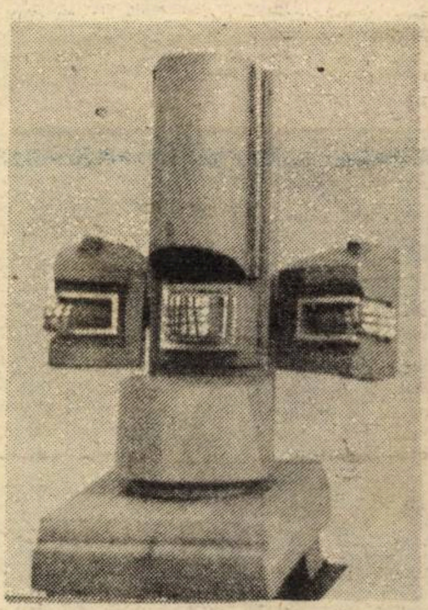

Dinu Câmpeanu

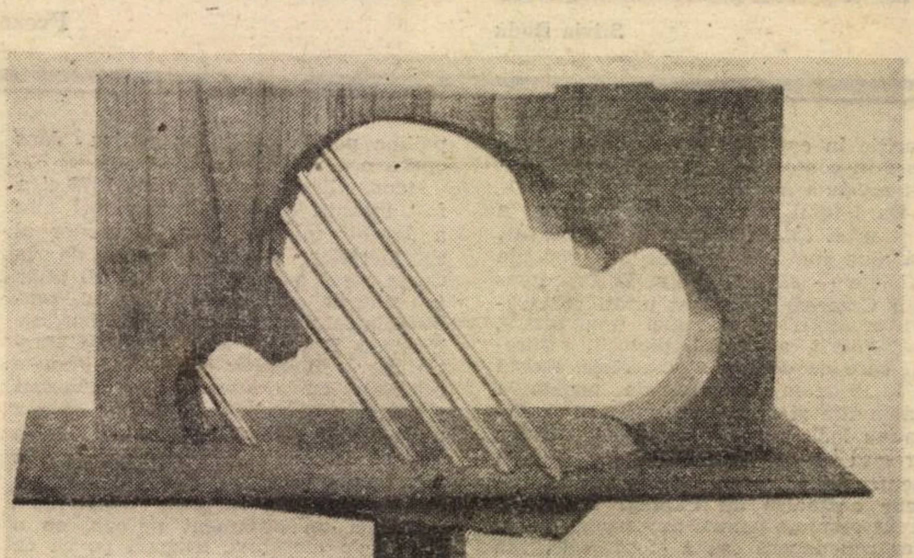

Al. Arghira Călinescu

* E necesar ... Treblinka deţinuţii au avut ... de colaboratori, existînd doar ... indivizi care şi-au oferit serviciile şi care s-au „remarcat". Pe cînd autoadministrarea goliotočană este inedită. (n.a.)

** securiştii — de la UDBA — Uprava Drzăvne Bezbednosti (Direcţia Se...

REDACŢIA şi ADMINISTRAŢIA : Bucureşti, Calea Victoriei nr. 133, tel. 59 67 ...
Tiparul executat la Imprimeriile Coresi
10 lei

BIBLIOTECA ASTRA